

Η ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΚΟΜΝΗΝΩΝ
ΤΟΜΟΣ Β΄

BYZANTINA

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΟΡΓΑΝΟΝ
ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ
ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

BYZANTINA KEIMENA KAI MELETAI

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΚΕΝΤΡΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗΣ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΑ ΩΣ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΩΝ «ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ»

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΚΑΘ. Ι. Ε. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

BYZANTINA

ANNUAL REVIEW OF THE CENTER FOR BYZANTINE STUDIES
OF THE SCHOOL OF PHILOSOPHY, UNIVERSITY OF THESSALONIKI

BYZANTINE TEXTS AND STUDIES

SUPPLEMENTARY PUBLICATIONS TO THE «BYZANTINA»
PUBLISHED BY THE CENTER FOR BYZANTINE STUDIES
OF THE SCHOOL OF PHILOSOPHY, UNIVERSITY OF THESSALONIKI

EDITOR: PROF. I. E. KARAYANNOPULOS

BYZANTINA KEIMENA KAI MELETAI
20 Β'

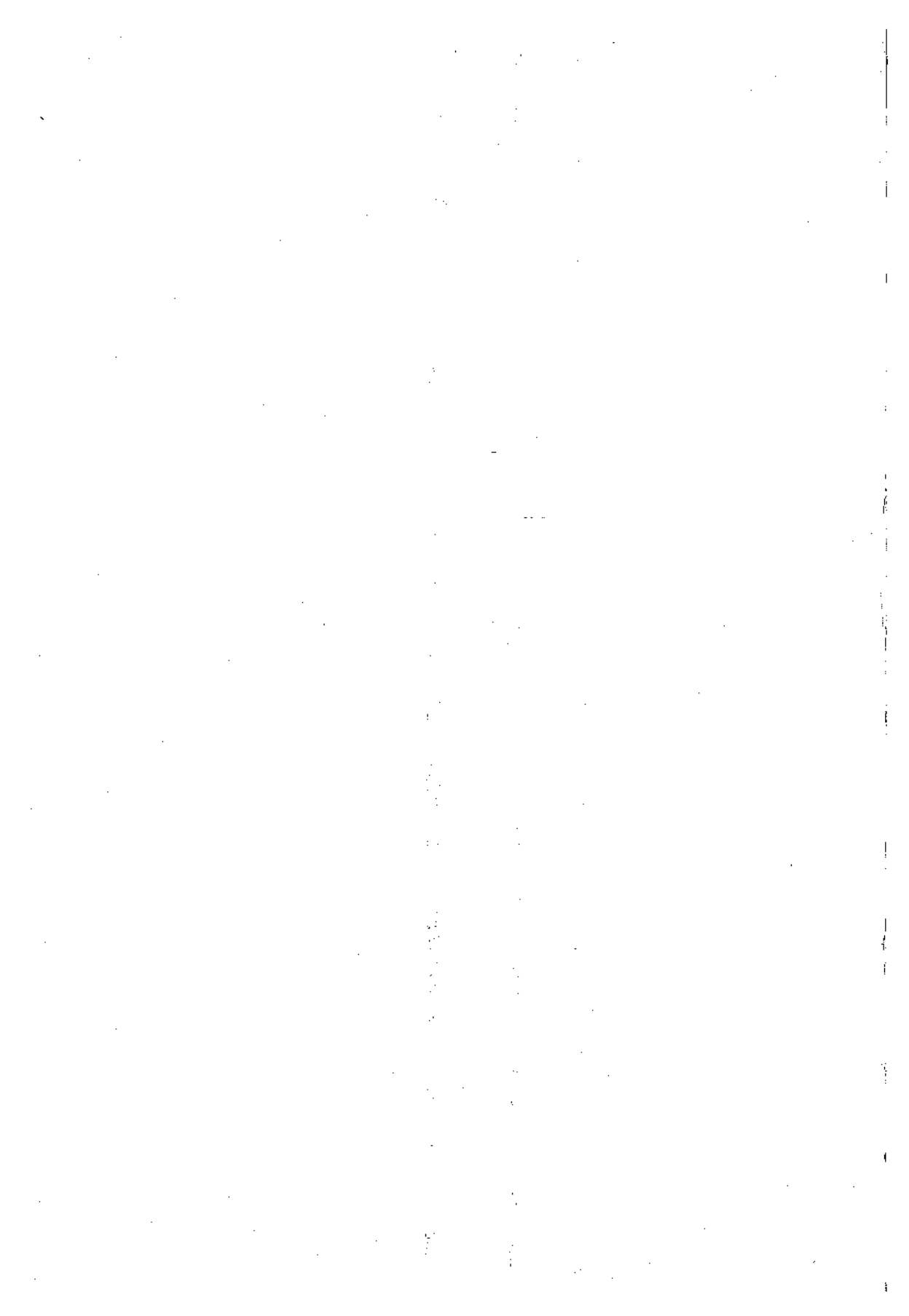
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΒΑΡΖΟΥ

Η ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΚΟΜΝΗΝΩΝ

ΤΟΜΟΣ Β'

ΚΕΝΤΡΟΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1984

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Σε συνέχεια τών Βραχυγραφιών (ή Συντομογραφιών) που αναφέρθηκαν στον τ. Α' τής Γενεαλογίας μου, σ. 3-4, προσθέτω και τις πιο κάτω κυρίως αναφέρονται σε Κομνηνούς και Κομνηνές, που κοντά στην Κομνηνική έπωνυμία τους πήραν και τὰ επίθετα άλλων οικογενειών με τις οποίες συγγένευσαν:

Βοτ.	= Βοτανειάτης· Βοτανειάταινα
Β.Δ.Κ.	= Βοτανειάτης Δούκας Κομνηνός· Βοτανειάταινα Δούκαινα Κομνηνή βλ. Γενεαλογία μου
τ. Α' (ή Β' ή Γ')	= βλ. Κωνσταντίνου Βαρζοῦ, 'Η Γενεαλογία τών Κομνηνών, τ. Α', Θεσσαλονίκη 1983 (ή τ. Β', Θεσσαλονίκη 1983 ή τ. Γ')
Δ.Κ.	= Δουκειανός Κομνηνός· Δουκειανή Κομνηνή
Δ.	= Δούκας· Δούκαινα
Δ.Κ.	= Δούκας Κομνηνός· Δούκαινα Κομνηνή
Δ.Κ.Γ.	= Δούκας Κομνηνός Γαβράς· Δούκαινα Κομνηνή Γαβράδαινα
Δ.Β.	= Δούκας Βατάτζης· Δούκαινα Βατατζίνα
Κ.	= Κομνηνός· Κομνηνή
Κ.Β. "Αγγ.	= Κομνηνός Βατάτζης· "Αγγελος· Κομνηνή Βατατζίνα· "Αγγελίνα
Κ.Γ.	= Κομνηνός Γαβράς· Κομνηνή Γαβράδαινα
Κ.Κ.	= Κοντοστέφανος Κομνηνός· Κοντοστεφανίη Κομνηνή
Κ.Μ.	= Κομνηνός Μελισσηνός· Κομνηνή Μελισσηνή
Κ. Στρ.	= Κομνηνός Στρατηγόπουλος· Κομνηνή Στρατηγοπούλινα
Κ.Σ.	= Κομνηνός Συναδηνός· Κομνηνή Συναδηνή
Μ.Κ.	= Μέγας Κομνηνός· Μεγάλη Κομνηνή
Π.Δ.Κ.	= Παλαιολόγος Δούκας Κομνηνός· Παλαιολογίνα Δούκαινα Κομνηνή

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Σε συνέχεια της Βιβλιογραφίας που καταχωρήθηκε στον τ. Α' της Γενεαλογίας μου, σ. 5-23 και 681-715, παραθέτω και τὰ ἐξῆς βοηθήματα:

- Ἄμαντος Κωνστ., Σχέσεις Ἑλλήνων καὶ Τούρκων, τ. Α' (1071-1571), Ἀθῆναι 1955.
- Ἐπενεκίδης Π.Κ., Ἦταν ἡ τελευταία σαΐτιά, «Τὸ Βῆμα τῆς Κυριακῆς», τῆς 15ης. VIII. 82, σ. 16-7.
- Hendrickx B.
Matzukis C. Alexios V Doukas Mourtzouphlos: his life, reign and death (? - 1204) περιοδικὸ Ἑλληνικά (1979), σ. 108 - 32.
- Θεοχαρίδης Γ.Ι., Μιχαὴλ Δούκας Γλαβᾶς Ταρχανειώτης, Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρίς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, τ. 7. (1957), σ. 183-206.
- Καραγιαννόπουλος Ἰω. Ε., Ἱστορία Βυζαντινοῦ Κράτους, τ. Β', Θεσσαλονίκη 1981.
- Kiros Lord Οἱ Ὀθωμανικοὶ Χρόνοι, Ἄνοδος καὶ Πτώση τῆς Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας, μετάφραση στὴν ἑλληνικὴ Σπύρου Ὀνησιφόρου, Λευκωσία 1980.
- Kissas S. Concerning the date of the marriage of Stephen Radoslav and Anna Comnena (στὰ σερβικά με ἀγγλικὴ περίληψη) Zbornik Radova 18 (1978), σ. 132-39.
- Λαΐου-Θωμαδάκη Α., Οἱ δυὸ ἐξουσίες: Ἡ διαμάχη μεταξύ παπῶν καὶ αὐτοκρατόρων καὶ οἱ ἀπόψεις τῶν Βυζαντινῶν, Θεσσαυρίσματα 15 (1978), σ. 106-18.
- Λαμπιδῆς Ὀδ., Περί τὸ «Ἐγκώμιον εἰς Τραπεζοῦντα» τοῦ Βησσαρίωνος, Ἀρχεῖον Πόντου 37 (1980), σ. 153-84.
- Μαμαλάκης Ἰωάννης Ὁ Γ. Γεμιστὸς ἐν Πελοποννήσῳ ἀπὸ τοῦ 1414-1437, Θεσσαλονίκη 1939.
- Μπαρτικιάν Χρ. Μ., Τὸ Βυζάντιον εἰς τὰς Ἀρμενικὰς Πηγὰς, Βυζαντινὰ Κείμενα καὶ Μελέται, ἀριθ. 18, Θεσσαλονίκη 1981.
- Mauromatis Leonidas, La Fondation de l' Empire Serbe Le Kralj Milutin, Βυζαντινὰ Κείμενα καὶ Μελέται, ἀριθ. 16, Θεσσαλονίκη 1938.
- Νικολάου Θεόδ., Αἱ περὶ πολιτείας καὶ δικαίου ἰδέαι τοῦ Γ. Πλήθωνος Γεμιστοῦ, Βυζαντινὰ Κείμενα καὶ Μελέται, ἀριθ. 13, Θεσσαλονίκη 1974.

- Παπαδημητρίου Συν., Ὁ ἐπιθάλαμιος Ἀνδρονίκου II τοῦ Παλαιολόγου, BZ11 (1902), σ. 452-60.
- PLP (= Pros. Lexikon der Palaiol., PLP, Fasz. 1 (1976)· Fasz. 2 (1977)· Fasz. 3 (1978)· Fasz. 4· Fasz. 5 (1981), σ' αὐτὸ περιλαμβάνονται οἱ Κομνηνοί, σ. 219-31, ἀριθ. 12050-12123.
- Savvides Alexis, Byzantium in the Near East: Its relations with the Seljuk sultanate of Rum in Asia Minor, the Armenians of Cilicia and the Mongols, Βυζαντινὰ Κείμενα καὶ Μελέται, ἀριθ. 17, Θεσσαλονίκη 1981.
- Σολδάτος Χρῖστος, Γεώργιος Γεμιστὸς Πλήθων, Ἀθήναι 1973 (σπουδαῖο).
- Toma O., The Dating of Alexius's Chrysobull to the Venetians: 1082, 1084, or 1092? BS42 (1981), σ. 171-85.
- Τούλ. Χ., Ποῖον ἦτο τὸ αἶπιον τοῦ θανάτου τοῦ Ἰωάννου (β') Κομνηνοῦ Παρνασσός, 20 (1978), σ. 172-89.
- Tsirpanlis Constantine, Mark Eugenikus and the Council of Florence, Κέντρον Βυζαντινῶν Ἐρευνῶν, ἀριθ. 14, Θεσσαλονίκη 1974.
- Failler Albert, Le projet de mariage d' Anne Palaiologina avec Milutin de Serbie, Rivista di Studi Byzantini e Slavi 1 (1981), σ. 239-49.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ Β' ΤΟΜΟΥ

Σε όσα ανάπτυξα στην Εισαγωγή του Α' τόμ. τῆς Γενεαλογίας μου¹, προσθέτω και τὰ ἀκόλουθα.

Ἱστορική ἀνασκόπηση

Ἀπό ἐράνισμα νεώτερων ἱστορικῶν κάνω αὐτὴ ἐδῶ τὴν ἱστορική ἀνασκόπηση, γιὰ νὰ ἔχη ὁ ἀναγνώστης μιὰ καθολικὴ σύλληψη τῆς πολιτικῆς τῶν Κομνηνῶν.

Κατὰ τὴν παραγμένη περίοδο ποὺ ἀκολούθησε τὸ θάνατο τοῦ Βασίλειου (β') τοῦ Πορφυρογέννητου (976 - 1025), δηλ. τὴν περίοδο 1025 - 1081, στίς ἐξωτερικὲς σχέσεις εἶχαμε τὴν τέλεια κατάρρευση τῆς βυζαντινῆς κυριαρχίας στὴν Ἀσία, τὴν ὀριστικὴ ἀπώλεια τῶν ἰταλικῶν κτήσεις καὶ τὴ σοβαρὴ ἐξασθένηση τῆς ἐπιρροῆς τῶν Βυζαντινῶν στὴ βαλκανικὴ χερσόνησο. Ὁ ἀπολογισμὸς στοῦ ἐσωτερικοῦ ἦταν ἡ τέλεια παράλυση τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας, ἡ σοβαρὴ οικονομικὴ κρίση, ἡ ὑποτίμηση τοῦ νομίσματος καὶ ἡ διάλυση τοῦ οικονομικοῦ καὶ κοινωνικοῦ συστήματος τῆς μέσης βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ Ἀλέξιος (α') Κ. 15 (1081 - 1118) χρειάστηκε νὰ στηρίξει τὸ ἀνορθωτικὸ του ἔργο πάνω σὲ νέες βάσεις· καινούργιοι ἦσαν καὶ οἱ παράγοντες ποὺ σήκωσαν τὸ κρατικὸ οἰκοδόμημα ποὺ ἀνήγειρε.

Ὡστόσο αὐτὸ τὸ ἔργο τῆς ἀνοικοδόμησης δὲν μπορούσε παρὰ νὰ ἔχη μόνο ἐπιφανειακὴ καὶ προσωρινὴ ἐπιτυχία. Καὶ στὴν πρώτη περίοδο τοῦ Μεσαίωνα, στὰ χρόνια τοῦ Ἡράκλειου (610 - 641) καὶ τοῦ Λέοντα (γ') τοῦ Σύρου (717 - 741), τὸ Βυζάντιο ἀντιμετώπισε παρόμοια κατάσταση καὶ φάνηκε πὼς βρισκόταν στοῦ χείλους τῆς καταστροφῆς. Τότε ὅμως ἡ Αὐτοκρατορία διέθετε ἀνεκμετάλλευτες ἐσωτερικὲς δυνάμεις ποὺ ἔφεραν μακροπρόθεσμα τὴν παλινόρθωση, ἐνῶ παράλληλα καὶ παρὰ τίς τρικυμίες διατηροῦσε στὴν κατοχὴ τῆς τὸν κεντρικὸ τῆς πυρῆνα, τὴ Μ. Ἀσία. Ἐταῖοι ὄχι μόνο μπόρεσε νὰ ξανασηκωθῆ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀποκαταστήσει προοδευτικὰ τὴν ἡγεμονία τῆς μέσα σὲ ὀλάκαιρη τὴν περιοχὴ τῆς ἀνατολικῆς λεκάνης τῆς Μεσογείου, στὴν ξηρὰ καὶ τὴ θάλασσα. Τώρα ὅμως ἡ Αὐτοκρατορία ἦταν ἐσωτερικὰ ἐξαντλημένη· τὸ σύστημα ποὺ πάνω του εἶχε στηρίξει τὴ δυνάμη τῆς στοὺς προηγούμενους αἰῶνες εἶχε καταρρεύσει καὶ τὸ κύριο ὄρημητήριο τῆς ἰσχύος τῆς, ἡ Μ. Ἀσία, εἶχε ἐγκαταλειφθῆ, σχεδὸν χωρὶς ἀντίσταση, ἀκριβῶς γι' αὐτὸ τὸ λόγο. Τὸ ἀνορθωτικὸ ἔργο τῶν Κομνηνῶν περιορίστηκε βασικὰ στίς παράλιες περιοχές, ἐνῶ τὸ Βυζάντιο ἔχανε ὀριστικὰ τὴν

1. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 25-35.

ήγεμονία στη θάλασσα ακριβώς στην περίοδο των Κομνηνών. Από άποψη έμπορική και στρατηγική την πρωτοβουλία ανάλαβαν οι ιταλικές ναυτικές δημοκρατίες, στις οποίες ο πρώτος Κομνηνός, κάτω απ' την πίεση έξωτερικού κινδύνου, παραχώρησε -για πρώτη φορά στη Βενετία το 1084^{1α}- εξαιρετικά και άνεπιτρεπτα προνόμια που υπόσκαψαν, όχι μόνο την οικονομική οντότητα του Βυζαντίου, αλλά και αυτή την ίδια την πολιτική του ύπαρξη. Αυτή είναι ή πιο σημαντική εξέλιξη την εποχή αυτή και γεγονός παγκόσμιας σημασίας που δείχνει την υπεροχή των ανερχόμενων δυνάμεων της Δύσης, που κορυφώθηκε με την άλωση του Βυζαντίου το 1204. Η ήγεμονική θέση της αυτοκρατορίας των Κομνηνών δεν είχε έσωτερική σταθερότητα και για το λόγο αυτό οι έντυπωσιακές έπιτυχίες που όφειλονται στην εύστροφη πολιτική των Κομνηνών δεν είχαν μόνιμα άποτελέσματα².

Οι τρεις πρώτοι μεγάλοι Κομνηνοί, οι εξαιρετοι ήγέτες, ο 'Αλέξιος (α') 15, ο 'Ιωάννης (β') 34, ο Μανουήλ (α') 81, άποκατάστησαν την άνωτατη έξουσία, συγκεντρώνοντας στα χέρια τους όλες τις πολιτικές και στρατιωτικές άρμοδιότητες. Όμως οι βάσεις, πάνω στις οποίες σήριξαν την άνόρθωση της Μοναρχίας, υπήρξαν έντελώς άλλοιώτικες απ' τις οργανωτικές άρχές της εποχής των κακώς λεγομένων Μακεδόνων αυτοκρατόρων.

Ο 'Αλέξιος (α') Κ. 15, ο ίδρυτής της δυναστείας των Κομνηνών, υπήρξε έκπρόσωπος του στρατού και της άριστοκρατίας. Η άνοδος του στο θρόνο έγκαινίασε νέα ταχτική άπέναντι αυτών των δυο συντελεστών. Το όλο έργο της άνασυγκρότησης σήριξε πάνω στην άναδιοργάνωση των στρατιωτικών δυνάμεων. Η ένίσχυση των μισθοφορικών στρατευμάτων που άπο καιρό παρατηρήθηκε, έγινε πολύ πιο έντονη³.

Μαζί με τα μισθοφορικά στρατεύματα άρχισε να άποχτάη πάλι μεγάλη σπουδαιότητα και ο έγχώριος στρατός. Βέβαια το κύριο σώμα της στρατιωτικής δύναμης των Βυζαντινών δεν άποτελοΰσαν πια οι μικρογαιοχτήμονες, άφου τα παλιά στρατιωτικά χτήματα άφανίστηκαν κατά τη διάρκεια της φεουδοποίησης. Αν και οι στρατιώτες γεωργοί δεν εξαφανίστηκαν όλότελα, έντούτοις ο ρόλος τους ήταν πολύ πιο περιορισμένος. Το βυζαντινό στρατεύμα είχε ως βάση ένα καθαρά φεουδαρχικό σύστημα έξαρτήσεων και την πραγματική του δύναμη άποτελοΰσαν ή μεγαλογαιοχτησία των π ρ ο - ν ο ι α ρ ί ω ν⁴.

Στα πεδία των μαχών, στην Άσία και την Εύρώπη, οι τρεις πρώτοι Κομνηνοί, έξαιρετοι στρατηγοί και στρατιώτες, όδήγησαν νικηφόρες Βυζαν-

1α. Βλ. Ο. Toma, The Dating of Alexius's Chrysobull to the Venetians: 1082, 1084, or 1092? BS 42 (1981), σ. 171-85, όπου υποστηρίζει τη δεύτερη χρονολογία του 1084.

2. G. Ostrogorsky, Histoire de l'Etat Byzantin, trad française de J. Gouillard, Paris 1956, σ. 377-78· έλλην. μετάφρ. 'Ιωάννη Παναγόπουλου, τ. Γ', Άθήνα 1981, σ. 19-20.

3. Διονύσιος Ζακυθινός, Το Βυζάντιο άπό του 1071 μέχρι του 1453, Άθήνα 1972, σ. 56.

4. G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 392, έλλην. μετάφρ. τ. Γ', σ. 36.

τινές στρατιές, που περιλάμβαναν πολυώνυμα πλήθη ξένων πολεμιστών, Φράγκων, Νορμανδών, Άγγλων, Ρώσων, Γερμανών, Πετσενέγκων, Άλανων, Τούρκων, Κουμάνων, Βουλγάρων⁵. Ίδιαίτερη θέση ανάμεσά τους πήρε η ανακτορική φρουρά των Βαράγκων, που αποτελούνταν από Νορμανδούς της Άγγλίας (Ίγγλίνους). Τραχείς στρατιώτες, οι Κομνηνοί αυτοκράτορες φρόντιζαν για την πειθαρχία του στρατού. Ο Ίωάννης (β') Κ. 34, προκαλώντας με γενναίες παροχές το ζήλο των στρατιωτών του, απαιτούσε απ' αυτούς σκληρή πειθαρχία.

Ακολουθώντας την παράδοση του πατέρα του, ο Μανουήλ (α') Κ. 81 διατήρησε άμείωτη τη δύναμή και την τάξη του στρατού, και ιδιαίτερα αγωνίστηκε για τη στρατολογία έθνικών σωμάτων. Οι πόλεμοι και η έλλειψη ασφάλειας είχαν επικίνδυνα λιγοστέψει τον πληθυσμό της Αυτοκρατορίας. Αύτη τη λειψαντρία ο Μανουήλ (α') Κ. 81 θέλησε να θεραπεύσει με μέτρα εξαιρετικά τολμηρά. Έτσι πρόσταξε την άπολευτέρωση όλων εκείνων που γεννήθηκαν ελεύτεροι, αλλά περιήλθαν σε κατάσταση δουλείας, με την καταβολή αποζημίωσης στους κυρίους τους. Επίσης εξαγόρασε τους αιχμαλώτους και ενθάρρυνε την εγκατάσταση ξένων παροίκων στο Βυζαντινό έδαφος. Όσον αφορά ειδικά για τις κατά θάλασσα δυνάμεις, αυτός ο αυτοκράτορας κατηγορείται πως έγινε αίτια της παρακμής τους, καθώς αντικατάστησε τη ναυτική στρατολογία με τη φορολογία⁶.

Με τη στρατιωτική όργανωση συνδέθηκε και ο θεσμός της πρόνοιας. Αυτός μαρτυρείται για πρώτη φορά στον καιρό του Κωνσταντίνου (θ') του Μονομάχου (1042 - 1055), καθώς μαθαίνουμε πως πρώτος πρόνοιαριος ήταν ο Κωνσταντίνος Λειχουδής, ο μετέπειτα πατριάρχης ΚΠόλεως (1059 - 1063)⁷.

Στις αρχές η πρόνοια ήταν εκχώρηση γαιών για έκμετάλλευση και συντήρηση απ' το Κράτος προς φυσικά πρόσωπα. Σύμφωνα με τη θεωρία διάσημου βυζαντινολόγου, η πρόνοια μεταβλήθηκε σε στρατιωτικό θεσμό στον καιρό των Κομνηνών, και συνδέθηκε με στρατιωτικές υπηρε-

5. Πρβλ. τις απαριθμήσεις στα έγγραφα του Άλέξιου (α') Κ. 15 του Μην 1086 και Άπριλη 1088 εις Rouillard - Collomp, Actes de Lavra, I, σ. 111 και MM6 (1890), σ. 47: από τε μιτάτων αρχόντων ταγματικών και θεματικών, ρωμαϊκών (= ελληνικών) τε και παραταγών και έθνικών, έπι τε Ρώσων, Βαράγγων, Κουλίγγων, Ίγγλίνων, Φράγγων, Νεμίτων (= Γερμανών), Βουλγάρων, Σαρακηνών, Άλανών, Άβασγών, Άθανάτων και λοιπών άπάντων Ρωμαίων τε και έθνικών...

6. Δ. Ζακυθινός, τό Βυζάντιο 1071 - 1453, σ. 56-7.

7. Γ. Γεδρηνός, Έκδ. Bonn, τ. II, σ. 645. Ίω. Ζωναράς, έκδ. Bonn, τ. III, σ. 670: ώσπερ (Κωνσταντίνω Λειχουδή) ο Μονομάχος και την των Μαγγάνων ανέθετο πρόνοιαν και τά περί της έλευθερίας αυτών ενεπίστευσεν έγγραφα. Παρά την ύπαρξη αυτών των μαρτυριών, η ύπαρξη της πρόνοιας πολύ έχει άμφισβητηθή από τελευταίες έρευνες, βλ. πάνω σ' αυτό: A. Hohlweg, Zur Frage der Pronoia in Byzanz, BZ 60 (1967), σ. 288-308. H. Ahrweiler, La concession des droits incorporels. Donations conditionelles. Actes du XIIe Congrès. Intern d' Etudes Byzantines, τ. II, Beograd 1964, σ. 103-14.

οίς, τις όποιες οί π ρ ο ν ο ι ά ρ ι ο ι ώφειλαν νά παρέχουν στο Κράτος⁸. Άλλοι έρευνητές δέχονται πώς τονίστηκε παραπάνω από όσο πρέπει ό στρατιωτικός χαρακτήρας τής π ρ ό ν ο ι α ς.

Αυτή διέφερε άπ' τά παλιά στρατιωτικά χτήματα, γιατί αυτά μόν παραχωρούταν σε μικρούς ελεύτερους καλλιεργητές, αυτή δέ (ή πρόνοια), περιλαμβάνοντας συνήθως μεγάλες έκτάσεις, σε εκπρόσωπους τής ήγετικής τάξης. Αρχικά ή έκχώρηση τών γαιών ήταν προσωρινή, έπειτα ισόβια και τέλος κληρονομική.

Ό Μανουήλ (α') Κ. 81 με νεαρά του τοῦ 1158 απαγόρευσε τήν καθ' οίονδήποτε τρόπο μεταβίβαση αυτών τών χτημάτων σε πρόσωπα πού δέν άνήκαν στη σύγκλητο ή τό στρατό. Τό σύστημα τής π ρ ό ν ο ι α ς «πού στηριζόταν πάνω σε βάση καθαρά φεουδαρχική, συνέβαλε ισχυρά στην τροπή τής Βυζαντινής Αυτοκρατορίας πρός μορφές φεουδαρχικής όργανωσης»⁹

Τήν επικράτηση τής μεγάλης άγροτικής ιδιοκτησίας ενίσχυσαν επίσης οί φορολογικές άπαλλαγές και άτέλειες πρός λαϊκούς και έκκλησιαστικούς μεγαλογαιοκτήμονες, οί λεγόμενες έ ξ κ ο υ σ ί ε ς¹⁰

Επίσης ό Άλέξιος (α') Κ. 15 έφερε όρισμένες τροποποιήσεις στο λεγόμενο χ α ρ ι σ τ ί κ ι ο ν, πού άφορούσε πη μεταβίβαση τής διοίκησης μοναστηριών και μοναστηριακών περιουσιών σε λαϊκούς. Ό χ α ρ ι σ τ ι κ ά ρ ι ο ς πού έπαιρνε τό μοναστήρι καρπούνταν τά εισοδήματα και σε άντάλλαγμα αναλάμβανε τά έξοδα τής συντήρησης τών χτιριών και τών καλογήρων¹¹. Έναντιον του θεσμου έγραψε ό πατριάρχης Άντιοχείας Ίωάννης (ε') ό Όξειτης (1088 - 1100)¹² και ό μετέπειτα Άντιοχείας Θεόδωρος (δ') ό Βαλασμών (1189 - 1195)¹³.

Ίδιαίτερη οί Κομνηνοί κατέβαλαν μέριμνα γιά τά μοναστηριακά ιδρύματα. Παλαιά και νέα μοναστήρια έτυχαν προνομίων και φορολογικών άπαλλαγών. Κοντά στα μοναστήρια του άγίου Όρους πού άπολάμβαναν τής φροντίδας τών Κομνηνών, ή μονή τής Πάτμου πού ανακαινίστηκε άπ' τόν δσιο Χριστόδουλο τό Λατρινό († 1093) προκίστηκε άπ' τόν Άλέξιο (α') Κ. 15 με γενναίες δωρεές και προνόμια¹⁴.

Μέσα στην ΚΠολη οί δυό πρώτοι Κομνηνοί ίδρυσαν μαζί με τις

8. G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 392-93, έλλην. μετάφρ., τ. Γ', σ. 36-7.

9. G. Ostrogorsky, Pour l' histoire de la Féodalité byzantine, Bruxelles 1954, σ. 179.

10. G. Ostrogorsky, Histoire de l' Etat byzantin, σ. 353, έλλην. μετάφρ., τ. Β', σ. 216.

11. Ίωάννης Κονιδάρης, Τό Δίκαιον τής μοναστηριακής περιουσίας άπό του 9ου μέχρι του 12ου αιώνος, Άθήναι 1979, σ. 258-63.

12. Ίωάννου Άντιοχείας του έν τή Όξεία, Λόγος κτλ., έκδ. P. Gautier, REB33 (1975), σ. 91-131, με γαλλ. μετάφρ.

13. Θεόδωρος Βαλασμών, Σχόλια, Ράλλης - Ποτλής, Σύνταγμα τ. 2 (1852), σ. 612-15. Λέγεται πώς ό περιφημος Ψελλός καρπούνταν τό πιο λίγο πέντε χαριστικά

14. MM6 (1890), σ. 49-59 και 23-49.

αυγοῦστες γυναίκες τους μεγάλα και πλούσια μοναστήρια¹⁵, γιὰ τὰ ὁποῖα καὶ κατακρίνονται ἀπ' τὸ γιὸ καὶ ἐγγονό τους Μανουήλ (α΄) Κ. 81¹⁶. Ἄλλα μοναστήρια ἴδρυσαν οἱ Κομνηνοὶ καὶ οἱ φίλοι τους στὴν Αἴνο¹⁷, στὸ Πετρίτζο (Βασονο Βουλγαρίας)¹⁸ καὶ στὴν Κατασκέπη τοῦ Πόντου, ἀληθινὸ καταφύγιο πραγματικῶν ἀσκητῶν¹⁹. Δυὸ ἀπ' αὐτὰ τὰ μοναστήρια, τοῦ Παντοκράτορα καὶ τῆς Κοσμοσωτεῖρας, ἰδρύματα τοῦ Ἰωάννη (β΄) Κ. 34 καὶ τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 36, εἶχαν περιφημίες γιὰ τὴν ἐποχὴ τους νοσοκομειακῆς πτέρυγες. Ὁ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 μὲ τὴ νεαρά του τοῦ 1158 ἀπαγόρευσε τὴν παραπέρα ἐπέκταση τῆς μοναστηριακῆς ἰδιοκτησίας²⁰.

Μερικὲς ἀπ' τὶς διατάξεις τῶν Κομνηνῶν χαρακτηρίζουν ἓνα ἀληθινὰ φιλελεύθερο πνεῦμα. Ἡ νεαρά τοῦ Ἀλέξιου (α΄) Κ. 15 γιὰ τὸ γάμο τῶν δούλων εἶναι ἄξια λόγου καὶ προσοχῆς γιὰ τὶς σκέψεις ποὺ διατυπώνονται πάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα²¹.

Ἡ διατήρηση μεγάλων στρατιῶν διαρκῶς ἐτοιμῶν γιὰ πόλεμο, ἢ πολυδάπανη ἐξωτερικὴ πολιτικὴ—πολλὲς φορές στέλνονταν τεράστια ποσὰ σὲ διάφορα πρόσωπα τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ ὄχι λίγες φορές μάταια—οἱ χορηγίες σὲ ἰδρύματα καὶ σὲ πρόσωπα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ κύκλου, ἀπαίτουσαν ἀνυπολόγιστα ποσὰ. Γιὰ τὴ θεραπεία αὐτῶν τῶν ἀναγκῶν οἱ Κομνηνοὶ μετῆλθαν σκληρὴ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ, ἐπιδιώκοντας τὴν αὔξηση τῶν κρατικῶν ἐσόδων μὲ ἔκτακτες φορολογίες, μὲ δημεύσεις καὶ μὲ ἐπιβαρύνσεις τῶν τακτικῶν φόρων.

Φαίνεται πῶς ὁ Ἀλέξιος (α΄) Κ. 15 ἀπόβλεπε πρὸς μιὰ πιὸ ριζικὴ ἐξυγίανση τῶν δημοσιονομικῶν πραγμάτων, θεσπίζοντας τὴν ἀναθεώρηση τοῦ κτηματολογίου²². Καθὼς ὅμως ὅλα αὐτὰ τὰ μέτρα δείχτηκαν ἀνεπαρκῆ, ὁ ἰδρυτὴς τῆς δυναστείας τῶν Κομνηνῶν κατάφυγε στὴν ὑποτίμηση τοῦ νομίσματος· αὐτὴ ἐδῶ ποὺ εἶχε ἀρχίσει στὰ μέσα περίπου τοῦ 11 αἰ., συνεχίστηκε σὲ πιὸ μεγάλη ἔκταση ἀπ' τὸν Ἀλέξιο (α΄) Κ. 15, μὲ ἀποτέλεσμα ἐκτὸς ἀπ' τὸ παλιὸ καὶ σταθερὸ χρυσὸ νόμισμα, νὰ κυκλοφοροῦν καὶ νέα νομίσματα ἀπὸ κατώτερα μέταλλα καὶ μὲ ποικίλη ἀξία²³. Γιὰ τὶς δαπάνες τοῦ Κράτους χρησιμοποιοῦνταν τὰ νέα (κίβδηλα) νομίσματα,

15. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α΄, σ. 111 καὶ 221-27.

16. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α΄, σ. 440-41.

17. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α΄, σ. 246-51.

18. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α΄, σ. 269, ὑ. 7.

19. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α΄, σ. 440.

20. *Jus Graecoromanum*, τ. Α΄, σ. 281 κεξ.

21. *Jus Graecoromanum*, τ. Α΄, σ. 341 κεξ.

22. Δ. Ζακυθινός, *Τὸ Βυζάντιο 1071-1453*, σ. 57-60.

23. Ἀπ' τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀλέξιου (α΄) Κ. 15 διασώθηκαν, ἐκτὸς ἀπ' τὸ χρυσὸ νόμισμα πλῆρους ἀξίας, ἕξι διαφορετικοὶ τύποι νομισμάτων ἀπὸ διαφορετικὰ εἶδη μετάλλων, βλ. Wroth, *Byzantine Coins*, I, πίν. LXI, καὶ II, σ. 540 κεξ.

ένω γιά τήν είσπραξη τών φόρων άπαιτούνταν άλλοτε τó παλιό άνόθευτο νόμισμα και άλλοτε τά νέα νομίσματα. Οί νοθείες αυτές προκαλούσαν τή δυσπιστία του έξωτερικού και άναστάτωση στην έσωτερική νομισματική κυκλοφορία. "Έχομε μιá εικόνα αύτης τής άναστάτωσης άπ' τις διατάξεις που έκδόθηκαν άνάμεσα στα έτη 1106 και 1109, και που με αυτές τις διατάξεις εισάγεται ή Νέα λογαρική, ένα δαιδαλώδες σύστημα είσπραξης τών φόρων²⁴.

Ο Άλέξιος (α') Κ. 15, ό ίδρυτής τής νέας δυναστείας τών Κομνηνών, άνέβηκε στο θρόνο, χάρη στην αντίδραση τής στρατιωτικής άριστοκρατίας -στην όποία άνήκαν οί Κομνηνοί- έναντίον τής χαλαρής και δημαγωγικής πολιτικής του αυτοκράτορα Νικηφόρου (γ') Βοτανειάτη (1078 - 1081), που είχε όδηγήσει τήν Αυτόκρατορία σε ναυάγιο, ένώ ή χρεωκοπία τών δημόσιων οικονομικών προστέθηκε στην καταστροφή τών στρατιών της. Κατά τήν άνοδο του Άλέξιου (α') Κ. 15 στο θρόνο τó 1081, οί Νορμανδοί τής Σικελίας, καθώς όδηγούνταν άπ' τó Ροβέρτο Γυσκάρδο, που κατά τήν Άννα Κ. 32 είχε βλέψεις στο βυζαντινό θρόνο²⁵, είχαν άποβιβαση στις άλβανικές άκτές και προχωρούσαν στο έσωτερικό τής χώρας. Οί Τούρκοι, άφου δημιούργησαν τά σουλτανάτα τους πρώτα στη Νίκαια και έπειτα στο Ίκόνιο και τά έμυράτα τους σ' όλάκερη σχεδόν τή βυζαντινή Μ. Άσία -μόνο στη Φρυγία άντιστάθηκαν μερικές βυζαντινές νησίδες στην πίεσή τους- είχαν φτάσει στις άκτές του Βοσπόρου, ένώ οί Πετζενέγκοι που δέν είχαν σταματήσει τις έπιδρομές τους στις βαλκανικές έπαρχίες, έμφανίζονταν έπειτα άπό μερικά χρόνια μπροστά στις πύλες τής ίδιας τής ΚΠολης.

"Όπως άκριβώς κατά τήν περίοδο τών κεραυνοβόλων έπιτυχιών τών Άράβων, ή ταχύτητα τών έπιτυχιών τών Τούρκων δείχνει, έκτός άπ' τή ζωτικότητα και τή δύναμη τών έπιδρομέων, τις άδυναμίες του κόσμου που είχε δεχτή τήν έπιδρομή. "Όλα μās κάνουν νά δεχτούμε πώς οί πληθυσμοί τής Μ. Άσίας, έδειξαν λίγη διάθεση νά υπερασπίσουν άποτελεσματικά τόν τόπο τους και νά άντιταχτούν άκόμη στην τουρκική προέλαση, που τήν εύνοούσε άλλωστε ή πολιτική τών αυτοκρατόρων και τών πολυαριθμων διεκδικητών του θρόνου, οί όποιοί έπιδίωκαν νά στρατολογήσουν, μέσα άπ' τις γραμμές τών Τούρκων μισθοφόρους για τούς στρατούς τους. Οί έπίσημοι ιστορικοί τής έποχής, φερέφωνα τής ΚΠολης, προσπαθώντας νά δικαιολογήσουν τούς Βυζαντινούς ήγήτορες, θεωρούν αύτη τή στάση τών έπαρχιών σαν άποτέλεσμα τών αίρετικών πεποιθήσεων του πληθυσμού τους²⁶.

24. *Jus Graecoromanum*, τ. Α', σ. 326 κεξ.

25. Άννα Κομνηνή, τ. Ι, σ. 43, έκδ. Β. Leib: "Άσι δέ τι ό Ρομπέρτος ούτος έπινοών τυραννικώτερον και φανταζόμενος τήν βασιλείαν Ρωμαίων... σ. 144: άλλά τής άρχής τής Ρωμαίων βασιλείας (ό Ρομπέρτος) ιμειρόμενος...

26. Α. Ahrweiler, *L' Ideologie politique de l' Empire Byzantin*, Paris 1975, μετάφρ. στην έλληνική Τ. Δρακοπούλου, Άθήνα 1977, σ. 78-9.

Αυτό τὸ ἐπιχείρημα προβάλλεται κυρίως γιὰ νὰ ἐξηγησῆ τὴ στάση τῶν πληθυσμῶν τῶν ἀνατολικῶν συνόρων, ἰδιαίτερα τῶν Ἀρμενίων²⁷. Ἀντίθετα ἡ νεώτερη ἱστοριογραφία βλέπει σ' αὐτὴ τὴ στάση τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀποτυχίας τῆς αὐτοκρατορικῆς πολιτικῆς, ποὺ ὑπηρετώντας ἀνεπιφύλαχτα τὴν ΚΠολη, ἐνδιαφέρθηκε ἐλάχιστα γιὰ τὰ συμφέροντα καὶ τὶς ἀνησυχίες τῶν ἐπαρχιακῶν πληθυσμῶν²⁸.

Ὡστόσο, ἡ εἰρηνικὴ συμβίωση ἀνάμεσα στοὺς αὐτόχθονες βυζαντινοὺς πληθυσμοὺς καὶ στοὺς νεοφερμένους, εἶναι γεγονὸς ἀποδεδειγμένο, παρὰ τὴ διαφορὰ στὶς θρησκευτικὰς τοὺς πεποιθήσεις. Αὐτὴ ἡ συνεργασία ἐκδηλώθηκε ἐνεργὰ ἔπειτ' ἀπὸ μερικὰ χρόνια, ὅταν ὁ βυζαντινὸς πληθυσμὸς τῆς περιοχῆς τῆς Σμύρνης, βοήθησε τὸν τολμηρὸ Τούρκο ἐμίρη Τζαχὰ νὰ κατασκευάσῃ τὸ στόλο ποὺ μὲ αὐτὸν λεηλάτησε τὰ νησιά καὶ τὶς ἀκτὲς τοῦ Αἰγαίου καὶ ἀπειλῆσε καὶ τὴν ἴδια τὴν ΚΠολη²⁹.

Καὶ προπάντων, ὅταν ὁ Ἰωάννης (β') Κ. 34 ἐπιχείρησε τὴν ἀνάκτηση τῆς Μ. Ἀσίας ἀπ' τοὺς Τούρκους. Οἱ βυζαντινοὶ πληθυσμοὶ τῆς περιοχῆς τῆς λίμνης Π α σ γ ο ὄ σ η στὴ Φρυγία ἀρνήθηκαν νὰ συμμαχήσουν μὲ τὸν αὐτοκράτορα καὶ νὰ τὸν βοηθήσουν στὸ ἔργο του, ὅπως σημειώνει ὁ Ἰωάννης Κίνναμος ποὺ ἀναφέρει τὸ γεγονὸς: «ἀπὸ παλιά καὶ μακρὰ συνήθεια (οἱ αὐτόχθονες) εἶχαν ζυμωθῆ καὶ ἀνακατευτῆ μὲ τοὺς Τούρκους»³⁰. Ἐξαιτίας τῶν Ἰταλῶν ποὺ βρῖσκονταν ἐκεῖ³¹, ἀλλὰ οἱ ἴδιοι οἱ Ἰταλοὶ (Βενετοὶ καὶ Ἀμαλφίνοι) παράδοσαν τὴν πόλη στὸν Ἀλέξιο (α') Κ. 15 μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ροβέρτου Γυσκάρδου († 17. VII. 1085)³².

Μήπως πρέπει νὰ δοῦμε σ' αὐτὴ τὴ στάση τῶν ἐπαρχιῶν, ἐκτὸς ἀπ' τὴν ἐκδήλωση ὀργισμένων ἐθνικῶν αἰσθημάτων (αὐτὸ εἶναι βέβαιο στὴν περίπτωση τῶν Ἀρμενίων καὶ τῶν Βουλγάρων), τὴν ἀντίδραση ἀγροτικῶν καὶ ἀπόκληρων πληθυσμῶν ἐναντίον τῆς πολιτικῆς τῆς ΚΠολης ἀπέναντί τους;

Ἡ βυζαντινοτουρκικὴ εἰρηνικὴ συμβίωση στὴ Μ. Ἀσία, ὀφείλεται στὴν ἀνεκτικότητα ποὺ ἔδειξαν οἱ ἐπιδρομεῖς ἀπέναντι στοὺς πληθυσμοὺς τῶν κατακτημένων περιοχῶν. Ὁ Χωνιάτης μᾶς πληροφορεῖ πὼς ὅσοι ἀπ' τοὺς

27. J. Laurent, *Byzance et les Turcs Seldjoucides dans l'Asie Mineure occidentale jusqu'en 1081*, Paris - Nancy 1913, σ. 7 κεξ.

28. Ἄξιο μεγάλης προσοχῆς τὸ ἔργο τοῦ Sp. Vryonis, *The decline of Medieval Hellenism in Asia Minor and the Process of Islamization from the eleventh through the fifteenth century*. Berkeley - Los Angeles - Londres 1971.

29. Ἄννα Κομνηνή, τ. II, σ. 119.

30. Κίνναμος, ἐκδ. Bonn, σ. 22: τῶν δ' ἐν αὐτῇ Ρωμαίων (= Ἑλλήνων) οὐκ ἐνδιδόντων ταύτην αὐτῷ (= τῷ Ἰωάννῃ β' Κ. 34) (χρόνῳ γὰρ δὴ καὶ ἔθει μακρῷ Πέρσαις (= Τούρκοις) τὰς γνώμας ἀνακραθέντες ἦσαν).

31. Guillaume de Pouille, *La geste de Robert Guiscard*, ἐκδ. M. Mathieu, Palermo 1961, σ. 231.

32. Ἄννα Κομνηνή, τ. II, σ. 56-7.

ντόπιους τῆς Μ. Ἀσίας δὲν αἰχμαλωτίστηκαν ἀπ' τοὺς Τούρκους, καθὼς πληροφορήθηκαν τὸ πόσο καλὰ φέρθηκε ὁ σουλτάνος τοῦ Ἰκονίου Καί - Κοσγού Ι (1192 - 1196 καὶ 1204 - 1211) στοὺς αἰχμαλώτους τῆς περιοχῆς τοῦ Μαιάνδρου, ἐγκατάλειπαν τὶς πατρίδες τους ποὺ ἦσαν ἐλεύτερες καὶ καταφεύγαν κοντὰ στὸν Καί - Κοσγού Ι στὸ Φιλομήλιο, τὸ ὁποῖο ἐπίσης ὁ σουλτάνος εἶχε κυριεύσει, καὶ τὸ ἔκανε μιά εὐχάριστη διαμονή γιὰ τοὺς Ἕλληνες αἰχμαλώτους καὶ ἐθελούσιους πρόσφυγες³³.

Ἰδιαίτερα οἱ ἐπιδρομεῖς σεβάστηκαν τὶς θρησκευτικὲς πεποιθήσεις τῶν κατακτημένων. Τὸ μαρτυροῦν πολλὰ γεγονότα, ὅπως ἡ ἀνέγερση ἐκκλησιῶν στὰ κατεχόμενα ἐδάφη καὶ ἡ μὴ ἀνακήρυξη ἀπ' τὴν πλευρὰ τῆς ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας νεομαρτύρων αὐτῆς τῆς ἐποχῆς. Ἡ περίπτωση τοῦ Θεόδωρου Γαβρᾶ, τοῦ ὑπερασπιστῆ τῆς περιοχῆς τῆς Τραπεζούντας ἐναντίον τῶν Τούρκων, εἶναι μοναδική καὶ ἀπὸ κάθε ἄποψη ἐξαιρετική, γιατί πρόκειται γιὰ ἓνα στρατιωτικὸ θῦμα τοῦ πολέμου ἐναντίον τῶν Τούρκων, καὶ ὄχι γιὰ ἓνα ἀπλὸ χριστιανὸ ποὺ ὑποχρεώθηκε νὰ ἀπαρνηθῆ τὶς θρησκευτικὲς του πεποιθήσεις³⁴.

Μὲ ἄλλα λόγια ἡ περίπτωση τοῦ Θεόδωρου Γαβρᾶ ἀνήκει στὰ γεγονότα ποὺ λαμπρύνουν τὸν ἀριστοκρατικὸ πατριωτισμὸ, ὁ ὁποῖος ἐμψύχωνε αὐτὴ τὴν ἐποχὴ τὴν ἀντίσταση ἐναντίον τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐχτροῦ τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ποὺ ὁ καλύτερος ἐκπρόσωπός του ὑπῆρξε ἡ στρατιωτικὴ ἀριστοκρατία τοῦ Βυζαντίου, αὐτὴ ἀκριβῶς ποὺ εἶχε ἀνεβάσει στὸ θρόνο τὸν Ἀλέξιο (α΄) Κ. 15. Ἔτσι ἡ ἀνοδος αὐτοῦ τοῦ ἡγεμόνα θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθῆ, ὡς ἡ πρώτη πράξη τῆς βυζαντινῆς ἀντίστασης καὶ τῆς ἐθνικῆς ἀφύπνισης.

Ὁ αἰώνας τῶν τριῶν πρώτων Κομνηνῶν (1081 - 1180), εἶναι ἡ περίοδος ἀναδιοργάνωσης τῆς Αὐτοκρατορίας, αὐτοῦ τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, ποὺ εἶχε ὀλότελα ἐξαρθρωθῆ ἀπ' τὶς ἀναστατώσεις ποὺ προκάλεσαν οἱ ξένες ἐπιτυχίες. Τὸ Βυζάντιο, ποὺ ἀπειλοῦνταν ἀπ' τὴ Δύση καὶ ἀπ' τὴν Ἀνατολή, θὰ ἀναλάβη γιὰ μιά φορά ἀκόμη τὴν προσπάθεια τῆς ἐθνικῆς ἀποκατάστασης, ποὺ γινόταν κάτω ἀπ' τὴν ἡγεσία τῶν Κομνηνῶν, ἀπ' τὴ στρατιωτικὴ ἀριστοκρατία τῆς χώρας, τὴν τάξη ποὺ διαμορφώθηκε κατὰ τὴν ἐποχὴ τῶν Εἰκονομάχων, ποὺ μεγάλωσε κατὰ τὴν ἐποχὴ τῶν λεγόμενων Μακεδόνων αὐτοκρατόρων, ποὺ παραμελήθηκε ἀπ' τὶς πολιτικὲς κυβερνήσεις τῆς ΚΠολης τῶν μέσων τοῦ 10 αἰ. καὶ ἀνανεώθηκε τέλος ἀπ' τοὺς μεγάλους Κομνηνοὺς, τοὺς καλύτερους ἐκπροσώπους τῆς.

Ἔτσι κάτω ἀπ' τοὺς Κομνηνοὺς, ὁ ἀναδιοργανωμένος μὲ τὶς φροντίδες τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ, θὰ κληθῆ γιὰ μιά ἀκόμη φορά νὰ παίξει τὸν ἀποφασιστικὸ ρόλο γιὰ τὴν ἐπιβίωση τοῦ Ἕθνους.

Ὅπως ἀκριβῶς ὁ στρατὸς τῶν εἰκονομάχων αὐτοκρατόρων, ὁ στρατὸς τῶν Κομνηνῶν θὰ κρατήσῃ στὰ χεῖρα του τὴν τύχη τῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ

33. Χωνιάτης, ἐκδ. Βonn, σ. 655-57.

34. Βλ. S. Vryonis, ἐνθ' ἄνωτ. (ὁ. 28), σ. 145 κεξ.

ὅπως ἀκριβῶς ὁ στρατὸς τῶν εἰκονομάχων, θὰ ἐκπληρώσῃ τὸ ἔργο του μὲ ἐπιτυχία. Κατὰ τὴ διάρκεια αὐτῶν τῶν δυὸ περιόδων ἐγίνε δυνατό νὰ κινητοποιηθῇ τὸ ἔθνος καὶ νὰ σωθῇ ἡ βυζαντινὴ πατρίδα. Ὡστόσο, ἡ εἰκονομαχία καὶ ἡ περίοδος τῶν Κομνηνῶν διαφέρουν σ' ἓνα βασικὸ σημεῖο. Ἐνῶ οἱ Σύροι, οἱ κακῶς λεγόμενοι Ἰσαυροὶ, στηρίχτηκαν κυρίως στὸ λαϊκὸ ἔθνικὸ στοιχεῖο, οἱ Κομνηνοὶ ἔφεραν σὲ πέρας τὴν προσπάθειά τους, εὐνοώντας κυρίως τὴν ἀριστοκρατία τῆς χώρας, δηλαδὴ τὶς μεγάλες ἀστικές καὶ στρατιωτικὲς οἰκογένειες, ποὺ σφετερίστηκαν τὸν κρατικὸ μηχανισμό καὶ ἔμειναν πάντα ἀλληλέγγυες σὲ μιὰ δρᾶση σχεδὸν οἰκογενειακὴ, γιὰτις πολλὲς ἀπ' αὐτὲς συνδέονταν ἀνάμεσά τους, καθὼς καὶ μὲ τὴν αὐτοκρατορικὴ οἰκογένεια τῶν Κομνηνῶν, μὲ οἰκογενειακοὺς δεσμούς. Οἱ Κομνηνοὶ τόνισαν ἀκόμη πιὸ πολὺ τὴν ἀριστοκρατικὴ καὶ οἰκογενειακὴ πολιτικὴ³⁵.

Ὁ Ἰωάννης Ζωναρᾶς ἀναφέρει γιὰ τὸν Ἀλέξιο (α') Κ. 15: «Καὶ τὰ πράματα ὄχι ὡς κοινὰ οὔτε ὡς δημόσια μεταχειριζόταν, καὶ τὸν ἑαυτὸ του δὲ νόμιζε ὡς ἓνα οἰκονόμο αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ ὡς δεσπότην (= κυρίαρχον) καὶ δικό του σπιτικὸ νόμιζε καὶ ὀνόμαζε τὰ ἀνάκτορα»³⁶.

Ὁ Ἀλέξιος (α') Κ. 15 συγκροτοῦσε πραγματικὲς ομάδες ποὺ ἔλεγχαν τὰ κυβερνητικὰ κέντρα λήψης ἀποφάσεων καὶ ὑπαγόρευαν ἔτσι τὴν πολιτικὴν του. Πάντως ἡ πολιτικὴ τῶν τριῶν πρώτων Κομνηνῶν, τοῦ Ἀλέξιο (α') 15, τοῦ Ἰωάννη (β') 34 καὶ τοῦ Μανουὴλ (α') 81 ὑπῆρξε ἐκείνη ποὺ ὑπαγόρευε ἡ σωτηρία τοῦ ἔθνους. Φέρνει τὴ σφραγίδα ἐνὸς πραγματικοῦ ἀριστοκρατικοῦ πατριωτισμοῦ, ποὺ κατόρθωσε νὰ συγκεντρώσῃ γύρω του, τὶς λαϊκὲς μάζες τῆς χώρας, ἀπ' τὴν ἐποχὴ κυρίως ποὺ πῆρε τὴ μορφή ἀντίστασης ἐναντίον τῆς ρωμαϊκῆς Δύσης. Ἔτσι θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε πὼς ἡ πολιτικὴ τῶν Κομνηνῶν, ὡς πολιτικὴ πατριωτικὴ, ἀποτελεῖ συνέχεια τῆς ἔξαρσης ποὺ εἶχε γνωρίσει τὸ Βυζάντιο κατὰ τὴν ἐποχὴ τῶν εἰκονομάχων αὐτοκρατόρων καὶ ὡς πολιτικὴ ἀριστοκρατικὴ, ἐμπνέεται ἀπ' τὶς ἀρχὲς ποὺ εἶχαν ὀδηγήσει τοὺς λεγόμενους Μακεδόνες αὐτοκράτορες. Αὐτὴ ἡ πολιτικὴ εἶναι ὅπως ὁδηγήσει τὴν τέλεια ἔκφραση τῆς κρίσιμης κατάστασης στὴν ὁποία βρέθηκε ἓνα μεγάλο ἔθνος, ποὺ εἶχε συνειδηθῆ τῆς κλονισμένης δόξας του καὶ βρισκόταν κάτω ἀπὸ μιὰ ἐπικίνδυνη ἀπειλή.

Ὡστόσο εἶναι ἄσπαστο νὰ σημειώσωμε πὼς ἡ ἀριστοκρατικὴ σφραγίδα στὴν προσπάθεια τοῦ Βυζαντίου γιὰ τὴν ἀνάκτηση τοῦ γελοιοποιημένου μεγαλείου του, δόθηκε γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ ἓνα ἀξιωματοῦχο, πολίτη χαμηλῆς καταγωγῆς, καὶ ὄχι ἀπὸ κάποιο ἐκπρόσωπο τῆς στρατιωτικῆς ἀριστοκρατίας, πολὺ πρὶν ἀπ' τὴν ἀνοδο τῶν Κομνηνῶν. Εἶναι πραγματικὰ ὁ

35. H. Ahrweiler, *L' Ideologie* κτλ., μετάφρ. στὴν ἑλληνικὴ, ἐνθ' ἄνωγ. (ὕ. 26), σ. 79-83.

36. Ἰω. Ζωναρᾶς, ἐκδ. Βοonn, τ. III, σ. 766: καὶ τοῖς πράγμασι οὐχ ὡς κοινοῖς οὐδ' ὡς δημοσίοις ἐκέχρητο καὶ ἑαυτὸν οὐκ οἰκονόμον ἤγητο τούτων, ἀλλὰ δεσπότην, καὶ οἶκον οἰκείον ἐνόμιζε καὶ ὀνόμαζε τὰ βασιλεία.

λογοθέτης του δρόμου Νικηφορίτζης (= Νικηφοράκης)³⁷ που προσπάθησε πρώτος να άνορθώσει το Κράτος με μια σειρά μέτρων που δεν κατανοήθηκαν, και που το μόνο αποτέλεσμα τους υπήρξε η άνατροπή του έμπνευστή τους, κ' έπειτ' από λίγο ο βίαιος θάνατός του. Μόνο ένα μέτρο στρατιωτικής τάξης επέζησε μετά το Νικηφορίτζη: Η συγκρότηση ενός ειδικού στρατιωτικού σώματος, έπιφορτισμένου να άντιπαχτή στην τουρκική προώθηση στη βυζαντινή Άνατολή. Έτσι δημιουργήθηκε το περίφημο τάγμα των Άθανάτων, που όπως δείχνει και η όνομασία του είχε συγκροτηθή από έπιλεκτους του στρατού. Άποτελούνταν από άντρες που δεν μπόρεσαν να υποφέρουν τον τουρκικό ζυγό, άληθινούς πατριώτες, νέους της Μ. Άσίας που υπήρξε το λίκνο της βυζαντινής άριστοκρατίας, όπλισμένους με θώρακες, θυρεούς, κράνη και δόρατα τους πρώτους άπ' τους Άθανάτους γύμνασε διακεκριμένος στρατηγός, ο Κώνσταντίνος ο Καππαδόκης, ένας συγγενής του αυτοκράτορα Μιχαήλ (ζ') Δούκα³⁸. Έτσι οι Άθάνατοι, έπιφορτισμένοι να συνεχίσουν το έργο των ένδοξων προγόνων τους, υπήρξαν πρακτικά το μόνο καθαρά βυζαντινό στρατιωτικό σώμα που βρήκε το 1081 ο Άλέξιος (α') Κ. 15 κατά την άνοδό του στο θρόνο³⁹.

Στην προσπάθειά του να άνασυστήση τον αυτοκρατορικό στρατό ο Άλέξιος (α') Κ. 15 έμπνεύστηκε άπ' τις άρχές που έμπύχωναν το σώμα των Άθανάτων του Νικηφορίτζη για να δημιουργήση το σώμα των Άρχοντόπουλων, που η ύσταση του έγκαινιάζει την προσπάθεια αυτού του ήγεμόνα για την άναδιοργάνωση του αυτοκρατορικού στρατού. Σώμα άριστοκρατικό, όπως δείχνει και η όνομασία του –ό όρος άρχοντας σημαίνει στο Βυζάντιο κάθε άτομο που ανήκει στις άνωτερες τάξεις– άποτελούνταν από γιούς στρατιωτών που είχαν πέσει στον πόλεμο. Το τάγμα των Άρχοντόπουλων το όποιο η Άννα Κ. 32 παραλληλίζει προς τον Ίερό Λόχο των Σπαρτιατών, αντί να πη των Θηβαίων, άνοιχτο για τους γιούς εκείνων που θυσίασαν τη ζωή τους για τη ρωμαϊκή πατρίδα, τη Ρωμαία, άποτελούνταν από δυό χιλιάδες άντρες, έτοιμους να ριμοκινδυνεύσουν και να πέσουν στο πεδίο της τιμής και της δόξας⁴⁰.

Ο Άλέξιος (α') Κ. 15 δημιουργώντας το σώμα των Άρχοντόπουλων θέλησε να έχη γύρω του άντρες που έμπνέονταν άπ' τις ίδιες άρχές με κείνον, πατριώτες και άριστοκράτες. Όπως εκείνοι ήταν κι αυτός γιός στρατιωτικού άρχοντα «άπ' την Κασταμόνα, άνάμεσα Τραπεζούντας και Σεβάστειας», που η οικογένειά του, όπως λέει σοφός έρευνητής, «πήρε το

37. Για το Νικηφορίτζη, βλ. το άρθρο μου στη Μεγάλη Σοβιετική Έγκυκλοπαίδεια, τ. 24 (1981), σ. 255.

38. Νικηφ. Βρυέννιος, έκδ. Βοηη, σ. 133-34.

39. Άννα Κομνηνή, τ. Ι, σ. 92.

40. Άννα Κομνηνή, τ. ΙΙ, σ. 108-9.

ὄνομά της ἀπ' τὸν τόπο τῆς μετοίκησης της, τὸ παρὰ τὴν Ἀδριανούπολη χωριὸ Κόμνη»⁴¹.

Τ' Ἀρχοντόπουλα ὡς ἡγεμόνας ἀγαποῦσε σὰν παιδιὰ του, κι ὅταν σκοτώνονταν «ἐκθύμως μαχόμενα», γιὰ πολὺ χρόνον ἀναστέναζε βαθιὰ κ' ἔχυνε καυτὰ δάκρυα καὶ καλοῦσε τὸ καθένα μὲ τ' ὄνομά του σὰν κάπου νὰ ἔχη πάει^{41α}.

Ὁ στρατὸς τῶν Κομνηνῶν, κάτω ἀπ' τὶς διαταγὲς διοικητῶν, Κομνηνῶν πριγκίπων –τόσους ἀπ' αὐτοὺς συναντᾶμε στὶς καταμέρους προσωπογραφίες– ἢ γαμβρῶν τους ἀπὸ κόρες καὶ ἀδελφές ἢ προσώπων ποὺ ἀνήκαν στὸ ἄμεσο αὐτοκρατορικὸ περιβάλλον, θὰ εἶναι ὁ μοχλὸς γιὰ τὴν κινητοποίηση ὁλόκληρου τοῦ ἔθνους, κάτω ἀπ' τὴν ἡγεσία τῶν καλύτερων ἐκπροσώπων του, γιὰ νὰ ἀναχτήσῃ τὰ ἐδάφη του καὶ γιὰ νὰ ξαναβρῆ ἐπίσης τὸ γόητρό του.

Αὐτὲς ἦσαν οἱ ἀρχὲς τῆς πολιτικῆς ἰδεολογίας τοῦ Βυζαντίου στὴν ἐποχὴ τῶν Κομνηνῶν, ποὺ ὀδήγησε σοφῆ Ἑλληνίδα ἐρευνήτρια νὰ τὴν χαρακτηρίσῃ μὲ τὴν ὀνομασία τοῦ αὐτοκρατορικοῦ πατριωτισμοῦ⁴².

Ἐπιφανὴς Ἄγγλος βυζαντινολόγος παρατηρεῖ: «Οἱ Ὀθωμανοὶ ἦσαν οἱ τελευταῖοι ἐκπρόσωποι τῆς ἀσιατικῆς ἀπειλῆς. Ἄν ἡ Ἀνατολικὴ Αὐτοκρατορία δὲν εἶχε πληγωθῆ θανάσιμα καὶ δὲν εἶχε περιορισθῆ στὶς διαστάσεις ἑνὸς πολὺ μικροῦ κράτους ἀπ' τὴν ἀπληστία καὶ τὴν ὠμότητα τῶν Δυτικῶν ληστῶν ποὺ ἀποκαλοῦσαν τοὺς ἑαυτοὺς τους Στρουθορόους, ἴσως οἱ Τοῦρκοι νὰ μὴν πατοῦσαν ποτέ τὸ πόδι τους στὴν Εὐρώπη⁴³. Κι ἂς μὴ ξεχνᾶμε πὼς τὶς λαίλαπες τῶν Στρουθορῶν ὑπέστησαν οἱ Κομνηνοί.

//

Τίτλοφορία

Ἡ χαλάρωση τῆς βυζαντινῆς γραφειοκρατικῆς μηχανῆς φαίνεται πολὺ χαρακτηριστικὰ στὶς ἀλλαγές ποὺ ἐγίναν στὸ σύστημα τῶν αὐλικῶν ἀξιωματῶν καὶ τίτλων ποὺ πραγματοποιοῦσε ὁ Ἀλέξιος (α') Κ. 15 καὶ ἡ ὁποία σχετίζεται μὲ τὴν ἐξέλιξη τῆς προηγούμενης περιόδου⁴⁴.

41. Γιὰ τὴν καταγωγή τῶν Κομνηνῶν, βλ. ὅσα ἔγραψα ἄλλοῦ, Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 25. Ἐδῶ ὁ σοφὸς Ἰ. Καραγιαννόπουλος, Ἱστορία Βυζαντινοῦ Κράτους, τ. Β', Θεσσαλονίκη 1981, σ. 550, ὑποστηρίζει μιὰ ἄλλη θέση, πὼς ἡ ἀρχικὴ καταγωγή τῆς οἰκογένειας ἦταν ἀπ' τὴν Κασταμόνα καὶ τὸ οἰκογενειακὸ ὄνομα ὀφείλεται στὴ μετοικεσία της στὴν Κόμνη τῆς Θράκης. Ἡ Η. Ahrweiler, L' Ideologie κτλ., μετὰφρ. στὴν ἐλληνικὴ, ἐνθ' ἄνωτ. (ὡ. 26), σ. 85, ἀναφέρει τὸν Ἀλέξιο (α') Κ. 15 ὡς «γιὸ στρατιωτικοῦ ἀρχοντα ἀπ' τὴ Μ. Ἀσία».

41α. Ἄννα Κομνηνὴ, τ. II, σ. 109.

42. Η. Ahrweiler, L' Ideologie κτλ., μετὰφρ. στὴν ἐλληνικὴ, ἐνθ' ἄνωτ. (ὡ. 26), σ. 83-6.

43. J. B. Bury, Εἰσαγωγή εἰς Cambridge Medieval History, vol. IV, part I, μετὰφρ. στὴν ἑλλην. Ντουντοῦ Σαούλ, Ἀθήνα 1979, σ. 21.

44. E. Stein, Untersuchungen zur spätbyzantinischen Verfassungs- und Wirtschaftsgeschichte; Mitt. Zur Osman. Gesch. 2 (1923-25), σ. 29 κεξ. L. Bréhier, Les Institutions de l' Empire byzantin, Paris 1970, σ. 116 κεξ.

Απ' την απόλυτη άπονομή τίτλων στην περίοδο τής στρατιωτικής ήγερσίας πολλά παλιά όφφίκια έχασαν τήν άξία τους και χρειάστηκε νά δημιουργηθοϋν νέα για πρόσωπα που κατείχαν εξέχουσες θέσεις.

Οί τίτλοι του πατρικίου, πρωτοσπαθαρίου και σπαθαρο-κανδιδάτου, που χαρακτηρίζαν άνώτερα άξιώματα τού 'αί., έχασαν τήν άρχική σημασία τους στα μέσα του 'κα' και τις άρχές του 'ιβ' αί. Απ' τήν περιέργη αυτή ύποτίμηση τών τίτλων επέζησαν μόνο τά τρία άνώτατα άξιώματα τής μέσης βυζαντινής περιόδου, αυτά του καίσαρος, του νωβελσιμου και του κουροπαλάτου, που κι αυτά όμως έχασαν κάπως τήν άρχική τους άξία.

Γιά τόν άδελφό του 'Ισαάκιο Κ. 12 ό 'Αλέξιος (α') Κ. 15 δημιούργησε τόν νέο τίτλο του σεβαστοκράτορα (που ήταν ένας συνδυασμός τών τίτλων του σεβαστού και του αυτοκράτορα), τόν όποιο του άπόνειμε κατά προτίμηση αντί του τίτλου του καίσαρος⁴⁵. "Ετσι τώρα δέν είχε καμιά επιφύλαξη νά τηρήσει τήν ύπόσχεση που είχε δώσει στο σφετεριστή του θρόνου Νικηφόρο Μελισσηνό, τόν σύζυγο τής άδελφής του Εύδοκίας Κ. 13, και νά του παραχωρήσει τόν τίτλο του καίσαρος, ό όποιος εξακολούθησε νά είναι μιá άνώτερη όχι όμως και ή άνώτατη τιμητική διάκριση⁴⁶.

Οί παλαιοί επίσημοί τίτλοι εξαφανίζονται και στους άνωτερους άξιώματούχους δίδονται τώρα τίτλοι, που παλαιότερα ήσαν αυτοκρατορικοί ή άποδιδονταν κατά προτίμηση σε νεώτερα μέλη τής αυτοκρατορικής οικογένειας. Με συνδυασμό επί μέρους τίτλων και διακρίσεων προέκυψε μιá ανεξάντλητη ποικιλία, όπως σεβαστός ή πανσέβαστος σεβαστός (ένος και ό αυτός τίτλος), που συνήθως άπονεμόταν στα μέλη τής αυτοκρατορικής οικογένειας τών Κομνηνών⁴⁷, πρωτοσεβαστός, που άπονεμόταν σε επιφανή μέλη τής οικογένειας τών Κομνηνών που ήσαν οι πιο κοντινοί συγγενείς του βασιλεύοντα αυτοκράτορα⁴⁸, πανυπερσέβαστος, που άπονεμόταν στο σύζυγο τής δευτερότοκης κόρης του αυτοκράτορα⁴⁹, πρωτοσεβαστοϋπέρτατος, που άπονεμόταν στο σύζυγο τής τριτότοκης κόρης του αυτοκράτορα⁵⁰, σεβαστοϋπέρτατος, που άπονεμόταν στο σύζυγο τής τεταρτότοκης κόρης του αυτοκράτορα⁵¹ πανσεβαστοϋπέρτατου, που δέν ήταν παρά μιá επίταση του τίτλου του σεβαστοϋπέρτατου, όχι άνώτερος άπ' αυτόν⁵². Μετά άπ' τούς άνωτέρω ήσαν άλλοι κατώτεροι τίτλοι: έντιμοϋ-

45. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 70-71.

46. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 83.

47. L. Stiernon, Sébaste et gambros, REB 23 (1965), σ. 226-43.

48. L. Stiernon, ένθ' άνωτ., σ. 224, ύ. 17.

49. L. Stiernon, ένθ' άνωτ., σ. 223, ύ. 12.

50. L. Stiernon, ένθ' άνωτ., σ. 223-24, ύ. 13.

51. L. Stiernon, ένθ' άνωτ., σ. 224, ύ. 14.

52. L. Stiernon, Constantin Ange (pan) sébastohypertate, REB 19 (1961), σ. 273-83.

πέρτατος, πανεντιμοῦπέρτατος, πρωτοπανεντιμοῦ-πέρτατος ἢ νωβελήσσιμος, πρωτονωβελήσσιμος, πρωτονωβελήσσιμοῦπέρτατος καὶ πολλά παρόμοια.

Οἱ ἀλλαγές αὐτές στοῦ σύστημα τῶν τίτλων ἀπεικονίζουν τὶς ἐξελίξεις ποῦ εἶχαν ἐπικρατήσει στὴ βυζαντινὴ διοίκηση ἀπ' τὸν 10 αἰ. καὶ ἐξῆς. Μαζὶ μὲ τὴν ἀκαμπτὴ συγκεντρωτικὴ γραφειοκρατία ἐξαφανίζεται καὶ ἡ αὐστηρὴ ἱεραρχικὴ τάξη ποῦ χαρακτήριζε τὴ μέση βυζαντινὴ περίοδο⁵³.

Παρόμοια χαρακτηριστικὴ ὑποτίμηση παρατηρεῖται καὶ στοὺς τίτλους τῶν διοικητῶν τῶν θεμάτων. Ἀπ' τοὺς τρεῖς διαφορετικοὺς τίτλους ποῦ χρησιμοποιούνταν στὰ τέλη τοῦ 10 αἰ., δηλ. τοῦ στρατηγοῦ, τοῦ κατεπάνω καὶ τοῦ δοῦκα, διατηρήθηκε μόνο ὁ ἀνώτατος. Κατὰ τὴν περίοδο τῶν Κομνηνῶν ὅλοι οἱ διοικητές τῶν θεμάτων φέρουν τὸν τίτλο τοῦ δοῦκα, ἐνῶ οἱ ὑφιστάμενοί τους ὀνομάζονται κατεπάνω. Ἡ ἀλλαγὴ αὕτη εἶναι ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὴ, γιατί παράλληλα μὲ αὕτη μειώνεται καὶ ἡ σημασία, ὅπως καὶ ἡ ἔκταση, τῶν ἐπὶ μέρους θεμάτων⁵⁴. Ὅπως στὸν Α' τόμ. συναντήσαμε ὄχι λίγους Κομνηνοὺς ὡς δοῦκες θεμάτων, ἔτσι συμβαίνει καὶ στὸν παρόντα Β' τόμ. τῆς Γενεαλογίας μου.

Τὸν τίτλο μέγας δοῦξ εἶχε ἀπ' τὰ χρόνια τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15 ὡς τὴν πτώση τῆς Αὐτοκρατορίας ὁ ἀρχιναύαρχος, ποῦ ἦταν ἀρχηγὸς ὄλου τοῦ ναυτικοῦ⁵⁵.

Οἱ δυὸ δομέστικοι τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσης, ποῦ ἀπ' τὸ δεῦτερο μισὸ τοῦ 10 αἰ. μοιράζονταν τὴν ἀνώτατη διοίκηση τοῦ στρατοῦ, στὰ μέσα τοῦ 10 αἰ. εἶχαν τὸν τίτλο μέγας δομέστικος⁵⁶.

Ἀπ' τὰ χρόνια τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15 καὶ ἐξῆς τὸν ἔλεγχο ὅλων τῶν πολιτικῶν ὑπηρεσιῶν εἶχε ὁ λογοθέτης τῶν σεκρέτων, ὁ ὁποῖος

53. G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 388-89, ἑλλην. μετάφρ. (ὑ. 2), τ. Γ', σ. 32-3.

54. Σύμφωνα μὲ τὰ πρὸ πάνω, παρατηρεῖ ὁ G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 389, ὑ. 1, ἑλλην. μετάφρ. (ὑ. 2), τ. Γ', σ. 286-87, πρέπει νὰ διορθωθοῦν οἱ παρατηρήσεις τοῦ E. Stein, *Untersuchungen*, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 44), σ. 21 κεξ. σχετικὰ μὲ τὴν ἐμφάνιση τοῦ τίτλου τοῦ δοῦκα. Γιατὶ ὁ Stein παραβλέπει τὸ γεγονός πὼς ἀπ' τὰ τέλη τοῦ 10 αἰ. οἱ γενικοὶ διοικητές τῶν πρὸ σημαντικῶν θεμάτων ἔφεραν κανονικὰ αὐτὸν τὸν τίτλο (τοῦ δοῦκα), ὅπως ἔχει ἀποδείξει ὁ N. Skabalanovic, *Vizantijskoje gosudarstvo i cerkovn* vXIV, Pétersbourg 1884, σ. 187 κεξ., ἐπικρατοῦσε μιά ὀρισμένη διαφορά ἱεραρχίας ἀνάμεσα στοῦ δοῦκα, τὸν κατεπάνω καὶ τὸ στρατηγὸ. Πρβλ. ἀκόμη τὴν ἀριστα θεμελιωμένη μελέτη τῆς H. Glykatzis - Ahrweiler, *Recherches sur l'administration de l'Empire byzantin aux IXe-XIe siècles*, *Bulletin de correspondance hellénique*, τ. 84 (1960), σ. 52 κεξ.

55. E. Stein, *Untersuchungen*, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 44), σ. 57· ὁ R. Guiland, *Recherches sur les Institutions byzantines*, τ. I, σ. 542-51, παρέχει μιά συστηματικὴ ἐκθεση σχετικὰ μὲ τοὺς φορεῖς τοῦ ἀξιώματος τοῦ μεγάλου δοῦκα, ὅπως εἶναι γνωστοὶ ἀπ' τὶς πηγές, ἀλλὰ παραλείπει τὸν Ἰωάννη Κ. 23, βλ. γι' αὐτὸν Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 142 καὶ ὑ. 35.

56. E. Stein, *Untersuchungen*, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 44), σ. 50 κεξ. R. Guiland, *Recherches*, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 55), *Le grand domesticat à Byzance ou le Grand domestique*, σ. 405-67.

ἀπ' τὰ τέλη τοῦ ἴβ' αἰ. ὀνομάζεται μέγας λογοθέτης⁵⁷. Ἀπό τώρα καί στό ἐξῆς οἱ ἀρμοδιότητες τοῦ πρωθυπουργοῦ, γνωστοῦ μέ τόν τίτλο μεσαζων⁵⁸, συνδέονται συχνά, ἂν καί ὄχι πάντα, μέ αὐτό τό ἀξίωμα, ὅπως ἀκριβῶς ἦσαν συνδεδεμένες στή μέση βυζαντινὴ περίοδο μέ τό ἀξίωμα τοῦ λογοθέτου τοῦ δρόμου⁵⁹.

III

Τό κύρος καί ἡ δόξα τοῦ οἴκου τῶν Κομνηνῶν, ἡ εὐγένεια τοῦ κομνηνικοῦ αἵματος, οἱ θρύλοι πού ἀφησαν σέ ξένους λαούς.

Ἄγγλος σοφὸς πιστεύει πῶς τρεῖς εἶναι οἱ χρυσές ἐποχές τοῦ Βυζαντίου, αὐτὲς τοῦ Ἰουστινιανοῦ (527 - 565), τῆς λεγόμενης Μακεδονικῆς δυναστείας (867 - 1025) καί ὁ αἰώνας τῶν Κομνηνῶν (1081 - 1180)⁶⁰.

Τέτοιο κύρος ἔδωσαν στή βυζαντινὴ βασιλεία οἱ Κομνηνοί, πού ὁ βασιλεὺς τῆς Ἱερουσαλήμ Fouques d' Anjou (1131 - 1143), σύμφωνα μέ τὸν Ἰωάννη Ἰταλικό⁶¹, εἶχε κάποτε δηλώσει πῶς μόνο ὁ Βυζαντινὸς αὐτοκράτορας εἶχε τό δικαίωμα νά φορῆ διάδημα καί νά φέρῃ τὸν τίτλο τοῦ βασιλέα⁶².

Ὁ ποιητὴς Θεόδωρος Πρόδρομος λέει γιὰ δυὸ Κομνηνοὺς ἡγεμόνες, τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννη (β') 34 καί τὸ γιό καί συμβασιλέα του Ἀλέξιο 74:

« Ἄλλ' ὦ Σιών ἐφτάλοφε, δευτέρη Νέα Ρώμη, κόρη τῆς Παλιάς, τῶν ἀνάκτων μου σπιτικό, εὐτυχισμένη, μεγαλόδοξη, μητέρα γιῶν καλλίστων, τὸν ἀνακτα παράλαβε κι ἀγκάλισέ τον, δόξαζε τό σωτήρα σου, τὸν αὐτοκράτορά σου, βγάλε φωνὴ ἀπὸ ἠδονή, βγάλε φωνὴ ἀπὸ εὐφροσύνη, στήσε γιορτινὸ χορό, ψάλλε τῇ σωτηρία, καθὼς ἀβλαβὴ ἔμεινες ἀπὸ ἀναριθμητὲς στρατιᾶς ἐχτρῶν πού σέ λογιῆς - λογιῆς φυλές ἀνῆκαν, δόξαζε μαζί μέ τὸν πατέρα αὐτοκράτορα, τραγούδα μέ ὠδὲς καὶ παιάνες, καί τὸ γιό, τὸν πρᾶο, τῆς Νέας Ρώμης τὸ δεσπότη, καὶ διακήρυσσε ἀπ' τῶν τειχῶν καὶ τῶν ὀρέων τίς κορφές τοῦ αὐτοκράτορα τῇ βουλή καὶ τῇ μεγαλοφροσύνη· τέτοιους ἔπρεπε νά ἔχετε καὶ νά βλέπετε, ὦ Ρωμαῖοι, μεγαλόδοξους πορφυρογέννητους βασιλεῖς, τῆς πόλης σωτήρες, ὑπέρμαχους προμάχους, ἀνακτες ἀπὸ ἀνακτες, τῶν παλιῶν συνηθειῶν καὶ προνομίων ἀνακαινιστές, καθὼς τό

57. Βλ. Ch. Diehl, Un haut fonctionnaire byzantin, le logothète τῶν σεκρέτων, Mélanges Jorga (1933), σ. 217· Stadtmüller, BZ34 (1934), σ. 373 κεξ. R. Guiland, V. Le Logothète des sékréta, Ὁ λογοθέτης τῶν σεκρέτων, REB29 (1971), σ. 75-84.

58. J. Verpeaux, Ὁ μεσαζων, BS16 (1955), σ. 270-96.

59. H. - G. Beck, Der byzantinische «Ministerpräsident», BZ 48 (1955), σ. 321 κεξ.

60. Βλ. Sir Galahad, Byzance, trad. Franc. de Jacques Chiffelle - Astier, Paris 1949, σ. 189.

61. Γιά τὸν Ἰω. Ἰταλό, βλ. Β. Ν. Τατάκη, Ἡ Βυζαντινὴ Φιλοσοφία, μετάφρ. ἀπ' τὴ γαλλικὴ Εὐσας Καλπουτζῆ, Ἀθήνα 1977, σ. 139, 201 κεξ., 211 καὶ 305.

62. Βλ. P. Lamma, Commeni e Staufer, τ. I, σ. 26-7.

θρόνο τὸ σεπτὸ πατρικὴ τὸν ἔχουν κληρονομία, ἀπ' τὸν Ἰσαάκιο (α') Κ. 4, πού σὲ ὕψος μέγα ἔφτασε στὸν κάτω ἀπ' τὸν ἥλιο κόσμο, καὶ ἀπ' τὸν Ἀλέξιο (α') Κ. 15, τὸ Μεγάλο, ἀπ' τοὺς ὁποίους βλάστησαν πατέρας καὶ γιὸς, οἱ βασιλεῖς Ἰωάννης (β') Κ. 34 καὶ Ἀλέξιος Κ. 74, οἱ φύλακες καὶ σωτῆρες τῆς πατρίδας.

Ἄνακτες μεγαλόδοξοι, ριζῶν μεγάλων βλάστες ριζῶν μεγάλων καὶ χρυσῶν, ριζῶν πολυστελέχων, ἀμιλλα κάνετε λαμπρὴ μὲ τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15 τοὺς ἄθλους· εἶθε νὰ σᾶς δοῦμε μιμήματα λαμπρὰ τοῦ ἀρχετύπου»⁶³.

Ἄλλοῦ ὁ ἴδιος ποιητὴς μᾶς λέει:

«Χαῖρε, τύχη Κομνηνική, χαῖρε μεγάλο σκῆπτρο,
πού ἀπ' τὸν Ἰσαάκιο (α') Κ. 4 φυτεύτηκες,
κι ἀπ' τὸν Ἀλέξιο (α') Κ. 15 τράφηκες,
κι ἀπ' τὸν Ἰωάννη (β') Κ. 34 δεντρώθηκες,
ἐσὺ πού ἀπ' τοὺς φοίνικες καὶ τὰ κυπαρίσσια
πιὸ πάνω σηκώθηκες, κι ἀπ' τὰ πλατάνια...
καὶ τίς κέδρους τοῦ Λιβάνου πιὸ πολὺ αὐξήθηκες,
κι ἀπ' τ' ἀμπέλια καὶ τίς ἀναδεντράδες
πιὸ πολὺ εὐρύνθηκες, κι ἀπ' τίς συκὲς καὶ τίς ἡμερίδες
πιὸ πολλοὺς καρπούς ἔφερες, ἐσὺ πού Δύση
κι Ἀνατολὴ ἀγκάλιασες καὶ Βορρὰ καὶ Νότο
περικύκλωσες, ἐσὺ χρυσὴ τύχη Κομνηνική,
πιὸ λαμπερὴ ἀπ' τῶν Περσῶν καὶ τοῦ Ξέρξη
τὰ πλατάνια, καὶ πιὸ θαλερὴ καὶ καρπερὴ
ἀπ' τοῦ Ἀλκίνοου, τοῦ βασιλιᾶ τῶν Φαιάκων,
τοὺς κήπους, χαῖρε καὶ ἄκμαζε,
καὶ τὴν πατρίδα ἐπισκίαζε...

Πραγματικά, γενναῖε βασιλεῖα Ἰωάννη (β') Κ. 34, τεῖχος δόθηκες ἀπ' τὸ Θεὸ καὶ ἀντίσταση στὴ Νέα Ρώμη, ὀχύρωμα, χαράκωμά της· πύργε στερεὴ καὶ μεγάλη, πυργόβαρη ἀπροσμάχητη καὶ τάφρε ἀδαμάντινη, πέτρα σκανδάλου στάθηκες γιὰ τοὺς ἐχτροὺς, ὅπως ὁ πατέρας σου, λίθος ὀχυρώματος γιὰ τὸ γένος τῶν Ρωμαίων, ἐστὶ τὴν ἔρημο βαδίζεις, τὰ δύσβατα περνᾶς ὀλάκερη τὴν κτίση διατρέχεις, στὴ γῆ καὶ στὴ θάλασσα, στίς χῶρες τῶν βαρβάρων· εἶθε, βασιλεῖα μου, νὰ ζῆς μέχρι μακρῶν αἰώνων, σῶζου καὶ σῶζε τοὺς πιστοὺς καὶ ἐξόντωσε βαρβάρους⁶⁴.

Ὅπως μᾶς λέει ὁ ἴδιος ποιητὴς ἡ ΚΠολη, ἡ πόλη ἡ ἀρίστη ἦταν πόλη τοῦ μονοκράτορα Ἰωάννη (β') Κ. 34⁶⁵.

63. Θεόδωρος Πρόδρομος, Στίχοι εἰς τὴν στεφνοφορίαν Ἀλεξίου Κ. 74, ἐκδ. Migne, PG 133, στ. 1339-44· ἐκδ. W. Hōrandner, ἀριθ. 1, σ. 180-81, στίχ. 104-45.

64. Θεόδωρος Πρόδρομος, Τῷ βασιλεῖ (Ἰωάννη β' Κ. 34), ἐκδ. W. Hōrandner, ἀριθ. 18, σ. 303, στίχ. 13-24, καὶ σ. 305-6, στίχ. 85-96.

65. Θεόδωρος Πρόδρομος, Τῷ βασιλεῖ, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 306, στίχ. 104: πόλις ἀρίστη Κομνηνοῦ τοῦ μονοκρατοροῦντος,

Αυτός ο αυλικός ποιητής μᾶς λέει ακόμη πῶς ὁ αὐτοκράτορας τῆς Γερμανίας Κονράδος III de Hohenstaufen (1138 - 1152), καθὼς «συγκεντρίστηκε μὲ τὴν ἔνδοξη γενιὰ τῶν Κομνηνῶν τοῦ Βυζαντίου, ἐξευγενίστηκε πιὸ πολὺ ἀκόμη ἀπὸ ὅσο εὐγενῆς καὶ περιδοξὸς ἦταν»⁶⁶. τὸ «συγκέντρισμα» ἀναφερόταν στὴν ἔνωση τῆς γυναικαδέλφης τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορα Βέρθας de Sulzbach, ποὺ στὸ Βυζάντιο μετονομάστηκε Εἰρήνη, μὲ τὸν πορφυρογέννητο σεβαστοκράτορα Μανουὴλ Κ. 81.

Μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς γέννησης ἐνὸς Κομνηνοῦ πρίγκιπα, τοῦ Ἀλέξιου 132, ὁ Θεόδωρος Πρόδρομος λέει:

«Τὸ τραγούδι, τῆς γενιάς ὁ ἀρχηγός, ἄς ἀρχίσῃ, κι αὐτὸς ποῦ τοῦ κόσμου ὅλου προηγείται, τῆς χαρᾶς ἄς προηγηθῇ. Ἔχεις, ὦ δέντρο Κομνηνῶν, εὐθαλές, εὐρύτατο καὶ μέγα, ἔχεις τῆς γενιάς πληθῶρα, τοῦ σπέρματος προσθήκη, τῶν χρυσοκλώνων αὔξησιν ἀπ' τὶς παραφυάδες καὶ τῶν βλαστῶν τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν ἀποβλαστίδων· μέτρα, βασιλέα μου, μαζὶ μὲ τὰ παιδιὰ σου καὶ τῶν παιδιῶν σου τὰ παιδιὰ κι αὐτὸν τὸν ἀρτιγέννητο σεβαστοκρατοριδῆ, καὶ στοὺς Κομνηνοὺς ἄλλον πρόσθεσε Κομνηνὸ, καὶ στοὺς στρατηγούς σου ἀκόμη ἓνα στρατηλάτη»⁶⁷.

Οἱ νεαροὶ Κομνηνοὶ πρίγκιπες ἀποκαλοῦνται ἀπ' τοὺς ποιητὲς Ἡλιοὶ καὶ οἱ πριγκίπισσες Σελήνες⁶⁸.

Ὁ Νικήτας Χωνιάτης μᾶς λέει πῶς ἡ αὐγούστα Εὐφροσύνη Δούκαινα, ἡ σύζ. τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἁγγ. Κομν. 180, «δὲν ἐξευγενίστηκε καὶ δὲ μεγάλωσε πιὸ πολὺ ποῦ ἐγκεντρίστηκε μὲ τὸ Κομνηνικὸ καὶ βασιλικὸ αἷμα καὶ γένος, γιατί ἦταν ἐγγενῆς καὶ αὐθιγενῆς καὶ θαλερῆ ἀπ' τὴν πρώτη ἀναθήλησιν ἢ ὡς χρυσοὺς τιμαλφῆς σὲ λίθο Σάρδιο τὸ Δουκικὸ αἷμα ἐνώθηκε καὶ συνάφηκε στὸ Κομνηνικὸ αἷμα»⁶⁹.

Οἱ Βυζαντινοί, ἂν καὶ δὲν εἶχαν κληρονομικοὺς τίτλους εὐγενείας, ὅπως στὴ Δύση, ἔδιναν μεγάλη σημασία στὴν εὐγένεια τῆς καταγωγῆς. Ἕνας συγγραφέας τοῦ δευτέρου μισοῦ τοῦ 11 αἰ. μᾶς λέει: «Λένε γιὰ τὸ Μιχαὴλ (δ') τὸν Παφλαγόνα πῶς ἦταν εὐγενῆς καὶ ἀπὸ μεγάλη ρίζα, ἀλλὰ αὐτὸς δὲν ἦταν παρὰ ἀπὸ μιὰ χαμηλὴ γενιά. Καὶ ἐγὼ λέω πῶς ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι τέκνα τοῦ Ἀδάμ, καὶ οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ ψωμοζῆτες. Καὶ εἶδα ἐγὼ τοὺς παραφουσκωμένους ἀριστοκράτες νὰ ἐπιδίδονται σὲ κλεισιές, σὲ

66. Θεόδ. Πρόδρομος, Εἰσιτήριο ἐπὶ τῇ νυμφευθείσῃ ἐξ Ἀλαμανῶν, ἐκδ. P. Matranga, *Anecdota Graeca*, σ. 552-54· ἐκδ. Migne, PG 133, στ. 1360-62· ἐκδ. W. Hōrandner, ἀριθ. 20, σ. 321, στίχ. 37-43.

67. Θεόδ. Πρόδρομος, Στίχοι πολιτικοὶ εἰς τὴν γέννησιν τοῦ υἱοῦ τοῦ σεβαστοκράτορος Ἀνδρονίκου 76, κυροῦ Ἀλεξίου 132, ἐκδ. Συν. Παπαδημητρίου, Feodor Prodrom, σ. 384-85· ἐκδ. W. Hōrandner, ἀριθ. 44, σ. 407, στίχ. 35-45.

68. Θεόδ. Πρόδρομος, ἐνθ' ἄνωτ., ἐκδ. W. Hōrandner, σ. 407-8, στίχ. 60-65.

69. Νικήτας Χωνιάτης, Λόγος εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξιον (γ') Ἁγγ. 180, ἐκδ. J.A. Van Dielen, *Orationes et Epistolae*, ἀριθ. 7, σ. 67-8.

μαντείες και σὲ μαγείες· αὐτοὺς ἐγὼ τοὺς θεωρῶ χαμηλῆς καταγωγῆς, γιατί ὁ ἄνθρωπος ὁ λογικός γίνεται ἐάν θέλη θεός μετ' ἡ χάρι τοῦ Θεοῦ»⁷⁰. Αὐτὴ ἡ ἀρνητικὴ θέση ἐνός τίμιου καὶ ἀφελῆ στρατιωτικοῦ, δὲν εἶναι παρὰ μιὰ ἐπιβεβαίωση τοῦ διαχυτοῦ σεβασμοῦ καὶ τῆς βαθιᾶς ἐκτίμησής ποὺ εἶχαν οἱ Βυζαντινοὶ γιὰ τοὺς εὐγενεῖς. Καὶ στὸν ια' -ιβ' αἰ. οἱ Κομνηνοὶ καὶ οἱ Δουκεῖς ἦσαν οἱ πιὸ εὐγενεῖς γενεῖς.

Κοντὰ στὰ τόσα γιὰ τοὺς Κομνηνοὺς ἐγκώμια, κοντὰ στοὺς τόσοις γιὰ τὴν εὐγένεια τοῦ κομνηνικοῦ αἵματος ὕμνοις, ἔχομε καὶ ὀρισμένους μισμοὺς ἀπὸ συγγραφεῖς καθόλου ἄσημους, ὅπως τὸ Θεόδωρο Πρόδρομο, τὸν Ἄντιοχείας Ἰωάννη (ε') τὸν Ὁξειίτη, τὸν Ἰωάννη Ζωναρὰ καὶ τὸ Νικίτη Χωνιάτη.

Ὁ πρῶτος ἀπ' αὐτοὺς, ὁ Θεόδ. Πρόδρομος, μᾶς λέει γιὰ τὸν Ἰωάννη Κ. 84:

«Ὡ κλάδε ἀγριέλαιε καλλιέλαιης ρίζας
καὶ δυστυχισμένο νεόφυτο εὐτυχέστατου δέντρου,
ἐσὺ ποὺ μόνος φάνηκες ἀγκάθι στὸν πολὺδεντρο κῆπο κι ὁ μόνος
ἀφρονέστατος στὴ συνειτὴ τῶν Κομνηνῶν γενιά» κλπ. κλπ.⁷¹

Ὁ πατριάρχης Ἄντιοχείας Ἰωάννης (ε') ὁ Ὁξειίτης στὸ Λόγο τοῦ πρὸς τὸν Ἀλέξιο (α') Κ. 15 γράφει: «Πραγματικά, ὦ βασιλέα, πολὺ μεγάλη βλάβη καὶ στὴ βασιλεία καὶ σὲ ὄλους ἐμᾶς ἔχουν καταστῆ οἱ συγγενεῖς σου. Ὁ καθένας ἀπ' αὐτοὺς βασιλικά καὶ μετ' ἐπίσης εὐπορία θέλει νὰ ζῆ, βάζοντας πάνω ἀπ' τὸ κοινὸ συμφέρον τὸ προσωπικὸ τοῦ κέρδους, ἐνῶ ἐσὺ ἀπὸ ἔλλειψη χρημάτων ἀναγκάζεσαι νὰ παίρνῃς ἀπ' τοὺς πολίτες παραπάνω ἀπὸ ὅσα πρέπει καὶ νὰ προσκρούῃς σ' αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸ Θεό, ἐνῶ συγχρόνως στὸ Κράτος προκάλεσε πολλὰς ζημιὰς καὶ θλίψεις κάθε εἶδους. Καὶ οἱ ἐχτροὶ ἔχουν μεγάλες ἐπιτυχίες, γιατί ἐμεῖς, συντριμμένοι καθὼς εἴμαστε - ἀπ' αὐτὰ κι αὐτὰ- τοὺς ἀντιμετωπίζομε χωρὶς σφρίγγος»⁷².

Ἐπίκουρος στὸν πατριάρχη Ἄντιοχείας ἔρχεται καὶ ὁ ἱστορικός καὶ μέγας δροσυγγάριος τῆς βίβλας καὶ πρωτασηκρήτης, ποὺ τὴ ζωὴ τοῦ τέλειωσε ὡς καλόγερος, Ἰωάννης Ζωναρᾶς⁷³, ποὺ μᾶς λέει πὼς ὁ Ἀλέξιος (α') Κ. 15 «πρὸς τοὺς συγγενεῖς τοῦ καὶ μερικοὺς θεράποντες τοῦ παρεῖχε ἀμάξια ὀλόκερα φορτωμένα μετ' ἐπιδημίας χρήματα καὶ ἐπίσης τοὺς ἔδινε μεγάλες ἐτήσιες χορηγίες, ἔτσι ποὺ νὰ περιβάλλονται μετ' ἐπιπλοῦτο καὶ μετ' ἐπιπλοῦτος ποὺ δὲν ἀναλογοῦν σὲ ἰδιώτες, ἀλλὰ σὲ αὐτοκράτορες, καὶ ὡς κατοικίους τοὺς εἶχαν περιτεταχισμένους περιοχὰς ποὺ

70. Κεκαυμένου, Στρατηγικόν, ἔκδ. Β. Vasilievskij - V. Jernstedt, St Petersburg 1896, σ. 98-9.

71. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 482, ὑ. 19.

72. Ἰωάννου (ε') τοῦ Ὁξειίτου, Λόγος εἰς τὸν βασιλέα κύρ Ἀλέξιον (α') Κ. 15, ἔκδ. Ρ. Gautier, REB 28 (1970), σ. 41-3.

73. Ἰωάννης Ζωναρᾶς, ἔκδ. Bonn, τ. Ι, σ. 3, ὑπότιτλος τοῦ Προοιμίου. Προβλ. R. Guiland, Le Drongaire de la Veille, RIB, τ. Ι, σ. 576-77.

στό μέγεθος έμοιαζαν με πόλεις και κατά την πολυτέλεια καθόλου δε διέφεραν απ' τα αυτοκρατορικά ανάκτορα»⁷⁴.

Και άλλοι ο ίδιος ιστορικός μας λέει πως ο 'Αλέξιος (α') Κ. 15 «στον κ α ί σ α ρ α Νικηφόρο Μελισσηνό, το σύζ. της αδελφής του Εύδοκίας Κ. 13, έδωσε για κατοικία και διακυβέρνηση την πόλη της Θεσσαλονίκης και χορήγησε άφθονα χρήματα, τόσο στο πιό πάνω κ α ι σ α ρ ι κ ό ζευγος όσο και σε όλους τους συγγενείς του, και μαζί με αυτή την οικονομική άπλοχεριά τους άπόνειμε μέγιστα αξιώματα, ανάλογα με το βαθμό συγγένειας που είχε με τον καθένα»⁷⁵.

Και ο Νικήτας Χωνιάτης μας λέει πως «η πιό κύρια αίτια που η Αυτοκρατορία πήρε το δρόμο της παρακμής και είδε τις έπαρχίες της να κυριεύονται απ' τους αντιπάλους της και στο τέλος με την άλωση της ΚΠολης απ' τους Λατίνους, κι αυτή η ίδια να καταποντιστή, είναι η άμετρη φιλοδοξία των Κομνηνών, και συγκεκριμένα αυτών των Κομνηνοαγγέλων, που ο ένας τον άλλο ανταγωνίζονταν για την κατάκτηση του αυτοκρατορικού θρόνου: καθώς κατάφευγαν στις αυλές των ξένων ηγεμόνων που μισούσαν το Βυζάντιο - όπως ο Μιχαήλ Δούκ. Κομν. 'Αγγ. 174 στην αύλη του σουλτάνου του 'Ικονίου Ρουκρατίνου (1196 - 1204) και ο 'Αλέξιος Κομν. 'Αγγ. 266 στην αύλη του αυτοκράτορα της Γερμανίας Φίλιππου de Souabe (1198 - 1208)- έγιναν οι καταστροφείς της πατρίδας τους, αλλά και όταν βρίσκονταν πάνω στο θρόνο, αντί να κάνουν κάτι το αντίξιο του αυτοκρατορικού αξιώματος, ήσαν όλότελα γι' αυτό ανεπιτήδευτοι και άχρηστοι και κακόγνωμοι πάνω στην άσκηση των βασιλικών καθηκόντων»⁷⁶.

Οι Κομνηνοί με τις κακοδαιμονίες τους στα τελευταία χρόνια του ιβ' αι. έγιναν ανεπιθύμητοι στα λαϊκά πλήθη. Τον 'Απρίλη του 1195 κατά την εύφημία του 'Αλέξιου (γ') 'Αγγ. Κομν. 180 στην ΚΠολη, τα λαϊκά πλήθη αναγόρευσαν αυτοκράτορα τον 'Αλέξιο Κοντοστέφανο 228 -που κι αυτός απ' τη μάμη του 'Αννα Κ. 77 ήταν ένας Κομνηνός- από παλιά έρωτευμένος με την άστρολογία αλλά και με το θρόνο, λέγοντας πως «δέ θένε πιά να βασιλεύονται απ' τους Κομνηνούς, γιατί παραπλήθυναν»⁷⁷.

Το όνομα των Κομνηνών έμεινε ξακουστό και περίφημο σε όλη τη διάρκεια της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.

Οι πρώτοι Παλαιολόγοι, ο Μιχαήλ (η') 428 πάντοτε, ο 'Ανδρόνικος (β') 481 τις πιό πολλές φορές, ο Μιχαήλ (θ') επίσης και ο 'Ανδρόνικος (γ') μερικές φορές, τόνιζαν στις ύπογραφές τους την έπωνυμία Κ ο μ ν η ν ό ς, μαζί με τα άλλα αυτοκρατορικά επίθετα των Δουκών, 'Αγγέλων και

74. 'Ιωάννης Ζωναράς, τ. ΙΙΙ, σ. 767.

75. 'Ιωάννης Ζωναράς, τ. ΙΙΙ, σ. 732.

76. Νικήτας Χωνιάτης, έκδ. Βοηη, σ. 701, και κυρίως βλ. το δημοτικό κείμενο.

77. Νικήτας Χωνιάτης, σ. 600-1.

Παλαιολόγων, καθώς κατάγονταν άπ' τούς αυτοκρατορικούς αυτούς οίκους⁷⁸.

Ο Μωάμεθ ΙΙ ό Κατακτητής (1451 - 1481) πού διάδωσε τή φήμη πώς καταγόταν άπ' τούς Κομνηνούς, για να δικαιολογηθή κατά κάποιο τρόπο ή κατάχτηση τής Έλληνικής Αυτόκρατορίας⁷⁹, άν πρέπει να πιστεύσωμε τό Λαόνικο Χαλκοκονδύλη, άν και τό άπόσπασμα θεωρείται ύποβολιμαίο, σέ μήνυμά του πού έστειλε στον τελευταίο αυτοκράτορα τής Τραπεζούντας Δαβιδ τό Μεγάλο Κομνηνό (1458 - 1461) άναγνώρισε τούς Κομνηνούς, ως «γένος τών Έλλήνων βασιλειον»⁸⁰.

Ο Masa'lakal Absa'r, ένας Μαροκινός ιστορικός και γεωγράφος, γράφοντας περί τό 1350, λέει πώς οι Κομνηνοί, κατά κυριολεξία ό Κομνηνός ήγεμόνας τής Τραπεζούντας, ήσαν άπόγονοι του Μεγάλου Κωνσταντίνου⁸¹, ενώ ή έρευνα άπορρίπτει και αυτή τήν ύπόθεση του Ch. Du Cange πώς οι Κομνηνοί άνήκαν σ' ένα παλιό ρωμαϊκό οίκο πού άκολουθήσε τον ίδρυτή τής Νέας Ρώμης στο Βυζάντιο⁸². Αυτό μάς δείχνει τή μεγάλη έντύπωση πού οι Κομνηνοί έκαναν στους Άραβες.

Οι Κομνηνοί και σ' αυτούς τούς Τούρκους είχαν έμπνεύσει θρυλικές παραδόσεις, τών όποιων μία άπ' τις πιο παράδοξες ήταν αυτή πού άπόδιδε στα μέλη τής διάσημης αυτής οικογένειας μία διαμόρφωση τερατώδους φύσης ή καλύτερα διαβολικής: οι Κομνηνοί είχαν, σύμφωνα με τή μυθώδη αυτή παράδοση, μία ουρά στα όπισθία τους!⁸³.

78. A.A. Vasiliev, Ιστορία, σ. 722, ύ. 8· A. Heisenberg, Aus der Geschichte der Palaiologenzeit, Var. Repr., London 1973, σ. 26: 'Ανδρόνικος (β' 481) έν Χριστώ τώ Θεώ πιστός βασιλεύς και αυτοκράτωρ Ρωμαίων Κομνηνός ό Παλαιολόγος (με δύο οικογενειακά επίθετα)· Κ. Γιαννακόπουλος, 'Ο αυτοκράτωρ Μιχαήλ Παλαιολόγος και ή Δύσις, μετάφρ. άπ' τήν άγγλική Κ. Πολίτη, Άθήναι 1969, σ. 27, ύ. 2.

79. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 484-85, ύ. 27.

80. Λαόνικος Χαλκοκονδύλης, έκδ. Bonn, σ. 494.

81. Mesalek Alabsar, Voyages des yeux dans les royaumes des différentes contrées, Notices et extraits des manuscrits de la bibliothèque du roi et autres bibliothèques, 13 (1) (1838), σ. 379-80. Πρβλ. Ant. Bryer, Shipping in the Empire of Trebizond, Mariner's Mirror 52 (1966), σ. 3.

82. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 26, ύ. 9-11.

83. 'Ο Colonel Sir Henry Yule στο έργο του The Book of Ser Marco Polo, έκδ. Yule - Cordier, II, New York 1929, σ. 302η., γράφει: It was a story among mediaeval Mohammedans that the members of the Imperial House of Trebizond were endowed with short tails.

IV

Ἡ ἀπώλεια τῆς τακτικῆς γενεαλογικῆς σειρᾶς τῶν Κομνηνῶν, ἡ ἀναζωπύρωση τῆς γενεαλογικῆς σειρᾶς διὰ τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν τῆς Τραπεζούντας καὶ τῶν Κομνηνῶν Παλαιολόγων τῆς ΚΠολης, ἡ ἐπωνυμία τῶν Κομνηνῶν ὡς σύγχρονο ἐπίθετο καὶ βαπτιστικὸ ὄνομα.

“Ὅπως καὶ ἄλλοῦ τονίστηκε⁸⁴, μεγάλη φθορὰ τῶν Κομνηνῶν ἐγίνε στὸν καιρὸ τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87, καθὼς καὶ σὲ κεῖνο τοῦ διαδόχου τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἄγγ. 183.

Ὁ πρῶτος ἐξολόθρευσε πολλοὺς, καθὼς ἀντιπάχτηκαν στὴν πολιτικὴ του, γιὰ μιὰ σχετικὴ καὶ πολὺ μέτρια ἀνακούφιση τῶν κάτω τάξεων τῆς πρωτεύουσας καὶ τῶν κατοίκων τῆς ὑπαίθρου καὶ πού στὸ τέλος οὔτε αὐτοὺς τοὺς τελευταίους κέρδισε μὲ τὸ μέρος του, γιατί ἤθελαν πιὸ μεγάλες μεταρρυθμίσεις καὶ οἱ δημαγωγικοὶ τρόποι τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87 δὲν μπορούσαν νὰ ἐπαρκέσουν γιὰ νὰ τοὺς πάρη μὲ τὸ μέρος του⁸⁵.

Ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 συνάντησε ἐπίσης τὴν ἀντίδραση τῆς ἀριστοκρατίας μὲ πρῶτους ἀντιπάλους τοὺς Κομνηνοὺς, γι’ αὐτὸ καὶ ἐγίναν πολλὲς στάσεις τῶν Κομνηνῶν καὶ ἄλλων ἀριστοκρατῶν ἐναντίων του μὲ συνέπεια νὰ ἐξουδετερώσῃ ὄχι λίγους ἀπ’ αὐτοὺς⁸⁶.

Αὐτὴ ἡ ἐξολόθρευση Κομνηνῶν καὶ ἡ πώση τῆς δυναστείας ἀπ’ τὸ θρόνο εἶναι πού μαζί μὲ τὴ λατινικὴ κατάχτηση τῆς ΚΠολης ἔφερε τὰ μέλη τῆς οἰκογένειας σὲ δεύτερο πλάνο, ἔτσι πού νὰ χάσωμε τὴ γενεαλογικὴ σειρὰ διαφόρων κλάδων τῶν Κομνηνῶν, καὶ γι’ αὐτὸ ἔχομε ἓνα πλῆθος ἀπὸ μὴ συνταυτιζόμενους Κομνηνοὺς.

Ἐπάρχει καὶ μιὰ ἄλλη βασικὴ αἰτία γιὰ τὴν ἀπώλεια τῶν γενεαλογικῶν ἰχνῶν. Οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς τόσο τῶν ἀφηγηματικῶν ὅσο καὶ τῶν φιλολογικῶν ἐργῶν δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ ξέρουσαν ποιά ἦσαν τὰ ἐνδιαφέροντα τῆς σημερινῆς ἐρευνας καὶ δὲν εἶχαν ὡς ἓνα ἀπ’ τοὺς σκοποὺς τους νὰ ἀπομνημονεύσουν ποιοῦ γιὸς ἢ ἐγγονός καὶ κόρη ἢ ἐγγονὴ ἦταν τὸ κάθε ἱστορούμενο πρόσωπο. Σὰν σὲ μιὰ παραδρομὴ ἢ παρένθεση παρέχουν τέτοια στοιχεῖα.

Ἄν ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 113 δὲν κατηγοροῦνταν δίκαια ἢ ἄδικα γιὰ συνωμοσίαν, δὲ θὰ μαθαίναμε, καὶ αὐτὸ μέσα σὲ μιὰ παρένθεση, πὼς «ἦταν ἓνας γιὸς τοῦ Ἀλέξιου Κ. 65, τὸν ὁποῖον ὁ κ α ι σ α ρ α ς Νικηφόρος Βρυέννιος καὶ ἡ Ἄννα Κ. 32, ἡ κόρη τοῦ Ἀλέξιου (α΄) Κ. 15, τοῦ πρώτου πού ἀπ’ τοὺς Κομνηνοὺς βασιλεύσε, ἔφεραν στὸν κόσμo»⁸⁷.

84. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α΄, σ. 32-3.

85. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α΄, σ. 584-85.

86. Βλ. στὸν παρόντα τ. Β΄, προσωπογραφίαις Ἀνδρόνικου Κ. 113 καὶ Ἰσαάκιου Κ. 160.

87. Νικήτας Χωνιάτης, σ. 556.

Οί γιοί και οί κόρες, και οί ἔγγονοί και οί ἔγγονές τῶν τριῶν πρώτων Κομνηνῶν αὐτοκρατόρων μᾶς εἶναι σχεδόν στήν ὁλότητά τους γνωστοί λόγω τῆς διασημότητας τῶν ἡγεμόνων και λόγω τοῦ ἡγετικού ρόλου ποῦ διαδραμάτισαν αὐτοί οἱ ἀπόγονοί τους, ἀλλά ἀπό κεῖ και ἔπειτα τὰ ἴχνη χάνονται σέ σοβαρό βαθμό, λόγω ἴσως και τῆς ἀσημότητας τῶν ἐπιγόνων. Ἄλλα και διασήμων ἐπιγόνων, ὅπως τοῦ Ἰωάννη (γ') Δούκα Βατάτζη 274 και τοῦ Μιχαήλ (η') Δούκα Ἀγγελου Κομνηνοῦ Παλαιολόγου 428 μέ δυσκολία βρισκομε τὰ ἴχνη σύνδεσης μέ τούς Κομνηνοὺς προγόνους τους.

Τὰ ἴχνη τῶν ἀπογόνων τοῦ σε βα σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α Ἰσαάκιου Κ. 12 και ἀκόμη πιό πολύ τῶν ἄλλων ἀδελφῶν τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15, χάνονται πολύ ἔνωρίς, ἔτσι ποῦ ἡ τακτική Γενεαλογία συνεχίζεται μόνο μέ τούς ἀπογόνους τοῦ προνομιούχου ζεύγους τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15 και τῆς Εἰρήνης Δούκαινας, ἀπ' τούς ὁποίους ἔχομε και μιᾶ σειρά π ο ρ φ υ ρ ο γ ἔ ν ν η τ ω ν, ἀρσενικοῦ και θηλυκοῦ γένους, ποῦ λόγω αὐτῆς κυρίως τῆς ιδιότητος, ἀλλά και τῶν προσόντων τους, ὅπως πιό πάνω τονίστηκε (Οἱ γιοί και οἱ κόρες κτλ.) προκάλεσαν τό ἐνδιαφέρον τῆς ἱστορίας, τῆς ποίησης και τῆς ρητορικῆς.

Στήν Τραπεζοῦντα ποῦ κατά ιδιότυπο τρόπο ἰδρύεται μιᾶ α ὕ τ ο κ ρ α τ ο ρ ί α ἀπ' τούς Κομνηνοὺς Ἀλέξιο (α') 243 και Δαβίδ 244 «μέ τό πολιτικό πρόγραμμα και τή φιλοδοξία νά θεωρηθοῦν ὡς γνήσιοι διάδοχοι τῶν βυζαντινῶν βασιλέων»⁸⁸, ἐπέρχεται μιᾶ ἀναζωπύρηση τῆς γενεαλογικῆς σειρᾶς, καθὼς αὐτοί οἱ Με γ ἄ λ ο ι Κο μ ν η ν ο ι⁸⁹, βρίσκονται στό πρώτο ἐπίπεδο τοῦ κράτους ποῦ ἰδρυσαν και ποῦ μέ τόν καιρό παρά τίς φιλοδοξίες τῶν ἰδρυτῶν καταστάθηκε ἓνα ιδιαίτερο ἀνεξάρτητο ἑλληνικό βασίλειο,

88. Ὁδ. Λαμψιδης, Ὁ ἀνταγωνισμός μεταξύ τῶν κρατῶν τῆς Νίκαιας και τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν διά τήν κληρονομίαν τῆς βυζαντινῆς ἰδέας, Ἀρχεῖον Πόντου 34 (1977-1978), σ. 13.

89. Γι' αὐτόν τόν τίτλο, βλ. Od. Lampsidis, Le titre Μέγας Κομνηνός (Grand Compène), B 37 (1967), σ. 114-23· τοῦ ἰδίου, Μέγας Κομνηνός - Hohenstaufen, B40 (1970), σ. 543-45· τοῦ ἰδίου, Bessarions Zeugnis über den Titel Μέγας Κομνηνός, Ἀρχεῖον Πόντου 30 (1970-71), σ. 386-95· τοῦ ἰδίου, Περί τό «Ἐγκώμιον εἰς Τραπεζοῦντα» τοῦ Βησσαρίωνος, Ἀρχεῖον Πόντου 37 (1980), σ. 153-84· τοῦ ἰδίου, Μιχαήλ τοῦ Παναρέτου Περί τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν, Ἀρχεῖον Πόντου 22 (1958), σ. 108-9, και Πονηκαί Ἐρευναι 2 (1958), σ. 108-9, ποῦ γράφει πῶς «οἱ βασιλεῖς τῆς Τραπεζοῦντας ἔλαβαν τόν τίτλο μέγας Κομνηνός, γιά νά φανερώσουν ὅτι κατάγονταν ὄχι ἀπό ἄλλους Κομνηνοὺς, ἀλλ' ἀπ' τήν οἰκογένεια ἐκείνη ποῦ διέλαμψε στήν ἱστορία τοῦ παρελθόντος και ποῦ βασίλευσε πάνω στό θρόνο τοῦ Βυζαντίου». Αὐτή ἡ γνώμη θεωρῶ πῶς εἶναι ἡ καλύτερη ἀπό ὅσες ἔχουν διατυπωθῆ γιά τήν ἐρμηνεία τοῦ τίτλου, βλ. πιό κάτω, μέ μιᾶ προσθήκη μου: πῶς μέ αὐτόν τόν τίτλο ἤθελαν κυρίως νά τονίσουν ὅτι ἦσαν οἱ μόνοι ἐξ ἀρρενογονίας κατευθείαν ἀπόγονοι «τοῦ πρώτου ἀπ' τούς Κομνηνοὺς βασιλεύσαντος τοῦ Ἀλέξιου (α') τοῦ Μεγάλου Κομνηνοῦ 15», βλ. γιά τόν Ἀλέξιο (α') Μ. Κ. 15, Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 97, ὕ. 99. Γιά τίς ἄλλες γνώμες, βλ. B. Hemmerdinger, Μέγας Κομνηνός, Calque de Hohenstaufen, B40 (1970), σ. 33-5· D. I. Polemis, A note on the origin of the title «Μέγας Κομνηνός, Neo-Hellenika 1 (1970), σ. 18-22· P. Schreiner, Zur Bezeichnung «Μέγας» and «Megas Basileus», in der byzantinischen Kaisertitulatur, περιοδικό Βυζαντινά 3 (1971), σ. 187-

όλοτελα χωριστό απ' τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία, αυτή που συνέχισε την ένδοξη ύπαρξή της με τους φίλους των κατώτερων τάξεων και της αγροτικής Λάσκαρεις - Κομνηνοδοικοβατάτζες, κ' έπειτα στην ΚΠολη τη συνεχώς φθίνουσα ύπαρξή της με τους υποστηρικτές της άριστοκρατίας Παλαιολόγους - Κομνηνούς.

Έτσι έχουμε δυο συνεχείς γενεαλογικές σειρές στην ΚΠολη των Παλαιολόγων - Κομνηνών μέχρι το 1453 και λίγο μετά, και στην Τραπεζούντα των Μεγάλων Κομνηνών μέχρι το 1461 (πώση της πόλης στους Τούρκους) ή το 1463 (θανάτωση των τελευταίων επίσημων Μεγ. Κομνηνών) ή το 1719, αν με κάποια επιφύλαξη δεχτούμε τους προγόνους του Ίωάννη Κ. που με το όνομα Ίερόθεος έγινε μητροπολίτης Δρύστρας⁹⁰.

Άλλου έκανα λόγο για τις παραφθορές που σημειώνονται στο έπωνυμο των Κομνηνών⁹¹, σ' αυτές μπορούμε να προσθέσουμε και τις έξης: Κομνήνης και Κομνήνη, Κομνηνάτης, Κομνηνείτης⁹².

Για να διαιωνίσουν οι Έλληνες στον καιρό της σκλαβιάς τη θύμιση των έπωνυμιών των δυναστειών τους, των Κομνηνών, των Λασκάρειων της έξοριστης Αυτοκρατορίας και των Παλαιολόγων που εξέλιπαν, αυτές τις δοξασμένες έπωνυμίες τις έδιναν ως βαπτιστικά όνόματα στα παιδιά τους, κ' έτσι δέν ήσαν λίγοι εκείνοι και εκείνες που ως βαπτιστικό όνομα έφεραν τις αυτοκρατορικές έπωνυμίες: Κομνηνός και Κομνηνή ή Κομνηνίτσα, Λάσκαρις και Λασκαρίνα, Παλαιολόγος κλπ., τόσο στα χρόνια της σκλαβιάς όσο και σ' αυτά του ελεύθερου Έλληνικού κράτους μέχρι και στις μέρες τις δικές μας⁹³.

90. F. Dölger, Byzanz und die Europäische Staatenwelt, Eftal 1953, σ. 286 ή. 7, και σ. 311, ή. 54, καθώς και BZ36 (1936), σ. 223. G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 448, ή. 1, έλλην. μετάφρ., τ. Γ', σ. 102, ή. 27, που φρονεΐ πώς ή έρμηνεία του F. Dölger, ένθ' άνωτ., ότι ό τίτλος «Μέγ. Κομνηνός» είναι μιά παραλλαγή του βυζαντινού τίτλου «μέγας βασιλεύς», είναι πιο πειστική από κεινη του N. Iorgá, Une nouvelle théorie sur l' origine et le caractère de l' empire de Trébizonde, Revue du Sud - Est Européen, 13 (1936), σ. 172-76, που κυρίως δέχεται πώς ό τίτλος προβλήθηκε σέ αντίθεση πρós τους ήγεμόνες της Ήπειρου. Ruth Macrides, What's in the name «Megas Komnenos»? Αρχεΐον Πόντου 35 (1979), σ. 328-45.

90. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 32 και 35.

91. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 30, ή. 47 και 47α.

92. Βλ. Prosopographisches Lexikon der Palaiologenzeit, 5 Fasz., Wien 1981, σ. 218, άριθ. 12046 - 12049.

93. Βλ. ΕΕΒΣ 31 (1962), σ. 177 - στο περιοδικό Βυζαντινά 7 (1975), σ. 223 κεξ., ή αξιότιμη Κομνηνή Δ. Πηδώνια, καταχωρεί τό αξιόλογο μελέτημά της «Πίνακας χωρίων Μεσαιωνικών κειμένων» στην Άλεξάντρεια υπήρχε (1932) ό στοιχειοθέτης Κομνηνός Βασ. Παπαδόπουλος και τόσο άλλοι. Για τό βαπτιστικό Λάσκαρις έχουμε τον ιατρό Λάσκαρι Θεοδ. Λάσκαρι, τή Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα (1971-1825). Για τό βαπτιστικό Παλαιολόγος τό μακαρίτη γεν. έπιθεωρητή των σχολείων της Άλεξάντρειας Παλαιολόγο Γεωργίου, τον Παλαιολόγο Παλαιολογόπουλο, όδός Κλειτίου 6 - στους φέροντας τό όνομα Κομνηνός έχουμε άκόμη τον Κομνηνό Τ. Παλαιολόγο, όδός Άριστοτέλους 285.

Τὰ βαφτιστικά αὐτὰ ὀνόματα σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις γίνονταν καὶ ἐπίθετα, καθὼς ἔλεγαν: «αὐτὸς εἶναι ὁ γιὸς τοῦ Κομνηνοῦ», κλπ. καὶ ἀπὸ τότε τὸ βαφτιστικὸ ὄνομα παράμενε στοὺς ἀπογόνους του ὡς ἐπίθετο, καὶ γι' αὐτὸ μέχρι σήμερα ἔχομε ἓνα πλῆθος οἰκογενειῶν ποὺ φέρουν τὰ ἐπίθετα Κομνηνός⁹⁴, Λασκαρις⁹⁵ ἢ Παλαιολόγος⁹⁶, καθὼς καὶ τὰ ἐπίθετα ποὺ βγήκαν ἀπ' αὐτά.

Κοντὰ στὴ βασικὴ ἐξήγηση τῆς ὑπαρξης καὶ μέχρι σήμερα διάσωσης αὐτῶν τῶν ἐπιθέτων, ἔχομε καὶ ἄλλες, μιά ἀπ' τὶς ὁποῖες καὶ ἡ ἐξῆς: Ὁ ἀείμνηστος μητροπολίτης Ἐλευθερῶν καὶ Πρασίου, ὅπως τοῦ ἄρесе νά τιλοφορῆται, Σωφρόνιος Σταμούλης, ἀρχιερέας ἀληθινῆς ἀρετῆς καὶ βαθιάς μόρφωσης, μοῦ ἔλεγε πὼς στὴ Σηλύβρια τῆς Θράκης ὑπῆρχαν Κομνηνοί, ποὺ οἱ πρόγονοὶ τους ἦσαν δ ο ὕ λ ο ι Κομνηνῶν πριγκίπων, καὶ ὁ λαὸς ἔλεγε γι' αὐτοὺς: «αὐτὸς εἶναι τοῦ Κομνηνοῦ», καὶ ἀπ' αὐτὸ τὸ χαρακτηριστικὸ οἱ ἐπίγονοὶ τους πῆραν τὸ ἐπίθετο Κομνηνός.

Μερικοὶ ἀπ' τοὺς πῖδὸ πάνω ἰσχυρίζονται πὼς εἶναι ἀπόγονοι τῶν ἔνδοξων αὐτοκρατορικῶν οἰκῶν τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς Τραπεζοῦντας⁹⁷. Φυσικὰ ὅλα αὐτὰ δὲν εἶναι παρὰ μυθεύματα ποὺ κολακεύουν τὴ φιλαρέσκεια καὶ τὴ

94. Στὸν τηλεφωνικὸ κατάλογο μόνο τῆς Ἀθήνας - Πειραιᾶ - περιχώρων (1980), σ. 1199 - 1200, χωρὶς τὴ Θεσσαλονίκη καὶ τὰ ἄλλα μεγάλα κέντρα, ἔχομε περὶ τοὺς 200 Κομνηνοὺς καὶ περὶ τὶς 120 Κομνηνές, ἐπίσης 18 Κομνηνάκηδες καὶ 6 κυρίες Κομνηνάκη, 8 Κομνηνέληδες καὶ 2 κυρίες Κομνηνέλη, 3 Κομνηνάκιδες καὶ 1 (μία) κυρία Κομνηνακίδου, 1 Κομνηνόγλου καὶ 1 (μία) Κομνηνόγλου καὶ 1 Κομνητζόγλου.

95. Στὸν τηλεφωνικὸ κατάλογο Ἀττικῆς (1975), σ. 1225-26, ἔχομε 140 Λασκάρηδες καὶ 73 κυρίες Λάσκαρη, 85 Λασκαριδῆδες καὶ 40 κυρίες Λασκαριδου, 30 Λασκαράτους καὶ 13 κυρίες Λασκαράτου καὶ 1 Λασκαριδάκη.

96. Στὸν τηλεφωνικὸ κατάλογο Ἀττικῆς (1977), σ. 1816-17, ἔχομε πάνω ἀπὸ 200 Παλαιολόγους καὶ πάνω ἀπὸ 150 κυρίες Παλαιολόγου, ἐπίσης ἔχομε 11 Παλαιολογοπούλους καὶ 1 Παλαιολογοπούλου.

97. Ὁ πατριάρχης ΚΠόλεως Διονύσιος (δ') Μουσελίμης (α' 1671 - 73· β' 1676-79· γ' 1682-84· δ' 1686-87· καὶ ε' 1693-94), καὶ ὁ σχεδὸν σύγχρονός του Νικόλαος Παπαδόπουλος Κομνηνός, ἓνας λόγιος ποὺ μορφώθηκε στὸ κολλέγιο τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου τῆς Ρώμης, ἀνέβησαν πῆν καταγωγή τους στοὺς Κομνηνοὺς, βλ. N. Iorga, *Byzance après Byzance*, Bucarest 1971, σ. 187-88 καὶ 212· Σπ. Λάμπρος, τὸ ἐν Ρώμῃ ἑλληνικὸν γυμνάσιον, ΝΕ10 (1913), σ. 4. Εἶναι γνωστοὶ ἐπίσης οἱ ἰσχυρισμοὶ τοῦ οἴκου Στεφανόπολη τῆς Κορσικῆς, πὼς δῆθεν κατάγονται ἀπὸ ἓνα γιὸ τοῦ Μεγάλου Κομνηνοῦ Δαβίδ, τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορα τῆς Τραπεζοῦντας, ποὺ διέφυγε τὴ σφαγὴ τοῦ 1463 στὸ Ἐπαύργιο. Σχετικὰ μοῦ εἶχε γράψει στίς 17 IV. 77 ἡ μακαρίτισσα «πριγκίπισσα Θεοδώρα Στεφανόπολι Κομνηνῆ», παρακαλώντας νά περιλάβω «τὸν κλάδο αὐτὸν τῶν Κομνηνῶν» στὴ Γενεαλογία μου. Ὡς τεκμήριο μοῦ ἔστειλε τὴ «Généalogie de la famille Stéphanopoli de Comhène» par H.L. Rabino, Le Caire 1937. Ὅλο αὐτὸ δὲν εἶναι παρὰ ἓνα μύθευμα, καὶ τὸ μόνο ποὺ μπορούμε νά δεχτοῦμε εἶναι πὼς πιθανὸν κάποιος Νικηφόρος, ἴσως Τραπεζοῦντιος, πῆγε στὴ Μάνη, ὅπου ἰσχυρίστηκε πὼς ἦταν ἓνας γιὸς τοῦ Δαβίδ Μεγ. Κομνηνοῦ, βλ. Τρ. Εὐαγγελίδης, Ἱστορία τῆς Ποντικῆς Τραπεζοῦντος, Odessa 1898, σ. 187. Καὶ ἀπ' τοὺς σύγχρονους μας ὄχι λίγοι ἐπικαλοῦνται τὴν ἐκ Κομνηνῶν καταγωγή, ὅπως ὁ ἀξ. Μερκούριος Ν. Κομνηνός, ἀνωτ. τραπεζ. ὑπάλληλος, ὁδός Ἡλείρου 45.

ματαιοδοξία τῶν προσώπων πού ἐπικαλοῦνται μιά τέτοια οἰκογενειακή προέλευση.

V

Τά ὀνόματα τῶν Κομνηνῶν

Σέ ἄλλο μέρος τῆς Γενεαλογίας μου⁹⁸, εἶδαμε τὰ ὀνόματα πού ἔφεραν οἱ Κομνηνοὶ καί οἱ Κομνηνές τῶν ἑξὶ πρώτων Γενεῶν (ἀριθ. 1 - 98) πού προσωπογραφοῦνται στὸν τ. Α', καθὼς καί τῆς ἑβδόμης Γενεᾶς (99 - 195) πού ἀναφέρονται στὸν τ. Α', ἀλλὰ προσωπογραφοῦνται στὸν παρόντα τ. Β'.

Σ' αὐτὸν ἐδῶ ἐπίσης τὸν τ. Β' ἀναφέρονται οἱ Κομνηνοὶ καί Κομνηνές τῆς ὀγδοῆς Γενεᾶς (196 - 280) πού θὰ προσωπογραφηθοῦν στὸν τ. Γ'.

Ἄν σ' αὐτοὺς τοὺς 280 Κομνηνοὺς καί Κομνηνές, προσθέσωμε δυὸ Κομνηνοὺς, τοὺς ὑπ' ἀριθμούς 218α καί 234α, καί δυὸ Κομνηνές, τίς ὑπ' ἀριθμούς 206α καί 206β, οἱ Κομνηνοὶ καί οἱ Κομνηνές πού ἀναφέρονται σ' αὐτὸν ἐδῶ τὸν τ. Β' εἶναι (στὸν ἀριθμὸ) 89.

Αὐτοὶ φέρουν τὰ ἑξῆς βαπτιστικά ὀνόματα: Ἄγνη 1⁹⁹, Ἀλέξιος 7¹⁰⁰, Ἀνδρόνικος 4^{100α}, Ἄννα 2¹⁰¹, Ἀνώνυμη 9¹⁰², Ἀνώνυμος 15¹⁰³, Ἀνώνυμος ἢ Ἀνώνυμη 5¹⁰⁴, Γεώργιος 1¹⁰⁵, Δαβίδ 1¹⁰⁶, Δημήτριος 1¹⁰⁷, Εἰρήνη 5¹⁰⁸, Ἐρρίκος 1¹⁰⁹, Εὐδοκία 1¹¹⁰, Θεοδώρα 3¹¹¹, Θεόδωρος 1¹¹², Ἰσαάκιος 6¹¹³, Ἰωάννης 8¹¹⁴, Κωνσταντῖνος 2¹¹⁵, Λεοπόλδος 1¹¹⁶, Μανουὴλ 8¹¹⁷, Μαρία 3¹¹⁸,

98. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', δ. 34-5.

99. Ἡ ὑπ' ἀριθ. 217.

100. Οἱ ὑπ' ἀριθ. 203, 228, 236, 237, 243, 266, 277.

100α. Οἱ ὑπ' ἀριθ. 200, 219, 259 276.

101. Οἱ ὑπ' ἀριθ. 246, 261.

102. Οἱ ὑπ' ἀριθ. 206α, 206β, 222, 238, 242, 251, 256, 264, 271.

103. Οἱ ὑπ' ἀριθ. 197, 202, 205, 206, 207, 209, 221, 231, 258, 263, 269, 270, 273, 278, 280.

104. Οἱ ὑπ' ἀριθ. 198, 199, 201, 233, 279.

105. Ὁ ὑπ' ἀριθ. 245.

106. Ὁ ὑπ' ἀριθ. 244.

107. Ὁ ὑπ' ἀριθ. 249.

108. Οἱ ὑπ' ἀριθ. 214, 220, 248, 260, 265.

109. Ὁ ὑπ' ἀριθ. 218α.

110. Ἡ ὑπ' ἀριθ. 262.

111. Οἱ ὑπ' ἀριθ. 212, 234, 252.

112. Ὁ ὑπ' ἀριθ. 239.

113. Οἱ ὑπ' ἀριθ. 227, 229, 230, 240, 272, 275.

114. Οἱ ὑπ' ἀριθ. 204, 208, 224, 247, 250, 257, 268, 274.

115. Οἱ ὑπ' ἀριθ. 196, 253.

116. Ὁ ὑπ' ἀριθ. 218.

117. Οἱ ὑπ' ἀριθ. 213, 215, 216, 226, 234α, 235, 241, 267.

118. Οἱ ὑπ' ἀριθ. 211, 232, 254.

Μιχαήλ 1¹¹⁹, Νικηφόρος 1¹²⁰, Στέφανος 2¹²¹.

Απ' τὰ πιὸ πάνω βλέπομε πὼς στὴν ὄγδοη Γενεά τὰ κλασικὰ ὀνόματα τῶν Κομνηνῶν: Ἀλέξιος, Ἰωάννης, Ἀνδρόνικος, Ἰσαάκιος καὶ Μανουὴλ γιὰ τοὺς ἄντρες, καὶ Ἄννα, Μαρία, Εὐδοκία, Θεοδώρα καὶ Εἰρήνη γιὰ τὶς γυναῖκες¹²², δὲν ἀπαντοῦν σὲ μεγάλο ἀριθμό. Στους Κομνηνοὺς συναντᾶμε 4 μόνο Ἀνδρόνικους καὶ στὶς Κομνηνές 2 Ἄννες, 3 Μαρῖες, 1 μόνο Εὐδοκία, 3 Θεοδώρες, καὶ μόνο τὸ ὄνομα Εἰρήνη ἀντιπροσωπεύεται μὲ 5 Κομνηνές.

Ἀντιθέτως βλέπομε πὼς μεγάλος εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἀωνύμων: 15 Ἀώνυμοι, 9 Ἀώνυμες καὶ 5 Ἀώνυμοι, τῶν ὁποίων δὲν ξέρομε τὸ γένος, στὸ σύνολο 29 Ἀώνυμοι Κομνηνοὶ καὶ Κομνηνές μέσα στὰ 89 μέλη τῆς ὄγδοης Γενεᾶς. Αὐτὸ δείχνει πόσο φτωχὲς εἶναι οἱ πληροφορίες μας γιὰ τὴν ὄγδοη Γενεά. Ποιοὶ εἶναι οἱ Ἀώνυμοι καὶ οἱ Ἀώνυμες; Εἶναι τὰ μέλη ἐκεῖνα τῶν Κομνηνῶν ποὺ ἐνῶ ἀπ' τὶς πηγές σημειώνεται ἡ ὑπαρξή τους, δὲν παραδίδεται τὸ ὄνομά τους.

Παράδειγμα: Ὁ Χωνιάτης μιλώντας γιὰ τὰ παιοῖα τοῦ Ἰσαακίου (β') Ἀγγ. 183, λέει πὼς ἀπ' τὴν πρώτη Ἀώνυμη νόμιμη σύζυγό του ἀπόκτησε δυὸ κόρες καὶ ἓνα γιό. Τῆς πρώτης κόρης, τὴν ὁποία ὁ πατέρας τῆς ἔκανε καλόγρηρα, δὲν μᾶς δίνει τὸ ὄνομά τῆς¹²³, καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ Ἀώνυμη Ἀγγελίνα 264, ἐνῶ τῆς δεύτερης μᾶς δίνει τὸ ὄνομά τῆς, καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ Εἰρήνη Ἀγγελίνα 265¹²⁴, ποὺ πρῶτα μνηστεύτηκε τὸ γιό τοῦ βασιλέα τῶν Νορμανδῶν τῆς Σικελίας Ταγκρέδου (1190 - 1194), τὸ Ρογήρο, ποὺ ὁ πατέρας του συνεταιρίστηκε στὸ θρόνο τὸ 1192¹²⁵, κ' ἔπειτα παντρεύτηκε τὸ Φίλιππο de Souabe, τὸν μετέπειτα αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας (1198 - 1208), νόθο γιό τοῦ Φρειδερίκου I de Hohenstaufen, τοῦ λεγόμενου Κοκκινόπῳγωνα¹²⁶.

Γιὰ μερικοὺς ἀπ' τοὺς Ἀώνυμους ἔχομε κάποιες ἐνδείξεις γιὰ τὸ ὄνομα ποὺ πιθανὸν ἔφεραν ὁ Ἀώνυμος 197 λεγόταν πιθανὸν Ἀνδρόνικος, ὁ Ἀώνυμος 202 λεγόταν πιθανὸν Κωνσταντῖνος, ὁ Ἀώνυμος 258 Ἀνδρόνικος καὶ ὁ Ἀώνυμος 280 Νικηφόρος ἀπ' τὶς Ἀώνυμες, ἡ Ἀώνυμη 238 πιθανὸν λεγόταν Εὐδοκία καὶ ἡ Ἀώνυμη 256 Μαρία.

Οἱ Ἀώνυμοι ἢ Ἀώνυμες εἶναι τὰ μέλη ἐκεῖνα τῶν Κομνηνῶν ποὺ ἐνῶ ἀπ' τὶς πηγές σημειώνεται ἡ ὑπαρξή τους, δὲν παραδίδεται οὔτε τὸ ὄνομά τους, ἀλλὰ οὔτε καὶ τὸ γένός στὸ ὁποῖο ἀνήκαν.

119. Ὁ ὑπ' ἀριθ. 255.

120. Ὁ ὑπ' ἀριθ. 210.

121. Οἱ ὑπ' ἀριθ. 223, 225.

122. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 31.

123. Νικήτας Χωνιάτης, σ. 548.

124. Νικήτας Χωνιάτης, σ. 635.

125. Νικήτας Χωνιάτης, σ. 548.

126. Νικήτας Χωνιάτης, σ. 635.

ΓΕΝΕΑ: ΕΒΔΟΜΗ

99. Ἄννα Βοτανειάταινα Δούκαινα Κομνηνή (γένν. περί τὸ 1115 – †μετὰ τὸ 1157).

Ἡ Ἄννα¹ Βοτ. Δ. Κ. κόρη τοῦ Γεώργιου Βοτανειάτη καὶ τῆς Ζωῆς Δ. Κ. 54² γεννήθηκε περί τὸ 1115³.

Παντρεύθηκε περί τὸ 1130 τὸν Βορίσην⁴, γιόν τοῦ βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας Κολομάν (Coloman) τοῦ Βιβλιόφιλου (1095 - 1116) καὶ τῆς Εὐφημίας, κόρης τοῦ ἡγεμόνα τοῦ Κιέβου Vladimir τοῦ Μονομάχου (1113 - 1125)⁵.

1. Φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ μητρὸς μάμμης τῆς Ἄννας Κ. 24. Γιά τὸ ἀπὸ ποῦ προκύπτει τὸ ὄνομά τῆς, βλ. πῶς κάτω, ὑ. 13.
2. Θεόδωρος Πρόδρομος, ἐκδ. W. Hörandner, ἀριθ. LX, στοιχεῖον α, σ. 490, β, στίχ. 16-21:

ἀλλ' ὦ διαζεύξας με τῆς συζυγίας,
ὡς αὐτὸς οἶδας -τίς γὰρ ἠρεύνῃσέ σε-,
αὐζευξον αὐθις εἰς Ἐδέμ τῆ συζύγῳ
καὶ τῆ θυγατρὶ τῆ μόνη καὶ φιλάτῃ.
Γεώργιός σοι ταῦτα Βοτανειάτης
λάτρης μὲν οἰκτρὸς, πλὴν σεβαστὸς ἄξιαν,

Αὐτόθι, σ. 489, α, στίχ. 12 (ὅπου ἡ Ζωὴ 54 δηλώνει):

καὶ παῖδα τίκτω τὴν ἀρίστην καὶ τρέφω.

Γιὰ τὸ πὼς «ἡ ἀρίστη αὐτῆ παῖς» ἦταν ἡ Ἄννα Β.Δ.Κ. 99, βλ. πῶς κάτω, ὑ. 13

3. Οἱ γονεῖς τῆς παντρεύτηκαν περί τὸ 1110 καὶ ὁ ἀντρας τῆς Βορίσης γεννήθηκε περί τὸ 1113· γιά τὸ ἔτος γέννησης τοῦ Βορίση, βλ. F. Chalandon, *Les Comnène*, τ. II, σ. 62.
4. Κίνναμος, σ. 117· *Otton de Freisingen, Chron.*, VII, 21. *MGH, SS.*, τ. XX, σ. 259· *Eude de Deuil, Migne PL* 185, στ. 1214. Βλ. καὶ πῶς κάτω, ὑ. 13, στοιχεῖο β).
5. Εἶναι ἓνα λάθος τοῦ Horvat, *Geschichte Ungarns*, Pesth 1863, τ. I, σ. 107, ποὺ κάνει τὸ Βορίση ἓνα γιὸ τοῦ Κολομάν ἀπ' τὴν Predslava, τὴν κόρη τοῦ ἡγεμόνα τοῦ Κιέβου Sviatopolk II (1093 - 1113), καθὼς βασιζέται στὰ *Annales d' Ipat ad. ann. 1104*· αὐτὴ ἐδῶ παντρεύτηκε τὸ γιὸ τοῦ Κολομάν Λαδίσλαο ποὺ τότε βρισκόταν σὲ μικρὴ ἡλικία καὶ πέθανε πρόωρα. Ὁ γάμος τῆς Εὐφημίας μὲ τὸν Κολομάν ἀναφέρεται στὰ *Annales d' Ipat ad. ann. 1112* καὶ *Thuroczy*, II, 61, σ. 137, πρβλ. *Vasilievskij, Boris Kolomanovitch* εἰς *Slavanskij Sbornik*, τ. II, σ. 265 κεξ. Ἐπίσης εἶναι ἓνα λάθος τοῦ V. Laurent, *Arété Doukaina, la kralaina*, BZ 65 (1972), σ. 35, ποὺ ὀνομάζει τὴν Εὐφημία τοῦ Κιέβου Εὐφροσύνη· Εὐφροσύνη λεγόταν ἡ σύζ. τοῦ Γκέιζα II τῆς Οὐγγαρίας (1141 - 1161) ποὺ ἦταν κόρη τοῦ μ. ἡγεμόνα τοῦ Κιέβου Mstislav (1125 - 1132) καὶ ἐγγονὴ τοῦ Vladimir τοῦ Μονομάχου καὶ ἀκόμη ἀδελφὴ τῆς Εὐπραξίας - Εἰρήνης, τῆς συζ. τοῦ Ἀλέξιου Κ. 74. Ὁ Βορίσης πάλι ἦταν στενὸς συγγενὴς τοῦ αὐτοκρατορικοῦ βυζαντινοῦ οἴκου, ὡς ἓνας δεύτερος ἀνεψιὸς τῆς αὐγούστας Εἰρήνης τῆς Οὐγγαρικῆς, συζ. τοῦ Ἰωάννη (β') Κ. 34 καὶ πρωτεξαδέλφης τοῦ Κολομάν.

Ἡ Ἄννα Βοτ. Δ.Κ. 99 ποὺ ἦταν μοναχοκόρη τοῦ πιό πάνω ζευγαριοῦ, «ἡ μόνη καὶ φίλτατη θυγατέρα»⁶, καθὼς δὲ ζοῦσε ὁ πατέρας της Γεώργιος Βοτανειάτης, ποὺ πεθαίνοντας τὴν ἄφησε σὲ πολὺ μικρὴ ἡλικία⁷, ὡς μιὰ ὀρφανὴ πριγκίπισσα, βρισκόταν κάτω ἀπ' τὴν προστασία τοῦ αὐτοκράτορα Ἰωάννη (β') Κ. 34, πρωτεξαδέλφου τῆς μάμμης της Ἄννας Κ. 24 καὶ θείου τῆς μητέρας της Ζωῆς Δ.Κ. 54⁸.

Τὸ συνοικέσιο τῆς Ἄννας Βοτ. Δ.Κ. 99 μὲ τὸ Βορίση τῆς Οὐγγαρίας ἐγίνε κάτω ἀπ' τὶς ἀκόλουθες συνθήκες.

Ἡ μητέρα τοῦ Βορίση Εὐφημία τοῦ Κιέβου παντρεύτηκε τὸν πατέρα του Κολομάν τῆς Οὐγγαρίας τὸ 1112⁹: αὐτὴ ὅμως ἡ ἔνωση δὲ στάθηκε καθόλου εὐτυχής. Καθὼς ἡ Εὐφημία κατηγορήθηκε γιὰ μοιχεία –σ' αὐτὲς τὶς περι μοιχείας κατηγορίες πολὺ λίγη πίστη πρέπει νὰ δίνουμε, καθὼς δὲν ἦσαν σπάνιες στὶς μισοβάρβαρες αὐλὲς τῶν Ἀρπαδιδῶν τῆς Οὐγγαρίας καὶ τῶν Νεμανιδῶν τῆς Σερβίας– ἀποσύρθηκε κοντὰ στὸν πατέρα της Vladimir II, στὸ Κιέβο, καὶ εἶναι ἐκεῖ ποὺ εἶδε τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ὁ Βορίσης τὸ 1113, τοῦ ὁποῦ ὅμως τὴν πατρότητα ἀρνήθηκε νὰ ἀναγνωρίσῃ ὁ Κολομάν¹⁰.

Ἀργότερα ὁ Βορίσης πῆγε στὴν Οὐγγαρία, ὅπου κατὰ τὰ τέλη τῆς βασιλείας τοῦ Στέφανου II (1116 - 1131), ἐνός ἑτεροθαλῆ ἀδελφοῦ του, προσπάθησε, πάνω σὲ μιὰ ἀρρώστια τοῦ βασιλέα, νὰ ὀργανώσῃ μὲ τὴ βοήθεια ἐντόπιων στοιχείων μιὰ συνωμοσία, γιὰ νὰ γίνῃ κύριος τοῦ θρόνου. Ἡ συνωμοσία ὅμως ἀποκαλύφθηκε, κι αὐτοὶ ποὺ πῆραν μέρος πιάστηκαν καὶ τιμωρήθηκαν, ἐνῶ ὁ Βορίσης γιὰ νὰ σωθῆ, δραπετεύσε, καὶ κατάφυγε σάν σὲ ἄσυλο στὴν ἐλληνικὴ Αὐτοκρατορία.

Αὐτὴ ἡ διαμονὴ τοῦ Βορίση στὸ βυζαντινὸ ἔδαφος σημειώνεται ἀπ' τὸν Κίνναμον καὶ τὸν Otton de Freisingen ποὺ σύμφωνα μὲ αὐτοὺς, ὁ γιός τῆς Εὐφημίας ἔλαβε πολὺ ὑψηλὸ τιμητικὸ τίτλο, αὐτὸν τοῦ *πα ν υ π ε ρ σ ε β α σ τ ο υ*, ποὺ ἐπαιρναν οἱ σύζυγοι τῶν δευτερότοκων θυγατέρων τῶν Κομνηνῶν αὐτοκρατόρων, καὶ παντρεύτηκε μιὰ πριγκίπισσα τῆς αὐτοκρατο-

6. Βλ. πιό πάνω, ὑ. 2, σ. 490, β. στίχ. 19.

7. Θεόδωρος Πρόδρομος, ἐκδ. W. Hörandner, σ. 489, α. στίχ. 13 - 14 (ὅπου ἡ Ζωῆ 54 δηλώνει):

ἐν τοῦτο δεινόν, ὁ βραχύχρονος γάμος
καὶ ταχινὴ στέρσις ἡ τοῦ συμβίου.

8. Βλ. πιό κάτω, ὑ. 13, ὅπου γίνεται ἡ συνταύπισή της στὸν ὅλο οἶκο τῶν Κομνηνῶν.

9. *Annales d' Ipat ad. ann 1112*, βλ. καὶ πιό πάνω, ὑ. 5.

10. *Canoninici Wissegr contin. Cosmae MGH. SS.*, τ. IX, σ. 138: *Otton de Freisingen, Chron. VII, 21. MGH. SS.*, τ. XX, σ. 259: *Thuroczy, II 63, σ. 137*, Πρβλ. F. Chalandon, *les Comnène*, τ. II, σ. 62.

ρικής οικογένειας, «συγγενή» του αυτοκράτορα Ἰωάννη (β΄) Κ. 34¹¹, θείου ἐξ ἀγχιστείας του Βορίση¹², πού δὲν ἦταν ἄλλη ἀπ' τὴν Ἄννα Βοτ. Δ.Κ. 99¹³.

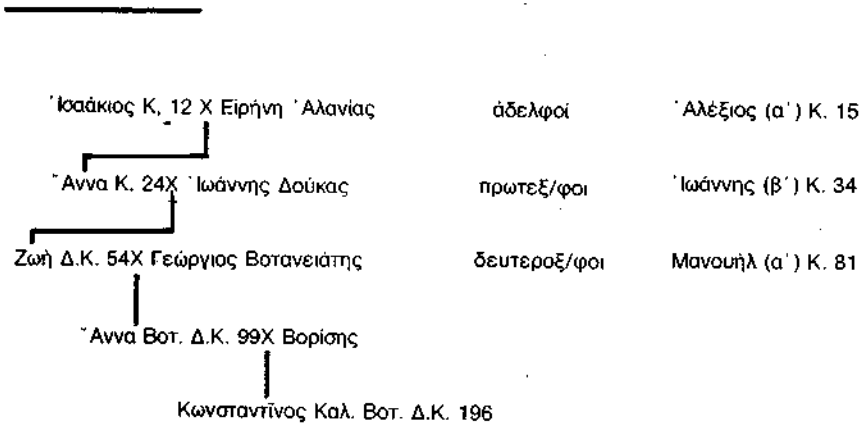
11. Κίνναμος, σ. 117: ὁ δὲ (Ἰωάννης β΄ Κ. 34) τιμῆς μετέδωκεν ἰκανῶς (τῷ Βορίση) καὶ κηδὸς συγγενοῦς πινὸς ξυνηΐμε κόρης αὐτῷ. *Otton de Freisingen*, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 10), σ. 259: *Eude de Deuil*, PL 185, στ. 1214. Ὁ τίτλος τοῦ πανυπερσεβάστου μᾶς εἶναι γνωστὸς ἀπ' τὸ «πρακτικὸν παραδόσεως» τοῦ Θεόδωρου Χρυσοβαλαντίτη, βλ. *Restes du Cartulaire de Hiéra - Xérochoraphion*, ἐκδ. N. Wilson - J. Darrouzès, REB 26 (1968), σ. 34, καθὼς σ' αὐτὸ φέρει αὐτὸν τὸν τίτλο, ἀν καὶ μοναχῆ, ἡ χήρα του (Ἄννα) - Ἀρετὴ Δούκαινα 99. Γιά τὴ θέση τῶν πανυπερσεβάστων σπὴν αὐλικὴ ἱεραρχία, βλ. L. Stiernon, *Sébastien et gambros*, REB 33 (1965), σ. 223.
12. Γιά τὴ συγγένεια τοῦ Βορίση πρὸς τὸν Ἰωάννη (β΄) Κ. 34 καὶ τὴ γυναῖκα του Εἰρήνη τῆς Οὐγγαρίας, βλ. πῶ πάνω, ὑ. 5.
13. α) Τὸ ὄνομα τῆς Ἄννα προκύπτει ἀπ' τὰ κατάλοιπα τοῦ ἀρχείου τῆς μονῆς Ἰεράς -Ξηροχωραφίου του Μαϊάνδρου, βλ. *Restes* κτλ. (ὑ. 11), σ. 31-4, ὅπου καταχωρεῖται τὸ γνωστὸ μᾶς πρακτικὸ τοῦ Χρυσοβαλαντίτη, χρονολογίας Σεπτέμβριου τοῦ 6666 = 1157, βλ. *Restes* κτλ., σ. 31, καὶ V. Laurent, *Arête Doukaina, la kralaina*, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 5), σ. 37-8, μὲ τὸ ὅποιον ἐπικυρώνονται τὰ δίκαια ἰδιοκτησίας τῆς πῶ πάνω μονῆς σπὴν περιοχὴ τοῦ Ἄκρου, καθὼς αὐτὰ εἶχαν ἰδιοποιηθῆ ἀπ' τὴν «ἐπίσκεψιν τῶν Σαμμηνῶν». Αὐτὸ τὸ πρακτικὸν κατακύρωσης, ὅπως σημειώνει ὁ Θεόδωρος Χρυσοβαλαντίτης, συντάχθηκε «καθ' ὁρισμὸν τῆς πανυπερσεβάστῃς ἁγίας μου κυρᾶς Ἀρετῆς τῆς κραλαίνης... Εἶχε δὲ καὶ τὴν διὰ μολύβδου σφραγίδα ἔχουσαν τὸν ἅγιον Γεώργιον καὶ στίχον: Ἀρετὴν τὴν δῖεσποιναν] σκέπης με μάρτυς». Τὸ κείμενο αὐτῆς τῆς σφραγίδας διορθώθηκε σὲ ἓνα οὐσιαστικὸ τοῦ σημείου σπὴν μεγάλη συλλογὴ σφραγίδων τοῦ Center for Byzantine Studies de Dumbarton Oaks (Washington), 58, 106, ἀριθ. 1642:

Ἀρετὴν τὴν Δούκαιναν σκέποις με μάρτυς.

Τῆς ὁποίας Ἀρετῆς τὸ κοσμικὸ τῆς ὀνόμα ἦταν προφανῶς Ἄννα, βλ. P. Gautier, *Κριτικὴ εἰς Raimund Kerbl, Byzantinische Prinzessinnen in Ungarn zwischen 1050 - 1200 und ihr Einfluss auf das Arbadenkönigreich*, Wien 1979, REB 38 (1980), σ. 311: *dont le prénom civil était probablement Anne*, ἔφερε δηλ. τὸ ὄνομα τῆς ἐκ μητρὸς μάμμης τῆς Ἄννας Κ. 24, καὶ μόνο μετὰ τὸ θάνατο τοῦ ἀνδρός τῆς Βορίση († 1156), ἐγίνε μοναχῆ καὶ πῆρε τὸ ὄνομα Ἀρετῆ, διατηρώντας κατὰ τὴν ὄχι ἀπαράβατη συνήθεια τὸ ἀρχικὸ γράμμα τοῦ κοσμικοῦ τῆς ὀνόματος καὶ κατὰ τὴν μοναχικὴ τῆς μεταμπίση. β) Ἀναφέρεται ἡ Ἄννα - Ἀρετῆ 99 σπὸ πῶ πάνω πρακτικὸ ὡς κ ρ ἄ λ α ι ν α, γιὰ τὸν ἀντρας τῆς Βορίσης ἀναγνωρίζονταν ἀπ' τὴν βυζαντινὴν αὐτοκρατορικὴ αὐλὴ ὡς βασιλέας τῆς Οὐγγαρίας, καὶ τὸν ἡγεμόνα αὐτῆς τῆς χώρας οἱ βυζαντινοὶ τὸν ὀνόμαζαν κ ρ ἄ λ η· Θεόδωρος Σκουταρίωτης, *Σάθα MB7* (1894), σ. 181: πρὸς τὸν ρῆγα τῆς Πανονίας (κράλην αὐτὸν ἡ συνήθεια καλεῖν εἶθε), Πάνω σ' αὐτὸ τὸ σημείον, παρατηρεῖ κανεὶς πὼς ἡ Ἄννα Βοτ. Δ.Κ. 99 διατήρησε τὸν τίτλο τοῦ ἀποθανόντος συζύγου τῆς καὶ μετὰ τὴν ἀνάληψη τοῦ μοναχικοῦ σχήματος, σύμφωνα μὲ τὴν συνήθειαν πού ὑπῆρχε σπὸν Βυζάντιον. Ἔτσι καὶ ἡ Θεοδώρα Παλαιολογίνα Καντακουζηνὴ Ραούλαινα, μιά ἀνεψιὰ τοῦ Μιχαὴλ (η΄) Παλ., ἀν καὶ μοναχῆ καὶ χήρα δυὸ π ρ ω τ ο β ε σ τ ι α ρ ῖ ω ν, ἔφερε κατὰ τὴν χρεῖαν τῆς, πᾶνω ἀπὸ εἰκοσιπέντε χρόνια, τὸν τίτλο τῆς π ρ ω τ ο β ε σ τ ι ἄ ρ ι σ σ α ς, ἐνὸς κάτοχος αὐτοῦ τοῦ τίτλου ἦταν αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ πρωθυπουργὸς τοῦ Ἀνδρόνικου (β΄) Παλ., ὁ Θεόδωρος Μουζάλων, βλ. D. Nikol, *The family of Kantakouzenos*, ἀριθ. 14, σ. 16-9, καὶ V. Laurent, REB 27 (1969), σ. 209-13. Γιά ἄλλα παρόμοια παραδείγματα, βλ. V. Laurent, *Le Corpus*

des sceaux de l'empire byzantin, τ. V, 2, L' Eglise, αριθ. 1460-1462, 1468, 1474, γ) Ἡ Ἄννα - Ἀρετὴ Δ. 99 στὴ σφραγίδα τῆς ἐπικαλεῖται τὴ σκέπη τοῦ μεγαλομάρτυρα Γεώργιου, τὸ ὄνομα τοῦ ὁποῖου ἔφερε ὁ πατέρας τῆς Γεώργιος Βοτανειάτης, δ) Ἡ ἐπωνυμία τῆς στὴ σφραγίδα εἶναι Δ ο ὄ κ α ι ν α, γιατί πάππος τῆς ἀπ' τὴ μητέρα τῆς ἦταν ὁ [Ἰωάννης] Δούκας, ἕνας ἔγγονος τοῦ περὶ φημου κ α ἰ σ α ρ α Ἰωάννη Δούκα, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ αὐτοκράτορα Κωνσταντίνου (ι') Δούκα, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 145, ὑ. 3-5. ε) Ὁ γιὸς ποῦ ἢ Ἄννα Βοτ. Δ.Κ. 99 ἀπόχτησε ἀπ' τὸ Βορίση, ὁ Κωνσταντίνος 196, ἐκτός ἀπὸ Καλαμάνος, βλ. Κίνναμος, σ. 216· Ἀνώνυμος, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ 8 (1911), αριθ. 330, σ. 176, στίχ. 4· ΜΜ3 (1865), σ. 28 καὶ 31· V. Laurent, Bulles métriques, αριθ. 439, σ. 84, καὶ αριθ. 671, σ. 297, ὀνομάζεται καὶ Δ ο ὄ κ α ς ἢ Δ ο ο κ ὄ ν υ μ ο ς ἀπ' τὴ μητέρα τοῦ Ἄννα - Ἀρετὴ Δούκαινα 99, ἀπ' τὴν ἐκ μητρὸς μίμμη τοῦ Ζωῆ Δούκαινα Κ. 54 καὶ ἀπ' τὸν ἐκ μητρὸς προπάππο τοῦ [Ἰωάννη] Δούκα, βλ. Ἀνώνυμος, ΝΕ 8 (1911), αριθ. 330, σ. 176, στίχ. 4· V. Laurent, Bulles métriques, αριθ. 439, σ. 84, ἀλλὰ ἐπίσης ὁ ἴδιος, ὁ Κωνσταντίνος 196, φέρει καὶ τὴν ἐπωνυμία Β ο τ α ν ε ἰ ἄ τ η ς, καὶ ἦταν γνωστός μετὰ αὐτῆς τοῦ πολλοῦ, ἀπ' τὸν ἐκ μητρὸς πάππο τοῦ Γεώργιου Βοτανειάτην, ὅπως καθαρὰ φαίνεται ἀπὸ ἔγγραφο τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183, τοῦ Ἀπρίλη τοῦ 1192, βλ. ΜΜ3 (1865), σ. 25-37, ὅπου στίχ. σ. 27 καὶ 33 ἀποκαλεῖται μόνον Β ο τ α ν ε ἰ ἄ τ η ς, καὶ στίχ. σ. 28 καὶ 31 Καλαμάνος ἦτοι ὁ Βοτανειάτης. Γιατὶ αὐτό; Διότι ὁ γιὸς τοῦ Οὐγγρου πρίγκιπα ἢ κ ρ ἄ λ η, κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς, Βορίση, καταγόταν ἀπ' τὴ μητέρα τοῦ ἀπὸ κάποιον Βοτανειάτην, καὶ κανεὶς ἄλλος δὲν προσφέρεται μετὰ αὐτῆς τῆς ὀνομασίας καὶ προϋποθέσεις νὰ εἶναι ὁ Κωνσταντίνος 196, παρὰ ὁ γιὸς τῆς κ ρ ἄ λ α ι ν α ς (Ἄννας) - Ἀρετῆς Δούκαινας 99 καὶ συγχρόνως ἔγγονός τοῦ Γεώργιου Βοτανειάτη καὶ τῆς Ζωῆς Δ.Κ. 54. ς) Ὁ D. Polemis, The Doukaï, αριθ. 96, σ. 124, ὑ. 2, παίρνει μιὰ θέση ποῦ καθὼς ἀπ' τὰ πῶς πάνω φαίνεται, ἀπόλυτα ἀποδέχομαι. « Ἐάν, γράφει, ἡ ἀναφορά στοῦ Κ α λ α μ ἄ ν ο υ ἦ τ ο ῦ τ ο ῦ Β ο τ α ν ε ἰ ἄ τ ο υ ἀνάγει πρὸς τὴν οἰκογένεια τοῦ Κωνσταντίνου (196), ἢ ἀκόμη πρὸς τὸν ἴδιο τὸν Κωνσταντίνον, εἶναι δυνατόν τὸ ἐπώνυμο Βοτανειάτης νὰ ἦταν αὐτὸ τοῦ ἑνὸς ἀπ' τοὺς ἐκ μητρὸς προγόνους τοῦ. Μετὰ τὸ ἐπώνυμο τοῦ Δ ο ὄ κ α ς ἐρχόμεστε στὴ Ζωῆ (54) ποῦ ἀπ' τὸν ἄντρα τῆς Γεώργιου Βοτανειάτη ἀπόχτησε μιὰ κόρη, καὶ αὐτὴ (ἢ κόρη) μπορεῖ νὰ ἦταν ἡ σύζυγος τοῦ Βόρη (ἢ Βορίση) καὶ μητέρα τοῦ Κωνσταντίνου (196)». Ὁ V. Laurent, Arété Doukaina, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 5), σ. 36, αὐτὴ τὴ θέση τοῦ D. Polemis, τὴ θεωρεῖ «ὡς μιὰ καθαρὴ εἰκασία, ἀπόλυτα ἀνεξακριβώτη», ἐνῶ ἀντιθέτως εἶναι σχετικὰ ἐξακριβωμένη ἀπὸ ἰσχυρὰ δεδομένα, καὶ σ. 38-9, δέχεται πῶς «δὲν μπορούμε νὰ προχωρήσωμε σὲ μιὰ σοβαρὴ ὑπόθεση», δηλ. εἰκασία, καὶ στὴ συνέχεια ἀναφέρεται στὸν ἰδρυτὴ τῆς Κομνηνικῆς δυναστείας Ἀλέξιον (α') Κ. 15 ποῦ εἶχε παντρευτὴ τὴν Εἰρήνη Δούκαινα, καὶ παρατηρεῖ πῶς ἂν πρέπει νὰ πάρωμε κατὰ λέξη τῆς ἀποφάνσεις τῶν χρονογράφων, π.χ. αὐτῆ τοῦ ἱστορικοῦ τῆς Τρίτης (γράφε τῆς Δεύτερης) Σταυροφορίας, Odon de Deuil, PL185, στ. 1214, ἢ (Ἄννα) - Ἀρετὴ (99) θὰ ἦταν μιὰ ἀνεψιὰ αὐτοῦ τοῦ βασιλέα, γεννημένη στὴν περίπτωσιν αὐτῆ ἀπὸ μιὰ ἀπ' τῆς κόρες του, δηλ. μιὰ ἔγγονή τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15! Ἀλλὰ ὁ Odon de Deuil, μᾶς λέει πῶς ὁ Λουδοβίκος VII τῆς Γαλλίας πῆρε κάτω ἀπ' τὴν προστασία τοῦ τῆς Βορίση "gratia imperatoris Constantinopolitani neptem cuius habebat", καὶ ἐννοεῖ τὸ Μανουῆλ (α') Κ. 81 καὶ ὄχι τὸν Ἀλέξιον (α') Κ. 15, καὶ ἢ Ἄννα - Ἀρετὴ 99 ἦταν ἀκριβῶς μιὰ ἀνεψιὰ τοῦ Μανουῆλ (α') ἀπὸ δευτεροεξαδέλφη;

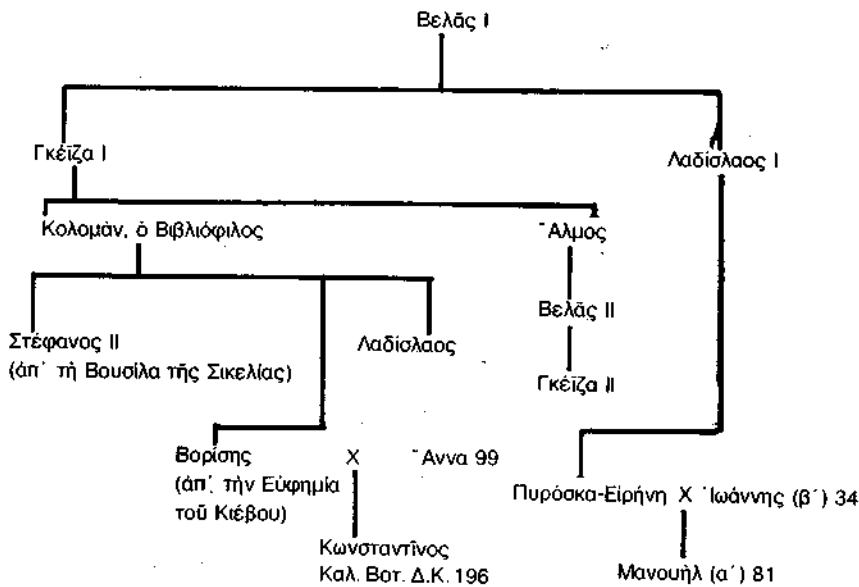
Μοιάζει πώς πρέπει να τοποθετήσωμε αυτή τή διαμονή του Βορίση στην ΚΠολη, πριν άπ' τήν άνοδο του Βελά II του Τυφλου (1131 - 1141) -γιού του πρίγκιπα Άλμου, επίσης τυφλου, καθώς και οι δυο είχαν τυφλωθῆ μαζί, κατά διαταγή του αδελφού αυτού του τελευταίου, του βασιλέα τῆς Ουγγαρίας Κολομάν¹⁴- στον σύγγρικὸ θρόνο, γιατί άπ' τή μιά μεριά οι σύγγρικες πηγές τοποθετοῦν τή συνωμοσία του Βορίση κατά τά τέλη τῆς βασιλείας του Στέφανου II, και άπ' τήν ἄλλη μεριά ξέρομε από ἄλλου πώς μετά τὸ 1132 ὡς γύρω άπ' τὸ 1135, ὁ Βορίσης, καθώς βοηθοῦνταν άπ' τούς Πολωνούς και τούς Ρώσους, προσπάθησε νά ανατρέψη τὸ Βελά II· και ὁ Otton de Freisingen μᾶς πληροφορεῖ ρητᾶ πώς ὁ Ουγγρος πρίγκιπας και διεκδικητῆς του στέμματος του ἁγίου Στέφανου κατάφυγε στον αυτοκράτορα Ἰωάννη (β΄) Κ. 34, πριν νά μεταβῆ στην Πολωνία¹⁵.

Τὴν ὀλότελα λανθασμένη και ἀβάσιμη συνταύτιση του V. Laurent παραδόξως δέχτηκε και ὁ Raimund Kerbl, Byz. Prinzess in Ungarn, ὅπως βεβαιώνει ὁ P. Gautier, στην Κριτική του πάνω σ' αὐτὸ τὸ ἔργο, REB 38 (1980), σ. 311. Τὸ ἔργο του R. Kerbl, μου ἔστειλε κατά παράκλησή μου ὁ ἐξαιρετὸς ἐρευνητῆς Werner Seibt, τὸν ὅποιον και εὐχαριστῶ άπ' αὐτῆ τῆ θέση. Μέσω αὐτοῦ του τελευταίου ἔστειλα στον R. Kerbl ὀρισμένες παρατηρήσεις μου. Στῆ σ. 83 κεξ. του ἔργου του (ὁ R. Kerbl) παραθέτει τὴν ἄποψη του D. Polemis - αὐτῆ που ἀποδέχομαι - και συντάσσεται πρὸς τὴν ἀβάσιμη συνταύτιση του V. Laurent. Και ὁ Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., RCH Hist, Occid., τ. I, σ. 896 μᾶς λέει πώς ὁ Κωνσταντῖνος Καλαμάνος 196 ἦταν "consanguineus" του Μανουῆλ (α΄) Κ. 81, δηλ. ἕνας άπ' τὸν πατέρα του ἐξ ἁίματος συγγενῆς του. Ἀλλά και άπ' τῆ μητέρα του ὁ Μανουῆλ (α΄) ἦταν ἕνας δευτεροεξάδελφος του Βορίση και ἕνας θετός από δευτεροεξάδελφο του Κωνσταντῖνου Καλ. Βοτ. Δ.Κ. 196.

Μπορούμε νά υποθέσωμε πώς ὁ Ἰωάννης (β΄) Κ. 34 ἐνδιαφερόταν γιὰ τὸ Βορῖση ὅσο βρισκόταν στὸν οὐγγρικό θρόνο ὁ Στέφανος ΙΙ, καὶ τὸν ἀναγνώριζε ὡς «κράλη τῆς Πανονίας ἢ Οὐγγρίας», καθὼς εἶδαμε τὴ γυναῖκα του Ἰβαννα - Ἄρετῃ Βοτ. Δ.Κ. 99 νά φέρῃ τὸν τίτλο τῆς κ ρ α λ α ι ν α ς, καὶ μετὰ τὴ χηρεία τῆς ἀκόμη¹⁶. Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Στέφανου ΙΙ, δὲν πρέπει ὁ αὐτοκράτορας νά ὑποστήριζε πιά τὸ γιό τῆς Εὐφημίας καὶ ἄντρα τῆς μικρανεσιῆς του, ποῦ

14. Fessler, Geschichte von Ungarn, ἔκδ. Klein, τ. Ι, Leipsig 1867, σ. 209.

15. Otton de Freisingen, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 10), σ. 259· Thuroczy, II, 64, σ. 143. Πρβλ. F. Chalandon, Les Compiègne, τ. II, σ. 62, ὑ. 1.

16. Βλ. πρὸ πάνω, ὑ. 13, στὸ στοιχεῖο β).

ήθελε να δημιουργήσει προβλήματα στο Βελά II τον Τυφλό, το γιό του άλλοτε προστατευομένου του Άλμου - Κωνσταντίνου, ενός πρωτεξαδέλφου της γυναίκας του Ειρήνης της Ούγγαρίας. Με την έκπνοή του 1135 ή σιωπή απλώνεται πάνω στο Βορίση κατά τη διάρκεια αρκετών ετών, και δεν τον ξαναβρίσκουμε παρά μόνο κάτω απ' τη βασιλεία του Μανουήλ (α') Κ. 81¹⁷.

Ο Βορίσης ποτέ δεν έπαυσε να αποβλέπη προς το θρόνο της Ούγγαρίας που είχε περιέλθει στο δεύτερο κλάδο των Άρπαδιδών, αυτόν που προήλθε απ' τον Άλμο, αν και στην Ούγγαρία επικρατούσε κατά τη διαδοχή ο θεσμός της πρεσβυγένειας.

Πριν απ' το 1146, και ενώ στο Βυζάντιο βασιλευε ο Μανουήλ (α') Κ. 81, με τη βοήθεια του δούκα της Βοημίας Boleslav και των Γερμανών, διεκδίκησε το θρόνο απ' το Γκέιζα II (1141 - 1161) που παιδί ακόμη διαδέχτηκε τον πατέρα του Βελά II¹⁸. Το 1146 έκανε μία ισχυρή επίθεση στο Presbourg της Ούγγαρίας¹⁹.

Τον ίδιο αυτό χρόνο, κατά τη Δεύτερη Σταυροφορία, ζήτησε για τις διεκδικήσεις του πάνω στο στέμμα του άγιου Στέφανου τη βοήθεια του βασιλέα της Γαλλίας Λουδοβίκου VII του Νέου (1137 - 1180) και του αυτοκράτορα της Γερμανίας Κονράδου III (1138 - 1152). Καθώς η παρουσία του στο ούγγρικό έδαφος σημειώθηκε -ήταν επικεφαλής στρατιωτικού σώματος- ο Γκέιζα II ζήτησε απ' το Λουδοβίκο VII να του τον παραδώσει. Ο βασιλέας της Γαλλίας που τον είχε πάρει κάτω απ' την προστασία του, «χάρη στον αυτοκράτορα της ΚΠολης (το Μανουήλ α', Κ. 81), του οποίου είχε παντρευτή την άνεισιά», άρνήθηκε, και ο Βορίσης με τους στρατούς της (Δεύτερης) Σταυροφορίας έφτασε στην ΚΠολη²⁰.

« Η παρουσία, λέει ο ιστορικός των Κομνηνών, επικεφαλής ενός βυζαντινού στρατιωτικού σώματος, αυτού του ανταπαιτητή του θρόνου της Ούγγαρίας έξηγει κατά ένα μέτρο την εύκολία των επιτυχιών των ελληνικών στρατευμάτων. Ο Βόρης είχε διατηρήσει στην πατρίδα του πολλούς όπιδους που μπορούσαν να βοηθήσουν σημαντικά στις επιτυχίες των ελληνικών όπλων, αν και οι ελληνικές πηγές δεν κάνουν κανένα ύπαινιγμό σε μία βοήθεια αυτού του είδους²¹».

17. Thuroczy, II, 61, σ. 137. Πρβλ. F. Chalandon, Les Comnène, τ. II, σ. 63. Βλέπομε την κλίση των έξελληνισμένων Άρπαδιδών προς το όνομα Κωνσταντίνος.

18. Otton de Freisingen, ένθ' άνωτ. (ύ. 10), σ. 266. Πρβλ. F. Chalandon, Les Comnène, τ. II, σ. 401 και ύ. 1.

19. Thuroczy, II, 65, σ. 144· G. Grot, Iz istorij Ougrij i Slaviansva v. XII viékié, Varsovie 1889, σ. 83 κεξ. Πρβλ. F. Chalandon, Les Comnène, σ. 401, ύ. 1.

20. Eude de Deuil, PL 185, στ. 1214. Πρβλ. F. Chalandon, Les Comnène, τ. II, σ. 406, ύ. 1, και πιο πάνω, ύ. 13, στο στοιχείο ς).

21. F. Chalandon, Les Comnène, τ. II, σ. 406· ό Thuroczy, II, 66, σ. 146, βεβαιώνει όμως πως κατά τη Δεύτερη Σταυροφορία, ό Βορίσης διέθετε ένα ολάκερο μέρος του λαού της Ούγγαρίας.

Περί τὸ 1151, ἓνα ἑλληνικὸ σῶμα στρατοῦ, ἔχοντας ἐπικεφαλῆς τὸ γιό τοῦ Κολομάν, διέσχισε τὸ Δούναβη, καὶ ἀφοῦ ἔφτασε στὴν ἀριστερὴ ὄχθη τοῦ ποταμοῦ, πέτυχε νὰ προχωρήσῃ ὡς τὸ ὄρος Τεμίση, ἴσως στὴν ψηλὴ κοιλάδα τοῦ σημ. Temesch, ὅπου συγκρούστηκε μὲ τρεῖς οὐγγρικές φάλαγγες καὶ τίς ἔτρεψε σὲ φυγῇ, καθὼς οἱ Οὐγγροὶ νόμισαν πὼς ὀλάκερος ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς μ' ἐπικεφαλῆς τὸ Μανουήλ (α') Κ. 81 διέσχισε τὸ Δούναβη. Ὃταν ὁ ἀνεπιός του Γκέιζα II –ἦταν γιὸς τοῦ πρωτεξαδέλφου τοῦ Βορίση, τοῦ Βελᾶ II τοῦ Τυφλοῦ– πήρε πιδ ἀκριβεῖς πληροφορίες, πὼς ἀρχηγὸς τοῦ ἑλληνικοῦ σώματος ἦταν ὁ Βορίσης καὶ ὄχι ὁ αὐτοκράτορας, ὄρμησέ σὲ καταδίωξή του, ἀλλὰ ἦταν πκὰ πολὺ ἀργά, γιὰτὶ ὁ Βορίσης πέτυχε κατὰ τὴ νύχτα, χάρη στὶς δάδες ποῦ τοῦ ἀναψε ὁ αὐτοκράτορας καὶ ποῦ προσδιόριζαν τὴ θέση τοῦ στρατοπέδου του, νὰ περάσῃ τὸ Δούναβη μὲ ὄλη τὴν πλοῦσα λεία ποῦ ἀποκόμισε²².

Οἱ δύο στρατοί, στρατοπεδευμένοι ὁ ἓνας ἀπέναντι τοῦ ἄλλου στὶς ὄχθες τοῦ Δούναβη ἔμεναν ἐκεῖ μέχρι ποῦ ὁ Γκέιζα II ζήτησε ἀπ' τὸ Μανουήλ (α') Κ. 81 τὸ κλεισιμὸ εἰρήνης καὶ ἓνα σύμφωνο ὑπογράφηκε, τοῦ ὁποῖου δὲν μᾶς ἀναφέρουν τοὺς ὄρους. Στὴ συνέχεια αὐτῆς τῆς ἐπιχειρήσεως ὁ Μανουήλ (α') Κ. 81 μὲ τὸ Βορίση γύρισε στὴν ΚΠολη ὡς θριαμβευτής. Χωρισμένοι σὲ πολλὰς κατὰ ἀραιὰ διαστήματα ὁμάδες, ὁ μακρὸς ὄμιλος τῶν Οὐγγρων αἰχμαλώτων, στοὺς ὁποίους εἶχαν προσθέσει καὶ τοὺς αἰχμαλώτους τοῦ πολέμου τῆς Σερβίας, παρήλασε μέσα ἀπ' τοὺς δρόμους τῆς ΚΠολης. Καθὼς στὶς δύο αὐτὲς ἐκστρατεῖες στὴν Οὐγγαρία καὶ τὴ Σερβία, δὲν εἶχαν πκᾶσει αἰχμαλώτους παρὰ ἀνθρώπους φτωχοὺς καὶ κακομοίρηδες, καὶ κανεῖς σπουδαῖος ἀρχηγὸς δὲν ἔλαμπε σ' αὐτὸν τὸν ὄμιλο, ὁ Μανουήλ (α'), γιὰ νὰ ἐξάρῃ τὴ λάμψη τοῦ θριάμβου του καὶ νὰ προκαλέσῃ τὴ φαντασία τοῦ πληθυσμοῦ τῆς πρωτεύουσας, πρόσταξε νὰ ντύσουν μὲ πλοῦσιες ἐνδυμασίαις ἓνα ἀριθμὸ αἰχμαλώτων γιὰ νὰ παραστήσουν τάχα ἐπίσημους καὶ περίβλεπτους ἀρχηγούς τῶν ἐχτρῶν²³. Ἀπὸ κάποια ἐξέδρα τῶν ἐπιφανῶν θὰ παρακολούθησε αὐτὸ τὸ θρίαμβο ὁ Βορίσης, ξέροντας πολὺ καλὰ πόση μευτιὰ περιέχει.

Ὃλες ὁμως οἱ προσπάθειες τοῦ Βορίση γιὰ τὴν κατάχτηση τοῦ θρόνου τῶν πατέρων του, ἀρκετὰ σημαντικὲς καὶ στὸ στρατιωτικὸ καὶ στὸ διπλωματικὸ τομέα βγήκαν μάταιες καὶ τὰ ὄνειρά του ὄλα πλάνες, κ' ἔτσι ἡ Ἄννα Βοτ. Δ.Κ. 99, ἂν καὶ προσαγορευόταν καὶ ἐπίσημα ἐπιγραφόταν κ ρ ἄ λ α ι ν α τῆς Οὐγγρίας, ἢ Πανονίας ἢ Τουρκίας, δὲν εἶχε τὴν τύχη στὴν πραγματικότητα ν' ἀνέβῃ στὸ θρόνο τῶν γενναίων καὶ φίλαρχων Ἀρπαδιδῶν, ὅπως ἄλλες Βυζαντινὲς πριγκίπισσες.

22. Κίνναμος, σ. 117-18. Πρβλ. F. Chalandon, Les Comnène, τ. II, σ. 406-7, ὅπου ἐκ παραδρομῆς ἀναγράφει τὸ ὄνομα τοῦ Βελᾶ II ἀντὶ τοῦ Γκέιζα II· γιὰ τὸ ὄρος Τεμίση = Temesch, βλ. αὐτόθι, σ. 406, ὑ. 3.

23. Χωνιάτης, σ. 123· Κίνναμος, σ. 118. Πρβλ. F. Chalandon, Les Comnène, τ. II, σ. 407.

Τό τέλος τοῦ Βορίση ὑπῆρξε πρόωρο καί ὄχι πολύ δοξασμένο. Τόν συναντάμε γιά τελευταία φορά τὸ 1156²⁴.

Ὁ Νικήτας Χωνιάτης μᾶς ἀναφέρει μιὰ ἐπίθεση τῶν Σκυθῶν, χωρίς καμιὰ ἀμφιβολία τῶν Κομάνων. Αὐτοὶ ἐδῶ, ἀφοῦ πέρασαν τὸν Ἰστρο ποταμό, δηλ. τὸ Δούναβη, ὄρμησαν γιὰ νὰ λεηλατήσουν τὸ βυζαντινὸ ἔδαφος· ἐναντίον τους στάλθηκε ἓνα βυζαντινὸ στρατιωτικὸ σῶμα κάτω ἀπ' τὴν ἀρχηγία τοῦ (Βορίση) Καλαμάνοῦ –Καλαμάνο τὸν ὀνομάζει ὁ Χωνιάτης– ποῦ εἶχε μιὰ κακὸτυχη ἔκβαση στὴ σύγκρουσή του μὲ αὐτοὺς τοὺς βαρβάρους.

Φαίνεται πὼς ὁ Βορίσης, μὲ τὴ συγκατάθεση τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81, ἐτοιμαζόταν μὲ τὸ στρατιωτικὸ του σῶμα νὰ εἰσβάλη καὶ πάλι στὸ οὐγγρικὸ ἔδαφος. Ὁ Γκέιζα II γιὰ τὴν ἀντιμετώπισή του, ἀντίταξε τοὺς Κομάνους, μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ ἐπιτεθοῦν στὸ Βορίση καὶ στὸ βυζαντινὸ στρατιωτικὸ σῶμα ποῦ ὀδηγοῦσε. Ἡ ἐπίθεση τῶν Κομάνων ὑπῆρξε λυσσαλέα: οἱ Βυζαντινοὶ καὶ ὁ Βορίσης νικήθηκαν κατὰ κράτος, πολλοὶ γενναῖοι ἄντρες ἔπεσαν σ' αὐτὴ τὴ σύρραξη, καὶ ἀνάμεσά τους ὁ Βορίσης, ποῦ τὸν σκότωσε ἓνας ἄγιος Κομάνος μαχητῆς, ὅπως μαθαίνομε ἀπὸ δυτικὴ πηγὴ²⁵.

Ἡ γυναίκα του, ἡ πανυπερσέβαστη Ἄννα Βοτ. Δ.Κ. 99 ἡ κράλαινα, ἀμέσως μόλις ἔμαθε τὸ θλιβερὸ νέο, σύμφωνα μὲ τὶς βυζαντινὲς συνήθειες ποῦ πολλοὶ καὶ πολλὲς ἀκολουθοῦσαν, περιβλήθηκε τὰ ράσα καὶ ἐγίνε μοναχὴ, παίρνοντας τὸ χαρακτηριστικὸ ὄνομα Ἀρετῆ, χωρίς ὅμως καὶ νὰ ἀποβάλλη καὶ τοὺς τίτλους της, καθὼς τὴ βλέπομε νὰ ἐκδίδη ἓνα ὄρισμὸ τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1157²⁶.

Στὴν κατοικία της ποῦ καθὼς φαίνεται βρισκόταν στὴν τοποθεσία τῶν Κάλυβίων στὴν ΚΠολη²⁷, διατηροῦσε μιὰ μικρὴ αὐλὴ, καὶ ἀπ' τοὺς θεράποντές της μᾶς εἶναι γνωστὸς ὁ Θεόδωρος ὁ Χρυσοβαλαντίτης (ὁ τοῦ χρυσοῦ βαλαντίου)²⁸.

Ἐπίσης μαθαίνομε πὼς στὴν πεδιάδα τοῦ Μαιάνδρου κατεῖχε ὀρισμένα χωράφια στὴν περιοχὴ τοῦ Ἄκρου, τὰ ὁποῖα εἶχε δωρήσει στὴν παλιὰ μονὴ τοῦ Ξηροχωραφίου –ἀργότερα πῆρε τὴν ὀνομασίαν τῆς Ἱερᾶς– ποῦ ἰδρυτῆς

24. Γιὰ τὴ χρονολογία, βλ. F. Chalandon, *les Comnène*, τ. II, σ. 413, ὑ. 3.

25. Χωνιάτης, σ. 123· *Otton de Freisingen, Gesta*, II, 31, MGH. SS., τ. XX, σ. 414, ἀναφέρει πᾶνω στὰ γεγονότα τοῦ 1156 πὼς ὁ Βορίσης σκοτώθηκε ἀπὸ ἓνα Κομάνο μέσα σὲ μιὰ ἐκστρατεία ἐναντίον τῶν Οὐγγρων. Πρβλ. F. Chalandon, *Les Comnène*, τ. II, σ. 413-14.

26. *Restes du Cartulaire de Hiéra - Xéro choraphion*, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 11), σ. 31-4. Βλ. καὶ πρὸ πάντων, ὑ. 13. Εἶναι ἓνα λάθος τοῦ Ἰω. Κονιδάρη, *Τὸ Δίκαιον τῆς μοναστηρ. περιουσίας ἀπὸ τοῦ 9ου μέχρι καὶ τοῦ 12ου αἰῶνος*, Ἀθῆναι 1979, σ. 189, ὑ. 13, ποῦ ταυτίζει τὴν «κυρὰν Ἀρετὴν τὴν κράλαινα» πρὸς τὴν Ἀνώσυμ. Συναδηνή, τὴ σύζυγο τοῦ Γκέιζα I (1074-1077) καὶ παραπέμπει στοὺς Chr. Hannick-G. Schmalzbauer, *Die Synadenoi*, ἀριθ. 5 καὶ 7, ποῦ δὲν ἀναφέρουν κάτι τέτοιο.

27. MM3 (1865), σ. 27, 28, 31, 33. Πρβλ. R. Janin, *Const/ple Byzantine*, σ. 41, 364-65.

28. *Restes du Cartulaire de Hiéra-Xérochoraphion*, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 11), σ. 34.

της υπήρξε ο άγιος επίσκοπος πρώην Μιλήτου Νικηφόρος μετά το 956²⁹. Αύτα τα χωράφια άποσπάστηκαν άπ' την «έπίσκεψιν τών Σαμψηνών» και ή πανυπερσέβαστη μοναχή Άρετή Βοτ. Δούκ. Κ. 99 πρόσταξε με γραφτό όρισμό της τόν αυλικό της Θεόδωρο Χρυσοβαλαντίτη να ενεργήση για την άποκατάσταση του δικαίου. Και πραγματικά ο Χρυσοβαλαντίτης, άφου εξέτασε και χρυσόβουλλα που παρουσίασε ο ήγούμενος τής μονής Γρηγόριος και άκουσε άξιόπιστους μάρτυρες, έπιδίκασε στη μονή όχι μόνο τα χωράφια που είχαν άποσπαστή, αλλά και τους παροίκους που είχαν βρεθθί «έν τοις τοιούτοις τοπίοις» και που ήσαν ύποχρεωμένοι «έπιδούναι τή μονή την άνήκουσαν μορπήν» (= το άνήκον σ' αυτή μερίδιο), «και άν δε θελήσουν θά άποσπάσουν την αυθεντική της όργή, και να μη θελήσουν στο έξής να έπιληφτούν αυτών τών χωραφιών, καθώς ή μονή έχει χρέος ως δεσπότις να διατηρή πάνω τους έξουσιαστικά δικαιώματα³⁰».

Δέν είναι γνωστή ή χρονολογία θανάτου τής Άρετής κατά κόσμον Άννας Βοτ. Δ.Κ. 99, γιατί μετά τη μνεία της, το Σεπτέμβρη του 1157, ένα χρόνο μετά το θάνατο του άντρός της, του κράλη Ούγγριας και πανυπερσέβαστου Βορίση, δέν αναφέρεται στις γνωστές μέχρι σήμερα τουλ. πηγές.

Η Άννα Βοτ. Δ.Κ. 99 άπόχτησε άπ' το Βορίση το πιο λίγο ένα γιό, τον Κωνσταντίνον Καλαμάνο Βοτανειάτη Δούκα Κομνηνό 196³¹, που δέν ήταν πιά ένας άνταπαιτητής του ουγγρικού θρόνου, αλλά ένα μέλος τής άνώτατης βυζαντινής άριστοκρατίας, και στην εύρεία έννοια, και αυτής τής ίδιας τής αυτοκρατορικής οικογένειας τών Κομνηνών, καθώς αναφέρεται ως ένας έξ αίματος συγγενής του Μανουήλ (α') Κ. 81³².

29. Restes du Cartulaire κτλ. ένθ' άνωτ. για τη δωρεά, σ. 33-4, για τόν ιδρυτή, σ. 5 κεξ.

30. Restes du Cartulaire κτλ., ένθ' άνωτ. σ. 33-4. Πρβλ. Ίω. Κονιδάρη, Το Δίκαιον τής μοναστηρ. περιουσίας κτλ. (ύ. 26), σ. 189 και ύ. 13.

31. Άνώνυμος, 'Επί πατελιώ χρυσώ (= επί χρυσής πατέλλας), έν ω εικονίσθησαν τα κατά την Ούγγριαν τρόπαια του βασιλέως, έκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ 8 (1911), σ. 175-76, άριθ. 330, στίχ. 4-5:

γράφας σεβαστός Δουκόπαις Καλαμάνος
έκ παιονικών ρηγικών ριζώμάτων

Πρβλ. D. Polemis, The Doukai, σ. 124, άριθ. 96.

32. Guillaume de Tyr, Λατ. κείμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 896· άρχαιογαλλ. κείμ., τ. II, σ. 264· Κίνναμος, σ. 216 και 286· Χωνιάτης, σ. 183.

Καθώς φαίνεται, ο Κωνσταντίνος 196 άφησε απογόνους που κληρονόμησαν και τις γαίες του, αλλά δεν αναφέρονται ρητά και ονομαστικά³³.

100. Άνώνυμη Κομνηνή (γένν. περί τὸ 1118/20 - † ;)

Ἡ Ἄνώνυμη Κ. κόρη τοῦ Ἰωάννη Κ. 55 καὶ τῆς Εὐδοκίας τῆς κλεινόπαϊδος¹ γεννήθηκε περί τὸ 1118/20².

Ποιά ὑπῆρξε ἡ περαιτέρω τύχη αὐτῆς ἐδῶ τῆς Ἄνώνυμης Κ. 100 μᾶς εἶναι ἄγνωστο, καθὼς ὡς βρέφος μόνο τῆ συναντᾶμε.

33. Σὲ μιὰ πράξη τοῦ μεγάλου λογοθέτη Ἰωάννη(:) Στρατηγόπουλου, χρονολογίας 24ης τοῦ Μάρτη τοῦ 1217 (γιὰ τὸ ἔτος, βλ. R. Guiland, *Les Logothètes*, REB29, 1971, σ. 104, ἀριθ. 1), ἀναφέρεται ἕνας Καλαμάνος, χωρὶς τὸ βαπτιστικὸ τοῦ ὀνομα, ποὺ συνδέεται μὲ τὴν «ἐπίσκεψιν τῶν Σαμψηνῶν», βλ. MM4 (1871), σ. 292, 293, 294. Περί τὸ 1330 ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνός, τ. I, σ. 399, ἐκδ. Βοηπ, ἀναφέρει ἕνα Λάσκαριν Καλαμάνον ποὺ σημαίνει πῶς οἱ Καλαμάνοι ἦλθαν σὲ ἐπιγαμία μὲ τοὺς Λασκάρεις. Βλ. καὶ G. Moravcsik, *Byzantinoturcica*, Berlin 1958, II, σ. 147· V. Laurent, *Bulles métriques*, ἀριθ. 671, σ. 297-98· D. Polemis, *The Doukai*, ἀριθ. 96, σ. 124, ὑ. 1.

100.1. Ἄνώνυμος ποιητής, ἐκδ. E. Miller, *RHC Hist. Grecs*, τ. II, σ. 770-71, στίχ. 192-93:

Μήτηρ ὀμοῦ σὺν θυγατρὶ (ἡ Εὐδοκία καὶ ἡ κόρη της) χῆραι φαγούνται δύο,
Χῆραι τρυφῆς, χῆραι χαρᾶς, χῆραι τῆς εὐτυχίας,

καὶ στίχ. 233-35:

Νεόνυμφε, πικρόγαμε, μαλθακωπάτη χῆρα,
Τί σου τὸ πένθος δυνηθῆ πασῶς κατακοιμίσαι
Τὸ κείμενον ὑπὸ μαζῶν γαλαθηνόν σοι βρέφος;

Πρβλ. Γενεαλογία μου τῶν Κομνηνῶν, τ. Α', σ. 282, ὑ. 5, καὶ σ. 285, ὑ. 17. Ἡ μητέρα τῆς Ἄνώνυμης Κ. 100 καὶ σύζυγος τοῦ Ἰωάννη Κ. 55, Εὐδοκία ἡ κλεινόπαις, εἶναι ὀλίποτε ἀσχετὴ πρὸς τὴν Εὐδοκία Κ. 130³ γιὰ τὴν παρανόηση τῆς S. De Jongh, σ. 56, ὑ. 7 καὶ 8, βλ. στή Γενεαλογία μου τῶν Κομνηνῶν, τ. Α', σ. 503, ὑ. 61.

2. Οἱ γονεῖς τῆς παντρεύτηκαν περί τὸ 1117.

101. Κωνσταντίνος Κομνηνός (γένν. περί τὸ 1155 – † ;)

ἽΟ Κωνσταντίνος¹ Κ. γιὸς τοῦ Στέφανου Κ. 57 καὶ τῆς Εὐδοκίας Ἀξούχαινας² γεννήθηκε περί τὸ 1155³.

ἽΟ Κωνσταντίνος Κ. 101 ἔλαβε ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 τὸν τίτλο τοῦ **π α ν σ ἔ β α σ τ ο υ σ ε β α σ τ ο Ὡ**⁴.

Ποία ὑπῆρξε ἡ σταδιοδρομία του μᾶς εἶναι ἀγνωστο, γιατί ἐκτός ἀπ' τῆ σφραγίδα του, τίποτε ἄλλο δὲ διασώθηκε γι' αὐτὸν στίς μέχρι σήμερα γνωστὲς πηγές.

101.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς πάππου του Κωνσταντίνου Κ. 27.

2. Zacos-Vegler, ἀριθ. 2725, σ. 1524-26. Πρβλ. Γενεαλογία μου τῶν Κομνηνῶν, τ. Α΄, σ. 278, ὑ. 2. Ἀπ' τὴν ἀνωτέρω σφραγίδα προκύπτει πὼς ὁ **σ ε β α σ τ ὸ ς** Κωνσταντίνος Κ. 101 ἦταν γιὸς τοῦ Στέφανου Κ. 57, γιοῦ τοῦ Κωνσταντίνου Κ. 27, γιοῦ αὐτοῦ τοῦ τελευταίου τοῦ **σ ε β α σ τ ο κ ρ ᾶ τ ο ρ α** Ἰσαάκιου Κ. 12. Ἀπ' τὸν Θεόδωρον Βαλασμώνα πάλι μαθαίνομε, XII. Εἰς τὸν τάφον τοῦ σεβαστοῦ κυροῦ Στεφάνου τοῦ Κ., ἐκδ. Κ. Horna, Die Epigramme des Theodoros Balsamon, Wiener Studien 25 (1903), σ. 125 κςξ., [σ. 18], πὼς ὁ Στέφανος Κ. 57 εἶχε:

παῖδας... ὡς περὶ παῖδας Νῶε,
Κομνηνοφειεῖς παππομαμμοπατρόθεν.

Στὸν πρωτότοκο ἀπ' αὐτοὺς τοὺς **π α ἱ ἴ δ ε ς**, ἔδωσε τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα του, τοῦ Κωνσταντίνου Κ. 27. Οἱ **π α ἱ ἴ δ ε ς**, κατὰ πού δείχνει τὸ ἐπίγραμμα, ἦσαν τρεῖς, ὅπως «οἱ γιοὶ τοῦ Νῶε». Στὸ παῖδες πρέπει νὰ ἐννοήσωμε ἀγόρκα καὶ ὄχι κορίτσια. Ἀλλά, καθὼς δὲ γνωρίζομε τὰ ὀνόματα τῶν ἄλλων δύο καὶ μποροῦμε νὰ πάρωμε τὴ λ. παῖδες (= παιδιὰ) μὲ εὐρύτερη ἔννοια, καταλήγομε νὰ δεχτοῦμε πὼς ὁ Στέφανος Κ. 27 καὶ ἡ Εὐδοκία Ἀξούχαινα εἶχαν τρεῖς τέκνα: τὸν Κωνσταντίνον Κ. 101, τὸν Ἀνώνυμον Κ. (ἡ ἀπίθανα Κομνηνήν) 102 καὶ τὸν Ἀνώνυμον Κ. (ἡ ἀπίθανα Κομνηνήν) 103.

3. Οἱ γονεῖς του παντρεύτηκαν περί τὸ 1150/54.

4. Zacos-Vegler, ἀριθ. 2725, σ. 1524-26.

Πολύς ὁ θόρυβος·
 σύγχυση καὶ ὄδυρμοὶ καὶ κλάματα πολλά,
 καθὼς ὁ κύρ Κωνσταντῖνος ὁ Κομνηνός,
 ὁ πανσέβαστος σεβαστός,
 παράδιδε τὴν ψυχὴν...
 Γὰρ μὰ ὄμωσ σπιγμὴ ἀπ' τὸν ἐπιθανάτιο ρόγχο του
 ἀνάνηψε· ἄνοιξε τὰ μάτια καὶ μὲ φωνὴ
 ὑπόκωφη, ἐψέλλισε:
 « Ἐπιτροχάδην μόνιμα
 ἡμέρας καὶ νύκτας,
 ὁδοὺς καὶ διόδους,
 περιειργάσθην ἀνωφελῶς».
 Καὶ ἀπότομα, μὲ φωνὴ ἐπιβλητικὴ
 πρόσθεσε: «Προσοχή, ὦ φίλοι ἐμοί,
 νὰ μὴ λησμονηθῆ στὸν τάφο μου νὰ χαραχθῆ,
 τό: ἐνταῦθα κεῖται γόνος τρισένδοξος,
 (δῆθεν) παππομαμμοπατρόθεν Κομνηνοφυῆς».
 Ὡχ! ἐπεῖπαν οἱ φίλοι,
 «κ' ἐμεῖς πολὺ γι' αὐτὸ σκοτιστήκαμε,
 ἂν ὁ κύρ Κωνσταντῖνος, ἦταν
 παππομαμμοπατρόθεν Κομνηνός»⁵.

102. Ἄνωνυμος Κομνηνός ἢ Κομνηνὴ (γένν. περὶ τὸ 1157
 - † ;)

Ὁ Ἄνωνυμος Κ. -ἢ σὲ ἀπίθανη περίπτωση Ἄνωνυμη Κ.- γιὸς (ἢ κόρη)
 τοῦ Στέφανου Κ. 57 καὶ τῆς Εὐδοκίας Ἀξούχαινας¹ γεννήθηκε περὶ τὸ 1157.
 Ἐκτὸς ἀπ' τὴν ὑπαρξὴ αὐτοῦ τοῦ προσώπου, ποῦ μᾶς ἀναφέρει ὁ
 Θεόδωρος Βαλασαμῶν², τίποτε ἄλλο δὲ γνωρίζομε γι' αὐτό.

5. Θεόδωρος Βαλασαμῶν, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 2):

Βλέπων, θεατὰ, σὺν σταλαγμοῖς δακρύων,
 κιβωτοτετράπλευρον ἐκ λίθου δόμον
 καὶ θρηνοκατάκλυστον ἐκ λύπης τάφον,
 μὴ θαυμάσης· φέρει γὰρ ἔνδον, ὡς Νῶε,
 οἰκτοῦς σεβαστοῦς, εὐγενεῖς ὁμόζυγους,
 καὶ παῖδας αὐτῶν, ὡσπερὶ παῖδας Νῶε,
 Κομνηνοφυεῖς παππομαμμοπατρόθεν.

102.1. Θεόδωρος Βαλασαμῶν, XII. Εἰς τὸν τάφον τοῦ σεβαστοῦ κυροῦ Στεφάνου τοῦ Κ., ἐκδ. Κ. Horna, Die Epigramme des Theodoros Balsamon, Wiener Studien 25 (1903), σ. 125 κέξ., [σ. 18].

2. Θεόδωρος Βαλασαμῶν, ἐνθ' ἄνωτ.

103. Ἄνωνυμος Κομνηνός ἢ Κομνηνή (γένν. περί τὸ 1160
– † ;)

Ὁ Ἄνωνυμος Κ. –ἢ σὲ ἀπίθανη περίπτωση Ἄνωνυμη Κ.– γιὸς (ἢ κόρη)
τοῦ Στέφανου Κ. 57 καὶ τῆς Εὐδοκίας Ἀξούχαινας¹ γεννήθηκε περί τὸ 1160.

Ἐκτός ἀπ' τὴν ὑπαρξὴ αὐτοῦ τοῦ προσώπου, ποὺ μᾶς ἀναφέρει ὁ
Θεόδωρος Βαλασμῶν², τίποτε ἄλλο δὲ γνωρίζομε γι' αὐτό.

104. Ἰωάννης Κοντοστέφανος Κομνηνός (γένν. περί τὸ
1128 – † ;)

Ὁ Ἰωάννης¹ Κ.^{1α} Κ.² γιὸς τοῦ Ἀνδρόνικου Κοντοστέφανου καὶ τῆς

103.1. Θεόδωρος Βαλασμῶν, ἐνθ' ἄνωτ.

2. Θεόδωρος Βαλασμῶν, ἐνθ' ἄνωτ.

104.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ αὐτοκράτορα Ἰωάννη (β') Κ. 34, πρωτεξαδέλφου τοῦ πάππου τοῦ
Ἀδριανοῦ Κ. 28, ὁ ὁποῖος (Ἄδριανός 28) ὡς μοναχὸς καὶ ἐπίσκοπος πῆρε κι αὐτὸς τὸ
ὄνομα Ἰωάννης.

1α. Κοντοστέφ. ἦταν ἀπ' τὸν πατέρα τοῦ Ἀνδρόνικου Κοντοστέφ., βλ. Γενεαλογίαν μου, τ.
Α', σ. 295 (ἀριθ. 7).

2. Κομν. ἦταν ἀπ' τὴ μητέρα τοῦ Θεοδώρου Κ. 58· ἀλλὰ δὲν ὀνομάζεται στὶς πηγές Κ ο-
μ ν η ὁ ς, γιατί ἡ μητέρα τοῦ δὲν ἦταν μιὰ πορφυρογέννητη πριγκίπισσα, ὅπως ἦταν ἡ
Ἄννα Κ. 77, μητέρα ἑνὸς ἄλλου Ἰωάννη Κοντοστ. Κομν., τοῦ Ἰωάννη 133.

Θεοδώρας Κ. 58³ γεννήθηκε περί τὸ 1128⁴.

Ὁ Ἰωάννης 104 ἔνωρις ἔλαβε τὸν τίτλο τοῦ πανσέβαστου σεβαστοῦ⁵, ὡς γιὸς τῆς Θεοδώρας Κ. 58, ἐπίσης σεβαστῆς ποὺ ἦταν ἀνεψιὰ ἀπὸ πρωτεξάδελφό (τὸν Ἀδριανὸ Κ. 28) τοῦ Ἰωάννη (β') Κ. 34 καὶ δευτεροεξαδέλφη τοῦ Μανουὴλ (α') Κ. 81.

Ὁ Ἰωάννης Κοντοστέφ. 104 παντρεύτηκε μιὰ Θεοδώρα⁶, γιὰ τὴν ὁποία

3. Ἄνωνυμος, Εἰς τὰφον Κοντοστεφάνου, ἐκδ. L. Sternbach, *Spicilegium Prodromeum*, σ. 33· ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, NE 8 (1911), σ. 154· μιλάει ἡ Θεοδώρα Κ. 58:

Μήτηρ δ' ἀπ' αὐτοῦ τετάρων ὤφθην τέκνων.
 ἠθήσκει τὰ δύο· τοῦτο μοι πρῶτος πόνος.
 Ὅμως τὰ λοιπὰ τὸν πόνον παρηγόρουν,
 ἄρρην δὲ μάλλον, ὅς πατρός σῶζων τύπον
 διπλοῦν παρεῖχε τὸν τεκόντα προσβλέπειν.

Σύμφωνα μὲ τὰ ἀνωτέρω, ἡ Θεοδώρα Κ. 58 καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Κοντοστέφ. ἀπόχτησαν τέσσερα παιδιά, ποὺ ἀπ' αὐτὰ τὰ δύο πέθαναν πρὶν ἀπ' τὸν πατέρα τους· ἀπ' τὰ δύο ποὺ ἐπέζησαν, τὸ ἓνα ἦταν ἀγόρι καὶ τὸ ἄλλο κορίτσι· τὸ ἀγόρι ἐμοιαζε πολὺ στὸν πατέρα του. Ποιὸς Κοντοστεφανο-Κομνηνός εἶναι αὐτὸ τὸ ἀγόρι; Δέν εἶναι ἄλλος ἀπ' τὸν πανσέβαστον σεβαστὸν Ἰωάννη Κοντοστέφανον, ποὺ πήρε μέρος στὶς συνόδους τῆς 12ης τοῦ Μῆη τοῦ 1157, βλ. PG 140, στ. 177, καὶ τῆς 6ης τοῦ Μάρτη τοῦ 1166, βλ. PG 140, στ. 253, καὶ ὅπου ἔχει μιὰ θέση πολὺ κατώτερη ἀπ' τὸν Ἰωάννη Κοντοστέφ. 133 καὶ τὸν Ἀλέξιο Κοντοστέφ. 134 ποὺ ἦσαν γιοὶ τῆς πορφυρογέννητης Ἄνας Κ. 77 καὶ τοῦ Στέφανου Κοντοστέφ. καὶ πρῶτοι ἀνεψιοὶ τοῦ αὐτοκράτορα Μανουὴλ (α') Κ. 81. Καὶ ἀκόμη ὁ Ἰωάννης Κοντοστέφ. 104 προβάλλει μὲ τὸν τίτλο τοῦ πανσ. σεβαστοῦ, ἐνῶ οἱ ἀνεψιοὶ τοῦ αὐτοκράτορα δέν ἔχουν τίτλο εἰδικό (spécifique), ἀλλὰ σημειώνονται μὲ τὸν βαθμὸ τῆς συγγενείας τους μὲ τὸν αὐτοκράτορα, PG140, στ. 253: τῶν περιποθητῶν ἀνεψιῶν τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἀγίου τῶν Κοντοστεφάνων, τοῦ τε κυροῦ Ἰωάννου (133) καὶ τοῦ κυροῦ Ἀλεξίου (134), πρβλ. L. Stiernon, *Sébastie et gambros*, REB 23 (1965), σ. 224. Τὸ πῶς ὁ Ἰωάννης Κοντοστέφ. 104 ἦταν γιὸς τῆς Θεοδώρας Κ. 58 καὶ τοῦ Ἀνδρόνικου Κοντοστέφ., βλ. τὴ σύμφωνη γνώμη τοῦ J. Darrouzès, *Georges et Démétrios Tornikès, Lettres et discours*, σ. 57, ὑ. 54· H. Grégoire, *La famille des Kontostéphanes, Notes épigraphiques, Revue de l'Instruction Publique en Belgique* 52 (1909), σ. 158-59· S. De Jongh, σ. 17. Γιὰ τὸ λάθος τῆς De Jongh πῶς ὁ Ἰωάννης Κοντοστέφ. 104 παντρεύτηκε τὴ Θεοδώρα Κ. 127, βλ. κατωτέρω, ὑ. 7.

4. Οἱ γονεῖς του παντρεύτηκαν περί τὸ 1125.
5. Χωνιάτης, PG 140, στ. 177 καὶ 253· Κ. Μανασσῆς, *Παραμυθητικὸν εἰς τὸν σεβαστὸν κυρὸν Ἰωάννην τὸν Κοντοστέφ.*, VV7 (1900), σ. 636· Κίνναμος, σ. 208.
6. Κωνστ. Μανασσῆς, ἐκδ. E. Kurtz, *Μονωδία ἐπὶ τῇ σεβαστῇ κυρῇ Θεοδώρα τῇ τοῦ Κοντοστεφάνου κυροῦ Ἰωάννου συζύγῳ*, VV7 (1900), σ. 630-35· ἡμιπελὴς ὀχι ὀλάκερη ἡ μονωδία ἐκδόθηκε καὶ ἀπ' τὸν Ἀ. Παπαδόπουλον-Κεραμέα, VV5 (1898), σ. 674-76· Τοῦ φιλοσόφου κυροῦ Κωνστ. τοῦ Μανασσῆ μονωδία ἐπὶ τῇ σεβαστῇ κυρῇ Θεοδώρα τῇ Κοντοστεφανίῃ· σχόλια Ἀ. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, VV5 (1898), σ. 671-74 καὶ 676-77· σχόλια E. Kurtz, VV7 (1900), σ. 621-29.

δέν ξέρομε σέ ποιά ἀριστοκρατική οἰκογένεια τοῦ Βυζαντίου ἀνήκε⁷.

Ὁ γάμος κατὰ τὸν Η. Grégoire ἐγίνε περί τὸ 1166/68⁸, ἐνῶ ἐγὼ πιστεῶ πῶς ὁ γάμος θὰ τελέσθηκε περί τὸ 1150, τότε πού ὁ Ἰωάννης 104 εἶχε μιά ἡλικία 20-22 χρονῶ, ἐφόσον βέβαια ἡ Θεοδώρα ἦταν ἡ πρώτη του σύζυγος.

Αὐτὴ ἐδῶ ἡ Θεοδώρα, ἡ σύζυγος τοῦ Ἰωάννη 104, πέθανε πρόωρα⁹, κατὰ μιά ἄγνωστη χρονολογία πού δέν ἀπείχε καὶ τόσο πολὺ ἀπ' τὴ χρονολογία τοῦ γάμου της.

Ἡ Θεοδώρα ἦταν, σύμφωνα μὲ τὸν ἐγκωμιστὴ της Κωνσταντῖνο Μανασσῆ πού σύνθεσε μιά μονωδία γιὰ τὴ θανά της¹⁰ καὶ ἀπηύθηνε ἕνα παραμυθητικὸ λόγο στὸν ἄντρα της, «τὸν σεβαστὸν κυρὸν Ἰωάννη Κοντοστέφ»¹¹, μιά σπουδαία γυναίκα.

«Ἦταν ἡ ζωντανὴ στήλη τῆς σωφροσύνης, ὁ ὀμιλητικὸς ἀνδριάντας τῆς κοσμιότητος, ἡ ἐμπνευσμένη εἰκόνα τῆς σεμνότητος· τὸ χρυσὸ πλατάνι τῶν ἀρετῶν, ὁ φημισμένος κήπος ὁ γεμάτος ἀπὸ δέντρα ἀγαθῶν· τὸ στολιδὶ τοῦ γυναικειοῦ κόσμου, τὸ ρόδο τῆς γαληνότητος, τὸ ὀλόχρυσο τέμενος πού σ' αὐτὸ χόρευε ὁ κύκλος τῶν καλῶν. Ἡ ἀνδρεία γυναίκα πού περιγράφει ὁ Σολομών. Ἡ γυναίκα πού σ' αὐτὴ ἀνθοῦσαν ἡ ὀμορφιά τοῦ σώματος καὶ οἱ χάριτες τῶν ἀρετῶν· ἦταν προικισμένη μὲ εὐαρμοστίαν χαριτοπρόσωπη πού τὴ στόλιζε θεοκῆπευτος λειμώνας σωφροσύνης. Τὴ χαρακτήριζαν, συμμετρία μορφῆς καὶ ὄψη ἀξίεραστη καὶ θεϊκὴς ὀμορφιῆς. Σὰν ἀστέρια πάνω της

7. Μεγάλη σύγχυση ἔχει γίνει γι' αὐτὴ τὴ Θεοδώρα ἀπ' τοὺς νεώτερους ἱστορικοὺς καὶ συγγραφεῖς. Πρῶτος ὁ C. Castellani, *Epitalamio di Teodoro Prodromo per le nozze di Teodora Comnena e Giovanni Contostefano*, Venise 1888, μὲ βάση μιά ἀπλή συνωνυμία ταύτισε τὴ σύζυγο τοῦ Ἰωάννη Κοντοστέφ. 104 Θεοδώρα μὲ τὴ Θεοδώρα Κ. 127, τὴν κόρη τοῦ Ἰωάννη Ρογήρου Δαλασσηνοῦ καὶ τῆς Μαρίας Κ. 75· ἐνῶ γιὰ τὴ Θεοδώρα, τὴ σύζ. τοῦ Ἰωάννη Κοντοστ. 104, δέν ξέρομε σέ ποιὰ οἰκογένεια ἀνήκε, γιὰ τὴ Θεοδώρα Κ. 127, ξέρομε σέ ποιὰ οἰκογένεια ἀνήκε καὶ πῶς παντρεύθηκε κάποιον, ἀλλὰ δέν ξέρομε ποιόν. Τὸ λάθος αὐτὸ ἐπανάλαβαν ὁ E. Kurtz, *BZ* 8 (1899), σ. 554, καὶ *VV7* (1900), σ. 622· ὁ F. Chalandon, *Les Comnène*, τ. II σ. 218, ὑ. 9· ἡ S. De Jongh, σ. 17· ἀν καὶ προηγουμένως (1904) ὁ L. Sternbach, *Spicilegium Prodromeum*, σ. 30[363] - 31[364], κατέδειξε τὸ λάθος τοῦ C. Castellani πῶς ἄλλη εἶναι ἡ Θεοδώρα (τῆς ἀγνωστῆς οἰκογένειας) καὶ ἄλλη ἡ Θεοδώρα Κ. 127 πού παντρεύθηκε κάποιον, ἀλλὰ δέν ξέρομε ποιόν, βλ. E. Miller, *RHC Hist. Grecs*, τ. II, σ. 765: Ἐπάσματα εἰς τὴν κυρὰν Θεοδώραν τὴν θυγατέρα τοῦ καίσαρος καὶ τῆς πόρφυρογεννήτου κυρῆς Μαρίας τῆς πρώτης θυγατρὸς τοῦ αἰοιδίμου αὐτοκράτορος Ρωμαιοῦ κυροῦ Ἰωάννου (β') τοῦ Κ. Τὸ λάθος κατὰ συνέχεια ἀποκατάστησαν ὁ L. Sternon, *Sébastè et gambros*, *REB* 23 (1965), σ. 241, ὑ. 96, καὶ ὁ Κ. Βαρζός, Ἰαλιεῖς Κ. καὶ Εἰρήνη ἡ Ρωσική, *Βυζαντινά* 7 (1975), σ. 149-50, ὑ. 121.

8. H. Grégoire, *La famille des Kontostéfanes*, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 3), σ. 158· E. Kurtz, σχόλια, *VV7* (1900), σ. 621 κξ.

9. Κων. Μανασσῆς, *VV5* (1898), σ. 675, καὶ *VV7* (1900), σ. 631: ἄλλ' οὐν, φεῦ, ἐξ ἀνθρώπων πέφευγε θάπτον καὶ πρὸς τοῦ χρόνου καὶ ταχὺ οἴχεται... Τοιαύτην ἔδει γυναίκα πρὸ ὥρας ἀποκρυβῆναι, οὕτως συντόμως τὸν βίον ἀφεῖναι, οὕτως ὀξέως τὸν κόσμον ἀπολιπεῖν. Στὸ μεταξὺ ὅμως τῆς ἐγγαμῆς ζωῆς της ἀπόχτησε τὸ πῶς λίγο τρία παιδιὰ.

10. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 6.

11. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 5.

έλαμπαν οί καλλονές, ὅσες πέφτουν στό μάτια καί ὅσες αὐλίζονται στόν κόσμο τόν ἐσωτερικό. Ὁ καλλιτέχνης Θεός ἔφερε αὐτή τή γυναίκα στή γῆ γιά νά χαρίση στούς ἀνθρώπους εὐκοσμία, ὑπόδειγμα φρόνιμης ζωῆς, νόμο, ἄγαλμα σεμνότητας, εἰκόνα φιλησυχίας, σπήλι σεβασμοῦ, λαμπάδα ἀνδρείας, πυρσό δικαιοσύνης, ἥλιο φρόνησης»¹².

Ὅσο καί ἂν τὰ ἀνωτέρω, ἀποτελοῦν ἓνα ἐγκώμιο στό γνωστό ὕφος τῶν ρητόρων, ἀπό ἀνθρώπο ὅμως σοβαρό, τόν Κωνσταντῖνο Μανασσῆ πού γνώρισε καλά τόν Ἰωάννη 104 καί τήν οἰκογένειά του, πρέπει νά παραδεχτοῦμε πῶς ἡ γυναίκα αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, ἡ Θεοδώρα, πού καταγόταν ἀπό ἀριστοκρατική βυζαντινὴ οἰκογένεια¹³, ἦταν μιὰ γυναίκα ἐξαιρετική.

Ἄς μὴ πάρουμε κατὰ λέξη τὴ βεβαίωση τοῦ ρήτορα πῶς ἦταν «ἀνώτερη ἀπ' τὴ Σωσάννα, ἀπ' τὴν Ἰαήλ, ἀπ' τὴ Λαοδάμεια, ἀπ' τὴν Κάμμα τὴ Ρωμαία, ἀπ' τὴ Θεανὼ τῶν Πυθαγορείων»¹⁴. Ἄς τὴ δεχτοῦμε ὡς «μιὰ γυναίκα μὲ ἦθος καί σωφροσύνη, μὲ μειδίαμα μετρημένο πάνω στό χεῖλὴ της, μὲ δυνατό μυαλό· ἀπεχθανόταν τὶς ζωηρὲς ἐκείνες γυναῖκες πού γελοῦσαν δυνατὰ καί χτυποῦσαν τὶς παλάμες τους, σάν ἀχαλίνωτες· ἀγαποῦσε τὶς κόσμιες καί ἔδωχνε ἀπὸ κοντὰ της τὶς θεατρικὲς καί κείνες πού ἀρέσκονταν στό ἀστεῖα καί τὶς ἐλαφρότητες»¹⁵.

«Ἦταν μιὰ καλὴ καί τρισάριστη γυναίκα καί περιλάλητη στὶς ἀρετές, καλὴ κατὰ τὸ φαινόμενο, καί πιὸ καλὴ ἀκόμη κατὰ τὸ νοούμενο· ἔλαμπε καί ἀπὸ σωματικὴ ὁμορφιά καί τὸ δέρμα της ἦταν σάν ἀραχνοῦφαντο· καί ἀπὸ μέσα της ἀνταύγαζαν οἱ ἀρετές της, ἔτσι πού ἡ ψυχὴ της τῆς ἔδινε στὴν ἐμφάνιση ἓνα φῶς θελκτικό»¹⁶.

«Ἦταν μὲ λίγα λόγια καί τελευταῖα, ἡ Θεοδώρα, κατάστηρ ἡ ἀγαθὰ, κατάχρυση ἡ ἀρετές, περιστέρι χιονάτο στὴν ψυχὴ, μαργαριταρένιο, πάλλευκο καί ἀργυροπτέρυγο, εὐπρεπὴς κατὰ τὸ φαινόμενο καί πιὸ εὐπρεπὴς ἀκόμη κατὰ τὸ μὴ βλεπόμενο»¹⁷.

Ὁ Ἰωάννης Κοντοστέφ. καί ἀπ' τὴ μητέρα του Κομν. 104 ἀπ' αὐτὴ τὴν

12. Κων. Μανασσῆς, *Μονωδία*, VV5 (1898), σ. 674-75, ἔκδ. Ἀ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, καί VV7 (1900), σ. 630-31, ἔκδ. E. Kurtz.

13. Κων. Μανασσῆς, *Μονωδία*, VV7 (1900), σ. 635: ἐβλαστε μὲν γὰρ ἐξ ἐπισήμων τοῦ γένους, ἔσχε δὲ τὴν ἀναγωγὴν ἀξίαν τῆς βλάστης.

14. Κων. Μανασσῆς, *ἐνθ' ἄνωτ.*, σ. 633.

15. Κων. Μανασσῆς, *ἐνθ' ἄνωτ.*, σ. 634.

16. Κων. Μανασσῆς, *Παραμυθητικὸν εἰς τὸν σεβαστὸν κυρὸν Ἰωάννην τὸν Κοντοστέφ.*, VV7 (1900), σ. 640-41.

17. Κων. Μανασσῆς, *Παραμυθητικὸν*, VV7 (1900), σ. 644-45.

έξαιρετική γυναίκα, τῆ Θεοδώρα, ἀπόχτησε ἕνα ἀριθμὸ παιδιῶν¹⁸, ποὺ τὸ πιὸ λίγο πρέπει νὰ δεχτοῦμε πὼς ἦσαν τρία· ὁ Ἀνώνυμος (Ἀνδρόνικος;) Κοντοστέφ. 197, Ἀνώνυμος Κοντοστέφ. ἢ Κοντοστεφανίνη 198 καὶ Ἀνώνυμος Κοντοστέφ. ἢ Κοντοστεφανίνη 199. Τὰ παιδιὰ ἦσαν μικρά· τὸ νεώτερο ἀπ' αὐτά, τῆ στιγμῆ ποὺ ἡ μητέρα τους πέθανε, βρισκόταν στὴ βρεφικὴ ἡλικία, ἔτσι ποὺ νὰ πρέπει νὰ κρατιέται στὴν ἀγκαλιά¹⁹.

Ἐρχόμεθα τώρα στὴν προσωπικότητα τοῦ Ἰωάννη Κοντοστέφ. Κομν. 104. Αὐτὸς πρῶτα ἀπ' ὅλα ἦταν ἕνας ἄντρας πολὺ ἐξυπνος²⁰, ποὺ διακρίθηκε τόσο στὸν πολεμικὸ τομέα ὡς ἡγήτορας καὶ πολεμιστῆς²¹, ὅσο καὶ στὸ διπλωματικὸ ὡς χειριστῆς λεπτῶν καὶ πολυπλόκων ἀποστολῶν²².

Ὁ Κωνσταντῖνος Μανασσῆς ποὺ καλά, ὅπως εἶπαμε, τὸν γνώρισε, μᾶς τὸν παρουσιάζει ὡς ἕνα ἄντρα «κλεινόν», δοξασμένο, ποὺ «άντραγάθησε σὲ πολλὰ μάχες καὶ ἀπόδειξε πὼς ἦταν ἕνας ἀριστεὰς καὶ πὼς μὲ τὰ ἔργα του φανέρωσε πὼς ἦταν καταπληκτικὸς»²³. Ἄλλοῦ μᾶς λέει πὼς «ἦταν ἕνας ἄντρας σὲ ὅλα του λαμπρὸς, ἐπιδέξιος στὰ στρατηγικά, πολὺ δυνατὸς στὰ χέρια, ὅσο καὶ στὸ μυαλό, γόνος αὐτῆς τῆς μεγάλης γενιᾶς τῶν Κοντοστεφάνων (ποὺ συγγένεψαν μὲ τοὺς Κομνηνοὺς), καὶ τέτοιος ποὺ μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ πὼς ἦταν ἕνας ἀντάξιος σύζυγος αὐτῆς τῆς περίφημης Θεοδώρας»²⁴.

Μὲ κάποια ὑπερβολὴ ἀπευθύνεται σ' αὐτὸν ὁ Κωνσταντῖνος Μανασσῆς καὶ τοῦ λέει: «Γνωρίζω τὸν θεόσοφο νοῦ σου ποὺ εἶναι γεμάτος ἀπὸ κάθε λογῆς ἀγαθὸ, ποὺ εἶναι μιὰ δεξαμενὴ τῶν καλῶν, καὶ ἐπίσης γνωρίζω πὼς τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ διαφύγῃ τὴν πολλὴ σου γνώση»²⁵.

Ὁ Ἰωάννης Κ. Κ. 104 ἀπολάμβανε τῆς μεγάλης εὐνοίας τοῦ αὐτοκράτορα

18. Κων. Μανασσῆς, Μονωδία, VV7 (1900), σ. 633: ἀνακαλοῦνται τὰ τέκνα τὴν ὑπὲρ μητέρας φιλότεκνον καὶ περιπέτανται τὸν τύμβον καὶ περιτρίζουσιν ὡς στρουθία καὶ μωλωπιζοῦσι παρειὰς καὶ κατὰ τῶν προσώπων φέρουσι χαλαζώματα συμφορῶν. Αὐτόθι, σ. 635: ἤκουσε δὲ πολὺπαῖς ἄμα καὶ εὐπαῖς καὶ μήτηρ ἐπὶ τέκνοις εὐφραينوμένη ἐγγνώσθη. Κων. Μανασσῆς, Παραμυθητικόν, VV7 (1900), σ. 641: καὶ παραμυθισθωσάν σε τέκνα, ἃ τῷ γεωργῷ ἐκεῖνη ἐκαρποδόθησε, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων τὸ ἐπιστήθιον τοῦτο βρέφος καὶ ὑπαγκάλιον· ἐν τούτοις αὐτὴν (τὴν Θεοδώραν) ἐνοπτρίζου, ἐν τούτοις αὐτὴν κατανόει, καὶ τὸ πολὺ τοῦ ἄλλους κατὰστελλε.

19. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 18: βρέφος ὑπαγκάλιον.

20. Τοῦ Μανασσῆ κυροῦ Κωνσταντῖνου εἰς τὴν κατὰ Ἱεροσόλυμα ἀποδημίαν αὐτοῦ (Ἰδοιορρικόν Κ. Μανασσῆ), ἐκδ. Κ. Ηοπη, ΒΖ. 13 (1904), σ. 326: τὸν πανσέβαστον ἀγχίνου Ἰωάννην, Κοντοστέφανον ἐκ γένους κατηγμένον.

21. Κίνναμος, σ. 200 καὶ 274.

22. Κων. Μανασσῆς, Ἰδοιορρικόν, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 20), σ. 325-47.

23. Κων. Μανασσῆς, Μονωδία, VV5 (1898), σ. 676, καὶ VV7 (1900), σ. 632.

24. Κων. Μανασσῆς, Μονωδία, VV7 (1900), σ. 635: σὺν ἄνδρι τὰ πάντα λαμπρῷ, δεξιῷ τὰ στρατηγικά, τὰς χεῖρας πολλῷ, τὰς φρένας στερρῷ, καλῷ τὸ γένος, τὸν τρόπον καλλίονι καὶ τοιοῦτω οἷον ἂν εἶποι τις ἐπάξιον γυναικὸς τοιαύδε γαμέτην,

25. Κων. Μανασσῆς, Μονωδία, VV7 (1900), σ. 637.

Μανουήλ (α΄) Κ. 81²⁶, δευτεροεξάδελφου τῆς μητέρας του Θεοδώρας Κ. 58, ὅπως ἔχομε ἤδη ἀναφέρει ὁ ἡγεμόνας ἀγαποῦσε πολὺ τοὺς συγγενεῖς του ἀπ' τοὺς ὁποίους πάντα περιβάλλονταν²⁷, ἀλλὰ ἐκτιμοῦσε καὶ τὰ μεγάλα προσόντα τοῦ Ἰωάννη 104.

Τὸ 1157^{27α} ὁ Ἰωάννης 104 στάλθηκε στὴν Ἰταλία ὡς στρατιωτικὸς καὶ διπλωμάτης γιὰ νὰ ὑποβοηθήσει τὸ ἔργο τοῦ Ἀλέξιου Ἀξούχου, συζ. τῆς Μαρίας Κ. 123^{27β}.

Μᾶς εἶναι γνωστὸ πὼς «μερικοὶ ἀπ' τοὺς ἀριστοκράτες τῆς Ρώμης, οἱ ὁποῖοι εἶχαν δηλώσει φιλία πρὸς τὸ Βυζάντιο – ἦταν μιὰ μόνιμη συνήθεια τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 νὰ προσεταιρίζεται πολλοὺς ἀπ' τοὺς ἐπιφανεῖς κατοίκους τῆς αἰώνιας πόλης– ξεσήκωσαν τὶς λαϊκὲς μάζες ὑπὲρ τοῦ Βυζαντίου, ἀποδέχονταν μὲ τιμὴ τὰ αὐτοκρατορικὰ σήματα τοῦ Μανουήλ (α΄) 81 καὶ ἐπέτρεπαν στὸν Ἰωάννη 104 νὰ στρατολογήσει κυριαρχικὰ ἐκείνους τοῦ ὁποίους ἤθελε», καὶ ὅλα αὐτὰ παρά τὸν ἀφορισμὸ πού ἐξαπέλυσε ἐναντίον τῶν κατοίκων τῆς Ρώμης ὁ πάπας Ἀδριανὸς IV (1154 - 1159) πού «εἶχε ὁμολογήσει φιλία» πρὸς τὴ βασιλέα τῆς Σικελίας Γουλιέλμο I (1154 - 1166) καὶ διακήρυσσε πὼς «τίποτε τὸ κοινὸ δὲν ὑπάρχει ἀνάμεσα στὴν παλιὰ Ρώμη καὶ τὴν ΚΠολη, καθὼς ἀπ' τὰ παλιὰ χρόνια ἔχουν διαχωρίσει τὶς τύχες τους»^{27γ}.

Δὲ μᾶς εἶναι γνωστὴ ἡ περαιτέρω δρᾶση τοῦ Ἰωάννη 104 στὴν Ἰταλία, οὔτε καὶ ὁ συντονισμὸς τῶν ἐνεργειῶν του μὲ ἐκείνες τοῦ Ἀλέξιου Ἀξούχου.

Ἀργότερα θὰ τὸν δοῦμε καὶ πάλι στὴν Ἰταλία, γιὰ μιὰ δευτέρη ἀποστολή.

Στὶς ἀρχὲς τοῦ 1160 ὁ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσει ἓνα μεγάλο πρόβλημα. Τότε ἔχασε τὴ γυναῖκα του, τὴν περιώνυμη γιὰ τὴ σωφροσύνη τῆς, τὴν κοσμιότητά τῆς καὶ τὴ φιλανθρωπία τῆς Εἰρήνη τὴν Ἀλαμανική²⁸, πού τοῦ ἄφησε δυὸ κόρες, τὴ Μαρία Κ. 153 καὶ τὴν Ἄννα Κ. 154²⁹, καὶ ὁ βασιλέας, ὄση λύπη κι ἂν δοκίμασε γιὰ τὸ χαμὸ τῆς³⁰, ἀπόβλεψε σὲ ἓνα δεῦτερο γάμο, καθὼς διακαιόταν ἀπ' τὴν ἐπιθυμία νὰ ἀποχτήση ἓνα ἀρσενικὸ παιδί, διάδοχο τοῦ θρόνου του³¹. Τὰ μάτια του ἐπεφταν πάνω στὶς

26. F. Chalandon, *Les Comnène*, τ. II, σ. 218.

27. Χωνιάτης, σ. 256: φιλοκεῖος δ' ὦν (ὁ Μανουήλ α΄ 81) καὶ ἀεὶ ἐνδιδοῦς πρὸς τὸ αἷμα (τὸ ἑαυτοῦ)...

27α. Βλ. προσωπογραφίαν Μαρίας Κ. 123, ὑ. 26, πὴ χρονολογία τῆς ἀποστολῆς στὴν Ἰταλία τοῦ Ἀλέξιου Ἀξούχου, μὲ τὴν ὁποία συνδυάστηκε ἡ ἀποστολή τοῦ Ἰωάννη 104.

27β. Βλ. προσωπογραφίαν Μαρίας Κ. 123, ὑ. 33 καὶ 34.

27γ. Κίνναμος, σ. 170-71.

28. Κίνναμος, σ. 200· Χωνιάτης, σ. 151· Guillaume de Tyr, *RHC, Hist. Occid.*, τ. I, σ. 872-73· ἀρχαιογαλλ. κείμενο, ἔκδ. Paulin Paris (1880), τ. II, σ. 244-45.

29. Κίνναμος, σ. 202· Κων. Μανασσῆς, Ὀδοιπορικόν, σ. 329.

30. Χωνιάτης, σ. 151.

31. Χωνιάτης, σ. 151· Guillaume de Tyr, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 28)· Κων. Μανασσῆς, Ὀδοιπορικόν, σ. 329.

γοητευτικές πριγκίπισσες τῆς Λατινικῆς Ἀνατολῆς, τόσο πιά πολύ καθώς ζητοῦσε τῆ στρατιωτικῆ βοήθεια αὐτῶν τῶν κρατιδίων ἐναντίον τῶν Μουσουλμάνων³².

Γι' αὐτῆ τῆ διπλῆ ἀποστολῆ διάλεξε ὡς πρεσβευτῆ του τὸν Ἰωάννη Κ. Κ. 104, ποῦ τὸν ἀκολουθοῦσαν ὁ Θεοφύλακτος Ἐξκουβίτος, ἕνας Ἰταλὸς ἢ Ἕλληνας τῆς κάτω Ἰταλίας, προϊστάμενος τῶν αὐτοκρατορικῶν μεταφραστῶν³³, ὡς διερμηνέας, καὶ ὁ πολὺ γνωστὸς μας ρήτορας, ποιητῆς καὶ ἱστορικός Κωνσταντῖνος Μανασσῆς³⁴, ποῦ καθὼς φαίνεται ἀργότερα ἐγίνε μητροπολίτης Ναυπάκτου^{34α}, ὡς γραμματέας.

Ἡ πρεσβεία ξεκίνησε κατὰ τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1160³⁵ καὶ ἀκολούθησε τὸ δρόμο τῆς ξηρᾶς: Νίκαια, Ἰκόνιον, ἀπ' τὴν Κιλικία καὶ τὴν Ἀντιόχεια, Δάφνη, Σιδώνα, Τύρος, Βηρυτὸς, Πτολεμαῖδα, Σαμάρεια (= Sichem), ἀπὸ ὅπου πῆγε στὰ Ἱεροσόλυμα³⁶.

Ὁ Ἰωάννης Κ. Κ. 104 εἶχε τὴν ἐντολὴ νὰ ἐμφανιστῆ στὸ βασιλεῖα τῆς Ἱερουσαλὴμ Βαλδουῖνο III (Baudouin III 1143 - 1163) καὶ νὰ ἐπιδώσῃ τὰ αὐτοκρατορικὰ γράμματα³⁷. Ὁ Μανουὴλ (α') 81 εἶχε κάνει τὴ γνωριμία αὐτοῦ τοῦ ἡγεμόνα κατὰ τὴ μεγάλη του ἐκστρατεία στὴν Κιλικία τὸ 1158, ὅπου τὰ ἐξασθενημένα λατινικὰ κρατίδια τῆς Ἀνατολῆς ταπεινώθηκαν. Ὁ ἡγεμόνας τῆς Ἀρμενικῆς Κιλικίας Θόρος II (1145 - 1169) ποῦ ἦταν σύμμαχος τοῦ πριγκίπα τῆς Ἀντιόχειας Renaud de Chatillon (1153 - 1160) ὑποτάχτηκε, καὶ ὁ αὐτοκράτορας «τὸν ἐγράψε ἀνάμεσα στοὺς δούλους τῶν Ρωμαίων»³⁸. Ἡ ἴδια τύχη περιέμενε καὶ τὸν Renaud de Chatillon. Στὸν πολιτικὸ καὶ στρατιωτικὸ τομέα, ἡ Ἀντιόχεια ἀναγνώρισε τὴν ἐπικυριαρχία τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας· ὑποχρεώθηκε νὰ δίδῃ βοηθητικὰ στρατεύματα καὶ ἀναγνώρισε στὸ Βυζάντιο τὸ δικαίωμα νὰ ὀνομάζῃ τὸν πατριάρχη τῆς. Σὲ ἐκδήλωση τῆς ὑποταγῆς του, ὁ Renaud παρουσιάστηκε στὸ στρατόπεδο τοῦ Μανουὴλ (α') 81 μὲ τὸ κεφάλι ἀκάλυπτο, μὲ τὰ πόδια γυμνά, μὲ τοὺς βραχίονες γυμνοὺς μέχρι τοὺς ἀγκῶνες, μὲ ἕνα καλῶδιο στὸ λαιμὸ καὶ τὸ ξίφος στὸ ἀριστερὸ του χέρι³⁹.

Τότε εἶχε ἔλθει καὶ ὁ Βαλδουῖνος III τῆς Ἱερουσαλὴμ στὸ στρατόπεδο καὶ τάχτηκε κάτω ἀπ' τὴν προστασία τοῦ αὐτοκράτορα. «Ἐτρεξε μέχρι σὲ μᾶς ἀπ' τὴν Ἱερουσαλήμ, γράφει ἕνας τοῦ καιροῦ ἐκείνου Βυζαντινός, καθὼς

32. Κίνναμος, σ. 199. Πρβλ. F. Chalandon, *Les Comnène*, τ. II, σ. 459-61.

33. Κίνναμος, σ. 199 καὶ 208-9. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 518 κέξ.

34. Κων. Μανασσῆς, Ὀδοιπορικόν, σ. 325-29.

34α. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 112, ὑ. 194.

35. F. Chalandon, *Les Comnène*, τ. II, σ. 517.

36. Κων. Μανασσῆς, Ὀδοιπορικόν, σ. 328 καὶ 334.

37. Guillaume de Tyr, *RHC Hist. Occid.*, τ. I, σ. 873· ἀρχαιογαλλ. κείμεν., τ. II, σ. 244.

38. Κίνναμος, σ. 186.

39. Κίνναμος, σ. 182.

πιέστηκε άπ' τή δόξα και τά μεγάλα έργα του αύτοκράτορα και άναγνώρισε τήν έπικυριαρχία του»⁴⁰.

Η έπικυριαρχική θέση τής βυζαντινής Αύτοκρατορίας στη λατινική Ανατολή βρήκε τήν πιό χτυπητή έκφραση κατά τή θριαμβευτική είσοδο του Μανουήλ (α΄) 81 στην Αντιόχεια τόν Άπρίλη του 1159. Φορώντας τό στέμμα και τά άλλα διάσημα τής βασιλείας, πάνω στο ύπερήφανο βασιλικό άλογο, κυκλωμένος άπ' τούς πελεκυφόρους Βαράγγους τής αύτοκρατορικής φρουράς, μπήκε στην Αντιόχεια, ένώ ό Renauld de Chatillon πεζός κρατούσε τά χαλινάρια του άλόγου του και άπό μακριά άκολουθούσε έφιππος μέν, αλλά χωρίς κανένα διακριτικό σημάδι του βασιλικού του αξιώματος, και άοπλος, ό Βαλδουίνος ΙΙΙ τής Ίερουσαλήμ⁴¹.

Ο Μανουήλ (α΄) Κ. 81 γοητεύτηκε άπ' τή γνωριμία αύτου του τελευταίου, του Βαλδουίνου ΙΙΙ, του πραγματικά άγαθού αύτου ήγεμόνα, του ψηλού και όλόξανθου, που «είχε άποκτήσει τή φήμη λαμπρού συνομιλητή και εύθυμου συντρόφου, κ' είχε γίνει διάσημος για τίς ζωηρές και δηκτικές άπαντήσεις του»⁴². Ο Μανουήλ (α΄) 81 και ό Βαλδουίνος ΙΙΙ «πέρασαν τότε δέκα μέρες μαζί και κάθε μέρα ό αύτοκράτορας, έκτιμώντας τήν πρώιμη σοφία και τήν εύγένεια του Βαλδουίνου ΙΙΙ, ένιωθε γι' αύτόν μεγαλύτερη στοργή. Από κείνη τή στιγμή τόν άγάπησε σαν παιδί του»⁴³, καθώς μάλιστα πριν λίγο τόν είχε κάνει άνεσιό του, γιατί ό Βαλδουίνος ΙΙΙ τό Σεπτέμβρη του 1158 είχε παντρευτή τή Θεοδώρα Κ. 142, άνεσιό του Μανουήλ (α΄) 81 και κόρη του άδελφου αύτου του τελευταίου, του Ίσαάκιου Κ. 78⁴⁴.

Σ' αύτόν λοιπόν τόν Βαλδουίνο ΙΙΙ, άνάθεσε ό Μανουήλ (α΄) 81, νά βρη τή γυναίκα που θά έπαιρνε, δηλώνοντας καθαρά πώς έχει μεγάλη έμπιστοσύνη στην έκλογή του. Ο Βαλδουίνος ΙΙΙ διάβασε τά αύτοκρατορικά γράμματα, άκουσε τόν πρεσβευτή Ίωάννη Κ.Κ. 104 και έκδήλωσε τή μεγάλη χαρά του και τίς εύχαριστίες του για τήν έμπιστοσύνη που του έδειχνε ό βασιλέας⁴⁵. Στο τέλος, ύπόδειξε στον Ίωάννη 104 δυό ύποψήφιος, τή Μελισσάνθη, κόρη του μακαρίτη κόμητα τής Τρίπολης τής Συρίας Raymond ΙΙ (1137 - 1152) και άδελφή του Raymond ΙΙΙ (1152 - 1187), και τή Μαρία (Μαργαρίτα - Κωνσταντία), κόρη του μακαρίτη πρίγκιπα τής Αντιόχειας Raymond de Poitiers (1136 - 1149) και τής Κωνσταντίας (1130 - 1163). Η προτίμηση του

40. Ευστάθιος Θεσσαλονίκης, έκδ. Regel, *Fontes Rerum Byzantinarum*, τ. Ι (1892), σ. 39.

41. Κίνναμος, σ. 187-88· Χωνιάτης, σ. 141. Πρβλ. F. Chalandon, τ. ΙΙ, σ. 451-52.

42. René Grousset, *Histoire des croisades et du royaume franc de Jérusalem*, Paris 1934-1936, 3 vol., μετάφρ. στην έλληνική Άνδρ. Παγκάλου, σ. 141.

43. René Grousset, μετάφρ. στην έλληνική, σ. 141.

44. Κίνναμος, σ. 237 και 250· Χωνιάτης, σ. 184· Guillaume de Tyr, λατ. κείμ. RHC Hist. Occid., τ. Ι, σ. 857, 943 και 1026-27· άρχαιογαλλ. κείμ., τ. ΙΙ, σ. 229-30, 312 και 381.

45. Guillaume de Tyr, λατ. κείμ., RHC Hist. Occid., τ. Ι, σ. 873· άρχαιογαλλ. κείμ., τ. ΙΙ, σ. 244-45.

Βαλδουίνου III στρεφόταν προς τη Μελισσάνθη της Τρίπολης για να αποτρέψει τις βλέψεις του Μανουήλ (α΄) 81 πάνω στο πριγκιπάτο της Αντιόχειας⁴⁶.

Ο Ίωάννης 104 και οι συνοδοί του είχαν συναντήσει τη Μελισσάνθη στη Σαμάρεια (Sichem), όπου τότε έτυχε να περνάη τον καιρό της. «Ήταν, μάς λέει ο Μανασσής, άκαταγώνιστη ή κόρη στην όμορφιά, πιό άσπρη άπ' τ'ό γάλα και ώραία, χαριτωμένη, συμμετρική, εϋχρωμη, ξανθιά», και «στη μορφή άσύγκριτη»⁴⁷.

Καθώς ο Μανουήλ (α΄) 81 είχε έμπιστευτή τ'ό θέμα της έκλογής της νύφης στο Βαλδουίνο III, και αυτός ο τελευταίος προτίμησε την πρώτη ξαδέλφη του Μελισσάνθη⁴⁸, στην αύλη της Ίερουσαλήμ, καθώς και σ'ε κείνη της Τρίπολης, τ'ό συνοικέσιο ανάμεσα στον αυτοκράτορα του Βυζαντίου και τη Μελισσάνθη της Τρίπολης θεωρούνταν τελειωμένο. Και μέσα στο φόβο να έκπλαγούν άπό μιá αντίθετη αυτοκρατορική άπάντηση, έσπευσαν στην προετοιμασία του γάμου και της προίκας. Ο κόμης της Τρίπολης Raymond III, ή μητέρα της νύφης Hodierno, χήρα του Raymond II, ή θεία της βασίλισσα Μελισσάνθη της Ίερουσαλήμ, όλοι τους πολύ περήφανοι για μιá τέτοια ένωση, προετοίμασαν μιá προίκα άπό κοσμήματα, πολύτιμα σκεύη και ρουχισμό, πού θά φορτώνονταν σ'ε δώδεκα γαλέρες⁴⁹.

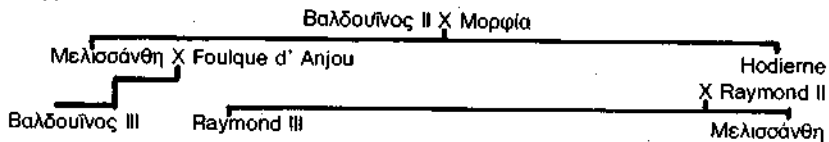
Άλλά οι διαπραγματεύσεις πήγαιναν σ'ε μάκρος και ή άπάντηση του αυτοκράτορα για την αναχώρηση της νύφης δέν έρχόταν. Σύμφωνα με τον Κίνναμο, ή Μελισσάνθη άρρώσταινε άπό μιá παράδοξη άρρώστια μαρασμού, μόλις έμπαινε στο πλοίο πού θά την πήγαινε στην πόλη των βασιλέων. Και αυτό έγινε πολλές φορές, και «ήταν να τη βλέπη κανεις και να κλαίη, καθώς τόσο παράκαιρα μαράζωνε ένας τέτοιος λειμώνας»^{49a}.

Ο Ίωάννης Κ. Κ. 104 δέν ήξερε τί να κάνη, όταν και μιá τελευταία άπόπειρα να την πάρη και να ξεκινήση μαζί της άπότυχε, λόγω της άρρώστιας πού και πάλι την έπιασε, μόλις τ'ό πλοίο άπομακρύνθηκε λίγο άπ' την Τρίπολη. Έπειτ' άπό πολλές σκέψεις πού έκανε, στο τέλος άποφάσισε να καταφύγη στο Θεό. Μπήκε μέσα σ'ε μιá έκκλησία της Τρίπολης και παρακαλούσε να φωτιστή για τ'ό τί έπρεπε να κάνη, όταν τ'ό ευάγγελιο πού άνοιξε τυχαία σ'ε

46. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., σ. 874-75· άρχαιογαλλ. κειμ., σ. 245-46. Πρβλ. F. Chalandon, Les Comñéne, τ. II, σ. 518.

47. Κων. Μανασσής, Ώδοιπορικόν, σ. 330.

48. Στέμμα:

49. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., σ. 874-75· άρχαιογαλλ. κειμ., σ. 246-48.

49a. Κίνναμος, σ. 209.

κάποια σελίδα, έγραφε πώς «ό γάμος είναι έτοιμος, αλλά οι προσκεκλημένοι δεν είναι άξιοι να μπούν». Από αυτό κατάλαβε πώς πρέπει να εγκαταλείψει την πόλη και μαζί με αυτή και τη νύφη, τόσο πιο πολύ που κάποιες φήμες κυκλοφορούσαν πώς η νεαρή δεν ήταν καρπός του νόμιμου γάμου του πατέρα της, αλλά προϊόν κάποιας έρωτικής του παρεκτροπής, «πράμα που θα έφερνε, γράφει ο Κίνναμος, αιώνια ντροπή στην ελληνική μοναρχία»⁵⁰.

Πολύ καλύτερα όμως από τον Κίνναμο είναι πληροφορημένος για τα πράματα της λατινικής Ανατολής ο Guillaume de Tyr που δε μας λέει τίποτε για τη μη νομιμότητα της γέννησης της Μελισσάνθης. Απλώς οι βλέψεις του Μανουήλ (α') 81 άλλαξαν πολιτική κατεύθυνση και στράφηκαν προς τη Μαρία της Αντιόχειας, αυτό το θαύμα όμορφιάς της λατινικής Ανατολής, κ' έτσι διάλυσε τον άρραβώνα του με τη Μελισσάνθη της Τρίπολης⁵¹.

Ο Ιωάννης Κ.Κ. 104 και οι συνοδοί του, θεωρώντας επικίνδυνη την παραμονή τους στην Τρίπολη, αναχώρησαν κάπως κρυφά για την Κύπρο⁵².

Ο Raymond III της Τρίπολης με τη διάλυση του άρραβώνα, ζητούσε να του καταβληθούν τα τεράστια έξοδα που έκανε για τις προετοιμασίες του γάμου και για την προίκα, κήρυξε τον πόλεμο κατά του βασιλέα και τα δώδεκα πλοία που ετοιμάστηκαν για τη νυμφική συνοδεία πήγαν και λεηλάτησαν τις άκτες της άτυχης Κύπρου που ανήκε στη βυζαντινή Αυτοκρατορία⁵³.

Ο Ιωάννης Κ.Κ. 104 επιστρέφοντας στην ΚΠολη μέσω Αντιόχειας και Συρίας με τα στρατεύματα που είχε παραλάβει από εκεί, δηλ. από τη Συρία και την Παλαιστίνη, έπεσε κατά τύχη πάνω σε ένα τμήμα του στρατού του σουλτάνου του Ικονίου Kilidj Arslan II (1156 - 1192), το όποιον έτρεψε σε φυγή, και πέτυχε να αιχμαλωτίσει πολλούς. «Και πολλοί άλλοι, λέει ο ιστορικός, έκαναν έργα άξια λόγου και πολεμικής άρετής σ' αυτή τη μάχη, ιδιαίτερη όμως εκτίμηση, δ ή λ ω σ η ά ρ ε τ ή ς, πρέπει να αναγνωρίσωμε στον άρχηγό του όλου στρατεύματος Ιωάννη Κοντοστέφ.» 104⁵⁴.

Αποτέλεσμα αυτής της νίκης του Ιωάννη 104 ήταν να αναγκαστή ο σουλτάνος του Ικονίου να συνάψει κατά τα τέλη του 1161 ένα ταπεινωτικό γι' αυτόν σύμφωνο με το όποιον υποχρεωνόταν κάθε χρόνο, σ' όλες τις φορές που ήταν αναγκαίο, να στέλνει ένα σώμα στρατού που να φυλάττει τα βυζαντινά σύνορα, και το πιο σπουδαίο, να έμποδίζει και αυτούς ακόμη του Τούρκους να κάνουν επιδρομές και λεηλασίες στις όμορες βυζαντινές περιοχές⁵⁵.

50. Κίνναμος, σ. 209-210.

51. Guillaume de Tyr, λατ. κείμ., σ. 875-76· αρχαιογαλλ. κείμ., σ. 246-48.

52. Κων. Μανασσής, Όδοπορικόν, σ. 344· Guillaume de Tyr, λατ. κείμ., σ. 876· αρχαιογαλλ. κείμ., σ. 247.

53. Κων. Μανασσής, Όδοπορικόν, σ. 343 και 346· Guillaume de Tyr, λατ. κείμ., σ. 878· αρχαιογαλλ. κείμ., σ. 249.

54. Κίνναμος, σ. 200-201. Πρβλ. F. Chalandon, Les Comnène, τ. II, σ. 461-62.

55. Κίνναμος, σ. 201. Πρβλ. F. Chalandon, Les Comnène, τ. II, σ. 461-62.

Τὸν Ἰούλιο τοῦ 1167 ὁ Ἰωάννης Κ.Κ. 104 πήρε μέρος στὸν οὐγγρικό πόλεμο. Τὰ στρατεύματα διατελοῦσαν κάτω ἀπ' τὴν ἀρχηγία τοῦ ἐκ πατρὸς πρωτεξαδέλφου του μεγάλου δοῦκα Ἀνδρόνικου Κοντοστέφ. Κ. 135, ἐνῶ τὰ οὐγγρικά κάτω ἀπ' τὴν ἀρχηγία τοῦ παλατινοῦ Διονύσιου. Ἡ μεγάλη μάχη ἐγίνε κοντὰ στὸ Σίρμιο καὶ οἱ Οὐγγροὶ υπέστησαν μιὰ συντριπτικὴ ἥττα⁵⁶. Δὲν υπῆρχε, λέει ὁ Κίνναμος, κανεὶς ἀπ' τοὺς Ἕλληνες ποὺ νὰ μὴ διέπραξε σ' αὐτὸ τὸν πόλεμο μεγάλα ἀντραγαθήματα. Καὶ ἀπὸ ὄλους πρὸ πολὺ διακρίθηκαν ὁ Ἰωάννης Κοντοστέφ. 104 καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Λαπαρδᾶς⁵⁷, ὁ σύζυγος τῆς Θεοδώρας Κ. 234, κόρης τῆς Εἰρήνης Κ. 145 καὶ ἐγγονῆς τῆς πορφυρογέννητης Θεοδώρας Κ. 79⁵⁸.

Ὁ Ἰωάννης Κοντοστέφ. 104 πήρε μέρος στὴ σύνοδο τῆς 12ης τοῦ Μᾶη τοῦ 1157, ὅπου κατὰ τὴ σειρά προτεραιότητος ἀναφέρεται μετὰ τὸν πανσέβαστον σεβαστὸν Ἰωάννην Ἀγγελὸν, τὸν σύζυγον τῆς Μαρίας Κ. 146, κόρης τῆς Θεοδώρας Κ. 79, καὶ πρὶν ἀπ' τὸν πανσέβαστον σεβαστὸν Κωνσταντῖνον Παλιολόγον (Δούκαν Κομνηνόν) 192⁵⁹.

Ἐπίσης ὁ Ἰωάννης Κοντοστέφ. 104 πήρε μέρος στὴ σύνοδο τῆς 6ης τοῦ Μάρτη τοῦ 1166, ὅπου κατὰ σειρά προτεραιότητος ἀναφέρεται μετὰ τὸν πανσέβαστον σεβαστὸν καὶ μέγαν δρουγγάριον Ἀνδρόνικον Καματηρόν⁶⁰ καὶ πρὶν ἀπ' τὸν πανσέβαστον σεβαστὸν καὶ πρωτονοτάριον Βασίλειον Καματηρόν⁶¹.

Τὸ 1170, καθὼς ὁ πάπας Ρώμης Ἀλέξανδρος III (1159 - 1181) διατηροῦσε ἐγκάρδιες σχέσεις μὲ τὸ Μανουήλ (α') Κ. 81, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς παραμονῆς του στὸ Veroli, κοντὰ στὴ Ρώμη, «ἐπισφράγισε τὴν ἔνωση τῶν Βυζαντινῶν μὲ τοὺς Γουέλφους», εὐλογώντας τὸ γάμο μιᾶς Κομνηνῆς, ἀνεψιάς τοῦ Μανουήλ (α'), μὲ τὸν Ρωμαῖο ἀριστοκράτη Otton Frangirani μὲ τὸ γάμο αὐτὸν ὁ αὐτοκράτορας ζητοῦσε νὰ ἐξασφαλίση ἓνα στήριγμα μέσα

56. Κίνναμος, σ. 270-74· Χωνιάτης, σ. 197-206. Πρβλ. F. Chalandon, *Les Comnènes*, τ. II, σ. 489-90. Ὁ Ἰωάννης Κ. Κ. 104 καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 ἦσαν δυὸ ἀδελφῶν παιδιά, τοῦ Ἀνδρόνικου ὁ πρῶτος καὶ τοῦ Στέφανου ὁ δεῦτερος, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 295 (ἀριθ. 7 καὶ 8).

57. Κίνναμος, σ. 274: οὐκ ἦν οὐδεὶς Ρωμαίων, ὅς οὐ πολλῶν αὐτόχειρ ἐγένετο ἀριστείων. πάντων γε μὴν μάλιστα Ἰωάννης ὁ Κοντοστέφανος καὶ Ἀνδρόνικος ὁ Λαπαρδᾶς. Λαπαρδᾶς ὀνομάζεται ἀπ' τὸν Κίνναμον, σ. 260, 271, 273, 274, ἐνῶ Λαπαρδᾶς ἀπ' τὸν Χωνιάτην, σ. 199, 233, 241, 359, 361-62, καὶ ἀπ' τὸν Εὐστάθιον Θεσσαλονίκης, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 22, καὶ ἐκδ. Βοηπ, σ. 383.

58. Βλ. προσωπογραφίαν Εἰρήνης Κ. 145, ὑ. 5.

59. Χωνιάτης, Ἐθραυρὸς Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 177.

60. Γὰ τὸν Ἀνδρόνικον Καματηρόν, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 315, ὑ. 17, καὶ σ. 431-32, ὑ. 33-36.

61. Χωνιάτης, Ἐθραυρὸς Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 253. Ὁ τότε πρωτονοτάριος Βασίλειος Καματηρὸς δὲν εἶναι ἄλλος ἀπ' τὸν κατὰ τὸ 1182 λογοθέτην τοῦ δρόμου, βλ. γι' αὐτὸν, Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 536-37, ὑ. 193, σ. 556, ὑ. 292, σ. 557, ὑ. 294.

στις τάξεις της αριστοκρατίας της Ρώμης⁶².

Ίσως πάνω σ' αυτή την ένωση, καθώς στηριζόταν ο Μανουήλ (α') Κ. 81, δέν έδειχνε πώς είχε αποποιηθί τó όνειρο τής αποκατάστασης τής ένότητας τής Αυτοκρατορίας, κ' έτσι ζητούσε νά δημιουργήση μιá μερίδα τής δικής του έπιρροής, μέσα στην ίδια τή Ρώμη. Όπως και άν έχη τó πράμα, κατά τó χειμώνα ή τήν άνοιξη του 1170, ó πάπας Άλέξανδρος ΙΙΙ δέχτηκε μιá πρεσβεία βυζαντινή έπικεφαλής τής όποίας βρισκόταν ó Ίωάννης Κοντοστέφ. 104 και μετείχαν ó Κασταμονίτης, ó Δοξαπατρήs και ó διερμηνέας Γιλβέρτος (Gilbert)⁶³. Δέ γνωρίζομε τίποτε γιά τó άντικείμενο τών διαπραγματεύσεων που έγιναν τότε⁶⁴.

Ήταν ή δεύτερη φορά που ó Ίωάννης Κ. Κ. 104 στέλλονταν στην Ίταλία.

Τó 1170, κατά τήν άποστολή του στην Ίταλία, ó πανσέβαστος σεβαστος ó Ίωάννης Κ.Κ. 104 είχε μιá ηλικία 42 περίπου χρονώ, είχε δηλ. άκόμη και γιά τήν έποχή του άρκετή ζωτικότητα· έν τούτοις, μετά τήν άνωτέρω χρονολογία δέν έχομε άλλες ειδήσεις γι' αυτόν. Ό φίλος του και έγκωμιαστήs του Κωνσταντίνος Μανασσής ó Ναυπάκτου, άν και πέθανε τó 1187, ούτε τόν νεκρολόγησε ούτε δίδει ειδήσεις του γιά οιαδήποτε δράση του μετά τó 1170. Καθώς είναι άγνωστη ή χρονολογία του θανάτου του, γεννάται ή ύποψία μήπως ήταν ένα άπ' τά θύματα του Μυριοκέφαλου (1176), όπου τόσο αυτοκρατορικοί συγγενείς έπεσαν⁶⁵.

Ό Ίωάννης Κ.Κ. 104, ένώ ήταν ένας άντρας στρατιωτικός με άρκετές έπιτυχίες στά πεδία του πολέμου, υπήρξε συγχρόνως και ένας διπλωμάτης και με έπιδεξιότητα χειρίστηκε τις λεπτές ύποθέσεις που του άνάθεσε ó μακρινός θεός του και κύριός του, ó αυτοκράτορας Μανουήλ (α') Κ. 81.

105. Άνώνυμη Κοντοστεφανίνη Κομνηνή (γένν. περί τó 1130 - † ;)

Ή Άνώνυμη Κ.Κ. κόρη του Άνδρόνικου Κοντοστέφανου και τής Θεοδώρας Κ. 58' γεννήθηκε περί τó 1130.

62. Annales Ceccanenses, MGH. SS., τ. XIX, σ. 286· Osberti, Annales, ibid., τ. XVIII, σ. 86. Γιά τις σχέσεις πάπα, Μανουήλ (α') 81 και αριστοκρατίας τής Ρώμης, ó F. Chalandon, Les Comnènes, τ. ΙΙ, σ. 567, ύ. 1, παραπέμπει εις Κίνναμον, σ. 170-71, αλλά εκεί γίνεται ύπαινημός γιά τόν πάπα Άδριανό ΙV (1154 - 1159) και τά γεγονότα αναφέρονται στό έτος 1157 και όχι στό 1170, βλ. άνωτέρω, ύ. 27α - 27γ.

63. Osberti, Annales, τ. XVIII, σ. 86.

64. F. Chalandon, Les Comnènes, τ. ΙΙ, σ. 567.

65. Χωνιάτης, σ. 238-39.

105.1. Βλ. προσωπογραφία Ίωάννη Κ.Κ. 104, ύ. 3.

Ήταν ένα ἀπ' τὰ δυὸ παιδιὰ τὰ ὁποῖα ἐπέζησαν τοῦ πατέρα τους Ἀνδρόνικου Κοντοστέφανου, ἐνῶ τὰ ἄλλα δυὸ πέθαναν πρὶν ἀπ' τὸν πατέρα τους· τὸ πῶς τὸ ένα ἀπ' τὰ δυὸ πού ἐπέζησαν ἦταν κορίτσι προκύπτει σαφῶς ἀπ' τὸ ποιῆμα τὸ ἀφιερωμένο στὸν πατέρα τους Ἀνδρόνικον Κοντοστέφανον².

Ποιά ὁμως ὑπῆρξε ἡ σταδιοδρομία τῆς Ἀνώνυμης Κ.Κ. 105 μᾶς εἶναι ἄγνωστο.

106. Ἀλέξιος Κοντοστέφανος Κομνηνός (γένν. περὶ τὸ 1131 – † πρὶν τὸ 1156)

Ὁ Ἀλέξιος¹ Κ.Κ. γιὸς τοῦ Ἀνδρόνικου Κοντοστέφανου καὶ τῆς

2. Ἀνώνυμος, Εἰς τάφον Κοντοστέφανου, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ 8 (1911), σ. 154· μιλάει ἡ Θεοδώρα Κ. 58:

Θνήσκει τὰ δύο· τοῦτο μοι πρῶτος πόνος.
Ὅμως τὰ λοιπὰ τὸν πόνον παρηγόρουν,
ἄρρην δὲ μάλλον,

Γὰ νὰ εἶναι τὸ ένα ἀπ' τὰ δυὸ ἐπιζήσαντα ἀγόρι, ἐπεταί πῶς τὸ ἄλλο ἦταν κορίτσι.

106. 1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ αὐτοκράτορα Ἀλέξιου (α') Κ. 15, ἀδελφοῦ τοῦ προπάπου του Ἰσαάκιου Κ. 12.

Θεοδώρας Κ. 58¹ α γεννήθηκε περί τὸ 1131^β.

Ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 106 παντρεύτηκε περί τὸ 1148 τὴν Μαρίαν Δούκαιναν², πού ἀπ' αὐτὴ ἀπόκτησε τὸ πρῶτο δυὸ παιδιά³, τὸν Ἀνδρόνικον Κοντοστέφανον 200⁴ καὶ τὸν Ἀνώνυμον Κοντοστέφανον (ἢ Ἀνώνυμη

- 1α. Βλ. προσωπογραφίαν Ἰωάννη Κ.Κ. 104, ὑ. 3. Ἦταν ἓνα ἀπ' τὰ δυὸ παιδιά πού πέθαναν πρὶν ἀπ' τὸν πατέρα τους Ἀνδρόνικο Κοντοστέφανο. Σὲ ποίημα τοῦ Θεοδώρου Πρόδρομου, Εἰς εἰκόνα ἔχουσαν τὸν Χριστὸν ἱστορημένον, ἐκδ. W. Hörandner, σ. 447-48, ἀριθ. 53, καὶ ἐκδ. L. Sternbach, *Spicilegium Prodromeum*, σ. 15-16 [348-349], στίχ. 25-26, ἀναφέρεται «ὁ Ἀλέξιος Κοντοστέφανος, Κομνηνὸς τὸ μητρόθεν», ὁ ὁποῖος εἶχε σύζυγον τὴν Μαρίαν Δούκαιναν, καὶ εἶχε ἀπ' αὐτὴ ἀποκτήσει τέκνα. Ποῖός εἶναι αὐτὸς ὁ Ἀλέξιος Κοντοστέφανος, ὁ μητρόθεν Κομνηνός, τοῦ Θεοδ. Πρόδρομου; Εἶναι ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134, ὁ γιὸς τοῦ Στέφανου Κοντοστέφ. καὶ τῆς πορφυρογέννητης Ἄννας Κ. 77; Ἀλλὰ γι' αὐτὸν ὁ μητροπολίτης Νέων Πατρῶν (Ἰπάτης) Εὐθύμιος Μαλάκης, ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, *Noctes Petropolitanae Sbornik vizanlijkich tekstov XII - XIII vekov, Saint Petersburg 1913*, σ. 153²¹⁻²⁵, μᾶς πληροφορεῖ πῶς δὲν εἶχε παιδιά. Κατὰ συνέπεια, ὁ Ἀλέξιος Κοντοστέφ. «μητρόθεν Κομνηνός» τοῦ ποιήματος τοῦ Θεοδ. Πρόδρομου, «Εἰς εἰκόνα κτλ.», δὲν εἶναι ἄλλος ἀπ' τὸν πρόωρα ἀποθανόντα γιόν τοῦ Ἀνδρόνικου Κοντοστέφ. καὶ τῆς Θεοδώρας Κ. 58, ὁ ὁποῖος κι αὐτὸς ἦταν «μητρόθεν Κομνηνός», ὄχι ὅμως γιὸς πορφυρογέννητης Κομνηνῆς. Τὰ ἐξῆς γράφει καὶ ὁ J. Darrouzès, *Georges et Démétrios Tornikès, Lettres et discours, Paris 1970*, σ. 60: *Je pense que cet Alexis de la poésie dédicatoire doit être cherché dans la descendance d'Andronic, époux de Théodora, qui est petite-fille d'un sébastokrator (Isaac) et fille du sébaste Adrien Comnène: un fils de ce personnage est donc Comnène par sa mère et nous savons qu'il en eut quatre, dont deux, un fils et une fille, survécurent à leur père. Καὶ αὐτόθι, σ. 62, ὁ J. Darrouzès παραθέτει τὸ Στέμμα:*

Andronic X Théodora Comnène (58)

Jean (104)

† Alexis (106)

- 1β. Οἱ γονεῖς του παντρεύτηκαν περί τὸ 1125. Τὰ τέσσερα παιδιά τους πρέπει νὰ γεννήθηκαν ἀνάμεσα τοῦ 1128 καὶ 1132/35.
2. Θεόδωρος Πρόδρομος, Εἰς εἰκόνα, ἐκδ. W. Hörandner, σ. 447-48, καὶ ἐκδ. L. Sternbach, σ. 15-16 [348-349]:
- Ἀλέξιόν με τὸν ξενίσαντα σκέπε
Κοντοστέφανον Κομνηνὸν τὸ μητρόθεν
στομῶν κατ' ἐχθρῶν ἐν μάχαις μοι τὴν σπάθην,
φρουρῶν τὰ τέκνα, τὴν τεκοῦσαν σισκέπων
τὴν ἀπὸ Δουκῶν ἱκέτιν σου Μαρίαν
καὶ τῆς ἐκείθεν ἀξίων κληρουχίας.
3. Θεοδ. Πρόδρομος, ἐνθ' ἀνωτ.: φρουρῶν τὰ τέκνα, πού σημαίνει πῶς ἦσαν πρῶτο πολλὰ ἀπὸ ἓνα.
4. Ὁ Ἀνδρόνικος Κοντοστέφ. 200, γιὰ τὸν ὁποῖον μᾶς μιλάει ὁ Χωνιάτης, σ. 604, 641, 660, παντρεύτηκε τὴν πρωτότοκη κόρη τοῦ Ἀλέξiou (γ') Ἄγγ. Κ. 180, τὴν Εἰρήνην Ἄγγ. Κ. 260. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς πάπου του Ἀνδρόνικου Κοντοστέφ., τοῦ συζ. τῆς Θεοδώρας Κ. 58. Βλ. στή Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 297 (ἀριθ. 23).

Κοντοστεφανίην) 201⁵.

Ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 106 πρέπει νά ὑπῆρξε ἕνας γενναῖος πολεμιστής, γιατί βλέπομε τὸν ποιητὴ Θεόδωρον Πρόδρομον νά ἐγκωμιάζη τὴ «δίστομη σπάθη» του, ποὺ «θέρισε λιοντάρια στὴ Δύση καὶ δράκους στὴν Ἀνατολή»⁶. Μᾶς τὸν παρουσιάζει ὡς ἕνα σθεναρὸ πολεμιστὴ καὶ στὰ δυὸ ἀδιάκοπα μέτωπα τῆς Αὐτοκρατορίας, τὸ δυτικὸ καὶ τὸ ἀνατολικό, καὶ ὡς ἕνα φόβητρο τῶν Περσῶν (= τῶν Τούρκων), καθὼς εἶχε προστάτες του τοὺς δυὸ μεγαλομάρτυρες, τὸ Θεόδωρο τὸ Στρατηλάτη καὶ τὸ Δημήτριο τὸ Μυροβλήτη⁷.

Ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 106 πέθανε πρόωρα, πρὶν ἀπ' τὸν πατέρα του Ἀνδρόνικον Κοντοστέφ., δηλ. πρὶν ἀπ' τὸ 1156⁸.

-
5. Βλ. στὴ Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 297 (ἀριθ. 24). Δὲν ἀποκλείεται κάτω ἀπ' αὐτὸν τὸν Ἄνων. Κοντοστέφ. 201 νά κρύβεται ὁ δ ο ὕ ξ τῆς Κρήτης κατὰ τὸ 1197 Νικηφόρος Κοντοστέφ., βλ. στὴ Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 299 (ἀριθ. 32). Στὸ ἐγγραφο τοῦ λογοθέτη τῶν σεκρέτων καὶ μεγάλου λογαριαστῆ σεβαστοῦ Ἰωάννη Βελισσαριώτη (γυναϊκάδελφου τοῦ Νικήτα Χωνιάτη), MM6 (1890) σ. 139-41, ὁ δ ο ὕ ξ Κρήτης Νικηφόρος Κοντοστέφ. ἀναφέρεται ὡς «πανευγενέστατος, περιπόθητος γαμβρός τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου βασιλέως» Ἀλέξιου (γ') Ἄγγ. Κ. 180. Στούς Βυζαντινοὺς ἡ λ. γ α μ β ρ ο ς εἶχε εὐρύτατη ἔννοια: σήμαινε 1) τὸν γαμβρὸ ἀπὸ κόρη, 2) τὸν γαμβρὸ ἀπὸ ἀδελφή, 3) τὸν γαμβρὸ ἀπὸ πρώτη ἢ δευτέρα ἀνεψιά, 4) τὸν σύγγαμβρο (= μπατζανάκη), 5) τὸν συμπέθερο καὶ 6) καὶ αὐτὸν τὸν κουνιάδο. Στὴ Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 299 (ἀριθ. 32) ἔκρινα πὼς ὁ Νικηφόρος Κοντοστέφ. θὰ ἦταν γαμβρός τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἄγγ. Κ. 180 ἀπὸ κάποια ἀνεψιά του, ἀλλὰ δὲν ἀποκλείεται νά ὀνομάζεται γ α μ β ρ ο ς ὡς συμπέθερος τοῦ Ἀλέξιου (γ') 180, ὡς ἀδελφός τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, τοῦ Ἀνδρόνικου Κοντοστέφ. 200, ἀποψη τὴν ὁποία δεῖχνει νά ἀποδέχεται ὁ Ch. Brand, *Byzantium confronts the West*, σ. 148: or what remained of it. Crete in 1197 was governed by Nicephorus Kontostephanos, stated to be a relative -in- law of the emperor: he was probably a brother of Alexius' son -in- law Andronicus Kontostephanos.
6. Θεόδωρος Πρόδρομος, *Εἰς τὴν σπάθην Ἀλεξίου τοῦ Κοντοστεφάνου*, ἐκδ. W. Hörandner, σ. 445, ἀριθ. 52, α'· ἐκδ. L. Sternbach, σ. 12-13 [345-346].
7. Θεόδωρος Πρόδρομος, *ἐνθ'* ἄνωτ., σ. 445-46, b, c, d.
8. Ὁ πατέρας του πέθανε μετὰ τὴν ἐκστρατεία τῆς Σικελίας τοῦ 1156, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 293-94· ὁ Ἀλέξιος 106 πέθανε πρὶν ἀπ' τὸν πατέρα του, καθὼς ἀπ' τὸν Ἀνάνυμον, *Εἰς τάφον τοῦ Κοντοστεφάνου*, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, NE8 (1911), σ. 145a, στὸ στίχο 31 ἀναφέρεται ὁ θάνατος τῶν δυὸ ἀπ' τὰ τέσσαρα παιδιὰ, τοῦ Ἀλέξιου 106 καὶ τοῦ Ἀνάνυμου 107, καὶ στὸ στίχο 35, ὁ στιχοπλόκος γράφει:

Φθόνος δ' ἐπαυξάνων τὰς ἐμάς θλίψεις πλέον
πικρὰ νόσφ' δίδωσι καὶ τὸν πατέρα.

107. Ἀνώνυμος Κοντοστέφανος Κομνηνός ἢ Κοντοστέφανῆ Κομνηνῆ (γένν. περὶ τὸ 1132/35 – † πρὶν τὸ 1156)

Ὁ Ἀνώνυμος Κ.Κ. ἢ Ἀνώνη Κ.Κ. γιὸς ἢ κόρη τοῦ Ἀνδρόνικου Κοντοστέφ. καὶ τῆς Θεοδώρας Κ. 58¹. γεννήθηκε περὶ τὸ 1132/35².

Πέθανε πρὶν ἀπ' τὸν πατέρα του ἢ πατέρα τῆς Ἀνδρόνικο Κοντοστέφ., δηλ. πρὶν ἀπ' τὸ 1156³.

Τίποτε ἄλλο δὲ γνωρίζομε γι' αὐτὸ τὸ πρόσωπο.

108. Ἀνώνυμος Δοκειανός ἢ Δοκειανῆ (γένν. καὶ θάνατος περὶ τὸ 1125)

Ὁ Ἀνώνυμος Δοκειανός ἢ Ἀνώνη Δοκειανῆ γιὸς ἢ κόρη τῆς Εἰρήνης Δοκειανῆς Κ. 61 καὶ τοῦ Ἀνώνυμου συζύγου τῆς¹ γεννήθηκε περὶ τὸ 1125².

Τὸ παιδί αὐτὸ τῆς Εἰρήνης Δ.Κ. 61 πέθανε λίγο καιρὸ μετὰ τὴ γέννησή του, καθὼς ἡ ἴδια ἢ μητέρα του δηλώνει: « Ἀλλὰ λίγο καιρὸ γεύτηκα τὸ μέλι, καὶ τὸν ὑπόλοιπο χρόνον πίκρα βρῆκα στὴ ζωὴ μου, καθὼς ἔχασα τὰ πιδ ἀγαπημένα μου πρόσωπα, τὸν ἄντρα μου καὶ τὸ παιδί μου»³.

107.1. Βλ. προσωπογραφίαν Ἰωάννη Κ.Κ. 104, ὑ. 3.

2. Βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου Κ.Κ. 106, ὑ. 1β.

3. Βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου Κ.Κ. 106, ὑ. 8.

108.1. Ἀνωνύμου, Ἡθοποιία τίνας ἀν εἶπει λόγους ἢ σεβαστῆ κυρῆ Εἰρήνη 61 ἢ θυγάτηρ τῆς σεβαστῆς κυρῆς Σοφίας 29, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ8 (1911), σ. 148α, ἀριθ. 246, στίχ. 92-93· μλάει ἡ Εἰρήνη Δ.Κ. 61:

Ἐξ εὐγενῶν δὲ σχοῦσα τὸν σνευενέτην
καὶ παῖδα τίκτω τοῦτο τοῦ γάμου πέρας.

2. Οἱ γονεῖς του παντρεύτηκαν περὶ τὸ 1123.

3. Ἀνωνύμου, Ἡθοποιία, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 148α, στίχ. 94-97:

Πλὴν τοῦ μέλιτος βραχέως γεγευμένη,
τὸ λοιπὸν ἀμίνθιον εὖρον τοῦ βίου,
τούτοις ἐπ' αὐτοῖς τοῖς ἐρασμικωτάτοις
θλιβεῖσα,

109. Ψευδο-Θεοφύλακτος Μελισσηνός = Ἄνωνυμος Κομνηνός Μελισσηνός (γένν. περί τὸ 1140 – † περί τὸ 1200)

Ὁ «Θεοφύλακτος Μελισσηνός», ὅπως καὶ οἱ φερόμενοι ὡς ἀδελφοὶ τοῦ «Μιχαὴλ 110 καὶ Νικόλαος 111 οἱ Μελισσηνοί», παρουσιάζονται ἀπ' τὸν «Γεώργιον Σχολάριον», ὡς γιοὶ τοῦ Ἀλέξιου Κ. Μελισσηνοῦ 64¹.

Ὁ «Γεώργιος Σχολάριος» ποῦ προβάλλει «ὡς συγγραφέας τῆς γενεαλογίας τῶν Μελισσηνῶν» κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰωάννη (ἡ') Παλαιολόγου (1425-1448), δὲν εἶναι ἄλλος ἀπ' τὸν Νικηφόρον Μελισσοουργόν, τὸν δῆθεν Μελισσηνόν (1577-1633)², τὸν ἀνεψιὸ τοῦ ἄλλου ἐκείνου πλαστογράφου ἱστορικῶν ἐγγράφων καὶ κειμένων, τοῦ ποτὲ μητροπολίτη Μονεμβασίας Μακάριου Μελισσηνοῦ († 1585), στὴν πραγματικότητα Μελισσοουργοῦ³.

Εἶχα ἤδη ἐκφράσει τίς σοβαρὲς ὑποψίες μου γιὰ τὴ γνησιότητα τῶν μαρτυριῶν τοῦ Ψευδο-Σχολάριου καὶ τὴν παρεμβολὴ στὴ γενεαλογία τῶν Μελισσηνῶν πλαστῶν ὀνομάτων⁴, χωρὶς ἀκόμη νὰ ἔχω λάβει γνώση εἰδικοῦ ἔργου σοφοῦ ἐρευνητῆ⁵.

Ἡ «γενεαλογία πάλι τῶν Μελισσηνῶν» ποῦ ἀναφέρεται στὸ Μεγάλον Χρονικὸν (Μαῖυς) τοῦ Γεώργιου Φραντζῆ⁶, μαζὶ μὲ πολλὰς ἄλλες πλαστὲς πληροφορίες ποῦ βρίσκονται σ' αὐτό, εἶναι ἔργο τοῦ Μακάριου Μελισσοουργοῦ⁷.

Κατὰ συνέπεια τῶν ἀνωτέρω νομίζω πὼς δὲν πρέπει νὰ γίνουιν δεχτὲς οἱ «μαρτυρίες» ποῦ μᾶς δίνουν γιὰ τοὺς Μελισσηνοὺς, ὁ Μακάριος καὶ ὁ Νικηφόρος οἱ Μελισσοουργοί, ἂν αὐτὲς δὲν ἐπικυρώνονται καὶ ἀπὸ μαρτυρίες ἄλλων γνησίων ἱστορικῶν κειμένων.

109.1. Γεωργίου τοῦ Σχολαρίου, Εἰς τὸ ἀγαλότιμον γένος τῶν Μελισσηνῶν δι' ἐντάλματος τοῦ κραταιοτάτου βασιλέως Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου, ἐκλογὴ ἐκ διαφόρων ἱστοριῶν, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ 1 (1904), σ. 193· ὁ δὲ Ἀλέξιος (64) γεννᾷ Θεοφύλακτον, Μιχαήλον καὶ Νικόλαον, καὶ ἐκ τοῦ Θεοφύλακτου γίνεται Θεοδόσιος, ἐξ οὗ Ἀλέξιος καίσαρ καὶ Μιχαὴλ ὁ ἐπονομαζόμενος ὑπὸ πινων Στρατηγόπουλος.

2. Ἰ. Κ. Χασιώτη, Μακάριος, Θεόδωρος καὶ Νικηφόρος οἱ Μελισσηνοί (Μελισσοουργοί), Θεσσαλονίκη 1966, σ. 168, 177-78.

3. Ἰ. Κ. Χασιώτη, Μελισσηνοί (Μελισσοουργοί), σ. 15-18.

4. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 80-81.

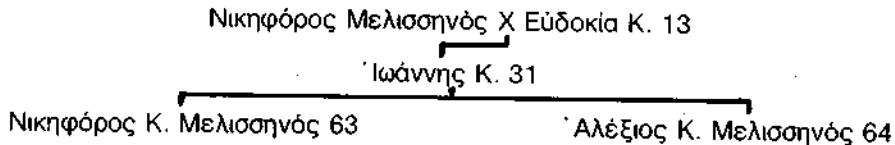
5. Εἶχαν ἤδη ἐπισημανθῆ ἀπ' τοὺς ἐρευνητὲς οἱ πλαστογραφίες τοῦ Μακάριου καὶ τοῦ Νικηφόρου τῶν Μελισσηνῶν (Μελισσοουργῶν), ἀπ' τοὺς Ἰ. Παπαδόπουλον, F. Dölger, R.-J. Loenertz, Ν. Βένη, Ν. Τωμαδάκη κ.ά., ἀλλὰ ὁ Ἰ. Χασιώτης στὸ ἀνωτέρω ἔργο του ἔκανε μὴ πλήρη ἀποκατάσταση τῶν πραγμάτων.

6. Γεώργιος Φραντζῆς, σ. 131, ἐκδ. Βonn.

7. Ἰ. Κ. Χασιώτη, Μελισσηνοί (Μελισσοουργοί), σ. 15 κ.ά.

Οι Μελισσηνοὶ ποὺ ἐξέτασα στὸν Α' τόμο τῆς Γενεαλογίας μου⁸ εἶναι ὑπαρχτὰ πρόσωπα, καθὼς ἡ ὑπαρξὴ τους βεβαιώνεται καὶ ἀπὸ ἄλλους συγχρόνους τῶν συγγραφῶν, τὴν Ἄννα Κομνηνὴ 32, τὸν ἄντρα τῆς Νικηφόρου Βρυέννιον, τὸν Ἰωάννην Ζωναρᾶν, τὸν Νικήταν Χωνιάτην, καὶ ἀπὸ αὐτὲς ἀκόμη τίς σφραγίδες τους.

Οἱ Μελισσηνοὶ ποὺ ἀναφέρονται στὸν Α' τ. τῆς Γενεαλογίας μου εἶναι οἱ ἑξῆς:

Ἵποψίες μπορεῖ νὰ γεννηθοῦν γιὰ τὸν μὴ μαρτυρούμενο ἀπὸ ἄλλου Νικηφόρο Κ.Μ. 63⁹, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ ὡς ἓνα πρόσωπο καθαρὰ φανταστικό, καθὼς εἶναι φυσικό νὰ ἔδωσε ὁ Ἰωάννης Κ. 31 στὸν πρωτότοκο γιὸν του τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα του Νικηφόρου Μελισσηνοῦ.

Γιὰ τὸν Ἀλέξιο Κ. Μ. 64 ὁ Ch. Horf ἀναφέρει πὼς ἦταν μέγας δοῦξ (τοῦ στόλου)¹⁰, ἀλλὰ δὲν παραθέτει τὴν πηγὴ ἀπ' ἣν ὅποια ἀντλήσε τὴν πληροφορία του. Ἵποψιάζομαι πὼς τὸν συγχέει μὲ τὸν Ἀλέξιο Κ. 65, τὸν γιόν τῆς Ἄννας Κ. 32, ὁ ὅποιος πραγματικά ἐγινε μέγας δοῦξ. Ὡς γιοῦς τοῦ Ἀλέξιου Κ. Μ. 64, ὁ Ch. Horf ἀναφέρει τὸν Κωνσταντῖνον (δῆθεν) Μελισσηνόν, τὸν σύζυγον τῆς Μαρίας Ἀγγ. Δούκαινας 254, καὶ τὸν Θεοδόσιον¹¹.

Τὸν πρῶτον τὸν συγχέει μὲ τὸν Κωνσταντῖνον Κομν. Μαλιασηνόν (καὶ ὄχι Μελισσηνόν) Δούκαν Βρυέννιον Ἀγγελον, ποὺ πραγματικά παντρεύτηκε τὴν Μαρῖαν Ἀγγ. Κ. Δούκαιναν 254, κόρην τοῦ Μιχαήλ (α') Δούκα Κ. Ἀγγ. 174 τῆς Ἠπείρου¹². Τὸν δεῦτερον γιόν, τὸν Θεοδόσιον Μελισσηνόν, τὸν πῆρε ἀπ' τὸ πλαστό κείμενο ποὺ παρενέβαλε στὸ Μεγάλο Χρονικό τοῦ Φραντζῆ ὁ Μακάριος Μελισσοουργός¹³.

Ὁ Ψευδο-Σχολάριος, δηλ. ὁ Νικηφόρος Μελισσοουργός ἀναφέρει ὡς γιοῦς τοῦ Ἀλέξιου Μ.Κ. 64, ὅπως εἶδαμε, τὸν Θεοφύλακτον, τὸν Μιχαήλον καὶ τὸν Νικόλαον, καὶ παρουσιάζει ὡς γιόν τοῦ Θεοφύλακτου τὸν Θεοδόσιον¹⁴. Ἀντιθέτως ὁ Μακάριος Μελισσοουργός, ὅπως τονίστηκε, μᾶς διδεδειώς

8. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 80-84, 174-76, 304-8.

9. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ1 (1904), σ. 197.

10. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 308, ὁ. 6.

11. Ch. Horf, Chroniques Gréco-Romanes, σ. 536.

12. Βλ. προσωπογραφίαν Μιχαήλ (α') Δ. Κ. Ἀγγ. 174, ὁ. 55 καὶ 75.

13. Γεώργιος Φραντζῆς (παρεμβολὴ Μακ. Μελισσοουργοῦ), ἐκδ. Bonn, σ. 131: ὁ δὲ Ἀλέξιος (64) γεννᾷ Θεοδόσιον.

14. Βλ. ἀνωτέρω, ὁ. 1.

γιό του Ἀλέξιου 64 τὸν Θεοδοσίον¹⁵.

Ἐπειδὴ αὐτὰ τὰ ὀνόματα –εἶναι χαρακτηριστικὸ τὸ ἀρχικὸ γράμμα Θ γιὰ μερικὰ ἀπ' αὐτὰ– πρέπει νὰ τὰ ἀγνοήσωμε.

Κατὰ συνέπεια πρέπει νὰ φτάσωμε στὸ συμπέρασμα πὼς ὁ οἶκος τοῦ Νικηφόρου Μελισσηνοῦ καὶ τῆς Εὐδοκίας Κ. 13 σταμάτησε στὸν ἐγγονό τους Ἀλέξιου Μ.Κ. 64; Κάθε ἄλλο.

Ἐχομε μαρτυρίες γιὰ τὴν ὑπαρξὴ ἀπογόνων τους στὰ πρόσωπα τῶν ἀδελφῶν Ἀλεξίου Κομνηνοῦ Στρατηγόπουλου 281¹⁶ καὶ Μιχαὴλ Στρατηγόπουλου 282¹⁷, καὶ διὰ συγγενῶν τους ποὺ ἀναφέρονται ἀπ' τοὺς ἱστορικοὺς, τὸν Κωνσταντῖνον Στρατηγόπουλον, γιόν τοῦ Ἀλέξιου Κ. Στρ. 281¹⁸, καὶ τὸν Ἀλέξιον Στρατηγόπουλον, ἀνεψιὸν τοῦ Ἀλέξιου 281¹⁹. Ἐὰς σημειωθῆ πὼς ὁ Μακάριος Μελισσοῦργος τὸν γιόν τοῦ Ἀλέξιου 281 τὸν θέλει νὰ φέρῃ τὸ φανταστικὸ ὄνομα Γρηγόριος²⁰.

Ἀλλὰ ποιά σύνδεση ὑπάρχει ἀνάμεσα στὸν Ἀλέξιον Κ. Μελισσ. 64 καὶ τὸν Ἀλέξιον Κ. Στρατ. 281; Ἀπ' τὸν Γεώργιον Ἀκροπολίτην ὁ Ἀλέξιος 281 ἀναφέρεται ὡς Κομνηνὸς Στρατηγόπουλος²¹, καὶ Κομνηνῶν ἐκ γένους²². Ἀπὸ ποιὸν κλάδο τῶν Κομνηνῶν προερχόταν; Ἀσφαλῶς ἀπ' τὸν κλάδο τοῦ Νικηφόρου Μελισσηνοῦ καὶ τῆς Εὐδοκίας Κ. 13, καθὼς δὲ νομιζῶ πὼς πρέπει νὰ ἀρνηθοῦμε πὼς οἱ Μελισσηνοὶ συσχετίζονταν ἀπ' τὴν παράδοση μὲ τοὺς Στρατηγόπουλους²³.

Σὲ ἐπικουρίᾳ τῶν ἀνωτέρω ἔρχεται καὶ ὁ Γεώργιος Παχυμέρης. Ὑπῆρχε,

15. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 13.

16. Γεώργιος Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 95, 97, 120, 165, 171, 182, 185, 194· Γεώργιος Παχυμέρης, τ. I, σ. 89, 108, 137, 140, 152· Θεόδωρος Σκουταριώτης, Σάθα MB 7 (1894), σ. 501, 515, 536, 539, 545, 546, 550, 551, 553· Νικηφόρος Γρηγοράς, τ. I, 72, 73, 74, 79, 83, 85, 89, 90-92· Θεόδωρος (β') Δούκας Λάσκαρις, Ἐπιστ. LV πρὸς Γεώργιον Μουζάλωνα, Epistulae CCX VII, ἐκδ. N. Festa, Florence 1898· MM4 (1871), σ. 390· Γεώργιος Φραντζῆς, ἐκδ. Bonn, σ. 17-20. V. Laurent, Regestes, τ. I, Fasc. IV, ἀριθ. 1357, σ. 161-62.

17. Γεώργιος Παχυμέρης, τ. II, σ. 52, 159, 188, 425· Νικηφόρος Γρηγοράς, τ. I, σ. 190, 195, 197· V. Laurent, Regestes, τ. I, Fasc. IV, ἀριθ. 1562, σ. 350. Σημειῶνω πὼς ὁ R. Guiland, Recherches sur les Instit/ons Byz., τ. I, σ. 484, θεωρεῖ τὸ Μιχαὴλ Στρατηγ. «vraisemblablement» γιὸ καὶ ὄχι ἀδελφὸ τοῦ καίσαρα Ἀλέξιου Στρατηγόπουλου.

18. Γεώργιος Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 165· Θεόδωρος Σκουταριώτης, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 536.

19. Γεώργιος Παχυμέρης, τ. I, σ. 148.

20. Γεώργιος Φραντζῆς, σ. 131: ὁ δὲ καίσαρ Ἀλέξιος γεννᾷ Γρηγόριον.

21. Γεώργιος Ἀκροπολίτης, σ. 95: πέμπει τὸν Κομνηνὸν Ἀλέξιον Στρατηγόπουλον.

22. Zacos-Veglely, ἀριθ. 2756, σ. 1577-78.

Σφραγὶς κυρούσα τὰς γραφὰς Ἀλεξίου
Στρατηγόπουλου καὶ Κομνηνῶν ἐκ γένους.

23. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 307, ὑ. 5. Πρβλ. καὶ R. Guiland, Le Grand Domesticat, EO37 (1938), σ. 56: Alexis Strategopoulos de l'illustre famille des Melissène.

λέει, μιά παλιά προφητεία, που στην πραγματικότητα εκπληρώθηκε· αυτή ήταν: « Ἄλέξιος Ἀλεξόπουλος καὶ ἐπὶ τούτοις Κουτριτζάκης». Καὶ συμπληρώνει ὁ ἱστορικός πῶς καθὼς «εἶχε ἀκούσει τὸν πατέρα του νὰ λέη σὲ κάποιον συνομιλητὴ του, πρὶν ἀπ' τὴν ἀνακατάληψη τῆς βασιλείουσας, ἡ ἀπολευτέρωση θὰ γινόταν κάτω ἀπὸ φῶς νύχτας στὸν καιρὸ κάποιου βασιλέα Ἄλεξιου καὶ μερικῶν ἄλλων, καὶ ὅπως ἔλεγε ὁ χρησμός, ὑπονοοῦσαν τὴν ἄλωση τῆς πόλης. Καὶ αὐτοὶ ἦσαν: ὁ καίσαρας Ἄλέξιος 281, ὁ ἀνεψιὸς του Ἄλέξιος πού πολὺ βοήθησε καὶ ἐνθάρρυνε τὸ θεῖο του νὰ προχωρήσῃ στὸ ἐγχεῖρημα, καὶ ὁ πιὸ σημαντικὸς ἀπ' τοὺς ἀρχηγούς τῶν θ ε λ η μ α τ ἄ ρ ι ω ν, ὁ Κουτριτζάκης»²⁴.

Στὴν ὠραία αὐτὴ παράδοση τῶν δουλωμένων στοὺς Λατίνους Βυζαντινῶν γιὰ τὴν ἀπολευτέρωση τῆς πόλης τους, πού διάσωσε ὁ Παχυμέρης, βλέπομε νὰ ἀποκαλοῦνται Ἄ λ ε ξ ὀ π ο υ λ ο ι ὁ Ἄλέξιος 281 καὶ ὁ συνονόματος ἀνεψιὸς του, προφανῶς ὡς ἀπόγονοι τοῦ Ἄλεξιου Κομν. Μελισσ. 64.

Ἄλλὰ ποῖος ἦταν ὁ πατέρας τοῦ Ἄλεξιου Κομν. Στρατ. 281 καὶ τοῦ Μιχαῆλ Στρατ. 282; Καὶ ποῖος ὁ πάππος, πού ἦταν (ὁ πάππος τους) ἕνας γιὸς τοῦ Ἄλεξιου Κομν. Μελισσ. 64;

Ἀπ' τοὺς Μελισσηνοὺς-Στρατηγόπουλους τῶν ἐτῶν 1140-1200 πού μπορεῖ νὰ τοποθετηθῇ ἡ διαβίωση τοῦ πάππου τους, καὶ 1170-1230 πού μπορεῖ νὰ τοποθετηθῇ αὐτὴ τοῦ πατέρα τους, ἐκεῖνος πού προσφέρεται στὴ ζωὴ τοῦ πάππου τους, εἶναι ὁ δ ο ὕ ξ Θεσσαλονίκης κατὰ τὸ 1194 Θεόδωρος Στρατηγόπουλος²⁵, καὶ ἐκεῖνοι πού προσφέρονται στὸ περιθώριο τῆς ζωῆς τοῦ πατέρα τους, εἶναι ὁ π α ν σ ἔ β α σ τ ο ς σ ε β α σ τ ὸ ς καὶ μ ἔ γ α ς λ ο γ ο θ ἔ τ η ς Ἰωάννης Στρατηγόπουλος κατὰ τὸ 1217²⁶ καὶ ὁ περὶ τὸ 1230 μ ἔ γ α ς λ ο γ α ρ ι α σ τ ῆ ς Κωνσταντῖνος Μελισσηνός²⁷. Δὲ βρῆκα ἄλλα σχετικὰ πρόσωπα πού νὰ προκαλοῦν τὸ ἐνδιαφέρον^{27α}, καὶ οἱ νεώτερες ἐκθέσεις γιὰ τοὺς Μελισσηνοὺς στηρίζονται στὸ μεγαλύτερο μέρος τους πάνω στὰ μυθεύματα τῶν Μακάριου καὶ Νικηφόρου τῶν Μελισσοῦργων²⁸.

24. Γεώργιος Παχυμέρης, τ. Ι, σ. 148.

25. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Πρὸς τοὺς αἰτιασαμένους, εἰς J. Darrouzès, Des œuvres perdues d' Eustathe de Thessalonique, REB 21 (1963), σ. 233, ἀριθ. 14.

26. MM4 (1871), σ. 295: σεβαστὸς καὶ μ. λογοθέτης ὁ Στρατηγόπουλος... σφραγὶς κυροῦσα τὰς γραφὰς Ἰωάννου Στρατηγοπούλου σεβαστοῦ τὴν ἄξιαν.

27. V. Laurent, Bulles métriques, ἀριθ. 212, σ. 357-58.

27α. Ἕνας Κωνσταντῖνος Μελισσηνός, γραμματικὸς τῆς ἐπισκοπῆς Ναυπλίου κατὰ τὸ 1165/66, βλ. Βραχέα Χρονικά, ἐκδ. P. Schreiner, τ. ΧΙ/1 (1975), σ. 228, δὲ φαίνεται νὰ ἀνήκῃ στοὺς ἀπογόνους τοῦ Νικηφ. Μελισσηνοῦ καὶ τῆς Εὐδοκίας Κ. 13.

28. Βλ. τοῦ Παραμυθιάς καὶ Φιλιατῶν Ἀθηναγόρα, Νικηφόρος Μελισσηνός-Κομνηνός, ΕΕΒΣ 8 (1931), σ. 134-47· W Miller, The Latins in the Levant, μετάφρ. Ἄγγ. Φουριώτη, Ἀθήνα 1960, σ. 82, 202 (ὅπου συγχέει τοὺς Μελισσηνοὺς μὲ τοὺς Μαλιασηνοὺς), σ. 309, 454, 462, 524 (ὅπου δέχεται ὅλα τὰ μυθεύματα τοῦ Μακάριου Μελισσοῦργου πού πρόσθεσε στὸ Μεγ. Χρονικὸ τοῦ Γ. Φραντζῆ, σ. 131-134).

Ὁ γιός τοῦ Ἀλέξιου Κ. Στρ. 281 λεγόταν Κωνσταντίνος²⁹ δὲν ἀποκλείεται ὁ Ἀλέξιος 281 στὸ γιό του νὰ ἔδωσε τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα του, καὶ αὐτὸς νὰ ἦταν ὁ μέγας λογαριαστής Κωνσταντίνος Μελισσηνός πού πιὸ πάνω ἀνάφερα.

Τὸ βέβαιο εἶναι πὼς ἀπ' τὸν Ἀλέξιο Κομν. Μελισσ. 64 ὡς τὸν Ἀλέξιο Κ. Στρατ. 281 μεσολάβησαν δυὸ γενεές· ἔτσι μποροῦμε νὰ συνδυάσωμε αὐτὸ ἐδῶ τὸ Στέμμα:

Ἀλέξιος Κ. Μ. 64 X Στρατηγοπούλινα

Ψευδο-Θεοφύλακτος Μ. = Ἀνώνυμος Κ. Μ. 109

[πρέπει νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1140, νὰ παντρεύτηκε περὶ τὸ 1160, νὰ παιδοποίησε περὶ τὸ 1170 καὶ νὰ πέθανε περὶ τὸ 1200].

Ψευδο-Θεοδόσιος Μ. = Κωνσταντίνος Μ. ἢ Ἀνώνυμος Κ. Μ. 202

[πρέπει νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1170, νὰ παντρεύτηκε περὶ τὸ 1190, νὰ γέννησε τὸν πρῶτο γιό περὶ τὸ 1212/15 καὶ τὸ δεύτερο περὶ τὸ 1225 καὶ νὰ πέθανε περὶ τὸ 1230/32]

Ἀλέξιος Κ. Στρατ. 281
[γεννήθηκε περὶ τὸ 1212/15]

Μιχαὴλ Στρατ. 282
[γεννήθηκε περὶ τὸ 1225]

Ὁ Ἀλέξ. Κ. Στρατ. 281 καὶ ὁ Μιχαὴλ Στρατηγ. 282 πέθαναν σὲ βαθιά γεράματα³⁰, ὁ μὲν πρῶτος περὶ τὸ τέλος τῆς βασιλείας τοῦ Μιχαὴλ (ἡ) Παλαιολόγου³¹, ὁ δὲ δεύτερος τὸ 1304³².

Τὸ «Θεοφύλακτος Μελισσ.», ὅπως καὶ τὸ «Θεοδόσιος Μελισσ.» δὲν εἶναι παρὰ πλαστὰ ὀνόματα. Καὶ στὴ θέση τους πρέπει νὰ βάλωμε τὸν Ἀνώνυμο Κομν. Μελισσ. 109 καὶ τὸν Κωνσταντίνον Μελισσ. ἢ Ἀνώνυμον Κομν. Μελισσ. 202.

Ὅπως οἱ «συγγραφεῖς τῆς γενεαλογίας τῶν Μελισσηνῶν», ὁ Μακάριος Μελισσοουργός καὶ ὁ ἀνεπιός του Νικηφόρος Μελισσοουργός, δὲν ἤξεραν τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα τοῦ καίσαρα Νικηφόρου Μελισσηνοῦ, τοῦ συζ. τῆς Εὐδοκίας Κ. 13, καὶ ἔδωσαν σ' αὐτόν, ὁ μὲν πρῶτος τὸ ὄνομα Θεόδωρος, ὁ δὲ δεύτερος τὸ ὄνομα Λεωσθένης³³, ἔτσι δὲν ἤξεραν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα τοῦ καίσαρα Ἀλέξιου Κομν. Στρατηγ. 281 καὶ ἔδωσαν σ' αὐτόν τὸ ὄνομα

29. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 18.

30. Τὸ 1260 πού ὁ Ἀλέξιος 281 ὀνομάστηκε καίσαρ, ὁ Γ. Παχυμέρης, τ. 1, σ. 108, τὸν χαρακτηρίζει «γέροντα»· καὶ ὁ Μιχαὴλ 282, ὅταν τὸ Μάρτη τοῦ 1294 φυλακίστηκε, βλ. V. Laurent, *Regestes*, τ. I, fasc. IV, σ. 350, ἦταν ἤδη γέρος.

31. Zacos-Veglery, ἀριθ. 2756, σ. 1578 (f).

32. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 306, ὑ. 4.

33. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 80, ὑ. 5.

Θεοδόσιος· πιό πονηρός ὁ Νικηφόρος Μελισσοουργός ἀπ' τὸ θεῖο του Μακάριο, καθὼς εἶδε τὸ χάσμα ποῦ ἀφήνει αὐτός ὁ τελευταῖος, ἀνάμεσα στὸν Ἄλέξιον 64 καὶ στὸν Ἄλέξιον 281, παρέμβαλε καὶ ἓνα Θεοφύλακτον, ὡς πάππον τοῦ Ἄλέξιου 281³⁴.

Ἡ παρεμβολὴ πλαστῶν κειμένων ξεγελάει καὶ ἔμπειρους ἀκόμη ἐρευνητές· σ' αὐτὴ ἐδῶ τὴν προσωπογραφία τοῦ Ἄνωνυμου Κ. Μελισσ. 109, προσπάθησα, ὅσο μπόρεσα, νὰ κάνω μιὰ σχετικὴ ἀποκατάσταση προσώπων καὶ πραγμάτων.

110. Ψευδο-Μιχαὴλ Μελισσηνός

[Βλ. προσωπογραφίαν Ψευδο-Θεοφύλακτου Μ. = Ἄνωνυμου Κομν. Μελισσ. 109]

111. Ψευδο-Νικόλαος Μελισσηνός

[Βλ. προσωπογραφίαν Ψευδο-Θεοφύλακτου Μ. = Ἄνωνυμου Κομν. Μελισσ. 109].

112. Δαβίδ Κομνηνός (γένν. περὶ τὸ 1135 – † πρὶν τὸ 1201/2)

Ὁ Δαβίδ Κ. γιός Ἀλέξιου Κ. 65 καὶ τῆς Κατᾶς τῆς Γεωργίας²

34. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 307, ὑ. 5.

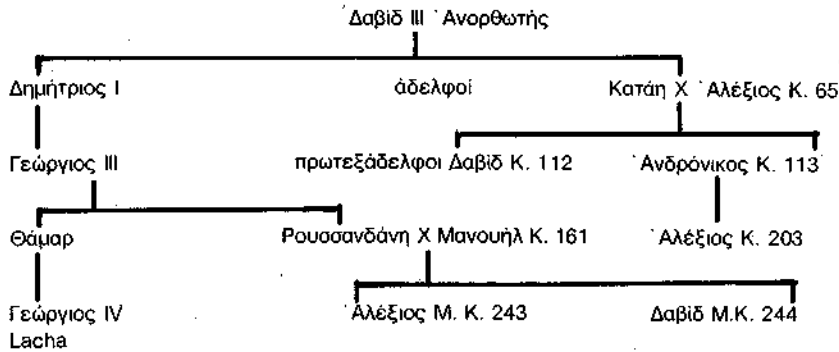
112.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ μητρὸς πάππου του Δαβίδ III τοῦ Ἀνορθωτῆ, βασιλέα τῆς Γεωργίας (1089-1125).

2. Τὸ πὼς ὁ Δαβίδ Κ. 112 ἦταν γιός τοῦ Ἀλέξιου Κ. 65 καὶ τῆς Κατᾶς τῆς Γεωργίας βγαίνει ἀπ' αὐτὰ ἐδῶ τὰ στοιχεῖα: 1) τὸ ὄνομα Δαβίδ γιὰ πρώτη φορὰ τὸ συναντᾶμε στουὺς Κομνηνοὺς· ποῖος ἄλλος Κ. μπορεῖ νὰ ἦταν ὁ δεῖλός καὶ ἀπόλεμος ἀριστοκράτης ἀπ' τὸ φερώνυμο τοῦ ἐκ μητρὸς πάππου του, τὸν δούκα Θεσσαλονίκης Δαβίδ Κ.; 2) Ὁ Δαβίδ Κ. «σκέπαζε τὸ κεφάλι του κατὰ τρόπο ἰβηρικόν, μὲ ἓνα λεπτὸ κόκκινον πῖλον». «Οἱ βάρβαροι (Γεωργιανοὶ) αὐτὸν ἐδῶ τὸν πῖλον κατασκεύαζαν καὶ τὸν ὀνόμαζαν μὲ ἓνα εἰδικὸ ὄνομα· ἦταν πολύπτυχος καὶ μαζεμένος πρὸς τὰ κάτω κατὰ τὴν ὑπόλοιπην περίθεσιν, καὶ κατὰ τὸ πρόσωπο ξανοιγόνταν γιὰ νὰ τὸ προφυλᾷ ἀρκετὰ ἀπ' τὰς ἀχτίδες τοῦ ἡλίου», βλ. Εὐστάθιον Θεσσαλονίκης, Ἄλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 82, καὶ ἐκδ. Βορη, σ. 440. Δὲν πρέπει ἐδῶ νὰ δοῦμε πὼς ὁ Δαβίδ Κ. μεταχειριζόταν γεωργιανὸ κάλυμμα τοῦ κεφαλιοῦ, γατὶ ἦταν ἓνας ἐγγονός τοῦ βασιλέα τῆς Γεωργίας Δαβίδ III; ἴσως μάλιστα αὐτὲς οἱ ἀμφιέσεις νὰ στέλνονταν στὸ Βυζάντιον ἀπ' τὴν αὐλὴ τῆς Γεωργίας, ἀπ' τὸ βασιλεῖα Δημήτριον (1125 - 1154/6), γιόν τοῦ Δαβίδ III καὶ ἀδελφὸν τῆς Κατᾶς τῆς Γεωργίας· στή

γεννήθηκε περί το 1135³.

Για να έκανε γάμο είναι μάλλον πιθανόν, αλλά δεν μας είναι γνωστό αν

συνέχεια δώρα και ἀμφιέσεις θά στέλνονταν στον οίκο του Ἀλέξιου Κ. 65, και μετά τὸ θάνατό του, στή χήρα του Κατάη, ἀπ' τὸ γιό και διάδοχο τοῦ Δημήτριου, τὸν Γεώργιον ΙΙΙ (1154/6 - 1184), ἀνεψιὸν τῆς Κατάης και πρωτεξάδελφο τοῦ Δαβίδ Κ. 3) Αὐτὴ ἐδῶ ἡ Κατάη τῆς Γεωργίας ἐπέζησε τοῦ Ἀλέξιου Κ. 65· καθὼς μαθαίνομε ἀπ' τοὺς ιστορικοὺς, ὅταν ὁ Ἀνδρόνικος (α΄) Κ. 87 πληροφορήθηκε τὴν πολιτεία τοῦ Δαβίδ Κ. κατὰ τὴν πολιορκία τῆς Θεσσαλονίκης ἀπ' τοὺς Νορμανδοὺς, ἐπίασε τὴ μητέρα αὐτοῦ τοῦ τελευταίου και τὸν ἀδελφὸ του, τοὺς φυλάκισε μὲ αὐστηρὴ φρούρηση και ἀπειλῆσε νὰ τοὺς θανατώσῃ, βλ. Εὐστάθιον, Ἰστορ. Κ. 72, Βονη σ. 430· Χωνιάτην, σ. 415. Ποιὰ ἦταν αὐτὴ ἡ χήρα Κομνηνοῦ και αὐτὸς ὁ Κομνηνὸς ποὺ φυλακίστηκαν ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο (α΄) 87; Ποιὰ ἄλλη ἀπ' τὴ χήρα τοῦ Ἀλέξιου Κ. 65, τὴν Κατάη τῆς Γεωργίας, και ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 113, τὸν ἀδελφὸ τοῦ Δαβίδ Κ. 112. 4) Ἀκόμη ἀπ' τοὺς ιστορικοὺς μαθαίνομε πὼς ὁ Ἀνδρόνικος (α΄) 87 εἶπε πὼς «ὁ Δαβίδ Κ. γεννήθηκε ἀπὸ μιά αἰσχρὴ γυναίκα», «ἐταί ὀνομάζοντας ἀπ' τὸ θυμὸ του τὴν τίμια ἐκεῖνη δέσποινα», γι' αὐτὸ και ὁ Δαβίδ Κ. προτιμοῦσε ὅπου ἄλλου νὰ πάῃ, ἐκτὸς ἀπ' τὴν ΚΠολη, και ὅτι οἱδῆποτε νὰ πάθῃ, παρά νὰ πῆσῃ στὰ χέρια τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) 87 ποὺ ἀπειλοῦσε νὰ τὸν τυφλώσῃ, βλ. Εὐστάθιον, Κ. 70, Βονη, σ. 428-29. 5) Μαθαίνομε ἐπίσης πὼς ὁ Ἀνδρόνικος (α΄) 87 «μισοῦσε τὸν Δαβίδ Κ., ὅπως και τοὺς ἄλλους ποὺ κατάγονταν ἀπὸ ἀριστοκρατικὴ γενιά, και ὁ Δαβίδ Κ. ἀνταπόδιδε κατὰ ἀνάλογο τρόπο τὸ μίσος», βλ. Εὐστάθιον, ἐνθ' ἄνωτ. Ποιὰ ἦταν ἡ τίμια ἀριστοκράτισσα ποὺ ὑβριζόταν ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο; ποιὰ ἄλλη ἀπ' τὴν Κατάη τῆς Γεωργίας. Ποίος ἦταν αὐτὸς ὁ Δαβίδ Κ. ποὺ καταγόταν ἀπὸ «γενιά ποὺ ἔλαμπε»; ποίος ἄλλος ἀπ' τὸ γιό τοῦ Ἀλέξιου Κ. 65, τοῦ γιοῦ τῆς περιώνυμης π ο ρ φ υ ρ ο γ ἔ ν ν η τ η ς Ἀ ν ν α ς Κ. 32. 6) Μαθαίνομε ἀκόμη πὼς γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ Δαβίδ Κ. μεσολαβοῦσε κοντὰ τὸν Ἀνδρόνικο (α΄) 87, ὁ γιὸς αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, ὁ σ ε β α σ τ ο κ ρ ά τ ῆ ς Μανουὴλ Κ. 161, βλ. Εὐστάθιον, Κ. 70, Βονη σ. 429. Ὁ Μανουὴλ Κ. 161, καθὼς φαίνεται, εἶχε παντρευτὴ τὴν Ρουσανδάνη (Roussandane), βλ. προσωπογραφίαν Μανουὴλ Κ. 161, ὑ. 24, μιά ἀνεψιὰ ἀπὸ πρωτεξάδελφο τοῦ Δαβίδ Κ.:

³ Ὅπως βλέπομε, και ὁ Μανουὴλ Κ. 161 εἶχε δώσει στὸ δευτερότοκο γιό του, τὸ σνηθισμένον στή γεωργιανὴ αὐλὴ ὄνομα Δ α β ἰ δ. Ἐταί ἐξηγεῖται ἡ ὑποστήριξη ποὺ παρεῖχε ὁ Μανουὴλ Κ. 161 στὸ Δαβίδ Κ. 112. 7) Ἡ διοίκηση τῆς Θεσσαλονίκης ἀπ' τὸν Ἀλέξιο (α΄) Κ. 15 εἶχε δοθῆ στὸν οἶκο τοῦ Νικηφόρου Μελισσηνοῦ και τῆς Εὐδοκίας Κ. 13, βλ. Ἄνναν Κομνηνὴν, τ. Ι, σ. 89. Φαίνεται πὼς στὸν καιρὸ τοῦ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 ἡ

ἀπόχτησε ἀπ' αὐτόν παιδιά^{3α}.

Ὁ Δαβίδ Κ. 112 παρουσιάζεται στοῖς ἱστορικοῦ προσκλήνιο κατά τὴν πολιορκία τῆς Θεσσαλονίκης ἀπ' τοὺς Νορμανδοὺς τοῦ βασιλέα τῆς Σικελίας Γουλιέλμου ΙΙ (1166-1189), ἡ ὁποία κράτησε ἀπ' τὶς 6 τοῦ Αὐγούστου ὡς τὶς 24 τοῦ ἴδιου μηνῆ τοῦ 1185⁴, καθὼς τότε ἦταν ὁ οὐ ξ τῆς Θεσσαλονίκης⁵.

Ποιά ὑπῆρξε ἡ προηγούμενη σταδιοδρομία τοῦ μᾶς εἶναι ἀγνωστο, πολλὰ ὅμως εἶναι ἐκεῖνα ποὺ μαθαίνομε γι' αὐτόν, κατὰ τὸ λιγόχρονο αὐτὸ διάστημα.

Μᾶς εἶναι γνωστὸ πὼς ἐναντίον τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87⁶ ὀρισμένοι ἄρχοντες ποὺ εἴτε καταδιώχτηκαν ἀπ' αὐτόν εἴτε μετὰ τὴν θέλησή τους ἐφυγαν ἀπ' τὴν ΚΠολη, ζήτησαν τὴν ἐπέμβαση καὶ προστασία τοῦ βασιλέα τῆς Ἱερουσαλήμ ἢ τοῦ πρίγκιπα τῆς Ἀντιόχειας, ἄλλοι τοῦ σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου, καὶ ἄλλοι διαφόρων τῆς Εὐρώπης ἡγεμόνων, καθὼς κατέφυγαν σ' αὐτούς⁷.

Ἀνάμεσα σ' αὐτούς ἦταν καὶ ἓνας παράδοξος πρίγκιπας ὁ Ἀλέξιος Κ. 237, γιὸς τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. Βατάτζη 148 καὶ ἐγγονὸς τῆς π ο ρ φ υ ρ ο γ ἔ ν ν η-

διοίκηση τῆς Θεσσαλονίκης δόθηκε στὸν οἶκο τοῦ Ἀλέξιου Κ. 65 καὶ τῆς Κατῆς τῆς Γεωργίας, γι' αὐτὸ καὶ συναντᾶμε δύο γιούς αὐτοῦ τοῦ ζεύγους, τὸν Δαβίδ Κ. 112 καὶ τὸν Ἀνδρόνικον Κ. 113, νὰ διαδέχωνται ὁ ἓνας τὸν ἄλλο στὸ ἀξίωμα τοῦ δ ο υ κ ὸ ς Θεσσαλονίκης. βλ. Εὐστάθιον, Κυρ. σ. 14 κεξ., Βονη σ. 376 κεξ., Χωνιάτην, σ. 386-87, 556. 8) Ἡ αἰτία γιὰ τὴν ὁποία οἱ ἱστορικοὶ δὲν μᾶς εἶπαν καθαρά πὼς ὁ Δαβίδ ὁ ἐ κ Κ ο μ ν η ῶ ν, κατὰ τὸν Χωνιάτην, σ. 386, ἦταν ἓνας γιὸς τοῦ Ἀλέξιου Κ. 65 καὶ ἓνας ἐγγονὸς τῆς Ἄννας Κ. 32 – ἐνῶ αὐτὰ μᾶς τὸ εἶπαν γιὰ τὸν ἀδελφὸ του Ἀνδρόνικο Κ. 113, βλ. Χωνιάτην, σ. 556– εἶναι ποὺ ὁ Δαβίδ Κ. 112 ἦταν ἓνας ἄντρας δεξιὸς καὶ ἀπόλεμος καὶ σχεδὸν προδότης, βλ. κατωτέρω, ὑ. 36-53, κ' εἶται δὲν ἤθελαν νὰ ἀμαυρώσουν τὴν μνήμη τῆς περιφημῆς Ἄννας Κ. 32 καὶ τοῦ Ἀλέξιου Κ. 65 ποὺ μετὰ τὸς διθυράμβους ἐκθειάζει ὁ ἀδελφὸς τοῦ Νικήτα, ὁ Μιχαὴλ Χωνιάτης, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 309-311. Ἄπ' τὰ ἀνωτέρω ποὺ ἀνάπτυξα, καθὼς πιστεύω, ξεκάθαρα βγαίνει πὼς ὁ Δαβίδ Κ. τῆς Θεσσαλονίκης ἦταν ἓνας γιὸς τοῦ με γ ἄ λ ο υ δ ο ὐ κ α Ἀλέξιου Κ. 65, τοῦ γιου τῆς περιφημῆς Ἄννας Κ. 32 καὶ τοῦ Νικηφόρου Βρυέννιου, καὶ τῆς Κατῆς τῆς Γεωργίας, τῆς κόρης τοῦ Δαβίδ ΙΙ τοῦ Ἀναμορφωτῆ, βασιλέα τῆς Γεωργίας.

3. Οἱ γονεῖς τοῦ Δαβίδ Κ. παντρεύτηκαν τὸ 1122, βλ. Γενεαλογίαν μου, σ. 308, ὑ. 5. Ἀλλὰ ὁ Δαβίδ δὲν ὑπῆρξε ὁ πρωτότοκος γιὸς τοῦ ζεύγους. Πρὶν ἀπ' αὐτόν θὰ ὑπῆρχαν ἄλλα τέκνα, καὶ ἰδιαίτερα ὁ πρωτότοκος γιὸς τοῦ ζεύγους, ποὺ θὰ ἔφερε τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς πάππου του, δηλ. τὸ ὄνομα Νικηφόρος, βλ. S. De Jongh, σ. 32, ὑ. 4. Γι' αὐτὸ καὶ τοποθετῶ τὴν γέννηση τοῦ Δαβίδ περὶ τὸ 1135, καθὼς μάλιστα τὸ 1185 ποὺ τὸν συναντᾶμε στὴ Θεσσαλονίκη, δὲ δείχνει νὰ εἶχε ἡλικία πάνω ἀπὸ 50 χρονῶν.
- 3α. Ὁ Μιχαὴλ Χωνιάτης, Τὰ Σωζόμενα, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, τ. Ι, σ. 336, μᾶς βεβαιώνει πὼς κατὰ τὸ 1201/2 δὲν ὑπῆρχαν πιά ἀπόγονοι τοῦ Ἀλέξιου Κ. 65· γι' αὐτὸ δὲ φαίνεται ὁ Δαβίδ νὰ ἀπόχτησε παιδιά.
4. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 66 καὶ 104, Βονη σ. 425 καὶ 460· Χωνιάτης, σ. 392. Πρβλ. Κ. Ἄμαντος, τ. Β', σ. 365· Κ. Παπαρηγόπουλος, Δ', β', σ. 167.
5. Χωνιάτης, σ. 386-87· Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 14 κεξ., Βονη σ. 376 κεξ.
6. βλ. Γενεαλογίαν μου, σ' 601, ὑ. 479.
7. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 56, Βονη σ. 415-16· Χωνιάτης, σ. 384-85.

της Εύδοκίας Κ. 80⁸, αδελφῆς τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81, στήν αὐλή τοῦ ὁποίου κατεῖχε τὰ ἀξιώματα τοῦ π ρ ω τ ο σ τ ρ ά τ ο ρ α⁹ καί τοῦ ἐ π ι τ ο ῦ κ ε ρ ά σ μ α τ ο ς¹⁰, πού κατάφυγε στό βασιλέα τῆς Σικελίας Γουλιέλμο ΙΙ¹¹. Αὐτός ὁ τελευταῖος νόμισε πῶς βρέθηκε ἡ κατάλληλη εὐκαιρία νά πραγματοποιηθῆ τό ὄνειρο τῶν προκατόχων του, ἡ κατάληψη τῆς ΚΠολης.

Ὁ Γουλιέλμος ΙΙ ἐτοίμασε γρήγορα στρατό καί στόλο μεγάλο, 80.000 πεζοῦς, πού ἀπ' αὐτούς 5000 ἦσαν ἰππότες, καί 200 πλοῖα¹², καί τοὺς ἔστειλε πάλι στό Δυρράχιο, ὅπως ἄλλοτε ὁ Ροβέρτος Γυσκάρδος καί ὁ Βοημοῦνδος. Ἀφοῦ ἀποβίβασε στρατό καί κατέλαβε τήν πόλη, ἔστειλε τό στόλο στή Θεσσαλονίκη¹³. Ὁ δ ο ὕ ξ τοῦ Δυρραχίου Ἰωάννης Βρανᾶς¹⁴ δέν πρόβαλε τήν ἀντίσταση πού ἐπρεπε, γιατί ἤθελε τήν καθαίρεση τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87, ἐνώ συγχρόνως φοβόταν μήν πέση στά χέρια του, καί ἄλλος ἀπεσταλμένος τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄), ἐκεῖνος ὁ γαμβρός του Ρωμανός, δεῦτερος σύζυγος τῆς κόρης του Μαρίας Κ. 163, δέν κοίταζε τήν ἄμυνα τῆς πόλης, ἀλλά πῶς νά ἐκμεταλλεῖται τοὺς Δυρραχιώτες καί νά πλουτίσῃ^{14a}.

Ὁ νορμανδικός στρατός ἀπ' τήν Ἡπειρο καί τή Μακεδονία προχώρησε στή Θεσσαλονίκη, ὅπου ἔφτασε στίς 6 τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1185, ἐνῶ ὁ στόλος ἀπ' τό Ἴόνιο παράπλευσε τήν Πελοπόννησο, μπήκε στό Αἰγαῖο, καί ἔφτασε στή Θεσσαλονίκη στίς 15 τοῦ Αὐγούστου¹⁵.

Πρὶν ἀκόμη φτάσῃ ὁ στόλος, καί ὁ στρατός ἀρχίσῃ τήν τακτική πολιορκία, μερικοὶ ἀπ' τοὺς στρατιῶτες τῆς Θεσσαλονίκης, θέλοντας, λέει ὁ Εὐστάθιος, νά δείξουν τῇ γενναιότητά τους, «γιατί ὁ δ ο ὕ ξ καί στρατηγός Δαβίδ Κ. φοβερὸς ἦτιν στό νά κοιμάται», ὄρμησαν ἔξω ἀπ' τό τεῖχος καί ἔπιασαν ἓνα Νορμανδό, πού ἀφοῦ τὸν ἐντυσαν μὲ λαμπρά στρατιωτικὰ φορέματα, ὄχι μὲ τὰ δικά του, τὸν διαπόμπευσαν διὰ μέσου τῆς πόλης, καί ὡς νά ἔπιασαν κάποιον πολὺ σπουδαῖο ἐχθρό, ὑπερηφανεύονταν καί καυχόνταν, καί ἀμέσως ὁ δ ο ὕ ξ καί στρατηγός Δαβίδ ἔστειλε ἀναφορά στὸν αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικο (α΄) 87 πῶς «τὰ πράματα πάνε πολὺ καλά».

Τὴν ἄλλη μέρα στάλθηκαν μερικοὶ καί ἔπιασαν δυὸ δυστυχημένα ἀλογάκια καί πήραν καί ἓνα σκούφο ἀπὸ κάποιον Νορμανδό στρατιῶτη πού πέτυχε νά τοὺς ξεφύγῃ. Καί ἀμέσως θρίαμβος μέσα στήν πόλη, καί τὰ ἀλογάκια

8. Βλ. προσωπογραφίαν Ἀνδρόνικου Κ. Βατ. 148, ὑ. 7.

9. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 20, Βονν σ. 382.

10. Χωνιάτης, σ. 384. Πρβλ. R. Guiland, EB 3 (1945), σ. 190.

11. Χωνιάτης, σ. 384· Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 58, Βονν σ. 418.

12. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 62-64, Βονν σ. 422.

13. Χωνιάτης, σ. 385· Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 64, Βονν σ. 423.

14. Γιά τοὺς Βρανάδες, βλ. προσωπογραφίαν Εὐδοκίας Κ. 130, ὑ. 27. Ὁ ἀνώτερω Ἰωάννης Βρανᾶς πιθανόν νά ἦταν ἓνας γιός τοῦ Δημήτριου Βρανᾶ, εἴτε τοῦ ἀδελφοῦ του Γεώργιου.

14a. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 64, Βονν σ. 423-24.

15. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 66, Βονν σ. 425.

βλέπονταν με περιέργεια και έκσταση, σάν νά ἦταν κάτι τὸ σπουδαῖο πού τὰ ἔπιασαν, καί ὁ σκούφος τοῦ στρατιώτη σηκώθηκε με ἓνα κοντάρι ψηλά ὡς σημαία, σάν ἓνα μεγάλο ἐπίτευγμα καί κατόρθωμα. Καί πάνω σ' αὐτὰ μιὰ δευτέρη ἀναφορά τοῦ *δοὺκα* Δαβίδ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα πὼς «πᾶμε πολὺ καλά στὸν πόλεμο με τοὺς Νορμανδούς».

Σὲ μιὰ συμπλοκή πού ἐπακολούθησε ἀνάμεσα σὲ Ἕλληνες καί Νορμανδούς, οἱ τελευταῖοι ὑποχώρησαν, γιὰ νά στείλῃ καί τρίτη ἀναφορά ὁ Δαβίδ στὸν Ἀνδρόνικο (α') 87 πὼς «με τὴ βασιλικὴ εὐχὴ καί εὐτυχία νικήσαμε καί στὸν τρίτο πόλεμο»¹⁶.

Καί ἤθελε μὲν ὁ κύρ Δαβίδ Κ. τίς τρεῖς αὐτὲς ψευτονικές νά περιλάβῃ σὲ μιὰ ἀναφορά, καθὼς λυποῦνταν τὰ ἐξόδα τῶν ἀποστολῶν με τὰ ταχυδρομικὰ ἄλογα –μαζὶ με ὅλα τ' ἄλλα ὁ κύρ Δαβίδ ἦταν καί πολὺ ταιγκούνης– ἀλλὰ ἡ ἀνάγκη νά ξεγελάῃ τὸν αὐτοκράτορα, τὸν ὑποχρέωνε σ' αὐτὲς τίς ἐκτακτὲς δαπάνες. «Γιατί ὁ Ἀνδρόνικος(α') 87 μισοῦσε τὸ Δαβίδ Κ., ὅπως καί τοὺς ἄλλους πού ἀνῆκαν σὴν ἀριστοκρατία, λέει ὁ Εὐστάθιος, κι αὐτὸς τοῦ ἀνταπόδιδε τὸ μίσος κατὰ τρόπο ἀνάλογο. Καί ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Δαβίδ ἔλεγε, φοβόταν κάθε μέρα καί πιὸ πολὺ, μήπως καί ἀπ' τὴν ΚΠολη πεταχτῆ κάποιος αὐτοκρατορικὸς ἀπεσταλμένος στὴ Θεσσαλονίκη, γιὰ νά τοῦ βγάλῃ τὰ μάτια»¹⁷.

Τὰ λάθη τοῦ Δαβίδ Κ. γιὰ τὴν ἄμυνα τῆς δευτέρας πόλης τῆς Αὐτοκρατορίας δὲν ἦσαν λίγα. «Αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ *δοὺξ* Δαβίδ ἄφησε νά φύγουν ἀπ' τὴν πόλη οἱ πιὸ πλούσιοι ἀπ' τοὺς κατοίκους τῆς καί οἱ πιὸ ἐμπειροπόλεμοι πού ἔπρεπε νά ἀποτελέσουν τὴ βάση τῆς ἄμυνας»¹⁸.

Ἄλλὰ εἶναι ἀλήθεια, πὼς παρὰ τὴν ἀλόγιστη αὐτὴ ἐγκατάλειψη, «οἱ Θεσσαλονικιώτες πού ἔμειναν ἔδειξαν μεγάλη προθυμία, λέει ὁ Εὐστάθιος, στὸν ἀγῶνα γιὰ τὴ σωτηρία τῆς πόλης, καί ὄχι μόνο οἱ ἄντρες ἀγωνίστηκαν με σθένος καί πάθος, ἀλλὰ καί αὐτὲς οἱ γυναῖκες, καί ἡ φρουρὰ ἔδωσε ἓνα ὑπέρτατο παράδειγμα καρτερίας καί ἀντρείουσύνης»¹⁹.

«Δὲν κυριεύτηκε, λέει ἀπ' τὴν ΚΠολη ὁ Χωνιάτης, ἡ Θεσσαλονίκη, ἀπ' τὴν ἀδιαφορία καί τὸ ἀπειροπόλεμο τῶν κατοίκων τῆς, ἀλλὰ ἀπ' τὴ χαιυνότητα καί ἀνικανότητα τοῦ στρατηγοῦ τῆς, τοῦ Δαβίδ τοῦ ἐκ Κομνηνῶν»^{19α}.

Ἐκτὸς ἀπ' τὴ γενναιότητα τῶν κατοίκων, τὰ τεῖχη τῆς Θεσσαλονίκης ἦσαν ἀσφαλισμένα καί ἀπ' τὴν ξηρὰ καί ἀπ' τὴ θάλασσα, ἐκτὸς ἀπὸ ἓνα μέρος στοῦ

16. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 68-70, Bonn σ. 427-28.

17. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 70, Bonn σ. 428.

18. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 76, Bonn σ. 434-35.

19. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 88-90, Bonn σ. 446-47.

19α. Χωνιάτης, σ. 386: ἐάλω αὐτὴ πολιορκία καί εἰσω μεθ' ἡμέρας δέχεται τὸν πολέμιον, οὐκ οὐκ διὰ τὸ τῶν ἔνδον ἀμυνομένων ἀπάλαμνόν τε καί ἀπειρόμαχον, τὴν δὲ μαλακίαν μᾶλλον τοῦ στρατηγούντος Δαβίδ τοῦ ἐκ Κομνηνῶν. Πρβλ. Κ. Παπαρρηγόπουλος, Δ', β', σ. 165.

λιμάνι, πού κι αυτό θά μπορούσε νά αποβῆ ἀπρόσβλητο²⁰, ἂν δὲν παραμελοῦνταν ἀπ' τὸν ἀνάξιο διοικητή, τὸν Δαβίδ Κ., ἔτσι πού «οἱ πῖό ζῶηροὶ ἀπ' τοὺς κατοικοὺς νά τοῦ τὰ ψάλουν γιά τὰ καλὰ καὶ νά τὸν ἀναθεματίσουν»^{20α}.

Κοντὰ σ' αὐτὰ, οὔτε ἀπέξω ἐγκαταλείφθηκε ἡ πόλη ἀβοήθητη. Ὁ Ἰωάννης Μαυροζώμης, καθὼς ἐρχόταν μὲ στρατὸ ἀπ' τὴν Πελοπόννησο, παράμεινε στὴ Θεσσαλονίκη, καὶ πολλὲς καὶ καλὲς συμβουλὲς ἔδωσε στὸ Δαβίδ. Ὁ Μαυροζώμης δὲν εἶχε διαταγὴ νά μείνῃ στὴ Θεσσαλονίκη, πήγαινε ἀλλοῦ, ἴσως στὴν ΚΠολη· φοβήθηκε ὅμως μὴν πάθῃ κανένα κακὸ ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο (α') 87 –τέτοια τρομοκρατία ἐνέπνεε καὶ τέτοια παραλυσιὰ ἔφερε στὸ Κράτος ἢ κακοβουλίᾳ τοῦ αὐτοκράτορα– πού προτίμησε νά μῆ στὴν πολιορκούμενη πόλη²¹. Καθὼς ὅμως εἶδε πὼς δὲν ὑπῆρχε καμιὰ ἐλπίδα γιά νά σωθῆ, πήγε, καθὼς φαίνεται, μὲ τὸ μέρος τοῦ ἐχτροῦ· τοῦλ. κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς ἄλωσης τῆς πόλης τὸν βλέπομε νά ἀναστρέφεται φιλικὰ μὲ ἓνα σύμμαχο τῶν Νορμανδῶν, τὸν πειρατὴ Σιφάντο²².---

Ἐκτὸς ἀπ' τὴν ἀνωτέρω ἐξωτερικὴ βοήθεια, καὶ ὁ Ἀνδρόνικος (α') Κ. 87, καθὼς σὲ λίγο ἔπαυσε νά πιστεῦῃ στὰ νικηφόρα ἀγγέλματα τοῦ Δαβίδ Κ., ἔστειλε διάφορα σώματα κάτω ἀπ' τὴν ἀρχηγία τοῦ **δ ο μ ε σ τ ι κ ο υ** τῆς Ἀνατολῆς Ἀλέξιου Γίδου²³, τοῦ **χ α ρ τ ο υ λ ἄ ρ ι ο υ** Θεόδωρου Χοῦμνου²⁴, τοῦ Ἀνδρόνικου Παλ. Κομν. Δούκα²⁵, τοῦ Μανουὴλ Καμύτζη Κομν. Δούκα Ἁγγ. 175²⁶, γιοῦ τῆς Μαρίας Ἁγγ. Κομν. 91, τοῦ γιοῦ καὶ συμβασιλέα τοῦ Ἰωάννη Κ. 162, τοῦ καὶ Καλοῖωάννη λεγόμενου²⁷, καὶ τοῦ ἀφοσιωμένου στὸν αὐτοκράτορα εὐνοῦχου Νικηφόρου πού ἔφερε τὸν τίτλο τοῦ **π α ρ α κ ο ι μ ῶ μ ε ν ο υ**²⁸. Αὐτὸς ὁ τελευταῖος ἔστειλε ἓνα γράμμα στὸ Δαβίδ πὼς ἐρχεται μὲ ἀναριθμητὴ στρατιὰ καὶ πὼς αὐτὸ καὶ μόνο φοβάται, μῆπως οἱ Νορμανδοὶ, καθὼς μάθουν τὸν κίνδυνο πού κρέμεται ἀπὸ πάνω τους, φύγουν, κ' ἔτσι αὐτὸς δὲν κατορθώσῃ νά τοὺς πιάσῃ²⁹.

Ἐνας ἀπ' τοὺς ἀνωτέρω στρατηγούς, ὁ Θεόδωρος Χοῦμνος, ἔπεσε μὲ

20. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 74, Βονν σ. 432.

20α. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 94, Βονν σ. 452· καὶ ὅτι τοῦ τείχους ὑπονομευομένου κατημέλησεν ὁ Δαυῖδ, εἰς ὅσον καὶ ἀνάθεμα πρὸς τῶν θερμότερων καταμάλ्लεσθαι.

21. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 88, Βονν σ. 445.

22. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 106, Βονν σ. 463.

23. Γιά τὸν Ἀλέξιον Γίδον, βλ. Εὐστάθιον, Κυρ. σ. 72, Βονν σ. 430· τὸ βαπτιστικὸ τοῦ ὀνομα μᾶς δίνει ὁ Χωνιάτης, σ. 587, 526-27.

24. Γιά τὸν Θεόδωρον Χοῦμνον, βλ. Εὐστάθιον, Κυρ. σ. 72, Βονν σ. 430, καὶ Χωνιάτην, σ. 412· τὸ βαπτιστικὸ τοῦ ὀνομα μᾶς δίνει ὁ Χωνιάτης, σ. 355.

25. Χωνιάτης, σ. 412· Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 72, Βονν σ. 430· Zacos-Vegliery, ἀριθ. 2747, σ. 1558-59.

26. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 72, Βονν σ. 430.

27. Χωνιάτης, σ. 412· Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 130, Βονν σ. 485.

28. Χωνιάτης, σ. 412· Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 72, Βονν σ. 430.

29. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 72, Βονν σ. 431.

τόλη και γενναιότητα έναντι των πολιορκητών και τους έφερε σε τέτοια άμηχανία, που αυτοί αργότερα όμολογούσαν πως αν την ώρα εκείνη που έπεσε πάνω τους ο Χούμνος, όρμούσαν συγχρόνως και οι πολεμιστές της Θεσσαλονίκης, θά είχαν κυριεύσει όλες τις πολιορκητικές μηχανές τους, όλο τό στρατόπεδό τους, και θά έκαναν μεγάλες ζημιές και στα πλοία. Άλλά ο Δαβίδ αντί να κάνει αυτό, ανέβηκε σ' ένα ύψωμα της πόλης και από κει πανηγυρικά καμάρωνε τή μάχη που γινόταν, με τέτοια άναμελιά που προκάλεσε τις ειρωνείες των γυναικών και τις διαμαρτυρίες τους, γιατί έβγαλε αυτές απ' τό ασφαλισμένο εκείνο μέρος για να ανέβη ο ίδιος και να πάρη θέση γυναίκας· αλλά και οι ειρωνείες των γυναικών δεν τον έκαναν να σκεφτή κάτι τό πιο άντρικό³⁰.

Καθώς ο Άνδρόνικος (α') 87 είχε πειστή πιά όλοτελα για την άνικανότητα του Δαβίδ Κ. 112, και άκόμη πως τον ξεγελάει και ενεργεί σαν να ήθελε να βοηθήση τους Νορμανδούς³¹, πρόσταξε τή σύλληψη και τή φυλάκιση στην ΚΠολη, όπου έμεναν, της μητέρας του Δαβίδ, της Κατάης της Γεωργίας, και του αδελφού του Άνδρόνικου Κ. 113, «αν και αυτοί σε τίποτε, όπως λέει ο Ευστάθιος, δεν έφταιξαν»³².

Και άκόμη, ο Άνδρόνικος (α') έδωσε οδηγίες στον άφοσιωμένο του εύνουχο παρακοιμώμενο Νικηφόρο, όχι μόνο να βοηθήση στην άμυνα της Θεσσαλονίκης, αλλά και να πετύχη με κατάλληλο τρόπο να έξοντώση τό Δαβίδ Κ. και να τον άντικαταστήση ο ίδιος στο άξιωμά του. Ο Δαβίδ όμως μυρίστηκε τά πράματα και συντόμευσε τό χρόνο της άλωσης της πόλης!, κ' έτσι «ξέφυγε τον άγκυλοχείλη Άνδρόνικο (α'), καθώς ο ίδιος έγινε ένας Άνδρόνικος έναντιόν εκείνου του γ α μ ψ ο ν ύ χ η» (του Άνδρόνικου α' δηλ.)³³.

«Τό βράδυ ήλθε ο παρακοιμώμενος, λέει ο Ευστάθιος, και τό πρωϊ καταστραφήκαμε, γιατί έτσι έφτιαξε τά πράματα ο Δαβίδ, που για να μη δη μέσα στην πόλη αυτόν που φοβόταν, δηλ. τον Νικηφόρο, μάς άφησε χωρίς την απέξω στρατιωτική βοήθεια, αυτή του Νικηφόρου· προτίμησε να μη σωθοϋμε έμεις και ή πόλη, για να μην πάθη ο ίδιος τό κακό που τον περιμενε, αν σωζόταν ή πόλη»^{33α}.

«Καθώς ο Δαβίδ Κ. κυνηγιόταν απ' τό θεϊο του βασιλέα Άνδρόνικο (α') Κ. 87³⁴, μηχανευόταν τό καθετι για να μην πέση στα χέρια του, και καθόλου δεν τον έμελε για την ώραία Θεσσαλονίκη», συμπληρώνει ο Ευστάθιος· «για ένα πράμα μόνο τον έμελε, να σωθ ή ο ίδιος, και μετά απ' αυτό ως χανόταν ο

30. Ευστάθιος, Κυρ. σ. 86, Bonn σ. 443-44.

31. Κ. Άμαντος, Β', σ. 365.

32. Ευστάθιος, Κυρ. σ. 72, Bonn σ. 430: 'Εάλωσαν γάρ δι' αυτόν ως επί θανάτω εκεί και ή τούτου μήτηρ και ο αδελφός, ουδέν αυτοί άμαρτόντες. Χωνιάτης, σ. 415.

33. Ευστάθιος, Κυρ. σ. 80, Bonn σ. 438-39.

33α. Ευστάθιος, Κυρ. σ. 80-82, Bonn σ. 439.

κόσμος ὅλος»³⁵.

Ήταν πραγματικά ἐλεεινός ὁ Δαβίδ Κ., ἕνας ἀπ' τοὺς χειρότερος ἀπὸ ὄσους σκιαγραφοῦμε σ' αὐτὴ τῆ Γενεαλογία.

Παραπονοῦνταν οἱ στρατιωτικοὶ πῶς τὰ πετροβόλα ὄργανα τῆς πόλης δὲν μπορούσαν νὰ ἀνταγωνιστοῦν ἐκεῖνα τοῦ ἐχτροῦ, καὶ ὁ Δαβίδ ὁ ἀ π ὁ Κ ο μ ν η ῶ ν, ἀντὶ νὰ φροντίσῃ νὰ διορθωθῇ τὸ πρᾶμα, «καὶ τί νὰ κάνω;» ξερά ἀπαντοῦσε, ἀπὸ «ἀδιαφορία, ἀναμελιά, πονηρία καὶ κρυψίνοια».

Ἄκουγε πῶς τὸ τεῖχος ποῦ ἦταν πρὸς τὸ λιμάνι κινδυνεύει νὰ καταληφτῇ ἀπ' τοὺς Νορμανδοὺς καὶ ἀπαντοῦσε, μὲ μιὰ αἰσχρολογία ποῦ ἀναφερόταν στὶς μητέρες τῶν ἐχτρῶν, «ὡς ἕνας κοινὸς αἰσχρολόγος τοῦ ὑποκόσμου».

Οἱ ἄντρες ποῦ μάχονταν πάνω στὰ τεῖχη τοῦ ζητοῦσαν βέλη, καὶ κείνος «καὶ ποῦ νὰ τὰ εὔρω;» ψιθύριζε, καὶ δὲν ἔδινε τίποτε, καὶ πάνω σ' αὐτὰ ἡ πόλη ἀπόκαμνε καὶ ἐπεφτε.

Ἔσπαζε πετροβόλος μηχανὴ καὶ ζητοῦσαν ξύλο γιὰ νὰ τὴν ἐπισκευάσουν, κι αὐτὸς «καὶ ποῦ νὰ ὑπάρχῃ τέτοιο πρᾶμα;» παραμιλώντας ἀποκρινόταν.

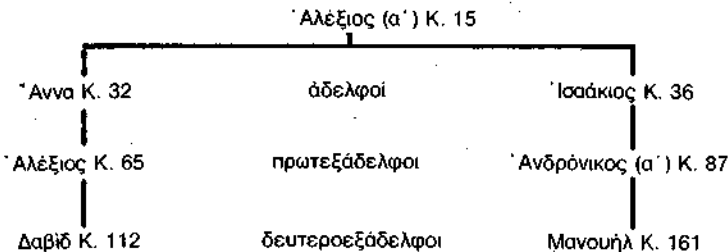
Ἄν κάποιος ἄλλος ἢ ἄλλοι κάτι ἀπαραίτητο γιὰ τὴν ἀμυνα ζητοῦσαν, δέχονταν ἀπ' τὸν ἀνάξιο κυβερνήτη ἀπειλὲς πῶς θὰ μαστιγωθοῦν ἢ θὰ τυφλωθοῦν ἢ θὰ παλουκωθοῦν, ἂν δὲν παύσουν νὰ μιλοῦν καὶ νὰ ζητοῦν.

Καὶ ἕνας πολίτης τῆς μεσαιᾶς τάξης, πολεμιστῆς, χτυπήθηκε στὸ κεφάλι καὶ στὸ πρόσωπο, γιατί εἶχε τὴν τόλμη νὰ ἐπικρίνῃ τὴ στρατηγικὴ τακτικὴ τοῦ δ ο υ κ ὸ ς Δαβίδ³⁶.

Ἐνῶ εἶχε καθήκον νὰ προμηθεύσῃ τὴν πόλη ἀπὸ σᾶρι, ὁλότελα τὸ παραμέλησε, φροντίζοντας μόνο νὰ συνάξῃ ἄφθονο γιὰ τὸν ἑαυτοῦ καὶ τοὺς ἀκολουθοῦς του –ποῦ ἀπ' αὐτὸ τίποτε στὸ τέλος ὁ ἄθλιος δὲν ὠφελήθηκε– ἐνῶ ὁ λαὸς χτυπήθηκε ἀπὸ τέτοιο λιμό, ποῦ κινδύνευσαν νὰ φαγωθοῦν ἀνάμεσά τους, ἂν δὲν ἐρχόταν τόσο γρήγορα ἡ νίκη τῶν Νορμανδῶν³⁷.

Ἀλλὰ συνέβη καὶ ἔλλειψη νεροῦ τρομερῆ. Ἡ δεξαμενὴ τῆς ἀκρόπολης ποῦ ἀπὸ πόλυν καιρὸ δὲ λειτουργοῦσε, εἶχε ἀνάγκη ἐπισκευῆς. Καὶ ἡ ἐπι-

34.

35. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 82, Βονν σ. 439.

36. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 74-76, Βονν σ. 433-34.

37. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 76, Βονν σ. 434.

σκευή έγινε κατά τρόπο εξαιρετο από ένα όχι άσημο πολεμιστή, τον Λέοντα Μαζιδαν, που παρατήρησε πως ήταν ανάγκη να μη μπη μερικές μέρες νερό στη δεξαμενή για να στεγνώση ή τίτανος (= ο γύψος). Ο Δαβίδ όμως πρόσταξε να τρέξη το νερό την ίδια μέρα μέσα στο σκεύος. Το έμαθε ο Μαζιδας και έτρεξε να παρατηρήσει στο δούκα πως άδικα έγινε η επίσκευή, γιατί καθώς ή τίτανος θα αναλυθή, ή δεξαμενή μόλις γεμίζεται θα άδειάζη. Άλλα ο Δαβίδ επέμεινε και ή άκρόπολη έμεινε χωρίς νερό, κ' έτσι χάθηκε ή τελευταία έλπίδα που είχαν οι κάτοικοι να σωθούν σ' αυτή, όταν θα κυριευόταν ή κάτω πόλη³⁸.

Οι μέρες τής πολιορκίας περνούσαν και σέ όλο αυτό το διάστημα, και κατά την άκμή άκόμη του πολέμου που διεξάγονταν, κανείς ποτέ δέν είδε τον κυβερνήτη και δούκα και στρατηγό Δαβίδ Κ. 112 μέ όπλα στο χέρι και πάνω σέ άλογο να τρέχη και να πολεμάη και να έμπνέη τούς πολεμιστές. Αντί για άλογο μεταχειριζόταν ένα μουλάρι και φορούσε βράκα και πέδιλα του τελευταίου συρμού. Σκέπαζε το κεφάλι κατά τον τρόπο των Γεωργιανών (Ίβήρων) με ένα έκλεπτυσμένο κόκκινο καπέλο, δώρο ίσως των βασιλικών συγγενών του τής Γεωργίας (Ίβηρίας). Αυτό το καπέλο το κατασκεύαζαν οι Γεωργιανοί και του είχαν δώσει μιá ειδική όνομασία. Ήταν ένα καπέλο με πολλές πτυχές, μαζεμένο κατά την υπόλοιπη περίθεση, και κατά το πρόσωπο ξανοιγόταν για να το προφυλάη άρκετά άπ' τις άχτίδες του ήλιου. «Άρεσε αυτό το καπέλο στο Δαβίδ, λέει ο Ευστάθιος, γιατί δέν τον έδειχνε ως στρατιώτη και πολεμιστή, αλλά ως ένα κομψευόμενο άριστοκράτη που δέν ήθελε να τον κάψη ο ήλιος».

Κάποτε ο κύρ Δαβίδ Κ., καθώς βρισκόταν στην άκρόπολη, έρριξε ένα βέλος και μιá πέτρα από σφενδόνη, και προκάλεσε τá γέλοια και τις είρωνειες των παρισταμένων.

Καθώς πάλι μέσα άπ' τά τείχη καθόταν κάτω άπό κάποια σκιά, και έβλεπε τούς Νορμανδούς να ρίχνουν τά βέλη τους, συνήθιζε να λέη: «Πραγματικά, καλέ μου φίλε, δέν είναι καλά πράματα αυτά»³⁹.

Τέτοιος άνθρωπος που ήταν, έχτρός του πολέμου και φίλος άς ποΰμε τής είρήνης, επέτρεπε στους άλλους να κάνουν το καθήκον τους στον πόλεμο και μάλιστα σέ πόλεμο άμυντικό;⁴⁰

Ρωτάει ο Ευστάθιος, ο μητροπολίτης Θεσσαλονίκης, αυτόπτης τής πολιορκίας, «ό πολός στο λόγο και την άρετή παντού διαβοημένος», κατά το Χωνιάτη⁴¹, «το κλέος των ποιμεναρχών», κατά τον Έφραιμ⁴², και δίδει ο ίδιος (ο Ευστάθιος) και την άπάντηση: «Όυτε ο ίδιος (ο Δαβίδ) ήθελε να είναι

38. Ευστάθιος, Κυρ. σ. 76-78, Bonn σ. 435-36.

39. Ευστάθιος, Κυρ. σ. 82, Bonn σ. 439-40.

40. Ευστάθιος, Κυρ. σ. 84, Bonn σ. 441.

41. Χωνιάτης, σ. 399.

42. Έφραιμς, σ. 200, στίχ. 4790.

δραστήριος στὸν πόλεμο, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους μὲ τὴ βία ἐμπόδιζε νὰ πολεμοῦν»⁴³.

Καὶ βλέπομε αὐτὸν τὸν Δαβίδ Κ. νὰ χαριτολογῇ πάνω στὶς πιὸ τραγικὲς στιγμὲς, πάνω στὴν ἀγωνία τῶν ἀνθρώπων ποὺ κυβερνοῦσε, πάνω στὸ ἀγχος τῶν πολεμιστῶν ποὺ ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή περιμέναν νὰ μποῦν στὴ Θεσσαλονίκη οἱ Νορμανδοὶ καὶ νὰ τοὺς σφάξουν.

“Ὅταν κάποια μεγάλη μηχανὴ τοῦ ἐχτροῦ ἔρριχνε μουγγρίζοντας ὀγκώδεις πέτρες ποὺ ἔκαναν ἐρείπια τὶς ἐπάλλξεις καὶ τὰ τεῖχη ἀπογύμνωναν ἀπ’ τοὺς φύλακες, ὁ Δαβίδ Κ., καθὼς μακριὰ ἀπ’ τὸν κίνδυνο στεκόταν, ἔλεγε ἀτάραχα: «ἀκουε τὴ γρηά»⁴⁴.

“Ὅταν ἦλθαν νὰ τοῦ ἀναγγελοῦν πὼς τὸ τεῖχος τρυπιέται ἀπέξω, «τρυπή-στέ το καὶ σεῖς ἀπὸ μέσα», ἦταν ἡ ἀπάντησή-του.

Καὶ ἀφοῦ χασμουριόταν, καθόταν ἄπραγος καὶ ἀποχαυνωμένος.

Καὶ ἂν τοῦ ἔλεγαν πὼς τὸ τεῖχος χτυπιέται μὲ τεράστιες πέτρες, δὲ δίσταζε νὰ ἀπαντήσῃ: «χτυπήστε το καὶ σεῖς μὲ μεγάλες πέτρες ἀπὸ μέσα».

«ὦ παιγνία, ξεφωνίζει ὁ Εὐστάθιος, ποὺ μὲ αὐτὰ ἐμεῖς σφαζόμεστε, καὶ αὐτός, ὁ Δαβίδ Κ., ξέφευγε τὴν τιμωρία τοῦ δ ὕ σ ν ο υ αὐτοκράτορα»⁴⁵.

Καὶ πολὺ σωστὰ καταλήγει ὁ Εὐστάθιος νὰ πῇ πὼς «ἂν καὶ ρητὲς συνθηκὲς ἀνάμεσα στὸ Δαβίδ Κ. καὶ τοὺς Νορμανδοὺς γιὰ προδοσία δὲν ὑπῆρξαν, ἀλλὰ ὅμως ἡ τόση γιὰ τὴν ἄμυνα τῆς πόλης ἀμέλεια ἢ καλύτερα κακοβουλία, καὶ ἡ εὐχή ποὺ κατὰ διαλείμματα διατύπωνε νὰ συντομευτῇ ὁ χρόνος τῆς ἄλωσης τῆς πόλης ἀπ’ τοὺς Νορμανδοὺς γιὰ νὰ διαφύγῃ τὴν τιμωρία τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87, ἀκολουθώντας ὅποιαδήποτε ἄλλη τύχη, εἶναι τόσο πολὺ μὲ τὴν προδοσία συγγενικό, ποὺ δύσκολα μποροῦν μὲ ἄλλο ὄνομα νὰ στιγματιστοῦν»⁴⁶.

Ἄν καὶ δὲν ἔλειψε καὶ ἡ κατηγορία πὼς ἦταν ἓνας πραγματικὸς προδότης καὶ πράκτορας τῶν Νορμανδῶν⁴⁷.

Ὁ Εὐστάθιος πλάθει τὸ ρῆμα δ α υ ἱ δ ἰ ζ ω γιὰ νὰ χαρακτηρίσῃ τοὺς λίγους ὀπαδοὺς τοῦ Δαβίδ, τοὺς δ α υ ἱ δ ἰ ζ ο ν τ ε ς⁴⁸, καὶ ἀλλοῦ λέει πὼς ὁ Δαβίδ Κ. ἐξαχρεῖωσε τὸ ὄνομα Δαβίδ, ποὺ ἔφερε ὁ προφητάνακτας⁴⁹.

Στὶς ἀρχὲς ποὺ ὁ Δαβίδ Κ. διορίστηκε δ ο ὕ ξ Θεσσαλονίκης εἶχε φιλικὲς σχέσεις μὲ τὸν ἀρχιεπίσκοπο τῆς πόλης Εὐστάθιο. Αὐτὸς ὁ τελευταῖος εὐλογοῦσε τὰ ἔργα του καὶ τὸν ὑπεράσπιζε στοὺς πολίτες ποὺ εἶχαν

43. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 84, Bonn σ. 441.

44. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 98, Bonn σ. 455.

45. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 96, Bonn σ. 453-54.

46. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 74 καὶ 78, Bonn σ. 433 καὶ 436-37.

47. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 74, Bonn σ. 433: Δίχα γὰρ συνθεσιῶν ἐπὶ ρητοῖς καὶ μηνύσεων γνωρίμων, ἃ δὴ καὶ αὐτὰ πολλοὶ κατηγοροῦσιν ἐκείνου, τάλλα πάντα προδοτικῶς εἶχεν ὁ ἀνήρ.

48. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 90, Bonn σ. 447.

49. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 12, Bonn σ. 375.

παράπονα εναντίον του, και ο Δαβίδ ανταπόδιδε αυτά τὰ αίσθήματα και τὸ βλέμμα του και τὸ νεῦμα του ἔστρεφε πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπο και τὸν συμβουλευόταν στὸ τί πρέπει νὰ κάνει⁵⁰.

« Ἄλλα τώρα τί νὰ πῶ γι' αὐτόν; » ρωτᾷ ὁ Εὐστάθιος, « πού ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ζημίωσε στὶς περιουσίες τους, μύριους δὲ και στὴ ζωή; »⁵¹ « Κάποτε ἦταν ἄξιος τῆς φιλίας μου, τώρα ὅμως εἶναι ἄξιος παγκόσμιου μίσους »⁵².

Τέτοιος λοιπὸν καθὼς ἦταν ὁ δ ο ὕ ξ Θεσσαλονίκης Δαβίδ Κ., εὐκόλα μπορούμε νὰ καταλάβωμε πῶς ἡ πόλη δὲν μπόρεσε νὰ ἀντέξῃ πιὸ πολλές ἀπὸ ἑννιά μέρες⁵³ (15-24 τοῦ Αὐγούστου 1185).

« Τέτοια ἦταν, λέει ὁ Εὐστάθιος, ἡ κ ε φ α λ ῆ τῆς πόλης, δηλ. ὁ δ ο ὕ ξ Δαβίδ Κ. Ὅσο γιὰ τὸ ὑπόλοιπο σῶμα (= πολεμιστὲς και κατοίκους) ἦσαν ἀνθρώποι λογιῆς-λογιῆς. Ξένοι πού ἐπιστρατεύτηκαν νὰ βοηθήσουν, Ἄλανοι και Γεωργιανοί – και ἐδῶ βλέπομε συμπατριῶτες τῆς μητέρας τοῦ Δαβίδ, τῆς Κατάης τῆς Γεωργίας, νὰ βρίσκωνται στὸ πλευρὸ τοῦ Δαβίδ – ἔκαναν κατὰ κάποιον τρόπο τὸ πολεμικὸ τους καθῆκον.

Οἱ ἐντόπιοι Θεσσαλονικιώτες κράτησαν μιὰ γνήσια φιλοπατρία, ἀλλὰ δὲν ἦσαν πολλοί· οἱ πιὸ πολλοὶ εἶχαν φύγει και μάλιστα οἱ χειροδύναμοι και ἄξιοι νὰ πολεμήσουν και πού μπορούσαν και τὸν Δαβίδ Κ. νὰ ἐλέγξουν και στὴ σωτηρία τῆς πόλης νὰ συντελέσουν. Αὐτοὶ πού παράμειναν στὴν πόλη, δὲν ἦσαν ἀνθρώποι ἀπλοὶ και νοικοκυραῖοι, ἀλλὰ θεριά μονάχα. Ἦσαν στ' ἀλήθεια ἀσυγκράτητοι στὸν ἔρωτά τους γιὰ τὴν πατρίδα και γιὰ τὴν πόλη τους, ἄντρες κατορθωμάτων, γεμάτοι ἀντρείσυνη, πνέοντας ἀλκή, πλασμένοι μὲ ρωμαλεότητα, διψασμένοι γιὰ πόλεμο, πεινασμένοι γιὰ ἐχθρικές βαρβαρικές σάρκες, και γενικά, μπορούμε νὰ ποῦμε, ἄντρες ἀρειμάνιο »⁵⁴.

« Και ὄχι μόνο οἱ ἄντρες, λέει ὁ Εὐστάθιος, ἀλλὰ και οἱ γυναῖκες πῆραν μέρος στὴν ἄμυνα μὲ ἀληθινὴ μανία. Και πέτρες κουβαλοῦσαν γιὰ τίς πετροβόλες μηχανές και γιὰ τίς σφενδόνες, και νερὸ ἔφερναν και ὅ,τι ἄλλο μπορούσαν ἔκαναν. Και ἦταν γενικὴ ἡ συμμετοχὴ τοῦ γυναικείου κόσμου, και γρη῏ς και κορίτσια, χωρὶς καμιὰ διάκριση. Και πολλές ἐξοπλίζονταν και ντύνονταν σὰν στρατιωτίνες μὲ ὄπλισμούς διάφορους, μὲ θώρακες, μὲ περικεφαλαῖες, γιὰ νὰ ἔχουν ἐμφάνιση σὰν στρατιωτίνες, και πέτρες μεγάλες μὲ τὰ χέρια τους ἔρριχναν, και στὰ τείχη ἀνέβαιναν γιὰ νὰ βάλουν κατὰ τῶν ἐχτρῶν, ἔτσι πού νὰ θυμίζουν τὴν ἱστορία τῶν Ἀμαζόνων ».

« Και μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ, βλέποντας τὸ Δαβίδ Κ. και τοὺς δ α υ ἱ τ ι κ ο ὕ ξ – και αὐτοὶ ἦσαν ἐκεῖνοι πού κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο μὲ τὸ Δαβίδ ἀντιμετώπιζαν

50. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 12, Bonn σ. 375.

51. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 14, Bonn σ. 377.

52. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 16, Bonn σ. 379.

53. Κ. Παπαρρηγόπουλος, Δ', β', σ. 167.

54. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 88, Bonn σ. 446. Πρβλ. Κ. Ἀμαντος, Β', σ. 365, ὕ. 2.

τὴν κατάσταση, κακὰ καὶ προδοτικά, καὶ ποῦ σάν κόρακες ἔκρωζαν κρᾶ-κρᾶ, καθὼς σάν κόλακες ἐπαινοῦσαν καθετὶ ποῦ εὐφραине τὸ Δαβίδ, καὶ ποῦ φούσκωναν καὶ φυσοῦσαν μὲ ὑπεροψία καὶ μεγαλείου ἐπίδειξη- βλέποντας λοιπὸν αὐτούς, μποροῦσε κανεὶς νὰ πῆ πὼς οἱ μὲν ἄντρες ἔγιναν γυναῖκες (= οἱ δ α υ ἰ δ ἴ ζ ο ν τ ε ς), οἱ δὲ γυναῖκες ἔγιναν ἄντρες»⁵⁵. Δὲν ἔλειψαν καὶ οἱ καθαροὶ προδότες, ποῦ κατὰ τὴν ὥρα τῆς ἄλωσης ἐκδηλώθηκαν, ὅπως οἱ ἀδελφοὶ Χουναβίτες, αὐτὰ τὰ φίδια, «ἔχιδνες ποῦ κατὰ τρωγαν τὴ Θεσσαλονίκη στὴν τραγικὴ τῆς ὥρα», ὁ ἄλλοτε παλληκαρὰς γέρο-Μανουήλ Ἀβούδιμος, ποῦ κάποιοι Γερμανοὶ τοῦ ἔκοψαν τὸ χέρι καὶ ἀνάκοψαν τὴν κακοποιό του δράση, καὶ ὁ Θεοφάνης Προβατάς, ποῦ παραμονὲς τῆς ἄλωσης μπῆκε στὴν πόλη, τάχα νὰ βοηθήσῃ, ἐνῶ ἦταν ἓνα ὄργανο τῶν Νορμανδῶν, μισθωμένο ἀκόμη ἀπ' τὸ Δυρράχιο⁵⁶.

Ξέχωρα ὅμως ἀπ' τοὺς δ α υ ἰ τ ι κ ο ῦ ς καὶ τοὺς ἀπεχθεῖς προδότες, «τέτοιο συντονισμό στὴ μάχη καὶ τέτοια ἀντοχή, εἶχαν στὸ γενικό τους οἱ Θεσσαλονικιώτες, ποῦ μάχονταν, χωρὶς διακοπὴ καὶ χωρὶς καμιά ἀνάπαυση, μέρα καὶ νύχτα. Πολεμοῦσαν καὶ κρατοῦσαν τὶς θέσεις τους στὰ τεῖχη π α ν η μέ ρ ι ο ι καὶ π α ν ν ῦ χ ι ο ι. Καὶ αὐτὸ εἶναι ποῦ ἐβλάψε ὄχι λίγο τὴν πόλη, γιὰτὶ οἱ ἴδιοι χωρὶς νὰ ἀλλάζονται, ἔμειναν στὶς θέσεις τους σὲ ὅλο τὸ διάστημα τῆς πολιορκίας· καὶ ἦταν φυσικό, ποῦ στὸ τέλος ἀπόκαμαν, παραλυμένοι καὶ στὸ σῶμα καὶ στὴν ψυχὴ»⁵⁶.

«Καὶ κατὰ τὴ νύχτα τῆς 23ης πρὸς τὴν 24η τοῦ Αὐγούστου (τοῦ 1185), μετὰ τὴν ὁποία ὁ ἥλιος ἔλαμψε, λέει ὁ Εὐστάθιος, γιὰ τὴ δυστυχία μας καὶ τὴν καταστροφὴ μας, τὸ ἀνατολικὸ τεῖχος τῆς πόλης ἔμεινε χωρὶς φύλακες καὶ ἀμύντορες, ὄχι μόνον γιὰτὶ αὐτοὶ εἶχαν ἐξαντληθῆ καὶ παραλύσει, ἀλλὰ καὶ γιὰτὶ ὅλους τοὺς κυριεῦσε μιά πρόληψη πὼς τὴν ἐπομένη ἢ πόλη θὰ κυριευτῆ ἀπ' τὸν ἐχτρώ»⁵⁷.

Κοντὰ σὲ ὅλες αὐτὲς τὶς ἀναποδιές, ἡ ἱστορία μᾶς διάσωσε μὲ τὰ ὀνόματά τους καὶ ὀρισμένους γενναίους πολεμιστὲς, ὅπως τὸν Λέοντα Κουταλᾶν κατὰ τὴν ἄμυνα τῶν τειχῶν⁵⁸, καὶ τὸν Λέοντα Ἀγιοσευφημίτην, ἓνα ἀπλὸν σταυλίτη⁵⁹, ποῦ βλέποντας σὲ ποιά ἐλεεινὴ κατάσταση ἔφερε τὰ πράματα ὁ Δαβίδ, καὶ μὴ ξέροντας τί νὰ κάνῃ, «ὀρκίστηκε νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν πόλη ποῦ ἔπεφτε μέχρι τὴν τελευταία στιγμή», καὶ κατάκρινε ἐκείνους ποῦ δὲν εἶχαν τὴν τόλμη καὶ τὸ σθένος νὰ ἐλέγξουν, ἢ νὰ ποῦν τοῦλ. κάτι γιὰ τὸ φ ο β ε ρ ὸ Δαβίδ, ποῦ «γιὰ τὴν κοινὴ τους δυστυχία ἔτυχε νὰ εἶναι κυβερνήτης τῆς

55. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 90, Βονν σ. 447.

55α. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 92, Βονν σ. 449-50.

56. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 90, Βονν σ. 448.

57. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 90-92, Βονν σ. 448.

58. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 102, Βονν σ. 459.

59. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 94, Βονν σ. 450: ἵππων ἀγαθὸς μελητής.

πόλης τους»⁶⁰.

Πρέπει επίσης να αναφέρω τὸν τολμηρὸ Βασίλειο Τζύσκο⁶¹ καὶ ἀκόμη τὸν Βολέαν, ποῦ «ἀσπάστηκε τὴ μητέρα γῆ» (= σκοτώθηκε), ἀφοῦ σκότωσε γύρω στοὺς τριάντα Νορμανδοὺς, τοὺς πρὸ πολλοὺς μὲ τὰ ὄπλα του, καὶ στὸ τέλος, ἀφοῦ αὐτὰ ἔσπασαν, «καὶ μὲ ἀξίνη». «Αἶσχος καὶ αὐτὸ γιὰ τὸν Δαβίδ Κ., λέει ὁ Εὐστάθιος, ποῦ ὀρκίστηκε νὰ μὴ φύγη ἀπ' τὴν πόλη καὶ στὴν κρίσιμη στιγμή νὰ σκοτωθῆ μὲ τὸ ἴδιο του τὸ ξίφος, ἐνῶ αὐτὸς στὴν τραγικὴ ὥρα τῆς ἄλωσης κοίταξε πῶς νὰ σωθῆ»⁶².

Τὸ σύνθημα τῆς ὀχι ἀσύνταχτης φυγῆς δὲν τὸ ἔδωσε ἄλλος ἀπ' τὸν κορυφαῖο στρατηγὸ Δαβίδ Κ.⁶³ Καθὼς τὸ τεῖχος τῆς πόλης στὸ ἀνατολικὸ τμήμα τοῦ λιμένα, κοντὰ στὸν πύργο τοῦ Χαμαιδράκοντα, ἔπεσε ἀπ' τὰ βλήματα τῆς μεγάλης πετροβόλου μηχανῆς τοῦ ἐχτροῦ καὶ ἀνοίχτηκε χ α ρ ῶ ν ε ι ο χ ἄ σ μ α πρὸς θηριώδη χαρὰ τῶν ἐχτρῶν καὶ λύπη καὶ ἀπελπισία τῶν ἡ μ ε δ α π ῶ ν, ὁ δ ο ὕ ξ Θεσσαλονίκης Δαβίδ Κ. ἔδειξε ἀμέσως τὶς πλάτες του στὸν ἐχτρό. Λίγο πρὶν, ὁ «θρασύς» στρατηγὸς ἔλεγε στοὺς εἰδικευμένους στὴ τεichoποιία πῶς τὸ τεῖχος –στὸ μέρος τοῦ λιμένα ποῦ ἦταν εὐπαθές– δὲν θὰ πέση, καὶ πῶς ἂν πέση, αὐτὸς θὰ διαλέξη τοὺς ἄριστους ἀπ' τοὺς πολεμιστὲς, καὶ μὲ αὐτοὺς θὰ δημιουργήσῃ σ ι δ ε ρ έ ν ι ο τ ε ῖ χ ο ς, τεῖχος ἀπ' τὶς ψυχές τους καὶ τὰ σιδερένια ὄπλα τους, καὶ πῶς μὲ αὐτὸ θὰ σταθῆ «καὶ ὡς σαράντα μέρες ἕνας ἀγρυπνὸς φύλακας τῆς πόλης». Ἀλλὰ μόλις τὸ τεῖχος ἔπεσε «ὁ μέχρι λόγου θρασύς» δ ο ὕ ξ κύρ Δαβίδ σταμάτησε τὶς ἠχηρὲς καυχησιολογίες. Ἦδη τὸ πλοῖο τοῦ πειρατῆ Σιφάντη, σύμμαχου τῶν Νορμανδῶν, πλησίασε ἐπιδέξια τὸ ρήγμα. Μὲ τοὺς ἐπιτελεῖς του ὁ Δαβίδ Κ. καβαλλίκεψε τὸ ἀγαπημένο του μουλάρι καὶ πήρε τὸ δρόμο τῆς φυγῆς. Καθὼς οἱ πολεμιστὲς τὸν εἶδαν νὰ φεύγει, τοῦ φώναξαν δυνατὰ: «Κομνηνέ, στάσου καὶ πέζειψε», «Κομνηνέ, στάμα καὶ πέζειψα», ἀλλὰ αὐτὸς ἔδωσε μιὰ ἀπάντηση μὲ ὀμοιοκαταληξία: «καβαλλίκευμα, καθὰ με βλέπετε», «καβαλλίκεύω καὶ φεύγω, καθὼς με βλέπετε». «Καὶ ἔφυγε, αὐτὸς δίνοντας τὸ παράδειγμα τῆς φυγῆς, πάνω στὴν ἀγαπημένη του μουλάρια, τριφερός στὴν ὄψη, περιποιημένος στὴν περιβολή, χωρὶς ὄπλα στὸ χέρι σὰν νὰ πήγαινε περίπατο, ἀσυνείδητος, ἡσυχος καὶ εὐτυχής, ἀνάγγιχτος ἀπὸ αἶμα, μαζὶ μὲ τοὺς θλιβεροὺς συντρόφους καὶ ἀκολουθοὺς του, τοὺς κόλακες ποῦ σὲ κάθε κλίση καὶ ἐπιθυμία του, ἔκρωζαν σὰν τοὺς κόρακες κρᾶ-κρᾶ»⁶⁴.

60. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 94, Βonn σ. 450.

61. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 96, Βonn σ. 453.

62. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 104-106, Βonn σ. 462. Πρβλ. Κ. Ἄμαντος, Β', σ. 365. Κατὰ τὸν Φ. Κουκουλέν, Βυζαντινὰ ἐπίθετα, ΕΕ ΒΣ 5 (1982), σ. 5, Βολέας σημαίνει «τὸν ἔχοντα μεγάλους βόλους, ἤτοι ὄρχεις».

63. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 106, Βonn σ. 462.

64. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 100-102, Βonn σ. 457-58. Πρβλ. Κ. Παπαρρηγόπουλος, Δ', β', σ. 168.

«Ένα τέτοιο προδότη είχε τότε φύλακα, καταλήγει και ο Χωνιάτης, ή Θεσσαλονίκη δυστυχώς»· «είχε κυβερνήτη τόν καταποντιστή, ιατρό και προσάτη τόν δηλητηριαστή, κ' έτσι, αφού για λίγο ή πόλη αντιστάθηκε, υπόκυψε στους έχτρούς»⁶⁵.

Η άποστροφή που έκανε ο περιφημος άρχιερέας τής Θεσσαλονίκης προς τόν ίδιο τόν δούκα Δαβίδ Κ., είναι αρκετά ενδιαφέρουσα και διαφωτιστική για τήν πιό πέρα τύχη του.

«Γλήγορα γύρισες τίς πλάτες σου για να φύγης, του λέει, και πιό γρήγορα έτρεξες όχι για να αντιπαραταχτής στον επιδρομέα, αλλά για να υποδουλωθής, για να κάνης πιό πανηγυρική τήν άνανδρία σου, για να άποδείξης πώς κανένα ίχνος γενναιότητας δέν έκρυβες μέσα σου. Ούτε κατά τήν πολιορκία, που εύχόσουν να κρατήση όσο τόν δυνατόν πιό λίγο, ούτε κατά τήν άλωση, έδειξης ίχνη άνδρισμού, άν και θεατρικά παρουσίαζες τόν άντρα και τόν γενναίο και τόν υπερασπιστή. Τράπηκες άμέσως σέ φυγή, χωρίς κανείς να σέ καταδιώκη. Οί Νορμανδοί δέν σέ καταδίωκαν· είχαν άλλα πολλά να σκεφτούν, άλλα προβλήματα να αντιμετώπισουν και άλλες ανάγκες να εκπληρώσουν. Ούτε καν στή θύμισή τους θά σέ έφερναν, νομίζω, άν εσύ δέν παρουσιαζόσουν μπροστά τους, για να σέ περιφρονήσουν. Ξέρουν οί πραγματικά γενναίοι να παραγνωρίζουν τόν αντίπαλό τους άρχηγό, όταν δέν είναι γενναίος, και τέτοιοι σέ κατάλαβαν κατά τήν πολιορκία και άρκετή έμπειρία έλαβαν τής νωθρότητάς σου»⁶⁶.

Άπ' τά άνωτέρω βγαίνει πώς κατά τήν άλωση ό Δαβίδ Κ. παρουσιάστηκε σέ κάποιους άρχηγούς τών Νορμανδών, που άν και τόν περιφρόνησαν, γιατί είχαν καταλάβει τί λογής άρχηγός ήταν, δέν τόν πείραξαν. Μετά τήν πτώση του Άνδρόνικου (α') Κ. 87 και τήν άνοδο στο θρόνο του Ίσαάκιου (β') Άγγ. 183, τά στρατεύματα του δοξασμένου στρατηγού Άλέξιου Βρανά Κομνηνού, του συζ. τής Άνας Κ. Βατ. 149, συνέτριψαν τους Νορμανδούς και άπολευτέρωσαν τή Θεσσαλονίκη. Τότε πίαστηκαν όλοι οί Έλληνες φίλοι τών Νορμανδών, και ανάμεσά τους ό Άλέξιος Κ. 237 που τυφλώθηκε⁶⁷. Η οικογένεια του Δαβίδ Κ. διατελοΰσε κάτω άπ' τόν Ίσαάκι (β') Άγγ. 183 σέ εϋνοια, καθώς ήταν μιá άπ' τίς οικογένειες που διώχτηκαν στον καιρό του τύραννου Άνδρόνικου (α') Κ. 87⁶⁸, γι' αυτό και βλέπουμε να διορίζεται δούξ Θεσσαλονίκης, ό Άνδρόνικος Κ. 113⁶⁹, τόσο πιό πολύ που ή Θεσσαλονίκη ίσως θεωρούνταν ένα τιμάριο του οίκου του Άλέξιου Κ. 65, του πατέρα του Δαβίδ Κ. 112 και του Άνδρόνικου Κ. 113⁷⁰.

65. Χωνιάτης, σ. 387.

66. Ευστάθιος, Κυρ. σ. 16-18, Bonn σ. 379.

67. Χωνιάτης, σ. 472.

68. Βλ. άνωτέρω, ύ. 32.

69. Χωνιάτης, σ. 556.

70. Βλ. άνωτέρω, ύ. 2, παράγρ. 7.

Κάτω ἀπ' αὐτές τις προϋποθέσεις, εἶναι φυσικό ὁ Δαβίδ Κ. νὰ ἔμεινε ἀτιμώρητος μετὰ τὴν ἀνακατάληψη τῆς Θεσσαλονίκης ἀπ' τοὺς Βυζαντινοὺς, ἀν καὶ οἱ πηγές σιωποῦν γιὰ τὸ πρόσωπό του.

Θὰ πέθανε πρὶν τὸ 1201/2, γιὰτι καθὼς μᾶς πληροφορεῖ ὁ μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Χωνιάτης, σ' αὐτὴ τῇ χρονολογίᾳ, δὲ σώζονταν «οὔτε ἴχνη πιά ἀπ' τοὺς ἀπογόνους» τοῦ **μ ε γ ἄ λ ο υ δ ο ὕ κ α Ἀλέξιου Κ.** 65⁷¹.

Οἱ Θεσσαλονικιώτες πλήρωσαν ἀκριβὰ τὴν ἐπιδρομὴ τῶν Νορμανδῶν καὶ τὴν κατάληψη τῆς πόλης τους ἀπ' αὐτοὺς, γιὰ τὴν ὁποία δὲν ἦταν καθόλου μικρὴ ἡ εὐθύνη τοῦ Δαβίδ Κ. 112.

Στις 24 τοῦ Αὐγoustου (1185), γύρω στὸ μεσημέρι, ἡ πόλη πλημμύρισε ἀπὸ ἐχτροὺς, πρῶτα ἀπὸ ναυτικούς ἀπ' τὰ πλοῖα, κ' ἔπειτα ἀπὸ ἵππεις ἀπ' τὶς δυνάμεις τῆς ξηρᾶς⁷². Ἐπακολούθησαν ἀγριεὶς ὁδομαχίαι, ποὺ σ' αὐτὲς πολλοὶ ἀντραγάθησαν, ἀλλὰ μάταια, καὶ στὸ τέλος ἡ πόλη κυριεύθηκε⁷³. Ἄγρια σφαγὴ, αἰχμαλωσίαι καὶ λεηλασίαι ἔγιναν, κατὰ τὶς πρῶτες μεταμεσημβρινὲς ὥρες τῆς πρώτης μέρας τῆς ἄλωσης⁷⁴. Οἱ δρόμοι γέμισαν ἀπὸ πτώματα ἀνθρώπων καὶ ζῶων⁷⁵. Ἐκκλησίαι λεηλατήθηκαν, παπάδες κατακρεουργήθηκαν, καλόγηρες βιάστηκαν καὶ ἄρρωστοὶ στὰ νοσοκομεῖα σφάχτηκαν⁷⁶.

Τὸ ἀσημένιο καὶ χρυσὸ **κ ι β ῶ ρ ι ο** τοῦ τάφου τοῦ πολιοῦχου τῆς Θεσσαλονίκης Δημήτριου τοῦ Μυροβλήτη, ὅπως τὸν θέλει ἡ παράδοση, λεηλατήθηκε⁷⁷.

Σὲ 7000 καὶ πάνω ὑπολογίστηκαν οἱ νεκροί⁷⁸.

Τὸ ἀπόγευμα τῆς ἴδιας μέρας τῆς ἄλωσης, Σάββατο 24 Αὐγoustου, οἱ σφαγῆς καὶ οἱ λεηλασίαι κόπασαν καὶ σταμάτησαν μετὰ διαταγὴ τῶν «κομήτων» (= τῶν ἀρχηγῶν τοῦ ἐχτροῦ)⁷⁹. Οἱ Νορμανδοὶ ἔκαψαν τὰ πτώματα τῶν σκοτωμένων ἀνθρώπων καὶ ζῶων⁸⁰, καὶ οἱ «κόμητες», καὶ οἱ ἱππότες καὶ οἱ ναύαρχοι καὶ οἱ ἀκόλουθοὶ τους καὶ ὁ στρατὸς τους, ἐγκαταστάθηκαν στὰ σπίτια τῆς πόλης, ὅσοι δὲ ἀπ' τοὺς Θεσσαλονικιώτες ἐπέζησαν περικφέρονταν ἄστεγοι, πεινασμένοι, διψασμένοι, καὶ γυμνοί⁸¹. Θεσσαλονικιώτης ντυμένος ἦταν κάτω τὸ σπάνιο. Κάποιος τρύπησε ἓνα ψαθὶ, καὶ μόλις μετὰ αὐτὸ

71. Μιχαὴλ Χωνιάτης, *Τὰ Σωζόμενα*, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, τ. I, σ. 336.

72. Εὐστάθιος, *Κυρ.* σ. 104, *Bonn* σ. 460.

73. Εὐστάθιος, *Κυρ.* σ. 104, *Bonn* σ. 461.

74. Εὐστάθιος, *Κυρ.* σ. 112, *Bonn* σ. 469: οἱ δὲ βάρβαροι πληρώσαντες τὴν πόλιν ὅλην, ἐξ αὐτῶν τῶν ἐφῶν πυλῶν ἀρξάμενοι, ἐθέριζον τοὺς καθ' ἡμᾶς καὶ συχνὰ ταῦτα δράγματα ρίπτοντες σωρούς ἐστοίβαζον, ἐξ ὧν Ἄδης φιλεῖ αιτούμενος.

75. Εὐστάθιος, *Κυρ.* σ. 114, *Bonn* σ. 469-70.

76. Εὐστάθιος, *Κυρ.* σ. 114, *Bonn* σ. 470-71.

77. Εὐστάθιος, *Κυρ.* σ. 116, *Bonn* σ. 472.

78. Εὐστάθιος, *Κυρ.* σ. 120, *Bonn* σ. 475.

79. Εὐστάθιος, *Κυρ.* σ. 120, *Bonn* σ. 476.

80. Εὐστάθιος, *Κυρ.* σ. 120, *Bonn* σ. 476.

81. Εὐστάθιος, *Κυρ.* σ. 120, *Bonn* σ. 476-77.

κάλυπτε τὰ ἀπόκρυφα του μέλη⁸².

Καὶ ἐνῶ ὅλα αὐτὰ ὑπόφερναν οἱ Θεσσαλονικιώτες, ὁ πρῶν κυβερνήτης τοὺς Δαβίδ Κ. 112, ἐκεῖ πού βρισκόταν, εἶχε ὅλες τὶς ἀνέσεις του, τοὺς ἀκολούθους του, τὴ μουλάρα του καὶ προπαντὸς τὴν ἰβηρική του περίφημη ἀμφίεση, αὐτὸς ὁ ἀνάξιος ἄρχοντας, «ὁ καὶ ἀπ' τὶς γυναῖκες θηλυκότερος καὶ ἀπ' τὰ ἐλάφια δειλότερος πού ζητοῦσε νὰ κρυφτῆ σὲ ὄρη καὶ σπηλιές ἢ στὴν κοιλιὰ θαλάσσιου κήτους, ὅπως ὁ Ἴωνᾶς, γιὰ νὰ ξεφύγῃ ἀπ' τὰ χέρια τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87. Καὶ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ δὲν ἐπαθε τίποτε, καθὼς ἐγκαίρα παράδωσε τὸν ἑαυτό του ἐκ οὐ σι ο θή ρ α μ α στοὺς Νορμανδοὺς»⁸³.

Οἱ κάτοικοι τῆς Θεσσαλονίκης πού ὁ Δαβίδ Κ. 112 παρὰ τὶς ἐπικλήσεις τοὺς ἐγκατάλειψε⁸⁴, γνώρισαν τὴν τύχη τὴν ὁποῖαν εἶχαν ἐπικυλάξει στοὺς Λατίνους τῆς ΚΠολης οἱ Ἕλληνες, κάτω ἀπ' τὴν ἐμπνευση τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87, τρία χρόνια προηγουμένως: ἔτσι καὶ τώρα οἱ Νορμανδοὶ καταξευτέλι-σαν, βασάνισαν καὶ ξέκαναν τοὺς Θεσσαλονικιώτες κατὰ τὸν πιὸ φριχτὸ τρόπο⁸⁵. Αὐτὰ πού ἐγιναν, «ἄλλη τίς ἐστὶ κακῶν ἰλίας, καὶ τραγικὰς ὑπερβαίνουσα συμφορὰς», γράφει ὁ Νικήτας Χωνιάτης⁸⁶, καὶ παρατηρεῖ μελαγχολικά: «Ἐτοὶ ἀνάμεσα σὲ μᾶς καὶ ἐκείνους (τοὺς Λατίνους) ἀνοῖξε ἓνα ἀπύθμενο χάσμα ἐχτρότητας· δὲν μπορούμε πιά νὰ ἐνώσωμε τὶς ψυχές μας καὶ διαφωνοῦμε ὀλότελα ἀνάμεσά μας, ἂν καὶ διατηροῦμε τὶς ἐξωτερικὲς μας σχέσεις, ἂν καὶ συχνὰ κατοικοῦμε στὸ ἴδιο οἴκημα»⁸⁷.

Ὁ ἀσυνείδητος Δαβίδ Κ. 112 ἦταν μακριὰ ἀπ' αὐτὲς τὶς σκέψεις καὶ διαπιστώσεις.

Γιὰ τὸν Δαβίδ Κ. 112 καὶ τὴν πολιορκία καὶ τὴν ἄλωση τῆς Θεσσαλονίκης ἀπ' τοὺς Νορμανδοὺς τὸ 1185, βλ. τὴν πιὸ κάτω βιβλιογραφία:⁸⁸

82. Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 122, Bonn σ. 477.

83. Νικήτας Χωνιάτης, σ. 386.

84. Βλ. πιὸ πάνω ὑ. 64.

85. G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 423, ἑλλην. μετάφρ. Ἰ. Παναγοπούλου, τόμ. Γ', σ. 70· A.A. Vasiliev, Ἱστορία, σ. 538.

86. Ν. Χωνιάτης, σ. 388.

87. Ν. Χωνιάτης, σ. 391-92. Πρβλ. A.A. Vasiliev, Ἱστορία, σ. 538.

88. Ν. Χωνιάτης, σ. 384-92· Εὐστάθιος, Κυρ. σ. 104 κεξ., Bonn σ. 460 κεξ. Πρβλ. Κ. Παπαρρηγόπουλος, Δ', β', σ. 168-75· Κ. Ἀμαντος, Β', σ. 365-66· G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 423· A.A. Vasiliev, Ἱστορία, σ. 538-39· Ch. Diehl, Fig. Byz., s. II, σ. 126, ἑλλ. μετάφρ. σ. 484· M. Levchenko, Ἱστορία, γαλλ. μετάφρ. σ. 245, ἑλλην. μετάφρ. (τοῦ 1953), σ. 240, ἑλλην. μετάφρ. (τοῦ 1955), σ. 302· Γ.Ι. Θεοχαρίδης, Ἱστορία τῆς Μακεδονίας κατὰ τοὺς μέσους χρόνους (285-1354), Θεσσαλονίκη 1980, σ. 289-98, πού θεωρεῖ (σ. 290) τὸν Δαβίδ Κ. 112 ὡς συγγενὴ τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87, καθὼς ἦταν ἓνας ἀπὸ πρωτεξάδελφο ἀνεμιός του, βλ. πιὸ πάνω ὑ. 34· καὶ κυρίως βλ. Κ. Βαρζοῦ, Δαβίδ Κ. καὶ οἱ Θεσσαλονικιώτες κατὰ τὴν πολιορκία τῆς Θεσσαλονίκης ἀπ' τοὺς Νορμανδοὺς (1185), περιοδικὸ «Μακεδονικά» τ. 20 (1980), σ. 30-47.

113. Ἀνδρόνικος Κομνηνός (γένν. περί τὸ 1137 – † πριν τὸ 1201/2)

Ὁ Ἀνδρόνικος¹ Κ. γιὸς τοῦ Ἀλέξιου Κ. 65 καὶ τῆς Κατᾶς τῆς Γεωργίας² γεννήθηκε περί τὸ 1137³.

Ἐνωρίς θὰ ἔλαβε ἀπ' τὸ θεῖο του Μανουῆλ (α') Κ. 81 τὸν τίτλο τοῦ πα ν σ έ β α σ τ ο υ σ ε β α σ τ ο ῦ, ἂν καὶ αὐτὸ δὲν ἀναγράφεται στὶς πηγές⁴.

Ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 113 παντρεύτηκε περί τὸ 1155 μὲ κάποια, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα καὶ τὴ γενιά δὲ γνωρίζομε. Ἀπ' αὐτὴ ἀπόχτησε τὸ πιὸ λίγο ἓνα γιό, τὸν [Ἀλέξιον] Κ. 203⁵.

Τὰ πρῶτα χρόνια τῆς σταδιοδρομίας του μάς εἶναι ἄγνωστα. Μετὰ τὴν ἀνακατάληψη τῆς Θεσσαλονίκης ἀπ' τοὺς Ἕλληνες καὶ τὴ διάλυση τῶν Νορμανδῶν, ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἄγγ. 183 διόρισε τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 113 δ ο ῦ κ α Θεσσαλονίκης, ἀξίωμα ποῦ μέχρι τὴν ἄλωση τῆς πόλης κατεῖχε ὁ ἀδελφός του Δαβίδ Κ. 112· μὲ αὐτὸ τὸ ἀξίωμα τὸν συναντᾶμε τὸ 1191⁶.

Ζοῦσε ἀκόμη κατὰ τὸ χρόνο τῆς ἀρχῆς του ὁ περιώνυμος μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος (γένν. 1125· μητροπ. Θεσσαλ. 1175· † 1194/5), «ὁ πολιοῦχος τῆς πόλης, ὅπως τὸν λέει στὴ νεκρολογία του ὁ Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Χωνιάτης, ποῦ τὴν τόση καὶ δυσαντίβλεπτη α ἰ δ ῶ τ ῆ ς ἄ ρ ε τ ῆ ς πρόβαλε

- 113.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς μεγάλου θεοῦ τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 35, τοῦ πιὸ ἀγαπημένου ἀδελφοῦ τῆς μάμμης του Ἄννας Κ. 32, βλ. S. De Jongh, σ. 32, ὑ. 4.
2. Χωνιάτης, σ. 556: τὸν Κομνηνὸν Ἀνδρόνικον (ἦν δὲ οὗτος Ἀλεξίου παῖς, ὃν Βρυέννιος ὁ καῖσαρ καὶ Ἄννα ἐγένετο ἡ θυγάτηρ Ἀλεξίου τοῦ πρώτου ἐκ Κομνηνῶν βασιλεύσαντος)...
3. Οἱ πρῶτοι γιοὶ τοῦ Ἀλέξιου Κ. 65 καὶ τῆς Κατᾶς πήραν τὰ ὀνόματα Νικηφόρος καὶ Δαβίδ, τὰ ὀνόματα δηλ. τοῦ πατέρα τοῦ Ἀλέξιου 65 (τοῦ Νικηφόρου Βρυέννιου) καὶ τοῦ πατέρα τῆς Κατᾶς (τοῦ Δαβίδ III τῆς Γεωργίας). Γιὰ τὸν πρωτότοκο γιὸ Νικηφόρον, βλ. καὶ τὴν ὑπόνοια τῆς S. De Jongh, σ. 32, ὑ. 4, δὲν ἔχουν περιοσθῆ στοιχεῖα, γι' αὐτὸ καὶ δὲν τὸν περιέλαβα στὴ Γενεαλογία μου· δευτερότοκος γιὸς ἦταν ὁ Δαβίδ Κ. 112, τοῦ ὁποίου τὴ γέννηση ἔθεσα γύρω στὸ 1135, γιὰ τοὺς λόγους ποῦ ἐπικαλέστηκα, βλ. προσωπογρ. του, ὑ. 3. Ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 113 ἦταν νεώτερός του, γι' αὐτὸ καὶ ἡ γέννησή του πρέπει νὰ τεθῆ γύρω στὸ 1137. H.S. De Jongh, σ. 32 θέτει τὴ γέννηση τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 113 περί τὸ 1130, ἀλλὰ αὐτὴ ἡ χρονολογία μοῦ φαίνεται πρόωρη.
4. Αὐτὸν τὸν τίτλο ἔλαβε ὁ Νικηφόρος Κ. 115, γιὸς τοῦ Ἰωάννη Δ. 66, ἀδελφοῦ τοῦ Ἀλέξιου Κ. 65. Ὅπως λοιπὸν αἱ γιοὶ τοῦ Ἰωάννη Δ. 66 ἦσαν σεβαστοί, ἔτσι καὶ οἱ γιοὶ τοῦ Ἀλέξιου Κ. 65 θὰ ἦσαν σεβαστοί, τόσο ὁ Δαβίδ Κ. 112 ὅσο καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 113. Γιὰ τὴν πτλοφορία τοῦ Νικηφόρου Κ. 115, βλ. προσωπογρ. του, ὑ. 2.
5. Χωνιάτης, σ. 560: Ὁ δὲ τοῦ Κομνηνοῦ Ἀνδρόνικου υἱός... Τὸ βαφτιστικὸ του ὄνομα δὲν ἀναφέρεται, ἀλλὰ χωρὶς ἀμφιβολία θὰ ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς πάππου του Ἀλέξιου Κ. 65.
6. Χωνιάτης, σ. 556: τὸν τε γὰρ Κομνηνὸν Ἀνδρόνικον... ἐν τῷ χειρίζειν τὴν Θεσσαλονικέων ἀρχήν...

στούς πολιορκητές (Νορμανδούς) και πού με αυτή μόνο πού δέν ἔρριξε κάτω τόν ἀγέρωχο ἐκεῖνο στρατό»^{6α}.

Δέ ξέρομε ποιές σχέσεις εἶχε ὁ Εὐστάθιος μετὰ τὸ νέο δοῦκα, τὸν ἀδελφὸ τοῦ προδότη Δαβίδ Κ. 112, ἐνῶ ἀντιθέτως ξέρομε τίς σχέσεις τοῦ ἱεράρχη μετὰ τὸ διάδοχο τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 113, τὸ Θεόδωρο Στρατηγόπουλο. Σ' αὐτοὺς «πού τὸν κατηγόρησαν κατὰ τὰ τέλη τῆς εἰκοσάχρονης ἀρχιερατείας του σπὴ Θεσσαλονίκη πῶς ἐνῶ κατὰ τὸν προηγούμενο χρόνο (1193) ἀγαποῦσε τὸ δοῦκα Θεσσαλονίκης Θεόδωρο Στρατηγόπουλο καὶ κατὰ τὸν ἐπόμενον τὸν μισοῦσε, ἀντίταξε τίς δικαιολογίες του γιὰ τὴν ἀλλαγὴ τῶν αἰσθημάτων του καὶ γιὰ τὴν μιλίαν κατὰ τῆς τακτικῆς πού ἀκολουθοῦσε ὁ δοῦξ»^{6β}.

Μιά τέτοια πολῦτιμη πληροφορία δέν ἔχομε γιὰ τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 113, κ' ἔτσι μᾶς εἶναι ὀλότελα ἀγνωστος ὁ τρόπος, πού με αὐτὸν κυβέρνησε «τὴν πρώτη μετὰ τὴ βασιλεύουσα πανευδαίμονα πόλη πού ἀντιπνέει ἀπ' τὰ μαρτυρικά ὀσφράδια»^{6γ} τοῦ μὴροβλήτη Δημήτριου, τοῦ ὁποῦ τοῦ ὀμμα στόλιζε καὶ τὴν πόλη καὶ τὸν περίπυστο ναό.

Ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἀγγ. 183, «αὐτὸς ὁ φιλήδονος καὶ τιποτένιος γλεντζές, ὁ μικρόψυχος καὶ ὀλοστρόγγυλο μηδενικό»⁷ –στὴν πραγματικότητα ἀρκετὰ με αὐτὲς τίς κρίσεις τὸν ἔχουν ἀδικήσει οἱ μεταγενέστεροί^{7α} – ἄνθρωπος «πού εὐκόλα ἐπεφτε σὲ θυμὸ καὶ μεγάλα γιὰ τὸν ἑαυτὸ του φανταζόταν»⁸, μαζί με τίς ἄλλες ἐλλείψεις του ἦταν καὶ φιλόποπος καὶ πρόθυμος νὰ ἀκούσῃ τίς κακές εἰσηγήσεις τῶν αὐλικῶν του⁹.

Ἀκουσε λοιπὸν τὴν εἰσηγήσῃ κάποιου πῶς ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 113 ἀποβλέποντας σπὴν κατάληψη τοῦ θρόνου, συννενοήθηκε μετὰ τὸν πρῶν σεβαστοκράτορα καὶ τώρα καίσαρα Ἀλέξιον Κ. 156, τὸ νόθο γιὸ τοῦ μακαρίτη Μανουῆλ (α') Κ. 81 πού εἶχε ἀποχτήσει ἀπ' τὴν ἀνεψιά του

6α. Μιχαὴλ Χωνιάτης, *Τὰ Σωζόμενα*, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, τ. Ι, Μονωδία εἰς τὸν ἀγιώτατον Θεσσαλονίκης κύρ Εὐστάθιον, σ. 286.

6β. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Πρὸς τοὺς αἰτιασαμένους αὐτὸν κατὰ τὴν ἰβ' ἰνδικτιῶνα τοῦ αμβ' (= 1194) ἔτους εἰ πέρυσι δοῦκα Θεσσαλονίκης ὄντα τὸν Στρατηγόπουλον Θεόδωρον φιλῶν καὶ ἐπιόντι ἔτει μισῶν λαλεῖ κατὰ τῆς αὐτοῦ πράξεως, εἰς J. Darrouzès, *Des oeuvres perdues d' Eustathe de Thessalonique*, REB21 (1963), σ. 233, ἀριθ. 14.

6γ. Μιχαὴλ Χωνιάτης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 6α), σ. 295.

7. Κ. Μάρξ, Χρονολογικὲς σημειώσεις, Ἀρχεῖον Μάρξ-Ἐγκελς, τ. 5, σ. 192, ρωσ. ἐκδ. Πρβλ. M. Levchenko, *Byzance*, γαλλ. μετάφρ., σ. 246, ἑλλην. μετάφρ. (1953), σ. 242, καὶ ἄλλη ἐκδ. (1955), σ. 304.

7α. Κατὰ τὸν G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 428, ἑλλην. μετάφραση τ. Γ', σ. 75, «ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἀγγ. 183 δέν ἦταν βέβαια ἰκανὸς πολιτικός, δέν ἦταν ὅμως οὔτε δεῖλος οὔτε ἀδύνατος χαρακτήρας, ὅπως θέλουν γενικὰ νὰ τὸν παρουσιάσουν. Εὐνοικὴ κρίση γιὰ τὸν Ἰσαάκιο (β') ἐκφέρει καὶ ὁ M. Bachmann, *Die Rede des Joh. Syropoulos*, München 1935.

8. Χωνιάτης, σ. 558: Εὐέμπυτος δ' ὦν ὁ βασιλεὺς εἰς θυμὸν, καὶ μεγάλα περὶ ἑαυτοῦ φανταζόμενος.

9. Χωνιάτης, σ. 556: ἀλλὰ κακὴ μόνης ὑπονοίας ἐνίστε καὶ τῆς παρὰ τινων εἰσηγήσεως κακῶς ἐτίθει πολλοὺς.

Θεοδώρα Κ. 150, καθώς ο Ἀλέξιος 156 βρισκόταν στη Δράμα¹⁰.

Ἀπηχοῦσε κάποια ἀλήθεια ἢ εἰσήγηση τοῦ αὐλικοῦ στὸν Ἰσαάκιος (β΄) 183 ἢ ἦταν καθαρὴ συκοφαντία, ὅπως ἀφήνει νὰ νοηθῆ ὁ Χωνιάτης; Μᾶλλον τὸ δεύτερο.

Ἄς σημειωθῆ πὼς καὶ οἱ τρεῖς πρίγκιπες ἦσαν μεταξύ τους δευτεροεξάδελφοι, Ὁ Ἰσαάκιος (β΄) 183 ἦταν ἐγγονὸς τῆς Θεοδώρας Κ. 38, ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 113 ἐγγονὸς τῆς Ἄννας Κ. 32 καὶ ὁ Ἀλέξιος Κ. 156 ἐγγονὸς τοῦ Ἰωάννη (β΄) Κ. 34¹¹.

Τὰ δίκαια τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 113 πάνω στὸ θρόνο ἦσαν μεγαλύτερα ἀπὸ κείνα τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) 183, καθώς ἦταν ἐγγονὸς μιᾶς ἄλλοτε βασιλισσας καὶ ἐνὸς καίσαρα· φυσικὰ τὰ δίκαια τοῦ Ἀλέξιου Κ. 156, ὡς ἐγγονοῦ ἐνὸς αὐτοκράτορα καὶ γιοῦ ἐπίσης αὐτοκράτορα, ἔστω καὶ νόθου, ἦσαν τὰ πρῶτα, ἀλλὰ δυστυχῶς ὁ Ἀλέξιος Κ. 156 ἦταν τυφλός.

Ὅπως καὶ ἂν ἔχουν τὰ πράματα, ἂν καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 113 δὲ φαίνεται νὰ ὑπῆρξε συνωμότης, ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 σκέφτηκε πὼς ἔπρεπε νὰ τὸν ἐξουδετερώσῃ πολιτικά.

Στάλθηκαν λοιπὸν ὀρισμένοι ἀπὸ τὴν ΚΠολη νὰ τὸν πιάσουν, καθώς ὁμοῦ τὸν βρῆκαν κατὰ τὴ Μακεδονία νὰ ἔρχεται πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, δὲν τὸν ἐνόχλησαν· δὲν ἔκαναν τίποτε ἀπὸ ὅσα εἶχαν διαταχθῆ, ἀλλὰ ἄφησαν τὸ θῆραμα νὰ πέσῃ μόνο του μέσα στὰ δίχτυα.

Ἔτσι, ὅταν ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 113 ἔφτασε στὴν ΚΠολη καὶ παρουσιάστηκε στὸν ἐστεμμένο ξάδελφό του, μὲ κατάπληξη τὸν εἶδε ὀργισμένο καὶ τὸν ἄκουσε φριχτὰ νὰ τὸν ὀνειδίξῃ καὶ νὰ τοῦ ἀποδίδῃ ἀπιστία.

Ὁ νευριασμένος Ἰσαάκιος (β΄) 183 ξέσπασε πάνω στὸν ἄτυχο Ἀνδρόνικο Κ. 113. Μάταια αὐτὸς ὁ τελευταῖος ζητοῦσε ἀποδείξεις γι' αὐτὰ ποῦ τοῦ καταλόγιζαν. Δὲν ἐγίνε παρά μιὰ παρωδία δίκης, καθώς ὁ Ἰσαάκιος (β΄) βιαζόταν νὰ τελειώσῃ μὲ τὴν ὑπόθεση.

Μόνος, καθώς ἦταν ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 113 μέσα στὸ παλάτι, τὸν ἄρπαξαν καὶ τὸν ἔρριξαν σὲ μιὰ φυλακὴ. Καὶ μετὰ λίγες μέρες ἦλθε στὸ δεσμοτῆριο ἓνας δῆμιος, κατὰ αὐτοκρατορικὴ βέβαια διαταγὴ, καὶ τοῦ ἔβγαλε τὰ μάτια¹².

Τρεῖς μῆνες μετὰ τὸ περιστατικὸ ὁ Ἰσαάκιος (β΄) μετάνιωσε γι' αὐτὴ τὴν πράξη του τῆς σπουδῆς¹³.

Ποιά ἦταν ἢ μετὰ τὴν τύφλωσιν τύχη τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 113 μᾶς εἶναι ἀγνωστο¹⁴· τὸ μόνο ποῦ ξέρομε εἶναι πὼς πέθανε πρὶν ἀπὸ τὸ 1201/2¹⁵.

10. Χωνιάτης, σ. 556.

11. Κατὰ σειρά ἦσαν γιοὶ τοῦ Ἀνδρόνικου Δ. Ἄγγ. 93, τοῦ Ἀλέξιου Κ. 65 καὶ τοῦ Μανουῆλ (α΄) Κ. 81 ποῦ μεταξύ τους ἦσαν πρωτεξάδελφοι.

12. Χωνιάτης, σ. 556.

13. Χωνιάτης, σ. 559.

14. H S. De Jongh, σ. 32, γράφει πὼς ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 113 μετὰ τὴν τύφλωσίν του, ἐγίνε μοναχὸς σ' ἓνα μοναστήρι τοῦ «Παπυκίου» ὄρους τῆς Θράκης (κοντὰ στὴ Μοσυνόπολη).

114. Νικηφόρος Κομνηνός (γένν. περί τὸ 1125 – † πρὶν τὸ 1144)

Ὁ Νικηφόρος¹ Κ. γιὸς τοῦ Ἰωάννη Δούκα 66 καὶ τῆς πρώτης συζύγου του Θεοδώρας τοῦ Καυκάσου² γεννήθηκε περί τὸ 1125³.

Ἡ σταδιοδρομία του δὲν μᾶς εἶναι γνωστὴ, καθὼς μάλιστα πέθανε πολὺ νέος· πρέπει νὰ πέθανε πρὶν τὸ 1144, χρονολογία ποῦ σ' αὐτὴ γεννήθηκε ὁ ἑτεροθαλὴς ἀδελφός του Νικηφόρος Κ. 115. Ἄν τότε ζοῦσε ὁ Νικηφόρος 114, ὁ Νικηφόρος 115 δὲν θὰ ἐπαιρνε αὐτὸ τὸ ὄνομα.

Ὅταν ἡ Θεοδώρα τοῦ Καυκάσου ποῦ μετονομάστηκε ὡς μοναχὴ Αἰκατερίνη⁴ πέθανε, ἄφησε στὸν ἄντρα τῆς τὸ μοναδικὸ αὐτὸ παιδί, τὸν Νικηφόρον Κ. Δούκαν 114⁵, τὸν κ α λ ὄ ν (= τὸν ὠραῖον), γιὰ νὰ τὸν βλέπῃ ὁ πατέρας του, «ὁ γλυκὺς Ἰωάννης» 66, καὶ νὰ νομίζῃ πῶς στὸν τύπο του, στὰ χαρακτηριστικά του, βλέπει τὴ μητέρα του, τὴ Θεοδώρα - Αἰκατερίνη, καθὼς αὐτὴ τοῦ ἔμοιαζε πολὺ⁶.

σημ. Messina-Kalesi, ὄχι μακριὰ ἀπ' τὴ σημερινὴ Κομοτηνὴ), καὶ παραπέμπει στὸ Χωνιάτη. Ἄλλὰ ὁ Χωνιάτης δὲ μᾶς λέει πῶς ὁ Ἄνδρόνικος Κ. 113 ὀδηγήθηκε στὸ Παππικίον (ἡ σωστὴ γραφὴ κατὰ Κ. Ἄμαντον). Αὐτὸ μᾶς τὸ λέει γιὰ τὸν Ἀλέξιον Κ. 156 ποῦ κατηγορήθηκε γιὰ συνενοχὴ στὴ συνωμοσία, καὶ πῶς ὁ ἴδιος (ὁ Χωνιάτης) ὁ π ο ὄ ρ γ η σ ε κατὰ τὴν ἐκτέλεση τῆς κουρᾶς τοῦ Ἀλέξιου Κ. 156, βλ. προσωπογρ. αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, ὑ. 58.

15. Βλ. προσωπογρ. Δαβίδ Κ. 112, ὑ. 71.

114.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς πάππου του Νικηφόρου Βρυέννιου, συζύγου τῆς Ἄννας Κ. 32.

2. Θεόδωρος Πρόδρομος, Ἐπιτάφιος τῆ γυναίκα τοῦ υἱοῦ τοῦ πανευτυχεστάτου καίσαρος κυροῦ Νικηφόρου του Βρυέννιου, ἐκδ. E. Kurtz, Uned. Texte, BZ16 (1907), σ. 93, ἐκδ. W. Hörandner, ἀριθ. 39, σ. 388, στίχ. 187-91:

τῷ παιδί δ' ἀμύθητον ἡμερῶν δρόμον
ζωῆς τε κύκλα προσνεμεῖν πολυχρόνου,
ὡς ἂν ὁ πατήρ ὁ γλυκὺς Ἰωάννης
ὄρων τὸν υἱὸν τὸν καλὸν Νικηφόρον
σὲ τὴν τεκοῦσαν ὡσπερ ἐν τύποις βλέπῃ.

3. Οἱ γονεῖς του παντρεύτηκαν τὸ 1122. Ὁ Νικηφόρος Κ. μοναδικὸς γιὸς τοῦ ζεύγους Ἰωάννη Δ. 66 - Θεοδώρας πρέπει νὰ γεννήθηκε περί τὸ 1125. H. S. De Jongh τοποθετεῖ τὴ γέννησή του περί τὸ 1123-1125.

4. Θεόδωρος Πρόδρομος, Ἐπιτάφιος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 2), στίχ. 175-76.

5. Ὁ W. Hörandner, Theod. Prodromos, Hist. Gedichte, σ. 584, δίνει στὸ Νικηφόρο 114 τὴν ἐπωνυμία (Δούκας), ἀλλὰ ὁ Νικηφόρος 115, γιὸς ἐπίσης τοῦ Ἰωάννη Δ. 66, λεγόταν Κ ο μ ν η ν ὄ ς καὶ ὄχι Δ ο ὕ κ α ς, βλ. προσωπογρ. Νικηφόρου Κ. 115, ὑ. 2.

6. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 2.

115. Νικηφόρος Κομνηνός (γένν. περί τὸ 1144 – † 1173)

Ὁ Νικηφόρος¹ Κ. πρωτότοκος γιὸς τοῦ Ἰωάννη Δούκα 66 καὶ τῆς δεύτερης νόμιμης γυναίκας τοῦ², πού δέχτηκα πὼς ἦταν μιά κόρη τοῦ λογοθέτη τοῦ δρόμου Μιχαὴλ Ἀγιοθεοδωρίτη³, γεννήθηκε περί τὸ 1144⁴.

Ὁ Νικηφόρος Κ. 115 ἔτυχε μιᾶς ἐπιμελημένης μόρφωσης καὶ ἰδιαίτερα θεράπευσε τὰ γράμματα, καθὼς μάλιστα συνέγραψε καὶ ὀρισμένα ἔργα⁵ πού δὲ σώθηκαν.

Οἱ ἐγκωμιαστές του, ὁ μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Μανασσῆς ἐπαινοῦν «τὴ λαμπρότητά του στοὺς λόγους καὶ τὴ φωσφορία τῆς γενιᾶς του, καθὼς ἦταν ἓνας Κομνηνός ἀπ' τὴ μάμμη του Ἄννα Κ. 32 καὶ ἓνας Δούκας ἀπ' τὴ προμάμμη του Εἰρήνη Δούκαινα, τὴ σύζυγο τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15. Ἡ δόξα τῆς γενιᾶς του ἐπικοσμοῦνταν μὲ τοὺς λόγους του, λόγους πού ἔδιναν ὁμορφιά στὴν εὐγένεια τῆς καταγωγῆς του, ὅπως τὸ χρυσάφι δίνει ὁμορφιά στὰ μαργαριτάρια, ὅταν δένεται μαζί τους»⁶.

Μὲ ὑπερβολὴ μᾶς λένε πὼς «στὴ γλυκύτητα τοῦ λόγου ξεπερνοῦσε τὸν Ἰσοκράτη καὶ πὼς ἦταν ἓνας ζηλωτῆς τῆς ἐμβρίθειας τοῦ ρητορικοῦ λόγου τοῦ Δημοσθένη. Κανένα δὲν ἄφηνε ἀπ' τοὺς συγχρόνους του φιλομούσους νὰ ὑπερηφανευτοῦν, ἀλλὰ τοὺς ἀνάγκαζε στὶς διαλογικὲς συζητήσεις νὰ κατεβάσουν τὸ κεφάλι. Ἦταν πιὸ γλαφυρός ἀπ' τὸ Νηρέα καὶ πιὸ γλυκὺς ἀπ' τὸ Νέστορα, ἔτσι πού νὰ μπορῆ κανεὶς νὰ πῆ πὼς ἀπ' τὸ στόμα του ἔτρεχε μέλι»⁷.

115.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς πάππου τοῦ Νικηφόρου Βρυέννιου, συζύγου τῆς Ἄννας Κ. 32.

2. Τοῦ Θεσσαλονίκης Εὐσταθίου, Μονωδία εἰς τὸν σεβαστὸν καὶ ἐπὶ τῶν δεήσεων κυρὸν Νικηφόρον τὸν Κομνηνόν, τὸν ἐκγονον τοῦ καίσαρος κυροῦ Νικηφόρου τοῦ Βρυεννίου, VV17 (1910), σ. 290. Ὡς ἐδῶ ἔχομε ἓνα ἐγγονο τοῦ Νικηφ. Βρυέννιου καὶ τῆς Ἄννας Κ. 32· ἀλλὰ στὴ δική του μονωδία γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Νικηφ. Κ. 115, ὁ Κωνστ. Μανασσῆς, VV17 (1910), σ. 303, λέει: Ἄλλ' ὁ γε μεγαλόφρων Δούκας καὶ εὐγενῆς καλλικυρὲς γεωργήσας φυτὸν, τὸν καλὸν ἐκεῖνον φημί (Νικηφόρον) Κομνηνόν. Ἄρα ὁ Νικηφόρος 115 ἦταν γιὸς τοῦ Ἰωάννη Δούκα 66 ἀπ' τὴ δεύτερη γυναῖκα του, πού ἀπ' αὐτὴ ἀπόχτησε τέσσερις γιούς.

3. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 319, ὑ. 12.

4. Ὁ Ἰωάννης Δ. 66 παντρεύτηκε τὴ δεύτερη γυναῖκα του περί τὸ 1140/42. Ὁ Νικηφόρος 115 τὸ 1173 εἶχε τρία μικρὰ παιδιὰ· ἂν ὁ πρωτότοκος [Ἰωάννης] 204 πλησίαζε τὴν ἡλικία τῶν 8 χρονῶ, ὁ Νικηφόρος 115 θά παντρεύτηκε τὸ 1162, πού δείχνει πὼς θά γεννήθηκε περί τὸ 1144, βλ. S. De Jongh, σ. 33, ὑ. 14.

5. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Μονωδία, VV17 (1910), σ. 291.

6. Εὐστάθιος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 292.

7. Εὐστάθιος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 293.

Ὁ Νικηφόρος Κ. 115 περί τὸ 1162 παντρεύτηκε κάποια, ποὺ τὸ ὄνομά της καὶ τὴ γενεὰ της δὲ γνωρίζομε. Γι' αὐτὴ μαθαίνομε πὼς «ἦταν ὠραία καὶ εὐγενής, ὅπως ὁ Νικηφόρος, καὶ πὼς ἦταν γυναίκα σώφρων καὶ κοσμία, καὶ πὼς μαζί της ἔκανε παιδιά ὠραία καὶ ἀντάξια τῶν γονέων τους»⁸.

Τὰ παιδιά ποὺ ἔκαναν ἦσαν τρία καὶ σ' αὐτὰ μποροῦσε κανεὶς «νά ἐνοπρίζεται» τὸν πατέρα τους, καθὼς αὐτὸς πέθανε πρόωρα. Ἦσαν σὲ τέτοια ἡλικία κατὰ τὸ θάνατό του, ποὺ δὲν εἶχαν «συναίσθηση τοῦ κακοῦ ποὺ τοὺς συνέβη»⁹. Ὁ πρωτότοκος θὰ ἔφερε τὸ ὄνομα τοῦ πάππου του Ἰωάννη Δούκα 66, καὶ εἶναι ὁ [Ἰωάννης] Δούκας 204, καὶ οἱ ἄλλοι, ὁ Ἀνώνυμος Κ. 205 καὶ ὁ Ἀνώνυμος Κ. 206¹⁰.

Ὁ Νικηφόρος Κ. 115 στοὺς λόγους του ἦταν ἕνας ἐπαινέτης, ἕνας ἐγκωμιστής τοῦ αὐτοκράτορα Μανουήλ (α') Κ. 81¹¹. Μὲ τὸ θάνατο τοῦ Νικηφόρου 115, λέει ὁ Εὐστάθιος, δὲ θὰ πληρωθοῦν πιά τὰ ἀνάκτορα μὲ τοὺς λόγους του γιὰ νὰ ἐξιμνήσουν τὰ ἔργα τοῦ αὐτοκράτορα. Ἀπὸ παιδί ὁ Νικηφόρος 115 εἶχε τὴν ικανότητα νὰ ἀπαγγέλλη κείμενα τῆς Γραφῆς, νὰ συνθέτῃ ποιήματα καὶ νὰ εὐφραίνῃ τοὺς ἀκροατὲς του^{11α}.

«Ἀπὸ μικρὸς ὁ Νικηφόρος Κ. 115 διακρινόταν γιὰ τὴν ἐλευθεριότητα τοῦ χαρακτήρα του καὶ τὴ χάρη τοῦ ἤθους του. Ἐλαμπε ἀπὸ ὀμορφιά στὸ πρόσωπο καὶ ἀπὸ καλωσύνη στὴν ψυχὴ, καὶ σὰν σὲ καθρέφτη στὸ πρόσωπό του διαφαίνονταν τὰ εὐγενικὰ κινήματα καὶ σπέρματα τῆς καρδιάς του. Καθὼς μεγάλωνε τὸ φῶς τῆς φυσικῆς του σύνεσης ἀστραφτε πῶς πολὺ, καὶ ὅπως προσθέτονταν ἡ γνώση ἀπ' τὴ μάθηση καὶ τὴ μελέτη, ἡ κατάρτισή του γινόταν ὅλο καὶ πῶς φανερῆ. Ἀπὸ κεῖ τὸν παράλαβε ἡ γραμματικὴ γιὰ νὰ τὸν παραδῶσῃ στὴ ρητορικὴ καὶ νὰ τὸν γράψῃ ἀνάμεσα στοὺς λογίους τοῦ Βυζαντίου. Καὶ ὁ ὠραῖος αὐτὸς νέος, ὁ Νικηφόρος Κ. 115, ὁ ἀξίος ἐπαίνων, ἐπιδόθηκε στὴ βασιλίσσα τῶν ἐπιστημῶν, στὴ φιλοσοφία, καὶ δὲν ἄργησε νὰ μπῆ στὰ σεμνὰ της ὄργια καὶ νοήματα. Οἱ ἐκπαιδευτὲς καὶ καθοδηγητὲς του,

8. Κωνσταντίνου Μανασσῆ, Λόγος ἐπικηδεῖος πρὸς τὸν ἀποχόμενον ἐπὶ τῶν δεήσεων κυρὸν Νικηφόρον τὸν ἐκγονον τοῦ καίσαρος, VV17 (1910), σ. 315 καὶ 321.

9. Εὐστάθιος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 5), σ. 293-94.

10. Τὸ πὼς τὰ παιδιά τοῦ Νικηφόρου Κ. 115 ἦσαν τρία, βγαίνει ἀπ' τὰ λόγια ποὺ τοῦ ἀπευθύνει ὁ Εὐστάθιος, Μονωδία, σ. 293: «ἐξεβλάστησάν σου τῆς ρίζης καὶ φυτὰ εὐγενῆ, τριστέλεχον αὐξὴν ἐπαγγελλόμενα». Τὸ πὼς καὶ τὰ τρία ἦσαν ἀγόρια, βγαίνει ἀπ' τὰ λόγια ποὺ ἀπευθύνει στὴ μητέρα τοῦ Νικηφόρου Κ. 115 ὁ Κωνσταντίνος Μανασσῆς, Λόγος ἐπικηδεῖος, σ. 322: «ἀλλ' ἔχεις ἄλλο πάραμύθιον, τοὺς υἱοὺς» (= τοὺς υἱοὺς, τοὺς ἐγγονοὺς). Τὸ πρωτότοκο ἀπ' αὐτὰ τὰ παιδιά θὰ πῆρε τὴν ὀνοματεπωνυμία τοῦ πάππου του Ἰωάννη Δούκα 66· οἱ φερώνυμοι τοῦ καίσαρα Ἰωάννη Δούκα, πάππου τῆς Εἰρήνης Δούκαινας, ἂν καὶ Κομνηνοί, ἔπαιρναν τὴν ἐπωνυμία Δούκας, βλ. πὼς τρεῖς ἐγγονοὶ τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15 καὶ τῆς Εἰρήνης Δούκαινας, ποὺ εἶχαν τὸ ὄνομα Ἰωάννης, πῆραν τὴν ἐπωνυμία Δούκας, ὁ Ἰωάννης Δ. 66, ὁ Ἰωάννης Δ. 83 καὶ ὁ Ἰωάννης Δ. 90. Οἱ ἄλλοι δυο γιοὶ τοῦ Νικηφόρου Κ. 115 θὰ πῆραν τὴν ἐπωνυμία Κομνηνός.

11. Εὐστάθιος, Μονωδία, σ. 296-97· Κωνστ. Μανασσῆς, Λόγος ἐπικηδεῖος, σ. 318.

11α. Εὐστάθιος, Μονωδία, σ. 296-97.

τὸν θαύμαζαν, ἔμεναν μὲ ἀνοιχτό τὸ στόμα γιὰ τὴν ὀξύτητα τοῦ μυαλοῦ του, ὅσο γιὰ τὸ μνημονικό του, αὐτὸ καὶ μετὰ τὸ θάνατό του ἀκόμη τὸ ἀνάφερναν ὡς φαινόμενο»¹².

Ὅταν ἐγίνε ἀντράκι εἶχε ἓνα ἐξαιρετο παρουσιαστικό· « πάντα εὐχάριστος, ξανθός, ὁμορφος στὸ πρόσωπο, πυρράκης ὡς ὁ Δαβὶδ· μόλις εἶχε ἀρχίσει νὰ βγάξη τὰ γενάκια του ποὺ ἦσαν ξανθὰ· πανύψηλος, μὲ μαλλιά σγουρά στὸ χρῶμα τοῦ ἡλίου, μάτια, φρύδια καὶ μέτωπο πολὺ ὠραῖα· ὅλα ἔδειχναν, λέει ὁ Μανασσῆς, τὸ βαθὺ μυαλό του, καθὼς πιὸ ὠραῖος ἦταν ἀκόμη στὸ ἦθος καὶ στὴ μορφὴ τῆς ψυχῆς· φρόνιμος καὶ ταπεινός, δεχόταν μὲ καλωσύνη ὅλο τὸν κόσμο, χωρὶς νὰ ἔχη καμιὰ ἱταμότητα καὶ περηφάνια, ποὺ καταγόταν ἀπὸ μιά τέτοια περιλάμπρη γενιά»¹³.

Τὰ ἴδια μᾶς λέει σὲ μιά ἐπιστολή του πρὸς τὸ Νικηφόρο Κ. 115 καὶ ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης: « Ὁ πάνσοφος Κομνηνός, ἡ κεφαλὴ ποὺ ἐπάξια τιμήθηκε μὲ τὸν τίτλο τοῦ πᾶνσέβαστου σεβαστοῦ· ὁ χρυσαφένιος, ὄχι μόνον στὰ μαλλιά ἀλλὰ καὶ στοῦ πρόσωπου τῆ χάρη, καὶ πιὸ πολὺ στὴν ψυχὴ ποὺ πραγματικά τὴν εἶχε χωρὶς ρύπο καὶ στραφτερὴ ἀπ' τὶς ἀρετὲς του· δὲν εἶναι μόνον ἄξιος νὰ βριθῆ ἀπὸ χρυσάφι καὶ ἀσήμι, ἀλλὰ νὰ ἔχη καὶ ὁ,τιδήποτε ἄλλο, ἀπὸ ὅσα στὸν κόσμον θεωροῦνται πολὺτιμα καὶ πολὺ ἀξιόλογα»^{13α}.

«Στὶς ἀναστροφές του εἶχε ἓνα ἐλεύθερο καὶ ἀπλό τρόπο, στὸ λόγο του τὸν χαρακτήριζε μιά ἀπόλυτη κυριολεξία, καθὼς ἦταν λιγόλογος μέχρι λακωνισμού. Στὰ χεῖλη του, λές καὶ ἐπικαθόταν μιά χάρη ἀνείπωτη καὶ ἓνας τρόπος μελίρρυτος. Δὲν τοῦ ἄρεσε νὰ μιλή μὲ στόμφο ἢ νὰ κἀνθ θόρυβο, βγάζοντας κραυγές. Ἡ ψυχὴ του καθόλου δὲν ἤξερε τὴν κολακεία· ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του δὲ νόμιζε πὼς ἦταν κάποιος σπουδαῖος. Τὶς αἰσχρολογίες καὶ τὶς ἀνηθικότητες δὲν τὶς ἤθελε καθόλου· ἀνθρώπο γυναικὰ τὸν ἔλεγε Χάρυβδη καὶ ἄμπωτη καὶ φωτιά ποὺ κατακαίει».

«Τὸ Χρῦσιππο καὶ τὸ Διογένη τὸν κυνικό, τοὺς ἰδιότυπους αὐτοὺς φιλοσό-

12. Κωνστ. Μανασσῆς, Λόγος ἐπικήδειος, σ. 311-12.

13. Κωνστ. Μανασσῆς, Λόγος ἐπικήδειος, σ. 313: ἦν μὲν γὰρ καὶ τὴν ὥραν καλῶς καὶ τὴν ἰδέαν ἐπιτερήσας, ξανθόκομος, εὐπρόσωπος, εὐοπτος, πυρράκης ὡς ὁ Δαυὶδ, εἰς τὸν ἀκριβῶς νεανίαν ἄρτι γραφεὶς, ἤδη δὲ οἱ τὰς γνάθους ἀμφεσκίαζεν ἰουλος πυρραῖζουσά τε τὸν πάγωνα περιεσκίαζε θρίξ, σώματος εὐμεγέθης ἀναδρομή, πλάσις ὀρθία, ἀμφιλαφῆς ἡ κόμη καὶ οὐλή, βόστρυχος ἡλιώδης, ὀφθαλμοὶ καὶ ὀφρύδες καὶ μέτωπον αὐτόθεν (καλὰ καὶ) μεγαλογνώμονα, καλλιῶν δὲ ἄρα τὸ ἦθος καὶ τὴν μορφὴν τῆς ψυχῆς, σώφρων τὸν νοῦν, εὐπρόσπος, ἡδὺς ἐντυχεῖν, οὐδὲν ἀγέρωχον φέρων, οὐδὲν ἱταμόν, ἀκαλλῆς οὐδὲν τῶν ὅσα ταῖς ἀρεταῖς συμπαραβλαστάνειν πεφύκασιν, οὐ γαῦρον ὀρών, οὐ καθεὶς ἐπισκύνιον, οὐ τὸ τοῦ γένους λαμπρὸν ἀλαζονείας ὄλην ποιούμενος·

13α. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἐπιστολὴ γ', ἐκδ. Th. Tafel, Opuscula, Francofurti 1832, σ. 308: Ὁ πάνσοφος Κομνηνός· ἡ πανσέβαστος κεφαλὴ· ὁ χρυσοῦς, οὐ μόνον τὴν κόμην καὶ τὴν τοῦ προσώπου χάριν, ἀλλὰ καὶ μάλιστα τὴν ψυχὴν τὴν ὄντως ἀρρύπαρον καὶ σπιληνὴν ἀρεταῖς· οὐ χρυσοῦ μόνον καὶ ἀργύρου βριθῆναι ἐπάξιος, ἀλλὰ καὶ πᾶν ἔχειν ἄλλο, εἴτι κατὰ κόσμον τιμαλφεῖται, καὶ πολλοῦ ἀξίον κρίνεται· Τὸ πὼς ἡ ἐπιστολὴ ἀπευθύνεται στὸ Νικηφόρο Κ. 115, βλ. κατωτέρω, ὑ. 31.

φους, συνεχίζει ο Μανασσής, πολύ τούς θαύμαζε, αλλά του μὲν Χρυσίππου μισοῦσε τὴν αἰσχρολογία, τοῦ δὲ Διογένη ἀποστρεφόνταν τὸ ἀκατάπληκτο. Στὴ συμπεριφορά, ἐκτός τῆς εἰρωνείας καὶ τοῦ σαρκασμοῦ, ἦταν σωκρατικὸς, στὴν ἀξιοπιστία ξεπερνοῦσε τὸν Ξενοκράτη καὶ στὴ χρηστότητα τῶν ἡθῶν τὸν Ἀρίσωνα»¹⁴.

Ὁ Νικηφόρος Κ. 115 μᾶς παρουσιάζεται τὸ 1173¹⁵ νὰ κατέχη στὴν αὐλὴ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπιτῶν δεήσεων καὶ τὸν τίτλο τοῦ πανσεβαστοῦ σεβαστοῦ¹⁶, τὸν ὁποῖον πολὺ πιὸ μπρὸς θὰ εἶχε λάβει ἀπ' τὸ θεῖο του Μανουὴλ (α') Κ. 81, πρωτεξάδελφο τοῦ πατέρα του.

Ὁ Κωνστ. Μανασσής μᾶς δίνει μιὰ ἐπιγραμματικὴ ἐξήγηση τῶν καθηκόντων ποὺ εἶχε στὴν αὐλὴ ὁ ἐπιτῶν δεήσεων. «Στεκόταν, λέει, ἀνάμεσα στὸν αὐτοκράτορα καὶ τὸ λαό, διαβιβάζοντας τὰ αἰτήματα ἐκείνων ποὺ ἰκετευτικά βοοῦσαν καὶ ἐπικαλοῦνταν τὴν ἐπέμβαση καὶ προστασία του, ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἀέρας φέρνει τίς ἡλιακές ἀχτίδες στὴ γῆ ἢ ὅπως κάποια πλοῦσια πηγὴ ἐνός ἄλλου ξεχύνει στοὺς ρύακες τὰ ἄφθονα νερά της»¹⁷.

Ἐπίκουρος μᾶς ἔρχεται ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης γιὰ νὰ μᾶς πῆ «πῶς ὁ ὄχετός τῶν αὐτοκρατορικῶν ἐυεργεσιῶν μέσω τοῦ Νικηφόρου Κ. 115 πλημμύριζε αὐτοὺς ποὺ εἶχαν ἀνάγκες· μὲ τὰ χέρια του μοίραζε χρήματα καὶ ἀγαθὰ γιὰ νὰ εὐφράνη ὅλο τὸν κόσμο. Τὸν εὐλογοῦσε ὁ φτωχὸς λαός, γιατί σὰν νὰ εἶχε ἑκατὸ χέρια μὲ περίσκεψη καὶ δραστηριότητα ξεχώριζε γιὰ τὸν καθένα ἐκεῖνο ποὺ τοῦ ἔπρεπε»¹⁸.

«Τὸ ὑψηλό του ἀξίωμα δὲν τοῦ φούσκωνε τὰ μυαλά, ἀλλὰ προσπαθοῦσε νὰ διεκπεραιώσῃ τίς ὑποθέσεις μὲ κάθε τελειότητα, χωρὶς νὰ αὐτοπροβάλλεται, γιατί εἶχε ἓνα φρόνημα περιορισμένο καὶ μέτριο»¹⁹.

Ὁ Νικηφόρος Κ. 115, ἂν καὶ συνόδευε τὸν αὐτοκράτορα στὶς ἐκστρατείες του²⁰ καὶ εἶχε λάβει στὸ πεδίο τῆς μάχης δυὸ βαριές πληγές, μιὰ στὸ μέτωπο καὶ ἄλλη στὸ χέρι²¹, δὲν ἦταν ἓνας ἄντρας πολεμικός, ὅπως οἱ δυὸ ἀδελφοὶ του, ὁ Ἀνδρόνικος Κ. Δούκας 116 καὶ ὁ Ἀλέξιος Κ. 117· ἦταν ἓνας ἄνθρωπος τῶν γραμμάτων. «Τοῦ Ἄρη ἐκεῖνοι θεράποντες, του λόγιου Ἐρμῆ αὐτός ὑποφήτης», μᾶς λέει ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης²².

Καὶ φαίνεται πῶς ὁ Νικηφόρος Κ. 115 στοὺς λόγους του καὶ στὸ πνευματικὸ του ἔργο εἶχε ἐπιτυχία, ἂν καὶ πέθανε πολὺ νέος σὲ μιὰ ἡλικία κάτω τῶν 30

14. Κωνστ. Μανασσής, Λόγος ἐπικήδειος, σ. 314.

15. Γιὰ τὴ χρονολογία, βλ. E. Kurtz, VV17 (1910), σ. 285.

16. Εὐστάθιος, Μονωδία, σ. 290 καὶ 300· Κωνστ. Μανασσής, Λόγος ἐπικήδειος, σ. 302, 313, καὶ 315.

17. Κωνστ. Μανασσής, Λόγος ἐπικήδειος, σ. 315.

18. Εὐστάθιος, Μονωδία, σ. 300.

19. Κωνστ. Μανασσής, Λόγος ἐπικήδειος, σ. 315.

20. Εὐστάθιος, Μονωδία, σ. 301.

21. Κωνστ. Μανασσής, Λόγος ἐπικήδειος, σ. 305.

22. Εὐστάθιος, Μονωδία, σ. 297.

χρονῶ.

Όταν κάποτε «ό στρατηγικώτατος και θειότατος αυτοκράτορας Μανουήλ (α΄) Κ. 81, γύριζε νικητής και τροπαιοῦχος από κάποιο μέτωπο του πολέμου – γιατί ὅπως είναι αδύνατο ν’ ανέβη ὁ ἥλιος στους οὐρανούς χωρίς ἀχτίδες, ἔτσι είναι και αδύνατο νά γυρίση από πόλεμο ὁ γενναιότατος αυτοκράτορας χωρίς νίκη»– πολλοί ἀπ’ τούς λογίους τῆς αὐλῆς τὸν ὑποδέχτηκαν με προσφωνήσεις, χαριστήριες μολπές και ἄσματα, και ἀνάμεσά τους ὁ Νικηφόρος Κ. 115, «ὁ πολὺς στό λόγο και γεμάτος φωτιά στήν ἀφοσίωσή του πρὸς τὸ θεῖο του και αυτοκράτορα».

«Τά νοήματα τῆς προσφωνήσης πού ἔκανε τότε ἦσαν ἀκριβῆ και ἔφεραν αὐτόφυτο τὸ ἐπίχαρι και τὸ καλλιμορφο»· ἀλλὰ στή ρύμη του λόγου του ἔβαλε μέσα και μιὰ φράση του μεγάλου ρήτορα και σοφιστῆ Πολέμωνα του ἀπ’ τῆ Λαοδικαία τῆς Φρυγίας, χωρίς νά ἀναφέρῃ πὼς ἦταν του Πολέμωνα. Ὁ Κωνστ. Μανασσῆς πού παραβρισκόταν στήν ὑποδοχὴ του αυτοκράτορα και ἄκουσε τὸ λόγο του Νικηφόρου Κ. 115, τὸν πλησίασε και του εἶπε με χαμόγελο, «σ’ ἔπιασα, Κομνηνέ, ξέρω ἀπὸ πού πήρες αὐτὸ τὸ μέρος του λόγου σου». Ὁ Νικηφόρος Κ. 115 με ταπείνωση παραδέχτηκε και με ἕνα μειδίαμα γλυκὸ ἀντιμετώπισε τὸν ἄνθρωπο πού ἀποκάλυψε τῆ λογοκλοπία του. «Γιατὶ τέτοιοι ἦταν, λέει ὁ Μανασσῆς πού μᾶς διηγεῖται τὸ περιστατικὸ, και στό λόγο και στό ἦθος ὡραῖος, ὄχι εὐκολος γιά νά θυμώσῃ, ὄχι δύσκολος γιά νά ἀκούσῃ και ὄχι ἀπρόθυμος γιά νά ὁμολογήσῃ και νά δώσῃ ἀπόκριση»²³.

Κοντά σ’ αὐτὸ ἄς σημειωθῆ πὼς ὁ Κωνστ. Μανασσῆς, ὁ ἔπειτα μητροπολίτης Ναυπάκτου, ἦταν ἕνας στενὸς φίλος του Νικηφόρου Κ. 115²⁴.

Ὁ Νικηφόρος Κ. 115 δὲν παράμεινε γιά πολὺ στό ἀξίωμα του ἐπί τῶν δεήσεων²⁵, γιατί ἀρρώστησε ἀπὸ κάποια ἀσθένεια, ἴσως φυματίωση, πού πολὺ καιρὸ τὸν βασάνισε· ὁ ἴδιος ὁ αυτοκράτορας ἐνδιαφέρθηκε γιά τὴν ἀρρώστια του και τὸν ἔστειλε νά κοιταχτῆ κατὰ πού ἔπρεπε, ἀλλὰ «ἡ πολεμικώτατη νόσος, ἀφοῦ τὸν τυράννησε και με τρόμους κάθε μέρα τὸν διασάλευε, τὸν ἀποτέφρωσε τέλος με φωτιά στὰ ἔγκατά του»²⁶.

Πέθανε τὸ 1173²⁷, γι’ αὐτὸ και πρέπει νά ὑποθέσωμε πὼς κατὰ τὸ 1170/72 διορίστηκε στό ἀξίωμα του ἐπί τῶν δεήσεων.

Ἄν ἡ περιλάλητη Ἄννα Κ. 32 ἀπόχτησε ἕνα ἀνάξιο ἐγγονό, τὸ

23. Κωνστ. Μανασσῆς, Λόγος ἐπικήδειος, σ. 318.

24. Κωνστ. Μανασσῆς, Λόγος ἐπικήδειος, σ. 322: ἀκράτου δὲ ὁμως φιλίας τεκμήριον.

25. Εὐστάθιος, Μονωδία, σ. 300-1: ὡ οἰκοι θειοι, ὦν ἐπισπατεῖν πρὸς βασιλέως ἐτέτακτο, ταχὺ παρήλθεν ὑμᾶς ὁ ἐπικοσμήτωρ, ὁ εἰς κάλλος προάγων και ὁ ἐπιλεγεις ἐφ’ ὑμῖν και ἀξιος διὰ τὸ ἄγαν φιλόθεον.

26. Εὐστάθιος, Μονωδία, σ. 301.

27. E. Kurtz, Εἰσαγωγή, VV17 (1910), σ. 283-90· S. De Jongh, σ. 33. Τὸ 1173 πού πέθανε, μᾶς παρουσιάζεται ὡς ἐπί τῶν δεήσεων, ἀσφαλῶς ὁμως εἶχε διοριστῆ στό ἀξίωμα λίγο προηγουμένως.

Δαβίδ Κ. 112 –γι' αυτό και δὲν ἀναφέρθηκε πουθενά πῶς καταγόταν ἀπ' αὐτή– ἀπόχτησε καὶ ἓνα ἐγγονό, τὸ Νικηφόρο Κ. 115, ποὺ ἦταν «γιὸς τῆς σοφίας καὶ τῆς σύνεσης, τιθήνημα τῆς μάθησης καὶ τοῦ λόγου»²⁸, γι' αὐτὸ καὶ ἰδιαίτερα προβλήθηκε πῶς καταγόταν ἀπ' αὐτή²⁹.

Ἀπ' τῆ στιγμή ποὺ ὁ ὠραῖος καὶ καλότροπος Νικηφόρος Κ. 115 πάτησε στὸ παλάτι, ἐνθουσίασε τῆ σύγκλητο καὶ τὴν αὐλή. Ὅσοι πλησίαζαν τὸν αὐτοκράτορα Μανουήλ (α') Κ. 81, αὐτὸν «τὸν ἀνέφελο ἥλιο τῆς ἀρχῆς τῶν Ρωμαίων», «ἀνυμνοῦσαν τὸ Νικηφόρο Κ. 115 με ἐξαισίες φωνές, κηρύττοντας πῶς περιαύγασε με τὰ φῶτα του τὰ ἀνάκτορα, πῶς εἶναι ἄξιος νὰ καταλάβῃ πῶς ὑψηλά ἀξιώματα, καθὼς εἶναι ἓνας ζηλωτῆς τῆς ρητορικῆς καὶ τῆς φιλοσοφίας, καὶ με τὶς ἐπιδόσεις του καταπλουτίζει αὐτοὺς τοὺς κλάδους τοῦ λόγου»³⁰.

Πραγματικά ὁ Νικηφόρος Κ. 115 ἦταν ἓνας γνήσιος ἀπόγονος τῆς σοφῆς Ἄννας Κ. 32 καὶ τοῦ λόγιου Νικηφόρου Βρυέννιου, ποὺ κληρονόμησε ἀπ' αὐτοὺς τὴν ἐφεση πρὸς τὰ γράμματα.

Ὁ μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος (γενν. 1125 - † 1194), ἐκτὸς τῆς μονωδίας του, ἀπηύθυνε στὸ νεαρό καὶ λόγιο αὐτὸν πρίγκιπα, τὸν Νικηφόρο Κ. 115, καὶ ἓνα ἀριθμὸ ἐπιστολῶν ποὺ ἀναφέρονται σὲ διάφορα φιλολογικὰ θέματα, αἰτήματα κλπ.³¹.

Σ' αὐτές τὶς ἐπιστολές ὁ Εὐστάθιος τὸν προσαγορεύει με τὶς πῶς τιμητικέ

28. Κωνστ. Μανασσῆς, Λόγος ἐπικήδειος, σ. 317.

29. Κωνστ. Μανασσῆς, Λόγος ἐπικήδειος, σ. 306: Τί δὲ ὁ πάππος ὁ καίσαρ (Νικηφ. Βρυέννιος) ὁ μεγαλῶνυμος; Τί δὲ ἡ προμήτωρ (Ἄννα Κ. 32) ἡ πορφυρογέννητος;

30. Κωνστ. Μανασσῆς, Λόγος ἐπικήδειος, σ. 317.

31. Τὸ πῶς οἱ πρὸς κάποιον Κομνηνὸν ἐπιστολές τοῦ Εὐστάθιου Θεσσαλονίκης, ἐκδ. Th. Tafel, ἐνθ' ἀνωτ. (ὑ. 13α), σ. 308-24, 333-35, 341, καὶ ὑπ' ἀριθμούς γ' -ι', ιγ', κδ', κε', κη', λδ', ἀπευθύνονται στὸ Νικηφόρο Κ. 115, ἀποδεικνύεται ἀπ' τὰ ἐξῆς σημεῖα: 1) Ὁ Κομνηνὸς τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Εὐστάθιου φέρει τὸν τίτλο τοῦ πα ν α σ ε β α σ τ ο υ σ ε β α σ τ ο ὦ (ἐπιστολές γ', ι', κδ', λδ', σ. 308, 320, 333, 341), τὸν ὁποῖον ἔφερε καὶ ὁ Νικηφόρος Κ. 115 (βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 2 καὶ 16). 2) Ὁ Κομνηνὸς τῶν ἐπιστολῶν λαμβάνει τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπὶ τῶν δεήσεων (ἐπιστολές κδ' καὶ λδ', σ. 333 καὶ 341), τὸ ὁποῖον ἔλαβε καὶ ὁ Νικηφόρος Κ. 115 (βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 2, 8 καὶ 16). 3) Ὁ Κομνηνὸς τῶν ἐπιστολῶν ἦταν ἓνας θεράπωντας τῶν γραμμάτων (ἐπιστολές γ', η', κλπ., σ. 308, 317-18), ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Νικηφόρος Κ. 115 (βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 5, 6, 7, 11, 11α, 12, 22, 23, 28, 30). 4) Ὁ Κομνηνὸς τῶν ἐπιστολῶν κοσμοῦνταν με ψυχικὲς ἀρετές (ἐπιστολές γ', η' θ', ιγ' κλπ., σ. 308, 317-18, 319-20, 324), ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Νικηφόρος Κ. 115 (βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 12, 13, 14, 18, 19). 5) Ὁ Κομνηνὸς τῶν ἐπιστολῶν ἦταν ὠραῖος καὶ ξανθός (βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 13α), ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Νικηφόρος Κ. 115 (βλ. ἐπίσης ἀνωτέρω, ὑ. 13 καὶ 13α). 6) Ὁ Κομνηνὸς τῶν ἐπιστολῶν εἶχε ἀδελφὸ, ποὺ εἶχε προσλάβει ἐκτὸς τῆς Κομνηνωμίας καὶ τὴν ἐπωνυμία Δ ο ὕ κ α ς (ἐπιστολὴ ιγ', σ. 324), ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Νικηφόρος Κ. 115 εἶχε ἀδελφὸ τὸν Ἀνδρόνικον 116 ποὺ ἐκτὸς ἀπὸ Κομνηνὸς προσονομαζόταν καὶ Δ ο ὕ κ α ς, ὡς φερῶνυμος τοῦ πατέρα τῆς αὐγούστας Εἰρήνης Δουκαίνας (βλ. προσωπογ. Ἀνδρόνικου Κ. Δ. 116, ὑ. 3). 7) Σὲ μιά ἀπ' τὶς ἐπιστολές (βλ. κατωτέρω, ὑ. 38), ὁ Εὐστάθιος ἀπονέμει στὸν Κομνηνὸ (τῶν ἐπιστολῶν του) τὴν ἴδια ἀκριβῶς προσηγορία ποὺ

διακρίσεις: «πάνσοφε Κομνηνέ και πανσέβαστη κεφαλή»³², «αυθέντη Κομνηνέ»³³, «πανσέβαστε αυθέντη»³⁴, «κάλλιστε και πανσέβαστε αυθέντη»³⁵ και «μεγάλε και επιφανέστατε αυθέντη»³⁶, και τον χαρακτηρίζει ως «αριστο στην ψυχή και στην τέχνη του λόγου σοφώτατο»³⁷.

Σε μιά άπ' τις επιστολές του, και είναι αυτή που του απονέμει την προσηγορία του πανσεβάστου σεβαστού και επί των δεήσεων³⁸, όπως ακριβώς τον προσαγορεύει και στη μονωδία του³⁹, αναφέρει τη χαρακτηριστική λέξη *παπας*, με τη θεραπευτική έννοια που και σήμερα δίνουμε, όταν απευθυνόμαστε σε ιερέα^{39α}.

Με άλλη επιστολή του ο Ευστάθιος συνιστούσε στην προστασία του Νικηφόρου Κ. 115 ένα μοναχό της μονής του Φιλανθρώπου Χριστού, που είχε ιδρύσει στην ΚΠολη ο μακαρίτης Άλέξιος (α') Κ. 15, και του τονίζε πως η δικαίωση των αξιώσεων του μοναχού θα συμβάλει στην πρόοδο της μονής, της οποίας τις υποθέσεις άλλοτε ως «αντιλήπτωρ» καθύθυνε (ο Ευστάθιος). Και τελειώνει την επιστολή του με αυτά τα λόγια: «Μαζί μου σε παρακαλεί γι' αυτή την υπόθεση και ο τιμιώτατος ηγούμενος της μονής του Φιλανθρώπου Σωτήρος, που είναι φίλος μου ή πιό σωστά ο καλύτερος άπ' τους φίλους μου»⁴⁰.

Οι επιστολές του Ευστάθιου προς τον [Νικηφόρο] Κ. 115 έχουν ένα ποικίλο ενδιαφέρον. Άλλού ο ιεράρχης έκδηλώνει την ευχαρίστηση που δοκίμασε,

απονέμει και στο Νικηφόρο Κ. 115 στη μονωδία του (βλ. άνωτέρω, ύ. 2). 8) Ο Ευστάθιος Θεσσαλονίκης υπήρξε ένας εγκάρδιος φίλος του Κομνηνού των επιστολών, όπως ακριβώς τέτοιος ήταν και του Νικηφόρου Κ. 115, τον όποιον με βαθιά θλίψη, πόνο και στοργή νεκρολόγησε. Η άποκάλυψη πως ο Κομνηνός των επιστολών του Ευστάθιου ήταν ο Νικηφόρος Κ. 115 γίνεται για πρώτη φορά σ' αυτή εδώ τη Γενεαλογία.

32. Ευστάθιος Θεσσαλονίκης, έκδ. Th. Tafel, επιστολή γ', σ. 308.

33. 'Επιστολές η' και κη', σ. 317 και 335.

34. 'Επιστολή ι', σ. 320.

35. 'Επιστολή κδ', σ. 333.

36. 'Επιστολή κε', σ. 333.

37. 'Επιστολή η', σ. 317-18.

38. 'Επιστολή λδ', σ. 341: Τω πανσεβάστω σεβαστώ και επί των δεήσεων.

39. Βλ. άνωτέρω, ύ. 2.

39α. 'Επιστολή λδ', σ. 317-18: Τουτό δέ, ουχ ότι και παπας, ως αν ειποιεν οι πολλοί. Κατά τον Κ. Krumbacher, 'Ιστορία της Βυζαντινης Λογοτεχνίας, μετάφρ. Γ. Σωτηριάδου, έκδ. Παπύρου, σ. 547, πολύ άξιοσημείωτη είναι η πραγματεία του Ευστάθιου, «Προς τον βαρέως άκούοντα, ειπερ ιερωμένος ών καλειται παπας», στην όποία, καθώς έτυμολογει τη λέξη και κάνει ιστορική άνασκόπηση της έννοιας, δείχνει πως άδικο έχουν οι ιερείς που ντρέπονται για την άπλοική αυτή όνομασία, που από τότε χρησιμοποιούνταν, γιατί τίποτε τό προσβλητικό ή τό χυδαίο δέν έχει, όπως κάτι τέτοιο δέν έχουν οι λ. πάπος ή πόπος (που άπ' αυτό τό ρωσικό πάπ ή πόπ) ή πάπας.

40. 'Επιστολή θ', σ. 319-20. Τον Άώνυμο αυτόν ηγούμενο της μ. του Φιλανθρώπου αναφέρει και ο R. Janin, *Églises et monastères*, σ. 525, πως ήταν ένας «ami intime d' Eustathe de Thessalonique».

όταν κουρασμένος και καθιδρωμένος έφτασε και κατάλυσε στο άρχοντικό του Νικηφόρου Κ. 115⁴¹, και άλλου του ζητεί να τον προστατεύσει απ' τους έχθρους του⁴².

Χαρακτηριστικές επίσης είναι οι έπιστολές που αναφέρονται στο χαριτωμένο έπεισόδιο, που σαν «πάταγος και βροντή» ξέσπασε ανάμεσα στον Ευστάθιο και στον Ανδρόνικο Κ. Δ. 116, τον αδελφό του Νικηφόρου Κ. 115. Κάποτε ο Ευστάθιος συνάντησε στο δρόμο «τόν κάλλιστο (= ώραιότατο και πανάριστο) αυτόδελοφo τής αυτού μεγαλούπερόχου λαμπρότητας» (του Νικηφόρου Κ. 115) «τόν Δούκαν» 116, αλλά δεν μπόρεσε να διακρίνη καλά, αν πραγματικά ήταν ο Δούκας, «αυτός ο άριστος μέσα στους ανθρώπους», κ' έτσι δεν του απόδωσε το χαιρετισμό που άρμοζε σ' ένα τέτοιο ύψηλο πρόσωπο. Ο Ευστάθιος, στέλνοντας στο Νικηφόρο Κ. 115 ένα καλάθι μήλα, τον παρακάλεσε να «άνοιξη τό θησαυρό του λόγου του» και να μεσολαβήσει στον αδελφό του για να τύχη εκ μέρους του (ο Ευστάθιος) συγχώρεσης⁴³.

Σε άλλη έπιστολή του ο Ευστάθιος παρακαλεί το Νικηφόρο Κ. 115, που ως έπι τών δεήσεων ήταν άρμόδιος, να του έξασφαλίσει μιά άκρόαση κοντά στον αυτοκράτορα Μανουήλ (α') Κ. 81, δηλώνοντας πώς αν ή μεγαλειότητά του δεν πρόκειται να πάη κατά τά μέρη τής Δύσης, αυτός αν και άρρωστος, θα πάη πάνω στο κρεβάτι του πόνου, για να τον δη στην ΚΠολη⁴⁴.

Ο Ευστάθιος, «ή πιό φωτεινή φυσιογνωμία του κόσμου των Βυζαντινών γραμμάτων απ' τον καιρό του Μιχαήλ Ψελλοῦ»⁴⁵, είχε δημιουργήσει στην ΚΠολη «ένα είδος σχολής για νέους σπουδαστές, ένα κέντρο που σ' αυτό συγκεντρώνονταν τά καλύτερα πνεύματα τής πρωτεύουσας και νέοι άνθρωποι διψασμένοι για μάθηση»⁴⁶.

Η άλληλογραφία του και ή πνευματική του έπικοινωνία με τον Νικηφόρο Κ. 115 είναι ένα άψευδες τεκμήριο πώς αυτός ο τελευταίος, ο τόσο πρόωρα χαμένος πρίγκιπας του οίκου των Κομνηνών, υπήρξε ένας απ' τους καλύτερους τρόφιμους του πνευματικού κέντρου του Ευστάθιου.

41. Έπιστολή δ', σ. 310.

42. Έπιστολή ς', σ. 313. Έχθροι του Ευστάθιου κυρίως ήσαν οι μοναχοί των όποιων τή διαφθορά, ύποκρισία, άργυρολογία, κοιλιδοουλία, είχε με ζωηρά χρώματα καταπολεμήσει και στιγματίσει, βλ. Ευσταθίου Θεσσαλονίκης, Περι ύποκρίσεως, PG 139, στ. 369 κεξ., και Έπίσκεψις βίου μοναχικού. PG 135, στ. 729-910. Πρβλ. Κ. Krumbacher, ένθ' άνωτ. (ύ. 39α), σ. 543 και 546.

43. Έπιστολή η' και ιγ', σ. 317-18 και 324.

44. Έπιστολή λδ', σ. 341.

45. A. F. Gregorovius, Geschichte der Stadt Athen im Mittelalter von der zeit Justinian's bis zur türkischen Eroberung, Stuttgart 1889, σ. 205 και 207.

46. Cohn, Eustathius εις Real-Encyclopädie der Stuttgart Altertumswissenschaft, έκδ. A. F. Pauly - G. Wissowa κλπ., I, ser. VI (1909), στ. 1452 - 1489, ιδιαίτερα για τή δημιουργία τής σχολής, στ. 1454. Πρβλ. A.A. Vasiliev, Ιστορία, σ. 609.

Οι μεγάλοι δάσκαλοι, όταν επιζούσαν, τιμούσαν τους δοξασμένους μαθητές· έτσι ο Ευστάθιος⁴⁷ και ο έπειτα Ναυπάκτου Κωνσταντίνος Μανασσής⁴⁸, μās άφησαν τις νεκρολογίες του φίλου και μαθητή τους Νικηφόρου Κ. 115, ενώ ο μητροπολίτης Άθηνών Μιχαήλ Χωνιάτης μās άφησε τη συγκινητική νεκρολογία του φίλου, συνοίκου και δασκάλου του Ευστάθιου Θεσσαλονίκης⁴⁹. Και άπ' τις τρεις μās δίδονται πολύτιμες πληροφορίες· χωρίς τις δυό πρώτες θά ήταν άδύνατη ή σκιαγράφηση του Νικηφόρου Κ. 115.

116. Άνδρόνικος Κομνηνός Δούκας (γένν. περί τὸ 1148 - †;)

Ο Άνδρόνικος¹ Κ². Δ³. δευτερότοκος γιός του Ιωάννη Δούκα 66 και τής δεύτερης νόμιμης γυναίκας του⁴, που δέχτηκα πώς ήταν μιá κόρη του λογοθέτη του δρόμου Μιχαήλ Άγιοθεοδωρίτη, γεννήθηκε περί τὸ 1148⁵.

Ο Άνδρόνικος Κ.Δ. 116 έλαβε άπ' τὸ θεϊό του Μανουήλ (α') Κ. 81, όπως και ο άδελφός του Νικηφόρος Κ. 115, τὸν τίτλο του πανσεβάστου σεβαστού⁶.

47. Ευστάθιος, Μονωδία εις... Νικηφόρον Κ. 115, VV17 (1910), σ. 290-302.

48. Κωνστ. Μανασσής, Λόγος επικήδειος, ένθ' άνωτ., σ. 302-22.

49. Μιχαήλ Χωνιάτης, Τά Σωζόμενα, έκδ. Σπ. Λάμπρου, τ. Ι, Μονωδία εις τὸν αγιώτατον Θεσσαλονίκης κύρ Ευστάθιον, σ. 283-306.

116.1. Φέρει τὸ όνομα του μεγάλου θείου του Άνδρόνικου Κ. 35, του πιό αγαπημένου αδελφού τής μάμμης του Άννας Κ. 32.

2. Ο Ευστάθιος Θεσσαλονίκης, Μονωδία εις Νικηφόρον Κ. 115, σ. 297, γράφει τά έξής για τούς δυό άμφιθαλείς αδελφούς του Νικηφόρου Κ. 115, τὸν Άνδρόνικον Κ.Δ. 116 και τὸν Άλέξιον Κ. 117: αισθάνομαι και τὸν αδελφικόν χορόν ύπό θρηνωδῶ προεξάρχοντι τῷ πατρί τὸ γοερὸν άρμωποτόμενον σύμψαλμα. ὡ δυάς αδελφῶν, οὗς ἡ φύσις ἤδη πρὸς τὸ έντελέστατον ἠνδρωσεν· ὑμās γάρ τέως άπολαβὼν προσφωνῶ, βλαστήματα θάλλοντα δοικτικά, ριζοχίας κομνηνικῆς καλλιστεύματα, λαμπροί μη μόνον ὄσα τὴν ψυχικὴν οικονομίαν διευθετεῖ, άλλα και τά προπίπτοντα τῆς ὄψεως κάλλιστοι και ὡς ἀληθῶς φαινοί. ὡ χρυσή και ὑμείς κεφαλή -οὗ γάρ. έχω δοιάζειν ὑμās, οὗς ἡ φύσις ὀμοτίμως ὠράισεν- οἷος ὑμῶν χρυσοῦς έκκέκοπται βόστρυχος, οἷος ἄφθαλμός (ὁ Νικηφόρος Κ. 115) ὑμῖν οὐκέτι πρὸς ποδηγίαν άνοιγεται. Ο Άνδρόνικος 116 και ὁ Άλέξιος 117 άποκαλοῦνται σπὸ άνωτέρω κείμενο: «βλαστήματα τῶν Δουκῶν και καλλιστεύματα Κομνηνῶν». Ὅπως ὁ άδελφός τους Νικηφόρος Κ. 115 πῆρε τὴν επωνυμία Κομνηνός, έτσι κι' αὐτοί έπίσημα προσονομάστηκαν Κομνηνοί· Α. Παπαδόπουλος - Κεραμεύς, ΑΙΣΤ. ΙΙ (1894), σ. 362: του πανσεβάστου σεβαστού κυρού Άνδρόνικου του Κομνηνού, του πανσεβάστου σεβάστου κυρού Άλεξίου του Κομνηνού.

Τὸ 1173 ἦταν ἓνας ἄντρας «λαμπρὸς ὄχι μόνο σὲ ὅσα ἀναφέρονται στὴν ψυχικὴ οἰκονομία, ἀλλὰ καὶ σὲ ὅσα προσιδιάζουσαν στὴν ὄψη ἦταν πολὺ ὡραῖος καὶ μὲ ἓνα πρόσωπο ἀληθινὰ φωτεινόν», ὅπως μᾶς βεβαιώνει ὁ μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος⁷. Ἀλλὰ καὶ ὁ Κωνστ. Μανασσῆς μᾶς λέει πῶς ἦταν «ὡραῖος στὴν ὄψη καὶ εὐγενὴς στὴν ψυχὴ»⁸.

Ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 116 μαζὶ μὲ τὸ νεώτερο ἀδελφὸ του Ἀλέξιο Κ. 117 πῆγαιναν συχνὰ κοντὰ στὸν πρεσβύτερο ἀδελφὸ τους Νικηφόρο Κ. 115· «ἔξεκινούσαν ἀπὸ βαθιὰ χαράματα καὶ γι' αὐτοὺς ἦταν τὸ ἴδιο, ποὺ καὶ τὸν ἥλιο τῆς ἡμέρας ἐνατένιζαν καὶ τὴ λάμψη ἀπ' τὸν ἀδελφὸ τους δέχονταν»⁹.

Μὲ τὸ θάνατο αὐτοῦ τοῦ Νικηφόρου Κ. 115, ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 116 καὶ ὁ Ἀλέξιος Κ. 117, «ἔχασαν ἓνα σοφὸ ἀδελφὸ καὶ στερήθηκαν τῶν πιὸ καλῶν

3. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 2: βλαστήματα δουκικά. Ὅπως εἶδαμε στὴν ἀνωτέρω ὑ. 2, στὸ πρακτικὸ τῆς συνδιάσκεψης τῆς 10ης. ΙΧ. 1191, ἐκδ. Παπαδ. - Κεραμέως, σ. 362, ὁ Ἀνδρόνικος 116 ἀναγράφεται ἐπίσημα Κομνηνός· ἀλλὰ ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης στὶς ὑπ' ἀριθ. ἡ' καὶ ιγ' καὶ σ. 317 - 18 καὶ 324 ἐπιστολὲς του, Opuscula, ἐκδ. Th. Tafel, ἀποδίδει στὸν αὐτὰ δελφὸ τοῦ Νικηφόρου Κ. 115 τὴν ἐπωνυμία Δούκας. Δὲν καθορίζεται βέβαια ποὺς ἀπ' τοὺς δυὸ ἀδελφούς τοῦ Νικηφόρου Κ. 115 νοεῖται, ἀλλὰ πιὸ πολὺ ταιριάζει ἡ σκέψη μας νὰ πᾶη στὸν ἀμέσως μετὰ τὸ Νικηφόρο 115 ἀδελφὸ, τὸν Ἀνδρόνικο 116· ἐκτός ἀπ' αὐτὸ Δούκας κυρίως προσονομάζονταν οἱ Κομνηνοὶ ποὺ ἔφεραν τὰ ὀνόματα τοῦ καίσαρα Ἰωάννη Δούκα καὶ τοῦ γιου του Ἀνδρόνικου Δ., τοῦ πατέρα τῆς αὐγούστας Εἰρήνης Δούκαινας.
4. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 2, τὸ «δυὰς ἀδελφῶν» τοῦ Εὐσταθίου, καὶ Γενεαλογίαν μου, τ. Α' σ. 324-26, ὑ. 34. Πρόσθετα ἀναφέρω πῶς ὁ L. Stiernon στὸ φωτοτυπημένο κείμενο τῆς S. De Jongh, σ. 34, ποὺ μοῦ δῶρισε, γιὰ τὸ δευτερότοκο καὶ τριτότοκο ἀπ' τοὺς γιούς τοῦ Ἰωάννη Δ. 66 ποὺ ἀπόηξε ἀπ' τὴ δευτέρη γυναίκα του, ἀναγράφει, συμπληρώνοντας τὴν De Jongh, τὰ ὀνόματα Ἀνδρόνικος καὶ Ἀλέξιος.
5. Ὁ ἀπ' τὸ δεύτερο γάμο τοῦ Ἰωάννη Δ. 66 πρωτότοκος γιὸς του Νικηφόρος Κ. 115 γεννήθηκε περὶ τὸ 1144 καὶ πέθανε τὸ 1173. Τότε (τὸ 1173) οἱ δυὸ ἀδελφοὶ του, ὁ δευτερότοκος καὶ ὁ τριτότοκος, ἦσαν κατὰ τὸν Εὐστάθιον Θεσσαλονίκης, Μονωδία, σ. 297, σχεδὸν ἄντρες: οὓς ἡ φύσις ἤδη πρὸς τὸ ἐντελέστατον ἠνδρῶσεν· βλ. πλήρες κείμενο ἀνωτέρω, ὑ. 2. Πρέπει λοιπὸν νὰ δεχτοῦμε πῶς ὁ δευτερότοκος Ἀνδρόνικος 116 θὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1148 καὶ ὁ τριτότοκος Ἀλέξιος 117 περὶ τὸ 1150. H S. De Jongh, σ. 34, θέτει τὴ γέννηση τοῦ Ἀνδρόνικου 116 τὸ 1150 καὶ τοῦ Ἀλέξιο 117 τὸ 1155, ἀλλὰ δὲν ἦταν δυνατόν αὐτὸς ὁ τελευταῖος τὸ 1173 νὰ ἦταν μόνο 18 χρονῶ.
6. Σύνοδος τοῦ 1191, AIZ 2 (1894), σ. 362: τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ κυροῦ Ἀνδρόνικου τοῦ Κομνηνοῦ.
7. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Μονωδία εἰς Νικηφόρον Κ. 115, VV17 (1910), σ. 297· βλ. τὸ κείμενο ἀνωτέρω, ὑ. 2.
8. Κωνστ. Μανασσῆς, Λόγος ἐπικήδειος πρὸς Νικηφόρον Κ. 115, VV17 (1910), σ. 322: ἀλλὰ περιεῖσι σοὶ καὶ ἕτεροι παῖδες (ἀπευθύνεται ὁ Μανασσῆς στὴ δευτέρη σύζυγο τοῦ Ἰωάννη Δ. 66), ὡς μὲν τὴν ὄψιν καλοὶ, ὡς δὲ τὴν ψυχὴν εὐγενεῖς, τῆς αὐτῆς φυτουργίας.
9. Εὐστάθιος, Μονωδία, σ. 297: ἡμέρα ἦν ἡ ἐκάστοτε, καὶ ὑμεῖς περὶ ἐκεῖνον ἔωθεν, καὶ ἦν ταυτὸν ὑμῖν ἡλίω τε ἐνατενίσαι καὶ τὴν ἐκ τοῦ ἀδελφοῦ ἔλλαμψιν δέξασθαι.

άκουσμάτων»¹⁰.

Τόσο ο Ἀνδρόνικος Κ. 116 όσο και ο Ἀλέξιος Κ. 117 ἦσαν νέοι στρατιωτικοὶ ἄντρες, ἐνῶ ὁ ἀδελφός τους Νικηφόρος Κ. 115 προέλαμπε, καθὼς και ἄλλοῦ τὸ εἶπαμε, στοὺς λόγους και στὰ γράμματα. « Ἀποτελοῦσαν και οἱ τρεῖς μετὶς ἀντιθέσεις τους ἕνα σπουδαῖο σύνολο. Και ὅποιος ἀκούγε γιὰ τὴν ὥραία αὐτὴ τριάδα τῶν ἀδελφῶν, εἶχε νὰ πῆ πολλά τόσο γιὰ τὰ πολεμικὰ ἀριστεύματα τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 116 και τοῦ Ἀλέξιου Κ. 117 όσο και γιὰ τὴν ἐπίδοση στοὺς λόγους τοῦ Νικηφόρου Κ. 115¹¹.

Ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 116 παραστάθηκε στὴ διάσκεψη (σύνοδο) τῆς 10ης. ΙΧ. 1191, μαζί με τὸν ἀδελφό του Ἀλέξιο Κ. 117, ποὺ συνήλθε κάτω ἀπ' τὴν προεδρία τοῦ αὐτοκράτορα Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183, στὸ παλάτι τοῦ ἁγίου Ζαχαρία ποὺ βρισκόταν στὴν ἀνατολικὴ ἀκτὴ τοῦ Βοσπόρου, γιὰ νὰ κατεβάσῃ ἀπ' τὴν πατριαρχικὴ ἔδρα τῆς ΚΠολης τὸ Δοσίθεο και νὰ τὸν ἀποκαταστήσῃ σὲ κείνη τῶν Ἱεροσολύμων¹².

Ποιὰ ὑπῆρξε ἡ ἄλλη πολιτικὴ και στρατιωτικὴ σταδιοδρομία τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 116 μᾶς εἶναι ἄγνωστο· χάθηκαν τὰ ἴχνη του μέσα στὰ ἐρέβη τοῦ χρόνου κατὰ τοὺς ταραγμένους ἐκείνους χρόνους τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183 ἢ και τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἄγγ. Κ. 180.

Θὰ παντρεύτηκε και θὰ ἀπόχτησε ἀπογόνους, ὅπως μᾶς εἶναι γνωστὸ γιὰ τὸν ἀδελφό του Νικηφόρο Κ. 115¹³. Μιὰ κόρη τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 116 ἢ ἴσως καλύτερα τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀλέξιου Κ. 117 παντρεύτηκε κάποιον Μαλιασηνὸν Ἄγγελον, και ἀπ' τὴν ἔνωση αὐτὴ προήλθε ὁ οἶκος τῶν Κομνηνῶν - Μαλιασηνῶν - Δουκῶν - Βρυεννίων - Ἀγγέλων¹⁴.

Καθὼς ὅμως αὐτὴ τὴν κόρη δὲν μπορούμε ἀπόλυτα νὰ τὴ συνταυτίσωμε, ἂν ἦταν κόρη τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 116 ἢ τοῦ Ἀλέξιου Κ. 117, θὰ τὴ συναντήσωμε στὶς προσωπογραφίες τῶν σχετικὰ συνταυτιζόμενων Κομνηνῶν, ποὺ θὰ ἐπακολουθήσουν ἀμέσως μετὰ τὶς προσωπογραφίες τῆς τακτικῆς Γενεαλογίας¹⁵.

10. Εὐστάθιος, Μονωδία, σ. 297.

11. Εὐστάθιος, Μονωδία σ. 297.

12. Τὸ σημεῖωμα τὸ γεγονός ἐπὶ τῆ ἀπὸ τοῦ ΚΠόλεως θρόνου καταβάσει τοῦ κυροῦ Δοσιθέου και ἀποκαταστάσει τοῦ τῶν Ἱεροσολύμων θρόνου, ἐκδ. Ἀ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, ΑἴΣ 2 (1894), σ. 362. Τὸ πὼς πρόκειται γιὰ τοὺς γιούς τοῦ Ἰωάννη Δ. 66, τὸν Ἀνδρόνικον Κ. 116 και τὸν Ἀλέξιον Κ. 117, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 324-26, ὑ. 34. Γιὰ τὸ παλάτι τοῦ ἁγίου Ζαχαρία, βλ. R. Janin, Constantinople Byzantine, σ. 145.

13. Βλ. προσωπογρ. Νικηφόρου Κ. 115, ὑ. 8-10.

14. S. De Jongh, σ. 87: Les Maliasène - Comnène, και σ. 93, ὅπου και τὸ πιὸ ταιριαστὸ Στέμμα.

15. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 32.

117. Ἀλέξιος Κομνηνός (Δούκας) (γένν. περί τὸ 1150 – † ;)

Ὁ Ἀλέξιος¹ Κ.² Δ.³ τρίτοκος γιὸς τοῦ Ἰωάννη Δούκα 66 καὶ τῆς δευτέρας νόμιμης γυναίκας του⁴, ποὺ δέχτηκα πὼς ἦταν μιὰ κόρη τοῦ λογοθέτη τοῦ δρόμου Μιχαὴλ Ἀγιοθεοδωρίτη⁵, γεννήθηκε περί τὸ 1150⁶.

Ὁ Ἀλέξιος Κ. Δ. 117 ἔλαβε ἀπ' τὸ θεῖο του Μανουὴλ (α') Κ. 81, πρωτεξάδελφο τοῦ πατέρα του, τὸν τίτλο τοῦ πανσεβαστου σεβαστοῦ⁷, ὅπως οἱ ἀδελφοὶ του Νικηφόρος Κ. 115⁸ καὶ Ἀνδρόνικος Κ. 116⁹.

Τὸν τίτλο θὰ ἔλαβε κατὰ τὸ 1166 μὲ τὴ συμπλήρωση τοῦ 16ου ἔτους τῆς ἡλικίας του, καθὼς τὸν βλέπομε νὰ παίρνη μέρος στὴ σύνοδο τῆς 6ης τοῦ Μάρτη τοῦ 1166, κάτω ἀπ' αὐτὴ τὴν ιδιότητα ἀναγράφεται μετὰ τὸν πανσεβαστον σεβαστὸν Βασιλεῖον Γουδέλην Τζυκανδήλην, σύζυγον τῆς Εὐδοκίας Κ. 94, καὶ πρὶν ἀπ' τὸν πανσεβαστον σεβαστὸν καὶ μέγαν ἐταίρειάρχην Γεώργιον Παλαιολόγον Δ.Κ. 191¹⁰.

Ὁ Ἀλέξιος Κ. 117 ἦταν ἓνας ἀντρας «λαμπρὸς στὴν ψυχικὴ οἰκονομία καὶ ἐξαιρετὸς στὴν ὄψη», κατὰ τὸν Εὐστάθιον Θεσσαλονίκης¹¹, ἢ «εὐγενὴς στὴν ψυχὴ καὶ ὠραῖος στὴν ὄψη», κατὰ τὸν Κωνστ. Μανασσῆν¹².

Συμμερίσθηκε μὲ τοὺς γονεῖς του καὶ τοὺς ἀδελφοὺς του Ἀνδρόνικον Κ.

117.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς θεῖου του Ἀλέξιου Κ. 65.

2. Βλ. προσωπογρ. Ἀνδρόνικου Κ. 116, ὑ. 2.

3. Βλ. προσωπογρ. Ἀνδρόνικου Κ. 116, ὑ. 3.

4. Βλ. προσωπογρ. Ἀνδρόνικου Κ. 116, ὑ. 4.

5. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 319, ὑ. 12.

6. Βλ. προσωπογρ. Ἀνδρόνικου Κ. 116, ὑ. 5.

7. Χωνιάτης, Θεσαυρὸς Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 253, καὶ ΑἰΣ 2 (1894) σ. 362: τοῦ πανσεβαστου σεβαστοῦ κυροῦ Ἀλέξιου τοῦ Κομνηνοῦ.

8. Βλ. προσωπογρ. Νικηφόρου Κ. 115, ὑ. 2 καὶ 16.

9. Βλ. προσωπογρ. Ἀνδρόνικου Κ. 116, ὑ. 6.

10. Χωνιάτης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 7), στ. 253. Πρβλ. L. Stiernon, Sébaste et gambros, REB 23 (1965), σ. 243, ὅπου ἐξηγεῖ τὶς δυσκολίες τῆς συνταύτισης τοῦ Ἀλέξιου Κ. τῆς συνόδου τῆς 6ης. Ill. 1166 καὶ καταλήγει νὰ τὸν δεχτῆ ἢ ὡς ἓνα γιὸ τοῦ Ἰωάννη Κ. 128 (γιὸ μὲ τὸ ὄνομα Ἀλέξιος ὁ Ἰωάννης 128 δὲν εἶχε) ἢ ὡς ἓνα ἀνεψιὸ ἀπὸ πρωτεξάδελφο τοῦ Μανουὴλ (α') Κ. 81, «fils de Jean Doukas 66 et petit-fils du César Nicéphore Bryennios», δηλ. τὸν Ἀλέξιον Κ. 117, ποὺ εἶναι καὶ ἡ σωστὴ συνταύτιση. S. De Jongh, σ. 75, ἀριθ. 13, ποὺ τὸν κατατάσσει στοὺς μὴ συνταυτιζόμενους Κομνηνοὺς. Ὁ Βασιλεῖος Γουδ. Τζυκ. προηγεῖται τοῦ Ἀλέξιου Κ. 117, ὡς σύζυγος κόρης πορφυρογέννητης πριγκίπισσας, τῆς Θεοδώρας Κ. 38· ὁ Ἀλέξιος Κ. 117 προηγεῖται τοῦ Γεώργιου Π. Δ. Κ. 191, ὡς ἓνας ἐγγονὸς πορφυρογέννητης πριγκίπισσας, τῆς Ἄννας Κ. 32, καὶ ὡς ἓνας διαέγγονος τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15, ἐνῶ ὁ Γεώργιος Π. Δ. Κ. 191 ἦταν ἓνας διαέγγονος τοῦ Ἀδριανοῦ Κ. 16.

11. Εὐστάθιος, Μονῳδία, σ. 297.

12. Κωνστ. Μανασσῆς, Λόγος ἐπικηδεῖος, σ. 322.

116 και Μανουήλ Κ. 118 πῆ θλίψη πού τούς προκάλεσε ὁ πρόωρος θάνατος τοῦ πρεσβύτερου ἀδελφοῦ του Νικηφόρου Κ. 115, καθῶς αὐτός ὁ τελευταῖος ὑπῆρξε ἕνας σοφός ὁδηγός του¹³.

Ὁ Ἀλέξιος Κ. 117 ὑπῆρξε ἕνας ἀντρας στρατιωτικός καί ἀπό πολὺ νέος διακρίθηκε στοὺς πολέμους¹⁴.

Ὁ Ἀλέξιος Κ. 117 μαζί με τὸν ἀδελφὸ του Ἀνδρόνικο Κ. 116 πῆρε μέρος στὴ διάσκεψη (σύνοδο) τῆς 10ης τοῦ Σεπτεμβρίου του 1191¹⁵.

Ποιά ὑπῆρξε ἡ ἄλλη πολιτικὴ καί κυρίως στρατιωτικὴ σταδιοδρομία τοῦ Ἀλέξιου Κ. 117 εἶναι ἀγνωστο.

Θά παντρεύτηκε καί θά ἀπόχτησε ἀπογόνους. Μιά κόρη του ἡ ἴσως με πῶ λίγες πιθανότητες κόρη τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 116¹⁶, παντρεύτηκε κάποιον Μαλιασηνὸν Ἀγγελον, καί ἀπ' τὴν ἔνωση αὐτὴ προήλθε ὁ οἶκος τῶν Κομνηνῶν Μαλιασηνῶν Δουκῶν Βρυεννίων Ἀγγέλων¹⁷.

118. Μανουήλ Κομνηνός (γένν. περί τὸ 1160 – † ;)

Ὁ Μανουήλ¹ Κ. τεταρτότοκος γιὸς τοῦ Ἰωάννη Δούκα 66 καί τῆς δευτέρας νόμιμης γυναίκας του², πού δέχτηκα πῶς ἦταν μιά κόρη τοῦ λογοθέτη τοῦ δρόμου Μιχαήλ Ἀγιοθεοδωρίτη³, γεννήθηκε περί τὸ 1160⁴.

«Μεγάλη θλίψη δοκίμασε ὁ κύρ Μανουήλ 118» –«γλυκιά ἡ ὀνομασία του, λέει ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, γιατί εἶναι ἀξία μεγάλης τιμῆς», καί ἐννοεῖ τὸν Ἰησοῦν (Ἐμμανουήλ = ὁ Θεὸς μεθ' ἡμῶν), ἀλλὰ στὴν πραγματικότητα ὁ σεβάσιμος ἀρχιερέας ἐξαίρει τὸ ὄνομα γιὰ νὰ κολακεύσῃ τὸν αὐτοκράτορα

13. Εὐστάθιος, Μονωδία, σ. 297.

14. Εὐστάθιος, Μονωδία, σ. 297.

15. Βλ. προσωπογρ. Ἀνδρόνικου Κ. 116, ὑ. 12.

16. Ἡ κόρη αὐτὴ πρέπει νὰ γεννήθηκε περί τὸ 1180, βλ. S. De Jongh, σ. 93, καί προσφέρεται καλύτερα ὡς μιά κόρη τοῦ Ἀλέξιου Κ. 117.

17. Βλ. προσωπογρ. Ἀνδρόνικου Κ. 116, ὑ. 14.

118. 1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ τοῦ Μανουήλ (α') Κ. 81, πρωτεξαδέλφου τοῦ πατέρα του. Ἀπ' τοὺς τρεῖς ἀμφιθαλεῖς ἀδελφούς τοῦ Νικηφόρου Κ. 115 εἶναι ὁ μόνος πού κατονομάζεται ἀπ' τὸν Εὐστάθιο Θεσσαλονίκης, Μονωδία, VV17 (1910), σ. 298, χωρὶς ἀμφιβολία γιατί φέρει τὸ ὄνομα τοῦ αὐτοκράτορα, βλ. S. De Jongh, σ. 34, ὑ. 5.

2. Εὐστάθιος, Μονωδία, σ. 298.

3. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 319, ὑ. 12.

4. Τὸ 1173, κατὰ τὸ θάνατο τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Νικηφόρου Κ. 115, ἦταν ἕνα ἀγόρι πού ἀκόμη ἔκανε τίς σπουδές του· δὲν εἶχε κἄν μὴ πῶ στὴ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία, ὅπως οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 116 καί Ἀλέξιου Κ. 117, βλ. S. De Jongh, σ. 34, ὑ. 6. Ὅλοι οἱ νέοι τῆς βυζαντινῆς ἀριστοκρατίας ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ὑπηρετήσουν στὸ στρατὸ ἀπὸ ἡλικίας 14 χρονῶ, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 61, ὑ. 4, καί νὰ γίνουν ἀξιωματικοὶ στοὺς μισθοφόρους καί τούς ἄλλους βαρβάρους.

Μανουήλ (α΄) Κ. 81– «μεγάλη λοιπόν θλίψη δοκίμασε ό κύρ Μανουήλ για τό θάνατο του άδελφού του κυρού Νικηφόρου Κ. 115, και έλιωνε σαν τό χιόνι και ποτάμι έχυνε τά δάκρυά του».

«Μάλιστα, σέ μία στιγμή άπελπισίας του, θέλησε νά γίνη καλόγερος, νά κόψη τά ώραία μαλλιά του, νά αλλάξη περιβολή, άν και ήταν ένα παιδί μόλις 13 χρονώ. Και θά τό έκανε αυτό τό πράμα τό ξώφρενο, άν πολλά μαζί χέρια δέν τόν συγκρατούσαν, άν δέν έβαζαν άνθρωπους νά παρακολουθοϋν τις κινήσεις του, μήν τυχόν και φύγη για κανένα μοναστήρι»⁵.

«Ώ πολύ θαυμάσιε Μανουήλ, ανακράζει ό καλός μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Ευστάθιος, πνοή του νεκρού Νικηφόρου 115, οί πιά πολλοί άνθρωποι θαυμάζουν πού δέν μπορείς νά ύποστής τη θλίψη σου, έγώ όμως δέν ξαφνιάζομαι αλλά άκόμη και άπορώ πώς άνέχεσαι νά ζής μετά τό χωρισμό άπ' τόν άδελφό σου. Ώ φυτό άγαθό, δέν έχεις πιά τόν καλό της όμορφιάς σου ύμνητή. Είθε ό Θεός νά σου δώση τόν όμοίο του ή τουλ. νά σε παρηγορήσει και νά σε γαληνέψει».

«Θαυμάζω τη σταθερότητα του ήθους σου, συνεχίζει ό Ευστάθιος, τη φρόνησή σου, τό γερό μυαλό σου, άν και είσαι τόσο μικρός».

«Έχασες δυστυχώς τόν παιδαγωγό σου, τό σωφρονιστή, τό δάσκαλό σου, πού λάτρευες και άγαπούσες και πού άπ' αυτόν άγαπιόσουν».

«Εϋτυχώς έχεις κοντά σου τό σοφώτατο πατέρα σου Ίωάννη Δ. 66, κ' έτσι δέ θά σου λειψη ή διδασκαλία· έπρεπε όμως για καλό περίσσιο νά είχες και κείνον, τόν άδελφό σου Νικηφόρον 115»⁶.

Ή μετά τό 1173 σταδιοδρομία του Μανουήλ Κ. 118, αυτού του άγοριου πού τόσες έλπίδες για τό μέλλον του μπορούσε κανείς νά στηρίξει, μετά άπό όσα μάς είπε γι' αυτόν ό σπουδαίος της Θεσσαλονίκης ιεράρχης, δέν μάς είναι γνωστή.

Βλέπομε άπ' τις νεκρολογίες του Ευστάθιου και του Μανασσή με την άφορμή ενός θανάτου, πόσοι Κομνηνοί βγήκαν στό φώς· ένα τυχαίο περιστατικό τούς διάσωσε στην ιστορία, κ' έτσι μπορέσαμε νά τούς γνωρίσωμε και μεϊς. Άπ' αυτό μπορούμε νά αναλογιστοϋμε πόσοι και πόσες Κομνηνοί και Κομνηνές θά ύπήρξαν πού δέν άφησαν ίχνη στην ιστορία, καθώς δέν παρουσιάστηκε ένα οιοδήποτε τυχαίο περιστατικό, όπως σ' αυτή έδώ την περίπτωση ένας θάνατος, για τόν όποιον γράφτηκαν έπιθανάτιοι λόγοι⁷.

Είναι θαυμαστή και βιολογικά δυναμική αυτή ή διακλάδωση ενός και μόνο ζεύγους, του μεγάλου Άλέξιου (α΄) Κ. 15 και της μεγίστης βασίλισσας Ειρήνης Δούκαινας, πού στους άπογόνους τους άνήκουν οί πιά πολλοί και πιά σπουδαίοι άπ' τούς Κομνηνούς πού γνωρίζομε, καθώς οί πιά άσημαντοι

5. Ευστάθιος, Μονωδία, σ. 298.

6. Ευστάθιος, Μονωδία, σ. 298-99.

7. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α΄, σ. 32.

κλάδοι, αὐτοὶ ποὺ προήλθαν ἀπ' τὰ ἄλλα παιδιὰ τοῦ Ἰωάννη Κ. 6 καὶ τῆς Ἄννας Δαλασσηνῆς, σχετικὰ γρήγορα μετὰ μερικές γενεές ἐξέλιπαν ἢ τοῦλ. ὡς γόνοι πρὸ ἀσημαντῶν κλάδων δὲ μνημονεύτηκαν ἀπ' τὴν ἱστορία.

119. Ἀλέξιος Δούκας (γένν. περὶ τὸ 1120/21 – † ;)

Ὁ Ἀλέξιος¹ Δούκας² γιὸς τῆς Εἰρήνης Δούκαινας 67 καὶ τοῦ Ἄνωνυμου νόμιμου συζύγου τῆς³, γεννήθηκε περὶ τὸ 1120/21⁴.

Ὁ Ἀλέξιος Δ. 119 ἔτυχε μίᾳ πολὺ φροντισμένης ἀνατροφῆς ἀπ' τὴ μητέρα του Εἰρήνη Δ. 67, ποὺ ἀπὸ νεαρῆ ἔμεινε χήρα «καὶ ἐγένε γι' αὐτὸν μητέρα ὄχι μόνο τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ τῆς ψυχῆς του, καθὼς μὲ σοφία ἀπὸ βρέφος τὸν ἀνάθρεψε καὶ σπὴν ἀπαλή καρδιά του τοῦ χάραξε τῆς ἀρετῆς τὰ γλύμματα»⁵.

«Μὲ σοφία ἡ Εἰρήνη Δ. 67 δίδαξε τὸ γιό της Ἀλέξιο Δ. 119 καὶ μὲ εὐφυΐα παιδαγωγῆσε τὸ ἦθος του καὶ κατὰδειξε σ' αὐτὸν πόσο μεγάλο πρᾶμα εἶναι ὁ ἄνθρωπος καὶ πόσο ἀξιόλογο πρᾶμα εἶναι ὁ πραγματικὸς ἄντρας»⁶.

- 119.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ μητρὸς προπάπου τοῦ Ἀλέξιο (α') Κ. 15 καὶ τοῦ ἐπίσης ἐκ μητρὸς θείου τοῦ Ἀλέξιο Κ. 65.
2. Δὲ φέρει τὸ ἐπίθετο τοῦ Ἄνωνυμου πατέρα του, ἀλλὰ αὐτὸ τῆς μητέρας του Εἰρήνης Δούκαινας 67, ἡ ὁποία πάλι φέρει τὸ ὄνομα καὶ τὸ ἐπίθετο τῆς ἐκ μητρὸς μάμης τῆς Εἰρήνης Δούκαινας, τῆς συζ. τοῦ Ἀλέξιο (α') Κ. 15.
3. Γεώργιος Τορνίκης, ἐκδ. J. Darrouzès, Georges et Démétrios Tornikés, *Lettres et discours*, Ἐπιστολὴ 24, σ. 163-66: Πρὸς τὸν σεβαστὸν κύρ Ἀλέξιον τὸν ἐγγονὸν τοῦ καίσαρος τοῦ Βρυεννίου, ὄντα δοῦκα τοῦ Δυρραχίου καὶ τῆς Ἀχρίδος, Κωνσταντῖνος Μανασσῆς, Ὁδοπορικόν, ἐκδ. Κ. Horna, BZ13 (1904), σ. 336 καὶ 338· τοῦ αὐτοῦ, Μονωδία ἐπὶ τῷ κυρῷ Ἀλεξίῳ τῷ Δούκῃ, ἐκδ. L. Sternbach *Analecta Manassea*, EÖs 7 (1902), σ. 180-94, καὶ αὐτοτελῶς σ. 1-17, ἢ Μονωδία σ. 16-17, ὅπου στοὺς στίχους 23-25 ἡ φράση: οἶχεται καισαρῶν θυγατριδοῦς, βασιλέων ἀπόγονος, περικαλλῆς τὸ φαινόμενον, ὠραιότερος τὸ νοούμενον· Νικόλαος Καλλικλῆς, ἐκδ. A. Frolow, *La Relique de la Vraie Croix*, ἀριθ. 319, σ. 320-21, στίχ. 12-13, ὅπου ἀναφέρεται ὡς μάμη τῆς μητέρας του, «μητρομάμη», ἡ Εἰρήνη Δούκαινα, «τὸ κλέος τῶν ἀνάκτων», ἢ «δάμαρ» τοῦ Ἀλέξιο 15, «τοῦ κρατοῦντος Αὔσονων». Καθὼς τὸ θυγατριδοῦς τοῦ Μανασσῆ σημαίνει τὸ γιὸ μίᾳ κόρης, ἔπεται πῶς ὁ Ἀλέξιος Δ. 119 ἦταν ἓνας γιὸς μίᾳ κόρης τοῦ Νικηφόρου Βρυέννιο καὶ τῆς Ἄννας Κ. 32. Ἄν συνδυάσωμε τὶς ἐπιστολὰς τοῦ Γ. Τορνίκη, ἀριθ. 22, σ. 156-58, πρὸς τὴν Εἰρήνη Δ. 67, καὶ ἀριθ. 24, σ. 162-66, πρὸς τὸν Ἀλέξιον Δ. 119, μὲ τὰ κείμενα τοῦ Μανασσῆ καὶ τοῦ Καλλικλῆ (;), καταλήγομε νὰ δεχτοῦμε μὲ κάθε βεβαιότητα πῶς ὁ Ἀλέξιος Δ. 119 ἦταν ἓνας γιὸς τῆς Εἰρήνης Δ. 67. Πρὸ ἀναλυτικὰ, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 328-30, ὑ. 14, ὅπου ἐκτίθενται καὶ οἱ πλανημένους γνῶμες διακεκριμένων ἐρευνητῶν.
4. Ἡ μητέρα του παντρεύτηκε περὶ τὸ 1119 καὶ χήρευσε περὶ τὸ 1120/21, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 326 καὶ ὑ. 5.
5. Γεώργιος Τορνίκης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 3), σ. 163.
6. Γεώργιος Τορνίκης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 3), σ. 165.

Με αυτή τη διαπαιδαγώγηση και διδασκαλία μαθημάτων που έλαβε απ' τη μητέρα του, ο 'Αλέξιος Δ. 119 έγινε τέτοιος που «νά δείχνη με τὰ έργα του στο Πανελλήνιο θέατρο τὴν ἀπ' τὴ μάθηση ἐκπαίδευση καὶ διαμόρφωσή του», γι' αὐτὸ καὶ «σὲ ὄλων τὰ στόματα ἀναφέρονταν ἡ εὐσέβειά του, ἡ σκωφροσύνη του, ἡ ἐπιμέλειά του γιὰ τὴν ἀπονομή τῆς δικαιοσύνης, ἡ ἡμεράδα του, ἡ ἐπιεικεία του καὶ ἡ φρόνησή του, πού αὐτὴ ἡ τελευταία εἶναι πιὸ πάνω ἀπὸ ὅλες τὶς ἀρετές»⁷.

Ὁ 'Αλέξιος Δ. 119 ἔλαβε ἀπ' τὸ θεῖο του Μανουὴλ (α') Κ. 81, πρωτεξάδελφο τῆς μητέρας του, τὸν τίτλο τοῦ π α ν σ ἔ β α σ τ ο υ σ ε β α σ τ ο Ὡ⁸.

Μετὰ τὸ 1155⁹ ἢ 1155-1156¹⁰ συναντᾶμε τὸν 'Αλέξιο Δ. 119 ὡς δ ο ὐ κ α τ ο Ὡ Δυρραχίου καὶ τῆς 'Αχρίδας¹¹.

Κατὰ τὴν ἀσκηση αὐτῶν τῶν καθηκόντων του, ὁ 'Αλέξιος Δ. 119 ὑπῆρξε ἓνας αὐστηρὸς ἐλεγκτὴς τῶν φ ο ρ ο λ ὄ γ ω ν «πού ἐπεφταν πάνω στοὺς φτωχοὺς ὡς μαῦροι λύκοι»¹².

Ὁ μητροπολίτης 'Εφέσου Γεώργιος Τορνίκης μακαρίζει τοὺς 'Αχριδιῶτες καὶ τοὺς 'Επιδαμνίους (= τοὺς Δυρραχιῶτες) πού εὐτύχησαν νά ἔχουν ἓνα τέτοιο κυβερνήτη, καὶ εὐχεται «νά ἀστράψη καὶ στοὺς κ λ ἰ μ α (= στὴν πε-

7. Γεώργιος Τορνίκης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 3), σ. 165: καὶ σου ἀμφὶ τοῖς ἀπάντων φέρεται στόμασι τὸ εὐσεβές, τὸ σῶφρον, τὸ δίκαιον, ἡ γαληνότης, ἡ ἐπιεικεία καὶ ἡ ἀπάντων τούτων κοσμητεῖρα φρόνησις.

8. Βλ. πιὸ πάνω, ὕ. 3.

9. Ὁ J. Darrouzès, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 3), 'Επιστ. 24, σ. 163, ὕ. 1, σημειώνει: «Ὁ 'Αλέξιος Δ. 119, γιὸς τῆς Εἰρήνης 67, ἐγγονός τῆς Ἄννας Κ. 32 καὶ τοῦ Νικηφ. Βρυέννιου, μπορεῖ νά εἶναι ὁ γιὸς πού χαιρετίζεται ὡς πατρῶν στὴν πρωτεύουσα κοντὰ στὴ μητέρα του περὶ τὰ τέλη τοῦ 1155», βλ. 'Επιστ. 22, σ. 157, ὕ. 3, καθὼς καὶ στὴν Εἰσαγωγή (Introduction), σ. 17.

10. Ὁ V. Laurent, *Mélanges*, I, REB20 (1962), σ. 212, ὕ. 14, ἐκτὸς τῆς σύγχυσης πού κάνει νά θεωρῆ τὸν 'Αλέξιο Δ. 119 «χωρὶς ἀμφιβολία» ἓνα γιὸ τοῦ Ἰωάννη Δούκα 66, σημειώνει: «Ὁ Γεώργιος Τορνίκης, μητροπολ. 'Εφέσου, τοῦ ἀπηύθυνε μὴ ἐπιστολὴ τὸ 1155-1156». Τὴ γνώμη τοῦ Δ. Ζακυθνοῦ, Διοικ. Διαίρεσις Βυζ. Κράτους, ΕΕΒΣ17 (1941), σ. 217-18, πού συγχέει τὸν 'Αλέξιο Δ. 119 πρὸς τὸν 'Αλέξιο Κ. 65, τὴν παρατρέχω, γιὰ στηρίζεται στὴ λανθασμένη ταύτιση τῶν δυὸ αὐτῶν προσώπων, πού κάνει ὁ F. Chalandon, τ. II, σ. 219, ὕ. 7, κ' ἔτσι Chalandon καὶ Ζακυθνός φρονοῦν πὼς ὁ 'Αλέξιος Κ. 65 διετέλεσε δ ο ὐ ξ τῆς Κύπρου, ἐνῶ τέτοιος δὲ διετέλεσε ποτέ. Ὁ Ζακυθνός μάλιστα, ἐνθ' ἄνωτ. δέχεται τὸν 'Αλέξιο Κ. 65 καὶ ὡς δ ο ὐ κ α Δυρραχίου καὶ 'Αχρίδος καὶ ἐπιλέγει πὼς «ἡ στρατηγία του στοὺς Δυρράχιοι πρέπει νά τεθῆ πρὸ τῆς ἰταλικῆς ἐκστρατείας καὶ ἰσὼς μετὰ τὸ ἔτος 1148, κατὰ τὸ ὅποιο ἐτελεύτησε ἢ Ἄννα Κ. 32». Ὅλα αὐτὰ πού λέει ὁ σοφὸς καθηγητὴς εἶναι ἀνακριβῆ. Δοῦξ Δυρραχίου καὶ 'Αχρίδος διετέλεσε ὁ 'Αλέξιος Δούκας 119 καὶ ὄχι ὁ 'Αλέξιος Κ. 65, καὶ ἡ Ἄννα Κ. 32 δὲν πέθανε μετὰ τὸ 1148, ἀλλὰ πολὺ πιθανόν κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ 1153, βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 195 καὶ ὕ. 132.

11. Γιὰ τὸ διορισμὸ του σ' αὐτὸ τὸ ἀξίωμα, βλ. πιὸ πάνω, ὕ. 3. Ὁ Δ. Ζακυθνός, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 10), σ. 217, παρατηρεῖ πὼς «ἔχει ὀλότελα ἰδιαίτερη σημασία ἡ μνεία τῆς πόλης 'Αχρίδας ὅτι ἀνήκει στοὺς Δυρραχίους, γιὰ τὴν παλιά, τὸν καιρὸ τοῦ Βασιλείου (β'), αὐτὴ ἡ πόλις μετὰ τὴν περιοχὴ τῆς ἀποτελοῦσε ἰδιαίτερη διοικητικὴ περιφέρεια.

12. Γεώργιος Τορνίκης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 3), σ. 165.

ριοχή) τῆς Ἐφέσου ἕνας τέτοιος ἀστέρας»¹³.

«Μέσα στὴν τόση παρέκκλιση καὶ ἐξαχρείωση τῶν ἀρχόντων τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τῶν διοικητικῶν τους ὀργάνων, ποὺ κανεὶς ἀπ' αὐτοὺς δὲν ἔκανε τὸ καλὸ καὶ δὲν ἐπιζητοῦσε τὸ Θεό, αὐτοὶ μόνοι –οἱ Ἀχριδιῶτες καὶ οἱ Δυρραχιῶτες– ἀξιῶθηκαν νὰ ἔχουν ἕνα προσάτη τόσο δίκαιο, τόσο θεοφοβούμενο, ποὺ ἀπέιχε ὅπως ὁ Ἰώβ ἀπὸ κάθε λογῆς κακία»¹⁴.

«Ἐνῶ ὅλος ὁ κόσμος δέρνονταν ἀπὸ ἄγρια κύματα» μέσα στὴ φορολογικὴ ἐκείνη κατάθλιψη, οἱ ἐπαρχιώτες ποὺ διοικοῦνταν ἀπ' τὸν Ἀλέξιο Δ. 119 ἦσαν ἄξιοι νὰ μακαρίζωνται¹⁵. «Ἐπὶναν μὲν κι αὐτοί, συμπληρώνει ὁ ἀρχιερέας, τὴν πικρία τῆς κατάστασης ποὺ ἐπικρατοῦσε, ἀλλὰ τὴν ἐπὶναν τούλ. μὲ μέλι»¹⁶.

Πραγματικά, ὁ Ἀλέξιος Δ. 119 «φάνηκε ἀντάξιος τῶν εὐχῶν τῆς ἁγίας δεσποτιδος, τῆς μητέρας τοῦ Εἰρήνης Δ. 67· ἔτι ἡ διδασκαλία ποὺ τοῦ ἔκανε ἐκείνη δὲν ἔπασε σὲ καρδιά στείρα καὶ ἄγονη, ἀλλὰ σὲ βαθιὰ καὶ λιπαρὰ σπέρματα καταβλήθηκε»¹⁷.

«Ἔτσι νὰ πολιτεύεσαι, καὶ γίνου ἀνταύγεια τῆς δοξασμένης σου μητέρας καὶ στόλισμα τῆς γενιάς σου, τοῦ γράφει ὁ Ἐφέσου Γεώργιος Τορνίκης, καὶ ἀνέβα μὲ τὴν καρδιά σου τὴ σκάλα ποὺ στὴν κορυφὴ τῆς βρίσκεται ὁ ἅγιος βασιλέας, ὁ Θεός!»¹⁸.

Στὸ τέλος τῆς ἐπιστολῆς τοῦ ὁ Γεώργιος Τορνίκης ἐπικαλεῖται τὴν προστασία τοῦ Ἀλέξιου Δ. 119 πάνω στὸν ἀδελφὸ τοῦ Δημήτριου Τορνίκη¹⁹, ποὺ ἴσως ὑπῆρξε ἕνας σπουδαστὴς στὸ ὄρφανοτροφεῖο τοῦ ἁγίου Παύλου τῆ ΚΠολης²⁰ καὶ ποὺ ἀργότερα διακρίθηκε στὸ δημόσιο βίβιο γιὰ νὰ καταλήξῃ ἕνας λογοθέτης τοῦ δρόμου²¹.

Ὁ Δημήτριος Τορνίκης, ἕνας θεράπωντας τῆς Εἰρήνης Δ. 67 καὶ τοῦ Ἀλέξιου Δ. 119, θερμμένος μέσα στὸ «ὀσπήτιό τους» καὶ τὸ πνευματικὸ τους περιβάλλον καὶ θερμὰ σ' αὐτοὺς ἀφοσιωμένος, ἦταν ἐκεῖνος ποὺ προσκόμισε τὴν ἐπιστολὴ τοῦ ἀρχιερέα-ἀδελφοῦ του πρὸς τὸν Ἀλέξιο Δ. 119, καὶ ἐπιπλέον εἶχε τὴν ἐντολὴ γιὰ νὰ πάη κοντὰ του ἀπ' τὴν πριγκίπισσα-μητέρα του, γιὰ «νὰ μεταλάβῃ ἀπ' τὴ χρηστότητά του»²².

13. Γεώργιος Τορνίκης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 3), σ. 164.

14. Γεώργιος Τορνίκης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 3), σ. 163.

15. Γεώργιος Τορνίκης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 3), σ. 163.

16. Γεώργιος Τορνίκης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 3), σ. 163.

17. Γεώργιος Τορνίκης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 3), σ. 164.

18. Γεώργιος Τορνίκης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 3), σ. 165-66.

19. Γεώργιος Τορνίκης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 3), σ. 166.

20. J. Darrouzès ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 3), σ. 166, ὕ. 6, ὅπου φρονεῖ πὼς οἱ λ. «ὄρφανῶν πατρι» (σ. 166¹⁴) καὶ «ὑμετέρου ὀσπητίου» (σ. 166¹³), εἶναι ὑπανιγμοὶ γιὰ τὴ φοίτηση τοῦ Δημ. Τορνίκη στὸ ὄρφανοτροφεῖο τοῦ ἁγίου Παύλου, γιὰ τὸ ὅποιον βλ. R. Janin, *Églises et monastères*, σ. 567-68.

21. R. Guiland, *Les Logothètes*, REB29 (1971), σ. 65-66, ἀριθ. 40.

22. Γεώργιος Τορνίκης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 3), σ. 166.

Ἄπ' τὸ ἓνα ἄκρο τῆς Αὐτοκρατορίας, τὸ Δυρράχιο, συναντᾶμε τὸν Ἀλέξιο Δ. 119 τὸ 1160 στὸ ἄλλο ἄκρο, τὴν Κύπρο, καὶ πάλι ὡς δ ο ὔ κ α αὐτῆς τῆς νήσου, ὅπου ἐμφανίζεται καὶ ἓνας ἄλλος ἐγκωμιστής του, αὐτὸς ποῦ ἡ μοίρα θέλησε καὶ νὰ τὸν νεκρολογήσῃ, ὁ Κωνσταντῖνος Μανασσοῦς²³.

Αὐτὸς ὁ σοφὸς τοῦ ἱβ' αἰ. (1120; - † 1187), τοῦ ὁποῖου κάποιος ἐξαίρει τὴν πολυμέρεια²⁴, ἐνῶ ἄλλος θεωρεῖ τὰ γραφτὰ του «ὀλότελα λαϊκὰ καὶ μικρόσπουδα»²⁵, συνόδευσε, καθὼς ξέρομε, τὸν π α ν σ ἔ β α σ τ ὁ σ ε β α σ τ ὸ Ἰωάννη Κοντοστέφ. Κ. 104 στὰ λατινικὰ κρατίδια τῆς Ἀνατολῆς γιὰ νὰ βρῆ μιά νύφη στὸν αὐτοκράτορα Μανουήλ (α') Κ. 81, ἀλλὰ στὴν Τύρο εἶχε τὴν ἀτυχία νὰ ἀρρωστήσῃ²⁶, κι ἀπὸ κεῖ γιὰ νὰ ἀπολαύσῃ πιὸ καθαρὸ ἀέρα, μετακομίστηκε στὸ ὁμορφο νησί τῆς Ἀφροδίτης, τὴν Κύπρο, ὅπου δ ο ὔ κ α τῆς μεγαλονήσου βρῆκε τὸν Ἀλέξιο Δ. 119²⁷.

Ἦταν ἓνας ἄνθρωπος, λέει ὁ Μανασσοῦς, μεγαλόδωρος, γεμάτος πραότητα, ποῦ καταγόταν ἀπὸ βασιλικὴ γενιά», καθὼς ἦταν ἓνας ἐγγονὸς τῆς π ο ρ φ υ ρ ο γ ἔ ν ν η τ η ς Ἄννας Κ. 32 καὶ ἓνας δισέγγονος τῶν αὐτοκρατόρων τῶν Αὐσόνων Ἀλέξιου (α') Κ. 15 καὶ τῆς περιώνυμης Εἰρήνης Δούκαινας, τῆς ὁποίας ἔφερε καὶ τὴν ἐπωνυμία.

«Μὲ πλούσιο χέρι, ὁμολογεῖ ὁ Μανασσοῦς, μὲ γέμισε ἀπὸ πολλὰ καὶ πολύτιμα ἀγαθὰ, τέτοια ποῦ δὲν μπορῶ μὲ τὸ λόγο νὰ περιγράψω»²⁸.

«Ὁ μεγαλόδωρος, ὁ χρυσὸς Δούκας, ποῦ ἀπ' τὰ χέρια του ἔτρεχαν οἱ δωρεές, ὅπως τρέχουν τὰ νερά τοῦ Νεῖλου ποταμοῦ, λέει σὲ συνέχεια ὁ Μανασσοῦς, μὲ κόρωσε ἀπὸ πλούσια ψωμίσματα, καὶ σὰν βροχὴ ἔρριξε πάνω μου τὴ δρόσο Ἀερμών, χωρὶς τίποτε νὰ ἐλπίζῃ πὼς θὰ κερδίσῃ ἀπὸ μένα· μόνον ἡ φιλανθρωπία τὸν ἔσπρωξε γιὰ νὰ φερθῆ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο»²⁹.

Μαθαίνομε ἀκόμη πὼς «ὄ σ ἔ ὄ λ α εὐγενῆς καὶ ὠραῖος Δούκας 119, ἀφοῦ μέθυσε ὅλους –τὸ Μανασσοῦ καὶ τοὺς ἄλλους αὐτοκρατορικοὺς ποῦ συνόδευαν τὸν Ἰωάννη Κοντοστέφ. Κ 104– ἀπ' τὶς πλούσιες δωρεές του, τοὺς ἔστειλε χαρούμενους στὶς πατρίδες τους»³⁰.

Σὲ συνέχεια συναντᾶμε τὰ ἴχνη τοῦ Ἀλέξιου Δ. 119 τὸ 1171, ὅταν ὁ βασιλεὺς τῆς Ἱερουσαλήμ Amaury I (1163-1174) ἔκανε μιά ἐπίσκεψη στὸ Μανουήλ (α') Κ. 81, στὴν ΚΠολη, γιὰ νὰ συσφιξῇ τὴ λατινοβυζαντινὴ

23. Κωνσταντῖνος Μανασσοῦς, Εἰς τὴν κατὰ τὰ Ἱεροσόλυμα ἀποδημίαν αὐτοῦ, ἔκδ. Κ. Horna, *Das Hodoiporikon des Konstl. Manasses*, BZ13 (1904), σ. 313-55 (κειμενο, σ. 325-47) τοῦ ἴδιου, *Μονωδία ἐπὶ τῷ κυρῷ Ἀλεξίῳ τῷ Δούκᾳ*, ἔκδ. L. Stembach, *Analecta Manassea*, Εὐσ 7 (1902) στὴν αὐτοτελῆ ἔκδοσιν (βλ. ὑ. 3), σ. 16-17.

24. Κ. Ἄμαντος, Β', σ. 378.

25. Καὶ Krumbacher, Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας, ἔκδ. Παπύρου, σ. 394.

26. Κ. Μανασσοῦς, Ὀδοιπορικόν, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 23), σ. 335.

27. Κ. Μανασσοῦς, Ὀδοιπορικόν, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 23), σ. 336.

28. Κ. Μανασσοῦς, Ὀδοιπορικόν, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 23), σ. 336.

29. Κ. Μανασσοῦς, Ὀδοιπορικόν, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 23), σ. 338.

30. Κ. Μανασσοῦς, Ὀδοιπορικόν, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 23), σ. 345.

συμμαχία, έπειτ' άπ' τά πλήγματα που δέχτηκε άπ' τó μεγάλο Σύρο ήγεμόνα Núr ad-Dín (1144-1174) και τó Salah ad-Dín που άπ' τó 1171 κυριάρχησε στην Αίγυπτο³¹.

Καθώς φαίνεται, τότε ó Άλέξιος Δ. 119 βρισκόταν στην ΚΠολη³², και δώρισε στο βασιλέα τής Ίερουσαλήμ τεμάχιο του Τίμ. Σταυρουΐ μέσα σε μιá επίχρυση άσημένα σταυροθήκη³³.

Στή σταυροθήκη παριστάνονταν ή Σταύρωση ανάμεσα σε δυó άγγέλους, ή παρθένος Μαρία, ó άγιος Ίωάννης, και στή βάση του σταυρουΐ, ή μορφή του δωρητή, καθώς παρακλητικά έκτεινε τά χέρια του προς τόν Ίεσταυρωμένο. Μιά μετρική άφιέρωση ήταν χαραγμένη στα περιθώρια αύτης τής άπεικόνισης· πολύτιμο άντικείμενο που έπειτ' άπό μιá δύσκολη τής ζωής του περιστασή ό κύρ Άλέξιος Δ. 119 παράγγειλε σε περιδέξιο τεχνίτη.

Τά λόγια τής μετρικής άφιέρωσης:

«Ό βασιλιάς τών όλων, ό Λόγος ό θεάνθρωπος,
έχοντας κοιμηθή ένα σύντομο ύπνο πάνω σε δέντρο
σηματισμένο άπό τριών ειδών διάφορα ξύλα,
πολλή στο δέντρο χάρη επιβράβευσε:
όποιος άπό πυρετούς άρρώστιας καίγεται
και κάτω άπ' τούς κλάδους του προσφεύγει
τή λύτρωση και τής ψυχής του τή δροσιά νά βρίσκη.
Καθώς κ' έγώ τó καταμεσήμερο φλογώθηκα,
(βαριά ό κύρ Άλέξιος έπεσε άρρωστος)
έτρεξα, και ήλθα, και κάτω άπ' τούς κλάδους σου γλίστρησα,
ζητώντας στη σκιά σου νά με δεχτής και καλά νά με σκεπάσης·
Έσύ, ώ δέντρο, που όλάκερη σκεπάζεις την οικουμένη,
στάλαξε και σε μένα τή δροσό Άερμών,
σε μένα που είμαι ένας γόνος τής ώραίας τών Δουκών γενιάς
που προήλθε άπ' τή βασίλισσα Ειρήνη,
τής μητέρας μου τή μάμμη, τή δόξα τών βασιλέων,

31. Guillaume de Tyr, λατ. κείμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 980-87· άρχαιολογαλλ. κείμ., τ. II, σ. 343-50. Πρβλ. R. Grousset, Histoire des Croisades et du royaume de Jerusalem, τ. II, Paris 1935, σ. 372-76. έλλην. μετάφρ. Άνδρ. Παγκάλου, σ. 165-66· Zoé Oldenbourg, Les Croisades, σ. 388.

32. Ό Ch. Du Cange, Glossarium mediae et infimae latinatis, X (1857), σ. 91-2, υπέθεσε πως τó πολύτιμο άντικείμενο προσφέρθηκε άπευθείας άπ' τόν Άλέξιο Δ. 119 στο βασιλέα τής Ίερουσαλήμ Amaury. Τίποτε πιο φυσικό άπό ένα παρόμοιο δώρο εκ μέρους ενός δ ο ύ κ α τής Κύπρου που βρισκόταν σε άμεσες σχέσεις με τó λατινικό κράτος τής Παλαιστίνης. Άν όμως τó δώρο δόθηκε πραγματικά τó 1171, δέν μπορεί νά έγινε σε άλλο χρόνο, παρά κατά την έπίσκεψη του Amaury στην ΚΠολη σ' αύτό τó έτος, κατά τó όποίο ό Άλέξιος Δ. 119 θά είχε βέβαια εγκαταλείψει την ύπηρεσία του στη μεγαλόνησο, βλ. V. Laurent, Mélanges, ένθ' άνωτ. (ύ. 10), σ. 212, ύ. 14, και A. Frolow, La Relique de la Vraie Croix, Paris 1961, άριθ. 319, σ. 320-22, και άριθ. 365, σ. 341-42.

33. A. Frolow, ένθ' άνωτ., άριθ. 365, σ. 342· V. Laurent, ένθ' άνωτ. (ύ. 10), σ. 212, ύ. 14.

τῆ σύζυγο τοῦ κράτορα τῶν Αὐσόνων Ἀλέξιου.
 Ναί, ναί, σέ ἱκετεύω, μοναδικέ μου φύλακα,
 ἐγώ ὁ σκλάβος σου Ἀλέξιος τῆς γενιᾶς τῶν Δουκῶν»³⁴.

Πότε τὸν χτύπησε αὐτὴ ἡ ἀρρώστια καὶ ἔκανε τὴν ἐπίκληση στοῦ τίμιου Ξύλο
 μᾶς εἶναι ἄγνωστο.

Θένε νὰ ποῦν πῶς ὁ Amaury τῆς Ἱερουσαλήμ τὸ πολύτιμο δῶρο ποῦ ἔλαβε
 ἀπ' τὸν Ἀλέξιο Δ. 119, τὸ ἀφιέρωσε στοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Γεωργίου τῆς Λύδδας
 τῆς Ἰουδαίας, καὶ ἀπὸ κεῖ τὸ μετέφερε στοῦ ἀββαείου τῆς Grandmont (Haute-
 Garonne) τὸ 1174 ὁ Λατίνος ἐπίσκοπος τῆς Λύδδας Βερνάρδος³⁵.

Στὸν Ἀλέξιο Δ. 119 ἀποδίδεται ἡ κατοχὴ καὶ ἐνὸς ἄλλου πολύτιμου
 ἀντικειμένου, μιᾶς ωραίας καμέας (λίθου ἀχάτη, ὄνυχα), ποῦ σ' αὐτὴ παρι-
 στάνονταν ὁ κτήτορας στὰ πόδια τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρα Γεωργίου³⁶.

Ἦταν παντρεμένος ὁ Ἀλέξιος Δ. 119;

Ἦ μ ο ν ω δ ῖ α τοῦ Μανασσῆ γιὰ τὴ θανάτου ἴσως πάνω σ' αὐτὸ θὰ μᾶς
 διαφώτιζε, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲ διασώθηκε ὁλόκληρη· ἓνα τμῆμα μόνο ἀπ' αὐτὴ
 μᾶς εἶναι γνωστὸ. Ἀλλὰ καὶ σ' αὐτὸ ὑπάρχει ἓνας ἐλαφρὸς ὑπαινιγμὸς, ποῦ
 ἀπ' αὐτὸν μπορεῖ κανεὶς νὰ νομίση, μᾶλλον λανθασμένα, πῶς ὁ Ἀλέξιος Δ.
 119 ἦταν ἄγαμος· λέει ὁ ρήτορας: «Πῦρ βλέπω κατῆφειας –πάνω στοῦ πληθὸς
 ποῦ συγκεντρώθηκε γιὰ τὴν ἐκφορά τοῦ νεκροῦ– ὄχι πῦρ ἐπιθυμῆσι, ὄχι
 γαμήλιο, πῦρ φλεκτικό, ὄχι λαμπτήριο»³⁷.

Ἡ φράση σημαίνει πῶς ὁ ρήτορας περιμένε νὰ χαιρετίση τοὺς γάμους τοῦ
 εὐεργέτη του, καὶ ἀντὶ γι' αὐτὸ παρίσταται στὴν κηδεῖα του; Δὲν τὸ νομίζω.
 Ἀπλῶς εἶναι ἓνα ρητορικὸ σχῆμα ζωηρῆς ἀντίθεσης γιὰ νὰ ἐπιτείνῃ τὴν
 εἰκόνα τῆς θλίψης.

Ὁ Ἀλέξιος Δ. 119 πέθανε σὲ μιὰ ἡλικία πάνω ἀπὸ 50 χρονῶ καὶ εἶναι
 ὁλότελα ἀπίθανο νὰ ἔμεινε ἄγαμος. Στὸ σωζόμενο τμῆμα τῆς νεκρολογίας,
 ἂν καὶ ἀναφέρεται ἓνα ὁλόκληρο θλιμμένο πληθὸς, δὲ γίνεται κανεὶς λόγος γιὰ
 γυναῖκα του ἢ παιδιὰ του ἢ ἄλλους συγγενεῖς, ἐνῶ πρέπει νὰ ὑποθέσωμε πῶς
 στοῦ ὑπόλοιπο, τὸ ἄγνωστο, θὰ γίνονταν μνεῖα τέτοιων προσώπων.

Ἡ χρονολογία τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλέξιου Δ. 119 ἐπίσης μᾶς εἶναι ἄγνωστη.
 Σὲ ὀρισμένα κείμενα ποῦ συγκεντρώθηκαν ἀπ' τὸν ἰδρυτὴ τῶν βυζαντινῶν
 σπουδῶν, τὸν Du Cange³⁸, στηρίζεται ἡ ἐνδειξὴ πῶς ζοῦσε τὸ 1171, ὁπότε
 μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ πῶς πέθανε μετὰ ἀπ' αὐτὴ τὴ χρονολογία.

34. A. Follow, ἐνθ' ἄνωτ., ἀριθ. 319, σ. 320-21· E. Miller, RHC Hist. Grecs, t. II, σ. 429.

35. A. Follow, ἐνθ' ἄνωτ., ἀριθ. 365, σ. 341-42.

36. M.C. Ross, Three Byzantine cameos dans Greek-Roman and Byzantine Studies, 3 (1960), Pl. 7, fig. 5 καὶ 6.

37. Κωνσταντῖνος Μανασσῆς, Μονωδία ἐπὶ τῷ κυρῷ Ἀλεξίῳ τῷ Δούκῃ, ἐκδ. L. Sternbach, Analecta Manassea, EÖs 7 (1902), αὐτοτελὴς ἐκδ., σ. 16.

38. A. Follow, ἐνθ' ἄνωτ., ἀριθ. 365, σ. 341-42.

Κατά τὸ θάνατό του, ὅπως σημειώθηκε, τὸν νεκρολόγησε ὁ Κωνσταντῖνος Μανασσοῦς ποὺ τόσο εὐεργετήθηκε ἀπ' τὸν Ἀλέξιο Δ. 119 στὴν Κύπρο.

«Πιὸ μπρὸς ἀπ' τὴ φωνή μου, λέει στὴ μονωδία του ὁ Μανασσοῦς, τρέχει ὀδυρμὸς καὶ προπηδοῦν ἀπ' τὸ λόγο μου τὰ δάκρυα καὶ θέλει μὲν ἢ γλώσσα νὰ λαλήσῃ καὶ νὰ κλάψῃ γιὰ τὸ συμβάν, ἀλλὰ ἔρχεται τὸ πάθος σὰν πέτρα βαριά καὶ σφίγγει τὴν καρδιά καὶ σταματᾷ τὸ φθόγγο· ὁρμαίνει τὸ στόμα νὰ ἀναγγεῖλῃ τὸ μεγάλο πόνο, ἀλλὰ κρατιέται ἀπ' τὴν πικρία, γιὰ τὸ βάρος τοῦ πάθους προέρχεται ἀπὸ μέσα».

«Ἀλλοίμονο σέ μένα, συνεχίζει, καθὼς βλέπω τὸν ἐπικῆδειο αὐτὸν σύλλογο, ποὺ τὰ βλέφαρα εἶναι σκυθρωπά, οἱ παρεῖς γεμάτες δάκρυα καὶ τὰ πρόσωπα συννεφιασμένα καὶ κατσουφιασμένα καὶ τὰ μάτια δείχνουν μιὰ πηγὴ δακρύων. Φωτιά· βλέπω λύπης βαριάς καὶ ὄχι γαμήλιας χαρᾶς, φωτιά ποὺ καίγει καὶ ὄχι φωτιά ποὺ λάμπει ἀπὸ εὐφροσύνη, φλόγα κεραυνοῦ, ἀπόσπασμα φωτιάς, τῆς ὁποίας ταμίας εἶναι αὐτὸς ὁ πανταδόχος Ἰᾶδης καὶ δαδοῦχος ὁ θάνατος· καὶ λύρα παίζει καὶ τραγοῦδι ἀκούγεται, ἀλλὰ ὄχι χοροῦ καὶ γέλοιου καὶ εὐφροσύνης καὶ γιορτῆς, ἀλλὰ θλιβερό μυρολοῖ, σκληρό, γοερό καὶ παράφωνο, καὶ μαυρίλα τοὺς πολλοὺς σκεπάζει, ὅπως τῖς κεραυνόπληχτες ἐκεῖνες βελανιδιές, καὶ ἀπὸ ὅλες τῖς γωνιές σὰν ἀντήχηση ἔρχονται στεναγμοὶ καὶ κραυγές θρηνητικές. Ἐδῶ τράβηγμα τῶν μαλλιών καὶ ξερρίζωμα καὶ παρεῖς μὲ τὰ νύχια σὰν μὲ ἄροτρα αὐλακίζονται καὶ τὰ δάκρυα, καθὼς σὰν ποτάμι τρέχουν, δημιουργοῦν ὀχετούς· καὶ οἱ πέτρες οἱ ἀψυχες συγκινοῦνται, βλέποντας τὰ ἄλγη ποὺ σκόρπισε στὸν ὄμιλο τοῦ Ἀλέξιου Δ. 119 ἢ θανή».

«Ἐδῶ κεῖται ἓνας ἄντρας, τονίζει ὁ Μανασσοῦς, ἀλλὰ καὶ πάλι μὲ ἐγκαταλείπει ἡ φωνή, φεύγει τὸ φθέγμα καὶ δραπετεύει ἡ ἀναπνοή· ἐδῶ κεῖται ἓνας ἄντρας ποὺ ἦταν οἶκος χαρισμάτων, λειμώνας ἀρετῶν, κῆπος πραότητας, ἄλλος σύνεσης, ἐστία φρόνησης –αὐτὸς ἦταν– ὁ μεγαλόπρεπος, ὁ ἀνοιχτόκαρδος, ὁ φιλόδωρος καὶ εὐεργέτης, ὁ κατὰ τὴν καταγωγή τρεῖς φορές ἀριστοκράτης –ὡς ἓνας γιὸς τῆς Εἰρήνης Δ. 67, ἓνας ἐγγονὸς τῆς Ἄννας Κ. 32, ἓνας δισέγγονος τῆς Εἰρήνης Δούκαινας καὶ τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15 τῶν μεγάλων βασιλέων– καὶ κατὰ τὴν ψυχὴ πιὸ εὐγενῆς ἀκόμη».

«Ὡ θάνατε, σὰν δρεπάνι κοφτερὸ καὶ πικρὸ, ποιὸν ὠραῖο στάχυ ἀποθέρισες, τί λογιῆς περιλαμπρο στολίδι ἀπομάρανες! χάθηκε, ἀλλοίμονο, καὶ πρὶν τὴν ὥρα του ἀρπάχτηκε· ἔφυγε ἀπ' τὸν κόσμον αὐτὸς ὁ ἀπὸ κόρη καισάρων ἐγγονός, αὐτὸς ὁ δισέγγονος αὐτοκρατόρων, ὁ πανώριος στὴν ἐμφάνιση καὶ πιὸ ὠραῖος ἀκόμη στὸν κόσμον τοῦ τὸν ἐσωτερικό. Ὡς τί λογιῆς λουλοῦδι διαλύθηκε, τί λογιῆς πανύψηλο σῶμα πάγωσε!.....»³⁹.

Αὐτὰ ποὺ λείπουν ἀπ' τὴ νεκρολογία, τὰ σχετικὰ μὲ τὸ χαραχτήρα του, ἐλεύτερα καὶ ἄφοβα μπορεῖ κανεὶς νὰ συμπληρώσῃ.

39. Κωνσταντῖνος Μανασσοῦς, *Μονωδία*, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 37), σ. 16-7.

Ἄπ' τὸ ἠθικὸ ἐργαστήρι μιᾶς Ἄννας Κ. 32 καὶ μιᾶς Εἰρήνης Δ. 67 βγαλμένος, ὁ Ἀλέξιος Δ. 119 κατὰ τοὺς πονηροὺς καιροὺς τοῦ κύρ Μανουήλ (α΄) Κ. 81, στάθηκε ἕνας ἀξιόλογος κυβερνήτης στὶς ἐπαρχίες ποὺ στάλθηκε νὰ ὑπηρετήσῃ, ὅπως ὁ λαμπρὸς ἐκεῖνος θεῖος του, ποὺ τὸ ὄνομά του ἔφερε, ὁ μ ἔ γ α ς ὁ ὀ ὕ ξ Ἄ λ ἔ ξ ι ο ς Κ. 65. Τιμωρὸς τῶν ἀπληστων φορολογικῶν εἰσπραχτόρων, ἦταν ἀπ' τὶς λίγες φωτεινὲς ἐξαιρέσεις στὰ χρόνια ἐκεῖνα ποὺ ἀπ' τοὺς φτωχοὺς χωρικοὺς ἀρπάζονταν μὲ τὴ βία καὶ τὸ μονοφῶρι τοὺς ἀκόμη. Ὀπλισμένος μὲ καρτερία καὶ ἀξιοπρέπεια, ἦταν ἀπ' τοὺς λίγους τοῦ καιροῦ του ποὺ δὲν ἤθελαν νὰ ποδοπατηθοῦν ἀπ' τὴ ζωὴ καὶ ποὺ δὲν τοὺς ἄρεσαν τὰ μεγάλα λόγια. Ἀκόμη καὶ στὴ δέησή του γιὰ τὴν ἀρρώστια του, μὲ ὅλο τὸ βυζαντινισμό της καὶ τὴ μυστικοπάθεια, διατήρησε τὴ σεμνότητά του.

Καθὼς λιγοστὰ εἶναι αὐτὰ ποὺ ξέρομε γι' αὐτόν, μπορούμε νὰ ἀφήσωμε τὴ φαντασία νὰ τὸν δῇ πὼς κατανοώντας τὴ διδαχὴ τῆς μητέρας του, τὸ «πόσο μεγάλο πρᾶμα εἶναι ὁ ἄνθρωπος»⁴⁰, προχώρησε πιὸ βαθιὰ στὸν ἑαυτό του, ἔτσι ποὺ νὰ ἀποκαταστήσῃ πιὸ στερεὰ τοὺς δεσμοὺς του μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, αὐτοὺς ποὺ στὸ διάβα του συνάντησε, εἴτε ὡς διοικητικὸς ἄρχοντας εἴτε ὡς ιδιώτης.

120. [Νικηφόρος] Εὐφορβηνὸς Κομνηνός (γένν. περὶ τὸ 1125 - † ;)

Ὁ Νικηφόρος¹ Εὐφορβ. Κ. γιὸς τοῦ Ἀλέξιου Κ. 69 καὶ τῆς Ἀνώνυμης γυναίκας του² «ποὺ ἀπὸ βασιλικὴ σειρὰ καταγόταν»³ γεννήθηκε περὶ τὸ 1125⁴.

Τίποτε δὲ μᾶς εἶναι γνωστὸ γιὰ τὴ σταδιοδρομία του.

40. Βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 6.

120.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς πάππου του Νικηφόρου Κατακαλῶν Εὐφορβηνοῦ, συζ. τῆς Μαρίας Κ. 33. Εἶναι φυσικὸ ὁ Ἀλέξιος Κ. 69 νὰ ἔδωσε στὸ γιὸ του τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα του Νικηφόρου Κατ. Εὐφορβ.

2. Γρηγορίου, ἠγουμένου τῆς Ὁξείας, Τῷ υἱῷ τῆς πορφυρογεννήτου τῆς Φορβηνῆς κυρῷ Ἀλεξίῳ ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, ἐκδ. P. Gautier, REB31 (1973), σ. 213: Ἄλλ' ἔρεις τὶς τῶν τέκνων ἡμῶν ἀντιλήμψεται καὶ τὴν ὀφειλομένην κηδεμονίαν πρὸς αὐτὰ ἐπιδειξεται; Ἄρα ὁ Ἀλέξιος Κ. 69 καὶ ἡ Ἀνώνυμη γυναίκα του εἶχαν τέκνα.

3. Θεόδωρος Πρόδρομος, ἐκδ. W. Hórandner, ἀριθ. 43, σ. 400:

καὶ νύμφη σοι νυμφεύεται περιφανῆς τῷ γένει

ἐκ γὰρ σειρᾶς βασιλικῆς ἐστὶ καταγομένη,

4. Οἱ γονεῖς του παντρεύτηκαν περὶ τὸ 1122.

121. [Μαρία] Εύφορβηνή Κομνηνή (γένν. περί το 1128 – † ;)

Ἡ Μαρία¹ Εύφορβ. Κ. κόρη τοῦ Ἀλέξιου Κ. 69 καὶ τῆς Ἀνώουμης γυναίκα² του² «ποῦ ἀπὸ βασιλικὴ σειρὰ καταγόταν»³ γεννήθηκε περί το 1128⁴. Τίποτε δὲ μᾶς εἶναι γνωστὸ γιὰ τὴ σταδιοδρομία της.

122. Ἀνώουμη Κομνηνή (γένν. περί το 1116/25; – † ὄχι πολὺ πρὶν τοῦ 1153)

Ἡ Ἀνώουμη Κ. κόρη μιᾶς ἀπ' τὶς κόρες τοῦ Νικηφόρου Κατακαλῶν Εύφορβηνοῦ καὶ τῆς Μαρίας Κ. 33¹, καὶ μᾶλλον τῆς Εἰρήνης Δούκαινας 71, πρέπει νὰ γεννήθηκε ἀνάμεσα στὰ ἔτη 1116 καὶ 1125²; καὶ νὰ πέθανε κατὰ ἓνα διάστημα ποῦ δὲν ἀπεῖχε πολὺ ἀπ' τὸ θάνατο τῆς μεγάλης θείας της Ἄννας Κ. 32, ἀδελφῆς τῆς μάμμης της Μαρίας Κ. 33, δηλ. ὄχι πολὺ πρὶν ἀπ' τὸ 1153³.

Ὁ θάνατος τῶν δυὸ γόνων τῆς πορφυρογέννητης Μαρίας Κ. 33 εἶναι ἀναπόσπαστα δεμένοι μετὰ τὸ θάνατο τῆς Ἄννας Κ. 32, καὶ ἀξίζει τὸν

- 121.1. Φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ πατρὸς μάμμης της Μαρίας Κ. 33. Εἶναι φυσικὸ ὅ Ἀλέξιος Κ. 69 νὰ ἔδωσε στὴν κόρη του τὸ ὄνομα τῆς πορφυρογέννητης μητέρας του Μαρίας Κ. 33.
2. Βλ. προσωπογρ. [Νικηφόρου] Εύφορβ. Κ. 120, ὑ. 2, ὅπου γίνεται λόγος γιὰ τέκνα καὶ ὄχι τέκνον.
3. Βλ. τὴν ἀνωτέρω προσωπογρ., ὑ. 3.
4. Κατ' ἀναλογία τοῦ γάμου τῶν γονέων της καὶ τῆς γέννησης τοῦ πρώτου παιδιοῦ τους.
- 122.1. Γεώργιος Τορνίκης, Λόγος ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῆς πορφυρογεννήτου κυρᾶς Ἄννης τῆς καισαρίσσης, ἐκδ. J. Darrouzès, Georges et Démétrios Tornikès, *Lettres et discours*, σ. 309-10: Ἐπεὶ δὲ τότε τὴν φιλότατην τῶν ἀδελφῶν (Μαρίαν Κ. 33) συμφορὰ περιέκλυζον καὶ πάντῃ κακὸν κακῶ ἐπεστήρικτο –παῖς γὰρ ἔτεθνήκει καὶ παιδὸς θυγάτριον καὶ τὰ προλαβόντα δεινὰ δεινότερα τὰ τοῦ θανάτου πεποίηκεν–, Ἡ φιλότατη τῶν ἀδελφῶν τῆς Ἄννας Κ. 32 ἦταν ἡ Μαρία Κ. 33, βλ. Ἄνναν Κομνηνὴν ἐκδ. Leib, τ. III, σ. 239. Ἡ παῖς τῆς Μαρίας Κ. 33 ποῦ πέθανε δὲ ξέρομε ποιά ἀπ' τὶς τρεῖς κόρες της, τὴν Εἰρήνην 71, τὴν Ἄνναν 72 καὶ τὴν Εὐδοκίαν 73, ἦταν. Τὸ θυγάτριον τῆς παιδὸς ποῦ πέθανε δὲν ἦταν κατ' ἀνάγκη κόρη ἐκείνης ποῦ συγχρόνως μετὰ αὐτὸ πέθανε, ἀλλὰ μιᾶς ἄλλης κόρης τῆς Μαρίας Κ. 33.
2. Ἡ Εἰρήνη Δούκαινα 71 πρέπει νὰ γεννήθηκε ἀνάμεσα στὰ ἔτη 1101 καὶ 1109 καὶ νὰ παντρεύτηκε ἀνάμεσα στὰ ἔτη 1115 καὶ 1124, καὶ ἡ Ἀνώουμη Κ. 122 πρέπει νὰ γεννήθηκε ἀνάμεσα στὰ ἔτη 1116 καὶ 1125.
3. Ὁ θάνατος τῆς κόρης καὶ τῆς ἐγγονῆς τῆς Μαρίας Κ. 33, δηλ. τῆς Ἀνώουμης Κ. 122, συνέβη ὄχι καὶ πολὺ πρὶν ἀπ' τὸ θάνατο τῆς Ἄννας Κ. 32, βλ. Γεώργιον Τορνίκην, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 309-15. Ἡ Ἄννα 32 πέθανε περί τὸ 1153, καὶ ὀσφαλῶς μετὰ τὸ 1148 καὶ πρὶν τὸ 1155, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 195, ὑ. 132.

κόπο να παρακολουθήσωμε όλες τις λεπτομέρειες που μάς δίνει γι' αυτόν ο ύμνογράφος της Γεώργιος Τορνίκης.

Βλέπομε σ' αυτή τή διήγηση τις τελευταίες μέρες τῶν δυο περιφημῶν πορφυρογέννητων γεροντισσῶν, τῆς Ἄννας 32 καί τῆς Μαρίας 33, γιατί ὄχι πολύ ἴσως μετά τήν πρώτη θά πέθανε καί ἡ δευτέρα.

Ἡ Ἄννα Κ. 32 «πού δέν ἦταν μόνο φιλομήτωρ καί φιλοπάτωρ, λέει ὁ Γεώργιος Τορνίκης, ἀλλά καί φιλάδελφος, πῆρε μέρος μέ ὅλη της τήν ψυχὴ στό πένθος τῆς ἀδελφῆς της Μαρίας Κ. 33, γιά τόν ταυτόχρονο θάνατο τῆς κόρης της καί τῆς ἐγγονῆς της, καί συμμεριζόταν τά δεινά που τή βρῆκαν, καί μᾶλλον τό πιό μεγάλο βάρος ἔσερνε πάνω της».

«Ἐπρεπε νά παρηγορῆ, ἂν καί αὐτὴ εἶχε ἀνάγκη παρηγορητῶν· ἔπρεπε τήν ἀδελφὴ της νά σηκῶνῃ πού ἔπεφτε χάμω στό ἔδαφος, ἐνῶ αὐτὴ προηγουμένως ριχνόταν στή γῆ. Μελετοῦσε νά ἀναστείλῃ τις ὁρμές τῶν δακρύων τῆς ἀδελφῆς της, ἀλλά αὐτὴ πιό πολλὰ ἔχυνε δάκρυα· μελετοῦσε στό πῶς νά σπρώξῃ τήν ἀδελφὴ της γιά νά φάῃ, ἀλλά αὐτὴ κι ὅταν ἐρχόταν ὁ καιρὸς τοῦ φαγητοῦ, ἐβρίσκε τὸν τρόπο νά ξεφύγῃ καί νά μὴ φάῃ. Μὲ τὴ φιλοσοφία καί πιό πολλὸ μέ τό λόγο τοῦ Θεοῦ πέτυχε ἐπιτέλους ἡ Ἄννα 32 νά νικήσῃ τό βαρὺ καί μακρὸ πένθος».

«Ἀλλὰ τότε ἐγινε κάτι τό πολύ πιό σοβαρό, μάς λέει ὁ Γεώργιος Τορνίκης. Ἐνῶ ἡ θλίψῃ τῆς ἀδελφῆς της Μαρίας 33 διακοῦσε ἀκόμη, ἔπεσε πάνω στή βασιλισσα-στήν Ἄννα 32- μιὰ ἀρρώστια ὄχι ἀπὸ κείνες πού παραβλέπονται. Καί αὐτὸ μὲν τήν Ἄννα 32 δέν τή ξεγέλασε, ἀλλά γιά νά μὴ ἀνάψῃ στό πένθος ἄλλο πένθος, θαρραλέα ὑπόμενε τό κακὸ καί προσπαθοῦσε νά τό κρύψῃ. Καί ἐνῶ ἔπρεπε νά κάνῃ κάποια δίαιτα καί νά ἡρεμῇ στό κρεβάτι της, αὐτὴ ἀντιθέτως καί κυκλοφοροῦσε καί μιλοῦσε δυνατὰ καί κρασάκι ἔπινε καί πιό πολλὸ ἀπ' τό συνηθισμένο φαί ἔτρωγε, γιά νά μὴ καταλάβουν τήν ἀρρώστια της, καί πιό πολλὸ γιά νά σπρώχνῃ τήν ἀδελφὴ της Μαρία 33 νά κάνῃ τά ἴδια μέ αὐτὴ».

«Ἐτσι τράφηκε ἡ ἀρρώστια καί ἀνάψε μιὰ βίαιη φωτιά πού κατέλαβε τό κεφάλι καί ἐπικάθησε στὸν ἐγκέφαλο· καί σίγησε ἡ φιλόσοφῃ γλώσσα της καί ἀπότομα σταμάτησε ἡ εὐγλωττῃ λαλιά της. Ἀλλὰ αὐτὰ πού εἶναι ἀκατόρθωτα στοὺς γιατροὺς, κατορθωτὰ τὰ κάνει ἡ δύναμη τοῦ Θεοῦ· λίγο αἷμα, καθὼς τῆς ἀφαίρεσαν ἀπ' τις φλέβες της, ἀνέλπιστα τό μυαλό της γύρισε στήν πρώτη της κατάσταση, ἡ φωνὴ της ξαναῆλθε καί ὀλότελα ἀνάλαβε τις αἰσθήσεις της, καί τότε ἔκανε πλήρη διάγνωση τῆς ἀρρώστιας της, καί ἀναμετρώντας τό μέγεθος τοῦ νοσήματος πρὸς τις δικές της δυνάμεις, κατάλαβε πῶς θά ὑποκύψῃ».

«Καί χωρὶς ἀποστροφή, αὐτὴ ἡ ὑπερήφανη Γραικιά, ἡ Ἄννα Κ. 32, δέχτηκε τό τέλος, καί δέν κατάρρευσε ἀναντρα στήν ἰδέα τῆς ἐξόδου· ἀντιθέτως ἡ φιλοσοφία της μπροστὰ στό θάνατο ἐκφράστηκε μέ αἰσθήματα πολύ πιό μεγαλόψυχα καί πιό θεῖα ἀπὸ κείνα τοῦ Σωκράτη, καί προετοιμάστηκε μέ

γενναιότητα όχι προς ένα τέλος της ζωής, αλλά προς μιά αλλαγή της ζωής, όπου θα ανταλλάξη κόσμο με κόσμο και ζωή με ζωή, τά βλεπόμενα και έφήμερα πράματα με τά νοούμενα και αναλλοίωτα»⁴.

«Και παρατρέχοντας τὸ θόρυβο πού γύρω της δημιουργήθηκε, κανόνισε τὰ τοῦ οἴκου της»⁵.

«Και δίνοντας ἡ ἴδια τὴν ἱατρικὴ γνώματευση πὼς ἤλθε ἡ τελευταία της ὥρα, πρόσταξε νὰ γίνουν οἱ ἀναγκαῖες διευθετήσεις, κ' ἔτσι δόθηκε ὀλότελα στὰ θεῖα καὶ πνευματικά πράματα: ἔγινε ἡ νύψη τοῦ Χριστοῦ καὶ περιβλήθηκε τὸ ντύμα τῆς μοναχῆς».

«Καθὼς τὸ περιβάλλον της κάπως εὐλαβικό, φοβόταν πὼς ἡ ὑγεία της θὰ ἐπανεῖλε –γιατὶ δὲν εἶχαν ἀκόμη ὀλότελα ἀπελπιστῆ– ἡ β α σ ί λ ι σ σ α δὲ βρῆκε, πλοῦσια σὲ πίστη καθὼς ἦταν, μιά πηγὴ δυσκολίας στὴν ἐφαρμογὴ τῶν ὄρων τοῦ μοναχικοῦ βίου πού θὰ ἔφερνε μιά πλήρη ἀνατροπὴ τῶν πραγμάτων με ἀποχὴ ἀπὸ φροντίδες καὶ παντελὴ κόσμου νέκρωση, κ' ἔτσι κόβοντας τοὺς φόβους τοὺς γιὰ τὸ μετασηματισμὸ, τοὺς εἶπε μ' ἕνα ὕφος ἀγέρωχο: Π ὼ ς λ ο ι π ὶ ν , ἂ ν τὴν ὑ γ ε ῖ α μ ο ῦ δ ὶ ω σ η ὁ Θ ε ὸ ς , α ὔ τ ο π ο ῦ μ ᾶ ς ἔ δ ω σ ε δ ἔ ν π ρ ἔ π ε ι ν ἄ τ ὸ ἀ π ο δ ὶ σ ω μ ε σ ' Α ὔ τ ὸ ν π ο ῦ μ ᾶ ς τ ὸ ἔ δ ω σ ε ; Μετὰ ἀπ' αὐτὴ τὴ φράση, γεμάτη φιλοσοφία, ἄλλοτε ἔστρεφε τὸ λόγο πρὸς τὴν ἀδελφὴ της Μαρία 33 καὶ τὴν παρηγοροῦσε γιὰ τὸ πένθος της, καὶ ἄλλοτε στρεφόταν πρὸς τὰ παιδιὰ της, τὸν Ἄλέξιον Κ. 65, τὸν Ἰωάννη Δ. 66, τὴν Εἰρήνη Δούκαινα 67 καὶ τὴ Μαρία Βρυένναινα Κ. 68, καὶ τὰ συμβούλευε νὰ ὑποφέρουν με εὐστάθεια τὸ σάλο τῶν πραγμάτων τῆς ζωῆς καὶ νὰ μὴν ἀφήνωνται νὰ καταποντιστοῦν, καὶ καθὼς ἤξερε πὼς βρίσκεται πιά κοντὰ στὸ στεγανὸ λιμάνι τοῦ μέλλοντος πού σ' αὐτὸ με κάθε τρόπο μᾶς σπρώχνουν οἱ ἐδῶ διακυμάνσεις, γύρισε ἰδιαίτερα πρὸς τὴν κόρη της Εἰρήνη Δ. 67 καὶ τὴ συμβούλευσε με ψυχραιμία νὰ ὑποστῆ τὴ λύπη πού τῆς ἀφήνει, καὶ σύστησε στὴν προστασία της τὸ ὑπηρετικὸ της προσωπικὸ καὶ μάλιστα τὸ γυναικεῖο πού εἶχε ἀνάγκη ἀντίληψης καὶ βοήθειας· μετὰ τῆς ἐμπιστεύτηκε ὅ,τι ἀφοροῦσε τὰ ἀδέλφια της καὶ ζήτησε ἀπ' τὸ Θεὸ νὰ ἔχουν εἰρήνη καὶ ὁμόνοια, καὶ ἔπειτα, ἀφοῦ εὐχήθηκε τὸ καλύτερο στὸν ἀνεπιὸ της αὐτοκράτορα Μανουὴλ (α') Κ. 81, τὸ γιὸ τοῦ ἀδελφοῦ της Ἰωάννη (β') Κ. 34, με φαιδρότητα παράδωσε τὴν πνοή της στὰ χέρια τῆς μητέρας της, ἐμπιστευόμενη τὴν ψυχὴ της στοὺς ἀγγέλους καὶ ἐγκαταλείποντας τὸ σῶμα της πού φάνηκε σχεδὸν πὼς κοιμόταν σὲ κείνους πού παραστέκονταν»⁶.

4. Γεώργιος Τορνίκης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 1), σ. 311-13.

5. Γεώργιος Τορνίκης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 1), σ. 313. Ἡ διαθήκη τῆς Ἄννας Κ. 32, τῆς ὁποίας κατέχομε τὸν πρόλογο, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 197 καὶ ὕ. 141, πρέπει νὰ συντάχθηκε ἐνῶ ζοῦσε ἀκόμη ἡ μητέρα της, «au moins avant 1133 - 1134», κατὰ τὸν J. Dargouzes, Τορνίκης, σ. 312, ὕ. 97. Ἐδῶ ὁ Γεώργιος Τορνίκης θὰ ὑπαινίσσεται τὴς τελευταῖες ὁδηγίες της.

6. Γεώργιος Τορνίκης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 1), σ. 313 - 15.

Μοιάζει πώς όλα αυτά τα πολύ ενδιαφέροντα διαδραματίστηκαν στη μονή της Κεχαριτωμένης, στο αγαπημένο ίδρυμα της μακαρίτισσας αύγουστας Ειρήνης Δούκαινας, του οποίου την εφορεία μετά το θάνατο της Εύδοκίας Κ. 37, είχε αναλάβει η Ἄννα Κ. 32 και μετά το θάνατό της, ἡ Μαρία Κ. 33 και ἡ Ειρήνη Δ. 67⁷, χήρες και οἱ τρεῖς ἀπὸ πολλά χρόνια.

Μὲ ἀφορμὴ τὸ πένθος γιὰ τὸ θάνατο τῆς Ἀνώνυμης Κ. 122 και τῆς θείας τῆς, μᾶλλον τῆς Εὐδοκίας Κ. 73, περιέγραψα ἐδῶ τις συνθήκες τοῦ θανάτου τῆς περιφημῆς Ἄννας Κ. 32, ποὺ παράλειψα νὰ κάνω στὴν προσωπογραφία τῆς στὸν Α' τόμ. τῆς Γενεαλογίας μου.

122α. Ἰωάννης Βρυέννιος (Κομνηνός) Κατακαλῶν (γένν. περὶ τὸ 1127 – † 1147)

Ὁ Ἰωάννης¹ Βρυέννιος (Κομνηνός) Κατακαλῶν γιὸς τοῦ Βρυέννιου καὶ τῆς [Ἄννας] Κ. 72², κόρης τοῦ Νικηφόρου Κατακαλῶν Εὐφορβηνοῦ ἢ Φορβηνοῦ καὶ τῆς πορφυρογέννητης Μαρίας Κ. 33, γεννήθηκε περὶ τὸ 1127³.

Ὁ Ἰωάννης Βρ. Κ. Κατ. 122α παντρεύτηκε περὶ τὸ 1145⁴ τὴν Ἀνώνυμη Παλαιολογίαν Δούκαιναν Κομνηνὴν 193, κόρην τοῦ Ἀλέξιου Παλαιολόγου Δούκα καὶ τῆς Ἀνώνυμης Κομνηνῆς Δούκαινας ἢ Κομνηνοδούκαινας 97⁵, γεννημένη (τὴν Ἀνώνυμη Π.Δ.Κ 193) περὶ τὸ 1130⁶.

Μέσα στὸ 1146/47 ἀπ' τὴν εὐτυχισμένη αὐτὴ ἔνωση προῆλθαν δυὸ κόρες, ἡ Ἀνώνυμη Βρυέννισσα Κομνηνὴ Δούκαινα 206α καὶ ἡ Ἀνώνυμη Βρυέννισσα Κομνηνὴ Δούκαινα 206β, τις ὁποῖες ἀλλοίμονο ὁ Ἰωάννης Βρ. Κ. Κατ.

7. Τυπικὸ μόνης Κεχαριτωμένης PG 133, στ. 1116· MM5 (1887), σ. 386.

122α.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ μητρὸς μεγάλου θείου τοῦ Ἰωάννη (β') Κ. 34, ἀδελφοῦ τῆς μάμμης τοῦ Μαρίας Κ. 33, ὁ ὁποῖος στὸν καιρὸ τῆς γέννησής του βασιλεὺς.

2. Ἀνώνυμος στιχουργός, ἐκδ. Δημ. Ἰ. Πολέμη, Ἀνεπίγραφος στίχοι εἰς τὸν θάνατον Ἰωάννου Βρυέννιου τοῦ Κατακαλῶν, ΕΕΒΣ35 (1966-67), σ. 108 (ὑπὸ μορφῆ διαλόγου ἀνάμεσα σὲ δυὸ πρόσωπα, τὸν Α, τὸν Ξένον, ὅπως χαρακτηρίζεται, καὶ τὸν Β), στίχ. 7-12:

(Β) Φύσιν μὲν αὐχεῖ χαριτωνομένην,
ἐξ ὁσφύος δὲ βλαστάνει Βρυέννιου.

(Α) Τοῦ Κομνηνοῦ φῆς; (Β) Οὐχὶ δὲ τοῦ συγγόνου.

(Α) Τοῦ Κατακαλῶν; (Β) Εὐστόχης, ὦ Ξένε·
ἐκ νηδύος δὲ τίκτεται Κομνηνίδος.

(Α) Ὡς λαμπρόν ἀμφοῖν τοῖν γενοῖν φῆς τὸν νέκυν·

Τὸ ὄνομά του ἦταν Ἰωάννης (στίχ. 7: φύσιν μὲν αὐχεῖ χαριτωνομένην), καθὼς μὲ τὴ λ. χ α ρ ι ς ἀποδίδονταν τὸ ἐβραϊκῆς ρίζας ὄνομα Ἰωάννης στὴν ποίηση τοῦ β' αἰ.,

122α ἐπρόκειτο νὰ ἀφήσῃ σὲ βρεφικὴ ἡλικία, «καὶ νὰ φύγῃ ἀπ' αὐτὸν ἐδῶ τὸν κόσμῳ»⁷.

Θεόδωρος Πρόδρομος, ἐκδ. W. Hörandner, ἀριθ. 17, σ. 288, στίχ. 44· ἀριθ. 8, σ. 235, στίχ. 61· ἀριθ. 14, σ. 270, στίχ. 15· ἀριθ. 19, σ. 314, στίχ. 135, ὅπου ὁ Ἰωάννης (β') Κ. 34 ὀνομάζεται «χαριτώνυμῶν», «μέγας χαριτώνυμος ἀναξ» καὶ «χαριτώνυμος δεσπότης». Ἐπίσης αὐτόθι, ἀριθ. 19, σ. 315, στίχ. 167, ὅπου ὁ Ἰωάννης Κ. 84 προσαγορεύεται «τοῖς τρόποις ἀχαρίτωτε, κἂν χαριτώνυμιζής». Πατέρας του ἦταν ἓνας ἀπ' τὴν οἰκογένεια τῶν Βρυεννίων, τοῦ ὁποῖου τὸ βαφτιστικὸ ὄνομα δὲν ἀναφέρεται (στίχ. 8). Εἶχε ἓνα ἀδελφὸ, τοῦ ὁποῖου τὸ βαφτιστικὸ ὄνομα ἐπίσης δὲν ἀναφέρεται, ποῦ ἔφερε τὴν ἐπωνυμία Κομνηνός, καὶ εἶναι ὁ Ἄνωμμος Κ. 122β (στίχ. 9). Ὁ Ἰωάννης 122α ἔφερε τὴν ἐπωνυμία Κατακαλῶν (στίχ. 10). Ἡ μητέρα τῶν δυὸ παιδιῶν καὶ σύζυγος τοῦ Βρυέννιου ἦταν μιὰ Κομνηνὴ (στίχ. 11) καὶ ἀπ' αὐτὴ πῆρε τὴν ἐπωνυμία ὁ Ἄνωμμος Κ. 122β. Καὶ οἱ δυὸ γονεῖς τοῦ νεκροῦ Ἰωάννη Κατακαλῶν 122α, ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἄνωμμου Κ. 122β, ἦσαν ἀπὸ «γένῃ λαμπρά», δηλ. ἀπὸ οἰκογένειες τῆς ἀνώτατης βυζαντινῆς ἀριστοκρατίας (στίχ. 12): ὁ πατέρας Βρυέννιος, ἡ μητέρα Κομνηνὴ. Ὁ Βρυέννιος πρέπει νὰ ἦταν ἓνας γιὸς ἐνὸς πρωτεξαδέλφου τοῦ Νικηφόρου Βρυέννιου, τοῦ συζύγου τῆς Ἄννας Κ. 32, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', ἀμέσως μετὰ τὴ σ. 197 τὸ Στέμμα τῶν Βρυεννίων, γιὰτι καθὼς οἱ Βρυέννιοι εἶχαν καὶ ἄλλους με τοὺς Κομνηνοὺς δεσμούς, σπὴν περίπτωσιν ποῦ αὐτὸς ἐδῶ ὁ Βρυέννιος ἀνῆκε σὲ ἄλλο κλάδο τῆς οἰκογένειας, ἡ ἐνωσὴ του με μιὰ Κομνηνὴ θὰ δημιουργοῦσε κωλύματα γάμου, βλ. καὶ πάλι τὸ Στέμμα τῶν Βρυεννίων. Ἡ Κομνηνὴ πρέπει νὰ ἦταν μιὰ ἀπ' τὶς κόρες τοῦ Νικηφόρου Κατακαλῶν Εὐφορβηνοῦ ἢ Φορβηνοῦ καὶ τῆς π ο ρ φ υ ρ ο γ ἔ ν ν η τ η ς Μαρίας Κ. 33, ἀπ' αὐτὲς ποῦ μνημονεῦνται ἀπ' τὴν αὐγοῦστα Εἰρήνη Δουκάινα, σύζ. Ἀλέξιου (α') Κ. 15, στὸ Τυπικὸ τῆς τῆς μονῆς τῆς Κεχαριτωμένης, PG127, στ. 1008, καὶ MM5 (1887), σ. 335, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 202, ὑ. 23, καὶ καθὼς κατὰ πιθανότητα δέχτηκα, ἡ δευτερότοκῃ ἀπ' αὐτὲς, ἡ [Ἄννα] Κ. 72, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 338. Ὅπως εἶδαμε ὁ Ἰωάννης 122α ἔφερε τὴν ἐπωνυμία Κατακαλῶν (στίχ. 10). Ἀπὸ ποῦ τὴν ἔφερε; Ἀπ' τὸν ἐκ μητρὸς πάππο του Νικηφόρον Κατακαλῶν Εὐφορβηνὸν ἢ ἀπ' τὸν πατέρα του Βρυέννιον, γιὰ τὸν ὁποῖον ὑπάρχει μιὰ τραβηγμένη πιθανότητα νὰ λεγόταν καὶ Κατακαλῶν; Κατὰ τὴ γνώμη μου ἀπ' τὸν ἐκ μητρὸς πάππο του· ὁ ἓνας γιὸς, ὁ Ἰωάννης 122α, πῆρε τὴν ἐπωνυμία τοῦ ἐκ μητρὸς πάππου του, καὶ ὁ ἄλλος γιὸς, ὁ Ἄνωμμος 122β, πῆρε τὴν ἐπωνυμία τῆς ἐκ μητρὸς μάμμης του τῆς π ο ρ φ υ ρ ο γ ἔ ν ν η τ η ς Μαρίας Κ. 33, Κομνηνός (στίχ. 9), ποῦ ἦταν καὶ ἐπωνυμία τῆς μητέρας του, ὡς κόρης μιᾶς π ο ρ φ υ ρ ο γ ἔ ν ν η τ η ς. Ὁ Δ. Πολέμης, Στίχοι ἀνεπίγραφοι, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 110 καὶ 112, δέχεται ὡς πρὸ πιθανῆ ἐκδοχὴ νὰ ἔφερε ὁ Ἰωάννης 122α τὴν ἐπωνυμία Κατακαλῶν ἀπ' τὸν πατέρα του, καὶ ὀδηγεῖται σ' αὐτὸ τὸ συμπέρασμα ἀπ' τὴν ὑπαρξὴ μιᾶς σφραγίδας, ποῦ ὁ ἐκδότης τῆς τῆ χρονολογεῖ στὸν ια'-ιβ' αἰ': V. Laurent, Documents de Sigillographie Byzantine: La Collection C. Orghidan, Paris 1952, σ. 77, ἀριθ. 137:

Σφραγὶς σεβαστοῦ τῶ γένει Βρυέννιου
τοῦ Κατακαλῶν ὄν, Δημήτριε, σκέποις.

Ἐφόσον ἡ ἐπίκληση ἀπευθύνεται στὸν ἅγιον Δημήτριον, ὁ ἐκδότης νομίζει πὼς πολὺ πιθανόν ὁ κάτοχος τῆς σφραγίδας ὀνομαζόταν Δημήτριος. Αὐτὸς λοιπόν, λέει ὁ Δ. Πολέμης, ὁ σεβαστὸς Δημήτριος Βρυέννιος ὁ Κατακαλῶν, πρέπει νὰ ὑποθέσωμε πὼς σχετίζεται με τὸ δικὸ μας Ἰωάννη Κατακαλῶν 122α τὸν ἐξ ὁσφύος Βρυέννιου. Καὶ καταλήγει: Δὲν εἶναι ἀπίθανον ὁ Δημήτριος νὰ ἦταν ὁ πατέρας τοῦ Ἰωάννη 122α.

3. Ἡ [Ἄννα] Κ. 72 (ἡ ἡ δευτερότοκῃ κόρη τῆς Μαρίας Κ. 33) πρέπει νὰ γεννήθηκε ἀνάμεσα στὰ χρόνια 1103 καὶ 1110, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 338, καὶ νὰ παντρεύτηκε τὸν

Ήταν πολύ νέος, «μόλις είχε βγάλει τὸ γενάκι του», ὅταν στὸν καιρὸ τῆς βασιλείας τοῦ Μανουῆλ (α΄) Κ. 81 καὶ τοῦ σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου Μαϋρουδ I (1116 - 1156), πῆρε μέρος στὴ μεγάλη ἐκστρατεία τοῦ αὐτοκράτορα ἐναντίον τῶν Τούρκων ποὺ ἐπέδραμαν τὸ 1146 στὶς βυζαντινὲς ἐπαρχίες καὶ λεηλάτησαν μεγάλη περικφέρεια.

Ὁ Μανουῆλ (α΄) κατέλαβε τότε τὸ Φιλομήλιο τῆς Φρυγίας, ὅπου ἐλευτέ-

Εβρέννιον περὶ τὸ 1118/25. Ὁ Ἰωάννης 122α πρέπει νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1120/27, καὶ μάλλον περὶ τὸ 1127, ἂν λάβωμε ὑπόψη μας τὸ ἔτος γέννησης τῆς κόρης ποὺ παντρεύτηκε, βλ. πῶ κατω. ὑ. 4 καὶ 6.

4. Πρέπει νὰ παντρεύτηκε περὶ τὸ 1145, τόσο πῶ πολύ ποὺ ἡ κόρη ποὺ πῆρε πρέπει νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1130.
5. Ἄνωνυμος στιχουργός, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 2), σ. 109, στίχ. 24-8:

νυμφεύεται δὲ καὶ δάμαρτα κοσμίαν,
ὀρμωμένην μὲν ἀπὸ Παλαιολόγων
Δουκῶν τε βλαστοῦ πανσεβάστου πατρόθεν,
Κομνηνοδουκόθεν δὲ μητρόθεν πάλιν.

- Ὅλοι οἱ Παλαιολόγοι - Δούκες τοῦ 11^{ου} αἰ. εἶχαν τὴν καταγωγή τους ἀπ' τὸν περίφημο στρατηγὸ Γεώργιο Παλαιολόγο ποὺ περὶ τὸ 1180 παντρεύτηκε τὴν Ἄννα Δούκαινα, ἀδελφὴ τῆς αὐγούστας Εἰρήνης Δούκαινας, συζ. τοῦ Ἀλέξιου (α΄) Κ. 15, βλ. Ἄννα Κομνηνὴ, τ. I, σ. 80 καὶ 84. Αὐτὸ τὸ ζευγάρι ἀπόκτησε τρεῖς γιούς, τοὺς Νικηφόρον, Ἀνδρόνικον καὶ Ἀλέξιον ποὺ ἦσαν Παλαιολόγοι ἀπ' τὸν πατέρα τους καὶ Δούκες ἀπ' τὴ μητέρα τους, καὶ ποὺ καὶ οἱ τρεῖς τιμήθηκαν ἀπ' τὸν ἐξ ἀγχισειῶς θεῖο τους Ἀλέξιον (α΄) Κ. 15 μὲ τὸν τίτλο τοῦ πα ν σ ε β α σ τ ο υ σ ε β α σ τ ο ῦ. Ἀπ' τοὺς τρεῖς, ὁ νεώτερος Ἀλέξιος Παλαιολόγος Δούκας, μᾶς εἶναι γνωστὸ πῶς περὶ τὸ 1124 παντρεύτηκε τὴν Ἄνωμνη Κομνηνὴ Δούκαινα ἢ Κομνηνοδούκαινα 97, κόρη τοῦ Ἀλέξιου Κομνηνοῦ Δούκα 41, γιοῦ τοῦ Ἀδριανοῦ Κ. 16 καὶ τῆς Ζωῆς Δούκαινας κόρης τοῦ αὐτοκράτορα Κωνσταντίνου (Γ΄) Δούκα, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 266-67, προσωπ./φίαν 41, καὶ σ. 675-78, προσωπ./φίαν 97. Ὁ Ἀλέξιος Παλ. Δ. καὶ ἡ Ἄνωμνη Κ. Δ. 97 ἀπόκτησαν τὸ πῶ λίγο τρία παιδιά, τὸν Γεώργιον Παλ. Δ. Κ. 191, τὸν Κωνσταντῖνον Παλ. Δ. Κ. 192 καὶ τὴν Ἄνωμνη Παλαιολογίαν Δούκαιναν Κομν. 193, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 678, ὑ. 20, ποὺ αὐτὴ ἡ τελευταία πολὺ καλὰ ταιριάζει στὴν πῶ πάνω περιγραφή τοῦ Ἄνωμνου στιχουργοῦ, σ. 109, στίχ. 24-28: «Ὀρμᾶται ἀπ' τοὺς Παλαιολόγους - Δούκες ἀπ' τὸν πατέρα της ποὺ ἦταν πανσεβάστος σεβαστός - τέτοιος ἦταν ὁ πανσεβ. σεβαστός Ἀλέξιος Παλ. Δ. - καὶ ἀπὸ Κομνηνὴν Δούκαιναν ἢ Κομνηνοδούκαιναν ἀπ' τὴ μητέρα της», καὶ τέτοια ἀκριβῶς ἦταν ἡ μητέρα της ἢ Ἄνωμνη Κομνηνὴ Δούκαινα ἢ Κομνηνοδούκαινα 97, αὐτὴ ποὺ παντρεύτηκε ὁ Ἀλέξιος Παλ. Δούκ. Χωρὶς τὸ 1966/67 νὰ ἔχη ὑπόψη του τὴ μελέτη τοῦ σοφοῦ Ὁδ. Λαμψιδῆ, Beitrag zur biographie des Georgios Paläologos des megas hetäriarches, B31 (1970), fasc. 2, σ. 393-407, ὁ διακεκριμένος ἐρευνητὴς Δημ. Πολέμης, Ἄνεπιγράφοι στίχοι, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 2), σ. 112-14, χάρη στὴν εὐφύια του, τὴν προσεχτικὴ του μελέτη καὶ τὸ διεκδυτικὸ του δαιμόνιο, μπόρεσε, ἂν ὄχι ἀκριβῶς νὰ πᾶση πρόσωπα καὶ πράματα, ἀλλὰ τοῦλ. νὰ πετάξῃ γύρω ἀπ' αὐτὰ μὲ ἐπιτυχία.
6. Ὁ γάμος τῶν γονέων της ἐγένετο περὶ τὸ 1124, καὶ ἀπ' τοὺς ἀδελφούς της ὁ μὲν Γεώργιος Παλ. Δ. Κομν. 191 γεννήθηκε περὶ τὸ 1125/26, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος Παλ. Δ. Κομν. 192 περὶ τὸ 1128, καὶ ἡ ἴδια ἡ Ἄνωμνη Παλ. Δούκ. Κομν. 193 περὶ τὸ 1130.
 7. Ἄνωνυμος στιχουργός, ἐκδ. Δ. Πολέμη, Ἄνεπιγράφοι στίχοι, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 2), σ. 109, στίχ. 29-31.

ρωσε πολλούς Έλληνες αιχμαλώτους που φυλάσσονταν εκεί⁸. Από το Φιλομήλιο προχώρησε προς το Ίκόνιο, την έδρα του σουλτάνου, από το οποίο όμως έφυγε ο Μαζουδ Ι προς τα Τάξαρα, την παλιά Κολωνία⁹. Τότε, καθώς φαίνεται, μία φάλαγγα με έπικεφαλής τον Ίωάννη 122α, στάλθηκε βορειανατολικά του Ίκονίου, στην Καισάρεια, όπου ο νεαρός φαλαγγάρχης «σαν κεραυνός ή πύρινη φλόγα έπεσε πάνω στους Τούρκους»¹⁰.

Δέν είναι παρά λίγο μετά τη γέννηση της δεύτερης κόρης του, το 1147, που για μία δεύτερη φορά πήρε μέρος σε μία σύγκρουση με τους Τούρκους περί το Άτραμύτιο (Άδραμύτι), όπου όλη την ήμερα σκότωνε έχθρους, και πέτυχε να ξεφύγει από μια επίθεση λογχοφόρου Τούρκου· αλλά ως εδώ ήταν που τον ευνόησε ή μοίρα, γιατί σε λίγο, δέν ξέφυγε από τα βέλη του θανάτου, καθώς μία αιφνίδια αρρώστια τον έστειλε στον τάφο, μέσα στον ίδιο αυτό χρόνο του 1147, και άφησε τις κοροϋλες του, «άμφιμαζώ», στα σπάργανα, και μία ζωντανή νεκρή την αγαπημένη του νεαρή γυναίκα¹¹.

Ο Ίωάννης Βρ. Κ. Κατ. 122α ξεχώριζε «για την τόλμη του, για τη δύναμη των χειρών του, για τη σεμνότητά του, για τον πραιο χαρακτήρα του και για τη λαλιά του που ήταν γλυκιά σαν μέλι»¹².

Τόν ίδιο χρόνο του 1147 κλείστηκε ειρήνη με το Μαζουδ Ι που απόδωσε στο Βυζάντιο τις πόλεις που είχε καταλάβει¹³.

Η έκστρατεία του Μανουήλ (α΄) Κ. 81 μέχρι το Ίκόνιο και ή φυγή του σουλτάνου έκανε μεγάλη εντύπωση στην ΚΠολη και γι αυτό ποιητές και ζωγράφοι άσχολήθηκαν με αυτή. Σε «σκεπάσμα χρυσό εικονίστηκαν τα κατά τό ταξειδίδιον (= έκστρατεία) εις τό Ίκόνιον», όπου «ο Άρχιεπίσκοπος (= ο Μαζουδ Ι) γράφτηκε (= ζωγραφίστηκε) ως φυγάς, έξω από τις πύλες του Ίκονίου σε φάραγγες και λόφους»¹⁴.

Ο γυναικάδελφος του Ίωάννη 122α, ο μέγας έταιρειάρχης Γεώργιος Παλ. Δ.Κ. 191 κατά την έκ θεμελίων σχεδόν ανακαίνιση της μονής της Ύπεραγίας Θεοτόκου της Οδηγήτριας στην ΚΠολη, αφού ζωγράφισε έφτά αυτοκράτορες από τον Κωνσταντίνο (ι΄) Δούκα μέχρι το Μανουήλ (α΄) Κ. 81, που συνδέονταν έξ αίματος με τη γενιά του, άπεικόνισε και σκηές από την έκστρατεία του 1146, όπως τη φυγή του «σατραπάρχη» (= του Μαζουδ Ι), τον ήρωισμό του Μανουήλ (α΄) που πολέμησε «μόνος πολλούς Άγαρηνούς και τους έτρεψε σε φυγή χωρίς να φοβηθή σπαθιά, βέλη και δόρατα» κλπ.¹⁵

8. Κίνναμος, σ. 41 και 63.

9. Χωνιάτης, σ. 72.

10. Άνώνυμος στιχουργός, ένθ' άνωτ. (ύ. 2), σ. 109, στίχ. 21-3.

11. Άνώνυμος στιχουργός, ένθ' άνωτ. (ύ. 2), σ. 109, στίχ. 30-38.

12. Άνώνυμος στιχουργός, ένθ' άνωτ. (ύ. 2), σ. 109, στίχ. 13-20.

13. Κίνναμος, σ. 66· F. Dölger, Regesten, τ. II, σ. 65.

14. Άνώνυμος, Έπί σκεπάσματι χρυσώ κτλ. έκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ8 (1911), σ. 176-77, άριθ. 333.

15. Άνώνυμος, Έπί τη νεουρηγηθείση μονή... παρά του πανο. σεβαστου μεγ. έταιρειάρχου

Σε τραπεζαρία τῶν μοναχῶν κάποιου μοναστηριοῦ κατὰ χαρακτηριστικό τρόπο εικονίστηκαν οἱ τρεῖς πρώτοι μεγάλοι Κομνηνοὶ μαζί με τὸ Βασίλειο τὸ Βουλγαροχτόνο¹⁶.

Γύρω ἀπὸ ἓνα χρυσὸ σκεῦος εικονίστηκε ἐπίσης ὁ Μανουὴλ (α΄) νὰ κατατροπῶν τὸ σουλτάνο (τὸ Μαϋουδ Ι), «νὰ τὸν φοβίζη, νὰ καταδιώκῃ καὶ κατακράτῃ νὰ τρέπῃ σὲ φυγὴ τὸν Ἀρχιερέση, ἂν καὶ ὀπλισμένο, καὶ ἐνῶ ἀκολουθοῦνταν ἀπὸ μύριες φάλαγγες Τούρκων τοῦ Ἰκονίου!»¹⁷.

Καὶ ἡ συμμετοχὴ τοῦ Ἰωάννη Βρ. Κ. Κατ. 122α στὸν πόλεμο τοῦ 1146/47, καθὼς ὁ πρόωρος θάνατός του σκόρπισε συγκίνηση, ἐνέπνευσε κάποιον στιχοπλόκο, ἀπ' τοὺς τόσοσους ποὺ εὐεργετοῦνταν ἀπ' τὴ φιλόμουση αὐλὴ τῶν Κομνηνῶν καὶ ἀπ' τὴν ἀριστοκρατία, νὰ τοῦ ἀφιερῶσιν μερικὰ λόγια –χάρη στὰ ὁποῖα καὶ μᾶς ἐγίνε γνωστός– ποὺ τὰ ἐκλείσει μετ' αὐτοὺς ἐδῶ τοὺς πτωχοὺς στίχους:

«Παπαῖ, ἀπὸ πόσους τὰ ἐγκόσμια ὀδυρμοὺς εἶναι γεμάτα
καὶ κανενὸς θνητοῦ δὲν εἶναι ἄλυπος ὁ βίος!
Ἄλλὰ, Ἐσὺ, χορηγὲ καὶ τῆς πνοῆς καὶ τοῦ θανάτου,
ποὺ ἄβυσσος ἀπύθμενη εἶναι οἱ κρίσεις σου,
σὲ φωτισμένη σκηνώση σ' τῆς Ἐδέμ τις χαρὲς,
ἀνάπαυσε τὸν κείμενο μετ' τὴν ἐκλεκτὴν σου»¹⁸.

122β. Ἄνωνυμος Κομνηνός (γένν. περὶ τὸ 1119/30 – † ;)

Ἄνωνυμος Κομνηνός: γίος τοῦ Βρυέννιου καὶ τῆς [Ἄνας] Κ. 72,

κτλ., ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, NE8 (1911), σ. 148-50, ἀριθ. 224· R. Janin, *Églises et monastères*, σ. 200. Πρβλ. Α.Α. Vasiliev, *Ἱστορία*, σ. 528 καὶ ὑ. 152, ὅπου ἀνακριβῶς γράφει: «Παρὰ τὴν φοβερὴν ἴητα τοῦ Μυριοκέφαλου ἑναὶς ἄνωνυμος πανηγυριστὴς τοῦ Μανουὴλ μεταβάλλει τὴν φυγὴν τοῦ αὐτοκράτορα μπροστὰ τοὺς Τούρκους σ' ἓνα ἀπ' τὰ λαμπρὰ του κατορθώματα πῶς «ὕστερα ἀπὸ μιά σύγκρουση μετ' ἑνὴν μάζαν ἐπιτιθεμένων Τούρκων ὁ Μανουὴλ ἐξέφυγε μόνος χωρὶς νὰ φοβᾶται τὰ πολυάριθμα ξίφη, βέλη καὶ ἀκόντια». Ἄλλὰ ὁ Ἄνωνυμος δὲν ἀναφέρεται στὴ μάχη τοῦ Μυριοκέφαλου τοῦ 1176, ἀλλὰ στὴν ἐκστρατεία τοῦ 1146 ποὺ πραγματικὰ ἦταν νικηφόρα. Ἔτσι ὁμως γράφεται ἡ ἱστορία ἀπ' τοὺς μεγάλους βυζαντινολόγους ποὺ ἔχουν κύρος καὶ φήμη!

16. Ἄνωνυμος, Ἐπὶ τριαλίνω... χάριν τραπέζης τῶν μοναχῶν, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, NE8 (1911), σ. 127-28, ἀριθ. 111.
 17. Ἄνωνυμος, Ἐπὶ σκεύει χρυσῷ ἐν ᾧ εικονίσθη ὁ ἅγιος ἡμῶν βασιλεὺς κατατροπούμενος τὸν σουλτάνον, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, NE8 (1911), σ. 172, ἀριθ. 315.
 18. Ἄνωνυμος στιχοουργός, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 2), σ. 109, στίχ. 39-44.
- 122β.1. Ἄνωνυμος στιχοουργός, ἐκδ. Δημ. Πολέμη, Ἀνεπιγράφοι στίχοι, EEB 35 (1966-67), σ. 108, στίχ. 9:

(Α) Τοῦ Κομνηνοῦ φῆς: (Β) Οὐχὶ δὲ τοῦ συγγόνου. Ἀπὸ αὐτοῦ φαίνεται πῶς ὄχι μόνο

ἀμφιθαλής ἀδελφός του Ἰωάννη Βρυέννιου (Κομνηνοῦ) Κατακαλών 122α², γεννήθηκε περί τὸ 1119/30³.

Ἄν γιὰ τὸν ἀδελφό του Ἰωάννη 122α ξέρομε λίγα πράματα, γιὰ τὸν Ἄνωνυμο Κ. 122β δὲν ξέρομε τίποτε, καὶ μόνο βέβαιη εἶναι ἡ ὑπαρξή του καὶ πολὺ πιθανὴ ἡ συνταύτισή του.

123. Μαρία Κομνηνὴ (γένν. περί τὸ 1125 – † 1167)

Ἡ Μαρία¹ Κ. κόρη τοῦ Ἀλέξιου Κ. 74 καὶ τῆς πρώτης συζύγου του Εἰρήνης (Dobrodéja Mstislava) τοῦ Κιέβου² γεννήθηκε περί τὸ 1125³.

Ἡ Μαρία Κ. 123 περί τὸ 1141 παντρεύτηκε τὸν πρωτοστράτορα Ἀλέξιον Ἀξοῦχον⁴, τὸ μεγαλύτερο ἀπ' τοὺς γιούς του μεγάλου δομῆστικου Ἰωάννη Ἀξοῦχου⁵.

Ἄν ὁ βασιλέας Ἀλέξιος Κ. 74 (ὁ πατέρας τῆς Μαρίας Κ. 123) ἐπιζοῦσε τοῦ πατέρα του Ἰωάννη (β') Κ. 34 καὶ αὐτοκράτορο ὄσει, ὁ Ἀλέξιος Ἀξοῦχος, ὡς σύζυγος τῆς πορφυρογέννητης πριγκίπισσας Μαρίας Κ.

εἶχε τὴν ἐπωνυμία Κομνηνός, ἀλλὰ καὶ πῶς κάτω ἀπ' αὐτὴ τὴν ἐπωνυμία ἦταν γνωστός· βλ. καὶ προσωπογραφία Ἰωάννη Βρυέννιου (Κομνηνοῦ) Κατακαλών 122α, ὑ. 2.

2. Ὅσα σημείωσα γιὰ τὸν Ἰωάννη Βρυέννιο (Κομνηνὸ) Κατακαλών 122α ἰσχύουν καὶ γιὰ τὸν Ἄνωνυμο Κ. 122β. Στὸ διάλογο τοῦ στιχουργήματος ὁ Α, ὁ «ξένος», ρωτᾷ τὸ Β, ποίος ἦταν ὁ νεκρὸς ποὺ σκέπαζε «ἡ πλάκα καὶ ἡ ψυχρὴ λίθος», καὶ μαθαίνει πῶς ἦταν ὁ Ἰωάννης 122α ποὺ γέννησε κάποιος Βρυέννιος, ἐνθ' ἄνωτ. στίχ. 1-8. Ἡ δευτέρη ἐρώτησις ἦταν: «Ὁ Κομνηνός 122β;» καὶ παίρνει τὴν ἀπάντησις πῶς δὲν ἦταν ὁ Κομνηνός 122β, ἀλλὰ ὁ ἀδελφός του (= ὁ σύγγονός του), ἐνθ' ἄνωτ., στίχ. 9.

3. Δὲν μπορεῖ νὰ καθορισθῇ ποιός ἀπ' τοὺς δυὸ ἀδελφούς ἦταν πιὸ μεγάλος σπὴν ἡλικία. Ἄν γιὰ τὸν Ἰωάννη 122α κάπως βοηθεῖ τὸ ἔτος γέννησης τῆς γυναίκας του, τῆς Ἄνωμης Παλ. Κομν. Δούκαινας 193, καὶ καθορίστηκε πῶς πρέπει νὰ γεννήθηκε ἀνάμεσα στὰ ἔτη 1120-27, γιὰ τὸν Ἄνωνυμο Κ. 122β τὸ περιθώριον πρέπει νὰ εἶναι ἀκόμη εὐρύτερον.

123.1. Φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ πατρὸς θείας τῆς Μαρίας Κ. 75.

2. Γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τῆς κόρης τοῦ Ἀλέξιου Κ. 74 μᾶς μιλάει ὁ Χωνιάτης, σ. 135 καὶ 188· τὸ βαφτιστικὸ τῆς ὀνόμα προκύπτει ἀπὸ ποίημα Ἄνωμυμου, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ 8 (1911), σ. 39, ἀριθ. 74:

Ἀλεξίου παῖς πορφυρανθῆς Μαρία
ἀνακτος αὐτάνακτος ἐξ Ἰωάννου,

3. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 344, ὑ. 29.

4. Χωνιάτης, σ. 135 καὶ 188 Ἄνωμυμος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 2), σ. 39, ἀριθ. 74:

ἐπεὶ προλάμπων τῶν ποδῶν ὤφθης λύχνος
πρωτοστράτορος εὐκλεοῦς Ἀλεξίου
τοῦ πανσεβάστου συζύγου μου ταῖς τρίβοις,

Βλ. καὶ Κ. Βαρζοῦ, Ἀλέξιος Κ. – Εἰρήνη ἡ Ρωσικὴ καὶ οἱ ἀτυχεῖς ἀπόγονοί τους, Βυζαντινά 7 (1975), σ. 137 κεξ.

5. Χωνιάτης, σ. 128· Κίνναμος, σ. 227.

123⁶, θά ήταν τὸ δεύτερο πρόσωπο τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ὁ διάδοχος τῆς βασιλείας.

Καὶ αὐτό, καθὼς φαίνεται, ὁ Ἀλέξιος τὸ φύλαξε μέσα στὴν καρδιά του, θεωρώντας πῶς ὁ θεῖος τῆς γυναίκα του, ὁ αὐτοκράτορας Μανουὴλ (α'). Κ. 81, τοῦ πήρε κατὰ τύχη κάτι ποῦ τοῦ ἀνῆκε⁷.

Γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἔδειξε πρὸς τὸ Μανουὴλ (α') τὴ νομιμοφροσύνη ποῦ ἔδειξε ὁ πατέρας του Ἰωάννης Ἀξούχος, τόσο πρὸς τὸν Ἰωάννη (β') ὅσο καὶ πρὸς τὸ Μανουὴλ (α').

Ὁ Ἀλέξιος Ἀξούχος, καθὼς παντρεύτηκε τὴ Μαρία 123, τιμήθηκε μὲ τὸν τίτλο τοῦ *πανσεβαστοῦ σεβαστοῦ*⁸, ποῦ εἶχε καὶ ὁ πατέρας του, καὶ ἔλαβε στὴν αὐλή τοῦ Ἰωάννη (β') τὸ ἐπίζηλο ἀξίωμα τοῦ *πρωτοστράτορα*⁹.

Σύμφωνα μὲ τὸ Χωνιάτη ποῦ τὸν συμπαθοῦσε, ἦταν ἓνας ἄνθρωπος δραστήριος καὶ ἐπιδέξιος, ἐμπειρος στὰ πολεμικὰ ἔργα, μὲ δυνατὸ μυαλὸ καὶ εὐχέρεια λόγου καὶ ὠραῖο παρουσιαστικὸ¹⁰.

Πλούσιος ἀπ' τὸν πατέρα του, κληρονόμος τῆς βασιλικῆς περιουσίας τοῦ πεθεροῦ του, ἄνθρωπος ἀνοιχτόκαρδος¹¹, ἦταν ἓνας φανατικὸς ἐραστὴς τοῦ καλοῦ καρυκευμένου τραπέζιου καὶ τῆς εὐχυχίας. Ἀρκετὰ ἀδ' ἀφορος πρὸς τὴ θρησκεία, πολὺ λίγο φρόντιζε γιὰ τὶς σχετικὲς πρὸς τὴν ἐγκράτεια διατάξεις τῆς Ἐκκλησίας –καὶ πράμα σοβαρὸ γιὰ τὴν ἐποχὴ του– δὲ δίσταζε νὰ παραθέτῃ στὸ τραπέζι του μοσχοβολημένα κρέατα καὶ αὐτὲς ἀκόμη τὶς τετάρτες καὶ παρασκευές¹².

6. Zacos-Veglery, ἀριθ. 2731, σ. 1535-36:

Πορφυρογενῆς Μαρία ταῦτα γράφει
Κομνηνοφίους θυγάτηρ Ἀλεξίου
πορφυρογενοῦς εὐσεβοῦς βασιλέως
πρωτοστράτορος εὐνέτις Ἀλεξίου.

Πρβλ. L. Stiernon, *Trois membres*, REB22 (1964), σ. 197: (Marie était, par conséquent, elle-même porphyrogénète).

7. Κ. Βαρζοῦ, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 4), σ. 139.

8. Ἀνώνυμος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 4), σ. 39, ἀριθ. 74: Zacos-Veglery, ἀριθ. 2731 bis, σ. 1536-38: Σφραγὶς Ἀλεξίου σεβαστοῦ καὶ πρωτοστράτορος.

Ἡ ἀνωτέρω σφραγιδα ἀνήκει ἀποκλειστικὰ στὸν Ἀλέξιον Ἀξούχον· κακῶς οἱ ἐκδότες παρατηροῦν πῶς ἡ σφραγιδα πῆθανόν νὰ ἀνήκῃ καὶ στὸν πρωτοστράτορα Ἀλέξιον Κ. 132· κάτι τέτοιο ἀποκλείεται, γιὰτὶ ὁ Ἀλέξιος Κ. 132, ὡς πρῶτος ἀνεψιὸς τοῦ αὐτοκράτορα (Μανουὴλ α'), δὲν μπορούσε νὰ ἔχῃ τὸν τίτλο τοῦ σεβαστοῦ, ποῦ ἀναφέρεται στὴ σφραγιδα, βλ. L. Stiernon, *Sébaste et gambros*, REB23 (1965), σ. 224: *La classe des neveux... n'ont pas... de titres spécifiques...*

9. Κίνναμος, σ. 129, 170, 260 καὶ 265· στή σ. 227 ποῦ τὸν λέει πρωτονοτάριον εἶναι λάθος τῶν ἀντιγραφῶν τοῦ μοναδικοῦ ποῦ διασώθηκε σὲ μᾶς χειρογράφου τοῦ Κίνναμου· Χωνιάτης, σ. 128 καὶ 187· Σπ. Λάμπρου, NE 8 (1911), ἀριθ. 74, σ. 39· ἀριθ. 259, σ. 154· V. Laurent, EO 31 (1932), σ. 433-34· Zacos-Veglery, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 8).

10. Χωνιάτης, σ. 128

11. Χωνιάτης, σ. 187.

12. Χωνιάτης, σ. 189.

«Όσο όμως πιά αδιάφοροι και σκεπτικιστές ήθελαν να δείχνωνται οι Βυζαντινοί στά ζητήματα τής θρησκείας, τόσο και πιά εύκολόπιστοι ήσαν γιά κάθε είδους δεισιδαιμονίες. Ἡ ἀστρολογία, οἱ κάθε είδους μαγεῖες εὕρισκαν ἀπερίοριστη ἐμπιστοσύνη· τὰ ξόρκια, οἱ γητεῖες καὶ τὰ ἐρωτικά φίλτρα χρησιμοποιοῦνταν σχεδόν ἀπὸ ὅλους. Πολλὰ πρόσωπα, ἀκόμη καὶ στῆς ἀνώτατες τάξεις, δὲν πείθονταν παρὰ μόνο ρωτώντας τὴ βίβλο τοῦ Σολομώντα (=Σολωμονική). Μποροῦσαν νὰ ἐπικαλοῦνται ὅποτε ήθελαν τοὺς δαίμονες καὶ νὰ τοὺς ὑποτάσσουν στῆς διαταγές τους. Κι ἂν μερικοὶ ἀπ' τοὺς πιά μυαλωμένους διατηροῦσαν ὀρισμένες ἀμφιβολίες γιά τὴν ἀποτελεσματικότητα τῆς μαγείας, ἡ μάζα πίστευε βαθιά στὸ ὑπερφυσικό»¹³.

Ἔτσι κι ὁ Ἀλέξιος Ἀξούχος, ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς του, πίστευε στῆς γητεῖες, στῆς ἐπικλήσεις τῶν δαιμόνων, στὴν ἀποτελεσματικότητα τῆς χρήσης διαφόρων μαγικῶν φαρμάκων, κατάδεσμων καὶ καταπασσαλεύσεων, ἔχοντας γι' αὐτὰ κοντὰ του ὡς μυστικοσύμβουλο τὸν Ἑβραῖο ἐξωμότη Ἀαρῶν-Ἰσαάκι τὸν Κορίνθιο¹⁴.

Ἀνοιχτοχέρης ἔπειτα ὁ πρωτοστράτορας, σκόρπιζε πρὸς ὅλους τὸ ἀφθονο χρῆμα του καὶ ἦταν ἐξαιρετικὰ ἀγαπητὸς τόσο πρὸς τοὺς ἡγήτορες τοῦ στρατεύματος ὅσο καὶ πρὸς τοὺς στρατιῶτες¹⁵. Καὶ αὐτὸ ἦταν, ὅπως λέει κάποιος, ἡ βαθύτερη αἰτία τῆς καταστροφῆς του¹⁶.

Στὴν οἰκογενειακὴ του ζωὴ εἶχε ἀποσπάσει τὴν ἀφοσίωση καὶ λατρεία τῆς γυναικας του, τῆς πορφυρογέννητης Μαρίας 123, πού ὅσο λίγες στὸν κόσμο γυναῖκες ἀγαποῦσε καὶ τιμοῦσε τὸν ἄντρα της καὶ πού ἦταν «ἓνα κάλλιστεῖο καὶ λαμπερὸ στολίδι τῆς γενιᾶς τῶν Κομνηνῶν καὶ περιλάλημα ἀξιαγάπητο καὶ θελκτικό»¹⁷. «Πάντα παρακαλοῦσε τὴν Παναγία νὰ τοῦ χαρίζη πολλοὺς κύκλους χρόνων καὶ νὰ τὸν σώζη ἀπὸ ὅλα τὰ κακὰ»¹⁸, εὐχῆς ὅμως πού δὲν εἰσακούστηκαν.

Εἶχε ἀποχτήσει μαζί της τρία ἀγόρια, πού ἀπ' αὐτὰ τὸ ἓνα, τὸν Ἀνώνυμον

13. Ch. Diehl, *Fig. Byz.*, s. II, σ. 87 ἑλλην. μετάφρ. σ. 446, καθὼς στηρίζεται στὰ ἐξῆς πηγαία κείμενα: Χωνιάτης, σ. 126, 190-94, 200, 441-44, 533, 590-91, 687, 702, 738, 861· Μιχαήλ Γλυκάς, *Βιβλος Χρονική*, ἐκδ. Bonn, σ. 56, 214, 341· τοῦ ἰδίου, *Εἰς τὰς ἀπορίας τῆς Θείας Γραφῆς*, ἐκδ. Σωφρόνιου Εὐστρατιάδη, τ. I, Ἀθήναι 1906, τ. II, Ἀλεξάνδρεια 1912, σ. 341, 394, 470-75· Ἰωάννης Τζέτζης, ὑποθέσις τῆς Σαραωδίας, στίχ. 399, 710, ἐκδ. P. Matranga, *Anecdota Graeca*, τ. I, σ. 158, 168, Rome 1950· Μιχ. Ψελλός, *Ἐγκώμιον εἰς τὴν μητέρα αὐτοῦ*, Σάθα MB5 (1876), σ. 56· Ψευδο-Ψελλός, *Τιμόθεος ἡ περὶ δαιμόνων*, ἐκδ. P. Gautier, REB38 (1980), σ. 105-32 σχόλια, σ. 133-94 κείμενο, καὶ σὲ πολλές ἄλλες πηγές.

14. Κίνναμος, σ. 267-68· Χωνιάτης, σ. 188. Γιά τὴν ἑβραϊκὴ προέλευση τοῦ Ἀαρῶν-Ἰσαάκιου, βλ. Φ. Κουκουλέ, *Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμὸς*, τ. ΣΤ' (1955), σ. 182, ὑ. 2.

15. Χωνιάτης, σ. 187.

16. F. Chalandon, *Les Comnène*, τ. II, σ. 220, καθὼς στηρίζεται στὸ Χωνιάτη, σ. 186-87.

17. Χωνιάτης, σ. 188.

18. Ἀνώνυμος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 2), ἀριθ. 74, σ. 39.

Κ. 207, τὸ ἔχασαν πρόωρα καὶ τὸ χαμὸ του τραγούδησαν οἱ ποιητές¹⁹. Ἀπ' τὰ ἄλλα δυό, τὸν Ἰωάννην Κ. 208 καὶ τὸν Ἀνώνυμο Κ. 209, ποὺ ἐπέζησαν τῶν γονέων τους²⁰, ὁ Ἰωάννης Κ. 208, ὁ λεγόμενος Παχύς, ἦταν ἐκεῖνος ποὺ διεκδίκησε τὸ στέμμα ἀπ' τὸν Ἀλέξιον (γ') Ἀγγ. Κ. 180²¹.

Ἡ οἰκογένεια ζοῦσε μέσα σ' ἓνα πλῆθος εὐνοούχων, θεραπόντων, δούλων καὶ παιδαρίων καὶ διαμοίραζε τὴ ζωὴ τῆς ἀνάμεσά στο ἴδιον φρούριο παλάτι ποὺ εἶχε στὴν ΚΠολὴ καὶ σὲ μιὰ πολυτελέστατη ἐπαυλὴ ποὺ εἶχε ἀνεγείρει σ' ἓνα ἀπ' τὰ ὠραία προάστια τῆς πρωτεύουσας²².

Τὰ πρῶτα χρόνια τῆς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς σταδιοδρομίας τοῦ Ἀλέξιου Ἀξούχου μᾶς εἶναι ἀγνωστα.

Ἡ δρᾶση του ἀρχίζει νὰ μᾶς γίνεται γνωστὴ ἀπ' τὸ 1154, τότε ποὺ πρέπει νὰ εἶχε μιὰ ἡλικία 34 περίπου χρονῶ²³.

Σ' αὐτὴ τὴ χρονολογία ὁ πρωτεξάδελφός του Μανουὴλ (α') Κ. 81, ὁ περιώνυμος κατόπι αὐτοκράτορας Ἀνδρόνικος Κ. 87, στὸ στρατόπεδο τῆς Πελαγονίας, ἔχοντας μαζί του ἓνα σώμα Ἰσαύρων, βγήκε μιὰ νύχτα μὲ τὸ σκοπὸ, κατὰ ποὺ λένε, νὰ δολοφονήσῃ τὸν αὐτοκράτορα. Ὁ πρωτοστράτορας Ἀλέξιος ποὺ τότε ἀπολάμβανε τῆς ἀπόλυτης εὐνοίας τοῦ Μανουὴλ (α')²⁴, καὶ εἶχε, καθὼς φαίνεται, τὴν ἀρχηγία τῆς ἰδιαίτερης σωματοφυλακῆς του, ἔσπευσε νὰ εἰδοποιήσῃ τὴν αὐτοκρατορίσα Εἰρήνην τὴν Ἀλαμανικὴ ποὺ ἀμέσως ἔστειλε ἓνα ταχυδρόμο γιὰ νὰ ἐνημερώσῃ τὸν ἀντρα τῆς καὶ νὰ προληφτῆ ἔτσι τὸ ἐγχείρημα τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87²⁵.

Μέσα στὰ πλαίσια τῆς πολιτικῆς του γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τοῦ παλιοῦ ρωμαϊκοῦ Κράτους – αὐτὸ τὸ μεγάλο καὶ καταστροφικὸ ὄνειρο τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων – τὸ καλοκαίρι τοῦ 1157²⁶, ὁ αὐτοκράτορας Μανουὴλ (α') Κ. 81

19. Νικόλαος Καλλικλῆς, *Carmina*, ἐκδ. L. Sternbach, Cracoviae 1907, σ. 35 [347], XXIX: Εἰς τὸν Σμυρναῖον ἐκφύρασαντα τὸν τελευτήσαντα υἱὸν τοῦ πρωτοστράτορος. Πρβλ. S. De Jongh, σ. 73, ὑ. 3.

20. Χωνιάτης, σ. 189: ἐπὶ παισὶν ἄρρει διοισί...

21. Χωνιάτης, σ. 697-99: τοῦ ἰδίου, Λόγος εἰς... Ἀλέξιον (γ') Κ... προσεχῶς δὲ γέγονε καὶ ἡ ἐπανάστασις... τοῦ Κομνηνοῦ Ἰωάννου τοῦ λεγομένου Παχέος· εἶλκε δὲ τὸ πρὸς πατρός γένος ἐκ τοῦ μεγάλου δομεστικοῦ τοῦ λεγομένου Ἀξούχου, ἐκδ. I. Van Dieten, *Nicetae Choniatae Orationes et Epistulae*, σ. 101-6· Νικηφόρος Χρυσόβεργης, ἐκδ. M. Treu, *Friedrichs - Gymnasiums zu Breslau* 1892, σ. 1-12· Νικόλαος Μεσαρίτης, Λόγος ἀφηγηματικὸς, ἐκδ. A. Heisenberg, *Die Palastrevolution des Johannes Komnenos, Programm... Gymn., Würzburg* 1907, σ. 19-49· Εὐθύμιος Τορνίκης, Λόγος ἐγκωμιαστικὸς εἰς τὴν βασίλειαν Ἀλέξιον (γ') Κ., ἐκδ. J. Darrouzès, *REB62* (1968), σ. 54-5 καὶ 66-71· Θεόδωρος Σκουταριώτης, *Σάθα MB7* (1894), σ. 428-29.

22. Κίνναμος, σ. 266.

23. Ὁ Ἀλέξιος ἦταν ὁ πρεσβύτερος ἀπ' τοὺς γιούς τοῦ Ἰωάννη Ἀξούχου, βλ. Χωνιάτης, σ. 128, καὶ πρέπει νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1120, βλ. S. De Jongh, σ. 45, ὑ. 10.

24. F. Chalandon, *Les Comnène*, τ. II, σ. 219-20.

25. Κίνναμος, σ. 129. Πρβλ. F. Chalandon, *Les Comnène*, τ. II, σ. 411.

26. Ἡ χρονολογία προκύπτει ἀπ' τὰ *Annales Ceccanenses*, ἐκδ. Pertz, *MGH. SS.*, τ. XIX, σ. 284, καὶ ἀπ' τὰ *Annales Casinenses*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 311.

έστειλε τὸν Ἀλέξιο Ἀξοῦχο μὲ ἄφθονο χρυσάφι στὴν Ἀγκώνα τῆς Ἰταλίας μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ ἐκπληρώσῃ ἐκεῖ μιὰ διπλὴ ἀποστολή²⁷.

Ἡ γυναίκα τοῦ Μαρία Κ. 123 μᾶς λέει μὲ τὸ στόμα τοῦ ἐγκωμιαστή-ποιητῆ, πῶς γυρίζοντας ὁ Ἀλέξιος ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀποστολή, «ἄστραφτε ἀπ' τὶς λαμπερὲς ἀχτίδες τῶν ἐκεῖ ἔργων τοῦ γιὰ τὴ δόξα τῆς Αὐτοκρατορίας»²⁸. Στὴν πραγματικότητα, δὲ βλέπομε νὰ ἐπιτέλεσε ἐκεῖ κάτι τὸ σπουδαῖο, ἂν καὶ ὀφείλομε νὰ ὁμολογήσωμε πῶς οἱ περιστάσεις ἦσαν τέτοιες, πού δὲν μποροῦσε νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ μεγαλεπήβολο ὄνειρο τοῦ κυρίου του.

Μετὰ τὴ μεγάλη ἦττα ποῦ δοκίμασαν οἱ βυζαντινὲς δυνάμεις στὶς 28 τοῦ Μᾶη τοῦ 1156 στὸ Βριντήσιο τῆς Ἰταλίας ἀπ' τὸ βασιλέα τῆς Σικελίας Γουλιέλμο Ι (1154-1166)²⁹, ἡ θέση τῆς Αὐτοκρατορίας στὴν Ἰταλία ἦταν τέτοια ποῦ πῶς πολὺ στηριζόταν στὸ χρῆμα καὶ τὴ διπλωματία παρὰ στὴ δύναμη τῶν ὄπλων. Τόσο ἡ Βενετία, ἡ πρῶην σύμμαχος τοῦ Βυζαντίου, ὅσο καὶ ὁ αὐτοκράτορας τῆς Γερμανίας Φρειδερίκος Ι de Hohenstaufen ὁ Βαρβαρόσσας (= Κοκκινοπώγωνας) (1152-1190), ὁ ἀνεπιός καὶ διάδοχος τοῦ Κονράδου ΙΙΙ, δὲν ἤθελαν μιὰ ἐπανεγκατάσταση τῶν Βυζαντινῶν στὴν Ἰταλία³⁰.

Ὁ Ἀλέξιος Ἀξοῦχος εἶχε νὰ παλαίμῃ πρὸς χίλιες δυὸ δυσκολίες. Ἡ διπλὴ ἀποστολή ποῦ εἶχε, ἦταν πρῶτ' ἀπ' ὅλα, νὰ ἀσχοληθῇ στὴ συγκέντρωση στρατευμάτων γιὰ νὰ εἰσβάλλῃ στὴν ἐπικράτεια τοῦ βασιλέα τῆς Σικελίας Γουλιέλμου Ι, καὶ συγχρόνως εἶχε ὅλη τὴν ἐξουσιοδότηση νὰ ἀρχίσῃ διαπραγματεύσεις, ἂν οἱ περιστάσεις τοῦ φαίνονταν εὐνοϊκές, γιὰ νὰ κλείσῃ ἓνα σύμφωνο εἰρήνης. Ἡ ἐμφάνιση στρατευμάτων στὰ σύνορα τοῦ σικελικοῦ βασιλείου, ἦταν ἓνα εὐγλωττο διπλωματικὸ μέσον γιὰ νὰ πείστῃ ὁ Γουλιέλμος Ι νὰ κλείσῃ μιὰ συμφωνία μὲ εὐνοϊκοὺς γιὰ τὴν ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία ὄρους³¹.

Ὁ Ἀλέξιος ἔφτασε στὴν Ἀγκώνα, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι ἔμεναν πιστοὶ στὸ Βυζάντιο, καὶ μοίρασε στὸ ὄνομα τοῦ κυρίου του ἀρκετὸ χρῆμα³². Ὅπως ὁ προκάτοχός του στὴ διοίκηση τῶν βυζαντινῶν στρατευμάτων τῆς Ἰταλίας ὁ ἐξαιρετος ἐκεῖνος Μιχαὴλ Παλαιολόγος, ὁ Ἀλέξιος βρῆκε βοήθεια κοντὰ

27. Χωνιάτης, σ. 128· Κίνναμος, σ. 170.

28. Ἀνώνυμος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 2), ἀριθ. 74, σ. 39:
καὶ γῆς ἐπανήγαγες Ἀγκῶνος μέσης
ἔργων ἀπαστράπτοντα λαμπραῖς ἀκτίσιν
εἰς ὕψος, εἰς εὐκλειαν Αὐσόνων κράτους.

29. Annales Ceccanenses, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 26), σ. 284· Annales Casinenses, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 26), σ. 311· Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., RHC Hist. Occid., τ. Ι, σ. 831· ἀρχαιογὰλλ. κειμ. τ. ΙΙ, σ. 202-3· Χωνιάτης, σ. 125· Κίνναμος, σ. 165-68. Πρβλ. F. Chalandon, Les Comnène, τ. ΙΙ, σ. 366-70· Κ. Ἄμαντος, Β', σ. 348.

30. G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 407· Κ. Ἄμαντος, Β', σ. 348-49.

31. Χωνιάτης, σ. 128· Κίνναμος, σ. 170. Πρβλ. F. Chalandon, Les Comnène, τ. ΙΙ, σ. 378.

32. Otton de Freisingen et Rahewin, Gesta Friderici I imperatoris, ἐκδ. Wilmans, MGH. SS., τ. XX, σ. 428· Sudendorf, Registrum oder Merkwürdige Urkunden für die Deutsche Geschichte, Iena - Berlin 1849-1854, τ. ΙΙ, σ. 131-32.

στούς επαναστατημένους Νορμανδούς άρχοντες.

Ένα μέρος άπ' αυτούς έμεναν ένοπλοι κάτω άπ' την άρχηγία του κόμητα της Ruricapina Άνδρέα και του κόμητα του Loritello Ροβέρτου. Παίρνοντας βυζαντινό χρήμα άπ' τον Άλέξιο, ο Άνδρέας, κατάφερε να μαζέψη στρατεύματα από παντού. Έφτασε ακόμη μέχρι τη Ρώμη, για το μάζεμα και το ξεσήκωμα στρατιωτών. Παρά την έναντίωση του πάπα Άδριανού IV (1154-1159), συμφώνησε με τη σύγκλητο της Ρώμης και πέτυχε να σχηματίση ένα μικρό στρατό³³.

Πολύ δυσαρεστημένος άπ' αυτές τις προετοιμασίες, ο Άδριανός IV πήρε το μέρος του βασιλέα της Σικελίας Γουλιέλμου I, και έρεθισμένος άπ' τη βοήθεια που οι κάτοικοι της Ρώμης έδιναν στους Βυζαντινούς, επέβαλε και πάλι έναντίον τους την ποινή του άφορισμού³⁴.

Γύρω στα τέλη του Γενάρη του 1158 ο αυτοκράτορας της Γερμανίας Φρειδερίκος I έστειλε μια στρατιωτική δύναμη στην Ιταλία, μ' έπικεφαλής τον Renaud de Dassel και τον Otton de Wittelsbach³⁵. Μετά λιγόχρονη παραμονή τους στην Κρεμόνη και στη Βερόνη, οι δυο άντιπρόσωποι του Γερμανού καίσαρα έφτασαν στη Ραβέννα. Εκεί πληροφορήθηκαν πως ένας αριθμός των κατοίκων της, και ανάμεσά τους ο podestat (= ο άρχηγός της), βρίσκονταν στην Άγκώνα, όπου πήγαν να κλείσουν μια συμφωνία με τον άπεσταλμένο του Βυζαντίου Άλέξιο Άξούχο. Άμέσως οι Γερμανοί άντιπρόσωποι άναχώρησαν για την Άγκώνα και στο δρόμο τους συνάντησαν τους άνθρώπους της Ραβέννας που επέστρεφαν, άφου είχαν συμφωνήσει με τον Άλέξιο Άξούχο. Οι δυο άπεσταλμένοι του Βαρβαρόσσα χτύπησαν τη μικρή δύναμη των κατοίκων της Ραβέννας και αίχμαλώτισαν τον podestat και έξι άπ' τους έπίσημους κατοίκους της. Συνεχίζοντας το δρόμο τους άπ' το Rimini και το Fermo έφτασαν στην Άγκώνα, όπου άπ' τους κατοίκους της, τους άπαγορεύτηκε η είσοδος· άμέσως αυτοί πολιορκήσαν την πόλη³⁶.

Οι Άγκωνιάτες, που καθώς είχαν παραμείνει πιστοί στον αυτοκράτορα Μανουήλ (α') Κ. 81, είχαν άρνηθί να ταχτούν με τον Βαρβαρόσσα³⁷, άησούχησαν άπ' την πολιορκία των Γερμανών και ζήτησαν άπ' τον Άλέξιο Άξούχο να έλθη σε μια συμφωνία με τους άρχηγούς τους Renaud και Otton. Ο Άλέξιος, προφανώς με τη μεσολάβηση του κόμητα της Gravina Άλέξανδρου de Conversano, ένός Νορμανδού άρχοντα που, άφου ύπηρετήσε ως πρέσβυς τον Κοράνδο III και το Φρειδερίκο I, προσλήφτηκε στη στρατιωτική και διπλωματική ύπηρεσία του Μανουήλ (α')³⁸, ήλθε σε συνεννοήσεις με τους

33. Κίνναμος, σ. 170-71. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 378-79.

34. Κίνναμος, σ. 171.

35. Sudendorf, Registrum, ένθ' άνωτ. (ύ. 32), τ. II, σ. 131-32.

36. Sudendorf, ένθ' άνωτ., τ. II, σ. 131-32. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 379-80.

37. Κίνναμος, σ. 170.

38. F. Chalandon, τ. II, σ. 170, 226, 270, 339, 345-47, 349, 350, 353, 363, 380.

δυο αντιπροσώπους του Βαρβαρόσσα και είχε μία συνάντηση μαζί τους, σε συνέχεια της όποιας, σύμφωνα με τις δυτικές μαρτυρίες, αποφασίστηκε να αναχωρήσει για την ΚΠολη³⁹.

Σύμφωνα με το δικό μας Χωνιάτη, ο Ἀλέξιος καθώς έλαβε απ' την ΚΠολη την είδηση πως ο βασιλέας έκλεισε ειρήνη με τον Γουλιέλμο της Σικελίας, και κρίνοντας πως η παρουσία του στην Ἰταλία ήταν άνωφελη, αποφάσισε να εγκαταλείψει την Ἀγκώνα. Καθώς όμως φοβόταν πως θα κρατηθῆ ἀπ' τους Ἀγκωνιάτες, τους διαβεβαίωσε πως γρήγορα πρόκειται να γυρίσει πίσω, και για να τους πείσει, τους έμπιστεύτηκε τὰ δῆθεν γεμάτα χρυσάφι σφραγισμένα κιβώτια να τὰ φυλάνε με προσοχή, χωρίς να πειράξουν τις σφραγίδες, ενώ τὰ κιβώτια που τους ἄφησε ἦσαν ἄδεια, γιατί αὐτός τὸν αὐτοκρατορικὸ θησαυρὸ τὸν εἶχε στείλει μυστικά σε δικούς του πολὺ ἐμπιστούς ἀνθρώπους. Χάρη σ' αὐτὸ τὸ τέχνασμα, κατάφερε χωρίς δυσκολία να ἀναχωρήσει και να φτάσει στην ΚΠολη, τὴν ἀνοιξη τοῦ 1158⁴⁰.

Ἡ εἶδηση τῆς σύναψης τῆς ειρήνης, ποὺ τόσο ἐπίκαιρα ἦλθε για να τοῦ ἐπιτρέψει να εγκαταλείψει τὴν Ἀγκώνα, δὲν ἐξέπληξε τὸν Ἀλέξιο, γιατί ὁ ἴδιος εἶχε ἀρχίσει τις πρώτες διαπραγματεύσεις με τὸν ὑπουργὸ και στόλαρχο τοῦ Γουλιέλμου, τὸν Μάιον de Bari, «για να παύσουν ἀνάμεσά τους τὸν πόλεμο ὁ βασιλέας και ὁ ρήγας»⁴¹.

Σύμφωνα με τὸν Κίνναμο ὁ μ ε γ α ς δ ο ὕ ξ Ἀλέξιος Κ. 65 και ὁ Ἰωάννης Δούκας⁴², ποὺ βρίσκονταν ἀιχμάλωτοι στὴ Σικελία ἀπ' τὴν ἡττα τοῦ

39. Sudendorf, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 32), τ. II, σ. 131-32. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 380.

40. Χωνιάτης, σ. 129. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 380.

41. Χωνιάτης, σ. 128.

42. Πρόκειται για τὸν ἀπ' τὸ 1170 μέγαν ἐταιρειάρχην Ἰωάννη Δούκα, ἄσχετο πρὸς τοὺς ὁμώνυμους γιούς τῆς Ἄνας Κ. 32, τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 35 και τῆς Θεοδώρας Κ. 38, δηλ. τοὺς Ἰωάννη Δ. 66, Ἰωάννη Δ. 83 και Ἰωάννη Δ. 90. Ἡ σταδιοδρομία του εἶναι αὐτῆ: Τὸ 1155/56 τοῦ ἀνετέθη ἡ πρεσβεία πρὸς τὸ Φρειδερίκο I τῆς Γερμανίας και οἱ δραστηριότητες στην Ἰταλία, βλ. F. Dölger, Regesten, ἀριθ. 1396· Κίνναμος, σ. 135· Χωνιάτης, σ. 120-21, και σ. 125· συνεκπέμπεται δὲ και ὁ Δούκας Ἰωάννης, ἀνὴρ ἐρμαιοκὸς ὁμοῦ και ἀρεικὸς, οἷα παιδεμάτων ἐλευθερίων οὐκ ἄκρω λχανῶ γεγευμένος και γένους εὐ ἔχων και μεθόδων ἴδρις στρατηγικῶν. Τὸ 1164 τοῦ ἀνετέθη ἡ ἐκστρατεία στὴ Δαλματία, βλ. Κίνναμος, σ. 248. Τὸ 1166 τοῦ ἀνετέθη ἡ ἡγεσία τῆς ἐκστρατείας κατὰ τῆς Οὐγγαρίας, βλ. Κίνναμος, σ. 260-61. Τὸ 1167 ἦταν ἐπικεφαλῆς τοῦ δικαστηρίου ποὺ ἐκδίκασε τὴν ὑπόθεση τοῦ Ἀλέξιου Ἀξούχου, βλ. κατωτέρω, ὕ. 94. Τὸ 1177, ὅταν ἦδη ὀνομάστηκε μ ε γ α ς ἐ τ α ι ρ ε ἰ ἄ ρ χ η ς, πῆρε μέρος στην πρεσβεία ποὺ στάλθηκε στο βασιλεῖα τῆς Ἱερουσαλήμ Βαλδουῖνο IV τὸν Λεπρόν (1174-1185), κατ' ἀπ' τὴν ἀρχηγία τοῦ Ἀνδρόνικου Ἀγγ. Δ. 93, βλ. F. Dölger, Regesten, τ. II, σ. 86, ἀριθ. 1526, και Guillaume de Tyr, λατ. κείμεν., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 1030-31, ὅπου τὸν ὀνομάζει: vir magnificus, megataeriarcha· ἀρχαιογαλλ. κείμεν., τ. II, σ. 384-85, ὅπου ὀνομάζεται: Jehans uns granz hom du palais. Με τὸ ἴδιο ἀξίωμα τοῦ μ ε γ ε τ α ι ρ ε ἰ ἄ ρ χ η τὸν βλέπομε στο πλευρὸ τοῦ μ ε γ δ ο ὕ κ α Ἰωάννη Ἀνδρόνικου Κ. Κ. 135 να μεσολαβῆ τὸ 1182 ἀνάμεσα στην ἀντιβασιλίτσα Μαρία τῆς Ἀντιόχειας και στην κ α ι σ α ρ ἰ σ σ α Μαρία Κ. 153. Χωρὶς ἀμφιβολία ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 ἀπόλυσε τὸν περίφημο ἀντρα ἀπ' τὸ ἀξίωμα του, για να τὸ ἀναθέσει στο φοβερό

Βριντήσιου (28.V.1156), ήσαν εκείνοι που για να απολευτερωθούν, επέσπευδαν το κλείσιμο της ειρήνης με όρους επιζήμιους για το Βυζάντιο και έτυχαν της επιτίμησης του Μανουήλ (α΄) Κ. 81⁴³.

Μετά την επάνοδό του στην ΚΠολη, ο Άλέξιος Άξουχος προσκολλήθηκε στην αυλή και άκολουθοϋσε τον αυτοκράτορα.

Τόν συναντάμε τὸ 1158 κατὰ τὴν ὑποδοχὴ τοῦ βασιλέα τῆς Ἱερουσαλήμ Βαλδουίνου ΙΙΙ (1143 - 1163) στὸ στρατόπεδο τῆς Κιλικίας, ἐμπρὸς στὶς πύλες τῆς Μαιμίστρας (=Μομουεστίας), ὅταν μαζι με τὸν π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο Ἰωάννη Κ. 128 ὑποδέχτηκαν τὸν ρ ῆ γ α τῆς Παλαιστίνης (τὸν Βαλδουίνο ΙΙΙ), ἐπικεφαλῆς τῶν αὐλικῶν ἀξιωματούχων καὶ τῶν αυτοκρατορικῶν πριγκίπων, λίγο ἐξω ἀπ' τὴν αυτοκρατορικὴ σκηνὴ γιὰ νὰ τὸν φέρουν καὶ νὰ τὸν παρουσιάσουν στὸν αυτοκράτορα⁴⁴.

Τὸ 1165 ὁ Άλέξιος Άξουχος διορίστηκε ὁ ο ὕ ξ τῆς Κιλικίας σὲ ἀντικατάσταση τοῦ Κωνσταντίνου Καλαμάνου Δούκα Βοτανειάτη Κομνηνοῦ 196⁴⁵, πού πιάστηκε αἰχμάλωτος ἀπ' τὸν ἐξουσιαστὴ τοῦ Χαλεπίου καὶ τῆς Δαμασκοῦ Nûr ad-dîn (1144-1174)⁴⁶, με τὴν ἰδιότητα τοῦ στρατηγοῦ-αυτοκράτορα κατὰ τὸν πόλεμο πού θὰ ἀνοίγε τόσο κατὰ τοῦ Nûr ad-dîn ὅσο καὶ κατὰ τοῦ ἡγεμόνα τῆς Ἀρμενικῆς Κιλικίας Θόρου ΙΙ (1145 - 1168)⁴⁷.

Πηγαίνοντας γιὰ τὴν Ταρσό, τὴν ἔδρα τῆς διοίκησης πού ἀνάλαβε, πέρασε ἀπ' τὸ Ἰκόνιο, ὅπου εἶχε μιὰ πολὺ φιλικὴ συνάντηση με τὸ σουλτάνο Kilidj Arslan ΙΙ (1156 - 1192)⁴⁸, πού σ' αὐτὴ θὰ ἐπανέλθωμε παρακάτω.

Ὁ διάσημος Nûr ad-dîn μετὰ τίς νίκες του ἐναντίον τοῦ Κωνσταντίνου Καλ.

ἐκτελεστὴ τῆς Μαρίας τῆς Ἀντιόχειας καὶ τοῦ Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155, στὸν Κωνσταντίνου Τρίμυχον, βλ. Χωνιάτης, σ. 348, 354, 408-10, πρβλ. P. Karlin-Hayter, L'Hétériarque, JÖB 23 (1974), σ. 130-31.

43. Κίνναμος, σ. 172. Πρβλ. F. Chalandon, τ. ΙΙ, σ. 380.

44. Ὁ Guillaume de Tyr, λατ. κείμεν., RHC Hist. Occid., τ. Ι, σ. 861, λέει: duo nepotes ejus, fratres uterini, Joannes videlicet protosevastos et Alexis protostrator ἄρχαιογαλλ. κείμεν., τ. ΙΙ, σ. 233: deus de ses nevez, Jehan qui estoit seneschaus et Alexe qui estoit chamberiers, cil dui estoient li plus haute home du palais. Ἀλλὰ ἀπ' τὸν Κίνναμον, σ. 185: Βασιλεὺς δὲ προσιέναι τὸν ρήγα μαθῶν ἄλλοτε ἄλλους τῶν ἐπὶ δόξης προσυπαντᾶν αὐτῷ ἐπεμπε καὶ αἰεὶ τοὺς ἐπιδοξότερους κατόπιν ἄχρι καὶ τῶν ἐπ' ἀδελφιδαῖς αὐτῷ γαμβρῶν, διαφαίνεται πὼς δὲν πρόκειται γιὰ τὸν Ἰωάννη Κ. 128 καὶ τὸν ἀδελφὸ του Ἀλέξιο Κ. 132, ἀλλὰ γιὰ τὸν Ἰωάννη Κ. 128 καὶ τὸν ἐπ' ἀδελφιδῆ γαμβρῶν τοῦ αυτοκράτορα, τὸν Ἀλέξιον Ἀξουχον, ὅπως δέχτηκαν ὁ Miller, RHC Hist. Grecs, τ. ΙΙ, σ. 316, καὶ ὁ F. Chalandon, τ. ΙΙ, σ. 448, ὅπου κατὰ λάθος τιτλοφορεῖ τὸν Ἀλέξιον Ἀξουχον π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο ν.

45. Ἡ σειρά τῶν δ ο υ κ ῶ ν Κιλικίας κατὰ τὴν περίοδο 1160-1167 εἶναι: Μιχαὴλ Βρανᾶς 1160· Ἀνδρόνικος Κ. Εὐφορβ. 70 1162· Κωνσταντίνος Καλ. Δ. Βοτ. Κ. 196, τὸ πρῶτον 1163-64· Ἀλέξιος Ἀξουχος 1165· Ἀνδρόνικος Κ. 87 1166-67· Κωνσταντίνος Κ. Δ. Β.Κ. 196, τὸ δευτέρον 1167, βλ. F. Chalandon, τ. ΙΙ, σ. 526-27, ὑ. 2.

46. Κίνναμος, σ. 216.

47. Κίνναμος, σ. 227.

48. Κίνναμος, σ. 265-66.

Δούκ. Βοτ. Κομν. 196 και του Θόρου II της Κιλικίας είχε τόσο υπερηφανευτή που είχε την ελπίδα πως γρήγορα θα γινόταν κύριος και της Ἀντιόχειας⁴⁹, και ὁ ἰκανὸς Ρουπενίδης ἡγεμόνας Θόρος II, καθὼς κατηγοροῦσε τὸν ἄλλοτε δ ο ὑ κ α τῆς Κιλικίας Ἀνδρόνικο Κ. Εὐφορβ. 70 πὼς εἶχε ἐνεργῆσει τὴ δολοφονία τοῦ ἀδελφοῦ του Στέφανου Ρουπενίδη, εἶχε εἰσβάλει καὶ πάλι στὸ βυζαντινὸ ἔδαφος⁵⁰.

Φαίνεται, ἂν πιστεύσωμε τὸ Χωνιάτη, πὼς ὁ Ἀλέξιος Ἀξοῦχος δὲν πέτυχε νὰ φέρῃ σὲ ὑποταγὴ τὸ Θόρο II, γιατί στὸν καιρὸ τοῦ ἄμεσου διαδόχου του στὴ διοίκηση τῆς Κιλικίας Ἀνδρόνικου Κ. 87 οἱ ἐχτρότητες ἀνάμεσα Ἑλλήνων καὶ Ἀρμενίων συνεχίστηκαν⁵¹.

Κατὰ τ' ἄλλα, γνωρίζομε πὼς ὁ Ἀλέξιος κατὰ τὴ θητεία του στὴν Κιλικία ἔκανε ὀρισμένες ἐνέργειες γιὰ μιὰ ἔνωση τῶν Ἀρμενίων ποὺ ἦσαν μονοφυσίτες μὲ τὴν ἑλληνικὴ Ἐκκλησία. Στὴ Μομφουεστία εἶχε μιὰ συνάντηση μὲ τὸν περίφημο Ναρσῆ Κλαϊετσί ἢ Chnorhali (= Χαριτωμένο, ἕξαιτίας τῆς λογοτεχνικῆς του ἀξίας καὶ τῆς χάρις τῆς ποιησῆς του)⁵², ἀδελφὸ τοῦ κ α θ ο λ ι κ ο ὤ (=πατριάρχῃ) τῶν Ἀρμενίων Γρηγόριου III Pahlavouni (1113-1166)⁵³.

Ὁ Ἀξοῦχος ρώτησε σ' αὐτὴ τὴ συνάντηση τὸ Ναρσῆ πάνω σὲ ποιά σημεῖα ὑπάρχουν διαφορὲς ἀνάμεσα στὴν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία καὶ τὴν ἄρμενική, καὶ ὁ δεῦτερος ἐκτὸς τῆς προφορικῆς ἀπάντησης ποὺ τοῦ ἔδωσε, τοῦ ἔστειλε καὶ μιὰ ἐκθεση ποὺ περιεῖχε τὴν ἄρμενικὴ παράδοση καὶ διδασκαλία καὶ τὰ θεμελιώδη δόγματά της⁵⁴.

Ὁ Ἀξοῦχος ἀνάφερε στὸ Μανουήλ (α') Κ. 81 τὶς ἐπαφές του μὲ τὸ Ναρσῆ καὶ τόνισε στὸν κύριό του ποῖο συμφιλίωτικὸ πνεῦμα χαρακτηρίζει τὸν ἀδελφὸ τοῦ κ α θ ο λ ι κ ο ὤ. Παίρνοντας ἀπ' αὐτὸ τὴν εὐκαιρία ὁ βασιλεὺς ἦλθε σὲ ἐπικοινωνία μὲ τὸν κ α θ ο λ ι κ ὸ Γρηγόριο III. Μέσω κάποιου Χριστοφόρου ἀπηύθυνε στὸν Ἀρμένιο πατριάρχη μιὰ ἐπιστολὴ ποὺ μὲ αὐτὴ τὸν παρακαλοῦσε νὰ στείλῃ τὸν ἀδελφὸ του στὴν ΚΠολη γιὰ νὰ διαπραγματευτὴ τὴν ἔνωση τῶν δυὸ Ἐκκλησιῶν⁵⁵.

Ὅταν αὐτὴ ἡ ἐπιστολὴ ἔφτασε, ὁ Γρηγόριος III εἶχε πεθάνει καὶ ὁ Ναρσῆς ποὺ εἶχε διαδεχτῆ τὸν ἀδελφὸ του στὴν πατριαρχικὴ ἔδρα (Ναρσῆς IV 1166-1173), ἀπάντησε στὸν αὐτοκράτορα πὼς μὲ εὐχαρίστηση ἀποδέχεται μιὰ συνάντηση μαζί του καὶ συγχρόνως τοῦ ἔστειλε μιὰ ἐκθεση τῆς διδασκα-

49. Κίνναμος, σ. 216 καὶ 227.

50. Κίνναμος, σ. 227-28.

51. Χωνιάτης, σ. 180-81. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 529.

52. Γιὰ τὸ Ναρσῆ τὸ Χαριτωμένο, βλ. Félix Nève, L' Arménie chrétienne et sa littérature, σ. 269-86, καὶ Mgr Ormanian, L' Eglise arménienne, σ. 48-9.

53. Βλ. τὴν ἐπιστολὴ τοῦ Ναρσῆ πρὸς τὸν Ἀλέξιον Ἀξοῦχον εἰς Cappelletti, Nerses Clajensis opera, Venise 1832, τ. I, σ. 173. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 655, ὑ. 1.

54. Cappelletti, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 173.

55. Μιχαήλ τοῦ Σύρου, εἰς RHC Docum. Armén., τ. I, σ. 366 Cappelletti, τ. I, σ. 196.

λιάς τῆς Ἐκκλησίας του⁵⁶.

Οἱ διαπραγματεύσεις πού ἀνοίξε ὁ Ἀξοῦχος συνεχίστηκαν, καί τὸ 1170 στάλθηκε ἀπ' τὸ Μανουήλ (α΄) στὸν πατριάρχη Ναρσῆ IV ὁ θεολόγος Θεωρειανός πού ἔδειξε ἕνα εὐρὺ πνεῦμα πάνω σὲ μιά ἀπό κοινου προσπάθεια γιὰ τὴν ἔνωση καί τῶν τριῶν Ἐκκλησιῶν, ὀρθόδοξης, παπικῆς καί ἀρμενικῆς⁵⁷.

Ὁ Ἀλέξιος Ἀξοῦχος ἀνακλήθηκε ἀπ' τὴν Κιλικία γιὰ νὰ πάρη μέρος στὸν οὐγγρικὸ πόλεμο πού ξανάρχισε τὸ 1166, ὅταν οἱ Οὐγγροὶ ἐπανάλαβαν τὶς προσπάθειές τους γιὰ νὰ πάρουν πίσω τὶς ἐπαρχίες πού εἶχε καταλάβει τὸ Βυζάντιο.

Κάτω ἀπ' τὶς διαταγές τοῦ π α λ α τ ῖ ν ο υ Διονύσιου, ἕνας οὐγγρικὸς στρατὸς εἰσέβαλε πρὸς τὴν πλευρὰ τοῦ Σιρμίου καί ἐπέφερε μιά φοβερὴ ἥττα στοὺς βυζαντινοὺς στρατηγούς Μιχαὴλ Γαβρᾶ, σὺζ. τῆς Εὐδοκίας Κ. 130, πού ἦταν ὁ ὕψος τῆς περιοχῆς τῶν συνόρων, καί Μιχαὴλ Βρανᾶ πού ἦταν ἀρχηγὸς τῶν στρατευμάτων⁵⁸. Μετὰ τὴ μάχη, ὁ Οὐγγρὸς στρατάρχης πρόσταξε νὰ μαζέψουν τὰ πτώματα τῶν Βυζαντινῶν καί νὰ τὰ καλύψουν μὲ χῶμα, μὲ τὸ σκοπὸ νὰ διακηρύττη τὸ ὕψωμα πού σχηματίστηκε τὴ σπουδαιότητα τῆς νίκης του⁵⁹.

Ὁ Μανουήλ (α΄) Κ. 81, καθὼς ἔλαβε γνώση αὐτῆς τῆς καταστροφῆς, θέλησε νὰ δώσῃ ἕνα μάθημα στοὺς Οὐγγρούς, μεταφέροντας τὸν πόλεμο σ' αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν καρδιά τῆς πατρίδας τους⁶⁰. Ἐνῶ ὁ Οὐγγρὸς πρίγκιπας Βελάς - Ἀλέξιος, πού ὡς μνηστήρας τῆς Μαρίας Κ. 153 εἶχε ἀναγνωριστῆ ὡς διάδοχος τῆς βασιλείας⁶¹, καί ὁ Ἀλέξιος Ἀξοῦχος πού ἦταν ἀρχηγὸς τοῦ στρατεύματος, ἀπασχόλησαν τὸν ἐχθρὸ καί τὸν ἔκαμαν νὰ πιστεύσῃ πὼς ὁ βυζαντινὸς στρατὸς ἐτοιμαζόταν νὰ περάσῃ τὸ Δούναβη, ἄλλος στρατηγός, ὁ Λέων Βατάτζης, ἐπικεφαλῆς ἑνὸς σώματος, πέρασε ἀπὸ ἕνα ἄλλο μέρος τοῦ ποταμοῦ καί εἰσέβαλε στὴν Οὐγγαρία ἀπ' τὰ ἀνατολικά τῆς σύνορα πού εἶχαν μείνει ὀλοτέλα ἀφύλαχτα, γιὰτὶ ποτέ κανεὶς δὲν εἶχε εἰσβάλει ἀπ' αὐτὸ τὸ

56. Cappelletti, τ. I, σ. 195 καί 205 κεξ.

57. Cappelletti, τ. I, σ. 231· Θεωρειανοῦ, PG 133, στ. 114-298, καί ἰδιαίτερα στ. 120 καί 213. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 656· René Grousset, L'Empire du Levant, Paris 1949, σ. 410.

58. Κίνναμος, σ. 257-60· Χωνιάτης, σ. 173-74.

59. Κίνναμος, σ. 259.

60. Κίνναμος, σ. 260.

61. Γιὰ τὸν Βελά - Ἀλέξιο ὡς μνηστήρα, βλ. Κίνναμος, σ. 214-15· Χωνιάτης, Ἐθ. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 252. Ὅσο γιὰ τὴ θέση του στὸ στράτευμα, κακῶς ὁ P.S. Naštural, Valaques, Coumans et Byzantins, Βυζαντινά, τ. I (1969), σ. 177, ὑ. 34. ταυτίζει τὸν Βελά - Ἀλέξιο μὲ τὸν Ἀλέξιο Ἀξοῦχο, καί ἰσχυρίζεται πὼς ὁ Βελάς ἦταν ἐπίσης ἐκτὸς ἀπὸ δεσπότης καί πρωτοστράτωρ(!) καί παραπέμπει εἰς Κίνναμον, σ. 200, ἀντὶ τοῦ ὁσσοῦ σ. 260, ὅπου ὅμως πρόκειται γιὰ δύο χωριστὰ πρόσωπα, τὸ νεαρὸ Ἀλέξιο-Βελά πού συμβολικὰ παρίστατο καί τὸν Ἀλέξιο Ἀξοῦχο, ἀρχηγὸ τοῦ στρατοῦ, ὁ ὁποῖος ἦταν πρωτοστράτωρ.

μέρος. Ο Βατάτζης εκπλήρωσε χωρίς εμπόδιο την αποστολή που του είχε άνατεθή και επανήλθε, αφού κατάστρεψε και λεηλάτησε ένα μεγάλο μέρος της Ούγγαρίας⁶².

Μιά ανάλογη έκστρατεία που καθοδηγούνταν άπ' τὸ διακεκριμένο στρατηγὸ Ἰωάννη Δούκα⁶³, μαζί με τοὺς ὑπαρχηγούς του Ἀνδρόνικο Λαπαρδά, που λίγο ἀργότερα παντρεύτηκε τὴ Θεοδώρα Κ. 234, και Νικηφόρο Πετραλίφα, λεηλάτησε τὶς ὁμορες πρὸς τὰ ρωσικὰ πριγκιπάτα οὐγγρικὲς ἐπαρχίες⁶⁴.

Ὁ Οὐγγρος στρατάρχης Διονύσιος εἶχε σηκώσει ἕνα λοφίσκο πάνω στὰ πώματα τῶν Βυζαντινῶν γιὰ νὰ θυμίζει τὴ νίκη του, ὁ Ἰωάννης Δούκας και οἱ ὑπαρχηγοὶ του, σὲ ἀνταπόδοση, ἔστησαν ἕνα σταυρὸ μετὰ μιά ἐπιγραφή που μνημόνευε τὴν ἐπιτυχία τους⁶⁵.

Σὲ ἕνα ἄλλο θέατρο τοῦ πολέμου, τὸ Βυζάντιο ἦταν πιὸ λίγο εὐτυχές. Ἐνας οὐγγρικός στρατὸς ἦλθε νὰ εἰσβάλλῃ στὴ Δαλματία μετὰ τὸν ἐρχομὸ του ἀνέκυψαν διάφορα περιστατικά, και ὁ στρατηγὸς σ ε β α σ τ ὸ ς Νικηφόρος Χαλούφης που περὶ τὸ 1162/63 εἶχε παντρευτῆ τὴ Θεοδώρα Κ. 150, τὴν ἄλλοτε ἐρωμένη του θείου της Μανουήλ (α') Κ. 81, αἰχμαλωτίστηκε, και ὀλάκερη ἡ χώρα ξανάπεσε στὴν ἐξουσία τῶν Οὐγγρων⁶⁶.

Ὁ Ἀλέξιος Ἀξούχος, ἀν πιστεύσωμε τὸν Κίνναμο, κατὰ τὴ διάρκεια αὐτοῦ τοῦ οὐγγρικοῦ πολέμου ἔδειχνε νωθρότητα και προκάλεσε τὴν ἐκπληξη τοῦ Ἀλέξιου Κασιανοῦ, πρῶν δ ο ὕ κ α τῆς Σελεύκειας⁶⁷, ὁ ὁποῖος θέλησε νὰ τὸν παρορμήσῃ γιὰ νὰ πολεμήσῃ μετὰ ζωντανία. Ὁ Ἀξούχος πῆρε τότε κατὰ μέρος τὸν Κασιανὸ και τοῦ εἶπε πὼς «ἀπέχει κάπως ἀπ' τὸν πόλεμο, γιὰ τὴ λυπάται νὰ χάνωνται οἱ ἄνθρωποι που τοὺς θέλει νὰ ζοῦν και νὰ τοὺς ἔχῃ δικούς του». Στὴν ἀπορία τοῦ Κασιανοῦ, τοῦ ἐξήγησε «πὼς ὁ αὐτοκράτορας μὴ λογαριάζοντας τὸ αἷμα τῶν στρατιωτῶν, τὸν πρόσταξε μετὰ ἐπιμονὴ νὰ τοὺς σπρώχνῃ χωρὶς μεγάλη περίσκεψη πρὸς τὶς μάχες», και τοῦ πρόσθεσε πὼς «ἀν κρατήσῃ αὐτὴ τὴ συζήτηση μυστική, θὰ εἶναι ἕνας ἄνθρωπος δικός του». Ἀλλὰ ὁ Κασιανὸς μετὰφερε τὴ συζήτηση στὸ βασιλεῖα⁶⁸.

Ἀκόμη μᾶς εἶναι γνωστὸ πὼς, καθὼς ὁ Ἀξούχος γύρισε ἀπ' τὴν Κιλικία, τὲλος τοῦ 1165 μετὰ ἀρχὲς τοῦ 1166, προέβη στὴ διακόσμηση τῆς ἐπαυλῆς που εἶχε στὰ προάστια τῆς ΚΠολης. Καθὼς ἦταν ἕνας στενὸς φίλος τοῦ

62. Κίνναμος, σ. 260. Μία σφραγιδα βλ. V. Laurent, σ. 213, ἀριθ. 507, μετὰ τὴν ἐπιγραφή: Τὸν Βατάτζην Λέοντα Μιχαήλ σκέποις, προφανῶς ἀνήκει στὸ στρατηγὸ τοῦ οὐγγρικοῦ πολέμου τοῦ 1166.

63. Γιὰ τὸν ἐν λόγῳ Ἰωάννη Δ., βλ. ἀνωτέρω, ὕ. 42.

64. Κίνναμος, σ. 260-61.

65. Κίνναμος, σ. 261. Κακῶς ὁ F. Chalandon, τ. II, σ. 487, ὕ. 4, λέει πὼς ὁ σταυρὸς μετὰ τὴν ἐπιγραφή στήθηκε ἀπ' τὸ Λέοντα Βατάτζη.

66. Κίνναμος, σ. 262-63. Πρὸβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 487, ὕ. 6.

67. Κίνναμος, σ. 179: Ἀλεξίῳ μὲν τῷ Κασιανῷ ὄς τὴν Σελευκειῶν τότε διεῖπεν ἀρχῆν.

68. Κίνναμος, σ. 268.

σουλτάνου του Ἰκονίου Killidj Arslan II, δὲ στόλισε τοὺς τοίχους τῆς ἐπαυλῆς του «μὲ παραστάσεις τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἱστορίας ἢ μὲ ἐπεισόδια ἀπ' τὴν κυνηγετικὴ ζωὴ τοῦ αὐτοκράτορα ποῦ βασίλευε, τόσο πλοῦσια σὲ τέτοια, ἀφοῦ καὶ ἄγριο θηρίο ἀλλόκοτο, ἓνα τερατῶδες μίγμα λιονταριοῦ καὶ πάρδαλης, εἶχε σκοτώσει –ποῦ ἦταν χρέος κάθε αὐλικοῦ– ἀλλὰ τοὺς στόλισε μὲ τὰ στρατηγικὰ ἀντραγαθῆματα τοῦ σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου»· «μωρὸς καὶ ἀνόητος, παρατηρεῖ ὁ ἱστορικὸς τῆς ἐποχῆς, γιατί δημοσίευε κάτι ποῦ ἔπρεπε νὰ μένη στὴν ἀφάνεια»⁶⁹.

Ἡ μετάβασή του στὸ Ἰκόνιο πρὸς ἐπίσκεψη τοῦ σουλτάνου, ποῦ πῖο πάνω ἀναφέραμε, ἦταν γνωστὴ στὴν ΚΠολη, καὶ σὲ συνδυασμὸ μὲ τὶς τοιχογραφίες ποῦ ἔκανε στὴν ἐπαυλὴ του, μιὰ πράξη ἀληθινὰ προκλητικὴ –ποῦ γι' αὐτὴ πολὺ σωστὰ ὁ αὐτοκράτορας τὸν ἐπιτίμησε, καθὼς μιὰ καὶ δυὸ φορές τὸν πῆρε καταμέρος– οἱ ἄνθρωποι τῆς αὐλῆς ἔλεγαν πῶς «ἀνάμεσα στὸ σουλτάνο καὶ τὸν π ρ ω τ ο σ τ ρ ἄ τ ο ρ α ἀνταλλάχτηκε γραφτὸ κείμενο μιᾶς συμφωνίας ποῦ ἔκαναν καὶ ποῦ ἀπόβλεπε στὴν ἀνατροπὴ τοῦ Μανουῆλ (α΄) Κ. 81 καὶ στὴν ἀντικατάστασή του μὲ τὸν Ἀλέξιο»⁷⁰.

Ἐπῆρχε καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμη πολὺ πῖο σόβαρο ποῦ ἀναφερόταν στὸ ζήτημα τῆς διαδοχῆς τοῦ θρόνου.

Ὁ Μανουῆλ (α΄) Κ. 81 ἀπ' τὴν πρώτη γυναῖκα του Εἰρήνη τὴν Ἀλαμανικὴ εἶχε ἀποχτήσει δυὸ κόρες, τὴ Μαρία Κ. 153, ποῦ γεννήθηκε τὸ Μάρτη τοῦ 1152⁷¹, καὶ τὴν Ἄννα Κ. 154, ποῦ γεννήθηκε τὸ 1156 καὶ πέθανε τὸ 1160⁷².

Ὁ Μανουῆλ (α΄) ποῦ δὲν εἶχε ἀκόμη γιό, μέσα στὸ ὄνειρό του νὰ ἐνώσῃ τὴν Οὐγγαρία μὲ τὴν Αὐτοκρατορία, ἀρραβώνιασε τὸ 1163 τὴν κόρη του Μαρία Κ. 153 ποῦ κατὰ τὴ βάπτισή της εἶχε ἀναγορευτῆ β α σ ί λ ι σ σ α⁷³, μὲ τὸν Οὐγγρο πρίγκιπα Βελαῖ, γιό τοῦ βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας Γκέιζα II (1141 - 1162), ποῦ παίρνοντας τὸ βυζαντινὸ ὄνομα Ἀλέξιος ἐγίνε ὁ διάδοχος τοῦ

69 Κίνναμος, σ. 265-67. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 220· Κ. Ἀμαντος, Β΄, σ. 360, ὑ. 1, ὅπου ἐκ παραδρομῆς τὸν Ἀλέξιο Ἀξούχο ὀνομάζει Ἀλέξιον Κομνηνόν καὶ παραπέμπει εἰς Χωνιάτην, σ. 266, ἀντὶ Κίνναμον, σ. 266· A.A. Vasiliev, Ἱστορία, σ. 528, ὅπου λέει πῶς «κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡ εἰκόνα αὐτὴ παρίστανε τὴ μοιραία μάχη τοῦ Μυριοκέφαλου». Αὐτὸ εἶναι ἀνακριβές, γιατί ἡ διακόσμηση τῆς ἐπαυλῆς ἐγίνε στὶς ἀρχές τοῦ 1166 καὶ ἡ μάχη τοῦ Μυριοκέφαλου στὶς 17.IX. 1176, δέκα καὶ πάνω χρόνια μετὰ, τότε ποῦ ὁ Ἀλέξιος, ὅπως θὰ δοῦμε, δὲ βρισκόταν πιά στὴ ζωὴ, ἀφοῦ καὶ ἀπ' τὴν ἀνοιξὴ ἀκόμη τοῦ 1167 ἦταν κλεισμένος ὡς καλόγερος μέσα σ' ἓνα μοναστήρι τοῦ Παπτικίου.

70. Κίνναμος, σ. 265-66.

71. Ἀνώνυμος, RHC Hist. Grecs, τ. II, σ. 342:

Ἄρτιος μόνος τῶν μηνῶν ὁ μάρτιος ἄρτιως
Κομνηνικὴ γὰρ ἄμπελος ἐξήνθησεν ἐν τούτῳ,

72. Κίνναμος, σ. 202· Ἀνώνυμος, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ 8' (1911), σ. 45-7, ἀριθ. 84: Εἰς τὸ βάπτισμα τῆς πορφυρογεννήτου κυρᾶς Ἄννης γεγονός κατὰ τὸ ἅγιον μέγα Σάββατον. Βασιλεῖος Ἀχρῖδης, πρώην Θεσσαλονίκης, Ἐπιτάφιος εἰς Εἰρήνην. VV 1 (1894), σ. 125.

73. Κίνναμος, σ. 118: Μαρία τε ὀνομάσθη καὶ βασιλεῖς ἀνεβοῆθη.

θρόνου και αναγορεύτηκε δεσπότης^{73α}. τίτλος που μέχρι τότε επιφύλασσόταν σε μόνο τον αυτοκράτορα και που έφεξης πήρε το χαρακτήρα ενός ιδιαίτερου τίτλου· ο ιδιαίτερος αυτός τίτλος έρχόταν στην ιεραρχία άμεσα μετά τον αυτοκράτορα και πριν απ' το σεβαστοκράτορα και τον καίσαρα⁷⁴.

Κατά τους άρραβώνες που έγιναν με μεγαλοπρέπεια στο ναό της Θεοτόκου των Βλαχερνών, οι παριστάμενοι έδωσαν στους διαδόχους Μαρτιαν Κ. 153 και (Βελάν) - Άλέξιον όρκους πίστης, άφοσίωσης και ύποτέλειας, και στην όρκωμοσία, κατά προσωπική προτίμηση του αυτοκράτορα, επιστάτησε ο έπιτοϋ κανικλείου Θεόδωρος Στυππειώτης, σύζ. της Εύδοκίας Κ. 146α, και όχι ο λογοθέτης του δρόμου Ιωάννης Καματηρός, δευτεροεξάδελφος του αυτοκράτορα, που ήταν και ο άρμόδιος, γι' αυτό και ή αυτοκρατορική προτίμηση προκάλεσε τή σφοδρή ζήλεια του και τó φθόνο του προς τó Στυππειώτη^{74α}.

Μοιάζει, σύμφωνα με τó Χωνιάτη, πώς κατά την επιστροφή απ' τή νικηφόρο έκστρατεία του έναντι των Ούγγρων τó 1165, ó Μανουήλ (α') Κ. 81 που δέν είχε ακόμη άρσενικό διάδοχο, άποφάσισε νά υποχρεώσει όλους τούς υπηκόους του, νά αναγνωρίσουν ως διαδόχους του και κληρονόμους της βασιλικής εξουσίας, έπίσημα, τήν κόρη του Μαρία Κ. 153 και τó μνηστήρα της Άλέξιον τόν έξ Ούγγαριας^{74β}. «Με αυτό ó βασιλέας ήθελε νά εξασφαλίση στην έλληνική Αυτοκρατορία, λέει ó F. Chalandon, τις έπαρχίες που είχε κυριεύσει και νά παρασκευάση ένδεχομένως τήν προσάρτηση της Ούγγαρίας»^{74γ}.

Φαίνεται πώς μιά βίαιη έναντίωση ξέσπασε στο Βυζάντιο, όταν προβλήθηκε αυτή ή άξιωση του αυτοκράτορα για τήν όρκωμοσία «πάντων» τών υπηκόων. Βέβαια ó Μανουήλ (α') τελείωσε τήν υπόθεση με τó νά επιβάλη τήν έπιθυμία του και νά δοθ ή όρκος.

73α. Κίνναμος, σ. 215: ό τε παίς Άλέξιος ήδη μετωνομάσθη και δεσπότης άνεβοήθη.

74. G. Ostrogorsky, *Urum-Despotes, Die Anfänge der Despotenwürde in Byzanz*, BZ44 (1951), σ. 454: 'Η λ. urum σήμαινε στους Ούγγρους τó διάδοχο του θρόνου· ó Μανουήλ (α') Κ. 81 που προόριζε τó Βελά για τó θρόνο, του έδωσε εκ τών προτέρων τόν τίτλο του δεσπότη, γιατί ήταν τó άκριβώς ισοδύναμο του urum, δηλ. του πρίγκιπα διαδόχου. Μέσα στο πνεύμα του Μανουήλ (α'), ó Βελάς έπρεπε ως ούγγρος urum και βυζαντινός δεσπότης, νά ένωση τó Βυζάντιο και τήν Ούγγαρια. Πρβλ. R. Guiland, *Le Despote*, REB17 (1959), σ. 53-4. 'Ο L. Stiernon όμως έχει άντιρρήσεις πάνω σ' αυτό και φρονεί πώς ó τίτλος του δεσπότη ου πήρε αυτό τó χαρακτήρα επί του Άλέξιου (γ') Άγγ. Κ. 180 (1195-1203) που θέλησε νά δημιουργήση δυναστεία και νά θεσπίση νέα τιτλοφορία στην αύλική ιεραρχία. Τis άπόψεις μάλιστα αυτές, καθώς ó L. Stiernon μου είπε στις Βρυξέλλες, τó Μάη του 1972, εξέθεσε στον G. Ostrogorsky, που παρά τά «άδιάσειστα» έπιχειρήματα του L. Stiernon, έμεινε άμετακίνητος στη θέση του.

74α. Χωνιάτης, σ. 147. Πρβλ. N. G. Svoronos, *Le serment de fidelité*, REB9 (1951), σ. 110.

74β. Χωνιάτης, σ. 179. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 486.

74γ. F. Chalandon, τ. II, σ. 486.

Μόνος ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 εἶχε τὴν τόλμη νὰ ἀρνηθῆ τὸν ὄρκο ποὺ ζητήθηκε, λέγοντας πῶς «ὁ αὐτοκράτορας ποὺ εἶχε ἤδη συνάψει δευτέρου γάμο μετὰ τὴν ὡραία Μαρία τὴν Ἀντιοχειανή (25.XII.1161), πιθανὸν νὰ ἀποχτοῦσε ἀπ' αὐτὴ ἀγόρι, ὁπότε καθὼς θὰ εἶμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ ὀρκιστοῦμε πίστη στὸν ὕστερο βλαστό του, θὰ ἀναγκαστοῦμε νὰ ἐπιπορκήσωμε πρὸς τὴν κόρη του, τὴ Μαρία Κ. 153. Ἐπειτα, πῶς μπορεῖ νὰ κριθῆ ἡ πράξι τοῦ αὐτοκράτορα, ποὺ κάθε πολίτη τῆς Αὐτοκρατορίας τὸν θεώρησε ἀκατάλληλο γιὰ ἄντρα τῆς κόρης του, καὶ διάλεξε αὐτὸν ἐδῶ τὸν ἄλλοεθνή πρὸς κατασχύνη αὐτῶν τῶν ἴδιων τῶν πολιτῶν, οἱ ὁποῖοι αὐριο θὰ τὸν ἔχουν κύριό τους καὶ βασιλέα τους»⁷⁵.

Ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 δὲν ἔλαβε καθόλου ὑπόψη του τὰ σωστά αὐτὰ λόγια τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87, καθὼς ὅμως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Χωνιάτης, «δὲν ἦσαν λίγοι ἐκεῖνοι ποὺ συμφωνοῦσαν πρὸς τὴ γνώμη τοῦ Ἀνδρόνικου Κ., ἂν καὶ εἶχαν δώσει τὸν ὄρκο πίστης πρὸς τὴ Μαρία Κ. 153 καὶ τὸ Βελά. Καὶ ἀπ' αὐτούς, ἐνῶ μερικοὶ περιορίστηκαν νὰ ἐκφράσουν μόνο τὴ διαφωνία καὶ τὴ δυσφορία τους, ἄλλοι ξεπέρασαν τὰ λόγια καὶ προχώρησαν σὲ ἔργα, γιὰ νὰ ἀποκλείσουν ἀπ' τὴ διαδοχὴ τοῦ θρόνου τὴν κόρη τοῦ αὐτοκράτορα καὶ αὐτὸν τὸν ἀλλόφυλο, ποὺ νόμισαν πῶς μετὰ τὸ μ ε τ ε γ κ ε ν τ ρ ι σ μ α, μετὰ ἓνα μπόλιασμα, μπορούσαν νὰ τὸν μεταβάλουν ἀπὸ Οὐγγρο σὲ Ρωμαῖο» (= Ἑλληνα)⁷⁶.

Ἀνάμεσα σ' αὐτούς τοὺς τελευταίους, χωρὶς ἀμφιβολία, ἦταν ὁ Ἀλέξιος Ἀξούχος καὶ ἡ γυναίκα του Μαρία Κ. 123. Ἦταν μιὰ εἰρωνεῖα τῆς τύχης γιὰ τὸν Ἀλέξιο, γιατί μετὰ μακρὰ διακοπὴ τῆς πρακτικῆς τῆς ὀρκοδοσίας πίστης ὅλων τῶν ὑπηκόων, γιὰ πρώτη φορά ξαναεμφανίστηκε ἡ συνήθεια στὸ Βυζάντιο, τὸν Ἀπρίλι τοῦ 1143, κατὰ τὴν ἀναγόρευση τοῦ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, σύμφωνα μετὰ τὴν ἐπίσημη τὴν πατέρα τοῦ Ἀλέξιου, τοῦ μεγάλου δομέστικου Ἰωάννη Ἀξούχου, ποὺ ἤθελε μετὰ αὐτὸ «νὰ ἐξουδετερώσῃ τοὺς σκοποὺς καὶ τίς σκευωρίες τῶν φιλοδόξων καὶ νὰ χαλιναγωγῆσῃ τὸ ζῆλο μερικῶν αὐτοκρατορικῶν συγγενῶν, ποὺ προβάλλοντες ὡς κάτι τὸ μεγάλο καὶ σπουδαῖο τὴν πρεσβυγενεῖα, θεωροῦσαν τοὺς ἑαυτοὺς των πιὸ ἀξιούς γιὰ τὸ θρόνο»⁷⁶.

Ἀνάμεσα σ' αὐτούς –ποὺ μετὰ ἔργα ἤθελαν νὰ ἀποκλείσουν τὴ Μαρία Κ. 153 καὶ τὸ μνηστήρα της ἀπ' τὴ διαδοχὴ– ἀκόμη θὰ ἦταν καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Δούκας ἢ Μακροδούκας ποὺ εἶχε παντρευτῆ τὴν Ἄννα Κ. 140, κόρη τοῦ σεβαστοκράτορα Ἰσαάκιου Κ. 78, τοῦ πρεσβύτερου στὴν ἡλικία ἀδελφοῦ τοῦ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, καθὼς βλέπομε πῶς ὁ Ἀλέξιος Ἀξούχος καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Δούκας ἢ Μακροδούκας εἶχαν μιὰ συζήτησι πάνω στὸ

75. Χωνιάτης, σ. 179. Πρβλ. Ch. Diehl, *Fig. Byz.*, s. II, σ. 103-4, ἑλλην. μετάφρ., σ. 462.

76. Χωνιάτης, σ. 179-80.

76a. Χωνιάτης, σ. 62. Πρβλ. N. G. Svoronos, *Le serment de fidélité*, REB9 (1951), σ. 110.

ζήτημα, καθώς φαίνεται, τῆς διαδοχῆς τοῦ θρόνου⁷⁷.

Οἱ δύο μεγάλοι ἀνταπαιτητές τοῦ θρόνου τοῦ Μανουήλ (α΄), ὁ θεῖος του Ἰσαάκιος Κ. 36 καὶ ὁ ἀδελφός του Ἰσαάκιος Κ. 78, δὲ ζοῦσαν σ' αὐτὴ τὴν ἐποχὴ τῆς ἀνάδειξης ὡς διαδόχων τῆς Μαρίας Κ. 153 καὶ τοῦ Βελά.

Ἄμεσοι ἀνταπαιτητές τοῦ θρόνου ἦσαν ὁ Ἀλέξιος Ἀξούχος, ὡς σύζυγος τῆς πορφυρογέννητης Μαρίας Κ. 123, ὁ πρωτοσέβαστος Ἰωάννης Κ. 128 καὶ ὁ ἀδελφός του Ἀλέξιος Κ. 132, καὶ οἱ γαμβροὶ τοῦ Ἰωάννη Καντακουζηνός, σύζ. τῆς Μαρίας Κ. 129, καὶ ὁ Μιχαὴλ Γαβρᾶς, σύζ. τῆς Εὐδοκίας Κ. 130, καὶ πού οἱ τέσσερις ὅμως ἦσαν ἀφοσιωμένοι στὸ θεῖο τους Μανουήλ (α΄), καὶ κατὰ τρίτο λόγο ὁ Κωνσταντῖνος Δούκας ἢ Μακροδοῦκας, σύζ. τῆς Ἄννας Κ. 140, αὐτοκρατορικός πρίγκιπας πού κολυμποῦσε μέσα στὰ πλούτη⁷⁸.

Καὶ ἐδῶ, ὡς πρὸς τὸν τελευταῖο, μπορεῖ νὰ λάβῃ ἐξήγηση ὁ λόγος πού εἶπε στὸν Κωνσταντῖνο Μακροδοῦκα, κατὰ τὸν Κίνναμο, ὁ Ἀξούχος: « Εὖν θελήσης, ἀγαπητέ μου, νὰ συμμεριστῆς τὴ δική μας ἀποψη (γιὰ τὰ ἐπὶ τοῦ θρόνου δικαιώματα τῆς γυναίκα μου καὶ ἐμοῦ), κ' ἔτσι ἔχομε μιὰ γνώμη (παραιτούμενος ἐσὺ τῶν δικαιωμάτων τῆς γυναίκα σου καὶ σοῦ), κανεὶς δὲ θὰ μπορέσῃ, γνῶριζε, νὰ μᾶς καταβάλλῃ»⁷⁹.

Σὲ συνέχεια, ἐπιθυμία τοῦ Ἀλέξιου Ἀξούχου ἦταν νὰ μὴ ἀποχτήσῃ ὁ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 ἀγόρι ἀπ' τὴ δεύτερη γυναίκα του Μαρία Ἀντιοχειανή, κάτι πού θὰ ἀποψίλωνε τὰ δικαιώματά του καὶ θὰ ἐσβηνε τὶς ἐλπίδες του.

Πάνω σ' αὐτό, κατὰ τὶς ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς, συνεργάστηκε μὲ τὸν Ἑβραῖο ἐξωμότη Ἀαρὼν τὸν Κορίνθιο, πού εἶχε μετονομαστῆ Ἰσαάκιος⁸⁰, ἄνθρωπο φοβερό στὴ Σολομωνική, «πού μποροῦσε νὰ μαζεύῃ τὰ δαιμόνια καὶ νὰ τὰ προστάξῃ νὰ κάνουν ἐκεῖνα πού ἠθελε»⁸¹.

Καὶ σκοπὸς αὐτῶν τῶν συνεδριάσεων ἦταν, νὰ μὴ ἀποχτήσῃ ὁ αὐτοκράτορας ἀγόρι ἀπ' τὴ γυναίκα του⁸².

Φαίνεται ὅμως πὼς ὁ Ἑβραῖος ἐπαιζε διπλό παιχνίδι, γιὰτὶ ἀπ' τὸ Χωνιάτη μαθαίνομε πὼς γνωστοποίησε στὸν αὐτοκράτορα ἢ στὸ περιβάλλον του τὶς ἐνέργειες αὐτῆς τοῦ Ἀξούχου⁸³.

Ὁ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 κάλεσε καὶ πάλι καταμέρος τὸ συγγενὴ του καὶ τὸν ἤλεγξε γι' αὐτὲς τὶς μωρίες καὶ ἀνοησίες, καὶ ὁ Ἀξούχος, ἐνῶ ἐδειξε, κατὰ τὸν Κίνναμο, μετάνοια, δὲ δίστασε σὲ λίγο καὶ πάλι νὰ προσλάβῃ τὸν ἄνθρωπο ἐκεῖνο τῶν δαιμόνων καὶ νὰ συνεργαστῆ μαζί του πάνω στὴν ἴδια προσπά-

77. Κίνναμος, σ. 268.

78. Χωνιάτης, σ. 381.

79. Κίνναμος, σ. 268.

80. Χωνιάτης, σ. 188.

81. Χωνιάτης, σ. 190-91· Κίνναμος, σ. 267-68 καὶ 284.

82. Κίνναμος, σ. 267-68.

83. Χωνιάτης, σ. 188.

θεια⁸⁴.

Ὁ αὐτοκράτορας ἔδινε μεγάλη προσοχή σέ ὅλες αὐτές τις ἐνέργειες τοῦ Ἄξουχου, τίς συνομιλίες του μέ τόν Κασιανό καί τὸ Μακροδόυκα, τίς ἐπαφές του μέ τόν Kilidj Arslan II, τὴ διακόσμηση τῆς ἐπαυλῆς του μέ τὰ πολεμικά κατορθώματα αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, τίς μαγικές του πράξεις μέ τόν Ἄαρών-Ἰσαάκιο, πού ἔφταναν στ' αὐτιά του, καί ὁ π ρ ω τ ο σ τ ρ ά τ ο ρ α ς ἀπό εὐνοοῦμενος πού ἦταν, εἶχε περιπέσει σέ ἓνα εἶδος δυσμένειας⁸⁵.

Ὁ Μανουήλ (α') Κ. 81 μετά τὸ Πάσχα τοῦ 1167 πού συνέπεσε στίς 9 τ' Ἀπρίλη, πῆγε στή Σαρδική (σημ. Σόφια τῆς Βουλγαρίας), ὅπου συγκέντρωσε τὰ στρατεύματα, καθὼς ἤθελε νά ὀργανώσῃ μιὰ ἐκστρατεία κατὰ τῆς Οὐγγαρίας⁸⁶.

Σ' αὐτὴ τὴν παραμονή τοῦ αὐτοκράτορα στή Σαρδική, ὁ Ἄλέξιος Ἄξουχος ἐπαίξε τὸ τελευταῖο του παιχνίδι, πού κατάληξε σ' ἓνα ἀληθινὰ δραματικὸ τέλος.

Ἄν πιστεῦσῃμε τὸν Κίνναμο –ὁ Χωνιάτης φιλικὰ πάντα πρὸς τὸν Ἄξουχο διατεθειμένος, δὲν παύει νά λέη πὼς ὅλα ἦσαν ζηλοτυπίες τοῦ Μανουήλ (α'), γιὰτὶ ὁ Ἄξουχος ἦταν πλούσιος, ἀνδρεῖος, ὠραῖος, εὐγλωττος, ἀνθρωπος ἀξιαγάπητος καί κοινωνικός⁸⁷, καί συκοφαντίες μερικῶν κακῶν ἀνθρώπων⁸⁸, χωρὶς ὅμως νά γίνεται πιστευτός – ὁ Ἄλέξιος Ἄξουχος, οὔτε λίγο οὔτε πολὺ, ἀποφάσισε νά ξεκαθαρίσῃ μιὰ γιὰ πάντα τοὺς λογαριασμοὺς του μέ τὸ Μανουήλ (α'), ὀργανώνοντας κατὰ ἓνα τρόπο ἐπιτήδειο τὴ δολοφονία τοῦ θείου τῆς γυναίκας του!

Ἐνας ὄμιλος Πετσεινέγκων εἶχε φτάσει στή Σαρδική, γιὰ νά ζητήσῃ νά προσληφτῇ ὡς μιὰ σύμμαχη δύναμη στὸν αὐτοκρατορικὸ στρατό. Πάνω στίς διαπραγματεύσεις πού ἔγιναν γιὰ τίς χρηματικὲς ἀποδοχές τους, δημιουργήθηκαν πολλὲς θορυβῶδεις συζητήσεις καί ἀντεγκλήσεις, στὸ τέλος ὅμως κατάληξαν νά ἔλθουν σὲ κάποια συνεννόηση καί συμφωνία.

Ὁ π ρ ω τ ο σ τ ρ ά τ ο ρ α ς, πού καθὼς φαίνεται εἶχε πάρει μέρος σ' αὐτές τίς συναλλαγές, ἐπιδίωξε καί πέτυχε μιὰ καταμέρος συνάντηση μέ μερικοὺς ἀπ' τοὺς ἀρχηγούς τους, καί καθὼς ἀνοιχτόχερα τοὺς φόρτωσε μέ χρῆμα, τοὺς ἔφερε μέ τὸ μέρος του καί τοὺς ἐπεισε νά κάνουν αὐτὸ ἐδῶ τὸ στρατήγημα: Ἐνῶ θά προφασίζονταν πὼς τάχα θά ἐπιστρέψουν, μετά τὰ γυμνάσια, στίς συνηθισμένες τους βάσεις, αὐτοὶ κατὰ τὰ χαράματα, ξαφνικά, θά ἐπιτίθενταν ἐναντίον αὐτῆς τῆς ἴδιας τῆς αὐτοκρατορικῆς σκηνῆς, πού μέσα σ' αὐτὴ κοιμόταν ὁ βασιλέας.

Αὕτὴ ἦταν ἡ συνεννόηση τοῦ Ἄξουχου μέ τοὺς Πετσεινέγκους –πάντα

84. Κίνναμος, σ. 268.

85. F. Chalandon, τ. II, σ. 219-20.

86. Κίνναμος, σ. 265.

87. Χωνιάτης, σ. 186.

88. Χωνιάτης, σ. 187 καί 188.

βλέπομε τὸ γιό τοῦ εὐγενικοῦ Τούρκου (τοῦ Ἰωάννη Ἀξούχου) νὰ συνεργάζεται με Τούρκους (Πετσαενέγκους)– ἀλλὰ ἓνα παιδ ἄριό ποῦ τὸν ὑπηρετοῦσε στὴ σκηνή του, ἔλαβε γνώση τοῦ σχεδίου καὶ ἔσπευσε νὰ τὸ καταγγεῖλι στὸν εὐνοῦχο Θωμᾶ, ἓνα πρόσωπο τῆς αὐτοκρατορικῆς ὑπηρεσίας ποῦ ἀπολάμβανε τῆς ἀπόλυτης εὐνοίας τοῦ μονάρχη. Ὁ εὐνοῦχος ἀνάφερε ἀμέσως τὰ πάντα στὸν κύριό του, κ' ἔπειτα τοῦ παρουσίασε καὶ τὸ ἴδιο τὸ παιδί.

Ὁ αὐτοκράτορας, κατὰ ποῦ λένε δίσταζε ἀκόμη νὰ πιστεῦσῃ τὰ λεγόμενα, ὅταν κατὰ τὰ ξημερώματα εἶδε τοὺς Πετσαενέγκους, χωρὶς καμιὰ αἰτία, νὰ ξεσηκώνωνται γιὰ ξεκίνημα. Τότε πιά πείστηκε γιὰ τὴν ἐνοχὴ τοῦ Ἀλέξιου Ἀξούχου καὶ πρόσταξε τὴν ἄμεση σύλληψή του⁸⁹.

Αὐτὸ ἔγινε τὸν Ἀπρίλη με Μάη τοῦ 1167⁹⁰.

Πρὶν ἀκόμη καλὰ-καλὰ ξημερώσῃ, οἱ αὐτοκρατορικοὶ ἀπεσταλμένοι ἄρπαξαν ἀπ' τὴ σκηνή του τὸν Ἀλέξιο, ἐνῶ ἀκόμη κοιμόταν μέσα στὴν ἀγκαλιά τῆς γυναίκας του^{90α}.

Ὁ αὐτοκράτορας λόγω τῆς διασημότητος τοῦ προσώπου τοῦ ἐνόχου, πρόσταξε τὴ συγκρότησι δικαστηρίου⁹¹, ποῦ ἀποτελέστηκε ἀπ' τὸ διακεκριμένο καὶ σοφὸ στρατηγὸ Ἰωάννη Δούκα⁹², ἀπ' τὸν ἐξοχο νομικὸ λογοθέτη τοῦ δρόμου πρωτονωβελισσимоῦπέρτατο Μιχαὴλ Ἀγιοθεοδωρίτη⁹³, ἀπ' τὸ βασιλικὸ εὐνοῦχο Θωμᾶ ποῦ πῶς πάνω ἀνάφερα καὶ ἀπ' τὸν κριτὴ τοῦ βήλου Νικηφόρο τὸν Κάσπακα⁹⁴.

Οἱ κατηγορίες ποῦ ἀπηύθυναν στὸν Ἀξούχο ἦσαν σύμφωνα με τὸν Κίνναμο τρεῖς⁹⁵, ποῦ τὶς δυὸ ἀπ' αὐτὰς κατὰ σκοτεινὸ τρόπο μᾶς ἀναφέρει ὁ Χωνιάτης, λέγοντας πὼς κατηγορήθηκε γιὰ τὶς μαγικὰς πράξεις ποῦ ἔκανε με τὸν Ἀαρὼν-Ἰσαάκιο καὶ γιὰ τὴν τελευταία, καθὼς φαίνεται, ἀπόπειρα κατὰ τοῦ αὐτοκράτορα, μέσω τῶν Πετσαενέγκων⁹⁶.

Οἱ δικαστὲς τοῦ εἶπαν, ἂν μπορῇ, νὰ ἀνατρέψῃ τὴν καθεμιὰ ἀπ' τὶς κατηγορίες, ἀλλὰ ὁ Ἀξούχος, σύμφωνα με τὸν Κίνναμο, ὁμολόγησε τὴν ἐνοχὴ του καὶ ζήτησε, ἀφοῦ κουρευτὴ καλόγερος καὶ κοινωμένη ἀπ' τὰ ἄχραντα μυστήρια, νὰ ὑποστῇ τὴν τιμωρία ποῦ θὰ κρίνῃ τὸ δικαστήριον. Ἀλλὰ ὁ βασιλέας λυπήθηκε τὸ συγγενὴ του καὶ περιορίστηκε σὲ μόνη τὴν κουρὰ του

89. Κίνναμος, σ. 268-69. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 220 καὶ 448.

90. Τὸ Πάσχα τοῦ 1167 ποῦ συνέπεσε στὶς 9 τ' Ἀπρίλη, ὁ Μανουὴλ (α') Κ. 81 τὸ πέρασε στὴ Σηλύβρια τῆς Θράκης, κὶ ἀπὸ κεῖ πῆγε στὴ Φιλίππουπολη, ὅπου δέχτηκε Οὐγγρὺς πρέσβεις, καὶ μετὰ κατέβηκε στὴ Σαρδική, βλ. Κίνναμον, σ. 265, ὅπου καὶ ἔξασπε μέσα στὸν Ἀπρίλη ἢ τὸ Μάη τὸ σκάνδαλο τοῦ Ἀλέξιου Ἀξούχου.

90α. Χωνιάτης, σ. 187.

91. Κίνναμος, σ. 269· Χωνιάτης, σ. 187-88.

92. Βλ. γι' αὐτὸν, ἄνωτέρω, ὑ. 42.

93. Βλ. γι' αὐτὸν, Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 319, ὑ. 12.

94. Κίνναμος, σ. 269.

95. Κίνναμος, σ. 269.

96. Χωνιάτης, σ. 187-88.

ώς καλόγερου⁹⁷. Φαίνεται πώς και η τεράστια περιουσία του δημεύτηκε⁹⁸.

Η γυναίκα του, η πορφυρογέννητη Μαρία Κ. 123, αυτή η κόρη του βασιλέα Ἀλέξιου Κ. 74, που βρισκόταν μαζί με τον άντρα της στο στρατόπεδο της Σαρδικής, μόλις πληροφορήθηκε την απόφαση του θείου της, ἀπ' τὴν ἀπελπισία της πού θά στερηθῆ τὸν Ἀλέξιο, παρακινήθηκε νὰ αὐτοχτονήση.

Οἱ ἄνθρωποι της ἔτρεξαν καὶ τὴν ἐμπόδισαν ἀπ' αὐτὸ τὸ ἐγχείρημα, καὶ τότε ἐκείνη κατάφυγε στὸ θεῖο της καὶ αὐτοκράτορα. Πέφτοντας κάτω, τυλίχτηκε στὰ πόδια του καὶ κλαίγοντας «πιὸ γοερὰ καὶ πιὸ λυπητερὰ ἀπ' τὴ φήνη, αὐτὸ τὸ θαλασσινὸ γεράκι, πιὸ ὀδυνηρὰ ἀπ' τοὺς δράκους, αὐτὰ τὰ παραμυθένια καὶ φτερωτὰ φίδια, πιὸ πένθιμα ἀπ' τὴν ἀλκυόνα, αὐτὸ τὸ ψαροφάγο πουλί», τὸν παρακάλεσε «νὰ-τῆς χάριση τὸν άντρα της καὶ ὀρκιζόταν στὸ Θεὸ καὶ σὲ κάθε φριχτὸ καὶ ἀσύλληπτο ἀπ' τοὺς χριστιανούς πράμα καὶ ὄνομα πὼς ὁ άντρας της ἦταν ἕνας πιστὸς θεράποντας τῆς βασιλείας του καὶ ἄθως ἀπ' τίς κατηγορίες πού τοῦ ἀπόδοσαν οἱ ἐχθροὶ του».

« Ἡ ἀξιολύπητη ἐμφάνισή της, λέει ὁ Χωνιάτης, τὰ ἱκετευτικά της σχήματα, τὰ παθιασμένα λόγια της, συγκίνησαν τὸ Μανουήλ (α') Κ. 81, τὸν συγκίνησαν ὁμως μέχρι πού νὰ δακρῦση, χωρὶς νὰ τὸν μετακινήσουν ἀπὸ κείνα πού εἶχε δεχτὴ καὶ ἐπικυρώσει γιὰ τὸν Ἀλέξιο»⁹⁹.

Ὁ Ἀξοῦχος, ἀφοῦ περιβλήθηκε τὰ καλογερικὰ ράσα, ὁδηγήθηκε κατὰ τὰ μέρη τῆς Μοσυνόπολης (κοντὰ στὴ σημ. Κομοτηνὴ) καὶ κλείστηκε σ' ἕνα ἀπ' τὰ μοναστήρια πού ὑπῆρχαν στὸ Παπικίον ὄρος, ἕνα βουνὸ μὲ ἀνθηρὸ μοναχικὸ βίο πού βρισκόταν στὴν περιοχὴ τῆς Μοσυνόπολης¹⁰⁰.

Ἀπὸ τότε ἡ Μαρία Κ. 123 ζοῦσε μιά ζωὴ πλημμυρισμένη ἀπὸ δάκρυα, καὶ «σὰν τίς τρυγόνες ἐκείνες πού ἔχασαν καὶ ἐπιζητοῦσαν τὸ ταίρι τους, περιέτρεχε τίς ἐρημιές ὀλολύζοντας, καὶ ἐκλαίγε τὴ μοναξιά της».

Ἡ περίσσια λύπη της, λὲς καὶ τὴν κατάπιε, καὶ ἔχασε τὰ λογικά της, ὡς πού ὀλοτελα ἐξαντλήθηκε καὶ πέθανε¹⁰¹, μέσα σ' αὐτὸ τὸ χρόνο τοῦ 1167.

Ὁ Ἀλέξιος Ἀξοῦχος, ἀντίθετα ἀπ' τὴν πριγκίπισσα - γυναίκα του, λὲς καὶ βρῆκε στὸ μοναστήρι τὸν ἑαυτὸ του· ἀνακουφιζόταν μὲ τὸν ἔρωτα πρὸς τὴ θρησκεία, καὶ καθὼς ἀγάπησε τὰ πιὸ ὑψηλὰ ἀπὸ κείνα πού μπορεῖ ὁ ἄνθρωπος νὰ πετύχη στὴ ζωὴ, ἐμοιάζε σύμφωνα μὲ τὸ θαυμαστή του, «σὰν ἕνας ὑμπέτης ἀετός πού πετοῦσε πάνω ἀπ' τὰ ἐγκόσμια».

Τὰ πλούσια τραπέζια τῆς κοσμικῆς του ζωῆς τὰ διαδέχτηκε τὸ λιτὸ καλογε-

97. Κίνναμος, σ. 269.

98. Χωνιάτης, σ. 187: καὶ οὐ μόνον τῶν ὄντων ἀπάντων ἀπογυμνοί, Ἀλλὰ ἀργότερα ὁ γιὸς του Ἰωάννης Κ. 208 παρουσιάζεται πλούσιος.

99. Χωνιάτης, σ. 188.

100. Κίνναμος, σ. 265. Γιὰ τὸ Παπικίον ὄρος, βλ. Κ. Ἄμαντος, Γεωγραφικὰ ὀνόματα, ΕΕΒΣ 28 (1958), σ. 8-9.

101. Χωνιάτης, σ. 188-89.

ρικό τραπέζι τῆς χορτοφαγίας καὶ τῶν ὀπωρῶν (τῶν φρούτων), ἀπέιχε ὀλό-
τελα ἀπ' τὴν κρεοφαγία καὶ φρόντιζε νὰ τρῶν τόσο ἔτσι ποῦ νὰ μὴν πεινάη,
ποῦ καὶ ποῦ ἔτρωγε καὶ κανένα ψάρι, καὶ μὲ αὐτὴ τὴ διαίτα εὐχαριστιόταν
ἰδιαίτερα, καὶ καθὼς καμιά φορὰ θυμόταν τὰ παλιὰ κατάφορτα ἀπὸ κρέατα καὶ
λογῆς-λογῆς φαγιά τραπέζια του, ἔλεγε πῶς «αὐτὰ δὲν ἦσαν παρά καμῶματα
τῆς κοιλιᾶς καὶ μέθοδος γιὰ ν' ἀνοίγη ἡ ὄρεξη τῶν καλοφαγάδων»¹⁰².

Ὁ Ἀλέξιος Ἀξοῦχος ἔζησε στὸ Παππίκιον ὄρος ὡς καλόγερος κάμποσο
καιρὸ· θά πέθανε περὶ τὸ 1170¹⁰³.

Ἡ Μαρία Κ. 123 καὶ ὁ Ἀλέξιος Ἀξοῦχος εἶχαν τὶς προσωπικὲς τους
σφραγίδες, ποῦ διασώθηκαν μέχρι σὲ μᾶς. Ἡ πρώτη προβάλλει στὴ σφραγίδα
τῆς τὴν ιδιότητά της ὡς *πορφυρογέννητης* καὶ πῶς ἦταν κόρη
πορφυρογέννητου ἐπίσης βασιλέα¹⁰⁴. Ὁ Ἀλέξιος προβάλλει τοὺς
τίτλους του ὡς *πανσέβαστου σεβαστοῦ καὶ πρωτοστράτορα*¹⁰⁵.

124. Ἀνδρόνικος Κομνηνός (γένν. περὶ τὸ 1124 – † ;)

Ὁ Ἀνδρόνικος¹ Κ. πρωτότοκος γιὸς τοῦ Ἰωάννη Ρογήρου Δαλασσηνοῦ
καὶ τῆς Μαρίας Κ. 75² γεννήθηκε περὶ τὸ 1124³.

Ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 124 παντρεύτηκε περὶ τὸ 1139⁴ τὴν Εἰρήνην Δούκαιναν⁵

102. Χωνιάτης, σ. 189.

103. Κίνναμος, σ. 265.

104. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 6.

105. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 8.

124.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ μητρὸς θειοῦ τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 76.

2. V. Laurent, *Bulles métriques*, ἀριθ. 470, σ. 97· Σπ. Λάμπρος, *NE8* (1911), ἀριθ. 90, σ.
49-50· L. Stiernon, *Trois membres*, REB22 (1964), σ. 192· D. Polemis, *The Doukai*, ἀριθ.
231, σ. 193-94.

Σφράγισμα γραφῶν Δουκοφροῦς Εἰρήνης
Κομνηνός Ἀνδρόνικος ἡ συνεζύγη
αὐτοκρατοῦντος Μανουὴλ ἀδελφόπαις
ἐκ πορφυρανθοῦς βασιλισσῆς Μαρίας.

Χωνιάτης, Θεσαυρὸς Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 253: τοῦ περιποθῆτου ἀνεμιοῦ τοῦ
κραταιοῦ καὶ ἀγίου ἡμῶν βασιλέως κυροῦ Ἀνδρονίκου τοῦ υἱοῦ τοῦ καίσαρος· Κακῶς ὁ D.
Polemis, ἐνθ' ἄνωτ., δίνει στὸν Ἀνδρόνικο Κ. 124 τὸν τίτλο τοῦ *σεβαστοῦ*, βλ. πρὸ
πάνω, πῶς ἀναγράφεται στὸ πρακτικὸ τῆς συνόδου τῆς 6ης. III.1166.

3. Βλ. S. De Jongh, σ. 50.

4. Ὁ Θεόδωρος Πρόδρομος σὲ δυὸ ποιήματά του, ἐκδ. Migne, PG 133, στ. 1350-52, καὶ W.
Hörsandner, σ. 265-66: Εἰς γάμον βασιλικόν. καὶ ἐκδ. Migne, PG 133, στ. 1352-54, καὶ ἐκδ.
W. Hörsandner, σ. 268-70: Εἰς ἕτερον γάμον βασιλικόν, πανηγυρίζει γάμους μελῶν τῆς
αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειαις τῶν Κομνηνῶν. Ὁ F. Chalandon, τ. II, σ. 153, ὑ. 2, αὐτοὺς
τοὺς γάμους τοὺς τοποθετεῖ τὸ 1139. Στὸ δεύτερο ἀπ' αὐτὰ τὰ ποιήματα, ἐκδ. Migne, στ.
1352-54, ἐκδ. W. Hörsandner, σ. 268-70, γίνεται λόγος γιὰ τοὺς γάμους «ἐνός Κομνηνοῦ
καὶ μιᾶς Δούκαινας ἡ ἐνός Δούκα καὶ μιᾶς Κομνηνῆς». Ἡ S. De Jongh, σ. 50, ὑ. 1, πιστεύει
πῶς αὐτὸ τὸ ποίημα ἀναφέρεται στὴν ἔνωση τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 124 καὶ τῆς Εἰρήνης

πού είναι αδύνατο να τη συνταυτίσωμε⁶ ή τουλάχιστον να ορίσωμε σε ποιά κατιούσα σχέση βρισκόταν προς «την ἀρχηγὸ τῆς γενιᾶς τῶν Δουκῶν καὶ μεγίστη βασίλισσα» Εἰρήνη Δούκαινα⁷, τῆ σύζυγο τοῦ Ἀλέξιου (α΄) Κ. 15, τῆς ὁποίας φέρει τὸ ὄνομα.

Ἐάν γίνῃ δεχτὸ πὼς ὁ Θεόδ. Πρόδρομος στὸ ποιήμα του: «Εἰς ἕτερον γάμον βασιλικόν»⁸, ἐξύμνησε αὐτὴ ἐδῶ τὴν ἔνωση τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 124 μετὰ τὴν Εἰρήνη Δούκαινα, ἀπὸ τὸ ὅλο στιχοῦργημα, πού στὴν πραγματικότητα δὲν ἀποτελεῖ παρὰ ἓνα ὕμνο γιὰ τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννη (β΄) Κ. 34, «τὸν νικητὴ τῶν Περσῶν (= Τούρκων), Σκυθῶν, Πάρθων καὶ Σύρων»⁹, βλέπομε νὰ τονίζεται πὼς στὰ πρόσωπα τοῦ ἀνωτέρω ζεύγους:

πάλιν συνῆλθον εἰς ταῦτὸν ἄμφω τὰ θεῖα γένη,
τὸ Κομνηνῶν καὶ τὸ Δουκῶν, εἰς γάμου κοινωνίαν.
πάλιν συνεδενδρώθησαν εἰς μίαν συμφυῖαν
κλάδος ὠραίος Κομνηνῶν κλάδῳ Δουκῶν ὠραίῳ⁹,

καὶ ἀκόμη βλέπομε πὼς ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 124 χαρακτηρίζεται ὡς ἓνας νέος θαυμαστός καὶ ὠραιότατος:

Δούκαινας, ἐνῶ ὁ Συν. Παπαδημητρίου, Feodor Prodrom, σ. 379 καὶ 406, καὶ ὁ D. Polemis, The Doukai, ἀριθ. 226, σ. 192, ὁ 3, ὑποθέτουν πὼς τὸ ποιήμα ἀναφέρεται στὴν ἔνωση τῆς Ἄννας Κ. 140 καὶ τοῦ Κωνσταντίνου Δούκα ἢ Μακροδοῦκα. Αὐτοὶ οἱ τελευταῖοι (Παπαδημητρίου καὶ Πολέμης), δέχονται πὼς πρόκειται γιὰ γάμο «μῆδ Κομνηνῆς, ἐγγονῆς τοῦ Ἰωάννου (β΄) Κ. 34, καὶ ἐνός Δούκα», καθὼς στηρίζονται στοὺς στίχους 29-30 τοῦ ἀνωτέρω ποιήματος:

χαῖρε μοι, νύμφη τηλαυγῆς, νύμφη νυμφῶν ἀρίστη,
βασιλικὴ κατὰ ψυχῆν, βασιλικὴ τὸ σῶμα.

Ἀλλὰ καὶ γιὰ μιὰ Δούκαινα μποροῦν νὰ εἰπωθοῦν τὰ πρὶ πάντων καὶ στὸν καιρὸ ἀκόμη τῶν Κομνηνῶν. Ἐκεῖνο πού με κάνει νὰ μὴ δέχωμαι τὴν ἀποψη τῶν Παπαδημητρίου-Πολέμη εἶναι πού ὁ γάμος τοῦ Κωνσταντίνου (Μακρο)Δούκα καὶ τῆς Ἄννας Κ. 140 τελέσθηκε κατὰ μὲν τὴν S. De Jongh, σ. 63, περὶ τὸ 1157, κατ' ἐμὲ δὲ περὶ τὸ 1153, καὶ στὴ μιὰ καὶ στὴν ἄλλη περίπτωσι στὸν καιρὸ τῆς βασιλείας τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81, ἐνῶ ὁ γάμος πού γι' αὐτὸν μιλάμε καὶ πού ἐγκωμιάζει ὁ Θεόδ. Πρόδρομος τελέσθηκε στὸν καιρὸ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰωάννη (β΄) Κ. 34, ὅπως βγαίνει ἀπὸ τοὺς στίχους 9-11 τοῦ ποιήματος:

καὶ πάλιν τούτοις δαδουχεῖ φαιδρῶς καὶ περιλάμπει
ὁ τῶν Αὔσονων ἥλιος, ὁ κοσμικὸς δαδούχος,
ὁ νικητῆς ὁ Κομνηνός δεσπότης Ἰωάννης,

καὶ ἀπὸ τοὺς στίχους 44-45.

5. Βλ. ἀνωτέρω, ὁ 2.
6. Βλ. καὶ D. Polemis, The Doukai, ἀριθ. 231, σ. 193-94.
7. Θεόδ. Πρόδρομος, Μονωδία εἰς τὸν σεβαστὸν καὶ λογοθέτην κυρὸν Γρηγόριον τὸν Καματηρὸν, ἐκδ. A. Majuri, Anecdota Prodromea, σ. 531 καὶ 548: τῶν ἀμφὶ τὴν ἀρχηγὸν τοῦ γένους καὶ μεγίστην βασίλισσαν.
- 7a. Θεόδωρος Πρόδρομος, ἐκδ. Migne, PG 133, στ. 1352-54, καὶ ἐκδ. W. Hörandner, σ. 268-70.
8. Θεόδωρος Πρόδρομος, Εἰς ἕτερον γάμον βασιλικόν, ἐκδ. W. Hörandner, σ. 269, στίχ. 11 καὶ 18-19.
9. Θεόδ. Πρόδρομος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 269, στίχ. 23-26.

οὐκ ἔπρεπέ σε, θαυμαστὲ καὶ κάλλιστε νυμφίε,
 τοσοῦτο κάλλος φέροντα καὶ τόση εὐκοσμίαν
 μὴ συναφθῆναι γαμικῶς τῇ γυναικῶν καλλίστῃ;¹⁰

Ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 124 πῆρε μέρος στή σύνοδο τῆς 8ης τοῦ Μάρτη τοῦ 1166, ποῦ ἔκρινε τὸ νόημα τοῦ εὐαγγελικοῦ ρητοῦ: «Ὁ Πατήρ μου μεῖζων μου ἔστιν»¹¹.

Ἡ ἄλλη πολιτική καὶ στρατιωτική δράση τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 124 δὲν μᾶς εἶναι γνωστή¹².

Ἡ γυναίκα του Εἰρήνη Δούκαινα διέθετε δική της σφραγιδα, ποῦ ἡ ἐπιγραφή της ἀποτελεῖ ἐνᾶ ἐπιγραμματικό βιογραφικό σημεῖωμα γιὰ τὸν ἑαυτὸ της καὶ τὸν ἄντρα της¹³.

Ἡ χρονολογία θανάτου καὶ τῶν δυὸ συζύγων μᾶς εἶναι ἄγνωστη.

125. [Ἀλέξιος] Κομνηνός (γένν. περὶ τὸ 1127/30 – † ;)

Ὁ Ἀλέξιος¹ Κ. δευτερότοκος γιὸς τοῦ Ἰωάννη Ρογήρου Δαλασσηνοῦ καὶ τῆς Μαρίας Κ. 75² γεννήθηκε περὶ τὸ 1127/30³.

10. Θεοδ. Πρόδρομος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 269, στίχ. 36-38· τόσο αὐτοὶ ἐδῶ οἱ στίχοι ὅσο καὶ ἐκεῖνοι τῆς ὑ. 9 ἐνισχύουν, κατὰ τὴ γνώμη μου, τὴν ἀποψη πὼς τὸ σιχουρήγημα ἀναφέρεται σὲ γάμο Κομνηνοῦ καὶ Δούκαινας καὶ ὄχι Δούκα καὶ Κομνηνῆς.

11. Χωνιάτης, Θησαυρὸς Ὁρθοδοξίας, ΡG 140, στ. 253.

12. H S. De Jongh, σ. 49-50, ὑ. 7, ἀποδίδει στὸν Ἀνδρόνικο Κ. 124 μὴ στρατιωτική δράση κατὰ τὸν βυζαντινονορμανδικὸ πόλεμο τοῦ Μάη τοῦ 1156, καθὼς στηρίζεται σὲ ὀρισμένους στίχους ἐνός Ἀνώνυμου ποιητῆ, ἐκδ. E. Miller, RHC Hist. Grecs, τ. II, σ. 747-48· οἱ στίχοι ὅμως αὐτοὶ δὲν ἀναφέρονται στὸν Ἀνδρόνικο Κ. 124, γιὸ τῆς πορφύροβλαστῆς Μαρίας Κ. 75 καὶ τοῦ καίσαρα Ἰωάννη Ρογήρου Δαλασσηνοῦ, ἀλλὰ στὸν Ἀλέξιο Κ. 65, πρωτότοκο γιὸ τῆς πορφυρόβλαστῆς Ἄνας Κ. 32 καὶ τοῦ καίσαρα Νικηφόρου Βρυέννιου, ὁ ὁποῖος (Ἀλέξιος Κ. 65) πραγματικὰ δηύθυνε τὴ ναυμαχία τῆς 28ης.V.1156 καὶ ἔπαθε πανωλεθρία, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 312-13, ὑ. 11α. Ἐπίσης ὁ L. Stiernon, Trois membres, REB 22 (1964), σ. 197, ὑποστήριξε πὼς ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 124 μαζί μὲ τὸν ἀδελφὸ του Ἀλέξιο Κ. 125 παραστάθηκαν στή σύνοδο τῆς 10ης. IX 1191, καθὼς ὅμως καθαρὰ ἀπόδειξα στή σύνοδο αὐτὴ δὲν παραστάθηκαν οἱ ἀνωτέρω, ἀλλὰ οἱ ἀδελφοὶ Ἀνδρόνικος Κ. 116 καὶ Ἀλέξιος Κ. 117, γιοὶ τοῦ Ἰωάννη Δ. 66, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α' σ. 324-26, ὑ. 34.

13. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 2.

125.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ μητρὸς προπάπου του Ἀλέξιο Κ. 15 καὶ τοῦ ἐπίσης ἐκ μητρὸς θεοῦ τοῦ Ἀλέξιο Κ. 74, διδυμοῦ ἀδελφοῦ τῆς μητέρας του· εἶναι καὶ αὐτὸς προπαπὸς τοῦ Ἰωάννου ὁ ὁποῖος; ὅπως οἱ ὁμώνυμοι γιοὶ τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 76, τῆς Ἄνας Κ. 77, τοῦ Ἰσακίου Κ. 78, τῆς Θεοδώρας Κ. 79, τῆς Εὐδοκίας Κ. 80 καὶ τοῦ Μανουὴλ (α') Κ. 81, βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιο Κ. 132, ὑ. 1.

2. Ὅπως καὶ ἀλλοῦ τόνισα, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 325, ὑ. 34, «καμιὰ ἀπ' τῆς γνωστῆς

Ὁ Ἀλέξιος Κ. 125 περί τὸ 1150 θέλησε νὰ παντρευτῆ τὴν Εἰρήνην Πετραλίφαινα, ἑτεροθαλὴ ἀδελφῆ τοῦ σε βα σ τ ο ῦ Ἀλέξιου Πετραλίφα, ὁ ὁποῖος ἤδη εἶχε παντρευτῆ τὴν Ἄννα Κ. 126, ἀδελφῆ τοῦ Ἀλέξιου Κ. 125, ἀλλὰ ἐμποδίστηκε ἀπ' τὴ σύνοδο.

Μὲ τὸ γάμο τοῦ Ἀλέξιου Πετραλίφα καὶ τῆς Ἄννας Κ. 126, ὁ Ἀλέξιος Κ. 125 «δὲν ἐγένε παρὰ ἑνας ἀδελφός τῆς Εἰρήνης Πετραλίφαινας», ὅπως μᾶς λέει ὁ σημειωματογράφος .

Τίποτε ἄλλο δὲν μᾶς εἶναι γιὰ τὸν Ἀλέξιο Κ. 125 γνωστό, ἔτσι ποὺ καὶ αὐτὴ ἡ ὑπαρξὴ του μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ ἀμφίβολη, ἀν δὲ γίνῃ δεχτὴ ἡ ἐγκυρότητα τῆς ἀπόκρυφης πηγῆς.

126. Ἄννα Κομνηνὴ (γένν. περί τὸ 1132 – † ;)

Ἡ Ἄννα Κ. κόρη τοῦ Ἰωάννη Ρογήρου Δαλασσηνοῦ καὶ τῆς Μαρίας Κ. 75² γεννήθηκε περί τὸ 1132.

πηγές δὲν ἀναφέρει γιὸ τοῦ Ἰωάννη Ρογήρου Δαλασσηνοῦ (καὶ τῆς Μαρίας Κ. 75) μὲ τὸ ὄνομα Ἀλέξιος». Γιὰ τὶς παρανοήσεις τῆς S. De Jongh, σ. 49-50 καὶ ὑ. 7, ποὺ ἀναφέρει, χωρὶς ὅμως ὄνομα, δευτερότοκο γιὸ τοῦ Ἰωάννη Ρογήρου Δαλασσηνοῦ καὶ τῆς Μαρίας Κ. 75, καὶ τοῦ φίλιτου L. Stiernon, Trois membres. REB22 (1964), σ. 197, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 312-13 καὶ ὑ. 11α, καὶ σ. 324-26, ὑ. 34, καὶ στὴν προσωπογρ. Ἀνδρόνικου Κ. 124, ὑ. 12. Ὀλότελα ἐπίσης ἀσπῆριχτα εἶναι τὰ ὅσα γράφει ὁ ἀείμνηστος V. Laurent, Bulles métriques, ἀριθ. 470, σ. 97, πῶς ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 124 καὶ ὁ ἀδελφός του Ἀλέξιος 125 παραστάθηκαν στὴ σύνοδο τῆς 10ης. IX. 1191, καὶ πῶς ὁ πρῶτος ἀπ' τοὺς δύο, ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 124, ὑπῆρξε ὁ ἰδρυτὴς τῆς μονῆς τῆς Χρυσοκαμαριώτισσας· ὅπως μᾶς εἶναι γνωστό, στὴν πρώτη περίπτωσι (τοῦ 1191) παραστάθηκαν ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 116 καὶ ὁ Ἀλέξιος Κ. 117· καὶ γὰρ τὴ δεύτερη περίπτωσι ξέρομε πῶς ἰδρυτὴς τῆς μονῆς ὑπῆρξε ὁ σε βα σ τ ὸς Ἀνδρόνικος Ρογήρος ποὺ θά καταγόταν ἀπὸ ἕνα ἀδελφὸ τοῦ Ἰωάννη Ρογήρου Δαλασσηνοῦ, καὶ ὄχι ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 124, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 349, ὑ. 7. Μόνο μιὰ ἀπόκρυφη πηγὴ κάνει μνεία γιου τῆς Μαρίας Κ. 75 (τῆς Τζουσμῆνης) μὲ τὸ ὄνομα Ἀλέξιος, καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ συνέχεια τῆς Σημ. 14 τοῦ Παχώμιου Σινεῖτη (βλ. προσωπογραφίαν Ἄννας Κ. 126, ὑ. 4): Ἐτεροθαλὴς δὲ ἀδελφῆ τοῦ εἰρημένου κύρ Ἀλεξίου ἦν ἡ κυρὰ Εἰρήνη ἡ Πετραλίφαινα, ἣτις καὶ ἐκάλυθη τῷ κακῶ ἔκεινῳ συζυγῆναι τῷ Κομνηνῷ κυρῷ Ἀλεξίῳ τῷ ἀνεπιῶ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἀγίου ἡμῶν βασιλέως καὶ υἱῶ τῆς αἰοιδίμου κυρᾶς Μαρίας τῆς Τζουσμῆνης τῆς πορφυρογεννήτου, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι δύο ἀδελφοὺς λαβεῖν εἰς γάμον ἑτέρους δύο ἀδελφοὺς· ἤδη γάρ διὰ τοῦ πρώτου συναλλάγματος τοῦ πανεβάστου κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Πετραλίφα μετὰ τῆς κυρᾶς Ἄννης τῆς Κομνηνῆς, ὁ κύρ Ἀλέξιος ὁ Κομνηνός ἀδελφός γέγονε τῆς κυρᾶς Εἰρήνης τῆς Πετραλίφαινας.

3. Αὐτὴ τὴ χρονολογία δίνει στὸν ὑποτιθέμενο «δευτερογιό» ἡ S. De Jongh, σ. 50. Ἴσως ὅμως ἀνάμεσα στὸν Ἀνδρόνικο Κ. 124 καὶ τὸν Ἀλέξιο Κ. 125 νὰ μεσολάβησε μιὰ κόρη ποὺ θά ἔφερε τὸ ὄνομα Εἰρήνη, βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 356-57, ὑ. 43.

Ἡ Ἄννα Κ. 126 παντρεύτηκε περί τὸ 1148³ τὸν Ἀλέξιον Πετραλίφαν πού μετὴν εὐκαιρία τοῦ γάμου του ἔλαβε τὸν τίτλο τοῦ π α ν σ έ β α σ τ ο υ σ ε β α σ τ ο ὦ⁴.

126.1. Φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ μητρὸς θείας τῆς Ἄννας Κ. 77.

2. Σ. Θεοχάρη, ἐφημερίδα «Καθημερινή» τῆς 6.11.1962· L. Stiernon, Anne Comhène, fille du césar Jean Dalassène - Roger, REB22 (1964), σ. 187-91· Zacos-Vegler, ἀριθ. 2722 bis, σ. 1520-21:

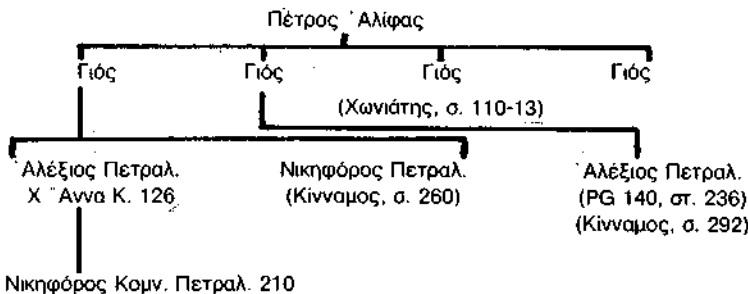
Ἄννης Κομνηνῆς θυγατρὸς καισαρίσσης
καὶ δεσπότης καίσαρος εὐτυχεστάτου.

Ο L. Stiernon, ἐνθ' ἄνωτ. στήν ἀναζήτησή του γιὰ τοὺς πιθανοὺς γονεῖς τῆς Ἄννας Κ. 126 ἐξετάζει τίς ἰδιότητες ἐννέα ζευγαριῶν πού φέρουν τὸν τίτλο τοῦ κ α ι σ α ρ α - κ α ι σ ἄ ρ ι σ σ α ς καὶ πού καλύπτουν τὴν περίοδο 1081-1204. Ἀφοῦ ἀποκλείσει ἐφτά ἀπ' αὐτά, περιορίστηκε σὲ δυὸ μόνο ζευγάρια, αὐτὰ τοῦ Νικηφόρου Μελισσηνοῦ καὶ τῆς Εὐδοκίας Κ. 13 καὶ τοῦ Ἰωάννη Ρογήρου Δαλασσηνοῦ καὶ τῆς Μαρίας Κ. 75. Τελικὰ ἀποδέχθηκε ὡς γονεῖς τῆς Ἄννας 126 τὸν Ἰωάννη καὶ τὴ Μαρία 75 τὴν π ο ρ φ υ ρ ο γ ἔ ν ν η τ η πού ὑπῆρξαν τὸ μόνο ζευγάρι κ α ι σ ἄ ρ ω ν κατὰ τὰ ἔτη 1136/37 (γρ. 1138)-1144/45. Οἱ Zacos-Vegler, ἐνθ' ἄνωτ., ἂν καὶ κατ' ἀρχὴν δέχονται τὰ συμπεράσματα τοῦ L. Stiernon, παρατηροῦν πὼς ὑπάρχει ἓνα ἐπιχείρημα καὶ γιὰ μιὰ ἄλλη λύση, πού ὁ συγγραφέας δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ γνωρίζη κατὰ τὸ χρόνο πού ἔγραψε τὸ ἄρθρο, καὶ αὐτὸ εἶναι πού ἡ Εὐδοκία 13 μεταχειριζόταν τὸ ἐπώνυμο Κομνηνῆ στίς σφραγίδες τῆς ὡς μ α γ ῖ σ τ ρ ι σ σ α καὶ κατόπι ὡς κ α ι σ ἄ ρ ι σ σ α, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 81, ὑ. 7 καὶ σ. 83, ὑ. 17. Ἡ κόρη τῆς Ἄννα, συνεχίζου, θὰ μπορούσε κατὰ συνέπεια νὰ κρατήσῃ αὐτὸ τὸ ἐπίθετο, ὅπως ἦταν ἡ συνήθεια στίς οἰκογένειες τῆς βυζαντινῆς ἀριστοκρατίας κλπ. Ἀλλά, ἀπ' τὰ παιδιά τῆς Ἄννας Δαλασσηνῆς, ἐκεῖνα πού εἶχαν κόρες μετὸ ὄνομα Ἄννα ἦσαν ὁ Μανουὴλ Κ. 10, ἡ Μαρία Κ. 11, ὁ Ἰσαάκιος Κ. 12, ὁ Ἀλέξιος Κ. 15, ὁ Ἀδριανὸς Κ. 16 καὶ ὁ Νικηφόρος Κ. 17, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 64, ὑ. 12, κ' ἔτσι ἡ ἄποψη αὐτῆ πέφτει, καθὼς φαίνεται καὶ ἀπ' τὴν κατωτέρω, ὑ. 4.

3. Ἡ Ἄννα Κ. 126 ἀπ' τὸν ἄντρα τῆς ἀπόχησε τὸ πλοῦ ἐνωρίς τὸ 1160 ἓνα γιό, τὸν Νικηφόρον Κομνηνόν Πετραλίφαν 210. Φυσικὰ πρὶν ἀπ' αὐτὸν θὰ εἶχε ἀποχτήσει καὶ ἄλλα παιδιά - αὐτὸ δείχνει καὶ τὸ ὄνομα Νικηφόρος - γιὰτι ἄλλιῶς εἶναι κάπως ἀνεξήγητο, πῶς, γάμος πού τελέστηκε τὸ 1148, ἔδωσε καρπὸ τὸ 1160.
4. Παχώμιος Σινάιτης, Σημειώσεις ἀπὸ περιθώρια σιναϊτικῶν κωδικῶν, Σημ. 14η: Ὅτι ὁ πανσέβαστος κύρ Ἀλέξιος ὁ Πετραλίφας ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἐν μακαρία τῇ λήξει ἀγιωτάτου πατριάρχου κύρ Νικολάου τοῦ Μουσάλωνος συνάλλαγμα συνεστήσατο μετὰ τῆς Κομνηνῆς κυρᾶς Ἄννης, τῆς θυγατρὸς τῆς αἰοδήμου κυρᾶς Μαρίας τῆς Τζουσαμένης τῆς πορφυρογεννήτου... Σὲ ἐνίσχυση τῆς πλοῦ πάνω μαρτυρίας ἔρχεται σ ι γ ἰ λ λ ι ο ν τοῦ σ ε β α σ τ ο κ ρ ἄ τ ο ρ α Νικηφόρου Κομνηνοῦ Πετραλίφα 210 ὑπὲρ τῆς μονῆς Ξηροποτάμου, κατὰ τίς ἀρχές τοῦ ιγ' αἰ.: Ἐφθασε μὲν ἡ μακαρία ἐκεῖνη καὶ ἀειμνητος μᾶμμη μου ἡ Κομνηνῆ κυρὰ Μαρία ἡ Τζουσαμένη... βλ. F. Dölger, *Aus den Schatzkammern des Heiligen berges* textband, München 1948, σ. 91 Ἀρχιμ. Εὐδοκίμου Ξηροποταμηνοῦ, Ἡ ἐν ἁγίῳ Ὁρεῖ Ἄθω... μονὴ Ξηροποτάμου, 424-1925, Θεσσαλονικη-Σέρραι 1926, σ. 156, ὑ. 3· S. Binon, *Les origines Légendaires et l'histoire de Xéropotamou et de Saint-Paul de l'Athos*, Louvain 1942, σ. 103-8· Bompaire, *Actes de Xéropotamou*, σ. 70. Γιὰ νὰ εἶναι ὁ Νικηφόρος Κομν. Πετραλ. 210 ἐγγονὸς τῆς Μαρίας Κ. 75, ἐπεταί πῶς ἦταν γιὸς μιᾶς κόρης αὐτῆς τῆς τελευταίας, ἡ ὁποία (κόρη τῆς) εἶχε παντρευτῆ μέλος τῆς οἰκογένειας Πετραλίφα. Ἡ βυζαντινὴ οἰκογένεια τῶν Πετραλίφα (ὅπως ἀπαντᾶ τὸ ἐπώνυμο στὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου τοῦ 1166, PG 140, στ. 236) ἡ Πετραλίφας (ὅπως ἀπαντᾶ στὸ Χωνιάτη, σ. 110) ἡ Πετραλοῖφα (ὅπως ἀπαντᾶ στὸν Κίναμον, σ. 260 καὶ 292) γεννήτορα

Ἡ Ἄννα Κ. 126 μετὰ τὸ θάνατο τῆς μητέρας τῆς τύπωσε καὶ διατηροῦσε δική τῆς σφραγίδα, πού σ' αὐτὴ προβάλλει τὴν καταγωγή τῆς ἀπ' τοὺς κ α ί σ α ρ ε ς γονεῖς τῆς⁵.

εἶχε τὸν Πέτρον Ἀλίφα ἢ τοῦ Ἀλίφα πού ὑπῆρξε ἕνας πιστὸς συνεργάτης τοῦ Ροβέρτου Γυοκάρδου· ὅταν αὐτὸς πέθανε στὶς 17.VII.1085, δὲ θέλησε νὰ ὑπηρετήσῃ τὸ γιό του Βοημούνδο καὶ προσῆλθε στὸν Ἀλέξιο (α') Κ. 15. Ἡ Ἄννα Κομνηνὴ, τ. III, σ. 101, ἐκδ. Β. Leib, μᾶς λέει πὼς ἦταν «ἕνας ἀνθρώπος περιφημὸς γιὰ τὴ στρατιωτικὴ του δόξα καὶ πὼς πάντα στάθηκε ἀπόλυτα πιστὸς στὸν αὐτοκράτορα». Μαζὶ μὲ τὸ στρατηγὸ Τατίκιο ἀντιπροσώπευσε τὸν Ἀλέξιο (α') κοντὰ στοὺς Σταυροφόρους τῆς Πρώτης Σταυροφορίας, βλ. Ἄνναν Κομνηνὴν, τ. I, σ. 161· τ. II, σ. 22 καὶ 32· τ. III, σ. 27, 28 ὑ., 101, 138, 256 ὑ.· Histoire Anonyme de la première croisade, σ. 61· Olderic Vital, τ. III, σ. 515. Ὁ Πέτρος Ἀλίφας θὰ ἦταν ἕνας γιὸς ἢ ἀδελφὸς τοῦ Robert, seigneur de Caiazzo et d'Alifa, βλ. Marquis de la Force, Les conseillers Latins du basileus Alexis Comnène, B11 (1936), σ. 159-60. Γιὸ τοῦ Πέτρου Ἀλίφα πού παντρεύτηκε μὲ κάποια βυζαντινὴ ἀριστοκράτισσα, φαίνεται πὼς ἦσαν οἱ τέσσερις ἀδελφοὶ Πετραλίφαι πού τὸ 1149 διακρίθηκαν κατὰ τὴν πολιορκία τῆς Κέρκυρας, πού ἔκανε ὁ Μανουὴλ (α') Κ. 81, καὶ βρῆκαν ἐκεῖ ἕνα ἠρωϊκὸ θάνατο, βλ. Χωνιάτης, σ. 110-13. Γιὸ αὐτῶν τῶν τεσσάρων Πετραλιφῶν θὰ ἦσαν ὁ Νικηφόρος Πετραλίφας πού τὸ 1166 εἰσέβαλε στὴν Οὐγγαρία μὲ ἕνα βυζαντινὸ στρατό, κάτω ἀπ' τὴς διαταγὲς τοῦ Ἰωάννη Δούκα, βλ. Κίνναμος, σ. 260, πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 487, καὶ ὁ σεβαστὸς Ἀλέξιος Πετραλίφας, πού πήρε μέρος στὴ σύνοδο τῆς 2ας τοῦ Μάρτη τοῦ 1166, βλ. Χωνιάτης, PG 140, στ. 236, καὶ πού τὸ 1175 ὀδήγησε 6.000 ἄντρες πού ὁ Μανουὴλ (α') ἔστειλε νὰ καταλάβουν κάποιες πόλεις τοῦ σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου Kılıdj Arslan II, βλ. Κίνναμος, σ. 292. Ὁ σύζυγος τῆς Ἄννας Κ. 126 σε β α σ τ ὸ ς Ἀλέξιος Πετραλίφας ποῖός ἦταν. Ἦταν ὁ ἴδιος μὲ τὸν πῖὸ πάνω σε β α σ τ ὸ ν Ἀλέξιον Πετραλ. τῆς συνόδου τοῦ 1166; Δὲν ἦταν ὁ ἴδιος, γιατί ὁ Ἀλέξιος Πετραλ. τῆς συνόδου τοῦ 1166 δὲν ἀναφέρεται ὡς γαμβρὸς τοῦ αὐτοκράτορα καὶ παίρνει θέση μετὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς γαμβροὺς Ἰωάννην Καντακουζηνόν, σὺζ. τῆς Μαρίας Κ. 129, καὶ Κωνσταντῖνον (Μακρο-) Δούκαν, σὺζ. τῆς Ἄννας Κ. 140, ὡς καὶ μετὰ τὸν Γουδέλην Τζυκανδῆλην, σὺζ. τῆς Εὐδοκίας Κ. 94 πρωτεξαδέλφης τοῦ αὐτοκράτορα, τὸν Γεώργιον Παλαιολόγον (Δούκαν Κομνηνόν) 191 καὶ τὸν Ἰωάννην Δούκαν, βλ. Χωνιάτης, PG 140, στ. 236. Ὁ σε β α σ τ ὸ ς Ἀλέξιος Πετραλ. ὁ σύζυγος τῆς Ἄννας Κ. 126 καὶ πατέρας τοῦ Νικηφόρου Κομν. Πετραλ. 210, θὰ ἦταν κι αὐτὸς γιὸς ἐνός ἀπ' τοὺς τέσσερις Πετραλίφας πού ἔπεσαν στὴν Κέρκυρα:

5. Βλ. τὴ σφραγίδα τῆς, ἀνωτέρω, ὑ. 2. Σ' αὐτὴ βλέπομε νὰ παραλείπεται γιὰ τὴν καισαρίσισα τὸ ἐπίθετο πορφυρογέννητη. Ἡ παράλειψη χωρὶς ἀμφιβολία

Ἡ Ἄννα Κ. 126 ἀπ' τὸν ἀντρα τῆς Ἀλέξιον Πετραλίφην ἀπόχτησε ἓνα ἀριθμὸ παιδιῶν⁶, ποῦ ἀπ' αὐτὰ μᾶς εἶναι γνωστὸς ὁ Νικηφόρος Κομνηνὸς Πετραλίφης 210· αὐτὸς ὁ τελευταῖος τὸ πῶς ἐνωρίς πρέπει νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1160, καθὼς τὸν βλέπομε νὰ βρίσκεται σὲ δραστηριότητα στὰ πρῶτα μετὰ τὸ 1200 χρόνια⁷.

Τόσο ἡ Μαρία Κ. 75 ἢ μᾶμμη ὅσο καὶ ἡ Ἄννα Κ. 126 ἢ μητέρα καὶ ὁ Νικηφόρος Κομν. Πετραλ. 210 ὁ ἐγγονός, εἶχαν πνευματικὸ δεσμὸ μὲ τὴ μονὴ Ξηροποτάμου τοῦ Ἄθω ποῦ τότε τιμῶνταν στὸ ὄνομα τοῦ ἀγίου μεγαλομάρτυρα Νικηφόρου⁸.

Ἡ χρονολογία θανάτου τῆς Ἄννας Κ. 126 καὶ τοῦ ἀντρός της, ὅπως καὶ κάθε ἄλλη δραστηριότητά τους, μᾶς εἶναι ἀγνωστὴ.

127. Θεοδώρα Κομνηνὴ (γένν. περὶ τὸ 1136 – † ;)

Ἡ Θεοδώρα¹ Κ. ὑστερότοκη κόρη τοῦ Ἰωάννη Ρογήρου Δαλασσηνοῦ καὶ τῆς Μαρίας Κ. 75² γεννήθηκε περὶ τὸ 1136³.

Ἡ Θεοδώρα Κ. 127 περὶ τὸ 1152 παντρεύτηκε μὲ κάποιον, τοῦ ὁποῖοι τὸ

ὀφείλεται στὸ ποῦ τὰ πρόσωπα ἦσαν πασίγνωστα στοὺς συγχρόνους τους καὶ προπάντων στὴ μοναδικότητα τοῦ ζεύγους ὡς *καίσαρων, κ'* ἔτσι ἦταν περιττὴ κάθε ἄλλη διευκρίνηση. Ἐξάλλου ἡ συντομία τοῦ κειμένου γιὰ τὴν *καίσαρισα* καὶ ἡ μακρὰ ἀναφορὰ γιὰ τὸν *καίσαρα δεσπότης καὶ εὐτυχεστάτος*, ἐπιτρέπουν νὰ δεχτοῦμε πὼς κατὰ τὴ στιγμή τῆς ἐκτύπωσης τῆς σφραγίδας δὲ ζοῦσε πιά ἡ μητέρα τῆς Ἄννας Κ. 126, βλ. L. Stiernon, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 191. Κατὰ τὸ 1144/45, ποῦ πέθανε ἡ Μαρία Κ. 75, ἡ κόρη τῆς Ἄννα Κ. ἦταν 12-13 χρονῶ κορίτσι, καὶ ἀπ' αὐτὴ τὴν πλευρὰ ἡ σφραγίδα δείχνει πὼς ἦταν μεταγενέστερη τοῦ θανάτου τῆς Μαρίας Κ. 75.

6. Βλ. ἄνωτέρω, ὑ. 3.

7. Βλ. ἄνωτέρω, ὑ. 4. Πρβλ. D. Polemis, *The Doukai*, σ. 165, ὑ. 5: In c. 1200 we meet the *sebastocrator Nikephoros Komnenos Petraliphas*.

8. Σιγίλλιον Νικηφόρου Κομν. Πετραλ. 210, ἐκδ. F. Dölger, *Heiligen berges*, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 4), ἀριθ. 33, σ. 91: πρὸς τὴν σεβασμίαν μονὴν τοῦ Ξηροποτάμου τὴν ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἀγίου μεγαλομάρτυρος Νικηφόρου τιμωμένην...

127.1. Φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ μητρός θείας τῆς Θεοδώρας Κ. 79.

2. Ἀνώνυμος, ἐκδ. E. Miller, *RHC Hist. Grecs*, τ. II, σ. 765-66, καὶ Σ. Παπαδημητρίου, Ὁ Πρόδρομος τοῦ μαρκιανῶ κώδικος XI22, VV10 (1903), σ. 106, ἀριθ. XXXI: Ἐπάσματα εἰς τὴν κυρὰν Θεοδώραν τὴν θυγατέρα τοῦ Καίσαρος καὶ τῆς πορφυρογεννήτου κυρᾶς Μαρίας τῆς πρώτης θυγατρὸς τοῦ αἰδίου αυτοκράτορος Ρωμαίων κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ.

3. H S. De Jongh, σ. 50, θέτει τὴ γέννησή της περὶ τὸ 1130/35, ἀλλὰ δὲν ἔχει ὑπόψη τῆς τῆς Ἄννα Κ. 126. Ὑπολόγισα ὡς ἔτος γέννησης τὸ 1136, ἀν καὶ δέχτηκα ὡς ἔτος γέννησης τῆς Ἄννας Κ. 126 τὸ 1132, γιὰτὶ πιθανόν ἀνάμεσα στὴν Ἄννα καὶ τὴ Θεοδώρα νὰ μεσολάβησε μιὰ κόρη ποῦ θὰ ἔφερε τὸ ὄνομα Εὐδοκία, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 356-57, ὑ. 43.

ὄνομα καὶ ἡ γενιὰ παραμένουν ἄγνωστα⁴.

Στὴ γαμήλια τελετὴ καὶ στὸ ὀλονύκτιο γλέντι ποὺ ἐπακολούθησε, πρωτόστατήσε «ὁ χρυσαυγῆς φωστήρας, ὁ θεῖος τῆς νύφης αὐτοκράτορας Μανουῆλ (α΄) Κ. 81, καθὼς φαίδρυνε τὴ λαμπρὴ τοῦ καίσαρα Ἰωάννη Ρογήρου Δαλασσηνοῦ θυγατέρα, αὐτὴ τὴ νεόνυμφη ποὺ ἀπὸ γενιὰ καίσαρων καταγόταν, ἀπὸ ρίζα Κομνηνῶν, ἀπ' τὴ μεγάλη αὐτῆ βασιλικὴ γενιὰ, τὴν κόρη τῆς πρωτογέννητης αἰοιδίμης δέσποινας Μαρίας Κ.» 75⁵.

Ποιά ὑπῆρξε ἡ μετὰ τὸ γάμο ζωὴ τῆς Θεοδώρας Κ. 127, καθὼς καὶ ἀν ἀπόχτησε ἀπ' τὸ γάμο τῆς ἀπογόνους, μᾶς εἶναι ἄγνωστα.

Καθόλου δὲν πρέπει νὰ τὴ συγχέωμε πρὸς τὴ Θεοδώρα Κ. 150, τὴν ἄλλη ἐκείνη ἀνεψιὰ ἀλλὰ καὶ ἐρωμένη τοῦ Μανουῆλ (α΄) Κ. 81⁶.

128. Ἰωάννης Κομνηνός (γένν. 1126 – † 17.IX.1176)

Ὁ Ἰωάννης¹ Κ. πρωτότοκος γιὸς τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 76 καὶ τῆς Εἰρήνης²

4. Ἄνωμος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ.2). Γιὰ τὴ σύγχυση ποὺ ἐπικράτησε ἀνάμεσα στοὺς νεώτερους ἐρευνητὲς γιὰ τὸ πρόσωπο τοῦ συζύγου τῆς Θεοδώρας Κ. 127, βλ. προσωπογρ. Ἰωάννη Κ.Κ. 104, ὕ. 7.
 5. Ἄνωμος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 2), RHC Hist. Grecs, τ. II, σ. 765-66:
 Αὐτὸς ἐστὶν ὁ Κομνηνός ὁ χρυσαυγῆς φωτάρης,
 Καὶ πάλιν ἀκτινοβολεῖ καὶ πάλιν καταυγάζει,
 Καὶ τὴν λαμπρὰν τοῦ Καίσαρος φαίδρυνει θυγατέρα:

 Καὶ ταῖς ἀκτίσι ταῖς χρυσαῖς καὶ ταῖς αὐγαῖς φαίδρυνεις,
 Καὶ ταύτην τὴν νεόνυμφον τὴν ἐκ Καيسάρων γένους,
 Τὴν ἀπὸ ρίζης Κομνηνῶν καὶ γένους βασιλείου,
 Τὴν ἀπὸ πρωτοκύμονος δεσποίνης αἰοιδίμου.
 6. Γιὰ τὸ πὼς ἀποκλείεται ἡ Θεοδώρα Κ. 127 νὰ ἦταν «ἡ ἀνεψιὰ καὶ ἐρωμένη τοῦ Μανουῆλ (α΄) Θεοδώρα Κ.» καὶ γιὰ τὸ πὼς αὐτὴ ἦταν ἡ Θεοδώρα Κ. 150, βλ. Κ. Βαρζοῦ, Ἰωάννης Κομνηνός-Εἰρήνη ἡ Ρωσικὴ, Βυζαντινὰ. τ. 7 (1975), σ. 149, ὕ. 121, καὶ προσωπογρ. Θεοδώρας Κ. 150, ὕ. 3, καθὼς καὶ Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 419-20, ὕ. 21.
- 128.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς πάππου του Ἰωάννη (β΄) Κ. 34. Ἄνωμος, ἐκδ. E. Miller, RHC Hist Grecs, τ. II, σ. 290:
 Ἐπωνυμοπαπῶνυμε βλαστὲ βλαστοῦ πορχύρας, καὶ αὐτόθι, σ. 583:
 Βασιλικὴν δὲ ἔχω παππωνυμίαν,
 Κληῖον γὰρ αὐτῷ χαριτωνόμου κράτους.
2. Κίναμος, σ. 51, 126, 128, 129, 178· Χωνιάτης, σ. 136· Guillaume de Tyr, λατ. κειμ. RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 861, 942-43, 987, 1024· ἀρχαιογαλλ. κειμ. τ. II, σ. 233, 311, 349, 379· Χωνιάτης, Θησ. Ὀρθοδοξίας, PG 140, στ. 177, 236, 252· L. Petit, Documents inédits, VV11 (1904), σ. 479, 490· Θεόδωρος Πρόδρομος, ἐκδ. W. Hörandner, ἀριθ. XLV (45), σ. 418· Ἄνωνοι στιχομυθιοὶ, ἐκδ. E. Miller, RHC Hist. Grecs, τ. II, σ. 288-93, 583, 769, καὶ ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ8 (1911), ἀριθ. 72, σ. 37-8.

γεννήθηκε τὸ 1126³.

Ὁ Θεόδωρος Πρόδρομος μᾶς τὸν παρουσιάζει τὸ καλοκαίρι τοῦ 1142, κατὰ τὸ θάνατο τοῦ πατέρα του, «νά ζητῆ τὸ προσλάλημα καὶ πρόσπτυγμα τοῦ νεκροῦ καὶ τίς πατρικὲς προσπλοκὲς καὶ προσφύσεις»⁴.

Ὁ Ἰωάννης Κ. 128 παντρεύτηκε περὶ τὸ 1146⁵, ἐνῶ ζοῦσε ἀκόμη ἡ μητέρα του Εἰρήνη, πού καθὼς φαίνεται ὄνειρευόταν νά τὸν δῆ πάνω στὸν αὐτοκρατορικό θρόνο⁶, καὶ ἔτυχε τῆς πατρικῆς συμπάραστασης τοῦ θεοῦ του Μαουήλ (α΄) Κ. 81⁷.

Πῆρε ὡς γυναίκα του τὴν τριτοεξαδέλφη του Κομνηνὴν - Ταρωνίτισσαν⁸ –τὸ βαπτιστικό της ὄνομα μᾶς εἶναι ἀγνωστο– μιὰ δισεγγόνη τῆς Μαρίας Κ. 11 καὶ τοῦ Μιχαὴλ Ταρωνίτη⁹.

Στὸ γάμο αὐτὸν πού «ὑμνησε, χειροκρότησε, δόξασε καὶ μεγάλυνε καὶ ἡ σύνοδος καὶ ἡ σύγκλητος, ὅλος ὁ λαὸς καὶ ἡ πόλις»¹⁰, δὲν ὑπῆρξε ὄργανο τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πού νά μὴν παίχτηκε, «τύμπανα, κύμβαλα, λύρα, κινύρα, ναῦλα, κιθάρα», τραγοῦδι πού δὲν εἰπώθηκε, ποίημα ἢ ἄλλο εἶδος τοῦ λόγου πού δὲν ἀπαγγέλθηκε¹¹.

Ὁ Ἰωάννης Κ. 128 ἦταν ἓνας πολὺ ὠραῖος σάν ἀγαλμα νέος¹². Τὰ μαλλιά του ἦταν ξανθὰ σάν τὸ χρυσάφι, οἱ παρειές του σάν τριαντάφυλλα, τὸ δέρμα του ἄσπρο σάν τὸ κρίνο καὶ τὸ ὅλο σῶμα του κανονικό, εὐθαλές· τὸ σύνολο

3. Οἱ γονεῖς του παντρεύτηκαν τὸ 1124/5, καὶ ὁ Ἰωάννης Κ. 128 ἦταν «ὁ πρωτογεννῆς ὁ γλυκυτάτος κλάδος», ὅπως μᾶς λέει ὁ Θεόδ. Πρόδρομος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 418, στίχ. 112.

4. Θεόδωρος Πρόδρομος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 418, στίχ. 114-15.

5. Ὁ Ἀνόνημος, RHC Hist. Grecs, τ. II, σ. 288-93, πού σύνθεσε τὸν ἐπιθάμιο δὲν τὸν ὀνομάζει ἀκόμη π ρ ω τ ο σ ε β α σ τ ο ν, ἀρα ὁ γάμος ἐγινε πρὶν ἀπ' τὸ 1148.

6. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 366-67, ὑ. 48-51.

7. Ἀνόνημος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 5), σ. 290:

Ὅτι καὶ μετὰ θάνατον τοῦ πορφυροβλαστήτου

Πατὴρ ἐγένου δεύτερος, φιλάδελφος ἐφάνης.

Καὶ αὐτόθι, σ. 583: Μετὰ Θεὸν γὰρ σὺ τὰ πάντα μοι γίνη,

Θεὸς βασιλεὺς καὶ πατὴρ καὶ προστάτης,

8. Ἀνόνημος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 5), σ. 292-93:

Ἐχεις τὴν κρείττονα πασῶν τῶν εὐειδῶν ὁ κρείπτων,

Τῶν Κομνηνῶν ὁ κάλλιστος Ταρωνιτῶν τὴν δόξαν,

Ὁ παμπρεπῆς τὴν παμπρεπῆ τὴν κόρην ὁ νυμφίος,

Τὴν ἀπὸ γένους εὐγενοῦς ὁ κλῶν τὴν εὐγενείας,

.....
Οὐκ ἐκ φυλῆς ἀλλοδαπῆς τὴν κόρην συναρμόσω,

Ἄλλ' ἀπὸ γένους πατρικοῦ καὶ φατριῆς οἰκείας,

.....
Καὶ γὰρ ἐκ γένους Κομνηνῶν, ἀλλὰ πόσου μακρόθεν!

Καὶ αὐτόθι, σ. 769:

Οἷς συνεδέθης πρότερον μετὰ τῆς σῆς συζύγου

Τῆς Κομνηνῆς τῆς ἐκλεκτῆς τῆς μεμαρτυρημένης

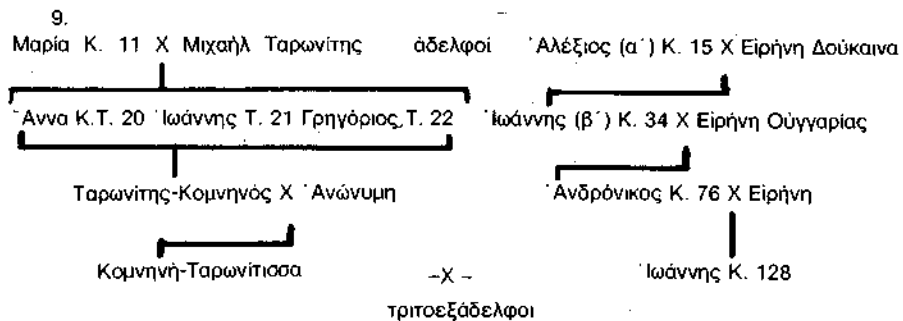
Ἐπὶ συνέσει καὶ φρενὶ καὶ σωφροσύνης ἄγκω,

του ήταν μία ἐξαιρετή ὁμορφιά¹³.

Ἡ γυναίκα του Κομνηνή-Ταρωνίτισσα ήταν ἐπίσης μία ὡραία κοπέλα, «τερπνὸ κυπαρίσσι»· «ἡ ὁμορφιά της, λένε οἱ ποιητές, ἦταν ἀμήχανη καὶ δὲν εἶχε σύγκριση»¹⁴, καὶ ἀκόμη διακρινόταν «γιὰ τὴ σύνεσή της, γιὰ τὸ γερό μυαλό της καὶ γιὰ τὴ σφραροσύνη της»¹⁵.

Καὶ ὁ Ἰωάννης 128 ἦταν μιά εὐγενική μορφή καὶ ἕνας ὡραῖος χαρακτήρας τῆς γενιᾶς τῶν Κομνηνῶν, γνήσιο ἐγκατάλειμμα τῶν αὐτοκρατόρων Ἀλεξίου (α΄) 15 καὶ Ἰωάννη (β΄) 34 καὶ πιστὴ εἰκόνα τοῦ πατέρα του Ἀνδρόνικου Κ. 76¹⁶. «Σκύμνος αὐτοῦ ἐδῶ τοῦ λεονταρίου»¹⁷, «ἔφερνε σὰν στολίδι τίς ἀρετές του»¹⁸.

Ὁ Ἰωάννης Κ. 128 ἀπόκτησε ἀπ' τὴν Κομνηνή-Ταρωνίτισσα ἕνα ἀριθμὸ

Ὁ πατέρας τῆς Κομνηνῆς - Ταρωνίτισσας εἶχε τὸν τίτλο τοῦ πανσεβαστοῦ σεβαστοῦ, βλ. Ἄνωνυμος, ἐνθ' ἄνωτ., (ύ. 5), σ. 289· Καὶ τὴν ἐκ γενέους ὑψηλοῦ καὶ πανσεβαστοῦ ρίζης.

10. Ἄνωνυμος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 290, στίχ. 78-9.

11. Ἄνωνυμος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 288, στίχ. 1-7.

12. Κίνναμος, σ. 126· περικαλλὴ τινα νεανίαν καὶ ἀγαματιάν,

13. Ἄνωνυμος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 289, στίχ. 37-9· σ. 290, στίχ. 66-8, καὶ στίχ. 74.

14. Ἄνωνυμος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 289, στίχ. 45-6· σ. 292, στίχ. 151-52 καὶ 170-72:

Καλὴ καὶ σὺ καὶ παμπρεπὴς καὶ πλήρης εὐγενείας,

Ἀμήχανον τὸ κάλλος σου καὶ σύγκρισιν οὐκ ἔχον,

Πηγὴ καὶ σὺ τοῦ μέλιτος καὶ βρύαις τῶν χαριῶν.

15. Ἄνωνυμος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 769, στίχ. 233-34. Βλ. τὸ κείμενο ἀνωτέρω, ύ. 8.

16. Ἄνωνυμος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 291, στίχ. 146-50.

17. Ἄνωνυμος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 290, στίχ. 72.

18. Ἄνωνυμος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 290, στίχ. 69.

19. Κίνναμος, σ. 238: μίαν τοῖνον τῶν τοῦ πρωτοσεβαστοῦ (Ἰωάννη 128) ἀρμοσάμενος θυγατέρων (ὁ Amaury τῆς Ἱερουσαλήμ). Ἴσως οἱ θυγατέρες ἦσαν πολλές ἢ περισσότερες ἀπὸ μιά ἢ δύο· ἀλλὰ καὶ τὰ ὀνόματα τῶν γνωστῶν μας θυγατέρων του (Μαρία καὶ Θεοδώρα) μᾶς δείχνουν πὺς ἀνάμεσα στὴν πρώτη καὶ τὴν δευτέρα, θὰ ὑπῆρχαν κάποια Ἄννα καὶ κάποια Εὐδοκία, γιὰ τὸ ὄνομα Θεοδώρα δίδονταν κατὰ συνήθειαν στὴν τέταρτη κόρη. Καὶ πάνω σ' αὐτὸ ἔχομε μιά ἐνδειξη: ἀν ἡ Εὐδοκία Κ. 143 δὲν ἦταν μιά κόρη τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78, ἀσφαλῶς θὰ ἦταν μιά κόρη τοῦ Ἰωάννη Κ. 128.

θυγατέρων¹⁹, και απ' αυτές μάς είναι γνωστές, ή Μαρία Κ. 211²⁰ και ή Θεοδώρα Κ. 212²¹. Επίσης απόκτησε τό πιό λίγο ένα γιό, τό Μανουήλ Κ. 213²².

Η οικόγένεια ζούσε στην ΚΠολη μέσα σ' ένα περίφημο παλάτι πού γυάλιζε απ' τό χρυσάφι και απ' τούς πολύτιμους λίθους.

Αργότερα, πού ό Ίωάννης Κ. 128 ανέβηκε στά πιό ύψηλά αξιώματα τής Αυτόκρατορίας, στόλισε τήν είσοδο αύτοϋ του παλατιού μέ έξαισία ψηφιδωτά, πού σ' αυτά απεικόνισε τή δόξα τής Κομνηνικής δυναστείας.

Παριστάνονταν σ' αυτά ό Άλέξιος (α΄) Κ. 15, «πού μέ τίς νίκες του στόλισε τό στέμμα του, έπειτα ό ένδοξος βλαστός του, ό Ίωάννης (β΄) Κ. 34, πού αύξησε τήν πατρική εύκλεια απ' τήν Άνατολή μέχρι τή Δύση, και τέλος ό τρίτος μεγάλος Κομνηνός μονάρχης, ό Μανουήλ (α΄) Κ. 81, πού μπροστά του έφριξαν όλες οι βαρβαρικές φυλές και προσκύνησαν οι Δαλμάτες, οι σουλτάνοι του Ίκονίου, οι πρίγκιπες τής Άντιόχειας, οι ήγεμόνες τής Άρμενικής Κιλικίας και οι έμίρηδες του Χαλεπίου».

Μιά μακροσκελής έπιγραφή ήταν χαραγμένη στο περίφημο ψηφιδωτό πού έξέφραζε όλη τήν εύγνωμοσύνη του Ίωάννη 128 πρós τόν «ψυχοπατέρα» του και θείο του Μανουήλ (α΄) Κ. 81: «Ο πατέρας μου μόνο μέ γέννησε, κράτιστε βασιλέα και δόξα του στέμματος, έσύ δε ως ψυχοπατέρας μέ ανάθρεψες και με διδάξες πώς να πολεμώ και με γέμισες με δωρεές μέχρι κόρο και με τίμησες με τά πρώτα αξιώματα· είσαι ό δεύτερος θεός μου. Είθε πάντα να βασιλεύς και ή μοναρχία σου να περιλάβη τόν κύκλο τής γής και τών θαλασσών, στο γιό σου να αφήσης τό στέμμα και τό κράτος, για να συνεχίζεται ή βασιλική σειρά τών Κομνηνών, και τέλος τή βασιλεία τήν άτέλειωτη να κερδίσης κοντά στον παμβασιλέα Θεό»²³.

20. Κίνναμος, σ. 238· Guillaume de Tyr, λατ. κείμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 942 και 1035· άρχαιογαλλ. κείμ., τ. II, σ. 311 και 388. Γββλ. F. Dölger, Regesten, τ. II, σ. 81, άριθ. 1477.

21. Guillaume de Tyr, λατ. κείμ., σ. 1069-1071· άρχαιογαλλ. κείμ., σ. 415-16. Le Livre des Lignages d'Outremer, σ. 447, πββλ. Ch. Du Cange, Fam. aug. byz., σ. 185, τήν όνομάζει Ειρήνη· καθώς φαίνεται, στην Άντιόχεια, όπου παντρεύτηκε τόν πρίγκιπα τής Άντιόχειας Βοημούνδο III, από Θεοδώρα μετονομάστηκε Ειρήνη.

22. Ο διακεκριμένος σφραγιδολόγος κ. Γεώργιος Ζάκος τήν 18.IV.74 εϋδόκησε να μου άνακοίνωση τήν εξής σφραγιδα απ' τήν πλούσια συλλογή του:

Σφραγίς Κομνηνού Μανουήλ ός εξέφω

πορφυροβλαστόπαιδος εξ Ίωάννου.

Χωρίς άμφιβολία ή σφραγιδα άνήκει σε γιό του Ίωάννη Κ. 128, γιού ενός πορφυροβλάστου (του Άνδρόνικου Κ. 76), και πού πήρε τό όνομα του προστάτη αυτοκράτορα, αυτό του Μανουήλ.

23. Άνώνυμος, έκδ. Σπ. Λάμπρου, NE8 (1911), άριθ. 72, σ. 37-8. Είναι χαρακτηριστική ή διακόσμηση του παλατιού του Ίωάννη Κ. 128, σε αντίθεση από κείνη πού έκανε στην έπαυλή του ό Άλέξιος· Αξούχος, ό συζ. τής Μαρίας Κ. 123, βλ. προσωπογραφία Μαρίας Κ. 123, ύ. 69. Παράλληλα διαπιστώνει κανείς τόν πλούτο πού διέθεταν οι αυτοκρατορικοί πρίγκιπες.

Ο Ιωάννης Κ. 128 για πρώτη φορά από όσα ξέρομε, πήρε μέρος στον πόλεμο τον ίδιο αυτό χρόνο του γάμου του, το 1146, σε μία έκστρατεία εναντίον του σουλτάνου του Ίκονίου Μαρουδ Ι (1116 - 1156).

Σε μία δύσκολη καμπή κάποιας σύγκρουσης, που σ' αυτή ο αυτοκράτορας είχε κυκλωθεί από Τούρκους και κινδύνευε, ένας γενναίος αξιωματικός, ο Τούρκος έξωμότης Πουπάκης, τον συμβούλευσε να εγκαταλείψη το πεδίο της μάχης για να σωθεί. Ο Μανουήλ (α') Κ. 81 όμως έφιππος όρμησε κατά των Τούρκων που τον είχαν κυκλώσει, σκότωσε τον ένα, συντάραξε τους άλλους, κ' έτσι βρήκε την ευκαιρία ν' ανέβη σ' ένα λοφίσκο. Από τους πρώτους που έτρεξαν κοντά του εκεί, ήταν ο άνεψιός του Ιωάννης Κ. 128²⁴.

Το 1148 ο Ιωάννης έπαθε ένα σοβαρό ατύχημα. Ο αυτοκράτορας με την αὐλή βρίσκονταν στην Ήράκλεια της Μυσίας. Εκεί, καθώς φαίνεται, έγιναν γυμνάσια και αγώνες *το ρνε μέ* (tournoi) ή *κονταροχτυπήματος*. Πάνω σ' αυτούς τους αγώνες ο Ιωάννης 128 έχασε το ένα του μάτι, καθώς με το δόρυ του τον χτύπησε κάποιος Ιταλός. Ο αυτοκράτορας, θέλοντας να γλυκάνη τον πόνο του θύματος, που του ήταν τόσο συμπαθές, τον γέμισε από τιμές, τον όνόμασε *πρωτοσέβαστον* και *πρωτοβεστιάριον*. Αὐτές οι τιμές που άπονεμήθηκαν στον Ιωάννη Κ. 128, προκάλεσαν τη βαθιά ζηλοτυπία ενός άλλου αυτοκρατορικού πρίγκιπα, του Ανδρόνικου Κ. 87²⁵.

24. Κίνναμος, σ. 51. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 255.

25. Κίνναμος, σ. 126. Ο F. Chalandon, τ. II, σ. 217 και 409, όπως παρατήρησε ή S. De Jongh, σ. 53, ύ. 9, έπείσε στα έξής λάθη. Γράφει πώς το ατύχημα έγινε στην Πελαγονία, ενώ έγινε στην Ήράκλεια της Μυσίας· χρονολογεί το γεγονός κατά το 1153-54, ενώ πρέπει να δεχτούμε τη χρονολογία του 1148, γιατί το 1146 ο Ιωάννης Κ. 128 δέν ήταν ακόμη *πρωτοσέβαστος*, βλ. Κίνναμος, σ. 51· ως τέτοιος αναφέρεται το 1150, βλ. Κίνναμος, σ. 105. Άρα το ατύχημα και ή πληροφορία έγιναν ανάμεσα στις δυό αυτές χρονολογίες 1146 και 1150, δηλ. περί το 1148. Το πιο σπουδαίο λάθος του Chalandon είναι πού γράφει πώς ανάμεσα στο 1170 και 1176 ο Ιωάννης 128 όνομάστηκε *σεβαστοκράτωρ*· τέτοιος ο Ιωάννης δέν έγινε ποτέ. Ο Chalandon, τ. II, σ. 217, ύ. 4, έπικαλείται τη μαρτυρία του Κίνναμου, σ. 51, ό όποιος στο έλληνικό κείμενό του γράφει: Ιωάννης, όν άτε άδελφιδούν αύτώ (τώ Μανουήλ α') όντα ές τό των πρωτοσεβάστων χρόνοις ύπερον άνεγράψατο άξιωμα. Στη λατινική μετάφραση του Κίνναμου, σ. 51, γράφεται κατά λάθος: *Ioannes fratris filius, quem postea sebastocratoris dignitate donavit*, και αυτό είναι πού παράσυρε τον Chalandon, καθώς δέν ήξερε έλληνικά και έργαζόταν με βάση τις λατινικές μεταφράσεις. Αυτό το λάθος πέρασε και στον Index Historicus του Κίνναμου, σ. 404: *Ioannes sebastocrator*. Και άλλοι επανάλαβαν το λάθος. Ο L. Bréhier, *les Institutions de l'Empire byzantin*, Paris 1970, σ. 39, γράφει: *Jean, fils du sebastocrator Andronic, frère de Manuel, reçut lui-même le titre paternel vers 1170*. Ο Ιωάννης Κ. 128 αναφέρεται ως *πρωτοσέβαστος* στις έξής πηγές: Κίνναμος, σ. 126, 51, 105, 287· Χωνιάτης, σ. 136· Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., RHC Hist. Occid. τ. I, σ. 861, 942-43, 982, 987, 1024, 1035· αρχαιογλλ. κειμ., τ. II, σ. 233, 311, 345, 349, 379, 388· Άνώνυμοι στιχουργοί, έκδ. E. Miller, RHC Hist. Grecs, τ. II, σ. 583 και 769, και έκδ. Σπ. Λάμπρου, NE8 (1911), σ. 37-8, άριθ. 72· Χωνιάτης, Έθνο. Ορθοδοξίας, PG140, στ. 177, 236, 252· L. Petit, *Documents inédits*, VV11 (1904), σ. 479 και 490. Για τον *το ρνε μέ ή κονταροχτυπήμα*, βλ. Φ. Κουκουλέ, *Βυζαντινών βίος και πολιτισμός*, τ. Γ' (1949), σ. 144-46.

Το 1150 ο Ἰωάννης Κ. 128 πήρε μέρος στην ἐκστρατεία τῆς Οὐγγαρίας. Καθὼς ὁ βυζαντινὸς στρατὸς προχωροῦσε πρὸς τὰ ἔμπροσ, ἓνα μέρος τῶν χορτοκόπων ἤλθε σὲ σύγκρουση μὲ τμημα τοῦ οὐγγρικοῦ στρατοῦ· ὁ βασιλεὺς ἀμέσως ἔστειλε ἓνα στρατὸ μὲ τὸν Ἰωάννη 128 ἐπικεφαλῆς γιὰ νὰ τοὺς βοηθήσῃ. Στὴ μάχη ποὺ δόθηκε ὁ Ἰωάννης ἔτρεψε τοὺς Οὐγγρους σὲ φυγὴ φεύγοντας αὐτοὶ οἱ τελευταῖοι, ρίχτηκαν σ' ἓνα παραποτάμι τοῦ Στρυμόνα, ὅπου ἔχασαν μερικοὺς. Ὁ Ἰωάννης ἐξακολούθησε τὸ κυνηγητὸ μέχρι ποὺ αὐτοὶ πέρασαν τὸν Τάρα ποταμὸ²⁶.

Δὲν μπορεῖ νὰ διασαφηνιστῇ ἀπὸ ποιά ἐκστρατεία στάλθηκε ὁ Ἰωάννης 128 ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα πίσω στὴν ΚΠολη²⁷, λόγω ἑνὸς τραύματος ποὺ δέχτηκε στὸ χέρι, ποὺ ἀπ' αὐτὸ κόπηκε τὸ μικρὸ του δάχτυλο.

«Δεῖξε τίς πληγές σου, τὰ τραύματα μὴ κρύβης, τοῦ λέει ὁ στιχοπλόκος - ὕμνητῆς του, αὐτὰ εἶναι πιὸ σπουδαῖα καὶ ἀπ' τίς πολυτίμες πέτρες καὶ ἀπ' τὰ μαργαριτάρια».

«Αὐτὰ πολλοὶ θὰ τὰ ζηλέψουν, χωρὶς νὰ σέ μιμηθοῦν, γιὰτὶ εἶναι ἀπαράμιλλη τῆς ἀντρειάς σου ἡ πράξη».

«Ἐκτεινε τ' ἀριστερὸ σου χέρι, δεῖξε τὴ σπαθιά ποὺ ἔλαβες· φιλῶ τὸ χέρι σου αὐτὸ τὸ χτυπημένο, σέβομαι τὸ δάχτυλό σου τὸ κομμένο, ποὺ πολλὰ δάχτυλα ρητόρων ἔκανε νὰ καμφοῦν γιὰ νὰ γράψουν τὰ ἡρωικά σου ἔργα».

«Αὐτὸ τὸ δάχτυλό σου τὸ κομμένο πολλοὺς ἔκανε δαιδάλους, ποὺ σοὺ ὕψωσαν ἓνα ἄγαλμα ἀντρειοσύνης»²⁸.

Καὶ στὸ μῆρὸ, φαίνεται, πὼς δέχτηκε ἄλλο χτύπημα ἀπ' τὸν ἐχτρὸ²⁹.

Πιθανόν τὰ τραύματα αὐτὰ νὰ δέχτηκε κατὰ τὸν οὐγγρικὸ πόλεμο ποὺ πιὸ πάνω ἀνάφερα³⁰.

Τὸ 1151 μοιάζει πὼς ὁ Ἰωάννης Κ. 128 κατεῖχε τὸ ἀξίωμα τοῦ *δοκιμὸς* τῆς Σαρδικῆς (σημ. Σόφιας τῆς Βουλγαρίας)³¹.

Ὁ Ἰωάννης Κ. ὑπῆρξε ἓνας θανάσιμος ἐχτρὸς τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87, πρώτου ξαδελφου τοῦ πατέρα του Ἀνδρόνικου Κ. 76, γιὰτὶ ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 ἦταν γύρω στὸ 1152 ἢ καὶ πιὸ ἔνωρις ὁ ἔραστής τῆς ἀδελφῆς τοῦ Ἰωάννη 128, τῆς Εὐδοκίας Κ. 130³².

26. Κίνναμος, σ. 104-5. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 388-89.

27. Ἀνώνυμος, ἐκδ. E. Miller, RHC Hist. Grecs, τ. II, σ. 769: Εἰς τοῦ σεβαστοκράτορος τὸν υἱὸν τὸν πρωτοσέβαστον καὶ πρωτοβεστιάριον ἀποσταλέντα ἀπὸ τοῦ ταξειδίου παρὰ τοῦ βασιλέως εἰς τὴν Μεγαλόπολιν.

28. Ἀνώνυμος, ἐνθ' ἄνωτ., (ύ. 27) σ. 769, στίχ. 208-219.

29. Ἀνώνυμος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 769, στίχ. 259-261.

30. Καθὼς στὸ στιγούρημα ἀναφέρεται ἡ Δαλματία (σ. 770, στίχ. 265) καὶ ὁ πρόσφατος γάμος τοῦ Ἰωάννη μὲ τὴν Κομνηνὴν - Ταρωνίτισσαν (σ. 769, στίχ. 230-234), κλίνω νὰ δεχτῶ πὼς τὰ τραύματα θὰ ἔλαβε κατὰ τὸν οὐγγρικὸ πόλεμο τοῦ 1150.

31. Συν. Παπαδημητρίου, Feodor Prodrom, Odessa 1905, σ. 24 τοῦ ἰδίου, Ὁ Πρόδρομος τοῦ Μαρκιανου κώδικος, VV10 (1903), σ. 119 καὶ 129. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 217· L. Bréhier, Les Institutions, ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 25), σ. 39.

32. Χωνιάτης, σ. 136.

Τὸ 1154 ὁ Ἰωάννης 128 εἶχε μιὰ σοβαρὴ ἀντέγκληση μὲ τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87, καθὼς στὴ Μεταβολή, κοντὰ στὰ Μελαγγεῖα τῆς Βιθυνίας, στρώθηκε ἕνα πλοῦσιο αὐτοκρατορικὸ τραπέζι. Ἡ συζήτηση ἀναψε πάνω στὸ θέμα, ποιοῦ τὰ ἔργα ἦσαν ἀνώτερα, τοῦ Ἰωάννη (β΄) Κ. 34 ἢ τοῦ γιοῦ του Μανουὴλ (α΄) Κ. 81.

Ὁ Ἰωάννης 128 εἶχε τὴ δύναμη μπροστὰ στὸν εὐεργέτη του αὐτοκράτορα νὰ διακηρύξη πὼς τὰ ἔργα τοῦ Ἰωάννη (β΄) Κ. 34 ἦσαν κατὰ πολὺ ἀνώτερα. Ἡ ὑπόθεση κατάληξε στὸν τραυματισμὸ τοῦ αὐτοκράτορα Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, καθὼς ἐμπόδισε τὸν ἀδελφὸ του Ἰσαάκιο Κ. 78 νὰ πάρῃ μὲ τὸ ξίφος του τὸ κεφάλι τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87³³.

Τὸν ἴδιο αὐτὸ χρόνο τοῦ 1154, ὁ Ἰωάννης Κ. 128 ἦταν ἐκεῖνος ποῦ πιὸ πολὺ ἀπ' τοὺς ἄλλους κατηγοροῦσε τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87 πὼς ἤθελε νὰ δολοφονήσῃ τὸν αὐτοκράτορα³⁴.

Σὲ μιὰ ἄλλη πάλι περίστασις ποῦ ὁ αὐτοκράτορας εἶχε ἀπομακρυνθῆ ἀπ' τὴ σκηνή του, ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87, καθὼς λένε, ἐπικεφαλῆς Ἰσαύρων μισοφόρων του, βγήκε τὴ νύχτα γιὰ νὰ δολοφονήσῃ τὸν αὐτοκράτορα. Ὁ πρωτοστράτορας Ἀλέξιος Ἀξούχος, ὁ σύζ. τῆς Μαρίας Κ. 123, εἰδοποίησε γι' αὐτὸ τὴν αὐτοκρατόρισσα Εἰρήνη τὴν Ἀλαμανικὴ, ποῦ ἀμέσως ἔστειλε ἕνα ταχυδρόμο νὰ ἐνημερώσῃ τὸν ἀντρα τῆς. Καὶ ἕνα σῶμα τριακοσίων ὀπλοφόρων, κάτω ἀπ' τὴς διαταγές τοῦ Ἰσαάχ, ἐνὸς βαρβαρικῆς καταγωγῆς ἀξιωματοῦχου ποῦ ἦταν ὁλότελα ἀφοσιωμένος στὸ βασιλεῖα, στάλθηκε νὰ τὸν περικρουρήσῃ. Πρὶν ὅμως φτάσῃ ὁ Ἰσαάχ μὲ τὸ στρατὸ του, ὁ αὐτοκράτορας καθὼς ἔμαθε τὴν ἐπιβουλή, ὑπέδειξε νὰ μὴν πᾶνε ἀπ' τὴν εὐθεία ὁδὸ στὸ στρατόπεδο καὶ τὴν αὐτοκρατορικὴ σκηνή, ἀλλὰ ἀπὸ ἕνα ἀσυνήθιστο δρόμο, καὶ νὰ βαδίζουν ἕνας-ἕνας, γιὰ νὰ τοὺς ἐκλάβουν ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 καὶ οἱ Ἰσαυροὶ του, ὡς ἀνθρώπους ποῦ γύριζαν ἀπὸ χορτομάζεμα. Ἔτσι ὁ βασιλεῖας βάδιζε πρὸς τὴ σκηνή του. Ὁ Ἰωάννης Κ. 128 ποῦ ἀκολουθοῦσε, παραλίγο νὰ κατασπαραχθῆ ἀπὸ ἕνα ἀγριογούρουνο ποῦ συνάντησε στὸ δρόμο του· μόλις καὶ σώθηκε ἀπ' τὸν κίνδυνο μὲ τραύματα στὸ σῶμα ἀπ' τὴν πάλῃ του μὲ τὸ θηρίο. Ὄταν ὁ αὐτοκράτορας ἔμαθε τὸ πάθημα τοῦ ἀγαπημένου του ἀνεμιοῦ, γύρισε πίσω κοντὰ του, καὶ σὺν γιαιτροῦς ποῦ ἦταν, περιποιήθηκε τὰ τραύματά του, κ' ἔτσι συνέχισαν τὸ δρόμο τους.

Στὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87 τίποτε ἀπὸ μεγαλοψυχία δὲν εἶπε ὁ αὐτοκράτορας, μετὰ ποῦ ἔφτασε στὴ σκηνή του, «οὔτε κὰν βλέμμα αὐστηρὸ τοῦ ἔρριξε». Καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 σὺν τίποτε νὰ μὴ συνέβῃ, ἔκανε τὸν ἀδιάφορο, καὶ μὲ μεγάλη φροντίδα περιποιόταν ἕνα περίφημο ἄλογο ποῦ εἶχε καὶ πάντα

33. Κίνναμος, σ. 127-28. Γιὰ τὴ θέση τῶν Μελαγγεῖων, βλ. Κίνναμος, σ. 294.

34. Κίνναμος, σ. 129: (ἤδη γὰρ καὶ ξίφη παρεγύμνον οἱ τὸν βασιλεῖα ὑπνοῦντα περιστώτες, ἐν οἷς καὶ Ἰωάννης ἦν ὁ βασιλεῖος ἀδελφιδούς, πρῶτος φασι τὸν Ἀνδρόνικον ἐπιόντα εἰδώς).

κακολογούσε και κακά σκεφτόταν για τον αυτοκρατορικό άνεσιό, τον Ἰωάννη Κ. 128.

Παίρνοντας άφορμή ό βασιλέας άπ' τις τόσες φροντίδες του Ἀνδρόνικου Κ. 87 για τό άλόγο του, ρώτησε μία μέρα τόν ξάδελφό του, γιατί τόσο πολύ τό περιποιεΐται, και ό Ἀνδρόνικος άπάντησε: «Αυτό γίνεται για να φύγω όσο γίνεται πιο γρήγορα, άφου πάρω τό κεφάλι του μεγαλύτερου έχτρου μου», έννώνοντας τό κεφάλι του π ρ ω τ ο σ έ β α σ τ ο υ Ἰωάννη Κ. 128. Τότε πια ό αυτοκράτορας πρόσταξε τη σύλληψη και τη φυλάκιση του Ἀνδρόνικου Κ. 87 μέσα στο παλιό μ ε γ ά λ ο παλάτι³⁵.

Μοιάζει πώς κατά τό 1154/55 ό Ἰωάννης Κ. 128 ύπηρετήσε ως δ ο υ ξ τής Ναισού^{35α}.

Τό 1155 είναι βέβαιο πώς διορίστηκε δ ο υ ξ τής Κύπρου, αξίωμα που αναλάμβαναν πρόσωπα της άπόλυτης έμπιστοσύνης του αυτοκράτορα. Είχε κάτω άπ' τις διαταγές του τό στρατηγό Μιχαήλ Βρανά που είχε παντρευτή τη Μαρία Κ., μία έγγονή του σ ε β α σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α Ἰσαάκιου Κ. 12 και δευτεροεξαδέλφη του πατέρα του Ἀνδρόνικου Κ. 76³⁶.

Τότε που ό Ἰωάννης Κ. 128 κυβερνούσε την Κύπρο, έγινε ή ληστρική έπιδρομή του πρίγκιπα της Ἀντιόχειας Renaud de Chatillon, δευτέρου συζύγου της Κωνσταντίας (1153 - 1160), έναντιόν της Κύπρου.

Αυτός ό τυχοδιώχτης-ίππότης, ένας δευτερότοκος γιός μιας μέτριας άριστοκρατικής οικογένειας, χωρίς περιουσία, αλλά πολύ όμορφος, γόητας στο ύφος και γεμάτος σφρίγος, κατάφερε να ξελογιάση την κληρονόμο του πριγκιπάτου της Ἀντιόχειας, την Κωνσταντία, να την παντρευτή, κ' έτσι να γίνει πρίγκιπας της Ἀντιόχειας τό 1153. Μέσα στον τυχοδιωχισμό του, σαν ληστοπειρατής, αποβίβάστηκε με τις όρδες του τό 1155 στην Κύπρο.

Ο δ ο υ ξ τής Κύπρου π ρ ω τ ο σ έ β α σ τ ο ς Ἰωάννης Κ. 128 και ό Μιχαήλ Βρανάς συγκέντρωσαν όλες τις δυνάμεις που μπορούσαν να διαθέσουν, και ένώ ένα μέρος του στρατού κλείστηκε στη Λευκωσία με τόν Ἰωάννη Κ., τό υπόλοιπο με τό Μιχαήλ Βρανά προσπάθησε να ανακόψη την αποβίβαση του επιδρομέα. Οι βυζαντινές δυνάμεις ήσαν άνεπαρκείς για να άντισταθούν στα στρατεύματα που έφερε ό Renaud de Chatillon, και άπ' τις πρώτες συναντήσεις καταβλήθηκαν.

Δέν πρέπει να δώσωμε μεγάλη πίστη στη μαρτυρία του Κίνναμου πώς στις άρχές ό δ ο υ ξ Ἰωάννης Κ. 128 και ό Μιχαήλ Βρανάς άντιμετώπισαν τόν de Chatillon και τόν έφεραν σε δύσκολη θέση³⁷. Είναι πιο λογικό να ακολουθή-

35. Κίνναμος, σ. 129-30. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 411.

35α. Συν. Παπαδημητρίου, Feodor Prodrom, σ. 24. Πρβλ. V. Laurent, Andronic Synadénos, REB 20 (1962), σ. 213, ύ. 18.

36. Κίνναμος, σ. 178. Για τους Βρανάδες, βλ. προσωπογραφία Εύδοκίας Κ. 130, ύ. 27. Για τό γάμο του Μιχαήλ Βρανά με τη Μαρία Κ. βλ. προσωπογρ. Ἄννας Κομν. Βοτ/νας 149, ύ. 4,6,9 και Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 419, ύ. 20.

37. Κίνναμος, σ. 178: αλλά τό μέν πρώτον Ἰωάννης ό του βασιλέως άδελφιδοϋς την χώραν

σωμε τὸν Guillaume de Tyr καὶ νὰ διαγράμωμε ὡς ἐξῆς τὶς φάσεις τοῦ ἀγώνα τὰ βυζαντινὰ στρατεύματα ποὺ προσπάθησαν νὰ ἀναχαιτίσουν τοὺς Λατίνους, νικῆθηκαν καὶ ὑποχώρησαν πρὸς τὴ Λευκωσία, ἐνῶ κυνηγοῦνταν ἀπ' τὸν ἐχτρό· ὁ Ἰωάννης Κ. προσπάθησε νὰ κἀνὴ μιά ἐξοδο γιὰ νὰ σώσῃ αὐτοὺς ποὺ ἀκόμη ἔρχονταν κυνηγημένοι ἀπ' τοὺς Λατίνους, ἀλλὰ πιάστηκε ἀπ' αὐτοὺς τοὺς τελευταίους καὶ πῆγε νὰ συναντήσῃ τὸ Μιχαὴλ Βρανᾶ, ποὺ ἤδη βρισκόταν κάτω ἀπ' τὰ χέρια τοῦ ἐχτροῦ. Ὁ ἀγώνας ἔληξε καὶ ὁ Renaud de Chatillon ἐγίνε κύριος ὀλάκερης τῆς νήσου³⁸.

Καὶ ἀμέσως ἄρχισε τὴ φοβερὴ του λεηλασία. Πόλεις, κωμοπόλεις καὶ χωριά, ἐκκλησίες καὶ μοναστήρια, ὑπῆρξαν οἱ στόχοι τῶν στρατιωτῶν τοῦ πρίγκηπα τῆς Ἀντιόχειας, ποὺ δὲν ἔλαβαν ὑπόψη τους τίποτε· «μεταχειρίστηκαν, λέει ἓνας χρονογράφος, τὴ νῆσο ὡς μιά χώρα μουσουλμανική». Ὁ Renaud παράδωσε τὴ μεγαλόνησο σπὴ φωτιά καὶ στὸ αἷμα, καταστρέφοντας τὰ πάντα, βιάζοντας γυναῖκες, κόβοντας μύτες κι αὐτιά τῶν Ἑλλήνων παπάδων καὶ καλογέρων, σκοτώνοντας ἐκείνους ποὺ ἀμύνονταν, χωρὶς ἔλεος.

Μάζεψε μιά τεράστια λεία σὲ χρυσάφι, σὲ ἀσημικά, σὲ πολῦτιμο ρουχισμό, σὲ ποίμνια. Γιὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴ μεταφορὰ τῶν κτηνῶν ποὺ ἦταν δύσκολη, ὁ Renaud ὑποχρέωνε τοὺς κατοίκους νὰ ἀγοράζουν ἀπ' τοὺς ἄρπαγες τὰ δικά τους ποίμνια. Μαζὶ μὲ ὅλα αὐτὰ ἐπέβαλε τὴν πληρωμὴ ἑνὸς τεράστιου πολεμικοῦ φόρου καὶ γιὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν πληρωμὴ πῆρε μαζὶ τοῦ ὀμήρουσ μέλη τοῦ ἀνωτέρου κλήρου καὶ τοὺς πιὸ ἐπίσημους κατοίκους, καὶ τοὺς κράτησε μέχρι τὴ στιγμή ποὺ ὅλος ὁ φόρος πληρώθηκε. Ὁ Renaud γύρισε σπὴν Ἀντιόχεια, μᾶς λέει ὁ χρονογράφος, «μὲ μιά λεία ποὺ γιὰ χρόνια ὀλάκερα μποροῦσε πλούσια νὰ διατρέφῃ μιά ἐπαρχία, αὐτὸς ὅμως καὶ οἱ σύντοφοί του σπατάλησαν τὰ πάντα σχεδὸν ἀμέσως»³⁹.

Αὐτὸ τὸ ἐγκλημα ἐναντίον τοῦ ἀνθρωπισμοῦ καὶ τῆς χριστιανοσύνης δὲ βρῆκε γρήγορα τὴν τιμωρία του, γιατί ὁ αὐτοκράτορας Μανουὴλ (α') Κ. 81 ἦταν ἀπασχολημένος στὸ εὐρωπαϊκὸ μέτωπο. Ἐπρεπε νὰ περάσουν τρία ὀλάκερα χρόνια γιὰ νὰ βρῆ μιά κάποια δικαίωση σπὴν ταπείνωση τοῦ ἐπιδρομέα τῆς Κύπρου Renaud de Chatillon μπροστὰ στὸ βυζαντινὸ αὐτοκράτορα⁴⁰.

τότε διέπων, καὶ ὁ Μιχαὴλ Βρανᾶς καὶ τῶν ἄλλων ὅσοι ἐπὶ φυλακῇ ταύτης ἐτάπτοντο, ἀπώσαντό τε αὐτὸν καὶ κακῶς διέθεντο·

38. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 835· ἀρχαιογαλλ. κειμ., τ. II, σ. 208-9· Κίνναμος, σ. 178-79. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 437-38.

39. Grégoire le Prêtre, RHC Documents arméniens, τ. I, σ. 187· Michel le Syrien, τ. III, σ. 315, ἐκδ. Chabot· τοῦ ἴδιου, ἀρμεν. ἀπόδ., Doc. arm., ἐνθ' ἀνωτ., σ. 350· Bar-Hebraeus, Chronicon, τ. II, σ. 325, trans. Budge, σ. 284. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 438· R. Grousset, Histoire des Croisades et du royaume franc de Jérusalem, ἑλλην. μετάφρ. Ἀ. Παγκάλου, σ. 146· Z. Oldenbourg, Les Croisades, σ. 369-70· Hill, History of Cyprus, τ. I, σ. 307· St. Runciman, A. History of the Crusades, τ. II (1968), σ. 347-48.

40. Βλ. προσωπογραφία Ἰωάννη Κομνοστέφ. Κομν. 104, ὑ. 39 καὶ 41.

Ὁ Ἰωάννης Κ. 128 ἐγκαταλείποντας τὴν Κύπρο, πῆγε στὴν ΚΠολη, ὅπου στὶς 12 τοῦ Μᾶη τοῦ 1157, τὸν βλέπομε νὰ παίρνη μέρος στὴ σύνοδο, ποὺ συνήλθε στὸ παλάτι τῶν Βλαχερνῶν, γιὰ τὶς δοξασίες τοῦ ἐψηφισμένου Ἀντιοχείας Σωτήριχου Παντεύγενου καὶ τῶν ἄλλων, μαζὶ μὲ τὸν ἀδελφὸ του Ἀλέξιον Κ. 132⁴¹.

Τὸ 1158 συνόδευσε τὸν αὐτοκράτορα στὴν Κιλικία, ὅπου τὸν βλέπομε ἐμπρὸς ἀπ' τὶς πύλες τῆς Μαμίστρας (Μομψουεστίας) νὰ ὑποδέχεται μαζὶ μὲ τὸν πρωτοστράτορα Ἀλέξιον Ἀξοῦχον, τὸν σύζ. τῆς Μαρίας Κ. 123, τὸν βασιλέα τῆς Ἱερουσαλήμ Βαλδουῖνο III⁴².

Στὶς 10 τοῦ Μάρτη τοῦ 1171, ὁ ἀδελφὸς καὶ διάδοχος τοῦ Βαλδουῖνου III (1143 - 1163) στὸ θρόνο τοῦ λατινικοῦ βασιλείου τῆς Ἱερουσαλήμ Amaury I (1163 - 1174), ποὺ εἶχε παντρευτῆ τὴν κόρη τοῦ πρωτοσέβαστου Ἰωάννη Κ. 128, τῆς Μαρίας Κ. 211⁴³, ἀναχώρησε ἀπ' τὴν Ἱερουσαλήμ γιὰ τὴν ΚΠολη, θέλοντας νὰ ζητήσῃ τὴ βοήθεια τοῦ αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου ἐναντίον τῶν Μουσουλμάνων. Τὸν Amaury συνόδευαν ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ἄκρας Guillaume καὶ οἱ βαρῶνοι Guiermond τῆς Τιβεριάδας, Ἰωάννης τοῦ Arsur, Gerard τοῦ Rougi κ.ἄ.⁴⁴

Μετὰ τὸν Kilidj Arslan II τοῦ Ἰκονίου (1162)⁴⁵, μετὰ τὸν Βοημοῦνδο III τῆς Ἀντιόχειας (1165)⁴⁶, ὁ Amaury τῆς Ἱερουσαλήμ ἐρχόταν νὰ ἐπισκεφτῆ τὴν πόλη τῶν βασιλέων. Μὲ μόνη τὴν πράξη τῆς παρουσίας του, ὁ Amaury ἔδειχνε στὰ μάτια τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ΚΠολης τὴν ὑπεροχὴ τῆς ἐλληνικῆς Αὐτοκρατορίας πᾶνω σὲ ὅλους τοὺς Λατίνους τῆς Ἀνατολῆς.

Ὁ Μανουὴλ (α') Κ. 81, δείχνοντας ὅλη τὴν ἱκανοποίησή του γι' αὐτὴ τὴν ἐπίσκεψη, δὲν παράλειψε τίποτε, γιὰ νὰ γίνῃ στὸν ὑψηλὸ ξένο μιὰ ὀλόλαμπρη ὑποδοχὴ⁴⁷. Ὁ πεθερὸς τοῦ Amaury Ἰωάννης Κ. 128 στάλθηκε νὰ τὸν καλωσορίσῃ κατὰ τὴν ἀφίξή του στὸ ἐλληνικὸ ἔδαφος καὶ νὰ προετοιμάσῃ τὴν ὑποδοχὴ του στὶς διάφορες πόλεις, ποὺ ἀπ' αὐτὲς θὰ περνοῦσε. «Ἦταν ὁ Ἰωάννης Κ., λέει ὁ Guillaume de Tyr, ὁ πιὸ ἐπιφανὴς ἀπ' τοὺς πρίγκιπες τοῦ παλατιοῦ· εἶχε τὸν τίτλο τοῦ πρωτοσέβαστου, δηλ. τοῦ seneschaus»⁴⁸.

41. Χωνιάτης, Θρα. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 177: τοῦ πρωτοσεβαστοῦ καὶ πρωτοβεσπαιριου κυροῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ, καὶ τοῦ αὐταδέλφου αὐτοῦ κυροῦ Ἀλεξίου.

42. Βλ. προσωπογραφία Μαρίας Κ. 123, ὑ. 44.

43. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 19 καὶ 20.

44. Guillaume de Tyr, λατ. κείμεν., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 981-82· ἀρχαιογαλλ. κείμεν., τ. II, σ. 344.

45. Κίνναμος, σ. 204-8· Χωνιάτης, σ. 154-59· F. Dölger, Regesten, τ. II, σ. 76, ἀριθ. 1446· Εὐθύμιος Μαλάκης, Λόγος εἰς τὸν αὐτοκράτ. κύριον Μανουὴλ τὸν Κομν., ἐκφωνηθεὶς ὅτε εἰσήλθεν εἰς ΚΠολιν ὁ σουλτάνος προσελθῶν αὐτῷ, ἔκδ. Ἀ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, Noctes Petropolitanae, σ. 162-87.

46. Guillaume de Tyr, λατ. κείμεν., ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 44), τ. I, σ. 901· ἀρχαιογαλλ. κείμεν., τ. II, σ. 268.

47. Guillaume de Tyr, λατ. κείμεν., σ. 983· ἀρχαιογαλλ. κείμεν., σ. 345-46.

48. Guillaume de Tyr, λατ. κείμεν., σ. 982· ἀρχαιογαλλ. κείμεν., σ. 345: Tantost apela Jehan qui

Ο βασιλέας τῆς Ἱερουσαλήμ ἀποβιβάστηκε στήν Καλλιπόλη, στήν ἐκβολή τοῦ πορθμοῦ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, στή θάλασσα τοῦ Μαρμαρά. Οἱ ἄνεμοι ἦσαν ἀντίθετοι, καί ὁ Αμαυρὸς δὲ θέλησε νὰ συνεχίσῃ τὸ ταξίδι διὰ θαλάσσης· ἔχοντας δίπλα του τὸν πεθερό του καί μετὰ τὴ συνοδία τιμητικοῦ ἑλληνικοῦ στρατιωτικοῦ ἀποσπάσματος, πῆρε τὸ δρόμο γιὰ τὴν Ἡράκλεια, ὅπου τὸν περίμεναν οἱ δέκα γαλέρες του. Σὲ μιά ἀπ' αὐτὲς ἐπιβιβάστηκαν ὁ Αμαυρὸς καί ὁ Ἰωάννης Κ. 128 καί ἐπλευσαν γιὰ τὴν ΚΠολη, ὅπου ἀγκυροβόλησαν σὸ λιμάνι τοῦ Β ο υ κ ο λ έ ο ν τ α, τὸ προορισμένο γιὰ τὴν ἀποβίβαση μόνο τοῦ αὐτοκράτορα⁴⁹.

Μεγάλες ὑποδοχὲς ἐγίναν στὸν Αμαυρὸ καί τὴ συνοδία του σὸ μ ε γ ἄ λ ο ἰ ε ρ ὸ παλάτι καί σὸ παλάτι τῶν Βλαχερνῶν, ὅπου μετὰ λίγες μέρες μεταφέρθηκε ἡ αὐλή. Γιορτὲς στὸν Ἰππόδρομο, χοροὶ, θεάματα, συναυλίες, δόθηκαν πρὸς τιμὴ τοῦ Αμαυροῦ. Μετὰ τὴ συνοδία τοῦ Ἰωάννη Κ. 128 ἐπισκέφθηκε ὅλα τὰ ἀξιοθέατα τῆς πρωτεύουσας καί ἔκανε ταξίδι μέχρι τὴ Μαύρη θάλασσα. Ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, γενναιόδωρος καθὼς ἦταν, γέμισε τὸν Αμαυρὸ καί τοὺς συνοδοὺς του ἀπὸ πλοῦσια δῶρα καί χρυσάφι⁵⁰. Ἐπίσης ὁ Ἰωάννης φιλοξένησε τὸ γαμβρὸ του καί τοὺς συνοδοὺς του σὸ παλάτι του, καί τοὺς ἔδωσε «δῶρα ὅμοια μετὰ ἐκεῖνα τοῦ αὐτοκράτορα»⁵¹.

Στὸν πολιτικὸ τομέα συμφωνήθηκε νὰ βοηθήσῃ ὁ Μανουὴλ (α΄) τὸν βασιλέα τῆς Ἱερουσαλήμ στὸν ἀγῶνα του ἐναντίον τῶν Μουσουλμάνων⁵², καί ὁ Αμαυρὸς πάλι, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Κίνναμος, «ἀναγνώρισε τὸν ἑαυτὸ του ὡς ἓνα ὑποτελὴ τοῦ αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου»⁵³.

Ὁ Ἰωάννης Κ. 128 πῆρε μέρος μαζί μετὰ τὸν ἀδελφὸ του Ἀλέξιο Κ. 132 σὲς συνόδους τῆς 2ας τοῦ Μάρτη τοῦ 1166⁵⁴ καί τῆς 6ης τοῦ Μάρτη τοῦ 1166⁵⁵.

Ἐπίσης ὁ Ἰωάννης Κ. πῆρε μέρος σὲς τὴν σύνοδο τῆς 30ῆς τοῦ Γενάρη τοῦ 1170⁵⁶, καί σὲς τὴν σύνοδο τῆς 18ης τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1170, σ' αὐτὴ τὴν τελευταία μαζί μετὰ τὸν ἀδελφὸ του Ἀλέξιο Κ. 132 πού γιὰ πρώτη φορά μᾶς παρουσιάζεται μετὰ τὸν τίτλο τοῦ π ρ ω τ ο σ τ ρ ἄ τ ο ρ α⁵⁷.

Τὸ Μάρτη τοῦ 1171, ὁ Ἰωάννης Κ. 128 κατὰ τὴν στέψη τοῦ πρωτεξαδέλφου του Ἀλέξιο Κ. 155 ὡς β α σ ι λ έ α, πού τότε ἦταν ἓνα μωρὸ ἐνὸς ἔτους καί

estoit ses niés et li plus hanz des princes du palais· il estoit protosevasto, c'est à dire seneschaus.

49. Guillaume de Tyr, λατ. κείμεν., σ. 982-83· ἀρχαιογαλλ. κείμεν., σ. 345-46.

50. Guillaume de Tyr, λατ. κείμεν., σ. 983-87· ἀρχαιογαλλ. κείμεν., σ. 346-49.

51. Guillaume de Tyr, λατ. κείμεν., σ. 987· ἀρχαιογαλλ. κείμεν., σ. 349.

52. Guillaume de Tyr, λατ. κείμεν., σ. 987· ἀρχαιογαλλ. κείμεν., σ. 348-49.

53. Κίνναμος, σ. 280: καί δουλείαν ἐπὶ τούτοις (ὁ Αμαυρὸς) βασιλεὶ διωμολόγηκεν.

54. Χωνιάτης, Ἔθ. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 236

55. Χωνιάτης, Ἔθ. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 252

56. L. Petit, Documents inédits, VV11 (1904), σ. 479.

57. L. Petit, Documents inédits, VV11 (1904), σ. 490.

μισού (ἢ δυό χρονῶ και μισού), τοῦ πρόσφερε ἓνα πολύτιμο στέμμα, και μέ τήν
 εὐκαιρία αὐτῆ ἓνας αὐλικός ποιητής σύνθεσε αὐτό τὸ στιχοῦργημα:

« Ἄπό ψηλά τὸ στέμμα σου προτείνει τὸ θεϊκὸ τὸ χέρι,

Ἄλέξιε, τριπλῆς πορφύρας βλάστημα,

αὐτῆς τοῦ πατέρα σου, τοῦ πάππου σου και τοῦ προπάππου σου.

Στὸ κεφάλι σου τὸ θέτει ὡς κληρονόμο τοῦ προπαππῶου κράτους

ὁ πατέρας σου ὁ ἄνακτας Μανουῆλ ὁ αὐτοκράτορας·

τὸ στολίζουν μέ μαργαριτάρια και πολύτιμα πετράδια

ἢ πίστη, ὁ πόθος και ἡ γνήσια δούλωσι

τοῦ πρωτοσέβαστου και πρωτοβεστιάριου (Ἰωάννη).

Εἶθε γιὰ χρόνια μακρὰ τὸ στέμμα νὰ σου διευθετῆ

και βασιλικούς νόμους νὰ ἐγκαθιστᾷ,

Αὐτὸς ποῦ σὲ γέννησε και σὲ ἔστειψε»^{57α}.

Τὸ 1173 ὁ Ἰωάννης Κ. 128 ἐπωμίστηκε μιά βαριά και ὑπεύθυνη ἀποστολή
 σπὴν Οὐγγαρία, ποῦ ἔφερε σὲ ἓνα αἴσιο τέλος. Τὸ Μάρτη αὐτοῦ τοῦ χρόνου
 πέθανε ὁ βασιλέας τῆς Οὐγγαρίας Στέφανος III⁵⁸. Ὁ Μανουῆλ (α΄) Κ. 81
 ἤθελε νὰ προβάλλῃ ὡς διάδοχο τοῦ οὐγγρικοῦ θρόνου τὸν Βελᾶ ποῦ ἔμενε
 ἀκόμη σπὴν ΚΠολη, ὄχι ὁμως πιά ὡς μνηστήρας τῆς Μαρίας Κ. 153 και
 διάδοχος τοῦ Βυζαντίου, γιὰτί εἶχαν μεσολαβῆσει σοβαρὰ περιστατικά και ἡ
 θέση του εἶχε ἀλλάξει. Στις 14 τοῦ Σεπτεμβρη τοῦ 1169 ἢ τοῦ 1168⁵⁹, ὁ
 Μανουῆλ (α΄) ἀπ' τῆ δευτέρη γυναῖκα του Μαρίας τὴν Ἀντιοχειανὴ ἀπόχτησε
 τὸ γιό του Ἀλέξιον Κ. 155^{59α}, αὐτὸν ποῦ πιά πάνω ἀνάφερα. Τότε ὁ
 αὐτοκράτορας, ἔχοντας ἀποχτήσῃ ἓνα ἀρσενικὸ διάδοχο, ἐγκατάλειψε τὰ
 σχέδια ποῦ εἶχε κάνει γιὰ τὸ Βελᾶ και τῆ Μαρίας Κ. 153, και ἀνάδειξε ὡς
 βασιλέα, σπὴν οὐσία διάδοχο, τὸ Μάρτη τοῦ 1171, ὅπως και πιά πάνω εἶπα,
 τὸ μικρὸ Ἀλέξιον (β΄) Κ. 155^{59β}. Λίγο μετὰ τῆ στέψη τοῦ Ἀλέξιου (β΄), ὁ
 βασιλέας διάλυσε τὸν ἀρραβῶνα τοῦ Βελᾶ, μέ τῆ Μαρίας Κ. 153, δῆθεν γιὰ
 λόγους συγγένειας, χωρὶς ὁ Βελᾶς νὰ περιπέσῃ σὲ δυσμένεια^{59γ}. Ἀντιθέτως
 ἔλαβε τὸν τίτλο τοῦ καίσαρα και πάντρευτῆκε τὴν Ἀγνή - Ἄννα, κόρη τῆς
 Κωνσταντίας τῆς Ἀντιόχειας ἀπ' τὸν Renaud de Chatillon, ἑτεροθαλὴ δηλ.
 ἀδελφῆ τῆς αὐγούστας Μαρίας, τῆς δευτέρης συζύγου τοῦ Μανουῆλ (α΄)⁶⁰.

Μόλις ἡ εἶδηση τοῦ θανάτου τοῦ Στέφανου III τῆς Οὐγγαρίας ἔφτασε σπὴν
 ΚΠολη, ὁ αὐτοκράτορας πῆγε σπὴ Σαρδική (σημ. Σόφια), γιὰ νὰ παρακολου-

57α. Ἀνώνυμος, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕΒ (1911), σ. 125-26, ἀριθ. 108: Εἰς τὸ στέμμα τοῦ κυροῦ
 Ἀλεξίου δωρηθὲν αὐτῶ παρὰ τοῦ πρωτοσεβαστοῦ (Ἰωάννη Κ. 128).

58. Κίνναμος, σ. 286.

59. Βλ. προσωπογραφία Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155, ὑ. 3.

59α. Βλ. προσωπογρ. Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155, ὑ. 4-9.

59β. Βλ. προσωπογραφία Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155, ὑ. 14.

59γ. Βλ. προσωπογραφία Μαρίας Κ. 153, ὑ. 36.

60. Βλ. προσωπογραφία Μαρίας Κ. 153, ὑ. 37.

θήση τὰ γεγονότα πού θά ἐπακολουθοῦσαν⁶¹. Τότε ἔφτασαν ἐκεῖ Οὐγγροὶ πρέσβεις πού πρόσφεραν τὸ στέμμα στὸ Βελᾶ, «καθὼς σ' αὐτὸν ἐβλεπε ὁ θεσμός τοῦ δικαίου»⁶².

Φαίνεται ὅμως πὼς στὴν Οὐγγαρία δὲν ἦσαν ὅλοι σύμφωνοι γιὰ τὴν ἀνάδειξη ὡς βασιλέα τοῦ Βελᾶ, γι' αὐτὸ καὶ ὁ αὐτοκράτορας ἀνάθεσε στὸν ἀνεψιὸ του π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο ν Ἰωάννη Κ. 128 νὰ ἡγηθῆ βυζαντινοῦ στρατεύματος, καὶ ὡς ἀντιπρόσωπός του, νὰ ἀποκαταστήσῃ τὸ Βελᾶ στὸ θρόνο τῶν πατέρων του⁶³. Ὁ Ἰωάννης Κ. ἔφερε σὲ αἴσιο πέρας αὐτὴ τὴν ἀποστολὴ καὶ ὁ Βελᾶς III στέφτηκε βασιλέας τῆς Οὐγγαρίας· μαζί μὲ τὴ γυναικα του Ἄννα τῆς Ἀντιόχειας, στίς 13 τοῦ Γενάρη τοῦ 1174⁶⁴.

Κατέχομε μιὰ σφραγίδα τοῦ Ἰωάννη Κ. 128, πρὶν ἀκόμη ὀνομαστῆ π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο ς, πρὶν δηλ. τοῦ 1148, μὲ τὴν ἐξῆς ἐπιγραφή:

Ἰωάννου σφράγισμα Κομνηνοῦ κλάδου

σεβαστοκρατοῦστος ἐξ Ἀνδρονίκου⁶⁵.

Ὁ Ἰωάννης Κ. 128, αὐτὸς ὁ ἐπιφανὴς πρίγκιπας τοῦ οἴκου τῶν Κομνηνῶν⁶⁶, ὁ μέτριας ἀξίας ἀλλὰ καλῆς θέλησης καὶ καλῆς πίστεως ἀπέναντι τοῦ θεοῦ τοῦ Μανουὴλ (α') Κ. 81 καὶ τοῦ πρωτεξαδέλφου του Ἀλέξιου (β') Κ. 155⁶⁷, πῆρε μέρος στὴν καταστρεφτικὴ μάχη τοῦ Μυριοκέφαλου, στίς 17 τοῦ Σεπτέμβρη τοῦ 1176, καὶ βρῆκε σ' αὐτὴ τὸ θάνατο.

«Ὁ Ἰωάννης Κ. 128 πού τὸν προσαγόρευαν π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο ν, λέει ὁ Γουλιέλμος τῆς Τύρου, ἀνεψιὸς τοῦ αὐτοκράτορα ἀπ' τὸν ἀδελφὸ του, ἄντρας ρωμαλέος καὶ μεγαλόκαρδος, πού ὑπῆρξε πατέρας τῆς βασίλισσας Μαρίας Κ. 211, αὐτῆς πού παντρεύτηκε ὁ βασιλέας Amaury, ὑπεράσπιζε κατὰ τὴ μάχη μὲ γενναιότητα μιὰ σπουδαία στρατιωτικὴ θέση –κατὰ πού φαίνεται μέσα στίς κλεισοῦρες τοῦ Τ ζ υ β ρ ί τ ζ η, στὸ κέντρο τῆς στρατιᾶς πού ὡδηγοῦσε ὁ θεῖος του αὐτοκράτορας– καὶ σ' αὐτὴ τὴν προσπάθειά του ὁ Ἰωάννης 128 βοηθοῦνταν ἀρκετὰ ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους του· ἀλλὰ καθὼς δὲν ἤθελε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴ θέση του, ἐνῶ οἱ ἄντρες του τὸν ἄφησαν, σκοτώθηκε (ἀπ' τοὺς Τούρκους), ὡς ἕνας καλὸς ἵππότης»⁶⁸.

Φαίνεται πὼς ὁ Ἰωάννης Κ. 128 ἦταν ἀνάμεσα στοὺς πρίγκιπες ἐκείνους πού παρότρυναν τὸ Μανουὴλ (α') νὰ ἀπορρίψῃ τίς προτάσεις εἰρήνης, καὶ

61. Κίνναμος, σ. 286.

62. Κίνναμος, σ. 286-87.

63. Κίνναμος, σ. 287.

64. Fessler, *Geschichte von Ungarn*, ἐκδ. Klein, τ. I, σ. 270, Leipzig 1867.

65. Zacos-Veglery, ἀριθ. 2732, σ. 1538-39.

66. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 982· ἀρχαιογαλλ. κειμ., τ. II, σ. 345.

67. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 7, 22, 23, 24, 25, 35, 48, 57α, 63.

68. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 66), σ. 1024· ἀρχαιογαλλ. κειμ., τ. II, σ. 379. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 218; H.S. De Jongh, σ. 55, ὑ. 5, συγχέει τὸν πρωτοσέβαστον Ἰωάννη Κ. 128, τὸ γιὸ τοῦ Ἀνδρονίκου Κ. 76, μὲ τὸν πρωτοσέβαστον Ἰωάννη Κ. 23, τὸ γιὸ τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 12, καὶ ἀπ' αὐτὸ πέφτει σὲ μιὰ σειρά ἀπὸ ἀνακολουθίες καὶ ἀνακρίβειες.

συνδιαλλαγής του σουλτάνου του Ίκονιού Kilidj Arslan II, αυτές που με τόση επιμονή έγιναν πριν απ' τη μάχη⁶⁹.

Δέν ήταν παρά μόλις 50 χρονῶ κατά τὸ θάνατό του. Αυτό ήταν μιὰ μεγάλη ἀτυχία, γιατί ἂν ἐπιζοῦσε τοῦ θείου του Μανουήλ (α'), αὐτὸς θὰ ἦταν ἐκεῖνος πού θὰ ἐπιτρόπευε τὸν ἀνήλικο Ἀλέξιο (β') Κ. 155, καὶ ὄχι ὁ ἀνάξιος καὶ προκλητικὸς καὶ ματαιόσπουδος ἀδελφός του Ἀλέξιος Κ. 132.

Πιθανὸν ἀπ' αὐτὴ τὴ λεπτομέρεια ἄλλος νὰ ἦταν ὁ ροῦς τῆς ἱστορίας τοῦ βυζαντινοῦ Κράτους κατὰ τὰ κρίσιμα ἐκεῖνα χρόνια πού ἀκολούθησαν τὸ θάνατο τοῦ Μανουήλ (α') Κ. 81.

Ἡ γυναίκα του Κομνηνῆ-Ταρωνίτισσα δέν ξέρομε ἂν ἐπέζησε τοῦ Ἰωάννη Κ. 128⁷⁰.

129. Μαρία Κομνηνῆ (γένν. 1127 – † ;)

Ἡ Μαρία¹ Κ. πρωτότοκη κόρη τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 76 καὶ τῆς Εἰρήνης² γεννήθηκε τὸ 1127³.

Ὁ Θεόδωρος Πρόδρομος μᾶς τὴν παρουσιάζει τὸ καλοκαίρι τοῦ 1142, κατὰ τὸ θάνατο τοῦ πατέρα της, «νὰ χύνη ἀφθονα δάκρυα, σὰν μαζεμένη χήρα, μὲ λυτὰ τὰ μαλλιά της, καὶ γοερὰ καὶ ἀδιάκοπα νὰ τὸν φωνάζη»⁴.

Ἡ Μαρία Κ. 129 παντρεύτηκε περὶ τὸ 1141 τὸν Θεόδωρον Δασιώτην⁵, ἴσως γιόν τοῦ Νικήφору Δασιώτη πού τὸ 1148 μετέφερε, καθὼς ἦταν ἐπικεφαλῆς ἑλληνικοῦ στολίσκου, τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Conrad III ἀπ' τὴν ΚΠολη στὴν Ἀσία⁶.

Ὁ Θεόδωρος Δασιώτης εἶχε ἀκολουθήσει τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννη (β') Κ. 34 κατὰ τὴ μεγάλη καὶ μοιραία ἐκστρατεία του τοῦ 1142/43.

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ αὐτοκράτορα καὶ τὴν ἀνάληψη τῆς ἀρχῆς ἀπ' τὸ

69. Χωνιάτης, σ. 232.

70. Μετὰ τὸ γάμο τους, κανεὶς πιά λόγος δὲ γίνεται γι' αὐτὴ στὶς πηγές.

129.1. Φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ πατρὸς θείας της Μαρίας Κ. 75.

2. Χωνιάτης, σ. 136· Κίνναμος, σ. 109· Θεόδ. Πρόδρομος, ἐκδ. W. Hörandner, ἀριθ. XLV (45), σ. 418· Ἀνώνυμοι στιχουργοί, ἐκδ. E. Miller, RHC Hist. Grecs, τ. II, σ. 764, 771-72· ἐκδ. τοῦ ἰδίου, Annuaire de l'association pour l'encouragement des études grecques en France, τ. 17 (1883), σ. 38-41· ἐκδ. Συν. Παπαδημητρίου, Ὁ Πρόδρομος τοῦ Μαρκιανοῦ κώδικος, VV 10 (1903), σ. 107, ἀριθ. 44· σ. 108, ἀριθ. 50· σ. 110, ἀριθ. 95-97.

3. Ἦταν ἡ πρωτότοκη κόρη πού γεννήθηκε ἀμέσως μετὰ τὸν Ἰωάννη Κ. 128, τὸν «πρωτογεννή», βλ. προσωπογραφία Ἰωάννη Κ. 128, ὑ. 3.

4. Θεόδ. Πρόδρομος, ἐκδ. W. Hörandner, ἀριθ. 45, σ. 418, στίχ. 120-24.

5. Χωνιάτης, σ. 68· καὶ ὁ Δασιώτης Θεόδωρος, ὃ εἰς γαμητὴν Μαρὶαν ἤρμωστο, ἦν ὁ τοῦ Μανουήλ κασίγνητος ὁ σεβαστοκράτωρ Ἀνδρόνικος ἔτεκε.

6. Κίνναμος, σ. 86-7. Νικηφόρου τοῦ Δασιώτου πλοὸς τε αὐτῷ ἡγουμένου καὶ θεραπείας τῆς ἄλλης προνοῦντος.

Μανουήλ (α΄) Κ. 81, ὁ στρατὸς πῆρε τὸ δρόμο τῆς επιστροφῆς πρὸς τὴν ΚΠολη, ὅπου ὁ νέος κύριος βιαζόταν νὰ φτάσῃ γιὰ νὰ κατοχυρώσῃ τὴν ἐξουσία του.

Ἐνῶ βρίσκονταν στὴν ἄνω Φρυγία καὶ περνοῦσαν ἀπ' τὰ σημερινὰ Venije Kahveh καὶ Kara-enyuk-bazâr, ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 καὶ ὁ Θεόδωρος Δασιώτης, ὁ σύζ. τῆς Μαρίας Κ. 129, ἀπομακρύνθηκαν ἀπ' τὸ στράτευμα γιὰ νὰ κυνηγήσουν, ἀλλὰ γιὰ κακὴ τους τύχη ἔπεσαν πάνω σ' ἓνα στρατιωτικὸ ἀπόσπασμα τοῦ σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου Μαφρουδ Ι.

Ὁ νέος αὐτοκράτορας, σπεύδοντας νὰ φτάσῃ στὴν πρωτεύουσά του, δὲν ἐνδιαφέρθηκε ὅσο θὰ ἔπρεπε γι' αὐτὰ τὰ μέλη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας⁷.

Ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 κατάφερε νὰ διαφύγῃ καὶ νὰ σωθῆ, γιὰ τὸ Θεόδωρο Δασιώτη ὅμως δὲ μαθαίνομε ἀπὸ τότε τίποτε. Φαίνεται πὼς θὰ πέθανε στὴν αἰχμαλωσία, καθὼς μάλιστα ἡ Μαρία Κ. 129 συνῆψε ἓνα νέο γάμο.

Πραγματικά, παντρεύτηκε περὶ τὸ 1145 τὸν Ἰωάννη Καντακουζηνό⁸, γιὸν ἢ ἐγγονόν τοῦ Καντακουζηνού⁹, στρατηγοῦ τοῦ Ἀλέξιου (α΄) Κ. 15¹⁰, γιὰ τὸν ὁποῖον ὁ ἰδρυτὴς τῆς δυναστείας τῶν Κομνηνῶν βεβαίωνε πὼς «ἦταν πολὺ ἱκανὸς στὶς στρατιωτικὲς ἐπιχειρήσεις»¹¹.

Ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνὸς μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ γάμου του ἔλαβε τὸν τίτλο τοῦ πανσεβαστοῦ σεβαστοῦ¹².

Ἡ Μαρία Κ. 129 ποὺ ἦταν μιὰ νεαρὴ γυναίκα «ἀνώτερη ἀπ' τὶς φυσικὲς ἡδονες, πολὺ φρονιμὴ καὶ μιὰ λογικὴ τρυγόνα», φαίνεται πὼς μὲ μεγάλη δυσκολία υποχώρησε στὶς πιέσεις τοῦ θείου της Μανουήλ (α΄) Κ. 81 γιὰ νὰ συναψῇ τὸ δευτέρου αὐτὸν γάμο, καθὼς βλέπομε πὼς καὶ ποιητὲς ἀκόμη τῆς

7. Χωνιάτης, σ. 68. Πρβλ. F. Chalandon τ. II, σ. 199.

8. Χωνιάτης, σ. 136: καὶ τὸν ἐπ' ἀδελφῆ (τοῦ Ἰωάννη Κ. 128) τῆς Μαρίας ὡσαύτως γαμβρὸν τὸν Καντακουζηνὸν Ἰωάννην. Αὐτόθι, σ. 240: Κίνναμος, σ. 109 καὶ 110: Ἀνώνυμοι στιχουργοί, ἐκδ. E. Miller, RHC Hist. Grecs, τ. II, σ. 771: ἐκδ. Συν. Παπαδημητρίου, Ὁ Πρόδρομος τοῦ Μαρκ. κώδικος, VV10 (1903), σ. 108, ἀριθ. 50: Προσφωνηματικὸς εἰς τὸν γαμβρὸν τοῦ αἰοιδίμου σεβαστοκράτορος, τὸν Καντακουζηνόν, ἐπιγαμβρευθέντα θελήσει τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὴν Κομνηνὴν, τὴν πρώτην θυγατέρα τοῦ σεβαστοκράτορος κυροῦ Ἀνδρονίκου. Χωνιάτης, Θεσ. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 177, 236, 253: L. Petit, Documents inédits, VV11 (1904), σ. 479 καὶ 490. Γιὰ τὴν οἰκογένεια τῶν Καντακουζηνῶν, βλ. D. Nicol, The Byzantine family of Kantakouzenos, ca. 1100 - 1460 (1968), σ. V-XXII. Ὁ πρώτος στὴν ἱστορία γνωστὸς Καντακουζηνὸς εἶναι ὁ φερόμενος ὡς πατέρας ἢ πάππος τοῦ Ἰωάννη Καντακουζηνού, βλ. D. Nicol, ἐνθ' ἄνωτ. ἀριθ. 1, σ. 3.

9. Ch. Du Cange, Fam. aug. byz., σ. 258: I.C. Filitti, Notice sur les Cantacuzène du XIe au XVe IIe siècles, Bucharest 1936, σ. 2.

10. Ἄννα Κομνηνὴ, τ. II, σ. 193: τ. III, σ. 41, 46-9, 105-11.

11. Ἄννα Κομνηνὴ, τ. III, σ. 105-6: ὁ αὐτοκράτωρ τὸν Καντακουζηνόν μετεπέμψατο, ἄνδρα τοῦτον γινώσκων περὶ τὰς στρατιωτικὰς ἐγχειρήσεις ἱκανώτατον.

12. Χωνιάτης, Θεσ. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 177: Τοῦ πανσεβαστοῦ σεβαστοῦ καὶ γαμβροῦ τοῦ κραταίου καὶ ἀγίου ἡμῶν βασιλέως κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνού.

αύλης κινήθηκαν «νά τήν παραινέσουν» γιά νά πάρη τήν όριστική της απόφαση¹³.

Ἡ Μαρία Κ. 129 πού ἦταν ἡ πρώτη μετά τή Μαρία Κ. 123 κατά σειρά προτεραιότητας ἀνεψιά τοῦ αὐτοκράτορα –πρωτότοκη κόρη τοῦ δευτερότοκου γιου τοῦ Ἰωάννη (β΄) Κ. 34– ἔλαβε στήν αὐλική ἱεραρχία τόν τίτλον τῆς ὑπερτίμου¹⁴ καί τῆς παντίμου¹⁵.

Ὅπως ὅλες οἱ Βυζαντινές καί ἡ Μαρία Κ. 129 ἦταν πολύ ἀφοσιωμένη στή θρησκεία, καθῶς τή βλέπομε νά ἀφιερῶνῃ σέ ναοὺς ἐγχεῖρια καί λάμνες ἀσημένιες¹⁶.

Φαίνεται πῶς ἡ Μαρία Κ. 129 κατά τά πρῶτα χρόνια τοῦ δευτέρου γάμου της, ἔκανε ἓνα ταξίδι στήν Αὐστρία καί γύρισε ἀπό κεῖ μαζί μέ τήν ἀδελφή της Θεοδώρα Κ. 131, πού εἶχε παντρευτῆ τόν δούκα τῆς Αὐστρίας Ἐρρίκο· μόλις ἔφτασαν στή βασιλεύουσα καί οἱ δυό ἀδελφές μαζί ἐπεσκέφθησαν τή μητέρα τους Εἰρήνη πού λυπημένη βρισκόταν σάν σέ μιὰ φυλακή στή μονή τοῦ Παντοκράτορα¹⁷.

Ὁ δεύτερος σύζ. τῆς Μαρίας Κ. 129, ὁ Ἰωάννης Καντακουζ., ὑπῆρξε ἓνας γενναῖος καί ἀτρόμητος μαχητής καί στρατηγός, γι' αὐτό ἐξάλλου τόν διάλεξε καί τῆς τόν ἐπέβαλε ὡς ἄντρα της ὁ θεῖος της - αὐτοκράτορας.

Ἀνάμεσα στά χρόνια 1150 καί 1153 ὁ Ἰωάννης Καντακουζ. πῆρε μέρος σ' ἓνα πόλεμο ἐναντίον τῶν Σέρβων, τῶν Οὐγγρων καί τῶν Πετοενέγκων, ἔχοντας μαζί του ὡς συστράτηγον καί τόν πρωτεξάδελφο, κατά πού φαίνεται, τοῦ αὐτοκράτορα Ἰωάννη Δούκα 66¹⁸.

-
13. Ἄνωνμος, ἐκδ. Συν. Παπαδημητρίου, VV10 (1903), σ. 107, ἀριθ. 44: Τῆ τῶν φυσικῶν ἡδονῶν ὑπερτέρα, τῆ σωφρονουση, τῆ λογική τρυγόνι παραινετικός εἰς γάμου κοινωνίαν [ἀποτείνεται πρὸς τήν Κομνηνὴν Μαρίαν τήν πρώτην θυγατέρα τοῦ σεβαστοκράτορος Ἀνδρονίκου].
14. Ἄνωνμος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 13), σ. 110, ἀριθ. 95: Εἰς ἅγιον ἐγχεῖριον γεγονός παρά τῆς ὑπερτίμου Κομνηνῆς τῆς θυγατρὸς τοῦ αἰοιδίμου σεβαστοκράτορος Ἀνδρονίκου. Αὐτόθι, ἀριθ. 96: Ἐτεροί εἰς ἅγιον ἐγχεῖριον, γεγονός καί αὐτό παρά τῆς αὐτῆς. Αὐτόθι, ἀριθ. 97: Εἰς λάμναν ἀργυρᾶν γεγονυίαν εἰς τήν ὑπεραγίαν Θεοτόκον τῆς Βλαχερντίσης παρά τῆς ὑπερτίμου Κομνηνῆς.
15. Βλ. κατωτέρω, ὑ. 17.
16. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 14.
17. Ἄνωνμος, ἐκδ. E. Miller, RHC Hist, Grecs, t. II, σ. 771: Προσφωνηματικός εἰς τήν πάντημον Κομνηνὴν τήν θυγατέρα τοῦ αἰοιδίμου σεβαστοκράτορος κυροῦ Ἀνδρονίκου καταλαβοῦσαν ἀπό τοῦ ταξειδίου πενθοῦσαν ἐπὶ τήν ἑαυτῆς μητέρα τήν σεβαστοκρατορίσαν. Αὐτόθι, σ. 772: Προσφωνηματικός εἰς τήν σεβαστοκρατορίσαν, ὅτε ἡ κυρά Θεοδώρα ἡ θυγάτηρ αὐτῆς, ἡ συζευχθεῖσα τῷ ἀδελφῷ τοῦ ρηγὸς Ἀλαμανίας ἐπανάξευξεν ἀπό τοῦ ταξειδίου μετά τῆς αὐταδέλφης αὐτῆς τῆς Κομνηνῆς, ἐπὶ (τῆς) μητρὸς αὐτῶν ἐν τῷ Παντοκράτορι διαγούσης.
18. Κίνναμος, σ. 107-13. Πρβλ. F. Chalandon, σ. 390. Συγκεκριμένα γιά τόν Ἰωάννη Δ., Κίνναμος, σ. 109: βασιλεὺς δέ... δύο δὲ συγγενῶν παρεληφώς τῶν αὐτοῦ, ὧν ὁ μὲν Ἰωάννης ὁ Δούκας ἦν, ἄτερος δὲ ὅς τήν Ἀνδρονίκου τοῦ σεβαστοκράτορος ἐγχευε παῖδα, ὄνομα Ἰωάννης καί αὐτὸς ἐπικλησῖον Καντακουζηνός, σὺν αὐτοῖς ἐπὶ τοὺς πολέμους

Σ' αὐτὸν τὸν πόλεμο ὁ Ἰωάννης Καντακουζ. χτυπήθηκε μὲ ἓνα σπουδαῖο ἀρχηγὸ τῶν Σέρβων, τὸν Βακχίνον, ἀλλὰ δὲν μπόρεσε νὰ τὸν τρυπήσῃ μὲ τὸ δόρυ του. Παίρνοντας στὴ συνέχεια ὁ Βακχίνος ἐφτά ἀπ' τοὺς συντρόφους του, ἔπεσε πάνω στὸν Καντακουζηνό, καὶ καθὼς ἔρχονταν καὶ ἄλλοι βάρβαροι γιὰ νὰ τοῦ ἐπιτεθοῦν κι αὐτοί, ὁ Καντακουζ. βρέθηκε στὸν ἐσχατο κίνδυνο. Θὰ τὸν ἀκότωναν ὅλοιοι αὐτοί, ἂν ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτορας δὲν ἔτρεχε κοντὰ του γιὰ νὰ τὸν βοηθήσῃ¹⁹.

Ὁ Μανουὴλ (α') Κ. 81 πάνω στὴν ἀκμὴ τῆς σύγκρουσης, προτίμησε νὰ στραφῆ, ἀφοῦ κάλυψε τὰ μάτια τοῦ ἀλόγου του, ἐναντίον ἑνὸς σώματος 300 περίπου ἀντρῶν, καὶ πιάστηκε στὰ χέρια μὲ ἓνα ἀπ' τοὺς ἀρχηγούς πού δὲν μπόρεσε νὰ τὸν χτυπήσῃ μὲ τὸ δόρυ του. Ὁ Βακχίνος καὶ οἱ γύρω του, βλέποντας τὸν χρυσοποικιλτο βασιλέα νὰ μάχεται, ἄφησαν τὸν Καντακουζηνό καὶ ὄρμησαν ἐναντίον του. Τὸ θέαμα ἦταν φριχτό. Ἀλλὰ ὁ βασιλέας, πού δὲ σταμάτησε νὰ χτυπᾷ μὲ τὸ δόρυ του καὶ τὸ ξίφος του, ἀλλὰ καὶ νὰ χτυπιέται, πέτυχε νὰ διαλύσῃ τοὺς ἀντιπάλους καὶ νὰ φτάσῃ μπροστὰ στὸν ἴδιο τὸ Βακχίνο· αὐτὸς ἦταν ἓνας ἀντρας τεράστιος στὸ σῶμα καὶ ἀνδρείος στὴν ψυχὴ. Ἐτοί ἄρχισε ἀνάμεσα στὸ βασιλέα καὶ τὸ βάρβαρο μιά σκληρὴ μονομαχία πού θύμιζε τίς συγκρούσεις τῶν Γιγάντων.

Ὁ Βακχίνος μὲ ἓνα γερὸ χτύπημα στὸ κεφάλι τοῦ βασιλέα ἔσπασε τὸ σίδερο τοῦ κράνους του, αὐτὸ ἀκριβῶς πού προστάτευε τὸ πρόσωπό του, καὶ ὁ βασιλέας πάλι μὲ τὸ ξίφος του ἔκοψε τὸ χέρι τοῦ Σέρβου (Οὐγγρου;) ἀρχηγοῦ, τὸν ἔβγαλε ἐκτὸς μάχης, καὶ τὸν αἰχμαλώτισε· παίρνοντας ὁ βασιλέας τὸ ξίφος τοῦ γενναίου ἀντιπάλου, τὸ ἔδωσε στὸν ξάδελφό του Ἰωάννη Δούκα 66 γιὰ νὰ τὸ ἔχῃ γιὰ πάντα πάνω του. Καὶ πάλι ὁ Μανουὴλ (α') ἤθελε νὰ ὀρμήσῃ κατὰ τῶν ἐχτρῶν, ἀλλὰ τὸν συγκράτησαν οἱ δυὸ Ἰωάννηδες, ὁ Καντακουζ. καὶ ὁ Δούκας 66, καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Βακχίνος, πού ἄρχισε νὰ κἀνῃ

ἐχώρει. Αὐτὸς ὁ Ἰωάννης Δ. εἶναι πράγματι ὁ Ἰωάννης Δ. 66, ὁ γιὸς τῆς Ἄννας Κ. 32, ὅπως προσδιορίζω πιὸ πάνω στὸ κείμενό μου. Ὁ διακεκριμένος ἐρευνητὴς Δημ. Πολέμης, *The Doukai*, ἀριθ. 99, σ. 128 καὶ ὑ. 11, φρονεῖ πὼς ἦταν ὁ Ἰωάννης Δούκας Καματηρός, ὁ γιὸς τοῦ Ἀνδρόνικου Δούκα Καματηροῦ. Ἀλλὰ ὁ σοφὸς ἐρευνητὴς συγχέει στὸν ἀνωτέρω ἀριθ. 99 τὸν λογοθέτη τοῦ δρόμου Ἰωάννη Καματηρό, ἀδελφὸ τοῦ Ἀνδρόνικου, μὲ τὸ γιὸ αὐτοῦ τοῦ τελευταίου Ἰωάννη Δούκα Καματηροῦ, τὸν ἐπαρχο ΚΠόλεως, βλ. R. Guiland, *Les Logothètes*, REB 29 (1971), σ. 59-61, καθὼς καὶ μὲ ἄλλους φερωνύμους, βλ. P. Karlin-Hayter, 99. *Jean Doukas (de Polemis)*, B42 (1972), σ. 259-65. Γιὰ τοὺς Δούκας Καματηρούς, βλ. *Γενεαλογίαν μου*, τ. Α', σ. 315, ὑ. 17· σ. 428, ὑ. 312 - 31α'· σ. 431-32, ὑ. 33-36· σ. 536-37, ὑ. 193· σ. 556, ὑ. 292· σ. 557, ὑ. 294· καὶ σ. 591-92, ὑ. 446. Κατὰ τὴν παλαιὰ γνώριμο, ἐξαιρέτως εὐγενετικὴ καὶ παρατηρητικὴ P. Karlin-Hayter, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 261-62, ὁ μὲ τὸν Ἰωάννη Καντακουζηνό συνεκοιτησάσας Ἰωάννης Δούκας, ὁ «ξυγγενής» καὶ «ἐξάδελφος» τοῦ Μανουὴλ (α') Κ. 81 (βλ. Κίνναμος, σ. 109²¹ καὶ 112⁶), δὲν ἦταν κανεὶς ἀπ' τοὺς Δούκας Καματηρούς, οὔτε καὶ ὁ μέγας ἐταιρειάρχης Ἰωάννης Δούκας, ἀλλὰ κάποιος ἀπ' τὸ μικρὸ κύκλον τῶν πρωτεξαδέλφων, τῶν θείων καὶ ἀνεπιγίων πού περιτριγύριζαν συνήθως τὸ Μανουὴλ (α'), κατ' ἐμὲ ὁ Ἰωάννης Δούκας 66.

19. Κίνναμος, σ. 110-11· Χωνιάτης, σ. 121-22. Ἡ προσωπικότητα τοῦ Βακχίνου εἶναι κάπως

τὸ φίλο καὶ τὸ δούλο τοῦ βασιλέα· δείχνοντας μάλιστα αὐτὸς ὁ τελευταῖος τὰ μαλλιά του, κατὰ χαρακτηριστικὸ τρόπο φανέρωνε τὸ πλῆθος τῶν ἐχτρῶν ποὺ πρόκειται ὁ βασιλέας νὰ συναντήσῃ, ἂν ἐπιμείνῃ στὴν ὀρμητικὴ του πορεία.

Σ' αὐτὸν πάνω τὸν ἀγόνα ποὺ γινόταν σῶμα μὲ σῶμα, ἔχασε καὶ ὁ Ἰωάννης Καντακουζῆ. Δυὸ δάχτυλα τοῦ χεριοῦ του.

«Οἱ βάρβαροι, λέει ὁ Χωνιάτης, σὰ σύννεφα διαλύθηκαν καὶ μιὰ χαρὰ ἔλαμψε στὰ πρόσωπα τῶν Ἑλλήνων»²⁰.

Τὸ 1155 ὁ Ἰωάννης Καντακουζῆ, ἐπαιξε ἓνα σπουδαῖο ρόλο κατὰ τὴν ἐκστρατεία ἐναντίον τῆς Οὐγγαρίας.

Ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 συγχρόνως μὲ τὴν πληροφορία ποὺ ἔλαβε γιὰ τὴν ἀποτυχία τοῦ στρατεύματος ποὺ ὡδηγοῦσε ὁ χαρτολάριος Βασίλειος Τζιντζιλοῦκη²¹, ἔμαθε πὼς μέσα στὴν πόλη τῶν Βελεγράδων (σημ. Βερατίου) μιὰ ὀλάκερη μερίδα ἀπ' τοὺς κατοικοὺς σκεφτόταν νὰ παραδώσῃ τὴν πόλη στοὺς Οὐγγρους· ἀμέσως ὁ βασιλέας ἔστειλε τὸν Ἰωάννη Καντακουζῆ, νὰ κατασφαλίσῃ τὴν πίστη τῆς πόλης καὶ συγχρόνως νὰ θάψῃ τοὺς νεκροὺς τῆς ἤττας τοῦ Βασιλείου Τζιντζιλοῦκη καὶ νὰ μαζέψῃ τοὺς φυγάδες ἀπὸ ὅπου εἶχαν κρυφτῆ.

Ὁ Ἰωάννης Καντακουζῆ, ἔφτασε στὰ Βελέγραδα πρὶν ἢ προδοσία συντελεσθῆ, καὶ μὲ τὴν ἀφιξή του, ἔρριξε στὶς φυλακὲς τοὺς κατοικοὺς ἐκείνους ποὺ ἦσαν ὁπαδοὶ τῶν Οὐγγρων. Ὄταν λίγο ἀργότερα συνάντησε τὸ Μανουὴλ (α΄), ἔσερνε μαζί του καὶ τοὺς φυλακισμένους. Καὶ μαζί μὲ τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὰ στρατεύματα, πέρασε τὸ χειμῶνα τοῦ 1155/56 στὴ Βερόη τῆς Θράκης (σημ. Stara-Zagora)²².

Ὁ Ἰωάννης Καντακουζῆ, παρακάθησε στὶς συνόδους τῆς 12ης τοῦ Μάη τοῦ 1157²³, τῆς 2ας τοῦ Μάρτη τοῦ 1166²⁴, τῆς 6ης τοῦ ἴδιου μηνῆ καὶ ἔτους²⁵, τῆς 30ης τοῦ Γενάρη τοῦ 1170²⁶ καὶ τῆς 18ης τοῦ Φλεβάρη τοῦ ἴδιου

σκοτεινὴ. Ὁ Κίνναμος, σ. 110, καὶ ὁ Χωνιάτης, σ. 122, τὸν ὀνομάζουσαν ἀρχιζουπάνον (= ἡγεμόνα τῶν Σέρβων), ἀλλὰ ὁ ἴδιος ὁ Κίνναμος, σ. 112, μᾶς λέει πὼς στάλθηκαν στὸ βυζαντινὸ στρατόπεδο πρέσβεις ἀπ' τὸν ἀρχιζουπάνον ποὺ σημαίνει πὼς ἄλλος ἦταν ὁ Βακχίνος καὶ ἄλλος ὁ ἀρχιζουπάνος. Ὁ Vasilievskij πρότεινε νὰ δοῦμε σ' αὐτὸν ἓνα Οὐγγρο ἀρχηγό, βλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 390, ὑ. 2. Ἡ γνώμη τοῦ Du Cange πὼς πιθανὸν νὰ πρόκειται γιὰ τὸν Rodoslav, ἢ σύμφωνα μὲ ἄλλους γιὰ τὸν Ouroch II, ἡγεμόνες τῶν Σέρβων, δὲν εὐσταθεῖ.

20. Κίνναμος, σ. 112-13· Χωνιάτης, σ. 121-22. Κακῶς ἢ S. De Jongh, σ. 52, ὑ. 9, τὴν ἀποκοπὴ τῶν δαχτύλων τοῦ Ἰωάννη Καντακουζῆ, ἀνάγει στὴν ἐκστρατεία τοῦ 1155 ἐναντίον τῆς Οὐγγαρίας.

21. Κίνναμος, σ. 132-33. Τὸ ἐπώνυμο τοῦ Βασιλείου Τζιντζιλοῦκη μᾶς δίδει ὁ Χωνιάτης, σ. 65 καὶ 133.

22. Κίνναμος, σ. 133· Χωνιάτης, σ. 133-34. Πρὸβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 413.

23. Χωνιάτης, Θεσ. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 177. Βλ. καὶ ἀνωτέρω, ὑ. 12.

24. Χωνιάτης, ἐνθ' ἄνωτ., στ. 236.

25. Χωνιάτης, ἐνθ' ἄνωτ., στ. 253.

26. L. Petit, Documents inédits, VV11 (1904), σ. 479.

έτους²⁷.

Σ' αυτές τις επίσημες πράξεις αναγράφεται άμέσως μετά τούς πρωτανεψιούς και πρωτεξαδέλφους τού αυτοκράτορα, πρώτος αυτός άπ' τούς αυτοκρατορικούς γαμβρούς, ώς σ ύ ζ υ γ ο ς τής δεύτερης κατά τήν αύλική ιεραρχία άνεψιάς τού αυτοκράτορα, τής ύ π ε ρ τ ί μ ο υ και π α ν τ ί μ ο υ Μαρίας Κ. 129, μιά και ό Άλέξιος Άξούχος, ό σύζ. τής π ο ρ φ υ ρ ο γ έ ν ν η τ η ς Μαρίας Κ. 123, τής πρώτης άνεψιάς, δέν παραστάθηκε σέ καμιά άπ' τίσ συνόδους^{27α}.

Ο Ίωάννης Καντακουζηνός τό Σεπτέμβρη τού 1176 πήρε μέρος στήν καταστρεφτική μάχη τού Μυριοκέφαλου έναντίον τού σουλτάνου τού Ίκονίου Kilidj Arslan II, μαζί με τó άνθος τής βυζαντινης άριστοκρατίας²⁸, όπου βρήκε και ένα ήρωικό θάνατο άντάξιο τής ζωής του.

Ο Μανουήλ (α΄) Κ. 81 συγκέντρωσε πολύ στρατό, σχεδιάζοντας μιά ριζική έκκαθάριση τής Μ. Άσίας άπ' τούς Τούρκους. Άπ' τήν ΚΠολη προχώρησε πρós τίσ Χώνες τής Φρυγίας, κι άπό κεί στό Χώμα και στό Μυριοκέφαλο, πού βρίσκονταν οί Τούρκοι²⁹.

Ο στρατός χωρίς περίσκεψη óδηγήθηκε μέσα στίς «κλεισουρές», στό στενά, ενώ οί Τούρκοι είχαν προκαταλάβει τίσ κορυφές τών βουνών. Στίς 17 τού Σεπτέμβρη ό Μανουήλ (α΄) υπέστη αιφνιδιασμό και ό στρατός του φυσικά έπαθε πανικό³⁰. Ο ίδιος ό αυτοκράτορας έλαβε πολλά τραύματα³¹ και λίγο έλειψε νά πιαστή αιχμάλωτος³².

«Άπειρα ήσαν τά θύματα, και μάλιστα άπ' τά μέλη τής βασιλικής οικογένειας, τά πολύ επίσημα»³³, όπως ό Ίωάννης Κ. 128, ό άπό άδελφó πρώτος άνεψιός τού αυτοκράτορα, καθώς είδαμε.

Έμπρός στό μάτια τού αυτοκράτορα, ό Ίωάννης Καντακουζ. πάλευε, ένας αυτός με πολλούς Τούρκους, με άφθαστη γενναιότητα, και έβλεπε τριγύρω του, μήπως και έλθη κανείς νά τόν βοηθήσει, αλλά καθώς κανείς δέν ήλθε, σέ λίγο έπεσε νεκρός και τó πτώμα του σκυλεύτηκε³⁴.

Μιά σφραγιδα πού βρέθηκε στή Βουλγαρία με τήν εικόνα τού άγίου Δημητρίου και πού άλλοτε άποδίδονταν λανθασμένα στόν αυτοκράτορα Ίωάννη (ς΄) τόν Καντακουζ., φαίνεται πώς άνήκε στόν Ίωάννη Καντακουζ.,

27. L. Petit, ένθ' άνωτ. σ. 490.

27α. Η δημόσια ζωή τού Άλέξiou Άξούχου μάς είναι γνωστή άπ' τó 1154 ώς τόν Άπρίλη τού 1167 πού ξεπесе άπ' τά αξιώματά του, βλ. προσωπογρ. Μαρίας Κ. 123, ύ. 23 και 86· άρα ήταν στήν ένεργό ύπηρεσία κατά τó διάστημα τών τριών πρώτων συνόδων, αλλά δέν παραστάθηκε σέ καμιά άπ' αυτές.

28. Χωνιάτης, Ίστορία, σ. 233.

29. Χωνιάτης, σ. 230-31.

30. Χωνιάτης, σ. 233 κεξ. Περιγραφή τών κλεισουργών, αυτόθι, σ. 243-44.

31. Χωνιάτης, σ. 237.

32. Χωνιάτης, σ. 239.

33. Χωνιάτης, σ. 238-39.

34. Χωνιάτης, σ. 240. Πρβλ. Κ. Άμαντος, Β΄, σ. 342.

τὸ σύζυγο τῆς Μαρίας Κ. 129. Ἡ ἐπιγραφή τῆς σφραγίδας ἔχει ὡς ἐξῆς:

† Ἰωάννου σε Καντακουζηνοῦ πόθος
τυποῖ σφραγιστῆν τῶν γραφῶν, Μυρόβρυγα³⁵.

Ἡ Μαρία Κ. 129, γιὰ τὴν ὁποία δὲν ξέρομε ἂν ἐπέζησε τοῦ Ἰωάννη Καντακουζ., εἶχε κι αὐτὴ τὴ δική της σφραγίδα:

Σκέποις Κομνηνῆν παιδ' Ἀνδρονίκου, Κόρη,
σεβαστοκρατῆ, πορφυραυγῆ Μαρίαν³⁶.

Ἡ Μαρία Κ. 129 ἀπόχτησε ἀπ' τὸν Ἰωάννη Καντακουζηνὸ τὸ πιδό λίγο δυὸ παιδιά, μιά κόρη, τὴν Εἰρήνην Κομνηνῆν (Καντακουζηνήν) 214³⁷, καὶ ἓνα γιό, τὸν Μανουὴλ Καντακουζηνόν (Κομνηνόν) 215³⁸.

130. Εὐδοκία Κομνηνὴ (γένν. περὶ τὸ 1129 - † ;)

Ἡ Εὐδοκία¹ Κ. δευτερότοκη κόρη τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 76 καὶ τῆς Εἰρήνης²

35. D. Nicol, *The family of Kantakouzenos*, ἀριθ. 2, σ. 4, ὑ. 8. Τὸ Μυρόβρυγα = Μυροβλήτα.
36. Zacos-Vegliery, ἀριθ. 2733, σ. 1539-40. Καθὼς στὴ σφραγίδα δὲν ἀναφέρεται κανεὶς ἀπ' τοὺς δυὸ συζύγους τῆς, οἱ ἐκδότες προτιμοῦν νὰ τὴν χρονολογήσουν στὴν πρὶν ἀπ' τὸ 1143 περίοδο, ἀλλὰ ὁ γάμος τῆς μὲ τὸ Θεόδωρο Δασιώτη δὲν ἐγένετο τὸ 1143, ἐγένετο τὸ 1141· ἀπλῶς τὸ 1143 ὁ Δασιώτης χάθηκε στὰ χέρια τῶν Τούρκων. Μήπως τὰ ἐπίθετα σεβαστοκρατῆς καὶ πορφυραυγῆς (= κόρη πορφυρογέννητου σεβαστοκράτορα) κρήθηκαν ἀνώτερα τῶν ιδιοτήτων τῶν συζύγων καὶ δὲν ἐγένετο ἀναφορά σ' αὐτοὺς, τόσο πιδό πολὺ πού γιὰ τοὺς συγχρόνους τῆς ἐφτανε ἡ μνεία τῆς Μαρίας 129 ὡς κόρης «τοῦ πορφυρογέννητου σεβαστοκράτορα Ἀνδρόνικου 76» γιὰ νὰ τὴν προσδιορίση;
37. Ἀνώνυμος, ἐκδ. E. Miller, *RHC Hist. Grecs*, τ. II, σ. 764-65: Ἔσματα εἰς τὸν γάμον τῆς κυρῆς Εἰρήνης τῆς θυγατρὸς τῆς ἐξηρημένης Κομνηνῆς, τῆς πρώτης θυγατρὸς τοῦ αἰοιδίμου σεβαστοκράτορος κυροῦ Ἀνδρόνικου τοῦ Πορφυρογεννήτου. Πρβλ. V. Laurent, *La Généalogie des premiers Paléologues*, B 8 (1933), σ. 138-39, 143-46· S. De Jongh, σ. 52-3, 97-8. Παραδόξως ὁ D. Nicol, *The family of Kantakouzenos*, σ. 4-5, δὲν ἀναφέρει τὴν Εἰρήνη Κομν. (Καντακουζ.) 214 ὡς μιά κόρη τοῦ Ἰωάννη Καντακουζηνοῦ καὶ τῆς Μαρίας Κ. 129. Μήπως τὴ θεωρεῖ ὡς μιά κόρη τῆς Μαρίας Κ. 129 ἀπ' τὸ Θεόδωρο Δασιώτη, τὸν πρῶτο ἀντρα τῆς; Ἀλλ' αὐτὸς δὲν εἶχε τὸ χρόνο γιὰ ν' ἀποχτήση μαζί της παιδιά. Κατ' ἀνάγκη πρέπει νὰ ὑποθέσωμε πῶς δὲ θὰ θεώρησε ἐγκυρὴ τὴν ἀναμφισβήτητη μαρτυρία τοῦ Ἀνώνυμου, ἐκδ. E. Miller, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 764-65, πού φέρνει τὴν Εἰρήνη Κομν. (Καντακουζ.) 214 ὡς μιά κόρη τῆς ἐξηρημένης (= ἐξαιρετικῆς;) Κομνηνῆς 129, τῆς πρώτης θυγατρὸς τοῦ πορφυρογέννητου σεβαστοκράτορα Ἀνδρόνικου Κ. 76, ὅπως δὲ θὰ θεώρησε σοβαρὰ τὰ τόσο θετικὰ συμπεράσματα τοῦ V. Laurent καὶ τῆς S. De Jongh.
38. Κίνναμος, σ. 293-94· Χωνιάτης, σ. 255-56. Πρβλ. D. Nicol, *The family of Kantakouzenos*, σ. 5, ἀριθ. 3.
- 130.1. Φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ πατρὸς θείας τῆς Εὐδοκίας Κ. 80.
2. Χωνιάτης, σ. 135-36· τὴν ἀναφέρει ὡς τριτότοκη, ἀλλὰ κατὰ τὴ γνώμη μου ἡ Εὐδοκία 130 προηγήθηκε τῆς Θεοδώρας Κ. 131.

γεννήθηκε περί τὸ 1129³.

Ἡ Εὐδοκία Κ. 130 παντρεύτηκε περί τὸ 1145 μὲ κάποιον⁴, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα καὶ τὴ γενιά δὲ γνωρίζομε⁵, καὶ ὁ ὁποῖος πέθανε περί τὸ 1150⁶.

Ὡς χήρα ἡ Εὐδοκία Κ. 130 περί τὸ 1152 ἢ καὶ λίγο προηγουμένως, συνδέθηκε ἐρωτικά μὲ τὸ θεῖο τῆς Ἀνδρόνικο Κ. 87, πρωτεξάδελφο τοῦ πατέρα τῆς. Ὁ ἐρωτικός τους δεσμός δὲν ἦταν κρυφός, ἀλλὰ φανερός, καὶ αὐτὸ εἶχε δημιουργήσει ἓνα μεγάλο σκάνδαλο στὴν αὐλή καὶ στὴν πρωτεύουσα. Ἀλλὰ οἱ ἐραστές δὲν ὑποχωροῦσαν μπροστὰ σὲ τίποτε.

Σὲ ὅσους ἐπιτιμοῦσαν τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87 «γιά τὸ ἀθέμιτο τῆς συνουσίας», αὐτὸς ἀπαντοῦσε μὲ ἓνα ἀστεῖο, κάνοντας ὑπαινιγμὸ γιά τὸν ἐρωτικό δεσμό τοῦ αὐτοκράτορα Μανουήλ (α΄) Κ. 81 μὲ τὴν ἀνεψιά του Θεοδώρα Κ. 150, τὴν κόρη τῆς ἀδελφῆς του Εὐδοκίας Κ. 80. «Εἶναι σωστὸ, ἔλεγε, νὰ ἀκολουθοῦν οἱ ὑπήκοοι τὸ παράδειγμα τοῦ ἡγεμόνα τους, καὶ τὰ προϊόντα τοῦ ἴδιου ἐργοστασίου – ἡ Εὐδοκία 130 καὶ ἡ Θεοδώρα 150 ἦσαν πρωτεξάδελφες – νὰ ἔχουν τὴν ἴδια ἀξία καὶ νὰ ἀρέσουν τὸ ἴδιο».

Ἄλλοτε πάλι, ἐξηγοῦσε σὲ κείνους ποῦ τὸν ἐνοχλοῦσαν, πῶς ἂν τὸ καλοσυλλογιστῆ κανεῖς, ἡ δικὴ του περίπτωσις ἦταν πολὺ πιὸ λίγο σοβαρὴ ἀπ' τὴν περίπτωσις τοῦ αὐτοκράτορα. «Αὐτὸς ἔχει ἐρωτικές σχέσεις μὲ τὴν κόρη τῆς ἀδελφῆς του, ἔλεγε, ἐνῶ ἐγὼ κάνω τὴν ἴδια δουλειὰ μὲ τὴν κόρη τοῦ ξαδέλφου μου».

Καταλαβαίνει κανεῖς πόσο κάτι τέτοιες φράσεις ἐρέθιζαν τὸν αὐτοκράτορα καὶ μεγάλωναν τὴ μανία τῶν συγγενῶν τῆς Εὐδοκίας 130, καὶ πιὸ πολὺ τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Ἰωάννη Κ. 128 τοῦ π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο υ καὶ τοῦ γαμβροῦ τῆς Ἰωάννη Καντακουζηνοῦ, τοῦ συζ. τῆς πολὺ ἐνάρετης Μαρίας Κ. 129⁷.

Ἄν καὶ ὁ αὐτοκράτορας, γιά νὰ δώσῃ τέλος σ' αὐτὴ τὴν ὑπόθεσις, ἀπομάκρυνε τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87 ἀπ' τὴν ΚΠολη, ἡ Εὐδοκία καθόλου δὲ ξέχασε τὸ θεῖο καὶ ἐραστὴ τῆς.

3. Ἡ S. De Jongh, σ. 56, θέτει τὴ γέννησὴ τῆς περί τὸ 1130.

4. Χωνιάτης, σ. 136.

5. Ἡ S. De Jongh, σ. 56, δέχτηκε πῶς ὁ πρῶτος ἄντρας τῆς Εὐδοκίας Κ. 130 ἦταν ὁ Διομήδης καὶ παραπέμπει στὸν Ἀνώνυμο στιχοῦργό (δῆθεν στὸν Πρόδρομο), ἐκδ. E. Miller, RHC Hist. Grecs, τ. II, σ. 770-71. Παρασυρμένος κ' ἐγὼ ἀπ' αὐτὴ ὑποστήριξα κάτι τέτοιο στὴ μελέτη μου, Ἀλέξιος Κ. – Εἰρήνη ἢ Ρωσικὴ, Βυζαντινὰ, τ. 7 (1975), σ. 148, ὑ. 111. Ἀλλὰ μιά πιὸ προσεχτικὴ μελέτη τοῦ στιχοῦργήματος, μοῦ κατέδειξε πῶς ὁ Νέστωρ καὶ ὁ Διομήδης ποῦ ἀναφέρονται σ' αὐτὸ δὲν εἶναι παρὰ οἱ γνωστοὶ ὀμηρικοὶ ἥρωες καὶ πῶς τὸ στιχοῦργημα εἶναι ἀφιερωμένο στὸν Ἰωάννη (Κεχαριτωμένον) Κ. 55, ἓνα ἐγγονὸ τοῦ σ' ε β α σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α Ἰσαάκιου Κ. 12, ὁ ὁποῖος (Ἰωάννης Κ. 55) εἶχε παντρευτῆ μὲ μιά Εὐδοκία, ὀλοτελα ἀσχετὴ μὲ τὴν Εὐδοκία Κ. 130, βλ. καὶ Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 503-4, ὑ. 61.

6. Χωνιάτης, σ. 136: τῶν θηλειῶν τοῖνυν ἡ Εὐδοκία τὸν ἐκ παρθενίας ὀμεινέτην ἀποβαλοῦσα θανάτω... Τὸ 1152 ἢ καὶ λίγο προηγουμένως, ἡ Εὐδοκία ὡς χήρα εἶχε δημιουργήσει τὸν ἐρωτικό τῆς δεσμό, ἀρα ὁ ἄντρας τῆς πρέπει νὰ πέθανε περί τὸ 1150.

7. Χωνιάτης, σ. 136.

Ήταν κατά τὸ 1154 πού ὁ Ἀνδρόνικος βρῆκε καί πάλι τὴν Εὐδοκία. Ἀφοῦ τὰ ἔκανε θάλασσα καί στὶς δυὸ ἀποστολές πού στάλθηκε, ἀνακλήθηκε στὴν ΚΠολη.

Καί ὁ αὐτοκράτορας, γιὰ νὰ τὸν ἔχη κοντά του καί νὰ τὸν ἐπιτηρή, τὸν κάλεσε στὸ στρατόπεδο τῆς Πελαγονίας, στὴ Μακεδονία, ὅπου βρισκόταν τότε ἡ αὐλή. Καί πράμα πού προκαλεῖ τὴν ἐκπληξη, καί ἡ Εὐδοκία 130, μὴ λογαριάζοντας οὔτε αὐτοκράτορα, οὔτε ἀδελφό, οὔτε γαμβρό, ἔτρεξε κι αὐτὴ στὸ στρατόπεδο μὲ τὴ σκηνή της.

Γοητευμένος ἀπ' αὐτὴ τὴν καλὴ του τύχη ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87, χωρὶς νὰ νιασῆ γιὰ τίς παγίδες πού τοῦ ἔστησαν οἱ συγγενεῖς τῆς νεαρῆς πριγκίπισσας, ξανάρχισε τίς παλιές σχέσεις του μαζί της. Κάποιος ἱστορικός τῆς ἐποχῆς, λέει: « Ὁ Ἀνδρόνικος εὗρισκε πῶς ὁ ἔρωτας τῆς Εὐδοκίας ἦταν μιά ἀρκετὰ ἱκανοποιητικὴ ἀνταμοιβή, γιὰ ὅλους τοὺς κινδύνους πού ἴσως νὰ τὸν ἀπειλοῦσαν»⁸.

Στὸ μεταξύ, ὁ ἀδελφός τῆς Εὐδοκίας Ἰωάννης Κ. 128 καί ὁ γαμβρός της Ἰωάννης Καντακουζηνός ραδιουργοῦσαν κατὰ τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 στὸν αὐτοκράτορα, καί δοκίμαζαν μάλιστα νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπ' αὐτὸν μὲ μιά δολοφονία.

Μιά μέρα ὁ Ἀνδρόνικος εἶχε πάει, ὅπως συνήθιζε, νὰ συναντήσῃ τὴν ἐρωμένη του στὴ σκηνή της. Εἰδοποιημένοι γι' αὐτὴ τὴ συνάντηση οἱ συγγενεῖς τῆς Εὐδοκίας, ἐτοίμασαν μιά ἐνέδρα καί ἐβαλαν ἀνθρώπους ὀπλισμένους κάπου κοντά στὴ σκηνή γιὰ νὰ σκοτώσουν τὸν ἐχτρώ τους, τὴν ὥρα πού θὰ ἔβγαине. Ἀλλὰ ἡ Εὐδοκία ἦταν πολὺ ἐξυπνη, καί ποιός ξέρει πῶς, ὑποψιάστηκε τὴ συνωμοσία.

« Ἄν καί κείνη τὴ στιγμή εἶχε ἐντελῶς ἀλλοῦ τὸ νοῦ της», ὅπως λέει ὁ ἱστορικός, «πρόσεξε πῶς κύκλωναν τὴ σκηνή καί εἰδοποίησε τὸν ἀγαπημένο της». Ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87, γύμνωσε ἀμέσως τὸ μακρὺ σπαθί του, καί ἐτοιμάσθηκε νὰ πουλῆσῃ ἀκριβὰ τὴ ζωὴ του. Ἀλλὰ ἡ Εὐδοκία εἶχε μιά ἄλλη ἰδέα. Πρότεινε στὸν ἐρωμένο της νὰ φορέσῃ γυναικεῖα φορέματα, κι ὅταν θὰ ντυνόταν, ἡ Εὐδοκία θὰ φώναζε δυνατὰ, γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ τὴν ἀκούσουν ἀπέξω, κάποια ἀπ' τίς γυναῖκες τῆς ὑπηρεσίας της, γιὰ νὰ τῆς φέρῃ φῶς· καί ὕστερα ὁ Ἀνδρόνικος, βγαίνοντας ἀπ' τὴ σκηνή στὴ θέση τῆς ὑπηρέτριας, θὰ μπορούσε νὰ ξεφύγῃ χωρὶς νὰ τὸν προσέξουν, μεταμφιεσμένος καθὼς θὰ ἦταν σὲ γυναίκα.

Ἀλλὰ ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 δὲ θέλησε νὰ ἀκούσῃ λέξη. Φοβήθηκε πῶς θὰ γινόταν γελοῖος, ἂν συνέβαινε νὰ τὸν γνωρίσουν καί νὰ τὸν πιάσουν, καί δήλωσε πῶς προτιμοῦσε νὰ πεθάνῃ, παρά νὰ ἐξευτελιστῆ μὲ τὴ μεταμφίεσή του σὲ γυναίκα. Ξέσχισε ἀπότομα μὲ μιά σπαθιά τὸ πανί τῆς σκηνῆς, πήδησε μ' ἓνα τεράστιο πήδημα πάνω ἀπ' τὰ σκοινιά, τὰ κοντάρια καί τὸ χαμηλὸ τοιχάκι, ὅπου ἦταν στερεωμένη ἡ σκηνή, καί ἔφυγε, μπροστὰ στὰ μάτια τῶν

8. Χωνιάτης, σ. 137.

ξαφνιασμένων ανθρώπων του Ἰωάννη Κ. 128, αὐτῶν ποὺ παραμόνευαν, καὶ ποὺ παράλυσαν ἀπὸ κατάπληξη σ' αὐτὴ τὴν ἀναπάντεχη ἐμφάνισή⁹.

Σὲ λίγο ὁμως ἡ Εὐδοκία Κ. 130 ἔχασε τὸν ἔραστή της, γιατί ρίχτηκε μέσα στὶς φυλακὲς τοῦ μεγάλου παλατιοῦ τῆς ΚΠολης, καθὼς ἀπερίφραστα δήλωσε στὸν αὐτοκράτορα Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 πὼς σκόπευε νὰ σκοτώσῃ τὸν ἀδελφὸ της Ἰωάννη Κ. 128¹⁰.

Ἡ Εὐδοκία Κ. δὲν ἦταν μιὰ τυχαία πριγκίπισσα. Εἶχε θέληση καὶ τόλμη μπροστὰ σὲ δυὸ ἀδελφοὺς, τὸν Ἰωάννη Κ. 128 καὶ τὸν Ἀλέξιο Κ. 132, μπροστὰ στὸ γαμβρό της Ἰωάννη Καντακουζηνό, παρὰ τὴν ἔντονη ἀντίθεση τοῦ θείου της Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, ἀπόχτησε καὶ διατήρησε φανερά καὶ ὄχι κρυφὰ ἓνα ἔραστή, ποὺ ἦταν ἐχθρὸς τῆς οἰκογενείας της καὶ ἓνας ἐπίβουλος γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ αὐτοκράτορα.

Δὲν πέρασαν παρὰ εἴκοσι ἐφτά χρόνια ἀπὸ τότε ποὺ τὸν εἶχε ἔραστή, καὶ ὁ ἴδιος αὐτὸς ἄνθρωπος, τύφλωσε τὸν ἀδελφὸ της Ἀλέξιο Κ. 132 καὶ ξεκλήρισε τὴ γενιά τοῦ θείου της αὐτοκράτορα Μανουὴλ (α΄).

Ἡ Εὐδοκία Κ. ἦταν ἐπίσης, ὅπως μᾶς λένε, «μιὰ δραστήρια γυναίκα καὶ εἶχε μιὰ ἐξυπνάδα πιο πάνω ἀπ' αὐτὴ τῶν γυναικῶν»¹¹.

Περὶ τὸ 1162/63¹² ἡ Εὐδοκία Κ. 130 παντρεύτηκε γιὰ δευτέρη φορά τὸν Μιχαὴλ Γαβρᾶν¹³, ἓνα στρατηγὸ ποὺ ἀνήκε στὸν κύκλο τοῦ ἀδελφοῦ της Ἰωάννη Κ. 128¹⁴: αὐτὸς ὁ τελευταῖος ἦταν ἐκεῖνος ποὺ συμφιλιωμένος πιά μὲ

9. Χωνιάτης, σ. 137-38.

10. Κίνναμος, σ. 130· Χωνιάτης, σ. 138.

11. Χωνιάτης, σ. 137: ἦν γὰρ κάκεινῃ δραστήριον τὸ φρονεῖν, οὐμενοῦν κατὰ γυναῖκας πλαττούση τὴν σύνεσιν.

12. H S. De Jongh, σ. 56, θέτει τὸ γάμο τὸ 1160. Ἀλλὰ, κατὰ τὸν Χωνιάτην, σ. 173, ὁ Μιχαὴλ Γαβρᾶς τὸ 1166 (μετὰ τὴν ἦττα ποὺ υπέστησαν αὐτὸς καὶ ὁ Μιχαὴλ Βρανᾶς ἀπ' τοὺς Οὐγγρους), «νεωστὶ (εἶχε) θύσει τὰ γαμοδαίσιμα μετὰ τῆς Κομνηνῆς Εὐδοκίας», καὶ κατὰ τὸν Κίνναμον, σ. 226-27, ὁ Μιχαὴλ Γαβρᾶς «βασιλέως γήμας ἀδελφιδοῦν, σεβαστὸς σὺν τῷ Χαλούφῃ τετιμηται». Ἀπ' αὐτὸ βγαίνει πὼς ὁ Μιχαὴλ Γαβρᾶς καὶ ὁ Νικηφόρος Χαλούφης ταυτόχρονα τιμήθηκαν σεβαστοί, καὶ αὐτὸ ἐγένε μετὰ τὴν εὐκαίρῃα τῶν γάμων τους με ἀνεπιές τοῦ αὐτοκράτορα: ὁ Μιχαὴλ Γαβρᾶς παντρεύτηκε τὴν Εὐδοκία Κ. 130, πρῶν ἐρωμένη τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87, καὶ ὁ Νικηφόρος Χαλούφης παντρεύτηκε τὴ Θεοδώρα Κ. 150, πρῶν ἐρωμένη τοῦ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81. Ὁ Νικηφόρος Χαλούφης ὁμως δὲν μπορεῖ νὰ παντρεύτηκε τὴ Θεοδώρα Κ. 150, παρὰ μόνο μετὰ τὸ 1161, γιατί αὐτὴ ἡ τελευταία μόλις τὸ 1160/61 ἀπόχτησε γιὸ ἀπ' τὸ Μανουὴλ (α΄), τὸν Ἀλέξιον Κ. 156, βλ. προσωπογρ. Θεοδώρας Κ. 150, ὑ. 56 καὶ 57. Ἄρα οἱ γάμοι καὶ ἡ ταυτόχρονη τιτοφορία ὡς σεβαστῶν τοῦ Μιχαὴλ Γαβρᾶ καὶ τοῦ Νικηφόρου Χαλούφῃ ἐγέναν περὶ τὸ 1162/63.

13. Χωνιάτης, σ. 173· Κίνναμος, σ. 226· L. Petit, Documents inédits, VV11 (1904), σ. 490. Ὁ Μιχαὴλ Γαβρᾶς θά ἦταν ἓνας γόνος τῆς γνωστῆς μας οἰκογένειας τῶν Γαβρᾶδων, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 156, ὑ. 4, καὶ σ. 198-99, ὑ. 5 καὶ 7. Ant. Bryer, A byzantine family: The Gabrades (c. 979 - c. 1653), University of Birmingham Historical Journal 12 (1970-1971) No 2, σ. 180, ἀριθ. 7· A. Bryer -St. Fassoulakis -D.M. Nicol, A Byzantine family: The Gabrades. An additional note. BS 36 (1975), σ. 39, ἀριθ. 7.

14. Τόσο ὁ Μιχαὴλ Βρανᾶς, βλ. προσωπογρ. Ἰωάννη Κ. 128, ὑ. 36 καὶ 37, καὶ κατωτέρω σ' αὐτὴ ἐδῶ τὴν προσωπογρ. ὑ. 33, ὅσο καὶ ὁ Μιχαὴλ Γαβρᾶς, βλ. Χωνιάτης, σ. 173-74, ἦσαν

την αδελφή του, μεσολάβησε για τη σύναψη αυτής της ένωσης¹⁵.

Ο Μιχαήλ Γαβράς με την ευκαιρία του γάμου του τιμήθηκε απ' τον αυτοκράτορα με τον τίτλο του πανσεβαστου σεβαστού¹⁶, μαζί με τον Νικηφόρο Χαλούφη¹⁷ που παντρεύτηκε άλλη άνεψιά του αυτοκράτορα, την πρώην έρωμένη αυτού του τελευταίου, τη Θεοδώρα Κ. 150¹⁸.

Καθώς το 1164 ο Στέφανος ΙΙΙ της Ούγγαρίας πέτυχε μιá νίκη έναντιόν των δυνάμεων του θείου του Στέφανου ΙV, διεκδικητή του στέμματος της Ούγγαρίας, φίλου των Βυζαντινών, που είχε παντρευτή τη Μαρία Κ. 141, και μετά απ' αυτή τη νίκη συγκέντρωσε στρατεύματα στο Δούναβη, ο Μιχαήλ Γαβράς επικεφαλής ενός «αξιόλογου στρατού» στάλθηκε στο Σίρμιο, για την εξασφάλιση της περιοχής από κάθε κίνδυνο και για τη «σωτηρία» αυτού του ίδιου του Στέφανου ΙV που μετά την ήττα του είχε καταφύγει στο Σίρμιο¹⁹.

Το 1165 ο Στέφανος ΙΙΙ πέτυχε να καταλάβη και πάλι την περιοχή του Σιρμίου και να άρχιση την πολιορκία αυτού του ίδιου του Ζευγμίνου²⁰. Αυτή η πολιορκία παρατάθηκε, γιατί η πόλη επισιτιζόταν απ' το βυζαντινό στόλο του Δούναβη, που μάταια οι Ούγγροι προσπάθησαν να άπωθήσουν.

Ο Μανουήλ (α') Κ. 81, καθώς φοβόταν πώς το Ζεύγμινο δέ θα μπορέση να κρατήσει μέχρι τον έρχομό του, έστειλε ένα «αξιόλογο στρατεύμα» μ' επικεφαλής τους στρατηγούς Μιχαήλ Γαβράν και Ίωσήφ Βρυέννιον που είχε παντρευτή τη Μαρία Κ. 85, κάτω απ' τους οποίους διατελούσαν, ανάμεσα σε άλλους, ο Ίωάννης Άγγελος, σύζ. της Μαρίας Κ. 146, και ο Ίωάννης Ίσής, ένας Τούρκος εξωμότης που είχε ανατραφή και μεγαλώσει στο Βυζάντιο²¹.

Ποιά ύπηρξε ή συμβολή αυτού του στρατεύματος, που αρχιστράτηγο είχε το Μιχαήλ Γαβρά, δέν μπορεί να διευκρινιστή απ' την έκθεση του Κίνναμου²². Εκείνο που γνωρίζομε είναι πώς άμέσως μετά το θάνατο του Στέφανου ΙV

στρατηγοί που άνηκαν στον κύκλο του Ίωάννη Κ. 128.

15. Χωνιάτης, σ. 173.

16. Κίνναμος, βλ. κατωτέρω, ύ. 17, και L. Petit, Documents inédits, VV11 (1904), σ. 490: του πανσεβαστου σεβαστού και γαμβρού της άγίας αυτού βασιλείας κυρού Μιχαήλ του Γαβρά.

17. Κίνναμος, σ. 226-27: Μιχαήλ επικλήσιν Γαβράς, ός και αυτός βασιλέως γήμας άδελφιδην σεβαστός σύν τῷ Χαλούφη τετίμηται.

18. Ίωάννης Απόκαυκος Ναυπάκτου προς Γεώργιον Βαρδάνην Κερκύρας, VV13 (1906), σ. 347. Πρβλ. V. Laurent, les Regestes des Actes du Patriarcat de Const/nople, τ. I, fasc. III (1947), σ. 174-75, άριθ. 1162.

19. Κίνναμος, σ. 226-27. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 481.

20. Κίνναμος, σ. 231 κεξ.

21. Κίνναμος, σ. 238.

22. Ο F. Chalandon, τ. II, σ. 483, γράφει για το Μιχαήλ Γαβρά και τον Ίωσήφ Βρυέννιον: ceux-ci furent battus, και παραπέμπει στο Χωνιάτη, σ. 173: αλλά έδώ ο Χωνιάτης μιλάει για την ήττα που υπέστη ο Μιχαήλ Γαβράς το 1166, βλ. πιο κάτω, ύ. 29, όταν συστράτηγο είχε το Μιχαήλ Βρανά και όχι τον Ίωσήφ Βρυέννιο. Η S. De Jongh, σ. 56-7, κατ' άντιγραφή του F. Chalandon, γράφει το ίδιο, και παραπέμπει εις Κίνναμον, σ. 226-27, και Χωνιάτην, σ.

(13. IV. 1165) –δηλητηριάστηκε με ενέργεια του άνεψιού του Στέφανου ΙΙΙ– το Ζεύγμινο έπεσε στα χέρια των Ούγγρων²³.

Ο Μανουήλ (α΄) Κ. 81 δέν άργησε νά άνταποδώσει τό χτύπημα· Ξαναπήρε πίσω τό Ζεύγμινο και είχε την πρόθεση νά θανατώσει τόν Ούγγρο διοικητή Γρηγόριο και τούς άλλους μικροζουπάνους που ύπηρετούσαν κάτω άπ΄ τις διαταγές του, αλλά χάρη στην παρέμβαση του νεαρού Βελα΄ Αλέξιου, του μνηστήρα της κόρης του Μαρίας Κ. 153, τούς χάρισε τη ζωή, αλλά τούς έρριξε στη φυλακή²⁴.

Η άλωση του Ζευγμίνου ύποχρέωσε τό Στέφανο ΙΙΙ, νά παραχωρήσει στο Βυζάντιο την περιοχή του Σιρμίου και όλη τη Δαλματία, και νά κλείσει μιá συνθήκη ειρήνης²⁵.

Τό 1166 Ξανάρχισαν, κατά παράβαση της συνθήκης, οι προσπάθειες των Ούγγρων για νά πάρουν πίσω τις έπαρχίες που είχαν παραχωρήσει ή καλύτερα που είχε κυριεύσει ο Μανουήλ (α΄) Κ. 81²⁶.

Κάτω άπ΄ τις διαταγές του π α λ α τ ί ν ο υ –Διονύσιου, ένας ούγγρικός στρατός εισέβαλε στην περιοχή του Σιρμίου και πέτυχε μιá μεγάλη νίκη σέ βάρος του Μιχαήλ Γαβρά, που ήταν δ ο υ ξ των επίδικων έπαρχιών, και του Μιχαήλ Βρανά²⁷, συζ. της Μαρίας Κ., μιás έγγονής του πρώτου σ ε β α σ τ ο –

173· και ό μ έν Χωνιάτης είπα τί λέει σ΄ αυτή τη σελίδα, ό δε Κίνναμος (σ. 226-27) αναφέρει την κατά τό 1164 άποστολή του Μιχ. Γαβρά στο Σιρμιο, που πιό πάνω περιέγραφα, ύ. 19.

23. Κίνναμος, σ. 239· Χωνιάτης, σ. 167-68.

24. Κίνναμος, σ. 245· Χωνιάτης, σ. 177.

25. Κίνναμος, σ. 247. Πρβλ. F. Chalandon, τ. ΙΙ, σ. 485.

26. Βλ. τόν λόγον που θέτει στο στόμα του Μανουήλ (α΄) Κ. 81 ό Κίνναμος, σ. 247-48, πρόσ τούς πρέσβεις του Στέφανου ΙΙΙ.

27. Για την οικογένεια των Βρανάδων, βλ. Ch. Du Cange, Fam. aug. byz., σ. 214-16. Στην έποχή του Μανουήλ (α΄) Κ. 81 άναδείχτηκαν οι άδελφοί Γεώργιος και Δημήτριος οι Βρανάδες, ό άνωτέρω Μιχαήλ Βρανάς και ό γιός αυτού του τελευταίου Άλέξιος Βρανάς Κομνηνός, σύζ. της Άννας Κομν. Βατατζίνας 149. Ο Δημ. Βρανάς, ως άρχηγός του στόλου πήρε μέρος στην έκστρατεία που έγινε τό 1144 έναντιον του πρίγκιπα της Άντιόχειας Raymond de Poitiers, βλ. Κίνναμος, σ. 34-5, και Χωνιάτης, σ. 71· τό 1167 πήρε μέρος μαζί με τόν άδελφό του Γεώργιο στη μεγάλη έκστρατεία που έγινε έναντιον της Ούγγαρίας, βλ. Κίνναμος, σ. 271-72. Ο πιό πάνω Μιχ. Βρανάς το 1146-47 ήταν δ ο υ ξ της Ναϊσού και κάτω άπ΄ αυτή την ιδιότητα περιποιήθηκε τόν Κονράδον ΙΙΙ της Γερμανίας και τά στρατεύματά του κατά τη Δεύτερη Σταυροφορία, βλ. Κίνναμος, σ. 70, πρβλ. F. Chalandon, τ. ΙΙ, σ. 273, και Κ. Άμαντος, Α΄, σ. 337· άργότερα ό Μιχ. Βρανάς έκανε τό ίδιο γά τόν Λουδοβίκο VΙΙ της Γαλλίας και τά στρατεύματά του, διδοντας τρόφιμα κλπ., βλ. Eude de Deuil, PL 185, στ. 1220, πρβλ. F. Chalandon, τ. ΙΙ, σ. 294. Άνάμεσα στα έτη 1150 και 1153 ό Μιχ. Βρανάς πήρε μέρος στον πόλεμο έναντιον των Σέρβων, των Ούγγρων και των Πετσενέγκων και διέτρεξε μεγάλο κίνδυνο μαζί με ένα άλλο στρατηγό, τόν Ξενική καταγωγής Γιφάρδο, βλ. Κίνναμος, σ. 108-9, πρβλ. F. Chalandon, τ. ΙΙ, σ. 390. Τό 1155 ό Μιχ. Βρανάς ήταν στην Κύπρο κάτω άπ΄ τις διαταγές του ΄ Ιωάννη Κ. 128, όποτε δέχτηκαν τη ληστρική έπιδρομή του πρίγκιπα της Άντιόχειας Renaud de Chatillon, βλ. προσωπογρ. ΄ Ιωάννη Κ. 128, ύ. 37-39. Τό 1161 ό Μιχ. Βρανάς ήταν δ ο υ ξ της Κιλικίας, βλ. Κίνναμος,

κράτορα Ἰσαάκιου Κ. 12²⁸, πού ἦταν ἀρχηγός τοῦ στρατεύματος²⁹.

Ἡ μάχη πού σ' αὐτή ἐπαθαν οἱ δυό στρατηγοί –«καί οἱ δυό ἦσαν πολεμικώτατοι, μᾶς λέει ὁ Κίνναμος, ἀνώτερος ὅμως ὁ Βρανᾶς»³⁰– τή φοβερή αὐτή ἦττα, μᾶς περιγράφεται ὡς ἐξῆς:

«Καθὼς καί οἱ δυό εἶχαν συμφωνήσει νά ἐπιτεθοῦν ἐναντίον τοῦ Οὐγγρου στρατηγοῦ Διονύσιου τῆ νύχτα, ξεσήκωσαν τὸ στράτευμα καὶ βάδιζαν πρὸς τὸ στρατόπεδο τοῦ ἐχτροῦ. Φτάνοντας σ' αὐτὸ τὸ βρῆκαν ὀλότελα ἄδειο, καὶ ἄρχισαν νά ἔχουν κάποιους δισταγμούς. Προσέχοντας τὴν πορεία τους, ἐξακολούθησαν νά βαδίζουν μέχρι πού ξημέρωσε γιὰ καλά, ἂν καὶ ἔπρεπε πρὶν ξημερώσει νά κάνουν τὴν ἐπίθεση, ὅποτε ἄλλη πιθανὸν νά ἦταν ἡ ἐκβαση τοῦ ἀγώνα».

«Καθὼς ξημέρωσε, οἱ Οὐγγροι τοὺς ἀντελήφθησαν –τούς παρατήρησαν μάλιστα νά βαδίζουν μὲ κάποια ἀταξία– τοὺς ἐπετέθηκαν μὲ ὀρμὴ καὶ ἔφεραν στὶς τάξεις τους τὸν πανικό. Οἱ Βυζαντινοὶ νόμισαν πὼς οἱ Οὐγγροὶ ἦσαν πολὺ περισσότεροὶ ἀπ' τὴ στρατιά πού τοὺς ἐπιτέθηκε, ἐνῶ δὲν ἦσαν, καὶ αὐτὸ κανεὶς ἀπ' τοὺς δυό στρατηγοὺς δὲν μπόρεσε νά τὸ διαπισώσει, γιὰτὶ σὲ λίγους ἀνθρώπους ἔχει δοθῆ τὸ προνόμιο νά διακρίνουν τὴν πραγματικότητα».

«Πάνω στὴ φυγῆ, ὁ Βρανᾶς ἦταν ἐκείνος πού εἶχε τὸ θάρρος νά γυρίσει πρὸς τὰ πίσω καὶ νά ἀναχατίσει μὲ τὸ δόρυ του τὸν διώκτη του, ἐνῶ ὁ Γαβρᾶς τὸ ἔβαλε στὰ πόδια»³¹.

Ὅταν μακριὰ ἀπ' τὸ μέτωπο τοῦ ἀγώνα, οἱ δυό στρατηγοὶ συναντήθηκαν ὁ Βρανᾶς εἶπε στὸ Γαβρᾶ: «Γιὰτὶ, σεβαστέ μου, δὲν ἔτρεξες κοντά μου, τὴν ὥρα πού γύρισα καὶ χτυπιόμουν μὲ τοὺς Οὐγγρους;» Ὁ Γαβρᾶς τοῦ ἀπάντησε: «Μὰ τὴν κεφαλὴ τοῦ αὐτοκράτορα, δὲν σὲ ἀντιλήφτηκα καθόλου»³². Καθὼς ὅμως μαθαίνομε ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ Γαβρᾶ δὲν ἦταν ἀληθινός.

Ὅταν οἱ συγγενεῖς τῆς Εὐδοκίας Κ. 130, καὶ ἰδιαίτερα ὁ ἀδελφός της Ἰωάννης Κ. 128, παρουσίασαν μετὰ ἀπ' αὐτὴ τὴ μάχη, τὸ γαμβρὸ τους Μιχαὴλ Γαβρᾶ στὸν αὐτοκράτορα, «πολὺς ἦταν ὁ κρότος καὶ ὁ ἐπαινος γι' αὐτόν», καὶ ἰσχυρίζονταν πὼς μὲ «ρῶμη καὶ ἀλκή» πολέμησε ἐναντίον τῶν Οὐγγρων, καὶ ἔφερναν μάρτυρα τῶν ἰσχυρισμῶν τους, τὸν συστράτηγό του

σ. 286, πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 526-27. Γιὰ τὸ γιό του Ἀλέξιον Βρανᾶν Κομν., βλ. προσωπογραφίαν Ἄννας Κομν. Βατατζίνας 149, ὑ. 6-10.

28. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 419, ὑ. 20.

29. Κίνναμος, σ. 257-58· Χωνιάτης, σ. 173. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 487· Κ. Βαρζός, Ἀλέξιος Κ. - Εἰρήνη Ρωσική, Βυζαντινά, τ. 7 (1975), σ. 147-48.

30. Κίνναμος, σ. 258: ἀμφοτέρω μὲν πολεμικώτατω, ἀλλ' ὁ Βρανᾶς ἐκράτει μᾶλλον. Καὶ ἀλλοῦ, ὁ Κίνναμος, σ. 293, μᾶς λέει πὼς ὁ Μιχαὴλ Γαβρᾶς ἦταν «ἄρκετὰ ἐμπειρὸς στὰ πολεμικὰ ἔργα», σπὴν πράξη ὅμως τὸν βλέπομε ἕνα μέτριο καὶ κακότυχο στρατιωτικὸ ἄντρα.

31. Κίνναμος, σ. 258-59.

32. Κίνναμος, σ. 259.

Μιχαήλ Βρανᾶν.

Ὁ αὐτοκράτορας γιὰ νὰ διαπιστώσῃ τὴν ἀλήθεια, κάλεσε τὸ Βρανᾶ, καὶ ἀφοῦ τὸν ὄρκισε «πάνω στὸ κεφάλι του», πάνω δηλ. στὴ ζωὴ του, τοῦ ζήτησε νὰ πῆ, «ἂν ξέρῃ καμιὰ γενναία πράξη τοῦ Γαβρᾶ πάνω στὸν ἀγῶνα ποῦ ἐγίνε». Ὁ Βρανᾶς δίσταζε νὰ ἀπαντήσῃ, ὅποτε ὁ αὐτοκράτορας στράφηκε πρὸς τὸν ἴδιο τὸ Γαβρᾶ, καὶ τὸν ρώτησε, «ἂν εἶχε κάνει καμιὰ γενναία καὶ ἀξιέπαινη πράξη ἢ ἂν ὡς στρατηγὸς ἐνέργησε ἐκεῖνα ποῦ ἔπρεπε, ὅταν τοὺς ἐπιτέθηκε ὁ στρατηγὸς τῶν Οὐγγρων Διονύσιος». Ὁ Γαβρᾶς διαβεβαίωσε τὸν αὐτοκράτορα πὼς ὅσο κανεῖς ἄλλος ἔδειξε τότε τὸν ἥρωισμό του καὶ ἔκανε τὸ καθήκον του.

Ἀλλὰ τότε ἐπενέβη ὁ Βρανᾶς καὶ εἶπε πὼς «δὲν ἦταν σωστὸ μπροστὰ στὸν αὐτοκράτορα νὰ νοθεύεται ἡ ἀλήθεια, μὰ καὶ τὸν ἐξόρκισε μάλιστα στὴ ζωὴ του, καὶ πὼς ὁ Γαβρᾶς καθόλου δὲν ἀντιστάθηκε στὴν ἐπίθεση τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλὰ ἀπ' τὴν πρώτη στιγμή τῆς ἐφόδου, δέιλιασε καὶ ἔφυγε, ἂν καὶ αὐτός (ὁ Βρανᾶς) πολλές φορές τὸν ἀνακάλεσε, καὶ μὲ δυνατὴ φωνὴ τοῦ φώναξε: *στὰ σου φίλε μου*»³³.

Μπορεῖ κανεῖς νὰ φανταστῇ, μετὰ ἀπ' αὐτὴ τὴν πανηγυρικὴ διάψευση, ποῖα ἦταν ἡ θέση τοῦ Ἰωάννη Κ. 128 καὶ τῶν ἄλλων συγγενῶν τῆς Εὐδοκίας Κ. 130, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἴδιου τοῦ Γαβρᾶ, ἀπέναντι στὸν αὐτοκράτορα.

Ὁ Μιχαήλ Γαβρᾶς παραστάθηκε στὶς 18 τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1170 στὴ σύνοδο ποῦ συνήλθε «στὸν πρόναο τοῦ θείου ναοῦ τοῦ μεγάλου παλατιοῦ», κάτω ἀπ' τὴν προεδρία «τοῦ θεόστεπτου καὶ κραταιοῦ ἁγίου βασιλέα» Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, γιὰ νὰ ἐξετάσῃ τίς κακοδοξίες τοῦ Ἰωάννη Εἰρηνικοῦ, ἡγουμένου τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Νικηφόρου τοῦ Βορραδίου ὄρους τοῦ Πόντου, ποῦ ἀλλιῶς λεγόταν μονὴ τοῦ Βαταλά, πάνω στὸ εὐαγγελικὸ ρητό: «Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἐστίν».

Κατὰ τὴ σειρά προτεραιότητος ὁ Μιχαήλ Γαβρᾶς ἀναγράφεται μετὰ τοὺς ἀνεπιούς τοῦ αὐτοκράτορα Ἰωάννην 128 καὶ Ἀλέξιον 132 τοὺς Κομν. καὶ τὸ σύγγαμβρό του Ἰωάννη Καντακουζηνό, σύζ. τῆς Μαρίας Κ. 129, καὶ πρὶν ἀπ' τὸν Ἰωσήφ Βρυέννιον, σύζ. τῆς Μαρίας Κ. 85, πρωτεξαδέλφης τοῦ αὐτοκράτορα³⁴.

Τὸ 1175, καθὼς ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 πιεζόταν, χωρὶς ἀμφιβολία ἀπ' τὸν Schahinschah –Σανισάν τὸν λένε οἱ Βυζαντινοί– ἀδελφὸ καὶ ἀντίπαλο τοῦ σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου Kılıdj Arslan II, τοῦ ὁποῖου (Schahinschah) οἱ ὄπαδοί, κύριοι ἀκόμη τῆς Ἀμάσειας, ἦσαν πρόθυμοι νὰ τοῦ παραδώσουν τὴν πόλη τους, ἀποφάσισε νὰ στείλῃ ἓνα στρατιωτικὸ σῶμα γιὰ νὰ παραλάβῃ τὴν πόλη, πρὶν ἀκόμη πέσῃ στὰ χέρια τοῦ Kılıdj Arslan II.

Ἐπικεφαλῆς αὐτοῦ τοῦ σώματος ὄρισε τὸν ἐμπειροπόλεμο Μιχαήλ Γαβρᾶν, μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ συγκεντρώσῃ καὶ πρόσθετα στρατεύματα ἀπ' τίς

33. Χωνιάτης, σ. 173-74.

34. L. Petit, Documents inédits, VV11 (1904), σ. 490.

περιοχές της Τραπεζούντας και της Οινόης του Πόντου³⁵.

Ο Γαβράς αφού συγκέντρωσε και τα πρόσθετα στρατεύματα, επρόκειτο να συναντήσει τον Schahinschah, για να προχωρήσουν μαζί. Αύτος ο τελευταίος είχε αναχωρήσει απ' το Δορύλαιο, όπου βρισκόταν ο αυτοκράτορας εγείροντας ένα ισχυρό φρούριο, αλλά κατά την πορεία του, αν και συνοδεύταν από μία βυζαντινή δύναμη, χτυπήθηκε από στράτευμα του αδελφού του που καιροφυλακτούσε· οι Τούρκοι σκότωσαν πολλούς απ' τους συνοδούς του και άρπαξαν πολλά λάφυρα, και ο ίδιος ο Schahinschah μόλις κατάφερε να διαφύγει, και φοβισμένος να γυρίσει και πάλι στο Δορύλαιο, κοντά στον αυτοκράτορα³⁶.

Σ' αυτό το διάστημα, ο Μιχαήλ Γαβράς έφτασε με τα στρατεύματά του στην Αμάσεια, οι κάτοικοι της οποίας τον καλούσαν να μη μέσσει απ' τα τείχη της, και για ασφάλειά του, του έστειλαν όμηρους και παράδωσαν την ακρόπολη της πόλης τους σε Έλληνες. Ο Γαβράς δε δέχτηκε αυτές τις προτάσεις τους από φόβο προς τα στρατεύματα του Kilidj Arslan II που και αυτά είχαν φτάσει και στρατοπεδεύσει όχι μακριά απ' την Αμάσεια. Μετά απ' αυτό, και ενώ ο Γαβράς έπαιρνε το δρόμο προς το βυζαντινό έδαφος, η πόλη παραδόθηκε στις δυνάμεις του Kilidj Arslan II, παρά τη γνώμη του διοικητή της που ήταν ένας όπαδος του Schahinschah³⁷.

Αυτή είναι η διήγηση του Κίνναμου, η μοναδική μας πηγή πάνω σ' αυτή την επιχείρηση. Πώς μπορεί να εξηγηθεί και να κριθεί η στάση του Μιχαήλ Γαβρά; Ας μη φανή τολμηρό να υποθέσωμε, λέει ο Chalandon, πως μέσα στην Αμάσεια θά υπήρχαν δυο μερίδες, μία με τον Schahinschah και μία με τον Kilidj Arslan II, και ο Γαβράς θά έκρινε πως η μερίδα του φιλοβυζαντινού Τούρκου πρίγκιπα δεν ήταν η πιο ισχυρή και φοβήθηκε να διακινδυνεύσει την είσοδό του στην πόλη³⁸.

Η πράξη του όμως δεν έμεινε χωρίς κυρώσεις εκ μέρους του αυτοκράτορα.

Όταν ο Μανουήλ (α') Κ. 81 τελείωσε τις εργασίες της οικοδόμησης του φρουρίου του Δορυλαίου, και έφτασε στην ΚΠολη, παράπεμψε το στρατηγό και γαμβρό του Μιχαήλ Γαβράν σε δίκη για την υπόθεση της Αμάσειας. Η απόφαση για την ποινή του «ψηφίστηκε» και ο Γαβράς με σίδερα σφιχτά

35. Κίνναμος, σ. 293.

36. Κίνναμος, σ. 295. Ο Κίνναμος, σ. 291, λέει για τον Σανισάν πως ήταν «άδελφος του Kilidj Arslan II και εκ των αυτών έφυσ σπέρματων». Ο F. Chalandon, Les Comnènes, τ. II, σ. 432, λέει πως «ο Μαρουδ I, εκτός του νέου σουλτάνου Kilidj Arslan II, άφησε δυο γιούς άκόμη, εκ των οποίων τον ένα ο Kilidj Arslan II εξαφάνισε άμέσως, ενώ ο άλλος, ο Schahinschah (Σανισάν), καθώς φοβήθηκε μία παρόμοια τύχη, κατάφυγε στη Γάγγρα που του είχε δοθεί απ' τον πατέρα του, μαζί με την Άγκυρα και τη χώρα την παραθαλάσσια του Ευξείνου Πόντου».

37. Κίνναμος, σ. 296.

38. F. Chalandon, τ. II, σ. 503.

δεμένα στα πόδια του, ρίχτηκε στις φυλακές του με γάλο υπαλατιού της ΚΠολης. Ἄλλὰ ὁ Μανουήλ (α΄) ἦταν ἕνας ἡγεμόνας πού πολύ ἀγαποῦσε τούς συγγενεῖς του· χάρη τῆς ἀνεψιάς του Εὐδοκίας Κ. 130, δὲν ἄργησε νά ἐλευτερώσῃ τὸν ἄντρα τῆς καί νά τοῦ ἀποδίδῃ καί πάλι τίς πρότερες τιμές³⁹.

Αὐτὴ εἶναι, κατὰ τὸ 1175-76, καί ἡ τελευταία ἐμφάνιση τοῦ Μιχαήλ Γαβρᾶ στοῖς ἱστορικό προσκήνιο⁴⁰.

Ἡ Εὐδοκία Κ. 130 ἀπόχτησε ἀπ' τὸ Μιχαήλ Γαβρᾶ τὸ πιο λίγο ἕνα γιό, τὸν Μανουήλ Κομνηνὸν Γαβρᾶν 216⁴¹, ὁ ὁποῖος ὅπως φαίνεται ἀπόχτησε ἀπογόνους, καθὼς συναντᾶμε ἀργότερα δυὸ τοῦλ. Κομνηνοὺς - Γαβράδες, τὸν «σκολικᾶν κύριον» Μανουήλ Δούκαν Κομνηνὸν τὸν Γαβρᾶν, εὐεργέτη ἑνὸς μοναστηριοῦ στοῖς Μυστρά τὸ 1300/1⁴², καί τὸν Γαβρᾶν-Κομνηνὸν, πού ἀπ' τὸν Πόντο, ὅπου εἶχε ἐγκατασταθῆ ὁ Μανουήλ Κομν. Γαβρᾶς 216, πῆγε στὴν ΚΠολη, περὶ τὸ 1320/40, καί παντρεύτηκε μιὰ Δούκαινα Παρασπονδύλινα Κομνηνὴ Ἀγγελίνα, ἀπ' τὴν ὁποία ἀπόχτησε μερικές κόρες⁴³.

Ὁ Μιχαήλ Γαβρᾶς κατεῖχε στὴν Τραπεζοῦντα χτήματα, πού σ' αὐτὰ μετὰ τὴν ἄλωση τῆς ΚΠολης ἀπ' τοὺς Λατίνους, ἐγκαταστάθηκε ὁ γιός του Μανουήλ Κ. Γ. 216⁴⁴.

Δὲν μᾶς εἶναι γνωστὴ ἡ χρονολογία τοῦ θανάτου τῆς Εὐδοκίας Κ. 130, οὔτε καί αὐτὴ τοῦ θανάτου τοῦ Μιχαήλ Γαβρᾶ, καθὼς ὅμως δὲν τὸν συναντᾶμε μετὰ τὸ 1175/76, μποροῦμε νά ὑποφιαστοῦμε πὼς ἦταν, ὅπως ὁ γυναικάδελφός του Ἰωάννης Κ. 128 καί ὁ σύγγαμβρός του Ἰωάννης Καντακουζηνός,

39. Κίναμος, σ. 299.

40. Ἡ καταδίκη καί ἡ συγχώρηση τοῦ Γαβρᾶ δείχνει πὼς ἐγινε μέσα στοῖς χειμῶνα τοῦ 1175-76, καί μᾶλλον στὶς ἀρχές τοῦ 1176. βλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 504.

41. Ἐκ τῶν τοῦ Ναυπάκτου (Ἰωάννου) πρὸς τὸν Κερκύρας, Κώδικας Κοσμᾶ Ἀγιορείτη τοῦ Βατοπεδινοῦ τοῦ κελλίου Παπα-Σάβα: Καί ὁ μὲν Κομνηνός Μανουήλ ὁ Γαυρᾶς, ὅς μετὰ τὴν τῆς Κωνσταντινου καλλιπόλεως πτώσιν καί αμαύρωσιν εἰς Κολχίδα τῆ ἀρρωγῆ Βενετικῆς τινὸς ἀπεδήμησεν ἐν τοῖς πατρώοις αὐτοῦ κτήμασι, ἐκ τῆς γυναικὸς τοῦ Γαυρᾶ τῆς Κομνηνῆς κυρᾶς Εὐδοκίας, τῆ Γαυρᾶ γεγέννηται. ὁ δὲ Κομνηνός Ἀλέξιος ὁ ὑπὸ τοῦ βασιλέως κύρι Ἀνδρονικοῦ πηρωθεῖς, ἐκ τῆς τοῦ Χαλοῦφη γυναικὸς τῆς Κομνηνῆς κυρᾶς Θεοδώρας, τῆ βασιλεῖ κύρι Μανουήλ γεγέννηται, περὶ ὃν ὁ πολὺκροτος ἐκεῖνος γάμος, ὁ οὐ γάμος, ὡς συνοδικῶς ἐκ τῶν ὑστέρων κεκήρυχται. Ἐνα θυγάτριον πού ἀποδίδεται στὴν Εὐδοκία Κ. 130 ἀπ' τὸν πρῶτο Ἀνώνυμο σύζυγόν τῆς, δὲν εἶναι παρὰ κόρη τοῦ Ἰωάννη Κ. 55, ἢ Ἀνώνυμη Κ. 100.

42. A. Boeckh καί J. Franz, *Corpus Inscriptionum Graecarum*, IV, Berlin 1877, σ. 350, ἀριθ. 8763. Πρβλ. D. Polemis, *The Doukai*, σ. 120, ἀριθ. 88· A. Bryer, *The Gabrades*, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 13), σ. 182, ἀριθ. 18. Ἡ λέξη σκολικᾶν εἶναι ἀσαφής· ἀναρωπιέται κανεὶς μήπως εἶναι μέρος τῆς ἐπωνυμίας τοῦ Μανουήλ Δ.Κ.Γ., καθὼς στὴν ΚΠολη συναντᾶμε «σίκημα τοῦ (Σ)Κουλικᾶ». βλ. MM3 (1865), σ. 49.

43. Μανουήλ Φιλῆς, *Manuelis Philae Carmina*, ἐκδ. E. Miller, Paris 1855, τ. I, σ. 292-93, στίχ. 30-41. Ὁ Γαβρᾶς Κομν. εἶχε ἀναδειχθῆ προφανῶς στὴν Τραπεζοῦντα κριτῆς τοῦ φ ο σ σ ὀ τ ο υ. Πρβλ. D. Polemis, *The Doukai*, σ. 164-65, ἀριθ. 159· A. Bryer, *The Gabrades*, σ. 182, ἀριθ. 19.

44. βλ. πιο πάνω, ὑ. 41.

ένα απ' τὰ θύματα τοῦ πολύνεκρου Μυριοκέφαλου (Σεπτ. 1176), «ὅπου ἔπεσαν πολλὰ μέλη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας ἀπ' τὰ πῖο ἐπιφανή»⁴⁵.

Καθὼς ὅμως ὁ Μιχαὴλ Γαβρᾶς εἶχε ἓνα προηγούμενο μὲ τὴν Ἀμάσεια, πιθανόν νὰ πῆρε μέρος καὶ νὰ ἔπεσε στὶς μάχες ποὺ ἐγίναν, τὸν Αὐγουστο τοῦ 1176, ἐναντίον τῶν Τούρκων τῆς Ἀμάσειας καὶ τῆς Νεοκαισάρειας, ὅπου σκοτώθηκε καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῶν βυζαντινῶν δυνάμεων ὁ αὐτοκρατορικός ἀνεψιὸς Ἀνδρόνικος Κομν. Βατάτζης 148⁴⁶.

131. Θεοδώρα Κομνηνὴ (γένν. περὶ τὸ 1132 – † 3.1.1183)

Ἡ Θεοδώρα¹ Κ. τρίτοτοκὴ κόρη τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 76 καὶ τῆς Εἰρήνης² γεννήθηκε περὶ τὸ 1132³.

Ἡ Θεοδώρα Κ. 131 παντρεύτηκε κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1148 ἢ ἀρχῆς τοῦ 1149⁴ τὸν μαργκράβον τῆς Αὐστρίας (1141 - 1156) καὶ δοῦκα τῆς Βαυαρίας (1143 - 1156) Ἐρρίκον II (Henri II) "Jasomirgott"⁵ de Babenberg⁶ ποὺ

45. Χωνιάτης, σ. 238-39.

46. Μιχαὴλ ὁ Σύρος, τ. III, σ. 369· Χωνιάτης, σ. 236.

131.1. Φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ πατρὸς θείας τῆς Θεοδώρας Κ. 79.

2. Χωνιάτης, σ. 136· Ἀνώνυμοι στιχουργοί, ἐκδ. E. Miller, RHC Hist. Grecs; τ. II, σ. 768 καὶ 772: Προσφωνηματικός εἰς τὴν σεβαστοκρατορίσσαν, ὅτε ἡ κυρὰ Θεοδώρα ἡ θυγάτηρ αὐτῆς, ἡ συζευχθεῖσα τῷ ἀδελφῷ τοῦ ρηγὸς Ἀλαμανίας ἐπανεζευξεν ἀπὸ τοῦ ταξειδίου μετὰ τῆς αὐταδέλφης αὐτῆς τῆς Κομνηνῆς, ἐτι (τῆς) μητρός αὐτῶν ἐν τῷ Παντοκράτορι διαγωγῆς· ἐκδ. C. Neumann, Griech. Geschicht. (Studien zu... Theod. Prodromos), Leipzig 1888, σ. 65: Εἰς τὴν κυρὰν Θεοδώραν τὴν τοῦ σεβαστοκράτορος καὶ τὸν σύζυγον αὐτῆς, τὸν ἀδελφὸν τοῦ ρηγὸς Ἀλαμανίας· ἐκδ. Συν. Παπαδημητρίου, Ὁ Πρόδρομος τοῦ Μαρκιανοῦ κώδικος, VV10 (1903), σ. 107, ἀριθ. 20· σ. 108, ἀριθ. 53.

3. Ἐν καὶ ὁ Χωνιάτης, σ. 135-36, γράφει: τῷ δ' Ἀνδρονίκῳ θυγατέρες ἐγενόνησαν τρεῖς, Μαρία Θεοδώρα καὶ Εὐδοκία, συμφωνῶ μὲ τὴν S. De Jongh, σ. 57, ὑ. 7, ποὺ δέχεται πῶς ἡ Θεοδώρα 131 ἦταν ἡ νεώτερη ἀπ' τὴν Εὐδοκία 130, καθὼς ὁ γάμος τῆς πρώτης ἀπ' τὴς δυὸ ἐγίνε μετὰ τὸ γάμο τῆς δευτέρας, βλ. πῖο κάτω, ὑ. 4. Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά ἡ κομνηνικὴ παράδοση σπῆν ὀνοματοθεσία μᾶς ὀδηγεῖ στὸ ἴδιο συμπέρασμα: κόρες τοῦ Ἰωάννη Κ. 6: Μαρία 11, Εὐδοκία 13, Θεοδώρα 14· κόρες Ἀλέξιου (α') Κ. 15: Ἄννα 32, Μαρία 33, Εὐδοκία 37, Θεοδώρα 38. Καθὼς ἡ Θεοδώρα 131 κατὰ τὸ γάμο τῆς θᾶ ἦταν τὸ πῖο πολὺ 16 χρονῶ, πρέπει νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1132.

4. Ὁ γάμος ἐγίνε μετὰ τὸ κλείσιμο τῆς ἑλληνογερμανικῆς συνθήκης συμμαχίας, ποὺ συντάχτηκε τὸ Δεκέμβρι τοῦ 1148, βλ. Δ. Ζακυθινός, Τὸ Βυζάντιον ἀπὸ τοῦ 1071 μέχρι τοῦ 1453, σ. 46. Ἡ Θεοδώρα 131 πρέπει νὰ παντρεύτηκε στὰ τέλη τοῦ Δεκέμβρι τοῦ 1148 ἢ καλύτερα στὶς ἀρχῆς τοῦ Γενάρη τοῦ 1149.

5. Γιά τὸ παρωνύμιον «Jasomirgott» (= Jasomir -θεός), βλ. Das Babenbergische Österreich (976 - 1246), Herausgegeben von Erich Zöllner, Wien 1978, σ. 10· F. Chalandon, Les Comnène, τ. II, σ. 680.

6. Nouveau petit Larousse illustre, τ. II, Paris 1957, σ. 1209: Babenberg, nom d'une ancienne famille franconienne dont les membres les plus connus furent margraves d'Autriche du Xe au XIIIe siècle.

διαδέχτηκε και στους δυο θρόνους το νεώτερο αδελφό του Λεοπόλδο IV (1136 - 1141 ως μαργκρ. της Αυστρίας 1139-1141 ως δούξ της Βαυαρίας). Και οι δυο ήταν γιοι του Λεοπόλδου III του «Αγίου» (1095 - 1136 ως μαργκρ. της Αυστρίας) και της Αγνής (+1143), κόρης του αυτοκράτορα της Γερμανίας Ερρίκου IV (1056 - 1106) και χήρας του Φρειδεरिकου Ι του Schwaben, που απ' αυτόν τον τελευταίο η Αγνή είχε αποκτήσει τον μετέπειτα αυτοκράτορα της Γερμανίας Κονράδο III (Conrad III) de Hohenstaufen (1138 -1152), γι' αυτό και ο Έρρικός II «Jasomirgott» και ο Λεοπόλδος IV ήταν έτεροθαλείς αδελφοί του Γερμανού αυτοκράτορα Κονράδου III⁷.

Αυτός ο γάμος έγινε απ' τις ανάγκες της πολιτικής· ο αυτοκράτορας της Γερμανίας Κονράδος III (1138 - 1152), γυρίζοντας απ' την Παλαιστίνη, έπεπ' από ένα κίνδυνο που πέρασε κατά το θαλάσσιο ταξίδι του, αποβιβάστηκε στη Θεσσαλονίκη⁸.

Από εκεί μαζί με τον αυτοκράτορα Μανουήλ (α') Κ. 81 πήγαν στη Βερόνη της Θράκης (σημ. Stara-Zagora)· σ' αυτή έδω την πόλη οι δυο αυτοκράτορες ή όπως θένε οι Βυζαντινοί ο βασιλέας και ο ρήγας μέσα σέ ζεστή ατμόσφαιρα σαν σύγγαμβροι που ήταν -ο Μανουήλ (α'), όπως ξέρομε, είχε παντρευτή τη Βέρθα - Είρήνη, γυναικαδέλφη του Γερμανού κάισαρα- έκαναν τις διαπραγματεύσεις για τή σύναψη μιάς συνθήκης συμμαχίας που πρόβλεπε κοινή κατά των Νορμανδών στρατιωτική δράση και αποκατάσταση του Βυζαντίου στις κτήσεις που είχε στην Ίταλία⁹.

Απ' τη Βερόνη οι δυο μονάρχες πήγαν στην ΚΠολη, όπου πέρασαν τις γιορτές των Χριστουγέννων του 1148¹⁰.

Η νέα έλληνογερμανική συμμαχία, που σ' αυτή επιδιώχτηκε και η είσοδος

7. Κίνναμος, σ. 236 και 261· Otto Sanblasianus, 3, ad. ann. 1148, MGH. SS., τ. XX, σ. 305· Annales Palidenses, ένθ' άνωτ. τ. XXI, σ. 83· Annales Mellicenses, ένθ' άνωτ., τ. IX, σ. 504· Continuatio Clouston., ένθ' άνωτ., σ. 632· βλ. και πιο πάνω, ύ. 2, τους Άνώνυμους στιχουργούς· τά πιο πάνω για τή γάμο της Θεοδώρας Κ. 131 με τόν Έρρικο ΙΙ για τή διαδοχή στην Αυστρία και τή συγγενική σχέση του Έρρίκου ΙΙ και του Λεοπόλδου ΙV με τόν Κονράδο ΙΙΙ της Γερμανίας, βλ. Das Babenberg, Österr., ένθ' άνωτ. (ύ. 5), σ. 39, Stammtafel der Babenberger. Ο Λεοπόλδος ΙΙΙ ό «Άγιος» (1095 - 1136) παντρεύτηκε δυο φορές. Απ' τήν ν. Perg (;) απόκτησε τόν Άδαλβέρτο (+ 1138) και απ' τήν Αγνή της Γερμανίας τόν Έρρικο ΙΙ, τή Λεοπόλδο ΙV και άλλα έννεα παιδιά. Ο ίδρυτης της δυναστείας Λεοπόλδος Ι (976 - 994) και οι απόγονοι του πήραν τήν έπωνυμία Babenberg, γιατί κατάγονταν απ' τή γνωστή βαυαρική πόλη Baberg. Η μικρή μαρκωνία της Αυστρίας μόλις τή 1156, στόν καιρό του Έρρίκου ΙΙ και της Θεοδώρας Κ. 131, προβιβάστηκε σέ δουκάτο απ' τόν αυτοκράτορα της Γερμανίας Φρειδερικο Ι τόν Κοκκινοπώγωνα (1152 - 1190) που ήταν ένας άνεμιός τους, βλ. πιο κάτω, ύ. 30 - 32.

8. Κίνναμος, σ. 87-8· Otton de Freisingen Gesta, I 59. MGH. SS., τ. XX, σ. 385.

9. Δ. Ζακυθινός, Τό Βυζάντιον από τού 1071 μέχρι τού 1453, σ. 46.

10. Annales Magdeburgenses. MGH. SS., τ. XVI, σ. 188.

τῶν Βενετῶν καὶ τῶν Πισατῶν, ἐπισφραγίστηκε μὲ τοὺς γάμους τοῦ τότε μαρκήσιου (μαργκράβου) καὶ ἀπ' τὸ 1156 δούκα τῆς Αὐστρίας καὶ ἡγεμόνα τῆς Βαυαρίας Ἑρρίκου II «Jasomirgott», χήρου ἀπ' τὴν κόρη τοῦ Λοθάριου III τῆς Σαξωνίας καὶ ἔπειτα αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας (1125 - 1137), τὴν Γερτρούδη, ποὺ εἶχε πεθάνει τὸ 1143, ἀφήνοντας σ' αὐτὸν μιά κόρη, τὴν Ριχάρδαν (Richardis), ποὺ ἦταν (ὁ Ἑρρίκος II), ὅπως ἀναφέρθηκε, ἑτεροθαλῆς ἀδελφός τοῦ Κονράδου III, μὲ τὴν ἀνεψιά τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορα, τῆ Θεοδώρα Κ. 131¹¹.

Ἐγιναν ἀκόμη καὶ συζητήσεις γιὰ τὴν ἔνωση τοῦ Ἑρρίκου, γιοῦ τοῦ Κονράδου III, μὲ μιά πριγκίπισσα τοῦ οἴκου τῶν Κομνηνῶν¹².

Οἱ ποιητές τῆς βυζαντινῆς αὐλῆς τραγουδῆσαν τοὺς γάμους τῆς Θεοδώρας Κ. 131 μὲ τὸν Ἑρρίκο II τῆς Αὐστρίας:

Ἀλαμανία χόρευε καὶ πήδα καὶ λαμπρύνου,
γιατὶ μὲ τ' Ἀνδρόνικου τὴν κόρη τὴν πανέμορφη
ὁ δούξ ὁ μεγαλόδοξος πανευτυχῶς ἐνώνεται
καὶ γίνεται λαμπρότερος ἀπ' τῆς Κομνηνῆς τῆ λάμψη.

Στείλε, βασιλικὲ φωσφόρε μου (πρὸς τὸν Μανουὴλ α' 81)
τις ἀχτίδες σου καὶ τις μαρμαρυγές σου,
καὶ μὲ τὸ φῶς σου λάμπρυνε καὶ τοῦτον τὸν ἀστέρα
ποὺ ἦλθε ἀπ' τὴν ἑσπέρα σὲ ἡμερινὴ αὐγή.

Χαίρε καὶ σύ, πανευτυχέστατε καὶ δούξ νυμφίε,
χαίρε ῥηγὸς αὐτάδελφε μεγαλοδοξοτάτου·
ποὺ ἀπὸ δόξα σήμερα βαδίζεις πρὸς δόξα πιὸ μεγάλη,
καὶ ἀπὸ τιμὴ ἀνέρχεσαι πρὸς πιὸ τρανὴ τιμὴ,
γιατὶ τὸ πάμπρεπο τοῦ πορφυρόβλαστου τριαντάφυλλο
μὲ σένα συμπλέκεται καὶ ἐνώνεται καὶ συναρμόζεται.

Χαίρε λοιπὸν πανέντιμε μὲ τὴν πανένδοξη
γιατὶ τοῦ σεβαστοκράτορα ἡ κόρη ἡ πανέμορφη,
ὡς τριαντάφυλλο εὐγενικὸ τῆ γενιά σου θά λαμπρύνει

11. Γιὰ τὴν συμμαχία καὶ τὸ γάμο, βλ. Δ. Ζακυθινός, ἐνθ' ἄνωτ.: F. Chalandon, Les Comnène, τ. II, σ. 326· γιὰ τὸν πρῶτο γάμο τοῦ Ἑρρίκου II καὶ τὴν ἀπ' αὐτὸν ἀπόκτηση κόρης, βλ. Das Babenberg. Österr., ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 5), σ. 39-40. Εἶναι ἓνα λάθος τοῦ σοφοῦ καθηγητῆ τῆς Βιέννης Pol. K. Enepekides, Byzantinische Prinzess, im Hause der Babenberger, κτλ. Πεπραγμένα Θ' Διεθν. Βυζαντ. Συνεδρίου, τ. Β', Ἀθῆναι 1956, σ. 369-70, ποὺ λέει πῶς ἡ Θεοδώρα Κ. 131 ἦταν μιά ἐγγόννη "enkelin" τοῦ Μανουὴλ (α') Κ. 81, καὶ σὲ συνέχεια ἡ «δὲν ἦταν μιά ἀνεψιά τοῦ Μανουὴλ (α') ἀλλὰ ἡ δευτέρη κόρη τοῦ δευτέρου γιοῦ τοῦ Ἰωάννη (β') 34, τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 76, καὶ τῆς συζύγου του Εἰρήνης». Ὁ Ἀνδρόνικος 76 δὲν ἦταν ἀδελφός τοῦ Μανουὴλ 81, κ' ἔτσι ἡ Θεοδώρα 131 δὲν ἦταν μιά ἀνεψιά τοῦ Μανουὴλ; Πάνω σ' αὐτὰ ἀπάντησα στὸν κ. καθηγητῆ στὸ «Βῆμα» τῆς 16.XI.80, γιατί τὴν ἴδια ἐξ ἀβλεψίας ἀνακολουθία ἐπανάλαβε καὶ στὸ «Βῆμα» τῆς 26.X.80.

12. Ἐπιστολὴ Conrad III πρὸς αὐγοῦσταν Εἰρήνην, εἰς Wibald, Epistolae, ἀριθ. 243, σ. 365.

καί μύρο θά σοῦ γίνη πολύτιμο εὐωδιαστό¹³.

Ἄν ὅμως ὁ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 χάρη τῆς πολιτικῆς, ἔδινε τήν ἀνεμιά του σ' ἓνα ξένο πριγκίπισσα καί οἱ ποιητές χαιρέτιζαν τὸ νιόνυμφο ζευγάρι καί τὸν αὐτοκράτορα, ἀλλιῶς σκεφτόταν ἡ μητέρα τῆς νύφης, ἡ σεβαστοκρατόρισα Εἰρήνη, ἡ χήρα τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 76. Ἄλλος στιχουργός βάζει αὐτά τὰ λόγια στό στόμα τῆς Εἰρήνης:

Εἶδα καί κόρη δυστυχισμένη σάν ἄλλη Πολυξένη,
ἀπ' τὴν ἀγκαλιά μου μέ τή βία νά τήν παίρνουν,
καί τὸ Χάρο νά παντρεύεται, ἀλλοίμονο, τί παρανομία
καί τί ἀπρεπὴ συνάφεια καί τί νόθος συζυγία!

Πότε τέτοια ἔχει γίνοι τῶν ἀντιθέτων μίση;
πότε μέ ἄγριο θεριὸ παρθένος συγκατοίκησε;
πότε μέ δράκο ἔπεσε κόρη ἀπαλωτάτη;
πότε μέ ἄγριόχοιρο μοσχάρι ἔσμιξε τρυφερώτατο;

Ἄλλὰ αὐτὸ τὸ πράμα τὸ ἀλλόκοτο, τὸ ἔπαθα,
χωρὶς τὴ θέλησή μου,
καί τὴν τερπνὴ κορούλα μου καταστραμμένη εἶδα,
ὅταν τῆς Δύσης τὸ θεριὸ ἐνώθηκε μαζί της,
καί ζωντανὴ ἐθρήνησα τὴν κόρη μου,
σά νά ταν πεθαμένη¹⁴.

Ἐκεῖνο ποῦ μπορεῖ νά φανῆ ὡς βέβαιο εἶναι πῶς ἡ χήρα σεβαστοκρατόρισα Εἰρήνη δὲν ἔδωσε τὴ συγκατάθεσή της γιὰ τὸ γάμο τῆς κόρης της, καί ὁ Μανουήλ (α΄) ἐνέργησε αὐταρχικὰ ὡς αὐτοκράτορας γιὰ τὸ καλὸ τῆς Μοναρχίας, ὅπως νόμιζε.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πῶς αὐτοὶ οἱ γάμοι ἀνάμεσα σέ βυζαντινὲς πριγκίπισσες καί δυτικούς δὲν ἄρσαν ποτὲ στὴν ΚΠολη. Εἶχαν τὴν ἐντύπωση πῶς οἱ πριγκίπισσες ποῦ παντρεύονταν σέ μακρινὰ βασίλεια ἦσαν θύματα παραδομένα, σύμφωνα μέ τὰ λόγια τῶν ποιητῶν, στὰ «θεριά τῆς Δύσης». Σάν νά ἤθελαν νά δικαιώσουν τὰ τόσο κακὰ προαισθήματα αὐτὲς οἱ νέες, οἱ θυσιασμένες στὶς ἀπαιτήσεις τῆς πολιτικῆς, σπάνια ἔζησαν εὐτυχισμένες καί πέθαναν σχετικὰ νέες. Δὲν ἔπαυσαν ποτὲ νά ἔχουν τὸ ἐνδιαφέρον τους γιὰ τὴν ΚΠολη καί τὰ βλέμματά τους στραμμένα πρὸς τὴν Ἀνατολή¹⁵.

Καί πραγματικὰ βλέπομε τὴ Θεοδώρα Κ. 131, ὅσο κιὰν αὐτὴ ἀπέτελεσε μιὰ

13. Ἄνωνυμος, ἔκδ. C. Neumann, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 2), σ. 65-7.

14. Ἄνωνυμος, ἔκδ. E. Miller, RHC Hist. Grecs, τ. II, σ. 768: Εἰς τὴν σεβαστοκρατόρισσαν ἑθρηνητικὸς λόγος.

15. Ch. Diehl, Fig. Byz., s.II, σ. 167, ἑλλην. μετάφρ., σ. 526.

έξαιρεση και εϋτύχησε, όχι και πολύ μετά τὸ γάμο της¹⁶, νὰ ἐρχεται ἀπ' τὴν Αὐστρία στὴν ΚΠολη, μαζί με τὴ μεγαλύτερη ἀδελφὴ τῆς Μαρία Κ. 129 ποὺ τὴν εἶχε συνοδεύσει στὴν Αὐστρία, και νὰ ἐπισκέπτονται τὴ μητέρα τους Εἰρήνη ποὺ περιορισμένη κάτω ἀπὸ δυσμένεια, βρισκόταν στὴ μονὴ τοῦ Παντοκράτορα¹⁷.

Ἄς ἐλθῶμε τώρα και στὸ γαμβρὸ Ἑρρίκο II "Jasomirgott" de Babenberg. Ὁ Λεοπόλδος III ὁ «Ἅγιος», ὁ ἐνεργητικὸς ἐκεῖνος ἡγεμόνας ποὺ ἀπ' τὸ Μελκ μετέφερε τὴν ἔδρα τῶν Babenberger στὸ Klosterneuburg, κι ἀπὸ τότε ἡ Βιέννη ἐγίνε πρωτεύουσα τῆς μαρκιωνίας τῆς Αὐστρίας¹⁸, πεθαίνοντας τὸ 1136, ἴσως κάτω ἀπ' τὴν ἐπιρροὴ τῆς γυναίκας του, τῆς περιφημῆς αὐτοκρατορικῆς πριγκίπισσας Ἀγνῆς τῆς Γερμανίας, ἢ γιατί διέκρινε τὶς στρατιωτικὲς του ἀρετὲς ἢ καλύτερα και γιὰ τὰ δυὸ μαζί, ἄφησε τὸ θρόνο τῆς Αὐστρίας στὸ δευτερότοκο γιὸ του Λεοπόλδο IV (1136 - 1141) και ὄχι στὸν πρωτότοκο Ἑρρίκο ποὺ μόλις τὸ 1140 ἀνάλαβε τὴν ἡγεμονία τῶν περιοχῶν τοῦ Ρήνου¹⁹. Τὸ 1138 ὁ Γερμανὸς αὐτοκράτορας Κονράδος III, θέλοντας νὰ ταπεινώσῃ τοὺς Οὐέλφους, ἔδωσε τὸ δουκάτο τῆς Βαυαρίας στὸ Λεοπόλδο IV τῆς Αὐστρίας²⁰. Ὁ ἄξιος αὐτὸς στρατιωτικὸς ἡγέτης πέτυχε σημαντικὰ ἀποτελέσματα στὴ Βαυαρία, ἰδιαίτερα μετά τὸ θάνατο τοῦ Ἑρρίκου τοῦ Ὑπερήφανου τὸ 1139. Ἀλλὰ τὸ 1141 ὁ Λεοπόλδος IV τὸν ἀκολούθησε στὸ θάνατο²¹.

Και τότε τὸν διαδέχτηκε στὸν αὐστριακὸ θρόνο ὁ Ἑρρίκος II, ὁ ὁποῖος μόνο τὸ 1143 ἀνάλαβε και τὸ δουκάτο τῆς Βαυαρίας, και τὸ 1141/2 παντρεύτηκε τὴ χήρα τοῦ Ἑρρίκου τοῦ Ὑπερήφανου και κόρη τοῦ Λοθάριου III αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας, τὴ Γερτρούδη, ποὺ ἀφοῦ γοήτευσε αἰσθητὰ πιὸ πολύ με τὴν καταγωγή τῆς παρά με τὰ κάλλη τῆς δυὸ Ἑρρίκου, ἔφυγε σὲ λίγο ἀπ' τὴ ζωὴ, τὸ 1143²².

Κατὰ τὴ Δεύτερη Σταυροφορία εἶναι ποὺ βρῆκαν μιὰ ἀκόμη εὐκαιρία νὰ ἐκδηλωθοῦν οἱ ἀμετρες και καταστρεφτικὲς φιλοδοξίες τοῦ τριαντάχρονου τότε Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορα Μανουὴλ (α') Κ. 81 ποὺ ὄνειρεύτηκε κι αὐτὸς τὸ ἀπατηλὸ ὄνειρο τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, νὰ ἐπανιδρύσῃ τὸ ἐνιαῖο ρωμαϊκὸ Κράτος, αὐτὴ τὴ φορά με ἑλληνικὴ μορφή, με ἑλληνικὴ γλῶσσα και πνευματικὴ καλλιέργεια, και ζητοῦσε γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ νὰ ἀποκαταστήσῃ πολὺ στενὲς φιλικὲς σχέσεις με τὰ κράτη τῆς Δύσης, τὰ ἐναντίον τῶν

16. Ὁ γάμος τῆς Θεοδώρας Κ. 131 ἐγίνε τὸ 1148/49, ἡ μητέρα τῆς Εἰρήνης πέθανε τὸ 1151/52, ἡ ἐπίσκεψη αὐτὴ πρέπει νὰ ἐγίνε περὶ τὸ 1150.

17. Ἄνωνυμος, ἐκδ. E. Miller, RHC Hist. Grecs, τ. II, σ. 772: Προσφωνηματικὸς εἰς τὴν σεβαστοκρατορίσαν κτλ., βλ. πιὸ πάνω ὑ. 2.

18. Das Babenberg. Österr., ἐνθ' ἄνωτ., (ὑ. 5), σ. 123.

19. Das Babenberg. Österr., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 39 και 45.

20. Das Babenberg. Österr., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 45.

21. Das Babenberg. Österr., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 45.

22. Das Babenberg. Österr., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 45.

Νορμανδών της Σικελίας και τῶν Ουέλφων. Ἕνας τέτοιος σύμμαχος ἦταν ὁ Κονράδος III τῆς Γερμανίας, πού πρόχειρο εἶχε κοντά του τὸ χήρο μαργκράβο τῆς Αὐστρίας καὶ δούκα τῆς Βαυαρίας καὶ ἑτεροθαλὴ ἀδελφὸ του Ἑρρίκο II. Γι' αὐτὸν τὸν τελευταῖο πρέπει νὰ ποῦμε πὼς καὶ οἱ Babenberger τῆς Αὐστρίας, εἶχαν τὶς δικῆς τους καιροσκοπίες καὶ μικροφιλοδοξίες πού ἦσαν ὅμως πιὸ πραγματιστικές. Τὸ δοκιμασμένο σύνθημα τῆς πολιτικῆς τους ἦταν γνωστό: «*Bella gerant alii, tu felix Austria nube*» (= «Ἄφηνε τοὺς ἄλλους νὰ κάνουν πολέμους, ἐσὺ εὐτυχισμένη Αὐστρία, κάνε γάμους»)²³. Καὶ ἐδῶ εἶναι πού μέ τὴν πρόθυμη συγκατάθεση τοῦ Κονράδου III, ὁ Ἑρρίκος II παντρεύτηκε τὴν ἀνεψιὰ τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορα Θεοδώρα Κ. 131²⁴.

Εἶδαμε πὼς ἔκριναν αὐτὴ τὴν ἔνωση στὸ Βυζάντιο: πὼς ὁ Ἑρρίκος II «ἐγίνε πιὸ λαμπρὸς ἀπ' τῆς Κομνηνῆς τῆ λάμπη», πὼς μέ τὸ γάμο του «βάδισε πρὸς δόξα καὶ τιμὴ πιὸ μεγάλη»²⁵, γιὰ νὰ ἀφήσωμε καταμέρος τὰ περιπαράδοσης τῆς νύφης «στὸ θεριὸ τῆς Δύσης»²⁶, ἀλλιῶς ὅμως ἔκριναν τὰ πράγματα στὸ «Ἅγιο Ρωμαϊκὸ κράτος τῆς γερμανικῆς ἐθνότητος» καὶ στὸ «Ὀστάρρικ»²⁷.

«Ὡς ἑτεροθαλὴς ἀδελφὸς ὁ Ἑρρίκος II τοῦ κατόχου τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐξουσίας τῆς Δύσης (τοῦ Κονράδου III), λένε οἱ δυτικοὶ ἱστορικοί, ὡς γιὸς μιᾶς κόρης (τῆς Ἄγνης) αὐτοκράτορα (τοῦ Ἑρρίκου IV), ὡς ἕνας ἄντρας πού σὲ πρῶτο γάμο εἶχε παντρευτῆ μιὰ κόρη (τῆ Γετρούδη) ἐνὸς αὐτοκράτορα (τοῦ Λοθάριου III), ὁ Babenberger (ὁ Ἑρρίκος II) φαίνονταν στὰ μάτια τοῦ Ἑλληνα βασιλέα (τοῦ Μανουὴλ α' Κ. 81) ὡς ἴσος πρὸς ἴσον»²⁸.

Ἄν στὸ Βυζάντιο αὐλικοὶ ποιητὲς μέ χαρὰ ἢ μέ λύπη χαιρέτισαν τὴν ἔνωση τοῦ Ἑρρίκου II καὶ τῆς Θεοδώρας Κ. 131, καὶ στὸ ἡγεμονικὸ ἀνάκτορο τῆς Βιέννης ὁ μεγαλύτερος Γερμανὸς τροβαδούρος τῆς ἐποχῆς, ὁ Walter von der Vogelweide, τραγούδησε τὸ ἐπιθαλάμιο ᾄσμα, τὸ γαμήλιο τραγούδι τῆς Βυζαντινῆς πριγκίπισσας, γραμμένο σὲ τιμὴ τῆς στὰ ἀρχαῖα ἑλληνικά, καὶ δημιούργησε τέτοια συγκίνηση, πού οἱ φιλόμουσοι Βιεννέζοι τὸ κράτησαν στὴ θύμισή τους, ὄχι μόνο καὶ μετὰ τὴ θανάτῃς, ἀλλὰ γιὰ πάμπολλους χρόνους²⁹.

Ὁ αὐτοκράτορας τῆς Γερμανίας Φρειδερίκος I Barberousse (1152 - 1190), ἀνεψιὸς καὶ διάδοχος τοῦ φιλοβυζαντινοῦ Κονράδου III, ὅπως καὶ

23. P.K. Enepekides, Byzantinische Prinzessinen, ἐνθ. ἄνωτ. (ὕ. 11), σ. 369· τοῦ ἰδίου, ἐφημ. «Τὸ Βῆμα» 26.X.80, σ. 17, στήλη 1.

24. Das Babenberg. Österr., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 45. Βλ. καὶ πιὸ πάνω. ὕ. 11.

25. Βλ. πιὸ πάνω, ὕ. 13.

26. Βλ. πιὸ πάνω, ὕ. 14.

27. Ἡ μικρὴ περιοχὴ στὰ ἀκριανὰ σύνορα τοῦ ἁγίου Ρωμαϊκοῦ κράτους γερμανικῆς ἐθνότητος ἔχει ἤδη τὸ 996 στὸν καιρὸ τοῦ μαργκράβου Ἑρρίκου I (994 - 1018) τὸ συγκεκριμένο ὄνομα «Ὀστάρρικ» ἀπ' τὸ ὁποῖον ἐξελίχθηκε τὸ σημερινὸ ὄνομα τῆς Αὐστρίας «Osterreich», πού σημαίνει τὸ ἀνατολικὸ κρατίδιο.

28. Das Babenberg. Österr., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 45: konnt der Babenberger in den Augen des griechischen Basileus als ebenbürrig angesehen werden.

29. P.K. Enepekides, Byzant. Prinzess., ἐνθ' ἄνωτ., (ὕ. 5), σ. 372.

άνεπιός του Έρρίκου ΙΙ, εκτός που χάραξε μιὰ αντιβυζαντινή πολιτική, άνοιξε σέ αντίθεση πρός τό θείο του και μιὰ έποχή ειρήνης ανάμεσα στους Γερμανούς ήγεμόνες, έγκαταλείποντας τή φιλική πρός τους Babenberger γραμμή του Κοιιράδου ΙΙΙ. Μέσα σ' αύτή τήν ταχτική ύποχρέωσε μέ διαπραγματεύσεις τόν Ιούλιο του 1156 τόν Έρρίκο ΙΙ νά παραιτηθῆ άπ' τό δουκικό θρόνο τής Βαυαρίας γιά νά παραχωρηθῆ στον Ουέλφο VI (Welfe VI)³⁰.

Κάτω άπ' τή βυζαντινή επίδραση βλέπει κανείς διάφορες έκδηλώσεις και κατά πρώτο και κύριο λόγο στον τομέα του δικαίου διαδοχής του ήγεμόνα. Ένας νόμος που είχε τον τίτλο "Privilegium minus" και που ίσχυσε άπ' τό 1156, μαζί μέ αυτό τό θέμα ρύθμισε και άλλα. Χωρίστηκαν οι δυό ήγεμονίες Βαυαρίας και Αυστρίας και καθορίστηκαν τά όριά τους, και ή Αυστρία από μαρκιωνία προήχθη σέ δουκάτο, όπως και ή Βαυαρία, κ' έτσι ό Έρρίκος ΙΙ και ή Θεοδώρα Κ. 131, δέν υπέστησαν καμιά μείωση άπέναντι του νεώτερου στην ηλικία δούκα τής Βαυαρίας Ουέλφου VI. Έπίσης, καθώς ή Θεοδώρα Κ. δέν είχε μέχρι τότε (1156), παρά μιὰ μόνο κόρη, τήν πεντάχρονη Άγνή, μητρόθεν Κοιινηνή, de Babenberg 217, σέ αντίθεση άπ' τήν πεθερά της Άγνή τής Γερμανίας που χάρισε στό Λεοπόλδο ΙΙΙ μιὰ σειρά από έντεκα παιδιά³¹, μέσα στις δυνατότητες ήταν ή άπόσβεση τής δυναστείας των Babenberger άπ' τήν έλλειψη άρσενικών διαδόχων. Έτσι κάτω πάντα άπ' τή βυζαντινή ροπή, και τής ίδιας τής Θεοδώρας Κ. 131 που ήθελε τήν κατοχύρωση τής κόρης της, καθιερώθηκε μέσα σ' αυτό τό «Privilegium minus» τό δικαίωμα τής διαδοχής στό δουκικό θρόνο τής Αυστρίας και των θηλυκών μελών του οίκου. Σέ μιὰ τελετή που δέν έγινε μέσα στό Regensburg που ήταν ή παλιά πρωτεύουσα του δουκάτου τής Βαυαρίας, αλλά έξω άπ' τά τείχη τής πόλης, σέ στρατόπεδο μέ σκηνές του Έρρίκου ΙΙ, άνοιχτά, μπροστά στους συγκεντρωμένους μεγιστάνες, στη μορφή του Lehenrechtes, ό Έρρίκος ΙΙ παράδωσε στον άνεπιό του αυτοκράτορα Φρειδερίκο Ι τό δουκάτο τής Βαυαρίας διά τής προσφοράς έξι σημαίων, σαν σύμβολο, τις όποιες άμέσως αυτός παράδωσε στά χέρια του Ουέλφου. Στην ίδια τελετή ό αυτοκράτορας μετάβαλε έπίσημα τήν Αυστρία σέ δουκάτο, αυτόνομο και ισοδύναμο πρός τήν Βαυαρία, τό όποϊον «παράδωσε στό θείο του Έρρίκο ΙΙ και στη γυναίκα του τή βυζαντινή πριγκίπισσα Θεοδώρα Κ. 131 μέ τό δικαίωμα τής διαδοχής και των θηλυκών άπογόνων». Αύτή ή κοινή μνεία, Belehnung, τής Θεοδώρας Κ. 131 και του συζύγου της, άποτελεί μοναδική πρόσδο που στην ιστορία των Reichslehensrechtes δέν έχει τό όμοϊό της. Ασφαλώς δέ θά συνέβαινε αυτό άν δέν έπρόκειτο γιά μιὰ βυζαντινή πριγκίπισσα, και κανείς δέν άμφιβάλλει πώς αυτό έγινε από έπιθυμία τής Θεοδώρας Κ. 131³².

30. Das Babenberg. Österr., ένθ' άνωτ., σ. 45-6.

31. Das Babenberg. Österr., ένθ' άνωτ., σ. 39.

32. Das Babenberg. Österr., ένθ' άνωτ., σ. 46-7.

Και στο σημείο αυτό πρέπει να ακολουθήσουμε τον Conrad Joseph Heilig, που καθαρά τονίζει πως σκοπός της Mitbelehnung υπήρξε μία εξασφάλιση της θέσης της δούκισσας Θεοδώρας Κ. 131 και όχι μία πλαισίωση δικαιώματος μιχτής διοίκησης της ηγεμονίας της Αυστρίας με τον άντρα της. Δεν ήταν η Θεοδώρα Κ. 131 ένας κυρίαρχος συνηγεμόνας· ο Έρρικος II ήταν και παρέμενε ο μόνος εξουσιαστής και ηγεμόνας της Αυστρίας. "Αν αυτός πέθαινε χωρίς άρσενικούς απογόνους, όπωσδήποτε και χωρίς άλλες διατυπώσεις, η χήρα του δούκισσα Θεοδώρα Κ. 131 θα αναλάμβανε την ηγεμονία για να εξασφαλίσει τα δικαιώματα της κόρης της διαδόχου Αγνής (Κομν.) de B. 217· αυτό ήταν όλο. Είναι ζήτημα αν η συμμετοχή της Θεοδώρας Κ. θα αναφερόταν, στην περίπτωση που το δουκικό ζεύγος είχε αποκτήσει γιό κατά το 1156³³.

"Όσο για την πολυσυζητημένη "libertas affectandi", δικός μας έρευνητής λέει πως δυο Γερμανοί ιστορικοί που εξέτασαν με σχολαστικότητα αλλά και όξυνια το λατινικό κείμενο του «Privilegium minus» απόδειξαν, χωρίς αμφιβολία, πως η "libertas affectandi" που μπήκε στον ξένο (γερμανικό) νόμο προέρχεται απ' το Βυζάντιο –χάρη στην παρουσία της Θεοδώρας Κ. 131 στη Βιέννη– και πως η άποφασιστική για την έρμηνεία λέξη "effectare" δεν είναι παρά η μετάφραση του ελληνικού ρήματος «διαθείναι», «διατίθεσθαι» (κατά τον F. Dölger «προσποιείν»), δηλαδή «παραπέμψαι από διαθήκης, έπομένως έλευθέρως διαθέτειν». Αυτή η θέση για τις βυζαντινές επιδράσεις που αρχικά πιό λίγο έρευνηθηκε απ' τον Dungen, υποστηρίχτηκε απ' τον Conrad Joseph Heilig³⁴. Και πιό απλά η "libertas affectandi" σημαίνει: «σε κάποιον δίνω κάτι, δωρίζω, αφήνω ελεύτερα δια διαθήκης»³⁵.

Μέσα σ' αυτές τις βυζαντινές επιδράσεις είναι που ο ηγεμόνας της Αυστρίας επέκτεινε την κυριαρχία του όχι μόνο στο έσωτερικό, πάνω σε κληρονομικούς τιτλούχους της επικρατείας του, αλλά και στο έξωτερικό με την κατάλυση σιγά-σιγά ή με την καθυπόταξη μικρών γειτονικών δυναστειών, αλλά ακόμη και με αγορές και κληρονομίες των Babenberger, έτσι που ο δούξ της Αυστρίας να γίνει, όπως λέει ένας Σλάβος χρονογράφος "factus est princeps principum" (= «ηγεμόνας των ηγεμόνων της χώρας»)³⁶.

Και το άλλο λατινικό του «Privilegium minus», ή "donatio propter nuptias", ήταν μία εξασφάλιση της μεγάλης προίκας που έφερε στην Αυστρία η νύφη

33. Είς Das Babenberg. Österr., ένθ' άνωτ., σ. 48.

34. Pol. Enepekides, Byzantinische Prinzessinen, ένθ' άνωτ. (ύ. 11), σ. 371· του ίδιου, έφημ. «Τό Βήμα», τής 20.X.80, σ. 17, στήλη 2-3.

35. Das Babenberg. Österr., ένθ' άνωτ., σ. 48.

36. Pol. Enepekides, Byzantinische Prinzessinen, ένθ' άνωτ. σ. 371· του ίδιου, έφημ. «Τό Βήμα», τής 20.X.80, σ. 17, στήλη 2· Das Babenberg. Österr., ένθ' άνωτ., σ. 49· για τον Σλάβο Helmod von Bosau, Slawenchronic = Σλαβικό χρονικό. έκδ. H. Stob, Freiherr von Stein-Gedächtnisausgabe, 19 (1963), σ. 356.

έκ μέρους τῶν Βυζαντινῶν, ἀφοῦ τὴν ἐστελναν, ὅπως λέει κάποιος «στὸ ἀγνωστο καὶ στὴν ξενιτιά»³⁷.

Αὐτὴ ἡ πανέμορφη Ἑλληνίδα πριγκίπισσα Θεοδώρα Κ. 131, ἡ κόρη ἐνὸς πορφυρογέννητου πριγκίπα, ἡ δεκαεξάχρονη νυφούλα –γι' αὐτὸ καὶ στὴ Βιέννη τὴ συνόδευσε στὸ παρθενικὸ της ταξίδι ἡ μεγαλύτερη καὶ πολὺ συνετὴ ἀδελφὴ της Μαρία Κ. 129³⁸– εἶναι ποὺ ἀνοιξε τὸ δρόμο γιὰ νὰ παντρευτοῦν καὶ ἄλλοι ἡγεμόνες τοῦ οἴκου τῶν Babenberger βυζαντινὲς πριγκίπισσες.

Ὁ ἐγγονὸς τῆς Θεοδώρας Κ. 131, ὁ Λεοπόλδος VI (Κομν.) de Babenberg 292 ὁ Ἐνδοξος (1198 - 1230) παντρεύτηκε τὴ Θεοδώρα Κομνηνὴ Βατατζίνα Ἀγγελίνα 299, κόρη τοῦ σεβαστοκράτορα Ἰσαάκιου Κ. 240 καὶ τῆς Ἄννας Κομν. Ἀγγελίνας 261³⁹ –αὐτὴ ἡ τελευταία ἦταν κόρη τοῦ αὐτοκράτορα Ἀλέξιου (γ') Ἀγγ. Κομν. 180 καὶ τῆς Εὐφροσύνης Δούκαινας Καματηρῆς⁴⁰ – κ' ἔτσι ἀκριβῶς ἦταν (ἡ Θεοδώρα Κ. Β. Ἀγγ. 299) «μιὰ ἐγγονὴ ἀπὸ κόρη αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου»⁴¹, ὅπως μᾶς λένε καὶ δυτικὲς πηγές⁴², ἀλλὰ εἶναι ἓνα λάθος τῶν νεώτερων Αὐστριακῶν συγγραφέων ποὺ μᾶς λένε πῶς ἦταν μιὰ ἐγγονὴ τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἀγγελου 183⁴³, ἐνῶ ἦταν, ὅπως σημειώθηκε πιὸ πάνω, ἐγγονὴ, μὲν αὐτοκράτορα, ἀλλὰ τοῦ πρεσβύτερου ἀδελφοῦ τοῦ Ἰσαάκιου (β') 183, τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἀγγ. Κομν. 180. Ἡ μόλις δεκαπεντάχρονη κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ γάμου της (1203) Θεοδώρα Κ. Β. Ἀγγ. 299 ἦταν μιὰ τριτοεξαδέλφη τοῦ Λεοπόλδου VI (Κομν.) de B. 292 ἀπ' τὴν πλευρὰ τοῦ πατέρα της⁴⁴ καὶ μιὰ τεταρτοεξαδέλφη τοῦ ἀπ' τὴν πλευρὰ τῆς μητέρας της⁴⁵.

Καὶ σὲ συνέχεια ὁ τριτότοκος γιὸς τῆς Θεοδώρας Κομν. Βατ. Ἀγγελίνας 299, ὁ Φρειδερίκος II ὁ Φιλόνεικος (Streitbaren) (Κομν.) de Babenberg 371 (1230 - 1246), ὁ τελευταῖος ἀρσενικός διάδοχος τῶν Babenberger, παντρεύτηκε τὴ Σοφία Λασκαρίνα Κομνηνὴ Ρουπενίδαίνα, μιὰ κόρη τοῦ Θεόδωρου (α') Λάσκαρι Κομνηνοῦ (1204 - 1222) ἀπ' τὴ δευτέρη γυναικα τοῦ Φιλίππα-Εἰρήνη Ρουπενίδαίνα, κόρη τοῦ ἡγεμόνα τῆς Ἀρμενικῆς Κιλικίας Rourêh III (1175 - 1187) καὶ ἀνεψιὰ τοῦ Λέοντα II (1187 - 1219) ποὺ ἀπ' τὸ 1199 ἔλαβε τὸν τίτλο τοῦ βασιλέα⁴⁶.

Ἄς γυρίσωμε καὶ πάλι στὴν πρώτη Θεοδώρα Κ. 131, σ' αὐτὴ ποὺ βιογραφεῖται.

37. Pol. Enepekides, Byzantinische Prinzessinen, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 371· τοῦ ἰδίου, ἐφημ. «Τὸ Βῆμα», τῆς 20.Χ.80, σ. 17, στήλη 3.

38. Βλ. πιὸ πάνω, ὁ. 17.

39. Χωνιάτης, σ. 620, Πρβλ. D. Polemis, The Doukaí, σ. 131, ἀριθ. 101, ὁ. 10.

40. Χωνιάτης, σ. 562, 604, 660, 674.

41. Χωνιάτης, σ. 623, 676-77.

42. Pol. Enepekides, Byzantinische Prinzessinen, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 370 καὶ 372· τοῦ ἰδίου, ἐφημ. «Τὸ Βῆμα», τῆς 20.Χ.80, σ. 17, στήλη 1-2, καθὼς στηρίζεται στὸν Conrad Joseph Heilig, Schriften des Reichsinstituts für ältere deutsche Geschichtskunde, MGH., 9, Leipzig

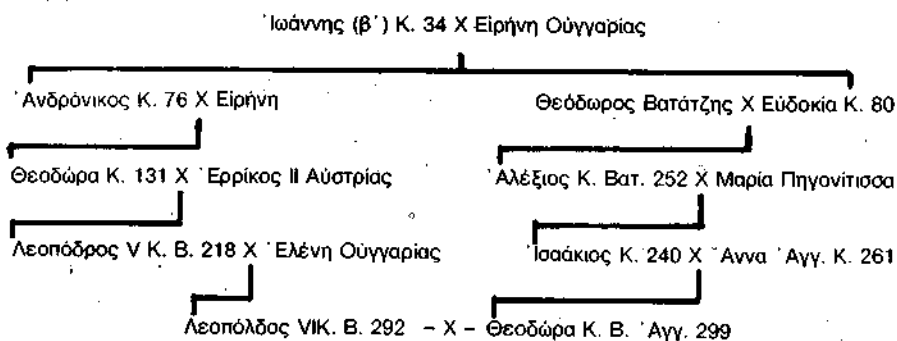
«Γεγονός είναι, παρατηρεί δικός μας διακεκριμένος έρευνητής, πώς η Θεοδώρα Κ. 131 πέρασε ευχάριστα στη Βιέννη, και κατά συνέπεια δεν ήταν μιά θυσία της βυζαντινής διπλωματίας, όπως σε μερικές βυζαντινές πριγκιπίσσοες συνέβη που μαραινονταν στην άλλοδαπή από μεγάλη νοσταλγία προς την απομακρυσμένη πατρίδα τους. Η Θεοδώρα Κ. 131 έφερε το λεπτό πολιτισμό της Ανατολής στην αύλη της Βιέννης, που στα χρόνια της παρουσίαζε καθαρά την έλληνική επίδραση⁴⁷».

Θένε να πούν πώς σημάδι αυτής της επίδρασης είναι το νανούρισμα του Salzburg με τόν τίτλο "Heidi Poreia, Heidi Poreidtschi", που δεν είναι παρέ

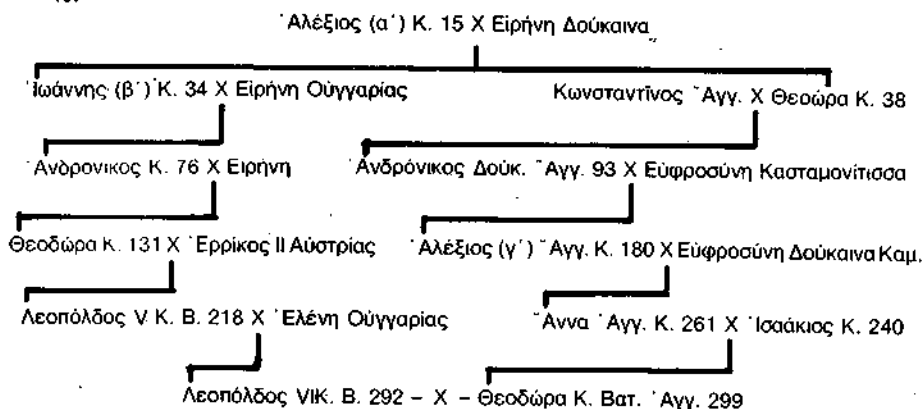
1944: G. Moravcsik, Έπιστολή προς τόν γράφοντα, τής 8.IV.67, γραμμένη στά έλληνικά, καθώς σπριζεται και σέ ούγγρικέσ πηγέσ.

43. Das Babenberg. Österr., ένθ' άνωτ., σ. 40: Leopold VIX Theodora, Enk. d. Ks. Isaak Angelos II v. Byzant (+1246), και σ. 56.

44.

45.

μά παραφθορά τάχα του ελληνικού «εὔδε παῖ μου» ἢ «εὔδαί μου παῖ, εὔδαί μου παιδίον»· νεώτερες ὁμως ἔρευνες ἀπόδειξαν πῶς αὐτό τό τραγούδι μέ τή γλυκύτατη μελωδία του –τό τραγουδοῦν συνήθως οἱ Sängerknaben τῆς Βιέννης– δέν ἐμφανίζεται στίς σχετικές συλλογές δημοτικῶν τραγουδιῶν πρὶν ἀπ' τὸ 15 αἰ. θὰ πρέπει, κατὰ συνέπεια, νά υποθέσωμε πῶς μᾶλλον πρόκειται γιὰ ἓνα πετυχημένό ἀστεῖο κάποιου Αὐστριακοῦ ἑλληνιστῆ τῆς Ἀναγέννησης, παρά γιὰ μιὰ κατευθεῖαν εἰσαγωγή τοῦ νανουρισματος ἀπ' τὸ Βυζάντιο τοῦ 13 αἰ. καὶ ἀπόδοσή του στὴ γερμανικὴ⁴⁶.

Καὶ γλωσσικὰ φαίνεται πῶς ἐπηρέασε ἡ Θεοδώρα Κ. 131 στὴ γερμανικὴ τῆς Βιέννης· στὰ ἔγγραφα τῆς ἐποχῆς ἐξελληνίζεται τὸ τοπωνύμιο Βιέννη καὶ γίνεται "Windopolis"⁴⁹.

Στὰ πολυάριθμα δωρητήρια διπλώματα ποῦ ἐκδόθηκαν ἀπ' τοὺς καθηγητὲς Heinrich Fichtenau καὶ Erich Zöllner στίς τελευταῖες ἐκδόσεις τους στὴν Αὐστρία γιὰ τὴν ἱστορία τῶν Babenberger (zufälligerweise freilich) εἰς Schenkungsurk aufschint, ὅπως μᾶς λέει ὁ καθηγητὴς Πολυχρόνης Ἐνεπεκίδης, ἡ Θεοδώρα Κ. 131 ἀναφέρεται μέ τὰ ὠραιότερα κοσμητικὰ ἐπίθετα: "venerabilis ducissa" (= «εὐγενέστατη δούκισσα»), καὶ "praenobilissima" (= «ἡ πιὸ ἐξαιρετικὴ καὶ πιὸ εὐγενικὴ γιὰ τὴν κομνηνικὴ τῆς καταγωγῆς»), καὶ "femina prima nobilitatis et fortuna" (= καὶ «γυναῖκα πρώτη στὴν ἀνώτατη εὐγένεια καὶ πανευχεύστατη»)⁵⁰.

46. Das Babenberg. Osterr., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 40 καὶ 62: Friedrich mit Sophia Laskaris von Nikaia, der Schwester der ungarischen Kronprinzessin = ὁ Φρειδερίκος II παντρεύτηκε τὴ Σοφία Λασκαρίνα τῆς Νίκαιας, τὴν ἑτεροθαλὴ ἀδελφὴ τῆς συζύγου τοῦ διαδόχου τῆς Οὐγγαρίας, [τοῦ μετέπειτα Βελά IV (1235 - 1270), τῆς Μαρίας Ἀγγ. Κομν. Λασκαρίνας 326, ποῦ αὐτὴ ἡ τελευταία (ἀπ' τὴν κοινὴ μητέρα) ἦταν καὶ ἑτεροθαλὴς ἀδελφὴ τῆς Θεοδώρας Κομν. Βατ. Ἀγγ. 299]: Pol. Enepekides, Byzant. Prinzess., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 369: Friedrich II der Streitbare... mit Sophia der Tochter des Kaisers Theodoros Laskaris, καὶ σ. 371, ὅπου σημειώνει πῶς τὸ ὄνομά τῆς Σοφία βρέθηκε ἀπ' τὸν Hanthaler καὶ πῶς ἦταν μιὰ κόρη τῆς Φιλίππας, τῆς δευτέρας γυναίκας τοῦ Θεοδώρου (α') Λ., ποῦ ἡ καταγωγὴ τῆς ἦταν ἀπ' τοὺς Ἀρμένιους Ρουπενίδες: G. Moravcsic, Ἐπιστολὴ τῆς 8.IV.67, ποῦ λέει πῶς ἡ Σοφία Λ. μετὰ τὸ διαζυγίό τῆς ἀπ' τὸ Φρειδερίκο II, κατὰφυγε σὸ Σ τ ρ ὀ γ ο ν (Esztergom) στὴν ἀδελφὴ τῆς Μαρία Λ. 326: N. Oikonomides, Actes, REB 25 (1967), σ. 129: ὁ γάμος Θεοδώρου (α') Λ. καὶ Φιλίππας - Εἰρήνης τῆς Ἀρμεν. Κιλίκιας ἔγινε στίς 14.XII.1214, ὅρα ἡ Σοφία γεννήθηκε κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1215, καὶ τὸ 1229 ποῦ παντρεύτηκε τὸ Φρειδερίκο II, ἐνῶ ζοῦσαν ἀκόμη καὶ οἱ δυὸ γονεῖς του, ἦταν 14 χρονῶ. Ἡ Σοφία ἀπὸ μὲν τὸν πατέρα τῆς ἦταν Λασκαρίνα καὶ κατ' εὐφημισιὸν Κομνηνὴ, ἀπὸ δὲ τὴ μητέρα τῆς Ρουπενίδαίνα.

47. Pol. Enepekides, Byzant. Prinzess., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 371.

48. Pol. Enepekides, Byzant. Prinzess., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 371 τοῦ ἰδίου, ἔφημ. «Τὸ Βῆμα», τῆς 20.X.80, σ. 17, στήλη 3.

49. Pol. Enepekides, Byzant. Prinzess., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 371 "sicher hängt mit griechischem einflussder zur zeit Theodoras. K. 131 einige Male auftauchende name für Wien, Windopolis, zusammen." Τοῦ ἰδίου, ἔφημ. «Τὸ Βῆμα», τῆς 20.X.80, σ. 17, στήλη 3.

50. Pol. Enepekides, Byzant. Prinzess., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 372 τοῦ ἰδίου, ἔφημ. «Τὸ Βῆμα», τῆς 20.X.80, σ. 17, στήλη 4. Ἐπίσης ὠραίες σελίδες μᾶς ἔδωσαν οἱ Ε. Zöllner, σ. 5-17, καὶ Η.

“Όσο για την τέχνη, φαίνεται πως μικρή υπήρξε η επίδραση τών βυζαντινών πριγκιπισσών στην Αυστρία.

Ἡ βυζαντινὴ τεχντροπία, σύμφωνα με τις ἐργασίες τοῦ Petrasch, τοῦ Buberb και τοῦ Sas-Zalogscky, δὲ μεταδόθηκε στὴν Αὐστρία ἀπευθείας ἀπ’ τὸ Βυζάντιο, ἀλλὰ μέσω τῆς βόρειας Ἰταλίας.

Στὸ Τυρόλο ἡ βυζαντινὴ αὐτὴ ἐπίδραση ἀναφέρεται ἀπ’ τὰ μέσα τοῦ 10^{ου} αἰ. μέχρι τὰ τέλη τοῦ 11^{ου}, και κυρίως παρουσιάζεται στὴν ἐκκλησία τῆς Μαργαρίτας τῆς Lana, ὅπου ὄχι μόνο ἔχει δοθῆ ὁ βυζαντινὸς ρυθμὸς ἀλλὰ και οἱ εἰκονογραφίες εἶναι βυζαντινῆς μορφῆς.

Τις ἴδιες παρατηρήσεις κάνομε και γιὰ τις ἀπεικονίσεις και τὰ ἔργα στὸ Βrixen και στὸ Gratsch, στὴ σχολὴ τοῦ Salzburg και στὸ Admont και σ’ αὐτὴ ἀκόμη τὴ Βιέννη, τὴν ὠραία πόλη τοῦ Δούναβη, ποὺ ἀργότερα στάθηκε ἕνας κόμβος ἐμπόρων ποὺ μιλοῦσαν κάθε λογῆς λαλιά τῆς Ἀνατολῆς και τῆς Δύσης, κι’ ἀνάμεσα σ’ αὐτὲς και τὴ ρωμαϊκὴ⁵¹.

Ἀκόμη ἀντλοῦμε πληροφορίες ἀπ’ τὸ ἱστορικὸ βιβλίο τῶν Babenberger γιὰ τὴ ροπή τῆς Θεοδώρας Κ. 131, ὅπως τις μεγάλες δωρεές σὲ μοναστήρια τῆς Βιέννης, κάθε εἶδους προνομίες κλπ.⁵²

Ἀλλὰ τὸ ἰδιαίτερο ἴδρυμα τοῦ Ἑρρίκου II “Jasomirgott” και τῆς Θεοδώρας Κ. 131 ἦταν τὸ Schottenkloster = ἡ μονὴ τῶν Σκόττων στὸ Klosterneuburg, ἀπ’ τὸ ὁποῖον ἔχομε τὸ γενεαλογικὸ δέντρο τῶν Babenberger ἡ μονὴ ἰδρύθηκε τὸ 1155⁵³. Και σύμφωνα με τὴν ὠραία συνθήκη τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων και αὐτοκρατορισσῶν και ἄλλων ἰδρυτῶν μοναστηριῶν, σ’ αὐτὸ τὸ μοναστήρι τῶν Σκόττων, κοντὰ στὸ σημερινὸ πανεπιστήμιο, εἶναι ποὺ ἐναποτέθηκαν τὰ σκηνώματα τοῦ Ἑρρίκου II και τῆς Θεοδώρας Κ. 131, ὅταν ἡ δευτέρη μετὰ τὸν πρῶτο ἀποχαιρέτισαν τὴ ζωὴ⁵⁴.

Και μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ πως ἡ βυζαντινὴ ροπή στὴν Αὐστρία με τοὺς γάμους τῶν δυὸ πριγκιπισσῶν, τῆς Θεοδώρας Κ. 131 και τῆς Θεοδώρας Κ. Βατ. Ἀγγ. 299, δὲν ἀσκήθηκε μόνο πάνω στὸ αἷμα τῶν μετὰ τὸν Ἑρρίκο II ἡγεμόνων τῆς Αὐστρίας, ἀλλὰ και πάνω στὸ πνεῦμα τους.

Ἀλλὰ ἄς θέσω τώρα ἕνα ἄλλο ζήτημα.

Ἡ πρῶτη και πιὸ σπουδαία ἀπ’ τις τρεῖς βυζαντινὲς πριγκιπισσες ποὺ

Fichtenau, σ. 153-62, και οἱ H. Dienst, σ. 18-37· H. Appelt, σ. 43-53· F. Hausmann, σ. 54-68· K. Gutkas, σ. 69-84· H. Keller, σ. 85-97· H. Kuhnel, σ. 98-118· G. Schmide, σ. 119-132· και H. Birkhan, σ. 133-151, πάνω σὲ διάφορα θέματα τῆς ἐποχῆς τῶν Babenberger, ὡς και μιὰ ἀκριβέστατη Γενεαλογία τῆς δυναστείας, σ. 38-42, στὸ ὑπὸ τὴν ἐπιμέλεια τοῦ E. Zöllner συλλογικὸ ἔργο ποὺ συχνὰ μνημονεύω: Das Babenbergische Österreich (976-1246), Wien 1978.

51. Pol. Enepekides, Byzant. Prinzess., ἐνθ’ ἄνωτ., σ. 372-73· τοῦ ἰδίου, «Τὸ Βῆμα», τῆς 26.X.80, σ. 17, στήλη 5.

52. Pol. Enepekides, Byzant. Prinzess., ἐνθ’ ἄνωτ., σ. 372.

53. Das Babenberg. Österr., ἐνθ’ ἄνωτ., σ. 123.

54. Πολυχρ. Ἐνεπεκίδης, Ἐφημ. «Τὸ Βῆμα», 26.X.80, σ. 17, στ. 3-4.

παντρεύτηκαν Μπαμπενμπέργκους ηγεμόνες, η Θεοδώρα Κ. 131, για την οποία έδω γίνεται λόγος, σε τί ωφέλησε την πατρίδα της, το Βυζάντιο, και ποιά ρόλο έπαιξε πάνω στην πολιτική του θείου της - αυτοκράτορα Μανουήλ (α΄) Κ. 81 για την ανασύσταση -όνειρο χαμένο- του παλιού ρωμαϊκού Κράτους της Δύσης;

Πάνω σ' αυτό μπορεί κανείς να σταχυολογήσει μερικά περιστατικά απ' τις διάφορες φάσεις αυτής της πολιτικής.

Ο Έρρίκος ΙΙ "Jasomirgott" το 1158 πήρε μέρος με τη συγκατάθεση της συζύγου του, στη δεύτερη έκστρατεία του Φρειδερίκου Ι Barberousse στην Ιταλία, αν και σύμφωνα -και εδώ είναι το σπουδαίο- με το «Privilegium minus» δεν είχε μία τέτοια υποχρέωση⁵⁵. Και ο Φρειδερίκος Ι της Γερμανίας, αν και άνεμιός του Έρρίκου ΙΙ, ήταν ένας αντίπαλος του Μανουήλ (α΄) Κ. 81 στην Ιταλική του πολιτική.

Και ακόμη έχει ιδιαίτερη σημασία πού ο Έρρίκος ΙΙ κατά το σχίσμα Imperium και Sacerdotium, δεν πήγε με το μέρος του πάπα Ρώμης Άλεξανδρου ΙΙΙ (1159 - 1181), ενός φίλου του Μανουήλ (α΄), αλλά με το μέρος του Φρειδερίκου Ι⁵⁶.

Και στις έορτές του Barberousse στη Νυρεμβέργη, οι Babenberger έμφανίζονταν με λαμπρή ακολουθία ως εκπρόσωποι της ήγεμονίας τους, και η εύφυης έξωτερική πολιτική του Φρειδερίκου Ι Barberousse οδήγησε στη διαφύλαξη καλών και κανονικών σχέσεων ανάμεσα στην ήγεμονία της Αυστρίας και της Άγιας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας της Δύσης⁵⁷.

Από βυζαντινής πλευράς έχομε την πληροφορία πώς το 1164, καθώς ο Μανουήλ (α΄) Κ. 81 προσπαθούσε να συγκροτήσει ένα συνασπισμό διαφόρων ήγεμόνων εναντίον του βασιλέα της Ούγγαρίας Στέφανου ΙΙΙ (1161 - 1173), ανάμεσα σε κείνους πού δήλωσαν πώς θά συμπολεμήσουν στο πλευρό του εναντίον των Ούγγρων ησαν ο αυτοκράτορας της Γερμανίας Φρειδερίκος Ι και ο Έρρίκος ΙΙ της Αυστρίας⁵⁸.

Άλλά οι νεώτεροι έρευνητές πολύ λιγη πίστη δίνουν στην ακρίβεια αυτής της βυζαντινής πληροφορίας⁵⁹. Αντιθέτως, υπάρχει μιá υπόνοια πώς οι Γερμανοί πού το 1164 βρίσκονταν στον ούγγρικό στρατό, ήταν ένα στρατιωτικό σώμα πού στάλθηκε σε βοήθεια του Στέφανου ΙΙΙ απ' τον Έρρίκο ΙΙ της Αυστρίας⁶⁰.

Το 1166, ενώ ο αυτοκράτορας Μανουήλ (α΄) βρισκόταν στη Σαρδική (σημ. Σόφια), ο Έρρίκος ΙΙ της Αυστρίας και η γυναίκα του Θεοδώρα Κ. 131, μαζί με

55. Das Babenberg. Osterr., ένθ' άνωτ., σ. 50.

56. Das Babenberg. Osterr., ένθ' άνωτ., σ. 50.

57. Das Babenberg. Osterr., ένθ' άνωτ., σ. 50.

58. Κίνναμος, σ. 236.

59. F. Chalandon, Les Comnène, τ. ΙΙ, σ. 483.

60. C. Grot, Iz istorij Ougrij i Slaviansvav v. XII viékié, Varsovie 1889, σ. 303.

τόν Otton de Wittelsbach, έφτασαν σ' αυτή την πόλη, ώς απέσταλμένοι του Φρειδερίκου Ι της Γερμανίας. Είχαν ώς άποστολή νά συμφιλώσουν τόν Γερμανό καίσαρα μέ τόν αυτοκράτορα του Βυζαντίου και νά συνάψουν ένα σύμφωνο κατάπαυσης τών έχθροπραξιών ανάμεσα στό Βυζάντιο και την Ούγγαρία⁶¹.

Η έκλογή του δούκα της Αυστρίας Έρρικού ΙΙ ήταν εύστοχη και συνετή, γιατί αυτός έδω άπ' τόν καιρό του γάμου του μέ τη Θεοδώρα Κ. 131 διατηρούσε εγκάρδιες σχέσεις μέ την αύλή του Βυζαντίου⁶².

Ο Κίνναμος καθόλου δέ διστάζει νά μās άποκαλύψη πώς ο Φρειδερίκος Ι, καθώς ή θέση του είχε γίνει πολύ ίσχυρή, έτρεφε τόν σχέδιο νά δώση μιá έκδίκηση και νά εισβάλη στό βυζαντινό έδαφος, για την έναντίωση που του έδειξε ο βασιλέας ύποστηρίζοντας τούς έχτρους του, όπως τόν πάπα Ρώμης Άλέξανδρο ΙΙΙ (1159 - 1181)⁶³.

Σέ μιá έπιστολή του, ο Ιωάννης του Salisbry μιλάει σέ μιá παρέκβαση γι' αυτή τή διπλωματική άποστολή του δουκικού ζεύγους της Αυστρίας και της άποδίδει ένα χαρακτήρα καθαρά έχθρικό πρós τή βυζαντινή πολιτική⁶⁴.

Αυτή ή πληροφορία συμφωνεί μέ κείνα που μās λέει ο Κίνναμος, σύμφωνα μέ τόν όποιον, ο Μανουήλ (α') Κ. 81 συγκατατέθηκε για τή σύναψη του συμφώνου μέ την Ούγγαρία, αλλά άρνήθηκε νά συνδιαλλαγί μέ τόν Φρειδερίκο Ι της Γερμανίας.

Και τόν πιό σπουδαίο, γυρίζοντας άπ' αυτή την άποστολή τους ο Έρρικός ΙΙ της Αυστρίας και ή Θεοδώρα Κ. 131, άν και έτυχαν μιās εύνοικης ύποδοχής άπ' τόν θείο τους αυτοκράτορα Μανουήλ (α'), κατευθύνθηκαν στην αύλή της Ούγγαρίας και έπεισαν τόν Ούγγρο βασιλέα Στέφανο ΙΙΙ νά στείλη πίσω στον πατέρα της, τόν πρίγκιπα της Γαλικίας (Galitzh) Γιαροσλάβο, τήν «Ταυροσκυθίδα» γυναίκα του, και νά παντρευτή τήν κόρη τους Άγνην (Κομνηνήν) de Babenberg 217, παίρνοντας έτσι άνοιχτά τόν μέρος τών αντίπαλων της έλληνικής Αυτοκρατορίας⁶⁵.

Οι σχέσεις τών αύλων Αυστρίας και Ούγγαρίας παράμειναν για άρκετό διάστημα θερμές, και αυτή ή άτμόσφαιρα τόν 1172 ανανεώθηκε. Εκείνο που δέν πέτυχαν άπ' τή βυζαντινή Έκκλησία οι Κομνηνοί και οι Πετραλίφες⁶⁶, τόν πέτυχαν άπ' τήν παπική οι Babenberger και οι Άρπαδίδες.

Ο Έρρικός ΙΙ "Jasomirgott" και ή Θεοδώρα Κ. 131 πάντρεψαν κατά τήν πιό πάνω χρονολογία του 1172 τόν γιό και διάδοχό τους Λεοπόλδο V (Κομνηνόν)

61. Κίνναμος, σ. 261.

62. H. von Kap-Herr, Die abendländische Politik Kaiser Manuels, Strasbourg 1881, σ. 85, ύ. 1.

63. Κίνναμος, σ. 261-62.

64. Jean de Salisbry, Epistola άριθ. 145, PL 179, στ. 133.

65. Κίνναμος, σ. 262· Rahewin, Appendix, ad ann. 1167, MGH. SS., τ. XX, σ. 492 και 278· Continuatio Claustroneoburgensis, έκδ. Wattenbach, MGH. SS., τ. IX, σ. 616· Babenberger Chronik, Archiv. f. Kunde öster. Geschichtsq., τ. IX (1853), σ. 356.

66. Βλ. προσωπογρ. Άλέξιου Κ. 125, ύ. 2.

de Babenberg 218 με την αδελφή του Στέφανου III και κόρη του μακαρίτη Γκέιζα II (1141 - 1161), τη δεκαπεντάχρονη Έλενη των Αρπαδιδών⁶⁷.

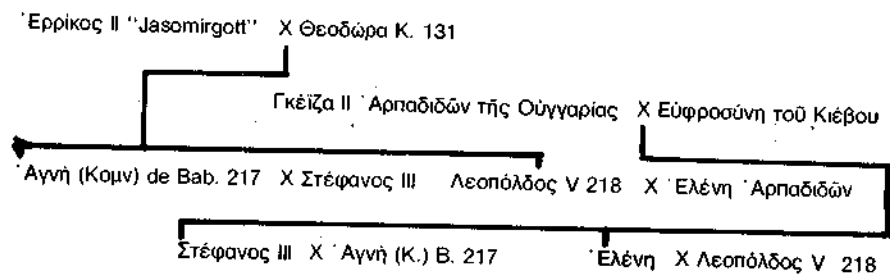
Όσον αφορά τη σχέση Imperium και Sacerdotium στο έσωτερικό της Αυστρίας, ήδη ο πατέρας του Ερρίκου II, ο Λεοπόλδος III ο «Άγιος», προόρισε για την ιερωσύνη τον τριτότοκο γιό του Όθωνα de Babenberg, που το 1122 τον έκανε ηγούμενο του Klosterneuburg, ενώ το 1138 ο αδελφός του Λεοπόλδος IV (1136 - 1141), ο προκάτοχος του Ερρίκου II στην ηγεμονία της Αυστρίας, τον προήγαγε σε επίσκοπο του Freising (1138 - 1158)⁶⁸.

Ο Ερρίκος II και η Θεοδώρα K. 131 συνεχίζοντας στην εκκλησιαστική πολιτική την τακτική του Λεοπόλδου III και του Λεοπόλδου IV, της διεύθυνσης της δουκικής οικογένειας στους κόλπους της ιερωσύνης, έκαμαν επίσκοπο του Passau, τον πεμπτότοκο γιό του Λεοπόλδου III απ' την Αγνή της Γερμανίας και άμφιθαλή αδελφό του Ερρίκου II, τον Κονράδον (Conrad) de Babenberg (1148 - 1164), και άργότερα τον προήγαγαν σε αρχιεπίσκοπο του Salzburg (1164 - 1168). Ο Κονράδος ήταν ο άμέσως μετά τον επίσκοπο του Freising Όθωνα γιός του Λεοπόλδου III και της Αγνής της Γερμανίας, η οποία επέζησε και είδε το γιό της Όθωνα επίσκοπο, όπως και το θάνατο, εκτός του άντρός της Λεοπόλδου III († 1136), και του γιού της Λεοπόλδου IV († 1141): η Αγνή της Γερμανίας πέθανε το 1143⁶⁹.

Η Θεοδώρα K. 131 έζησε στο πλευρό του Ερρίκου II για είκοσι-οχτώ περίπου χρόνια. Στο διάστημα αυτό παρακολούθησε τα δεινά της φυσικής της πατρίδας, του Βυζαντίου. Θά πληροφόρηθηκε τη μεγάλη καταστροφή που υπέστη ο θεός της Μανουήλ (α') K. 81 στη μάχη του Μυριοκέφαλου, στις 17.IX.1176, όχι μακριά απ' τα βυζαντινοτουρκικά σύνορα, απ' τους Τούρκους

67.

Das Babenberg. Österr., ένθ' άνωτ., σ. 39-40:

68. Das Babenberg. Österr., ένθ' άνωτ., σ. 13 και 39:

Otto propst von Klosternebg. (1122): Abt von Moribund (1133):

Bf. von Freising (1138 - 1158).

69. Das Babenberg. Österr., ένθ' άνωτ., σ. 39: Konrad, Bf. von Passau (1148-1164), Ebt von Salzburg (1164 - 1168): Agnes †1143.

του σουλτάνου του Ίκονιού Kilidj Arslan II, τόσο πιά πολύ που στη μάχη αυτή σκοτώθηκε ο αδελφός της π ρ ω τ ο σ ε β α σ τ ο ς Ίωάννης Κ. 128⁷⁰ και ο γαμβρός της Ίωάννης Καντακουζηνός⁷¹, ο σύζυγος της αγαπημένης της αδελφής Μαρίας Κ. 129, αλλά καμιά πληροφορία δεν έχουμε για τη συμμετοχή της σ' αυτά τα δεινά της φυσικής της πατρίδας.

Η μοίρα θέλησε να χάσει και τον άντρα της Έρρίκο II από ένα άτύχημα. Κατά τα τέλη του Νοέμβρη του 1176 ο Έρρίκος II έπεσε απ' το άλογό του και έπαθε ένα σοβαρό κάταγμα. Νοσηλευόταν ενάμιση περίπου μήνα, όταν στις 13 του Γενάρη του 1177 υπόκυψε στο τραύμα του⁷², και τάφηκε στο μοναστήρι του τών Σκόττων⁷³.

Η Θεοδώρα Κ. 131 ως χήρα δούκισσα παράμεινε στο πλευρό του γιου και διαδόχου τους Λεοπόλδου V (Κομν.) de Babenberg 218, και κοντά της είχε και την κόρη της Άγνη (Κομν.) de Babenberg 217, χήρα απ' το 1173 απ' το βασιλέα της Ούγγαρίας Στέφανο III (+ 1173). Η Άγνη 217 παντρεύτηκε για δεύτερη φορά στη νεαρή ακόμη ηλικία τών 24 χρονώ το δούκα του Kamten Έρμάννο (Hermann)⁷⁴.

Μετά την ήττα του στο Μυριοκέφαλο ο Μανουήλ (α΄) Κ. 81 έστειλε ένα γράμμα στο Φρειδερίκο I Barberousse της Γερμανίας, που με αυτό περιέγραφε τη θέση του Σελτζουκίδη σουλτάνου ως ανίσχυρη, αλλά ο Φρειδερίκος I είχε ήδη πληροφορηθή την πραγματικότητα, τη τρομερή δηλ. ήττα του βυζαντινού αυτοκράτορα⁷⁵. Στην απάντησή του ο Φρειδερίκος I, φίλος και του ξαδέλφου του Λεοπόλδου V (Κομν.) de Bab. 218 ανάγγελλε στο Μανουήλ (α΄) πως οι Γερμανοί αυτοκράτορες, που είχαν αποχτήσει τη δύναμή τους απ' τους ένδοξους Ρωμαίους αυτοκράτορες, έπρεπε να κυβερνούν όχι μόνο τη Ρωμαϊκή αυτοκρατορία, αλλά και «το έλληνικό βασίλειο», και γι' αυτό, ο Μανουήλ (α΄) έπρεπε να αναγνωρίση την έξουσία του αυτοκράτορα της Δύσης και του πάπα της Ρώμης. Και τελείωνε το γράμμα του με τη δήλωση πως στο μέλλον θα ρύθμιζε τη στάση του με βάση τη συμπεριφορά του Μανουήλ (α΄) Κ. 81 που άδικα δημιουργοΰσε ζητήματα ανάμεσα στους ύπηκόους της Δυτικής αυτοκρατορίας⁷⁶.

Η αυστριακή αΰλη συμμερίστηκε τα αισθήματα αυτά του Φρειδερίκου I για την ταπείνωση του Βυζαντίου.

Και σαν κορωνίδα ήλθε, το 1177, το συνέδριο της Βενετίας που σ' αυτό

70. Guillaume de Tyr, λατ. κείμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 1024· αρχαιογαλλ. κείμ., τ. II, σ. 379.

71. Χωνιάτης, σ. 240. Βλ. και προσωπογρ. Μαρίας Κ. 129, ύ. 33-34.

72. Das Babenberg. Österr., ένθ' άνωτ., σ. 115.

73. Βλ. πιά πάνω, ύ. 54.

74. Das Babenberg. Österr., ένθ' άνωτ., σ. 39-40.

75. Ένα απόσπασμα αυτού του γράμματος βρίσκεται στα Annales Stadenses, εκδ. Pertz, MGH., SS, τ. XVI, σ. 349. Η χρονολογία 1179 είναι λανθασμένη, γράφτηκε κατά τα τέλη του 1176.

76. H. von Kap-Herr, ένθ' άνωτ. (ύ. 62), σ. 156-57.

συνήλθαν ο Φρειδερίκος Ι, ο πάπας Ρώμης Ἀλέξανδρος ΙΙΙ και οι αντιπρόσωποι τῶν νικηφόρων ἰταλικῶν πόλεων, και ἐπικύρωσαν τὴν ἀνεξαρτησία αὐτῶν τῶν τελευταίων, και συμφιλίωσαν τὸν ἰσχυρὸ Γερμανὸ αὐτοκράτορα με τὸν ποντίφηκα. Με ἄλλα λόγια ἡ συνθήκη τῆς Βενετίας ἔβαλε τέλος στὴν ἐχθρότητα ποῦ ὑπῆρχε ἀνάμεσα στὴ Γερμανία, στοὺς Λογγοβάρδους και στὸν Ρώμη Ἀλέξανδρο ΙΙΙ, τὸν ὁποῖον εἶχε χρησιμοποιήσει ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 γιὰ τοὺς διπλωματικούς του ἐλιγμούς στὴ Δύση.

Τὸ συνέδριο τῆς Βενετίας ὑπῆρξε γιὰ τὴ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἕνα χτύπημα τὸ ἴδιο δυνατό με τὴν ἦττα τοῦ Μυριοκέφαλου, λέει ἕνας σοβαρὸς ἐρευνητής. «Συμφιλίωνοντας τοὺς παράγοντες τῆς Δύσης, ποῦ διατίθενταν ἐχθρικά πρὸς τὸ Βυζάντιο, τὸ συνέδριο ἀπέτελεσε ἕνα προγνωστικὸ τοῦ συνασπισμοῦ ποῦ ἐπρόκειτο νὰ καταλάβῃ, τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1204, τὴν ΚΠολη και νὰ σχηματίσῃ τὰ λατινικὰ κράτη πάνω στὰ βυζαντινὰ ἐδάφη»⁷⁷.

Ἡ Θεοδώρα Κ. 131, ἡ μητέρα τοῦ νέου δούκα τῆς Αὐστρίας, παρακολούθησε ὅλη αὐτὴ τὴν ἐξέλιξη τῆς δυτικῆς διπλωματίας, ποῦ ἦταν τόσο ἐχθρική πρὸς τὴ φυσική της πατρίδα, χωρὶς καμιά ἀντίδραση. Με τὰ χρόνια τὴν εἶχε ξεχάσει και συμεριζόταν τὶς δυτικὲς ἀπόψεις.

Ἐπίσης πληροφορήθηκε τὸ θάνατο τοῦ θείου της Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 (+24.IX.1180), τοῦ δῶχτη τῆς μητέρας της Εἰρήνης, τῆς πιὸ καλλιεργημένης γυναίκας τοῦ καιροῦ της, ποῦ τόσο πλούσια ὅμως (ὁ Μανουὴλ α΄ Κ. 81) τὴν εἶχε προικοδοτήσει, ἔτσι ποῦ νὰ ἐντυπωσιάσῃ ὅλη τὴ Δύση, και λίγο ἀργότερα, τὴν τύφλωσε τοῦ δευτέρου ἀδελφοῦ της, τοῦ ἐπίσης π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο υ και πανίσχυρου ὑπουργοῦ στὸν καιρὸ τῆς Ἀντιβασιλείας (1180 - 1182) στὸ Βυζάντιο Ἀλέξιου Κ. 132 (πτῶση Ἀπρίλη 1182). Ὅλη ἡ πατρική της οἰκογένεια εἶχε ρημαχτῆ, και ἕνας θανάσιμος ἐχθρὸς αὐτῆς τῆς οἰκογενείας της, ὁ ἄλλοτε ἐραστής τῆς ἀδελφῆς της Εὐδοκίας Κ. 130, ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87, εἶχε στὸ Βυζάντιο κυριαρχήσει⁷⁸.

Ἡ «εὐγενέστατη δούκισσα» Θεοδώρα Κ. 131, ἡ χήρα τοῦ Ἑρρίκου ΙΙ "Jasomirgott", δὲν πρόλαβε νὰ πληροφορηθῆ τὸ οἰκτρὸ τέλος αὐτοῦ τοῦ τ ὕ ρ α ν ο υ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87 (12.IX.1185), γιὰτὶ πέθανε στὴ Βιέννη, κοντὰ στὸ γιὸ της Λεοπόλδο V (Κομν.) de Babenberg 218, στὶς 3 τοῦ Γενάρη τοῦ 1183⁷⁹, ἐξὶ ἀκριβῶς χρόνια μετὰ τὸν ἀντρα της, στὴν ἡλικία τῶν 51 χρονῶ, σχεδὸν ἀδιάφορη γιὰ τὶς τύχες τοῦ μακρινοῦ ταπεινωμένου Βυζαντίου· ὁ γιός

77. Th. I. Uspensky, Ἀλέξιος (β΄) και Ἀνδρόνικος (α΄) οἱ Κομνηνοί. Ἐπιθεώρηση ὑπουργείου Λαϊκῆς Ἀγωγῆς, τ. CCXII (= τ. 212), 1880-1881, σ. 123-24 (ρωσικά)· Α.Α. Vasiliev, Ἱστορία, σ. 529-30.

78. Χωνιάτης, σ. 288-90, 324-25, 331 κεξ.

79. Pol. Enepekides, Byzant. Prinzess., ἐνθ' ἄνωτ., (ὑ. 11), σ. 372: Am. 3. Jänner 1183 starb Theodora in Wien· τοῦ ἴδιου, ἐφημερίδα «Τὸ Βῆμα», τῆς 26.X.80, σ. 17, στήλη 3. Εἶναι λαθασμένη ἡ χρονολογία ποῦ δίδουν τὰ Chronica Australi πὼς πέθανε τὸ 1185, εἰς Ch. Du Cange in Ioannis Cinnami historiarum Notae, Bonn, σ. 385: qui Theodorae mortem in A. 1185 conicit.

της Λεοπόλδος V (K.) de B. 218 τής επικύλαξε μιά μεγαλόπρεπη κηδεία και τὸ λειψανὸ τής έναποτέθηκε στὸ μοναστήρι τῶν Σκόττων, κοντὰ σὲ κείνο τοῦ ἀντρός τής, ὅπου και ἀναπαύεται μέχρι σήμερα⁸⁰.

Καθὼς μᾶς λένε, «ἄφησε στὴ Βιέννη και στοὺς ὑπηκόους τής μιά πολὺ καλὴ φήμη και ἀνάμνηση»⁸¹, γιατί «ἦταν μιά περιώνυμη Ἑλληνίδα νύφη, ποὺ τὸ ὄνομά τής μὲ εὐφημία ἀναφέρεται ἀκόμη ἀπ' τοὺς καθηγητῆς H. Fichtenau και E. Zöllner στὶς τελευταῖες ἐκδόσεις τους τής ἱστορίας τῶν Babenberger»⁸², τῶν δραστήριων αὐτῶν ἡγεμόνων ποὺ διαδέχτηκαν οἱ Habsbourg, γιὰ νὰ ὑψώσουν τὴν Αὐστρία μὲ τίς ὑποτελεῖς τής χώρες στὸν κολοφῶνα τής δόξας τής⁸³.

Ὁ Μανουὴλ (α΄) K. 81 μεγάλες ἐλπίδες στήριξε σ' αὐτὴ τὴν ἔνωση τής ἀνεψιάς του Θεοδώρας K. 131 μὲ τὸν Ἑρρίκο II τής Αὐστρίας, τὸν ἀδελφὸ τοῦ συγγάμβρου του Κονράδου III τής Γερμανίας, γι' αὐτὸ και τὴν ἀπόσπασε ἀπ' τὴν ἀγκαλιά τής μητέρας τής γιὰ νὰ τὴν παραδώσει στὸ «χτήνος τής Δύσης».

Στὴν πράξη σὲ τίποτε δὲν ὠφέλησε αὐτὴ ἡ «θυσία». Ἦ ἄλλα ἦθη, ἄλλοι τόποι, ἄλλα κλίματα, ἄλλα συμφέροντα, ἔσπρωξαν τὴ Θεοδώρα K. 131 νὰ ἀκολουθήσει μιά πολιτικὴ ἀντίθετη ἀπὸ κείνη τοῦ θεῖου τής - αὐτοκράτορα.

Οὐτε στὴ σύσφιγξη τῶν ἑλληνογερμανικῶν σχέσεων συντέλεσε ποὺ μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Κονράδου III (+ 1152) πῆγαν ἀπ' τὸ κακὸ στὸ χειρότερο, ἀλλὰ και μέχρι τὸ θάνατο τοῦ Στέφανου III τής Οὐγγαρίας (+ 1173), αὐτὴ και ὁ ἀντρας τής, στάθηκαν φίλοι και σύμμαχοι τοῦ γαμβροῦ τους, ἐνῶ ἦταν ἓνας ἐχτρός τοῦ Μανουὴλ (α΄) και τοῦ Βυζαντίου, καθὼς αὐτὸ ἀκολουθοῦσε τὴν ἀφρονα ἐπεκτατικὴ πρὸς τὴ Δύση πολιτικὴ τοῦ κυρίου του.

Αὐτὰ βέβαια τὰ ζητήματα τής πολιτικῆς, εἶναι ὀλότελα ἄσχετα πρὸς τὴν ἀγαθοποιὸ ροπή ποὺ ἄσκησε ἡ Θεοδώρα K. 131 στὴ θετὴ πατρίδα τής, τὴν ὠραία Βιέννη και τὴν Αὐστρία, ὅπου ὡς ἓνα ζωντανὸ μνημεῖο τής διέλευσῆς τής ἄφησε τὸ "Privilegium minus".

Ἡ Θεοδώρα K. 131 ἀπόκτησε ἀπ' τὸν Ἑρρίκο II "Jasomirgott" de Babenberg τής Αὐστρίας τρία παιδιά, μιά κόρη, τὴν Ἀγνήν (Κομνηνὴν) de Babenberg 217 ποὺ γεννήθηκε τὸ 1151, και δυὸ γιούς, τὸν Λεοπόλδο V (Κομνηνόν) de B. 218 (δούκα τής Αὐστρίας 1177 - 1194 και δούκα τοῦ Stayermark 1192 - 1194) ποὺ γεννήθηκε τὸ 1157, και τὸν Ἑρρίκον I

80. Πολ. Ἐνεπεκίδη, ἐφημ. «Τὸ Βῆμα», ἐνθ' ἄνωτ., βλ. και πρὸ πάνω, ὑ. 54.

81. Πολ. Ἐνεπεκίδη, ἐφημ. «Τὸ Βῆμα», ἐνθ' ἄνωτ., στήλη 3-4.

82. Pol. Enepekides, Byzant. Prinzess., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 372: Sie war eben eine griechische Braut, deren Name in den zuletzt von Fichtenau und Zöllner heraus gegebenen Urkundenbuche zur Geschichte der Babenberger...

83. Γερμανικὴ οἰκονόμεια καταγωγῆς ἀπ' τὴ Souabe ποὺ γνώρισε θαυμαστὴ τύχη ὀφείλει τὸ ὄνομά τής σ' ἓνα ἰσχυρὸ πύργο τής Ἑλβετίας, στὸ καντόνιο τής Argovie (Habsbourg) ἀνέβηκε στὸ θρόνο μὲ τὸ Ροδόλφο de Habsbourg, βασιλέα τής Γερμανίας (1273-1291) ποὺ ἴδρυσε τὸν οἶκο τῶν Hab. τής Αὐστρίας.

(Κομνηνόν) de B. 218a (δούκα του Mödling, + 1223) που γεννήθηκε το 1160⁸⁴.

132. Ἀλέξιος Κομνηνός (γένν. περί τὸ 1135 – † μετὰ τὸ 1182)

Ὁ Ἀλέξιος¹ Κ. δευτερότοκος γιὸς τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 76 καὶ τῆς Εἰρήνης² γεννήθηκε μέρα τοῦ Πάσχα³ τοῦ 1135 ἢ γύρω ἀπ' αὐτὸ τὸ ἔτος (1134/36)⁴.

Τὴ γέννηση τοῦ Ἀλέξιου Κ. 132 τραγουδῆσε ἕνας διάσημος στιχουργός, ὁ αὐλικὸς ποιητὴς Θεόδωρος Πρόδρομος πού τόσοις εἶχε μὲ τοὺς γονιοὺς του δεσμούς.

«Κάθε ἀνθρώπου, λέει ὁ ποιητὴς, ἡ γέννηση καὶ ἡ εἴσοδος στὴ ζωὴ, εἴτε μέγας εἶναι εἴτε ἐπιφανής, ἢ καὶ ἀφανής ἀκόμη, εἴτε ἀριστοκρατικῆς εἴτε χαμηλῆς γενιᾶς, εἶναι μέρα χαρᾶς καὶ πανηγυρισμάτων· κι ἂν τὸ νεογέννητο εἶναι ἀρσενικό, αὐτὸ δὲν εἶναι παρά διπλὴ πανηγυρὴ καὶ διπλοχαρμοσύνη».

«Ἀλλὰ γιὰ τὴ γέννηση τοῦ Ἀλέξιου Κ. 132 πού ἀπὸ γενιὰ εὐγενικὴ καὶ τύχη τρισόλβια προερχόταν, πρέπει κανεὶς νὰ φωνάξη: ὑπέρευε τῆς

84. Das Babenberg. Österr., ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 11 καὶ 50), σ. 40. Ἡ Ριχαρδία πού παντρεύτηκε τὸν Ἐρρίκο τοῦ Steffiling ἦταν κόρη τοῦ Ἐρρίκου II ἀπ' τὴ Γερτρούδη, τὴν πρώτη του γυναίκα.

132.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ προπάππου του Ἀλέξιου (α') Κ. 15 καὶ τοῦ ἐκ πατρὸς θεῖου του βασιλέα Ἀλέξιου Κ. 74· Θεόδωρος Πρόδρομος, Στίχοι πολιτικοὶ εἰς τὴν γέννησιν τοῦ υἱοῦ τοῦ σεβαστοκράτορος Ἀνδρόνικου κυροῦ Ἀλεξίου, ἐκδ. W. Hörandner, σ. 406, στίχ. 26: ὁ πρόπαπποθεϊώνυμος Ἀλέξιος ὁ νέος.

2. Χωνιάτης, σ. 135-36: τῷ δ' Ἀνδρονίκω... ἐγγόνεισαν... καὶ υἱοὶ δύο, Ἰωάννης τε καὶ Ἀλέξιος. Αὐτόθι, σ. 293· Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., ἐκδ. E. Miller, RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 1079-1082· ἀρχαιογαλλ. κειμ., τ. II, σ. 423-26· Θεόδωρος Πρόδρομος, Στίχοι πολιτικοί, ἐκδ. W. Hörandner, σ. 406-11· τοῦ αὐτοῦ, Στίχοι ἱαμβοὶ, ἐκδ. Fr. Boissonade, Anecdota Nova, σ. 375-76, καὶ ἐκδ. W. Hörandner, σ. 418-19, στίχ. 125-50, ὅπου καὶ οἱ στίχ. 125-26: Ἀλέξιε, πρόελθε κἂν σὺ μοι τέκνον, τὸ λοίσθιον ὠδίνημα τῆς γενναμένης· Μαγγάνειος Πρόδρομος, Εἰς τὴν σεβαστοκρατορίσαν (Εἰρήνην) θρηνητικὸς λόγος, ὅτι ὁ βασιλεὺς προσέταξεν ἐξελεθῆν τὸν λοίσθιον υἱὸν τοῦ σεβαστοκράτορος τὸν Κομνηνὸν κυρὸν Ἀλέξιον ἐπὶ νέον ὄντα, εἰς τὸ ταξειδίον, ἐκδ. E. Miller, RHC Hist. Grecs, τ. II, σ. 768-69, καὶ ἐκδ. Συν. Παπαδημητρίου, Ὁ Πρόδρομος τοῦ Μαρκιανοῦ κώδικος XI 22, VV 10 (1903), σ. 107-8, ἀριθ. XLV (=45), μόνο ἡ ἐπικεφαλίδα, καὶ σ. 107, ἀριθ. XXI (=21)· Ἀνώνυμος, Ἐπὶ πέπλω, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, NE8 (1911), σ. 35-6, ἀριθ. 70· Χωνιάτης, Θησ. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 177, 236, 252· L Petit, Documents inédits, VV 11 (1904), σ. 490.

3. Θεόδωρος Πρόδρομος, Στίχοι πολιτικοί, ἐκδ. W. Hörandner, σ. 410, στίχ. 156-63.

4. S. De Jongh, σ. 58, ὑ. 2. Κατὰ τὸ 1149-1150 πῆρε γιὰ πρώτη φορὰ μέρος σὲ ἑκατατεία, πού πρέπει νὰ εἶχε τότε μιὰ ἡλικία 14-15 χρονῶ, βλ. κατωτέρω, ὑ. 15.

γιορτής, εύγε τῶν γενεθλίων· γιατί ὁ πρίγκιπας πού γεννήθηκε εἶχε πάππο τὸν ἄνακτα Ἰωάννη (β΄) Κ. 34 καὶ πρόπαππο τὸ βασιλέα Ἀλέξιο (α΄) Κ. 15. ἡγεμόνες λαμπροὺς σέ ἀριστεύματα, φοβεροὺς σέ στρατηγίες, τῶν βαρβάρων ὀλετῆρες καὶ νικητές, τρισάριστους γεννάδες· ἦταν γιὸς ὁ πρίγκιπας τοῦ πορφυροβλάστου, τοῦ δοξασμένου στὶς μάχες σεβαστοκράτορα Ἀνδρόνικου Κ. 76, πού τ' ὄνομά του δείχνει πῶς ἦταν τῶν ἀντρῶν νικητής, γι' αὐτὸ καὶ κατὰ τὴν πανήγυρη τῆς γέννησης τοῦ πρίγκιπα πρέπει κανεὶς νὰ καλέσῃ καὶ τίς ἀψυχες ἀκόμη φύσεις· ἦταν γιὸς ἐπίσης μιᾶς ἀριστῆς μητέρας, τῆς Εἰρήνης, ἀριστῆς στὴ γενιά, στὸ ἦθος καὶ τὴν παιδεία, ἀσύγκριτης στὴν ὁμορφιά τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς ἀκόμη πιὸ πολὺ, ἀρρενωπῆς καὶ σταθερῆς σὲ γυναικεῖο σκῆνωμα, τέτοιας πού δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ περιγράψῃ».

Κ' εἶπειτα ὁ ποιητὴς στρέφεται κατὰ σειρά στὴ μητέρα τοῦ πρίγκιπα Εἰρήνη, στὸν πάππο τοῦ Ἰωάννη (β΄) Κ. 74 καὶ στὸν πατέρα τοῦ Ἀνδρόνικο Κ. 76.

Πρὸς τὴ μητέρα τοῦ σεβαστοκράτορισσα Εἰρήνη:

«Ὅλα αὐτὰ κληρονομεῖ ὁ γόνος σου, ὁ προπαπποθεῖώνυμος Ἀλέξιος (132) ὁ νέος, ὄλων τῶν γυναικῶν καλύτερη, τῶν βασιλίδων ἀγαθότερη, καὶ σεβαστοκράτισσῶν σέβας μαζί καὶ κράτος. Παιὸς λοιπὸν εἶναι τόσο ἀνέραςτος γιὰ τὰ καλὰ ἢ τόσο φθονερός ἢ ἀπὸ πέτρα ἢ σίδερο φτιαγμένος γιὰ νὰ μὴ χορεύσῃ καὶ σκιρτήσῃ πάνω στὰ λεγόμενα, γιὰ νὰ μὴ χαρῆ καὶ κροτήσῃ καὶ δυνάτῃ παιανίσῃ;»

Πρὸς τὸν Ἰωάννη (β΄) Κ. 34:

«Καὶ σὺ χαῖρε, βασιλιά, πρῶτος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους γι' αὐτὴ ἐδῶ τὴ γέννα τὴ χρυσὴ τοῦ τηλαυγῆ ἐγγόνου σου· γιατί ὁ ἀρχηγὸς τῆς γενιάς τῶν Κομνηνῶν πρέπει νὰ ἀρχίσῃ τίς χαρούμενες γιορτὲς καὶ νὰ προηγηθῆ τῆς χαρᾶς, αὐτὸς πού ὅλου τοῦ κόσμου προηγεῖται. Ἔχεις τὴν πληθώρα τῆς Κομνηνικῆς γενιάς, τοῦ σπέρματος προσθήκη, ἔχεις –ὦ δέντρο τῶν Κομνηνῶν ὑπερδιάπματο καὶ μέγα!!!– τῶν χρυσοκλώνων αὐξηση ἀπ' τίς παραφυάδες καὶ τῶν βλαστῶν τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν ἀποβλαστίδων· μέτρα μαζί μὲ τὰ παιδιά σου καὶ τῶν παιδιῶν σου τὰ παιδιά καὶ αὐτὸν ἐδῶ τὸν ἀρτιγέννητο σεβαστοκράτοριδεῖ, τοῦ γλυκύτατου γιοῦ σου Ἀνδρόνικου Κ. 76 τὸ γόνο, στοὺς Κομνηνοὺς καὶ Κομνηνὸ ἄλλον πρόσθεσε νέο, μέσα στοὺς στρατηγούς σου σύναψε καὶ στρατηγέτη ἄλλον».

Πρὸς τὸν πατέρα τοῦ πρίγκιπα Ἀνδρόνικο Κ. 76:

«Χαῖρε καὶ σὺ, πορφυραυγῆ δοξασμένε σεβαστοκράτορ, γιὰ τὸ νέο καὶ ὠραῖο καὶ γλυκὸ παιδί σου, ἀγκάλιασε τὸ γιό σου, περίπτυξε τὸ τέκνο σου, κι ἂν ἀπουσιάζῃς ἄς εἶναι σὰ νᾶσαι κοντά του, σὰ νὰ τὸ βλέπῃς, κι ἄς μὴ τὸ βλέπῃς, ρίξε σ' αὐτὸ καὶ δάκρυ ἀπ' τὴ μεγάλη σου χαρὰ, γιατί ὑπάρχει δάκρυ καὶ χαρᾶς, ὅπως ὑπάρχει καὶ λύπη».

Καὶ πάλι στὴ σεβαστοκράτορισσα Εἰρήνη:

«Χαῖρε καὶ σὺ, βασιλίσσα, τοῦ νεογέννητου μητέρα, περικφανῆς μέσα στὶς γυναῖκες, πανέμορφη στὴ θεά, περιβλεπτή μέσα στὶς γενιές, κόσμια ἀπ' τίς

ἀρετές σου, καὶ ἀπ' τὰ λόγια σου ἀκόμη πιό πολὺ κοσμιότερη· σ' αὐτὴ πού γεννήθηκε ἀρμόζει νὰ χαιρεταί, καθὼς αὐτὴ βάσταξε τοῦ τοκετοῦ τὴς πικρῆς ὤδινες. Χαίρε, ψυχὴ βασιλικὴ ἀπ' τὸ χρυσάφι πιό καθαρὴ καὶ σῶμα πιό λαμπρὸ τῆς οὐσίας τῶν οὐρανῶν· γιατί ἀπ' τοὺς οὐρανοὺς ἕνας ἥλιος ἀνατέλλει, ἐσύ δὲ δυὸ τηλαυγεῖς ἀντέτειλες ἥλιους, καὶ μπορεῖ καὶ τοὺς δυὸ κανεῖς νὰ δῆ ὀλόλαμπρους καὶ καθαρούς καὶ φωτεινοὺς, τὸν ἕνα πού πρωτοφάνηκε, τὸν Ἰωάννη Κ. 128, καὶ αὐτὸν ἐδῶ τὸ νέο, τὸν Ἀλέξιο Κ. 132· καὶ μιὰ ἀπ' τοὺς οὐρανοὺς νυχτοπορεῖται σελήνη, ἀπὸ σένα δὲ τρεῖς ἀναφάνηκαν σελήνες, ἡ Μαρία Κ. 129, ἡ Εὐδοκία Κ. 130 καὶ ἡ Θεοδώρα Κ. 131. Ἄλλ' ὦ μεγίστη μέσα στὶς γυναῖκες, ὦ πανευτυχέστατη, ξεχνώντας τὴς πολλὰς τοῦ τοκετοῦ φροντίδες, ἐτοίμαζε τὴν πανοπλία τοῦ νέου στρατιώτη...»

Χαιρετίζει ἔπειτα ὁ ποιητὴς τὴ Νέα Ρώμη πού νέο ἀπόχτησε πρόβολο καὶ πρόμαχο καὶ ρύση...⁵, αὐτὸν τὸν Ἀλέξιο Κ. 132, καὶ μᾶς λέει πὼς ἦταν «νεοσσός θεοῦ πέρδικα καὶ γόνος χρυσοῦ παγωνιοῦ, ἀξιοζήλευτος πρὶν ἀκόμη γίνῃ καὶ εὐτυχῆς πρὶν γεννηθεῖ καὶ ἀπ' τὸν ἥλιο πιό λαμπρὸς πρὶν τὸν ἥλιο δεῖ»⁶.

Καλεῖ ἔπειτα τοὺς ἐχθρικοὺς λαοὺς νὰ συνειστοῦν, γιατί «παιδί εὐγενικό, γιὸς ἀνάμεσα μας γεννήθηκε, ὁ Κομνηνὸς Ἀλέξιος 132, ὁ τρίτος τῶν Ἀλεξίων, ὁ μετὰ τὸν πάππο του Ἀλέξιο (α') Κ. 15 καὶ τὸ θεῖο του βασιλεῖα Ἀλέξιο Κ. 74, πού πάνω στοὺς ἰσχυροὺς του ὤμους ἔχει τὴν ὅλη Κομνηνικὴ δυναστεία καὶ τὴς ἀμύθητες ἀρετὲς καὶ τὴς πολλὰς χάριτες τῆς ἱερῆς μητέρας του, αὐτῆς πού φέρει τῆς εἰρήνης τὴν ἐπωνυμία, σὲ βαθμὸ ἀπεριόριστο, σύμφωνα μὲ τοὺς προφήτες»⁷.

«Τὰ βρεφικὰ καὶ σπαργανώδη καὶ παιδικὰ φορέματα τοῦ Ἀλέξιο ἦσαν χρυσὰ καὶ λιθοκόλλητα καὶ γεμάτα μαργαριτάρια· ὁ νεογέννητος πρίγκιπας εἶχε πλῆθος ἀπὸ ὑπασπιστὲς, πλῆθος ἀπὸ ἵπποστάσια, ἐκτάσεις λαμπρῆς ὑποτελεῖς, ψηλόστεγα παλάτια καὶ ὅλα τὰ ἄλλα τῆς πιό μεγάλης βασιλικῆς ἀξίας»⁸.

Ἡ γέννηση αὐτοῦ τοῦ Κομνηνοῦ ἦταν ἕνα «νέο βέλος» γιὰ τοὺς ἐχτροὺς τῆς Αὐτοκρατορίας, τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ἄλλους⁹.

Ἦταν αὐτὸς ὁ Ἀλέξιος, ὅπως πιό πάνω τὸ εἶπα, μετὰ τὸν Ἀλέξιο (α') Κ. 15 καὶ τὸν ἐγγονὸ αὐτοῦ τοῦ τελευταίου βασιλεῖα Ἀλέξιο Κ. 74, «ὁ τρίτος τῶν Ἀλεξίων», μέσα στοὺς Κομνηνοὺς, προορισμένος νὰ κρατῆση στοὺς ὀχρούς (= δυνατοὺς) ὤμους του –στὴν πραγματικότητα πολὺ ἀσθενικούς– τὸ βᾶρος τῆς ὅλης ἐνδοξῆς δυναστείας καὶ νὰ κληρονομήσῃ τὴς ἀνείπωτες

5. Θεόδωρος Πρόδρομος. Στίχοι πολιτικοὶ εἰς τὴν γέννησιν... ἐκδ. W. Hörandner, σ. 406-9, στίχ. 1-110.

6. Θεόδωρος Πρόδρομος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 410, στίχ. 141-43.

7. Θεόδωρος Πρόδρομος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 409, στίχ. 112-19.

8. Θεόδωρος Πρόδρομος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 410, στίχ. 150-55.

9. Θεόδωρος Πρόδρομος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 409, στίχ. 109-114.

ἀρετές και πολλές χάρες τῆς μητέρας του Ειρήνης¹⁰.

«Αὐτὸ τὸ εὐτυχημένο παιδί τῶν τόσο ἀρίστων γονέων, τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 76 και τῆς Ειρήνης, δὲν ἦταν εὐγονικό μόνο ἀπ' τὴν ἀξία τοῦ πατέρα του, ἀλλὰ ἀπὸ ἀπειρες μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ γενεές, ἀπὸ τρισεπιπάππους ἀπ' τὸν ἀντιπρόπαπό του Ἰωάννη Κ. 6, τὸν ἀδελφὸ τοῦ αὐτοκράτορα Ἰσαάκιου (α') Κ. 4, ἀπ' τὸν πρόπαπό του Ἀλέξιο (α') Κ. 15, ἀπ' τὸν πάππο του Ἰωάννη (β') Κ. 34, ἀληθινὸ βασιλικὸ βλάστημα ἀπὸ ρίζα βασιλική, περικαλλὲς νεόφυτο ὀλβιώτατου δέντρου, μάτι τῆς μητέρας του, καρδιά τοῦ πατέρα του, στολίδι τῶν ἀδελφῶν και πρωτεξαδέλφων του, ἄστρο πρωτόφαντο λαμπερό, ἀχτίδα τοῦ ἡλίου νέα, νάμα γλυκὺ νεόβρυτο ἀπὸ πηγὴ πολὺ καθάρια, τριαντάφυλλο χρυσοῦς τριανταφυλλιάς ἀσπροκόκκινο εὐωδιαστὸ, μαργαριτάρι πολυτίμητο, νυχτόλαμπο λυχνάρι, κρίκος-χρυσῆς ἀλυσίδας, μέσα στις πολυτίμες πέτρες βασιλιάς, ὠραῖος νεοσοδὸς ταχύτατου στὴν πτήση γερακιοῦ ποῦ ἀπ' τὴ γέννα του ἔδειξε τίς πτητικὲς δυνάμεις του και τὴν ἐξυπνάδα του, γόνος φιλαντρῆς, συνετῆς και σεμνῆς τρυγόνας, καρπὸς ροδιάς πολυανθισμένης, ὅπως αὐτῆς τῶν Κομνηνῶν, σταφύλι ὠραίου ἀμπελιοῦ, πιὸ γλυκοῦ ἀπ' τὸ μέλι, ἂν και ἄγουρο ἀκόμη»¹¹.

Ὁ ἴδιος αὐτὸς ποιητῆς, ὁ Θεόδωρος Πρόδρομος, μᾶς παρουσιάζει τὸν Ἀλέξιο Κ., μερικά χρόνια μετὰ τὴ γέννησή του, τὸ καλοκαίρι τοῦ 1142, κατὰ τὸ θάνατο τοῦ πατέρα του, καθὼς ἦταν τότε ἑπτὰ χρονῶ. Φέρνει τὴ χήρα μητέρα του Ειρήνη ποῦ τόσο ἦταν ἀπαρηγόρητη γιὰ τὸ θάνατο τοῦ ἀντρός της, νὰ τοῦ λέη:

«Ἐλα κοντά, παιδί μου Ἀλέξιε,
 ἐσύ ποῦ εἶσαι ἡ τελευταία μου γέννα
 και τὸ τελευταῖο τοῦ πατέρα σου ἀγκάλιασμα,
 μικρὸ λεονταράκι ποῦ ἀπ' τὴ μέση τοῦ λέοντα βγήκες,
 τερπνὸ σπουργιτάκι δοξασμένου ταχύφτερου πουλιοῦ,
 και κάλεσε, ὀμορφιά μου, αὐτὸν ποῦ σὲ γέννησε·
 γιατί ἴσως, κι ἂν θέλη νὰ σωπαῖνη,
 τὰ δικά σου λογάκια, τὰ χαριτωμένα σου ψελλίσματα,
 τὸν κάνουν νὰ μιλήση.
 Φώναξέ τον, ὅπως τὰ μικρά, και λέγε τ, τ, τ,
 (τέττα),

μετάδωσέ του τῆς μητέρας σου τοὺς γογγυσμούς·

Ἀλλὰ ἰδοῦ, ἤλθες (Ἀλέξιε) κοντὰ στὸν πατέρα σου,
 και τοῦ μιλάς και δακρύζεις,
 αὐτὸς ὅμως, ὅπως πρῶτα, και σωπαίνει και τὰ
 μάτια τὰ ἔχει κλειστά»¹².

Ἡ σεβαστοκρατορῖσα Ειρήνη, ἡ χήρα τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 76, πιὸ πολὺ ἀπὸ ὅλα τὰ παιδιά της, ἀγαποῦσε αὐτὸ τὸ στερνοπαιδί της, τὸν Ἀλέξιο

Κ. 132.

«Αυτό τὸ ἀξιολύπητο τελευταῖο παιδί τοῦ μακαρίτη σε βασιτοκράτορα ἦταν τὸ μόνο ψυχαγώγημα καὶ παραμύθημα καὶ θελκτικὸ ἐντρύφημα καὶ παραγκάλισμα» τῆς Εἰρήνης¹³.

Ὅταν αὐτὴ εἶχε τίς μεγάλες δοκιμασίες τῆς καὶ σερνόταν στὶς φυλακὲς καὶ τίς ἐξορίες, ὁ Ἀλέξιος Κ. ἀκολουθοῦσε τὴ μητέρα του, γιὰ νὰ μπορῆ αὐτὴ νὰ λήη τὸ παράπονό τῆς: «Σὲ τί φταίει; ἓνα μικρὸ παιδί νὰ συγκατοικῆ στὴ φυλακὴ μαζί μου καὶ νὰ μὲ ἀκολουθῆ στὶς ἐξορίες μου; Θεὲ μου παντεπόπη, ἐσὺ ποὺ βλέπεις τὰ κρυφτά, πῶς ἀνέχεσαι τὴν κάκωση τοῦ ἀθῶου;»¹⁴.

Ἀλλὰ ἦλθε ἡ στιγμή, κατὰ τὸ 1149/50, τότε ποὺ ὁ Ἀλέξιος Κ. ἦταν ἓνα ἀγόρι 14-15 χρονῶ, νὰ καταταγῆ στὸ στρατό, νὰ γυμναστῆ καὶ νὰ ἀκολουθήσῃ τὸ θεῖο του αὐτοκράτορα Μανουήλ (α΄) Κ. 81 σὲ ἐκστρατεία, ὅπως ὅλοι οἱ νεοὶ τῆς ἀνώτατης βυζαντινῆς ἀριστοκρατίας.

Ὅταν ἔφτασε ἡ αὐτοκρατορικὴ διαταγὴ, ἡ μητέρα του Εἰρήνη καὶ πάλι ξέσπασε σὲ ὄδυρμούς καὶ διαμαρτυρίες. «Αὐτὸ τὸ παιδί ποὺ γιὰ μένά ἦταν ἡ ζωὴ, ἡ πνοὴ καὶ ἡ ψυχὴ μου, αὐτὸ τὸ παιδί ποὺ δρόσιζε τίς ἀγωνίες μου, ποὺ ζέσταινε τοὺς παγεροὺς χειμῶνες μου, ποὺ σταματοῦσε τοὺς συνταραχτικoὺς ἀνέμους τῆς ζωῆς μου, ποὺ καταπράυνε τῶν θλίψεῶν μου τίς τρικυμίες, ποὺ κατηύναζε τοὺς κλύδωνες τῶν πόνων μου, αὐτὸ τὸ παιδί, ἀλοιμόνο! μέσα ἀπ' τὴν ἀγκαλιά μου ἀποσποῦν καὶ τὰ σπλάγνα μου κομματιάζουν. Αὐτὸ γιὰ μένα εἶναι σφάξιμο μὲ σπαθὶ καὶ θάνατος»¹⁵.

Παρά τοὺς ὄδυρμούς καὶ γογγυσμούς τῆς σε βασιτοκράτορισσας, ὁ Ἀλέξιος Κ. ἀκολούθησε τὸ θεῖο του αὐτοκράτορα στὴν ἐκστρατεία του, χωρὶς πάνω σ' αὐτὸ νὰ ἔχωμε ἄλλες πληροφορίες· δὲν ξέρομε ποιά ἦταν ἡ στρατιωτικὴ του ἐπίδοση καὶ ἀπόδοση, ἀλλὰ ἂν κρίνωμε ἀπ' τὴν ὕστερη τακτικὴ του, μπορούμε νὰ μαντεύσωμε πῶς δὲν ἦταν καὶ τόσο ἀξιόλογη.

Ἡ μητέρα του ὅμως μπορούσε πάντα νὰ λήη: «Ὁ παμπόθητός μου Ἀλέξιος, ἡ χάρη ποὺ μοῦ ἔδινε τὸ φῶς τῆς αὐγῆς, ποὺ σ' αὐτὸν καταλάγιαζε ὁ σάλος τῶν ὀδυνῶν μου καὶ ἡ πλημμύρα τῶν ρευμάτων τῶν θλίψεῶν μου», ἔφυγε πιά ἀπὸ κοντά μου¹⁶.

Μετὰ τὸ θάνατο τῆς μητέρας του Εἰρήνης (1151/52) ποὺ τόσο τὸν ἀγαποῦσε, ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 περὶ τὸ 1153/54¹⁷ παντρεύτηκε μὲ μιὰ κοπέλα

10. Θεόδωρος Πρόδρομος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 409, στίχ. 115-19.

11. Θεόδωρος Πρόδρομος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 409-10, στίχ. 120-40.

12. Θεόδωρος Πρόδρομος, Στίχοι ἱαμβοὶ μονωδικοὶ ἐκ προσώπου τῆς σεβαστοκρατορίσσης ἐπὶ τῷ ταύτης ὁμόζυγι, ἐκδ. J. Boissonade, *Anecdota Nova*, σ. 375-76, καὶ ἐκδ. W. Hürandner, σ. 418-19, στίχ. 125-34 καὶ 149-50.

13. Μαγγάνειος Πρόδρομος, ἐκδ. E. Miller, *RHC Hist. Grecs*, τ. II, σ. 768 (βλ. ἄνωτ. ὑ. 2), στίχ. 131-34.

14. Μαγγάνειος Πρόδρομος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 768-69, στίχ. 141-44.

15. Μαγγάνειος Πρόδρομος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 768-69, στίχ. 146-55.

16. Μαγγάνειος Πρόδρομος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 769, στίχ. 174-76.

17. S. De Jongh, σ. 58: (vers 1153?)

τῆς ανώτατης βυζαντινῆς ἀριστοκρατίας, τῆ Μαρία Δούκαινα¹⁸, χωρὶς νὰ μᾶς εἶναι γνωστὸ ποιοῦ Δούκα κόρη ἦταν¹⁹.

Ἀπὸ αὐτὴ ἀπόκτησε ἓνα ἀριθμὸ παιδιῶν, τὰ ὁποῖα, ἂν καὶ δὲν εἶμαστε ἀκριβῶς πληροφορημένοι, μποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς θὰ ἦσαν τὸ πῶς λίγο τέσσερα: ὁ [Ἄνδρονικός] Κομνηνός 219, ἡ [Εἰρήνη] Κομνηνὴ 220, ὁ Ἄνώνυμος Κομνηνός 221 καὶ ἡ Ἄνώνημη Κομνηνὴ 222²⁰.

18. Ἄνώνυμος. Ἐπὶ πέπλω ἀναρτηθέντι εἰς τὸν ἐν τῇ Χαλκῇ νόον, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, NES (1911), σ. 35-6, ἀριθ. 70:

ἀνθ' οὐ καθ' ὑγίαςας ἐκ δεινῆς νόσου
ἀφῆ πέπλου σοῦ, καθάπερ πρὶν κρασπέδου,
τὸν σύζυγόν μου, τὴν πνοὴν μου, τὸ κλέος,
Ἄλέξιον, βλάστημα Κομνηνῶν γένους
αὐτοκρατορόπαιδος ἐξ Ἄνδρονίκου
σεβαστοκρατοροῦντος, ἐρνους πορφύρας,
κρατοστράτορος ἀξίαν ἐζωσμένον.

τοῦτον προαρτῶ προσκνητοῦ σου τύπου
πορφυροῦφῃ χρυσεόστικτον πέπλον,
πιστὴ λάτρις σὴ Δουκόβλαστος Μαρία.
Τὸ σὸν λαβὼν οὖν δῶρον ὡς ἐμὸν δέχου
καὶ τὸν σύνευενον μέχρι μακρῶν ἡλίων
σκίαζε τοῖς σοῖς μυστικοῖς μεταφρένοις
νύκτα σκεδάζων ποικιλοτρόπων νόσων,
λύχνος δὲ τοῦτου ταῖς τριβοῖς πάσαις γίνου,
τῶν ἀγκαλῶν τοῦτον δὲ συντήρει μέσον
τὸ πατραδέλφου τοῦ μυριαριστέως
αὐτοκρατοῦντος Μανουῆλ Ρώμης νέας
καὶ τῶν καλῶν πλήμμυρε τούτῳ τὰς βρῦσεις.

19. D. Polemis, *The Doukai*, σ. 191, ἀριθ. 223.

20. Ὁ Γρηγόριος Ἀντιόχος († μετὰ τὸ 1196). Μονωδία εἰς τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ τοῦ πρωτοσεβάστου (Ἄλέξιου Κ. 132), REB 20 (1962), σ. 65, ἀριθ. 8, μᾶς πληροφορεῖ: α) πὼς ὁ γιὸς τοῦ πρωτοσεβάστου σκοτώθηκε σὲ ἀτύχημα, καθὼς τὸ αλογο ποῦ καβαλλικεῦε τὸν ἔρριξε κάτω, τὸν ἐσυρε στὴ γῆ καὶ τὸν ἀφῆσε χωρὶς πνοή· β) πὼς ἡ σύζυγος τοῦ πρωτοσεβάστου εἶχε ἤδη πεθάνει, ἀφοῦ τοῦ ἀφῆσε παιδιὰ ἀμφοτέρων τῶν φύλων (ἀγόρια καὶ κορίτσια)· γ) πὼς ὁ πρωτοσεβάστος ἦταν ἀνεπιός ἀπ' τὴν πλευρὰ τοῦ πατέρα του τοῦ αὐτοκράτορα Μανουῆλ (α') Κ. 81. Πολὺ σωστά ὁ J. Darrouzès πού σχολιάζει τὰ ἔργα τοῦ Γρηγόριου τοῦ Ἀντιόχου, REB 20 (1962), σ. 61-92, σπ. σ. 65, ἀριθ. 8, τείνει νὰ δεχθῆ πὼς ὁ ἐν λόγω πρωτοσεβάστος δὲν εἶναι ἄλλος ἀπ' τὸν Ἄλέξιον Κ. 132, τὸν γιόν τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 76, ἀδελφοῦ τοῦ Μανουῆλ (α') Κ. 81. Πέφτει ὁμως ὁ J. Darrouzès σὲ δυὸ λάθη: 1) Γράφει πὼς καλύτερα ταιριάζει ὁ πρωτοσεβάστος τοῦ Ἀντιόχου νὰ εἶναι ὁ Ἄλέξιος Κ. 132, γιὰτὸ ἀδελφός του Ἰωάννης Κ. 128, ἐπίσης πρωτοσεβάστος, σημειώνεται πῶς πολὺ ὡς πρωτοβεστιάριος· αὐτὸ εἶναι ἀνακριβές, γιὰτὸ Ἰωάννης Κ. 128 σημειώνεται πάντα ὡς πρωτοσεβάστος καὶ πρωτοβεστιάριος ἢ μόνον ὡς πρωτοσεβάστος καὶ ποτὲ δὲ σημειώνεται μόνον ὡς πρωτοβεστιάριος, βλ. προσωπογραφίαν Ἰωάννη Κ. 128, ὑ. 2, 19, 25, 27, 41, 48, 54, 55, 56, 57. Ἄς προσαγάγῃ ὁ πατὴρ J. Darrouzès καὶ μιὰ ἐστὼ μαρτυρία πού σ' αὐτὴ νὰ ἀναφέρεται ὁ Ἰωάννης Κ. 128 μόνον ὡς πρωτοβεστιάριος 2) Ἀφοῦ

Ο Ἀλέξιος Κ. 132 στή δημόσια ζωή για πρώτη φορά μάς παρουσιάζεται στις 12 του Μάη του 1157, καθώς παίρνει μέρος μαζί με τὸν ἀδελφὸ του πρωτοσέβαστο Ἰωάννη Κ. 128 στή σύνοδο, πού σ' αὐτὴ τὴ χρονολογία συνηλθε στο παλάτι τῶν Βλαχερνῶν γιά νά ἐξετάσῃ τὸ ζήτημα τοῦ ἐψηφισμένου Ἀντιοχείας διάκονου Σωτήριχου Παντεύγενου καί τοῦ ρήτορα Νικηφόρου Βασιλάκη. Σ' αὐτὴ παρούσιάζεται ἀμέσως μετὰ τὸν ἀδελφὸ του, χωρίς κανένα τίτλο²¹, ὅπως ὅλοι οἱ ἀνεψιοὶ καί ἐξάδελφοὶ τοῦ αὐτοκράτορα²².

Ἐπίσης πήρε μέρος στίς συνόδους τῆς 2ας τοῦ Μάρτη τοῦ 1166²³ καί τῆς 6ης τοῦ Μάρτη ἰ.ἔ.²⁴, καί στίς δυὸ μαζί με τὸν ἀδελφὸ του Ἰωάννη Κ. 128, πού ἔκριναν τὸ νόημα τοῦ εὐαγγελικοῦ ρητοῦ: « Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἔστιν», καί ὅπου πάλι παρουσιάζεται χωρίς κανένα τίτλο.

Μετὰ τὴν ἐκπτώση ἀπ' τὸ ἀξίωμα τοῦ πρωτοστράτορα καί τὸν περιορισμὸ σὲ μοναστήρι τοῦ Παππικίου ὄρους τοῦ Ἀλέξιου Ἀεζούχου, τοῦ συζύγου τῆς Μαρίας Κ. 123, τὸ ὑψηλὸ αὐτὸ ἀξίωμα, πού στήν ἐποχὴ τῶν Κομνηνῶν τὸ ἀναλάμβαναν μεγάλες προσωπικότητες, δόθηκε ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα Μανουὴλ (α') Κ. 81, κατὰ Μάϊον - Ἰούνιον τοῦ 1167, στὸν

δέχεται (ὁ J. Darrouzès) πῶς κάτω ἀπ' τὸν πρωτοσέβαστον τοῦ Ἀντιόχου βρίσκεται μάλλον ὁ Ἀλέξιος Κ. 132, γράφει πῶς "cet Alexis est sans doute le même qui s'enfuit au Caucase sous Andronic, puis passa en Sicile et perit en 1185 à la bataille de Demelritsa". Συγγεῖ δηλ. ὁ J. Darrouzès τὸν Ἀλέξιον Κ. 132 μετὰ τὸν Ἀλέξιον Κ. 237 καί ἀποδίδει στὸν πρῶτο τὴν σταδιοδρομίαν τοῦ δευτέρου, ἀλλὰ καί πάλι ἀνακριβολογεῖ, γιὰ τὸ Ἀλέξιο Κ. 237 δὲ χάθηκε στὴ μάχη τοῦ Δημητρίτζη, ἀλλὰ πιάστηκε μετὰ ἀπ' αὐτὴ καί τυφλώθηκε, βλ. Χωνιάτην, σ. 472. Ἄλλα εἶναι τὰ ἐσωτερικὰ στοιχεῖα πού μάς κάνουν νά δεχόμεθα πῶς ὁ πρωτοσέβαστος τοῦ Ἀντιόχου εἶναι ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 καί ὄχι ὁ Ἰωάννης Κ. 128 ἢ οἰκογενειακὴ σύνθεση πού μάς δίδει ὁ Ἀντίοχος, ὁ χρόνος κατὰ τὸν ὅποιον γράφτηκε ἡ μονωδία - ὁ J. Darrouzès, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 83, δέχεται πῶς γράφτηκε πρὶν ἀπ' τὸ 1180 - προσιδιάζον πρὸς τὸν Ἀλέξιον Κ. 132 καί ὄχι πρὸς τὸν Ἰωάννη Κ. 128. Ἐρχόμεθα τώρα στὴν ἀξιολόγησιν τῶν στοιχείων πού μάς δίδει ὁ Ἀντίοχος. Ὁ γιὸς τοῦ πρωτοσέβαστου τοῦ Ἀντιόχου σκοτώθηκε τότε πού ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 ἦταν πρῶτοσέβαστος, δηλ. μετὰ τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1176, βλ. κατωτέρω, ὑ. 35. Καί ἡ Μαρία Δούκαινα, ἡ σύζυγος τοῦ Ἀλέξιου Κ. 132, πέθανε ἐπίσης μετὰ τὴν ἀνωτέρω χρονολογία, ἀφήνοντας στὸν ἄντρα τῆς παιδιὰ ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Ὁ γιὸς τοῦ πρωτοσέβαστου πού σκοτώθηκε κατὰ τὴν ἱππασία, πρέπει νά ἦταν κατὰ τὸ θάνατό του ἕνας νέος 16-18 χρονῶν ἂν σκοτώθηκε κατὰ τὸ 1178, πρέπει νά γεννήθηκε κατὰ τὸ 1160-62. Μετὰ τὸ θάνατο αὐτοῦ τοῦ γιου, ἔμειναν στὸν Ἀλέξιο Κ. 132 τὰ ἄλλα παιδιὰ, πού τοῦ ἀφῆσε πεθαίνοντας ἡ γυναίκα του. Ὁ Χωνιάτης, σ. 321, ἀναφέρει κατὰ τὸ 1182 «συγγενικὸν καὶ οἰκίδιον» τοῦ Ἀλέξιου Κ. 132, καί σ. 323, ἄντρες «τῆς αὐτοῦ μερίδος καὶ συγγενείας», καί ἰσως ἐπιτρέπεται νά δοῦμε καί ἐδῶ ὑπαινιγμούς γιὰ τὰ παιδιὰ του. Ὡς πρὸς τὴν ὀνοματοθεσίαν τῶν δυὸ πρώτων παιδιῶν τοῦ Ἀλέξιου Κ. 132, πρέπει νά δεχτοῦμε πῶς θὰ πῆραν τὰ ὀνόματα τῶν γονέων του, αὐτὰ τοῦ Ἀνδρόνικου καί τῆς Εἰρήνης.

21. Χωνιάτης, Θησαυρὸς Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 177: τοῦ πρωτοσεβαστοῦ καί πρωτοβεσπαρίου κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ, καί τοῦ αὐταδέλφου αὐτοῦ κυροῦ Ἀλεξίου.
22. L. Stiernon, Sébaste et gambros, REB 23 (1965), σ. 224.
23. Χωνιάτης, Θησαυρὸς Ὁρθοδοξίας, PG-140, στ. 236.
24. Χωνιάτης, Θησαυρὸς Ὁρθοδοξίας, PG-140, στ. 252.

άνεπιό του Ἀλέξιο Κ. 132²⁵.

Γιὰ πρώτη φορά μᾶς παρουσιάζεται με ἀυτὴ τὴν τιτλοφορία στὶς 18 τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1170, καθὼς σ' αὐτὴ τὴ χρονολογία, πῆρε μέρος στὴ σύνοδο ποὺ συνήλθε σὲ ναὸ τοῦ μεγάλου παλατιοῦ, κάτω ἀπ' τὴν προεδρία τοῦ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, γιὰ νὰ ἐξετάσῃ τὶς κακοδοξίες τοῦ Ἰωάννη Εἰρηνικοῦ· ἀναφέρεται μαζί με τὸν ἀδελφὸ του Ἰωάννη Κ. 128²⁶.

Τὸ ἀξίωμα τοῦ π ρ ω τ ο σ τ ρ ά τ ο ρ α²⁷ ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 διατήρησε γιὰ ἐννέα ὀλάκερα χρόνια, ἀπ' τὸ Μάιο - Ἰούνιο τοῦ 1167 μέχρι καὶ τὸ Σεπτέμβριον τοῦ 1176²⁸.

Κατὰ τὸ χρονικὸ αὐτὸ διάστημα (1167 - 1176), ποὺ ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 κατεῖχε τὸ ἀξίωμα τοῦ π ρ ω τ ο σ τ ρ ά τ ο ρ α - «τοῦ κρατοστράτορα τὴν ἀξία ζωσμένος λένε οἱ ποιητές- ἀρρώστησε βαριά ἀπὸ μιὰ φοβερὴ ἀρρώστια. Καθὼς ἡ ὑγεία του ἀποκαταστάθηκε, ἡ τόσο σ' αὐτὸν ἀφροισμένη γυναίκα του Μαρία ἢ Δούκαινα, πῆγε στὸ ναὸ τοῦ Σωτήρα τῆς Χαλκῆς καὶ πρόσφερε στὴν εἰκόνα του ἓνα πορφυροῦφασμένο χρυσόστικτο πέπλο, ποικιλμένο με μαργαριτάρια καὶ ἄλλους πολυτίμους λίθους. Στὸ στιχούρημα ποὺ με ἀυτὴ τὴν εὐκαιρία σύνθεσε κάποιος ποιητὴς τῆς αὐλῆς, ἡ πρίγκιπισσα φέρεται νὰ λέῃ:

«Θά ἤθελα, Σωτήρα μου, με ὄλη τῆς ψυχῆς μου τὴ ζέση
τεράστιο νὰ σοῦ ὑφάνω πέπλο,

-
25. Μετὰ τὸ Πάσχα τῆς 9ης τ' Ἀπριλίου τοῦ 1167, ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 πῆγε στὴ Σαρδική, ὅπου καὶ ἐπακολούθησε ἡ σύλληψη καὶ καταδίκη τοῦ Ἀλέξiou Ἀξούχου, βλ. Μαρτιαν Κ. 123, σ. 86.
26. L. Petit, Documents inédits, VV 11 (1904), σ. 490: παρισταμένων τῆ ἁγία αὐτοῦ βασιλεία τῶν περιποθῆτων ἀνεπιῶν αὐτῆς καὶ υἱῶν τοῦ αἰοιδίμου σεβαστοκράτορος κυροῦ Ἀνδρόνικου, τοῦ πρωτοσεβάστου καὶ πρωτοβεστιαρίου κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ, τοῦ πρωτοστράτορος κυροῦ Ἀλέξiou τοῦ Κομνηνοῦ. Εἶναι λάθος τοῦ R. Guiland, Le Protostrator, REB 7 (1949), σ. 161, ποὺ φέρνει τὸν π ρ ω τ ο σ τ ρ ά τ ο ρ α Ἀλέξiou Ἀξούχον ὡς παρόντα στὴ σύνοδο τῆς 18ης τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1170 ἀπλῶς τὸν συγχέει με τὸν Ἀλέξiou Κομνηνὸν 132.
27. O R. Guiland, Le Protostrator, REB 7 (1949), σ. 160, γράφει: la dignité (= ἡ ἀξία) de protostrator. Στὴν ἐποχὴ τῶν Κομνηνῶν τὸ ἀξίωμα ἀπόκτησε μεγάλη σπουδαιότητα, καθὼς τὸ ἀνάλαβαν μεγάλες προσωπικότητες, ποὺ ἦσαν στενοὶ συγγενεῖς τοῦ κατὰ καιρὸν αὐτοκράτορα: ὁ Μιχαὴλ Δούκας, ἀδελφὸς τῆς αὐγοῦστας Εἰρήνης Δούκαινας, συζύγου τοῦ Ἀλέξiou (α΄) Κ. 15 ἀπ' τὸ 1083 ὡς τὸ 1108, βλ. γι' αὐτὸν, D. Polemis, The Doukai, σ. 63-6, ἀριθ. 24 ὁ Ἀλέξιος Ἀξούχος, βλ. προσωπογραφία Μαρίας Κ. 123 ὁ Ἀλέξιος Κ. 132: 1167 - 1176 ὁ Ἀλέξιος Κ. 237: 1176 - 1182, βλ. Γενεαλογία μου, τ. Γ', προσωπογραφία Ἀλέξiou Κ. 237: Κάτω ἀπ' τοὺς Ἀγγέλους τὸ ἀξίωμα πῆρε μιὰ πῖο μεγάλη ἀκόμη σπουδαιότητα, καθὼς τὸ ἀνάλαβε ὁ Μανουὴλ Καμύτζης Κομνηνὸς Δούκας 175, ὁ ὁποῖος στὴ δίδασκεψη τῆς 10ης τοῦ Σεπτέμβριον τοῦ 1191 κατέχει στὴ σειρά τῆς ἱεραρχίας τὴ δευτέρη θέση, καὶ κάτω ἀπ' τὴν ιδιότητα τοῦ π ρ ω τ ο σ τ ρ ά τ ο ρ α, προηγείται προσώπου ποὺ εἶχε τὸν τίτλο τοῦ π ρ ω τ ο σ ε β α σ τ ο ὑ ἔ ρ τ α τ ο υ, βλ. Ἀθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, ΑΙΣ 2 (1894), σ. 362, πρβλ. L. Stiernon, Trois membres REB 22 (1964), σ. 195 - 96.
28. Βλ. κατωτέρω, ὁ. 34 καὶ 35.

μέσα στα αίματα τῆς καρδιάς μου βαμμένο,
 γιά τὴν ὑγεία ποὺ χάρισεσ στον ἄντρα μου,
 αὐτὴ τὴν πνοὴ καὶ δόξα τῆς ζωῆς μου,
 τὸν Ἀλέξιό μου, αὐτὸ τὸ βλάστημα τῆς γενιάς τῶν Κομνηνῶν,
 τὸ γιό τοῦ σεβαστοκράτορα καὶ αὐτοκρατορόπαιδα Ἀνδρόνικου,
 τοῦ ἔρνουσ τῆς πορφύρας, ποὺ τὸ ἀξίωμα τοῦ πρωτοστράτορα κατέχει.

Καθὼς ὅμως ἡ φύση δὲν ξέρει ἓνα τέτοιο νά πλέξη,
 τῆς πίστης μου τὸ ὑφάδι βάζοντας;
 καὶ τὸν πόθο τῆς καρδιάς μου ἀντὶ γιά σπημόνι σπίνοντας,
 αὐτὸν ἐδῶ τὸν πορφυροῦφασμένο χρυσόστικτο πέπλο
 σπὴν προσκυνητῆ σου εἰκόνα ἀναρτῶ,
 ἡ δικὴ σου πιστὴ λάτρις Μαρία ἡ Δούκαινα.

Τὸ δῶρο τὸ δικό σου παίρνοντας, ὡς δικό μου δέξου το,
 καὶ τῆς ζωῆς μου τὸ σύντροφο σὲ πολλὲς τοῦ ἡλίου τροχιῆς
 ἐπισκίαζε, καὶ μὲ τὰ βουλήματά σου τὰ μυστικά
 τίς ἀρρώστιες τίς ποικιλότητες διάλυε,
 καὶ γίνου γι' αὐτὸν σπῆς ζωῆς του τὰ βήματα λυχνάρι,
 καὶ μέσα στοῦ θείου του, τοῦ μυριόνικου αὐτοκράτορα
 τῆς νέας Ρώμης Μανουήλ, τὴν ἀγκαλιὰ κράτα τον,
 καὶ σὰν ἀπὸ βρῦσες πάνω του χύνε ὅλα τὰ καλά»²⁹.

Καὶ οἱ δυὸ ἀδελφοί, ὁ Ἰωάννης Κ. 128 καὶ ὁ Ἀλέξιος Κ. 132, ἔχοντας τοὺς
 πιὸ ὑψηλοὺς τίτλους σπὴν αὐλὴ τοῦ θείου τους Μανουήλ (α') Κ. 81, ἦσαν οἱ
 πιὸ κύριοι ὑπουργοί του. Καὶ οἱ δυὸ πῆραν μέρος σπὴν ὀλέθρια μάχη τοῦ
 Μυριοκέφαλου (17.IX.1176), ἐναντίον τοῦ σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου Kilidj
 Arslan II, ποὺ σ' αὐτὴ ἔπεσε τὸ ἄνθος τῆς βυζαντινῆς ἀριστοκρατίας, καὶ
 μάλιστα μέλη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας ἀπ' τὰ πιὸ ἐπικρατῆ³⁰.

Ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ τελευταῖα, συγκεκριμένα ξέρομε πῶς ἦσαν οἱ ἀνεψιοὶ
 τοῦ αὐτοκράτορα, αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο ς καὶ π ρ ω τ ο β ε -
 σ τ ι ἄ ρ ι ο ς Ἰωάννης Κ. 128³¹ καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Κομν. Βατάτζης 148 ποὺ
 εἶχε σταλῆ ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα μὲ ποντιακὰ στρατεύματα ἐναντίον τῶν
 Τούρκων τῆς Ἀμάσειας καὶ τῆς Νεοκαισάρειας³² καὶ ὁ ἀπὸ ἀνεψιά γαμβρὸς
 τοῦ αὐτοκράτορα Ἰωάννης Καντακουζηνός³³, σύζ. τῆς Μαρίας Κ. 129.

Μὲ τὸ θάνατο τοῦ Ἰωάννη Κ. 128, ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 ἀπόμεινε ὁ μόνος ποὺ

29. Ἀνόμμος, Ἐπι πέπλω ἀναρτηθέντι εἰς τὸν ἐν Χαλκῆ ναόν (τοῦ Σωτήρος), ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ 8 (1911), σ. 35-6, ἀριθ. 70. Βλ. καὶ ἀνωτ., ὑ. 18, ἔκτενές ἀπόσπασμα τοῦ ποιήματος.

30. Χωνιάτης, σ. 238-39.

31. Βλ. προσωπογρ. Ἰωάννη Κ. 128, ὑ. 68.

32. Χωνιάτης, σ. 236· Κίνναμος, σ. 300· Μιχαήλ ὁ Σύρος, τ. III, σ. 369.

33. Βλ. προσωπογρ. Μαρίας Κ. 129, ὑ. 34.

ἐπιζούσε ἀνεπιός ἀπὸ ἀδελφὸ τοῦ αὐτοκράτορα Μανουήλ (α΄). Γιὰ τὴν αἰτία αὐτὴ, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ τὸν παρηγορήσῃ γιὰ τὸ θάνατο τοῦ ἀδελφοῦ του, τοῦ ἐπιδαψίλευσε ὁ βασιλέας τοὺς τίτλους τοῦ πρῶτοσέβαστου καὶ τοῦ πρῶτοβεστιάριου, ποὺ κατεῖχε ὁ ἀδελφός του, καὶ μὲ τοὺς ὁποίους τὸν βλέπομε νὰ προβάλλῃ μόλις τὸ 1180³⁴, ἐνῶ τοὺς ἔλαβε κατὰ τὰ τέλη τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1176³⁵.

Τὴ θέση ποὺ κενώθηκε ἀπ' τὴν προαγωγή τοῦ Ἀλέξιου Κ. 132, αὐτὴ τοῦ πρῶτοστράτορα, ὁ βασιλέας τὴν ἐπιφύλαξε στὸ γιό τοῦ ἄλλου μεγάλου θύματος τῆς Νεοκαισάρειας, πολεμικοῦ μετώπου παράλληλου πρὸς ἐκεῖνο τοῦ Μυριοκέφαλου, τοῦ Ἀνδρόνικου Κομν. Βατάτζη 148, τὸν Ἀλέξιον Κ. 237, καθὼς μάλιστα αὐτὸς ὁ μικροανεπιός του τοῦ ἦταν «ἰδιαίτερα ἀγαπητός»³⁶.

Μετὰ τὸ Σεπτεμβρίου τοῦ 1176 ποὺ ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 ὀνομάστηκε πρῶτοσέβαστος, δέχτηκε δυὸ σοβαρὰ οἰκογενειακὰ πλήγματα. Πρῶτα, πέθανε ἡ πολυαγαπημένη του γυναίκα Μαρία Δούκαινα, «ὁ φύλακας τῆς ὑγείας του», καὶ μετὰ ἀπ' αὐτὴ ὁ γιός του [Ἀνδρόνικος] Κ. 219, καθὼς τὸ ἄλογο ποὺ εἶχε καβαλλικέψει τὸν ἔρριξε κάτω, τὸν ἔσυρε στὴ γῆ καὶ τὸν ἄφησε νεκρό³⁷.

Τὴν ἀνοίξη τοῦ 1178 ὁ πρῶτοσέβαστος Ἀλέξιος Κ. 132 ἐπικεφαλῆς μιᾶς βυζαντινῆς πρεσβείας στάλθηκε στὴ Δύση, στὴν Aix-en-Provence καὶ στὸ Παρίσι, γιὰ νὰ φέρῃ σὲ πέρας δυὸ ἀποστολές^{37α}.

34. Χωνιάτης, σ. 293: καὶ τοῦ πρωτοσεβαστοῦ δὲ καὶ πρωτοβεσπιρίου Ἀλέξιου τοῦ Κομνηνοῦ· Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἔλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 18-20, καὶ ἐκδ. Bonn, σ. 381.

35. Ἀμέσως μετὰ τὴ μάχη τοῦ Μυριοκέφαλου, ὅπου ἐπεσε ὁ ἀδελφός του Ἰωάννης Κ. 128. Εἶναι ὀλίγε ἀπίθανο νὰ ἔλαβε αὐτοὺς τοὺς τίτλους ἀπ' τὴ Μαρία τὴν Ἀντιοχειανὴ κατὰ τὸ θάνατο τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81· ἐκτός ποὺ κάτι τέτοιο θὰ μᾶς τὸ ἔλεγε ὁ Χωνιάτης καὶ ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης. Δὲν θὰ ἦταν καὶ δυνατὸν ἡ θέση τοῦ πρῶτοσέβαστου νὰ παρᾶμενε ἄδεια ἀπ' τὸ 1176 ὡς τὸ 1180, πρβλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 533, ὑ. 182· S. De Jongh, σ. 58, ὑ. 5· L. Stiernon, Sébaste et gambros, REB 23 (1965), σ. 234, ὑ. 17.

36. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἔλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 20, καὶ ἐκδ. Bonn, σ. 382: ἐν δὲ τοῖς καὶ Ἀλέξιος ἦν, πρωτοστράτωρ μὲν τὴν ἀξίαν, ἀνεψιαδοῦς δὲ γνήσιος καὶ ὑπερλίαν φιλητός τῷ βασιλεὶ Μανουήλ. Ἐκτός ἀπ' τὴν πῶ πάνω μαρτυρία, ἔχομε καὶ ἄλλη δυτικῆς προέλευσης, καθὼς ὁ Ἀλέξιος Κ. 237 παντρεύτηκε τὴν Ἰωάννα ἢ Ἰορδόνα τοῦ Montferrat, βλ. Litta, Famiglie celebri Italiani. Marchesi di Monferrato. Tavola V: Giovanna o Giordana m(arito) Alessio di Giovanni imperatore di Constantinopoli, καὶ τὰ πάνω σ' αὐτὸ σχόλια τοῦ Manfredo Deporte: Giovanna o Giordana di Monferrato, moglie di protostratore Alessio, figlio d' Andronico, figlio d' Eudocia, figlia di Giovanni (II) imperatore di Constantinopoli. Βλ. καὶ προσωπογραφίαν Ἀνδρόνικου Κ.Β. 148, ὑ. 7.

37. Βλ. πῶ πάνω, ὑ. 20.

37α. Τὰ Annales Pisani τοῦ Bernardo Maragone, ἐκδ. Michele Lupo Gentile, RIS², VI, Part. 2, Bologna n.d. 1936, σ. 68-9, ὡς μέλη τῆς βυζαντινῆς ἀντιπροσωπείας ποὺ στάλθηκε στὴ Δύση γιὰ τὸ συνοικέσια τοῦ Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155 καὶ τῆς Εὐδοκίας Κ. 143, ἀναφέρουν τὸν Comulianus, καὶ δυὸ Λατίνους, τὸν δούκα Alexio Raynieri Strambo ἀπ' τὴν Πίζα καὶ τὸν

Είχε την έντολη πρώτα να παντρέψη την Εύδοκία Κ. 143, κόρη του θείου του Ισαάκιου Κ. 78, και ἄρα πρωτεξαδέλφη του (ἡ κόρη τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰωάννη Κ. 128 και ἄρα ἀνεψιά του) με τὸ δοῦκα τῆς Προβηγκίας Ramón Berengar, ἀδελφὸ τοῦ βασιλέα τῆς Ἀραγωνίας Ἀλφόνσου II (1162 - 1196), κ' ἔπειτα νὰ ζητήσῃ ἀπ' τὸ βασιλέα τῆς Γαλλίας Λουδοβίκον VII τὸν Νέον (1137 - 1180) τὸ χέρι τῆς κόρης του Ἀγνῆς γιὰ τὸ μικρὸ βασιλέα Ἀλέξιο (β') Κ. 155, σύμφωνα με τὶς ὑποδείξεις ποὺ ἔκανε στὸν αὐτοκράτορα Μανουήλ (α') Κ. 81 ὁ κόμης τῆς Φλάνδρας Φίλιππος τῆς Ἀλσατίας.

Καθὼς ὅμως ἀπ' τὴν πίεση τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Φρειδερίκου I τοῦ Κοκκινόπῳγνα τὸ συνοικέσιο με τὸν Ἀραγωνέζο πρίγκιπα ματαιώθηκε, ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 καὶ οἱ δυὸ ἀκόλουθοί του, Λατίνοι στὴν ὑπηρεσία τοῦ Βυζαντίου, με ὑπόδειξη τῆς ἀραγωνικῆς αὐλῆς, πῆγαν στὸ Montpellier, ὅπου καὶ πάντρεψαν τὴν Εὐδοκία Κ. 143 με τὸν ἡγεμονίσκο αὐτῆς τῆς πόλης Γουλιέλμο VIII.

Ἀντιθέτως ἡ ἀποστολὴ τοῦ Ἀλέξιου Κ. 132 στὸ Παρίσι στέφτηκε ἀπὸ πλήρη ἐπιτυχία· οἱ Βυζαντινοὶ ἀπεσταλμένοι καὶ ἡ Ἀγνὴ τῆς Γαλλίας ἐγκατάλειψαν τὸ Παρίσι κατὰ τὸ Πάσχα τοῦ 1179, καὶ ἀφοῦ πέρασαν ἀπὸ πόλεις τῆς Ἰταλίας, ἐπέστρεψαν στὸ Βυζάντιο^{37β}.

Ἐπακολούθησαν οἱ ἀρραβῶνες τῆς Ἀγνῆς - Ἄνας τῆς Γαλλίας με τὸ συμβασιλέα Ἀλέξιο (β') Κ. 155 καὶ ἄλλα γεγονότα ποὺ κατὰ τὴν ἐξέλιξή τους, καθὼς φαίνεται, τὸ κύρος καὶ ἡ ἐπιβολὴ τοῦ π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο υ Ἀλέξιου Κ. 132 ὅλο καὶ μεγάλωνε, μέχρι ποὺ στὶς 24 τοῦ μελαγχολικοῦ ἐκείνου Σεπτεμβρίου τοῦ 1180 ὁ βασιλέας κύρ Μανουήλ (α') Κ. 81, ὁ θεῖος καὶ εὐεργέτης τῶν δυὸ ἀδελφῶν, τοῦ μακαριτῆ Ἰωάννη Κ. 128 καὶ τοῦ Ἀλέξιου Κ., μέσα σὲ καλογερικὰ ἐνδύματα³⁸, ἐκλείσει γιὰ πάντα τὰ μάτια, ὡς Ματθαῖος μοναχός³⁹, χωρὶς νὰ προνοήσῃ καὶ νὰ ὀρίσῃ τὰ κατάλληλα πρόσωπα, ποὺ κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀνηλικιότητος τοῦ γιοῦ του Ἀλέξιου (β') Κ. 155, θὰ κυβερνοῦσαν τὴν Αὐτοκρατορία⁴⁰.

Ἐτσι ἡ ἐξουσία πέρασε στὰ χέρια μιᾶς γυναίκα, τῆς χήρας τοῦ Μανουήλ (α'), Μαρίας τῆς Ἀντιόχειας, ὡς ἐπιτρόπου τοῦ ἀνήλικου αὐτοκράτορα Ἀλέξιου (β'), ἡ ὁποία σύμφωνα με τὶς ὑποχρέωσεις ποὺ εἶχε ἀναλάβει, ἔγινε

Balduino Guercio ἀπ' τὴ Γένοβα. Κάτω ἀπ' τὸν Comnianus (= Κομνηνόν), δὲν κρύβεται ἄλλος, παρὰ ὁ Ἀλέξιος Κ. 132, ὁ τότε ἰσχυρὸς ἄντρας τῆς αὐλῆς, ποὺ θὰ ἦταν καὶ ὁ κύριος αὐτοκρατορικὸς ἀντιπρόσωπος στὶς ξένες αὐλές, καθὼς οἱ δυὸ Λατίνοι δὲ θὰ διαλέχτηκαν παρὰ πῶς πολὺ γιὰ τὶς γνώσεις τους στὶς ξένες γλώσσες, βλ. καὶ W. Hecht, *Eudoxia Komnena*, REB 26 (1963), σ. 167, ὑ. 25.

37β. B. Maragone, *Annales Pisani*, ἐνθ' ἄνωτ.

38. Χωνιάτης, σ. 288.

39. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 461-64, ὑ. 163 καὶ 164.

40. Χωνιάτης, σ. 286· Θεόδωρος Σκουταριώτης, ἐκδ. Σάθα MB 7 (1894), σ. 306. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 606.

μοναχή με τὸ ὄνομα Ξένη⁴¹.

Ἀμέσως μετὰ τὴν ἐναρξη τῆς βασιλείας τοῦ γιου της, ἕνας περίεργος χορὸς ἀντρῶν ἄρχισε τριγύρω της, λέει ὁ Χωνιάτης, ποὺ ζητοῦσε «ἐρωτικά νὰ τὴν κατακτήσῃ». Οἱ ὑποψήφιοι, ποὺ ἕνα μέρος ἀπ' αὐτοὺς ἀνήκαν στὴν αὐτοκρατορικὴ γενιά τῶν Κομνηνῶν, «περιλαμπρα κάνοντας αὐτὲς τὶς ἐρωτικὲς ἀπόπειρες, μετὰ χάρη κατσάρωναν τὰ μαλλιά τους, ἔρριχναν πάνω τους πολὺτιμα ἀρώματα σὰν νεαροὶ ἐρωτύλοι, στολίζονταν σὰν γυναῖκες μετὰ περιδέραια κατάστιχα ἀπὸ πολὺτιμα πετράδια, καὶ μετὰ ὀρθάνοιχτα μάτια ἀτένιζαν κατὰ πρόσωπο τὴ νεαρὴ χήρα βασίλισσα καὶ κυνηγοῦσαν τὴν ἀνταπόδοση τοῦ ἐρωτᾶ τους»⁴².

Ἡ Μαρία ἢ Ἀντιοχειανὴ, μᾶς λέει ἕνας ἄλλος, ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, «ποῦ ἦταν πολὺ ὡραία γιὰ ἐρωτικὴ διάχυση καὶ σὰν ἥλιος ἐξ Ἀνατολῶν φώτιζε –ἀν καὶ κείνη προσπάθησε νὰ κρύψῃ αὐτὴ τὴ διάχυση, καθὼς πνευματικὰ συνέφιασε τὸν ἥλιο τῆς ὀμορφιάς της μετὰ τὰ ράσα τῆς μοναχῆς, ποὺ μετὰ αὐτὰ βλέπει κανεὶς πρὸ καθαρὰ τὸν ἥλιο τῆς δικαιοσύνης, τὸ Θεό»– καταστάθηκε ὁ στόχος τῶν ἀντρῶν τῆς αὐλῆς, «καθὼς αὐτοὶ τὴν κατατόξευαν μετὰ ἐρωτικὲς ματιές, μήπως καὶ βοηθήσουν αὐτὲς οἱ ἐρωτικὲς ἐκδηλώσεις, οἱ πολὺ ὁμῶς διακριτικὲς καὶ μὴ σὲ ὅλους φανερὲς, γιὰ τὴν ἐκπόρθηση τοῦ θρόνου»⁴³.

Σαστισμένη ἢ βασίλισσα καὶ ἀνήσυχη γιὰ τὴν τύχη της καὶ τὴν ἐκβαση τῶν πραγμάτων, ἀνάμεσα στοὺς τόσους ποὺ τὴν τριγύριζαν, ἔδειξε τὴν προτίμησή της πρὸς αὐτὸν ἐδῶ ποὺ σκαιογράφῳ, τὸν π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο ν καὶ π ρ ω τ ο β ε σ τ ι ᾶ ρ ι ο ν Ἀλέξιον Κ. 132.

Ὁ πρίγκιπας ἦταν τὸ 1180 ἕνας ἄντρας 45 περίπου χρονῶ, χῆρος καθὼς ξέρομε ἀπ' τὴ γυναῖκα του Μαρία τὴ Δούκαινα, «ὡραῖος ἀκόμη ἂν καὶ μετὰ κάποια θηλυπρέπεια, καὶ κουτσοδόντης ποὺ τὰ σάπια δόντια του εἶχε ἀναπληρώσει μετὰ κάποιο τρόπο τῆς ἐποχῆς, περὶφημος ἰππότης καὶ κάπως ἐπιδέξιός τὰ πολεμικά, καὶ μεγάλος γλεντζές, καθὼς περνοῦσε τὶς μέρες του ριχμένος στὸν ὕπνο καὶ τὶς νύχτες του στὸ ξεφάντωμα»⁴⁴.

Αὐτὸς ἦταν ἐκεῖνος ποὺ κατάφερε ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους ὑποψήφιους νὰ ἀποσπάσῃ τὴν εὐνοια τῆς μητέρας καὶ ἐπιτρόπου τοῦ μικροῦ αὐτοκράτορα⁴⁵ καὶ «νὰ τὴν κάνῃ μετὰ τὸν καιρὸ ὑποχείριά του, καθὼς συχνὰ πῆγαινε κοντὰ της»⁴⁶.

41. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 531-32, ὑ. 175-177.

42. Χωνιάτης, σ. 292.

43. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἔλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 18, καὶ ἐκδ. Βονν, σ. 381· τοῦ αὐτοῦ, Ἐπιπάφιος εἰς Μανουῆλ (α'), ἐκδ. Th. Tafel, σ. 199.

44. Χωνιάτης, σ. 317-18 καὶ 325. Πρβλ. Ch. Diehl, Fig. Byz., s. II, σ. 111, ἑλλην. μετάφρ., σ. 469.

45. Εὐστάθιος, Ἔλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 18-20, καὶ ἐκδ. Βονν, σ. 381.

46. Χωνιάτης, σ. 293: Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ... τὴν τοῦ παιδὸς καὶ βασιλέως μητέρα ὑποποιησαμένου καὶ θαμὰ αὐτὴ ὀμιλοῦντος καὶ ὑπὲρ πάντα ἰσχύοντος ἕτερον,

Υπήρξε ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 ἐραστής τῆς Μαρίας τῆς Ἀντιόχειας; Ἀπόλυτα δὲν μπορῶ νὰ τὸ βεβαιώσω⁴⁷. Ξέρομε μόνο πὼς τόσο ὁ ὄχλος τῆς ΚΠολης πού δὲν τὴ συμπαθοῦσε⁴⁸ ὅσο καὶ ἀπ' τὰ ὑπεύθυνα πρόσωπα ἢ προγονή τῆς Μαρία Κ. 153 πού ἦταν ὅμως μιά ἐχθρά τῆς, ἀναφανδὸν διακήρυτταν πὼς «ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 ἦταν ὁ καρδαμωμένος ἐραστής τῆς»⁴⁹.

Καὶ ὁ Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Χωνιάτης μᾶς λέει πάνω στὸ ρητορικό του οἶστρο πὼς ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 ἦλθε, «γιά νὰ ἀπαλλάξῃ τὴν ΚΠολη ἀπὸ ἀτόπους καὶ ἀγεννεῖς ἐραστὲς πού ἔφερναν ἀνω-κάτω τίς ὑποθέσεις τῆς Αὐτοκρατορίας»⁵⁰.

Ἐξω ἀπ' αὐτό, πρέπει νὰ ὁμολογήσωμε πὼς ἡ ἐκλογή τῆς ἀνασσας δὲν ἦταν καθόλου ἐπιτυχής.

Ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 «ἓνας ἀσήμαντος καὶ πεφουσιωμένος» ἄρχοντας^{50α}, «ἓνας κενόδοξος, καυχηματίας καὶ ἀνάξιος λόγου»⁵¹, «ἓνας ἀνίκανος»⁵², ἀλλὰ σύμφωνα μὲ ἄλλους «δυναμικός»⁵³, «δὲν εἶχε οὔτε ἴχνος ἀπ' τὴ δραστηριότητα πού ἦταν ἀπαραίτητη γιά νὰ γίνῃ γι' αὐτὴ ἓνα γερὸ στήριγμα»⁵⁴.

Τούναντιόν ἡ φαύλη πολιτεία του καὶ οἱ πιθανές ἐρωτικές του σχέσεις μὲ τὴ βασιλομήτορα, προκάλεσαν τὴν ἀντίδραση καὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν ἀκόμη συγγενῶν, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους ὑπῆρχαν μερικοί, ὅπως ὁ Ἀνδρόνικος Κοντοστέφανος Κ. 135 ἀσύγκριτα καλύτεροί⁵⁵.

Αὐτός, ὁ Ἀλέξιος Κ. 132, ὁ ἀγαπημένος ἀπὸ ἀδελφὸ πρωτανεψιὸς τοῦ μακαρίτη βασιλέα Μανουὴλ (α') Κ. 81, μπορεῖ κανεὶς νὰ πῇ πὼς ὑπῆρξε ἡ κύρια αἰτία πού καταλύθηκε «ἡ πρώτη καὶ βασιλικὴ τῶν Κομνηνῶν χρυσιθεὶς σειρά» καὶ παραδόθηκε ἡ αὐτοκρατορικὴ ἐξουσία σὲ ἄλλο κλάδο τῶν Κομνηνῶν, αὐτὸν τοῦ σεβαστοκράτορα Ἰσαάκιου Κ. 36⁵⁶.

Ἔτσι ἐρχόμαστε στὴν ἐξιστόρηση τῆς διακυβέρνησης τῆς Αὐτοκρατορίας ἀπ' τὸν πρωτοσέβαστο Ἀλέξιο Κ. 132.

47. Καὶ ἡ S. De Jongh, σ. 70, γράφει: Alexis, qui était peut-être son amant.

48. Χωνιάτης, σ. 293.

49. Χωνιάτης, σ. 302· ἐνῶ ὁ Θ. Σκουταριώτης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 40), σ. 311, δὲ δεῖχνει νὰ τὸ ἀποδέχεται.

50. Μιχαὴλ Χωνιάτης. Προσφώνημα εἰς Δημήτριον Δριμύν. ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, Τὰ Σωζόμενα, τ. I, σ. 163: ἀπαλλάξαι τε τὴν Κωνσταντίνου ἀτόπων καὶ ἀγεννῶν ἐραστῶν ἀνω κάτω κυκόντων τὰ Ρωμαίων πράγματα.

50α. Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου, Ἀντιβασιλεία, σ. 80, ὑ. 7.

51. G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 418.

52. Κ. Ἄμαντος, Β', σ. 359.

53. A.A. Vasiliev, Ἱστορία, σ. 533.

54. Ch. Diehl, Fig. Byz., s. II, σ. 111, ἑλλην. μετάφρ., σ. 469-70.

55. Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου, G. Ostrogorsky, Κ. Ἄμαντος, Ch. Diehl, βλ. ἀμέσως πρὸ πάνω, ὑ. 50α, 51, 52 καὶ 54.

56. «Ἡ πρώτη καὶ βασιλικὴ τῶν Κομνηνῶν χρυσιθεὶς σειρά» ἦταν ἐκείνη πού προῆλθε ἀπ' τὸν Ἀλέξιο (α') Κ. 15, τὸν Ἰωάννη (β') Κ. 34, τὸν Μανουὴλ (α') Κ. 81, βλ. Εὐθύμιος

Ἡ λατινόφιλη πολιτική πού ἀσκήθηκε ἀπ' τὸ Μανουήλ (α') δυναμώθηκε ἀκόμη πιὸ πολὺ στὶς μέρες τῆς ἀντιβασιλείας τῆς Μαρίας τῆς Ἀντιόχειας καὶ τοῦ πρωθυπουργοῦ τῆς Ἀλέξιου Κ. 132⁵⁷. Τὸ αἶσθημα τῆς ἀνασφάλειας πού κρατοῦσε στὴν κυβέρνηση, ἐσπρωξε αὐτὸν τὸν τελευταῖο νὰ ζητήσῃ στήριγμα ἀνάμεσα στοὺς Λατίνους κατοίκους τῆς ΚΠολης καὶ στοὺς Λατίνους μισθοφόρους.

Ἡ κυβέρνηση τοῦ π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο υ Ἀλέξιου Κ. 132 ὑπῆρξε μιὰ κυβέρνηση ἀπόλυτη πού δὲ σεβάστηκε τὰ δίκαια τοῦ νεαροῦ αὐτοκράτορα Ἀλέξιου (β') Κ. 155.

Μαθαίνομε πὼς ὁ π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο ς, «καθὼς φούσκωσε ἀπ' τὴν ἐξουσία πού ἀπόκτησε, τὴν ὅλη διοίκηση τῆς Αὐτοκρατορίας ἐξάρτησε ἀπ' τὸν ἐαυτὸ του, κάνοντας κατάχρηση τῆς ἐξουσιοδότησης πού τοῦ ἔδωσε ἡ δ ἔ σ π ο ι ν α' κ' ἔτσι τίποτε δὲ γινόταν, χωρὶς νὰ περάσῃ ἀπ' αὐτόν».

«Κι ἂν κάποιος ἀπ' τοὺς ἄρχοντες, κατάφερνε νὰ κάνῃ κάτι, εἴτε γιατί παρακάλεσε τὴ β α σ ἰ λ ι σ σ α, εἴτε γιατί βρῆκε τὸν αὐτοκράτορα νὰ παίξῃ κερδιὰ ἢ βόλους καὶ τὸ πέτυχε, κι αὐτὸ δὲν ξέφευγε ἀπ' τὰ μάτια του».

Γιὰ τὸ ἐμποδίσῃ αὐτὲς τὶς παρεμβάσεις καὶ νὰ κατοχυρώσῃ τὴν ἀπολυταρχία του, προκάλεσε τὴν ἐκδοσὴ αὐτοκρατορικῶν διατάγματος τοῦ ἐστεμμένου πρωτεξαδέλφου τοῦ Ἀλέξιου (β') Κ. 155, πού σ' αὐτὸν αὐτὸς ὁ τελευταῖος μὲ δουλικότητα δήλωνε πὼς «δὲν ἔχουν καμιὰ ἰσχὺ ὅσα τὸ βασιλικὸ χέρι τοῦ ἴδιου ὑπογράφει γράμματα, ἐὰν μὴ προηγουμένως θεωρηθοῦν ἀπ' τὸν Ἀλέξιο Κ. 132 καὶ ἐπισημανθοῦν ἀπ' αὐτόν ὡς π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο ν μὲ πράσινο μελάνι μὲ τὴ λέξη: ἔ τ η ρ ῆ θ η σ α ν»⁵⁸.

Αὐτὸ ὑπῆρξε ἡ αἰτία πού ἓνα μέρος τῶν αὐτοκρατορικῶν συγγενῶν καὶ τῆς ἀριστοκρατίας ἄρχισε νὰ δείχνῃ σημεῖα δυσαρέσκειας. Εἶναι φανερὸ πὼς ἡ ἀρχέγονη αἰτία τῆς δυσαρέσκειας τοὺς ἦταν ὁ περιορισμὸς τῆς συμμετοχῆς τους στὴν κυβέρνηση. Οἱ εὐνοοῦμενοι καὶ τὰ μέλη τῆς οἰκογένειας τοῦ μακαρίτη Μανουήλ (α') Κ. 81, ἡ κόρη του Μαρία Κ. 153, ὁ ἄντρας τῆς κ α ἰ

Τορνίκης, Ἐπιτάφιος εἰς τὸν πανσέβαστον καὶ πάνσοφον λογοθέτην κύριον Δημήτριον τὸν Τορνίκην, REB 26 (1968), σ. 108 καὶ ὑ. 22. Ὁ Ἀνδρόνικος (α') Κ. 87 πού διαδέχτηκε τὸν Ἀλέξιον (β') Κ. 155 τὸν τῆς «χρυσῆς σειρᾶς», ὡς σφετεριστῆς, δὲν ἦταν γιὸς αὐτοκράτορα, ἀλλὰ σεβαστοκράτορα, τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 36.

57. Γιά τοὺς ὄρους: πρωθυπουργός, ἀντιβασιλεὺς, ἀντιβασιλίσσα, ἀντιβασιλεία, βλ. Γενεολογίαν μου, τ. Α', σ. 534, ὑ. 185 καὶ 187.

58. Χωνιάτης, σ. 299-300: εἰδὲ τι καὶ διεπεπράχει λαθὼν ἕτερος, ἡ τῆς βασιλείας δεηθεῖς, ἡ τὸν βασιλεῖα καρυατιζόμενον εὐρῶν ἡ ριμῶν λιθιδίων καταλαβὼν προσανεχοντα καὶ τῷ καιρῷ πρὸς περάτωσιν τοῦ αἰτουμένου χρῆσάμενος, οὐδὲ τοῦτο τῶν ἐκείνου ἐκπεριστάτο ὄφθαλμῶν σκευάμενος γὰρ τρόπου... δόγμα ἐκ βασιλέως ἐξήνεγκε μὴ ἄλλως εὐπαράδεκτα αἰεσθαι ὅσα ἡ βασιλικὴ χεῖρ ὑποσημαίνεται γράμματα, εἰ μὴ πρότερον ὀφθεῖεν τῷ Ἀλεξίῳ καὶ οὗτος τὴν δεξιάν τῷ βατραχείῳ ἐπιδοῦς χρώματι τὴν τοῦ «ἐτηρήθησαν» ἐπισημασίαν βραβεύσειεν. Guillaume de Tyr, λατ. κείμεν., RHC hist. Occid., τ. I, σ. 1081 ἄρχαιογαλλ. κείμεν., τ. II, σ. 425 Θεοδ. Σκουταριώτης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 40), σ. 310 καὶ 334.

σα ρα ς Ἰωάννης τοῦ Montferrat, ὁ νόθος γιός του σε βα στο κ ρ ά τ ο ρ α ς Ἀλέξιος Κ. 156, ὁ μικρανεσιός του π ρ ω τ ο σ τ ρ ά τ ο ρ α ς Ἀλέξιος Κ. 237 κ.ά., οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴ διάρκεια τῆς βασιλείας του καταδαπανοῦσαν τὸ θησαυρὸ τοῦ Κράτους καὶ στοὺς ὁποίους εἶχε δοθῆ ἡ δυνατότητα νὰ πλουτίσουν σημαντικά, ἐγιναν οἱ ὀργισμένοι ἀντίπαλοι τοῦ π ρ ω τ ο σ έ β α σ τ ο υ.

Εἶναι λοιπὸν λίγο ἐκπληκτικὸ πὸ ἡ πρώτη συνωμοσία ἐναντίον τοῦ πρῶτου πουργοῦ τῆς ἀντιβασιλείας ὑφάνθηκε ἀπ' αὐτοῦς⁵⁹.

Ὁ προσανατολισμὸς τῆς πολιτικῆς τοῦ π ρ ω τ ο σ έ β α σ τ ο υ, εὐνοϊκῆς στοὺς Λατίνους, ἐξήγειρε ἕνα μέρος τῆς ἀριστοκρατίας, ἀλλὰ ἡ ἀρχικὴ αἰτία τῆς δυσαρέσκειας ὑπῆρξε ὁ ἀνταγωνισμὸς γιὰ τὸ ποῖός ἐπρεπε νὰ κυβερνᾷ καὶ νὰ ἐκμεταλλεῖται τὰ πλεονεχτήματα τῆς ἐξουσίας. Πῶς αὐτὸς ὁ ὄμιλος τῆς ἀριστοκρατίας, πὸ ἦταν ἐχθρικός πρὸς τὸν π ρ ω τ ο σ έ β α σ τ ο, ἀγωνιζόταν πῶς λίγο ἐναντίον τῶν λατινικῶν ἐπιδράσεων μέσα στὴν Αὐτοκρατορία καὶ πῶς πολὺ γιὰ τὴν ἀπόλαυση τῆς ἐξουσίας, ἀποδεικνύεται ἀπ' τὴν πράξη πὸ ἐξυπηρετοῦνταν ἐπίσης ἀπὸ μισθοφόρους Λατίνους στρατιῶτες καὶ πῶς στηριζόταν πάνω σ' αὐτοῦς⁶⁰.

Ὅλοι αὐτοὶ οἱ συγγενεῖς τοῦ μικροῦ αὐτοκράτορα –πῶς πάνω τοὺς ἀναφέραμε– πὸ κατεῖχαν τοὺς πῶς ὑψηλοὺς τίτλους, ἀποπνίγονταν ἀπ' αὐτὰ πὸ γίνονταν, ὄχι τόσο γιὰτὶ ἐνδιαφέρονταν γιὰ τὸν Ἀλέξιο (β') Κ. 155, ὄσο γιὰτὶ παρεμποδιζόταν ἡ συμμετοχὴ τους στὴν ἐξουσία καὶ ἡ πολιτικὴ τους δράση καὶ σταδιοδρομία⁶¹.

Καὶ γιὰ νὰ καταστήσουν δύσκολη τὴ θέση ἐκείνων πὸ κυβερνοῦσαν, διέδωσαν σέ ὄλη τὴν ΚΠολὴ τὴ φήμη, ψεύτικη ἢ ἀληθινή, πῶς «ὁ Ἀλέξιος Κ., καθὼς πλησίαζε τὴ μητέρα τοῦ αὐτοκράτορα, κι αὐτὴ συμφώνησε μαζί του, μετέρχεται τοὺς πολλοὺς μὲ φιλία καὶ χρήματα, καὶ σκέπτεται νὰ τὸν καθαιρέσῃ ἀπ' τὴ βασιλεία, καὶ νὰ ἐπιβῆ ὁ ἴδιος τοῦ θρόνου, καθὼς ἐπιβαίνει τῆς μητέρας του»⁶².

Μετὰ τὶς διαδόσεις καὶ τὶς διαμαρτυρίες, ἡ πο ρ φ υ ρ ο γ έ ν ν η τ η κ α ι σ ἄ ρ ι σ σ α Μαρία Κ. 153, πὸ θαρραλέα παρορμοῦσε καὶ τὸ θεῖο τῆς Ἀνδρόνικο Κ. 87 νὰ ἔλθῃ στὴν ΚΠολὴ, προχώρησε σέ ἔργα· μαζί μὲ τὸν ἀντρα τῆς, τὸν νεαρὸ κ α ι σ ἄ ρ α Ἰωάννη, μαρκήσιο τοῦ Montferrat –μ α ρ κ έ σ ι ο ν μ ἄ ς τὸν ὀνομάζει ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης⁶³– ὀργάνωσε μιὰ συνωμοσία γιὰ τὴ δολοφονία τοῦ π ρ ω τ ο σ έ β α σ τ ο υ Ἀλέξιου Κ., πὸ σ' αὐτὴ πῆραν μέρος ἐκτός ἀπ' τὴν κ α ι σ ἄ ρ ι σ σ α καὶ τὸν κ α ι σ ἄ ρ α, ὁ

59. Χωνιάτης, σ. 293. καὶ κυρίως 301· Σκουταριώτης, σ. 308, καὶ κυρίως σ. 311.

60. Χωνιάτης, σ. 303 καὶ 310· Σκουταριώτης, σ. 312 καὶ 314.

61. Χωνιάτης, σ. 293· Σκουταριώτης, σ. 308.

62. Χωνιάτης, σ. 293· ὁ Σκουταριώτης, σ. 308, δὲν ἀποδέχεται τὴν κατηγορία καὶ τὸν τρόπο διατύπωσης τῆς φήμης πὸ κυκλοφόρησε.

63. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἰλωσης, σ. 20, ἐκδ. Κυριακίδη, καὶ σ. 382, ἐκδ. Bonn.

έτεροθαλής αδελφός της σεβαστοκράτορας Ἀλέξιος Κ. 156⁶⁴, ὁ ἀνεψιός της (γιός τοῦ πρωτεξαδέλφου της Ἀνδρόνικου Κ. Βατάτζη 148) πρωτοστράτορας Ἀλέξιος Κ. 237⁶⁵, ὁ τρίτοεξαδέλφός της ἐπαρχος τῆς ΚΠολης Ἰωάννης Δούκας Καματηρός⁶⁶, ὁ Ἀνδρόνικος Λαπαρδᾶς⁶⁷, σύζυγος τῆς ἀνεψιάς της Θεοδώρας Κ. 234 (κόρης τῆς πρωτεξαδέλφης της Εἰρήνης Κ. 145), οἱ δυὸ γιοὶ τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 ποὺ ἦσαν δευτεροεξαδέλφοί της, ὁ Μανουὴλ Κ. 161 καὶ ὁ Ἰωάννης Κ. 162⁶⁸, καὶ ἄλλοι πολλοί⁶⁹.

Ὡς εὐκαιρία γιὰ τὴ δολοφονία τοῦ πρωθυπουργοῦ τῆς ἀντιβασιλείσσης κριθῆκε ἡ 13 τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1182, ποὺ ὁ νεαρός αὐτοκράτορας Ἀλέξιος (β΄) Κ. 155 μαζί μὲ τὸν πρωτοσέβαστο Ἀλέξιο Κ. θᾶ κατέβαιναν στὸν Βαθὺν Ρύακα, νὰ παραστοῦν κατὰ τὰ ὅσια τοῦ ἐπισκόπου Κυρήνης καὶ μάρτυρα Θεόδωρου τοῦ εἰς τὸ Ρήσιον⁷⁰.

Ἀλλὰ ἡ συνωμοσία ἀποκαλύφθηκε ἀπὲρ τὴν προδοσία κάποιου λοχίτη στρατιώτη⁷¹, καὶ οἱ συνωμότες, ὁ Ἀλέξιος Κ. 156, ὁ Ἀλέξιος Κ. 237, ὁ Μανουὴλ 161 καὶ ὁ Ἰωάννης 162 οἱ Κομνηνοί, ὁ ἐπαρχος τῆς ΚΠολης Ἰωάννης Δούκας Καματηρός καὶ ἄλλοι πιάστηκαν καὶ ὡς «ἄφωνοι ἰχθύες», χωρὶς νὰ ἀπολογηθοῦν, σύρθηκαν σὲ δικαστήριον σκοπιμότητας, ποὺ τοὺς καταδίκασε καὶ τοὺς ἔρριξε στὴ φυλακὴ τοῦ μεγάλου παλατιοῦ⁷², ἐνῶ ὁ Ἀνδρόνικος Λαπαρδᾶς κατάφερε νὰ διαφύγῃ, ὅπως καὶ πολλοὶ ἄλλοι⁷³.

Ἐπικεφαλῆς αὐτοῦ τοῦ δικαστηρίου ἦταν ὁ μεγαλοεπιφανέστατος πρῶτος δικαιοδότης καὶ ἐπιτόνω οἰκειακῶν Θεόδωρος Παντεχνῆς⁷⁴,

64. Χωνιάτης, σ. 300-1· Σκουταριώτης, σ. 310-11.

65. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἔλθωσις, σ. 20, ἐκδ. Κυριακίδη, καὶ σ. 382, ἐκδ. Bonn.

66. Χωνιάτης 301· Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἔλθωσις, σ. 20, ἐκδ. Κυριακίδη, καὶ σ. 382, ἐκδ. Bonn· Σκουταριώτης, σ. 311.

67. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, σ. 22, ἐκδ. Κυριακίδη, καὶ σ. 383, ἐκδ. Bonn.

68. Χωνιάτης, σ. 301· Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἔλθωσις, σ. 20, ἐκδ. Κυριακίδη, καὶ σ. 381-82, ἐκδ. Bonn· Σκουταριώτης, σ. 311.

69. Χωνιάτης, σ. 301· καὶ οὐχνοὶ ἕτεροι, Σκουταριώτης, σ. 311.

70. Χωνιάτης, σ. 301· Σκουταριώτης, σ. 311. Γιὰ τὴ μονὴ καὶ τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Θεόδωρου τοῦ εἰς τὸ Ρήσιον, βλ. R. Janin, *Églises et monastères*, σ. 150-51· γιὰ τὴ χρονολογία τῆς 13.11.1182, βλ. O. Jurewicz, *Andronikos I. Komnenos*, σ. 85.

71. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἔλθωσις, σ. 20, ἐκδ. Κυριακίδη, καὶ σ. 382, ἐκδ. Bonn.

72. Χωνιάτης, σ. 301-2· Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἔλθωσις, σ. 20-22, ἐκδ. Κυριακίδη, καὶ σ. 382-83, ἐκδ. Bonn.

73. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἔλθωσις, σ. 22, ἐκδ. Κυριακίδη, καὶ σ. 383, ἐκδ. Bonn.

74. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἔλθωσις, σ. 20, ἐκδ. Κυριακίδη, καὶ σ. 382-83, ἐκδ. Bonn· Ὁ Θεόδωρος Παντεχνῆς, συγγενὴς ἴσως τοῦ ἱατροῦ, φυσικοῦ καὶ ποιητῆ Μιχαὴλ Παντεχνῆ που ἤκμασε ἐπὶ Ἀλέξiou (α΄) Κ. 15, βλ. Ἄνναν Κομνηνὴν, Ἀλεξιάς, τ. III, σ. 231 καὶ 236, πρβλ. Σπ. Λάμπρον, Ὁ ἱατὴρ τοῦ Μανουὴλ Κ., NE 13 (1917), σ. 327-28· Ὁ Θ. Παντεχνῆς πῆρε μέρος στὴ σύνοδο τῆς 26ης τοῦ Γενάρη τοῦ 1156, ὅπου ἐμφανίζεται ὡς νομοφύλαξ καὶ ἐπὶ τῶν οἰκειακῶν, βλ. Χωνιάτην, Θηρ. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 147-150, πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 641, ὑ. 2· Ἐπίσης πῆρε μέρος στὴ σύνοδο τῆς 12ης τοῦ Μαῆ τοῦ 1157, ὅπου ἐμφανίζεται ὡς μεγαλοεπιφανέστατος πρωτοκουράτωρ

άνθρωπος βαθνούστατος⁷⁵, που στο μεταξύ, διατηρώντας και τὰ δυὸ πρῶτα ὄφρικια, διαδέχθηκε τὸν Ἰωάννην Δούκαν Καματηρόν καὶ σὲ κείνο τοῦ ἔπαρχοι τῆς ΚΠολης⁷⁶. Μάταια ὁ πατριάρχης τῆς ΚΠολης Θεοδόσιος ὁ Βοραδιώτης (1179 - 1183) θέλησε νὰ ἐπεμβῆ ὑπὲρ τῶν κατηγορουμένων, ὁ Θεόδωρος Παντεχνῆς ἀποδείχθηκε πραγματικά «παντεχνῆς» (= πανοὔργος καὶ πολύστροφος), καὶ κατόρθωσε νὰ ξεφύγη ἀπ' τὰ στρατηγήματα τοῦ πατριάρχη⁷⁷.

Ἡ ἀρχηγὸς τῆς συνωμοσίας Μαρία Κ. 153, μαζί με τὸν ἀντρα της τὸν καίσαρα Ἰωάννη τοῦ Montferrat, ὡς μιὰ πορφυρογέννητη κόρη τοῦ μακαρίτη αὐτοκράτορα Μανουὴλ (α') Κ. 81 καὶ ἀδελφῆ τοῦ βασιλεύοντος Ἀλέξιου (β') Κ. 155, διέφυγε τὴ σύλληψη καὶ κατάφυγε ἀπὸ τὸ ναὸ τῆς ἁγίας Σοφίας, διακηρύττοντας στὸν κόσμον με βαρυγκμία πὼς «μόλις ξέφυγε τὸν κίνδυνον ἀπ' τὰ νύχια τῆς κακίας μητριάς της καὶ τοῦ καρδαμωμένου ἐραστή της»⁷⁸.

Ἡ συγκίνηση ὄχι μόνο τοῦ πατριάρχη καὶ ὄλου τοῦ ἁγιοσώφικου παπαδαριοῦ, ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἀπλῶν καὶ ἀθῶων ἀνθρώπων – ὁ ἀριστοκράτης Χωνιάτης τοῦς ἀποκαλεῖ «ξυγκλυδα καὶ σύρφακα δῆμο»– ἦταν τέτοια γι' αὐτὸ

νομοφύλαξ καὶ ἐπὶ τῶν οἰκειακῶν, βλ. Χωνιάτην, Ἐθσ. Ὁρθοδοξίας, ΡG 140, στ. 180, πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 641-42, ὑ. 3. Στις 5 τοῦ Γενάρη τοῦ 1164, κάτω ἀπ' τὴς ἰδιότητες τοῦ κοιταίστορα καὶ τοῦ νομοφύλακα, ἐπικύρωσε τὸ κτητορικὸ Τυπικὸ τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Μάμαντα ποὺ ἐκδόθηκε ἀπ' τὸν ἠγούμενὸ τῆς Ἀθανασίου Φιλανθρωπηνό (= ἄλλοτε οἰκονόμο τῆς μονῆς τοῦ Φιλανθρώπου Χριστοῦ), βλ. Σπ. Λάμπρον, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 327, καὶ R. Janin, *Eglises et monastères*, σ. 317. Ἐπίσης πῆρε μέρος στὴ συνοδο τῆς 6ης τοῦ Μᾶη τοῦ 1166, ὅπου ἐμφανίζεται ὡς μεγασλοεπιφανέστατος δικαιοδότης καὶ ἐπιτῶν οἰκειακῶν, βλ. Χωνιάτην, Ἐθσ. Ὁρθοδοξίας, ΡG 140, στ. 253-54, πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 649-50, ὑ. 4. Ἐπίσης πῆρε μέρος στὴ συνέλευση τῆς 30ης τοῦ Γενάρη τοῦ 1170, ὅπου ἐμφανίζεται ὡς μεγασλοεπιφανέστατος πρῶτος δικαιοδότης καὶ ἐπιτῶν οἰκειακῶν, βλ. L. Pelit, *Documents inédits*, VV 11 (1904), σ. 479, πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 651, ὑ. 6. Ἐχομε καὶ ἐπιστολὴ πρὸς αὐτὸν τοῦ Ἐφέσου Γεώργιου τοῦ Τορνίκη. Τῷ ἐπὶ τῶν οἰκειακῶν καὶ νομοφύλακι κυρῷ Θεοδώρῳ τῷ Παντεχνῆ, βλ. Σπ. Λάμπρον, Ὁ Βιενναῖος κώδιξ, ΝΕ 13 (1916), σ. 6, ἀριθ. 8. Τὰ δυὸ αὐτὰ ἀξιώματα διατήρησε μέχρι καὶ τῶν ἡμερῶν τῆς Ἀντιβασιλείας, ὅποτε μετὰ τὴν παύση τοῦ Ἰωάννη Δούκα Καματηροῦ ἀνάλαβε καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἔπαρχοι τῆς ΚΠολης, βλ. ἀμέσως κατωτέρω, ὑ. 76.

75. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, ἸΑλωσις, σ. 20, ἐκδ. Κυριακίδη, καὶ σ. 382, ἐκδ. Bonn.

76. Χωνιάτης, σ. 306. Σκουταριώτης, σ. 312-13.

77. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, ἸΑλωσις, σ. 20, ἐκδ. Κυριακίδη, καὶ σ. 382-83, ἐκδ. Bonn.

78. Χωνιάτης, σ. 302: αὐτὴ δὲ ἡ πορφυρογέννητος σὺν τῷ ἀνδρὶ τῷ Καισαρι τῷ μεγίστῳ ναῶ προσρῦεται, βαρυμηνίωσαν κατ' αὐτῆς ἐκδιδράσκειν φάσκουσα μητριὰν καὶ τὸν ταύτης κάρταμον ἐραστήν. Σκουταριώτης, σ. 311: αὐτὴ δὲ ἡ πορφυρογέννητος σὺν τῷ ἀνδρὶ τῷ καισαρι τῷ τῆς τοῦ θεοῦ Σοφίας ναῶ προσφεύγει, ἀποδιδράσκειν φάσκουσα μητριὰν κατ' αὐτῆς μαινομένην καὶ τὸν πρωτοσέβαστον Ὁπως βλέπει κείνη, ὁ μητροπολίτης Κυζίκου Θεοδ. Σκουταριώτης ποὺ γράφει με ψυχραιμία ἐκατὸ περίου χρόνια μετὰ τὰ γεγονότα, καὶ ὄχι ὅπως ὁ σύγχρονος πρὸς αὐτὰ Νικήτας Χωνιάτης, δὲν ὀνομάζει τὸν Ἀλέξιο Κ. ἐραστή τῆς ἀτυχῆς Μαρίας τῆς Ἀντιόχειας.

τὸ περιστάτικό, ποὺ ἔφτασαν μέχρι σχεδὸν δακρύων.

Αὐτὴ «ἢ δραστήρια, τολμηρὴ καὶ παράφορη πριγκίπισσα, μιὰ ἀληθινὴ ἀντρογυναίκα»⁷⁹, ἐκμεταλλεύθηκε τὰ αἰσθήματα ποὺ τῆς ἔδειξαν, καὶ ἄρχισε νὰ μοιράζῃ χάλκινα νομίσματα στὸ φτωχὸ τὸν κόσμον –ἀπειρα πλούτη εἶχε συνάξει στὸν καιρὸ τῆς βασιλείας τοῦ πατέρα της– καὶ νὰ τὸν ξεσηκώσῃ σὲ ἐπανάσταση κατὰ τῆς Ἀντιβασιλείας, «καθὼς ἀπὸ φυσικοῦ ζήλευε τὴ μητριὰ της»⁸⁰ καὶ «ἔτρεφε ἀπέχθεια πρὸς τὸν πρωτεξάδελφό της, τὸν π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο Ἀλέξιο Κ.132»⁸¹.

Καὶ ἐνῶ ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 ἔδειξε ψυχραιμία, προτείνοντας στὴν πριγκίπισσα ἀμνηστία γιὰ ὅ,τι κακὸ ἔκανε, μὲ πείσμα αὐτὴ δὲ δεχόταν, ἀλλὰ «ζητοῦσε τὴν ἐπανάληψη τῆς δίκης τῶν συνεργατῶν της, τὴν ἀπόλυσή τους ἀπ' τὴς φυλακές», καὶ τὸ πιὸ σπουδαῖο, «δήλωσε πὼς καθόλου δὲν ἀνεχόταν τὴν παραμονὴ τοῦ π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο υ στὴ διοίκηση τῶν κοινῶν, γιατί ἀπλῶσε τὸ πόδι του στὰ ἀπροχώρητα καὶ γλίστρησε σὲ πράξεις καθόλου θεμιτές, ντροπιάζοντας ἀπ' αὐτὸ τὴ γενιά της», καὶ προχωρώντας, «ἀξιούσε νὰ ἀποπεμφτῆ ὁ π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο ς–ἀπ' τὰ ἀνάκτορα καὶ σὰν παραφυτρωμένο ζιζάνιο νὰ ἀποσπαστῆ ἀπ' τὴν εὐγενικὴ φτελιά καὶ νὰ ἀπορριφτῆ, γιατί συνανεβαίνει καὶ συμπνίγει τὸν αὐτοκράτορα». Καὶ μὲ ὀργὴ ρητὰ διαβεβαίωσε πὼς «θὰ ἀγωνιστῆ μέχρι τέλους, ἂν δὲ γίνουν τὰ ἀνωτέρω»⁸².

Μπρὸς στὴν ἀδιαλλαξία της, ἡ ἀντιβασιλίτισσα καὶ ὁ πρωθυπουργὸς της ποὺ «σὰν τὸ χταπόδι τὸ κολλημένο στὶς πέτρες καὶ σὰν τὴς βυζάχτρες τῶν μαλακίων τὴς σφηνωμένες στὰ θύματά τους, εἶχε ἐγκατασταθῆ στὸ παλάτι καὶ δὲν ἐννοοῦσε ἀπὸ κεῖ νὰ μετακινηθῆ», διαβίβασαν μιὰ αὐτοκρατορικὴ διακοίνωση στὸ στρατόπεδο τῆς ἁγία-Σοφίας, ποὺ μὲ αὐτὴ ὁ νεαρὸς αὐτοκράτορας Ἀλέξιος (β') Κ. 155 δήλωνε αὐστηρὰ στὴν ἀδελφὴ του, τὴν κ α ι σ ἄ ρ ι σ σ α, πὼς ἂν δὲν ἀποχωρήσῃ μὲ τὴ θέλησή της ἀπ' τὴν ἐκκλησία θὰ ἀποσπαστῆ μὲ τὴ βία. Σ' αὐτὴ τὴ διακοίνωση ἡ πριγκίπισσα ἔδωσε τὴν ἀπότομη ἀπάντησιν πὼς ἦταν ἀποφασισμένη νὰ ἀγωνιστῆ, καὶ γιὰ ἐμπρακτὴ ἐκδήλωσιν τῆς ἀπάντησίν της, πρόσταξε νὰ μποῦν φρουρὲς στὶς πύλες τῆς ἐκκλησίας, μεταβάλλοντας τὸ περίφημο ἰουστινιάνειο μνημεῖο τῆς ἁγία-Σοφίας σὲ ὄχυρὸ φρούριον· καὶ πάντα προχωρώντας ἀπ' τὸ κακὸ στὸ χειρότερον, συγκρότησε μὲ τὸ ἀφθονο χρῆμα της ἓνα πρόχειρον στρατὸ ἀπὸ Ἰταλοὺς ὀπλομάχους, ἀπὸ ἀγέρωχους Γεωργιανούς ποὺ βρέθηκαν στὴν ΚΠολὴ γιὰ ἐμπορικὲς ὑποθέσεις, καὶ ἀπὸ Ἕλληνες μόνιμους κατοίκους τῆς πρωτεύουσας⁸³.

79. Χωνιάτης, σ. 300: καὶ ἄλλως δὲ θερμουργίαν ἀσπαζομένη καὶ ἀνδρική τὸ φρόνημα οὐσα. Πρβλ. Ch. Diehl, *Fig. Byz.*, s. II, σ. 112. ἑλλην. μετάφρ., σ. 471.

80. Χωνιάτης, σ. 300: προσκτωμένη δὲ καὶ τὸ φύσει πρὸς τὴν μητριαν βαρυζήλον.

81. Σκουταριώτης, σ. 311: διὰ τὴν πρὸς τὸν πρωτοσέβαστον ἀπέχθειαν.

82. Χωνιάτης, σ. 302-3· Σκουταριώτης, σ. 311.

83. Χωνιάτης, σ. 303· Σκουταριώτης, σ. 311-12.

Και ήταν ανένδοτη και δέν άκουγε κανένα για νά ειρηνεύσει, ούτε αυτόν τόν ίδιο τόν άγιο πατριάρχη Θεοδόσιο που τόσο τής είχε συμπαρασταθή και πατρικά τή συμβούλευε και με θυμό ένιετε τήν επέπληττε⁸⁴.

“Εβλεπε τότε κανείς τούς κατοίκους τής ΚΠολης, λέει ο Νικήτας Χωνιάτης –ας σημειωθῆ, πώς οι σχέσεις αυτού του τελευταίου με τούς ΚΠολίτες είναι αυτές του Βυζαντινού άριστοκράτη με τις λαϊκές μάζες – νά μαζεύονται κατά ομάδες και τήν μέν π ρ ω ρ ο γ έ ν ν η τ η Μαρία Κ. 153 «νά συμπονοῦν και νά λυποῦνται και νά λένε πώς άδικο καταδιώκεται και υποφέρει τόσες ταλαιπωρίες, τόν δέ π ρ ω τ ο σ έ β α σ τ ο Ἰ Αλέξιο Κ. 132 νά βρίζουν και νά λένε πώς παράλογα ένεργεί έναντίον τής. Και άκόμη νά άγαναχτοῦν και κατά τής μητέρας του αυτοκράτορα».

Σιγά-σιγά αυτή η λαϊκή άγανάχτηση μεταβλήθηκε σε στάση. Κάποιος παπάς τής άγια-Σοφιάς έσπησε μιá εικόνα του Χριστου στο φ ό ρ ο του Μεγ. Κωνσταντινου, ένας άλλος πήρε στους ώμους του ένα σταυρό και βγήκε στους δρόμους και ένας τρίτος ένα λάβαρο άναρτημένο σε ξύλο, και με όλες αυτές τις κινήσεις συγκέντρωναν τούς στασιαστές, που τόν μέν μικρόν αυτοκράτορα Ἰ Αλέξιον (β΄) Κ. 155 ζητωκραύγαζαν, τόν δέ π ρ ω τ ο σ έ β α σ τ ο Ἰ Αλέξιο Κ. 132 και τή δέ σ π ο ι ν α κ υ ρ ά ν Μαρίαν τής Ἰ Αντιόχειας άναθεμάτιζαν. Και αυτά τά έκαναν όχι μόνο στο Μίλιον, βορειοδυτικά τής άγια-Σοφιάς, αλλά και στη Σ φ ε ν δ ό ν η του Ἰ Πποδρομου, άπέναντι άκριβώς άπ' τά άνάκτορα⁸⁵.

“Ολα αυτά που για άρκετές μέρες γίνονταν, ξεσήκωναν τό λαό σε έπανάσταση⁸⁶.

Είδαμε άλλου, σε ποιόν άναβρασμόν βρίσκονταν οι κάτοικοι τής ΚΠολης, άφου έφτασαν στο σημείο νά λεηλατήσουν και νά καταστρέφουν τά ώραια μέγαρα εκείνων εκ των άριστοκρατών, που ησαν όπαδοί τής άντιβασιλίσσας και του πρωθυπουργού τής Ἰ Αλέξιου Κ. 132, και μάλιστα τό μέγαρο ενός εκ των κυρίων ύπουργών τους, αυτό του Θεόδωρου Παντεχνῆ⁸⁷.

Ἰ Ο π ρ ω τ ο σ έ β α σ τ ο ς Ἰ Αλέξιος Κ. κατάλαβε στο τέλος, πώς με κανένα άλλο τρόπο δέν μπορεί νά κάνη τήν πρωτεξαδέλφη του και ισάρισα Μαρία Κ. 153 νά έγκαταλείψη τήν άγια Σοφία και νά καθουσιάση, παρά με πόλεμο⁸⁸, είναι άλήθεια πώς αυτό προσάθησε όσο μπορούσε νά τό άποφύγη, αλλά με τά άλλα μέσα δέν έφερνε κανένα άποτέλεσμα.

Συγκέντρωσε λοιπόν ένα όχι μικρό άριθμό στρατιωτών άπ' τά άνατολικά και

84. Χωνιάτης, σ. 303-4· Σκουταριώτης, σ. 312.

85. Χωνιάτης, σ. 305-6· Σκουταριώτης, σ. 312. Για τό Μίλιον, βλ. R. Janin, Constantinople Byzantine, σ. 103-4 και 392. Για τή Σφενδόνη του Ἰ Πποδρομου, βλ. R. Janin, ένθ' άνωτ., σ. 184, 185, 187, 211-12, και Φ. Κουκουλέ, Βυζαντινών βίος και πολιτισμός, τ. Γ΄ (1949), σ. 17, 19, 20, 23; 53, 54, 69, 77, 78.

86. Χωνιάτης, σ. 306· Σκουταριώτης, σ. 312.

87. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 536-37, ύ. 192-196.

88. Χωνιάτης, σ. 306· Σκουταριώτης, σ. 313.

δυτικά τάγματα, επικεφαλής των οποίων ὄρισε τὸ στρατηγὸ Σαββάτιο τὸν Ἀρμένιο, καὶ μὲ αὐτὸν καὶ τοὺς ἐπιτελεῖς του, ἐξέτασε τοὺς χώρους τοῦ μεγάλου ἱεροῦ παλατιοῦ, γιὰ νὰ προσδιοριστῇ ὁ τόπος ἀπ' τὸν ὁποῖον θὰ γινόταν ἡ ἐπίθεση κατὰ τῶν ὀπαδῶν τῆς ἀντιπάλου του Μαρίας Κ. 153⁸⁹. Καὶ αὐτὴ ἡ τελευταία ἐτοιμάστηκε νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν ἐπίθεση, «καθὼς μὲ πόλεμο ἤθελε νὰ ξεκαθαρίσῃ τὴν ὑπόθεσίν της»⁹⁰.

Οἱ ὀπαδοὶ τῆς, γκρεμιζοντας ὅσα οἰκήματα ἐβλεπαν στὴν πλατεία τοῦ Αὐγούσταίου, ἀνέβηκαν στὴν ἀψίδα τοῦ Μιλίου, γιὰ νὰ χτυπήσουν ἀπὸ κεῖ τοὺς βασιλικούς (= τοὺς αὐτοκρατορικούς, τοὺς στρατιῶτες τοῦ αὐτοκράτορα Ἀλέξιου β' Κ. 155, δηλ. τῆς ἐπιτρόπου καὶ μητέρας του Μαρίας τῆς Ἀντιόχειας καὶ τοῦ Ἀλέξιου Κ. 132)⁹¹.

Μέσα στὸ Φλεβάρη τοῦ 1182⁹², ὁ βασιλικὸς στρατὸς μὲ τὸν Σαββάτιο τὸν

89. Χωνιάτης, σ. 306-7· Σκουταριώτης, σ. 313.

90. Χωνιάτης, σ. 307: ἤδη γὰρ καὶ ἡ Καισάρισσα πρὸς τὴν ἀντίταξιν ἠτοιμάσατο, διακριθῆναι πολέμῳ τὰ καθ' αὐτὴν ἐθέλουσα. Σκουταριώτης, σ. 313.

91. Χωνιάτης, σ. 307· Σκουταριώτης, σ. 313.

92. Ὁ Χωνιάτης, σ. 307¹²⁻¹³ γράφει πὼς στὶς 2 τοῦ Μᾶη τῆς 15ης ἰνδικτιῶνας, ἡτοι τοῦ 1182, βλ. γιὰ τὴν ἰνδικτιῶνα V. Grumel, *La Chronologie*, σ. 258, ἐγινε ἡ σύγκρουση τῶν δυο στρατευμάτων, αὐτῶν τῆς Μαρίας τῆς Ἀντιόχειας καὶ τοῦ Ἀλέξιου Κ. 132 μὲ ἕκείνη τῆς Μαρίας Κ. 153, ἀλλὰ εἶναι φανερὸ πὼς περιπίπτει σὲ κάποια σύγχυση, γιὰτὶ αὐτὴ ἡ ἡμερομηνία καὶ χρονολογία τῆς 2ας τοῦ Μᾶη τοῦ 1182 ἀνάγεται σὴ σφαλμὰ τῶν Λατίνων τῆς ΚΠολης ἀπ' τὶς ὀρθές τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87, βλ. O. Jurewicz, *Andronikos I. Komnenos*, σ. 89 καὶ 134: 1182, Mai 2: Pogrom der Lateiner in Konstantinopel! G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 419· Δ. Ζακυνθινός, *Τὸ Βυζάντιον ἀπὸ τοῦ 1071 μέχρι τοῦ 1453*, σ. 62. Ὁ O. Jurewicz, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 85, ὀρίζει, μὲ βάση τὴν ἐπέτειο τῆς γιορτῆς τοῦ ἁγίου Θεοδώρου τῆς Κυρήνης, τὴν 13η τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1182, ὡς ἡμερομηνία τῆς ἀπέπειρας τῆς δολοφονίας τοῦ Ἀλέξιου Κ. 132, καὶ σ. 86, παρουσιάζει κατὰ τὸν ἴδιον μῆνα τὴ συμφιλικτικὴ συνάντησιν τῆς Μαρίας Κ. 153 μὲ τὴν Μαρῖα τῆς Ἀντιόχειας καὶ τὸν Ἀλέξιο Κ. 132 στὸ μεγάλο παλάτι, παραπέμποντας σωστά (γιὰ τὴ συνάντησιν) στὸ Χωνιάτη, σ. 313¹⁹. Μετὰ ἀπ' αὐτὴ τὴ συμφιλίωσιν, στὶς 2 τοῦ Μᾶη τοῦ 1182 ἐγινε ἡ σφαγὴ τῶν Λατίνων τῆς ΚΠολης, ἐνῶ ἀκόμη ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 βρισκόταν στὴ Χαλκηδόνα, καὶ μόλις τὸ πρῶτο δεκαπενθήμερο τοῦ Μᾶη τοῦ 1182 ἢ στὶς 16 τοῦ Μᾶη τοῦ 1182 αὐτὸς ὁ τελευταῖος μῆκε στὴν ΚΠολη καὶ ἐγινε κύριος τῆς ἀρχῆς, βλ. O. Jurewicz, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 134: 1182, Erste Hälfte Mai. Einmarsch Andronicos in Konstantinopel. Δ. Ζακυνθινός, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 60: Οὗτος (ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87) τὴν 16 Μαΐου 1182 ἐγένετο κύριος τῆς ἀρχῆς. Οἱ χρονολογίαι ποὺ δίδουν γιὰ τὴ σύγκρουσιν τῶν δυο στρατευμάτων (αὐτῶν τῆς Μαρίας τῆς Ἀντιόχειας καὶ τοῦ Ἀλέξιου Κ. 132 μὲ ἕκείνη τῆς Μαρίας Κ. 153) ἄλλοι συγγραφεῖς εἶναι λανθασμέναι. Ἡ S. De Jongh, σ. 68¹⁷, ὁ P. Tivčev, *Le règne de l'empereur de Byzance Andronic Ier Comnène*, BS 23 (1962), σ. 26³⁷, καὶ ὁ W. Hecht, *letzten Komnenenkaiser*, σ. 11¹⁸⁻¹⁹, λένε πὼς ἡ σύγκρουση τῶν δυο στρατευμάτων ἐγινε τὸ 1181, διορθῶνουν δηλ. τὸν Χωνιάτη, σ. 307¹³, ἀντὶ «τῆς πεντεκαίδεκάτης ἰνδικτιῶνας» εἰς δεκάτην τετάρτην ἰνδικτιῶνα (= 1181). Ὁ R. Janin, *Le palais patriarcal*, REB 20 (1962), σ. 135⁴, 147²⁸, καὶ 148³⁴, λέει πὼς ἡ σύγκρουση τῶν δυο στρατευμάτων ἐγινε στὸν 2 τοῦ Μᾶη τοῦ 1182, ἀκολουθεῖ δηλ. τὸν λανθασμένο Χωνιάτη, σ. 307¹²⁻¹³. Ἐπίσης αὐτὸν τὸν τελευταῖο ἀκολουθεῖ καὶ φυσικὰ πέφτει σὲ λάθος ὁ Ch. Diehl, *Fig. Byz.*, s. II, σ. 113², ἑλλην. μετάφρ., σ. 471⁴², ποὺ λέει πὼς ἡ σύγκρουση ἐγινε τὸ Μᾶη τοῦ 1182 ὅπως

Ἀρμένιο ἐπικεφαλῆς, ξεπήδησε ἓνα πρωϊ ἀπ' τὸ μεγάλο ἱερό παλάτι καὶ ἀφοῦ κατέλαβε τὸ ναὸ τοῦ ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Θεολόγου τοῦ Διππείου, πήρε θέσεις στὴν ὑψηλὴ στέγη τοῦ ναοῦ. Οἱ ὄπαδοι τῆς Μαρίας Κ. 153 τοὺς εἶχαν στὴ μέση, γιατί ἀπ' τὴ μιά μεριά εἶχαν ἀνέβη στὴν ἀψίδα τοῦ Μιλίου καὶ ἀπ' τὴν ἄλλη ἀπ' τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ πατριαρχικοῦ παλατιοῦ εἶχαν καταλάβει τὸ ναὸ τοῦ Ἀλεξίου⁹³.

Ἀλλὰ ἡ θέση τῶν βασιλικῶν καθὼς ἦταν πολὺ πιὸ ὑψηλὴ, τοὺς εὐνοοῦσε νὰ κατατοξεύουν τοὺς ὄπαδούς τῆς Μαρίας Κ. 153. Καὶ σ' αὐτὸ τὸ μεταξύ, ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 ἐστειλε ἀπ' τὸ παλάτι καὶ ἄλλους στρατιωτικούς, οἱ ὁποῖοι κατέλαβαν τοὺς δρόμους ποὺ ὄδηγοῦσαν πρὸς τὴν ἁγία-Σοφία, κ' ἔτσι ὁ λαὸς τῆς πρωτεύουσας ἐπαυσε νὰ βοηθῆ τὴν καισαρῖσσα, καθὼς μάλιστα οἱ ὄπαδοί τῆς ποὺ συμπλέκονταν στὴν πλατεία τοῦ Αὐγουσταίου με τοὺς βασιλικούς, ἔκαναν ἓνα ἀγῶνα ἀπελπισίας, λίγοι αὐτοὶ με πολὺ πιὸ πολλοὺς. Καὶ κάτω ὁμως ἀπ' αὐτὲς τὶς δυσμενεῖς συνθήκες, ὁ στρατὸς τῆς Μαρίας Κ. 153 ἀντιστεκόταν σταθερὰ, καὶ μάχη ἔδωσε καρτερή, τόσο μετὴ ριψὴ βελῶν, ὅσο καὶ μετὰ ἀγῶνα σῶμα πρὸς σῶμα. Καὶ ἄκουγε κανεὶς τοὺς στεναγμούς τῶν τραυματιζομένων καὶ τὶς ὑστατες κραυγὲς τῶν φονευομένων, καὶ τὶς προτροπὲς καὶ διαταγὲς τῶν βαθμοφόρων γιὰ τὴν ἀμοιβαία ἐξόντωση τῶν ἀντιπάλων⁹⁴.

Ἐκτὸς τοῦ συγχρόνου μετὰ τὰ γεγονότα Νικήτα Χωνιάτη, τὸν ὁποῖον κατὰ λέξη σχεδὸν παρακολουθοῦμε καὶ τοῦ μεταγενέστερου ἀντιγραφέα του μητροπολίτη Κυζικίου Θεόδωρου Σκουταριώτη (19' αἰ.), καὶ ἄλλος σύγχρονος, ὁ μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος, μᾶς λέει μετὰ κάποια ὑπερβολή: «Καὶ γιὰ νὰ ποῦμε μετὰ λίγα λόγια τὸ τί συνέβη, πόλεμος συγκροτήθηκε ἱερός. Καὶ κλειστήκαν μέσα στὴν ἐκκλησία οἱ ὑπερασπιστὲς τῶν καισάρων ἑνοπλοὶ, σὰ νὰ βρίσκονταν σὲ πολιορκία, καὶ ἀπέξω ἐπεφταν κατὰ πάνω τους οἱ βασιλικοὶ, πολλοὶ καὶ γενναῖοι. Καὶ σκοτώθηκαν ὄχι λίγοι ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ἦσαν στὴν ἐκκλησία, καὶ ἄπειροι ἀπ' τοὺς βασιλικούς. Κι αὐτὸ τὸ κακὸ ἔφτασε μέχρι τὸ φέρον τοῦ Μεγ. Κωνσταντίνου, γιατί ὁ βασιλικὸς στρατὸς αἰφνιδίασε τοὺς ἐκεῖ, κι ἄλλους ἀπ' αὐτοὺς τραυμάτισε κι ἄλλους σκότωσε. Καθὼς ἔτσι τὸ κακὸ ἀνοιχτήκε, αὐξήσε τὸ μῖσος κατὰ τῆς αὐτοκρατορίσσης Μαρίας ποὺ ἀπλώθηκε σχεδὸν ἀνάμεσα σὲ ὅλους. Καὶ ἄνοιγαν ὅλοι τὰ στόματά τους καὶ ἔλεγαν ἐναντίον τῆς καὶ συσκέφτονταν πῶς νὰ τῆς κάνουν

ὀλοτέλα λανθασμένο εἶναι καὶ ἐκεῖνο ποὺ λέει σ. 114²-³, ἑλλην. μετάφρ., σ. 473², πὼς ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 περὶ τὰ μέσα τοῦ 1182 εἶχε ἀναχωρήσει ἀπ' τὸ Οἶναιο καὶ δέχτηκε τὴν κόρη του Μαρία Κ. 163 στὴ Σινώπη. Ἀπ' τὸν Ch. Diehl, καθὼς παρασύρεται, καὶ ὁ L. Bréhier, Vie et mort de Byzance, σ. 282-83, λέει λανθασμένα πὼς τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1182 ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 «μῆκε στὴν αὐτοκρατορικὴ πόλη», δηλ. στὴν ΚΠολη.

93. Χωνιάτης, σ. 307· Σκουταριώτης, σ. 313. Γιὰ τὸ ναὸ τοῦ ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Θεολόγου τοῦ Διππείου, βλ. R. Janin, Églises et monastères, σ. 264-65· γιὰ τὸ ναὸ τοῦ Ἀλεξίου, βλ. R. Janin, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 18-9.

94. Χωνιάτης, σ. 307-8· Σκουταριώτης, σ. 313.

κακό και να την απομακρύνουν ἀπὸ τὴν ἐξουσία»⁹⁵.

Ἡ μάχη ἀνάμεσα βασιλικῶν καὶ καίσαρικῶν (= ὀπαδῶν τῆς καίσαρος Μαρίας Κ. 153) ἐξακολουθοῦσε τὴ μέρα ἐκείνη τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1182. Καὶ μέχρι τὸ μεσημέρι ἡ μάχη ἔδειχνε πὼς ἦταν ἰσόπαλη καὶ ἡ νίκη ἀμφίβολη, καθὼς πότε ἐκλινε μὲ τὸ ἓνα μέρος καὶ πότε μὲ τὸ ἄλλο. Κατὰ τὸ βράδυ ὁμως φάνηκε καθαρά πὼς ἡ νίκη ἦταν μὲ τὰ στρατεύματα «τοῦ βασιλέα» Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155, δηλ. μὲ τὰ στρατεύματα τῆς ἀντιβασιλίσσας Μαρίας τῆς Ἀντιόχειας καὶ τοῦ πρωτοσέβαστου Ἀλέξιου Κ. 132.

Οἱ ὀπαδοὶ τῆς Μαρίας Κ. 153 ποὺ εἶχαν βγεῖ ἀπὸ τὴν ἁγία-Σοφία στριμώχτηκαν στὴν πλατεία τοῦ Αὐγουσταίου καὶ κείνοι ποὺ βρισκόνταν στὴν ἀψίδα τοῦ Μιλίου καὶ στὸ ναὸ τοῦ Ἀλεξίου τὸ ἔβαλαν στὰ πόδια. Μερικοὶ σύντροφοὶ τους ἀπὸ τὸν ἄνδρωνα τῆς ἁγία-Σοφίας, τὸν Μάκρωνα, ποὺ ἔβλεπε στὸ Αὐγουσταίον, καὶ ἀπὸ τὸν γειτονικὸ τοῦ Θωμαῖτη τρίκλινο βοήθησαν τὴν ὑποχώρηση, καθὼς μὲ πετροβολήματα καὶ τοξεύματα χτυποῦσαν τοὺς βασιλικοὺς⁹⁶.

Τέλος οἱ ὀπαδοὶ τῆς Μαρίας Κ. 153, ἐγκαταλείποντας τὴν πλατεία τοῦ Αὐγουσταίου, μῆκαν ἀπὸ τὴ δυτικὴ πύλη τῆς ἁγία-Σοφίας, ὅπου σὲ ὠραῖο μωσαϊκὸ ἀπεικονιζόταν ὁ ἀρχιστράτηγος τῶν ἀγγέλων Μιχαήλ, κραδαίνοντας ἓνα ξίφος, ὡς φύλακας τῆς ἐκκλησίας. Καὶ ἐδῶ σταμάτησε ἡ μάχη⁹⁷.

Πάνω σ' αὐτὰ, ὁ πατριάρχης Θεοδοσίος, καθὼς φοβήθηκε μὴ οἱ ἐμπόλεμοι ἀρπάξουν τὰ ἀναθήματα τῆς ἐκκλησίας, φόρεσε τὴν ἀρχιερατικὴ του στολή, πήρε στὰ χέρια του τὸ εὐαγγέλιο, καὶ κατέβηκε στὸν πρόναο ὅπου ἀπεικονιζόταν ὁ ἀρχάγγελος Μιχαήλ, ἀκριβῶς στὸ σέκρετο τοῦ πρωτεκδικείου, ὅπου εἶχαν μαζευτῆ οἱ ὀπαδοὶ τῆς καίσαρος Μαρίας Κ. 153)⁹⁸.

Ὁ καίσαρ Ἰωάννης τοῦ Montferrat, ὁ σύζυγος τῆς Μαρίας Κ. 153, ἓνας νεαρὸς 19 χρονῶν⁹⁹, γιὰ τὸν ὁποῖον ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης μᾶς λέει πὼς ἦταν «τέλειος στὴν ἀντρειοσύνη»¹⁰⁰, καθὼς φοβήθηκε γιὰ τὸν ἑαυτὸ του καὶ τὴ γυναῖκα του, μὴ πιαστοῦν, καὶ κατὰ τρόπο μάλιστα βάρβαρο, ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Ἀλέξιου Κ. 132, κάλεσε στὸ Μάκρωνα τοὺς Ἰταλοὺς ὀπλομάχους καὶ ὄσους Λατίνους ὑπασπιστὲς εἶχε, καθὼς καὶ τοὺς ὑπηρέτες καὶ οἰκειοκτοῦς τῆς πριγκίπισσας γυναίκας του, περὶ τοὺς ἑκατὸν πενήντα

95. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης. Ἄλωσις, σ. 26, ἐκδ. Κυριακίδη, καὶ σ. 387, ἐκδ. Βοημ.

96. Χωνιάτης, σ. 308· Σκουταριώτης, σ. 313-14. Γιὰ τὸν Μάκρωνα καὶ τὸν Θωμαῖτην τρίκλινον. βλ. R. Janin, Le palais patriarcal, REB 20 (1962), σ. 144-49.

97. Χωνιάτης, σ. 309· Σκουταριώτης, σ. 314. Πρβλ. R. Janin, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 137.

98. Χωνιάτης, σ. 309· Σκουταριώτης, σ. 314. Πρβλ. R. Janin, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 137. Γιὰ τὸ σέκρετον τοῦ πρωτεκδικείου. βλ. R. Janin, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 150.

99. Τὸ Φλεβάρη τοῦ 1180 ποὺ ὁ Renier Ἰωάννης παντρεύτηκε τὴ Μαρία Κ. 153 δὲν εἶχε ἀκόμη γένια, βλ. Χωνιάτην, σ. 222; καὶ μῆπω φύονται γένειον. πρβλ. Σκουταριώτην, σ. 280.

100. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης. Ἄλωσις, σ. 20, ἐκδ. Κυριακίδη, καὶ σ. 382, ἐκδ. Βοημ.

άντρες, και τούς έβγαλε ένα λόγο, που με αυτόν προσπάθησε να τούς έμψυχώσει και να δικαιολογήσει τόν άγώνα που αυτός και η γυναίκα του έκαναν έναντιόν όμοφύλων και όμοπίστων¹⁰¹.

Και άμέσως μετά τόν λόγο ό κ α ί σ α ρ α ς 'Ιωάννης κατέβηκε άπ' τόν Μάκρωνα στόν πρόναο, και άκολουθούμενος άπ' τούς 150 άντρες του, όλους όπλισμένους με άσπίδες και άμφίστομες μάχαιρες, βγήκε μ' ένα πήδημα στην αύλή του Αύγουσταίου και έπετέθη έναντιόν των βασιλικών. Άπ' αυτή την επίθεση άρκετοί άπ' αυτούς τούς τελευταίους τραυματίστηκαν και ένας σκοτώθηκε, καθώς τρυπήθηκε με ξίφος. Και μετά τόν αίφνιδιασμό του ό κ α ί σ α ρ α ς και ό μικρός στρατός του επανήλθαν στην έκκλησία. Αυτό ήταν ένα μάθημα για τούς «στρατιώτες του βασιλέα», που δέν έκαναν πιά καμιά άπόπειρα για να μπούν στην άγια-Σοφιά¹⁰².

Τέλος, ό πατριάρχης Θεοδόσιος ήταν εκείνος που έδωσε τή λύση¹⁰³. Έστειλε στη δέσποινά Μαρία τής Αντιόχειας τόν παλατινό του, τόν άρμόδιο για τις σχέσεις πατριαρχείου και παλατιού έκκλησιαστικό άξιωματούχο, που επέστησε την προσοχή τής βασίλισσας πάνω στό άθεσμα που γίνονταν συγχρόνως ό έκκλησιαστικός άξιωματούχος διαβίβασε προτάσεις για συμπιλώση τής πορφυρογέννητης προγονής της Μαρίας Κ. 153¹⁰⁴.

Η αυτοκρατόρισα Μαρία «που όλο τόν κόσμο τραβούσε κοντά της με την όλόλαμπρη θέα της, με τή μαργαριταρένια όψη της με τόν όμαλό χαρακτήρα της, με τόν άπλό φρόνημά της και με την ευχάριστη λαλιά της»¹⁰⁵, μάλλον με τή συγκατάθεση του πρωτοσέβαστου Άλεξιου Κ. 132 έστειλε στην άγια-Σοφιά μιά πολυμελή έπιτροπή που την άποτελοΰσαν πρόσωπα άπ' τις έπίσημες οικογένειες τής άριστοκρατίας και με τούς πιό μεγάλους τίτλους, μ' έπικεφαλής τόν μέγαν δούκαν Ανδρόνικον Κοντοστέφανον Κομνηνόν 135 και τόν μέγαν έταίρειάρχην 'Ιωάννην Δούκαν¹⁰⁶.

Σέ δυό συναντήσεις που είχαν οι άπεσταλμένοι, και ιδιαίτερα ό μέγας δούξ —«ένας άντρας, λέει ό Εϋστάθιος Θεσσαλονίκης, πολύ δραστήριος και γεμάτος φρόνηση και μυαλό»¹⁰⁷— που ήταν πρωτεξάδελφος τής Μαρίας Κ. 153, έδωσαν ρητές διαβεβαιώσεις στην κ α ι σ α ρ ι σ σ α και στόν άντρα της.

101. Χωνιάτης, σ. 310-11· Σκουταριώτης, σ. 314-15. Πρβλ. R. Janin, ένθ' άνωτ., σ. 137.

102. Χωνιάτης, σ. 312· Σκουταριώτης, σ. 315-16.

103. Χωνιάτης, σ. 312· Σκουταριώτης, σ. 316. Πρβλ. R. Janin, ένθ' άνωτ., σ. 138: Le patriarche s'entretient alors pour retablir la paix. Η μεσολάβηση του πατριάρχη που τόν οέβονταν πολύ και οι δυό Μαρίες έπαιξε μεγάλο ρόλο.

104. Χωνιάτης, σ. 312· Σκουταριώτης, σ. 316.

105. Χωνιάτης, σ. 318: (αυτή γάρ τώ τής θέας λαμπρῶ και τώ τής όμμεως μαργαρώδει και τώ του ήθους όμαλῶ και τώ του φρονήματος άσυμπλόκῳ και τώ έπαγωγῶ του φθέγματος ως άπό μηρίνου πάντας έφείλκετο).

106. Χωνιάτης, σ. 312-13· Σκουταριώτης, σ. 316.

107. Εϋστάθιος Θεσσαλονίκης, Άλωσις, σ. 38, εκδ. Κυριακίδη, και σ. 398, εκδ. Βοηη: και ό μέγας δούξ ό Κοντοστέφανος άνήρ δραστήριος και φρενών γεμων.

πού τις επικύρωσαν με όρκους, πώς τίποτε δεν πρόκειται να πάθουν ούτε απ' τον αδελφό της και αυτοκράτορα, ούτε απ' τη δέσποινα, ούτε απ' τον πρωτοσέβαστο Ἀλέξιο Κ. 132, και πώς θα δοθῆ ἀμνηστία σέ όλους τούς ὀπαδούς της, κ' ἔτσι ὁ ἐμφύλιος αὐτὸς πόλεμος σταμάτησε.

Καί κατά τὴ νύχτα τῆς ἴδιας αὐτῆς μέρας τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1182, ἡ κ α ι σ ά ρ ι σ α Μαρία Κ. 153 καὶ ὁ ἄντρας της Ἰωάννης τοῦ Montferrat ἀπ' τὴν ἀγία-Σοφιά πέρασαν στὸ μεγάλο ἱερό παλάτι, ὅπου τότε βρισκόνταν ἡ βασίλισσα Μαρία καὶ ὁ γιὸς της, καθὼς καὶ ὁ πρωτοσέβαστος Ἀλέξιος Κ. 132, καὶ συμφιλιώθηκαν μαζί τους¹⁰⁸.

Αὐτὸ πού ἔκανε ὁ Ἀλέξιος Κ. νὰ χτυπήσῃ μιὰ στενὴ συγγενὴ του καὶ τούς ὁμόφυλους ὀπαδούς της κάτω ἀπ' τὶς πύλες ἐνὸς τόσο ἀξιοσέβαστου ναοῦ – ἐνῶ ὁ παλιὸς Ρωμαῖος αυτοκράτορας Τίτος (79 - 81) σεβάστηκε τὸ ναὸ τοῦ Σολομῶντα, ὅταν κατὰ τὸ διάστημα τῆς βασιλείας τοῦ πατέρα του Βεσπασιανοῦ πολεμοῦσε τούς ἀλλόφυλους Ἑβραίους (τὸ 70) καὶ πολιορκοῦσε τὴν Ἱερουσαλήμ¹⁰⁹ – ἦταν ἓνα μεγάλο σκάνδαλο γιὰ τὴ θρησκώληπτη πρωτεύουσα, πού ἔκανε πρὸ μισητὴ στὸ λαὸ τὴν κυβέρνησιν τοῦ πρωτοσέβαστου. Καὶ ἀκόμη χειρότερο ἦταν πού ἡ ἀντιβασιλίςσα καὶ ὁ πρωθυπουργὸς της ἀναγκάστηκαν νὰ ἀμνηστεύσουν τούς στασιαστὲς, κ' ἔτσι νὰ δώσουν σέ ὅλους μιὰ ὀλοφάνερη ἀπόδειξη τῆς ἀδυναμίας τους.

Δὲν τούς ἀπόμεινε παρὰ μόνο ἄλλο ἓνα σφάλμα νὰ κάνουν. Μὲ μιὰ ἀχαρακτήριστη ἀδεξιότητα ὁ πρωτοσέβαστος Ἀλέξιος Κ. 132 θέλησε νὰ τιμωρήσῃ τὸν πατριάρχη Θεοδόσιο γιὰ τὸ ρόλο πού εἶχε παίξει στὴν ἀνταρσία καὶ τὸν περιόρισε στὸ μοναστήρι τοῦ Παντεπόπου¹¹⁰. Ὁ ἀσύμμετος μάλιστα Ἀλέξιος Κ. 132 ἴσως καὶ θὰ τὸν καθαιροῦσε μὲ ἐξαγορασμένους ἀρχιερεῖς, ἂν δὲν τὸν ὑποστήριζε αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ αυτοκράτοριςσα Μαρία τῆς Ἀντιόχειας, καθὼς καὶ ὅλα τὰ μέλη τῆς αυτοκρατορικῆς τῶν Κομνηνῶν γενιάς, πού ἰδιαίτερα σέβονταν καὶ τιμοῦσαν τὸν ἀληθινὰ ἅγιον αὐτὸν ἱεράρχη¹¹¹.

Κ' ἔτσι ὁ ἴδιος ὁ Ἀλέξιος Κ. 132, «αὐτὸ τὸ στρεβλὸ φίδι», ὅπως τὸν λέει ὁ Χωνιάτης, ἀναγκάστηκε νὰ συμφωνήσῃ γιὰ τὴν ἐπάνοδο τοῦ πατριάρχη στὸ θρόνο του¹¹². Ὁ λάκερη ἡ πόλη ἔφερε πάλι θριαμβικὰ τὸν πατριάρχη στὴν ἀγία-Σοφιά, μέσα ἀπὸ δρόμους πού μοσχοβολοῦσαν ἀπὸ ἀρώματα καὶ λιβάνια καὶ ἀντιλαλοῦσαν ἀπ' τὶς βοερές ζητωγραφυγές. Ἦταν κι αὐτὸ υἷα καινούργια

108. Χωνιάτης, σ. 313· Σκουταριώτης, σ. 316. Πρβλ. O. Jurewicz, *Andronikos I. Komnenos*, σ. 86.

109. Χωνιάτης, σ. 314.

110. Χωνιάτης, σ. 314-15· Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἰλως, σ. 26-8, ἐκδ. Κυριακίδη, καὶ σ. 387-90, ἐκδ. Bonn· Σκουταριώτης, σ. 316-17. Γιὰ τὴ μονὴ τοῦ Παντεπόπου, βλ. R. Janin, *Églises et monastères*, σ. 513-15.

111. Χωνιάτης, σ. 315· Σκουταριώτης, σ. 317.

112. Χωνιάτης, σ. 315-16· Σκουταριώτης, σ. 317· Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἰλως, σ. 28, ἐκδ. Κυριακίδη, καὶ σ. 389, ἐκδ. Bonn.

ήττα της κυβέρνησης του πρωτοσέβαστου¹¹³.

Αυτή ή άνταρσία της Μαρίας Κ. 153, με τὰ ἐπακόλουθὰ της, ἂν και καταστάληκε, θαυμάσια ἐξυπηρέτησε τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87 γιὰ νὰ πετάξῃ ἀπ' τὴ μέση τὸν Ἀλέξιο Κ. 132¹¹⁴. Ἐναντίον ἑνὸς λαομίσητου καθεστῶτος ὄλοι ζητοῦσαν ἓνα σωτήρα καὶ ὄλοι γύριζαν τὰ μάτια πρὸς τὸ δοξασμένο πρωτεξάδελφο τοῦ μακαριτῆ αυτοκράτορα Μανουὴλ (α') Κ. 81¹¹⁵.

Ἡ πορφυρογέννητη πριγκίπισσα Μαρία Κ. 153, «ὡς νὰ ἐπιθυμοῦσε τὸ κακό της, καὶ ὅπως ἀπ' τὰ στερνὰ ἀποδείχτηκε, ὡς νὰ ἐπέσπευδε τὴν καταστροφή της», τοῦ εἶχε γράψει τὴ στιγμὴ τῆς στάσης¹¹⁶, ὅπως καὶ πιὸ πάνω σημειώθηκε, καὶ ἀπὸ τότε τὰ πιὸ δοξασμένα πρόσωπα τῆς μοναρχίας δὲν ἔπαυαν νὰ τὸν παρακινοῦν με τὶς παρακλήσεις τους, καὶ νὰ τὸν βεβαίωνουν πὼς ἂν ἔπαιρνε τὴν ἀπόφαση νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν ΚΠολη, κανένα πρόσωπο δὲ θὰ φέρῃ ἐναντίωσιν καὶ πὼς ὄλοι θὰ τὸν δεχτοῦν με μεγάλη χαρὰ¹¹⁷.

Εἶδαμε ἄλλοῦ¹¹⁸, τὶς διαφορὲς φάσεις τοῦ ἀγῶνα ἀνάμεσα στὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87 καὶ στὸν Ἀλέξιο Κ. 132, ποὺ κατάληξε στὸ θρίαμβο τοῦ πρώτου καὶ τὴν τύφλωσιν τοῦ δευτέρου, στὸν πολιτικὸ του δηλ. θάνατο. Ἐδῶ θὰ τονίσωμε ἐλάχιστα σημεῖα ποὺ ἐκεῖ δὲν ἐξετέθησαν.

Τέλη τοῦ 1178 με ἀρχὲς τοῦ 1179, ποὺ ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 γύρισε στὴν ΚΠολη, ἔπειτ' ἀπὸ μιὰ ζωὴ γεμάτη ἀπὸ περιπέτειες καὶ περιπλανήσεις, ἔδωσε στὸν αυτοκράτορα Μανουὴλ (α') Κ. 81 καὶ στὸ γιό του βασιλέα Ἀλέξιο Κ. 155 ἓνα ὄρκο πίστης, ποὺ με αὐτὸν μεταξὺ ἄλλων, διαβεβαίωνε καὶ τὰ ἐξῆς: «καὶ ἐάν κάτι ἴδω ἢ ἐνοήσω ἢ ἀκούσω, ποὺ προχωρεῖ στὴν ἀτίμησίν σας καὶ βλάβη τοῦ στέμματός σας, εἶμαι ὑποχρεωμένος καὶ ἐσᾶς νὰ εἰδοποιήσω καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος, ὅσο μπορῶ, νὰ τὸ ἐμποδίσω»¹¹⁹.

Πάνω σ' αὐτὸν τὸν ὄρκο ποὺ εἶχε δώσει, καθὼς κάθησε ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87, «ὅπως οἱ μύγες πάνω στὶς πληγές», δὲν ἔπαυσε ἀπ' τὶς ἀρχὲς τοῦ 1182 νὰ στέλνῃ ἀλλεπάλληλα γράμματα στὸν μικρὸ αυτοκράτορα καὶ ἀνεπιὸ του Ἀλέξιο (β') Κ. 155, στὸν πατριάρχη Θεοδοσίον καὶ σὲ ἄλλους, καὶ «νὰ τονίζῃ σ' αὐτὰ δῆθεν με ἀγανάχτησιν πόσο φοβερὲς ἦσαν οἱ κακὲς φήμες ποὺ κυκλοφοροῦσαν γιὰ τὸ παλάτι, νὰ ζητῆ τὴν ἀπομάκρυνσιν ἀπ' τὴν ἐξουσίαν τοῦ πρωτοσέβαστου Ἀλέξιου Κ. 132, νὰ δείχνῃ τὸν ὀλοφάνερο κίνδυνον, ποὺ ἀπ' αὐτὸν διατρέχει ὁ αυτοκράτορας Ἀλέξιος (β')», γιὰ νὰ καταλήξῃ στὰ

113. Χωνιάτης, σ. 316· Σκουταριώτης, σ. 317.

114. S. De Jongh, σ. 69.

115. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἔλωσις, σ. 26, ἐκδ. Κυριακίδη, καὶ σ. 388; ἐκδ. Bonn. Χωνιάτης, σ. 298, 299, 300· Σκουταριώτης, σ. 310-11.

116. Χωνιάτης, σ. 300-1· Σκουταριώτης, σ. 310-11.

117. Χωνιάτης, σ. 300· Σκουταριώτης, σ. 310.

118. Βλ. Γενεαλογίαν μου. τ. Α', σ. 542-47, ὑ. 227-262.

119. Χωνιάτης, σ. 297-98· Σκουταριώτης, σ. 309-10. Πρβλ. καὶ Χωνιάτης, σ. 220-21 καὶ 357.

γράμματά του: «Κυρίως μέ ἀπασχολεῖ ἡ ἀπρεπὴ φήμη καὶ στ' αὐτιά μου καθόλου παραδεχτή» –γιὰ τίς σχέσεις τῆς Μαρίας τῆς Ἀντιόχειας μέ τὸν π ρ ω τ ο σ έ β α σ τ ο– «πού παντοῦ διακηρύσσεται καὶ στὶς πύλες τῶν ἰσχυρῶν ἐπικάθεται καὶ ἔχει γίνεῖ παγκόσμιο σκάνδαλο»¹²⁰.

Μέ τέτοια βαριά καὶ ὑποκριτικὴ γλώσσα ἄρχισε τὴν πολεμικὴ του κατὰ τοῦ καθεστῶτος τῆς Ἀντιβασιλείας ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87, γιὰ νὰ μετέλθῃ μετὰ καὶ μέχρι τὴν ἐκπόρθησιν τῆς ἐξουσίας, ἕνα σωρὸ πανουργίες καὶ σοφιστείες.

Πῶς ἀντιμετώπισε τὸν πολὺ πιὸ ἱκανὸ καὶ λαοπλάνο Ἀνδρόνικο Κ. 87 ὁ Ἀλέξιος Κ. 132;

Δὲν νομιζῶ πῶς πρέπει νὰ συμμεριστοῦμε τὴν ἀποψη τοῦ Χωνιάτη πῶς ἔδειξε κατὰ τὴν ἀντιμετώπισή του ν ω θ ρ ό τ η τ α¹²¹, χαρακτηρισμὸ πού δὲν ἀναγνωρίζει ὁ ἀντιγραφέας τοῦ Θεόδωρος Σκουταριώτης¹²², γιὰτι ἔλαβε ὅλα τὰ ἀναγκαῖα μέτρα γιὰ τὴν ἀποσόβησιν τοῦ-κακοῦ πού ἐπερχόταν¹²³.

Ἡ διαβεβαίωσιν τοῦ Χωνιάτη πῶς (κανεῖς ἀπ' αὐτοῦς πού εἶχαν ἐπιφορτιστῆ νὰ ἀγωνιστοῦν κατὰ τοῦ Ἀνδρόνικου, δὲν πέρασε στὶς γραμμές του, ἂν καὶ ὁ Ἀνδρόνικος εἶχε σχεδὸν ἐκπορθῆσιν τὴν-ἐξουσίαν, κανεῖς ἀπ' αὐτοῦς δὲν πρόδωκε τὸν π ρ ω τ ο σ έ β α σ τ ο ν, καὶ δὲν ἀφέθηκε νὰ δελεαστῆ ἀπ' τὸ προσωπεῖο τοῦ μισοτύραννου Ἀνδρόνικου»¹²⁴, βρίσκει τὴν πανηγυρικὴ διάψευσιν τῆς, ὅταν βλέπωμε νὰ τὸν προδίδουν, καὶ γιὰ τὴ δική τους ὅπως ἔδειξαν τὰ στερνὰ καταστροφῆ, καὶ οἱ δυὸ ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ καὶ τὸ στόλου, ὁ Ἀνδρόνικος Ἀγγελος Δούκας 93¹²⁵ καὶ ὁ τόσο συνετὸς Ἀνδρόνικος Κοντοστέφανος Κομνηνός 135¹²⁶, καθὼς καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ πρεσβευτὴς πού ἔστειλε στὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87, ὁ ἱερωμένος Γεώργιος Ξιφιλίνος¹²⁷, (ὁ μετέπειτα οἰκουμενικὸς πατριάρχης Γεώργιος β' ὁ Ξιφιλίνος 1191 - 1198).

Ἡ κρίσιν τοῦ Χωνιάτη πῶς καὶ μετὰ τὴν προσχώρησιν τοῦ Ἀνδρόνικου Κοντοστέφανου Κομνηνοῦ 135 στὶς γραμμές τοῦ στασιαστῆ, ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 «μποροῦσε ἴσως νὰ ἀμυνθῆ καὶ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν εἰσοδὸν τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 στὴν πρωτεύουσα»¹²⁸, δὲ γίνεται δεχτὴ ἀπ' τοὺς νεώτερους

120. Χωνιάτης, σ. 298· Σκουταριώτης, σ. 310.

121. Χωνιάτης, σ. 318: θηλυδρίας τε ἂν καὶ ὑπόνωθρος... καὶ σ. 325: ἴσως δ' ἂν καὶ πλείονι πολέμου παρασκευῆ καὶ ὀρμῆ ὀξυτέρᾳ χρησάμενος τῷ τε Ἀνδρονίκῳ τὴν εἰς τὴν πόλιν πάροδον ἀπετειχίσε...

122. Ὁ Σκουταριώτης, σ. 317 καὶ 321, παραλείπει νὰ παραθέσῃ τοὺς περὶ νωθρότητας καὶ ὑπνηλίας χαρακτηρισμοὺς τοῦ Χωνιάτη, καθὼς καὶ τὴν κρίσιν γιὰ τὴ δυνατότητα ἀντιμετώπισιν τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 μετὰ τὴν προσχώρησιν σ' αὐτὸν τοῦ Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135.

123. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 543-44, ὑ. 240-243.

124. Χωνιάτης, σ. 318· Σκουταριώτης, σ. 318.

125. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 544, ὑ. 244 καὶ 245.

126. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 545, ὑ. 250 καὶ 252.

127. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 545, ὑ. 251.

128. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 547, ὑ. 261.

έρευνητές¹²⁹.

Μετά τήν προσχώρηση στις τάξεις του Ἀνδρόνικου Κ. 87 τοῦ μεγάλου δούκα Ἀνδρόνικου Κοντοστέφανου Κ. 135 –τόν ὅποιον ἄς σημειωθῆ πῶς ὁ πρωτοσέβαστος, ἄν καί πρωτεξάδελφό του, ὑποπεύθηκε γι' αὐτό καί προσκόλλησε κοντά του συγγενεῖς του, ἴσως μέσα σ' αὐτούς τὸ γιό του Ἀνώνυμον Κομνηνόν 221, καί ἀνθρώπους τοῦ οἰκιακοῦ του περιβάλλοντος¹³⁰ – ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 ὀλότελα καταβλήθηκε», μᾶς λέει κάποιος¹³¹, «ἀφανίστηκε καί ἔχασε ὅλες τῖς ἐλπίδες του καί τὴ διάθεση νά συνεχίσῃ τὴν ἄμυνα», μᾶς λέει ἓνας σύγχρονός του¹³².

Στὸ μεταξύ μιά ἐπανάσταση, κατὰ τὰ τέλη τ' Ἀπρίλη τοῦ 1182, ξέσπασε στὴν ΚΠολη¹³³, πού οἱ ὄργανωτές τῆς ἀνοιξαν τῖς πύλες τῆς φυλακῆς τοῦ μεγάλου παλατιοῦ γιὰ νά βγοῦν ἀπὸ κεῖ οἱ συνωμότες τῆς 13ης τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1182, ὁ σεβαστοκράτορας Ἀλέξιος Κ. 156, οἱ δυὸ γιοὶ τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87, ὁ Μανουήλ Κ. 161 καί ὁ Ἰωάννης Κ. 162, ὁ πρωτοστράτορας Ἀλέξιος Κ. 237, ὁ πρῶην ἑπαρχος τῆς πρωτεύουσας Ἰωάννης Δούκας Καματηρός καί οἱ ἄλλοι πού εἶχε φυλακίσῃ ὁ πρωτοσέβαστος Ἀλέξιος Κ. 132, καί κρατοῦσε ἀκόμη στὴ φυλακῆ, ἄν καί εἶχε χορηγήσει ἄμνηστία¹³⁴.

Οἱ ἀνθρωποὶ τῆς κατάστασης πού ἐπικράτησε προέβησαν στὴ σύλληψη τῶν ὀπαδῶν τοῦ Ἀλέξιου Κ. 132 καί τῶν συγγενῶν του, πού μεταξύ τους χωρὶς ἀμφιβολία θά ἦταν καί ὁ γιός του Ἀνώνυμος Κομνηνός 221, καί τούς ἐκλείσαν στὴν ἴδια φυλακῆ τοῦ μεγάλου παλατιοῦ¹³⁵.

Τελευταία πιάστηκε καί ὁ ἴδιος ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 στὰ ἀνάκτορα, μᾶλλον αὐτὰ τῶν Βλαχερνῶν, ὅπου καί ἔμεινε ἐκεῖ μερικὲς μέρες, κάτω ἀπ' τὴν αὐστηρὴ φρούρηση τῶν Γερμανῶν πελεκυφόρων τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουράς.

129. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 545-46, ὑ. 253 καί 254, κρίσεις τοῦ Ρ. Τινδεν καί τοῦ G. Ostrogorsky.

130. Χωνιάτης, σ. 321: συνὴν δέ τῷ Κοντοστεφάνῳ καί τι τοῦ πρωτοσεβαστοῦ συγγενικόν καί οἰκίδιον.

131. Σκουταριώτης, σ. 320: τὸν δέ πρωτοσεβαστὸν καταβέβηκε τέλειον.

132. Χωνιάτης, σ. 322: τὸν δέ πρωτοσεβαστὸν ἠφάντωσε τέλειον, πάσας τὰς ἐλπίδας ἀπεγνωκότα καί κατακλασθέντα τὸ πρόθυμον.

133. G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 419: Une révolte éclata dans la capitale. L. Bréhier, Vie et mort de Byzance, σ. 282. Τὸ λένε αὐτὸ οἱ ἐρευνητές κατὰ συμπέρασμα τῶν ἐνεργειῶν πού ἔγιναν στὴν ΚΠολη, πρὶν ἀπ' τὴν εἴσοδο τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 ἢ ἀπόφυλάκιση τῶν ἀντιπάλων τοῦ Ἀλέξιου Κ. 132 καί ἡ σύλληψη αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, δεῖχνουν τὴν ἐκρηξὴ κάποιας ἐπανάστασης, ἄν καί οἱ πηγές δέν ἀναφέρουν ρητὰ κάτι τέτοιο.

134. Χωνιάτης, σ. 323: Σκουταριώτης, σ. 320. Γιὰ τὴ χορήγησι ἀμνηστίας, βλ. ἀνωτ., ὑ. 108.

135. Χωνιάτης, σ. 323: ἐγκλείονται δ' ἕτεροι, οἷς αὐτος (ὁ Ἀλέξιος Κ.) προσέβλεπεν ἡμερον, καί ὅσον τῆς αὐτοῦ μερίδος καί συγγενείας. Σκουταριώτης, σ. 320.

Καί κάποια νύχτα τὸν πήραν κρυφά ἀπ' τὸ παλάτι καὶ τὸν μετέφεραν –πάντα κάτω ἀπὸ αὐστηρὴ φρουρήση– στὸ πατριαρχικὸ μέγαρο, στὰ οἰκήματα ποὺ εἶχε ἀνεγείρει ὁ πατριάρχης Μιχαήλ (α') ὁ Κηρουλάριος (1043 - 1058 † 1059)¹³⁶.

«Τί παλίνστροφη φορά τῶν πραγμάτων», τί ἀλλαγὴ τῆς τύχης! «Αὐτὸς ποὺ χτῆς κατὰ τῆς Ἐκκλησίας, λέει ὁ Χωνιάτης, ἐγκαινίασε ἓνα ἀκήρυχτο πόλεμο, ὁ διάσημος γιὰ τὴ γενιά του καὶ ὑπερήφανος γιὰ τὴν τύχη του, ποὺ ἐννοοῦσε τοὺς ἰκέτες ἀπ' τὰ ἱερά ἄσυλα νὰ ἀποσπάση, καθὼς δὲν ἔπρεπε, καὶ ποὺ ἀπὸ μυριάδες λαοῦ περιβαλλόταν καὶ ὑμνοῦνταν, σήμερα φέρεται δέσιμος καὶ ἀστεγος, χωρὶς νὰ ἔχη κανένα ὀπαδὸ καὶ βοηθό, χωρὶς νὰ ἔχη κανένα γιὰ νὰ τὸν σώσῃ»¹³⁷.

Γιὰ ὅλα αὐτὰ ὁ κύρ Ἀλέξιος Κ. 132 δυσφοροῦσε, ἀλλὰ πιὸ πολὺ τὸν πείραζε ποὺ οἱ φύλακες εἶχαν τὴν ἐντολὴ νὰ μὴ τὸν ἀφήσουν νὰ κοιμηθῆ, νὰ μὴ ἀφήνουν νὰ κοιμηθῆ αὐτὸν τὸν ὑπναρά· μόλις τὸν ἐπαιρνε ὁ ὕπνος, ὀρμοῦσαν πάνω του οἱ φρουροὶ του καὶ τὸν ὑποχρέωναν νὰ σπῆν τὰ μάτια ἀνοιχτά, σὰν κέρατο ἢ σίδηρο. Ὁ καλὸς πατριάρχης Θεοδοῖσιος, ποὺ ἄλλοτε ἀπ' αὐτὸν εἶχε διωχτῆ, πῆγαινε κοντά του καὶ τὸν παρηγοροῦσε καὶ ὅ,τι μποροῦσε ἔκανε γιὰ ν' ἀνακουφίσῃ τὸ ἀγχος του, καὶ συμβούλευε τοὺς φύλακες νὰ μετριάσουν τὴ συμπεριφορὰ τους ἀπέναντί του καὶ νὰ μὴ γίνωνται πιὸ σκληροὶ κι ἀπ' αὐτὴ τὴν τύχη ποὺ τὴν βρῆκε¹³⁸, κι ἂν ὄχι τίποτε ἄλλο, νὰ λάβουν ὑπ' ὄψη τους σὲ ποιά γενιά ἀνῆκε, σ' αὐτὴ τῶν Κομνηνῶν¹³⁹.

Μετὰ μερικὲς πάλι μέρες τὸν πήραν ἓνα πρωί ἀπ' τὸ πατριαρχικὸ μέγαρο, τὸν κάθισαν πάνω σ' ἓνα μικρὸσωμο ἄλογο, ἔβαλαν μπροστά του κάποιο μ' ἓνα καλάμι στὸ χέρι, ποὺ ἀπ' αὐτὸ κρεμόταν ἓνα ἄσπρο πανί, ἀντὶ γιὰ σημαία, καὶ κάτω ἀπ' τὰ γιουχαῖσματα καὶ τίς εἰρωνεῖες τῶν ὀπαδῶν τῆς νέας κατάστασης καὶ ἄλλων περιέργων, τὸν μετέφεραν στὴν παραλία, ὅπου τὸν ἔρριξαν μέσα σὲ μιὰ βάρκα, καὶ τὸν πήγαν στὴ Χαλκηδόνα, καὶ τὸν παρουσίασαν στὸν εὐτυχισμένο ἀντίπαλό του Ἀνδρόνικο Κ. 87, ποὺ ἦταν πρωτεζάδελφος τοῦ πατέρα του Ἀνδρόνικου Κ. 76¹⁴⁰.

Ἐκεῖ τὰ μέλη τῆς ἀριστοκρατίας ποὺ εἶχαν συγκεντρωθῆ μαζί μὲ τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87, κάτω ἀπ' τὴν πρωτοβουλία αὐτοῦ τοῦ τελευταίου ποὺ ἔτρεφε παλιὸ μίσος ἐναντίον τῶν ἀδελφῶν τῆς ἄλλοτε ἐρωμένης του Εὐδοκίας Κ. 130, ἔβγαλαν τὴν ἀπόφαση νὰ ὑποστῆ τὴν ποινὴ τῆς τύφλωσης, τὴν ὁποίαν καὶ κάποιοις δῆμιος ἐκτέλεσε¹⁴¹.

Ὁ Γουλιέλμος τῆς Τύρου μᾶς λέει πὼς ὄχι μόνο τοῦ ἔβγαλαν τὰ μάτια,

136. Χωνιάτης, σ. 323-24· Σκουταριώτης, σ. 320. Πρβλ. R. Janin, *Le palais patriarcal*, REB 20 (1962), σ. 143.

137. Χωνιάτης, σ. 324.

138. Χωνιάτης, σ. 324· Σκουταριώτης, σ. 320. Πρβλ. R. Janin, ἔνθ. ἀνωτ., σ. 143.

139. Σκουταριώτης, σ. 320· καταλλήλως τῷ ἐκείνου γένει προσφέρεσθαι.

140. Χωνιάτης, σ. 324· Σκουταριώτης, σ. 320-21.

141. Χωνιάτης, σ. 324-25· Σκουταριώτης, σ. 321.

ἀλλὰ πῶς τοῦ ἀπόκοψαν καὶ τὰ γεννητικά ὄργανα¹⁴², γιὰ τίς σχέσεις του προφανῶς μὲ τὴν αὐτοκρατορίσσα Μαρία τῆς Ἀντιόχειας, ἀλλὰ αὐτὴ ἡ μαρτυρία πρέπει νὰ ἀπορριφθῆ, γιατί κάτι τέτοιο δὲν μᾶς λέει ὁ Νικήτας Χωνιάτης ποῦ βρισκόταν τότε στὴν ΚΠολη¹⁴³ καὶ μᾶς τὸ λέει ὁ Γουλιέλμος ποῦ βρισκόταν στὴ Συρία¹⁴⁴.

Ὁ Θεόδωρος Πρόδρομος, κατὰ τὴ γέννηση τοῦ Ἀλέξιου Κ. 132 (περὶ τὸ 1135), πρὶν σαράντα ἐφτά περίπου χρόνια, τοῦ εἶχε δώσει αὐτὲς τίς εὐχές:

« Ἐκτεινε χεῖρα δυνατὴ βραχίονα γενναῖο,
καὶ τὸ σπαθὶ κοκκίνιζε μέσ' τῶν ἐχτρῶν τὰ
αἵματα, καὶ μὲ τίς νίκες σου τέρπε τοὺς γονεῖς σου
καὶ φέρνε μου τίς νίκες σου ὀλόλαμπρες καὶ φωτεινές.
Πάρε καὶ γιὰ γυναῖκα σου τὴν ἀντάξια τῆς γενιᾶς σου
κι ἀπόχτησε ἀπ' αὐτὴ παιδιὰ, ἀγόρια καὶ κορίτσια,
τ' ἀγόρια ὅμοια μὲ τὸν πατέρα τους, καὶ τὰ κορίτσια μὲ τὴ
μᾶνα τους· προχώρησε καὶ φτάσε στὰ πιὸ βαθιά
γεράματα, ἔτσι «πέμπελος» τριγέροντας νὰ γίνης,
καὶ στάσου δίπλα στὴ μᾶνα σου μέχρι τῶν τερμάτων
τῆς ζωῆς της»¹⁴⁵.

Ἡ μοῖρα εἶχε γράψει αὐτὲς οἱ εὐχές νὰ μείνουν ἀνεκπλήρωτες. Ὁ πρίγκιπας ἀπὸ ὅ, τι ξέρομε τὸ σπαθὶ του δὲν τὸ κοκκίνισε σὲ ἀγῶνες κατὰ τῶν ἐχτρῶν τῆς Αὐτοκρατορίας, ἀλλὰ σ' ἓνα ἄχαρο ἐμφύλιο πόλεμο μπροστὰ στὰ προπύλαια τῆς σεβάσμιας οἰκοδομῆς τῆς ἁγία-Σοφιάς. Οἱ γονεῖς του, καθὼς πέθαναν π ρ ὶ ω ρ α, δὲν ἔλαβαν τὴν εὐκαιρία νὰ δοῦν, ὄχι τὰ τ ρ ὶ π α ἰ ἄ τ ο υ, καθὼς εὐχήθηκε ὁ αὐλικὸς ποιητὴς στὶς ἐνδοξες μέρες τοῦ με γ α λ ὶ ν ἰ κ ο υ Ἰωάννη (β') Κ. 34, ἀλλὰ τίς ἀτυχίες του. Ἀντὶ νὰ γνωρίση βαθιὰ εἰρηνικὰ γεράματα, κατὰ τὴν εὐχὴ τοῦ ποιητῆ, σὲ ἡλικία 47 χρονῶ τυφλώθηκε καὶ ἡ πολιτικὴ του ζωὴ τελείωσε κατὰ τὸν πιὸ ἄδοξο τρόπο.

Ὁ Μιχαὴλ Χωνιάτης μᾶς λέει μὲ κάποια χαιρεκακία: «Καὶ ὁ μὲν νέρος αὐτοῦς Ἰξίων –παρραλληλίζει τὸν Ἀλέξιο Κ. 132 μὲ τὸ βασιλεῖα τῶν Λαπιθῶν Ἰξίωνα,

142. Guillaume de Tyr, lat. κειμ., ἐκδ. E. Miller, RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 1082: captus est Protosevasto et privatus oculis, et argumentis virilibus decurtatus unde... ἀρχαιογαλλ. κειμ., τ. II, σ. 426: tant que cil qui estoient de cele emprise vindrent un jor à Alexi Protosevasto, et le pristrent tantost li sacherent les euz et li coperent les genetaires.

143. Ὁ Νικήτας Χωνιάτης, ποῦ γεννήθηκε περὶ τὰ μέσα τοῦ 11^{ου} αἰ. στὶς Χῶνες τῆς Φρυγίας, πρὶν ἀπ' τὸ 1180 ἦταν αὐτοκρατορικός γραμματικὸς στὸ παλάτι τῆς ΚΠολης, καὶ μετὰ τὸ 1185, ἐπὶ τῶν Ἀγγέλων, ἀνῆλθε στὰ ὑψίστα πολιτικά ἀξιώματα· πέθανε μετὰ τὸ 1210, βλ. προσωπογραφία Ἀλέξιου (γ') Ἀγγ. Κομν. 180, ὑ. 204-212, καὶ K. Krumbacher, Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας, μετάφρ. στὴν ἑλληνικὴ, ἐκδ. Παπύρου, σ. 287-88.

144. Ὁ Γουλιέλμος τῆς Τύρου, ποῦ γεννήθηκε περὶ τὸ 1130 στὴ Συρία καὶ ἔμεινε ἐκεῖ, μόνο μετὰ τὸ 1184 πῆγε στὴ Ρώμη, ὅπου καὶ πέθανε περὶ τὸ 1190, βλ. P. Paris, Préface à Guillaume de tyr, ἀρχαιογαλλ. κειμ. τοῦ 19^{ου} αἰ., τ. I, σ. III-IV.

145. Θεόδωρος Πρόδρομος, Στίχοι πολιτικοὶ εἰς τὴν γέννησιν τοῦ... κυροῦ Ἀλεξίου, ἐκδ. W. Hörandner, σ. 411, στίχ. 175-83.

πού ἐνώ ὁ Δίας τοῦ παραχώρησε ἄσυλο στὸν Ὀλυμπο, αὐτὸς ἐδειξε ἔλλειψη σεβασμοῦ πρὸς τὴν Ἥρα— πιάστηκε ἀμέσως καὶ τιμωρήθηκε ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα του, καθὼς κηλίδωσε ἓνα τέτοιο ὕψος καὶ κάλλος τῆς βασιλείας καὶ νόμισε πῶς μπορούσε νὰ τὴ σφετεριστῆ»¹⁴⁶.

Δὲ γνωρίζομε πῶς ἔσυρε τὰ βήματά του μέσα στὸ σκοτάδι πού τὸν ἔρριξε ὁ μεγάλος ἐχτρός τῆς οικογενείας του, ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87, οὔτε μᾶς εἶναι γνωστὸ πότε ἐπῆλθε ὁ φυσικὸς του θάνατος, λυτρωτῆς τῆς βασανισμένης του ζωῆς.

Σ' ἓνα σημεῖο ὁ αὐλικὸς ποιητὴς ἐπαλήθευσε, καθὼς ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 παντρεύτηκε τὴ Μαρία Δούκαινα, πού ἀνῆκε σὲ γενιά ἀντάξια τῆς δικῆς του, ἀλλὰ κι αὐτὴ τὴν ἔχασε πρόωρα. Ἀπόχτησε ἀπ' αὐτὴ παιδιὰ, ἀγόρια καὶ κορίτσια, ὅπως εὐχήθηκε ὁ ποιητὴς, ἀλλὰ κανένα ἀπ' αὐτὰ —ἀπὸ ὅ,τι τούλάχιστον εἶναι γνωστὸ— δὲν ἀναδείχτηκε.

Οἱ εὐχές τοῦ σοφοῦ ποιητῆ Θεόδωρου Πρόδρομου γιὰ τὸν Ἀλέξιο Κ. 132, ὅπως οἱ πιὸ πολλές εὐχές, ἔμειναν ἀνεκπλήρωτες.

Ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 πού «ἓνα μεγάλο κλύδωνα ἔφερε στὴ βασιλεύουσα πόλη καὶ μᾶλλον σ' ὅλο τὸν κάτω ἀπ' αὐτὴ κόσμο»¹⁴⁷, ἓνας θλιβερός ἥρωας τῆς ἱστορίας, δὲ βρῆκε καμιὰ δικαίωση σ' αὐτὴ.

133. Ἰωάννης Κοντοστέφανος Κομνηνός (γένν. περὶ τὸ 1128 – † 1176/82)

Ὁ Ἰωάννης¹ Κοντοστέφ. Κομν. πρωτότοκος γιὸς τοῦ Στέφανου Κοντοστέφανου καὶ τῆς Ἄννας Κ. 77² γεννήθηκε περὶ τὸ 1128³.

146. Μιχαὴλ Χωνιάτης, Προσφώνημα εἰς Δημήτριον Δριμύν, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, Τὰ Σωζόμενα, τ. Ι, σ. 163: Καὶ δὴ ὁ μὲν Ἰξίων ἐάλω παραχρῆμα καὶ δέδωκε δίκην κατάλληλον οἷς παρ' ἀξίαν ἐπέιρα τηλικούτον βασιλείας κάλλος καὶ συλήσειν ὦετο·

147. Μιχαὴλ Χωνιάτης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 165.

133.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ μητρὸς πάπου του Ἰωάννη (β') Κ. 34

2. Θεόδωρος Πρόδρομος, Ὅμοιοι (στίχοι ἐπιτύμβιοι) εἰς τὸν αὐτὸν (Στέφανον Κοντοστέφ.), ἐκδ. Συν. Παπαδημητρίου, Feodor Prodrom, σ. 354-55· ἐκδ. W. Hörandner, ἀριθ. L (=50), σ. 441, στίχ. 16-21 (μιλάει ἡ Ἄννα Κ. 77):

σκυμνεύομαι δὲ τέτταρας τούτῳ (τῷ Στεφάνῳ) γόνους,
τὸν πρωτογενεὴ Κομνηνὸν Ἰωάννην
καὶ τὸν ποθεινὸν καὶ γλυκύν Ἀλέξιον,
τὸ τῶν πατρικῶν ἐκσφράγισμα χαρίτων,
καὶ τρίτον Ἀνδρόνικον ἐν τοῖς ἀνδράσι,
μίαν δὲ καὶ θήλειαν Εἰρήνην λέγω.

¹ Ἀνόνημος, Ἐπὶ εἰκόνι τοῦ σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ 8 (1911), ἀριθ. 40, σ. 17, στίχ. 16-7:

Ο Ἰωάννης Κ.Κ. 133 παντρεύτηκε περί τὸ 1145/46 με κάποια κόρη τῆς βυζαντινῆς ἀριστοκρατίας⁴, ἀπ' τὴν ὁποία ἀπόχτησε τὸ πῶς λίγο ἓνα γιό, τὸν Στέφανον Κοντοστέφανον Κομνηνόν 223⁵.

Τὰ πρῶτα βήματα τῆς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς σταδιοδρομίας τοῦ Ἰωάννη Κ.Κ. 133 μᾶς εἶναι ἀγνωστα.

Τὸν συναντᾶμε μόλις τὸ Νοέμβρη τοῦ 1162, τότε ποῦ εἶχε μιά ἡλικία 34

πορφυροφυοῦς παῖς Ἄννης Ἰωάννης
ἀπὸ Στεφάνου Κοντοστεφάνων γένους·

Χωριάτης, Ἑθσ. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 253, καὶ Στ. Σάκκου, Ὁ Πατήρ μου μείζων μου ἔστιν, σ. 153: τῶν περιποθῆτων ἀνεμιῶν τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου τῶν Κοντοστεφάνων, τοῦ τε κυροῦ Ἰωάννου (133) καὶ τοῦ κυροῦ Ἀλεξίου (134).

3. Οἱ γονεῖς του παντρεύτηκαν περί τὸ 1126. Καὶ ὁ H. Grégoire, *La famille des Kontostéphanes*, Notes épigraphiques, *Revue de l'Instruction Publique en Belgique*, τ. 52 (1909), σ. 158, λέει: Et il ne faudra pas oublier non plus que les trois Κομνηνοφυεῖς, Jean (133), Alexis (134) et Andronic (135), ne sont nés qu' aux alentours de 1130, δηλ. περί τὸ 1128 ὁ Ἰωάννης 133, περί τὸ 1130 ὁ Ἀλέξιος 134 καὶ περί τὸ 1132/33 ὁ Ἀνδρόνικος 135.
4. Δὲν εἶναι γνωστό τὸ ὄνομα καὶ τὸ γένος τῆς βυζαντινῆς ἀριστοκράτισσας ποῦ παντρεύτηκε ὁ Ἰωάννης Κ.Κ. 133. Εἶναι λάθος τοῦ φίλτατου Γεώργιου Ζάκου, *Zacos-Vegler*, ἀριθ. 2724, σ. 1524, ποῦ γράφει πῶς εἶναι ἀβέβαιη ἡ χρονολογία τοῦ γάμου τοῦ Ἰωάννη Κ.Κ. 133 με τὴ Θεοδώρα, καὶ παραπέμπει στοὺς *Συν. Παπαδημητρίου*, VV 10 (1903), σ. 116, ὑ. 1, καὶ H. Grégoire, *La famille des Kontostéphanes*, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 3), σ. 157-59. Καὶ ὁ μὲν Σ. Παπαδημητρίου ἀποδέχεται τὶς λανθασμένες θέσεις τοῦ Castellani καὶ τοῦ E. Kurtz, ὁ H. Grégoire ὁμῶς, σ. 157-59, πολὺ καθαρὰ γράφει πῶς ἡ σε β α σ τ ῆ Θεοδώρα ποῦ νεκρολογεῖ ὁ Κωνστ. Μανασσῆς, VV 7 (1900), σ. 630-35, μιά κόρη ἀγνωστῆς βυζαντινῆς ἀριστοκρατικῆς οἰκογένειας, ἦταν σύζυγος τοῦ π α ν σ ἔ β α σ τ ο υ σε β α σ τ οῦ Ἰωάννη Κοντοστέφανου 104, γιοῦ τοῦ Ἀνδρόνικου Κοντοστέφ. καὶ τῆς Θεοδώρας Κ. 58, καὶ ὄχι τοῦ Ἰωάννη Κ.Κ. 133, γιοῦ τοῦ Στεφάνου Κοντοστέφ. καὶ τῆς Ἄννας Κ. 77. Σύμφωνη με τὸν H. Grégoire εἶναι καὶ ἡ S. De Jongh, σ. 17, ποῦ θεωρεῖ μὲν ὡς σύζυγον τοῦ Ἰωάννη Κοντοστέφανου 104, τὴ Θεοδώρα, ἀλλὰ κάνει τὸ λάθος νὰ νομιζῇ πῶς αὐτὴ ἦταν ἡ Θεοδώρα Κ. 127, ἡ κόρη τοῦ Ἰωάννη Ρογήρου Δαλασσηνοῦ καὶ τῆς Μαρίας Κ. 75. Γιὰ τὴ Θεοδώρα Κ. 127 ξέρομε σὲ ποιά πολὺ διάσημη οἰκογένεια καισάρων ἀνήκε, δὲν ξέρομε ὁμῶς ποῖον παντρεύτηκε, ἐνῶ ἀντιθέτως γιὰ τὴ Θεοδώρα ποῦ νεκρολογεῖ ὁ Μανασσῆς, ξέρομε πῶς παντρεύτηκε τὸν Ἰωάννη Κοντοστέφ. 104, δὲν ξέρομε ὁμῶς σὲ ποιά οἰκογένεια ἀνήκε, παρὰ μόνον πῶς ἦταν «ἀπὸ γενιά ἐπίσημη», δηλ. ἀπὸ οἰκογένεια τῆς ἀριστοκρατίας, βλ. προσωπογρ. Ἰωάννη Κ.Κ. 104, ὑ. 6, 7 καὶ 13. Καὶ ἀκόμη μπορεῖ κανεὶς νὰ παρατηρήσῃ πῶς ὁ Ἰωάννης Κοντοστέφ. 104 καὶ κατ' ἀντανάκλαση ἡ γυναῖκα του Θεοδώρα, εἶχαν τὸν τίτλο τοῦ σε β α σ τ οῦ, βλ. σπὴν πῶς πάνω προσωπογραφία 104, ὑ. 5 καὶ 6, ἐνῶ ὁ Ἰωάννης Κ.Κ. 133, ὅπως καὶ ὁ ἀδελφός του Ἀλέξιος Κ.Κ. 134, ποῦ παρίστανται μαζί με τὸν Ἰωάννη Κοντοστέφ. 104, στὴ σύνοδο τῆς θης. III. 1166, προβάλλουν «ὡς περιπόθητοι ἀνεμιῶι τοῦ βασιλέως τοῦ ἁγίου», βλ. σ' αὐτὴ ἐδῶ τὴν προσωπογραφία, ὑ. 2, σὲ ἀντίθεση πρὸς τὸν Ἰωάννη Κοντοστέφ. 104 ποῦ προβάλλει ὡς π α ν σ ἔ β α σ τ ο ς σε β α σ τ ὄ ς, γιατί οἱ πρωταγεμισοὶ καὶ οἱ πρωτεξάδελφοὶ τοῦ αὐτοκράτορα, σύμφωνα καὶ με τὸν L. Stiernon, *Sebaste et gambros*, REB 23 (1965), σ. 224: n'ont pas, du moins à l'époque de Manuel I, de titres spécifiques. Καὶ ἀπ' αὐτὴ ἄρα τὴν πλευρὰ ἡ σε β α σ τ ῆ Θεοδώρα δὲν μποροῦσε νὰ ἦταν σύζ. τοῦ Ἰωάννη Κ.Κ. 133.
5. MM 6 (1890), σ. 125: τοῦ Κομνηνοῦ κυροῦ Στεφάνου τοῦ Κοντοστεφάνου· βλ. καὶ Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 297-98, ἀριθ. 25.

χρονῶ, ὡς ἀπογραφέα, ἐξισωτὴ καὶ δοῦκα τῆς Θεσσαλονίκης⁶, νὰ ἐπικυρώνη μὲ Γράμμα του τὰ δίκαια τῆς μονῆς τῆς Λαύρας τοῦ ἁγίου Ὁρους σ' ἓνα χτήμα ποῦ λεγόταν Ἀρχοντοχώριον καὶ ποῦ εἶχε ἀφαιρεθῆ ἀπὸ κάποιον Κοσκινά.

Τὸ Γράμμα ἢ Σημεῖωμα ποῦ ἐκδόθηκε κατὰ διαταγὴ του καὶ ποῦ ἀναφερόταν καὶ στοὺς ὀκτώ παροίκους τοῦ χτήματος –μαζὶ μὲ τὸ χτήμα κι αὐτοὺς εἶχε πάρει ὁ Κοσκινάς– «ἐπικυρώθηκε μὲ τὴ συνηθισμένη μολύβδινη σφραγίδα του» ποῦ εἶχε τὴν πομπώδη ἐπιγραφή:

Κοντοστέφανος Ἰωάννης πατρόθεν

ταῦτα σφραγίζει, Κομνηνὸς δὲ μητρόθεν⁷.

Στὶς 6 τοῦ Μάρτη τοῦ 1166 ὁ Ἰωάννης Κ.Κ. 133, μαζὶ μὲ τὸν ἀδελφὸ του Ἀλέξιο Κ.Κ. 134, παραστάθηκε στὴ σύνοδο ποῦ ἔκρινε τὸ νόημα τοῦ εὐαγγελικοῦ ρητοῦ: «Ὁ Πατὴρ μου μειζῶν μου ἔστιν». Καὶ οἱ δύο ἀδελφοὶ ἀναφέρονται ἀμέσως μετὰ τὸν ἐκ μητρὸς πρωτεξάδελφό τους Ἀνδρόνικο Κ. 124, χωρὶς κανένα εἰδικὸ τίτλο, παρὰ μόνο μὲ τὴν προβολὴ τῆς συγγένειας ποῦ εἶχαν μὲ τὸ θεῖο τους-αὐτοκράτορα (τὸν Μανουῆλ α' Κ. 81), ἐνῶ ὁ ἐκ πατρὸς πρωτεξάδελφός τους Ἰωάννης Κ.Κ. 104, ἓνας γιὸς τῆς δευτεροεξαδέλφης τοῦ αὐτοκράτορα Θεοδώρας Κ. 58, ποῦ συμπαρίσταται στὴν ἴδια σύνοδο, ἀναγράφεται μετὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς γαμβροὺς καὶ ἀμέσως μετὰ τὸν ἀπ' τοὺς Δοῦκες δευτεροεξάδελφο τοῦ αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικον Δοῦκαν Καματηρόν, καὶ προβάλλει (ὁ Ἰω. Κ.Κ. 104) μὲ τὸν τίτλο τοῦ π α ν σ ἔ β α σ τ ο υ σ ε β α σ τ ο ῦ⁸.

6. Actes de Lavra, ἐκδ. Rouillard-Colomp, ἀριθ. 57, σ. 161: Ὁ περιπόθητος ἀνεψιὸς τῆς βασιλείας μου Ἰωάννης ὁ Κοντοστέφανος...

7. Σωφρόνιος Εὐστρατιάδης, πρ. Λεοντοπόλεως, Ἱστορικὰ Μνημεῖα τοῦ Ἄθω, Ἑλληνικά, τ. 2 (1929) σ. 381: Ἐτερον ἴσον χάρτινον Γράμμα (κολοβόν) περὶ κτήματος τῆς μονῆς λεγομένου ἀρχοντοχώριον καὶ τῶν ὀκτῶ αὐτοῦ παροίκων τῶν ἀφαιρεθέντων ὑπὸ τοῦ Κοσκινά, ἐκδοθέν παρὰ τοῦ ἀπογραφέως καὶ ἐξισωτοῦ Θεσσαλονίκης Κοντοστέφανου ἐν ἔτει σχο' ἰνδικτ. ια' μηνὶ Νοεμβρίῳ. Ὁ χαρτοφύλαξ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Θεσσαλονίκης Βασίλειος ὁ Μασιάκος. Ὁ ὑπομνηματογράφος τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Θεσσαλονίκης Δημήτριος ὁ... Τὸ παρὸν σημεῖωμα κατ' ἐπιταγὴν ἡμετέραν γενόμενον ἐπιστάθη διὰ τῆς συνηθούς μολυβδίνης σφραγίδος ἡμῶν ἦγουν Κοντοστέφανος μὲν Ἰωάννης πατρόθεν ταῦτα σφραγίζει, Κομνηνὸς δὲ μητρόθεν. (Ἡία ἰνδικτιῶν ἀναλογεῖ πρὸς τὸ ἔτος 1163 καὶ ὄχι 1162, βλ. V. Grumel, La Chronologie, σ. 257). Γιά τὰ ἀξιώματα ἐξισωτοῦ καὶ ἀναγραφέα, βλ. Fr. Dölger, Beiträge sur Geschichte der byzantinischen Finanzverwaltung, 1927, σ. 88 καὶ 89. Τὸ πλῆρες κείμενο τοῦ τεκμηρίου δημοσιεύθηκε ἀπ' τοὺς Rouillard-Colomp, Actes de Lavra, ἀριθ. 57, σ. 158-63, καὶ ἀναδημοσιεύθηκε μὲ ἀναλυτικὰ σχόλια ἀπ' τοὺς Lemerle-Guillou-Svoronos-Papachrysanthou, Actes de Lavra: Des origines à 1204, I, Paris 1970, ἀριθ. 64, σ. 326-34. Βλ. ἐπίσης G. Ostrogorsky, La féodalité byzantine, Brussels 1954, σ. 32-4. V. Laurent, Bulles métriques, ἀριθ. 202, σ. 353. Ζακός-Veglery, ἀριθ. 2724, σ. 1523-24.

8. Χωριάτης, Θηρ. Ὁρθόδοξιας, PG 140, στ. 253. Ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 124, ὡς γιὸς τῆς πρωτότοκης κόρης τοῦ Ἰωάννη (β') Κ. 34, Μαρίας Κ. 75, προηγεῖται τῶν δύο Κοντοστεφ.

Δέ μᾶς εἶναι γνωστό τίποτε ἄλλο ἀπ' τὴν ὑπόλοιπη δραστηριότητα τοῦ Ἰωάννη Κ.Κ. 133⁹, ἂν καὶ ἔχομε ἐνδείξεις πὼς ἔπαιρνε μέρος στίς στρατιωτικές ἐπιχειρήσεις τοῦ θεοῦ του Μανουήλ (α') Κ. 81¹⁰.

Γνωρίζομε πὼς στόλισε μὲ μαργαριτάρια, χρυσάφι καὶ πολύτιμα πετράδια μιά εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, ποῦ βρισκόταν σέ κάποια ἐκκλησία ἢ μοναστήρι τῆς ΚΠολης.

Ἔνας ποιητῆς τῆς αὐλῆς σύνθεσε σ' αὐτὴ τὴν εὐκαιρία κάποιο στιχοῦργημα, ποῦ ἀπ' αὐτὸ ἔχει δημοσιευτῆ τὸ τέλος:

«Τὴν εἰκόνα Σου στολίζω, Χριστέ μου, μὲ μαργαριτάρια,
μὲ χρυσάφι καὶ πολύτιμα πετράδια, ἐγὼ ὁ Ἰωάννης,
ὁ γιὸς τῆς π ο ρ φ υ ρ ο γ ἔ ν ν η τ η ς Ἄννας καὶ τοῦ Στέφανου
ποῦ ἀπ' τῶν Κοντοστεφάνων τὴ γενιά καταγόταν»

Ἐσὺ δὲ χάλκινο τόξο στὸ δεξί μου χέρι βάζε,
κατὰ τίς μάχες, καὶ τῆς καρδιάς μου τίς βάσεις
μὲ τὴ δύναμή Σου στήριζε,
ποῦ τὸ πιὸ στέριο πετράδι εἶναι.

Καὶ βγάζοντας ὅλα τῶν ἐμποδίων τὰ πετράδια,
μὲ εὐπορία καὶ ἄνεση ἐπίστρωνε τῆς ζωῆς μου τοὺς δρόμους,
κι ὅταν, τέλος, στὸ θρόνο τῆς θεϊκῆς Σου κρίσης φτάσω,
τὸ νεῦμα Σου μὲ συμπάθεια σὲ μένα κλίνει»¹¹.

Ὁ Ἰωάννης Κ.Κ. 133 πῆρε μέρος στὴ μεγάλη ἐκστρατεία τοῦ θεοῦ του Μανουήλ (α') ἐναντίον τοῦ σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου Kilidj Arslan II, ποῦ κατάληξε στὴ φοβερὴ καταστροφή τοῦ Μυριοκέφαλου (17.IX.1176), ἀλλὰ τὰ ἴχνη του συναντᾶμε μόνο μέχρι τὸ καλοκαίρι τοῦ 1176¹², ποῦ ἀπὸ κάποια ἀσθένεια πέθανε ὁ ἀδελφός του Ἀλέξιος Κ.Κ. 134 στὸ στρατόπεδο τοῦ Λοπαδίου¹³, καθὼς παραστεκόταν στὸ πλευρὸ τοῦ ἐτοιμοθάνατου ἀδελφοῦ του¹⁴.

Κομν. 133 καὶ 134 ποῦ ἦσαν γιοὶ τῆς δευτερότοκης Ἄννας Κ. 77. Οἱ δυὸ Κοντοστέφ. Κομν. 133 καὶ 134 ὡς γιοὶ τοῦ Στέφανου Κοντοστέφ. ἦσαν ἐκ πατρὸς πρωτεξάδελφοι τοῦ Ἰωάννη Κ.Κ. 104 γιοῦ τοῦ Ἀνδρόνικου Κοντοστέφ. ἀδελφοῦ τοῦ Στέφανου, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 295, ἀριθ. 7-10. Ὁ Ἀνδρόνικος Δούκας Καματηρός ἦταν δευτεροεξάδελφος τοῦ Μανουήλ (α') Κ. 81 ἀπ' τὴν πλευρὰ τῆς μάμμης τοῦ δευτέρου τῆς αὐγούστας Εἰρήνης Δούκαινας, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 315, ὑ. 17.

9. Ὁ Ἰωάννης Κοντοστέφ. ποῦ ἀναφέρει ὁ Κίνναμος, σ. 274, πὼς πολέμησε κάτω ἀπ' τίς διαταγὲς τοῦ μεγάλου δούκα Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135 τὸ 1167 ἐναντίον τῶν Οὐγγρων, εἶναι ὁ Ἰωάννης Κ.Κ. 104, βλ. προσωπογρ. αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, ὑ. 57.
10. Βλ. πιὸ κάτω, ὑ. 11-15.
11. Ἀνώθυμος, Ἐπί εἰκόνη, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ 8 (1911), ἀριθ. 40, σ. 17, στίχ. 15-24.
12. Βλ. προσωπογρ. Ἀλέξiou Κ.Κ. 134, ὑ. 67-68.
13. Βλ. προσωπογρ. Ἀλέξiou Κ.Κ. 134, ὑ. 69-71.
14. Εὐθύμιος Μαλάκης, Εἰς Ἀλέξιον Κομνηνόν, ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου Κεραμῆς, Noctes Petropolitanae, St Petersburg 1913, σ. 148.

Ἀπὸ τότε δὲ γίνεται πιά γι' αὐτὸν λόγος στὴν ἱστορία. Μήπως ἦταν κι αὐτὸς ἓνα ἀπ' τὰ πολλὰ θύματα τοῦ Μυριοκέφαλου, «ὅπου ἔπεσαν πολλὰ μέλη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας ἀπ' τὰ πιὸ ἐπιφανή;»¹⁵

Δὲν ἔχομε πάνω σ' αὐτὸ καμιὰ πληροφορία· γιὰ τὸν τρίτο ἀδελφό, τὸν Ἀνδρόνικο Κ.Κ. 135, ξέρομε πῶς πῆρε ἐνεργὸ μέρος στὴ μάχη τοῦ Μυριοκέφαλου καὶ πῶς ἐπέζησε τῆς πολύνεκρης μάχης. Εἶναι πάντως σχεδὸν βέβαιο πῶς δὲ ζοῦσε κατὰ τὸ 1182, ποῦ ἐπικράτησε ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 87 καὶ ποῦ ἐναντιὸν τοῦ ἐπαναστάτησε ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135, χωρὶς νὰ γίνεται καμιὰ μνεῖα γιὰ συμμετοχὴ στὴν ἐπανάσταση τοῦ Ἰωάννη Κ.Κ. 133. Γι' αὐτὸ πρέπει κανεὶς νὰ δεχτῆ πῶς ἂν δὲν ἔπεσε στὸ Μυριοκέφαλο, θὰ πέθανε σὲ μιὰ ἐνδιάμεση χρονολογία τῶν ἐτῶν 1176 καὶ 1182.

Γιὰ τὸ χαραχτήρα τοῦ ὁ μητροπολίτης Νέων Πατρῶν (Ἰπιάτης) Εὐθύμιος Μαλάκης¹⁶, μᾶς λέει πῶς ὁ Ἰωάννης Κ.Κ. 133 ἦταν «ἡ τερπνότητα τῆς γενιᾶς τῶν Κομνηνῶν καὶ τὸ ἀπεικόνισμα τῆς ἀντρείουσῆς καὶ πῶς καθὼς ἔχασε τὸν ἀδελφό του Ἀλέξιο Κ.Κ. 134 πέθανε κι αὐτὸς μαζί του καὶ μὲ τοὺς περισσοὺς ὀδυρμούς του ἐκδήλωνε τὰ πολὺ θερμὰ φιλάδελφα αἰσθήματά του¹⁷, ἐνῶ ἓνας ἄλλος μᾶς λέει πῶς καὶ οἱ τρεῖς ἀδελφοί, ὁ Ἰωάννης 133, ὁ Ἀλέξιος 134 καὶ ὁ Ἀνδρόνικος 135, εἶχαν ἀνάμεσά τους πραγματικὴ «ἀδελφικὴ σύμπνοια», ποῦ ἀπότομα ἔκοψε ὁ θάνατος τοῦ Ἀλέξιου Κ.Κ. 134¹⁸.

134. Ἀλέξιος Κοντοστέφανος Κομνηνός (γένν. περὶ τὸ 1130 – † καλοκαίρι τοῦ 1176)

Ὁ Ἀλέξιος¹ Κοντοστέφ. Κομν. δευτερότοκος γιὸς τοῦ Στέφανου Κοντοστέφανου καὶ τῆς Ἄννας Κ. 77² γεννήθηκε περὶ τὸ 1130³.

15. Χωνιάτης, σ. 238-39.

16. Βλ. γι' αὐτὸν καὶ τὸ ἔργο του, J. Darrouzès, Notes sur Euthyme Tomikès, Euthyme Malakès et Georges Tomikès, REB 23 (1965), σ. 148-49, 155-160, 160-63.

17. Εὐθύμιος Μαλάκης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 14), σ. 148.

18. Ἀνώνυμος, ἐκδ. L. Sternbach, Spicilegium Prodromum, Εἰς τὸν Κομνηνὸν κύριν Ἀλέξιον τὸν Κοντοστέφανον, σ. 23 [356], στίχ. 222-23.

134.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ προπάπου τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15 καὶ τοῦ ἐκ μητρὸς θείου του βασιλέα Ἀλέξιου Κ. 74, εἶναι δηλ. κι αὐτὸς «προπαποθεῖωνμος», ὅπως ὁ πρωτεξάδελφός του Ἀλέξιος Κ. 132.

2. Θεόδωρος Πρόδρομος, Ὅμοιοι (στίχοι ἐπιτύμβιοι) εἰς τὸν αὐτὸν (Στέφ. Κοντοστέφ.), ἐκδ. Συν. Παπαδημητρίου, Feodor Prodrom, σ. 354-55· ἐκδ. W. Horändner ἀριθ. 50, σ. 441, στίχ. 16-21· Χωνιάτης, Θεο. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 177 καὶ 253· L. Petit, Documents, inédits, VV 11 (1904), σ. 479· Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 166· Κίνναμος, σ. 211·

« Ὁ ποθητός και γλυκός Ἀλέξιος ἦταν, σύμφωνα με τὸν Πρόδρομο, ἕνα πανομοιότυπο τοῦ χαριτωμένου πατέρα του» Στέφανου⁴.

Ἐνωρίς ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134, κατὰ τὸ πρῶτο μισὸ τοῦ 1156⁵, διορίστηκε ἀπ' τὸ θεῖο του Μανουήλ (α΄) Κ. 81 στὴν ὑψηλὴ θέση τοῦ δουκὸς Ἐθρακισίων, ποῦ εἶχε τὴν ἔδρα του στὴ Φιλαδέλφεια⁶.

Ὁ μητροπολίτης Ἐφέσου, ὁ σοφὸς Γεώργιος Τορνίκης, τοῦ γράφει, κάτω ἀπ' αὐτὴ τὴν ιδιότητα, σὲ μιὰ ἐπιστολὴ του: «Πότε θὰ μπορέσω νὰ ἔλθω νὰ σὲ δῶ ἢ καλύτερα ὡς πότε θὰ ἀποστρέφης τὸ πρόσωπό σου ἀπὸ μένα τὸν ταπεινὸ; Καταριέμαι τὰ βουνὰ τῆς Φιλαδέλφειας, ὅπως ἄλλοτε ὁ Δαβὶδ τὸ Ἀραράτ, ποῦ με ἐμποδίζουν νὰ ἔλθω κοντὰ σοῦ. Ἄς μάθῃ ἡ μεγίστη σου ὑπεροχὴ πὼς ἂν μᾶς χώριζε μιὰ πεδιάδα, θὰ ἐπιθυμοῦσα συχνὰ νὰ βρισκόμουν κοντὰ σοῦ γιὰ νὰ βλέπω ἐσένα τὸν ἥλιο μου. Ἀλλὰ οἱ καταιγίδες μοῦ κρύβουν τὸν ἥλιο και περιμένω με ἀγωνία μέρα με τὴ μέρα νὰ σὲ δῶ, σύμφωνα με τὴν ὑπόσχεση ποῦ μοῦ ἔδωσες με τὸ τίμιο γράμμα σου.

Ὡς πότε θὰ καθυστερήσης τὸν ἐρχομό σου; Ἄν περάσῃ ὁ Μᾶης (τοῦ 1156) και δὲν ἔχεις ἔλθει, θὰ ἀναγκαστῶ νὰ πάρω και πάλι τὸ δρόμο γιὰ τὴ Φιλαδέλφεια ἢ θὰ στείλω ἕνα ἀντιπρόσωπο, γιατί ἐπιθυμῶ νὰ ἐκτελεστοῦν ἐκεῖνα ποῦ σοῦ ὑποσχέθηκα.

Πρὸς τὸ παρὸν ἂς γνωρίζῃ ἡ μεγίστη σου ὑπεροχὴ πὼς οἱ φόβοι μου δὲν ἦσαν μάταιοι ἢ περιπτώση τοῦ ἐπισκόπου τῆς Παλαιόπολης τὸ ἀποδεικνύει. Σὲ παρακαλῶ πολύ, ἐφόσον ἐσὺ χειρίζεσαι τὴ δουκικὴ ἀρχή, νὰ σταματήσουν αὐτὲς οἱ πράξεις, οἱ ὁποῖες δυσφημοῦν τὸ αὐτοκρατορικό σου αἶμα τῶν Κομνηνῶν και τὸ περίφημο ὄνομα τῶν Κομποστέφανων, τῶν γνωστῶν γιὰ τὴν ἐφεσὴ τους πρὸς τὴ δικαιοσύνη και τὴ θεοσέβεια. Ἐκεῖνος ποῦ μπορεῖ μιὰ παρανομία νὰ ἐμποδίσῃ, και δὲν τὴν ἐμποδίζει, εἶναι ὡς νὰ κἀνῃ ὁ ἴδιος τὴν παρανομία.

Μὴ λοιπὸν ἐπιτρέπῃς ἢ ἀξεπέραστη, ὅπως ἐγὼ νομίζω, χρηστότητά σου νὰ καταλερώνεται με πράξεις και βλασθήμιες ἄλλων, ἀλλὰ κλείνε κάθε στόμα, γιατί δὲν ἀρκεῖ νὰ εἶσαι καθαρὸς και ἀκηλίδωτος ἥλιος, ἀλλὰ πρέπει και νὰ φαίνεσαι τέτοιος, γι' αὐτὸ και σὲ παρακαλῶ, νὰ διαλύσης τὰ συννεφάκια

Εὐθύμιος Μαλάκης. Εἰς Ἀλέξιον Κομνηνόν, ἐκδ. Ἄθην. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, Noctes Petropolitanae, Sbornik vizantijskich tekstov XII-XIII vekov, St Petersburg 1913, σ. 144. Ἄνωνυμος στιχουργός, ἐκδ. L. Sternbach, Spicilegium Prodromeum, Εἰς τὸν Κομνηνόν κύριον Ἀλέξιον τὸν Κομποστέφανον, σ. 28 [351], στίχ. 58-9. βλ. και κείμενα στὴν προσωπογρ. Ἰωάννη Κ.Κ. 133, ὑ. 2.

3. βλ. προσωπογρ. Ἰωάννη Κ.Κ. 133, ὑ. 3.

4. Θεόδ. Πρόδρομος, ἐκδ. W. Hörandner, ἀριθ. 50, στίχ. 18-9:

καὶ τὸν ποθεινὸν και γλυκὸν Ἀλέξιον,
τὸ τῶν πατρικῶν ἐκσφράγισμα χαρίτων,

5. J. Darrouzès, Georges et Démétrios Tornikès, Lettres et discours, σ. 150, ὑ. 1, και σ. 172, ὑ. 1.

6. Γεώργιος Τορνίκης, μητροπ. Ἐφέσου, Κυρῶ Ἀλεξίω τῷ Κομποστέφανω δουκὶ Ἐθρακισίων,

έκεινα που μερικοί σου αποδίδουν, αυτοί βέβαια που δεν ξέρουν από κοντά τον όλολαμπρο χαρακτήρα σου»⁷.

Αυτή ή επιστολή διακεκριμένου ιεράρχη, όπως ήταν ο Έφεσου Γεώργιος Τορνίκης^{7α}, είναι αρκετά χαρακτηριστική για να μάς δείξει ποιός ήταν ο Άλέξιος Κ.Κ. 134 από 26 περίπου χρονώ.

Άλλος επιστολογράφος, ο γραμματικός, θεολόγος και χρονογράφος Μιχαήλ Γλυκάς, σε επιστολή του προς τον Άλέξιο Κ.Κ. 134, του τονίζει πως «δεν επιτρέπεται σ' αυτούς που ζούν μέσα στην άμαρτία να μπαίνουν στις εκκλησιές του Θεού και πως οι προσφορές τους δε γίνονται δεχτές απ' το Θεό»⁸. Και εδώ βλέπει κανείς κάποιους ύπαινημους για παραβάσεις τρίτων, που άντανακλούσαν στο πρόσωπο του Άλέξιου Κ.Κ. 134.

Στις 12 του Μάη του 1157 ο Άλέξιος Κ.Κ. 134 παραστάθηκε στη σύνοδο που συνήλθε στο παλάτι των Βλαχερνών για να εξετασθή το ζήτημα της κακοδοξίας του έψηφισμένου Άντιοχείας διάκονου Σωτήριχου Παντεύγε-νου και των άλλων στην ίδια σύνοδο πήρε μέρος και ο έκ πατρός πρωτεξάδελφός του πανσεβαστος σεβαστος Ιωάννης Κ.Κ. 104, αλλά κατά την προτεραιότητα σε σειρά κατώτερη από κείνη του Άλέξιου Κ.Κ. 134⁹.

Κατά το 1161/62 ο Άλέξιος Κ.Κ. 134 πήρε μέρος στον ούγγρικό πόλεμο κάτω απ' αυτές εδώ τις συνθήκες.

Για να υποστηρίξει την ύποψηφιότητα του προστατευομένου του ανταπαι-τητή του ούγγρικού θρόνου Στέφανου IV, νεώτερου αδελφού του μακαρίτη Γκείζα II († 31.V.1161), έναντιον του άνεμιού του Στέφανου III, γιού του

έκδ. J. Darrouzès, ένθ' άνωτ. σ. 172 για την έδρα του θέματος, αυτόθι, σ. 173.

7. Γεώργιος Τορνίκης, Έπιστολή αριθ. 27, έκδ. J. Darrouzès, Tornikès, σ. 172-74. Παρατηρεί κανείς πως τις ίδιες σχεδόν κολακείες για «τό χρηστόηθες και τό φιλοδίκαιον» άπευθύνει ο Τορνίκης, ως έψηφισμένος Έφεσου, στον προκάτοχο του Άλέξιου Κ.Κ. 134, τον Άλέξιο Γκάρδον (Έπιστολή αριθ. 20, σ. 150-51), τον όποιον προσαγορεύει «μεγαλο-δοξότατον αύθέντην»· δεν υπάρχει όμως σ' αυτή ή προσαγόρευση «ή μεγίστη σου ύπεροχή», την όποιαν έπιφυλάσσει στον Άλέξιο 134, ως αυτοκρατορικό πρίγκιπα.
- 7α. Για την προσωπικότητα του Γεώργιου Τορνίκη, βλ. J. Darrouzès, Tornikès, σ. 7-8, 25-32.
8. Μιχαήλ Γλυκάς, έκδ. K. Krumbacher, Michael Glykas, Sitzungsberichte der philos.-philol. u. hist. Classe d. k. bayer. Akad. d. Wiss. (1894), III, σ. 435-37· Μιχαήλ του Γλυκά, Εις τας άπορίας της θείας γραφής κεφάλαια υπό Σωφρονίου Εύστρατιάδου διακόνου, τ. Α', Άθήναι 1906, σ. μή. αριθ. ξδ' (ξγ'): Τώ άνεμιώ του... βασιλέως κυρώ Άλεξίω τώ Κοντοσεφάνω· ότι ούκ έξεστι τοίς έν άμαρτία ζωσιν εις εκκλησίαν Θεού εισέρχεσθαι, και ότι τά προσαγόμενα τῷ Θεῷ παρ' αυτών ούκ εύπρόσδεκτα.
9. Χωνιάτης, Θησ. Όρθοδοξίας, PG 140, στ. 177. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 641-42, ú. 3: ses neveux, Alexis et Jean Kontostéphanos· είναι λάθος του Chalandon, γιατί δεν παραστάθηκε ο Άλέξιος Κ.Κ. 134 με τον αδελφό του Ιωάννη Κ.Κ. 133, ο όποιος και θα προηγούνταν αν ήταν αυτός του νεώτερου αδελφού του, αλλά ο Άλέξιος Κ.Κ. 134 με τον πρωτεξάδελφό του Ιωάννη Κ.Κ. 104, γι' αυτό και αυτός ο τελευταίος αναγράφεται κατά δυό πρόσωπα πιο κάτω απ' τον Άλέξιο Κ.Κ. 134, ένα πρωτανεμιό του αυτοκράτορα από αδελφή.

Γκέιζα II, ὁ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 ἔστειλε τὸ 1161 πρεσβευτὲς στὴν Οὐγγαρία καὶ ὁ ἴδιος ἦλθε καὶ ἐγκαταστάθηκε στὴ Σαρδική (σημ. Σόφια), γιὰ νὰ παρακολουθήσῃ ἀπὸ κει τὶς διαπραγματεύσεις.

Εἶναι ἐκεῖ ποὺ συναντήθηκε μὲ τοὺς πρέσβεις του, ποὺ τὸν πληροφοροῦσαν γιὰ τὴν ἀποτυχία τῆς ὑποψηφιότητος τοῦ Στέφανου IV¹⁰, καθὼς αὐτὸς ὁ τελευταῖος εἶχε παντρευτῆ μιὰ ἀνεψιά τοῦ αὐτοκράτορα, τὴ Μαρία Κ. 141¹¹, καὶ θεωροῦνταν ἀπ' τοὺς Οὐγγρους ὡς ἓνα ὄργανο τῆς βυζαντινῆς πολιτικῆς¹².

Ὁ Στέφανος IV ζήτησε τότε ἀπ' τὸ βασιλεῖα νὰ τὸν βοηθήσῃ, ὑποστηρίζοντας τὶς διεκδικήσεις του μὲ στρατιωτικὴ δύναμη.

Ὁ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 συμφώνησε, καὶ ἐνῶ ὁ ἴδιος ἀναχώρησε γιὰ τὰ παριστρία σύνορα καὶ ἔφτασε στὴ Βρανίτζοβα καὶ τὰ Βελέγραδα, πρόσταξε ἓνα σῶμα στρατοῦ, κάτω ἀπ' τὶς διαταγὲς τοῦ Ἀλέξιου Κ.Κ. 134, νὰ συνοδεύσῃ τὸν ἀνταπαιτητῆ.

Ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134, μὲ τὴ στρατιωτικὴ του δύναμη καὶ μὲ τὸ Στέφανο IV προχώρησε πρὸς τὴν Οὐγγαρία καὶ πέτυχε νὰ κυριεύσῃ τὸν Χράμον, κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς, τὸ *Haram* (Neu Palanka). Δὲ φαίνεται οἱ ἐπιχειρήσεις τοῦ Ἀλέξιου νὰ ἐπεκτάθησαν πρὸ μακριά, καθὼς ἀντιμετώπιζε τὴν ἐχτροτητα τοῦ οὐγγρικοῦ λαοῦ ἀπέναντι τοῦ Στέφανου IV¹³.

Μάταια αὐτὸς ὁ τελευταῖος προσπάθησε μὲ χρήματα τοῦ βασιλεῖα νὰ κερδίσῃ τὴν εὐνοία τῶν Οὐγγρων μεγιστάνων, δίνοντας καὶ ἀφθονες ὑποσχέσεις γιὰ παροχὲς μεγάλων ἀξιομάτων¹⁴.

Τελικὰ ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134 μὲ ἐνέργειές του ἔπεισε τοὺς Οὐγγρους νὰ δεχτοῦν γιὰ βασιλεῖα τους τὸ Λαδίσλαο II, νεώτερο ἀδελφὸ τοῦ Γκέιζα II ἀλλὰ πρεσβύτερο τοῦ Στέφανου IV. " Ἄν καὶ εἶχε καταφύγει, ὅπως ὁ Στέφανος IV, στὴ βυζαντινὴ αὐλὴ, οἱ Οὐγγροι ἐβλεπαν τὸ Λαδίσλαο II ὡς πρὸς λίγο ἐξαρτημένο ἀπ' τὸ Βυζάντιο¹⁵, γιὰτὶ εἶχαν σημειώσῃ τὴν ἀρνήσῃ του «νὰ παντρευτῆ μιὰ Κομνηνὴ πριγκίπισσα, γιὰ νὰ μὴ ξεχάσῃ μὲ τὸν λωτό της τὴν πατρίδα του»¹⁶.

Ὁ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 δὲν ἐναντιώθηκε στὴν ἐκλογή τοῦ Λαδίσλαου II, ἢ ὅποια ἐξασφάλιζε τὸ οὐγγρικὸ στέμμα σ' ἓνα τῶν προστατευομένων του· εἶχε ἐξάλλου θεοπιστῆ πῶς σὲ περίπτωσι θανάτου τοῦ φιλάσθενου

10. Χωνιάτης, σ. 166.

11. Κίνναμος, σ. 203· Χωνιάτης, σ. 165.

12. Χωνιάτης, σ. 166: καὶ δι' ἄλλα μὲν φάσκοντες ἀποπέμπεσθαι τοῦτον, μάλιστα δὲ διὰ τὸ γῆμαι παρὰ Ρωμαίοις· αὐτοῖς δὲ ἀσύμφορον ὅλως εἶναι προσέσθαι ἀνδρα κατὰ κῆδος τῷ βασιλεῖ Ρωμαίων συναπτόμενον· ὑποβλέπεσθαι γάρ μήπως Οὐννοι (=Οὐγγροι) μὲν ὑπ' αὐτοῦ βασιλεύονται, αὐτὸς δὲ ὑπὸ τοῦ τῶν Ρωμαίων ἀρχηται καὶ ὀρίζηται βασιλεύοντος.

13. Χωνιάτης, σ. 166-67. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 472-73.

14. Χωνιάτης, σ. 167.

15. Κίνναμος, σ. 203· Χωνιάτης, σ. 167.

16. Χωνιάτης, σ. 165.

Λαδίσλαου II, τὸ στέμμα θὰ περιερχόταν στὸ Στέφανο IV, ὁ ὁποῖος ἔλαβε ἀπ' τὸ Λαδίσλαο II τὸν τίτλο τοῦ *urum* (=διαδόχου τοῦ οὐγγρικοῦ θρόνου)¹⁷.

Συγχρόνως ἓνα πεντάχρονο σύμφωνο εἰρήνης κλείστηκε ἀνάμεσα στὴν Οὐγγαρία καὶ τὴν ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία, τὴν ὁποία ἐκπροσώπησε ὁ Ἄλέξιος Κ.Κ. 134¹⁸.

Ὁ Λαδίσλαος II δὲν πέτυχε νὰ στεφθῆ βασιλέας ἀπ' τὸν ἀρχιεπίσκοπο τοῦ *Gran Luc Banfi* ποῦ ἦταν ἓνας ὀπαδὸς τοῦ Στέφανου III¹⁹: ἐξάλλου ἦταν ἓνας διαβατικός ἀπ' τὸ θρόνο ἡγεμόνας, γιατί πέθανε μετὰ βασιλεία λίγων μηνῶν, στίς 14 τοῦ Γενάρη τοῦ 1162²⁰.

Καὶ ἀμέσως ὁ Στέφανος IV κατέλαβε τὴν ἐξουσία καὶ στέφθηκε μαζί με τὴ γυναίκα του Μαρία Κ. 141, βασιλέας τῆς Οὐγγαρίας, στίς 11 τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1162²¹.

Ἀπ' τὶς πρῶτες μέρες τῆς βασιλείας του ὁ Στέφανος IV βρέθηκε σὲ τέτοιες δυσκολίες ποῦ ζήτησε τὴ στρατιωτικὴ βοήθεια τοῦ Μανουὴλ (α') Κ. 81 γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ κρατηθῆ στὸ θρόνο²².

Τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1162 ὁ αὐτοκράτορας ἔστειλε καὶ πάλι τὸν Ἄλέξιο Κ.Κ. 134 –ποῦ ἄς σημειωθῆ πῶς ἦταν πρωτεξάδελφος τῆς βασίλισσας τῆς Οὐγγαρίας Μαρίας Κ. 141– με στρατεύματα κοντὰ στὸ Στέφανο IV²³. Ὅταν ὁ Ἄλέξιος Κ.Κ. 134 ἔφτασε στὴν Οὐγγαρία, ὁ Στέφανος IV, κρίνοντας πῶς ἡ θέση του σταθερὰ ἐξασφαλιστικὴ, τὸν ἔστειλε πίσω²⁴.

Ἄλλὰ ἡ παρουσία τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων στὴν Οὐγγαρία καὶ τοῦ βυζαντινοῦ πρίγκιπα, ἐρέθισε τὸ ἐθνικὸ αἶσθημα τῶν Οὐγγρων, ποῦ ὅλο καὶ πιὸ πολὺ ἐβλεπαν στὸ πρόσωπο τοῦ Στέφανου IV ἓνα ἀπλό ἀντιπρόσωπο τοῦ βασιλέα τῆς ΚΠολης, καὶ δὲν ἦταν ξένη, χωρὶς ἀμφιβολία, αὐτὴ ἡ παρουσία, πρὸς τὴ γενικὴ ἐξέγερση ποῦ προκλήθηκε στὴν Οὐγγαρία, ἀμέσως μετὰ τὴν ἀναχώρηση τοῦ Ἄλέξιου Κ.Κ. 134 καὶ τῶν στρατευμάτων του²⁵.

Ὅλοι οἱ δυσαρεστημένοι συγκεντρώθηκαν γύρω ἀπ' τὸ Στέφανο III, καὶ κοντὰ στὰ Βελέγραδα, στίς 19 τοῦ Ἰούνη τοῦ 1162, ὁ στρατὸς τοῦ νεαροῦ ἡγεμόνα νίκησε τὰ στρατεύματα τοῦ ἀντιπάλου του²⁶.

17. Κίνναμος, σ. 203· Χωνιάτης, σ. 167· Henri de Muglen, *Chronik*. LIII, ἐκδ. Kovachich, εἰς *Sammlung kleiner noch ungedruckter Stücke, in welchen gleichzeitige Schriftsteller einzelne Abschnitte der ungrischen Geschichte aufgezeichnet haben*, Ofen 1805, σ. 77.

Γιὰ τὸν τίτλο τοῦ *urum*, βλ. G. Ostrogorsky, *Urum Despoten*, BZ 44 (1951), σ. 448 κεξ.

18. Ἐπιστολὴ τοῦ νοτάριου Burchardt εἰς Sudendorf, τ. II, σ. 138.

19. Henri de Muglen, ἐνθ' ἄνωτ.

20. Thuroczy, *Chronica Hungarorum*, ἐκδ. Schwandtner, *Scriptores rerum Ungaricarum*, τ. I, Vienne 1746, (II, c. 67), σ. 147.

21. Thuroczy, ἐνθ' ἄνωτ., (II, c. 68), σ. 147.

22. Κίνναμος, σ. 211· Χωνιάτης, σ. 167.

23. Κίνναμος, σ. 211.

24. Κίνναμος, σ. 211-12.

25. F. Chalandon, τ. II, σ. 474-75.

26. *Annales Posonienses*, ἐκδ. Arndt, MGH. SS., τ. XIX, σ. 573, ad ann. 1172· Henri de

Υποχρεωμένος ο Στέφανος IV να εγκαταλείψει την Ούγγαρία, ήλθε και ζήτησε ένα καταφύγιο κοντά στο Μανουήλ (α΄) Κ. 81, τον όποιον συνάντησε στη Σαρδική (σημ. Σόφια)²⁷. Ο βασιλέας πολύ λυπήθηκε το συγγενή και σύμμαχό του, του έδωσε χρήματα και τις αναγκαίες στρατιωτικές δυνάμεις για να ξαναπαρή το θρόνο των πατέρων του. Και άρχηγό αυτών των δυνάμεων διόρισε για μιá φορά ακόμη τον Άλέξιο Κ.Κ. 134²⁸.

Ο Μανουήλ (α΄) Κ. 81 προθυμοποιήθηκε άμέσως να πάη ο ίδιος στα σύνορα του Δούναβη για να παρακολουθήση από πιό κοντά τá γεγονότα τής Ούγγαρίας.

Και πραγματικά, λίγο έπειτα προχώρησε και έφτασε στη Νύσσα, όπου πέρασε ένα διάστημα για να συναντήσει τον άρχιζουπάνο τής Σερβίας Δεσέ (Dessa). Άπ' τή Νύσσα πήγε στα Βελέγραδα.

Είναι προφανές πώς φτάνοντας στις όχθες του Δούναβη, ο βασιλέας έλαβε ειδήσεις πολύ λίγο ευνοϊκές για τήν ύπόθεση του Στέφανου IV που χειριζόταν ο Άλέξιος Κ.Κ. 134, γιατί τον βλέπομε να εγκαταλείπει το σύμμαχό του και να προσφέρει τήν ειρήνη στο Στέφανο III²⁹.

Και έδω τελειώνει ή συμβολή του Άλέξιου Κ.Κ. 134 για τήν άποκατάσταση του Στέφανου IV στο θρόνο τής Ούγγαρίας³⁰.

Στις 6 του Μάρτη του 1166 ο Άλέξιος Κ.Κ. 134, μαζί με τον πρεσβύτερο άδελφό του Ιωάννη Κ.Κ. 133, παραστάθηκε στη σύνοδο που έκρινε το νόημα του ευαγγελικού ρητού: « Ο Πατήρ μου μείζων μου έστιν». Στην ίδια σύνοδο, αλλά κατά το πρωτόκολλο του προβαδίσματος, σέ πολύ κατώτερη σειρά παραστάθηκε και ο άπ' τον πατέρα τους πρωτεξάδελφός τους π α ν σ έ β α σ τ ο ς σ ε β α σ τ ο ς Ιωάννης Κ.Κ. 104³¹.

Μοιάζει πώς ο Άλέξιος Κ.Κ. 134, μαζί με το γαμβρό του Νικηφόρο Βρυέννιο, σύζυγο τής αδελφής του Ειρήνης Κ.Κ. 136, τάχτηκαν με το μέρος όρισμένων επισκόπων –μέσα σ' αυτούς ήταν και ο φίλος του νεοχειροτόνητος μητροπολίτης Νέων Πατρών Ευθύμιος Μαλάκης– που υπέρσπιζαν τις απόψεις του αίρεσιάρχη Δημήτριου του έκ Λάμπης, προς δυσαρέσκεια του

Muglen, ενθ' άνωτ. (ύ. 17), σ. 78· Thuroczy, ενθ' άνωτ. (ύ. 20), (II, 28), σ. 147.

27. Κίνναμος, σ. 212.

28. Κίνναμος, σ. 212.

29. Κίνναμος, σ. 212-14. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 475. Ο Dessa τής Σερβίας, Δεσέ κατά τους Βυζαντινούς, δέν είναι άλλος άπ' τον μετέπειτα Στέφανο I Nemanja (1168-25.II.1195, όποτε έγινε μοναχός με το όνομα Συμεών στο Χιλανδάρι † 13.II.1200), βλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 392.

30. Όσα άποδίδει στον Άλέξιο Κ.Κ. 134, ο F. Chalandon, τ. II, σ. 477 και 538-39, αναφέρονται στον άδελφό του Ανδρόνικο Κ.Κ. 135· και στο εύρετήριό του, τ. II, σ. 684, οι σελίδες 489, 490, 507, 509 και 538-39 που αναγράφονται στο όνομα: Kontostéphanos (Alexis), fils d' Etienne K., πρέπει να αναγραφούν στο όνομα: Kontostéphanos (Andronic), fils d' Etienne K., ενώ ή σ. 510 αναφέρεται στον Ανδρόνικο Κομν. Βατ. 148.

31. Χωνιάτης, Θησ. Όρθοδοξίας, PG 140, στ. 253. Βλ. και προσωπογραφ. Ιωάννη Κ.Κ. 133, ύ. 8.

θείου τους αυτοκράτορα Μανουήλ (α΄) Κ. 81³².

Τὸ 1167 ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134 διορίστηκε πρᾶκτωρ Κρήτης³³.

Στις 30 τοῦ Γενάρη τοῦ 1170 ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134 παραστάθηκε σὴν αὐνόδο ποὺ συνήλαθε στὸν «πορφυρομανουηλάτον τρίκλινον» τοῦ παλατιοῦ τῶν Βλαχερνῶν, κάτω ἀπ' τὴν προεδρία τοῦ Μανουήλ (α΄) 81, ἡ ὁποία καθαίρεσε τὸ μητροπολίτη Κερκύρας Κωνσταντῖνο ὡς μονοφυσίτη, ὑβριστὴ τοῦ μακαρίτη πατριάρχη τῆς ΚΠολης Λουκά Χρυσοβέργη (1157-1169/70) καὶ ὡς ἀνακόλουθο πρὸς τὶς ἀποφάσεις τῆς συνόδου τῆς 6ης τοῦ Μάρτη τοῦ 1166³⁴.

Ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134 διέθετε δική του σφραγιδα μὲ τὴν ὑπερήφανη ἐπιγραφή:

Κοντοστεφάνου τὰς γραφὰς Ἀλεξίου
ἐγὼ κρατῶν Κομνηνοῦ τὸ μητρόθεν³⁵.

Δὲν εἶναι παρὰ σὲ μὰ ἐνδιάμεση χρονολογία τῶν ἐτῶν 1170-1176 (=ἔτος θανάτου του), ποὺ ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134, διορίστηκε, καθὼς φαίνεται, δὸ ὑξ Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου.

Ὁ φίλος του μητροπολίτης Νέων Πατρῶν (= Ὑπάτης) Εὐθύμιος Μαλάκης³⁶, βεβαιώνει πὼς εἶδε τὸν Ἀλέξιο Κ.Κ. 134 νὰ ἀσκή διοικητικὰ καθήκοντα στὴν Αἰτωλία.

«Ὡ τῶν χρυσῶν ἐκείνων ἡμερῶν καὶ τῆς εὐτυχίας τῶν τότε ἀνθρώπων», ἀνακράζει ὁ Μαλάκης, καὶ συνεχίζει, καθὼς ἀπευθύνεται στὸ νεκρὸ πιά τοῦ Ἀλεξίου Κ.Κ. 134: «Σ' αὐτὰ τὰ μέρη (τῆς Αἰτωλίας) πολέμησες τὸ θεριὸ τῆς ἀδικίας, ὅπως ὁ βασιλέας τῆς Καλυδῶνας Μελέαγρος ἐκεῖνο τὸ ἀγριογούρουνο μὲ τὸ φοβερὸ ρύγχος, ἀνακούφισες τοὺς φορολογούμενους, χωρὶς νὰ μετέρχεσαι τὰ συνηθισμένα δόλια μέσα τῶν διοικητικῶν ἀρχόντων, καὶ μόνος σου, ἀπὸ δική σου πρωτοβουλία τοὺς βοήθησες οἰκονομικὰ σὰν ἕνας φιλόστοργος πατέρας, καὶ σὰν ἕνας ἄλλος νομοθέτης καὶ ἀρχοντας Λυκοῦργος, ἐπέβαλες τὸ ζυγὸ τῆς δικαιοσύνης ἢ καλύτερα ἐπανεφέρες τὸ νόμο τῆς δικαιοσύνης ἀνάμεσα στοὺς ὑπηκόους ποὺ κακοὶ προκάτοχοί σου εἶχαν ἀπομακρύνει, κ' ἔτσι ἀξιοζήλευτοι ἐγίναν οἱ παλιοὶ στρατιῶτες ποὺ ὡς ἀγρότες ἐγκαταστάθηκαν».

32. Βλ. προσωπογραφ. Εἰρήνης Κ.Κ. 136, ὑ. 4 πρὸς τὸ τέλος.

33. Palatinus gr. 13, colorphon, f. 350. Πρβλ. J. Darrouzès, Tornikès, σ. 58.

34. L. Petit, Documents inédits, VV 11 (1904), σ. 479. Στ. Σάκκος, Ὁ Πατὴρ μου μείζων μοῦ ἐστίν, σ. 186: τοῦ περιποθητοῦ ἀνεμιοῦ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἀγίου ἡμῶν βασιλέως κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κοντοστεφάνου, τοῦ υἱοῦ τοῦ πανυπερσεβάστου κυροῦ Στεφάνου τοῦ Κοντοστεφάνου. Πρβλ. Στ. Σάκκος, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 85-8. F. Chalandon, τ. II, σ. 651, ὑ. 6. Ἀναγράφεται μετὰ τὸν Ἰωάννη Κ. 128, γιόν τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 76, καὶ πρὶν ἅπ' τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 148, γιόν τῆς Εὐδοκίας Κ. 80.

35. G. Schlumberger, Sigillographie, σ. 54 καὶ 646. V. Laurent, Bulles métriques, ἀριθ. 203, σ. 354. τοῦ ἰδίου, Les sceaux byzantins du médailleur Vatican, Vatican 1962, ἀριθ. 181, σ. 192-94.

36. Γιά τὴν προσωπικότητα τοῦ Εὐθ. Μαλάκη, βλ. προσωπογραφ. Ἰωάννη Κ.Κ. 133, ὑ. 16, καὶ

«Όπως και τότε, κάτω απ' τις διαταγές σου ως στρατηγού, διακρίθηκαν με την άντρειοσύνη τους και με τον επιδέξιο χειρισμό της λόγχης, έτσι και τώρα έγιναν τρισευτυχισμένοι απ' τη χρηστότητα που δείχνεις ως πολιτικός άρχοντας».

«Η θύμιση της ολοκάθαρης πολιτείας σου παραμένει ακόμη και τώρα στους κατοίκους της άκρικής περιοχής της διοικητικής δικαιοδοσίας σου, αυτής της Λακωνίας».

«Ο ζήλος που είχες πάνω στην άσκηση των καθηκόντων σου, ακόμη και τώρα υποκαίει σ' όλες τις πόλεις του θέματος της Ελλάδος, αυτό που διοικούσες».

«Είχες έτσι οργανώσει τη διοίκηση, που είτε παρίστασο είτε απουσίαζες, με μόνη τη φήμη του ονόματός σου ο νόμος της δικαιοσύνης να λειτουργή στην εντέλεια».

«Ποιά πόλη δε θα εύχόταν να σε έχη διοικητή;» «Ποιός κάτω από σένα, είτε ως υπάλληλος είτε ως φορολογούμενος δε θεώρησε τον έαυτό του εύτυχισμένο;»

«Κι όταν αυτές οι πόλεις άκούσουν πώς ό (Άλέξιος Κομνοστέφ.) Κομν. 134, αυτό τ' άστέρι του παλατιού, αυτό τό στολίδι και σέμνωμα της νεότητας, αυτή ή ήμερη και γλυκιά ματιά, έφυγε από κοντά μας, και συγκαλέσουν τις μυρολογίστριες και τις άλλες γυναίκες, θα ανάψουν μεγάλο θρήνο με χτυπήματα στα στήθη, σαν τό θρήνο εκείνο που έκανε ή Αίγυπτος για τον Ίωσήφ, ή Άθήνα για τον Περικλή και ή Μακεδονία για τον Άλέξανδρο»³⁷.

Τέτοιοι ήταν ως διοικητικός άρχοντας ό Άλέξιος Κ.Κ. 134, ένας άλλος Άλέξιος Κ. 65, κι αν πιστεύσωμε τον έγκωμιαστή του ακόμη άνωτερος απ' αυτόν.

Έρχόμαστε τώρα στο μεγάλο πόλεμο κατά των Τούρκων, που σ' αυτόν βρήκε τό θάνατο, από άσθένεια όμως, ό Άλέξιος Κ.Κ. 134.

Η μεγαλεπήβολη πολιτική του Μανουήλ (α') Κ. 81 στη Δύση είχε αυτό τό σοβαρό επακόλουθο, πώς παραμελήθηκε ό τουρκικός συντελεστής.

Με άρχηγό τό σουλτάνο του Ίκονίου Kilidj Arslan II (1156 - 1192) οι διεσπασμένες μουσουλμανικές δυνάμεις της Μ. Άσίας πρόχώρησαν σέ ένότητα κάτω απ' την ήγεσία του κράτους του Ίκονίου.

Στό σύνολο ή βυζαντινή πολιτική στη Μ. Άσία υπήρξε άνεπαρκής και χωρίς καμιά συνέχεια και συνέπεια. Σπρώχνοντας τους Μουσουλμάνους έναντίον των όμοεθνών τους, ό Μανουήλ (α') άνάγκασε τον Kilidj Arslan II να έλθη μαζί του σέ διαπραγματεύσεις³⁸.

Τό 1162 ό σουλτάνος του Ίκονίου πέρασε ένα χρονικό διάστημα στην ΚΠολη και συνήψε ένα σύμφωνο, που με αυτό υποχρεώθηκε να στέλνη

πίο κάτω, ύ. 133.

37. Ευθύμιος Μαλάκης. Εις Άλέξιον Κομνηνόν. ένθ' άνωτ. (ύ. 2), σ. 150-51, πρβλ. και σ. 145.

38. Δ. Ζακυθηνός. Τό Βυζάντιον από του 1071 μέχρι του 1453, σ. 54.

βοηθητικά στρατεύματα και να παραχωρήσει αρκετές πόλεις στο Βυζάντιο³⁹.

Αυτή η ήρεμία στο ανατολικό μέτωπο επέτρεψε στο Βυζάντιο να αναπτύξει ιδιαίτερη δραστηριότητα στη Δύση, αλλά αυτή η κατάσταση δεν εννόησε πού λίγο το σελτζουκικό κράτος του Ίκονιου, το όποιον μπόρεσε έτσι να εδραιώσει τη θέση του απέναντι και στα χριστιανικά και στα μουσουλμανικά συγκροτήματα, και τελικά έγινε επικίνδυνο για την ίδια την ΚΠολη⁴⁰.

Περί το 1173 τα πράματα πήραν χειρότερη μορφή.

Ο αυτοκράτορας της Γερμανίας Φρειδερίκος I ο Βαρβαρσσας αγωνιζόταν, επικοινωνώντας με τον Kilidj Arslan II, να δημιουργήσει αντιβυζαντινό συνασπισμό στην Ανατολή. Έτσι ο πόλεμος έγινε πιθανόν αναπόφευχτος και ο Μανουήλ (α΄) Κ. 81 άρχισε να παρασκευάζει μεγάλη έκστρατεία, σκοπός της οποίας ήταν η κατάληψη της πρωτεύουσας του σουλτανάτου, του Ίκονιου⁴¹.

Μεγάλα οχυρωματικά έργα κατασκευάστηκαν τότε σε διάφορα μέρη.

Ο Βασίλειος Γουδέλης Τζυκανδήλης, σύζ. της Εύδοκίας Κ. 94, και ο Μιχαήλ Άγγελος, νεώτερος αδελφός του πατέρα αυτής της τελευταίας Κωνσταντίνου Άγγελου, διαδοχικά επέβλεψαν στην οχύρωση των βυζαντινοτουρκικών συνόρων⁴². Ο Χωνιάτης μās πληροφορεί πώς οχυρώθηκαν οι άσιατικές πόλεις, τα Χλιαρά και η Πέργαμος και στα πιο βόρεια το Άδραμύτιον, των όποίων οι περιοχές ιδιαίτερα ύποφερναν απ' τις μουσουλμανικές επιδρομές⁴³.

Η ήθική ένιςχυση του Γερμανικού καίσαρα ενθάρρυνε το σουλτάνο του Ίκονιου στην αντίσταση, και το 1175, οι σχέσεις ανάμεσα στο Βυζάντιο και το Ίκόνιο χάλασαν όλότελα⁴⁴.

Κατά το καλοκαίρι ή φθινόπωρο αυτού του έτους του 1175, ο Μανουήλ (α΄) Κ. 81 βγήκε κατά τα Μελάγγεια της Βιθυμίας, κι από κει κατέβηκε στο Δορυλαιο, ξανάχτισε αυτή την πόλη που είχαν οι Τούρκοι καταστρέψει και μέσα σε σαράντα μέρες ανήγειρε και οχύρωσε το φρούριο του Δορυλαίου⁴⁵.

Άφου οι έργασεις του Δορυλαίου τελείωσαν ο αυτοκράτορας στράφηκε

39. Κίνναμος, σ. 204-8· Χωνιάτης, σ. 154-59· Μιχαήλ ο Σύρος, εκδ. Chabot, τ. III, σ. 319· Βαρχεβραΐος, *Chronicon Syriacum*, εκδ. Bruns και Kirsch, σ. 358-59. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 463-66, που λέει πώς ο σουλτάνος έμεινε στην ΚΠολη ογδόντα μέρες· G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 414, που λέει πώς ο σουλτάνος έμεινε τρεις μήνες· A.A. Vasiliev, *История*, σ. 414, που λέει πώς ο σουλτάνος έμεινε οκτώ μέρες· F. Dölger, *Regesten*, αριθ. 1446, τ. II, σ. 76. Βλ. και προσωπογρ. Ίωάννη Κ. 128, ύ. 45.

40. Δ. Ζακυθινός, ενθ' άνωτ. (ύ. 38), σ. 54.

41. Κίνναμος, σ. 299-300: γνώμην έχων ές την Ίκονίου πανστρατί καταστήσεσθαι πολιορκίαν. Χωνιάτης, σ. 230: ώς άφανίσων έπήει το Περσικόν και αυτοίς αναπάρων τειχει το Ίκόνιον. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 507· A.A. Vasiliev, *История*, σ. 527.

42. Χωνιάτης, σ. 163 και 194. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 500.

43. Χωνιάτης, σ. 194-95. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 500-1.

44. F. Chalandon, τ. II, σ. 501· G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 414.

45. Κίνναμος, σ. 294-97· Χωνιάτης, σ. 227-28. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 503-4.

πρός τὸ Λοπάδιον κατὰ τις ὄχθες τοῦ Ρυνδακοῦ ποταμοῦ, κι ἀπὸ κεῖ κατευθύνθηκε στὶς κοιλάδες τοῦ Μαιάνδρου ποταμοῦ καὶ σὲ συνέχεια στὸ Σούβλαιο, ὅπου καὶ ἀνήγειρε ἓνα ἰσχυρὸ φρούριο, σὴν θέση κάποιου παλαιοῦ ποῦ ἀπ' τὸ χρόνο εἶχε καταπέσει⁴⁶.

Ἀφοῦ τελείωσε καὶ τὶς ἐργασίες τοῦ Σουβλαιοῦ, ὁ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 γύρισε στὴν ΚΠολη, ὅπου πέρασε τὸ χειμῶνα τοῦ 1175-1176⁴⁷.

Σ' αὐτὴ τῆ χρονολογία εἶναι ποῦ ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134 ἐπιφορτίστηκε γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῶν τειχῶν τῆς Νίκαιας. Οἱ ἐργασίες, μᾶς λέει ὁ Θηβαῖος Εὐθύμιος Μαλάκης, ἐγίναν μὲ τὴν ἴδια εὐκολία ποῦ ἀνεγέρθησαν τὰ τεῖχη τῶν ἐπτάπυλων Θηβῶν, «κάτω ἀπ' τοὺς ἤχους τῆς λύρας»⁴⁸.

Αὐτὸ ἦταν καὶ τὸ τελευταῖο ἔργο τοῦ Ἀλέξiou Κ.Κ. 134.

Στὸν πόλεμο ποῦ παρασκεύαζε κατὰ τοῦ Kilidj Arslan II τοῦ Ἰκόνιου, ὁ αὐτοκράτορας ἔδωσε τὸ χαρακτήρα μιᾶς ἀληθινῆς σταυροφορίας· γράφοντας πρὸς τὸν πάπα Ρώμης Ἀλέξανδρο III (1151 - 1181), τόνιζε τὴ σημασία του γιὰ ὀλάκληρη τῆ χριστιανοσύνη καὶ τὸν παρακαλοῦσε νὰ προτρέψη τοὺς ἡγεμόνες τῆς Δύσης νὰ ἔλθουν νὰ πολεμήσουν μαζί του κατὰ τῶν Μουσουλμάνων⁴⁹.

Δὲν εἶναι παρὰ στὶς ἀρχές τῆς ἀνοιξῆς τοῦ 1176, ποῦ ὁ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 ἐγκατάλειψε τὴν πρωτεύουσα καὶ πέρασε στὴν Ἀσία⁵⁰. Πρὶν ἀναχωρήσει, πῆγε μὲ τοὺς ἐπιτελεῖς του στὴν ἁγία-Σοφία γιὰ νὰ ἐπικαλεσθῆ τὴν εὐλογία τῶν οὐρανῶν πάνω στὴν ἐκστρατεία ποῦ πῆγαινε νὰ κατευθύνῃ⁵¹, ἀλλὰ οἱ οὐρανοὶ ἦσαν, καθὼς ἀποδείχτηκε, κλειστοί.

Μέσα στὶς τάξεις τοῦ στρατοῦ του, ποῦ ἀποτελοῦνταν ἀπὸ Ἕλληνες, Λατίνους, Ἀγγλοὺς, Σέρβους, Οὐγγρους καὶ Πετσενέγκους⁵², βρισκόταν τὸ ἄνθος τῆς βυζαντινῆς ἀριστοκρατίας, καὶ πρῶτα ἀνάμεσά τους μέλη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας· οἱ ἀδελφοὶ Ἰωάννης 128 καὶ Ἀλέξιος 132 οἱ Κομνηνοί⁵³, οἱ ἀδελφοὶ Ἰωάννης 133⁵⁴, Ἀλέξιος 134⁵⁵ καὶ Ἀνδρόνικος 135⁵⁶

46. Χωνιάτης, σ. 229· Κίνναμος, σ. 299. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 504.

47. Χωνιάτης, σ. 229· Κίνναμος, σ. 299-300. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 504.

48. Εὐθύμιος Μαλάκης, Εἰς Ἀλέξιον Κ., ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 2), σ. 151. Πρβλ. J. Darrouzès, Notes κτλ., REB 23 (1965), σ. 159.

49. Αὐτὸ τὸ γράμμα τοῦ Μανουήλ (α΄) μᾶς εἶναι γνωστὸ ἀπὸ ἐπιστολὴ τοῦ Ἀλέξανδρου III πρὸς τὸν Πέτρον, καρδινάλιον τοῦ τίτλου τοῦ ἁγίου Χρυσογόνου, ἡμερομηνίας 29.I.1176, RHG, τ. XV, σ. 952. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 505, ὕ. 3.

50. Κίνναμος, σ. 299: ὁ μὲν οὖν ἤρι φανέντι ἐπὶ Ἀσίαν διέβη...

51. Χωνιάτης, σ. 230· Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 1024· ἀρχαιογαλλ. κειμ., τ. II, σ. 379· Ἐπιστολὴ Μανουήλ (α΄) Κ. πρὸς βασιλεῖα τῆς Ἀγγλίας Ἐρρίκον II Πλανταγενέτην, εἰς Roger de Hoveden, Chronica, ἐκδ. W. Stubbs, Londres 1869, τ. II, σ. 102, μετάφρ. στὴν ἀγγλικὴ ἀπ' τὸν A.A. Vasiliev, Manuel Comnenus and Henry Plantagenet, BZ 29 (1929-30), σ. 237.

52. Χωνιάτης, σ. 230· Κίνναμος, σ. 299· Ἐπιστολὴ Μανουήλ (α΄) Κ. πρὸς Ἐρρίκον II, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 102-4, μετάφρ. Vasiliev, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 237-40. Πρβλ. Δ. Ζακυνθινός, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 38), σ. 55· A.A. Vasiliev, Ἱστορία, σ. 528.

οι Κοντοστέφανοι Κομνηνοί, οι αδελφοί Ἰωάννης Δούκας 90⁵⁷ και Ἀνδρόνικος Ἄγγ. Δούκας 93⁵⁸, ὁ Κωνσταντῖνος Μακροδούκας⁵⁹, σύζ. τῆς Ἄννας Κ. 140, ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνός⁶⁰, σύζ. τῆς Μαρίας Κ. 129, ὁ Ἀνδρόνικος Λαπαρδάς⁶¹, σύζ. τῆς Θεοδώρας Κ. 234, ὁ Θεόδωρος Μαυροζώμης⁶², ὁ Baudouin de Poitiers⁶³, ἀδελφός τῆς αὐγουστάς Μαρίας τῆς Ἀντιόχειας, κ. ἄ., ἐνῶ ὁ Ἀνδρόνικος Κομν. Βατάτζης 148 μαζί με τὸν Δανισμενδιτή πρίγκιπα Dhoül Noûn (1140 - 1177), γιόν και διάδοχο τοῦ ἐμίρη τῆς Καππαδοκίας Mohammed (1134/5 - 1140)⁶⁴, στάλθηκε ἐπικεφαλῆς 30.000 ἀνδρῶν νὰ πολιορκήσῃ τὴ Νεοκαισάρεια⁶⁵.

Σύμφωνα με τὴ συνθήχεια, ὁ αὐτοκράτορας με τοὺς πρίγκιπες, τοὺς ἀρχηγούς και τοὺς ἐπιτελεῖς του, συγκέντρωσε τὰ στρατεύματα στὶς κοιλάδες τοῦ Ρυνδακοῦ ποταμοῦ⁶⁶.

Ἡ ἐκκίνηση τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ γιὰ τὴν ἐκστρατεία, καθυστέρησε μέχρι τὸ καλοκαίρι τοῦ 1176, γιατί ἄργησαν νὰ φτάσουν οἱ Οὐγγροὶ και Σέρβοι σύμμαχοι⁶⁷.

Δὲν εἶναι παρὰ τὸ καλοκαίρι (τοῦ 1176)⁶⁸, κατὰ τὶς παραμονές τῆς

53. Guillaume de Tyr, λατ. κείμεν., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 1024-25 ἀρχαιογαλλ. κείμεν., τ. II, σ. 379.

54. Εὐθύμιος Μαλάκης, Εἰς Ἀλέξιον Κ., σ. 148.

55. Εὐθύμιος Μαλάκης, Εἰς Ἀλέξιον Κ., σ. 148.

56. Χωνιάτης, σ. 234, 242, 243· Εὐθύμιος Μαλάκης, Εἰς Ἀλέξιον Κ., σ. 148 και 152.

57. Χωνιάτης, σ. 233, 234, 245.

58. Χωνιάτης, σ. 233, 234.

59. Χωνιάτης, σ. 233, 234, 245.

60. Χωνιάτης, σ. 240.

61. Χωνιάτης, σ. 233, 234.

62. Χωνιάτης, σ. 234. Ὁ Θεόδ. Μαυροζώμης, καθὼς φαίνεται, ὑπῆρξε σύζ. τῆς Ἀνώνυμης Κ. 157, νόθου κόρης τοῦ Μανουῆλ (α΄) Κ. 81, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 473-75, ὑ. 189, και σ΄ αὐτὸν ἐδῶ τὸν τόμο, προσωπογρ. Ἀνώνυμης Κ. 157, ὑ. 1.

63. Χωνιάτης, σ. 234-35.

64. Γιὰ τὸν Mohammed τῆς Καππαδοκίας, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 481, ὑ. 13-15, και σ. 483, ὑ. 19α. Ὁ Dhoül Noûn μέχρι τὸ 1152 εἶχε ὡς ἀνταπαιτητὸς στὸ ἐμῖράτο τοὺς θεῖους του Yaghi Basan και Aïn el Daulah († 1152), μετὰ τὸ θάνατο τοῦ δευτέρου ἀπόμεινε ὁ Yaghi Basan ποὺ λεγόταν και Yakoub Arslan μέχρι τὸ 1164.

65. Κίνναμος, σ. 300· Χωνιάτης, σ. 236· Μιχαῆλ ὁ Σύρος, ἐκδ. Chabot, τ. III, σ. 369· Βαρχεβραΐος, Chronicon Syriacum, σ. 385.

66. Κίνναμος, σ. 299: και τὰς δυνάμεις ἐπὶ Ρυνδακοῦ κατὰ τὸ ἔθος ἤθροιζεν.

67. Κίνναμος, σ. 299: Οὐννοὶ δὲ ξύμμαχοὶ και Σέρβοι, οἱ Ρωμαῖοις κατήκοοι τυγχάνουσι δόντες, οὐκ ἐν δέοντι ἀφικόμενοι θέρους ὦρα στρατεύειν ἐποίησαν,

68. Ὁ H. Grégoire, La famille des Kontostéphanes, σ. 158, καθὼς στηρίζεται στὸν Ἀνώνυμον, ἐκδ. L. Sternbach (ὑ. 2), σ. 28 [351], στίχ. 74-77:

Χθὲς συμπονῶν ἴστασο γεννάδας νέος

.....κατὰ Περσῶν (=Τούρκων) βαρβάρων

τῷ φωσφόρῳ γίγαντι τῆς γῆς Αὐσόνων,

και νῦν... ὑπὸ Ταρτάρου σκότον,

ἀποφάνθηκε πῶς ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134 πέθανε τὸ 1176 και τὴ θέση αὐτὴ ἀποδέχθηκε ὁ J.

έκκίνησης του στρατού για την έκστρατεια⁶⁹, που ο Ἀλέξιος Κ.Κ. 134, ἐνώ βρισκόταν κατά τις ὄχθες του Ρυνδακού ποταμοῦ, κοντά στη λίμνη τῆς Ἀπολλωνιάδας, δηλ. στο στρατόπεδο του Λοπάδιο⁷⁰, αἰσθάνθηκε ἕνα δυνατό πυρετό που κράτησε τρεῖς μέρες, κι αὐτός ὁ ἀπαίσιος τριήμερος εἶναι πού τὸν ἔστειλε στὸν τάφο⁷¹.

Ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134 περὶ τὸ 1148 παντρεύτηκε, μὲ μιὰ κόρη τῆς βυζαντινῆς ἀριστοκρατίας, τῆς ὁποίας ὁ πατέρας πού εἶχε φροντίσει γιὰ τὴ μόρφωση καὶ ἀνάπτυξη τῆς, εἶχε καταλάβει τὸ ἀξίωμα τοῦ λογοθέτη⁷².

Darrouzès, Tornikès, Lettres et discours, σ. 58. Ἀλλά, καθὼς ἀπ' τὸν Κίνναμο, βλ. ἀμέσως πῶς πάνω ὑ. 66 καὶ 67, πληροφορούμεθα πὼς ὁ Μανουῆλ (α') Κ. 81 τὴν ἀνοιξη-καλοκαίρι τοῦ 1176 βρισκόταν μὲ τοὺς πρίγκιπες, τοὺς στρατηγοὺς του καὶ τὸ στρατό του, στὶς κοιλιάδες τοῦ Ρυνδακού ποταμοῦ, καὶ ὁ Εὐθύμιος Μαλάκης. Εἰς Ἀλέξιον Κ., σ. 146, μάς λέει πὼς ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134 ἀρρώστησε καὶ πέθανε κατὰ τὶς ὄχθες τοῦ Ρυνδακού ποταμοῦ, καὶ πὼς αὐτὸ ἐγινε κατὰ τὶς παραμονές τῆς ἐκκίνησης τοῦ στρατοῦ, βλ. πῶς κάτω ὑ. 69, μπορούμε νὰ προσδιορίσωμε ἀκριβῶς πὼς ἀρρώστησε καὶ πέθανε κατὰ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1176.

69. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 145-46 καὶ 146-47. Ἀνώνυμος, ἐκδ. L. Sternbach, σ. 351, στίχ. 74-80.

70. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 146, ὅπου ὁ ρήτορας παίζει μὲ τὶς λέξεις ἀπὼλεια = Ἀπολλωνιάς καὶ λὸφοι = Λοπάδιον, βλ. J. Darrouzès, Notes etc., REB 23 (1965), σ. 159, καὶ τοῦ ἴδιου, Tornikès, Lettres et discours, σ. 59, ὑ. 59.

71. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 146: νῦν δὲ ἀλλὰ βραχὺς πυρετός τὸν τηλικούτον ἐσκύλευσε καὶ νόσημα τριήμερον ἐτροπώσατο καὶ παράκλησις οὐδαμόθεν τῷ πάθει καὶ τὰ πάντα νύκτερα καὶ ἀνήλια... πυρετοῦ φλόξ βαρεία... Ἀνώνυμος, ἐκδ. L. Sternbach, σ. 18 [352], στίχ. 82: καὶ νῦν σιγῶντα καὶ τακέντα τῇ νόσῳ· καὶ σ. 20 [353], στίχ. 130: ὁ κείμενος δὲ τῇ νόσῳ βεβλημένος.

72. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 153: ἐμὲ δὲ δύσμορον καὶ λυπρόβιον ὁ λογοθέτης πατήρ· Ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ σοφοῦ Δημήτριου Πολέμη, The Doukai, ἀριθ. 218, σ. 190, πὼς ἡ Μαρία Δούκαινα ὑπῆρξε σύζ. τοῦ Ἀλέξiou Κ.Κ. 134 –ἐνὼ ὑπῆρξε σύζ. τοῦ Ἀλέξiou Κ.Κ. 106–δὲν εὐσταθεῖ. Ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 106 τοῦ Θεόδωρου Πρόδρομου, ἐκδ. L. Sternbach, σ. 15 [348], καὶ ἐκδ. W. Hörandner, ἀριθ. 53, σ. 447-48, ὁ σύζ. τῆς Μαρίας Δούκαινας, εἶχε ἀποχτήσει ἀπ' αὐτὴ παιδιὰ, βλ. στίχ. 28: φρουρῶν τὰ τέκνα, ἐνῶ ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134, ὁ γιὸς τοῦ Στεφάνου Κοντοστέφ. καὶ τῆς Ἄννας Κ. 77, κατὰ τὴ ρητὴ μαρτυρία τοῦ Εὐθύμιου Μαλάκη (σ. 153⁷²⁻²⁵: μὴ καὶ περὶ παιδὸς ἔχει λέγειν... οἰχεται ὁ τοσοῦτος μηδὲ τέκνον λιπὼν τῆς ἀρετῆς μὲν εἰκόνα τῷ βίῳ, τῇ δὲ μητρὶ παραμύθιον) δὲν εἶχε παιδιὰ. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀνώνυμος (ὁ δῆθεν Θεόδ. Πρόδρομος), ἐκδ. L. Sternbach, Spicilegium Prodromeum, σὺν πολὺ ἐκτενέσι στιχοῦργημά του, σ. 16 [349] - 27 [360], στίχ. 1-364, δὲν ἀναφέρει ὑπαρξὴ τέκνων. Ἡ πανεὺγενὴς Δούκαινα αὐτοῦ τοῦ στιχοῦργήματος, σ. 26 [359], στίχ. 322, ἦταν ἡ κλεινὴ δάμαρ (= σύζυγος), χωρὶς καμιά ἀμφιβολία, τοῦ ξυναίμου τοῦ θενηκότος, σ. 25 [358], στίχ. 302. Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135. Κακῶς ὁ βαθὺς καὶ ἐξαιρετὸς Δ. Πολέμη, ἐνθ' ἄνωτ., ὑ. 5, θεωρεῖ «τό κείμενο στὴν πράξη ἀμφίβολο» (ambiguous). Τὴν ἀποψη πού ὑποστηρίζω, ὅπως ὁμολογεῖ καὶ ὁ Δ. Πολέμη, ἐνθ' ἄνωτ., ὑ. 5, δέχτηκαν κατὰ τὸ παρελθόν καὶ οἱ L. Sternbach, Spicil. Prodrom., σ. 34 [367], H. Grégoire, La famille des Kontostéphanes, σ. 156, καὶ F. Chalandon, τ. II, σ. 216-17, ὑ. 7: Etienne, oncle de Manuel (γράφει gambros de Manuel) aurait eu une fille Irène et trois fils Jean, mort sans enfant (ἀνακριβές), Alexis (mort sans enfant) et Andronic. Ce dernier aurait épousé une Doukas... Ἀλλὰ καὶ ὁ J. Darrouzès, Tornikès, Lettres et discours, σ. 59-60, καταλήγει νὰ δεχθῆ «πὼς ὁ Ἀλέξιος τῆς ἀφιερωθῆριας ποιήσης, δηλ.

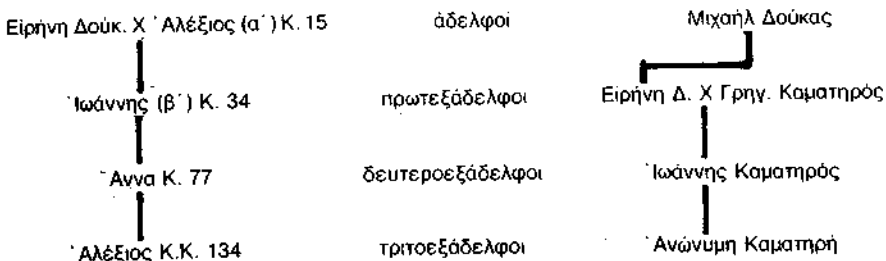
Ποιός λογοθέτης ήταν αυτός ο πατέρας της συζ. του Ἀλέξιου Κ.Κ. 134; Ἄν και δὲν ἔχομε κανένα τεκμήριο, μπορεῖ κανεὶς νὰ στρέψῃ τὸ νοῦ του στὸν περιφημο λογοθέτη τοῦ δρόμο Ἰωάννη Καματηρό (1155; – † 1165), τὸ μεγάλο ἐκεῖνο πότη, ποῦ ἦταν ἕνας δευτεροεξάδελφος τῆς Ἄννας Κ. 77, τῆς μητέρας τοῦ γαμβροῦ· ἔτσι ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134, ἂν αὐτὴ ἡ ὑπόθεση ἀνταποκρίνεται στὴν πραγματικότητα, θὰ παντρεύτηκε μιὰ τριτοεξαδέλφη του⁷³.

«Αὐτὴ ἡ γυναίκα του ποῦ ἀπὸ ἀριστοκρατικὴ γενιά καταγόταν^{73α}, ἦταν μιὰ ὑπαρξὴ ἐξαιρετὴ πολὺ ὠραία καὶ συνετὴ. ἦταν ἡ πνοὴ τῆς πνοῆς τοῦ ἀντρός της καὶ τὸ φῶς τῶν ματιῶν του»⁷⁴.

τοῦ ποιήματος τοῦ Θεοδ. Πρόδρομου. εκδ. Sternbach, σ. 15 [348], καὶ εκδ. Hörandner, σ. 447-48. πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ στοὺς γόνους τοῦ Ἀνδρόνικου (Κοντοστέφ.), τοῦ συζύγου τῆς Θεοδώρας Κ. 58, ποῦ ἦταν ἐγγονὴ ἐνός σεβαστοκράτορα (τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 12) καὶ κόρη τοῦ σεβαστοῦ Ἀδριανοῦ Κ. 28· ἕνας γιὸς αὐτοῦ τοῦ προσώπου εἶναι Κομνηνός ἀπὸ τὴ μητέρα του καὶ ξέρομε πὼς εἶχε τέσσερα παιδιά, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ δύο, ἕνας γιὸς καὶ μιὰ κόρη, ἐπέζησαν τοῦ πατέρα τους, καὶ στὴν ὑ. 63, τονίζει ὁ Δαρrouzès πὼς στὴν ἀφιερωτῆρια ποίηση δὲ γίνεται κανεὶς ὑπαινιγμὸς γιὰ μιὰ πολὺ στενὴ συγγένεια τοῦ Ἀλέξιου (106) μὲ τὸν Μανουὴλ (α')-, πράμα ποῦ θὰ γίνονταν ἂν ἐπρόκειτο γιὰ τὸν Ἀλέξιο Κ.Κ. 134, ἕνα γιὸ τῆς πορφυρογέννητης πριγκίπισσας Ἄννας Κ. 77, ἀδελφῆς τοῦ Μανουὴλ (α') Κ. 81· δὲν ἐγίνε τέτοιος ὑπαινιγμὸς, γιατί ὁ Ἀλέξιος τοῦ ἀφιερωτῆριου ποιήματος, ὁ συζ. τῆς Μαρίας Δούκαινας, δὲν ἦταν παρὰ ἕνας γιὸς τῆς Θεοδώρας Κ. 58, μιὰς δευτεροεξαδέλφης τοῦ Μανουὴλ (α'). Σύμφωνα μὲ τὰ πρὶν ἡ κόρη τοῦ λογοθέτη τοῦ Μαλάκη ἦταν ἡ συζ. τοῦ Ἀλέξιου Κ.Κ. 134, ἡ πανευγενὴς Δούκαινα τοῦ Ἀνώνυμου ἦταν ἡ συζ. τοῦ Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135 καὶ ἡ Μαρία Δούκαινα τοῦ Θεοδ. Πρόδρομου ἦταν ἡ συζ. τοῦ Ἀλέξιου Κ.Κ. 106.

73. Γιὰ τὸν Ἰωάννη Καματηρό, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 428, ὑ. 312 - 313^α R. Guillard, Les Logothètes, REB 29 (1971), σ. 59-61, ἀριθ. 35 J. Darrouzès, Tornikès, Lettres et discours, σ. 25, 44, 129 ὑ. 5, βλ. καὶ τὸ γενεαλογικὸ δέντρο τῶν Καματηρῶν, σ. 49. Βλ. ἀκόμη καὶ σ' αὐτὸν ἐδῶ τὸν τόμο, προσωπογρ. Εὐδοκίας Κ. 146^α, ὑ. 35-47 καὶ 51-52.

Γιὰ τὴ συγγενικὴ σχέση Ἄννας Κ. 77 μὲ τοὺς Καματηρούς-Δούκες:

73α. Ἀνώνυμος, εκδ. L. Sternbach, σ. 19 [352], στίχ. 81: πανευγενὴς αὐζυγος... Εὐθ. Μαλάκης, σ. 153¹⁹.

74. Ἀνώνυμος, σ. 24 [357], στίχ. 271: τὴν καλὴν καὶ κοσμίαν, αὐτόθι, σ. 25 [358], στίχ. 288:

«Μέ πώση χαρά και μέ τις πίο καλές ἐλπίδες, μᾶς λένε οἱ ἐγκωμιαστές, τὸν ἔστειλε τὴν ἀνοιξη τοῦ 1176⁷⁵, στὸ μεγάλο κατὰ τῶν Τούρκων πόλεμο, και τώρα ἓνα αὐτοκρατορικό πλοίο τῆς τὸν ἔφερε νεκρὸ στὴν ΚΠολη»⁷⁶.

«Ὁ χτεσινός ὠραῖος και εὐθυτενῆς ξιφηφόρος ἱππότης γύριζε σάν ἓνα δέμα μέσα σ' ἓνα ἐπίχρυσο δρύϊνο κιβώριο⁷⁷. Πόσο θά ἤθελε ἡ γυναίκα του, καθὼς νεκρὸ τὸν εἶδε, νά ταφῆ κι αὐτὴ σ' ἓνα τάφο μαζί του»⁷⁸.

«Πολύ νεαροὶ καθὼς παντρεύτηκαν, σάν ἄλλα κυπαρίσσια και σάν ἄλλες ἀναδεντράδες⁷⁹, σάν ἄλλοι φοίνικες, και οἱ δυὸ μέσα σὲ κήπους βασιλικούς μεγάλωσαν και ὑψώθηκαν, και τώρα μέ τῆ θανῆ του, αὐτὴ ἡ ἀνηθρότατη, πάγωσε μαζί του»^{79α}.

«Αὐτὸς ἦταν ἐκεῖνος ποῦ σάν ἄλλος πυρσολαμπῆς λυχνίας φώτιζε τὸ παλάτι τους, αὐτὸς ἦταν ἡ ζωὴ τῆς, ἡ πνοὴ τῆς, τὸ φῶς τῆς, και τώρα καθὼς κάτω ἀπ' τῆ γῆ κρύφτηκε, θέλει κι αὐτὴ νά κρυφτῆ μαζί του»⁸⁰.

«Γιὰ τὸ κλάμα και τὸ δάρσιμο αὐτῆς τῆς πριγκίπισσας, τῆς γυναίκας του, τῆς Ἀνώνυμης Κοντοστεφανίνας Κομνηνῆς –Κομνηνῆ τῆ λέει ὁ Μαλάκης⁸¹– μπορεῖ κανεὶς νά πῆ τὸ λόγο τῆς Γραφῆς: «ἔκλαψε τῆ νύχτα και τὰ δάκρυά τῆς ἐπεφταν στὰ σαγόνια τῆς, και κείνος ποῦ μποροῦσε ἀπ' τοὺς ἀγαπημένους τῆς νά τὴν παρηγορήσῃ, δὲν ὑπῆρχε»⁸².

Αὐτὸς ποῦ «θά τὴν παρηγοροῦσε και δὲν ὑπῆρχε» ἦταν ὁ κουνιάδος τῆς Ἀνδρόνικος Κ. Κ. 135 ποῦ βρισκόταν μακριὰ στὴν Ἀνατολὴ γιὰ τις ἀνάγκες τοῦ πολέμου ἐναντίον τῶν Τούρκων.

Σὲ μιὰ ἀποστροφή του, στὴν πεζὴ μονωδία του γιὰ τὸν Ἀλέξιο 134, ὁ Μαλάκης λέει στὸν Ἀνδρόνικο Κ.Κ. 135: «Θά κλάψης βέβαια τὸν ἀδελφὸ σου, ποῦ δὲν ἦσουν δίπλα του νά σοῦ πῆ τὰ τελευταῖα του λόγια, ἀλλὰ θρήνησε και τὴν ἀγαπημένη σου νύφη, τῆ γυναίκα του, τὴν ἄλλοτε εὐτυχισμένη και τώρα δυστυχισμένη. Και τί κρίμα, ποῦ δὲν μπορεῖς νά εἶσαι κοντά τῆς, μέ τῆ δύναμη τοῦ μυαλοῦ σου και τοῦ λόγου σου νά τὴν παρηγορήσῃς»⁸³.

κάλλος μέγα σόν... αὐτόθι, στίχ. 297: και σὲ πνοὴν ἔσχηκε και φῶς ὀμμάτων, αὐτόθι, σ. 21 [354], στίχ. 175: πανευπρεπεὶ δὲ σῶφρονι σου, συζύγω, ἦν ἔπνεες ζῶν...

75. Βλ. πίο πάνω, ὑ. 50.

76. Ἀνώνυμος, σ. 19 [352], στίχ. 81-83· αὐτόθι, σ. 23 [356], στίχ. 245-47:

ἐν γὰρ θαλάττῃ πλεύσας ἡμῖν εὐρέθης
λυπρὸν προσαγκάλισμα, φορτὶς πικρίας,
ὄλους ποταμούς ἐξανοίγων δακρύων.

77. Ἀνώνυμος, σ. 19 [352], στίχ. 84 και 108.

78. Ἀνώνυμος, σ. 19 [352], στίχ. 89-90.

79. Ἀνώνυμος, σ. 25 [358], στίχ. 293-96.

79α. Ἀνώνυμος, σ. 21 [354], στίχ. 179-184.

80. Ἀνώνυμος, σ. 21 [354] - 22 [355], στίχ. 185-87.

81. Εὐθύμιος Μαλάκης, σ. 153³.

82. Εὐθύμιος Μαλάκης, σ. 152-53. Γιὰ τὸ τῆς Γραφῆς, βλ. ἑρ. α', 2.

83. Εὐθύμιος Μαλάκης, σ. 152.

«Έτσι άτονουσε ή παρηγοριά τής Κομνηνής Κοντοστεφανίνας, τής γυναίκας του, πού άπ' αυτή ό Άλέξιος Κ.Κ. 134 άνάπνεε, και τήν όποία έμείς είδαμε, λέει ό Μαλάκης, νά πεθαίνει μαζί του, παρά τή συμπάρασταση τών συννυφάδων τής, τών συζύγων του Ίωάννη Κ.Κ. 133 και του Άνδρόνικου Κ.Κ. 134»⁸⁴.

«Οί βροχές και οι ύετοι κάποτε σταματούν, αλλά τής γυναίκας του Άλέξιου 134 τά μάτια δέν έπαυσαν νά τρέχουν και νά βρέχουν τις αύλακωμένες παρειές τής· πνιγόταν άπ' τόν πόνο σάν νά βρισκόταν σέ μιá άγχόνη».

«Και οι πέτρες, συνεχώς όταν χτυπιούνται, κάποτε διαλύονται, αλλά τó δικό της στέρνο, άν και μέ τά χέρια τής τó κατασπάραζε, έμενε άκέριο».

«Τό λιγοστό φαγητό αυτής τής φιλάνθρωπης και πολύ συνετής πριγκίπισσας συνοδευόταν από βαθείς άναστεναγμούς, τó πιότó τής ήταν τά δάκρυα πού άδειάζαν άπ' τις πηγές τών ματιών τής, σάν μιá σκληρή και γεμάτη όδύνες στρωμή τής, αυτή ή άριστοκράτισσα, είχε αυτό τó ίδιο τó γυμνό πάτωμα, καθώς δέν μπορούσε νά ύποφέρει τή στέρηση του άγαπημένου της συντρόφου· έτσι χάμω, καθώς ξάπλωνε, και θερμά έχυνε τά δάκρυά τής, τής φαινόταν πώς καλόπιανε τή γή νά άνοιξη τó στόμα τής νά τήν καταπιή, και νά τήν παραπέμψη στον ώραιό Κομνηνό τής, τόν άντρα τής»⁸⁵.

Ή πριγκίπισσα, «ή φίλαντρη αυτή τρυγόνα, τó ύπόδειγμα τής φρόνιμης ζωής, ή τερπνή παράσταση τών συνετών ήθών!»⁸⁶, «ή τερπνότητα τών ψυχικών χαρισμάτων»⁸⁷, μπορούσε νά λέη τó μυρολόι τής⁸⁸:

«Τό μαργαριάρι μου τó πολύτιμο έκρυψες μέσα σου, τάφε,
τής ζωής μου τó λυχνάρι μου άρπαξες
έσύ πέτρα τραχιά, σκοτεινή και δυσμάχητη·
διαμάντι είχα δίπλα μου πού μου σβήστηκε,
κι άναψε μέσα μου κάρβουνα πού μόνο
δάκρυα μου φέρνουν φλογερά»⁸⁹.

Λέει άκόμη γι' αυτή ένας στιχουργός: «Άλλοίμονο, σέ είδαμε πολλές φορές και συχνά νά προβάλλης άπό ψηλά στο μέγαρό σου σάν ήλιου φώς, σάν νέα σελήνη πού άκτινοβολείς, γεμάτη φώς άστραφτερό, και είπαμε τó λόγο του Σολομώντα· ποιά είναι αυτή ή πολύ εύπρεπισμένη, πού σάν τή χαραυγή άπ' τή νύχτα πέρς τή μέρα προχωρεί κι όλο πιό πολύ λάμπει, σελήνη όμορφη,

84. Εύθύμιος Μαλάκης, σ. 153.

85. Εύθύμιος Μαλάκης, σ. 153· Άνώνυμος, σ. 22 [355], στίχ. 190-99· παράλληλες μαρτυρίες και άπ' τις δύο πηγές.

86. Άνώνυμος, σ. 24 [557], στίχ. 272-73:
τρυγών φίλανδρε, σάφρονος τρόπου πινάξ,
άγαλμα τερπνόν σωφρονικών ήθέων!

87. Άνώνυμος, σ. 25 [358], στίχ. 287.

88. Για τήν όρθογραφία τής λ. μυρολόι ή μυρολόγιν, βλ. Φ. Κουκουλέ, Βυζαντινών βίος και πολιτισμός, τ Δ' (1951), σ. 168, ύ. 3.

89. Άνώνυμος, σ. 23 [356], στίχ. 225-29.

παμμέγιστο φῶς, σάν ἡλίου διαλεγμένη ὀμορφιά· καί τώρα, ὅταν σέ βλέπη κανείς, ἄλλο λόγο τοῦ Σολομώντα θά προσαρμόση»⁹⁰.

Ἄλλά ὡς γυρίσωμε κοντά στον Ἀλέξιο Κ.Κ. 134 στό στρατόπεδο τοῦ Λοπαδίου, στίς ὄχθες τοῦ Ρυνδακοῦ ποταμοῦ.

Πρὶν ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134 ξεψυχήση, ἔγραψε ἓνα γράμμα ἀποχαιρετιστήριο σ' αὐτὴ τὴν περίφημη γυναῖκα του, «γεμάτο γλυκύτητα, γιὰ νὰ τὴν κερᾶση τὸ πῶς δηλητηριασμένο πού μπορούσε νὰ πιῇ ποτό!» «Μὲ τὸ γράμμα ἐδείχνε ἀκόμη ζωντανός, ἀλλὰ στὴν πραγματικότητα ἦταν νεκρός»⁹¹.

«Ἐνῶ πῆνονταν ἀπ' τὸν κακοήθη τριήμερο πυρετό, ὁ πρίγκιπας ἔστρεψε τὴ σκέψη του στὴ γυναῖκα του, πού βρισκόταν στὴ μεγίστη πόλη (=στὴν ΚΠολη), καί πού δὲν ἤξερε τί τοῦ συμβαίνει καί φανταζόταν πράματα χαρωπά».

«Πόσες φορές δὲν τὴν ἀνακάλεσε, πόσες φορές δὲν τὴν ἀναζήτησε, καί περιμένοντας νὰ τὴ δῆ, πάλευε τάχα πρὸς τὴ βιασύνη τοῦ Χάρου καί δὲν τὸν ἀφῆνε νὰ τοῦ πάρη τὴν ψυχὴ»⁹².

Ἐπίσης ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134 ἄλλο γράμμα ἔστειλε πρὸς τὸν ἀγαπημένο του ἀδελφὸ Ἀνδρόνικο Κ.Κ. 135⁹³, πού καθὼς ξέρομε βρισκόταν στὴν Ἀνατολὴ γιὰ τὴ στρατολογία ἀνδρῶν πού θά πολεμοῦσαν κατὰ τῶν Τούρκων⁹⁴.

Ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 εἶχε γράψει ἀπ' τὴν Ἀνατολὴ στον Ἀλέξιο 134: «Ἀγαπημένε μου ἀδελφέ, γράφε μου, καί καθὼς βρισκομαί μακριά, παρηγόρει τὸν ἀδελφὸ σου καί ἀναπλήρωνε τὴ θέα τοῦ προσώπου σου μὲ τὰ γράμματά σου».

Ὁ Ἀλέξιος 134 μόλις πῆρε στὰ χέρια του τὸ γράμμα καί ἀπ' τὴν ἐπιγραφή γνώρισε τὸ γραφικὸ χαραχτῆρα τοῦ πολυπόθητου ἀδελφοῦ του, καταφίλησε τὸ γράμμα, καί ἀφοῦ διάβασε τὸ περιεχόμενο, τοῦ ἔστειλε αὐτὴ ἐδῶ τὴν ἀποχαιρετιστήριον ἐπιστολή: «Φίλτατέ μου ἀδελφέ, δὲν πρόκειται πιά νὰ σέ ξαναδῶ, καθὼς σέ λίγο τὰ μάτια μου θά κλείσουν γιὰ πάντα· δὲν πρόκειται νὰ σέ ξαναχαιρετίσω, καί μὲ ποιό, ἀλήθεια, στόμα ἀπὸ δῶ καί πέρα θά κάνω κάτι τέτοιο; Καί γράμματα ἂν ζητῆς ἀπ' τὸν Ἄδη νὰ σοῦ στέλνω –γιατί γιὰ τὸν Ἄδη ἐγὼ τώρα ἀναχωρῶ– δὲ θά εἶναι κατορθωτό, καθὼς τὰ χέρια μου θά παραλύσουν καί θά μένουν ἀργά»⁹⁵.

«Ἄν καί ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134, πρὶν ξεψυχήση, τὸ νοῦ του τὸν εἶχε στραμμένο πρὸς τὴ γυναῖκα του καί ὁ πόθος νὰ τὴ δῆ τὸν βασάνιζε⁹⁶, σάν ἓνας

90. Ἄνωνυμος, σ. 24 [357], στίχ. 274-84.

91. Ἄνωνυμος, σ. 19 [352], στίχ. 91-9.

92. Εὐθυμῖος Μαλάκης, σ. 149.

93. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 148-49.

94. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 148.

95. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 148-49.

96. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 149.

καλός Βυζαντινός. πιο πολύ άρχισε να φροντίζει για την ψυχή του και για τὰ άνω πράματα, και τούς ουρανούς πια άναθυμόταν».

«Κ' έτσι όλο τό νοϋ του, καθώς έστρεψε προς τό Θεό», «έμπρός, λοιπόν» είπε «άς γίνω στρατιώτης του άθάνατου βασιλέα, και καθώς τὰ κάτω διαλύονται και φεύγουν, και στρατεύση και πανοπλία και όπλοφόροι, φέρετέ μου να ντυθώ τη θείκη πανοπλία και να γίνω άληθινός του Χριστού στρατιώτης».

«Μακριά από μένα», συνέχισε, «και φαρέτρα και τόξο, πού άπ' την άρρώστια δέν με έσωσαν· μισητό τό δόρυ και τό σπαθί, πού τό σημερινό έχτρο δέ φοβέρισαν· αν τό κράνος μου ήταν γερό, ή άρρώστια δέ θα χτυπούσε στο κεφάλι. Αν είχα άσπίδα πού μπορούσε να με σώση άπ' τὰ βέλη, θα έμενε άπρόσβλητο τό πλευρό μου πού με πονεί. Σε τί λοιπόν τὰ λαμπρά αυτά περιβλήματα και ό χυμένος πάνω τους χρυσός με ώφέλησαν, αν άπ' τό θάνατο δέν μπορούν αυτά να με σώσουν;»⁹⁷

Στό πλευρό του βρισκονταν ό άδελφός του Ιωάννης Κ.Κ. 133⁹⁸, ή νύφη του ή Δούκαινα, ή «περίδοξη σύζυγος» του άδελφού του Ανδρόνικου Κ.Κ. 135, «έξαιρετικό στόλισμα και άπαύγασμα του γυναικειου κόσμου, όλάκερη καταμαργαρισμένη από όλες τις άρετές και καταστόλιστη από σεμνούς τρόπους, πού παρηγορούσε τον Άλέξιο 134 και δάμαζε την άρρώστια του και κατάπαυε τον πολύ άπ' αυτή κλονισμό του με σοφά δροσιστικά λύγια, καθώς τον έμψύχωνε», και ακόμη ή άδελφή του Ειρήνη Κ.Κ. 136 –καθώς συνόδευε στο στρατόπεδο του Λοπαδίου τον άντρα της Νικηφόρο Βρυέννιο– την όποια μπορεί κανείς να την πη «χρυσή έστία των άρετών και ύπόδειγμα φρόνιμης και πάνσεμνης ζωής, πού κατασιγαζε την καίλα των στεναγμών του έτοιμοθάνατου άδελφού της και έσβηνε τό τόσο μεγάλο άπ' τούς πόνους τράνταγμα του»⁹⁹.

Τέλος, καθώς πλησίαζε προς τό θάνατο, ήλθε και ή ώρα της μεταμφίεσής του, όπως συνήθιζαν κυρίως οι άρχοντες του Βυζαντίου.

Ο ίδιος προσωπικά ό θεός του Μανουήλ (α') Κ. 81, «ό κραταιός των Αύσόνων σκηπτοκράτορας, ό δεύτερος γιός του Θεού!» «πού με πανσοφία έργα Θεού κάθε μέρα κάνει, πρωτοστάτησε στη μεταμφίεση του γλυκου άνεψιού του και από Άλέξιον τον μετονόμασε Αντώνιον μοναχόν»¹⁰⁰.

97. Εϋθ. Μαλάκης, σ. 149.

98. Εϋθ. Μαλάκης, σ. 148.

99. Άνώνυμος, σ. 26 [359], στίχ. 321-33.

100. Άνώνυμος, σ. 26 [359], στίχ. 344-49:

ό γάρ κραταιός Αύσόνων σκηπτοκράτωρ,
ός δεύτερος παίς του Θεού χρηματίας
έργα Θεού δρὰ πανσόφως καθημέραν,
πνευματικούς ώπλισεν όπλοις ένθέοις
τόν γλυκύν αύθόμαμον άντ' Άλεξίου
Αντωνίου δούς κλήσιν έν μονοτρόποις·

Ἱερεῖς καὶ μοναχοὶ τῆς στρατιάς «τοῦ ἐβγαλαν τὰ ντύματα τὰ μαλακά καὶ τὸν ἔντυσαν μετὰ τὸ τραχὺ τριβῶνιο τῆς κατὰ Θεὸν φιλοσοφίας»¹⁰¹ καὶ «τὸν κατὰταξαν στὶς ἀσαρκές στραταρχίες»¹⁰².

Ὁ κύριος Ἀλέξιος 134 καὶ τώρα Ἀντώνιος «ἀπόβαλε τὰ ὄπλα τὰ ἀνώφελα καὶ περιβλήθηκὲ τῆ μακαριστῆ πνευματικῆ πανοπλίας· ντύθηκὲ τὸ θώρακα τῆς δικαιοσύνης, τὴν περικεφαλαία τῆς σωτηρίας, τὴ μάχαιρα τοῦ πνεύματος»¹⁰³, «ἀντὶ γιὰ σπαθὶ πήρε, τὰ θεϊκὰ τὰ λόγια, ἀντὶ γιὰ σιδερένιο κρᾶνος τὴν πνευματικὴν περικεφαλαία»¹⁰⁴, καὶ «ἐγένεε στρατιώτης τοῦ Χριστοῦ»¹⁰⁵ καὶ «νέος στρατάρχης καὶ θαρραλέος πανοπλίτης μαζί με τοὺς στρατηγέτες τοῦ Θεοῦ»¹⁰⁶.

ἔχοντας πάντα τὴ σκέψη τοῦ στοῦ Θεοῦ καὶ ψελλίζοντας λόγια ἀπὸ τοὺς ψαλμοὺς¹⁰⁷, ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134, Ἀντώνιος πᾶς μοναχός, ἐφυγε ἀπὸ τὴ ζωὴ, γιὰ νὰ παρασταθῆ, κατὰ τοῦ λέει κι ὁ στιχοπλόκος - ἐγκωμιαστής του, «μπροστὰ στοῦ Θεοῦ καὶ Δεσπότη»¹⁰⁸.

Παρῶν ὁ αὐτοκράτορας - θεῖος τοῦ κατὰ τὸ θάνατό του, φόρεσε ἀμέσως, κατὰ τὴ συνήθεια, λευκὰ πένθημα φορέματα¹⁰⁹, «καὶ κλαίγοντας καὶ μουγγρίζοντας ὡς λιοντάρη, ἀνακαλοῦσε στὴ ζωὴ τὸν πεθαμένο»: « Ἀνεψιέ μου, φώναζε, πιστότατέ μου στρατιώτη μετὰ τὴ χρυσοῦ ἀσπίδα, ἡρωικῆ καὶ ἀντρεωμένε, τρέξε κοντά μου καὶ πολέμησε μαζί μου, ἐτοίμασε τὸ τόξο σου, τράβηξε τὸ σπαθὶ σου καὶ μετὰ τὴν τόλμη σου μέθυσε τὰ βέλη σου καὶ μέσα στῶν

Τὸ ὄνομα Ἀντώνιος ὡς μοναχικὸ ἦταν συνηθισμένο στοὺς Κοντοστέφανους ἐκείνους ποὺ τὸ κοσμικὸ τοὺς ἀρχίζε ἀπὸ Α· εἶται ὡς μοναχοὶ πήραν τὸ ὄνομα Ἀντώνιος, ὁ Ἀνδρόνικος Κοντοστέφ., ὁ οὐζ. τῆς Θεοδώρας Κ. 58, καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Κοντοστέφ., ἕνας ἐγγονός τοῦ Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135, ἀπὸ ὅ,τι τοῦλ. ξέρομε. βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 295, ἀριθ. 7, καὶ σ. 298-99, ἀριθ. 31, καθὼς καὶ σ. 294, ὑ. 17.

101. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 149.

102. Ἀνώνυμος, σ. 26 [359], στίχ. 350.

103. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 149-50.

104. Ἀνώνυμος, σ. 26 [359] - 27 [360], στίχ. 352-54.

105. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 150.

106. Ἀνώνυμος, σ. 27 [360], στίχ. 356-57.

107. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 150.

108. Ἀνώνυμος, σ. 27 [360], στίχ. 355.

109. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 150· Ἀνώνυμος, σ. 20 [253], στίχ. 143-48. Τὸ πὼς οἱ βασιλεῖς πενθῶντας λευκοφοροῦσαν, μαρτυροῦν ὁ Νικήφ. Γρηγοράς, τ. II, σ. 612 ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνός, τ. II, σ. 167· ὁ Ψευδο-Κωδινός, σ. 284 (α'), ἐκδ. J. Ver reaux· Μιχ. Πανάρετος, ἐκδ. Ὁδ. Λαμπιδῆ, Ποντικαὶ Μελέται 2 (1958), σ. 73, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, NE 4 (1907), σ. 282. Πρβλ. Φ. Κουκουλέ, Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμός, τ. Δ' (1951), σ. 220 καὶ 243-44. Ὁ Ψευδο-Κωδινός, ἐνθ' ἄνωτ., ξεκαθαρίζει πὼς ὁ αὐτοκράτορας λευκοφοροῦσε κατὰ τὸ θάνατο τοῦ πατέρα του, τῆς μητέρας του, τῆς γυναίκας του, καὶ τοῦ γιου καὶ τοῦ ἐγγονοῦ του, ἂν αὐτοὶ οἱ τελευταῖοι εἶχαν στεφθετὴ βασιλείς, ἐνῶ ἐδῶ βλέπομε τὸ Μανουὴλ (α') Κ. 81 νὰ λευκοφορῇ γιὰ ἀνεψιὸ τοῦ ἀπὸ ἀδελφῆ, ἦταν αὐτὸ μὴ ἐξαιρέση;

Τούρκων τὰ αἵματα κοκκίνησέ τα»¹¹⁰.

«Ἐάν κι ἀπὸ μικρὸς ἔτρεφε τυφλὴ καὶ δουλικὴ ὑπακοὴ στὸ θεῖο του βασιλεῖα, ἰσὴ πρὸς τὴν πίστη του στὸ Θεό»¹¹¹, καὶ ἦταν «ἕνας μέχρι πάθους θαυμαστὴς του»¹¹², ἦταν ἡ μοναδικὴ φορὰ ποὺ δὲν ὑπάκουσε στὴ βασιλικὴ προσταγή, «καὶ δὲν καβαλλίκεψε τ' ἄλογό του καὶ δὲν ἄρπαξε τὸ δόρυ του, γιὰ νὰ συνταράξη τὶς φάλαγγες τοῦ ἐχτροῦ»¹¹³.

Κοντὰ στὸ βασιλεῖα, ὅλοι οἱ παριστάμενοι, ἀνακαλώντας ἀπ' «τὸ ψυχρὸ καὶ πικρὸ σκοτάδι τοῦ ἐχθρικοῦ Ἄδῃ» τὸν Ἀλέξιο 134, τοῦ ἀπηύθυναν τὸ δίλημμα:

«Ἦ τὸ νεκρὸ δόσε μας, αὐτὸν ποὺ πῆρες καὶ σκεπάζεις,

Ἦ πάρε καὶ μᾶς σ' ἕνα τάφο μαζί του»¹¹⁴, κ' ἐπειτα ξεχύνονταν σὲ ἐπαινους γιὰ τὸ νεκρὸ.

Ἄλλος ἔλεγε πὼς «ὑπῆρξε πρᾶος, ἡσυχὸς καὶ γλυκύς», ἄλλος πὼς «ὑπῆρξε συντρέχτης καὶ ἔδινε χέρι βοήθειας σ' αὐτὸν ποὺ εἶχε ἀνάγκη», καὶ πὼς «ἦταν πρόθυμος ὅλους νὰ εὐεργετήσῃ». Καὶ «θαυμαζόταν ἡ εὐθύτητα τῆς γνώμης του, ἡ καλὴ του θέληση καὶ ἡ καθαρὸτητα τῶν ἡθῶν του»· ἄλλος «ἐξυμνοῦσε τὴ γλυκύτητα τῶν λόγων του καὶ τὴν πειθῶ ποὺ ἐνέπνεαν, καὶ πὼς δὲν ἐκμεταλλευόταν ποτὲ τὴν εὐφράδειά του, γιὰ νὰ ντύσῃ μὲ αὐτὴ μιά ψευτιά». «Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά τονιζόταν καὶ ἐκθειάζόταν ἡ ὁμορφιά του καὶ ἡ ἀντρεισιὴν του, καθὼς καὶ ἡ ψηλὴ κορμοστασιά του, ἀπὸ ὅλους ποὺ παραβρίσκονταν ἐκεῖ»¹¹⁵.

«Ὡ τῆς συννεφιασμένης ἐκείνης μέρας τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλέξιου 134, γράφει ὁ Μαλάκης, ποὺ σ' αὐτὴ ὁ ἥλιος ἐκρυψε τὶς ἀχτίδες του καὶ ἡ σελήνη τὸ βράδυ τὴ δικὴ τῆς ἀνταύγεια δὲν ἔδωσε· ποὺ σ' αὐτὴ ὁ αὐτοκράτορας Μανουὴλ (α') Κ. 81, ὁ δικός μας ἥλιος, καὶ ἡ αὐγούστα Μαρία τῆς Ἀντιόχειας, ποὺ σὰν ἄλλη σελήνη λάμπει ἀπ' τὶς ἀχτίδες τῆς βασιλικῆς του δόξας καὶ ἀπ' τὶς χάρες τοῦ προσώπου τῆς, βαρὺ τὸ χειμῶνα τοῦ πένθους καθὼς περιντύθηκαν καὶ ὀλάκερη τὴν ψυχὴ τους μὲ τὴ θλίψη καθὼς κατασυνέφιασαν, σφοδρὲς καὶ ἀφθονες βροχὲς δακρῶν γιὰ τὸν πολυαγαπημένο τους ἀνεπιὸ ἀποστάλαξαν»¹¹⁶.

«Ὡ τῶν τότε θρήνων καὶ στεναγμῶν ὧ τῆς ὑπερβολῆς τῶν δακρῶν· γιατί ὅλοι, καθὼς μιμήθηκαν τὸ βασιλεῖα, ὄχι μόνον οἱ στενοὶ συγγενεῖς τοῦ νεκροῦ καὶ ὅσοι ἀνήκαν στὴ βασιλικὴ καὶ χρυσὴ τῶν Κομνηνῶν σειρὰ»¹¹⁷, ἀλλὰ

110. Ἀνώνυμος, σ. 18 [351], στίχ. 60-3, καὶ σ. 20 [353] στίχ. 122-28.

111. Ἀνώνυμος, σ. 20 [353], στίχ. 131-32.

112. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 145.

113. Ἀνώνυμος, σ. 20 [353], στίχ. 133-36.

114. Ἀνώνυμος, σ. 20 [353], στίχ. 116-18.

115. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 150.

116. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 147.

117. Γιὰ τὴ βασιλικὴ καὶ χρυσὴ τῶν Κομνηνῶν σειρὰ, βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 28, ὑ. 19, καὶ σ. 475-76, ὑ. 190.

και κάθε γενιά, και κάθε ηλικία, και όσο μέρος των στρατευμάτων ετυχε να παρέυρισκεται, συνέπασχαν με τον αυτοκράτορα και ύψωναν τη φωνή και με χτυπήματα στα στήθη θρηνούσαν και από παντού ζητούσαν ο ωραιότατος Κομνηνός».

« Έγινε πένθος μεγάλο, και άρχοντες στέναζαν και πρεσβύτες παρθένες και νέοι άρρώστησαν και η όμορφιά των γυναικών αλλοιώθηκε».

« Η άδελφή του Ειρήνη Κ.Κ. 136 και η νύφη του, η Δούκαινα, η γυναίκα του αδελφού του Ανδρόνικου Κ.Κ. 135¹¹⁸, τα καλλιστεία του γυναικείου κόσμου, σαν άλλες Ηλιάδες γύρω από το Φαέθοντα, άμετρους κρουνοούς δακρύων έχυναν, κλαίγοντας το νεκρό αδελφό τους· έρριξαν το στολισμό του κεφαλιού, ντύθηκαν με πένθιμα, αμαύρωσαν τη χάρη του προσώπου τους, και όπως λέει η Γραφή θρημώντας την Ιερουσαλήμ, κάθισαν κατά γης και χλωμά ανέβασαν στο κεφάλι τους· και το δάκρυ τους δεν έγινε μέν ηλεκτρο, αλλά αυτές νικημένες από το πάθος τους, παραλίγο να γίνουν πέτρες, για να έπαληθεύσουν το μύθο της Νιόβης· δέ βράχιασε μόνο ο λάρυγγάς τους από το να κράζουν όλη την ήμερα και να κλαίνε τον Κομνηνό 134, αλλά από το κλάμα έφτασαν να γίνουν βουβές· και καθώς σώθηκαν τα δάκρυά τους, ρυάκια αιμάτων αδειάζονταν από τους φάρυγγές τους.

Ο Όμηρικός στρατιώτης θρηνωδούνταν με ματωμένες σταλαματιές.

Τι ήταν αυτό το πάθος της άδελφής του Ειρήνης Κ.Κ. 136, τι ήταν αυτή η άγάπη της νύφης του Δούκαινας, μέχρι που να πέσουν κάτω νεκρές· δεν άνεχονταν να ζούν αυτές και νεκρός να είναι ο Αλέξιος 134, ούτε ήθελαν αυτές να βλέπουν τον ήλιο και κείνος να είναι στο σκοτάδι, γι' αυτό και αγωνίζονταν η το νεκρό να αναστήσουν η να συνταφούν με τον πολυαγαπημένο τους και μαζί του από τον κόσμο να φύγουν»¹¹⁹.

Κι ο αδελφός του Ιωάννης Κ.Κ. 133 που παραβρισκόταν στη θανά του, «έδειχνε κι αυτός πως ήθελε να πεθάνη μαζί του»¹²⁰, ενώ ο πιο αγαπημένος του αδελφός Ανδρόνικος Κ.Κ. 135, όπως μας είναι γνωστό, βρισκόταν για τις

118. Για τη Δούκαινα, τη σύζ. του Ανδρόνικου Κ.Κ. 135, βλ. πιο πάνω, ύ. 72. Είναι χαρακτηριστική η παρουσία της αυτοκρατορίσσας Μαρίας της Αντιόχειας και των πριγκιπισσών του οίκου των Κομνηνών στο στρατόπεδο του Λοπαδίου. Για την παρουσία της αυτοκρατορίσσας, βλ. αμέσως πιο πάνω, ύ. 116. Την Ειρήνη Κ.Κ. 136 και τη Δούκαινα συναντήσαμε να άνακουφίζουν τον έτοιμοθάνατο Αλέξιο Κ.Κ. 134, βλ. πιο πάνω, ύ. 99· συνόδευσαν και οι δύο μέχρι το Λοπάδιο τουλ. τους άντρες τους Νικηφόρον Βρυέννιον και Ανδρόνικον Κ.Κ. 135. Η σύζ. του Αλέξιου Κ.Κ. 134 είχε μείνει στην ΚΠολη, δεν τον συνόδευσε στην έκατρατεία, όπως και η σύζ. του Ιωάννη Κ.Κ. 133 δε συνόδευσε τον δικό της. Η Δούκαινα από το στρατόπεδο του Λοπαδίου συνόδευσε το νεκρό του Αλέξιου Κ.Κ. 134 στην ΚΠολη, όπου τη βλέπομε να παραστέκεται στη χήρα αυτού του τελευταίου, βλ. πιο πάνω, ύ. 84.

119. Εύθ. Μαλάκης, σ. 147-48.

120. Εύθ. Μαλάκης, σ. 148· Ανώνυμος, σ. 16 [349], στίχ. 10-13· σ. 22 [355] - 23 [356], στίχ. 217-23. Βλ. και προσωπογρ. Ιωάννη Κ.Κ. 133, ύ. 14, 17, 18.

ανάγκες του πολέμου στά βάθη τῆς Ἀνατολῆς¹²¹.

Ἀπό ὅπου πέρασε ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134, ἡ θύμισή του ἔμεινε γιὰ πάντα¹²², καθώς σέ ὅλους ἦταν ἀγαπητός¹²³.

Ἄν λοιπὸν στοὺς ξένους ἦταν τέτοιος, «σ' αὐτοὺς ποὺ γιὰ λίγο γεύτηκαν τὸ μέλι», τί λογῆς ἦταν στοὺς δικούς του, στοὺς συγγενεῖς του, καὶ «σ' αὐτοὺς ποὺ ἀπ' τῆ συχνῆ ἐπαφῆ ὀλάκερο τρύγησαν τὸν Ὑμηττό;»

Ἦταν πολὺ φιλοσυγγενής, καὶ πάνω στό σημεῖο αὐτὸ ξεπέρασε ὅλα τὰ παραδείγματα τῆς ἀρχαιότητος.

«Ἀλλὰ τώρα ἔμειναν ὅλοι ἔρημοι ἀπ' τὸν καλὸ Κομνηνὸ 134, λέει ὁ Μαλάκης, ποὺ ἀναζητοῦν τ' ἀδελφία του, ὁ Ἰωάννης Κ.Κ. 133 καὶ ἡ Εἰρήνη Κ.Κ. 136 ποὺ ἦσαν παρόντες –καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 ἀπὸ μακριά, ὅταν πῆρε τὴν πικρὴ ἀγγελία– τὸν φιλάδελφο, οἱ νύφες του, ἡ Δούκαινα τοῦ Ἀνδρόνικου 135 καὶ ἡ γυναῖκα τοῦ Ἰωάννη 133, τὸν φιλόνομο, ὁ γαμβρὸς του Νικηφόρος Βρυέννιος, ὁ σύζ. τῆς Εἰρήνης 136, τὸν φιλόγαμβρο, καθώς πάντα ἦταν μ' αὐτὸν μονιασμένος καὶ ἀποτελοῦσαν οἱ δυὸ τους μιὰ ψυχὴ, οἱ αὐλικοὶ ἀναζητοῦν τὸν ὑπέρλαμπρο συνόμιλό καὶ συναυλικό, οἱ στρατιῶτες τὸ συστρατιῶτη, οἱ στρατηγοὶ τὸ συστράτηγο, οἱ μεσήλικοὶ τὸ συνομήλικο, οἱ γέροι τὸν ὁμόφρονα, κι ὅταν σέ κάποια τελετῆ στό ὑπαίθρο ἢ σπὴν αὐτοκρατορικῆ σκηνῆ, κατὰ τὴν ἐκστρατεία –ἢ ἀργότερα στό παλάτι– συγκεντρώνονταν ὅλοι οἱ αὐτοκρατορικοὶ συγγενεῖς καὶ οἱ ἀξιωματοῦχοι, καὶ ὁ αὐτοκράτορας καθόταν στό θρόνο του, δὲν ἔφρευε ἀπ' τῆ θύμισή τους ὁ Κομνηνός 134».

«Καὶ ὁ βασιλεὺς καὶ θεῖος ζητοῦσε νὰ δῆ τὸν ἀνεψιό, καὶ ἔφερνε στό νοῦ του τὴν αἰφνίδια ἀπ' τὸ θάνατο ἀρπαγὴ του, καὶ ἀπ' τὸ πάθος σπαραζόταν».

«Καὶ ἀκόμη ἀναζητοῦσαν τὸν Ἀλέξιο Κ. 134 τὰ αὐτοκρατορικά κυνήγια ποὺ σ' αὐτὰ μ' ἐπίδειξιότητα ἔπαιρνε μέρος, τὸν ἀναζητοῦσαν τὰ ἐντευκτῆρια τῶν σοφῶν καὶ ἡ σε μνὴ σύγκλητος, ποὺ στίς συνεδριάσεις τους μὲ τὴ σοφὴ του γνώμη ἐπίσης ἔπαιρνε μέρος».

«Τέλος, σέ λίγο, ποὺ θὰ γίνῃ ὁ καταστρεφτικός ἐκεῖνος πόλεμος τοῦ Μυριοκέφαλου, πῶς πολὺ ἀκόμη θὰ ἀναζητηθῆ ὁ πολεμιστής»¹²⁴.

Τὸ σκῆνωμα τοῦ Ἀλέξιου Κ.Κ. 134 ἀπ' τὸ στρατόπεδο τοῦ Λοπαδίου μεταφέρθηκε στίς μικρασιατικὲς ἀκτὲς τοῦ Αἰγαίου, κι ἀπὸ κεῖ σπὴν ΚΠολὴ μὲ βασιλικὸ πλοῖο¹²⁵.

Τὸ σκῆνωμα συνόδευε ἡ ἀγαπημένη του νύφη, ἡ Δούκαινα¹²⁶, καὶ τὸ παράλαβε ἡ ὑπέροχη γυναῖκα του Κοντοστεφανίνῃ Κομνηνῆ, πιθανόν μιὰ

121. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 148 καὶ 152: Ἀνόνομος, σ. 25 [358], στίχ. 301-20. Βλ. καὶ πῶς πάνω, ὑ. 83 καὶ 94.

122. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 151.

123. Ἀνόνομος, σ. 20 [353], στίχ. 120-21.

124. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 151-52.

125. Βλ. πῶς πάνω, ὑ. 76.

126. Βλ. πῶς πάνω, ὑ. 84 καὶ 118.

Καματηρή, τὴν ὁποία ἔχομε ἤδη περιγράψει, καὶ ἡ ὁποία μόλις ἔλαβε τὴν εἶδηση τοῦ θανάτου του, εἶχε κι αὐτὴ περιβληθῆ, ὅπως ἐκεῖνος, «τὸν νυκτερινὸ πέπλο»¹²⁷, «τὸ σκοτεινὸ καὶ μέλαν ἄμφιο»¹²⁸ τῆς μοναχῆς.

«Συναχθῆτε, φωνάζουν οἱ ποιητές, σωφρονικὲς Κομνηνίδες πριγκίπισσες τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου, γύρω ἀπ' τὸ φέρετρο, καὶ παρηγορῆστε τὴν ἐξαιρετὴ αὐτὴ ὑπαρξή, τὴ γυναῖκα του· θρηνητρίες, αὐτοσχεδιάστε τὸ δίκαιο ἐγκώμιο τοῦ νεκροῦ καὶ μυρολογηστέ τον»¹²⁹.

Καὶ ἡ γυναῖκα του, «ὡς ἄλλη πιστὴ Ἀνδρομάχη τοῦ Ἴεκτορα, κλαίγοντας γοερά τὸν καλὸ καὶ ὠραῖο σύντροφό της, ἔρριξε κάτω στὴ γῆ τὸ στολισμὸ τοῦ κεφαλιοῦ της, καὶ τοῦ ἀπηύθυνε τὸν ὑστατὸ της χαιρετισμὸ»:

« Ἀλλοιμονό μου ἡ δύστυχη ἐγώ, Κομνηνέ, εἶπε, τὴν ἴδια μοῖρα εἶχαμε καὶ οἱ δύο· ἐσένα σὲ ἔθρεψε λιγόζωο ἡ πορφυρογέννητη μητέρα σου, ἡ ξακουστὴ ἐκεῖνη βασιλισσα Ἄννα Κ. 77, ἐμένα δὲ μοιρῆ καὶ κακὸτυχὴ ὁ πατέρας μου ὁ λογοθέτης· καὶ ἐσὺ μὲν γιὰ λίγο ἔλαμνες, κ' ἔπειτα κάτω ἀπ' τὴ γῆ κρύφτηκες, ἐσὺ τῆς ζωῆς μου ὁ λαμπτήρας, ἐγὼ δὲ ἀπόμεινα μιὰ δυστυχισμένη κατάμονη χήρα»¹³⁰.

«Ἐνα τῆς ἔλειπε ἀπ' τὴν Ἀνδρομάχη, ποῦ αὐτὴ ἀπ' τὸν Ἴεκτορα ἀπόκτησε τὸν Ἀστινάκτα, ἐνῶ ἡ Κομνηνὴ ἀπ' τὸν Ἀλέξιο 134 δὲν εἶχε ἀποκτήσει παιδί· τί μεγάλο κακὸ, λέει ὁ Μαλάκης, ἕνας τέτοιος ἄντρας νὰ μὴν ἀφήσῃ παιδί, εἰκόνα τῆς ἀρετῆς του στὴ ζωὴ καὶ μιὰ παρηγοριὰ στὴ μητέρα του»¹³¹.

Δὲν εἶναι γνωστὸ σὲ ποῖο μοναστήρι τάφηκε.

Χάρη στὸν Ἀνώνυμο στιχουργό, ποῦ μερικοὶ συνταύτισαν πρὸς τὸ Θεόδωρο Πρόδρομο¹³², καὶ κυρίως χάρις στὸ μητροπολίτη Νέων Πατρῶν

127. Ἀνώνυμος, σ. 22 [355], στίχ. 188-89:

καὶ πρὸς δύοιν κλίναντος εἰς δύοιν βλέπει
καὶ νυκτερινὸν ἐνδιδύσκειται πέπλον·

128. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 145: ἔχεις δὲ (ἴ Αἶδη)... καὶ τὸ σκοτεινὸν καὶ μέλαν ἄμφιον τῆς συζύγου...

129. Ἀνώνυμος, σ. 22 [355], στίχ. 200-203. Γιὰ τὰ διάφορα μυρολόγια καὶ ἐγκώμια, βλ. Ἰωάννης Χρυσόστομος, PG 148, στ. 580· PG 63, στ. 785· Μέγ. Βασιλείος, PG 31, στ. 232· PG 32, στ. 1284· Γρηγόριος Νύσσης, PG 46, στ. 969.

130. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 153.

131. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 153.

132. L. Sternbach, *Spicilegium Prodromeum*, σ. 16 [349]: Τοῦ Προδρόμου εἰς τὸν Κομνηνὸν κύριον Ἀλέξιον τὸν Κοντοστέφανον. Καὶ ὁ J. Darrouzès, *Georges et Démétrios Tornikés, Lettres et discours*, σ. 58, θεωρεῖ πῶς τὸ στιχοῦρημα ἀνήκει στὸν Πρόδρομο. Ἀλλὰ ὁ W. Hörandner Th. *Prodromos, Historische Gedichte*, δὲν τὸ κατατάσσει ἀνάμεσα στὰ ἱστορικὰ ποιήματα τοῦ Θεοδ. Προδρόμου, ἀν καὶ σ. 445, ἀναγνωρίζει πῶς στὸν Λαυρεντιανὸ κώδικα conp. sorpr. 627, f. 15 κεξ, φέρεται τὸ ποίημα στὸ ὄνομα τοῦ Προδρόμου. Ἄς ἔχομε ὅμως ὑπόψιν μας πῶς κατὰ τὸν K. Krumbacher, *Ἱστορία Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας*, ἐκδ. Παπύρου, σ. 757, «καθένα ἀπ' τὰ χρονολογικὰ βέβαια ποιήματα τοῦ Θε. Προδρόμου δὲν ξεπερνάει τὸ ἔτος 1159», ἐνῶ κατὰ τὸν W. Hörandner, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 32, δὲν ξεπερνάει τὸ ἔτος 1155/56. Ὁ Μαγγάνειος Πρόδρομος πάλι

(Ἰγπάτης) Εὐθύμιος Μαλάκης¹³³, πού συνέθεσαν ὁ πρῶτος μιά ἔμμετρη γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Ἀλέξιου Κ.Κ. 134 μονωδία¹³⁴ καὶ ὁ δευτέρος μιά πεζή¹³⁵, ἡ προσωπικότητα τοῦ δευτερότοκου κλάδου τῆς Ἰγπάτης Κ. 77¹³⁶ μᾶς εἶναι ἄρκετὰ γνωστή.

Ὁ Εὐθύμιος Μαλάκης μάλιστα ὑπῆρξε στενός προσωπικός φίλος τοῦ Ἀλέξιου Κ.Κ. 134 καὶ δηλώνει μὲ κάποια ὑπερβολή πὼς καθὼς ἔμαθε τὸ θάνατό του «θὰ ἠθέλε κι αὐτὸς νὰ πεθάνη μαζί του»¹³⁷, καὶ ἀκόμη μᾶς λέει πὼς «πολλές φορές ἐπισκεφτόταν τὸν πρίγκιπα στὸ παλάτι του»¹³⁸.

Ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134 ὑπῆρξε ἓνας πολὺ ὠραῖος ἄντρας, «μιά θεσπέσια ὁμορφιά»¹³⁹.

Ρήτορες καὶ ποιητὲς ἀνταγωνίζονται γιὰ νὰ περιγράψουν τὴν ὁμορφιά του.

«Ὁραῖος στὸν ὅλο σχηματισμό του, ὁλόλαμπρο τῶν ἀνακτόρων φῶς»¹⁴⁰ καὶ «τῶν ἀνακτόρων δόξα»¹⁴¹, μᾶς λέει ὁ ἓνας, «ἡ χάρη ἔλαμπε στὸ πρόσωπό του καὶ εἶχε ἀπόλυτη συμμετρία στὰ μέλη τοῦ σώματος»¹⁴², μᾶς λέει ὁ ἄλλος.

«Ὁραϊότατο εὐωδιασὸ τριαντάφυλλο»¹⁴³, «τερπινότατο τριαντάφυλλο»¹⁴⁴, «λευκότατο κρίνο»¹⁴⁵, «γλυκύτατον βότρυ»¹⁴⁶, τὸν λέει ὁ ποιητής, «ἄνθος ὁμορφιάς»¹⁴⁷, τὸν ἀποκαλεῖ ὁ ρήτορας.

Καὶ οἱ δύο μαζί μᾶς διαβεβαιώνουν πὼς μὲ «τὴ χρυσοειδή (=τὴν ξανθὴ) ὄψη του»¹⁴⁸ καὶ μὲ «τὴν καλλονὴ του»¹⁴⁹ «πολὺ ἔλαμπε μέσα στὰ αὐτοκρατορικά

πέθανε κατὰ τὸ ἔτος 1166 ἢ λίγο μετὰ. Πὼς εἶπε ὁ ἓνας εἶπε ὁ ἄλλος ἦταν δυνατόν νὰ γράψουν μονωδία τὸ 1176; Γι' αὐτὸ καὶ ἀποδίδω τὸ στιχοῦρημα σὲ Ἄνωνυμο. Ποιὸς εἶναι αὐτός; Κάποιος πού εἶχε ἐπαφὴς μὲ τὸν οἶκο τῶν Κοκτοστεφάνων Κομνηνῶν, γιὰ νὰ εἶναι γνώστης ἀρκετῶν λεπτομερειῶν πού μᾶς μεταδίδει, ἂν καὶ δὲ μᾶς λέει τὸ ὄνομα καὶ τὴ γενιά τῆς γυναίκας τοῦ ἡρώα του, γιὰ τὸς συγχρόνους τῆς ἡσάν πράματα πολὺ γνωστά.

133. Γιὰ τὸν Εὐθ. Μαλάκη, ἐκτὸς ἀπ' τὸν J. Darrouzès, βλ. πρὶ πάντων, ὡ. 36, ἰδὲ καὶ Κ. Γ. Μπόνης, Λόγοι (δύο) εἰς Μανουὴλ α' Κ., Θεολογία, τ. 19 (1941-48), σ. 513-58, 708-17.

134. Ἄνωνυμος, ἐκδ. L. Sternbach, Spicil. Prodr., Cracovie 1904, σ. 16 [349]-27 [360], στίχ. 1-364.

135. Εὐθ. Μαλάκης, ἐκδ. Ἰθ. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, Noctes Petropolitanae, Πετροῦπολις 1913, σ. 142-154.

136. Ἄνωνυμος, σ. 22 [355], στίχ. 206. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 153.

137. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 143.

138. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 145.

139. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 143.

140. Ἄνωνυμος, σ. 17 [350], στίχ. 36-7.

141. Ἄνωνυμος, σ. 24 [357], στίχ. 259.

142. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 143.

143. Ἄνωνυμος, σ. 18 [351], στίχ. 71.

144. Ἄνωνυμος, σ. 23 [356], στίχ. 234.

145. Ἄνωνυμος, σ. 23 [356], στίχ. 235.

146. Ἄνωνυμος, σ. 24 [357], στίχ. 258.

147. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 143.

148. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 143.

149. Ἄνωνυμος, σ. 21 [354], στίχ. 171.

ανάκτορα»¹⁵⁰ και «τερπνά άνθουσε μέσα στους δόμους τούς βασιλικούς»¹⁵¹.
 Ήταν ένας άντρας ψηλός¹⁵², «λουλούδι κυπαρισσένιο»¹⁵³, «όρθιο κυπα-
 ρίσσι»¹⁵⁴, «δέντρο ύψικομο»¹⁵⁵, «ψηλοστέλεχο φοίνικα»¹⁵⁶, «κυπαρισσένια
 πανύψηλη χάρη»¹⁵⁷, μās τόν λένε οί σύγχρονοί του και οί φίλοι του.

Κοντά σ' αυτά τά έξοχα σωματικά χαρίσματα, ό Άλέξιος Κ.Κ. 134 ήταν και
 «ένας έμψυχος πίνακας τής φρόνησης, ένas πύργος τής καλής θέλησης,
 ένα στέριο και πανέξυπνο μυαλό»¹⁵⁸, πού μπορούσε κανείς νά τό πη «μυαλό
 γέροϋ, καθώς βρύση έτρεχαν άπ' αυτό τά χαρίσματα τής πείρας και τής
 σοφίας»¹⁵⁹.

«Ένα γλυκό μειδίαμα άπανθοΰσε πάντα στά χείλη του ώραιου αυτού
 άντρα»¹⁶⁰.

«Ή καλή του γλώσσα»¹⁶¹ ήταν συγχρόνως και «γλώσσα σύνεσης»¹⁶²

«Μελιστάλαχτος στά λόγια του, είχε σεμνότητα έκφρασης στό πρόσωπό
 του, χρηστότητα στά ήθη του, και μαζί με αυτά καθαρότητα στή σκέψη του και
 όμορφιά στήν ψυχή του»¹⁶³.

«Άπ' τή φύση του λεπτός, ήταν συγχρόνως ένas νοΰς περιδέξιος και
 εύστροφος»¹⁶⁴.

Οί σύγχρονοί του μās λένε άκόμη πώς είχε «ήθών άρμονία και άρετών
 συμφωνία»¹⁶⁵, και πώς ήταν «άγαλμα φύσης και πίνακας χαρισμάτων»¹⁶⁶,
 «φορέας εύκαρπίας άρετών»¹⁶⁷, και τέλος, «ένas οϰράνιος άντρας στό
 βάθος του μυαλού και ένα ζωντανό άγαλμα όλων τών ψυχικών χαρισμά-
 των»¹⁶⁸.

Είχε μιά σπάνια ψυχραιμία άντιμετώπισης τής σκληρότητας τής ζωής, πού ό
 ποιητής τή λέει «ήρωϊκή φρόνηση»¹⁶⁹. «τή στιγμή άκόμη πού πέθαινε –και ένώ

150. Άνώνυμος, σ. 20 [353], στίχ. 142.

151. Άνώνυμος, σ. 22 [355], στίχ. 208.

152. Εϰθ. Μαλάκης, σ. 143.

153. Άνώνυμος, σ. 18 [351], στίχ. 64.

154. Εϰθ. Μαλάκης, σ. 143.

155. Άνώνυμος, σ. 22 [355], στίχ. 216.

156. Εϰθ. Μαλάκης, σ. 143.

157. Άνώνυμος, σ. 22 [355], στίχ. 213.

158. Άνώνυμος, σ. 17 [350], στίχ. 43-6.

159. Άνώνυμος, σ. 18 [351], στίχ. 67.

160. Εϰθ. Μαλάκης, σ. 143.

161. Εϰθ. Μαλάκης, σ. 143.

162. Άνώνυμος, σ. 20 [353], στίχ. 150.

163. Εϰθ. Μαλάκης, σ. 143.

164. Άνώνυμος, σ. 21 [354], στίχ. 167 σ. 22 [355], στίχ. 205.

165. Εϰθ. Μαλάκης, σ. 143.

166. Άνώνυμος, σ. 21 [354], στίχ. 159.

167. Άνώνυμος, σ. 22 [355], στίχ. 207.

168. Άνώνυμος, σ. 17 [350], στίχ. 31-2.

169. Άνώνυμος, σ. 20 [353], στίχ. 124.

ψηνόταν ἀπ' τὸν πυρετὸ¹⁷⁰ καὶ δοκιμαζόταν ἀπ' τοὺς πόνους¹⁷¹— μὲ μιά χάρη ψυχική πού ἔλαμπε στὸ ροδόχρωμο πρόσωπό του, εἶχε νὰ πῆ γιὰ τὸν καθένα ἀπ' τοὺς παρευρισκόμενους ἓνα καλὸ λόγο καὶ μιά σωτήρια εὐχή»¹⁷².

Μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ, ὅσο κι ἂν αὐτὰ τὰ ἐγκώμια περιέχουν ὑπερβολές, πῶς ὁ Ἄλέξιος Κ.Κ. 134 ἦταν ἓνας πολὺ ἐκλεκτὸς βυζαντινὸς πρίγκιπας, καὶ δίκαια ὁ φίλος του ἐγκωμιαστής, ὁ Εὐθύμιος Μαλάκης, στρέφοντας τὸ λόγο του πρὸς τὸν Ἄδη, τοῦ λέει: «Μᾶς ἄρπαξες πρόωρα τὸν ἄριστο ἀπὸ μᾶς καὶ σοῦ ἄρκει νὰ κρατᾶς κοντὰ σου, αὐτὸν τὸν ἓνα, ἀντὶ δέκα χιλιάδες ἀνθρώπους!»¹⁷³.

Ἄν καὶ εἶχε τόσα προσόντα καὶ τέτοια ἀξία, ὁ Ἄλέξιος Κ.Κ. 134 δὲν ἔπαυε νὰ εἶναι καὶ ἓνας ἄνθρωπος ταπεινὸς καὶ ταπεινόφρονας.

Ἐάν κάποιος ἀνάφερνε μπροστά του δικό του πολεμικὸ ἀρίστευμα ἢ κάποια ἐξαιρετικὴ πράξη του, ὡς *δοκὸς καὶ πραιτορος*, καὶ μάλιστα τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Πελοποννήσου, ὅπου ἄφησε ἄριστες ἀναμνήσεις, κοκκίνιζε καὶ ἀπόφευγε νὰ ἀκούη τοὺς ἐπαίνους ἀπὸ ταπείνωση καὶ μετριοφροσύνη, ἐνῶ ὁ συμπαριστάμενος φίλος του Εὐθύμιος Μαλάκης μὲ εὐφροσύνη ἄκουγε τοὺς ἐπαινετὲς καὶ ὑποσχόταν νὰ τοὺς ἀνταμείψῃ¹⁷⁴.

Ἦταν ἀκόμη στὸ ἔπακρο δίκαιος, ἔτσι πού «ἡ Δικαιοσύνη μὲ τὸ θάνατό του ἀναζητοῦσε καὶ ἠθέλε νὰ βρῆ καὶ νὰ δῆ τὸ (νέο) θεματοφύλακά της»¹⁷⁵.

Ἦταν πραγματικὰ ἀκέραιος πάνω στὴν ἀσκήση τῶν καθηκόντων του καὶ ἀδέκαστος· δὲν τοῦ ἄρσαν «οὔτε τὰ δῶρα οὔτε οἱ κολακειεῖς, πράματα τόσο στοὺς Βυζαντινοὺς ἄρχοντες συνηθισμένα· τὰ δῶρα τὰ μισοῦσε καὶ τοὺς δωρητὲς ἀποστρεφόταν καὶ τὴν κολακεία τὴ θεωροῦσε πιὸ βαριά ἀπ' τὴ βρισιά»¹⁷⁶.

Ὁ Μαλάκης παρέχει τὴν προσωπικὴ του μαρτυρία γιὰ τὸν ἀδέκαστο χαρακτήρα του καὶ τὴν ἀψογὴ πολιτεία του ὡς *δοκὸς καὶ πραιτορος* Ἑλλάδος¹⁷⁷.

Μέσα σ' ὅλα ὁ Ἄλέξιος Κ.Κ. 134 ἦταν ἓνα γερὸ παληκάρι «ἔδρα τῆς ἀντρείουσίνης»¹⁷⁸, μᾶς τὸν λένε ἐκεῖνοι πού τὸν γνώρισαν, καὶ μᾶς διαβεβαιώνουν πῶς «ἀνείπωτη ἦταν τῆς δυνάμης του ἢ ἰσχύς»¹⁷⁹.

Εἶχε «δύναμη στὰ χέρια, ταχύτητα στὰ πόδια, καὶ σὰν ἓνας εὐστροφος καὶ ταχύπτερος ἰππότης πηδοῦσε μὲ θαυμαστὴ ἐπιτηδειότητα πάνω στὰ ἄλογα,

170. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 146.

171. Ἄνωνυμος, σ. 26 [359], στίχ. 326-33.

172. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 149.

173. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 145.

174. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 145.

175. Ἄνωνυμος, σ. 21 [354], στίχ. 168.

176. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 150.

177. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 150.

178. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 143.

179. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 143.

και με πιο θαυμαστη ακόμη επιδεξιότητα και χάρη αποπηδούσε απ' αυτά». Και μαζί με αυτά ήταν «ένας εύστοχος τοξότης και ένας πολύ επιδέξιος άκοντιστής»¹⁸⁰.

Ο Άλέξιος Κ.Κ. 134 ήταν κυρίως ένας άντρας στρατιωτικός.

Οι πληροφορίες που μας δίδονται για τη στρατιωτική του δράση προς εγκατάσταση του Στέφανου IV στο θρόνο της Ουγγαρίας¹⁸¹, δεν είναι επαρκείς για να μπορέσουμε να κρίνουμε τη στρατιωτική του αξία.

Αντιθέτως πλούσιες είναι οι πληροφορίες που μας δίδονται γι' αυτή του την ιδιότητα απ' τις φιλολογικές πηγές. Ο Άλέξιος 134 πρώτ' απ' όλα, σύμφωνα με αυτές, ήταν ένας θεωρητικός της στρατιωτικής τέχνης της εποχής του.

Ο Μαλάκης μας διηγείται πως κατά τις συχνές επισκέψεις που του έκανε στο παλάτι του, τον εύρισκε να ασχοληται με τα στρατιωτικά καθήκοντα και μελετήματα, και πως σε έρωτησή του «τί τά θέλει αυτά», ο Άλέξιος 134 του ανάπτυσσε στρατιωτικά θέματα: «ποιά είναι η έννοια της σημαίας για τους στρατιώτες και ποιά η έννοια των διαφόρων σχημάτων πάνω στα όπλα: τί είναι λόχος και τί είναι παράταξη και τί είναι φάλαγγα, και τί λογής είναι η σύνταξη του στρατού και ποιοι και πόσοι είναι οι σχηματισμοί της σύνταξης, και όλα τα άλλα, τα όποια γνωρίζουν οι πολύ ειδικοί της πολεμικής τέχνης»¹⁸².

Επίσης του διηγόταν διάφορα περιστατικά απ' τους προηγούμενους πολέμους και κατορθώματα γενναίων αντρών, και του ανάπτυσσε «τά σχετικά προς αυτά θέματα της στρατιωτικής τακτικής, όσα άκουγε από παλιούς στρατιωτικούς και όσα ο ίδιος είδε κατά τις εκστρατείες, που έκανε μαζί με τον αυτοκράτορα - θείο του Μανουήλ (α') Κ. 81, έργα θαυμαστά της δικής του στρατηγικής: τότε τον έπιανε μεγάλος από υπέρτατη εύχαριστηση ένθουσιασμός και έδειχνε σαν ένας άνθρωπος θεοφόρητος, που με εύστροφία παράτρεχε οιοδήποτε δικό του άριστευμα και όλο τó ζήλο του εκδήλωνε για να προασπίση τόν έστεμμένο θείο του, έτοιμος εκείνη τη στιγμή τις τροπαιούχες χείρες του να καταφιλήση»¹⁸³.

Σύμφωνα με τις φιλολογικές πηγές ο Άλέξιος Κ. 134 ήταν «ένας μεγάλος στρατηγός»¹⁸⁴ και «άριστος»¹⁸⁵ και «ένας στρατιώτης ήρωικός»¹⁸⁶ και «επιδέξιος»¹⁸⁷ που «άξιζε να ύμνηθῆ»¹⁸⁸.

180. Εύθ. Μαλάκης, σ. 143· Ανώνυμος, σ. 19 [352], στίχ. 84 και 110-15· σ. 20 [353], στίχ. 126-28 και 135-36.

181. Βλ. πιο πάνω, ύ. 13-30.

182. Εύθ. Μαλάκης, σ. 145.

183. Εύθ. Μαλάκης, σ. 145.

184. Ανώνυμος, σ. 22 [355], στίχ. 204: εν στρατηγίαις μέγας,

185. Εύθ. Μαλάκης, σ. 143.

186. Εύθ. Μαλάκης, σ. 144.

187. Εύθ. Μαλάκης, σ. 143.

188. Εύθ. Μαλάκης, σ. 143.

«Μαχητής ἀνίκητος»¹⁸⁹, «στύλος τῆς Ρωμιοσύνης καὶ πρόμαχος τῆς στρατιάς»¹⁹⁰, «πόσους θὰ εἶχε ξεκάνει βαρβάρους, ἂν ἡ ἀρρώστια δὲν τὸν ἔστελνε στὸν τάφο, κατὰ τὴν κακότυχη ἐκείνη μάχη τοῦ Μυριοκέφαλου»¹⁹¹, γι' αὐτὸ «καὶ μόνοι χάρηκαν –πού στὶς παραμονές τοῦ πολέμου πέθανε– οἱ Τούρκοι, ἐναντίον τῶν ὁποίων ἀκόνιζε τὸ σπαθὶ του καὶ ἐτοίμαζε τὴν πανοπλία του»¹⁹², «καθὼς στρατηγοῦσε μαζὶ μὲ τὸν κράτιστο δεσπότη, τὸ θεῖο του - αὐτοκράτορα, ἐναντίον τῆς ἀλλόφυλης αὐτῆς βαρβαρικῆς δύναμης»¹⁹³.

«Τὴν ὥρα ποὺ ξεκινούσε ἀπ' τὴν ΚΠολη γιὰ τὴ μεγάλη ἐκστρατεία, πάνω στ' ἄλογό του, μὲ τὰ ὄπλα του, ἔμοιαζε σὰν ἓνα ἀγαλμα τοῦ ἸΑρη, ποὺ ἐνέπνεε τρόμο καὶ φόνο στοὺς βαρβάρους»¹⁹⁴.

«Ἐνα τέτοιο καλὸ στρατηγέτη, καθὼς ξαφνικὰ ἀρπάχτηκε ἀπ' τὴ ζωὴ καὶ τὴ δρᾶση, σπὴν κρίσιμη ὥρα, ἀναζητοῦσε νὰ δῆ ἡ στρατιά»¹⁹⁵.

Στρατιωτικὸς ἄντρας, ὅπως εἶδαμε, ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134, θεράπευε συγχρόνως καὶ τὰ γράμματα.

Τὸ τελευταῖο γραφτὸ του, ἡ ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν ἀδελφὸ του ἸΑνδρόνικον Κ.Κ. 135, «ἀποτελοῦσε ὑπόδειγμα ἀττικῆς ὕφους καὶ λακωνικῆς βραχυλογίας». ἸΑν καὶ τὸν ἔδερνε ὁ κακοήθης ἐκεῖνος πυρετὸς ποὺ τὸν ὀδήγησε στὸν τάφο, τὸ μυαλό του παράμενε καθαρὸ καὶ κυβερνοῦσε τὸ τρεμάμενο χέρι του, γιὰ νὰ χαράξῃ τὸ γράμμα¹⁹⁶.

Κοντὰ σπὴν ἱκανότητά του νὰ γράφῃ, εἶχε καὶ μιά εὐφράδεια λόγου γιὰ νὰ ἀναπτύξῃ τοὺς βαθεῖς στοχασμοὺς του¹⁹⁷.

«Ὁ ἔρωτάς του πρὸς τὰ γράμματα, ἡ ἀγάπη του πρὸς τὰ παλιὰ βιβλία, ἡ τέρψη του ἀπ' τὴ μελέτη τῶν ρητορικῶν λόγων», μαρτυρεῖται ἀπ' τὸ φίλο του Εὐθύμιον Μαλάκη, «πρὸς τὸν ὁποῖον συχνὰ ἀπηύθυνε ἐρωτήσεις πάνω σὲ ζητήματα τῆς Γραφῆς καὶ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, καὶ τοῦ ὁποῖου ὀρισμένα ἔργα καὶ ἐπιστολές τὰ εἶχε μαζὶ του, γιὰ νὰ τὰ ἔχῃ πάντα πρόχειρα»¹⁹⁸.

Ὁ ἸΑλέξιος Κ.Κ. 134, «αὐτὴ ἡ ἐλπίδα καὶ τὸ καύχημα τῆς γενιᾶς τῶν Κομνηνῶν, κόφτηκε ἀπ' τὴ ζωὴ»¹⁹⁹, τί κρίμα!, σὲ ἡλικία μόλις 46 περίπου χρόνῳ²⁰⁰.

189. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 144.

190. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 143.

191. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 144.

192. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 145.

193. ἸΑνώνυμος, σ. 18 [351], στίχ. 79-80.

194. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 144· ἸΑνώνυμος, σ. 20 [353], στίχ. 135-36.

195. ἸΑνώνυμος, σ. 21 [354], στίχ. 168-69.

196. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 149.

197. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 150.

198. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 150.

199. Εὐθ. Μαλάκης, σ. 143: οἱ τοῦ γένους ἐλπίς ἐκκέκοπται.

200. Γιὰ τὸ ἔτος γέννησης, περὶ τὸ 1130, βλ. προσωπογρ. Ἰωάννου Κ. Κ. 133, ὑ. 3· γιὰ τὸ ἔτος θανάτου, 1176, βλ. πρὸ πάντων, ὑ. 68.

135. Ἀνδρόνικος Κοντοστέφανος Κομνηνός (γένν. περί τὸ 1132/3 – † περί τὸ 1195)

Ὁ Ἀνδρόνικος¹ Κ.Κ. τρίτοτοκος γιὸς τοῦ Στέφανου Κοντοστέφανου καὶ τῆς Ἄνας Κ. 77² γεννήθηκε περί τὸ 1132/3³.

Τὸν Ἀνδρόνικο Κ.Κ. συναντᾶμε γιὰ πρώτη φορά κατὰ τὴν πολιορκία τῆς Κέρκυρας, τέλος τοῦ 1148 μεᾶς ἀρχῆς τοῦ 1149, καθὼς τὴν πρωτεύουσα τῆς νήσου ποὺ κατεῖχαν οἱ Νορμανδοὶ τοῦ βασιλέα τῆς Σικελίας Ρογήρου II (1127-1154), πολιορκοῦσαν οἱ Βυζαντινοί⁴.

Σ' αὐτὴ τὴν πολιορκία τραυματίστηκε βαριά καὶ σὲ λίγο πάνω στὴ ναυαρχίδα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στόλου ὑπόκυψε ὁ πατέρας του μέγας δούξ πανυπερσεβαστοσ Στέφανος Κοντοστέφανος, ἀρχηγὸς τῶν βυζαντινῶν ναυτικῶν δυνάμεων, κάτω ἀπ' τὰ μάτια τοῦ γιοῦ του Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135, ἀφοῦ προηγουμένως μπόρεσε νὰ τοῦ δώσῃ τὶς τελευταῖες του ἀδηγίες⁵.

Ἐίχε τότε ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 μιὰ ἡλικία 16 περίπου χρονῶ⁶.

Ὅπως ὁ ἀδελφὸς του Ἀλέξιος Κ.Κ. 134, ἔτσι καὶ ὁ Ἀνδρόνικος 135, πῆρε μέρος τὸ 1162 στὴν ὑπόθεση τῆς ἀποκατάστασης στὸν οὐγγρικό θρόνο

135. 1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ μητρὸς θειοῦ του Ἀνδρόνικου Κ. 76, ὡς καὶ τοῦ ἐκ μητρὸς ἐπίσης μεγάλου θειοῦ του Ἀνδρόνικου Κ. 35.
2. Θεόδωρος Πρόδρομος, Ὅμοιοι (στίχοι ἐπιτύμβιοι) εἰς τὸν αὐτὸν (Στέφανον Κοντοστέφανον), ἐκδ. Συν. Παπαδημητρίου, Theodor Prodrom, σ. 354-55· ἐκδ. W. Hörandner, ἀριθ. 50, σ. 441, στίχ. 16-21· Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 197, 208, 213, 243, 313, 322, 346· Κίνναμος, σ. 97, 217, 270, 272, 273, 278· Εὐθύμιος Μαλάκης, Εἰς Ἀλέξιον Κ. 134, ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, Noctes Petropolitanae Sbornik v'zantijskich tekstov XII-XIII vekov, St Pétersbourg 1913, σ. 148 καὶ 152· Ἀνώνυμος σπιουργός, ἐκδ. L. Sternbach Spicilegium Prodromeam, Cracovie 1904, σ. 25 [358], στίχ. 301-20· Γεώργιος Τορνίκης, Ἐπιτάφιος εἰς τὸν Κοντοστέφανον ἐκεῖνον κύριον Ἀνδρόνικον, εἰς Ἀθ. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, Ἐπιγράμματα Ἰωάννου Ἀποκαύκου, περιοδικὸν Ἀθηνᾶ 15 (1903), σ. 470, πρβλ. J. Darrouzès, Notes sur Euthyme Tornikès, Euthyme Malakès et Georges Tornikès, REB 23 (1965), σ. 166 καὶ ὑ. 12· Θεόδωρος Βαλοσμών, Ἐπιγράμματα, ἐκδ. K. Horna, Wiener Studien 25 (1903), Die Epigramme des Theodoros Balsamon, σ. 185, XVlll, B, καὶ τοῦ αὐτοῦ, Ἐπιστολαὶ αὐτόθι, σ. 214. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἄλωσις, σ. 398, ἐκδ. Bonn, καὶ σ. 38, ἐκδ. Κυριακίδη.
3. Βλ. προσωπογραφίαν Ἰωάννη Κ.Κ. 133, ὑ. 3.
4. Κίνναμος, σ. 97.
5. Βλ. Γενεαλογίαν μου τ. Α', σ. 386-87, ὑ. 32-36.
6. Τὸ 1148/49 ὁ Ἀνδρόνικος 135 ἦταν 16 περίπου χρονῶ. Ὁ R. Guiland, Les chefs de la marine byzantine... mégaduc, BZ 44 (1951), σ. 227, ἀποδίδει λανθασμένα στὸν Ἀνδρόνικο Κ.Κ. 135 τὶς πράξεις τοῦ 1144 ἐναντίον τοῦ Raymond de Poitiers τῆς Ἀντιόχειας, καὶ παραπέμπει εἰς Χωνιάτην, σ. 71, καὶ Κίνναμον, σ. 33, ἐνῶ οἱ πράξεις αὐτὲς ἀνήκουν στὸν Ἀνδρόνικον Κοντοστέφανον, τὸν αὐτὸς τῆς Θεοδώρας Κ. 58, ὅπως ἀπόδειξε ἤδη ὁ H. Grégoire, La famille des Kontostéphanos, σ. 156: Ces considérations suffisent à démontrer, qu'Andronic (135) n'était pas en âge, l'an 1144, de commander une armée... Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 292-93 καὶ ὑ. 8-14, καὶ σ. 295, ἀριθ. 7 καὶ 9.

του Στέφανου IV πού είχε παντρευτή την πρωτεξαδέλφη τους Μαρία Κ. 141.

Όπως μās είναι γνωστό, ό Μανουήλ (α΄) Κ. 81, καθώς έλαβε ειδήσεις πολύ λίγο ευνοϊκές για την ύπόθεση τής άποκατάστασης του Στέφανου IV πού χειριζόταν ό Άλέξιος Κ.Κ. 134, ήλθε σέ διαπραγματεύσεις ειρήνης με τον Στέφανο III, γιόν του Γκείζα II και άνεψιό του Στέφανου IV.

Ο μέγας έταιρειάρχης πανσέβαστος σεβαστός Γεώργιος Παλαιολόγος Δούκας Κομνηνός 191 έπιφορτίστηκε νά πάη στο νεαρό βασιλέα και νά του κάνη τις έξής προτάσεις: 'Ο δεύτερος γιός του Γκείζα II, ό νεαρός Βελās, νά έλθη στην ΚΠολη κοντά στον αυτοκράτορα και νά λάβη την έξουσία πάνω στη Δαλματία και στην περιοχή του Σιρμιού, την όποία του είχε παραχωρήσει ό πατέρας του⁹.

Οι προτάσεις έγιναν δεχτές και ό Γεώργιος Παλαιολόγος Δ.Κ. 191 έφερε στην ΚΠολη τον Βελā, ό όποιος τό 1163 άρραβωνιάστηκε την κόρη του βασιλέα Μαρία Κ. 153⁹.

Άλλά άπότομα ό Στέφανος III ή καλύτερα οι σύμβουλοι του άλλαξαν τακτική και ξανάνοιξαν με τό Βυζάντιο τις έχθροπραξίες για νά καταλάβουν τά έδάφη πού είχαν παραχωρηθί στο Βελā¹⁰.

Και την ίδια έποχή, ό Στέφανος IV έπεχείρησε για δικό του λογαριασμό μιά έκστρατεία στην Ούγγαρια¹¹.

Καθώς πήρε αυτές τις ειδήσεις –είμαστε στο 1162– ό Μανουήλ (α΄) Κ. 81 προχώρησε με τον αυτοκρατορικό στρατό προς τά σύνορα του Δούναβη, και ενώ ό ίδιος πέρασε τον ποταμό και στρατοπέδευσε άπέναντι άπ' τό Τιτελ, έστειλε τον Άνδρόνικο Κ.Κ., έπικεφαλής στρατού νά βοηθήση τό Στέφανο IV· ό Άνδρόνικος πέτυχε νά τον βγάλη άπ' τη δύσκολη θέση, πού σ' αυτή βρισκόταν¹².

Ήταν ή πρώτη στρατιωτική του έπιτυχία.

Περί τό 1150 ό Άνδρόνικος Κ.Κ. παντρεύτηκε με μιά κόρη τής βυζαντινής άριστοκρατίας, ή όποία ανήκε στην οικογένεια των Δουκών, καθώς «πανευγενή Δούκαιναν» την όνομάζει ένας αυλικός ποιητής¹³.

Αυτή ή κοπέλα «άστραφτε άπό όμορφιά και χάρες· γεμάτη ήταν άπό όλων των ειδών τις άρετές και όλάκερη ήταν στολισμένη με τούς σεμνούς

7. Βλ. προσωπογραφία Άλέξiou Κ.Κ. 134, ύ. 29.

8. Κίνναμος, σ. 215, 217, 247. Πρβλ. F. Chalandon, *Les Comnène*, τ. II, σ. 475, ύ. 3.

9. Κίνναμος, σ. 214-5· Χωνιάτης, σ. 167.

10. Κίνναμος, σ. 216.

11. Κίνναμος, σ. 216.

12. Κίνναμος, σ. 217³⁻⁴, Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ.076-77 και ύ. 1-2(όπου κατά λάθος αναφέρει τον Άλέξιο Κ.Κ. 134, ό όποιος, καθώς λέει, «σε λίγο όνομάστηκε μέγας δομέστικος» –τέτοιος ό Άλέξιος Κ.Κ. 134 δεν έγινε ποτέ– αντί νά αναφέρει τον Άνδρόνικον Κ.Κ. 135, όπως ρητά αναγράφει ό Κίνναμος, σ. 217: και δη και Άνδρόνικον τον του Κοντοστεφάνου υιέα, ός και μέγας όλίφ ύστερον έχρημάτισε δουξ, άμα στρατεύματι στείλας Στέφανον μέν άνήρπασε του κινδύνου,

13. Άνώνυμος, σ. 26 [359], στιχ. 322. Βλ. και προσωπογραφία Άλέξiou Κ.Κ. 134, ύ. 72.

τρόπους»¹⁴.

Χάρισε στον άντρα της τὸ πῶς λίγο πέντε γιούς, τὸν [Ἰωάννην] Κοντοστέφανον 224, τὸν [Στέφανον] Κ. 225, τὸν [Μανουήλ] Κ. 226, τὸν [Ἰσαάκιον] Κ. 227 καὶ τὸν Ἀλέξιον Κ. 228¹⁵.

Μᾶλλον θὰ τοῦ χάρισε καὶ κόρες, ἀλλὰ αὐτές δὲν ἀναφέρονται σὲ καμιὰ ἀπ' τις γνωστές πηγές.

Τὴ γυναίκα τοῦ Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135, τὴν Δούκαιναν, ποὺ ἕνας σύγχρονός της ρήτορας, συμφωνώντας μετὰ τὸν αὐλικὸ ποιητὴ, τὴ χαρακτηρίζει ὡς «καλλιστεῖο τοῦ γυναικείου κόσμου»¹⁶, τὴ συναντᾶμε κατὰ τὸ 1176 στὸ στρατόπεδο τοῦ Λοπαδίου, μετὰ πάθος νὰ συμμεριζοῦν τὸ πένθος τῶν Κοντοστεφάνων-Κομνηνῶν γιὰ τὸ θάνατο τοῦ κουινιάδου της Ἀλέξιου Κ.Κ. 174¹⁷ καὶ νὰ συνοδεύῃ τὸ σκῆνωμά του στὴν ΚΠολη¹⁸.

14. Ἀνώνυμος, σ. 26 [359], στίχ. 321, 323 - 325:
ἡ γὰρ καταστράπτουσα κάλλει χαρίτων.

.....
πνευγενῆς Δούκαινα, σὴ κλεινὴ δαμαρ,
ξένον φιλοτιμῆμα γυναικῶν γένους,
ὅλη καταμάργαρος ἀρεταῖς ὄλαις,
ὅλη καταποικιλτος ἐν σεμνοῖς τρόποις.

15. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 298, ἀριθ. 26-30. Εἶναι λάθος τοῦ Ch. Brand, *Byzantium confronts the West, partial Stemma of the Comneni and of the Angeli*, σ. 277, ποὺ γράφει πὺς ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 εἶχε «ἕνδεκα γιούς». Ὁ Χωνιάτης, σ. 345, γράφει πὺς τὸν Ἰούλιο τοῦ 1182 συνωμότησαν ἐναντίον τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 ὁ Ἀνδρόνικος Ἄγγ. Δούκας 93 καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 μαζί με τοὺς «ἑκκαίδεκα» (=16) γιούς τους· ὁ Ἀνδρόνικος Ἄγγ. Δ. 93, σύμφωνα μετὰ τὸν ἴδιον τὸ Χωνιάτη, σ. 319, εἶχε ἐξιγιούς δὲν εἶναι λοιπὸν δυνατόν ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 νὰ εἶχε δεκά γιούς καὶ μάλιστα εἰσιοπολέμους· πρόκειται γιὰ λάθος ποὺ μᾶς ἐπανορθώνει τὸ δημοτικὸ κείμενο τοῦ Χωνιάτη, σ. 345, πὺς οἱ γιοὶ καὶ τῶν δύο ἀνωτέρω ἦσαν «ἕνδεκα» καὶ ὄχι δεκάξι, στίχ. 16: [ἑκκαίδεκα] ἕνδεκα Β. Ἔτσι ξεκαθαρίζεται πὺς ὁ Ἀνδρόνικος Ἄγγ. Δ. 93 εἶχε ἐξιγιούς καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 πέντε γιούς. Τὰ ὀνόματα ποὺ ἐδίδαν οἱ Κοντοστέφανοι Κομνηνοὶ ἦσαν τὰ ἴδια μετὰ ἐκεῖνα ποὺ ἐδίδαν οἱ Κομνηνοὶ· ὁ Ἀνδρόνικος 135 θὰ τίμησε ὅπως ὅποτε στὴν ὀνοματοθεσίᾳ τῶν γιῶν του τὸν ἀδελφὸ του Ἰωάννη 133, τὸν πατέρα του Στέφανο, τὸ θεῖο του Μανουήλ (α') Κ. 81, τὸν πάππο του Ἰσαάκι, τὸ θεῖο του Ἀλέξιο Κ. 74 καὶ τὸν ἀδελφὸ του Ἀλέξιο 134. Ἔτσι οἱ γιοὶ τοῦ Ἀνδρόνικου 135, θὰ πῆραν τὰ ὀνόματα Ἰωάννης 224, Στέφανος 225, Μανουήλ 226, Ἰσαάκιος 227 καὶ Ἀλέξιος 228. Οἱ τέσσερις, πλὴν τοῦ τελευταίου, σύμφωνα μετὰ τὸ Χωνιάτη, σ. 346, τυφλώθηκαν μαζί μετὰ τὸν πατέρα τους, ἀπ' τὸ ἓνα μάτι, ὅπως ὁμολογεῖ καὶ ὁ Ch. Brand, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 46, ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87.

16. Εὐθύμιος Μαλάκης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 2), σ. 147.

17. Βλ. προσωπογρ. Ἀλέξιου Κ.Κ. 134, ὑ. 119.

18. Κατὰ τὸν Ἀνώνυμον, σ. 26 [359], στίχ. 321-33, ἡ Δούκαινα καὶ ἡ Εἰρήνη Κ.Κ. 136 παρηγοροῦσαν καὶ ἀνακοῦφιζαν τοὺς πόνους τοῦ Ἀλέξιου Κ.Κ. 134 στὸ στρατόπεδο τοῦ Λοπαδίου, καὶ μετὰ τὸ θάνατό του, κατὰ τὸν Εὐθ. Μαλάκη, σ. 147-48, ἐπίσης στὸ

Τὸ βαφτιστικὸ ὄνομα τῆς «δοξασμένης αὐτῆς συζύγου»¹⁹ τοῦ Ἀνδρόνικου 135, δὲν μᾶς ἔχει παραδοθῆ²⁰.

Τὸ 1166/67 ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 ἔλαβε τὸν τίτλο τοῦ *μεγάλο ὑδοῦκος*²¹, τοῦ ἀρχηγοῦ δηλ. ὅλων τῶν ναυτικῶν πολεμικῶν δυνάμεων τῆς Αὐτοκρατορίας, σὲ ἀναγνώριση τῆς συμβολῆς του στὸν οὐγγρικό πόλεμο· διαδέχθηκε στὸ μεγάλο αὐτὸ ἀξίωμα τὸ θεῖο του Ἀλέξιο Κ. 65, πρωτεξάδελφο τῆς μητέρας του Ἄννας Κ. 77²².

Σὲ ἄλλες προσωπογραφίες παρακολουθήσαμε διάφορες φάσεις τοῦ ἑλληνοουγγρικοῦ πολέμου²³, «μακροῦ καὶ γεμάτου μεταστάσεις»²⁴.

Μετὰ τὸ Πάσχα τοῦ 1167 ποὺ συνέπεσε στὶς 9 τῆς Ἀπριλίου, ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 πῆγε στὴ Σαρδική (σημ. Σόφια), ὅπου συγκέντρωσε τὰ στρατεύματα γιὰ μιὰ ριζικὴ ἀντιμετώπιση τοῦ οὐγγρικοῦ προβλήματος²⁵.

Ἐκεῖ ἔμαθε πὼς ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας Στέφανος ΙΙΙ δυσαρεστημένος γιὰ τὸν ἀρραβῶνα τοῦ ἀδελφοῦ του Βελά-Ἀλέξιου μὲ τὴ Μαρία Κ. 153 καὶ ἀνήσυχος γιὰ τὶς προθέσεις τοῦ Μανουὴλ (α΄) ἀπέναντι στὸ στέμμα του, εἶχε εἰσβάλει στὴν περιοχὴ τοῦ Σιρμιού²⁶.

Μετὰ πολλὰς συσκέψεις, ἂν ἔπρεπε ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτορας νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγία τῆς ἐκστρατείας κατὰ τῶν Οὐγγρων ἢ νὰ τὴν ἀναθέσῃ σὲ ἐμπειροστρατηγὸ²⁷, «ἀνάδειξε τῆς ὅλης στρατιᾶς ἀρχηγὸ τὸ *δοῦκα* τοῦ στόλου

στρατόπεδο τοῦ Λοπαδίου, ἔκλαιγαν μὲ πάθος τὸ νεκρὸ τοῦ ἀδελφοῦ τους. Ἀπ' τὶς δυὸ ὅμως πριγκίπισσες, βλέπομε μόνον τὴ Δούκαινα –καὶ ὄχι τὴν Εἰρήνη 136– μαζί μὲ τὴ σύζυγο τοῦ Ἰωάννη Κ.Κ. 133 ποὺ δὲν εἶχε συνοδεύσει τὸν ἀντρα τῆς στὸ στρατόπεδο τοῦ Λοπαδίου ἀλλὰ εἶχε παραμείνει στὴν ΚΠολη, νὰ παρηγοροῦν «μὲ λόγους παρακλητήριους», κατὰ τὴν ταφὴ τοῦ Ἀλέξιου Κ.Κ. 134, τὴ σύζυγο αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, «τὴν κόρη τοῦ λογοθέτη», ποὺ κι αὐτὴ εἶχε παραμείνει στὴν ΚΠολη, ὅπως μᾶς βεβαιώνει ὁ ἴδιος Εὐθ. Μαλάκης, σ. 153⁴⁻⁵. Βλ. καὶ προσωπογρ. Ἀλέξιου Κ.Κ. 134, ὑ. 99, 119, 84, 126.

19. Ἀνώνυμος, σ. 26 [359], στίχ. 322: σὴ κλεινὴ δάμαρ.

20. Λανθασμένα ὁ R. Guiland, *Mégaduc*, BZ 44 (1951), σ. 227, ἀναφέρει ὡς σύζυγο τοῦ Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135 τὴ Θεοδώρα Κ. 58, ἐνῶ αὐτὴ ἡ τελευταία ὑπῆρξε σύζ. τοῦ Ἀνδρόνικου Κοντοστέφανου, θείου τοῦ Ἀνδρόνικου 135, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 291 καὶ 295, ἀριθ. 7. Ἐπίσης λανθασμένα ὁ Κ. Ἄμαντος, *Ἱστορία, Β΄*, σ. 363, ὑ. 3, ἀποδίδει τὸ ποίημα τοῦ Ἀνώνυμου, *Εἰς τὸν τάφον τοῦ Κοντοστέφανου*, ἐκδ. L. Sternbach, σ. 32-33 [365-366] καὶ ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, NE8 (1911), σ. 154, ἀριθ. 242, στὸν Ἀνδρόνικον Κ.Κ. 135, ἐνῶ ἀνήκει στὸν ἀνωτέρω Ἀνδρόνικο Κοντοστέφανο, ἀριθ. 7, τὸ σύζ. τῆς Θεοδώρας Κ. 58.

21. Χωνιάτης, σ. 197 καὶ 208, Πρβλ. R. Guiland, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 227.

22. Βλ. Γενεαλογίαν μου τ. Α΄, σ. 316, ὑ. 19.

23. Βλ. προσωπογραφίες Μαρίας Κ. 123, ὑ. 58-66 καὶ 86· Εὐδοκίας Κ. 130, ὑ. 19-32· Θεοδώρας Κ. 131, ὑ. 25-32.

24. G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 410.

25. Κίνναμος, σ. 265.

26. Rahewin, *Appendix*, ad. ann. 1168.

27. Χωνιάτης, σ. 197.

28. Χωνιάτης, σ. 197: ἀναδεικνύεται τῆς ὅλης ἀρχηγὸς στρατιᾶς ὁ τοῦ στόλου δούξ

Ἄνδρόνικο Κ.Κ. 135»²⁸.

Ὁ αὐτοκράτορας χάραξε στὸν ἀνεπιὸ τοῦ - ἀρχηγὸ ἓνα σχεδιάγραμμα τῆς ὅλης ἐκστρατείας²⁹, ἐπιμένοντας σὲ κάθε λεπτομέρεια: «τοῦ ὑπόδειξε τίς τακτικὲς μεθόδους ποὺ ἔπρεπε νὰ ἀκολουθήσῃ, τοῦ ἐπισήμανε τὸν καιρὸ ποὺ ἔπρεπε νὰ ἐπιτεθῇ, τὸ εἶδος τῶν ὀπλίσεων καὶ τὰ σχήματα τῶν παρατάξεων καὶ τίς θέσεις ποὺ ἔπρεπε νὰ πάρουν οἱ ὑποστράτηγοι καὶ οἱ ἱλαρχοὶ καὶ κάτω ἀπ' αὐτοὺς ὅλοι οἱ ὀπλίτες κατὰ τὴ μάχη, ὑπενθυμίζοντας στὸν ἀνεπιὸ τοῦ προηγούμενους ἀγῶνες τους, καὶ τὸν ἔπεισε νὰ ἀκολουθήσῃ ἐκεῖνα τὰ παραδείγματα, καὶ τοῦ εὐχήθηκε καλὴ ἔκβαση τοῦ πολέμου καὶ καλὴ ἐπάνοδο μὲ λαμπρὰ τρόπαια»³⁰.

Πρὶν ὁ στρατὸς ξεκινήσῃ, ὁ αὐτοκράτορας μίλησε πρὸς τοὺς στρατηγοὺς καὶ τοὺς στρατιῶτες, τοὺς ἐμψύχωσε, τοὺς ἐνθουσίασε καὶ τοὺς παρότρυνε νὰ κάνουν τὸ καθήκον τους³¹, ὅλοι τὸν ἀκουσαν μὲ μεγάλη προσοχὴ καὶ ἄκρα σιωπῇ, καὶ καθὼς τελείωσε τὸ λόγο του, μὲ φωνὴν τὸν διαβεβαίωσαν πὼς θὰ πολεμήσουν μὲ ὅλη τους τὴν ψυχὴ καὶ ὅλη τους τὴ δύναμη, καὶ στὸ τέλος ζητωκραύγασαν, ἐπευφημώντας τὸ βασιλεῖα³².

Τὸ στρατηγὸ αὐτοκράτορα τοῦ πολέμου Ἄνδρόνικο Κ.Κ. 135 πλαισίωσαν διακεκριμένοι στρατηγοί, ὅπως ὁ Ἄνδρόνικος Λαπαρδάς, σύζυγος τῆς Θεοδώρας Κ. 234, ποὺ ἦταν ἀρχηγὸς τοῦ δεξιοῦ κέρατος^{32α}, ὁ Κοκκοβα-

²⁸ Ἄνδρόνικος ὁ Κοντοστέφανος. Κίναμος, σ. 270: καὶ δὴ καὶ Ἄνδρόνικος ὁ βασιλεὺς ἀδελφιδοῦς ᾧ Κοντοστέφανος ἐπώνυμον ἔκειτο, αὐτοκράτωρ τοῦ πολέμου τοῦδε πρὸς βασιλεῶς καταστάς. Πρβλ. F. Chalandon, *Les Comnènes*, τ. II, σ. 489· R. Guiland, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 227· K. Ἄμαντος, τ. Β', σ. 351· L. Bréhier, *Vie et mort de Byzance*, σ. 274· τοῦ ἴδιου, *Institutions*, σ. 339, ποὺ παρατηρεῖ πὼς εἶναι ἡ μοναδικὴ περίπτωσις ποὺ ἀνατέθηκε ἐπιχείρησις τῆς ξηρᾶς σὲ ναυτικὸ ἀξιωματοῦχο. Ἄς σημειωθῇ πὼς ὁ Χωνιάτης, ἐνθ' ἄνωτ., τὸ 1167 ὀνομάζει τὸν Ἄνδρόνικο 135 «δοῦκα τοῦ στόλου», καὶ μόνο τὸ 1169, βλ. Χωνιάτης, σ. 208, τὸν ὀνομάζει «μέγαν δοῦκα», καὶ αὐτὸ δειχνεῖ νὰ ἀποδέχεται ὁ L. Bréhier, *Institutions*, σ. 339, καθὼς καὶ ὁ F. Chalandon, τ. II, σ. 489, ὅπου κατὰ τὴν ἐκστρατεία κατὰ τῆς Οὐγγαρίας, τὸ 1167, δὲν τὸν ὀνομάζει «μέγαν δοῦκαν», ἀλλὰ ὡς τέτοιον τὸν ὀνομάζει κατὰ τὴν ἐπιχείρησις τῆς Αἰγύπτου, τὸ 1169, βλ. F. Chalandon, *Les Comnènes*, τ. II, σ. 538, ὅπου ἐκ παραδρομῆς γράφει Ἀλέξιος Κοντοστ. Κομν. (134) ἀντὶ τοῦ ὁμοῦ Ἄνδρόνικος Κοντοστέφ. Κομν. (135). Ἀλλὰ τὰ πράματα ἀποκαθιστᾷ ὁ Κίναμος, σ. 278, γράφοντας τὸ 1169: ἠγεῖτο δὲ τούτου (=τοῦ στόλου) Ἄνδρόνικος οὐ πολλὰκις ἐμνήσθη, ὁ Κοντοστέφανος, ἐτύχχανε γάρ μέγας ὡσπερ εἰρηταὶ δοῦξ γεγονώς πρότερον. Αὐτὸ σημαίνει πὼς προηγουμένως, ἀπ' τὸ 1166/67, εἶχε γίνῃ «μέγας δοῦξ» καὶ πὼς γιὰ συντομία ὁ Χωνιάτης, σ. 197, τὸν ὀνομάζει τὸ 1167 «δοῦκαν» ἀντὶ «μέγαν δοῦκα», ὅπως εἶται τὸν ὀνομάζει τὸ 1167 καὶ ὁ ἀντιγραφεὺς τοῦ Θεόδωρος Σκουταριώτης, Σάββα MB 7 (1894), σ. 269: Αἰρεῖται γοῦν τῆς στρατιᾶς ἀρχηγὸς ὁ μέγας δοῦξ τοῦ στόλου Ἄνδρόνικος ὁ Κοντοστέφανος.

29. Κίναμος, σ. 270.

30. Χωνιάτης, σ. 197. Πρβλ. τὴν κρίσις τοῦ Εὐστάθιου Θεσσαλονίκης, Ἐπιτάφιος, σ. 210, εἰς Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 430, ὑ. 31κβ.

31. Χωνιάτης, σ. 197.

32. Χωνιάτης, σ. 198.

32α. Χωνιάτης, σ. 199.

σίλης³³, ένας έγγονός του Ἄρμενιου πρίγκιπα τοῦ Κέρουπ τοῦ Ταύρου Κορη Vasil (= Βασίλειου τοῦ Κλέφτη)³⁴ ποῦ ὁ Ἄλέξιος (α΄) Κ. 15 τὸν εἶχε ὀνομάσει πανσέβαστον σεβαστόν³⁵, ὁ Τατίκιος³⁶, ένας έγγονός τοῦ μεγάλου πριμικήριου Τατίκιου ὀμογάλακτου ἀδελφοῦ καὶ πιστοῦ συντρόφου τοῦ Ἄλέξιου (α΄) Κ. 15³⁷ καὶ σύζυγος μιᾶς Κομνηνῆς³⁸, ποῦ οἱ δυὸ αὐτοὶ –ὁ Κοκκοβασίλης καὶ ὁ Τατίκιος– ἦσαν ἀρχηγοὶ τοῦ ἀριστεροῦ κέρατος³⁹, ὁ Φιλοκάλης⁴⁰, ένας ἀπόγονος τοῦ πανσέβαστου σεβαστοῦ, μεγάλου δοῦκα καὶ δοῦκα τῆς Κύπρου Εὐμάθιου Φιλοκάλη⁴¹, ὁ Ἰωσήφ Βρυέννιος, σύζυγος τῆς Μαρίας Κ. 85⁴², ὁ Ἰωάννης Κοντοστέφανος Κομνηνός 104⁴³, οἱ ἀδελφοὶ Γεώργιος καὶ Δημήτριος οἱ Βρανάδες⁴⁴, ὁ πανσέβαστος σεβαστοὺς Κωνσταντῖνος Ἀσπιέτης⁴⁵ καὶ ὁ Μιχαὴλ Ἀσπιέτης⁴⁶, ἀπόγονοι

33. Κίνναμος, σ. 271, 272.

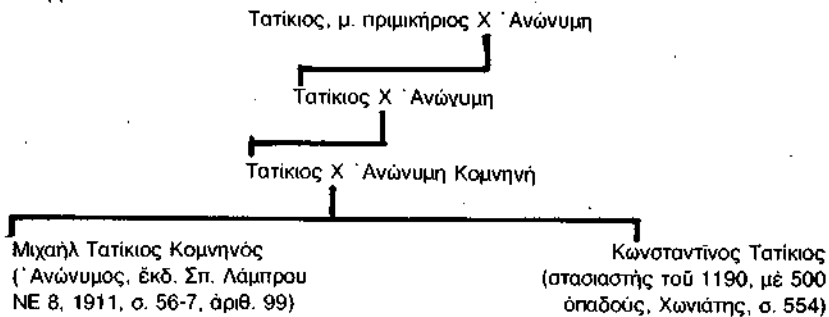
34. F. Chalandon, *Les Comnène*, τ. II, σ. 101-2, 459, 489.

35. Grégoire le Prêtre, *RHC Documents Arméniens*, τ. I, σ. 165.

36. Κίνναμος, σ. 271, 272.

37. Βρυέννιος, σ. 150. Ὁ πάππος Τατίκιος, μέγας πριμικήριος καὶ πιστὸς φίλος τοῦ Ἄλεξιου (α΄) Κ. 15 ἦταν γιὸς Ταύρκου, ὁ ὁποῖος εἶχε περιέλθει ὡς δούλος στὸν Ἰωάννη Κ. 6, βλ. Ἄννα Κομνηνὴ, Ἄλεξιάς, τ. I, σ. 151, πρβλ. P. Gautier, *Le synode des Blachernes*, REB 29 (1931), σ. 252-54.

38. Στέμμα Τατικίων:

39. Κίνναμος, σ. 272.

40. Κίνναμος, σ. 271.

41. Ἄννα Κομνηνὴ, Ἄλεξιάς, τ. II, σ. 164· τ. III, σ. 34, 44, 142-45, 148, 154· G. Schlumberger, *Sigillographie*, σ. 188-90· MM 6 (1890), σ. 96· Πρβλ. F. Chalandon, τ. I, σ. 148, 149, 208, 216, 232, 238, 252-55, 264· R. Guillard, *Les chefs de la marine byzantine... Mégaduc*, BZ 44 (1951), σ. 224-25.

42. Κίνναμος, σ. 271. Βλ. καὶ Γενεαλογίαν τ. Α΄, σ. 487, ὑ. 8.

43. Κίνναμος, σ. 274. Βλ. πρὸ πάνω προσωπογραφίαν Ἰωάννη Κ.Κ. 104, ὑ. 56 καὶ 57.

44. Κίνναμος, σ. 271, 272. Γιά τοὺς Βρανάδες, βλ. πρὸ πάνω προσωπογραφίαν Εὐδοκίας Κ. 130, ὑ. 27.

45. Κίνναμος, σ. 271.

46. Κίνναμος, σ. 271· τὸ βαφτιστικὸ τοῦ ὀνομα προκύπτει ἀπ' τὸ Χωνιάτης, σ. 251, πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 668.

του γενναίου Ἀρμένιου στρατηγού του Ἀλέξιου (α΄) Κ. 15 Ἀσπίτη, ενός πρίγκιπα που καταγόταν ἀπὸ τὴ βασιλικὴ γενιά τῶν Ἀρσακιδῶν και ποὺ ἦταν μεγάλος γλεντζές και κρασοπότης⁴⁷.

Μὲ στρατηλάτη⁴⁸ τὸν Ἀνδρόνικο Κ.Κ. 135 πλαισιωμένο μὲ ἓνα τέτοιο ἐπιτελεῖο, ὁ αὐτοκρατορικός στρατός ξεκίνησε και ἔφτασε στὸ Ζεύγμινο (Semlin)⁴⁹, σὲ λίγο, ὁ Ἀνδρόνικος 135 πληροφορήθηκε τὴν προσέγγιση τοῦ οὐγγρικοῦ στρατοῦ, ἐνισχυμένου ἀπὸ Γερμανούς στρατιῶτες⁵⁰, ὅπως και στὸ προηγούμενο ἔτος ὁ παλατίνος^{50a} Διονύσιος, «γεμάτος θάρρος και κομπασμὸ γιὰ τὶς προηγούμενες κατὰ τῶν Ἑλλήνων νίκες του, και διακηρύσσοντας πῶς θὰ στήση και πάλι στήλη, κάτω ἀπὸ τὴν ὁποία θὰ συγκεντρώση τὰ κόκκαλα τῶν Ἑλλήνων, ὅπως και ἄλλοτε ἔκανε»⁵¹, ἦταν ἐπικεφαλῆς τῶν στρατευμάτων τοῦ Οὐγγρου βασιλέα Στέφανου ΙΙΙ⁵².

Τὴ μέρα τῆς γιορτῆς τοῦ ἁγίου Προκόπιου, στὶς 8 Ἰουλίου τοῦ 1167⁵³, βρέθηκαν ἀντιμέτωποι στὶς ὄχθες τοῦ Σαίου ποταμοῦ οἱ δυὸ στρατοὶ⁵⁴.

Τὴ στιγμή ποὺ ἦταν νὰ ἀρχίσῃ τὴ μάχη, ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 ἔλαβε γράμματα τοῦ αὐτοκράτορα και θείου του Μανουήλ (α΄) Κ. 81 ποὺ μὲ αὐτὰ τὸν πρόσταζε νὰ ἀναβάλλῃ γιὰ ἄλλη μέρα τὴ μάχη, γιὰ τὸ οἱ περιπλοκές τῶν ἀστρων και οἱ τέτοιες και τέτοιες θέσεις και κινήσεις τους, ἔδειχναν τὴ μέρα τῆς γιορτῆς τοῦ ἁγίου Προκοπίου ὡς ἀποφράδα και ἀσύμφορη γιὰ τὸν πόλεμο· και μᾶς εἶναι γνωστὸ πῶς ὁ βασιλέας τὶς πιὸ πολλές και πιὸ μεγάλες ἀπὸ τὶς πράξεις του ἔξαρτοῦσε ἀπὸ τὰ λεγόμενα τῶν ἀστρολόγων· ἀλλὰ ὁ Κωνσταντῆφανος, κρίνοντας τὶς συνθηκές ποὺ κάτω ἀπὸ αὐτὲς θὰ νινόταν ἡ μάχη εὐνοϊκές, δὲν ἔδωσε καμιά προσοχή στὴ διαταγή ποὺ ἔλαβε, τὴν ἀπόκρυψε ἀπὸ τοὺς συστρατῆγους του, και ἐτοιμάζοντας τὰ στρατεύματα γιὰ τὴν ἐπίθεση, τοὺς ἀπηύθυνε αὐτὴ ἔδῶ τὴν προσοχὴ:

«Θυμηθῆτε, ἄντρες συστρατιῶτες, τὴν πολεμικὴ ἀλκή, θυμηθῆτε και τίποτε μὴ σκεφθῆτε ἀνάξιο τῆς δόξας ποὺ σᾶς περιμένει, ξέροντας καλὰ πῶς

47. Ἄννα Κομνηνή, Ἀλεξιάς, τ. ΙΙΙ, σ. 56-9.

48. Χωνιάτης, σ. 198.

49. Χωνιάτης, σ. 198· Κίνναμος, σ. 270.

50. Χωνιάτης, σ. 199· Henri de Muglen, Chronik, c. LV, σ. 79· Rahewin, Appendix, ad annum 1168.

50a. Στὴν Οὐγγαρία ὁ τίτλος τοῦ μεγάλου παλατινοῦ ἀνήκε σὲ τέσσερις ἀνώτατους ἄρχοντες τῆς χώρας γιὰ νὰ ἀναπληρώνουν τὸ βασιλέα, ὁ ὁποῖος και τοὺς διάλεγε, σὲ διάφορες περιστάσεις· ὁ τίτλος ἦταν ἰσόβιος, ἀλλὰ ὄχι κληρονομικός. Ὁ στρατηγός Διονύσιος ἦταν μέγας παλατίνος και ἀναπληροῦσε τὸ Στέφανο ΙΙΙ στὰ στρατιωτικὰ του καθήκοντα.

51. Χωνιάτης, σ. 199· Κίνναμος, σ. 271-72. Βλ. και πιὸ πάνω προσωπογραφίες Μαρίας Κ. 123, ὑ. 58-59, και Εὐδοκίας Κ. 130, ὑ. 27.

52. Κίνναμος, σ. 270· Χωνιάτης, σ. 199.

53. Χωνιάτης, σ. 199. Ἡ γιορτὴ τοῦ ἁγίου Προκόπιου πέφτει στὶς 8 τοῦ Ἰουλίου, βλ. Delehaye, Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae, σ. 806.

54. Κίνναμος, σ. 272· Χωνιάτης, σ. 202.

και τὰ θηρία ἀκόμη φοβοῦνται ἐκείνους πού μέ θάρρος ἐπιτίθενται ἐναντίον τους, ἐνῶ καταβροχθίζουν ἐκείνους πού δειλιάζουν. Ἄς πολεμήσωμε ἔτσι σάν παληκάρια, γιατί δέν μπορεῖ κανεῖς νά πῆ πῶς ἐμεῖς εἶμαστε βλητοὶ καὶ θνητοὶ καὶ οἱ ἀντίπαλοί μας ἀτρωτοὶ καὶ ἀθάνατοι, οὔτε πῶς αὐτοὶ εἶναι ὀπλισμένοι κ' ἐμεῖς ἄοπλοι, οὔτε πῶς αὐτοὶ πάνε καβάλλα στ' ἄλογα καὶ πῶς ἐμεῖς στό σημεῖο αὐτὸ εἶμαστε λειψοί. Ἐπειτα ξέρομε πῶς στήν παιδεία καὶ στό λόγο, στή στρατηγικὴ τέχνη καὶ στίς στρατιωτικὲς μεθόδους, εἶμαστε πολὺ ἀνώτεροι ἀπ' αὐτούς. Καθὼς ἄλλοτε πολεμήσαμε ἐναντίον τους καὶ λεηλατήσαμε τὴ χώρα τους, ἔτσι καὶ τώρα μέ λύσσα θά ἐπιτεθοῦμε ἐναντίον τους καὶ θά νικήσωμε, καθὼς συνηθισμένοι εἶμαστε νά νικάμε. Naί, ἄντρες στρατιῶτες, ἔτσι ἐνεργώντας, θά ἀξιωθῆτε νά δῆτε καὶ πάλι τὰ παιδιὰ σας καὶ τίς γυναῖκες σας. Σκεφθῆτε πῶς ὁ αὐτοκράτορας πού μᾶς ἔστειλε σ' αὐτὸν ἐδῶ τὸν πόλεμο, ὀλάκερος κρέμεται ἀπὸ μᾶς καὶ στηρίζεται πάνω μας τίς καλύτερες ἐλπίδες, καθὼς τοῦ ὑποσχεθήκαμε νά ἀγωνιστοῦμε πάνω κι ἀπ' τίς δυνάμεις μας ἀκόμη. Ἄς μὴ ντροπιάσωμε λοιπὸν ἐκείνον, κι ἄς μὴ προβάλωμε τοὺς ἑαυτούς μας ὡς ἀξιους περιφρόνησης στό Πανελλήνιο, δειχνοντας δειλία ἢ παραμέληση στὸν πόλεμο πού ἔχομε μπροστά μας»⁵⁵.

Τέτοιος ἦταν ὁ λόγος τοῦ μ ε γ ἄ λ ο υ δ ο ὕ κ α Ἄνδρόνικου Κ.Κ. 135, λόγος ἐνὸς ἐμπνευσμένου πολέμαρχου καὶ πολεμιστῆ.

Ὁ Ἄνδρόνικος ἀπὸ ἓνα αἰχμάλωτο πού ἔστειλε καὶ ἐπίασαν, πληροφορήθηκε πῶς ὁ οὐγγρικός στρατός καθοδηγοῦνταν ἀπ' τὸν ἴδιο τὸ Διονύσιο καὶ πῶς ἀποτελοῦνταν ἀπὸ τριάντα-εφτά ἀρχηγούς καὶ 15.000 ἵππεις, τοξότες καὶ πελταστὲς⁵⁶.

Ὁ Χωνιάτης μᾶς πληροφορεῖ πῶς τὰ ἄλογα τῶν Οὐγγρων εἶχαν ἓνα σιδερένιο προφυλακτήρα πού προστάτευε τὸ μέτωπό τους καὶ τὸ στήθος τους καὶ μᾶς δίδει ἐπίσης μερικὲς πληροφορίες πάνω στήν τακτικὴ τοῦ ἐχτροῦ πῶς πολεμοῦσε σάν μιὰ συμπαγὴς μάζα κατάμαυρη, συγκεντρωμένη γύρω ἀπὸ μιὰ ἄμαξα συρόμενη ἀπὸ τέσσερα βόδια, πού πάνω της ἦταν στημένο ἓνα χοντρὸ καὶ ψηλὸ κοντάρι ἀπ' τὸ ὁποῖον κυμάτιζε ἡ σημαία τους, καὶ προσθέτει μέ κάποιο δῆος πῶς «ὁ ὄλος αὐτὸς ἀντίμαχος ὄγκος, φριχτὸς ἦταν στήν πραγματικότητα καὶ δυσκολοαντιμετώπιστο ὄραμα, καθὼς οἱ πιὸ πολλοὶ ἦσαν πάνω στὰ ἄλογα καὶ εἶχαν κρεμασμένες τίς λόγχες τους· τὸ φριμασμα τῶν ἀλόγων, ἡ ἀνταύγεια στὸν ἥλιο πού προκαλοῦσε ἡ γυαλάδα τῶν ὀπλων, μόλις κοντὰ ἦλθαν τὰ στρατεύματα, ἐπιλέγει ὁ Χωνιάτης, πιὸ ἐπιβλητικὴ ἔκαναν τὴ θεὰ καὶ ἔσπερναν τὸ φόβο καὶ τὸ θαυμασμό καὶ στίς δυὸ ἀντίπαλες στρατιές»⁵⁷.

Ἡ τακτικὴ τῶν Ἑλλήνων, κατὰ τὸν F. Chalandon⁵⁸, ἦταν ὀλότελα ἀντίθετη:

55. Χωνιάτης, σ.199-202· Θεόδωρος Σκουταριώτης, Σάθα MB 7 (1894), σ. 270-71.

56. Κίναμος, σ. 270.

57. Χωνιάτης, σ.202-3.

58. F. Chalandon, τ. II, σ. 489-90.

Το σώμα που πρόσταξε ο Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 νὰ ὑποστηρίξη τὴν πρώτη ἐπίθεση ἦταν τὸ ἰππικὸ τῶν Πετσενέγκων καὶ τῶν Τούρκων καὶ ἑνὸς μικροῦ ἀριθμοῦ ἰππέων ποὺ ἤξεραν τὸ χειρισμὸ τοῦ δόρατος.

Στὰ δυὸ πλευρά τους τάχθηκε τὸ βυζαντινὸ πεζικὸ ποὺ διοικοῦσαν ὁ Κοκκοβασιλείος, ὁ Φιλοκάλης, ὁ Τατίκιος καὶ ὁ Μιχαήλ Ἀσπιέτης.

Ἐρχονταν σὲ συνέχεια, τὸ βαρὺ ἰππικὸ ἀνακατωμένο μὲ τοξότες καὶ μὲ μιά φάλαγγα Τούρκων, καὶ στὰ πλευρά τους τὰ ἐκλεκτὰ σώματα Ἑλλήνων, Γερμανῶν καὶ Τούρκων ποὺ διοικοῦσαν ὁ Ἰωσήφ Βρυέννιος, ὁ Γεώργιος καὶ ὁ Δημήτριος οἱ Βρανάδες, ὁ Κωνσταντῖνος Ἀσπιέτης, καὶ στὸ δεξιὸ πλευρὸ ὁ χαρτουλάριος τοῦ βασιλέα Ἀνδρόνικος Λαπαρδᾶς.

Τέλος, σὲ τελευταία γραμμὴ, κάτω ἀπ' τὴν ἀμεσὴν διαταγὴν τοῦ ἀρχιστράτηγου Ἀνδρόνικου, ποὺ τὸν κύκλωνε ἓνα πλῆθος ὀνομαστῶν ἀξιωματικῶν ποὺ κατὰ συνήθεια κύκλωναν τὸν αὐτοκράτορα, ὅταν ὁ ἴδιος πολεμοῦσε, τάχθηκαν οἱ Ἴταλοι μισθοφόροι –χωρὶς ἀμφιβολία οἱ Νορμανδοὶ– καὶ οἱ Σέρβοι, ὀπλισμένοι μὲ δόρατα καὶ μακρὲς ἀσπίδες⁵⁹.

Ἡ μάχη ἐγίνε στυγερά ἐκείνους τόπους, ὅπου κατὰ τὸ προηγούμενο ἔτος οἱ Βυζαντινοὶ εἶχαν ἠττηθῆ καὶ ὅπου ὁ Διονύσιος εἶχε ὑψώσει τὴ στήλη ποὺ θύμιζε τὴν ἐπιτυχία του⁶⁰, ὄχι μακριὰ ἀπ' τὸ Σίρμιο⁶¹.

Στὴν ἀρχὴ τῆς μάχης, φάνηκε πὼς ἀκόμη μιά φορὰ οἱ Οὐγγοὶ θὰ ἔχουν τὴν νίκη, καθὼς ὁ στρατηγὸς Δημήτριος Βρανᾶς, παρὰ τὴν ἥρωϊκὴ τὸν ἀντίσταση, τραυματίστηκε βαρῶς καὶ αἰχμαλωτίστηκε καὶ ὀγδόντα στρατιῶτες του σκοτώθηκαν, ἐνῶ ὁ ἀδελφὸς του Γεώργιος Βρανᾶς ὑποχώρησε· ἔτσι τὸ ἀριστερὸ κέραν τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ ἐξουδετερώθηκε⁶².

Ὁ Οὐγγὸς ἀρχιστράτηγος Διονύσιος, «ἓνας ἀντρας γενναῖος», ὅπως λέει ὁ Χωνιάτης⁶³, «σὺν τεῖχος ἀτίναχτο»⁶⁴ προχωροῦσε ἀκάθεκτος μὲ τοὺς δικούς του πρὸς αὐτὸν τὸν ἴδιον τὸν Ἕλληνα ἀρχιστράτηγον Ἀνδρόνικο Κ.Κ.,⁶⁵ ὅταν ὁ ἀρχηγὸς τοῦ δεξιοῦ κέρατος Ἀνδρόνικος Λαπαρδᾶς παρεμβλήθηκε, καὶ τότε ἄρχισε μιά μεταξὺ τους γιγαντομαχία, ποὺ δόρατα καὶ ἀσπίδες ἐπεφταν χάμω⁶⁶, ἂν καὶ ὁ στρατηγὸς Γεώργιος Βρανᾶς πρόστρεξε σὲ ἐνίσχυσή του, οἱ Βυζαντινοὶ ἐδειξαν πὼς κάμπτονται⁶⁷.

Τὴν κατάσταση ἔσωσε μὲ τὴν παρέμβασή του ὁ ἀρχιστράτηγος Ἀνδρόνικος⁶⁸ μὲ τὴν κρατερὴ ἐπίθεσή του, μὲ τὴν ἀπερίγραφη καρτερία του σὲ

59. Κίνναμος, σ. 271.

60. Κίνναμος, σ. 271.

61. Κ. Ἄμαντος, τ. Β', σ. 51.

62. Κίνναμος, σ. 272-73.

63. Χωνιάτης, σ. 199.

64. Χωνιάτης, σ. 203.

65. Κίνναμος, σ. 273· Χωνιάτης, σ. 203.

66. Κίνναμος, σ. 273· Χωνιάτης, σ. 203.

67. Κίνναμος, σ. 273.

68. Κίνναμος, σ. 273. Πρβλ. F. Chalandon, Les Comnène, τ. II, σ. 490.

όλη τη διάρκεια του επίμοχθου αιματηρού αγώνα, κατάφερε επιτέλους να τρέψη τόν έχτρο σέ φυγή⁶⁹.

Τέτοιος φόνος τών αντίπαλων έγινε, λέει ο Κίνναμος, πού λίγο ακόμη ήθελε για να πή κανείς πώς οι πεδιάδες καταστρώθηκαν απ' τὰ πτώματα τών Ούγγρων⁷⁰.

Η σημαία του έχτρου πού κυμάτιζε πάνω στό ψηλό κοντάρι, τό σημμένο στ' άμάξι πού έσερναν τέσσερα βόδια⁷¹ και τό προσωπικό άλογο του Διονύσιου μέ τήν πανοπλία του έπεσαν στα χέρια τών Βυζαντινών, ενώ ο ίδιος ο Ούγγρος άρχιστράτηγος μόλις σώθηκε απ' τόν κίνδυνο πού διέτρεξε⁷².

Φεύγοντας οι Ούγγροι και περνώντας τόν ποταμό, έπεφταν στα χέρια τών ναυτών του έλληνικού βασιλικού στόλου, ο όποιος διά του Δούναβη είχε φτάσει έως εκεί!⁷³.

Πέντε στρατηγοί πού οι Ούγγροι τούς όνόμαζαν ζ ο υ π ά ν ο υ ς, και όκτακόσιοι άντρες του ούγγρικού στρατού πού μεταξύ τους και πολλοί έπιφανείς, πιάστηκαν αιχμάλωτοι⁷⁴.

Δυό χιλιάδες θώρακες, κράνη και άσπίδες και ξίφη άναρίθμητα, μαζεύτηκαν απ' τούς Βυζαντινούς στό πεδίο τής μάχης, πού οι Ούγγροι είχαν εγκαταλείψει⁷⁵, άφου άφησαν σ' αυτό όχι και λίγους νεκρούς⁷⁶, ενώ πάρα πολλές χιλιάδες ήσαν οι νεκροί τών Ούγγρων κατά τη διάβαση του ποταμού, όπως τουλ. μάς λέει ένας σύγχρονος τών γεγονότων "Έλληνας ιστορικός"⁷⁷.

Σ' αυτόν τόν πόλεμο, εκτός του κύριου πρωταγωνιστή, του Ανδρόνικου Κ.Κ. 135, πού σ' αυτόν κατά ένα μεγάλο ποσοστό όφείλονταν ή νίκη⁷⁸, «ούτε ένας δέν ύπήρχε απ' τούς Βυζαντινούς, πού να μην έγινε ήρωας γενναίων πράξεών», και «άπό όλους πιο πολύ διακρίθηκαν ο πρωτεξάδελφος του άρχιστράτηγου Ιωάννης Κοντοστέφ. Κομν. 104 και ο Ανδρόνικος Λαπαρδάς»⁷⁹, ο σύζυγος τής Θεοδώρας Κ. 234.

69. Κίνναμος, σ. 273· Χωνιάτης, σ. 203-4.

70. Κίνναμος, σ. 273.

71. Κίνναμος, σ. 274· Χωνιάτης, σ. 204.

72. Κίνναμος, σ. 274.

73. Χωνιάτης, σ.204· Κίνναμος, σ. 274. Πρβλ. Κ. "Άμαντος, τ. Β", σ. 351· F. Chalandon, τ. II, σ. 490.

74. Κίνναμος, σ. 274.

75. Κίνναμος, σ. 274.

76. Κίνναμος, σ. 273.

77. Κίνναμος, σ. 274.

78. Κίνναμος, σ. 273· Χωνιάτης, σ. 206· Σκουταριώτης, Σάθα MB 7 (1894), σ., 272. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 490: mais l'intervention de Kontostéphanos et des troupes de reserve decida de la victoire. A. Hohlweg, Beiträge zur Verwaltungsgeschichte des Oströmischen Reiches unter den Komnenen, München 1965 (= Συμβολές στη διοικητική ιστορία του Ανατολικού Ρωμιαίου Κράτους στην έποχή τών Κομνηνών), σ. 152· Κ. "Άμαντος, τ. Β", σ. 351.

79. Κίνναμος, σ. 274.

Ὁ Μανουήλ (α΄) Κ. 81, ἂν καὶ δὲν ἔλαβε μέρος σ' αὐτὴν τὴν ἐπιτυχία – εἶναι ἀλήθεια ὅμως πῶς χάραξε τὸ στρατιωτικὸ σχέδιο καὶ ἔδωσε στὸν ἀνεψιὸ του – ἀρχιστράτηγο ὑποδείξεις στρατηγικῆς καὶ τακτικῆς⁸⁰ – κατὰ τὸ γυρισμὸ του στὴν ΚΠολη, τέλεσε **θ ρ ι α μ β ο**.

Γιὰ μιὰ φορά ἀκόμη στοὺς δρόμους τῆς πρωτεύουσας, ἀπ' τὴν πύλη τῆς Ἀνατολῆς (ἑῶα) ἢ πύλη τοῦ ἁγίου Πῶγωνα ἢ πύλη τοῦ ἁγίου Δημήτριου ποὺ ἀνοίγε κατὰ τὸ τελευταῖο ἀνατολικὸ σημεῖο τῆς Ἀκρόπολης⁸¹ ὡς τὴν ἁγία-Σοφία, πέρασε ἡ θριαμβευτικὴ πομπή, ποὺ ἄπειρα πλήθη προσέτρεξαν νὰ παρακολουθήσουν, γιὰ νὰ δοῦν κυρίως τοὺς αἰχμαλώτους καὶ τὰ λάφυρα.

Οἱ πλατεῖες, τὰ μέγαρα καὶ τὰ σπίτια, οἱ ἐκκλησιεῖς καὶ τὰ ἐργαστήρια τῆς μεγαλόπολης, στολίστηκαν μὲ περιπόρφυρους πέπλους, κατάστιχτους ἀπὸ χρυσάφι.

Προηγούνταν τῆς αὐτοκρατορικῆς πομπῆς ἐπίχρυσο ἀσημένιο ἄρμα ποὺ ἐσερναν τέσσερα κάτασπρα σὰν τὸ χιόνι **π ρ ω τ ὄ ζ υ γ α** ἄλογα, ποὺ πάνω του στήθηκε ἡ εἰκόνα τῆς Παρθένου.

Ἐρχονταν κατόπι τὰ **π ε ρ ι ὶ ν υ μ α** μέλη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας, οἱ σύμβουλοι τοῦ βασιλέα, ἡ σύγκλητος καὶ ὁ μακρὸς ὄμιλος τῶν ἀξιωματούχων καὶ τῶν τιτλούχων ποὺ ἀκολουθοῦσαν ἐφιπποὶ τὸν αὐτοκράτορα· στολισμένος μὲ ὅλα τὰ βασιλικά του διάσημα, εἶχε ἀνέβη κι αὐτὸς σ' ἓνα περήφανο ἄλογο καὶ εἶχε στὸ πλευρό του, ἐπίσης ἐφιππο, τὸν ἀνεψιὸ του Ἀνδρόνικο Κ.Κ., «αὐτὸν ποὺ ἔγινε ὁ αἰτίος τοῦ θριάμβου καὶ ποὺ δοξαζόταν γιὰ τὴν νίκη του καὶ μακαριζόταν γιὰ τὸν ἐπιδέξιο ἀγῶνα του»⁸².

Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ἀνδρόνικου, κατὰ τὸν Ἰούλιο τοῦ 1167, ἔθεσε τέλος στοὺς πολέμους τοῦ Βυζαντίου κατὰ τῆς Οὐγγαρίας, ἀλλὰ δὲν ξέρομε ἂν κλείστηκε τότε ἓνα σύμφωνο εἰρήνης.

Φαίνεται πῶς τὸ ἀποτέλεσμα τῶν μακρῶν αὐτῶν ἀγῶνων ἦταν νὰ ἐξασφαλίση στὴν Αὐτοκρατορία τὴν κατοχὴ τῆς περιοχῆς τοῦ Σιρμίου, τῆς Δαλματίας καὶ ἐνὸς μέρους τῆς Κροατίας⁸³.

Στις 29 τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1167 τελέστηκαν στὴν Τύρο οἱ γάμοι τοῦ βασιλέα τῆς Ἱερουσαλὴμ Amaury (1163 - 1174) μὲ τὴ Μαρία Κ. 211, καὶ τὴ νύφη ἀπ' τὴν ΚΠολη στὴν Παλαιστίνη συνόδευσαν δυὸ Βυζαντινοὶ πρίγκιπες, ὁ **μ έ γ α ς έ τ α ι ρ ε ι ά ρ χ η ς π α ν σ έ β α σ τ ο ς σ ε β α σ τ ὸ ς Γ ε ῶ ρ γ ι ο ς**

80. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 29 καὶ 30· ἐπίσης τὴν προσαγόρευση τοῦ αὐτοκράτορα πρὸς τὸ στρατὸ καὶ τίς διαβεβαιώσεις τῶν στρατευμάτων πρὸς αὐτὸν, ὑ. 31 καὶ 32· τὸ τελευταῖο μέρος τῆς προσαγόρευσης τοῦ Ἀνδρόνικου Κ.Κ. πρὸς τὸ στρατὸ, τὸ ἀναφερόμενο πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ὑ. 55.

81. R. Janin, *Constantinople Byzantine*, σ. 294· Al Van Millingen, *Byzantine Constantinople. The Walls of the City and adjoining historical Sites*, Londres 1899, σ. 249-50.

82. Χωνιάτης, σ. 204-6· Κίνναμος, σ. 249. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 490· Κ. Ἰ. Ἀμαντος, Β΄, σ. 351· Δ. Ζακυθηνός, *Τὸ Βυζάντιον 1071-1453*, σ. 47-48.

83. F. Chalandon, τ. II, σ. 490 καὶ ὑ. 4· Κ. Ἰ. Ἀμαντος, τ. Β΄, σ. 351· Δ. Ζακυθηνός, *Τὸ Βυζάντιον 1071-1453*, σ. 47-8.

Παλαιολόγος Δούκας Κομνηνός 191 και ο πανσέβαστος σεβαστός Μανουήλ Κ. 161⁸⁴.

Είναι φανερό πώς σ' αυτή τη στιγμή ανάμεσα στον Amaury και στους δυό Βυζαντινούς απέσταλμένους μπήκαν οι βάσεις για μιá από κοινού επέμβαση στην Αίγυπτο.

Λίγο μετά απ' αυτό βλέπομε τó Μανουήλ (α') Κ. 81 νά εκμεταλλεύεται τήν άδυναμία τής αιγυπτιακής κυβέρνησης και νά στέλνη πρέσβεις στην Αίγυπτο για νά αξιώση απ' τó χαλίφη τήν πληρωμή ενός έτήσιου φόρου⁸⁵.

Πριν απ' τó 1168 άκόμη ó αυτοκράτορας και ó βασιλέας τής Ίερουσαλήμ είχαν συμφωνήσει για νά κάνουν μιá κοινή έκστρατεια έναντίον τής Αιγύπτου⁸⁶.

Δυό πρεσβευτές του Μανουήλ (α'), ó 'Αλέξανδρος de Conversano, κόμης τής Gravina, και ó Μανουήλ του 'Οτράντου συνάντησαν τόν Amaury στην Τύρο, και καθώς αύτοί γύρισαν στο Βυζάντιο, τούς συνόδευσε ως πρεσβευτής του βασιλέα τής Ίερουσαλήμ ó Γουλιέλμος πού μετά έγινε άρχιεπίσκοπος τής Τύρου, και ó όποιος συνάντησε τόν αυτοκράτορα στην Πελαγονία.

Με ένα σύμφωνο πού έγινε μεταξύ του Γουλιέλμου, ως εκπροσώπου του Amaury, και του αυτοκράτορα, ύποχρεώθηκε ó τελευταίος νά βοηθήση τó επόμενο έτος τó βασιλέα τής Ίερουσαλήμ νά κυριεύση τήν Αίγυπτο, επιφυλάσσοντας στον έαυτό του τó μισό των έκτάσεων πού θά κυριευτούν.

Κλείνοντας αύτή τη συμφωνία, ó Γουλιέλμος τήν 1η του 'Οχτώβρη του 1168 πήρε τó δρόμο τής επιστροφής⁸⁷.

Δυστυχώς ó Amaury ή καλύτερα οι σύμβουλοί του και οι Ίωαννίτες ιππότες βιάστηκαν νά ενεργήσουν χωρίς νά περιμένουν τούς Βυζαντινούς συμμάχους τους.

Τó αποτέλεσμα αύτης τής έκστρατείας των Φράγκων στην Αίγυπτο - 'Οχτώβρης με τέλη του 1168- ήταν νά μπη επικεφαλής αύτης τής χώρας, αντί μιás έξασθενημένης και άκίνδυνης κυβέρνησης, ένας νεαρός Κοϋρδος ήρωας, ó Σαλαδίνος (Saladin ή Salah ed-din Youssouf 1169 - 1193) «πού ή κατοπινή ιστορία του άποκάλυψε τή μεγαλοφυΐα του, πολεμιστής και πολιτικός πρώτης γραμμής, ή ισχυρότερη φυσιογνωμία πού ανάδειξε ó μουσουλμανικός κόσμος σ' όλη τή διάρκεια των Σταυροφοριών», ως βεζύρης του σκιάδη χαλίφη τής Αιγύπτου Al-Adid (1160 - 1171)⁸⁸.

84. Guillaume de Tyr, λατ. κείμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 942-43· άρχαιογαλλ. κείμ., τ. II, σ. 311· Κίνναμος, σ. 238.

85. Κίνναμος, σ. 278.

86. Guillaume de Tyr, λατ. κείμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 945-46· άρχαιογαλλ. κείμ., τ. II, σ. 313-15.

87. Guillaume de Tyr, λατ. κείμ., σ. 946-47· άρχαιογαλλ. κείμ., σ. 313-16.

88. Guillaume de Tyr, λατ. κείμ., σ. 948-60· άρχαιογαλλ. κείμ., σ. 316-27. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 537-38· R. Grousset, Histoire des croisades et du royaume franc de Jerusalem, μετάφρ. στην έλληνική· Α. Παγκάλου, σ. 163-65· P. Rousset, Histoire des Croisades, σ.

Κατά τὸν καιρὸ ποῦ μάταια ὁ βασιλεὺς τῆς Ἱερουσαλήμ προσπάθεισε νὰ κυριεύσῃ τὴν Αἴγυπτο, ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 κατέβαλε ὅλες του τίς φροντίδες στὴν ὀργάνωση τῆς ἐκστρατείας ποῦ εἶχε συμφωνηθῆ.

Τὸ χειμῶνα τοῦ 1168 - 1169 τὸν ἀφιέρωσε στὴν κατάρτιση καὶ ἐξόπλιση τοῦ στόλου ποῦ θὰ μεταφέρει τὰ βυζαντινὰ στρατεύματα.

Ὁ Γουλιέλμος τῆς Τύρου ἀναγνωρίζει πὼς ὁ Μανουὴλ (α΄) ξόδευσε πολὺ περισσότερα ἀπὸ κεῖνα ποῦ εἶχε ὑποσχεθῆ καὶ πὼς διέθεσε πρὸ πολλοῦ ἀντρες ἀπὸ ὅσους ἀναφέρονταν στὸ σύμφωνο ποῦ εἶχε κλείσει⁸⁹.

Ἡ ἀρχηγία τῆς ἐκστρατείας ἀνατέθηκε στὸν μ ε γ α ν δ ο ὕ κ α Ἀνδρόνικον Κ.Κ. 135⁹⁰, τὸν ἥρωα τοῦ οὐγγρικοῦ πολέμου ἀνάμεσα σὲ ἄλλους κάτω ἀπ' τὶς διαταγές του ἀρχηγούς, βλέπομε τὸ Θεόδωρο Μαυροζώμη⁹¹, σύζυγο τῆς Ἀνώνυμης Κομνηνῆς 157, νόθου κόρης τοῦ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81⁹², καὶ τὸν Ἀλέξανδρο de Conversano, κόμητα τῆς Gravina⁹³.

Ὁ στόλος ποῦ ναυπηγήθηκε στοὺς διάφορους λιμένες τῆς Αὐτοκρατορίας, σύμφωνα μὲ τίς διαταγές τοῦ βασιλέα, ἀποτελοῦνταν ἀπὸ 150 γαλέρες μὲ διπλές σειρές κουπιῶν καὶ ἐξήντα πλοῖα ποῦ στὴν πῶρα τους εἶχαν ἀνοιγμα γιὰ νὰ διευκολύνεται ἡ ἐπιβίβαση καὶ ἀποβίβαση τῶν ἀλόγων· δέκα μὲ δώδεκα δρόμωνες εἶχαν εἰδικὰ κατασκευαστῆ γιὰ τὴ μεταφορὰ τῶν πολεμικῶν μηχανῶν· δέκα ἀπ' αὐτὰ τὰ πλοῖα εἶχαν ναυπηγηθῆ στὸ λιμάνι τοῦ Δυρραχίου καὶ ἕξι στὸ λιμάνι τῆς Εὐβοίας⁹⁴.

Στίς 8 τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1169, κάτω ἀπ' τὶς διαταγές τοῦ μ ε γ α λ ο υ δ ο ὕ κ α Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135 ὁ στόλος συγκεντρώθηκε στὸ λιμάνι τοῦ Μελίβοτου, κοντὰ στὰ Δαρδανέλλια. Ὁ ἴδιος ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 πῆγε σ' αὐτὴ τὴν πόλη, γιὰ νὰ δώσῃ στὸν ἀνεψιὸ του - ἀρχιναύαρχο Κοντοστέφανο τίς τελευταῖες του ὁδηγίες καὶ ὑποδείξεις⁹⁵.

182· Z. Oldenbourg. Les Croisades, σ. 385-87.

89. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., σ. 961· ἀρχαιογαλλ. κειμ., σ. 327.

90. Κίνναμος, σ. 278· Χωνιάτης, σ. 208· Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., σ. 961-62· ἀρχαιογαλλ. κειμ., τ. II, σ. 328. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 538, ποῦ ἐκ παραδρομῆς ἀντὶ τοῦ Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135 ἀναφέρει ὡς μέγαν δούκα τὸν Ἀλέξιον Κ.Κ. 134· R. Guiland, Les chefs de la marine byzantine... mégaduc, BZ44 (1951), σ. 227· A. Hohlweg, Beiträge (βλ. πρὸ πάνω, ὑ. 78), σ. 152· R. Grousset, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 88), σ. 165· Κ. Ἀμαντος, τ. Β', σ. 353.

91. Χωνιάτης, σ. 208, ὅπου τὸν λέει Θεόδωρον Μαυροζούμην, ἐνῶ σ. 234 τὸν λέει Θεόδωρον Μαυροζώμην· Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., σ. 962· ἀρχαιογαλλ. κειμ., σ. 328.

92. Βλ. Γενεαλογίαν μου τ. Α', σ. 473-75, καὶ ὑ. 189, καὶ σ' αὐτὸν τὸν τόμο πρὸ κάτω προσωπογραφίαν Ἀνώνυμης Κ. 157, ὑ. 1-3.

93. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., σ. 962· ἀρχαιογαλλ. κειμ., σ. 328.

94. Χωνιάτης, σ. 208· Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., σ. 961· ἀρχαιογαλλ. κειμ., σ. 327-28· Dandolo. Chronicon, ἐκδ. Muratori, R.I., SS., τ. XII, σ. 291. Δέν πρέπει νὰ δώσωμε προσοχὴ στοὺς ὑπερβολικοὺς ἀριθμοὺς ποῦ ἀναφέρουν οἱ Ἀραβες ἱστορικοὶ· σὲ μιὰ ἐπιστολὴ τοῦ Σαλαδίνου γίνεται λόγος γιὰ χίλια πλῆσια. βλ. RHC Hist. Orientaux, τ. IV, σ. 173.

95. Χωνιάτης, σ. 209.

Στις 10 του μηνός ο Ανδρόνικος οδήγησε το στόλο στα Κοίλα που ήταν κοντά στη Σηστό της Θράκης, απέναντι απ' την Άβυδο της Μ. Ασίας, όπου είχαν συγκεντρωθεί τα στρατεύματα, τα οποία και επιβιβάστηκαν στα πλοία⁹⁶.

Απ' τα Κοίλα, ενώ ο κύριος όγκος του στόλου κάτω απ' τον Κοντοστέφανο τράβηξε για την Κύπρο, μία μοίρα εξήντα πλοίων κάτω απ' την αρχηγία του Θεόδωρου Μαυροζώμη στάλθηκε στην άγια Γη για να αναγγείλη στον Αμαυγ την εκκίνηση του στόλου για την εκστρατεία και την προσεχή άφιξη του Ανδρόνικου, καθώς και να του δώσει το χρηματικό ποσό που θα καταβάλλονταν στους ιππότες, οι οποίοι θα ακολουθούσαν το βασιλέα της Ιερουσαλήμ στην Αίγυπτο⁹⁷.

Κατά τη διαδρομή του στόλου προς την Κύπρο, ο Ανδρόνικος συνάντησε έξι αιγυπτιακά πλοία, τα οποία ο Σαλαδίνος είχε στείλει για κατασκόπευση των κινήσεων του Βυζαντινού στόλου· απ' αυτά τα δυο πιάστηκαν απ' τους Βυζαντινούς, ενώ τα λοιπά κατάφεραν να διαφύγουν⁹⁸.

Καθώς έφτασε στην Κύπρο, ο Κοντοστέφανος έστειλε ένα νέο μήνυμα στον Αμαυγ, για να τον ρωτήσει αν έπρεπε να τον περιμένει στην Κύπρο ή να πάει εκείνος να τον συναντήσει στην Παλαιστίνη⁹⁹.

Η απάντηση του βασιλέα της Ιερουσαλήμ καθυστέρησε κάμποσο καιρό, κ' έτσι βλέπουμε μόνο κατά τα τέλη του Σεπτεμβρίου να φτάνει ο Ανδρόνικος Κ.Κ. 135 με το στόλο στην Τύρο, από όπου, λίγο μετά, κατευθύνθηκε στην Άκρα¹⁰⁰.

Όταν έφτασε στην Άκρα, διαπίστωσε πως τίποτε δεν ήταν έτοιμο για την κοινή εκστρατεία. Για λόγους ίσως αντίζηλίας προς τους Βυζαντινούς¹⁰¹, ο Αμαυγ ή οι Φράγκοι συνεργάτες του δεν έδειχναν καμιά σπουδή ή προθυμία για την παρασκευή της εκστρατείας¹⁰².

Ο βασιλέας της Ιερουσαλήμ καθυστέρησε αρκετά να καλέσει τον Κοντοστέφανο απ' την Κύπρο, κι όταν οι ελληνικές δυνάμεις έφτασαν, ανάβαλε και πάλι την αναχώρηση, ή οποία δεν έγινε παρά στις 16 του Οχτώβρη για τα στρατεύματα και μερικές μέρες προηγουμένως για τους στόλους¹⁰³.

Ο Γουλιέλμος της Τύρου δεν κάνει κανένα υπαινιγμό γι' αυτούς τους δισταγμούς, ενώ απ' τους δικούς μας ιστορικούς, ο μόν Χωνιάτης περιορίζεται να πη πως ο βασιλέας της Ιερουσαλήμ μετάνιωσε που είχε υποσχεθεί στο Μανουήλ (α') να τον βοηθήσει ή και που τον παρότρυνε σ' αυτή την

96. Χωνιάτης, σ.209.

97. Χωνιάτης, σ.208-209.

98. Χωνιάτης, σ.209.

99. Χωνιάτης, σ.209.

100. Guillaume de Tyr, λατ. κείμ. σ. 962· αρχαιογαλλ. κείμ., σ. 328· Χωνιάτης, σ. 210.

101. Κίνναμος, σ. 279.

102. Χωνιάτης, σ.210· Κίνναμος, σ. 279.

103. Guillaume de Tyr, λατ. κείμ. σ. 962· αρχαιογαλλ. κείμ., σ. 328· Χωνιάτης, σ. 210.

ἐπιχείρησι¹⁰⁴, ὁ δὲ Κίνναμος πού εἶναι πιό ἀκατατόπιστος πάνω σ' αὐτή τήν ἐκστρατεία, λέει πώς οἱ ἀναβολές ὀφείλονταν εἴτε σέ πρόθεση τοῦ Amaury νά βάλῃ πρώτους τοὺς Ἕλληνας νά κινδυνεύσουν, εἴτε σπῆ ζήλεια του νά δῇ τὸ Μανουήλ (α') κύριο τῆς Αἰγύπτου¹⁰⁵.

Ἔνα εἶναι βέβαιο πώς ὁ Ἕλληνας ἀρχιναύαρχος Ἀνδρόνικος Κ.Κ. δυσανασχετοῦσε πολὺ γι' αὐτὲς τὶς καθυστερήσεις, γιατί κατὰ τὴν ἀναχώρησή του ἀπ' τὸ Βυζάντιο εἶχε πάρει ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα τρόφιμα πού θὰ ἐπαρκοῦσαν γιὰ διάστημα τριῶν μηνῶν, μὲ τὴν προϋπόθεση πώς ἡ ἐκστρατεία θὰ ἀρχίζε τὸν Αὐγουστο, ἐνῶ ἤδη εἶχε λήξει ὁ Σεπτέμβρης, εἶχε φτάσει στὰ μισὰ ὁ Ὀχτώβρης, καὶ μόλις εἶχε γίνει ἡ ἐκκίνηση στρατῶν καὶ στόλων¹⁰⁶.

Αὐτὸ εἶναι χωρὶς ἀμφιβολία πού γιὰ νά κἀνῆ ὁ Ἀνδρόνικος οἰκονομία στὰ τρόφιμα, πρόσταξε ἕνα μέρος τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ νά ἀναχωρήσῃ ἀπ' τὴν Ἄκρα διὰ ξηρᾶς μαζί μὲ τοὺς Λατίνους¹⁰⁷.

Στις 25 τοῦ Ὀχτώβρη οἱ σύμμαχοι ἔφτασαν μπροστὰ ἀπ' τὴ Φαραμία, στὸ Δέλτα τοῦ Νείλου, ὅπου ξαναβρῆκαν τὰ πλοῖα τὰ ὁποῖα τοὺς πέρασαν ἀπ' τὸν πρῶτο βραχίονα τοῦ Νείλου¹⁰⁸.

Ὁ στρατὸς τῆς ξηρᾶς κατευθύνθηκε τότε στὴ Δαμιέτη (Ταμίαθος) μπροστὰ ἀπ' τὴν ὁποία, στίς 27 τοῦ Ὀχτώβρη, στρατοπέδευσε μεταξὺ τῆς θάλασσας καὶ τῆς πόλης¹⁰⁹.

Στις 30, ἐμφανίστηκε ὁ στόλος πού ξαναμπῆκε στὸν ποταμό, ἀλλὰ δὲν προχώρησε μέχρι τὸ λιμάνι, γιατί ἡ εἰσοδὸς του ἦταν κλεισμένη μὲ μιά διπλόστροφη ἀλυσίδα, πού τὸ ἕνα ἄκρο τῆς ἦταν δεμένο στὴν πόλη καὶ τὸ ἄλλο στὴν ἀριστερὴ ὄχθη τοῦ ποταμοῦ¹¹⁰.

Ἐνῶ οἱ πολιορκητὲς ἐγκαθίστανταν στὸ στρατόπεδό τους, ἡ Δαμιέτη ἔλαβε βοήθειες τὶς ὁποῖες ὁ Σαλαδῖνος ἔστειλε ἀπ' τὸ Κάιρο¹¹¹: ὁ ἀνεψιὸς του Takī-ed-dīn καὶ ὁ θεῖος του Chehab-ed-dīn Mahmoud πέτυχαν μὲ τὶς δυνάμεις πού ὤδηγοῦσαν, νά μποῦν στὴν πόλη, ὅπως ἐπίσης καὶ ἄλλος ἀρχηγός, ὁ Behad-ed-dīn Karakousch¹¹².

Οἱ σύμμαχοι ἔχασαν τρεῖς μέρες πρὶν ἀρχίσῃ ἡ πολιορκία¹¹³: αὐτὴ ἡ

104. Χωνιάτης, σ.209-210.

105. Κίνναμος, σ. 279.

106. Χωνιάτης, σ.210.

107. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ. σ. 962· ἀρχαιογαλλ. κειμ., σ. 328· Χωνιάτης, σ. 210.

108. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ. σ. 962-63· ἀρχαιογαλλ. κειμ., σ. 329.

109. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ. σ. 963· ἀρχαιογαλλ. κειμ., σ. 329. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 540.

110. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ. σ. 964· ἀρχαιογαλλ. κειμ., σ. 330· Khald Dhaher εις Silvestre de Sacy. Chrestomathie arabe, 1826, τ. II, σ. 7· Marino Sanudo, Liber secretorum fidelium crucis, III, 22. ἐκδ. Bongars: Gesta Dei per Francos. Hanoviae 1610, τ. II, σ. 171.

111. Ibn el Athir, El Kamel Altevarykh, RHC Hist. Orientaux, τ. I, σ. 569-70· Histoire des atabeks. ἐνθ' ἄνωτ., τ. II, σ. 259.

112. Beha ed din, RHC Hist. Orientaux, τ. III, σ. 51.

113. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ. RHC Occid., τ. I, σ. 964· ἀρχαιογαλλ. κειμ., σ. 330· Abou

καθυστέρηση υπήρξε καταστροφική, γιατί η πόλη ήταν γυμνή από στρατεύματα κατά την άφιξή τους και μπορούσε να κυριευτεί από ένα άμεσο χτύπημα¹¹⁴. οι δισταγμοί των πρώτων ημερών επέτρεψαν στους πολιορκημένους να λάβουν τρόφιμα και ενισχύσεις απ' την πλευρά του ποταμού.

Απ' την αρχή, οι επιχειρήσεις δεν πήραν καλό δρόμο, καθώς ανέκυψαν διαφορές μεταξύ των Ελλήνων και των Λατινών, και σ' αυτό το πρωταρχικό λάθος μπορούμε να αποδώσουμε την παράταση της πολιορκίας¹¹⁵.

Όλες τις δυνατές προσπάθειες κατέβαλλαν, στην πραγματικότητα, οι πολιορκητές έναντιον του μέρους εκείνου των τειχών, που ήταν πιό σταθερά χτισμένο.

Η πολιορκία κατευθύνθηκε σύμφωνα με όλους τους κανόνες της τότε πολιορκητικής.

Ο Ανδρόνικος Κ.Κ. 135 κατασκεύασε, κατά το πρότυπο του πατέρα του Στέφανου Κοντοστέφανου¹¹⁶, ένα πανύψηλο ξύλινο πύργο με επτά όροφοις που έφτανε στην επιφάνεια των τειχών, αλλά έκανε το λάθος να τον τοποθετήσει σε έδαφος επικλινές, έτσι που δεν μπορούσε εύκολα να περιστραφεί για να αποδώσει τα αποτελέσματα που περιμέναν¹¹⁷.

Οι βολές που έξαπολύονταν απ' τον πύργο έπεφταν πάνω σ' ένα μέρος των τειχών, που σ' αυτό άκουμπούσε μία εκκλησιά της Θεοτόκου, χτισμένη πάνω σε μία τοποθεσία όπου, σύμφωνα με την παράδοση, η Μαρία και ο Ίωσήφ είχαν σταθμεύσει, τότε κατά τη φυγή τους στην Αίγυπτο.

Οι Άραβες κακολογούσαν τους Βυζαντινούς και τον αρχιναύαρχο Ανδρόνικο για την ασέβειά τους που δε σεβάστηκαν ένα τέτοιο ιερό που σ' αυτό εκκλησιάζονταν με ευλάβεια οι χριστιανοί της Δαμιέτης, και πολλοί ήσαν εκείνοι που στην άποτυχία της πολιορκίας είδαν μία τιμωρία των ουρανών γι' αυτή την ασέβεια¹¹⁸.

Πάνω στον αγώνα του για την εκπόρθηση της Δαμιέτης ο Ανδρόνικος Κ.Κ. 135 μεταχειρίστηκε και άλλες ελεπρόλεις (= μεγάλες πολιορκητικές μηχανές σαν είδος ξύλινων πύργων που σέρνονταν πάνω σε τροχούς), και αυτό γινόταν κάτω από βροχή βελών που έρριχναν ψηλά απ' τα τείχη οι πολιορκούμενοι¹¹⁹.

Και ενώ οι μεγάλες πετροβόλες μηχανές χτυπούσαν τα τείχη, άρχιζε συγχρόνως η εργασία της υπόσκαμης των τειχών.

Και οι πολιορκούμενοι δεν υπήρξαν κατώτεροι των πολιορκητών. Έξαπό-

Chamah, RHC Hist. Orientaux, τ. IV, σ. 150-51.

114. Abou Chamah, *ἐνθ' ἀνωτ.*, σ. 150.

115. Χωνιάτης, σ.212-13· Κίνναμος, σ. 279. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 541.

116. Βλ. Γενεαλογίαν μου τ. Α', σ. 386, ύ. 32.

117. Guillaume de Tyr, λατ. κείμ. σ. 965-66· αρχαιογαλλ. κείμ., τ. II, σ. 330-31· Χωνιάτης, σ. 212. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 541.

118. Χωνιάτης, σ.212· Guillaume de Tyr, λατ. κείμ. σ. 966· αρχαιογαλλ. κείμ., τ. II, σ. 331· Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 541, ύ. 5.

λυσαν ένα πυρφόρο πλοίο για να κάψουν τον έχθρικό στόλο και λίγο έλειψε να τὸ πετύχουν¹²⁰.

Στὰ τείχη τῆς πόλης ἀνήγειραν κι αὐτοὶ ἕνα ξύλινο πύργο, ὁ ὁποῖος τοὺς ἐπέτρεπε νὰ ἐξουδετερώσουν τὸν ἐπταόροφο πύργο τοῦ ἐχτροῦ, κ' ἔτσι νὰ συνεχίζουν νὰ ἐκαφενδονίζουν κατὰ τῶν ἀντιπάλων τους, ἐκτός ἀπ' τὰ κοινὰ βέλη, καὶ ἕνα εἶδος τετράγωνων βελῶν¹²¹.

Κατὰ τὴ διάρκεια τῶν πρώτων αὐτῶν ἐπιχειρήσεων οἱ πολιορκητὲς ἔχασαν πάρα πολὺ κόσμο¹²².

Ἐπίσης, ὅταν εἶδαν πῶς ἡ πολιορκία δὲν προοδεύει, ἄρχισε νὰ τοὺς καταλαμβάνη ἡ ἀποθάρρυνση, καὶ σὲ λίγο, καθὼς τίποτε δὲν πῆγαινε κατ' εὐχὴν, οἱ διαφωνίες ξέσπασαν μεταξὺ τῶν συμμάχων, οἱ ὁποῖοι ἔρριχναν οἱ μὲν στοὺς δὲ τὴν εὐθύνη γιὰ τὰ λάθη ποὺ ἐγίναν καὶ γιὰ τὴν καθυστέρηση στὴν ἐναρξη τῶν ἐπιχειρήσεων, χωρὶς νὰ ἔχουν τὸ δίκιο μὲ τὸ μέρος τους οἱ Λατίνοι.

Ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. προπάντων ἔβλεπε μὲ μεγάλη δυσἀρέσκεια νὰ ἀναπτύσσωνται αὐτὲς οἱ ἐχτρότητες καὶ πολὺ ἐπιθυμοῦσε νὰ τελειώσῃ μὲ ἕνα χτύπημα τὴν ὅλη ὑπόθεση.

Τὰ στρατεύματά του, στὴν πραγματικότητα, δὲν εἶχαν πιά τρόφιμα καὶ οἱ στρατιῶτες τοῦ ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ τρέφωνται μὲ κάστανα, μὲ βρώμη, μὲ ξερὰ σταφύλια, μὲ βλαστάρια φοινίκων καὶ μερικοὶ καὶ μὲ ἀπαγορευμένες ἀκόμη τροφές¹²³.

Οἱ Λατίνοι ποὺ διατρέφονταν καλύτερα καὶ εἶχαν καὶ περισσεύματα, ἀρνοῦνταν νὰ μοιραστοῦν τὰ τρόφιμα μὲ τοὺς Βυζαντινοὺς ἢ ἀν συγκατατίθενταν οἱ σιτιστὲς τοῦ ρήγα τῆς Παλαιστίνης νὰ τοὺς πωλήσουν, ζητοῦσαν τέτοιες τιμές ποὺ οἱ Ἕλληνες ἀγαναχτοῦσαν, βλέποντας ἔτσι νὰ τοὺς ἐκμεταλλεύωνται.

Ὁ Ἀνδρόνικος πολὺ δυσἀνασχετοῦσε ποὺ δὲν μποροῦσε νὰ διαθρέψῃ τὴ στρατιά, καὶ καθὼς εἶχε ρητὴ διαταγὴ τοῦ αὐτοκράτορα νὰ μὴν κἀνῃ κάτι ποὺ δὲν ἐγκρίνει ὁ ρήγας τῆς Παλαιστίνης, ἀπευθύνθηκε σ' αὐτὸν τὸν τελευταῖο μὲ γλώσσα ὠμῆ¹²⁴.

Τοῦ εἶπε –καὶ πολὺ στό σχέδιό του ἐπέμενε– νὰ κάνουν μιὰ γενικὴ μὲ ὅλα τὰ στρατεύματα ἐπίθεση ἐναντίον τῆς ὅλης σειρᾶς τῶν τειχῶν καὶ μὲ σκάλες νὰ ἀναρριχηθοῦν πάνω σ' αὐτά, γιὰ νὰ πέσουν ἔπειτα μέσα στὴν πόλη.

Ὁ Amaury, ἂν καὶ ἐπαίνεσε τὸ σχέδιο τοῦ Ἀνδρόνικου καὶ θαύμασε τὴ στρατηγικὴ του μέθοδο, ἀπάντησε, κάνοντας ὄρκο στὸν τάφο τοῦ Χριστοῦ,

119. Χωνιάτης, σ. 212.

120. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ. σ. 967· ἀρχαιογαλλ. κειμ., σ. 332.

121. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ. σ. 966· ἀρχαιογαλλ. κειμ., σ. 331.

122. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ. σ. 966· ἀρχαιογαλλ. κειμ., σ. 331.

123. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ. σ. 967-68· ἀρχαιογαλλ. κειμ., σ. 331-32· Χωνιάτης, σ. 213-15.

124. Χωνιάτης, σ. 213.

πώς δεν έννοει νά εφαρμόσουν αυτό τό σχέδιο, άν προηγουμένως δεν κατασκευάσουν άπ' τις φοινικίες του τόπου ξύλινους πύργους, τούς οποίους θά προσάρμοζαν στα τείχη.

Και τά μέν πανύψηλα δέντρα τών φοινικιών κόπηκαν και ό γύρω τόπος γυμνώθηκε, αλλά οι πολιορκητικοί πύργοι δεν κατασκευάζονταν, γιατί ό βασιλέας τής Ιερουσαλήμ διαρκώς ανάβαλλε τήν έκτέλεση τών ύποσχεσεών του¹²⁵.

Ένώ οι έχτρότητες μεταξύ Έλλήνων και Λατίνων όλο και γίνονταν βαρύτερες και ή πείνα τών Έλλήνων αύξαινε, προσετέθη σ' αυτά και ένα άλλο κακό, οι συνεχείς βροχές, πού μετάβαλαν τό βυζαντινό στρατόπεδο σ' ένα άπέραντο όχετό.

Η άποθάρρυνση ύπήρξε τότε πλήρης στις τάξεις του έλληνικού στρατεύματος πού ήταν και τό πιο δοκιμαζόμενο· ό έχτρός, στην πραγματικότητα, τό χτυπούσε πάντα κατά προτίμηση, γιατί ήξερε πώς ύπόφερε από πείνα.

Μέσα σ' αυτή τήν άπελπιστική κατάσταση καθώς βρισκονταν, δεν πρέπει νά άπορήση κανείς πού οι Βυζαντινοί συνεχώς ίσχυρίζονταν πώς ό Amaury τούς πρόδωσε, καθώς έλαβε χρήματα άπ' τούς Άραβες τής Δαμιέτης¹²⁶.

Τόν ίδιο καιρό πού οι Βυζαντινοί άρχισαν νά κατηγορούν τόν Amaury, έμαθαν πώς από διάφορα μέρη του μουσουλμανικού κόσμου έχουν ξεκινήσει στρατεύματα για νά έλθουν νά άπελευθερώσουν τή Δαμιέτη άπ' τήν πολιορκία¹²⁷, ενώ παράλληλα συνεχώς ό Σαλαδίνος με άποστολές του ένοχλούσε τούς πολιορκητές¹²⁸ και επίσης συνεχώς από διάφορα μέρη βοηθούσαν οι πολιορκούμενοι¹²⁹.

Αυτά τά νέα και αυτές οι διαπιστώσεις καθόλου δε συντελούσαν για νά έξυψώσουν τό ήθικό τών στρατευμάτων.

Σέ λίγο τά πράματα ήλθαν σ' ένα τέτοιο σημείο πού ό Έλληνας άρχιστράτηγος Άνδρόνικος Κ.Κ., παρά τις αυτοκρατορικές διαταγές πού είχε νά ύπακούη στον Amaury¹³⁰, άποφάσισε νά μή άσχοληθ ή πια με τό βασιλέα τής Ιερουσαλήμ, και ένα ώραίο πρωί συγκέντρωσε τά στρατεύματά του και με μία έμπνευσμένη όμιλία του προς αυτά τούς περιέγραψε τις συνθήκες, κάτω άπ' τις οποίες βρισκονταν, και τούς ζήτησε νά κάνουν μόνοι τους τή γενική επίθεση χωρίς τή βοήθεια τών Φράγκων.

Ήταν ή δεύτερη φορά πού παράβαινε τις διαταγές του θείου του και κυρίου του Μανουήλ (α')¹³¹.

125. Χωνιάτης, σ.212-13.

126. Guillaume de Tyr, λατ. κείμ. σ. 967· αρχαιογαλλ. κείμ., σ. 332· Χωνιάτης, σ. 214-15· Κίνναμος, σ. 279.

127. Χωνιάτης, σ.214.

128. Abou Chamah, RHC Hist. Orientaux, τ. IV, σ. 150.

129. Guillaume de Tyr, λατ. κείμ. σ. 968· αρχαιογαλλ. κείμ., σ. 333.

130. Χωνιάτης, σ.213¹⁹⁻²⁰: ότι μηδέ εϊών αυτόν τά του βασιλέως γράμματα όλως έγχειρειν ά μη ειη άσπασία τώ ρηγί. Βλ. και άνωτ., ύ. 124.

«Τὸ νὰ μένωμε ἔτσι ἀργοί, ἀγαπητοί μου συστρατιῶτες, τοὺς εἶπε, χωρὶς νὰ ἐνεργοῦμε γιὰ τὸ σκοπὸ ποῦ γι' αὐτὸν ἤλθαμε, καὶ κουραστικὸ εἶναι, καὶ κακὸ καὶ αἰσχρὸ· καὶ χειρότερο ἀκόμη εἶναι νὰ δίνωμε πίστη σὲ ἄντρα –τὸν Amaury– ποῦ τίποτε τὸ κοινὸ δὲν ἔχει μαζί μας, ἐνῶ ἀντιθέτως ἔχει πάρει μιὰ θέση καθόλου καλύτερη ἀπὸ κεινὴ τῶν ἐχτρῶν μας.

Δὲ βλέπετε πῶς ὁ ρήγας τῆς Ἱερουσαλήμ δὲ συμπράττει μὲ μᾶς ὡς ἓνας συναγωνιστῆς καὶ σύμμαχος, οὔτε ὡς ἓνας ἐργάτης τῶν ἔργων τοῦ Πολέμου, γιὰ τὸν ὁποῖον ταχτήκαμε;

Ἔτσι ἀπὸ τώρα, δὲ φοβᾶμαι μόνο, τὸ νὰ φύγωμε χωρὶς νὰ κάνωμε κάτι τὸ ἀξιόλογο, ἀλλὰ φοβᾶμαι μήπως σὲ λίγο φτάσωμε στὸ σημεῖο νὰ μὴν εἴμαστε ἱκανοὶ νὰ σώσωμε καὶ τοὺς ἑαυτοὺς μας.

Ἀπὸ δῶ καὶ στὸ ἐξῆς, δὲ μελετῶ καὶ δὲ σκέφτομαι πῶς θὰ πολεμήσω μαζί μας ὁ ρήγας, ἀλλὰ τὸ πῶς, ξεφεύγοντας ἀπ' τὴν δολιότητές του, θὰ μπορέσωμε νὰ μὴν πάθωμε κανένα κακὸ, καὶ νὰ γλυτώσωμε ἀπ' τὸν κίνδυνο ποῦ ἔχομε μπροστά μας.

Κάποιο φάρμακο τὸν πότισαν οἱ Ἰσραῆλ καὶ γοητεύτηκε ἀπ' αὐτὸ καὶ δὲν ἐννοεῖ πολεμικὰ νὰ κινηθῆ ἐναντίον τους. Μὲ ἀργύρια, καθὼς φαίνεται, ἐξαγόρασαν τὴ σκέψη του καὶ μὲ χρυσᾶφι βούλωσαν τ' αὐτιά του, ἔτσι ποῦ νὰ μὴν ἀκδύη τίς εἰσηγήσεις μας γιὰ μιὰ ἐπίθεση ἐναντίον τους.

Τίποτε δὲν ἦσαν οἱ συνθήκες ποῦ ἔκανε μὲ τὸν αὐτοκράτορά μας, πῶς θὰ συμμαχήσω καὶ θὰ συμπολεμήσω μαζί μας· ἔτσι ἐμεῖς τώρα ἔχομε κυκλωθῆ ἀπὸ τέτοια φοβερὰ κακά, καθὼς ὁ πόλεμος καὶ ἡ πείνα συγχρόνως μᾶς χτυποῦν, καὶ τὸ ὑψηλὸ φρόνημά μας ὡς Ρωμιῶν ἔχει χαθῆ.

Τὸ καλύτερο εἶναι, ἀφοῦ τόσες ἀπέραντες θάλασσες περάσαμε γιὰ νὰ ἔλθωμε ἐδῶ, νὰ μὴ φύγωμε ἄπραχτοι, γιὰτὶ στὴν περίπτωσιν αὐτὴ ἀντὶ ἄσπρα πανιὰ στὰ ἰστιά τῶν πλοίων μας, αὐτὰ ποῦ εἶχαμε ὅταν ἤλθαμε, πρέπει νὰ βάλωμε μαῦρα, γιὰ νὰ δεῖξουν τὴν ντροπὴ μας.

Λοιπὸν, ἀγαπητοί μου συμπατριῶτες καὶ συστρατιῶτες, καὶ ὅσοι ξένοι συνυπηρετεῖτε στὸ στρατὸ μαζί μας, ἄς ξεφύγωμε ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ὑπερήφανους καὶ ἐγωῖστὲς ἰππότες τοῦ ρήγα τῆς Παλαιστίνης ποῦ τόσο ἄπιστοι ἀποδείχτηκαν σὲ μᾶς, καὶ ἄς ἐπιτεθοῦμε ἐναντίον τῶν βαρβάρων, στήνοντες μάχες πάνω στὰ τεῖχη, κι ἄς ἀγωνιστοῦμε μὲ γνώμονα νὰ κυριεύσωμε τὴν πόλιν καὶ ὡς νὰ ἔχωμε στὰ χέρια μας τὰ πλοῦτη της· ἂν οἱ Ἰσραῆλ εἶναι κύριοι τοῦ τείχους καὶ ἀπὸ ψηλὰ μᾶς ἐξαπολύουν τὰ βέλη τους, ἔχομε καὶ μεῖς ἀσπίδες, μὲ τίς ὁποῖες σὴν ἄντρες θὰ ἀμυνθοῦμε.

Καὶ ἐγὼ προσωπικὰ θὰ πολεμήσω μαζί σας καὶ μὲ εὐχαρίστησιν θὰ ὑποστῶ ὅ,τι κι ἂν τύχη· κι ἄς μὴ πῆ κανεὶς πῶς ὁ Ἀνδρόνικος γιὰ νὰ βγάλῃ λόγους καὶ γιὰ νὰ παρακινήσῃ στὰ ἔργα τοῦ πολέμου τοὺς στρατιῶτες εἶναι πολὺ ἱκανός, ὁ ἴδιος ὅμως ὡς στρατιωτικὸς ἀρχηγός πάνω στὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ ἐχτροῦ εἶναι ἀχρηστος.

131. Γιὰ τὴν πρώτη παράβαση τῆς αὐτοκρατορικῆς διαταγῆς, βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 55.

Σὰς παρέχω τὴ διαβεβαίωση πὼς οἱ ἀντίπαλοί μας ἐμένα τὸν ἴδιο θὰ ἀντικρύσουν πρὶν ἀπὸ σᾶς, καὶ πὼς πρόμαχος θὰ γίνω καὶ οὐραγός, καὶ πρῶτος στὸν πόλεμο θὰ μῶ καὶ τελευταῖος θὰ ἀποχωρήσω, ἀνάλογα μὲ τὶς περιστάσεις.

Εἶθε ὁ Θεὸς νὰ εὐλογῆσῃ τὴν ἀποφασὴ μας καὶ κάθε ἐναντιότητα νὰ τὴν ἐπιφυλάξῃ στοὺς ἀντιπάλους μας»¹³².

Ἀφοῦ εἶπε αὐτὰ ὁ Ἀνδρόνικος καὶ ὁ ἴδιος ὀπλίστηκε, καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι, καθὼς ἡ συγκέντρωση διαλύθηκε, ντύθηκαν τὶς ναυοπλίες τους.

Καὶ τὴν ἄλλη μέρα, πρὶν καλὰ-καλὰ ξημερώσῃ, ὀλάκερος ὁ βυζαντινὸς στρατός μὲ τὸν Ἀνδρόνικο ἐφιππο ἐπικεφαλῆς, βγήκε ἀπ' τὸ στρατόπεδο, ἐνῶ οἱ Ἀραβες ἐκλείναν τὶς πύλες τῆς Δαμιέτης καὶ ἐπαιρναν θέσεις πάνω στὰ τεῖχη.

Κάτω ἀπὸ μιά βροχὴ βελῶν, ὁ Ἀνδρόνικος καβάλα στ' ἄλογό του ἔδωσε τὸ σύνθημα τῆς ἐναρξῆς τῆς ἐπίθεσης, ρίχνοντας τὸ ρικτάρι του, τὸ δόρυ του, κατὰ τῆς κεντρικῆς πύλης τῆς πόλης.

Καὶ οἱ τοξότες καὶ ὅλος ὁ στρατός, γεμάτοι ἀπὸ πολεμικὸ μένος, ἔδειχναν τὰ ἔργα τους, ἐνῶ οἱ σάλπιγγες ἤχουσαν τὸ πολεμικὸ προσκλητήριο καὶ τὰ κύμβαλα (= τὰ τάσια) βαρυσαντηχοῦσαν φοβισμένοι οἱ Ἀραβες πάνω στὰ τεῖχη, δὲν μπορούσαν νὰ ὑποφέρουν τὴ μαζικὴ αὐτὴ ἐπέλευση τῶν βυζαντινῶν στρατευμάτων καὶ τὴν ἀλαλαγὴ τους, καθὼς καὶ τὰ ριψίματα ποὺ τοὺς ἔκαναν τὰ λογιῆς-λογιῆς μηχανήματα.

Πάνω σ' αὐτὲς τὶς στιγμὲς προσκομίστηκαν καὶ οἱ σκάλες, σύμφωνα μὲ τὸ σχέδιο τοῦ Ἀνδρόνικου, καὶ τοποθετήθηκαν πάνω σὲ πολλὰ καὶ διάφορα μέρη τοῦ τείχους¹³³.

Κατὰ τὴν κρίσιμη αὐτὴ στιγμὴ τῆς ὀρμητικῆς ἐπίθεσης τῶν Βυζαντινῶν, ἐφιππος ἐμφανίστηκε μαζὶ μὲ τοὺς ἐπιτελεῖς του στὸ πεδίο τῆς μάχης ὁ βασιλέας τῆς Ἱερουσαλήμ Amaury, γιὰ «νὰ ἀνακόψῃ ὅλων τὶς ὀρμές, λέγοντας πὼς δὲν πρέπει νὰ μάχωνται μὲ ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι πρὶν λίγο τοῦ διεμήνυσαν πὼς εἶναι ἔτοιμοι νὰ παραδοθοῦν, καὶ τὴν πόλη τῆς Δαμιέτης στὸν αὐτοκράτορα Μανουήλ (α') Κ. 81 νὰ παραδώσουν»¹³⁴.

Αὐτὰ μᾶς λέει ὁ δικὸς μας Χωνιάτης, ἐνῶ ὁ Γουλιέλμος τῆς Τύρου δὲ μιλάει γι' αὐτὰ τὰ γεγονότα· περιορίζεται νὰ πῆ πὼς ὁ βασιλέας τῆς Ἱερουσαλήμ ἐκλείσει εἰρήνη μὲ τοὺς Ἀραβες, καθὼς μεσολάβησε ἕνας Μουσουλμάνος, ὁ Djawalī καὶ καθὼς γι' αὐτὸ ἔδωσαν τὴ σύγκατάθεσή τους οἱ Ἕλληνες¹³⁵.

132. Χωνιάτης, σ.214-217· Θεόδωρος Σκουταριώτης, Σάθα MB 7 (1894), σ. 276-277.

133. Χωνιάτης, σ.217· Θ. Σκουταριώτης, σ. 277-78

134. Χωνιάτης, σ.217-18· Θ. Σκουταριώτης, σ. 278.

135. Guillaume de Tyr, λατ. κείμεν. σ. 969. Ἄς σημειωθῆ πὼς τὸ ἀρχαιογαλλικὸ κείμενο (τοῦ 11^{ου} αἰῶνα), τὸ λεγόμενον *Estoire* (ἢ *Livre* ἢ *Roman*) d' *Eracles*, ὁ συγγραφέας τοῦ ὁποίου προσθέτει συχνά στὴν ἀπὸ τοῦ λατινικοῦ μετάφρασή του προσωπικά του σχόλια, ἀποδίδει

«Αυτό τὸ γεγονός, λέει ὁ ἱστορικός τῶν Κομνηνῶν F. Chalandon, ρίχνει πολὺ λίγο εὐνοϊκὸ φῶς στὴ διαγωγὴ τοῦ Amaury.

Δὲν μπορεῖ κανεὶς καθόλου νὰ ἀμφιβάλλῃ, στὴν πραγματικότητα, πῶς ὁ βασιλέας τῆς Ἱερουσαλὴμ δὲν εἶχε κρατήσῃ τὸν ἀρχηγὸ τῶν βυζαντινῶν δυνάμεων ἔξω τῶν διαπραγματεύσεων ποὺ ἀνάλαβε, ὅπως ἐπίσης μπορεῖ κανεὶς νὰ ὑποθέσῃ πῶς ὁ Amaury εἶχε ἀπὸ τότε προσπαθήσῃ νὰ κλείσῃ ἓνα σύμφωνο εὐνοϊκὸ στὰ συμφέροντά του, χωρὶς νὰ φροντίσῃ γιὰ τοὺς Βυζαντινοὺς συνεταιίρους του, τοὺς ὁποίους φοβόταν νὰ τοὺς δῆ νὰ ἐγκαθίστανται στὴν Αἴγυπτο.

Κανένα πειστήριο δὲ μᾶς ἐπιτρέπει νὰ μορφώσωμε, προσθέτει ὁ Chalandon, μιὰ βέβαιη γνώμη· κοντὰ σ' αὐτὸ ὅμως πρέπει νὰ σημειώσωμε πῶς οἱ ψίθυροι γιὰ τὴν προδοσίαν τοῦ Amaury, ἀρκετὰ τότε σκορπισμένοι, δὲν ἄφησαν ὀλίγερα ἀδιάφορο τὸ Γουλιέλμο τῆς Τύρου, καθὼς στὸ κείμενό του βρίσκομε μιὰ ἀπίρησή τους, διατυπωμένη ἐννοεῖται μὲ ὅλη τὴν εὐλάβεια καὶ τὸ σεβασμὸ ποὺ ἀρμόζει στοὺς μεγάλους αὐτοῦ τοῦ κόσμου»¹³⁶.

Ποιοὶ ἦσαν οἱ ὄροι, κάτω ἀπ' τοὺς ὁποίους ὁ βασιλέας τῆς Ἱερουσαλὴμ ἔκλεισε μιὰ συμφωνία μὲ τοὺς ὑπερασπιστὲς τῆς Δαμιέτης;

Δὲν τοὺς γνωρίζομε στὴν κυριολεξία.

Ὁ Γουλιέλμος τῆς Τύρου μιλάει γιὰ μυστικούς ὄρους τοῦ συμφώνου¹³⁷.

Ὁ Κίνναμος διηγεῖται πῶς λίγο μετὰ πρέσβεις τοῦ χαλίφη τῆς Αἴγυπτου ἔφτασαν στὴν ΚΠολη καὶ πρότειναν στὸ Μανουήλ (α') Κ. 81 νὰ τοῦ καταβάλουν ἓνα ἐτήσιο φόρο, ἀλλὰ ὁ αὐτοκράτορας τοὺς ἀπόπεμψε, ἔχοντας στὸ νοῦ του νὰ ἐκστρατεύσῃ καὶ πάλι ἐναντίον τῆς χώρας τους¹³⁸.

Ὅσο γιὰ τὸ Χωνιάτη, περιορίζεται νὰ μᾶς πῆ πῶς οἱ ὄροι ἦσαν πιὸ εὐνοϊκοὶ γιὰ τοὺς Ἄραβες παρὰ γιὰ τοὺς Ἕλληνας¹³⁹.

Ἡ ἀποχώρησις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ στόλου δὲν ὑπῆρξε παρὰ μιὰ ἀληθινὴ ἀταξία, παραλοισία καὶ καταστροφὴ· καὶ αὐτὸ πρέπει κανεὶς νὰ ὁμολογήσῃ πῶς εἶναι σὲ βάρος τοῦ Ἀνδρόνικου Κ.Κ., ὡς ἀρχιστράτηγου καὶ ἀρχιναύαρχου, καθὼς ἡ κατάστασις ξέφυγε ἀπ' τὰ χέρια του.

Μόλις οἱ Βυζαντινοὶ στρατιῶτες βεβαιώθηκαν πῶς κλειστήκε ἡ εἰρήνη, χωρὶς νὰ πολυεξετάσουν γιὰ τοὺς ὄρους τῆς, ἔτρεξαν μὲ μεγάλη ἀταξία στὸ

στοὺς Ἕλληνας τὴν πρωτοβουλία τῶν εἰρηνευτικῶν διαπραγματεύσεων, βλ. ἀρχαιογαλλ. κειμ., τ. II, σ. 333-34. Βλ. ἐπίσης σ. 334 καὶ ὑ. 3 τὴν παθιασμένη (ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων) παρατήρησις τοῦ Paulin Paris. Ἀπ' αὐτὰ ἴσως τὰ σχόλια παρασυρμένος καὶ νεώτερος ἱστορικός, ὁ Ἄγγλος Steven Runciman, A History of the Crusades, vol. II, Cambridge 1968, σ. 387, παρατηρεῖ πῶς «εἶναι ἀβέβαιο ἂν ὁ Amaury ἢ ὁ Κοντοστέφανος (135) ἦταν ὁ πρῶτος ποὺ ἀνοιξε διαπραγματεύσεις μὲ τοὺς Σαρακηνοὺς».

136. F. Chalandon, τ. II, σ. 543· γιὰ τοὺς ψίθυρους περὶ προδοσίας στὸν Guillaume de Tyr, βλ. λατ. κειμ., σ. 967-68· ἀρχαιογαλλ. κειμ., σ. 332-33.

137. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ. σ. 969.

138. Κίνναμος, σ. 280. Πρβλ. καὶ Χωνιάτης, σ. 219.

139. Χωνιάτης, σ. 218.

στρατοπέδο τους, μη έχοντας άλλο όνειρο παρά την αναχώρησή τους.

Γιά να άπλοποιήσουν τις προπαρασκευές της επιστροφής, έκαιψαν χωρίς τη διαταγή των άρχηγών τους τις πολεμικές μηχανές· πάρα πολλοί επίσης ρίχνοντας τους όπλισμούς τους, έτρεξαν στα πλοία και άρπαξαν τα κουπιά και άνοιχτηκαν στη θάλασσα¹⁴⁰. Ο πολυάριθμος εκείνος σέ σκάφη αυτοκρατορικός στόλος χωρίστηκε σέ πολλές μοίρες πλοίων, πού ή καθεμιά τράβηξε δικό της δρόμο γιά να φτάση μιά ώρα άρχιτερα στο λιμάνι πού ήθελαν τά πληρώματα και τά στρατεύματα, ένω ή μοίρα θέλησε να μή φτάσουν ποτέ.

Φαίνεται πώς μιά σειρά από καταστροφές παρακολούθησε τήν επιστροφή του στόλου· άπ' τήν αναχώρησή τους άπ' τή Δαμιέτη οί αντίθετοι χειμωνιάτικοι άνεμοι και μιά πολύ σφοδρή θύελλα άνάτρεψε πάρα πολλά πλοία και τά βούλιαξε αΐτανδρα.

Ένώ ο κύριος όγκος του στόλου έγκατάλειψε τή Δαμιέτη στις 4 του Δεκέμβρη του 1169, τά πλοία πού διέφυγαν άπ' τις καταστροφές δέν έφτασαν στο λιμάνι τους παρά τήν άνοιξη του 1170, έπειτ' από ένα μακρό και γεμάτο περιπέτειες ταξίδι. Τέτοια ήταν ή νοσταλγία ναυτών και στρατιωτών γιά να ξαναδοούν τους τόπους τής γέννησής τους, πού καθώς έφτασαν στα λιμάνια τους, έγκατάλειψαν τά πλοία στη διάθεση των κυμάτων, χωρίς να φροντίσουν να τά δέσουν· έτσι πολλά κι άπ' αυτά τά πλοία βούλιαξαν και μόνο λίγα σώθηκαν «άπ' τής θάλασσας τó βρασμό και των ναυτών τήν άμέλεια»¹⁴¹.

Στόν Άνδρόνικο Κ.Κ. στο λιμάνι τής Δαμιέτης δέν είχαν μείνει παρά έξι μόνο πλοία.

Μετά τήν άτακτη αναχώρηση του αυτοκρατορικού στόλου, ο Άνδρόνικος παράμεινε στη Δαμιέτη μαζί με τόν Amaury!, σάν να ένέκρινε τήν ύποπτη τακτική του κατά τή σύναψη του συμφώνου με τους Άραβες. Οί πύλες τής πόλης άνοιξαν και άμέσως άρχισαν φιλικές έμπορικές συναλλαγές μεταξύ πολιορκητών και πολιορκημένων.

Μετά τρεις μέρες οί Λατίνοι και τά υπόλοιπα του βυζαντινού στρατού και στόλου αναχώρησαν.

Ο Άνδρόνικος συνόδευσε τόν Amaury ως τόν Άσκάλωνα, όπου έφτασαν στις 21 του Δεκέμβρη (1169), ένω τήν παραμονή των Χριστουγέννων, 24 του Δεκέμβρη, πήγαν στην Άκρα, όπου και πέρασαν τήν έπομένη τή μεγάλη γιορτή τής χριστιανοσύνης.

Άπ' τήν Παλαιστίνη ο Άνδρόνικος πέρασε στην Κιλικία, από όπου, μέσω του Ίκονίου, έφτασε στην ΚΠολη¹⁴².

140. Χωνιάτης, σ.218· Beha ed din, RHC Hist. Orientaux, τ. III, σ. 51· Abou Chamah, αΐτόθι, τ. IV, σ. 151· Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., σ. 970· άρχαιογαλλ. κειμ., σ. 334-35.

141. Χωνιάτης, σ.218-19· Κίνναμος, σ. 280· Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., σ. 970· άρχαιογαλλ. κειμ., τ. II, σ. 335. Τήν ήμερομηνία τής 4ης του Δεκέμβρη μάς δίδει ο Χωνιάτης, σ. 218, άλλες όμως πηγές δίνουν άλλη ήμερομηνία γιά τήν άρση τής πολιορκίας· ο Abou Chamah, RHC Hist. Orientaux, τ. IV, σ. 151, τήν τοποθετεί στις 13 του Δεκέμβρη, ένω ο ibn el Athir, Histoire des Atabeks, αΐτόθι, τ. II, σ. 260, στις 17 του Δεκέμβρη.

Ποιές υπήρξαν οι αιτίες της άποτυχίας της έκστρατειας της Αιγύπτου και πώς μπορούμε να κρίνουμε την πολιτεία του Ἀνδρόνικου Κ.Κ., καθώς αυτό το τελευταίο ιδιαίτερα μᾶς ενδιαφέρει;

Δέν υπάρχει ἀμφιβολία πώς ἡ κύρια αἰτία τῆς ἀποτυχίας ἦταν ἡ ἔλλειψη τροφίμων, κυρίως στίς τάξεις τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ, πού ὑποχρέωσε τοὺς συμμάχους νά λύσουν τὴν πόλιορκία.

Ὁ Γουλιέλμος τῆς Τύρου κατηγορεῖ τὸ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 πὼς δέν εἶχε δώσει στὸν Κοντοστέφανο τὰ ἀναγκαῖα ἐφόδια γιὰ τὴ διατροφή τῶν στρατευμάτων¹⁴³, ἀλλά, καθὼς εἶδαμε, ὁ βυζαντινὸς στρατὸς ἦταν ἐφοδιασμένος μὲ τρόφιμα πού ἐπαρκοῦσαν γιὰ τρεῖς μῆνες¹⁴⁴ καὶ ἡ διάρκεια τῆς έκστρατείας ξεπέρασε τίς προβλέψεις τοῦ αὐτοκράτορα καὶ τοῦ ἀρχιναύαρχου, καὶ μόνος γι' αὐτὸ ὑπεύθυνος υπῆρξε ὁ Αμαury τῆς Ἱερουσαλήμ πού γιὰ πολλοὺς μῆνες καθυστέρησε τὴν ἔναρξη τῆς έκστρατειας καὶ τὴ διενέργεια τῆς ἐπίθεσης κατὰ τῆς Δαμιέτης¹⁴⁵.

Ὡς δευτέρη αἰτία πρέπει νά θεωρήσουμε τὴν αἰώνια δυσπιστία πού πάντα χωρίζε τοὺς Λατίνους ἀπ' τοὺς Ἕλληνες, κ' ἔτσι μπορεῖ κανεὶς νά πῇ πὼς ἦταν σχεδὸν ἀδύνατη μιὰ δραστικὴ καὶ γόνιμη συνεργασία τῶν βυζαντινῶν καὶ λατινικῶν δυνάμεων¹⁴⁶.

Ὅταν ὁ Ἕλληνας ἀρχιστράτηγος Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 μπρὸς στοὺς συνεχεῖς ἐνδοιασμοὺς τοῦ Αμαury, ἀποφάσισε νά ἐνεργήσῃ χωρὶς τὴ σύμπραξη τῶν Λατίνων, ἐκεῖνος πού τὸν ἀνάκουε ἦταν ὁ Αμαury πού στὸ βάθος του δέν ἤθελε μιὰ ἐγκατάσταση τῶν Βυζαντινῶν στὴν Αἴγυπτο, κι ἂν πιστεύουμε τὸ Χωνιάτη, αὐτὸς ὁ τελευταῖος ἀπάτησε τὸν Ἀνδρόνικο, βεβαιώνοντας πὼς οἱ ὑπερασπιτὲς τῆς Δαμιέτης ἦσαν ἔτοιμοι καὶ οἱ ἴδιοι νά παραδοθοῦν καὶ τὴν πόλη στὸ Μανουήλ (α΄) νά παραδώσουν¹⁴⁷.

Ἦταν ἓνα μεγάλο λάθος τοῦ Αμαury, πού ἀντὶ τῶν Βυζαντινῶν προτίμησε στὴν Αἴγυπτο τὸ Σαλαδῖνο.

Αὐτὸ τὸ λάθος του τὸ πλήρωσαν ἀργότερα ἡ κόρη του Σιβυλλα, σύζυγος τοῦ τελευταίου βασιλέα τῆς λατινικῆς Ἱερουσαλήμ Guy de Lusignan (1186 - 1192) καὶ ἡ δευτέρη σύζυγός του Μαρία Κ. 211 πού μετὰ τὸ θάνατό του παντρεύτηκε τὸν Balian d'Idbelin, τελευταῖο ὑπερασπιστὴ τῆς Ἱερουσαλήμ, ὅταν ὁ Σαλαδῖνος, στίς 2 τοῦ Ὀκτώβρη τοῦ 1187, μπῆκε κυρίαρχος στὴν Ἱερουσαλήμ, ὀγδόντα ὀχτὼ χρόνια μετὰ τὴν ἄλωση τῆς πόλης ἀπ' τοὺς Σταυροφόρους τῆς Α΄ Σταυροφορίας¹⁴⁸.

142. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ. σ. 970· ἀρχαιογαλλ. κειμ., σ. 334· Χωνιάτης, σ. 218-19.

143. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ. σ. 971· ἀρχαιογαλλ. κειμ., σ. 335.

144. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 106.

145. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 100-107, 125-130.

146. F. Chalandon, τ. II, σ. 545.

147. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 134.

148. R. Grousset, Histoire etc. (ὑ. 88), μῦθ. στὴν ἑλληνικὴ Α. Παγκάλου, σ. 200-1· P. Rousset, Histoire des Croisades, σ. 184.

Στόν ἀρχιναύαρχο τῆς βυζαντινῆς ἐκστρατείας τῆς Αἰγύπτου ὡς ἓνα σημεῖο, βλέπομε ἓνα Ἀνδρόνικο Κ.Κ. πού θυμίζει τὸ νικητὴ τῶν Οὐγγρων, καθὼς μὲ τὸ λόγο του ἐμπνέει τοὺς συμπολεμιστὲς του¹⁴⁹ καὶ πρῶτος πάνω στὴν πράξη ἀρπάζει τὰ ὄπλα του νὰ πολεμήσῃ τοὺς Ἀραβες¹⁵⁰, σύμφωνα μὲ τὸ σχέδιο πού εἶχε ἐκπονήσει¹⁵¹.

Ἀπὸ κεῖ καὶ ἔπειτα ὁμῶς παρακολουθοῦμε ἓνα Ἀνδρόνικο, ὄχι ἄξιο τοῦ ἑαυτοῦ του, καθὼς εἶτε ἀφέθηκε νὰ ἐξαπατηθῇ ἀπ' τὸν Amaury, κατὰ τὴν ἐκθεση τοῦ Χωνιάτη¹⁵², εἶτε συγκατατέθηκε στὴ σύναψη ἑνὸς συμφώνου μὲ τοὺς Ἀραβες, κατὰ τὴν ἐκθεση τοῦ Γουλιέλμου τῆς Τύρου¹⁵³, τὸ ὁποῖον ἦταν πιὸ εὐνοϊκὸ γιὰ τοὺς Ἀραβες παρά γιὰ τοὺς στρατιῶτες του¹⁵⁴.

Ἐπίσης καθόλου δὲν ὑπῆρξε ἀνεύθυνος γιὰ τὴ διάλυση τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου μετὰ τὴ σύναψη τῆς ἀσύμφορης συμφωνίας καὶ γιὰ τὶς τόσες ἀπώλειες πολεμικοῦ ὑλικοῦ καὶ πλοίων καὶ τόσων ἀνθρώπων ψυχῶν.

Δὲν τὸν βλέπομε νὰ δείχνῃ τὴ γνωστὴ ἡγετική του ἱκανότητα καὶ νὰ ἐπιβάλλεται στὰ στρατεύματα καὶ στὰ πληρώματα τῶν πλοίων, καθὼς τὰ βλέπομε νὰ παρουσιάζουν, κατὰ τὶς ἐκθέσεις Ἑλλήνων καὶ Ἀράβων ἱστορικῶν, μιὰ εἰκόνα στρατοῦ καὶ ναυτικοῦ πού βρίσκεται σὲ κατάσταση στάσης¹⁵⁵.

Παρά τὴν ἀποτυχία τῶν Βυζαντινῶν στὴν Αἴγυπτο, ὁ γνωστὸς μας Κωνσταντῖνος Μανασσῆς σ' ἓνα ἐγκωμιαστικὸ του λόγο «πρὸς τὸν βασιλεῆ κυρὸν Μανουὴλ (α΄) Κ. 81», ὅπου τὸν παραβάλλει πρὸς τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρο, τὸ Δαβίδ καὶ τὸν Ὀκτάβιο Αὐγουστο^{155α}, καὶ μᾶς βεβαιώνει πῶς «οἱ ἀστραπὲς του φώτισαν τὴν οἰκουμένη καὶ πῶς μέχρι τὰ ἔσχατα τῆς Γῆς ξεχύθηκαν οἱ ἀχτίδες τῶν κατορθωμάτων του»^{155β}, δὲ διστάζει νὰ διακηρύξῃ πῶς «οἱ ῥήτορες δὲν ἀνοίξαν ἀκόμη τὰ στόματα γι' αὐτὰ τὰ τρόπαιά του πού ὁ Νεῖλος μὲ ἑπτὰ στόματα ἕμνησε, καθὼς ὑποχρέωσε σὲ ἀπότιση φορολογίας τὴν Αἴγυπτο»^{155γ}.

Λίγο μετὰ τὸ 1169/70, τὸ 1171, συναντᾶμε καὶ πάλι τὸν Ἀνδρόνικο Κ.Κ. 135 ἐπικεφαλῆς τοῦ βυζαντινοῦ στόλου νὰ κυνηγᾷ τὸ βενετικὸ, κάτω ἀπ' τὶς ἐξῆς συνθήκες.

149. Βλ. ἄνωτέρω, ὑ. 132

150. Βλ. ἄνωτέρω, ὑ. 133

151. Βλ. ἄνωτέρω, ὑ. 125

152. Βλ. ἄνωτέρω, ὑ. 134

153. Βλ. ἄνωτέρω, ὑ. 135

154. Βλ. ἄνωτέρω, ὑ. 139

155. Βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 140 καὶ 141.

155α. Κωνσταντῖνος Μανασσῆς, Πρὸς τὸν βασιλεῆ κυρὸν Μανουὴλ τὸν Κομνηνόν, VV 12 (1906), σ. 96-7.

155β. Κων. Μανασσῆς, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 89: Ἐφαναν αἰἀστραπαὶ σου τῆ οἰκουμένη... ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς αἰ τῶν σῶν τροπαίων ἀκτίνες ἐχέθησαν.

155γ. Κων. Μανασσῆς, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 89: οὕτω τὰ τῶν ῥητόρων ἠνοίγησαν στόματα ἐφ' οἷς καὶ Νεῖλος ἐπτά σε στόμασιν ἕμνησεν. εἰς φόρων ἀπαγωγὴν καταστρεφόμενον Αἴγυπτον.

Ἡ βυζαντινὴ ἐκστρατεία στὴν Ἀγκώνα ἔθεσε ἓνα τέλος στὴ συνεργασία τοῦ Βυζαντίου μὲ τὴ Βενετία στὴν Ἰταλία, καὶ ἡ προσάρτηση τῆς Δαλματίας στὸ Βυζάντιο ἔθεσε ἓνα τέλος στὴ βενετοβυζαντινὴ κοινότητα συμφερόντων στὴν Οὐγγαρία.

Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά, ἡ προνομιακὴ θέση τῶν Βενετῶν ἐμπόρων μέσα στὴν Αὐτοκρατορία, ἀποτελοῦσε ἓνα δυσβάσταχτο φόρτο γιὰ τὸ βυζαντινὸ ἐμπόριο¹⁵⁶.

Ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, ἀφοῦ ἐνδυνάμωσε τὶς σχέσεις του μὲ τὶς ἄλλες ναυτικὲς ἰταλικὲς δημοκρατίες, μὲ τὴ Γένοβα τὸ 1169 καὶ τὴν Πίζα τὸ 1170¹⁵⁷, ἤλθε σὲ σύγκρουση μὲ τὴ Βενετία τὸ 1171.

Τὴν ἴδια μέρα τῆς 12 τοῦ Μάρτη αὐτοῦ τοῦ χρόνου¹⁵⁸ –καὶ αὐτὸ φανερώνει τὴν ὠριμὴ προπαρασκευή τοῦ μέτρου καὶ τὴν τέλεια λειτουργία τοῦ βυζαντινοῦ διοικητικοῦ συστήματος¹⁵⁹– οἱ Βενετοὶ τόσο τῆς ΚΠολης ποῦ ἦσαν πάνω ἀπὸ 10.000, ὅσο καὶ τῶν ἄλλων πόλεων καὶ λιμένων τῆς Αὐτοκρατορίας, πᾶστηκαν καὶ ρίχτηκαν στὶς φυλακὲς καὶ στὰ δεσμωτήρια τῶν μοναστηριῶν, ἐνῶ τὰ ἀγαθὰ τους, τὰ πλοῖα τους καὶ τὰ ἐμπορεύματά τους δημεύτηκαν¹⁶⁰.

Τὰ μέτρα ποῦ ἀπ' τὸν ἴδιο τὸν αὐτοκράτορα ὑπαγορεύτηκαν, ἐκτελέστηκαν στὴν ΚΠολη μὲ μιὰ τόσο τέλεια ἀκρίβεια ποῦ ἓνας πολὺ μικρὸς ἀριθμὸς Βενετῶν κατόρθωσε νὰ διαφύγῃ μὲ τὸ *Tutto il Mondo*, ἓνα βενετικὸ πλοῖο τεραστίων γιὰ τὴν ἐποχὴ του διαστάσεων ποῦ ἔτυχε νὰ βρίσκεται στὴν ΚΠολη¹⁶¹.

Ἡ ἀπάντηση τῆς δημοκρατίας τοῦ ἁγίου Μάρκου δὲν ἀργησε νὰ δοθῇ.

Ἐκατὸν εἴκοσι πλοῖα, ἐκ τῶν ὁποίων ἑκατὸ καινούργιες γαλέρες, ἐξοπλιστήκαν, καὶ τὸ Σεπτέμβρη τοῦ ἴδιου χρόνου, ξεκίνησαν ἀπ' τὴ Βενετία. Στὸ δρόμο ὁ στόλος, τοῦ ὁποῖο ὁ ἴδιος ὁ δόγης *Vitale Michiele II* (1156-

156. Ὁ Henri Pirenne, *Histoire économique de l'Orient médiéval*, 1951, σ. 186, παρατηρεῖ πῶς «μὴ μπορώντας ὁ βυζαντινὸς αὐτοκράτορας νὰ ἀπομακρύνῃ τοὺς Βενετούς, τοὺς Πισάτες, τοὺς Γενουάτες, τοὺς ἄφησε τὸ ἐμπόριο τῆς χώρας του σὲ ἄκτινα πολὺ εὐρύτερα ἀπὸ κείνη ποῦ ἄφησε ἡ Ἰσπανία τὸ 12 αἰ. τὸ δικό της ἐμπόριο στοὺς Ὀλλανδοὺς, τοὺς Ἀγγλοὺς καὶ τοὺς Γάλλους», πρβλ. Δ. Ζακουθινός, *Τὸ Βυζάντιον 1071-1453*, σ. 73· G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 412· A. Vasiliev, *Ἱστορία*, σ. 523-24· F. Chalandon, τ. II, σ. 586-87· Κ. Ἀμαντός, τ. Β', σ. 344.

157. F. Dölger, *Regesten*, ἀριθ. 1488, 1497 καὶ 1498 γιὰ τὴ Γένοβα, ἀριθ. 1499 γιὰ τὴν Πίζα.

158. Γιὰ τὸ λάθος τῆς ἡμερομηνίας ποῦ κάνει τὸ *Cronaca di Marco*, *Arch. storico italiano*, τ. VIII, σ. 260, βλ. W. Heyd, *Histoire du commerce dans le Levant*, trad. Furcy-Rainaud, Leipzig 1885, τ. I, σ. 217, ὑ. 5, πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 588, ὑ. 4.

159. G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 412· F. Chalandon, τ. II, σ. 588· Κ. Ἀμαντός, τ. Β', σ. 344.

160. Χωνιάτης, σ. 223· Κίνναμος, σ. 282· *Annales venetici breves*, MGH, SS., τ. XIV, σ. 72· *Historia ducum veneticorum*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 78· Martino da Canale, *Arch. storico italiano*, τ. VIII, σ. 312· Dandolo, *Chronicon*, ἐκδ. Muratori, R.I., SS., τ. XII, σ. 293.

161. Χωνιάτης, σ. 223-24· Κίνναμος, σ. 283· *Cronaca di Marco*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 260· *Tafel et Thomas, Urkunden zur Elteren Handels- und Staatsgeschichte der republik Venedig*, τ. I, Vienne 1856, σ. 168.

1172)¹⁶² είχε την ήγεσία, είδε τις δυνάμεις του να αυξάνονται με δώδεκα πλοία, τα όποια του πρόσφεραν ή Ζάρα και άλλες δαλματικές πόλεις¹⁶³.

Ο βενετικός στόλος χτύπησε πρώτα τις πόλεις της Δαλματίας, που σ' αυτές πριν λίγα χρόνια είχαν εγκατασταθή οι Βυζαντινοί.

Όλες άνοιξαν τις πύλες τους και μόνη ή Ραγούσα πρόβαλε σθεναρή αντίσταση, αλλά στο τέλος και αυτή υποτάχτηκε, για να ανατραπούν τα αυτοκρατορικά σήματα και να αντικατασταθούν απ' τὸ λείοντα του άγιου Μάρκου¹⁶⁴.

Μετά την πρώτη αυτή επιτυχία, ο βενετικός στόλος τράβηξε για την Εύβοια, όπου στρατεύματα και πληρώματα αποβιβάστηκαν¹⁶⁵, αλλά συνάντησαν την αντίσταση βυζαντινού στρατού, τὸν όποϊόν είχε στείλει ο αυτοκράτορας¹⁶⁶.

Εγκαταλείποντας την Εύβοια, την όποιαν είχαν κρίνει πρόσφορη ως βάση για να κάνουν από κει επίθεση στην ΚΠολη¹⁶⁷, τράβηξαν για τη Χίο, όπου εγκαταστάθηκαν για να ξεχειμωνιάσουν¹⁶⁸.

Η θέση της νήσου στη μέση του Αρχιπελάγους ήταν ιδιαίτερα εύνοϊκή για ένα ναυτικό πόλεμο¹⁶⁹.

Μαθαίνοντας αυτά ο αυτοκράτορας Μανουήλ (α') Κ. 81 έστειλε έναντιόν τους τὸν μέγα ν δ ο υ κ α Ανδρόνικο Κ.Κ. 135, επικεφαλής ενός στόλου εκατόν πενήντα πλοίων¹⁷⁰.

162. V. Grumel, *Chronologie* (1958), σ. 428.

163. *Annales venetici breves*, MGH. SS., τ. XIV, σ. 72· Dandolo, *Chronicon*, ένθ' άνωτ., σ. 293· Χωνιάτης, σ. 224.

164. *Historia ducum veneticorum*, MGH. SS., τ. XIV, σ. 79.

165. *Historia ducum veneticorum*, ένθ' άνωτ., σ. 79-80· Dandolo, *Chronicon* ένθ' άνωτ., σ. 293· Χωνιάτης, σ. 224.

166. Κίνναμος, σ. 283.

167. M.A. Bragadin, *Histoire des républiques maritimes italiennes*, trad. franç. R. Juffé et R. Jouan, Paris 1955, σ. 62.

168. Χωνιάτης, σ. 224· Κίνναμος, σ. 283-4. Dandolo, *chronicon*, ένθ' άνωτ., σ. 295.

169. F. Chalandon, τ. II, σ. 590.

170. Χωνιάτης, σ. 224. Πρβλ. R. Guillard, *Les chefs de la Marine byzantine... Mégadue*, BZ 44 (1951), σ. 227· Κ. Αμαντος, τ. Β', σ. 344. Ο F. Chalandon, τ. II, σ. 590 κεξ, εκ παραδρομής του άνωτέρω έδαφίου του Χωνιάτη δέν αναφέρει τὸν Ανδρόνικο Κ.Κ. 135 ως επικεφαλής του βυζαντινού στόλου που κυνήγησε τὸν βενετικό, και άντ' αυτού τοποθετεί κατά λάθος ως άρχηγό του βυζαντινού στόλου τὸν ά κ ό λ ο υ θ ο Ααρών, που δέν είναι άλλος απ' τὸν Έβραϊό αστρολόγο Ααρών· Ισαάκιο τὸν Κορινθιο, βλ. γι' αυτόν, Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 460, ύ. 157, και σ' αυτόν έδω τὸν τομ. προσωπογραφία Μαρίας Κ. 123, ύ. 14 και 80-84. Ο F. Chalandon, ένθ' άνωτ., μη γνωρίζοντας τὰ ελληνικά παρασύρθηκε απ' τὸν Κίνναμον, σ. 284⁶⁻¹³, που λέει πώς «ύπήρχε κάποιος ά κ ό λ ο υ θ ο ς Ααρών, άνθρωπος αλαζονικός και αντίθετος στα φρονήματα πρὸς τὸν αυτοκράτορα Μανουήλ (α'), που πολλές φορές πιάστηκε ως διερμηνέας να προδιδη τὰ μυστικά του Κράτους στους ξένους πρέσβεις και να διενεργή πράξεις δαιμονικές και πὸς τότε προδωσε στους Βενετούς τις κινήσεις του βυζαντινού στρατού και στόλου». Γι' αυτή την

Στό μεταξύ πρεσβευτές ανταλλάσσονταν και διάφορες διαπραγματεύσεις διεξάγονταν μεταξύ του δόγη Vitale Michiele II και του Μανουήλ (α'), τις οποίες σκόπιμα ο δεύτερος παράτεινε, κ' έτσι τον Άπριλη του 1172 οι Βενετοί βρίσκονταν ακόμη στη Χίο¹⁷¹.

Σ' αυτή τη στιγμή ή ύγεινή κατάσταση του βενετικού στρατού έγινε τόσο κακή που έπρεπε να εγκαταλείψει τη Χίο, όπου ένα μυστηριώδες κακό έστειλε στο θάνατο πάνω από έξι χιλιάδες ανθρώπους.

Γιά να εξηγήσουν την επιδημία που μάστιζε τις τάξεις του στρατού, οι Βενετοί κατηγορούσαν τον αυτοκράτορα πώς είχε ρίξει δηλητήριο στο κρασί και στο νερό¹⁷².

Ο Άνδρόνικος Κ.Κ. ξεκινώντας με το στόλο σκόπευε να προλάβει τους Βενετούς στη Χίο¹⁷³, και όλους μαζί να τους συλλάβει, αλλά ο άκλόουθος Άαρών-Ίσαάκιος ο Κορινθιος, ο γνωστός μας έβραϊκής καταγωγής άστρολόγος και διερμηνέας, που είχε μετάσχη, καθώς φαίνεται, κάποιας πρεσβείας του αυτοκράτορα προς τους Βενετούς, πρόδωσε σ' αυτούς τους τελευταίους την προσεχή εφόρμηση του έλληνικού στόλου¹⁷⁴, κ' έτσι άμέσως εγκατάλειψαν τη Χίο και έπλευσαν στην Παναγία της Θάσου, ενώ ή επιδημία συνέχιζε να μαστιζή τις τάξεις του στρατού τους¹⁷⁵.

Ο Άνδρόνικος με το στόλο τους κυνηγούσε παντού μέσα στο Άρχιπέλαγος, αλλά πήρε αντίθετη γραμμή από κείνη που τράβηξε ο βενετικός στόλος¹⁷⁶ και κατάληξε να προσορμιστή στο μυχό του άκρωτηρίου της Μαλέας¹⁷⁷.

Στη Θάσο πρόλαβε τους Βενετούς μιά δεύτερη πρεσβεία τους που είχαν στείλει για συμβιβασμό στον αυτοκράτορα, ή οποία τους άνάγγειλε πώς

προδοτική του στάση άπέναντι στον αυτοκράτορα, καθώς χαρίστηκε λίγο άργότερα στους πρέσβεις της Ούγγαρίας ή της Σερβίας, τιμωρήθηκε τό 1173 με την ποινή της τύφλωσης και της δήμευσης της περιουσίας του, βλ. Κίνναμον, σ. 288, και Χωνιάτην σ. 191, για τη χρονολογία του 1173, βλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 397, όπου τό 1173 αναφέρει την ταπείνωση του άρχιζουπάνου της Σερβίας Στέφανου Νεμάνια και τη μεταγωγή του στην ΚΠολη, αυτή που μνημονεύει ο Κίνναμος, σ. 287-288, μαζί με την τύφλωση του Άαρών-Ίσαάκιου. Είναι φανερό πώς ο F. Chalandon, τ. II, σ. 665, πέφτει σε ένα ακόμη λάθος, θεωρώντας τον άκλόουθο Άαρών άλλο πρόσωπο άπ' τον άστρολόγο Άαρών, ενώ πρόκειται για ένα και τό αυτό πρόσωπο. Έξάλλου, ως προς τό στόλο, παρατηρούμε πώς είναι έκπληκτική ή δυναμικότητα της Αυτοκρατορίας, που ενώ τό 1169/70 παρέταξε ένα στόλο με 210 πλοία για την έκστρατεία της Αιγύπτου, βλ. άνωτέρω, ύ. 94, που όλοτελα σχεδόν καταστράφηκε, ήταν σε θέση τό 1171 να ετοιμάσει άλλο στόλο με 150 πλοία!

171. Dandolo, Chronicon, ένθ' άνωτ., σ. 293-95· Historia ducum veneticorum, ένθ' άνωτ., σ. 79-80.

172. Dandolo, Chronicon, ένθ' άνωτ., σ. 295.

173. Χωνιάτης, σ. 224.

174. Κίνναμος, σ. 284. Για τον Άαρών, βλ. και άνωτέρω, ύ. 170.

175. Dandolo, Chronicon, ένθ' άνωτ., σ. 295.

176. Χωνιάτης, σ. 225.

177. Χωνιάτης, σ. 225· Κίνναμος, σ. 284.

απότυχε στην αποστολή της, καθώς ο Μανουήλ (α΄) είχε πληροφορηθῆ τὴν κακή κατάσταση τοῦ βενετικοῦ στρατοῦ· ὁ δόγης δὲ δίστασε νὰ ἀποφασίσῃ τὴν ἀποστολὴ μιᾶς τρίτης πρεσβείας¹⁷⁸.

Καθὼς ἡ ἐπιδημία ἐξακολουθοῦσε νὰ χτυπᾷ τοὺς Βενετούς, ἐγκατάλειψαν τὴ Θάσο καὶ τράβηξαν γιὰ τὴ Λέσβο καὶ τὴ Λῆμνο καὶ ἀπὸ κεῖ γιὰ τὴ Σκύρο, ὅπου καὶ πέρασαν τὸ Πάσχα τοῦ 1172, ποὺ συνέπεσε στὶς 16 τ' Ἀπρίλη¹⁷⁹.

Ἐννοεῖται πὼς οἱ Βενετοὶ σὲ ὅλα αὐτὰ τὰ νησιά, περνώντας σὰν πειρατές ἔκαναν ἄγρια λεηλασία¹⁸⁰.

Ὁ Ἀνδρόνικος, καθὼς πληροφορήθηκε τὴ θέση τοῦ βενετικοῦ στόλου στὸ βόρειο Αἰγαῖο, ἐπλευσε κατὰ κεῖ, ἀλλὰ δὲν μπόρεσε νὰ δώσῃ μιὰ κύρια μάχη ἢ ναυμαχία, καθὼς οἱ Βενετοὶ, φεύγοντας ἀπὸ νησὶ σὲ νησὶ, ἀπόφευγαν τὴν ἀντιμετώπιση τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου· πέτυχε μόνον νὰ αἰχμαλωτίσῃ ἀρκετὰ βενετικά πλοῖα καὶ νὰ βυθίσῃ ἄλλα τόσα¹⁸¹.

Κι ἂν πιστεύσωμε τὸν Κίνναμο, ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 μὲ τὸ βυζαντινὸ στόλο ἔδωσαν «ἓνα δεῦτερο πλήγμα» στὸ βενετικόν¹⁸².

Ὅχι πολὺ μετὰ τὸ Πάσχα τοῦ 1172, ἐξαιτίας τῶν γογγυσμῶν καὶ τῶν παραπόνων τοῦ στρατοῦ του, ὁ δόγης Michiele Vitale Ἰδὲ συνέχισε τὴν ἐκστρατεία, καὶ ὁ βενετικὸς στόλος ἐγκαταλείποντας τὸ Ἀρχιπέλαγος, ἐπλευσε γιὰ τὴ Βενετία, ὅπου ὁ κακότυχος δόγης, καθὼς θεωρήθηκε ὑπεύθυνος γιὰ τὶς καταστροφές τῶν Βενετῶν, ἐγίνε πολὺ ἄσχημα δεχτός, καὶ σὲ λίγο κατακρεουργήθηκε ἀπ' τὰ μανιασμένα πλήθη, στὶς 28 τοῦ Μᾶη τοῦ 1172¹⁸³.

Μποροῦμε ὁμῶς, καθὼς νομίζω, νὰ καταλογίσωμε στὸ με γ ἄ λ ο δ ο ὕ κ α εὐθύνη, ποὺ δὲν κατασκόπευσε τὴν κίνηση τοῦ βενετικοῦ στόλου, τὸν ὁποῖον ἀναζητοῦσε στὸ ἀκρωτήρι τοῦ Μαλέα, ἐνῶ αὐτὸς βρισκόταν στὴ Θάσο, στὴ Λέσβο καὶ στὴ Λῆμνο.

Τὸν Ἀνδρόνικο Κ.Κ. 135 ἀπ' τὸ 1172 συναντᾶμε τὸ 1176, κατὰ τὴ μεγάλη ἐναντίον τῶν Τούρκων τοῦ Ἰκονίου ἐκστρατεία τοῦ θείου του Μανουήλ (α΄) Κ. 81.

Ὅπως μᾶς εἶναι γνωστὸ, ὁ αὐτοκράτορας ἐγκατάλειψε τὴν ΚΠολη γιὰ νὰ ἡγηθῆ τῆς πιὸ πάνω ἐκστρατείας στὶς ἀρχές τῆς ἀνοιξῆς τοῦ 1176¹⁸⁴ καὶ

178. Dandolo, Cronicon, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 295.

179. Historia ducum veneticorum, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 80· Dandolo, Cronicon, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 296· Κίνναμος, σ. 284· Χωνιάτης, σ. 225. Πρβλ. Δ. Ζακυθηνός, Τὸ Βυζάντιον 1071-1453, σ. 52· Κ. Ἰμαντος, τ. Β΄, σ. 344.

180. Κίνναμος, σ. 286. Πρβλ. Κ. Ἰμαντος, τ. Β΄, σ. 344.

181. Κίνναμος, σ. 284-85.

182. Κίνναμος, σ. 285-86. Ἡ διήγησή του ὁμῶς δὲν εἶναι σύμφωνη μὲ κείνη ποὺ διδόνται ἐν Historia ducum veneticorum, σ. 80· Dandolo, Chronicon, σ. 296.

183. Historia ducum veneticorum, σ. 80· Dandolo, Chronicon, σ. 296. Γιὰ τὴν ἡμερομηνία τῆς δολοφονίας τοῦ δόγη, βλ. V. Grumel, Chronologie (1958), σ. 428.

184. Βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου Κ.Κ. 134, ὑ. 50.

συγκέντρωσε τὰ στρατεύματα στίς κοιλάδες τοῦ Ρυνδακοῦ ποταμοῦ¹⁸⁵, κοντά στή λίμνη τῆς Ἰαπολλωνιάδας, δηλ. στό στρατόπεδο τοῦ Λοπαδίου¹⁸⁶.

Εἶδαμε ποιά ἀπ' τὰ μέλη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας μᾶς εἶναι γνωστό πῶς πήραν μέρος σ' αὐτή τήν ἐκστρατεία¹⁸⁷: ἀνάμεσα σ' αὐτά ἦταν καί ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135¹⁸⁸.

Ἀπ' τὸ Λοπάδιο ὁ μέγας δούξ Ἀνδρόνικος στάληκε ἀπ' τὸ θεῖο του - αὐτοκράτορα νά μαζέψῃ στρατιωτικὲς δυνάμεις καί νά ἐπιτεθῇ ἐναντίον ὀρισμένων πόλεων τοῦ σουλτανάτου τοῦ Ἰκονίου· σέ ἐκτέλεση αὐτῆς τῆς ἐντολῆς, κατὰ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1176, πού πέθανε ὁ ἀδελφός του Ἀλέξιος Κ.Κ. 134, ὁ μέγας δούξ πολιορκησε αὐτὲς τὶς πόλεις¹⁸⁹, ἀλλὰ δὲν μᾶς εἶναι γνωστά τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν τῶν ἐνεργειῶν του.

Καθὼς βρισκόταν πολεμώντας στὴν Ἰαπολλωνιάδα¹⁹⁰, στὰ ἐδάφη τοῦ σουλτανάτου τοῦ Ἰκονίου, οἱ ρήτορες συνιστοῦν στὸν Ἀνδρόνικο 135 νά προσέξῃ στὴν ἐκδήλωση τοῦ πόνου του καί στοὺς θρήνους του γιὰ τὸ χαμό τοῦ ἀδελφοῦ του, γιὰ νά μὴν ἀκούσουν τὸ θρηνώδη μᾶ του οἱ Τούρκοι, καί «εὐφρανθοῦν, σύμφωνα μὲ τὴ Γραφή, οἱ κόρες τῶν ἀλλοφύλων»¹⁹¹, ἐνῶ οἱ ποιητές, πιὸ πρακτικοὶ ἀπ' τοὺς πρώτους, τὸν συμβουλεύουν «νά μὴν παραμελήσῃ ἀπ' τὸν πόνο του τὰ στρατιωτικά του καθήκοντα πού πρὶν ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους τοῦ εἶχε ἀναθέσει ὁ κοσμοσώστης αὐτοκράτορας, καθὼς τὸν ἤξερε ὡς ἓνα ἄντρα πολὺ στό στέμμα του καί στὴ βασιλεία του πιστὸ καί πολὺ μυαλωμένο· «νά μὴ σὲ ταραξῇ», ἐπιλέγει ὁ ποιητής, καθὼς ἀπευθύνεται σ' αὐτόν, «ὁ κλονισμὸς ἀπ' τὸ θάνατο τοῦ ἀδελφοῦ σου καί νά μὴ σὲ θορυβῇ τὸ βαρὺ πένθος τῆς νύφης σου, ἀλλὰ ὅπως πρέπει νά ἀνταποκριθῆς στίς μέριμνες τοῦ πολέμου»¹⁹².

Τὸν Αὐγούστο τοῦ 1176¹⁹³ κατὰ τὸ ξεκίνημα τοῦ στρατοῦ ἀπ' τὸ Λοπάδιο, ὁ Ἀνδρόνικος 135 ἀνακλήθηκε ἀπ' τὴν πιὸ πάνω ἀποστολή του, γιὰ νά πάρῃ

185. Βλ. τὴν ἴδια προσωπογραφίαν, ὑ. 66.

186. Βλ. τὴν ἴδια προσωπογραφίαν, ὑ. 70.

187. Βλ. τὴν ἴδια προσωπογραφίαν, ὑ. 53-65.

188. Βλ. τὴν ἴδια προσωπογραφίαν, ὑ. 56.

189. Εὐθύμιος Μαλάκης, *Μονωδία εἰς Ἀλέξιον Κ.Κ. (134)*, ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου-Κεραμῶς (βλ. ἄνωτ. ὑ. 2), σ. 148. Γιὰ τὴ χρονολογία θανάτου τοῦ Ἀλέξιου Κ.Κ. 134, βλ. στὴν προσωπογραφίαν του, ὑ. 68.

190. Ἀνώνυμος, *Εἰς τὸν Κομνηνὸν κύριν Ἀλέξιον τὸν Κοντοστέφανον*, ἐκδ. L. Sternbach, *Cracoviae* 1904, σ. 25 [358], στίχ. 306.

191. Εὐθύμιος Μαλάκης, *ἐνθ' ἄνωτ.*, σ. 152.

192. Ἀνώνυμος, *Εἰς τὸν Κομνηνὸν κτλ.*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 25 [358], στίχ. 314-320.

193. Ὅπως λέει ὁ Χωνιάτης, σ. 233, τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1176, ὁ Μανουὴλ (α') «ἐπῆγεν τὰς φάλαγγας» γιὰ τὴ μάχη τοῦ Μυριοκέφαλου πού ἐγίνε στίς 17 τοῦ Σεπτέμβρη (1176), βλ. A.A. Vasilev, *Das genaue Datum der Schlacht von Myriokephalon*, *BZ* 27 (1927), σ. 288-90. Ἡ ἐκκίνηση ἀπ' τὸ Λοπάδιο πρέπει νά ἐγίνε κατὰ τὸν Αὐγούστο, γιὰτὴ πορεία γινόταν πολὺ ἄργα καί με ἐνδιάμεσους σταθμούς, λόγω τῶν πολλῶν ἐλεπόλεων πού εἶχαν φορτωθῆ σὲ ἀμάξια συρόμενα ἀπὸ ὑποζύγια, βλ. Χωνιάτης, σ. 231.

μέρος στην έκστρατεια.

Ἐπικεφαλῆς τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς ἦσαν οἱ ἀδελφοὶ Ἰωάννης Δούκας 90 καὶ Ἀνδρόνικος Ἄγγελος Δούκας 93, καθὼς καὶ οἱ στρατηγοὶ Κωνσταντῖνος Μακροδόουκας, σύζυγος τῆς Ἄννας Κ. 140, καὶ Ἀνδρόνικος Λαπαρδᾶς, σύζυγος τῆς Θεοδώρας Κ.234· ἔπειτ' ἀπ' αὐτοὺς ἔρχονταν ὁ γυναικάδελφος τοῦ αὐτοκράτορα Βαλδουῖνος de Poitiers, ἐπικεφαλῆς τῆς δεξιᾶς πτέρυγας τοῦ στρατοῦ, καὶ ὁ Θεόδωρος Μαυροζώμης, σύζυγος τῆς Ἀνώνυμης Κ. 157, ἐπικεφαλῆς τῆς ἀριστερῆς πτέρυγας· μετὰ τὰ μεταγωγικά, ἐπικεφαλῆς τοῦ κέντρου, ἀκολουθοῦσε ὁ ἴδιος ὁ ἔστεμμένος ἀρχιστράτηγος Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 μὲ τοὺς ἐπιλέκτους ἐπιτελεῖς του καὶ μέλη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας, καὶ τελευταῖα, κλείνοντας τὴ στρατιά, ὡς ἀρχηγὸς τῆς ὀπισθοφυλακῆς, ὁ μ ἔ γ α ς δ ο ὕ ξ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135¹⁹⁴.

Ἐλπίζοντας, χωρὶς ἀμφιβολία, νὰ καταπλήξῃ τὸν ἔχθρὸ, ὁ Μανουὴλ (α΄) δὲν ἀκολούθησε τὸ συνηθισμένο δρόμο πού περνοῦσε ἀπ' τὸ Δορύλαιο, ἀλλὰ κατέβηκε μέχρι τὴ Λαοδίκεια, κι ἀπὸ κεῖ πέρασε στὶς Χῶνες, τὴν πατρίδα τῶν ἀδελφῶν Μιχαὴλ καὶ Νικήτα Χωνιάτη, ἀπὸ ὅπου διὰ τῆς Λάμπης καὶ τῶν Κελαιῶν, ἔφτασε στὴν κοιλάδα τοῦ Μαϊάνδρου ποταμοῦ· ἀπὸ κεῖ πέρασε στὸ Σουβλαῖο, στὸ Χ ῶ μ α, πού ὀδηγοῦσε στὸ Ἰκόνιο.

Ἀφοῦ ξεπέρασε τὸ Σουβλαῖο, τὰ στρατεύματα μπῆκαν στὴν ἀνατολικὴ ὄροσειρά, τὴ γνωστὴ σήμερα μὲ τὸ ὄνομα Douz Bel, πού ὀδηγοῦσε στὸ παλιὸ καὶ ἀκατοίκητο φρούριο τοῦ Μυριοκέφαλου, ὄχι μακριὰ ἀπ' τὰ βυζαντινο-τουρκικὰ σύνορα¹⁹⁵, κι ἀπὸ κεῖ μπῆκε στὶς κλεισοῦρες τῆς λεγόμενης τοῦ Τζυβρίτζη¹⁹⁶.

Ἐκτὸς πού ὁ στρατὸς λόγω τῶν πολιορκητικῶν μηχανῶν ἦταν δυσκολοκίνητος¹⁹⁷ καὶ μιὰ ἐπιδημία δυσεντερίας μάστιζε τὶς τάξεις τῶν στρατιωτῶν¹⁹⁸.

Οἱ Τοῦρκοι καθόλου δὲν ξιπᾶστηκαν ἀπ' τὴν ἀφιξὴ τῶν βυζαντινῶν στρατευμάτων.

Ὁ σουλτάνος τοῦ Ἰκονίου Kilidj Arslan II περιμένε πὼς θὰ χτυπηθῆ καὶ εἶχε πάρει βοήθειες ἀπ' τοὺς ἐμίρηδες τῆς Μεσοποταμίας, καὶ μπορεῖ κανεὶς νὰ πῇ πὼς οἱ δυνάμεις πού διάθετε ἦσαν ὅμοιες μὲ κείνες τοῦ βυζαντινοῦ βασιλέα¹⁹⁹.

Ὁ σουλτάνος ἀποφάσισε νὰ ἀρχίσῃ τὶς ἐχθροπραξίες μόνο ὅταν ὁ βυζαντινὸς στρατὸς μπῆ μέσα ἀκριβῶς στὶς κλεισοῦρες τῆς ὄροσειρᾶς· μέχρι

194. Χωνιάτης, σ. 233-34· Θεόδ. Σκουταριώτης, σ. 285-86.

195. Χωνιάτης, σ. 230-31· Θεόδ. Σκουταριώτης, σ. 284. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 507· A.A. Vasiliev, Ἱστορία, σ. 527· Δ. Ζακυθινός, Τὸ Βυζάντιον 1071-1453, σ. 55.

196. Χωνιάτης, σ. 232· Θεόδ. Σκουταριώτης, σ. 285.

197. Βλ. πρὸ πάνω, ὕ. 193.

198. Χωνιάτης, σ. 231· Θεόδ. Σκουταριώτης, σ. 284· Ἐπιστολὴ Μανουὴλ (α΄) Κ. πρὸς Ἐρρίκον II τῆς Ἀγγλίας, εἰς Roger de Hoveden, ἐκδ. Stubbs, τ. II, σ. 102.

199. Χωνιάτης, σ. 231-32· Θεόδ. Σκουταριώτης, σ. 284· Ἐπιστολὴ Μανουὴλ (α΄) Κ. πρὸς Ἐρρίκον II, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 102.

τότε απαγόρευσε στα στρατεύματά του να χτυπήσουν τον εχθρό και περιορίστηκε να φέρνει την έρημωση μπροστά στους Έλληνες, καιγοντας τα χωριά και τις συγκομιδές και δηλητηριάζοντας τα πηγάδια και τις άλλες πηγές των νερών²⁰⁰.

Κοντά σ' αυτά, ο Kilidj Arslan II δείχνει πώς είχε κάποια άνησυχία για τα άποτελέσματα της μάχης, και μάλιστα μετά τη διέλευση, καθώς φαίνεται, του αυτοκρατορικού στρατού απ' το Μυριοκέφαλο, απόστειλε στο Μανουήλ (α') μιὰ πρεσβεία, πού με αυτή ζητούσε τη σύναψη ειρήνης κάτω από όρους ευνόικους για τὸ Βυζάντιο.

Ὁ αὐτοκράτορας συγκάλεσε στρατιωτικό συμβούλιο για νὰ ἀποφανθῆ πάνω στις προτάσεις τοῦ σουλτάνου²⁰¹. Δυστυχῶς ὁ Μανουήλ (α') ἀφέθηκε νὰ παρασυρθῆ σ' αὐτὸ ἀπ' τοὺς αὐτοκρατορικοὺς συγγενεῖς του καὶ μάλιστα ἐκείνους πού δὲν εἶχαν πείρα τοῦ πολέμου, ἀλλὰ μόνη φροντίδα τους εἶχαν νὰ περιποιούνται τὰ μαλλιά τους καὶ τὰ πρόσωπά τους καὶ νὰ στολίζονται με χρυσές ἀλυσίδες καὶ με περιδέραια φορτωμένα με πολύτιμα διαμάντια καὶ μαργαριτάρια –μέσα σ' αὐτοὺς ἴσως μπορούμε νὰ φανταστοῦμε τὸν ἀνεψιὸ του Ἀλέξιο Κ. 132 καὶ τὸ μικρανεψιὸ του Ἀλέξιο Κ. 237 –καὶ δὲν ἄκουσε τις εἰσηγήσεις τῶν ἐμπειρῶν στρατιωτικῶν ἀνδρῶν, καὶ μάλιστα ἐκείνων πού ἦσαν γνώστες τῶν τουρκικῶν πολέμων –μέσα σ' αὐτοὺς μπορούμε νὰ φανταστοῦμε τὸν Ἀνδρόνικο Κ.Κ. 135– οἱ ὁποῖοι τοῦ ρύστησαν «νὰ ἐκμεταλλεῖται τις προτάσεις τοῦ Τούρκου σουλτάνου καὶ νὰ μὴν παίξῃ στὸν κύβο τὴν ὅλη ἐκβαση τοῦ πολέμου, τόσο πιὸ πολὺ πού ὁ ἀγῶνας φαίνεται δύσκολος, καθὼς οἱ τόποι πού περνοῦν εἶναι δυσχερεῖς καὶ ἔχουν προκαταληφθῆ ἀπ' τὸν ἐχθρὸ, καὶ ἡ στρατιωτικὴ του δύναμη ἦταν ἀκμαία καὶ τὸ ἵππικό του ἀριστό, ἐνῶ τὰ βυζαντινὰ στρατεύματα μαστίζονταν ἀπ' τὴν ἐπιδημία τῆς δυσεντερίας²⁰²».

Ἡ γνώμη τῶν πρώτων καὶ ἀπειρῶν πριγκίπων, βάρυνε στὴ σκέψη τοῦ ἡγεμόνα πού ἔδωσε στοὺς Τούρκους πρεσβείες τὴν ὑπερήφανη ἀπάντηση πὼς «ὅταν μπῆ μέσα στὸ Ἰκόνιο νικητὴς θὰ ὑπαγορευθῆ τις θελήσεις του²⁰³». Αὐτὸ ἦταν κάτι, πού σὲ λίγο ἐπρόκειτο νὰ πληρῶσῃ ἀκριβὰ.

Καθὼς οἱ προτάσεις τῆς ειρήνης ἔτσι ἐπιπόλαια ἀπορρίφθηκαν, ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς πέρασε στὶς κλεισοῦρες τοῦ Τζυβρίτζη²⁰⁴. Ἦταν ἐκεῖ πού εἶχαν στήσει τὴν ἐνέδρα τους οἱ Μουσουλμάνοι, οἱ ὁποῖοι σὲ λίγο με τὸν αἰφνιδιασμὸ τους ἐσπειραν τὸν πανικὸ στὶς τάξεις τῶν Βυζαντινῶν, καθὼς

200. Χωνιάτης, σ. 231· Θεόδ. Σκουταριώτης, σ. 284· Μιχαήλ ὁ Σύρος, ἐκδ. Chabot, τ. III, σ. 370.

201. Χωνιάτης, σ. 232· Θεόδ. Σκουταριώτης, σ. 284.

202. Χωνιάτης, σ. 232· Θεόδ. Σκουταριώτης, σ. 284-285· Ἐπιστολὴ Μανουήλ (α') Κ. πρὸς Ἑρρίκον II, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 102.

203. Χωνιάτης, σ. 232· Σκουταριώτης, σ. 285· Ἐπιστολὴ Μανουήλ (α') Κ. πρὸς Ἑρρίκον II, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 102.

204. Βλ. ἄνωτέρω, ὑ. 196.

αὐτοὶ ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ βαδίζουσι σ' ἓνα τόσο στενὸ δρόμο πού τὰ στρατεύματα καὶ οἱ ἐφοδιοπομπές διασπάστηκαν σ' ἓνα «μάκρος δέκα περίπου μιλίων»· ἐξάλλου, ὁ δρόμος πού ἀκολουθοῦσαν, σ' ἓνα ὀρισμένο μέρος τῆς διαδρομῆς ἦταν τόσο ἀπότομος καὶ κρημνώδης πού ἦταν ἀδύνατο ἢ ὀπισθοφυλακὴ τοῦ Ἀνδρόνικου Κ.Κ. νὰ βοηθήσῃ τὴν ἐμπροσθοφυλακὴ καὶ ἀμοιβαῖα²⁰⁵.

Ἔτσι ἡ διείσδυση γιὰ μιὰ ἐνέδρα ἦταν ἐξαιρετικὰ εὐνοϊκὴ ὁ Μανουήλ (α'), ἂν καὶ ἔλαβε γνῶση τῆς παρουσίας τῶν Μουσουλμάνων στὶς κορυφές τῶν βουνῶν πού ἀπὸ κάτω τοὺς ἦταν ὁ δύσβατος δρόμος, ἔκανε τὸ λάθος νὰ ἀφήσῃ τὰ στρατεύματά του νὰμποῦν μέσα σ' αὐτὲς τὶς κλεισοῦρες, χωρὶς νὰ ἀπομακρύνῃ κἀν τὰ σκευοφόρα γιὰ νὰ ἔχῃ ὁ στρατὸς εὐχέρεια κινήσεων, καὶ χωρὶς προηγουμένως μὲ εὐζῶνα τάγματα νὰ προσπαθῆσῃ νὰ ἀπομακρύνῃ ἀπ' τὶς βουνοκορφές καὶ ἄλλες ἐσοχές τοὺς Τούρκους²⁰⁶.

Ὅταν ὅλος ὁ στρατὸς, ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ πού τὴν ὀδηγοῦσαν οἱ Ἄγγελοι, ὁ Μακροδοῦκας καὶ ὁ Λαπαρδᾶς, τὸ δεξιὸ καὶ ἀριστερὸ κέρασ πού τὰ ὀδηγοῦσαν ὁ Βαλδουῖνος τῆς Ἀντιόχειας καὶ ὁ Μαυροζώμης, τὰ σκευοφόρα, ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτορας μὲ τὸ ἐπιτελεῖο του πού ὀδηγοῦσε τὸ κέντρο, καὶ ἡ ὀπισθοφυλακὴ πού τὴν ὀδηγοῦσε ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135, μπῆκαν στὶς κλεισοῦρες, ἐμφανίστηκαν οἱ Τούρκοι στὰ ὑψητῶν δυὸ πλευρῶν τοῦ δρόμου καὶ ἄρχισε ἡ μάχη²⁰⁷· ἦταν στὶς 17 τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1176²⁰⁸.

Ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ κατόρθωσε νὰ ἀντέξῃ στὴν ἐπίθεση, καὶ πέτυχε, ἀφοῦ ἀπομάκρυνε τὸν ἐχτρὸ ἀπ' τὴ θέση του νὰ καταλάβῃ κάποιον λόφο, στὸν ὁποῖο καὶ ὀχυρώθηκε²⁰⁹.

Φαίνεται ἐξάλλου πὼς δὲν ἔστρεψαν πρὸς αὐτὴ τὴν πλευρὰ οἱ Τούρκοι τὶς δυνάμεις τοὺς. Ὁ Kılıdj Arslan II μοιάζει, πραγματικὰ, πὼς ζήτησε νὰ ἀποκόψῃ στὰ δυὸ τὴ βυζαντινὴ στρατιὰ καὶ τὸ πέτυχε, ὅταν οἱ δυνάμεις του κυρίως ἐπετέθηκαν καὶ διάλυσαν τὴ δεξιὰ πτέρυγα τοῦ στρατοῦ πού ὀδηγοῦσε ὁ Βαλδουῖνος, ὁ ὁποῖος καὶ βρῆκε ἓνα ἡρωικὸ θάνατο, καθὼς μὲ μερικὸς ἵππεις ὄρμησε μέσα στὰ στίφη τῶν βαρβάρων²¹⁰.

Οἱ Τούρκοι μπόρεσαν τότε νὰ κυκλώσουσι γιὰ τὰ καλὰ τὰ σκευοφόρα καὶ τὴν ὀπισθοφυλακὴ τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ, τῶν ὁποίων οἱ ἀρχηγοὶ –μᾶς εἶναι

205. Στὴν πρὸς τὸν Ἑρρίκον II τῆς Ἀγγλίας ἐπιστολὴ τοῦ ὁ Μανουήλ (α') Κ., ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 198), σ. 102-103, μέσα στὰ ἄλλα λέει πὼς ἡ στρατιὰ του μὲ τὶς ἐφοδιοπομπές κατελάμβανε ἄλλο «μάκρους δέκα μιλίων», δηλ. 16 χιλιομέτρων. Χωνιάτης, σ. 233· Σκουταριώτης, σ. 285. Πρβλ. Ralph-Johannes Lilie, Die Schlacht von Myriokephalon (1176), REB 35 (1977), σ. 259.

206. Χωνιάτης, σ. 233· Σκουταριώτης, σ. 285.

207. Χωνιάτης, σ. 233-234· Σκουταριώτης, σ. 285-286· Ἐπιστολὴ Μανουήλ (α') Κ. πρὸς Ἑρρίκον II, σ. 103· Bar-Hebraeus, Chronicon, τ. II, σ. 385.

208. Βλ. πρὸ πάντων, ὑ. 193.

209. Χωνιάτης, σ. 234· καὶ κυρίως, σ. 236· Σκουταριώτης, σ. 287.

210. Χωνιάτης, σ. 234-235· Σκουταριώτης, σ. 286.

άγνωστος ο άρχηγός τών σκευοφόρων, ενώ ξέρομε πώς ο Άνδρόνικος Κ.Κ. ήγειτο τής όπισθοφυλακής— έκαναν τό λάθος νά άφεθούν σέ κάποια άπόσταση άπ' τόν κύριο όγκο του στρατού, άπ' τό κέντρο, πού όδηγούσε ο αυτοκράτορας.

Γιά νά φράξουν οί Τούρκοι τό στενό δρόμο (τής κλεισούρας) και νά έμποδίσουν τους Βυζαντινούς νά προχωρούν, οί τοξότες τους έρριχναν βροχή τά τόξα τους έναντιόν τών ύποζυγίων πού έσερναν τις άμαξες με τις πολιορκητικές μηχανές, τών όποίων τά πτώματα έκαναν τό δρόμο αδιάβατο. Η μακρά σειρά τών σκευοφόρων πού άκολουθούσε στην άρχή την έμπροσθοφυλακή σχημάτισε έτσι ένα άληθινό τοίχο πού όλοτελα χώριζε την όπισθοφυλακή του Άνδρόνικου άπ' τόν κύριο όγκο του στρατού, άπ' τό κέντρο τής στρατιάς²¹¹.

Καθώς ο Άνδρόνικος με την όπισθοφυλακή του χτυπούνταν άπ' τους Τούρκους τοξότες, σχεδόν από όλες τις πλευρές, δέν κρατήθηκε για πολύ και σέ λίγο ή άταξία και ή σύγχυση σκορπίστηκε στα στρατεύματά του. Μιά φοβερή προώθηση διακλαδώθηκε από τάξη σέ τάξη του βυζαντινού στρατού· οί Έλληνες ζητούσαν νά φτάσουν και νά όχυρωθούν στην κορυφή κάποιου λόφου· έφτασαν, αλλά μέσα σέ μια τέτοια άταξία και κάτω από ένα σύννεφο σκόνης τόσο παχύ, πού μπορεί κανείς νά πη πώς βούλιαξαν μέσα σ' ένα βάραθρο, όπου άνθρωποι και ζώα έπεφταν ο ένας πάνω στον άλλο. "Αλογο και αναβάτης σκοτώνονταν μαζί. Οί σήραγγες έδειχναν γεμάτες από σώματα πεθαμένων, ενώ τά γύρω δάση γέμισαν από σκοτωμένους. Τό αίμα έτρεχε ποτάμι και μπορούσε κανείς νά άκούση τό κελάρυμά του. « Η σύνθεση τής όλης κατάστασης, λέει ένας σύγχρονος, ήταν έξω από κάθε περιγραφή». Τό αίμα τών βοδιών και τών άλόγων ανακατώνονταν με κείνο τών ανθρώπων. Μέσα σέ κείνη την όμίχλη τής σκόνης, καθώς δέν μπορούσαν νά διακρίνουν τόν όμόφυλο άπ' τόν άλλόφυλο, Τούρκος σκότωνε Τούρκο και Ρωμιός Ρωμιό, έτσι πού «έκείνα τά χαντάκια έγιναν ένας τάφος και κοινό σκήνωμα, λέει ο Χωνιάτης, και Ρωμιών και Τούρκων, και άλόγων και βοδιών και γαιδάρων»²¹².

Τότε έπεσαν πολύ περισσότεροι άπ' τους Τούρκους Βυζαντινοί, και μάλιστα άπ' τά πιό έπίσημα μέλη τής αυτοκρατορικής οικογένειας²¹³, πού ένα άπ' αυτά ήταν ο άγαπημένος άνεπιός του αυτοκράτορα, ο π ρ ω τ ο σ έ β α - σ τ ο ς Ίωάννης Κ. 128²¹⁴.

Γιά νά μεγαλώση τή σύγχυση και την ταραχή στις τάξεις τών Βυζαντινών ο

211. Χωνιάτης, σ. 235· Σκουταριώτης, σ. 286· Έπιστολή Μανουήλ (α΄) Κ. προς Έρρίκον ΙΙ, ένθ' άνωτ., σ. 103.

212. Χωνιάτης, σ. 235 και 238· Σκουταριώτης, σ. 287 και 288· Έπιστολή Μανουήλ (α΄) Κ. προς Έρρίκον ΙΙ, ένθ' άνωτ., σ. 103.

213. Χωνιάτης, σ. 238-239· Guillaume de Tyr, λατ. κείμ. RHG Hist. Occid., τ. Ι, σ. 1024, άρχαιογαλλ. κείμ., σ. 379.

214. Guillaume de Tyr, λατ. κείμ., σ. 1024· άρχαιογαλλ. κείμ., σ. 379.

σουλτάνος Kilidj Arslan II πρόσταξε νά περιφέρουν μέ ἀλαλαγμούς πάνω σ' ἓνα καμάκι τὸ κεφάλι τοῦ Ἀνδρόνικου Κομνηνοῦ Βατάτζη 148²¹⁵, πού σκοτώθηκε σ' ἓνα ἄλλο θέατρο τοῦ πολέμου, ἐπίσης καταστρεφτικό γιὰ τοὺς Βυζαντινοὺς, σὲ κείνο τῆς Νεοκαισάρειας²¹⁶, καί πού τὸ κεφάλι του εἶχε σταλῆ ἀπὸ κεῖ σὲ πομπή θριάμβου στὸ σουλτάνο²¹⁷.

Στὴ μέση τοῦ κινδύνου ὁ Μανουὴλ (α') Κ. 81, ὅπως λέει ὁ νεώτερος ἱστορικός τῶν Κομνηνῶν, ὑπῆρξε κατώτερος τῆς ἀποστολῆς του καί δὲν ἔδειξε καμιὰ ἀπ' τὶς ιδιότητες τοῦ στρατιωτικοῦ ἡγέτη²¹⁸.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς μάχης, τότε πού ὁ κύριος ὄγκος τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἔρριχνε ὅλο τὸ βῆρος του ἐναντίον τῆς ὀπισθοφυλακῆς τοῦ Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135 καί τοῦ κέντρου τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ ὅπου ὁ ἴδιος βρισκόταν, καθὼς ἡ θέση του ἦταν πραγματικά δύσκολη, ὁ βασιλέας ὄρμησε ἀκάθεκτος ἐναντίον τῶν Τούρκων πού ἦσαν μπροστά του, μέ λίγους ἀπ' τοὺς τριγύρω του, γιὰ νά σωθῆ ὁ ἴδιος, καί ἔδωσε τὸ σύνθημα τῆς φυγῆς, κρᾶζοντας, ὅπως βεβαιώνει ὁ Χωνιάτης, «ἄς σωθῆ ὁ καθένας μέ ὅποιον τρόπο μπορεῖ»²¹⁹.

Μιμήθηκαν τὸν ἐστεμμένο ἀρχιστράτηγο, τὰ στρατεύματα πού τὸν κύκλωναν· αὐτοὶ ἐδῶ ζήτησαν νά διαφύγουν πέφτοντας στὶς ἐφτά κοιλάδες πού ἀνοίγονταν σὲ δρόμο μακρὸ καί ἀτέλειωτο, γιὰ λίγο εὐρὺ κ' ἔπειτα πάλι στενόπορο· ἀλλὰ παντοῦ οἱ Τούρκοι φύλαγαν τὶς διόδους καί συνέχιζαν τὴ σφαγὴ²²⁰.

Πιὸ τυχερὸς ἀπ' τὴν πλειονότητα τῶν στρατιωτῶν του, ὁ αὐτοκράτορας, μέ τὴν ἀσπίδα του γεμάτη ἀπ' τὰ χτυπήματα τῶν βελῶν, μέ τὸ κράνος του ξεπατωμένο, μέ τραύματα σὲ ὅλο του τὸ σῶμα, πέτυχε νά περάσῃ τὶς ἐχτρικὲς γραμμές²²¹.

Πλανώμενος μόνος στὴν περιπέτειά του, πού σ' αὐτὴ παρά λίγο νά αἰχμαλωτισθῆ, συνάντησε ἓνα γενναῖο ἵππεα καί μιὰ δεκάδα φυγάδων πού τὸν πλαισίωσαν· ἐπικεφαλῆς τῆς μικρῆς αὐτῆς ὀμάδας, ὁ βασιλέας φεύγοντας ἀπὸ κοιλάδα σὲ κοιλάδα, ζητοῦσε νά συναντήσῃ τὴν ἐμπροσθοφυλακὴ του· καθὼς ἔφτασε σ' ἓνα ποτάμι καί περνοῦσε μέ τ' ἄλογό του πάνω ἀπὸ πλώματα στρατιωτῶν του, συνάντησε καί ἓνα ἄλλο μικρὸ σῶμα Βυζαντινῶν,

215. Χωνιάτης, σ. 236· Σκουταριώτης, σ. 287.

216. Χωνιάτης, σ. 236· Σκουταριώτης, σ. 287· Κίνναμος, σ. 300· Μιχαὴλ ὁ Σύρος, ἐκδ. Chabot, τ. III, σ. 369· Bar Hebraeus, *Chronicon*, τ. II, σ. 385.

217. F. Chalandon, τ. II, σ. 507.

218. F. Chalandon, τ. II, σ. 510.

219. Χωνιάτης, σ. 237· καί τοῖς λοιποῖς δὲ ὑποτίθειαι σῶζειν σφᾶς ὡς ἕκαστος δύναται. Σκουταριώτης, σ. 287.

220. Χωνιάτης, σ. 238· Σκουταριώτης, σ. 288.

221. Χωνιάτης, σ. 237· Σκουταριώτης, σ. 287-88. Στὴν Ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν Ἐρρίκον II τῆς Ἀγγλίας, ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 198), σ. 103, ὁ Μανουὴλ (α') Κ. κάνει ὑπαινιγμὸ γιὰ τ' ἀντραγαθιμάτα του, ἀλλὰ δὲ λέει οὔτε λέξη γιὰ τὴ φυγὴ του.

όταν σηκώνοντας τὰ μάτια του εἶδε τὸ γαμβρό του ἀπὸ ἀνεπιὰ Ἰωάννη Καντακουζηνό, σύζυγο τῆς Μαρίας Κ. 129, νὰ μάχεται μόνος μὲ πολλοὺς Τούρκους καὶ σὲ λίγο νὰ πέφτη κάτω ἀπ' τὰ χτυπήματά τους²²².

Μόλις οἱ φονιάδες τοῦ Καντακουζηνοῦ –ἦσαν Τούρκοι ἵππεις ξεχωριστοὶ πάνω σὲ ώραία ἀραβικά ἄλογα, ἐξασκημένα καὶ στολισμένα στὸν αὐχένα μὲ ἀλογίσιες πλεχτὲς τρίχες ἀπ' τὶς ὁποῖες κρέμονταν κουδουνάκια ποὺ ἀντηχοῦσαν– μόλις ἀντιλήφθηκαν (οἱ ἵππεις) τὸν ἴδιο τὸν αὐτοκράτορα, ἄφησαν τὰ πάντα καὶ ὄρμησαν καταπάνω του μὲ τὴν πρόθεση νὰ τὸν αἰχμαλωτίσουν ἢ καὶ νὰ τὸν σκοτώσουν, ἀλλὰ ὁ ἡγεμόνας μὲ τοὺς συντρόφους του κατόρθωσε νὰ ἀποκρούσῃ καὶ αὐτοὺς καὶ τοὺς ἄλλους ποὺ ἐπεφταν πάνω του, καὶ «τρισάσμενος» ἐπιτέλους νὰ συναντήσῃ τὴν ἐμπροσθοφυλακὴ του πάνω στὸ λόφο, ποὺ ἀπ' τὴν ἀρχὴ τῆς μάχης οἱ ἄντρες τῆς εἶχαν σ' αὐτὴ ὀχυρωθῆ²²³.

Μετὰ τὸν αὐτοκράτορα ἔφτασαν στὸ λόφο καὶ τὰ ὑπολείμματα τῆς ὀπισθοφυλακῆς, κάτω ἀπ' τὶς διαταγὲς τοῦ Ἀνδρόνικου Κ.Κ., καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν ἀνωτάτων ἀξιωματικῶν τοῦ στρατοῦ μὲ τὰ ὑπόλοιπα τῶν δυνάμεών τους, κ' ἔτσι βρέθηκαν ἐνωμένα τὰ βυζαντινά στρατεύματα ποὺ εἶχαν διασωθῆ ἀπ' τὴν καταστροφὴ²²⁴.

Ἡ κατάσταση ἦταν κρίσιμη, γιὰ τὸν στρατὸς, χωρὶς τρόφιμα, βρισκόταν περικυκλωμένος ἀπὸ ὅλες τὶς πλευρὲς ἀπ' τὸν ἐχθρό· τὸ τέλος τῆς ἡμέρας πέρασε χωρὶς καμιὰ ἀλλαγὴ· ἡ νύχτα ἔφτασε καὶ τὸ σκοτάδι ἀπλώθηκε στὸ πεδίο τῆς μάχης χωρὶς οἱ Τούρκοι νὰ ἀποπειραθοῦν νὰ κυριεύσουν τὸ στρατόπεδο ὅπου οἱ Ἕλληνες εἶχαν ὀχυρωθῆ. Ἡ νύχτα συνετέλεσε νὰ ἐξασθενίσῃ τὸ ἠθικὸ τοῦ στρατοῦ· στίς τάξεις τῶν Βυζαντινῶν, κατάπληκτες ἀπ' τὴν τεράστια ἔκταση τῆς καταστροφῆς, βασιλεψε μιὰ βαθιὰ σιωπὴ τὴν ὁποία τάραζαν μόνο οἱ ἐπικλήσεις ποὺ ἀπηύθυναν οἱ Τούρκοι στοὺς ὁμοθρήσκους τους, ἀποστάτες ἢ συμμάχους ποὺ βρισκόνταν μεταξὺ τῶν βυζαντινῶν στρατευμάτων, γιὰ νὰ τοὺς εἰδοποιήσουν νὰ βγοῦν κατὰ τὴν νύχτα ἀπ' τὸ στρατόπεδο, πρὶν ἀπ' τὴν γενικὴ σφαγὴ ποὺ θὰ γίνῃ κατὰ τὴν αὐγὴ. Ἀκούγοντας αὐτὲς τὶς ἐπικλήσεις τοῦ ὀλέθρου, ἔχασαν ὀλοτέλα οἱ Βυζαντινοὶ τὸ θάρρος τους· κι αὐτοὶ ἀκόμη οἱ πιὸ γενναῖοι ἀπελπίστηκαν· ὁ καθένας περιμένε νὰ πεθάνῃ τὸ πρωὶ καὶ ἀναζητοῦσε τοὺς φίλους του καὶ τοὺς συγγενεῖς του γιὰ νὰ ἀνταλλάξῃ μαζί τους τὸν ὕστατο χαιρετισμό²²⁵.

Μέσα σ' αὐτὸ τὸ κακό, ἡ στάση τοῦ Μανουὴλ (α') Κ. 81 ὑπῆρξε ἀξιοθρήνητη· ὁ βασιλεὺς δὲ στάθηκε ἱκανὸς νὰ ἀντενεργήσῃ κατὰ τῆς κακοδαιμονίας. Ἐνῶ γύρω ἀπ' αὐτὸν συνήλθαν σ' ἓνα αὐτοσχέδιο συμβούλιο οἱ στρατιωτικοὶ ἀρχηγοὶ γιὰ νὰ πάρουν ἀπόφαση στὸ τί πρέπει νὰ κάνουν, ὁ

222. Χωνιάτης, σ. 239-240· Σκουταριώτης, σ. 288-289.

223. Χωνιάτης, σ. 240-241· Σκουταριώτης, σ. 289.

224. Χωνιάτης, σ. 242· Σκουταριώτης, σ. 290.

225. Χωνιάτης, σ. 242-243· Σκουταριώτης, σ. 290.

αυτοκράτορας έμενε άπορροφημένος στις σκέψεις του, κ' έπειτα άπότομα άνάγγειλε την πρόθεσή του νά φύγη και νά εγκαταλείψη τó στρατό του. Με κατάπληξη και μέ βαριά καρδιά άκουσαν αυτά τά λόγια οί στρατιωτικοί άξιωματούχοι ό άνεπιός του και μέ γ α ς δ ο ύ ξ ' Ανδρόνικος Κ.Κ. 135 νόμισε πώς ό βασιλέας έχασε τά μυαλά του και διαμαρτυρήθηκε γι' αυτά τά λόγια: «αυτή ή παρέμβαση, λέει κάποιος, έσωσε τó Μανουήλ (α') από μιá ντροπή άνεξάλειφτη²²⁶».

Και ξαφνικά, μετά τόν Κοντοστέφανο, ύψώθηκε μέσα στη νύχτα, ή φωνή ένός στρατιώτη πού ένώ ήταν έξω άπ' τή σκηνή άκουσε τά λόγια του αυτοκράτορα, και «άλλοίμονο», φώναξε, «τί λογής σκέψεις έβαλε μέσα στο μυαλό του ό βασιλέας μας». Και στρέφοντας μέ όρμη τó λόγο πρós εκείνον, «δέν είσαι έσύ», του είπε, «πού μās έφερρες σ' αυτόν έδώ τόν έρημο και στενό δρόμο και μās όδήγησες στην καταστροφή, καθώς μās έχωσες μέσα σ' αυτές τις κλεισούρες τών βουνών; Τι χρεωστούσαμε έμεις νά έλθωμε σ' αυτή έδώ την κοιλάδα του κλαυθμώνα και άπέναντι στο στόμα του 'Αδη και νά περάσωμε τις άνώμαλες και τραχές αυτές διαδρομές; 'Η τί διαφορές έμεις είχαμε μέ τούς Τούρκους πού βρίσκονται σ' αυτά έδώ τά στενά και άπότομα και πολύστροφα μέρη, γιά νά μās τραβήξουν; Και τώρα θές νά μās καταπροδώσης σαν πρόβατα γιά σφαγή στους έχτράς;» 'Ο Μανουήλ (α') μπρός σ' αυτή την έναντίωση πού συνάντησε, δέν πραγματοποιήσε τó σκοπό του²²⁷.

Κατά τά ξημερώματα, ή κατάσταση μοιάζει πώς βάρυνε, γιατί οί Τούρκοι επανάλαβαν την έπίθεση και άρχισαν, «σαν θηρία» νά κυκλώνουν τó στρατόπεδο τών Βυζαντινών και βροχή νά ρίχνουν τά βέλη έναντίον τους. Διαδοχικά ό 'Ιωάννης Δούκας 90 και ό Κωνσταντίνος Μακροδούκας, σύζυγος της 'Αννας Κ. 140, μέ τά άνατολικά στρατεύματά του, διατάχτηκαν άπ' τόν αυτοκράτορα νά άπωθήσουν τόν έχτρό, αλλά άναγκάστηκαν νά ύποχωρήσουν²²⁸.

Αυτή τή στιγμή, πού ό κίνδυνος μιās γενικής σφαγής φαινόταν επικείμενος, είδαν ένα έμίρη νά σταματά τούς Τούρκους και νά τούς ύποχρεώνη νά διακόψουν την έπίθεση: ήταν ό «έμίρης» Γαβράς²²⁹ πού και άλλοτε, στις άρχές του 1176, είχε έλθει ως πρεσβευτής του σουλτάνου του 'Ικονίου στο Μανουήλ (α') Κ. 81 στην ΚΠολη, και είχε τότε άποτύχει στην άποστολή του²³⁰.

'Ο Γαβράς, καθώς έφτασε στο έλληνικό στρατόπεδο, προσκύνησε τó

226. Χωνιάτης, σ. 243· Σκουταριώτης, σ. 290-291. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 218 και 511· Βλ. και Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 448 και ύ. 108 και 109.

227. Χωνιάτης, σ. 243-244· Σκουταριώτης, σ. 291.

228. Χωνιάτης, σ. 245· Σκουταριώτης, σ. 291.

229. Χωνιάτης, σ. 245-246

230. Κίνναμος, σ. 299. Αυτός ό Γαβράς, βυζαντινής πάντως καταγωγής, ίσως ήταν γιός του κατά τó 1146 φονευθέντος και στην ύπηρεσία του σουλτάνου του 'Ικονίου Masoud I

βασιλέα, πέφτοντας μπρούμυτα μέχρι τη γη, και του πρόσφερε εκ μέρους του κυρίου του ωραίο αραβικό άλογο με άσημένα χαλινάρια και μακρό άμφιστομο ξίφος, κ' έπειτα του εξέθεσε τό άντικείμενο τής άποστολής του.

Σύμφωνα με τό Χωνιάτη, ό σουλτάνος δέ ζήτησε άλλο παρά τήν κατεδάφιση τών φρουριών του Σουβλαίου και του Δορυλαιού²³¹, αλλά φαίνεται πώς αξίωσε και τήν καταβολή μιάς μεγάλης άποζημίωσης για τά έξοδα του πολέμου, καθώς μάς πληροφορεί ό Μιχαήλ ό Σύρος²³².

Ό Μανουήλ (α') Κ. 81 πολύ εύτυχισμένος άπ' αυτές τις προτάσεις ύποσχέθηκε πρόθυμα ό,τι του ζητήθηκε με έπίσημο έγγραφο, που σ' αυτό έθεσε τήν ύπογραφή του²³³.

Αυτή ή φοβερή ήττα του Μυριοκέφαλου θεωρείται σαν μιά άπ' τις μεγαλύτερες καταστροφές τής όλης βυζαντινής ιστορίας. Στο μήνυμά του που έστειλε άπ' τή Φιλαδέλφεια στο λαό τής ΚΠολης, ό ίδιος ό αυτοκράτορας παρομοίασε τήν ήττα του Μυριοκέφαλου με τήν καταστροφή που έπαθε πριν 105 χρόνια ό Ρωμανός (δ') ό Διογένης στο Μαντζικέρτ²³⁴.

« Η μάχη του Μαντζικέρτ τό 1071, λέει ό Α.Α. Vasiliev, ύπήρξε ήδη ένα θανάσιμο χτύπημα για τή βυζαντινή κυριαρχία στη Μ. Άσία... ή μάχη του Μυριοκέφαλου τό 1176 κατάστρεψε όριστικά τήν τελευταία έλπίδα που διατηρούσε τό Βυζάντιο να διώξη τούς Τούρκους άπ' τή Μ. Άσία»²³⁵.

Νεώτερος έρευνητής σε πρόσφατο άρθρο του, άφου έπισημαίνει τήν άλληλουχία τών καταστροφών του Μαντζικέρτ και του Μυριοκέφαλου, έχει τή γνώμη πώς ή δεύτερη καταστροφή πρέπει να κριθί σε συνδυασμό προς τή γενική έπεκτατική πολιτική του Μανουήλ (α') Κ. 81 στη Δύση, και κυρίως άπ' τή στάση του άπέναντι του Φρειδεरिकου Ι Κοκκινοπώγωνα τής Γερμανίας, τών Βενετών, κλπ. Σύμφωνα με αυτόν, δέν είναι μόνη ή στρατιωτική ήττα του Μυριοκέφαλου, αλλά μαζί με αυτή και τά πολιτικά λάθη του Μανουήλ (α'), που όδήγησαν στην καταστροφή του 1204. Τό Βυζάντιο, προσθέτει, μετά τή μάχη του Μυριοκέφαλου, δέν μπόρεσε να παρατάξη άπέναντι τών έχτρών του ένα ισάριθμο και αξιόμαχο στρατό^{235α}.

διατελοῦντος «σατράπη» Γαβρά, για τον οποίον ξέρομε πως «εις Ρωμαίους ανέφερε τό γένος», βλ. Κίνναμος, σ. 56, πρβλ. Α. Bryer, *The Gabrades*, University of Birmingham Historical Journal, 12 (1970), σ. 179-80, αριθ. 6 και 9.

231. Χωνιάτης, σ. 246· Σκουταριώτης, σ. 291-292.

232. Μιχαήλ ό Σύρος, έκδ. Chabot, τ. III, σ. 370. Πρβλ. Κ. Άμαντος, τ. Β', σ. 342.

233. Χωνιάτης, σ. 246· Σκουταριώτης, σ. 292.

234. Χωνιάτης, σ. 249. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 513· G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 414· Δ. Ζακυθνός, *Τό Βυζάντιον 1071-1453*, σ. 55· St. Runciman, *A. History of the Crusades*, τ. II, σ. 413-14.

235. Α.Α. Vasiliev, *Ιστορία*, σ. 228-229. Πρβλ. Δ. Ζακυθνός, *ένθ' άνωτ.*, σ. 55.

235α. Ralph-Johannes Lillie, *Die Schlacht von Myriokephalon* (1976), REB 35 (1977), σ. 257-75, σ. 261-64, καταχωρεί τά όσα λένε για τή μάχη ό Χωνιάτης, σ. 249 κεξ., ό Κίνναμος, σ. 207, ό Γουλιέλμος τής Τύρου, λατ. κειμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 1024, αρχαιογαλλ. κειμ., σ.

Ποιός υπήρξε ο στρατιωτικός ρόλος και γενικά η πολιτεία του Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135 κατά την περιώνυμη αυτή μάχη, πού νόμισα πώς σ' αυτό το σημείο της Γενεαλογίας μου έπρεπε να παραθέσω;

Ἄν και ἦταν ἀρχηγός τῆς ὀπισθοφυλακῆς πού δέχτηκε τὴν κύρια ἐπίθεση τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, βλέπομε πὼς μπόρεσε στὸ τέλος νὰ ὀδηγήσῃ τὰ ὑπολείμματα τοῦ στρατοῦ του στὸ λόφο, ὅπου εἶχαν ὀχυρωθῆ οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς²³⁶.

Ἐπίσης παρατηροῦμε πὼς ἀπ' τοὺς στρατιωτικοὺς ἀρχηγούς και τοὺς αὐτοκρατορικοὺς πρίγκιπες, ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 ἦταν ὁ μόνος πού εἶχε τὴ δύναμη και τὸ θάρρος νὰ ἐλέγξῃ τὸν αὐτοκρατορικό του θεῖο, ὅταν ἐξέφρασε τὴ γνώμη γιὰ φυγὴ και ἐγκατάλειψη τοῦ στρατοῦ, ἔτσι πού κάποιος νὰ πῆ πὼς «ἡ παρέμβασή του ἔσωσε τὸ θεῖο του αὐτοκράτορα ἀπὸ μιὰ ντροπὴ ἀνεξάλειπτη»²³⁷.

Και ἀκόμη μοιάζει πὼς ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 ἦταν ἀνάμεσα «στοὺς πολεμικοὺς ἐκείνους και δραστήριους ἡγεμόνες τοῦ στρατοῦ», πού διατάχτηκαν ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα νὰ ἡγηθῶν τῆς ὀπισθοφυλακῆς τοῦ στρατοῦ πού πήρε τὸ δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς, καθὼς οἱ Τούρκοι συγκροτημένοι σὲ «συμμορίες» ἐξακολουθοῦσαν, παρὰ τὴν ὑπογραφή τῆς εἰρήνης, νὰ ἐπιτίθενται κατὰ τῶν Βυζαντινῶν, πού και σὲ αὐτὴ ἀκόμη τὴν περίσταση δὲν εἶχαν λίγα θύματα· ἡ μανία τῶν Τούρκων ξεσποῦσε «κατὰ τῶν τραυματιῶν και τῶν ἀπομάχων» πού κατὰ τὴν πορεία τους καθυστεροῦσαν, και αὐτοὺς κυρίως ἔπρεπε ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 και οἱ ἄλλοι ἡγήτορες νὰ διασώσουν²³⁸.

Ἀπ' τὸ 1176 δὲ συναντᾶμε πιά τὸν Ἀνδρόνικο Κ.Κ. 135 παρὰ μετὰ τὸ θάνατο τοῦ θεοῦ του Μανουῆλ (α') Κ. 81, κατὰ τὸ Φλεβάρη τοῦ 1182, ὅταν μαζί με τὸν μέγαν ἐταίρειάρχην Ἰωάννην Δούκαν και ἀρκετοὺς ἄλλους ἀριστοκράτες πού κατεῖχαν τὰ πιὸ μεγάλα ἀξιώματα, στάλθηκαν ἀπ' τὴν ἀντιβασίλισσα, τὴ χήρα αὐτοκρατόρισα Μαρία τῆς Ἀντιόχειας, και τὸν πρωθυπουργό της πρωτοσέβαστον Ἀλέξιον Κ. 132 νὰ μεσολαβήσουν κοντὰ στὴν καίσαρισα Μαρίαν Κ. 153 και τὸν ἄντρα της Ἰωάννην τοῦ Montferrat, πού εἶχαν ἐναντίον τοῦ πρωτοσέβαστου στασιάσει.

Σὲ δυὸ συναντήσεις πού εἶχαν οἱ ἀπεσταλμένοι, και ἰδιαίτερα ὁ μέγας δοῦξ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 πού ἦταν πρωτεξάδελφος τόσο τοῦ Ἀλέξιου Κ. 132 ὅσο και τῆς Μαρίας Κ. 153, ἔδωσαν ρητὲς διαβεβαιώσεις στὸ καίσαρ-ο ζεύγος, πού τίς ἐπικύρωσαν με ὄρκους, πὼς τίποτε δὲν πρόκειται νὰ πάθῃ και πὼς θὰ δοθῇ ἀμνηστία σὲ ὅλους τοὺς ὀπαδούς τους, κ' ἔτσι ὁ ἐμφύλιος πόλεμος πού ἀναψε ἀνάμεσα στὶς δυὸ Μαρῖες, τὴν αὐτοκρατόρι-

379-80, ὁ Μιχαὴλ ὁ Σύρος, ἐκδ. Chabot, τ. III, σ. 370-72, και ὁ Μανουῆλ (α') Κ. στὴν

Ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν Ἑρρίκον II τῆς Ἀγγλίας, βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 198.

236. Βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 211, 212 και 224.

237. Βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 226.

238. Χωνιάτης, σ. 248-49· Σκουταριώτης, σ. 293.

σα και την καίσαρισα, σταμάτησε²³⁹.

Φαίνεται πώς ο Ανδρόνικος Κ.Κ. 135 μετά το θάνατο του θείου του Μανουήλ (α΄) Κ. 81 και την επικράτηση στο παλάτι του Αλέξιου Κ. 132, είχε κρατήσει μία ουδέτερη στάση, χωρίς να πάη ούτε με το μέρος της βασίλισσας Μαρίας της Αντιόχειας, ούτε με αυτό της καίσαρισσας Μαρίας Κ. 153, όπως έκαναν άλλοι απ' τους αυτοκρατορικούς συγγενείς που καθώς δεν νέμονταν την εξουσία, πήγαν με το μέρος της καίσαρισσας, όπως ο σεβαστοκράτορας Αλέξιος Κ. 156, ο πρωτοστράτορας Αλέξιος Κ. 237, ο Ανδρόνικος Λαπαρδάς, σύζυγος της Θεοδώρας Κ. 234, οι σεβαστοί Μανουήλ Κ. 161 και Ιωάννης Κ. 162, ο έπαρχος της ΚΠολης Ιωάννης Δούκας Καματηρός, κ.ά.²⁴⁰

Το παλάτι όμως και ιδιαίτερα ο πρωτοσέβαστος Αλέξιος Κ. 132 έβλεπαν τον Ανδρόνικο Κ.Κ. 135, λόγω του όγκου της προσωπικότητάς του και του δυνατού μυαλού του με κάποια δυσπιστία.

Όταν τον Απρίλη του 1182, ο παραδυναστεύων Αλέξιος Κ. 132, μη διαθέτοντας άλλο στρατό της ξηράς, αποφάσισε να αντιμετωπίση τον Ανδρόνικο Κ. 87 που βρισκόταν στα πρόθυρα της ΚΠολης, με τις ναυτικές δυνάμεις, δεν απόβλεψε στο φυσικό άρχηγό τους, στον μέγα νδούκα Ανδρόνικον Κ.Κ. 135.

Ο αυτοκρατορικός στόλος αποτελούνταν από πλοία που ήσαν άγκυροβολημένα στην Προποντίδα απ' αυτά, άλλα είχαν πληρώματα από Βυζαντινούς και άλλα από έμπειρους Λατίνους ναυτικούς, προφανώς Βενετούς, Γενουάτες και Πιζάτες, που σ' αυτούς τους τελευταίους «ποταμηδόν» χύνονταν το δημόσιο χρήμα, γιατί αυτοί ένέπνεαν μεγαλύτερη έμπιστοσύνη στην κυβέρνηση της Αντιβασιλείας. Ο πρωτοσέβαστος ήθελε να ανάθεση την κυβέρνηση των μεγάλων ναυτικών μονάδων «να έπιστήση τριηράρχες», άξιωματικούς της απόλυτης έμπιστοσύνης του και συγγενείς του, και την άρχηγία του στόλου προφανώς στο γιό του Ανώνυμον Κομνηνόν 221.

Σ' αυτές τις προθέσεις του Αλέξιου Κ. 132 άντέδρασε ο μέγας νδούξ Ανδρόνικος Κ.Κ. 135 που προφανώς θα είχε άφοσιωμένους όπαδούς ανάμεσα στα έλληνικά πληρώματα, και ανάλαβε τη «στολαρχία», διακηρύσσοντας πώς «μόνο σ' αυτόν ανήκει (ή στολαρχία) και σέ κανένα άλλο». Έτσι «άναγκαστικά» ο Αλέξιος Κ. 132 συμφώνησε να αναλάβη ο Ανδρόνικος Κ.Κ. 135 την άρχηγία του στόλου, άφου πέτυχε να προσκολληθή κοντά του

239. Χωνιάτης, σ. 312-13· Σκουταριώτης, σ. 316. Πρβλ. O. Jurewicz, *Andronikos I. Komnenos*, σ. 86· Ch. Brand, *Byzantium confronts the West*, σ. 36-7, όπου κάνει το λάθος να ταυτίζη (να θεωρή ένα και το αυτό πρόσωπο) τον Ιωάννη Δούκαν 90, τον γιόν του Κωνσταντίνου Άγγελου και της Θεοδώρας Κ. 38, με τον μέγα νειάριχην Ιωάννη Δούκαν, που στην πραγματικότητα είναι όλοτελα άσχετος με τον πρώτον.

240. Βλ. προσωπογραφίαν Αλέξιου Κ. 132, ύ. 64-69, όπου οι πηγές για την προσχώρηση των πιο πάνω πριγκιπων σή μερίδα της Μαρίας Κ. 153.

μερικούς απ' τούς συγγενείς του και ανθρώπους οικιακούς του, ανάμεσα στού όποιους ίσως ήταν και ό γιός του Ἐάνωνμος Κομνηνός 221.

Καθώς ό Ἐνδρόνικος Κ.Κ. 135 ανάλαβε τήν ἀρχηγία όλάκερου τοῦ στόλου, παρεμβλήθηκε σάν τοίχος ανάμεσα στήν πρωτεύουσα και τούς στασιαστές τοῦ Ἐνδρόνικου Κ. 87 πού ἦσαν στρατοπεδευμένοι στή Χαλκηδόνα και κανείς απ' αὐτούς δέν μπορούσε νά περάση στήν ΚΠολη²⁴¹. Τό παλάτι, ἡ βασιλίσα Μαρία και ό π ρ ω τ ο σ έ β α σ τ ο ς μπορούσαν νά ἔχουν κάποιες ἐλπίδες γιά μιá σθεναρή ἀντιμετώπιση τοῦ Ἐνδρόνικου Κ. 87.

Ἄλλά τί μεσολάβησε και ἀπότομα ό Ἐνδρόνικος Κ.Κ. 135 ἄλλαξε ριζικά τακτική; «Δέν πέρασαν πολλές μέρες, λέει ό ιστορικός τῆς ἐποχῆς, και στόν Ἐνδρόνικο Κ. 87 προσχωρεῖ και ό μ έ γ α ς δ ο ὕ ξ Ἐνδρόνικος Κ.Κ. 135, παίρνοντας μαζί του τά μακρά πλοία ὅσα-εἶχαν ἑλληνικά πληρώματα»²⁴².

Ό Ἐνδρόνικος Κ.Κ. 135 μέ αὐτή τήν πράξη του, δέν ἔκανε ἄλλο παρά νά παραδώσῃ τήν ἐξουσία στόν «παναθεμίτη» (= παναθεματισμένο) Ἐνδρόνικο Κ. 87²⁴³, ἡ κυβέρνηση τῆς Ἐντιβασιλείας δέν-εἶχε ἄλλο μέσον νά ἀμυνθῇ²⁴⁴.

Πῶς μπορούμε νά ἀναλύσωμε αὐτή τήν ἐνέργεια τοῦ με γ ά λ ο υ δ ο ὕ κ α ; Ἰσως μέσα στή σοβαρότητά του και τόν πατριωτισμό του νά ἔκρινε –ἄλλο ἂν ἔπεσε ἔξω– πῶς μιá κυβέρνηση τοῦ Ἐνδρόνικου Κ. 87 θά ἦταν γιά τήν αὐτοκρατορία πολύ καλύτερη απ' αὐτή τῆς χήρας-ἐπιτρόπου Μαρίας τῆς Ἐντιόχειας και τοῦ πρωθυπουργοῦ τῆς Ἐλέξιου Κ. 132. Πάντως αὐτή ἡ μεταστροφή ἦταν κάτι πού σέ λίγο ό Ἐνδρόνικος Κ.Κ. 135 ἐπρόκειτο νά πληρώσῃ ἀκριβά.

Πραγματικά, καθόλου δέν ἀργησενά διακρίνῃ τούς πραγματικούς σκοπούς τοῦ νέου κυρίου τῆς κατάστασης τοῦ θείου του Ἐνδρόνικου Κ. 87, αὐτοῦ τοῦ πρωτεξαδέλφου τῆς μητέρας του Ἐννας Κ. 77²⁴⁵.

Ἀπ' τόν καιρό πού ανάλαβε τήν ἐξουσία ό Ἐνδρόνικος Κ. 87 προχώρησε στήν ἐξόντωση τῆς οἰκογένειας τοῦ μακαρίτη αὐτοκράτορα Μανουήλ (α΄) Κ. 81²⁴⁶, στήν ἐξόντωση τῶν μελῶν τῆς ἀριστοκρατίας²⁴⁷, και ἔβαζε τίς βάσεις γιά νά δικάσῃ και ἐξολοθρεύσῃ και αὐτή τῆ μητέρα τοῦ μικροῦ αὐτοκράτορα Ἐλέξιου (β΄) Κ. 155, τῆ Μαρία τῆς Ἐντιόχειας²⁴⁸.

Και ἀκόμη, καθώς ἐσπευδε νά ἐφαρμόσῃ τῆ νέα οἰκονομική και κοινωνική του πολιτική –πού μέ αὐτή σκόπευε, ἐξαπατώντας τά πλήθη τῆς πρωτεύουσας και τῶν ἐπαρχιῶν, νά παράσχῃ σ' αὐτά ὀρισμένες ἀνακουφίσεις– τά

241. Χωνιάτης, σ. 320-21· Σκουταριώτης, σ. 319.

242. Χωνιάτης, σ. 322· Σκουταριώτης, σ. 320.

243. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 545-46, ὕ. 253 και 254.

244. Βλ. προσωπογραφίαν Ἐλέξιου Κ. 132, ὕ. 131 και 132.

245. Ἡ Ἐννα Κ. 77 και ό Ἐνδρόνικος Κ. 87 ἦσαν δυό ἀδελφῶν παιδιά, τοῦ Ἰωάννη (β΄) Κ. 34 ἡ πρώτη, τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 36 ό δεύτερος.

246. Χωνιάτης, σ. 336-37.

247. Χωνιάτης, σ. 334-35.

248. Χωνιάτης, σ. 343-45.

έβαλε με τὰ ἀνώτατα μέλη τῆς βυζαντινῆς ἀριστοκρατίας, με τοὺς *μεγιστοτάνες*²⁴⁹, ἐπικεφαλῆς τῶν ὁποίων ἦσαν οἱ Ἰωάννησ Αγγελιοὶ καὶ τῆς Θεοδώρας Κ. 38, «γενιά πού διακρινόταν γιὰ τὴν ἀντρείουσὺνη τῆς, γιὰ τὴν πίστη τῆς στοὺς αὐτοκράτορες καὶ τὴ σὺνεσὴ τῆς» καὶ ὁ *μέγας δοῦξ* Ἀνδρόνικος Κομποστέφ. Κομπ. 135, «ένας ἀντρας γεμάτος δραστηριότητα καὶ φρόνηση» καὶ ἄλλοι πολλοί, ὅπως μᾶς λέει ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης²⁵⁰.

Ἐμπρὸς σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση, ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Δούκας Ἰωάννης 93, οἱ δυὸ αὐτοὶ μεγάλοι φεουδάρχες πού μετὴν προσχώρησὴ τους στὸν ἀντάρτη τοῦ εἶχαν παραδώσει τὴν ἐξουσία, ἀποφάσισαν τὸν Ἰουλίιο τοῦ 1182 (ἢ μετὰ τὴν ἀνοιξη τοῦ 1183)²⁵¹, νὰ ὀργανώσουν μιὰ συνωμοσία κατὰ τοῦ τυράννου πού ἀπόβλεπε στὴ δολοφονία του. «Ἦθελαν νὰ βάσουν, λέει ὁ σύγχρονός τους ἱστορικός, τὰ φορέματά του μέσα στὸ αἷμα του, ἀντὶ νὰ στολιστοῦν μετὸ ἐρυθρὸ χρῶμα, καθὼς ὁ ἴδιος σκόπευε νὰ τὰ στολίση (ὡς αὐτοκράτορας), ἀφοῦ προηγουμένως σὰν ἀγριογούρουνο ἐξοντώσει τὴν αὐτοκρατορική οἰκογένεια τοῦ Μανουὴλ (α') Κ. 81».

Ἡ συνωμοτική κίνηση ἐγίνε μετὸ μεγάλη προσοχή· οἱ μουόμενοι σὰν νὰ συγκροτοῦσαν μυστική ἐταιρία, ἔδιναν τοὺς πιὸ φριχτοὺς ὄρκους γιὰ τὴ σὺμπνοια καὶ τὴν ὁμοφροσύνη τους καὶ δὲν κοιμοῦνταν οὔτε νύχτα, οὔτε μέρα, γιὰ νὰ πραγματοποιήσουν τὸ σκοπὸ τους.

Οἱ δυὸ πρωτεργάτες πρώτους μύησαν τοὺς γιούς τους πού ἦσαν ἔντεκα²⁵². Ὅπως μᾶς εἶναι γνωστὸ, πέντε γιούς εἶχε ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135, τοὺς ἐξῆς: Ἰωάννην 224, Στέφανον 225, Μανουὴλ 226, Ἰσαάκιον 227 καὶ Ἀλέξιον 228 τοὺς Κομποστεφάνους Κομνηνοὺς²⁵³, καὶ ἐξὶ γιούς εἶχε ὁ Ἀνδρόνικος Δούκας Ἰωάννης 93, τοὺς ἐξῆς: Κομποσταντίνον 178, Ἰωάννην 179, Ἀλέξιον 180, Μιχαὴλ 181, Θεόδωρον 182 καὶ Ἰσαάκιον 183 τοὺς Ἀγγέλους²⁵⁴. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ γιοὶ τῶν δυὸ πρωτεργατῶν ἦσαν στὴν ἀκμὴ τῆς ἡλικίας τους καὶ ἱκανοὶ νὰ σέρνουν τὸ σπαθὶ τους στὸν πόλεμο.

Ἐπίσης οἱ πρωτεργάτες πέτυχαν νὰ μύησουν τὸ *λογοθέτη τοῦ*

249. Χωνιάτης, σ. 345. τοῦτο δ' ἀνύσας Ἀνδρόνικος (87) τοῖς μεγιστάσι μετέπειτα ἐπεφύετο. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἰωάννης, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 36-38, ἐκδ. Βονν, σ. 398. Τὸ δ' ἦν κότος κατὰ τῶν εὐγενῶν καὶ ἰσχυρῶν-εις τὸ πᾶν. οὐς, μελετῶν καινά, ἐναντιωσομένους αὐτῷ. Σκουταριώτης, σ. 330.

250. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 38, ἐκδ. Βονν, σ. 398.

251. Κατὰ τὸν O. Jurewicz, Ἀνδρόνικος I. Κομνηνός, σ. 134, Ἰουλίιο τοῦ 1182, ἐγίνε ἡ πρώτη κατὰ τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 συνωμοσία, χρονολογία πού ἀποδέχτηκα καὶ στὴ Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 556, ὑ. 290. Κατὰ τὸν Ch. Brand, Byzantium confronts the West, σ. 328, ὑ. 40, ἡ πρώτη συνωμοσία κατὰ τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 ἐγίνε μετὰ τὴν ἀνοιξη τοῦ 1183.

252. Βλ. τὸ δημοτικὸ κείμενο τοῦ Χωνιάτη, σ. 345, ὅπου στὸ στίχο 16 ἐκτὸς τοῦ «ἐκκαίδεκα» (=16) σημειώνεται καὶ «ἐνδέκα».

253. Βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 15.

254. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 661-62, ὑ. 23-29 καὶ 31.

δ ρ ό μ ο υ Βασιλείου Δούκα Καματηρόν²⁵⁵, πού είναι ό μόνος άπ' τούς συνωμότες έκτός τών δυό πρωτεργατών όνομαστικά γνωστός. Άλλά και πολλούς άλλους μύσαν στή συνωμοσία πού ήσαν ή συγγενείς τους ή μέλη επίσης τής άνώτατης άριστοκρατίας²⁵⁶.

Καθώς μάς είναι γνωστή ή μετριότητα τής προσωπικότητας του Άνδρόνικου Δούκα Άγγελου 93, δέν πρέπει νομίζω νά μάς μείνη άμφιβολία πώς άρχηγός και ψυχή του όλου έγχειρήματος ήταν ό Άνδρόνικος Κ.Κ. 135.

Η όλη όμως αυτή συνωμοτική κίνηση, παρά τις προφυλάξεις πού πάρθηκαν, δέν έμεινε ως τό τέλος άκοινολόγητη και κρυφή άποκαλύφθηκε άπ' τήν άστυνομία του Άνδρόνικου Κ. 87, και νομίζω πώς ένα μέρος τής ευθύνης για τήν άποκάλυψη πρέπει νά καταλογίσουμε σέ βάρος του Άνδρόνικου Κ.Κ. 135 φαίνεται πώς κάποιος άπ' τούς άριστοκράτες πού μύηθηκαν ή βολιδοσκοπήθηκαν για νά μνηθοϋν, είτε φλυάρησε κι άπ' τις φλυαρίες κινήθηκαν ύποψίες είτε και πρόδωσε τή συνωμοσία.

Άμέσως μέ τήν άποκάλυψη οι καταδιωχτικές άρχές «όρμησαν» κατά τών ένόχων άπ' αυτούς ό Άνδρόνικος Δούκας Άγγελος 93 μέ τούς γιούς του κατόρθωσε νά διαφύγει, αλλά ό μέγας δ ο ύ ξ Άνδρόνικος Κ.Κ. 135 μέ τέσσερις άπ' τούς γιούς του —έκτός του νεώτερου στην ήλικία Άλέξιου Κοντοστέφ. Κομν. 228— και ό Βασίλειος Δούκας Καματηρός πιάστηκαν και όλοι τυφλώθηκαν άπ' τό ένα μάτι²⁵⁷.

Η τύφλωση «του ένδοξου νικητή τών Ούγγρων» συγκίνησε και αυτή άκόμη τή νεώτερη έρευνα. «Κανένα δισταγμό, κανένα σεβασμό δέν αιστάνθηκε ό Άνδρόνικος Κ. 87 άπέναντι ενός τέτοιου ήρωα», λέει ένας άπ' τούς νεώτερους δικούς μας ιστορικούς²⁵⁸.

Έδώ τελειώνει ή πολιτική και στρατιωτική σταδιοδρομία αυτού του πολύ αξιόλογου δημόσιου άντρα.

Είδαμε πώς χαρακτηρίζει τόν Άνδρόνικο Κ.Κ. 135 ό πολϋς Εϋστάθιος Θεσσαλονίκης, σάν «ένα άντρα γεμάτο δραστηριότητα και φρόνηση»²⁵⁹.

Ο Εϋθύμιος Μαλάκης τόν χαρακτηρίζει σάν «ένα άντρα στα πάντα καλόν»²⁶⁰ και «μεγαλόφρονα»²⁶¹, και άκόμη «συνετό στο νά έννοήση, επιδέξιο

255. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 556-57, ύ. 292 και 294.

256. Χωνιάτης, σ. 345· Σκουταριώτης, σ. 330.

257. Νικήτας Χωνιάτης, σ. 345-46· Σκουταριώτης, σ. 330· Εϋστάθιος Θεσσαλονίκης, Άλωσις, έκδ. Κυριακίδη, σ. 40, έκδ. Βοηη, σ. 401· Ιωάννης Καματηρός, Λόγος άναγνωσθείς συνήθως έν τή εορτή τών Φώτων, έκδ. W. Regel, Fontes rerum byzantinorum, τ. Ι', σ. 249-52· Μιχαήλ Χωνιάτης, Προσφώνημα εις τόν γυναικάδελφον του βασιλέως και λογοθέτην κύρ Βασιλείου τόν Καματηρόν, έκδ. Σπ. Λάμπρου, Τά Σωζόμενα, τ. Α', σ. 320-21· για τήν άπ' τό ένα μάτι τύφλωση, αυτόθι, τ. Β', σ. 522. Πρβλ. F. Cognasso, Partiti politici, σ. 263.

258. Κ. Άμαντος, Ιστορία, τ. Β', σ. 363.

259. Βλ. πιο πάνω, ύ. 250.

260. Εϋθύμιος Μαλάκης, Εις Άλέξιον Κομν. 134, έκδ. Άθ. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, Noctes Ptoleopolitanae, σ. 148: ό δε τά πάντα καλός Άνδρόνικος,

261. Εϋθύμιος Μαλάκης, ένθ' άνωτ., σ. 152: ώ μεγαλόφρον Άνδρόνικε...

στό νά μιλήση, ικανό στό νά πείση καί φοβερό στό νά ἐπηρεάση καί νά καταθέλξη»²⁶².

Ὁ Ἄνωνυμος στιχουργός πού φιλοπόνησε τὸ ἔμμετρο θρηνώδημα γιὰ τὸ θάνατο τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀλέξιου Κ.Κ. 134, τὸν προσφωνεῖ «πανένδοξη καί θεϊκή κεφαλή»²⁶³.

Καί τέλος, ὁ Θεόδωρος Βαλσαμών τὸν θεωρεῖ ὡς ἓνα ἄντρα «μελίρρυτο»²⁶⁴, καί πάνω σ' αὐτὸ μᾶς δόθηκε ἡ εὐκαιρία νά ἀναφέρωμε δυὸ εὐγλωττες δημηγορίες του²⁶⁵.

Καί οἱ νεώτεροι ἱστορικοὶ συμφωνοῦν μὲ τοὺς συγχρόνους τοῦ Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135 συγγραφεῖς. Ὁ F. Chalandon τὸν χαρακτηρίζει ὡς «τὸν πιὸ ἀξιόλογο στρατηγὸ τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ κατὰ τὸ δεῦτερο μισὸ τῆς βασιλείας τοῦ Μανουῆλ (α΄) Κ. 81»²⁶⁶, ἐνῶ ὁ R. Guiland τὸν θέλει ὡς «ἓνα ἀπ' τοὺς πιὸ μεγάλους στρατηγούς τοῦ Μανουῆλ (α΄)»²⁶⁷. Ὁ Κ. Ἄμαντος, ὅπως εἶδαμε, τὸν χαρακτηρίζει ὡς «ἐνδοξο νικητὴ τῶν Οὐγγρων καί ὡς ἥρωα»²⁶⁸.

Κοντὰ σ' αὐτὲς ὁμῶς τὶς εὐφημες μνείες, πρέπει νά ἔχωμε ὑπόψη μας καί τὰ μειονεκτήματα τοῦ ἀνδρός, τὰ ὁποῖα καί σημείωσα στίς κατὰ μέρος πράξεις του.

Μετὰ τῆ μερική τύφλωσή του, ὁ Ἀνδρόνικος Κ. Κ. 135 ἐζήσε ἀρκετὰ χρόνια μέχρι καί τὰ τέλη τῆς πρῶτης βασιλείας τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἄγγελου 183, δηλ. περί τὸ 1195²⁶⁹.

262. Εὐθύμιος Μαλάκης, ἐνθ' ἄνωτ... σ. 152: οἷός σὺ καί συνετός ἐννοῆσαι καί εἰπεῖν δεξιός καί πεῖσαι ἰκανός καί καταθέλξαι δεινός.

263. Ἄνωνυμος, *Spicilegium Prodromeum*, ἐκδ. L. Sternbach, *Εἰς τὸν Κομνηνὸν κύριον Ἀλέξιον τὸν Κοντοστέφανον*, σ. 25 [358], στιχ. 301: Ὡ κλεινόν, Ἀνδρόνικε, καί θεῖον κάρα.

264. Θεόδωρος Βαλσαμών, ἐκδ. K. Horna, *Die Epigramme des Theodoros Balsamon*, *Wiener Studien* 25 (1903), σ. 214 (Ἐπιστολαί) VII: Τῷ μεγάλῳ δουκί, ... τὸ δέ διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν (τὸν σκύφον) τῶν μελιρρύτων χειλέων σου οικειότητα.

265. Βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 55 καί 132.

266. F. Chalandon, τ. II, σ. 218: devient, dans la seconde moitié du règne, le général le plus en vue de l'armée byzantine.

267. R. Guiland, *Les chefs de la marine byzantine... mégaduc*, *BZ* 44 (1951), σ. 227: Andronic Kontostéphanes fut l'un des plus grands généraux de Manuel I Comnène.

268. Βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 258.

269. Τὸ ἐπίγραμμα πού τοῦ ἀφιέρωσε ὁ Θεόδωρος Βαλσαμών βρίσκεται ἀνάμεσα στὰ ἐπιγράμματα πού ἀφιερώθηκαν στό Ἰσαάκι (β΄) Ἄγγ. 183 καί μερικά ἀπ' αὐτὰ δειχνουν πὼς δέ συντάχθηκαν κατὰ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς βασιλείας αὐτοῦ τοῦ τελευταίου. Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά ὁ ἐπιτάφιος λόγος τοῦ Γεώργιου Τορνίκη στὸν Ἀνδρόνικο Κ.Κ. 135, ὁ ὁποῖος δυστυχῶς δέ διασώθηκε, καί ὁ λόγος τοῦ μητροπ. Χαλκηδόνος Ἰωάννη Κασταμονίτη στὸν ἅγιο Γρηγόριο τὸ Θεολόγο ἐκφωνήθηκαν στὴν ἅγια Σορὸ, βλ. πιὸ κάτω ὑ. 278, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἱερατείας τοῦ πατριάρχη ΚΠόλεως Γεώργιου (β΄) τοῦ Ξικλίνου, βλ. J. Darrouzès, *Notes sur Euthyme Tornikès, Euthyme Malakès et Georges Tornikès*, *REB* 23 (1965), σ. 165-66 καί ὑ. 12 καί 13. Κοντὰ σ' αὐτὰ πρέπει νά παρατηρήσωμε πὼς ὁ

Ἐξῆσε καὶ πληροφοροῦνταν ὅλα τὰ δραματικά γεγονότα τῆς βασιλείας τοῦ σφετεριστῆ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87 καὶ τὸ μαρτυρικό τέλος αὐτοῦ τοῦ ἴδιου, ὡς μιὰ ἴσως ἱκανοποίηση γιὰ τὸ πάθημά του.

Ἐκεῖνο ποῦ φαίνεται εἶναι πῶς σ' αὐτὰ τὰ χρόνια του ἐπιδόθηκε ἰδιαίτερα στὰ γράμματα²⁷⁰, τὰ ὁποῖα, ὅπως καὶ ἄλλοι Κομνηνοί, καὶ αὐτὸς ὁ ἀδελφός του Ἀλέξιος Κ.Κ. 134²⁷¹, πάντα καλλιεργοῦσε²⁷².

Ὁ πατριάρχης Ἀντιοχείας Θεόδωρος (ε΄) ὁ Βαλασμών (1189 - 1195/6) τοῦ ἀφιέρωσε ἓνα ἐπίγραμμα, ποῦ γι' αὐτὸ τοῦ ἀπηύθυνε καὶ μιὰ ἐπιστολή. Μέσα στὰ ἄλλα χρυσὰ σκεύη τοῦ τραπεζιοῦ του, ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 εἶχε καὶ ἓνα θαυμάσιο χρυσὸ ποτήρι, ποῦ σ' αὐτὸ ἀνάγλυφες παρουσιάζονταν τρεῖς ἀπ' τις θεές, ἡ Ἀφροδίτη, ἡ Ἥρα καὶ ἡ Ἀθηνά, ἐπίσης καὶ ὁ Πάρης νὰ προσφέρῃ μὲ χάρη τὸ μῆλο στὴν Ἀφροδίτη· γι' αὐτὴ τὴν παράσταση ὁ Βαλασμών σύνθεσε αὐτοὺς ἐδῶ τοὺς στίχους:

Τὸ σφαιροειδές αὐτὸ χρυσὸ μῆλο
πορφυροειδές κοιλοπόνησε κεντρί,
καὶ τὸ σφαίρωσε ὁ πανένδοξος μέγας δοῦξ
Ἀνδρόνικος, κλάδος τῶν Κοντοστεφάνων·
καθὼς λοιπὸν αὐτὸ ἐσὺ τὸ πῆρες, Ἀφροδίτη,
σ' αὐτὸν ποῦ στὸ ἐδῶσε, δόσε χάρη εὐχαριστίας²⁷³.

Μὲ μιὰ ἐπιστολή κατόπι ὁ Βαλασμών ποῦ ἀπηύθυνε στὸ *μεγάλου δούκα* –καθὼς φαίνεται ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 μετὰ τὴν ἀνοδο στὸ θρόνο τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἀγγελου 183 ἀνάλαβε καὶ πάλι τὸν ὑψηλὸ τίτλο²⁷⁴– τοῦ ζήτησε νὰ μὴ περιφρονῆσιν τοὺς στίχους του, ἀλλὰ μὲ τὸ μέλι τῆς ἀγαθότητάς του νὰ γλυκάνῃ τὴν πικρία τῆς ἀμαθίας του καὶ μὲ τὸν κάλαμο τῆς συμπόνιας

Γεώργιος Τορνίκης, ἔταν σύνθεσε καὶ ἐκφώνησε τὸν ἐπιτάφιο τοῦ Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135, εἶχε τὴν ιδιότητα τοῦ *μαῖστορος* τῶν *ρητόρων* καὶ πῶς αὐτὴ δὲν τὴν ἀπόχτησε παρά στις ἀρχές τοῦ 1192, καθὼς τὸν παρθενικό του λόγο ἀπάγγειλε στις 14.II.1192, βλ. καὶ πῶς κάτω, ὑ. 277.

270. Ὁ Γεώργιος Τορνίκης κατὰ τὴν ἀνάγνωση τοῦ ἐπιτάφιου λόγου του γιὰ τὸν Ἀνδρόνικο Κ.Κ. 135 στὴν ἀγία Σορὴ, «συγκάλεσε πολλοὺς λογίους», ποῦ ἦσαν τοῦ κύκλου τοῦ Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135, βλ. πῶς κάτω, ὑ. 278· ἐπίσης ὁ Θεόδωρος Βαλασμών τονίζει στὴν ἐπιστολή του τὴ λογοτεχνικὴ ἱκανότητα τοῦ Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135, βλ. πῶς κάτω, ὑ. 275.

271. Βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου Κ.Κ. 134, ὑ. 196, 197, 198.

272. Γιὰ τὴν ἱκανότητα τοῦ Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135 στὴ σύνθεση ἑνὸς λόγου, βλ. πῶς πάνω, ὑ. 132· γιὰ τὴ δύναμη τοῦ προφορικοῦ του λόγου, βλ. πῶς πάνω, ὑ. 262, καθὼς καὶ στὴν προσωπογραφίαν Ἀλέξιου Κ.Κ. 134, ὑ. 83.

273. Θεόδωρος Βαλασμών, *ἐκθ. Κ. Νομα. ἐνθ' ἄνωτ.* (ὑ. 264), σ. 185, ἀριθ. ΧVIII (=18), Α καὶ Β.

274. Μὲ τὸν τίτλο τοῦ «μεγάλου δούκα» τὸν προσαγορεύει ὁ Θεόδωρος Βαλασμών, βλ. πῶς κάτω, ὑ. 275· στὸν καιρὸ τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἀγγ. 183 *δοῦξ τοῦ στόλου* (ὄχι μέγας δοῦξ) τίτλοφορήθηκε ὁ πρωτεξάδελφός του Κωνσταντῖνος Ἀγγ. 189, βλ. Χωνιάτης, σ. 570, καὶ στὸν καιρὸ τοῦ Ἀλέξιου (γ΄) Ἀγγ. Κ. 180 ὁ σύγγαμβρος αὐτοῦ τοῦ τελευταίου Μιχαὴλ Στρυμωνός, *σύζ.* τῆς Θεοδώρας Δούκαινας Καματηρῆς, ἀδελφῆς τῆς αὐγούστας Εὐφροσύνης Δούκαινας, βλ. Χωνιάτης, σ. 716.

πού θα δείξη νά ἀναπληρώσῃ τὴν ἀμουσία του καὶ νά ἐξωραΐσῃ τὸ στιχοῦρημά του»²⁷⁵.

Ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 διέθετε σφραγιδα μὲ αὐτὴ ἐδῶ τὴν ἀπλὴ ἐπιγραφή:

Ἀνδρονίκου σφράγισμα Κοντοστεφάνου²⁷⁶.

Μετὰ τὸ θάνατό του ὁ μαῖστωρ τῶν ρητόρων Γεώργιος Τορνίκης²⁷⁷ ἀπάγγειλε στὴν ἁγία Σορὸ «τὸν ἐπιτάφιο λόγο» τοῦ μεγάλου ἥρωα τοῦ οὐγγρικοῦ πολέμου, στὴν ἀκρόαση τοῦ ὁποῖου παρευρέθησαν πολλοὶ λόγοι ἄντρες²⁷⁸.

Ἀπ' τοὺς γιούς τοῦ Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135, τοῦ πῶ σπουδαίου ἴσως ἀπ' τοὺς Κοντοστεφάνους, ὁ μόνος ποὺ ἀνάπτυξε κάποια δραστηριότητα ἦταν ὁ Ἀλέξιος Κοντοστέφ. Κομν. 228²⁷⁹.

275. Θεόδωρος Βαλασμών, ἐκδ. Κ. Ηομα, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 264), σ. 214, Ἐπιστολαί, ἀριθ. VII: Τῷ μεγάλῳ δουκι... μὴ φαυλίσης τοὺς ρύπους τῶν κατ' ἐπιτροπὴν σου γραφέντων στιχιδίων χάριν αὐτῶν, ἀλλὰ τῷ τῆς καλοκαγαθίας σου μέλιτι τὴν πικρίαν τῆς ἀμαθίας μου καταγλύκανον καὶ τὸ τῆς ἀμουσίας μου δυσειδέστατον τῷ καλῶμ τῆς συμπαθείας σου καλλιγράφησον.

276. V. Laurent, *Bulles métriques*, σ. 206, ἀριθ. 24: ὁ σοφὸς σφραγιδολόγος σημειώνει μὲν πῶς «ὁ κάτοχος αὐτῆς τῆς σφραγίδας κατέλαβε μέσα στὴν Αὐτοκρατορία μετὰ τὸ 1150 (τὸ σωστὸ εἶναι μετὰ τὸ 1166/67) τὰ σπουδαῖα ἀξιώματα τοῦ μεγάλου δουκὸς καὶ τοῦ ἀρχιναύαρχου», ἀλλὰ τὸν συγχέει μὲ τὸν Ἀνδρόνικον Κοντοστέφανον 200, κ' εἶσι τὸν κάνει ἓνα «γαμβρόν τοῦ Ἀλέξιου (γ')» Ἄγγ. Κ. 180» (ἀπ' τὴν κόρη του Εἰρήνη Ἀγγελίνα Κ. 260), καὶ σὸ σημεῖο ὁμῶς αὐτὸ γράφει ἐκ παραδρομῆς «γαμβρόν Ἀλέξιου α' Κομνηνοῦ». Πῶς ἡ σφραγιδα ἀνήκει στὸν Ἀνδρόνικον Κ.Κ. 135 ἀποδέχεται καὶ ὁ W. Hörandner, *Theodoros Prodromos, Historische Gedichte*, σ. 442.

277. Ὁ Γεώργιος Τορνίκης, μαῖστωρ τῶν ρητόρων ἀπ' τὸ 1192 μέχρι τὸ 1201, ἐγίνε ἀργότερα μητροπολίτης Παλαιῶν Πατρῶν, ὅπως φαίνεται ἀπ' τὴν ὑπ' ἀριθ. 180 ἐπιστολὴ τοῦ Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Χωνιάτη, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, *Τὰ Σωζόμενα*, τ. II, σ. 356, πρὸς τὸν Δημήτριον Τορνίκην Κομνηνόν 302, γιόν τοῦ Κωνσταντίνου Τορνίκη καὶ τῆς Ἀνώουμης Κομνηνῆς 242, γραμμὴν μετὰ τὸ 1217. Ὁ μαῖστωρ τῶν ρητόρων Γεώργιος Τορνίκης († πρὶν ἀπ' τὸ 1217) ἦταν γιὸς τοῦ λογοθέτη τοῦ δρόμου Δημήτριου Τορνίκη, ἀνεψιὸς τοῦ μητροπολίτη Ἐφέσου Γεώργιου Τορνίκη καὶ ἀδελφὸς τοῦ ρήτορα Εὐθύμιου Τορνίκη καὶ τοῦ ἐπίσης λογοθέτου τοῦ δρόμου Κωνσταντίνου Τορνίκη, τοῦ συζύγου τῆς Ἀνώουμης Κομνηνῆς 242, βλ. J. Darrouzès, *Notes sur Euthyme Tornikès, Euthyme Malakès et Georges Tornikès*, REB 23 (1965), σ. 163-67, καὶ τοῦ ἴδιου, *Les discours d'Euthyme Tornikès*, REB 26 (1968), σ. 108 καὶ ὑ. 22, σ. 50 καὶ 121.

278. Ἰωάννου Ἀποκαύκου, Σημειώμα εἰς Ἐπιγράμματα αὐτοῦ, ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, *περιοδικὸν Ἀθηνᾶ* 15 (1903), σ. 470: Στίχοι ἀναγνωσθέντες ἐν τῇ ἁγίᾳ Σορῷ, ἠνίκα πρῶτως ἀνεγνώσθη ὁ λόγος τοῦ Χαλκηδόνας κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Κασταμονίτου, ὃν ἐπαίησεν εἰς τὸν ἅγιον Γρηγόριον τὸν Θεολόγον· ὅτε καὶ τινες ἐδυσχεραῖνον καὶ αὐτὸς ὁ τῆνικαῦτα μαῖστωρ τῶν ρητόρων κύρις Γεώργιος ὁ Τορνίκης, ὃς καὶ πρὸ δύο ἡμερῶν τῆς ἀναγνώσεως τοῦ τοιοῦτου λόγου ἀνέγνω ἐπτάκιον εἰς τὸν Κοντοστέφανον ἐκεῖνον κύριν Ἀνδρόνικον καὶ πολλοὺς τῶν λογίων ἐκείσε συνεκαλέσατο· ἐδυσχεραῖνον δὲ ὁ λαός, ὡς περικοπίσης τῆς ἀναγνώσεως τοῦ βίου τοῦ ἁγίου Ξενοφώντος καὶ τῆς συνοδίας αὐτοῦ. Πρβλ. J. Darrouzès, *Notes κτλ.*, ἐνθ' ἄνωτ., REB 23 (1965), σ. 165-66.

279. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 298, Ὑπόμνημα Κοντοστεφάνων, ἀριθ. 30, καὶ προσωπογραφία Ἀλέξιου (γ') Ἄγγ. Κομν. 180, ὑ. 41-42.

136. Ειρήνη Κοντοστεφανίνη Κομνηνή (γένν. περί τὸ 1135 - †;)

Ἡ Ειρήνη¹ Κοντοστεφανίνη Κομνηνή μοναχοκόρη τοῦ Στέφανου Κοντοστεφάνου καὶ τῆς Ἄννας Κομνηνῆς 77² γεννήθηκε περί τὸ 1135³.

Παντρεύτηκε περί τὸ 1151/2 τὸν Νικηφόρον Βρυέννιον⁴, ποῦ μέ τὴν εὐκαιρία τοῦ γάμου τοῦ ἔλαβε τὸν τίτλο τοῦ πανσέβαστου σεβαστοῦ⁵.

Ὁ Νικηφόρος Βρυέννιος ποῦ θεωροῦνταν ἕνας «ἀπ' τοὺς ἔνδοξους ἀντρες» τῆς ἐποχῆς του⁶, δὲν ἦταν ἕνας ἀπευθείας ἀπόγονος τοῦ

- 136.1. Φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ μητρὸς μάμμης τῆς Ειρήνης τῆς Οὐγγαρικῆς, συζύγου τοῦ Ἰωάννη (β') Κ. 34, ἡ ὁποία πέθανε κατὰ τὸ προηγούμενο ἔτος τῆς γέννησής της.
2. Θεόδωρος Πρόδρομος, Ὅμοιοι (στίχοι ἐπιτύμβιοι) εἰς τὸν αὐτὸν (Στέφανον Κοντοστεφάνον), ἐκδ. Συν. Παπαδημητρίου, Feodor Prodrom, σ. 354-55· ἐκδ. W. Hörandner, ἀριθ. L (=50), σ. 441, στίχ. 16-21 καὶ ἰδιαίτερα στίχ. 21. Ἀνώνυμος, ἐκδ. L. Sternbach, *Spicilegium Prodromeum*, Εἰς τὸν Κομνηνὸν κύριον Ἀλέξιον τὸν Κοντοστεφάνον, σ. 26 [359], στίχ. 329 - 333, ὅπου μέ τὸ ὄνομα τῆς Ειρήνης ἀναφέρεται ὡς ἀδελφῆ τοῦ Ἀλέξιου Κ.Κ. 134· Εὐθύμιος Μαλάκης, Εἰς Ἀλέξιον Κομνηνόν, ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, *Noctes Petropolitanae Sbornik vizantijskich tekstov XII-XIII vekov*, St Pétersbourg 1913, σ. 147-48, ὅπου ἀνωνόμως ἀναφέρεται ὡς ἀδελφῆ ἐπίσης τοῦ Ἀλέξιου Κ.Κ. 134.
3. Ὁ τρίτοτοκος τῶν ἀδελφῶν τῆς Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 γεννήθηκε περί τὸ 1132/3 καὶ ἡ Ειρήνη στό στιχοῦρημα τοῦ Θεόδωρου Πρόδρομου, ἐνθ' ἄνωτ., στίχ. 21, ἀναφέρεται τελευταία μετὰ τοὺς ἀδελφοὺς της.
4. Ὁ Κίναμος, σ. 210, ἀναφέρει τὸν Νικηφόρον Βρυέννιον, ὡς σύζυγον «ἀδελφιδῆς» (= ἀνεψιάς ἐξ ἀδελφοῦ ἢ ἀδελφῆς) τοῦ Μανουήλ (α') Κ. 81, Πρβλ. L. Stiernon, *Sébastos et gambros*, REB 23 (1965), σ. 242, ἀριθ. 3, ποῦ λέει πὼς «ὁ Νικηφόρος Βρυέννιος ὡς ἐπ' ἀδελφιδῆ ἢ γαμβρὸς τοῦ αὐτοκράτορα, ὅπως μᾶς πληροφορορεῖ ὁ Κίναμος, πρέπει νὰ παντρεύτηκε μιά ἀνεψιά τοῦ Μανουήλ (α') καὶ ὄχι μιά πρωτεξαδέλφη, ἀλλὰ πὼς εἶναι ἀδύνατο νὰ προσδιορίσωμε ποιοῦ (ἀδελφοῦ ἢ ἀδελφῆς τοῦ Μανουήλ α') ἦταν γαμβρὸς». S. De Jongh, σ. 74, ἀριθ. 9, ποῦ λέει πὼς ἡ σύζυγος τοῦ Νικηφόρου Βρυέννιου, ἀνεψιά τοῦ Μανουήλ α', πρέπει νὰ ἦταν μιά κόρη τῆς Μαρίας Κ. 75 ἢ τῆς Ἄννας Κ. 77 ἢ τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78 ἢ τῆς Εὐδοκίας Κ. 80. Ἄν καὶ μπορούμε νὰ ἐξαιρέσωμε τὴν πρώτη, τὸν τρίτο καὶ τὴν τέταρτη, γιατί οἱ σύζυγοι τῶν θυγατέρων τους μᾶς εἶναι περιπου γνωστοί, βλ. τίς οἰκείες προσωπογραφίες, καὶ νὰ καταλήξωμε στὴ μοναχοκόρη τῆς Ἄννας Κ. 77, τὴν Ειρήνη, ὡς σύζυγο τοῦ Νικηφόρου Βρυέννιου, ἐν τούτοις ἔχομε καὶ ρητὴ ἐπιβεβαίωση ἀπ' τὴν ἀνεξακριβωτὴ πηγὴ τοῦ Παχώμιου τοῦ Σιναΐτη, Σημειώσεις ἀπὸ περιθώρια σιναϊτικῶν κωδικῶν, Σημ. 15: Ὅτι ὁ κύρ Ἀλέξιος ὁ Κοντοστεφάνος, ὁ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως ἀδελφιδοῦς, καὶ ὁ ἐπ' ἀδελφῆ αὐτοῦ γαμβρὸς πανσέβαστος σεβαστὸς κύρ Νικηφόρος ὁ Βρυέννιος, ὁμόψυχοι ὄντες, μετὰ τοῦ Κορινθοῦ Θεοδώρου καὶ τοῦ σοφοῦ Ἀδριανουπόλεως Λέοντος καὶ τοῦ νεωστὶ γενομένου Νέων Πατρῶν Εὐθυμίου, τῶ ἐκ Λάμπης Δημητρίῳ, καὶ αὐτοὶ κρύφα συνετάσσοντο, πολλὰ τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου δυσφοροῦντος καὶ ἀντιπράττοντος.
5. Κίναμος, σ. 210· Παχώμιος Σιναΐτης, ἐνθ' ἄνωτ.· Χωνιάτης, Θεσαυρὸς Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 253· Στ. Σάκκος, Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἔστιν, σ. 154: τοῦ πανσέβαστου σεβαστοῦ κυροῦ Νικηφόρου τοῦ Βρυέννιου.
6. Κίναμος, σ. 210.

Νικηφόρου Βρυέννιου και της Ἄννας Κ. 32 ἦταν ἐγγονός κάποιου Βρυέννιου ποῦ ὑπῆρξε πρωτεξάδελφος τοῦ Νικηφόρου Βρυέννιου, τοῦ συζύγου τῆς Ἄννας Κ. 32.

Ὁ Νικηφόρος Βρυέννιος, ὁ σύζυγος τῆς Εἰρήνης Κ.Κ., μᾶς παρουσιάζεται ὡς ἕνας ἄντρας ὀλόψυχα στὸν οἶκο τῶν Κοντοστεφάνων ἀφοσιωμένος· ἰδιαίτερο δεσμὸ εἶχε μὲ τὸν Ἀλέξιο Κ.Κ. 134, ἀδελφὸ τῆς γυναίκας του, μὲ τὸν ὁποῖον πάντα συμφωνοῦσαν καὶ ἦσαν «ὀμόψυχοι»⁸.

Ἡ Εἰρήνη Κ.Κ. 136, σύμφωνα μὲ τοὺς ποιητές, ἦταν «μιά χρυσή ἐστία τῶν ἀρετῶν καὶ ὑπόδειγμα σώφρονος καὶ πάνσεμνης ζωῆς»⁹, ἐνῶ σύμφωνα μὲ τοὺς ρήτορες, ἦταν «στόλισμα τοῦ γυναικείου κόσμου»¹⁰.

Ὁ Νικηφόρος Βρυέννιος κατὰ τὰ μέσα τοῦ 1161 στάλθηκε ὡς μέλος τῆς ἀποστολῆς ποῦ διατελοῦσε κάτω ἀπ' τὸν μέγα νδοῦκα Ἀλέξιον Κ. 65 σπὴν Ἀντιόχεια, νά παραλάβουν ἀπὸ κεῖ τῆ μέλλουσα αὐτοκρατόρισα Μαρία τῆς Ἀντιόχειας. Ὁ ἀρχηγὸς καὶ τὰ μέλη τῆς ἀποστολῆς, «ἀφοῦ εἶδαν καὶ θαύμασαν, ὅπως λέει ὁ σύγχρονός τους ἱστορικός, τῆ νύφη ποῦ θά ἐπαίρνε γιὰ γυναίκα του ὁ κύριός τους βασιλέας Μανουήλ (α'), τὴν ἔβαλαν μέσα σ' ἕνα αὐτοκρατορικό πλοῖο καὶ μὲ μεγαλοπρέπεια τὴν ἔφεραν σπὴν ΚΠολη»¹¹.

Ὁ Νικηφόρος Βρυέννιος πῆρε μέρος σπὴ σύνοδο τῆς 6ης τοῦ Μάρτη τοῦ 1166¹², τὴν Κυριακὴ τῆς Τυροφάγου, σπὴν αἴθουσα τῆ λεγόμενη «τοῦ Μανουήλ» σπὸ παλάτι τῶν Βλαχερνῶν, ποῦ σ' αὐτὴ διατυπώθηκε ἡ τελειωτικὴ ἀπόφαση πάνω σπὸ εὐαγγελικό ρητό: «Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἐστίν» καὶ ἀναθεματίστηκαν ὅσοι παρερμηνεύοντας τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, φρονοῦσαν σύμφωνα μὲ τοὺς Μονοφυσίτες πῶς τὸ ἀνθρώπινο π ρ ὀ σ λ η μ α τοῦ Χριστοῦ ἐγίνε θεϊκὴ οὐσία· μὲ ἄλλα λόγια, καταδικάστηκαν οἱ ἐρμηνεῖες διαφόρων πάνω σπὸ ἀνωτέρω εὐαγγελικό ρητό καὶ ἰδιαίτερα τοῦ Δημήτριου τοῦ ἐκ Λάμπης, ποῦ πέθανε ἀπὸ δηλητηρίαση λίγο πρὶν τῆ σύγκληση τῆς συνόδου¹³.

7. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 197-198, Στέμμα Βρυεννίων, ἀριθ. 13.

8. Εὐθύμιος Μαλάκης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 2), σ. 152· Παχώμιος Σιναΐτης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 4).

9. Ἀνώνυμος, ἐκδ. L. Sternbach (ὑ. 2), σ. 26 [359], σπχ. 329-331:

ἡ δ' αὐ ξύναιμος ὑμῶν Εἰρήνη,
ἦν ἀρετῶν εἰπομι χρυσὴν ἐστίν
καὶ σώφρονος τύπωμα πανσέμου βίου,

10. Εὐθύμιος Μαλάκης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 147: ἀδελφὴ δὲ καὶ νύμφη (ἡ Εἰρήνη καὶ ἡ Δούκαινα, σύζυγος τοῦ Ἀνδρόνικου 135), τὰ καλλιστεῖα τοῦ θήλεος,

11. Κίνναμος, σ. 210.

12. Χωνιάτης, Θεο. Ὁρθοδοξίας, ΡG 140, στ. 253· Στ. Σάκκος, Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἐστίν, σ. 154, ἀλλὰ ἡ ἀπορία ποῦ δημιουργεῖται εἶναι γιὰτὶ ἀναφέρεται μετὰ τὸν Λέοντα Καμύτερα ἢ Καμύτζην, πιθανόν γαμβρόν τῆς Θεοδώρας Κ. 79, καὶ τὸν Ἀλέξιον Βρανᾶν Κομνηνόν, γαμβρόν τῆς Εὐδοκίας Κ. 80, ἐνῶ ἔπρεπε νά προηγηταὶ ἀπ' τοὺς δύο πρὸ πάνω ὡς γαμβρός τῆς πρεσβύτερης ἀδελφῆς τους Ἄννας Κ. 77, βλ. προσωπογραφίαν Ἄννας Κομν. Βατ. 149, ὑ. 5.

13. Στ. Σάκκος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 27-30, 32, 35, 37-38, 58 ὑ. 1, 59, 63-64, 69, 70-73, 76· Βασ.

Καθώς φαίνεται, ὁ ἀδελφὸς τῆς Εἰρήνης Κ.Κ. 136, ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134, ἕνας στενὸς φίλος τοῦ Εὐθύμιου Μαλάκη πού πολὺ ἀπ' αὐτὸν ἐπηρεαζόταν¹⁴, καθὼς καὶ τοῦ ἀντρός τῆς Νικηφόρου Βρυέννιου¹⁵, παράσχε αὐτὸν τὸν τελευταῖο νὰ ταχτοῦν μὲ τὶς ἀπόψεις τοῦ Εὐθύμιου Μαλάκη καὶ τῶν ὁμοφρόνων του ἀρχιερέων, τοῦ Κορίνθου Θεόδωρου καὶ τοῦ Ἀδριανουπόλεως Λέοντα πού ἦταν ὁ πῶς ἐμβριθῆς θεολόγος τῆς μερίδας τοῦ ἐκ Λάμπης Δημήτριου, καὶ πὼς αὐτό, ἂν καὶ γινόταν μὲ κάποια μυστικότητα, ἐφτασε στ' αὐτιά τοῦ αὐτοκράτορα, ὁ ὁποῖος δυσανασχέτησε καὶ ἀντίδρασε, καὶ σὸ τέλος, ὅπως μπορεῖ κανεὶς νὰ ὑποθέσῃ, ἀνάκοψε τὴν κίνηση τοῦ ἀνεψιοῦ του Ἀλέξιου 134¹⁶.

Ὁ Νικηφόρος Βρυέννιος, ὡς στρατιωτικὸς, πῆρε μέρος στὴ μεγάλη ἐναντίον τῶν Τούρκων ἐκστρατεία τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 τὸ 1176, πού κατάληξε στὴ γνωστὴ μας μάχη τοῦ Μυριοκέφαλου, μὲ τὰ ἐπίσης γνωστὰ μας ὀλέθρια ἀποτελέσματα, καθὼς γιὰ τὴ συμμετοχὴ του μᾶς πληροφοροῦν φιλολογικὲς καὶ ὄχι ἀφηγηματικὲς πηγές¹⁷.

Ἡ Εἰρήνη Κ.Κ. 136 συνοδεύοντας τὸν ἀντρα τῆς Νικηφόρου Βρυέννιο στὴν ἀνωτέρω ἐκστρατεία, παραστάθηκε στὶς τελευταῖες στιγμὲς τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Ἀλέξιου Κ.Κ. 134 πού ἀρρώστησε βαρῖα σὸ στρατόπεδο τοῦ Λοπαδίου, «πραῦνοντας τὴν καῖλα τῶν στεναγμῶν του καὶ σβῆνοντας τὸ τόσο μεγάλο ἀπ' τοὺς πόνους τράνταγμα του»¹⁸.

Κι' ὅταν τέλος αὐτὸς ὁ ἀδελφὸς τῆς πέθανε, κατὰ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1176, ἀπ' τὸ κλάμα γιὰ τὸ χαμὸ του κατάντησε νὰ βουβαθῆ, καὶ καθὼς τὰ δάκρυά τῆς σῶθηκαν, σὰν ρυάκι τὸ αἶμα χύνονταν ἀπ' τὸ φάρυγγά τῆς· τὸ πάθος τῆς ἦταν τέτοιο πού δὲν ἤθελε νὰ βλέπῃ τὸν ἥλιο καὶ μέσα σὸ στρόβιλο τοῦ μυαλοῦ τῆς ἀγωνιζόταν ἢ τὸ νεκρὸ νὰ ἀναστήσῃ ἢ μὲ τὸν πολυαγαπημένο τῆς

Στεφανίδης, Ἐκκλησ. Ἱστορία, σ. 426-27.

14. Εὐθύμιος Μαλάκης, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 145, 150 καὶ 154, βλ. καὶ προσωπογραφίαν Ἀλέξιου Κ.Κ. 134, ὑ. 36.

15. Παχώμιος Σιναΐτης, Σημειώσεις κτλ., Σημ. 15, βλ. πρὸς τὸ τέλος.

16. Παχώμιος Σιναΐτης, ἐνθ' ἄνωτ. Γιὰ τὴ θεολογικὴ ἐμβριθία τοῦ Ἀδριανουπόλεως Λέοντα, βλ. Στ. Σάκκος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 64.

17. Κατὰ τὸν Ἀνώνυμον, ἐκδ. L. Sternbach, σ. 26 [359], στίχ. 329-333, ἡ Εἰρήνη Κ.Κ. 136 παραστάθηκε στὶς τελευταῖες στιγμὲς τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Ἀλέξιου Κ.Κ. 134 πού πέθανε σὸ στρατόπεδο τοῦ Λοπαδίου, μαζί μὲ τὴ νύφη τῆς Δούκαινα, τὴ σύζυγο τοῦ Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135. Ἐπίσης, κατὰ τὸν Εὐθύμιον Μαλάκην, σ. 147-48, ἡ Εἰρήνη Κ.Κ. καὶ ἡ Δούκαινα ἐκλαυσαν σὸ στρατόπεδο τοῦ Λοπαδίου τὸ νεκρὸ τοῦ Ἀλέξιου Κ.Κ. 134. Τὶ ζητοῦσαν σὸ στρατόπεδο τοῦ Λοπαδίου οἱ δύο πριγκίπισσες; Ἀπλῶς εἶχαν ἐκεῖ συνοδεύσει τοὺς ἀνδρες τοὺς τὸν Νικηφόρον Βρυέννιον καὶ τὸν Ἀνδρόνικον Κ.Κ. 135. Ἀλλὰ καὶ ἀπ' τὸν Μαλάκην, σ. 152, καὶ ὁ ἴδιος ὁ Νικηφόρος Βρυέννιος παρουσιάζεται σὸ στρατόπεδο τοῦ Λοπαδίου νὰ ἀναζητῇ τὸν φιλὸ γ α μ β ρ ο ν Ἀλέξιον Κ.Κ. 134 πού εἶχε πεθάνει.

18. Ἀνώνυμος, ἐκδ. L. Sternbach, σ. 26 [359], στίχ. 329-333.

19. Εὐθύμιος Μαλάκης, σ. 147-48.

20. Εὐθύμιος Μαλάκης, σ. 152.

ἀδελφό νά ταφή και μαζί του νά φύγη¹⁹.

Και ὁ ἄντρας της Νικηφόρος Βρυέννιος μαζί με ὄλους ἀναζητοῦσε τὸν χαμένο κουινιάδο του ποῦ τόσο τὸν ἀγαποῦσε²⁰.

Πρέπει νά δεχτοῦμε πῶς τὰ μέλη τοῦ οἴκου τῶν Κοντοστεφάνων Κομνηνῶν, ποῦ προήλθαν ἀπ' τὸ Στέφανο Κοντοστέφανο και τὴν Ἄννα Κ. 77 ἦσαν πολὺ ἀνάμεσά τους ἀγαπημένα.

Μετὰ τὸ 1176 δὲν ἔχομε καμιά πληροφορία γιὰ τὴν Εἰρήνη Κ.Κ. 136 και τὸν ἄντρα της Νικηφόρο Βρυέννιο.

Φαίνεται πῶς ἀπόχτησαν ἀπογόνους, καθὼς τόσοις Βρυέννιοις και Κοντοστέφανοις και Κομνηνοῦς συναντῶμε στὰ μετέπειτα χρόνια, ἀλλὰ δὲν ἔχομε κάποια σαφὴ ἀπόδειξη ἢ και ἔνδειξη γι' αὐτό.

137. Ἄλέξιος Κομνηνός (γένν. περὶ τὸ 1132 – † πρὶν ἀπ' τὸ 1136)

Ὁ Ἄλέξιος¹ Κομνηνός πρωτότοκος γιὸς τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78 και τῆς Θεοδώρας² γεννήθηκε περὶ τὸ 1132³.

Πέθανε πρὶν ἀπ' τὸν Ὀχτώβρη τοῦ 1136⁴, καθὼς ὁ πάππος του Ἰωάννης (β') Κ. 34, κατ' ἐξαίρεση ἀπ' τοὺς ἄλλους ἐγγόνους του ποῦ εἶχαν πεθάνει⁵, τὸν ἀναφέρει ὀνομαστικὰ και ὀρίζει νά δίδεται στοὺς πιστοὺς κατὰ τὴν ἐπέτειο τοῦ θανάτου του μιὰ εἰδικὴ προσφορά⁶.

Ὁ αὐλικὸς ποιητὴς Θεόδωρος Πρόδρομος θέτει ἐξάλλου στὸ στόμα τοῦ πάππου του τοὺς ἐξῆς στίχους:

«Μοῦ ἔρχεται στὸ νοῦ μου ἡ χάρη τοῦ προσώπου σου,
Ἄλέξιε, σπάραγμα τῆς καρδιάς τοῦ πατέρα σου,
και νύχτα δική μου, ποῦ ἔσβησε κάθε φῶς τῆς ἀλουργίδας μου⁷».

-
- 137.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ προπάππου του Ἄλεξίου (α') Κ. 15 και τοῦ ἐκ πατρὸς θείου του βασιλέα Ἄλεξίου Κ. 74· εἶναι και αὐτός, ὅπως ὁ Ἄλέξιος Κ. 132 και ὁ Ἄλέξιος Κ.Κ. 134 «προπαποθεϊώνυμος», βλ. προσωπογραφίαν Ἄλεξίου Κ. 132, ὑ. 1.
2. Θεόδωρος Πρόδρομος, Εἰς τοὺς παῖδας τοῦ πορφυρογεννήτου και σεβαστοκράτορος κυροῦ Ἰσαάκιου· ὡς ἀπὸ τοῦ βασιλέως (Ἰωάννου β' Κ. 34), ἐκδ. J. Fabricius, Bibliotheca Graeca VII, Hamburg 1727, 714 (aus B)· ἐκδ. W. Hörsdörfer, σ. 628-29, ἀριθ. XXIII· Τυπικὸν μονῆς Παντοκράτορα Ἰωάννη (β') Κ., ἐκδ. A. Dimit'evskij, σ. 663· ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, NE 5 (1908), σ. 396· ἐκδ. P. Gautier, L'Obituaire du Pantocrator, REB 27 (1969), σ. 239 και 255, ἀριθ. 27· ἐκδ. P. Gautier, le Typikon du Pantocrator, REB 32 (1974), σ. 42-3, στίχ. 238-40. Πρβλ. L. Stiernon, Sébaste et gambros, REB 23 (1965), σ. 236 και ὑ. 65.
3. Οἱ γονεῖς του παντρεύτηκαν περὶ τὸ 1130, και ὅπως φαίνεται ἀπ' τὸ ποίημα τοῦ Θ. Προδρόμου ἦταν ὁ πρωτότοκος.

138. [Ειρήνη] Κομνηνή (γένν. περί τὸ 1133 – † πρὶν ἀπ' τὸ 1183;)

Ἡ Εἰρήνη¹ Κομνηνή πρωτότοκη κόρη τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78 καὶ τῆς Θεοδώρας² γεννήθηκε περί τὸ 1133³.

Ἡ Εἰρήνη Κ. 138 παντρεύτηκε περί τὸ 1150 τὸν Ἀνώνυμον Δούκαν Καματηρόν⁴, ποὺ γεννήθηκε περί τὸ 1130, ἕνα ἐγγονὸ τοῦ λ ο γ ο θ έ τ η τ ὼ ν

4. Τυπικὸν μονῆς Παντοκράτορα, ἐκδ. P. Gautier, REB 32 (1974), σ. 131, στίχ. 1670-75, ὑπογράφηκε τὸ Τυπικὸ ἀπ' τὸν Ἰωάννη (β') Κ. 34 τὸν Ὀχτώβρι τοῦ 6645 = 1136.
 5. Τυπικὸν μονῆς Παντοκράτορα, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 43, στίχ. 238.
 6. Τυπικὸν μονῆς Παντοκράτορα, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 43, στίχ. 238-40.
 7. Θεοδ. Πρόδρομος, Εἰς τοὺς παῖδας κτλ. (ὑ. 2), ἐκδ. W. Hördner, σ. 328, στίχ. 7-9.
- 138.1. Φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ πατρὸς μάμμης τῆς Εἰρήνης τῆς Οὐγγαρικῆς, συζύγου τοῦ Ἰωάννη (β') Κ. 34, ὅπως ὁ ἀδελφός τῆς Ἰωάννης Κ. 139 φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς πάππου του.
2. Χωνιάτης, σ. 376: Ἦν δέ τις ἀνὴρ τοῦνομα Ἰσαάκιος (Κ. 229), γένους ἀριστα ἤκων, ἕτερος παρὰ τὸν Ἀγγελον Ἰσαάκιον (183), θυγατρὸς παῖς Ἰσαακίου τοῦ σεβαστοκράτορος, ὃν ὁ λόγος τῆς ἱστορίας ἀπτόμενος κασίγητον τοῦ βασιλέως εἶρηκε Μανουήλ (α') Κ. 181). Αὐτόθι, σ. 376-77: ὑποθημοσύνη Θεοδώρας (Κ. 142), ἣπερ ὁ μὲν Ἀνδρόνικος (Κ. 87), ὡς πολλὰκις εἶπομεν, ἐπλησίαζεν, ὁ δ' Ἰσαάκιος (Κ. 229) οὗτος ἀδελφιδούς ἦν. ἐνήγον δέ Ἀνδρόνικον (Κ. 87) εἰς τὸ προσδέξασθαι τὸν Ἰσαάκιον (Κ. 229) καὶ τῆς χρονίου κατοικτεῖται ἀποδημίας ὁ Μακροδόικας Κωνσταντίνος τῆ πρὸς μητρὸς Ἰσαακίου θεία (τῆ Ἄννη Κ. 140) συνευαζόμενος, Στά πὸ πάνω ὁ Χωνιάτης μὰς λέει: 1) πὼς ὁ Ἰσαάκιος Κ. 229, ἄλλος ἀπ' τὸν Ἰσαάκιον Ἄγγ. 183, ἦταν γιὸς μίᾶς κόρης τοῦ σεβαστοκράτορα Ἰσαακίου Κ. 78 ποὺ ἦταν ἀδελφός τοῦ βασιλέα Μανουήλ (α') Κ. 81· 2) πὼς ὁ Ἰσαάκιος Κ. 229 ἦταν ἀνεμφοῖς τῆς Θεοδώρας Κ. 142, τὴν ὁποῖαν ἐρωτικά πλησίαζε ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87· 3) πὼς τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87 ἐσπρωχναν νὰ δεχθῆ καὶ νὰ λυπηθῆ τὸν Ἰσαάκιο Κ. 229 ὁ Κωνσταντίνος Μακροδόικας ποὺ ἦταν σύζυγος τῆς θείας τοῦ Ἰσαακίου Κ. 229, τῆς Ἄννης Κ. 140. Ἐχομε λοιπὸν ἐδῶ τρεῖς κόρες τοῦ Ἰσαακίου Κ. 78: α) τὴν Εἰρήνην Κ. 138, μητέρα τοῦ Ἰσαακίου Κ. 229, γὰ τὸ ὄνομά τῆς βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 396-97, ὑ. 28 καὶ 30· β) τὴν Θεοδώραν Κ. 142 ποὺ ἦταν ἐρωμένη τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87· καὶ γ') τὴν Ἄνναν Κ. 140, τῆ σύζυγο τοῦ Κωνσταντίνου Μακροδόικα. Ansbert, Historia de Expeditione Friderici Imperatoris, ἐκδ. A. Chroust, MGH. SS. NS. V, Berlin 1928, 32, 102, 161, ὑ. 1, λέει πὼς ἡ μητέρα τοῦ Λεοπόλδου V (Κομνηνοῦ) de Babenberg 218 τῆς Αὐστρίας, ἡ Θεοδώρα Κ. 131, καὶ ἡ μητέρα τοῦ Ἰσαακίου Κ. 229, ἡ Εἰρήνη Κ. 138, ἦσαν πρωτεξαδέλφες, ὡς κόρες δυο ἀδελφῶν, τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 76 ἡ πρώτη, καὶ τοῦ Ἰσαακίου Κ. 78 ἡ δευτέρα.
 3. S. De Jongh, σ. 62. Περί τὸ 1174 ὁ γιὸς τῆς Ἰσαακίου Κ. 229 ἦταν «κομιδῆ νέος». ἀρα γεννήθηκε περί τὸ 1153· κατὰ συνέπεια ἡ γέννηση τῆς μητέρας του μῆτρει νὰ τεθῆ περί τὸ 1133.
 4. Ὁ Ἰσαάκιος Κ. 229 ἦταν συγγενῆς τῆς αὐγούστας Εὐφροσύνης Δούκαινας Καματηρῆς, συζύγου τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἄγγ. Κ. 180, βλ. Χωνιάτης, σ. 611, ἡ ὁποία ἦταν κόρη τοῦ Ἀνδρόνικου Δούκα Καματηροῦ, γιου τοῦ Γρηγορίου Καματηροῦ καὶ τῆς Εἰρήνης Δούκαινας, βλ. D. Polemis, The Doukai, ἀριθ. 98, σ. 126-27 καὶ ἀριθ. 101, σ. 131. Ἐπίσης ἦταν ὁ Ἰσαάκιος Κ. 229 παιδικὸς φίλος καὶ συγγενῆς τοῦ Ἀνδρόνικου Δούκα, βλ.

σε κ ρ έ τ ω ν σε β α σ τ ο ύ Γρηγόριου Καματηρού και της Ειρήνης Δούκαινας, κόρης του Μιχαήλ Δούκα, αδελφού της αυγουστάς Ειρήνης Δούκαινας⁵.

Ἡ [Ειρήνη] Κ. 138, ὅπως σκοτεινά και ἀνώνυμα προβάλλει στήν ἱστορία⁶, δέ φαίνεται νά ζοῦσε κατά τή βασιλεία τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87 (1183 - 1185), τότε πού ἡ ἀδελφή της Θεοδώρα Κ. 142 μεσολάβησε στόν ἔραστή της, σ' αὐτόν τόν Ἀνδρόνικο (α΄), γιά τήν καταβολή λύτρων πρὸς ἀπελευτέρωση τοῦ ἀνεπιού της Ἰσαάκιου Κ. 229, τοῦ γιοῦ αὐτῆς τῆς ἀδελφῆς της (τῆς Ειρήνης Κ. 138)⁷.

Χωνιάτης, σ. 377. Καί ἀπό μιά σφραγίδα προκύπτει πὼς ὁ πατέρας τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 229 ἦταν ἓνας Δούκας, ἡ μητέρα του μιά Κομνηνή καί ὁ ἴδιος θυγατρόπαις (=γιός μιάς κόρης) ἓνός σεβαστοκράτορα· τὸ μόνο πού στή σφραγίδα αὐτῆ μᾶς βάζει σέ κάποια σύγχυση εἶναι ἡ παρεμβολή τῆς λέξης: «γαμβρός»· V. Laurent, EO 31 (1932), σ. 434, ἀριθ. 5· τοῦ ἴδιου, Bulles métriques, σ. 289, ἀριθ. 639· D. Polemis, The Doukaí, σ. 132, ἀριθ. 103· Zacos-Veglery σ. 1544-46, ἀριθ. 2736· [Ἐπίκληση πρὸς τὸν ἁγ. Γεώργιον]:

Κομνηνοδοουκόπαιδα μητροπατρόθεν

Ἰσαάκιον ὡς σεβαστοκρατόρων

θυγατρόπαις γαμβρός τε, μάρτυς με σκέποις.

Ἀπ' τὰ πῶ πάνω βλέπομε πὼς ὁ Ἰσαάκιος 229 ἦταν γιός κάποιου Δούκα (Καματηροῦ) καί κάποιας Κομνηνῆς (τῆς Ειρήνης 138) πού ἦταν κόρη κάποιου σεβαστοκράτορα (τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78)· ἀκόμη προκύπτει ἡ εἰκασία νά παντρεύτηκε ὁ Ἰσαάκιος 229 κάποια κόρη (ἢ καί ἀδελφή) ἓνός ἀγνώστου σεβαστοκράτορα, πού αὐτὴ θά ἦταν ἡ πρώτη σύζυγός του. Ἡ S. De Jongh, σ. 62, ἐκφέρει τὴ γνώμη πὼς ἴσως πρέπει νά ταυτίσωμε τὸν σύζυγο τῆς [Ειρήνης] Κ. 138, τὸν Δούκαν Καματηρόν, μὲ τὸν Κωνσταντῖνον Δούκαν, «πανσέβαστον σεβαστόν καί γαμβρόν τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81», πού παρακάθησε στίς συνόδους τῆς 2ας καί 3ης τοῦ Μάρτη τοῦ 1166, βλ. Χωνιάτης, Θησ. Ὁρθοδοξίας, ΡG 140, στ. 236 καί 253, καί στή σύνοδο τῆς 30ης τοῦ Γενάρη τοῦ 1170, βλ. L. Petit, Documents inédits, VV 11 (1904), σ. 479, καί πού μνημονεύεται καί ἀπ' τὸν Κίνναμον, σ. 268⁶·, τὸ 1167. Ἀλλὰ ὁ L. Stiernon, Sébaste et gambros, REB 23 (1965), σ. 236-37, ἀπόδειξε, κατά τὴν κρίση μου σαφῶς, πὼς ὁ πῶ πάνω Κωνσταντῖνος Δούκας τῶν συνόδων καί τοῦ Κίνναμου, δέν εἶναι ἄλλος ἀπ' τὸν Κωνσταντῖνον (Μακρο) Δούκαν, πού σέ πολλά μέρη ἀναφέρει ὁ Χωνιάτης, σ. 233, 234, 245, 377, 379, 381, 382, 384, 407, πού κι αὐτός ἦταν πανσέβαστος σεβαστός καί γαμβρός τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81, ὡς σύζυγος τῆς ἀνεπιᾶς του Ἄννας Κ. 140, καί πὼς τὸ Μ α κ ρ ο δ ο ῦ κ α ς (= Δούκας ὁ Μακρός, ὁ ψηλός) δέν ἦταν παρὰ ἓνα παρασοῦκλι (sobriquet) πού μὲ αὐτὸ ὁ Χωνιάτης σημειώνει τὸν Κωνσταντῖνον Δούκαν (τὸν σύζ. τῆς Ἄννας Κ. 140), γιὰτὶ γιά πρώτη φορά στίς βυζαντινὲς πηγές τὸ Μακροδοῦκας ἀπαντᾷ ὡς πατρώνυμο. Σύμφωνα μὲ τὸν L. Stiernon γνώμη ἔχει καί ὁ D. Polemis, The Doukaí, σ. 192-93, ἀριθ. 226 καί ἰδιαιτέρα ὑ. 2.

5. Ὁ D. Polemis, The Doukaí, σ. 78-9, ἀριθ. 32, λέει πὼς ὁ Γρηγόριος Καματηρός καί ἡ Ειρήνη Δούκαινα, οἱ γεννιότεροι τῶν Δουκῶν Καματηρῶν, φαίνεται πὼς ἄφησαν ἓνα ἀριθμὸ παιδιῶν· ἀνάμεσα σ' αὐτὰ συναντήσαμε τὸν Ἀνδρόνικον Δούκαν Καματηρόν καί τὸν Ἰωάννην Καματηρόν, βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 315, ὑ. 17, σ. 428, ὑ. 31γ-31α, σ. 431-32, ὑ. 33-36, καί σ. 536-37, ὑ. 193· ἴσως μπορούμε νά προσθέσουμε καί ἓνα τρίτο γιὸ τους, τοῦ ὁποῦ γιός ἦταν ὁ σύζυγος τῆς Ειρήνης Κ. 138, ἀν δέν ἦταν γιός τοῦ πῶ πάνω λ ο γ ο θ έ τ η τοῦ δ ρ ό μ ο υ Ἰωάννη Καματηροῦ.

6. Βλ. πῶ πάνω, ὑ. 2 καί 4.

7. Ὅπως βγαίνει ἀπ' τὴ διήγηση τοῦ Χωνιάτη, σ. 376-77.

Ὁ ἄντρας τῆς Δούκας Καματηρός ὅπως ὁποῦν κατὰ τὸ γάμο του θὰ ἔλαβε ἀπ' τὸ θεῖο τῆς αὐτοκράτορα Μανουῆλ (α') Κ. 81 τὸν τίτλο τοῦ πα ν σ έ β α σ τ ο υ σ ε β α σ τ ο ὦ.

Ποιὸς σ ε β α σ τ ὸς Δούκας Καματηρός εἶναι αὐτὸς ἀπ' τοὺς Δούκες ἐκείνους ποὺ ἀνάπτυξαν κάποια δραστηριότητα κατὰ τὸ δευτέρου μισό τοῦ 11 αἰ., τότε ποὺ ὁ Δούκας Καματηρός, ἂν ἡ ζωὴ του παρατάθηκε, θὰ εἶχε μιὰ ἡλικία 20-70 χρονῶ;

Ἀπ' τοὺς ἐρευνητὲς ἀποκλείστηκε νὰ εἶναι ὁ Κωνσταντῖνος Δούκας τῶν συνόδων τοῦ 1166 καὶ τοῦ 1170, καθὼς καὶ τοῦ Κίνναμου, γιατί στὸ πρόσωπό του εἶδαν τὸν Κωνσταντῖνον Μακροδοῦκαν τοῦ Χωνιάτη, τὸν σύζ. τῆς Ἄννας Κ. 140⁸.

Ἐνας ἄλλος Κωνσταντῖνος Δούκας ποὺ μετὰ τὴ μάχη τοῦ Μυριοκέφαλου (1176) ἀνάπτυξε κάποια στρατιωτικὴ δράση στὸ πλευρὸ τοῦ Ἰωάννη Κομνηνοῦ Βατάτζη 147, πρέπει ἐπίσης νὰ ἀποκλεισθῆ, γιατί ἐκτὸς ποὺ δὲν ἀναφέρεται ὡς ἕνας συγγενὴς τοῦ αὐτοκράτορα, δὲν ἦταν τότε (μετὰ τὸ 1176 καὶ περὶ τὸ 1177-1180), παρὰ ἕνας νεαρὸς ποὺ μόλις εἶχε φυτρώσει τὸ γενάκι του, ἐνῶ ὁ σύζυγος τῆς πρωτότοκης κόρης τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78, Εἰρήνης Κ. 138; πρέπει τότε νὰ εἶχε μιὰ ἡλικία 47 περίπου χρονῶ⁹.

Ἐνα ἄλλον ὅμως Κωνσταντῖνον Δούκαν ποὺ ἔφερε τὸν τίτλο τοῦ πα ν σ έ β α σ τ ο υ σ ε β α σ τ ο ὦ – μιὰ προϋπόθεση γιὰ νὰ ἦταν ἕνας συγγενὴς ἐξ ἀγχιστείας τοῦ αὐτοκράτορα, ἂν καὶ αὐτὸ τὸ τελευταῖο δὲν ἀναφέρεται ρητὰ – δὲν μπορούμε ὁλότελα νὰ τὸν ἀποκλείσωμε ἀπὸ πιθανὸ σύζυγο τῆς Εἰρήνης Κ. 138.

Ὁ πιὸ πάνω πα ν σ. σ ε β α σ τ ὸς Κωνσταντῖνος Δούκας στάλθηκε ἀπ' τὸ Μανουῆλ (α') Κ. 81 στὴν Ἰταλία νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν ὀχυρωμένη πόλη τῆς Ἀγκῶνας, ἡ ὁποία πολιορκοῦνταν ἀπ' τὶς συνασπισμένες δυνάμεις τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Φρειδερίκου I Barberousse καὶ τῆς Βενετίας. Ἀργότερα διορίστηκε δ ο ὕ ξ Διοκλείας, Δαλματίας, Κροατίας, Δυρραχίου καὶ Σπαλάτου καὶ ἔμεινε σ' αὐτὸ τὸ ἀξίωμα ἀπ' τὸ 1171 μέχρι τὸ 1174 τὸ πιὸ λίγο καὶ πέθανε στὶς 8 τ' Ἀπρίλη τοῦ 1179 ἀπὸ μιὰ πλευριτίδα ποὺ τὸν βασάνισε γιὰ ἑπτὰ μέρες¹⁰.

Αὐτὸς ὁ πα ν σ. σ ε β α σ τ ὸς Κωνσταντῖνος Δούκας εἶναι χωρὶς καμιά ἀμφιβολία ἕνα ἄλλο πρόσωπο ἀπ' τὸν Κωνσταντῖνον (Μακρο-) Δούκαν, τὸν

8. Βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 4.

9. Χωνιάτης, σ. 251. Πρβλ. L. Stiernon, Sébast et gambros, REB 23 (1965), σ. 237, ὑ. 75· D. Polemis, The Doukai, σ. 191, ἀριθ. 221.

10. Βλ. B de Montfaucon, Palaeographia Graeca, Paris 1708, σ. 47· σημείωση στὸ περιθώριο τοῦ φύλλου 18· τοῦ Παρισίου ἑλληνικοῦ κώδικα 1564. Πρβλ. L. Stiernon, Sébast et gambros, REB 23 (1965), σ. 237, ὑ. 75· D. Polemis, The Doukai, σ. 191, ἀριθ. 222· F. Chalandon, τ. II, σ. 490 καὶ ὑ. 4.

11. Βλ. προσωπογραφίαν Ἄννας Κ. 140, ὑ. 42-50.

12. Βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 2 καὶ 4.

σύζ. τῆς Ἄννας Κ. 140, γιὰ τὸν ὁποῖον ξέρομε πῶς ἐκτελέστηκε μὲ λιθοβολισμό στὶς 30.V.1185¹¹.

Ἡ Εἰρήνη Κ. 138, πρωτότοκη κόρη τοῦ σεβαστοκράτορα Ἰσαάκιου Κ. 78, ἀπόχτησε ἀπ' τὸν Δούκαν Καματηρὸν τὸ πῶς λίγο ἓνα γιό, τὸν Ἰσαάκιον Δούκαν Κομνηνὸ 229¹².

139. Ἰωάννης Κομνηνός (γένν. περὶ τὸ 1134 – † πρὶν ἀπ' τὸ 1136)

Ὁ Ἰωάννης¹ Κ. δευτερότοκος γιὸς τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78 καὶ τῆς Θεοδώρας² γεννήθηκε περὶ τὸ 1134.

Πέθανε, ὅπως φαίνεται, πρὶν ἀπ' τὸν Ὀχτώβρη τοῦ 1136³, καθὼς ὁ πάππος του Ἰωάννης (β') Κ. 34 ὀρίζει στὸ Τυπικὸ του τοῦ Παντοκράτορα νὰ δίδωνται στοὺς πιστοὺς δυὸ προσφορὲς γιὰ τοὺς ἐγγόνους του ποὺ εἶχαν πεθάνει καὶ ποὺ ἀπ' αὐτοὺς δὲν μᾶς εἶναι γνωστός παρὰ μόνο ὁ Ἰωάννης Κ. 139⁴.

Ὁ αὐλικὸς ποιητὴς Θεόδωρος Πρόδρομος θέτει ἐξάλλου στὸ στόμα τοῦ πάππου του τοὺς ἐξῆς στίχους:

«Τὰ χαριτωμένα σου ψελλίσματα, παιδί μου Ἰωάννη,
καθὼς στὸ νοῦ μου ἔρχονται, φωτιά ἀνάβουν
μέσα στὰ ἔγκατά μου, καὶ μὲ πικρὸ βέλος
στὰ σπλάγχνα μου χτυπιέμαι.
Πόσο καλύτερο θὰ ἦταν νὰ μὴν ἐρχόσουν
καθόλου στὴ ζωή,
ὦ ζευγάρι γιῶν του πατέρα σας Ἰσαάκιου·
ἀν δὲν ἐρχόσουν στὴ ζωή, δὲ θὰ ἔφευγες γιὰ νὰ μᾶς
πικράνης. Καὶ τώρα ἤλθες, σὲ εἶδαμε,
εἶδες καὶ σὺ τοῦ ἡλίου τὴν αὐγή,
κι ὁ βυθὸς τῆς γῆς σὲ ἀγκαλιάζει πάλι,
καθὼς ἀπ' τὴ δική μου σὲ ἀρπαξε ἀγκαλιά»⁵.

- 139.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρός πάππου τοῦ Ἰωάννη (β') Κ. 34.
2. Θεόδωρος Πρόδρομος. Εἰς τοὺς παῖδας τοῦ πορφυρογεννήτου καὶ σεβαστοκράτορος κυροῦ Ἰσαάκιου· ὡς ἀπὸ τοῦ βασιλέως (Ἰωάννου β' Κ. 34), ἔκδ. J. Fabricius, *Bibliotheca Graeca* VII, 714 (aus B); ἔκδ. W. Hörandner, σ. 328-29, ἀριθ. XXIII. Κατὰ τὸν P. Gautier, *L'Obituaire du Pantocrator*, REB 27 (1969), σ. 255, ἀριθ. 26, πιθανὸν ὁ Ἰωάννης Κ. 139 νὰ ἦταν ὁ πρωτότοκος γιός, ἀλλὰ καθαρὰ ὁ Θ. Πρόδρομος, ἐνθ' ἄνωτ., βάζει μπροστά ἀπ' τὸν Ἰωάννη Κ. 139 τὸν Ἀλέξιο Κ. 137.
3. Βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιο Κ. 137, ὑ. 4.
4. Τυπικὸν μονῆς Παντοκράτορα Ἰωάννη (β') Κ., ἔκδ. A. Dimitr'evskij, σ. 663· ἔκδ. Σπ. Λάμπρου, NE 5 (1908), σ. 396· ἔκδ. P. Gautier, *L'Obituaire du Pantocrator*, REB 27 (1969), σ. 239 καὶ 255, ἀριθ. 26· ἔκδ. P. Gautier, *le Typikon du Pantocrator*, REB 32 (1974), σ. 42-3, στίχ. 238.
5. Θεόδωρος Πρόδρομος, Εἰς τοὺς παῖδας κτλ., ἔκδ. W. Hörandner, σ. 328-29, στίχ. 10-18.

140. [Ἄννα] Κομνηνή (γένν. περί τὸ 1137 – † ;)

Ἡ Ἄννα¹ Κ. δευτερότοκη κόρη τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78 καὶ τῆς Θεοδώρας² γεννήθηκε περί τὸ 1137³.

Ἡ Ἄννα Κ. 140 παντρεύτηκε περί τὸ 1153 τὸν Κωνσταντῖνον Δούκαν ἢ Μακρο-Δούκαν γιὰ τὸ ψηλὸ του ἀνάστημα⁴, ποῦ γεννήθηκε περί τὸ 1134.

Ὁ Κωνσταντῖνος Μακροδοῦκας μετὰ τὴν εὐκαιρία τοῦ γάμου του ἔλαβε ἀπὸ τὸ θεῖο τῆς γυναίκας του βασιλέα Μανουῆλ (α΄) Κ. 81 τὸν τίτλο τοῦ

140.1. Φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ πατρὸς θείας τῆς Ἄννας Κ. 77.

2. Χωνιάτης, σ. 377: ἐνήγον δὲ Ἀνδρόνικον (Κ. 87) εἰς τὸ προσδέξασθαι τὸν Ἰσαάκιον (Κ. 229) καὶ τῆς χρονίου κατοικτεῖραι ἀποδημίας ὁ Μακροδοῦκας Κωνσταντῖνος τῆ πρός μητρός Ἰσαάκιου (Κ. 229) θεία (τῆ Ἄννη Κ. 140) συνευναζόμενος. Αὐτόθι, σ. 376: Ἰσαάκιος (Κ. 229)... θυγατρὸς παῖς Ἰσαάκιου (Κ. 78) τοῦ σεβαστοκράτορος, ὃν ὁ λόγος τῆς ἱστορίας ἀπτόμενος κασιγνητὸν εἶρηκε Μανουῆλ (α΄) Κ. 81). Αὐτόθι, σ. 379-80: εἶγε ὁ μὲν (Κωνσταντῖνος) Μακροδοῦκας, ἐκτός τῶν ἄλλων φιλοφροσυνῶν αἰς ἐπιμελῶς Ἀνδρόνικον (Κ. 87) ἐθεράπευε, καὶ ἀδελφῆ τῆς Θεοδώρας (Κ. 142) κατὰ συνάφειαν συνήρχετο γαμικὴν, ἣν ὁ λόγος πλειστάκις ἱστόρησε γινώσκειν ἀθεμίτως Ἀνδρόνικον (Κ. 87). Στὰ πρὸ πάντων ὁ Χωνιάτης μᾶς λέει: 1) πῶς ἐσπρωχθῆναι τὸν Ἀνδρόνικον (α΄) Κ. 87 εἰς τὸ νὰ δεχθῆται τὸν Ἰσαάκιον Κ. 229 καὶ νὰ τὸν λυπηθῆ γιὰ τὴ μακροχρόνια ἐξορία του ὁ Κωνσταντῖνος Μακροδοῦκας, ὁ ὁποῖος εἶχε παντρευθῆ μετὰ τὴν ἐκ μητρός θεία τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 229, τὴν Ἄνναν Κ. 140· 2) πῶς ὁ Ἰσαάκιος Κ. 229 ἦταν γιὸς μιᾶς κόρης (τῆς Εἰρήνης Κ. 138) τοῦ σεβαστοκράτορα Ἰσαάκιου Κ. 78, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέα Μανουῆλ (α΄) Κ. 81· 3) πῶς ὁ Κωνσταντῖνος Μακροδοῦκας, ἐκτός ἀπὸ τῆς ἄλλης ὑπηρεσίας ποῦ εἶχε προσφέρει εἰς τὸν Ἀνδρόνικον (α΄) Κ. 87, ἦταν καὶ παντρεμένος μετὰ τὴν Ἄννα Κ. 140, τὴν ἀδελφῆ τῆς Θεοδώρας Κ. 142, ποῦ γιὰ αὐτὴ πολλές φορές ἔχει ἀναφέρει ἐν τῇ ἱστορίᾳ του πῶς ἀθέμιτα συζοῦσε μετὰ τὸν Ἀνδρόνικον Κ. 87. Συμπέρασμα: Ἡ σύζυγος τοῦ Μακροδοῦκα ἦταν θεία, ἀδελφῆ τῆς μητέρας τοῦ Ἰσαάκιου 229 ποῦ ἡ μητέρα του αὐτὴ ἦταν κόρη τοῦ Ἰσαάκιου 78, ἄρα καὶ ἡ σύζ. τοῦ Μακροδοῦκα ἦταν κόρη τοῦ Ἰσαάκιου 78· ἡ σύζ. τοῦ Μακροδοῦκα ἦταν καὶ ἀδελφῆ τῆς ἐρωμένης τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87, τῆς Θεοδώρας Κ. 142, ποῦ ἦταν κόρη τοῦ Ἰσαάκιου 78, βλ. Κίνναμος, σ. 250, Χωνιάτης, σ. 184, ἄρα καὶ ἡ σύζ. τοῦ Μακροδοῦκα ἦταν κόρη τοῦ Ἰσαάκιου 78. Γιὰ τὸ βαπτιστικὸ ὄνομα τῆς Ἄννας Κ. 140 καὶ τὴ σειρά τῆς γέννησός της, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 396-97, ὑ. 28 καὶ 32.

3. Ἡ S. De Jongh, σ. 63, τοποθετεῖ τὴ γέννηση τῆς Ἄννας Κ. 140 ἀνάμεσα ἐν τῇ Μαρία Κ. 141 καὶ ἐν τῇ Θεοδώρα Κ. 142 καὶ τὴν φέρει πῶς γεννήθηκε περί τὸ 1142, καὶ ἐν τῇ ὑ. 10 προσθέτει πῶς μπορεῖ νὰ ἦταν νεώτερη καὶ ἀπὸ τῆς Θεοδώρας Κ. 142, ὅπου θὰ γεννήθηκε μετὰ τὸ 1145, ἀλλὰ καὶ ἂν παραβλέψωμε τὰς ἀβεβαίες πηγὰς, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 396, ὑ. 28, αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ ὀνόματα τῶν θυγατέρων τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78 καὶ ὁ χρόνος τῆς δραστηριότητος τῶν γαμβρῶν του, ξένων καὶ Βυζαντινῶν, μᾶς δείχνουν τὴ σειρά καὶ τὴ σχετικὴ χρονολογία τῆς γέννησός της.

4. Γιὰ τὸ γάμου τους, βλ. πρὸ πάντων, ὑ. 2. Ἄλλες πηγὰς, τὰ πρακτικὰ τῶν συνόδων καὶ ὁ Κίνναμος, σ. 268, μᾶς λένε πῶς ὁ Κωνσταντῖνος (Μακρο-) Δούκας εἶχε παντρευθῆ μὴ ἀνεμῖα τοῦ Μανουῆλ (α΄) Κ. 81. Γιὰ τὸ παρατσούκλι Μακροδοῦκας, βλ. προσωπογραφίαν Εἰρήνης Κ. 138, ὑ. 4. Γιὰ τὸ πῶς ὁ Κωνσταντῖνος ἦταν ἕνας ἄντρας ψηλὸς μᾶς τὸ λέει καὶ ὁ Χωνιάτης, σ. 381: καὶ τὸ γεραρὸν τῆς ἡλικίας...

πανσεβαστου σεβαστου⁵.

Γιά την Άννα Κ. 140 πού πλάγια προβάλλει στην ιστορία δέν ξέρομε τίποτε· αντίθετως γιά τόν άντρα της Κωνσταντίνου Δούκαν ή Μακροδούκαν είμαστε άρκετά καλά πληροφορημένοι.

Πρώτα-πρώτα μās παρουσιάζεται ως ένας άρχοντας βαθύπλουτος και μεγάλος γαιοκτήμονας⁶, αλλά δέ γνωρίζομε από πού άπόκτησε ή κληρονόμησε τόν τεράστιο αυτόν πλούτο· άπ' τήν πατρική του οικογένεια ή άπ' τόν πεθερό του Ίσαάκιο Κ. 78;

Ο Κωνσταντίνος Μακροδούκας και ή γυναίκα του, ή αυτοκρατορική πριγκίπισσα Άννα Κ. 140, δέ φαίνεται νά ήσαν άπ' τά μέλη έκείνα του αυτοκρατορικού οικογενειακού περιβάλλοντος, πού ήσαν άφοσιωμένα στό Μανουήλ (α') Κ. 81.

Μαθαίνομε πώς κατά τό 1166/67 ό Κωνσταντίνος Μακροδούκας είχε μία πολύ ύποπτη συνομιλία μέ τόν Άλέξιο Αξούχο, τόν σύζυγο τής πορφύρογεννητης Μαρίας Κ. 123, πού πάντα σκευωρούσε έναντίον του Μανουήλ (α'). Ο Αξούχος, σύμφωνα μέ τόν Κίνναμο, ειπε σ' αυτή τήν περίσταση στό Μακροδούκα: « Έάν θελήσης, άγαπητέ μου, νά συμμεριστής τή δική μας άποψη (πάνω στό επί του θρόνου δικαιώματα τής γυναίκας μου και έμού), κ' έτσι έχομε μία γνώμη (καθώς έσύ θά παραιτηθής τών δικαιωμάτων τής γυναίκας σου και σου), μάθε πώς κανείς δέν θά μπορέση νά μās καταβάλη»⁷.

Ο Κίνναμος πού μās διηγείται τά πιό πάνω, λέει άμέσως μετά άπ' αυτά, πώς ό Αξούχος είχε και άλλη ύποπτη συνομιλία μέ τόν πρώην δούκα τής Σελεύκειας Άλέξιον Κασσιανόν, και προσθέτει γιά τή δεύτερη αυτή ιδιαίτερη συνομιλία, πώς ό Κασσιανός διαμήνυσε στόν αυτοκράτορα τά όσα είπαν⁸, ένώ γιά τή συνομιλία του Αξούχου μέ τό Μακροδούκα, δέ λέει πώς αυτός ό τελευταίος ενημέρωσε τόν αυτοκράτορα πάνω σ' αυτή.

5. Χωνιάτης, Θρο. Ορθοδοξίας, ΡG 140, στ. 236 και 253 L. Petit, Documents inedits, VV 11 (1904), σ. 479; του πανσεβαστου σεβαστου και γαμβρού του κραταιου και άγιου ήμών βασιλέως κυρου Κωνσταντίνου του Δούκα.

6. Χωνιάτης, σ. 381; και τήν του πλούτου βαθύτητα. Πρβλ. Ρ. Τιντέν, Le régime de l'empereur Andronic Ier Comnène, BS 23 (1962), σ. 35, όπου έκ παραδρομής τόν αναφέρει ως Μιχαήλ Μακροδούκαν (άντι Κωνσταντίνου) και τόν οικο του κατατάσσει ανάμεσα στις "célebres et riches familles".

7. Κίνναμος, σ. 268 Πρβλ. Κ. Βαρζού, Άλέξιος Κ. 74 και Ειρήνη ή Ρωσική και οι άτυχοι άπόγονοι τους, Βυζαντινά 7 (1975), σ. 155. Ο D. Polemis, The Doukai, σ. 192, άριθ. 226, λέει πώς ό Μακροδούκας «συνόδευσε τό 1170 τό Μανουήλ (α') σέ μία έκστρατεία στη Μ. Άσία» και παραπέμπει στόν Κίνναμον, σ. 268, όπου δέν αναφέρεται παρά ή συνομιλία του Αξούχου μέ τόν Κωνστ. (Μακρο-) Δούκαν, ή όποια δέν έγινε παρά πριν άπ' τό 1167, γιατί τόν Άπρίλη-Μάη του 1167 είναι πού πιάστηκε και κουρεύτηκε καλόγερος ό Άλέξιος Αξούχος και δέν μετείχε πιά τής πολιτικής ζωής, βλ. προσωπογραφία Μαρίας Κ. 123, σ. 90.

8. Κίνναμος, σ. 268; γιά τήν ιδιότητα του Κασσιανού, αυτόθι, σ. 179.

Ὁ Κωνσταντῖνος Μακροδοῦκας παραστάθηκε χωρίς γνώμη καὶ ψήφο, ὅπως ὅλοι ἐξάλλου οἱ αὐτοκρατορικοὶ πρίγκιπες καὶ λοιποὶ ἀξιωματοῦχοι⁹, στὶς συνόδους τῆς 2ας τοῦ Μάρτη τοῦ 1166¹⁰, τῆς 6ης τοῦ Μάρτη τοῦ ἴδιου ἔτους¹¹ καὶ τῆς 30ης τοῦ Γενάρη τοῦ 1170¹².

Ὁ Κωνσταντῖνος Μακροδοῦκας ὑπῆρξε ἕνας ἀντρας στρατιωτικὸς μέτριας ἀξίας. Δεῖγματα αὐτῆς τῆς ἐπίδοσής του ἔχομε κατὰ τὴν καταστρεφικὴ μάχη τοῦ Μυριοκέφαλου, ποῦ σ' αὐτὴ ἦταν ἕνας ἀπ' τοὺς ἀρχηγούς τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς¹³, αὐτῆς ποῦ καθὼς ξέρομε, κατόρθωσε νὰ ἀντέξει στὴν ἐπίθεση, καὶ πέτυχε νὰ καταλάβῃ κάποιον λόφο, στὸν ὁποῖο καὶ ὀχυρώθηκε¹⁴. Αὐτὴ ὅμως ἢ σχετικὴ ἐπιτυχία τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς, πρέπει κατὰ τὴ γνώμη μου, νὰ ἀποδοθῇ στὸν Ἀνδρόνικο Λαπαρδᾶ, συζυγοῦ τῆς Θεοδώρας Κ. 234¹⁵.

Μετὰ τὴ συγκέντρωση τῶν ὑπολειμμάτων τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ πάνω στὸ λόφο ποῦ εἶχε καταλάβει ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ, κατὰ τὰ ξημερώματα τῆς 18ης τοῦ Σεπτέμβρη τοῦ 1176 –ἡ τρομερὴ καταστροφὴ ἐγένετο στὶς 17 τοῦ μηνός– τότε ποῦ οἱ Τοῦρκοι ἐπανάλαβαν τὴν ἐπίθεση καὶ ἄρχισαν «σὺν θεριά» νὰ κυκλῶνουν τὸ στρατόπεδο τῶν Βυζαντινῶν, μετὰ τὸν Ἰωάννη Δούκα 90, διατάχθηκε ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα ὁ Κωνσταντῖνος Μακροδοῦκας νὰ τεθῆ ἐπικεφαλῆς τῶν ἀνατολικῶν στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα καὶ διοικοῦσε, καὶ νὰ ἀπωθήσῃ τὸν ἐχτρός· ὁ Μακροδοῦκας μὲ τίς δυνάμεις του ἔκανε μιὰ ἐμφάνιση, ἀλλὰ ἀναγκάστηκε νὰ ὑποχωρήσῃ¹⁶.

Μετὰ τὴ μάχη τοῦ Μυριοκέφαλου δὲ συναντᾶμε πιά τὸν Κωνσταντῖνον Μακροδοῦκαν παρὰ μετὰ τὸ θάνατο τοῦ θείου τῆς γυναίκας του, τοῦ βασιλέα Μανουὴλ (α') Κ. 81.

Οἱ αὐτοκρατορικοὶ συγγενεῖς, ὅσοι ἀπ' αὐτοὺς εἶχαν ἀπομείνει μετὰ τὴ μάχη τοῦ Μυριοκέφαλου, δὲν ἔδειξαν ἔναντι τοῦ νέου καθεστώτος τῆς Ἀντιβασιλείας, τῆς χήρας-ἐπιτρόπου Μαρίας τῆς Ἀντιόχειας καὶ τοῦ π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο υ Ἀλέξιου Κ. 132, τὴν ἀφοσίωση ποῦ εἶχαν πρὸς τὸ μακαριτὴ αὐτοκράτορα.

Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς θά ἦσαν, χωρὶς ἀμφιβολία, ἂν καὶ δὲν ἀναφέρεται πῶς πῆραν ἐνεργὸ μέρος, καὶ ἡ Ἄννα Κ. 140 καὶ ὁ ἀντρας τῆς Κωνσταντῖνος Μακροδοῦκας –ποτὲ αὐτοὶ δὲν ἦσαν ἀφοσιωμένοι οὔτε στὸ Μανουὴλ (α') Κ. 81– καθὼς δὲν νέμονταν τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐξουσίας καὶ βάδιζαν πάνω στὰ ἴχνη τῆς ἀδελφῆς τους Θεοδώρας Κ. 142.

9. Στ. Σάκκος, Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἐστίν, σ. 58.

10. Χωνιάτης, Θησ. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 236.

11. Χωνιάτης, Θησ. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 253.

12. L. Petit, Documents inédits, VV 11 (1904), σ. 479.

13. Χωνιάτης, σ. 233.

14. Βλ. προσωπογραφίαν Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135, ὑ. 209.

15. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Γ' προσωπογραφίαν Θεοδώρας Κ. 234.

16. Χωνιάτης, σ. 245.

Μετά την πτώση του καθεστώτος της Ἀντιβασιλείας, ὁ Κωνσταντῖνος Μακροδοῦκας ἦταν μέσα σὲ κείνους τοὺς ἀριστοκράτες ποὺ τὸ Μάη τοῦ 1182 προσέτρεξαν στὸ ἔσω λεγόμενο Φιλοπάτιον νὰ καλωσορίσουν τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87 καὶ νὰ τὸν συγχαροῦν γιὰ τὴν ἀνάληψη τῆς ἐξουσίας, ὡς ἐπιτροπὸυ τοῦ ἀνήλικου Ἀλέξιου (β') Κ. 155¹⁷.

Ἀπὸ τότε ὁ μέτριος στρατιωτικὸς καὶ βαθύπλουτος γαιοχτήμονας Κωνσταντῖνος Μακροδοῦκας, ὁ γαμβρὸς ἀπὸ ἀδελφῆ τῆς Θεοδώρας Κ. 142, τῆς ἐρωμένης τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87, στάθηκε ἕνας θερμὸς συμπαράστατης αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, καὶ τοῦ «ἐπιδαψίλευε μὲ μεγάλη φροντίδα πολλὰς φιλοφροσύνες»¹⁸, μεγάλες ἐκδουλεύσεις.

Ἴσως ἦταν ἀπ' τὰ μέλη ἐκεῖνα τῆς ἀριστοκρατίας, τὰ ὁποῖα πίστευαν πῶς μὲ τὴν παροχὴ ἀπατηλῶν ἢ μικρῶν παραχωρήσεων πρὸς τὶς κατώτερες τάξεις τῶν πόλεων καὶ τῆς ἀγροτικῆς, θὰ στερῶναν τὸ φεουδαρχικὸ καθεστῶς, γι' αὐτὸ καὶ τὸν βλέπομε νὰ ἀνέχεται ἢ καὶ νὰ ἐπικροτῆ ὅλες τὶς πράξεις τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 καὶ αὐτὲς ἀκόμη τὶς ἀκρότητές του, ὅπως τὶς τυφλώσεις καὶ θανατώσεις τῶν ἄλλων μελῶν τῆς ἀριστοκρατίας ποὺ τὸν ἀντιπολιτεύτηκαν, τὴ θανάτωση τῆς βασιλομήτορος Μαρίας τῆς Ἀντιόχειας, τὴν ἀνάρρηση στὸ θρόνο τοῦ ἴδιου τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87 καὶ τὴ θανάτωση τέλος τοῦ μικροῦ αὐτοκράτορα Ἀλέξιου (β') Κ. 155.

Δὲν εἶναι παρὰ μετὰ τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1183, ποῦ ὁ νέος αὐτοκράτορας Ἀνδρόνικος (α') Κ. 87, θέλοντας γὰ τιμῆση τὴν ἀδελφῆ τῆς ἐρωμένης τοῦ Θεοδώρας Κ. 142, τὴν Ἄννα Κ. 140, καὶ σὲ ἀναγνώριση τῆς συμπαράστασης τοῦ Κωνσταντῖνου Μακροδοῦκα, ἀπόνειμε σ' αὐτὸν τὸν τελευταῖο καὶ κατ' ἀντανάκλαση στῆ γυναίκα του (Ἄννα Κ. 140) τὸν τίτλο τοῦ παυπερσεβαστοῦ¹⁹, τίτλο ποῦ στὸν καιρὸ τῶν τριῶν πρώτων Κομνηνῶν ἔπαιρναν οἱ σύζυγοι τῶν δευτερότοκων θυγατέρων τῶν αὐτοκρατόρων²⁰.

Ὁ Κωνσταντῖνος Μακροδοῦκας ἐξακολούθησε νὰ ἀπολαμβάνη τῆς εὐνοίας τοῦ Ἀνδρόνικου (α') 87 καὶ νὰ εἶναι ἕνας πιστὸς συνεργάτης του μέχρι καὶ τὸ 1185, γιὰ νὰ ἔχη στὸ τέλος ἕνα οἰκτρὸ θάνατο, ἐξαιτίας τοῦ προβλήματος ποὺ δημιούργησε ὁ Ἰσαάκιος Δούκας Κομνηνός 229.

Ἡ προσωπικότητα αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, παρὰ τὶς ὑπάρχουσες γι' αὐτὸν δύο μονογραφίες²¹, δὲν ἔχει μέχρι σήμερα ἐρευνηθῆ κατὰ τρόπο, ποῦ μπορεῖ νὰ μᾶς ἰκανοποιήση.

17. Χωνιάτης, σ. 331. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἔλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 32, καὶ ἐκδ. Bonn, σ. 393-94. Βλ. καὶ Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 549, ὑ. 270.

18. Χωνιάτης, σ. 379-80.

19. Χωνιάτης, σ. 407. Μᾶς εἶναι γνωστὸ πῶς ὁ ἴδιος τίτλος ἀπονειμήθηκε ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο (α') Κ. 87 καὶ στὸν Ἀλέξιον Βρανάν Κομνηνόν, σύζ. τῆς Ἄννας Κομνηνῆς Βαταζζίνας 149.

20. L. Stiernon, Sébaste et gambros, REB 23 (1965), σ. 223 καὶ ὑ. 12.

21. W. H. Rudt de Collenberg, L' empereur Isaac de Chypre et sa fille (1155 - 1207), B. 38 (1968), σ. 123-79, καὶ Θ. Βλάχος, Ὁ τύραννος τῆς Κύπρου Ἰσαάκιος Κομνηνός (1184 -

Ο Ίσαάκιος Δ.Κ. 229 πού περί τὸ 1174/1175 διορίστηκε ἀπ' τὸ μεγάλο θεῖο του Μανουήλ (α΄) Κ. 81 ὁ ὑ ξ Κιλικίας καὶ περί τὸ 1175/1176 παντρεύτηκε μιὰ Ἀρμενίδα πριγκίπισσα τοῦ οἴκου τῶν Ρουπενιδῶν, κόρη τοῦ ἡγεμόνα τῆς Ἀρμενικῆς Κιλικίας Θόδρου II (1145 - 1168), αἰχμαλωτίστηκε περί τὸ 1179 ἀπ' τὸν πρωτεξάδελφο τῆς γυναίκας του Ρουπεν III (1175 - 1187), ὁ ὁποῖος, ὅταν κι αὐτὸς μὲ τὴ σειρά του αἰχμαλωτίστηκε τὸ 1182 ἀπ' τὸν πρίγκιπα τῆς Ἀντιόχειας Βοημοῦνδο III (1163 - 1201), τὸν παραχώρησε, ἀντὶ λύτρων γιὰ τὸν ἑαυτό του, σ' αὐτὸν τὸν τελευταῖο²².

Ἔτσι, ὁ Ίσαάκιος Δ.Κ. 229 βρισκόταν ὡς ὄμηρος μαζί μὲ τὰ δυὸ παιδιά του κοντὰ στὸ Βοημοῦνδο III στὴν Ἀντιόχεια, ὅταν παρακάλεσε τοὺς συγγενεῖς πού εἶχε στὴν ΚΠολη, τὴν πανίσχυρη θεῖα του Θεοδώρα Κ. 142, ἀδελφή τῆς μητέρας του [Εἰρήνης] Κ. 138, τὸν ἐξ ἀγχιστείας θεῖο του π α ν υ π ε ρ σ έ β α σ τ ο ν Κωνσταντῖνον Μακροδοῦκαν καὶ τὸν παιδικὸ του φίλο καὶ συγγενῆ του Ἀνδρόνικο Δούκα, ἐπίσης ἰσχυροὺς κοντὰ στὸν Ἀνδρόνικο (α΄) Κ. 87, νὰ μεσολαβήσουν σ' αὐτὸν τὸν τελευταῖο, γιὰ νὰ ἀποστείλῃ στὸ Βοημοῦνδο III τῆς Ἀντιόχειας 60.000 βυζάντια (besants), τὰ ὅποια αὐτὸς ζητοῦσε γιὰ τὸν ἀπολευτερώση.

Καὶ πραγματικά, τόσο ἡ Θεοδώρα Κ. 142, ἡ πιστὴ σύντροφος τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) 87, ὅσο καὶ ὁ Μακροδοῦκας καὶ ὁ Δούκας, παρακάλεσαν τὸν αὐτοκράτορα νὰ ἀπολευτερώσῃ τὸν Ίσαάκιον Δ.Κ. 229 καὶ νὰ τὸν δεχτῆ μέσα στοὺς κόλπους τῆς Αὐτοκρατορίας, παρέχοντας τὴ διαβεβαίωση πὼς αὐτὸς «θὰ φανῆ ἕνας πιστὸς θεράπωντας τῆς βασιλείας του». Ὁ Ἀνδρόνικος (α΄) μὲ τὴ σειρά του δέχτηκε τὶς ἐπίμονες εἰσηγήσεις τῶν ἀνωτέρω, καθὼς τόσο σ' αὐτὸν ἦσαν ἀφοσιωμένοι, καὶ ἔστειλε στὸ Βοημοῦνδο III 30.000 βυζάντια, καὶ συγχρόνως διόρισε τὸν Ίσαάκιο 229 ὁ ὑ κ α τῆς Κύπρου, μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ εἰσπράξῃ τοὺς φόρους τῆς πλοῦσιας μεγαλονήσου καὶ νὰ πληρώσῃ τὸ ὑπόλοιπο ποσόν.

Καὶ τὰ ἐπίσημα αὐτοκρατορικὰ γράμματα ἐξαπολύθηκαν τόσο πρὸς τὸν Ίσαάκιο 229 ὅσο καὶ πρὸς τὶς ἀρχές τῆς Κύπρου. Ἀλλὰ ὁ Βοημοῦνδος III, πρὶν ἀφήσῃ τὸν Ίσαάκιο νὰ ἀναχωρήσῃ, ζήτησε ἐγγυήσεις: Τὰ παιδιά τοῦ Ίσαάκιου ἔπρεπε νὰ μείνουν στὴν Ἀντιόχεια καὶ οἱ Ναῖτες ἰππότες τῆς Ἱερουσαλήμ νὰ ἐγγυηθοῦν γιὰ τὴν πληρωμὴ τοῦ ὑπόλοιπου ποσοῦ. Αὐτοί, ἄγνωστο γιὰ ποιῆς αἰτίες, ἔδωσαν τὴν ἐγγυήσῃ τους, καὶ ὁ Ίσαάκιος Δ.Κ. 229 μέσα στὸ 1184 ἀναχώρησε γιὰ τὴν Κύπρο²³.

1191), Βυζαντινά 6 (1974), σ. 169-77· ὁ δεύτερος ἐξ ἀβλεψίας δὲν ἔλαβε ὑπόψη τοῦ τῆ μονογραφία τοῦ πρώτου.

22. Γιὰ τὶς πηγές καὶ χρονολογίες τῶν ἀνωτέρων γεγονότων, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Γ' προσωπογραφίαν Ίσαάκιου Δ.Κ. 229.

23. Χωνιάτης, σ. 376-77· αὐτῶθι, σ. 379: ἀμέλει καὶ ὑπὸ κρίσιν ἤγαγε τὸν τε θεῖον Ίσαάκιον τὸν Μακροδοῦκαν Κωνσταντῖνον καὶ τὸν Δούκαν Ἀνδρόνικον, οἱ ξυνέθεντο μὴ ἀχρεῖον Ἀνδρονίκω τὰ ἐς πίστιν ὀφθῆναι τὸν Ίσαάκιον λυθέντα καὶ πρὸς τὴν πατρίδα ἐπαναζεύ-

Καθώς ἐγκαταστάθηκε ὡς δ ο ὕ ξ σ τὴν Κύπρο, ἀσκοῦσε τὰ καθήκοντά του ὡς ἕνας «νόμιμος δυνάστης ἀπεσταλμένος ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα καὶ ἔδειχνε στοὺς Κυπρίους τὰ αὐτοκρατορικά γράμματα καὶ τοὺς διάβαζε τὶς αὐτοκρατορικὲς διαταγὲς ποὺ εἶχε λάβει καὶ ποὺ τοῦ διέγραφαν, τὸ τί ἔπρεπε νὰ κάνῃ καὶ διεκπεραίωνε ὡς πιστὸς ὑφιστάμενος τῆς αὐτοκρατορικῆς ἀρχῆς τῆς ΚΠολης τὶς τρέχουσες ὑποθέσεις». Ἀλλὰ τὸ 1185, μπρὸς στὴν τραγικὴ κατάσταση ποὺ εἶχε διαμορφωθῆ στὴν ΚΠολη ἀπ' τὰ ἔργα τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87, σήκωσε τὴ σημαία τῆς ἐπανάστασης, «καὶ ἐπευφημίστηκε αὐτοκράτορας» ἀπ' τὸ λαό, τὸ στρατό καὶ τὴν αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία τῆς Κύπρου²⁴, καὶ ἔκοψε δικά του νομίσματα, μερικὰ τῶν ὁποίων σώθηκαν²⁵.

Καθὼς ὁ Ἰσαάκιος 229 ἀπόσπασε τὴν Κύπρο ἀπ' τὴν Αὐτοκρατορία, ἔκανε τὴν ἀρχὴ τοῦ κατακερματισμοῦ τῆς, γιὰ τὸ μεγάλο αὐτὸ νησί ποὺ ἦταν καὶ εἶναι ἀκόμη ἕνα πολὺ σπουδαῖο στρατηγικὸ κέντρο, χάθηκε ὀριστικὰ γιὰ τὸ Βυζάντιο²⁶.

Προβαίνοντας σ' αὐτὴ τὴν ἐπανάσταση ὁ Ἰσαάκιος 229 ποὺ σοβαρὰ κλόνησε τὴ θέση τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 81²⁷, δὲ σκέφτηκε καθόλου τοὺς ἐγγυητὲς του, ποὺ βρισκόνταν στὴν ΚΠολη, κάτω ἀπ' τὴν ἐξουσία τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄)²⁸. Αὐτὸς ὁ τελευταῖος πολὺ ἐξοργίστηκε γι' αὐτὴ τὴν

ξανα. Εἶναι ἀπαράδεχτος ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ Χωνιάτη, σ. 377, πὼς ὁ Ἰσαάκιος 229 πλαστογράφησε γράμματα καὶ διαταγὲς τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) 87 πρὸς τοὺς Κυπρίους· ὅλες οἱ ἄλλες πηγές, Benedict of Peterborough, *The Chronicle known under the name of...*, London 1867 (Rolls Series), σ. 444-46, καὶ Roger van Hoveden, *Annales*, ἐκδ. W. Stubbs, Londres 1868 (Rolls Series), τ. II, σ. 203-208, μᾶς λένε πὼς πῆγε στὴν Κύπρο μὲ τὴ συγκατάθεση τοῦ Βυζαντινοῦ. Πρβλ. W. H. Rudt de Collenberg, *Isaac de Chypre*, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 36), σ. 135-36· G. Finlay, *A History of Greece*, Oxford 1877, τ. III, σ. 213· G. Hill, *A History of Cyprus*, Cambridge 1949, τ. I, σ. 313.

24. Χωνιάτης, σ. 377· Νεόφυτος Ἐγκλειστος, *Περὶ τῶν χωρῶν Κύπρον οὐρανίων*, ἐκδ. Κ. Σάθα, ΜΒ τ. 2 (1873), σ. 3· καὶ φημιζεταὶ βασιλεὺς, *Chronique d'Ernoul et de Bernard le Trésorier*, ἐκδ. Mas Latrie, Paris 1871, σ. 91. Πρβλ. J. Hackett, *A History of the Orthodox Church of Cyprus*, London 1901, κατὰ μετάφραση καὶ συμπλήρωση I. Παπαϊωάννου, τ. Α΄, Ἀθήναι 1923, σ. 78-9· W. H. Rudt de Collenberg, *Isaac de Chypre*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 137-40· Γιὰ τὸν Ἰσαάκιον 229, ἡ ἀνοδος στὴν ἐξουσία δὲ σήμαινε τὴ βασιλεία του πάνω σ' ἕνα τμήμα τῆς Αὐτοκρατορίας, αὐτὸ τῆς Κύπρου, ἀλλὰ θεωροῦσε τὸν ἑαυτὸ του ὡς τὸ μοναδικὸ καὶ νόμιμο βυζαντινὸ αὐτοκράτορα, καθὼς ὁ Ἀνδρόνικος (α΄) Κ. 87 δὲν ἦταν παρὰ ἕνας σφετεριστὴς ποὺ οἰκειοποιήθηκε τὸ θρόνον τοῦ θύματός του, τοῦ νόμιμου αὐτοκράτορα Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155.
25. W. Wroth, *Imperial Byzantine Coins*, τ. II, Londres 1908, ἀνατύπωση Chicago 1966, σ. 597· J. Sabatier, *Description des monnaies byzantines*, Paris 1862, τ. II, σ. 227 καὶ pl. 58, 9· P. Lambros, *Monnaies inédites du Royaume de Chypre au Moyen Age*, Athènes 1876, σ. 12-4.
26. G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 422· O. Jurewicz, *Andronikos I. Komnenos*, σ. 110· Θ. Βλάχος, *Ὁ τύραννος τῆς Κύπρου Ἰσαάκιος Κομνηνός*, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 36), σ. 172.
27. P. Тивѣв, *Le règne d'Andronic I Comnène*, BS 23 (1962), σ. 38· En 1185, Isaac Comnène se déclara souverain indépendant de l'île de Chypre et ceci ébranla sérieusement la position d'Andronic Comnène.

πράξη του Ἰσαάκιου, ἀλλὰ μὴ μπορώντας νὰ τὸν τιμωρήσῃ γιὰ τὴν ἀπιστία του καὶ τὴν ἀσυνεπεία του –γιατὶ δὲν εἶχε τὴ δυνατότητα νὰ ἐκστρατεύσῃ στὴν Κύπρο, νὰ τὸν πιάσῃ καὶ νὰ τὸν θανατώσῃ– ἐστρεψε τὴν ὀργή του ἐναντίον ἐκείνων ποὺ εἶχαν ἐγγυηθῆ γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσή του, τοῦ παυπερσεβαστοῦ Κωνσταντίνου Μακροδοῦκα καὶ τοῦ Ἀνδρόνικου Δούκα²⁹, ἐνῶ σὲ λίγο διέκοψε ὀριστικά τὶς σχέσεις του μὲ τὴν παλιὰ πιστὴ του σύντροφος, ἐρωμένη καὶ ἀνεψιά του Θεοδώρα Κ. 142³⁰.

Τόσο ὁ Κωνσταντῖνος Μακροδοῦκας ὅσο καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Δούκας ἦσαν ἀπ' τοὺς ἀφοσιωμένους ὑπουργοὺς τοῦ αὐτοκράτορα, «ἄντρες τῆς δικῆς του μερίδας ποὺ ἀπὸ ὅλους ἴσχυαν πῖο πολὺ καὶ μέσα στὴ σύγκλητο οἱ καλύτεροι ὑποστηρικτὲς του»³¹. Καὶ ὁ μὲν Μακροδοῦκας, «ἐκτὸς ἀπ' τὶς ἄλλες φιλοφροσύνες ποὺ μὲ ἐξαιρετικὴ ἐπιμέλεια ἐπιδαψίλευε στὸν Ἀνδρόνικο 87»³², ἦταν καὶ γαμβρὸς τῆς Θεοδώρας Κ. 142, καθὼς ἐπανειλημμένως ἔχομε πεί, ὡς σύζυγος τῆς ἀδελφῆς αὐτῆς τῆς τελευταίας, τῆς Ἄννας Κ. 140, ὁ δὲ Ἀνδρόνικος Δούκας, ἄνθρωπος κατὰπτυστος καὶ γλοιώδης ποὺ τὴν ἀδιαντροπία τὴν εἶχε ζωγραφισμένη στὸ πρόσωπό του, ἦταν πῖο φανατικὸς καὶ σκληρὸς ἀπ' τὸν ἴδιο τὸν Ἀνδρόνικο 87 ἀπέναντι τῶν ἐχτρῶν αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, ἔτσι ποὺ ὅταν ὁ αὐτοκράτορας τιμωροῦσε μὲ τύφλωση ἓνα συνωμότη, αὐτὸς (ὁ Δούκας) ἀποφαινόταν πὼς πρέπει καὶ τὰ χέρια νὰ τοῦ κοποῦν ἢ νὰ κρεμαστῆ ἢ νὰ παλουκωθῆ, βρίζοντας τὸν αὐτοκράτορα μὲ σκληρὰ λόγια πὼς δὲν ἔβαζε τὶς ἀνάλογες τιμωρίες στὰ ἐναντίον του ἐγκλήματα³³.

Ἰκανοποιημένος ὁ Ἀνδρόνικος (α') 87 ἀπ' τὶς ὑπηρεσίες καὶ τὴν ἀφοσίωση ἑνὸς τέτοιου ὑπουργοῦ, δὲ δίστασε νὰ υιοθετήσῃ τὸν Ἀνδρόνικο Δούκα καὶ νὰ τὸν ἐγγράψῃ μεταξὺ «τῶν πολὺ ἀγαπημένων του»³⁴.

Γιατὶ ὁ αὐτοκράτορας στράφηκε μὲ τόσο μεγάλη ὀργή ἐναντίον τέτοιων συνεργατῶν καὶ εὐνοουμένων; Εἶναι ἀλήθεια πὼς ὁ Ἀνδρόνικος (α') Κ. 87 ἀνησύχησε πολὺ ἀπ' τὴν ἐπανάσταση τοῦ Ἰσαάκιου Δ.Κ. 229, γιατί φοβήθηκε πὼς αὐτὸς ὁ τελευταῖος ἀπ' τὴν Κύπρο θὰ καταπλεύσῃ στὴν ΚΓΠολη γιὰ νὰ

28. Χωνιάτης, σ. 377: οὗτος τοίνυν ὁ Ἰσαάκιος Ἀνδρονικῶ τῷ βασιλεῖ οὐχ ὑπέκειν ἐθέλων καὶ τὴν πατρίδα ὡς ἐν ἀστράϊ φανταζόμενος καὶ συγγενείας ἢ ἐρατεινῆς ὀμηλικίας οὐδένα λόγον πθέμενος.

29. Χωνιάτης, σ. 378-79.

30. Ἀμέσως μετὰ τὴ θανάτωση τοῦ Κωνσταντίνου Μακροδοῦκα καὶ τοῦ Ἀνδρόνικου Δούκα, ὀργανώθηκε ἡ συνωμοσία γιὰ τὴν ἀνάρρηση στὸ θρόνο τοῦ γιοῦ τῆς Θεοδώρας Κ. 150, τοῦ Ἀλέξιου Κ. 156, ποὺ εἶχε παντρευτῆ τὴν Εἰρήνη Κ. 165, κόρη τῆς Θεοδώρας Κ. 142, βλ. προσωπογραφίαν αὐτῆς τῆς τελευταίας, ὑ. 94-98.

31. Χωνιάτης, σ. 379: καίπερ τῶν τῆς μερίδος ὄντες Ἀνδρονικῶ οἱ μέγ' ἐξοχοὶ πάντων καὶ τῆς ἐταιρίας οἱ κράτιστοι, Σύμφωνα μὲ τὴν Αἰκατ. Χριστοφιλοπούλου, Ἐκλογή, σ. 164, μὲ τοὺς ὄρους: συνέδριον, φίλιος πνύξ, ἔταιρία, ὑπονοεῖται ἡ σύγκλητος.

32. Βλ. πῖο πάνω, ὑ. 18.

33. Χωνιάτης, σ. 379-80.

34. Χωνιάτης, σ. 407.

τόν καθαιρέση ἀπ' τὴν ἐξουσία, ξέροντας πῶς μὲ εὐχαρίστηση θὰ γίνῃ ἀπὸ ὅλους δεχτός³⁵, καθὼς τὸ μακρινὸ κακό –καί γιὰ τὸν Ἰσαάκιο 229 λέγεται πῶς ἦταν ἕνας τύραννος τῶν ὑπηκόων του χειρότερος κι ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο 87 ἀκόμη³⁶– εἶναι καλύτερο ἀπ' αὐτὸ ποῦ ἔχουμε μπροστά μας³⁷, καὶ κοντὰ σ' αὐτὸ γιατί πίστευε πῶς στὴν ἐπιχείρησή του ὁ Ἰσαάκιος θὰ πετύχῃ, καθὼς πάντα τὸν ἀνησυχούσε μιά πρόγνωση πῶς θὰ ξεθρονιζόταν ἀπὸ κάποιον ἄνθρωπο, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα θὰ ἄρχιζε ἀπὸ Ι (ἰῶτα)³⁸.

Ἄλλὰ καὶ πάλι δὲν μπορεῖ νὰ δικαιολογηθῇ ἡ τὴν μανία τοῦ Ἀνδρόνικου (α') 87 ἐναντίον τῶν συνεργατῶν του, γιὰ μόνη τὴν αἰτία πῶς μεσολάβησαν καὶ ἐγγυήθηκαν πρὸς ἀπολευτέρωση τοῦ Ἰσαάκιου Δ. Κ. 229 ἀπ' τὰ χέρια τοῦ Βοημούνδου III τῆς Ἀντιόχειας.

Συνέτρεξε, καθὼς φαίνεται, καὶ κάτι ἄλλο βαθύτερο.

Ὁ Χωνιάτης γράφει: «Μὴ μπωρώντας ὁ Ἀνδρόνικος 87 νὰ τιμωρήσῃ τὸν ἐχτρὸ ποῦ ἀπουσίαζε, τὸν Ἰσαάκιο 229, ἔστρεψε τὸ θυμὸ του ἐναντίον ἐκείνων ποῦ εἶχε στὸ χέρι, ὅπως πολλές φορές συνηθίζουν νὰ κάνουν καὶ οἱ σκύλοι, ποῦ ἐκείνον ποῦ τοὺς πετροβολεῖ τὸν γαυγίζουν ἀπὸ μακριά, ἐνῶ ἀρπάζουν καὶ δαγκάνουν, γιὰ νὰ ξεθυμάνουν, τίς πέτρες ποῦ τοὺς ρίχνει. Ἔτσι κι ὁ Ἀνδρόνικος 87 παράπεμψε σὲ δικαστήριον τὸ θεῖο τοῦ Ἰσαάκιου 229 Κωνσταντῖνον Μακροδοῦκαν καὶ τὸν Ἀνδρόνικον Δούκαν γιὰ τὴν ἐγγύηση ποῦ εἶχαν δώσει ὑπὲρ τοῦ Ἰσαάκιου 229»³⁹. Ὡς ἐδῶ οἱ δυὸ ἀνωτέρω

35. Χωνιάτης, σ. 379: ἐδεῖδει γὰρ μήπως Κυπρόθεν καταπλεύσας καθελεῖ τοῦτον (τὸν Ἀνδρόνικον 87) τῆς ἀρχῆς, εἰδὼς ὡς ἀσμένως (ὁ Ἰσαάκιος 229) προσδεχθήσεται παρὰ πάντων.

36. Χωνιάτης, σ. 377-78, 483, 484, 443, 547, 612· Σκουταριώτης, ἐκδ. Σάθα MB 7 (1894), σ. 342 καὶ 371· Νεόφυτος μοναχὸς ὁ Ἐγκλειστος, Περὶ τῶν κατὰ τὴν χώραν Κύπρον σκαιῶν, Σάθα MB 2 (1873), σ. 3· Benedict of Peterborough, *The Chronicle known under the name of...* Londres 1867 (Rolls Series) καὶ ἐκδ. Bouquet, XVII, Paris: *Itinerarium Peregrinorum et Gesta Ricardi Regis*, (Vinisau), Londres 1864 (Rolls Series) καὶ ἐκδ. H. E. Mayer, Stuttgart 1962.

37. Χωνιάτης, σ. 379: ἐπεὶ καὶ τὸ πόρρω κακὸν τοῦ ἐν χερσίν ἀλυπότερον, καὶ τοῦ θλιβόντος ἄρτι· κουφότερον τὸ ἐλπιζόμενον χεῖριστον.

38. Χωνιάτης, σ. 378-379: ἀλλ' ὁρῶν (ὁ Ἀνδρόνικος 87) αὐτῷ ἐπερχόμενον ὄν πάλαι πεφόβητο φόβον (ἦν γὰρ υφωρώμενος ἀεὶ τὸ ἰῶτα ὡς τὴν αὐτοῦ παραλύσον ἀρχὴν)... Σκουταριώτης, σ. 342. Ὁ Θ. Βλάχος, Ὁ τύραννος τῆς Κύπρου κτλ., ἐνθ' ἄνωτ. (ὁ. 36), σ. 172-73, γράφει πῶς ὑπῆρχε παλαιὰ πρόγνωση τοῦ Σ τ ε θ ἄ τ ο υ, ὅτι ὁ Ἀνδρόνικος (α') θὰ ξεθρονιζόταν ἀπὸ ἄνθρωπο, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα θὰ ἄρχιζε ἀπὸ Ι, καὶ παραπέμπει στὸ Χωνιάτη, σ. 371, καὶ στὰ βιβλία του Ο. Jurewicz, *Andronikos*, σ. 116, καὶ τοῦ J.P. Reinhard, *Vollständige Geschichte des Königreichs Zypern*, Erlangen-Leipzig 1766, σ. 102. Ἄλλὰ ὁ Χωνιάτης, σ. 371, καθὼς καὶ ὁ Jurewicz, δὲ λένε τίποτε σχετικὸ, τὸν δὲ Reinhard δὲν μπόρεσα νὰ πλησιάσω, ἀλλὰ εἶναι ἀδύνατο νὰ παραθέτῃ πηγὴ μὲ προγνώστη τὸν (Κωνσταντῖνον) Στηθάτον (καὶ ὄχι Στεθάτον), τὸν ὁποῖον ἀναφέρει ὁ Χωνιάτης, σ. 505-6, γιὰ μιά ἄλλη ἀποτυχημένη πρόγνωση του, βλ. γι' αὐτὴ τὴν πρόγνωση προσωπογραφίαν Ἄννας Κομν. Βατ. 149, ὁ. 107.

39. Χωνιάτης, σ. 379.

δικάζονται για την πράξη που έκαναν να παράσχουν την έγγυήσή τους.

Στη συνέχεια ο Χωνιάτης συμπληρώνει: «Δέν πέρασαν και πολλές μέρες απ' αυτή τη δίκη τους, και οι άντρες κατηγορήθηκαν για έγκλημα καθοσίωσης, αν και ήσαν τής μερίδας του Ανδρόνικου 87 και τόσο μαζί του δεμένοι»⁴⁰, που σημαίνει πώς κατηγορήθηκαν για έσχατη προδοσία, για πράξη έναντιον του θρόνου και τής ζωής του αυτοκράτορα.

Διαφαίνεται νομίζω απ' τα άνωτέρω πώς κατά το χρονικό διάστημα που μεσολάβησε μεταξύ τής πρώτης δίκης, που σ' αυτή κατηγορήθηκαν ως έγγυητές για την άπολευτέρωση του άπιστου Ισαάκιου 229, και τής δεύτερης, που σ' αυτή κατηγορήθηκαν για έγκλημα καθοσίωσης (= προδοσίας άπέναντι του αυτοκράτορα), προέκυψαν στοιχεία που σύμφωνα με αυτά ο Μακροδούκας και ο Δούκας –και ίσως και αυτή ή παλιά και άλλοτε πιστή σύντροφος και έρωμένη του Ανδρόνικου Κ. 87 Θεοδώρα Κ. 142– είχαν έλθει σε έπαφές και συνεννοήσεις με το συγγενή τους Ισαάκιο Δ.Κ. 229 και τον παρότρυναν για μιá κατάληψη του θρόνου, καθώς κατά το 1185 τα πράματα έδειχναν πώς το έδαφος κλονιζόταν κάτω απ' τα πόδια του Ανδρόνικου Κ. 87.

Ο Μακροδούκας και ο Δούκας φυλακίστηκαν στα «έπιπεδα οικήματα» του παλατιού των Μαγγάνων που βρισκόταν στο έσω λεγόμενο Φιλοπάτιο⁴¹.

Στις 30 του Μάη του 1185⁴², μέρα τής γιορτής τής Ανάληψης του Χριστού που πανηγύριζε το παρεκκλήσι του παλατιού του έσω λεγόμενου Φιλοπατίου⁴³, στο όποιον άγαπούσε να μένη ο αυτοκράτορας Ανδρόνικος (α') Κ. 87⁴⁴, προσκλήθηκαν να παραστούν όλα τα μέλη τής βυζαντινής άριστοκρατίας, τα όποια και προσήλθαν με μεγάλη προθυμία. Από κεί, μετά τη λειτουργία, όλη ή όμηγυρη κατευθύνθηκε στο παλάτι των Μαγγάνων που βρισκόταν, καθώς είπαμε, στο έσω Φιλοπάτιον.

Η συνέλευση ήταν άληθινά «πολυάνθρωπη, πολύ μάλιστα πολυάνθρωπη, καθώς κανένας δέν άπουσίαζε απ' αυτούς που έπρεπε να παραστούν». Τότε προς έκπληξη των συγκεντρωμένων, έβγαλαν «απ' τα έπιπεδα οικήματα» τους έγκάθειρκτους Μακροδούκαν και Δούκαν και ως «κατάκριτους» τους θεατρίνισαν στην αύλη του παλατιού.

Οι δυστυχισμένοι άρχοντες, σ' αυτή τη δύσκολη θέση που βρίσκονταν, πήραν μιá στάση εύλαβική, τόσο γιατί όδηγοϋνταν για να δικαστούν, όσο και

40. Χωνιάτης, σ. 379. Πρβλ. D. Polemis, *The Doukai*, άριθ. 226, σ. 193.

41. Χωνιάτης, σ. 381. Για τη θέση του παλατιού των Μαγγάνων στο έσω Φιλοπάτιο, βλ. R. Janin, *Constantinople Byzantine*, σ. 133, 143, 411, και 453.

42. Χωνιάτης, σ. 380. Σκουταριώτης, σ. 342-43. Πρβλ. D. Polemis, *The Doukai*, άριθ. 226, σ. 193.

43. Για το παρεκκλήσι τής Ανάληψης του έσω Φιλοπατίου, βλ. R. Janin, *Constantinople Byzantine*, σ. 144.

44. Χωνιάτης, σ. 380. Πρβλ. R. Janin, ένθ' άνωτ., σ. 133 και 144, όπου και εκ παραδρομής παραπέμπει εις Χωνιάτην, σ. 492 αντί σ. 380.

γιατί ἐνατένιζαν ψηλά στό πεντόροφο παλάτι τῶν Μαγγάνων τόν ἴδιο τόν αὐτοκράτορα· σήκωσαν τά μάτια τους πρός αὐτόν, σταύρωσαν τά χέρια στό στήθος τους καί βαθιά ὑποκλίθηκαν, δείχνοντας ἔτσι τὸ σεβασμό τους πρός τόν ἀνακτα⁴⁵.

Στὴ μέση τῆς ὁμήγουρης πού συγκροτήθηκε σὲ δικαστήριο, ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου πανσέβαστος σεβαστός Στέφανος Ἁγιοχριστοφορίτης⁴⁶ πού «οἱ τότε ἄνθρωποι κατὰ πού τοῦ ἐπρεπε τὸν εἶχαν παρονομάσει Ἄντιχριστοφορίτην»⁴⁷ – κάποιος ἄλλος σύγχρονός του μᾶς λέει πὼς οἱ ξύπνιοι ἀπ' τοὺς ἄνθρώπους τοῦ εἶχαν κολλήσει αὐτὴ τὴν παρονομασία⁴⁸ – ἀπάγγειλε ἐναντίον τῶν δυὸ ὑποδικῶν, κάτω ἀπ' τὴν ἐπίδοκμασία τῶν παρισταμένων, τὴν κατηγορία τῆς ἐσχάτης προδοσίας καὶ τὴν ἴδια στιγμή τὴ θανατικὴ καταδική τους, καθὼς καὶ τὴν ἀπόφαση τῆς διὰ λιθοβολισμοῦ ἐκτέλεσης τῆς ποινῆς⁴⁹, καὶ πρῶτος αὐτός, δίδοντας τὸ παράδειγμα, ἄδραξε γεμάτος ὀργὴ ἓνα λιθάρι πού γέμιζε τὴ φούχτα του καὶ τὸ ξεσφενδόνισε κατὰ τοῦ Κωνσταντίνου Μακροδοῦκα, τοῦ πιὸ ἐπιφανῆ ἀπ' τοὺς δυὸ καταδίκους, τόσο γιὰ τὴ συγγενεία του μὲ τὴν αὐτοκρατορικὴ γενιὰ τῶν Κομνηνῶν, ὅσο καὶ γιὰ τὴν ψηλὴ καὶ ἐπιβλητικὴ κορμοστασιά του καὶ τὸν τεράστιο πλοῦτο του.

Καὶ ἀμέσως μὲ πάθος συνιστοῦσε σὲ ὅλους τοὺς παρισταμένους νὰ μιμηθοῦν τὸ παράδειγμά του, καὶ μὲ τὴν ἀγριεμμένη ματιά του παρακολουθοῦσε ὅλη τὴν ὁμήγουρη καὶ ἐκείνον πού δὲν πετροβολοῦσε τὸν κατηγοροῦσε ὡς ἄπιστο πρός τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὸν ἀπειλοῦσε πὼς σὲ λίγο πρόκειται νὰ ὑποστῇ τὴν ἴδια καταδική.

Κάτω ἀπὸ μιά τέτοια ἀπειλὴ πού προερχόταν ἀπ' τὰ χεῖλη τοῦ πανίσχυρου πρωθυπουργοῦ τοῦ τὸ ρά ν ο υ –γιὰ νὰ τὸ ποῦμε μὲ τὴ σημερινὴ ὀρολογία, γιατί μιά τέτοια ἀνάλογη θέση εἶχε καταντήσει νὰ κατέχῃ ὁ Ἁγιοχριστοφορίτης– ὅλοι οἱ συγκεντρωμένοι σήκωσαν πέτρες καὶ τὶς πετοῦσαν κατὰ τῶν θυμάτων, κ' ἔτσι ἔρριξαν κάτω τοὺς ἄνθρώπους, πού «μετὰ τὸ μαρτύριο παρουσίαζαν ἓνα θέαμα ἀληθινὰ ἀξιολύπητο καὶ ἀπίστευτο, καθὼς σὲ ὕψος βουνοῦ ὑψώθηκαν οἱ πέτρες πού εἶχαν ριχτῆ».

Ἐνῶ ἀκόμη ἐκεῖ πεσμένοι ψυχorroγαοῦσαν, τοὺς σήκωσαν οἱ ὀρισμένοι γι' αὐτὴ τὴν ὑπηρεσία, τοὺς τύλιξαν σὲ κιλικία ἢ τὰπητες (= σὲ πανιὰ ἢ σεντόνια), τοὺς φόρτωσαν πάνω σὲ μουλάρια, καὶ τὸν μὲν Ἀνδρόνικον

45. Χωνιάτης, σ. 380-81.

46. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 591-92, ὑ. 446, γιὰ τὸ ἀξίωμά του καὶ τὴν τιπλοφορίαν του.

47. Χωνιάτης, σ. 381· Σκουταριώτης, σ. 343.

48. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἰλλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 44, καὶ ἐκδ. Βοήη, σ. 405.

49. Χωνιάτης, σ. 381, τονίζει: «ὡς ὑπὸ δίκην ἀχθησόμενοι» (= δὲν ἔχουν ἀκόμη δικαστῆ), ἐνῶ σ. 383, τοποθετεῖ στό στόμα τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87 αὐτὰ τὰ λόγια: «καὶ τὴν τῶν δικαστῶν ἀπόφασιν ὑπερκεῖσθαι τῆς αὐτοῦ προαιρέσεως». Ἄρα, ἐπιτόπου καὶ αὐτόματα ἐγένε ἡ ὅλη διαδικασία τῆς ἀπαγγελίας τῆς κατηγορίας καὶ τῆς ἐκδόσης τῶν ἀποφάσεων τῆς θανατικῆς καταδικῆς καὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐκτέλεσής της.

Δούκαν πήγαν και τόν κρέμασαν στο Πέραν (σημ. Γαλατά), όπου κατοικούσαν και θάβονταν οι Έβραίοι, τόν δε Κωνσταντίνον Μακροδοούκαν τόν κρέμασαν σ' ένα λοφίσκο που ήταν στην απέναντι τής μονής τών Μαγγάνων άκτῆ⁵⁰.

Αυτό ήταν τὸ τραγικό τέλος τοῦ πανυπερσέβαστου Κωνσταντίνου Μακροδοούκα, τοῦ συζύγου τῆς Ἄννας Κ. 140, και τοῦ Ἀνδρόνικου Δούκα, τὸ ὁποῖον ἔκανε μεγάλη ἐντύπωση και ἐνέπνευσε ἐπίσης μεγάλη ἀνησυχία και ταραχὴ στοὺς ΚΠολίτες, καθὼς γιὰ πρώτη φορά ἔβλεπαν μετὰ ἴδια τους τὰ μάτια ἐκεῖνα που μετὰ ἀπαρέσκεια εἶχαν ἀκούσει πὼς ἐγίναν στὶς ἐπαρχίες, και στο ἀκουσμά τους ἔφραζαν τ' αὐτιά τους.

Βλέποντας ἔτσι τὸν κίνδυνο νὰ κρέμεται ἀπὸ πάνω τους, δὲν μπορούσαν τίς νύχτες νὰ κοιμηθοῦν, και τὸ πιὸ σπουδαῖο εἶναι πὼς κατ' αὐτὸ τὸν τρόπο αἰσθάνονταν ὄχι μόνο οἱ ἔχτροι τοῦ αὐτοκράτορα, ἀλλὰ και αὐτοὶ ἀκόμη οἱ μέχρι τότε ἀφοσιωμένοι ὁπαδοὶ του που εἶχαν ἀπολαβῆς ἀπ' αὐτὸν και εἶχαν καταλάβει διάφορες θέσεις⁵¹.

Ἔτσι ὁ θάνατος τοῦ Μακροδοούκα χρησίμευσε ὡς ἓνα ξύπνημα τῶν αἰσθημάτων τοῦ λαοῦ τῆς ΚΠολης ἐναντίον τοῦ καθεστώτος τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87⁵².

Στὸν ἄλλο κόσμο, ὅπου ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου Στέφανος Ἀντιχριστοφορίτης θέλησε νὰ συνεχίση τὴ δραστηριότητά του, ζητώντας ἀπ' τοὺς πρὶν ἀπ' αὐτὸν πεθαμένους τὴν ἐξόφληση τῶν χρεῶν τους πρὸς τὸ δημόσιο, βρῆκε ἐμπόδια, καθὼς στο τέλος οὐρῆθηκε γιὰ νὰ λογοδοτήση μπροστὰ στο Μίνωα και στο Ραδάμανθη ἀσφαλῶς μετὰ κάποιο τρόπο θὰ ἀντιμετώπισε τὰ πολλὰ φάσματα τῶν θυμάτων του, ἀνάμεσα στὰ ὁποῖα κάποια θέση εἶχαν και ἐκεῖνα τοῦ Μακροδοούκα και τοῦ Δούκα⁵³.

Ἡ Ἄννα Κ. 140, τῆς ὁποίας τὴ χρονολογία τοῦ θανάτου δὲ γνωρίζομε, ἀπόχτησε ἀπ' τὸν Κωνσταντίνον Μακροδοούκαν ἓνα ἀριθμὸ παιδιῶν⁵⁴, που ἀπ'

50. Χωνιάτης, σ. 381-82 Σκουταριώτης, σ. 343. Πρβλ. F. Cognasso, Partiti politici e lotti dinastiche in Bisanzio alla morte di Manuele Comneno, Memorie della Reale Accademia delle Scienze di Torino. Scienze morali, storiche e filologiche, 62 (1912), σ. 277. Γιὰ τὴ θέση τῆς κατοικίας και ταφῆς τῶν Ἑβραίων, βλ. R. Janin, Constantinople Byzantine, σ. 259-60· γιὰ τὴ θέση τῆς μονῆς τῶν Μαγγάνων, βλ. R. Janin, Églises et monastères, σ. 75-6.

51. Χωνιάτης, σ. 582-83.

52. Γιὰ τὴ συμμετοχὴ στὶς εὐθύνες τῶν ἐγκλημάτων που ἐγίναν κατὰ τὴν ἐπιτροπεία και τὴ βασιλεία τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87, τῶν συγκλητικῶν, τῶν δικαστῶν και τῶν ἄλλων παραγόντων, βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 592-93 και ὕ. 450-454.

53. Βασιλείου μητροπολίτη Κερκύρας τοῦ Πεδιαδίτη, Ἀνέκδοτος νεκρικός διάλογος που ἀναφέρεται σὲ πρόσωπα τῆς βασιλείας τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87, ἀνακοίνωση Κ. Μαναφῆ, Περίληψεις ἀνακοινώσεων ΙΕ' Διεθνούς συνεδρίου Βυζαντινῶν Σπουδῶν τῶν Ἀθηνῶν, 5-11 Σεπτέμβρη 1976.

54. Ἀνάμεσα στὰ παιδιά τους μερικοὶ καταλέγουν, καθὼς στηρίζονται σὲ μιά μεταγενέστερη δυτικὴ πηγὴ, τὴν Ζωὴν Δούκαιναν, που παντρεύτηκε τὸν Ἰωάννην Δούκαν 90, ἀλλὰ στὴ Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 397 και ὕ. 32, και σ. 641-42 και ὕ. 5, κατέδειξε πὼς εἶναι ὀλότελα

αυτά μᾶς εἶναι γνωστά ὁ Ἰσαάκιος Δούκας Κομνηνός 230⁵⁵ καὶ ὁ Ἄνωνυμος Δούκας Κομνηνός 231⁵⁶.

Μιά σφραγίδα φέρει τὴν ἐξῆς ἐπιγραφή:

Σφράγισμα Δούκα σεβαστοῦ Κωνσταντίνου
ὄνπερ ἀθλητὰ ἐκ πάσης βλάβης ρύου⁵⁷.

Δὲν ἀποκλείεται ἡ σφραγίδα νὰ ἀνήκη στὸν Κωνσταντῖνον (Μακρο-) Δούκαν, τὸν σύζυγον τῆς Ἄννας Κ. 140, κατὰ τὸν καιρὸ ποῦ εἶχε τὸν τίτλο τοῦ π α ν σε β ἄ σ τ ο υ σε β α σ τ ο ὦ⁵⁸, ὅπως δὲν ἀποκλείεται ἐπίσης νὰ ἀνήκη στὸν σε β α σ τ ὸ ν Κωνσταντῖνον Δούκαν, τὸν δ ο ὕ κ α Διοκλείας κλπ.⁵⁹ ἢ καὶ σὲ κάποιον ἄλλον ἀπ' τοὺς πολλοὺς ὁμώνυμους τοῦ ια' καὶ ιβ' αἰώνα⁶⁰.

ἀδύνατον ἡ σύζ. τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90, ἡ Ζωὴ Δούκαινα, κόρη κάποιου Κωνσταντίνου Δούκα καὶ κάποιας Ἄννας Κομνηνῆς, νὰ ἦταν μὰ κόρη τοῦ Κωνσταντίνου (Μακρο-) Δούκα καὶ τῆς Ἄννας Κ. 140.

55. Ὁ Ἰσαάκιος Δούκας Κομνηνός 230 φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ μητρὸς πάππου του Ἰσαάκιου Κ. 78 καὶ τὸ ἐπίθετο τοῦ πατέρα του (Μακρο-) Δούκας. Ὁ G. Moravcsik, Ἡ Οὐγγαρία καὶ τὸ Βυζάντιο κατὰ τὸ Μεσαίωνα, *The Cambridge Medieval History*, vol. IV, part I, μετὰφρ. στὴν ἑλληνικὴ Ντουνοῦ Σαούλ, σ. 433, σημειώνει πὼς «ἡ ἀδελφὴ τοῦ Βέλα III (καὶ ἀρα κόρη τοῦ Γκέιζα II τῆς Οὐγγαρίας) παντρεύτηκε ἓνα ἐγγονὸ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Μανουήλ (α') Κ. 81», δηλ. ἐγγονὸ τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78. Ἀπ' τίς κόρες αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, μᾶς εἶναι γνωστὸ πὼς ἡ πρώτη, ἡ Εἰρήνη Κ. 138, εἶχε γιόν τὸν Ἰσαάκιον Κ. 229 καὶ δὲν μπορούσε νὰ ἔχη ἓνα δεῦτερο γιό μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα ἢ τρίτη κόρη του, ἡ Μαρία Κ. 141, μᾶς εἶναι γνωστὸ πὼς δὲν ἀπόκτησε παιδιὰ ἀπ' τὸν ἀντρα τῆς Στέφανον IV τῆς Οὐγγαρίας· τῆς τέταρτης Θεοδώρας Κ. 142 καὶ τῆς πέμπτης Εὐδοκίας Κ. 143 τὰ παιδιὰ ποῦ ἀπόκτησαν μᾶς εἶναι γνωστά. Ἄρα ἡ μόνη ποῦ ἀπομένει ὡς μητέρα τοῦ Ἰσαάκιου Δ.Κ. 230 ποῦ παντρεύτηκε τὴ Μαργαρίτα τῆς Οὐγγαρίας, κόρη τοῦ Γκέιζα II καὶ τῆς Εὐφροσύνης τοῦ Κιέβου, εἶναι ἡ Ἄννα Κ. 140. Πρβλ. W. H. Ruidt de Collenberg, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 21), *Tableau Généalogique I (Comnènes)*, ἀνάμεσα στὶς σ. 128-29: Szabolcs de Vajay, συγγραφέας τοῦ ἔργου: *La Couronne dite de Saint Etienne* (1974 στὰ οὐγγρικά), Ἐπιστολὴ τοῦ τῆς 12ης. Χ. 1976 πρὸς ἐμέ, ποῦ καὶ οἱ δυὸ συμφωνοῦν ἀπόλυτα πρὸς τὴν πό πάνω συνταύτιση τοῦ Ἰσαάκιου Δ.Κ. 230.

56. Θεόδωρος Πρόδρομος. Ἐπὶ τύμβῳ ἐκδ. W. Hörandner, σ. 542-43, ἀριθ. LXXVI (=76), στίχ. 4-5:

πτέρθος Κομνηνῶν ἐκφύει με μητρόθεν
καὶ ρίζα Δουκῶν βλαστάνει με πατρόθεν.

Ὁ νεκρὸς πριγκίπας ἦταν γιὸς μιᾶς Κομνηνῆς καὶ ἐνός Δούκα, καὶ ταιριάζει νὰ ἦταν ἐνας γιὸς τῆς Ἄννας Κ. 140 καὶ τοῦ Κωνσταντίνου (Μακρο-) Δούκα. Στὴν περίπτωση αὐτῆ ὁ Ἄνωνυμος Δούκας Κομνηνός 231 πρέπει νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1155 καὶ νὰ πέθανε σὲ πολὺ νεαρὴ ἡλικία, ἀφοῦ τὸ θάνατό του πρόλαβε καὶ θρήνησε ὁ Θεοδ. Πρόδρομος· ὁ ἡμιτελής ὁμως στίχος 13: «καὶ τριάκοντα χρόν...» μᾶς κάνει ἐπιφυλακτικούς γι' αὐτὴ τὴ συνταύτιση, ἐφόσον βέβαια τὸ στιχοῦρηγμα εἶναι γνήσιο προδρομικὸ, γατὶ πάνω σ' αὐτὸ ὑπάρχουν σοβαρὰς ἀντιρρήσεις ἀπ' τὸν ἐρευνητὴ τοῦ Πρόδρομου Michael J. Kyriakis.

57. V. Laurent, *Bulles métriques*, ἀριθ. 482, σ. 205.

58. Βλ. πό πάνω, ὑ. 5· L. Stiernon, *Sébastos et gambros*, *REB* 23 (1965), σ. 237, ὑ. 74.

59. Βλ. προσωπογραφίαν Εἰρήνης Κ. 138, ὑ. 10 καὶ 11.

60. V. Laurent, ἐνθ' ἄνωτ., ἀριθ. 482, σ. 205, καὶ ἀριθ. 76, σ. 218.

141. Μαρία Κομνηνή (γένν. περί τὸ 1140 – † ;)

Ἡ Μαρία¹ Κομνηνή τριτότοκη κόρη τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78 καὶ τῆς Θεοδώρας² γεννήθηκε περί τὸ 1140³.

Τὸ 1153, καθὼς ἡ Μαρία Κ. εἶχε μιά ἡλικία 13 χρονῶ, ὁ νέος αὐτοκράτορας τῆς Γερμανίας Φρειδερίκος I Barberousse (= Κοκκινοπώγωνας 1152 - 1190), ἀνεψιός καὶ διάδοχος τοῦ Conrad III (1138 - 1152), τὴ ζήτησε σὲ γάμο, κάτω ἀπ' τὴς ἐξῆς συνθήκες.

Κατὰ τὸ 1153 ὁ Μανουήλ (α') Κ. 81 ἔστειλε μιά πρεσβεία στοῦ Φρειδερίκο I τὸν Κοκκινοπώγωνα μὲ τὸ σκοπὸ νὰ φέρῃ κοντά του τὸν νέο ρήγα τῆς Ἀλαμανίας⁴, καθὼς αὐτὸ τὸ εἶχε πετύχει μὲ τὸ θεῖο τοῦ Φρειδερίκου I καὶ σύγγαμβρό του Κορνάδο III, ἐνῶ συγχρόνως ἔστειλε καὶ μιά ἐπιστολὴ στὸν ἡγούμενο τοῦ Corvey Wibald, ποῦ διακρινόταν γιὰ τὰ φιλικὰ πρὸς τὸ Βυζάντιο αἰσθήματά του, νὰ ἐπηρεάσῃ τὸν Κοκκινοπώγωνα, ἔτσι ποῦ νὰ προσαρμοσθῇ στὰ σχέδια τοῦ Βυζαντίου⁵.

Μιά γερμανικὴ πρεσβεία ἔφερε στοῦ βασιλέα τὴν ἀνταπόκριση τοῦ Γερμανοῦ καίσαρα, τὴν ὁποία γνωρίζομε ἀπ' τὴν ἀλληλογραφία τοῦ Wibald. Σὲ ἐπιστολὴ του, μὲ τὴν ὁποία εἶχε ἐφοδιάσει τὴν πρεσβεία ὁ Κοκκινοπώγωνας, ἀφοῦ εὐχαριστοῦσε τὸ βασιλέα γιὰ τὴς ἐναντι τῆς γερμανικῆς αὐτοκρατορίας διαθέσεις του, τοῦ ἔλεγε πὼς ὁ Κορνάδος III στὴν ἐπιθανάτιο κλίνη του, τὸν εἶχε πρστρέψει νὰ παραμείνῃ ἕνας θερμὸς ἐραστὴς τῆς βυζαντινῆς συμμαχίας. Σὲ συνέχεια ὁ Φρειδερίκος I ζητοῦσε ἀπ' τὸ Μανουήλ τὸ χέρι μιάς πριγκίπισσας τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας καὶ τὸν παρακαλοῦσε νὰ ἔχῃ πάνω σ' αὐτὸ μιά γρήγορη ἀπάντηση. Καὶ στοῦ τέλος, τοῦ γνωστοποιοῦσε πὼς σκεφτόταν κατὰ τὸ προσεχὲς καλοκαίρι νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ βασιλείου τῶν Νορμανδῶν τῆς Σικελίας καὶ πὼς πάνω σ' αὐτὸ εἶχε δώσει πρόφορικὲς ὁδηγίες στοὺς πρεσβευτὲς του γιὰ νὰ κατατοπίσουν τὸ βασιλέα⁶.

Οἱ Γερμανοὶ ἀπεσταλμένοι ἔφεραν ἐπίσης μιά ἐπιστολὴ τοῦ Wibald πρὸς τὸ Μανουήλ (α') ποῦ σ' αὐτὴ ὁ ἡγούμενος τοῦ Corvey ἐξέθετε τὴς προσπάθειές του γιὰ νὰ πειστή ὁ Φρειδερίκος I νὰ παραμείνῃ πιστὸς στὴν ἑλληνικὴ

141.1. Φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ πατρὸς θείας τῆς Μαρίας Κ. 75.

2. Κίνναμος, σ. 135: Μαρὶαν τὴν Ἰσαάκιου τοῦ σεβαστοκράτορος θυγατέρα... Χωνιάτης, σ. 165: ἀλλὰ δὴ καὶ Μαρὶαν ἐγχευε τὴν τούτου ἀνεψιάν. ἦν ὁ σεβαστοκράτωρ ἐφύτευσε τὸν Ἰσαάκιον. Βλ. καὶ Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 396-97 καὶ ὑ. 28 καὶ 33.

3. Ἐπρεπε τὸ πὸς λίγο νὰ ἦταν 13 χρονῶ τὸ 1153 ποῦ ὁ Φρειδερίκος I τῆς Γερμανίας τὴ ζήτησε σὲ γάμο, ἀφοῦ προηγουμένως τὴν εἶδε στὴν ΚΠολη· δὲν ἐπρόκειτο ἐπομένως γιὰ ἀρραβῶνα μεταξὺ παιδιῶν, ὅπως κι αὐτὸ τότε συνηθίζοταν, βλ. S. De Jongh, σ. 63, ὑ. 5.

4. Wibald, Epistolae, ἐκδ. Jaffé, Bibliotheca rerum germanicarum, Ἐπιστολὴ ἀριθ. 410, σ. 548.

5. Wibald, Ἐπιστολὴ ἀριθ. 411, σ. 550.

6. Ἐπιστολὴ Φρειδερίκου I πρὸς Μανουήλ (α') εἰς Wibald, Ἐπιστολὴ 410, σ. 548.

συμμαχία και να παντρευτεί μια βυζαντινή πριγκίπισσα.

Σύμφωνα με τον Κίνναμο ή έκλογή του Γερμανού αυτοκράτορα έπεσε «στην κόρη του σεβαστοκράτορα Ισαάκιου Κ. 78 Μαρία Κ. 141, τη φημισμένη για τη γενιά της και την όμορφιά της, αυτή που άμέσως έρωτεύτηκε»: οι Γερμανοί πρέσβεις, κατά τον Κίνναμο, διαβεβαίωσαν το βασιλέα πως ο Φρειδερίκος Ι «θα εκτελέσει όλα όσα ο Κονράδος ΙΙΙ και ο ίδιος ο Φρειδερίκος είχαν υποσχεθεί για την κατάκτηση του νορμανδικού βασιλείου της Σικελίας απ' τους Βυζαντινούς, κατά τὰ τέλη του 1148 με αρχές του 1149, τότε που επέστρεψαν στο Βυζάντιο απ' το προσκύνημά τους στην Παλαιστίνη»⁸.

Είναι πολύ πιθανόν να συνάντησε τότε στην ΚΠολη ο Φρειδερίκος τη μικρή Μαρία Κ.⁹ και τον πατέρα της σεβαστοκράτορα Ισαάκιο Κ. 78, και να επιδίωξε αυτή την ένωση, «καθώς διακαής του πόθος ήταν να παντρευτεί με μια πριγκίπισσα της πιο ύψηλης άριστοκρατικής καταγωγής»¹⁰.

Ξέρομε από δυο άθθεντικές πηγές πως ο Μανουήλ (α') με μεγάλη εύχαριστηση δέχτηκε την πρόταση για το συνοικέσιο με την άνεψιά του Μαρία Κ., καθώς σ' αυτή την ένωση είδε την πραγματοποίηση της επιθυμίας του για μια ειλικρινή και μόνιμη συμμαχία με τη Γερμανία και πως αυτή ή τελευταία, ως σύμμαχος, θα τον βοηθήσει να ξεπληρώσει το μεγάλο του και άπατηλό όνειρο για μια επέκταση του Βυζαντίου στην Ιταλία και άναβίωση του παλιού Ρωμαϊκού Κράτους.

Κάτω απ' αυτά τὰ όνειρα είναι που διαλύθηκε το περίφημο αυτό συνοικέσιο της Μαρίας Κ. με το Γερμανό αυτοκράτορα, κ' έτσι δεν είχαμε μια δεύτερη Θεοφανώ πάνω στο θρόνο της Γερμανίας.

Πολύ γρήγορα άναπακριθήκε ο Μανουήλ (α') στο αίτημα του Φρειδερίκου Ι και μια δεύτερη πρεσβεία στάλθηκε σ' αυτόν, ή όποια όμως, καθώς κατάστησε γνωστές τις άπόψεις του κυρίου της, συνάντησε τη σθεναρή έναντίωσή του, και γύρισε άπραχτη πίσω στο Βυζάντιο¹¹.

Μια τρίτη πρεσβεία που στάλθηκε στο Φρειδερίκο Ι και που άποτελούνταν από άντρες της πρώτης σειράς της βυζαντινής άριστοκρατίας, τους π α ν σ έ β α σ τ ο υ ς σ ε β α σ τ ο υ ς Μιχαήλ Παλαιολόγον Δούκαν¹² και Ιωάννη Δούκαν¹³, καθώς και τον Νορμανδόν κόμητα της Gravina Άλέξανδρον de

7. Wibald, Έπιστολή άριθ. 411, σ. 550.

8. Κίνναμος, σ. 134-35.

9. S. De Jongh, σ. 63, ύ. 5, που το θεωρεί βέβαιο: F. Chalandon, τ. ΙΙ, σ. 346: peut-être vue lors de son séjour à Const/nople.

10. Κίνναμος, σ. 134.

11. Κίνναμος, σ. 135: Wibald, Έπιστολή Μανουήλ (α') προς Wibald, άριθ. 424, σ. 561.

12. Για τον Μιχαήλ Παλαιολόγον Δούκαν, βλ. D. Polemis, the Doukai, άριθ. 137, σ. 154, και Κ. Βαρζού, Άλέξιος Κ. - Ειρήνη ή Ρωσική και οι άτυχοι άπόγονοί τους, Βυζαντινά 7 (1975), σ. 175, Γενεαλογικός Πίνακας.

13. Για τον Ιωάννη Δούκα, βλ. προσωπογραφία Μαρίας Κ. 123, ύ. 42, και Κ. Βαρζού,

Conversano¹⁴, δὲν εἶχε καλύτερη τύχη¹⁵.

Τὰ δυὸ τελευταῖα μέλη τῆς πρεσβείας μόλις καὶ κατόρθωσαν νὰ συναντήσουν τὸ Φρειδερίκο Ι, μετὰ τῆ στέψη του ὡς αὐτοκράτορα στὴ Ρώμη, πού ἐγίνε στὶς 18 τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1155, κοντὰ στὴν Ἀγκώνα τῆς Ἰταλίας, γιὰ νὰ τὸν φορτώσουν μὲ τὰ δῶρα τοῦ Μανουήλ (α'), πολυτελῆ ὑφάσματα, ἄλογα καὶ ἓνα σεβαστὸ ποσὸν χρημάτων¹⁶.

Ἐκ νέου, οἱ βυζαντινοὶ πρεσβευτὲς μίλησαν στὸν αὐτοκράτορα γιὰ τὸ συνοικέσιο τῆς Ἑλληνίδας πριγκίπισσας καὶ τὸν παρακίνησαν νὰ βαδίση κατὰ τοῦ Γουλιέλμου Ι (1154 - 1166), γιοῦ καὶ διαδόχου τοῦ βασιλέα τῆς Σικελίας Ρογήρου ΙΙ (1130 - 1154), τοῦ θανάσιμου ἐχτροῦ τοῦ Βυζαντίου, παρέχοντας μεγάλες ὑποσχέσεις γιὰ οικονομικὲς εἰσφορές. Θένε νὰ ποῦν πῶς ὁ Κοκκινοπώγωνας, ἦταν πρόθυμος νὰ ἀναλάβῃ αὐτὴ τὴν ἐκστρατεία, ἀλλὰ προσέκρουσε στὴν ἐναντιότητα τῆς πλειονότητας, τῶν ὑποτελῶν του¹⁷.

Νὰ μὴ γελοιάμαστε καθόλου τὸ συνοικέσιο τοῦ Φρειδερίκου Ι τῆς Γερμανίας μὲ τὴ Μαρία Κ. 141 διαλύθηκε καὶ ἀπότυχε, γιὰτὶ ὁ Κοκκινοπώγωνας δὲν ἦταν ἓνα Κονράδος ΙΙΙ καὶ δὲν ἠθελε νὰ πλησιάσῃ τὸ Μανουήλ (α') καὶ νὰ πραγματοποιήσῃ τὶς ἀπώτερες βλέψεις του.

« Ἡ αὐτοκρατορικὴ ἰδέα ἦταν γιὰ τὸ Φρειδερίκο Ι αὐτὴ πού ἦταν γιὰ τὸ Μανουήλ (α'), λέει νεώτερος ἱστορικός, ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος τῆς πολιτικῆς του σκέψης. Ἡ μύση ἀκόμη νωπὴ τῆς Δύσης στὸ ρωμαϊκὸ δίκαιο τοῦ Ἰουστινιανοῦ, στερέωσε ἐδῶ ἐπίσης τὴ συνειδηση τῆς οἰκουμενικότητας τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐταρχείας. Ὁ Φρειδερίκος Ι ἐναντιώθηκε στὶς ἀξιώσεις τοῦ Βυζαντίου πάνω στὴν Ἰταλία, ἔβλεπε μὲ μιά κακὴ ματιὰ τὶς οἰκουμενιστικὲς πνοές τοῦ Μανουήλ (α'), πού γι' αὐτὸν δὲν ἦταν παρὰ ἓνας Ἕλληνας βασιλέας. Ἀντὶ μιάς συμμαχίας μεταξὺ Γερμανίας καὶ Βυζαντίου ἐπήλθε μιά ἐχτρότητα μεταξὺ τῶν δυὸ αὐτοκρατοριῶν. Ἡ καθεμιά διεκδικοῦσε γιὰ τὸν ἑαυτὸ τῆς μόνο τὴν αὐτοκρατορία καὶ τὴν κληρονομία τῆς Ρώμης. Ἀντὶ μιάς κοινῆς δράσης ἐναντίον τῶν Νορμανδῶν τῆς Σικελίας, βλέπει κανεὶς δυὸ ἐχθρικές φιλοδοξίες νὰ κατατρίβωνται στὸ νὰ ξεπεράσῃ ἢ μιά τὴν ἄλλη»¹⁸.

¹ Ἀλέξιος Κ. - Εἰρήνη Ρωσική, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 148, ὑ. 117, ὅπου ἐκ παραδρομῆς ἀναγράφεται Φρειδερίκος ΙΙ ἀντὶ Ι καὶ Βαλδουίνου ΙΙΙ ἀντὶ ΙV.

14. Γιὰ τὸν Ἀλέξανδρο de Conversano, βλ. Κ. Βαζζού, Ἀλέξιος Κ. - Εἰρήνη Ρωσική, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 144 καὶ ὑ. 31, καθὼς καὶ προσωπογραφίαν Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135, ὑ. 87 καὶ 93.

15. Γιὰ τὴν τριμελῆ σύνθεση τῆς πρεσβείας καὶ τὰ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς, βλ. Κίναμος, σ. 135-36.

16. Ἐπιστολὴ Φρειδερίκου Ι εἰς MGH., I. XX, σ. 348-49, καὶ Otton de Freisingen, Gesta, II, 23 καὶ σ. 408, ὅπου τὸν Ἰωάννη Δούκα ὀνομάζει Μαυροδούκαν· Simonsfeld, Jahrbücher des deutschen Reiches unter Friedrich I, τ. I, Leipzig 1908, σ. 365· Κίναμος, σ. 136· Geoffroi de Viterbe, Gesta Friderici, MGH, SS., τ. XX, σ. 310, κάνει τὸ λάθος (στῆς 138) καὶ φέρη τοὺς πρέσβεις τοῦ Μανουήλ (α') παρόντας στὴ στέψη του.

17. Otton de Freisingen, Gesta, II, 24. MGH, SS., τ. XX, σ. 408· Boson, Vita Adriani IV, εἰς Liber Pontificalis, ἐκδ. Duchesne, τ. II, σ. 393.

18. G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 405.

Μετά τή διάλυση τοῦ συνοικεσίου τῆς Μαρίας Κ. 141 μέ τὸ Φρειδεरिकό Ι τῆς Γερμανίας (1153 - 1155), δέν τή συναντᾶμε πιά παρά τὸ 1161, τότε ποῦ παντρεύτηκε τὸ Στέφανο IV τῆς Οὐγγαρίας. Ἀλλά τότε ἡ Μαρία Κ. ἦταν μιά κοπέλα 21 χρονῶ, κάτι ποῦ μᾶς κάνει νά ὑποψιαζόμαστε, ἔχοντας ὑπόψη τίς συνήθειες τῆς ἐποχῆς, πῶς μετά τή διάλυση τοῦ ἀνωτέρω συνοικεσίου, θά παντρεύτηκε κάποιον ἀπ' τὸν ὁποῖον χήρευσε καί σέ δεύτερο γάμο παντρεύτηκε τὸ Στέφανο IV¹⁹, κάτω ἀπ' τίς ἀκόλουθες συνθήκες.

Κατά τὸ 1154 ὁ Οὐγγρος πρίγκιπας Στέφανος Ἀρπαδιδῆς, ἀδελφός τοῦ βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας Γκέιζα II, ἐγκατάλειψε τήν πατρίδα του, καθώς κατηγορήθηκε πῶς ἀπόβλεψε στήν ἐκπόρθηση τοῦ θρόνου ποῦ κατεῖχε ὁ ἀδελφός του, καί κατάφυγε στό βυζαντινὸ ἔδαφος²⁰.

Μερικά χρόνια ἀργότερα βρίσκομε τὸ Στέφανο κοντά στὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Φρειδεरिकό Ι τὸν Κοκκινοπῶγωνα, ὁ ὁποῖος ἐπιθυμώντας νά ἐξασφαλίσει τή βοήθεια στοὺς πολέμους του τοῦ βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας Γκέιζα II, ἀρνήθηκε νά τὸν βοηθήσει καί τὸν ἔστειλε στό Βυζάντιο διὰ μέσου τῆς Βενετίας²¹.

Γενόμενος εὐνοϊκὰ δεχτός ἀπ' τὸ Μανουήλ (α΄) Κ. 81, ὁ Στέφανος ἔμεινε μερικά χρόνια στό Βυζάντιο καί γύρω στίς ἀρχές τοῦ 1161 παντρεύτηκε τήν ὡραία Μαρία Κ. 141, τήν κόρη τοῦ σεβαστοκράτορα Ἰσαάκιου Κ. 78 καί ἀνεψιά τοῦ αὐτοκράτορα, αὐτὴ ποῦ ἄλλοτε εἶχε ἀποσπάσει τήν προσοχή τοῦ Γερμανοῦ καίσαρα, τοῦ Κοκκινοπῶγωνα²².

Ἦταν μοιραῖο γιὰ τή Μαρία Κ. νά συνδέη πάντα τήν τύχη τῆς μέ ξένους ἡγεμόνες. Ποιά ἦταν ἡ συμβίωσή τῆς μέ τὸ Στέφανο Ἀρπαδιδῆ ποῦ παρατάθηκε, ὅπως θά δοῦμε, μέχρι τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1165, δὲ μᾶς πληροφοροῦν οἱ πηγές. Πάντως ὁ Στέφανος λόγω τῆς μακρᾶς στό Βυζάντιο παραμονῆς του εἶχε προσαρμοστῆ στὰ ἑλληνικὰ ἔθιμα, εἶχε ἐκμάθει τήν ἑλληνικὴ γλῶσσα καί θεωροῦνταν ἀπ' τοὺς συμπατριῶτες του ὡς ἓνας ἐξελληνισμένος Οὐγγρος πρίγκιπας²³.

Λίγο μετά τὸ Στέφανο, ἓνας ἄλλος ἀδελφός τοῦ Γκέιζα II, ὁ Λαδισλαος, ἐγκατάλειψε ἐπίσης τήν Οὐγγαρία, «ὄχι τόσο γιὰτὶ ὁ Γκέιζα II τὸν καταδίωξε ἢ ὁ ἴδιος τὸν εἶχε ἐπιβουλευτῆ, ὅσο γιὰτὶ ἐλκύστηκε ἀπ' τὴ φήμη ποῦ διέτρεξε πῶς ὁ ἀδελφός του Στέφανος ἀπόλαυσε μιᾶς εὐτυχίας στό Βυζάντιο, κ' ἔτσι προσήλθε κι αὐτός μέ τὴ σειρά του καί ζήτησε τὴ φιλοξενία τοῦ βασιλέα στήν ΚΠολη²⁴.

19. Καί ἡ S. De Jongh, σ. 63, ὑ. 7, διερωτᾶται μήπως πρόκειται γιὰ ἓνα δεύτερο γάμο, λόγω τῆς ἡλικίας τῆς νύφης.

20. Rahewin, Gesta, III, 12. MGH. SS., τ. XX, σ. 392.

21. Rahewin, ἐνθ' ἄνωτ., III 13.

22. Κίνναμος, σ. 203· Χωνιάτης, σ. 165.

23. Βλ. πιοῦ κάτω, ὑ. 32.

24. Κίνναμος, σ. 203· Χωνιάτης, σ. 165.

Και ο Λαδίσλαος δὲ διαψεύστηκε τῶν ἐλπίδων του, ἀλλὰ ἔγινε δεχτὸς ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα μὲ τις τιμές πού τοῦ ὀφείλονταν ὡς μέλους τῆς γενιᾶς τῶν Ἀρπαδιδῶν καὶ ὅλα ἀναπακρίθηκαν πρὸς τὸ σκοπὸ του καὶ κόρη τοῦ προτάθηκε νὰ παντρευτῆ ἐκείνη πού θὰ ἤθελε ἀπ' τις πριγκίπισσες τῆς αὐτοκρατορικῆς γενιᾶς τῶν Κομνηνῶν. Ἀλλὰ ὁ Λαδίσλαος ἀποποιήθηκε τὴ σύναψη ἐνὸς τέτοιου γάμου, «μὴ τυχόν καὶ ἐπηρεαστῆ, ὅπως ἰσχυρίστηκε, ἀπ' τις χάρες τῆς βυζαντινῆς πριγκίπισσας πού θὰ ἔπαιρνε, κ' ἔτσι ξεχάσῃ καὶ τὴν πατρίδα του καὶ τις οἰκογενειακές της παραδόσεις»²⁵, ἐγὼ σπὴν πραγματικότητα ἐκεῖνο πού τὸν ἔκανε νὰ ἀρνηθῆ ἦταν πού φοβόταν πὼς τὸ πολιτικὸ του γόητρο θὰ μειωνόταν σπὴν Οὐγγαρία, καθὼς μὲ ἓνα τέτοιο γάμο θὰ παρουσιαζόταν στὰ μάτια τῶν συμπατριωτῶν του ὡς ἓνα ὄργανο τοῦ βυζαντινοῦ αὐτοκράτορα²⁶.

Στὴν ΚΠολη λοιπὸν βρίσκονταν ὁ Στέφανος Ἀρπαδιδῆς παντρεμένος μὲ τὴ Μαρία Κ. 141 καὶ ὁ Λαδίσλαος λεύτερος, ὅταν στὶς 31 τοῦ Μᾶη τοῦ 1161 πέθανε ἀπὸ φυσικὸ θάνατο ὁ ἀδελφός τους βασιλέας τῆς Οὐγγαρίας Γκέιζα II²⁷, τὸν ὁποῖον στὸ θρόνο διαδέχτηκε ὁ πρεσβύτερος ἀπ' τοὺς γιούς του Στέφανος III, ἓνα παιδί μιᾶς ἡλικίας 15 περίπου χρονῶν²⁸.

Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν τῆς διαδοχῆς ἀμέσως προκλήθηκαν ἀμφισβητήσεις καὶ ἀντιγυνωμίες.

Σ' αὐτὴ τὴν ἐποχὴ, πραγματικά, τὸ δίκαιο διαδοχῆς στὸν οὐγγρικὸ θρόνο δὲν ἦταν ἀκόμη ὀλότελα ἀποκαταστημένο καὶ ἡ ἀρχαία συνήθεια ὑπαγόρευε τὴν προτίμηση, ὡς διαδόχου, τοῦ πρεσβύτερου μέλους τῆς δυναστείας καὶ ὄχι τοῦ πρεσβύτερου γιου τοῦ ἀποθανόντος ἡγεμόνα²⁹.

Ἐδῶ ἦταν πού στηρίχθηκαν οἱ ἀξιώσεις πάνω στὸ στέμμα τῆς Οὐγγαρίας τῶν δυὸ ἀδελφῶν τοῦ Γκέιζα II, οἱ ὁποῖοι ζητοῦσαν νὰ ἀπομακρύνουν ἀπ' τὸ

25. Κίνναμος, σ. 203· Χωνιάτης, σ. 165.

26. Βλ. πρὸ κάτω, ὑ. 32.

27. Χωνιάτης, σ. 165· Σκουταριώτης, σ. 254· Κίνναμος, σ. 203· γιὰ τὴν ἡμερομηνία καὶ χρονολογία θανάτου, βλ. Fessler, *Geschichte von Ungarn*, ἔκδ. Klein, τ. I, Leipsig 1867, σ. 260.

28. Χωνιάτης, σ. 165· Σκουταριώτης, σ. 254· Κίνναμος, σ. 203· Thuroczy, *Cronica Hungarorum*, ἔκδ. Schwandtner, *Scriptores rerum Ungaricarum*, τ. I, Vienne 1746, σ. 146-47. Γιὰ τὴν ἡλικία τοῦ Στέφανου III κατὰ τὴ στιγμὴ πού διαδέχτηκε τὸν πατέρα του, βλ. Fessler, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 260, καὶ C. Grot, *Iz istorij i Slavianstva v.XII viékié*, Varsovie 1889, σ. 258.

29. Κίνναμος, σ. 203· Χωνιάτης, σ. 166· Σκουταριώτης, σ. 254· Thuroczy, ἔνθ' ἄνωτ. Πρβλ. Fessler καὶ Grot, ἔνθ' ἄνωτ.· F. Chalandon, τ. II, σ. 470-71. Ὁ Κίνναμος, ἔνθ' ἄνωτ., λέει «πὼς νόμος ὑπῆρχε στοὺς Οὐγγρους τὸ στέμμα πάντα νὰ περιέρχεται στοὺς ἐπιζῶντες ἀπ' τοὺς ἀδελφούς», ἀλλὰ αὐτοὶ συνήθως ἦσαν καὶ οἱ πρεσβύτεροι σπὴν ἡλικία ἀπ' τὰ μέλη τῆς δυναστείας. Αὐτὸ τὸ σύστημα διαδοχῆς ἐπικρατοῦσε σὲ ὅλους τοὺς τουρκικῆς προέλευσης λαούς, πού μεταξὺ τους καὶ οἱ Οὐγγροι, καὶ αὐτὸ ἰσχυσε κατὰ τὴ διαδοχὴ τῶν Ὀσμανιδῶν. Καὶ στὸ Βυζάντιο κατὰ τὸν ζ' αἰ. ὑπῆρχε μιά τέτοια ἀξίωση γιὰ τὴ συμμετοχὴ τῶν ἀδελφῶν τοῦ αὐτοκράτορα στὴ βασιλεία, βλ. πρὸ χειρα G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 158-59.

θρόνο τον άνεπιό τους Στέφανο ΙΙΙ. Αντιθέτως, ή μερίδα ή όποία κυριαρχούσε σπήν αύλή, κατά τά τελευταία χρόνια του μακαρίτη βασιλέα, ύποστήριζε τά δίκαια του νεαρού ήγεμόνα, και έπικεφαλής αύτης τής μερίδας ήσαν, έκτός τής βασιλίσσας - μητέρας Εύφροσύνης, τής χήρας του Γκέιζα ΙΙ, ό άρχιεπίσκοπος του Gran Luc Banfi, ένας άνθρωπος καλλιεργημένος πού είχε κάνει τις σπουδές του στό Παρίσι, και ό διάσημος στρατηγός π α λ α τ ί ν ο ς Διονύσιος. Αύτοι έδώ, γιά νά θέσουν τους άνταπαιτητές του θρόνου μπροστά σέ γεγονός τελειωμένο, έσπευσαν νά τελέσουν τή στέψη του νεαρού βασιλέα. Απ' τή στιγμή πού έλαβε γνώση αύτης τής πράξης, έπενέβη ό Μανουήλ (α') Κ. 81, ό αυτοκράτορας του Βυζαντίου³⁰.

Απέναντι τής ύποψηφιότητας του Στέφανου ΙΙΙ στό θρόνο τής Ούγγαρίας έτέθη αύτή του Στέφανου Αρπαδιδη, του συζύγου τής Μαρίας Κ. 143, πού ύποστήριζε ό αυτοκράτορας του Βυζαντίου. Η μερίδα του νεαρού βασιλέα, φαίνεται, πώς στις άρχές ήταν άρκετά άσθενική, γιανι βλέπομε τό Στέφανο ΙΙΙ και τήν αύλή του νά αναγκάζονται νά διαφεύγουν, και νά πηγαινουν νά κλειστούν στό Presbourg³¹.

Παρά τήν έναντίωσή τους όμως στό γιό του Γκέιζα ΙΙ, ή πλειονότητα των Ούγγρων μεγιστάνων άρνήθηκαν νά δεχτούν ως ήγεμόνα τό Στέφανο, τό σύζυγο τής Μαρίας Κ., τον όποιον κατηγορούσαν γιά τήν άφοσίωσή του προς τό Βυζάντιο. Αύτοι έδώ, πάνω στα αισθήματά τους τά καθαρως έθνικά, έθεταν τον αδελφό του Γκέιζα ΙΙ κάτω απ' τήν εξάρτηση του βασιλέα από δω πήγαζε ο φόβος τους πώς στην περίπτωση τής άνόδου του στό θρόνο, ή Ούγγαρία δε θα γινόταν παρά ένα φέουδο του Βυζαντίου και κατά κάποιον τρόπο μία επαρχία τής ελληνικής Αυτοκρατορίας. « Ολότελα ασύμφορο θεωρούσαν νά έχουν ως ήγεμόνα ένα άνθρωπο πού συγγένευε με τον αυτοκράτορα του Βυζαντίου γιανι στό βάθος έβλεπαν πώς οι ίδιοι οι Ούγγροι θα βασιλεύονται απ' αυτόν, αυτός δε θα έξουσιάζεται και θα διατάσσεται απ' τον αυτοκράτορα του Βυζαντίου»³².

Σ' αυτές τις αίτιες πρέπει νά προσθέσωμε πώς ό Στέφανος, ό σύζυγος τής Μαρίας Κ., ήταν νεώτερος του αδελφού του Λαδίσλαου³³, και σύμφωνα με τήν άρχαία συνθήεια, ό Λαδίσλαος ήταν ό νόμιμος διάδοχος, ως ό πρεσβύτερος τής δυναστείας. Είναι έξάλλου πολύ πιθανόν ό Λαδίσλαος, πού ασφαλως

30. Thuroczy, ενθ' άνωτ., σ. 147 Annales Posonienses, MGH. SS., τ. XIX, σ. 573, ad annum 1172· Simon de Keisa, εκδ. Endlicher, Monumenta Arpadiana, σ. 119· Χωνιάτης, σ. 165-66· Σκουταριώτης, σ. 254. Γιά τις σπουδές του άρχιεπίσκοπου Luc Banfi στό Παρίσι, βλ. Gautier Mapes, De nugis curialium, εκδ. Whright, Londres 1850, σ. 73. Γιά τό στρατηγό Διονύσιο, βλ. προσωπογραφία Ανδρόνικου Κ.Κ. 135, ύ. 63 και 64.

31. Henri de Muglen, Chronik, LI, εκδ. Kovachich, εις Sammlang kleiner noch ungedruckter Stücke, in welchen gleichzeitige Schriftsteller einzelne Abschnitte der ingarischen Geschichte aufgezeichnet haben, I, Ofen 1805, σ. 77· Annales Posonienses, ενθ' άνωτ., σ. 573, ad annum 1172. Πρβλ. Grot, ενθ' άνωτ. (ύ. 28), σ. 268, ύ. 1.

32. Χωνιάτης, σ. 166· Σκουταριώτης, σ. 255.

33. Thuroczy, ενθ' άνωτ. (ύ. 28), σ. 147· Κίνναμος, σ. 203.

ήξερε για ποιές αιτίες ο αδελφός του Στέφανος είχε γίνει μισητός στην Ούγγαρια –κυρίως για την είσοδό του στη βυζαντινή αυτοκρατορική οικογένεια, ενώ αυτός είχε άρνησή, καθώς έχουμε δει, να κάνει κάτι τέτοιο– να μην έμεινε άργος στη μέση όλων αυτών των ραδιουργιών, αλλά να είχε ενεργήσει να κινηθούν οι όπαδοί του στην Ούγγαρια³⁴.

Για να θέσει την ύποψηφιότητα του ανταπαιτητή που υποστήριζε, καθώς και της συζύγου αυτού του τελευταίου και δικής του άνεψιδας Μαρίας Κ. 141, ο Μανουήλ (α΄) Κ. 81 έστειλε πρεσβευτές στην Ούγγαρια, και ο ίδιος πήγε και εγκαταστάθηκε στη Σαρδική (σημ. Σόφια της Βουλγαρίας), για να παρακολουθήσει από κει την έκβαση των διαπραγματεύσεων³⁵. Είναι εκεί που συναντήθηκε με τους αντιπροσώπους του, οι οποίοι και τον πληροφόρησαν για την άπουχία της ύποψηφιότητας του γαμβρού του Στέφανου.

Αυτός έδω ζήτησε τότε απ' το βασιλέα να τον βοηθήσει για να υποστηρίξει τις αξιώσεις και διεκδικήσεις του με στρατιωτική δύναμη. Ο Μανουήλ (α΄) άποδέχτηκε την εισήγηση και ένα σώμα στρατού κάτω απ' τις διαταγές του Άλέξιου Κοντοστέφανου Κομνηνού 134, καθώς γνωρίζουμε, συνόδευσε στην Ούγγαρια τον ανταπαιτητή, ενώ ο ίδιος ο βασιλέας αναχώρησε για τα π α ρ ί σ τ ρ ι α σύνορα και έφτασε στη Βρανίτσοβα και τα Βελέγραδα³⁶.

Τη συνέχεια των γεγονότων λεπτομερώς έχουμε εκθέσει σε άλλα μέρη του παρόντος έργου. Είδαμε εκεί, πώς μετά μία λιγόμενη βασιλεία του φιλάσθενου Λαδίσλαου II, ο Στέφανος IV κατόρθωσε να έκπορθήσει την έξουσία και να στεφθή μαζί με τη γυναίκα του Μαρία Κ. 141 βασιλέας της Ούγγαρίας στις 11 του Φλεβάρη του 1162 και πώς ως τέτοιος παράμεινε μέσα σε συνεχείς αντιδράσεις ως τις 19 του Ιουνίου του ίδιου έτους, που ο στρατός του νεαρού άνεψιού του Στέφανου III τον νίκησε σε μάχη, κοντά στα Βελέγραδα, και τον ανάγκασε να εγκαταλείψει την Ούγγαρια και να ζητήσει άσυλο μαζί με τη γυναίκα του κοντά στο θείο τους Μανουήλ (α΄) στη Σαρδική³⁷.

Επίσης είδαμε πώς μετά μία άποτυχημένη άπόπειρα ανάκαταληψης του θρόνου με τη βοήθεια και πάλι του βυζαντινού στρατού κάτω απ' την άρχηγία του ίδιου στρατηγού, του Άλέξιου Κ.Κ. 134, ο Στέφανος IV και η Μαρία Κ. 141 εγκαταλείφθηκαν απ' το θείο τους - αυτοκράτορα, καθώς αυτός ο τελευταίος αναγκάστηκε να στραφή προς τον Στέφανο III, ο οποίος κάτω απ' την αυτοκρατορική πίεση παραχώρησε στο νεώτερο αδελφό του Βελά (τόν μετέπειτα Βελά III) τη διοίκηση της Δαλματίας και της περιοχής του Σιρμιού, που του είχε έκχωρήσει ως δικό του τιμάριο ο πατέρας τους Γκέιζα II, και να επιτρέψει σ' αυτόν (στο Βελά) να έλθη στην ΚΠολη, όπου και λίγο άργότερα,

34. Βλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 472.

35. Χωνιάτης, σ. 166· Σκουταριώτης, σ. 255.

36. Βλ. προσωπογραφία Άλέξιου Κ.Κ. 134, ύ. 13.

37. Βλ. προσωπογραφία Άλέξιου Κ.Κ. 134, ύ. 14-27.

τό 1163, άρραβωνιάστηκε τήν κόρη του βασιλέα, τή Μαρία Κ. 153³⁸.

Και άκόμη είδαμε τήν άπότομη άλλαγή τής πολιτικής των συμβούλων του Στέφανου ΙΙΙ, πού ξανάνοιξαν με τό Βυζάντιο τις έχθροπραξίες για να καταλάβουν τά εδάφη πού είχαν παραχωρηθί στο Βελά, τήν έκ νέου εισβολή του Στέφανου ΙV στην Ούγγαρία, άπό δική του αυτή τή φορά πρωτοβουλία, και τέλος τήν έπιτυχία του Άνδρόνικου Κ.Κ. 135 να βγάλη τό Στέφανο ΙV άπ' τή δύσκολη θέση, πού σ' αυτή βρέθηκε κατά τήν εισβολή του³⁹.

Ο Μανουήλ (α') Κ. 81 ήθελε να ξεκαθαρίση τό πρόβλημα τής Ούγγαρίας, άποβλέποντας στο παράτολμο σχέδιο τής ένωσης αυτής τής χώρας με τό Βυζάντιο, γι' αυτό έκανε και τόσες σ' αυτή, γύρω στις δέκα⁴⁰, έκστρατείες.

Σέ συνέχεια των άνωτέρω πού περιληπτικά έκθέσαμε, ο αυτοκράτορας έγκαταλείποντας τό Τίτελ, ήλθε (τό 1163) και έγκαταστάθηκε στο Π ε τ ρ ί κ ο ν (Petervaradin;) τής Ούγγαρίας, άπό όπου άπηύθυνε μιá έπιστολή στο Στέφανο ΙΙΙ για να τόν υποχρεώση να άποδώση τις κτήσεις του Βελά⁴¹.

Στις άρχές τής έκστρατείας του, ο βασιλέας γινόταν παντού δεχτός ως ένας έλευθερωτής άπ' τόν πληθυσμό και τόν κλήρο των χωρών πού διέτρεχε, των όποιων οι κάτοικοι άνήκαν, χωρίς άμφιβολία, στην πλειοψηφία στην όρθόδοξη θρησκεία⁴². Τό ίδιο έγινε κι όταν έφτασε στο Π α γ ά τ ζ ι ο ν (= Bacz), θρησκευτική μητρόπολη τής περιοχής του Σιρμίου, όπου έκανε τις έπιχειρήσεις του ο έλληνικός στρατός⁴³.

Στά περίχωρα αυτής τής πόλης βρισκόταν ο Μανουήλ (α'), όταν πληροφορήθηκε πως ο ουγγρικός στρατός πλησίαζε, έχοντας επικεφαλής τό βασιλέα τής Βοημίας Λαδίσλαο⁴⁴, ο όποιος κατά τή Δεύτερη Σταυροφορία είχε θεωρήσει τόν εαυτό του λ ί ζ ι ο ν του Βυζαντίου, «δοϋλον δηλ. έθελόδουλο»⁴⁵. Η παρέμβαση αυτού του ήγεμόνα έξασφάλισε τό θρόνο τής Ούγγαρίας στο Στέφανο ΙΙΙ, αλλά απέδωσε στον άδελφό του Βελά, πού διατελούσε κάτω άπ' τήν κηδεμονία του Βυζαντίου, τις περιοχές πού άπ' τόν πατέρα του του είχαν επιδικαστή⁴⁶.

Και για να άποσπάση ο βασιλέας τόν ρ ή γ α τής Τ ζ ε χ ι α ς (= βασιλέα τής Βοημίας) άπ' τους Ούγγρους και να τόν φέρη με τό μέρος του, ζήτησε τό χέρι τής έγγονής του για ένα μέλος τής αυτοκρατορικής οικογένειας των

38. Βλ. προσωπογραφίες Άλέξιου Κ.Κ. 134, ύ. 28-29, και Άνδρόνικου Κ.Κ. 135, ύ. 8-9.

39. Βλ. προσωπογραφία Άνδρόνικου Κ.Κ. 135, ύ. 10-12.

40. Κ. Jiretschek, Geschichte der Serben, τ. Ι (ως τό 1371), Gotha 1911, σ. 246.

41. Κίνναμος, σ. 217-18.

42. Κίνναμος, σ. 221.

43. Κίνναμος, σ. 222. Για γά τ ζ ι ο ν (του Κίνναμου) δέν είναι η Posega αλλά η Bogaza = Bacz, βλ. Katona, Historia critica, τ. ΙV, σ. 65-6.

44. Κίνναμος, σ. 218, και σ. 222-23.

45. Κίνναμος, σ. 223.

46. Κίνναμος, σ. 223-24. Vincent de Prague, MGH. SS., τ. XVII, σ. 682. Πρβλ. F. Chalandon, τ. ΙΙ, σ. 480, ύ. 1.

Κομνηνών. Και πραγματικά, ξέρομε πώς η νεαρή πριγκίπισσα αναχώρησε και έφτασε στην ΚΠολη τὸ 1165⁴⁷.

Ὁ Μανουήλ (α΄) γενικά δὲν ἔμεινε παραπονεμένος ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐκστρατείας ποὺ κατηύθυνε, γιατί πέτυχε νὰ γίνῃ κύριος τῶν ἐδαφῶν ποὺ ἀνήκαν στὸ Βελά, δηλ. τῆς Δαλματίας καὶ τῆς περιοχῆς τοῦ Σιρμίου⁴⁸.

Λίγο μετὰ, ὁ Στέφανος III ἔστειλε μιά πρεσβεία στὸ βασιλεῖα καὶ τὸν παρακαλοῦσε νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ πιά στὸ Στέφανο IV νὰ προετοιμάσῃ στὸ ἑλληνικὸ ἐδαφος τὶς ἐπιθέσεις του ἐναντίον τοῦ βασιλείου τῆς Οὐγγαρίας⁴⁹.

Ὁ Μανουήλ (α΄) προσπάθησε νὰ πείσῃ τὸ Στέφανο IV «νὰ μὴ κινῆται γιὰ τὴν ἐπανάκτηση τοῦ οὐγγρικοῦ θρόνου, καθὼς τόσο στοὺς Οὐγγρους εἶναι ἀντιπαθῆς»⁵⁰, κ' ἔπειτα ἐπέστρεψε στὸ Βυζάντιο, ἀφήνοντας στὸ Νικηφόρο Χαλούφη, ποὺ πρὶν λίγο εἶχε παντρευτῆ τὴν πρῶην ἐρωμένη του καὶ ἀνεψιά του Θεοδώρα Κ. 150⁵¹, τὴ φροντίδα νὰ φυλάττῃ τὰ σύνορα τοῦ Δούναβη καὶ νὰ προσφέρῃ βοήθεια σὲ περίπτωση ἀνάγκης στὸν Οὐγγρο ἀνταπαιτητῆ καὶ σύζυγο τῆς ἀνεψιάς του Μαρίας Κ. Στέφανο IV, τὸν ὁποῖον, ἂν καὶ δὲν μπορούσε ἐπίσημα νὰ τὸν ὑποστηρίξῃ, συνέχιζε νὰ δειχνῆ γι' αὐτὸν τὸ ἐνδιαφέρον του⁵².

Μετὰ τὴν ἀποχώρηση τοῦ αὐτοκράτορα καὶ τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ, ὁ Στέφανος IV γύρισε σὴν Οὐγγαρία γιὰ νὰ ἐπαναλάβῃ τὸν ἀγῶνα· ἀλλὰ σὲ λίγο προδόθηκε ἢ ἐγκαταλείφθηκε ἀπὸ τοὺς Οὐγγρους ὁπαδοὺς του καὶ λίγο ἔλειψε νὰ αἰχμαλωτιστῆ καὶ νὰ παραδοθῆ στὸν ἀνεψιὸ του Στέφανο III. Μαθαίνοντας ὁ αὐτοκράτορας τὴ νέα ἀποτυχία του καὶ πάλι μὲ γράμμα τοῦ τὸν συμβούλευσε νὰ ἀπέχῃ ἀπὸ παράκαιρες ἐπεμβάσεις ποὺ καταλήγουν σὲ βάρος του⁵³.

Ἀλλὰ ὁ Στέφανος IV, «μιά ψυχὴ ποὺ καιγόταν ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία νὰ καθῆσθαι καὶ πάλι στὸν οὐγγρικὸ θρόνο», δὲν ἄκουσε τὶς συμβουλές τοῦ ἐστεμμένου θεοῦ τῆς γυναίκας του, νομίζοντας πὼς «τώρα πρὸς πολὺ οἱ Οὐγγροι θὰ τὸν σεβαστοῦν ποὺ πιάστηκαν νὰ κακουργοῦν ἐναντίον του», κ' ἔτσι παράμεινε στὸ οὐγγρικὸ ἐδαφος⁵⁴.

Μαθαίνοντας ὁ Στέφανος III πὼς ὁ θεῖος του ἐξακολουθεῖ ἀκόμη νὰ βρίσκεται στὸ οὐγγρικὸ ἐδαφος, συγκέντρωσε μεγάλες στρατιωτικὲς δυνάμεις γιὰ νὰ τοῦ ἐπιτεθῆ, θέλοντας μιά γιὰ πάντα νὰ ξεκαθαρίσῃ τὴν ὑπόθεση μαζί του. Καὶ μὲ μόνη τὴ φήμῃ τῆς στρατιᾶς τοῦ Στέφανου III, οἱ Οὐγγροι ὁπαδοὶ τοῦ Στέφανου IV ἄρχισαν νὰ τὸν ἐγκαταλείπουν, καὶ τὸ

47. Vincent de Prague, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 682.

48. Βλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 480.

49. Κίνναμος, σ. 224.

50. Κίνναμος, σ. 224-25.

51. Βλ. προσωπογραφίαν Θεοδώρας Κ. 150, ὑ. 72.

52. Κίνναμος, σ. 225-26.

53. Κίνναμος, σ. 225.

54. Κίνναμος, σ. 225.

χειρότερο να πυκνώνουν τις τάξεις του Στέφανου III. Βλέποντας αυτή την κατάσταση ο Έλληνας διοικητής της παραμεθορίου Νικηφόρος Χαλούφης που πιο πάνω αναφέραμε, συμβούλευσε το Στέφανο IV να εγκαταλείψει το ούγγρικό έδαφος και να έλθει στο Σίρμιο που διατελούσε κάτω απ' την εξουσία του βασιλέα και όπου μπορούσε ό,τι θέλει να επιχειρήσει, αλλά ο αγέρωχος Αρπαδίδης δεν έννοούσε να υποχωρήσει⁵⁵.

Θέλησε για μία φορά ακόμη να δοκιμάσει την τύχη του, αλλά νικήθηκε και εξουδετερώθηκε και παραλίγο να πιαστή και πάλι αιχμάλωτος, και μόνο τότε συντριμμένος κατάφυγε στο Σίρμιο για να συναντήσει το Χαλούφη⁵⁶.

Είδαμε άλλοι, πώς μετά απ' αυτή τη νίκη τους οι Ούγγροι –είμαστε στο 1164– συγκέντρωσαν στρατεύματα στο Δούναβη και πώς ο αυτοκράτορας έστειλε στο Σίρμιο, για την εξασφάλιση της περιοχής από κάθε κίνδυνο και για τη «σωτηρία» αυτού του ίδιου του Στέφανου IV, το Μιχαήλ Γαβρά, σύζυγο της Εύδοκίας Κ. 130, επικεφαλής ενός «αξιόλογου στρατού»⁵⁷.

Στις αρχές του επομένου έτους 1165, ο Στέφανος III, θεωρώντας το Μανουήλ (α'), χωρίς άμφιβολία, υπεύθυνο για την τελευταία εισβολή του Στέφανου IV, επανάλαβε τις έχθροπραξίες και πέτυχε να πάρει το Σίρμιο απ' τους Βυζαντινούς⁵⁸.

Ο Μανουήλ (α') παραπονέθηκε με γράμμα του στο Στέφανο III για την παραβίαση της συνθήκης, καθώς αυτός κατέλαβε το Σίρμιο, αλλά ο βασιλέας της Ούγγαρίας και οι σύμβουλοί του δεν έδωσαν καμιά σημασία στις παρατηρήσεις του βασιλέα⁵⁹.

Έτσι ο Μανουήλ (α') απόφασισε με κάθε τρόπο να πολεμήσει το Στέφανο III και να προσπαθήσει ακόμη μία φορά να αποκαταστήσει το Στέφανο IV στο θρόνο της Ούγγαρίας⁶⁰.

Πριν επιχειρήσει κάτι, ο Μανουήλ (α') επιζήτησε να αποξενώσει το Στέφανο III απ' τις συμμαχικές ενισχύσεις που του επέτρεψαν να αντισταθεί στις δυνάμεις του Βυζαντίου, κατά την τελευταία εκστρατεία, και να εξασφαλίσει στον εαυτό του μερικούς συμμάχους. Πέτυχε έτσι τη βοήθεια της Βενετίας, ή όποια του υποσχέθηκε εκατό πλοία⁶¹.

Εξάλλου, για να δημιουργήσει ένα αντιπερισπασμό στα σύνορα της Ούγγαρίας, έσπρωξε μερικούς Ρώσους πρίγκιπες ήδη συμμάχους της ελληνικής Αυτοκρατορίας να χτυπήσουν την Ούγγαρία. Ένας απ' τους άνεμιούς του, ο γιός του πρωτεξαδέλφου του Ανδρόνικου Κ. 87, ο Μανουήλ

55. Κίνναμος, σ. 226.

56. Κίνναμος, σ. 226.

57. Βλ. προσωπογραφία Εύδοκίας Κ. 130, ύ. 19.

58. Κίνναμος, σ. 231. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 481, ύ. 2, που εκ παραδρομής παραπέμπει εις Κίνναμον, σ. 227 αντί σ. 231.

59. Κίνναμος, σ. 231.

60. Κίνναμος, σ. 231-32.

61. Κίνναμος, σ. 230-31 και 237.

Κ. 161, επιφορτίστηκε γι' αυτή την αποστολή και στάλθηκε στους Ρώσους πρίγκιπες Rostislav I Mstislavič, μέγαν ήγεμόνα του Κιέβου και του Smolensk (1158 - 1167, † 14.III.1168) και στον Mstislav II Izjaslavič, ήγεμόνα του Volynsk (1158 ή 1159) που αργότερα, έγινε κι' αυτός μέγας ήγεμόνας του Κιέβου (1169 - 1171, † 13.VIII.1173). Η αποστολή του Βυζαντινού πρίγκιπα πέτυχε και οι δυο ήγεμόνες έκλεισαν από ένα σύμφωνο φιλίας⁶², και ο δεύτερος απ' αυτούς υποσχέθηκε να στείλη στρατιωτική βοήθεια⁶³.

Επίσης ο αυτοκράτορας πέτυχε να διαταράξη τις σχέσεις του ήγεμόνα του Galitsh Ιαροσλάβου με το βασιλέα της Ουγγαρίας Στέφανο III, αν και ο πρώτος είχε δώσει στο δεύτερο την κόρη του, και να εξασφαλίση, αν όχι άλλο, τουλάχιστον την ουδετερότητα του Ιαροσλάβου⁶⁴.

Τέλος, ο γάμος της εγγονής του Λαδίσλαου της Βοημίας με ένα Κομνηνό πρίγκιπα, έκανε το Λαδίσλαο να εγκαταλείψει επίσης το Στέφανο III⁶⁵.

Μετά την κατάληψη του Σιρμίου, ο Στέφανος III και οι Ούγγροι άπασχολήθηκαν, καθώς και άλλου έχομε αναφέρει, με την πολιορκία του Ζευγμίνου (Semlin). Αυτή η πολιορκία παρατάθηκε, γιατί η πόλη επισιτιζόταν απ' τή βυζαντινό στόλο του Δούναβη, που μάταια οι Ούγγροι προσπάθησαν να άπωθήσουν. Ο Μανουήλ (α') σέ ένίσχυση τής φρουράς του Ζευγμίνου, έστειλε ένα «άξιόλογο στράτευμα» μ' επικεφαλής τους στρατηγούς Μιχαήλ Γαβράν και Ιωσήφ Βρυέννιον, που ο μόν πρώτος απ' αυτούς ήταν σύζυγος τής Εύδοκίας Κ. 130, όπως και πιδό πάνω είπαμε, ο δε δεύτερος τής Μαρίας Κ. 85, αλλά η συμβολή αυτού του στρατεύματος δέν μπορεί να διευκρινιστή απ' την έκθεση του ιστορικού που μάς δίνει την πληροφορία⁶⁶.

Μέσα στο Ζεύγμινο βρισκόταν και ο Στέφανος IV' καθώς ο γενναίος και άνυπότακτος Άρπαδίδης ήταν η ψυχή τής αντίστασης του Ζευγμίνου, και οι Ούγγροι δέν μπόρεσαν να εξουδετερώσουν το βυζαντινό στόλο που έφοδίαζε την πόλη, «βρήκαν ένα άλλο σκοτεινό τρόπο για να κάμψουν την αντίσταση τών πολιορκουμένων» και συγχρόνως «να άπαλλαγούν από ένα άνθρωπο που από μακρό χρονικό διάστημα και με διαφόρους κύκλους και μεθόδους τους ένοχλούσε, κ' έτσι να ήσυχάσουν».

Με πράκτορες που είχε η κυβέρνηση του Στέφανου III μέσα στο Ζεύγμινο, πέτυχε να πλησιάση και να εξαγοράση ένα απ' τους Ούγγρους τής προσωπι-

62. Κίνναμος, σ. 232 και 235. Ο «Ρωσίοθλαβος» του Κίνναμου είναι ο Rostislav I και ο Πριμισθλαβος είναι μάλλον ο Mstislav II τής Βολυνίας, βλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 482. Για τις χρονολογίες τής ήγεμονίας τους, βλ. V. Grumel, Chronologie (1958), σ. 395.

63. Grot, ένθ' άνωτ. (ύ. 28), σ. 330.

64. Βλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 482.

65. Vincent de Prague, ένθ' άνωτ. (ύ. 46), σ. 682. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 483, όπου εκ παραδρομής αναφέρει πώς ένας εγγονός του Λαδίσλαου τής Βοημίας παντρεύτηκε μιά Βυζαντινή πριγκίπισσα, ένώ ο ίδιος ιστορικός, τ. II, σ. 480, αναγράφει πώς ο Μανουήλ (α') «ζήτησε το χέρι μιάς εγγονής του Λαδίσλαου για ένα απ' τή μέλη τής αυτοκρατορικής οικογένειας. Και γνωρίζομε πώς η νεαρή πριγκίπισσα στάλθηκε το 1165 στήν ΚΠόλη».

66. Βλ. προσωπογραφίαν Εύδοκίας Κ. 130, ύ. 21 και 22.

κῆς ὑπηρεσίας τοῦ Στέφανου IV πού ἀπολάμβανε τῆς ἰδιαίτερης ἐμπιστοσύνης του καί πού ἄκουγε στό ὄνομα Θωμᾶς. Σ' αὐτόν ὑπέδειξαν νά ρίξη δηλητήριο στό ποτήρι τοῦ κρασιοῦ πού πρόσφερε στό κύριό του ἢ ἄλλο τρόπο νά βρῆ γιά νά τόν βγάλη ἀπ' τή μέση. Αὐτός προτίμησε νά βάλῃ δηλητήριο πάνω στό ἐπίθεμα πού τοποθετοῦσε στό ἀνοιχτό μέρος τῆς φλέβας τοῦ Στέφανου IV, καθῶς τοῦ ἔκανε γιά κάποιο πάθος του ἀφαιμαξή.

«Τό δηλητήριο διαχύθηκε σέ ὅλο τό σῶμα τοῦ Ἀρπαδίδη καί διέτρεξε καί καταστάλαξε στά πιό ἐπικαίρα μέρη καί ἔβγαλε τόν ἄνθρωπο ἀπ' τή ζωή, λέει ὁ Χωνιάτης, γιά νά ἀποδειχτοῦν ἀπ' τά ἴδια τά πράματα καθαρά ἀνασφαλείς καί ἐπίφοβες οἱ προθέσεις τῶν ἀνθρώπων καί πῶς μάταια ἀπό μόνοι τους ἐπιχειροῦν καί κοπιᾶζουν νά πετύχουν κάτι, ἂν δέ βοηθήσῃ ἀπό ψηλά καί τό θεϊκό χέρι καί δέ συμφωνήσῃ γι' αὐτό πού κάνουν καί δέν καθοδηγῆ τίς σκέψεις τους καί τίς ἐνέργειές τους»⁶⁷.

Μέ ἄλλα λόγια ὁ Χωνιάτης θέλει νά πῆ πῶς οἱ προθέσεις καί τά ἔργα τοῦ Στέφανου IV, δέν ἦσαν ἀπ' τό Θεό εὐλογημένα.

Κάτω ἀπ' τίς ἀνωτέρω συνθήκες, ὁ Στέφανος IV ἔκλεισε γιά πάντα τά μάτια στις 13 τ' Ἀπρίλη τοῦ 1165⁶⁸.

Καί ἀμέσως μέ τό θάνατο τοῦ Στέφανου, τό Ζεύγμινο παραδόθηκε στούς Οὐγγρους⁶⁹, καί αὐτό καί μόνο δείχνει τί σήμαινε ἡ παρουσία τοῦ ἡγεμόνα σ' αὐτή τήν πόλη καί ποιοί ἐπιτακτικοί λόγοι ἐπέβαλαν στούς Οὐγγρους τοῦ Στέφανου III τή δολοφονία του.

Καθῶς αὐτοί οἱ τελευταῖοι ἔγιναν κύριοι τῆς κατάστασης, βρῆκαν τό νεκρό τοῦ κακότυχου πριγκίπα καί ξεθύμαναν πάνω του· τόν καθύβρισαν καί τόν γελοιοποίησαν, καί δέν ἐπέτρεψαν νά τοῦ ἀπονεμηθοῦν ὅσα ἀνήκουν στούς πεθαμένους, καί ἀκόμη τόν ἔβγαλαν ἔξω ἀπ' τίς πύλες τῆς πόλης καί τόν ἄφησαν ἄταφο μέχρι πού ἡ φυσική κατάσταση τοῦ πτώματος –ἡ δυσσομία πού ἀνέδιδε– τοῦς ἀνάγκασε νά τό πᾶνε στό ναό τοῦ πρωτομάρτυρα καί ἀρχιδιάκονου Στέφανου καί νά τό θάψουν σ' ἓνα λάκκο⁷⁰.

Ἀπ' τή στιγμή πού ὁ Στέφανος III πληροφορήθηκε τό θάνατο τοῦ θείου του, χάρισε τή ζωή στούς Ἕλληνες καί Οὐγγρους ὁπαδοῦς τοῦ μακαρίτη ἡγεμόνα πού βρισκόνταν μέσα στό Ζεύγμινο⁷¹.

Ἐδῶ τελειώνει ἡ ἱστορία τοῦ Ἀρπαδίδη αὐτοῦ πριγκίπα καί πρόσκαιρου βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας, τοῦ συζύγου μιᾶς Κομνηνῆς πριγκίπισσας, τῆς Μαρίας 141.

67. Κίνναμος, σ. 239· Χωνιάτης, σ. 167-68.

68. Thurocy, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 28), σ. 183, ὁ ὁποῖος δίνει τήν ἡμερομηνία: millesimo centesimo septuagesimo tertio idus aprilis feria quinta, ἡ ὁποία καί πρέπει νά διορθωθῆ εἰς: millesimo centesimo sexagesimo quinta, idus aprilis feria tertia, βλ. Kap-Herr, Die abendländische Politik Kaiser Manuels, Strasbourg 1881, σ. 144, καί Grot, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 28), σ. 330 ὑ.

69. Κίνναμος, σ. 239· Χωνιάτης, σ. 168.

70. Κίνναμος, σ. 239-40· Χωνιάτης, σ. 168· Σκουταριώτης, σ. 256.

71. Κίνναμος, σ. 239. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 483.

Οφείλομε να ομολογήσωμε πώς παρά τὸ πολιτικὸ του λάθος νὰ συνάψῃ ἓνα γάμο καὶ νὰ ἐνωθῇ μὲ τοὺς Κομνηνοὺς τοῦ Βυζαντίου, πράξῃ ἢ ὁποία τὸν ἀποξένωσε ἀπ' τὴν ἀγάπῃ τῶν συμπατριωτῶν του, ὁ τριτότοκος γιὸς τοῦ βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας Βελά II τοῦ Τυφλοῦ (1114 - 1141) καὶ τῆς Ἑλένης, κόρης τοῦ ἀρχιζουπάνου τῆς Σερβίας Uros I (περὶ τὸ 1113 - περὶ τὸ 1131) καὶ τῆς Γαλλίδας Ἄνας⁷², ὑπῆρξε ἓνας δραστήριος, ἀδάμαστος καὶ ἀκαταπόνητος πρίγκιπας ποὺ ἑνδεκά ὀλόκερα χρόνια (1154 - 1165) ἀγωνίστηκε γιὰ νὰ ὑποσκελίσῃ στὴν ἀρχὴ τὸν ἀδελφὸ του Γκέιζα II (1141 - 1161) κ' ἔπειτα τὸν ἀνεψιὸ του Στέφανο III (1161 - 1173) καὶ ν' ἀνέβῃ στὸ θρόνο τῆς Οὐγγαρίας -γιὰ μιὰ στιγμὴ αὐτὸ τὸ πέτυχε (ἀπὸ 11.II.1162 - 19.VI.1162)- κι ἂν ἓνα δολοφονικὸ χέρι ἐμπνευσμένο ἀπ' αὐτὸν τὸν ἀπαίσιο ἀνεψιὸ του -τὸν Στέφανο III- δὲν ἀνέκοπτε τὸ νῆμα τῆς ζωῆς του, δὲν ἀποκλείεται στὸ τέλος νὰ πετύχαινε καὶ μιὰ ὀριστικὴ στὸν οὐγγρικὸ θρόνο ἐγκατάσταση.

Ἐπίσης πρέπει νὰ ἀναγνωρίσωμε πὼς ὁ Στέφανος IV Ἀρπαδιδῆς στάθηκε ἓνας πιστὸς καὶ ἀφοσιωμένος φίλος τοῦ Βυζαντίου -ἔξω φρενῶ ἐγίνε ὁ βασιλέας κύρ Μανουὴλ (α') ὁ Κομνηνὸς 81 μὲ τὸ ἀγγελμα τοῦ θανάτου του καὶ τὰ δόντια ἐτριξε στοὺς Οὐγγυροὺς⁷³- καὶ πὼς τὴ φιλία του δὲν τὴ θυσιάσῃ, ἂν κι αὐτὴ προκαλοῦσε τὴν ἐχθρότητα τῆς πλειονότητος τοῦ λαοῦ του.

Ἡ Μαρία Κ. 141 ποὺ τὸ 1165 ἔμεινε ἴσως γιὰ δευτέρη φορά χήρα σὲ ἡλικία 25 χρονῶ⁷⁴, δὲ μᾶς εἶναι γνωστὸ ἂν ἀπόχτησε ἀπ' τὸ Στέφανο IV παιδιὰ· μᾶλλον πρέπει νὰ ἀποκλείσωμε τὴν ὑπαρξὴ τέκνων, γιὰτι αὐτὰ θὰ ἀναφέρονταν εἴτε ἀπ' τοὺς Ἕλληνας εἴτε ἀπ' τοὺς Οὐγγυροὺς ἱστορικοὺς.

Ποιά ὑπῆρξε ἡ περαιτέρω τύχη τῆς Μαρίας Κ. 141 μᾶς εἶναι ἀγνωστο· ἡ πληθώρα τῶν σημαντικῶν καὶ ἀξιόλογων γεγονότων δὲν ἀφήνει νὰ μνημονευτοῦν αὐτέες οἱ ὑπάρξεις, κ' ἔτσι τὸ χάος τοῦ χρόνου τὶς ἀρπάζει καὶ τὶς κατακλείνει, χωρὶς νὰ ἀφήσουν ἴχνη στὴν ἱστορία.

Ἰσως κάποιο μοναστήρι ἀπ' τὰ τόσα ποὺ ἴδρυσαν οἱ Κομνηνοὶ ἢ καὶ κάποιο ἄλλο, μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Στεφάνου IV, θὰ ἀνοιξε τὶς πύλες του καὶ θὰ τὴ δέχτηκε -τόσες ἄλλες ἐκλείσαν τὰ νιάτα τους- καὶ θὰ τέλειωσε ἐκεῖ τὶς μέρες τῆς, χωρὶς ἡ ἱστορία νὰ ἐνδιαφερθῇ νὰ ἀναγράψῃ τὴ χρονολογία τοῦ θανάτου τῆς.

72. Βλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 74. Γιὰ τὶς χρονολογίες τῆς ἡγεμονίας τοῦ Uros I, βλ. V. Grumel, Chronologie, σ. 389.

73. Κίνναμος, σ. 240· Χωνιάτης, σ. 168.

74. Ἡ Μαρία Κ. 141 ἐπέζησε τοῦ Στεφάνου IV, καθὼς δὲν ἀναφέρεται ὁ θάνατός τῆς ἀπ' τὸ 1161 ποὺ παντρεύτηκε τὸ Στέφανο ὡς τὸ 1165 ποὺ πέθανε αὐτὸς ὁ τελευταῖος· ἂν κάτι τέτοιο γινόταν, ὅπως ὁποῦτε θὰ ἀναφερόταν ἀπ' τοὺς ἱστορικοὺς τῆς ἐποχῆς (Κίνναμον ἢ Χωνιάτην), λόγῳ τῆς ἐνάρξεως τῶν γεγονότων ποὺ ἀναφέρονται στὸ Στέφανο IV.

142. Θεοδώρα Κομνηνή (γένν. 1145 – † μετά τὸ 1185)

Ἡ Θεοδώρα¹ Κ. τεταρτότοκη κόρη τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78 καὶ πρωτότοκη ἀπὸ τῆς δευτέρας σύζυγός του Εἰρήνης Διπλοσυνάδην² γεννήθηκε τὸ 1145³.

Ἡ Θεοδώρα Κ. τὸ 1158 ἦταν μιά πολὺ νέα κοπελίτσα μόλις 13 χρονῶν· σ' αὐτὴ τὴν ἡλικία κάποιος μᾶς τὴ ζωγραφίζει, λέγοντας πὼς ἦταν «πολὺ ψηλὴ, πολὺ ὀμορφη, μὲ ἓνα χρῶμα καταπληχτικῆς λευκότητος, πυκνὰ ξανθὰ μαλλιά, πολὺ κομψὴ καὶ ἄπειρα γοητευτικὴ»⁴.

Αὐτὴ ἡ καλλονὴ ἐπρόκειτο νὰ θυσιαστῆ στο βωμὸ τῆς πολιτικῆς καὶ νὰ παντρευτῆ ἓνα ξένο ἡγεμόνα κάτω ἀπ' τὶς ἐξῆς συνθήκες.

Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἱερουσαλήμ Βαλδουῖνος III (1143 - 1163) ἀπὸ καιρὸ ἐπιθυμοῦσε νὰ συνάψῃ στενὲς σχέσεις μὲ τὴν ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία, συνεχίζοντας πάνω σ' αὐτὸ τὴν πολιτικὴ τοῦ πατέρα του Foulques d'Anjou (1131 - 1143) ποὺ κάπως δειλὰ τὴν εἶχε προσχεδιάσει. Ὁ νεαρὸς μονάρχης – τὸ 1158 ἀνύπαντρος· ἀκόμη ἦταν 27 χρονῶν – κατάλαβε πὼς γιὰ νὰ καταπολεμήσῃ τὴ νέα μουσουλμανικὴ δύναμη ποὺ διατελοῦσε κάτω ἀπ' τὸν atabeg τοῦ Ἀλεπίου καὶ τῆς Δαμασκοῦ Nur ad-din (1144 - 1174), ἡ συμφιλίωση ὅλων τῶν χριστιανῶν δὲν ἀποτελοῦσε καθόλου περιττὴ πολυτέλεια. Τώρα ποὺ ἡ μουσουλμανικὴ Συρία εἶχε πραγματοποιήσῃ τὴν τρομερὴ ἐνότητά της, γινόταν ἀπαραίτητο νὰ τῆς ἀντιτάξῃ τὴ στενὴ ἔνωση τῆς Λατινικῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. «Μεγαλοφυῆς σκέψη, λέει κάποιος, ποὺ θὰ μπορούσε νὰ ἀλλάξῃ τὸν ροῦ τῆς ἱστορίας»⁵.

Γιὰ νὰ πετύχῃ αὐτὸ τὸ σκοπὸ, γιὰ νὰ σταματήσῃ τὶς ἀρχαῖες ἐχτρότητες καὶ γιὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὴ συμμαχία του μὲ τὸ Βυζάντιο, «τὴ μόνη ποὺ μπορούσε νὰ ἀναχαιτίσῃ τὴν κατάρρευση τῆς Λατινικῆς Ἀνατολῆς»⁶, ὁ

142.1. Φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ πατρὸς θείας τῆς Θεοδώρας Κ. 79 καὶ ἐκεῖνο τῆς πρώτης συζύγου τοῦ πατέρα τῆς Θεοδώρας.

2. Κίνναμος, σ. 237 καὶ 250· Χωνιάτης, σ. 184· ἐγχρίπτει (ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87) σαρκικῶς καὶ ἐνασελαίνει ἀκολάστως τῆ τοῦ πρώτου ἐξαδέλφου θυγατρὶ Θεοδώρα (Ἰσαάκιου φημί τοῦ σεβαστοκράτορος, τοῦ βασιλέως Μανουὴλ ὁμίμονος) θανάτῳ ἀπὸ ἀποβαλοῦσῃ τὸν παρθένιον σύννευον, ὅς ἦρχε πρό βραχέος τῆς Παλαιστίνης· Βαλδουῖνος ἦν οὗτος, τὸ γένος ἔλκων ἐξ Ἰταλῶν. Αὐτόθι, σ. 295 καὶ 376-77· Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 857, 943 καὶ 1026-27· ἀρχαιογαλλ. κειμ., τ. II, σ. 229-30, 312, 381. Τὸ πὼς ἡ Θεοδώρα Κ. 142 προερχόταν ἀπ' τὴ δευτέρας σύζυγός τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78, βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 396 καὶ ὁ 28.

3. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1158 ποὺ παντρεύτηκε τὸν Βαλδουῖνο III τῆς Ἱερουσαλήμ ἦταν 13 χρονῶν, καθὼς βεβαιώνει ὁ σύγχρονός της Guillaume de Tyr, ἐνθ' ἄνωτ., λατ. κειμ., σ. 857, ἀρχαιογαλλ. κειμ., σ. 229: au treziesme an de son age.

4. Guillaume de Tyr, ἐνθ' ἄνωτ., λατ. κειμ. σ. 857, ἀρχαιογαλλ. κειμ. σ. 229. Πρβλ. R. Grousset, Histoire des croisades et du royaume franc de Jerusalem, Paris 1934-1936, μετὰφρ. στὴν ἑλληνικὴ Ἀ. Παγκάλου, σ. 150.

5. R. Grousset, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 150.

6. Δ. Ζακυθηνός, Τὸ Βυζάντιον 1071-1453, σ. 53.

Βαλδουίνος III αποφάσισε νά ζητήσει τὸ χέρι μιᾶς Βυζαντινῆς πριγκίπισσας.

Καί γι' αὐτὸ τὸ ζήτημα ἔστειλε μιὰ πρεσβεία στὸν αὐτοκράτορα Μανουῆλ (α') Κ. 81 στὴν ΚΠολη, πού τὴν ἀποτελοῦσαν ὁ Οηφροί II de Toron, ὁ Guillaume des Barres καὶ ὁ Jocelin Pisiaus, ἡ ὁποία τοῦ ἐξέθεσε τὴν ἐπιθυμία τοῦ κυρίου τῆς καὶ τὸν διαβεβαίωσε γιὰ τὰ καλὰ αἰσθήματα πού τρέφει πρὸς τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὸ Βυζάντιο καὶ πὼς ἀποδοκιμάζει τὴν πολιτεία τοῦ πριγκίπα τῆς Ἀντιόχειας Renaud de Chatillon (1153 - 1160) καὶ ἰδιαιτέρα τὴ ληστοπειρατικὴ του ἐπιδρομὴ στὴν Κύπρο (1155)⁷.

«Ἦταν ἡ πρώτη φορά πού ἕνας βασιλεὺς τῆς Ἱερουσαλὴμ ἔπαιρνε τὴν πρωτοβουλία ἑνὸς διαβήματος τόσο εὐλικρινὰ φιλικῶς ἀπέναντι τῆς Αὐτοκρατορίας»⁸.

Ὁ βασιλεὺς διάλεξε γιὰ σύζυγο τοῦ Βαλδουίνου III, αὐτὴ ἐδῶ τὴν ἀνεψιὰ του, τὴν κόρη τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰσαάκιου Κ. 78, τὴ Θεοδώρα Κ. 142, ἔχοντας τὴν ἐλπίδα πὼς αὐτὴ θὰ γίνῃ ὁ καλύτερος πρεσβευτῆς του κοντὰ στὴ φραγκικὴ αὐλὴ τῆς Ἱερουσαλὴμ.

Μιὰ παραμυθένια ἀκολουθία, πού σ' αὐτὴ μετεῖχαν καὶ οἱ τρεῖς πρεσβευτῆς τοῦ Βαλδουίνου III, ἀποβίβασε τὸ Σεπτέμβρι τοῦ 1158 τὴν πριγκίπισσα στὴν Τύρο. Ἐφερνε μαζί τῆς μιὰ προίκα, πού ὅπως λέει κάποιος θύμιζε τίς Χίλιες καὶ Μία νύχτες⁹, κασέλες γεμάτες χρυσὰ ὑπέρπυρα, ἀλλὰ ὑπέρπυρα γιὰ τὰ ἐξοδα τοῦ γάμου καὶ τῶν γιορτῶν πού θὰ δίδονταν, χρυσαφικὰ καὶ πολύτιμα πετράδια, ἀπειρα πολυτελῆ ὑφάσματα, χρυσοκέντητα μεταξωτά, χαλιά καὶ τάπητες ἀμύθητης ἀξίας, ὅλη τὴ λεπτὴ καὶ ἐπιτηδευμένη πολυτέλεια τοῦ Βυζαντίου.

Καθὼς ὁ ἐψηφισμένος Λατίνος πατριάρχης τῶν Ἱεροσολύμων Amaury (1157 - 1180) δὲν εἶχε ἀκόμη χειροτονηθῆ, γιὰ τὴ καθυστέρουσε ἡ ἐγκριση τῆς ἁγίας Ἐδρας, τὸ μυστήριό τοῦ γάμου τέλεσε ὁ Λατίνος πατριάρχης τῆς Ἀντιόχειας Aimery «γιὰ μεγάλη χαρὰ ὅλης τῆς γῆς», ὅπως μὲ ἀφέλεια λέει ὁ Γουλιέλμος τῆς Τύρου.

Ὁ Βαλδουίνος III, ὅπως μᾶς λέει ὁ ἴδιος ἱστορικός, «ἀμέσως ἐρωτεύθηκε τὴν παιδοῦλα γυναίκα του. Αὐτὸς πού ὡς ἐκείνη τὴ στιγμή παράδερνε σὲ τόσες κακὲς ἐρωτικὲς περιπέτειες, ἀφοσιώθηκε ὁλότελα σ' αὐτὴ καὶ τῆς ἔμεινε πιστὸς μέχρι τὸ θάνατό του. Τὰ ἦθη του ἐγίναν τέτοια, ὅπως ἑνὸς γέρου ἀνθρώπου»¹⁰.

7. Βλ. προσωπογραφίαν Ἰωάννη Κ. 128, ὑ. 37-40.

8. Zoé Oldenbourg, *Les Croisades*, Mayenne 1966, σ. 371.

9. R. Grousset, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 150.

10. Γιὰ τὴ σύνθεση τῆς πρεσβείας τοῦ Βαλδουίνου III, γιὰ τὴν ἀκολουθία καὶ τὴν ἀποβίβαση στὴν Τύρο, γιὰ τὴν προίκα καὶ τὴν ὀμορφιά τῆς νύφης, γιὰ τὴν εὐλογία τοῦ γάμου καὶ τὸν ἔρωτα τοῦ Βαλδουίνου, βλ. Guillaume de Tyr, ἐνθ' ἄνωτ., λατ. κείμεν. σ. 857, ἀρχαιογαλλ. κείμεν. σ. 229-30. Γιὰ τὴν γαμικὴ ἔνωση Βαλδουίνου - Θεοδώρας Κ. ἐπίσης βλ. αὐτόθι, σ. 943 καὶ 1026-1027 λατ. κείμεν., σ. 312 καὶ 381 ἀρχαιογαλλ. κείμεν.; Κίνναμον, σ. 237 καὶ 250· Χωνιάτην, σ. 184, βλ. τὸ κείμενο ἀνωτέρω, ὑ. 2. Πρβλ. Δ. Ζακυθινός, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 53· R.

Γιὰ τὰ αἰσθήματα ὅμως τῆς Θεοδώρας Κ. ἀπέναντι στοῦ Βαλδουίνου ΙΙΙ, ἂν κρίνωμε ἀπ' τὴν κατοπινὴ διαγωγή της, πρέπει κάπως νὰ ἀμφιβάλωμε. Δὲν ἀποκλείεται, ὅπως καὶ ἄλλες Βυζαντινὲς πριγκίπισσες¹¹, «νὰ αἰστάνθηκε, ὅπως λέει καὶ κάποια, κάπως ἐκτοπισμένη στὴ μέση αὐτῶν τῶν βαρβάρων, ὅπου ἡ πολιτικὴ τοῦ θεοῦ της τὴν εἶχε πιέσει γιὰ νὰ ἐξορισθῆ»¹².

Ἀπὸ πολιτικὴ ἀποψη ἡ χαρὰ ποῦ, μὲ αὐτὴ ἐγίνε δεχτὴ ἡ ξανθὴ Θεοδώρα Κ. ἐξηγεῖται ἀπόλυτα. Ἡ μικρὴ βασίλισσα ἔφερνε στοὺς Φράγκους τῆς Ἀνατολῆς τὴ βεβαιότητα μιᾶς βυζαντινῆς συμμαχίας καὶ τὴν ὑπόσχεση μιᾶς σύντομης αὐτοκρατορικῆς ἐπέμβασης ἐναντίον τοῦ Nūr-ad-Dīn¹³.

Ἄλλου, μᾶς δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ γνωρίσωμε τὸ Βαλδουίνου ΙΙΙ, νὰ δοῦμε μερικὲς ἀπ' τὶς ἀρετὲς τοῦ ἀνδρός ποῦ παντρεύτηκε ἡ Θεοδώρα Κ. 142¹⁴.

Σὲ ὅσα τότε εἶπαμε μπορούμε νὰ προσθέσωμε πὼς στὰ μάτια τῶν Λατίνων τῆς Συρίας καὶ τῆς Παλαιστίνης ὁ Βαλδουίνος ΙΙΙ εἶχε τὸ πλεονέκτημα νὰ εἶναι ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῆς Ἱερουσαλήμ ποῦ εἶχε γεννηθῆ σ' αὐτὴ τὴ χώρα, πραγματικὸς γόνος τῶν ἁγίων Τόπων, ὅπου ὅλα, τόποι καὶ ἄνθρωποι, τοῦ ἦσαν γνωστά. «Προικισμένος μὲ ἀπέραντη μνήμη, ἀναγνώριζε τοὺς ἀνθρώπους ἀκόμη καὶ τοὺς πιὸ ταπεινοὺς, καὶ τοὺς χαιρέτιζε πρῶτος ἀναφέροντας τοῦ καθενὸς τὸ ὄνομα»¹⁵.

Ἐξίσου σημαντικὸ εἶναι, ποῦ σ' αὐτὸ τὸ κατ' ἐξοχὴ φεουδαρχικὸ βασίλειο τῆς Ἱερουσαλήμ, ὁ Βαλδουίνος ΙΙΙ γνώριζε πολὺ καλὰ τοὺς καταστατικούς χάρτες, τὰ δίκαια καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ κάθε φέουδου, κι ἀπ' αὐτὸ θεωροῦνταν ὡς ὁ καλύτερος νομομαθὴς τοῦ βασιλείου του¹⁶.

Ὅλα αὐτὰ τὰ χαρακτηριστικὰ ἔδειχναν πὼς στοῦ γιὸ τοῦ βασιλεῦς Foulques καὶ τῆς βασίλισσας Μελισσάνθης ποῦ ἦταν μιά μισσαρμενίδα¹⁷, τὸ γαλλικὸ καὶ τὸ ἀνατολικὸ αἷμα κατέληγαν στὴν πιὸ τέλεια ἰσορροπία.

Ἀπόλυτα προσαρμοσμένοι στοῦ περιβάλλον, ὁ νεαρὸς μονάρχης διατηροῦσε στὴν ἀσιατικὴ γῆ ὅλη τὴ δροσερότητα τοῦ ἀνδηγαυικοῦ χαρακτήρα. Ἔτσι ἀποκαλύφτηκε ὡς ἓνας ἀπ' τοὺς πιὸ τέλειους εκπροσώπους τῆς ὑπερπόντιας Γαλλίας, ὡς ὑπόδειγμα Φράγκου βασιλεῦς τοῦ ΙΒ' αἰ.¹⁸

Τὸ 1143, ὅταν ὁ Βαλδουίνος ΙΙΙ διαδέχτηκε τὸν πατέρα του Foulques στὸ θρόνο τῶν Ἱεροσολύμων ἦταν ἓνα ἀγόρι 13 χρονῶ¹⁹, καὶ ὡς ἀνήλικος ἔμεινε

Grousset, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 150. Z. Oldenbourg, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 371-72. Κ. Ἀμαντος, Ἱστορία, τ. Β', σ. 361. Ch. Diehl, Fig. Byz., II s., σ. 106-8, ἑλλην. μετάφρ. σ. 465-67.

11. Βλ. προσωπογραφίαν Θεοδώρας Κ. 131, ὑ. 15.

12. Z. Oldenbourg, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 372.

13. R. Grousset, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 150.

14. Βλ. προσωπογραφίαν Ἰωάννη Κ.Κ. 104, ὑ. 40-45.

15. Guillaume de Tyr, εἰς R. Grousset, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 141.

16. Guillaume de Tyr, εἰς R. Grousset, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 141.

17. Ἡ Μελισσάνθη ἦταν κόρη τοῦ βασιλεῦς Βαλδουίνου II de Bourg (1118-1131) καὶ τῆς βασίλισσας Μορφίας, κόρης τοῦ Ἀρμένιου πριγκίπα Γαβριήλ, κυβερνήτη τῆς Μελιτηνῆς.

18. R. Grousset, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 142.

19. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ. σ. 704· ἀρχαϊογαλλ. κειμ. σ. 89.

κάτω απ' την αντιβασιλεία της μητέρας του Μελισσάνθης –μετά της οποίας στέφθηκε βασιλέας στο ναό του Παναγίου Τάφου, στις 25 του Δεκέμβρη του 1143, γιορτή των Χριστουγέννων, με τα χέρια του Λατίνου πατριάρχη των Ἱεροσολύμων Γουλιέλμου I de Malines (1130 - 1145)²⁰– ως τὸ Πάσχα τοῦ 1152 πού με τὴν ἐνηλικίωσή του ἀνάλαβε τὰ βασιλικά καθήκοντα²¹.

Ἀλλὰ ἡ βασιλομήτωρ πού μετὰ τὶς θύελλες τῆς ἐρωτικῆς τῆς ζωῆς, στά γερατιά της τὸ εἶχε ρίξει στὴ θρησκεία, δὲν ἐννοοῦσε νὰ παραδῶση στὸ γιό της τὴν ἐξουσία. Χρειάστηκε νὰ πολεμήσῃ ὁ Βαλδουῖνος III, πρῶτα τὸν ξάδελφό της καὶ ὑπουργό της κ ο ν τ ὀ σ τ α υ λ ο Manassé d' Hierges στὸ κάστρο τοῦ Mirabel, κ' ἔπειτα τὴν ἴδια στὴν ἀκρόπολη τῆς Ἱερουσαλήμ, γιὰ νὰ γίνῃ κύριος τῆς κατάστασης²².

Τὸ μεγάλο ἔργο τοῦ Βαλδουῖνου III στὸ διάστημα πού ἦταν παντρεμένος με τὴ Θεοδώρα Κ. 142, ἦταν πού πέτυχε ἐπιτέλους γιὰ μιὰ στιγμή νὰ ἐνώσῃ τὶς δυνάμεις τοῦ Βυζαντίου καὶ τῶν Λατινικῶν κρατιδίων τῆς Ἀνατολῆς ἐναντίον τοῦ περιήμου atabeg τοῦ Ἀλεπίου καὶ τῆς Δαμασκῶ Νūr ad-dīn.

Εἶδαμε ἄλλοῦ, τὴ θριαμβευτικὴ εἴσοδο τοῦ μεγάλου αὐτοκράτορα Μανουῆλ (α') Κ. 81 στὴν Ἀντιόχεια, κατὰ τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1159, ὅπου τόσο τιμητικὰ ἢ καλῶτερα δουλικά τὸν κύκλωσαν οἱ Λατίνοι ἡγεμόνες²³.

Ἡ καλὴ συνεννόηση τοῦ αὐτοκράτορα –ἱππότη καὶ τῶν ἀνωτέρω ἡγεμόνων ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ ἓνα ἀπροσδόκητο ἐπεισόδιο. Στὴ διάρκεια ἐνὸς κυνηγιοῦ ὁ Βαλδουῖνος III –τὸ ἔχομε καὶ ἄλλοῦ ἀναφέρει²⁴– ἔπεσε ἀπ' τὸ ἄλογο καὶ τραυματίστηκε στὸ χέρι. Ὁ Μανουῆλ (α') τότε, ἔτρεξε καὶ γονάτισε κοντὰ στὸν πληγωμένο, καὶ χάρη στὶς ἱατρικὲς του γνώσεις τὸν περιποιήθηκε ἀποτελεσματικὰ. Μαθαίνομε ἀκόμη πὼς στὴ διάρκεια τῆς ἀνάρρωσης, «ὁ αὐτοκράτορας πῆγαινε κάθε μέρα νὰ μάθῃ νέα γιὰ τὸ βασιλέα, κι ὅταν οἱ χειρουργοὶ ἄλλαζαν τοὺς ἐπιδέσμούς, τοὺς βοηθοῦσε τόσο προσεχτικὰ σὰ νὰ ἐπρόκειτο γιὰ παιδί του»²⁵.

Μετὰ τὶς γιορτὲς καὶ τὰ πανηγύρια τῆς Ἀντιόχειας, κατὰ τὰ τέλη τοῦ Μάη τοῦ 1159, ὁ βυζαντινὸς στρατὸς μετὰ τὸ Μανουῆλ (α') ἐπικεφαλῆς, καὶ οἱ Λατίνοι ἡγεμόνες, ὁ Βαλδουῖνος III τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ ὁ Renaud de Chatillon τῆς Ἀντιόχειας, μετὰ τὶς δυνάμεις τους, ξεκίνησαν νὰ πολεμήσουν τὸν Νūr ad-dīn. «Ὁ Τοῦρκος ἡγεμόνας δύσκολα μπορούσε νὰ ἀντισταθῇ σ' ἓνα τέτοιο συνασπισμὸ, παρατηρεῖ κάποιος. Ἡ Βυζαντινὴ Ἐποποιία ἐνισχυμένη ἀπ' τὴ Σ τ α υ ρ ὀ ρ ῖ α. Τὶ δὲ θὰ μπορούσε νὰ κἀνῃ ἓνας τέτοιος ἱστορικὸς συνδυασμός! Ἡ στιγμή φαίνεται μοναδική. Γιατὶ νὰ μὴν

20. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ. σ. 707· ἀρχαιογαλλ. κειμ. σ. 91.

21. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ. σ. 779-80· ἀρχαιογαλλ. κειμ. σ. 158-59.

22. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ. σ. 781-83· ἀρχαιογαλλ. κειμ. σ. 159-62.

23. Βλ. προσωπογραφίαν Ἰωάννη Κ.Κ. 104, ὑ. 41.

24. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 437, ὑ. 78α.

25. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ. RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 864· ἀρχαιογαλλ. κειμ., σ. 235-36· Κίνναμος, σ. 190.

ολοκληρωθή αυτή η εκστρατεία; Αντί να πολιορκήση το Χαλέπι, ο Μανουήλ (α΄) περιορίστηκε να απαιτήσει απ' τον Nûr ad-dîn την απολευτέρωση όλων των χριστιανών αιχμαλώτων που κρατούσε στις μουσουλμανικές φυλακές, και ύστερα, αποχαιρετίζοντας τους Λατίνους ηγεμόνες, έφυγε απ' τη Συρία και γύρισε στην ΚΠολη»²⁶.

«Στήν πραγματικότητα, επέλεγει ο Γάλλος ιστορικός των Σταυροφοριών, με όλη την προσωπική φιλία του αυτοκράτορα προς το Βαλδουίνο III, η βυζαντινή διπλωματία δεν ήθελε να καταφέρει το τελειωτικό χτύπημα έναντι των Τούρκων, από φόβο μήπως αύξηση τη δύναμη των Λατίνων. Έννοούσε να στηρίξη την ηγεμονία της στη διατήρηση της ισορροπίας ανάμεσα στους πρώτους και στους δεύτερους. Υπερβολικά επιτήδεια πολιτική, που σύντομα θα στραφεί έναντι των έμπνευστων της. Ο Μανουήλ (α΄) θα καταλάβη τότε τη βασική άλληλεγγύη του Βυζαντίου και του λατινικού κόσμου απέναντι στο μουσουλμανικό κίνδυνο, αλλά πολύ άργα, γιατί τότε ο Nûr ad-dîn θα έχη προσαρτήσει την Αίγυπτο»²⁷.

«Είναι παράξενο, σε συνέχεια λέει ο άνωτέρω ιστορικός των Σταυροφοριών (R. Grousset), πώς κάτι τέτοια γεγονότα που αποτελούν έσκεμμένη θυσία των συμφερόντων της χριστιανοσύνης –όπως έγινε με το Φίλιππο IV τον Ώραίο (1268 - 1314) και το Φραγκίσκο I της Γαλλίας (1494 - 1547)²⁸– οι

26. R. Grousset, *ένθ' άνωτ.*, σ. 152-53. Τα άνωτέρω στηρίζονται στις έξής πηγές: Abou Vala εις Abou Chamah, RHC Hist. Orientaux, τ. IV, σ. 104, που μιλάει για σύναψη συμφώνου μεταξύ Nûr ad-dîn και Μανουήλ (α΄) και ανταλλαγής δώρων· Bar Hebraeus, *Chronicon ecclesiasticum*, τ. III, σ. 349, που μιλάει για συγκέντρωση της πλειονότητας των μουσουλμάνων αρχηγών γύρω απ' τον Nûr ad-dîn· Κίνναμος, σ. 188⁹-19, που λέει πώς ο Nûr ad-dîn, καθώς έμαθε για την εκστρατεία του αυτοκράτορα, απολευτέρωσε *έξι* χιλιάδες αιχμαλώτους, που οι πιο πολλοί απ' αυτούς ήσαν Γερμανοί της Δεύτερης Σταυροφορίας, καθώς και πολλούς *έπισήμους Λατίνους*, και μεταξύ τους, τον Βερτράνδον, νόθο γιό του Αλφόνσου Jourdain και *έγγονό* του μακαρίτη Ραιμόνδου de Saint - Gilles και τον Βερτράνδον de Blanchafort, αρχηγό του τάγματος των ιπποτών του Τέμπλου, και πώς ο Μανουήλ (α΄) *ματαιώσε* την εκστρατεία του κατά του Nûr ad-dîn, καθώς ο δεύτερος υποσχέθηκε στον πρώτο να τον βοηθήση στον άγωνα του έναντι του σουλτάνου του Ίκονιού: Grégoire le Prêtre, RHC Documents arméniens, τ. I, σ. 192, που μιλάει για την απολευτέρωση των αιχμαλώτων, τους οποίους *ανεβάζει* σε πάνω από *δέκα* χιλιάδες· Guillaume de Tyr, RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 864, *λατ. κείμ.* σ. 236, αρχαιογαλλ. *κειμ.* που λέει πώς ο Nûr ad-dîn *έστειλε* πρεσβεία προς το Μανουήλ (α΄) και τον Βαλδουίνο III και πώς απολευτέρωσε τον Βερτράνδο, τον *έγγονό* του Ραιμόνδου de Saint-Gilles. Ο R. Grousset, *ένθ' άνωτ.* (σ. 152-53), λέει πώς ο Μανουήλ (α΄) περιορίστηκε να απαιτήσει απ' τον Nûr ad-dîn την απολευτέρωση όλων των χριστιανών αιχμαλώτων, χωρίς να διευκρινίζει πώς όλοι αυτοί ήσαν *Δυτικοί*.

27. R. Grousset, *ένθ' άνωτ.*, σ. 153· *έσχνάει* όμως αυτός ο σοφός και γλαφυρός συγγραφέας πώς ο Μανουήλ (α΄) Κ. 81 *άγωνίστηκε* μέσω του άνεψιού του Ανδρόνικου Κ.Κ. 135 να απολευτέρωση την Αίγυπτο απ' τον Nûr ad-dîn, και στο έργο αυτό *άντέδρασε* ο διάδοχος του Βαλδουίνου III, ο Amaury I, καθώς αυτός ο τελευταίος *δέν* *έπιθυμούσε* *μιά* *έγκατάσταση* των Βυζαντινών στην Αίγυπτο, βλ. *προσωπογραφία* Ανδρόνικου Κ.Κ. 135, *ύ.* 134, 147, 148.

ιστορικοί τὰ χαιρετίζουν ὡς ἀπόδειξη πολιτικού πνεύματος, πνευματικῆς ἀπολύτρωσης καὶ νεωτεριστικῶν ἰδεῶν. Ὅχι μόνον ἡ ἀπώλεια τῶν Ἁγίων Τόπων, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ ἡ πτώση τῆς ΚΠολης θά προκύψουν ἀπ' αὐτὸ τὸν τρόπο τοῦ σκέπτεσθαι, δηλ. θά προκύψῃ τελικὰ ὁ ἀπευρωπαϊσμός τοῦ ἑνὸς τετάρτου τῆς Εὐρώπης»²⁹.

28. Γιὰ νὰ φυλάξῃ ὁ Φραγκίσκος Ι' τῆς Γαλλίας τὴν εὐρωπαϊκὴν ἰσορροπία ἀπ' τὶς φιλοδοξίες τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Καρόλου V (1519 - 1556 ἢ 1556), τοῦ λεγόμενου Quint, τὸ 1537, συμμάχησέ με τοὺς Τούρκους ἐναντιὸν τοῦ.
29. R. Grousset, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 153. Ἡ διακοπὴ τῆς ἐκστρατείας ποῦ ἀρχισε ὁ Μανουήλ (α') ἐναντιὸν τοῦ Nûr ad-dîn καὶ τότε, στὴν ἐποχὴ τους, προκάλεσε μιὰ βαθιὰ διάψευση τῶν ἐλπίδων τῶν Λατίνων χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς, τῶν ὁποίων ὁ Grégoire le Prêtre, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 26), σ. 190-91, ὑπῆρξε ὁ διερμηνεὺς με χαρακτηρισμοὺς βαρεῖς. Σύμφωνα με αὐτὸν ὁ Μανουήλ (α') ἐγκατάλειψε τὴν ἐκστρατεῖα, γιατί ἔλαβε πληροφορίες πὼς κάποια ἀνταρσία ξέσπασε στὴν ΚΠολη καὶ πὼς ἀποκαλύφθηκε κάποια ὑπόθεση μαγείας. Σχετικὰ ὅμως πρὸς τὶς ἀνωτέρω παρατηρήσεις τοῦ R. Grousset, παραθέτω τὰ ὅσα οὐσατὰ καὶ ρεαλιστικὰ γράφει ὁ F. Chalandon, τ. II, σ. 454-55, τὸν ὁποῖον καὶ ὑπαινίσσεται ὁ αὐτὸς τὶς παρατηρήσεις του: « Ὁ Μανουήλ ἦλθε στὴν Ἀνατολή πρὸ πολὺ γιὰ νὰ ἐκμεταλλεῖ τὴν ἀδυναμία τῶν Λατίνων παρὰ γιὰ νὰ τοὺς βοηθήσῃ, καθὼς σκοπὸς του ἦταν νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν αὐτοκρατορικὴν ἐξουσία στὴν Κιλικία καὶ στὴν Ἀντιόχεια. Ποτὲ ὁ αὐτοκράτορας δὲν ὄνειρευτὴκε νὰ ἀνατρέψῃ τὴ δύναμη τοῦ Nûr ad-dîn, ποῦ αὐτὸς κατὰ τὴ βυζαντινὴ ἀποψη θά ἦταν ἕνα βαρὺ λάθος. Αὐτὸς ὁ μεταξὺ Nûr ad-dîn καὶ Λατίνων ἀγῶνας ἐδίδοε τὶς ἐπιτυχίες τῆς Αὐτοκρατορίας στὴν Ἀνατολή. Ὁ ἀφανισμός ἢ ἡ ἐπίσχεση τοῦ atabec, ἂν αὐτὸς ἦταν δυνατὸς, θά ἔκανε τοὺς Λατίνους πολὺ ἰσχυροὺς, καὶ αὐτοὶ ἐδῶ πολὺ γρήγορα θά ἀθετοῦσαν τὶς ὑποχρεώσεις τους ἀπέναντι τοῦ βασιλέα. Ἡ διαγωγὴ τῶν Λατίνων τῆς Ἀντιόχειας ἀπέναντι στὸν Ἰωάννη (β') Κ. (34) μετὰ τὴν ἐκστρατεία τοῦ Schaizar δὲν εἶχε καθόλου ξεχαστῆ στὸ Βυζάντιο καὶ ἔφερε τοὺς καρπούς τῆς. Γιὰ νὰ μπορῆ ὁ Ἕλληνας αὐτοκράτορας νὰ ἀσκήσῃ μιὰ ἐπιρροή στὶς λατινικὲς ἡγεμονίες (τῆς Ἀνατολῆς) ἔπρεπε αὐτὸς ἐδῶ νὰ αισθάνωνται ἀπειλημένους ἀπ' τοὺς Μουσουλμάνους. Σ' αὐτὰ ἐδῶ, κατὰ τὴ γνώμη μου (ἐπιλέγει ὁ Chalandon), πρέπει νὰ ἀναζητηθῆ ἡ ἐξήγηση τῆς διαγωγῆς τοῦ Μανουήλ. Δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ κρίνῃ ἀλλιῶς τὸν αὐτοκράτορα: τὸ σύμφωνο ποῦ ἔκλεισε με τὸν Nûr ad-dîn ἦταν πολὺ γι' αὐτὸν τιμητικὸ, καὶ οἱ Λατίνοι εἶδαν ἐξὶ χιλιάδες συμπατριῶτες τους νὰ ἀποχτοῦν τὴν ἐλευθερία τους». Ἀλλὰ ὁ R. Grousset μιλάει καὶ γιὰ τὴν πτώση τῆς ΚΠολης (τοῦ 1453), ὡς συνέπεια τῆς μὴ ἀλληλεγγύης Δυτικῶν καὶ Βυζαντιοῦ. Ἀλλὰ ποῖοι εἶναι οἱ αἴτιοι; Ἄν οἱ Σταυροφόροι τῆς Τέταρτης λεγόμενης Σταυροφορίας, ἀντὶ νὰ ἀπολευτερώσουν τοὺς ἁγίους Τόπους, δὲν κυριεύσαν τὴν ΚΠολη, θά ἐπῆρχετο ἡ δευτέρη πτώση τῆς στοὺς Τούρκους; Ἡ λεηλασία καὶ ἡ ἀνθρωποχτονία ποῦ ἐγένεε κατὰ τὴν ἄλωση τοῦ 1204 ἀπ' τοὺς Σταυροφόρους, δὲν ἦταν πρὸ φοβερὴ ἀπὸ κεινὴ ποῦ ἐγένεε τὸ 1453 ἀπ' τοὺς Τούρκους; Αὐτὴ ἡ κατάχτηση τοῦ 1204 δὲν εἶναι ἐκείνη ποῦ διέλυσε ὀλίγοτελα τὴ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία, κουρασμένη ἤδη ἀπ' τὶς δικὲς τῆς ἀμαρτίες; Τὸ Βυζάντιο μπόρεσε νὰ ἀντιμετωπίσῃ τοὺς Πέρσες, τοὺς Ἀραβες καὶ ἄλλους ἐπίδρομους, τὸ μετὰ τὴ λατινικὴν κατάχτηση Βυζαντιοῦ (1261), ὡχρὴ ἀνάμνηση τοῦ πρώτου, δὲν μπόρεσε νὰ ἀντιμετωπίσῃ τοὺς Ὀσμανίδες Τούρκους. Οἱ σοφοὶ δυτικοὶ βυζαντινολόγοι ἔχουν κάνει τὶς ἀνωτέρω διαπιστώσεις πολὺ πρὶν ἀπὸ μᾶς (Ch. Diehl, Histoire de l'Empire Byzantin, Paris 1934, σ. 171: Il semblerait que ce fût [= ἡ ἄλωση τῆς ΚΠολης ἀπ' τοὺς Σταυροφόρους] la fin de Byzance: et, en effet, l'événement de 1204 fut, pour l'empire byzantin, le coup dont jamais plus il ne se releva.), καὶ δὲ νομιζῶ πὼς εἶναι πρὸς ὄφελός τους μερικὸ ἀπ' αὐτοὺς, ὅσο εὐγλωττοὶ καὶ ἂν εἶναι νὰ ἀνακινοῦν τέτοια θέματα.

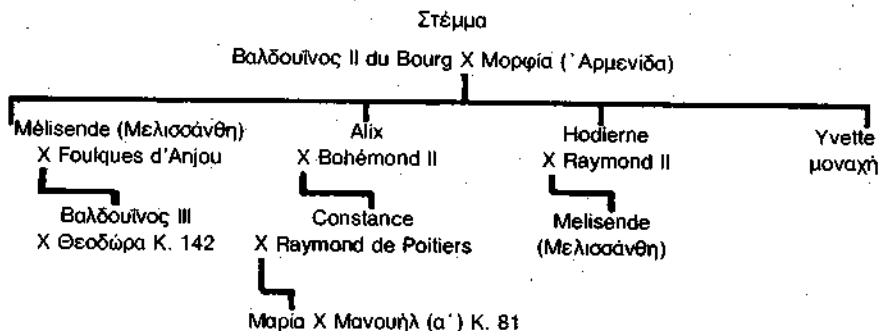
Βαθιά ασφαλώς απογοήτευση θά δοκίμασε ὁ Βαλδουίνος III ἀπ' τῆ ματαίωση τῆς ἐναντίον τοῦ Nūr ad-dīn ἐπιχείρησης, ὅπως καὶ ὄλοι οἱ ἄλλοι παράγοντες τοῦ λατινικοῦ κόσμου τῆς Ἀνατολῆς³⁰.

Ὁ Μανουήλ (α΄) ποτὲ δὲν ἔπαυσε νὰ τιμᾷ αὐτὸν τὸν ἀντρα τῆς ἀνεπιείας του, τὸν Βαλδουίνο III. Ὅταν ἀποφάσισε νὰ ἐλθῆ σὲ δεῦτερο γάμο καὶ ἀπόβλεπε πρὸς τὶς ὠραίες αὐτὲς πριγκίπισσες τῶν Λατινικῶν κρατιδίων τῆς Ἀνατολῆς, στὸ Βαλδουίνο III ἀνάθεσε τὴν ἐκλογή τῆς νύφης, μὲ τὴ διαφορά πὼς δὲν παντρεύτηκε τὴ Μελισσάνθη τῆς Τρίπολης ποὺ ὑπόδειξε ἐκεῖνος³¹, ἀλλὰ τὴν ὠραία Μαρία τῆς Ἀντιόχειας, ποὺ τοῦ ὑπαγόρευε τὸ πολιτικὸ του συμφέρον, πρὸς μεγάλη δυσἀρέσκεια τοῦ βασιλέα τῆς Ἱερουσαλήμ³², ἀν καὶ οἱ δυὸ ὑποψήφιες ἦσαν στενὲς συγγενεῖς του³³.

Ἡ τελευταία πολιτικὴ πράξη τοῦ Βαλδουίνου III ἦταν κάτι ποὺ στρεφόταν κατὰ τοῦ Βυζαντίου, παρὰ τὴ θερμὴ φιλία του πρὸς τὸν ἐξ ἀγχιστείας θεῖο του Μανουήλ (α΄) καὶ παρὰ τὸ γεγονὸς ποὺ στὸ πλευρὸ του εἶχε ὡς γυναῖκα του Βυζαντινὴ πριγκίπισσα, τὴ Θεοδώρα Κ. 142.

Στὶς 23 τοῦ Νοέμβρη τοῦ 1160, ἐνῶ ὀδηγοῦσε μιὰ ἐπιδρομὴ στὴν περιοχὴ τοῦ Μαρᾶς, γιὰ νὰ ἀρπάξῃ ποῖμνια χριστιανῶν καὶ μουσουλμάνων, αἰχμαλωτίστηκε ἀπὸ Τούρκους τοῦ Nūr ad-dīn ὁ πρίγκιπας τῆς Ἀντιόχειας Renaud de Chatillon, γιὰ νὰ ὀδηγηθῆ στὸ Χαλέπι καὶ νὰ ριχτῆ στὶς φυλακὲς, ὅπου παράμεινε 15 ὀλάκερα χρόνια, χωρὶς κανεὶς γιὰ τὴν τύχη του νὰ ἐνδιαφερθῆ³⁴.

Ἐτσι τὸ πριγκιπάτο τῆς Ἀντιόχειας ἔμεινε χωρὶς ὑπερασπιστὴ, καθὼς ὁ νόμιμος διάδοχος Βοημούντος III (1163 - 1201) ἦταν ἓνας δεκαεξάρης. Ἡ

30. Βλ. Grégoire le Prêtre, πρὸ πάνω, ὑ. 29.
 31. Βλ. προσωπογραφίαν Ἰωάννη Κοκτοστέφ. Κομν. 104, ὑ. 45, 46 καὶ 51.
 32. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 315, ὑ. 18.
 33.
 34. Guillaume de Tyr, RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 868, λατ. κείμεν. ἀρχαιογαλλ. κείμεν., τ. II, σ. 239-41· RHC Hist. Grecs, τ. II, σ. 358· Röhrich, σ. 365· Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 520 καὶ σ. 459, ὑ. 6· Z. Oldenbourg, Les Croisades, σ. 374· R. Grousset, ἐνθ' ὄνωτ., σ. 353, καὶ κυρίως G. Schlumberger, Renaud de Chatillon, Paris 1898, σ. 145-53.

μητέρα του, ή πριγκίπισσα Κωνσταντία (Constance), μάλλον ευτυχισμένη που ξανακέρδισε την ανεξαρτησία της, κατέλαβε την εξουσία και ήθελε να κυβερνά μόνη, χωρίς να δίνει λογαριασμό στους βαρώνους του πριγκιπάτου. Αύτοι οι τελευταίοι απευθύνθηκαν για μία φορά ακόμη στο βασιλέα της Ιερουσαλήμ για να περιορίσουν την εξουσία της, ενώ η πριγκίπισσα έστειλε ένα αντιπρόσωπό της στον αυτοκράτορα Μανουήλ (α΄) Κ. 81 για να την προστατεύσει ως επικυρίαρχος, καθώς ως τέτοιος είχε αναγνωριστή απ' το σύμφωνο του 1159, και να παραλάβει την πόλη. Ο Βαλδουίνος ΙΙΙ, φτάνοντας στην Αντιόχεια, πήρε το μέρος των βαρώνων, ανάλαβε αυτός την αντιβασιλεία και όρισε ως αντιπρόσωπό του τον γνωστό μας Λατίνο πατριάρχη της Αντιόχειας Aimery de Limoges (1142 - 1196). Η φιλοβυζαντινή Κωνσταντίνα, παίρνοντας ένα φέουδο, έτέθη στο περιθώριο, για να πεθάνη τρία χρόνια αργότερα³⁵.

Στις 10 του Φλεβάρη του 1163³⁶ πέθανε, δηλητηριασμένος ίσως απ' το γιατρό του, κι ο Βαλδουίνος ΙΙΙ, σε ηλικία μόλις 33 χρονώ, στην πόλη της Βηρυτού.

Ο Γουλιέλμος της Τύρου αυτόπτης μάρτυρας, μάς περιγράφει τον πόνο του λαού, όταν έμαθε αυτή την είδηση. «Στη διάρκεια της μεταφοράς της σορού του απ' τη Βηρυτό στην Ιερουσαλήμ, όχι μόνο οι Λατίνοι, αλλά και οι χριστιανοί των άλλων δογμάτων, έρχονταν να ένωθούν στην πένθιμη πομπή, κι αυτοί ακόμη οι Άραβες. Οι κάτοικοι της υπαίθρου κατέβαιναν απ' τα βουνά στο δρόμο, από όπου θα περνούσε η πομπή, για να κλάψουν γύρω απ' το φέρέτρό του»³⁷.

Σε κείνους που πρότειναν στον Nur ad-din να έπωφεληθῆ απ' την περίπτωση για να επιτεθῆ έναντι των Φράγκων, ο μεγαλόφρονος atabeg απάντησε περήφανα πως «θά θεωρούσε άπρέπεια να διαταράξει το πένθος των Φράγκων για ένα τόσο γενναίο πολεμιστή»³⁸.

35. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., RHC Hist. Occid., τ. Ι, σ. 869, 872 και 874· αρχαιογαλλ. κειμ., τ. ΙΙ, σ. 243-44· Grégoire le Prêtre, RHC Documents Arméniens, τ. Ι, σ. 198· Michel le Syrien, έκδ. Chabot, τ. ΙΙΙ, σ. 324, και version arménienne, RHC Docum. Arméniens, τ. Ι, σ. 358· Bar Hebraeus, τ. ΙΙ, σ. 359. Πρβλ. G. Schlumberger, Renaud de Chatillon, Paris 1898, σ. 154· Z. Oldenbourg, Les Croisades, σ. 374-75· R. Grousset, ένθ' άνωτ. σ. 153-54.

36. Ο Guillaume de Tyr, αρχαιογαλλ. κειμ., τ. ΙΙ, σ. 250, για τη χρονολογία θανάτου γράφει: "En ceste maniere trespasa de cest siecle li rois Baudoins, l'an del'Incarnacion Jhesucrist M. et C.LXII. au vintiesme an de son reigne, de son aage au trente troisesme an. Ce fu au mois de fevrier, l'endemain de feste sainte Agathe. Βλ. αυτόθι και τήν ύ. 4. Πρβλ. V. Grumel, La Chronologie, σ. 398, όπου σημειώνεται το έτος θανάτου 1163· Z. Oldenbourg, Les Croisades, σ. 376, όπου ως ήμερομηνία σημειώνεται η όρθή, αυτή της 10ης του Φλεβάρη, και ως χρονολογία έκ παραδρομής το 1162 (άντι του όρθου 1163)· R. Grousset, ένθ' άνωτ., σ. 154, όπου ως χρονολογία θανάτου αναφέρεται λανθασμένα η της 10ης του Γενάρη του 1162 αντί της όρθής 10ης του Φλεβάρη του 1163.

37. Guillaume de Tyr, αρχαιογαλλ. κειμ., τ. ΙΙ, σ. 249-51. Πρβλ. R. Grousset, ένθ' άνωτ., σ. 154· Z. Oldenbourg, Les Croisades, σ. 376-77.

38. Guillaume de Tyr, αρχαιογαλλ. κειμ., τ. ΙΙ, σ. 251· το λατινικό κείμενο του Guillaume de Tyr

«Αὐτός ὁ χαιρετισμός, λέει κάποιος, ἐνὸς ἐντιμοῦ ἐχτροῦ συνόδευσε τὸ Βαλδουῖνο III στὸν τάφο του. Ὁ τέταρτος Λατίνος βασιλεὺς τῆς Ἱερουσαλήμ πέθανε στὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας του, χωρὶς νὰ ἔχη διαπράξει οὔτε ἓνα πολιτικὸ λάθος, χωρὶς καμιὰ κηλίδα. Ὅλη ἡ δραστηριότητά του ὡς στρατιώτη καὶ ὡς πολέμαρχου, ὅπως καὶ ὡς πολιτικοῦ καὶ ὡς διπλωμάτη, φέρει τὴ σφραγίδα μιᾶς πρώιμης πνευματικῆς ὠριμότητος καὶ ταυτόχρονα μιᾶς νεανικῆς ἀκτινοβολίας. Μὲ τὴ σύναψη τῆς βυζαντινῆς συμμαχίας εἶχε θέσει τὶς βάσεις μιᾶς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς ποῦ ἦταν ἡ ἴδια ἡ φρόνησις, ἡ ἀλήθεια, ἡ σωτηρία. Εἶχε ὑποχρεώσει παντοῦ τὸν Nûr ad-dîn σὲ ὑποχώρησι. Ἐγκατάλειψε τὴ ζωὴ μέσα στὴ χαρὰ ἐνὸς ὀλάνθιστου ἔρωτα, μέσα στὴν ἀγκαλιὰ τῆς Θεοδώρας Κ. 142, θρηνούμενος τόσο ἀπ' τοὺς δικούς του ὅσο κι ἀπ' τοὺς Μουσουλμάνους. Μοῖρα ἐνὸς ἥρωα τῆς Ἀρχαιότητος, λέει στὸ τέλος ὁ ὕμνητὴς του μὲ ὑπερβολή, ποῦ παρουσιάστηκε ἀργοπορημένος στὸ Μεσαίωνα»³⁹.

Ἐτσι ἡ Θεοδώρα Κ. 142 ἔμεινε χήρα σὲ ἡλικία 18 μόλις χρονῶ, χωρὶς νὰ ἔχη ἀποχτήσει ἀπ' τὸν ἀντρα τῆς παιδιά⁴⁰.

Ὁ διάδοχος τοῦ ἀντρός τῆς καὶ κουνιάδος τῆς Amaury I (1163 - 1174), γνωστὸς σὲ μᾶς ἀπὸ προηγούμενες προσωπογραφίες, καὶ οἱ βαρῶνοι τοῦ λατινικοῦ βασιλείου, σύμφωνα μὲ ἐπιθανάτιο παραγγελία τοῦ μακαριτῆ Βαλδουῖνου III, καὶ γιὰ νὰ τὴν παρηγορήσουν, τῆς παραχώρησαν ὡς τιμᾶριο τὴν πόλη τῆς Ἀκρας καὶ τὴν περιοχὴ τῆς⁴¹.

Ἡ Θεοδώρα Κ. 142 δὲν ἐγκατάλειψε τὴν Παλαιστίνη γιὰ νὰ γυρίσῃ στὸ Βυζάντιο, λόγω ἰσως αὐτῆς τῆς κληροδότησης. Ἐγκατάλειψε ὅμως τὴν Ἱερουσαλήμ γιὰ νὰ ἐγκατασταθῇ στὴν Ἀκρα, «διαμονὴ ποῦ χωρὶς ἀμφιβολία προτιμοῦσε ἀπ' τοὺς θορύβους καὶ τὶς ραδιουργίες μιᾶς αὐλῆς, τῆς ὁποίας τὰ ἤθη ἔπρεπε νὰ τῆς φαίνονται ἀρκετὰ χονδροειδῆ»⁴².

Τὴ γαλήνη τῆς σ' αὐτὴ τῆ διαμονῇ ἤλθε νὰ διαταράξῃ, μετὰ τέσσερα καὶ πᾶνω χρόνια, τὸ 1167⁴³, ἓνας θεῖος τῆς, γιὰ τὸν ὁποῖον πολλὰ θὰ εἶχε ἀκούσει στὴν ΚΠολη, ὁ πρωτεξάδελφος τοῦ πατέρα τῆς Ἰσαάκιου Κ. 78, ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87, φεύγοντας τὴν ὀργὴ τοῦ ἄλλου ἐκείνου θεοῦ τῆς αὐτοκράτορα Μανουῆλ (α') Κ. 81, γιὰ τὸ ἀνοσιούργημα ποῦ εἶχε διαπράξει στὴν Ἀντιόχεια, νὰ συνάψῃ ἐρωτικὲς σχέσεις μὲ τὴν κουνιάδα αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, τὴν πριγκίπισσα Φιλίππα τῆς Ἀντιόχειας⁴⁴.

δὲν περιέχει αὐτὴ τὴν ἀπάντησι, τὴν τόσο τιμητικὴ γιὰ τὸν Nûr ad-dîn.

39. R. Grousset, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 154.

40. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 883· ἀρχαιογαλλ. κειμ., τ. II, σ. 253.

41. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., σ. 943· ἀρχαιογαλλ. κειμ., σ. 312. Ἐς σημειωθῆ πῶς ἐνῶ στὴ βασιλίσσα Μελισσάνθη, τὴ χήρα τοῦ Βαλδουῖνου II, ποῦ πέθανε στίς 11 τοῦ Σεπτέμβρη τοῦ 1161, καὶ στὴ βασιλίσσα Μαρία Κ. 211, τὴ χήρα τοῦ Amaury I, δόθηκε ὡς τιμᾶριο ἡ πόλη τῆς Νεάπολης (Naples), βλ. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., σ. 783 καὶ 1029, ἀρχαιογαλλ. κειμ., σ. 161 καὶ 383-84, στὴ Θεοδώρα Κ. 142, ἂν καὶ τὸ φέουδο τῆς Νεάπολης ἦταν στὴ δῆθεσι τοῦ Στέμματος, λόγω τοῦ θανάτου τῆς Μελισσάνθης, δόθηκε τὸ φέουδο τῆς Ἀκρας ποῦ ἦταν ὑποδεέστερο.

42. Z. Oldenbourg, Les Croisades, σ. 377.

Αὐτὸς ὁ θεῖος τῆς, «αὐτὸ τὸ καθαρῶαιμο ἄλογο τὸ λυσσασμένο γιὰ θηλικὸ πού μὲ ευχαρίστηση ριχνόταν σὲ κάθε λογῆς περιπέτειες καὶ τὶς πιὸ παράλογες μίξεις, μὲ μιὰ ἤρεμη τόλμη, μὲ μιὰ ὠραία καταφρόνια γιὰ τὴν κοινὴ γνώμη καὶ γιὰ τὶς κοινωνικὲς συνθήκες»⁴⁵, φαίνεται πῶς τὴν ἐντυπωσίασε βαθιά, γι' αὐτὸ καὶ ἀφέθηκε νὰ πῆσῃ στὰ τεχνάσματα, στὶς «μηχανές», ὅπως λέει ὁ Χωνιάτης⁴⁶, αὐτοῦ τοῦ παλαίμαχου δαμαστή τῆς γυναικείας καρδιάς, πού «ὄρμησε πάνω στὴ σάρκα τῆς, γιὰ νὰ ἀσελγήσῃ μὲ ἀκολασία»⁴⁷.

Ἀπὸ 13 χρονῶ παιδοῦλα διδάχτηκε ἀπ' τὸ νόμιμο σύντροφό τῆς πού τόσο τὴν ἀγαποῦσε, «τὸν μόνο καὶ ἀληθινὸ πάνω στὴ γῆ προορισμὸ τῆς γυναίκας», ὅπως λέει ἓνας ἀναιδὴς μεσαιωνικὸς συγγραφέας, καὶ πέρασε τεσσαερισήμισι περίπου χρόνια μαζί του μιὰ ἀνιαρὴ ἐρωτικὴ ζωὴ, ἔτσι πού δὲν ἀπόχτησε παιδί· κι ἄλλα τόσα χρόνια ἀπ' τὴ νιότη τῆς σπατάλησε, κατὰμονη, στὸ καταφύγιό τῆς τῆς Ἴσρας.

Γιὰ πρώτη ἴσως φορὰ γνώρισε τώρα ἡ Θεοδώρα Κ. 142 ἓνα ἀληθινὸ ἄντρα στὸ πρόσωπο τοῦ «ἐμπειροῦ» αὐτοῦ σχεδὸν πενηντάχρονου⁴⁸, ἀλλὰ σφιχτοδεμένου καὶ γεροῦ⁴⁹, ἐρωτικὸ ἀγωνιστῆ, καὶ δέθηκε μαζί του γιὰ τὰ καλὰ, καὶ ἦταν πρόθυμη, τόσο πολὺ ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87 ξελογιάστηκε, καὶ αὐτὸ τὸ φέουδὸ τῆς τῆς Ἴσρας νὰ ἐγκαταλείψῃ, «ὅπως ἀκριβῶς ἡ Εὐρώπη βγήκε ἀπ' τὸ χορὸ τῶν παρθένων καὶ καβαλλίκεψε πάνω στὴ ράχη τοῦ Δία, μεταμορφωμένου σὲ καλλικέρατο βόδι, καὶ ἔφυγε μαζί του»⁵⁰.

«Ὁ δεσμὸς του, ἂν καὶ πιὸ λίγο περιπαθὴς, ὅπως λέει κάποιος, ἀπὸ κείνον τοῦ Ἀντωνίου καὶ τῆς Κλεοπάτρας»⁵¹, κατὰστησε τὴ Θεοδώρα Κ. 142, «ἡρωίδα, ὅπως λέει κάποια ἄλλη, μιὰς ἀπ' τὶς πιὸ περίφημες ἐρωτικὲς ιστορίες τῆς ἐποχῆς»⁵².

Ἐξ' ἄλλου εἶχε τὴν εὐκαιρία νὰ δῆ μέσα σ' αὐτὴ τὴν Παλαιστίνη τ' ἀντραγαθῆματα τοῦ ἔραστή τῆς.

«Πέταξε αὐτὸς ὁ ὑπέροχος αἰετὸς, ὁ μεγαλουργὸς Ἀνδρόνικος Κ. 87, μᾶς λέει ὁ μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Χωνιάτης, πού λίγο ἀργότερα δὲ διστάζει νὰ τὸν περιλούσῃ μὲ τὰ χειρότερα ἐπίθετα, μέχρι τὴν Παλαιστίνη, ἀφήνοντας τοὺς ἐχτροὺς του νὰ φωνάζουν κρᾶ-κρᾶ σὰν τὰ κοράκια»⁵³.

43. Βλ. O. Jurewicz, *Andronikos I. Komnenos*, σ. 134.

44. Βλ. *Γενεαλογίαν μου*, τ. Α', σ. 522, ὑ. 147.

45. Χωνιάτης, σ. 184.

46. Χωνιάτης, σ. 184.

47. Χωνιάτης, σ. 184.

48. Βλ. *Γενεαλογίαν μου*, τ. Α', σ. 493, ὑ. 3, τὸ ἔτος γέννησης τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87.

49. Βλ. *Γενεαλογίαν μου*, τ. Α', σ. 494, ὑ. 12-14.

50. Χωνιάτης, σ. 185.

51. Βλ. *Γενεαλογίαν μου*, τ. Α', σ. 525, ὑ. 155.

52. Z. Oldenbourg, *Les Croisades*, σ. 377.

53. Μιχαὴλ Χωνιάτης, *Τὰ Σωζόμενα*, τ. Ι, Προσφώνημα εἰς τὸν πραιτορα κύρ Δημήτριον τὸν Δριμύν ταῖς Ἀθήναις ἐπιστάντα, σ. 167-68.

Καθώς ο βασιλέας Amaury I άπουσίαζε άπ' τ'ο βασιλείο του⁵⁴, «και η άγία πόλη ήταν έρημη άπό ύπερασπιστές, ο Άνδρόνικος άποδείχτηκε ί σ ο σ τ ά σ ι ο ς προς τούς πολλούς δυνατούς βαρβάρους που επέδραμον εναντίον της και αντιμετώπισε σθεναρά την επίθεση, έτσι που οι Φράγκοι, οι φύλακες του παναγίου Τάφου, τόν θαύμασαν και τόν ανακήρυξαν άήττητο και άπαράμιλλο στη στρατηγική και πολεμική τέχνη και πρόβλεψαν πώς μιά μέρα θ' άνέβη στον άυτοκρατορικό θρόνο»⁵⁵.

Η Θεοδώρα Κ. κατόρθωσε νά έμπνεύσει σ' αυτόν τ'ο μεγάλο πολεμιστή, αλλά και άστατο και επιπόλαιο έραστή, όπως ήταν ο Άνδρόνικος Κ. 87, ένα τέτοιο έρωτα, έτσι που κανένα έμπόδιο, καμιά άπ' τις άτυχίες που τόν τσάκιζαν, δέν τόν έκανε νά σκεφτή νά άπομακρυνθή άπό κοντά της, σέ διάστημα 18 όλάκερων χρόνων (1167 - 1185). «Ο δεσμός του Άνδρόνικου Κ. 87 μέ την (τέως) βασίλισσα της Ιερουσαλήμ, στάθηκε πραγματικά, όπως παρατηρεί νεώτερος ιστορικός, τ'ο μεγάλο πάθος της ζωής του»⁵⁶.

Χρόνια όλάκερα οι δυο πιστοι έραστές, έσερναν μέσα στη μουσουλμανική Ανατολή την τυχοδιωχτική ζωή τους, μαζί μέ τ'ο νόμιμο γιό Ιωάννη Κ. 162 -αυτόν που άπ' την πρώτη νόμιμη Βυζαντινή γυναίκα του είχε άποχτήσει- και μέ τ'α δυο παιδιά τους που πλάνητες είχαν άποχτήσει, τόν Άλέξιο Κ. 164 τ'ο 1170 και την Ειρήνη Κ. 165 τ'ο 1171⁵⁷.

Είναι άλήθεια, πώς παντού τούς δέχονταν εύνοικά, πουθενά όμως δέν τούς κρατούσαν για πολύ, καθώς φοβούνταν την όργη του άυτοκράτορα του Βυζαντίου. Τούς έδιωξαν άπ' τή Δαμασκό, όπου τούς προστάτευσε ο γενναίος ψυχος Nūr ad-dīn, αλλά άυτοι κατάφυγαν στη Βαγδάτη, και διαδοχικά στο Harran, στη Mardin και στο Έρζερούμ.

Τ'ο 1170 παρουσιάστηκαν στην αύλή του βασιλέα της Γεωργίας Γεώργιου ΙΙΙ. Σέ μιά χρονολογία που δέν μπορεί άκριβώς νά καθοριστή (1173/4 - 1176/7) πήγαν στο Kharin της Άρμενίας και στην τουρκική Ιβηρία. Τέλος ξεπέσαν σ' ένα Τουρκο έμψη της Κολωνίας και της Χαλδίας, στα παράλια του Εύξεινου Πόντου, τόν Σαλτούχον, ένα ύποτελή του σουλτάνου του Ικονίου, του πολύ γνωστου μας Kildij Arslan ΙΙ⁵⁸.

Πάνω σ' αυτές τις περιπέτειες έρχονται οι έγκωμιαστές τους νά μ'ας πουν πώς «καθώς οι έραστές αναγκάστηκαν άπ' τ'ο έ ρ υ θ ρ ό δ α ν ο πρόσταγμα του μεγάλου βασιλέα Μανουήλ (α') Κ. 81 που έσταζε φ ό ν ο, νά

54. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., RHC Hist. Occid, τ. I, σ. 943· αρχαιογαλλ. κειμ., τ. II, σ. 312.

55. Μιχαήλ Χωνιάτης, ένθ' άνωτ., σ. 168.

56. Ch. Diehl, Fig. Byz., s. II, σ. 107, έλλ. μετάφρ., σ. 466.

57. Χωνιάτης, σ. 185: κάκεισε ήν άλών και συνών Θεοδώρα, μεθ' ών άπέτεκεν αύτη τούτω παιδων δυοιν Άλεξίου τε και Ειρήνης, έτι δε και Ιωάννου, όν εκ των προτέρων και γνησιών οι σπερμάτων συνέκδημον εκ Βυζαντίου επήγετο, εως της ες αυτόν αύθις τόν άυτοκράτορα Μανουήλ επαναλύσεως, Κίνναμος, σ. 250-51. Βλ. και Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 525-26, ύ. 157 και 161, για τις χρονολογίες γέννησης των παιδιών κ.λ.π.

58. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 524-28, ύ. 151-166.

έγκαταλείβουν τήν Παλαιστίνη, δέν έκαναν άλλο παρά νά μετακινούνται από έθνος σέ έθνος και από ένα βασίλειο σέ άλλο λαό, γιατί πάντα τούς κυνηγοῦσαν τά φτερωτά βέλη τοῦ φθόνου τοῦ αὐτοκράτορα. Ἀπό ὅπου ὁμως περνοῦσαν, ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 γινόταν δεχτός ὡς μονάρχης και οἱ ἄρχοντες τῶν διαφόρων χωρῶν παρουσιάζονταν μπροστά του ὡς ἄπλοἱ σατράπες και ἐπιτόπιοι διοικητές, διψασμένοι νά ἐπωφεληθοῦν ἀπ' τῆς γνώσεως του. Μέ ένα τέτοιο δάσκαλο τῶν κρατικῶν θεσμῶν, οὔτε κι αὐτοὶ ἀκόμη οἱ ὑπερήφανοι Γεωργιανοὶ δέν ἀπαξίωσαν νά διδαχτοῦν. Παντοῦ ὅπου πῆγαν, ἀγαπήθηκαν και θαυμάστηκαν, ζητοῦσαν ἀπ' τόν Ἀνδρόνικο Κ. 87 νά γίνῃ συγκοινωνός τῆς ἐξουσίας, και μέ δυσκολία, κατά τῆ στιγμή τῆς ἀναχώρησής τους, ἀποχωρίζονταν ἀπό κοντά τους»⁵⁹.

Ὁ ἴδιος αὐτός ἐγκωμιστής, πού δέν εἶναι ἄλλος ἀπ' τὸ μητροπολίτη Ἀθηνῶν Μιχαῆλ Χωνιάτην, θά μᾶς πῆ μετά τήν πώση τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87, συμφωνώντας μέ τόν ἀδελφό του Νικήτα Χωνιάτη⁶⁰, πῶς ὁ Ἀνδρόνικος, «αὐτός ὁ παλαμναῖος Τυφώνας, καθῶς πλανήθηκε σέ πολλά ἔθνη και ἔμεινε σ' αὐτά γιά πολλά χρόνια και διδάχτηκε τούς σκληροῦς νόμους τους, ὀλοτέλα ἐκβαρβαρώθηκε, και γύρισε ἀπό κεῖ μέ μιά σκληρότητα ἐφτά φορές πιό μεγάλη ἀπό κείνη πού εἶχε, ὅταν ἀναχώρησε»⁶¹.

Ὅπως κι ἂν ἔχουν τά πράματα, ὁ πιό πάνω ἐμίρης Σαλτουχος, παραχώρησε στόν Ἀνδρόνικο Κ. 87, στή Θεοδώρα Κ. 142 και τά παιδιά τους, ένα φρούριο ἀπ' τὸ ὁποῖο ὁ ἀντάρτης, πάντα ἐπικηρυγμένος ἀπ' τόν ξάδελφό του αὐτοκράτορα Μανουῆλ (α') Κ. 81 και ἀφορισμένος ἀπ' τήν Ἐκκλησία⁶², ἔκανε ληστρικές ἐπιδρομές στό βυζαντινὸ ἔδαφος, ὅταν ὁ δουξ τῆς Τραπεζοῦντας Νικηφόρος Παλαιολόγος πέτυχε νά αἰχμαλωτίσῃ τῆ Θεοδώρα Κ. 142 και τά παιδιά τῆς. «Ὁ ἔρωτας τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 πρὸς τῆ Θεοδώρα Κ. 142, καθῶς δέν μπορούσε νά ζῆσῃ χωρὶς αὐτή, κι ὄχι πιό λίγο ἢ φωτιά πού ἔκαιγε μέσα του γιά τά παιδιά του, χρησίμευσαν ὡς ἀγκίστρι», λέει ὁ Χωνιάτης, γιά νά παραδοθῆ ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87, ἀφοῦ προηγουμένως ἐξασφάλισε τήν ἀμνήστευσή του ἀπ' τόν αὐτοκράτορα-ξάδελφό του⁶³.

Καθῶς ἐπέστρεψε και ὑποτάχτηκε ὁ διάσημος φυγάδας και ἀντάρτης – τέλη τοῦ 1178 μέ ἀρχές τοῦ 1179⁶⁴– διορίστηκε, κατά πού φαίνεται, κυβερνήτης τοῦ Πόντου μέ ἔδρα του τὸ Οἶναιο, κοντά στά παράλια τοῦ Εὔξεινου Πόντου⁶⁵.

59. Μιχαῆλ Χωνιάτης, Τά Σωζόμενα, τ. Ι, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, Προσφώνημα εἰς Δημήτριον Δριμύν, σ. 168-69.

60. Νικήτας Χωνιάτης, σ. 462 και 405.

61. Μιχαῆλ Χωνιάτης, Τά Σωζόμενα, τ. Ι, Λόγος ἐγκωμιστικὸς εἰς τόν βασιλέα κύρ' Ἰσαάκιον τόν Ἄγγελον, σ. 217-18.

62. Κίνναμος, σ. 251.

63. Χωνιάτης, σ. 185 και 294-95.

64. Ο. Jurewicz, Andronikos I. Komnenos, σ. 80 και 134.

65. Χωνιάτης, σ. 296. Βλ. και Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 528-29, ὑ. 167-169.

Δέν είναι γνωστό, αν τόν ἀκολούθησε σ' αὐτή τήν περιοχή καί ἡ Θεοδώρα Κ. 142, καί μᾶλλον πρέπει νά ὑποθέσωμε πῶς αὐτή ἡ τελευταία παράμεινε τότε μέ τὰ παιδιά της στήν ΚΠολη⁶⁶, ὅπου ἔτυχε τῆς συμπαράστασης τῆς ἀδελφῆς της Ἄννας Κ. 140 καί τοῦ συζύγου της π α ν σ έ β α σ τ ο υ σ ε β α σ τ ο Ὡ Κωνσταντίνου Μακροδοῦκα, οἱ ὅποιοι δέν εἶχαν, καθῶς ξέρομε, ἀγαθές σχέσεις μέ τήν αὐλή τοῦ αὐτοκράτορα - θείου τους Μανουήλ (α') Κ. 81⁶⁷.

Σέ λίγο ἄλλωστε ὁ αὐτοκράτορας πέθανε (24.IX.1180), γιά νά ἀναλάβη στά ἀσθενικά χέρια της τήν ἐξουσία, ὡς ἀντιβασίλισσα, ἡ χήρα του Μαρία-Ξένη τῆς Ἀντιόχειας, μιά ἐχθρά τῆς Θεοδώρας Κ. 142 καί τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87⁶⁸, μέ παραδυναστεύοντα τόν Ἀλέξιον Κ. 132.

Δέν πρέπει νά μᾶς μείνη καμιά ἀμφιβολία γιά τὸ ποιά στάση θά τήρησε ἀπέναντι τοῦ καθεστώτος τῆς Ἀντιβασιλείας ἡ Θεοδώρα Κ. 142· θά ἦταν ἀπ' τὶς πρῶτες, μέσα στοὺς ἄλλους παράγοντες, πού κινήθηκε γιά τήν ἀνατροπή του⁶⁹.

Μέ τόν Ἀνδρόνικο Κ. 87 συναντήθηκε καί πάλι, γιά νά ἐπαναλάβουν τὶς ἐρωτικές σχέσεις πού ἄθελά τους διέκομαν, ἂν ὄχι προηγουμένως, τοῦλ. κατὰ τὰ μέσα τοῦ Μᾶη τοῦ 1182, πού ὁ ἐραστής της μῆκε θριαμβευτῆς στήν ΚΠολη⁷⁰, καί αὐτὸ μπορούμε μέ βεβαιότητα νά τὸ συμπεράνωμε, καθῶς τὴ βλέπομε νά τόν συντροφεύη καί νά τόν ἐπηρεάζη μέ τὶς γνώμες της κατὰ τὸ 1185⁷¹.

Ἡ Θεοδώρα Κ. 142 παρακολούθησε, στέκοντας στὸ πλευρὸ τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87, ὅλη σχεδὸν τήν ταραγμένη περίοδο, πού σ' αὐτὴ ὁ ἐραστής της ἦταν στὶς ἀρχές ἐπίτροπος τοῦ Ἀλέξιου (β') Κ. 155, κ' ἔπειτα αὐτοκράτορας.

Εἶχε τότε τήν ἀξιωματικὴ θέση πού ἄλλοτε, στὰ χρόνια τοῦ Μανουήλ (α') Κ. 81, εἶχε ἡ ἄλλη ἐκείνη Θεοδώρα Κ. 150, ἡ πρωτεξαδέλφη της. Οἱ δυὸ δυναμικὲς πριγκίπισσες χαιρέκακα θά παρακολούθησαν τήν ἐξόντωση τῆς ἀτυχῆς ἐκείνης βασίλισσας Μαρίας-Ξένης τῆς Ἀντιόχειας, πού γιά δικούς

66. Ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 κατὰ τήν ἐπάνοδο του ἀμνηστεύτηκε γιά τὰ ἐξῆς ἐγκλήματα: α) γιατί ἐγκατάλειψε τὸ μέτωπο τῆς Κιλικίας, βλ. Χωνιάτης, σ. 181· β) γιατί συνῆψε ἐρωτικές σχέσεις μέ τὴ Φιλίππα τῆς Ἀντιόχειας, βλ. Χωνιάτης, σ. 181-84· γ) γιατί συνῆψε ἐρωτικές σχέσεις μέ τὴ Θεοδώρα Κ. 142, βλ. Χωνιάτης, σ. 184-85, καί δ) γιατί λεηλατοῦσε περιοχὲς τῆς Αὐτοκρατορίας, αἰχμαλώτιζε χριστιανούς καί τοὺς πουλοῦσε ὡς σκλάβους στοὺς Μουσουλμάνους, πού γι' αὐτὸ καί ἀπ' τήν Ἐκκλησία εἶχε ἀφορισθῆ, βλ. Κίνναμος, σ. 251. Μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ δέν εἶναι πιθανόν νά ἀκολούθησε ἡ Θεοδώρα Κ. 142 τὸν Ἀνδρόνικον Κ. 87 στὸ Οἶναιο.

67. Βλ. προσωπογραφίαν Ἄννας Κ. 140, ὑ. 7 καί 8.

68. Χωνιάτης, σ. 331.

69. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 539 καί ὑ. 212, ὅπου ἀνάμεσα στοὺς στασιαστὲς βλέπομε τοὺς νόμιμους γιούς τοῦ ἐραστή της.

70. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 549, ὑ. 268.

71. Χωνιάτης, σ. 376-77.

της λόγους ή καθεμιά άπ' αυτές δέν τή χώνευαν· και άκόμη μέ κατανόηση θά άντιμετώπισαν τόν πνιγμό μέσα στό βασιλικό του δωμάτιο του νεαρού πρωτεξαδέλφου τους, του τάχα συναυτοκράτορα 'Αλέξιου (β') Κ. 155, τόσο πιό πολύ πού ό πανούργος χαμαϊλέοντας, ό νέος αύτοκράτορας ό μέγας κύρ 'Ανδρόνικος (α') Κ. 87, τους είχε δώσει τήν ψεύτικη ύπόσχεση πώς θά κάνη διάδοχο τής βασιλείας τόν 'Αλέξιο Κ. 156⁷², γιό τής δεύτερης Θεοδώρας Κ. 150 άπ' τό Μανουήλ (α') Κ. 81, τόν όποϊον ('Αλέξιο Κ. 156) θά πάντρευε -αυτό τό πραγματοποιήσε τόν 'Οχτώβρη του 1183⁷³- μέ τήν Είρήνη Κ. 165, κόρη τής πρώτης Θεοδώρας Κ. 142 και του ίδιου⁷⁴.

Γιά νά πάρουμε μιá ιδέα του πώς είδαν τόν 'Ανδρόνικο Κ. 87 οί φίλοι του, και φυσικά μέσα σ' αυτούς και ή τόσο δική του Θεοδώρα Κ. 142, δέν έχομε παρά νά παρακολουθήσωμε τό Μιχαήλ Χωνιάτη, τότε πού ήταν ένας έγκωμιαστής του 'Ανδρόνικου Κ. 87. Βέβαια, ό ίδιος όμολογει τήν πλάνη του πού τόν πίστευσε και τόν έγκωμίασε: «Δέν ξέρω πώς, λέει ό μητροπολιτής 'Αθηνών, πιστεύσαμε σ' ένα τέτοιον άντρα, ξεχνώντας πώς αύτός εκείνος ήταν ό παλιός πανούργος 'Ανδρόνικος, ή άδιάπτωτη και σκληρότατη ψυχή πού ούτε οί κοπιώδεις εκείνες περιπλανήσεις του ούτε τά σάπια γηρατιά του τόν είχαν φέρει σέ ήθος πιό άνθρώπινο»⁷⁵.

Λέει λοιπόν ό Μιχαήλ Χωνιάτης ως έγκωμιαστής του 'Ανδρόνικου Κ. 87 πώς «τίποτε άλλο δε διψούσαν τότε όλοι οί ΚΠολίτες, παρά νά δούν τόν πολύ μεγάλο 'Ανδρόνικο, πού έφερνε μαζί του μύρια καλά στήν Αύτοκρατορία, άπόλυση των φυλακισμένων, επάνοδο των έξορίστων και λύτρωση άπ' τήν τυραννία (= άπ' τό παράνομο καθεστώς του πρωτοσέβαστου 'Αλέξιου Κ. 132)»⁷⁶, καθώς έβγαλε άπ' τή μέση αύτόν «τόν νέον 'Ιξίωνα» πού ενώ βρήκε άσυλο στόν 'Ολυμπο πρόσβαλε τήν 'Ηρα, τή σύζυγο του Δία; όπως εκείνος τή Μαρία τής 'Αντιόχειας, τή χήρα του Μανουήλ (α') Κ. 81⁷⁷.

Οί όπαδοί του 'Ανδρόνικου Κ. 87 έβλεπαν μ' ένα δικό τους τρόπο τήν πρώτη εναντίον του συνωμοσία τής άριστοκρατίας πού ήθελε νά προστατεύση στό όνομα τής νομιμότητας του 'Αλέξιου (β') Κ. 155 τά συμφέροντά της, καθώς και τά διάφορα κινήματα, αλλά και αυτές άκόμη τics άπάνθρωπες σωματικές ποινές πού επέβαλλε ό αφετεριστής.

«'Επειτα», λένε αύτοί οί υπερασπιστές του μέ τό στόμα του Μιχαήλ

72. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 558, ύ. 297.

73. Για τή χρονολογία τέλεσης του γάμου, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 567, ύ. 336.

74. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 567, ύ. 337.

75. Μιχαήλ Χωνιάτης, Τά Σωζόμενα, τ. Ι, Λόγος έγκωμιαστικός εις τόν 'Ισαάκιον 'Αγγελον, σ. 218.

76. Μιχαήλ Χωνιάτης, Τά Σωζόμενα, τ. Ι, Προσφώνημα εις τόν πραιτορα κύρ Δημήτριον τόν Δριμύν, σ. 164. Βλ. και Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 542, ύ. 227 και 228, πώς διεγράμμαν τics διαθέσεις του λαού άπέναντι του 'Ανδρόνικου Κ. 87 ό Νικήτας Χωνιάτης και ό Ευστάθιος Θεσσαλονίκης.

77. Μιχαήλ Χωνιάτης, ένθ' άνωτ., σ. 163.

Χωνιάτη, «σάν ἄλλος πολὺπλανος καὶ πολὺφρονας Ὀδυσσεάς παραμέρισε τοὺς διάφορους μνηστήρες πού μὲ ἀφέλεια καὶ μοχθηρία ὀρέγονταν τῆ βασιλεία, τὴν προορισμένη ἀπ' τὸ Θεὸ γιὰ τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87, καὶ συντάραζαν τὴν ἑλληνικὴ μοναρχία καὶ τὴ διαιροῦσαν σὲ κατὰ μέρος ἡγεμονίες ἢ καλύτερα ὅλο τὸν κόσμον πού βρισκόταν κάτω ἀπ' αὐτὴ τὸν ἔκαναν νὰ βράζη, μέχρι πού ἀνάλαβε τὴν κοινὴ διοίκηση ὁ ἐπιδέξιός αὐτὸς κυβερνήτης, καὶ ἀλήθεια!, ποῖα τῶρα γαλήνη χαμογελάει παντοῦ καὶ συναγάλλεται μὲ τὸν αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικο (α') Κ. 87, χρисμένο μὲ τὸ λάδι τῆς ἀγαλλίασης, καθὼς κάθε πόλεμος ἔχει παύσει καὶ κάθε ἐσωτερικὴ στάση ἔχει κατασταλῆ, πού εἶναι τόσο χειρότερη ἀπ' τὸν πόλεμο, ὅσο ὁ πόλεμος ἀπ' τὴν εἰρήνη»⁷⁸.

«Γι' αὐτὰ ὅλα ὄχι μόνο νεαρές κοπέλες μὲ τραγούδια καὶ χοροὺς πολυχρόνιζαν τὸ μεγαλοουργὸ Ἀνδρόνικο, ἀλλὰ ἀπὸ κάθε στόμα τραγουδοῦνταν ὁ μέγας Ἀνδρόνικος καὶ κανεὶς δὲν ὑπῆρχε ἀπὸ ὅλο τὸ λαὸ πού νὰ μὴ δῖνῃ τὴν ψήφο του γιὰ νὰ ἀναγορευτῆ αὐτοκράτορας καὶ νὰ βλέπῃ τὸ μέλλον ὡς παρὸν καὶ νὰ τὸ προφητεῦῃ ὡς αἴσιο»⁷⁹.

Στὸ Μιχαὴλ Χωνιάτη βρισκόμαε καὶ τὴν καλύτερη πολιτικὴ θεωρία πού ἀνάπτυξαν οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87 πάνω στὰ δίκαιά του στὸν αὐτοκρατορικὸ θρόνον, ἄποψη πού σ' αὐτὴ προσαρμόστηκε μαζί μὲ τοὺς ἄλλους καὶ ἡ Θεοδώρα Κ. 142, μιὰ ἐκ τετραγονίας ἀπόγονος τῆς βασιλικῆς καὶ χρυσῆς σειρᾶς τῶν Κομνηνῶν⁸⁰.

Ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87, «ένας ἐκ τριγονίας ἀπόγονος τῆς ἀρχηγέτιδας καὶ βασιλικῆς ρίζας τῶν Κομνηνῶν, ἀποδειχτήκε πιὸ λαμπρὸς καὶ πιὸ ἄξιός γιὰ τὸ αὐτοκρατορικὸ στέμμα»⁸¹: ἀλλὰ γιατί; «Γιατὶ αὐτὸς ὁ χρисμένος ἀπ' τὸ Θεὸ, ὄχι μόνο ἀπ' τὸν πάππο του Ἀλέξιο (α') Κ. 15 εἶχε κληρονομήσει τὴ βασιλεία καὶ ἀπ' τὸν πορφυρογέννητο πατέρα του Ἰσαάκιος Κ. 36 εἶχε ἀναδεχτῆ τὴν ὑποχρέωση νὰ βασιλεύσῃ, ἀλλὰ κυρίως γιατί στὸ βασιλικὸ του αἷμα εἶχε ἀναμιξεὶ καὶ τοὺς ἰδρωτὲς του ἀπ' τοὺς ἀγῶνες του πού ἔσταζαν σάν ἄλλοι θρόμβοι αἵματος, κ' ἔτσι μὲ διπλὴ καὶ βαθιὰ βαφὴ ἔβαψε τὴν ἀλουργίδα πού

78. Μιχαὴλ Χωνιάτης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 164-65.

79. Μιχαὴλ Χωνιάτης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 165. Καὶ ὁ Th. Uspensky, Ἀλέξιος II καὶ Ἀνδρόνικος I. Ἐπιθεώρηση ὑπουργείου Λαϊκῆς Ἀγωγῆς, τ. 212 (CCXII), 1880, σ. 18 καὶ 21 (ρωσικά), γράφει πὼς «ὁ λαὸς τραγουδοῦσε ὄσματα γιὰ τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87 καὶ συνθέτετε ποιητικούς θρούλους πού τὰ ἴχνη τους ἔχουν διασωθῆ στὰ χρονικά καὶ σὲς σημειώσεις τῶν ἀνέκδοτων χειρογράφων τῆς ἱστορίας τοῦ Νικήτα Χωνιάτη; πρβλ. A. A. Vasiliev, Ἱστορία, σ. 534.

80. Γιὰ τὴ βασιλικὴ καὶ χρυσὴ σειρὰ τῶν Κομνηνῶν, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 28, ὑ. 19, καὶ σ. 475-76, ὑ. 190.

Ἀλέξιος (α') Κ. 15

↓
Ἰωάννης (β') Κ. 34

↓
Ἰσαάκιος Κ. 78

↓
Θεοδώρα Κ. 142

περιβλήθηκε ή καλύτερα γιατί συνέδεσε για την ανάληψη τής βασιλικής εξουσίας τόσο τὰ ἀπ' τῆ γενιά του δίκαια ὅσο και τὶς ἀπ' τοὺς ἀγῶνες του ἀρετές. Ἔτσι στὸ βασιλεῖα Ἀνδρόνικο (α') Κ. 87 τὰ δίκαια γιὰ τὴ βασιλικὴ ἐξουσία ἦσαν πιὸ θεϊκὰ ἀπὸ κείνα τῶν προκατόχων του. Γιατὶ ἀπ' αὐτοὺς, ἄλλοι μὲν ἀπ' τὰ σπάργανα ἀκόμη κληρονόμησαν τὴ βασιλεία ἀπ' τὸν πατέρα τους, χωρὶς προηγουμένως νὰ δείξουν ἂν ἦσαν ἄξιοι αὐτῆς τῆς μεγάλης κληρονομιάς ἢ ἱκανοὶ νὰ σώσουν τοὺς ὑπηκόους τους, ἄλλοι δὲ πού δὲν κληρονόμησαν τὴ βασιλεία ἀπ' τὸν πατέρα τους τὴ δέχτηκαν ἢ ὡς ἐπιβράβευση τῶν ἀγῶνων καὶ ἀρετῶν τους ἢ ὡς δωρεὰ τῆς τύχης. Ὁ εὐτυχεστάτος ὅμως βασιλεὺς μας Ἀνδρόνικος (α') Κ. 87 ἔλαβε τὴ βασιλεία τόσο ἀπ' τὸ κληρονομικὸ δίκαιο τῆς γενιάς του ὅσο καὶ ὡς ἐπιβράβευση τῶν ἀρετῶν του, ἂν καὶ τὰ δυὸ αὐτὰ ἂν στεροῦνταν, πάλι ἀπὸ κάθε ἄλλον ἔπρεπε νὰ προτιμηθῆ, καθὼς κανεὶς ἀπ' αὐτὸν δὲν ἦταν καλύτερος. Πραγματικά, ποῖς ἄλλος ἦταν πιὸ στενὰ δεμένος μὲ τὸ βασιλικὸ αἷμα καὶ ποῖς ἄλλος δὲ στολιζόταν μὲ τόσες ἀρετές, πρὶν ἀκόμη περιβληθῆ τὸ στέμμα; Καθὼς μάλιστα τότε τὰ πράγματα τῆς βασιλείας σάλευαν πᾶν ὡς ἓνα δρόμο λανθασμένο καὶ εἶχαν ἀνάγκη ἐκείνου πού θὰ κυβερνοῦσε καὶ θὰ ἔσωζε τὸ Κράτος, σὲ ποιὸν ἄλλο ἔπρεπε νὰ προσβλέψουν, παρὰ σὲ κείνον πού ἀπὸ φυσικοῦ του καὶ ἀπὸ παιδὶ, ὅπως τὰ μικρὰ ἐκεῖνα λεονταράκια, ἀναδείχτηκε ἄξιος τῆς ἐξουσίας, καὶ πού κατὰ τὴ μακρὰ του ζωὴ μέχρι τὰ γηρατιά του, μελέτησε τὸ πῶς μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐξουσιάζη καὶ νὰ κυβερνή, τόσο πιὸ πολὺ πού πολλὰ βασιλεία γύρισε καὶ εἶχε πείρα ἐκείνων πού σὲ κάθε τόπο ἐφαρμόζονταν καὶ ἀπὸ παντοῦ μπορούσε νὰ διαλέξῃ τὸ καλύτερο»⁸².

Ἔτσι ἀνέβηκε στὸν αὐτοκρατορικὸ θρόνο «ὁ μέγας Ἀνδρόνικος (α') Κ. 87 πού εἶχε μέσα στὴν καρδιά του τὰ αἰσθήματα τῶν Ρωμίων, ὁ φιλοσοφώματιος»⁸³, «ὁ φιλοπένης καὶ δικαιοτάτος»⁸⁴, «κληρονομώντας ἀπ' τὸν ἀνάμεσα στοὺς αὐτοκράτορες θεϊότερο Κωνσταντῖνο τὸ Μεγάλο τὰ πάντα, τὸ στέμμα, τὸν θρόνο, τὴν εὐσέβεια καὶ τὸ σεβασμὸ πρὸς τοὺς ἱερωμένους»^{84α}.

«Καὶ μάλιστα, ἀφοῦ διευθέτησε –στὴν πραγματικότητα κατάπιξε μέσα στὸ αἷμα– τοὺς διάφορους νεωτερισμοὺς (=στάσεις καὶ ἐπαναστάσεις) καὶ ὑπόταξε τοὺς ἐπαναστάτες, ὅπως ἓνας βαθυστόχαστος παιδαγωγὸς διαλύει τὰ παιχνίδια τῶν μερακίων ἢ ὅπως ὁ ἥλιος μόλις ἀνατείνει σβήνει τὰ ἀγεννῆ καὶ δειλὰ κνώδαλα, καὶ πάλι στὰ πρῶτα ἦθη του συντάχτηκε καὶ προχώρησε

81. Μιχαὴλ Χωνιάτης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 76), σ. 170: ὅτι μὴ διὰ τῆς ἐπιρροίας τὴν παρὰ πάντων ἀνάρρησην δέξασθαι καὶ λαμπρότερον ἀποδειχθῆναι καὶ τοῦ βασιλείου στέμματος ἀξιώτερον: οἷς μὴ μόνον ἐκ γένους εἰς τοῦτο καὶ ἀρετῆς δεδουκίωται· διὰ τριγωνίας γὰρ ἐξήπται τῆς ἀρχηγέτιδος καὶ βασιλικῆς ρίζης τῶν Κομνηνῶν·

82. Μιχαὴλ Χωνιάτης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 170-71.

83. Μιχαὴλ Χωνιάτης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 171-72. Βλ. καὶ Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 543, ὕ. 239.

84. Μιχαὴλ Χωνιάτης, σ. 179.

84α. Μιχαὴλ Χωνιάτης, σ. 174.

στην εφαρμογή της πολιτικής του»⁸⁵.

«Δεν άγνόησε ό κατά πάντα σοφός βασιλέας από πού ήσαν άρρωστες οι πόλεις της Αυτοκρατορίας ή καλύτερα όλοτελα είχαν πεθάνει και χαθή, τόσο άπ' τή φορολογική άπληστία του Κράτους πού τά πάντα άρπαζε όσο και άπ' τήν όλιγαρχία των πλουσιών πού καταβρόχθισαν για ένα κομμάτι ψωμί, για να τό πούμε άπλά, τά χωράφια πού έγκατάλειψαν οι φτωχοί»⁸⁶.

Πρέπει να έχωμε υπόψη μας κι' αύτή τήν άπεικόνιση του ' Ανδρόνικου Κ. 87 πού μās δίνει ό Μιχαήλ Χωνιάτης, τότε πού ήταν ένας όπαδός του, έστω και έξαπατημένος, όπως μετά τήν πτώση «τής τυραννίδας του τής βαριάς, τής δριμύτερης από κάθε χειμώνα, τής άλγεινότερης από κάθε άρρώστια και άγριότερης από κάθε κλύδωνα»⁸⁷, δηλώνει ό ίδιος^{87α}, και όχι μόνο εκείνη τήν παραγμένη πού μās δίνει ό νεώτερος άδελφός του Νικήτας Χωνιάτης, αύτή πού συναντήσαμε στην προσωπογραφία του (ύπ' αριθ. 87, τ. Α'), για να δούμε πώς ή Θεοδώρα Κ. 142 και οι άλλοι συνεργάτες του προσαρμόστηκαν στη σκληρή τακτική του και στα τραγικά γεγονότα κατά τά όποια κυβέρνησε και βασίλευσε και ποιά έρμηνεία έδιναν στην κάθε πράξη του.

Όπως είδαμε, τούς υπερασπιστές τής νομιμότητας, ή σκληρούς συμφεροντολόγους τής ύψηλης άριστοκρατίας, πού τυφλώνονταν, έξορίζονταν και έξοντώνονταν, τούς θεώρησαν ως «μειράκια» και «άγεννή και δειλά κνώδαλα» πού παραμερίστηκαν, και τό σφετερισμό του θρόνου άπ' τον ' Ανδρόνικο (α') Κ. 87 τον είδαν ως μιά «νόμιμη κληρονομία του και δικαίη επιβράβευση των άγώνων του και των άρετών του».

Όταν ή Θεοδώρα Κ. 142 τό 1167 συνδέθηκε με τόν ' Ανδρόνικο Κ. 87 στην ' Ιερουσαλήμ, αύτός ό τελευταίος ήταν χήρος άπ' τήν πρώτη νόμιμη Βυζαντινή γυναίκα του⁸⁸, και ή Θεοδώρα Κ. 142 έζησε κοντά του ως γυναίκα του, όχι μόνον νόμιμη αλλά μόνιμη, και παιδοποιούσε μαζί του.

Κοντά σ' αύτό όμως βλέπομε πώς δε φαίνεται να δυσαρεστήθηκε άπ' τό γάμο του έστεμμένου πιά έραστή της με τήν παιδούλα ' Άννα τής Γαλλίας, τήν

85. Μιχαήλ Χωνιάτης, σ. 172.

86. Μιχαήλ Χωνιάτης, σ. 174.

87. Μιχαήλ Χωνιάτης, Λόγος έγκωμιαστικός εις τόν βασιλέα ' Ισαάκιον ' Αγγελον, σ. 210.

87α. Βλ. πιο πάνω, ύ. 75.

88. Αύτή μās παρουσιάζετ αι πώς βρισκόταν στη ζωή κατά τά τέλη του 1158, όταν συλλαμβάνη μέσα στη φυλακή τόν ' Ιωάννη Κ. 162, βλ. Χωνιάτης, σ. 140. ' Ο Κίνναμος, σ. 250, τό 1167, κατά τόν έρωτικό δεσμό του ' Ανδρόνικου Κ. 87 με τή Φιλίππα τής ' Αντιόχειας, τόν όποιον παρουσιάζει ως «γάμον», ενώ μās λέει πώς κάτι τέτοιο δέν ταιράζε στο «παρ' ήμιν νόμιμον». Δέν μās λέει πώς έκανε αυτόν τόν δεσμό, ενώ ζούσε ή πρώτη νόμιμη γυναίκα του, και ακόμη βλέπομε πώς ό άνήλικος γιός του άπ' τήν πρώτη γυναίκα του, ό πιο πάνω ' Ιωάννης Κ. 162, γεννημένος τό 1159, τόν άκολουθούσε ήδη στις περιπέτειές του άπ' τό 1166, βλ. Χωνιάτης, σ. 185. ' Αρα ή πρώτη νόμιμη Βυζαντινή γυναίκα του, για τήν όποία βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 501-2, ύ. 58 και 59, πέθανε τό 1166, καθώς τότε μάλιστα γεννησε τή Μαρία Κ. 163, πού είχε συλληφτή τό 1165, βλ. και προσωπογραφία Μανουήλ Κ. 161, ύ. 14.

άλλοτε μνηστή του θύματός του και προκατόχου του, κατά τό Σεπτέμβρη του 1183· τὰ πρώτα ὁμως σύννεφα ανάμεσα στίς σχέσεις τους δέν ἄρρησαν νά παρουσιαστούν κατά τούς πρώτους μήνες του 1185, ὅταν ὁ γυναικομανῆς γέρος ἔκανε ἕνα σοβαρό δεσμό με τήν ὡραία τραγουδίστρια Μαραπτική, καθῶς «αὐτή τόν εἶχε ἐρωτικά ἐνθουσιάσει καί πιό πολύ ἀπό ὄλες τίς ἄλλες ἐρωτικές γυναικίαις του τήν προτιμοῦσε»⁸⁹.

Οἱ σχέσεις αὐτές τῶν δυό παλιῶν ἐραστῶν χειροτέρευαν, τήν ἀνοιξη τοῦ 1185, ἄν δέν διακόπηκαν ὁλότελα, ἀπ' τήν ἀνταρσία τοῦ ἀνεψιοῦ της δ ο ῦ κ α τῆς Κύπρου Ἰσαάκιου Κ. 229, πού σφετερίστηκε, καθῶς ξέρομε, τόν τίτλο τοῦ αὐτοκράτορα καί ἀπόσπασε τήν Κύπρο ἀπ' τήν Αὐτοκρατορία, γιά τόν ὁποῖον αὐτή εἶχε παρακαλέσει νά σταλοῦν τὰ λύτρα στό Βοημούδο III τῆς Ἀντιόχειας γιά νά τόν ἀπολευτερώσει, καί μαζί μέ τόν γαμβρό της Κωνσταντῖνο Μακροδοῦκα καί τόν ἐκ πατρός συγγενή τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 229, τόν Ἀνδρόνικο Δούκα, εἶχαν ἐγγυηθῆ πῶς «ὁ Ἰσαάκιος Κ. 229 δέ θά φανῆ ἕνας ἀ χ ρ ε ῖ ο ς καί ἄπιστος πρὸς τόν Ἀνδρόνικο (α΄) Κ. 87, ὅταν ἀπολυθῆ καί γυρίσῃ στήν πατρίδα»⁹⁰.

Καί ξέρομε τὸ τί ἐπακολούθησε· αὐτός ὁ ἴδιος ὁ ἀγαπημένος γαμβρός τῆς Θεοδώρας Κ. 142, ὁ π α ν υ π ε ρ σ ἔ β α σ τ ο ς Κωνσταντῖνος Μακροδοῦκας πετροβολήθηκε κατὰ τρόπο ἄγριο καί οἰκτρό, καθῶς αὐτός ὁ ἀπαίσιος καί ἀνόσιος καί πιό θρασύς ἀπ' τούς ὑπουργούς τοῦ τ υ ρ ἄ ν ο υ, ὁ Στέφανος Ἀγιοχριστοφορίτης πού σωστά ὁ κόσμος τόν παρονόμασε Ἀντιχριστοφόριτη, ἔδωσε τὸ σύνθημα, κ' ἔπειτα, πτώμα καθῶς ἦταν ἀπ' τὸ πετροβολητό, κρεμάστηκε στήν ἀπέναντι ἀπ' τῆ μονή τῶν Μαγγάνων ἀκτῆ⁹¹.

Μιά τέτοια ἀνείπωτη, ἀποκρουστικὴ καί πάνδημη τιμωρία ἐπιβλήθηκε στοῦ Μακροδοῦκα, καθῶς καί στὸν Ἀνδρόνικο Δούκα, γιὰτὶ ὅπως καί ἄλλοῦ κατέδειξα, προέκυψαν στοιχεῖα πού σύμφωνα με αὐτὰ οἱ δυό πιό πάνω ἄρχοντες, καί ἴσως καί αὐτὴ ἡ Θεοδώρα Κ. 142, εἶχαν ἔλθει σὲ ἐπαφές καί συνεννοήσεις με τὸ συγγενή τους Ἰσαάκι Κ. 229 καί τόν παρότρυναν γιά μιὰ κατάληψη τοῦ θρόνου, καθῶς κατὰ τὸ 1185 τὰ πράματα ἔδειχναν πῶς τὸ ἔδαφος κλονιζόταν κάτω ἀπ' τὰ πόδια τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87⁹².

Ἡ Θεοδώρα Κ. 142 μετὰ τὴ θανάτωση τοῦ Κωνσταντίνου Μακροδοῦκα, δηλ. μετὰ τὸ Μῆν τοῦ 1185, διέκοψε πιά ὀριστικὰ τίς σχέσεις της με τόν Ἀνδρόνικο (α΄) Κ. 87, καί ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ πέρασε καί στό ἐχθρικό πρὸς αὐτὸν στρατόπεδο, ὅπως καθαρὰ φαίνεται καί ἀπ' τὰ ἀκόλουθα περιστατικά.

Εἶδαμε ἀλλοῦ ποιά αἰσθήματα ἐνέπνευσε στοὺς ΚΓΠολίτες, καί μάλιστα σ'

89. Χωνιάτης, σ. 452: καί τήν ἑταιρίδα Μαραπτικὴν, ἧς ἐνεθουσία τῷ ἔρωτι, καί προσπαθῶς εἶχεν Ἀνδρόνικος... αὐλοῦσαν οὐκ εὐκαταφρονήτως, καί δημοτικὴ ἀπόδοση τοῦ Χωνιάτη, αὐτόθι: τήν καύκαν αὐτοῦ τήν Μαραπτικὴν λεγομένην, ἦν ἠγάπα καί προσέκειτο πλέον τῶν ἄλλων ὡς ἐξαισίως τραγωδοῦσαν.

90. Χωνιάτης, σ. 376-77 καί 379.

91. Χωνιάτης, σ. 381-82.

92. Βλ. προσωπογραφίαν Ἰσάκ Κ. 140, ὑ. 39-41.

αυτούς τους ίδιους τους μέχρι τότε άφοσιωμένους όπαδούς του Άνδρόνικου (α΄) Κ. 87, τó θέαμα τών κρεμασμένων κορμιών του Μακροδόυκα και του Άνδρόνικου Δούκα, αίσθήματα φρίκης και άποτροπιασμού, και μαζί με αυτά και άνησυχίες και φόβους για τήν ίδια τους τήν τύχη⁹³.

Αυτοί, καθώς φαίνεται, οί μέχρι τότε όπαδοί του, αλλά και άλλοι, άμέσως μετά τήν έξουδετέρωση τής κίνησης για τόν Ίσαάκιο Κ. 229, κινήθηκαν πρós άλλη κατεύθυνση. Φαίνεται πώς πλησίασαν τή Θεοδώρα Κ. 142, μητέρα τής Ειρήνης Κ. 165, ή όποια είχε παντρευτή τó νόθο γιό του Μανουήλ (α΄) Κ. 81 και τής Θεοδώρας Κ. 150 σε β α σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α Άλέξιο Κ. 156, για να προωθηθί αυτός ó τελευταίος πρós τó θρόνο, και να έξουδετερωθί ó Άνδρόνικος (α΄) Κ 87, ó όποιος είχε άθετήσει τήν ύπόσχεσή του να τόν προχειρίσει διάδοχο τής βασιλείας⁹⁴ και άντι γι΄ αυτόν είχε στέψει β α σ ι λ έ α (είχε άναγνωρίσει ως διάδοχο) τó νεώτερο άπ΄ τούς νόμιμους γιούς του Ίωάννη Κ. 162⁹⁵.

Οί δυό συμπεθέρες τότε, αλλά και πρωτεξαδέλφες, ή Θεοδώρα Κ. 142 και ή Θεοδώρα Κ. 150, καθώς άλλου σημειώθηκε⁹⁶, και πιό άναλυτικά θά δοϋμε στήν προσωπογραφία του Άλέξιου Κ. 156⁹⁷, όργάνωσαν μιá συνωμοσία, πού σ΄ αυτή πήραν μέρος και οί άδελφοί Σεβαστιανοί, οί όποιοι άποπειράθηκαν να δολοφονήσουν τόν Άνδρόνικο (α΄) Κ. 87⁹⁸, αλλά ή συνωμοσία άποκαλύφθηκε και ó Άλέξιος Κ. 156 τυφλώθηκε⁹⁹.

Ή Θεοδώρα Κ. 142 και ή κόρη τής Ειρήνη Κ. 165, στάθηκαν στο πλευρό του ώραιου νεαρού πρίγκιπα, του γιού του ένδοξου Μανουήλ (α΄) Κ. 81, και μάλιστα ή δεύτερη, ή Ειρήνη Κ. 165, όπως μάς λέει ó Χωνιάτης, άπ΄ τή θλίψη τής έγινε καλόγρη, κι ó πατέρας τής, ó Άνδρόνικος (α΄) Κ. 87, δέ θέλησε πιά να τήν ξαναδη στά μάτια του¹⁰⁰. Τά ίδια αίσθήματα θά έθρεψε ó φιλαρχος γέρος και πρós τή μητέρα τής Ειρήνης Κ. 165 και πάλιά έρωμένη του.

Ή Θεοδώρα Κ. 142 τó 1185 πού διαδραματίστηκαν τά πιό πάνω γεγονότα, ήταν 40 χρονώ γυναίκα.

Άπό τότε τή σκέπασε ή Λήθη και τίποτε άλλο δέ μαθαίνουμε γι΄ αυτή.

Λίγους μήνες μετά τήν τυφλώση του γαμβρού τής Άλέξιου Κ. 156 κατά τόν Ίούνιο του 1185, έπήλθε και τó τραγικό τέλος του Άνδρόνικου (α΄) Κ. 87 (Σεπτέμβρης 1185), πού άσφαλώς θά τήν άφησε άσυγκίνητη, όσο κι άν μερικές θύμισες σαν αύρες τών περασμένων δροσερές θά τή συντάραξαν, καθώς θά τόν έφερε στο νοϋ τής, σφριγηλό πενηντάρη, όταν διέτρεχε μαζί

93. Βλ. προσωπογραφία Άννας Κ. 140, ύ. 51.

94. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α΄, σ. 558, ύ. 297.

95. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α΄, σ. 595, ύ. 464.

96. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α΄, σ. 595-96, ύ. 462-470.

97. Βλ. προσωπογραφία Άλέξιου Κ. 156, ύ. 45.

98. Χωνιάτης, σ. 384 και 401.

99. Χωνιάτης, σ. 401-402.

100. Χωνιάτης, σ. 402.

του τῆ μαγεμένη Ἀνατολή· ζαλισμένη· καὶ παράλυτη, θά ἀναθυμίοταν τὰ πολλά καὶ ἀλλόκοτα πού τῆς συνέβησαν μέσα σέ τόσα λίγα ἀπ' τῆ ζωῆ της χρόνια. Ἡ Μαραπτική καὶ οἱ ἄλλες νεαρὲς πού τὸν κύκλωναν, ὕψωσαν ὅμως ἓνα τεῖχος ἀνάμεσα σ' αὐτὴ καὶ ἐκείνον, καὶ κοντὰ σ' αὐτὸ τὰ πολιτικά πάθη, ἓνα ρεῦμα γιὰ τὸν Ἰσαάκιον Κ. 229 καὶ ἓνα ἄλλο γιὰ τὸν Ἀλέξιον Κ. 156, ὀλότελα ἀπ' τὸν παλιὸ ἔραστή τὴν ἀπομάκρυναν.

Τὸ παρελθὸν πιά τέλειωσε, τὸ μέλλον ἦταν μπροστὰ της. Ποιὸ ὅμως ἦταν τὸ μέλλον; Κανεὶς δὲν ξέρει, καθὼς οἱ ἱστορικοὶ σιωποῦν γι' αὐτὴ. Ἴσως κάποιο μοναστήρι πολυτελὲς στοργικά στοὺς κόλπους του τῆ δέχτηκε.

143. Εὐδοκία Κομνηνὴ (γένν. περὶ τὸ 1160/64 – † μετὰ τὸ Νοέμβριον τοῦ 1202 καὶ πρὶν ἀπ' τὸν Ἰούλιον τοῦ 1204)

Ἡ Εὐδοκία Κ. πεμπτότοκη κόρη τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78 καὶ δευτερότοκη ἀπ' τῆ δευτέρου ζυγοῦ του Εἰρήνην Διπλοσουαδηνήν² γεννήθηκε περὶ τὸ

143.1. Φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ πατρὸς θείας της Εὐδοκίας Κ. 80.

2. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 396, ὑ. 28, ὅπου ἀποδεικνύεται ἡ ὑπαρξὴ κόρης τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78 μετὰ τὸ ὄνομα Εὐδοκία, τὴν ὅποιαν ἀπόχτησε ἀπ' τῆ δευτέρου γυναῖκα του. Ἀλλὰ γεννᾶται τὸ ἐρώτημα: Αὐτὴ ἡ κόρη τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78, ἡ Εὐδοκία Κ. 143, ἦταν ἐκείνη πού τὸ 1178 στάλθηκε στὴ Δύση ὡς νύφη· στὶς αὐλὲς τῆς Ἀραγωνίας καὶ τοῦ Montpellier, ὅπως δέχθηκαν διακεκριμένοι σοφοί, καθὼς ὁ Ch. Du Cange, *Fam. aug. byz.*, Paris 1680, σ. 153-54 ὁ J. Laurent, *A propos de "l'impératrice" de Montpellier*, *Annales du Midi*, τ. 23 (1911), σ. 333-37 ὁ L. Bréhier, *Les Institutions de l'empire byzantin*, Paris 1970, σ. 40 ὁ F. Cognasso, *Partiti politici*, σ. 226, ὁ V. Grumel, *La Chronologie* (1958), σ. 364, ὁ L. Stiernon, *Sébastos et gambros*, *REB* 23 (1965), σ. 236, ὁ W. Hecht, *Eudoxia Komnena*, *REB* 26 (1968), σ. 166 καὶ 169, ὁ W. H. Rudt de Collenberg, *L'empereur Isaac de Chypre et sa fille*, *B 38* (1968), *Tableau Généalogique I Comnènes* καὶ σ. 165 καὶ ὑ. 3, κ.ά.; Τὸ 1178 πού στάλθηκε στὴ Δύση πρέπει νὰ ἦταν 14-18 χρονῶ, ἄρα γεννημένη κατὰ τὸ 1160/64, ἐνῶ μᾶς εἶναι γνωστὸ πῶς ἡ τεταρτότοκη κόρη τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78, ἡ Θεοδώρα Κ. 142, γεννήθηκε τὸ 1145· πῶς ἡ ἀμέσως ἐπόμενη γεννήθηκε μετὰ 15 - 19 χρόνια; Ἐξάλλου ξέρομε πῶς τὸ τελευταῖο ἔτος ἐμφάνισης τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78 σπὸ ἱστορικὸ προσκλήριον εἶναι τὸ 1154, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α. σ. 394-95, ὑ. 24-26, καὶ ἀπὸ τότε χάνομε τὰ ἴχνη του. Αὐτὸ βέβαια δὲ σημαίνει πῶς ὁ Ἰσαάκιος Κ. 78 πέθανε τὸ 1154· ἀσφαλῶς θά ἔζησε καὶ μετὰ ἀπ' αὐτὸ τὸ ἔτος, καὶ οἱ ἱστορικοὶ τῆς ἐποχῆς, κάτω ἀπ' τὴν ῥοπή τοῦ Μανουῆλ (α') Κ. 81, δὲν τὸν ἀνάφεραν. Καὶ ἀκόμη μπορούμε νὰ υποθέσωμε πῶς ἡ χρονικὴ ἀπόσταση πού χωρίζει τὴν γέννηση τῆς Θεοδώρας Κ. 142 ἀπὸ ἐκείνη τῆς Εὐδοκίας Κ. 143 πιθανόν νὰ ὀφείλεται σ' ἓνα μακροχρόνιο περιορισμὸ τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78, μετὰ τὸν ὅποιον ἀποδόθηκε στὴν οἰκογένειά του. Κοντὰ σέ ὅλα αὐτὰ ὅμως πρέπει νὰ ποῦμε πῶς ἡ χρονικὴ ἀπόσταση μᾶς προκαλεῖ κάποιους ἐνδοιασμοὺς γιὰ νὰ θεωρήσωμε τὴν Εὐδοκία Κ. πού ὡς νύφη πῆγε στὴ Δύση τὸ 1178, ὡς μιὰ κόρη τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78. Τὸ ὅτι αὐτὸς ὁ τελευταῖος εἶχε κόρη Εὐδοκία δὲν τὸ ἀμφισβητῶ· ἀπλῶς ἐκφράζω μόνο τὴν ὑπόνοιαν, μήπως ἡ Κομνηνὴ πριγκίπισσα πού στάλθηκε στὴ Δύση δὲν ἦταν ἡ κόρη τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78, ἡ Εὐδοκία Κ. 143, ἀλλὰ μιὰ μικρανεπιὰ τοῦ Μανουῆλ (α') Κ. 81, τὴν ὅποιαν τὰ *Annales Pisani* (βλ. πρὶν κάτω, ὑ. 5) μᾶς παρουσίασαν ὡς ἀνεψιὰ, ἀφοῦ μάλιστα

1160/64, όπως βάσιμα μπορούμε να υποθέσουμε³.

Είναι αλήθεια πως η Εύδοκία Κ. 143 δεν αναφέρεται απ' τους συγχρόνους Βυζαντινούς ιστορικούς⁴, αλλά αυτό δεν πρέπει να μας κάνει να απορούμε, γιατί και πολλές άλλες πριγκίπισσες καθόλου δεν θα αναφέρονταν, αν δεν συνέτρεχε κάποιο εκ τύχης περιστατικό που προκάλεσε την προσοχή των Βυζαντινών ιστορικών ή χρονογράφων ή έκανε αναγκαία την αναφορά της κατά τη διήγηση των ιστορικών γεγονότων.

Αντιθέτως από πολλές μεριές έγινε γι' αυτή λόγος απ' τους δυτικούς ιστορικούς και ποικίλους άλλους συγγραφείς, ακόμη και από πλανόδιους ποιητές και τροβαδούρους, καθώς η ζωή της εξελίχτηκε στη Δύση⁵.

Η στρατιωτική καταστροφή του Μυριοκέφαλου (1176) δέ μείωσε το κύρος του Βυζαντίου μόνο στην Ανατολή, αλλά και στη Δύση, όπου την ιδιότητα «του ρωμαίου αυτοκράτορα» διεκδικούσε ο αυτοκράτορας της Γερμανίας Φρειδερίκος I Hohenstaufen (1152 - 1190), ο λεγόμενος Κοκκινόπωγνας (Barberousse). Έτσι ο αυτοκράτορας Μανουήλ (α') Κ. 81 δεν κοίταζε άλλο παρά να προσεταιρισθί κάθε δύναμη της Ευρώπης για να βγί απ' το αδιέξοδο.

άλλες δυτικές πηγές (βλ. πιο κάτω, ύ. 5), μας την παρουσίασαν και ως «κόρη αυτού του ίδιου του Μανουήλ (α') Κ. 81». Άς μη αποκλείουμε την πιθανότητα η Εύδοκία Κ. του Montpellier να ήταν μιά κόρη του Ιωάννη Κ. 128, (βλ. προσωπογραφία του, ύ. 19), που θα γεννήθηκε ανάμεσα στη Μαρία Κ. 211 και τη Θεοδώρα Κ. 212, άποιμη που συμμεριζόταν και ο Ούγγρος έρευνητής Szaboles de Vajay, βλ. έπιστολή του προς έμέ της 22.1.77, σ. 2, παράγραφος 4, ενώ εκ των ύστερων άλλαξε γνώμη και άλλου μόν προτείνει να θεωρηθί η Εύδοκία Κ. του Montpellier κόρη ενός των δυο αδελφών είτε του Ιωάννη Κ. 128 είτε του Αλέξιου Κ. 132, βλ. Sz. de Vajay, *Eudocie Comnene, l'impératrice des trouvadours*, *Genealogica et Heraldica* 21 (1980), σ. 323, στ. 2, άλλου δέ θεωρεί την Εύδοκία Κ. του Montpr. άποκλειστικά κόρη του Αλέξιου Κ. 132, βλ. ένθ' άνωτ., σ. 327, στ. 1, κάτι που μί βρίσκει όλότελα αντίθετο.

3. Βλ. πιο πάνω, ύ. 2.
4. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 396, ύ. 28, όπου αναφέρεται από άνεπιβεβαίωτες έλληνικές πηγές, και αυτό μόνό ως μιά κόρη του Ισαάκιου Κ. 78, άπ' τη δεύτερη γυναίκα του Ειρήνη Διπλοσυναδηγή.
5. Μιά σειρά από πλανόδιους ποιητές και τροβαδούρους μίς την αναφέρουν κάτω από διάφορες συνθηκές, ο Peire Vidal, *chanson, Be'm pac d'ivern e d'estiu*, ed. J. Anglade, *Les poésies de Peire Vidal*, Paris 1913, σ. 49· ο Bertran de Born, βλ. C. Appel, *Die Lieder Bertrands von Born*, Halle 1932, σ. 54, 57-59· ο Giraut de Bornéil και ο Folquet de Marseille, βλ. St. Stroński, *Le troubadour Folquet de Marseille*, Cracovie 1910, *Chanson* III, 8-9, σ. 19, *Chanson* IV, σ. 56-57, και κυρίως, σ. 154. Μερικές άπλές φράσεις βρίσκομε γιά την Εύδοκία Κ. στην *Historia Albigensium* του Guillaume de Puylaurens, κεφ. IX, έκδ. Mr. Bouquet, *Rec. Hist. Fr.*, τ. XIX, σ. 201. Τη συναντάμε έπίσης σέ μερικά γράμματα του πάπα Ρώμης Ιννοκέντιου III (1198 - 1216), βλ. L. Delisle, *Les registres d'Innocent III*, *Bibl. Éc. nat. d. Chartes* 1885, σ. 86, και Migne PL τ. 214, στ. 1130-1134· σέ ένα καλά βεβαιωμένο αντίγραφο τεμηρίου ενός πρωτοτύπου του 1207, βλ. P. Gariel, *Series Praesulum Magelonensium*, Toul 1665², σ. 278· σέ δυό Razos, πανομοιότυπα των Vidas, εισαγωγές σέ έργα γνωστών τροβαδούρων, βλ. St. Stroński, ένθ' άνωτ., σ. 4 κεξ. και C. Appel, ένθ'

Ο κόμης τῆς Φλάνδρας Φίλιππος τῆς Ἀλσατίας (1157 - 1191) τὸν διευκόλυνε νὰ πλησιάσῃ τὸ βασιλεῖα τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου VII τὸν Νέον

άνωτ., σ. 52· καὶ κυρίως ἡ Εὐδοκία Κ. ἀναφέρεται στὴ βιογραφία τοῦ βασιλεῖα τῆς Ἀραγωνίας Ἰάκωβου I τοῦ Κατακτητῆ 297, βλ. *Libre dels feyts es deuenguts en la uida del molt alt senyor Rey, En Jacme lo Conqueridor...* κεφ. 2ον, ἐκδ. Mariano Aguiló y Fuster, Barcelona σ.λ., σ. 7 - 10. Ἐκτὸς ἀπ' τὰ πρὸ πάνω ἔργα, ἡ Εὐδοκία Κ. ἀναφέρεται «ὡς κόρη τοῦ αὐτοκράτορα τῆς ΚΠολης» ἀπ' τὸν ἀρχιεπίσκοπο τοῦ Τολέδου Rodrigo Ximénez de Rada στὶς ἀρχές τοῦ 13^{ου} αἰ., βλ. *Roderici Archiepiscopi Toletani, De rebus Hispaniae libri novem* (βιβλίον ἑνατον), I, VI, κεφ. 4ον, ἐκδ. Mt. Bouquet, Rec. Hist. Fr. XIX, σ. 230 Β., ὁ ὁποῖος καθὼς φαίνεται θὰ εἶχε τὴν πληροφορία ἀπ' τὸν ἀδελφὸ του Loup Ximénez, ποὺ γιὰ ἓνα διάστημα ὡς βασιλικὸς πληρεξούσιος κυβέρνησε τὶς πρὸς βορρὰν τῶν Πυρηνναίων περιοχὲς τοῦ βασιλείου τῆς Ἀραγωνίας. Μὲ βάση τὴν πρὸ πάνω σημείωση τοῦ ἀρχιεπισκόπου τοῦ Τολέδου Ροδριγίου Ξιμένεζ, ὁ Luchaire, *La société française au temps de Philippe - Auguste*, Paris 1909, σ. 391 κεξ., καθὼς περιγράφει τὶς περιπέτειες τῆς Εὐδοκίας Κ. στὴν Εὐρώπη, τὴ θεώρησε ὡς μιὰ κόρη τοῦ Μανουήλ (α') Κ. 81, ἀλλὰ ἤδη ὁ J. Laurent, *A propos de "l'impératrice" de Montpellier*, *Annales du Midi* 23 (1911), σ. 333-37, κατέδειξε πῶς δὲν ἦταν δυνατόν νὰ πρόκειται γιὰ μιὰ κόρη τοῦ Μανουήλ (α'), ἀλλὰ ἀπλῶς γιὰ μιὰ ἀνεμιά του. Ἡ πρὸ βασική δυτικὴ πηγὴ γιὰ τὴν Εὐδοκία Κ., ὅπου δίδονται καθαρὰ οἱ συνθηκὲς κάτω ἀπ' τὶς ὁποῖες βρέθηκε στὴν Εὐρώπη, εἶναι τὰ *Annales Pisani* = χρονικὰ τῆς Πίζας, τοῦ Bernardo Maragone, ποὺ συνεχίστηκαν ἀπ' τὸ γιό του Salem, ἐκδ. Michele Lupo Gentile, εἰς L. A. Muratori, *RIS*², VI, Parte 2, Bologna n.d. 1936, σ. 68-69. Αὐτὰ τὰ χρονικὰ δυστυχῶς δὲν ἔφτασαν σὲ μᾶς παρὰ σὲ ἰταλικὴ μετάφραση, καὶ μάλιστα τὸ τελευταῖο τους μέρος· ἡ μετάφραση βρίσκεται στὸ *Archivio di Stato* (=στὸ Ἀρχεῖο τοῦ Κράτους) τῆς Πίζας, στὸν Κώδικα 352 (B)· γιὰ τὸ περιεχόμενο τῶν χρονικῶν τῆς Πίζας, βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου Κ. 132, ὑ. 37α. Ἡ καλύτερη μέχρι σήμερα μονογραφία γιὰ τὴν Εὐδοκία Κ. εἶναι αὐτὴ τοῦ Winfried Hecht, *Eudoxia Komnene*, *REB* 26 (1968), σ. 161-69 (εἶναι ἓνα λάθος τοῦ W. Hecht ποὺ τὴν ὀνομάζει Εὐδοξία, ἔστω κι ἂν παίρνει αὐτὸ τὸ ὄνομα ἀπὸ δυὸ μεταγενέστερα μνημόνια (regestes) ἑνὸς σύγχρονου τεκμηρίου, τοῦ ὁποῖου ὁμως τὸ πρωτότυπο ἔχει χαθῆ: α) *Anno Incarnationis eiusdem 1207 octavo idus Aug. Domina Maria filia quondam Guillelmi D. Montispess. & Imperatricis Eudoxie donauit & concessit... hominibus Montispessulani diruerent...* βλ. Pierre Gariel, *Series Praesulum Magalensium ab Anno 451 ad Annum 1665*, 2η ἐκδ., Toulouse 1665, σ. 278-79· β) *La reyne Marie, fille de Guillaume et de l'impératrice Eudoxie...* βλ. *Archives de la Ville de Montpellier. Inventaire et Documents*, publié par l'Administration municipale, t. I, Montpellier 1896, σ. 14. Οἱ Κομνηνοὶ ποτὲ δὲν ἔδωσαν τὸ ὄνομα Εὐδοξία, ἐνῶ ἀντιθέτως τὸ ὄνομα Εὐδοκία ἦταν ἓνα ἀπ' τὰ πέντε συνηθισμένα τους γυναικεῖα ὀνόματα: Ἄννα, Μαρία, Εὐδοκία, Θεοδώρα καὶ Εἰρήνη. Τελευταία καὶ ὁ φίλος ἐρευνητὴς Sz. de Vajay παρουσίασε μιὰ μονογραφία γιὰ τὴν Eudocie Comnène, *l'impératrice des troubadours*, *Genealogica et Heraldica* 21 (1980), σ. 321-38, καὶ σὲ ὀρισμένα σημεῖα στηρίχτηκε σὲ δικές μου ἐπιστολές, τὶς ὁποῖες, γραμμένες στὰ ἑλληνικά, καθὼς φαίνεται, παρανόησε. Παρουσιάζει στὴ μονογραφία του, α') σ. 323, στήλη 1η, τὴν Εἰρήνη Κ. 138, τὴ σύζυγο τοῦ Ἀνόνημου Δούκα Καματηροῦ καὶ μητέρα τοῦ Ἰσαάκιου Δούκ. Κομν. 229, ὡς σύζυγο τοῦ μεγάλου δρουγγάρου Ἀνδρόνικου Δούκα Καματηροῦ· β') ἰσχυρίζεται, σ. 323, στήλη 2α, πῶς οἱ ἀδελφοὶ Ἰωάννης Κ. 128 καὶ Ἀλέξιος Κ. 132, ὁ ἓνας μετὰ τὸν ἄλλο, ἔλαβαν τὸν τίτλο τοῦ *σεβαστοκράτορα*, ἐνῶ οὐδέποτε ἔφτασαν σ' αὐτὸν τὸν πανύψηλο τίτλο, ἀλλὰ περιορίστηκαν μέχρις ἐκεῖνον τοῦ *πρωτοσέβαστου* καὶ *πρωτοβεστιάριου*. Τὸ χειρότερο ἀποδίδει σὲ μένα αὐτές τὶς "propositions", ἐνῶ στὸ γράμμα μου τῆς

(1137 - 1180) για ένα βασιλικό συνοικέσιο⁶. Κοντά στους Frangipani, τόν σημαντικό οίκο της Ρώμης, στα παλιά φιλοβυζαντινά κόμματα της Πίζας και της Γένουας, τούς φανατικούς φίλους του της Ἀγκώνας και σε μία σειρά κρατιδίων της κεντρικής Ἰταλίας, πού ἦσαν στό πλευρό του, μετά τούς μαρκησίους - δούκες τοῦ Montferrat, πού προσχώρησαν σ' αὐτόν, ἤλθε τώρα νά προστεθῆ και ὁ βασιλικός οἶκος τῆς Barcelona - Aragon⁷, ὁ ὁποῖος πρότεινε στή βυζαντινή αὐλή μία γαμήλια ἔνωση τοῦ πρίγκιπα Ramón Berengar, ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέα τῆς Ἀραγωνίας Ἀλφόνσου II (1162 - 1196), μέ μία πριγκίπισσα τοῦ οἴκου τῶν Κομνηνῶν⁸.

Ὁ βασιλέας Ἀλφόνσος II εἶχε τοποθετήσει τόν ἀδελφό του ὡς δούκα στήν Προβηγκία μέ τὸ σκοπὸ νά μὴν ἦταν ἕνας ὑποτελῆς φεουδάρχης τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορα. Ἄν και ὁ πατέρας του στίς ἀρχές τοῦ παπικοῦ σχίσματος, κάτω ἀπ' τὸν ἀντίπαπα Βίκτωρα IV (1159 - 1164), ἦταν ἕνας πιστὸς σύμμαχος τοῦ Κοκκινόπῳγνα, ὁ ἴδιος ὁ Ἀλφόνσος II χάραξε μία δική του πολιτική στήν Προβηγκία, ἡ ὁποία τὸν ἔφερε σὲ ἔντονη ἀντίθεση πρὸς τούς Γερμανοὺς πού ἔστειλαν ἐναντίον του τούς δούκες τῆς Toulouse και τοῦ Forcalquier και τούς Γενοβέζους. Ἐμπρὸς σ' αὐτὸ ὁ Ἀλφόνσος II ζήτησε συμμάχους. Ἐκτὸς τοῦ βασιλέα τῆς Ἀγγλίας Ἐρρίκου II τοῦ Πλανταγενέτη (1154 - 1189), τάχθηκε στό πλευρὸ τοῦ ὁ βασιλέας τῆς Καστίλλης Ἀλφόνσος VIII ὁ Εὐγενικός (1158 - 1214), κ' ἔτσι οἱ δυὸ Ἀλφόνσοι ἐξεστράτευσαν μαζί μέχρι τὰ τεῖχη τῆς Ναβάρρας, και ὡς ἐπισφράγισμα τῶν κοινῶν αὐτῶν ἀγῶνων τοὺς ἦταν νά παντρευθῆ ὁ Ἀλφόνσος II τῆς Ἀραγωνίας τὸ 1174 τῆ νεώτερη κόρη τοῦ Ἀλφόνσου VIII τῆς Καστίλλης, τὴν Dona Sancha. Σὲ συνέχεια, καθὼς φαίνεται, προστέθηκε σάν τρίτος σύμμαχος περὶ τὸ 1176/77 ἡ δημοκρατία τῆς Πίζας και αὐτὴ ἡ τελευταία πέτυχε τὴν ὑποστήριξη τοῦ αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου Μανουήλ (α') Κ. 81⁹.

5ης.V.80 πού μνημονεύει (σ. 334, ὑ. 44), τοῦ ἔγραψε πῶς μετά τὸ τραγικὸ τέλος τοῦ Ἰωάννη Κ. 128 στή μάχη τοῦ Μυριοκέφαλου (17.IX.1176), ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 μέχρι τότε πρωτοστράτορας διαδέχθηκε τὸν ἀδελφό του στοὺς τίτλους τοῦ πρωτοσέβαστου και πρωτοβεστιάριου, καθὼς μέ αὐτοὺς τούς τίτλους ἐμφανίζεται κατὰ τὴν ἀνάληψη τῶν καθηκόντων του ὡς πρωθυπουργοῦ τῆς ἀντιβασιλείσσης Μαρίας-Ἐἰνης τῆς Ἀνπόχειας. βλ. Χωνιάτης, σ. 293. Σχετικὰ ἔγραψε στὸν κ. Sz. de Vajay στίς 28.VI.82.

6. βλ. προσωπογραφία Ἀλέξιου (β') Κ. 155, ὑ. 19-20.

7. βλ. P. Lamma, *Comneni e Staufer*, τ. II, Roma 1957, σ. 294 κεξ.

8. βλ. A. Ballesteros y Beretta, *Historia de España*, vol. II, Barcelona 1944², σ. 504 κεξ. · R. Busquet, *Histoire de Provence des origines à la Révolution française*, Monaco 1954, σ. 143 κεξ. · F.E. Martin, *La politique hors d'Espagne d'Alphonse II, roi d'Aragon (1162 - 1196)*, marquis de Provence, École nat. d. Charles, pos. th. 1902, δὲν ἀναφέρεται τόσο στοὺς ἀντικείμενά μας, ὅσο ἡ ἐρευνά του εἰς *Annuaire 1902 de l'École pratique des Hautes Études. Section des sciences histor. et philolog.*, Paris 1901, σ. 100-104.

9. βλ. J. Mirel y Sans, *Itinerario del rey Alfonso I de Cataluña, II en Aragón 2*, Boletín de la Real Acad. de Buenas Letras de Barcelona, IV, 1903/1904, σ. 399.

Ο Ἀλφόνσος II, ἀφοῦ ὑποχρέωσε τὸν ἄλλοτε ὑποτελὴ τοῦ Κοκκινόπω-
γωνα, τὸ δούκα τοῦ Forcalquier Γουλιέλμο IV νὰ τὸν ἀναγνωρίσῃ ὡς
ἐπικυρίαρχο, πρὸς δυσαρέσκεια βέβαια τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορα, προχώ-
ρησε ἓνα βῆμα παραπάνω, καὶ πρότεινε ὡς γαμβρὸ γιὰ μιὰ Κομνηνὴ
πριγκίπισσα τὸν ἀδελφὸ του, τὸν δούκα τῆς Προβηγκίας Ramón Berengar IV.
Ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 σ' αὐτὴ τὴν πρόταση τῆς ἀραγωνικῆς αὐλῆς εἶδε
ἀμέσως τὴ δυνατότητα νὰ ἀνανεώσῃ τις σειρὲς τῶν συμμάχων του στὴ Δύση,
οἱ ὁποῖοι εἶχαν ὑποστῆ μιὰ καθίζηση μετὰ τὸ συνέδριο τῆς Βενετίας τοῦ 1177,
ὅπου συμφιλιώθηκαν ὁ Γερμανὸς αὐτοκράτορας Φρειδερίκος I ὁ Κοκκινόπω-
γωνας, οἱ Λογγοβάρδοι καὶ ὁ πάπας Ρώμης Ἀλέξανδρος III (1159 - 1181), τὸν
ὁποῖον ὁ Μανουὴλ (α΄) εἶχε χρησιμοποιήσει γιὰ τοὺς διπλωματικούς του
ἐλιγμούς¹⁰.

Πάνω σ' αὐτὴ τὴ γραμμὴ χαράχτηκαν ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα τὰ σχέδια γιὰ
δυὸ συνοικέσια μετὰ τὴ Δύση. Τὸ πιὸ σημαντικό ἦταν ἐκεῖνο τῶν ἀρραβῶνων τοῦ
γιοῦ του Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155 μετὰ τὴν κόρη τοῦ βασιλέα τῆς Γαλλίας
Λουδοβίκου VII Ἀγνὴν, καὶ τὸ ἄλλο ἦταν αὐτὸ τῶν γάμων τῆς ἀνεψιᾶς του
Εὐδοκίας Κ. 143, κόρης τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰσαάκιου Κ. 78 (ἡ κόρης τοῦ
ἀνεψιοῦ του Ἰωάννη Κ. 128 καὶ ἄρα μικρανεψιᾶς του) μετὰ τὸν Ramón
Berengar, δούκα τῆς Προβηγκίας καὶ ἀδελφὸ τοῦ βασιλέα τῆς Ἀραγωνίας
Ἀλφόνσου II. Ἔτσι μαζὶ μετὰ τὸν κόμητα τῆς Φλάνδρας Φίλιππο τῆς
Ἀλσαντίας, τὸν εἰσηγητὴ τοῦ πρώτου συνοικεσίου, ἀναχώρησαν ἀπ' τὴν
ΚΠολη καὶ οἱ αὐτοκρατορικοὶ ἀπεσταλμένοι, ὡς ἀρχηγὸς τῆς ἀποστολῆς ὁ
π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο ς Ἀλέξιός Κ. 132, πρῶτος ἀνεψιὸς τοῦ βασιλέα ἀπ' τὸν
ἀδελφὸ του Ἀνδρόνικο Κ. 76, καὶ δυὸ Λατίνοι ποὺ βρισκόνταν στὴν ὑπηρεσία
τοῦ Βυζαντίου, ὁ δούκας Ἀλέξιος Raynieri Strambo καὶ ὁ Balduino Guercio,
ἔχοντας μαζὶ τοὺς καὶ τὴν ὑποψήφια νύφη Εὐδοκία Κ. 143. Ὁ κόμητᾶς, οἱ
αὐτοκρατορικοὶ ἀπεσταλμένοι καὶ ἡ πριγκίπισσα θὰ ἔφτασαν στὴ Μασσαλία
πολὺ πιθανόν κατὰ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1178¹¹.

10. Th. Uspensky, Ἀλέξιος β΄ καὶ Ἀνδρόνικος α΄, Ἐπιθεώρηση τοῦ ὑπουργείου Λαϊκῆς
Ἀγωγῆς, τ. CCXII (=212) 1880, σ. 123-24, (στὰ ρωσικά) παρατηρεῖ πῶς «τὸ συνέδριο τῆς
Βενετίας ὑπῆρξε γιὰ τὸ Βυζάντιο ἓνα χτύπημα ἐξίσου ἰσχυρὸ μετὰ τὴν ἦπτα τοῦ
Μυριοκέφαλου. Συμφιλιώνοντας τοὺς παράγοντες τῆς Δύσης ποὺ διατίθενταν ἐχθρικά
πρὸς τὸ Βυζάντιο, τὸ συνέδριο ἀπέτελεσε ἓνα προγνώστικὸ τοῦ συνασπισμοῦ ποὺ
ἐπρόκειτο νὰ καταλάβῃ τὸ 1204 τὴν ΚΠολη καὶ νὰ σχηματίσῃ τὰ λατινικὰ κράτη τῆς
Ἀνατολῆς». Πρβλ. A.A. Vasiliev, Ἱστορία, σ. 520. Ὁ Ἄνωνμος συγγραφέας τῆς
Historia ducum Veneticorum, s.a. 1177, ἐκδ. Pertz, MGH, τ. XIV, σ. 88, καθὼς τὸ συνέδριο
συγκέντρωσε στὴ Βενετία τοὺς πρίγκιπες, τοὺς ἐπισκόπους τῶν γερμανικῶν μητροπό-
λεων, τοὺς πρέσβεις τῶν ἰταλικῶν πόλεων - κρατῶν, μετὰ ἀρχηγούς τὸν αὐτοκράτορα
Φρειδερίκο I καὶ τὸν πάπα Ἀλέξανδρο III, καὶ συγκέντρωσε δέκα χιλιάδες ξένους,
χαιρετίζει μετὰ αὐτὰ τὰ λόγια τὴν πόλη τῶν λιμνοθαλασσῶν: «ὦ! πόσο εὐτυχισμένοι εἰσθε,
Βενετοί, ποὺ στὴν πόλη σας ἐκλείσει μιὰ τέτοια εἰρήνη! αὐτὸ τὸ πρᾶμα θὰ ἀποτελῇ γιὰ σᾶς
αἰώνια δόξα». Πρβλ. Ch. Diehl, Βενετία, μετάφρ. στὴν ἐλληνικὴ Σπ. Μοτσαενίου, σ. 48-9.

11. Bernardo Maragone, Annales Pisani (ύ. 5), σ. 68-9. Ἡ προηγούμενη ἔρευνα ποὺ δὲν

Ἡ Εὐδοκία Κ. 143, ὅπως μᾶς λένε οἱ δυτικοὶ πλανόδιοι στιχουργοί, «ἦταν μιὰ νεανική ὁμορφιά»¹², καὶ ἐκτὸς ἀπ' αὐτὸ «ἦταν ἄριστα ἐκπαιδευμένη»¹³, πράμα ποὺ δὲν ἦταν σπάνιο γιὰ τὶς πριγκίπισσες τοῦ οἴκου τῶν Κομνηνῶν.

Ἐξάλλου, ὁ θεῖος τῆς ὀ αυτοκράτορας, τὴν εἶχε πλουσιοπάροχα προικίσει, ἀνάλογα μὲ τὴ θέση τῆς· οἱ ποιητὲς μένουν κατάπληχτοι μπροστὰ στὸν πλοῦτο τῶν σκευῶν, τῶν φορεμάτων καὶ τῶν κοσμημάτων, μὲ τὰ ὁποῖα ὁ θεῖος τῆς τὴν ἐφοδίασε¹⁴.

πρόσεξε αὐτὴ ἐδῶ τὴ δυτικὴ πηγὴ, εἶχε ὑποστηρίξει πὼς ἡ Εὐδοκία Κ. 143 στάλθηκε τὸ 1174 στὴν αὐλὴ τοῦ βασιλέα τῆς Ἀραγωνίας Ἀλφόνσου II γιὰ νὰ παντρευτῆ τὸν ἴδιο τὸ βασιλέα καὶ πὼς αὐτὸς προτίμησε ἀπ' τὴν Ἑλληνίδα πριγκίπισσα τὴν κόρη τοῦ βασιλέα τῆς Καστίλλης Ἀλφόνσου VIII, τὴν Sancha, καὶ πὼς τελικὰ βρέθηκε γιὰ τὴν Κομνηνὴ ἕνας σύζυγος στὸ πρόσωπο τοῦ Guillaume VIII τοῦ Montpeller. Αὐτὴ ἡ ἀποψη πρέπει ὀλίγιστα νὰ καταπέσει, γιὰτι καθὼς εἶδαμε, ὅταν ἡ Ἑλληνίδα πριγκίπισσα ἔφτασε τὸ 1178 στὴ Δύση ὁ Ἀλφόνσος II τῆς Ἀραγωνίας ἦταν ἤδη πρὶν τέσσερα χρόνια παντρεμένος «καὶ καμιά ἀφορμὴ δὲν εἶχε γιὰ νὰ ἔλθῃ σὲ γαμήλιες συνηνοήσεις μὲ τὴν Ἀνατολή», βλ. W. Hecht, *Eudoxia Komnena*, REB 26 (1968), σ. 164-65. Τὰ Annales Pisani καθαρὰ λένε πὼς τὸ συνοικεῖο ἀφοροῦσε «τὸν ἀδελφὸ τοῦ βασιλέα» καὶ ὄχι τὸν ἴδιο τὸ βασιλέα. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἀλφόνσου ποὺ ἀναφέρει αὐτὴ ἡ πηγὴ δὲν μπορεῖ νὰ ἦταν ὁ τότε ἐφηβος Shancha ἀλλὰ ὁ Ramon Berengar, βλ. καὶ πρὶν πάνω, ὑ. 8. Γιὰ τὴ σύνθεση τῆς βυζαντινῆς ἀντιπροσωπείας, βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου Κ. 132, ὑ. 37, βλ. ἐπίσης W. Hecht, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 167 καὶ ὑ. 25. Σὲ ἐνίσχυση τῆς πεποιθήσεως πὼς κάτω ἀπ' τὸν "Comunianus" τῶν Annales Pisani κρύβεται ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 ἔρχεται καὶ τὸ χρονικὸ τοῦ Εἰμού ποὺ ἀναφέρει πὼς ὁ Μανουῆλ (α') Κ. 81 δήλωσε στὸν κόμητα τῆς Φλάνδρας Φίλιππο, ὅτι θὰ ἔστελνε ὡς ἀντιπροσώπους του «τοὺς πιὸ τιμημένους ἄνδρες τῆς αὐλῆς του», καὶ αὐτὴ τὴν ιδιότητα δὲν τὴν εἶχε ἄλλος μετὰ τὸ 1176 παρὰ ὁ Ἀλέξιος Κ. 132. Γιὰ τὸν Ἀλέξιο Raynieri Strambo ξέρομε πὼς ἦταν ἕνας ἐπιφανὴς πολίτης τῆς Πίζας ἀπὸ γνωστὴ πιζάτικη οἰκογένεια, βλ. W. Hecht, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 167, ὑ. 25. Γιὰ τὸν Balduino Guercio ξέρομε πὼς ἦταν Γενοβέζος καὶ μιὰ ἀρκετὰ σημαντικὴ προσωπικότητα τόσο στὴν πατρίδα του ὅσο καὶ στὴν ὑπηρεσία τοῦ Βυζαντίου, βλ. E. Bach, *La cité de Gênes au XIIe siècle*, *Classica et Mediaevalia*, *Dissertationes*, V, København 1955, σ. 115 κεξ. Σχετικὰ μὲ τὴ χρονολογία τῆς ἀφίξεως τῆς Εὐδοκίας Κ. 143 καὶ τῶν αυτοκρατορικῶν ἀντιπροσώπων στὴ Μασσαλία, ὁ W. Hecht, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 167, λέει πὼς «κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἔφτασαν τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1178», ἀλλὰ ὁ κόμης τῆς Φλάνδρας Φίλιππος ποὺ ὑπόδειξε ὡς βασιλικὴ νύφη τὴν Ἀγνή τῆς Γαλλίας, μᾶς εἶναι γνωστὸ πὼς ἔφτασε στὴν ΚΠολη ἀπ' τοὺς ἁγίους Τόπους τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1178, βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου (β') Κ. 155, ὑ. 19, κατὰ συνέπεια ὁ κόμης, ἡ ἀντιπροσωπεία καὶ ἡ πριγκίπισσα δὲν ἔφτασαν στὴ Μασσαλία παρὰ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1178. Ἡ χρονολογία ποὺ δίδει γιὰ τὴν ἀφίξη ὁ Ch. Brand, *Byzantium confronts the West*, σ. 21: possibly in 1179, δὲν εἶναι ἡ ἀκριβής.

12. Folquet de Marseille, *Chanson IV*, 56-57, ἐκδ. Strónski, σ. 26.

13. Ὁ Folquet, ἐνθ' ἄνωτ., *Chanson III*, 8-9, σ. 19, δηλώνει πὼς ἡ "emperairis" (= ἡ αυτοκράτορσα!) "sim'e razis d'enssenhamen".

14. Ὁ Bertran de Born, ἐκδ. C. Appel, *Die Lieder Bertrams von Bern*, Halle 1932, σ. 54, 57-9, τονίζει τὴν κατάπληξη τοῦ Ἀλφόνσου II τῆς Ἀραγωνίας μπροστὰ στὸν πλοῦτο τῆς προίκας τῆς:

...quintals et a fais
l'aver que Manuels trames
e la rauba et tot l'armes.

Βλέπομε ἐδῶ πῶς ὁ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 «γιά τὴν ἐπίδειξη φιλοδωρίας ἄσωτα σκόρπιζε καὶ ξόδευε αὐτὰ πού καὶ μὲ τὰ δυὸ του χέρια μάζευε», κάτω ἀπ' τοὺς στεναγμοὺς τῶν ὑπηκόων του¹⁵.

Γιὰ τὴ σύναψη συμμαχιῶν πού σὲ τίποτε δὲν ὠφέλησαν, ἐξόριζε τὶς ἀνεπιές του στὰ πέρατα τοῦ κόσμου καὶ τὶς φόρτωνε μὲ ἀνείπωτα πλοῦτη γιὰ νὰ καταπλήξῃ τοὺς ἡγεμόνες πού τὶς παντρεύονταν.

Ἡ Θεοδώρα Κ. 131, ἡ Μαρία Κ. 141, ἡ Θεοδώρα Κ. 142, ἡ Εὐδοκία Κ. 143, ἡ Μαρία Κ. 211, ἡ Θεοδώρα Κ. 212, πού παντρεύτηκαν ξένους ἡγεμόνες, τὸν Ἑρρίκον ΙΙ τῆς Αὐστρίας, τὸν Στέφανον ΙV τῆς Οὐγγαρίας, τὸν Βαλδουίνον ΙΙΙ τῆς Ἱερουσαλήμ, τὸν Γουλιέλμον VIII τοῦ Mont pellier, τὸν Amaury Ι τῆς Ἱερουσαλήμ, τὸν Βοημοῦνδον ΙΙΙ τῆς Ἀντιόχειας, ἡ Εὐδοκία Κ. πού δύστυχῶς λόγω ἔλλειψης στοιχείων δὲν μπορεῖ νὰ συνταυτιστῇ καὶ πού παντρεύτηκε τὸν Oddone ΙΙ Frangipani¹⁶, πῆραν παραμυθένιες προίκες πού ἔμειναν στοὺς θρύλους, χωρὶς σὲ τίποτε πλὴν τῆς τελευταίας, νὰ ὠφελήσουν τὴν πατρίδα τους.

Μπορεῖ κανεὶς νὰ φανταστῇ πόσο μεγάλη ἦταν ἡ χαρὰ τοῦ βασιλέα Ἀλφόνσου ΙΙ τῆς Ἀραγωνίας, ὅταν εἶδε πῶς ἡ Κομνηνὴ πριγκίπισσα ἐκτὸς ἀπ' τὰ προσωπικά της χαρίσματα, εἶχε νὰ προσφέρῃ στὸν ἀδελφό του σὰν προίκα:

«χρυσάφι τόσο πού ἔπρεπε
σὲ χίλιες καμήλες νὰ φορτωθῇ
μαζὶ μὲ τοῦ Μανουήλ τὴν αὐτοκρατορία»¹⁷.

Μὲ ὅλα αὐτὰ φαίνεται πῶς ἐκείνη τὴν ἐποχὴ τὰ προβλήματα στὴν ἀραγωνικὴ αὐλὴ πλήθυναν ἀντὶ νὰ λιγοστεύουν. Καὶ αὐτὸ, γιὰτὶ ἐδῶ καὶ λίγο καιρὸ στάθμευσε σὲ ἐπίφοβη ἀπόσταση ἀπ' τὶς δυτικὲς Ἄλπεις ὁ Γερμανὸς

15. Χωνιάτης, σ. 260, 264-68.

16. Ποιῶ Κομνηνοῦ ἡ ποιάς Κομνηνῆς κόρη ἦταν αὐτὴ ἡ Εὐδοκία Κ. εἶναι ἀδύνατο νὰ προσδιοριστῇ, γι' αὐτὸ καὶ θὰ ἐκτεθοῦν τὰ ὅσα ἀναφέρονται σ' αὐτὴ στοὺς μὴ συνταυτιζόμενους Κομνηνοὺς. Πρέπει νὰ ἀπορριφτῇ ἡ γνώμη πού πρῶτος διατύπωσε ὁ Ch. Du Cange, *Fam. aug. byz.*, Paris 1680, σ. 184-85, πῶς μπορεῖ νὰ ταυτιστῇ μὲ τὴν Εὐδοκία Κ. τοῦ Montpellier. Αὐτὴ ἡ μὴ συνταυτιζόμενὴ Εὐδοκία Κ. γιὰ πρώτη φορὰ παντρεύτηκε τὸν Oddone ΙΙ Frangipani πού ἐρχόταν σὲ δεῦτερο γάμο καὶ ἦταν ἕνας ὑπόστηρικτὴς τῶν Γουέλφων, ὁπαδῶν τῆς παπικῆς πολιτικῆς, ἐναντίον τῶν Γιβελίνων, συμμάχων τοῦ Φρειδερίκου Ι Κοκκινόπώγων. Ἀφοῦ ἡ Εὐδοκία ἐξυπηρέτησε τὴν πολιτικὴ τοῦ θεοῦ τῆς Μανουήλ (α΄) Κ. 81, φίλου τῶν Γουέλφων καὶ ἀντιπάλου τῶν Γιβελίνων, καὶ χάρισε στὸν ἀντρα τῆς ἕνα γιό, τὸ Μανουήλ Frangipani - Κομν., παπικοῦ καγκελαρίου κατὰ τὸ 1235, χίρευσε ἀπ' τὸν Oddone ΙΙ τὸ 1178, καὶ τὸ 1179 ξαναπαντρεύτηκε ἕνα ἀριστοκράτη τῆς Τοσκάνης ἐγκαταστημένο στὴν Πίζα, τὸν Guelfo di Porcaria, ἀντίπαλο τῆς Γένοβας πού ἦταν στὸ πλευρὸ τοῦ Κοκκινόπώγων καὶ φίλο τῶν Γουέλφων, βλ. *Annales Pisani di B. Maragone*, ἐκδ. M.L. Gentile, ord. de L. A. Muratori, τ. VI, parte II, Bologne 1936, σ. 68.

17. Peire Vidal, ἐκδ. J. Anglade, *Les poésiers de Peire Vidal*, Paris 1913, σ. 49:

...d'aur cargat mil camel
ab l'emperi Manuel.

αυτοκράτορας Φρειδερίκος Ι' ο Κοκκινοπώγωνας, έτσι πού νά φοβάται κανείς από στιγμή σέ στιγμή μιá άμεση επίθεσή του στή Βουργουνδία¹⁸.

Και αυτό συνέβη πραγματικά τόν Ιούλιο του 1178, τότε πού ή Εύδοκία Κ. 143 βρισκόταν στήν αύλή της Προβηγκίας.

Άπ' τó Τουρίνο ó Γερμανός καίσαρας, αυτός ó γόνος τών Hohenstaufen, μέσω του Βriançon, του Enbrun και του Gap, διασχίζοντας τή χώρα του ύποτελή του δούκα του Forcalquier, έφτασε στήν Άρελάτη (Arles), όπου στέφτηκε μέ τó «στέμμα της Άρελάτης» άπ' τόν πιστόν σ' αυτόν άρχιεπίσκοπο Raymond de Bollène στήν περίφημη μονή του άγιου Τροφίμου¹⁹.

Ο βασιλέας Άλφόνσος ΙΙ πέτυχε νά άποσυρθή άπ' τις περιοχές τών Γερμανών και τών ύποτελών τους και νά γυρίσει στήν πατρίδα του. Αντιθέτως ó αδελφός του Ramón Berengar IV της Προβηγκίας, ó μνηστήρας της Εύδοκίας Κ. 143, φαίνεται πώς άναγκάστηκε νά παρασταθή στή στέψη της Άρελάτης²⁰.

Πρέπει νά θεωρηθί σαν πολύ δύσκολη και δυσάρεστη σ' αυτή τήν έκρυθμη κατάσταση, ή παρουσία της Έλληνίδας πριγκίπισσας στή δουκική αύλή της Aix-en-Provence. Καταλαβαίνει κανείς πώς ó Γερμανός αυτοκράτορας, πού σέ αντίθεση πρός τó θείο του Κονράδο ΙΙΙ, στάθηκε ένας σφοδρός αντίπαλος του Βυζαντίου και της δυτικής πολιτικής του Μανουήλ (α') Κ. 81, μέ κανένα τρόπο δε θά άφηνε τή σύναψη ενός συνοικεσίου ανάμεσα σέ μιá Κομνηνή και σέ ένα δούκα της Προβηγκίας, του όποιου ή πίστη ήταν άμφίβολη. Δέ θά άφηνε στόν καιρό του νά επαναληφθί εκείνο πού έκανε ó θείος του Κονράδος ΙΙΙ, πού επέτρεψε στόν αδελφό του Έρρίκον ΙΙ «Jasomirgott», δούκα της Αύστριας, νά παντρευθί τή Θεοδώρα Κ. 131. Δέ θά άφηνε νά εκτείνωνται οι συμμαχίες και επιδράσεις του Μανουήλ (α') μέχρι τήν Ισπανία. Μέ δυσαρέσκεια ó δούξ της Προβηγκίας είδε πώς έπρεπε νά άποχωρισθί τήν ώραία πριγκίπισσα της Ανατολής, τή φορτωμένη μέ «μιá προίκα πού ήθελε χίλιες καμήλες για νά μεταφερθί». Άλλά αυτή ή προίκα δέν έπρεπε νά ξεφύγη άπ' τήν έπιρροή του βασιλικού οίκου της Αραγωνίας.

Ο Guy Guerreiat²¹, πού ήταν π ρ ο κ ο υ ρ ά τ ο ρ α ς (= πληρεξούσιος

18. Βλ. P. Fournier, *Le royaume d' Arles et de Vienne (1138-1378)*. Paris 1891, σ. 61 κεξ.

19. Για τή στέψη, βλ. P. Fournier, *ένθ' άνωτ.*, σ. 58-61.

20. P. Fournier, *ένθ' άνωτ.*, σ. 58· J. Anglade, *Les troubadours*, Paris 1908, σ. 314· R. Busquet, *Histoire de Provence des origines à la Revolution française*, Monaco 1954, σ. 144.

21. Ο Guy Guerreiat -Guido Guerregiatus- πεμπτότοκος γιός του Guillaume VI de Montpellier και της Συβίλλας de Mataplana ήταν κύριος (seigneur) της Paulhan. Ο Άλφόνσος ΙΙ της Αραγωνίας άμέσως άναγνώρισε τó ταλέντο αυτού του νεώτερου γόνου τών Guillems. Τόν πάντρεψε μέ μιá Καταλανή που λεγόταν Matea και τόν έκανε τó δεξι βραχίονα του νεαρού αδελφού του του έγκαταστημένου στήν Προβηγκία. Ο Guy Guerreiat δέν άφησε παρά μιá κόρη, τήν Guida. Αυτή έδω έφερε ένα μέρος τών πατρικών αγαθών στόν οίκο de Panat, ένώ τά υπόλοιπα πέρασαν μέ διαθήκη του Guy ένα μέρος

ύπουργός) του Ἀλφόνσου ΙΙ στην Προβηγκία, θυμήθηκε τότε πώς είχε ένα ανύπαντρο άνεψιό απ' την άλλη μεριά τῶν συνόρων, τὸν ἡγεμονίσκο τοῦ Montpellier Γουλιέλμο VIII (Guillaume VIII), ποῦ ἐπρόκειτο νὰ ἀποβῆ ὁ προτελευταῖος τοῦ οἴκου τῶν Guillems τῆς φημισμένης αὐτῆς πόλης. Ἐτοίη βυζαντινὴ ἀντιπροσωπεία μ' ἐπικεφαλῆς τὸν Ἀλέξιο Κ. 132, ἔχοντας μαζί τους καὶ τὴ νεαρὴ Εὐδοκία Κ. 143, ἀπειρη ἀκόμη ἀπ' τὶς ὑποθέσεις τῆς Δύσης καὶ ἀπὸ πρόσωπα καὶ πράγματα, ἐγκατάλειψαν τὴν Aix-en-Provence, πρὸς μεγάλη λύπη τοῦ Ἀραγωνέζου νεαροῦ πρίγκιπα Ramon Berengar, καὶ πήραν τὸ δρόμο γιὰ τὸ Languedoc γιὰ νὰ συναντήσουν τὸν νέον γαμβρόν. Οἱ συνομιλίες καὶ διαπραγματεύσεις ἔγιναν στὸ Mont-pellier, ὅπου κάτω ἀπ' τὴν πίεση τῆς γερμανικῆς πλευρᾶς, συμφωνήθηκε ὁ γάμος τῆς Κομνηνῆς μὲ τὸν ἀσημαντὸ ἄρχοντα τοῦ Montpellier, καθόλου βέβαια ἀνάλογο πρὸς τὴν ὑψηλὴ καταγωγή τῆς νύφης^{21α}.

Οἱ αὐτοκρατορικοὶ ἀπεσταλμένοι πέτυχαν νὰ καθοριστῆ ρητὰ πὼς στὴν περίπτωση ποῦ ἀπ' αὐτὴ τὴν ἔνωση προερχόταν ἕνας γιὸς ἢ μιὰ κόρη, τὸ κληρονομικὸ δικαίωμα τοῦ οἴκου τοῦ Montpellier θὰ περιερχόταν σ' αὐτὸν ἢ σὲ κείνην· καὶ αὐτὴ ἡ συμφωνία κατοχυρώθηκε μὲ ἐπίσημο συμβόλαιο καὶ μὲ ὄρκο τοῦ ἡγεμονίσκου Γουλιέλμου VIII ποῦ δόθηκε μπροστὰ στοὺς συμβούλους του, στοὺς αὐτοκρατορικοὺς Βυζαντινοὺς ἀπεσταλμένους καὶ σὲ ὅλο τὸν ἀνδρικό πληθυσμὸ τῆς πόλης. Μὲ αὐτὴ τὴ συμφωνία ἔμειναν καὶ οἱ Ἀραγωνέζοι ἱκανοποιημένοι, γιὰτὶ ὁ Γουλιέλμος VIII ἦταν ἕνας πιστὸς σύμμαχος καὶ ὑποτελὴς τοῦ βασιλέα Ἀλφόνσου ΙΙ, κ' ἔτσι ἡ προίκα τῆς Κομνηνῆς ἔμενε κάτω ἀπ' τὴν ἐπιρροή καὶ ἐξάρτηση τοῦ βασιλικοῦ οἴκου Barcelona - Aragon²².

Γιὰ τὸν Μανουὴλ (α') Κ. 81 ὅμως αὐτὴ ἡ ἔνωση τῆς ἀνεψιάς του μὲ τὸ Γουλιέλμο VIII ἦταν μιὰ παταγώδης ἀποτυχία: Τὸ Montpellier δὲν ἦταν παρὰ μιὰ πολὺ μικρὴ δύναμη, καὶ ὁ Γουλιέλμος VIII ἦταν ἀπασχολημένος μὲ τὶς ἐπιτόπιες ὑποθέσεις καὶ λίγο ἀργότερα μὲ τὶς προσωπικὲς του, γιὰ νὰ μὴ ἐνδιαφερθῆ ποτέ γιὰ τὸ Βυζάντιο καὶ γιὰ τὶς βλέψεις τοῦ βυζαντινοῦ αὐτοκράτορα στὴ Δύση²³.

Μόνο στὶς ἀρχές ποῦ ἔγινε ὁ γάμος φαίνεται πὼς ὁ ἡγεμονίσκος τοῦ Montpellier αἰστάνθηκε τὴν ὑποχρέωση νὰ ἀναμιχθῆ στὶς ἑλληνικὲς ὑποθέσεις, ἀλλιῶς δὲν ἐξηγεῖται ποῦ τὸν βλέπομε τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1179 νὰ

στοὺς ἀνεψιούς του Γουλιέλμο VIII καὶ Γουλιέλμο τὸν Νέο, τὸν λεγόμενο Burgondion, νεώτερο ἀδελφὸ αὐτοῦ ἐδῶ, καὶ ἕνα ἄλλο μέρος ἀφησε στὸ κιστεροισαννὸ ἀββαεῖο τῆς ἁγίας Μαρίας τοῦ Valmagne, βλ. Liber Instrumentorum Memorialium, σ. 190-93.

21α. Libre dels feyts esdeunguts en la vida del molt alt senyor Rey, En Jaume lo Conqueridor... κεφ. 2ον, ἐκδ. Mariano Aguilo y Fuster, Barcelona ο.ϊ., σ. 9 κεξ· K.J. Heilig, (Ostrom und das Deutsche Reich um die Mitte des 12. Jahrhunderts = Schriften der MHG hist. 9, Leipzig 1944) zur Untersuchung der Vogeschichte des privilegium minus nicht verwertet.

22. W. Hecht, Eudoxia Komnena, REB26 (1968), σ. 168.

23. Βλ. Ch. Brand, Byzantium confronts the West, σ. 21.

συνοδεύη τὴν Ἀγνή τῆς Γαλλίας, τὴ μνηστὴ τοῦ Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155, καθὼς μέσω Ἰταλίας ταξίδεψε πρὸς τὸ Βυζάντιο.

Μετὰ τὴν τέλεση τῶν γάμων τῆς Εὐδοκίας Κ. 143 οἱ αὐτοκρατορικοὶ ἀπεσταλμένοι πῆγαν στὸ Παρίσι, ὅπου πέρασαν τὸ χειμῶνα τοῦ 1178 - 1179. Τότε κατὰ τὴν ἀφιξή τους, διαπραγματεύτηκαν μὲ τὸν ἴδιο τὸ Γάλλο βασιλεῖα Λουδοβίκο VII τὸ συνοικέσιο ἀνάμεσα στὴν κόρη του Ἀγνή καὶ τὸν ἀνήλικο Ἀλέξιο (β΄) Κ. 155, τὸ γιό καὶ συμβασιλεῖα τοῦ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, καὶ τὰ δύο μέρη περιέλαβαν τὰ ὅσα συμφώνησαν σ' ἓνα «γαμήλιο συμβόλαιο»²⁴.

Οἱ ἀπεσταλμένοι παράλαβαν τότε τὴ μικρὴ νυφούλα καὶ τὴν πλοῦσια προίκα τῆς -αὐτὰ ὅλα ἔγιναν μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ κόμητα τῆς Φλάνδρας Φίλιππου τῆς Ἀλσατίας- καὶ κατὰ τὸ Πάσχα τοῦ 1179 ἐγκατάλειψαν τὸ Παρίσι, ἀφοῦ ἀποχαιρέτισαν τὸ Γάλλο βασιλεῖα καὶ τὴ γυναῖκα του, τὴν καλὴ βασίλισσα Adèle ἢ Alix τῆς Καμπανίας²⁵.

Ἡ ἀναχώρηση πιθανὸν νὰ ἔγινε ἀπ' τὸ λιμάνι τοῦ Maguelonne, ὅπου συνάντησαν καὶ τὸ Γουλιέλμο VIII τοῦ Montpellier. Εἶχαν στὴ διάθεσή τους 19 πλοῖα, ποῦ ἀπ' αὐτὰ 14 διέθεσε ἡ ναυτικὴ δημοκρατία τῆς Γένουας, χάρις στὴ φιλία τῆς πρὸς τὸ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, τέσσερα ὁ ἡγεμονίσκος τοῦ Montpellier καὶ ἓνα ὁ "Comunianus", δηλ. ὁ Ἀλέξιος Κ. 132. Ἡ κατεύθυνση ἦταν πρὸς τὴ Γένουα, ὅπου ἔγιναν τιμητικὰ δεχτοί, καὶ ἀπὸ κεῖ, στίς 5 τοῦ Μάη (τοῦ 1169) ἔφτασαν στὴν Πίζα, καὶ ἐκεῖ ἐπίσης τοὺς ὑποδέχτηκαν μὲ μεγάλες τιμές τὸ συμβούλιο τῆς δημοκρατίας καὶ ὁ λαός· παράτειναν στὴ φιλόξενη πόλη τὴν παραμονή τους ἐπὶ ἑννέα μέρες, "onde gran laude, et ringraziamenti e' Pisani n' hebbero"²⁶.

Γυρίζομε τώρα στὴν αὐλὴ τοῦ Montpellier γιὰ νὰ παρακολουθήσωμε ἐκεῖ τὴν κακότυχη ζωὴ τῆς Εὐδοκίας Κ. 143.

Περὶ τὸ 1181/2²⁷ ἡ Εὐδοκία Κ. 143 χάρισε στὸν ἄντρα τῆς μιὰ κόρη, τὴν Μαρίαν Κ. de Montpellier 232, ἡ ὁποία σύμφωνα μὲ τὰ γαμήλια συμβόλαια καὶ τὶς ἑνορκεὶς διαβεβαιώσεις τοῦ ἡγεμόνα, ἐφόσον ἀπ' τὴν ἴδια ἔνωση δὲ θὰ γεννιόταν ἀρσενικὸ παιδί, ὅπως καὶ συνέβη, ἔπρεπε νὰ ἦταν καὶ ἡ κληρονόμος τοῦ ἡγεμονικοῦ θρόνου τοῦ Montpellier^{27α}.

Κατὰ τ' ἄλλα ἡ Βυζαντινὴ πριγκίπισσα, αὐτὴ ποῦ μερικοὶ δυτικοὶ συγγραφεῖς, νομίζοντας πῶς ἦταν μιὰ κόρη τοῦ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, τὴν ὀνόμαζαν "emperairis" (= impératrice, kaiserin, αὐτοκρατορίσσα), ἀπ' τὸν ἀναπάντεχο αὐτὸν γάμο τῆς μὲ τὸ Γουλιέλμο VIII, δὲν εἶχε παρὰ μόνο θλίψεις.

24. B. Maragone, *Annales Pisani*, σ. 69.

25. B. Maragone, ἐνθ' ἄνωτ. *Tò Nouveau petit Larousse*, τ. II, Paris 1957, σ. 1157, 1506 καὶ 1610, τὴν ὀνομάζει Adèle, ὁ Ch. Diehl, *Fig. Byz.*, s. II, σ. 193, τὴν ὀνομάζει Alix· ἦταν ἡ τρίτῃ σύζυγος τοῦ Λουδοβίκου VII, μετὰ τὴν Aliénor τῆς Ἀκουιτανίας καὶ τὴν Κωνσταντία τῆς Καστίλλης, καὶ ὑπῆρξε μητέρα τοῦ Φιλίππου II Αὐγούστου καὶ τῆς Ἀγνῆς-Ἀννας.

26. B. Maragone, ἐνθ' ἄνωτ.

27. Γιὰ τὴ χρονολογία, βλ. Ch. Brand, *Byzantium confronts the West*, σ. 21.

27α. Ὅπως βεβαιώνει τὸ Χρονικὸν τοῦ βασιλεῖα Ἰάκωβου I τῆς Ἀρραγωνίας.

Τὴν κυριακὴ τοῦ Πάσχα, 1 τ' Ἀπρίλη τοῦ 1181, δολοφονήθηκε στὸ Montpellier, ἀπὸ ἀνθρώπους τοῦ κόμητα τῆς Τουλούζης, φίλου καὶ συμμάχου τοῦ Κοκκινόπωγωνα, ὁ ἄλλοτε μνηστήρας τῆς Ramón Berengar, γιὰ τὸν ὁποῖο ἴσως ἡ Εὐδοκία Κ. 143 εἶχε διατηρήσει τὸ πῶς λίγο μιὰ καλὴ θύμιση²⁸.

Ἀσφαλῶς ἡ Εὐδοκία Κ. 143 ἔμαθε στὸ μακρινὸ Montpellier τὸ θάνατο του θεοῦ τῆς Μανουήλ (α') Κ. 81, τῆ θανάτωση τοῦ πρωτεξαδέλφου τῆς Ἀλέξιου (β') Κ. 155 ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο (α') Κ. 87 καὶ τέλος τὴν ἀνοδο στὸ θρόνο τοῦ δευτεροεξαδέλφου τῆς Ἰσαάκιου (β') Ἀγγελου 183, ὁπότε καὶ τὴ βρῆκαν τὰ μεγάλα βάσανά τῆς.

Ὁ Γουλιέλμος VIII ποὺ ἤλπιζε νὰ ἀποχτήσῃ ἀπ' τὴν Εὐδοκία Κ. 143 ἓνα ἀγόρι γιὰ νὰ συνεχίσῃ τὴ σειρά τῶν προγόνων του, πολὺ δυσαρεστήθηκε ποὺ ἡ γυναίκα του τοῦ ἔκανε ἓνα κορίτσι. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν νὰ ἔλθῃ σὲ σοβαρὲς μαζί τῆς προστριβές, γιὰ νὰ τελειώσῃ μὲ μιὰ ἀποπομπὴ τῆς γυναίκας του.

Πολλὲς ἄλλες αἰτίες προτάθηκαν γι' αὐτὸ τὸ χωρισμό.

Ὁ Ch. Du Cange μιλάει γιὰ μιὰ ἐνδεχόμενη μοιχεία:... *propter violatam thori fidem repudiavit*...²⁹. Ὁ P. Gariel κατηγορεῖ τὴν Εὐδοκία Κ. 143 γιὰ μιὰ στάση ἐγωϊστικὴ καὶ ὑπερήφανη καὶ κάπως συγκαταβατικὴ ἀπέναντι ἑνὸς συζύγου ποὺ τὸν θεωροῦσε κατώτερο ἐμπρὸς στὴ δικὴ τῆς λάμψη καὶ προέλευση³⁰.

Ἀλλὰ ἡ πραγματικὴ αἰτία ἦταν ἡ ἔλλειψη ἀρσενικοῦ παιδιοῦ, τόσο πῶς πολὺ ποὺ καθὼς φαίνεται, ἡ Εὐδοκία Κ. 143 γιὰ φυσιολογικοὺς λόγους δὲν ἦταν σὲ θέση νὰ τοῦ χαρίσῃ καὶ ἄλλα παιδιά.

Μετὰ τὴν ἀποπομπὴ τῆς προχώρησε τὸ 1187 σ' ἓνα δεῦτερο γάμο μὲ τὴν Ἀγνή ἀπ' τὴν Καστίλλη, ἔχοντας τὸν καυτὸ ἔρωτα νὰ ἀποχτήσῃ ἀπ' αὐτὴ ἓνα ἀγόρι: *procreandorum filiorum amore*³¹.

Ὁ γάμος τοῦ Γουλιέλμου VIII μὲ τὴν Ἀγνή κατοχυρώθηκε μὲ ἐπίσημο συμβόλαιο ποὺ καταχωρήθηκε στὸ *Liber Instrumentorum*³².

Ἀλλὰ ὅλη αὐτὴ ἡ στρατηγικότητά τῆς κατοχύρωσης ἦταν μάταιη, ἂν ἦταν

28. Gabestany, *Alfons el Cast.*, σ. 69. Πρβλ. W. Hecht, *Eudoxia Komnena*, REB 26 (1968), σ. 169.

29. Ch. Du Cange, *Fam. aug. byz.*, Paris 1680, σ. 154.

30. P. Gariel, *Series Praesulum Magelonensium*... (ὁ 5), Toulouse 1665, σ. 233. Αὐτὴ ἡ θέση ἐγίνε ἀποδεχτὴ καὶ ἀπ' τοὺς ἱστορικοὺς τοῦ Languedoc, βλ. Dom. Joseph Vaissète, *Histoire Générale du Languedoc*, νέα ἐκδ. E. Dulaurier, Toulouse 1879, τ. VI, σ. 117-18.

31. Ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Γουλιέλμος VIII τὸ διακηρύσσει: *...ego Guillelmus Montispessulani dominus, procreandorum filiorum amore, elegi mihi sponsam assumere Agnetem*... βλ. Lucas D' Achery, *Spicilegium sive Collectio veterum aliquot scriptorum*, ed. nov., L.F.J. de la Barre, τ. III, Paris 1723, σ. 350, ad annus 1187.

32. O. J. Baumel, *Histoire d' une seigneurie du Midi de la France: Naissance de Montpellier (895-1213)*, Montpellier 1969, σ. 189, παρατηρεῖ πὼς τὰ γαμήλια συμβόλαια τόσο τῆς Εὐδοκίας Κ. 143 ὅσο καὶ τῆς Ἀγνῆς γιὰ διαφόρους λόγους ἀπαλείφθηκαν ἀπ' τὸ *Liber Instrumentorum*.

αλήθεια πώς μία «ἀποκλειστικότητα» διαδοχής ήταν «διὰ μιᾶς» εξασφαλισμένη στο παιδί τῆς Εὐδοκίας Κ. 143, χωρίς νά λαμβάνεται ὑπόψη τὸ φύλο, ὅπως τὸ βεβαιώνει τὸ Χρονικὸν τὸ λεγόμενον τοῦ βασιλέα τῆς Ἀραγωνίας Ἰάκωβου I τοῦ Καταχτητῆ 297 (1213 - 1276), ἐνὸς ἐγγονοῦ τῆς Εὐδοκίας Κ. 143.

Ἡ Ἀγνή ἀπ' τὴν Καστίλλη, ἡ ἀντίπαλός της, χάρισε πολλοὺς γιούς στὸν ἀντρα της, πρωτότοκος τῶν ὁποίων ἦταν ὁ μετέπειτα Γουλιέλμος ΙΧ, ἀλλὰ αὐτοὶ θεωρήθηκαν νόθοι, καθὼς ὁ πάπας Ρώμης Κελεστίνος ΙΙΙ (1191 - 1198) κήρυξε ἄκυρο τὸ γάμο τοῦ Γουλιέλμου VIII μετὴν Ἀγνή καὶ ἀναγνώρισε τὴν ἐγκυρότητα καὶ ἰσχύ ἐκείνου μετὴν Εὐδοκία Κ. 143.

Ἀλλὰ ἐκεῖνο ποῦ δὲν μπορεῖ κανεὶς νά καταλάβῃ εἶναι, πῶς ὁ Γουλιέλμος ΙΧ, ὁ γιὸς τοῦ Γουλιέλμου VIII ἀπ' τὴν Ἀγνή, μπόρεσε νά διαδεχθῆ τὸ Νοέμβρη τοῦ 1202 τὸν πατέρα του, χωρίς κανένα ἐμπόδιο³³ καὶ μετὴν ἀναγνώριση τοῦ βασιλέα τῆς Ἀραγωνίας Πέτρου ΙΙ (1196 - 1213), τοῦ μελλοντικοῦ τρίτου συζύγου τῆς Μαρίας Κομν. de Montpellier 232³⁴.

Τὰ πράματα δὲ διαταράχτηκαν παρὰ τὸ 1212, ὅταν ὁ Γουλιέλμος ΙΧ μοιάζει νά θέλησε νά δώσῃ ὄρκο πίστης στὸ βασιλέα τῆς Γαλλίας Φίλιππο ΙΙ Αὐγούστο (1180 - 1223), φέρνοντας τὸ κρατῖδιο τοῦ Montpellier ἀπ' τὴν ἀραγωνικὴ ἐξάρτηση σ' αὐτὴ τῆς Γαλλίας. Τότε πιά ἐπέμβηκε ὁ βασιλέας Πέτρος ΙΙ, ποῦ ἀπ' τὸ 1204 ἦταν σύζυγος τῆς Μαρίας Κ. 232, καὶ μετὰ τὸν ἰσχυρισμὸ τῆς «ἀποκλειστικῆς διαδοχῆς» προσκόλλησε τὸ Montpellier στὸ στέμμα τῆς Ἀραγωνίας³⁵.

Ἄς γυρίσωμε στὴν Εὐδοκία Κ. 143. Καθὼς ὁ Γουλιέλμος VIII τὴν ἀποστράφηκε, τὴν ἐκλείσειε στὸ ἀνδρικό καθολικὸ μοναστήρι τῆς Aniane, κάτω ἀπ' τὴ στενὴ ἐπιτήρηση καὶ παρακολούθηση τοῦ θεοῦ του, τοῦ ἀββᾶ Ramón Guillem, ἐνὸς εὐγενῆ ἱερωμένου ποῦ θεωροῦνταν ἓνα πρόσωπο φαῖδρὸ καὶ ποῦ ἀργότερα ἐγίνε ἐπίσκοπος τῆς Lodève³⁶.

Ἡ ἀσυνήθιστη παρουσία μιᾶς γυναίκα σὲ ἀνδρικό μοναστήρι, μοιάζει πρὸς πολὺ μετὰ περιορισμὸ παρὰ μετὰ ἐθελούσια ἀποχώρηση. Ὅλα αὐτὰ μᾶς δείχνουν πῶς ἡ βυζαντινὴ πριγκίπισσα στὸ μοναστήρι εἶχε τεθῆ κάτω ἀπὸ περιορισμὸ καὶ τὴ φύλαξη τῆς ἡγεμονικῆς οἰκογένειας. Καὶ ἀπὸ δῶ εἶναι ἡ κραυγὴ τοῦ πόνου ποῦ βγάζει ὁ Folquet de Marseille:

33. Ὁ Γουλιέλμος ΙΧ σύμφωνα μετὰ τὰ καλὰ ἔθιμα καὶ χωρίς καμιά ἐπιφύλαξη ἀνάγγειλε τὴν ἀνάρρησή του καὶ ἐκφράσε τὸ σεβασμὸ τῶν ὑπηκόων του στὸν ἐπίσκοπο τοῦ Maguelonne Γουλιέλμο de Fleix, βλ. Cartulaire de Maguelonne, ἐκδ. J. Rouquette et A. Villemagne, τ. I, Montpellier 1912-13, σ. 487-88, ἀριθ. 273.

34. Ὁ Πέτρος ΙΙ τῆς Ἀραγωνίας ἀναγνώρισε τὸ Γουλιέλμο ΙΧ ὡς ἄρχοντα (seigneur) τοῦ Montpellier, βλ. Baumel. Une seigneurie, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 279.

35. Devic-Vaissète, Histoire général de Languedoc, ἐνθ' ἄνωτ., τ. VIII, Toulouse 1879, note 507, doc. No 347, στ. 1521-22. Liber Instrumentorum, σ. 195-98, ἀριθ. 99.

36. Ἡ παρουσία τῆς Εὐδοκίας Κ. 143 στὴν Aniane σημειώνεται ἀπ' τὸν P. Gariel, Series Praesulum Magelonensium... (ύ. 5), Toulouse 1665, σ. 234.

pas n'es mens l'empereirits³⁷.

Γιά μιὰ καὶ μόνη στιγμή βγήκε ἀπ' τὸ μοναστήρι τῆς Ανιανε, αὐτὸ τὸ εὐσχημο ἀπομονωτήριό της, ἡ Εὐδοκία Κ. 143, γιὰ νὰ πάη στὸ παλάτι, νὰ συμφιλιωθῆ με τὸν ἀντρα της, καθὼς αὐτὸς ὁ τελευταῖος, κατὰ τὸ Νοέμβρη τοῦ 1202, ξεψυχοῦσε. Καὶ αὐτὴ ἀκόμη τῆ στιγμή δοκίμασε πικρία, καθὼς εἶδε τὸν ἐτοιμοθάνατο ἀντρα της νὰ ὀρίζη ὡς διάδοχό του τὸν πρωτότοκο γιό ποῦ ἀπόκτησε ἀπ' τὴν ἀντίπαλό της Ἀγνή, τὸ Γουλιέλμο ΙΧ, καὶ ὄχι τὴν κόρη της Μαρία Κ. τοῦ Montpellier 232: « Ἐγὼ ὁ Γουλιέμος, με τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ, κύριος τοῦ Montispessulani, γιὸς τῆς σεβάσμιας μακαρίτισσας Ματθίλδης, ποῦ ἀγαθὴ διατηρῶ τὴ θύμισή της, δηλώνω τὴν τελευταία μου θέληση... νὰ με διαδεχτῆ ὁ Γουλιέλμος (ΙΧ), ὁ πρωτογέννητος γιὸς μου, τόσο στὴ διοίκηση τῆς πόλης τοῦ Montpellier ὅσο καὶ τῶν κάστρων τοῦ Palude, τοῦ Monte ferrario, τοῦ Νεόκαστρου καὶ τῶν ἄλλων»³⁸.

Ὅρισμένα χρηματικὰ ποσὰ καὶ ἄλλα ἄφηγε στὴν ἀπὸ τὴν Εὐδοκία Κ. 143 κόρη του Μαρία Κ. 232.

Ὁ Γουλιέλμος VIII πέθανε ἀνάμεσα στὶς 4 με 9 τοῦ Νοέμβρη τοῦ 1202. Αὐτὴ ἡ παρουσία τῆς Εὐδοκίας Κ. 143 κοντὰ στὴν ἐπιθανάτιο κλίνη τοῦ ἀντρός της, εἶναι καὶ ἡ τελευταία μνεία ποῦ τῆς κάνει ἡ ἱστορία.

Πέθανε μετὰ τὴν πιὸ πάνω ἡμερομηνία, ἀλλὰ χωρὶς νὰ προλάβῃ νὰ δῆ τοὺς μεγαλόπρεπους γάμους τῆς κόρης της Μαρίας Κομν. de Montpellier 232 μετὰ τὸ βασιλεῖα τῆς Ἀραγωνίας Πέτρο ΙΙ ποῦ τελέστηκαν στὶς 5 τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1204 στὸν οἶκο τοῦ Τέμπλου στὸ Montpellier.

Εἶχε δεῖ τὸ θρίαμβο τῶν ἐχτρῶν της.

Ὁ προγονός της Γουλιέλμος ΙΧ (1202 - 1212) ἦταν κύριος τοῦ Montpellier καὶ ἡ μητέρα του καὶ ἀντίπαλός της Ἀγνή, ἡ πρώτη κυρία τῆς ἡγεμονίας.

Με αὐτὴ τὴ θλίψη ἐκλείσει τὰ μάτια, χωρὶς νὰ προλάβῃ νὰ δῆ τὴ στροφὴ τῆς μοίρας ποῦ ἄρχισε μετὰ τὸ γάμο τῆς κόρης της Μαρίας 232 καὶ τελείωσε μετὰ τὴν προσάρτηση τοῦ Montpellier τὸ 1212 στὸ στέμμα τῆς Ἀραγωνίας.

Ἡ ἀντίπαλός της Ἀγνή πέθανε ἄδοξα τὸ 1218.

Ἡ μοῖρα τῆς Εὐδοκίας Κ. 143 ἦταν νὰ μεταβιβάσῃ τὸ πορφυρόχρυσο κομνηνικὸ αἷμα στὸν οἶκο τῶν Barcelona - Aragon, ἡ πολιτικὴ ὅμως κατάφερε γιὰ μιὰ στιγμή νὰ τὴν ὀδηγήσῃ στὴν ἀσημὴ αὐλὴ τοῦ Montpellier. Ἀλλὰ ἡ εἰμαρμένη παίρνοντας ἐκδίκηση γι' αὐτὴ τὴ μεταστροφὴ, ἐξαφάνισε τὸν οἶκο τῶν Guillems καὶ ὀδήγησε τὸ γόνο τῆς Εὐδοκίας Κ. 143, τῆς Μαρίας Κ. 232, ἐκεῖ ποῦ ἀρχικὰ εἶχε προσδιορίσει, στὸν οἶκο Barcelona - Aragon: ἡ Μαρία Κ. 232 σὲ ἡλικία 22 χρονῶ πάντρευτῆκε τὸ βασιλεῖα Πέτρο ΙΙ, γιὸ τοῦ Ἀλφόνσου ΙΙ καὶ ἀνεπιὸ τοῦ Ramón Berengar, τοῦ ἄλλοτε μνηστήρα τῆς μητέρας της, καὶ ἀπ' αὐτὴ τὴν ἐνωση προήλθε μιὰ σειρά Ἀραγωνέζων βασιλέων, ποῦ στὸ αἷμα τους ἔρρεε τὸ αἷμα τῶν Κομνηνῶν. Ὁ Ἰάκωβος Ι ὁ Κατακτητῆς 297 (1213

37. St. Stroński, Folquet de Marseille, σ. 156-58.

38. Liber Instrumentorum, σ. 195-98, ἀριθ. 99.

- 1276) ήταν ένας έγγονός της Εύδοκίας Κ. 143 και ένας γιός της Μαρίας Κ. 232· ο Πέτρος III ὁ Μέγας (1276 - 1285), ὁ ἔμπνευστής τοῦ Σικελικοῦ Ἑσπερινοῦ ποῦ ἔσωσε τὸ Βυζάντιο ἀπ' τὰ νύχια τοῦ Καρόλου τοῦ Ἀνδραγαθοῦ, δὲν ἦταν παρά ένας δισέγγονος τῆς Εὐδοκίας Κ. 143 και ένας ἔγγονός τῆς Μαρίας Κ. 232, γιὰ νὰ ἀναφέρωμε τοὺς πιὸ ἀμεσοὺς ἀπογόνους τῆς θλιμμένης Κομνηνῆς πριγκίπισσας, αὐτῆς τῆς κόρης τοῦ σεβαστοκράτορα Ἰσαάκιου Κ. 78 (ἢ τοῦ πρωτοσέβαστου Ἰωάννη Κ. 128), ποῦ ὀρισμένοι δυτικοὶ συγγραφεῖς ἀπὸ ἄγνοια τῶν βυζαντινῶν πραγμάτων θεώρησαν «αὐτοκρατορία», ὡς νὰ ἦταν μιὰ ἐστεμμένη κόρη τοῦ Μανουῆλ (α') Κ. 81, και ποῦ ἡ μοῖρα τῆς, μαζί με ὅλα τ' ἄλλα, εἶχε γράψει νὰ κλείσῃ τὰ μάτια τῆς σὲ μιὰ ἡλικία κάτω τῶν 40 χρονῶ, ὡς «ὄσια», σ' ἓνα μοναστήρι τῶν γαλλικῶν Πυρηναίων, αὐτὸ τῆς Aniane.

144. Ἀλέξιος Κομνηνός (γένν. περί τὸ 1131 – † 1155/7)

Ὁ Ἀλέξιος Κ. γιός τοῦ Μανουῆλ Ἀνεμᾶ και τῆς Θεοδώρας Κ. 79² γεννήθηκε περί τὸ 1131³.

Παντρεύτηκε περί τὸ 1148 τὴν Ἄνναν Κομνηνὴν Δούκαιναν⁴, κόρη κάποιου Κομνηνοῦ, ἔγγονοῦ ἑνὸς τῶν ἀδελφῶν τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15, και μᾶλλον τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 12 ποῦ εἶχε ἀποχτήσει ὀχτῶ παιδιὰ⁵, και μιᾶς Δούκαινας· αὐτὴ ἢ Ἄννα Κ. Δ. ποῦ παντρεύτηκε ἦταν «ἓνα ἀληθινὸ ἀγαλμα

- 144.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ μητρὸς προπάππου τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15 και τοῦ ἐπίσης ἐκ μητρὸς θεοῦ τοῦ βασιλέα. Ἀλέξιος Κ. 74· εἶναι και αὐτός, ὅπως οἱ Ἀλέξιος Κ. 125, Ἀλέξιος Κ. 132, Ἀλέξιος Κ.Κ. 134, Ἀλέξιος Κ. 137, Ἀλέξιος Κ. Βατ. 152 και Ἀλέξιος (β') Κ. 155, πρ ο σ π α π π ο θ ε ι ὡ ν υ μ ο ς, βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου Κ. 132, ὑ. 1.
2. Ἀνώμμος, Εἰς τὸν τάφον τοῦ Κομνηνοῦ, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ 8 (1911), ἀριθ. 276, σ. 163, στίχ. 7-10:

Κρύπτει γὰρ ἐντὸς τὸν Κομνηνὸν μητρόθεν
 Θεοδώρας βλάστημα, πορφύρας κλάδον
 αὐτοκρατοῦντος Μανουῆλ τῆς (ἀντί τοῦ) συγγόνου.

Ἀλέξιον τὸ θαῦμα τοῦ παντὸς γένους,

Zacos - Veglery, ἀριθ. 2726, σ. 1526-27:

Πορφυροφυοῦς ἢ σφραγὶς Ἀλεξίου
 παιδὸς Κομνηνῆς εὐτυχοῦς Θεοδώρας.

Γιὰ τὰ ὅσα ἐδῶ παρατηροῦν οἱ ἀνωτέρω, ἀνάγοντας τὴ σφραγιδα στὸν Ἀλέξιον Ἄγγ. Κ. 92 ἀντί στὸν Ἀλέξιο Κ. 144, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 409, ὑ. 30. Πρβλ. ἐπίσης S. De Jongh, σ. 64-5, και D. Polemis, *The Doukai*, σ. 193, ἀριθ. 230.

3. Οἱ γονεῖς τοῦ παντρεύτηκαν περί τὸ 1130· ἢ S. De Jongh, σ. 64, τοποθετεῖ τὴ γέννησή του περί τὸ 1133/35 (·).
4. Ἀνώμμος, Εἰς τὸν τάφον τοῦ Κομνηνοῦ, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 163-64, στίχ. 18-9:
 ὦ συζυγεῖσα δεξιαὶ σὺν ἑλπίσιν
 Ἄννα Κομνηνὴ Δουκὸβλαστος μητρόθεν

τῆς φύσης καὶ γεμάτη χάρες»⁶.

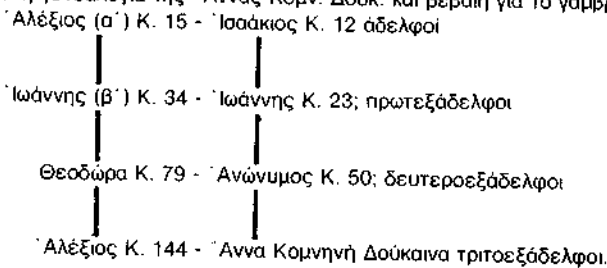
Αὐτὴ ἡ χαριτωμένη ὑπαρξὴ χάρισε στὸν ἀντρα τῆς ἓνα μόνο παιδί, «ὅπως τ' ἀμπέλι δίνει τὸ σταφύλι», τὸν Ἀνώνυμον Ἀνεμῶν Κομνηνὸν Δούκαν ἢ Ἀνώνυμη Ἀνεμάδαιναν Κομνηνὴν Δούκαιναν 233⁷.

Ὁ Ἀλέξιος Κ. 144 ἦταν «τὸ θαῦμα τῆς ὅλης τῶν Κομνηνῶν γενιάς, ὠραίος στὴν ὄψη, γλυκὸς στὰ λόγια του σὰν τὸ μέλι, χαριτωμένος, γεροδεμένος μὲ μεγάλους μῦς, ἀσύγκριτος στὴ δύναμη τῶν χειρῶν, καὶ εὐκίνητος μέσα στὸ ἀνθος τῆς νιότης του»⁸. Ὡς πολεμιστὴς «ἦταν ἓνας ἀριστος τοξότης καὶ ἐπιδέξιος ἰππέας»⁹. Κοντὰ σὲ ὅλα αὐτὰ ὁ Ἀλέξιος Κ. 144 ἦταν ἓνας μεγάλος φιλάνθρωπος, «ἀληθινὴ θάλασσα συμπόνιας καὶ οἰκτιρμῶν γιὰ τοὺς φτωχοὺς καὶ βρῦση δωρεῶν γιὰ ὅλους, καὶ γιὰ νὰ τὸ πῆ κανεὶς μὲ λίγα λόγια, ἓνα κράμα μυρίων καλῶν»¹⁰.

Ὁ Ἀλέξιος Κ. 144 δὲ φαίνεται νὰ ἐζήσῃ πολλὰ χρόνια μετὰ τὸ γάμο του, γι' αὐτὸ ἴσως καὶ ἀπόκτησε ἓνα μόνο παιδί. Ἐξάλλου καθαρὰ ὁ ἐγκωμιστὴς του μᾶς πληροφορεῖ πῶς ἡ γυναίκα του Ἄννα Κ.Δ., «γιὰ λίγο ἀνθῆσε μαζί του, καθὼς γλήγορα μαζί του ἐκλινε πρὸς τὸ τέλος»¹¹.

«Ξαφνικὰ ὁ Ἀλέξιος Κ. 144 κατασχέθηκε ἀπὸ ἀσταμάτητη ἀπ' τὸ στόμα

5. Πιθανὴ γενεαλογία τῆς Ἄννας Κομν. Δούκ. καὶ βέβαιη γιὰ τὸ γαμβρό:

Συγγένεια ἀνάμεσά τους ὅμοια πρὸς ἐκείνη τοῦ Ἰσαάκιου Κ. Βατ. 151 καὶ τῆς Εἰρήνης Κ. «μῆς δισεγγόνης τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 12», βλ. προσωπογραφίαν Ἰσαάκιου Κ. Βατ. 151, ὑ. 3, 6 καὶ 8.

6. Ἀνώνυμος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 164, στίχ. 20:
τῆς φύσεως ἀγάλμα χαρίτων γέμον .
7. Ἀνώνυμος ἐνθ' ἄνωτ., σ. 164, στίχ. 22:
ἐν σχοῦσα τέκος, ὥσπερ ἀμπελος βότρυν.
8. Ἀνώνυμος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 163, στίχ. 10-14.
9. Ἀνώνυμος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 163, στίχ. 15:
εἰς τοξικὴν ἀριστον, εἰς ἰππασίαν.
10. Ἀνώνυμος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 163, στίχ. 16-17:
θάλασσαν οἰκτου, δωρεῶν πᾶσι βρῦσιν,
εἰπεῖν ἀπλῶς σύγκραμα, καλοῦ μυρίων,
11. Ἀνώνυμος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 164, στίχ. 21:
μικρὸν συνανθεῖ καὶ συνεκφίνει τάχος...

αιμορραγία... και τὸ κορμί του καιγόταν σάν νά βρίσκεται πάνω σέ ἀφλογες καμίους»¹². Ἐδῶ ἔχομε ἐνδείξεις πῶς θά προσβλήθηκε ἀπό καλπάζουσα φυματίωση, και αὐτὴ τὸν ὀδήγησε στὸν τάφο, καθὼς μπορούμε νά συμπεράνωμε, περί τὸ 1155/57.

Λίγο πρὶν πεθάνη, «καθὼς κατάλαβε, μᾶς λέει ὁ στιχοπλόκος στοῦ ἐπιτάφιό του, πῶς ἡ ὅλη ζωὴ δὲν εἶναι παρά μιὰ ψευτιά, παραγνώρισε τὸν ἔρωτα ποὺ χρωστοῦσε νά ἔχη πρὸς τὴ νεαρὴ γυναίκα του και τὸ παιδί του, και ἀποβάλλοντας τὰ χρυσοῦφασμένα φορέματα τῆς χλιδῆς, περιβλήθηκε τὰ φωτοποιά μαῦρα ράσα και ἐγινε καλόγερος μετὸ ὄνομα Ἀθανάσιος»¹³.

Ἡ γυναίκα του Ἄννα Κ.Δ., ποὺ κι αὐτὴ κατά τὴ θανάτου της ἐγινε μοναχή, δὲν ἐζῆσε γιὰ πολὺ ὡς χήρα, ἀλλὰ γρήγορα τὸν ἀκολούθησε στοῦ σχεδὸν «κοινὸ τέλος» και στοῦ σύντομο ὅμως αὐτὸ διάστημα «διῆρθε πρὸς τὸν ἄντρα της, ἂν και νεκρὸ, τὸν πόθο»¹⁴. Και λίγο πρὶν πεθάνη, ἔδωσε τὴν παραγγελία νά ταφῆ κι αὐτὴ μαζί του, σύμφωνα και μετὴν τελευταία ἐπιθυμία τοῦ πολυαγαπημένου της ἀνδρός¹⁵.

Ὁ Ἀνώνυμος στιχοπλόκος, κάποιος πληρωμένος αὐλικὸς λόγιος, ποὺ ἔμνησε στοῦ ἀνιαροῦ στιχοῦργημά του τὸν Ἀλέξιο Κ. 144 και τὴν Ἄννα Κ.Δ., προσκαλεῖ τὸν περαστικὸ διαβάτη ποὺ τὸν τάφο τους θά συναντήσῃ, «μπροστά του ἐπίμονα νά σταθῆ, βαθύ στεναγμὸ νά-βγάλῃ και τὴν καρδιά του νά σπαράξῃ, και ποτάμι αἵματα ἀντὶ γιὰ δάκρυα νά χύσῃ»¹⁶, γιὰτι μέσα του κρύβει αὐτὰ τὰ μαργαριτάρια¹⁷, τὸν Ἀλέξιο Κ. 144 «τὸν Κομνηνὸν μητρόθεν»¹⁸, και τὴν Ἄνναν «τὴν Κομνηνὴν πατρόθεν και Δουκόβλαστον μητρόθεν»¹⁹, αὐτοὺς τοὺς πολὺ εὐγενεῖς γόνους τῶν δυὸ χρυσοῦν γενῶν, τοὺς ἀπογόνους ἐνὸς περιώνυμου βασιλέα, τοῦ Ἀλέξιο (α΄) Κ. 15, και ἐνὸς κλεινοῦ και εὐτυχοῦς σεβαστοκράτορα, τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 12, και τίς οἶδε ποιοῦ δοξασμένου Δούκα²⁰.

12. Ἀνώνυμος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 164, στίχ. 23 και 29:

Αἰφνης γὰρ οὗτος ἐξεμείρου ἀιμάτων...
φλέγει δὲ σάρκα ἐκ καμίνων ἀφλόγων

13. Ἀνώνυμος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 164, στίχ. 24-28.

14. Ἀνώνυμος ἐνθ' ἄνωτ., σ. 164, στίχ. 21, 32-33:

ὄν κοινόν ἢ σύζυγος εὐρήσει τέλος
τηρούσα τούτω και θανόντι τὸν πόθο.

15. Ἀνώνυμος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 164, στίχ. 30-33.

16. Ἀνώνυμος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 163, στίχ. 3-6.

17. Ἀνώνυμος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 164, στίχ. 31.

18. Ἀνώνυμος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 163, στίχ. 7.

19. Ἀνώνυμος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 164, στίχ. 19.

20. Γιά τὰ «δυὸ χρυσὰ γένη τῶν Κομνηνῶν και τῶν Δουκῶν», βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 27-30, ὑ. 15-44. Γιά τὴν καταγωγή τοῦ ζεύγους, βλ. πρὸ πάνω, ὑ. 2 και 5: ὁ Ἀλέξιος Κ. 144 ἦταν ἕνας γιὸς τῆς Θεοδώρας Κ. 79, ἕνας ἐγγονὸς τοῦ Ἰωάννη (β΄) Κ. 34, ἕνας δισηγγονὸς τοῦ Ἀλέξιο (α΄) Κ. 15· ἡ Ἄννα Κ.Δ. ἦταν μιὰ δισηγγόνη τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 12.

Σκοτίστηκε ὁ κοινὸς περαστικὸς διαβάτης γιὰ τὴν τόσο ὑψηλὴ καταγωγὴ τῶν νεκρῶν, αὐτὸς κοιτάζει τὴν κακομοιριά του καὶ τὴ δυστυχία του, καὶ ἔχει στὸ νοῦ του τοὺς ἀχόρταγους φορολόγους ποὺ καὶ τὸ τελευταῖο ποικάμισο τοῦ πήραν, στὰ πικρὰ αὐτὰ χρόνια τῆς βασιλείας τοῦ κύρ Μανουήλ (α΄) Κ. 81, τοῦ θεοῦ τοῦ νεκροῦ πρίγκιπα²¹.

Στὴ συνέχεια ὁ στιχοπλόκος τοῦ ἐπιταφίου τὸν κοινὸ διαβάτη παρακαλεῖ, «ὄχι μόνο ἔτσι νὰ θρηνήσῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ εὐχηθῇ αὐτὸ τὸ τόσο πρόωρα χαμένο χαριτωμένο ζευγάρι νὰ βρεθῇ μαζὶ μὲ τὸ παιδί τους –ὅταν κι αὐτὸ τὸ κοινὸ χρέος ξεπληρώσῃ– στὴν τρυφὴ καὶ χλόῃ τοῦ Παράδεισου καὶ νὰ βλέπῃ τὸ τρίσλαμπρο τοῦ Θεοῦ φέγγος μὲ τίς λιτέρες τῆς πάναγνης μητράναντρης Παρθένας»²².

Κατσουφιασμένος ὁ κοινὸς διαβάτης μπροστὰ στὸ μεγαλόπρεπο τάφο, ἀλλὰ λέει στὸ Θεό:

«Θεέ, βαθιὰ στὶς σκοτεινὲς κοιλάδες πεθαίνουν οἱ πεινασμένοι, ἄφησες τοὺς φτωχοὺς φτωχοὶ νὰ μείνουν χρόνια καὶ χρόνια, γιὰτί οἱ πόθοι τους ἦσαν πιὸ ὁμορφοὶ ἀπ' τὸν Παράδεισὸ σου. Πέθαναν, ἀλίμονο, πρὶν δοῦν τὸ φῶς σου, πέθαναν μακάριοι, ὁμως - καὶ σάπισαν παρευθύς».

Ὁ Ἀλέξιος Κ. 144 εἶχε τὴ δική του σφραγίδα· ἀκριβῶς σ' αὐτὴ προβάλλει ποιανῆς μεγάλῃς καὶ σεπτῆς κυρίας γιὸς ἦταν: τῆς π ο ρ φ υ ρ ο γ ἔ ν ν η τ η ς πριγκίπισσας Θεοδώρας Κ. 79²³.

Καὶ ἡ Ἄννα Κ.Δ. διέθετε δική της σφραγίδα, ποὺ σ' αὐτὴ ἀνάφερνε ποιητικὰ καὶ τὰ δυὸ «θεῖα γέννη» ἀπ' τὰ ὁποῖα προερχόταν, σεμνά, σοβαρά, μονολεκτικὰ:

Ἄννα Κομνηνοδοῦκαινα²⁴.

145. [Εἰρήνη] Κομνηνὴ (γένν. περὶ τὸ 1132 – † ;)

Ἡ Εἰρήνη¹ Κ. κόρη τοῦ Μανουήλ Ἄνεμᾶ καὶ τῆς Θεοδώρας Κ. 79²

21. Χωνιάτης, σ. 422: καὶ τὸ χιτώνιον προσπατοῦντα...

22. Ἀνώμμος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 164, στίχ. 34-38.

23. Βλ. πρὸ πάνω, ὑ. 2.

24. Κωνσταντῖνος Κωνσταντόπουλος, Βυζαντικὰ Μολυβδόβουλλα τοῦ ἐν Ἀθήναις Νομισματικοῦ Μουσείου, Ἀθῆναι 1917, ἀριθ. 647, σ. 168.

145.1. Φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ μητρὸς μάμμης τῆς Εἰρήνης τῆς Οὐγγαρίας, συζύγου τοῦ Ἰωάννη (β΄) Κ. 34. Γιὰ τὸ ὑποτιθέμενο ὄνομά της, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 410, ὑ. 32.

2. Θεόδωρος Πρόδρομος, ἐκδ. E. Miller, *Eis Man. Philes*, τ. II, ἀριθ. XI (=11), σ. 459-60, καὶ ἐκδ. W. Hörandner, ἀριθ. LIV (=54), σ. 450, στίχ. 4-5:

γεννήθηκε περί τὸ 1132³.

Ἡ Εἰρήνη Κ. 145 παντρεύτηκε περί τὸ 1148⁴ κάποιον, τοῦ ὁποῖου τὸ ὄνομα

οἱ παιανικοὶ καὶ γαμηλίοι λόγοις
τοὺς τῶν τέκων σου συγκροτήσαντες γάμοις·

Ἐδῶ ὁ ποιητὴς ἀπευθύνεται στὸ Μανουῆλ Ἄνεμᾶ, αὐτ. τῆς Θεοδώρας Κ. 79, καὶ λέει πὼς κατὰ τοὺς γάμοις τῶν παιδιῶν του ἐκφωνήθηκαν «παιανικοὶ καὶ γαμηλίοι λόγοι». Ὁ ἴδιος ποιητὴς, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 452, στίχ. 72-76, λέει:

θυγατέρες πενθεῖτε τὸν φυτοσπόρον,
χρυσᾶς ροᾶς σπένδοιτε τούτῳ δακρύων·
πρέπει γὰρ ὑμῖν ταῖς καλαῖς Ἥλιασι
τὸν Φαίθοντα δακρυσούσαις τὸν μέγαν
χρυσοῦν ρέειν δάκρυον ἀντ' ἠλεκτρίνου.

Ἐδῶ ὁ ποιητὴς καλεῖ τὶς κόρες τοῦ Μανουῆλ Ἄνεμᾶ, κατὰ τὸ θάνατό του, νὰ θρηνηθοῦν τὸν πατέρα τους, «τὸν γιό τοῦ Ἥλιου τὸν μεγάλο», καὶ ἀντὶ ἠλεκτρικο χρυσοῦ δάκρυ νὰ χύσουν. Ἄλλος προφανῶς στιχουργός, ὁ Ἀνώνυμος, Ἐπὶ εἰκόνι τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ 8 (1911), ἀριθ. 334, σ. 177, στίχ. 1-24, φέρει τὴ Θεοδώρα Κ. 234, αὐζυγο τοῦ σε βα στο ὑ Ἀνδρόνικου Λαπαρδά, νὰ προσφέρει προφανῶς πέπλο, μετὰ τὴ γοερὴ παράκληση νὰ τῆς χαρίσῃ ἓνα παιδί. Αὐτὴ ἡ Θεοδώρα Κ. 234 λέει στὸ ἀφιερωτήριο στιχουργημάτων πὼς ἦταν «ἐγγονὴ τῆς πορφυροβαλοῦς Θεοδώρας Κ. 79, ποὺ αὐτὴ ἡ τελευταία εἶχε πάππο τὸν αὐσονοκράτορα Ἀλέξιο (α') Κ. 15, πατέρα τὸν πορφυρόβλαστο Ἰωάννη (β') Κ. 34 καὶ συναίμο (= ἀδελφὸ) τὸ Μανουῆλ (α') Κ. 81» ἐνθ' ἄνωτ., σ. 177, στίχ. 8-13:

Θεοδώρας (234) δῶρημα Κομνηνῆς δέχου,
πορφυροβαλοῦς ἐγγόνης Θεοδώρας (79),
ἧς πάππος Ἀλέξιος (15) αὐσονοκράτωρ,
πατὴρ δὲ βλαστός πορφύρας Ἰωάννης (34),
αὐτοκράτωρ τρόπαια μυρία δράσας,
συναίμο ἀναξ Μανουῆλ (81) Ρώμης νέας.

Γιὰ νὰ εἶναι ἡ Θεοδώρα Κ. 234 ἐγγονὴ τῆς Θεοδώρας Κ. 79, ἐπεται πὼς ἦταν κόρη μιᾶς ἀπ' τὶς κόρες τῆς ποὺ πρὸ πάνω ἀναφέρει ὁ Θεόδωρος Πρόδρομος· σ' αὐτὴ δώσαμε τὸ ὄνομα Εἰρήνη, καθὼς Εἰρήνη λεγόταν ἡ μάμη τῆς ἢ Εἰρήνη τῆς Οὐγγαρίας:

Εἰρήνη τῆς Οὐγγαρίας

↓
Θεοδώρα Κ. 79

↓
Εἰρήνη Κ. 145

↓
Θεοδώρα Κ. 234

καθὼς ἡ Εἰρήνη Κ. 145 φέρει τὸ ὄνομα τῆς μάμης τῆς καὶ ἡ Θεοδώρα Κ. 234 φέρει τὸ ὄνομα τῆς μάμης τῆς· καὶ ἡ Ἄννα Κ. 77, ἀδελφὴ τῆς Θεοδώρας Κ. 79, ἔδωσε σὴ μοναδικὴ κόρη τῆς Εἰρήνη Κομποστεφάνια Κ. 136, τὸ ὄνομα τῆς μητέρας τῆς Εἰρήνης τῆς Οὐγγαρίας. Γιὰ τὰ πρὸ πάνω, βλ. καὶ Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 409-10, ὑ. 31 καὶ 32, καὶ L. Stiernon, Théadora Comnène et Andronic Lapardas, sébastes, REB 24 (1966), σ. 89-96. Ἡ S. De Jongh, σ. 65-6, λέει λανθασμένα πὼς «προφανῶς» ἡ Θεοδώρα Κ. 234 ἦταν κόρη τῆς (Μαρίας) Κ. 146, καὶ τοῦ σε βα στο ὑ Ἰωάννη Ἀγγελου, ἀλλὰ αὐτὸ τὸ ζεῦγος μᾶς εἶναι γνωστὸ πὼς δὲν ἀπόκτησε παιδιά, βλ. τὴν ἀμέσως ἐπόμενη προσωπικογραφίαν τῆς Μαρίας Κ. 146, ὑ. 19. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ποὺ ἡ Θεοδώρα 234 ἐκτός τοῦ ὀνόματος φέρει καὶ τὴν ἐπωνυμία τῆς μάμης τῆς Κομνηνῆς, βλ. Ἀνώνυμος, σ. 177, στίχ. 8, ἂν καὶ ὁ πάππος τῆς ἦταν ἓνας Ἄνεμᾶς καὶ ὁ πατέρας τῆς δὲν ἦταν ἓνας Κομνηνός, ὅπως

καί τῆ σταδιοδρομία δὲ γνωρίζομε⁵ ὅπως ὁποῦνδήποτε ὅμως αὐτὸς ἔλαβε ἀπ' τὸν ἐξ ἀγχιστείας θεῖο του αὐτοκράτορα Μανουὴλ (α') Κ. 81 τὸν τίτλο τοῦ πα ν σ έ β α σ τ ο υ σε β α σ τ ο ῦ, καθὼς μᾶς εἶναι γνωστὸ πὼς τὸν τίτλο αὐτὸν ἔλαβε ὁ σύγγαμβρός του Ἰωάννης Ἄγγελος, ὁ σύζυγος τῆς Μαρίας Κ. 146⁶.

Ἡ Εἰρήνη Κ. 145 ἀπ' τὸν Ἄνωνυμο σύζυγὸ τῆς ἀπόκτησε τὸ πιο λίγο μιὰ κόρη, τῆ Θεοδώρα Κ. 234, πού στὴν περίπτωση πού δὲν ἦταν μοναχοκόρη, θά ἦταν ἡ πρωτότοκη ἀπ' τὶς θυγατέρες τῆς, καθὼς φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ μητρὸς μάμμης τῆς Θεοδώρας Κ. 79⁷.

Τίποτε ἄλλο δὲ γνωρίζομε γιὰ τὴν Εἰρήνη Κ. 145, αὐτὴ τὴν κόρη μιὰς π ο ρ φ υ ρ σ γ έ ν ν η τ η ς πριγκίπισσας, πού γνωστὴ μᾶς τὴν ἔκανε ἓνα μαργαριταρένιο δῶρο τῆς κόρης τῆς Θεοδώρας Κ. 234 σὲ μιὰ εἰκόνα τῆς Θεοτόκου.

146. [Μαρία] Κομνηνὴ (γένν. περὶ τὸ 1133 – † ;)

Ἡ Μαρία¹ Κ. κόρη τοῦ Μανουὴλ Ἄνεμᾶ καὶ τῆς Θεοδώρας Κ. 79² γεννή-

ἀκριβῶς ἡ Εἰρήνη Δούκαινα 67, ἐγγονὴ τῆς αὐγούστας Εἰρήνης Δούκαινας, συζύγου τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15, φέρει τὸ ὄνομα καὶ τὴν ἐπωνυμία τῆς μάμμης τῆς, ἂν καὶ ἦταν κόρη τοῦ Νικηφόρου Βρυέννιου καὶ τῆς Ἄννας Κ. 32 ὅχι σπάνια τὸ ὄνομα παράσερνε στὴν πρόσληψη τῆς ἐπωνυμίας.

3. Ὁ πατέρας τῆς Μανουὴλ Ἄνεμᾶς πού πέθανε περὶ τὸ 1148 πρόλαβε τὴν τέλεση γάμων ὀρισμένων παιδιῶν του, βλ. πιο πάνω, ὑ. 2¹ γιὰ νὰ μπορέσῃ ἡ Εἰρήνη Κ. 145 νὰ παντρευτῆ ἀκόμη καὶ τὸ 1148, λίγο πρὶν πεθάνῃ ὁ πατέρας τῆς, θά ἔπρεπε νὰ εἶχε γεννηθῆ περὶ τὸ 1132. Ἐξάλλου ἡ κόρη τῆς Θεοδώρα Κ. 234 πρέπει νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1150, γιὰ τὸ 1165 παντρεύτηκε τὸν Ἀνδρόνικον Λαπαρδᾶν.
4. Βλ. ἀκριβῶς πιο πάνω, ὑ. 3.
5. Κατὰ τοὺς γάμους τῶν τέκνων τοῦ Μανουὴλ Ἄνεμᾶ καὶ τῆς Θεοδώρας Κ. 79 ἀπαγγέληκαν «παινικοὶ καὶ γαμήλιοι λόγοι», βλ. πιο πάνω, ὑ. 2. Τὰ κείμενα αὐτὰ θά μᾶς ἔδιδαν πολὺτιμες πληροφορίες γιὰ τὰ πιο πάνω σημεῖα, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲ διασώθηκαν ἢ τοῦλ. μέχρι στιγμῆς δὲν ἤλθαν στὴν ἐπιφάνεια. Στὴ σύνοδο τῆς 6.III.1166 παραστάθηκε ὁ πα ν σ έ β α σ τ ο ς σε β α σ τ ὸ ς Λέων ὁ Καμύτερ ἢ Καμύτζης, βλ. Χωνιάτης, Θεσ. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 253, πρβλ. L. Stiegon, Sébaste et gambros, REB 23 (1965), σ. 240 ὁ ὕψηλός του τίτλος μᾶς ὁδηγεῖ στὴν ὑπόθεσι πὼς ἦταν ἓνας γαμβρὸς ἀπὸ κόρη ἀδελφῆς τοῦ Μανουὴλ (α') Κ. 81, ὅπως τέτοιοις ἦταν ὁ ἀμέσως μετὰ ἀπ' αὐτὸν ἐπόμενος Ἀλέξιος Βρανᾶς Κομνηνός, ὁ σύζυγος τῆς Ἄννας Κ. Βατατζίνας 149, κόρης τῆς Εὐδοκίας Κ. 80. Νὰ ἦταν ὁ Λέων Καμύτερ ἢ Καμύτζης ὁ σύζυγος τῆς Εἰρήνης Κ. 145 καὶ πατέρας τῆς Θεοδώρας Κ. 234;
6. Βλ. προσωπογραφίαν Μαρίας Κ. 146, ὑ. 8.
7. Βλ. πιο πάνω, ὑ. 2.

146.1. Φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ μητρὸς θείας τῆς Μαρίας Κ. 75. Γιὰ τὸ ὑποτιθέμενο ὄνομά τῆς, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 410, ὑ. 32.

2. Ὁ Θεόδωρος Πρόδρομος (βλ. προσωπογραφίαν Εἰρήνης Κ. 145, ὑ. 2), καθὼς

θηκε περί τὸ 1133³.

Παντρεύτηκε περί τὸ 1148⁴ τὸν Ἰωάννη Ἄγγελον, γιόν τοῦ πρωτονωβελήσιμου Μιχαῖλ Ἀγγελου⁵, ἀδελφοῦ τοῦ Κωνσταντίνου Ἀγγελου⁶,

ἀπευθύνεται σὸν πατέρα τῆς Μανουῆλ Ἀνεμά, λέει πῶς κατὰ τοὺς γάμους τῶν παιδιῶν του ἐκφωνήθηκαν «παιανικοί καὶ γαμήλιοι λόγοι» σὲ ἄλλο σημεῖο ὁ ἴδιος ποιητὴς καλεῖ τις κόρες τοῦ Μανουῆλ Ἀνεμά, κατὰ τὸ θάνατό του, νά θρηνησοῦν τὸν πατέρα τους καὶ ἀντὶ γιὰ ἡλέκτρινο νά χύσουν χρυσὸ δάκρυ. Ἐδῶ βεβαιώνεται ἡ ὑπαρξὴ θυγατέρων τοῦ ζεύγους Μανουῆλ Ἀνεμά καὶ Θεοδώρας Κ. 79, καὶ μιά ἀπ' αὐτὲς ἦταν αὐτὴ σπὴν ὁποῖα δώσαμε τὸ ὄνομα Μαρία, ὄνομα ποῦ κατὰ ἀπαράβατη παράδοση δίδονταν στὶς πρωτοκόρες τῶν Κομνηνῶν, βλ. πάνω σ' αὐτὸ καὶ Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 409-10, ὑ. 31 καὶ 32. Ἄλλος στιχουργός, ὁ Ἀνώνυμος, ἂν καὶ κατὰ τὸν E. Miller εἶναι ὁ ἴδιος, σὸ στιχοῦρημά του: Ἐπιτύμβιοι ἐκ προσώπου τῆς θυγατρὸς τοῦ δεσπότη τοῦ ἀποικομένου (Μανουῆλ) Ἀνεμά καὶ τῆς κυρᾶς Θεοδώρας, ἧτις συνεζεύχθη τῷ Ἀγγέλῳ, ἐκδ. E. Miller, *Roésies inédites de Théodore Prodrome, Annuaire de l'association pour l'encouragement des études grecques en France* 17 (1883), σ. 55-7, βάζει σὸ στόμα μιᾶς κόρης τοῦ Ἀνεμά καὶ τῆς Θεοδώρας Κ. 79 (τῆς Μαρίας Κ. 146) αὐτοὺς τοὺς ὅτιχους:

Διπτῶν ἐγὼ προήλθον αὐτοκρατόρων...

Ρόδον τὸ κλεινὸν ἄνθος ἦν Θεοδώρα (79),

μήτηρ ἐμὴ σὺναιμος αὐτοκράτορος,

ὁ δὲ ζέφυρος ὁ ξυνελθὼν τῷ ρόδῳ

ἀλγεινὸς Μανουῆλ Ἀνεμάς ἦρως νέος·

(= Ἀπὸ δυὸ ἐγὼ προήλθα αὐτοκράτορες,

τὸν Ἀλέξιο (α') Κ. 15 καὶ τὸν Ἰωάννη (β') Κ. 34·

μητέρα μου ἦταν ἡ Θεοδώρα Κ. 79,

αὐτὸ τὸ τριαντάφυλλο, τὸ περίφημο λουλούδι,

ἀδελφὴ τοῦ αὐτοκράτορα Μανουῆλ (α') Κ. 81,

καὶ ἀπ' τοὺς ἄνεμους ὁ ζέφυρος ἦταν ἐκεῖνος ποῦ

μέ τὸ τριαντάφυλλο συνῆλθε, αὐτός

ὁ πονεμένος Μανουῆλ Ἀνεμάς, ὁ νέος ἦρως).

3. H. S. De Jongh, σ. 65, τοποθετεῖ τὴ γέννησὴ τῆς ἀνάμεσα στὰ 1135 - 1140 (·), ἀλλὰ ὁ Θεόδωρος Πρόδρομος, ἐκδ. W. Hōrlandner, ἀριθ. 54, σ. 450, στίχ. 4-5, λέει πῶς ὁ Μανουῆλ Ἀνεμάς († 1148) ζοῦσε καὶ γιόρτασε τοὺς γάμους ὀρισμένων παιδιῶν του, καθὼς φαίνεται, κατὰ τὸ τελευταῖο ἔτος τῆς ζωῆς του. Ἔτσι ὁ Ἀλέξιος Κ. 144, ἡ Εἰρήνη Κ. 145 καὶ ἡ Μαρία Κ. 146, πρέπει νά γεννήθηκαν στὰ πρῶτα χρόνια τοῦ γάμου του, ἀνάμεσα στὰ ἔτη 1131 - 1133. Ἀντιθέτως τὸ στερνοπαιδί του ἡ Εὐδοκία Κ. 146α ἀπὸ ὀρισμένες ἐνδείξεις ποῦ ἔχομε, φαίνεται πῶς θά γεννήθηκε κατὰ τὸ 1142.

4. Βλ. πὸ πάνω, ὑ. 3.

5. Ὁ Ἀνώνυμος, Ἐπιτύμβιοι κτλ., ἐκδ. E. Miller, *Annuaire* κτλ., ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 2), βάζει σὸ στόμα τῆς Μαρίας Κ. 146 αὐτοὺς τοὺς ὅτιχους:

ἔρνω συνεζύγην δὲ κλεινῶν Ἀγγέλων

ὄρηκος ἄλλου πρωτονωβελισμοῦ,

λαμτροῦ Μιχαῖλ ἀπὸ πατρὸς ὀλβίου,

Ἀπὸ ἐδῶ βγαίνει πῶς ἡ Μαρία Κ. 146 παντρεύτηκε ἓνα Ἄγγελον, γιόν τοῦ Μιχαῖλ Ἀγγελου, ἀλλὰ τὸ ὄνομά του μᾶς δίδει ὁ Νικήτας Χωνιάτης, Ἐθναυρός Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 177: Τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ καὶ γαμβροῦ τῆς μακαριωτάτης πορφυρογενήτου καὶ περιποσῆτου αὐταδέλφης τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως (Μανουῆλ α' Κ. 81) κυρᾶς Θεοδώρας, κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Ἀγγέλου. Πρβλ. S. De Jongh, σ. 65· L. Stiernon, *Les origines du despotat d'Épire* REB 17 (1959), σ. 115· τοῦ ἰδίου, *Sébastes et*

του συζύγου της Θεοδώρας Κ. 38· αυτός ὁ Ἰωάννης Ἄγγελος πρέπει νά γεννήθηκε περί τὸ 1130⁷.

Ὁ Ἰωάννης Ἄγγελος μέ τὴν εὐκαιρία τοῦ γάμου του ἔλαβε ἀπ' τὸν ἐξ ἀγχιστείας θεῖο του αὐτοκράτορα Μανουῆλ (α΄) Κ. 81 τὸν τίτλο τοῦ παρὰ βασιλέως βασιτοῦ σεβαστοῦ⁸.

Ὁ Ἰωάννης Ἄγγ. ὑπῆρξε ἕνας ἐξοχος στρατιωτικός ἀντρας καί γι' αὐτὸ ὁ αὐτοκράτορας τὸν διάλεξε καὶ τὸν ὑπόδειξε ὡς σύζυγο τῆς ἀνεψιᾶς του. Τὸ 1155/56 ὁ Μανουῆλ (α΄) τὸν ἔστειλε ἐπικεφαλῆς ἑνὸς ἐκστρατευτικοῦ σώματος στὴν Ἰταλία, νά ἐνισχύσῃ τὶς ἐκεῖ βυζαντινὲς δυνάμεις ποὺ πολεμοῦσαν ἐναντίον τοῦ βασιλέα τῶν Νορμανδῶν τῆς Σικελίας Γουλιέλμου Ι (1154 - 1166). Κάτω ἀπ' τὶς διαταγές του εἶχε τὸν Ἰωαννάκιον τὸν ἐπιλεγόμενο Κριτόπλη, ἀρχηγὸ τῶν Μασσαγετῶν μισθοφόρων καὶ τὸ γνωστὸ μας Ἀλέξανδρο de Conversano, κόμητα τῆς Γρανίνα, ἀρχηγὸ τῶν Δυτικῶν μισθοφόρων (Γερμανῶν καὶ Φράγκων)⁹.

Χάρη σ' αὐτὲς τὶς δυνάμεις οἱ Βυζαντινοὶ στρατηγοὶ μπόρεσαν νά ἐπεκτείνουν τὸ θέατρο τῶν ἐπιχειρήσεών τους. Ἐνῶ ἕνα μέρος τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ πολιορκήσε τὸ Βόσκον (Bosco), τὸ ὁποῖον ἀνήκε στὸν Ριχάρδο d'Andria, ὁ γνωστὸς μας στρατηγὸς Ἰωάννης Δούκας μέ τὸν ὑπόλοιπο στρατὸ πῆγε νά πολιορκήσῃ τὸ Μαλφέτον (Molfetta)¹⁰. Μία προσπάθεια τοῦ καγκελλαρίου τοῦ νορμανδικοῦ βασιλείου Asclettin νά ἀπολευτερώσῃ τὴν θέσῃ, ἐξουδετερώθηκε· αὐτὸ ἀνάγκασε τὴν πόλιν νά παραδοθῆ. Ὁ στρατὸς ἐπέστρεψε τότε στὸ Βάρι (Bari)¹¹, ἀπὸ ὅπου, λίγο μετὰ, τὰ στρατεύματα στάλθηκαν νά καταλάβουν τὴν Μοντοπολοῦν (Monte-

gambros, REB 23 (1965), σ. 238, ὑ. 77, οἱ ὁποῖοι καὶ παρατηροῦν πὼς πολὺ καλὰ μπορούμε νά συνδυάσωμε τὶς μαρτυρίες τοῦ Ἀνόνημου σιχουργοῦ καὶ τοῦ Χωνιάτη γιὰ νά συναγάγωμε μέ βεβαιότητα πὼς σύζυγος τῆς Μαρίας Κ. 146 ὑπῆρξε ὁ Ἰωάννης Ἄγγελος. Εἶναι ἕνα λάθος τοῦ Ch. Brand, Byzantium confronts the West, partial Stemma of the Comneni and the Angeli, σ. 277-78, ποὺ νομίζει πὼς ὁ Ἰωάννης Ἄγγελος ποὺ παντρεύτηκε τὴν κόρη τοῦ Μανουῆλ Ἀνεμά καὶ τῆς Θεοδώρας Κ. 79, ἦταν ὁ Ἰωάννης Δούκας 90, ὁ γιὸς τοῦ Κωνσταντίνου Ἄγγελου καὶ τῆς Θεοδώρας Κ. 38. Ἐκτός ποὺ ἕνας τέτοιος γάμος –τὸ νά παντρευτῆ ἕνας τὴν κόρη τῆς πρωτεξαδέλφης του– ἦταν γιὰ τὴν ἐποχὴ ἀδιανόητος, ρητὰ στοὺς Ἐπιτυμβίους στίχους, ἐνθ' ἄνωτ., ἀναφέρεται πὼς ὁ Ἰωάννης Ἄγγελος ἦταν γιὸς τοῦ πρωτονωβελισσιμοῦ Μιχαῆλ Ἄγγελου.

6. Βλ. G. Ostrogorsky, *Vozuzšenie roda Angelou* (= The rise of the family of the Angeloi), στὰ ρωσικά, Belgrade 1936, Στέμμα. Τὸν πατέρα τοῦ γαμβροῦ Μιχαῆλ Ἄγγελου συναντήσαμε καὶ ἄλλοῦ, βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιον Κ.Κ. 134, ὑ. 42. Μᾶς εἶναι ἐξάλλου γνωστὸ πὼς μέ τὸν τίτλο τοῦ πρωτονωβελισσιμοῦ πέρτατου παραστάθηκε στὴ σύνοδο τῆς 6.III.1166, βλ. Ν. Χωνιάτης, Ἐθσ. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 253.

7. H. S. De Jongh, σ. 65, τοποθετεῖ τὴν γέννησὴ του ἀνάμεσα στὰ ἔτη 1132 - 1135, ἀλλὰ κατ' ἐμὲ πρέπει νά γεννήθηκε περί τὸ 1130.

8. Χωνιάτης, Ἐθσ. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 177, βλ. καὶ πῶς πάνω, ὑ. 5.

9. Κίνναμος, σ. 148. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 363.

10. Κίνναμος, σ. 149-50. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 363.

11. Κίνναμος, σ. 150. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 363.

peloso) και την Γραβίνα (Gravina), που σ' αυτή άλλοτε εξουσίαζε ο Αλέξανδρος de Conversano. Οι επιχειρήσεις συνεχίστηκαν με επιτυχία, έτσι που να μπορή ο Κίνναμος να ισχυρίζεται πως πάνω από πενήντα πόλεις και φρούρια έπεσαν στα χέρια των Ελλήνων και πως πολύ ή εξουσία του Έλληνα αυτοκράτορα αύξηθηκε στην Ιταλία σέ βάρος του Γουλιέλμου Ι της Σικελίας¹².

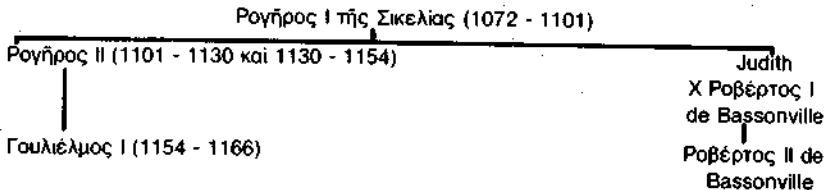
Ο Ιωάννης Άγγελος βρισκόταν μαζί με τον αρχιστράτηγο Ιωάννη Δούκα στην πολιορκία του Βρινδησίου (Βρεντεσίου, Brindisi), όταν έφτασε εκεί με πολυάριθμο στρατό και στόλο ο ίδιος ο βασιλέας των Νορμανδών Γουλιέλμος Ι τὸ Μάη τοῦ 1156. Τότε διατάχθηκε ἀπ' τὸν ἀρχιστράτηγο νὰ τεθῆ ἐπικεφαλῆς τῶν στρατευμάτων τῆς ξηρᾶς μαζί με τὸν Ροβέρτο II de Bassonville, κόμητα τοῦ Loritello, πρωτεξάδελφο τοῦ Γουλιέλμου Ι¹³, γιὰ νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἀπόβαση τῶν Νορμανδῶν. Ὁ ἀρχιστράτηγος, ὁ Ιωάννης Δούκας, ἐπεφύλαξε στὸν ἑαυτό του τὴν ἀρχηγία τῶν μικρῶν βυζαντινῶν ναυτικῶν δυνάμεων. Ἡ ἀντίσταση εἶχε ἐπιτυχία, καθὼς οἱ Νορμανδοί, ἀφοῦ μάταια προσπάθησαν νὰ μποῦν στὸ λιμάνι, ἀναγκάστηκαν νὰ ἀποσυρθοῦν¹⁴.

Στὶς 12 τοῦ Μάη τοῦ 1157 ὁ Ιωάννης Άγγελος βρισκόταν στὴν ΚΠολη, καθὼς τὸν βλέπομε νὰ παίρνῃ μέρος στὴ σύνοδο ποὺ συνήλθε στὸ παλάτι τῶν Βλαχερνῶν¹⁵, καὶ καταδίκασε τὸ γνωστὸ μας ρήτορα Νικηφόρο Βασιλάκη καὶ τὸ διάκονο Σωτήριχο. Παντεύγενο, ἐψηφισμένο πατριάρχῃ Ἀντιοχείας, οἱ ὅποιοι λαμβάνοντας ὑπόψη πὼς ὁ Χριστὸς πάνω στὸ σταυρὸ πρόσφερε, καὶ στὸ μυστήριό τῆς εὐχαριστίας προσφέρει τὸν ἑαυτό του, σὰν θυσία ἐξιλαστήρια στὸ Θεό, δίδαξαν πὼς ἡ προσφορά αὐτῆς τῆς θυσίας, ἐγίνε καὶ γίνεται μόνο στὸν Πατέρα καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, καὶ ὄχι καὶ στὸν ἑαυτό του¹⁶.

Τὸ 1165, καθὼς μᾶς εἶναι γνωστὸ, ὁ Ιωάννης Άγγελος, κάτω ἀπ' τοὺς στρατηγούς Μιχαὴλ Γαβρᾶν, σύζυγον τῆς Εὐδοκίας Κ. 130, καὶ Ἰωσήφ Βρυέννιον, σύζυγον τῆς Μαρίας Κ. 85, στάλθηκε νὰ συμβάλῃ στὴν ἄμυνα τοῦ Ζευγμίνου (Semlin, ἐπὶ τοῦ Σαίου, ἀπέναντι τῶν Βελεγγράδων), τὸ ὅποιον ὅμως τὸν Ἀπρίλιό τοῦ 1165 ἔπεσε στὰ χέρια τῶν Οὐγγρων¹⁷.

12. Κίνναμος, σ. 150. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 363-64.

13.

14. Κίνναμος, σ. 162. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 368.

15. Χωνιάτης, Θησαυρὸς Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 177.

16. Β. Στεφανίδης, Ἐκκλήσι. Ἱστορία, ἐκδ. τρίτη, Ἀθῆναι 1970, σ. 425.

17. Κίνναμος, σ. 238. Βλ. καὶ προσωπογραφίαν Εὐδοκίας Κ. 130, ὑ. 21 - 23.

Αυτή είναι και η τελευταία μνεία του Ἰωάννη Ἀγγελου στην ιστορία. Είχε τότε μιά ηλικία περίπου 35 χρονῶ, βρισκόταν δηλ. στην ἀκμή τῆς ηλικίας του.

Δέ μᾶς εἶναι γνωστή ἡ περαιτέρω σταδιοδρομία του, οὔτε καί τὸ τέλος του, ὅπως καί ἐκεῖνο τῆς γυναίκας του Μαρίας Κ. 146 πού πέθανε πρὶν ἀπ' αὐτόν¹⁸.

Ἐκεῖνο πού γνωρίζομε εἶναι πῶς δὲν ἀπόχτησαν παιδιά¹⁹.

146a. Εὐδοκία Κομνηνὴ (γένν. περὶ τὸ 1142 – †;)

Ἡ Εὐδοκία¹ Κ. κόρη τοῦ Μανουὴλ Ἀνεμᾶ καὶ τῆς Θεοδώρας Κ. 79² γεννήθηκε περὶ τὸ 1142³.

18. Ἀνώνυμος, ἐκδ. E. Miller, *Poésies inédites*, Annuaire κτλ. 17 (1883), σ. 55-7.

19. Ἀνώνυμος, ἐνθ' ἄνωτ.

146a.1. Φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ μητρὸς θείας τῆς Εὐδοκίας Κ. 80.

2. Ὁ Θεόδωρος Πρόδρομος, ἐκδ. E. Miller, *Eis Man. Philes*, τ. II, ἀριθ. 11, σ. 356-57 καὶ 359-60, καὶ ἐκδ. W. Hörandner, ἀριθ. 54, σ. 450, στίχ. 4-5, καὶ σ. 452, στίχ. 72-6, μιλάει γιὰ τὴν ὑπαρξὴ θυγατέρων τοῦ ζεύγους Μανουὴλ Ἀνεμᾶ καὶ Θεοδώρας Κ. 79· μιά ἀπ' αὐτέες ἦταν καὶ ἡ Εὐδοκία Κ. 146a, βλ. πάνω σ' αὐτό, Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 410, ὑ. 33, καὶ Szabolcs de Vajay, Ἐπιστολή του πρὸς ἐμέ τῆς 15ης. II. 1977, I La famille du protosébastohypertatos Manuel Anemas, σ. 3-4. Σὲ συνέχεια ἔχομε καὶ τὰ ἐξῆς στοιχεῖα. Ὁ ἴδιος ποιητής, ὁ Θεόδ. Πρόδρομος. Στίχοι εἰς γραμματικὸν Θεόδωρον τὸν Στυπαιώτην, ἐκδ. Migne, PG 133, στ. 1370, μᾶς λέει πῶς ὁ Θεόδωρος Στυπαιώτης εἶχε θεῖο τὸν αὐτοκράτορα Μανουὴλ (α') Κ. 81: «ὁμότροπε τοῦ θείου», τοῦ λέει ὁ ποιητής. Ὁ Θεόδ. Στυπαιώτης δὲν ἦταν ἀνεμιὸς τοῦ Μανουὴλ (α') παρὰ ἐξ ἀγχιστείας, καθὼς εἶχε παντρευτὴ μὴ ἀνεμιὰ αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, τὴν Εὐδοκίαν Κ. 146a, βλ. πὸ κάτω, ὑ. 4-6. Ποιῶ ἀπ' τοὺς ἀδελφούς ἢ ποιάς ἀπ' τῆς ἀδελφῆς τοῦ Μανουὴλ (α') κόρη ἦταν ἡ Εὐδοκία Κ. 146a γιὰ νὰ εἶναι ἀνεμιὰ τοῦ Μανουὴλ (α'); Νὰ ἦταν κόρη ἀδελφοῦ του ἀποκλείεται· ὁ Ἀλέξιος Κ. 74 εἶχε μιά μόνο κόρη, τὴν Μαρίαν Κ. 123· ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 76 εἶχε κόρη Εὐδοκίαν Κ. 130 πού σὲ πρῶτον γάμον παντρεύτηκε κάποιον πού δὲ γνωρίζομε τ' ὄνομά του καὶ σὲ δεύτερον τὸν Μιχαὴλ Γαβρᾶν· ὁ Ἰσαάκιος Κ. 78 εἶχε κόρη Εὐδοκίαν Κ. 143 πού ἀρραβωνιάστηκε τὸν Ramón Berengar τῆς Προβηγκίας καὶ παντρεύτηκε τὸν Guillaume VIII τοῦ Montpellier. Ἀπ' τῆς ἀδελφῆς τοῦ Μανουὴλ (α') ἀποκλείονται ἐπίσης δύο· ἡ Ἄννα Κ. 77, γιατί εἶχε μιά μόνο κόρη, τὴν Εἰρήνην Κ. 136, καὶ ἡ Εὐδοκία Κ. 80, γιατί σύμφωνα μὲ τὴ βυζαντινὴ καὶ νεώτερη ἑλληνικὴ συνήθεια, δὲν μπορούσε νὰ δώσῃ τὸ ὄνομά τῆς σὲ μιά κόρη τῆς· μᾶς μένουν δύο ἀδελφές, ἡ Μαρία Κ. 75 καὶ ἡ Θεοδώρα Κ. 79· γιὰ τὴν πρώτη, ἂν καὶ δὲν ἔχομε καμιά μαρτυρία ἀπ' τῆς πηγῆς, ὑπάρχει πιθανότητα νὰ εἶχε κόρη μὲ τὸ ὄνομα Εὐδοκία, βλ. πάνω σ' αὐτό, Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 350, ὑ. 43· γιὰ τὴν δεύτερη, τὴ Θεοδώρα Κ. 79, μπορούμε νὰ ποῦμε πῶς ταιριάζει καλύτερα νὰ ἦταν ἡ μητέρα τῆς Εὐδοκίας Κ. 146a, ἐκτός τῆς χρονολογικῆς συνδρομῆς, καὶ γιὰ τοὺς ἐξῆς δύο λόγους: α) γιατί ἔχομε τὴ μαρτυρία πῶς εἶχε ἀποχτήσει πολλές κόρες, καὶ β) γιατί ὁ γίος πού ἡ Εὐδοκία Κ. 146a ἀπόχτησε ἀπ' τὸ Θεόδωρο Στυπαιώτην, πήρε τὸ ὄνομα Μανουὴλ.

Ἡ Εὐδοκία Κ. 146α παντρεύτηκε περί τὸ 1158⁴ τὸν ἐπὶ τοῦ κανικλείου⁵ Θεόδωρον Στυππειώτην⁶, ὁ ὁποῖος μετὰ τὴν εὐκαιρία τοῦ γάμου του θὰ ἔλαβε

- βλ. πρὸ κάτω, ὑ. 31, τὸ ὄνομα δηλ. τοῦ πατέρα τῆς Μανουῆλ Ἀνεμᾶ.
3. Ἡ γέννησή τῆς πρέπει νὰ τεθῆ περί τὸ 1142, γιατί μόλις τὸ 1158 παντρεύτηκε· κατὰ τὸ γάμου τῆς, τὸ πρὸ πολὺ θὰ ἦταν 16 χρονῶ.
 4. Στὰ πρακτικά τῆς συνόδου τῆς 12ης. V. 1157 ποὺ συνήλθε κατὰ τοῦ ἐμφηφισμένου Ἀντιοχείας Σωτήριχου Παντεύγενου, «ὁ μεγαλοδοξότατος πρωτονοτάριος καὶ ἐπὶ τοῦ κονικλείου κυρὸς Θεόδωρος ὁ Στυππειώτης» ἀναγράφεται ἔπειτα ἀπὸ τέσσαρις «πανσεβάστους σεβαστοὺς» ποὺ ἀκολουθοῦν «τὸν Ἰωάννη Ἀγγελο, τὸν σύζυγο τῆς Μαρίας Κ. 146 καὶ γαμβρὸ τῆς Θεοδώρας Κ. 79», καὶ συγκεκριμένα μετὰ τὸν «μεγαλοδοξότατον μέγαν λογαριαστὴν σεβαστόν καὶ πρωτονοτάριον κυρὸν Ἰωάννην» τὸν ἐκ Πούτζης, βλ. Χωνιάτης, Ἔησ. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 177, πρβλ. R. Gulland, II. *Le grand logariaste, Jahrbuch der österreichischen Byzantinistik* 18 (1969), σ. 111. Ἀπ' τὰ πρὸ πάνω βγαίνει πῶς μέχρι τὸ Μάη τοῦ 1157 ὁ Θεόδωρος Στυππειώτης δὲν εἶχε κάνει γάμο μετὰ τὴν αὐτοκρατορικὴ ἀνεψιά· ἂν κάτι τέτοιο εἶχε γίνει, θὰ ἀναγραφόταν ἀμέσως μετὰ τὸν Ἰωάννη Ἀγγελο, μετὰ τὸν τίτλο τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ καὶ τὴν ιδιότητα τοῦ γαμβροῦ τῆς Θεοδώρας Κ. 79, ὅπως ἀκριβῶς ἀναγράφεται ὁ σύζ. τῆς Μαρίας Κ. 146, γι' αὐτὸ καὶ τοποθετῶ τὸ γάμο τῆς Εὐδοκίας Κ. 146α περί τὸ 1158, χρονολογία τοῦ θανάτου τοῦ ποιητῆ Θεόδωρου Πρόδρομου.
 5. Τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου τὸ συναντᾶμε γιὰ πρώτη φορὰ στὸν θ' αἰ. Στὸν καιρὸ τοῦ αὐτοκράτορα Θεοφίλου (829-842) ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου Θεόκτιστος εἶχε τὴ φροντίδα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ καλάμου, καὶ γι' αὐτὸ τοῦ ἀπονεμήθηκε ὁ τίτλος τοῦ κανικλείου, βλ. Ἰωσήφ Γενέσιος, ἐκδ. A. Lesmueller-Werner καὶ I. Thurn, 1978, σ. 17-18. Θεοκτίστου... καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ καλάμου ἐγκεχειριστο πρόνοιαν, δι' οὗ κανικλείος ἐδοξάζετο, Τὸ ἀξίωμα κατὰ τὸν θ' καὶ ι' αἰ. συνδυάστηκε μετὰ ἄλλα ἐπίσης ὑψηλὰ ἀξιώματα, αὐτὰ τοῦ πρωτασηκρήτης καὶ τοῦ λογοθέτου τοῦ δρόμου, καὶ αὐτὸ πολὺ πιθανὸν νὰ ἔχη σχέση μετὰ τὴν ἀναδιοργάνωση τῆς αὐτοκρατορικῆς γραμματείας κατὰ τὸν θ' αἰ., βλ. Ἰω. Ε. Καραγιαννόπουλος, *Βυζαντινὴ Διπλωματικὴ*, σ. 153-55. Ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου ἀπ' τὰ τέλη τοῦ β' αἰ. ἀπογυμνώνεται ἀπ' τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν αὐτοκρατορικὴ γραμματεία κοθήκοντά του, τὰ ὁποῖα ἀναλαμβάνει ὁ μέγας λογοθέτης, βλ. ἐνθ' ἄνωγ., σ. 156.
 6. Θεόδωρος Πρόδρομος, ἐκδ. W. Hörandner, ἀριθ. LXXIII (=73), σ. 525, Εἰς ἐγχείριον τῆς Ὁδηγητρίας, στίχ. 10-12:
λοιπὸν κἀγὼ παῖς Κομνηνῶν Εὐδοκία
τοῦ Στυππειώτου σύζυγος Θεοδώρου
ἀναξι πιστοῦ λάτριδος κανικλείου...
- Ὁ Θεόδωρος Στυππειώτης πιθανὸν νὰ ὑπῆρξε ἓνας ἐγγονὸς τοῦ Μιχαῆλ Στυππειώτη, ἐνὸς ἐξαιρετοῦ στρατιωτικοῦ εὐγενικῆς καταγωγῆς, ποὺ ἔδρασε στὸν καιρὸ τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15, βλ. Ἄννα Κομνηνή, Ἀλεξιάς, ἐκδ. Leib, τ. III, σ. 192 κεξ. καὶ 200 κεξ. ἐπίσης στὸν καιρὸ τοῦ ἰδίου αὐτοκράτορα, κατὰ τὸ 1094, συναντᾶμε τὸν Δημήτριον Στυππειώτην, ποὺ ὑπηρετοῦσε στὸ σέκρετον τοῦ μεγάλου λογαριαστοῦ, βλ. F. Dölger, *Regesten*, ἀριθ. 1175. J. Nicole, *Une ordonnance inédite de l'empereur Alexis Comnène*, BZ 3 (1894), σ. 18-20. Πρόγονοι τῶν πρὸ πάνω Στυππειωτῶν ἴσως νὰ ἦσαν ὁ κατὰ τὸν καιρὸ τοῦ Βασιλείου (α') τοῦ Μακεδόνα δομέστικος τῶν σχολῶν Στυππειώτης, βλ. Συνέχεια Γεώργιου Μοναχοῦ, ἐκδ. Bonn, σ. 847, καὶ Ἰωάννης Σκυλίτζης, ἐκδ. I. Thurn, σ. 144 καὶ 270, καὶ ὁ πατριάρχης Μιχαῆλ Στυππειώτης ποὺ κατὰ τὸ 919 πρέσβευε μαζί μετὰ τὸν πατριάρχη Νικόλαο (α') Μυστικὸ στὸ Συμεὼν τῆς Βουλγαρίας, βλ. Συνέχεια Θεοφάνη, ἐκδ. Bonn, σ. 406. Ψευδο-Συμεὼν Μάγιστρος, ἐκδ. Bonn, σ. 734. Ἰω. Σκυλίτζης, σ. 219. Τὸ ἐπίθετο ἀπαντᾶει μετὰ τῆς

ὀπωσδήποτε τὸν τίτλο τοῦ πανσέβαστου σεβαστοῦ⁷.

Ἡ Εὐδοκία Κ. 146α ἀπ' τὸ 1148 εἶχε χάσει τὸν πατέρα της Μανουῆλ Ἀνεμῖαν καὶ πρὶν ἀπ' τὸ 1157 εἶχε χάσει τὴ μητέρα της Θεοδώρα Κ. 79, καὶ ὁ θεῖος της - αὐτοκράτορας Μανουῆλ (α') Κ. 81 ἦταν ἐκεῖνος ποὺ τὴν πάντρευσε μὲ τὸν τόσο ἀφοσιωμένο ὑπουργό του.

Ὁ Θεόδωρος Στυππειώτης ἀξιώθηκε νὰ λάβῃ μιὰ βαθιὰ μόρφωση ἀνάμεσα στοὺς δασκάλους τοῦ ὑπῆρξε καὶ αὐτὸς ὁ ποιητὴς Θεόδωρος Πρόδρομος, καθὼς ὁ ἴδιος ἀποκαλεῖ τὸν Στυππειώτη μαθητὴ του:

«ὦ βέλτιστε γραμματικῶν καὶ μαθητῶν καὶ φίλων,
ὁμῶνυμε τοῦ γράφοντος, ὁμότροπε τοῦ θεοῦ,
θεοῦ τοῦ θεοῦ τὴν ψυχὴν, τοῦ θεοῦ τὴν καρδίαν,
καὶ βασιλέως εὐσεβοῦς καὶ στρατηγικωτάτου,
οἶον οὐκ εἶδεν ἥλιος ἄχρι τῆς νῦν ἡμέρας,
ὑπογραφεῦ πιστότατε καὶ φύλαξ τῶν κρυφίων»⁸.

Ὁ Θεόδωρος Στυππειώτης «ὡς παιδί καὶ μαθητευόμενος τοῦ ὁμῶνυμου τοῦ ποιητῆ Πρόδρομου, ὀλάκερος κρεμόταν ἀπ' τὰ χεῖλη τοῦ δασκάλου του, ὅταν αὐτὸς δίδασκε τὴ γραμματικὴ, κατὰ τὴ σχεδολογικὴ μέθοδο, καὶ τὴν ποιητικὴ, καὶ ἀπορροφόταν ἀπ' τοὺς στίχους ποὺ ἀπάγγελλε ὁ δάσκαλος-ποιητὴς, καὶ μάλιστα ἀπὸ κείνους ποὺ ἀναφέρονταν στὸν αὐτοκράτορα. Αὐτοὶ οἱ στίχοι ποὺ δὲν τοὺς χόρταινε, στάθηκαν ὁ μέγας τοῦ ἔρωτα, αὐτοὶ γι'

ἐξῆς διάφορες γραφές: α) Στυππειώτης, βλ. Χωνιάτης, σ. 74, 77, 78, 145, 146, 147, 150. β) Στυππειώτης, βλ. Κίναμος, σ. 184. Θεόδ. Πρόδρομος, ἐκδ. W. Hörandner, ἀριθ. 73, σ. 525. Χωνιάτης, Θεσ. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 177. Ἄννα Κομνηνὴ, τ. III, σ. 192 καὶ 200. L. Petit, IRAIK 6 (1900), σ. 32-3. Γεώργιος Τορνίκης, ἐκδ. J. Darrouzès, Georges et Démétrios Tornikès, Lettres et discours, σ. 142-44, ἀριθ. 17. γ) Στυππειώτης, βλ. V. Laurent, Bulles métriques, ἀριθ. 163, σ. 338. Θεόδ. Πρόδρομος, ἐκδ. W. Hörandner, ἀριθ. 71, σ. 516-19, καὶ ἐκδ. Migne, PG 133, στ. 1370-1373. δ) Στυππειώτης, MM 1 (1860), σ. 370. ε) Στυππειώτης, MM 1 (1860), σ. 372. Ἐπίσης τὸ ἐπίθετο δὲν εἶναι ἀσχετο πρὸς τὸ τοῦ πατριάρχου τῆς ΚΠολης Λέοντα τοῦ Στυππῆ, βλ. Χωνιάτης, σ. 70, καὶ Σωφρόνιος Εὐστρατιάδης, πρ. Λεοντοπόλεως, Ἀγιολόγιον, σ. 273, ἢ Στυππῆ, βλ. Ἀνώνυμος πατριαρχικὸς κατάλογος, ἐκδ. Migne, PG 119, στ. 920, ἢ Στυππῆ, βλ. Π.Γ. Ν(ικολόπουλος), ΘHE 8 (1966), σ. 261, πρβλ. P. Wirth, Leon Styppes oder Styppéiotes? Byzantinische Forschungen 3 (1968), σ. 254-55. Τὸ ἐπίθετο προφανῶς προέρχεται ἀπ' τὴ λ. στυπείον ἢ στυπιών (= ἀπόξεσμα καννάβευς), κοινῶς στουπί, πρβλ. καὶ τὸ: τὸν Στραβοθεόδωρον τὸν Στυπιώτην.

7. Ὁ γαμβρός, σύζυγος μιᾶς ἀνεμιάς, κόρης μιᾶς ἀδελφῆς τοῦ αὐτοκράτορα, ὀπωσδήποτε ἔπαιρνε τὸν τίτλο τοῦ πανσέβαστου σεβαστοῦ, βλ. L. Stiernon, Sébaste et gambros, REB 23 (1965), σ. 225, 3ο, σ. 232 κεξ. Τὸ πῶς ἦταν δυνατόν ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπο νὰ ἔχῃ τὸν τίτλο τοῦ πανσέβαστου σεβαστοῦ καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπιτοῦ κανικλείου, βλ. τὸν χρυσοβούλλον λόγον τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἄγγ. Κ. 180 γιὰ τὴ μονὴ τῆς Λαύρας τοῦ Νοέμβρη τοῦ 1197, F. Dölger, Facsimiles, ἀριθ. 64: «Κατεστρώθη... τοῦ σεβαστοῦ καὶ ἐπιτοῦ κανικλείου Θεοδώρου τοῦ Εἰρηνικοῦ», πρβλ. Ἰω. Καραγιαννόπουλος, Βυζαντινὴ Διπλωματικὴ, σ. 115, ὑ. 1.
8. Θεόδωρος Πρόδρομος, ἐκδ. W. Hörandner, ἀριθ. LXXI (=71), σ. 516; στίχ. 1-6, καὶ ἐκδ. Migne, PG 133, στ. 1370: Στίχοι εἰς γραμματικὸν Θεόδωρον τὸν Στυπιώτην.

αὐτὸν ἦσαν τὸ φαῖ του, ἡ διασκέδασή του καὶ τὸ πιτό του, καὶ μὲ ἀδιαφορία ἄκουγε γιὰ κάθε ἄλλο πράμα, χαίροντας μόνο γιὰ τοὺς λόγους πού ἐξιμνοῦσαν τὸν αὐτοκράτορα ἢ γιὰ κάποια μεγάλη νίκη τῶν Κομνηνῶν, στὴ Γάγγρα ἢ στὴν Κασταμόνα, ἐναντίον τῶν Πετσενέγκων, τῶν Δαλματῶν, τῶν Δακῶν, τῶν Τούρκων, τῶν Ἀρμενίων τῆς Κιλικίας, τῶν Φράγκων τῆς Ἀντιόχειας καὶ ἄλλων. Ὁ νεαρὸς Στυππειώτης στὴν ἔμμετρη αὐτῆ ἀφήγηση τῶν πολλῶν Κομνηνικῶν κατορθωμάτων, ἀνάπνεε λεύτερα καὶ σκιρτοῦσε στὸ ἄκουσμά τους, ἀγαλλίαση γέμιζε ἡ καρδιά του, λές καὶ βύζαινε μέλι, καὶ ἔτρωγε ἀμβροσία καὶ ἔπινε ἀπ' τὸ τερπνὸ καὶ θεϊκὸ νέκταρ, τὰ ὠραία αὐτὰ φαγιά τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀγγέλων· κι ὅταν οἱ ἀπαγγελίες καὶ οἱ ἀφηγήσεις τέλειωναν, ὁ νεαρὸς μαθητευόμενος στενοχωριόταν καὶ ἀγαναχτοῦσε καὶ παρακαλοῦσε νὰ συνεχίσουν». Τέτοιοι ἦταν στὴ νεότητά του ὁ Θεόδωρος Στυππειώτης⁹.

Ἀφοῦ ὁ μαθητὴς τοῦ Πρόδρομου τελείωσε τὶς σπουδές του, σὲ πολὺ νεαρὴ ἡλικία θεωροῦνταν ἀπ' τοὺς συγχρόνους του, ὡς ἓνας ἄνθρωπος τῶν γραμμάτων, καὶ σὰν τέτοιο, ὁ αὐτοκράτορας Μανουὴλ (α') Κ. 81 τὸν πρόσλαβε ὡς γραμματικὸ, καθὼς θεωροῦσε καύχημά του, πού «γεμάτη ἦταν ἡ αὐτοκρατορική του αὐλὴ ἀπὸ λόγιους ἄντρες»¹⁰.

Ἔτσι ἄρχισε στὴν αὐτοκρατορική γραμματεία τὴ σταδιοδρομία του ὁ Θεόδωρος Στυππειώτης, κάτω ἀπ' τὸν μεσάζοντα Ἰωάννη Ἀγιοθεοδωρίτη, πού εἶχε τὸ προνόμιο νὰ ἐμφανίζεται σὲ κάθε στιγμή μπροστὰ στὸν αὐτοκράτορα καὶ νὰ λαμβάνη τὶς διαταγές του καὶ νὰ τοῦ ὑπογράφη τὰ ἔγγραφα πού προσκόμιζε¹¹.

Ἀλλὰ μὲ τὸν καιρὸ ὁ Θεόδωρος Στυππειώτης πέτυχε νὰ ὑποσκελίση τὸν Ἰωάννη Ἀγιοθεοδωρίτη καὶ νὰ ἐκμεταλλευτῆ μιὰ εὐκαιρία γιὰ νὰ τὸν στείλῃ στὶς ἐπαρχίες, ὡς πρῶτος Ἐλλάδος καὶ Πελοποννήσου¹².

Ἀπὸ τότε ἄνοιξε ἡ τύχη γιὰ τὸ Στυππειώτη, πού τὸν ὁδήγησε ἀπὸ ὕψωση σὲ ὕψωση καὶ ἀπὸ δόξα σὲ δόξα¹³, ἐνῶ τὸ δυστυχισμένο πρῶην προϊστάμενο

9. Θεόδ. Πρόδρομος, ἐκδ. W. Hbrandner, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 8), σ. 516-17, στίχ. 7-33.

10. Χωνιάτης, σ. 74: ὑπουργοῖς δὲ οὐκ ὀλίγοις τῶν γραφομένων καὶ λεγομένων ἐκέχρητο (ὁ μεσεύων Ἰωάννης Ἀγιοθεοδωρίτης) λογίοις ἀνδράσιν, ὅσοις ἡ αὐλὴ ἐνέβριθεν ἢ βασιλειαί, πρὸ πάντων δὲ τῷ Στυππειώτῃ Θεοδώρῳ, τὸ πῶς ὁ Θεόδ. Στυππειώτης προσλήφθηκε ὡς γραμματικὸς, βλ. Θεόδ. Πρόδρομος, πρὸ πάνω, ὕ. 8. Ὁ γραμματικὸς ἀντικατάστησε ἀπ' τοὺς χρόνους τῶν Κομνηνῶν τὸν ἀσηκρητίς. Τῶν γραμματικῶν προϊστάτο, κατὰ τὸν Ψευδο-Κώδινόν, σ. 185, ἐκδ. Verpeaux, «ὁ πρῶτον οτάριος» δηλὸς καὶ ἀπὸ τοῦ ὀνόματος: πρῶτος γάρ τῶν νοταρίων ἦτοι τῶν γραμματικῶν», πρβλ. Ἰω. Καραγιαννόπουλος, Βυζαντινὴ Διπλωματικὴ, σ. 157.

11. Χωνιάτης, σ. 74. Γιὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ «μεσάζοντος» ἢ «μεσεύοντος» πού κατεῖχε ὁ Ἰωάννης Ἀγιοθεοδωρίτης καὶ πού γιὰ πρώτη φορὰ ἐμφανίζεται τὸν ἰ' αἰ., βλ. Ἰω. Καραγιαννόπουλος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 157, ὕ. 1 καὶ J. Verpeaux, Contribution à l'étude de l'administration byzantine: μεσάζων, BS 16 (1955), σ. 270-96.

12. Χωνιάτης, σ. 77-8. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 222.

13. Χωνιάτης, σ. 78.

του έρριξε στήν αφάνεια και τήν πιό μεγάλη φτώχεια¹⁴.

Ο Θεόδωρος Στυππειώτης ονομάστηκε πρωτονοτάριος¹⁵, προϊστάμενος τών γραμματικών τής αυτοκρατορικής γραμματείας¹⁶, και τέλος περι τὸ 1150/51¹⁷, ύψώθηκε στο μεγαλόπρεπο αξίωμα τοῦ ἐπί τοῦ κανικ λ ε ί ο υ και ἀπόλαυσε τής πιό μεγάλης ἐξοικείωσης κοντά στον αὐτοκράτορα¹⁸.

« Ἀπ' αὐτὴ τῆ χρονολογία διηύθυνε τις ὑποθέσεις τής Αὐτοκρατορίας ὁ Θεόδωρος Στυππειώτης, λέει ὁ Χωνιάτης, κατὰ τὸν τρόπο πού ἤθελε, και ἦταν, συμπληρώνει, ὁ ἀνθρωπος βαθυστόχαστος και πνευματώδης, χαριτωμένος στη συμπεριφορά του και με ἓνα μυαλό ἐξαιρετικά λεπτό»¹⁹.

Μιά ἀπόλυτη ἄρμονια ἐπικρατοῦσε ἀνάμεσα στο μονάρχη και τὸν ὑπουργό του. « Ὁ Στυππειώτης ἤθελε και ἐφάρμοζε ὅσα πρόσταζε ὁ αὐτοκράτορας, και αὐτὸς πρόσταζε ὅσα ἐκεῖνος ἤθελε»²⁰.

Ὁ ποιητὴς Θεόδωρος Πρόδρομος ἔσπευσε νὰ χαιρετίσει αὐτὴ τὴν ἀναπάντεχη ὑψωση τοῦ παλιοῦ του μαθητῆ.

« Τώρα, τοῦ λέει στο πολὺστιχο ποιήμα του, δὲν θὰ ἀκοῦς πιά, ἀλλὰ με τὰ ἴδια σου τὰ μάτια, καθὼς εἶσαι κοντά στον αὐτοκράτορά μας Μανουήλ (α΄) Κ. 81, θὰ βλέπεις τις στρατηγίες του, τὰ καθημερινὰ του ἀντραγαθήματα, τὴν ὑποδούλωση τών διαφόρων ἐθνών, τὴ δόξα τής Αὐτοκρατορίας. Βλέπεις ἀπὸ κοντά, καθὼς πίσω του βρίσκεσαι, νὰ ὑποδουλώνωνται σ' αὐτὸν και ἡ γῆ και ἡ θάλασσα, νὰ ἀπολευτερώνωνται πολυάνθρωπες πόλεις πού στέναζαν κάτω ἀπ' τὸ ζυγὸ τών Τούρκων και ἄλλων ἀλλοφύλων και νὰ περιέρχωνται στήν ἀκαταμάχητη Κομνηνική δυναστεία. Ἀληθινά! ὁ βρυχηθμὸς τοῦ λέοντα- βασιλέα μας κάνει τοὺς βράχους νὰ διαλύωνται, τις θάλασσες νὰ τρέμουν, κι ὅλη τῆ γῆ νὰ συγκλονίζεται. Ὅλα αὐτὰ ὅμως – λέει με παράπονο ὁ ποιητὴς στο Στυππειώτη – μόνος σου τὰ βλέπεις, τὰ ἀπολαμβάνεις και τὰ εὐχαριστεῖσαι, και δὲν μεταδίδεις αὐτὰ τὰ καλά και στο φίλο σου τὸν Πρόδρομο, δὲν τὸν κάνεις συμμέτοχο αὐτῆς τής εὐχαρίστησης, δὲν τὸν παρορμᾷς γιὰ νὰ γράψῃ και νὰ συνθέσῃ ποιήματα, δέ μου ἀκονίζεις τὴ γλῶσσα και δέ μου κινεῖς τὸ στόμα, ἀν και πολὺ καλά ξέρεις πὼς μιά εἶναι ἡ ἐπιθυμία μου νὰ ὑμνολογήσω τὸν αὐτοκράτορά μας με ἔμμετρα και πεζά, και ἄπειρα βιβλία νὰ γράψω και

14. Χωνιάτης, σ. 78.

15. Χωνιάτης, Θεο. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 177, βλ. πιό πάνω, ὑ. 4.

16. Βλ. πιό πάνω, ὑ. 10.

17. Βλ. W. Hóbrandner, Theod. Prodrómos, Histor. Gedichte, σ. 514.

18. Χωνιάτης, σ. 78· Κίνναμος, σ. 184· Γεώργιος Τορνίκης, ἔκδ. J. Darrouzès, Georges et Démétrios Tornikès, Lettres et discours, Ἐπιστολή 17, σ. 142· Θεοδ. Πρόδρομος, ἔκδ. W. Hóbrandner, σ. 522, 525 στίχ. 11-12· PG 140, στ. 177. Πρὸβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 223.

19. Χωνιάτης, σ. 78: τὸ δ' ἀπὸ τοῦδε ἦγε τὰ πράγματα ὁ ἀνὴρ ὅδε ὡς ἡβούλετο, βαθυγνώμων ὢν και πεπνυμένος και τὸ ἦθος ἐπίχαρις και πτηνὸς τὴν φρόνησιν.

20. Χωνιάτης, σ. 78: ἠρεῖτο δὲ ὅσα ἐπέττατε βασιλεὺς· ἐπέττατε δ' αὐτὸς ὅσα ἐκεῖνος ἐβούλετο.

ολάκερους τόμους για να κηρύξω τὰ μεγάλα ἐπιτεύγματα τοῦ αὐτοκράτορα μὲ τὴ δική μου τέχνη, ὄχι βέβαια ἀντάξια μιᾶς τέτοιας ὑψηλῆς ὑπόθεσης, ἀλλὰ χωρὶς νὰ στεροῦνται τῆς δυνάμει τοῦ λόγου μου. Γι' αὐτὸ κανένα κατόρθωμα τοῦ Κομνηνοῦ δεσπότη (= αὐτοκράτορα) μὴ ἀφήσης, πού νὰ μὴ μοῦ τὸ γράψης, πού νὰ μὴ μοῦ τὸ διηγηθῆς, ἔτσι πού παίρνοντας ἀπὸ σένα τὶς αὐθεντικὲς πληροφορίες νὰ ἀυξήσω τὰ ποιητικὰ μου ἔργα, τὰ σχετικὰ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, καθὼς σ' αὐτὸν πρέπει νὰ ἀφιερῶσω ὅλους τοὺς χρόνους τῆς ζωῆς μου μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης πού ὁ κράτιστος αὐτὸς γόνος τῆς πορφύρας, ὁ Κομνηνὸς Μανουὴλ (α') 81 ὁ ἐκ τοῦ Κομνηνοῦ Ἰωάννη (β') 34, ὁ ἐκ δεσπότη δεσπότης, γίνῃ κύριος ὀλάκερης τῆς Γῆς ἀπ' τὸ ἕνα ἄκρο τῆς μέχρι τὸ ἄλλο».

«Ἐτσι λοιπὸν γράφε σὲ μένα τὰ αὐτοκρατορικὰ κατορθώματα, στὸν δὲ ἐστεμμένο κύριό μας, σὲ ἰκετεύω, νὰ τοῦ ἐκθέσης τὴν κατάστασι τῆς φτώχειας μου, τῆς ὁποίας μοναδικὸ στήριγμα, μοναδικὸς τῆς ζωῆς κυβερνήτης, πραγματικὰ γιὰ μένα θεὸς μετὰ τὸ Θεό, καὶ τῆς ζωῆς μου ταμίας εἶναι αὐτὸς ὁ ἐκ Κομνηνοῦ Κομνηνὸς καὶ ἐκ δεσπότη δεσπότης».

«Σ' αὐτὰ ἔχω μόνο πεποιθήσει καὶ σ' αὐτὸν ἀποβλέπω. Ἄν αὐτὸς μοῦ δώσῃ νὰ φάγω, θὰ συνεχίσω νὰ ζῶ· ἂν δὲ μοῦ δώσῃ, χάνομαι, στὸν Ἄδη κατεβαίνω· δὲν ξέρω ἄλλους κυρίαρχους στὴ ζωὴ γιὰ νὰ μὲ βοηθήσουν. Σκέψου, πόσον καιρὸ ὁ αὐτοκράτορας ἀπουσιάζει καὶ πόσον καιρὸ ὁ Πρόδρομος ἔχει μείνει χωρὶς οἰκονομικὴ ἐνίσχυσι, στερημένος καὶ ἀπ' αὐτὰ ἀκόμη τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα τῆς ζωῆς».

«Ἄν χαθῆ, φίλε μου, ἢ γλώσσα τοῦ Πρόδρομου ἀπ' τὶς στερήσεις, θὰ βρῆ ἄραγε κανεὶς σ' αὐτῇ τῇ γῆ μιὰ περιπυρῶσι ὁμοίω γλώσσα πού κατὰ κάποιον ἀνάλογο τρόπο νὰ περιγράψῃ τὰ ἔργα τοῦ αὐτοκράτορα;»

«Αὐτὸ δὲν τὸ νομίζω, ἂν καὶ καυχῆσιολογῶ, προφέροντας αὐτὸν τὸν λόγο»²¹.

Καὶ σὲ ἄλλη ἔμμετρη ἐπιστολῇ τοῦ ὁ Θεόδωρος Πρόδρομος ἐπικαλεῖται μὲ κάποιον βαθύτερο νόημα τὴ συνδρομῇ τοῦ Στυππειώτη:

«Ἄκουσε, τοῦ γράφει, ἄ ν θ ρ α κ α (= πολῦτιμο πετράδι) τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στέμματος καὶ λαμπρόφαντο καταφύγιου τῆς συγκλήτου καὶ σωτήρα μας καὶ τροφῆς μας, ἄρχοντα ἐπιτοῦ κανικλείου, θὰ σοῦ μιλήσω μὲ τὶς ψυχρὲς μου φλόγες τοῦ γιατροῦ πού καυτηριάζει κι ὄχι μὲ τὰ μέλη τοῦ Πίνδαρου πού χαλκεύουν τὶς ἀκατάληπτες ἐννοιες».

«Τὸν μεγάλο προφήτη Ἡσαΐα τὸν ἔθρεψε ἀνθρακας καθαρτήριος πού μέσα στὸ στόμα τοῦ τὸν ἔβαλαν, ἐμένα δὲ μὲ γονάτισε καὶ μὲ κατάκαψε

21. Θεόδωρος Πρόδρομος, ἐκδ. W. Hörandner, ἀριθ. LXXI (=71), σ. 517-19, στίχ. 34-99· ἐκδ. Migne, PG 133, στ. 1370-1377: Στίχοι εἰς γραμματικὸν Θεόδωρον τὸν Στυππειώτην· Καταχώρησα ὀλάκερο τὸ προδρομικὸ στιχοῦργημα, γιατί κατὰ τρόπο ἐκφραστικὸ δείχνει τὶς σχέσεις Στυππειώτη καὶ Πρόδρομου, καὶ τὸ σπουδαιότερο χρωματίζει μὲ χάρη τὶς ἐκκλήσεις τοῦ στιχοῦργου γιὰ αὐτοκρατορικὴ ἐνίσχυσι σὲ συνδυασμὸ τῆς πνευματικῆς τοῦ προσφορᾶς.

άνθρακας πρηστήριος, και για μια στιγμή μονάχα δροσίστηκα απ' τις δικές σου δωρεές, και τὸ πιὸ σπουδαῖο εἶναι ποῦ μοῦ ἔχουν δέσει τὰ πόδια, τώρα ποῦ ὄχι μόνο πόδια πρέπει νὰ ἔχω, ἀλλὰ ἂν εἶναι δυνατόν και φτερά, για νὰ φτάσω κοντά σου και νὰ σέ προσκυνήσω, και νὰ χαρῶ απ' τὴν καρδιά μου με τὴ συνάντησή μας, καθὼς αὐτὴ θὰ εἶναι μιὰ ζωντανὴ ὑπόμνηση τῆς κατάστασής μου και μιὰ πηγὴ χρηστῶν ἐλπίδων».

« Ἀλλὰ τώρα ὁ πικρὸς τῆς τύχης μου κύβος, ἔτσι ἄσχημα καθὼς ρίχτηκε ὅλα τὰ ἔχει φέρει σέ σύγχυση, και σέ μένα, σύμφωνα με τὴν παροιμία, ἄνθρακες (= κάρβουνα) ἀποδείχτηκε ὁ θησαυρὸς, ὡ μὰ τὴν ἀλήθεια, τί πικρὴ τύχη! κ' ἐγὼ ριγῶ φοβερὰ, ἂν και ἀπανθρακωμένος με τοὺς ἐρημικοὺς ἄνθρακες, ὅπως τοὺς ὀνομάζει ὁ Δαβὶδ».

« Ἀλλὰ γιατί ὅλα αὐτά, και γιατί με ἄδειες σκέψεις κατακαίω τὴν καρδιά μου; Δὲ φτάνεις για τὴν κατάσταση τοῦ Πρόδρομου ὡς ἐνθυμητῆς, ἐσὺ ὁ ἴδιος ὁ κύριός μου και σοφός ἐ π ἰ τ ο ὕ κ α ν ἰ κ λ ε ἰ ο υ στὸν κύριό μου και σοφὸ ἐ π ἰ τ ο ὕ κ α ν ἰ κ λ ε ἰ ο υ; γιατί μέσα σου τρέφεις ἄνθρακες οἴκτου για τοὺς ἄλλους, τῶν ὁποίων τίς φλόγες ἀναρριπίζει ὁ ἅγιος Νικόλαος; ἔτσι λοιπὸν ἐγὼ μὲν θὰ ἀνθρακεύωμαι στὶς ἀρρώστιες μου απ' τὸ Θεὸ ποῦ θὰ με δροσίξει, ἐσὺ δὲ θὰ ἀνθρακεύεσαι με τὰ αἰσθήματα τῆς φιλαλληλίας σου, ὁ δὲ ἀναρριπιστῆς ἅγιος τῶν φιλοίκτων ἀνθράκων, τοὺς μὲν δικούς σου ἀναρριπίζει στους δὲ δικούς μου φτάνει βοηθὸς για νὰ τοὺς σβῆση»²².

Μετὰ τὸν Νικήταν Χωνιάτην και τὸν Θεόδωρον Πρόδρομον –τόσο ἀναλυτικὰ εἶδαμε τὰ αἰτήματα αὐτοῦ τοῦ δευτέρου πρὸς τὸν ἰσχυρὸ ἄντρα– και ἄλλος ἄνθρωπος τῶν γραμμάτων, ὁ μητροπολίτης Ἐφέσου Γεώργιος Τορνίκης, ἐρχεται νὰ μᾶς δεῖξη ποιά δύναμη εἶχε πάνω στὸν αὐτοκράτορα, στὴν αὐλὴ και στὴν Αὐτοκρατορία ὁ Θεόδωρος Στυππειώτης.

Τοῦ γράφει ὁ ἀρχιερέας τὸ 1155:

« Ἄγιέ μου αὐθέντη, ὅπως οἱ λαοί, ὅταν τοὺς κυνηγᾷ ἡ ὕλακὴ τοῦ σκύλου ἢ τὸ σφύριγμα τῆς ὀρμητικῆς καθόδου τοῦ ἀετοῦ, καταφεύγουν σὲ κάποιο βράχο, ἔτσι κ' ἐγὼ, ὅπως οἱ λαοί, βρῆκα ὡς καταφύγιό μου τὸ βράχο».

« Ἀλλὰ ποιὸς εἶναι ὁ βράχος; Ποιὸς ἄλλος ἀπὸ σένα, τὸ στήριγμα τῆς Ἐκκλησίας; ποῦ πάνω σ' αὐτὸ τὰ τέκνα τῆς ἐλπίδας οἰκοδομοῦν και κρατοῦνται σὲ ἀσφάλεια, εἴτε βροχὲς ραγδαῖες ξεσπάσουν, εἴτε ἄνεμοι σφοδροὶ φυσήξουν, εἴτε ὅλα τὰ δεινὰ τοῦ χειμῶνα πάνω του ριχτοῦν».

« Δέξαι λοιπὸν και ἐμᾶς, τοὺς τῆς ἐπαρχίας τῆς Ἐφέσου, ποῦ προσφεύγομε σὲ σένα ὡς πρὸς κοινὸ καταφύγιο, και γράψε μας κάτω απ' τὴ δικὴ σου σκέπη και προστασία· ἂν δὲ γίνῃ αὐτὸ πῶς θὰ ξεπεράσῃ ἡ ἐκκλησία τῶν Ἐφεσίων τίς δυσκολίες ποῦ τὴν περικλύζουν και τίς ὁποῖες δὲν ἀγνοεῖς; Βρισκόμαστε σὲ κίνδυνο νὰ ναυαγήσωμε, ἂν ἐσύ, ὁ δικός μου Ἰησοῦς, δὲν

22. Θεόδωρος Πρόδρομος, ἐκδ. W. Hbrandner, ἀριθ. LXXII (=72), σ. 522-23· ἐκδ. Συν. Παπαδημητρίου, Feodor Prodom, σ. 342-43 (aus B), Εἰς ἄνθρακα· ἐπιστολὴ πρὸς τὸν κανικλείου.

άπλώσης τὸ χέρι ἢ δὲν ἐπιτιμήσης τοὺς ἀνέμους. Μὲ μόνη τῆ φωνή σου, πού εἶναι πιὸ δυνατὴ ἀπὸ κείνη τοῦ γιοῦ τῆς βροντῆς, οἱ ἀντίπαλοι θὰ κεραυνοβοληθοῦν».

«Στάσου καὶ σὲ μᾶς, ὅπως σὲ ὅλους, ἓνα θεοδώρητο ἀγαθό· ξέρομε τῆ μεγάλη σου δύναμη, γιατί εἶσαι κοντὰ στὸν αὐτοκράτορα, ὅπως ὁ ἀγαπημένος μαθητής, ὁ Ἰωάννης, πού ἐκλινε τὸ κεφάλι του στὸ στήθος τοῦ Χριστοῦ, κ' ἔτσι τῆ μεγάλη του καλωσύνη εἶσαι σὲ θέση σὲ ὅλους νὰ ἐπιδαμιλεύης»²³.

Σ' αὐτὰ τὰ ὕψη εἶχε φτάσει ἡ δύναμη τοῦ ἐπί τοῦ κανικλείου ὑπουργοῦ, τοῦ Θεόδωρου Στυππειώτη.

Σὲ συνέχεια βρίσκομε αὐτὰ τὰ σημεῖα τῆς παρουσίας του.

Μιά πρόσταξη τοῦ Μανουήλ (α') Κ. 81, τὸ Μᾶη τοῦ 1156, γιὰ τὴ μονὴ τῆς Θεοτόκου τῆς Ἐλεούσας τοῦ Παλαιοκάστρου, βλέπομε πὼς ἐνεργεῖται διὰ τοῦ ἐπί τοῦ κανικλείου τοῦ Στυππειώτου Θεοδώρου²⁴.

Στις 12 τοῦ Μᾶη τοῦ 1157 ὁ πρωτονοτάριος καὶ ἐπί τοῦ κανικλείου Θεόδωρος Στυππειώτης παραστάθηκε στὴ σύνοδο πού συνήλθε στὸ παλάτι τῶν Βλαχερνῶν ἐναντίον τοῦ ὑποψήφιου Ἀντιοχείας Σωτήριχου Παντεύγενου²⁵.

Περὶ τὸ 1158, ὅπως εἶδαμε, ὁ αὐτοκράτορας πάντρεψε τὸν ὑπουργό του μὲ τὴν ἀνεψιὰ του Εὐδοκία Κ. 146α²⁶.

Σ' ἓνα χρυσόβουλλο τοῦ Νοέμβρη τοῦ 1158 συναντᾶμε τὸ Θεόδωρο Στυππειώτη κάτω ἀπ' τὶς ιδιότητες τοῦ ἐπί τοῦ κανικλείου καὶ τοῦ δικαιοδότου²⁷.

Μιά σφραγιδα μὲ τὴν ἐπιγραφή:

Θεοδώρου σφράγισμα τοῦ Στυπ(ε)ιώτου²⁸, δὲν εἶναι ἀπίθανο νὰ ἀνήκη στὸν ἐπί τοῦ κανικλείου²⁹.

Ἡ Εὐδοκία Κ. 146α ζοῦσε εὐτυχισμένη κοντὰ στὸν ἄντρα της, τὸν τόσο σοφὸ καὶ παντοδύναμο Θεόδωρο Στυππειώτη, πού μίᾶς τόσης ἐμπιστοσύνης ἀπολάμβανε ἀπ' τὸ θεῖο της - αὐτοκράτορα, καὶ ἀπ' αὐτὸν ἀπόχτησε ἓνα

23. Γεώργιος Τορνίκης, ἐκδ. J. Darrouzès, Georges et Démétrios Tornikès, *Lettres et discours*, Ἐπιστολὴ 17, σ. 142-44: Τῷ ἐπί τοῦ κανικλείου κυρῷ Θεόδωρῳ τῷ Στυππειώτῃ. Γιὰ τὴ χρονολογία, βλ. αὐτόθι, σ. 15-16.

24. F. Dölger, *Regesten*, ἀριθ. 1409 τοῦ ἴδιου, *Zur Textgestaltung der Lavra - Urkunden und zu ihrer geschichtlichen Auswertung*, BZ 39 (1939), σ. 34· L. Petit, *Le monastère de Notre Dame de Pitié en Macédoine*, IRAIK 6 (1900), σ. 32-3· Ἰω. Καραγιαννόπουλος, *Βυζαντινὴ Διπλωματικὴ*, σ. 115, ὑ. 2, ὁ ὁποῖος καὶ παρατηρεῖ πὼς ἡ παλαιότερη γιὰ τὸ παρὸν γνωστὴ σημείωσις - «διὰ» ἀπαντᾶει στὸ ἀνωτέρω ἔγγραφο τοῦ Μανουήλ (α') Κ. 81.

25. Χωνιάτης, *Θησ. Ὁρθοδοξίας*, PG 140, στ. 177.

26. Βλ. πρὸ πάνω, ὑ. 4 καὶ 6.

27. F. Dölger, *Regesten*, ἀριθ. 1426.

28. V. Laurent, *Bulles métriques*, ἀριθ. 163, σ. 338.

29. Ἀλλὰ αὐτὴ ἡ σφραγιδα μπορεῖ νὰ ἀνήκη καὶ σὲ ἓνα πιθανὸ ἀπόγονό του πού ἐζήσῃ κατὰ τὸ 1357, τὸν Θεόδωρον Στυππιώτην, βλ. MM 1 (1860), σ. 372· ἴδὲ καὶ πρὸ κάτω, ὑ. 57.

ἀριθμὸ παιδιῶν³⁰.

Ἄγ' αὐτὰ ἰδιαίτερα ἐπισύρει τὸ ἐνδιαφέρον μας ὁ Μανουὴλ Κομνηνὸς Στυππειώτης 234a³¹, ποῦ πρέπει νὰ ἦταν ὁ πρωτότοκος καὶ νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1159³², φερώνυμος τοῦ ἐκ μητρὸς πάππου του Μανουὴλ Ἀνεμᾶ καὶ τοῦ αὐτοκράτορα - θείου ποῦ στεκόταν ὁ προστάτης τους.

Ὅταν αὐτὸ τὸ παιδί εἶχε μιὰ ἡλικία 4-5 χρονῶ, ἔπεσε σὸ ἔδαφος ἀπὸ ἓνα ψηλὸ τρίκλινο (= αἴθουσα) τοῦ παλατιοῦ τους, ποῦ σ' αὐτὸν ἦταν ὁ Χριστὸς εἰκονισμένος -ἴσως σὲ ψηφιδωτό;- χωρὶς νὰ πάθῃ τίποτε.

Αὐτὸ τὸ θαῦμα συγκίνησε τοὺς ποιητὲς τῆς αὐλῆς, ποῦ ἔσπευσαν νὰ τὸ ἀποθανατίσουν στὰ στιχουργήματά τους³³.

Καὶ ἡ πολὺ εὐλαβικὴ πριγκίπισσα Εὐδοκία Κ. 146a, ἡ μητέρα τοῦ μικροῦ Μανουὴλ Κ. Στ. 234a, πρόσφερε ἓνα χρυσοῦφασμένο πέπλο στὴ θαυματουργὴ εἰκόνα τῆς Ὁ δ η γ ἡ τ ρ ι α ς, ποῦ σύμφωνα μὲ τὴν ὠραία ἀλλὰ πολὺ λίγο ἀληθινὴ μεταγενέστερη παράδοση (Νικηφόρος Κάλλιτος, ΡΓ 146, στ. 1061, καὶ 147, στ. 44) ὁ ἴδιος ὁ εὐαγγελιστῆς Λουκᾶς μὲ τὰ χέρια του εἶχε ζωγραφίσει γιὰ τὴν προσφορά τῆς, ἓνας στιχουργὸς τῆς αὐλῆς βάζει στὸ στόμα τῆς αὐτὰ τὰ λόγια:

« Ἐγὼ ἡ Εὐδοκία, ἡ κόρη τῶν Κομνηνῶν,
καὶ σύζυγος τοῦ Θεόδωρου Στυππειώτη,
τοῦ πιστοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου
τῶν ἀνάκτων, αὐτὸν ἐδῶ τὸν χρυσοῦφασμένο
πέπλο φέρνω, ἀντὶ τῶν πολλῶν χαρισμάτων
διὰ τῶν ὁποίων μὲ ἀξιώνεις, καθὼς καὶ τὸν
γλυκύτατο γιό μου ἔσωσες, ἀρπάζοντάς τον
ἀπ' τὰ σαγόνια τοῦ Ἄδη.

Ὡ Παρθένε, εἶθε μὲ εὐμένεια νὰ λάβῃς τὸ δῶρο»³⁴.

30. Ἄνωνυμος, Ἡθοποιία τίνος ἂν εἶπῃ λόγους ὁ υἱὸς τοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου ἀβλαβῆς διαφυλαχθεῖς. Στίχοι 99, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ 8 (1911), σ. 155, ἀριθ. 262:

Ἄρχ. Πάλαι μὲν. Σῶτερ, πλάστα μου, ρύστα, σώστα
τοὺς παῖδας εἶχες ὑμνητὰς τερπνῶς κλαδηφοροῦντας
τὸν τετραήμερον νεκρὸν ἐγείρας ἐκ τοῦ τάφου

Τέλ. συγκατοικίζων ἐν Ἐδέμ τὰ τέκνα τοῖς τεκοῦσι.

Τὸ «τοὺς παῖδας εἶχες ὑμνητὰς» τῆς ἀρχῆς τοῦ στιχουργήματος ἀναφέρεται βέβαια στοὺς παῖδες τῆς Βαϊφόρου, ἀλλὰ «τὰ τέκνα τοῖς τεκοῦσι» τοῦ τέλους τοῦ στιχουργήματος ἀναφέρεται στὰ παιδιὰ τοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου καὶ τῆς Εὐδοκίας Κ. 146a.

31. Ἄνωνυμος. Στίχοι γεγονότες ὅτε ὁ υἱὸς τοῦ ἐπὶ τοῦ κανικλείου πεσὼν ἀπ' ὑψηλοῦ τρίκλινου ἐν ᾧ ἦν ὁ Χριστὸς εἰκονισμένος, οὐδόλως ἐβλάβη. Στίχοι 21, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ 8 (1911), σ. 155, ἀριθ. 261:

Ἄρχ. Ἀπαγγελῶ σου θαυμάτων τὰς αἰνέσεις
ἐν ταῖς θυγατρὸς τῆς Σιών, Σῶτερ, πύλαις.

Τέλ. τοῦ παιδὸς ἡμῶν Μανουὴλ φύλαξ γίνου,
Κανικλείου ταῦτά σοι, δικαιοδότη,
σὺν Εὐδοκίᾳ Κομνηνῇ τῇ συζύγῳ.

Τὸ 1163 ὁ Θεόδωρος Στυππειώτης ἔφτασε στὸ ἄκρο ἄωτο τῆς ἀκμῆς του, σὲ τέτοια ὕψη ποῦ ὄχι καὶ λίγοι παντοδύναμοι Βυζαντινοὶ ὑπουργοὶ ἔφτασαν κατὰ τὸ διάστημα τῆς μακρᾶς ζωῆς τῆς Αὐτοκρατορίας, ἀλλὰ αὐτὸ ἔγινε καὶ ἡ ἀφορμὴ τῆς καταστροφῆς του.

Ἄλλου δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ ἀναφέρω σ' αὐτὴ ἐδῶ τὴν ἔρευνα τὸν δευτεροεξάδελφο τοῦ αὐτοκράτορα, τὸν εὐτράπελο ἐκείνον καὶ περιδέξιον πανσέβαστον σεβαστὸν Ἰωάννη Καματηρόν, ἀδελφὸν τοῦ Ἀνδρόνικου Δούκα Καματηροῦ, τὸν λογοθέτην τοῦ δρόμου³⁵.

Ὁ ἀκαταμάχητος καὶ δυσπολέμητος αὐτὸς ἀντρας μισοῦσε θανάσιμα τὸ Στυππειώτη καὶ πολλὰς φορές προσπάθησε μὲ διάφορα μέσα νὰ τὸν παραμερίσει, ἀλλὰ πάντα προσέκρουε στὴ μεγάλη ἀδυναμία ποῦ εἶχε ὁ αὐτοκράτορας γιὰ τὸν ὑπουργό του.

Στὸ τέλος ὅμως πέφτοντας πάνω στὸ Στυππειώτη «σάν καταιγίδα, πέτυχε νὰ τὸν ἀνατρέψει καὶ νὰ τὸν μεταβάλῃ σὲ ἓνα ἀξιολύπητο πτώμα»³⁶.

Ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου, ἓνας ἀνθρώπος μὲ ἐξαιρετικὴ ἰσχύ δὲν ἀνεχόταν τὴ μεγάλη εὐμένεια ποῦ ἐπιδαμιλεῖε ἡ τύχη στὸ Στυππειώτη, τὴ μεγάλη κλίση τοῦ αὐτοκράτορα πρὸς αὐτὸν καὶ τὸ δικαίωμα ποῦ εἶχε κάθε στιγμή νὰ γίνεταί δεχτὸς ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα καὶ νὰ τοῦ μιλήσῃ μὲ θάρρος καὶ ἀκόμη τὸ πὼς μπορούσε μὲ μόνη τὴν κίνηση τοῦ δαχτύλου του ἢ μὲ ἓνα νεῦμα τὰ πάντα νὰ διεκπεραιώσῃ, ἐνῶ ἀντιθέτως γιὰ τὸν Ἰωάννη Καματηρό ἦσαν ὀρισμένες οἱ ὥρες ποῦ θὰ ἀνοίγονταν οἱ πύλες γιὰ νὰ τύχῃ μιᾶς ἀκρόασης κοντὰ στὸν αὐτοκράτορα³⁷.

Ἦταν ἐξω φρενῶ ὁ Καματηρὸς καὶ στά κατάβαθα τῆς καρδιάς του χτυπιόταν καὶ ἀναβε ἀπὸ φθόνου ποῦ ὁ Στυππειώτης καὶ μόνον ἀν ἤθελε κάτι τὸ κατόρθωνε, ἐνῶ ὁ ἴδιος οὔτε στὸ ὄνειρό του κάτι τέτοιο μπορούσε νὰ φανταστῇ, γι' αὐτὸ καὶ ἐπλεξε κατὰ τοῦ ἀντιπάλου του τὰ πιὸ τρομερὰ

Εἶναι λάθος ποῦ ὁ Σπ. Λάμπρος σημειώνει «δικαιοδότα», τὸ ὀρθὸ εἶναι «δικαιοδότου» κατὰ τὸ «κάνικλειου», ἀξιώματα ποῦ κατεῖχε ὁ Θεόδωρος Στυππειώτης. Ἐπίσης εἶναι λάθος τοῦ P. Schreiner, Pammakaristoskirche, DOP 25 (1971), σ. 235, ποῦ τὴ μητέρα τοῦ Μανουὴλ Κ. Στ. 234α, τὴν Εὐδοκίαν Κ. 146α, τὴν κάνει σύζυγον τοῦ Θεόδωρου Βατάτζη, συγχέοντας αὐτὴν πρὸς τὴ θεία τῆς Εὐδοκίαν Κ. 80.

32. Τίθεται ἡ γέννησή του περὶ τὸ 1159, γιὰτὶ πρὶν ἀπ' τὸ 1164 τοῦ συνέβη κάποιο ἀτύχημα, κατὰ τὸ ὁποῖον εἶχε μιὰ ἡλικία 4-5 χρονῶ.

33. Βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 30 καὶ 31.

34. Θεόδωρος Πρόδρομος (.), Εἰς ἐγχείριον τῆς Ὁδηγητρίας, ἐκδ. W. Hörandner, σ. 525, ἀριθ. LXXIII (= 73). Ἄν ὁ Μανουὴλ Κ. Στυππειώτης 234α γεννήθηκε περὶ τὸ 1159 καὶ τὸ ἀτύχημα τοῦ συνέβη τὸ 1163, συνθέτης τοῦ σπχουρηγήματος δὲν μπορεῖ νὰ ἦταν ὁ Θεόδ. Πρόδρομος, κατὰ σύμφωνο γνώμη καὶ τοῦ Michael Z. Kyriakis, εἰδικοῦ πάνω στὸν Πρόδρομο.

35. Γιὰ τὸν Ἰω. Καματηρόν, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 428 καὶ ὑ 31ζ-31α, καὶ σ. 536-37 καὶ ὑ. 193, ἐπίσης βλ. R. Guiland, Les Logothètes, REB 29 (1971), ἀριθ. 35; σ. 59-60.

36. Χωνιάτης, σ. 145.

37. Χωνιάτης, σ. 145-46.

πράματα με αποτελέσματα αξιοθρήνητα³⁸.

Και καθώς ήταν φοβερός και άφθαστος στις δολοπλοκίες, άρχισε να δείχνει ψεύτικη φιλία στο Στυππειώτη, κάνοντας διάφορους ελιγμούς· με τὰ χεῖλη τοῦ ἔλεγε πῶς τὸν ἀγαπᾷ, ἐνῶ με τὴν καρδιά του κοίταζε νὰ τὸν ἐξαποστείλῃ ὅσο πιὸ μακριὰ μπορούσε, κ' ἔτσι ἄλλα λέγοντας κι ἄλλα πιστεύοντας, πέτυχε νὰ ξεγελάσῃ «τὸν ἀρχαῖκό καὶ ἀπλοῖκό Στυππειώτη»³⁹.

Τὸν κατὰγγελλε λοιπὸν ὡς μα γ γ α ν ε υ τ ῆ καὶ μά γ ο καὶ πῶς παίζει ἓνα δόλιο ρόλο στὶς βυζαντινορμανδικές σχέσεις. Ἦταν τὸ καίριο σημεῖο ποῦ ἐνδιέφερε καὶ πονοῦσε τὸν αὐτοκράτορα, ἀλλὰ καὶ πάνω σ' αὐτὸ δὲν παράλειψε νὰ ζητήσῃ ἀποδείξεις· τότε ὁ Καματηρὸς τὸν παρακάλεσε νὰ σταθῆ πίσω ἀπὸ ἓνα παραπέτασμα μπροστὰ ἀπ' τὸ ὁποῖον θὰ ἔφερνε με τὸν τρόπο τὸ Στυππειώτη⁴⁰.

Καὶ πραγματικὰ ὁ Καματηρὸς πῆγε καὶ βρῆκε τὸ Στυππειώτη – ἡ σκηνὴ διαδραματίζεται στὴν Κιλικία ὅπου βρίσκονταν ὁ αὐτοκράτορας, ἡ αὐλὴ καὶ ὁ στρατὸς– καὶ τὸν ἔφερε με φιλικὸ τρόπο μπρὸς ἀπ' τὸ παραπέτασμα, πίσω ἀπ' τὸ ὁποῖον βρισκόταν ἀθέατος ὁ αὐτοκράτορας. Πάλι με τρόπο κατάλληλο ὁ Καματηρὸς ἔσπρωξε τὴ συζήτηση γύρω ἀπ' τὴν πολιτικὴ τοῦ αὐτοκράτορα ἀπέναντι τῶν Νορμανδῶν τῆς Σικελίας, κι ὁ Στυππειώτης φάνηκε πῶς δὲν ἦταν ὀλοτέλα σύμφωνος πρὸς τὶς ἐνέργειες τοῦ αὐτοκράτορα⁴¹.

Ὁ συκοφάντης δὲν πέτυχε νὰ πείσῃ τὸν αὐτοκράτορα νὰ ἀρῇ τὴν ἐμπιστοσύνη του ἀπ' τὸν ὑπουργό του, ἀλλὰ «κάποιος σ π ι ν θ ῆ ρ α ς ὑποψίας ἐνσταλάχθηκε στὴν ψυχὴ τοῦ βασιλέα, λέει ὁ Χωνιάτης, τὸν ὁποῖον ἤλπιζε με ἄλλες συκοφαντίες νὰ κινήσῃ ἀργότερα ὁ Καματηρὸς»⁴².

Ἐνα περίεργο καὶ αἰνιγματικὸ στιχοῦργημα μᾶς φέρνει κατὰ κάποιο τρόπο στὴν ἀτμόσφαιρα ποῦ κατάκλυζε τὸ Στυππειώτη αὐτὴ τὴν ἐποχὴ.

Ὁ Θεόδωρος Στυππειώτης καὶ ἡ Εὐδοκία Κ. 146α κοντὰ στὸ ἀρχοντικὸ τους εἶχαν ἓνα ναὸ ποῦ τιμῶνταν στὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου Δημητρίου· ἡ εὐλάβειά τους τοὺς ὀδήγησε πάνω σ' αὐτὸν τὸν ναὸν νὰ χτίσουν ἓνα δεύτερο, καὶ νὰ μεταφέρουν σ' αὐτὸν τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου, «γιά νὰ διπλασιάζωνται πρὸς χάρη του οἱ ὕμνοι»⁴³.

Κάποια ὁμῶς βαριὰ προμηνύματα, κατὰ τὸ στιχοῦργό, διατάραξαν τὸ Στυππειώτη, «γιά συσκέψεις καὶ κρίσεις σὲ βάρος του, ποῦ παρὰ τὴ θέληση

38. Χωνιάτης, σ. 146.

39. Χωνιάτης, σ. 146.

40. Χωνιάτης, σ. 146.

41. Χωνιάτης, σ. 146-47.

42. Χωνιάτης, σ. 147.

43. Εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου Δημητρίου ἦτις ἴστατο ἐν τῷ ναῷ τῷ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πρώην ἐπὶ τοῦ κανικλείου, τοῦ Στυππειώτου Θεοδώρου, ὅτε ἐβούλετο οὗτος μεταθεῖναι ταύτην ἀπὸ τοῦ χαμαλωτέρου εἰς τὸ ὑψηλότερον, ὥστε φυλαχθῆναι καὶ τὸ κάτω θυσιαστήριον, καὶ ἕτερον ἄνωθεν γενέσθαι, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ 8 (1911), σ. 31-2, ἀριθ. 65, στίχ. 32· στίχ. 8.

ὡς διπλασιάζοιτο ὁμῶν ὕμνων χάρις,

του αγίου εκτελέστηκαν, χωρίς ο ίδιος να αντιδράση»⁴⁴.

Στό τέλος του στιχουργήματος ο Στυππειώτης ζητεί απ' τον άγιο, «νά πατήση κοντά στους φανερούς του έχτρούς και τούς άφανεις»⁴⁵.

Άλλά ο πιό σπουδαίος και πιό έμπαθής απ' τούς έχτρούς του, δέν ήταν άλλος απ' τὸ φίλο του, ὅπως τοῦ παρουσιαζόταν, τὸν Ἰωάννη Καματηρό, πού τὸ μίσος τοῦ διπλασιάστηκε, ὅταν ὁ αὐτοκράτορας χάρισε στοῦ Στυππειώτη ἓνα ὀλόχρυσο μελανοδοχεῖο-στολισμένο με πολύτιμα πετράδια, προορισμένο νά διατηρῆ τὴν κόκκινη μελάνη με τὴν ὁποία οἱ αὐτοκράτορες ὑπόγραφαν τίς πράξεις τους, καὶ ἀκόμη τὸ 1163 τοῦ ἀνάθεσε νά ἐπιστατήση στοῦ ναοῦ τῆς Θεοτόκου τῶν Βλαχερνῶν κατὰ τὴν ὀρκωμοσίαν τῶν ἀξιωματούχων πού ἐμπέδωνε τὴ διαδοχὴ τοῦ Κράτους στὸν Ἀλέξιον (πρῶν Βελάν) τὸν ἐξ Οὐγγαρίας καὶ στὴ μνηστὴ του Μαρία Κ. 153, τὴν κόρη τοῦ αὐτοκράτορα, πράξη ἡ ὁποία ἦταν μέσα στὰ καθήκοντα τοῦ λογοθέτου τοῦ δρομοῦ⁴⁶.

Ἡ ἀντίδραση τοῦ μεγάλου πότη καὶ γλεντζέ ἀλλὰ καὶ ταλαντοῦχου λογοθέτη Ἰωάννη Καματηροῦ ὑπῆρξε φοβερὴ καὶ ἐγκληματικὴ: περὶ τὸ 1164 συνέθεσε ἓνα γράμμα -τέχνη ἀφθαστη βυζ. δολοπλοκίας-, τὸ ὁποῖον τάχα προερχόταν ἀπ' τὸ Στυππειώτη καὶ ἀπευθυνόταν πρὸς τὸ βασιλεῦα τῆς Σικελίας Guillaume I (1154 - 1166), γεμάτο ἀπὸ συκοφαντίες σὲ βάρος τοῦ αὐτοκράτορα Μανουῆλ (α'), καὶ πέτυχε νά τοποθετηθῆ αὐτὸ τὸ χαρτί μέσα στοὺς τόμους τῶν ἐγγράφων τοῦ Στυππειώτη, κ' ἔπειτα ἔπεισε τὸν αὐτοκράτορα νά στείλῃ ἀνθρώπους του νά ἐρευνήσουν στὴ σκηνὴ τοῦ Στυππειώτη τὸ ἀρχεῖο αὐτοῦ τοῦ τελευταίου.

Καθὼς αὐτὸ ἐγίνε καὶ ἦλθε στὴν ἐπιφάνεια ἡ δῆθεν ἐνοχοποιητικὴ ἐπιστολή, «ἀναψε ὁ θυμὸς τοῦ αὐτοκράτορα πού πρόσταξε ἀμέσως, χωρὶς μεγάλη ἐξέταση, τὴν ἐκκοπὴ τῶν κορῶν τοῦ Στυππειώτη, κ' ἔτσι αὐτὸς παρουσιάστηκε τυφλός, χωρὶς νά βλέπῃ τὸν ἥλιο!»

Εἶναι χαρακτηριστικὸ πού ἐνῶ στὴν ἐπικεφαλίδα σημειώνεται ὡς «πρῶν ἐπὶ τοῦ κανικλείου», στοὺς στίχους 24-25 ἀναφέρεται ὡς ἐξῆς:

Θεόδωρος γένος μὲν ὦν Στυππειώτης,
τὴν ἀξίαν δὲ νῦν κανικλείου φέρων.

44. Εἰς εἰκόνα τοῦ αγίου Δημητρίου, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 32, στίχ. 15-17.

45. Εἰς εἰκόνα τοῦ αγίου Δημητρίου, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 32, στίχ. 28

46. Χωνιάτης, σ. 147: ἁ τ ῶ λο γ ο θ ε τ ι κ ῶ δ ῆ π ο υ θ ε ν ὀ φ κ ι κ ῶ ἦ σ α ν ἀ ρ μ ὸ δ ι α, Π ρ β λ. F. Chalandon, Les Comnènes, τ. II, σ. 223. πού κάνει τὸ λάθος καὶ λέει πῶς ὁ Μανουῆλ ἔδωσε στοῦ Στυππειώτη «ἓνα χρυσοβούλλο στολισμένο με πολυτίμες πέτρες», ἀντὶ νά πῆ ἓνα μελανοδοχεῖο ὀλόχρυσο κτλ. R. Guiffand, les Logothètes, REB 29 (1971), σ. 59-60, ἀριθ. 35; ὁ ὁποῖος καὶ προσφυῶς σημειώνει πῶς ἐνῶ κατὰ τὸν Γ' αἰ. ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου κατεῖχε τὴν 37η σειρά στὴν ἱεραρχία, ὁ χαρτουλάριος τοῦ κανικλείου δέν κατεῖχε παρά τὴν 47η, βλ. Κωνστ. Πορφυρογ., τ. I, σ. 713-14, ἐκδ. Βονη. Κατὰ τὸν Ιβ' αἰ., καὶ μάλιστα στὴ σύνοδο τῆς 6.III.1166 ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου παρίσταται ἀμέσως πρὶν ἀπ' τὸν ἐπὶ τοῦ κανικλείου, βλ. Χωνιάτης, Θησ. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 253. Μπορεῖ λοιπὸν κανεὶς νά καταλάβῃ τίς ζήλειες καὶ τίς διεκδικήσεις τοῦ Ἰωάννη Καματηροῦ.

«ὦ ἀλάνθαστε ὀφθαλμέ τῆς δικαιοσύνης, φωνάζει ὁ Χωνιάτης, πού τά πάντα ἐπιβλέπεις, πῶς πολλές φορές ἀντιπαρέρχεσαι τέτοια μεγάλα παρανομήματα καί πῶς μεγάλα ἀκόμη σέ ἄλλους ἀνθρώπους κακοπραγήματα καί δὲ ρίχνεις ἀμέσως τοὺς κεραυνούς τῆς τιμωρίας, ἀλλὰ ἀναβάλλεις καί περιμένεις. Ἄνεξιχνίαστη εἶναι ἀλήθεια ἡ κρίση σου καί ἀνεπίβατη στοὺς ἀνθρώπινους λογισμούς!»⁴⁷

Κοντά ὅμως σ' αὐτὴ τὴν ἐκθεση τὴν πολὺ ζωντανὴ τοῦ Χωνιάτη, πρέπει νὰ λάβωμε ὑπόψη μας καί τὰ ὅσα μᾶς λέει ὁ ἐπίσημος ἱστορικός τῆς αὐλῆς, ὁ Κίνναμος, πού ρίχνει τὸ βάρος τῆς ἐνοχῆς τοῦ Στυππειώτη στὴν ιδιότητά του ὡς *μαγγανευτῆς*⁴⁸, γιὰ τὴν ὁποία μᾶς μίλησε καί ὁ Χωνιάτης, πού κι αὐτό, αὐτὸς ὁ τελευταῖος, ἀποδίδει σὲ διαβολὲς τοῦ Καματηροῦ⁴⁹.

Ὁ Κίνναμος μᾶς λέει πῶς ἀφοῦ ὁ γραμματικός Θεόδωρος Στυππειώτης ἀπόχτησε τὴν εὐνοία τοῦ αὐτοκράτορα καί ἀνάλαβε τὸ ἀξίωμα τοῦ *ἐπίτοῦκα νικεῖου*, μετὸν καιρὸ ἀποδείχτηκε «σκαῖος καί δύσους» πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, γι' αὐτὸ καί στοῦ «δυστυχισμένου» ἐπιβλήθηκαν οἱ ποινές τῆς τύφλωσης καί τῆς κοπῆς τῆς γλώσσας.

Ὁ αὐτοκράτορας ἔκοψε τὴ γλῶσσα τοῦ Στυππειώτη, «γιατί αὐτὸς ὁ τελευταῖος διάδιδε σὲ πολλοὺς πῶς κατὰ μαντικὴ ἀπόφανση ὁ βασιλέας Μανουὴλ (α') ξεγράφηκε ἀπ' τὴ ζωὴ καί πῶς ἡ βασιλικὴ ἐξουσία δὲν πρέπει νὰ παραδοθῆ σὲ κανένα νέο καί δυναμικὸ ἀλλὰ σὲ ἀντρα γερασμένο, πού κατ' ὄνομα θὰ βασιλεύῃ, ἐνῶ ἡ ἐξουσία θὰ ἀσκήται ἀπὸ πολλοῦς, ἔτσι πού νὰ μοιάζῃ πρὸς δημοκρατία»⁵⁰.

Τί μπορεῖ κανεὶς νὰ πῇ γι' αὐτά;

Πῶς ἓνας ὑπουργὸς πού ἀξιώθηκε τέτοιων τιμῶν καί ἀπόλαυσε τέτοιας ἐξουσίας ἀπ' τὸ Μανουὴλ (α'), μποροῦσε νὰ βρεθῆ σὲ τόση μεγάλη ἀπόσταση ἀπ' αὐτόν;

Μήπως ὅλα αὐτὰ ἦσαν διαβολές τοῦ Ἰωάννη Καματηροῦ, ὅπως βεβαιώνει ὁ Χωνιάτης, τόσο πῶς πολὺ πού περὶ τὸ 1165, λίγο πρὶν πεθάνῃ ὁ *λογοθέτης* τοῦ *δρόμου*, «ὁ ἥρωϊκὸς καί πανύψηλος αὐτὸς ἀντρας», ὁ Καματηρός, ὁ ἀπ' τὴ μητέρα του Εἰρήνη ἓνας Δούκας⁵¹, «κάλεσε κοντά του τὸν τυφλὸ Στυππειώτη καί με δάκρυα στὰ μάτια τοῦ ζήτησε συγγνώμη γιὰ ὅσα τοῦ ἔκανε, κι ὁ Στυππειώτης, χωρὶς μνησικακία, τὸν συγχώρεσε καί τοῦ εὐχήθηκε σωτηρία τῆς ψυχῆς του»⁵².

47. Χωνιάτης, σ. 147-48.

48. Κίνναμος, σ. 184.

49. Χωνιάτης, σ. 146.

50. Κίνναμος, σ. 184-85.

51. Χωνιάτης, σ. 150. Γιὰ τὴν Εἰρήνη Δούκαινα, κόρη τοῦ Μιχαὴλ Δούκα, βλ. D. Polemis, *The Doukai*, ἀριθ. 32, σ. 78-9. Πῶς ὁ Ἰωάννης Καματηρός ἦταν γιὸς τοῦ Γρηγόριου Καματηροῦ καί τῆς πῶς πάνω Εἰρήνης Δούκαινας, βλ. J. Darrouzès, *Tornikés*, σ. 49, καί R. Guiland, *Les Logothètes*, REB 29 (1971), ἀριθ. 35, σ. 59, καί πῶς πάνω, ὑ. 35.

52. Χωνιάτης, σ. 150-51.

Γιὰ τὰ φοβερὰ παθήματα τοῦ Θεόδωρου Στυππειώτη καὶ μάλιστα ἀπὸ συκοφαντίες ποῖα ὑπῆρξε ἡ ἀντίδραση τῆς γυναίκας του Εὐδοκίας Κ. 146α κοντὰ στὸ θεῖο τῆς - αὐτοκράτορα;

Πάνω σ' αὐτὸ δὲν ἔχομε καμιά πληροφορία, ἀλλὰ ξέρομε πὼς πολὺ λίγο συγκινουῦνταν ὁ Μανουὴλ (α') Κ. 81 ἀπ' τὶς παρεμβάσεις τῶν ἀνεπιῶν του ὑπὲρ τῶν συζύγων τους. Ἡ περίπτωση τῆς ἀνεπιῶς του Μαρίας Κ. 123 ὑπὲρ τοῦ ἀντρός τῆς Ἀλέξιου Ἀξούχου εἶναι ἓνα τρανὸ παράδειγμα⁵³.

Οἱ χρονολογίες θανάτου τῆς Εὐδοκίας Κ. 146α καὶ τοῦ συζύγου τῆς Θεόδωρου Στυππειώτη μᾶς εἶναι ἀγνωστες.

Ἀπὸ εἰρωνεία τῆς τύχης διάδοχος τοῦ περιφήμου Ἰωάννη Καματηροῦ († 1165), τοῦ διαβολέα τοῦ Στυππειώτη, στὸ ἀξίωμα τοῦ λογοθέτου τοῦ δρόμου ἦταν ὁ Μιχαὴλ Ἀγιοθεοδωρίτης, ὁ γιὸς τοῦ Ἰωάννη Ἀγιοθεοδωρίτη, τὸν ὁποῖον ὁ Στυππειώτης εἶχε ὑποσκελίσει, καὶ διάδοχος αὐτοῦ τοῦ τελευταίου στὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπιτοῦ κανικλείου ἦταν ἓνας ἄλλος Ἰωάννης Καματηρός, ποὺ ἀργότερα ἐγίνε ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας⁵⁴.

Ἡ Εὐδοκία Κ. 146α ἀπόχτησε ἀπ' τὸ Θεόδωρο Στυππειώτη ἓνα ἀριθμὸ παιδιῶν^{54α}, ποὺ ἀπ' αὐτὰ ἀνάφερα τὸ μόνο ποὺ γνωρίζομε ὀνομαστικά, τὸν Μανουὴλ Κομνηνὸν Στυππειώτην 234α⁵⁵.

Δὲν ἀποκλείεται αὐτοὶ ποὺ ἀναφέρονται κατὰ τὸ 1357 Δημήτριος Στυππειώτης⁵⁶ καὶ Θεόδωρος Στυππειώτης⁵⁷ νὰ ἦσαν ἀπόγονοι τοῦ «ἐπιτοῦ κανικλείου» Θεόδωρου Στυππειώτου καὶ τῆς Εὐδοκίας Κ. 146α.

53. Βλ. προσωπογραφίαν Μαρίας Κ. 123, ὑ. 99-101.

54. Χωνιάτης, Ἔησ. Ὁρθοδοξίας, ΡΓ 140, στ. 253: τοῦ πρωτονωβελισσιμούπερτάτου λογοθέτου τοῦ δρόμου καὶ ὄρφανοτρόφου κυροῦ Μιχαὴλ τοῦ Ἀγιοθεοδωρίτου τοῦ πρωτονωβελισσιμούπερτάτου ἐπὶ τοῦ κανικλείου κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Καματηροῦ. Γιὰ τὸν Μιχαὴλ Ἀγιοθεοδωρίτην, βλ. R. Guiland, *Les Logothètes*, REB 29 (1971), ἀριθ. 36, σ. 61-2. Γιὰ τὸν Ἰωάννην Καματηρόν, βλ. Χωνιάτης, σ. 355: δηλαδὴ τῷ ἐπὶ τοῦ κανικλείου Ἰωάννῃ τῷ Καματηρῷ, ὄν καὶ ὑστερον ἀρχιποιμένα ἡ τῶν Βουλγάρων προεδρεύουσα ἔλαχε, πρβλ. J. Dargouzès, *Τριπλῆς*, σ. 49, ὅπου ὁ Ἰωάννης Καματηρός ὁ «κανικλείος» καὶ ἐπειτα ἀρχιεπίσκοπος πάσης Βουλγαρίας παρουσιάζεται ὡς ἓνας ἐγγονός τοῦ Ρωμανοῦ Καματηροῦ εἴτε κάποιου Ἀνώνμου Καματηροῦ. Ὁ Χωνιάτης, ἐνθ' ἄνωτ., στ. 253, παρουσιάζει τὸν Μιχαὴλ Ἀγιοθεοδωρίτην «πρωτονωβελισσιμούπερτάτον λογοθέτην τοῦ δρόμου καὶ ὄρφανοτρόφον» καὶ πεθερόν τοῦ Ἰωάννη Δούκα 66, μετὰ τὸν «πανσέβαστον σεβαστὸν καὶ πρωτονοτάριον» Βασίλειον Καματηρόν, τὸν ἀπὸ τοῦ 1182 «λογοθέτην τοῦ δρόμου» καὶ ἀδελφὸν τῆς αὐγούστας Εὐφροσύνης Δούκαινας· καὶ ἀμέσως μετὰ τὸν Μιχαὴλ Ἀγιοθεοδωρίτην παρουσιάζει τὸν «ἐπὶ τοῦ κανικλείου» Ἰωάννην Καματηρόν σπὴ συνοδοῦ τῆς 6ης. III.1166.

54α. Βλ. πρὸ πάνω, ὑ. 30.

55. Βλ. πρὸ πάνω, ὑ. 31.

56. MM 1 (1860), σ. 370.

57. MM 1 (1860), σ. 372.

147. Ἰωάννης Κομνηνός Βατάτζης (γένν. περί τὸ 1132 – † V. 1182).

Ὁ Ἰωάννης¹ Κομνηνός² Βατάτζης³ γιὸς τοῦ Θεόδωρου Βατάτζη καὶ τῆς Εὐδοκίας Κ. 80⁴ γεννήθηκε περί τὸ 1132⁵.

Ὁ Ἰωάννης Κομν. Βατ. 147 παντρεύτηκε περί τὸ 1150, καθὼς φαίνεται, τὴν Μαριαν Δούκαιναν⁶. Ἐχομε καὶ ἐδῶ πάλι σμίξη τῶν δυο «θείων γενῶν»

147.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ μητρὸς πάππου τοῦ Ἰωάννη (β') Κ. 34.

2. Χωνιάτης, σ. 318: ἀλλὰ καὶ ὁ μέγας δομέστικος Ἰωάννης ὁ Κομνηνός.

3. Χωνιάτης, σ. 251: στέλλει δὲ (ὁ Μανουήλ α') Κ. 81) τὸν ἀνεψιὸν Ἰωάννην τὸν Βατάτζην, σ. 340: καὶ ὁ μέγας δομέστικος Ἰωάννης ὁ ἐκ Κομνηνῶν, ὃ τὸ ἐπώνυμον Βατάτζης.

4. Ἡ σφραγίδα του πρὶν τὴν ὑμῶσή του στὸ ἀξίωμα τοῦ μεγάλου δομέστικου Ζαχος-Veglery, ἀριθ. 2730 bis, σ. 1534-35:

Σφραγὶς Κομνηνοῦ ταῦτα χαριτωνύμου (= Ἰωάννου)
ὁς Βατάτζου προήλθεν δεσπότη κλάδος
καὶ πορφυραυγούς Κομνηνῆς Εὐδοκίας.

Λανθασμένα ἀνάγνωσε ὁ V. Laurent, Bulles métriques, ἀριθ. 400, σ. 413-14:

Σφραγὶς Κομνηνοῦ τατὰ Χαριτωνύμου,

γὰ νὰ καταλήξῃ στὸ ἐπίσης λανθασμένο συμπέρασμα πὼς τὸ αὐλικὸ ἀξίωμα τοῦ «τατὰ» ὑπῆρχε καὶ στὸν καιρὸ τῶν Κομνηνῶν. Ἐπίσης λανθασμένη ἡ διαπίστωση τοῦ V. Laurent πὼς ἀπ' τὴν πρὸ πάνω σφραγίδα μαθαίνομε ὅτι τοῦ τίτλου τοῦ δεσπότη οὐ δικαιοῦνταν καὶ οἱ γαμβροὶ τοῦ αὐτοκράτορα. Δὲν πρόκειται περὶ τοῦ ὑπερτάτου τίτλου τὸν ὅποιον ἔφεραν οἱ αὐτοκράτορες καὶ ἀπὸ τοῦ Μανουήλ (α') Κ. 81 ἢ τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἁγγ. Κομν. 180 οἱ διάδοχοι τοῦ θρόνου, ἀλλὰ περὶ ἄλλης ὑψηλῆς ιδιότητος πού σήμαινε τοὺς δεσπότης. Τὸ σύνολο τῶν τριῶν ἀνωτάτων τάξεων: α) τῶν βασιλέων, β) τῶν σεβαστοκρατόρων καὶ γ) τῶν καισάρων, τῶν πανυπερσεβαστών, τῶν πρωτοσεβαστοῦπερτάτων καὶ τῶν σεβαστοῦπερτάτων (τῶν γαμβρῶν ἀπὸ κόρες τῶν αὐτοκρατόρων), ἀποτελοῦσαν τὸν ὄμιλο τῶν δεσποτῶν, βλ. L. Stiernon, Sébaste et gambros, REB 23 (1965), σ. 222-24, καὶ με αὐτὴ τὴν ἔννοια ἡ σφραγίδα ἀναφέρει τὸν σεβαστοῦπερτάτον Θεόδωρον Βατάτζην, σύζυγον τῆς Εὐδοκίας Κ. 80, καὶ πατέρα τοῦ Ἰωάννη Κομν. Βατ. 147, ὡς δεσπότην. Γιὰ τὴ σφραγίδα πρβλ. G. Schlumberger, Sigillographie, σ. 713, ἀριθ. 4· Frochner, Annuaire, τ. II, σ. 335, ἀριθ. 113· Pancénco, Katalog., σ. 122, ἀριθ. 347. Ὁ Χωνιάτης, σ. 251 καὶ 340 βλ. πρὸ πάνω, ὑ. 2, ἀναφέρει τὸν Ἰωάννη 147 ὡς ἀνεψιὸ τοῦ Μανουήλ (α') Κ. 81 (γιὸν τῆς ἀδελφῆς του Εὐδοκίας Κ. 80) καὶ ὡς Κομνηνόν (ἐκ μητρὸς) καὶ Βατάτζην (ἐκ πατρὸς).

5. Κατ' ἀκολουθία τοῦ γάμου τῶν γονέων του, πού ἐγίνε περὶ τὸ 1131.

6. Ἀνώυμος, Ἐπὶ ἐγκολπίῳ ἔχοντι μέρος τοῦ ἁγίου λίθου, ἐν ᾧ ἐσομνίσθη ὁ κύριος καὶ θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, NE 8 (1911), σ. 175, ἀριθ. 328:

Ὁ ζῶν θεϊκῶς καὶ θανὼν σαρκὸς νόμῳ
λίθῳ τε κλιθεὶς βασιλικῶς ὡς λέων
καὶ λιβανοσμύρνιστον εἰσδύς ἀνδῶνα
φέροντα σεπτὸν τοῦδε τοῦ λίθου μέρος
Ἰωάννην με Κομνηνόν, Σῶτερ, σκέποις
ἅμα συνεύῳ Δουκοβλάστῳ Μαρίᾳ.

Ἡ S. De Jongh, σ. 74, ὑ. 11 κλίνει νὰ δεχτῆ πὼς ὁ Ἰωάννης Κ. τοῦ στιχουργήματος εἶναι ὁ Ἰωάννης Κ. 147, καθὼς ὡς «Ἰωάννης Κομνηνός» ἀναφέρεται κ' ἀπ' τὸ Χωνιάτη, σ. 318, βλ. πρὸ πάνω, ὑ. 2. Πρβλ. D. Polemis, The Doukai, ἀριθ. 229, σ. 193, ὑ. 7.

τῶν Κομνηνῶν καὶ τῶν Δουκῶν, ἐνὸς ἐκ μητρὸς Κομνηνοῦ καὶ μιᾶς ἐκ πατρὸς Δούκαινας.

Τὸ ζευγάρι ἀπόκτησε τὸ πῶς λίγο δυὸ γιούς, τὸ Μανουήλ Κ. 235, φερώνυμο τοῦ αὐτοκράτορα Μανουήλ (α΄) Κ. 81, καὶ τὸν Ἀλέξιο Κ. 236⁷.

Ὁ Ἰωάννης Κομν. Βατ. 147 ἦταν ἓνας πρίγκιπας ὀλότελα ἀφοσιωμένος στὸ θεῖο του Μανουήλ (α΄) Κ. 81, γι' αὐτὸ καὶ στὸν πρωτότοκο γιό του ἔδωσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, καὶ γι' αὐτὸ ἀνέχθηκε καὶ τὶς ἐρωτικές σχέσεις τοῦ θεοῦ του μὲ τὴν ἀδελφή του Θεοδώρα Κ. 150.

Ἐξάλλου ἦταν ἓνας ἄνθρωπος ἀξίας, «κάτοχος τῆς τακτικῆς τοῦ πολέμου», γι' αὐτὸ καὶ «στὶς πολλές μάχες ποῦ πήρε μέρος ἐναντίον τῶν Τούρκων, πέτυχε πολλές νίκες»⁸.

Χωρὶς ἀμφιβολία θὰ πήρε μέρος στὴν κακότυχη μάχη τοῦ Μυριοκέφαλου, στὶς 17.IX.1176, καὶ ἴσως σ' αὐτὴ, παρὰ τὴν τόσο ὀλέθρια ἐκβασὴ τῆς, διακρίθηκε, γι' αὐτὸ καὶ βλέπομε ἀμέσως μετὰ ἀπ' αὐτὴ νὰ τοῦ ἀναθέτῃ ὁ θεῖος του - αὐτοκράτορας, τὸ 1177, τὴν ἀρχηγία τοῦ ἐναντίον τῶν Τούρκων βυζαντινοῦ στρατοῦ, κάτω ἀπ' τὶς ἐξῆς συνθήκες⁹.

Πολὺ δυσαρεστημένος ὁ σουλτάνος τοῦ Ἰκονίου Kilidj Arslan II ποῦ ὁ Μανουήλ (α΄) δὲν τήρησε τὴ συμφωνία ποῦ εἶχε μαζί του γιὰ τὴν καταστροφή τοῦ φρουρίου τοῦ Δορυλαίου, χωρὶς νὰ δώσῃ καιρὸ στὸ βασιλεῖα νὰ ἀναδιοργανώσῃ τὶς δυνάμεις του, λίγο μετὰ τὴν καταστροφή τοῦ Μυριοκέφαλου, περὶ τὸ 1177 - 1178, ἔστειλε ἓνα στρατὸ 24.000 ἀνδρῶν μὲ τὴ διαταγὴ νὰ καταστρέψῃ καὶ νὰ λεηλατήσῃ τὴν κοιλάδα τοῦ Μαϊάνδρου ποταμοῦ μέχρι τὴ θάλασσα. Καθὼς ὁ Μανουήλ (α΄) πληροφορήθηκε τὴν εἰσβολὴ τῶν Μουσουλμάνων, ποῦ διατελοῦσαν κάτω ἀπ' τὴν ἀρχηγία τοῦ στρατηγοῦ «Ἀτάπακου» (= Atta - beg), «ἀποποιήθηκε νὰ πάῃ ὁ ἴδιος νὰ πολεμήσῃ τὸν ἐχθρὸ», καὶ ἀνάθεσε τὴν ἀρχιστρατηγία τοῦ στρατοῦ ποῦ συγκέντρωσε στὸν ἀνεψιὸ του Ἰωάννη Κομν. Βατ. 147, μὲ ὑποτελεῖς τὸ νεαρὸ καὶ γενναῖο πολεμιστὴ Κωνσταντῖνο Δούκα καὶ τὸν ἐμπειροπόλεμο Μιχαήλ Ἀσπιέτη¹⁰.

Στὸν ἀρχιστράτηγο καὶ τοὺς συστρατήγους του δόθηκαν ρητὲς ἐντολές ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα, νὰ μὴν ἔλθουν σὲ ἐχτροπραξίες μὲ τοὺς Τούρκους, ἀν προηγουμένως δὲν ἔχουν ἐξασφαλίσει τὴν ἐπιτυχή ἐκβασὴ τῆς ἐπιχείρησης¹¹.

7. Χωνιάτης, σ. 341.

8. Χωνιάτης, σ. 340: ἀνὴρ οὐ φαῦλος τὰ τακτικά, πολλὰς δὲ νίκας πολλάκις ἐπανηρημένος κατὰ Περσῶν.

9. Δὲν νοεῖται ἀνάληψη στρατιωτικῆς ἡγεσίας τὸ 1177, χωρὶς τὴ συμμετοχὴ στὴ μάχη τοῦ Μυριοκέφαλου τοῦ 1176.

10. Χωνιάτης, σ. 250-51· Σκουταριώτης, σ. 293-94. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 514· R. Guilland, Recherches, sur les Inst. Byz., τ. I, σ. 408, ἀριθ. 10· γιὰ τὸν Κωνσταντῖνο Δούκα, βλ. D. Polemis, The Doukaί, ἀριθ. 221, σ. 191, βλ. ἐπίσης προσωπογραφίαν Εἰρήνης Κ. 138, ὑ. 9· γιὰ τὸν Μιχαήλ Ἀσπιέτην, βλ. προσωπογραφίαν Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135, ὑ. 46 καὶ 47.

11. Χωνιάτης, σ. 251.

Ο Ἰωάννης Κ.Β. 147 φάνηκε ἀντάξιός τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ θεοῦ του καὶ ἀναδείχθηκε νικητής, ἂν καὶ διέθετε πρὸ λίγες δυνάμεις ἀπὸ κείνες τοῦ γενναίου Τούρκου ἀντιπάλου του Ἀτάπακου. Μὲ τὸ στρατό του, τὸν ὁποῖον ἐνίσχυσε μὲ ἐπιτόπια στρατολογία, πῆγε καὶ στρατοπέδευσε γύρω στὶς κωμοπόλεις Ἰέλιον καὶ Λειμμόχειρα, κοντὰ στὸ Μαϊανδρο ποταμό, ὅπου ὑπῆρχε μιά παλιὰ γέφυρα. Ἀπὸ κεῖ διαίρεσε τὴ στρατιά στὰ δύο καὶ ἀπέκλεισε τὴν ὑποχώρηση τῶν Τούρκων. Ὁ ἴδιος ὁ Ἀτάπακος μετὰ γενναία ἀντίσταση ἦταν ὄχι μόνον στὰ χέρια δυνατός, ἀλλὰ εἶχε καὶ ἀντρίκιο φρόνημα—ρίχτηκε μὲ τὸ ἄλογό του στὸν ποταμό, ἔβαλε τὴν ἀσπίδα του γιὰ βάρκα, καὶ μὲ τὸ ἓνα χέρι σέρνοντας τὸ ἄλογό του καὶ μὲ τὸ ἄλλο κρατώντας τὸ σπαθὶ του, διέπλευσε τὸν ποταμό, γιὰ νὰ βγῆ κάπου καὶ νὰ πιάσῃ ἓνα λοφίσκο, ὅπου προσπάθησε νὰ συγκεντρώσῃ ὅσους μποροῦσε ἀπ' τοὺς συμπολεμιστὲς του, γιὰ νὰ συνεχίσῃ τὴν ἀμυνα. Ἀλλὰ δὲν τὸ πέτυχε, καθὼς ἓνας ἀτρόμητος Ἀλανὸς στρατιώτης τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ, ὄρμησε πάνω του καὶ τοῦ πήρε τὸ κεφάλι¹².

Ὁ χαμὸς τοῦ ἀρχηγοῦ ἔφερε τὸν πανικὸ στοὺς Τούρκους, ἔτσι ποὺ ὁ Μαϊανδρὸς ἐγίνε ὁ ὑγρὸς τάφος τους, γιὰ νὰ σωθοῦν στὸ τέλος λίγοι ἀπ' τὴν πολυἀριθμὴ τουρκικὴ στρατιά. Ὁ θάνατος τοῦ γενναίου Ἀτάπακου δὲν ἔμεινε ἀνεκδίκητος ἀπ' τοὺς ὁμοφύλους του. Ἐνας ἀντρακλας ἀπ' αὐτοὺς, ὄρμησε κατὰ τοῦ ἐκ τῶν ὑποστρατῆγων τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ, τοῦ Μιχαήλ Ἀσπίτη, καβαλλίκεψε πάνω στὸ ἴδιο τὸ ἄλογό του, ἔσπασε τὰ μοῦτρα τοῦ ἀλόγου του καὶ τὸν ἔρριξε στὸ ποτάμι γιὰ νὰ βρῆ τὰ πτώματα τῶν Τούρκων ἀντιπάλων του¹³. Ἡρωϊσμοὶ ἀληθινῶν γιγάντων!

Ὁ Ἰωάννης Κομν. Βατ. 147 ἀναχαίτισε κατὰ κάποιον τρόπο τοὺς Τούρκους ποὺ μετὰ τὸ Μυριοκέφαλο εἶχαν ἀποθρᾶσυνθῆ, ἀλλὰ εἶναι ἀλήθεια πὼς ὁ βυζαντινὸς στρατὸς δὲν ἦταν πιά σὲ θέση μετὰ τὴ φοβερὴ ἐκείνη καταστροφή νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν ἐπίθεση· καὶ εἶναι ἀκόμη ἀμφίβολο, ἂν ἦταν ἱκανὸς νὰ φυλάξῃ τὰ σύνορα καὶ νὰ ἀπωθήσῃ τὶς ληστοσυμμορίες τῶν ἀπίστων, ποὺ δὲν ἔπαυαν νὰ παραβιάζουν καὶ νὰ διατρέχουν τὰ βυζαντινὰ ἐδάφη¹⁴.

Δὲν εἶναι παρά μετὰ τὶς πρὸ πάνω ἐπιτυχίες τοῦ Ἰωάννη Κομν. Βατ. 147, τὶς ὁποῖες κάπως ὑπερβολικὰ μᾶς ἐξέθεσε ὁ Νικήτας Χωνιάτης¹⁵, καὶ μάλιστα λίγο πρὶν ἀπ' τὸ θάνατο τοῦ θεοῦ του βασιλέα Μανουὴλ (α') Κ. 81, ποὺ διορίστηκε ἀπ' αὐτὸν τὸν τελευταῖο (ὁ Ἰωάννης Κ. Β. 147) μὲ γ α ς δ ο μ ἔ σ τ ι κ ο ς¹⁶.

12. Χωνιάτης, σ. 251-53.

13. Χωνιάτης, σ. 253.

14. F. Ghalandon, τ. II, σ. 513.

15. F. Ghalandon, τ. II, σ. 514.

16. R. Guiland, RIB, τ. I, σ. 408, ἀριθ. 10. Στὸ ἀξίωμα τοῦ μεγάλου δομῆστικοῦ διαδέχτηκε τὸν περίφημο Ἰωάννη Ἀξούχο, τὸν πατέρα τοῦ Ἀλέξιου Ἀξούχου, τοῦ συζύγου τῆς Μαρίας Κ. 123, ποὺ πέθανε λίγο μετὰ τὸ 1149. Ἄρα, καθὼς φαίνεται, τὸ ἀξίωμα ἔμεινε

Κατά τη σύντομη βασιλεία του Ἰωάννου (β') Κ. 155 ὁ μέγας δομέστικος Ἰωάννης Κομν. Βατ. 147 βρισκόταν στή Φιλαδέλφεια, ὡς κυβερνήτης τοῦ θέματος τῶν Θρακησίων¹⁷.

Παρόλο πού ἡ ἀδελφή του Θεοδώρα Κ. 150, παντρεμένη μέ τόν στρατηγόν Νικηφόρο Χαλούφη, ὁ γαμβρός του ἀπ' τήν ἀδελφή του Ἄννα Κομνηνή Βατατζίνα 149 διάσημος στρατηγός Ἀλέξιος Βρανᾶς Κομνηνός καί οἱ ἀνεψιοί του ὁ σεβαστοκράτορας Ἀλέξιος Κ. 156 καί ὁ πρωτοστράτορας Ἀλέξιος Κ. 237, στάθηκαν ἐχθροί τοῦ καθεστώτος τῆς Ἀντιβασιλείας καί προσχώρησαν στό στασιαστή Ἀνδρόνικο Κ. 87¹⁸, ὁ μέγας δομέστικος Ἰωάννης Κομν. Βατ. 147 «ὄχι μόνον ἐκκλίνει τ' αὐτιά του στίς ἐλκυστικές προτάσεις πού τοῦ ἔκανε ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87, τόν Ἀπρίλη τοῦ 1182¹⁹, ἀλλά τόν καταγγέλλει καί τόν διακήρυττε ὡς τύραννο, πού σάν σέ γυαλιστερό καθρέφτη μέ τά λεγόμενά του ἐμφανίζεται, καί πῶς σ' αὐτόν ὁ ἴδιος δε βλέπει παρά τόν Πρωτέα»²⁰, τῆ θαλασσινῆ αὐτῆ θεότητα τῆς Ἀρχιότητος, πού μποροῦσε νά παίρνη λογιῆς-λογιῆς μορφές.

Σέ συνέχεια οἱ σχέσεις ἀνάμεσα στόν Ἰωάννη Κομν. Βατ. 147 καί τόν Ἀνδρόνικο Κ. 87 – ὁ δεῦτερος ἦταν πρωτεῖξάδελφος τῆς μητέρας τοῦ πρώτου Εὐδοκίας Κ. 80 – ἐτραχύνθηκαν ἀκόμη πιό πολύ.

Χωρίς ἀκόμη νά γίνῃ ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 κύριος τῆς ἀρχῆς²¹, ἔστειλε διαταγές στόν Ἰωάννη Κομν. Βατ. 147 νά ὑποταχθῇ σ' αὐτόν, τοῦ ἀπόδιδε

κενό γιά πολλά χρόνια. Τόν Ἰωάννη Κομν. Βατ. 147 διαδέχτηκε στό ἀξίωμα ὁ ἐξ ἀσπίων Βασιλεῖος Βατάτζης, σύζ. τῆς Ἀνώδυμης Ἀγγελίνας 190, βλ. R. Guiland, RIB, τ. I, σ. 407-9, ἀριθ. 9, 10, 11.

17. Βλέπει κανεῖς τόν Ἰωάννη Κομν. Βατ. 147 καί τόν Βασίλειο Βατάτζη, ἐνῶ εἶναι μέγαλοι δομέστικοι, νά κυβερνοῦν συγχρόνως καί τόν θέμα τῶν Θρακησίων, ἔχοντας τήν ἔδρα τους στή Φιλαδέλφεια, βλ. Χωνιάτης, σ. 318 καί 340 γιά τόν Ἰωάννη Κ. Β. 147, καί σ. 522-23, γιά τόν Βασίλειο Βατάτζη, ὅπου καί ὀνομάζεται «μέγας δομέστικος τῆς Ἀνατολῆς καί δοῦξ Θρακησίων», πρβλ. V. Laurent, *Le Grand Domesticat, Notes Complémentaires*, EO 37 (1938), σ. 67.
18. Γιά τή Θεοδώρα Κ. 150, βλ. Χωνιάτης, σ. 376-77 γιά τόν Ἀλέξιο Βρανᾶ Κομνηνόν, βλ. Χωνιάτης, σ. 359 γιά τόν Ἀλέξιο Κ. 156, βλ. Χωνιάτης, σ. 301 γιά τόν Ἀλέξιο Κ. 237, βλ. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἄλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 20, καί ἐκδ. Βοηθ. σ. 382.
19. Στίς 2.V.1182 ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 ἦταν ἐξω ἀπ' τήν ΚΠολη, ὅποτε οἱ ὀρδές του ἔκαναν τή σφαγή τῶν Λατίνων τῆς ΚΠολης, βλ. O. Jurewicz, *Andronikos I. Komnenos*, σ. 134. Τό μήνυμα τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 πρὸς τόν Ἰωάννη Κ. Β. 147 στάλθηκε πρὶν ἀκόμη φτάσῃ ὁ πρῶτος στή Νικομήδεια καί πρὶν συναντηθῇ γύρω ἀπ' τόν Χάρακα μέ τόν Ἀνδρόνικο Δούκα Ἄγγελο 93 ἄρα τόν μήνυμα στάλθηκε τόν Ἀπρίλη τοῦ 1182, βλ. Χωνιάτης, σ. 319.
20. Χωνιάτης, σ. 318-19 Σκουταριώτης, σ. 318.
21. Ἡ στέψη τοῦ Ἀλέξιου (β') Κ. 155 ἔγινε στά μέσα τοῦ Μάη τοῦ 1182, βλ. O. Jurewicz, σ. 134, ἀφοῦ προηγουμένως πληροφορήθηκε, κατὰ τόν Χωνιάτη, σ. 343, τόν θάνατο τοῦ Ἰωάννη Κομν. Βατ. 147. Αὐτῆ ἡμερομηνία τῆς στέψης τοῦ νεαροῦ ἡγεμόνα θεωρεῖται καί ἡ ἐπίσημη ἡμερομηνία τῆς ἀνάληψης τῶν ἐπιτροπικῶν καθηκόντων ἀπ' τόν Ἀνδρόνικο Κ. 87, βλ. Χωνιάτης, σ. 343. Ἄρα οἱ κατὰ τοῦ Ἰωάννη Κ. Β. 147 ἐνέργειες τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 ἔγιναν πρὶν πάρῃ καί τυπικά στά χέρια του τήν ἐξουσία.

τήν κατηγορία πώς επιχειρεί νά καταλάβη τόν αυτοκρατορικό θρόνο –ένώ αὐτός δέν ἦταν παρά ἕνας πιστός ὀπαδός τῆς νομιμότητας, θέλοντας ἡ ἐξουσία νά παραμείνῃ στά χέρια τῆς χήρας καί τοῦ γιου τοῦ πολυαγαπημένου τοῦ θείου Μανουήλ (α΄) Κ. 81– καί τόν ἀπειλοῦσε μέ κυρώσεις γιά τήν πολιτεία του». Ὁ μέγας δομέστικος σέ ἀνταπόδοση «περικφρονοῦσε τίς διαταγές τοῦ στασιαστή, τοῦ καταλόγιζε πώς αὐτός ἦταν ἐκεῖνος πού σφετερίστηκε στήν οὐσία ὀλοφάνερα τήν αυτοκρατορική ἐξουσία, ἐκτόξευε ἐναντίον τοῦ ἀπειλῆς πολύ χειρότερες ἀπό κείνες πού ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 τοῦ εἶχε ἀπευθύνει, καί τόν ἐπιτιμοῦσε καί τόν ἐπέπληττε καί τόν χαραχτήριζε σάν ἕνα δαίμονα πού ἐνέσκηψε γιά νά κατατρίψῃ καί ἐξοντώσῃ τήν αυτοκρατορική γενιά τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81»²².

«Οἱ πόλεις τῆς Ἀσίας ἦσαν γεμάτες ἀπό στάσεις καί πολέμους, λέει ὁ Χωνιάτης, καί τὰ κακά πού προέκυπταν ἀπ' αὐτά ἦσαν χειρότερα ἀπό κείνα πού προέρχονταν ἀπ' τόν ἐξωτερικό ἐχθρό, ἡ καλύτερα μπορεῖ κανεῖς νά πῇ πώς ἐκεῖνο πού δέν πετύχαινε τό ἀλλόγλωσσο ἀριστερό χέρι, τό θέριζε τό ντόπιο δεξιό, καθώς οἱ Κομνηνοί ἐπιδόθηκαν σέ ἀλληλοεξοντωτικό πόλεμο, χωρίς καθόλου νά λαμβάνουν ὑπόψη τους τοὺς νόμους τῆς συγγένειας»²³.

Ἦδη ὁ σουλτάνος τοῦ Ἰκονίου, μέ τό ἀγγελμα τοῦ θανάτου τοῦ μεγάλου ἀντιπάλου τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81, κατέλαβε μέ πόλεμο τή Σωζόπολη καί τήν περιοχή τῆς, τό Κοτυαεῖο καί τολαιπώρησε μέ μακρά πολιορκία τή λαμπρότατη Ἀττάλεια²⁴.

«Λές καί ὁ διάβολος, λέει ὁ ἱστορικός τῆς ἐποχῆς, ὀδηγοῦσε τήν Αὐτοκρατορία σέ κάθε πράμα πού δέν ἦταν πρὸς τό συμφέρο τῆς»²⁵.

Πολύ γρήγορα ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 ἀποφάσισε νά λύσῃ τίς διαφορές του μέ τόν Ἰωάννη Κομν. Βατ. 147, μέ τόν ἐνοπλο ἀγώνα, γι' αὐτό καί συγκρότησε ἕνα στράτευμα, «ὄχι ὀλιγάριθμο», ἐπικεφαλῆς τοῦ ὁποίου τοποθέτησε τόν Ἀνδρόνικον Λαπαρδᾶν, τόν σύζυγον τῆς Θεοδώρας Κ. 234, τόν γνωστό μας «κοντόσωμο» ἀλλά «δραστήριο στά πολεμικά στρατηγῶ»²⁶.

Δυστυχῶς, αὐτή ἡ κρίσιμη γιά τόν Ἰωάννη Κομν. Βατ. 147 στιγμή τόν βρῆκε βαριά ἀρρωστο, ἔτσι πού νά μὴ μπορῇ νά μετακινηθῇ²⁷. Δέν μπορούμε νά διαπιστώσωμε τή φύση τῆς ἀρρώστιας του· καθώς ὁμως τόν βλέπομε καί πάνω

22. Χωνιάτης, σ. 340· Σκουταριώτης, σ. 327-28.

23. Χωνιάτης, σ. 340-41· Σκουταριώτης, σ. 328.

24. Χωνιάτης, σ. 340· Σκουταριώτης, σ. 327. Ὁ Kılıdji Arslan II ἐπέζησε τοῦ ἀντιπάλου τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 δώδεκα ὀλάκερα χρόνια († 1192) καί ἔφερε τό σελτζουκικό κράτος τοῦ Ἰκονίου στήν πρὸ μεγάλη του ἀκμή· μετὰ τό θάνατό του οἱ γιοί του ἐπιδόθηκαν σέ ἀλληλοεξοντωτικό πόλεμο, ὅπως μετὰ τό θάνατο τοῦ Μανουήλ (α΄) οἱ Κομνηνοί ἐπιδόθηκαν σέ πολέμους μεταξύ τους.

25. Χωνιάτης, σ. 340: ἀντιπεριέργοντος οἴμαι τοῦ δαιμονίου τήν ὑπό Ρωμαίους εἰς πᾶν ἀξέμφορον.

26. Χωνιάτης, σ. 341.

27. Χωνιάτης, σ. 341.

στο κρεββάτι να μετακινήται από βαστάζους, κάτι μᾶς κάνει να υποψιαζόμαστε πῶς ἐπρόκειτο γιὰ φυματίωση... τὸ «καχεξία»²⁸, καὶ τὸ «αἰρεῖν αὐτὸν ἐπὶ κλινιδίου αὐτοσκεύου»²⁹, μᾶς ὀδηγεῖ σ' αὐτὸ τὸ κάπως αὐθαίρετο συμπέρασμα.

Ὁ μέγας δομέστικος πρόσταξε τότε τοὺς γιούς του Μανουὴλ Κ. 235 καὶ Ἀλέξιον Κ. 236 νὰ βγοῦν ἐπικεφαλῆς τοῦ στρατοῦ ποὺ διέθετε, γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν τὸν Ἀνδρόνικο Λαπαρδά. Ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ποὺ συγκροτήθηκε εἶχε διάφορες τροπές καὶ κατὰ τις συγκρούσεις πολλὰ ἦσαν τὰ θύματα κι ἀπ' τὶς δυὸ παρατάξεις³⁰.

Ὁ Ἰωάννης Κομν. Βατ. 127 μάθαινε τὶς διαφορὲς φάσεις τοῦ ἀγῶνα «πάνω στὸ κρεββάτι τοῦ πόνου καὶ βαθιὰ λυπόταν καὶ ἀναστένάζε ποὺ τὸ κακὸ τὸν βρῆκε σὲ μιά τέτοια κατάσταση». «Ἡ ψυχὴ του τοῦ ἔλεγε, νὰ πεταχτῆ ἐπάνω καὶ νὰ δεῖξη στὸν κόσμῳ τὸ τί μπορεῖ νὰ πετύχη, νὰ ξεσηκώση τὶς πόλεις τῆς Ἀνατολῆς, τῆς Μ. Ἀσίας, μὲ τὶς διάτορες γιὰ μιά νίκη φωνές του, καὶ νὰ δεῖξη σ' αὐτὸν τὸν βαθυγέροντα Ἀνδρόνικο Κ. 87, λέει ὁ Χωνιάτης, μὲ τὰ ἔργα του, μὲ ποιὸν στρατιωτικὸ ἀρχηγὸ τόλμησε νὰ τὰ βάλῃ»³¹.

«Καὶ πραγματικά, γιὰ νὰ δεῖξη ὁ γενναῖος αὐτὸς Κομνηνὸς πῶς ἡ ψυχικὴ προθυμία καὶ τοὺς νεκροὺς ἀκόμη ξεσηκώνει ἀπ' τοὺς τάφους, καὶ πῶς τίποτε πιὸ δυνατὸ δὲν ὑπάρχει ἀπὸ μιά καρδιά ποὺ αἰσθάνεται, πρόσταξε στὴν κατάσταση τοῦ ἐτοιμοθάνατου ποὺ βρισκόταν, νὰ τὸν σηκώσουν πάνω σ' ἓνα αὐτοσχέδιο κρεββάτι καὶ νὰ τὸν πᾶνε καὶ νὰ τὸν στήσουν πάνω σ' ἓνα λοφίσκο, ποὺ ἀπ' αὐτὸν μπορούσε νὰ βλέπῃ τὸ θέατρο τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων»³².

Ἀπ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ἔδωσε στοὺς γιούς του τὶς ἀνάλογες διαταγές καὶ διέγραψε τὸν τρόπο τῆς παρατάξης τῆς στρατιάς. Τὰ ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν ἄμεσα· ἡ νίκη ἔσπευε τὰ ὄπλα τὰ δικά του, καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Λαπαρδάς, στρατηγὸς ὄχι τυχαῖος, ἀναγκάστηκε νὰ στρέψῃ τὰ νῶτα καὶ νὰ ὑποχωρήσῃ, χωρὶς νὰ μείνῃ ἀκαταδίωχτος, ἐνῶ συγχρόνως κατὰ τὴ δίωξη εἶχε καὶ ἀπώλειες³³.

Αὐτὸ ἦταν καὶ τὸ κύκνειο πολεμικὸ ἄσμα τοῦ ὑπέροχου αὐτοῦ Κομνηνοῦ· «λίγες μέρες μετὰ ἀπ' αὐτὸ τὸ ἀντραγάθημα, λέει ὁ Χωνιάτης, ὁ Κομνηνο-Βατάτζης κατὰστρεψε τὴ ζωὴ»³⁴.

Πέθανε τὸ Μάη τοῦ 1182³⁵, μέσα στοὺς ὄδυρμους τῶν Φιλαδελφῶν, τοὺς ὁποίους ὡς ὁ ὕξ κυβερνοῦσε· αὐτοὶ ὅμως μετὰ τοὺς ὄδυρμους, καθόλου

28. Χωνιάτης, σ. 341.

29. Χωνιάτης, σ. 341.

30. Χωνιάτης, σ. 341.

31. Χωνιάτης, σ. 341.

32. Χωνιάτης, σ. 341.

33. Χωνιάτης, σ. 341-42· Σκουταριώτης, σ. 328.

34. Χωνιάτης, σ. 342.

δέν καθυστέρησαν νά προσχωρήσουν στον Ἀνδρόνικο Κ. 87, καθώς μιὰ ἐπιτροπή τους ἀναχώρησε γιὰ τὴ «βασιλεύουσα πόλη» νά κολακεύει τὸ γερόντιο, τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87, καὶ νά στραφῆ κατὰ τῆς μνήμης τοῦ Ἀετοῦ (= τοῦ Ἰωάννη Κομν. Βατ. 147) καὶ τῶν νεοσσῶν του (= τῶν γιῶν του)³⁶.

Καὶ πραγματικά, ὁ Ἰωάννης Κομν. Βατ. 147 ἦταν ἓνας «ἀετοειδῆς ὄρνις»³⁷ μέσα στον πολὺκλαδο οἶκο τῶν Κομνηνῶν, γέννημα αὐτῆς τῆς πορφύρας γέννητης Εὐδοκίας Κ. 80, ποὺ τοῦ δῶσαμε τὸν ἀριθμὸ 147· ὅμως στὴ μεγάλη Γενεαλογία τῶν Κομνηνῶν ποὺ ἔχει τόσους καὶ τόσους ἀριθμούς, δὲν εἶναι αὐτὸς ἐκεῖ ἀπ' τὶς πολλὲς μονάδες μιὰ, μιὰ μονάδα συνηθισμένη· αὐτὴ ἡ χαρὰ τοῦ ἀρκεῖ, ποὺ πρὸς τὴν αἰωνιότητα εὐτυχισμένος ἔφυγε, καθώς στὴν ὕστατὴ του ὥρα, τὴν ἐπώδυνη, μποροῦσε «ἡ καρδιά του τόσο βαθιὰ νά αἰσθάνεται», γιὰ νά καταλάβῃ ὁ κόσμος πῶς δὲν ἦταν ἓνας ἀπ' τοὺς πολλοὺς Κομνηνοὺς.

Εἶδαμε τὸν Ἀνδρόνικον Κ.Κ. 135 καὶ ἐδῶ τὸν Ἰωάννη Κομν. Βατ. 147, καὶ διαπιστώνομε πόσοι Κομνηνοὶ ὑπῆρχαν ποὺ μποροῦσαν ἐπάξια νά πλαισιώσουν τὸν ἀνήλικο Ἀλέξιο (β') Κ. 155, ἂν ἡ χήρα τοῦ Μανουὴλ (α') Κ. 81, ἡ Μαρία τῆς Ἀντιόχειας, μαζί μὲ τὴν ὁμορφιά εἶχε καὶ τὴν ἐξυπνάδα νά διαλέξῃ ἓνα ἀπ' αὐτοὺς ὡς κύριο ὑπουργό της.

Ὁ θάνατος τοῦ ἥρωα, τοῦ Ἰωάννη Κομν. Βατ. 147, ποὺ «σωστὰ διείδε πῶς ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 σκόπευε νά ἐκπορθῆ τὸ θρόνο»³⁸, ἔδωσε φερερὰ σ' αὐτὸν τὸ σφετεριστὴ γιὰ νά προχωρήσῃ ἢ καλύτερα νά ἀρχίσῃ τὸ προμελετημένο ἀπαίσιο ἔργο του³⁹.

Αὐτὸς, ὁ Μανουὴλ (α') Κ. 81, ὁ μεγάλος βασιλέας, ποὺ ἀπὸ κάποιον σύγχρονό του παραβάλλεται «μὲ τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρο γιὰ τοὺς τρανοὺς ἀγῶνες του, μὲ τὸ Δαβὶδ γιὰ τὸν τρόπο ἀνόδου του στὴ βασιλεία καὶ μὲ τὸν Ὀκτάβιο Αὐγουστο γιὰ τὰ προμηνύματα ποὺ διέγραψαν τ' ἀστέρι του»⁴⁰, τοῦ ὁποῦ «οἱ ἀστραπὲς φώτιζαν τὴν Οἰκουμένη»⁴¹ καὶ «οἱ ἀχτίδες τῶν τροπαίων του διαχύνονταν ὡς τὰ ἔσχατα τῆς Γῆς»⁴², καθώς μέσα σὲ κάποια παραζάλη ἢ καὶ παράνοια πέθανε⁴³, καθόλου δὲ φρόντισε γιὰ τὸ κατόπι, ἀφήνοντας τὸ Κράτος στὰ χέρια μιᾶς νεαρῆς γυναίκας καὶ ἐνὸς παιδιοῦ. «Ὁ πάππος του Ἀλέξιος (α') Κ. 15 δὲ θά ἔκανε τέτοιο λάθος, λέει νεώτερος ἱστορικός, ἐνῶ

35. Βλ. πρὸ πάνω, ὑ. 19 καὶ 21.

36. Χωνιάτης, σ. 342· Σκουταριώτης, σ. 328.

37. Χωνιάτης, σ. 342: κατὰ τοῦ ἀετιδοῦς ὄρνιθος τοῦ Βατάτζη... (ἀετώδους θέλει νά πῆ ἢ ἀετοειδοῦς.)

38. R. Guiland, RIB, τ. I, σ. 408, ἀριθ. 10.

39. Χωνιάτης, σ. 343· Σκουταριώτης, σ. 329.

40. Κωνσταντῖνος Μανασσῆς, Πρὸς τὸν βασιλέα κυρὸν Μανουὴλ τὸν Κομνηνόν, VV12 (1906), σ. 96-7.

41. Κωνστ. Μανασσῆς, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 89.

42. Κωνστ. Μανασσῆς, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 89.

ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 δὲ φρόντισε γιὰ μιὰ καλύτερη διαδοχὴ⁴⁴. Δὲν ἔδωσε στὴ γυναίκα του καὶ στὸ γιό του γιὰ σύμβουλο ἕνα κύρ Ἀνδρόνικον Κ.Κ. 135 ἢ ἕνα κύρ Ἰωάννην Κομν. Βατ. 147, ποὺ ἦσαν ἀπὸ ἀδελφές πρωτανεψιοὶ του, ἀλλὰ προώθησε καὶ εὐνόησε στὴν αὐλή, γιὰ τὴν καταστροφὴ τοῦ οἴκου του, τὸν μόνο ποὺ ἐπιζοῦσε ἀπὸ ἀδελφὸ πρωτανεψιὸ του, τὸν π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο ν κύρ Ἀλέξιον Κ. 132· αὐτὸς ἦταν ποὺ ἔδωσε τὰ προσήματα γιὰ νὰ σφετεριστῇ τὸ θρόνο ὁ δολοφόνος τῆς οικογενείας του Ἀνδρόνικος Κ. 87, τὸν ὁποῖον ὁ Ἰωάννης Κομν. Βατ. 147 μέχρι τὸ θάνατό του πολέμησε.

Μᾶς ἔχει περιωθῆ ἡ σφραγιδα τοῦ Ἰωάννη Κομν. Βατ. 147, πρὶν ὀνομαστῇ μ ἔ γ α ς δ ο μ ἔ σ τ ι κ ο ς καὶ δ ο ὕ ξ Ἰ θ ρ α κ η σ ι ῶ ν⁴⁵.

Ἡ γυναίκα του Μαρία Δούκαινα μᾶς εἶναι ἀγνωστο πότε πέθανε, μᾶλλον ὅμως πέθανε πρὶν ἀπ' αὐτόν, καθὼς δὲν ἀναφέρεται στὶς τελευταῖες του στιγμές.

«Θεϊκὰ καθὼς ἐζήσε ὁ Ἰωάννης Κομν. Βατ. 147 καὶ πέθανε ἀπ' τὴν ἀρρώστια ποὺ ἐφθειρε τὸ σῶμα του, λέει ἕνας στιχοπλόκος, βασιλικά σὰν λιοντάρι στὸ λίθινο μνημεῖο του ἐναποτέθηκε, καὶ μὲ σεντόνι λιβανοσμύρνιστο περιτυλίχθηκε, φέροντας μαζί του ἕνα κομμάτι ἀπ' τὴν πέτρα ποὺ σ' αὐτὴ ἐναποτέθηκε, κατὰ τὴν ὡραία παράδοση, μετὰ τῆ σταύρωση ὁ Ἰησοῦς»⁴⁶.

148. Ἀνδρόνικος Κομνηνὸς Βατάτζης (γένν. περὶ τὸ 1133 – † IX. 1176)

Ὁ Ἀνδρόνικος¹ Κομνηνὸς² Βατάτζης³ γιὸς τοῦ Θεόδωρου Βατάτζη καὶ τῆς Εὐδοκίας Κ. 80⁴ γεννήθηκε περὶ τὸ 1133⁵.

43. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 462, ὑ. 163α.

44. Κωνστ. Ἀμανός, Ἱστορία τ. Β΄, σ. 359.

45. Βλ. πρὸ πάνω, ὑ. 4.

46. Βλ. πρὸ πάνω, ὑ. 6.

148.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ μητρὸς θείου του Ἀνδρόνικου Κ. 76.

2. Zacos-Vegliery, ἀριθ. 2730, σ. 1532-33:

Κομνηνὸς Ἀνδρόνικος ἐξ Εὐδοκίας (80)

πορφυροφυοὺς ἐκφυεῖς ρίζης κλάδος...

Χωνιάτης, Θεσ. Ὁρθοδοξίας, ἐκδ. Migne, PG 140, στί. 236: τοῦ περιποθῆτου ἀνεμιοῦ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἀγίου ἡμῶν βασιλέως κυροῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Κομνηνοῦ, τοῦ υἱοῦ τοῦ πανσεβασταῦπερτάτου κυροῦ Θεοδώρου τοῦ Βατάτζου· L. Petit, Documents inédits, VV 11 (1904), σ. 479: τοῦ περιποθῆτου κτλ. κυροῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Κομνηνοῦ, τοῦ υἱοῦ τοῦ πανσεβαστοῦ σεβαστοῦ (ἀντὶ τοῦ σωστοῦ: τοῦ πανσεβαστοῦπερτάτου) κυροῦ Θεοδώρου τοῦ Βατάτζη. Τὸ ἐπίσημο ἄρα ἐπώνυμο ἦταν Κ ο μ ν η ν ὸ ς, καθὼς ἦταν γιὸς μιᾶς πορφυρογέννητης, τὸ ἀνεπίσημο ἦταν Β α τ ᾶ τ ζ η ς, αὐτοῦ ποὺ μᾶς δίδουν οἱ πρὸ κάτω ἀφηγηματικὲς πηγές.

Παντρεύτηκε με κάποια, τῆς ὁποίας δὲν ξέρομε οὔτε τὸ ὄνομα οὔτε τῆ γενιά⁶, κι ἀπ' αὐτῆ ἀπόχτησε τὸ πιὸ λίγο ἓνα γιό, τὸν Ἰωάννη Κ. 237⁷, ποὺ

3. Κίνναμος, σ. 300: Ἄνδρόνικον ἀδελφιδοῦν αὐτῷ τὸν Βατάτζην... Χωνιάτης, σ. 236: αἰχμῆ περιπαρεῖσαν τὴν τοῦ Ἄνδρόνικου τοῦ Βατάτζη κεφαλὴν, ἣν δὲ οὗτος ἀδελφιδούς μὲν τῷ βασιλεῖ Μανουῆλ, Σκουταριώτης, σ. 287: ἡ τοῦ Βατάτζου Ἄνδρόνικου κεφαλῆ...

4. Zacos-Vegler, ἀριθ. 2730, σ. 1532-33:
Κομνηνός Ἄνδρόνικος ἐξ Εὐδοκίας (80)
πορφυροφυοῦς ἐκφυεῖς ριζῆς κλάδος,
ἀνεπιός δὲ Μανουῆλ βασιλέως,
υἱός Βατάτζου δεσπότη Θεοδώρου
ἐμὲ προϊστη καὶ λόγων καὶ πραγμάτων.

Βλ. καὶ πιὸ πάνω, ὑ. 2, ὅπου ἀπ' τὰ πρακτικὰ τῶν συνόδων ἀναφέρεται, ὡς γιός τοῦ Θεοδώρου Βατάτζη, ὁ ὁποῖος ἦταν σύζυγος τῆς Εὐδοκίας Κ. 80.

5. Οἱ γονεῖς του παντρεύτηκαν περὶ τὸ 1131, ὁ δὲ ἀδελφός του Ἰωάννης Κομν. Βατ. 147 ἦταν πρεσβύτερός του.

6. Ἡ ἀπόχτησις καὶ ἐνός νόμιμου παιδιοῦ μᾶς ἀποδεικνύει τὴ σύναψη γάμου. Καὶ γιὰ ὅσους Κομνηνοὺς ἢ καὶ Κομνηνὲς δὲν ἀναφέρεται ρητὰ ἀπ' τῆς πηγῆς πῶς ἦσαν ἐγγαμοί, δὲν ἔπεται πῶς ἦσαν ἀγαμοί. Τὸ νὰ μείνῃ κανεὶς ἀγαμος, ἀν δὲν ἦταν μοναχός ἢ ἐρωμένος, ἦταν κατὰ τὸ σπᾶνιο, ὄχι μόνον γιὰ τοὺς Κομνηνοὺς καὶ τὴν ἀριστοκρατία, ἀλλὰ γιὰ ὅλους τοὺς Βυζαντινοὺς.

7. Χωνιάτης, σ. 384: ὁ δ' ἐκ Κομνηνῶν Ἄλέξιος, ὃς ἐπὶ τοῦ κεράσματος ἐτέτακτο τῷ βασιλεῖ Μανουῆλ ἐκ τῆς αὐτοῦ φύλης γεγεννημένος (ἐκ γὰρ ἀδελφοπαίδος προεληλυθεν), Ὁ γιὰ τὸν ὁποῖον ὁ λόγος Ἄλέξιος Κ. ἦταν δηλ. γιός ἐνός Κομνηνοῦ, ποὺ αὐτὸς ὁ Κομνηνός ἦταν γιός ἀδελφοῦ ἢ ἀδελφῆς τοῦ Μανουῆλ (α') Κ. 81. Ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἄλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 20, καὶ ἐκδ. Βοημ, σ. 382, μᾶς λέει πῶς ἦταν: «πρωτοστράτωρ μὲν τὴν ἀξίαν, ἀνεψιαδοὺς δὲ γνήσιος καὶ ὑπερλίαν φιλητός τῷ βασιλεῖ Μανουῆλ». Δὲν μᾶς λέει «ἀδελφιδοῦς», δηλ. γιός ἀδελφοῦ ἢ ἀδελφῆς τοῦ Μανουῆλ (α'), ἀλλὰ «ἀνεψιαδοῦς», δηλ. γιός πρώτου ἀνεψιοῦ τοῦ Μανουῆλ (α'), μικρανεπιός αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, ὅπως λέμε σήμερα. Σύμφωνα μὲ τὰ πιὸ πάνω ὁ Ἄλέξιος Κ. 237 κατεῖχε τὰ ἀξιώματα «ἐπὶ τοῦ κεράσματος» καὶ τοῦ «πρωτοστράτορα». Θεωρῶ ἀπίθανο κάτω ἀπ' τὴν ἔκφραση τοῦ Εὐστάθιου Θεσσαλονίκης νὰ κρύβεται ὁ Ἄλέξιος Κ. 156, ὁ νόθος γιός τοῦ Μανουῆλ (α') ἀπ' τὴ Θεοδώρα Κ. 150, τὸν ὁποῖον ὁ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ἀπὸ σεβασμοῦ πρὸς τὸν ἡγεμόνα ἀνάφερε ὡς «ἀνεψιαδοῦν» τοῦ Μανουῆλ (α') καὶ ὄχι ὡς νόθο γιό. Ἀλλὰ ἂς λάβωμε ὑπόψην μας τὸν Χωνιάτην, σ. 384, πῶς ὁ Ἄλέξιος Κ. 237 ἦταν «γιός γιοῦ ἀδελφοῦ ἢ ἀδελφῆς τοῦ Μανουῆλ (α')». Μᾶς εἶναι γνωστοὶ 14 πρωτανεπιοὶ τοῦ Μανουῆλ (α'), ἐνός τῶν ὁποίων γιός ἦταν ὁ Ἄλέξιος Κ. 237, οἱ ἐξῆς:

1. Ἄνδρόνικος Κ. 124,	γιός τῆς Μαρίας Κ. 75
2. [Ἄλέξιος] Κ. 125,	» » » » »
3. Ἰωάννης Κ. 128,	» τοῦ Ἄνδρόνικου Κ. 76
4. Ἄλέξιος Κ. 132,	» » » » »
5. Ἰωάννης Κ.Κ. 133,	» τῆς Ἄννας Κ. 77
6. Ἄλέξιος Κ.Κ. 134,	» » » » »
7. Ἄνδρόνικος Κ.Κ. 135,	» » » » »
8. Ἄλέξιος Κ. 137,	» τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78
9. Ἰωάννης Κ. 139,	» » » » »
10. Ἄλέξιος Κ. 144,	» τῆς Θεοδώρας Κ. 79
11. Ἰωάννης Κομν. Βατ. 147,	» τῆς Εὐδοκίας Κ. 80
12. Ἄνδρόνικος Κομν. Βατ. 148,	» » » » »

πρέπει να γεννήθηκε περί το 1155⁸.

Ο Ανδρόνικος Κομν. Βατ. 148 πήρε μέρος μαζί με το νεώτερο αδελφό του Αλέξιο Κομν. Βατ. 152 στις συνόδους τής 2ας του Μάρτη του 1166⁹ και τής 3ης του Μάρτη (του 1166)¹⁰, και μόνος του, χωρίς τόν αδελφό του, στη

13. Ισαάκιος Κομν. Βατ. 151,

» » » » »

14. Αλέξιος Κομν. Βατ. 152,

» » » » »

Ἄπ' αὐτοὺς πρέπει νὰ ἀποκλειστοῦν αὐτοὶ ποὺ φέρουν τὸ ὄνομα Ἀλέξιος (οἱ ὑπ' ἀριθ. 125, 132, 134, 137, 144 καὶ 152). Ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 124 καὶ ὁ Ἰσαάκιος Κ.Β. 151, δὲ μᾶς εἶναι γνωστὸ ἂν ἀπόχτησαν κἀν παιδιὰ. Ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Κ. 135 καὶ ὁ Ἰωάννης Κ.Β. 147 εἶχαν γιοὺς μὲ τὸ ὄνομα Ἀλέξιος, τὸν Ἀλέξιον Κοντοστέφ. Κομν. 228 ὁ πρῶτος καὶ τὸν Ἀλέξιον Κ. 236 ὁ δεῦτερος, τῶν ὁποίων ἡ σταδιοδρομία μᾶς εἶναι γνωστὴ, καὶ εἶναι ὀλοτέλα διάφορη ἀπ' αὐτὴ τοῦ Ἀλέξιου Κ. 237. Ὁ Ἰωάννης Κ. 139 πέθανε σὲ βρεφικὴ ἡλικία καὶ φυσικὰ δὲν ἀπόχτησε παιδιὰ. Ὁ Ἰωάννης Κ. 128 καὶ ὁ Ἰωάννης Κ.Κ. 133, δὲν εἶχαν γιοὺς μὲ τὸ ὄνομα Ἀλέξιος, ἀλλὰ ὁ μὲν πρῶτος εἶχε γιὸ τὸ Μανουὴλ Κ. 213, ὁ δὲ δεῦτερος τὸ Στέφανο Κ.Κ. 223. Ὁ Ἰωάννης Κ. 128 ὅμως φέρεται ὡς πατέρας τοῦ Ἀλέξιου Κ. 237 ἀπ' τὸν Ch. Brand, *Byzantium confronts the West*, ὁ ὁποῖος, σ. 54, γράφει: *Alexius Comnenus the Cupbearer, a son of Alexius the protosebastos' older brother John*, καὶ σ. 161: *he was probably a nephew of Alexius the protosebastos*. Ἀλλὰ πῶς εἶναι δυνατόν ὁ Ἀλέξιος Κ. 237 νὰ ἦταν ἕνας γιὸς τοῦ Ἰωάννη Κ. 128 καὶ ἕνας πρωτανεπιφίος τοῦ Ἀλέξιου Κ. 132, ἐνῶ μᾶς εἶναι γνωστὸ πῶς ὑπῆρξε ἕνας ἐχθρὸς αὐτοῦ τοῦ τελευταίου. Ἐπεὶτα σὲ καμιά πηγὴ δὲν ἀναφέρεται πῶς ὁ πολὺ γνωστὸς μέχρι τοῦ 1176 ποὺ σκοτώθηκε Ἰωάννης Κ. 128 εἶχε γιὸ μὲ τὸ ὄνομα Ἀλέξιος. Ἐτοὶ δὲν ὑπολείπεται ἀπ' τοὺς πρωτανεπιφίους τοῦ Μανουὴλ (α') γιὰ νὰ εἶναι πατέρας τοῦ Ἀλέξιου Κ. 237, παρὰ ὁ Ἀνδρόνικος Κ.Β. 148. Ἡ ὑπόθεση αὐτὴ ἐνισχύεται καὶ ἀπ' τὶς προαγωγὰς ποὺ ἔκανε ὁ Μανουὴλ (α') μετὰ τὴ μάχη τοῦ Μυριοκέφαλου (17.IX.1176), ποὺ σ' αὐτὴ ἔπεσε ὁ Ἰωάννης Κ. 128, ἔχοντας τὸν τίτλο τοῦ πρωτοσέβαστου. Τότε πρωτοσέβαστος ὀνομάστηκε ὁ μέχρι τότε πρωτοστράτορας Ἀλέξιος Κ. 132, ἀδελφὸς τοῦ Ἰωάννη Κ. 128, ἐνῶ στὸ ἀξίωμα τοῦ πρωτοστράτορα ὑψώθηκε ὁ Ἀλέξιος Κ. 237, ἀκριβῶς γιὰτὶ ἦταν γιὸς τοῦ ἄλλου μεγάλου θύματος τῆς Νεοκαισάρειας, μάχης παράλληλης πρὸς ἐκείνη τοῦ Μυριοκέφαλου, τοῦ Ἀνδρόνικου Κ.Β. 148, βλ. πάνω σ' αὐτὸ Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 533, ὑ. 182, καὶ πῶς πάνω προσωπογραφία Ἀλέξιου Κ. 132, ὑ. 30-36. Κοντὰ στὰ πῶς πάνω ἔχομε καὶ μαρτυρία δυτικῆς προέλευσης τοῦ Litta, *Marchesi di Monferrato*, Tavola V, τὸν ὁποῖον Πίνακα V μου ἔστειλε κατόπι παρακλήσεώς μου ὁ διευθυντὴς τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Torino καθηγητὴς Stelio Bassi (σὲ φωτοτυπία) τὸν καθηγητὴ εὐχαριστῶ ἀπ' αὐτὴ τὴ θέση. Ἀπ' τὸν Πίνακα V καὶ τὰ σχόλια τοῦ M. Deporte προκύπτει πῶς «ὁ πρωτοστράτορας Ἀλέξιος Κ. (237), γιὸς τοῦ Ἀνδρόνικου (148), γιοῦ τῆς Εὐδοκίας (80), κόρης τοῦ αὐτοκράτορα τῆς ΚΠολῆς Ἰωάννη (34), παντρεύτηκε τὴν Ἰωάννα ἡ Ἰορδόνα τοῦ Monferrat, βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου Κ. 132, ὑ. 36.

8. Τὸ 1176 ποὺ ὁ Ἀλέξιος Κ. 237 ὑψώθηκε σὲ πρωτοστράτορα πρέπει νὰ εἶχε μὲ ἡλικία 21 περίπου χρονῶ.

9. Χωνιάτης, Ἐθσ. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 236· βλ. τὸ κείμενο πῶς πάνω, ὑ. 2.

10. Χωνιάτης, Ἐθσ. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 253: τῶν περιποθητῶν ἀνεπιφίων τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ ἁγίου, τῶν υἱῶν τοῦ μακαρίτου περιποθητοῦ γαμβροῦ τῆς ἁγίας αὐτοῦ βασιλείας, τοῦ πανσεβαστοῦπερτάτου κυροῦ Θεοδώρου τοῦ Βατάτζου, τοῦ τε κυροῦ Ἀνδρόνικου καὶ τοῦ κυροῦ Ἀλεξίου.

σύνοδο τῆς 30ης τοῦ Γενάρη τοῦ 1170¹¹.

Ὁ Ἀνδρόνικος Κομν. Βατ. 148 ἦταν ἕνας ἐξαιρετός στρατιωτικός ἄντρας, ὁλότελα στό θεῖο του βασιλέα Μανουήλ (α΄) Κ. 81 ἀφοσιωμένος, ὅπως ἀκριβῶς καί ὁ πρεσβύτερος ἀδελφός του Ἰωάννης Κομν. Βατ. 147.

Ἀπ' τήν ὅλη στρατιωτική του σταδιοδρομία δέ γνωρίζομε, παρά τήν τελευταία του πολεμική πράξη, πού σ' αὐτή βρῆκε ἕνα ἡρωϊκό θάνατο, κ' ἔτσι βλέπομε πῶς ἦταν ἕνας ἀντάξιός ἀδελφός τοῦ Ἰωάννη Κομν. Βατ. 147.

Τό 1176 ὁ Ἀνδρόνικος Κομν. Βατ. 148 ἦταν ἕνας ἄντρας 43 περίπου χρονῶ καί θά ἔπρεπε ὡς τότε νά εἶχε ἐξελιχτῆ σέ δόκιμο στρατηγό, καθὼς θά εἶχε φοιτήσῃ στή στρατιωτική σχολή τοῦ θεοῦ του Μανουήλ (α΄) Κ. 81.

Κατά τήν πιό πάνω χρονολογία, ἐνῶ ὁ θεῖος του αὐτοκράτορας ξεκίνησε γιά τὸ μεγάλο ἐναντίον τῶν Τούρκων πόλεμο, θέλοντας νά τοὺς χτυπήσῃ στήν καρδιά, σ' αὐτή τήν ἴδια τήν πρωτεύουσα τῶν Σελτζουκιδῶν, τὸ Ἰκόνιο, μέ περίλαμπρο ἀλήθεια ἐπιτελεῖο καί τόν κύριο ὄγκο τῶν στρατευμάτων του, ὁ Ἀνδρόνικος Κομν. Βατ. 148 στάλθηκε στό βορειοδυτικό μέτωπο τῆς Μ. Ἀσίας, κοντά στή Νεοκαισάρεια¹².

Ἐπικεφαλῆς ὁ Ἀνδρόνικος Κομν. Βατ. 148 ἑνός σώματος 30.000 ἀνδρῶν¹³, πού στρατολογήθηκαν στήν Παφλαγονία καί στήν Ἡράκλεια τοῦ Πόντου¹⁴, μαζί μέ τόν Δανισμενδίτη ἐμίρη τῆς Καππαδοκίας Διοῦλ Νούη¹⁵, στάλθηκε νά χτυπήσῃ τοὺς Τούρκους τῆς Ἀμάσειας¹⁶, κ' ἔπειτα νά πολιορκήσῃ καί νά ἐκπορθήσῃ τὴ Νεοκαισάρεια¹⁷.

Εἶναι φανερό πῶς ὁ Δανισμενδίτης πρίγκιπας εἶχε ἀκόμη σ' αὐτὲς τὶς περιοχὲς ὁπαδοὺς· ἡ προσπάθεια πού ἔκανε τήν περασμένη χρονιά ἐναντίον τῆς Ἀμάσειας ὁ Διοῦλ Νούη μᾶς πείθει γι' αὐτό καί μᾶς ἐπιτρέπει νά συμπεράνωμε πῶς μερικὲς ἀπ' τὶς παλιὲς κτήσεις τοῦ ἄλλοτε ἰσχυροῦ πριγκιπάτου τῶν Δανισμενδιτῶν ἡγεμόνων δὲν ἀναγνώριζαν παρά ἀτελῶς τὴν ἐξουσία τοῦ σουλτάνου Kilidj Arslan II τοῦ Ἰκονίου¹⁸.

Οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ εἶναι πολὺ λιγόλογοι πάνω στήν ἐπιχείρηση πού διεξήγαγε ὁ Ἀνδρόνικος Κομν. Βατ. 148 καί οἱ μόνες λεπτομέρειες πού κατέχομε εἶναι αὐτὲς πού μᾶς δίδει ὁ Ἰακωβίτης πατριάρχης Μιχαήλ ὁ Σύρος καί πού ἀναφέρονται στήν πολιορκία τῆς Νεοκαισάρειας¹⁹.

Σύμφωνα μέ αὐτὸν οἱ ὑπερασπιστὲς αὐτῆς τῆς πόλης ἐπιζήτησαν νά ρίξουν

11. L. Petit, Documents inédits, VV 11 (1904), σ. 479· βλ. τὸ κείμενο πιό πάνω, ὑ. 2.

12. F. Chalandon, τ. II, σ. 506 κεξ. M. Levitchenko, Byzance, γαλλ. μετάφρ. P. Mabilie, σ. 233· ἑλλην. μετάφρ. τοῦ 1953, σ. 229· ἑλλην. μετάφρ. Γιάνη Βεστάκη τοῦ 1955, σ. 289.

13. Μιχαήλ ὁ Σύρος, ἐκδ. Chabot, τ. III, σ. 369· Bar Hebraeus, Chronicon, τ. II, σ. 385.

14. Χωνιάτης, σ. 236· Κίνναμος, σ. 300.

15. Μιχαήλ ὁ Σύρος, τ. III, σ. 369· βλ. καί προσωπογραφίαν Ἀλέξιου Κ.Κ. 134, ὑ. 64.

16. Χωνιάτης, σ. 236.

17. Μιχαήλ ὁ Σύρος, τ. III, σ. 369· Κίνναμος, σ. 300.

18. F. Chalandon, τ. II, σ. 506.

19. Μιχαήλ ὁ Σύρος, τ. III, σ. 369· καί ὁ ἀντιγραφῆς του Bar Hebraeus, Chronicon, τ. II, σ. 385.

τῆ διχόνοια ἀνάμεσα στὸν Ἀνδρόνικο Κομν. Βατ. 148 καὶ τὸν Dhouï Noûn, καὶ γιὰ νὰ πετύχουν τὸ σκοπὸ τους, ἔρριξαν μὲ τόξα στὸ βυζαντινὸ στρατόπεδο ἐπιστολὲς μὲ τέτοιο περιεχόμενο, ποῦ ἔκαναν τὸ βυζαντινὸ πρίγκιπα νὰ πιστεύσῃ πὼς ὁ Dhouï Noûn, τὸν πρόδιδε, κάτι ποῦ δὲν ἦταν βέβαια ἀληθινό. Ἀπὸ τότε, ἀνάμεσα στοὺς δυὸ ἀρχηγοὺς τῆς δανισμενδο-βυζαντινῆς παράταξης ἡ καχυποξία ἐμφυλλοχώρησε, καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Κομν. Βατ. 148, καθὼς φοβόταν πὼς σὲ κάθε στιγμή θὰ προδοθῆ ἀπ' τὸ δανισμενδίτη σύμμαχό του, δὲν προώθησε τὴν πολιορκητικὴ ἐπιχείρηση μὲ τὸ σφρίγγος καὶ τὴ ρωμαλαιότητα ἐκείνη ποῦ ἀπαιτοῦνταν²⁰.

Μιά πετυχημένη ἐξοδος τῶν πολιορκουμένων, οἱ ὁποῖοι μὲ ἐπιτηδειότητα σκόρπισαν τὴν ψεύτικη εἶδηση τοῦ θανάτου τοῦ αὐτοκράτορα Μανουήλ (α΄) Κ. 81, ἔρριξε τὴν ἀταξία καὶ τὴ σύγχυση στὸ βυζαντινὸ στρατόπεδο. Πάνω στὸ κρίσιμο αὐτὸ σημεῖο ὁ Ἀνδρόνικος Κομν. Βατ. 148 ρίχτηκε μέσα στὶς τάξεις τοῦ στρατοῦ του, προσπαθώντας νὰ συγκρατήσῃ τὴν κατάσταση, ἀλλὰ σ' αὐτὴ τὴν προσπάθεια βρῆκε τὸ θάνατο –πρῶτο μισὸ τοῦ Σεπτέμβρη τοῦ 1176– καθὼς χτυπήθηκε ἀπὸ ἐχτρικὸ χέρι. Ὁ θάνατός του μετέβαλε αὐτὴ τὴν κακότυχη ἐκβαση σὲ καταστροφὴ· ὁ βυζαντινὸς στρατὸς, καθὼς κυριεύτηκε ἀπὸ πανικό, ἐγκατάλειψε τὴν πολιορκία τῆς Νεοκαισάρειας καὶ ἡ ὑποχώρησις ὑπῆρξε μὴ ἀληθινὴ φυγῆ²¹.

Τὸ πτώμα τοῦ γενναίου Ἀνδρόνικου Κομν. Βατ. 148 ἔπεσε στὰ χέρια τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι ἔκοψαν τὸ κεφάλι τοῦ ἥρωα, τὸ βαλοσάμωσαν, καὶ τὸ ἔστειλαν στὸ σουλτάνο Kilidj Arslan II, μὲ πομπὴ θριάμβου, κι αὐτὸς ὁ τελευταῖος, τὴν τραγικὴ ἐκείνη μέρα τῆς 17ης τοῦ Σεπτέμβρη τοῦ 1176, καθὼς ξέρομε, γιὰ νὰ ἐπιτείνῃ ἀκόμη πῖο πολὺ στὶς τάξεις τῶν βυζαντινῶν στὸ Μυριοκέφαλο τὴ σύγχυση καὶ τὴν ταραχὴ, πρόσταξε νὰ περικφέρουν μὲ ἀλαλαγμοὺς πάνω σ' ἓνα καμάκι αὐτὸ τὸ κεφάλι τοῦ Ἀνδρόνικου Κομν. Βατ. 148, ποῦ ἀπὸ μακριὰ εἶδε μὲ ἄλλος καὶ ταραχὴ κι αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ θεῖος του βασιλεὺς Μανουήλ (α΄) Κ. 81²².

Καὶ οἱ δυὸ ἐναντίον τῶν Τούρκων ἐκστρατεῖες τοῦ 1176, ἀπότυχαν ἀπὸ βαριά λάθη τῶν δικῶν μας. Ὁ Μανουήλ (α΄) πολὺ ἀπερίσκεπτα διακινδύνευσε τὴν τύχη τῆς μεγάλης στρατιᾶς του, τῆς τόσο δαπανηρῆς γιὰ τὸ Κράτος, στὰ στενά τῶν ἄγριων βουνῶν τῆς Φρυγίας. Ὁ Ἀνδρόνικος Κομν. Βατ. 148, στρατιώτης καὶ πολέμαρχος γενναῖος, ἀφέθηκε νὰ πέσῃ στὶς πλεκτάνες ποῦ τοῦ ἔστησε ὁ πανέξυπνος Τούρκος φρούραρχος τῆς Νεοκαισάρειας.

Ἔτσι οἱ Τούρκοι, μετὰ τὴν ἐγκληματικὴ ἐνέργεια τοῦ Μιχαήλ (ζ΄) Δούκα καὶ

20. Μιχαήλ ὁ Σύρος, τ. III, σ. 369. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 507.

21. Μιχαήλ ὁ Σύρος, τ. III, σ. 369· Χωνιάτης, σ. 236· Σκουταριώτης, σ. 287. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 507.

22. Χωνιάτης, σ. 236. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 507, καὶ προσωπογραφίαν Ἀνδρόνικου Κ.Κ. 135, ὑ. 215-217.

τις προδοσίες του Νικηφόρου (γ') Βοτανειάτη (1077) και του Νικηφόρου Μελισσηνού (1080), του συζύγου της Εύδοκίας Κ. 13, που τους έφεραν στην καρδιά της Μ. Ασίας²³, εγκαταστάθηκαν για τα καλά στις πόλεις της, και όλες οι ελπίδες για να εκδιωχθούν, μετά τις μάχες του Μαντζικέρτ (1071), του Μυριοκέφαλου και της Νεοκαισάρειας, έσβησαν²⁴.

Κοντά σ' αυτά όμως πρέπει κανείς να αναγνωρίσει πως ο 'Ανδρόνικος Κομν. Βατ. 148, αν δε διέθετε τη στρατηγική ευφυΐα του αδελφού του 'Ιωάννη Κομν. Βατ. 147, ήταν ίσος με αυτόν στη γενναιότητα και την επίγνωση του καθήκοντος.

Ο 'Ανδρόνικος Κομν. Βατ. 148 διέθετε δική του σφραγίδα, που σ' αυτή προβάλλει την προέλευσή του απ' την πορφυρογέννητη Εύδοκία Κ. 80 και απ' το δεσπότη Θεόδωρο Βατάτζη και τονίζει έμφαντικά πως ήταν ένας άνεμιός Μανουήλ (α') Κ. 81 του βασιλέα²⁵.

149. [*Άννα*] Κομνηνή Βατατζίνα (γένν. περί το 1136 – † μετά το 1186)

'Η "Άννα" Κομν. Βατ. κόρη του Θεόδωρου Βατάτζη και της Εύδοκίας Κ. 80² γεννήθηκε περί το 1136³.

23. 'Ιω. Καραγιαννόπουλος, *Κεντρόφυγοι και κεντρόμολοι δυνάμεις στον βυζαντινό κόσμο, 15ον Διεθνές Συνέδριον Βυζ. Σπουδών, Αθήνες 1976*, σ. 15-9.
24. M.V. Levchenko, *Byzance*, γαλλ. μετάφρ., σ. 233· έλλην. μετάφρ. του 1953, σ. 229· έλλην. μετάφρ. του 1955, σ. 289.
25. Βλ. πιο πάνω, ύ. 4. Για το δεσπότης που αναφέρεται στο Θεόδωρο Βατάτζη, βλ. προσωπογραφία 'Ιωάννη Κομν. Βατ. 148, ύ. 4.
- 149.1. Φέρει το όνομα της εκ μητρός θείας της Άννας Κ. 77. Το όνομα προκύπτει απ' την άνεπιβεβαίωτη πηγή του Παχώριου Σιναιίτη, βλ. *Γενεαλογία μου*, τ. Α', σ. 419, ύ. 20.
2. Χωνιάτης, σ. 507: ήν γάρ σώφρων ή γυνή (του 'Αλέξιου Βρανά Κομνηνού), σϋ χάριν και καλήν εν γυναιξί κατωνόμαζεν ό προς μητρός αυτής θείος ό αυτοκράτωρ Μανουήλ, και οϊόν τι εκ του γένους όσφράδιον. Σκουταριώτης, σ. 382. Δηλ. ό Μανουήλ (α') Κ. 81 ήταν θείος της απ' τη μητέρα της, ένας αδελφός της μητέρας της· ήδη ή S. De Jongh, σ. 74, διέκρινε πως αυτή ή μητέρα της απ' τις τέσσερις αδελφές του Μανουήλ (α') ήταν ή Εύδοκία Κ. 80, ή σύζυγος του Θεόδωρου Βατάτζη, αυτό που μάς έπιβεβαίωσε και ή άνεξέλεγκτη πηγή του Παχώμιου Σιναιίτη, βλ. *Γενεαλογία μου*, τ. Α', σ. 419, ύ. 20.
3. 'Η S. De Jongh, σ. 74, τοποθετεί τη γέννησή της περί το 1152, καθώς τη φέρνει πως περί το 1167 (·) παντρεύτηκε τον 'Αλέξιον Βρανάν Κομνηνόν, παραβλέποντας πρώτο μόν πως ή μητέρα της Εύδοκία Κ. 80 πέθανε μάλλον πριν απ' το 1150, και δεύτερο πως ό 'Αλέξιος Βραν. Κομν. ήταν ό δεύτερος άντρας της. 'Η "Άννα Κομν. Βατ. 149 πρέπει να γεννήθηκε περί το 1136, καθώς άνάμεσα στον 'Ανδρόνικο Κομν. Βατ. 148 και αυτή θα μεσολάβησε ή γέννηση οϋό αδελφών της που θα έφεραν τα όνόματα Ειρήνη και Μαρία, βλ. *Γενεαλογία μου*, τ. Α', σ. 419, ύ. 17.
4. Παχώμιος Σιναιίτης, Σημειώσεις κτλ., Σημ. 12, εις *Γενεαλογία μου*, τ. Α', σ. 419, ύ. 20.

Περί το 1150 παντρεύτηκε τὸν Νικηφόρον Συναδημόν, μέλος τῆς γνωστῆς μας βυζαντινῆς ἀριστοκρατικῆς οἰκογένειας, ὁ ὁποῖος μετὰ τὴν εὐκαιρία τοῦ γάμου τοῦ ἔλαβε τὸν τίτλο τοῦ **πανσέβαστου σεβαστοῦ**⁴.

Ὁ Νικηφόρος Συναδημὸς πέθανε σὲ μιὰ ἀγνωστὴ σὲ μᾶς χρονολογία, πάντως πρὶν ἀπ' τὸ 1166, καθὼς κατ' αὐτὸ τὸ ἔτος ἡ Ἄννα Κομν. Βατ. 149 παρουσιάζεται νὰ εἶναι παντρεμένη μετὰ τὸν Ἀλέξιον Βρανᾶν Κομνηνόν, χωρὶς νὰ ξέρωμε ἂν τότε ἐγίνε ὁ γάμος ἢ καὶ πολὺ προηγουμένως, ποὺ φαίνεται καὶ τὸ πιὸ πιθανό⁵.

5. Στὴ σύνοδο τῆς 6ης. ΙΙΙ. 1166, PG 140, στ. 253, παρακάθησε στὴν κατηγορία «τῶν γαμβρῶν ἀπὸ πρωτανεψιῶν τοῦ Μανουῆλ (α') Κ. 81 ποὺ ἦταν κόρη ἀδελφῆς του», τῆς Εὐδοκίας Κ. 80, ποὺ σημαίνει πῶς ἦταν ἤδη παντρεμένος μετὰ τὴν Ἄννα Κομν. Βατ. 149. Σ' αὐτὴ τῇ σύνοδο μετὰ τοὺς πρωτανεψιῶν καὶ πρωτεξαδέλφους τοῦ Μανουῆλ(α') παρακάθησαν οἱ ἐξῆς τεσσάρων κατηγοριῶν γαμβροὶ τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας τῶν Κομνηνῶν: α) «οἱ πανσέβαστοι σεβαστοὶ καὶ γαμβροὶ τοῦ βασιλέα», ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνός καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Δούκας (ἢ Μακροδούκας), σύζυγοι τῶν ἀνεψιῶν τοῦ Μανουῆλ (α') Μαρίας Κ. 129 καὶ Ἄννας Κ. 140 ποὺ ἦσαν κόρες σεβαστοκρατόρων, τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 76 ἢ πρώτη καὶ τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78 ἢ δευτέρη· β) «οἱ πανσέβαστοι σεβαστοὶ καὶ γαμβροὶ Ἰωσήφ Βρυέννιος καὶ Ἰωάννης Ἀρβαντηνός, ποὺ ἦσαν σύζυγοι τῶν πρωτεξαδέλφων τοῦ Μανουῆλ (α') Μαρίας Κ. 85 καὶ Ἄννας Κ. 86 ποὺ ἦσαν κόρες σεβαστοκράτορα, τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 36· γ) «οἱ πανσέβαστοι σεβαστοὶ» ποὺ δὲν ἀναφέρονται ὡς «γαμβροὶ τοῦ βασιλέα» Λέων Καμύτης ἢ Καμύτης, Ἀλέξιος Βρανᾶς καὶ Νικηφόρος Βρυέννιος, σύζυγοι τῶν ἀνεψιῶν τοῦ Μανουῆλ (α'), οἱ ὁποῖοι ἀνεψιῶν δὲν ἦσαν κόρες σεβαστοκρατόρων, ἀλλὰ κόρες ἀπὸ ἀδελφῆς του καὶ συνεπῶς ἦσαν γαμβροὶ πιθανόν τῆς Θεοδώρας Κ. 79 ὁ Λέων Καμύτης, πρόσωπο ἀγνωστὸ ἀπὸ ἀλλοῦ, τῆς Εὐδοκίας Κ. 80 ὁ Ἀλέξιος Βρανᾶς καὶ τῆς Ἄννας Κ. 77 ὁ Νικηφόρος Βρυέννιος, καθὼς μᾶς εἶναι γνωστὸ πῶς οἱ γαμβροὶ ἀπὸ κόρες τῶν πορφυρογεννῆτων πριγκιπισσῶν δὲν ἀναφέρονταν ὡς «γαμβροὶ τοῦ βασιλέα» ἀλλὰ ὡς γαμβροὶ τῆς τάδε καὶ τάδε «πορφυρογεννήτης ἀδελφῆς τοῦ βασιλέα», βλ. προσωπογραφίαν Μαρίας Κ. 146, ὑ. 5 (PG 140, στ. 177), ὅπου ὁ ἄντρας τῆς Ἰωάννης Ἄγγελος παρουσιάζεται ὡς «γαμβρός τῆς πορφυρογεννήτης ἀδελφῆς τοῦ βασιλέα Θεοδώρας Κ. 79» καὶ ὄχι ὡς «γαμβρός τοῦ βασιλέα»· σὲ ἄλλο σημεῖο εἶναι ποὺ βλέπομε μιὰ σοβαρὴ ἀνακολουθία: πῶς ὁ γαμβρός τῆς πρεσβύτερης ἀπ' τὶς ἄλλες δύο ἀδελφῆς, τῆς **πανυπερσεβαστοῦ** Ἄννας Κ. 77, ὁ Νικηφόρος Βρυέννιος, ἀναφέρεται σ' αὐτὴ τὴν κατηγορίαν τῶν γαμβρῶν τρίτος, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ἀναφέρεται πρῶτος; χωρὶς κομιὰ ἀμφιβολία, ἢ θὰ πρόκειται γιὰ ἀφηρημάδα τοῦ Χωνιάτη ἢ γὰρ λάθος τῶν ἀντιγραφῶν· δ) «ὁ πανσέβαστος σεβαστός» ποὺ δὲν ἀναφέρεται ὡς «γαμβρός τοῦ βασιλέα», ὁ Γουδέλης Τζυκανδήλης, σύζυγος τῆς πρωτεξαδέλφης τοῦ Μανουῆλ (α') Εὐδοκίας Κ. 94, ἢ ὅποια δὲν ἦταν κόρη σεβαστοκράτορα, ἀλλὰ κόρη τῆς θείας του, τῆς **πορφυρογεννήτης** Θεοδώρας Κ. 38. Γιὰ τοὺς Κομνηνοὺς τὸ πρωτόκολλο ἦταν τὸ πᾶν καὶ ἡ τελευταία λεπτομέρεια εἶχε τὴν αἰτία τῆς καὶ τίποτε δὲ γινόταν ἀμελέτητο ἢ κατὰ τύχη. Ἡ S. De Jongh, σ. 74, ὑ. 7, καθὼς δὲν ἦταν βαθιὰ χωμένη στὴν ψυχολογία καὶ τὸ πνεῦμα τῶν Κομνηνῶν, ἀναρωτιέται μήπως ὁ Ἀλέξιος Βρανᾶς τὸ 1166 ὡς μνηστήρας τῆς Ἄννας Κομν. Βατ. 149 ἔφερε τὸν τίτλο τοῦ «πανσέβαστου σεβαστοῦ» καὶ γι' αὐτὸ ἀναφέρεται μετὰ τοὺς «πανσέβαστους σεβαστοὺς καὶ γαμβροὺς τοῦ βασιλέα» δὲν εἶναι τόσο ὁ τίτλος ποὺ ἔφερε ὁ Ἀλέξιος Βρανᾶς, αὐτὸς ποὺ μᾶς κάνει νὰ τὸν θεωροῦμε ἕνα γαμβρὸ τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας, ὅσο ἡ θέση ποὺ κατέχει στὴν παράθεση ἐκείνων ποὺ παραστάθηκαν στὴ σύνοδο, ἀμέσως μετὰ τοὺς γαμβροὺς τῆς δευτέρας κατηγορίας καὶ πρὶν ἀπ' τὸ γαμβρὸ τῆς τέταρτης κατηγορίας. Τὸν τίτλο τοῦ

Ὁ Ἀλέξιος Βραν. Κομν. ἦταν ἓνας τριτοεξάδελφος τῆς Ἄννας Κομν. Βατ. 149, ὡς ἓνας γιὸς τῶν «πανσεβάστων σεβαστῶν» Μιχαὴλ Βρανᾶ καὶ Μαρίας Κ., μιᾶς ἐγγονῆς τοῦ σεβαστοκράτορα Ἰσαάκιου Κ. 12⁶.

Ἦταν ἓνας γάμος ἑβδομοῦ βαθμοῦ συγγενείας ποῦ μὲ πολλὰ σκληρὰ λογία ἡ σύνοδος τῆς 11ης.ΙV.1166 εἶχε καταδικάσει: «Ἡ μετριότητά μου καὶ οἱ ἀδελφοί μου ἀρχιερεῖς», ἀποφαινόταν ὁ πατριάρχης τῆς ΚΠολης Λουκάς ὁ Χρυσοβέργης (1157-1170), «θέμε ὀλότελα νὰ περικόψωμε τὴν κακοῦργο καὶ ἐκπληκτικὴ πρόθεση ἐκείνων ποῦ στηρίζονται σὲ μιὰ ἀπόφανση τοῦ ἀγιώτατου πατριάρχου (τῆς ΚΠολης) Ἀλέξiou τοῦ Στουδίτη (1025-1043), γιὰ νὰ μὴ ἐμποδίζονται οἱ ἐξ αἵματος ἑβδομοῦ βαθμοῦ γάμοι. Θέμε ἀπ' τὴ ρίζα του νὰ περικόψωμε τὸ κακὸ, γιὰ νὰ μὴ ἔρχονται στὸν κόσμον βλαστήματα παρανομίας, γιὰ νὰ μὴ πληθύνονται λερωμένα παιδιὰ, γιὰ νὰ μὴ αὐξάνονται γιοί, ποῦ θὰ εἶναι ξένοι πρὸς τὸ θεϊκὸ νόμο. Ψηφίζομε ἀπὸ σήμερον, ὅσοι τέτοιοι γάμοι ἐγίναν στὸ παρελθὸν νὰ μείνουν ἀδιάσπαστοι, ἀλλὰ ἀπὸ τώρα καὶ στὸ ἐξῆς, αὐτοὶ ποῦ θὰ τολμήσουν νὰ κάνουν ἓνα τέτοιο γάμο, ὄχι μόνον νὰ μὴ ἀπολαύσουν τὸ σκοπὸ τους, ἀλλὰ μαζὶ μὲ τὴ διάλυση τοῦ τέτοιου γάμου νὰ

«πανσεβάστου σεβαστοῦ» δὲν ἀποκλείεται ὁ Ἀλέξιος Βρανᾶς νὰ ἔλαβε καὶ ὡς ἓνας γιὸς τῶν «πανσεβάστων σεβαστῶν» Μιχαὴλ Βρανᾶ καὶ Μαρίας Κ., ἐγγονῆς τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 12, βλ. πῶς κάτω, ὑ. 6, γιὰτὶ «un fils de sébaste est lui aussi sébaste», βλ. L. Sbernon, Sébaste et gambros, REB 23 (1965), σ. 228.

6. Παχώμιος Σιναιίτης, Σημειώσεις κτλ., Σημ. 12, εἰς Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 419, ὑ. 20, ὅπου ὁ Ἀλέξιος Βρανᾶς ἀναφέρεται ὡς ἓνας γιὸς «τροῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ Μιχαὴλ Βρανᾶ καὶ τῆς Μαρίας Κ., ἐγγονῆς τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 12». Κοντὰ σ' αὐτὴ τὴ μαρτυρία ἔχομε καὶ τὴ σφραγίδα του, ἀπ' τὴν ὁποία βγαίνει πῶς ὁ πατέρας του ἦταν ἓνας Βρανᾶς καὶ ἡ μητέρα του μιὰ Κομνηνὴ Ζακος - Veglery, ἀριθ. 2734, σ. 1541-42.

Τῶν γραμμάτων σφράγισμα τῶν Ἀλεξίου
ἐκ πατρόςθεν Βρανᾶν μὲν ἐκ δὲ μητρόςθεν
Κομνηνοφυσῶς ὡς σεβαστὸς ἀξίαν.

Ἡ πιθανὴ γενεαλογία του ἔχει ὡς ἐξῆς:

Ἰσαάκιος Κ. 12 X Εἰρήνη Ἀλανίας

Ἀλέξιος Κ. 25 X Ζωή

Μαρία Κ. X Μιχαὴλ Βρανᾶς

Ἀλέξιος Βρανᾶς Κομνηνός -X-

Ἀλέξιος (α') Κ. 15 X Εἰρήνη Δούκαινα

Ἰωάννης (β') Κ. 34 X Εἰρήνη Οὐγγαρίας

Εὐδοκία Κ. 80 X Θεόδωρος Βατάτζης

Ἄννα Κ. Βατ. 149

Συγγένεια ὅμοια πρὸς ἐκείνην τοῦ Ἀλέξiou Κ. 144 μὲ τὴν Ἄνναν Κομν. Δούκαιναν, βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξiou Κ. 144, ὑ. 4 καὶ 5, καὶ τοῦ Ἰσαάκιου Κομν. Βατ. 151 μὲ τὴν Εἰρήνη Κ., βλ. προσωπογραφίαν Ἰσαάκιου Κομν. Βατ. 151, ὑ. 3, 6 καὶ 8.

7. Ράλλης-Ποτλῆς, Σύνταγμα 5 (1855), σ. 97-8.

ἀφορίζονται, καθὼς ἀνακατώνουν συγγενικά αἵματα, καὶ οἱ ἱερωμένοι ποῦ θὰ εὐλογήσουν τέτοιους γάμους νὰ καθαιρούνται»⁷.

Μὲ τέτοια ματαιόσπουδα πράματα ἀσχολοῦνται οἱ ταγοὶ τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως τότε καὶ σήμερα, παραβλέποντας πὼς ἡ Αὐτοκρατορία πῆγαινε κατὰ γκρεμὸ ἀπ' τὴν ἄγρια καταπίεση τῶν κατώτερων τάξεων τῶν πόλεων καὶ τῶν ἀγροτῶν τῆς ὑπαίθρου ποῦ ἔκαναν τόσο ὄχι λίγοι Κομνηνοὶ πρίγκιπες, ἐνσαρκωτὲς τοῦ ἰοῦ τοῦ μιλιταρισμοῦ καὶ ἐπισφραγιστὲς τῆς ἀπολυταρχικῆς διακυβέρνησης, καὶ ἄλλοι μεγάλοι φεουδάρχες, ἀλλὰ ὄχι πὸς λίγο καὶ οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ ἡγούμενοι τῶν πολλῶν μεγάλων μοναστηριῶν τῆς πρωτεύουσας καὶ τῶν ἐπαρχιῶν: Ἐξάλλου τὶς ἴδιες αὐτὲς γελοῖες ἀποφάνσεις τους, οἱ ἴδιοι πρῶτοι τὶς καταπατοῦσαν γιὰ τὰ μέλη τῆς ἀριστοκρατίας καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τὰ μέλη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας τῶν Κομνηνῶν.

Ὁ γιὸς τοῦ πολὺ γνωστοῦ μας **πανσεβαστοῦ σεβαστοῦ** Μιχαὴλ Βρανᾶ, ἐνὸς ἐξαιρετοῦ στρατιωτικοῦ ἄντρα⁸, καὶ τῆς Μαρίας Κ., μιάς ἐγγονῆς τοῦ πρώτου σεβαστοκράτορα Ἰσαάκιου Κ. 12⁹, ὁ Ἀλέξιος Βρανᾶς Κομνηνός¹⁰, ἦταν κι' αὐτὸς ἕνας στρατιωτικὸς ἄντρας, ἀνώτερος ἀπ' τὸν πατέρα του.

Ὁ Ἀλέξιος Βραν. Κομν. ὡς ἕνας δισέγγονος τοῦ πρώτου **σεβαστοκράτορα**, εἶχε πολὺ ἀπομακρυνθῆ ἀπ' τὸ βασιλικὸ κλάδο τῶν Κομνηνῶν, κι' ὁ Μανουὴλ (α') Κ. 81 ἔκανε τὸ πᾶν γιὰ νὰ τὸν φέρῃ μέσα στοὺς κόλπους τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας. Θέλησε νὰ τοῦ δῶσῃ, καὶ τοῦ ἔδωσῃ, γιὰ γυναῖκα του τὴν ἴδια τὴν ἀδελφὴ τῆς ἐρωμένης του Θεοδώρας Κ. 150, τὴν Ἄννα Κομν. Βατ. 149, «μιά πολὺ φρόνιμη καὶ συνετὴ πριγκίπισσα, ποῦ τὰ λόγια τῆς ἦσαν πολὺ λίγα, καθὼς ἀρμόζει στὶς γυναῖκες», καὶ τὴν ὅποια, καθὼς κολάκευε, ὡς μιά ἀδελφὴ τῆς ἐρωμένης του, πῆ διαλαλοῦσε «ὡς τὸ καλλιστεῖο τοῦ γυναικεῖου κόσμου καὶ μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ ὡς τὸ ἐξαιρετικὸ στολίδι τῆς γενιᾶς τῶν Κομνηνῶν»¹¹.

Ὁ Ἀλέξιος Βραν. Κομν. εἶτε μὲ τὸ γάμο του μὲ τὴν Ἄννα Κομν. Βατ. 149, εἶτε ὡς ἕνας γιὸς τῶν «πανσεβαστῶν σεβαστῶν» Μιχαὴλ Βρανᾶ καὶ Μαρίας Κ., ἔλαβε ἀπ' τὸ δευτεροεξάδελφο τῆς μητέρας του βασιλέα Μανουὴλ (α') Κ. 81 τὸν τίτλο τοῦ **πανσεβαστοῦ σεβαστοῦ**, μὲ τὸν ὅποιον καὶ μᾶς

8. Γιὰ τὸν Μιχαὴλ Βρανᾶ, βλ. προσωπογραφίαν Εὐδοκίας Κ. 130, ὑ. 27.

9. Γιὰ τὴν Μαρία Κ., καθὼς δὲν εἶναι βέβαιο ἂν ἦταν μιά κόρη τοῦ Ἀλέξιου Κ. 25, ἐνῶ εἶναι βέβαιο πὼς ἦταν μιά ἐγγονὴ τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 12, θὰ τὴν κατατάξωμε στοὺς σχετικὰ συνταυτιζόμενους Κομνηνοὺς, ποῦ θὰ ἀναφερθοῦν ἀμέσως μετὰ τὴν τακτικὴ Γενεαλογία.

10. Καὶ ὁ Ἀλέξιος Βρ. Κομν. γιὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους θὰ ἀναφερθῆ σύντομα στοὺς σχετικὰ συνταυτιζόμενους Κομνηνοὺς, καθὼς σ' αὐτὴ ἐδῶ τὴν προσωπογραφία γίνεται ἐκτενὴς γι' αὐτὸν λόγος.

11. Χωνιάτης, σ. 507, βλ. τὸ κείμενο πὸ πάνω, ὑ. 2· Σκουταριώτης, σ. 382. Πρβλ. Ch. Diehl, Fig. Byz., s. II, σ. 198, ἑλλην. μετάφρ., σ. 556.

παρουσιάζεται στη σύνοδο της θης.ΙΙΙ.1166¹² και στη σφραγιδα του, πού σ' αὐτὴ μὲ αὐταρέσκεια καυχιέται πὼς ἀπ' τὴ μητέρα του ἦταν ἕνας Κομνηνοφύης¹³.

Ὁ Ἀλέξιος Βραν. Κομν. δὲν παρουσιάζεται, ἂν καὶ ἦταν, καθὼς ἀναφέρθηκε, ἕνας σπουδαῖος στρατιωτικός, καὶ πρέπει τότε νὰ εἶχε, κατὰ τὸ 1166, μὰ ἡλικία περίπου 34 χρονῶ, νὰ ἀναπτύσσει στρατιωτικὴ δράση κατὰ τὴν τελευταία περίοδο (1166-1180) τῆς βασιλείας τοῦ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81.

Εἶχε περιπέσει σὲ κάποια δυσμένεια; Δὲν εἶναι ἀπίθανο.

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Μανουὴλ (α΄) πρέπει νὰ θεωρήσωμε ὡς ὀλότελα βέβαιο πὼς ὁ Ἀλέξιος Βρ. Κ. καὶ ἡ γυναῖκα του Ἄννα Κ. Βατ., ἀκολουθώντας τὴν ἀδελφὴ τους Θεοδώρα Κ. 150, ἀντιπολιτεύτηκαν τὴν κυβέρνησι τῆς ἀντιβασιλισσας Μαρίας - Ξένης τῆς Ἀντιόχειας.

Εἶναι ἀλήθεια πὼς τὸ ὄνομά του δὲν προβάλλει μεταξὺ ἐκείνων πού συνωμότησαν κατὰ τοῦ εὐνοοῦμένου τῆς ἀντιβασιλισσας Ἀλέξιου Κ. 132, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ μᾶς μείνῃ ἀμφιβολία πὼς θὰ ἦταν ἀπ' τοὺς πρώτους πού τάχτηκε στὸ πλευρὸ τοῦ στασιαστῆ Ἀνδρόνικου Κ. 87 καὶ ἀπὸ τότε ἔμεινε στὸ πλευρὸ του μὲ ἀφοσίωσι μέχρι τὸν καιρὸ τοῦλ. τῆς τύφλωσις τοῦ ἀνεπιού τῆς γυναῖκας του καὶ γιου τῆς κουριάδας του σεβαστοκράτορα Ἀλέξιου Κ. 156, πού ἐγίνε κατὰ τὸν Ἰούνιο τοῦ 1185.

Καθὼς ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 πῆρε στὰ χέρια του τὴν πραγματικὴ ἐξουσία, στίς 16 τοῦ Μᾶη τοῦ 1182, μᾶς πληροφορεῖ ὁ Χωνιάτης πὼς «τὰ λαμπρὰ ἀξιώματα καὶ τὰ μεγαλοπρεπῆ ὄφρικια τὰ μεταβίβασε, καθὼς ἐκεῖνος νόμιζε, στοὺς γιούς του καὶ σὲ μερικοὺς ἄλλους πού ἀπ' τὴν ἀρχὴ τὸν εἶχαν ἀκολουθήσει καὶ σὲ κείνους πού προτιμώντας νὰ θεραπεύσουν τὴ ματαιοδοξία του καὶ νὰ ἐπιδιώξουν τὴν προαγωγή τους, παράβλεψαν τὸν ἐπαινετὸ δρόμο τῆς τιμῆς καὶ τοῦ δικαίου, τὸν ὁποῖον μέχρι τότε βᾶδιζαν»¹⁴.

Καθὼς τότε εἶχε καθαιρεθῆ καὶ τυφλωθῆ ὁ ἀνωτέρω πρωθυπουργὸς τῆς τέως ἀντιβασιλισσας, ὁ πρῶτος σεβαστος καὶ πρωτοβεστιάριος Ἀλέξιος Κ. 132, ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87, γιὰ λόγους πού σήμερα δὲν μπορούμε νὰ διευκρινίσωμε, ἐνέργησε, καὶ μέσω τοῦ μικροῦ αὐτοκράτορα Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155, ἀπένειμε τοὺς ἀνωτέρω τίτλους στὸν μέχρι τότε πανσεβαστον σεβαστόν Ἀλέξιον Βραν. Κομν.¹⁵

12. Χωνιάτης, Ἐθο. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 253: τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Βρανᾶ. Βλ. καὶ πρὸ πάνω, ὑ. 5.

13. Βλ. πρὸ πάνω, ὑ. 6.

14. Χωνιάτης, σ. 334· Σκουταρῶτης, σ. 325. Δὲν ξέρομε ποιούς τίτλους καὶ ἀξιώματα ἔδωσε τότε στοὺς γιούς του Μανουὴλ Κ. 161 καὶ Ἰωάννην Κ. 162· οἱ τίτλοι πού μὲ αὐτοὺς ἀργότερα παρουσιάζονται, τὸν τοῦ «σεβαστοκράτορα» ὁ πρῶτος καὶ τὸν τοῦ βασιλέως ὁ δεῦτερος, τοὺς δόθηκαν μετὰ τὴν ἀνάρρησι τοῦ πατέρα τους στὸ θρόνο.

15. Ἡ τιτλοφορία τοῦ Ἀλέξιου Βραν. Κομν. ὡς πρῶτος σεβαστου προκύπτει ἀπὸ σφραγιδα πού δημοσίευσε ὁ V. Laurent, Médailleur, σ. 49, ὀρίθ. 64:

Στις αρχές του Σεπτεμβρίου του 1183¹⁶ ο Ἀνδρόνικος (α΄) Κ. 87 αναγορεύτηκε, καθώς ξέρομε, και στέφτηκε στην ἀγία-Σοφία αὐτοκράτορας¹⁷, καὶ κατὰ τὸ δεύτερο μισό του Σεπτεμβρίου ἢ τις ἀρχές του Ὀχτώβριου του ἴδιου ἔτους (1183)¹⁸, μὲ τὰ χέρια του λογοθέτη του δρόμου Στέφανου Ἀγιοχριστοφορίτη, του μεγάλου ἐταιρειάρχου Κωνσταντίνου Τρίψυχου καὶ του προϊστάμενου τῶν ραβδοφόρων (=διευθυντῆ τῆς ἀστυνομίας) Θεόδωρου Δαδιβρηνοῦ, ἐπνιξε τὸν ἀτυχο νεαρό συναυτοκράτορά του Ἀλέξιο (β΄) Κ. 155, ποὺ πρὶν ἀπὸ λίγο εἶχε καθαιρέσει τὸ αὐτοκρατορικὸ ἀξίωμα, πάνω στὸ κρεβάτι του «μὲ χορδὴ τόξου»¹⁹.

Ὁ πρωτοσέβαστος Ἀλέξιος Βραν. Κομν. μαζί μὲ τὸν Ἀνδρόνικο Λαπαρδᾶ, σύζ. τῆς Θεοδώρας Κ. 234, βρισκόνταν τότε κατὰ τὴ Ναϊσό καὶ τὴ Βρανίτζοβα, ἐπικεφαλῆς τῶν βυζαντινῶν στρατευμάτων, καὶ ἀμύνονταν κατὰ τῆς εἰσβολῆς του βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας Βελά III ποὺ ἀγωνιζόταν νὰ ἀποκαταστήσῃ τὰ δίκαια του μικροῦ Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155 καὶ τῆς χήρας μητέρας του Μαρίας-Ξένης τῆς Ἀντιόχειας, ὅσο βρισκόνταν ἀκόμη σπὴ ζωῆ, ἐναντι του σφετεριστῆ²⁰.

Πρωτοσέβαστου τῶν γραφῶν Ἀλεξίου
σφραγίς Βρανᾶ μὲν ἐκ πατρὸς γενναρχίας,
ρίζην δὲ μητρὸς Κομνηνοβλάστου κλάδου.

Ὁ V. Laurent, ἐνθ' ἄνωγ., σ. 51 παρατηρεῖ πὺς οἱ δύο πρώτοι τίτλοι ἀπ' τοὺς τρεῖς ποὺ πήρε σπὴ σταδιοδρομία του ὁ Ἀλέξιος Βραν. Κομν. —αὐτοῦ του πρωτοσέβαστου καὶ του πρωτοσέβαστου— του ἀπονεμήθηκαν ἀπ' τὸ Μανουῆλ (α΄) Κ. 81· γιὰ τὸν πρῶτο δὲν ὑπάρχει φυσικὰ καμὶ ἀντίρρηση, ἀλλὰ γιὰ κείνον του πρωτοσέβαστου, ἀντιπαρατῶ πὺς ἦταν ἀδύνατο νὰ του ἀπονεμήθηκε ἀπ' τὸ Μανουῆλ (α΄)· στὸν καιρὸ αὐτοῦ του τελευταίου πρωτοσέβαστου μετὰ τὸ 1176 ἦταν ὁ Ἀλέξιος Κ. 132. Στὸν καιρὸ τῶν τριῶν πρώτων Κομνηνῶν ἕνας ἦταν πάντα ὁ πρωτοσέβαστος· πρῶτος ἔλαβε τὸν τίτλο ὁ Μιχαῆλ Ταρωνίτης, σύζ. τῆς Μαρίας Κ. 11, καὶ κατὰ σειράν τὸν διαδέχτηκαν ὁ Ἀνδριανός Κ. 16, ὁ Ἰωάννης Κ. 23, ὁ Ἰωάννης Κ. 128 καὶ ὁ Ἀλέξιος Κ. 132. Ἄν ὀνομαζόταν καὶ δεύτερος πρωτοσέβαστος ἐπὶ Μανουῆλ (α΄) στὸ πλευρὸ του Ἰωάννη Κ. 128 ἢ του Ἀλέξιου Κ. 132, αὐτὸ θὰ ἦταν μιά κἀνοτομία, καὶ ὡς τέτοιος θὰ προχειριζόταν ἕνας ἀνέπιός του αὐτοκράτορα ἀπὸ ἀδελφῆ καὶ ὄχι ἕνας σύζυγος ἀνεπιός ἀπὸ ἀδελφῆ ἢ ἀδελφῆ, ὅπως ἦταν ὁ Ἀλέξιος Βραν. Κομν.· σ' αὐτὸν τὸν τελευταῖο ὁ τίτλος του πρωτοσέβαστου δόθηκε μὲ εἰσήγηση του Ἀνδρόνικου Κ. 87 ἀπ' τὸν Ἀλέξιο (β΄) Κ. 155 μετὰ τὴν τύφλωση καὶ πολιτικὴ ἀφάνεια του Ἀλέξιου Κ. 132. Μετὰ τὴν ἀνάρρηση του Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87 στὸ θρόνο ὁ Ἀλέξιος Βραν. Κομν. ἔλαβε, καθὼς θὰ δοῦμε, ἄλλον πῶς ὑψηλὸ τίτλο, τὸν τρίτο τῆς σταδιοδρομίας του. Γιὰ τὴν σειρά τῶν πρωτοσέβαστων στὸν καιρὸ τῶν τριῶν πρώτων Κομνηνῶν, βλ. L. Stiernon, *Sébastes et gembros*, REB 23 (1965), σ. 224, ὑ. 17.

16. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 562, ὑ. 312.

17. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 562-64, ὑ. 313-321.

18. Κατὰ τὸν O. Jurewicz, *Andronikos I. Komnenos*, σ. 134, του ὁποίου τὴ γνώμη συμμερίζομαι, τὸ δεύτερο μισό του Σεπτεμβρίου του 1183· κατὰ τὸν F. Dölger, *Regesten*, τ. II, σ. 90, καὶ τὴν Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου, *Ἐκλογή*, σ. 164, καὶ *Ἀντιβασιλεία*, σ. 81-2, τὸν Ὀχτώβριου του 1183.

19. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 564-65, ὑ. 324 καὶ 326.

20. Χωνιάτης, σ. 359· *Chronicon Magni Presbyteri*, MG H. SS., τ. IX, σ. 542· *Ansbert, Historia*

Καθώς αυτά τὰ νέα τῆς ἀνάρρησης τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87 καὶ τῆς ἀναίρεσης τοῦ Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155 ἔφτασαν στ' αὐτιά τῶν δυο διάσημων στρατηγῶν, τοῦ Ἀλέξιου Βραν. Κομν. καὶ τοῦ Ἀνδρόνικου Λαπαρδά, ὁ μὲν δεῦτερος ἔφριξε στὸ ἄκουσμά τους καὶ ἀποφάσισε νὰ ἀγωνιστῆ κατὰ τοῦ τ ὕ ρ α ν ν ο υ, ὁ δὲ πρῶτος «μὲ εὐχαρίστηση ἀνέχτηκε τὴ μεταίθεση τῆς βασιλείας, γιὰτὶ ἀπὸ καιρὸ εἶχε γραφτῆ στὸν κατάλογο τῶν φίλων τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87»²¹.

Δὲν εἶναι παρὰ μετὰ τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1183, πού ὁ Ἀνδρόνικος (α΄) Κ. 87 ἀπένειμε στὸν Ἀλέξιο Βραν. Κομν. τὸν ὑψηλὸ τίτλο τοῦ π α ν υ π ε ρ σ έ β α σ τ ο υ²², ἐπιβραβεύοντας τὴν πίστη καὶ ἀφοσίωση αὐτοῦ τοῦ τελευταίου πρὸς τὸ θρόνο του καὶ τὴ δυναστεία του²³.

Τὴν ἴδια αὐτὴ ἐποχὴ καὶ μὲ τὸν ἴδιο τίτλο τιμῆθηκε, καθὼς γνωρίζομε, καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Μακροδοῦκας, σύζ. τῆς Ἄννας Κ. 140²⁴, τίτλο πολὺ ὑψηλὸ πού στὴν ἐποχὴ τῶν τριῶν πρῶτων Κομνηνῶν ἔπαιρναν οἱ σύζυγοι τῶν δευτερότοκων θυγατέρων τῶν αὐτοκρατόρων²⁵. Ἡ ἀλλαγὴ τάκτικῆς στὴν ἀπονομὴ τῶν αὐλικῶν τίτλων εἶναι κατάδηλη.

Κατὰ τὸ φθινόπωρο τοῦ 1183 ὁ αὐτοκράτορας πῆγε στὴν ὠραία περιοχή τῶν Κυφέλλων, ὅπου τὰ περίφημα δάση τῆς ἔδωσαν στὸν Ἀνδρόνικο (α΄) Κ. 87 τὴν εὐκαιρία νὰ ἐπιδοθῆ στὸ ἀγαπημένο του κυνήγι, κι ἵπὸ κεῖ κατευθύνθηκε στὴ μαγευτικὴ τοποθεσίᾳ τῆς Βήρας, στὸ στόμιό τοῦ Ἐβρου ποταμοῦ, ὅπου τὸ μοναστήρι τῆς Κοσμοσωτεῖρας, πού εἶχε ἴδι ὕσει ὁ μακαρίτης πατέρας του Ἰσαάκιος Κ. 36, ἀπ' τὸν ὁποῖον εἶχε κληρονομήσει τὴν ἔφεση τοῦ σφετερισμοῦ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου, γιὰ νὰ προσκυνήσῃ τὸν τάφο του, κ' ἔπειτα γύρισε στὴν ΚΠολη, ὅπου γιόρτασε τὰ Χριστούγεννα τοῦ 1183 καὶ παραστάθηκε σὲ ἵπποδρομίες²⁶.

de expeditione Friderici imperatoris. Fontes rerum Austriacarum SS., τ. V, σ. 22-3· Μιχαὴλ Χωνιάτης, Τὰ Σωζόμενα, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, τ. I, σ. 226. Πρβλ. Jireček, Geschichte der Serben, τ. I, Göttingen 1911, σ. 265· G. Moravcsik, Pour une alliance byzantino-hongroise, BS (1933), σ. 560-61.

21. Χωνιάτης, σ. 359· Σκουταριώτης, σ. 335.

22. Καὶ αὐτὴ ἡ τιτλοφορία τοῦ Ἀλέξιου Βραν. Κομν. ὡς πανυπερσέβαστου, προκύπτει ἀπὸ σφραγίδα τοῦ Ὁ V. Laurent, Les sceaux byzantins du Médailleur Vatican, Cita del Vaticano 1962, σ. 50, ὁ. 1, καὶ σ. 51, ὁ. 2, ἀριθ. 64:

Ἀλέξιος τυποῖ με Βρανᾶς δεσπότης
Κομνηνοφυῆς ἐκ γένους τοῦ μητρόθεν
καὶ πανυπερσέβαστος ἐκ τῆς ἀξίας.

Ἡ σφραγίδα βρίσκεται στὸ μουσεῖο τῆς Σόφιας. Γι' αὐτὸν τὸν τίτλο, γι' αὐτὴ τὴν «ἀξία», συμφωνεῖ κι ὁ Laurent πῶς «χωρὶς ἀμφιβολία τοῦ ἀπονεμήθηκε ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο (α΄) Κ. 87».

23. Βλ. πρὸ πάνω, ὁ. 21.

24. Βλ. προσωπογραφίαν Ἄννας Κ. 140, ὁ. 19.

25. Βλ. προσωπογραφίαν Ἄννας Κ. 140, ὁ. 20.

26. Χωνιάτης, σ. 363· Σκουταριώτης, σ. 386.

Κατά τὴν ἀνοίξη τοῦ 1184, ὁ πανυπερσέβαστος Ἀλέξιος Βραν. Κομν. γύρισε ἀπ' τὸ δυτικὸ μέτωπο²⁷, ὅπου δὲν μπόρεσε νὰ ἀναχατίσῃ τὸ Βελά III τῆς Οὐγγαρίας, ἀφοῦ αὐτὸς ὁ τελευταῖος προήλασε μέχρι τῆς Σαρδικῆς²⁸, καὶ στάλθηκε ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα ἐπικεφαλῆς ἀξιόλογης στρατιάς ἐναντίον τῶν κατοίκων τοῦ Λοπαδίου²⁹, οἱ ὁποῖοι ἀπ' τὸ Σεπτέμβριον τοῦ 1183³⁰, μαζί με κείνους τῆς Νίκαιας καὶ τῆς Προύσας, εἶχαν ἐπαναστατήσῃ κατὰ τοῦ Ἀνδρόνικου (α')³¹.

Ἀφοῦ ὁ Ἀλέξιος Βραν. Κομν. καθυπέταξε μετὰ τὴν δύναμειν του τὸ Λοπάδιον, στράφηκε πρὸς τὴ Νίκαια, ὅπου ἐνώθηκε μετὰ τὰ στρατεύματα ποὺ διοικοῦσε ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτορας

Καὶ οἱ δύο μαζί χτύπησαν τότε τὴν ἐπαναστατημένη πόλιν τῆς Νίκαιας³², ὡς καὶ ἐκεῖνη τῆς Προύσας,³³ οἱ ὁποῖες καὶ ἐπεσαν μετὰ μακρὰ καὶ ἐπίμονη ἀντίσταση τὸ καλοκαίρι τοῦ 1184³⁴.

Γνωρίζομε τὴ σκληρὴ πολιτεία τοῦ τύραννου Ἀνδρόνικου (α') ἀπέναντι τῶν πατριωτῶν κατοίκων αὐτῶν τῶν πόλεων, καὶ ἓνα μέρος τῆς εὐθύνης γι' αὐτὴ τὴ μεταχείριση πρέπει νὰ ἐπιρρίψωμε στὸν Ἀλέξιο Βραν. Κομν., ποὺ ἀνέχθηκε τὴν κατάστασιν καὶ ἰδιαίτερα τὰ ὅσα τράβηξαν ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο (α') Κ. 87 οἱ κάτοικοι τοῦ Λοπαδίου, ἀφοῦ καὶ ἓνα ἐπίσκοπο τῆς περιοχῆς τύφλωσε γιὰ τὴ μόνη αἰτία πὼς «ὄμαλὰ καὶ ἀδιαμαρτύρητα δέχτηκε τὴν καταφορὰ τῶν κατοίκων κατὰ τοῦ βασιλέα καὶ ἐβλεπε τὰ ὅσα ἔκαναν χωρὶς νὰ τοὺς ἐπιπλήξῃ»³⁵.

Τέλη τοῦ Μῆνός τοῦ 1185 ἐκτελέστηκε διὰ λιθοβολισμοῦ, ὡς κρυφὸς στὴν ΚΠολὴ συνωμότης τοῦ στασιαστῆ τῆς Κύπρου Ἰσαάκιου Δούκα Κομνηνοῦ 229, καθὼς ξέρομε, ὁ πανυπερσέβαστος Κωνσταντῖνος Μακροδούκας, σύζυγος τῆς Ἄννας Κ. 140 καὶ γαμβρὸς (ἀπ' τὴν ἐν λόγῳ ἀδελφὴν τῆς) τῆς Θεοδώρας Κ. 142, καὶ τὸν Ἰουνίου τοῦ ἰδίου ἔτους τυφλώθηκε ὁ νεαρὸς σεβαστοκράτορας Ἀλέξιος Κ. 156, ἀνεψιὸς τοῦ Ἀλέξιου Βραν. Κομν. καὶ τῆς Ἄννας Κ. Βατ. 149, γιὸς τῆς Θεοδώρας Κ. 150 καὶ γαμβρὸς (ἀπ' τὴν κόρη τῆς) τῆς Θεοδώρας Κ. 142.

Τὰ δύο αὐτὰ περιστατικά, ὅχι μόνον τὴν ἀννεὺν καὶ τὴν δύο δυναμικὴς Θεοδῶρες, ἀπομάκρυναν ἀπ' τὸ χορὸ τῶν φίλων τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ.

27. Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Ἀνδρόνικου Λαπαρδᾶ γιὰ νὰ ἀναλάβῃ ἓνα ἀγῶνα κατὰ τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87, ὁ Ἀλέξιος Βραν. Κομν. ἔμεινε μόνος, καὶ τὸ μέτωπον, καθὼς φαίνεται, ἐξασθένησε.

28. Τοῦ Τιβρόβου Ertimij, Βιογραφία τοῦ Ivan Rilski, ἐκδ. J. Ivanof, Σόφια 1931², σ. 381. Πρβλ. G. Moravcsik, *Pour une alliance*, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 20), σ. 561, ὕ. 3.

29. Χωνιάτης, σ. 363· Σκουταριώτης, σ. 337.

30. Βλ. O. Jurewicz, *Andronikos I. Komnenos*, σ. 135.

31. Χωνιάτης, σ. 363.

32. Χωνιάτης, σ. 363.

33. Χωνιάτης, σ. 371.

34. Χωνιάτης, σ. 375. Πρβλ. O. Jurewicz, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 135.

35. Χωνιάτης, σ. 374-75· Σκουταριώτης, σ. 371.

87, αλλά και τὸν Ἀλέξιο Βραν. Κομν. ὁ ὁποῖος βλέποντας τὸ ἔδαφος νὰ σεῖται κάτω ἀπ' τὰ πόδια τοῦ κυρίου του, μετὰ τὴν ἐξουδετέρωση τῶν δυὸ γιὰ τὸ θρόνο ὑποψηφίων, τοῦ Ἰσαάκιου Δ. Κ. 229, μετὰ τὴν ἐξόντωση τῶν ὀπαδῶν ποὺ αὐτὸς εἶχε σπῆν ΚΓΠολη, καὶ τοῦ Ἀλέξιου Κ. 156, μετὰ τὴν τύφλωση τοῦ ἴδιου καὶ τῶν ἐπιτελῶν του, ἄρχισε νὰ σκέφτεται πῶς κι αὐτὸς μπορούσε «νὰ ἀνέβη στὸ ὕψος τῆς βασιλείας», καθὼς ἀπ' τὴ μητέρα του ἦταν ἕνας Κομνηνός, καὶ ἡ γυναῖκα του ἦταν μιά ἀνεψιά τοῦ νόμιμου καὶ μεγάλου αὐτοκράτορα Μανουήλ (α') Κ. 81, «ἡ πιὸ διακεκριμένη τῆς γενιάς τῶν Κομνηνῶν», σύμφωνα μετὰ τὰ λόγια αὐτοῦ τοῦ ἴδιου τοῦ μεγάλου αὐτοκράτορα (βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 2 καὶ 11), κ' ἔτσι «ἐθρεψε τὴν ἐπιθυμία» νὰ κατακτήσῃ τὸν αὐτοκρατορικό θρόνο³⁶.

Τὸν Αὐγουστο τοῦ 1185, ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους στρατηγοὺς ποὺ στάλθηκαν ἐναντίον τῶν Νορμανδῶν ἐπιδρομῶν καὶ πορθητῶν τῆς Θεσσαλονίκης³⁷, ἦταν καὶ ὁ π α ν υ π ε ρ σ ε β α σ τ ο ς Ἀλέξιος Βραν. Κομν. ἐπικεφαλῆς κάποιας στρατιωτικῆς ὀμάδας, ἀλλὰ δὲν τὸν βλέπομε, καθὼς συνεπαρμένος ἦταν ὁ νοῦς του γιὰ τὴν ἀνάληψη τοῦ στέμματος, νὰ δείχνῃ τὴ στρατηγική του ἰκανότητα· αὐτὸς ὁ ὑπερφίαλος φιλανδρόνικος στρατηγὸς ποὺ τὸ ἀκέφαλο πτώμα τοῦ Ἀλέξιου (β') Κ. 155 εἶχε καταποντίσει στὴ Προποντίδα, ὁ Θεόδωρος ὁ Χοῦμνος, τὸν ὑπερφάγγισε καὶ ἔφτασε στὰ πρόθυρα τῆς Θεσσαλονίκης, χωρὶς ὅμως κι αὐτὸς νὰ πετύχῃ κάτι τὸ ἀξιόλογο³⁸.

Πάνω σ' αὐτὴ τὴν ἀποστολὴ βρῆκε τὸν Ἀλέξιο Βραν. Κομν. ἡ μεταπολίτευση ποὺ ἐγίνε στὸ Βυζάντιο, στὶς 12 τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1185, καθὼς ὁ θρόνος μετὰ ἕνα τυχαῖο περιστατικὸ ἀπ' τὰ δυναμικὰ χέρια τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87 πέρασε σὲ κείνα ἑνὸς μέτριου ἡγεμόνα, τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἀγγελοῦ 183³⁹.

Τὶ κρίμα! νὰ χάσῃ τὴν εὐκαιρία τῆς ἀνάρρησης στὸ θρόνο ἕνας κύρ Ἀλέξιος Βραν. Κομν., «ὁ κοντόσωμος, ἀλλὰ βαθύγνωνος καὶ φρονηματίας καὶ ἀπ' τοὺς τότε ἄντρες ὁ πιὸ στρατηγικός»⁴⁰, «τῶν ἀριστοκρατῶν τῆς Ἀνδριανούπολης τὸ καύχημα καὶ αὐτῆς τῆς πόλης γέννημα»⁴¹, καὶ ἡ τύχη τόσο νὰ εὐνοήσῃ αὐτὸν τὸν καλοφαγὰ καὶ γλεντζέ Ἰσαάκιον (β') τὸν Ἀγγελοῦ 183⁴².

36. Χωνιάτης, σ. 490 (δημοτικὸ κείμενο): ἔχων δὲ (ὁ Ἀλέξιος Βραν. Κομν.) δι' ἐπιθυμίας ἀεὶ ποτε καὶ φανταζόμενος εἰς τὸ ὕψος ἀναβῆναι τῆς βασιλείας.

37. Γιὰ τοὺς ἄλλους στρατηγοὺς ποὺ στάλθηκαν, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 605, ὑ. 496-499.

38. Χωνιάτης, σ. 412-13· Σκουταριώτης, σ. 349. Γιὰ τὸν καταποντισμὸ τοῦ πτώματος τοῦ Ἀλέξιου (β') Κ. 155, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 565, ὑ. 328.

39. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 618-19, ὑ. 522 καὶ 523.

40. Χωνιάτης, σ. 490.

41. Χωνιάτης, σ. 492.

42. Χωνιάτης, σ. 579.

Ἄλλά ὁ Ἀλέξιος Βραν. Κομν. δὲν ἀνέχτηκε τὸν τυχάρπαστο αὐτοκράτορα καὶ βάλθηκε νὰ τὸν ἀνατρέψη.

Μὲ τὴν ἀνάληψη τῆς βασιλείας ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 ἔστειλε πρεσβευτὲς τοῦ στοῦς στρατηγούς τῆς νορμανδικῆς στρατιᾶς καὶ ἀξίωνε ἐπιταχτικὰ τὴν ἐκκένωση τοῦ βυζαντινοῦ ἐδάφους καὶ τὴν ἐπάνοδο τῶν Νορμανδῶν στὴν πατρίδα τους, ἀπειλώντας στὴν περίπτωση ποῦ δὲ θὰ συμμορφωθοῦν, νὰ τοὺς ἐξολοθρεύσῃ⁴³.

Ὁ Ἰσαάκιος (β΄) 183 δὲν ἦταν ἓνας ἀνόητος ποῦ ἔστειλε αὐτὸ τὸ μήνυμα στοὺς Νορμανδοὺς, γιατί εἶχε κάνει μιὰ καλὴ συγκρότηση τοῦ στρατεύματος ποῦ θὰ ἔστειλε ἐναντίον τους καὶ εἶχε πληροφορίες γιὰ τὴν κατάστασιν τοῦ στρατοῦ τους.

Καθὼς ὁ κόσμος τὴν ἀνάληψη τῆς ἐξουσίας ἀπ' τὸν Ἰσαάκιον (β΄) τὴ θεώρησε, «ὡς μετάβαση ἀπ' τὸ χειμῶνα στὴν ἀνοιξη», ὅλοι πρόστρεχαν νὰ βοηθήσουν τὸν ἐλευθερωτῆ-βασιλέα καὶ καθόλου δὲν ἦταν λίγοι ἐκεῖνοι ποῦ ἤθελαν νὰ ἐκστρατεύσουν καὶ νὰ πολεμήσουν τοὺς Νορμανδοὺς⁴⁴.

Ἀπὸ ὅλους τοὺς στρατηγούς τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) 87 ποῦ στάλθηκαν ἐναντίον τῶν Νορμανδῶν, ὁ μόνος ποῦ διατηρήθηκε σὲ εὐνοια ἀπ' τὸ νέο καθεστῶς τοῦ Ἰσαάκιου (β΄), ἦταν αὐτός ποῦ φροντίδα του εἶχε καταστήσει, πῶς νὰ τὸν ἀνατρέψη γιὰ νὰ τὸν διαδεχθῆ, ὁ π α ν υ π ε ρ σ ἔ β α σ τ ο ς Ἀλέξιος Βραν. Κομν. Σ' αὐτὸν ἀνάθεσε ὁ νέος αὐτοκράτορας τὴν ἀρχιστρατηγία τοῦ ἐναντίον τῶν Νορμανδῶν πολέμου. Βλέποντας ὁ βασιλέας τὴν προθυμία τῶν κατοίκων τῶν ἀνατολικῶν πόλεων νὰ πολεμήσουν ἐναντίον τῶν Νορμανδῶν, τοὺς ἐξόπλισε καὶ τοὺς ἔστειλε νὰ ἐπανδρώσουν τὶς τάξεις τοῦ Βρανᾶ Κομνηνοῦ⁴⁵, καὶ ἀκόμη γιὰ νὰ ἐνισχύση τὸν ἀγῶνα τους, τοὺς ἔστειλε 40 κεντηνάρια χρυσοῦ⁴⁶.

Ὁ φόβος τοῦ νορμανδικοῦ κινδύνου ποῦ ἔρριξε ἀπ' τὸ θρόνο τὸν Ἀνδρόνικο (α΄), εἶναι ἐκεῖνος ποῦ στερέωσε πάνω σ' αὐτὸν τὸν Ἰσαάκιον (β΄) Ἄγγ. 183.

Τὸ πνεῦμα τῆς ἀρπαγῆς καὶ ἡ τάση τῆς εὐχαρίστησης διέφθειραν τὸν νορμανδικὸ στρατὸ καὶ οἱ ἐπιδημίες ἀποδεκάτισαν τὶς τάξεις του. Ὁ ἀληθινὰ γενναῖος Ἀλέξιος Βραν. Κομν. μπόρεσε νὰ ἐπιβάλλῃ μιὰ ἀποφασιστικὴ ἦττα στὸν ἐχθρὸ πρῶτα στὴ Μοσυνόπολη⁴⁷, κ' ἔπειτα, στὶς 7 τοῦ Νοέμβρη τοῦ 1185⁴⁸, στὸν τόπο τὸν λεγόμενον τοῦ Δ η μ η τ ρ ῖ τ ζ η⁴⁹.

Οἱ δυὸ ἀρχηγοὶ τοῦ νορμανδικοῦ στρατοῦ, ὁ Ριχάρδος (Richard), γυναικάδελφος τοῦ Ταγκρέδου (Tancred), συγγενοῦς καὶ διαδόχου (1190 -

43. Χωνιάτης, σ. 477· Σκουταριώτης, σ. 368-69.

44. Χωνιάτης, σ. 465-66· βλ. καὶ τὸ δημοτικὸ κείμενο: σ. 466· Σκουταριώτης, σ. 364.

45. Χωνιάτης, σ. 466-67· Σκουταριώτης, σ. 364-65.

46. Χωνιάτης, σ. 467· Σκουταριώτης, σ. 365.

47. Χωνιάτης, σ. 468-69· Σκουταριώτης, σ. 365-66.

48. Χωνιάτης, σ. 470· Σκουταριώτης, σ. 366.

49. Χωνιάτης, σ. 469-70· Σκουταριώτης, σ. 366.

1194) του Γουλιέλμου II (1166 - 1189) στο θρόνο της Σικελίας, και ο γενναίος κόμης Άλδουίνος που παρέβαλλε τον εαυτό του με το Μέγα Άλέξανδρο, πιάστηκαν αιχμάλωτοι σ' αυτή τη μάχη και ταπεινώθηκαν μπροστά στον Ίσαάκιο (β') 183, καθώς τους δέχτηκε φορώντας τη «λιθόστρωτη τήβεννο» και καθήμενος πάνω σέ «χρυσοκόλλητο θρόνο»⁵⁰.

Πάνω από τέσσερις χιλιάδες Νορμανδοί πιάστηκαν και ρίχτηκαν στις δημόσιες φυλακές, οι όποιοι καθώς δέ διατρέφονταν απ' τ' αυτοκρατορικό ταμείο, περίμεναν νά συντηρηθοῦν απ' τή φιλανθρωπία τῶν ἐπισκεπτῶν τῶν φυλακῶν, πράμα πού προκάλεσε τή διαμαρτυρία τοῦ βασιλέα τῆς Σικελίας Γουλιέλμου II⁵¹.

Οἱ Νορμανδοὶ ἀπόσῦρθηκαν ἀπ' τὸ Βυζάντιο, ἐξεκένωσαν τὴ Θεσσαλονίκη, καὶ ἀργότερα, τὸ Δυρράχιο καὶ τὴν Κέρκυρα. Μόνο ἡ Κεφαλονιά καὶ ἡ Ζάκυνθος θὰ παραμείνουν κάτω ἀπ' τὴν κατοχὴ δυτικῶν κυριάρχων καὶ θὰ χαθοῦν ὀριστικὰ γιὰ τὸ Βυζάντιο⁵².

Ὁ μέγας νικητὴς τῶν Νορμανδῶν ὑπῆρξε ὁ Ἀλέξιος Βραν. Κομν.

Μὲ τὴ στρατηγικὴ του ματιὰ παρακολούθησε τίς κινήσεις τοῦ ἐχτροῦ, καθώς σκορπισμένους ἔβγαине ἀπ' τὴ Μοσυνόπολη γιὰ νά λεηλατήσῃ τὴν περιοχὴ· μὲ μιὰ ἐμπνευσμένη δημηγορία ὁ ἀτρόμητος ἀρχηγὸς ἐπεισε τοὺς στρατιῶτες του νά κατέβουν ἀπ' τὰ βουνὰ στις πεδιάδες γιὰ νά τὸν ἀντιμετωπίσουν. Ἡ πρώτη ἐπιτυχία τοῦ στρατοῦ του κατέδειξε στοὺς Βυζαντινοὺς πὼς οἱ Νορμανδοὶ δὲν ἦσαν ἀήττητοι. Ὁ Βρανῶς Κομνηνὸς τοὺς κινήγησε μέχρι τὴ Μοσυνόπολη, στὴν ὁποία καὶ κατακλείσθησαν, ἀλλὰ τίποτε δὲν τοὺς ἔσωσε. Ὁ Ἕλληνας στρατηγὸς ἔβαλε φωτιά στις πύλες τῆς πόλης καὶ οἱ στρατιῶτες του ὄρμησαν μέσα σ' αὐτὴ καὶ ἐπιδόθηκαν στὴ σφαγὴ τῶν Νορμανδῶν καὶ τὴν ἀρπαγὴ τῶν ἀγαθῶν τους.

Μετὰ τὴ Μοσυνόπολη ὁ Βρανῶς Κομνηνὸς πέτυχε νά κυριεύσῃ ἄλλο ὄχυρό τῶν Νορμανδῶν, τὴν Ἀμφίπολη, καὶ μὲ ἄλογα καὶ ὄπλα τὰ ὁποία τοὺς πῆρε, νά στραφῇ πρὸς τὸ Στρυμόνα ποταμὸ, ὅπου ἦσαν τὰ τελευταῖα καταφύγια τοῦ ἐχτροῦ. Οἱ Βυζαντινοὶ κάτω ἀπὸ ἓνα τέτοιο ἀρχηγὸ ἀπόβαλαν τὴ δειλία καὶ ἦσαν ἀκράτητοι νά συμπλακοῦν μὲ κείνους πού προηγουμένως τοὺς ἔλεγαν εἰρωνικὰ «τὰ κουτορνίθια».

Στὴ μάχη τοῦ Δημητρίτζη πού ἐπισφράγισε τὴ νορμανδικὴ ἦττα, καταδείχτηκε ἡ ἡγετικὴ προσωπικότητα τοῦ Ἀλέξιου Βρανῶ Κομνηνοῦ. Χωρὶς πολεμικὰ συνθήματα καὶ ἀπηχήσεις σαλπύγων, μῆκε κατευθεῖαν στὴν ἐπίθεση καὶ παρὰ τὴ σθεναρὴ ἀντίσταση τῶν Νορμανδῶν, πέτυχε νά τοὺς τρέψῃ σέ φυγὴ, γιὰ νά ἐπακολουθήσῃ τὸ ἀγριο κυνηγητό, ἡ σφαγὴ καὶ ἡ αἰχμαλωσία⁵³.

50. Χωνιάτης, σ. 470 καὶ 476-77· Σκουταριώτης, σ. 366 καὶ 368.

51. Χωνιάτης, σ. 475-76· Σκουταριώτης, σ. 368.

52. G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 426.

53. Χωνιάτης, σ. 468 καὶ 469-70, βλ. καὶ τὴ δημοτικὴ ἀπόδοση, σ. 468· Σκουταριώτης, σ.

Ἄλλὰ ὁ Βρανῆς Κομνηνός δὲν ἦταν μόνο ἓνας γενναῖος καὶ στρατηγικός, πού ἡ νίκη του εἶχε μιὰ πανευρωπαϊκὴ ἀπήχηση, ἦταν καὶ ἓνας ἐπίβουλος τῆς βασιλείας, κ' ἔτσι ὅταν νικηφόρος γύρισε στὴν ΚΠολη, ἐπικεφαλῆς ἐνὸς ἐκλεκτοῦ σώματος τῆς στρατιᾶς του, ἐκείνου τῶν μισοφόρων Γερμανῶν, στοὺς ὁποίους εἶχε ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη, βάλθηκε νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν παλιά του ἐπιθυμία γιὰ τὸ σφετερισμὸ τοῦ θρόνου⁵⁴.

Βαδίζοντας ὁ Βραν. Κομν. πάνω σ' αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ ἴχνη πού χάραξε ὁ Ἰσαάκιος (β') 183 καὶ πέτυχε νὰ βασιλεύσῃ, μιὰ νύχτα τοῦ Νοέμβρη τοῦ 1185, ἔχοντας στὸ πλευρό του τοὺς πιστοὺς του Γερμανοὺς μισοφόρους, ὄρμησε στὴν ἁγία-Σοφιά, στάθηκε στὴ μέση τοῦ ἱεροῦ καθιδρύματος τοῦ Ἰουστινιανοῦ, καὶ παρακαλοῦσε τοὺς εἰσερχόμενους νὰ τὸν βοηθήσουν νὰ ἀντιμετώπισῃ τὴ δῆθεν παράλογη ὀργὴ τοῦ αὐτοκράτορα, λέγοντας πὼς «σὲ τίποτε δὲν προσέκρουσα μαζί του καὶ ποτὲ δὲν παράκουσα τὶς αὐτοκρατορικὲς του διαταγὲς καὶ ποτὲ δὲν ἔκανα κάτι ἀντίθετο πρὸς τὴ θέλησή του. Σὰς εἶναι δέ, φίλοι μου, ἐξᾶλλου γνωστή, ἡ πολιτεία μου καὶ ἡ ἀπόδοσή μου στὸν πρόσφατο πόλεμο, ὅπου ἐπανειλημμένως καὶ μὲ στρατηγικὲς μεθόδους νίκησα τοὺς ἐχτροὺς».

Καὶ αὐτὰ λέγοντας, καὶ προβάλλοντας τὰ τρόπαιά του ἀπ' τὸ νορμανδικὸ πόλεμο, παρακινούσε τὸ λαὸ πού συγκεντρώθηκε, σὲ στάση κατὰ τοῦ αὐτοκράτορα. Ἀλλὰ ὁ νικητὴς στρατηγὸς δὲ βρῆκε ἀνταπόκριση στὶς ἐκκλήσεις του, οὔτε καὶ λαϊκὸ ἔρεισμα, γιὰ νὰ προεκτείνῃ τὶς ἐνέργειές του. Ἡ πρωτεύουσα ἦταν ἐρωτευμένη μὲ τὸν ἐλευτερωτὴ-βασιλέα πού τὴν ἔσωσε ἀπ' τὴν τυραννία τοῦ Ἀνδρόνικου (α') 87 καὶ κανένα δὲν ἤθελε ἐναντίον του νὰ ὑποστηρίξῃ. Ὁ Βραν. Κομν. συμμαζεύτηκε καὶ ζήτησε τὴ συγγνώμη τοῦ βασιλέα. Ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἰγγ. 183 δειχτήκε ἀκρως συνετός· δὲ θέλησε νὰ τιμωρήσῃ ἓνα ἄντρα πού ἡ νίκη του ἦταν νωπὴ καὶ εἶχε σκορπίσει ἓνα δευτέρου ἐνθουσιασμὸ στὴν ΚΠολη καὶ συγχώρεσε τὸ στασιαστὴ, παρέχοντας σ' αὐτὸν ἔνορκες διαβεβαιώσεις πὼς θὰ μείνῃ ἀβλαβής, οἱ ὁποῖες καὶ τηρήθηκαν. Φυσικά, ὁ Ἀλέξιος Βραν. Κομν. παρὰ τὴν ὑποταγὴ του, «δὲν ἔπαυσε νὰ διατηρῇ μέσα στὴν καρδιά του, μὰς λέει ὁ

365-66. Γρβλ. Fr. Cognasso, Un imperatore bizantino della decadenza: Isacco II Angelo, Bessarione 31 (1915), σ. 33-4.

54. Χωνιάτης, σ. 490 καὶ 491, ὅπου ἀφήνει νὰ νοηθῇ πὼς ἡ πρώτη ἀπόπειρα κατάληψης τοῦ θρόνου ἀπ' τὸν Ἀλέξιο Βραν. Κομν., ἐγίνε πρὶν ἀπ' τὸ νορμανδικὸ πόλεμο, ἀλλὰ τόσο ἀπ' τὴ δημηγορία τοῦ Βραν. Κομν. πρὸς τοὺς πολίτες στὴν ἁγία-Σοφιά, πού ὁ ἴδιος ὁ Χωνιάτης ἀναφέρει ὅσο καὶ ἀπ' τὴ λογικὴ σειρὰ ἐκβάσης τῶν πραγμάτων, συνάγεται πὼς ἡ πρώτη ἀπόπειρα ἐγίνε ἀμέσως μετὰ τὴ συντριβὴ τῶν Νορμανδῶν· αὐτὴ ἡ νίκη τοῦ Βραν. Κομν. εἶναι πού ἐνίσχυσε τὴ θέση του καὶ τὸ γόητρό του γιὰ νὰ ἀποστατήσῃ· ἂν ἡ ἀπόπειρα γινόταν προηγουμένως δὲν ἦταν δυνατόν νὰ τοῦ ἀνάθετε ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἰγγ. 183 τὴν ἡγεσία ἐνὸς ἰσχυροῦ στρατοῦ. Σὲ ἐνίσχυση τῶν πῶ πάνω ἔρχεται καὶ ὁ Μιχαὴλ Χωνιάτης, Τὰ Σωζόμενα, τ. Α', Λόγος εἰς τὸν βασιλέα Ἰσαάκιον Ἰγγ., σ. 246· καὶ ἡ τολμηθεῖσα πρῶν ἀποστασία καὶ ἡ ἐπ' αὐτὴ ἐπανάστασις, Γρβλ. καὶ Fr. Cognasso, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 34, ὕ. 2.

ιστορικός τῆς ἐποχῆς, τοὺς σκοποὺς του νὰ ἀνέβῃ στό θρόνο, στό πλευρὸ μιᾶς γνήσιας Κομνηνῆς»⁵⁵.

Καί τῖς προθέσεις του αὐτὲς τῖς ἐκδήλωσε σὲ μιὰ κρίσιμη γιὰ τὸ Βυζάντιο στιγμή, ὅταν βρέθηκε καὶ πάλι, καθὼς ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 τὸν ἐμπιστεύτηκε, ἐπικεφαλῆς τοῦ ὅλου βυζαντινοῦ στρατοῦ⁵⁶.

Μὲ τὸν Ἀλέξιο Βραν. Κομν. ὁ Ἰσαάκιος (β΄) ἐξουδετέρωσε τοὺς Νορμανδοὺς καὶ μὲ ἓνα γάμο ποὺ ἔκανε, καθὼς λίγο πρὶν ἀνέβῃ στό θρόνο εἶχε χηρεύσει, κέρδισε τὴ φιλία καὶ συμμαχία τοῦ βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας Βελά III.

Ἦταν καιρὸς νὰ ἐξασφαλιστῇ τὸ Βυζάντιο ἀπ' τοὺς Νορμανδοὺς καὶ τοὺς Οὐγγρους, γιὰτὶ ἓνα νέο καὶ πολὺ σπουδαῖο πρόβλημα δημιουργήθηκε στὴ Βουλγαρία ἀπ' τὰ τέλη τοῦ 1185⁵⁷.

Ἡ ἐπανάσταση τῶν ἀδελφῶν Πέτρου (Θεόδωρου) καὶ Ἀσάν δὲν ἦταν στὴν ἀρχὴ παρὰ μιὰ ἀξίωση αὐτῶν τῶν γόνων μιᾶς ἐπιφανοῦς βουλγαροβλαχικῆς ἢ βουλγαροκουμανικῆς οἰκογένειας γιὰ νὰ τοὺς παραχωρηθῇ μιὰ περιοχὴ στὸν Αἴμο, κάτω ἀπὸ μορφὴ π ρ ὀ ν ο ι α ς, ἀξίωση ποὺ ὑπέβαλαν στὸν αὐτοκράτορα Ἰσαάκιο (β΄) 183 οἱ δυὸ ἀδελφοί, καθὼς τὸν συνάντησαν στὰ Κύψελλα τῆς Θράκης. Κατὰ τὴν ἀκρόαση, στὴν ὁποία παραβρισκόταν ὁ θεῖος τοῦ βασιλέα σε βα σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α ς Ἰωάννης Δούκας 90, ὁ Ἀσάν μίλησε μὲ κάποια αὐθάδεια γιὰ ἀνταρσία στό βασιλέα, γι' αὐτὸ καὶ ὁ σε βα σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α ς πρόσταξε νὰ τὸν χτυπήσουν στό πρόσωπο.

Ἡ ἀπόρριψη αὐτῆς τῆς ἀξίωσης ἐκ μέρους τοῦ Βυζαντίου, προκάλεσε σὲ συνέχεια τὰ δραματικὰ γεγονότα τῆς ἐπανάστασης τῶν Βουλγάρων, τῶν Βλάχων καὶ τῶν Κοιμάνων, κάτω ἀπ' τὴν ἡγεσία τῶν δυὸ ἀδελφῶν⁵⁸, ποὺ ἀπ' αὐτοὺς ὁ Πέτρος, «αὐτὸς ὁ ἀποστάτης καὶ κακὸς σκλάβος»⁵⁹ τῶν Βυζαντινῶν, τόλμησε νὰ φορέσῃ «χρυσὸ στεφανίσκο καὶ κοκκοβαφὲς πέδιλο»⁶⁰.

Κατὰ τὴν ἀνοίξη τοῦ 1186⁶¹ ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 ὀργάνωσε μιὰ

55. Χωνιάτης, σ. 490 καὶ 491· Σκουταριώτης, σ. 374. Πρβλ. Fr. Cognasso, ἔνθ' ἄνωτ., σ. 34.

56. Χωνιάτης, σ. 490 καὶ 491· Σκουταριώτης, σ. 374.

57. V. Zlatarski, Istorija na Bŭlgarskata Dŭrzhava prez srednite vekove, τ. II, Sofia 1934, σ. 435 κεξ.

58. Χωνιάτης, σ. 482-83· Σκουταριώτης, σ. 370-71. Γιὰ τὴ διαμόρφωσὴ τοῦ δευτέρου βουλγαρικοῦ βασιλείου, τοῦ καὶ βουλγαροβλαχοκουμανικοῦ, βλ. G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 427, ὕ. 1, καὶ A.A. Vasiliev, Ἱστορία, σ. 542-45, ὕ. 187-197.

59. Μιχαὴλ Χωνιάτης, Τὰ Σωζόμενα, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, τ. I, σ. 246-67: τοῦ πονηροῦ δούλου Πέτρου...

60. Νικήτας Χωνιάτης, σ. 486· Σκουταριώτης, σ. 372.

61. Κατὰ τὸν G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 428, ἡ ἐπανάσταση καὶ συντριβὴ τοῦ Ἀλέξιο Βρανᾶ Κομνηνοῦ, γιὰ τὴν ὁποία βλ. κατωτέρω, ἐγινε κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ καλοκαιριοῦ τοῦ 1186, ἂρ ἡ ἀνάθεση τῆς στρατηγίας στὸν Ἰω. Δούκα 90 ἐγινε τὴν ἀνοίξη τοῦ 1186· ἄλλη γνώμη ἔχει ὁ Ch. Brand, βλ. κατωτέρω, ὕ. 64.

έκστρατεία έναντιόν τῶν Βλάχων καὶ Βουλγάρων, τῆς ὁποίας τὴν ἀρχηγία – ἀντὶ νὰ τὴν ἀναλάβῃ ὁ ἴδιος, ὁπότε ὑπῆρχαν κατὰ τὸ Χωνιάτη προϋποθέσεις ἐπιτυχίας– ἀνάθεσε σὸ θεῖο του σ ε β α σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α Ἰωάννη Δούκα 90· αὐτὸς ὁ τελευταῖος πολὺ καλὰ κυβέρνησε τὴ στρατιὰ καὶ ἀνάγκασε τὸν ἐχτρὸ ἀπ’ τὰ βουνὰ νὰ κατέβῃ στὶς πεδιάδες γιὰ νὰ τὸν πολεμήσῃ, ἀλλὰ ὁ ἔστεμμένος ἀνεψιὸς τὸν ὑποπεύτηκε πῶς ἀποβλέπει στὴν κατάληψι τοῦ θρόνου, καὶ τὸν ἀπόλυσε⁶².

Ἀνάθεσε τότε τὴν ἀρχιστρατηγία στὸν ἀπὸ ἀδελφῆ γαμβρό του καὶ ἰσ α ρ α Ἰωάννη Καντακουζηνό, πού εἶχε τυφλωθῆ ἀπ’ τὸν Ἀνδρόνικο (α΄) Κ. 87· αὐτὸς, ἓνας ἀντρας ψηλός, μεγαλόφωνος, ἀντρείος, ἀλλὰ τυφλός, δὲν ἤξερε οὔτε πού ὁδηγεῖ τὸ στρατό, οὔτε τί γίνεται γύρω του, κ’ ἐτοῖ ὁ ἐχτρός εἶχε μιὰ τέτοια ἐπιτυχία πού κι αὐτὰ ἀκόμη τὰ χρυσαφένια ρούχα τοῦ κ α ἰ σ α ρ α νὰ περιέλθουν στὰ χέρια του⁶³. Οἱ τυφλοὶ στρατηγοὶ εἶχαν τὸ προνόμιο νὰ εἶναι ἀκίνδunami γιὰ τὴ διεκδίκηση τῆς βασιλείας.

Κατὰ συνέχεια, τρίτο ἀρχιστράτηγο τοῦ ὅλου στρατεύματος ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 ἀνάδειξε, κατὰ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1186⁶⁴, τὸν νικητὴ τῶν Νορμανδῶν Ἀλέξιον Βραν. Κομν.⁶⁵ ἦταν ἓνα λάθος τοῦ αὐτοκράτορα, γιὰ τὸν ἐνδοξο στρατηγὸ, πού πραγματικά μποροῦσε νὰ πατάξῃ στὴ γένεσὴ τῆς τὴν ἐπανάστασι τῶν Βλαχο-Κομάνων καὶ τῶν Βουλγάρων, δὲν τὸν εἶχε ἐγκαταλείψει «τὸ δαιμόνιο τῆς φιλοδοξίας γιὰ διεκδίκηση καὶ κατάληψι τοῦ θρόνου»⁶⁶.

Γιὰ νὰ ἐνισχύσῃ ὁ βασιλεὺς τὶς δυνάμεις τοῦ νέου ἀρχιστράτηγου, τοῦ ἔστειλε τοὺς Νορμανδοὺς αἰχμαλώτους πού σάπιζαν στὶς φυλακές, ἀφοῦ προηγουμένως τοὺς ἔθρεψε, τοὺς ἐξόπλισε μὲ μακρὰ ξίφη καὶ δόρατα καὶ ἀσπίδες καὶ ἓνα τμῆμα ἀπ’ αὐτοὺς συγκρότησε σὲ ἴλη ἰππικῆ⁶⁷.

Ἀναλαμβάνοντας τὴν ἀρχηγία τοῦ στρατοῦ ὁ Βρανᾶς Κομνηνὸς τὸν ὁδήγησε μὲ ἀσφάλεια καὶ προφύλαξι, ἔκανε ἐκεῖ πού ἐπρέπε τοὺς καταυλισμοὺς του, ἔμπαινε μπροστὰ ἀπ’ τοὺς στρατιῶτες του κατὰ τὴν πορεία, εἰδειχνε ὅλη τὴν προθυμία του νὰ συνθλίψῃ τοὺς στασιαστὲς τοῦ Ἀσάν καὶ τοῦ Σλαβο-Πέτρου καὶ φρόντιζε νὰ περάσῃ ὅλος ὁ στρατὸς του

62. Χωνιάτης, σ. 489· Σκουταριώτης, σ. 373.

63. Χωνιάτης, σ. 489-90· βλ. καὶ τὸ δημοτικὸ κείμενο· Σκουταριώτης, σ. 373-74.

64. Κατὰ τὸν G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 428: au cours de l'été 1186· κατὰ τὸν V. Laurent, *Médaillier*, σ. 50, τὴν ἀνοιξι τοῦ 1186. Σὲ ἀντίθεσι μὲ τοὺς πῶ πάνω, ὁ Ch. Brand, *Byzantium confronts the West*, σ. 80, δέχεται πῶς ὁ Κομνᾶδος τοῦ Montferrat, ὁ μελλοντικὸς ἀζυγος τῆς Θεοδώρας Ἄγγ. 185 καὶ νικητῆς τοῦ Ἀλέξιου Βραν. Κομν., ἔφτασε στὴν ΚΠολη γιὰ τοὺς γάμους του μόλις τὴν ἀνοιξι τοῦ 1187, καὶ κατὰ συνέπεια ὁ ἐμφύλιος πόλεμος μὲ τὸν Ἀλέξιον Βραν. Κομν. ἐγίνε τὸ καλοκαίρι τοῦ 1187.

65. Χωνιάτης, σ. 491· Σκουταριώτης, σ. 374. Πρβλ. F. Cognasso, *Un imperatore bizantino della decadenza: Isacco II Angelo, Bessarione 31* (1915), σ. 47.

66. Μιχαήλ Χωνιάτης, *Τὰ Σωζόμενα*, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, τ. 1, σ. 247.

67. Νικήτας Χωνιάτης, σ. 493· Σκουταριώτης, σ. 375.

χωρίς κίνδυνο τὰ δύσβατα ἐκεῖνα μέρη τοῦ Αἴμου ποῦ ὀδηγοῦσαν στις κυρίως ἐπαρχίες τῆς Βουλγαρίας.

Τέλος ἔφτασε σ' ἓνα τόπο ποῦ λεγόταν Μέλαις Βουνός (Μαυροβούνι), καί κεῖ κατασκήνωσε καί κατά τήν τότε τακτική ἔβαλε χάρακα, καί ὅλα αὐτά ἔδειχναν στοὺς στρατιῶτες του πῶς κάτι τὸ πολὺ σοβαρὸ ετοίμαζε ἐναντίον τῶν Βουλγάρων⁶⁸.

Ἀλλὰ τότε ξαφνικά σ' αὐτὴ τῆ στάθμευση, ἔσκασε τὸ μεγάλο μυστικὸ τοῦ Βρανᾶ Κομνηνοῦ. Ἐχοντας ὡς ἀρχιστράτηγος τὸν ὅλο στρατὸ μαζί του, φανέρωσε τὸ βαθὺ σκοπὸ τοῦ «γιά τὴν ἀποστασία»⁶⁹.

Κομνηνός αὐτὸς ἀπ' τῆ μητέρα του καί σύζυγος Κομνηνῆς δὲ θὰ ἄφηνε νὰ ἀνατρέψουν τὴν ἐνδοξη δυναστεία οἱ Ἄγγελοι, ποῦ κι αὐτοὶ ὁμως, καθὼς «ἐξ ἀγχιστείας, λέει κάποιος σύγχρονος, μὲ τὸ κομνηνικὸ καί βασιλικὸ αἷμα συγκεράστηκαν καί σ' αὐτὸ ὁ χρυσὸς μὲ τὴν πορφύρα συνυφάνθηκε, ἀνέβηκαν σὲ μιά πάριση εὐγονικὴ βαθμίδα»⁷⁰.

Πολλοὶ συγγενεῖς τοῦ ἀρχιστράτηγου Βρανᾶ Κομνηνοῦ καί πατριῶτες τοῦ ἀπ' τὴν Ἀδριανούπολη, μνημένοι στὸ σχέδιό του, ποῦ ὅλοι ἀνῆκαν σπὴν τάξη τῶν δυνατῶν, τὸν ἀνακήρυξαν στὸ στρατόπεδο τοῦ Μέλαις Βουνοῦ αὐτοκράτορα καί τὸν περιέβαλαν μὲ τὰ διακριτικὰ τῆς βασιλείας, ποῦ ἀπ' αὐτὰ μᾶς ἀναφέρουν τὰ ἔρρυθρά πεδία, ἐνῶ ἐπίσημα ἀναγορεύτηκε σπὴν Ἀδριανούπολη ἀπὸ ὅλο τὸ στράτευμα, τοῦ ὁποῖο ἠγεῖτο⁷¹.

Καί ἀμέσως ὁ αὐτοχειροτόνητος «αὐτοκράτορας» ἐξόρμησε πρὸς τὴν ΚΠολη, ἐπικεφαλῆς τοῦ στρατοῦ του, καί στρατοπέδευσε γύρω ἀπ' τὸ ἔξω λεγόμενον Φιλοπάτιο, ὅπου ἔκανε μιά ἐπίδειξη τῶν δυνάμεών του. Καί κατὰ τὸ ἑσπέρας τῆς ἴδιας μέρας τῆς ἀφίξης του, ἔχοντας μαζί του τὸ πιὸ ἐκλεκτὸ τμήμα τῆς στρατιᾶς του, πάνω σ' ἓνα ὑπερήφανο κατὰμαυρο ἄλογο ποῦ μόνο ἀσπρες τρίχες, σὰ μισοφέγγαρο, στόλιζαν τὸ μέτωπό του, πλησίασε πρὸς τὰ τείχη καί ἀπηύθυνε τὸ λόγο πρὸς τοὺς ΚΠολίτες ἐκείνους ποῦ βρίσκονταν πάνω σ' αὐτὰ, κηρύττοντας πῶς «ἂν τοῦ ἀνοιξοῦν τίς πύλες τῆς πόλης καί τὸν δεχτοῦν, θὰ τὸν βροῦν σωτήρα καί εὐεργέτη, ἂν ὁμως ἀντισταθοῦν καί μὲ τὴ βία ὑποταχοῦν, παρὰ τὴ θέλησή του, θὰ ὑποστοῦν τίς καταστροφές καί κακώσεις μιᾶς βίαιης ἄλωσης».

68. Δημοτικὸ κείμενο τοῦ Χωνιάτη, σ. 490.

69. Δημοτικὸ κείμενο τοῦ Χωνιάτη, σ. 490⁷⁷: τότε τὸν ἅπαντα σκοπὸν αὐτοῦ ἐφανέρωσεν, καί σ. 490⁴⁵⁻⁴⁸: ὡς δὲ τότε καιρὸν ἐπιτήδειον εὔρε καί ἔλαβεν ἐξουσίαν τὸ στρατηγὸς εἶναι ἀπόσης τῆς στρατιᾶς, ἔχων καί τὸν ἅπαντα στρατὸν μεθ' ἑαυτοῦ, εἰς φανερόν τὰ ἐν κρυπτῷ μελετώμενα ἀνεκήρυξε.

70. Μιχαὴλ Χωνιάτης, Τὰ Σωζόμενα, τ. 1, σ. 212: ὅπερ (γένος Ἄγγέλων) καί κατ' ἀγχιστεῖαν τῷ κομνηνικῷ καί βασιλείῳ συνανακραθέν αἵματι καί οἱ χρυσὸς πορφύρα συνυφάνθει, ἐπ' αὐτόν, ὁ φασί, τὸν βατῆρα τῆς εὐγενείας ἐλήλακε.

71. Νικήτας Χωνιάτης, σ. 491-92' καί δημοτικὸ κείμενο τοῦ αὐτοῦ, σ. 490 Σκουταριώτης, σ. 374. Πρβλ. Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου, Ἐκλογή, σ. 166.

Και την επομένη της άφιξης του πολύ πρωί έκανε παράταξη της στρατιάς του απέναντι απ' τις πύλες του Χαρσιού, διαιρεμένης σε δεξιά και αριστερή πτέρυγα και σε κέντρο, τὸ ὁποῖον διοικούσε ὁ ἴδιος. Ὁ αὐτοκράτορας Ἰσαάκιος (β') 183 πού μέσα στήν πόλη εἶχε συγκροτήσει ἕνα πρόχειρο σῶμα στρατιωτῶν, τόλμησε νά παρατάξη ἕνα μέρος απ' αὐτοὺς στίς ἐπάλξεις τῶν τειχῶν καί στήν ἔξω απ' αὐτὰ τάφρο.

Οἱ στρατιῶτες τοῦ στασιαστή ἔδειξαν τήν ὑπεροχή τους καί μάλιστα οἱ Νορμανδοί ἐπικούροι, οἱ ἄλλοτε αἰχμάλωτοι τῶν Βυζαντινῶν, τῶν ὁποίων τὸ ἰππικὸ κυνήγησε τοὺς βασιλικούς πού βρίσκονταν στήν τάφρο μέχρι καί τὰ τεῖχη τῆς πρωτεύουσας⁷².

Δέν πέρασαν παρά λίγες μέρες ἀνάπαυσης, καί ξανάρχισε ὁ στασιαστής, ὁ τύραννος (= σφετεριστής αὐτοκράτορας), ὅπως τὸν λέει ὁ Χωνιάτης, τίς ἐπιχειρήσεις του. Αὐτὴ τῆ φορά γιά νά φέρη κάποιο ἀντιπερισπασμὸ καί σύγχυση μέσα στήν πρωτεύουσα, ἔστειλε ἕνα τμήμα τοῦ στρατοῦ του, ἀσφαλῶς διαλεγμένο, στή βόρειο ἀντίπορθμο πλευρὰ τῆς πόλης, ἀπέναντι ἀκριβῶς απ' τὰ ἀνάκτορα τῶν Βλαχερνῶν, πού ὀνομαζόταν Πόρος Β'ος, κι ἀπὸ κεῖ τὸ στρατιωτικὸ αὐτὸ σῶμα ἀνέμιζε στοὺς παλατιανοὺς καί τοὺς κατοίκους τίς σημαίες τοῦ ἐπαναστάτη. Καθῶς τὰ ὄπλα τοῦ ἐπαναστατικοῦ αὐτοῦ τμήματος ἦσαν καινούργια καί γυάλιζαν στίς ἀχτίδες τοῦ καλοκαιριτικοῦ ἡλίου, ἔδειχναν πῶς πέταγαν φωτιές. "Ὅλος ὁ κόσμος ἔτρεχε κατὰ ὀμάδες νά δῆ τοὺς πολιορκητές του καί δοκίμαζε μιὰ κατάπληξη απ' τὸ φαινόμενο αὐτό⁷³.

Μιά ἄλλη ἀκόμη σχετικὴ ἐπιτυχία εἶδε ὁ Βρανᾶς Κομνηνός. Οἱ κάτοικοι τῆς Προποντίδας, ἄνθρωποι ἀπλοὶ ἀλλά δεινοὶ στήν κωπηλασία καί τὸ ψάρεμα, πέρασαν στίς τάξεις του, μεταβάλλοντας τὰ ἀλιευτικὰ πλοῖα τους σὲ πολεμικὰ τῆς ἐποχῆς, οἱ ὁποῖοι καί τόλμησαν νά τὰ βάλουν μὲ τὰ βαριά πλοῖα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στόλου καί νά ἔχουν στίς ἀρχές κάποιες ἐπιτυχίες⁷⁴.

"Ἄν λάβῳμε ἀκόμη ὑπόψη μας πῶς μέσα στοὺς τρόπους πού μεταχειρίστηκε ὁ ἀποστάτης γιά τήν ἐκπόρθηση τῆς πρωτεύουσας, ἦταν καί κείνος τοῦ ἀποκλεισμοῦ, μπορούμε νά ἀναλογιστοῦμε πόσο χρήσιμος τοῦ ἦταν ὁ ἀνέλπιστος αὐτὸς στολίσκος. Ἐχοντας κάτω απ' τήν ἐξουσία του τήν ἀνατολική καί δυτικὴ περιοχὴ τῆς ΚΠολης, ἀπαγόρευε σὲ κάθε σιταγωγὸ πλοῖο νά καταπλεύσῃ στὰ λιμάνια τῆς⁷⁵.

Ἀρκετὰ σημεῖα μᾶς δείχνουν πῶς ἡ θέση τοῦ αὐτοκράτορα Ἰσαάκιου (β') τοῦ Ἄγγελου 183, «τοῦ ἀριστέα, ἐλευτερωτῆ καί τυραννοκτόνου», ὅπως τὸν χαρακτηρίζει ἄνθρωπος τῶν χρόνων του ὄχι ἄσημος, ὁ μητροπολίτης

72. Χωνιάτης, σ. 492-93 καί 494· Σκουταριώτης, σ. 374-75. Πρβλ. Fr. Cognasso, Un imperatore, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 65), σ. 48.

73. Χωνιάτης, σ. 494· Σκουταριώτης, σ. 375.

74. Χωνιάτης, σ. 494-95 καί 496· Σκουταριώτης, σ. 375-76.

75. Χωνιάτης, σ. 496· Σκουταριώτης, σ. 376.

Ἰαθινῶν Μιχαήλ Χωνιάτης⁷⁶, ἀδελφός τοῦ ἱστορικοῦ, ἦταν ἀρκετὰ δύσκολη μέσα στήν πολιορκημένη πρωτεύουσα.

Δέν εἶχε πάνω στό θρόνο παρά δέκα μήνες (Σεπτέμβρης 1185 - καλοκαίρι 1186) καί ἀντιμετώπιζε αὐτή τήν κρίση ἀμέσως μετά ἀπό κείνη τῆς βουλγαρικῆς ἐπανάστασης. Στρατόν δέν εἶχε, καθώς ὅλος ὁ στρατός, ἐνισχυμένος μάλιστα μέ τοὺς Νορμανδοὺς αἰχμαλώτους, εἶχε τεθεῖ στή διάθεση τοῦ Βρανᾶ Κομνηνοῦ γιά νά πολεμήσῃ τὸν Πέτρο καί τὸν Ἰασάν.

Ὁ πληθυσμός ὅμως τῆς πρωτεύουσας, τόσο ἡ ἀριστοκρατία ὅσο καί τὸ λαϊκὸ ὑπόβαθμο στήν πλειοψηφία του, χωρίς ἀμφιβολία ἦταν στό πλευρὸ τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἰγγ. 183. «Ὅχι μόνο δέν ἀνεχόταν τὸν Ἀλέξιο Βραν. Κομν. ὡς βασιλεῖα, μᾶς λέει ὁ ἱστορικός τῆς ἐποχῆς, ἀλλὰ καί τὸν ἀναθεμάτιζε ὡς ἓνα ἀποστάτη καί ὡς ἓνα τύραννο»⁷⁷. Δέν ἀποκλείεται νά ἐβλεπε στό πρόσωπό του ἓνα συνεργάτη, ὅπως καί ἦταν, ἀλλὰ καί ἓνα συνεχιστὴ τῆς πολιτικῆς τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87.

Ἐνα ἀπ' τὰ μέτρα ποὺ εἶχε πάρει ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἰγγ. 183 ἦταν νά φυλακίσῃ στήν εἰρκτὴ τοῦ παλατιοῦ τῶν Βλαχερνῶν τὴν **π α ν υ π ε ρ σ έ β α σ τ η** Ἄννα Κομν. Βατ. 149, τὴ σύζυγο τοῦ στασιαστῆ⁷⁸, ποὺ ἦταν μιά δευτεροεξαδέλφη του⁷⁹.

Ἡ πριγκίπισσα εἶχε χαρίσει στὸν ἀντρα τῆς τὸ πιὸ λίγο δυὸ παιδιά, τὴν Ἀνώνυμη (Εὐδοκίαν;) Βραναιαν Κομνηνὴν 238⁸⁰ καί τὸν Θεόδωρον Βρανᾶν (Κομνηνόν) 239⁸¹.

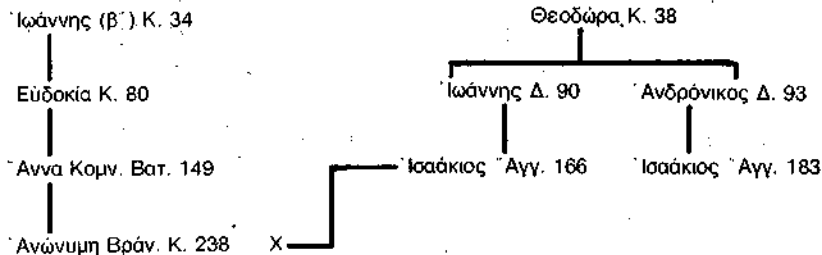
Ἡ Ἀνώνυμη Βραν. Κομν. 238 ποὺ πρέπει νά γεννηθῆκε περί τὸ 1168/70 παντρεύτηκε τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1186⁸² τὸν Ἰσαάκιον Ἰγγελλον 166⁸³, γιόν τοῦ **σ ε β α σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α** Ἰωάννη Δούκα 90 καί πρωτεξάδελφον τοῦ Ἰσαάκιου

76. Μιχαήλ Χωνιάτης, Τὰ Σωζόμενα, τ. Ι, σ. 217: Καί σέ μὲν ἐκάλεϊ θεός εἰς τὸ θεῖον ἱερόν, τὸν ἀριστέα, τὸν ἐλευθερωτὴν, τὸν τυραννοκτόνον.

77. Χωνιάτης, σ. 496· Σκουταριώτης, σ. 376.

78. Χωνιάτης, σ. 507· Σκουταριώτης, σ. 382.

79.

Ἡ Ἄννα Κομν. Βατ. 149 δευτεροεξαδέλφη τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἰγγ. 183· ὁ Ἰσαάκιος (β') πρωτεξάδελφος τοῦ Ἰσαάκιου Ἰγγ. 166· ἡ Ἀνώνυμη Βραν. Κομν. 238 παντρεύτηκε τὸν Ἰσαάκιον Ἰγγ. 166 δευτεροεξάδελφο τῆς μητέρας τῆς.

(β') Ἄγγ. 183⁸⁴.

Φαίνεται πὼς μέσα στὴν πρωτεύουσα ὑπῆρχε καὶ μιὰ μειοψηφία ποὺ συμπαθοῦσε τὸν ἐπαναστάτη⁸⁵, καθὼς καὶ καιροσκόποι, ποὺ μέσα σ' αὐτοὺς ὁ αὐτοκράτορας ὑπόψιαζόταν πὼς βρισκόταν κι' αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ θεῖος τοῦ Ἰωάννης Δούκας 90, ἓνας παλιὸς φίλος καὶ συμπέθερος τοῦ Ἀλέξιου Βραν. Κομν⁸⁶.

Ὁ αὐτοκράτορας μέσα στὴν ἀπελπισία του γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τοῦ ἀντιπάλου του, εὐσεβῆς καθὼς ἦταν⁸⁷, ἔτρεφε βαθύ σεβασμό, ὅπως ὅλοι σχεδὸν οἱ Βυζαντινοί, πρὸς τὴν εἰκόνα τῆς Θεομήτορος⁸⁸ –τάχα καὶ ἰδιόχειρο τοῦ ἀπόστολου Λουκᾶ κατασκευάσμα!⁸⁹– ποὺ βρισκόταν στὴ μονὴ τῆς Θεοτόκου τῶν Ὀδηγῶν καὶ ποὺ γι' αὐτὸ λεγόταν Ὁ δ η γ ῆ τ ρ ι α⁹⁰. Πρόσταξε λοιπὸν ὁ ἡγεμόνας μὲ εὐλάβεια νὰ πάρουν τὴν εἰκόνα ἀπ' τὸ μοναστήρι, νὰ τὴ λιτανεύσουν καὶ πάνω στὰ τείχη τῆς πρωτεύουσας νὰ τὴν

80. Χωνιάτης, σ. 502· Σκουταριώτης, σ. 379.

81. Χωνιάτης, σ. 535· Σκουταριώτης, σ. 393.

82. Ὁ γάμος τελέστηκε λίγο πρὶν τὴν ἀποστασία τοῦ Ἀλέξιου Βραν. Κομν., βλ. Χωνιάτης, σ. 502.

83. Χωνιάτης, σ. 447 καὶ 502· Σκουταριώτης, σ. 356 καὶ 379. Πρβλ. D. Polemis, *The Doukai*, σ. 87-8, ὑ. 1, ἀριθ. 40· Fr. Cognasso, *Un imperatore*, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 65), σ. 49.

84. Βλ. πρὸ πάνω, ὑ. 79 καὶ 83.

85. Χωνιάτης, σ. 500-1· Σκουταριώτης, σ. 378-79. Πρὸ πάνω ἀνάφερα πὼς τὸν Ἀλέξιο Βραν. Κομν. δὲν ἀποκλείεται νὰ τὸν εἶδε ἡ ἀριστοκρατία καὶ ἡ πλειοψηφία τῶν λαϊκῶν τάξεων καὶ ὡς ἓνα συνεχιστὴ τῆς πολιτικῆς τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87, καὶ γι' αὐτὸ δὲν τὸν ἀνέχονταν ὡς βασιλέα καὶ τὸν ἀναθεμάτιζαν. Σὲ ἐνίσχυση αὐτῆς τῆς γνώμης ἀλλὰ καὶ ἐκείνης πὼς μιὰ μειοψηφία τῶν λαϊκῶν κυρίως τάξεων ἦταν μὲ τὸ μέρος του, ἐρχονται τὰ ὅσα μᾶς λέει ὁ ἀριστοκράτης Νικήτας Χωνιάτης, σ. 511-12, πὼς «τὸ χειρωναχτικὸ μέρος τῆς πόλης καὶ ὅσοι δὲν ἦσαν σύμφωνοι μὲ τὴν τροπὴ ποὺ πῆραν τὰ πράματα, καθὼς δηλ. νίκησε ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἄγγ. 183, θεώρησαν τρομερὸ τὸ πάσο ἀποθραυσῆναι οἱ Λατίνοι μὲ τὴ νίκη ποὺ πέτυχαν κατὰ τοῦ Ἀλέξιου Βραν. Κομν., ἀλλὰ καὶ γιὰ ὅσα ἔκαναν σὲ βάρος τῶν περιοικῶν τῆς πρωτεύουσας καὶ τῶν κατοικῶν τῆς Προποντιδῆς ποὺ εἶχαν προσχωρήσει στὸ στασιαστὴ, καὶ ξεσηκώθηκαν κατὰ ὀμάδες καὶ σὺν χεῖμαρρος ξεχύθησαν ἐναντίον τῶν σπιτιῶν καὶ λοιπῶν ἐγκαταστάσεων τῶν Λατίνων τῆς ΚΠολης, θέλοντας νὰ ἀρπάξουν καὶ μέσα σὲ λίγο νὰ ἀποχτήσουν ὅ,τι κι ἂν εἶχαν, καὶ μᾶλλον νὰ ἐπαναλάβουν ἐκεῖνα ποὺ ἐγίναν στὸν καιρὸ τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87, τὸ Μῆνι τοῦ 1182, ἀλλὰ ἀποκρούστηκαν ἀπ' τοὺς Λατίνους, καθὼς αὐτοὶ περικράξανε τὶς συνοικίες τους καὶ στάθηκαν φρουροὶ στὰ πρῶχειρα ὀχυρώματα ποὺ ἔστησαν», βλ. καὶ Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 584, ὑ. 408.

86. Χωνιάτης, σ. 502· Σκουταριώτης, σ. 379.

87. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, *Αὐτοσχέδιος λαλιά* πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἰσαάκιον (β') τὸν Ἄγγελον (183) ἐν Φιλιππουπόλει, ἐκδ. Th. L. F. Tafel, *Opuscula, Francofurti 1832*, σ. 43· Χωνιάτης, σ. 509-10· Σκουταριώτης, σ. 382.

88. Χωνιάτης, σ. 594: ἐξενεγκῶν δὲ καὶ ὃ εἶχεν ἐνστήθιον τῆς θεομήτορος μὲρφωμα πυκνὰ τοῦτο περιεπίσσετο.

89. Νικηφόρος Κάλλιστος Ξανθόπουλος, PG 146, στ. 1061· τ. 147, στ. 44. Πρβλ. R. Janin, *Eglises et monastères*, σ. 203.

90. Βλ. R. Janin, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 199-207.

γυρίσουν «ὡς ἓνα ἀπόρθητο χαράκωμα καὶ ὀχύρωμα»⁹¹.

Καὶ ἀκόμη ὁ βασιλέας συγκέντρωσε στὰ ἀνάκτορα κάθε ἰδιορρυθμο καλόγηρο, «περιφημο γιὰ τὴν ἀρετὴ του, ποὺ γύριζε ξυπόλητος ἢ ποὺ κοιμόταν καταγῆς ἢ ποὺ ζοῦσε πάνω σ' ἓνα στύλο – ἀφθονους τέτοιους εἶχε ἡ ΚΠολη – καὶ προσευχόταν μαζί τους, παρακαλώντας τὸ Θεό, νὰ σώσῃ τὸν ἴδιο καὶ τὸ Κράτος ἀπ' τὸν ἐμφύλιο πόλεμο καὶ νὰ μὴ περιέλθῃ ὁ θρόνος σὲ ἄλλο πρόσωπο»· ὅσο γιὰ μιὰ πρακτικὴ ἀντιμετώπιση τῆς κρίσιμης κατάστασης τῆς πολιορκίας, μᾶς λέει ὁ Χωνιάτης, «ὁλότελα ἀμελοῦσε, ὅλες του τίς ἐλπίδες σπηρίζοντας στὴν παντευχία τοῦ πνεύματος»⁹².

Σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση βρισκόταν ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἄγγ. 183 καὶ τέτοιους εἶχε ὑπερασπιστές – κὶ ὅλα ἐδειχναν πὼς ὁ Ἀλέξιος Βραν. Κομν. θὰ πετύχαινε τὸ σκοπὸ του⁹³ – ὅταν βρέθηκε γιὰ τὸ βασιλέα ἓνας ἀπὸ μηχανῆς θεός, ποὺ δὲν ἦταν ἄλλος ἀπ' τὸ μαρκήσιο Κονράδο τοῦ Montferrat.

Ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἄγγ. 183 στὴν πολιτικὴ τῶν συνοικεισιῶν βᾶσις πάνω στ' ἀχνάρια ποὺ χάραξε ὁ θεῖος του Μανουὴλ (α') Κ. 81, πρῶτεξάδελφος τοῦ πατέρα του Ἀνδρόνικου Ἄγγ. Δούκα 93. Ὅπως ἐκεῖνος ἀρραβώνισσε τὴν κόρη του Μαρία Κ. 153 μὲ τὸ Βελαῖ- Ἀλέξιο (τὸν μετέπειτα Βελαῖ III) τῆς Οὐγγαρίας, ἔτσι ὁ ἴδιος ὁ Ἰσαάκιος (β') παντρεύτηκε τὴν κόρη αὐτοῦ τοῦ Βελαῖ III, τὴ Marguerite - Μαρία. Ὅπως ὁ Μανουὴλ (α') πάντρεψε τὴν πιὸ πάνω κόρη του Μαρία Κ. 153 μὲ τὸν Renier - Ἰωάννη τοῦ Montferrat, ἔτσι κι ὁ Ἰσαάκιος (β') ἔστειλε μιὰ πρέσβεια στὴ μαρκιωνία τοῦ Montferrat τῆς Ἰταλίας καὶ ζήτησε νὰ παντρευτῆ ὁ μαρκήσιος Βονιφάτιος, ὁ μετέπειτα πορθητῆς τῆς ΚΠολης (1204), ἀδελφός τοῦ Renier - Ἰωάννη, τὴ νεώτερη ἀδελφὴ του Θεοδώρα Ἀγγελίνα 185. Ἀλλὰ, καθὼς ὁ Βονιφάτιος εἶχε μόλις παντρευτῆ, οἱ βυζαντινοὶ πρέσβεις ἀπευθύνθηκαν στὸν ἀδελφὸ αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, τὸν Κονράδο, ποὺ ἀντίθετα αὐτὸς εἶχε χηρεῦσαι, καὶ διδοντας σ' αὐτὸν ὑπόσχέσεις πὼς θὰ πάρῃ μεγάλα ἀξιώματα καὶ πολλὰ πλοῦτη, τὸν ἐπεισαν, καὶ μαζί μὲ αὐτὸν γύρισαν στὴν ΚΠολη, ὅπου κατὰ τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1186, τελέστηκαν μὲ μεγαλοπρέπεια οἱ γάμοι του μὲ τὴ Θεοδώρα Ἄγγ. 185, καὶ ὁ Κονράδος ἔλαβε στὴν αὐλικὴ ἱεραρχία τὸν τίτλο τοῦ κ α ι σ α ρ α⁹⁴.

Μέσα στὴν αὐλὴ ὁ νεοφερμένος Κονράδος παρακολουθοῦσε τὴν ἀδράνεια τοῦ βασιλέα-κουινιάδου του, καὶ θέλησε, «καθὼς ἦταν ἓνα μυαλὸ δυνατὸ, στὰ χέρια πολὺ γερὸς καὶ δραστήριος, καὶ κοντὰ στοὺς συμπατριῶτες του καὶ στοὺς Βυζαντινοὺς ἓνας ἄνθρωπος δοξασμένος»⁹⁵, νὰ ἐξυψώσῃ

91. Χωνιάτης, σ. 496-97· Σκουταριώτης, σ. 376. Πρβλ. R. Janin, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 200.

92. Χωνιάτης, σ. 498· Σκουταριώτης, σ. 377.

93. Κων. Παπαρρηγόπουλος, Ἱστορία, τ. Δ', β', σ. 187.

94. Χωνιάτης, σ. 497-98· καὶ δημοτικὸ κείμενο, σ. 498· Σκουταριώτης, σ. 377. Πρβλ. Fr. Cognasso, Un imperatore, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 65), 48-9· Κ. Παπαρρηγόπουλος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 187· R. Guiland, Le Césarat, OCP 13 (1947), σ. 182· Ilgen, Conrado Marchese di Montferrato, σ. 15 κεξ.

95. Χωνιάτης, σ. 497· Σκουταριώτης, σ. 377. Πρβλ. F. Cognasso, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 49· Κ.

κάπως τὸ φρόνημα τοῦ Ἰσαάκιου (β') " Αγγ. 183, καὶ «ὅταν ἀκόνι νὰ τροχίση τὸ χαλαρὸ μυαλό του», γιὰ νὰ κἀνη μιὰ σωστὴ ἀντιμετώπιση τοῦ ἀντιπάλου του»⁹⁶.

Βλέποντας τὸ βασιλεῖα νὰ κυκλώνεται ἀπ' τὸ πλῆθος τῶν ἀξεστων καλογήρων, «ὅπως ὁ κάβουρας τὴν πίννα (= κάποιον μαλάκιο), προσπαθοῦσε νὰ τὸν ξυπνήση» τοῦ συνιστοῦσε νὰ μὴ στηρίζεται ὁλότελα στὶς δεήσεις αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ παράλληλα νὰ φροντίση γιὰ τὴ συγκρότηση ἐνὸς στρατοῦ ἀξίου νὰ πολεμήσῃ τὸν ἀποστάτη, κ' ἔτσι «νὰ μὴ τὸν πολεμᾷ μόνο μὲ τὰ δεξιὰ ὄπλα, δηλ. μὲ τὶς προσευχὰς τῶν καλογήρων, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ ἀριστερὰ ὄπλα, δηλ. καὶ μὲ τὶς δραστηριότητές ἀνδρῶν ξιφηφόρων καὶ θωρακοφόρων», καὶ νὰ μὴ ξεδεύῃ τὸ χρήμα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ἀλλὰ νὰ τὸ σκορπᾷ στὴ στρατολογία ἀντρῶν, καθὼς μάλιστα ἐκτός τῶν αὐτοκρατορικῶν συγγενῶν καὶ τῶν ἀριστοκρατῶν ποῦ κατοικοῦσαν μέσα στὴν πρωτεύουσα, ὅλοι οἱ ἄλλοι εἶχαν προσχωρήσει στὸν Ἀλέξιο Βραν. Κομν., καὶ ἀπ' τὴν ἐξω τῆς ΚΠολης περιοχὴ δὲν μπορούσαν νὰ φέρουν στρατό⁹⁷.

Μὲ αὐτὰ τὰ λόγια τοῦ Ἰταλοῦ μαρκήσιου ἢ «Βυζαντινοῦ καίσαρα», ποῦ «ὅταν βουκέντρι συνεχῶς τὸν χτυποῦσαν, ξύπνησε ὁ αὐτοκράτορας ἀπ' τὸν ὕπνου καὶ μετακινήθηκε ἀπ' τὴν ἀφροντισιά του, κι ἄρχισε νὰ μαζεύῃ στρατό». Καθὼς δὲν εἶχε στὸ αὐτοκρατορικὸ ταμεῖο χρυσὰ νομίσματα, πῆρε ἀπ' αὐτὸ ἀσημένια σκεύη, τὰ ὁποῖα ἔδωσε ὡς ἐνέχυρα στὰ πλοῦσια μοναστήρια καὶ ἀπ' αὐτὰ πῆρε χρυσὰ νομίσματα – μόνο μὲ τὰ ἐνέχυρα ἔδωσαν τὰ μοναστήρια τὸ χρυσάφι – ποῦ διέθεσέ γιὰ τὴ στρατολογία ἀντρῶν.

Δὲν πέρασε πολὺς καιρὸς καὶ ὁ Κονράδος στρατολόγησε 250 ἵππεις, ὅλους διαλεγμένους, καὶ 500 πεζοὺς ἀπ' τοὺς Λατίνους τῆς ΚΠολης, καθὼς καὶ ὀχι λίγους Τούρκους καὶ Γεωργιανούς, ποῦ γιὰ ἐμπορικὲς ὑποθέσεις βρισκόνταν στὴ βυζαντινὴ πρωτεύουσα. Καὶ ἀπ' τὴν αὐτοκρατορικὴ αὐλὴ στρατολογήθηκαν συγγενεῖς τοῦ βασιλεῖα, ἀριστοκράτες καὶ ἄλλοι ποῦ συγκρότησαν ἓνα σῶμα 1000 περίπου ἀντρῶν.

Μποροῦσε κανεὶς νὰ πῆ, ἔτσι τοῦλ. ἀπὸ ὅλους θεωροῦνταν, πῶς «ὁ Κονράδος δὲν ἦταν παρὰ ἓνα δῶρο τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ποῦ στάλθηκε στὴν κατάλληλη ὥρα»⁹⁸.

Ὁ Κονράδος εἶχε ἐπίγνωση τῆς δυνάμεις του καὶ ἓνα ἀνεπίτρεπτο θάρρος πρὸς τὸν αὐτοκράτορα. Μιὰ μέρα – ἐνῶ γίνονταν οἱ τελευταῖες προετοιμασίαι γιὰ τὴν ἐπίθεση κατὰ τοῦ ἀποστάτη – τὸν συνάντησε στὸ παλάτι τὴν ὥρα ποῦ ἔτρωγε, ἔχοντας μπροστά του βουναὶ τὰ φαγιά, κατὰ τὴ συνήθειά του: «εἶθε ἔτσι, τοῦ εἶπε ἀναστενάζοντας, νὰ φρόντιζες καὶ γι' αὐτὸν ἐδῶ τὸν πόλεμο ποῦ θὰ κἀνωμε, ὅπως τρέχεις γιὰ τὰ δειπνα, γιατί καθὼς σ' ἄρέσουν τὰ φαγιά,

Γκαπαρρηγόπουλος καὶ Ilgen, ἐνθ' ἄνωτ.

96. Χωνιάτης, σ. 498· Σκουταριώτης, σ. 377.

97. Χωνιάτης, σ. 498-99· Σκουταριώτης, σ. 377-78. Πρβλ. F. Cograsso, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 49· K. Παπαρρηγόπουλος καὶ Ilgen, ἐνθ' ἄνωτ.

98. Χωνιάτης, σ. 499-500· Σκουταριώτης, σ. 378. Πρβλ. F. Cognasso, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 49· K. Παπαρρηγόπουλος καὶ Ilgen, ἐνθ' ἄνωτ.

ὄλη σου τὴ φροντίδα σ' αὐτὰ ἀφιερώνεις». Ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἄγγ. 183 θυμῆθηκε πὼς ἐπιτέλους ἦταν αὐτοκράτορας καὶ ἀντέδρασε στὴν ἀτοπή αὐτὴ ὑπόδειξη τοῦ γαμβροῦ του· ἐρεθίστηκε στὸ ἄκουσμα τῆς τολμηρῆς φράσης καὶ ἐγίνε πὼ κόκκινος ἀπὸ ὅσο ἦταν, καὶ μὲ ἓνα βιασμένο χαμόγελο, ἔπιασε τὴ χλαμύδα τοῦ καίσαρα, καὶ τοῦ εἶπε: «κατὰ τὸν καιρὸ, φίλε μου, καὶ θὰ φάμε καὶ θὰ πολεμήσωμε»⁹⁹.

Ἐκτός ἀπ' τὸν Κονράδο, ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἄγγ. 183 εἶχε στὸ πλευρὸ του καὶ ἓνα ἄλλο φανατισμένο πολεμιστὴ, τὸν πᾶμπλουτο πρωτεξάδελφό του Μανουὴλ Καμύτζην Κομνηνὸν Δούκαν 175, γιὸν τῆς ἀδελφῆς τοῦ πατέρα του, τῆς Μαρίας Ἀγγελίνας Κ. 91, ποὺ ἦταν ἓνας προσωπικὸς ἐχθρὸς τοῦ Ἀλέξιου Βραν. Κομν. Ἦταν ἐκεῖνος ποὺ ἔθεσε στὴ διάθεση τοῦ βασιλέα ὅλη τὴν τεράστια περιουσία του, γιὰ νὰ πάρη ἀπ' αὐτὴ ὅσα ἠθελε καὶ νὰ τὰ χρησιμοποιήσῃ σὲ στρατολογία ἀντρῶν καὶ σὲ ἄλλες τοῦ πολέμου ἀνάγκες, «κάνοντας τὴ σκέψη πὼς καλύτερο ἦταν νὰ τὰ πάρη ὁ συγγενὴς του αὐτοκράτορας ποὺ τὸν ἀγαποῦσε, ἀπ' τὸν ὁποῖον μάλιστα πολὺ πιο πολλὰ θὰ ἔπαιρνε στὴν περίπτωση ποὺ θὰ νικοῦσε, παρὰ τὰ πλοῦτη του νὰ περιέλθουν σ' ἓνα ξένο καὶ ἐχθρὸ ποὺ τὸν μισοῦσε καὶ ποὺ ἀσφαλῶς σὲ βάρος του θὰ γελοῦσε, καθὼς θὰ εἶχε τὴν τεράστια αὐτὴ ὠφέλεια»¹⁰⁰.

Τέλος, ἦλθε ἡ στιγμή τῆς μεγάλης ἐξόδου ἀπ' τὴν πολιορκημένη πρωτεύουσα, τῆς μεγάλης ἐξόρμησης κατὰ τοῦ ἐπαναστάτη τὴν ἀρχηγία τοῦ κέντρου τοῦ ὀλιγάριθμου ἀλλὰ καλὰ ὀργανωμένου αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ, ὁ Κονράδος ἐπιφύλαξε στὸν ἑαυτὸ του, ἐνῶ ἐκεῖνη τῆς δεξιᾶς πτέρυγας ἀνάλαβε ὁ αὐτοκράτορας καὶ τῆς ἀριστερᾶς ὁ πὼ πᾶνω π ρ ω τ ο σ τ ρ ᾶ τ ο ρ α ς Μανουὴλ Καμ. Κομν. Δούκ. 175¹⁰¹.

Στὸ ἀντίπαλο στρατόπεδο τὴν ἀρχηγία τοῦ κέντρου ἀνάλαβε ὁ ἴδιος ὁ Ἀλέξιος Βραν. Κομν. ἐνῶ ἐκεῖνες τῶν δυὸ πλευρῶν ὁ Ἐλπούμης ὁ Κουμάνος καὶ κάποιος ἄλλος στρατηγός¹⁰².

Μιά μέρα τοῦ καλοκαιριοῦ τοῦ 1186¹⁰³ – ἡ ἀκριβὴς ἡμερομηνία δὲν εἶναι γνωστή – οἱ πύλες τῆς πρωτεύουσας ἀνοῖξαν καὶ ξεχύθηκε ὁ αὐτοκρατορικός στρατός. Μέχρι τὸ μεσημέρι ἐγίναν κάποιοι ἀκροβολισμοὶ καὶ ἀψιμαχίες, χωρὶς τίποτε τὸ σοβαρὸ ἢ ἀποφασιστικὸ. Ἀλλὰ μετὰ τὸ μεσημέρι ὄρμησε ὁ Κονράδος ἐπικεφαλῆς τῶν Λατίνων ἰππέων καὶ πεζῶν· πᾶνω στὸ ἄλογό του, χωρὶς θώρακα ἢ ἄλλο σιδερένιο προφυλαχτικὸ, τυλιγμένος σ' ἓνα χοντρὸ φόρεμα μὲ δεκαοχτῶ δίπλες, βουτηγμένο σὲ ἀγνὸ κρασί μὲ ἀλάτι ποὺ τὸ ἔκανε πὼ ἰσχυρὸ ἀπ' τὸ σίδηρο καὶ ἄτρωτο ἀπ' τὰ βέλη, πολεμιστῆς φοβερὸς καὶ ἀρχηγὸς ἀνυπέρβλητος, ἔδειχνε μὲ τὰ ὄλα του τὴν ἀποφασιστικότητά

99. Χωνιάτης, σ. 500· Σκουταριώτης, σ. 378. Πρβλ. F. Cognasso, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 49-50.

100. Χωνιάτης, σ. 502-3· Σκουταριώτης, σ. 379. Πρβλ. F. Cognasso, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 47.

101. Χωνιάτης, σ. 502 καὶ 503· Σκουταριώτης, σ. 379. καὶ 379-80. Πρβλ. F. Cognasso, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 50.

102. Χωνιάτης, σ. 503· Σκουταριώτης, σ. 380. Πρβλ. F. Cognasso, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 48 καὶ 50.

103. Βλ. πὼ πᾶνω, ὑ. 64.

του. Πίσω απ' τόν Κονράδο ακολουθοῦσε ὁ αὐτοκράτορας μὲ τοὺς συγγενεῖς καὶ ἀριστοκράτες πού εἶχε συγκροτήσει ἡ αὐλή.

Οἱ ἐπαναστάτες, ἂν καὶ στὸν ἀριθμὸ ἦσαν πολὺ ἀνώτεροι καὶ ὀδηγοῦνταν ἀπὸ ἓνα ἄντρα πού μόλις πρὶν δέκα περίπου μῆνες εἶχε κατατροπώσει τὸ νορμανδικὸ στρατό, σπῆν ἐξόρμηση τοῦ ἰππικοῦ καὶ τοῦ πεζικοῦ τῶν Λατίνων, κυριεύθηκαν ἀπὸ πανικό, τὸν ὁποῖον μετέδωσαν καὶ στοὺς ἐπόμενους καὶ αὐτοὶ στοὺς μεθεπόμενους. Μάταια ὁ Ἀλέξιος Βραν. Κομν. μὲ τὴ στεντόρεια φωνή του, ἀγωνιζόταν νὰ τοὺς συγκρατήσει: «Σταθῆτε, Ρωμιοί, ἔκραζε· πῶς πολλοὶ ἐναντίον πῶς λίγων θὰ πολεμήσωμε, καὶ πρῶτος ἐγὼ θὰ ὀρμήσω κατὰ τῶν ἐχτρῶν».

Καθὼς εἶδε πὼς μὲ τὶς φωνές του τίποτε δὲν πετυχαίνει, ὄρμησε κατὰ τοῦ ἐπικεφαλῆς τοῦ λατινικοῦ ἰππικοῦ, αὐτοῦ τοῦ ἴδιου τοῦ Κονράδου, καὶ μὲ τὸ δόρυ του τὸν χτύπησε ἐλαφρὰ στὸν ὦμο, ἐνῶ ὁ καὶ ἴσως μὲ τὰ δυὸ του τὰ χέρια κρατώντας τὸ δικό του δόρυ, ἀνταπόδωσε ἰσχυρὸ χτύπημα σπῆν παρειὰ τοῦ Βραν. Κομν., πού τοῦ ἔφερε σκοτούρα καὶ ζαλάδα, κ' ἔτσι τὸν γκρέμισε ἀπ' τ' ἄλογό του, ὁπότε τοῦ Κονράδου οἱ ὑπασιπιστὲς τὸν ἀποτελείωσαν μὲ τῶν δοράτων τους τὰ χτυπήματα¹⁰⁴.

Λένε πὼς μὲ τὸ πρῶτο χτύπημα πού δέχτηκε ἀπ' τὸν Κονράδο, καθὼς φοβήθηκε τὸ θάνατο ὁ Βραν. Κομν., τὸν παρακάλεσε νὰ μὴ τὸν σκοτώσει, καὶ ὅτι ὁ Ἰταλὸς μὲ ἄκαιρο εὐφρολόγημα τοῦ ἀπάντησε πὼς «κάτι τέτοιο δὲν πρέπει νὰ φοβᾶται, γιατί τίποτε ἄλλο κακὸ δὲν πρόκειται νὰ πάθῃ παρά μόνο νὰ τοῦ κόψουν τὸ κεφάλι», τὸ ὁποῖον καὶ ἐγένε ἀμέσως¹⁰⁵.

Καθὼς μετὰ τὸ χαμὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐπανάστασης ὁ πανικός ἐγένε ἀκόμη πῶς ἀκάθεκτος, ὁ καθένας ἀπ' τοὺς βασιλικούς σκοτόνε πάνω στὸ κυνηγητὸ τὸ στασιαστὴ πού συναντοῦσε. Ἀλλὰ σὲ λίγο τὸ κακὸ σταμάτησε, καθὼς ἦταν ἓνας πόλεμος ἀνάμεσα σὲ ὁμοφύλους¹⁰⁶.

Σ' αὐτὴ τὴν ἐμφύλιο σύρραξη ἔπεσε καὶ ἓνας διάσημος ἀστρολόγος, ὁ Κωνσταντῖνος Σπηθάτος, πού ἦταν κυβερνήτης τῆς ἐπαρχίας Ἀγχιάλου, ἓνας ἄνθρωπος φιλήσυχος καὶ ἀγαθός, τὸν ὁποῖον παρὰ τὴ θέλησή του πῆρε στὶς τάξεις του ὁ Ἀλέξιος Βραν. Κομν. Ὁ Σπηθάτος εἶχε προβλέψει, καθὼς μιά φήμη διάσωσε, πὼς ὁ Βραν. Κομν. θὰ ἔμπαινε σπῆν ΚΠολη νικητὴς κατὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη πού ἀκριβῶς αὐτὸς ὁ τελευταῖος σκοτώθηκε, γι' αὐτὸ καὶ ἔμεινε ἡσυχος μέσα σπῆν σκηνή του, καὶ σ' αὐτὴ τὸν βρῆκε, κάποιος Λατίνος προφανῶς, καὶ τοῦ πέρασε τὴ λόγχη του στοὺς βουβῶνες καὶ τὸν θανάτωσε. Ἀπ' τὰ πράματα ἀποδείχτηκε πὼς ἡ πρόρρηση τοῦ Σπηθάτου διαψεύστηκε, ἓνας ὅμως ἐραστὴς τῆς ἀστρομαντείας μποροῦσε νὰ ἰσχυριστῆ πὼς ὀλοτέλα

104. Χωνιάτης, σ. 503-4 καὶ 505· δημοτικὸ κείμενο, σ. 503· Σκουταριώτης, σ. 380. Πρβλ. F. Cognasso, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 50· Κ. Παπαρηγόπουλος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 187-88· Κ. Ἀμαντος, τ. Β', σ. 402, ὁ ὁποῖος ἐκ παραδρομῆς λέει πὼς ὁ Ἀλέξιος Βραν. Κομν. «συνελήφθη, ἐτυφλώθη καὶ ἀπέθανεν».

105. Χωνιάτης, σ. 505· Σκουταριώτης, σ. 380.

106. Χωνιάτης, σ. 505· Σκουταριώτης, σ. 381.

ή πρόρρηση δὲ διαψεύστηκε, καθὼς τὴν ἡμέρα ἐκείνη, πάνω σὲ κοντάρια γιὰ νὰ θεατρηνιστοῦν διὰ μέσου τῆς ἀγορᾶς, οἱ αὐτοκρατορικοὶ εἰσήγαγαν στὴν ΚΠολη τὸ κεφάλι καὶ τὸ ἓνα πόδι τοῦ Βραν. Κομν.¹⁰⁷

Ἐπιστρέφοντας στὸ παλάτι τῶν Βλαχερνῶν καὶ θριαμβεύοντας γιὰ τὸ κατόρθωμα –κατόρθωμα ἑνὸς ἄλλου– ὁ βασιλέας κύρ Ἰσαάκιος (β΄) ὁ Ἄγγελος 183, ἔχοντας στὸ πλευρὸ τοῦ νικητῆ-γαμβρό του, ρίχτηκε πάνω στὸ πολυτελὲς τραπέζι τοῦ¹⁰⁸, τὸ κατὰ συνήθεια ὅμοιο μὲ κείνα τοῦ Σολομῶντα καὶ τῶν Συβαριτῶν, ποὺ βάραινε κάτω ἀπὸ λογιῆς-λογιῆς γλυκύτατα φαγιά, ἀπὸ ψάρια μεγάλα, ἀπὸ ψωμιὰ τὰ λεγόμενα με τ α ξ ω τ ᾶ καὶ ἀπὸ κρασιά μυρωδάτα καὶ ἐκλεκτά¹⁰⁹, προστάζοντας νὰ ἀνοίξουν τίς πύλες τῶν ἀνακτόρων, ἔτσι ποὺ νὰ μποροῦν νὰ μποῦν μέσα ὅσοι θένε, γιὰ νὰ τὸν δοῦν νικητῆ καὶ τροπαιοῦχο¹¹⁰.

Ἡ συντριβὴ τοῦ Ἀλέξιου Βραν. Κομν., αὐτοῦ τοῦ «μισορώμαιου Τελχίνα, λέει ἓνας σύγχρονός του, ἦταν μιὰ τρανὴ ἀπόδειξη πὼς ὁ Θεὸς βρισκόταν στὸ πλευρὸ τοῦ αὐτοκράτορα καὶ μὲ ἐπιμέλεια προνοοῦσε γι' αὐτόν»¹¹¹.

Τὸ πιὸ λυπηρὸ εἶναι ποὺ τῆ στιγμῇ «ποὺ ἀρχίζει ὁ πόλεμος γιὰ τὴν καταβρόχθιση τῶν φαγητῶν, ὁ πολὺ εὐσεβὴς βασιλέας κύρ Ἰσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 πρόσταξε νὰ φέρουν, σάν ἐπίδειπνιο παιχνίδι, τὸ κεφάλι τοῦ ἥρωα τοῦ νορμανδικοῦ πολέμου, τοῦ Ἀλέξιου Βραν. Κομν., τὸ ὁποῖον καὶ ἔφεραν κατὰ τὸ τέλος τῆς εὐωχίας, ζαρωμένο καὶ μὲ τὰ μάτια μισόκλειστα, καὶ τὸ ἔρριξαν χάμω γιὰ νὰ τὸ κλωτσοῦν, μπροστὰ στὸν αὐτοκράτορα, στὸν Κονράδο καὶ στὸ Μανουὴλ Καμ. Κομν. Δούκ. 175, ἐδῶ καὶ ἐκεῖ σάν σφαῖρα, καὶ νὰ τὸ ἐμπαίζου»¹¹².

Κ' ἔπειτα, πῆραν τὸ ματωμένο κεφάλι καὶ πῆγαν καὶ τὸ ἔδειξαν στὴ γυναίκα τοῦ πολέμαρχου, ποὺ ἦταν φυλακισμένη, καθὼς ξέρομε, μέσα στὸ παλάτι τῶν Βλαχερνῶν, τὴν Ἄννα Κομν. Βατ. 149, «τὴν πιὸ ὁμορφὴ γυναίκα τοῦ κόσμου» καὶ «τὸ στολίδι τοῦ οἴκου τῶν Κομνηνῶν», ὅπως τῆ διακήρυσε ὁ θεῖος τῆς

107. Χωνιάτης, σ. 505-6· Σκουταριώτης, σ. 381. Ὁ Κωνσταντῖνος Στηθάτος ἴσως νὰ ἦταν ἓνας ἐκ πλαγίου κλάδου ἀπόγονος τοῦ μυστικιστῆ θεολόγου καὶ βιογράφου καὶ μαθητῆ τοῦ Συμεῶν τοῦ Νέου Θεολόγου (ἐκδ. τῆς βιογραφίας Hausberg 1928) Νικήτα Στηθάτου τοῦ Στουδίτη (1054). Τὸ ἐπίθετο Σ τ η θ ᾶ τ ο ς προήλθε ἀπὸ κάποιον ποὺ εἶχε μεγάλο σπῆθος.

108. Χωνιάτης, σ. 506· Σκουταριώτης, σ. 381. Πρβλ. Κ. Παπαρρηγόπουλος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 188.

109. Χωνιάτης, σ. 579, βλ. καὶ τὸ δημοτικὸ κείμενο Σκουταριώτης, σ. 409. Πρβλ. F. Cognasso, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 278· Κ. Ἀμαντος, τ. Β', σ. 404· Φ. Κουκουλές, Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμός, τ. Ε' (1952), σ. 181 καὶ 200, καὶ σ. 16-17 γιὰ τὴν ἔννοια τῶν «μεταξωτῶν ἀρτων» = ἀρτων ποὺ κατασκευάζονταν ἀπὸ ἀλεύρι ποὺ περνοῦσε ἀπὸ κόκκινο μέ μεταξωτὸ ὕφασμα. Γιὰ τοὺς μεταξωτοὺς ἀρτους, βλ. καὶ NE 5 (1908), σ. 486-88, καὶ NE 6 (1909), σ. 114-15.

110. Χωνιάτης, σ. 506-7· Σκουταριώτης, σ. 381.

111. Μιχαὴλ Χωνιάτης, Λόγος εἰς Ἰσαάκιον (β΄) Ἄγγ. ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, Τὰ Σωζόμενα, τ. Α', σ. 246.

112. Νικήτας Χωνιάτης, σ. 507· Σκουταριώτης, σ. 381-82. Πρβλ. F. Cognasso, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 50· Κ. Παπαρρηγόπουλος ἐνθ' ἄνωτ. σ. 188.

Μανουήλ (α') Κ. 81 –κολακεύεις ίσως προς την αδελφή της έρωμένης του– ή όποια (= Άννα), καθώς έσωζε τις πρώτες της γενιάς εκείνης τών Κομνηνών άρετές, άηδίασε στο άντίκρουσμα του πικρού και άξιολύπητου και άναπάντεχου αυτού θεάματος, και καθώς ρωτήθηκε, άν γνώριζε τίνος ήταν τό κεφάλι», «τό γνωρίζω, άποκρίθηκε με άξιόπρεπη πικρία, και έλεεινολογώ τόν έαυτό μου»¹¹³.

Πρέπει τότε ή Άννα Κομν. Βατ. 149 νά είχε μιá ηλικία 50 περίπου χρονών. Δέν ξέρομε τί άπόγινε άπό τότε. Δέν θά είμαστε όμως μακριά άπ' την πραγματικότητα, άν υποθέσωμε πώς σέ λίγο θά άποφυλακίστηκε και θά πήρε τό δρόμο προς κάποιο μοναστήρι, όπου σιωπήλ ά έγκαταβίωσε και θά τελείωσε τις μέρες της, όπως και κατά την κοινωνική της ζωή, «τή σιωπή που άρμόζει στις γυναίκες θεωρώντας κάτι τό πολύ σπουδαίο»¹¹⁴.

150. Θεοδώρα Κομνηνή (γένν. περί τό 1137 – † μετά τό 1185)

Ἡ Θεοδώρα¹ Κομνηνή² κόρη τοῦ Θεόδωρου Βατάτζη και τῆς Εὐδοκίας Κ. 180³ γεννήθηκε περί τό 1137⁴.

Περί τό 1152 ἡ Θεοδώρα Κ. 150, μιá καλὰ σχηματισμένη παιδοῦλα 15

113. Χωνιάτης, σ. 507· Σκουταριώτης, σ. 382. Πρβλ. F. Cognasso, *ένθ' άνωτ.*, σ. 50· Κ. Παπαρηγόπουλος *ένθ' άνωτ.*, σ. 188.

114. Χωνιάτης, σ. 507: ἦν γάρ σάφρων ἡ γυνή, και τήν έπιτρέπουσαν τῷ θήλει σιωπῆν πθεμένη περί πολλοῦ, Σκουταριώτης, σ. 382.

150.1. Φέρει τό όνομα τῆς έκ μητρός θείας της Θεοδώρας Κ. 79.

2. Χωνιάτης, σ. 556-57: και τόν συνίστορα δέ τούτῳ τῆς βασιλείας λεγόμενον εἶναι Ἄλέξιον (156) τόν τῆς Κομνηνῆς Θεοδώρας υἱόν... Σκουταριώτης, σ. 311: ὁ Κομνηνός Ἄλέξιος (156) ὄν έτεκεν ἡ Κομνηνή Θεοδώρα.

3. Χωνιάτης, σ. 136: εἰς τόν εξάδελφον άποσκώπτων (ὁ Ἄνδρόνικος Κ. 87) ταῦτα και βασιλέα τόν Μανουήλ (α' Κ. 81) ὡς ὁμοιοπαθέσιν ὑποκύπτοντα πάθεισιν ἡ γούν και χείροσιν άλισκόμενον, εἶπερ ὁ μὲν αδελφοῦ (άντι αδελφῆς) θυγατρί συνουσίαζεν, ὁ δ' Ἄνδρόνικος (Κ. 87) εξαδέλφου παιδί (τοῦ Ἄνδρονίκου Κ. 76) συγκατέκειτο. Τοῦ ἰδίου Χωνιάτη, σ. 266, 301, 401, 556-57. Πρβλ. S. De Jongh, σ. 73: *serait fille* (ἡ Θεοδώρα Κ. 150), *soit d' Eudocie* (80) *et Théodore Vatatzés... soit de Marie* (75) *et Jean Roger*, qui eurent en effet une fille Théodora (127), ἡ όποία δέν παντρεύτηκε τόν Ἰωάννη Κοντοστέφ. Κομν. 104, όπως λέει ἡ S. De Jongh, αλλά κάποιον τοῦ όποίου τό όνομα δέ γνωρίζομε, βλ. προσωπογραφίες Ἰωάννη Κοντοστέφ. Κομν. 104, ὕ. 7, και Θεοδώρας Κ. 127, ὕ. 4. Ἡ Θεοδώρα Κ. 127, κόρη τῆς Μαρίας Κ. 75, άποκλείεται νά ἦταν ἡ άνεμιά και έρωμένη τοῦ Μανουήλ (α') Κ. 81, γιατί τότε άκριβώς, περί τό 1152, που αυτός ὁ τελευταίος συνῆψε έρωτικές σχέσεις με τήν «άνεμιά του Θεοδώρα», αυτή (ἡ Θεοδώρα Κ. 127) παντρεύτηκε με κάποιον, αυτόν τοῦ όποίου τό όνομα δέ γνωρίζομε, ενώ ἡ «άνεμιά και έρωμένη Θεοδώρα» ἦταν άνύπαντρη κατά τή σύναψη τών έρωτικῶν σχέσεων

περίπου χρονών, ήταν «σάν ένα κλαδί αποκομμένο απ' τὸ κυπαρίσσι του, σάν ένα ωραίο σταφύλι αποσπασμένο απ' τ' ἀμπέλι του»⁵, καθὼς πρὶν δυο-

μέ τὸ θεῖο τῆς καὶ δὲν παντρεύτηκε παρά μόνο μετὰ τὴ διάλυση αὐτῶν τῶν σχέσεων, καὶ ἀκόμη ζούσε τότε ὁ πατέρας τῆς Ἰωάννης Ρογήρος-Δαλασσηνός πού δὲν ἦταν ἕνας ἀνθρώπος πού νὰ ἐπιτρέψη μιὰ τέτοια συμβίωση. Ἄρα καὶ κατὰ τὴ βάση τῆς θέσης τῆς S. De Jongh, μόνοι ἡ Εὐδοκία Κ. 80 καὶ ὁ Θεοδῶρος Βατάτζης προκύπτει πὼς ἦσαν οἱ γονεῖς τῆς ἀνεψιάς καὶ ἐρωμένης τοῦ Μανουήλ (α'), τῆς Θεοδώρας Κ. 150. Πάνω σ' αὐτά, βλ. καὶ τὸ ἄρθρο μου: Ἀλέξιος Κομνηνός καὶ Εἰρήνη ἡ Ρωσικὴ καὶ οἱ ἀτυχοὶ ἀπόγονοί τους, περιοδικὸ Βυζαντινὰ 7 (1975), σ. 149, ὑ. 121, καὶ Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 419-20, ὑ. 21, ὅπου καθὼς ἀναφέρομαι στὸ χωρίο τοῦ Χωνιάτη, σ. 136¹¹: «ὁ μὲν (Μανουήλ α') ἀδελφοῦ θυγατρὶ συνουσίαζεν», καὶ διεξέρχονται τὶς κόρες τῶν ἀδελφῶν τοῦ Ἀλέξiou Κ. 74, Ἀνδρόνικου Κ. 76 καὶ Ἰσαάκιου Κ. 78, ἀποδεικνύω πὼς ἀποκλείεται ἡ «ἀνεψία καὶ ἐρωμένη Θεοδώρα» νὰ ἦταν κόρη ἑνός απ' αὐτούς, καὶ προτείνω νὰ διορθωθῇ τὸ πρῶτο πάνω χωρίο τοῦ Χωνιάτη σέ: «ὁ μὲν ἀδελφῆς θυγατρὶ συνουσίαζεν» απ' τὶς κόρες πού εἶχαν οἱ ἀδελφές τοῦ Μανουήλ (α') ἀποκλείεται «ἡ ἀνεψία καὶ ἐρωμένη του» νὰ ἦταν μιὰ κόρη τῆς Μαρίας Κ. 75, γιὰ τὴν αἰτία πού ἀνάπτυξα πρῶτο πάνω, εἴτε τῆς Ἄννας Κ. 77, γιὰτὶ μιὰ καὶ μοναδικὴ κόρη εἶχε, τὴν Εἰρήνην Κομποστεφ. Κομν. 136, εἴτε τῆς Θεοδώρας Κ. 79, γιὰτὶ τὸ ὄνομα τῆς μητέρας δὲ δίδονταν στὴν κόρη, κ' εἶται δὲν ἀπομένει παρά ἡ Εὐδοκία Κ. 80, ὡς μητέρα τῆς «ἀνεψιάς καὶ ἐρωμένης» Θεοδώρας Κ. 150. Ἐνῶ οἱ πηγὲς δὲ μᾶς δίνουν παρά μιὰ «ἀνεψία καὶ ἐρωμένη τοῦ Μανουήλ (α') πού ἀργότερα ἐγίνε συζυγος τοῦ (Νικηφόρου) Χαλούφη καὶ πού λεγόταν Θεοδώρα Κομνηνή», ἡ βάσανος τῶν πηγῶν μᾶς φέρνει στὸ βásiμο καὶ θετικὸ συμπέρασμα πὼς ἦταν μιὰ κόρη τοῦ Θεοδῶρου Βατάτζη καὶ τῆς Εὐδοκίας Κ. 80. Καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ πηγή τοῦ λατ. βασιλείου τῆς Ἱερουσαλήμ, ὁ Γουλιέλμος τῆς Τύρου, φίλος τοῦ Μανουήλ (α'), χωρὶς νὰ μᾶς δῶ τὰ ὀνόματα τῶν γονέων τῆς, μᾶς τὴν παρουσιάζει «ὡς ἀνεψία τοῦ αὐτοκράτορα καὶ μητέρα τοῦ Ἀλέξiou Κ. 156» καὶ τὸ πρῶτο σπουδαῖο «ὡς Θεοδώρα Χαλουφίνα» (σὺζ. Νικηφόρου Χαλούφη): λατ. κείμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 1070: Alexius quousq̄ protostrator, Theodora Calusinae (ἀντι Chalufinae) nep̄tis domini imperatoris, filius: ἀρχαιογαλλ. κείμ., τ. II, σ. 415: Alexes, mestres chamberlans du palais, filz de la niece l' Empereur. Ἄλλὰ γιὰτὶ οἱ πηγὲς συγκαλύπταν τὰ ὀνόματα τῶν γονέων τῆς; α) Ἀπὸ σεβασμῶν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, γιὰ νὰ μὴ τοῦ ἀποδώσουν ἀπερίφραστα τὸ ἐγκλημα τῆς αἰμομιξίας πού πρὶν ἀπὸ 540 χρόνια διέπραξε ὁ αὐτοκράτορας Ἡράκλειος (610-641) ἐπίσημα, παίρνοντας σὲ γάμο τὴν ἀνεψία του Μαρτίνα, κόρη τῆς ἀδελφῆς του Μαρίας καὶ τοῦ Μαρτίνου, βλ. Νικηφόρος, ἐκδ. De Boor, σ. 14-5, πρβλ. J. Bury, History of the Later Roman Empire, v. II, σ. 213, London 1889: β) ἀπὸ σεβασμῶν πρὸς τὴν οἰκογένειά τῆς καὶ ἰδιαίτερα πρὸς τὴν θύμισή τῆς εὐλαβικῆς μητέρας τῆς π ο ρ φ υ ρ ο γ ἔ ν ν η τ ῆς Εὐδοκίας Κ. 80. Ἀπ' τοὺς νεώτερους ἱστορικοὺς δὲν ἔχει γίνει ὡς τώρα σωστά ἡ συνταύτιση τῆς «ἀνεψιάς καὶ ἐρωμένης» Θεοδώρας Κ. 150. Ὁ F. Chalandon, τ. II, σ. 205, ὑ. 3, πᾶσι νὰ δεχθῇ πὼς ἦταν ἡ Θεοδώρα Κ. 127, τὴν ὅποια λανθασμένα θεωρεῖ ὡς συζυγὸς τοῦ Ἰωάννη Κομποστεφ. Κομν. 104, καὶ μόνο γι' αὐτὸ τὸ σημεῖο βρῖσκει «λίγο πιθανὴ αὐτὴ τὴ συνταύτιση» ὁ Ch. Diehl, Fig. Byz., s. II, σ. 95, ἑλλην. μετάφρ., σ. 454, θεωρεῖ τὴν ἐρωμένη Θεοδώρα Κ. 150 ἀδελφὴ τῆς Εὐδοκίας Κ. 130, κόρες καὶ τὶς δυὸ τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 76, τὴν ἐκλαμβάνει δηλ. ὡς τὴ Θεοδώρα Κ. 131, ἐνῶ σὲ ἄλλα σημεῖα τοῦ ἴδιου ἔργου του, s. II, σ. 148 καὶ 167, ἑλλην. μετάφρ., σ. 507 καὶ 526, μᾶς λέει πὼς αὐτὴ ἡ τελευταία Θεοδώρα Κ. 131, ἡ ἀδελφὴ τῆς Εὐδοκίας Κ. 130, απ' τὸ 1148 παντρεύτηκε τὸν μαργκράβον τῆς Αὐστρίας Ἐρρίκον II "Jasomirgotl" καὶ ἐγκατάλειψε τὴν ΚΠολὴ γιὰ νὰ πάη στὴ μακρινὴ πατρίδα τοῦ συζύγου της. Ὁ γιὸς τοῦ βασιλοπαιδα Χριστόφορου Μιχαήλ τῆς Ἑλλάδος στὸ πρόκατο ἀμάρτυρο ἔργο του: Andronic ou les aventures d'un empereur d'Orient, Paris 1974, σ. 55,

τρία περίπου χρόνια είχε χάσει τη μητέρα της, την «πολύ ωραία, πολύ ενάρετη, φιλεύσπλαχνη και μελίρρυτη»⁶ Εύδοκία Κ. 80, και πριν λίγο επίσης είχαν παντρευτεί τα μεγαλύτερα αδέλφια της, ο Ίωάννης Κομν. Βατ. 147 και ο Ανδρόνικος Κομν. Βατ. 148, νέοι 20 και 19 περίπου χρονῶ, που τόσες ελπίδες έδιναν για τη μελλοντική στρατιωτική τους δράση, και η αδελφή της Άννα Κομν. Βατ. 149.

Αυτά τ' αδέλφια της, καθώς και ο πατέρας της ό σε βα στο ύ π έ ρ τ α τ ο ς Θεόδωρος Βατάτζης, ήσαν όλοτελα άφοσκωμένοι στόν αύτοκράτορα Μανουήλ (α΄) Κ. 81, και σ' αυτόν τὸ θείο της βρήκε τὸ πιὸ σταθερὸ καταφύγιο και ἡ νεαρή Θεοδώρα Κ. 150.

Ἡ ιδιωτικὴ ζωὴ τοῦ βασιλέα δὲν ἔμοιαζε καθόλου μὲ κεινὴ τοῦ πατέρα του, πὴν τόσο λιπὴ και αὔστηρὴ, και ἀκόμη ἀπέιχε ἀπ' τὴν κοσμιότητα πού στά φανερά κράτησε πάντα ὁ πάππος του Ἀλέξιος (α΄) Κ. 15.

Ὅπως ξέρομε, ὅσο κατὰ τὶς ἐκστρατείες του ὁ Μανουήλ (α΄) ἦταν ἕνας καρτερικὸς στρατιώτης, τόσο κατὰ τὶς διαμονές του στὴν ΚΠολη δινόταν ὀλάκερος στὶς εὐχαριστήσεις, ζώντας στὶς ἐπαύσεις τοῦ Βοσπόρου πὴν πιὸ ἀνέμελη και πιὸ ἡδονικὴ ζωὴ, ὅπως οἱ μεγάλοι βασιλεῖς τῆς Περσίας στά Σούσα και στά Ἐκβάτανα· αὐτὸς ὁ ἴδιος, γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ εἶχε ἀνεγείρει και στολίσει τὶς λαμπρές αὐτὲς οἰκοδομές⁷.

Νέος ὁ ἡγεμόνας –δὲν ἦταν τὸ 1152 παρὰ 34 χρονῶ– κυκλονόταν ἀπὸ μιὰ τρελὴ νεότητα συμβούλων μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν δευτεροεξάδελφό του π α ν - σ έ β α σ τ ο ν σε β α σ τ ὸ ν Ίωάννη Καματηρό, τὸν μεγάλο αὐτὸν φαγά και πότη, τραγουδιστὴ, κιθαριστὴ και χορευτὴ, τὸν πολὺ ἀστείο και λογά, πού ἀργότερα τοῦ ἐμπιστεύθηκε ὁ βασιλέας τὸ λογοθέσιο τοῦ δρόμου⁸, και ὅλοι μαζί ἐπιδίδονταν σὲ γιορτὲς και συγκεντρώσεις, πού ἡ μιὰ διαδεχόταν τὴν ἄλλη.

Στὸ τραπέζι τοῦ βασιλέα και τῶν φίλων του παρουσιάζονταν τὰ πιὸ παράξενα και πιὸ σπάνια φαγιὰ και τὰ πιὸ ἐκλεκτὰ κρασιά και τὰ γεύματα και προπαντὸς τὰ δεῖπνα συνοδεύονταν ἀπὸ χοροὺς και συναυλίες, ἐνῶ πλήθη ἀπὸ μουσικοὺς και κωμικοὺς ἠθοποιούς, ἀπὸ στιχουργοὺς και γελωτοποιούς,

θεωρεῖ τὴν ἀνεμιά και ἐρωμένη Θεοδώρα Κ. 150 ὡς «*fille d'une soeur de l'empereur*», και αὐτὸ εἶναι σωστὸ, δὲν προσδιορίζει ὅμως ποιᾶς ἀδελφῆς τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 κόρη ἦταν· ὁ Ch. Brand, *Byzantium confront the West*, σ. 48, λανθασμένα λέει πὼς ἡ Θεοδώρα Κ. 150 ἦταν «*daughter of one of Manuel's brothers*».

4. Στὴ μελέτη μου, Ἐξέλιξις Κ. - Εἰρήνη Ρωσικὴ, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 149, ὑ. 121, δέχτηκα πὼς γεννήθηκε περὶ τὸ 1134-36, χρονολογία πού δίνει ἡ S. De Jongh, σ. 73, ἀπὸ νέα ἀναθεώρησις ὅμως, μὲ βάση τὰ περιστατικὰ πού συνέτρεξαν, κατέληξα νὰ δεχτῶ πὼς γεννήθηκε περὶ τὸ 1137.
5. Ἄνωνυμος, *Εἰς τάφον*, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ 8 (1911), σ. 159, στίχ. 40-2.
6. Ἄνωνυμος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 159, στίχ. 24-9.
7. Χωνιάτης, σ. 269· Σκουταριώτης, σ. 300-1.
8. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 428, ὑ. 31ζ-31ια.

καί από μάγους, θαυματοποιούς και ταχυδαχτυλουργούς, διασκέδαζαν τους συνδαιτημόνες, έτσι πού σ' αυτές τις τέρψεις, «τά μάτια, τ' αυτιά και τό στόμα δοκίμαζαν τήν ἴδια εὐχαρίστηση»⁹.

Πολύ φιλήδονος ὁ αὐτοκράτορας, κοντά σέ ὅλα αὐτά, ζητοῦσε ὅλες τίς εὐκαιρίες τοῦ ἔρωτα καί δέν ὄνειρευόταν παρά τρυφερές περιπέτειες¹⁰. Λίγο μετά τό γάμο του, ἀπατοῦσε τήν πρώτη γυναίκα του Εἰρήνη τήν ἐξ Ἑλαμανῶν¹¹, καί πάνω στό κρεβάτι τοῦ θανάτου, ἤλπιζε νά μπορέση νά ξαναρχίσῃ νά ἀπατή τή δεύτερη, τήν πανέμορφη Μαρία τῆς Ἀντιόχειας¹².

Γιά ὅλες αὐτές τίς περιπέτειες, οἱ ἱστορικοί τῆς ἐποχῆς του σιωποῦν, κ' ἐτσι ἀπ' τίς πολλές ἐρωμένες τοῦ βασιλέα, δυό προκύπτουν ἀπ' τά νόθα παιδιά πού τοῦ χάρισαν, χωρίς νά ξέρωμε τά ὀνόματά τους καί τή ζωή τους¹³, καί μιὰ καί μόνη μᾶς εἶναι γνωστή μέ τό ὄνομά της, αὐτή ἡ ἀνεψιά του Θεοδώρα Κ. 150, ἡ κόρη τῆς μακαρίτισσας ἀδελφῆς του Εὐδοκίας Κ. 80, πού μέ αὐτή γιά μακρό χρονικό διάστημα εἶχε αἰμομιχτικές σχέσεις^{13α}.

Πῶς ὁ Μανουήλ (α') Κ. 81 ἔφτασε σ' αὐτό τό δεσμό; Μποροῦμε πάνω σ' αὐτό νά παρακολουθήσωμε τό κείμενο κάποιου, πού οὔτε ἱστορία οὔτε μυθιστόρημα ταιριάζει νά χαρακτηριστῇ.

Ἡ πολύ γνωστή σέ μᾶς πριγκίπισσα Εὐδοκία Κ. 130, λέει αὐτός ὁ συγγραφέας, «μιὰ νεαρή χήρα ἐξαιρετικά θελκτική, παράτηρουσε τοὺς ἄντρες μέ ἓνα ἐνδιαφέρον ὄχι ὑποκριτικό. Στήν αὐλή διεκδικοῦσε τό τίμημα τῆς ὁμορφιάς καί ἐκεῖνο τῆς φιλοδοξίας πρὸς τήν πρωτεξαδέλφη της Θεοδώρα Κ. 150, κόρη μιᾶς ἀδελφῆς τοῦ αὐτοκράτορα (τῆς Εὐδοκίας Κ. 80). Αὐτός ἐδῶ ἔβλεπε τίς ὁμορφες ἀνεψιές του¹⁴, παρατηροῦσε σέ ὅλες τίς λεπτομέρειες τά θέλητρά τους καί ἀφέθηκε νά συγκινηθῇ ἐρωτικά ἀπ' αὐτές, καθῶς μάλιστα δέν τὸν τραβοῦσε τόσο ἡ γυναίκα του, ἡ πολὺ ἐνάρετη καί ἀκάμπη Εἰρήνη ἡ Ἑλαμανική. Ἡ νεότητά του, ὁ εὐθύμος χορὸς τῶν

9. Χωνιάτης, σ. 269· Σκουταριώτης, σ. 300-1· Eude de Deuil, PL 185, στ. 1221-22· Guillaume de Tyr, λατ. κείμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 985· ἀρχαιογαλλ. κείμ., τ. II, σ. 348.

10. F. Chalandon, τ. II, σ. 205.

11. Χωνιάτης, σ. 73.

12. Χωνιάτης, σ. 286.

13. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 446, ὑ. 96-102.

13α. Βλ. πρὸ πάνω, ὑ. 3.

14. Μᾶς εἶναι γνωστός ὁ ἀριθμὸς 16 πρωτανεψιῶν τοῦ Μανουήλ (α'), θυγατέρων τῶν ἀδελφῶν του, τῶν ὁποίων οἱ προσωπογραφίες ἐκτέθηκαν ὑπ' ἀριθμούς 123, 126, 127, 129, 130, 131, 136, 138, 140, 141, 142, 143, 145, 146, 149 καί 150. Ἐκτός ἀπ' αὐτές ἀσφαλῶς ὑπῆρχαν καί ἄλλες πού δέν ἀφήσαν ἴχνη στήν ἱστορία. Ὅλες αὐτές οἱ 16, κόρες πορφυρογέννητων, πριγκίπων καί πριγκιπισσῶν, ἐκτός μιᾶς (τῆς ὑπ' ἀριθ. 143 πού ἦταν τότε ἀγέννητη), γεννημένες ἀνάμεσα στά ἐτῆ 1125-1145, ζοῦσαν κατὰ τὸ 1152, καί οἱ πρὸ πολλῆς ἀπ' αὐτές ἦσαν ἤδη παντρεμένες, ἐκτός τῆς Εὐδοκίας Κ. 130 πού ἦταν χήρα ἀπ' τὸ 1150 καί τὸ 1152 ἦταν 23 χρονῶ, τῆς Ἄννας Κ. 140 καί τῆς Θεοδώρας Κ. 150 πού ἦσαν τότε δεκαπεντάχρονες, τῆς Μαρίας Κ. 141 πού ἦταν 12 χρονῶ καί τῆς Θεοδώρας Κ. 142 πού ἦταν 7 χρονῶ, καί πού αὐτές οἱ τέσσερις τελευταῖες ἦσαν τότε ἀνύπαντρες.

άνθρώπων του περιβάλλοντός του, οι κολακειές τους, τὸν μεθοῦσαν, ἔτσι πού ὁ αὐτοκράτορας δὲν μπόρεσε νὰ συγκρατηθῆ, δὲν μπόρεσε νὰ πολεμήσῃ αὐτὸ πού πάνω του ἔρχόταν, καθὼς μάλιστα ὅλα –ἀπ’ τῆ θεωρητικῆ ἀποψη- τοῦ ἐπιτρέπονταν, καὶ ἔρριξε τὴν προτίμησή του, ἀνοίξε τὴν καρδιά του, σ’ αὐτὴ τῆ δεκαπεντάχρονη Θεοδώρα Κ. 150. Ἡ ὡραία μικρὴ ἀνεψιά μπορούμε νὰ ἴδουμε πὼς ἀπλῶσε κατὰ κάποιο τρόπο τὰ δίχτυά της, πὼς ἀποκάλυψε στὸ θεῖο, μὲ τὴν ἐνστικτώδη γυναικεία φύση, τὰ θέληγτρά της; Κανείς αὐτὸ δὲν τὸ ξέρει. Ἄλλὰ σὲ λίγο ὁ αὐτοκράτορας δὲν ἐκρυβε πιά τὸ πάθος του, ὀλάκερος δοσμένος στὴν ἀνεψιά του»¹⁵.

Καὶ τί δὲν ἔκανε γιὰ χάρη της.

Πρῶτα-πρῶτα τὴν ἐγκατάστησε στὸ παλάτι ὡς ἐρωμένη μὲ ἐπίσημα δικαιώματα¹⁶. Ἀπ’ αὐτὸ, τὸ αὐτοκρατορικό ζεῦγος φάνηκε ἀμέσως χωρισμένο, κι ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 στὴν πράξη διακήρυξε ἀνοιχτὰ τὸν ἐρωτικό του δεσμό μὲ τὴν ἀνεψιά του¹⁷.

Τὴν Εἰρήνη τὴν Ἀλαμανική, παρὰ τὸ ἀνάστημά της καὶ τὰ δροσερά της χρώματα¹⁸, τὴν κατηγοροῦσαν, καθὼς ξέρομε, πὼς παράμεινε πολὺ Γερμανίδα, καθὼς διατηροῦσε τὴν ἀκαμψία τῆς φυλῆς της¹⁹, καὶ πὼς παραμελοῦσε τὴν ἐμφάνισή της, καθὼς κάτι τέτοιο θεωροῦσε πὼς ἄρμοζε στὶς ἀμυαλές γυναῖκες²⁰.

Πρέπει νὰ προσθέσουμε πὼς τῆ στιγμή πού ἡ αὐτοκρατορική ἐρωμένη ἐγκαταστάθηκε ἐπίσημα, ὅλοι ἐκλιναν τὸ κεφάλι μπροστά της, ἐνῶ ἡ αὐγούστα Εἰρήνη παραμελήθηκε ἀπ’ τὸν κόσμον τῆς αὐλῆς· ζοῦσε τότε ἀποσυρμένη στὸ βάθος τοῦ παλατιοῦ, ἀπασχολημένη μὲ ἔργα εὐπορίας καὶ μὲ τὴν ἀνατροφή τῶν αὐτοκρατορικῶν πριγκιπισσῶν Μαρίας Κ. 153 καὶ Ἄννας Κ. 154²¹.

Ἡ Θεοδώρα Κ. 150 εἶχε τεράστιες ἐπιχορηγήσεις ἀπ’ τὸ θεῖο καὶ ἐραστή της, ἀκατάπαυστα αὐξανόμενες· «ὀλάκερες θάλασσες, μᾶς λέει ἕνας σύγχρονός της, χρημάτων, διοχέτευε στὸν ἑαυτὸ της». «Εἶχε προσωπικὴ φρουρά κατὰ τὶς ἐξόδους της, ὅπως δικαιοῦνταν μόνο ἡ αὐγούστα, πού καμιὰ ἄλλη βυζαντινὴ πριγκίπισσα στὸ παρελθὸν δὲ διέθετε, οὔτε κι αὐτὲς οἱ π ο ρ φ υ ρ ο γ ἔ ν ν η τ ε ς· εἶχε τὴν ἄδεια νὰ φορῆ φορέματα σχεδὸν ὅμοια μὲ κείνα τῆς αὐτοκράτειρας, καὶ μόνο στέμμα δὲν ἀξίωσε νὰ βάλῃ στὸ κεφάλι της. Δὲν ἐννοοῦσε νὰ περάσῃ ἀπ’ τὶς ἀπέραντες αἰθουσες τοῦ παλατιοῦ, ἀν

15. Michel de Grece, Andronic, σ. 55.

16. F. Chalandon, τ. II, σ. 205: Manuel l'installa comme maîtresse en titre.

17. Χωνιάτης, σ. 73: τὰ δ' ἐς κοίτην (τῆ Εἰρήνης) ἠδίκητο. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 210.

18. Τοῦ γεγονότος Θεσσαλονίκης κύρ Βασιλείου τοῦ Ἀχριδηνοῦ, λόγος ἐπιτάφιος ἐπὶ τῆ ἐξ Ἀλαμανῶν δεσποίνῃ, VV1 (1894), σ. 109.

19. Χωνιάτης, σ. 73: Βασιλείος Ἀχριδηνός, ἐνθ' ἄνωτ.

20. Χωνιάτης, σ. 73.

21. Βασιλείος Ἀχριδηνός, ἐνθ' ἄνωτ. Κίναμος, σ. 202: Wibaid, Epistolae, ἀριθ. 243, σ. 365: Γράμμα Κωνράδου III πρὸς τὴν Εἰρήνην.

τά μάρμαρα δὲν ἦσαν φιλοκαλημένα. Πρόσωπο ἀπ' τῆ φύση τοῦ ἀλαζονικό καὶ ἀδιάλλαχτο, ἐξαιρετικά ματαιόσπουδο, κυριευμένο ἀπὸ μιὰ ἀκόρεστη ἀπληστία γιὰ τὸ χρῆμα καὶ τὴ δόξα, παρουσιαζόταν, κατὰ τὸν μικρὸ ἀλλὰ χαριτωμένο πίνακα ποῦ μᾶς σκιαγράφησε ὁ Χωνιάτης, «μὲ τὰ φρύδια καὶ τὰ μάτια σηκωμένα καὶ σοβαρά, ρίχνοντας στοὺς τριγύρω τῆς ἀγέρωχες ματιές»²².

Μπορεῖ κανεὶς νὰ τὴ φανταστῆ, ἂν θέλῃ νὰ τὴ ζωγραφίσῃ καὶ νὰ ἀναρωτηθῆ μὲ ποιὰ πρέπει στὴν ἱστορία νὰ παραβληθῆ· δὲ νομίζω πὼς μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ ἐπιτυχημένος ὁ χαρακτηρισμὸς ποῦ μερικοὶ τῆς ἔδοσαν, ὡς μιᾶς «Rompadour (1721 - 1764) au petit pied» τῆς βυζαντινῆς αὐλῆς, γιὰτὶ δὲν τὴ βλέπομε οὔτε τὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τοῦ Βυζαντίου νὰ ἐπηρεάζῃ, οὔτε γύρω τῆς νὰ διατηρῆ μιὰ αὐτὴ καλλιτεχνῶν καὶ λογίων, ὅπως ἡ ἔρωμένη τοῦ Λουδοβίκου XV (1715 - 1774)²³.

Γι' αὐτὴ τὴ δημόσια αἰμομιχτικὴ συμβίωση κανεὶς στὸ Βυζάντιο δὲ διαμαρτυρήθηκε. Οὔτε ὁ πατέρας τῆς, ὁ σεβαστοῦπέριτατος κύρ Θεόδωρος ὁ Βατάτζης († 1160/66), οὔτε οἱ ἀληθινὰ γενναιόψυχοι μεγαλύτεροι ἀδελφοὶ τῆς, ὁ Ἰωάννης Κομν. Βατ. 147 καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Κομν. Βατ. 148, διαμαρτυρήθηκαν.

Κάποια φωνὴ κι αὐτὴ σὲ εὐθύμο τόνο ἀκούστηκε, ὅταν κατηγορήθηκε γιὰ αἰμομιχτικὴ σχέση πολὺ πιὸ ἐλαφροῦ βαθμοῦ ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87, ποῦ φανερά κι αὐτὸς διατηροῦσε, καθὼς ξέρομε, ἐρωτικὸ δεσμὸ μὲ τὴ χηρευάμενη δευτέρη ἀνεψιά του Εὐδοκία Κ. 130, κόρη τοῦ πρωτεξαδέλφου τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 76, καὶ πρωτεξαδέλφη τῆς Θεοδώρας Κ. 150. Πολὺ σωστά ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 τόνιζε σὲ κείνους ποῦ τὸν ἐνοχλοῦσαν γιὰ τὴν αἰμομιχία του πὼς ἂν τὸ καλοσκεφτῆ κανεὶς, ἡ δική του περίπτωση ἦταν πολὺ πιὸ λίγο σοβαρὴ ἀπὸ κείνη τοῦ αὐτοκράτορα -ξαδέλφου του, γιὰτὶ ἐνῶ «αὐτὸς ὁ τελευταῖος ἔχει ἐρωτικὲς σχέσεις μὲ τὴν κόρη τῆς ἀδελφῆς του, ὁ ἴδιος κάνει τὴν ἴδια δουλειὰ μὲ τὴν κόρη τοῦ ξαδέλφου του». «Αὐτὸ δὲν εὐχαριστοῦσε τὸν Μανουῆλ (α') Κ. 81», προσθετεῖ ὁ Χωνιάτης, ὁ μόνος ποῦ μᾶς ξεσκεπάζει τὴν αὐτοκρατορικὴ αἰμομιχία, «καὶ τοὺς συγγενεὶς τῆς Εὐδοκίας Κ. 130, τὸν ἀδελφὸ τῆς πρωτοσέβαστο Ἰωάννη Κ. 128 καὶ τὸ γαμβρὸ τῆς Ἰωάννη Καντακουζηνό τοὺς ἔκανε νὰ λυσοῦν κατὰ τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 καὶ νὰ τοῦ στήνουν παγίδες γιὰ νὰ τὸν ἐξοντώσουν, ποῦ ἐκεῖνος σὰν ἱστοὺς ἀράχνης τὶς διέλυε»²⁴.

Τὶ ἔκαναν οἱ συγγενεὶς τῆς Θεοδώρας Κ. 150 ἐναντίον τοῦ ἐστεμμένου ἐραστῆ τῆς; Αὐτοὶ μᾶς παρουσιάζονται νὰ εἶναι οἱ εὐνοοῦμενοι τοῦ ἀνακτα καὶ

22. Χωνιάτης, σ. 266· βλ. καὶ τὸ δημοτικὸ τοῦ κείμενου. Πρβλ. Ch. Diehl, Fig. Byz., s. II, σ. 88, καὶ ἑλλην. μετάφρ., σ. 447.

23. Βλ. Ch. Diehl, ἐνθ' ἄνωτ. Μόνον στὴν αὐτὴ τοῦ γιοῦ τῆς Ἀλέξιου Κ. 156 παρατηροῦμε ἴχνη παρουσίας λογίων, βλ. Χωνιάτης, σ. 403.

24. Χωνιάτης, σ. 136.

οι καλύτεροι και πιό άφοσιωμένοι συνεργάτες του, ενώ ο ίδιος ο έρωτύλος ήγεμόνας ξεχυνόταν σέ έγκώμια πρός τήν άδελφή τής έρωμένης του, τήν Άννα Κομν. Βατ. 149, τήν όποία ανακήρυττε εὐωδία (όσφράδιον) τής γενιάς τών Κομνηνών²⁵.

Άν δεχτοῦμε πώς οι σχέσεις τής Θεοδώρας Κ. 150 μέ τόν αυτοκρατορικό της θείο κράτησαν γιά μιá σχεδόν δεκαετία (1152 - 1162;), πέρασαν άπ' τόν θρόνο τής Νέας Ρώμης στό διάστημα αυτό τρεις οίκουμενικοί πατριάρχες, ό Θεόδοτος β' (1151 - 1152 και 1153 - 1154), ό Κωνσταντίνος (δ') ό Χλιαρηνός (1154 - 1157) και ό Λουκάς ό Χρυσοβέργης (1157 - 1170), και κανείς άπ' αυτούς δέν ὕψωσε μιá φωνή άποδοκιμασίας γιά όσα γίνονταν στά ιερά ανάκτορα. Γιά τόν τελευταίο άπ' αυτούς, τόν Λουκά τόν Χρυσοβέργη, μάς λέει ένας σύγχρονός του, πώς «δέν τολμοῦσε μπροστά στον άνακτα ούτε τή γνώμη του νά διατυπώση»²⁶, και στά λόγια του και στίς πράξεις του, ό πρωθιεράρχης δέν έκανε άλλο παρά νά εκθειάζη «τόν θεόστεφτο και κράτιστο άγιο αυτοκράτορα, τήν ανεξάντλητη αυτή του έλέους πηγή και τής συμπάθειας τήν άβυσσο», πού είχε μιá «θεική και φίλοικτη ψυχή»²⁷.

Τόση είνai ή μανία τής συγκάλυψης τής αυτοκρατορικής αίμομιξίας πού έπειτ' από έκατό χρόνια ό μητροπολίτης Κυζίκου Θεόδωρος Σκουταριώτης – ένας στενός φίλος του πατριάρχη τής ΚΠολης Άρσένιου του Αυτωρειανού (1255 - 1259 και 1261-1265)– καθώς άντιγράφει τόν Χωνιάτη, παραλείπει στή χρονογραφία του νά παραθέση τά όσα αναφέρονται στήν αίμομιξία του Μανουήλ (α') Κ. 81 μέ τή Θεοδώρα Κ. 150, ενώ καθώς έχουν στό κείμενο του Χωνιάτη παραθέτει τά όσα αναφέρονται σέ κείνη του Άνδρόνικου Κ. 87 μέ τήν Εὐδοκία Κ. 130²⁸.

Άνενόχλητη έτσι άπό παντοῦ, κολακευόμενη άπό όλους, ή Θεοδώρα Κ. 150, βασίλευε στήν καρδιά του βασιλέα, και τήν ὕπεροχη αυτή θέση της έννοουσε μέ κάθε τρόπο νά τήν κρατήση και νά τήν ὕπερασπίση²⁹, έχοντας κοντά της όλότελα δικό της τό θείο και έραστή της.

Ό Μανουήλ (α') Κ. 81 ήταν βέβαια άφοσιωμένος στήν άνεψιά του, αλλά καθώς ήταν «ένas άντρας έρωτιάρης και του άρεσε μέ πολλές γυναίκες νά σμίγη και όχι μόνο μέ τήν άνεψιά του– αλήθεια, μολυσμός και μέμμη μεγάλη ήταν αυτό γιά τόν κύρ Μανουήλ, σαν λέπρα μπορούμε νά πούμε σέ πρόσωπο ώραιότατο»³⁰ –τά έφτιαξε συγχρόνως και μέ κάποια άλλη, τής όποίας τό

25. Χωνιάτης, σ. 507· βλ. και τό δημοτικό κείμενο: Σκουταριώτης, σ. 382.

26. Κίνναμος, σ. 253: ότι μη Λουκάς ό τηνικάδε τοίς εκκλησιαστικοίς έφρεστώς, ός και αυτός οὐδαμή παρρησιάζεσθαι έτι έτόλμα.

27. Χωνιάτης, Θρη. Όρθοδοξίας, έκδ. Στ. Σάκκου, Ό Πατήρ μου μείζων μου έστιν, σ. 176.

28. Σκουταριώτης, σ. 24.

29. Ch. Diehl, Fig. Byz., σ. 88, έλλην. μετάφρ., σ. 447.

30. Χωνιάτης, δημοτικό κείμενο, σ. 73: έρωτικός (ό Μανουήλ α')... και πολλαίς γυναίξει μγνύμενος έμίγη και τή έαυτου άνεψιά, και ήν τούτο μολυσμός και μέμμη μεγάλη αυτή, καθάπερ και λάβη εις ώραιότατον πρόσωπον.

ὄνομα ἢ ἱστορία δὲ διάσωσε, καὶ καμιά φορά χάριζε μερικές στιγμές του ἢ καὶ μιὰ νύχτα του σ' αὐτή. Ἡ Θεοδώρα Κ. 150 δὲν ἄργησε ἀπ' τοὺς κατασκόπους της νὰ τὸ πληροφορηθῆ, καὶ τόσο ἀπ' τὴ ζήλεια της ὅσο κι ἀπ' τὴ φροντίδα της νὰ μὴ χάσῃ ἓνα τέτοιο ἔραστή, πρόσταξε νὰ δολοφονήσουν τὴν ἀτυχή ἀντίζηλό της ποὺ εἶχε τὴν τόλμη νὰ τῆς διεκδικήσῃ τὴν καρδιά τοῦ Μανουήλ (α').

Πανίσχυρη καθὼς ἦταν, κανεὶς δὲ σκέφτηκε νὰ κινήσῃ τὴ δικαιοσύνη γιὰ νὰ τιμωρήσῃ εἴτε τὴν ἴδια εἴτε τοὺς φυσικοὺς αὐτουργοὺς αὐτοῦ τοῦ ἐγκλήματος. Τὴν τιμώρησε ὅμως μὲ τὸν καιρὸ ἢ συνειδησὴ της. Τὸ ἀτίθασσο αὐτὸ πλάσμα δαμάστηκε ἀπ' τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του. Ἀπὸ μιὰ ἀδιάκριτη ἐπιστολὴ ποὺ τῆς ἔστειλε ἓνας ἀπ' τοὺς κόλακες συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς, ὁ θεολόγος Μιχαὴλ Γλυκάς, ποὺ ἔχει συγγράμει ἐκτὸς ἀπὸ πολλὰ ἄλλα καὶ τὸ γνωστὸ χρονικὸ καὶ εἶχε τυφλωθῆ κατὰ διαταγὴ τοῦ θείου της, ἴσως γιὰ συμμετοχὴ σὲ κάποια συνωμοσίαι, μαθαίνομε πὼς γι' αὐτὸ τὸ ἐγκλημα ἢ Θεοδώρα Κ. 150 «αἰσθανόταν φοβερὲς τύψεις στὴ συνειδησὴ της καὶ κυριευόταν ἀπὸ ἀνησυχίες γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς της»³¹.

Ὁ ἐπιστολογράφος της ποὺ ἀνήκει στὸν κύκλο τῶν συγγραφέων ἐκείνων, τῶν ὁποίων ἡ δυστυχία τοὺς ἀνάγκαζε νὰ ζητοῦν ἓνα προστάτη, καθὼς στὸ Βυζάντιο οἱ συγγραφεῖς δὲν μπορούσαν νὰ ζήσουν ἀπ' τὸ συγγραφικὸ τους ἔργο, στὴν ἐπιστολὴ του, ἀντὶ νὰ τὴν ἐπιτιμήσῃ γιὰ τὸ ἐγκλημά της, «σχεδὸν τὴν ἐγκωμιάζει»³², τὴν ἀποκαλεῖ «πολυαγαπημένη ἀνεψιά τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου αὐτοκράτορα» καὶ τῆς συνιστᾷ «νὰ μὴ φοβᾶται καὶ νὰ μὴ ἀπελπίζεται γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς της».

«Ἄν κάνωμε ἀκόμη καὶ φόνο, τῆς γράφει, ποὺ ἀπ' αὐτὸν τίποτε χειρότερο δὲν ὑπάρχει, κι ἂν μολύνωμε τὰ χέρια μας μὲ αἷματα ἀθῶων ὑπάρξεων, στὴν περίπτωσή ποὺ ὀλόψυχα θὰ ἐπιστρέψωμε στὸ Χριστό, Αὐτὸς δὲ θὰ τραβήξῃ τὰ μάτια του ἀπὸ μᾶς, ἀλλὰ καὶ θὰ μᾶς δεχτῆ ἂν τὸν παρακαλέσωμε, καὶ μὲ πραότητα καὶ ἡμεράδα θὰ μᾶς ἀτενίσῃ»³³.

Ἐπειτα, σὰν νὰ ἀπευθυνόταν σὲ μιὰ βυσίλισσα, τῆς φέρνει παραδείγματα παλιῶν αὐτοκρατόρων ποὺ ἐγκλημάτισαν καὶ ὕστερα μετανόησαν. Τῆς θύμισε τὴν ἄρνηση τοῦ μακαρίτη αὐτοκράτορα Μαυρίκιου (582 - 602) νὰ πληρώσῃ ἀπὸ μισὸ χρυσὸ νόμισμα γιὰ τὸν καθένα ἀπ' τοὺς 12.000 αἰχμαλώτους στὸ χαγάνο τῶν Ἀβάρων Βαγιανό, ποὺ αὐτὸς, καθὼς δὲν πῆρε τὸ χρυσάφι ποὺ ζήτησε, τοὺς κατάσφαξε (Θεοφάνης, ἐκδ. De Boor, σ. 280· F. Dölger, *Regesten*, τ. I, σ. 14) καὶ ποὺ γι' αὐτὴ τὴ «μιαφονία», ὅπως θένε οἱ θρόλοι,

31. Μιχαὴλ Γλυκάς, Ἐπιστολή: Τὴ περιποθῆτῶ ἀνεψιά τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως κυρᾷ Θεοδώρα ἀθυμοῦση σφόδρα καὶ τὴν ἑαυτῆς ἀπογινωσκουσῆ σωτηρίαν δι' ὃν ἐτόλμησε φόνον ἐπὶ τινὶ γυναικί ζηλοτυπίας ἔνεκεν, εἰς K. Krumbacher, *Michael Glykas*, *SB. der philos. - phil. u. hist. Classe d. k. bayer. Akad. d. Wiss...* (1894), σ. 452-60. Πρβλ. Ch. Diehl, *Fig. Byz.*, s. II, σ. 88, ἑλλην. μετάφρ., σ. 457· F. Chalandon, τ. II, σ. 231.

32. F. Chalandon, τ. II, σ. 231.

33. Μιχαὴλ Γλυκάς, Ἐπιστολή, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 452-53.

ὕστερα ὁ Μαυρίκιος «μετάνιωσε καὶ ἔτυχε σωτηρίας» (Πασχάλιον Χρονικόν, ἐκδ. Βοηθ, σ. 694-95, πρβλ. Ἁ. Στράτος, Τὸ Βυζάντιον στὸν Ζ΄ αἰώνα, Ἀθήναι 1965, σ. 127 κεξ.)³⁴.

Τῆς θύμισε τὸ ἐγκλημα τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου (379-385) ποῦ ἔσφαξε 7.000 μέσα στὸν Ἱππόδρομό τῆς Θεσσαλονίκης γιὰ τὸ φόνο τοῦ Γότθου στρατηγοῦ τοῦ Ἰλλυρικοῦ Βουθέριχου, καὶ ὕστερα μετάνιωσε καὶ μετάλαβε, ἀφοῦ μπροστά στὸν Ἀμβρόσιο Μεδιολάνων, τὸν προκήρυκα τῆς ἐπιβολῆς τῆς Ἐκκλησίας πάνω στὸ Κράτος, γονάτισε καὶ ζήτησε τὴ συγγνώμη τῆς Ἐκκλησίας (Ἁμβρόσιος Μεδιολάνων, PL 16, στ. 1211, ep. 51, n.6· Σωζομενός, PG 67, στ. 1493, VII, 25· Ρουφίνος, PL 21, στ. 525, 11, 18· Θεοδώρητος Κύρου, PG 82, στ. 1232 κεξ., V, 17)³⁵.

Τῆς θύμισε τέλος τὸ ἐγκλημα τοῦ Ἰωάννη (α΄) τοῦ Τιμισκῆ (969-976) ποῦ μαζί με τὴν αὐγούστα Θεοφανῶ δολοφόνησε τὸ θεῖο του καὶ παλιὸ συνεργάτη του Νικηφόρο (β΄) τὸ Φωκᾶ (963 - 969) καὶ ἔτυχε συγχώρησης «ἀπὸ τὸν ἀκτῆμονα καὶ ἀνεπίληπτο καὶ λιτοδαίαιτο καὶ ἀπέριπτο πατριάρχη Πολύευκτο» († 970) καὶ ποῦ στὸ τέλος τῆς ζωῆς του μετάνιωσε γιὰ τὸ ἐγκλημά του, καὶ ἔκλαιγε καὶ ἀναστέναζε, κ' ἔτσι ἐξαγνίστηκε γι' αὐτὸ ποῦ ἔκανε (Ματθαῖος Ἐδεσσηνός, Chronique d' Edesse (962 - 1130), Bibliothèque Historique arménienne par Ed. Dulaurier, 1958, σ. 25)³⁶.

Ἀπ' αὐτὰ βλέπομε πὼς ἡ Θεοδώρα Κ. 150 μαζί με ὅλα τ' ἄλλα, σὰν μιά γνήσια Βυζαντινὴ, ἦταν καὶ πολὺ θεοφοβούμενη, ἀν κι αὐτὸ, φυσικά, καθόλου δὲν τὴν ἐμπόδιζε νὰ κάνῃ ἓνα ἐγκλημα.

Ἡ ἐρωτικὴ ζωὴ τῆς πριγκίπισσας δὲν ὑπῆρξε ἀνέφελη· πολλές φορές ὁ ὕψηλός ἐραστής, εἴτε γιατί κάπως τὸν κούρασε ὁ παράνομος ἐρώτας αὐτῆς τῆς ἀνεψιᾶς «μὲ τὴν παράξενη ὁμορφιά καὶ τὰ διεφθαρμένα νιάτα» – «τὸ τε κάλλος γὰρ τῆς Χαλουφίνης ἰδιόμορφον καὶ ἡ νεότης αὐτῆς ἀπὸ φύσεως τῆ φθορᾶ ρέπουσα»³⁷ – εἴτε γιατί κάποιος πληρωμένος ἀστρολόγος τῆς αὐλῆς κακὸ προμήνυμα μὲ σαφήνεια τοῦ διατύπωσε καὶ σθεναρὰ ἐπέστησε τὴ προσοχὴ του πὼς «δὲ θὰ δῆ νόμιμο ἀρσενικὸ παιδί, ἀλλὰ μόνον νόθο, ὅσο σ υ γ κ ρ ι τ ᾶ ζ ε τ α ι μὲ τὴν ἀνεψιά του»³⁸ – ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, καθὼς

34. Μιχαὴλ Γλυκάς, Ἐπιστολή, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 458.

35. Μιχαὴλ Γλυκάς, Ἐπιστολή, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 457.

36. Μιχαὴλ Γλυκάς, Ἐπιστολή, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 456.

37. Ἐκ τῶν τοῦ Ναυπάκτου τῶ Κερκύρας, Κώδικας Κοσμᾶ Ἀγιορείτη τοῦ Βατοπεδίου (πρέπει νὰ βρίσκεται ἐν τῇ μονῇ Βατοπεδίου, καθὼς μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Κοσμᾶ, ἡ κυρίαρχη μονὴ τοῦ κελλιοῦ Παπα-Σάβα Καρυῶν παράλαβε ὅλη τὴ σχετικά ἀξιόλογη βιβλιοθήκη τοῦ Κοσμᾶ ὡς ἀδιαδόχου).

38. Ἐκ τῶν τοῦ Ναυπάκτου τῶ Κερκύρας, ἐνθ' ἄνωτ. αἱ τε τῶν ἀστέρων παλινδρομιαὶ πρόρρημα πρὸς ὑποβληθεῖσαν ἐρώτησιν ἐξηγέγοντο, ὡς μὴ παιῖδα τὸν βασιλεῖα γεννηῖσαι ἄρρενα ἕς ὅσον τῇ Χαλουφίνῃ συνεκοιτάζετο, εἰ μὴ μόνον ἐκ νοθείας. Ἐκτὸς ἀπ' τοὺς ἀστρολόγους καὶ ἡ Ἐκκλησία διὰ τοῦ πατριάρχη Κοσμᾶ (α΄), καθὼς ξέρομε, τὰ εἶχε βάλει μὲ τὴν ἀτυχή κοιλιά τῆς Εἰρήνης τῆς Ἀλαμανικῆς, βλ. Χωνιάτης, σ. 107, ἐνῶ οἱ μάγοι τὰ εἶχαν βάλει μὲ τὴν κοιλιά τῆς Μαρίας τῆς Ἀντιοχείανης, βλ. Κίνναμος, σ. 267-68.

ξέρομε, βαθιά πίστευε στους οίωνους και τὰ προμηνύματα³⁹, στὰ ὄνειρα⁴⁰, στὴν ἀστρολογία⁴¹ καὶ στὴ μαγεία⁴²—πολλές φορές ἐφευγε ἀπ' τὴν ἀνεψιά του καὶ ἐρωμένη καὶ συμφιλιωνόταν μὲ τὴ γυναίκα του Εἰρήνη τὴν Ἀλαμανική, αὐτὸς ὅμως ὁ γυρισμὸς στὴ νομιμότητα δὲν ἦταν διαρκής.

Εἶδαμε ποιά ἦταν ἡ Εἰρήνη ἢ ἐξ Ἀλαμανῶν⁴³.

Ὁ ἐγκωμιστὴς τῆς Βασιλείου ὁ Ἀχριδηνὸς μᾶς μιλάει γιὰ τὴ συνταύτιση τῶν αἰσθημάτων καὶ τὴν ψυχικὴ συγγένεια ποὺ ὑπῆρχε ἀνάμεσα στοὺς δυὸ συζύγους⁴⁴: αὐτὸ βέβαια δὲν εἶναι παρὰ ἓνα σχῆμα τοῦ ρήτορα, καθὼς ἐγκωμιάζει μιά νεκρή, γιὰτὶ μιά τέτοια ἐνότητα καθόλου δὲ διαφαίνεται νὰ ὑπῆρχε ἀνάμεσά τους.

Κάτι ἄλλο ὅμως ποὺ μᾶς λέει ὁ ἴδιος ἐγκωμιστὴς πρέπει νὰ τὸ δεχτοῦμε, καθὼς μάλιστα ἐπικυρώνεται καὶ ἀπὸ σύγχρονό του ἱστορικό⁴⁵.

Ὁ Βασιλείου Ἀχριδηνὸς ποὺ τὴ γνῶρισε προσωπικά καὶ λειτούργησε μπροστὰ τῆς ὡς μητροπολίτης Θεσσαλονίκης καὶ τὴν κοινῶνισε καὶ εἶδε μὲ πόση συγκίνηση καὶ ταπείνωση αὐτὴ ἡ ὁ ψι μ α θ ἦ ς καὶ ξ ἔ ν η δέχτηκε τὰ ἀχραντα μυστήρια στὸ πλευρὸ τοῦ ἀντρός τῆς⁴⁶, μᾶς λέει πὼς ἡ Εἰρήνη εἶχε πολλές φορές μεσολαβήσει μὲ ἐπιτυχία κοντὰ στὸν αὐτοκράτορα γιὰ τὴν ἀπολευτέρωση αἰχμαλώτων ἢ γιὰ τὴν παροχὴ χάρις σὲ καταδικασμένους σὲ θάνατο καὶ πὼς ἀναλάμβανε πρόθυμα νὰ διαβιβάζη στὸν ἀντρα τῆς αἰτήσεις μητροπολιτῶν γιὰ τὴν ἐκπλήρωση διαφόρων αἰτημάτων τους⁴⁷.

Καὶ τὸ πιὸ σπουδαῖο, γιὰ τὴ στενὴ σχέση καὶ ἐπαφὴ τοῦ αὐτοκράτορα μὲ τὴ γυναίκα του, εἶναι ποὺ σὲ δυὸ χρονολογίες—κατὰ τίς ὁποῖες ἡ Θεοδώρα Κ. 150 εἶχε τὸν ἐρωτικὸ δεσμὸ μαζί του— βλέπομε τὴν Εἰρήνη ὡς ἓνα φύλακα ἄγγελο τῆς ζωῆς τοῦ ἀντρός τῆς!

Τὸ 1154 ἡ Εἰρήνη ἦταν ἐκείνη ποὺ μὲ ἓνα ταχυδρόμο, κατόπι μηνύματος

39. Κίνναμος, σ. 23.

40. Χωνιάτης, σ. 23-4 (ὁ Ἰωάννης β' Κ. 34), σ. 248· Κίνναμος, σ. 23.

41. Χωνιάτης, σ. 126-27, 190, 200, 220, 286-87, 288.

42. Χωνιάτης, σ. 190-91· Κίνναμος, σ. 267-68· μαγικὲς πράξεις, ποὺ στὴν ἀποτελεσματικότητά τους πίστευαν τόσο ὁ Ἀλέξιος Ἀξούχος ὅσο καὶ ὁ Μάνουηλ (α') Κ. 81, Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 228.

43. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 454-59, ὑ. 122-149, καθὼς καὶ πιὸ πάνω, ὑ. 17-21, καὶ πιὸ κάτω, ὑ. 44-55.

44. Βασιλείου Ἀχριδηνός, Λόγος ἐπιτάφιος, VV 1 (1894), σ. 115: ὁ ἅγιός τε καὶ κάλλιστος τὴν ἀξιωτάτην καὶ καλλιστεῦουσαν ἐπεζήτηι, ὁ ἴδιος, σ. 127: Ἀλλὰ πικρὸν σοι, ὦ βασιλεῦ, ἡ τῆς συζυγίας (διὰ τοῦ θανάτου) διακοπή, ἡ τῆς συσκηνίας διατομή, ὁ ἴδιος, σ. 129: τὴν ἀγαθὸν συνοδίτην ἀπαβαλὼν τὴν σύσκηνον τὴν ἰσόμυχον.

45. Κίνναμος, σ. 202: οἰκτῶ τῶ πρὸς δεσμένους πολλῶ...

46. Βασιλείου Ἀχριδηνός, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 121-23.

47. Βασιλείου Ἀχριδηνός, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 119: Ὡ πόσους «ἐκ θανάτου δικαίου» ἐρρύσατο καὶ μονονουχί τοῦ τραχήλου ἐπιψαύον τὸ ξίφος ἀπέστρεψε, πόσους ἔλυσε ἐκ δεσμῶν, πόσους ἀπήλλαξε συμφορῶν! Ὁ ἴδιος, σ. 121: δεήσεις ἀρχιερέων... πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν αἰτουμένων ἢ πρὸς ἀναφορὰν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, οὕτως ἰλαρῶς προσφερομένης ἡμῖν.

του Ἀλέξιου Ἀξούχου, συζύγου τῆς Μαρίας Κ. 123, εἰδοποίησε τὸν ἄντρα τῆς γιὰ τὴν ἐνέδρα ποῦ τοῦ ἔσθηνε ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87⁴⁸. Καὶ τὸ 1158, καθὼς οἱ δεσμοφύλακες τῆς εἰρκτῆς τοῦ μεγάλου ἱεροῦ παλατιοῦ τὴν εἰδοποίησαν πὼς τάχα δραπέτευσε ἀπ' αὐτὲς αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87, ἡ Εἰρήνη ἦταν ἐκεῖνη ποῦ ἔδωσε τὶς κατεπείγουσες διαταγὲς γιὰ τὴν ἀνεύρεση καὶ σύλληψη τοῦ τάχα δραπέτη, ἂν κι αὐτὸς βρισκόταν μέσα στὶς ἴδιες ἐκεῖνες φυλακὲς⁴⁹.

Καὶ ἀκόμη πιθανὸν ἡ Εἰρήνη νὰ συνετέλεσε στὴν ἀποκάλυψη καὶ κάποιας ἄλλης συνωμοσίας ἢ πλεκτάνης σὲ βάρος τοῦ Κράτους, τῆς ὁποίας τὸ μίπο δὲν μπορούμε νὰ ξέρουμε καθαρὰ, καθὼς ἡ πληροφορία ποῦ ἔχομε γι' αὐτὴ εἶναι δυτικῆς προέλευσης καὶ ὡς τέτοια σκοτεινὴ καὶ ἀσαφὴς⁵⁰.

Ἐπίσης βλέπομε τὴν Εἰρήνη νὰ παίρνη μέρος στὴν ἄσκηση τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τοῦ Κράτους, καὶ ἀπ' αὐτὸ μπορούμε νὰ ὑπονοήσωμε πὼς βρισκόταν σὲ ἄμεση ἐπαφὴ μὲ τὸν ἄντρα τῆς. Τὸ 1147, πρὶν ἀκόμη ἡ Θεοδώρα Κ. 150 ἐμφανιστῆ ὁτὸ προσκῆνιο, βλέπομε τὴν Εἰρήνη νὰ βοηθῆ τὸν ἄντρα τῆς γιὰ νὰ ἀποσπᾶσθαι τὸ βασιλεῖα τῆς Γαλλίας Λουδοβίκο VII τὸν Νέον (1137 - 1180) ἀπ' τὴ συμμαχία τοῦ βασιλεῖα τῶν Νορμανδῶν τῆς Σικελίας Ρογήρου II (1101 - 1134), τοῦ θανάσιμου ἐχτροῦ τοῦ Βυζαντίου, καὶ νὰ διατηρῆ τὶς καλύτερες σχέσεις μὲ τὴν πρώτη σύζυγο τοῦ Γάλλου βασιλεῖα Αἰλιένορ τῆς Ἀκουϊτανίας καὶ νὰ ἀλληλογραφῆ μαζί τῆς⁵¹.

Σὲ συνέχεια, μετὰ τὴν ἐμφάνιση τῆς Θεοδώρας Κ. 150 –καὶ αὐτὸ εἶναι ποῦ μᾶς ἐνδιαφέρει– ἡ Εἰρήνη ἤλθε σὲ ἐπαφὴ καὶ «εὐεργέτησε», γιὰ τὸ καλὸ τῆς Αὐτοκρατορίας, τοὺς Τούρκους ἡγεμόνες, τὸν πολὺ γνωστὸ μας Κιλιδί Αρσλιαν II τοῦ Ἰκονίου καὶ τοὺς Δανισμενδοῖτες ἐμίρηδες, ἔτσι ποῦ αὐτοὶ, καθὼς ἀπ' τοὺς πρέσβεις τοὺς πληροφορήθηκαν τὸ 1160 τὸ θάνατό τῆς, καὶ κάποια διάταξη τοὺς ἀπαγόρευε νὰ ἔλθουν οἱ ἴδιοι νὰ προσκυνήσουν τὸν τάφο τῆς, ἔστειλαν σὲ ἐκδήλωση μεγάλου σεβασμοῦ ἄφθονο χρυσάφι καὶ χρυσὰ περιβλήματα γιὰ νὰ στολιστῆ καὶ δοξαστῆ ὁ τάφος τῆς⁵².

Ἡ Εἰρήνη εἶχε ἐπίγνωση πὼς μέσα στοῦ παλάτι φώλιαζε ἡ ἀντίπαλός τῆς Θεοδώρα Κ. 150 μὲ τὸ δικό τῆς αὐλικὸ περιβάλλον. Σὲ κάποιους στίχους ἐνὸς αὐλικοῦ στιχοῦργοῦ ἀφιερωμένους στοῦ φυλακτὸ τῆς ἀγίας δέσποινας, παρουσιάζεται ἡ Εἰρήνη νὰ ζητῆ «ἀπ' τὸν προφήτη Δανιὴλ νὰ φιμώσῃ, ὅπως ἄλλοτε τὰ λιοντάρια στοῦ λάκκο, τοὺς ὄρατοὺς καὶ ἀόρατοὺς ἐχτροὺς τῆς καὶ νὰ τοὺς τρέψῃ σὲ φυγὴ»⁵³. Καθαρὸς ὑπαινιγμὸς γιὰ τὸ περιβάλλον τῆς ἀντιπάλου.

48. Κίνναμος, σ. 129. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 411, καὶ Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 508, ὑ. 83, καθὼς καὶ πρὸ πάντων προσωπογραφίαις Μαρίας Κ. 123, ὑ. 25, καὶ Ἰωάννη Κ. 128, ὑ. 35.

49. Χωνιάτης, σ. 139-40. Πρβλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 511, ὑ. 93.

50. Otton de Freisingen et Rahewin, Gesta, III. 47, MGH. SS., τ. XX, σ. 442.

51. Eude de Deuil PL τ. 185, στ. 1220.

52. Βασίλειος Ἀχιδηνός, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 119.

53. Ἀνώνυμος, Εἰς ἐγκόλιον τῆς ἁγίας δεσποίνης, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ 8 (1911), σ. 43.

Ἡ Θεοδώρα Κ. 150 ἀπαλλάχθηκε ἀπὸ τὴν παρουσία τῆς Εἰρήνης τῆς Ἀλαμανικῆς στὶς ἀρχές τοῦ 1160, ὅταν «ἡ πολὺ σώφρων αὐτῆ βασίλισσα ποὺ ὅλες τὶς συγχρόνους τῆς ξεπέρασε στὴν κοσμιότητα καὶ στὴ φιλανθρωπία πρὸς τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἀνάγκης»⁵⁴, πέθανε, λίγο ἐξω ἀπὸ τὴν ΚΠολη, ἀπὸ ἓνα κακοῆθη πυρετό⁵⁵, καὶ ἐπιτέλους ἡ Κομνηνὴ 150 ἔμεινε μόνη κυρίαρχη στὴν καρδιά τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81.

Δὲν εἶναι, παρά μετὰ τὸ θάνατο τῆς Εἰρήνης τῆς ἐξ Ἀλαμανῶν, ποὺ ἡ Θεοδώρα Κ. 150 ἔμεινε ἐγκυος, καθὼς περὶ τὸ 1160/61⁵⁶ χάρισε στὸν ἐραστή τῆς ἓνα γιό, τὸν «ἐκ νοθείας» Ἀλέξιον Κ. 156⁵⁷, λές καὶ ἡ σκιά τῆς σεπτῆς βασίλισσας δὲν ἄφησε νὰ δοθῆ στὴν ἀντιπαλὸ τῆς ἡ χαρὰ τῆς μητρότητας.

Ὁ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 ὅμως μᾶς παρουσιάζεται πολὺ λίγη προσοχὴ νὰ δῖναι στὴν ἐρωμένη του, γιατί ἀμέσως σχεδὸν μετὰ ἀπὸ τὸ θάνατο τῆς γυναίκας του – ἂν καὶ ὅπως μᾶς λένε «ἀναστάτωσε γι’ αὐτὸν τὸ παλάτι μὲ τὰ βογγητὰ του»⁵⁸ καὶ «βρυχόταν ὡς λιοντάρη»⁵⁹– ἀρχισε νὰ φροντίζη γιὰ τὴν ἐκλογὴ μιᾶς δευτέρας νόμιμης συζύγου ἀνάμεσα στὶς πριγκίπισσες τῆς λατινικῆς Ἀνατολῆς, «μεγάλῃ ἐπιθυμίᾳ ἔχοντας νὰ ἀκούσῃ πὼς ἔγινε πατέρας ἀρσενικοῦ παιδιοῦ, νόμιμου, ποὺ μετὰ ἀπὸ αὐτὸν θὰ κυβερνοῦσε τὴν Αὐτοκρατορία»⁶⁰, κ’ ἔτσι ἡ θέση τῆς ἐρωμένης ἦταν ἀμφίρροπη, καθὼς

ἀριθ. 80. Πρβλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 456, ὑ. 135, ὅπου καὶ τὸ κείμενο τοῦ στιχοιργήματος.

54. Κίνναμος, σ. 202· Βασίλειος Ἀχριδηνός, ἐνθ’ ἄνωτ., σ. 119-21.

55. Κίνναμος, σ. 202· Χωνιάτης, σ. 151· Βασίλειος Ἀχριδηνός, ἐνθ’ ἄνωτ., σ. 117. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 211-12.

56. H. S. De Jongh, σ. 73, ἀνάγει τὴ γέννηση τοῦ Ἀλέξιου Κ. 156 τὸ 1160, ἐνῶ στή σ. 69, λέει πὼς πρέπει νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1160/1163, γιατί ὁ Ἀλέξιος Κ. 156 δὲν μπορούσε νὰ ἦταν πολὺ πιὸ μέγας ἀπὸ τὴν Εἰρήνη Κ. 165 ποὺ τὸ 1183 εἶχε μιὰ ἡλικία 14 περίπου χρονῶ, ὅταν τὴν παντρεύτηκε, καὶ ἀκόμη ἐνδεικτικὸ τῆς ἡλικίας του εἶναι πῶς μέχρι τὸ 1183 εἶχε μείνει ἀνύπαντρος. Παίρνοντας ὑπόψη τὰ πιὸ πάνω καὶ τὸ ποὺ ἡ Θεοδώρα Κ. 150 παντρεύτηκε τὸ στρατηγὸ Νικηφόρο Χαλούφη περὶ τὸ 1162/63, καταλήγω νὰ δεχτῶ πὼς ὁ Ἀλέξιος Κ. 156 πρέπει νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1160/61.

57. Χωνιάτης, σ. 301: (ἦσαν δ’ οὗτοι ὁ Κομνηνός Ἀλέξιος 156, ὃς ἐκ νοθείας ἀπετέχθη τῷ βασιλεῖ Μανουήλ 81, ὁ ἴδιος, σ. 337: τῷ Ἀλεξίῳ, ὃν ἡ Κομνηνὴ Θεοδώρα τῷ βασιλεῖ ἐγένετο Μανουήλ, ὁ ἴδιος, σ. 401: τὸν Κομνηνὸν Ἀλέξιον, οὗτός ἐστιν ὁ μὴ ἐξ ἐνόμων περιπλοκῶν τῷ βασιλεῖ ἀποτεχθεὶς Μανουήλ, ὁ ἴδιος, σ. 556-57, καὶ Σκουταριώτης, σ. 311, βλ. καὶ τὰ δύο κείμενα πιὸ πάνω, ὑ. 2· Guillaume de Tyr, λατ. κείμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 1070· ἀρχαιογαλλ. κείμ., τ. II, σ. 415, βλ. τὰ κείμενα πιὸ πάνω, ὑ. 3· Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, μητροπολίτης Ναυπακτοῦ, πρὸς τὸν μητροπολίτην Κερκύρας Γεώργιον Βαρδάνην, VV 13 (1906), σ. 347: πὼς καὶ τίνι λόγῳ ἐπέτρεψε τὸ συνάλλαγμα τὸ μέσον τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως κύρι· Ἀνδρονίκου (α΄ Κ. 87) καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλέως κύρι Μανουήλ (α΄ Κ. 81), ὃς ἐκ τῆς τοῦ Χαλούφη γυναίκας ἐκεῖνος γεγέννηται. Πρβλ. V. Laurent, Les Regestes des Actes du Patriarcat de Constantinople, τ. I, fasc. III (1947), σ. 174-75.

58. Βασίλειος Ἀχριδηνός, ἐνθ’ ἄνωτ., σ. 117.

59. Χωνιάτης, σ. 151.

60. Χωνιάτης, σ. 151: πρὸς μνήστρα δεῦτερα ἐβλεψε, πατῆρ ἀκούσαι παιδὸς γλιχόμενος

πάντα τὸν ἀνησυχούσε τὸ πρόρρημα τῶν ἀστρολόγων πὼς «δὲ θά ἀποχτήσῃ ἀγόρι ὅσον καιρὸ συζῆ με τὴν ἀνεψιά του, παρὰ ἓνα μόνο νόθο ἀγόρι ἀπ' αὐτῆ»⁶¹.

Μετὰ τὴν ἀπόρριψη τῆς Μελισσάνθης τῆς Τρίπολης, ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 κατὰληξε νὰ διαλέξῃ γιὰ γυναῖκα του τὴ Μαρία τῆς Ἀντιόχειας, τὸ «θαῦμα αὐτὸ τῆς Ἀνατολῆς», με τὴν ὁποία τέλεσε τοὺς γάμους του με ἐξαιρετικὴ μεγαλοπρέπεια στὶς 25 τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1161⁶².

Ἡ νεαρὴ Μελισσάνθη τῆς Τρίπολης δὲ συνῆλθε ποτὲ ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀποτυχία, ἔπεσε σὲ μελαγχολία κι ἀποσύρθηκε σ' ἓνα μοναστήρι, ὅπου πέθανε νέα ἢ μοῖρα ὅμως τῆς Μαρίας τῆς Ἀντιόχειας ποὺ πέτυχε νὰ γίνῃ βασίλισσα τῆς Οἰκουμένης, ἐπρόκειτο νὰ εἶναι πολὺ πιὸ σκληρὴ ἀπ' τὴ δικὴ τῆς⁶³.

Δὲν ἦταν ἡ Μαρία, ὅταν ἦλθε στὴν ΚΠολη, παρὰ ἓνα κοριτσάκι 13-14 χρονῶ, καὶ δὲν ἔφερνε στὸν ἀντρα τῆς ποὺ τότε ἦταν 43 χρονῶ, ὡς προῖκα, παρὰ μιὰ ψιλὴ διεκδίκηση πάνω στὸ πριγκιπάτο τῆς Ἀντιόχειας, καθὼς εἶχε τρία ἀδελφία πιὸ μεγάλα ἀπ' αὐτὴ, τὸν Βοημοῦνδο III (1163 - 1201), τὸν Βαλδουῖνο († 1176) καὶ τὴ Φιλίππα⁶⁴.

Ἡ Θεοδώρα Κ. 150 ἔβλεπε τὸ θεῖο καὶ ἐραστὴ τῆς γοητευμένο με αὐτὸ τὸ κοριτσάκι, τὴν ἀπόγονο τῶν «ρηγοφυῶν πριγκίπων τῆς Ἀντιόχου»⁶⁵, καὶ νὰ περιμένη ἀπ' αὐτὸ με ἀγωνία νὰ τοῦ δώσῃ τὸν περιπόθητο διάδοχο τοῦ θρόνου⁶⁶, «τὸν ὁποῖον δυστυχῶς δὲν τοῦ ἔδωσε ἡ Εἰρήνη, ἡ πρώτη του γυναῖκα»⁶⁷, «αὐτὴ ποὺ κάλυψε βουνά καὶ κέδρους, ὅλες τίς πρὶν ἀπ' αὐτὴ βασίλισσες, με τὴ σκιά τῶν καλῶν τῆς ἔργων»⁶⁸.

ἄρρενος. Κίνναμος, σ. 208: Ἐπει δὲ ἡ βασιλεὺς Εἰρήνη τὸν βίον ἤδη μετέλλασε, βασιλεὺς δὲ οὕτω ἄρρενος τότε πατὴρ παιδὸς ἐτύγγανεν ὦν, ἐπὶ δευτέρους λοιπὸν ἔβλεψε γάμους. Guillaume de Tyr, Lat. κειμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 873: hoeredem mellioris sexus ἄρχαιογαλλ. κειμ., τ. II, σ. 244: nostre volenté seroit bien que nos eussions oir male qui l' empire tenist et governast après nous

61. Βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 38.

62. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 315 ὑ. 18 καὶ σ. 459, ὑ. 154, καὶ πιὸ πάνω προσωπογραφίαν Ἰωάννη Κομνοστέφ. Κομν. 104, ὑ. 50-53.

63. Z. Oldenbourg, Les Croisades, σ. 376.

64. Z. Oldenbourg, ἐνθ' ἄνωτ.

65. Ἀνώνυμος, Εἰς εἰκόνα τοῦ κυρίου... Ἰ. Χριστοῦ, κοσμηθεῖσαν παρὰ τῆς ἁγίας ἡμῶν δεσποίνης διὰ χρυσοῦ, μαργάρων καὶ λίθων, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ'8 (1911), σ. 55, ἀριθ. 98, στίχ. 5-9:

πλάττει μὲν καὶ γὰρ εὐκλεῆ πρώτην πλάσιν
τὸ φῶς βλέπειν δούς εὐγενούς ἐξ ὄσφύος.
Ἀντιόχου γὰρ ρηγοφυῶν πριγκίπων
ζωοῖς με πάλιν εὐκλεσεστέρα πλάσει
ὑπερτέρῳ χαριέντως (:) δὲ δοξάσας γάμῳ.

66. Βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 60.

67. Βασίλειος Ἀχριδηνός, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 18), σ. 125: ὡς εἶθε μετὰ τῆς ξυνωρίδος τῶν θυγατέρων (Μαρίας 153 καὶ Ἄννας 154) καὶ ἄρρενα βλαστὸν τῆ βασιλεία κατέλιπε.

Αμέσως μετά τὸ γάμο και τὴ στέψη τῆς ἡ νέα αὐγούστα Μαρία, σάν μιὰ πρῶιμη καλὴ Βυζαντινὴ, ἀνάρτησε σὲ κάποιον ναὸ τῆς πρωτεύουσας, ἴσως σ' αὐτὸν τῆς ἀγία-Σοφίας, ὅπου ἔγιναν οἱ γάμοι τῆς, μιὰ εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, στολισμένη μὲ χρυσάφι και μαργαριτάρια και πολύτιμα πετράδια γιὰ νὰ τὸν εὐχαριστήση πού τὴ σὺνδεσε μὲ τὸν αὐτοκράτορα Μανουὴλ (α') Κ. 81, «τὸν διπλοπόρφυρο κλάδο μὲ τὸν ἄσπεκτο βραχίονα και τὸ βαθύ μυαλό, πού μπροστά του φρίπτουν οἱ βάρβαροι, καθὼς γῆ και θάλασσα τὸ μαρτυρεῖ»⁶⁹.

Ἐκεῖνα τὰ μεγάλα δεῖπνα πού ἔγιναν στὸ παλάτι τῶν Βλαχερνῶν μετὰ τὴ θρησκευτικὴ ἀκολουθία τοῦ γάμου πρὸς τὰ μέλη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας και ὅλης τῆς ἀριστοκρατίας, καθὼς και τὴν ἄλλη μέρα πρὸς τοὺς τρεῖς πατριάρχες πού εὐλόγησαν τὸ γάμο και πού ὁ νεόνυμφος ἠγεμόνας τοὺς φόρτωσε μὲ χρυσάφι, τὰ φαγιά και κρασιά πού προσφέρθηκαν σάν σὲ λαϊκὸ πανηγύρι σὲ ὄλους τοὺς κατοίκους μέσα στοὺς δρόμους τῆς πρωτεύουσας, οἱ ἵπποδρομίες πού ὁ βασιλεὺς πρόσταξε νὰ τελεστοῦν πρὸς εὐφροσύνη ὅλων τῶν ὑπηκόων γιὰ τοὺς γάμους του⁷⁰, ἀσφαλῶς ἦταν μιὰ πρόκληση πρὸς τὴν αὐτοκρατορικὴ ἐρωμένη, πού πολὺ καλὰ κατάλαβε πῶς τὸ ἄστρο τῆς ἔκλινε πρὸς τὴ δύση του.

Μέσα στὸ 1162, τὸ πιὸ ἀργά, ἐπῆλθε ὁ τέλειος χωρισμὸς τοῦ ἀνακτα ἀπ' τὴν ἀνεψιὰ και ἐρωμένη του.

«Στὴν Λήθη μὲ τὸν καιρὸ και αὐτὴ ἡ πολύκροτη σχέση
θὰ καταλήξῃ ἄθυρμα πού τὸ ἐμπαίζει ἡ Μοῖρα
θλιβερὰ», ὅπως λέει και ὁ στιχουργός.

Περὶ τὸ 1162/63, ὁ βασιλεὺς κύρ Μανουὴλ ἀποφάσισε νὰ παντρέψῃ τις δυὸ «πολὺ εὐσεβικὲς» ἀνεψιὲς του, πού τὰ σκάνδαλά τους συντάρραξαν τὴν πόλη τῶν βασιλέων, τὴν Εὐδοκία Κ. 130, κόρη τοῦ μακαρίτη ἀδελφοῦ του, τοῦ σε βα στο κ ρ α τ ο ρ α Ἄνδρόνικου Κ. 76, πού πῆρε τὸ στρατηγὸ Μιχαὴλ Γαβρᾶ⁷¹, και τὴ Θεοδώρα Κ. 150, τὴν κόρη τῆς μακαρίτισσας ἀδελφῆς του, τῆς πανσεβαστοῦπέρτα τῆς Εὐδοκίας Κ. 80, πού τῆς ἔδωσε τὸν ὄχι και τόσο ἐπίδεδξιο στρατηγὸ του ἀλλὰ ἱκανὸ ὡς διπλωμάτη Νικηφόρο Χαλούφη⁷².

Ἡ Θεοδώρα Κ. 150 ἀποχωρώντας ἀπ' τὸ θεῖο τῆς και τῶς ἐραστὴ τῆς,

68. Βασίλειος Ἀχρῖδηνός, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 109-10.

69. Ἄνωνυμος, Εἰς εἰκόνα τοῦ κυρίου... Ἰ. Χριστοῦ (ὑ. 65), σ. 55, ἀριθ. 98, στίχ. 10-14.

70. Κίνναμος, σ. 210-11. Πρβλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 538, ὑ. 200.

71. Βλ. προσωπογραφίαν Εὐδοκίας Κ. 130, ὑ. 13 και 14.

72. Ἡδὴ ὁ σύγχρονος τῆς Θεοδώρας Κ. 150, ὁ Γουλιέλμος τῆς Τύρου, βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 3, μᾶς τὴν ὀνομάζει "Calusinae" πού πρέπει νὰ διορθωθῇ σὲ Chalufinae = Χαλουφίνα, δηλ. σύζυγο τοῦ Χαλούφη, ἀλλὰ ὁ λίγο μεταγενέστερός τῆς λόγιος μητροπολίτης Ναυπάκτου Ἰωάννης Ἀπόκαυκος σὲ γράμμα του πρὸς τὸν ἐπίσης λόγιο μητροπολίτη Κερκύρας Γεώργιον Βαρδάνη, βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 57, καθαρὰ μᾶς λέει πῶς τὸν Ἀλέξιο Κ. 156 ὁ Μανουὴλ (α') Κ. 81 τὸν ἀπόχτησε ἀπ' τὴ Θεοδώρα Κ. 150 πού (ἀργότερα) ἔγινε «σύζυγος τοῦ Χαλούφη» πού προφανῶς, «probablement», δὲν ἦταν ἄλλος ἀπ' τὸ στρατηγὸ Νικηφόρο Χαλούφη, ὅπως δέχτηκε και ὁ V. Laurent, Les Regestes des Actes du Patriarcat de Const/ple, t. I, fasc. III, σ. 174-75, ἀριθ. 1162.

πήρε μαζί της τεράστια πλούτη, έτσι που να μπορη άργότερα ο γιός της Ἀλέξιος Κ. 156 να διατηρη μιá πολυπρόσωπη και πολυδάπανη αὐλή⁷³ και να ἔχη στην κυριαρχία του «χτήματα και χωριά που του δόθηκαν», ίσως κάτω ἀπ' τὴ μορφή π ρ ο ν ο ί α ς, στή Δράμα τῆς Μακεδονίας⁷⁴.

Οί σύζυγοι τῶν δυο αὐτοκρατορικῶν ἀνεπιῶν, ὁ Μιχαήλ Γαβρᾶς και ὁ Νικηφόρος Χαλούφης, ἔλαβαν κατὰ τοὺς γάμους τοὺς ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα τὸν τίτλο τοῦ π α ν σ ἔ β α σ τ ο υ σ ε β α σ τ ο Ὡ⁷⁵.

Ποῖος ὑπῆρξε ὁ συζυγικός βίος τῆς Θεοδώρας Κ. 150 μᾶς εἶναι ἀγνωστο. Ἐπίσης δὲν ξέρομε σὲ λεπτομέρειες ποιῆς ὑπῆρξαν οἱ παραπέρα ἐπαφές τῆς μὲ τὸ θεῖο και τέως ἑρασιῆ τῆς Μανουήλ (α') Κ. 81.

Καθὼς ὅμως βλέπομε νὰ ἀπονέμη αὐτὸς ὁ τελευταῖος στὸ γιό που ἀπόκτησαν, τὸν Ἀλέξιο Κ. 156, τὸν πανύψηλο τίτλο τοῦ σ ε β α σ τ ο κ ρ ᾶ τ ο ρ α⁷⁶, που μέχρι τότε ἀπονεμόταν σὲ μόνους τοὺς νόμιμους γιούς τοῦ αὐτοκράτορα, και νὰ διατηρη τις καλύτερες σχέσεις μὲ τοὺς ἀδελφούς τῆς τέως ἑρωμένης του, τὸν Ἰωάννη Κομν. Βατ. 147 και τὸν Ἀνδρόνικο Κομν. Βατ. 148⁷⁷, καθὼς και μὲ τὸν ἴδιο τὸν ἀντρα τῆς Νικηφόρο Χαλούφη, πρέπει νὰ δεχτοῦμε πὼς ἡ διακοπὴ τῶν ἐρωτικῶν σχέσεων, ὄχι μόνο δὲν ἔρριξε τὴ Θεοδώρα Κ. 150 σὲ δυσμένεια, ἀλλὰ ἀντιθέτως, πὼς ὁ βασιλέας, μετὰ τὴ διακοπὴ, ἔδειχνε πιά μιὰ ἀληθινὴ στοργὴ γιὰ τὴν ἀνεψιά του και γιὰ τὸ γιό που ἀπόκτησε ἀπ' αὐτή, «μιὰ θάλασσα χρημάτων» ρίχνοντας στὸ ταμεῖο τοὺς,

73. Χωνιάτης, σ. 403· Σκουταριώτης, σ. 347.

74. Χωνιάτης, σ. 558· βλ. και τὸ δημοτικὸ κείμενο· Σκουταριώτης, σ. 402.

75. Κίνναμος, σ. 226: Μιχαήλ ἐπέκλησαν Γαβρᾶς, ὅς και αὐτὸς βασιλέως γήμας ἀδελφιδῆν σεβαστὸς σὺν τῷ Χαλούφῃ τετίμηται. Ἀπ' τὸ χωρίο αὐτὸ τοῦ ἐπίσημου ἱστορικοῦ τῆς αὐλῆς Ἰωάννη τοῦ Κίνναμου, διαφαίνεται πὼς και ὁ Χαλούφης παντρεύτηκε ἀνεψιά τοῦ βασιλέα· ὁ σύνδεσμος κ α ι τοῦ κειμένου εἶναι ἀρκετὰ πάνω σ' αὐτὸ δηλωτικός. Τὸ βαπτιστικὸ του ὄνομα Νικηφόρος μᾶς δίνει πιὸ πάνω, ἀλλὰ και παρακάτω, ὁ ἴδιος ὁ Κίνναμος, σ. 225-26, 228, 263 κ.ά. Ὅσο γιὰ τὴν ταύτιση τοῦ Νικηφόρου Χαλούφῃ τοῦ Κίνναμου μὲ τὸ Χαλούφῃ τοῦ Ἰωάννη Ἀπόκαυκου που «πιθανὴ ἢ προφανὴ» θεώρησε ὁ V. Laurent, βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 72, μπορεῖ κανεὶς νὰ προσθέσῃ πὼς κανεὶς ἄλλος Χαλούφης, ἐκτὸς τοῦ Νικηφόρου, δὲν ἐμφανίζεται. στὸ ἱστορικὸ προοίμιο αὐτῆς τῆς ἐποχῆς, ἀλλὰ οὔτε και σὲ καμιά ἄλλη.

76. Χωνιάτης, σ. 556: τῷ πρώτῃν σεβαστοκράτορι Ἀλεξίῳ τῷ νόθῳ υἱῷ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουήλ, ὁ ἴδιος, σ. 557-58: ἀνακληθεὶς δὲ (ὁ Ἀλέξιος Κ. 156) μετὰ ταῦτα πρὸς τοῦ βασιλέως Ἰσαακίου (β' Ἰγγ. 183) και ἀπὸ σεβαστοκράτορος εἰς καίσαρα ὑποδεθείς, Ἡ ἀπονομὴ αὐτοῦ τοῦ τίτλου, ἐφόσον καθὼς δέχομαι ἐγίνε ἀπ' τὸ Μανουήλ (α') Κ. 81, ὅπως και ἡ ὀνομασθεσία (Ἀλέξιος), ἴσως μᾶς ὀδηγοῦν στὸ συμπέρασμα πὼς ὁ αὐτοκράτορας ἀναγνώρισε τὸν Ἀλέξιο Κ. 156 ὡς ἕνα νόμιμο γιό του, χωρὶς ὅμως δικαίωμα διαδοχῆς στὸ θρόνο. Οἱ χαρακτηρισμοὶ «ὁ ἐκ νοθείας ἀποτεχθεὶς», «ὁ μὴ ἐξ ἐννόμων περιπλοκῶν ἀποτεχθεὶς», ἀνήκουν στὸν ἀνεπίσημο ἱστορικὸ Νικήτα Χωνιάτη, βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 57· ὁ Ἰωάννης Ναυπάκτου, τὸν ὀνομάζει «υἱὸν τοῦ βασιλέως κύρι Μανουήλ», βλ. ἐπίσης πιὸ πάνω, ὑ. 57.

77. Βλ. προσωπογραφίες Ἰωάννη Κομν. Βατ. 147, ὑ. 18-20, και Ἀνδρόνικου Κομν. Βατ. 148, ὑ. 9-14 και 22.

όπως ρητά μᾶς βεβαιώνει ὁ Χωνιάτης⁷⁸.

Ὁ Νικηφόρος Χαλούφης, ὁ ἄντρας τῆς Θεοδώρας Κ. 150, πρέπει νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1120⁷⁹.

Τὸ 1147, τὸν συναντᾶμε νεαρὸ κατὰ τὴν ἡλικία, ἐπικεφαλῆς τῆς φρουρᾶς τῆς Κορίνθου, ὅταν ἐναντίον τῆς ἐπέδραμε ὁ στόλος τοῦ βασιλέα τῶν Νορμανδῶν τῆς Σικελίας Ρογήρου II (1127 - 1154). Στὸν ἀπόρητο Ἀκροκόρινθο, ὅπου ἀποσύρθηκε μὲ τὴ φρουρὰ καὶ τοὺς Κορινθίους, δὲν ἐπέδειξε καμιά ἡγετική ἰκανότητα, ἔτσι ποὺ τὸ φρούριο παραδόθηκε στὸ Νορμανδὸ στόλαρχο, ὁποῖος ἐλεεινολόγησε τὴν ἀνανδρία τῶν Βυζαντινῶν πολεμιστῶν καὶ ἰδιαίτερα τοῦ Χαλούφη, ποὺ «τὸν ὀνόμασε πῖο ἄναντρο καὶ ἀπὸ γυναίκα». Οἱ νικητὲς πήραν μιά τεράστια λεία, πολλοὺς αἰχμαλώτους καὶ αὐτὸ τὸ λείψανο τοῦ μεγαλομάρτυρα Θεόδωρου τοῦ Στρατηλάτη, καὶ μαζί μὲ ὅλα αὐτὰ ἀναχώρησαν γιὰ τὴν Κέρκυρα, ὅπου εἶχαν μιά διαρκὴ βάση καὶ διαμονή⁸⁰.

Ἀπ' τὸ 1147 δὲ συναντᾶμε τὸ Νικηφόρο Χαλούφη παρὰ μετὰ τὸ γάμο του μὲ τὴ Θεοδώρα Κ. 150. Φαίνεται πῶς αὐτὸς ὁ γάμος ἦταν ἐκεῖνος ποὺ τὸν ἐβγαλε ἀπ' τὴν ἀφάνεια, στὴν ὁποία τὸν εἶχε ρίξει ἡ ἀποτυχία του κατὰ τὴν ἄμυνα τοῦ Ἀκροκόρινθου, κάτω ἀπ' τὴν προϋπόθεση βέβαια πῶς ὁ Νικηφόρος Χαλούφης τοῦ 1147 εἶναι τὸ αὐτὸ πρόσωπο μὲ κείνο τοῦ 1162/63.

Τὸ 1164 ὁ Μανουῆλ (α') Κ. 81, ἔπειτ' ἀπὸ μιά πρεσβεία τοῦ βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας Στέφανου III, προσπάθησε, καθὼς ξέρομε⁸¹, νὰ πείσῃ τὸν φιλοβυζαντινὸ ἀνταπαιτητὴ τοῦ οὐγγρικοῦ θρόνου Στέφανο IV, γαμβρὸ του ἀπ' τὴν ἀνεψιὰ του Μαρία Κ. 141, «νὰ μὴ κινήται γιὰ τὴν ἐπανάκτηση τοῦ θρόνου τῆς Οὐγγαρίας, καθὼς τόσο στοὺς συμπατριῶτες του ἦταν ἀντιπαθής»⁸², κ' ἔπειτα ἐπέστρεψε στὸ Βυζάντιο, ἀφήνοντας στὸ Νικηφόρο Χαλούφη τὴ φροντίδα νὰ φυλάῃ τὰ σύνορα τοῦ Δούναβη καὶ νὰ προσφέρῃ βοήθεια σὲ περίπτωση ἀνάγκης στὸ Στέφανο IV, τὸν ὁποῖον ἂν καὶ δὲν μπορούσε ἐπίσημα νὰ ὑποστηρίξῃ, συνέχιζε νὰ δείχνῃ γι' αὐτὸν τὸ ἐνδιαφέρον του⁸³.

Σ' αὐτὴ ἐδῶ τὴν ἀποστολή του ὁ Νικηφόρος Χαλούφης ἔδειξε σύνεση καὶ ἰκανότητα.

Μὲ προσοχὴ παρακολουθώντας τὴ συνεχὴ παραμονὴ τοῦ Στέφανου IV στὸ οὐγγρικὸ ἔδαφος, τὶς ἀλλεπάλληλες ἀποτυχίες του καὶ τὴν ἐπιμονή του νὰ

78. Χωνιάτης, σ. 266: καὶ ὁ ἐκ ταύτης (τῆς Θεοδώρας Κ. 150) δὲ γενόμενος τῷ βασιλεῖ παῖς καὶ ἐφεξῆς ἕτεροι ὅλας θαλάσσης χρημάτων εἰς ἑαυτοὺς μετωχέτευον. Βλ. καὶ πῖο πάνω, ὑ. 22.

79. Δὲν εἶναι δυνατόν τὸ 1147 ποὺ ἠγοῦνταν τῆς φρουρᾶς τῆς Κορίνθου νὰ εἶχε ἡλικία κάτω τῶν 27 χρονῶ.

80. Χωνιάτης, σ. 99-102· Σκουταριώτης, σ. 229-30. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 320.

81. Βλ. προσωπογραφίαν Μαρίας Κ. 141, ὑ. 50.

82. Κίνναμος, σ. 224-25.

83. Κίνναμος, σ. 225-26.

κάνη μιά ύστατη ακόμη προσπάθεια για τήν κατάληψη του ούγγρικού θρόνου, αλλά συγχρόνως και τή διαρροή τών Ούγγρων όπαδών του πρὸς τὸ Στέφανο III, τὸν συμβούλευσε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ ούγγρικό ἔδαφος καὶ νὰ ἔλθῃ. ὅτὸ Σίρμιο, «ὅπου, καθὼς αὐτὴ ἡ χώρα βρισκόταν κάτω ἀπ' τὴν ἐξουσία τοῦ αὐτοκράτορα εἶχε τὴν εὐχέρεια νὰ κάνῃ ὅ,τι θέλει»⁸⁴.

Καθὼς ὁ Χαλούφης δὲν μπόρεσε νὰ τὸν πείσῃ, γύρισε μόνος στὸ Σίρμιο, ὅπου, ἔπειτ' ἀπὸ λίγο, ὁ Στέφανος IV, μετὰ ἀπὸ μιά βαριά ἥττα, ἦλθε νὰ τὸν συναντήσῃ⁸⁵.

Τὸ 1165/66⁸⁶ ὁ πανσέβαστος σεβαστὸς Νικηφόρος Χαλούφης ἐγκατάλειψε τὴ θέση του στὸ Σίρμιο καὶ στάλθηκε ὡς πρέσβυς στὴ Βενετία⁸⁷.

Ἀπ' τὸν καιρὸ ποῦ ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 ξαναπῆρε τὴν Κέρκυρα μέχρι τὸ 1166 οἱ πηγές σωμαίνουσαν πάνω στὶς σχέσεις τῆς Βενετίας μετὰ τὸ Βυζάντιο. Τὸ 1166, ὅμως βλέπομε τὴ δημοκρατία τοῦ ἁγίου Μάρκου νὰ ζητᾷ ἀπ' τὸ βασιλεῖα νὰ ἐπέμβῃ στὸν ἀγῶνα τῶν ἰταλικῶν πόλεων ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Φρειδερίκου I τοῦ Κοκκινόπῳγωνα, δίνοντας τὴν ὑπόσχεση πὼς στὴν περίπτωση ποῦ θὰ ἀποφασίσῃ νὰ ἐνεργήσῃ, ὅλες οἱ πόλεις τῆς βόρειας Ἰταλίας θὰ ταχτοῦν στὸ πλευρὸ του⁸⁸.

Ὁ Μανουὴλ (α΄) ἄρπαξε μετὰ προθυμία τὴν εὐκαιρία ποῦ τοῦ δίδονταν καὶ ἀποφάσισε νὰ συνεχίσῃ τὶς διαπραγματεύσεις, διατηρώντας ὅμως γι' αὐτὲς ἓνα μυστικὸ χαραχτήρα⁸⁹. Γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ στάλθηκε στὴν Ἰταλία ὁ Νικηφόρος Χαλούφης. Εἶχε ἐφοδιαστῆ μετὰ ἄφθονο χρυσάφι γιὰ νὰ τὸ χρησιμοποιήσῃ στὴν ἀπόκτηση ὀπαδῶν τοῦ κυρίου του στὴν Ἰταλία. Ὁ Χαλούφης πῆγε στὴ Βενετία, ἀφήνοντας στὸ Δυρράχιο, σύμφωνα μετὰ αὐτοκρατορικὴ ἐντολή, τὸ πιὸ μεγάλο μέρος τοῦ θησαυροῦ ποῦ εἶχε λάβει. Ἡ συνεννόηση μετὰ τὸ δόγη τῆς Βενετίας Vitale Michiele (1156 - 1172)⁹⁰ καὶ τὸ συμβουλιό του ὑπῆρξε εὐκόλη καὶ ἀμέσως κλειστήκε ἡ συμφωνία⁹¹. Τότε, καθὼς φαίνεται, οἱ Βενετοὶ ἀνάλαβαν τὴν ὑποχρέωση νὰ θέσουν στὴ διάθεση τοῦ βασιλεῖα ἓνα στόλο μετὰ 100 πλοῖα⁹².

Ὁ Νικηφόρος Χαλούφης ἦλθε σὲ διαπραγματεύσεις μετὰ ἄλλες πόλεις-

84. Κίνναμος, σ. 226.

85. Κίνναμος, σ. 226.

86. Γιὰ τὴ χρονολογία, βλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 585, ὑ. 2, ποῦ θέτει τὴν πρεσβεία τοῦ Χαλούφης περὶ τὸ 1166, ἐνῶ σ. 481 ἀφῆνει νὰ νοηθῆ πὼς ἔλαβε τὴν ἐντολή τὸ 1165.

87. Κίνναμος, σ. 228: εἰς δὲ τὸ Οὐεννέτων ἔθνος Νικηφόρον σὺν χρήμασι τὸν Χαλούφην ἐπέμπε.

88. Κίνναμος, σ. 230. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 584.

89. Κίνναμος, σ. 231: ἐν μὲν δὴ Ἰταλία ταῦτα βασιλεὺς ἐπρασεν, οὕτω μέντοι ἐπιδήλως τὸ γὰρ ἔς Φρειδερίκον ἔχθος ἐγκρυφιάζειν ἐπι ἤθελεν.

90. Γιὰ τὸ ποιὸς τότε ἦταν δόγης, βλ. V. Grumel, La Chronologie, Paris 1958, σ. 428.

91. Κίνναμος, σ. 230-31.

92. Κίνναμος, σ. 237, ποῦ μιλάει γιὰ 100 πλοῖα. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 585, ποῦ ἀναφέρει 300 πλοῖα! χωρὶς ἀμφιβολία ἐκ παραδρομῆς.

κράτη τῆς βόρειας Ἰταλίας καὶ βλέπομε τὴν Κρεμόνη καὶ τὴν Παβία νὰ συνάπτουν σύμφωνα με τὸν Ἑλληνα αὐτοκράτορα καὶ νὰ γίνωνται σύμμαχοι τοῦ Βυζαντίου⁹³.

Μέσα στὸ 1166, καθὼς ὁ Νικηφόρος Χαλούφης μετὰ ἐπιτυχημένη διπλωματικὴ δραστηριότητα ἐπέστρεψε στὸ Βυζάντιο, διορίστηκε ἀπ' τὸν ἐξ ἀγχιστείας θεῖο του καὶ κύριό του δ ο ὕ ξ τῆς Δαλματίας καὶ τῆς Διόκλειας⁹⁴, καθὼς τὸ Σίρμιο, τὸ Ζεύγμινο καὶ ὅλη ἡ Δαλματία, μετὰ νικηφόρους πολέμους ποὺ ἔκαναν ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτορας καὶ ὁ διάσημος στρατηγὸς Ἰωάννης Δούκας ὁ ἀπ' τὸ 1170 μέ γ α ς ἑ τ α ι ρ ε ι ἄ ρ χ η ς εἶχαν σ' αὐτὸ τὸ διάστημα ἐπανέλθει στὴ βυζαντινὴ κυριαρχία⁹⁵.

Αὐτὴ ἡ κυριαρχία ὑπῆρξε πρόσκαιρη. Ἐνῶ σὲ ἄλλα μέτωπα τοῦ ἐλληνοουγγρικοῦ πολέμου, οἱ νίκες ἔστεψαν τὰ ἑλληνικὰ ὄπλα, στὴ Δαλματία τὸ Βυζάντιο στάθηκε ἄτυχο.

Ἐνας οὐγγρικός στρατὸς εἰσέβαλε στὴ Δαλματία. Μόλις ὁ δ ο ὕ ξ Νικηφόρος Χαλούφης τὸ πληροφορήθηκε, ἐπικεφαλῆς ὀλιγάριθμου στρατοῦ βγήκε ἀπ' τὸ Σπαλάτο νὰ τὸν ἀντιμετωπίσῃ· ἀλλὰ, ἐνῶ γινόταν ἡ πορεία οἱ πῶ πολλοὶ ἀπ' τοὺς στρατιῶτες του τὸν ἐγκατάλειψαν, κι ὁ Χαλούφης, ἔπειτ' ἀπὸ γενναία ἀντίσταση, ἔπεσε στὰ χέρια τῶν Οὐγγρῶν αἰχμάλωτος⁹⁶.

Ἡ Θεοδώρα Κ. 150 ἀπ' τὴ στιγμὴ τῆς αἰχμαλώσεως τοῦ ἀντρός της, δὲν ἐπαύσε νὰ ἐνοχλῇ τὸ θεῖο της καὶ ἄλλοτε ἔρασή της, τὸν αὐτοκράτορα, γιὰ τὴν ἀπολευτέρωσή του. Μετὰ τὸ Πάσχα τοῦ 1167 ποὺ συνέπεσε στὶς 9 τ' Ἀπρίλη, ὁ Μανουὴλ (α') Κ. 81 πῆγε στὴ Φιλιππούπολη, ὅπου τὸν συνάντησε μιὰ πρεσβεία τῶν Οὐγγρῶν. Καθὼς ὁ αὐτοκράτορας εἶχε ἀποφασίσει μετὰ πόλεμο νὰ λύσῃ τίς διαφορὰς του μετὰ τὴν Οὐγγαρία, «ἀπόπεμψε» τοὺς πρέσβεις, ἀλλὰ ἔστειλε μαζί τους καὶ ἓνα δικό του ἀντιπρόσωπο, ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν εἰδικὴ ἐντολὴ νὰ ζητήσῃ τὴν ἀπολευτέρωσιν τοῦ Χαλούφης⁹⁷, κάτι τὸ ὁποῖον καὶ θὰ πέτυχε.

Μετὰ τὸ 1167 δὲ συναντᾶμε πιά τὸν Νικηφόρο Χαλούφη· τὴν περιφήμη γυναῖκα του Θεοδώρα Κ. 150 θὰ συναντήσωμε καὶ πάλι στὴν προσωπογραφία τοῦ γιοῦ της, τοῦ ἀτυχοῦ Ἀλέξιου Κ. 156.

93. Κίνναμος, σ. 231.

94. Κίνναμος, σ. 248. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 485.

95. Κίνναμος, σ. 240-49. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 483-85. Γιὰ τὸν στρατηγὸ Ἰωάννη Δούκα, βλ. προσωπογραφίαν Μαρίας Κ. 123, ὑ. 42.

96. Κίνναμος, σ. 262-63.

97. Κίνναμος, σ. 265. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 488· Κ. Βαρζός, Ἀλέξιος Κ. 74 - Εἰρήνη ἡ Ρωσική, περιοδικὸ Βυζαντινά 7 (1975), σ. 156-57.

151. Ἰσαάκιος Κομνηνὸς Βατάτζης (γένν. περι τὸ 1139 - †;)

Ὁ Ἰσαάκιος¹ Κομνηνὸς Βατάτζης² γιὸς τοῦ Θεόδωρου Βατάτζη καὶ τῆς Εὐδοκίας Κ. 80³ γεννήθηκε περι τὸ 1139⁴.

Περι τὸ 1158⁵ ὁ αὐτοκράτορας Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, καθὼς ἐπιθυμοῦσε «ἡ γενιά τῶν Κομνηνῶν νὰ αὐξηθῆ, νὰ πληθυνθῆ καὶ μαζί του νὰ ἐκβλασάνη καὶ τὰ ἀνάκτορα νὰ γεμίσουν ἀπὸ ἀπογόνους τοῦ ἐνδοξοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου πάντρεψε δυὸ ἀδελφοπαῖδια του, γιούς τῆς πορφυρογέννητης ἀδελφῆς του Εὐδοκίας Κ. 80, τὸν Ἰσαάκιον Κομν. Βατ. 151 μὲ τὴν Εἰρήνην Κ., δισέγγονη τοῦ σεβαστοκράτορα Ἰσαάκιου Κ. 12»⁶, καὶ τὸν Ἀλέξιον

151.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ μητρὸς θεοῦ τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78.

2. Οἱ ἀδελφοὶ του, ὅπως εἶδαμε, βλ. προσωπογραφίες Ἰωάννη Κομν. Βατ. 147, ὑ. 2 καὶ 3, καὶ Ἀνδρόνικου Κομν. Βατ. 148, ὑ. 2 καὶ 3, ἐπίσημα ἔφεραν τὴν ἐπωνυμία Κομνηνός, ὡς γιοὶ μίας πορφυρογέννητης, ἐνῶ τὸ πατρικὸ Βατάτζης ἦταν γι' αὐτοὺς τὸ ἀνεπίσημο· σύμφωνα μὲ αὐτὰ καὶ οἱ νεώτεροι ἀδελφοὶ Ἰσαάκιος Κομν. Βατ. 151 καὶ Ἀλέξιος Κομν. Βατ. 152 θὰ ἔφεραν τὶς ἴδιες ἐπωνυμίες, ἂν καὶ δὲ διασώθηκαν τεκμήρια.

3. Ἀνώνυμος, ἔκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ 8 (1911), σ. 162, ἀριθ. 272, στίχ. 5-11 τοῦ β' (ἀνεπιγράφου) στιχουργήματος:

Αὐξάνεσθε, πληθύνεσθε, συνεκβλασάνοιτέ μοι,
ἀνάκτορα πληρώσατε τῶν ἐξ ὑμῶν ἐκγόνων.
Καὶ μαρτυρεῖ νυμφεῦματα τῶν σὼν ἀδελφοπαίδων.
Καὶ γάρ τὸν Ἰσαάκιον τὸν τῆς συναίμου παιδα
τῆς Εὐδοκίας, τοῦ βλαστοῦ τῆς πατρικῆς πορφύρας,
τῆ τοῦ σεβαστοκράτορος Εἰρήνην δισεγγόνη

.....
νυμφοσπολῶν εἰς αὐξησίον τοῦ γένους συμφυτεῦεις.

4. Ὅπως εἶδαμε, τὰ προηγούμενα ἀδελφία του γεννήθηκαν ἀνάμεσα στὰ χρόνια 1132 - 1137, κατὰ συνέχεια οἱ νεώτεροι ἀδελφοὶ πρέπει νὰ γεννήθηκαν περι τὸ 1139 ὁ Ἰσαάκιος Κομν. Βατ. 151 καὶ περι τὸ 1140 ὁ Ἀλέξιος Κομν. Βατ. 152.

5. Στὰ στιχουργήματα ὅπου ἀναφέρεται ὁ γάμος τοῦ Ἰσαάκιου Κομν. Βατ. 151 μὲ τὴν Εἰρήνην Κ. γίνεται λόγος γιὰ νίκες τοῦ «φωτοβρύτη ἡλίου καὶ μεγάλου ἀστεράρχη» Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 ἐναντίον τῶν Τούρκων τοῦ Ἰκονίου, τῶν Λατίνων τῆς Ἀντιόχειας, τῶν Σέρβων, τῶν Οὐγγρων, τῶν Δαλματῶν, τῶν Δακῶν καὶ πῶς ὁ βασιλέας τῶν Νορμανδῶν τῆς Σικελίας ζητοῦσε τὴ σύναψη εἰρήνης, βλ. Ἀνώνυμος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 3), σ. 161-63, στίχ. 1-33 τοῦ α' στιχουργήματος καὶ στίχ. 1-14 τοῦ γ' στιχουργήματος. Ἀπ' αὐτὲς τὶς πληροφορίες δὲν μπορούμε νὰ προσδιορίσωμε τὴ χρονολογία τοῦ γάμου καὶ μόνο ἡ συνήθεια ποὺ ὑπῆρχε νὰ πάντρευνται οἱ μελλόνυμφοὶ σὲ πολὺ νεαρὴ ἡλικία μᾶς βοηθεῖ νὰ προσδιορίσωμε κατὰ προσέγγιση τὴ χρονολογία τοῦ γάμου. Σύμφωνα μὲ αὐτὰ ὁ γάμος τῶν δυὸ νεώτερων ἀδελφῶν Ἰσαάκιου 151 καὶ Ἀλέξιου 152 ποὺ ἐγένε «τὴν ἴδια μέρα», τελέστηκε περι τὸ 1158, ποὺ ὁ μὲν πρῶτος θὰ εἶχε μὰ ἡλικία 19 περίπου χρονῶ, ὁ δὲ δεῦτερος 18 περίπου χρονῶ.

6. Βλ. πρὸ πάνω, ὑ. 3. Κάτω ἀπ' τὸν στίχ. 10: «τῆ τοῦ σεβαστοκράτορος Εἰρήνην δισεγγόνη», χωρὶς ἀμφιβολία ἐννοεῖται ὁ πρῶτος σεβαστοκράτορας Ἰσαάκιος Κ. 12.

Κομν. Βατ. 152⁷.

Ὁ Ἰσαάκιος Κομν. Βατ. 151 δὲν ἦταν παρὰ ἓνας τριτοεξάδελφος τῆς γυναίκας ποὺ παντρεύτηκε, τῆς Εἰρήνης Κ⁸.

Στὶς ἀφηγηματικὲς πηγές ἢ στὰ πρακτικὰ τῶν συνόδων κανεὶς λόγος δὲ γίνεται γι' αὐτὸν τὸν Κομνηνὸν πρίγκιπα, πρῶτον ἀνεπιὸ τοῦ αὐτοκράτορα Μανουήλ (α'), ἔτσι ποὺ καὶ αὐτὴ ἡ ὑπαρξὴ του θὰ μᾶς ἦταν ἀγνωστὴ, ἂν δὲ σωζόταν τὸ πιὸ πάνω ἀνεπίγραφο στιχοῦργημα. Ἐπίσης δὲ μᾶς εἶναι γνωστὸ ἂν ἀπόχτησε ἀπογόνους γιὰ νὰ «γεμίσουν ἀπ' αὐτοὺς τὰ ἀνάκτορα κατὰ τὴν ἐπιθυμία τοῦ θεοῦ του - αὐτοκράτορα».

Γιὰ νὰ τελέσουν τὸ γάμο τους ὁ Ἰσαάκιος Κομν. Βατ. 151, ἓνας δισηγγονος τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15, καὶ ἡ Εἰρήνη Κ., μιὰ δισηγγόνη τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 12, στηρίχτηκαν σὲ μιὰ ἀπόφαση τοῦ πατριάρχου τῆς ΚΠολης Ἀλέξιου τοῦ Στουδίτη (1125-1043), ποὺ μὲ αὐτὴ ἐπιτρεπόταν ἡ τέλεση γάμων ἀνάμεσα σὲ τριτοεξαδέλφους⁹.

Ὁ αὐλικὸς στιχοπλόκος, καθὼς ἀπευθύνεται στὸ βασιλεῖα κύρ Μανουήλ (α') Κ. 81, ἐξαίρει τὴν ἐπίμονη προσπάθειά του ποὺ ἀποκαθιστᾷ καὶ ν υ μ φ ο σ τ ο λ ε ῖ τοὺς νεώτερους ἀδελφοὺς τῆς ἐρωμένης καὶ ἀνεπιᾶς του Θεοδώρας Κ. 150, ἓνα κύρ Ἰσαάκιον Κομν. Βατ. 151 καὶ ἓνα κύρ Ἀλέξιον Κομν. Βατ. 152, κ' ἔτσι «εὐφραίνει τὴ μητέρα ποὺ τὸν ἔθρεψε, τὴ Νέα Ρώμη»:

«ἐξ ὧν τὴν θρειαμένην σὲ μητέρα δούλην Ρώμην
ἐμπλεων τίθει χαρμονῆς, σκιρτῶν παρασκευάζεις,
προσέτι καὶ νυμφοστολῶν τοὺς ἀδελφόπαιδάς σου,
καὶ χairois, ἀναξ Μανουήλ, οὕτως αὐτὴν εὐφραίνων»¹⁰.

Σ' αὐτὲς τίς χαρὲς καὶ τελετὲς τοῦ ἱεροῦ παλατιοῦ, ὁ κυνικὸς παρατηρεῖ:

7. Βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου Κομν. Βατ. 152, ὑ. 7.

8. Πιθανὴ γενεαλογία τῆς Εἰρήνης Κομνηνῆς καὶ βέβαιη γιὰ τὸν Ἰσαάκιον Κομν. 151:

Ἀλέξιος (α') Κ. 15 -

Ἰσαάκιος Κ. 12 ἀδελφοί

Ἰωάννης (β') Κ. 34 -

Ἰωάννης Κ. 23; πρωτεξάδελφοί

Εὐδοκία Κ. 80 -

Ἀνώνυμος Κ. 51; δευτεροεξάδελφοί

Ἰσαάκιος Κομν. Βατ. 151 -

Εἰρήνη Κ. τριτοεξάδελφοί

Συγγένεια ὅμοια ἀνάμεσά τους μὲ κείνη τοῦ Ἀλέξιου Κ. 144 καὶ τῆς Ἄννας Κομν. Δούκαινας, βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου Κ. 144, ὑ. 5, καὶ τοῦ Ἀλέξιου Βρανᾶ Κομν. μὲ τὴν Ἄννα Κομν. Βατ. 149, βλ. προσωπογραφίαν αὐτῆς τῆς τελευταίας, ὑ. 6.

9. Βλ. προσωπογραφίαν Ἄννας Κομν. Βατ. 149, ὑ. 7. Στὶς 11.IV.1166 μὲ νέα συνοδικὴ ἀπόφαση τοῦ ΚΠάλεως τοῦ Λουκά τοῦ Χρυσοβέργου αὐστηρὰ ἀπαγορεύτηκε ἡ τέλεση γάμων ἐβδόμου βαθμοῦ, ἀλλὰ ἐγίνε δεχτὸ «ὄσοι τέτοιοι γάμοι ἐγίναν στὸ παρελθὸν νὰ μείνουν ἀδιάσπαστοι», καὶ σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσιν ἀνήκαν οἱ γάμοι τοῦ Ἀλέξιου Κ. 144, Ἀλέξιου Βρανᾶ Κομν., καὶ Ἰσαάκιου Κομν. Βατ. 151 μὲ τίς δευτεροεξάδελφες τους: Ἄνναν Κομν. Δούκαιναν, Ἄνναν Κομν. Βατ. 149 καὶ Εἰρήνην Κομν. Ἀλλὰ καὶ ἡ αὐστηρὴ ἀπόφαση τῆς 11ης.IV.1166 γιὰ τοὺς Κομνηνοὺς καὶ τίς οἰκογένειες τῆς ἀριστοκρατίας καταστρατηγοῦνταν καὶ στὸ μέλλον.

10. Ἀνώνυμος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 3), σ. 162-63, στίχ. 11-14.

«Κτήσεις κι ἀπώλειες φλέγονται,
 ἄστρα ποῦ ὄλο φεύγουν (καὶ χάνονται)».
 Κλειστοὶ μέσα στους λίγους στίχους
 ὁ κύρ Ἰσαάκιος Κομνηνός ὁ ἐπίκλην Βατάτζης 151
 καὶ ἡ κυρά Εἰρήνη ἡ Κομνηνή¹¹,
 παρουσιάζονται σέ μᾶς σάν νά μὴν ἐζησαν,
 σάν νά μὴν εἶδαν τοῦ ἡλίου τὴ λάμψη
 γιὰ μιά στιγμή μόνο ἀγευστη καὶ ἀχρωμη,
 περνοῦν ἀπ' τὰ μάτια μας, γιὰ νά μᾶς θυμίσουν
 –καὶ αὐτὸ πολὺ ἀμυδρά– πῶς κάποτε ὑπῆρξαν.

152. Ἰσαάκιος Κομνηνός Βατάτζης (γένν. περὶ τὸ 1140 – † ;)

Ὁ Ἰσαάκιος¹ Κομνηνός² Βατάτζης³ γιὸς τοῦ Θεόδωρου Βατάτζη καὶ τῆς
 Εὐδοκίας Κ. 80⁴ γεννήθηκε περὶ τὸ 1140⁵.

Περὶ τὸ 1158, καθὼς εἶδαμε, ὁ αὐτοκράτορας - θεῖος τους Μανουὴλ (α΄) Κ.
 81, πάντρεψε τὴν ἴδια μέρα τοὺς ἀνεψιούς του Ἰσαάκιον Κομν. Βατ. 151 καὶ
 Ἰσαάκιον Κομν. Βατ. 152 μὲ νύμφες ἐξαιρετικὲς τῆς βυζαντινῆς ἀριστοκρα-
 τίας⁶: εἶδαμε μὲ ποιά, μιά Κομνηνήν, παντρεύτηκε ὁ πρῶτος ἀνεψιός, ὁ

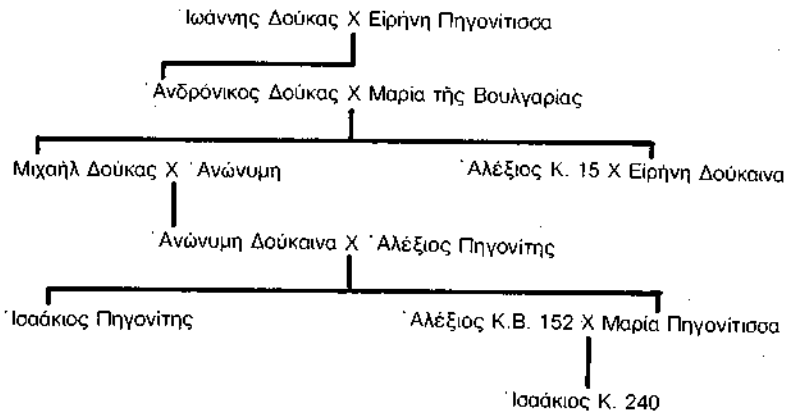
11. Ἡ Εἰρήνη Κ. θὰ ἀναφερθῆ καὶ θὰ λάβῃ ἀριθμὸ στοὺς μετὰ τὴν τακτικὴ Γενεαλογία σχετικὰ
 συνταυτιζόμενους Κομνηνοὺς, γιατί ἐνῶ γνωρίζομε ἀπὸ πηγὴ πῶς ἦταν δισεγγόνη τοῦ
 Ἰσαάκιου Κ. 12, δὲν εἶναι γνωστὸ ἀπὸ πηγῆ ἂν ἦταν μιά ἐγγονή τοῦ Ἰωάννη Κ. 23 καὶ μιά
 κόρη τοῦ Ἀνώνυμου Κ. 51, βλ. πρὸ πάντων, ὑ. 8.
- 152.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ μητρὸς προπάπου του Ἰσαάκιου (α΄) Κ. 15, καὶ τοῦ ἐπίσης ἐκ
 μητρὸς θεοῦ του βασιλέα Ἰσαάκιου Κ. 74· εἶναι καὶ αὐτὸς, ὅπως οἱ Ἰσαάκιος Κ. 125,
 Ἰσαάκιος Κ. 132, Ἰσαάκιος Κ.Κ. 134, Ἰσαάκιος Κ. 137, Ἰσαάκιος Κ. 144 καὶ Ἰσαάκιος (β΄)
 Κ. 155, π ρ ο π α π ο θ ε ἰ ὶ ν υ μ ο ς, βλ. προσωπογραφίαν Ἰσαάκιου Κ. 132, ὑ. 1.
2. Χωνιάτης, Θεσ. Ὁρθοδοξίας, ΡΓ 140, στ. 236: τοῦ ἀπαιδέλφου αὐτοῦ (τοῦ Ἀνδρόνικου
 Κομν. Βατ. 148) καὶ περιποθῆτου ἀνεψιοῦ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως κυροῦ
 Ἰσαάκιου τοῦ Κομνηνοῦ.
3. Τὸ ἐπίσημο ἐπώνυμο καὶ τῶν τεσσάρων ἀδελφῶν Ἰωάννη 147, Ἀνδρόνικου 148,
 Ἰσαάκιου 151 καὶ Ἰσαάκιου 152 ἦταν Κομνηνός, τὸ ἀνεπίσημο ἦταν Βατάτζης ἀπ' τὸν
 πατέρα τους, βλ. προσωπογραφίαις Ἰωάννη Κομν. Βατ. 147, ὑ. 2 καὶ 3, Ἀνδρόνικου Κομν.
 Βατ. 148, ὑ. 2 καὶ 3, Ἰσαάκιου Κομν. Βατ. 151, ὑ. 2.
4. Χωνιάτης, Θεσ. Ὁρθοδοξίας, ΡΓ 140, στ. 253: τῶν περιποθῆτων ἀνεψιῶν τοῦ βασιλέως
 ἡμῶν τοῦ ἁγίου, τῶν υἱῶν τοῦ μακαρίτου γαμβροῦ τῆς ἁγίας αὐτοῦ βασιλείας, τοῦ
 πανσεβαστοῦ πρῆτάτου κυροῦ Θεοδώρου τοῦ Βατάτζου, τοῦ τε κυροῦ Ἀνδρόνικου (148)
 καὶ τοῦ κυροῦ Ἰσαάκιου (152).
5. Βλ. προσωπογραφίαν Ἰσαάκιου Κομν. Βατ. 151, ὑ. 4.
6. Βλ. προσωπογραφίαν Ἰσαάκιου Κομν. Βατ. 151, ὑ. 5, 6 καὶ 7.

δεύτερος, ὁ Ἄλεξις Κομν. Βατ. 152 παντρεύτηκε τὴν Μαρίαν Πηγονίτισσαν, κόρην τοῦ Ἄλεξιου Πηγονίτη καὶ «τρισεγγόνην τοῦ καίσαρος», προφανῶς τοῦ κ α ἰ σ α ρ α Ἰωάννη Δούκα, τοῦ πάππου τῆς αὐγοῦστας Εἰρήνης Δούκαινας, συζύγου τοῦ Ἄλεξιου (α΄) Κ. 15, ἀπὸ τὴν ὁποία (Μαρίαν

7. Τὰ Δημοτικά ἀνεπίγραφα εἰς Μανουήλ (α΄) Κ. 81, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ 8 (1911), σ. 161-63, ἀριθ. 272, σὲ τρία χωριστὰ στιχοῦργήματα α΄, β΄, καὶ γ΄, βρίσκονται καὶ στὸν Κώδικα Κοσμᾶ Ἁγιορείτη τοῦ κελλίου παπα-Σάβα Καρυῶν (τώρα στὴ μονὴ Βατοπεδίου, βλ. προσωπογραφίαν Θεοδώρας Κ. 150, ὑ. 37· τὸ κείμενο ἀντέγραψα κατὰ Φλεβάρη τοῦ 1962), μὲ τὴν ἐξῆς παραλλαγὴ στὸ β΄ στιχοῦργημα, τὸ ὁποῖον στὴν μὲν ἔκδοσιν τοῦ Σπ. Λάμπρου ἔχει 11 στίχους, βλ. προσωπογραφίαν Ἰσαάκιου Κομν. Βατάτζη 151, ὑ. 3, στὴ δὲ ἀπόδοσιν τοῦ Κώδικα Κοσμᾶ Ἁγιορείτη 14 στίχους· αὕτῃ ἡ δευτέρη ἀπόδοσιν τοῦ β΄ στιχοῦργήματος, στίχ. 7-14 ἔχει ὡς ἐξῆς:

Καὶ μαρτυρεῖ νυμφεῦματα τῶν ὧν ἀδελφοπαίδων.
Καὶ γάρ τὸν Ἰσαάκιον τὸν τῆς συναίμου παῖδα
τῆς Εὐδοκίας τοῦ βλαστοῦ τῆς πατρικῆς πορφύρας,
τῆ τοῦ σεβαστοκράτορος Εἰρήνης δισεγγόνη,
καὶ τὸν Ἄλεξιον τὸν τῆς αὐτῆς συναίμου παῖδα
τῆ τοῦ καίσαρος Μαρία τρισεγγόνη,
τῆ τοῦ Πηγονίτου Ἄλεξιου θυγατρί,
νυμφοστολῶν εἰς αὐξήσιν τοῦ γένους συμφυτεύεις.

Μετὰ τὸ στιχοῦργημα ἀκολουθεῖ στὸν Κώδικα τὸ σχόλιον: «Τοῦ Κομνηνοῦ Ἄλεξιου (152) δὲ παῖς ἐκ τῆς Πηγονίτισσας Μαρίας ἦν ὁ Κομνηνός Ἰσαάκιος (240), ὃν ἐν τῇ ἱερᾷ κολυμβήθρᾳ ἀνεδέξαντο οἱ θεοὶ αὐτοῦ ὁ Κομνηνός Ἰσαάκιος (151) καὶ ὁ Πηγονίτης Ἰσαάκιος, καὶ ὃς (Ἰσαάκιος Κ. 240) ἐς ὑστερον γέγονε γαμβρός τοῦ βασιλέως Ἄλεξιου τοῦ Ἀγγέλου (180)». Ὁ «καίσαρ» τῶν πρόσθετων στίχων 11-13 πρέπει νὰ εἶναι ὁ κ α ἰ σ α ρ α Ἰωάννης Δούκας, ὁ τοῦ Κωνσταντίνου (I΄) ἀδελφός, ποῦ εἶχε παντρευτῆ περὶ τὸ 1045 τὴν Εἰρήνην Πηγονίτισσαν, βλ. D. Polemis, *The Doukai*, ἀριθ. 13, σ. 41 καὶ ὑ. 47. Ἀλλὰ πῶς δύο Πηγονίτες, ὁ Ἰσαάκιος καὶ ἡ Μαρία, ἦσαν «τρισεγγονοὶ» τοῦ Ἰωάννη Δούκα καὶ τῆς Εἰρήνης Πηγονίτισσας; Πρέπει νὰ δεχτοῦμε πῶς ὁ πατέρας αὐτῶν τῶν δύο, ὁ Ἄλεξις Πηγονίτης, παντρεύτηκε μιὰ Δούκαινα, δισεγγονὴ τοῦ κ α ἰ σ α ρ α Ἰωάννη Δούκα:

Πηγονίτισσαν) απόκτησε τὸν Ἰσαάκιον Κομνηνὸν (Βατάτζην) 240, ἐκ μητρὸς Πηγονίτην, τὸν ἔπειτα γαμβρὸν τοῦ αὐτοκράτορα Ἀλέξιοι (γ') Ἀγγ. Κομν. 180⁷.

Ὁ Ἀλέξιος Κομν. Βατ. 152 πῆρε μέρος μαζί με τὸν πρεσβύτερο ἀδελφὸ τοῦ Ἀνδρόνικο Κομν. Βατ. 148 στὶς συνόδους τῆς 2ας τοῦ Μάρτη τοῦ 1166⁸ καὶ τῆς 6ης τοῦ Μάρτη τοῦ ἰδίου ἔτους⁹.

Στὶς συνεδρίες τῆς συνόδου, ὅπου παρίστατο, ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους πρίγκιπες, στὴν ὑπερῶα τροπικὴ πτὴν πρὸς μεσημβρίαν τοῦ πορφυρομανουηλίτου τρίκλινοῦ τοῦ μεγάλου παλατιοῦ, ὁ κύρ Ἀλέξιος Κομνηνὸς ὁ ἐπίκλην Βατάτζης 152 καθόλου τὸ νοῦ δὲν εἶχε στὸ ἐπίμαχο θέμα: ἀν ἡ φράση τοῦ Χριστοῦ «ὁ Πατὴρ μου μείζων μοῦ ἐστίν» ἀναφερόταν στὴ θεία του φύση καὶ ἐπομένως ὁ Υἱὸς ἦταν κατώτερος ἀπ' τὸν Πατέρα¹⁰. σὲ τέτοια πράματα ἀνιαρὰ ὁ κύρ Ἀλέξιος 152 δὲν εἶχε τὸ νοῦ: τὸ ντύσιμό του πρόσεχε ἄκρως ἐκλεκτικὸ νὰ εἶναι, καὶ στοῦ δυνατοῦ ἔρωτα τὸ ἄκουσμα –καθὼς νέος 26 χρονῶ ἦταν– ἔτρεμε καὶ συγκινοῦνταν, σάν ἓνας αἰσθητῆς¹¹.

153. Μαρία Κομνηνή (γένν. III.1152 – † VIII. 1182)

Ἡ Μαρία¹ Κομνηνή πρωτότοκη κόρη τοῦ Μανουήλ (α') Κ. 81 καὶ τῆς Εἰρήνης τῆς ἐξ Ἀλαμανῶν² γεννήθηκε τὸ Μάρτη τοῦ 1152³.

Τὸ ὄνομα Μαρία θὰ τῆς δόθηκε τὴν πέμπτη μέρα τῆς γέννησής της.

¹ Ἡ Μαρία Πηγονίτισσα ἀπ' τὴ μητέρα της ἦταν μιά τρισεγγόνη τοῦ καίσαρα Ἰωάννη Δούκα καὶ μιά ἐγγονὴ τοῦ Μιχαὴλ Δούκα, ἐνῶ ὁ ἀντρας της Ἀλέξιος Κομν. Βατ. 152 ἦταν ἓνας δισεγγονος τῆς Εἰρήνης Δούκαινας.

8. Χωνιάτης, Θεσ. Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 236. Βλ. τὸ κείμενο πῶ πάνω, ὑ. 2.

9. Χωνιάτης, ἐνθ' ἄνωτ., στ. 253. Βλ. τὸ κείμενο, πῶ πάνω, ὑ. 4.

10. Χωνιάτης, ἐνθ' ἄνωτ., στ. 236 καὶ 252-53· Βασίλειος Στεφανίδης, Ἐκκλησ. Ἱστορία, τρίτ. ἐκδ., Ἀθῆναι 1970, σ. 426.

11. Κώδικας Κοσμᾶ Ἀγιορείτη κελλίου παπα-Σάβα: νεανικός καὶ ἐρωτικός (ὁ κύρ Ἀλέξιος Κομνηνὸς ὁ Βατάτζης).

153.1. Φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ πατρὸς θείας της Μαρίας Κ. 75.

2. Κίνναμος, σ. 118: ὑπὸ τοῦτον τὸν χρόνον καὶ θυγάτριον αὐτῷ πρώτως ἄρτι ἐκ τῆς Αὐγούστης ἐτέχθη Εἰρήνης κάλλιε διενεγκόν Μαρία τε ὀνομάσθη καὶ βασιλις ἀνεβοήθη. Ὁ ἴδιος, σ. 214-15. Χωνιάτης, σ. 147, 167, 179, 300· Guillaume de Tyr, λατ. κείμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 1066-67 καὶ 1070· ἀρχαιογαλλ. κείμ., τ. II, σ. 412-13 καὶ 415-16.

3. Μαγγάνειος Πρόδρομος, ἐκδ. E. Miller, RHC Hist. Grecs, τ. II, σ. 342, στίχ. 34-5:

Ἄρτιος μόνος τῶν μηνῶν ὁ μάρτιος ἄρτιος·

Κομνηνικὴ γὰρ ἄμπελος ἐξήνησεν ἐν τούτῳ.

Τὸ πῶ πάνω στοιχεῖο ὡς πρὸς τὸ μήνα ὡς πρὸς τὸ ἔτος γέννησης (1152), συνδυάζομε τὴν πληροφορία τοῦ Κίνναμου, σ. 118 πῶς ἡ γέννησή της συνέπεσε ἀμέσως μετὰ τὴν σύναμη ἐνὸς συμφώνου μετὰ τὴν Οὐγγαρία, πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 212, ὑ. 3 καὶ 407.

σύμφωνα με την παλιά βασιλική συνήθεια⁴, και η βάπτισή της θα έγινε κατά την τεσσαρακοστή μέρα της γέννησής της⁵, όποτε και σ τ έ φ τ η κ ε β α σ ί λ ι σ σ α⁶ απ' τον πατέρα της και τον πατριάρχη ΚΠόλεως Θεόδοτο β' (1151 - 1152 και 1153 - 1154).

Η άπουσία άρρενος άπογόνου, κατά τό πρότυπο της Άννας Κ. 32, τής κόρης του Άλέξιου (α') Κ. 15, υπάγоруεσε τή στέψη της ως β α σ ί λ ι σ σ α σ, κ' έτσι οι ποιητές τής αύλης μπορούσαν νά τή χαιρετίζουν ως «διάδοχο τής βασιλείας»⁷, ως «χρυσουγή δέσποινα πορφυρογέννητο», πού όπως τόσες άλλες, είδε τό φώς τής ήμέρας στον «θεϊόν δόμον» τής π ο ρ φ ύ ρ α ς⁸.

Η όμορφιά της μαρτυρείται απ' τή βρεφική της ήδη ήλικία⁹.

Όσο γιά τό χαρακτήρα της, καθώς μεγάλωσε, τό έλληνοσυγγρικό αίμα του πατέρα της και τό γερμανικό τής μητέρας της, έδωσαν ένα γυναικείο τύπο καταπληχτικό, πού ώραία μās διαζωγράφισε ό Χωνιάτης, καθώς μās τήν παρουσιάζει στά μετά τό θάνατο του πατέρα της χρόνια: «Ήταν μιά γυναίκα, γράφει, δραστήρια, τολμηρή, παράφορη, και καθώς δέ χώνευε, όπως είναι φυσικό, τή μητριά της αντίβασιλίσσα Μαρία-Ξένη τής Αντιόχειας και δέν άνεχόταν νά τήν παραμερίζουν απ' τή διοίκηση του Κράτους και νά τήν υποβλέπουν ως αντίδραστική»¹⁰, ρίχτηκε σ' ένα άγώνα εναντίον τής αντιβασιλίσσας και του πρωθυπουργού της Άλέξιου Κ. 132, και «έπραξε έργα άτάσθαλα πού ρήμαξαν τό πολίτευμα»¹¹, και πού με αυτά δέν ώφέλησε,

4. Κωνσταντίνος Πορφυρογέννητος, Έκθεσις Βασιλείου τάξεως, έκδ. Βοηη, σ. 216 κεξ. και 615 κεξ. Πρβλ. Φ. Κουκουλές, Βυζαντινών βίος και πολιτισμός, τ. Δ' (1951), σ. 39-40. «Τήν γενέθλιον και όνομαστήριον του παιδός ήμέραν» αναφέρει γιά τον Άλέξιον (β') Κ. 155 και ό Χωνιάτης, σ. 220.

5. Κατά τήν 17η Νεαρά του Λέοντα (ς') του Σαφού, ΡΓ τ. 107, στ. 460: JGR, 3,91, τά νήπια έπρεπε νά βαφτίζονται τήν 40ή μέρα απ' τή γέννησή τους, εκτός αν υπήρχε κίνδυνος πού άνάγκαζε τήν έπίστευση του μυστηρίου. Πρβλ. και μαρτυρία Πέτρου του Χαρτοφύλακα στον καιρό τής βασιλείας Άλέξιου (α') Κ. 15, Ράλλη-Ποτλή, Σύνταγμα, τ. 5 (1855), σ. 369.

6. Μαγγάνειος Πρόδρομος, έκδ. Συν. Παπαδημητρίου, Ό Πρόδρομος του Μαρκιανού κώδικος, VV10 (1903), σ. 135, ποίημα XVII, στίχ. 166-69:

Ναι πρós αυτής τής βλάστης σου, ναι τής μονογενοῦς σου
τής κόρης των όμμάτων σου, τής μέσης σου καρδίας,
τής έτι νῦν υπό μαζόν, τής έτι θηλαζούσης
και βασιλείω στέμματι δεσποινικώς στεφθείσης...

Κίνναμος, σ. 118, βλ. τό κείμενο πío πάνω, ύ. 2: Χωνιάτης, σ. 179: μήπω δέ γεννήσας ό Μανουήλ υιόν, άλλ' επί τή θυγατρί Μαρία, ήν αύτῷ ή έξ Άλαμανών άπέτεκεν άλοχος, τās του γένους σαλεύων διαδοχάς.

7. Μαγγάνειος Πρόδρομος, ένθ. άνωτ., (ύ. 6), σ. 134, στίχ. 121.

8. Μαγγάνειος Πρόδρομος, ένθ. άνωτ., (ύ. 6), σ. 132, στίχ. 69-71.

9. Μαγγάνειος Πρόδρομος, έκδ. E. Miller, RHC Hist. Grecs, τ. II, σ. 342, στίχ. 32-3:

Ήτις και νῦν εκβέβηκε και βαίνοι και προκόπτοι
Έν επιδόσει σώματος και χάριτος και κάλλους.

10. Χωνιάτης, σ. 300-1.

11. Χωνιάτης, σ. 313.

«γιά τὸ δικό της κακὸ καὶ τὴ δική της καταστροφή»¹², παρά μόνο τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87, «τὸν κακὸ δαίμονα καὶ ἐξολοθρευτὴ τῆς γενιᾶς της»¹³.

Ἡ Μαρία Κ. 153 ἀρραβωνιάστηκε τὸ 1163, σὲ ἡλικία μόλις 11 χρονῶν, γιὰ πολιτικούς λόγους, μὲ τὸν Οὐγγρο πρίγκιπα Βελᾶ, ἡλικίας τότε ὄχι πρὸς πᾶνω ἀπὸ 13-14 χρονῶν¹⁴, κάτω ἀπ' τὴς ἐξῆς συνθήκας.

Ὅπως μᾶς εἶναι γνωστό, ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, καθὼς ἔλαβε εἰδήσεις πολὺ λίγο εὐνοϊκὲς γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τοῦ Στέφανου IV στὸν οὐγγρικὸ θρόνο, θέμα ποῦ χειριζόταν ὁ Ἀλέξιος Κ.Κ. 134, ἦλθε σὲ διαπραγματεύσεις εἰρήνης μὲ τὸ Στέφανο III¹⁵, γιόν τοῦ μακαρίτη Γκέιζα II καὶ ἀνεψιὸ τοῦ Στέφανου IV. «Οἱ στρατιωτικὲς ἐνέργειες τοῦ Μανουὴλ (α΄), λέει σοφὸς Οὐγγρος ἐρευνητὴς, γιὰ νὰ φέρῃ τὴν Οὐγγαρία κάτω ἀπ' τὴν ἡγεμονία τοῦ Βυζαντίου, καθὼς ἀπότυχαν, ὁ αὐτοκράτορας ἔστειλε τὸ φθινόπωρο τοῦ 1163¹⁶ τὸν μέγαν ἐταίρειάρχην πανσέβαστον σεβαστὸν Γεώργιον Παλαιολόγον Δούκαν Κομνηνὸν 191¹⁷, ὡς πρεσβευτὴ στὴν οὐγγρική αὐλή. Σὲ συνέχεια αὐτῶν τῶν διαπραγματεύσεων, ὁ Μανουὴλ (α΄) πρόσφερε τὸ χέρι τῆς κόρης του Μαρίας Κ. 153 στὸν πρίγκιπα Βελᾶ, μὲ τὸ σκοπὸ νὰ τοὺς ἀνακηρύξῃ διαδόχους τοῦ βυζαντινοῦ θρόνου. Σὲ ἀντάλλαγμα ἢ οὐγγρική αὐλή συμφώνησε νὰ παραχωρήσῃ στὸν αὐτοκράτορα τὴν πατρική κληρονομιά τοῦ Βελᾶ, δηλ. τὴν κυριαρχία πᾶνω στὸ δαλματοκροατικὸ χῶρο (*la principauté dalmato-croate*). Ἡ βυζαντινὴ διπλωματικὴ ἀποστολή, δηλ. ὁ ἀρχηγὸς τῆς Γεώργιος Παλ. Δ.Κ. 191, ἔφερε τὸ Βελᾶ στὴν αὐλή τῆς ΚΠολης»¹⁸.

Μὲ τὴν ἄφιξη τοῦ νεαροῦ Οὐγγρου βασιλόπαιδα, ὁ αὐτοκράτορας ἄρχισε νὰ φροντίζῃ γιὰ τὸν ἀρραβῶνα¹⁹ καὶ προπάντων νὰ ἐπιμελῆται τῆς θρησκευτικῆς κατάρτισης τοῦ Βελᾶ γιὰ τὴν εἰσοδὸ του στοὺς κόλπους τῆς

12. Χωνιάτης, σ. 301.

13. Χωνιάτης, σ. 333 καὶ 349.

14. G. Moravcsik, *Pour une alliance byzantino-hongroise*, B38 (1933), σ. 556. S. De Jongh, σ. 68.

15. Βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου Κομποστόφ. Κομν. 134, ὑ. 29.

16. Κατὰ τὸν Κίνναμον, σ. 215, ὁ Γεώργιος Παλ. Δ. Κ. 191 ἔκανε δυὸ διπλωματικὲς ἀποστολὰς στὴν Οὐγγαρία τὸ 1162-63. Τὸ 1162, καὶ αὐτὴ πῆ χρονολογία σημειώνει ὁ Od. Lampsidis, *Georgios Peiasologos*, B40 (1970), σ. 401 καὶ 406, στάλθηκε στὴν Οὐγγαρία καὶ συζήτησε μὲ τοὺς συμβούλους τοῦ Στέφανου III «περὶ τοῦ κήδους»· τὸ 1163 στάλθηκε καὶ πάλι, βλ. Κίνναμος, σ. 215. Πηγαίνοντας γιὰ δευτέρη φορὰ στὴν Οὐγγαρία παράλαβε ἀπ' τὴν οὐγγρική αὐλή τὴν πατρική κληρονομιά τοῦ Βελᾶ, δηλ. τὴ Δαλματία καὶ τὸ Σίρμιο, καθὼς καὶ τὸν ἴδιο τὸ Βελᾶ καὶ τὸν ἔφερε στὴν ΚΠολη, βλ. Κίνναμος, σ. 215.

17. H.P. Karlin-Hayter, *L'Hétérierarque*, JÖB23 (1974), σ. 130, γράφει: πῶς ὁ Γεώργιος Παλ. Δ. Κ. 191 «reçut le titre qui nous intéresse avant le 2 mars 1166», ἀλλὰ ἤδη ὁ Κίνναμος, σ. 215, ἀπ' τὸ 1162-63, μᾶς λέει πῶς τῆς «ἐταιρείας τῶ τότε ἡγεῖτο τῆς βασιλικῆς», καὶ αὐτὸ σημειώνει καὶ ὁ Od. Lampsidis, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 401.

18. Κίνναμος, σ. 214-15. Πρβλ. G. Moravcsik, *Pour une alliance*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 556-57.

19. Κίνναμος, σ. 215: καὶ τὸ ἐντεῦθεν τῶν ἐπὶ τῷ κῆδει βασιλεὺς ἐφρόντιζεν.

ὀρθόδοξης ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας²⁰.

Ἀφοῦ ὅλα αὐτὰ ταχτοποιήθηκαν, ὁ Βελάς κατὰ τὴ βάφτισή του ὡς ὀρθόδοξος μετονομάστηκε Ἀλέξιος καὶ ἀναγορεύτηκε δεσπότης²¹, μὲ μιά τιτλοφορία ποῦ μέχρι τότε ἐπιφύλασσόταν σὲ μόνο τὸν αὐτοκράτορα καὶ ποῦ τοῦ λοιποῦ πῆρε τὸ χαραχτήρα ἐνὸς ἰδιαίτερου τίτλου, ποῦ στὴν ἱεραρχία ἐρχόταν ἀμέσως μετὰ τὸν αὐτοκράτορα καὶ πρὶν ἀπ' τὸ σεβαστοκράτορα καὶ τὸν καίσαρα²², καὶ τότε τελέστηκε ἡ μνηστεία του μὲ τὴ νεαρὴ πορφυρογεννήτη βασιλίσσα Μαρία Κ. 153²³.

20. Τὸ πὼς ὁ Βελάς ἐγίνε ἀπὸ καθολικὸς ὀρθόδοξος καταφαίνεται ἀπ' τὴν παρουσία του στὴ σύνοδο τῆς 6ης. ΙΙΙ.1166 Ἐκωνιάτης, Θησ. Ὁρθοδοξίας, ἐκδ. Migne, PG140, στ. 252· ἐκδ. Στ. Σάκκου, Ὁ Πατὴρ μου μείζων μοῦ ἐστί, σ. 153: συνεδριάζοντων τῶ ἐνθῆει κράτει αὐτοῦ τοῦ δεσπότη καὶ περιποθήτου γαμβροῦ τῆς ἀγίας αὐτοῦ βασιλείας κυροῦ Ἀλεξίου· Ὁ Eude de Deuil, PL195, στ. 1220, βεβαιώνει πὼς ὅσοι ἀπ' τοὺς καθολικοὺς παντρεύονταν μὲ ὀρθόδοξοις ξαναβαφτίζονταν. Πρβλ. V. Vasilievskij, VV1 (1894), σ. 86, ὑ. 2. Ὡς παράδειγμα ἔχομε καὶ τὸν ἀρχιζουπάνο τῆς Σερβίας Στέφανον I Nemanja (1167-1196 †1200), ὁ ὁποῖος ἐνῶ πρῶτα βαφτίστηκε κατὰ τὸν λατινικὸ τύπο, ξαναβαφτίστηκε κατὰ τὸν ὀρθόδοξο, ὅταν ἤλθε καὶ ἐγκαταστάθηκε στὴ Ρασκία, ὅπου οἱ κάτοικοι ἀνήκαν στὴν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία, βλ. Martinov, Les manuscrits slaves de la bibliothèque impériale, Paris, 1858, σ. 50. Πολὺ ἀργότερα, τὸ 1484, μιά σύνοδος τῆς ΚΠολης ἀναγνώρισε τὴν ἐγκυρότητα τοῦ λατινικοῦ βαφτίσματος καὶ ἀποκράθηκε πὼς ὁ Λατίνος ποῦ θὰ περνοῦσε στὴν Ὁρθοδοξία ἔπρεπε μόνο νὰ χρισθῆ μὲ τὸ ἅγιο μύρο, βλ. Ράλλης-Ποιτῆς, Σύνταγμα, τ. 5 (1855), σ. 145-46. Γιά τὸ θέμα τῆς εἰσόδου τῶν καθολικῶν στὴν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία, βλ. L. Petit, EO2, σ. 129, καὶ Palmieri, EO7, σ. 624-33.
21. Κίνναμος, σ. 215: ὁ τε παῖς Ἀλέξιος ἤδη μετωνομάσθη καὶ δεσπότης ἐπεβοήθη. Ἐκωνιάτης, Θησ. Ὁρθοδοξίας, PG140, στ. 252· ἐκδ. Στ. Σάκκου, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 153, βλ. τὸ κείμενο στὴν ἀμέσως πρὶν πάνω, ὑ. 20· σημειῶνω πὼς ὁ Στ. Σάκκος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 97, Πίναξ 2, δὲν μπόρεσε νὰ συνταύσιση «τὸν γαμβρὸν Ἀλέξιον» τὸν Οὐγγρον καὶ θετεῖ ἐρωτηματικὸ, χωρὶς νὰ διακρίνη γιὰ ποῖο πρόσωπο πρόκειται. Κατάλοιπα τοῦ χαρτοφυλάκου τῆς μονῆς τῆς Ἱερᾶς ἤτοι τοῦ Ξηροχωραφίου, ἐκδ. S. Wilson - J. Darroutzès, REB26 (1968), σ. 24, Πράξις τῆς 22ας. ΙΙΙ.1167 τοῦ διακόνου Κωνσταντίνου Κανίτου, τοῦ ἐπὶ τῆς πατριαρχικῆς σακέλλης: ἐπὶ τῆς βασιλείας τῶν εὐσεβεστάτων καὶ κοσμοποθητῶν καὶ ἐκ Θεοῦ ἐστεμμένων, μεγάλων, νικητῶν καὶ εἰρηνοποιῶν βασιλέων ἡμῶν, Μανουὴλ μεγάλου βασιλέως πορφυρογεννήτου καὶ αὐτοκράτορος Ρωμαίων τοῦ Κορνηνοῦ... καὶ Μαρίας τῆς εὐσεβεστάτης αὐγούστης, Ἀλεξίου δεσπότη καὶ Μαρίας τῆς εὐσεβεστάτης βασιλίσσης καὶ πορφυρογεννήτου...
22. Βλ. τὴ μελέτη μου, Ἀλέξιος Κ. 74-Εἰρήνη ἡ Ρωσικὴ κ.λπ. στὸ περιοδικὸ Βυζαντινὰ 7 (1975), σ. 152, ὑ. 129, καὶ προσωπογραφίαν Μαρίας Κ. 123, ὑ. 74, ὅπου ἐκθέτω τὶς ἀπόψεις τοῦ μακαρίτη G. Ostrogorsky καὶ L. Stiernon πάνω στὸ θέμα τοῦ ποτε οὐστήθηκε ὁ τίτλος τοῦ δεσπότη μετὰ τὴν πρὶν πάνω ἐννοια. Πάντως εἶναι ἓνα λάθος τοῦ F. Chalandon, τ. II, σ. 476, ὅπως ἤδη παρατήρησε ἡ S. De Jongh, σ. 68, ὑ. 3, πὼς ὁ Βελάς-Ἀλέξιος «ἔλαβε τὴν ἀξία (τὸν τίτλο) τοῦ σεβαστοῦ».
23. Ὁ Κίνναμος, σ. 215, γράφει: Μαρία τῆ αὐτοῦ θυγατρὶ συνάμει πρὸς γάμον (ὁ Μανουὴλ α') διενόηθη. Ὁ γάμος θὰ γινόταν μὲ τὸν καιρὸ, ἀλλὰ ποτὲ δὲν ἐγίνε. Ὁ Ἐκωνιάτης, σ. 179, ὀνομάζει τὸν Βελά-Ἀλέξιον «μνηστορα (=ἀρραβωνιαστικὸ) τῆς Μαρίας Κ. 153». Ὁ F. Chalandon, τ. II, σ. 476, γράφει σωστὰ πὼς ὁ Βελάς-Ἀλέξιος «fut alors fiancé à la fille de Manuel Maria», ἐνῶ ἡ S. De Jongh, σ. 68, σημειώνει πὼς «τὸ 1162

Στὸ ναὸ τῆς Θεοτόκου τῶν Βλαχερνῶν δόθηκαν οἱ ὄρκοι πίστεως τῶν παρισταμένων στοὺς διαδόχους τῆς βασιλείας Μαρίας Κ. 153 καὶ (Βελᾶν) - Ἀλέξιον, καὶ κατὰ τὴν ὀρκωμοσίαν ἐπιστάτησε ὁ ἐπίτοϋ κανικλείου Θεόδωρος Στυππειώτης, σύζ. τῆς Εὐδοκίας Κ. 146α, καθὼς μᾶς εἶναι γνωστό, καὶ ὄχι ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου Ἰωάννης Καματηρός, ὁ καὶ ἀρμόδιος, καὶ τοῦ ὁποίου ἡ ζήλεια προκάλεσε, καθὼς εἶδαμε τὴν ἀδικὴ καταστροφὴ τοῦ περιλαμπροῦ ὑπουργοῦ²⁴.

Τὸ 1165, σύμφωνα μετὰ τὸ Χωνιάτη, φαίνεται πῶς ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ ἀπὸ τῆς νικηφόρου ἐκστράτειαν ἐναντίον τῆς Οὐγγαρίας, προχώρησε σ' ἓνα μέτρο πρὸ ἀποφασιστικόν: «Καθὼς δὲν εἶχε ἀκόμη ἀποχτήσῃ γιόν»²⁵, ἀξίωσε ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀξιωματοῦχους τῆς Μοναρχίας, «νά ὀρκιστοῦν πῶς μετὰ τὸ θάνατόν του, θὰ δεχτοῦν τὴν κόρην τοῦ Μαρίας Κ. 153 καὶ τὸ μνηστήρα τῆς Ἀλέξιον τὸν Οὐγγρον ὡς κληρονόμους τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐξουσίας καὶ πῶς θὰ τοὺς ὑπακούουν καὶ θὰ τοὺς προσκυνοῦν ὡς αὐτοκράτορες Ρωμαίων»²⁶ (= Ρωμαίων Ἑλλήνων).

Ὁ μόνος ποῦ ἀρνήθηκε, καθὼς ξέρομε, νὰ δώσῃ ὄρκο πίστεως καὶ ὑποταγῆς ἦταν ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87, ἐνῶ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ποῦ συμμερίζονταν τὴν ἀπόφασιν, δίστασαν νὰ ἀρνηθοῦν καὶ ἔδωσαν τὸν ὄρκο τῆς μετὰ θάνατον ἀναγνώρισης ποῦ ἀπαιτοῦσε ὁ αὐτοκράτορας²⁷.

Ὁ Βελᾶς, κάτω ἀπ' τὸ ὄνομα Ἀλέξιος, πῆρε μέρος «ὡς γαμβρὸς τοῦ αὐτοκράτορα» στὴ σύνοδο τῆς 6ης.ΙΙΙ.1166, μετὰ τὴν ιδιότητα «τοῦ συνεδριάζοντος» καὶ ὄχι τοῦ ἀπλᾶ «παρισταμένου», καὶ στὴ σειρά τοῦ προβαδίσματος εἶχε τὴν πρώτην μετὰ τὸν αὐτοκράτορα θέσιν· προηγούνταν καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν πατριαρχῶν ΚΠόλεως Λουκά, Ἀντιοχείας Ἀθανάσιου καὶ Ἱεροσολύμων Νικηφόρου καὶ ὄλων τῶν μελῶν τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας, ποῦ αὐτὰ τὰ τελευταῖα μόνον «παρίσταντο»²⁸.

Ἐπίσης τὸ ὄνομα τοῦ ἀναφερόταν μαζί μετὰ κείνου τῆς μνηστῆς τοῦ βασιλίσσας Μαρίας Κ. 153, μετὰ τὰ ὀνόματα τῶν αὐτοκρατόρων Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 καὶ Μαρίας τῆς Ἀντιοχειανῆς, σὲ ὅλες τὶς δημόσιες πράξεις· μὰ τέτοια

(ἀντὶ τοῦ σωστοῦ 1163) ὁ Βελᾶς-Ἀλέξιος ἀρραβωνιάστηκε τὴν Μαρίας Κ. 153 καὶ τὸ 1165 τὴν παντρεύτηκε». Αὐτὰ εἶναι ἀνακριβῆ· τὸ σωστό εἶναι πῶς ὁ Βελᾶς-Ἀλέξιος τὸ 1163 μνηστεύτηκε τὴν Μαρίας Κ. 153 καὶ τὸ 1165 ὁ πατέρας τῆς αὐτοκράτορας ὑποχρέωσε ὅλους τοὺς ἀξιωματοῦχους τοῦ Κράτους νὰ δώσουν ὄρκο πίστεως πῶς μετὰ τὸ θάνατόν του θὰ ἀναγνωρίσουν τοὺς πρὸ πάντων ὡς βασιλεῖς Ρωμαίων.

24. Χωνιάτης, σ. 147. Πρβλ. G. Ostrogorsky, *Urum-Despotes ... in Byzanz*, BZ44 (1951), σ. 449 κεξ· N.G. Svoronos, *Le serment de fidélité*, REB9 (1951), σ. 110· ὡς καὶ πρὸ πάντων, προσωπογραφίαι Μαρίας Κ. 123, ὑ. 74α καὶ Εὐδοκίας Κ. 146α, ὑ. 46. Γιά τὸν Ἰωάννην Καματηρό, βλ. Γενεαλογίαν μου. τ. Α΄, σ. 428, καὶ ὑ. 317-318α, καὶ σ. 536 καὶ ὑ. 193.

25. Χωνιάτης, σ. 179· μήπω δὲ γεννήσας ὁ Μανουὴλ υἱόν.

26. Χωνιάτης, σ. 179. Πρβλ. F. Chalandon, τ. ΙΙ, σ. 486.

27. Βλ. προσωπογραφίαν Μαρίας Κ. 123, ὑ. 75 καὶ 76.

28. Χωνιάτης, Θησ. Ὁρθοδοξίας, ἐκδ. Migne, PG140, στ. 252· ἐκδ. Στ. Σάκκου, Ὁ Πατὴρ μου μεῖζων μου ἐστίν, σ. 153.

πράξη με χρονολογία 22ας.ΙΙΙ.1167 συναντήσαμε πιό πάνω²⁹.

Οί έκστρατείς που έκανε ο Μανουήλ (α΄) απ' το 1164 ως το 1167 εναντίον του Στέφανου ΙΙΙ της Ούγγαρίας, καθώς οί σύμβουλοί του παραβίασαν το σύμφωνο του 1163, διενεργήθηκαν στο όνομα του πρίγκιπα Βελά-Αλέξιου και για την υπεράσπιση των συμφερόντων αυτού του τελευταίου³⁰.

«Καθώς προσκάλεσε τον πρίγκιπα Βελά στη βυζαντινή αύλη και τον ανακήρυξε διάδοχό του, λέει διάσημος Ούγγρος βυζαντινολόγος, άληθινά φιλέλληνας και πολύ συμπαθής και σεβαστός, ο Μανουήλ (α΄) δεν είχε καθόλου την ιδέα να μεταχειριστή τον Ούγγρο πρίγκιπα σαν ένα παιχνίδι στις πολιτικές του βλέψεις. Τόν θεωρούσε στα σοβαρά σαν το πιό ένδεδειγμένο πρόσωπο για να πετύχη τελικά, έπειτ' από τόσες άκαρπες προσπάθειες, το σταθερό σκοπό της πολιτικής του, δηλ. την αποκατάσταση της παλιάς ρωμαϊκής αυτοκρατορίας με την έλληνο-ουγγρική ένωση»³¹.

Κοντά στα πιό πάνω, έχομε και μιá αντίκρτική πληροφορία που με έπιφύλαξη γίνεται δεχτή πως μετά το θάνατο του βασιλέα της Σικελίας Guillaume I († 7.V.1166), ο Μανουήλ (α΄) πρότεινε στη βασίλισσα Marguerite, χήρα του Guillaume I και αντιβασίλισσα της Σικελίας, το γάμο του νεαρού βασιλέα Guillaume II (1166 - 1189) με τη Μαρία Κ. 153, τη διάδοχο του ελληνικού αυτοκρατορικού θρόνου³².

Από βυζαντινής πλευράς πάνω στις έλληνονορμανδικές σχέσεις έχομε την πληροφορία πως μιá μερίδα των Νορμανδών της Σικελίας παρακάλεσε το Μανουήλ (α΄) να παρέμβη στα πράματα του σικελικού βασιλείου και να συμβάλη στην ανακήρυξη ως βασιλέα του έτεροθαλή αδελφού του Guillaume I, μάλλον του Simon, νόθου γιού του Roger II (1130 - 1154), αλλά ο αυτοκράτορας άρνήθηκε³³, καθώς ίσως είχε σκοπό να πλησιάση και να έξευμενίση τη βασίλισσα της Σικελίας και χήρα του Guillaume I. Πάντως οί γαμήλιες διαπραγματεύσεις του 1166 ανάμεσα στην ΚΠολη και το Παλέρμο, αν πραγματικά έγιναν, για μιá ένωση της Μαρίας Κ. 153 με το νεαρό νορμανδό ήγεμόνα, δεν κατάληξαν σε κανένα άποτέλεσμα.

29. Βλ. πιό πάνω, ύ. 21: Κατάλοιπα κτλ. μονής Ίερās.

30. Κινναμος, σ. 217-18· Χωνιάτης, σ. 167. Πρβλ. G. Moravcsik, Pour une alliance, ένθ' άνωτ. (ύ. 14), σ. 557.

31. G. Moravcsik, Pour une alliance, ένθ' άνωτ., σ. 557.

32. Romuald de Salerne, Chronicon, MGH. SS., τ. XIX, σ. 436· αυτές οί γαμήλιες διαπραγματεύσεις είναι όλότελα διάφορες από κείνες που έγιναν το 1172· βλ. Dandolo, Chronicon, Muratori, R.I.SS., τ. XII, σ. 289, πρβλ. F. Chalandon, Les Comnène, τ. II, σ. 571-72· του ίδιου, Histoire de la domination normande, τ. II, σ. 359, ύ. 1. Σε αντίθεση απ' τον F. Chalandon, ή S. De Jongh, σ. 68, ύ. 5, μάλλον άπορρίπτει τις γαμήλιες διαπραγματεύσεις του 1166, θυμίζοντας πως ή Μαρία Κ. 153 ήταν τότε μηστευμένη (κατ' αυτήν παντρεμένη) με τον Βελάν-Αλέξιον.

Ἡ μοίρα τῆς Μαρίας Κ. 153 εἶχε κάποια συστοιχία μέ κείνη τῆς μεγάλης θείας τῆς Ἄννας Κ. 32. Ὅπως ἡ γέννηση τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Ἄννας Κ. 32, τοῦ Ἰωάννη (β΄) Κ. 34, ἀνάκοψε τὸ μέλλον τῆς βασιλισσας Ἄννας Κ. 32, ἔτσι καὶ ἡ γέννηση τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Μαρίας Κ. 153, τοῦ Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155, στὶς 14.IX.1168/69³⁴, ἀνάκοψε τὸ μέλλον τῆς βασιλισσας Μαρίας Κ. 153.

Ἀπ' αὐτῆ τῆ στιγμή τῆς γέννησης τοῦ Ἀλέξιου Κ. 155, ὁ αὐτοκράτορας, καθὼς εἶχε ἓνα ἀρσενικὸ διάδοχο, ἐγκατάλειψε τοὺς σκοποὺς καὶ τὰ σχέδια ποὺ εἶχε καταστρώσει γιὰ τὴ Μαρία Κ. 153 καὶ τὸ Βελᾶ, καὶ σὲ λίγο, προφανῶς λίγο πρὶν τὶς 4.III.1171³⁵, ἀνάδειξε βασιλέα (= διάδοχο τοῦ θρόνου) τὸν Ἀλέξιο Κ. 155, ποὺ βρισκόταν σὲ βρεφικὴ ἡλικία.

Ἀμέσως μετὰ ἀπ' αὐτὸ ὁ ἀρραβῶνας τῆς Μαρίας Κ. 153 μέ τὸ Βελᾶ, γιὰ λόγους δῆθεν συγγένειας, διαλύθηκε³⁶, ἀλλὰ ὁ νεαρὸς Οὐγγρος πρίγκιπας δὲν ἔπεσε καθόλου σὲ δυσμένεια. Καθὼς ἐξακολούθησε νὰ εἶναι ἓνα πρόσωπο, κάτω ἀπ' τὴν προστασία τοῦ Μανουήλ (α΄), ἔλαβε τὸν τίτλο τοῦ κ α ἰ σ α ρ α καὶ παντρεύτηκε τὴν Ἀγνή de Chatillon, ποὺ πῆρε τὸ ὄνομα Ἄννα, κόρη τῆς πριγκίπισσας τῆς Ἀντιόχειας Κωνσταντίας ἀπ' τὸ δεύτερο ἄντρα τῆς, τὸν γνωστὸ μας Renaud de Chatillon (1153 - 1160), ἑτεροθαλὴ δῆλ. ἀδελφῆ τῆς αὐγούστας Μαρίας τῆς Ἀντιοχειανῆς³⁷.

Μετὰ τὴ διάλυση τοῦ ἀρραβῶνα τῆς Μαρίας Κ. 153 ὁ πατέρας τῆς - αὐτοκράτορας, καθὼς αὐτὴ ἦταν τότε 19 χρονῶ (τὸ 1171), «μέ μεγάλη φροντίδα ἐψαχνε νὰ βρῆ τὸν κατάλληλο γαμβρὸ· μέσα σ' αὐτὴ τὴ φροντίδα του, παρατρέχοντας τοὺς γόνους τῶν μεγάλων βυζαντινῶν ἀριστοκρατικῶν οικογενειῶν, ποὺ παρουσιάζονταν ὡς ὑπομήφιοι, ἀπόβλεψε πρὸς τοὺς γιοῦς τῶν ἡγεμόνων τῆς Εὐρώπης, καὶ ἰδιαίτερα πρὸς αὐτοὺς ποὺ ἐπρόκειτο νὰ διαδεχτοῦν στὴν ἐξουσία τοὺς πατέρες τους»³⁸.

Καὶ ἀπὸ ὅλους προτίμησε, γιὰ νὰ προσφέρῃ τὸ χέρι τῆς Μαρίας Κ. 153, τὸν πιθανὸ καὶ ἄλλοτε μνηστήρα τῆς, τὸ νεαρὸ βασιλεῖα τῶν Νορμανδῶν τῆς Σικελίας Guillaume II τὸν Καλὸν (1166 - 1171 κάτω ἀπ' τὴν κηδεμονία τῆς μητέρας του, 1171 - 1189 προσωπικὴ του βασιλεία), ποὺ τότε μόλις εἶχε ἀναλάβει τὴ διακυβέρνηση τοῦ βασιλείου του, μετὰ τὴν ἀντιβασιλεία τῆς μητέρας του Marguerite.

Ἄν καὶ σ' αὐτὴ τὴ χρονολογία ἡ Μαρία Κ. 153 δὲν ἦταν πιά ἡ διάδοχος τῆς ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, ὁ βασιλεῖας τῆς Σικελίας δέχτηκε νὰ ἐπαναλάβῃ ἢ ἴσως καλύψῃ τὴν ἀρχισὴ τὶς διαπραγματεύσεις.

33. Κίνναμος, σ. 175. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 570, ὑ. 6.

34. Βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155, ὑ. 3.

35. Βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155, ὑ. 14.

36. Κίνναμος, σ. 287· Χωνιάτης, σ. 221.

37. Κίνναμος, σ. 287· Χωνιάτης, σ. 220-21. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 491· S. De Jongh, σ. 68· G. Moravcsik, *Pour une alliance*, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 14), σ. 557· Forster, III Béla, Bude 1900, σ. 35 κεξ.

38. Χωνιάτης, σ. 221.

Πρέσβεις πηγαиноέρχονταν ἀπ' τὸ Παλέρμο στὴν ΚΠολη κι ἀπ' αὐτὴ στοὺ Παλέρμο γιὰ τὴν ἐδραίωση τοῦ συνοικεσίου³⁹, ἕνας ἀπ' αὐτοὺς ἀπ' τὴν πλευρὰ τοῦ Γουλιέλμου II τῆς Σικελίας ἦταν ὁ Barthélemi, ἀδελφὸς τοῦ ἀρχιεπισκόπου τοῦ Παλέρμου Gautier^{39a}. Τὸ συνοικέσιο τέλος κλείστηκε καὶ συμφωνήθηκε ἡ π ο ρ φ υ ρ ο γ έ ν ν η τ η Ἑλληνίδα πριγκίπισσα νὰ ὀδηγηθῆ στὸν Τάραντα, τὴν ἀνοιξη τοῦ 1172⁴⁰.

Ἀλλὰ ὁ βασιλέας ἦταν πάντα δισταχτικὸς ἀπέναντι τῶν Νορμανδῶν τῆς Σικελίας καὶ τοῦ νεαροῦ ἡγεμόνα τους, καὶ μὲ ὄλο πού εἶχε δώσει τὸ λόγο του, διαρκῶς ἀλλάζε σκέψεις καὶ ἀποφάσεις, καὶ στὸ τέλος ἀπόρριψε «τὰ μνηστεύματα μὲ τὸ ρῆγα τῆς Σικελίας, κρίνοντας αὐτὰ ὡς ἀσύμφορα»⁴¹.

Ἡ αὐλὴ τοῦ Παλέρμου ἔμεινε ἀνειδοποίητη γιὰ τὴν τελικὴ ἀπόφαση τοῦ βασιλέα, κ' ἔτσι ἦταν μάταιο πού τὴν ἀνοιξη τοῦ 1172 ὁ νεαρὸς Γουλιέλμος II πῆγε στὸν Τάραντα γιὰ νὰ περιμένῃ τὴ μνηστή του· ἡ κόρη τοῦ Μανουήλ (α') Κ. 81 δὲν ἐμφανίστηκε ποτέ⁴².

«Ἡ στάση τοῦ βασιλέα σ' αὐτὴ τὴν περίσταση παραμένει αἰνιγματικὴ», λέει ὁ ἱστορικὸς τῶν Κομνηνῶν, ἀλλὰ ὁ ἴδιος δίνει καὶ τὴν ἐξήγηση πὼς ὁ Μανουήλ (α') ὄνειρευόταν γιὰ τὴν κόρη του μιὰ πιὸ λαμπρὴ ἔνωση, αὐτὴ μὲ τὸ γιό τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Frédéric I Barberousse (1152 - 1190), τὸν Henri, γι' αὐτὸ καὶ ἀθέτησε τὶς ὑποσχέσεις του⁴³. Καὶ μιὰ ἄλλη ἐξήγηση μπορεῖ νὰ δοθῆ ἴσως ὁ βασιλέας νὰ φοβήθηκε πὼς ὁ ἡγεμόνας τῶν Νορμανδῶν, τοῦ ὁποιοῦ οἱ πρόγονοι στάθηκαν ἐχτροὶ τοῦ Βυζαντίου καὶ ἐραστὲς τοῦ θρόνου τῆς ΚΠολης, ἀντὶ μὲ τὸ γάμο νὰ γίνῃ ἕνας φίλος καὶ σύμμαχος τῆς Αὐτοκρατορίας, ἐξελιχθῆ σὲ ἕνα ἐχτρό καὶ ὁ γάμος του μὲ μιὰ π ο ρ φ υ ρ ο γ έ ν ν η τ η τόσο μάλιστα φιλόδοξη, τὸν σπρώξει μὲ τὸν καιρὸ νὰ διεκδικήσῃ ἀπ' τὸν ἀδύναμο διάδοχό του Ἀλέξιο (β') Κ. 155 τὸ στέμμα τῆς Νέας Ρώμης.

Ἐξάλλου φαίνεται πὼς ὁ Μανουήλ (α') ἔκανε μιὰ ἄλλη στροφὴ στὴν πολιτικὴ του, κρίνοντας πὼς ἕνας προσεταιρισμὸς τοῦ «ρῆγα τῆς Ἀλαμανίας» –ἔτσι ὀνόμαζαν οἱ Βυζαντινοὶ τὸ Γερμανὸ αὐτοκράτορα– ἦταν πιὸ ταιριαστὸς γιὰ τὶς βλέψεις του στὴν Ἰταλία ἀπὸ κείνον τοῦ «ρῆγα τῆς Σικελίας».

Ὁ Γουλιέλμος II συναιστάνθηκε ἀπ' τὴν πλευρὰ του βαθιὰ τὴν προσβολὴ πού τοῦ ἔκανε ὁ βασιλέας· ἐπρόκειτο δεκατρία χρόνια ἀργότερα, τότε πού δὲ ζοῦσε πιά ὁ Μανουήλ (α'), νὰ δώσῃ μιὰ ἐκδίκηση στὴν ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία

39. Χωνιάτης, σ. 221: ἄλλος ἐπ' ἄλλω πρέσβεις εἰς ἐκεῖνον ἐπέλλοντο, καὶ παρ' ἐκεῖνου αὐθις τὸ κῆδος πρεσβεύοντος ἐπάλληλα ἦν τὰ κηρύκεια.

39a. Libellus de succ. pontificum Agrigent. ecclesiae, εἰς Archivio storica siciliano, νέα σειρά, τ. XXVIII, σ. 149.

40. Romuald de Salerne, Chronicon, MGH.SS., τ. XIX, σ. 439.

41. Χωνιάτης, σ. 222.

42. Βλ. F. Chalandon, Histoire de la domination normande, τ. II, σ. 372.

43. Βλ. F. Chalandon, Les Comnène, τ. II, σ. 571 καὶ 586.

για την ταπείνωση που του έγινε⁴⁴.

«Έτσι έμεινε η Μαρία Κ. 153, λέει ο Χωνιάτης, ή βασιλίσα που κάθε τόσο μνηστευόταν, για να μένη στο τέλος ανύπαντρη μέσα στο παλάτι για μακρό χρόνο, όπως η Ήλέκτρα ή κόρη του Άγαμέμνονα, αν κι αυτή ή ώραία ψηλή κοπέλα καιγόταν απ' την επιθυμία να συνευρεθῆ με άντρα»⁴⁵.

Βέβαια ο πατέρας της - αυτοκράτορας καθόλου στο διάστημα αυτό δέ σταμάτησε να διαπραγματεύεται ένα γάμο τῆς Μαρίας Κ. 153, όχι τόσο για την ικανοποίηση τῆς επιθυμίας τῆς θερμῆς αὐτῆς κόρης του, όσο για τις ανάγκες τῆς πολιτικῆς του.

Κατά τὸ 1170 οἱ διαπραγματεύσεις ανάμεσα στὸ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 καὶ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Frédéric I Barberousse ἐπαναλήφθηκαν γιὰ μιὰ φορὰ ἀκόμη φαίνεται πὼς ὁ Γερμανὸς καίσαρας ἦταν ἐκεῖνος πού πήρε τὴν πρωτοβουλία, στέλνοντας στὴν ΚΠολη τὸν ἀρχιεπίσκοπο τῆς Mayence Χριστιανὸ (Christian)^{45α}. Σὲ συνέχεια, τὸ 1171, μιὰ βυζαντινὴ πρεσβεία ἔφτασε στὴν Κολωνία (Cologne) γιὰ νὰ διαπραγματευτῆ ἕνα σχέδιο γάμου ἀνάμεσα στὸν Ἑρρίκο (Henri), γιὸ τοῦ Κοκκινοπώγωνα (Barberousse), καὶ τῆς κόρης τοῦ αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου, τῆς Μαρίας Κ. 153⁴⁶.

Μοιάζει, σύμφωνα μὲ τὸν Arnold de Lubeck, πὼς ἡ αὐτὴ τῆς ΚΠολης ἦταν ἐκεῖνη πού ἔρριξε τὴν πρώτη ἰδέα αὐτῆς τῆς ἔνωσης· καὶ ἀκόμη σὰν νὰ φαίνεται ἀπ' τὸ κείμενό του πὼς ὁ Κοκκινοπώγωνας δὲν πήρε αὐτὸ τὸ σχέδιο στὰ σοβαρά⁴⁷. Κοντὰ σ' αὐτὰ ὅμως βλέπομε νὰ στέλνεται, τὸ 1172, στὴν ΚΠολη ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Worms Κονράδος (Conrad) γιὰ νὰ συνεχίσῃ τις διαπραγματεύσεις πάνω στὸ συνοικέσιο⁴⁸.

Ίσως αὐτὴ ἡ πρεσβεία νὰ στάλθηκε ἀπ' τὸ φόβο τῆς ἔνωσης τοῦ Μανουήλ (α΄) μὲ τὸ δούκα τῆς Σαξωνίας Ἑρρίκο τὸν Λέοντα (Henri le Lion) πού κατ' αὐτὸ τὸ ἔτος πέρασε ἀπ' τὴν ΚΠολη, καθὼς ἐπέστρεψε ἀπ' τοὺς ἁγίους Τόπους. Οἱ σχέσεις τοῦ Μανουήλ (α΄) μὲ τὸν Ἑρρίκο τῆς Σαξωνίας δὲν ἦσαν νέες⁴⁹, καὶ δὲν πρέπει κανεὶς νὰ ἀμφιβάλλῃ πὼς ὁ βασιλέας βοήθησε ἀργότερα τὸ δούκα, ὅταν ἐπαναστάτησε κατὰ τοῦ Φρειδερίκου I τοῦ Κοκκινοπώγωνα, τοῦ ὁποίου ἦταν ὑποτελής. Εἶναι πολὺ πιθανόν, κατὰ τὴ διέλευση τοῦ Ἑρρίκου τοῦ Λέοντα ἀπ' τὴν ΚΠολη, νὰ ρίχτηκαν οἱ πρώτες

44. Βλ. F. Chalandon, *Les Comnènes*, τ. II, σ. 571.

45. Χωνιάτης, σ. 222: ἦν οὖν ἡ κόρη πολυμνήστη βασιλεία, καὶ κατὰ τὴν Ἀγαμέμνονειον Ἠλέκτραν ἄλεκτρος ἐπὶ πολὺ τοῖς ἀνακτόροις ἀλύουσα, καὶ κατ' ἀχερωῖδα ὕψηλῃν ὕψηλῃ καὶ κοιτῆς ἀνδρώας ἰμειρούσα.

45α. Varrentrapp, *Erzbischof Christian von Mainz* (= Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Χριστιανὸς τῆς Μαγιέντζας), Berlin 1867, σ. 42.

46. *Chronica regia Coloniensis*, ἐκδ. Waitz, MGH.SS., σ. 121· Arnold de Lubeck, *Chronica*, MGH.SS., τ. XXI, σ. 117.

47. Arnold de Lubeck, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 117.

48. Arnold de Lubeck, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 117.

49. Κίνναμος, σ. 286.

βάσεις μίας ένωσης του δούκα της Σαξωνίας με τον Μανουήλ (α΄)⁵⁰.

Η αποστολή του επίσκοπου του Worms Κονράδου δεν πέτυχε τίποτε· είναι πολύ πιθανόν αυτές οι διαπραγματεύσεις για τον άρραβώνα της Μαρίας Κ. 153, να μη γίνονταν με το σκοπό της πραγματοποίησης του συνοικεσίου, αλλά απλά για να κερδίσουν χρόνο οι δυο αντίπαλοι αυτοκράτορες, πριν έλθουν σε μία άνοιχτη ρήξη⁵¹.

Παρά την καθαρά έχθρική στάση του Κοκκινοπώγωνα απέναντι του Βυζαντίου, μία ελληνική πρεσβεία έφτασε στη Ratisbonne, στις 24.VI.1174, για να διαπραγματευτή ακόμη μία φορά το σχέδιο του γάμου της Μαρίας Κ. 153 με τον Έρρικο, αλλά οι Έλληνες απέσταλμένοι εγκατάλειψαν τη Γερμανία για να γυρίσουν στην πατρίδα τους, χωρίς τίποτε να πετύχουν σ' αυτή την αποστολή τους⁵².

Και εδώ τελειώνει η ιστορία του περίφημου γερμανικού συνοικεσίου με τη Βυζαντινή *π ο ρ φ υ ρ ο γ έ ν ν η η*^{52α}, ή πραγματοποίηση του οποίου πιθανόν να προλάβαινε την καταστροφή του Μυριοκέφαλου.

Παρά τη φοβερή αυτή καταστροφή του 1176, ο Μανουήλ (α΄) Κ. 81 καθόλου δεν έδειξε προθέσεις να σταματήσει ή να αναστείλει την ένεργητική του πολιτική στην Ίταλία, την τόσο φθοροποιό· αυτά τα χιμαιρικά του σχέδια για τη χερσόνησο δεν τα εγκατάλειψε, και μέχρι το τέλος της ζωής του βαυκαλιζόταν με τα ίδια φιλόδοξα σχέδια.

Αρχηγός εκείνων που αντίστέκονταν στον αυτοκράτορα της Γερμανίας Φρειδερίκο Ι τον Κοκκινοπώγωνα στη βόρειο Ίταλία ήταν ο μαρκήσιος του Montferrat Γουλιέλμος ΙΙΙ (Guillaume ΙΙΙ) μαζί με τους γενναίους γιούς του, άληθινούς ήρωες του Μεσαίωνα: Κονράδον (Conrad), Όθωνα (Otton) τον μετέπειτα καρδινάλιο (καρδινάλιος απ' το 1227, † 1251), Βονιφάτιον (Boniface), Φρειδερίκον (Frédéric) τον επίσκοπο της Alba, Ρενιέρον (Renier) και Γουλιέλμον ΙV (Guillaume ΙV) τον Μακροξίφην (Longue Érée), που οι τρεις απ' αυτούς ανέπτυξαν μεγάλη δραστηριότητα στο Βυζάντιο στα κρίσιμα χρόνια που άκολούθησαν το θάνατο του Μανουήλ (α΄)^{52β}.

Απ' τη στιγμή που ο Μανουήλ (α΄) πληροφορήθηκε τα γεγονότα της Ίταλίας και την έκ νέου έξέγερση έναντιον του Γερμανού καίσαρα, έσπευσε

50. Ο Κοκκινοπώγωνας κατηγορούσε τον Έρρικο της Σαξωνίας πως πήγε στην ΚΠολη «in detrimentam ipsius et imperii romani». βλ. Benoit de Peterborough, έκδ. Stubbs, τ. Ι, σ. 249· *Continuatio Cremifanensis*, MGH.SS., τ. ΙX, σ. 546: *Henricus dux contra regnum jurat*. Σε μία άπαντητική του επιστολή προς το Μανουήλ (α΄), ο Κοκκινοπώγωνας κάνει λόγο για τις προσπάθειες του βασιλέα να διαβρώση τις σχέσεις των ύποτελών ηγεμόνων της γερμανικής αυτοκρατορίας με τον επικυρίαρχό τους αυτοκράτορα, βλ. H. von Kap-Herr, *Die abendländische Politik Kaiser Manuels*, Strasbourg 1881, σ. 156-57.

51. Βλ. F. Chalandon, *Les Comnène*, τ. ΙΙ, σ. 597.

52. *Chronica regia Coloniensis*, έκδ. Waitz, MGH.SS., in usum scholarum, σ. 125.

52α. Χωνιάτης, σ. 261.

52β. Litta, *Famiglie celebre Italiani*. Marchesi di Monferrato. Tavola V.

νά ἔλθῃ σέ συνεννοήσεις μὲ τὸ Γουλιέλμο III τοῦ Montferrat καὶ τοὺς γιούς του⁵³, στέλνοντας χρηματικὲς εἰσφορὲς καὶ παραχωρώντας σ' αὐτοὺς τὴν κτήση γαιῶν (τιμαρίων, *fiefs*)⁵⁴.

Καὶ στὸ τέλος, γιὰ νὰ ἐπισφραγίσῃ αὐτὴ τὴν ἔνωση, πρόσφερε τὸ χέρι τῆς κόρης του. Μαρίας Κ. 153 σ' ἓνα ἀπ' τοὺς πῖο πάνω γιούς του, τὸν Ρενιέρον (Renier), ὁ ὁποῖος τὸν Ὀχτώβρη τοῦ 1179 ἔφτασε στὴν ΚΠολη, ὅπου τὸ Φλεβάρη τοῦ 1180 τελέστηκαν μεγαλόπρεπα οἱ γάμοι του μὲ τὴ Μαρία Κ. 153· ὁ Ρενιέρος πρὶν ἀπ' τὸ γάμο του βαπτίστηκε ὁ ρ θ ὀ δ ο ξ ο ς καὶ μετονομάστηκε Ἰωάννης, πῆρε δηλ. τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα τοῦ πεθεροῦ του, τοῦ μακαριτῆ μεγάλου αὐτοκράτορα Ἰωάννη (β') Κ. 34⁵⁵.

Τοὺς γάμους εὐλόγησε ὁ πατριάρχης ΚΠόλεως Θεοδόσιος ὁ Βορραδιώτης⁵⁶. Στὸν νεόνυμφο δόθηκε ὁ τίτλος τοῦ κ α ι σ α ρ α, τὸν ὁποῖον συμμεριστῆκε καὶ ἡ γυναίκα του Μαρία Κ. 153^{56α}.

53. Ἡδὴ ἀπ' τὸ 1168 ὁ Γουλιέλμος III τοῦ Montferrat βρισκόταν σέ ἐπικοινωνία μὲ τὸν Μανουὴλ (α'), βλ. RHG, τ. XVI, σ. 144, καθὼς κοινὰ συμφέροντα τοὺς συνέδεαν ἀπέναντι τῆς πολιτικῆς τοῦ Κοκκινόπῳγωνα στὴν Ἰταλία.

54. Τὸ 1204, ὁ Βονιφάτιος τοῦ Montferrat ἀναφέρει ἓνα τιμᾶριο ποῦ εἶχε παραχωρηθῆ στὸν πατέρα του ἀπ' τὸ Μανουὴλ (α'), βλ. Tafel et Thomas, Urkunden ... der Venedig, τ. I, σ. 613· Χωνιάτης, σ. 261· ἐπὶ τούτοις γε μὴν τὸν Μόντης Φεράντης μαρκέσιον, εὐγενεῖα καὶ εὐτεκνία κομῶντα καὶ μέγα δυνάμενον, εἰς φίλον Ρωμαῖοις ἐγγράμμας τοῦτο μὲν δωρήμασιν ἀδρόις...

55. Χωνιάτης, σ. 222· συνέζευκτο δ' οὖν ὁμως μετὰ πολλῆν τοῦ βασιλέως προμήθειαν ὑστερον ἐνὶ τῶν τοῦ μαρκεσίου Μόντης Φεράντης υἱῶν, Ὁ ἴδιος, σ. 261· τοῦτο δὲ τῷ τὸν υἱὸν αὐτοῦ (τοῦ μαρκησίου Μόντης Φεράντης) τὸν νεώτερον συνευνάσαι τῇ οἰκείᾳ θυγατρὶ τῇ Μαρῖα, ὡς ὀλίγω πρότερον εἶπομεν, Ὁ ἴδιος, σ. 300· ἡ πορφυρογέννητος Μαρία ἡ τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου ἑτεροθαλῆς ἀδελφῆ, καὶ ὁ περιαιὺν ταύτῃ καίσαρ ἐξ Ἰταλῶν ὀρμώμενος, Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἰλλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 20, καὶ ἐκδ. Bonn, σ. 382· καὶ οἱ Καίσαρες, ἡ πορφυρογέννητος Μαρία, ἦν ὑπὸ τῷ βασιλεῖ Μανουὴλ ἡ ἐξ Ἀλαμανῶν Εἰρήνη, τὸ ἅγιον ἐκείνη γέννημα, ἐγένετο, καὶ ὁ συζυγῶν αὐτῇ Ἰωάννης ὁ μαρκέσιος, νεανίας μὲν τὴν ἡλικίαν, τέλειος δὲ τὴν ἀνδρῆσιαν. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 1067, καὶ ἀρχαιογαλλ. κειμ. τ. II, σ. 412-13: Por sa fille marier, anvioia querre un juene hom, fil Guillaume le viel, marquis de Montferrat, et frere à l'autre Guillaume qui ot à femme la sereur le roi Baudoin. Cist avoit non Reniers et bien avoit entor XVII (= 17) anz. Quant il ot demoré une piece en Constantinoble et en l'ost avec l'Empereur, entor la feste de Tiephaine, il fist les noces de celui et de sa fille qui avoit non Marie. Li patriarches Theodoses les esposa. Li Empereres chanja le non à Renier et li mist le non son pere; si fu apelez Jehans. Robert de Mont, ἐκδ. Delisle, τ. II, σ. 78· Sicard de Crémone, Chronica, MGH.SS., τ. XXXI, σ. 173, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖον ὁ Μανουὴλ (α') ὑποσχέθηκε στὸ Renier-Ἰωάννη τὸ στέμμα τῆς Θεσσαλονίκης, ἐνὸς σύμφωνα μὲ τὸν Fra Salimbene, Chronica, MGH.SS., τ. XXXII, σ. 3, ὁ Renier-Ἰωάννης στέφθηκε βασιλέας τῆς Θεσσαλονίκης· αὐτὸ βέβαια, παρατηρεῖ ὁ F. Chalandon, τ. II, σ. 600, ὅ. 1, εἶναι ἀνακριβές, γιὰ τὴν ἰδέα ἑνὸς διαμελισμοῦ τῆς Αὐτοκρατορίας ἦταν ἀδιανόητῆ ἡ προέλευσις τοῦ θορύβου πρέπει κατ' αὐτὸν νὰ ἀναζητηθῆ στοὺς πολλοὺς ἀνεπιτευκτοὺς γάμους τῆς θ σ ι λ ι σ α ς Μαρίας Κ. 153, ἡ ὁποία δὲν ἤθελε νὰ παντρευτῆ παρὰ ἓνα βασιλεῖα, βλ. Robert de Mont, τ. II, σ. 87.

56. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 1067· ἀρχαιογαλλ. κειμ., τ. II, σ. 413.

56α. Χωνιάτης, σ. 300-303.

Ο λατίνος αρχιεπίσκοπος τῆς Τύρου Γουλιέλμος πού παραβρέθηκε σ' αὐτούς τούς γάμους, καθώς καί στούς ἀρραβώνες τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Ἀλέξιου (β') Κ. 155 μέ τήν Ἀγνή-Ἄννα τῆς Γαλλίας, πού σέ λίγο ἐγιναν, δηλώνει πῶς δέν εἶναι σέ θέση νά περιγράψῃ, ὅπως ἀρμόζει, τήν ὀμορφιά καί τή χάρη τῶν παιχιδιῶν τοῦ Ἰππόδρομου καί τῶν κάθε εἶδους θεαμάτων πού προσφέρθηκαν στό λαό μέ αὐτή τήν εὐκαιρία τῶν γάμων καί τῶν μνηστῶν· στέκεται ἄφωνος ἀπό θαυμασμό καί κατάπληξη μπροστά στό βάρος καί τὸ μέγεθος τῶν πολυτίμων λίθων καί τῶν μαργαριταριῶν πού στόλιζαν τίς ἀμφιέσεις τοῦ Ἀλέξιου (β') Κ. 155 καί τῆς Ἄννας, τοῦ Ἰωάννη τοῦ Montferrat καί τῆς Μαρίας Κ. 153, καθώς καί τῶν ἄλλων αὐτοκρατορικῶν προσώπων· μπροστά στή χρυσοποικίλη καί ἀσημοποικίλη ἐπίπλωση καί τήν ἄλλη διακόσμηση τοῦ ἱεροῦ αὐτοκρατορικοῦ παλατιοῦ τῶν Βλαχερνῶν, μπροστά στήν ἀξία καί πολυτέλεια τῶν πέπλῶν καί τῶν ἄλλων παραπετασμάτων πού μέ αὐτὰ ἐντυσαν τὸ παλάτι καί τούς δρόμους τῆς πρωτεύουσας, μπροστά στήν ἀπεριγραπτή λάμψη καί μεγαλοπρέπεια τῶν τελετῶν τῆς μνηστείας τοῦ κύρ Ἀλέξιου (β') Κ. 155 καί τοῦ γάμου τῆς κυρῆς Μαρίας Κ. 153 πού ἐγιναν «στήν αἴθουσα τοῦ Τρούλλου τοῦ παλατιοῦ τοῦ Κωνσταντίνου», μπροστά στή γενναιοδωρία τοῦ βασιλέα ἀπέναντι τῶν ὑπῆκόων του καί τῶν ξένων πού φιλοξενοῦσε⁵⁷.

Ἐπιτέλους, ἡ πορφυρογέννητη πριγκίπισσα Μαρία Κ. 153 πού ὁ Μανουήλ (α') Κ. 81 «εἶχε ἀποχτήσει ἀπ' τὴν αὐτοκρατορίσσα Εἰρήνη, αὐτὴ πού προερχόταν ἀπ' τὴ γῆ τοῦ Tiesche»⁵⁸, «τὸ ἐξ Ἀλαμανῶν ἅγιο ἐκεῖνο γέννημα»⁵⁹, «αὐτὴ ἡ Μαρία Κ. 153 ἡ ἀντρογυναίκα», καθώς πλησίαζε πιά νά συμπληρώνη τὸ 28ο ἔτος τῆς ἡλικίας τῆς⁶⁰, ἐκπλήρωσε τὴν καυτὴ ἐπιθυμία τῆς νά ἀποχτήσει ἓνα ἄντρα, καί τί ἄντρα, ἓνα σφριγηλὸ καί νεαρὸ ἡλικίας 17 χρονῶ⁶¹, «πού μόλις φύτρωνε τὸ γενάκι του, χαριτωμένο, γλυκύτατο καί

57. Guillaume de Tyr, ἐνθ' ἄνωτ., λατ. κείμεν., σ. 1067· ἀρχαιογαλλ. κείμεν., τ. II, σ. 412-13: ambedeus les fist vestir de drap d'empereur et de coronnes, le jor des noces: et fu la feste au palais Constantin le vieil, en cele partie qui a non Trulles, là où sist jadis li conciles... Qui voudroit parler des jeux que il firent, és téatres de la ville, que il apellent ypodromes, et de la richece qui fu le jor au palais de Blaquerne en que les noces furent, mout metroit grant tens à tout ce bien raconter. Les robes que orent vestuez li espousez et l'espousée, et les cortines qui pendirent eu palais et par les rues de la cité, l'or et les pierres precieuses qui le jor furent mostrées, valoient tant que qui la verité en vouroit dire à peines eu seroit ereuz.

58. Guillaume de Tyr, ἐνθ' ἄνωτ., λατ. κείμεν., σ. 1067· ἀρχαιογαλλ. κείμεν., τ. II, σ. 413: Ceste fille fu née de l'empereriz Irene qui vint de Tiesche terre.

59. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἔλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 20, καί ἐκδ. Βονν, σ. 382· βλ. τὸ κείμενο πρὸ πάνω, ὑ. 55.

60. Χωνιάτης, σ. 222: αὐτὴ τὸ τριακοστὸν ὑπερναβάσα ἔτος καί ἀνδρική τυγχάνουσα τὴν ἰσχύν. Ἀλλὰ ὁ Χωνιάτης ἔχει λάθος, γιατί ἡ Μαρία Κ. 153 γεννήθηκε τὸ Μάρτη τοῦ 1152 καί παντρεύθηκε τὸ Φλεβάρη τοῦ 1180, ἄρα ἦταν τότε 27 χρονῶ καί 11 μηνῶ.

61. Guillaume de Tyr, ἐνθ' ἄνωτ., λατ. κείμεν., σ. 1067· ἀρχαιογαλλ. κείμεν., τ. II, σ. 413: XVII (= 17) anz.

ώραιότατο στην ὄψη με κατάξανθα μαλλιά»⁶², και «άντρειομένο στην ψυχή και στά χέρια»⁶³.

Αυτά τὰ συνοικέσια ἦσαν και οἱ τελευταῖες χαρὲς και ἐπιτυχίες στο διπλωματικό πεδίο τοῦ βασιλέα κύρ Μανουήλ (α΄) Κ. 81.

Μέσα σὲ λίγους μῆνες μετὰ ἀπ' αὐτά, στίς 24 τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1180, ὁ τρίτος κατὰ σειρά ἀπ' τοὺς τέσσερις μεγάλους Κομνηνοὺς αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου, ἐκλείνει τὰ μάτια, ἀφήνοντας τὸ Κράτος ἐξασθενημένο ἀπ' τὶς θυσίες ποὺ τοῦ ἐπέβαλε νὰ κάνει γιὰ τὶς μεγαλειώδεις ἐπιχειρήσεις του και τοὺς συνεχεῖς του πολέμους, χωρὶς νὰ ὑπολογίση πῶς αὐτὰ ξεπερνοῦσαν τὰ μέσα ποὺ διέθετε τὸ Βυζάντιο στὴν ἐποχὴ τοῦ⁶⁴.

Και ἀκόμη ὁ Μανουήλ (α΄) ἄφησε τὸ ἐξασθενημένο αὐτὸ Κράτος, χωρὶς μιὰ ἀντάξια γιὰ τὶς περιστάσεις ἡγεσία, ποὺ νὰ μπορέση νὰ ἀντιμετωπίση τὰ κρίσιμα και πολύπλοκα προβλήματα, γιὰ τὴ δημιουργία τῶν ὁποίων, καθὼς πολλές φορές ἔχει τονιστῆ, δὲν ἦταν λίγο ὑπεύθυνος.

Και κοντὰ σὲ ὅλα αὐτά, τὰ πιὸ ἀγαπημένα του πρόσωπα, ἀπ' τὴ μιὰ ἡ νεαρὴ γυναίκα του βασίλισσα Μαρία τῆς Ἀντιόχειας ποὺ ὁ Συνοδικὸς τόμος τῆς 24ης.ΙΙΙ.1171 ὀρίζει ὡς ἐπίτροπο (=ἀντιβασίλισσα) τοῦ ἀνήλικου γιου τοῦ Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155⁶⁵, και ἀπ' τὴν ἄλλη ἡ κόρη του και σάρισσα Μαρία Κ. 153, γέννημα τῆς πρώτης του γυναίκας, ἀπ' τὸν καιρὸ ἀκόμη ποὺ ὁ αὐτοκράτορας ζοῦσε, εἶχαν μιὰ ὑπόκωφη ἀλλὰ ἀδυσώπητη ἔχτρα, ποὺ με τὸ θάνατό του και τὴν ἀνάληψη τῆς πραγματικῆς ἐξουσίας ἀπ' τὸν ἀνεπιό του πρωτοσέβαστο Ἀλέξιο Κ. 132, πῆρε διαστάσεις γιὰ νὰ διαιρέση σὲ δύο στρατόπεδα, ποὺ τὸ ἓνα ἀντιμαχόταν τὸ ἄλλο, τὰ μέλη τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου τῶν Κομνηνῶν και τῆς ὅλης ἀνώτατης βυζαντινῆς ἀριστοκρατίας.

Ἡ παρουσία και ἡ προκλητικὴ στάση τῶν Λατίνων ποὺ ὁ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 ἰδιαίτερα εἶχε εὐνοήσει⁶⁶, ἡ ἀπληστία και ἀσυνδοσία τῶν μεγάλων φεουδαρχῶν και ἀριστοκρατῶν, τοὺς ὁποίους συνεχίζοντας τὴν παράδοση τῶν προγόνων τοῦ ὁ Μανουήλ (α΄) ἐπίσης εἶχε εὐνοήσει⁶⁷, ἡ ἀρπακτικότητα και ὁ πλουτισμὸς τῶν ἀνωτέρων λειτουργῶν τῆς Ἐκκλησίας, ἐπισκόπων και ἡγουμένων, και ἡ καταδυναστευση ἀπὸ ὅλους αὐτοὺς τῶν κατωτέρων τάξεων τῶν πόλεων και τῆς ὑπαίθρου, βάρυνε ἀκόμη πιὸ πολὺ τὴν κατάσταση, ἔτσι

62. Χωνιάτης, σ. 222: χαρίεντα τὴν ὄψιν και ἰδεῖν ἡδίστω και τὴν κόμην ἡλιώντι και εὐπρεπεῖ και μῆπω φύοντι γένειον.

63. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἔλωσις, βλ. τὸ κείμενο πιὸ πάνω, ὑ. 55.

64. Βλ. G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 419.

65. Συνοδικὸς τόμος τοῦ ΚΠόλεως Μιχαήλ τοῦ τοῦ Ἀγχιάλου τῆς 24ης.ΙΙΙ.1171, ἐκδ. Α. Ρανιον, VV2 (1895), σ. 391-94, και ἐκδ. Ἀ. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, ΑΙΣ4 (1897), σ. 109-13.

66. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 447, ὑ. 103β, και σ. 535, ὑ. 190α, και πιὸ κάτω, προσωπογραφίαν Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155, ὑ. 18α.

67. Ἀ. Διομήδης, Βυζαντιναὶ Μελέται, τ. Α΄, σ. 71· G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 392 κεξ· Δ. Ζακυθηνός, Τὸ Βυζάντιο 1071-1453, σ. 57-9.

πού ο θρόνος ξέφυγε απ' τὰ χέρια τῶν νομίμων κληρονόμων τοῦ αὐτοκράτορα καὶ περιήλθε στὸν πρῶτο τυχόντα ἐπιτιθεῖο λαοπλάνο, τὸν μὲ πολλὰ προσόντα προικισμένο Ἀνδρόνικο Κ. 87, γόνο ἑνὸς πλάγιου κλάδου τῶν Κομνηνῶν, πού ἀπὸ παλιά ἦταν ἐρωτευμένος, ὅπως καὶ ὁ πατέρας του Ἰσαάκιος Κ. 36, μὲ τὸ θρόνο⁶⁸.

Σὲ ἄλλη προσωπογραφία, αὐτὴ τοῦ Ἀλέξιου Κ. 132⁶⁹, παρακολουθήσαμε τὸν ἐμφύλιο πόλεμο πού ἀναψε τὸ 1182 ἀνάμεσα στὴν ἀντιβασίλισσα Μαρία-Ξένη τῆς Ἀντιόχειας καὶ τὸν πρωθυπουργό της Ἀλέξιο Κ. 132 ἀπ' τὴ μιὰ μεριά καὶ στὴν *καίσαρισα* Μαρία Κ. 153 καὶ τὸν ἀντρα της *καίσαρα* Ἰωάννη τοῦ Montferrat ἀπ' τὴν ἄλλη.

Ἡ ἐναντίωση πρὸς τὸ καθεστῶς ἢ καλύτερα ἢ ἐπανάσταση τῆς *καίσαρισα* καὶ τῶν ἄλλων συνωμοτῶν της, πού στὸ πιὸ μεγάλο τους μέρος ἦσαν μέλη τῆς οἰκογένειας τῶν Κομνηνῶν καὶ συγγενεῖς της, κατὰ πολὺ συνετέλεσε γιὰ τὴν ἐπικράτηση καὶ νίκη τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87, τὸ Μάη τοῦ 1182.

Σὲ ἀνταπόδοση αὐτῆς τῆς προσφορᾶς, ἡ *πορφυρογέννητη* *καίσαρισα* Μαρία Κ. 153 καὶ ὁ ἀντρας της Ἰωάννης ὑπῆρξαν θύματα τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87, ὁ ὁποῖος, καθὼς δὲν εἶχε κάποια εὐλογία ἀφορμὴ γιὰ νὰ τοὺς βγάλῃ ἀπ' τὴ μέση μὲ νόμιμα στὸ φαινόμενο μέσα, ἐνέργησε νὰ δηλητηριαστοῦν μὲ τὰ χέρια τοῦ παλιοῦ ὑπηρέτη της εὐνοῦχου Πτερυγιόνιτη, κατὰ τὸν Ἰούλιο τοῦ 1182 ἢ ὅπως ὑποστηρίζουν ἄλλοι κατὰ τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1183⁷⁰.

154. Ἄννα Κομνηνὴ (γένν. τὸ 1156 – † 1160)

Ἡ Ἄννα¹ Κομνηνὴ δευτερότοκη κόρη τοῦ Μανουὴλ (α') Κ. 81 καὶ τῆς Εἰρήνης τῆς ἐξ Ἀλαμανῶν² γεννήθηκε τὸ 1156³.

Τὸ ὄνομα Ἄννα, τόσο συνηθισμένο στοὺς Κομνηνοὺς⁴, θὰ τῆς δόθηκε τὴν πέμπτη μέρα τῆς γέννησής της, σύμφωνα μὲ τὴν παλιά συνήθεια⁵, καὶ ἡ βάπτισή της θὰ ἐγίνε κατὰ τὴν τεσσαρακοστὴ μέρα τῆς γέννησής της⁶, ἡ ὁποία συνέπεσε πρὸς τὸ Μεγάλο Σάββατο τοῦ 1156⁷.

Ὁ ἀρχιεπίσκοπος ΚΠόλεως Νέας Ρώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Κωνσταντίνος (δ') ὁ Χλιαρηνὸς (1154-1157), συμπαραστατούμενος ἀπ' τὰ

68. Χωνιάτης, σ. 363.

69. Βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου Κ. 132, ὑ. 59-109.

70. Χωνιάτης, σ. 336-37. Γιὰ τὴν πρώτη χρονολογία, βλ. O. Jurewicz, *Andronikos I. Komnenos*, σ. 134, ἐνῶ ὁ Ch. Brand, *Byzantium confronts the West*, σ. 327-28 καὶ ὑ. 37, ὑποστηρίζει πῶς ἡ χρονολογία τῶν θανάτων τοῦ *καίσαρα* καὶ τῆς πριγκίπισσάς του δὲν μπορεῖ νὰ καθοριστῇ, ἀλλὰ ὡς φαίνεται προηγήθηκαν ἀπ' τὴν ἐξοση τῆς Μαρίας-Ξένης ἀπ' τὸ παλάτι καὶ τὴ συνωμοσία τῶν Ἀγγέλων (καὶ τῶν Κοντοστεφάνων), κι ἀπὸ δῶ προκύπτει πῶς τὸ πιὸ ἀργὰ οἱ δύο θάνατοι συνέβησαν κατὰ τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1183.

ἀρχιερατικά μέλη τῆς συνόδου, τέλεσε τὸ μυστήριον τῆς βάφτισης⁸.

Πάνω στὸ εὐτυχές αὐτὸ γεγονός τῆς αὐτοκρατορικῆς οικογένειας, ἕνας ποιητὴς τῆς αὐλῆς ἀπηύθυνε τίς ἐξῆς εὐχές:

«Εἶθε ἀπὸ σένα ὁ πατέρας σου καὶ ἡ μητέρα σου,
ἢ αὐγούστα, νὰ εὐφρανθοῦν, εἶθε χαίροντας
νὰ ἰδοῦν τῶν παιδιῶν σου τὰ παιδιά, κι ἀπ' αὐτὲς τίς γέννες
τῶν Κομνηνῶν ὁ οἶκος ν' ἀναγεννιέται»⁹.

Σπάνια μιά εὐχὴ εἶχε μιά τέτοια παταγώδη διάψευση.

Τὸ 1160, ἡ μητέρα τῆς πορφυρογεννήτης μικρῆς πριγκίπισσας αὐγούστα Εἰρήνη, καθὼς συνόδευε τὸν αὐτοκράτορα σ' ἕνα προάσιο, ἔξω ἀπ' τὴν ΚΠολη, στοὺς Λόγγους, γιὰ νὰ ψυχαγωγηθοῦν, πέθανε κάπως αἰφνίδια ἀπὸ ἕνα κακοῆθη πυρετό¹⁰, καὶ λίγο μετὰ ἀπ' αὐτὸ τὸ ἀναπάντεχο κακό, ἡ μικρούλα Ἴβαννα Κ. 154, «σὰν ἕνα ἄνθος κυπριώτικου σταφυλιῶ» κόπηκε ἀπ' τὸ δέντρο τῆς Ζωῆς¹¹.

154.1. Φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ πατρὸς θείας τῆς Ἴβαννας Κ. 77.

2. Κίνναμος, σ. 202: αὐτὴ θυοῖν μὲν ἐγένετο θυγατρὶον μήτηρ (ἡ Εἰρήνη), ὧν ἡ μὲν πρεσβυτέρα (ἡ Μαρία Κ. 153) ἐπεβίω τε καὶ τῷ πατρὶ ξυνηγάγεν, ἀτέρα δὲ ὀλίγῳ ὕστερον τὸν βίον ξυμετρήσατο τέταρτον ἡλικίας ἀνούουσα χρόνον. Ἄνωνμος, Εἰς τὸ βάπτισμα τῆς πορφυρογεννήτου κυρᾶς Ἴβαννης γεγονός κατὰ τὸ ἅγιον μέγα Σάββατον. ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ8 (1911), σ. 45-47, ἀριθ. 84, στίχ. 7-8 τοῦ α' στιχοιουργήματος:

Ἴβαννα καὶ γὰρ πορφυρανθῆς, παῖς Μανουὴλ δεσπότηου,
πορφυροβλάστου, νικητοῦ, μυριοτροπαιοῦχου.

3. Ὁ Κίνναμος, ἐνθ' ἄνωτ., μᾶς πληροφορεῖ πὼς πέθανε σὲ ἡλικία τεσσάρων χρονῶ, καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος πρῶην Θεσσαλονίκης Βασιλείος ὁ Ἀχριδιηνός, Λόγος ἐπιτάφιος εἰς Εἰρήνην, VV1 (1894), σ. 125, μᾶς λέει πὼς πέθανε λίγο μετὰ τὴν μητέρα τῆς Εἰρήνης, γιὰ τὴν ὁποία ξέρομε πὼς πέθανε στὶς ἀρχὲς τοῦ 1160, βλ. Κίνναμος, σ. 220. Ἴβαννα Κ. 154 πρέπει νὰ γεννήθηκε τὸ 1156 καὶ νὰ πέθανε κατὰ τοὺς πρώτους μῆνες τοῦ 1160.

4. Συνήθως τὸ ὄνομα διδόνταν στὴν πρωτότοκῃ ἢ τῇ δευτερότοκῃ κόρῃ τῶν Κομνηνῶν: ὁ Ἀλέξιος (α') Κ. 15 τὸ ἔδωσε στὴν πρωτότοκῃ κόρῃ του, τὴν περιφημῆ Ἴβαννα Κ. 32, ὁ Ἰωάννης (β') Κ. 34 τὸ ἔδωσε στὴν δευτερότοκῃ, τὴν Ἴβαννα Κ. 77, τὴν μητέρα τῶν Κοντοστεφάνων-Κομνηνῶν.

5. Βλ. προσωπογραφίαν Μαρίας Κ. 153, ὑ. 4.

6. Βλ. προσωπογραφίαν Μαρίας Κ. 153, ὑ. 5.

7. Ἄνωνμος, Εἰς τὸ βάπτισμα κτλ., ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 2), σ. 45, ἀριθ. 84.

8. Ἄνωνμος, Εἰς τὸ βάπτισμα, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 46, στίχ. 3-6 τοῦ τρίτου μέρους τοῦ στιχοιουργήματος.

9. Ἄνωνμος, Εἰς τὸ βάπτισμα, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 46, στίχ. 9-11 τοῦ δευτέρου μέρους τοῦ στιχοιουργήματος:

Ἐευφρανθεῖσιν σοι πατὴρ αὐγούστα τέ σου μήτηρ,
τερφθειῖσαν τοῖς τέκνοις σου καὶ τοῖς αὐτῶν ἐκγόνοις,
βλέποντες τόκους τοὺς αὐτῶν καὶ τὰς ἀναγεννήσεις.

10. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 458, ὑ. 145.

11. Τοῦ γενομένου Θεσσαλονίκης Βασιλείου τοῦ Ἀχριδιηνοῦ, Λόγος ἐπιτάφιος εἰς τὴν ἐξ Ἀλαμανῶν δέσποιναν (Εἰρήνην), VV1 (1894), σ. 125: ἀώρως ἀποδρυφθέντος μετὰ μικρόν, ὡσπερ πνός ἐν ἄνθει κυπρίζοντος βότρυος.

155. Ἀλέξιος (β') Κομνηνός (γένν. 14.IX.1168/69 – † IX.1183).

I

Ὁ Ἀλέξιος' (β') Κομνηνός μόνος νόμιμος γιός τοῦ Μανουήλ (α') Κ. 81 ἀπ' τῆ δευτέρῃ γυναίκα του Μαρία τῆς Ἀντιόχειας² γεννήθηκε στίς 14 τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1169 ἢ σύμφωνα μέ ἄλλους τοῦ 1168³.

- 155.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρός προπάπου τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15 καὶ τοῦ ἐπίσης ἐκ πατρός θείου τοῦ βασιλέα Ἀλέξιου Κ. 74· εἶναι καὶ αὐτός, ὅπως οἱ Ἀλέξιος Κ. 125, Ἀλέξιος Κ. 132, Ἀλέξιος Κ. Κ. 134, Ἀλέξιος Κ. 137, Ἀλέξιος Κ. 144 καὶ Ἀλέξιος Κομν. Βατ. 152, προπαπποθεϊώνυμος, βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου Κ. 132, ὑ. 1. Τὸ ὄνομα ὅμως δέν τοῦ δόθηκε ἀπ' τόν πατέρα του γιά νά τιμηθοῦν ὁ προπάππος του ἢ ὁ θεῖός του, ἀλλά κατὰ προαγόρευμα τῆς ἀστρολογίας, βλ. πῶς κάτω, ὑ. 9.
2. Χωνιάτης, σ. 220-21, 291, 331, 343 κ.ά.· Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἄλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 20 καὶ 36, καὶ ἐκδ. Bonn, σ. 382 καὶ 397· ὁ ἴδιος, Ἐπιτάφιος εἰς Μανουήλ (α'), ἐκδ. Th. Tafel, Opuscula, σ. 211, καὶ ἐκδ. Migne, PG135, στ. 1024· Κίνναμος, σ. 257· Guillaume de Tyr, λατ. κείμεν., RHC Hist. Occid., t. I, σ. 1067 καὶ 1070· ἀρχαιογαλλ. κείμεν., τ. II, σ. 412 καὶ 415· Ἀνώνυμος, Εἰς τὸ στέμμα τοῦ κυροῦ Ἀλεξίου (β') Κ., ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, NE8(1911), σ. 125-26, ἀριθ. 108, στίχ. 2-5· Ἀνώνυμος, Στίχοι τοῦ βασιλέως κύρ Ἀλεξίου (β') Κ. καὶ τῆς μητρός αὐτοῦ ἐπιτάφιοι πρὸς τὸν βασιλέα κύρ Μανουήλ (α') Κ. τὸν πατέρα αὐτοῦ, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, NE12(1913), σ. 439-42· Ἀνώνυμος χρονικογράφος εἰς Ψευδοκωδινού, Χρονογραφίαν, σ. 159· Συνοδικὸς τόμος τοῦ ΚΠόλεως Μιχαήλ τοῦ Ἀγχιάλου, ἐκδ. Α. Ραβλιν, VV2 (1895), σ. 391-94, καὶ ἐκδ. Α. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, ΑΙΣ4(1897), σ. 109-13· Θεόδωρος Σκουταριώτης, ἐκδ. Κ. Σάθα, MB7(1894), σ. 279, 306, 307, 323, καὶ σὲ πολλές ἄλλες πηγές.
3. Ὁ Ἀνώνυμος χρονικογράφος εἰς Ψευδοκωδινού, Χρονικογραφίαν, σ. 159, ἐκδ. Bonn, μᾶς δίνει ὡς ἡμερομηνία γέννησης τῆ 10ῃ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1169, ἀλλὰ ὁ P. Wirth, Wann werde Alexios II Komnenos geboren? BZ49(1956), σ. 65-7, κατάληξε νά δεχθῆ τῆ 14ῃ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1169, τὴν ὁποία ἀποδέχτηκε καὶ ὁ Δ. Ζακυθινός, Τὸ Βυζάντιον 1071-1453, σ. 60, ἐνῶ ἡ Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου, Ἐκλογή, σ. 161, καὶ Ἀντιβασιλεία, σ. 79, ἀποδέχεται ἐκεῖνη τῆς 10ῃς τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1169. Ἐκεῖ ὅμως ποῦ δημιουργεῖται σοβαρὸ ζήτημα εἶναι τὸ σὲ ποῖο ἔτος γεννήθηκε· ὁ Χωνιάτης, σ. 291, λέει: βασιλεὺς δέ μετ' αὐτὸν ὁ ἐκείνου παῖς Ἀλέξιος, οὕτω καθαρῶς τῆς ἡβης ἀμάμενος, ἀλλ' ἐπι παιδοκόμων καὶ τιθευτρίας δεόμενος, ἐνῶ στῆ δημοτικῇ ἀπόδοσιν τοῦ κειμένου του, σ. 291, ἀναγράφεται: τοῦ δωδεκάτου χρόνου... βαίουλου καὶ βυζαστρίας (δεόμενος) ὁ Guillaume de Tyr, λατ. κείμεν., RHC Hist. Occid., t. I, σ. 1066, καὶ ἀρχαιογαλλ. κείμεν., τ. II, σ. 412, σημειώνει: au fil qui n'avoit mie encore treiz anz. Οἱ δύο αὐτές μαρτυρίες δειχνουν πῶς ὁ Ἀλέξιος (β') Κ. 155, κατὰ τὸ θάνατο τοῦ πατέρα του, στίς 24.IX.1180, ἦταν 12 χρονῶ (δέν ἦταν ἀκόμη 13 χρονῶ λέει ὁ Guillaume de Tyr), καὶ αὐτῆ τῆ χρονολογία υἱοθετεῖ ὁ G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 418: Alexis II, âgé de douze ans, ποῦ σημαίνει πῶς ὁ Ἀλέξιος (β') γεννήθηκε στίς 14.IX.1168· καὶ ὁ J.L. van Lieten, Alexios II Komnenos, BLS1(1972), σ. 49-50, τὸν φέρνει πῶς γεννήθηκε τὸ 1168, ἐνῶ θέτει κάτω ἀπὸ ἐρώτησιν τὸ ἔτος 1169. Πρὸς τὸ ἔτος 1168 συμφωνεῖ καὶ ἡ ἄλλη βεβαίωση τοῦ Χωνιάτη, σ. 356: Καὶ οὕτω μὲν ἐξ ἀνθρώπων ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιος (β') ἐγεγέννητο, ζήσας τὸν μὲν ἅπαντα χρόνον ἔτη μὴ ἀκρακρῶν πεντεκαίδεκα, τρία δὲ ἐκ τούτων ἄρξας.

“Όταν ἡ Μαρία τῆς Ἀντιόχειας πλησίαζε γιὰ νὰ γεννήσῃ «εὐτρεπίστηκε τὸ οἶκημα τῆς Π ο ρ φ ὕ ρ α ς καὶ ἡ δέ σ π ο ι ν α μεταφέρθηκε σ’ αὐτό· ὁ βασιλεὺς βρισκόταν στὸ πλευρὸ τῆς καὶ τὴν παρηγοροῦσε, κι ὅσο μπορούσε ἀνακούφιζε τοὺς πόνους τῆς· Ἀλλὰ πιὸ πολὺ ἔστρεψε τὰ βλέμματά του πρὸς τοὺς οὐρανοὺς, μὲ ἀγωνία μελετώντας τὴν πορεία τῶν ἀστεριῶν σὲ συνδυασμὸ πρὸς τὴν ὥρα ποὺ ἔμελλε τὸ παιδί νὰ γεννηθῆ. Καὶ καθὼς γεννήθηκε τὸ παιδί καὶ ἦταν ἀγόρι, καὶ οἱ ἀστρολόγοι προέλεγαν πὼς θὰ ἦταν εὐτυχημένο καὶ μονογενές καὶ πὼς θὰ γινόταν διάδοχος τῆς πατρικῆς ἐξουσίας, ὁ βασιλεὺς εὐχαριστοῦσε τὸ Θεὸ καὶ ἦταν γεμάτος χαρὰ καὶ ἐνθουσιασμὸ»⁴.

Καὶ ἀμέσως ὑψώθηκε στὸ παλάτι τὸ ἐρυθρὸ αὐτοκρατορικὸ πέδιλο γιὰ νὰ ἐξαγγελιῇ στὸ λαὸ πὼς ἡ Αὐτοκρατορία ἀπόχτησε διάδοχο⁵.

Τὸ ὄνομα Ἀλέξιος τοῦ δόθηκε τὴν πέμπτη μέρα τῆς γέννησής του, σύμφωνα μὲ τὴν παλιὰ συνήθεια⁶, τὴν ὁποία ὁ Χωνιάτης ὀνομάζει «γενέθλιο καὶ ὀνομαστήριο τοῦ παιδιοῦ μέρα»⁷, καὶ σ’ αὐτὴ ὁ βασιλεὺς, ἀκολουθώντας τὴν παράδοση, κάλεσε σὲ τραπέζι στὸ παλάτι τὰ μέλη τῆς ἀριστοκρατίας ποὺ εἶχαν στολιστεῖ μὲ κλαδιά ἐλιάς⁸.

«Καὶ τὸ ὄνομα Ἀλέξιος ὁ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 τὸ ἔδωσε στὸ γιό του, ὄχι ἀπλὰ διαλέγοντας αὐτὴ τὴν ὀνομασία ἢ τιμώντας τὸ γεννήτορα τοῦ πατέρα του, τὸν Ἀλέξιο (α΄) Κ. 15, μᾶς λέει ὁ Χωνιάτης, ἀλλὰ εἰσακούοντας τίς προρρήσεις τῶν ἀστρολόγων, ποὺ σὲ ἐρώτησή του μέχρι πόσο θὰ παραταθῆ ἡ δυναστεία τοῦ Ἀλέξιο (α΄), τοῦ δόθηκε ὡς ἀπάντηση τὸ π ρ ο α γ ὀ ρ ε υ μ α Α ἱ μ α , ποὺ ἂν ξεχωρίσῃ κανεὶς ἕνα-ἕνα τὰ γράμματα τοῦ προαγορευμένου διαπιστώνει πὼς διὰ τοῦ Α καθαρὰ ὑποδεικνυόταν ὁ Ἀλέξιος (α΄) Κ. 15, διὰ τοῦ Ι ὁ Ἰωάννης (β΄) Κ. 34, διὰ τοῦ Μ ὁ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 καὶ διὰ τοῦ Α ἐκεῖνος ποὺ ἀπ’ αὐτὸν τὸν τελευταῖο θὰ παραλάμβανε τὴ βασιλικὴ ἐξουσία»⁹.

Ὁ Μανουήλ (α΄) νόμισε πὼς δίνοντας τὸ ὄνομα Ἀλέξιος στὸ γιό του ἐξασφάλιζε τὴ συνέχεια τῆς ἐνδοξῆς δυναστείας στὸ πρόσωπό του, ἀλλὰ ἡ κλωθὴ τῆς ζωῆς, λές καὶ ἀπ’ τὰ νήματα τῆς ἀστρολογίας σάν νὰ κατευθυνόταν, θέλησε δυὸ τ ὕ ρ α ν ν ο ι νὰ τὸν διαδεχτοῦν στὴν οὐσιαστικὴ διαχείριση τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας, ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 –καὶ τῶν δυὸ τὰ ὀνόματα ἀρχίζουν ἀπὸ Α– καὶ ὁ γιός του Ἀλέξιος (β΄) Κ. 155, «σάν ἕνας ἥλιος ἀπὸ σύννεφα σκοτεινιασμένος», πιὸ πολὺ νὰ δείχνῃ, κατὰ τὸ μικρὸ διάστημα τῆς βασιλείας του, πὼς «βασιλευόταν παρὰ πὼς βασίλευε»¹⁰.

4. Χωνιάτης, σ. 219-20, βλ. καὶ τὸ δημοτικὸ του κείμενο, σ. 219.

5. Μιχαήλ Ἰταλικός. Λόγος βασιλικὸς εἰς Μανουήλ Κ., ἐκδ. P. Gautier, Michel Italikos, *Lettres et discours*, σ. 279: καὶ εὐθύς τὸ βασιλικὸν ἐν ταῖς δήμας ἀπηώρητο πέδιλον. ὦ τοὺς ἄρρενας τόκουσ τῆς βασιλείας ἢ πόλις ἐνημαινόμεθα.

6. Βλ. προσωπογραφίαν Μαρίας Κ. 153, ὑ. 4.

7. Χωνιάτης, σ. 220.

8. Χωνιάτης, σ. 220. Πρβλ. Φ. Κουκουλές, *Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμὸς*, τ. Δ΄ (1951), σ. 41.

9. Χωνιάτης, σ. 220. Πρβλ. Φ. Κουκουλές, ἐνθ’ ἄνωτ., σ. 60-61.

10. Χωνιάτης, σ. 356.

Ο νεογέννητος, ο Ἀλέξιος, ήταν ένα πλάσμα χαριτωμένο· σύγχρονός του ιστορικός μάς λέει πώς ο αυτοκράτορας απόκτησε ένα γιό, πού ήταν «ανάγλυφο τῶν Χαρίτων καὶ λουλούδι τῆς φύσης»¹¹.

Ἡ βάφτισή του θά ἐγινε κατὰ τὴν τεσσαρακοστή μέρα τῆς γέννησής του¹².

Καθὼς ὁ μικρὸς Ἀλέξιος Κ. 155 μεγάλωνε καὶ πρόκοβε¹³, ὁ αυτοκράτορας λίγο πρὶν τὶς 4 τοῦ Μάρτη τοῦ 1171 τὸν ἀνάδειξε σὲ βασιλέα¹⁴, καὶ στὸ ναὸ τῆς Θεοτόκου τῶν Βλαχερνῶν, οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματοῦχοι τῆς Μοναρχίας ὑποχρεώθηκαν μὲ ὄρκο νὰ τὸν ἀναγνώρισουν ὡς διάδοχο τῆς βασιλείας, κι ἔτσι ὅλοι οἱ πιὸ πάνω λύθηκαν ἀπὸ τὸν ὄρκο πίστης καὶ ἀναγνώρισης πού προηγουμένως, τὸ 1165, εἶχαν δώσει στὴν πρεσβύτερη κόρη τοῦ αυτοκράτορα, τὴ Μαρία Κ. 153, καὶ στὸ μνηστήρα της, τὸν ἐξ Οὐγγαρίας Βελᾶν Ἀλέξιον¹⁵.

Ἐπίσης ὁ πατριάρχης τῆς ΚΠολης Μιχαήλ(γ') ὁ (ἀνεψιὸς) τοῦ (μητροπολίτου) Ἀγχιάλου (1172-1178) καὶ ἡ πατριαρχικὴ σύνοδος, στὶς 24 τοῦ Μάρτη τοῦ 1171, ἀνάλαβαν ρητὲς ὑποχρεώσεις γιὰ τὴν πιστὴ τήρηση καὶ ἐκτέλεση τῶν διατάξεων τοῦ αυτοκράτορα σὲ ὅ,τι ἀφοροῦσε τὴν αυτοκρατορικὴ διαδοχή¹⁶.

Στὸ πατριαρχικὸ καὶ συνοδικὸ ἐγγράφο ξεκαθαρίζεται πὼς ὁ Μανουὴλ (α') Κ. 81 εἶναι ὁ αὐτοκράτωρ, καὶ μόνο μετὰ τὸ θάνατό του θά πάρῃ τὴ θέση του ὁ περιφανέστατος πορφυρογέννητος καὶ βασιλεὺς κύρ Ἀλέξιος, ἀφοῦ ἀναγορευτῆ αὐτοκράτωρ βασιλεὺς¹⁷.

Κατὰ τὴ στέψη τοῦ Ἀλέξιου Κ. 155 ὡς βασιλέα, ὁ πρωτεξαδέλφος του πρωτοσέβαστος καὶ πρωτοβεστιᾶριος Ἰωάννης Κ. 128 τοῦ πρόσφερε ἓνα πολύτιμο στέμμα, κατάστιχτο ἀπὸ μαργαριτάρια καὶ πολύτιμα

11. Κίνναμος, σ. 257: καὶ τεκνοὶ παῖδα βασιλεὺς, γλύμμα Χαρίτων, φύσεως ἄνθος.

12. Βλ. προσωπογραφίαν Μαρίας Κ. 153, ὑ. 5.

13. Χωνιάτης, σ. 220.

14. Συνοδικὸς τόμος τοῦ ΚΠόλεως Μιχαήλ τοῦ τοῦ Ἀγχιάλου, ἐκδ. Α. Ραβλόν, VV2(1895), σ. 391-94, καὶ ἐκδ. Ἀ. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, ΑΙΣ4(1897), σ. 109-13· Ἄνωνυμος χρονικογράφος εἰς Ψευδοκωδινού, Χρονογραφίαν, σ. 159: ἐστέφθη δὲ παρ' αὐτοῦ (τοῦ Μανουὴλ α') ὁ τοιοῦτος (ὁ Ἀλέξιος β') εἰς βασιλέα κατὰ ἰνδ. ε' τοῦ εχ' ἔτους (ἡτοιὰπὸ 1ης Σεπτεμβρίου 1171 μέχρι 31ης Αὐγούστου 1172) ἀλλ' αὐτὴ ἡ χρονολογία δὲ συμφωνεῖ μὲ τὸ Συνοδικὸ τόμο, πού ἀπὸ τὴ φρασιολογία του βγαίνει χωρὶς ἀμφιβολία πὼς ὁ Ἀλέξιος (β') εἶχε ἤδη στεφθῆ βασιλέας ἀπὸ τὸ Μάρτη τοῦ 1171). Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 212: dès le 4 mars 1171, fut associé à l'empire. J.L. van Lieten, Alexios II, Komnenos, BLS1(1972), σ. 49· Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου, Ἐκλογή, σ. 161-62· S. De Jongh, σ. 69· F. Dölger, BZ46 (1953), σ. 233.

15. Χωνιάτης, σ. 220-21. Πρβλ. Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου, Ἐκλογή, σ. 161-62.

16. Συνοδικὸς τόμος, ἐνθ' ἀνωτ., ἐκδ. Ραβλόν, σ. 391-94, καὶ ἐκδ. Ἀ. Παπαδοπούλου Κεραμέως, σ. 109-13. Πρβλ. Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου, Ἐκλογή, σ. 161-62· N.G. Svoronos, Le serment de fidélité à l'empereur byzantin, REB9 (1951), σ. 114-15.

17. Συνοδικὸς τόμος, ἐνθ' ἀνωτ., ἐκδ. Ραβλόν, σ. 392. Πρβλ. Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου, Ἐκλογή, σ. 162 καὶ ὑ. 3.

πετράδια¹⁸.

Καθώς σέ ὅλη του τῆ ζωῆ, ὅπως μᾶς εἶναι γνωστό, ὁ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 εἶχε εὐνοήσει τοὺς Λατίνους^{18α}, ἀπ' αὐτοὺς πήρε καὶ τίς δυὸ γυναῖκες του, τὴν Εἰρήνη τὴν ἐξ Ἀλαμανῶν καὶ τὴ Μαρία τῆς Ἀντιόχειας, καὶ κοντὰ σ' αὐτοὺς φρόντιζε νὰ βρῆ καὶ τὴ νύφη, ποὺ θὰ ἔδινε στὸ γιό καὶ διάδοχό του Ἀλέξιο (β΄) Κ. 155.

Πασχίζοντας, ἔπειτα, νὰ βρῆ ὅπου μπορούσε ὑποστήριξη στὸν ἀγῶνα του ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Φρειδερίκου Ι τοῦ Κοκκινόπῳγωνα (1152-1190), ἀναζητοῦσε προσεχτικὰ τρόπους νὰ πλησιάσῃ τὸ βασιλεῖα τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου VII τὸν Νέον (1137-1180).

Ἐξάλλου, αὐτὴ τὴν ἰδέα τὴν εἶχε ἐμπνεύσει στὸν αὐτοκράτορα ἀπ' τὸ 1171 ἢ 1172 ὁ φίλος του πάπας Ρώμης Ἀλέξανδρος ΙΙΙ (1159-1181), δείχνοντας τὴ χρησιμότητα τῆς γαλλοβυζαντινῆς συμμαχίας καὶ συμβουλεύοντας τὸ Λουδοβίκο VII νὰ ἐνώσῃ μὲ ἓνα γάμο τὸν οἶκο τῶν Καπετιδῶν τῆς Γαλλίας μὲ τὸν οἶκο τῶν Κορνηγῶν τοῦ Βυζαντίου^{18β}.

Μέσα σ' αὐτὲς τίς προϋποθέσεις ὁ Μανουήλ (α΄) βρῆκε τὴν εὐκαιρία γιὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τίς προθέσεις του:

Τὴν ἀνοιξη τοῦ 1178 ὁ κόμης τῆς Φλάνδρας Φίλιππος τῆς Ἀλσατίας (1157-1191), ἐπιστρέφοντας ἀπ' τὴν Παλαιστίνη, σταμάτησε στὴν ΚΠολη¹⁹. Ὁ βασιλεὺς, ὅπως συνήθιζε, τὸν δέχτηκε μὲ ἀληθινὴ μεγαλοπρέπεια καὶ ἀνάμεσα στὶς ἄλλες συζητήσεις μὲ τὸν κόμητα, τοῦ μίλησε γιὰ τὸ σχέδιό του.

Τὸ χρονικὸ τοῦ Εἰρηουὶ ἀναφέρει:

«Ὁ αὐτοκράτορας τὸν ρώτησε, ἂν ὁ βασιλεὺς Λουδοβίκος τῆς Γαλλίας εἶχε καμιά κόρη γιὰ γάμο, καὶ ὁ κόμητας ἀποκρίθηκε πὼς εἶχε μιά ποὺ ἦταν πολὺ μικρὴ καὶ ἀγουρη. Τότε κι ὁ αὐτοκράτορας τοῦ εἶπε πὼς κι αὐτὸς εἶχε ἓνα γιό ποὺ ἦταν μικρός, καὶ πὼς ἂν ὁ βασιλεὺς ἤθελε νὰ τοῦ στείλῃ τὴν κόρη του, θὰ φοροῦσε κι αὐτὴ στὸ κεφάλι τῆς τὸ στέμμα, καθὼς τὸ ἀγοράκι θὰ γινόταν αὐτοκράτορας κι αὐτὴ αὐτοκρατόρισα. Ἔτσι μίλησε ὁ αὐτοκράτορας καὶ παρακάλεσε τὸν κόμητα νὰ φέρῃ τὸ μήνυμα στὸ βασιλεῖα, γιὰτι ποτέ

18. Ἄνωνυμος, Εἰς τὸ στέμμα τοῦ κυροῦ Ἀλεξίου (β΄) δωρηθέν αὐτῷ παρὰ τοῦ πρωτοσεβαστοῦ (Ἰωάννη Κ. 128), ἔκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ8 (1911), σ. 125-26, ἀριθ. 108. Βλ. καὶ προσωπογραφίαν Ἰωάννη Κ. 128, ὑ. 57α, ὅπου καὶ ἀπόδοση τοῦ στιχοῦργήματος στὴ δημοτικὴ.

18α. Guillaume de Tyr, λατ. κείμεν., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 753,786,846,981-82,1024,1079-80,1084· ἀρχαιογαλλ. κείμεν., τ. II, σ. 134-35,164,219,343-45,379-80,423-24,428· Robert de Clary, La prise de Constantinople, ἔκδ. Ch. Hopf, Chroniques, σ. 14· Walter Map, De nugis curialium, ἔκδ. Montague Rhodes James, Anecdota Oxoniensia: Texts, Documents and Extracts Chiefly from Manuscripts in the Bodleian and Other Oxford Libraries, Medieval and Modern Series, Part XIV, Oxford 1914, σ. 85-87. Βλ. καὶ Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 447 καὶ ὑ. 103β.

18β. Ch. Diehl, Fig. Byz., s. II, σ. 192, ἑλλην. μετάφρ., σ. 550.

19. Guillaume de Tyr, λατ. κείμεν., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 1048· ἀρχαιογαλλ. κείμεν., τ. II, σ. 399· Sigebert de Gembloux, Continuatio Aquic., σ. 417.

δέν θά μπορούσε νά βρῆ γιά νά τοῦ στείλῃ πιό εὐγενικό καί πιό κατάλληλο ἄνθρωπο· καί συμπλήρωσε πῶς μαζί του θά ἔστειλε καί τούς πιό τιμημένους καί πιό σπουδαιούς ἄντρες τῆς αὐλῆς του γιά νά φέρουν τή μικρή κόρη στό Βυζάντιο, ἂν ὁ βασιλέας ἤθελε νά τοῦ τήν ἐμπιστευτῆ. Ὁ κόμητας σ' αὐτά ἀποκρίθηκε πῶς μέ μεγάλη εὐχαρίστηση θά πῆγαινε τό μήνυμα καί πῶς εἶχε τή γνώμη ὅτι θά εἶχε ἐπιτυχία. Ὁ αὐτοκράτορας ἐτοίμασε τότε τούς ἀπεσταλμένους του, τόν ἀνεψιό του π ρ ω τ ο σ ἔ β α σ τ ο Ἀλέξιο Κ. 132, τό δούκα Ἀλέξιο Raynieri Strambo ἀπ' τήν Πίζα καί τόν Balduino Guercio ἀπ' τή Γένοβα, τούς φόρτωσε μέ χρυσάφι καί ἀσήμι γιά νά ἔχουν νά ξεοδεύουν ἀνοιχτόχερα καί τούς ἔστειλε στή Γαλλία μαζί μέ τόν κόμητα. Κι ὅταν ἔφτασαν στό Παρίσι, ὁ κόμητας πῆγε στό βασιλέα καί τοῦ διαβίβασε τό μήνυμα τοῦ αὐτοκράτορα. Ὁ βασιλέας πολύ εὐχαριστήθηκε καί χάρηκε ἀπ' τό μήνυμα πού ἔλαβε καί εἶδε πῶς καλύτερα δέν θά μπορούσε νά παντρέψῃ τήν κόρη του. Τήν ἐτοίμασε λοιπόν πολύ ἀρχοντικά καί πολύ πλοῦσια –μιὰ καί ἦταν κόρη ἑνός τόσο μεγάλου καί σπουδαιῦ ἀνθρώπου, ὅπως ἦταν ὁ βασιλέας τῆς Γαλλίας– καί τήν παράδωσε στους αὐτοκρατορικούς ἀπεσταλμένους, κι αὐτοί τήν πῆραν –κι ἀφοῦ πέρασαν ἀπό πόλεις τῆς Ἰταλίας– τήν πῆγαν στήν ΚΠολη στὸν αὐτοκράτορα»²⁰.

Οἱ βυζαντινοὶ ἀπεσταλμένοι εἶχαν τήν πρόσθετη ἐντολή νά παντρέψουν τήν Εὐδοκία Κ. 143, κόρη τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78 (ἢ τοῦ Ἰωάννη Κ. 128) μέ τό δούκα τῆς Προβηγκίας Ramón Berengar, ἀλλά κάτω ἀπ' τήν ἀντίδραση τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Φρειδερίκου Ι τοῦ Κοκκινόπῳγωνα, τήν πάντρεψαν, κατὰ ὑπόδειξη τῆς ἀραγωνικῆς αὐλῆς, μέ τόν ἡγεμονίσκο τοῦ Montpelier Γουλιέλμο VIII^{20α}.

Ἀλλά ἄς γυρίσωμε «στή μικρὴ καί ἄγουρη» παιδούλα τοῦ βασιλέα τῆς Γαλλίας· αὐτὴ τήν ἔλεγαν Ἀγνή καί ἦταν ἡ δευτέρη κόρη τοῦ Λουδοβίκου VII καί τῆς τρίτης γυναίκας του Adèle ἢ Alix de Champagne (†1206), κατὰ συνέπεια ἡ πιό μικρὴ ἀμφιθαλῆς ἀδελφὴ τοῦ Φιλίππου II Αὐγούστου (γένν. 1165, βασιλεία 1180-1223). Ὅταν ἡ Ἀγνή ἄφησε τό Παρίσι (Πάσχα τοῦ 1179) γιά νά πάῃ στήν ΚΠολη, ἦταν μόλις ὀχτώ χρονῶ²¹.

Ἡ δημοκρατία τῆς Γένοβας γιά νά εὐχαριστήσῃ τό Μανουήλ (α΄) ἔθεσε

20. Chronique d'Ernoul et de Bernard le Trésorier, ἐκδ. L. de Mas-Latrie, publiée dans la collection de la Société de l'histoire de France, 1871: Aubri de Trois-Fontaines, MGH. SS., t. XXIII, σ. 848· Bernardo Maragone, ἐκδ. Michele Lupo Gentile, RIS², VI, Part 2, Annales Pisani, Bologna n.d. 1936, σ. 68-9, ὅπου καί βρίσκομε τὰ ὀνόματα τῶν αὐτοκρατορικῶν ἀπεσταλμένων· ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 προβάλλει στά «χρονικά τῆς Πίζας» κάτω ἀπ' τό ὄνομα «Comunianus», βλ. προσωπογραφίες Ἀλέξiou Κ. 132, ὑ. 37α καί 37β, καί Εὐδοκίας Κ. 143, ὑ. 10.

20α. Βλ. προσωπογραφίαν Εὐδοκίας Κ. 143, ὑ. 10, 21 καί 22.

21. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 1066-1067· ἀρχαιογαλλ. κειμ., τ. II, σ. 412: donna la fille le roi Loos de France qui avoit non Agnés, et n'avoit mie plus de VIII anz. Γιά τήν Adèle ἢ Alix τῆς Καμπανίας, βλ. προσωπογραφίαν Εὐδοκίας Κ. 143, ὑ. 25.

στη διάθεση της μικρής πριγκίπισσας δικά της πλοία, τὰ ὁποῖα μὲ τὴ βυζαντινὴ συνοδεία της τὴ μετὰφεραν στὴν πόλη τῶν βασιλέων, ἐνῶ μέχρι τῆ Γένουα καὶ τὴν Πίζα τῆς Ἰταλίας τοὺς συνόδευσε καὶ ὁ ἡγεμονίσκος τοῦ Montpellier Guillaume VIII καὶ ἡ γυναῖκα του Εὐδοκία Κ. 143, ποὺ μόλις εἶχαν παντρευτῆ καὶ ποὺ διέθεσαν κι αὐτοὶ τέσσερα καράβια²².

Σ' ἕνα ἀπ' τοὺς λόγους τοῦ ὀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος μᾶς περιγράφει τὸν ἐνθουσιασμό τοῦ λαοῦ τῆς ΚΠολης, ποὺ μαζεύτηκε στὶς ὄχθες τοῦ Βοσπόρου γιὰ νὰ παρακολουθήσῃ τὴν ἀποβίβαση τῆς μικρῆς νύφης, «τῆς χαριτωμένης αὐτῆς ὑπαρξῆς ποὺ καταγόταν ἀπ' τὴν ἐνδοξὴ γενιά τῶν Καπετιδῶν»²³.

Τὴ στιγμὴ ποὺ ἡ μικρὴ Ἀγνή ἔφτανε στὴν αὐτοκρατορικὴ πόλη, ἡ βασιλεία τοῦ Μανουὴλ (α') Κ. 81 πλησίαζε στὴ δύση της. Παρὰ τὴ θλίψη ποὺ ὁ αὐτοκράτορας δοκίμασε κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια, ἀπ' τὴ μάχη ἐκεῖνῃ τοῦ Μυριοκέφαλου (1176), διατηροῦσε τὴν ὠραία του αὐτοπεποίθηση, καὶ ἡ αὐλὴ εἶχε τὴ συννηθισμένη της κομπόζη καὶ μεγαλοπρέπεια.

Τοὺς ἄρραβῶνες τῆς κόρης τοῦ Λουδοβίκου VII μὲ τὸ διάδοχο τοῦ θρόνου τῶν Καισάρων, ποὺ ἐγίναν στὴν αἶθουσα τοῦ Τρούλλου τοῦ μεγάλου ἱεροῦ παλατιοῦ, στὶς 2 τοῦ Μάρτη τοῦ 1180, εὐλόγησε ὁ πατριάρχης τῆς ΚΠολης Θεοδόσιος, καὶ ὁ μικρὸς βασιλέας Ἀλέξιος (β') ἔβαλε στὸ κεφάλι τῆς μνηστῆς του τὸ βασιλικὸ στέμμα, καὶ ἡ Ἀγνή κατὰ τὴν προσχώρησή της στὴν

22. Bern. Maragone, *Annales Pisani*, καὶ ὁ Συνεχιστῆς του, ὁ γιὸς του Salem, σ. 68-9· Otoboni, *Annales ad a. 1179*, MGH. SS., τ. XVIII, σ. 99.

23. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, *Λόγος ἑοικῶς ἐπιβατηρίῳ ἐκφωνηθεὶς ἐπὶ τῇ ἐκ Φραγκίας ἐλεύσει τῆς βασιλικῆς νύμφης εἰς τὴν Μεγαλόπολην*, ἐκδ. W. Regel-N. Novosadsky, *Fontes rerum byzantinorum*, τ. I', Petropoli, σ. 85 κεξ.

23a. Ἀνώνυμος χρονικογράφος εἰς Ψευδοκωδινού, *Χρονογραφίαν*, σ. 159· *Chronica Byzantina Breviora*, *Die Byzant. Kleinchroniken*, 1. Teil, ἐκδ. P. Schreiner, Wien 1975, *Chronik* 14, ἀριθ. 84, σ. 147: (1180 Ind. 13 März, Sonntag) κατὰ δὲ τὴν ἰγ' ἰνδικτιῶνα, τοῦ ἐτους ρχηπ', μηνὶ μαρτίῳ β', ἡμέρα κυριακῇ, συνέζευξε τὸν κύρ Ἀλέξιον, τὸν υἱὸν αὐτοῦ, γυναῖκα τῇ κυρᾷ Ἀννῇ, τῇ θυγατρὶ τοῦ εὐγενεστάτου ρηγῶς Φραγγίας, μόνον ἄρραβῶνα εὐχῆς τοῦτοις δοθείσης παρὰ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυροῦ Θεοδοσίου τοῦ Ἀντιοχεῶς· Guillaume de Tyr, λατ. κείμεν., *RHC Hist. Occid.*, τ. I, σ. 1066-1067· ἀρχαιογαλλ. κείμεν., τ. II, σ. 412· Robert d'Auxerre, *Chronique*, MGH. SS., τ. XXVI, σ. 242· Robert de Torigny, Abbot of Mont St. Michel, *Chronica Richard Howlett*, ed. in *Chronicles of the reigns of Stefan, Henry II and Richard I*, vol. IV, *Rolls Series*, London 1889, σ. 279 καὶ 285· Robert de Clary, ἐκδ. Ch. Hopf, *Chroniques*, σ. 14, ποὺ κάνει τὸ λάθος καὶ λέει πῶς ἐκεῖ ὁ Μανουὴλ (α') τὴ ζήτησε γιὰ τὸ γιό του ἀπ' τὸν ἀδελφὸ της Φίλιππο II, ἐνῶ τὴ ζήτησε ἀπ' τὸν πατέρα της. Τὴ χρονολογία τῆς 2ας. III. 1180 μᾶς δίνουν ὁ Ἀνώνυμος χρονικογράφος (=Ψευδοκωδινός) καὶ τὸ *Chronik* 14, ἐνθ' ἄνωγ. τὴν πληροφορία γιὰ τὴν εὐλογία ἀπ' τὸν πατριάρχη ὁ Guillaume de Tyr καὶ τὸ *Chronik* 14· ὁ Guillaume μᾶς δίνει καὶ τὸν τόπο τέλεσης τοῦ ἄρραβῶνα στὴν αἶθουσα τοῦ Τρούλλου, ποὺ κάνει τὸ λάθος καὶ λέει πῶς ἐκεῖ συνῆλθε ἡ ἐπί Κωνσταντίνου (β') οἰκουμενικὴ σύνοδος, ἀντὶ νὰ πῆ ἡ ἐπί Ἰουστινιανοῦ (β') τοῦ Ρινόμητου, τὸ 692. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 235, 553, 605 καὶ ὁ. 5, καὶ ὁ. 1 τῆς σ. 606 ὅπου ἐκ παραδρομῆς ἔθεσε ὡς πηγὴ τὸν Guillaume de Tyr ἀντὶ νὰ τὸν θέσῃ στὴν ὁ. 5 τῆς σ. 605· F. Dölger, *Regesten*, ἀριθ. 1531· F. Cognasso, *Partiti politici*, σ. 218.

Ὁ ρ θ ο δ ο ξ ι α πήρε τὸ ὄνομα Ἄννα²⁴.

Καθὼς ὁ μικρὸς Ἀλέξιος Κ. 155 ἦταν μόλις δεκάμισι χρονῶ (ἀν γεννήθηκε στὶς 14.IX.1169) ἢ ἐνδεκάμισι χρονῶ (ἀν γεννήθηκε στὶς 14.IX.1168) καὶ ἡ Ἄννα (πρῶν Ἀγνή) ἐννέα χρονῶ, «ἀνάβαλαν γιὰ ἀργότερα τὸ γάμο»²⁴.

Οἱ ἀρραβῶνες τοῦ Ἀλέξιου Κ. 155 καὶ τῆς Ἄννας τῆς Γαλλίας, καθὼς καὶ λίγο προηγουμένως, τὸ Φλεβάρη (τοῦ 1180), οἱ γάμοι τῆς ἀδελφῆς του Μαρίας Κ. 153 μὲ τὸν Ἰωάννη τοῦ Montferrat, πανηγυρίστηκαν στὴν ΚΠολη μὲ συμμετοχὴ τῆς ἀριστοκρατίας καὶ τοῦ λαοῦ καὶ μὲ περίλαμπρες γιορτὲς καὶ ἐπιδείξεις καὶ παιχνίδια καὶ θεάματα στὸν Ἰππόδρομο²⁵.

Κατὰ τὴν τέλεση τῶν ἀρραβῶνων τοῦ γιου τοῦ ἦδη ὁ αὐτοκράτορας εἶχε αἰστανθῆ τις πρῶτες ἐνοχλήσεις τῆς ἀρρώστιας ποῦ τὸν ἐστείλει στὸν τάφο²⁶, στὶς 24 τοῦ Σεπτέμβρη τοῦ 1180²⁷.

Μετὰ τὸ θάνατό του ὁ γιός του Ἀλέξιος (β') Κ. 155 μέχρι τότε ἀπλὸς βασιλέας ἀναγορεύθηκε αὐτοκράτορας, κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιτροπεία τῆς μητέρας του Μαρίας τῆς Ἀντιόχειας²⁸, ποῦ ἐγίνε μοναχὴ μὲ τὸ

24. Ch. Diehl, *Fig. Byz.*, τ. II, σ. 164: Comme le jeune Alexis avait onze ans seulement (αὐτὴ ἡ ἡλικία δὲν εἶναι ἠκριβής), le mariage fut remis à plus tard. Ἡ γνώμη αὐτὴ τοῦ Diehl εἶναι ἡ σωστὴ, πῶς τελέστηκε ἀρραβῶνας καὶ ὄχι γάμος, πρβλ. καὶ Winfr. Hecht, *letzten Komnenenkaiser*, σ. 22: welche die Braut des Thronfolgers Alexios. Παραδόξως στοὺς νεώτερους ἱστορικοὺς ἐπικράτησε ἡ ἀποψη πῶς τελέστηκε γάμος, βλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 553 καὶ 605· S. De Jongh, σ. 69-70· Δ. Ζακυθινός, *Τὸ Βυζάντιον 1071-1453*, σ. 5· Φ. Κουκουλές, *Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμός*, τ. Δ' (1951), σ. 128. Ἀντιθέτως ἄλλοι ἀπὸ τοὺς ἐρευνητὲς, ὅπως ὁ Diehl, ὁμιλοῦν γιὰ ἀρραβῶνα Κ. Ἀμαντος, Ἱστορία, τ. Β', σ. 363· J.L. van Lieten, *Alexios II. Komnenos*, BLS1 (1972), σ. 49. Ὅσο γιὰ τὶς πηγές, αὐτὲς μιλοῦν γιὰ ἀρραβῶνα καὶ ὄχι γιὰ γάμο· ὅπως εἶδαμε τὸ *Chronik 14*, βλ. τὴν προηγούμενη ὑ. 23α, καθαρὰ μᾶς λέει πῶς «ἀπ' τὸν πατριάρχη δόθηκε εὐχὴ ἀρραβῶνα» ὁ Χωνιάτης, σ. 357, ὀνομάζει «τὴν Ἄννα μνηστὴ τοῦ βασιλέα Ἀλέξιου (β')» ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἰλως, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 52, καὶ ἐκδ. Bonn, σ. 412, ἐπίσης τὴν ὀνομάζει μνηστὴν, ἀλλὰ τὴ φέρνει, μὲ κάποια ἄμφω διάθεση σαρκασμοῦ, νὰ κοιμᾶται μαζί μὲ τὸν Ἀλέξιο (β') Κ. 155: Ἀποικίας δὲ (ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87) αὐτῶ τὸν ἄνδρα Ἀλέξιον (β'), εἰσοικίζεται τὴν αὐτῶ μνηστὴν, ὧ καὶ ἐκείνου κακοῦ, νεάνιδα θυγατέρα τοῦ τῆς Φραγγίας ρηγός, ὄκνοῦσαν μὲν, ὡς περιᾶδεται, τὴν συναφὴν. Ἦδη γάρ καὶ φρενῶν ὑπεπίπματο καὶ πεπειραμένη δὲ ἄλλως λειότητος ἐραστοῦ τὸν τραχὺν ἀπέστεργε. Καί ποτε, φασί, καθ' ὑπνους φαντασαμένη, τὸν νεανίαν καὶ «ὦ Ἀλέξιε» ἀνακράζασα, οἷα ἐπαθεν οἶδεν αὐτῆ.

25. Βλ. προσωπογραφίαν Μαρίας Κ. 153, ὑ. 57.

26. Χωνιάτης, σ. 286: Κατήρξατο μὲν οὖν τῶ βασιλεῖ τὰ τῆς νόσου πρὸ τοῦ Μαρτίου μηνός, τῆς ἐνισταμένης τότε ἰγ' ἰνδικτιῶνος.

27. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 461-63, ὑ. 163 καὶ 164.

28. Ἄνωνμος χρονικογράφος εἰς Ψευδοκωδινού, Χρονογραφίαν, σ. 159-60: κατὰ δὲ τὴν κδ' τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός τῆς ἰδ' ἰνδικτιῶνος τοῦ ςηπθ' ἔτους, ὥρα α' τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ὁ ἀείμνηστος πατὴρ αὐτοῦ τῆς ἐπιγείου βασιλείας ἠλλάξατο τὴν οὐράνιον, ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ καὶ ἐβασίλευσεν εὐσεβῶς σὺν τῇ μητρὶ αὐτοῦ τῇ δεσποίνῃ τῇ κυρῇ Μαρῖα... Chr. Byz. Brev., *Kleinchroniken*, 1. Teil, ἐκδ. P. Schreiner, *Chronik 14*, ἀριθ. 85, σ. 147.

ὄνομα Ξένη²⁹, σύμφωνα με τὸ Συνοδικὸ τόμο τῆς 24ης τοῦ Μάρτη τοῦ 1171³⁰.

Τὴν αὐτοκρατορικὴ ιδιότητα τοῦ Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155 συμμερίστηκε καὶ ἡ μνηστὴ του Ἄννα τῆς Γαλλίας³¹.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀντιβασιλείας τῆς Μαρίας-Ξένης δὲν ἔχομε πολλές προσωπικὲς γιὰ τὸν Ἀλέξιο (β΄) Κ. 155 πληροφορίες.

Ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης στὸν «ἐπιτάφιο λόγο» του γιὰ τὸ Μανουὴλ (α΄), εὐχεται «ὁ καλὸς λεοντιδῆς βασιλέας νὰ κρατηθῆ στὰ νύχια του καὶ νὰ λάβῃ ἐμπειρία γιὰ νὰ μπορέσῃ με ἐντονη δραστηριότητα νὰ ἀντιμετωπίσῃ τοὺς ἐχτροὺς ποὺ κινοῦνται κατὰ τῆς Αὐτοκρατορίας· γιατί προηγουμένως

29. Ἄνωνομος χρονικογράφος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 160: τῆ δια τοῦ θεοῦ καὶ ἀγγελικοῦ σήματος Ξένη μετονομασθεῖσι, *Χρονικ* 14, ἀριθ. 85, σ. 147. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἄλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 18, καὶ ἐκδ. Βονν, σ. 380· ὁ ἴδιος, Ἐπιτάφιος εἰς Μανουὴλ (α΄), ἐκδ. Th. Tafel, σ. 199: εἰ καὶ νῦν ὑπὸ νέφει σκάζεται, εἰ τι καὶ νέφος εἰπεῖν θαρρήτεον τὸ τοιοῦτον μέλαν, *Χωνιάτης*, σ. 331 κεξ· Βλ. καὶ *Γενεαλογίαν μου*, τ. Α΄, σ. 531, ὑ. 177. Εἶναι λάθος τοῦ Ch. Brand, *Byzantium confronts the West*, σ. 14, ποὺ λέει πὼς ἡ «Marie, called Xena by the Byzantines». Ξένη ἦταν τὸ μοναχικὸ τῆς ὀνομα, στὸ Βυζάντιο πῆρε τὸ ὄνομα Μαρία, ἐνῶ προηγουμένως σπῆν Ἀντιόχεια λεγόταν Μαργαρίτα-Κωνσταντία, βλ. *Γενεαλογίαν μου*, τ. Α΄, σ. 459, ὑ. 151.

30. Συνοδικὸς τόμος τοῦ ΚΠόλεως Μιχαὴλ τοῦ τοῦ Ἀγχιάλου, ἐκδ. A. Pavlon, VV2 (1895), σ. 391-94, καὶ ἐκδ. Ἀ. Παπαδοπούλου-Κεραμῆς, ΑΙΣ4 (1897), σ. 109-13. Πρβλ. Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου, Ἀντιβασιλεία, σ. 80. Ὁ Χωνιάτης, σ. 286, λέει πὼς ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 καθόλου καλὰ δὲ ρύθμισε τὸ ζήτημα τῆς διαδοχῆς καὶ κώφευσε στὶς ὑποδείξεις τοῦ πατριάρχου ΚΠόλεως Θεοδόσιου νὰ ὀρίσῃ κατάλληλο πρόσωπο γιὰ νὰ συμπαρασταθῆ στὸ ἀνήλικο γιὸ του μετὰ τὸ θάνατό του· ὁ ἴδιος, σ. 329-30 ὅμως, ἀφήνει νὰ νοηθῆ πὼς στὸν πατριάρχη Θεοδόσιο «ἀνατέθηκε ἀπ' τὸ Μανουὴλ (α΄) ἡ ἀνατροφή τοῦ γιοῦ του καὶ ἡ διακυβέρνηση τοῦ Κράτους στὸ ὄνομα τοῦ γιοῦ του». Κατὰ τὴν Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου, Ἀντιβασιλεία, σ. 78, ὑ. 2, ὁ Χωνιάτης ἐδῶ «ἐκφράζει τὴν ἴδια ἀντίληψη» πρὸς ὅσες ὑποχρεώσεις εἶχαν ἀναλάβει ὁ ἐκάστοτε πατριάρχης καὶ οἱ μητροπολίτες διὰ τοῦ Συνοδικοῦ τόμου (ἐκδ. Ραβλον, σ. 393, ἐκδ. Παπαδοπούλου-Κεραμῆς, σ. 112), διακηρύσσοντας ὁ καθεὶς ἀπ' αὐτοὺς: «Σπούδάζω δὲ ἐπὶ πᾶσι παντοίως εἰς τὰ συμφέροντα τῆ τιμῆ τοῦ περιποθήτου σου υἱοῦ καὶ τῆς Ρωμανίας, κατὰ τὸν ἔγγραφον ἢ ἄγραφον ὀρισμὸν καὶ τὸ θέλημα καὶ τὸ πρόσταγμα τῆς βασιλείας σου». Ἀλλὰ αὐτὴ ἡ ἐρμηνεία, πὼς μπορεῖ νὰ συμβιβασθῆ πρὸς ὅσα σαφέστερα μᾶς λέει ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἄλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 18, καὶ ἐκδ. Βονν, σ. 380-81: ἀμέλει καὶ ἐπέτρεψε φθάσας κηδεμόνι τὸν υἱὸν τῆ μητρὶ... Καὶ ἦσαν μὲν καὶ ἄλλοι τοῦ ἐπιτροπεύειν, ἐν οἷς καὶ ὁ λαχὼν πατριαρχεῖν, ὁ καὶ τὰς ἀρετὰς καὶ τὸν λόγον περιττὸς Θεοδόσιος, ὃν ἡ τῶν Ἀντιοχέων τῆ Μεγαλοπόλει ἐχορήγησεν ἀγαθὸν πολυτίμητον, ἀλλ' ἡ γυνὴ προεῖχεν, οἷα καὶ γυνὴ καὶ μήτηρ, καὶ ἦν τοῦ λοιποῦ σκοπὸς αὐτῆ διὰ τὸ προφαινεσθαι. Καὶ κάπως ἐπίκουρος στὰ πῶ πάνω ἔρχεται καὶ μὴ Βυζαντινὸς ἱστορικὸς σύγχρονος τῶν γεγονότων, ὁ Μιχαὴλ ὁ Σύρος, ἐκδ. J. Chabot, τ. III, σ. 381, ποὺ λέει πὼς ὁ Μανουὴλ (α΄) ἀφησε κύριο μὲν ἐπίτροπο τῆ γυναῖκα του Μαρία-Ξένη, ἀλλὰ καὶ δώδεκα ἀπ' τὰ μέλη τῆς ἀριστοκρατίας, ὡς συμβούλους, γιὰ νὰ τῆ βοηθοῦν. Μήπως οἱ ἄλλοι ἐπίτροποι παραγκωνίστηκαν ἀπ' τὴν κυρίως ἐπίτροπο Μαρία-Ξένη καὶ τὸν ἐκλεκτὸ σύμβουλό της Ἀλέξιο Κ. 132;

31. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἐπιτάφιος εἰς Μανουὴλ (α΄), ἐκδ. Th. Tafel, σ. 199: Τούτου ἡμῖν τοῦ καλοῦ φυτοῦ τῆς σοφίας (τοῦ Μανουὴλ α΄) καρπὸς καὶ τὰ πρὸ ὀφθαλμῶν ἀγαθὰ αἰ σὺν θεῷ βασιλίσσαι (Μαρία καὶ Ἄννα).

όλα αυτά εξοικονομούσαν με το βασιλικό βρυχηθμό του λέοντα, του Μανουήλ (α') Κ. 81, και σταθερό απεικονιζόταν το μέλλον. Και βέβαια η αντιβασίλισσα Μαρία-Ξένη, που είναι γεμάτη σύνεση, συμπαρίσταται στο νέο αυτοκράτορα και τὰ πάντα γνωρίζει για τὴ λύση τῶν προβλημάτων τοῦ Κράτους, καὶ ἐπιδιώκει τὴν κοινὴ ὠφέλεια, καθὼς διδάχτηκε τὴν πολιτικὴ ἀπ' τὸ μεγάλο βασιλέα στὸ διάστημα πού ζοῦσε μαζί του καὶ ἐφαρμόζει τὰ διδάγματά του. Ἀλλά, ἔμεῖς θέμε τὸ νοῦ τοῦ βασιλέα καὶ τὰ ἀγαθὰ πού θὰ προκύψουν ἀπ' τὸν ἴδιο, καὶ συγχρόνως ποθοῦμε νὰ τὸν δοῦμε καὶ πολεμιστὴ σάν τὸν πατέρα του, καὶ μὲ γενναιότητα καὶ σθένος νὰ ἀτενίζη πρὸς τοὺς διάφορους ἐχτροὺς καὶ ἀτρόμητο νὰ ρίχεται στὸ αἱματηρὸ πεδίο τῶν μαχῶν»³².

Αὐτὲς ἦταν οἱ εὐχὲς καὶ οἱ ἐλπίδες τοῦ διάσημου μητροπολίτη τῆς Θεσσαλονίκης γιὰ τὸ νέο μικρὸ αυτοκράτορα: στὴν πραγματικὴ βλεπόμε πῶς ἀπ' τὴ στιγμὴ πού ὁ Ἀλέξιος (β') Κ. 155 ἀνέβηκε πάνω «στὸ πατρικὸ καὶ χρυσοκόλλητο ἄρμα» τῆς βασιλείας, νὰ παίρνουν τὰ πράματα ἕνα πολὺ κακὸ δρόμο.

«Καθὼς ὁ νέος κύριος, λέει ὁ Χωνιάτης, ἦταν ἀκόμη ἕνα ἀνήλικο παιδί καὶ καμιὰ φροντίδα δὲν καταβαλλόταν γιὰ νὰ ἐννοήση ἐκεῖνα πού ἦσαν ὠφέλιμα στὴν Αὐτοκρατορία καὶ τὸν ἴδιο, ἀλλὰ μὲ μιὰ ἐλαφριά ἀντίληψη ἀνατρεφόταν, ἀφέθηκα νὰ ἀπασχολῆται μὲ τὰ κυνήγια καὶ τὶς ἵπποδρομίες, ἔχοντας ὡς συμπαίχτες ἄλλα παιδόπουλα, κι ἔτσι ἐπαιρνε μιὰ πολὺ κακὴ ἀγωγή»³³.

Μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ πῶς τὰ μέλη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας τῶν Κομνηνῶν καὶ τῶν ἄλλων οἰκογενειῶν τῆς ἀριστοκρατίας, πού τὸν κύκλωναν καὶ τὸν «παιδοκομοῦσαν» ἐπίτηδες ἀφήναν τὸν αυτοκράτορα, αὐτὸ τὸ παιδί, νὰ χαίρεται μέσα σ' αὐτὰ τὰ παιχνίδια καὶ τὶς ἵππασίες –πού μόνο τὰ ἀνόητα καὶ ἐλαφρόμυαλα παιδιά ἀσχολοῦνται– γιὰ νὰ μποροῦν αὐτοὶ «σάν τὶς βυζάχτρες μέλισσες νὰ ἀπομυζοῦν τὶς ἐπαρχίες καὶ σάν τὰ γουρούνια νὰ κυλιοῦνται σὲ κάθε μυσερὴ πράξη γιὰ κερδοσκοπία, χωρὶς καθόλου νὰ τοὺς μέλη γιὰ τὴν πατρίδα καὶ τὰ συμφέροντά της»³⁴.

Κατὰ τὶς ἀρχὲς τῆς Ἀντιβασιλείας, καὶ ἐνῶς παραδυναστεύων τῆς αντιβασίλισσας (=ὡς πρωθυπουργός της) κυβερνοῦσε ὁ πρωτεξαδέλφος του πρωτοσέβαστος Ἀλέξιος Κ. 132, ὁ αυτοκράτορας Ἀλέξιος (β') Κ. 155, παρὰ τὴ μικρὴ ἡλικία του, εἶχε τὴ δυνατότητα, ὅπως ἐξάλλου καὶ ἡ μητέρα του, νὰ διατάξη τὴν ἐκτέλεση αἰτημάτων διαφόρων ἀριστοκρατῶν, οἱ ὁποῖοι κατόρθωναν νὰ τὸν πλησιάσουν τὶς ὥρες πού ἔπαιζε μὲ τὰ ἄλλα παιδιά καρυῖδια ἢ ἔρριχνε μαζί τοὺς πετράδια. Αὐτὸ ὅμως γλήγορα ἀντιλήφθηκε ὁ πρωτοσέβαστος, ὁ ὁποῖος γιὰ νὰ μὴ γίνεταί κάτι χωρὶς τὴ δικὴ του συγκατάθεση, ὑπέβαλε τὸν αυτοκράτορα σ' ἕνα ὀλότελα ἀσυνήθιστο ἐξευτελισμὸ: τὸν

32. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἐπιτάφιος εἰς Μανουήλ (α'), σ. 211-12.

33. Χωνιάτης, σ. 391-92.

34. Χωνιάτης, σ. 297. Πρβλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 537, ὑ. 197.

υποχρέωσε να υπογράψει διάταγμα, που με αυτό διακήρυσσε πώς δε θα θεωρούνταν έγκυρα όσα έγγραφα είχε υπογράψει ο ίδιος – ο ίδιος ο αυτοκράτορας! – αν προηγουμένως δεν τα είχε θεωρήσει ο πρωτοσέβαστος, γράφοντας πάνω σ' αυτά με πράσινο μελάνι τη λέξη: έτηρήθησαν³⁵.

Βέβαια γι' αυτή την πράξη δεν ήταν άμετοχη ευθύνης ή αντιβασιλίσσα Μαρία-Ξένη, που και απ' αυτή αφαιρέθηκε κάθε πρωτοβουλία, αν και απ' το Χωνιάτη αναφέρεται ως δέσποινα και βασίλισσα³⁶, και απ' τον Ευστάθιο Θεσσαλονίκης ξεκαθαρίζεται πώς «ή επίτροπος μητέρα προκαθόταν (είχε το προβάδισμα), καθώς από όλους είχε ψηφιστή κυρία των πάντων – ενώ κάτι τέτοιο δεν έπρεπε να γίνει – κι από κάτω καθόταν ο γιός και βασιλέας (= αυτοκράτορας) Άλέξιος (β') Κ. 155³⁷. Καθώς καταχράστηκε την καλωσύνη της δέσποινας ο Άλέξιος Κ. 132 και φούσκωνε για τη δική του προβολή και επιβολή, όπως ο δράκος που πολλά πολλές φορές είχε φάει φάρμακα κι έτσι έγινε άπρόσβλητος, μετάφερε στους δικούς του ώμους την όλη διοίκηση του Κράτους, και τίποτε δε γινόταν από όλα που να μη διεκπεραιωνόταν απ' αυτόν»³⁸α. Βλέπομε απ' τα πιο πάνω πώς η κυβέρνηση του πρωτοσέβαστου ήταν τότελα άπολυταρχική.

Ο αυτοκράτορας Άλέξιος (β') Κ. 155 παρίστατο στις δημόσιες τελετές. Στις 13 του Φλεβάρη του 1182, τον βλέπομε να πηγαίνει στον Βαθύν Ρύακα, μαζί με τον παραδυναστεύοντα Άλέξιον Κ. 132, και να παρίσταται κατά τα όσια του επισκόπου Κυρήνης και μάρτυρα Θεοδώρου του εις το Ρήσιον³⁸.

35. Χωνιάτης, σ. 299-300: Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 1081: ἀρχαιογαλλ. κειμ., σ. 425. Πρβλ. Φ. Κουκουλές, Βυζαντινών βίος και πολιτισμός, τ. Α', σ. 171-72: Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 534, ύ. 188, και προσωπόγραφιαν Άλέξιου Κ. 132, ύ. 58. Το πράσινο χρώμα ανήκε στον πρωτοσέβαστο. βλ. Ψευδοκωδινός, Περί όφθικίων, έκδ. J. Verreaux, σ. 134, 135, 153, 320, 334.

36. Χωνιάτης, σ. 399: Ο δέ πρωτοσεβαστός Άλέξιος την των όλων διοίκειν εις εαυτόν έπεσπάτο, τῷ ἰδίῳ φυσιοῦμενος κράτει και τῇ παραδυναστεία τῆς δεσποίνης καταχρώμενος, ὡσπερ και ὁ πολλά πολλάκις έδηδοκῶς φάρμακα δράκων και γενόμενος δυσαντίβλεπτος, οὐκοῦν οὐκ ἦν τι των ἁπάντων ὁ μὴ δι' αὐτοῦ έπεραίνετο, εἰ δέ τι και διεπεπράχει λαθῶν έτερος, ἢ τῆς βασιλίσσης δεηθεῖς, ἢ τὸν βασιλέα καρυατιζόμενον εὐρών, ἢ ριμμῶ λιθιδίων καταλαβῶν προσανέχοντα και τῷ καιρῷ πρὸς περάτωσιν τοῦ αἰτουμένου χρησηόμενος, οὐδέ τοῦτο των εκεινου εκπερίστατο ὀφθαλμῶν.

37. Ευστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἴλωςις, έκδ. Κυριακίδη, σ. 20, και έκδ. Βοηη, σ. 382: Και προκάθηται μὲν ἡ επίτροπος μήτηρ, κυρία πάντων ἤδη προβεβλημένη ψήφω κοινῇ, ὡς μὴ ὄφελεν, ὑποκάθηται δέ ὁ υἱός και βασιλεύς Άλέξιος. Οἱ δυὸ αὐτῆς μαρτυρίες τοῦ Χωνιάτη (ύ. 36) που αναφέρει τῇ Μαρία-Ξένη ὡς δέσποινα και βασίλισσα και σέ συνέχεια τὸν Άλέξιο (β') Κ. 155 ὡς βασιλέα, και τοῦ Ευστάθιου Θεσσαλονίκης που λέει πῶς ἡ Μαρία-Ξένη «προηγούνταν τοῦ Άλέξιου (β') και πῶς εἶχε ἀπὸ ὅλους ψηφιστή κυρία των πάντων», εἶναι οἱ μόνες που κάπως κλονίζουν τῇ θέσει τῆς Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου, Ἰντιβασιλεία, σ. 80, και ύ. 4 και 5, πῶς ἡ Μαρία-Ξένη ὑπῆρξε επίτροπος τοῦ γιου τῆς, ὄχι ὅμως και συμβασιλεύς.

37α. Βλ. πιο πάνω, ύ. 36.

38. Βλ. προσωπόγραφιαν Άλέξιου Κ. 132, ύ. 70.

Τὸ Μάιο τοῦ 1182 ὁ Ἀλέξιος (β΄) Κ. 155 ἄλλαξε παραδυναστήη ἀντὶ τοῦ πρωτεξαδέλφου τοῦ Ἀλέξιο Κ. 132, ἀνάλαβε τὴν ἐξουσία ὁ δευτεροθεῖος τοῦ (=πρωτεξαδελφός τοῦ πατέρα του) Ἀνδρόνικος Κ. 87, καὶ τότε ὁ μικρὸς αὐτοκράτορας ἐβλεπε γιὰ πρώτη φορά στὴν αὐτοκρατορικὴ ἐπαυλὴ τοῦ Ἐσω Φιλοπατίου, καθὼς λεγόταν, τὸν περιλαμπρο νικητὴ τῆς ἡμέρας, αὐτὸν τὸ φοβερὸ Ἀνδρόνικο Κ. 87, ὅπου κατὰ ὑπόδειξή του εἶχε μὲ τὴ μητέρα του μεταφερθῆ. Καθὼς πρόφαση τοῦ θριαμβευτῆ ἦταν νὰ ἀμυνθῆ δῆθεν γιὰ τὰ δίκαια τοῦ μικροῦ αὐτοκράτορα, τὰ ὁποῖα εἶχε καταπατήσει ὁ Ἀλέξιος Κ. 132 –στὴν πραγματικότητα ἡ πρόθεσή του ἦταν «νὰ θανατώσῃ τὸν ἀγίνωτο ἀκόμη βασιλέα», ὅπως καθαρὰ λέει ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης³⁹– «ρίχτηκε μπρούμυτα μπροστὰ του καὶ πήρε τὸ ἀπαλὸ τοῦ πόδι καὶ ἤρεμα τὸ ἔβαλε στὸν σκληρὸ του τράχηλο καὶ ξεχύθηκε σὲ δάκρυα»; δείχνοντας ἔτσι πὼς πάντα κάτω ἀπ’ τὸ πόδι τοῦ βασιλέα θὰ πορεύεται⁴⁰. Δὲν μπορούμε δυστυχῶς νὰ ξέρουμε ποιά ἐντύπωση προκάλεσε στὸν ἡγεμονισκο αὐτὴ ἡ θεατρικὴ ἐμφάνιση.

Στὶς 16 τοῦ Μάη τοῦ 1182⁴¹, ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87, συνεχίζοντας τὴν κωμωδία τῆς δῆθεν πατρικῆς προστασίας τοῦ Ἀλέξιο (β΄) Κ. 155, ἐνέργησε νὰ στεφθῆ αὐτὸς ὁ τελευταῖος στὴν ἁγία-Σοφία αὐτοκράτορας ἀπ’ τὰ χεῖρά τοῦ πατριάρχη τῆς ΚΠολης Θεοδοσίου τοῦ Βορραδιώτη (1179-1183).

Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ δημαγωγικὴ στάση τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 ποῦ ἀπ’ τὸ παλάτι πήρε πάνω στοὺς ὤμους τοῦ τὸν Ἀλέξιο (β΄) γιὰ νὰ τὸν πᾶη στὴν περιώνυμη με γάλη ἐκκλήσια, γιὰ νὰ δείξῃ στὰ πλήθη τῆς πρωτεύουσας πὼς ἦταν «πιὸ φιλόστοργος ἀπ’ τὸν πατέρα του καὶ πὼς θὰ σταθῆ δεξιὸ χεῖρὶ στὸ νεαρὸ τῆς βασιλείας κληρονόμο». Καὶ μὲ τὸν ἴδιο αὐτὸν ταπεινωτικὸ τρόπο τὸν ἐπανάφερε ἀπ’ τὴν ἁγία-Σοφία στὸ παλάτι⁴².

Οἱ σύγχρονοι μὲ τὸ γεγονὸς ἱστορικοὶ ἔδοσαν τοὺς κατάλληλους στὴν πράξη χαρακτηρισμοὺς.

«Σκεφτόταν, λέει ἕνας, καὶ ἐκτελοῦσε τὰ λόγια τοῦ Δαβὶδ: τὸν σηκῶνῶ τώρα στοὺς ὤμους, γιὰ νὰ τὸν κατασπαράξω ἀργότερα»⁴³.

«Τὸν σήκωσε, λέει ἕνας ἄλλος, πάνω στοὺς ὤμους του γιὰ νὰ δείξῃ πὼς θὰ τὸν ἔχῃ πάντα πάνω ἀπ’ τὸ κεφάλι του, ὡς ἕνα πρόσωπο ἀπαραβίαστο καὶ ἱερό. Ἄν ὅμως οἱ πολλοὶ ποῦ ἦσαν ἄνθρωποι ἀθῶοι, ξεγελάστηκαν ἀπ’ αὐτό, μερικοὶ ξύπνιοι ποῦ καλὰ ἤξεραν τὴν ἰδιοσυγκρασία του, προεῖδαν τί τέλος θὰ εἶχε ὁ νεαρὸς αὐτοκράτορας»⁴⁴.

39. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἰλωςις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 30, καὶ ἐκδ. Bonn, σ. 391: Καὶ ἦν ἡ τοῦ Ἀνδρόνικου εἰς τὴν Μεγαλόπολιν τὸ ἐντεῦθεν ὀρμὴ βασιλεὺς πρόφασις, Ἀλέξιος δηλαδὴ ὁ μικρός, ληψόμενος ἀμυναν· ἄλλως μέντοι ἀληθῶς πρόθεσις βασιλεὺς ἐκεῖνος ἄωρος θανούμενος, ὡς οὐκ ἐχρῆν.

40. Χωνιάτης, σ. 331· Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἰλωςις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 36, καὶ ἐκδ. Bonn, σ. 397. Πρβλ. R. Janin, *Constantinople Byzantine*, σ. 132.

41. Γιὰ τὴ χρονολογία, βλ. S. De Jongh, σ. 70· Δ. Ζακυθινός, *Τὸ Βυζάντιον 1071-1453*, σ. 60· G. Moravcsik, *Pour une alliance*, B8 (1933), σ. 559.

Και ένας τρίτος, τέλος, μās λέει: «Καθώς ο Ἀνδρόνικος Κ. 87 ὑποκρινόταν τὸ φιλοβασιλέα, τοῦ ἐμπιστεύτηκαν τὴ διακυβέρνηση τῆς Αὐτοκρατορίας, κι ἔτσι προχειρίστηκε φύλακας τοῦ ἀρνιοῦ, τοῦ Ἀλέξιου (β'), αὐτὸς ὁ λύκος, καὶ ἐπικουρος τῆς βασιλείας αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ποῦ ἐποφθαλμιούσε τὸ θρόνο, χωρὶς νὰ λάβουν ὑπόψη τους πὼς αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐκεῖνος ἦταν, ὁ παλιὸς καὶ πανοῦργος Ἀνδρόνικος Κ. 87, ὁ ὁποῖος, κάτω ἀπ' τὴ σκιά τῆς δῆθεν πρὸς τὸν αἰοίδιμο Μανουῆλ (α') ἀγάπης του, δὲ δίστασε καὶ στοὺς ὤμους του ἀκόμη νὰ σηκῶση τὸ σκύμνο ἐκεῖνου τοῦ λέοντα, μετὴν πρόφαση πὼς τοῦ ἀπένεξε τιμές, ἐνῶ στὴν πραγματικότητα ἀπόβλεπε νὰ ξεγελάση τὸν κόσμο γιὰ νὰ κἀνη ἐκεῖνο ποῦ εἶπε ὁ Δαβὶδ: τὸν σῆκωσα ψηλά, γιὰ νὰ τὸν κατασπαράξω σὲ λίγο»⁴⁵.

Κάτω ἀπ' τὴν παραδυναστεία τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87, ὁ Ἀλέξιος (β') Κ. 155 συνέχισε νὰ ἀσχολῆται μετὰ τὰ κυνήγια, ἀλλὰ αὐτὴ τὴ φορά τοὺς πρώην παιδαγωγούς του, ἀντικατάστησαν φύλακες ἀφοσιωμένοι στὸ νέο κύριο τῶν πραγμάτων, «οἱ ὁποῖοι ἐπέβλεπαν τίς εἰσόδους του καὶ ἐξόδους μετὰ προσοχὴ πῶς μεγάλη ἀπὸ κείνη τοῦ μυθικοῦ πολυόμματος Ἄργου, καὶ κανένα δὲν ἄφηναν νὰ μιλήσῃ ἰδιαίτερα στὸ μικρὸ αὐτοκράτορα γιὰ ὅποιοδήποτε πράμα, καὶ ἀκόμη ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 πολὺ μεριμνοῦσε γιὰ νὰ διώξῃ ἀπ' τὸ παλάτι κάθε καλὸ σύμβουλο καὶ κάθε χειροδύναμο καὶ ἀρειμάνιο ἄντρα καὶ ὑποπτο σὲ κείνον καὶ ἐπιτήδειο πρὸς ἀσκήση ἀρχῆς»⁴⁶.

Φυσικὰ ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 καθόλου δὲ νιαζόταν γιὰ μιὰ σοβαρὴ διαπαιδαγώγηση τοῦ αὐτοκράτορα, ἀφοῦ μέσα στὸ πρόγραμμά του ἦταν νὰ τὸν ἐξοντώσῃ.

Καὶ ὅταν κάποτε ἓνας παλιὸς ἀνακτορικός εὐνοῦχος, ὁ Τζίτας, πέτυχε νὰ πλησιάσῃ τὸν Ἀλέξιο (β') Κ. 155 καὶ νὰ τοῦ μιλήσῃ γιὰ τίς συμφορὲς ποῦ ἔφερε ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 καὶ γιὰ τὸν κίνδυνο ποῦ ὁ ἴδιος διατρέχει, ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνός, ποῦ ἀργότερα παντρεύτηκε τὴν Εἰρήνη Ἀγγελίνα 184, τὸν ἄρπαξε στὶς γροθιές, τοῦ μάτωσε τὰ χεῖλια καὶ τοῦ ξερριζώσε τὰ δόντια. Ἀλλὰ τόσο ἦσαν στὸ καθεστῶς τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 τὰ πράματα εὐμετάβολα, ποῦ σὲ λίγο, ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνός, αὐτὸς ὁ τόσο θερμὸς ὑπερασπιστὴς τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87, πιάστηκε, τυφλώθηκε καὶ ρίχτηκε σὲ μιὰ σκοτεινὴ φυλακὴ, ὅπου γιὰ παρηγοριά του συνάντησε ἓνα ἀπ' τοὺς μελλοντικούς κουνιάδους του, τὸν Κωνσταντῖνο Κομν. Ἄγγ. 178, ἐπίσης τυφλὸ. Ἀπὸ αὐτὸ, κάθε ἄνθρωπος κεφαλοπονοῦσε γιὰ ὅσα τὸ νεῖκος (=τὸ μῖσος) τοῦ φιλόσοφου Ἐμπεδοκλῆ (492-430 π.Χ.) ἀπ' τὸν ἀποχωρισμὸ τῶν

42. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 552, ὑ. 278.

43. Χωνιάτης, σ. 343.

44. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἄλωσις, ἐκδ. Κυριακίδου, σ. 36, καὶ ἐκδ. Βορη, σ. 397-98.

45. Μιχαὴλ Χωνιάτης, Λόγος εἰς τὸν βασιλέα κύρ Ἰσαάκιον (β') τὸν Ἄγγελον 183, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, Τὰ Σωζόμενα, τ. Ι, σ. 218.

46. Νικητῆς Χωνιάτης, σ. 333-34. Πρβλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 554, ὑ. 283.

κακῶν στοιχείων τῆς φύσης δημιουργεῖ τέρατα, σάν τόν Ἄνδρόνικο Κ. 87, γιατί ὄχι μόνο οἱ ἀντίπαλοι τοῦ τυράννου ἐπασχαν τὰ οἰκτρότατα, ἀλλά καί οἱ δικοί του θεράποντες, καθώς ἦταν ἕνας πολὺ ἄπιστος, κι αὐτούς πού χτές κερνοῦσε καί ταίριζε, σήμερα τοὺς φερνόταν κατὰ τὸν πιὸ κακὸ καί σκληρὸ τρόπο⁴⁷.

Εἶναι φανερό πὼς ὁ μικρὸς αὐτοκράτορας, ὡς ἐκπρόσωπος τῆς νομιμότη-
τας, ὡς τὴν «πατρῶαν ἀρχὴν ἀρχῶν», ὄχι μόνο ἀνάμεσα στὴν ἀριστοκρατία
εἶχε πολλοὺς ὁπαδοὺς⁴⁸, ἀλλὰ καί μέσα στὰ πλήθη τῆς πρωτεύουσας εἶχε ἕνα
κάποιο λαϊκὸ στήριγμα⁴⁹.

Μετὰ ἕνα χρόνο καί τρεῖς μῆνες ἀπ' τὸν καιρὸ πού ὁ Ἄνδρόνικος Κ. 87
κυβερνοῦσε τὴν Αὐτοκράτορῖα, καί ἀφοῦ εἶχε ἐξουδετερώσει τὴν ὑψηλὴ
ἀριστοκρατία πού ὑπεράσπιζε τὴ νομιμότητα τὸν Ἰούλιο τοῦ 1182, ἢ μετὰ τὴν
ἀνοιξη τοῦ 1183⁵⁰, ἔκρινε ὠριμὴ τὴν κατάστασι γιὰ νὰ ξεκάνη τὴ βασιλομή-
τορα καί τὸ μικρὸ αὐτοκράτορα.

Πρῶτῃ εἶχε σειρὰ, τὸν Αὐγουστο τοῦ 1183⁵¹, ἢ τέως αὐτοκράτορῖσσα
Μαρία-Ξένη τῆς Ἀντιόχειας.

Ἐναντίον τῆς τήρησε ὅλους τοὺς τύπους τῆς δικαστικῆς διαδικασίας.
Συγκρότησε δικαστήριον, πού σ' αὐτὸ τὴν παράπεμψε μὲ τὴν κατηγορία τῆς
ἔσχατης προδοσίας. Μετὰ τὴν ἐκδοσι τῆς γραφτῆς ἀπόφασις «τῶν δικαστῶν
πού βράβευαν τὴν ἀδικία καί τὴ διάτορη ἀξίωσι τῶν παράνομων ἐκείνων
ψηφοφόρων, μὲ βοή, πὼς πρέπει νὰ φύγη ἀπ' τὴ ζωὴ ἢ δύστυχη ἐκείνη
βασιλίσσα, χάριτις ἀμέσως ἀπ' τὸ γιό τῆς καί αὐτοκράτορα ὑπογράφηκε μὲ
κόκκινο μελάνι, ὡς νὰ ἦταν σταλαματιά ἀπ' τὸ αἷμα τῆς μητέρας του, ὅπως
λέει ὁ Χωνιάτης, πού ἐπικύρωνε τὴ θανατικὴ ἀπόφασι»⁵².

Ὁ Ἀλέξιος (β') Κ. 155 τὸν Αὐγουστο τοῦ 1183 ἦταν 14 ἢ 15 χρονῶ· εἶχε
δηλ. μιὰ ἡλικία, πού τοῦ ἐπέτρεπε νὰ ἔχη κάποια συνείδησι τῆς πράξις πού

47. Χωνιάτης, σ. 335-36. Πρβλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 554, ὑ. 282 καί 283α.

48. Χωνιάτης, σ. 345-46· Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἔλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 36-38, καί
ἐκδ. Βονη, σ. 398.

49. Χωνιάτης, σ. 335.

50. Χωνιάτης, σ. 334-35, 343, 345-346· Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἔλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ.
40, καί ἐκδ. Βονη, σ. 401. Ἡ πρῶτῃ κατὰ τοῦ Ἄνδρόνικου Κ. 87 συμφωσι, πού μετὰ τὴν
ἀποκάλυψι τῆς εἶχε ὡς συνέπεια τὴν ἐξουδετέρωσι μεγάλου ἀριθμοῦ ἀριστοκρατῶν,
κατὰ μὲν τὸν Ο. Jurewicz, Andronikos I. Komnenos, σ. 134, ἐγινε τὸν Ἰούλιο τοῦ 1182,
κατὰ δὲ τὸν Ch. Brand, Byzantium confronts the West, σ. 328, ὑ. 40, μετὰ τὴν ἀνοιξη τοῦ
1183, βλ. καί προσωπογραφίαν Ἄνδρόνικου Κ. Κ. 135, ὑ. 251.

51. Γὰ τὴ χρονολογία, βλ. Ο. Jurewicz, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 134: 1183 August Basilissa Maria im
Gefängnis erdrosselt, βλ. καί Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 561, ὑ. 308. Ὁ R. Janin, Eglises
et monastères, σ. 216, δίνει τὴ λεπτομερειακὴ ἡμερομηνία τῆς 27ης.VIII.1182. Ἀλλὰ
αὕτῃ ἡ ἡμερομηνία, σύμφωνα μὲ τοὺς χρονικοὺς προσδιορισμοὺς τοῦ Ψευδοκωδινού, σ.
159-60, ἀναφέρεται σπὴ λήξι τῆς ἀντιβασιλείας τῆς Μαρίας-Ξένης τῆς Ἀντιόχειας,
πρβλ. Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου, Ἀντιβασιλεία, σ. 80, καί ὄχι σπὴ θανάτωσι τῆς.

52. Χωνιάτης, σ. 347. Πρβλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 560, ὑ. 304α.

υπόγραψε, και γι' αυτό είναι αξιοκατάκριτος, που δεν είχε τη δύναμη της αντίστασης και της άρνησης, οποιαδήποτε κι αν ήταν ή πίεση ή και η τρομοκρατία που άσκήθηκε απ' τον επítροπό του και τó περιβάλλον αυτού του τελευταίου⁵³.

Μετά την άρνηση στενών συγγενών του Ανδρόνικου Κ. 87, τού γιού του Μανουήλ Κ. 161 και τού γυναικαδέλφου του σεβαστοῦ Γεώργιου⁵⁴, νά παραστούν ή και νά ενεργήσουν τήν εκτέλεση τής πανέμορφης τριανταπεντάχρονης βασίλισσας Μαρίας τής Αντιόχειας, τήν έπνιξαν μέσα στη φυλακή της με τὰ χέρια τους ό μέγας έταίρι έαρχης Κωνσταντίνος Τρίψυχος και ό γνωστός μας εύνούχος Πτερυγιονίτης, ό δηλητηριαστής τής Μαρίας Κ. 153 και τού άντρός της⁵⁵.

Άλλη μιá απεικόνιση τού ήθους τού νεαροῦ Άλέξιου (β') Κ. 155 έχομε κατά την αναγόρευση τού Ανδρόνικου (α') Κ. 87 ως αυτοκράτορα, που έγινε στις άρχές τού Σεπτέμβρη τού 1183⁵⁶, μιá ή δυό βδομάδες μετά τή θανάτωση τής Μαρίας-Ξένης τής Αντιόχειας, λές και ή σκιά τής τραγικής βασίλισσας δεν άφηνε τόν παραδυνάστη, όσο βρισκόταν στη ζωή, νά προχωρήσει στο σφετερισμό τού στέμματος.

53. Βλ. Ch. Diehl, *Fig. Byz.*, s. II, σ. 119, έλλην. μετάφρ., σ. 477· Κ. Άμαντος, *Ιστορία*, τ. Β', σ. 362. όπου κατά λάθος γράφει πώς «τήν καταδική τής Μαρίας υπόγραψε ό γιός και συμβασιλέας Άλέξιος Κ.», ενώ τότε ακόμη ό Ανδρόνικος Κ. 87 δεν είχε στεφτή βασιλέας και ό Άλέξιος (β') Κ. 155 ήταν μόνος αυτοκράτορας. Ο Κ. Παπαρρηγόπουλος, τ. Δ', β', σ. 161, κρίνει αύστηρά τόν Άλέξιο (β'): τó δε φοβερώτερον, ό δεκαπενταέτης ήδη υιός αυτής υπέγραψε τήν καταδικήν... Μετ' όλιγον δε, αναγορευθέντος τού Ανδρόνικου συνάρχοντος, ό άθλιος Άλέξιος έλαβε τὰ έπίχειρα τής άγεννοῦς αυτού φύσεως.

54. Χωνιάτης, σ. 347-48, πρβλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 560, ύ. 305, όπου, όπως και σ. 501-2, ύ. 58 και 59, συναντήσαμε τόν σεβαστόν Γεώργιον τόν θεώρησα ως άδελφό τής πρώτης νόμιμης Βυζαντινής συζύγου τού Ανδρόνικου Κ. 87, τής όποίας τó όνομα δεν έχει διασωθῆ, άποψη στην όποία και έπιμένω. Δεν αποδέχομαι τήν άποψη τού G. Schlumberger, *Sigillograpie*, σ. 641, πρβλ. S. De Jongh, σ. 78, και Ch. Brand, *Byzantium confronts the West*, σ. 328, ύ. 41, πώς οι δυό σφραγίδες που σώζονται με τó όνομα τού σεβαστοῦ Γεώργιου Κομνηνοῦ πιθανόν νά ανήκουν στον σεβαστόν Γεώργιον τού Χωνιάτη, σ. 348²⁻³, όπως επίσης δεν αποδέχομαι τήν κατά συνέχεια άποψη τού μεγάλου Γάλλου βυζαντινολόγου και φιλέλληνα πώς ό Ανδρόνικος Κ. 87 ανάμεσα στην πρώτη νόμιμη γυναίκα του και τήν Άγνή-Άννα τής Γαλλίας παντρεύτηκε μιá Κομνηνή, τής όποίας άδελφός ήταν ό σεβαστός Γεώργιος τού Χωνιάτη. Και αν άκόμη ή υπόθεση τού G. Schlumberger, ενθ' άνωτ., πώς ό σεβαστός Γεώργιος τού Χωνιάτη είναι τó αυτό πρόσωπο με τόν σεβαστόν Γεώργιον Κομνηνόν των σφραγίδων -πράμα όλότελα κατ' έμέ άπίθανο- άπαιχεί τήν πραγματικότητα, ό Γεώργιος Κομνηνός δεν ήταν παρά άδελφός τής πρώτης νόμιμης Βυζαντινής συζύγου τού Ανδρόνικου Κ. 87, που και οι δυό στην άπίθανη αυτή περίπτωση, πρέπει νά ήσαν έγγονοι ή διαεγγονοι τού Ισαάκιου Κ. 12.

55. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 559-61, ύ. 301-307· τó Πτερυγιονίτης είναι παρτσούκλι τού εύνούχου, τó όνομά του παραμένει άγνωστο.

56. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 562, ύ. 312

“Όταν ὁ Ἀνδρόνικος (α΄) Κ. 87, κατὰ τὴν ἀναγόρευσίν του, κατέβηκε ἀπὸ τὸ τυραννεῖο, ἀπὸ τὸν οἶκο τοῦ Μιχαηλίτζη, στὸ παλάτι τῶν Βλαχερνῶν, καὶ ἀνέβηκε στὴν πανύψηλὴ καὶ τεράστια αἶθουσα ποῦ λεγόταν Πολύτιμος δόμος, ἔφτασε ἐκεῖ καὶ ὁ Ἀλέξιος (β΄) Κ. 155, «καὶ βρῆκε τὰ ἀνάκτορα σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἀναστεναγμῶν –δὲν εἶχαν ὅλοι παρασυρθῆ ἀπὸ τὸν καιρὸ γιὰ νὰ ἐκθειάζουν τὸν τύραννο– καὶ τὸν ἴδιο τὸν Ἀνδρόνικο (α΄) Κ. 87 σχεδὸν ἀπὸ ὅλους νὰ εὐφημῆται ὡς βασιλέας, εἴτε αὐτὸ τὸ ἔκαναν μὲ τὴ θέλησίν τους εἴτε παρὰ τὴ θέλησίν τους, συμφώνησε κι αὐτὸς σὲ ὅσα γίνονταν, καὶ κολάκευε κι αὐτὸς τὸν παλιόγερο, καὶ τὸν ἐσπρωχνε στὸ νὰ συμβασιλεύσουν, καὶ ἔδινε θάρρος νὰ προχωρήσῃ στὸ ἔργο ποῦ ἄρχισε σὲ κείνον ποῦ ἀπὸ παλιά χωρὶς συγκρατημὸ ὀρεγόταν τῇ βασιλείᾳ»⁵⁷.

Ἡ στάση αὐτῆ τοῦ αὐτοκράτορα, ὅσο κι ἂν ἦταν ἓνα δεκατετράχρονο ἢ δεκαπεντάχρονο ἀγόρι, εἶναι ἀποκαρδιωτικῆ, καὶ δείχνει πόσο εἶχε παραμεληθῆ ἢ ἀνατροφή του γιὰ νὰ καταστήσῃ ἓνα πρόσωπο τόσο ἀναξιόπρεπο, ἀβουλο καὶ γλοιώδες, ἔτσι ποῦ νὰ μὴν μπορῆ, ἔστω καὶ μὲ ἐπιβλητικὴ σιωπῆ, νὰ ὑπερασπίσῃ τὰ δίκαιά του πάνω στὸ θρόνο, ὅση κι ἂν ἦταν ἡ καταπίεση τοῦ τρομεροῦ σφετεριστῆ.

Δὲν πέρασαν παρὰ λίγες μέρες ἀπὸ τὴν ἀναγόρευση καὶ στέψη τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87 –σ΄ αὐτὲς γιόρτασε ὁ τύραννος τὰ ἀναγορευτήρια ἢ ἔκανε τὰ χαμαϊτζύκια, ὅπως λέει ἡ δημοτικὴ ἀπόδοση τοῦ Χωνιάτη– καὶ ὁ νεοεστεμμένος συνέλαβε τὴν «ἐναγῆ» σκέψη νὰ βγάλῃ ἀπὸ τὴ μέση τὸ βασιλεῖα Ἀλέξιο (β΄) Κ. 155⁵⁸.

Γι’ αὐτὸ τὸ σκοπὸ συγκάλεσε τὴ σύγκλητο⁵⁹, καὶ σ’ αὐτῆ οἱ φίλοι του ποῦ μαζί του συνοργίαζαν τὰ μὴ ὄσια, πέταξαν τὸ στίχο τοῦ Ὀμήρου: «δὲν εἶναι καλὸ πολλοὶ ἄρχοντες νὰ ὑπάρχουν· ἓνας ἄς εἶναι ὁ κοίρανος

57. Χωνιάτης, σ. 351-52. Πρβλ. R. Guiland, *Études de topographie de Const/ple Byzantine*, I, σ. 546. Γιὰ τὸν οἶκο τοῦ Μιχαηλίτζη, βλ. R. Janin, *Const/ple Byzantine*, σ. 392, ὅπου ἐκ παραδρομῆς, καθὼς στηρίζεται στὸ Θεόδωρο Σκουταριώτη, ἐκδ. Κ. Σάθα, ΜΒ7 (1894), σ. 398, καὶ ὄχι στὸ Χωνιάτη, σ. 351, λέει πὼς «ἡ αὐτοκρατόρισα Ξένη, ἡ χήρα τοῦ Μανουῆλ (α΄) Κ. 81, τὸν μετάβαλε σὲ μοναστήρι, αὐτὸ τῆς Παντάνασσας». Ἡ ἀκρίβεια εἶναι ἄλλη. Ὁ Χωνιάτης, σ. 548, λέει πὼς ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἀγγ. 183 τὴν πρεσβύτερη κόρη του ἐκλείσει στὸν οἶκο τοῦ Ἰωαννίτζη, ἀφοῦ τὸν μετασκέυασε σὲ γυναικεῖο μοναστήρι, καὶ πὼς αὐτὸ εἶχε ἀρχίσει νὰ τὸ κἀνῃ ἡ βασίλισσα Ξένη, μετὰ τὸ θάνατο τοῦ ἀνδρός της Μανουῆλ (α΄). Ὁ Θεόδ. Σκουταριώτης, ἐνθ’ ἄνωτ., σ. 398, καθὼς ἀντιγράφει τὸ Χωνιάτη, ἔκανε τὸ λάθος ἀντὶ Ἰωαννίτζη νὰ γράψῃ Μιχαηλίτζη. Εἶναι ἀπορίας ἄξιο πὼς ὁ τόσο προσεχτικὸς μακαρίτης R. Janin, σὲ ἄλλο ἔργο του: *Églises et monastères*, σ. 263, λέει πὼς αὐτὸ τὸ ἔκανε «ἡ αὐτοκρατόρισα Ξένη (ἢ κατὰ κόσμον Αἰκατερίνη), μετὰ τὸ θάνατο τοῦ ἀνδρός της Ἰσαάκιου (α΄) Κ. 4 (1057-1059)». Ὁ οἶκος τοῦ Μιχαηλίτζη, σὲ ἀντίθεση ἀπὸ κείνον τοῦ Ἰωαννίτζη, δὲν ἔγινε ποτὲ μοναστήρι.

58. Χωνιάτης, σ. 353, βλ. καὶ τὸ δημοτικὸ κείμενο.

59. Κατὰ τὴν Αἰκ. Χριστοφιλοπούλου, Ἐκλογή, σ. 164, κάτω ἀπὸ τὴ φράση τοῦ Χωνιάτη, σ. 353: τὴν φίλιον καὶ πάλιν ἀθροίζει πνύκα... νοοῦνται κυρίως τὰ μέλη τῆς συγκλήτου.

(=ό άρχοντας), ένας ό βασιλέας», και τό γνωμικό: «κάλλιο γέρος άετός άπό νεανικό πουλί», κι έτσι ψηφίστηκε ή άπόφαση νά ξεπέση άπ' τό βασιλικό άξίωμα ό Άλέξιος (β') Κ. 155, και όλοι οι όρκοι που κατά τή στέψη του έδωσε ό Ανδρόνικος (α') Κ. 87 μπροστά στην άγία τράπεζα, πώς δε δεχόταν ή βασιλεία παρά γιά νά βοηθήση τόν αύτοκράτορα και άνεπιό του, ξεχάστηκαν, και καμιά έξήγηση δεν μπορούσε νά δοθή σέ κείνους που ρωτούσαν γιά ποιό λόγο γίνονταν αυτά⁶⁰.

Άλλά δεν πρόλαβε άκριβώς ή ΚΠολη νά πληροφορηθή τήν καθαίρεση του νόμιμου αύτοκράτορα Άλέξιου (β') Κ. 155, και ή σύγκλητος που κατευθυνόταν άπ' τήν πονηρή έκείνη άνδρονικείο φατρία, έβγαλε άπόφαση θανατική κατά του βασιλέα, άνακράζοντας τά λόγια του Σόλομώντα: «ás βγάλουμε άπ' τή μέση τόν δίκαιο, γιατί είναι άνυπόφορο και βαρύ και μόνο νά τόν βλέπουμε άνάμεσα στους ζωντανούς»⁶¹.

Κι έτσι κάποια νύχτα, κατά τό δεύτερο μισό του Σεπτέμβρη ή κατά τόν Οχτώβρη του 1183⁶², οι πιό φανατικοί φίλοι του Άνδρόνικου (α') Κ. 87, οι νέοι άντρες και στυλοβάτες του καθεστώτος, ό λογοθέτης του δρόμου πανσέβαστος σεβαστός Στέφανος Άγιοχριστοφορίτης, ό μέγας έταιρειάρχης Κωνσταντίνος Τριψυχος και ό προϊστάμενος των ραβδοφόρων ή πριμικήριος των βαρδαριωτών Θεόδωρος Δαδιβρηνός, έπιξαν τόν άτυχο νεαρό τέως αύτοκράτορα Άλέξιο (β') Κ. 155 πάνω στό κρεβάτι του με χορδή τόξου⁶³.

Δεν μπορούμε νά ξέρουμε άν ό ήγεμονίσκος πνίχτηκε άπ' τούς νυχτερινούς κακούργους στον χρυσόροφο κοιτώνα του παλατιού των Βλαχερ-

60. Χωνιάτης, σ. 353-54. Γιά τήν παροιμία: «ώς άετού γήρας κορύδου νεότης», βλ. Παροιμίες, έκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ17 (1923), σ. 158, άριθ. 15α.

61. Χωνιάτης, σ. 354.

62. Κατά τόν Ο. Juręwicz, Andronikos I. Komnenos, σ. 134, ό Άλέξιος (β') Κ. 155 θανατώθηκε τό δεύτερο μισό του Σεπτέμβρη του 1183: κατά τόν F. Dölger, Regesten, τ. II, σ. 90, άριθ. 1555, και τήν Αικ. Χριστοφιλοπούλου, Έκλογή, σ. 164, και Άντιβασιλεία, σ. 81-2, τόν Οχτώβρη του 1183: κατά τόν Ch. Diehl, Fig. Byz., σ. II, σ. 120, έλλην. μετάφρ., σ. 478, τό Νοέμβρη του 1183. Άν λάβη κανείς ύπόψη τό Χωνιάτη, σ. 349 και 353: «όν μεθ' ήμέρας άπηγγόνησε, κλίνει νά δεχτή τή γνώμη του Ο. Juręwicz.

63. Χωνιάτης, σ. 354: και νυκτός έπεισεσόντων αύτώ του Άγιοχριστοφορίτου Στεφάνου, του Τριψύχου Κωνσταντίνου και τινος Δαδιβρηνού Θεοδώρου, προεστώτος των ραβδοφόρων, τήν διά τόξου νευράς καθυποδέχεται πνιγμονήν: ό ίδιος, σ. 356-57: μέχρι του δι' άγχόνης τό πέρας δεξασθαι τής ζωής. Ευστάθιος Θεσσαλονίκης, Άλωσις, έκδ. Κυριακίδη, σ. 52, και έκδ. Βοηη, σ. 411: Θεόδωρος Σκουταριώτης, ένθ' άνωτ. (ύ. 57), σ. 333-34. Πρβλ. V. Grumel, Les Regestes des Actes du patriarcat de Const/ple, vol. I, fasc. III, άριθ. 1163, σ. 175: F. Cognasso, Partiti politici, σ. 289: F. Dölger, Regesten, τ. II, σ. 90, άριθ. 1555: Κ. Άμαντος, Ιστορία, τ. Β', σ. 363: Αικ. Χριστοφιλοπούλου, Άντιβασιλεία, σ. 81 και ύ. 5, όπου τή φράση: τήν διά τόξου νευράς (καθυπο)δέχεται πνιγμονήν, άποδίδει στό Σκουταριώτη, ένώ άνήκει στό Χωνιάτη, ένθ' άνωτ., και ό Σκουταριώτης άπλά τήν άντέγραψε άπ' τό Χωνιάτη Ch. Diehl, Fig. Byz., σ. II, σ. 120, έλλην. μετάφρ., σ. 478. Γιά τό Στέφανο Άγιοχριστοφορίτη, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 591, ύ. 446: γιά τόν

νῶν, όπου κατοικούσε^{63α}, τὸν ὁποῖον εἰδικὰ γι' αὐτὸν εἶχε διαρρυθμίσει καὶ διακοσμήσει ὁ μακαρίτης πατέρας του Μανουήλ (α') Κ. 81, φέρνοντας τὸ 1170 ἀπ' τὸ ναὸ τῆς ἁγίας Εὐφρῆμιας τῆς Χαλκηδόνος «τὸν λίθο τῆς χρίσης» γιὰ νὰ τὸν προστατεύη⁶⁴. Ἄν πραγματικὰ ἡ μυσερὴ καὶ ἄγρια αὐτῆ σκηνὴ διαδραματίστηκε ἐκεῖ, πολὺ λίγο τὸν βοήθησε τὸ ἱερὸ αὐτὸ ἀντικείμενο.

Δὲ φαίνεται νὰ ἄφησε μεγάλο πένθος ἡ θανάτωση τοῦ Ἀλέξιου (β') Κ. 155, ὁ ὁποῖος ἐξάλλου δὲν ἔπαιξε κάποιο σημαντικό ρόλο στὸ ἱστορικό προσκήνιο. Ὁ ὄχλος τῆς ΚΠολης πολὺ λίγη συμπάθεια ἔτρεφε πρὸς τὸ γιὸ τοῦ Μανουήλ (α'), προτιμώντας ἓνα ρωμαλέο γέρο ἡγεμόνα ἀπὸ ἓνα νέο ἀμφίβολης ἰκανότητος⁶⁵.

Ἀπ' τοὺς συγχρόνους τοῦ νεαροῦ ἡγεμόνα, ὁ μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Χωνιάτης μὲ προσήνεια βλέπει τὸν Ἀνδρόνικο (α') Κ. 87, καθὼς αὐτὸς ὁ τελευταῖος ξέκανε τὸν Ἀλέξιο (β') Κ. 155 καὶ τὴ μητέρα του⁶⁶, καὶ ὁ μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος γράφει πὼς «ἴσως μέτριος στὴν κακία θὰ ἦταν ὁ Ἀνδρόνικος (α') Κ. 87, ἂν τὰ ἀδικήματά του περιορίζονταν μέχρι τὸ φόνο τοῦ Ἀλέξιου (β') Κ. 155, κι ἔπειτα στρεφόταν πρὸς τὸν πραγματικὸ ἄνθρωπο γιὰ νὰ ἐξιλωθῆ γιὰ τὴ βασιλοκτονία, ἀλλὰ αὐτὸς μεταπλάστηκε σὲ μεγάλο κακό, καθὼς μὲ θηριωδία συμπεριφέρθηκε πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους»⁶⁷.

Ἀνακόλουθος ὁ πρῶτος ἀπ' αὐτοὺς, ὁ Μιχαὴλ Χωνιάτης, ποὺ συνηθίζει «νὰ ἀποθεῶνῃ τοὺς ζωντανούς καὶ νὰ περιφρονῆ αὐτοὺς ποὺ ἔφυγαν ἀπ' τὴ ζωὴ»⁶⁸, σὲ ἄλλο σημεῖο μᾶς λέει πὼς «ἡ τύχη τὰ ἔφερε νὰ φυτρώσῃ κοντὰ στὸ νεοθαλὴ τῆς βασιλείας βλαστὸ –στὸν Ἀλέξιο (β') Κ. 155– ἡ τ υ ρ α ν ν ἰ δ α τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87, ποὺ σὰν ἄλλος κλιματῶδης θάμνος πλέχτηκε πάνω του καὶ τὸν σύμπνιξε»⁶⁹.

Κωνσταντῖνο Τριμυχο. βλ. ἐπίσης Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 561, ὑ. 306, καθὼς καὶ: V. Laurent, Bulles métriques, σ. 102, ἀριθ. 480· P. Karlin-Hayter, L'Hétériarque, JÖB23 (1974), σ. 131· γιὰ τὸ Θεόδωρο Δαδιβρηνό. βλ. ἐπίσης Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 565, ὑ. 326, καὶ σ. 577-78, ὑ. 375, καθὼς καὶ: R. Guiland, Recherches, τ. I, σ. 309, ὅπου ἐκτός ὀπὸ Θεόδωρο ἀπὸ λάθος τὸν ὀνομάζει καὶ Κωνσταντῖνο, χωρὶς φυσικὰ νὰ δίνει γι' αὐτὸ καὶ τὴν πηγὴ του.

63α. Βλ. R. Guiland, Études de topographie de Const/ple Byzantine, τ. I, σ. 546: aux Blachernes, où résidait le jeune empereur Alexis II...

64. Cod. Scorial. U II 10, f. 517. Πρβλ. R. Janin, Const/ple Byzantine, σ. 127 καὶ ὑ. 3.

65. Βλ. Ch. Brand, Byzantium confronts the West, σ. 49-50.

66. Μιχαὴλ Χωνιάτης, Προσφώνημα εἰς τὸν πραιτώρα κύρ Δημήτριον τὸν Δριμὺν ταῖς Ἀθῆναις ἐπιστάντα, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, Τὰ Σωζόμενα, τ. Α', σ. 163. Πρβλ. Σπ. Λάμπρου, Σημειώσεις ἱστορικαὶ καὶ γραμματικαὶ εἰς τὸν Α' τόμον, τ. Β', σ. 462.

67. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἔλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 52, καὶ ἐκδ. Βοηπ, σ. 412-13.

68. Σπ. Λάμπρου, Σημειώσεις... εἰς τὸν Α' τόμον, τ. Β', σ. 455.

69. Μιχαὴλ Χωνιάτης, Μονωδία εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ κύρ Νικηταν τὸν Χωνιάτην, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, Τὰ Σωζόμενα, τ. Α', σ. 349: Ἡ δὲ τύχη ἐπεφύη τῷ νεοθαλεῖ τῆς βασιλείας βλαστῷ, ὡς ομίλαξ ἐπιπλεκομένη καὶ συμπνιγούσα, γραφικῶς εἰπεῖν, ἢ κατ' Ἀνδρόνικον τυραννίς.

Γιά τὸ χαρακτήρα τοῦ μικροῦ ἡγεμόνα, ἐκτός ἀπ' τὰ στιγμιότυπα ποὺ ἀναφέρθηκαν⁷⁰, ἔχομε καὶ μιὰ μικρῆς ἀξίας εὐφημη πληροφορία ἀπ' τὸ Μιχαὴλ Χωνιάτη, ποὺ λέει πὼς καθὼς ὁ πατέρας του Μανουὴλ (α΄) «ἐγκατάλειψε αὐτὸν τὸν κόσμον, κι ἀμέσως πάνω σ' ἓνα δίφρον τράβηξε γιὰ τοὺς οὐρανοὺς, ἐμπιστεύτηκε τὰ ἡνία τοῦ Κράτους στὸ βασιλεῖα καὶ γιὸ του, ὁ ὁποῖος, σύμφωνα μὲ τὴν ἔκφραση τῆς Γραφῆς, ἦταν ἀγαθὸς καὶ ἀστείος (=καλοπροαίρετος καὶ ὁμιλητικὸς) καὶ χαριτωμένος»⁷¹.

Πιὸ πολλές πληροφορίες ἔχομε γιὰ τὰ σωματικά του χαρακτηριστικά: Ἦταν ἓνα ὀλόξανθο ἀγόρι⁷² μὲ πλοῦσια σὰν τὸ χρυσάφι μαλλιά⁷³, μ' ἓνα ξύπνιο διαπεραστικὸ βλέμμα καὶ καλοπλασμένο σῶμα⁷⁴, ψηλὸ καὶ ἐπίδεξιο στὴν ἵππασιά⁷⁵. Ἀπ' τὸν προπάππο του Ἀλέξιο (α΄) Κ. 15⁷⁶ εἶχε κληρονομήσει τὸ ἐλάττωμα κάπως στὴν ὀμιλία του νὰ τραυλιζῆ⁷⁷, καθὼς μάλιστα τοῦ ἔλειπε ἓνα δόντι⁷⁸.

II

Οἱ Ψευδο-Ἀλέξιοι Ψευδο-Ἀλέξιος 1ος

Ἄν καὶ οἱ ἀποδείξεις γιὰ τὴ θανάτωση τοῦ Ἀλέξιο (β΄) Κ. 155 εἶναι ὀλοφάνερες –τὸ κεφάλι του, ἀφοῦ τοῦ πέρασαν ἓνα σπάγγο ἀπ' τ' αὐτὶ καὶ βούλωσαν τὸ σπάγγο μὲ τὸ σφραγιστήριον δαχτυλίδι τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87 γιὰ ἐνδειξη τῆς ταυτότητάς του, τὸ ἔθαψαν στὴν Κ α τ α β α τ ῆ, καὶ τὸ ὑπόλοιπο σῶμα του μὲ μουσικὴ καὶ τραγούδια (ἄραγε λυπητερά;) δυὸ ἐπίσημοι ἄντρες, ὁ ἐπιτοῦ κανικλειοῦ Ἰωάννης Καματηρός, ὁ μετέπειτα ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας, καὶ ὁ χαρτουλάριος Θεόδωρος Χοῦμνος, τὸ ἔρριξαν στὰ νερὰ τοῦ Βοσπόρου⁷⁹ –«κάποιοι λόγοι ἀργότερα κυκλοφόρησαν

70. Βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 33,34,52,53 καὶ 57.

71. Μιχαὴλ Χωνιάτης, Λόγος εἰς τὸν βασιλεῖα κύρ Ἰσαάκιον (β΄) τὸν Ἄγγ. 183, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, Τὰ Σωζόμενα, τ. Α΄, σ. 217: Ἐπει δ' ἀνὴρ ἐκεῖνος (ὁ Μανουὴλ α΄), τὸν ἐνταῦθα σχασάμενος δρόμον, εὐθύ διεδίφρευσεν οὐρανοῦ, πιστεύσας τὰς ἡνίας τοῦ κράτους τῷ βασιλεῖ καὶ παιδί, ἀγαθῷ μὲν καὶ ἀστείῳ κατὰ τὴν Γραφὴν καὶ χαρίεντι...

72. Χωνιάτης, σ. 549· Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἄλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 60, καὶ ἐκδ. Βονν, σ. 420.

73. Χωνιάτης, σ. 609.

74. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἄλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 60, καὶ ἐκδ. Βονν, σ. 420· Χωνιάτης, σ. 609.

75. Χωνιάτης, σ. 609.

76. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 94, ὑ. 77.

77. Χωνιάτης, σ. 549.

78. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἄλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 60, καὶ ἐκδ. Βονν, σ. 420.

79. Χωνιάτης, σ. 355. Πρβλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 565, ὑ. 328.

πού διέψευδαν» πώς θανατώθηκε, όπως λέει ο Ευστάθιος Θεσσαλονίκης⁸⁰.

Κατά την άνοιξη του 1185, ένας πλάνος στατιωτικοκαλόγερος-ιππότης, με λατινική άμφιση, με ξίφος στο πλευρό, πού έπιδέξια καβαλλίκευε ένα υπερήφανο άλογο και έλεγε πώς όνομαζόταν Άλέξιος Σικουντηνός και πώς ήταν άπ' τή Φιλαδέλφεια, παρουσίασε ένα νεαρό, παρόμοιο με τον Άλέξιο (β') Κ. 155, τον όποιον και πρόβαλλε ως τó βασιλικό γιό και διάδοχο του Μανουήλ (α') Κ. 81.

Δείχνοντας τά ξανθά μαλλιά του νεαρού, τήν έλλειψη του δοντιού, τó ξύπνιο βλέμμα του και τó καλοπλασμένο σώμα του, χαρακτηριστικά πού και ó πραγματικός Άλέξιος (β') Κ. 155 είχε, ζητούσε τήν ύποστήριξη τών άγαθών χριστιανών.

Καθώς όλοι τότε μισούσαν τον Άνδρόνικο (α') Κ. 87, πείθονταν στα λόγια του άπατεώνα και προσκυνούσαν και φιλοδωρούσαν τον πρώτο αυτόν Ψευδο-Άλέξιο, γιά νά καταπλουτίζη ó πλάνος εκείνος στρατοκαλόγερος. Στην πραγματικότητα ó νεαρός δέν ήταν παρά ένα άγροτόπαιδο άπ' τή Βαγεντία (=τή Βόνιτσα του Άλλυρικού).

Άφου και οι δυό μαζί, ó Σικουντηνός και ó Ψευδο-Άλέξιος 1ος, περιήλθαν τις άκτές τής Άδριατικής, έμφανίστηκαν στην αύλή του βασιλέα τών Νορμανδών τής Σικελίας Guillaume II (1166-1189), όπου συνάντησαν ένα γνήσιο Βυζαντινό πρίγκιπα, τον Άλέξιο Κ. 237, πού και αυτός μετά από περιπλάνηση στη Ρωσία, είχε έλθει στο Παλέρμο γιά νά ζητήσει τή βοήθεια του βασιλέα τής Σικελίας έναντιον του τ ύ ρ α ν ν ο υ Άνδρόνικου (α') Κ. 87.

Ο πρίγκιπας και οι συνοδοί του έδειξαν καθαρά στο Γουλιέλμο II τήν άπάτη, αλλά μερικοί έμποροι τής Γένουας και άλλοι Δυτικοί τον διαβεβαίωσαν πώς στο πρόσωπο του νεαρού πολύ καλά γνώρισαν τó γνήσιο γιό του Μανουήλ (α'). Ο βασιλέας τής Σικελίας, αν και πείστηκε, όπως μάς λένε, πώς πρόκειται γιά άπάτη, συμφώνησε νά άπονεμηθούν βασιλικές τιμές στον Ψευδο-Άλέξιο 1ον, γιατί ήθελε νά τον έχη ως ένα πρόσθετο αντίβαρο έναντι του σφετεριστή Άνδρόνικου (α') Κ. 87, κατά τήν έκστρατεια πού όργάνωνε γιά κατάκτηση του Βυζαντίου, καθώς αυτό ήταν και ένα παλιό όνειρο τών προκατόχων του⁸¹.

Ο Άνδρόνικος (α') Κ. 87, καθώς πληροφορήθηκε πώς στο Παλέρμο με βασιλικές τιμές έγινε δεχτός ó δήθεν Άλέξιος (β') Κ. 155, παίζοντας και γελώντας, κατά τή συνήθειά του, είπε μιά μακάβρια άστειότητα: «Λοιπόν,

80. Ευστάθιος Θεσσαλονίκης, Άλωσις, έκδ. Κυριακίδη, σ. 52, και έκδ. Bonn, σ. 412.

81. Ευστάθιος Θεσσαλονίκης, Άλωσις, έκδ. Κυριακίδη, σ. 60-62, και έκδ. Bonn, σ. 419-21· Ibn Giobeir (Jubayr), Rihlat al-Kinani, Ταξίδι στην Ισπανία, Σικελία, Συρία, Παλαιστίνη, Μεσοποταμία, Άραβία και Αίγυπτο, μετάφρ. άπ' τήν άραβική στην ιταλική του Celestino Shiaparelli, Rome 1906· μετάφρ. στην άγγλική του R.J.C. Broadhurst, London 1952, σ. 354-56· F. Cognasso, Partiti Politici, σ. 299-300· F. Chalandon, Domination normande, τ. II, σ. 401-3.

πρέπει να δεχτούμε πώς είναι ένας άριστος κολυμβητής ο Ἀλέξιος, που ενώ ρίχτηκε στα βαθιά νερά της ΚΠολης, κατάφερε χωρίς να εισπνέη να περάσει κάτω απ' τις θάλασσες και να βγῆ στον ἐκεῖ πορθμό της Σικελίας»⁸².

Μᾶς εἶναι γνωστό πώς ἐνῶ ὁ Σηκουνητός συνόδευσε τὰ νορμανδικὰ στρατεύματα που στάλθηκαν ἐναντίον τοῦ Βυζαντίου, ὁ νεαρός Ψευδο-Ἀλέξιος 1ος παράμεινε στή Σικελία, ἀπὸ ὅπου ταξίδευσε στή Γαλλία.

Ἐκεῖ θαυμάστηκε πολὺ γιὰ τὴ βαθιὰ γνώση που εἶχε τριῶν γλωσσῶν, τῆς ἐλληνικῆς, τῆς λατινικῆς καὶ τῆς γαλλικῆς, καὶ εἶχε τὸ θάρρος νὰ ἐπικαλεσθῆ τὴν προστασία τοῦ δῆθεν κουινιάδου τοῦ βασιλέα τῆς Γαλλίας Φίλιππου II Αὐγούστου (1180-1223), ἀμφιθαλῆ ἀδελφοῦ τῆς Ἀγνῆς-Ἄννας, καὶ γιὰ ἓνα διάστημα ἀπολάμβανε τιμῶν στὴν αὐλὴ τῶν Παρισίων· πολὺ γρήγορα ὅμως οἱ ἰσχυρισμοὶ του πὼς ἦταν ὁ γιός τοῦ Μανουῆλ (α΄) Κ. 81 καὶ ὁ μνηστήρας τῆς ἀδελφῆς τοῦ βασιλέα τῆς Γαλλίας κατάρρευσαν, καὶ μιά μέρα, κάνοντας πολὺ καλά, ὁ Ψευδο-Ἀλέξιος 1ος ἀπότομα ἐξαφανίστηκε⁸³.

Τὰ ρωσικὰ χρονικὰ σημειῶνουν τὴν ἀφιξὴ καὶ παρουσία κατὰ τὸ 1186 στὸ Novgorod τοῦ «Ἑλληνα τσάρου Ἀλέξιου, γιοῦ τοῦ Μανουῆλ»⁸⁴, ἀλλὰ δὲ γνωρίζομε ἂν ἦταν ὁ ἴδιος μὲ κείνον τοῦ Παλέρμου καὶ τοῦ Παρισίου ἢ κάποιος ἄλλος ἀπατεώνας.

Ψευδο-Ἀλέξιος 2ος

Αὐτὸς ἐμφανίστηκε κατὰ τὸ 1192⁸⁵.

Ἦταν ἓνας νεαρός ἀπ' τὴν ΚΠολη, που μὲ μεγάλη ἐξυπνάδα ὑποκρίθηκε τὸ πρόσωπο τοῦ Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155, καθὼς εἶχε ξανθὰ μαλλιά, τραυλίζει κατὰ τὴν προφορὰ τῶν λέξεων, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος, καὶ γνωρίζε κάπως τὶς συνήθειες τῆς αὐλῆς τῶν Κομνηνῶν.

Παρουσιάστηκε σὲ μιά μικρὴ πόλη τῆς περιοχῆς τοῦ Μαϊανδρου ποταμοῦ, στὰ Ἄρμαλα, ὅπου βρῆκε ἓνα Λατίνο, κατὰ που φαίνεται Βενετὸ ἔμπορο, ὁ ὁποῖος καὶ τὸν φιλοξένησε.

82. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἔλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 52, καὶ ἐκδ. Bonn, σ. 412.

83. *Chronicon turonense autore anonymo canonico turonensi S. Martini*, ἐκδ. Edmond Martène καὶ Ursin Durand, *Veterum scriptorum et monumentorum historicorum, dogmaticorum, moralium, amblyssima collectio*, τ. V, Paris 1729, στ. 1025-26.

84. Χρονικόν τοῦ Novgorod, *Novgorodkaia pervaja letopis starshago i mladshago isvodov*, ἐκδ. A.N. Nasonov, Moscow-Leningrad 1950, σ. 38.

85. Ὁ F. Cognasso, *Un imperatore bizantino*, σ. 251, παρουσιάζει τὸν Ψευδο-Ἀλέξιο 2ο τὸ 1188, καθὼς στηρίζεται στὸ Χωνιάτη, σ. 550, που λέει πὼς αὐτὸς ὁ ἀπατεώνας ἐμφανίστηκε στὸν Kılıdj Arslan II πρὶν τὸν ρίξῃ ἀπ' τὸ θρόνο ὁ γιός του Κοπατίνος (Kutub al-Din), ἀλλὰ ὁ Ch. Brand, *Byzantium confronts the West*, σ. 86, ἀπόδειξε πὼς αὐτὴ ἡ ἐμφάνιση ἐγένετο τὸ 1192· ὁ Kılıdj Arslan II συνεταιρίστηκε τὸ γιό του Kutub al-Din στὸ θρόνο τὸ 1189 καὶ τὸν ἴδιο χρόνο ὁ γιός παραμέρισε τὸν πατέρα. Τὸ 1191/92 ὁ πατέρας ἀνάκτησε τὸ θρόνο του καὶ τότε συνεταιρίστηκε στὴν ἐξουσία τὸ γιό του Καίχοσρόην (Kai-Kosrou I).

Κατά τή φιλοξενία ὁ νεαρός ἀπατεώνας εἶπε στό Βενετό πῶς δέν ἦταν ἄλλος ἀπ' τὸ γιό τοῦ μακαρίτη αὐτοκράτορα Μανουήλ (α΄) Κ. 81, πού ἐνώ ὁ θεῖος του Ἀνδρόνικος (α΄) Κ. 87 πρόσταξε νά τόν ρίξουν στά βάθη τῆς θάλασσας, αὐτοί πού διατάχθηκαν νά ἐκτελέσουν τή βασιλική διαταγή τὸν λυπήθηκαν καί τόν ἄφησαν ἐλεύτερο, γιατί εἶχαν ὀρκιστῆ στὸν πατέρα του νά κρατήσουν πίστη στό πρόσωπό του. Ὁ Βενετός εἶπε γιατί πίστευσε στό παραμῦθι τοῦ ἀπατεώνα, εἴτε τὸ πιό πιθανόν γιατί εἶδε στήν ὑπόθεση νά ἀνοίγεται ἓνα πεδίο ἐκμετάλλευσης, τὸν πῆρε καί μὲ μυστικότητα τὸν ὁδήγησε στό γνωστό μας γέρο σουλτάνο τοῦ Ἰκονίου Kilidj Arslan II πού ἀπ' τὸ 1191/92 εἶχε ἀνακτήσει τὸ θρόνο του, ἀπ' τὸν ὁποῖον τὸν εἶχε ἀπομακρύνει ὁ γιός του Kutb al-Din, ὁ κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς Κοπατίνος.

Ὁ Ψευδο-Ἀλέξιος 2ος ἐγίνε μὲ εὐμένεια δεχτός ἀπ' τὸ γέρο σουλτάνο καί γρήγορα ἀπόκτησε τέτοιο θάρρος, πού συνομιλοῦσε μαζί του ὡς ἓνας γνήσιος γιός τοῦ Μανουήλ (α΄), καί ὄχι ὡς ἓνας παρεισραχτός τυχοδιώκτης. Πολλές φορές μάλιστα δυσανασχετοῦσε καί ἐπέπληττε τὸν Τοῦρκο μονάρχη, «γιατί ἔδειχνε μιὰ τέτοια ἀχαριστία πρὸς τις εὐεργεσίες πού τοῦ εἶχε κάνει ὁ πατέρας του Μανουήλ (α΄), καί τὸν κατηγοροῦσε ὡς μὴ φιλόφθωρο, καθὼς δέν ἱκανοποιοῦσε τὰ αἰτήματα τοῦ γιου τοῦ φίλου του, πού σὲ τόσες ξέπεσε ἀτυχίες»⁸⁶.

Ὁ πολὺ ἔμπειρος σουλτάνος πού πολλὰ εἶχαν δεῖ τὰ μάτια του, εἴτε ἀπὸ πολιτικὴ σκοπιμότητα, εἴτε γιατί ξεγελάστηκε ἀπ' τὰ χαρακτηριστικά τοῦ Ψευδο-Ἀλέξiou 2ου καί τὸν πίστευσε, τὸν τιμοῦσε καί τοῦ ἔδινε ὄχι λίγα δῶρα, καθὼς καί ἐλπίδες γιὰ μιὰ μελλοντικὴ του ἀποκατάσταση.

Σὲ λίγο ἔφτασε στήν αὐλὴ τοῦ Ἰκονίου ἓνας πρεσβευτῆς τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἄγγ. 183, καί τότε, κατὰ τὴν ἀκρόαση, ὁ σουλτάνος ρώτησε, ἂν πραγματικά ἦταν γιός τοῦ μακαρίτη Μανουήλ (α΄) ὁ νεαρός πού μὲ τόσες τιμές φιλοξενοῦσε. Ὁ Βυζαντινὸς πρεσβευτῆς διαβεβαίωσε τὸ Σελτζουκίδη ἡγεμόνα πῶς ὁ πραγματικὸς Ἀλέξιος (β΄) Κ. 155 πνίχτηκε καί ὁ νεκρὸς του ρίχτηκε στά βάθη τῆς θάλασσας καί πῶς τὸ πρόσωπο πού φιλοξενεῖ δέν πρέπει νά γίνεται πιστευτό, καθὼς ἐκμεταλλεύεται τὸ πρόσωπο ἑνὸς νεκροῦ. Στὸ ἄκουσμα αὐτῶν τῶν λόγων, ὁ Ψευδο-Ἀλέξιος 2ος ἔδειξε μεγάλη ὀργή καί κινήθηκε νά ἄρπάξῃ τὸν πρεσβευτῆ ἀπ' τὰ γένια, καί θὰ τὸ πετύχαινε, ἂν αὐτὸς ὁ τελευταῖος δέν τὸν ἀπόκρουε σθεναρά, κι ἂν ὁ ἴδιος ὁ σουλτάνος δέν καθήλωνε αὐστηρὰ σὲ ἀκίνησιάν τὸν νεαρό ἀπατεώνα⁸⁷.

86. Χωνιάτης, σ. 549-50· Γεώργιος Τορνίκης, μαῖστωρ τῶν ρητόρων. Λόγος (πρὸς Ἰσαάκιον β΄ Ἄγγ. 183) ἀναγνωσθεὶς πρὸ τῆς ἑορτῆς τῶν Φώτων, καθ' ἣν εἰώθεν ἀναγινώσκειν ὁ ρήτωρ διὰ τὸ τὸν βασιλεῖα σταλήσεσθαι πρὸς ἐκστρατείαν ἀπόδημον, ἐκδ. W. Regel, *Fontes rerum byzantinorum*, vol. I², σ. 269-72· Σέργιος Κολυβάς, βασιλικὸς γραμματικὸς. Λόγος (πρὸς Ἰσαάκιον β΄ Ἄγγ. 183) τὸ λείπον τοῦ προτέρου ἐκπερατῶν, ἐκδ. W. Regel, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 295-96. Πρβλ. Max. Bachmann, *Die Rede des Johannes Syropoulos an den Kaiser Isaak II. Angelos 183 (Kommentar)*, Munich 1935, σ. 62-64.

87. Χωνιάτης, σ. 550.

Με όλα αυτά ο σουλτάνος, αν και δεν αναγνώρισε στον Ψευδο-Ήλέξιο 2ον μία επίσημη ιδιότητα, του επέτρεψε με έγγραφο τή στρατολογία άτάκτων που ήσαν πρόθυμοι νά εισβάλουν στό βυζαντινό έδαφος ή καλύτερα νά τó λεηλατήσουν. Ένας έμίρης, ό Άρσανής, τάχτηκε στό πλευρό του, και οί δυό μαζί πέτυχαν νά συγκεντρώσουν ένα αριθμό όκτώ χιλιάδων όπαδών, που με αυτούς εισέβαλαν στην περιοχή του Μαιάνδρου ποταμού, κυρίευσαν αρκετές πόλεις και έκαιγαν τά σιτηρά τής ύπαιθρου, γι' αυτό και οί κάτοικοι έδωσαν στον Ψευδο-Ήλέξιο 2ο τήν προσωνομία του Κ α υ σ α λ ώ ν η⁸⁸.

Έναντίον του νεαρού έπίδρομέα στάλθηκαν άπ' τόν Ήσαάκιο (β') Άγγ. 183 πολλοί πολεμικοί άντρες, αλλά τίποτε δεν κατόρθωσαν, γιατί φοβούνταν νά προχωρήσουν μñ τυχόν και προδοθούν άπ' τούς ίδιους τούς Έλληνες τής περιοχής, οί όποίοι με προθυμία προσχωρούσαν στό «γιό του βασιλέα Μανουήλ (α') και βασιλέα», καθώς τόν νόμιζαν, «και προτιμούσαν νά βασιλεύονται άπ' αυτόν παρά άπ' τόν Ήσαάκιο (β') Άγγ. 183». Και όχι μόνο άπ' τόν άγροτικό κόσμο χαιρετιζόταν ως νόμιμος αυτοκράτορας, αλλά και άπ' αυτούς άκόμη τούς αύλικούς, που θεωρούσαν τήν παρουσία του «ως ένα θαύμα», αν και «πολύ καλά γνώριζαν πώς ό γιός του Μανουήλ(α'), ό Ήλέξιος (β'), πριν άπό πολύν καιρό είχε έγκαταλείψει τά ανθρώπινα, κοντά σ' αυτό όμως γιά εύχαρίστησή τους ήθελαν νά τόν φαντάζονται ζωντανό»⁸⁹. Έδώ έχομε ένα άκόμη τεκμήριο τής ύπερβολικής προσήλωσης τών Βυζαντινών στό δόγμα τής νομιμότητας που δεν έχουν τόσο προσέξει οί έρευνητές. Και άκόμη βλέπομε πώς ό Ήλέξιος (β') Κ. 155 πιό πολύ άγαπήθηκε νεκρός παρά όσο, ήταν ζωντανός.

Άνάμεσα στους άλλους που στάλθηκαν έναντίον του Ψευδο-Ήλέξιο 2ου ήταν και ό άδελφός του Ήσαάκιου (β') Άγγ. 183, ό σε βα σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α ς Ήλέξιος Άγγ. 180, αλλά κι αυτός καμιά μάχη δεν τόλμησε νά δώσει πρós τόν νεκραναστημένο Ήλέξιο, και μόνο προσπάθησε νά συγκεντρώσει εκείνους που δεν είχαν προσχωρήσει σ' αυτόν τόν τελευταίο και κατά κάποιον τρόπο νά ανακόψει τή διάρρευση. Η κατάσταση ήταν άμφίρροπη, και ενώ ή θέση του σφετεριστή-ψευτοβασιλέα διαρκώς ένισχυόταν και ό σε βα σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α ς Ήλέξιος Άγγ. 180 έπιδιδόταν στη στρατολογία άντρών γιά νά συγκροτήσει πιό ισχυρό στρατό, ένας άπό «μηχανής θεός» έδωσε άμεση λύση σ' αυτή τή διαμάχη.

Ο Ψευδο-Ήλέξιος 2ος, καθώς επέστρεφε άπό κάποιον μέτωπο στα Άρμαλα, κατάλυσε στό φρούριο τής Πίσσας, όπου έπιδόθηκε σέ γενναία οίνοφαγοποσία, κι έπειτα παραδόθηκε στον ύπνο. Εκεί, και ενώ βαθιά κοιμόταν, ένας ιερέας, είτε άπό προσωπική έχτρα είτε γιαντί δωροδοκήθηκε άπ' τόν Ήλέξιο Άγγ. 180, με τό ίδιο τό σπαθί του σφετεριστή, του έκοψε τό κεφάλι, τό όποϊόν και προσκόμισαν στον Ήλέξιο Άγγ. 180.

88. Χωνιάτης, σ. 551.

89. Χωνιάτης, σ. 551-52.

Ο πρίγκιπας πέρασε τὸ μαστίγιό του στὰ κατάξανθα μαλλιά τοῦ κομμένου κέφαλιού, τὸ σήκωσε ψηλά, καὶ καθῶς τὸ παρατηροῦσε, εἶπε: «Δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ πῶς ὀλοτέλα ἄδικα οἱ πόλεις ἀκολουθοῦσαν αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο»· τότε ἦταν ἡ ὁμοιότητά του πρὸς τὸν πραγματικὸ Ἀλέξιο (β΄) Κ. 155, καὶ ἡ μαρτυρία εἶναι ἀξιόλογη, καθῶς προέρχεται ἀπὸ πρίγκιπα ποῦ ἦταν δευτεροεξάδελφος τοῦ Ἀλέξιου (β΄) καὶ τὸν εἶχε γνωρίσει καλά.

Γιὰ τὸ ἦθος τοῦ ἀρκετὰ ἱκανοῦ Ψευδο-Ἀλέξιου 2ου ἔχομε τὴν πληροφορία πῶς ἐνῶ εἰσήλθε στὸ ναὸ τοῦ ἀρχιστράτηγου Μιχαήλ, στὶς Χῶνες τῆς Φρυγίας, ἀνέχτηκε νὰ καταστρέψουν οἱ Τοῦρκοι ποῦ τὸν συνόδευαν, κάτω ἀπ' τὰ μάτια του, τὴν ἅγια τράπεζα καὶ τὰ ψηφιδωτὰ τοῦ περίφημου ναοῦ⁹⁰.

Ἔτσι μποροῦσαν οἱ ρήτορες νὰ ἐγκωμιάζουν τὸν κλεινὸ αὐτοκράτορα Ἰσαάκιο (β΄) Ἀγγ. 183, λέγοντας σ' αὐτόν: «Καὶ κείνους ποῦ ἐκλεψαν καὶ ἀνάστησαν τὰ πτώματα, τοὺς ψευδο-πορφυρογέννητους Ἀλέξιους, ἐξόντωσες καὶ ἐξαφάνισες ἀπ' τὴ μέση»^{90α}.

Ψευδο-Ἀλέξιος 3ος

Λίγο μετὰ τὴν ἐξαφάνιση τοῦ Ψευδο-Ἀλέξιου 2ου τοῦ Μαιάνδρου, καὶ ἕνας τρίτος Ψευδο-Ἀλέξιος ἐμφανίστηκε στὴν Παφλαγονία, κατὰ πολὺ ὅμως κατώτερος ἀπ' τὸν προηγούμενο, ἂν καὶ ὀρισμένες ἐπαρχίες προσχώρησαν στὴν κίνησή του.

Ἐναντίον του στάλθηκε ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα Ἰσαάκιο (β΄) Ἀγγ. 183 ὁ πανσέβαστος σεβαστὸς καὶ χαρτουλάριος τῶν ἱπποσταθμῶν Θεόδωρος Χοῦμνος, ὁ ὁποῖος πολέμησε μαζί του, τὸν νίκησε, τὸν ἐπίασε καὶ τὸν σκότωσε⁹¹.

90. Χωνιάτης, σ. 552-53· Γεώργιος Τορνίκης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 86), σ. 269-72· Σέργιος Κολυβᾶς, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 86), σ. 295-96. Πρβλ. Max Bachmann, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 86), σ. 62-64· F. Cognasso, Un imperatore byzantino, σ. 251-52· Ch. Brand, Byzantium confronts the West, σ. 86.

90α. Κωνσταντῖνος Σπιλβῆς, διάκονος (μετέπειτα μητροπολίτης Κυζίκου μετὰ τὸ ὄνομα Κύριλλος), Λόγος ρητορικὸς εἰς τὸν βασιλέα (Ἰσαάκιον β΄) Ἀγγ. 183) κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν Φώτων, ἐκδ. R. Browning, B28 (1958), σ. 39, διόρθωση J. Darrouzès, II. Constantin Stilbès et Cyrille métropolitte de Cyzique, REB18 (1960), σ. 186-87· καὶ τοὺς τὰ νεκρμαῖα συλῆσαντας καὶ τὸν πορφυρογενῆ πλασαμένους Ἀλέξιον ἐξηφάντωσας. Ἰωάννης Συρόπουλος (γραμματικὸς), ρητορεύων ἐνώπιον τοῦ βασιλέως κυροῦ Ἰσαακίου (β΄) τοῦ Ἀγγέλου 183, ἐκδ. Max. Bachmann, Die Rede des Johannes Syropoulos, σ. 62, ὕ. 5.

91. Χωνιάτης, σ. 553. Πρβλ. F. Cognasso, Un imperatore bizantino, σ. 252· Ch. Brand, Byzantium confronts the West, σ. 87. Γιὰ τὸ Θεόδωρο Χοῦμνο, βλ. J. Verpeaux, La famille Choumnos, BS20 (1959), σ. 253-54, ἀριθ. 9-10, καὶ R. Guiland, Chartulaire, Revue de Etudes Sud-Est Européennes, 9 (1971), σ. 418-19. Ὁ Χωνιάτης, σ. 355 καὶ 412, τὸν ὀνομάζει χαρτουλάριον, ἐνῶ σ. 553, τὸν ὀνομάζει χαρτουλάριον τῶν ἱπποσταθμῶν. Ὁ Ἐφραίμιος, στίχ. 6050-51, τὸν ὀνομάζει ἐκ παραδρομῆς, καθῶς φαίνεται, Βασίλειον καὶ ὄχι Θεόδωρον.

Ψευδο-Ἀλέξιος 4ος

Πολύ πιά σπουδαίος υπήρξε ὁ τέταρτος Ψευδο-Ἀλέξιος πού ἐμφανίστηκε τὸν Ἰούλιο τοῦ 1195⁹², στίς ἀρχές τῆς βασιλείας τοῦ ἀδελφοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἄγγ. 183, τοῦ Ἀλέξιου (γ΄) Ἄγγ. Κομν. 180, πού πιά πάνω συναντήσαμε ὡς ἓνα ἀντίπαλο τοῦ Ψευδο-Ἀλέξιου 2ου.

Ὁ Ψευδο-Ἀλέξιος 4ος ἦταν ἓνας νεαρός ἀπὸ τὴν Κιλικία τῆς Μ. Ἀσίας⁹³, «μὲ ὀλόξανθα σάν τό χρυσάφι μακριά μαλλιά, ψηλὸς καὶ ὠραῖος, πού μὲ χάρη καὶ σταθερότητα καβαλλίκευε πάνω στό ἄλογό του, ἔτσι πού φαινόταν σάν καρφωμένος πάνω στὴ σέλα του»⁹⁴.

Αὐτὸς ἐμφανίστηκε σὲ ἓνα Σελτζουκίδη πρίγκιπα, τὸν Muhyi al-Din⁹⁵, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴ διοικητικὴ διαίρεση τοῦ κράτους τοῦ Ἰκονίου πού ὁ πατέρας του Killidj Arslan II ἔκανε τὸ 1188 ἀνάμεσα στοὺς ἑννιά γιούς του, στὸν ἀδελφὸ του καὶ τὸν ἀνεψιό του, ἔλαβε τὴν περιοχὴ τοῦ Δορυλαίου (Eskisehir) καὶ τῆς Ἀμάσειας μὲ πρωτεύουσα τὴν Ἀγκυρα⁹⁶.

Ὁ Muhyi al-Din ἤξερε πολὺ καλά πὼς ὁ νεαρός βασιλέας Ἀλέξιος (β΄) Κ. 155 εἶχε μὲ πνιγμὸ ἐξοντωθῆ ἀπὸ τὸν Ἀνδρόνικο (α΄) Κ. 87, ἀλλὰ δέχτηκε τὸν ἀπατεώνα ὡς ἓνα ἀληθινὸ γιὸ τοῦ Μανουῆλ (α΄) Κ. 81, ὄχι γιὰ νὰ ἐκπληρώσῃ τίς ἐπιθυμίες του, ἀλλὰ γιὰ νὰ δημιουργήσῃ ἀνησυχίες καὶ προβλήματα στό νέο αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου καὶ ἀπὸ αὐτὸ νὰ κερδοσκοπήσῃ ὁ ἴδιος, καθὼς σκόπευε νὰ ἐμπορευτῆ πάνω σὲ αὐτὸ τὴ φιλία του μὲ τὸ Βυζάντιο.

Μὲ τὴν ἐνίσχυση λοιπὸν τοῦ Σελτζουκίδη πρίγκιπα, ὁ Ψευδο-Ἀλέξιος 4ος εἰσέβαλε στό βυζαντινὸ ἔδαφος, στὰ γειτονικά πρὸς τὴν Ἀγκυρα μέρη, καὶ ὁ Ἀλέξιος (γ΄) Ἄγγ. Κομν. 180 ἔστειλε γιὰ νὰ τὸν ἀντιμετωπίσῃ ἓνα ἀδέξιο στρατιωτικὸ, τὸν εὐνοούμενὸ του εὐνοῦχο Γεώργιο τὸν Ἦνοπολίτη, πού καθὼς ἀνέβηκε στό θρόνο, τοῦ εἶχε δώσει τὸν τίτλο τοῦ παρ ακοιμώμενο⁹⁷.

92. Χωνιάτης, σ. 608 (=τρεις μῆνες μετὰ τὴν ἀνοδο τοῦ Ἀλέξιου (γ΄) Ἄγγ. Κομν. 180 στό θρόνο, στίς 8.IV.1195).

93. Χωνιάτης, σ. 608.

94. Χωνιάτης, σ. 608.

95. Ὁ Χωνιάτης, σ. 689, τὸν ὀνομάζει Μασοῦτ, ἀλλὰ τὸ πραγματικὸ του ὄνομα ἦταν Muhyi al-Din.

96. Χωνιάτης, σ. 689. Πρβλ. Ch. Brand, Byzantium confronts the West, σ. 85.

97. Χωνιάτης, σ. 608. Σχετικὰ μὲ τὸν Ἦνοπολίτη καὶ τὴν τιτοφορία του, παρατηρῶ πὼς ὁ παρ ακοιμώμενος ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Θεόφιλου, τότε καθὼς φαίνεται συστήθηκε τὸ ἀξίωμα, μέχρι τὸν καιρὸ τοῦ Κωνσταντίνου (η΄), ἦταν ἐπιφορτισμένος κυρίως μὲ τὴν προστασία καὶ διαφύλαξη τοῦ αὐτοκράτορα κατὰ τὴ νύχτα. Στὸν καιρὸ τῶν Κομνηνῶν καὶ τῶν Ἀγγέλων οἱ τρεῖς παρ ακοιμώμενοι πού ξέρομε, ὁ Ἰωάννης Κ. 31 (τοῦ Ἰωάννη β΄ Κ. 34), Νικηφόρος (τοῦ Ἀνδρόνικου α΄ Κ. 87) καὶ Γεώργιος Ἦνοπολίτης (τοῦ Ἀλέξιου γ΄ Ἄγγ. Κ. 180) ἦσαν τιτουλάριοι καὶ καμιά ὑπηρεσία δὲν εἶχαν στὸν αὐτοκρατορικὸ κοίtwana ὁ πρῶτος ἀπὸ αὐτοὺς ὁ ὑπερήφανος ἐκεῖνος πρίγκιπας Ἰωάννης

Καθώς τίποτε για την υπόθεση δεν πέτυχε ο ευνούχος, ο αυτοκράτορας κατά το τέλος του καλοκαιριού ή αρχές του φθινοπώρου του 1195 πήγε στο μέτωπο, επιδιώκοντας να έλθει κυρίως σε διαπραγματεύσεις με το Σελτζουκίδη πρίγκιπα, γιατί ήξερε πολύ καλά πώς αν εξουδετερωθεί αυτός, πολύ εύκολα θα ύποταγη ο αντίπαλός του, που κρυβόταν κάτω απ' το όνομα του νεκρού ήγεμόνα.

Αλλά ο Muhyi al-Din, καθώς έκμεταλλευόταν την ευκαιρία, διαμήνυσε στον αυτοκράτορα πώς δε δέχόταν την ειρήνευση, αν προηγουμένως δεν του κατέβαλλε πέντε κεντηνάρια άσημι κομμένα σε νόμισμα, για μία φορά, και κατά συνέχεια, να του δίνει κάθε χρόνο τρία κεντηνάρια μαζί με πολύτιμα μεταξωτά ύφασματα, που ο αυτοκράτορας έπαιρνε απ' τα ύφαντουργεία της Θήβας⁹⁸.

Πάνω σ' αυτά ο Ψευδο-Αλέξιος 4ος εισέβαλε στη Βιθυνία, και στα Μελάγγεια «αναγορεύτηκε απ' τους εκεί βασιλέας αυτοκράτορας», χωρίς όμως αυτοί οι κάτοικοι να αποτινάξουν όλοτελα και την αυτοκρατορική εξουσία του Αλέξιο (γ') Αγγ. Κομν. 180, αλλά έρριχναν τα βλέμματά τους και στον ένα και στον άλλο, και καθόλου δεν έδειχναν πώς προσκολλήθηκαν στον ένα απ' τους δυο και αποδοκίμασαν τον άλλο· ο καθένας μπορούσε να καταλάβη πώς οι κάτοικοι της περιοχής έμεναν άμφίρροποι και περίμεναν να δούν ποιός θα άναδειχτεί νικητής για να προστεθούν τότε σ' αυτόν⁹⁹.

Μερικοί μάλιστα απ' αυτούς είχαν την τόλμη να έμφανίζονται στον ίδιο τον αυτοκράτορα Αλέξιο (γ') και να έκθειάζουν τα χαρίσματα του Ψευδο-Αλέξιο 4ου. Μάταια ο αυτοκράτορας τους έλεγε πώς «ο πραγματικός Αλέξιος (β') Κ. 155, ο γιός του Μανουήλ (α') Κ. 81, είχε πριν από χρόνια θανατωθή, καταδικασμένος σ' αυτή τη μοίρα απ' τον Ανδρόνικο (α') Κ. 87, και πώς αυτός που έμφανιζόταν δεν ήταν παρά ένας άπατεώνας και όλοτελα ξένος προς τη γενιά των Κομνηνών, και πώς αν πραγματικά εκείνος, ο Αλέξιος (β') Κ. 155, ζούσε, και αυτός ήταν εκείνος που επιτίθεται, άσφαλώς τό δίκαιο πιά πολύ εύνοουσε, αυτός να βασιλεύη, παρά εκείνος που τώρα χειρίζεται τη βασιλική εξουσία».

Οι κάτοικοι της Βιθυνίας, καθώς άρπάχτηκαν απ' τα τελευταία αυτά λόγια του βασιλέα, παραβλέποντας τα προηγούμενα, «βλέπεις», του αντίπατηρήσαν, «πώς και σύ, βασιλέα, άμφιβάλλεις για τό παιδί και δεν είσαι βέβαιος

K. 31, άσφαλώς μη ευνούχος, πρώτος του οικου των Μελισσηνών-Κομνηνών, ήταν για μικρό διάστημα ένας άληθινός πρωθυπουργός του πρωτεξαδέλφου του Ιωάννη (β') Κ. 34, οι δυο άλλοι, που ήσαν ευνούχοι, είχαν καθαρά στρατιωτική άποστολή. Τό άξίωμα κατάντησε φιλός τίτλος, *titre nobiliaire*, βλ. R. Guiland, *Recherches*, τ. I, σ. 207.

98. Χωνιάτης, σ. 608-9.

99. Χωνιάτης, σ. 609. Πρβλ. Αικ. Χριστοφιλοπούλου, Έκλογή, σ. 167, όπου για τον Ψευδο-Αλέξιο 4ον γράφει έκ παραδρομής πώς έμφανίστηκε «ως νόθος υιός του Μανουήλ (α') Κ.», ενώ έμφανίστηκε ως ο νόμιμος γιός του Αλέξιο (β'), βλ. Χωνιάτης, σ. 608: τῷ τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου ὀνόματι ἐποχοῦμενον...

πώς θανατώθηκε; Μη λοιπόν άγαναχτής έναντίον εκείνων πού λυπήθηκαν αὐτόν τόν νεαρό, στόν όποίον άπό τρεῖς προγόνους άνήκει ή βασιλεία, καί ό όποίος τόσο άδिका βρίσκειται μακριά καί άπ' τήν πατρίδα καί άπ' τόν θρόνο»¹⁰⁰.

“Όλα αὐτά μās δείχνουν πόσο βαθιά είχε ριζωθεῖ στοὺς ὕστερους αὐτοὺς καιροὺς ή ἰδέα τῆς κληρονομικῆς μοναρχίας ανάμεσα στοὺς Βυζαντινοὺς.

Μετὰ δίμηνη στό μέτωπο παραμονή, καί άφοῦ ό αὐτοκράτορας κατέλαβε μερικά φρούρια τοῦ Ψευδο- Ἀλέξιου 4ου καί άλλα άπ' αὐτὰ κατάκαψε, γύρισε στήν πρωτεύουσα, αναθέτοντας τίς έναντίον του έπιχειρήσεις στό Μανουήλ Καντακουζηνό¹⁰¹, καί κατὰ δεύτερο λόγο σ' ένα νεαρό στρατιωτικό, τὸ Βατάτζη, τόν όποίον ώς πρόσωπο τῆς άπόλυτης έμπιστοσύνης του εἶχε υιοθετήσει, κι αὐτὸς έγινε έραστής τῆς γυναίκας τοῦ ευεργέτη καί προστάτη του, τῆς αὐγούστας Εὐφροσύνης Δούκαινας Καματηρῆς, γι' αὐτὸ καί ό βασιλέας έστειλε ένα άπ' τοὺς άκολουθοὺς του, τόν Βαστραλίτην, πού μαζί μέ τοὺς βοηθοὺς του, τόν κομμάτιασαν, σ' αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ πολεμικὸ μέτωπο τῆς Βιθυνίας, καί κατὰ τῆ διάρκεια τῶν έναντίον τοῦ Ψευδο- Ἀλέξιου 4ου έπιχειρήσεων¹⁰².

Οὐτε όμως καί ό Μανουήλ Καντακουζηνός πέτυχε νά δώση μιὰ άνοιχτή μάχη μέ τόν Ψευδο- Ἀλέξιον 4ον, τοῦ όποίου ή έξουσία συνεχῶς έπεκτεινόταν, πάντα βέβαια μέ τῆ βοήθεια τοῦ Σελτζουκίδη πρίγκιπα. “Όλα σχεδόν τὰ φρούρια πού ἦσαν άπέναντι άπ' τήν Ἄγκυρα πάνω στό βυζαντινὸ έδαφος, περιήλθαν στήν κυριότητα τοῦ σφετεριστῆ, ό όποίος μάλιστα ένεργούσε καί κανονική εἰσπραξη τῶν φόρων άπ' τοὺς κατοίκους τῆς περιοχῆς¹⁰³.

Ἐκεῖνο όμως πού δέν πέτυχαν τὰ βυζαντινὰ όπλα, τὸ πέτυχε «ό άπό μηχανῆς θεός», μέ άλλα λόγια ή βυζαντινὴ διπλωματία.

Τῆ στιγμή πού κάποια νύχτα ό θριαμβευτῆς Ψευδο- Ἀλέξιος 4ος εἰσερχόταν σ' ένα άπ' τὰ φρούριά του, αὐτὸ τῆς Τζούγγρας, κατασφάχτηκε άπό κάποιο πράκτορα τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἄγγ. Κομν. 180, όπως ακριβῶς ό

100. Χωνιάτης, σ. 609-10.

101. Χωνιάτης, σ. 610. Για τὸ Μανουήλ Καντακουζηνό, βλ. D. Nicol, *The family of Kantakouzenos*, σ. 9, άριθ. 20, ό όποίος γράφει πώς είναι δελεαστικὸ νά τόν ταυτίσωμε μέ τὸ Μανουήλ Καντακουζηνό Κομνηνὸ 215, αλλά γι' αὐτόν ξέρομε πώς είχε τυφλωθῆ στόν καιρὸ τοῦ Μανουήλ (α') Κ. 81 –μπορεῖ όμως νά είχε τυφλωθῆ έλαφρά– καί άκόμη πώς μπορούμε νά τόν θεωρήσωμε ως ένα αδελφὸ τοῦ Μιχαήλ Καντακουζηνού, ενός άπ' τοὺς συνωμότες πού ανέβασαν στό θρόνο τόν Ἀλέξιο (γ') Ἄγγ. Κομν. 180, βλ. Χωνιάτης, σ. 593, ό όποίος πάλι (Μιχαήλ Καντακουζηνός), φαίνεται πώς ἦταν ένας αδελφὸς τοῦ Ἰωάννη Καντακουζηνού, τοῦ συζ. τῆς Εἰρήνης Ἄγγελίνας 184, βλ. D. Nicol, *ένθ' άνωτ.*, σ. 8, άριθ. 7. Είναι ένα λάθος εκ παραδρομῆς τοῦ Ch. Brand, *Byzantium confronts the West*, σ. 136 καί 390, πού τόν Μανουήλ Καντακουζηνό τόν κάνει Μανουήλ Κοντοστέφανο.

102. Χωνιάτης, σ. 642-43. Πιὸ πολλές λεπτομέρειες βλ. προσωπογραφία Ἀλέξιου (γ') Ἄγγ. Κομν. 180, ὑ. 240-241.

103. Χωνιάτης, σ. 610.

Ψευδο- Ἀλέξιος 2ος¹⁰⁴.

Ἔτσι «ὡς ἀστραπή ἀναφάνηκε καὶ χάθηκε ἢ ὡς ἓνα βίαιον πνεῦμα τοῦ παρνασιακοῦ Κωρυκίου ἀντροῦ τῆς Κιλικίας ἐσβῆσε καὶ ὁ τέταρτος αὐτὸς κατὰ σειρά ἀπατεώνας, ποῦ μὲ τὸ ὄνομα τοῦ νεαροῦ βασιλέα Ἀλέξiou (β΄) Κ. 155 παρουσιάστηκε, γιὰ νὰ ἐκμεταλλευτῆ τὰ αἰσθήματα ἀφοσίωσης τῶν Βυζαντινῶν πρὸς τὴν ἰδέα τῆς κληρονομικῆς βασιλείας, ἀφοῦ διατάραξε ἓνα ὀλάκερο τμῆμα τῆς Αὐτοκρατορίας¹⁰⁵, καὶ ἀφοῦ ἔδωσε δικαιώματα σ' ἓνα μέλος τοῦ οἴκου τῶν Σελτζουκιδῶν τοῦ Ἰκονίου νὰ ἀποσπᾶση σημαντικό ποσό ἀπ' τὰ θησαυροφυλάκια τοῦ Βυζαντίου»¹⁰⁶.

Ἐνας σύγχρονος τῶν πιὸ πάνω γεγονότων, κατὰ σύστημα κόλακας τῶν ἰσχυρῶν τῆς ἡμέρας, ὁ μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Χωνιάτης, ὁ γνωστός μας ἀδελφός τοῦ ἱστορικοῦ Νικίτα Χωνιάτη, καθὼς ἀναφέρει πὼς «ὁ ἓνας μετὰ τὸν ἄλλο σὲ διάφορα μέρη ἐμφανίζονταν, γιὰ ἐξαπάτηση τῶν πολλῶν, οἱ σφετεριστές καὶ ἐπιβάτες τοῦ ὀνόματος τοῦ σκοτωμένου βασιλέα Ἀλέξiou (β΄) Κ. 155», λέει γιὰ τὸν Ἀλέξιο (γ΄) Ἀγγ. Κομν. 180, τὸ μαλθακὸ καὶ ἀνίκανο αὐτὸν ἡγεμόνα: «Ἡ Κομνηνικὴ γενιά καὶ δυναστεία, τῆς ὁποίας ἀρχηγέτης ἦταν ὁ πρῶτος καὶ μέγας Ἀλέξιος (α΄ Κ. 15) καὶ ἀπὸ τετραγαμία διάδοχος ὁ γιὸς τοῦ μεγάλου Μανουὴλ (α΄ Κ. 81) Ἀλέξιος (β΄ Κ. 155), καὶ πᾶν σ' αὐτοὺς ὁ πολὺ μέγας Ἀλέξιος (γ΄ Ἀγγ. Κομν. 180), αὐτὸς ἔδωκε πού τώρα βασιλεύει, καὶ ἀπ' τὴν ἴδια γενιά τῶν δυὸ πρῶτων ἀνάτειλε ἀνάμεσά μας, γιὰ νὰ ἀναδειχθῆ ἓνας ἀληθινὸς πρόμαχος καὶ ὑπερασπιστῆς καὶ ἓνα ἀποτελεσματικὸ ἀντίδοτο ἐναντίον τῶν Ψευδο- Ἀλεξίων καὶ τῆς φθοροποιῦ ἐπιρροῆς τους»¹⁰⁷.

III

Ἡ ὑπαρξὴ τῶσων Ψευδο- Ἀλεξίων μᾶς δείχνει πὼς ἂν ὁ Ἀλέξιος (β΄) Κ. 155 κατόρθωνε νὰ διαφύγῃ ἀπ' τὸ Βυζάντιο, κατὰ τὰ κρίσιμα χρόνια ποῦ ἀκολούθησαν τὸ θάνατο τοῦ πατέρα του, θὰ μπορούσε σὲ μιά πρώτη εὐκαιρία, ὅπως ἦταν αὐτὴ τῆς ἐξόντωσης τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87, νὰ γυρίσῃ στὸ θρόνο τῶν πατέρων του θριαμβευτῆς, καθὼς θὰ στηριζόταν στὴν προσήλωση τῶν ὑπηκόων του στὴν ἰδέα τῆς κληρονομικῆς μοναρχίας. Καθόλου δὲν

104. Χωνιάτης, σ. 610.

105. Χωνιάτης, σ. 610.

106. Χωνιάτης, σ. 610, 624-26, 643, 668-69.

107. Μιχαὴλ Χωνιάτης, Προσφώνημα εἰς τὸν γυναικάδελφον τοῦ βασιλέως καὶ λογοθέτην κύρ Βασίλειον τὸν Καματηρόν, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, Τὰ Σωζόμενα, τ. Α', σ. 317-18: ἄλλος ἀλλαχοῦ ἐπωχοῦντο τῷ τοῦ κατειργασμένου βασιλέως Ἀλέξiou, ἐπὶ φενάκη τῶν πολλῶν... ἕως τῆς κομνηνικῆς ἀρχῆς, ἧς ἀρχηγέτης μὲν ὁ πρῶτος καὶ μέγας Ἀλέξιος, ἐκ δὲ τετραγονίας διάδοχος ὁ τοῦ μεγάλου Μανουὴλ Ἀλέξιος, ὁ ἐπὶ δυοῖς τρίτος πάμμεγας οὗτος Ἀλέξιος, ὁμῶνυμον καὶ συγγενὲς ἐπανάτειλεν ὄντως ἀλέξημα καὶ φάρμακον ἄλλως τῶν ἐπιρραζόντων ψευδαλεξίων ἀλεξητήριον.

ἀποκλείεται στήν περίπτωση αυτή, νά ἦταν ἄλλη ἡ μοῖρα τοῦ Βυζαντίου, καθώς δέ θά ἔδινε τά προσχήματα στούς φορεῖς τῆς Δ' Σταυροφορίας γιά κατάληψη τῆς ΚΠολης.

Στόν καιρό τοῦ Ἀλέξιου (β') Κ. 155 φέρεται πῶς ἰδρύθηκε στή νῆσο Κέα ἡ μονή τοῦ Κομνηνοῦ¹⁰⁸.

Δέν εἶναι ἀπίθανο κατά τὸ σύντομο διάστημα τῆς βασιλείας του νά ἐγινε κάποιος ἐποικισμός τῆς Κρήτης ἀπό νεαροῦς ἀριστοκράτες δεύτερης κατηγορίας¹⁰⁹.

156. Ἀλέξιος Κομνηνός (γένν. περί τὸ 1160/61 – † ;)

Ὁ Ἀλέξιος¹ Κομνηνός² νόθος γιὸς τοῦ Μανουήλ (α') Κ. 81 ἀπ' τὴν ἀνεψιά καὶ ἐρωμένη του Θεοδώρα Κ. 150³ γεννήθηκε περί τὸ 1160/61⁴.

-
108. Μιχαὴλ Χωνιάτης, Ἐπιστολὴ π' (=80), Τῷ γέροντι τῆς μονῆς τοῦ Κομνηνοῦ κύρ Ἀθανασίῳ, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, τ. Β', σ. 128-29 ὁ ἴδιος, Ἐπιστολὴ ροθ' (=179): Τῷ βασιλεῖ τῷ Λάσκαρι τῆς Ἀνατολῆς, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, τ. Β', σ. 355: ἄρας ἐκείθεν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Προδρόμου τοῦ οἰκοδομηθέντος παρὰ τοῦ μακαρίτου Κομνηνοῦ κύρ Ἀλεξίου κατεσκήνωσα. (Στόν Πίνακα Β', σ. δ', ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, Μιχαὴλ Ἀκομινάτου = Χωνιάτου, Τὰ Σωζόμενα, ἡ ἰδρυσιμὴ τῆς μονῆς ἀποδίδεται στὸν Ἀλέξιο β' Κ. 155), ἀλλὰ ἐγὼ νομίζω πῶς θά ἦταν ἔργο τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15, κατὰ τὸ διάστημα ποὺ ἰδρύθηκε καὶ ἡ μεγάλη μονὴ τοῦ ἁγ. Ἰωάννη τοῦ Θεολόγου στήν Πάτμο ἀπ' τὸν ὄσιο Χριστόδουλο.
109. Βλ. Γ.Α. Σήφακα, Τὸ Χρυσόβουλλον Ἀλέξιου (β') Κομνηνοῦ καὶ τὰ δώδεκα Ἀρχοντοπούλλα, περιοδικὸ Κρητικὰ Χρονικὰ, 2 (1948), σ. 129-40. Καὶ ἐδῶ νομίζω πῶς αὐτὸς ὁ ἐποικισμὸς τῶν ἀρχοντοπούλων ἐγινε στὸν καιρὸ τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15 (Χρυσόβουλλον Κομνηνῶν τοῦ 1092). Βλ. καὶ V. Grumel, Les Recherches des actes du patriarchat de Constance, vol. I, fasc. III, σ. 173, ἀριθ. 1157, ὅπου ἀναφέρεται ὁ Ἀλέξιος (γ') Ἀγγ. Κομν. 180.
- 156.1. Εἶναι κι αὐτὸς προπαπποθεῖωνμος, φέρει δηλ. τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς προπάπου του καὶ τοῦ ἐκ μητρός ἀντιπροπάπου Ἀλέξιου (α') Κ. 15 καὶ τοῦ ἐκ πατρὸς θείου του καὶ ἐκ μητρός μεγάλου θείου του Ἀλέξιου Κ. 74· αὐτὴ ἡ ὀνοματοθεσία (=τὸ ποῦ ὁ νόθος γιὸς ὀνομάστηκε Ἀλέξιος), σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν τιτλοφορία του, βλ. πῶ κατω, ὑ. 5, καθώς καὶ μὲ τὸ γεγονὸς ποὺ ἀργότερα γιά μιά ὀρισμένη αἰτία τὸ ἴδιο ὄνομα δόθηκε στὸ νόμιμο γιὸ καὶ διάδοχο τῆς βασιλείας, στὸν Ἀλέξιο (β') Κ. 155, ἴσως μᾶς ὀδηγοῦν στὸ συμπέρασμα πῶς ὁ Μανουήλ (α') Κ. 81 ἀναγνώρισε τὸν Ἀλέξιο Κ. 156 ὡς ἓνα νόμιμο γιὸ του, χωρὶς δικαίωμα διαδοχῆς στὸ θρόνο, βλ. καὶ προσωπογραφία Θεοδώρας Κ. 150, ὑ. 76.
2. Χωνιάτης, σ. 301: (ἦσαν δ' οὗτοι ὁ Κομνηνός Ἀλέξιος, ὃς ἐκ νοθείας ἀπετέχθη τῷ βασιλεῖ Μανουήλ...) Θεόδωρος Σκουταριώτης, ἐκδ. Κ. Σάθα, MB7 (1894), σ. 311: ὁ Κομνηνός Ἀλέξιος ὃν ἔτεκεν ἡ Κομνηνὴ Θεοδώρα.
3. Χωνιάτης, σ. 136.266,301,401,556-57, καὶ ἰδιαίτερα σ. 337. Πρβλ. προσωπογραφία Θεοδώρας Κ. 150, ὑ. 57.
4. Βλ. προσωπογραφία Θεοδώρας Κ. 150, ὑ. 56.

Σε μία χρονολογία που δεν μπορούμε να προσδιορίσουμε ο Μανουήλ (α') απόνειμε στο γιό του Ἀλέξιο Κ. 156 τὸν τίτλο τοῦ σεβαστοκράτορα⁵, τὸν πολὺ ὑψηλὸ αὐτὸν τίτλο μὲ τὸν ὁποῖο εἶχαν τιμηθῆ οἱ γιοὶ τῶν αὐτοκρατόρων Ἀλέξιου (α') Κ. 15 καὶ Ἰωάννη (β') Κ. 34^{5α}, δίνοντας σ' αὐτὸν μιά παράλληλη πρὸς ἐκείνους θέση στὴν ἱεραρχία⁶.

5. Ὁ Χωνιάτης, σ. 556 καὶ 558, βλ. τὰ κείμενα στὴν προσωπογραφία Θεοδώρας Κ. 150, ὑ. 76, ρητὰ μᾶς λέει πὼς ὁ νόθος γιὸς τοῦ αὐτοκράτορα Μανουήλ (α') Κ. 81, ὁ Ἀλέξιος Κ. 156, ἔλαβε τὸν τίτλο τοῦ σεβαστοκράτορα καὶ πὼς ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἄγγ. 183 ὅταν ἀνέβηκε στὸ θρόνο ἀπὸ σεβαστοκράτορα τὸν ὑποβίβασε σὲ καίσαρα, πρβλ. R. Guillaud, *Le César, OCP13* (1947), σ. 181, καὶ *Recherches*, τ. II, σ. 32. Ὁ Guillaume de Tyr, λατ. κείμεν., *RHC Hist. Occid.*, τ. I, σ. 1070, τὸν ὀνομάζει protostrator (= πρωτοστράτορα), καὶ αὐτὸ ἄς ποῦμε πὼς μπορούμε νὰ τὸ θεωρήσουμε ὡς ἓνα λάθος τοῦ Λατινοῦ ἱστορικοῦ ποὺ βρισκόταν μακριὰ ἀπ' τὴν ΚΠολη, ἀλλὰ πάνω σ' αὐτὸ καὶ ὁ μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος γράφει: ἐν δὲ τοῖς καὶ Ἀλέξιος ἦν, πρωτοστράτωρ μὲν τὴν Ἀξίαν, ἀνεψιμοῦ δὲ γνήσιος καὶ ὑπερλίαν φιλήτορος τῷ βασιλεῖ Μανουήλ. Ποιὸς Ἀλέξιος Κ. κρύβεται κάτω ἀπ' αὐτὴ τὴ φράση τοῦ Εὐστάθιου; Ὁ Ἀλέξιος Κ. 156 ποὺ δὲν ἀναφέρεται ἀπ' τὸν Εὐστάθιο ὡς νόθος γιὸς τοῦ Μανουήλ (α') γιὰ νὰ μὴ θιγῆ ἡ μνήμη αὐτοῦ τοῦ τελευταίου ἢ ὁ Ἀλέξιος Κ. 237, ὁ γιὸς τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 148 καὶ ἐγγονὸς τῆς Εὐδοκίας Κ. 80, καὶ ἄρα μικρανεψιὸς τοῦ Μανουήλ (α'); ποὺ ὡς τέτοιος ἀναφέρεται καὶ ἀπ' τὸ Χωνιάτη, σ. 384: ὁ δ' ἐκ Κομνηνῶν Ἀλέξιος, ὡς ἐπὶ τοῦ κεράσματος ἐτέτακτο τῷ βασιλεῖ Μανουήλ ἐκ τῆς αὐτοῦ φύλης γεγεννημένος (ἐκ γὰρ ἀδελφοπαίδος προελήλυθεν). Ἄν δεχτοῦμε πὼς κάτω ἀπ' τὴ φράση τοῦ Εὐστάθιου κρύβεται ὁ πρῶτος, ὁ Ἀλέξιος Κ. 156, ἔχομε καὶ δευτέρη μαρτυρία συγχρόνου πὼς ἦταν πρωτοστράτωρ καὶ μάλιστα αὐθεντικῆ; ἀλλὰ τότε πὼς ἀπ' τὸ Χωνιάτη, ἐνθ' ἄνωτ., ὁ Ἀλέξιος Κ. 156 ἀναφέρεται ὡς σεβαστοκράτορας; Ἡ S. De Jongh, σ. 69, ὑ. 6, βρῖσκει ὡς διεξοδὸ νὰ ὑπαθέσθαι πὼς ἴσως ὁ Ἀλέξιος Κ. 156 ἀπὸ μὲν τὸ Μανουήλ (α') ὀνομάστηκε πρωτοστράτορας ἀπὸ δὲ τὸν Ἀνδρόνικο (α') Κ. 87 σεβαστοκράτορας, ὅταν ἐγενε γαμβρὸς στὴ κόρη του Εἰρήνη Κ. 165. Κατ' ἐμὲ εἶναι φανερὸ πὼς ὁ μὲν Guillaume de Tyr, ἐνθ' ἄνωτ., ἔχει λάθος, ὁ δὲ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, ἐνθ' ἄνωτ., ἀπ' τὸν ὁποῖον ἴσως παρασύρεται ὁ πρῶτος, ὑπονοεῖ τὸν Ἀλέξιο Κ. 237 καὶ πὼς ὁ Ἀλέξιος Κ. 156 οὐδέποτε ὑπῆρξε πρωτοστράτορας, βλ. προσωπογραφίες Ἀλέξιου Κ. 132, ὑ. 30-36, καὶ Ἀνδρόνικου Κ. 148, ὑ. 7. Τὸ ἀξίωμα τοῦ πρωτοστράτορα ἐμεινε κενὸ τὸ 1176 μὲ τὴν προαγωγή τοῦ μέχρι τότε πρωτοστράτορα Ἀλέξιου Κ. 132 σὲ πρωτοσέβαστο, καὶ ὁ Ἀλέξιος Κ. 156 εἶχε τότε μιά ἡλικία 15 περίπου χρονῶ, ἐνῶ ὁ Ἀλέξιος Κ. 237 ἦταν 21 περίπου χρονῶ, τὸ δὲ ἀξίωμα τοῦ πρωτοστράτορα εἶχε οὐσιαστικὰς ὑποχρεώσεις. Ὁ R. Guillaud στὴ μελέτη του *Le protostrator*, REB7 (1950), σ. 161-62, et *Recherches*, I, I, σ. 481, ἀνάμεσα στοὺς πρωτοστράτορες τῶν Κομνηνῶν ἐκ παραδρομῆς, δὲν ἀναφέρει οὔτε τὸν Ἀλέξιο Κ. 237, ἀλλὰ οὔτε τὸν Ἀλέξιο Κ. 156. Ἀντιθέτως ὁ Ch. Brand, *Byzantium confronts the West*, σ. 29, 34, 48, 56, θεωρεῖ πρωτοστράτορα τὸν Ἀλέξιο Κ. 156, καὶ σ. 97-8, λέει ἀνακριβῶς πὼς «ὁ ἄλλοτε πρωτοστράτωρ (formerly protostrator) τιμήθηκε ἀπ' τὸν Ἰσαάκιο (β') Ἄγγ. 183 μὲ τὸν τίτλο τοῦ καίσαρα», παρὰ τὴν ἀντίθετη ρητὴ μαρτυρία τοῦ Χωνιάτη, σ. 557-58, πὼς «ἀπὸ σεβαστοκράτορας ὑποβιβάστηκε καίσαρας».
- 5α. Ὁ Ἀλέξιος (α') Κ. 15 τὸ γιὸ τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 35 ὁ Ἰωάννης (β') Κ. 34 τὸν ἀδελφὸ τοῦ Ἰσαάκιο Κ. 36 καὶ τοὺς γιούς τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 76, Ἰσαάκιο Κ. 78 καὶ Μανουήλ Κ. 81.
6. Στὸν καιρὸ τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15, τοῦ Ἰωάννη (β') Κ. 34 καὶ τοῦ Μανουήλ (α') Κ. 81 μέχρι τὸ 1163 ὁ τίτλος τοῦ σεβαστοκράτορα ἦταν ὁ πρῶτος στὴν ἱεραρχία, καθὼς ἐρχόταν ἀμέσως μετὰ τὸν ἴδιο τὸν αὐτοκράτορα ἀπ' τὸ 1163 ἦταν ὁ δεῦτερος, καθὼς

Το 1180 πού πέθανε ο πατέρας του ο Άλέξιος Κ. 156 ήταν 19-20 περίπου χρονών.

Είναι φανερό πως δέ βρισκόταν σε αγαθές σχέσεις με τη μηριά του Μαρία-Ξένη της Αντιόχειας και τον πρωθυπουργό της και πρωτεξάδελφό του πρωτοσέβαστο Άλέξιο Κ. 132. Αντιθέτως το 1182 τον βλέπομε να συνδέεται με την έτεροθαλή αδελφή του Μαρία Κ. 153 και να συνωμοτή, μαζί και με άλλους αυτοκρατορικούς συγγενείς, έναντιον του καθεστώτος της Αντιβασιλείας, γιατί είχαν αποκλειστή απ' την έξουσία, κι έτσι παρεμποδιζόταν ή πολιτική τους ανάδειξη και σταδιοδρομία, και το πιο σπουδαίο δέ μετείχαν στα κέρδη⁷.

Οι συνωμότες –μαζί τους και ο Άλέξιος Κ. 156– όργάνωσαν τη γνωστή μας απόπειρα κατά της ζωής του πρωτοσέβαστου, στις 13 του Φλεβάρη του 1182, μετά την άποτυχία της οποίας πιάστηκαν και ως «άφρωνοι ίχθύες», χωρίς να άπολογηθούν, σύρθηκαν σε δικαστήριο σκοπιμότητας, πού τους καταδίκασε και τους έρριξε στις φυλακές του μεγάλου παλατιού⁸.

Απ' τη φυλακή αυτή, καθώς φαίνεται, ο Άλέξιος Κ. 156 δέ βγήκε παρά τον Άπριλη του 1182, τότε πού στην ΚΠολη ξέσπασε μιά επανάσταση πού έρριξε το καθεστώς της Αντιβασιλείας και ανέβηκαν στην έξουσία οι νέοι άντρες πού άποτέλεσαν την πολιτική φρουρά του Ανδρόνικου Κ. 87 και πού μέσα σ' αυτούς ένα απ' τά στελέχη ήταν και ο Άλέξιος Κ. 156⁹.

Ο Ανδρόνικος Κ. 87 καθώς άνάλαβε την πραγματική έξουσία στο όνομα του Άλέξιου (β') Κ. 155 περιέβαλε με μεγάλη εύνοια τον Άλέξιο Κ. 156. Καθώς είχε πολύ καλές σχέσεις με τη μητέρα του, την άλλοτε έρωμένη του Μανουήλ (α') Κ. 81 και τώρα σύζυγο του στρατηγού σεβαστού Νικηφόρου Χαλούφη, τη Θεοδώρα Κ. 150, καθώς και με τη δική του έρωμένη, τη Θεοδώρα Κ. 142, της οποίας άκουγε και τις συμβουλές¹⁰, άποφάσισε να παντρέψη την κόρη πού άπόκτησε απ' αυτή την τελευταία, την Ειρήνη Κ. 165, με τον Άλέξιο Κ. 156¹¹.

Ήταν κάτι για να γελάση το Πανρώμαιο=το Πανελλήνιο.

Ο συγγενικός δεσμός πού συνέδεε τους δυό νέους –το πιο λίγο ήσαν ανάμεσά τους δευτεροεξάδελφοι και απ' τους πατέρες τους και απ' τις

συστήθηκε ο τίτλος του δεσπότη, χάρι του Βελα-Άλέξιου, του μησητέρα της Μαρίας Κ. 153. βλ. R. Guiland, *Le Despote (ó δεσπότης)*, REB17 (1959), σ. 54, et *Recherches*, τ. II, σ. 2.

7. Χωνιάτης, σ. 293.

8. Χωνιάτης, σ. 301-2· Ευστάθιος Θεσσαλονίκης, "Άλωσις, έκδ. Κυριακίδη, σ. 20-22, και έκδ. Bonn, σ. 382-83· Σκουταριώτης, σ. 311· για τη χρονολογία της 13.ΙΙ.1182, βλ. O. Jurewicz, *Andronikos I. Komnenos*, σ. 85.

9. Χωνιάτης, σ. 323· Σκουταριώτης, σ. 320· για την έκρηξη επανάστασης στην ΚΠολη, βλ. G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 419· L. Bréhier, *Vie et mort de Byzance*, σ. 282.

10. Χωνιάτης, σ. 376-77.

11. Χωνιάτης, σ. 337.

μητέρες τους¹²— δέν επέτρεπε τήν ένωσή τους μέ θρησκευτικό γάμο.

Ο Ἀνδρόνικος Κ. 87 έστειλε ένα βραχύλογο γράμμα στην πατριαρχική σύνοδο, δίδοντας κατά τή συνήθειά του ένα ευτράπελο τόνο σ' αυτό. Σημείωνε στο γράμμα πώς αν δίδονταν ή άδεια του γάμου, «πού γι' αυτή μικρή ήταν ή παράβαση ή καθόλου δέν υπήρχε παράβαση, θά ένωνε αυτός ό γάμος τήν Ἀνατολή μέ τή Δύση», ίσως τούς φιλορώμαίους (=αυτούς πού είχαν στην καρδιά τους τήν πατρίδα) του Ἀνδρόνικου Κ. 87 μέ τούς λατινόφιλους του Μανουήλ (α') Κ. 81, «θά συντελοῦσε στην άπολυτέρωση και επάνοδο αϊχμαλώτων και θά έφερνε ένα σωρό άλλα καλά για τήν κοινή ωφέλεια»¹³.

Αυτό τό παράδοξο έγγραφο μέ τή δισερμήνευτη ευτράπελη μάλλον διατύπωση του¹⁴, σαν άλλη «τρίαινα του Ποσειδώνα ή μήλο τής Ἐριδας», προκάλεσε μία μεγάλη αναστάτωση και διαταραχή ανάμεσα στα μέλη τής συνόδου και τής συγκλήτου πού συνήλθαν από κοινού, σαν μία κληρικολαϊκή συνέλευση, για να εξετάσουν τό περιεχόμενό του¹⁵.

Οί πιο πολλοί απ' τούς συγκλητικούς, καθώς μέ χρήματα και προαγωγές εξαγοράστηκαν, συμφώνησαν πώς κανένα κώλυμα δέν υπήρχε για τό γάμο. Και απ' τούς μητροπολίτες οί πιο άσυνειδητοι πού άρέσκονταν στην πολυτέλεια και στα περιλαμπρα και ώραία άρχοντικά και αγαπούσαν τό χρυσάφι και έμπορευόνταν μέ τήν ψήφο τους τήν ίερωσύνη, ισχυριζόνταν πώς οὔτε καν συγγένεια υπήρχε ανάμεσα στα πρόσωπα πού επρόκειτο να ένωθούν, γιατί και τά δυό προέρχονταν από άθέμιτες ένώσεις, και σύμφωνα μέ τούς νόμους αυτά τά γεννήματα δέν τά πιάνει συγγένεια και είναι όλότελα ξένα και άσχετα ανάμεσά τους¹⁶.

Υπήρχε όμως και μία μερίδα άρχιερέων, πατριαρχικών όφφικιαίων και συγκλητικών, πού κάτω απ' τήν επίδραση του πατριάρχη τής ΚΠολης, του περιφημου Θεοδόσιου του Βορραδιώτη (1179-1183), θεωρούσαν τήν τέλεση αυτού του γάμου «ώς γεμάτη από άθεμιτουργία» και μέ κανένα λόγο δε δέχονταν τά γλοιώδη επιχειρήματα τής πλειοψηφίας¹⁷.

Ο Χωνιάτης επαινεί τόν πατριάρχη πώς «έμενε άτίναχτος στις αρχές του, σαν τό βράχο πού άδιάφορα δέχεται τά χτυπήματα των πανύψηλων κυμάτων τής άφρισμένης θάλασσας», αλλά μαζί μέ τόν Θεσσαλονίκης Ευστάθιο όμολογει πώς στο τέλος ό πρωθιεράρχης παραιτήθηκε για να άποσυρθή στην ήσυχία του μικρού νησιού τής Τερεβίνθου και να φτιάξη τόν τάφο του, αντί να παραμείνη στο θρόνο του και να άγωνιστή κατά του τύραννου Ἀνδρόνικου Κ.

12. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 558, ύ. 298.

13. Χωνιάτης, σ. 337-38.

14. Βλ. Ch. Brand, Byzantium confronts the West, σ. 328, ύ. 45: the meaning of this statement is inknowm; probably it facelious.

15. Χωνιάτης, σ. 338.

16. Χωνιάτης, σ. 338.

17. Χωνιάτης, σ. 338-39.

87, θυσιάζοντας και αυτή ακόμη τη ζωή του¹⁸.

Αξίζει να προσέξωμε την παρατήρηση του Χωνιάτη πώς ο Ἀνδρόνικος Κ. 87 θεώρησε την παραίτηση του Θεοδόσιου, «ὡς ἓνα σπουδαῖο και ἀνέλπιστο δῶρο τῆς τύχης, πού πολύ πρὸς τὴν ἐπιθυμία του ἀνταποκρινόταν»¹⁹.

Και πραγματικά βλέπομε πὼς αὐτὴ ἦταν πού τοῦ ἀνοιξε τὸ δρόμο νὰ σφετεριστῇ τὸ θρόνο και νὰ θανατώσῃ τοὺς νόμιμους κατόχους του. Ἡ ἀγιότητα τῆς προσωπικῆς ζωῆς τοῦ Θεοδόσιου σὲ τίποτε δὲν ὠφέλησε.

Ἐνας Πολύευκτος (956-970) πού ταπείνωσε τὸν Ἰωάννη (α΄) Τσιμισκῆ (969-976), ἓνας Ἀρσένιος Αὐτωρειανὸς (1255-1259 και 1261-1265) πού κατατάρραξε τὸ Μιχαὴλ (η΄) Παλαιολόγο 428 (1259-1282) και ὅσο μπόρεσε ἀμύνθηκε γιὰ τὰ δίκαια τοῦ Ἰωάννη (δ΄) Λάσκαρι 424 (1258-1261), ἓνας Ἰωάννης (ιδ΄) Καλέκας (1334-1347) πού ἀντιστάθηκε στὸν Ἰωάννη (ς΄) Καντακουζηνὸ (1341-1354) και ἀμύνθηκε γιὰ τὰ δίκαια τοῦ Ἰωάννη (ε΄) Παλαιολόγου (1341-1391), πολύ καλύτερα θὰ υπεράσπιζαν τὴ νομιμότητα ἀπέναντι τοῦ σκληροῦ δολοπλόκου σφετεριστῆ Ἀνδρόνικου Κ. 87.

Τὸν Αὐγουστο τοῦ 1183 παραιτήθηκε ὁ πατριάρχης Θεοδόσιος²⁰ και τὸν ἴδιο μῆνα ἐκτελέστηκε ἡ πρῶν αὐτοκρατορίσσα Μαρία-Ξένη τῆς Ἀντιόχειας²¹, στὶς ἀρχὲς τοῦ Σεπτέμβρη τοῦ ἴδιου ἔτους ἀναγορεύτηκε και στέφτηκε αὐτοκράτορας ὁ Ἀνδρόνικος (α΄) Κ. 87²² και κατὰ τὸ δεύτερο δεκαπενθήμερο τοῦ Σεπτέμβρη ἢ κατὰ τὸν Ὀχτώβρη καθαιρέθηκε και ἐκτελέστηκε ὁ μικρὸς αὐτοκράτορας Ἀλέξιος (β΄) Κ. 155²³. Τὸν ἴδιο αὐτὸ μῆνα, τὸν Ὀχτώβρη τέλος, πέτυχε ὁ νέος κύριος, ὁ Ἀνδρόνικος (α΄), τὴν ἔκδοση τῆς συνοδικῆς ἀδειας ἀπὸ τὸ νέο πατριάρχη Βασίλειο (β΄) τὸν Καματηρό (1183-1186)²⁴, και ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀχρίδας και πάσης Βουλγαρίας, κατὰ ὄρισμό τοῦ τύραννου, τέλεσε μὲ μεγαλοπρέπεια τὸ γάμο τοῦ Ἀλέξιου Κ. 156 μὲ τὴν κόρη τοῦ αὐτοκράτορα Εἰρήνη Κ. 165²⁵.

Ὁ Ἀλέξιος Κ. 156, κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ γάμου του ἦταν ἓνας νέος 22-23 χρονῶ, ψηλὸς και ἀνδρεῖος και γεμάτος σύνεση· στὰ χαρακτηριστικά τοῦ προσώπου ἦταν ἀκριβῶς ὅμοιος μὲ τὸν πατέρα του Μανουὴλ (α΄) και στὰ

18. Χωνιάτης, σ. 339· Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἔλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 38, και ἐκδ. Βονν, σ. 339-400.

19. Χωνιάτης, σ. 339.

20. Βλ. V. Grumel, *Les Regestes des actes du patriarcat de Const/ple*, vol. I, fasc. III, σ. 174, ἀριθ. 1161· γιὰ τὴ χρονολογία, βλ. V. Grumel, *La Chronologie* (1958), σ. 436.

21. Γιὰ τὴ χρονολογία, βλ. O. Jurewicz, *Andronikos I Komnenos*, σ. 134.

22. Γιὰ τὴ χρονολογία, βλ. O. Jurewicz, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 134.

23. Βλ. προσωπογραφία Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155, ὑ. 62.

24. Βλ. V. Grumel, *Les Regestes*, ἐνθ' ἄνωτ., (ὑ. 20), σ. 174, ἀριθ. 1162· γιὰ τὴ χρονολογία, βλ. O. Jurewicz, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 135. Ἐκ παραδρομῆς ὁ V. Grumel, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 175, γράφει πὼς ἡ Θεοδώρα Κ. 142 ἦταν κόρη τοῦ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 ἀντὶ τοῦ σωστοῦ· κόρη τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78.

25. Χωνιάτης, σ. 339. Πρὸβλ. F. Cognasso, *Partiti politici*, σ. 265-66.

χέρια ήταν δυνατός σάν εκείνον, και οί ὦμοι του επίσης εύρεις και ψηλά λίγο καμπουριασμένοι, ἔμοιαζαν ὀλότελα με κείνους τοῦ πατέρα του. Κοντά σέ ὅλα αὐτά ἦταν και ἕνας νέος μαλακός και εύκολος γιά νά δεχτῆ τοὺς συνανθρώπους του και με γλυκύτητα νά ἀνοίξη τὴν καρδιά του στοὺς συνομιλητές του²⁶.

Σ' αὐτά κυρίως τὰ προσόντα του στηρίχτηκε ὁ πολύπειρος Ἀνδρόνικος (α') Κ. 87 γιά νά τὸν κἀνὴ γαμβρό του στὴν κόρη του Εἰρήνη Κ. 165 ποὺ τόσο τὴν ἀγαποῦσε²⁶, και γιά μόνη τὴν αἰτία νά τὸν συμπεριλάβῃ ἀνάμεσα στοὺς πιό στενοὺς συγγενεῖς του, εἶναι ποὺ με πάθος ἐπιδίωξε και πέτυχε τὴν τέλεση τοῦ ἀληθινὰ παράνομου αὐτοῦ γάμου²⁷.

Γι' αὐτὲς ὅλες τὶς αἰτίες ἀγαποῦσε τὸ γαμβρό του Ἀλέξιο Κ. 156 πιό πολὺ και ἀπ' αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς γιούς του Μανουὴλ Κ. 161, Ἰωάννη Κ. 162 και Ἀλέξιο Κ. 164, και σχεδίαζε μάλιστα νά τὸν ἀφήσῃ διάδοχο τῆς βασιλείας²⁸.

Αὐτὲς τὶς διαβεβαιώσεις γιά τὴν προνομιούχο θέσῃ τοῦ Ἀλέξιου Κ. 156 ἔδωσε και στὴν ἐρωμένη και ἀνεψιά του Θεοδώρα Κ. 142, ποὺ ἀπ' αὐτὴ εἶχε ἀποχτήσει τὴν Εἰρήνη Κ. 165, και στὴν ἄλλη ἀνεψιά του Θεοδώρα Κ. 150, ποὺ ἀπ' αὐτὴ ὁ μακαρίτης Μανουὴλ (α') Κ. 81 εἶχε ἀποχτήσει τὸν Ἀλέξιο Κ. 156, γι' αὐτὸ και οἱ δυὸ πριγκίπισσες με κατανόηση εἶδαν τὸ σφετερισμὸ τοῦ στέμματος ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο (α') Κ. 87 και τὴν ἐξόντωση τῆς ἀτυχῆς Μαρίας τῆς Ἀντιόχειας και τοῦ γιοῦ της, τοῦ πρωτοεξαδέλφου τους Ἀλέξιου (β') Κ. 155²⁹.

Γιά τοὺς περίφημους αὐτοὺς γάμους τοῦ Ἀλέξιου Κ. 156 και τῆς Εἰρήνης Κ. 165, τὸ ἀκώλυτο τῶν ὁποίων εἶχαν διαβεβαιώσει «καταραμένοι κόλακες και ἀσυνειδητοὶ ἀρχιερεῖς, συγκλητικοὶ και δικαστές, καταπίνοντας τὸ χοντρό-σκοινο και ξεδιαλύνοντας τὸ κουνούπι», μεγάλα και ἠχηρὰ εἰπώθηκαν και προφητεῦτηκαν λόγια πῶς «τὰ παλιὰ σχίσματα θὰ σταματήσουν και ὅλοι θὰ ἐνωθοῦν, πῶς ἡ Δύση θὰ πλησιάσῃ τὴν Ἀνατολή, πῶς οἱ παλιές ἐχθρότητες θὰ σταματήσουν, πῶς τὰ ἀλλόγλωσσα ἔθνη ποὺ ἦσαν ἐχθρικά πρὸς τὸ Βυζάντιο θὰ συμφιλιωθοῦν με αὐτὸ, πῶς θὰ μιλήσουν στὴ γλῶσσα τὴν ἑλληνική και θὰ προσαρμοστοῦν πρὸς τὰ βυζαντινὰ ἔθιμα, πῶς τὰ ὄπλα θὰ

26. Χωνιάτης, σ. 557.

26a. Χωνιάτης, σ. 295: οὐ μικρῶς και τῷ τῶν παιδῶν πυρὶ δαπανώμενον οὐς ἀπέτεκεν αὐτῷ Θεοδώρα (Κ. 142).

27. Χωνιάτης, σ. 557.

28. Χωνιάτης, σ. 557.

29. Γιά τὶς στενὲς σχέσεις τοῦ Ἀλέξιου Κ. 156 με τὸν Ἀνδρόνικο (α') Κ. 87, βλ. Χωνιάτης, σ. 557· γιά τὴν ἀντίθεση τοῦ πρώτου πρὸς τὴν Μαρία τῆς Ἀντιόχειας και τὸν Ἀλέξιο Κ. 132, βλ. Χωνιάτης, σ. 301· γιά τὴ στενὴ ἐπαφὴ και σχέση τῆς Θεοδώρας Κ. 142 με τὸν Ἀνδρόνικο (α') Κ. 87 και μετὰ τὸ σφετερισμὸ τοῦ θρόνου ἀπ' αὐτὸν, τὸν τελευταῖο, βλ. Χωνιάτης, σ. 376-77· γιά τὴν ἐπιμονὴ τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 πρὸς τὴν ἐνωση τῶν δυὸ νέων και τὴν ὑπόσχεσῃ του πῶς θὰ κἀνὴ τὸν Ἀλέξιο Κ. 156 διάδοχο τῆς βασιλείας, βλ. πιό πάνω, ὑ. 11-17 και 25-28· ὅλα αὐτά μᾶς ὀδηγοῦν στοὺς πιό πάνω συμπεράσματα.

μεταβληθούν σέ ἄροτρα καί θά βοσκήσουν τὰ ἄρνιά μαζί μέ τὰ λιοντάρια, πώς στίς πόλεις θά ἐπικρατήσῃ ἡ τάξη καί ὁ νόμος, πώς στήν ὑπαιθρο ἡ γῆ θά ἀποδώσῃ πλοσίους τούς καρπούς της, ἔτσι πού ἀκόμη καί ἡ βουρβουλιὰ (=τὸ κιτρινόξυλο) καί ἡ ἀγριοσυκιά θά δώσουν εὐγευστούς καρπούς ἢ ὅπως στούς γάμους τοῦ Δία καί τῆς Ἥρας, κατὰ πού λένε οἱ ποιητές, ἡ γῆ θά στρωθῇ μέ λωτούς, καί ἀπό βολβούς πού θά φυτευτοῦν, θά βγοῦν καί θά ἀνατείλουν τὰ πιό ὁμορφα ζιμπούλια»³⁰.

Αὐτά ὅλα εἶπαν τότε μέ τούς ἀλλόκοτους γάμους τῶν δυὸ νεαρῶν πριγκίπων, παίρνοντας τὸ σύνθημα ἀπ' τὸ ἐνυπόγραφο μήνυμα τοῦ λαοπλάνου Ἰανδρόνικου Κ. 87 πρὸς τὴ σύνοδο –καθὼς δὲν ἦταν ἀκόμη βασιλέας μέ μαῦρο μελάνι τὸ εἶχε ὑπογράψει³¹– «οἱ διάφοροι αὐλοκόλακες, πού καθὼς δὲ θά ἔπρεπε, πολλοὺς ἀπ' αὐτούς διατρέφουν πάντα τὰ ἀνάκτορα, καθὼς ἔκαναν τούς σοφοὺς καί προβλεπτικοὺς τῶν μελλόντων γεγονότων, ὡς νὰ ἦσαν πλήρεις καί μόνοι κάτοχοι πάντων τῶν φώτων, ἐνῶ στήν πραγματικότητα αὐτὰ τὰ ἔρπετά τῶν ἀνακτόρων, οἱ αὐλοκόλακες, δὲν ξέρουν ὄχι τὰ μέλλοντα, ἀλλὰ οὔτε αὐτὰ πού εἶναι μπροστά τους, γιατί σύμφωνα μέ τίς κατάρεις τῶν προφητῶν, ἔχουν τὰ μάτια γιὰ νὰ μὴ βλέπουν καί τ' αὐτὰ γιὰ νὰ μὴ ἀκοῦν»³².

Καί ἀκόμη μπορεῖ κανεὶς νὰ πῇ γι' αὐτούς τούς αὐλοκόλακες, σύμφωνα μέ τὸ Χωνιάτη, πὼς «ἐνῶ ἔβλεπαν καί ἔξεραν πᾶν καλὰ ὅτι τὰ λόγια τους ἦσαν καταστρεπτικὰ καί ψεύτικες οἱ προβλέψεις τους γιὰ γενικὴ συμφιλίωση –ἀφοῦ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἦσαν ἔτοιμοι νὰ ἀρπάξουν τὰ ὄπλα ἐναντίον τῶν συμπολιτῶν τους– χαριτολογοῦσαν ὁμῶς καί χρύσιωναν τὰ λόγια τους γιὰ νὰ γεμίσουν ἀπὸ ἀργύρια τίς τσέπες τους, καθὼς γίνονταν εὐάρεστοι στὸν ἰσχυρὸ τῆς ἡμέρας, τὸν Ἰανδρόνικο Κ. 87, γι' αὐτὸ πονηρὰ καί ἀσυνειδήτα ἰσχυρίζονταν πὼς ὁλότελα συμφωνοῦσαν πρὸς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα εὐχαριστοῦσαν τὸν ἐξουσιαστὴ τῶν καιρῶν (τὸν Ἰανδρόνικο Κ. 87) καί ὄχι Ἰεκείνον, διὰ τοῦ ὁποῖου οἱ βασιλεῖς βασιλεύουν»³³.

Ἡ προνομιακὴ θέση τοῦ ἸΑλέξιου Κ. 156 ὡς ὑποψήφιου διαδόχου τοῦ θρόνου δὲ διήρκεσε γιὰ πολὺ.

Λίγο μετὰ τούς πολὺκροτους καί γεμάτους ἀπὸ αἰσίες ψευτοπροβλέψεις γάμους –αὐτὸ ἦταν μιὰ χωρὶς μέτρο δημαγωγία– κατὰ τὸ Νοέμβρη τοῦ 1183, ὁ Ἰανδρόνικος (α΄) Κ. 87 ἔκρινε πὼς «πολὺ λίγο ἀξίος γιὰ τὸ θρόνο» ἦταν ὁ σ ε β α σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α ς ἸΑλέξιος Κ. 156³⁴.

Ἐτσι, ξεπερνώντας ὁ νέος κύριος τὸν πρεσβύτερο ἀπ' τοὺς γιούς του, τὸ Μανουῆλ Κ. 161, λόγῳ τοῦ προαγορευμάτος ΑἴΜΑ, προτίμησε τὸν νεώτερο

30. Χωνιάτης, σ. 402-3.

31. Χωνιάτης, σ. 337: βιβλίον λακωνίζειν ξυντίθησι πρὸς τὴν ἱεράν σύνοδον, καί τοῦτο ὑποσημηνάμενος κάτωθεν διὰ μέλανος τῷ οἰκείῳ ὀνόματι... Βλ. καί πιό πάνω, ὑ. 13.

32. Χωνιάτης, σ. 403.

33. Χωνιάτης, σ. 403.

34. Χωνιάτης, σ. 557.

Ἰωάννη Κ. 162³⁵, τὸν ὁποῖον καὶ ἔστειψε β α σ ι λ έ α σ τήν ἁγία-Σοφιά³⁶, μαζί με τὸν πατριάρχη Βασίλειο (β')³⁷, ὁ ὁποῖος ἀνέβηκε στήν πατριαρχική ἔδρα με τὸ ρητὸ ὄρο, «νὰ κάνη κατὰ τὸν καιρὸ τῆς πατριαρχίας του ἐκεῖνα πού θά ἤθελε ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87, κι ἂν ἀκόμη αὐτὰ ἦσαν παράνομα, ἀντικανονικά καὶ ἀθέμιτα, καὶ ἐκεῖνα πάλι νὰ ἀποφεύγη, ὅσα δὲν τὸν εὐχαριστοῦσαν»³⁸.

Καὶ προτίμησε τὸν Ἰωάννη Κ. 162 ἀπ' τὸν πρεσβύτερο Μανουήλ Κ. 161, «ὄχι γιατί ἦταν καλύτερος ἀπ' αὐτόν, μάς λέει ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, ἀλλὰ γιατί ὁ μὲν Μανουήλ Κ. 161 πολλές φορές ἀποδοκίμαζε τὴν τακτικὴ τοῦ πατέρα του καὶ φοβόταν τὶς συνέπειες τοῦ μέλλοντος καὶ τὴν τιμωρία τοῦ Θεοῦ, καὶ κοντὰ σ' αὐτὸ γιατί λόγω τῆς μετριοπαθείας του ἦταν κάπως λ α ο φ ι λ ή ς, ὁ δὲ Ἰωάννης Κ. 162 ἦταν ὀλοτέλα σύμφωνος με τὸν πατέρα του, καὶ τὸ πιὸ σπουδαῖο, ἐπιδοκίμαζε τὴ σκληρὴ στάση του, τ ο ῖ ς π λ η μ μ ε λ ο υ μ έ ν ο ι ς ἔ χ α ι ρ ε σ υ ν ε φ α π τ ὁ μ ε ν ο ς, ἀπέναντι τῶν ἀριστοκρατῶν καὶ τῶν δυσαρραστημένων»³⁹.

Ἡ βαθύτερη ὁμως αἰτία πού ὁ Ἀλέξιος Κ. 156 ξέπεσε ἀπὸ ἐπίδοξος διάδοχος τοῦ θρόνου καὶ ὁ Μανουήλ Κ. 161 παραγκωνίστηκε, μοιάζει πῶς ἦταν ἡ πεποίθηση τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87 πῶς τὸ ὄνομα τοῦ μετὰ ἀπ' αὐτόν αὐτοκράτορα θά ἀρχιζε ἀπὸ Ι. Στους ἀνθρώπους τῆς ἐμπιστοσύνης του, στοὺς ν έ ο υ ς ἄ ν τ ρ ε ς τοῦ καθεστώτος, τὸν λ ο γ ο θ έ τ η τ ο ὕ δ ρ ὁ μ ο υ Στέφανο Ἀγιοχριστοφορίτη, τὸν μ έ γ α έ τ α ι ρ ε ι ἄ ρ χ η Κωνσταντῖνο Τρίμυχο, τὸν π ρ ι μ ι κ ῆ ρ ι ο τ ὶ ν Β α ρ δ α ρ ι ω τ ὶ ν Θεόδωρο Δαδιβρηνό, κ.ἄ., στοὺς ὁποῖους ἐξέθετε τὰ πιὸ βαθιὰ του μυστικά, δήλωσε πῶς «ἡ βασιλεία δὲ θά μεταπέση ἀπ' τὸ Α στο Α, -ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο (α') Κ. 87 στὸν Ἀλέξιο Κ. 156- ἀλλὰ μάλλον ἀπ' τὸ Α στο Ι, καθὼς αὐτὸ ἀπ' τὸ Θεό, καθὼς φαίνεται, ἔχει ὀριστῆ»⁴⁰.

Ἡ ἀστρολογία κατὰ τὸ ἰβ' αἰ. ἡ καλύτερα ἢ δεισιδαϊμονία βρῆκε ὡς στόχο της πῶς τὰ ἀρχικὰ γράμματα τῶν Κομνηνῶν αὐτοκρατόρων, πρέπει νὰ συνθέτουν τὴ λέξη ΑΙΜΑ, γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἀνδρόνικος (α') Κ. 87, ὁ ἰδρυτὴς μιᾶς νέας γραμμῆς τῶν Κομνηνῶν, ὀφείλε νὰ ἔχη ὡς διάδοχο ἓνα Ἰωάννη καὶ ὄχι ἓνα Ἀλέξιο ἢ ἓνα Μανουήλ⁴¹.

35. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης. Ἰλῶσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 52, καὶ ἐκδ. Bonn, σ. 411.

36. Χωνιάτης, σ. 140,409,412,557. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, ἐνθ' ἄνωγ.

37. Γιὰ τὸ Βασίλειο (β') Καματηρό, τὸν «ἐμπαλιν», βλ. πιὸ κάτω, ὑ. 60-63.

38. Χωνιάτης, σ. 339.

39. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης. Ἰλῶσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 52, καὶ ἐκδ. Bonn, σ. 411. Χωνιάτης, σ. 348 καὶ 439-40. τὴ στιγμὴ ὁμως τοῦ κινδύνου ὁ Ἀνδρόνικος (α') Κ. 87 ὑπόδειξε γιὰ διάδοχό του τὸ Μανουήλ Κ. 161, βλ. Χωνιάτης, σ. 451.

40. Χωνιάτης, σ. 557. Τὸ ἐπίθετο τοῦ Θεόδωρου Δαδιβρηνοῦ ἦταν τόπου δηλωτικὸ, καθὼς ἴσως καταγόταν ἀπ' τὴ Δάδιβρα τοῦ Πόντου, γιὰ τὴν πόλη, βλ. Χωνιάτης, σ. 624, γιὰ τὸ ἀξιωματὸν ὡς π ρ ι μ ι κ ῆ ρ ι ο τ ὶ ν Β α ρ δ α ρ ι ω τ ὶ ν, βλ. τὸ δημοτικὸ κείμενο τοῦ Χωνιάτη, σ. 354.

41. Χωνιάτης, σ. 220. Πρβλ. Ch. Brand, Byzantium confronts the West, σ. 168.

Καθώς ο Ἀνδρόνικος (α΄) ἔπαυσε νά θεωρῆ τόν Ἀλέξιο Κ. 156 ὡς ὑποψήφιο γιά τὸ θρόνο, ἔπαυσε συγχρόνως νά τὸν περιβάλη καί μέ τὴν ἰδιαίτερη ἐκείνη ἀγάπη του καί νά τὸν ἔχη ὡς ἓνα ἄνθρωπο τῶν ἀρχῶν του καί τῆς ψυχῆς του. Ἐξακολουθοῦσε ὁμως νά τὸν περιβάλη μέ τιμές, ὡς ἓνα ἀντρα τῆς ἀγαπημένης του κόρης Εἰρήνης Κ. 165⁴².

Σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση ἐζήσε ὁ Ἀλέξιος Κ. 156 κατὰ τὸ πῶς μεγάλο μέρος τῆς βασιλείας τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄), ἀπ' τὸ Νοέμβρη τοῦ 1183 ὡς τὸν Ἰούνιο τοῦ 1185.

Ζοῦσε σ' αὐτὸ τὸ παραγμένο διάστημα μέ τὴ γυναίκα του στὸ πλοῦσιο μέγαρό του καί μέσα σὲ μιὰ πολυάριθμη αὐλὴ ἀπὸ σοφούς καί ἀπὸ πλήθη ὑπηρετῶν καί σκλάβων· ἐπικεφαλῆς τῶν γραμματέων του ἦταν ἓνας ὠραῖος νεαρός ποῦ σὲ μᾶς εἶναι γνωστός μέ τὸ ὄνομα Μάμαλος⁴³.

Τὰ ἐξοχα προσόντα τοῦ πρίγκιπα καί ὁ μέγας πλοῦτος του, τοῦ ἔδιναν μιὰ πολὺ ὑψηλὴ καί περίοπτη θέση στὴν κοινωνία τῆς ΚΠολης, τῆς ὁποίας ἡ ἀτμόσφαιρα, ὅπως τόσο ζωντανὰ τὴ ζωγραφίζει ὁ Χωνιάτης, ἦταν ἀποπνιχτική· μετὰ τὸν ἄγριο ἐκεῖνο λιθοβολισμό τοῦ Κωνσταντίνου Μακροδοῦκα, τοῦ συζ. τῆς πριγκίπισσας Ἄννας Κ. 140, καί τοῦ Ἀνδρόνικου Δοῦκα, στίς 31 τοῦ Μᾶη τοῦ 1185⁴⁴.

Ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ὁ πρίγκιπας δελεάστηκε νά συνωμοτήσῃ, καθὼς πείστηκε, ὡς ἓνας γιὸς τοῦ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 καί ὡς ἓνας πρῶν ὑποψήφιος μνηστήρας τοῦ θρόνου, πῶς τὸ καθεστῶς τοῦ τρόμου ποῦ ἐπέβαλε ὁ Ἀνδρόνικος (α΄) Κ. 87, τὸν βοήθησε νά διεκδικήσῃ τὴ βασιλεία.

Οἱ δύο δυναμικὲς πριγκίπισσες, ἡ μητέρα του Θεοδώρα Κ. 150 καί ἡ θεία καί πεθερὰ του Θεοδώρα Κ. 142, ποῦ τώρα ἦσαν ἐχτρές τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄), θὰ πῆραν μέρος στὴ συνωμοσία –γιὰ τὴν κόρη τῆς δεύτερης Εἰρήνη Κ. 165 ἔχομε μαρτυρία πῶς στάθηκε στὸ πλευρὸ τοῦ ἀντρός της– καί θὰ ἐμψύχωσαν τὴν ὅλη κίνηση.

Στήριγμα καί ὄργανα τῆς συνωμοσίας ὑπῆρξαν δύο δραστήριοι καί ἀποφασιστικοὶ ἀδελφοὶ ποῦ ἀνάλαβαν τὴ δολοφονία τοῦ τυράννου, οἱ Σεβαστιανοί⁴⁵.

Ὁ γραμματέας τοῦ πρίγκιπα Μάμαλος, δεινὸς γνώστης τῆς μαντικῆς, κατεῖχε εἰδικὸ βιβλίον, τὸ β α σ ι λ ο γ ρ ᾶ φ ι ο , ποῦ περιεῖχε τὰ ὀνόματα ἐκείνων ποῦ ἐπρόκειτο νά βασιλεύσουν στὸ μέλλον, καί διαβεβαίωνε τὸν

42. Χωνιάτης, σ. 557.

43. Χωνιάτης, σ. 403. Τὸ Μάμαλος πρέπει νά εἶναι παρατσούκλι, «τούπικλην Μάμαλος», τὸ ὄνομά του μένει ἄγνωστο.

44. Χωνιάτης, σ. 382-83.

45. Χωνιάτης, σ. 384. Οἱ Σεβαστιανοὶ ἴσως κατάγονταν ἀπ' τὴ Σεβάστεια ποῦ ἦταν κοντὰ στὴν Καισάρεια, γιά τὴν πόλη, βλ. Χωνιάτης, σ. 152 καί 159. Ὁ μητροπολίτης Κυζίκου Θεόδωρος Σκουταριώτης, ἐκδ. Κ. Σάθα, ΜΒ7 (1894), σ. 344, λέει πῶς ὁ ἐκ μητρὸς πάππος του ἦταν ἓνας τρίτος ἀδελφὸς τῶν Σεβαστιανῶν καί πῶς ξέφυγε τότε τὸν κίνδυνον, γιατί ἦταν ἀνήλικος καί πῶς ἂν καί ἀνήλικος ἀναγκάστηκε νά γίνη κληρικός, καθὼς φαίνεται κατώτερος, ἀφοῦ ἀργότερα τοῦ ἐπιτράπηκε νά παντρευτῆ καί νά ἀποχτήσῃ ἀπογόνους.

κύριό του πώς τὸ ὄνομά του ἐρχόταν πρῶτο μετὰ ἐκεῖνο τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87⁴⁶.

Τὸ β α σ ι λ ο γ ρ ά φ ι ο στήριζόταν καὶ πάλι στὸ προαγόρευμα: ΑΙΜΑ. Τὰ ὀνόματα τῶν Κομνηνῶν αὐτοκρατόρων συνεχῶς θὰ ἀρχίζαν ἀπ' τὰ γράμματα ποὺ συνέθεταν τὴ λέξη: ΑΙΜΑ.

Πρώτη σειρά:

Ἀλέξιος (α΄) Κ. 15, Ἰωάννης (β΄) Κ. 34, Μανουήλ (α΄) Κ. 81, Ἀλέξιος (β΄) Κ. 155.

Ὁ Ἀνδρόνικος (α΄) Κ. 87 ποὺ πήγε νὰ ἀρχίσῃ τὴ σύνθεση τῆς λέξης ΑΙΜΑ μὲ τὴ στέψη τοῦ γιοῦ του Ἰωάννη Κ. 162, διαγράφηκε ἀπ' τὸ β α σ ι λ ο γ ρ ά φ ι ο, γιατί δὲν ἦταν παρὰ ἓνας σφετεριστῆς καὶ δολοφόνος τοῦ νόμιμου αὐτοκράτορα· ἔτσι θὰ ἀρχίζε καὶ πάλι ἡ σύνθεση τῆς λέξης ΑΙΜΑ.

Δεύτερη σειρά:

Ἀλέξιος Κ. 156,

Ἴδου γιατί ὁ Μάμαλος ἔλεγε στὸν κύριό του πώς τὸ ὄνομά του στὸ β α σ ι λ ο γ ρ ά φ ι ο ἐρχόταν πρῶτο μετὰ ἐκεῖνο τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87.

Οἱ προρρήσεις ποὺ ἀναγράφονταν στὰ χαρτιά τοῦ Μάμαλου ποὺ «ἔλεγε πὼς ἦσαν βασιλογραφία ἐκεῖνου ποὺ ἐμελλε νὰ ἀναδεχτῆ τὴ βασιλεία», ἔδωσαν μεγάλο θάρρος καὶ ἐλπίδες στοὺς συνωμότες, ἀλλὰ ἡ ὅλη κίνηση ἀποκαλύφθηκε καὶ οἱ συνέπειες ὑπῆρξαν ἀμεσες καὶ τρομερές.

Ὁ σεβαστοκράτορας Ἀλέξιος Κ. 156 ἀμέσως πιάστηκε καὶ ρίχτηκε στὶς φυλακές, ἐνῶ οἱ δυὸ τολμηροὶ ἀδελφοὶ Σεβαστιανοὶ κρεμάστηκαν στὴν ἀπέναντι τοῦ Περάματος ἀκτῆ. Μὲ τὴν πρόοδο τῶν ἀνακρίσεων, καθὼς ἡ εὐθύνη τοῦ σεβαστοκράτορα ἀποδείχτηκε πιὸ βαριά καὶ ὁ κίνδυνος πιὸ μεγάλος, γιὰ νὰ ἐξουδετερωθῆ πολιτικά, ἀποφασίστηκε νὰ τυφλωθῆ· κι ἔτσι ἓνας δῆμιος μπῆκε στὴ φυλακὴ του καὶ τὸν στέρησε ἀπ' τὸ φῶς του⁴⁷.

Τυφλός, μεταφέρθηκε καὶ κλείστηκε σ' ἓνα μικρὸ πύργο ποὺ βρισκόταν στὴ Χηλή, μιά μικρὴ πόλη πάνω ἀπ' τὴ Νικομήδεια, ποὺ ἐβλεπε στὸν Εὐξείνιο Πόντο, ὄχι μακριὰ ἀπ' τὸ Βόσπορο, ἀφοῦ προηγουμένως τὸν ἐπισκεύασαν καὶ τὸν ἀσφάλισαν⁴⁸.

Ἡ πιστὴ γυναῖκα του Εἰρήνη Κ. 165, ἂν καὶ ὁ πατέρας της τὴν πρόσταξε νὰ σιχαθῆ καὶ νὰ μισήσῃ τὸν ἄντρα της –ἂν ἀγαπᾷ καὶ συμπονῆ τὸ γεννήτορά της– αὐτὴ θρήνησε γοερά γιὰ τὸ κακὸ ποὺ τὸν βρῆκε, ἔδειξε ὅλη τὴν ἀγάπη της καὶ ὅλο τὸ φίλτρο της γι' αὐτόν, πέταξε τὰ χρυσὰ σεβαστοκρατορικὰ φορέματά της καὶ περιβλήθηκε μαῦρα, καθὼς μὴ θέλοντας χωρὶς τὸν ἄντρα της τὴν ἐγκόσμια ζωὴ, ἐγίνε μοναχῆ. Ὁ Ἀνδρόνικος (α΄) Κ. 87, ἐπειδὴ αὐτὴ δὲν ἄκουσε τίς συστάσεις του, τὴν ἐσβῆσε ἀπ' τὴν καρδιά του καὶ δὲ θέλησε

46. Χωνιάτης, σ. 405-6, καὶ δημοτικὸ κείμενο, σ. 405: χαρτιά τινὰ ἀτινα ἔλεγε βασιλογραφία εἶναι τοῦ τὴν βασιλείαν μέλλοντος ἀναδέξασθαι.

47. Χωνιάτης, σ. 401 καὶ 384.

48. Χωνιάτης, σ. 401-2. Πρβλ. F. Cognasso, Partiti politici, σ. 289.

πιά νά τήν ξαναδῆ στά μάτια του⁴⁹.

Ἐπίσης ἀποστράφηκε τή μητέρα της, τήν ἄλλοτε πολυαγαπημένη ἐρωμένη του Θεοδώρα Κ. 142, καθώς και τή μητέρα τοῦ Ἀλέξιου Κ. 156, τή Θεοδώρα Κ. 150.

Καί τούς πιό ἐπιφανεῖς ἀπ' τούς ὑπερασπιστές του καί θεράποντές του, τούς ἄρπαξε καί τούς ἔρριξε στίς φυλακές, καί σέ λίγο διάλεξε ἀπ' αὐτούς ὄχι λίγους, τούς ἄριστους, καί τούς τύφλωσε^{49α}.

Ἀλλά ἡ μεγάλη λύσσα τοῦ τρομοκράτη ἐστεμμένου γέρου ξέσπασε ἐναντίον τοῦ γραμματικοῦ Μάμαλου πού ὅλους αὐτούς μέ τίς προφητείες του τούς εἶχε ἐνθαρρύνει γιά νά τόν δολοφονήσουν καί νά τοῦ πάρουν τό θρόνο. «Σκέφτηκε, λέει ὁ ἱστορικός τῆς ἐποχῆς, νά τόν παραθέσῃ ψημένο σέ πλούσιο τραπέζι· καί αὐτό τό τραπέζι ἤθελε νά τό στολίσῃ μέ ὅσο τό δυνατόν πιό πολλὰ καρυκεύματα γιά νά εἶναι ἄξιο νά μὴν ἔχη ἄλλον δαιτημόνα παρά μόνο αὐτόν τόν ἴδιο τόν αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικο (α΄) καί νά εἶναι ἀντάξιο σέ παράθεμα μέ τά τραπέζια τῶν Ἐρινύων καί τῶν φθονερῶν Τελχίνων, καί τέτοιο πού ποτέ κανεῖς μάγειρος δέν εἶχε παρασκευάσει». Καί αὐτό ἦταν, τό νά κάψῃ ζωντανό τό Μάμαλο στόν Ἰππόδρομο.

«Ἄναψαν λοιπόν μιά τεράστια φωτιά, σάν ἐκείνη τῆς Χαλδαϊκῆς καμίνου, πού οἱ φλόγες της χτυποῦσαν τόν ἀέρα, στό καμπυλωτό ἄκρο τοῦ Ἰππόδρομου, πού λεγόταν Σφενδόνη. Ἐκεῖ ἔφεραν δεμένο μέ σκοινί καί γυμνό, ὅπως τόν γέννησε ἡ μάνα του, τό Μάμαλο, ἐνώ ὁ κόσμος σάν νά ἐπρόκειτο νά παρακολουθήσῃ θεατρική σκηνή μαζεύτηκε τριγύρω. Ἄνθρωποι τῆς ἐξουσίας, μίσθαρνα ὄργανα, μέ μακριά καμάκια πού κατάληγαν σέ σουβλιά, ἐσπρωχναν τό δυστυχισμένο νεαρό στή μέση τῆς φωτιάς, ἀλλά ἐκεῖνος, καθώς αἰσθανόταν τούς φριχτούς ἀπ' τό κάψιμο πόνους, ἀλλά καί γιατί ὡς ἄνθρωπος ἤθελε νά σωθῆ ἀπ' τόν ἀναπόφευχτο κίνδυνο, ἀπομακρυνόταν ἀπ' αὐτή καί δεχόταν τά σουβλίσματα τῶν καμακιῶν, θεωρώντας πιό μέτριους τούς πόνους ἀπ' αὐτά ἀπ' τήν ἐπιρροή τῆς φωτιάς καί τό ξάπλωμα πάνω στά κάρβουνα. Οἱ βασανιστές ὁμως ἐπέμεναν καί μπηγόντας τά σουβλερά καμάκια τους στό σῶμα του, τόν ἐσπρωχναν στή μέση τῆς φωτιάς, τῆς ὁποίας οἱ φλόγες τοῦ ἄρπαξαν τίς ὀψεις. Ὁ καθιδρωμένος καί μισοκαμένος Μάματος γιά νά ἀποφύγῃ τίς φλόγες τῆς κορωμένης φωτιάς, καθώς τό ἐνστικτο τοῦ ἔλεγε νά σωθῆ, μέ τεράστια πηδήματα ὀρμοῦσε κατὰ τῶν ἐμπυρευτῶν, οἱ ὁποῖοι πάλι τόν ἐσπρωχναν μέσα στή φωτιά. Αὐτό, πού κράτησε κάμποση ὥρα, ἔκανε τούς θεατές νά κλαῖνε. Τέλος, ὁ Μάματος ἀπ' τόν ἀπεγνωσμένο αὐτόν ἀγῶνα του ἐξαντλήθηκε, καί σέ μιά στιγμή ἔπεσε χάρω ἀνάσκελα, καί ἡ φωτιά ὀρμητικῆ περιχύθηκε στίς σάρκες του γιά νά τόν τελειώσῃ μέσα σέ λίγο· μιά καπνίλα καί μυρωδιά τοῦ ἀνθρώπινου κρέατος πού ψήθηκε, γέμισε τήν ἀτμόσφαιρα, πού οἱ γύρω ἄνθρωποι δέν μπορούσαν νά

49. Χωνιάτης, σ. 402.

49α. Χωνιάτης, σ. 403.

άνεχτοῦν»⁵⁰.

Γι' αυτό τὸ ἀνοσιούργημα, «γι' αὐτὸ τὸ ὀλοκαύτωμα τὸ μόνο στοὺς δαίμονες δεχτό, γι' αὐτὴ τὴν ὀλοκληρωμένη προσφορά τῶν ἀλαστόρων ποὺ ἔκανε ὁ κακοεργὸς Ἀνδρόνικος (α') Κ. 87 κυκλωμένος ἀπ' τὸ χορὸ τῶν Ἐρινύων», οἱ ἱστορικοὶ τὸν παρομοίωσαν μὲ τὸν τρελὸ Καμβύση II τῆς Περσίας (529-521 π.Χ.), μὲ τὸ σκληρὸ Ταρκύνιο, μὲ τὸν Ἐχετο, μὲ τὸ Φάλαρη, τὸν τύραννο τῶν Ἀκραγαντίνων (565-549 π.Χ.), ποὺ ἔκαιγε τὰ θύματά του μέσα σ' ἓνα ἄγαλμα»⁵¹.

Γιὰ νὰ ἀποδείξει ὁ τύραννος Ἀνδρόνικος (α') πῶς αὐτὴ ἡ ἀνήκουστη τιμωρία δὲν ἐπιβλήθηκε χωρὶς σοβαρὴ αἰτία, ἀλλὰ ὡς συνέπεια ἐνὸς προμελετημένου ἐγκλήματος καθοσίωσης, μαζί μὲ τὸ Μάμαλο ἔκαψε καὶ τὰ περίφημα β α σ ι λ ο γ ρ ά φ ι α, τὰ ὁποῖα προέλεγαν στὸν Ἀλέξιο Κ. 156 τὴ βασιλεία καὶ τὰ ὁποῖα τὸ θῦμα διάβαζε καὶ ἀνάπτυσσε σ' αὐτὸν τὸν τελευταῖο, γιὰ νὰ τὸν σπρώχνει στὸ νὰ ἐπιδιώκη τὴν κατάληψη τοῦ θρόνου⁵².

Τὰ ἴδια καὶ χειρότερα ἀπ' τὸ Μάμαλο, ἂν ὑπάρχουν χειρότερα, κόντεψε νὰ πάθῃ καὶ ἓνας ἀ ν α γ ν ῶ σ τ η ς τῆς ἁγία-Σοφίᾶς, ὁ Γεώργιος Δισύπατος, γιὰ μόνη τὴν αἰτία, ποὺ εἶπε δυὸ λόγια, πῶς «δὲν εἶναι καλὰ αὐτὰ ποὺ κάνει καὶ λέει ὁ Ἀνδρόνικος».

Ὁ Ἀνδρόνικος (α') Κ. 87 γι' αὐτὰ τὰ λόγια ἀπειλήσε τὸ σχολιαστὴ πῶς θὰ περάσῃ στὸ κορμί του μιὰ σουβλα γιὰ νὰ τὸν ψῆση ζωντανό πάνω στὰ κάρβουνα, κι ἔπειτα νὰ στείλῃ τὸ παράδοξο ψητὸ ὡς ἓνα καλὸ φαγητὸ στὴ γυναῖκα του⁵³.

Ὁ Δισύπατος δὲ σώθηκε παρά χάρη στὸν πεθερὸ του Λέοντα Μοναστηριώτη, ἓνα ἀπ' τοὺς τρεῖς κ ρ ι τ ἔ ς τοῦ β ἤ λ ο υ –οἱ ἄλλοι ἦσαν ὁ Δημήτριος Τορνίκης καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Πατρηνός– ποὺ πρὶν προσχωρήσουν στὸν Ἀνδρόνικο (α') εἶχαν διαμαρτυρηθῆ κατὰ τὸ 1182/3 γιὰ τὴν ἀνευ αὐτοκρατορικῆς συγκατάθεσης δίωξη τῆς βασιλομήτορος Μαρίας-Ξένης τῆς Ἀντιόχειας, καὶ κινδύνευσαν νὰ κομματιασθοῦν ἀπ' τὸν ὄχλο ποὺ λάτρευε τότε τὸν Ἀνδρόνικο, κι ἀπὸ κείνη τὴ στιγμή ἐγίναν φανατικοὶ ὁπαδοὶ τοῦ τρομεροῦ Κομνηνοῦ⁵⁴.

Ὁ Λέων Μοναστηριώτης ἐγίνε τὸ «στόμα τοῦ Ἀνδρόνικου στὴ σύγκλητο», καὶ ὡς ἓνας πεθερὸς τοῦ Δισύπατου, κατάφερε νὰ ἐξευμενίσῃ τὸν Ἀνδρόνικο (α'), τονίζοντας σ' αὐτὸν πῶς «ἓνα λιοντάρι δὲν κάνει νὰ δῖνῃ σημασία

50. Χωνιάτης, σ. 403-5.

51. Χωνιάτης, σ. 405.

52. Χωνιάτης, σ. 405-6.

53. Χωνιάτης, σ. 406.

54. Χωνιάτης, σ. 344-45. Γιὰ τοὺς τρεῖς κριτές τοῦ βήλου, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 555-56, ὑ. 288, σ. 596, ὑ. 473, ὑ. 473β, σ. 597-98, ὑ. 473ε, σ. 609 καὶ ὑ. 514δ καθὼς καὶ προσωπογραφία Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183, ὑ. 68, γιὰ τὸ Λέοντα Μοναστηριώτη καὶ προσωπογραφία Ἀλέξιου (γ') Ἄγγ. Κομν. 180, ὑ. 175-194, γιὰ τὸ Δημήτριο Τορνίκη, καὶ ὑ. 226-228, γιὰ τὸν Κωνσταντῖνο Πατρηνό.

στά κνώδαλα». Έτσι ο Δισύπατος έμεινε στη φυλακή, και εκεί λόγω της κρίσιμης κατάστασης ξεχάστηκε μέχρι την ημέρα της πτώσης του Ανδρόνικου, όποτε και ελευθερώθηκε⁵⁵.

Μετά την τραγική πτώση του Ανδρόνικου (α') Κ. 87, μιά άπ' τις πρώτες πράξεις του Ισαάκιου (β') Άγγελου 183 που τον διαδέχτηκε, ήταν να ανακαλέσει άπ' τον πύργο της Χηλής, όπου ήταν κλεισμένος, τον Άλέξιο Κ. 156, και να τον δεχτή στην αύλη, αλλά συγχρόνως από σε βα σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α τον υποβίβασε σέ κ α ι σ α ρ α⁵⁶.

Ο Άλέξιος Κ. 156 όμως, απογοητευμένος άπ' την τύχη του, δέ δέχτηκε να παραμείνει στην αύλη· προτίμησε να άποσυρθή στην ιδιωτική ζωή στα πλούσια γύρω άπ' τη Δράμα χτήματά του. Άλλά και εκεί στη μόνωσή του, έξι χρόνια μετά τον πηγαμό του, ήλθαν να τον βρούν άλλα βάσανα.

Τό 1191 έφτασε στα χτήματά του ο γνωστός μας ιστορικός και παλατιανός γραμματέας Νικήτας Χωνιάτης⁵⁷ με αυτοκρατορική συνοδία για να τον συλλάβη.

Βρισκόταν και πάλι κάτω από σοβαρή κατηγορία: τον κατηγορούσαν πως διατελούσε σέ συνεννόηση με τό δευτεροεξάδελφό του δ ο υ κ α της Θεσσαλονίκης Ανδρόνικο Κ. 113, τον έγγονό της περίφημης Άννας Κ. 32, καθώς αυτός ο τελευταίος, σύμφωνα με όσα είπε κάποιος στον αυτοκράτορα κύρ Ισαάκιον (β') Άγγ. 183, άπόβλεψε στο να τον ξεθρονήσει και να καταλάβη τό θρόνο. Ο Νικήτας Χωνιάτης είχε την έντολή να συλλάβη τον τυφλό Άλέξιο Κ. 156, να τον οδηγήση στο Πα π ί κ ι ο ό ρ ο ς, και εκεί να τον υποχρεώσει να γίνη μοναχός.

Καθώς λοιπόν ο Χωνιάτης τον παράλαβε άπ' τη Δράμα, τον πήγε στη Μουσινόπολη, άπό όπου επρόκειτο να πάρουν τό δρόμο για τό Παππίκιο όρος· εκεί τότε, του άνακοίνωσε τό σκοπό της άποστολής του. Στο άκουσμα αυτών των λόγων ο τυφλός πρίγκιπας κατσούφιασε και πολύ λυπήθηκε, και όπως λένε, φάνηκε, σαν κι αυτός να ζητούσε, καθώς ο ήγεμόνας των Βανδάλων Γελίμερος (530-533), «ψωμί για να γεμίση την κοιλιά του, κιθάρα για να τραγουδήση τις συμφορές του και σπόγγο για να σκουπίση τά δάκρμά του» (Προκόπιος, Πόλεμοι, τ. Ι, σ. 447, έκδ. J. Haurgy).

Κοντά σ' αυτά όμως βλέπομε πως ο Άλέξιος Κ. 156 με πραότητα υπόφερνε όλα όσα του συνέβαιναν, χωρίς να άγαναχτη, χωρίς να γογγύζη και χωρίς να τά βάζη με τη θεία Πρόνοια ή με την άστατη και παλίντροφη τύχη του. Όσο για την άφαίρεση της περιουσίας του –καθώς κι αυτή ο κύρ Ισαάκιος (β') Άγγ. 180 δήμευσε– τίποτε δέν αιστάνθηκε, γιατί καμιά σημασία δέν έδινε σέ κείνο που λεγόταν περιουσία. Σε έρώτηση του Χωνιάτη,

55. Χωνιάτης, σ. 406-7.

56. Χωνιάτης, σ. 558. Βλ. και πιο πάνω, ύ. 5.

57. Για τη σταδιοδρομία του Νικήτα Χωνιάτη, καθώς και τά άξιώματα και τους τίτλους που πήρε. βλ. R. Guillaud, Les Logothètes, REB29 (1971), σ. 80-82, άριθ. 2, καθώς και προσωπογραφία Άλέξιου (γ') Άγγ. Κομν. 180, ύ. 204-212.

γιατί απότομα άλλαξε ή ψυχική του κατάσταση, μόλις πληροφορήθηκε πως θα καρῆ καλόγηρος, «ἀγαπητέ μου, ὁ πρίγκιπας τοῦ ἀπάντησε, δὲν εἶναι πῶς φοβᾶμαι τὴν περιβολή τοῦ μοναχικοῦ σχήματος – κανένα ρόλο δὲν παίζει ἡ ἀλλαγὴ τοῦ χρώματος στὰ ρούχα ποῦ φορᾶμε – ἀλλὰ φρίττω καὶ τρέμω γιὰ τὴν ὑπόσχεση ποῦ πρόκειται νὰ δώσω μπροστὰ στὸ Θεό, χωρὶς νὰ εἶμαι γι' αὐτὸ παρασκευασμένος».

Ὁ ἄτυχος σὲ κείνα τὰ χρόνια τοῦ γενικοῦ ξεπεσμοῦ καὶ τῆς διαφθορᾶς, ζητοῦσε τὴν ἀλήθεια καὶ τὴν ψυχικὴ ἔξαρση.

Λιγόλογος καθὼς ἦταν, δὲν εἶπε ἄλλα λόγια ἀπ' τὰ πιὸ πάνω.

Διαβάστηκε στὴ συνέχεια ἡ ἀκολουθία τῆς κουρᾶς μοναχοῦ, χωρὶς καθόλου νὰ πάρῃ μέρος σ' αὐτὴ καὶ τ' αὐτιά του τὰ εἶχε ἀκόμη κατάκλειστα γιὰ νὰ μὴν ἀκούσῃ οὔτε λέξη ἀπ' αὐτὴ· τὸ μόνο ποῦ κάπως ἀντιλήφθηκε ἦταν, «ὅταν τὰ πλούσια ξανθὰ μαλλιά του ἔπεσαν κάτω, κι' ὅταν – αὐτὸ τὸ ἄκουσε – ἀπὸ Ἄλέξιος μετονομάστηκε Ἄθανάσιος».

«Καὶ ἓνα ἄλλο σημεῖο μπορεῖ κανεὶς στὸν Ἄλέξιο-Ἄθανάσιο Κ. 156 νὰ θαυμάσῃ, λέει ὁ Χωνιάτης, ποῦ καθὼς φαίνεται δὲν ἐγίνε τυχαῖα». Ἀπὸ ὅλα τὰ μοναστήρια τοῦ Παππικίου ὄρους, ἐκεῖνο ζήτησε γιὰ νὰ κατοικήσῃ, ποῦ εἶχε δεχτῆ ὡς μοναχὸ τὸν πρωτοστράτορα Ἄλέξιο Ἀξοῦχο, τὸ σύζυγο τῆς ἄτυχης ἐκείνης πορφυρογεννητῆς πριγκίπισσας Μαρίας Κ. 123. Ὅπως ἐκεῖνος «γιὰ αἰτία καθόλου φανερὴ καὶ ἀποδειγμένη πιάστηκε ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα Μανουὴλ (α') Κ. 81 καὶ κουρεύτηκε καλόγηρος, γιὰ μόνο τὸ λόγο ποῦ ἦταν πάμπλουτος καὶ ἰκανὸς γιὰ νὰ σκεφτῆ καὶ ἀποφασίση καὶ ἐπιδέξιος γιὰ νὰ ἐκτελέσῃ», ἔτσι κι ὁ Ἄλέξιος Κ. 156 πιάστηκε καὶ κουρεύτηκε καλόγηρος ἀπ' τὸν Ἰσαάκιο (β') Ἄγγ. 183, χωρὶς καμιὰ φανερὴ αἰτία, ἀλλὰ στὰ καλά καθούμενα, γιὰ νὰ πληρώσουν οἱ γιοὶ τὶς ἀμαρτίες τῶν γονιῶν τους»⁵⁸.

Οὔτε τρεῖς μῆνες δὲν πέρασαν ποῦ ὁ Ἄλέξιος-Ἄθανάσιος Κ. 156 βρισκόταν ὡς μοναχὸς στὸ Παππικίον ὄρος, ὅταν ὁ αὐτοκράτορας κύρ Ἰσαάκιος (β') Ἄγγ. 183, διαπιστώνοντας τὴν ἀθωότητά του, ὅπως ἀπ' τὰ ἔργα του τὸ ἔδειξε, τὸν ἀνακάλεσε ἀπ' τὴν ἐξορία του καὶ τὸν ἔφερε στὴν ΚΠολη, ὅπου τὸν εἶχε ὡς ἓνα πρόσωπο τῆς αὐλῆς του. Ὁ λαίμαργος Ἰσαάκιος (β') στὸ κατάφορτο ἀπὸ κρέατα τραπέζι του, προσκαλοῦσε ὅπως ὁ Ἀγαμέμνων τὸν Αἴαντα, τὸν Ἄλέξιο Κ. 156, τὸν ὡς μοναχὸ Ἄθανάσιο, καὶ καθὼς τὸν παρακινοῦσε στὴν κατασπάρραξη τῶν κρεάτων καὶ τῶν ἄλλων λογιῶν-λογιῶν ἐδεσμάτων, ποῦ χοροὶ μαγεῖρων καὶ τραπεζοκόμων παράθεταν, πολλές φορὲς μὲ δόση σαρκαρμοῦ, τοῦ ἔλεγε: «Φάγε, καθηγούμενε!»⁵⁹.

58. Χωνιάτης, σ. 558-59. Τὰ περὶ ἄρτου, κιθάρης καὶ σπόγγου εἶναι φραστικὰ παιχνίδια τοῦ Προκόπιου Καισαρέα καὶ τοῦ Χωνιάτη, γιατί οὔτε ὁ βασιλεὺς τῶν Βανδάλων Γελιμερος οὔτε ὁ Ἄλέξιος Κ. 156 ζήτησαν τέτοια πράματα. Γιὰ τὴν ὀρθογραφία τῆς ὀνομασίας: Παππικίον ἀντὶ Παπικίον, βλ. Κ. Ἄμαντος, Γεωγραφικὰ ὀνόματα, ΕΕΒΣ28 (1958), σ. 8-9

59. Χωνιάτης, σ. 559-60.

Ἄς ἔχωμε ὑπόψη μας πῶς στὸν καιρὸ τῆς πατριαρχίας τοῦ Νικήτα (β΄) Μουντάνη (1186-1189), μπροστά σ' αὐτὸν «τὸν ἀγιώτατο πατριάρχη», τὰ μέλη τῆς συνόδου, τοὺς μητροπολίτες καὶ τοὺς ὀφφικιαλίου τοῦ πατριαρχείου –τὸ ὅλο συνέδριο ἦταν πολυάνθρωπο– προσήχθη ὁ πρῶν οἰκουμενικὸς πατριάρχης Βασίλειος (β΄) ὁ Καματηρὸς καὶ στήθηκε στὴ μέση τοῦ συνεδρίου, «καὶ θάμβος καὶ ἐκπληξη κυρίευσε ὅλους, πού ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος ἀπὸ ξακουστὴ γενιά, αὐτῆ τῶν Καματηρῶν, καὶ μὲ μεγάλη μόρφωση, δικαζόταν».

«Τὸν ρωτοῦσαν καὶ τὸν δικάζαν, πῶς καὶ γιὰ ποῖο λόγο ἐπέτρεψε τὴ σύναψη ἐκείνου τοῦ συνοικεσίου ἀνάμεσα στὴν κόρη τοῦ αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87, τὴν Εἰρήνη Κ. 165, καὶ στὸ γιό τοῦ αὐτοκράτορα Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, τὸν Ἀλέξιο Κ. 156, τὸν ὁποῖο ἀπόχτησε ἀπ' τὴ σύζυγο τοῦ Νικηφόρου Χαλούφη, τὴ Θεοδώρα Κ. 150, καὶ τοῦ ἔλεγαν πῶς οἱ δύο αὐτοκράτορες ἦσαν πρωτεξάδελφοι, τέταρτου βαθμοῦ συγγενείας, καὶ πῶς τὰ παιδιά τους ἦσαν ἀνάμεσά τους δευτεροεξάδελφοι, ἕκτου βαθμοῦ συγγενείας. Καὶ κατάκριναν τὸν πρῶν πατριάρχη κύρ Βασίλειο (β΄) καὶ μὲ βαριά λόγια χαραχτήριζαν τὴν πράξη του».

Ὁ πρῶν πατριάρχης στεκόταν στὴ μέση «ὡς ἕνα ἀγαλμα σιωπηλός, ἔχοντας ριχμένα τὰ μάτια του στὸ πάτωμα τῆς αἵθουσας». Οἱ ἐρωτήσεις ἐπαναλαμβάνονταν, ἀλλὰ καὶ κείνος ἐξακολουθοῦσε νὰ σωπαίνει. Τέλος ὁ πατριάρχης κύρ Νικήτας (β΄) καὶ οἱ συνοδικοὶ μητροπολίτες ἀναφώνησαν: «Ἐμεῖς καὶ τὸ γάμο θεωροῦμε ἀκυρο καὶ τὸν διαλύομε –ἦταν ἤδη διαλυμένος ἀπ' τὸν Ἰούνιο τοῦ 1185– καὶ κείνον πού ἔδωσε τὴν ἀδεια καταδικάζομε». Καὶ ἐβγαλαν ἐξω ἀπ' τὴν αἴθουσα τὸ θ α υ μ α σ τ ὸ ἐκείνον ἄντρα, ἐνῶ ἡ καταδίκη του καθυσύχασε τοὺς ἐπικριτές του⁶⁰.

Ὅπως σημειώθηκε, «ἡ θουμαστή καὶ μεγαληγορούμενη αὐτὴ γαμικὴ συνάφεια ξαφνικὰ διαλύθηκε», σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ Χωνιάτη⁶¹, τὸν Ἰούνιο τοῦ 1185, καὶ φραῦδες ἀποδείχτηκαν ὅλες οἱ τόσο μεγάλες προφητεῖες πού εἶχαν γι' αὐτὴ εἰπωθῆ, τότε ὅμως πού βγήκε ἡ πιὸ πάνω συνοδικὴ ἀπόφαση «τῆς διάλυσης τοῦ γάμου καὶ τῆς καταδίκης τοῦ πρῶν πατριάρχη Βασίλειου», στὸ μεταξύ τοῦ 1186-1189 διάστημα, ἡ Εἰρήνη Κ. 165 βρισκόταν ὡς καλόγηρα σὲ κάποιο μοναστήρι καὶ ὁ Ἀλέξιος Κ. 156 ἠσύχαζε στὰ χτήματά του τῆς Δράμας, ὅσο γιὰ τὸν πρῶν ΚΠόλεως Βασίλειο (β΄) πού στὸ δικαστήριό σιωποῦσε, ὁ πατριάρχης Νικήτας (β΄) καὶ οἱ συνοδικοὶ ξέχασαν πῶς γιὰ τὸ ἄστατο τοῦ χαραχτήρα του καὶ γιὰ τὴν εὐκολία πού μὲ αὐτὴ προσαρμοζόταν σὲ κάθε κατάσταση, τοῦ εἶχαν δώσει τὸ παρατσούκλι «τὸ ἔμπαλιν»⁶², καὶ πῶς ὑψώθηκε στὴν ὑπατὴ ἐκκλησιαστικὴ ἔδρα τῆς Ὁρθοδο-

60. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, μητροπολίτης Ναυπάκτου, Ἐπιστολὴ πρὸς Γεώργιον Βαρδάνην, μητροπολίτην Κερκύρας, ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, VV13 (1906), σ. 346-47.

61. Χωνιάτης, σ. 402.

62. Χωνιάτης, σ. 339.

ξίας με τη συμφωνία «νά εκτελή κάθε ἐπιθυμία τοῦ τύραννου Ἀνδρόνικου Κ. 87 καὶ νά ἀποφεύγη καθετί πού δέν τόν εὐχαριστοῦσε»⁶³.

Τὸ 1191/2 πού ὁ Ἀλέξιος-Αθανάσιος Κ. 156 μᾶς παρουσιάζεται ὡς ὁμοτράπεζος τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἀγγ. 183, ἦταν 31 περίπου χρονῶ. Ἀπὸ τότε, τυφλὸς καθὼς ἦταν, ἐξαφανίζεται ἀπ' τὸ ἱστορικὸ προσκήνιο. Καμιά πηγή δέν μᾶς ἀναφέρει θάνατό του. Ἄν ζοῦσε, κατὰ τὰ κρίσιμα χρόνια 1191/2-1204, πολὺ θὰ μᾶς ἐνδιέφερε, ἂν ξέραμε τὴν τύχη του.

157. Ἀνώνυμη Κομνηνὴ (γένν. περὶ τὸ 1148/50 – † ;)

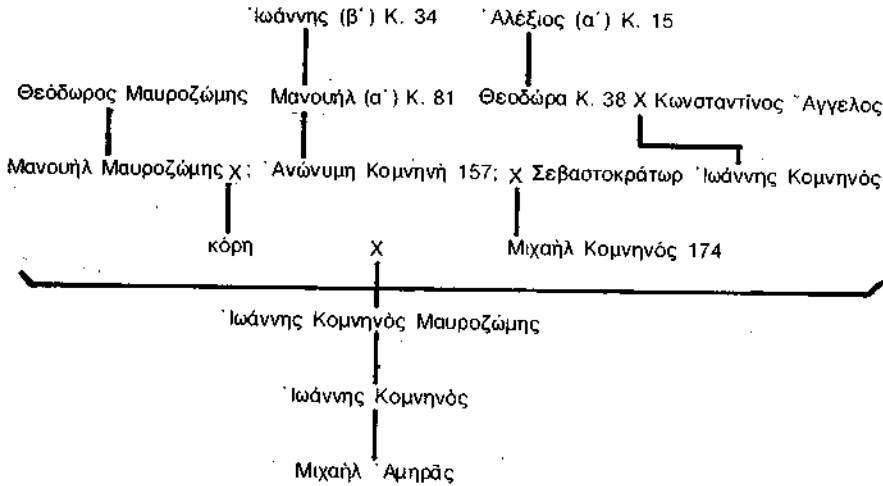
Ἡ Ἀνώνυμη Κομνηνὴ νόθος κόρη τοῦ Μανουὴλ (α') Κ. 81 καὶ μιᾶς ἄγνωστης σὲ μᾶς ἐρωμένης του¹ γεννήθηκε περὶ τὸ 1148/50².

63. Βλ. πρὸ πάνω, ὑ. 38.

- 157.1. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 473-75, ὑ. 189, ὅπου ἀπ' τὴν ἐπιτάφια Κομνηνικὴ ἐπιγραφή τοῦ Ἰκονίου ἀναμφισβήτητα προκύπτει μιὰ κόρη τοῦ Μανουὴλ (α') Κ. 81, πού γέννησε ἀπὸ μιὰ ἄγνωστη ἐρωμένη του, καθὼς μάλιστα ὁ Χωνιάτης, σ. 73, μᾶς μιλάει γιὰ τὴν ὑπάρξη ἐρωμένων. Ἡ ἐπιτάφια Κομνηνικὴ ἐπιγραφή γιὰ τὴν ὁποία μιλάμε ἀνακαλύφθηκε στὴν ἐκκλησία τῆς Μαρίας τῆς Σηλαιώτισσας κοντὰ στὸ Ἰκόνιο· αὐτὴ ὑπῆρξε τὸ ἀντικείμενο πολλῶν δημοσιεύσεων, βλ. Νίκου Α. Βέη, *Die Inschriftenaufzeichnung des Kodex Sinait. κτλ., εἰς Texte Forschungen z. byz.-neugr. Philol., Beihefte zu den Byz.-Neugr. Jahrb., nr. 1, Berlin 1922, σ. 66*, ὅπου βρῖσκει κανεὶς ὅλες τὶς προηγούμενες ἐργασίες. Ὁ P. Wittek, *L'épithaphe d'un Comnène à Konia, B10 (1935), σ. 505-15*, ἀντέγραψε τὴν ἐπιτάφια ἐπιγραφή ἀπ' τὸν F. Cumont, *Note sur une inscription d'Iconium, B24 (1895), σ. 99-105*. Ὁ ἴδιος, ὁ P. Wittek, *Encore l'épithaphe d'un Comnène à Konia, B12 (1937), σ. 207-11*, κατόπι ἐνός πιὸ καθαροῦ ἐκτυπώματος τῆς ἐπιγραφῆς πού τοῦ ἔστειλε ὁ Τούρκος πρῶν γυν. διευθυντῆς τῶν μουσείων τῆς ΚΠολης Halil Etem, διόρθωσε ὡς ἐξῆς τὸ κείμενο τῆς ἐπιγραφῆς, πού μᾶς παρουσίασε στὴν πρώτη του μελέτη: Ἐνταῦθα κεῖται πορφυρογεννήτων γόνος Μιχαὴλ ἀμηνρας λ' ἀνης ἐγκον τοῦ πανευγενεστάτου διοεγκόνου τῶν αἰδιμῶν πορφυρογεννήτων βασιλέων κυροῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ τοῦ Μαυροζώμη, υἱὸς δὲ τοῦ ταπεινοῦ (=μοναχοῦ) Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ ἐν ἔτει ρως', (ινδικτιῶνος) κ', μηνὶ Νοεμβρίῳ α' (ἀντὶ ἐκείνων τῆς πρώτης μελέτης: Ἐνταῦθα κεῖται πορφυρογεννήτων γόνος Μιχαὴλ ἀμηνράς ὰλάνης, κτλ.), ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι τὸ ἴδιο πῶς ὁ ἐγγονὸς τοῦ Ἰωάννη Κομνηνοῦ Μαυροζώμη, ὁ Μιχαὴλ, δέν ἦταν παρὰ ἓνα παιδί. Εἶδαμε, βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 473-75, ὑ. 189, ποιὸς λύσεις πρότεινε ὁ P. Wittek, B10 (1935), σ. 512-13: α) Μιὰ νόθος κόρη τοῦ Μανουὴλ (α') παντρεύτηκε τὸ Μανουὴλ Μαυροζώμη (τοῦ Χωνιάτη, σ. 827 καὶ 842), γιὸ τοῦ Θεόδωρου Μαυροζώμη (τοῦ Χωνιάτη, σ. 208 καὶ 234) ἀπ' αὐτὴ ὁ Μανουὴλ Μαυροζώμης ἀπόχτησε μιὰ κόρη τὴν ὁποία παντρεύτηκε ὁ Μιχαὴλ Κομνηνὸς 174 (τοῦ Χωνιάτη, σ. 700-1), πού κατὰ τὸν P. Wittek, B10 (1935), σ. 512-13, καὶ B12 (1937), σ. 210-11, καθὼς ἀκολουθεῖ τὸν G. Ostrogorsky, *Roda Angelón, σ. 111-29, καὶ ἰδιαίτερα, σ. 124-26*, δέν ἦταν νόθος γιὸς τοῦ σεβαστοκράτορα Ἰωάννη Δούκα 90, ἀλλὰ νόθος γιὸς τοῦ δῆθεν σεβαστοκράτορα Ἰωάννη Κομνηνοῦ 128, καὶ ἀπ' αὐτὴ ἀπόχτησε τὸν Ἰωάννη Κομνηνὸ Μαυροζώμη. β) Ἡ

Περὶ τὸ 1163/68 παντρεύτηκε τὸ Θεόδωρο Μαυροζώμη, ἐξαιρετο στρατιωτικὸ ἄντρα, ὁ ὁποῖος μετὰ τὴν εὐκαιρία τοῦ γάμου τοῦ ἔλαβε τὸν τίτλο

νόθος κόρη τοῦ Μανουὴλ (α') σύναψε ἐρωτικὸ δεσμό μετὰ «τὸν σεβαστοκράτορα Ἰωάννη Κομνηνὸν» καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς συνάφειας προήλθε ὁ Μιχαὴλ Κομνηνὸς 174· αὐτὸς ὁ τελευταῖος παντρεύτηκε κόρη τοῦ Μανουὴλ Μαυροζώμη καὶ ἀπ' αὐτῆς ἀπέχτησε τὸν Ἰωάννη Κομνηνὸ Μαυροζώμη. Ἴδου τὸ Στέμμα ποῦ καταρτίζει ὁ P. Wittek, B10 (1935), σ. 513:

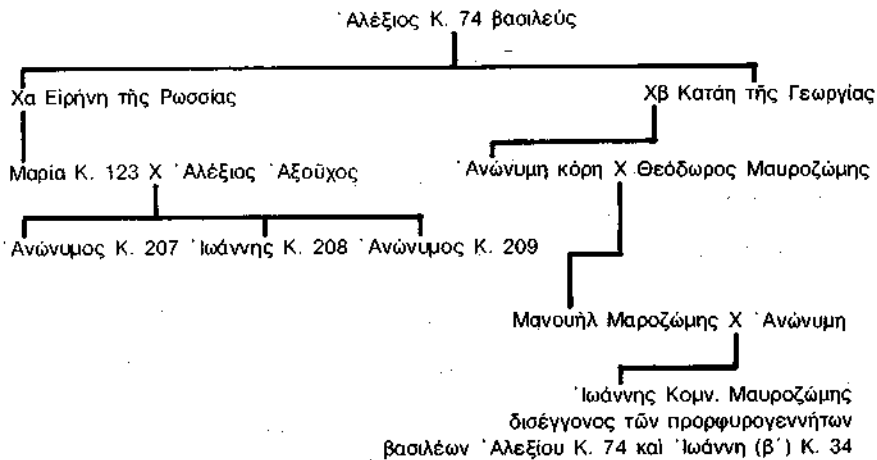

Ἀλλὰ ὁ φίλτατος, πολὺ προσεχτικὸς καὶ βαθύς κομνηνολόγος Lucien Stiernon, *Les origines du despotat d'Épire*, REB17 (1959), σ. 96-99, κατέρριψε τοὺς ἰσχυρισμοὺς τοῦ G. Ostrogorsky καὶ τοῦ P. Wittek, καὶ καθαρά ἀπόδειξε πῶς ἓνας σεβαστοκράτωρ Ἰωάννης Δούκας ὑπῆρξε, τοῦ ὁποῖου νόθος καὶ γιὸς ἦταν ὁ Μιχαὴλ Κομνηνὸς Δούκας Ἄγγελος 174, πρόσωπο ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ μετὰ τὸ δούκα (φορολόγο) τῆς Μυλάσσης (Χωνιάτης, σ. 700-1) καὶ τὸν κύριο τῆς Αἰτωλίας, Νικόπολης καὶ Δυρραχίου (Χωνιάτης, σ. 841), τὸν ὁποῖον οἱ G. Ostrogorsky καὶ P. Wittek θεώρησαν δυὸ διαφορετικὰ πρόσωπα, τὸν μὲν δούκα τῆς Μυλάσσης ὡς νόθο γιὸ τοῦ «σεβαστοκράτορα» (τέτοιος δὲν ὑπῆρξε ποτὲ) Ἰωάννη Κομνηνοῦ 128, τὸν δὲ κύριο τῆς Αἰτωλίας κλπ. ὡς νόθο γιὸ τοῦ σεβαστοκράτορα Ἰωάννη Δούκα 90. Ἐκτὸς τῆς πρὶν πάντων γνώμης τοῦ P. Wittek γιὰ τὴν ἐπίλυση τοῦ προβλήματος τῆς παρουσίας Κομνηνῶν-Μαυροζώμων στὸ σουλτανάτο τοῦ Ἰκονίου κατὰ τὰ τέλη τοῦ 11 αἰ., διατυπώθηκαν καὶ ἄλλες. Αὐτὸς ὁ ἴδιος, ὁ P. Wittek, B10 (1935), σ. 514, ὑ. 1, γιὰ μιά στιγμή σκέφτηκε τὴ δυνατότητα ἑνὸς γάμου τοῦ Μανουὴλ Μαυροζώμη μετὰ τὴν Εἰρήνη Ἄγγ. Κομν. 260, μετὰ τὴ δευτέρη χρεῖα τῆς ἀπ' τὸν Ἀλέξιο Παλαιολόγο Δούκα Κομν. 290 (1203), καθὼς ἴσως αὐτὴ ἀκολούθησε τὸν πατέρα τῆς Ἀλέξιο (γ') Ἄγγ. Κομν. 180 στὸ Ἰκόνιο τὸ 1210· αὐτὸ ὅμως καὶ κατὰ τὸν ἴδιο τὸν P. Wittek εἶναι ἀπαράδεχτο, γιατί ἂν ὁ Ἰωάννης Κομν. Μαυροζώμης ἦταν καρπὸς αὐτῆς τῆς ἔνωσης θὰ ἀναφερόταν στὴν ἐπιγραφή ὡς ἐγγόνος ἑνὸς αὐτοκράτορα καὶ ὄχι ὡς διαεγγόνος πορφυρογεννητῶν αὐτοκρατόρων. Ὁ Cl. Huart, *Épigraphie arabe d'Asie Mineure*, Paris 1895, σ. 40, ὑ. 2, ὑπέθεσε πῶς «προφανῶς ὁ πρόπαππος τοῦ Μιχαὴλ ἁμυραολάνη Κομνηνοῦ Μαυροζώμη ἦταν ἓνας ἀπόγονος τοῦ Ἰωάννη K. 84, ὁ ὁποῖος καθὼς μᾶς εἶναι γνωστὸ ἐγένε

τοῦ πανσέβαστου σεβαστοῦ¹.

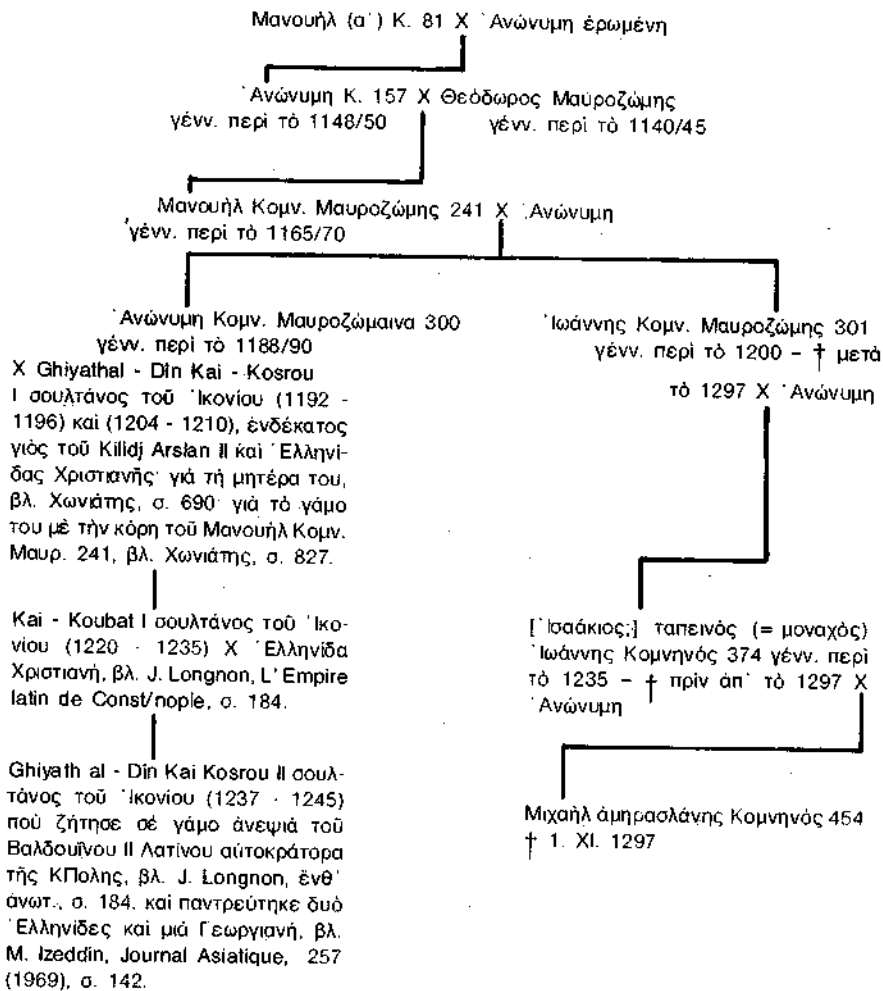
Ὁ Θεόδωρος Μαυροζώμης τὸ 1169 πήρε μέρος, κάτω ἀπ' τὶς διαταγές

μουσουλμάνος καὶ παντρεύτηκε μιὰ κόρη τοῦ σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου Maçoud I (1116-1156)²· αὐτὸ ὅμως δὲν εὐσταθεῖ, γιατί οἱ χριστιανοὶ Κομνηνοὶ-Μαυροζώμης τοῦ Ἰκονίου δὲν ἔχουν τίποτε τὸ κοινὸ μὲ αὐτὸν τὸν ἐξωμότη, ὁ ὁποῖος ἐξάλλου δὲν ἔχει ὡς πρόγονο κανένα πορφυρογεννήτο αυτοκράτορα. Ὑπάρχει καὶ μιὰ ἄλλη ἄποψη, τὴν ὁποία ἂν καὶ δὲν υἱοθετῶ, τὴ θεωρῶ ἀξία προσοχῆς. Ὁ ἐρευνητὴς καὶ οὐγγρολόγος Szabolcs de Vajay, μετὰ μακρὰ μοζὶ μου ἀλληλογραφία, κατάληξε σὲ μιὰ ἀπ' τὶς ἐπιστολές του, αὐτὴ τῆς 29ης.III.1977, νὰ προτείνει τὴν ἐξῆς γενεαλογία:

Πολιτικὰ ἐνισχύει τὴν ἄποψη αὐτὴ ὁ Οὐγγρος ἐρευνητὴς, καθὼς παρατηρεῖ πὼς ἡ ἐφήμερη ὑπάρξη τῆς «λατινικῆς αυτοκρατορίας τῆς ΚΠολης» ὀφείλει τὴ βραχύχρονη παράταξη τῆς ζωῆς τῆς σ' αὐτὴ τὴν κακὴν διαίρεση τοῦ ἐλληνικοῦ κόσμου, πού σημείωσε κι ὁ Χωνιάτης, σ. 826-27· βλέπομε τοὺς Ἀγγέλους νὰ κατέχουν τὰ ἐλληνικὰ κράτη τῆς Νίκαιας καὶ τῆς Ἠπείρου καὶ τοὺς Κομνηνοὺς τὰ κράτη τῆς Τραπεζούντας καὶ τῆς περιοχῆς τοῦ Μαιάνδρου καὶ στὶς μεταξὺ τοὺς διαμάχες νὰ συμμαχοῦν καὶ μὲ αὐτοὺς τοὺς Σελτζουκίδες τοῦ Ἰκονίου. Αὐτὴ ἡ δελεαστικὴ ἄποψη προσκρούει στὸ γεγονός πού μιὰ μόνο κόρη τοῦ βασιλέα Ἀλεξίου Κ. 74 προκύπτει ἀπ' τὶς πηγές, ἡ Μαρία Κ. 123, ἡ ὁποία πεθαίνοντας, ὅπως ρητὰ μᾶς πληροφορεῖ ὁ Χωνιάτης, σ. 189, ἄφησε δυὸ μόνο γιους τὸν Ἰωάννη Κ. 208 καὶ τὸν Ἀνώνυμο Κ. 209, ἐνῶ πρὶν ἀπ' αὐτὴ πέθανε ἄλλος γιὸς τῆς, ὁ Ἀνώνυμος Κ. 207. Ὅσο γιὰ τὴν ὑποτιθέμενη δευτέρην σύζυγο τοῦ Ἀλεξίου Κ. 74, τὴν Κατὰ τῆς Γεωργίας, τὴν ὁποία ὁ de Vajay παρουσιάζει ὡς προμήτορα τῶν Κομνηνῶν-Μαυροζώμων, δὲν ἔχομε καμιά πληροφορία ἂν ἀπόχτησε ἀπ' τὸν Ἀλέξιο Κ. 74 παιδιὴ ἢ παιδιὰ, ἀλλὰ δὲν μπορούμε ἴσως νὰ τὸ ἀποκλείσωμε. Ἡ ἄποψη de Vajay δὲν εἶναι παρά μιὰ ὑπόθεση χωρὶς ἀποδείξεις. Ἡ ἄποψη μου, μὲ βάση τὴν ἐπιτάφια ἐπιγραφή τῆς Σηπλιαιώτισσας τοῦ Ἰκονίου καὶ ὀρισμένα δεδομένα πού πρὸ κάτω ἀναπτύσω, εἶναι πὼς πρέπει νὰ συντεθῇ τὸ ἐξῆς γενεαλογικὸ δέντρο:

του μεγάλου δούκα Ανδρόνικου Κομποστέφ. Κομν. 135 στην

Πρόσθετα δεδομένα γιὰ τὴ σύνθεση τῆς πρὸ πάνω γενεαλογίας ἔχομε τὰ ἑξῆς: α) Ὁ Θεόδωρος Μαυροζώμης ὑπῆρξε ἓνας στρατιωτικὸς συνεργάτης τοῦ Manouïl (a') K. 81 καὶ ἀπ' τὴν ὅλην σταδιοδρομία του μᾶς εἶναι γνωστὴ ἡ συμμετοχὴ του σὲ δυὸ μεγάλες ἐπιχειρήσεις, ὅπου τοῦ ἀνατέθηκαν πολὺ ὑπεύθυνες θέσεις, τὶς ὁποῖες ὁ φιλοσυγγενὴς Manouïl (a') ἀναθετε σχεδὸν ἀποκλειστικὰ σὲ συγγενεῖς του· γιὰ τὴν ἀγάπη πρὸς τοὺς συγγενεῖς του, βλ. Χωνιάτης, σ. 256: φιλοκείριος ὄν (ὁ Manouïl a') καὶ ἀεὶ ἐνδοῦς πρὸς τὸ αἷμα... Στὴ μάχη τοῦ Μυριοκέφαλου τὴν ἀρχηγία τοῦ δεξιοῦ κέρατος ἀνάθεσε στὸν κουνιάδο του Βαλδουῖνο τῆς Ἀντιόχειας, ἐνῶ τοῦ ἀριστεροῦ στὸ Θεόδωρο

έκστρατεία της Αιγύπτου⁴.

Καθώς απολάμβανε της πλήρους εμπιστοσύνης του αυτοκράτορα Μα-

Μαυροζώμη, βλ. Χωνιάτης, σ. 234, και πολύ καλά ταιριάζει να ήταν ένας γαμβρός του απ' τη νόθο κόρη του. Αύτως ο στρατηγός Θεόδωρος Μαυροζώμης (του Χωνιάτη, σ. 208 και 234) ήταν άλλο πρόσωπο απ' το Θεόδωρο Μαυροζώμη τόν Πελοποννήσιο, άνθρωπο «φαυλεπίφραυλο, μιανό και παμμάρο και μιανώτατο και άνθος κακίας και άβυσσο πονηρίας», που διαδέχθηκε στην αυτοκρατορική γραμματεία τόν Μιχαήλ Άγιοθεοδώριτη, βλ. Ευστάθιος Θεσσαλονίκης, Άλωσις, έκδ. Κυριακίδη, σ. 46, και έκδ. Bonn, σ. 406. β) Ο Μανουήλ Μαυροζώμης 241 φέρει τόν όνομα τού εκ μητρός πάππου του Μανουήλ (α'), και σύμφωνα με τόν Χωνιάτη, σ. 827-28, διεκδικούσε τή βασιλεία, και γιά νά πετύχη τόν σκοπό του έδωσε τήν κόρη του, μιά γόνο τών Κομνηνών, στόν εκπτώτο σουλτάνο Chiyath al-Din Kai-Kosrou I, λίγο πριν άναχτήση τόν θρόνο του, κι έτσι έγινε ένας πρόδρομος τού Ίωάννη (ς') Καντακουζηνού που έδωσε τήν κόρη του Θεοδώρα τόν 1346 στόν Όσμανίδη έμیره τής Βιθυνίας Orchan I (1326-1362), βλ. Καντακουζηνός, έκδ. Bonn, τ. II, σ. 585-89, και Νικηφ. Γρηγοράς, έκδ. Bonn, τ. II, σ. 762-63, πρβλ. D. Nicol, The family of Kantakouzenos, άριθ. 29, σ. 134-35. γ) Οι σουλτάνοι κάτω από όρισμένες περιστάσεις έπεδίωκαν γιά έξύψωση τής γενιάς τους και γιά ένίσχυσή τους τή συνάψη γαμηλιών ένώσεων με χριστιανές πριγκίπισσες. Η σύζυγος τού σουλτάνου Μαφουδ I (1116-1156) ήταν μιά Γαλλίδα, κόρη ευγενή ιππότη τής Α' Σταυροφορίας, που έμεινε χριστιανή μέχρι τόν τέλος τής ζωής της, και απ' αυτή τήν ένωση προήλθε ό περίφημος σουλτάνος Kilidj Arslan II (1156-1192), βλ. Encyclopedie de l'Islam, τ. VI, σ. 700· ό Kilidj Arslan II από μιά Έλληνίδα χριστιανή άπόχτησε τόν ένδέκατο γιό του, τόν Ghiyath al-Din Kai-Kosrou I, βλ. Χωνιάτης, σ. 690, ή όποια όμως Έλληνίδα δέν άνήκε «στήν αυτοκρατορική βυζαντινή οικογένεια», όπως άνακριβώς ισχυρίζεται ό Mehmed Izeddin, Notes sur les mariages princiers en Orient au Moyen áge, Journal Asiatique, 257 (1969), σ. 142. Τόν 1192 ό Kai-Kosrou I διαδέχτηκε τόν πατέρα του στό θρόνο, αλλά τόν 1196 ό πρεσβύτερος έτεροθαλής άδελφός του Rukn al-Din Soliman II (1196-1204) πέτυχε νά τόν άπομακρύνη και νά αναλάβη τήν εξουσία· ό Kai-Kosrou I μετά μιά περιπλάνηση κοντά στόν ηγεμόνα τής Άρμενικής Κιλικίας Λέοντα II (1187-1219), που άν και έχτρός του τόν δέχτηκε πολύ εύνοικά, βλ. Χωνιάτης, σ. 690-91, προσέφυγε στόν Άλέξιο (γ') Άγγ. Κομν. 180, ό όποιος καθώς φαίνεται τόν υιοθέτησε, γι' αυτό κι ό Kai-Kosrou τίς κόρες του Βυζαντινού αυτοκράτορα, και ιδιαίτερα τήν ώραία Άννα Άγγ. Κομν. 261, τίς θεωρούσε ως άδελφές του· δέν είναι άπίθανο νά τόν μύησε και στά τής χριστιανικής θρησκείας, ως γιό μιάς Έλληνίδας χριστιανής, άν και δέν άξιωνόταν και μεγάλης προσοχής «ανάλογης πρós τή γενιά του», βλ. Χωνιάτης, σ. 691, και Γ. Άκροπολίτης, έκδ. Heisenberg, σ. 14, και έκδ. Bonn, σ. 16 (ή μαρτυρία αυτού τού τελευταίου πώς ό Άλέξιος γ' 180 βάφτισε τόν Kai-Kosrou I χριστιανό δέν πρέπει νά γίνη δεχτή). Τή νύχτα τής 17ης.VII.1203 άνανδρα ό Άλέξιος (γ') 180, μπροστά στούς Σταυροφόρους τής Δ' λεγόμενης Σταυροφορίας, έγκατάλειψε τήν ΚΠολη, βλ. Χωνιάτης, σ. 720-23, και Villehardouin, τ. I, σ. 184-85 (§182), και σπή φυγή, σύμφωνα με τόν Άκροπολίτη, ένθ' άνωτ., τόν άκολούθησε και ό Kai-Kosrou I, ό όποιος τόν 1204 παντρεύτηκε τήν κόρη τού Μανουήλ Κομν. Μαυροζώμη 241, ως μιά άπόγονο τού αυτοκρατορικού όικου τών Κομνηνών, και λίγο μετά απ' αυτό ένας Τούρκος τού Ίκονίου τού άνάγγειλε τόν θάνατο τού έτεροθαλή άδελφού του Soliman II και τήν άνοδο στό θρόνο τού γιού αυτού τού τελευταίου και άνεμισιού του Kilidj Arslan III (1204) που δέν ήταν παρά ένα παιδί. Άκολουθώντας μεταμφιεσμένος τόν άγγελιοφόρο και φτάνοντας στό Ίκόνιο, συννενοήθηκε με τούς δικούς του και επανάκτησε τόν θρόνο του, βλ. Χωνιάτης, σ. 827, και Άκροπολίτης, ένθ' άνωτ. « Η άνοδος στό σουλτανικό θρόνο

νουήλ (α'), στάλθηκε τὸν Ἰούλιο τοῦ 1169 στὸ βασιλεῖα τῆς Ἱερουσαλήμ Amalry I, ἐπικεφαλῆς μιᾶς μοίρας ἐξήντα πλοίων γιὰ νὰ τοῦ ἀναγγεῖλη τὴν

τοῦ τουρκοελληνικοῦ ζεύγους, λέει ἕνας ἐρευνητής, θὰ μπορούσε νὰ εἶχε ἐνδιαφέρουσες ἐξελίξεις σὲ καιροὺς ὁμαλούς, ἀλλὰ τότε ἦταν ἡ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποία ἡ ἄλωση τῆς ΚΠολης ἀπ' τοὺς Λατίνους τῆς Δ' Σταυροφορίας ἦλθε νὰ συνταράξη τόσο στὴ Μ. Ἀσία ὅσο καὶ στὴ βαλκανικὴ χερσόνησο ὅλα τὰ δεδομένα τοῦ προβλήματος τῆς Ἀνατολῆς», βλ. R. Grousset, *L'Empire du Levant*, σ. 439. Πρώτη φροντίδα τοῦ Kai-Kosrou I μόλις ἐγένε κύριος τοῦ σουλτανάτου τοῦ Ἰκονίου ἦταν νὰ βοηθήσῃ τὸν πεθερὸ του Μανουήλ Κομν. Μαυροζώμη 241 μὲ στρατιωτικὲς τουρκικὲς δυνάμεις γιὰ νὰ διεκδικήσῃ τὴ βασιλεία ἀπ' τὸ Θεόδωρο (α') Λάσκαρι, γαμβρὸ τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἰγγ. Κομν. 180 καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν κυριαρχία του πάνω στὶς περιοχὲς «ποὺ πότιζε ὁ Μαιάνδρος ποταμὸς», βλ. Χωνιάτης, σ. 827. Τὸ ἀνατολικὸ τμήμα τῆς τέως Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ἡ Μ. Ἀσία, ἐμοιαζε κατὰ τὸ Χωνιάτη, σ. 827: «μὲ τρικέφαλο θηρίο», καθὼς τρεῖς εἶχε ἐξουσιαστές: τὸ Μανουήλ Κομν. Μαυροζώμη 241, ἐγγονὸ τοῦ Μανουήλ (α') Κ. 81, τὸ Θεόδωρο (α') Λάσκαρι Κομν., γαμβρὸ τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἰγγ. Κομν. 180 καὶ τοὺς συμμάχους ἀδελφούς Ἀλέξιο (α') Μεγάλο Κομν. 243 καὶ Δαβιδ Μεγάλο Κομν. 244, ἐγγονοὺς τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87, οἱ ὁποῖοι (τρεις ἐξουσιαστές) καὶ μάχονταν ἀνάμεσά τους. δ) Ὁ Μανουήλ Κομν. Μαυροζώμη 241 στὴν Ἱστορία τῶν Σελτζουκιδῶν τοῦ Ἰκονίου ποὺ γράφηκε τὸ 1282 ἀπ' τὸν Ibn Bibi, καὶ τῆς ὁποίας κατέχομε ἕνα μόνο ἀντίγραφο σ' ἕνα χειρόγραφο, γραμμένο ἀπ' τὸ 1283 γιὰ τὸ σουλτάνο τοῦ Ἰκονίου Kai-Kosrou III (1265-1282), τόσο στὸ κείμενο τοῦ ἀντιγράφου τοῦ 1283 ὅσο καὶ στὴν τουρκικὴ ἀπόδοση, ὀνομάζεται «emir Koppnenos Mafozom» καὶ εἶναι ὁ ἴδιος «βασιλεὺς τῶν χωρῶν καὶ τῶν πόλεων τῶν Ἑλλήνων, ὁ ὁποῖος στὸν καιρὸ ποὺ ἐπρεπε ἀποκατάσσει τὸ γαμβρὸ του Kai-Kosrou I στὸ θρόνο τοῦ Ἰκονίου καὶ μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Kai-Kosrou I ἀπόλαυσε τῶν πῶ μὲγάλων τιμῶν κοντὰ στοὺς διαδόχους του Kai-Kaus I (1210-1220) καὶ Kai-Koubat I (1220-1235)», βλ. μετάφραση στῆ γαλλικὴ ἀποσπασμάτων τοῦ Ibn Bibi ἀπ' τὸν H.W. Duda, ποὺ στάλθηκαν στὸν P. Wittek, B10 (1935), σ. 510. Ὁ Ἕλληνας ἱστορικός τῆς ἐποχῆς Νικήτας Χωνιάτης, ἀφοσιωμένος στὸ Θεόδωρο (α') Λάσκαρι Κομν., ἀπόφυγε νὰ μᾶς ὀνομάσῃ τὸ Μανουήλ Μαυροζώμη Κομνηνός, γιὰ νὰ μὴ φανοῦν οἱ τίτλοι ποὺ μὲ αὐτοὺς διεκδικούσε τὸ αὐτοκρατορικὸ ὄνομα ἀπ' τὸ Θεόδωρο (α') Λάσκαρι Κομν., ὅπως τοὺς Ἀλέξιο Μ. Κομν. 243 καὶ Δαβιδ Μ. Κομν. 244, ποὺ ἀπ' αὐτοὺς ὁ πρῶτος ἐπίσης διεκδικούσε τὸ αὐτοκρατορικὸ ὄνομα, τοὺς ὀνομάζει: «μειράκια τὸν Πόντον ὑπεισιόντα... τὴν δὲ Νικομηδεῖαν ὑπονοθεύοντα καὶ κατὰ ληστεῖαν τῶν ταύτης ὄρων ἐπιβαίνοντα ἐδειξας ἐκ τῶν ἔργων δύστηνα καὶ νήπια τὸ φρονεῖν», βλ. Νικήτας Χωνιάτης, *Σελέντιον* γραφέν ἐπὶ τῷ ἀναγνωσθῆναι ὡς ἀπὸ τοῦ Λάσκαρι κύρ Θεοδώρου κρατοῦντος τῶν Ρωμαϊκῶν ἀνατολικῶν χωρῶν, εἰς *Orationes et epistolae*, ἐκδ. Van Dieten, σ. 135. ε) Γιὰ τὴν ματαιοδοξία τῶν σουλτάνων νὰ ἐπιδιώκουν τὴ δύναμη γαμηλιῶν ἐνώσεων μὲ χριστιανὲς πριγκίπισσες ἔχομε καὶ ἄλλη ἀπόδειξη στὴν ἱστορία τῶν Σελτζουκιδῶν. Ὁ ἐγγονὸς τοῦ Kai-Kosrou I, ὁ Kai-Kosrou II, ἐπιζήτησε νὰ συνάψῃ γάμο μὲ συγγενὴ τοῦ Λατίνου αὐτοκράτορα τῆς ΚΠολης Βαλδουίνου II (1228-1261), δίνοντας μάλιστα τὴν ὑπόσχεση, σύμφωνα μὲ ἐπιστολὴ αὐτοῦ τοῦ τελευταίου πρὸς τὴ βασίλισσα Blanche τῆς Καστίλλης -στὴν πραγματικότητά πολὺ λίγο πιστευτὴ- πὼς ἦταν δυνατόν νὰ προσχωρήσῃ καὶ στὴ χριστιανικὴ καθολικὴ πίστι. Ὁ Βαλδουίνος II ζήτησε ἀπ' τὴν Blanche τῆς Καστίλλης, ὡς νύφη γιὰ τὸ σουλτάνο μιά ἀνεψιὰ τῆς, τὴν κόρη τῆς ἀδελφῆς τῆς Ἐλισάβετ, *damie de Montaignu*, βλ. J. Longnon, *L'Empire latin de Const/ple*, σ. 184. Στοὺς χρόνους τῶν Ὀσμανιδῶν, ὅσο τὸ Βυζάντιο ἐξασθενοῦσε, πρόσφερενε γιὰ τὰ χαρέμια τῶν Τούρκων

ἐκκίνηση τοῦ ὄλου αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ καὶ στόλου κάτω ἀπ' τὸ μ ε γ α δ ο ὑ κ α , καὶ νὰ τοῦ παραδῶσῃ τὸ χρηματικὸ ποσὸ ποῦ θὰ καταβάλλονταν στοὺς ἵπποτες, αὐτοὺς ποῦ θὰ ἀκολουθοῦσαν τὸ βασιλεῖα τῆς Ἱερουσαλήμ στην Αἴγυπτο⁵.

Κατὰ τὴν ὀλέθρια μάχη τοῦ Μυριοκέφαλου, τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1176, κατὰ τὴν ὁποία ὅλες τὶς καίριες θέσεις κατεῖχαν αὐτοκρατορικοὶ συγγενεῖς, ὁ Θεόδωρος Μαυροζώμης ὀρίστηκε ὡς ἀρχηγὸς τῆς ἀριστερῆς πτέρυγας τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ⁶.

Ἡ πληροφορία αὐτὴ ποῦ μᾶς δίνει ὁ Χωνιάτης⁷ εἶναι πολὺ σημαντικὴ· δείχνει πῶς ὁ Θεόδωρος Μαυροζώμης, ἐκτὸς τῆς στρατιωτικῆς του ἀξίας, κατεῖχε καὶ μιὰ θέση μέσα στοὺς κόλπους τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας, τὴν ὁποία οἱ ἱστορικοὶ τῆς ἐποχῆς δὲ θέλησαν νὰ τὴν ἐπισημάνουν καὶ νὰ τὴν προσδιορίσουν γιὰ νὰ μὴ ἐκθέσουν τὸν αὐτοκράτορα, καθὼς ἡ γυναῖκα ποῦ πῆρε ἦταν μιὰ νόθος κόρη τοῦ Μανουὴλ (α') Κ. 81.

Ἡ Ἀνώνυμη Κ. 157 ἀπ' τὸ Θεόδωρο Μαυροζώμη ἀπόχτησε τὸ πῶς λίγο ἓνα γιό, τὸ Μανουὴλ Κομν. Μαυροζώμη 241⁸.

Οἱ χρονολογίες θανάτου τῆς Ἀνώνυμης Κ. 157 καὶ τοῦ Θεόδωρου Μαυροζώμη μᾶς εἶναι ἀγνωστες.

ἡγεμόνων καὶ ἄλλων μουσουλμάνων δυναστῶν, γιὰ νὰ τοὺς ἐξευμενίσῃ. Παλαιολογίνες πριγκίπισσες, νόθες ἢ γνήσιες, Καντακουζηνές, Μεγαλοκομνηνές καὶ ἄλλες, πρόχειρα βλ. M. Izeddin, Notes sur les mariages princiers, Journal Asiatique, 257 (1969), σ. 142-52, ὅπου ὑπάρχουν ὅμως πολλὲς ἀνακρίβειες. ς) Ἡ γενεαλογία τῶν Κομνηνῶν-Μαυροζωμῶν ποῦ συνέθεσα εἶναι ἡ πιὸ προσφυῆς πρὸς τὴν ἐπιτάφια ἐπιγραφή τῆς Σηλαιώτισσας, καθὼς ἀβίαστα ἐμφανίζεται ὁ Ἰωάννης Κομν. Μαυροζώμης 301 ὡς ἓνας ἐγγονὸς τῆς Ἀνώνυμης Κ. 157 καὶ ἓνός Μαυροζώμη καὶ ὡς ἓνας «δισέγγονος τῶν πορφυρογεννητῶν αὐτοκρατῶν Μανουὴλ (α') Κ. 81 καὶ Ἰωάννη (β') Κ. 34», κατὰ κυριολεξίαν δισέγγονος τοῦ Μανουὴλ (α') καὶ τρισέγγονος τοῦ Ἰωάννη (β'). Ἡ θέση τοῦ P. Wittek, B10 (1935), σ. 513, καθὼς παρεμβάλλει πρόσωπα ξένα πρὸς τὴν γενεαλογία, ὅπως τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90, τοῦ Ἰωάννη Κ. 128 καὶ τοῦ Μιχαὴλ Δούκα Κομν. Ἄγγελου 174, τὸν ὁποῖον μάλιστα καὶ λανθασμένῳ διαχωρίζει σὲ δύο διάφορα πρόσωπα, σ' αὐτὸν τοῦ Μαιάνδρου καὶ σὲ κείνον τῆς Αἰτωλίας κτλ., νομιζῶ πῶς καταπίπτει καὶ πρέπει νὰ ἐγκαταλειφθῇ.

2. Περί τὸ 1165/70 ἡ Ἀνώνυμη Κ. 157 ἀπόχτησε γιό, τὸ Μανουὴλ Κομν. Μαυροζώμη 241, γι' αὐτὸ καὶ ἡ γέννησή της πρέπει νὰ τοποθετηθῇ περί τὸ 1148/50.
3. Ἡ ὑπαρξὴ Κομνηνῶν-Μαυροζωμῶν στὸ Ἰκόνιο, ἀπογόνων «πορφυρογεννητῶν αὐτοκρατῶν», δείχνει πῶς ἡ νόθος κόρη τοῦ Μανουὴλ (α') Κ. 81, ἡ Ἀνώνυμη Κ. 157, παντρεύτηκε ἓνα Μαυροζώμη· αὐτὸς δὲν μπορεῖ νὰ ἦταν ἄλλος ἀπ' τὸ διακεκριμένο στρατιωτικὸ Θεόδωρο Μαυροζώμη, βλ. Χωνιάτης, σ. 208 καὶ 234, ὅπως ἀναλυτικὰ πῶς πάνω, βλ. ὑ. 1, ἀνάπτυξα. Ὅσο γιὰ τὴν τιτλοφορία ὀπωσδήποτε θὰ ἔλαβε τὸν τίτλο τοῦ πα υ σ ε β α σ τ ο υ σ ε β α σ τ ο ῦ , ἀν μὴ καὶ ἀνώτερο.
4. Βλ. προσωπογραφία Ἀνδρόνικου Κ. Κ. 135, ὑ. 91 καὶ 92.
5. Βλ. προσωπογραφία Ἀνδρόνικου Κ. Κ. 135, ὑ. 97.
6. Βλ. προσωπογραφία Ἀνδρόνικου Κ. Κ. 135, ὑ. 194.
7. Χωνιάτης, σ. 234.
8. Βλ. πῶς πάνω, ὑ. 1.

157α. Ἐάνωνμος Κομνηνός ἢ Ἐάνωνμη Κομνηνή (γένν. περὶ τὸ 1152/55 – † ;)

Ὁ Ἐάνωνμος Κομνηνός ἢ Ἐάνωνμη Κομνηνή νόθος γιὸς ἢ κόρη τοῦ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81 καὶ μιᾶς ἀγνωστῆς σὲ μᾶς ἐρωμένης του¹, ὄχι τῆς μητέρας τῆς Ἐάνωνμης Κ. 157², γεννήθηκε περὶ τὸ 1152/55³.

- 157α.1. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α΄, σ. 473 καὶ 475-76, ὑ. 190. Ὁ Εὐθύμιος Τορνίκης, γιὸς τοῦ λογοθέτη τοῦ δρόμου Δημήτριου Τορνίκη, ἀνεψιὸς τοῦ μητροπολίτη Ἐφέσου Γεώργιου Τορνίκη καὶ ἀδελφὸς τοῦ ἐπίσης λογοθέτη τοῦ δρόμου Κωνσταντίνου Τορνίκη καὶ τοῦ μαϊστοροῦ τῶν ρητόρων καὶ κατόπι ἰσως μητροπολίτη Παλ. Πατρῶν Γεώργιου Τορνίκη, στὸν Ἐπιτάφιο λόγο ποῦ συνέθεσε γιὰ τὸν πατέρα του: Ἐπιτάφιος εἰς τὸν πανσέβαστον καὶ πάνσοφον λογοθέτην κύριον Δημήτριον τὸν Τορνίκην, REB26 (1968), σ. 108, γράφει: Ἡ δὲ σεμνοτάτη σου νύμφη, ἢ ἐκ τῆς πρώτης καὶ βασιλικῆς τῶν Κομνηνῶν χρυσεᾶς σειρᾶς, ἢ ἀνδρεία καὶ σώφρων τοῦ σοῦ παιδὸς καὶ λογοθέτου (Κωνσταντίνου) γυνὴ καὶ παρὰ τῷ Σολομῶντι δυσσπρίστως, ποίαν οὐ συνθρύπτει ψυχὴν, τίνος οὐ σπαράττει καρδίαν «θαλερόν κατὰ δάκρυ χέουσα» καὶ σώφρον ἀποστάζουσα δάκρυον; «Ἡ σεμνοτάτη νύμφη» τοῦ Δημητρίου Τορνίκη εἶναι ἡ σύζυγος τοῦ πρεσβύτερου γιοῦ αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, τοῦ Κωνσταντίνου Τορνίκη, ποῦ διαδέχθηκε τὸν πατέρα του στὸ ἀξίωμα τοῦ λογοθέτη τοῦ δρόμου, βλ. J. Darrouzès, Georges et Démétrios Tornikès Lettres et discours, Paris 1970, σ. 43· R. Guiland, Les Logothètes, REB29 (1971), σ. 65-7, ἀριθ. 40 καὶ 41. Ὁ J. Darrouzès στὸ ἔργο του: Les discours d'Euthyme Tornikès (1200-1205), REB26 (1968), σ. 108, ὑ. 22, σημειώνει τὰ ἐξῆς: «Ἐγνοοῦμε τὸ ὄνομα τῆς συζύγου τοῦ Κωνσταντίνου (Τορνίκη) καὶ τὸ βαθμὸ τῆς συγγενείας τῆς μετὰ τὸν κύριον κλάδο (la branche principale) τῶν Κομνηνῶν· προφανῶς αὐτὴ πρέπει νὰ ἦταν μιὰ ἐγγονὴ (petite fille) τοῦ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81. Ἀπὸ αὐτὸ τὸ ζεῦγος κατάγεται ὁ κλάδος τῶν Τορνικίων-Κομνηνῶν, τῶν ὁποίων ὁ πιὸ λαμπρὸς ἐκπρόσωπος εἶναι ὁ μεσάζων τοῦ ἰγ΄ αἰ., ὁ καλῶς γνωστὸς, Δημήτριος ὅπως ὁ πάππος του, ποῦ ὡς ἐγὼ πιστεύω γιὰ πρώτη φορὰ μνημονεύεται τὸ 1218 στὴν ὑπ΄ ἀριθ. 180 ἐπιστολὴ τοῦ Μιχαὴλ Χωνιάτη», Τὰ Σωζόμενα, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, τ. II, σ. 356: Τῷ μεσάζοντι αὐτοῦ τῷ Τορνίκη κύρ Δημητρίῳ. Ἀπὸ αὐτὸν τὸν τελευταῖον, τὸ μεσάζοντα τοῦ ἰγ΄ αἰ. Δημήτριον Τορνίκη Κομνηνὸ 302, προήλθαν οἱ Τορνικιοί-Κομνηνοὶ ποῦ ἤκμασαν στὸν καιρὸ τῶν Παλαιολόγων, στοὺς ὁποίους ἀναφέρεται ἡ μελέτη τῆς Gudrun Schmalzbauer, Die Tornikioi in der Palaiologenzeit, JÖB18 (1969), σ. 115-35. Κατὰ τὴ διαπίστωση λοιπὸν τοῦ J. Darrouzès, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 108 καὶ ὑ. 22, ἔχομε μιὰ ἐγγονὴ τοῦ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, τὴν Ἐάνωνμη Κ. 242, ἢ ὁποία πρέπει νὰ ἦταν κόρη κάποιου νόθου γιοῦ ἢ νόθου κόρης τοῦ ἀνωτέρω φιληθδονοῦ αυτοκράτορα –γιὰ τὴ φιληθονία του, βλ. Χωνιάτης, σ. 73– γιατί αὐτὸς ὁ τελευταῖος ἀπὸ τὰ νόμιμα παιδιὰ του Μαρία Κ. 153, Ἄννα Κ. 154, Ἀλέξιο (β΄) Κ. 155 καὶ τὸν νόθο γιὸ του Ἀλέξιο Κ. 156 ποῦ πιθανὸν νομιμοποιήθηκε, δὲν ἀπόχτησε ἐγγόνια.
2. Εἶναι ὀλότελα διάφορη ἢ πορεία καὶ σταδιοδρομία τῶν Μαυροζωμῶν-Κομνηνῶν ἀπὸ κείνη τῶν Τορνικίων-Κομνηνῶν, γι' αὐτὸ πρέπει ν' ἀποκλεισθῇ ἡ ὑπόθεσις πὼς ἡ Ἐάνωνμη Κ. 157 καὶ ὁ Ἐάνωνμος Κ. ἢ Ἐάνωνμη Κ. 157α ἦσαν γεννήματα μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς μητέρας.
3. Ἡ κόρη ποῦ ἀπόχτησε ὁ Ἐάνωνμος Κ. ἢ ἡ Ἐάνωνμη Κ. 157α, ἢ ἡ Ἐάνωνμη Κ. 242, πρέπει νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1170, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ παντρευθῇ μετὰ τὸ 1185 τὸν Κωνσταντῖνον Τορνίκη, βλ. J. Darrouzès, Tornikès, Lettres et discours, σ. 37· ἔτσι ὁ Ἐάνωνμος Κ. ἢ ἡ

Ο Ἀνώνυμος Κ. ἢ Ἀνώνυμη Κ. 157α συνῆψε κάποιο γάμο, πού ἀπ' αὐτὸν γεννήθηκε τὸ πιὸ λίγο μιὰ κόρη, ἢ Ἀνώνυμη Κ. 242'.

Τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι γνωστὸ γιὰ τὸ νόθο αὐτὸ παιδί τοῦ Μανουῆλ (α') Κ. 81.

158. Σουλεϊμάν Κομνηνός (γένν. περί τὸ 1141 - † ;)

Ο Σουλεϊμάν Κομνηνός γιός τοῦ Ἰωάννη Κ. 84 καὶ τῆς Καμερῶς, κόρης τοῦ σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου Μαφουδ I (1116-1156)', γεννήθηκε περί τὸ

Ἀνώνυμη Κ. 157α πρέπει νά γεννήθηκε περί τὸ 1152/55.

4. Βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 1.

- 158.1. Φραντζῆς-Μελισσηνός, ἐκδ. Βοηθ, σ. 71: αὐτὸς δὲ (ὁ Ἰωάννης Κ. 84) γεννᾷ υἱὸν ὀνόματι Σωλιμάν-Σιάχ ἐκ τῆς Καμερῶ... αὐτὸς (ὁ Σωλιμάν-Σιάχ) γεννᾷ τὸν Ἐρτογορούλην πατέρα τοῦ Ὀθμάνου. Τὸ βέβαιον ἱστορικὸ στοιχεῖο εἶναι πῶς ὁ Ἰωάννης Κ. 84, ἐγκαταλείποντας τὸ 1139 τὸν αὐτοκρατορικὸ βυζαντινὸ στρατὸ, κατάφυγε στοὺς Μουσουλμάνους, ὅπου ἀλλαξοπίστησε καὶ παντρεύτηκε, τὴν κόρη τοῦ σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου· αὐτὰ μᾶς βεβαιώνουν ὁ σύγχρονός του Θεόδωρος Πρόδρομος, Στίχοι κτλ., ἐκδ. Migne, PG133, στ. 1350, καὶ ἐκδ. W. Hōrandner, σ. 315, στίχ. 162-71, καὶ ὁ λίγο μεταγενέστερός του ἱστορικός Νικήτας Χωνιάτης, σ. 48-9. Τὰ ἄλλα εἶναι προσθήκες τοῦ Ψευδο-Φραντζῆ ἢ καλύτερα τοῦ Μακάριου Μελισσηνοῦ. Τὸ πῶς ὁ Ἰωάννης Κ. 84 ἀπόχτησε ἀπογόνους ἀπ' τὴν κόρη τοῦ Σελτζουκίδη σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου εἶναι ἐκτὸς ἀπὸ κάθε ἀμφιβολία, καθὼς κάτι τέτοιο συνάγεται ἀπ' τὶς τουρκικὲς παράδοσεις. Ἀπηχίσεις αὐτῶν τῶν παραδόσεων εἶναι τὰ ὅσα μᾶς λένε ὁ Μακάριος Μελισσηνός περί τὸ 1560/80 καὶ ὁ Θεόδωρος Σπανδούνης (ἕνας ἀπόγονος ἀπ' τὴ μητέρα του Εὐδοκία Κάντακουζηνή τοῦ αὐτοκράτορα Ἰωάννη ς' Καντ. 1347-1354 † 1383) περί τὸ 1530/35, στὸ ἔργο του *De la origine deli Imperatori Ottomanii* κτλ., ἐκδ. Κ. Σάθα, Μνημεῖα κτλ., IX (1890), σ. 139, πῶς «ὁ ἀήττητος σουλτάνος Μωάμεθ II (1451-1481) πού κατάχτησε τὴν περίφημη πόλη τῆς ΚΠολης, ἰσχυριζόταν πῶς ὁ οἶκος του, αὐτὸς τῶν Ὀσμανιδῶν, καταγόταν ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα τῆς ΚΠολης (Ἰωάννη β') Κομνηνὸ 34, καθὼς ἕνας ἀνεψιός του, ὁ Ἰσαάκιος Κομν. (ἀντὶ ὁ Ἰωάννης Κ. 84, ὁ γιός τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 36) ἐγίνε μουσουλμάνος καὶ παντρεύτηκε τὴν κόρη τοῦ σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου». Πρβλ. N. Iorga, *Byzance après Byzance*, σ. 32' F. Chalandon, *Les Comnène*, τ. II, σ. 179' P. Wittek, *The rise of the Ottoman Empire*, Londres 1938, σ. 9: «Among the ancestors given to the Ottomans by historians of this epoch appears even a Byzantine prince of the house of the Comneni, who in the twelfth century emigrated to Konia...» Mme I. Beldiceanu, διάσημη τουρκολόγος, Ἐπιστολή της πρὸς ἐμέ τῆς 14ης.III.1977: «Κατὰ τὴ γνώμη μου, δὲν πρόκειται παρὰ ἕνα εἶδος νομιμοποίησης τῆς ἐξουσίας ἐκ μέρους τῶν Ὀθωμανῶν. Αὐτὴ ἡ νομιμοποίηση ἀλλάζει ἐξάλλου κατὰ τὴν ἐποχὴ. Στὶς ἀρχές, οἱ Ὀθωμανοὶ στηρίχτηκαν στὴν πράξη πῶς εἶναι οἱ ἀπόγονοι τῆς φυλῆς τοῦ Kayı· ὀργότερα ἰσχυρίστηκαν πῶς εἶχαν κατασταθῆ στὴν ἐξουσία ἀπ' τοὺς Σελτζουκίδες σουλτάνους. Στὴν ἐποχὴ τοῦ Μωάμεθ II γεννήθηκε (ἢ ἰδέα) τῆς συγγενικῆς σχέσης (ἢ καταγωγῆς) ἀπ' τοὺς Κομνηνοὺς καὶ μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Αἰγύπτου (ἀπ' τοὺς Τούρκους) εἶναι πού τελικὰ μεταβιβάστηκε τὸ χαλιφάτο στὸ Σελίμ I (1512-1520) καὶ πού ἴσχυσε μέχρι τὴ δημιουργία (τῆς Τουρκικῆς) δημοκρατίας». Ἀνεξάρτητα πρὸς τὰ πιὸ πάνω, σὲ ἄλλο σημεῖο τῆς ἐρευνᾶς μου, βλ.

1141².

Ο Σουλεϊμάν Κ. 158, σύμφωνα με τις μεταγενέστερες πληροφορίες, «μορφώθηκε απ' τόν πατέρα του μέσα στα νάματα τῆς ἑλληνικῆς καὶ ἀραβικῆς σοφίας καὶ ἔγινε ἕνας ἄρχοντας σέ ὅλα ὅμοιος μέ τόν πατέρα του, καὶ πολὺ σεβαστὸς ἀνάμεσα στοὺς Τούρκους. Στόν τόπο καὶ στήν περιοχή ποὺ ζοῦσε, ἀναγνωρίζοταν ἀπὸ ὅλους ὡς ἕνας ἀφέντης, καὶ ἡ καλὴ του φήμη διέτρεχε σέ ὅλη τὴ Μ. Ἀσία»³.

Ἐπίσης σάν ἕνας ἄνθρωπος τῶν γραμμάτων, «μετάφρασε ἀπ' τὰ ἑλληνικὰ στὰ ἀραβικὰ πολλὰ νομοθετήματα τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου, γιὰ νὰ τὰ ἔχουν ὑπόψη τους οἱ Τούρκοι δικαστὲς καὶ ἀνάλογα νὰ κανονίζουν τὶς ἀποφάσεις τους»⁴.

«Δὲν παράλειψε, καθὼς τὸ Βυζάντιο ἦταν ἀπασχολημένο μέ τὴ Δύση, νὰ καταλάβῃ γειτονικά πρὸς τὴν περιοχή του βυζαντινὰ ἐδάφη, ἀλλὰ πρὸς τοὺς χριστιανοὺς κατοικοὺς αὐτῶν τῶν περιφερειῶν ὑπῆρξε πάντα εὐεργετικὸς»⁵.

Ο Σουλεϊμάν Κ. 158 θά ἄφησε ἀπογόνους, τὰ ἴχνη τῶν ὁποίων ἐσβῆσαν καὶ χάθηκαν μέσα στὸ μουσουλμανικὸ κόσμο, σ' αὐτὸν ποὺ ἐζῆσαν.

Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 484-85, ὑ. 27. κατέδειξα πὼς εἶναι ἀδύνατο ὁ Ertoghul νὰ ἦταν ἕνας ἐγγονὸς τοῦ Ἰωάννη Κ. 84 ἀπὸ χρονολογικῆς ἀποψῆς, σημεῖο ποὺ τονίζει σὲ ὑστερόγραφο τῆς πρὸ πάνω ἐπιστολῆς τῆς καὶ ἡ κ. I Beldiceanu, ἡ ὁποία καὶ θεωρεῖ ἄγνωστη τὴ χρονολογία θανάτου τοῦ Ertoghul, ἐνῶ ἄλλοι ὑποστηρίζουν πὼς πιθανόν πέθανε περὶ τὸ 1281/82 σὲ βαθιὰ γεράματα, ἀρα γεννημένος λίγο μετὰ τὸ 1200. Ἐπίσης ἀνάφερα καὶ τὴν περίπτωση (μνεία τῶν «Τεβαρίχι-αλ-ι-Ἰσμάν»), μιὰ ἀπόγονος τοῦ Ἰωάννη Κ. 84 καὶ τοῦ Σουλεϊμάν Κ. 158 νὰ ὑπῆρξε ἡ σύζυγος τοῦ Σουλεϊμάν-Σάχ, τοῦ πατέρα τοῦ Ertoghul καὶ τῶν ἀδελφῶν του Sonkur-İegin καὶ Gün-doghdi. Ὡς ἱστορικὴ βάση μπορούμε νὰ θεωρήσωμε πὼς ὁ Ertoghul περὶ τὸ 1250 ἦταν στὸ Söğud ὡς ἕνας ἀπ' τοὺς μπιέδες (begs) τῶν συνόρων τῶν Σελτζουκιδῶν τοῦ Ἰκονίου. Τὸ ὄνομα τοῦ Ertoghroul ἀπαντᾷ γιὰ πρώτη φορά σὲ μιὰ ἐπιστολὴ τοῦ Bajazet I (1389-1402) τοῦ Κεραυνοῦ πρὸς τὸν Tamerlan, τὸν «κομιστὴ τοῦ κεραυνοῦ καὶ τῆς βροχῆς». Γιὰ τὴν ἀναγνώριση τοῦ Σουλεϊμάν Κ. 158 ὡς γιοῦ τοῦ Ἰωάννη Κ. 84, βλ. Ch. Du Cange, *Fam. aug. byz.*, σ. 189-90, ἐκδ. Paris 1680, ὅπου ἀπὸ τότε παρατηρεῖ πὼς πατέρας τοῦ Ertoghroul δὲν ἦταν ὁ Σουλεϊμάν Κ. 158, ἀλλὰ ἄλλος συνώνυμος του, ἐπίσης βλ. C. Toumanoff, *On the relationship between the founder of the empire of Trebizond and the Georgian queen Thamar*, *Speculum* 15 (1940), σ. 306. Γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ Ertoghroul σὲς ἑλληνικὲς πηγές, βλ. G. Moravcsik, *Byzantinoturcica*, τ. II, σ. 125-26, καὶ *Prosop. Lexik. Palaiol.*, τ. 3, Wien 1978, σ. 110, ἀριθ. 6134. Οἱ ἀπόγονοι τοῦ Σουλεϊμάν Κ. 158 δὲν πρόκειται νὰ μέ ἀπασχολήσουν στὴν πρὸ πέρα ἐρευνά μου, καθὼς δὲν ἔχομε γι' αὐτοὺς υπεύθυνες καὶ πηγαίες πληροφορίες.

2. Ἡ χρονολογία γέννησης προκύπτει ἀπ' τὴν κατὰ τὸ 1140 γαμικὴ συνάφεια τοῦ πατέρα του μέ τὴν κόρη τοῦ σουλτάνου
3. Φραντζῆς-Μελισσηνός, σ. 71.
4. Φραντζῆς-Μελισσηνός, σ. 71.
5. Φραντζῆς-Μελισσηνός, σ. 71.

159. Μανουήλ Βρυέννιος Κομνηνός (γένν. περί τὸ 1145 - † ;)

Ὁ Μανουήλ Βρυέννιος Κομνηνός γιὸς τοῦ Ἰωσήφ Βρυέννιου τοῦ Μονομάχου καὶ τῆς Μαρίας Κ. 85² γεννήθηκε περί τὸ 1145³.

Ὁ Μανουήλ Βρυέννιος Κομν. 159 ἦταν ἓνας ἀπ' τοὺς 18 ὁμήρους ποὺ ἔδωσε στὶς 14 τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1190 ὁ αὐτοκράτορας Ἰσαάκιος (β') Ἄγγ. 183 στὸ Φρειδερίκο I τὸν Κοκκινοπώγωνα, αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας (1152-1190), ὡς ἐγγύηση γιὰ τὴν τήρηση τῆς συμφωνίας τῆς Ἀδριανούπολης (1190), ποὺ μὲ αὐτὴ ὁ Ἰσαάκιος (β') ἀνάλαβε τὴν ὑποχρέωση νὰ περάσει τὰ γερμανικὰ στρατεύματα ἀπ' τὴ Θράκη στὴ Μ. Ἀσία καὶ νὰ ἐξασφαλίσει τὸν ἀνεφοδιασμό τους⁴.

Οἱ ὁμηροὶ καὶ ἀνάμεσα τοὺς ὁ Μανουήλ Βρυέννιος Κομν. 159, ποὺ ἦταν δευτεροεξάδελφος τοῦ αὐτοκράτορα⁵, συνόδευσαν τὸ Γερμανὸ καίσαρα μέχρι τῆ Φιλαδέλφεια⁶.

Ἡ Γ' λεγόμενη Σταυροφορία στὴν ὁποία πήρε μέρος ὁ Γερμανὸς αὐτοκράτορας γιὰ νὰ βρῆ ἓνα ἄδοξο τέλος, ὑπῆρξε γιὰ τὸ Βυζάντιο τρομερὴ διπλωματικὴ ἥττα. Ἡ χώρα δοκίμασε μεγάλες καταστροφές. Βαθὺ καὶ ἀνεπανόρθωτο σχίσμα ἔφερε στὸ χριστιανικὸ κόσμο, καθὼς μεγάλωσε τὴν ἐχτροτητα ἀνάμεσα στὸ βυζαντινὸ καὶ στὸν ἄνθρωπο τῆς Δύσης. Ἡ Γ' Σταυροφορία παρασκεύασε τὴν Δ' ποὺ κατάλυσε τὸ Βυζάντιο⁷, τόσο πρὸς πολὺ ποὺ αὐτὸ τὸ τελευταῖο, βρισκόταν κάτω ἀπὸ ἡγήτορες, ποὺ δὲν ἦσαν ἀντάξιοι τῶν περιστάσεων.

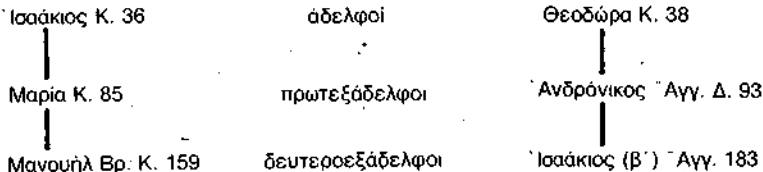
159.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ μητρὸς δευτεροθείου του (=πρωτεξαδέλφου τῆς μητέρας του) αὐτοκράτορα Μανουήλ (α') Κ. 81.

2. Ansbert, *Historia de expeditione Friderici*, ἐκδ. Chroust, MGH, n.s., V, σ. 65· E. Miller, *RHC Hist. Grecs*, τ. II, σ. 461. Πρὸβλ. L. Stiernon, *Sébastos et gambros*, *REB*23 (1965), σ. 238 καὶ ὑ. 82· Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 487, ὑ. 9.

3. Ὁ Μανουήλ Βρυέννιος Κομν. 159 πρέπει νὰ γεννήθηκε στὶς ἀρχές τῆς βασιλείας τοῦ δευτεροθείου του Μανουήλ (α') Κ. 81, τοῦ ὁποίου πήρε καὶ τὸ ὄνομα· φαίνεται πὼς δὲ θὰ ἦταν τὸ πρῶτότοκο ἀπ' τὰ τέκνα τοῦ Ἰωσήφ Βρυέννιου τοῦ Μονομάχου καὶ τῆς Μαρίας Κ. 85, οἱ ὁποῖοι παντρεύτηκαν περί τὸ 1128.

4. Ansbert, *Historia*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 65,67,71,74· Χωνιάτης, σ. 538: βασιλεὺς δὲ δέδωκεν ὁμήρους τινὰς τῶν ἐξ αἵματος. Πρὸβλ. Ch. Brand, *Byzantium confronts the West*, σ. 186-88· Δ. Ζακυθινός, *Τὸ Βυζάντιον 1071-1453*, σ. 70-71.

5.

Για τὸ Μανουὴλ Βρυέν. Κομν. 159 δὲ μᾶς εἶναι γνωστὸ τίποτε ἄλλο, οὔτε ἂν ἀπόχτησε οἰκογένεια ἢ ἀπογόνους.

160. Ἰσαάκιος Κομνηνός (γένν. περὶ τὸ 1140 – † περὶ τὸ 1190)

Ὁ Ἰσαάκιος Κομνηνός γιὸς τοῦ Ἰωάννη Ἀρβαντηνοῦ καὶ τῆς Ἄννας Κ. 86² γεννήθηκε περὶ τὸ 1140³.

6. Βλ. Δ. Ζακυθινός, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 71· Ch. Brand, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 187.

7. Δ. Ζακυθινός, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 71· Ch. Brand, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 188.

160.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ μητρὸς πάππου τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 36.

2. Χωνιάτης, σ. 553-54. Σὲ ὅσα παράθεσα σὲ ἄλλο σημείο, βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 492, ὑ. 19, πῶς ὁ Ἰσαάκιος Κ. 160 ἦταν ἕνας γιὸς τῆς Ἄννας Κ. 86, κόρης τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 36, προσθέτω καὶ τὰ ἐξῆς. Ὁ F. Cognasso, *Un imperatore... Isacco II*, σ. 267, σημειώνει πῶς ὁ Ἰσαάκιος Κ. 160, ἀνεμψιὸς τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87 ἦταν «figlio del primogenito del sebasiostratore Isacco», ἀλλὰ ποῖον ἔννοσε πρωτογέννητο, τὸν Ἰωάννη Κ. 84, ἢ κάποιον ἄλλο ποῦ καὶ ἀπ' αὐτὸν προηγήθηκε; Ὁ Ch. Brand, *Byzantium confronts the West*, σ. 277, θεωρεῖ τὸν Ἰσαάκιον Κ. 160 ὡς γιὸ ἐνὸς δῆθεν δευτερότοκου γιου τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 36 ποῦ πιθανὸν λεγόταν Ἀλέξιος. Ἀλλὰ ὁ Ἰσαάκιος Κ. 36 δὲν ἀπόχτησε παρά δυὸ μόνο γιούς, τὸν Ἰωάννη Κ. 84 καὶ τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87· πουθενὰ στὶς πηγὰς δὲν ἀναφέρεται τρίτος γιὸς τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 36. Καθὼς μάλιστα ἡ βασιλεία τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87 ὑπῆρξε πολυτάραχη, θὰ γινόταν εὐρύς λόγος πῶς ὁ τ ὁ ρ α ν ν ο ς ἐκτός τοῦ ἀρνησιβηρακοῦ Ἰωάννη Κ. 84 εἶχε καὶ ἕνα ἄλλο ἀδελφόν. Ἀπ' τοὺς ἐρευνητὲς βαθύτερα ὑπεισήλθαν στὴ γενεαλόγησι καὶ τὴ νοστορία τῶν Κομνηνῶν ἡ S. De Jongh καὶ ὁ L. Stiernon. Ἡ S. De Jongh, σ. 43 καὶ ὑ. 9, πρώτη αὐτῆ ἀφήνει περιθώριο πῶς ὁ Ἰσαάκιος Κ. 160 ἦταν πιθανὸν ἕνας γιὸς μίᾳ κόρης τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 36, ἐνῶ ὁ L. Stiernon, τὸ Μῆνι τοῦ 1973 μου ἀνακοίνωσε στὶς Βρυξέλλες πῶς ὁ Ἰσαάκιος Κ. 160 ἦταν ἕνας γιὸς τῆς πύο μεγάλης στὴν ἡλικία ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο (α') Κ. 87 κόρης τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 36, ἥτοι τῆς Ἄννας Κ. 86, τῆς συζ. τοῦ Ἰωάννη Ἀρβαντηνοῦ, καθὼς μάλιστα γι' αὐτὴ ἔχομε τὴν πληροφορία πῶς ἄρκετὰ χρόνια μετὰ τὸ γάμο τῆς βρέθηκε σὲ κατάστασι ἐγκυμοσύνης, βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 491, ὑ. 16. Ὁ C. Toumanoff, *The founder of the Empire of Trebizond*, *Speculum* 15 (1940), σ. 307, ὑ. 1, γιὰ νὰ καταρριψῆ τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦ Ch. Du Cange, *Fam. aug. byz.*, σ. 190, ἐκδ. Paris 1680, ποῦ κι αὐτὸς ἐφρευρίζει ἕνα ἀνύπαρκτο τρίτο γιὸν τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 36 γιὰ νὰ τὸν κἀνῃ πατέρα τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 160, καταφεύγει στὴν ὀλότελα ἀπαράδεχτη ἀποψη πῶς ὁ Ἰσαάκιος Κ. 160 ἦταν ἕνας γιὸς τοῦ Ἰωάννη Κ. 84 ἀπ' τὴν πρώτη Ἀρμενίδα σύζυγο του, ποῦ ἀνήκε στὸν οἶκο τῶν Ρουπενιδῶν τῆς Ἀρμεν. Κιλικίας. Ἀλλὰ ἐκτός ποῦ ὁ Μιχαὴλ ὁ Σύρος καὶ ὁ Βαρχεβραῖος –αὐτοὶ ἀναφέρουν τὴν πρώτη Ἀρμενίδα σύζυγο του– δὲ μᾶς λένε γιὰ τεκνοποίηση τοῦ Ἰωάννη Κ. 84 ἀπ' τὴν Ρουπενίδα, καὶ ἡ συμβίωσι τοῦ πλάνου πρίγκιπα μὲ αὐτὴν ἦταν λιγόχρονη, εἶται ποῦ νὰ μὴν ἐπιτρέπη τὴν ἀπόχτησι τέκνου, τὸ ὁποῖον μάλιστα ὁ Ἰωάννης Κ. 84 παράλαβε μαζί του κατὰ τὴ φυγὴν του ἀπ' τὴν Κιλικία. Οὔτε καὶ ὁ Χωνιάτης μᾶς λέει πῶς ὁ Ἰσαάκιος Κ. 160 ἦταν ἕνας γιὸς τοῦ ἐξωμότη Ἰωάννη Κ. 84, κάποι ποῦ δὲν θα παράλειπε, γιὰ νὰ ἀμαυρώσῃ τὸν κατὰ τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183 στασιαστή.

Ὁ Ἰσαάκιος Κ. 160 θὰ ἔλαβε ἀπ' τὸ δευτεροθεῖο του (=πρωτεξάδελφο τῆς μητέρας του) αὐτοκράτορα Μανουήλ (α') Κ. 81 τὸν τίτλο τοῦ π α ν σ έ β α σ τ ο υ σ ε β α σ τ ο ὦ, ὅπως αὐτὸν τὸν τίτλο ἔλαβε ἀπ' τὸν ἴδιο αὐτοκράτορα καὶ ὁ πρωτεξάδελφός του Μανουήλ Κ. 161⁴.

Ποιά ὑπῆρξε ἡ δρᾶση του κατὰ τῆ βασιλεία τοῦ θείου του Μανουήλ (α') καὶ κατὰ τῆ βασιλεία τοῦ δευτεροεξαδέλφου του Ἀλέξιου (β') Κ. 155, δὲν μᾶς εἶναι γνωστό.

Τὸ πιὸ σπουδαῖο εἶναι πού δὲν ξέρομε τί ρόλο ἔπαιξε καὶ κατὰ τῆ βασιλεία τοῦ πρωτοθείου του (=ἀδελφοῦ τῆς μητέρας του) Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87, ἀλλὰ ἔχομε τὴν ἐνδειξη πὼς ὁ ρόλος του δὲν θὰ ἦταν σημαντικός στὴν τρομοκρατία πού σκόρπισε ὁ Ἀνδρόνικος (α'), γιατί κατὰ τὴν πτώση αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, τὴν τόσο δραματική, ἔμεινε ἀβλαβής καὶ τὸ μόνο πού ἔπαθε ἦτάν νά φυλακιστῆ⁵. Πάλι καλά.

Στὴ φυλακὴ αὐτὴ ἔμεινε γιὰ πέντε περίπου χρόνια (1185-1190).

Κατὰ τὸ 1190(;) πέτυχε νά δραπετεύσῃ ἀπ' τῆ φυλακὴ του, ἴσως αὐτὴ τοῦ μεγάλου παλατιοῦ, καὶ κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183 νά προσφύγῃ στὴν ἄγια-Σοφία, γιὰ νά προσελκύσῃ τὰ πλήθη καὶ νά ἀναγορευτῆ αὐτοκράτορας.

Στὶς ἐκκλήσεις του αὐτὲς δὲ βρῆκε ἀνταπόκριση καὶ τὸ τέλος του ὑπῆρξε ἄδοξο καὶ σκληρό· πιάστηκε καὶ ὑποβλήθηκε, κρεμασμένος, σὲ βασανιστήρια γιὰ νά ὁμολογήσῃ τὸν ὅλο μίτο τῆς συνωμοσίας καὶ νά μαρτυρήσῃ τοὺς συνενόχους του, καὶ πάνω σ' αὐτὰ ἔσπασαν τὰ σπλάχνα του, καὶ ξεψύχησε⁶.

Ὅρισμένοι ἐρευνητὲς συνδέουν τὴν ἀπόπειρα τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 160 μὲ τὴ συνωμοσία τοῦ Κωνσταντίνου Τατίκιου Κομνηνοῦ⁷, ἂν καὶ νομίζω πὼς εἶναι

3. Ἡ γέννησή του δὲν πρέπει νά τοποθετηθῆ ἀμέσως μετὰ τὸν κατὰ τὸ 1130 γάμο τῶν γονέων του, καθὼς ἀρκετὰ χρόνια μετὰ τὸ γάμο τῆς ἐμφανίζεται ἡ μητέρα του σὲ κατάσταση ἐγκυμοσύνης. Ἀλλὰ καὶ περὶ τὸ 1190 δὲ δείχνει πὼς ὁ Ἰσαάκιος Κ. 160 εἶχε μιὰ ἡλικία πάνω ἀπὸ 50 χρονῶ.

4. Γιὰ τὴν τιτοφορία τοῦ Μανουήλ Κ. 161 στὸν καιρὸ τοῦ Μανουήλ (α'), βλ. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 942-43, καὶ ἀρχαιογαλλ. κειμ., τ. II, σ. 311. Ὁ Ἰσαάκιος Κ. 160 ἦταν γιὸς «πανσεβάστου σεβαστοῦ» καὶ ὡς τέτοιος δικαιούνταν νά λάβῃ τὸν ἴδιο τίτλο, βλ. L. Stiernon, Sébaste et gambros, REB23 (1965), σ. 228. Ὁ Μανουήλ Κ. 161 ἦταν γιὸς πρώτου ἐξοδέλφου τοῦ αὐτοκράτορα, τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87, πού ὡς τέτοιος ἦταν ἀνευ τίτλου, καθὼς τίτλος του ἦταν ἡ ιδιότητά του ὡς πρωτεξαδέλφου τοῦ αὐτοκράτορα καὶ ὡς γιοῦ τοῦ (τᾶδε, τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 36), βλ. L. Stiernon, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 228. Ὡς γιὸς πρωτεξαδέλφου τοῦ αὐτοκράτορα ὁ Μανουήλ Κ. 161 δικαιούνταν νά λάβῃ τὸν τίτλο τοῦ «πανσεβάστου σεβαστοῦ», ὅπως ἀκριβῶς ὁ Νικηφόρος Κ. 115, γιὸς πρωτεξαδέλφου τοῦ αὐτοκράτορα, τοῦ Ἰωάννη Δούκα 66, τιτοφορήθηκε «πανσεβαστος σεβαστός».

5. Χωνιάτης, σ. 554.

6. Χωνιάτης, σ. 553-54.

7. Γιὰ τὸν πρῶτο Τατίκιό πού ἐμφανίζεται στὸ Βυζάντιο, βλ. P. Gautier, Le synode des Blachernes, REB29 (1971), σ. 252-54. Ὁ πρῶτος Τατίκιος ἦταν σύγχρονος τοῦ Ἀλέξιου

ολότελα χωριστή ή μιὰ ἐνέργεια ἀπ' τὴν ἄλλη⁹.

Σύμφωνα μὲ αὐτοὺς τοὺς ἐρευνητές, ὁ Ἰσαάκιος Κ. 160 βρισκόταν σὲ συνεννόηση μὲ τὸν Κωνσταντῖνο Τατίκιο Κομν., ὁ ὁποῖος πέτυχε νὰ μιήσει στὴ συνωμοσία πεντακόσιους ὀπαδοὺς. Καθὼς ἡ συνωμοσία ἀποκαλύφθηκε ὁ Τατίκιος Κομν. ἐξαφανίστηκε καὶ κρύφτηκε, σὲ λίγο ὅμως καταγγέλλθηκε στὶς ἀρχὲς ὁ κρυψώνας του καὶ ἀμέσως πιάστηκε καὶ τυφλώθηκε⁹.

Σ' αὐτὴ τὴν ἐποχὴ δὲν ἦσαν λίγοι ἐκεῖνοι ποὺ ἐπαναστάτησαν καὶ διεκδίκησαν τὴ βασιλεία, ὅπως ὁ Ψευδο-Ἀλέξιος 3ος στὴν Παφλαγονία, ὁ Βασίλειος ὁ Χοτζᾶς στὴν Ταρσία, κοντὰ στὴ Νικομήδεια¹⁰, ἓνας ἄλλος ἀπ' τὸν οἶκο τῶν Κομνηνῶν, ποὺ ἂν καὶ εἶχε περιβληθῆ τὰ ράσα (=ρακενδύτης), γιὰ νὰ ξεφύγῃ κάποιο κάποτε κίνδυνο, δὲ δίστασε νὰ βαδίσῃ τὸν ἴδιο δρόμο μὲ τοὺς προηγούμενους¹¹ καὶ πολλοὶ ἄλλοι κατὰ διάφορους καιροὺς¹².

«Ὅλοι αὐτοί, λέει ὁ Χωνιάτης, σὰν σπαρμένοι γίγαντες φύτρωσαν, ἀλλὰ διαλύθηκαν, ὅπως οἱ φουσκαλίδες στὸ νερό»¹³.

«Καὶ αἰτία ὄλων αὐτῶν τῶν ἐπαναστάσεων, συνεχίζει ὁ ἱστορικός, ἦταν ποὺ ὁ αὐτοκράτορας κύρ Ἰσαάκιος (β') ὁ Ἄγγ. 183 μὲ ἀμέλεια διαχειριζόταν τὴ βασιλικὴ ἐξουσία, καθὼς εἶχε τὴν πεποίθηση πὼς ὅπως ἀπ' τὸ Θεὸ παράλαβε τὴ βασιλεία, ἀπ' τὸν ἴδιο τὸ Θεὸ φρουρεῖται καὶ διατηρεῖται σ' αὐτὴ· καὶ πῶς πολὺ ἀναπτέρωνε τοὺς φιλάρχους γιὰ νὰ στασιάσουν, αὐτὸ, ποὺ ὁ κύρ Ἰσαάκιος (β') χωρὶς μεγάλους κόπους κατέλαβε τὸ θρόνο, γι' αὐτὸ καὶ σκέφτονταν πὼς ἂν κι αὐτοὶ κινηθοῦν γιὰ νὰ τὸν καταλάβουν, χωρὶς ὄπλα θὰ τὸ πετύχουν, ἀκολουθώντας ἀκριβῶς τὸ δρόμο ποὺ ἀνοίξε ὁ κύρ Ἰσαάκιος (β'), ὁ ὁποῖος τὸ βράδυ σκότωσε τὸν Ἅγιοχριστοφορίτη καὶ τὸ πρῶτ' βρέθηκε

(α') Κ. 15, ἐνῶ ὁ γιὸς του σύγχρονος τοῦ Ἰωάννη (β') Κ. 34, καὶ ὁ ἐγγονὸς του σύγχρονος τοῦ Μανουὴλ (α') Κ. 81, καθὼς αὐτὸν τὸν τελευταῖο τὸν βλέπομε νὰ παίρνῃ μέρος στὸν ἑλληνοσυγγρικὸ πόλεμο τοῦ 1167· αὐτὸς ὁ τρίτος Τατίκιος παντρεύτηκε μιὰ Κομνηνὴ ποὺ δὲν μποροῦμε νὰ ταυτίσωμε, ἀπ' τὴν ὁποία ἀπόχτησε τὸ Μιχαὴλ Τατίκιο Κομν. καὶ τὸν πῶς πάνω Κωνσταντῖνο Τατίκιο Κομν. τοῦ 1190. Κατὰ τὸν P. Gautier, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 254, ὁ Μιχαὴλ Τατίκιος Κομν. ἦταν πιθανόν ἓνας γιὸς τοῦ πρώτου Τατίκιου, τοῦ συγχρόνου τοῦ Ἀλέξιου (α'), ἀλλὰ αὐτὸ κατὰ τὴν κρίση μου, δὲν εὐσταθεῖ γιὰ τοὺς Τατίκιους, βλ. προσωπογραφία Ἀνδρόνικου Κ. Κ. 135, ὑ. 36-39, καὶ στοὺς μὴ συνταυτιζόμενους Κομνηνοὺς, ποὺ θὰ ἀναφερθοῦν σ' αὐτὴ τὴν ἐρευνα ἀμέσως μετὰ ἀπὸ κείνους τῆς τακτικῆς Γενεαλογίας.

8. Βλ. F. Cognasso, *Un imperatore... Isacco II*, σ. 267· Ch. Brand, *Byzantium confronts the West*, σ. 84-5, ποὺ συνδυάζουν τὴν ἀπόπειρα τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 160 πρὸς τὸ σύστρεμμα (=ἀνταρσία) τοῦ Κωνσταντῖνου Τατίκιου Κομν., καὶ γι' αὐτὸ τὸ συνδυασμὸ στηρίζονται σὲ μὴ τὴν ἐνδειξη, ποὺ ὁ Χωνιάτης μετὰ τὴν ἀπόπειρα τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 160 ἀναφέρει τὸ σύστρεμμα τοῦ Τατίκιου Κομν.

9. Χωνιάτης, σ. 554.

10. Χωνιάτης, σ. 553.

11. Χωνιάτης, σ. 554. Γιὰ τὸ ρακενδύτη Κομνηνὸ, βλ. στοὺς μὴ ταυτιζόμενους Κομνηνοὺς.

12. Χωνιάτης, σ. 553.

13. Χωνιάτης, σ. 553.

βασιλέας στην άγια-Σοφιά»¹⁴.

«Αυτό όμως, επιλέγει ο Χωνιάτης, ήταν μία κακή σκέψη, ή οποία άρκετούς άπ' τούς μνηστήρες άντί νά τούς οδηγήση στην περιβολή τής πορφύρας, τούς έφερε στή ντροπή και στον πορφύριο (=κόκκινο, ματωμένο) θάνατο, γιατί τό θείο δέν συμπαθεί τις ίδιες κινήσεις και διαδρομές για τήν κατάληψη του θρόνου και τήν άποχώρηση άπ' αυτόν, αλλά τήν ποικιλία τών έλιγμών και τών περιστατικών, γι' αυτό και είδαμε άλλον αυτοκράτορα νά τόν σφάζουν, τό Νικηφόρο (β') Φωκά, μέσω τής ώραιάς γυναίκας του Θεοφανώς, άλλον νά πέφτη στά χέρια του έχτρου και νά έξοντώνεται, όπως τόν Ουάλη και τό Νικηφόρο (α') τόν άπογενηκόν, άλλον νά θάβεται ζωντανός, όπως τό Ζήνωνα, και άπ' τόν τάφο νά ζητή όχι τό θρόνο, αλλά τό φώς τής ήμέρας, και νά μή τό βρίσκη. Η πολύτροπη Πρόνοια χωρικούς και ποιμένες ύψωσε σέ θεόχριστους βασιλείς, κατά τις άνάλογες περιστάσεις, χωρίς τό παραμικρό νά άφήση έξω άπ' τά δικά της χέρια»¹⁵.

Ένας έρευνητής βλέπει σ' αυτές τις στάσεις έναντιον του Ίσαάκιου (β') Άγγ. 183 «μία νομιμοφανή προσπάθεια άποκατάστασης τής οικογένειας τών Κομνηνών, άν και οι Άγγελοι που τούς διαδέχτηκαν δέν ήσαν παρά έκ θηλυγονίας άπόγονοί τους»¹⁶, και άνάξιο έκπρόσωποι τής νοοτροπίας τους και τής γραμμής τους.

Πρέπει νά υποθέσωμε πώς ό Ίσαάκιος Κ. 160, όπως και τόσοι άλλοι, θά συνήψε γάμο και ίσως άπόκτησε άπογόνους, αλλά δε συναντάμε ίχνη τους στην ιστορία. Αύτή ή σιωπή τών πηγών μάς κάνει νά μή μπορούμε νά συνταυτίσωμε ένα μεγάλο αριθμό Κομνηνών, «τους μή συνταυτιζόμενους Κομνηνούς», μία κατηγορία Κομνηνών, που θά προσωπογραφήσω μετά άπό κείνους τής τακτικής Γενεαλογίας¹⁷.

Ο καημένος ό κύρ Ίσαάκιος Κ. 160,
μέσα στην ύγρη και μαύρη φυλακή του,
θυμήθηκε πώς έγγονός ήταν του περιβόητου
έκείνου, του σεβαστοκράτορα Ίσαάκιου Κ. 36,
και άκόμη πώς θείο είχε τό μεγάλο
Ανδρόνικο (α') Κ. 87, τό σωτήρα τών Ρωμαίων.

Βάληκε λοιπόν κι αυτός νά βασιλεύση,
μεγάλα και σπουδαία και σωτήρια
νά κάνη έργα: τί μάταιες έλπίδες
που άντί στην πορφύρα στην πορφυρένια
τόν όδήγησαν θανά: τί βασανιστήρια φριχτά,
τί άγριοι δαρμοί τά σπλάχνα του του έσπασαν.

14. Χωνιάτης, σ. 554.

15. Χωνιάτης, σ. 554-55.

16. Βλ. F. Cognasso, Un imperatore... Isacco II, σ. 267.

17. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', Εισαγωγή, σ. 32.

Μ' ἓνα σωρὸ τρίπια ὁ Θεὸς σέ τί
σφάλμα μέγα, πῶ δυνατός καθὼς εἶναι,
τὸν ἔρριξε (Εὐριπίδης), καὶ τώρα ὁ θάνατος
τοῦ ἦλθε λυτρωτῆς, αὐτὸς ποῦ ὅλα τὰ κακὰ
γιατρεύει· οἱ νεκροί, βλέπεις, δὲν πονοῦν πιά
ἀπ' τὶς πληγές ποῦ οἱ ἀπαίσιοι βασανιστές

τοῦ ἀνοιξαν, κανεῖς τὸ νεκρὸ δὲν ἀγγίζει
πόνος. Τί τράβηξε, τί ἄγχη, τί ὀδύνες,
τί ἰδρώτες, ἀλλὰ καὶ τί ὥραϊα ποῦ εἶναι τώρα,
ἐάν ὑπάρχη βέβαια ὁ Κάτου κόσμος!
Μακάρι ὅμως –καλύτερα– τίποτε
νὰ μὴν ὑπάρχη! γιατί ἂν πρόκειται

καὶ κεῖ νὰ ἔχωμε φροντίδες, δὲν ξέρει
πιά κανεῖς ποῦ θε νὰ βρῆ χαρά, ἀφοῦ
γιά τὰ κακὰ ὅλοι μας, μαζί κι
ὁ κύρ Ἰσαάκιος Κ. 160, τὸ θάνατο
θεωροῦμε ὡς φάρμακο τρανὸ.

161. *Μανουὴλ Κομνηνός (γένν. 1145 – † μετὰ τὸ 1185)*

Ὁ Μανουὴλ¹ Κομνηνός πρῶτότοκος γιὸς τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87 καὶ τῆς πρῶτης νόμιμης Βυζαντινῆς συζύγου του² γεννήθηκε τὸ 1145³.

- 161.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς δευτεροθείου του (πρωτεξαδέλφου τοῦ πατέρα του) Μανουὴλ (α') Κ. 81.
2. Χωνιάτης, σ. 169: εἰσαγεῖ Ἀνδρονίκω τὰ τῶν κλειθρῶν ἴχνη, ὁ δὲ τῶ παιδαρίσκῳ ὑποτίθην ἐμφανίσαι ταῦτα τῶ υἱῷ ἐκείνου τῶ Μανουήλ. Ὁ ἴδιος, σ. 323: Ἐπὶ τούτοις ἀνιένται μὲν τῆς εἰρκτῆς αὐτοῦ τε τοῦ Ἀνδρονίκου οἱ παιδὲς ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ Μανουήλ... Ὁ ἴδιος, σ. 348: ὁ τοῦ Ἀνδρονίκου πρῶτότοκος υἱὸς Μανουήλ... Ὁ ἴδιος, σ. 301, 439, 451, 466: Θεόδωρος Σκουταριώτης, ἐκδ. Κ. Σάθα, MB7 (1894), σ. 311, 320, 331, 335 Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἄλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 52 καὶ 70, καὶ ἐκδ. Bonn, σ. 411 καὶ 429· Χωνιάτης, Λόγος εἰς τὸν αὐτοκράτορα κύρ Ἰσαάκιον (β') τὸν Ἄγγελον 183, ἐκδ. J. A. van Dielen, *Orationes et epistulae*, Berlin 1972, σ. 90· Rihtat al Kinani, *Viaggio, in Ispagna, Sicilia, Siria e Palestina, Mesopotamia, Arabia, Egitto. Prima traduzione, fatta sull'originale Arabo da Celestino Schiaparelli*, Roma 1906, σ. 336· Robert of Torigny, *Chronica*, MGH.SS., τ. VI, σ. 532· Guillaume de Tyr., λατ. κειμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 942-43, 1070· αρχαιογαλλ. κειμ., τ. II, σ. 311 καὶ 415.
3. Ὁ Ο. Jurewicz, *Andronikos I. Komnenos*, σ. 60, 107, 127 καὶ 133, δέχεται πῶς ὁ Μανουὴλ Κ. 161 γεννήθηκε τὸ 1145· τὸ αὐτὸ περίπου δέχεται καὶ ὁ F. Chalandon, τ. II, σ. 481, ὁ 5, ποῦ λέει πῶς ὁ Μανουὴλ Κ. 161 ἦταν τὸ 1164 20 χρονῶ, ἀρα γεννημένος τὸ 1144, καὶ παραπέμπει στὸν Ch. Du Cange, *Fam. aug. byz.*, σ. 191.

Ο Μανουήλ Κ. 161 ένωρίς έλαβε άπ' τό δευτεροθείο του αύτοκράτορα Μανουήλ (α΄) Κ. 81, με τόν όποίο διατηρούσε καλές σχέσεις, τόν τίτλο του *πανσεβαστου σεβαστου*⁴.

Γιά πρώτη φορά συναντάμε τό Μανουήλ Κ. 161 τό 1164. Ο πατέρας του Ανδρόνικος Κ. 87 βρισκόταν έγκάθειρκτος έδώ και έξι χρόνια μέσα στις φυλακές του μεγάλου ιερού παλατιού, και ό Μανουήλ Κ. 161, ένα παληκάρι 19 χρονώ, ήταν εκείνος πού μαζί με ένα άλλόγλωσσο παμπόνηρο νεαρό ύπηρέτη, διευκόλυνε τόν πατέρα του νά δραπετεύση για δεύτερη φορά άπ' τή φυλακή και νά φτάση στό σπίτι τους τής Βλάγας, από όπου κατάφερε νά καταφύγη στόν ήγεμόνα τής Γαλικίας (Galice) Γιαροσλάβο, κι από κεί νά πάρη χάρη άπ' τόν άνεξίκακο αύτοκράτορα Μανουήλ (α΄) Κ. 81, και νά γυρίση πίσω ελεύτερος στην ΚΠολη τό 1165⁵.

Σ' αυτή άκριβώς τή χρονολογία (1164-1165), ό αύτοκράτορας άνάθεσε στό νεαρό Μανουήλ Κ. 161, καθώς φαίνεται, μιά διπλωματική άποστολή κοντά στους Ρώσους ήγεμόνες, τόν Rostislav I Mstislavič, πρίγκιπα του Κιέβου και του Smolensk (1158-1167, † 14.III.1168) και τόν Primislav (Pervoslav), πού πιθανόν δέν είναι άλλος άπ' τόν Mstislav Isiaslavitch, πρίγκιπα τής Volynie⁶.

Σκοπός του αύτοκράτορα ήταν νά φέρη σέ διπλωματική άπομόνωση τό βασιλέα τής Ούγγαρίας Στέφανο III⁷.

Αν και ό Μανουήλ Κ. 161 ήταν ένας νεαρός -έφόσον δεχτούμε πώς αύτός ήταν ό πρεσβευτής και όχι άλλος συνώνυμός του- είχε άπόλυτη έπιτυχία στην άποστολή του. «Οί Ρώσοι πρίγκιπες, καθώς μάς λέει ό σύγχρονός του Ιωάννης Κίνναμος, κατευχαριστήθηκαν και κολακεύτηκαν πού ό αύτοκράτορας χρησιμοποίησε ένα τέτοιο σπουδαίο πρόσωπο, προφανώς ένα μέλος τής αύτοκρατορικής οικογένειας, σαν τό Μανουήλ Κ. 161, για πρεσβευτή»⁸.

Απ' τους πιό πάνω ήγεμόνες ό Rostislav I του Κιέβου άπ' τό 1158 πού ανέβηκε στό θρόνο δε διατηρούσε και τόσο καλές σχέσεις με τό Βυζάντιο. Ο Μανουήλ (α΄) Κ. 81 τόν κατηγορούσε πώς βοηθούσε τόν ήγεμόνα τής Γαλικίας Γιαροσλάβο και ξερομε πώς για μιά στιγμή ό Rostislav I άρνήθηκε νά δεχτή τό μητροπολίτη του Κιέβου Ιωάννη, άπεσταλμένο τής ΚΠολης, γιατί

4. Βλ. προσωπογραφία Ισαάκιου Κ. 160, ύ. 4: Guillaume de Tyr, λατ. κείμε., ένθ' άνωτ., σ. 942-43, και άρχαιογαλλ. κείμε., τ. II, σ. 311: li autres Manuel Sevastos, cousin l'Empereur.

5. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α΄, σ. 513-16; ύ. 97-121.

6. Κίνναμος, σ. 235. Πρβλ. F. Chalandon, τ. II, σ. 481-82: Sp. Sestakov, Un ambassadeur byzantin en Russie, Manuel Comnène, Melanges Korsakov, Kazan 1913 (στά ρωσικά), σ. 381: οι δύο αυτοί ιστορικοί πάνε νά ταυτίσουν τόν πρεσβευτή Μανουήλ Κ. του Κίνναμου προς τό γιό του Ανδρόνικου Κ. 87. Αντιθέτως ό C. Grot, Iz istorij Ougrij i Slaviansva v. XII viékié, Varsovie 1889, σ. 328 (έπίσης στα ρωσικά), και ό G. Vernadsky, Relations byzantinorusses au XIIe siècle, B4 (1927-28), σ. 270-71, άπορριπτουν αυτή τή γνώμη και φρονούν πώς πρόκειται για άλλο Μανουήλ Κ., ή συντάυτιση του όποίου είναι άδύνατη.

7. F. Chalandon, τ. II, σ. 481.

8. Κίνναμος, σ. 235.

δέν είχε ζητηθῆ ἡ γνώμη του γιὰ τὴν ἐκλογή τοῦ ἀρχιερέα⁹.

Φαίνεται πὼς ὁ Μανουὴλ Κ. 161 μὲ πλοῦσια δῶρα τοῦ αὐτοκράτορα ἐπεισε τὸν ἡγεμόνα τοῦ Κιέβου νὰ δεχτῆ τὸν Ἕλληνα μητροπολίτη, καὶ συγχρόνως ἐκλείσει μαζί του ἓνα σύμφωνο φιλίας καὶ συμμαχίας μὲ τὸ Βυζάντιο.

Ἐπίσης τὸ ἴδιο ἐγίνε καὶ μὲ τὸν ἡγεμόνα τῆς Βολγνίε Ρερνσλάβ, ὁ ὁποῖος μάλιστα ὑποσχέθηκε νὰ στείλῃ καὶ στρατιωτικὲς ἐπικουρίες στὸ Βυζάντιο¹⁰.

Καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ ἡγεμόνας τῆς Γαλικίας Γιαροσλάβος, πού τηροῦσε μιά ἐχθρική στάση πρὸς τὸ Βυζάντιο –ξέρομε πὼς ὄχι μόνο εἶχε ἀρραβωνιάσει τὴν κόρη του μὲ τὸ Στέφανο III τῆς Οὐγγαρίας, ἀλλὰ εἶχε δεχτῆ στὴν αὐλή του καὶ τὸν πατέρα τοῦ πρεσβευτῆ, τὸ φυγάδα Ἀνδρόνικο Κ. 87– ἀλλάξε τακτική. Ὁ Μανουὴλ Κ. 161 πέτυχε νὰ διαταράξῃ τίς σχέσεις τοῦ Γιαροσλάβου μὲ τὸ Στέφανο III καὶ νὰ κερδίσῃ ἂν ὄχι τὴ βοήθειά του, τοῦλάχιστον τὴν οὐδετερότητά του στὸν ἀγῶνα τοῦ Βυζαντίου κατὰ τῆς Οὐγγαρίας¹¹.

Σ' αὐτὴ τὴν ἐποχὴ καὶ ἓνας ἄλλος ἀπ' τοὺς Ρώσους πρίγκιπες, ὁ Λαδίσλαος (ἢ Βλαδίσλαβος), μαζί μὲ τὴ γυναῖκα του καὶ τὰ παιδιά του, καθὼς καὶ τὴ στρατιωτικὴ του δύναμη, προσέφυγε στὸ Βυζάντιο καὶ ἐγκαταστάθηκε σὲ γαῖες κοντὰ στὸ Δούναβη, πού τοῦ παραχώρησε ὁ αὐτοκράτορας Μανουὴλ (α') Κ. 81:

Οἱ ἴδιες αὐτὲς γαῖες εἶχαν ἄλλοτε, περὶ τὸ 1162, παραχωρηθῆ στὸ Ρῶσο πρίγκιπα Βασιλικά, γιὸ τοῦ Γεώργιου I Vladimirovič Dolgorukij, ἡγεμόνα τοῦ Suzdal (1149-1150), καὶ ἔπειτα μεγάλου ἡγεμόνα τοῦ Κιέβου (1154-1157, † 15.V.1157)¹², πού σὲ δεῦτερο γάμο (ὁ Γεώργιος I) εἶχε παντρευτῆ τὴν Ἑλένη Κ.¹³

Τὸ 1166 ὁ Μανουὴλ Κ. 161 ἔχασε τὴ μητέρα του, τὴν ὑπέροχη αὐτὴ γυναῖκα¹⁴, κοντὰ στὴν ὁποία ἔμενε¹⁵, καὶ τὴν ὁποία ἔθαψε στὴ μονὴ τοῦ

9. Annales d'Ipat, ad ann. 1164· Κίνναμος, σ. 236. Πρβλ. C. Grot, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 239.

10. C. Grot, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 330.

11. Κίνναμος, σ. 232 καὶ 234· Χωνιάτης, σ. 168 καὶ 172· Annales d'Ipat, ad ann. 1165.

12. Κίνναμος, σ. 236-37· τὰ Annales d'Ipat, ad ann. 1162, σ. 357, ἀναφέρουν τὴ φυγὴν στὸ ἑλληνικὸ ἔδαφος τῆς συζύγου καὶ τῶν παιδιῶν τοῦ Γεώργιου I Dolgorukij, πρβλ. Karamsine, Histoire de Russie, μετάφρ. St. Thomas, τ. II, Paris 1819, σ. 375.

13. Βλ. N. de Baumgarten, Généalogies et mariages occidentaux des Rurikides russes du Xe au XIIIe siècle, Orientalia Christiana, IX, 35 (1927 Roma), σ. 25-28, ἀριθ. 1· Ἐπιστολὴ Szabolcs de Vajay πρὸς ἐμέ τῆς 26ης. III. 1977, σ. 3. Τὸ ὄνομα Ἑλένη, μὴ συνηθισμένο στὶς Κομνηνές θά ἦταν τὸ μοναχικὸ τῆς ὀνομα, βλ. γι' αὐτὴν στοὺς μὴ συνταυτιζόμενους Κομνηνοὺς. Ἡ γνώμη πὼς ἦταν μιά κόρη τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 36 καὶ ἀρα μιά θεία τοῦ Μανουὴλ Κ. 161, δὲ στηρίζεται σὲ καμιά πηγὴ.

14. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1158 ἡ πρώτη νόμιμη Βυζαντινὴ σύζυγος τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 ἐμφανίζεται ἀπ' τὸ Χωνιάτη, σ. 140, ὡς ζωντανή· κατὰ τὸ 1164 μιάς ἐμφανίζεται ἀπ' τὸν Κίνναμο, σ. 233, ἐπίσης ὡς ζωντανή. Τὸ 1165 ἐπιστρέφει ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 στὴν ΚΠολη, μετὰ τὴ φιλοξενία τοῦ ἀπ' τὸν ἡγεμόνα τῆς Γαλικίας Γιαροσλάβο, βλ. Χωνιάτης, σ. 173, πρβλ. O. Jurewicz, Andronikos I. Komnenos, σ. 133, ὁπότε, καθὼς φαίνεται, ἡ νόμιμη γυναῖκα του συνέλαβε τὴν κόρη τους Μαρὶαν Κ. 163, ἡ ὁποία καὶ πρέπει νὰ γεννήθηκε τὸ

Ἀγκουρίου¹⁶.

Γι' αὐτὴ τὴν αἰνιγματικὴ ὑπαρξή, τὴν πρώτη νόμιμη Βυζαντινὴ σύζυγο τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87¹⁷, ξέρομε πῶς ἦταν ἀφοσιωμένη σ' αὐτὸν τὸν ἄστατο καὶ ἄπιστο καὶ πλάνο ἄντρα τῆς, καθὼς σὲ δύσκολες στιγμὲς στάθηκε στὸ πλευρὸ τοῦ¹⁸.

Ὁ Μανουὴλ Κ. 161 μαζί με τὸν πανσέβαστο σεβαστὸ καὶ μέγα ἐταίρειάρχῃ Γεώργιο Παλαιολόγο Δούκα Κομνηνὸ 191, ποὺ ἦταν τριτοεξάδελφός του, συνόδευσαν τὴν ἀνεψιά τους Μαρία Κ. 211, κόρη τοῦ πρωτοσέβαστου Ἰωάννη Κ. 128 –ποὺ ἦταν δευτεροεξάδελφος τοῦ Μανουὴλ Κ. 161 καὶ τριτοεξάδελφος τοῦ Γεωργίου Παλ. Δούκα Κομν. 191¹⁹– στὴν Παλαιστίνη γιὰ νὰ παντρευτῆ τὸ βασιλέα τῆς Ἱερουσαλὴμ Amaury I (1163-1174). Ἐφτασαν μαζί με τὴν αὐτοκρατορικὴ πριγκίπισσα τὸν Αὐγουστο τοῦ 1167 στὴν Τύρο καὶ παραστάθηκαν στοὺς μεγαλόπρεπους γάμους τῆς ποὺ τελέστηκαν ἀπ' τὸ Λατίνο πατριάρχη τῆς Ἱερουσαλὴμ Amaury (1157-1180) στὸν καθεδρικὸ ναὸ τῆς Τύρου, στὶς 29 τοῦ ἴδιου μηνῆ, γιορτῆ τῆς ἀποτομῆς τῆς κεφαλῆς τοῦ τιμίου Προδρόμου²⁰.

1166. Ἀλλὰ τὸ ἴδιο αὐτὸ ἔτος τοῦ 1166, βλ. Ὁ Jurewicz, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 134, ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 μᾶς παρουσιάζεται νὰ συνάψῃ νόμιμο δῆθεν γάμο με τὴ Φίλιππα τῆς Ἀντιόχειας ἀπ' τὸν Κίναμο, σ. 250, καὶ ἀπ' τὸν Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 1026, καὶ ἀρχαιογαλλ. κειμ., τ. II, σ. 381, ποὺ προϋποθέτει θάνατο τῆς πρώτης νόμιμης συζύγου του, ὅσο κι ἂν ὁ Χωνιάτης, σ. 182, μᾶς παρουσιάζει τὴ Φίλιππα ὡς μιὰ ἐρωμένη, ὅπως καὶ ἦταν, τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87, βλ. καὶ προσωπογραφία Θεοδώρας Κ. 142, ὑ. 88.

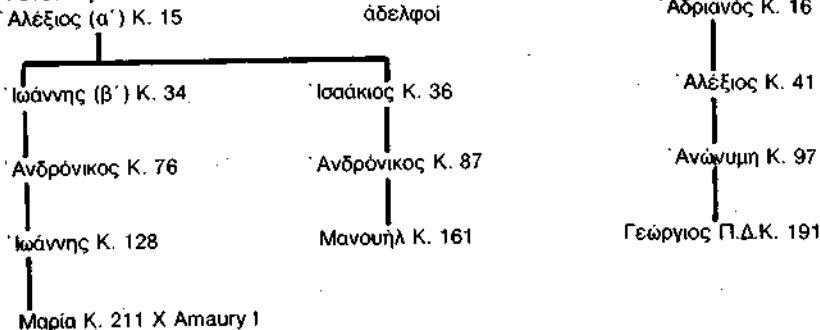
15. Κίναμος, σ. 233· Χωνιάτης, σ. 169.

16. Χωνιάτης, σ. 432.

17. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 501-2, ὑ. 58 καὶ 59, καὶ σ. 560, ὑ. 305.

18. Κίναμος, σ. 233· Χωνιάτης, σ. 140. Πρβλ. Ch. Diehl, Fig. Byz., s. II, σ. 92 καὶ 95, ἑλλην. μετάφρ., σ. 451 καὶ 454.

19. Γενεαλογία:

20. Guillaume de Tyr, λατ. κειμ., RHC Hist. Occid., τ. I, σ. 942-43, καὶ ἀρχαιογαλλ. κειμ., τ. II, σ. 311· Κίναμος, σ. 238· F. Dölger, Regesten, τ. II, σ. 81, ἀριθ. 1477. Πρβλ. Od. Lampsonis, Georgios Paläologos, B40 (1970), σ. 401· F. Chalandon, τ. II, σ. 536 καὶ ὑ. 1· R. Grousset,

Τὸ Μανουήλ Κ. 161 δὲ συναντᾶμε πιά παρὰ μετὰ τὸ θάνατο τοῦ δευτεροβείου τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81.

Περὶ τὸ 1180-81²¹ λίγο μετὰ τὸ θάνατο τοῦ αὐτοκράτορα, καθὼς ὁ οἶκος τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 εἶχε πῶς μεγάλη εὐχέρεια νὰ κινηθῆ καὶ νὰ ἐκπληρωσῆ παλαιὰ σχέδια ποῦ εἶχαν τεθῆ ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο κατὰ τὴν παραμονή του στὴν Τυφλίδα²², ὁ Μανουήλ Κ. 161 σὲ μιὰ ἡλικία 35 περίπου χρονῶ, παντρεύτηκε σὲ πρῶτο ἢ δεῦτερο γάμο²³, τὴν πριγκίπισσα Ρουσανδάνη (Rousandane ἢ Rousoundane), κόρη τοῦ βασιλέα τῆς Γεωργίας Γεώργιου III (1155 - 1184) καὶ νεώτερη ἀδελφὴ τῆς μετέπειτα βασίλισσας Θάμαρ (1184-1213)²⁴.

Histoire des croisades, μετάφρ. στὴν ἑλληνικὴ Ἀνδρ. Παγκάλου, σ. 162-63, ποῦ γράφει πὼς ὁ γάμος ἐγίνε στὴν Ἱερουσαλὴμ, ἐνῶ ὁ Guillaume de Tyr, ἐνθ' ἄνωτ., μᾶς λέει: «en l'église de Sur par la main le patriarche Amauri», P. Karlin Hayter, L'Hétériarque, JÖB23 (1974), σ. 180· Zoé Oldenbourg, Les Croisades, σ. 384· E. Miller, RHC Hist. Grecs, τ. II, σ. 362, ποῦ λανθασμένα λέει πὼς ἡ Μαρία Κ. 211 ἦταν μιὰ κόρη τοῦ Ἀλέξιου Κ. 132, ἐνῶ ἦταν κόρη τοῦ πρεσβύτερου ἀδελφοῦ τοῦ Ἰωάννη Κ. 128.

21. Ὁ Μιχαὴλ Πανάρετος, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, NE4 (1907), σ. 266, καὶ ἐκδ. Ὁδ. Λαμψιδῆ, Ποντικαὶ Ἐρευναι 2 (1958), σ. 61, καὶ Ἀρχεῖον Πόντου 22 (1958), σ. 61, λέει γιὰ τὸν πρωτότοκο γιὸ ποῦ προήλαθε ἀπ' τὸ γάμο τοῦ Μανουήλ Κ. 161, τὸν Ἀλέξιο (α΄) Μέγα Κομνηνὸ 243, πὼς τὸ 1204 «ἦταν 22 χρονῶ», ἄρα γεννήθηκε κατὰ τὸ 1182, ἐνῶ ὁ νεώτερος ἀδελφός του Δαβίδ Μέγας Κομνηνός 244 πρέπει νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1183/84. Κατὰ συνέπεια ὁ γάμος τοῦ Μανουήλ Κ. 161 μετὰ τὴ μητέρα αὐτῶν τῶν παιδιῶν, πρέπει νὰ ἐγίνε περὶ τὸ 1180/81.
22. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α΄, σ. 525, ὑ. 159.
23. Ἡ ἡλικία τοῦ γαμβροῦ ~35 χρονῶ περίπου – μετὰ τὸ εἶναι νὰ θέσω τὸ ἐρώτημα: ἦταν ὁ πρῶτος ἢ ὁ δεῦτερος γάμος του; συνήθως οἱ νέοι παντρεύονταν στὸ Βυζάντιο σὲ ἡλικία 14-18 χρονῶ, βλ. Φ. Κουκουλές, Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμός, τ. Δ΄ (1951), σ. 76-7, καὶ γιὰ τοὺς βασιλικούς καὶ πριγκιπικούς γάμους, σ. 128-29, χωρὶς νὰ ἀναφέρωμε τοὺς παιδικούς γάμους, σ. 78. Ἐκτὸς ἀν γίνη δεχτὴ ἡ ὑπόθεση πὼς ὁ Μανουήλ Κ. 161 ἔμνε ἀνύπαντρος, καθὼς περιμένε τὴν εὐκαιρία νὰ ἐκπληρωσῆ τὴν ὑπόσχεση τοῦ πατέρα του γιὰ μιὰ γαμικὴ ἔνωση μετὰ τὸ βασιλικὸ οἶκο τῆς Γεωργίας, καὶ ἡ εὐκαιρία αὕτη δόθηκε πολὺ ἀργά.
24. Πρῶτος ὁ Α. Kunik ὑποστήριξε τὴν ἀποψη πὼς αὕτη ἡ σύζυγος τοῦ Μανουήλ Κ. 161, ἡ μητέρα τῶν δυὸ νεαρῶν πριγκίπων Ἀλέξιου (α΄) Μεγ. Κομν. 243 καὶ Δαβίδ Μεγ. Κομν. 244, βλ. γι' αὐτοὺς Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 827 καὶ 842, καὶ Λόγος ἐκδοθεὶς ἐπὶ τῷ ἀναγνωσθῆναι εἰς τὸν Λάσκαριν κύρ Θεόδωρον, ἐκδ. van Dieten, σ. 135 καὶ 139, ἦταν (ἢ Ρουσανδάνη) ἡ νεώτερη ἀδελφὴ τῆς βασίλισσας τῆς Γεωργίας Θάμαρ, βλ. A. Kunik, The Foundation of the Empire of Trebizond (1854), σ. 713, πρβλ. Ὁδ. Λαμψιδῆς, Περὶ τὴν ἰδρύσιν τοῦ κράτους τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν, Ἀρχεῖον Πόντου 31 (1971-72), σ. 6, ὑ. 2. Ὁ Kunik δὲν διδὲι τὸ ὄνομα τῆς ἀδελφῆς τῆς Θάμαρ τῆς Γεωργίας, ἀλλὰ αὐτὸ προκύπτει ἀπ' τὸ βιογράφο αὐτῆς τῆς τελευταίας, τὸν Basili, σ. 39, πρβλ. C. Toumanoff, On the relationship between the founder of the Empire of Trebizond and the Georgian queen Thamar, Speculum, 15 (1940), σ. 303. Θάμαρ καὶ Ρουσανδάνη ἦσαν κόρες τοῦ βασιλέα τῆς Γεωργίας Γεώργιου III, καὶ ἡ πρώτη ἀπ' αὐτέας, ἡ Θάμαρ, σύμφωνα μετὰ τὸ σύγχρονό της καὶ βιογράφο της Basili γεννήθηκε λίγο μετὰ τὴν ἄνοδο τοῦ πατέρα της στὸ θρόνο, τὸ 1156, ἐνῶ ἡ ἀδελφὴ της Ρουσανδάνη, ὅπως καθαρά προκύπτει ἀπ' τὸ κείμενο τοῦ Basili ἦταν νεώτερό της, βλ. Basili, σ. 39, πρβλ. C. Toumanoff, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 304 καὶ ὑ. 5· γιὰ τὴν

Ἡ εγκατάσταση τῆς Ἀντιβασιλείας βρῆκε τὸ Μανουὴλ Κ. 161 στὴν ΚΠολη· ἐπίσης σ' αὐτὴ βρίσκονταν τὰ ἀμφιθαλῆ ἀδελφία του ὁ Ἰωάννης Κ.

προσωπικότητα τοῦ Basili, ἐνὸς ἀνθρώπου τοῦ περιβάλλοντος τῆς Θάμαρ, ὡς καὶ γιὰ τὸ ἔργο του, βλ. C. Toumanoff, *ἐνθ' ἄνωτ.*, σ. 302, ὑ. 1. Ἄρα ἡ Ρουσανδάνη πού πρέπει νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1158/60, ἦταν πολὺ νεώτερη ἀπ' τὸ Μανουὴλ Κ. 161, πού γεννήθηκε τὸ 1145, καὶ συνομηλική μὲ τὸ νεώτερο ἀμφιθαλῆ ἀδελφὸ του Ἰωάννη Κ. 162, πού εἶχε γεννηθῆ τὸν Αὐγουστο-Σεπτέμβριο τοῦ 1159, καθὼς πιάστηκε στὴν κοιλιά τῆς μητέρας του, κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1158, ὅταν αὐτὴ βρισκόταν στὴ φυλακὴ τοῦ μεγάλου παλατιοῦ, βλ. Χωνιάτης, σ. 140, καὶ εἶναι ἓνα λάθος τοῦ Ch. Du Cange, *Fam. aug. byz.*, σ. 191, καὶ τοῦ C. Toumanoff, σ. 304, πού τὸν ἀκολουθεῖ, πὼς τάχα γεννήθηκε τὸ 1156, καὶ μόνο ὁ O. Jurewicz, *Andronikos I. Komnenos*, σ. 304, μᾶς δίνει τὴ χρονολογία τοῦ 1159. Ἡ ἀπόσταση ἡλικίας πού χωρίζει τὸ Μανουὴλ Κ. 161 ἀπ' τὴ Ρουσανδάνη, καθόλου δὲν ἐμποδίζει νὰ ἦταν ἡ δευτέρη σύζυγος τοῦ πρώτου. Μετὰ τὸν A. Kunik, ὁ E. Gerland, *Geschichte des lateinischen Kaiserreiches von Konstantinopel* (1905), σ. 34-5, ἰσχυρίστηκε πὼς ὁ γάμος τοῦ Μανουὴλ Κ. 161 μὲ τὴν ἀδελφὴ τῆς Θάμαρ, πρέπει νὰ θεωρηθῆ «ὡς μιὰ θετικὴ πράξη». Ὁ A.A. Vasiliev, *The foundation of the empire of Trebizond*, *Speculum* 11 (1936), σ. 8, ἑλλην. μετάφρ. Ι.Τ. Παμπούκη, σ. 14, παρατηρεῖ πὼς αὐτὴ ἡ ἀποψη, «ἀν καὶ καθαρὰ ὑποθετικὴ, εἶναι πιθανή». Ὁ Ὁ. Λαμφιδῆς, *Περὶ τὴν ἰδρυσιν τοῦ κράτους τῶν Μεγ. Κομνηνῶν*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 7, γράφει πὼς αὐτὸς ὁ γάμος ἀπορρίπτεται ὀλότελα ἀπ' τοὺς νεώτερους ἐρευνητὲς –καὶ ἐδῶ παραπέμπει σὲ μόνο C. Toumanoff, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 303, τοῦ ὁποῖου γνωστὴ εἶναι ἡ θέση νὰ στηριχθῆ τὸν ἀπίθανο γάμο τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 μὲ θεία τῆς Θάμαρ– γιὰ τὴν περίπτωσιν αὐτὴ ὁ Πανάρετος (ὁ χρονικογράφος τοῦ κράτους τῶν Μεγ. Κομνηνῶν) ἐπρεπε νὰ γράψῃ γιὰ τὴ Θάμαρ «πρὸς μητρός» καὶ ὄχι «πρὸς πατρός» θεία Ἀλέξιου τοῦ Μεγ. Κομν. 243. Καὶ αὐτὸ εἶναι δικαιολογημένο, γιὰ τὸν χρονικογράφον Πανάρετον μιλώντας γιὰ τὴ Θάμαρ ἀμέσως θὰ σκεφτόταν τὴ μητέρα τοῦ Ἀλέξιου Μεγ. Κομν. 243, καὶ ἔτσι χωρὶς δισταγμὸ θὰ ἔγραφε «πρὸς μητρός». Ἀλλὰ αὐτὸ τὸ ἐπιχειρημα τοῦ Ὁ. Λαμφιδῆ νομιζῶ πὼς ἀνάτρεψε ὁ M. Kursanskis, *Autour des sources géorgiennes de la fondation de l'Empire de Trebizonde*, *Ἀρχεῖον Πόντου* 30 (1970), σ. 113-14, πού παρατηρεῖ τὰ ἐξῆς: Μπορεῖ κανεὶς νὰ ὑποθέσῃ πὼς ὁ Πανάρετος πού γράφει ἐνάμισι αἰῶνα μετὰ τὰ γεγονότα τοῦ 1204, ἀπατήθηκε καὶ ἔγραψε «πρὸς πατρός» θεία ἀντὶ «πρὸς μητρός», καὶ ἀκόμη μπορούμε νὰ ὑποθέσωμε πὼς ἦταν ἓνα λάθος τοῦ ἀντιγραφέα του. Παράξενη μόνον φαίνεται στὸν M. Kursanskis, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 114, ἡ παρουσία τῆς ἀδελφῆς τῆς Θάμαρ στὴ Γεωργία τὸ 1194, κατὰ τὴ στιγμὴ τῆς γέννησιν τοῦ γιοῦ τῆς Θάμαρ, τοῦ Γεώργιου IV τοῦ Φωτοβόλου (1213-1222), χωρὶς τὰ παιδιὰ τῆς, βλ. M. Brosset, *Histoire de la Georgie*, St. Petersbourg, 1849, τ. I, σ. 431, καὶ αὐτὸ εἶναι κάτι πού πρέπει νὰ προσέξωμε. Ὁ M. Kursanskis, *Autour des sources géorgiennes*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 114, στὴν προσπάθειά του νὰ βρῆ μιὰ ἄλλη δυνατότητα, πού νὰ ἐξηγηθῆ τὴ συγγένεια τοῦ Ἀλέξιου Μεγ. Κομν. 243 μὲ τὴ βασιλοῦσα Θάμαρ τῆς Γεωργίας, ἀναφέρεται στὸν Ἀλέξιο Κ. 164, τὸ νόθο γιὸ τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 πού ἀπόχτησε ἀπ' τὴν ἀνεψιὰ καὶ ἐρωμένη του Θεοδώρα Κ. 142, ὁ ὁποῖος (Ἄλέξιος Κ. 164) περὶ τὸ 1187 βρισκόταν στὴ Γεωργία καὶ ἦταν ἓνας ἀπ' τοὺς μνηστήρες τῆς Θάμαρ τῆς Γεωργίας. Μετὰ πού ἡ Θάμαρ παντρεύτηκε τὸν πρῶτο ἀντρα τῆς Γεώργιου Bogolyubski, μπορούμε νὰ σκεφτοῦμε, κατὰ τὸν M. Kursanskis, πὼς ἡ Θάμαρ ἔδωσε τὴν ἀδελφὴ τῆς Ρουσανδάνη στὸν πρῶτον μνηστήρα τῆς Ἀλέξιου Κ. 164. Μὲ αὐτὴ τὴν πράξιν –καὶ δυστυχῶς οἱ πηγές μας εἶναι βουβές πάνω σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο– ἡ Θάμαρ ἐγινε μισοθεία (=demi tante) ἀπὸ συμπεθερίδ (=par alliance) τοῦ Ἀλέξιου Μεγ. Κομν. 243. Ὅλα αὐτὰ φυσικὰ ἀνατρέπονται, γιὰ τὸ μᾶς εἶναι γνωστὸ πὼς ὁ Ἀλέξιος Κ. 164 μετὰ τὴν ἀποτυχία του νὰ παντρευθῆ τὴ Θάμαρ τῆς Γεωργίας, στὸν καιρὸ τῆς βασιλείας αὐτῆς τῆς τελευταίας, περὶ τὸ 1188/89, παντρεύτηκε τὴ Μαρία, μιὰ συγγενὴ πιθανόν τοῦ βασιλικοῦ

162²⁵ και η Μαρία Κ. 163²⁶, ενώ ο πατέρας τους Ἀνδρόνικος Κ. 87 βρισκόταν ως κυβερνήτης στο Οἶναιο του Πόντου²⁷.

Μᾶς είναι γνωστά από πολλές πλευρές πώς τόσο ο Μανουήλ Κ. 161 όσο και ο νεώτερος ἀδελφός του Ἰωάννης Κ. 162 πήραν τὸ μέρος τῆς π ο ρ φ υ ρ ο - γ ἔ ν ν η τ η ς δευτεροεξαδέλφης τους Μαρίας Κ. 153 και ἀντιπολιτεύτηκαν τὸ καθεστῶς τῆς ἀντιβασιλίσσας Μαρίας-Ξένης τῆς Ἀντιόχειας και τοῦ

γεωργιανοῦ οἴκου τῶν Παγκρατιδῶν ἢ και ἀπλή κοπέλα, ἀπ' τὴν ὁποία ἀπόχτησε ἀπογόνους, τοὺς ἡγεμόνες-«βασιλεῖς» τοῦ Alastani (Princes-«Rois» d'Alastani), οἱ ὁποῖοι μετὰ τὸν Ἀνδρόνικο I Κομνηνὸ (1339-1348), ἓνα τρισεγγονο τοῦ Ἀλέξιου Κ. 164, ὀνομάστηκαν πρίγκιπες Andronikaschvili, βλ. C. Toumanoff, Manuel de généalogie et de chronologie pour l'histoire de la Caucasic chrétienne (Arménie-Géorgie-Albanie), Roma 1977, σ. 57-8. Ἀπ' αὐτὸ τὸ γάμο μετὰ τῆς Μαρίας τῆς Γεωργιανῆς νά ἔγινε ὁ Ἀλέξιος Κ. 164 ἓνας «στενὸς συγγενής» τῆς βασιλίσσας Θάμαρ τῆς Γεωργίας, ὅπως ἀναφέρεται στίς γεωργιανές πηγές: βλ. M. Brosset, Histoire de la Géorgie, τ. I, σ. 412-13, πρβλ. A.A. Vasiliev, The foundation κτλ., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 7, ἑλλην. μετάφρ., σ. 13· M. Kursanskis, Autour des sources géorgiennes, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 110, 114 και 115, ὅπου ἀναφέρει πὺς ὁ Ἀλέξιος Κ. 164 μετὰ τὸ γάμο του σημειώνεται ὡς ἓνας στενὸς συγγενής τῆς Θάμαρ. Ἡ Ἀν ἢ Μαρία ἢ Γεωργιανῆς ἦταν μιὰ ξαδέλφη τῆς Θάμαρ, ὁ Ἀλέξιος Κ. 164 μετὰ τὸ γάμο του μετὰ τῆς Μαρίας ἔγινε ἓνας ξάδελφος ἐξ ἀγχιστείας τῆς Θάμαρ. Ὁ Ἀλέξιος Κ. 164 ἦταν ἓνας θεῖος τοῦ Ἀλέξιου (α') Μεγ. Κομν. 243, ὡς ἑτεροθαλῆς ἀδελφός τοῦ Μανουήλ Κ. 161, και ἡ Μαρία ἢ Γεωργιανῆς ἦταν μιὰ θεῖα ἐξ ἀγχιστείας τοῦ Ἀλέξιου (α') Μεγ. Κομν. 243. Ὅσο γιὰ τὴν Θάμαρ τῆς Γεωργίας ἦταν μιὰ ἀπομακρυσμένη θεῖα ἐξ ἀγχιστείας τοῦ Ἀλέξιου (α') Μεγ. Κομν. 243. Αὐτὸ ὅμως δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸ πνεῦμα και τὸ γράμμα τοῦ Μιχαήλ Πανάρετου, Περί τῶν τῆς Τραπεζοῦντος βασιλέων, τῶν μεγάλων Κομνηνῶν, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, NE4 (1907), σ. 266, και ἐκδ. Ὁ. Λαμπριδῆ, Ποντικαὶ Ἐρευναι 2 (1958), σ. 61, πού γράφει πὺς ἡ Θάμαρ τῆς Γεωργίας ἦταν μιὰ «πρὸς πατρός θεῖα» τοῦ Ἀλέξιου (α') Μεγ. Κομν. 243. Ἀπὸ ὅσα μέχρι σήμερα ἔχουν λεχθῆ ἀπ' τοὺς ἐρευνητές, καταλήγω νά δεχτῶ τὴν ἀποψη τῶν A. Kupik και E. Gerland, πού πιθανῶς θεώρησε και ὁ A.A. Vasiliev, πὺς σύζυγος τοῦ Μανουήλ Κ. 161 και μητέρα τῶν Ἀλέξιου (α') Μεγ. Κομν. 243 και Δαβίδ Μεγ. Κομν. 244 ὑπῆρξε ἡ Ρουσανδάνη, νεώτερη ἀδελφῆ τῆς Θάμαρ τῆς Γεωργίας, και πὺς ἀποτελεῖ ἓνα lapsus calami τοῦ Πανάρετου ἢ ἀβλεψία τοῦ ἀντιγραφέα του, ἢ δήλωση πὺς ἡ Θάμαρ τῆς Γεωργίας ἦταν «θεῖα τοῦ Ἀλέξιου (α') Μεγ. Κομν. 243 ἀπ' τὸν πατέρα του», ἀντὶ νά πῆ «θεῖα ἀπ' τὴν μητέρα του». Ὅλοτελα ἀποκλείω τὴν πιθανότητα πού κυρίως ὑποστηρίχθηκε ἀπ' τὸν C. Toumanoff, The founder of the Empire of Trebizond, Speculum 15 (1940), σ. 299-312, πὺς ἡ Θάμαρ ἦταν «πρὸς πατρός θεῖα» τοῦ Ἀλέξιου (α') Μεγ. Κομν. 243 κατὰ μιὰ εὐρεία ἔννοια, γιατί ὁ πάππος αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87, παντρεύτηκε μιὰ ἀδελφῆ τοῦ βασιλέα τῆς Γεωργίας Γεώργιου III, τοῦ πατέρα τῆς Θάμαρ, καθὼς αὐτὴ τῆς θέσε ὀλοσχερῶς ἀνάτρεψαν ὁ Ὁδ. Λαμπριδῆς, Περί τῆς ἰδρυσιν τοῦ κράτους τῶν Μεγ. Κομνηνῶν, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 7-9, και ὁ M. Kursanskis, Autour des sources géorgiennes, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 107-16, και ἰδιαίτερα, σ. 14-15. Ὅσο γιὰ τὴν θεωρία πού ἀνάπτυξε σ' ἓνα ἀπ' τὰ ἀρθρα του ὁ M. Kursanskis, L'empire de Trébizonde et la Géorgie, REB35 (1977), σ. 242-43, πὺς ἡ γυναῖκα τοῦ Μανουήλ Κ. 161 ἦταν μιὰ Δούκαινα, νομίζω πὺς ριζικὰ κατέρριψα σὲ ἄλλο σημεῖο τῆς ἐρευνάς μου, βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 502-3, ὕ. 59.

25. Χωνιάτης, σ. 301.

26. Χωνιάτης, σ. 316· Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἔλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 28-30, και ἐκδ. Bonn, σ. 390.

27. Χωνιάτης, σ. 296 και 298. Πρβλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 529, ὕ. 169.

πρωθυπουργού της πρωτοσέβαστου Ἀλέξιου Κ. 132 και πώς συνωμότησαν μαζί με άλλα μέλη της οικογένειας τῶν Κομνηνῶν γιὰ νὰ δολοφονήσουν αὐτὸν τὸν τελευταῖο. Καθὼς ἡ συνωμοσία ἀποκαλύφθηκε, οἱ συνωμότες παραπέμφθηκαν σὲ δίκη- ἐπικεφαλῆς τοῦ δικαστηρίου ἦταν ὁ δικαιοδότης καὶ ἐπί τῶν οἰκειακῶν Θεόδωρος ὁ Παντεχνῆς, ὁ ἀληθινὰ παντεχνῆς (=πολυμήχανος)- καὶ καταδικάστηκαν σὲ φυλάκιση. Καὶ πραγματικά ὄλοι, καὶ ἀνάμεσά τους ὁ Μανουὴλ Κ. 161, ἐκτὸς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ πέτυχαν νὰ διαφύγουν κλείστηκαν στὶς φυλακὲς τοῦ μεγάλου ἱεροῦ παλατιοῦ, καὶ παράμειναν σ' αὐτὲς ἀπ' τὸ Φλεβάρη τοῦ 1182 ὡς τὰ τέλη τ' Ἀπριλίου τοῦ ἴδιου χρόνου ποὺ μετὰ τὸ ξεσπασμα μιᾶς ἐπανάστασης κατὰ τῆς Ἀντιβασιλείας ἀπολευτερώθηκαν²⁸.

Στὶς 16 τοῦ Μᾶη τοῦ 1182 ὁ πατέρας τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 μῆκε στὴν ΚΠολη καὶ ἐγένεο κύριος τῆς ἀρχῆς, κάτω ἀπ' τὴν ιδιότητα τοῦ ἐπιτρόπου τοῦ ἀνήλικου αὐτοκράτορα Ἀλέξιου (β') Κ. 155²⁹.

Ἀπ' αὐτὴ τὴ στιγμή ἀνοίγει ἓνα νέο στάδιο δραστηριότητας τῶν γιῶν τοῦ νέου κυρίαρχου.

Ὁ Χωνιάτης γράφει: «Τὰ λαμπρὰ ἀπ' τὰ ἀξιώματα καὶ τὰ μεγαλόπρεπα ἀπ' τὰ ὄφφικια τὰ ἐπεφύλαξε στοὺς γιούς του, καὶ ἄλλα, ἀνάθεσε σὲ ἄλλους ποὺ εἶχαν ταχτὴ μετὰ τὴ γνώμη του καὶ τὴ γραμμὴ του, περιφρονῶντας τὸ καθῆκον τῆς τιμῆς καὶ ἐκεῖνο ποὺ ὀρίζει τὸ δίκαιο»³⁰.

Πῶς ἀνταποκρίθηκαν οἱ γιοὶ σ' αὐτὴ τὴν παροχὴ ἀξιομάτων καὶ ὄφφικίων ἀπ' τὸν πατέρα τους;

Φαίνεται πῶς αὐτοὶ, καὶ πιὸ πολὺ ὁ Μανουὴλ Κ. 161, δὲν κατανόησαν τὸ πνεῦμα τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 καὶ δὲν ἐπίασαν γιὰ τὰ καλὰ τὸ πρόγραμμα του καὶ τὸ νόημα τῆς πολιτικῆς του- δείχνουν, σὰν γνήσιοι ἀριστοκράτες, νὰ ἦσαν μάλλον ὁπαδοὶ τῆς πολιτικῆς τῶν τριῶν πρώτων μεγάλων Κομνηνῶν.

Γιὰ τὸ Μανουὴλ Κ. 161 μαθαίνομε πῶς ἀπ' τὴν ἀρχὴ ποὺ ἀνάλαβε τὴν ἐξουσία ὁ πατέρας του, ἀντιτάχθηκε στὴν πολιτικὴ του καὶ πῶς καθόλου δὲ συμφωνοῦσε μετὰ τὰ «ἀνομήματά» του, καὶ «ἀποδοκίμαζε τὴν ταχτικὴ τοῦ πατέρα του, καθὼς κατὰ κάποιον τρόπο ἀπόβλεπε στὸ μέλλον καὶ θεωροῦσε πῶς ὁ Θεὸς θὰ ἔλθῃ τιμωρὸς τῶν κακῶν ποὺ γίνονταν ἀπ' αὐτόν»³¹. Ἄν καὶ ἡ πληροφορία ἔχει μιὰ ἐκκλησιαστικὴ ἀπόπνοια, εἶναι ἐνδεικτικὴ τῆς ἀντίθεσης

28. Κυρίως βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 540, ὑ. 216, καὶ 547, ὑ. 259, καὶ προσωπογραφία Ἀλέξιου Κ. 132, ὑ. 68-78, καὶ 133-135.

29. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 549, ὑ. 268, καὶ προσωπογραφία Ἀλέξιου Κ. 132, ὑ. 92.

30. Χωνιάτης, σ. 334.

31. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἔλωσις, ἐκδ. Βονν, σ. 411, καὶ ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 52: ἀντιβάλλει (ὡς διάδοχον βασιλέα ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87) τὸν υἱὸν Ἰωάννην, τὸν τοῦ Μανουὴλ ὕστερον, οὐχ ὅτι καλλίων ἦν, ἀλλ' ὅτι ὁ μὲν Μανουὴλ ἀπεστύγει τὰ τοῦ πατρὸς καὶ πῶς ἐβλεπεν εἰς τὸ μέλλον καὶ τὸν Θεὸν ἐπίστροφον εἶναι τῶν γινομένων κακῶν ὑπελάλει. Χωνιάτης, σ. 466: καὶ ὁ ἀδελφὸς δὲ οἱ Μανουὴλ συσχεθεὶς ἐκτυφλοῦται, κατὰ μὲν αὐτῶ ἐπαρκέσαντος τοῦ μηδ' ὅλως τοῖς πατρικοῖς συντίθεσθαι ἀνομήμασι.

του γιου προς τον πατέρα, τόσο πιο πολύ που προέρχεται από ένα σύγχρονο, εστώ και αντίπαλο του Ανδρόνικου Κ. 87.

Στη συνέχεια βλέπουμε πώς μετά την παρέλευση αρκετά μακρού χρονικού διαστήματος απ' την ανάληψη της εξουσίας απ' τον πατέρα, να περνάει ο Μανουήλ Κ. 161 απ' τα λόγια στα έργα: ξέρομε πώς μαζί με το θείο του π. α. ν. σ. έ. β. α. σ. τ. ο. σ. ε. β. α. σ. τ. ο. Γεώργιο, αδελφό της μητέρας του, μιας Βυζαντινής αριστοκράτισσας, δέ δέχτηκαν να επιστατήσουν κατά τη θανάτωση της τέως αυτοκρατορίσσας Μαρίας-Ξένης της Αντιοχειανής, της ωραίας χήρας του Μανουήλ (α') Κ. 81, τον Αύγουστο του 1183. Επεξήγησαν μάλιστα πώς «οχι μόνο δέ δέχονταν να παραστούν κατά τη θανάτωση, αούτηρά κατακρίνοντας τη σχετική αυτοκρατορική διαταγή –τό του βασιλέως έξεφαύλισαν δόγμα, όπως λέει ο Χωνιάτης– αλλά και υπενθύμισαν πώς κατά τη συνεδρίαση της συγκλήτου, κατά την οποία πάρθηκε η απόφαση της θανατικής εκτέλεσης της βασιλομήτορος, αυτοί ρητά διαφώνησαν, δηλώνοντας πώς θέλουν να έχουν καθαρά τα χέρια τους απ' το μίσημα της θανάτωσης του άθώου θύματος»³².

Ο Ανδρόνικος Κ. 87 που τότε ακόμη άσκούσε τα καθήκοντα του έπιτρόπου του νεαρού αυτοκράτορα Αλέξιου (β') Κ. 155, «σαν να κεραυνοβολήθηκε, λέει ο Χωνιάτης, απ' τα αναπάντεχα αυτά λόγια των τόσο στενών συγγενών του, του ίδιου του πρωτότοκου γιου του και του γυναικαδέλφου του, και κατά τη συνήθεια που είχε όταν θύμωνε, τύλιξε τα δάχτυλά του στα παχιά γένια του και τα τραβούσε, και με άγριες ματιές που έβγαζαν φωτιά, και τό κεφάλι κουνώντας δεξιά και άριστερά, εκδήλωσε την όργη του, που δέν είχε στο πλευρό του, πάνω στο πρόγραμμά του που έσταζε αίμα, τους πιο στενούς συγγενείς του.»³³.

Η αντίσταση του Μανουήλ Κ. 161 είχε ως αποτέλεσμα να καθυστερήσει για λίγες μέρες ή θανάτωση της βασιλομήτορος, η οποία τελικά ένεργήθηκε, όπως ξέρομε, από άλλον αξιωματούχο, τον Κωνσταντίνο Τρίψυχο, και ένα παλιό ευνούχο της αύλης του Μανουήλ (α') Κ. 81, τον Πτερυγιονίτην, εκείνον που δηλητηρίασε και την πορφυρογέννητη πριγκίπισσα Μαρία Κ. 153³⁴.

Τη θανάτωση της Μαρίας-Ξένης της Αντιόχειας, «αυτού του γλυκού φωτός και ωραίου για τους ανθρώπους θεάματος», όπως λέει ο Χωνιάτης³⁵, άκολούθησε τό Σεπτέμβρη του 1183 ή άνάρρηση στο θρόνο του Ανδρόνικου (α') Κ. 87 και η στέψη του στην άγια-Σοφία απ' τό νόμιμο αυτοκράτορα Αλέξιο (β') Κ. 155 και τό νέο πατριάρχη Βασίλειο (β') Καματηρό (1183-

32. Χωνιάτης, σ. 347-48.

33. Χωνιάτης, σ. 348.

34. Χωνιάτης, σ. 348-49· Ευστάθιος Θεσσαλονίκης, Άλωσις, έκδ. Bonn, σ. 400-1, και έκδ. Κυριακίδη, σ. 40.

35. Χωνιάτης, σ. 349.

1186), τὸν «ἐμπαλιν»³⁶, καὶ ἡ κατὰ τὸ δεύτερο δεκαπενθήμερο τοῦ ἴδιου μηνᾶ ἢ τὸ πρῶτο τοῦ Ὀχτώβρη θανάτωση τοῦ νεαροῦ αὐτοκράτορα Ἀλέξιου (β')³⁷.

Δὲν εἶναι παρά μετὰ τὴν θανάτωση αὐτοῦ τοῦ τελευταίου ποῦ ὁ Ἀνδρόνικος (α') Κ. 87 μαζί με τὸν πατριάρχη Βασίλειο (β') ἀνάδειξε σὲ βασιλέα κάτω ἀπ' τὴν ροπή τοῦ προαγορευματος ΑΙΜΑ τὸ δευτερότοκο γιό του Ἰωάννη Κ. 162³⁸, καὶ ὄχι τὸν πρωτότοκο Μανουὴλ Κ. 161, καὶ λόγω τοῦ προαγορευματος, ἀλλὰ καὶ γιατί αὐτός ὁ δεύτερος ἀποδοκίμαζε τὴν πολιτική του καὶ ἀπεχθανόταν τὰ ἔργα του³⁹.

Στὸ Μανουὴλ Κ. 161 ὁ πατέρας του ἐπιφύλαξε τὸν τίτλο τοῦ σεβαστοκράτορα⁴⁰, αὐτὸν ποῦ οἱ Κομνηνοὶ αὐτοκράτορες ἀπόνεμαν στοὺς γιούς τους.

Ὁ Μανουὴλ Κ. 161 εἶχε τὸ δικό του χαρακτήρα καὶ μιά προσωπικότητα ποῦ παντοῦ ἐπιβάλλονταν. Ὁ κόσμος, ὅλη ἡ ἀγορὰ ἤξερε πῶς ἀντιδρούσε πρὸς τὸ ἔργο τοῦ πατέρα του καὶ ἐπέκρινε τὶς πράξεις του⁴¹, ἐντούτοις δὲν ἔπαυσε σὲ κάποιο μέτρο νὰ τὸν ἐπηρεάζη. Βλέπομε τὸ σεβαστοκράτορα «νὰ πέφητ' ἐπὶ τῆς μέσῃ καὶ μετὰ παρακάλια ποῦ κάνουν οἱ γυναῖκες» νὰ πετυχαίνει καὶ νὰ σώζη καὶ νὰ διατηρῆ στὸ ἀξίωμα του, αὐτὸ τοῦ δουκὸς τῆς Θεσσαλονίκης, κατὰ τὴν πολιορκία τῆς πόλης ἀπ' τοὺς Νορμανδούς, τὸ δευτεροεξάδελφό του Δαβίδ Κ. 112⁴², ποῦ συγχρόνως ἦταν καὶ ἓνας θεῖος τῆς γυναίκας του Ρουσανδάνης τῆς Γεωργίας⁴³.

Ἐπίσης βλέπομε πῶς ὁ Ἀνδρόνικος (α') Κ. 87 εἶχε ἐπίγνωση πῶς ἀπ' τοὺς γιούς του, ὄχι ὁ εὐνοούμενός του Ἰωάννης Κ. 162, ἀλλὰ ὁ Μανουὴλ Κ. 161, ἦταν ὁ πιὸ ἀξίος γιὰ τὴ διακυβέρνηση τοῦ κράτους καὶ κείνος ποῦ συγκέντρωνε κάποια λαϊκὴ συμπάθεια, καὶ στὴ στιγμή τοῦ κινδύνου καὶ τῆς ἀπελπισίας του, ὅπως ἔχομε δεῖ, πρότεινε στὸ λαὸ ὡς διάδοχό του αὐτοκράτορα τὸ Μανουὴλ Κ. 161, καὶ ὄχι τὸ συμβασιλέα του Ἰωάννη Κ. 162⁴⁴.

Ἀπὸ αὐθεντικὴ πηγή πληροφοροῦμεθα πῶς ἐκτὸς ἀπ' τὸ Μανουὴλ Κ. 161 ποῦ ἀνέκαθεν ἀποδοκίμαζε τὴν τακτική καὶ τὰ ἄλλα κακὰ τοῦ πατέρα του, καὶ ὁ νεώτερος βασιλέας Ἰωάννης Κ. 162, ἂν καὶ γιὰ πολὺν καιρὸ συμφωνοῦσε μαζί του καὶ γι' αὐτὸ ἀπὸ μιά πλευρὰ προτιμήθηκε νὰ παρακαθῆσθαι στὸ θρόνο, ἐπιτέλους ἦλθε κάποια στιγμή, ποῦ κι αὐτὸς ἐφριξε γι' αὐτὰ ποῦ γίνονταν. Εἶχε τὸ θάρρος τότε νὰ παρουσιαστῆ στὸν πατέρα του καὶ νὰ τοῦ ἀποκαλύψῃ

36. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 562-64, ὑ. 311-323.

37. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 564-65, ὑ. 324-328.

38. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἰλως, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 52, καὶ ἐκδ. Βοη, σ. 411-Χωνιάτης, σ. 140, 409, 412, 557.

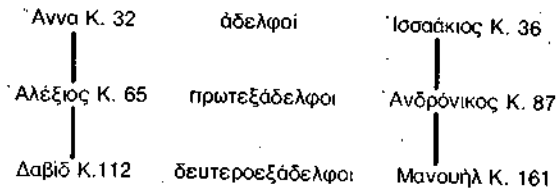
39. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, ἐνθ' ἄνωγ.

40. Χωνιάτης, σ. 439· Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἰλως, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 70, καὶ ἐκδ. Βοη, σ. 429.

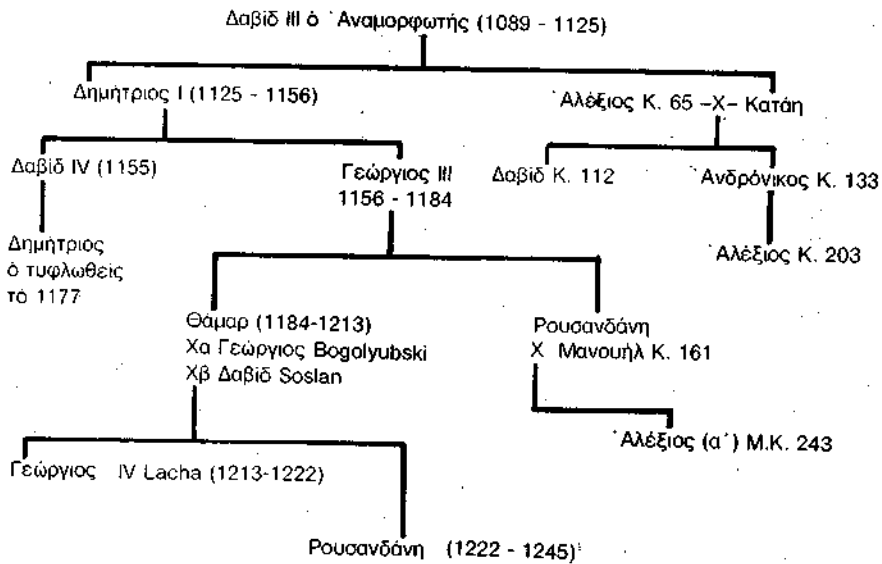
41. Χωνιάτης, σ. 466: Μανουὴλ... τοῦ μηδ' ὅλως τοῖς πατρικοῖς συντίθεσθαι ἀνομήμασι, καὶ συνειδέναί τοῦτο ἀκριβέστατα οὐ μόνον τοὺς ἐν ἀγορᾷ στρεφόμενους.

τούς φόβους του για τὸ μέλλον πάνω σὲ ὅσα κακὰ καὶ φοβερὰ ἔκανε. Ἡ ἀπάντηση τοῦ αὐτοκράτορα-πατέρα ἦταν τρομερή: «Γυναίκες εἰστε δυστυ-

42. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἰλωςις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 70, καὶ ἐκδ. Βονη, σ. 429. Ἡ συγγένεια ποὺ ἔνωσε τὸ Μανουὴλ Κ. 161 μὲ τὸ Δαβίδ Κ. 112 ἀπ' τὴν πλευρὰ τῶν Κομνηνῶν εἶναι αὕτη:

43. Ἡ συγγένεια ποὺ ἔνωσε τὸ Μανουὴλ Κ. 161 μὲ τὸ Δαβίδ Κ. 112 ἀπ' τὴν πλευρὰ τῶν Παγκρατιδῶν τῆς Γεωργίας εἶναι αὕτη:

44. Χωνιάτης, σ. 451. Γιά τὴν πρόταση τοῦ Ἀνδρόνικου (α') ὑπὲρ τοῦ Μανουὴλ Κ. 161, βλ. Γενεαλογία μου; τ. Α', σ. 619, ὁ. 524.
 45. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἰλωςις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 52-54, καὶ ἐκδ. Βονη, σ. 413. Πρβλ. Κ. Παπαρρηγόπουλος, Ἱστορία, τ. Δ', β', σ. 162.
 46. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἰλωςις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 54, καὶ ἐκδ. Βονη, σ. 414.
 47. Χωνιάτης, σ. 421.

χώς οι γιοί μου –έδω έμπλεξε μαζί και τὸ Μανουήλ Κ. 161– και ὀρκίζομαι πώς δὲ θὰ ζήσω μὲ ἡσυχία, ἂν μόνοι ἐσεῖς δὲν παραμείνετε στὸ κράτος μετὰ τὸ θάνατό μου ἰσχυροὶ και δυνατοί, ἔτσι ποὺ νὰ εἶστε πάνω ἀπὸ ὅλους. Διακηρύσσω πώς δὲν θὰ ἀφήσω νὰ ἐπιζήσουν παρὰ μόνο ἄνθρωποι τῆς τελευταίας κοινωνικῆς ὑποστάθμης, μακελλάριοι (=σφάχτες και χασάπηδες) και μάγγιπες (=φουρνάρηδες) και μυροποιοὶ και ἄλλοι ὅμοιοι, ποὺ πάνω σ' αὐτοὺς ἐσεῖς οἱ γιοί μου θὰ ἐξουσιάζετε και θὰ βασιλεύετε χωρὶς κανένα κίνδυνο, γιατί αὐτοῦ τοῦ εἶδους οἱ ὑπήκοοι δὲ θὰ εἶναι ἀξιοὶ νὰ ἐπαναστατήσουν και νὰ καθαίρουν ἀπ' τὸ θρόνο τῆ γενιά μας. Καθὼς θὰ ξεκάνω ὅλους τοὺς Γίγαντες (=τοὺς μεγάλους τῆς ἀριστοκρατίας), δὲ θὰ μείνουν παρὰ οἱ Πυγμαῖοι (=οἱ ἄνθρωποι τῆς φτωχολογίας), γιὰ νὰ ἔχουν ἐσᾶς τοὺς γιούς μου ἀπὸ πάνω τους ὡς μικροβασιλεῖς»⁴⁵.

Αὐτὰ μᾶς λέει ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, προσθέτοντας πώς τὰ πιὸ πάνω ὄχι μόνο τὰ εἶπε ὁ Ἄνδρόνικος (α') Κ. 87 χωρὶς νὰ ἔχη τὴν πρόθεση νὰ τὰ πραγματοποιήσει, ἀλλὰ τὸναντίον «ἀρίστευσε, λέει, ὡς φιλαλήθης στὴν ὑπόσχεση ποὺ ἔδωσε στοὺς γιούς του, καθὼς ἀποψίλωσε ἀπ' τοὺς ἐνδοξοὺς ἄντρες, ἀπ' τοὺς ἀριστοκράτες, τὴν ΚΠολη»⁴⁶.

Κάτι παρόμοιο μᾶς λένε τόσο ὁ Νικήτας Χωνιάτης ὅσο και ὁ Μιχαήλ Χωνιάτης.

«Ἐτσι, καθὼς μὲ ὀργὴ ἐνεργούσε ὁ Ἄνδρόνικος (α') και εἶχε τὸ ὕφος τραχὺ και σκληρό, και χωρὶς καμιὰ ὑποχώρηση ἐπέβαλλε τὶς θανατικὲς ἐκτελέσεις, λέει ὁ πρῶτος, παίζοντας μὲ τὶς συμφορὲς και κακώσεις τῶν γύρω του, νόμιζε πώς μὲ τὶς θανατώσεις τῶν ἄλλων, θεμελίωνε τὴν ἐξουσία του, γιὰ νὰ παραπέμψη τὴ βασιλεία στοὺς γιούς του, στερεὴ και ἀσάλευτη»⁴⁷.

«Δὲν ἀπολάμβανε τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, λέει ὁ δεῦτερος, ἂν πολλοὺς δὲν τύφλωνε, και γλυκιὰ μέρα τῆς ζωῆς του και ἀξία νὰ τὴ ζῆ νόμιζε ἐκείνη, κατὰ τὴν ὁποία πολλοὶ ἐξοντώνονταν, και ἀνάξια μέρα ἐκείνη ποὺ περνοῦσε χωρὶς φόνους και ἐγκλήματα, καθὼς μάλιστα φρονοῦσε πώς μὲ τὶς συμφορὲς τῶν συνανθρώπων του πρέπει νὰ ζῆ και νὰ ἐξουσιάζη και νὰ ἀναπνέη. Πίστευε πώς στέρεη σὰν τὸ διαμάντι θὰ κρατήση τὴν ἐξουσία και ἀναπόβλητη τὴν ἀλουργίδα, ἂν ὅσο τὸ δυνατό πιὸ πολλοὺς βάμη μέσα στὸ αἷμα και πορφυρένιο λουλούδι νόμιζε τὸ θάνατο τῶν χριστιανῶν. Εἶχε τὴν πεποίθηση πώς σῶα θὰ διαφυλάξη τὴ δυναστεία του, ἂν ἀκρωτηρίαζε και ἀνασκολόπιζε κάθε ἐπίβουλο, και πώς τόσο πιὸ πολὺ θὰ διαρκέση ἡ βασιλεία του ὅσο πιὸ πολλοὺς Ρωμαίους ἐξοντώσῃ»⁴⁸.

Αὐτὴ ἡ διαμαρτυρία τοῦ Ἰωάννη Κ. 162, ἡ ὁποία δὲ φαίνεται νὰ εἶχε κανένα πρακτικὸ ἀποτέλεσμα, πρέπει χρονικὰ νὰ τοποθετηθῆ μετὰ τὴ στέψη του ὡς βασιλέα, κατὰ τὸ Νοέμβρη τοῦ 1183, λίγο μετὰ τὶς ἀνταρσίες τῆς Νίκαιας και τῆς Προύσας, ὅπως τοῦλάχιστον μποροῦμε νὰ συμπεράνωμε ἀπ' τὸ

48. Μιχαήλ Χωνιάτης, Λόγος εἰς βασιλεᾶ Ἰσαάκιον (β') Ἄγγ. 183, ἐκδ. Σπ. Λόμπρου, Τὰ Σωζόμενα, τ. 1, σ. 231-32.

κείμενο του Θεσσαλονίκης Ευστάθιου⁴⁹:

Ἐάν ὁμως ἡ διαμαρτυρία τοῦ νεώτερου γιοῦ τοῦ τύραννοῦ δὲν εἶχε ἀπήχηση, μιά ἄλλη πιό ἐντονη διαμαρτυρία τοῦ πρεσβύτερου γιοῦ του, τοῦ σεβαστοκράτορα Μανουήλ Κ. 161, πού ἐγίνε κατά τόν Αὐγουστο τοῦ 1185, καί ἀπήχηση εἶχε καί βάρυνε κατά ἓνα βαθμὸ γιὰ τὴν ἀναβολή τῆς ἐκτέλεσης μιάς τρομερῆς ἀπόφασης τῆς συγκλήτου, ἐμπνευσμένης ἀπ' τὸν τύραννο, ἡ ὁποία τελικά λόγω ἰσως καί τῆς κάπως αἰφνίδιας πτώσης του ματαιώθηκε.

Ἦταν τότε πού ὁ τρομερός Ἀνδρόνικος (α') Κ. 87 βρισκόταν στό ἀπόγειο τῆς διωχτικῆς μανίας του κατά τῶν ἀριστοκρατῶν.

Ἡ ΚΠολη κάτω ἀπ' τὴν ἀναγγελία τῆς ἐπέλευσης τῶν Νορμανδῶν τῆς Σικελίας ἦταν ἀνάστατη. Οἱ κάτοικοι, ἂν καί κάτω ἀπὸ ἓνα καθεστῶς τρόμου, «ἐλευθεροστομοῦσαν, λέει ὁ Χωνιάτης, ζητώντας τὴν καθαίρεση τοῦ σκληροῦ ἡγεμόνα τους, τὸν ὁποῖο κατηγοροῦσαν γιὰ παραμέληση στὴν ἀντιμετώπιση τῶν Νορμανδῶν, πού διαρκῶς προελαύνοντας – ἡ κύρια δύναμή τους δὲ βρισκόταν καί πολὺ μακριὰ ἀπ' τὴν πρωτεύουσα – λεηλατοῦσαν τὴ χώρα»⁵⁰.

Αὐτὴ τὴν ἐλευθεροστομία καί τὴν ἐπαναστατικὴ τάση οἱ ἐπιτελεῖς τοῦ καθεστῶτος θέλησαν νὰ τὴν πατάξουν ἀνελέητα καί ἐσπρωξαν τὸν αὐτοκράτορα σὲ μιά ἀπόφαση πού θυμίζει τὰ συστήματα γενοκτονίας καί τίς προγραφές τῶν νεωτέρων ὀλοκληρωτικῶν κρατῶν. Ἡ ἀπόφαση πρόβλεπε τὴν καταδίκη σὲ θάνατο ὄχι μόνο ὅσων εἶχαν πιασθῆ καί ριχθῆ στὶς φυλακές, ἀλλὰ καί τῶν συγγενῶν καί φίλων τους καί τῶν ἄλλων ὁμοφρόνων τους, γιατί σὲ τίποτε δὲν ὠφελοῦσε, «ἂν κόβονταν ἓνα κεφάλι καί στὴ θέση του φύτρωναν ἄλλα πολλὰ, ὅπως κατὰ τὴ μυθολογία συνέβαινε μὲ τὴ Λερναία ὕδρα τοῦ Ἡρακλεῖ· οἱ ἐκτελέσεις θὰ γίνονταν μὲ διάφορους τρόπους, εἴτε μὲ σφαγή, εἴτε μὲ πνιγμὸ στὴ θάλασσα, εἴτε μὲ διάρρηξη τῶν ἐντοσθίων»⁵¹.

Πάνω σ' αὐτὰ ὁ αὐτοκράτορας συγκάλεσε τὴ συγκλήτο καί τοὺς πωλημένους δικαστές πού λυμαίνονταν τὴ βασιλικὴ τράπεζα, ὅπως οἱ γύπες τὰ πτώματα, καί ἐξέθεσε ὅσα κάνουν οἱ Νορμανδοὶ στὶς δυτικὲς ἐπαρχίες τῆς Αὐτοκρατορίας καί στὶς πόλεις πού εἶχαν κυριεύσει καί δήλωσε πῶς γιὰ ὅλα αὐτὰ δὲν εἶναι ἄλλοι ὑπεύθυνοι παρά οἱ ἀριστοκράτες πού τὸν ἔχουν ἀντιπολιτευτὴ καί βρίσκονται στὶς φυλακές καί οἱ συγγενεῖς τους καί οἱ δικοὶ τους. Αὐτοὶ ὅλοι ζητοῦν τὴν καταστροφή τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87 καί τὸ καθετὶ κινοῦν γιὰ νὰ τὸν ξεθρονίσουν καί νὰ τὸν δοῦν σάν ἓνα ἐλεεινὸ πτώμα νὰ πέφτῃ. Ἀλλὰ καθὼς δὲν μποροῦν νὰ συγκεντρώσουν τοὺς ντόπιους γιὰ νὰ κάνουν αὐτὸ πού θένε, ἐφεραν τοὺς Νορμανδοὺς καί συνεργάζονται μαζί τους γιὰ νὰ πετύχουν τὸ σκοπὸ τους⁵².

49. Ευστάθιος, ἐνθ' ἄνωγ., ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 52-54, καί ἐκδ. Bonn, σ. 413-14.

50. Χωνιάτης, σ. 435.

51. Χωνιάτης, σ. 435.

Και τελικά ὁ αὐτοκράτορας ζήτησε ἀπ' τῆ συνέλευση νὰ πάρη μέτρα γιὰ τὴ θεραπεία τοῦ κακοῦ⁵³.

Τότε σήκωσαν τὴ φωνή τους τὰ μέλη ἐκεῖνα τῆς συγκλήτου ποὺ ἦσαν φιλικὰ του καὶ δυνατὰ φώναξαν νὰ φύγουν ἀπ' τὴ μέση ὅλοι οἱ ἐχτροὶ τοῦ αὐτοκράτορα, κ' ἔτσι πάρθηκε ἡ ἀπόφαση νὰ ξεκάνουν ὅλους ἐκείνους ποὺ βρίσκονταν στὶς φυλακὲς καὶ στὶς ἐξορίες στὶς ἐπαρχίες, καθὼς καὶ τοὺς συγγενεῖς τους καὶ λοιποὺς οἰκειακοὺς, καὶ τοὺς ὑπηρετὲς τους. Καὶ ἡ ἀπόφαση αὐτὴ καταγράφηκε στὰ πρακτικά⁵⁴.

Μετὰ τὴν ἀπόφαση, οἱ φιλάνθρωποι αὐτοὶ σύνοδοι προχώρησαν στὴ σύνταξη τοῦ καταλόγου τῶν προγραμμένων, θέτοντας δίπλα στὸ ὄνομα τοῦ καθενὸς καὶ τὸν τρόπο θανάτωσης, καὶ μὲ ἓνα τέτοιο ψήφισμα ἡ συνέλευση διαλύθηκε⁵⁵.

Ἐχοντας στὰ χέρια του τὴν ἀπόφαση τῆς συγκλήτου, ὁ Ἀνδρόνικος (α') Κ. 87, ἄρχισε νὰ κινῆται γιὰ νὰ τὴν ἐκτελέσει, ἀλλὰ σ' αὐτὴ τὴν προσπάθεια εἶναι ποὺ συνάντησε τὴ σθεναρὴ ἀντίσταση τοῦ γιοῦ του σεβαστοκράτορα Μανουὴλ Κ. 161· ὁ πρίγκιπας παρατήρησε πὼς καθόλου δὲ συμφωνεῖ μὲ αὐτὴ τὴν πράξη ποὺ δὲν τελεῖται μὲ αὐτοκρατορικό ὄρισμό, καθὼς αὐτοὶ ποὺ τὴ θέσπισαν ἰσχυρίζονται, καὶ πὼς ἀπ' τὴν ἄλλη μεριὰ δὲν μπορεῖ νὰ ἀποδεχτῆ μιὰ ἀπόφαση ποὺ θέτει κάτω ἀπὸ θανατικὴ κρίση ὅλο σχεδὸν τὸ Πανελλήνιο, καὶ ἡ ὁποία δὲν ἐξοντώνει μόνο τοὺς ντόπιους, ἀλλὰ καὶ ὄσους ἀπ' τοὺς ξένους βρίσκονται στὴν ὑπηρεσία τῆς Αὐτοκρατορίας⁵⁶.

Ὁ Μανουὴλ Κ. 161 ἀνάκοψε τὴ φορὰ τοῦ πατέρα του, κ' ἔτσι σώθηκαν ἀναρίθμητα θύματα ποὺ ἐπρόκειτο σὰν ἄρνια γιὰ σφάξιμο νὰ θανατωθοῦν. Σ' αὐτὸ τὸ μεταξὺ τῆς ἀναβολῆς ἤλθαν τὰ τραγικὰ περιστατικὰ τῆς πτώσης τοῦ τυράννου, γιὰ νὰ μείνῃ ἡ ἀπόφαση ἀνεκτέλεστη.

Ματαιώθηκε, γιὰτὶ ὅπως λέει κι ὁ Χωνιάτης, «ὁ Θεὸς ἐπέβαλε, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τοῦ προφήτη, τὴ δικὴ του μάχαιρα στὸν ἀποστάτη δράκο, σ' αὐτὸν τὸ στριμμένο Ἀνδρόνικο (α') Κ. 87»⁵⁷.

Τὴν ἴδια μέρα τῆς 12ης τοῦ Σεπτέμβρη τοῦ 1185, ἀφοῦ ὁ Ἀνδρόνικος (α') ἀποσφαιρίστηκε ἀπ' τὸ θρόνο, μπῆκε στὸ μεγάλο ἱερό παλάτι ὁ εὐτύχιος νέος κύριος τῶν πραγμάτων, ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἄγγελος 183, ὁ ὁποῖος ἀπ' τὸ λαὸ ποὺ εἶχε μαζευτῆ ἀναγορεύτηκε γιὰ μιὰ δεύτερη φορὰ βασιλεὺς αὐτοκράτωρ Ρωμαίων⁵⁸.

52. Χωνιάτης, σ. 435-36.

53. Χωνιάτης, σ. 436.

54. Χωνιάτης, σ. 436-37.

55. Χωνιάτης, σ. 438.

56. Χωνιάτης, σ. 439-40.

57. Χωνιάτης, σ. 440.

58. Χωνιάτης, σ. 452-53: Ἰσαάκιος δὲ τῶν ἀρχείων εἰσω παρελθὼν καὶ βασιλεὺς αὐτοκράτωρ Ρωμαίων ὑπὸ τῶν συνεληλυθότων ὄχλων αὐθις ἀναρρηθεῖς...

Τότε, άμέσως μετά τη φυγή του Ανδρόνικου (α'), πιάστηκε στην ΚΠολη ό Μανουήλ Κ. 161 και ύποβλήθηκε στο μαρτύριο τής τύφλωσης, «χωρίς σέ τίποτε νά τόν ώφελήση τό πού τήρησε μιá σθεναρή άντιπολιτευτική στάση στον πατέρα του και τό πού δέν πήρε μέρος στα έγκλήματά του, πράμα πού όλοι ήξεραν στην ά γ ο ρ á τής ΚΠολης και ιδιαίτερα ό νέος αυτοκράτορας Ισαάκιος (β') "Αγγ. 183, πού στέρησε τόν άντρα άπ' τό φώς του»⁵⁹.

Γιατί όμως ό Ισαάκιος (β') "Αγγ. 183 τύφλωσε τό Μανουήλ Κ. 161; Στο σημείο αυτό συμμερίζομαι την άποψη ενός έρευνητή πώς «πολύ σ' αυτό συνέβαλε ή δήλωση πού έκανε πάνω στην άπελπισία του και στον κίνδυνο πού διέτρεχε ό Ανδρόνικος (α') Κ. 87 πώς πάραίτεται ύπερ του γιου του Μανουήλ Κ. 161' ό λαός, όπως είδαμε, μέ δυσφημίες και βρισιές περιέλουσε τόν Ανδρόνικο (α') και τόν ύπομήφιο πού πρότεινε και παράβλεψε τις προηγούμενες αντίθεσεις του γιου προς τόν πατέρα και συνέδεσε και τούς δυό μέ την κοινή όργη και τό κοινό μίσος. "Ετσι ό Ισαάκιος (β') τυφλώνοντας τό Μανουήλ Κ. 161, άπ' τή μιá μεριά ικανοποιούσε τό λαϊκό μίσος, και άπ' τήν άλλη άπαλλασσόταν ό ίδιος από ένα μνηστήρα του θρόνου και άνταγωνιστή πού ήταν δυνατό νά στηριχτή στην εύνοια εκείνων πού γνώριζαν τήν αντίθεση του προς τήν πολιτική του πατέρα του, καθώς και στους φίλους και όπαδούς του πατέρα του, και νά επιδιώξη κάποια μέρα τήν κατάληψη του θρόνου, γι' αυτό και τόν τύφλωσε για νά τόν καταστήση άνίκανο νά διεκδικήση τό θρόνο»⁶⁰.

Άλλος έρευνητής θά μäs πη: «Παρά τις αντίδράσεις στις σκληρότητες του πατέρα του, ήταν κοντά σ' αυτό ένα μέλος τής οικογένειας των Κομνηνών, τυλιγμένο μέσα στη μοίρα της»⁶¹.

Δέ μου φαίνεται άπ' τήν άλλη μεριά σωστή ή άποψη του ίδιου αυτού έρευνητή πώς «ό Ισαάκιος (β') "Αγγ. 183 πρόσεχτικά είχε οργανώσει τήν τέλεια έξαφάνιση τής οικογένειας των Κομνηνών και πώς ξέροντας καλά ότι

59. Χωνιάτης, Ιστορία, σ. 466. Ο Μανουήλ Κ. 161 δέν μπορεί νά πιάστηκε μετά τόν οικτρό θάνατο του πατέρα του, στις 19.ΙΧ.1185, όπως άφήνει νά έννοηθή ό διακεκριμένος έρευνητής Όδ. Λαμψιδης, Περί τήν ίδρυσιν κτλ., Αρχείον Πόντου 31 (1971-72), σ. 12. Πιάστηκε και τυφλώθηκε άμέσως μετά τήν πτώση και φυγή του Ανδρόνικου (α') Κ. 87, στις 12.ΙΧ.1185, όπως μäs βεβαιώνει σέ άλλο έργο του ό ίδιος ό Νικήτας Χωνιάτης, Λόγος εις Ισαάκιον (β') "Αγγ. 183, έκδ. J. A. Van Dieten, *Orationes et epistulae*, σ. 90: άρίστη δέ και ή δευτέρου και τρίτου τυράννου καθαιρέσις (=του Μανουήλ Κ. 161 και του Ιωάννου Κ. 162), ών ό μέν (Μανουήλ Κ. 161) συγκάτεσπάτο και συγκάτέπιπτεν εύθύς τώ φυτεύσαντι. Τό «συγκάτεσπάτο και συγκάτέπιπτεν» έχουν τήν έννοια πώς ό Μανουήλ Κ. 161 έπесе άπ' τό σεβαστοκρατορικό θώκο και τυφλώθηκε άμέσως μετά τήν άπ' τόν αυτοκρατορικό θρόνο πτώση και διά πλοίου φυγή του Ανδρόνικου (α'), ό όποιος κατά τή φυγή του πιάστηκε στις 14 του Σεπτέμβρη (1185), μετακομίστηκε στις 15/16 του μήνα στην ΚΠολη και μετά τριήμερο μαρτύριο θανατώθηκε στις 19 του μήνα, βλ. Γενεαλογία μου. τ. Α', σ. 623-25, ύ. 533.

60. Βλ. Όδ. Λαμψιδης, Περί τήν ίδρυσιν κτλ., ένθ' άνωτ. (ύ. 59), σ. 13.

61. Βλ. Α.Α. Vasiliev, *The foundation* κτλ., ένθ' άνωτ. (ύ. 24), σ. 8, έλλην. μετάφρ., σ. 14.

οι δυο έγγονοι του Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87 –ο Ἀλέξιος Κ. 243 και ο Δαβίδ Κ. 244– υπήρχαν (στην ΚΠολη), δε θα τους επέτρεπε ποτέ να ζήσουν ἄθιχτοι και ἀπειράχτοι στην πρωτεύουσα»⁶².

Πρώτα-πρώτα, οι γιοι του Μανουήλ Κ. 161, ο Ἀλέξιος Κ. 243 και ο Δαβίδ Κ. 244, τὸ 1185, ἦσαν ἡλικίας τριῶν ἐτῶν ὁ πρῶτος και ἑνὸς ἢ δυὸ ἐτῶν ὁ δευτερος⁶³, και ποτέ στο Βυζάντιο δὲν πειράχτηκαν παιδιὰ σ' αὐτὴ τὴν ἡλικία. Ἀκόμη ξέρομε πὼς ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἀγγ. 183 φυλάκισε, χωρὶς καθόλου να ἀκρωτηριάση, ἕνα ἀνεψιὸ του Ἀνδρόνικου (α΄), γιὸ τῆς ἀδελφῆς του Ἄννας Κ. 86, τὸν Ἰσαάκιο Κ. 160⁶⁴.

Δὲ θα πιστεῦσαμε βέβαια –εἶναι ρητορικό σχῆμα– τὴ βεβαίωση του μητροπολίτη Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Χωνιάτη, πὼς «οὔτε αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ ἔλεεινὸς Ἀνδρόνικος (α΄), ὁ δημιουργὸς τῆς ὅλης τραγωδίας τῆς Αὐτοκρατορίας, δε θα πάθαινε τὰ ὅσα δίκαια ἔπαθε, ἂν μπορούσε ὁ αὐτοκράτορας (Ἰσαάκιος β΄) να ἐμποδίση τὴν κοινὴ ἀγανάκτηση... Γιατὶ ἔπρεπε αὐτὸς ὁ πιὸ μνησικακὸς ἀπ' τὶς καμήλες, σὲ τέτοιο ζῶο να φορτωθῆ, και να πομπεύση τὸ γελοῖο ἐκεῖνο θρίαμβο, γιὰ να μὴν μπορέση πιά να ξεδιαλύνη τὸ κουνούπι και να καταπίνη τὴν κάμηλο, καθὼς ἄλλον κατηγοροῦσε (τὸν Ἀλέξιο Κ. 132) πὼς θα σφετεριστῆ τὸ θρόνο (του Ἀλέξιου β΄ Κ. 155), ἐνῶ αὐτὸς στην πραγματικότητα τὸν σφετερίστηκε»⁶⁵, ἀλλὰ πρέπει να ἀποδεχτοῦμε τὴν ἄλλη βεβαίωση του ἴδιου ἱεράρχη πὼς μετὰ τὶς ἐκατόμβες τῶν θυμάτων του Ἀνδρόνικου (α΄) και τῶν συντρόφων του, «μετὰ τὴ φοβερὴ τῶν πραγμάτων μετακίνηση, καμιά γυναίκα δε φόρεσε πένθιμα ἀπ' τὴ στέρηση συζύγου, πατέρα ἢ γιοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον γυναῖκες πού μαυροφοροῦσαν ἄλλαξαν στολές, και κανεὶς δὲν τυφλώθηκε, καθὼς ὁ βασιλέας-ἡλιος (ὁ Ἰσαάκιος β΄) φώτισε τὸν κόσμο»⁶⁶.

Ὁ Ἀλέξιος Κ. 243 και ὁ Δαβίδ Κ. 244 ἔμειναν στην ΚΠολη τὸ πιὸ λίγο μέχρι τὸν Ἰούλιο του 1201, δηλ. μέχρι και τὴν ἀποτυχία τῆς στάσης του Ἰωάννη Ἀξούχου Κομν. 208, του γιοῦ τῆς Μαρίας Κ. 123⁶⁷, του ὁποίου τὴν κόρη Ἀξούχαινα Κομνηνὴ εἶχε παντρευτῆ ὁ Ἀλέξιος Κ. 243⁶⁸, ἢ τὸ πιὸ πολὺ μέχρι τὸν Ἰούλιο του 1203, δηλ. μέχρι και μετὰ τὴν πρώτη ἀλωση τῆς ΚΠολης ἀπ' τοὺς Σταυροφόρους^{68α}.

62. Βλ. A.A. Vasiliev, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 17, ἑλλην. μετάφρ., σ. 27.

63. Γιὰ τὴ χρονολογία γέννησης τῶν δυὸ πριγκιπῶν, βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 21.

64. Χωνιάτης, σ. 553-54. Μόνο μετὰ τὴ δραπετεύση του ἀπ' τὴ φυλακὴ και τὴν ἀπόπειρά του να καταλάβῃ τὸ θρόνο, πιάστηκε και ὑποβλήθηκε σὲ βασανιστήρια, στα ὁποία και ὑπόκυψε.

65. Μιχαὴλ Χωνιάτης, Λόγος εἰς Ἰσαάκιον (β΄) Ἀγγ. 183, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 59), σ. 239.

66. Μιχαὴλ Χωνιάτης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 239.

67. Βλ. M. Kursanskis, *Autour des sources géorgiennes*, Ἀρχεῖον Πόντου 30 (1970), σ. 112-13.

68. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Γ΄, προσωπογραφίες Ἰωάννη Κ. 208 και Ἀλέξιου (α΄) Μεγ. Κομν. 243, καθὼς και M. Kursanskis, *Autour des sources géorgiennes*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 112.

68α. Βλ. Ὁδ. Λαμφιδης, *Περὶ τὴν ἴδρυσιν κτλ.*, ἐνθ' ἄνωτ. (σ. 59), σ. 14-7, πού παίρνει τὴν πιὸ

Τά ψυχικά χαρίσματα του Μανουήλ Κ. 161 πού άδικα τυφλώθηκε, βρήκαν δικαίωση, καθώς άπ' τόν Άπρίλη του 1204, ό γιός του Άλέξιος (α΄) Μέγ. Κομν. 243 –τήν έπωνυμία του Μεγάλου Κομνηνού πήρε, γιατί ήταν ένας κατευθείαν έξ άρρενογονίας άπόγονος τής ένδοξης βασιλικής και χρυσής γενιάς τών Κομνηνών, ένας γιός του Μανουήλ Κ. 161, ένας έγγονός του βασιλέα Άνδρόνικου (α΄) Κ. 87, ένας δισέγγονος του Ίσαάκιου Κ. 36, και ένας τρισέγγονος του μεγάλου βασιλέα Άλέξiou (α΄) Κ. 15– άναγορεύτηκε βασιλεύς και αύτοκράτωρ Ρωμαίων στην Τραπεζούντα⁶⁹.

Έτσι βλέπομε πώς τό προαγόρευμα ΑΙΜΑ για τούς Κομνηνούς είχε μία κάποια έπαλήθευση και στη νέα σειρά τών Κομνηνών πού άρχισε άπ' τόν Άνδρόνικο (α΄) Κ. 87:

Άνδρόνικος (α΄) Κ. 87 βασιλεύς και αύτοκράτωρ Ρωμαίων

Ίωάννης Κ. 162 βασιλεύς Ρωμαίων

Μανουήλ Κ. 161 έφήμερος ύποψήφιος αύτοκράτωρ Ρωμαίων

Άλέξιος (α΄) Μ.Κ. 243 βασιλεύς και αύτοκράτωρ Ρωμαίων.

Άλλά και μία άλλη τετράδα διαδόχων του Άλέξiou (α΄) Μέγ. Κομν. 243 ήταν κατά τό προαγόρευμα ΑΙΜΑ:

Άνδρόνικος (α΄) Γίδος Κομνηνός (1222-1235)

Ίωάννης (α΄) Άξούχος Μέγ. Κομν. (1235-1238)

Μανουήλ (α΄) Μέγ. Κομν. (1238-1263)

Άνδρόνικος (β΄) Μέγ. Κομν. (1263-1266)^{69α}.

Οι άπόγονοι του Μανουήλ Κ. 161 βασίλευσαν στην Τραπεζούντα μέχρι τόν Αύγουστο του 1461, μέχρι τότε δηλ. πού ή Τραπεζούντα παραδόθηκε με συνθήκη στο Μωάμεθ ΙΙ τόν Κατακτητή.

Δέν άποκλείεται ό Άλέξιος (α΄) Μέγ. Κομν. 243 και ό Δαβίδ Μέγ. Κομν. 244 νά μερίμνησαν για τή μεταφορά τών λειψάνων του πατέρα τους Μανουήλ Κ. 161 άπ' τήν ΚΠολη στην Τραπεζούντα, και νά τά έναπόθεσαν στον πύργο πού ήταν στη βόρεια γωνιά τής Άκρόπολης τής Τραπεζούντας, και πάνω άπ' τόν τάφο του νά έχτισαν μία έκκλησία με τics εικόνες του Άνδρόνικου (α΄) Κ.

πάνω θέση και θεωρεί ολότελα άπίθανη –σ' αυτό με βρίσκει σύμφωνο– τή γνώμη του μεγάλου σοφού Α.Α. Vasiliev, The foundation κτλ., ένθ' άνωτ. (ύ. 24), σ. 9, έλλην. μετάφρ., σ. 16, πώς «οί δυο άδελφοί πέτυχαν νά διαφύγουν άπ' τήν ΚΠολη κατά τή διάρκεια τής επανάστασης (του Σεπτέμβρη) του 1185, πού τελείωσε με τό βίαιο θάνατο του πατέρα τους (γράφει τήν τυφλώση του πατέρα τους) και του πάπου τους». (όταν άκόμη ήσαν σέ βρεφική ηλικία).

69. Μιχαήλ Πανάρετος, Περί ... τών μεγάλων Κομνηνών. έκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ4 (1907), σ. 266· Ποντικά Έρευνα 2 (1958), σ. 61· Άρχειον Πόντου 22 (1958), σ. 61· Γ. Παχυμέρης, έκδ. Βοηη, τ. Ι, σ. 519-20· Έπιγραφή Μανουήλ (α΄) Μέγ. Κομν. Τραπεζούντος: Έν Χριστώ τῷ Θεῷ πιστός βασιλεύς και αύτοκράτωρ Ρωμαίων ... Μανουήλ ό Κομνηνός, βλ. G. Finlay, History of Greece, τ. ΙV, σ. 340 και ύ. 2, έκδ. Tozer, και W. Miller, Trebizond, New York 1926, σ. 26.

69α. Για τή χρονολογική σειρά τών βασιλέων τής Τραπεζούντας, βλ. Όδ. Λαμψιδη, Μιχαήλ του Πανάρετου Περί τών Μέγ. Κομνηνών, Ποντικά Έρευνα 2 (1958), σ. 124.

87 και τοῦ σεβαστοκράτορα Μανουήλ Κ. 161⁷⁰.

Ἦταν μιὰ ἀπότιση φόρου τιμῆς στοὺς γεννήτορες.

Μετὰ τὴν τύφλωσή του, στίς 12.IX.1185, ὁ Μανουήλ Κ. 161 δὲν ἀναφέρεται πιά στὴν ἱστορία· εἶναι ἀγνωστο πότε ἀκριβῶς πέθανε⁷¹.

162. Ἰωάννης Κομνηνός (γένν. VIII-IX.1159 — † IX.1185)

Ὁ Ἰωάννης¹ Κομνηνός δευτερότοκος γιός τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87 και τῆς πρώτης νόμιμης Βυζαντινῆς συζύγου του² γεννήθηκε Αὐγουστο με Σεπτέμβρη τοῦ 1159, καθὼς πιάστηκε στὴν κοιλιά τῆς μητέρας του, κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1158, ὅταν αὐτὴ βρισκόταν στὴ φυλακὴ τοῦ μεγάλου παλατιοῦ, και ἐκεῖ ὡς ἓνα φάντασμα τῆ συνάντησε ὁ πατέρας του³.

Τὸ 1166 καθὼς ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 ἀναχώρησε γιὰ νὰ ἀναλάβη και πάλι τὰ καθήκοντα τοῦ δ ο υ κ ὂ ς τῆς Κιλικίας, φαίνεται πὼς πῆρε μαζί του και τὸ νεώτερο γιό του Ἰωάννη Κ. 162, ποὺ τότε εἶχε μιὰ ἡλικία ἑφτά χρονῶ, γιατί βλέπομε αὐτὸν τὸν τελευταῖο νὰ συνοδεύη τὸν πατέρα του, κατὰ τίς μακρὲς

70. Βλ. F. H. Uspenski, *Otscherki iz Istorii Trapezundskoi Imperii*, Leningrad 1929, σ. 40-2, ὡς και σ. 34 και 155 (= Διαγράμματα Ἱστορίας τοῦ Τραπεζουντιακοῦ κράτους)· ἑλληνικὴ περιλήψη ἀπ' τὸν Ι. Ἰέρακα, Ἀρχεῖον Πόντου 6 (1935), σ. 196-205. Πρβλ. γιὰ τὸ θέμα τοῦ τάφου τοῦ Μανουήλ Κ. 161, A. A. Vasiliev, *The foundation* κτλ., ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 24), σ. 8-9, ἑλλην. μετάφρ., σ. 14-5· Χρῦσανθος Τραπεζούντος, Ἡ Ἐκκλησία Τραπεζούντος, σ. 459-60.

71. Εἶναι ἀνακριβὴς ἡ γνώμη τοῦ A. A. Vasiliev, *The foundation* κτλ. (ὕ. 24), σ. 8, ἑλλην. μετάφρ., σ. 14, πὼς ὁ Μανουήλ Κ. 161, «πέθανε προφανῶς ἀπ' τὰ ἀποτελέσματα τοῦ κτηνώδους ἀκρωτηριασμοῦ του», τῆς τύφλωσης· κάτι τέτοιο γιὰ τὸ Μανουήλ Κ. 161 δὲ μᾶς λέει ὁ Χωνιάτης, σ. 466, ἐνῶ μᾶς παρέχει τὴν πληροφορία πὼς ὁ ἀδελφός του Ἰωάννης Κ. 162 πέθανε μετὰ τὴν τύφλωσή του, καθὼς ἀμέσως μετὰ ἀπ' αὐτὴ σφάχτηκε, βλ. προσωπογραφία Ἰωάννη Κ. 162, ὕ. 23.

162.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς μεγάλου θεοῦ του, ἀδελφοῦ τοῦ πάππου του Ἰσαάκιου Κ. 36, τοῦ Ἰωάννη (β') Κ. 34, ὡς και τοῦ ἐπίσης ἐκ πατρὸς θεοῦ του Ἰωάννη Κ. 84 τοῦ ἀποστάτη. Εἶναι περιεργό ποὺ ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 σὲ κανένα ἀπ' τοὺς γιούς του δὲν ἔδωσε τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα του, ἂν και τὸν βλέπομε με βασιλικὴ δορυφορία νὰ ἐπισκέπτεται στὴ μονὴ Κοσμοσωτείρας, στὴ Βῆρα, τὸ μνημα του, βλ. Χωνιάτης, σ. 363, ἀλλὰ οὔτε και ὁ Ἰσαάκιος Κ. 36 ἀναφέρει κανένα ἀπ' τὰ παιδιὰ του, ὅπως συνηθίζοταν, στὸ Τυπικό του τῆς πιὸ πάνω μονῆς.

2. Χωνιάτης, σ. 140, 185, 323, 409-10, 412, 466, 557· ὁ ἴδιος, Λόγος εἰς Ἰσαάκιον (β') Ἄγγ. 183, ἐκδ. J. A. Van Dielen, *Orationes et epistulae*, σ. 90· Θεόδωφος Σκουταριώτης, ἐκδ. Κ. Σάθα, MB (1894), σ. 311, 320, 345, 349, 364, 402· Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἄλωις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 52, 54, 130 και ἐκδ. Βοηη, σ. 411, 413, 485.

3. Χωνιάτης, σ. 140. Πρβλ. O. Jurewicz, *Andronikos I Komnenos*, σ. 304. Εἶναι ἓνα λάθος τοῦ Ch. Du Cange, *Fam. aug. byz.*, σ. 191, και τοῦ C. Toumanoff, *On the relationship* κτλ., *Speculum* 15 (1940), σ. 304, ποὺ τὸν ἀκολουθεῖ, πὼς τάχα γεννήθηκε τὸ 1156.

έκείνες περιπλανήσεις του με την έρωμένη του Θεοδώρα Κ. 142 στις χώρες της Ανατολής και του Βορρά, για να καταλύση στον έμιρ της Κολωνίας και της Χαλδίας Σαλτούχο⁴.

Τέλη του 1178 με αρχές του 1179 έφτασε ο Ανδρόνικος Κ. 87 με τη Θεοδώρα Κ. 142 και τα παιδιά που απόκτησε απ' αυτή, καθώς και με τον Ιωάννη Κ. 162, στην ΚΠολη, και στην πόλη των βασιλέων, κοντά στ' αδέρφια του Μανουήλ Κ. 161 και Μαρία Κ. 163, έμεινε ο Ιωάννης Κ. 162, ενώ ο πατέρας τους, συγχωρεμένος απ' τον αυτοκράτορα Μανουήλ (α') Κ. 81 αναχώρησε για το Οίναιον στα παράλια του Εύξεινου πόντου· είχε τότε ο Ιωάννης Κ. 162 μιá ηλικία 20 περίπου χρονώ⁵.

Με την επάνοδό του στην ΚΠολη θά έλαβε απ' το δευτεροθείο του Μανουήλ (α') τον τίτλο του πανσεβαστου σεβαστου⁶.

Μετά το θάνατο του αυτοκράτορα Μανουήλ (α'), ο Ιωάννης Κ. 162, μαζί με τον αδελφό του Μανουήλ Κ. 161, πήραν το μέρος της πορφυρογέννητης Μαρίας Κ. 153, συνωμότησαν κατά της Αντιβασιλείας για να αποκαλυφτή η συνωμοσία και να κλειστούν στις φυλακές του μεγάλου ίεροῦ παλατιού, απ' τις όποιες δέ βγήκαν παρά τον Απρίλη του 1182⁷.

Καθώς ο πατέρας του ανάλαβε την επιτροπεία του νεαρού αυτοκράτορα Αλέξιου (β') Κ. 155, ο Ιωάννης Κ. 162 τιμήθηκε με ένα απ' τα πιο λαμπρά αξιώματα⁸, και μόνο μετά τη θανάτωση του Αλέξιου (β') ύψώθηκε, κατά το Νοέμβρη του 1183, στο σχήμα της βασιλείας, ως συμβασιλέας και διάδοχος του πατέρα του⁹.

Μας είναι γνωστοί οι λόγοι για τους όποιους ο Ανδρόνικος (α') Κ. 87 προτίμησε ως διάδοχο το νεώτερο γιό του απ' τον πρεσβύτερο Μανουήλ Κ.

4. Χωνιάτης, σ. 185: ἐπι-δὲ καὶ Ἰωάννου, ὄν ἐκ τῶν προτέρων καὶ γνησίων οἱ σπερμάτων συνέκδημον ἐκ Βυζαντίου ἐπήγετο, ἕως τῆς ἐς αὐτὸν αὐθις τὸν αὐτοκράτορα Μανουήλ ἐπαναλύσεως.
5. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, "Αλωαίς, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 20 καὶ 28, καὶ ἐκδ. Βονν, σ. 381 καὶ 390· Χωνιάτης, σ. 296, 301, 316. Πρβλ. F. Cognasso, *Partiti politici*, σ. 236 καὶ ὑ. 5· Ch. Brand, *Byzantium confronts the West*, σ. 28, πού φρονεῖ πὼς οἱ τρεῖς νέοι ἔμειναν στὴν ΚΠολη ὡς ἐχέγγυο τῆς πίστεως τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 πρὸς τὸ Μανουήλ (α') Κ. 81.
6. Καθὼς ὁ Μανουήλ Κ. 161, ἔτσι καὶ ὁ Ἰωάννης Κ. 162 ἔλαβε τὸν πῖο πάνω τίτλο, βλ. προσωπογραφίες Ἰσαάκιου Κ. 160, ὑ. 4, καὶ Μανουήλ Κ. 161, ὑ. 4· ὁ πατέρας τους Ἀνδρόνικος Κ. 87, ὡς πρωτεξάδελφος τοῦ αὐτοκράτορα δὲν ἔφερε κανένα τίτλο, ἀλλὰ αὐτὴ ἡ ἴδια ἢ προβολὴ τῆς συγγενικῆς του σχέσης ἀποτελοῦσε καὶ τὴν τιπλοφορία του, βλ. L. Stiernon, *Sébastos et gambros*, REB23 (1965), σ. 224.
7. Βλ. προσωπογραφία Μανουήλ Κ. 161, ὑ. 28.
8. Βλ. προσωπογραφία Μανουήλ Κ. 161, ὑ. 29-30.
9. Χωνιάτης, σ. 140, 409-10, 412, 466, 557· Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, "Αλωαίς, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 52, καὶ ἐκδ. Βονν, σ. 411. Τὸν Ὀχτώβρη τοῦ 1183 πού παντρεύτηκε ὁ Ἀλέξιος Κ. 156 ἦταν ἀκόμη ὑπομήφιος γιὰ τὴ συμβασιλεία, καὶ λίγο μετὰ τὸ γάμο του, τὸ Νοέμβρη, ἔκρινε ὁ Ἀνδρόνικος (α') πὼς «πολύ λίγο ἀξιος γιὰ τὸ θρόνο» ἦταν ὁ Ἀλέξιος Κ. 156. βλ. Χωνιάτης, σ. 557. Ἐτοιμέσα ἀπὸ Νοέμβρη τοῦ 1183 ἐγινε ἡ στέψη τοῦ Ἰωάννη Κ. 162 ὡς βασιλέα.

161· κυρίως βασίστηκε στο προαγόρευμα ΑΙΜΑ παρά στην ιδιαίτερη άφροσύνη του Ἰωάννη Κ. 162 πρὸς τὸ πρόσωπό του¹⁰.

Καί μᾶς λένε μὲν πὼς ὁ Ἰωάννης Κ. 162 «μὲ χαρὰ ἀκολουθοῦσε τὸν πατέρα του στὰ π λ η μ μ ε λ ο ὑ μ ε ν α ἀπέναντι τῶν ἀριστοκρατῶν καὶ τῶν δυσαρεστημένων»¹¹, ἀλλὰ ἐξίσου εἶναι ἀλήθεια πὼς δὲ στάθηκε πάντα ἕνα τυφλὸ ὄργανο τοῦ πατέρα του. Κατὰ μίμηση τοῦ πρεσβύτερου ἀδελφοῦ του ἔλεγξε τὸν πατέρα του γιὰ τὶς σκληρότητες καὶ ἀκρότητές του, καὶ δέχτηκε τὴν ἐπίθεση αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, ποὺ κατηγορήσε τοὺς γιούς του «ὡς γυναῖκες» καὶ πὼς δὲν ἐννοοῦν τὴν πολιτικὴ του, ἢ ὅποια ἀποβλέπει στὴν ἐξασφάλιση τῆς βασιλείας τους, καθὼς αὐτὸς ἐξοντῶνει τοὺς δ υ ν α τ ο ὑ ς , γιὰ νὰ μείνουν μόνο οἱ π έ ν η τ ε ς , πάνω στοὺς ὁποίους θὰ ἐξουσιάζουν¹².

Ἀνάμεσα στοὺς δυὸ πρὸ κύριους ὑπουργοὺς τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87, τὸ λογοθέτη τοῦ δρόμου πανσέβαστο σεβαστὸ Στέφανο Ἁγιοχριστοφορίτη καὶ τὸ μέγα ἐταιρειάρχῃ Κωνσταντῖνο Τρίψυχο, ποὺ καὶ οἱ δυὸ εἶχαν βάψει τὰ χέρια τους στὸ αἷμα τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας τοῦ μακαρίτη βασιλέα Μανουήλ (α΄) Κ. 81 καὶ ποὺ μαζί μοιράζονταν τὸ ἔπαθλο τῆς ἐπίδειξης σκληρότητας ἀπέναντι τῶν ἀριστοκρατῶν ποὺ σέρνονταν στὶς ἀνακρίσεις καὶ στὶς φυλακές, ὑπῆρχε ἕνας κρυφὸς ἀνταγωνισμὸς στὴ διεκδίκηση τοῦ βραβείου τοῦ νὰ γίνῃ ὁ ἕνας ἀπ' τοὺς δυὸ ὁ μοναδικὸς ὑπουργὸς τῆς ἀπόλυτης ἐμπιστοσύνης τοῦ μονάρχη.

Πάνω σ' αὐτὸν τὸν ἀνταγωνισμὸ ὁ Ἁγιοχριστοφορίτης¹³ ποὺ ἦταν τὸ «σιδερένιο νεῦρο τῆς τυραννίδας»¹⁴ μὲ τρόπο καθαρὰ βυζαντινὸ κατηγορήσε στὸν αὐτοκράτορα τὸν Τρίψυχο ποὺ εἶχε φτάσει στὸ σημεῖο νὰ εἶναι «ὁ παραδυναστής» τοῦ τυράννου¹⁵, γιὰ πράματα καθόλου οὐσιώδη, καὶ ἀνάμεσα στὶς κατηγορίες ἦταν καὶ μὰ ποὺ ἀναφερόταν στὸ βασιλέα Ἰωάννη Κ. 162.

Σ' αὐτὲς τὶς κατηγορίες ὁ νεαρὸς πρίγκιπας μᾶς παρουσιάζεται σὰν ἕνα πρόσωπο φαῖδρὸ καὶ ἀσήμαντο ποὺ ὀλότελα ἀνάξια θὰ ἀνέβῃ στὸν αὐτοκρατορικὸ θρόνο.

Δὲν ὑπάρχει βέβαια καμιὰ ἀμφιβολία πὼς ὁ νεώτερος γιὸς ἦταν πολὺ κατώτερος ἀπ' τὸν πρεσβύτερο Μανουήλ Κ. 161, ἀλλὰ δὲν μπορούμε χωρὶς νὰ ἔχουμε καὶ ἄλλα τεκμήρια νὰ δεχτοῦμε σὲ ὅλη τους τὴν ἔκταση τὰ ὅσα φέρεται νὰ λήθῃ σὲ βάρος τοῦ ὁ Τρίψυχος.

10. Βλ. προσωπογραφίες Ἀλέξιου Κ. 156, ὑ. 28-29, 34-36, 39-41, καὶ Μανουήλ Κ. 161, ὑ. 38-39.

11. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἐλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 52, καὶ ἐκδ. Βονη, σ. 411.

12. Βλ. προσωπογραφία Μανουήλ Κ. 161, ὑ. 45.

13. Ἀπ' τὸ Χωνιάτη, σ. 409, δὲν κατονομάζεται ὁ Ἁγιοχριστοφορίτης ρητὰ τὸν κρύβει κάτω ἀπ' τὴν φράση: «τῷ τοι καὶ κατεπόντος αὐτοῦ πρὸς Ἀνδρόνικον τῶν γνησιωτάτων τινός», πρβλ. Ch. Brand, Byzantium confronts the West, σ. 330 καὶ ὑ. 66.

14. Μιχαὴλ Χωνιάτης, Λόγος εἰς Ἰσαάκιον (β΄) Ἁγγ. 183, Τὰ Σωζόμενα, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, τ. Ι, σ. 225.

15. Νικήτας Χωνιάτης, σ. 410: καὶ τοιοῦτο μὲν τὰ τῆς παραδυναστείας τῷ Τριψύχῳ πέρας

Είπε, μαζί με τ' άλλα, ὁ Ἁγιοχριστοφορίτης στὸν αὐτοκράτορα: « Ἀκόμη, δέσποτα βασιλέα μου, καὶ τὸ γιό καὶ διάδοχο τῆς βασιλείας σου καὶ νόμιμο κληρονόμο τῆς ἐξουσίας, τὸν ὠραιότατο καὶ σὲ ὅλους πολὺ ἀγαπητὸ Ἰωάννη, δὲν παύει νὰ διασύρη ὁ Τρίψυχος, ἐλεεινὰ λέγοντας λόγια πῶς ἔνα σίχμα ἐ λ έ φ Θε ο ὕ θά ἐγκαθιδρυθῆ στὸν αὐτοκρατορικό θρόνο. Καὶ κάποτε, ἐνῶ περνοῦσε ὁ βασιλέας Ἰωάννης Κ. 162 καὶ ἀπὸ ὅλους προπέμπονταν, ὁ Τρίψυχος τὸν κοροΐδευε καὶ τὸν δυσφημοῦσε καὶ τὸν ἀποκαλοῦσε Ζ ι ν τ ζ ι φ ί τ ζ η, καὶ βαθιὰ ἀναστενάζοντας εἶπε: "Ὡ δυστυχισμένη ἀρχὴ τῶν Ρωμαίων, τί λογιῆς αὐτοκράτορας πρόκειται πάνω σου νὰ καθῆση»¹⁶.

Καὶ ἦταν ὁ Ζιντζικίτζης, λέει ὁ Χωνιάτης, «ἔνα πανάσχημο καὶ σιχαμερὸ ἀντράκι, μὲ μακριὰ χέρια δυσανάλογα πρὸς τὸ κοντὸ ἀνάστημά του καὶ τὸ χοντρὸ σῶμα του, ποὺ συχνάζε στὸν Ἰππόδρομο κατὰ τ' ἄλλα, ἦταν ἕνας τύπος τῆς πρωτεύουσας, ἕνας γελωτοποιὸς καὶ λαϊκὸς ξυπνάκιος ποὺ στὰ καπηλιὰ καὶ στοὺς δρόμους συνήθιζε νὰ λέη σκωπτικὰ στιχάκια καὶ αἰσχρολογίες καὶ νὰ σκορπῆ τά γέλοια»¹⁷.

Αὐτὲς τὶς κατηγορίες τοῦ καταδότη –ποὺ ὅπως πιστεύω ἦταν ὁ Ἁγιοχριστοφορίτης– ἀποδέχτηκε ὁ Ἀνδρόνικος (α') Κ. 87, «καθὼς χτύπησαν στὴν καρδιά του», καὶ πρόσταξε νὰ πιαστῆ ὁ παλιὸς ἀφοσιωμένος του συνεργάτης, νὰ δημευτῆ ἢ τεράστια περιουσία του καὶ νὰ ριχτῆ στὶς φυλακὲς, ὅπου σὲ λίγο, ἕνας δῆμιος τοῦ ἐβγαλε τὰ μάτια¹⁸. Ἔτσι ὁ Ἁγιοχριστοφορίτης, ποὺ ὅπως τοῦ ἀξίζε ὁ κόσμος τὸν εἶχε βαπτίσει Ἁντιχριστοφορίτη¹⁹, ἐξουδετέρωσε τὸν Τρίψυχο, ἀλλὰ ἐμεῖς ἀπ' αὐτὴ τὴν ἐσωτερικὴ διένεξη τοῦ καθεστώτος τοῦ τρόμου, πήραμε μιά γεύση τοῦ χαραχτήρα τοῦ Ἰωάννη Κ. 162, ἔστω κι ἀπὸ μιά ὄχι καὶ τόσο ἀμερόληπτη μεριά.

Ἀνάμεσα στοὺς στρατηγοὺς ποὺ ἔστειλε ὁ Ἀνδρόνικος (α') Κ. 87 νὰ βοηθήσουν στὴν ἀμυνα τῆς Θεσσαλονίκης ἐναντίον τῶν Νορμανδῶν τῆς Σικελίας ποὺ τὴν πολιορκοῦσαν, τὸν Αὐγουστο τοῦ 1185, ἦταν καὶ ὁ βασιλέας καὶ γιὸς του Ἰωάννης Κ. 162 ποὺ ἐπικεφαλῆς στρατιωτικοῦ σώματος βρισκόταν στὴ Φιλιππούπολη. Ὅπως μαθαίνομε ὁ νεαρὸς βασιλέας, καθὼς φανταζόταν πῶς ἡ ὑπεράσπιση τῆς πολιορκημένης πόλης ἦταν μιά ἐπιχείρηση ὅμοια «πρὸς τὴν κατάρριψη τῶν πυλῶν τῶν Γαδειρίδων ἢ τῶν στυλίδων τῶν Διονυσίων», προτίμησε τὰ εὐχάριστα κυνήγια του στὰ δάση τῆς Φιλιππούπολης²⁰, καὶ μάταια οἱ Θεσσαλονικεῖς φώναζαν: «φτάσε, Καλο-

εὐλήφασιν

16. Χωνιάτης, σ. 409-10.

17. Χωνιάτης, σ. 410. Πρβλ. Σπ. Λάμπρος, Οἱ γελωτοποιοὶ τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, ΝΕ7 (1910), σ. 391.392.394.

18. Χωνιάτης, σ. 410.

19. Χωνιάτης, σ. 381. Πάνω στὸ ὅλο θέμα πρβλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 562, ὑ. 313.

20. Χωνιάτης, σ. 412.

Ἰωάννη, νά μᾶς σώσης»· τὸ μόνο πού πέτυχαν ἦταν μετὰ τὴν ἄλωση τῆς πόλης τους, νά τοὺς φτύνουν, νά τοὺς βρίζουν καὶ νά τοὺς σπρώχνουν οἱ Νορμανδοὶ καὶ νά τοὺς ἐπαναλαμβάνουν σάν σέ ἐπωδὸ τὰ λόγια πού οἱ Θεσσαλονικεῖς στό βασιλέα Καλο-Ἰωάννη Κ. 162 ἀπηύθυναν κατὰ τίς μέρες τῆς ἀγωνίας τους²¹.

Καθὼς μᾶς εἶναι γνωστὸ στίς 12.IX.1185 ἐπέσε καὶ δραπέτευσε ἀπ' τὴν ΚΠολη ὁ Ἀνδρόνικος (α΄) Κ. 87 καὶ τὴν ἴδια μέρα πιάστηκε καὶ τυφλώθηκε, χωρὶς νά θανατωθῆ, ὁ πρεσβύτερος γιὸς του σ ε β α σ τ ο κ ρ α τ ο ρ α ς Μανουὴλ Κ. 161. Ἡ χαρμόσυνη εἶδηση τῆς πτώσης τοῦ τυράννου δὲν ἄργησε νά φτάσῃ στὴ Φιλιππούπολη, ὅπου εἶχε τὴν ἔδρα τοῦ ὀ διαδόχος τῆς ἐξουσίας βασιλέας κύρ Ἰωάννης Κ. 162, ἐπικεφαλῆς ἑνὸς τμήματος στρατοῦ.

«Εἶχε φόβο γιὰ τὸ μέλλον» ὁ νεαρὸς βασιλέας²², καὶ ἰδοὺ τώρα ἡ μέρα τῆς Νέμεσης ἦλθε. Πρόχειρα τότε ὁ Ἰωάννης Κ. 162 σχεδίασε τὸ πῶς νά κάνῃ γιὰ νά ἀποφύγῃ τὸν κίνδυνο πού ἔτσι φριχτὰ τὸν ἀπειλοῦσε, καὶ «ξεγελάστηκε πῶς θά σπληριχτῆ στὴ ν ε φ ἔ λ η τοῦ στρατεύματος πού ὡς ψυχρὸ παραγκάλισμα τὸν περιέβαλλε»· αὐτοὶ ὅμως οἱ οὐτιδανοὶ στρατιῶτες του ἔγιναν οἱ ἴδιοι οἱ δῆμοι του: «τὸν ἄρπαξαν εὐθύς καὶ τοῦ ἔβγαλαν τὰ μάτια, ἐνῶ γοερά καλοῦσε ἕνα σωτήρα καὶ δὲν τὸν εὔρισκε, καὶ μέσα σὲ φριχτοῦς πόνους κατὰστρεψε τὴ ζωὴ», «καθὼς ἄλλος δῆμιος σὲ λίγο, ὄρμησε μ' ἕνα μαχαίρι στό χέρι καὶ τὸν κατὰσφαξε, γιὰ νά βάψουν αὐτὴ τὴ φορά τὰ ἴδια τὰ αἵματά του τὴν κόκκινη βασιλικὴ στολὴ πού φοροῦσε»²³.

163. Μαρία Κομνηνὴ (γένν. περὶ τὸ 1166 – † ;)

Ἡ Μαρία Κομνηνὴ κόρη τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87 καὶ τῆς πρώτης νόμιμης Βυζαντινῆς συζύγου του² γεννήθηκε περὶ τὸ 1166³.

Κατὰ τὸ 1182, ὅταν ἡ Μαρία Κ. 163 εἶχε μιὰ ἡλικία 16 χρονῶ, καθὼς ἦταν «ἕνα σὲ μικρογραφία πιστὸ ἀντίγραφο τοῦ πατέρα της, πέτυχε νά διαφύγῃ ἀπ' τὸν κλοιὸ τῆς ΚΠολης, νά περάσῃ τὰ Στενά, καὶ νά πάῃ στὴ Σινώπη τοῦ Πόντου, ὅπου ἔμαθε πῶς βρισκόταν ὁ πατέρας της, καὶ νά τὸν συναντήσῃ, γιὰ

21. Εὐστάθιος Θεσσαλονικῆς, Ἰλωςις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 130, καὶ ἐκδ. Bonn, σ. 485.

22. Εὐστάθιος, ἐνθ' ἄνωτ., ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 54, ἐκδ. Bonn, σ. 413.

23. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 466· ὁ ἴδιος, Λόγος εἰς Ἰσαάκιον (β΄) Ἰγγελλον 183, ἐκδ. J. A. Van Dielen, *Orationes et epistulae*, σ. 90. Πρβλ. Ch. Brand, *Byzantium confronts the West*, σ. 77, πού γράφει πῶς «πέθανε ἀπ' τίς συνέπειες τῆς τύφλωσης», ἐνῶ ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Χωνιάτης, Λόγος κτλ., σ. 90: μετ' αὐτὸν πολὺ μαχαίρα πεσῶν...

163.1. Φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ πατρὸς θείας τῆς Μαρίας Κ. 85.

2. Χωνιάτης, σ. 316-17· βλ. πῶς κάτω, ὑ. 4.

3. Βλ. προσωπογραφία Μανουὴλ Κ. 161, ὑ. 14.

νά τοῦ περιγράψει ποιά ἦταν ἡ κατάσταση στό παλάτι καί ποιο πνεῦμα ἐπικρατοῦσε στήν πρωτεύουσα»⁴.

Μάταια ἡ ἀστυνομία τοῦ πρωθυπουργοῦ τῆς ἀντιβασιλίσσας Μαρίας-Ξένης τῆς Ἀντιόχειας, τοῦ π ρ ω τ ο σ έ β α σ τ ο υ Ἀλέξιου Κ. 132, «ἔφαχνε μέ ἐπιμέλεια νά τήν βρῆ μέσα στήν πρωτεύουσα, ἐκεῖνη εἶχε μέ ἐπιτυχία ἐκπληρώσει τήν ἀποστολή της, πού οὔτε ἓνας πολὺ ἐπιδέξιος ἄντρας δέν μποροῦσε νά φέρῃ σέ τέλος. Γιατί φαίνεται πῶς ἡ φύση φιλοτιμήθηκε νά προικοδοτήσει καί αὐτὴ μέ τήν τέχνη τοῦ νά φεύγει, ὅπως καί τὸν πατέρα της, γιὰ τὸν ὁποῖο πρέπει κανεὶς νά πῆ πῶς σέ ὅλη του τῆ ζωὴ κατόρθωνε συγχρόνως καί φυγὰς νά εἶναι καί νά ξεφεύγει ἀπὸ κείνους πού τὸν κατάτρεχαν»⁵.

Ἡ Μαρία Κ. 163 ὑπῆρξε μιὰ Ἠγερία γιὰ τὸν πατέρα της· ἐκεῖνη ἦταν πού τοῦ ἐνέπνευσε τὴν ἰδέα νά ἠγηθῆ μιὰς ἐπανάστασης, καθὼς τὸν διαβεβαίωνε πῶς «οἱ ΚΠολίτες τὸν θεωροῦν ἓνα Θεὸ πάνω στῆ γῆ μετὰ τὸν Οὐράνιο». «Αὐτὴ τὴν εὐλικρινῆ διαβεβαίωση, λέει ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, φέρνοντας συχνὰ στῆ σκέψη του ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87, κατάληγε σέ διάφορα συμπεράσματα, ἀλλὰ στό τέλος ἔλαβε μιὰ ἀπόφαση, πού ὀλάκερο τὸ Σύμπαν συγκλόνισε, νά ἀρχίσῃ τοὺς ἀ κ ρ ο β ο λ ι σ μ ο ῦ ς του ἐναντίον τῆς βασιλίσσας Μαρίας-Ξένης τῆς Ἀντιόχειας καί τοῦ πρωθυπουργοῦ της π ρ ω τ ο σ έ β α σ τ ο υ Ἀλέξιου Κ. 132, γιὰ κατάχτηση τῆς ἐξουσίας»⁶.

Δέν εἶναι παρὰ μετὰ τὰ μέσα τοῦ Μᾶη τοῦ 1182, ὅταν ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 ἔγινε κύριος τῆς ἐξουσίας, πού ἡ Μαρία Κ. 163 παντρεύτηκε τὸ νεαρὸ Θεόδωρο Συναδηνό, ἓνα μέλος τῆς γνωστῆς μας οἰκογένειας πού ἀνῆκε στῆ βυζαντινὴ ἀριστοκρατία⁷.

4. Χωνιάτης, σ. 316-17: Ὁ δὲ Ἀνδρόνικος τῆ ἐφέσει τῆς ἀρχῆς κουφιζόμενος ... τέλος καί αὐτὴν τὴν θυγατέρα Μαρὶαν δραπετίδα πρὸς αὐτὸν ἀφιγμένην, ἐπεὶ καί τοιοῦτου πατρὸς εὐχετο εἶναι, διδάσκαλον ἀπαράγραπτον τῶν κατὰ τὰ ἀρχαῖα τελουμένων ἠτύχησε. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἔλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 28-30, καί ἐκδ. Bonn, σ. 390.
5. Εὐστάθιος, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 28-30, καί ἐκδ. Bonn, σ. 390: Ἡ δὲ τοῦ Ἀνδρονίκου θυγάτηρ, ἡ τὸν Συναδηνὸν Θεόδωρον ὕστερον εἰς ἄνδρα λαβοῦσα καὶ ταχὺ ἀποβαλοῦσα οὐ κατ' εἰρμόν, ὡς λέγεται, φύσεως, ἐφαίνετο οὐδαμοῦ καὶ μὴν ἀνεπιηλαφάτο κατ' ἐπιμέλειαν. Ἦν δὲ ἡ αὐτῆς ἐκκλησίαθεν ἀποκρυβὴ φυγὴ πρὸς τὸν πατέρα ἕως καὶ εἰς Σινώπην, ἐνθα ἐκεῖνον ἐγνω εἶναι καὶ ἔσχεν εὐδόξως, ὡς οὐκ ἂν τις οὐδὲ ἀνὴρ δεξιώτατος. Ἔοικε γάρ ἡ φύσις φιλοτιμησασθαι καὶ αὐτὴ τέχνην τοῦ φεύγειν, καθάπερ καὶ τῷ πατρὶ, ὃν μικροῦ ἀν δειση τις εἶπεν ὡς διὰ βίου κατῶρθου τὸ καὶ φυγὰς εἶναι καὶ διαδιδράσκειν τοὺς ἐπιτρέχειν ἐθέλοντας.
6. Εὐστάθιος, ἐνθ' ἄνωτ., ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 30, καί ἐκδ. Bonn, σ. 390-91: Ἡ τοίνυν θυγάτηρ ἐκεῖνη οὕτως ἀνδρισμένη τὰ εἰς δρασμόν καὶ εἰς ἓν γενομένη τῷ πατρὶ καὶ τὰ τῆς πόλεως περιηγησάμενη τὰ τε ἄλλα ἐνέγραψεν εἰς ἀναπάλειπτον ἐκεῖνου ψυχὴ καὶ ὅτι δὲ θεὸς τοῖς Κωνσταντινουπολίταις αὐτὸς περὶ γῆν μετὰ τὸν οὐράνιον. Καὶ τὴν καρδιακὴν γραφὴν ταύτην ἀνελίπτων συχνὰ ὁ Ἀνδρόνικος καὶ διαλογισμοὺς ἀναβιβάζων αἰ ἐν καρδίᾳ ποικίλους, ἐνικᾶται λογισμῷ ἐνί, ὅς τὸ σύμπαν εἰς φθορὰν ἐκύκλωσεν. Ἀρξάμενος γάρ ἐκεῖθεν ἀκροβολίζεσθαι κατὰ τῆς βασιλίδος καὶ τοῦ Πρωτοσεβαστοῦ.
7. Εὐστάθιος, ἐνθ' ἄνωτ., ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 28, καί ἐκδ. Bonn, σ. 390, βλ. πῶ πάνω, ὑ. 5.

Αλλά αυτός ο γάμος στάθηκε άτυχος· ο γαμβρός λίγο μετά το γάμο πέθανε και φήμες κυκλοφόρησαν πως ο θάνατος αυτός δέν ήταν φυσιολογικός⁸. Αυτό είναι μία αιχμή πως είτε η γυναίκα του Μαρία Κ. 163 είτε ο πεθερός του, ο επίτροπος της αυτοκρατορικής αρχής Ανδρόνικος Κ. 87, είτε και οι δυο μαζί, προκάλεσαν στο νεαρό άριστοκράτη ένα βίαιο θάνατο ή με δηλητηρίαση ή με κάποιο άλλο μέσο.

Η Μαρία Κ. 163, καθώς φαίνεται, ήλθε σε δεύτερο γάμο με κάποιο Ρωμανό, «πού ο Ίστρος (=ό Δούναβης) ποταμός είχε πετάξει στην ΚΠολη και πέτυχε να γίνη γαμβρός του αυτοκράτορα Ανδρόνικου (α΄) Κ. 87»⁹.

Ο Ρωμανός στάλθηκε απ΄ τον αυτοκράτορα στο Δυρράχιο για να βοηθήσει τον εκεί δ ο υ κ α , τ ο γενναίο στρατηγό Ιωάννη Δούκα έναντι των Νορμανδών της Σικελίας που είχαν εκεί αποβιβαστή. Αλλά ο αυτοκρατορικός γαμβρός στάθηκε ένας άρπαγας χωρίς κορεσμό, έτσι πού «νά μαράνη» τους πλούσιους Δυρραχιώτες για να πλουτίσει ο ίδιος¹⁰.

Η τρομοκρατία απ΄ την άλλη μεριά που παντού σκόρπισε ο αυτοκράτορας είχε αντανάκλαση και στο δ ο υ κ α του Δυρραχίου Ιωάννη Δούκα –αυτή ήταν πού τον έκανε να προτιμήσει την αιχμαλωσία απ΄ τ ο νά πέσει στα χέρια του τυράννου– και οι ληστείες και άρπαγές του Ρωμανού, επιτάχυναν την πτώση της πόλης.

Στις 5 του Αύγουστου του 1185 οι Νορμανδοί έγιναν κύριοι του Δυρραχίου, τ ο όποιον άλλοτε στον καιρό του Αλέξιου (α΄) Κ. 15, είχε τόσο αντισταθή έναντι των ίδιων επιδρομέων¹¹.

Μας είναι άγνωστη ή χρονολογία θανάτου της Μαρίας Κ. 163 και κανείς λόγος δέ γίνεται γι΄ αυτή κατά τὰ τραγικά γεγονότα της οικογενείας της, τ ο Σεπτέμβρη του 1185.

Μόνο μία πληροφορία έχουμε, κι αυτή άοριστη, πως ο νέος κύριος, ο «άγαθότατος και φιλανθρωπότατος» αυτοκράτορας κύρ Ισαάκιος (β΄) Ήγγ. 183 μετά την πλήρη επικράτησή του, «άνοιξε τις πύλες των άνακτόρων και σε κείνους άκόμη πού είχαν παντρευτή γυναίκες συγγενείς του τυράννου»¹², και

Πρβλ. Chr. Hannick-Gud. Schmalzbauer, Die Synadenoi, JÖB25 (1970), σ. 131, αριθ. 16, όπου όμως συγχέουν τη Μαρία Κ. 163, την κόρη του Ανδρόνικου Κ. 87, προς τη Μαρία Κ. 129, την κόρη του Ανδρόνικου Κ. 76, και αποδίδουν στη Μαρία Κ. 163 ως δεύτερο και τρίτο συζυγο, τούς δυο συζύγους (πρώτο και δεύτερο) της Μαρίας Κ. 129, τ ο Θεόδωρο Δασιάτη και τ ο ν Ιωάννη Καντακουζηνό.

8. Ευστάθιος, ενθ΄ άνωτ., έκδ. Κυριακίδη, σ. 28, και έκδ. Βονη, σ. 390.
9. Ευστάθιος, ενθ΄ άνωτ., έκδ. Κυριακίδη, σ. 64, και έκδ. Βονη, σ. 423.
10. Ευστάθιος, ενθ΄ άνωτ., έκδ. Κυριακίδη, σ. 64, και έκδ. Βονη, σ. 423.
11. Ευστάθιος, ενθ΄ άνωτ., έκδ. Κυριακίδη, σ. 64, και έκδ. Βονη, σ. 423-24· Χωνιάτης, σ. 411. Πρβλ. Κ. Αμαντος, Ίστορία, τ. Β΄, σ. 364· Κ. Παπαρρηγόπουλος, Ίστορία, τ. Δ΄, β΄, σ. 163-64, πού κακώς κάνει τ ο Ρωμανό «διοικητή του Δυρραχίου».
12. Μιχαήλ Χωνιάτης, Λόγος εις Ισαάκιον (β΄) Ήγγ. 183, έκδ. Σπ. Λάμπρου, Τά Σωζόμενα, τ. Ι, σ. 239: «Ω της σοφής άγαθότητος και θεοειδούς φιλανθρωπίας του αυτοκράτορος (Ισαακίου β΄) ... σ. 241: ή προσγενή τ ω τυραννούντι γυναίκα γήμαντες, ουχ ύστέρησαν

έδω έχομε ένα ύπαινιγμό πώς ή κόρη του Μαρία Κ. 163 και ό δεύτερος άντρας της Ρωμανός, δέν είχαν την οικτρή τύχη τών γιών του Μανουήλ Κ. 161 και προπάντων του Ίωάννη Κ. 162.

164. Άλέξιος Κομνηνός (γένν. 1170 – † περι τó 1199)

Ό Άλέξιος Κομνηνός νόθος γιός του Άνδρόνικου (α΄) Κ. 87 άπ΄ την άνεψιά και έρωμένη του Θεοδώρα Κ. 142² γεννήθηκε τó 1170³ σέ μιά περιοχή άνάμεσα στό Έρζερούμ και τή Γεωργία, όπου περιπλανιώνταν οι γονείς του⁴.

Άπό όλη αύτή την περιπλάνηση μόλις κατά τά τέλη του 1178 ή άρχές του 1179 έφτασαν στην ΚΠολη, ό Άνδρόνικος Κ. 87 μέ τή Θεοδώρα Κ. 142 και τά παιδιά τους Άλέξιο Κ. 164 και Ειρήνη Κ. 165, καθώς και τó νόμιμο γιό του πρώτου, τόν Ίωάννη Κ. 162. Ό Άλέξιος Κ. 164 ήταν τότε ένα παιδάκι 8-9 χρονών φαίνεται πώς τότε έμεινε μαζί μέ τή μητέρα του Θεοδώρα Κ. 142 και την άδελφή του Ειρήνη Κ. 165 στην ΚΠολη, ένώ ό πατέρας αύτών τών παιδιών, συγχωρεμένος άπ΄ τόν αυτόκράτορα Μανουήλ (α΄) Κ. 81, άναχώρησε γιά τó Οίναιον στά παράλια του Έύξεινου πόντου, όπου διορίστηκε κυβερνήτης⁵.

Όταν κατά τά μέσα του Μάη του 1182 ό Άνδρόνικος Κ. 87 μπήκε θριαμβευτής στην ΚΠολη, συνάντησε και πάλι τή Θεοδώρα Κ. 142 και τά παιδιά τους⁶.

Καθώς ξέρομε, ή Ειρήνη Κ. 165, άμφιθαλής άδελφή του Άλέξιου Κ. 164, παντρεύτηκε τόν Άλέξιο Κ. 156, νόθο γιό του Μανουήλ (α΄) Κ. 81, τόν Οχτώβρη του 1183⁷, και τόν Ιούνιο του 1185 ήλθε σέ σύγκρουση μέ τόν πατέρα της, καθώς αύτός ό τελευταίος τύφλωσε και φυλάκισε τόν άντρα

της κοινής εύφροσύνης... άλλ΄ αύτοίς τε και τούτοις πᾶσιν όμο΄, τοίς τε άξιοίς και άναξιοίς, αι αύλαι τών βασιλείων άναπετάννυνται και άνέωψε τοίς πᾶσι τά του βασιλέως μεγαλόμυχα σπλάγγνα...

- 164.1. Φέρει τó όνομα του έκ πατρός προπάπου του και έκ μητρός άντιπροπάπου του Άλέξιου (α΄) Κ. 15.
2. Νικήτας Χωνιάτης, Ίστορία, σ. 185 και 295· Μιχαήλ Χωνιάτης, Προσφώνημα εις τόν πραιτώρα κύρ Δημήτριον τόν Δριμύν, έκδ. Σπ. Λάμπρου, Τά Σωζόμενα, τ. Ι, σ. 169· Κιννάμος, σ. 250-51.
3. Βλ. O. Jurewicz, Andronikos I Komnenos, σ. 134: 1170, Geburt des Alexios, Sohnes Andronikos' und Theodora.
4. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α΄, σ. 525, ύ. 156-158.
5. Βλ. προσωπογραφία Ίωάννη Κ. 162, ύ. 5. Είναι κάτι τó άδιανόητο νά δεχτούμε πώς στό Οίναιο του Πόντου τόν ακολουθήσε και ή Θεοδώρα Κ. 142, άφού ό πρós αύτή έρωτας του Άνδρόνικου Κ. 87 ήταν ή κύρια αίτία της όργής του Μανουήλ (α΄) Κ. 81.
6. Χωνιάτης, σ. 376-77.
7. Βλ. προσωπογραφία Άλέξιου Κ. 156, ύ. 11-25, και ιδιαίτερα ύ. 24-25.

της⁸.

Αλλά για τον ίδιο τον Άλέξιο Κ. 164, δέ γίνεται κανείς λόγος κατά το διάστημα της επιτροπείας και της βασιλείας του Άνδρόνικου (α΄) Κ. 87 στις βυζαντινές πηγές.

Κάποιες πληροφορίες έχουμε γι' αυτόν απ' τις γεωργιανές πηγές, και πρέπει κανείς να όμολογήσει πώς είναι απ' τα ιστορικά εκείνα πρόσωπα που οι πληροφορίες μας είναι πολύ φτωχές.

Ένας Γεωργιανός χρονικογράφος όνομάζει τον Άλέξιο Κ. 164 στενό συγγενή της βασίλισσας της Γεωργίας Θάμαρ και «εξάδελφο από πατέρα του αυτοκράτορα της Ελλάδος», και αναφέρει πώς μερικοί ευγενείς της Γεωργίας επιθυμούσαν να ζητήσουν να έλθη ο Άλέξιος Κ. 164 στη Γεωργία και να παντρευτεί τη Θάμαρ⁹.

Απ' τα πιο πάνω είναι εύκολο κανείς να συμπεράνει, όπως λέει και κάποιος, πώς ο Άλέξιος Κ. 164, μετά το Σεπτέμβριο του 1185 που έπεσε κι έπειτα θανατώθηκε ο πατέρας του, εγκατάλειψε την ΚΠολη και το Βυζάντιο και κατέλυσε στη Γεωργία, όπου άρτιγέννητο άκόμη βρέφος το 1170 τον είχαν πάει οι γονείς του¹⁰.

Η βασίλισσα Θάμαρ της Γεωργίας παντρεύτηκε τελικά το Ρώσο πρίγκιπα Γεώργιο Bogolyubski, για να τον χωρίσει το 1187/88, «καθώς ήταν άνικανη να ισιώσει το στραβό ξύλο», και να παντρευτεί για δεύτερη φορά ένα πρίγκιπα της Ossétie, το Δαβίδ Soslan, με τον όποιο άπόχτησε τους μετέπειτα βασιλείς Γεώργιο IV Lacha (1213-1222) και Ρουσανδάνη (1222-1245)¹¹.

Δέν είναι παρά περί το 1188/89 που ο Άλέξιος Κ. 164 παντρεύτηκε τη Μαρία, μιá Γεωργιανή¹².

Ήταν ή Μαρία μιá άπλή άσθή; Ήταν μιá κόρη κάποιου μέλους της γεωργιανής άριστοκρατίας ή και αυτού του βασιλικού γεωργιανού οίκου των Παγκρατιδών; Κάποιοι έκαναν διάφορες ύποθέσεις: είπαν πώς πιθανόν να ήταν κόρη του εφήμερου βασιλέα της Γεωργίας Δαβίδ IV (1155) και άρα μιá πρωτεξαδέλφη της Θάμαρ ή μιá νόθος κόρη του Γεώργιου III και άρα μιá έτεροθαλής άδελφή της Θάμαρ¹³. Τίποτε όμως απ' αυτά δέν είναι βέβαιο.

Εκείνο που γνωρίζομε είναι πώς ο Άλέξιος Κ. 164 απ' τη Μαρία άπόχτησε

8. Βλ. προσωπογραφία Άλέξιου Κ. 156, ό. 47-49.

9. Brosset, Histoire de la Géorgie, St Petersburg 1849, σ. 412-13. Πρβλ. A. Kunik, The Foundation of the Empire of Trebizond, Uch. Zap. of the Imp. Acad. of Sciences in St. Petersburg, πρώτη και τρίτη συνεδρίες, II (1854), σ. 719· F. Cognasso, Partiti politici, σ. 235-36 και ό. 1 της σ. 236.

10. Βλ. A. Kunik, The Foundation, ένθ' άνωτ., σ. 717-18, ό. 18· A.A. Vasiliev, The Foundation κτλ., Speculum 11 (1936), σ. 7, έλλην. μετάφρ., σ. 13.

11. Al. Manuvelichvili, Histoire de Géorgie, Paris 1951, σ. 185.

12. C. Toumanoff, Manuel de Généalogie et de Chronologie pour l'histoire de la Caucasic chrétienne (Arménie-Géorgie-Albanie), Roma 1977, σ. 57.

13. Szaboles de Vajay, Έπιστολή προς έμέ της 5ης.177. Για τις ανάμεσα στους Παγκρατιδες συγγενικές σχέσεις, βλ. προσωπογραφία Μανουήλ Κ. 161, ό. 43.

περί το 1190/95 ένα γιό, το Γεώργιο ΙΚ. 245 που έπονομάστηκε Μεγάλος και που έγινε πρώτος «βασιλέας» του Alastani, ύποτελής στους βασιλείς της Γεωργίας¹⁴.

Τρισέγγονος του Ἀλέξιου Κ. 164 και της Μαρίας της Γεωργιανής υπήρξε ο Ἀνδρόνικος Ι Κομνηνός (1339-1348), ἀπ' τὸν ὁποῖο οἱ «βασιλεῖς» τοῦ Alastani Κομνηνοὶ ἀποκλήθηκαν Andronikaschvili¹⁵.

Ὁ Ἀλέξιος Κ. 164 πέθανε στὴ νεαρή ἡλικία τῶν 29 χρονῶ περιὶ τὸ 1199¹⁶.

Γιὰ τὴν τύχη τῆς γυναίκας του Μαρίας δὲ γνωρίζομε τίποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπ' τὸ γάμο της μὲ τὸν Ἀλέξιο Κ. 164.

Βλέπομε λοιπὸν πὼς ἐκτὸς ἀπ' τοὺς Μεγάλους Κομνηνοὺς τῆς Τραπεζοῦντας, καὶ ἄλλοι Κομνηνοὶ, ἀπόγονοι τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87, βασιλεύσαν σ' ἓνα ἄλλο κράτος, αὐτὸ τοῦ Alastani, μὲ πληθυσμὸ ὅμως μὴ ἑλληνικό.

165. *Εἰρήνη Κομνηνή (γένν. 1171 – † ;)*

Ἡ Εἰρήνη¹ Κομνηνή νόθος κόρη τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87 ἀπ' τὴν ἀνεψιὰ καὶ ἐρωμένη του Θεοδώρα Κ. 142² γεννήθηκε τὸ 1171³, κατὰ πού φαίνεται στὴ Γεωργία⁴.

Ὅταν ἡ Εἰρήνη Κ. 165 ἔφτασε στὴν ΚΠολη κατὰ τὸ 1178/79 μετὰ τὶς περιπλανήσεις τῶν γονέων της, ἦταν ἓνα κοριτσάκι 7-8 ἐτῶν⁵.

Ἀπὸ τότε ἡ μικρὴ Εἰρήνη Κ. 165 δὲν ξαναεἶδε τὸν πατέρα της παρά κατὰ τὰ

14. C. Toumanoff, Manuel κτλ., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 57. Τὸ ὄνομα Γεώργιος θὰ δόθηκε, χωρὶς ἀμφιβολία, σὲ θυμίαση τοῦ βασιλέα Γεώργιου ΙΙΙ τῆς Γεωργίας.

15. C. Toumanoff, Manuel κτλ., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 58. Ἴσως οἱ Andronikaschvili-Κομνηνοὶ δὲν πῆραν τὴν ἐπωνυμία ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο (α') Κ. 87, ἀλλὰ ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο ΙΚ. τοῦ Alastani. Ὁ Μ. Kursanskis, L'empire de Trébizonde et la Géorgie, REB35 (1977), σ. 240, σωστά παρατηρεῖ πὼς «οἱ Andronikaschvili δὲν πῆραν τὸ ἐπίθετο ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα (Ἀνδρόνικο α' Κ. 87), ἀλλὰ ἀπὸ ἓνα ἄλλο Ἀνδρόνικο», τὸν ὁποῖο ὅμως θεωρεῖ «πιθανὸν ἓνα γιό τοῦ Ἀλέξιου Κ. 164 τοῦ νόθου», ἐνῶ δὲν ἦταν παρά ἓνας τρισέγγονος αὐτοῦ τοῦ τελευταίου.

16. C. Toumanoff, Manuel, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 57.

165. 1. Φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ πατρός μάμμης τῆς Εἰρήνης, συζ. τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 36, καὶ τῆς ἐκ μητρός μάμμης τῆς Εἰρήνης Διπλοσυναδηνῆς, συζ. τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78.

2. Νικήτας Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 185 καὶ 295· Μιχαὴλ Χωνιάτης, Προσφώνημα εἰς τὸν πραιτῶρα κύρ Δημήτριον Δριμῦν, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, Τὰ Σωζόμενα, τ. Ι, σ. 169· Κίνναμος, σ. 250-51.

3. Ἡ Εἰρήνη Κ. 165 γεννήθηκε ἀμέσως μετὰ τὸν Ἀλέξιο Κ. 164 καὶ τὸν Ὀχτώβρη τοῦ 1183 παντρεύτηκε, βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 526, ὑ. 161.

4. Τὸ 1170 πού γεννήθηκε ὁ Ἀλέξιος Κ. 164 οἱ γονεῖς του ἔφτασαν στὴ Γεωργία, βλ. Ο. Jurawicz, Andronikos I. Komnenos, σ. 134. Ἡ Εἰρήνη Κ. 165 πρέπει νὰ γεννήθηκε στὴ Γεωργία ἢ καὶ σὲ κάποια γειτονικὴ πρὸς αὐτὴ χώρα, ἀν οἱ γονεῖς της μετακινήθηκαν.

5. Βλ. προσωπογραφία Ἰωάννη Κ. 162, ὑ. 5.

μέσα του Μάη του 1182· ήταν τότε που ο φιλορώμαιος⁶ ή καλύτερα μισορώμαιος⁷ Ανδρόνικος Κ. 87 εγκατάλειπε την ασιατική άκτι του Βοσπόρου για να αποβιβαστή από μια τριήρη στην ΚΠολη, φέροντας το στίχο του Δαβίδ: «Επίστρεψε, ψυχή μου, στην ανάπαυσή σου, γιατί ο Κύριος με εύεργέτησε και έσωσε την ψυχή μου απ' το θάνατο και τα μάτια μου απ' τα δάκρυα και τα πόδια μου από γλίστρημα»⁸.

Δέν ήταν η Ειρήνη Κ. 165 παρά δωδεκάμισι χρονώ, όταν τον Οχτώβρη του 1183, ο πατέρας της με χιλίες δυο δυσκολίες απ' τη μεριά της Εκκλησίας την πάντρεψε με τον ωραίο και νεαρό σεβαστοκράτορα Αλέξιο Κ. 156, το νόθο γιό του Μανουήλ (α') Κ. 81⁹.

Και ήταν η δόξα της μεγάλη, ντυμένη μέσα στα χρυσά και τα μεταξωτά, στολισμένη με σάφειρους και διαμαντικά, στο ωραίο της παλάτι και για μια στιγμή όνειρευτήκε η καλύτερα βεβαιώθηκε πώς στο πλευρό της πρώτης βασίλισσας και αούγούσας, της κυράς Άννας της Φραγκίας, της νέας συζύγου του πατέρα της, του σφετεριστή του θρόνου, θα γίνη κι αυτή μια δεύτερη βασίλισσα.

Άλλιώς όμως είχαν δει οι πολύ σοφοί αστρολόγοι, και άντι του άντρός της, του «πατρίζοντος στην όψη και άκμαίου στα χέρια και μειλίχιου και καλοδεχτικοῦ», του πολύ στοχαστικοῦ Αλέξιου Κ. 156, αυτός ο έλαφρό-μμαλος άδελφός της Ιωάννης Κ. 162, ο «δεύτερος Ζιντζικιτζης», προβλήθηκε β α σ ι λ έ α ς, κατά το προαγόρευμα ΑΙΜΑ¹⁰.

Κι από τότε έζησε για είκοσι ολάκερους μήνες στο λαμπρό παλάτι της ή σεβαστοκρατόρισα κυρά Ειρήνη Κ. 165 ανάμεσα σε λογίους και σοφούς που ως ένα φιλόμουσο άρχοντα κύκλωναν τον άντρα της, μ' επικεφαλής το νεαρό Μάμαλο, που τις διάβαζε τα β α σ ι λ ο γ ρ ά φ ι α, χαρτία τινά που προφήτευαν πώς η βασιλεία άσφαλώς στον άντρα της θα περιέλεθ¹¹.

Σιωπηλές και συλλογισμένες άκουγαν τα λόγια αυτά οι Μοίρες, ξέροντας πολύ καλά πώς άλλιώς τα πράματα θα έλθουν.

Οι προφητείες ένέπνευσαν την πλοκή συνωμοσίας και ήταν Ιούνιος του 1185, που η συνωμοσία άποκαλύφτηκε, και ο Αλέξιος Κ. 156 πιάστηκε και οίκτρα τυφλώθηκε και ρίχτηκε σ' ένα πύργο ενός φρουρίου στη Χηλή του

6. Νικήτας Χωνιάτης, Ιστορία, σ. 298: ως φιλορώμαιον άνδρα... Μιχαήλ Χωνιάτης, Προσφώνημα εις τον πραιτωρα κύρ Νικηφόρον Προσοῦχον, έκδ. Σπ. Λάμπρου, Τα Σωζόμενα, τ. Ι, σ. 144: Οὔτω φιλοβασιλεύς και φιλορώμαίος έστιν ο των Κομνηνών χρυσός βόστρυχος, ο μέγας Ανδρόνικος.

7. Νικήτας Χωνιάτης, Λόγος εις Ισαάκιον (β') Άγγ. 183, έκδ. I. A. van Dielen, Orationes et epistulae, σ. 98: και ο μισορρώμαιος Ανδρόνικος...

8. Νικήτας Χωνιάτης, Ιστορία, σ. 331.

9. Νικήτας Χωνιάτης, Ιστορία, σ. 339.

10. Χωνιάτης, Ιστορία, σ. 557.

11. Χωνιάτης, Ιστορία, σ. 403 και 405-6.

Πόντου· οί λόγοι και οί σοφοί κι αὐτοί τυφλώθηκαν και πλήθη αὐλικῶν και ὑπηρετῶν φυλακίστηκαν· κι ὁ Μάμαλος πού τήν ἀνοδο στη βασιλεία γιά τόν κύριό του εἶχε προβλέψει, μέ καμάκια ἀπό ἀπαισίους καμινευτές σπρώχτηκε μέσα σέ τεράστια φωτιά και ψήθηκε ζωντανός γιά νά παρατεθῆ σ' ἕνα νέο τραπέζι Ἐρινύων και Τελχίνων, στό τραπέζι τοῦ πατέρα της Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87, τοῦ νέου Καμβύση ἢ νέου Ταρκύνιου ἢ νέου Ἐχέτου ἢ νέου Φάλαρι¹².

Και μονώτατη ἔμεινε ἡ δεκαετράχρονη Εἰρήνη Κ. 165· θαρραλέα τότε ἡ ἔγγαμη παιδούλα, «γοερά θρήνησε γιά τόν ἀγαπημένο της ὁμόκοιτο, και κόβοντας τά μαλλιά της ἔγινε μοναχή, ἄν και προσταγή εἶχε λάβει ἀπ' τόν πατέρα της νά μὴν κλάψη γιά τόν ἀντρα της, ἄν εἶναι μιὰ κόρη φιλοπάτωρ, κι ἄν ἀγαπή τὸ σπορέα της, και μᾶλλον νά σιχαθῆ τὸ συμμετοχο τῆς κλίνης της, και τὴν ἀγάπη και τὴν ἀφοσίωση πού τοῦ εἶχε νά τῆ μεταβάλῃ σέ μίσος». Γι' αὐτὸ κι ὁ πατέρας της, ὁ νέος Καμβύσης κύρ Ἀνδρόνικος (α') Κ. 87 ὁ βασιλέας, «τὴν ἀποστράφηκε, τὴν ἔβγαλε ἀπ' τὴν καρδιά του και δὲ θέλησε πιά νά τῆ δῆ μπροστά του»¹³.

Σέ λίγο, τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1185, μέσα στό μοναστήρι της ἄκουσε ἡ κυρά Εἰρήνη Κ. 165, ἄν δὲν εἶδε, τὴν τραγικὴ πτώση τοῦ πατέρα της, τοῦ νέου Καμβύση, τὴν τύφλωση τοῦ ἀδελφοῦ της, τοῦ δικαίου κύρ Μανουὴλ Κ. 161, τὴν τύφλωση και σφαγὴ τοῦ ἄλλου ἐκείνου ἀδελφοῦ της, τοῦ βασιλέα κύρ Ἰωάννη Κ. 162, και τέλος τῆ θορυβώδη διαπόμπευση και οἰκτρὴ θανάτωση τοῦ πατέρα της, και φάνηκε πὼς ἀφανίστηκε ἡ ἔνδοξη γενιά της¹⁴.

Μέσα ἀπ' αὐτὴ τὴν τέφρα, κάποιοι σπινθήρες πού ὑπολείφτηκαν, ὁ ἀμφιθαλὴς ἀδελφός της Ἀλέξιος Κ. 164 και οἱ ἀνεψιοί της Ἀλέξιος Μέγ. Κομνηνός 243 και Δαβίδ Μέγ. Κομνηνός 244, ἴδρυσαν βασιλεία ὀλάκερα πού ἐζησαν γιά αἰῶνες.

Ὅσο γιά τόν ἀντρα της, τὸν ὠραῖο ἀλλὰ τυφλὸ Ἀλέξιο Κ. 156, δὲν τὸν ξαναεἶδε πιά στὴ ζωὴ της¹⁵.

Ἀψίνθι και δατούρα και ἀκόνιτο και ἐλλέβορο και κώνειο πότισε ἡ ζωὴ ἀπ' τὰ παιδικὰ της ἀκόμη χρόνια τῆ μοναχῆ κυρά Εἰρήνη Κ. 165, και ἀπ' τὰ φύλλα τους και τ' ἀνθη τους θὰ ἤθελε στεφάνι νά πλεχτῆ και μέ κινήσεις ἀργές νά ἐναποτεθῆ στὸν πενιχρὸ της τάφο, ἐκεῖ στό γυναικεῖο μοναστήρι, ὅπου τάφηκε, ἔπειτ' ἀπὸ μιὰ ζωὴ τόσο πολυκύμαντη και τόσο ἄγονη.

12. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 401-6.

13. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 402.

14. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 455-58.

15. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 556-60· Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, μητροπολίτης Ναυπάκτου, Ἐπιστολὴ πρὸς Γεώργιον Βαρδάνην, μητροπολίτην Κερκύρας, ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, VV13 (1906), σ. 346-47.

166. Ἰσαάκιος Ἄγγελος (γένν. περί τὸ 1155 – † 1203;)

Ὁ Ἰσαάκιος Ἄγγελος γιὸς τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90², εἴτε ἀπ' τῆ νόμιμη σύζυγό του Ζωῆ Δούκαινα εἴτε ἀπὸ κάποια ἄλλη νόμιμη σύζυγο ποὺ προηγήθηκε ἀπ' αὐτή³, γεννήθηκε περί τὸ 1155⁴.

- 166.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς θείου του Ἰσαάκιου Ἄγγελου Δούκα 96 καὶ τοῦ ἐπίσης ἐκ πατρὸς μεγάλου θείου του Ἰσαάκιου Κ. 36.
2. Χωνιάτης, σ. 447: συμπαραγίνεται δὲ οἱ καὶ τὴν αὐτὴν στάσιν ἀσπάζεται ὁ πρὸς πατρός Ἰσαακίῳ (183) θεῖος, Ἰωάννης ὁ Δούκας (90), καὶ ὁ τούτου υἱὸς Ἰσαάκιος (166). Θεόδωρος Σκουταριώτης, ἐκδ. Κ. Σάθα, ΜΒ7 (1894), σ. 356.
3. Στὴ Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 641-42, ὑ. 5, δέχτηκα πὼς ἡ γυναίκα ποῦ περί τὸ 1150 παντρεύτηκε ὁ Ἰωάννης Δούκας 90 εἴτε ἦταν κάποια, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα δὲ γνωρίζομε, εἴτε καὶ αὐτὴ ἢ ἴδια ἢ Ζωῆ Δούκαινα, κόρη κάποιου Κωνσταντίνου Δούκα καὶ κάποιας Ἄννας Κ., ἀλλὰ αὐτὴ ἢ Ἄννα Κ. δὲν μπορούσε νὰ ἦταν ἢ Ἄννα Κ. 140, ἢ κόρη τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 78, βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 397, ὑ. 32. Χωρὶς καμιά ἀμφιβολία γιοῦ τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90 ἀπ' τὴν πιὸ πάνω Ζωῆ Δούκαινα ἦσαν ὁ Θεόδωρος Δούκας Κομν. Ἄγγ. 168, ὁ Μανουὴλ Δούκας 169 καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Δούκας Κομν. 170. Ὁ Ἄντ. Μηλιαράκης, Ἱστορία Νικαίας-Ἠπείρου, Ἀθήνα 1898, σ. 49, γράφει: «Ὁ πατὴρ τοῦ Μιχαήλ (174) –δηλ. ὁ Ἰωάννης Δούκας 90– εἶχε σύζυγον τὴν Ζωὴν Δούκαιναν, ἐξ ἧς ἀπέκτησε τρεῖς υἱοὺς Κωνσταντῖνον, Θεόδωρον καὶ Μανουὴλ, οἵτινες ἐκ τῆς νομίμου μητρὸς των προσέλαβον καὶ τὴν προσωνυμίαν τοῦ Δουκός (sic), ἣν διετήρησε καὶ ὁ Μιχαήλ Α' (174) καιτοί νόθος». Αὐτὰ δὲν εἶναι σωστά, γιατί οἱ γιοῦ τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90, τόσο οἱ νόμιμοι ὅσο καὶ ὁ νόθος, πήραν καὶ τὴν προσωνυμία Δούκας (καὶ ὄχι Δούξ) ἀπ' αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸν πατέρα τους –τὸν Ἰωάννη Δούκα 90– ποῦ ἦταν ἕνας γιὸς τῆς Θεοδώρας Κ. 38, ἕνας ἐγγονὸς τῆς Εἰρήνης Δούκαινας καὶ ἕνας τριεγγονὸς τοῦ καίσαρα Ἰωάννη Δούκα. Ὁ Ἰσαάκιος Ἄγγ. 166 καὶ ὁ Ἀλέξιος Δούκας Κομν. Ἄγγ. 167 ὅμως, νόμιμοι γιοῦ ἐπίσης τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90, προέρχονταν ἀπ' τὴν πιὸ πάνω Ζωῆ Δούκαινα; Εἶναι ἀλήθεια πὼς ὑπάρχει μιά ἀπόσταση στὶς χρονολογίες τῆς γέννησής τους, ποῦ κι αὐτὲς εἶναι πιθανές, βλ. πιὸ κάτω, ὑ. 4. Ὁ D.M. Nicol, *The Despotate of Epiros*, Oxford 1958, σ. 21-2 καὶ ὑ. 10, γράφει γιὰ τὸν Ἰσαάκιον Ἄγγ. 166: «was perhaps a child of a previous marriage». Αὐτὸ, τὸ νὰ ἦταν ὁ Ἰσαάκιος Ἄγγ. 166 τέκνον ἐνὸς προηγούμενου γάμου καθόλου δὲν ἀποκλείεται, καὶ τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τὸν Ἀλέξιο Δούκα Κομν. Ἄγγ. 167, πὼς πιθανόν νὰ μὴ προέρχονταν ἀπ' τὴ Ζωῆ Δούκαινα, ἀλλὰ ἀπὸ μιά προηγούμενη νόμιμη σύζυγο. Ἐκεῖνο ὅμως ποῦ θεωρῶ οὐδέποτε ἀπαράδεχτο εἶναι αὐτὸ ποῦ προβλήθηκε ἀπ' τὸν G. Ostrogorsky, *Vozvysenie roda Angelou*, Belgrade 1936, σ. 111-26, πρβλ. L. Stiegon, *Les origines du despotat d'Épire*, REB17 (1959), σ. 114-15, ποῦ υιοθέτησε καὶ ὁ Ch. Brand, *Byzantium confronts the West*, σ. 278 (Μερικὸ Στέμμα τῶν Ἀγγέλων), πὼς ὁ Ἰσαάκιος Ἄγγ. 166 ἦταν ἕνας γιὸς τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90 ἀπ' τὴν πρώτη γυναίκα του καὶ πὼς αὐτὴ ἦταν μιά κόρη τοῦ Μανουὴλ Ἄνεμά καὶ τῆς Θεοδώρας Κ. 79. Μιά κόρη τοῦ Μανουὴλ Ἄνεμά πραγματικὰ παντρεύτηκε ἕνα Ἰωάννη Ἄγγελο, ἀλλὰ αὐτὸς ὁ Ἰωάννης Ἄγγελος ἦταν γιὸς τοῦ πρωτονοβελήσιμου Μιχαήλ Ἄγγελου, βλ. E. Miller, *Proésies inédites de Théodore Prodrome*, *Annuaire de l'association pour l'encouragement des études grecques en France* 17 (1883), σ. 55-7, καὶ ὄχι γιὸς τοῦ Κωνσταντίνου Ἄγγελου καὶ τῆς Θεοδώρας Κ. 38, τῶν ὁποίων γιὸς ἦταν ὁ Ἰωάννης Δούκας 90, ὁ πατέρας τοῦ Ἰσαάκιου Ἄγγ. 166. Βλ. καὶ προσωπογραφία Μαρίας Κ. 146, ὑ. 4.

Ο Ίσαάκιος Ἄγγ. 166 τὸ ἑσπέρας τῆς 11ης.ΙΧ.1185, πού ὁ πρωτεξά-
 δελφός του Ίσαάκιος Ἄγγ. 183 κατάφυγε ξικροφόρος στό ναό τῆς ἀγία-

4. Ἐνα ἀπ' τὰ προβλήματα τῆς γενεαλογίας τῶν Κομνηνῶν εἶναι ἡ σειρά προτεραιότητας καί οἱ χρονολογίες γέννησης τῶν παιδιῶν τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90 καί τοῦ Ἀνδρόνικου Δούκα Ἄγγ. 93, γιῶν τῆς Θεοδώρας Κ. 38. Ὡς πρώτους κατά γέννηση γιούς τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90 πρέπει ἀναμφίβολα νά θεωρήσουμε τόν Ίσαάκιον Ἄγγ. 166 καί τόν Ἀλέξιο Δούκα Κομν. Ἄγγ. 167, οἱ ὁποῖοι παρουσιάζονται νά ἔχουν δράση, ὁ μὲν πρώτος τὸ 1185, βλ. Χωνιάτης, σ. 447, ὁ δὲ δεύτερος τὸ 1187, βλ. Χωνιάτης, σ. 483. Ἴσως ὁ Ίσαάκιος 166 νά εἶχε τὸ 1185 μιά ἡλικία 30 χρονῶν, ὁπότε πρέπει νά γεννήθηκε περί τὸ 1155· ὁ Ἀλέξιος 167 ἴσως κατὰ τὸ 1187 νά εἶχε μιά ἡλικία 26/7 χρονῶν, ὁπότε πρέπει νά γεννήθηκε περί τὸ 1160. Ὁ νόθος Μιχαὴλ Δούκας Κομν. Ἄγγ. 174, ὅπως μᾶς λέει ὁ Χωνιάτης, σ. 700, τὸ 1201, ἦταν ἕνας νέος ἄντρας: «νέος ὢν καὶ αὐθάδης...» Εἶναι βέβαιο πῶς οἱ περι νεότητος χαρακτηρισμοὶ πού μᾶς δίνουν οἱ βυζαντινοὶ συγγραφεῖς δὲν ἔχουν σταθερὴ ἀξία, γι' αὐτὸ καὶ ὄχι ἀβάσιμα μπορούμε νά ὑποθέσωμε πῶς ὁ Μιχαὴλ 174 ἦταν τότε ἕνας περιπυ τριαντάρης καὶ ἄρα γεννημένος περί τὸ 1170. Καὶ τώρα ἐρχόμεστε στοὺς τρεῖς νόμιμους γιούς πού εἶναι βέβαιο πῶς προέρχονταν ἀπ' τῆ Ζωῆ Δούκαινα. Ποιὸς ἀπ' τοὺς τρεῖς, τὸ Θεόδωρο 168, τὸ Μανουὴλ 169 καὶ τὸν Κωνσταντῖνο 170 ἦταν ὁ πρεσβύτερος καὶ ποιὸς ὁ νεώτερος; Ὁ D. Polemis, *The Doukai*, σ. 89-91, τοὺς παραθέτει κατὰ τὴν πῖο πάνω σειρά καὶ ἀντίστοιχα τοὺς δίνει τοὺς ἀριθμούς: 42 Theodoros, 43 Manuel καὶ 44 Konstantinos, γι' αὐτὸ κι ἐγὼ ἀκολούθησα αὐτὴ τὴ θέση τῆς κατὰ σπουδιότητα προτεραιότητας. Ὁ Ἀντ. Μηλιαράκης, *Ἱστορία Νικαίας-Ἡπείρου*, σ. 49, προτάσσει ἀπ' τὸ Θεόδωρο τὸν Κωνσταντῖνο: Κωνσταντῖνος, Θεόδωρος καὶ Μανουὴλ, καὶ τὴν ἴδια σειρά ἀκολουθεῖ ὁ D. Nicol, *The Despotate of Epiros*, σ. 236, *Despots of Epiros*: Constantine, Isaac, Anna, Michael, Theodore, Manuel. Ὁ πατέρας τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90 λεγόταν Κωνσταντῖνος (Ἄγγελος) καὶ αὐτὸ βαρύνει γιὰ νά θεωρηθῇ ὁ Κωνσταντῖνος 170 ὡς ὁ πρωτότοκος τῶν τριῶν νόμιμων γιῶν πού ἀσφαλῶς προῆλθαν ἀπ' τῆ Ζωῆ Δούκαινα. Ἀλλὰ ποιὸς μπορούμε νά θεωρήσωμε ὡς πιθανῆς χρονολογίες γέννησης; Ὁ Κωνσταντῖνος Δούκας 170 πιθανόν νά εἶναι τὸ αὐτὸ πρόσωπο πρὸς τὸν Κωνσταντῖνο Δούκα πού ἀναφέρεται ἀπ' τὸ Χωνιάτη, σ. 756, ὡς ἕνας ἀντίπαλος τοῦ Κωνσταντῖνου Λάσκαρι κατὰ τὴ νύχτα τῆς 12ης τ' Ἀπριλίου τοῦ 1204, βλ. D. Polemis, *The Doukai*, σ. 91, ἀριθ. 44, ὑ. 1, καὶ σ. 195, ἀριθ. 235· ὁ Κωνσταντῖνος Λάσκαρις, ἀδελφὸς τοῦ Θεοδώρου (α') Λάσκαρι Κομν., ἦταν λίγο μεγαλύτερος ἀπ' τὸ Θεόδωρο (α'), ὁ ὁποῖος εἶχε γεννηθῆ περί τὸ 1174, βλ. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Heisenberg, σ. 31, καὶ ἐκδ. Βονη, σ. 34, πρβλ. Ἀντ. Μηλιαράκης, *Ἱστορία Νικαίας-Ἡπείρου*, σ. 136. Καὶ αὐτὸ τὸ ἀβέβαιο στοιχεῖο βαρύνει πρὸς τὴ γνώμη πῶς ὁ Κωνσταντῖνος Δούκας Κομν. 170 ἦταν ὁ πρεσβύτερος τῶν τριῶν ἀδελφῶν, γεννημένος περί τὸ 1172. Ὁ Θεόδωρος 168 πέθανε λίγο μετὰ τὸ 1253 σὲ γεροντικὴ ἡλικία καὶ πρέπει νά γεννήθηκε περί τὸ 1180/85, καὶ ὁ Μανουὴλ 169 πέθανε περί τὸ 1241 καὶ πρέπει νά γεννήθηκε περί τὸ 1186/88. Ὡς συμπέρασμα τῶν πῖο πάνω βγαίνουν τὰ ἐξῆς: α) Ἄν ὁ Ἰωάννης Δούκας 90 ἔλαβε μιά καὶ μόνη σύζυγο, περί τὸ 1150, τῆ Ζωῆ Δούκαινα, ἀπ' αὐτὴ προῆλθαν ὁ Ίσαάκιος 166 πού γεννήθηκε περί τὸ 1155, ὁ Ἀλέξιος 167 πού γεννήθηκε περί τὸ 1160, ὁ Κωνσταντῖνος 170 πού γεννήθηκε περί τὸ 1172, ὁ Θεόδωρος 168 πού γεννήθηκε περί τὸ 1180/85 καὶ ὁ Μανουὴλ 169 πού γεννήθηκε περί τὸ 1186/88, καὶ μόνος ὁ Μιχαὴλ 174 πού γεννήθηκε περί τὸ 1170 ἦταν καρπὸς ἑνώσεως μετὰ ἑρωμένη μετὰ τὴν ὁποῖα ὁ Ἰωάννης 90 συνδέθηκε περί τὸ 1168/69· β) καὶ τὸ πῖο πιθανὸ εἶναι: ὁ Ἰωάννης Δούκας 90 περί τὸ 1150 παντρεύτηκε κάποια, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα παραμένει ἄγνωστο καὶ ἀπ' αὐτὴ προῆλθαν ὁ Ίσαάκιος 166 καὶ ὁ Ἀλέξιος 167, καὶ ἀφοῦ χήρευσε ἀπ' αὐτὴ, παντρεύτηκε περί τὸ 1170 τῆ Ζωῆ Δούκαινα ἀπ' τὴν ὁποῖα προῆλθαν ὁ Κωνσταντῖνος 170, ὁ Θεόδωρος 168 καὶ ὁ Μανουὴλ 169, ἐνῶ ὁ

Σοφιάς, μαζί με τον πατέρα του Ιωάννη Δούκα 90, «προσέτρεξαν στο πλευρό του Ισαάκιου Ἀγγ. 183 που κινδύνευε, όχι γιατί ἦσαν συμμετοχοί τῆς σφαγῆς τοῦ Στέφανου Ἀγιοχριστοφορίτη, ἀλλά γιατί εἶχαν δώσει ἀναγκαστικά γραφτὲς ἐγγυήσεις γιὰ τὴν πίστη καὶ ἀφοσίωση τοῦ Ἰσαάκιου Ἀγγ. 183 πρὸς τὸν Ἀνδρόνικο (α΄) Κ. 87, ὅπως καὶ κείνος εἶχε δώσει γι' αὐτούς.

Καὶ οἱ τρεῖς μαζί, καθὼς σὲ λίγο ἐπρόκειτο νὰ πιαστοῦν καὶ νὰ θανατωθοῦν, ἦσαν φοβισμένοι καὶ ἔτρεμαν καὶ τὰ δόντια τους κροτάλιζαν, καὶ ἰκετευτικά παρακαλοῦσαν τοὺς συγκεντρωμένους νὰ τοὺς συμπαρισταθοῦν καὶ νὰ τοὺς βοηθήσουν σ' αὐτὴ τὴν κρίσιμη στιγμή τους τοῦ ἔσχατου κινδύνου. Καὶ δὲν ἦσαν λίγοι ἐκεῖνοι ποὺ συμφωνοῦσαν πρὸς τὴν αἴτησή τους καὶ ποὺ συμμερίζονταν τὴν κατάστασή τους καὶ λυποῦνταν γι' αὐτή»⁵.

Ἡ ἀπουσία τῶν ἐκπροσώπων τῆς ἐξουσίας ἔλυσε τὴ γλώσσα τῶν συγκεντρωμένων, γιὰ νὰ ὑποσχεθοῦν πῶς θὰ προσφέρουν κάθε λογῆς βοήθεια.

Ἀλλὰ ὅλη τὴ νύχτα τῆς 11ης πρὸς τὴ 12η τοῦ Σεπτεμβρίου, οἱ Ἀγγελοὶ καρδιοχτυποῦσαν μέσα στὸ ναὸ καὶ γοερὰ παρακαλοῦσαν νὰ σωθοῦν ἀπ' τὸ θάνατο. Μὲ τίς πολλὲς ἰκεσίες καὶ παρακλήσεις μπόρεσαν νὰ πείσουν μερικοὺς νὰ ἀσφαλίσουν τίς πύλες τοῦ ναοῦ καὶ νὰ φέρουν μέσα φῶτα. Καὶ τὸ λαμπρὸ παράδειγμα αὐτῶν τῶν θαρραλέων ὑπερασπιστῶν τῶν τριῶν Ἀγγέλων, μιμήθηκαν καὶ ἄλλοι.

Μόλις τὸ πρωὶ τῆς 12ης τοῦ Σεπτεμβρίου οἱ Ἀγγελοὶ ἀνάπνευσαν, καθὼς εἶδαν στὸ πλευρὸ τους ὀλάκερο τὸν πληθυσμὸ τῆς πρωτεύουσας καὶ ἀκούγαν τίς ἰαχές τῶν ἀγανακτημένων πολιτῶν πῶς ὁ Ἰσαάκιος Ἀγγ. 183 πρέπει νὰ ἀναγορευτῆ αὐτοκράτορας καὶ ὁ Ἀνδρόνικος (α΄) Κ. 87 νὰ καθαιρεθῆ καὶ νὰ λογοδοτήσῃ γιὰ τὰ ἔργα του.

Τὸ ἀνοιγμα τῶν φυλακῶν καὶ ἡ ἐξοδος τῶν φυλακισμένων καὶ μάλιστα τῶν ἀριστοκρατῶν, ἀναψε πῶς πολὺ τὴν ἐπανάσταση. Οἱ Ἀγγελοὶ ὄχι μόνο εἶχαν σωθῆ ἀπ' τὸ θάνατο, ὅπως ζήτησαν ἰκετευτικά στὴν ἀρχή, ἀλλὰ βρέθηκαν καὶ στὰ σκαλοπάτια τοῦ περιπόθητου αὐτοκρατορικοῦ θρόνου⁶.

Καὶ γιὰ μιά στιγμή, ὁ Ἰσαάκιος Ἀγγ. 166 εἶδε τὴ φαλακρὴ κεφαλὴ τοῦ πατέρα του Ιωάννη Δούκα 90 νὰ προβάλλῃ γιὰ νὰ δεχτῆ τὸ στέμμα τοῦ Μεγ. Κωνσταντίνου, ποὺ κρέμονταν πάνω ἀπ' τὴν ἁγία τράπεζα τῆς ἁγία-Σοφιάς καὶ ποὺ κάποιος ἀπ' τοὺς νεωκόρους τοῦ ναοῦ εἶχε κατεβάσει· κι αὐτὸ θὰ γινόταν καὶ ὁ Ιωάννης Δούκας 90 θὰ ἀναγορευόταν αὐτοκράτορας καὶ ὁ Ἰσαάκιος Ἀγγ. 166 θὰ γινόταν βασιλέας, τοῦ πατέρα του διάδοχος, ἂν αὐτὸς «ὁ ἀνθρωποφάγος ἄντρας», ὁ Ἀνδρόνικος (α΄) Κ. 87, «τὸ δύσκολο

Μιχαὴλ 174 ἦταν καρπὸς παράνομης ἐνώσης. Γιὰ τίς χρονολογίες γέννησης τῶν θυγατέρων τοῦ Ιωάννη 90, βλ. στὴν προσωπογραφία τῆς κάθε μῆς.

5. Χωνιάτης, σ. 447.

6. Νικήτας Χωνιάτης, σ. 447-48 καὶ 449.

αυτό γερόντιο, πού παρά τὰ σάπια γηρατιά του δέν εἶχε μεταβληθῆ πρὸς ἦθος πῶ ἀνθρωπινό»⁷, δέν εἶχε ἐμπνεύσει στοὺς ΚΠολίτες τέτοια ἀποστροφή πρὸς τοὺς γέροντες – ὁ Ἰωάννης Δούκας τὸ 1185 ἦταν ἕνας ἐξηντάρης καὶ γιὰ κείνη τὴν ἐποχὴ ἦταν ἕνας γέρονς – ἐτσι πού νὰ ἐμποδίσουν τὴ στέψη τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90, φωνάζοντας πῶς «δὲ θένε πιά νὰ ἐξουσιάζη ἢ νὰ βασιλεύη πάνω τους ἕνας γέρονς»⁸. Ἐτσι ἀναγορεύτηκε αὐτοκράτορας ὁ πρωτεξάδελφός του Ἰσαάκιος (β΄) Ἰγγ. 183⁹.

Ὁ Ἰσαάκιος Ἰγγ. 166 δέν ἀπόλαυσε γιὰ πολὺ τὴν εὖνοια τοῦ ἐστεμμένου συγγενῆ του.

Κατὰ Φλεβάρη-Μάρτη τοῦ 1186¹⁰, ὁ Ἰσαάκιος Ἰγγ. 166 παντρεύτηκε τὴν Ἀνώνημη (πιθανόν Εὐδοκία) Βράναινα Κομνηνὴ 238, γεννημένη περὶ τὸ 1168/9¹¹, τῆς ὁποίας ὁ πατέρας Ἀλέξιος Βρανᾶ Κομν., λίγο μετὰ, τὸ καλοκαίρι τοῦ 1186, στασίασε κατὰ τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἰγγ. 183, κι ἐτσι αὐτὸς ὁ τελευταῖος στράφηκε ἐναντίον τοῦ θεῖου του Ἰωάννη Δούκα 90, πού εἶχε κάνει τὸ συνοικέσιο, καθὼς ἦταν ἕνας παλιὸς φίλος τοῦ Ἀλέξιου Βρανᾶ Κομν.¹²

Ὁ Ἰσαάκιος Ἰγγ. 166, κατὰ πού λένε, σκοτώθηκε κατὰ τὶς μάχες πού ἐγίναν ἐναντίον τῶν λεγομένων Σταυροφόρων τῆς Δ΄ Σταυροφορίας «πρὸς ὑπεράσπιση τῆς ΚΠολης τὸ 1203»¹³.

Δέν μᾶς εἶναι γνωστὸ ἂν ὁ Ἰσαάκιος Ἰγγ. 166 ἀπόχρησε παιδιὰ ἀπὸ τὴν Ἀνώνημη (Εὐδοκία;) Βράναινα Κομνηνὴ 238.

7. Μιχαὴλ Χωνιάτης, Λόγος εἰς Ἰσαάκιον (β΄) Ἰγγ. 183, εκδ. Σπ. Λάμπρου, Τὰ Σωζόμενα, τ. Ι, σ. 218: μήτε γῆρα σαπρῶ μεταβαλοῦσα πρὸς ἦθος ἀνθρωπικώτερον. Αὐτόθι, σ. 221: τὸν ἀνθρωποφάγον ἀνδρα... Αὐτόθι, σ. 255: τὸ παρεισφθαρέν αὐτῆ δύσκολον ἐκεῖνο γερόντιον ὡς γηραλέαν τῶν ρωμαϊκῶν σκήπτρων ἀποξύσας σαπρότητα.
8. Νικήτας Χωνιάτης, σ. 450.
9. Νικήτας Χωνιάτης, σ. 450-51.
10. Κατὰ τὸ Χωνιάτη, σ. 502, ὁ γάμος τοῦ Ἰσαάκιου Ἰγγ. 166 μετὰ τὴν Ἀνώνημη (Εὐδοκία;) Βράναινα Κομν. 238, ἐγίνε «ὀλίγω πρότερον τῆς ἀποστασίας» τοῦ Ἀλέξιου Βρανᾶ Κομν., καὶ μᾶς εἶναι γνωστὸ πῶς ἡ ἀποστασία του ἐγίνε τὸ καλοκαίρι τοῦ 1186, βλ. προσωπογραφία Ἄννας Κομν. Βατατζίνας 149, ὑ. 64.
11. Χωνιάτης, σ. 502. Τὸ ὄνομα τῆς νύφης πιθανόν νὰ ἦταν Εὐδοκία, αὐτὸ πού ἐφερε ἡ ἐκ μητρὸς μάμη τῆς Εὐδοκία Κ. 80 ὡς πρὸς τὴ χρονολογία γέννησης, μᾶς εἶναι γνωστὸ πῶς οἱ γονεῖς τῆς παντρεύτηκαν πρὶν ἀπὸ τὸ 1166 ἢ καὶ προηγουμένως, βλ. προσωπογραφία Ἄννας Κομν. Βατατζίνας 149, ὑ. 5.
12. Χωνιάτης, σ. 502: ταῦτα δ' ἐφθέγγετο (ὁ Ἰσαάκιος β΄) δι' ὑποφίας ἐχων τὸν πρὸς πατρός θεῖον τὸν σεβαστοκράτορα Ἰωάννην (Δούκαν 90) ὡς πάλοι τε τῶ Βρανᾶ συνήθη καὶ ὀλίγω πρότερον τῆς ἀποστασίας γάμον υἱοῦ θύσαντα μετὰ θυγατρὸς τοῦ Βρανᾶ.
13. Ὁ D. Nicol, *The Despotate of Epiros*, σ. 21-2 καὶ ὑ. 10, γράφει: «He died fighting in the defence of Constantinople in 1203», ἀλλὰ δὲ μᾶς λείπει τὴν πηγὴ ἀπὸ τὴν ὁποία ἀντλήσει τὴν πληροφορία. Καὶ γράφει μὲν ὁ Χωνιάτης, σ. 718-19, κ.ά. πῶς πολλοὶ ἐπεσαν κατὰ τὴν ἀμυνα τῆς ΚΠολης τὸ 1203, ἀλλὰ πούθενά δέν κατονομάζεται ὁ Ἰσαάκιος Ἰγγ. 166. Ἐχει ἄλλη πηγὴ ὑπόψη του ὁ D. Nicol, τὴν ὁποία δέν κατονόμασε ἢ στηρίζεται στὸ ὅτι δὲ γίνεται κανεὶς λόγος γιὰ τὸν Ἰσαάκιον Ἰγγ. 166 κατὰ τὴν ἐμφάνιση τῶν ἀδελφῶν του Μιχαὴλ Δούκα Κομν. Ἰγγ. 174 καὶ Θεόδωρου Δούκα Κομν. Ἰγγ. 168.

167. Ἀλέξιος Δούκας Κομνηνός Ἄγγελος (γένν. περί τὸ 1160 – † ;)

Ὁ Ἀλέξιος¹ Δούκας² Κομνηνός³ Ἄγγελος⁴ γιὸς τοῦ Ἰωάννη Δούκα⁵, εἶπε ἀπ' τῆ νόμιμη σύζυγό του Ζωῆ Δούκαινα εἶτε ἀπὸ κάποια ἄλλη νόμιμη σύζυγο ποὺ προηγήθηκε ἀπ' αὐτὴ⁶, γεννήθηκε περί τὸ 1160⁷.

Ὁ Ἀλέξιος Δούκας Κομν. Ἄγγ. 167 πιάστηκε καὶ τυφλώθηκε στὸν καιρὸ τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87⁸, ἀλλὰ δὲν εἶναι γνωστὸ κάτω ἀπὸ ποιὲς συνθήκες ἢ σὲ ποιά συνωμοτικὴ κίνηση ἐγένε αὐτὸ τὸ περιστατικὸ.

Μετὰ τὴν πτώση τοῦ **τ τ ρ ἄ ν ο υ** ὁ Ἀλέξιος 167 ἦταν ἓνας ἀπ' τοὺς εὐγενεῖς ποὺ ἐγκλωπώθηκε ὁ πρωτεξάδελφός του καὶ νέος κύριος Ἰσαάκιος

- 167.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρός θείου τοῦ Ἀλέξιου Ἄγγ. Κομν. 92.
2. Δούκας ἦταν ἀπ' τὸν πατέρα τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90 ποὺ πάντα ἔφερε αὐτὴ τὴν ἐπωνυμία, ὡς ἓνας συνώνυμος τοῦ αντιπροπάππου τοῦ **κ α ι σ α ρ α** Ἰωάννη Δούκα.
 3. Κομνηνός ἦταν ἀπ' τὴν ἐκ πατρός μίμμη του Θεοδώρα Κ. 38.
 4. Ἄγγελος ἦταν ἀπ' τὸν ἐκ πατρός πάππο του Κωνσταντῖνο Ἄγγελο.
 5. Θεοδοσίου μοναχοῦ Βυζαντίου τοῦ Γουδέλη, Ἐγκώμιον εἰς τὸν Χριστόδουλον (τῆς Πάτμου) καὶ διήγησις τῶν θαυμάτων ὧν δι' αὐτοῦ ὁ Χριστὸς πεποίηκε κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως κυροῦ Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου, εἰς Ἀκολουθίαν Χριστοδούλου τῆς Πάτμου, ἐκδ. τρίτη ὑπὸ Κυρίλλου Βοΐνη, Ἀθῆναι 1884, σ. 178-79; τοῦ βασιλέως δ' ἦσαν οὗτοι Ἰσαακίου πρὸς πατρός ἀνεψιός, ὃν οἶδε καλεῖν ἢ συνήθεια ἐξάδελφον, ὃν καὶ ὁ τυραννήσας Ἀνδρόνικος ἀπὸ τῶν ὀμμάτων πεποίηκε... Αὐτόθι, σ. 194; καὶ εἰσίασι (οἱ μοναχοὶ τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Θεολόγου τῆς Πάτμου) τὴν τριήρη τὴν τὸν τοῦ σεβαστοκράτορος Ἰωάννου υἱὸν Ἀλέξιον τὸν ἀπὸ ὀμμάτων φέρουσαν τῷ Σικελίας κατάρχοντι, ὡς προειρηται, παρ' Ἰσαακίου τοῦ τοῦ Κυπρίου βιασαμένου ἀπεσταλμένον εἰς ἔρμαιον, ἧ μάλλον εἰς μέληθηρον καὶ ἐς τρυφῆς καταγέλωτα. Πρβλ. Ἔρας Ι. Βρανούση, Τὰ ἀγιολογικὰ κείμενα τοῦ ὁσίου Χριστοδούλου, ἰδρυτοῦ τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς, Ἀθῆναι 1966, σ. 151 καὶ 162-64; D. Polemis, *The Doukai*, σ. 88, ἀριθ. 41; Era Vranoussi, *A propos des opérations des Normands dans la mer Egée et à Chypre*, περιοδικὸ Βυζαντινὰ 8 (1976), σ. 210-11; W.H. Rudt de Collenberg, *Isaac de Chypre et sa fille*, B38 (1968), σ. 141; ὁ F. Cognasso, *Un imperatore... Isacco II Angelo*, *Bessarione* 31 (1915), σ. 255 καὶ ὑ. 1. καὶ ὁ Θ. Βλάχος, Ὁ τύραννος τῆς Κύπρου Ἰσαάκιος Κομνηνός, *Βυζαντινὰ* 6 (1974), σ. 173. δὲν μπόρεσαν νὰ συντατίσουν τὸν Ἀλέξιο Δούκα Κομν. Ἄγγ. 167, ἐνῶ ὁ Ch. Brand, *Byzantium confronts the West*, σ. 172, τὸν συντατιζεὶ πρὸς τὸν Ἀλέξιο Κομν. Βατάτζη 152, τὸ γιὸ τοῦ Θεόδωρου Βατάτζη καὶ τῆς Εὐδοκίας Κ. 80, ποὺ εἶναι ὁλοτελα ἄσχετος πρὸς τὸν Ἀλέξιο Δ. Κ. Ἄγγ. 167.
 6. Βλ. προσωπογραφία Ἰσαακίου Ἄγγ. 166, ὑ. 3.
 7. Βλ. προσωπογραφία Ἰσαακίου Ἄγγ. 166, ὑ. 4.
 8. Χωνιάτης, σ. 483; Σκουταριώτης, ἐκδ. Κ. Σάθα, MB7 (1894), σ. 271; Θεοδοσίος Βυζάντιος Γουδέλης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 5), σ. 178-79; ὃν καὶ ὁ τυραννήσας Ἀνδρόνικος ἀπὸ τῶν ὀμμάτων πεποίηκε. Τίθεται ὁμῶς τὸ ἐξῆς ἐρώτημα: ἡ τύφλωσις ὑπῆρξε ὀλοσχερῆς ἢ μερικὴ ἢ ἀπ' τὸ ἓνα μάτι; ὁ μετὰ τὴν τύφλωσις διορισμὸς του ὡς ναυάρχου συγκλίνει πρὸς τὴ δευτέρη ἄποψη, ἂν καὶ ἐκεῖ τονίζεται πῶς λόγω τῆς τύφλωσῆς του ἦταν ἀκατάλληλος, βλ. πρὸ κάτω, ὑ. 13.

(β') Ἰ. Ἀγγ. 183⁹, καὶ ἀκόμη μποροῦμε νὰ τὸν φανταστοῦμε πὼς θὰ ἦταν ἓνας ἀπ' τοὺς τυφλοὺς ἐκείνους ἀριστοκράτες πού με τὸ ἀνοιγμα τῶν φυλακῶν ξεχύθησαν στὴν ἀλλόφρονη πρωτεύουσα καὶ τόνωσαν τοὺς ΚΠολίτες γιὰ τὸ γκρέμισμα τοῦ τ υ ρ ἄ ν ν ο υ¹⁰.

Ἐνα ἀπ' τὰ προβλήματα πού δημιουργήθηκαν στὸν καιρὸ τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87, ὅπως μᾶς εἶναι γνωστό¹¹, εἶναι καὶ αὐτὸ τῆς ἀνταρσίας τοῦ Ἰσαάκιου Δούκα Κομνηνοῦ 229.

Αὐτὸς ὁ πρίγκιπας τῶν Κομνηνῶν πού εἶχε ἰδρύσει τότε μιὰ τυραννία στὴν Κύπρο, δὲ θέλησε νὰ ὑποταχτῆ οὔτε στὸ νέο αὐτοκράτορα Ἰσαάκιο (β') 183, παρὰ τὶς δελεαστικὲς προτάσεις πού τοῦ ἐγίναν. Ἐταὶ ὁ αὐτοκράτορας ἐτοίμασε ἓνα στόλο 70 «μακρῶν νηῶν», καὶ στόλαρχους διόρισε τὸ γέρο ναύαρχο Ἰωάννη Κοντοστέφανο, ἀδελφὸ τοῦ μακαριτῆ Στέφανου Κοντοστέφανου, τοῦ συζύγου τῆς Ἄννας Κ. 77, καὶ τὸν πρωτεξάδελφό του Ἀλέξιο Δ. Κ. Ἰ. Ἀγγ. 167¹², πού «ἀν καὶ ἦταν ἓνας νέος ἀντρας καὶ δυνατός, εἶχε ὅμως τυφλωθῆ ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο (α') καὶ ὡς τέτοιος ἦταν ἀνεπιτήδειος γιὰ τὴν ὅλη στρατήγησι, ἐκτός πού αὐτὸ θεωροῦνταν καὶ ὡς ἓνας κακὸς οἰωνός»¹³.

Κάτω ἀπ' αὐτὲς τὶς συνθήκες ἡ περίφημη ἀρμάδα ἀναχώρησε τὴν ἀνοιξη τοῦ 1187¹⁴: ὁ ἀνεμος ἦταν πολὺ εὐνοϊκός γιὰ τὸ στόλο κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἐκστρατείας πρὸς τὴν Κύπρο, ἀλλὰ μόλις πλησίαζαν στὰ λιμάνια τῆς ἠθάλασσα φούντωσε κι ἐγίνε πιὸ ἄγρια κι ἀπ' τὴν καταιγίδα¹⁵.

Ὁ τύραννος τῆς Κύπρου Ἰσαάκιος Δούκας Κομνηνός 229 κάλεσε σὲ βοήθειά του τὸν ἄλλοτε κουρσάρο καὶ τώρα ναύαρχο τοῦ Νορμανδικοῦ βασιλείου τῆς Σικελίας Μαργαριτῶνη πού τότε γύριζε ἀπ' τὴν Τύρο, ὅπου εἶχε σταλῆ ἀπ' τὸ βασιλεῖα τῆς Σικελίας Guillaume II (1166-1189)¹⁶.

9. Χωνιάτης, σ. 465· Σκουταριώτης, σ. 364.

10. Χωνιάτης, σ. 449· Σκουταριώτης, σ. 357.

11. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 590, ὑ. 435-439, καὶ σ. 594, ὑ. 457 καὶ 458.

12. Χωνιάτης, σ. 483· Σκουταριώτης, σ. 271.

13. Χωνιάτης, σ. 483: καὶ ὁ Κομνηνός Ἀλέξιος, ὅς εἰ καὶ εὐήλιξ ἦν καὶ ἀνδρείος καὶ τοῦ βασιλευόντος ἐξανεπιός, ἀλλ' ἐκκοπεῖς τὰς κόρας ὑπ' Ἀνδρόνικου ἀχρεῖος πρὸς τῶν ὄλων εἰς τὴν τότε στρατήγησιν συλλελογιστο, ναί μὴν οὐδ' αἰσῖος ἐκρίνετο οἰωνός.

14. Τόσο ὁ F. Cognasso, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 5), σ. 225, ὅσο καὶ ὁ Ch. Brand, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 5), σ. 72, μᾶς λένε πὼς ὁ στόλος ξεκίνησε τὴν ἀνοιξη τοῦ 1187. Τὸ πηγαῖο κείμενο τοῦ μοναχοῦ Θεοδοσίου Γουδέλη, Ἐγκώμιον κτλ., ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 5), σ. 179 (§ 15'), πρβλ. Ἐ. Βρανούση, Τὰ ἀγιολογικὰ κείμενα, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 5), σ. 154, καὶ Opérations des Normands, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 5), σ. 207, μᾶς λέει πὼς ὁ Ἀλέξιος Δ. Κ. Ἰ. Ἀγγ. 167 ὡς αἰχμάλωτος στὰ χέρια τῶν Νορμανδῶν, ἐφτασε στὴν Πάτμο στὶς 11 τοῦ Ὀχτώβρη τοῦ 1186· σχετικὰ μὲ αὐτὴ τὴ χρονολογία, βλ. Ἐ. Βρανούση, Τὰ ἀγιολογικὰ κείμενα, σ. 154-55.

15. Χωνιάτης, σ. 483· Σκουταριώτης, σ. 271.

16. Χωνιάτης, σ. 483-84· Σκουταριώτης, σ. 271· Chronikon Magni Presbyteri, MGH.SS., τ. XVII, 5.

Ο Ἰσαάκιος 229 καὶ ὁ Μαργαριτόνης ἦσαν σύγγαμβροι, γιατί είχαν παντρευτῆ δυὸ ἑτεροθαλεῖς ἀδελφές τοῦ Guillaume II, νόθες κόρες τοῦ Guillaume I (1154-1166), ὁ ὁποῖος εἶχε ἀποκτήσει πολλὰ νόθα παιδιά ἀπὸ ἓνα μεγάλο ἀριθμὸ παλλακίδων: *Mulieres nobilesque matronae maximae Saracinae*¹⁷.

Ὁ Μαργαριτόνης, «τὸ Λιοντάρι αὐτὸ τῆς Θάλασσας» («Lione del Mare»), πού ἀπ' τὸ βασίλειο τῆς Σικελίας εἶχε λάβει τοὺς τίτλους τοῦ ἀ μ ι ρ ᾶ (=δοκὸς τοῦ στόλου, ναυάρχου) καὶ κ ὀ μ η τ ο ς τῆς Μάλτας, κατατρόπωσε τὸν ἀδελφὸ βυζαντινὸ στόλο, ἐνῶ τὰ πληρώματά του βρίσκονταν στὴν ξηρὰ γιὰ νὰ πολεμήσουν τὸ σφετεριστῆ Ἰσαάκι 229, ὁ ὁποῖος μὲ τὰ ἀρμενοκυπριακὰ του στρατεύματα ἔτρεψε σὲ φυγὴ τοὺς Βυζαντινοὺς· ὀλάκερος ὁ αὐτοκρατορικὸς στρατὸς καὶ αὐτοὶ οἱ ἀρχηγοὶ του, ὁ Ἰωάννης Κοντοστέφανος καὶ ὁ Ἀλέξιος Δ. Κ. Ἄγγ. 167 αἰχμαλωτίστηκαν¹⁸.

Ὁ Ἰσαάκιος 229 τὸν μὲν Κοντοστέφανο καὶ τὸν Ἀλέξιο 167 παράδωσε στὸ Μαργαριτόνη γιὰ νὰ τοὺς μεταφέρῃ στὴ Σικελία καὶ νὰ τοὺς ἐμφανίσῃ στὸν ἡγεμόνα τοῦ Guillaume II, στὰ δε βυζαντινὰ στρατεύματα ἐπικύλαξε διάφορη μεταχείριση. Πολλοὺς ἀπ' αὐτοὺς προσέλαβε στὶς δικές του στρατιωτικὲς δυνάμεις καὶ ἄλλους κακοποίησε ἀπάνθρωπα καὶ μεταξύ τους καὶ τὸ δάσκαλό του στὰ πολεμικὰ Βασίλειο Ρεντακηνό, τοῦ ὁποῖου πρόσταξε καὶ τοῦ ἔκοψαν ἀπ' τὸ γόνατο τὸ ἓνα πόδι καὶ πολλοὺς ἐπίσης, κυρίως ἀπ' τοὺς ναῦτες, ἄφησε ἐλεύθερους νὰ πάνε ὅπου θένε¹⁹.

Οἱ ναῦαρχοι Κοντοστέφανος καὶ Ἀλέξιος 167 ἀκολούθησαν τὸν Μαργαριτόνη στὶς περιπλανήσεις του στὸ Αἰγαῖο, ὅπου πήγε μὲ τὸ στόλο του, «ἀπ' τῆ μιά μεριά νὰ εἰσπράξῃ τοὺς φόρους, καὶ ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά, νὰ παραλάβῃ τὰ λείψανα τοῦ ὀσίου Χριστοδοῦλου ἀπ' τὸ νησί τῆς Πάτμου»²⁰.

Στὶς 11 τοῦ Ὀχτώβρη τοῦ 1187 (1186 σύμφωνα μὲ τὸ Θεοδόσιο Γουδέλη, βλ. ὑ. 14), ἓνα Σάββατο μετὰ τὸ μεσημέρι, στὶς τρεῖς ἡ ὥρα, ὁ νορμανδικὸς στόλος ἀγκυροβόλησε στὸ λιμάνι τῆς Πάτμου²¹.

Μιά ἀντιπροσωπεῖα τῶν μοναχῶν τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου-Ἰωάννη τοῦ Θεολόγου, τὴν ὁποία εἶχε ἀνεγείρει ὁ ὀσιος Χριστόδουλος στὸν καιρὸ τῆς βασιλείας τοῦ μεγάλου Ἀλέξιου (α') Κ. 15, «ἀνέβηκαν στὸ πλοῖο, πάνω στὸ ὁποῖον ἦταν ὁ γιὸς τοῦ σ ε β α σ τ ο κ ρ ᾶ τ ο ρ α Ἰωάννη (Δούκα 90), ὁ Ἀλέξιος 167 ὁ τυφλός, πού ἀπ' τὸν βιαστῆ τῆς Κύπρου Ἰσαάκι 229 εἶχε παραδοθῆ γιὰ νὰ μεταφερθῆ ὡς ἔρμαιο τῆς τύχης ἢ καλύτερα ὡς παιχνιδι

17. Hugo Falcandus εἰς Muratori VII. Milán 1725. 41 B.

18. Χωνιάτης, σ. 483-84· Σκουταριώτης, σ. 271· Magni Πρεσβύτερος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 16).

19. Χωνιάτης, σ. 484· Σκουταριώτης, σ. 271· Magni Πρεσβύτερος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 16).

20. E. Branoussi, *Opérations des Normands*, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 5), σ. 207.

21. Θεοδόσιος Βυζάντιος Γουδέλης, *Ἐγκώμιον*, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 5), σ. 179-80. Πρβλ. E. Branoussi, *Τὰ ἀγιολογικὰ κείμενα*, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 5), σ. 163-64, καὶ *Opérations des Normands*, σ. 207.

τριφής και γέλωτος στὸν κατάρχοντα τῆς Σικελίας.²²

Καὶ εἰσηλθὼν (οἱ μοναχοὶ) στὸ πλοῖο μὲ μεγάλη περίσκεψη καὶ σοβαρότητα, γιατί εἶχαν σκοπὸ νὰ χρησιμοποιοῦσαν τὸν πρίγκιπα (τὸν Ἀλέξιο 167) ὡς μεσίτη κοντὰ στοὺς βάρβαρους (Νορμανδούς), καθὼς αὐτοὶ οἱ τελευταῖοι πολὺ τὸν τιμοῦσαν ὡς ἓνα ἄντρα πολὺ μεγάλο καὶ μέλος τῆς ἀνώτατης ἀριστοκρατίας καὶ ὡς ἓνα ἀνδρεῖο πού κάποτε εἶχε ἀποχτήσει μεγάλο ὄνομα γιὰ τὰ πολεμικά του ἔργα.

Καὶ μόλις (οἱ μοναχοὶ) ἀντίκρισαν τὸν πρίγκιπα, ἔπεσαν κάτω στὴ γῆ καὶ τὸν προσκύνησαν»²³.

Ὁ Ἀλέξιος Δ. Κ. Ἀγγ. 167 στάθηκε σ' αὐτὴ τὴν περίσταση πολὺ χρήσιμος γιὰ τὸ μοναστήρι τοῦ ἀγίου Ἰωάννη τοῦ Θεολόγου καὶ τοὺς μοναχοὺς του· ἐκεῖνος ἦταν πού τοὺς πληροφόρησε πὼς συνεχῶς οἱ Νορμανδοὶ σχεδίαζαν τὴν ἀπαγωγή τοῦ σκηνώματος τοῦ ὁσίου Χριστοδοῦλου, ἀλλὰ καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα θέματα τοὺς ἐξυπηρέτησε, μεσολαβώντας στοὺς Νορμανδούς, πού ἀπ' τὴν προσωπικότητά του ἐπηρεάζονταν. Αὐτὸς ἦταν ἀκόμη πού μεσολάβησε γιὰ νὰ ἀφήσουν οἱ Νορμανδοὶ ἐλεύθερη τὴ γυναίκα τοῦ Νικήτα τοῦ ἀπὸ τῆ Μάκρη²⁴.

Εἶδαμε πὼς τόσο ὁ Νικήτας Χωνιάτης²⁵, ὅσο καὶ ὁ Θεοδοῖος Γουδέλης²⁶ ἐκφράζονται μὲ πολὺ ἐπαινετικά λόγια γιὰ τὸν Ἀλέξιο 167. Ὁ Γουδέλης φτάνει στὸ σημεῖο νὰ μᾶς πῆ πὼς ἦταν ἓνας ἄντρας *θαυμαστός*²⁷, καὶ ἄς σημειωθῆ πὼς αὐτὸς ὁ ἐγκωμιογράφος τοῦ ὁσίου Χριστοδοῦλου ἐγραφε μετὰ τὸ ἔτος 1191²⁸ καὶ πὼς ἦταν ἓνας γνώστης προσώπων καὶ πραγμάτων μέσα στὴν ΚΠολη, ὡς ἓνας γνήσιος ΚΠολίτης, *Βυζάντιος*, ὅπως αὐτοονομάζεται²⁹, καὶ πὼς ἀνῆκε στὴν εὐγενική οἰκογένεια τῶν Γουδέλη, πού εἶχε συνάψει ἐπιγαμίες καὶ μὲ αὐτὴ τὴν αὐτοκρατορική οἰκογένεια τῶν Κομνηνῶν³⁰.

Δὲν εἶναι παρὰ μετὰ τὸ βυζαντινονορμανδικὸ σύμφωνο τοῦ 1187/88³¹ ἀνάμεσα στὸν αὐτοκράτορα Ἰσαάκιο (β') 183 καὶ τὸ βασιλεῖα τῆς Σικελίας Guillaume II, πού ὁ Ἀλέξιος 167 θὰ ἐπέστρεψε στὴν ΚΠολη.

22. Θεοδοῖος Βυζάντιος Γουδέλης. Ἐγκώμιον, σ. 194· βλ. τὸ κείμενο ἀνωτέρω. (ὕ. 5).

23. Θεοδοῖος Βυζάντιος. Ἐγκώμιον, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 5), σ. 194: Εἰσίασι δὲ τὴν τριήρη ἐπεσκεμμένως, ἐφ' ᾧ μεσίτη τούτῳ (τῷ Ἀλεξίῳ 167) εἰς τοὺς βαρβάρους χρῆσασθαι, οἷα τιμωμένῳ παρ' αὐτοῖς ὡς ἀνδρὶ μεγίστῳ καὶ εὐγενεῖ, καὶ ἐπὶ ἀνδρεία καὶ πολεμίοις ἔργοις μέγα κτησαμένῳ ποτὲ ὄνομα. Καὶ εἰσελθόντες προσπίπτουσι τε αὐτῷ.

24. Ἐ. Βρανούση, Τὰ ἀγιολογικά κείμενα, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 5), σ. 72.

25. Βλ. ἀνωτέρω, ὕ. 13.

26. Βλ. ἀνωτέρω, ὕ. 23.

27. Θεοδοῖος Βυζάντιος Γουδέλης. Ἐγκώμιον, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 5), σ. 195.

28. Ἐ. Βρανούση, Τὰ ἀγιολογικά κείμενα, σ. 76.

29. Βλ. πρὸ πάντων, ὕ. 5.

30. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 663, ὕ. 4.

31. MG.H., SS., τ. XXVI, σ. 253.

Ἄλλα ἀπό κεῖ καί ἐπειτα τίποτε πιά δέ μαθαίνομε γι' αὐτόν. Πέθανε ἢ σκοτώθηκε πρόωρα; Ἄγνωστο³².

Μιά σφραγίδα μέ τήν ἐπιγραφή:

Ἐγὼ κρατύνω τὰς γραφάς Ἀλεξίου

Δουκῶν Κομνηνῶν Ἀγγελωνύμων κλάδου³³,

χωρίς καμιὰ ἀμφιβολία ἀνήκει σ' αὐτόν³⁴, καθὼς ὁ Ἀλέξιος 167 ἦταν ἓνας κλάδος τῶν Δουκῶν, τῶν Κομνηνῶν καί τῶν Ἀγγέλων.

Μᾶς εἶναι ἄγνωστο, ἂν ὁ Ἀλέξιος Δούκας Κομν. Ἀγγ. 167 ἄφησε ἀπογόνους.

168. Θεόδωρος Δούκας Κομνηνός Ἀγγελος (γένν. περί τὸ 1180/85 – λίγο μετὰ τὸ 1253)

Γέννηση, ἀνάληψη τῆς διακυβέρνησης τοῦ ἀνεξάρτητου δυτικοῦ ἐλληνικοῦ Κράτους τῆς Ἠπείρου (1215).

Ὁ Θεόδωρος¹ Δούκας² Κομνηνός³ Ἀγγελος⁴ γιὸς τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90⁵ καί τῆς νόμιμης συζύγου του Ζωῆς Δούκαινας⁶ γεννήθηκε περί τὸ 1180/85⁷.

32. Ὅταν ὅμως ὁ Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Heisenberg, σ. 24, καί ἐκδ. Bonn, σ. 27, βεβαιώνει πῶς κατὰ τὸ 1206 ὁ Μιχαὴλ 174 «τρὲς κασιγνήτους ἐκέκτητο, τὸν Κωνσταντῖνον (170), τὸν Θεόδωρον (168) καί τὸν Μανουὴλ (169), ὧν ὁ μὲν Θεόδωρος (168) τῷ βασιλεῖ Ρωμαίων συνῆν Θεοδῶρῳ τῷ Λάσκαρι», εἶναι φανερό πῶς τότε ὁ Ἀλέξιος 167 δὲ βρισκόταν πιά στὴ ζωῆ.

33. G. Schlumberger, *Sigillographie*, σ. 654· V. Laurent, *Bulles métriques*, σ. 323, ἀριθ. 114· ὁ σοφὸς σφραγιδολόγος V. Laurent δὲν κατόρθωσε νὰ συνταυτίσῃ τὸν κτήτορα τῆς σφραγίδας, γιὰ ὅπως παρατηρεῖ, «οἱ ὁμώνυμοὶ τοῦ ἦσαν πολλοὶ»· ἀλλὰ δὲν ἦσαν πολλοὶ οἱ Ἀλέξιοι ποὺ ἔφεραν τίς ἐπωνυμίες: Δούκας Κομνηνός Ἀγγελος.

34. D. Polemis, *The Doukai*, σ. 88, ἀριθ. 41.

168.1. Τὸ ὄνομα Θεόδωρος συναντήσαμε στοὺς Δουκειανούς - Κομνηνοὺς, βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 59-61, 121-22, 170-72, 273. Ἀλλὰ εἶναι ἓνα ὄνομα ποὺ στοὺς Κομνηνοὺς εἰσήγαγαν οἱ Ἀγγελο-Κομνηνοὶ. Καθὼς εἶδαμε τόσο ὁ Ἰωάννης Δούκας 90 ὅσο καί ὁ Ἀνδρόνικος Ἀγγελος Δούκας 93, γιὸ τοῦ Κωνσταντίνου Ἀγγέλου καί τῆς Θεοδώρας Κ 38, ἔδωσαν σέ γιούς τους τὸ ὄνομα Θεόδωρος (ὁ 168 καί ὁ 182), ἴσως γιὰ εἶναι ὁ ἀρσενικὸς τύπος τοῦ θηλυκοῦ Θεοδώρα ποὺ ἦταν τὸ ὄνομα τῆς μητέρας τους.

2. Κατὰ μίμησιν τοῦ πατέρα του καί τῶν ἀδελφῶν τοῦ ὁ Θεόδωρος 168 μεταχειρίζεται στίς ἐπίσημες πράξεις του τὸ ἐπώνυμο Δ ο ῦ κ α ς καί ἄλλοτε τὸ συνδυαστικὸ σχῆμα Κομνηνός ὁ Δούκας· *Epirotica saeculi XIII*, ἐκδ. V. G. Vasiljevskij, VV3 (1896), σ. 252-53, ἀριθ. 7· Τοῦ Κομνηνοῦ πρὸς τὸν Ναυπάκτου· ὑπογραφή: Θεόδωρος ὁ Δούκας. Καί ἀπὸ πίσω ἡ ἐπιγραφή: τῷ παναγιωτάτῳ δεσπότη καί ἐν Κυρίῳ πατρι μου, τῷ μητροπολίτῃ Ναυπάκτου, Θεόδωρος Κομνηνός ὁ Δούκας. Αὐτοῦθι, σ. 296-99, ὑπὲρ τῆς μητροπόλεως Ναυπάκτου· τοῦ αἰδίου προπάπου τῆς βασιλείας μου κύρ Ἀλεξίου (α') τοῦ Κομνηνοῦ (15)... Καί ταῦτα μὲν ἐπὶ τοῖς ἐξῶ τῆς χειρὸς τοῦ πανευτυχεστάτου δεσπότη καί

Μετά την άλωση τῆς ΚΠολης ἀπ' τοὺς Λατίνους καὶ τῆ φαινομενικῆ
ἐξαφάνιση τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους (1204), ὁ Μιχαῆλ (α΄) Δούκας Κομνηνός

περιποθήτου αὐταδέλφου τῆς βασιλείας μου κύρ Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα (170)... Ἡ
ὑπογραφή τοῦ χρυσοβούλλου διὰ κινναβάρους: Θεόδωρος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ βασιλεὺς
καὶ αὐτοκράτωρ Ρωμαίων ὁ Δούκας. Χρυσόβουλλον ἕτερον ὑπὲρ τῆς μητροπόλεως
Κερκύρας, ΜΜ 5 (1887), σ. 14 - 5: Θεόδωρος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ
αὐτοκράτωρ Ρωμαίων Κομνηνός ὁ Δούκας. *Epirotica*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 264: Μανουὴλ ἐλέω
Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος ΚΠόλεως κτλ. τῷ ἱερώτάτῳ μητροπολίτῃ Ναυπάκτου κτλ.: καὶ ἡ
μετριότης ἡμῶν ὡσαύτως ἐγράψε περὶ τούτου μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τῷ πανευγενεστάτῳ
Δούκῃ καὶ υἱῷ αὐτῆς κατὰ πνεῦμα κυρῷ Θεοδώρῳ. Δημήτριος Χωματιανός, ἀρχιεπί-
σκοπος Ἀχρίδος, ἐκδ. Pitra, στ. 109, 488, 526: Θεόδωρος Δούκας. Αὐτόθι, στ. 53, 568:
Θεόδωρος Κομνηνός ὁ Δούκας. Μιχαῆλ Χωνιάτης, μητροπολίτης Ἀθηνῶν πρὸς
Ἰωάννην, μητροπολίτην Ναυπάκτου, τὸν Ἀπόκαυκον, VV3 (1896), σ. 254: διὰ τὴν τοῦ
μεγαλοουργοῦ (Θεοδώρου) Δούκα θέλησιν. Αὐτόθι, σ. 260-61: Συνοδικὸν ἐπὶ προβολῇ τοῦ
(Γεωργίου) Βαρδάνη... εἰς ἀρχιερέα Κερκυραίων... τὸ δὲ ἀπὸ ἐγγράφου ἐπιτροπῆς τοῦ
παρ' ἡμῖν κρατοῦντος μεγάλου Κομνηνοῦ κύρ Θεοδώρου τοῦ Δούκα· ναὶ ὄντα, καὶ ἀπὸ
γραφῆς τοῦ παναγιωτάτου Ἀθηνῶν, ἀδελφοῦ ἡμῶν καὶ συλλειτουργοῦ κύρ Μιχαῆλ τοῦ
Χωνιάτου. ἃ δὴ καὶ ταῦτα τό τε προσκυνητὸν Κομνηνικὸν γράμμα καὶ ἡ τοῦ Ἀθηνῶν πια
γραφῆ διεξιῶσιν οὕτως ἐπὶ τῶν λέξεων. Ἰωάννου Ἀποκαύκου, μητροπολίτου Ναυπά-
κτου, Ἐπιστολαὶ κλπ., ἐκδ. Ἀθην. Παπαδοπούλου - Κεραμῆως, *Noctes Petropolitanae*, σ.
254: Τοῦ αὐτοῦ Ναυπάκτου πρὸς τὸν (Θεοδώρον) Κομνηνόν... Κράτιστε Δούκα καὶ
αὐθέντα ἅγιε... Μιχαῆλ Χωνιάτης, μητροπολίτης Ἀθηνῶν, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, *Τὰ*
Σωζόμενα, τ. II, Ἐπιστολὴ ρξε' (= 165), σ. 326-29: Τῷ κρατίστῳ κύρ Θεοδώρῳ τῷ Δούκῃ...
Δουκάδων δόξα... Ὁ Θεόδωρος 168 πῆρε τὴν προσωνυμίαν Δοῦκα, ὅπως καὶ ἄλλοῦ
παρατήρησα, βλ. προσωπογραφίαι Ἰσαάκιου Ἀγγελου 166, ὑ. 3, καὶ Ἀλέξιου Δούκα
Κομν. Ἀγγ. 167, ὑ. 2, ἀπ' τὸν πατέρα του Ἰωάννη Δούκα 90, ποῦ ἦταν ἕνας ἐγγονὸς τῆς
Εἰρήνης Δούκαινας, ἕνας διεγγονὸς τοῦ Ἀνδρόνικου Δούκα καὶ ἕνας τριεγγονὸς τοῦ
περιώνυμου καὶ ἰσρα καὶ ἰωάννη Δούκα καὶ προπαντὸς συνώνυμος καὶ στοῦ ὄνομα καὶ στὴν
ἐπωνυμία αὐτοῦ τοῦ τελευταίου. Ἐνῷ ὁ R. - J. Loenertz, *Aux origines du despotat d'Épire*
κτλ., B 43 (1973), σ. 362, συμφωνεῖ πρὸς τὰ πρὸ πάνω, ποῦ ἀπὸ τῶν καὶ τῆ βαρύνουσα
γνώμη τοῦ L. Stiernon, *Les origines du despotat d'Épire* κτλ., REB 17 (1959), σ. 115 - 16, ὁ
πολὺς G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 455, καὶ ὑ. 2, συμφωνεῖ πρὸς τὴν γνώμη τοῦ Ἀντ.
Μηλιαράκη, *Ἱστορία Νικαίας - Ἠπείρου*, σ. 49, καὶ ἀποφαίνεται, λανθασμένα βέβαια, πὺς
ὁ Θεόδωρος 168, «χωρὶς ἀμφιβολία τὸ ἐπώνυμο Δοῦκα ὀφείλει στὴ μητέρα του» (Ζωὴ
Δούκαινα).

3. S. Petridès, Jean Apokaukós, *Lettres et autres documents inédits*, IRAIK 14 (1909), σ. 23,
26, 31: Συνοδικὰ γράμματα Ἰωάννου τοῦ Ἀποκαύκου, μητροπολίτη Ναυπάκτου, ἐκδ.
Ἀθην. Παπαδοπούλου - Κεραμῆως, *Βυζαντινὰ* 1 (1909), σ. 9 - 10: Δημήτριος Χωματιανός,
ἀρχιεπίσκοπος Ἀχρίδος, ἐκδ. J. B. Pitra, *Analecta Sacra et Classica*, VI, Romae 1891, στ.
53, 92, 127, 135, 335, 336, 473. Στὰ πρὸ πάνω πηγαιὰ κείμενα ὁ Θεόδωρος 168 ἔχει τὴν
ἐπωνυμίαν Κομνηνός, καθὼς ὁ ἴδιος ἦταν ἕνας ἐγγονὸς τῆς πορφυρογεννήτης
Θεοδώρας Κ. 38 καὶ ἕνας διεγγονὸς τοῦ μεγάλου Ἀλεξίου (α΄) Κ. 15. Δημήτριος
Χωματιανός, ἐνθ' ἄνωτ., στ. 492: Τί γοῦν καινὸν καὶ ἀλλόκοτον, εἰ τὸν ἐξ αἵματος ὄντα
βασιλικῷ, εἰ τὸν υἱὸν τοῦ ἐστεμμένου περικλύτου σεβαστοκράτορος, εἰ τὸν τῆς
πορφυρογεννήτου ἐγγονον, εἰ τὸν τοῦ αἰδίστου καὶ μεγάλου βασιλέως τοῦ Κομνηνοῦ
κυροῦ Ἀλεξίου (α΄) 15) διεσκέγονον, εἰ τὸν κληρονόμον τῆς βασιλείας, εἰ τὸν τοιοῦτον
ἀριστερά, εἰ τὸν ἐκ νεότητος... Εἶδαμε πρὸ πάνω, βλ. ὑ. 2, πὺς ὁ Θεόδωρος 168.

Ἄγγελος 174, νόθος γιός τοῦ σεβαστοκράτορα Ἰωάννη Δούκα 90,

μεταχειριζόταν οἰσὸς καὶ τὸ σουνδαστικὸ σῆμα τῶν δυὸ ἐπωνυμιῶν: Κομνηνός ο Δούκας· ἀπ' τὸ Δημήτριο Χωματιανὸ μαθαίνομε πὼς μεταχειρόταν καὶ τὸ σῆμα τριῶν ἐπωνυμιῶν, ἐνθ' ἄνωτ., στ. 578: «Θεόδωρος ὁ ἐκ Δουκῶν καὶ Ἀγγέλων καὶ Κομνηνῶν...» Ἐπίσης ὁ Θεόδωρος 168 ὡς Κομνηνός ἀναφέρεται στίς ἐξῆς δυτικῆς πηγῆς: Honorii III (πάπα Ρώμης), Opera Omnia Medii aevi Bibliotheca patristica, σ. 481: ad Theodorum Comnenum: Acta Honorii III (1216 - 1227) et Gregorii IX (1227 - 1241) e registris vaticanis aliisque fontibus collegit, A.L. Tăutu, Roma 1950, σ. 43: Cum nobilis vir Theodorus Comninus dux... Pressutti, Regesta Honorii III papae, Roma 1888 - 1895, ἀριθ. 1261: nobili viro Theodoro Comniano· ἀριθ. 3877: ad Theodorum Comnianum. Ὡς Δούκας Κομνηνός ἀναφέρεται καὶ σὲ ἐπιγραφή πάνω στὸν πύργο τοῦ Δυραχίου: Corpus Inscriptionum Graecarum, ἐκδ. A. Boeckh, τ. IV, σ. 99, καὶ ἐκδ. K.M. Μεκίου, Ἱστορία τῆς Ἠπείρου κτλ. Κάϊρον 1909, σ. 57: Θεόδωρος... Δούκας Κομνηνός. Στίς ἐξῆς πηγῆς ἐπίσης ὁ Θεόδωρος 168 ἀναφέρεται ὡς Κομνηνός καὶ ἡ γυναῖκα του Μαρία Πετραλιφαινα ὡς Δούκαινα. Epirotica saeculi XII, ἐκδ. V. G. Vasiljevskij VV 3 (1896), σ. 241: ὁ Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, μητροπολίτης Ναυπάκτου, πρὸς τὴν κραταίω Δουκαίαν... ὡς ἔχρησεν ἡ καθαρὰ Σελήνη καὶ φωταυγῆς εἰς χρόνος συλλάμποντά σοι μακροῦς τὸν Ἥλιον (Θεόδωρον) Κομνηνόν, οὐ καὶ ἔργα καὶ ὀμιλία καὶ πρόσωπον πηλαυγῆ πάντα καὶ σελασφόρα τυγχάνουσι: Ὁ αὐτὸς Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, Epirotica, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 241 - 42, 243, 244, 246, 262, 266: τοῦ μεγαλοουργοῦ (Θεοδώρου) Κομνηνοῦ ἢ τοῦ ἐμοῦ μεγαλοουργοῦ Κομνηνοῦ ἢ τοῦ ἡμετέρου μεγαλοουργοῦ Κομνηνοῦ. Ὁ πατριάρχης ΚΠόλεως Μανουὴλ (α') Σαραντηνός (1217 - 1222) πρὸς τὸν Ναυπάκτου (Ἰωάννην Ἀπόκαυκον) καὶ τὸν Γαρδικίου: τὰς πρὸς τὸν μεγαλογενέστατον υἱὸν ἐν ἀγίῳ πνεύματι τῆς ἡμῶν μετριότητος τὸν Κομνηνόν κύρ Θεόδωρον ἡμετέρας ἀποκρίσεις ποιουμένου τὸ τηνικαῦτα... ἵνα μὴ λέγω ὅτι καὶ τὴν φιλόχριστον τοῦ τὰ πάντα εὐτυχεστάτου μεγαλογενοῦς ἀνθρώπου, τοῦ (Θεοδώρου) Κομνηνοῦ, ψυχὴν εἰς Θεὸν προσκρούειν ποιεῖν, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 270, 271, 276: Ὁ παναγιώτατος μητροπολίτης Ναυπάκτου κύρ Ἰωάννης ὁ Ἀπόκαυκος (πρὸς τὸν πατριάρχην Μανουὴλα)... καὶ τὶς τῶν ὑπὸ τὸν πανευτυχεστάτον αὐτάδελφον τοῦ τῶν ἡμετέρων κράτορος καὶ νικητοῦ (Θεοδώρου) Κομνηνοῦ, κύρ Κωνσταντῖνον τὸν Δούκαν, γράμμα μοι σὸν ἐνεφάνισε, σταλὲν παρὰ του ἱερωτάτου ἀρχιεπισκόπου Γαρδικίων ἐκεῖνου... Νῦν δὲ τοῦ παρ' ἡμῖν κρατοῦντος ἀριστουργοῦ (Θεοδώρου) Κομνηνοῦ καὶ Σέρρας καὶ Νέας Πάτρας τῆς λατινικῆς λυτρωσαμένου χειρὸς... Εἶτα σὺ οὐ θαυμάζεις καὶ δι' ἐπαῖνον τίθεις πολλοὺ τὸν ἀριστοεργόν ἡμετερον Κομνηνόν· ἐνθ' ἄνωτ., σ. 278 - 79. Ὁ Γεώργιος Βαρδάνης (Κερκυρας) τῷ (διακόνῳ Νικητῶ) Χωνιάτῃ: τὰχα δὲ καὶ τὴν εἰς Θεσσαλονικὴν ὁδὸν τὸ ἐπισκοπικὸν ἡμεῖς ἐγκαίνισομεν καὶ τῷ μεγαλομάρτυρι Δημητρίῳ καὶ τῷ νικητῇ (Θεοδώρῳ) Κομνηνῷ ἱερατικὴν προσκύνῃσιν ἀφοσκωσόμεθα, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 279 - 80: (Ὁ Ναυπάκτου) τῷ Λαρίσης: ὁ γὰρ πανευτυχεστάτος κύριός μου ὁ (Κωνσταντῖνος) ὁ Δούκας ἐκείθεν ἐπανελθὼν μεζίζονα τῶν ὑπὸ σοῦ γραφέντων ἐξηγήσατο καὶ βαρύτερα· ἀλλὰ καὶ ὁ κραταῖός (Θεόδωρος) Κομνηνός ἐν ἰδία γραφῇ ἐτικαί τούτων δριμύτερα, δι' ἧς καὶ μετακαλεῖται με κατὰ τὸ παρὸν εἰς τὰ Σκόπια, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 280 - 81: Σὺ δ' ὅτι δώσεις οἶδα καὶ πλεῖονα τῷ μὲν διὰ Θεοῦ κυβερνῶντι δεξιῶς τὰ ἡμέτερα μεγαλοργῶ (Θεοδώρῳ) Κομνηνῷ τὰς διὰ λόγων εὐχαριστίας, Ἰωάννου Ἀποκαυκού, μητροπολίτου Ναυπάκτου, Ἐπιστολαὶ κτλ. Noctes Petropolitanae, σ. 249: Τοῦ Κομνηνοῦ (Θεοδώρου) πρὸς τὸν Ναυπάκτου... ἐνθ' ἄνωτ., σ. 259, 263, 276: Πρὸς τὸν κραταῖον (Θεόδωρον) Κομνηνόν... ἐνθ' ἄνωτ., σ. 259, 263, 264, 266, 269: κράτιστε (Θεοδώρε) Κομνηνέ... ἐνθ' ἄνωτ., σ. 266, 269: Μεγαλοργέ (Θεοδώρε) Κομνηνέ... ἐνθ' ἄνωτ., σ. 262: Θεομεγάλυντε (Θεοδώρε) Κομνηνέ... ἐνθ' ἄνωτ., σ. 288: Τοῦ αὐτοῦ (Ἰω. Ἀποκαυκού) πρὸς τὸν Κομνηνόν κύρ Θεόδωρον... θεομεγάλυντε Κομνηνέ... ἐνθ' ἄνωτ., σ. 272: Πρὸς τὸν

ἵδρυσε τὸ 1205⁹ ἕνα ανεξάρτητο ἑλληνικὸ κράτος, τοῦ ὁποῖου πυρῆνας του

κρατοῦντα. Μέγιστε βασιλεῦ καὶ βασιλέων υπέρταρε... ἐνθ' ἄνωτ., σ. 291: Πρόσταγμα τοῦ βασιλέως Θεοδώρου τοῦ Κομνηνοῦ. Στὸ Θεόδωρο 168 ἀπένεμον οἱ δικοὶ του καὶ τὴν προσωνομία του Με γ ἄ λ ο υ Κο μ ν η ν ο ῦ. τὴν ὁποία οἱ ἡγεμόνες τῆς Τραπεζούντας ἀπένεμαν οἱ ἴδιοι στοὺς ἑαυτοὺς των Συνοδικὸν ἐπὶ προβολῇ τοῦ Βαρδάνη, ἐκδ. V. Vasiljevskij, VV 3 (1896), σ. 260-61: τοῦ παρ' ἡμῖν κρατοῦντος μεγάλου Κομνηνοῦ κύρ Θεοδώρου τοῦ Δούκα Δημητρίου Χωματιανοῦ, ἀρχιεπισκόπου Ἀχρίδος (Βουλγαρίας), ἐκδ. Pitra, ἐνθ' ἄνωτ., στ. 90... αἱ θεῖαι κελεύσεις τοῦ κρατίστου κυρίου ἡμῶν τοῦ εὐσεβοῦς μεγάλου Κομνηνοῦ... ἐνθ' ἄνωτ., στ. 135... οἱ πριμικηρόπουλοι ὁροθεσίων τοῦ κραταίου καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου τοῦ μεγάλου Κομνηνοῦ... ἐνθ' ἄνωτ., σ. 139... παρὴν γάρ καὶ οὗτος ὀρισμῶ τοῦ κραταίου μεγάλου Κομνηνοῦ... ἐνθ' ἄνωτ., σ. 199: τοῦ οικείου μεσάζοντος τοῦ κραταίου καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου τοῦ μεγάλου Κομνηνοῦ... ἐνθ' ἄνωτ., στ. 393... ἔδοξε τῷ κραταίῳ καὶ ἁγίῳ ἡμῶν αὐθέντι τῷ μεγάλῳ Κομνηνῷ ἐν Παφλαγονίᾳ διάγοντι... ἐνθ' ἄνωτ., στ. 568... τὸ μήνυμα τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ φιλοχριστοῦ κυρίου ἡμῶν τοῦ κρατίστου μεγάλου Κομνηνοῦ κυροῦ Θεοδώρου τοῦ Δούκα... Ἐπιστολὴ τοῦ χαρτοφύλακος Ἀθηνῶν Γεωργίου Βαρδάνη πρὸς τὸν Ναυπάκτου, VV3 (1896), σ. 248-49: τὰ περὶ ἐμὲ τὸν ἀχρεῖον εὐεργετήματα τοῦ μυριονίκου καὶ κραταίου κυρίου ἡμῶν, τοῦ μεγάλου Κομνηνοῦ... Ὁ L. Stiernon, Les origines du despotat d'Épire, REB 17 (1959), σ. 117, εὐστοχα παρατηρεῖ πὼς Ὁ Γ. Ἀκροπολίτης ὀνομάζει τὸ Θεόδωρο 168 μετὰ τὴν προσωνομία τοῦ Κο μ ν η ν ο ῦ πρὶν ἀπ' τὴν ἥττα του στὴ μάχῃ τῆς Κλοκοτινίτζας (σ. 45 Bonn καὶ σ. 42 Heisenberg, 1230) καὶ μετὰ τὴν προσωνομία τοῦ Ἀγγέλου μετὰ τὴν ἥττα του Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 28, 36, 38, 41, 42, 43, 44: ὁ Κομνηνός Θεόδωρος, Μιχαὴλ Χωνιάτης, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, Τὰ Σωζόμενα, τ. II, Ἐπιστολὴ ρξε' (=165), σ. 326-29: Τῷ κρατίστῳ κύρ Θεοδώρῳ τῷ Δούκα... καλλῶπισμα Κομνηνῶν, Δουκάδων δόξα, Ρωμαίων καύχημα... Θεοδ. Σκουταριώτης, Σάθα MB 7 (1894), σ. 461, 472, 473, 474: Κομνηνός Θεόδωρος.

4. Ὁ Θεόδωρος 168 ἔφερε καὶ τὴν προσωνομία Ἀ γ γ ε λ ο ς, αὐτὴ ποὺ καὶ στὴν πραγματικότητα τοῦ ἀνήκε, καθὼς ἦταν ἕνας ἐξ ἀρρενογονίας ἐγγονός τοῦ Κωνσταντίνου Ἀγγέλου, τοῦ συζύγου τῆς Θεοδώρας Κ. 38. Ὁ Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 44, 65, 95 (δεύτερο κείμενο), 97 καὶ 99, μετὰ τὴν ἥττα του στὴν Κλοκοτινίτζα τὸν ὀνομάζει Ἀγγελο Θεόδωρο, Νικηφόρος Γρηγοράς, τ. I, σ. 26: ἀλλὰ διὰ φόβον ἤδη τοῦ τυραννοῦντος (Θεοδώρου) Ἀγγέλου... αὐτόθι, σ. 27: Ὁ γὰρ Ἀγγελος Θεόδωρος ἤδη καὶ βασιλεὺς, ὡς εἰρηται, καταστάς, ἐδήου τὴν γῆν... αὐτόθι, σ. 28: ὀρων (ὁ Ἰωάννης - Ἀσάν II) τὸν εἰρημένον Θεόδωρον τὸν Ἀγγελον... Ὁ Θεόδωρος Σκουταριώτης, Σάθα MB 7 (1894), σ. 475 καὶ 484, ἀντιγράφοντας τὸν Ἀκροπολίτη, μετὰ τὴν ἥττα τῆς Κλοκοτινίτζας, ἀποκαλεῖ τὸν Θεόδωρο 168 Ἀ γ γ ε λ ο υ.
5. Ὁ Θεόδωρος Δ.Κ. Ἀγγ. 168 στὶς πηγὲς ἀναφέρεται ὡς ἕνας ἀδελφός τοῦ Μιχαὴλ Δ.Κ. Ἀγγ. 174, βλ. Γ. Ἀκροπολίτην, σ. 27, ἐκδ. Bonn, σ. 24, ἐκδ. Heisenberg: Ὁ δὲ Μιχαὴλ... τρεῖς καινήγητους ἐκέκτητο, τὸν Κωνσταντῖνον, τὸν Θεόδωρον καὶ τὸν Μανουήλ Νικηφόρον Γρηγοράν, τ. I, σ. 25-Θεοδ. Σκουταριώτην, σ. 454: Ἐφραϊμιον, σ. 309, στίχ. 7637-40:

Τούτῳ (Μιχαὴλ 174) τριάς ὑπῆρχε συγγόνων φιλη,

Μανουήλ Θεόδωρος καὶ Κωνσταντῖνος,

αφ' ὧν Θεόδωρος ἐν Νικαέων

παρὰ βασιλεῖ (Θεοδώρῳ α' Λασκάρει) διέτριβεν Αὐσόνων:

Μιά ὅμως ἐπιγραφή στὰ τεῖχη τοῦ Δυρραχίου τὸν ἀναφέρει μετὰ ὅλη τὴν πληρότητα ὡς ἐξῆς:

Παῖς οὗτος εὐτυχοῦς Ἰωάννου (Δ. 90)

Σεβαστοκρατοροῦντος ἀνθους πορφύρας,

ὑπῆρξε ἡ Ἠπειρος⁹. Καθὼς αὐτὸς δολοφονήθηκε περὶ τὸ 1215¹⁰ καὶ ἀφῆσε ἓνα γιό σὲ ἡλικία ὀχτῶ περίπου χρονῶ, τὸν Μιχαὴλ (β΄) Κομνηνὸν Δούκαν 255¹¹, τὸν ὁποῖον ἡ Ἐκκλησία καὶ οἱ ἱστορικοὶ τῆς ἐποχῆς θεώρησαν νόθο¹², τὸν διαδέχτηκε στὴν ἀρχή, παραμερίζοντας τὸ γιό του, ὁ ἑτεροθαλῆς ἀδελφός του Θεόδωρος Δούκας Κομνηνός Ἄγγελος 168¹³.

Γιὰ μιὰ προφύλαξη τῆς θέσης του ὁ νέος κύριος, δὲν εἶναι ἀπίθανο νὰ ἐξόρισε στὴν Πελοπόννησο τὴ χήρα τοῦ προκατόχου του καὶ τὸν ἀνεμιό του Μιχαὴλ (β΄) 255, ἀπὸ ὅπου αὐτὸς ὁ τελευταῖος ἐπρόκειτο μετὰ δεκαπέντε χρόνια (τὸ 1230) νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ νὰ ἀπαιτήσῃ ἓνα μέρος τῆς κληρονομιάς τοῦ πατέρα του¹⁴.

Θεόδωρος μέγιστος ἐν στρατηγίαις
Δούκας Κομνηνός εὐσθενής, βριαρόχειρ,
Ἐχθροῖς ἀπροσμάχητος, ἀκάμας πόνοις.

- Βλ. A. Boeckh, *Corpus Inscriptionum Graecarum*, τ. IV, σ. 99· K.M. Μέκιος, Ἱστορία τῆς Ἠλείου ἀπὸ τῶν ἀρχαιότατων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς, Ἐν Καίρῳ 1909, σ. 57.
6. Βλ. προσωπογραφία Ἰσαάκιου Ἄγγ. 166, ὑ. 3. Πρβλ. Ἄντ. Μηλιαράκης, Ἱστορία Νικαίας - Ἠλείου, σ. 49· D. M. Nicol, *The Despotate of Epirus*, σ. 11: By his marriage to Zoe Doukaina, John Angelos (γράφει Doukas, γιατί ποτὲ δὲν ὀνομάστηκε Angelos) had three sons, Theodore, Constatin, and Manuel. Αὐτοὺς τοὺς τρεῖς ἀδελφοὺς ἀναφέρουν καὶ οἱ ἱστορικοὶ Γ. Ἀκροπολίτης, Νικ. Γρηγοράς, Θεόδ. Σκουταριώτης καὶ Ἐφραίμιος, βλ. ἄνωτ., ὑ. 5. Ἡ Ζωὴ Δούκαινα ποὺ ἀναφέρεται ὡς κόρη τοῦ Κωνσταντίνου Δούκα καὶ τῆς Ἄννας Κομνηνῆς, βλ. P.d'Outreman, *Constantinopolis Belgica*, Tournai 1643, σ. 288, ἴσως νὰ ἦταν μιὰ ἐγγονὴ κάποιας ἀδελφῆς τοῦ Ἀλέξιου (α΄) K. 15, γιατί σύμφωνα μὲ τὸν Werner Seibt, *Die byzantinischen Bleisiegel in Österreich*, 1 Teil, Wien 1978, σ. 143, ὑ. 8, ἡ μητέρα τῆς Ἄννα K. ἦταν «eine Nichte Alexios I». Στὴν περίπτωσή αὐτὴ ὁ Ἰωάννης Δούκας 90 παντρεύτηκε μιὰ δευτεροεξαδέλφη του, ἡ μετὰ τῆς ὁποίας συγγένεια ἦταν ἔκτου βαθμοῦ.
7. Βλ. προσωπογραφία Ἰσαάκιου Ἄγγ. 166, ὑ. 4.
8. Γιὰ τὴ χρονολογία, βλ. D. M. Nicol, ἔνθ' ἄνωτ. (ὑ. 6), σ. 13 κεξ.
9. Βλ. προσωπογραφία Μιχαὴλ (α΄) Δ.Κ. Ἄγγ. 174, ὑ. 30 καὶ 38.
10. Βλ. προσωπογραφία Μιχαὴλ (α΄) 174, ὑ. 60.
11. Σύμφωνα μὲ τὸν D.M. Nicol, ἔνθ' ἄνωτ. (ὑ. 6), σ. 47, ὁ Μιχαὴλ (β΄) 255, κατὰ τὸ θάνατο τοῦ πατέρα του (1215), ἦταν δέκα χρονῶ, ἄρα γεννημένος τὸ 1205· ἀλλὰ κατὰ τὸ 1204/5 ὁ Μιχαὴλ (α΄) 174 συνῆψε τὸ δεῦτερο γαμικὸ δεσμό του, μὲ τὴν Μελισσηνὴν καὶ πρὶν ἀπ' τὸν Μιχαὴλ (β΄) 255, ἀπόκτησε ἀπ' τὸ δεῦτερο δεσμό του, τὴν Ἄννα Ἄγγ. K. Δ. 254, γι' αὐτὸ καὶ νομίζω πὼς πρέπει ἡ μὲν γέννηση τῆς Ἄννας 254 νὰ τοποθετηθῇ τὸ 1206, ἢ δὲ τοῦ Μιχαὴλ (β΄) 255 τὸ 1207.
12. Βλ. προσωπογραφία Μιχαὴλ (α΄) 174, ὑ. 74.
13. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 27, καὶ ἐκδ. Heisenberg, σ. 25· ἐπιλαμβάνεται γοῦν τῆς ἐξουσίας ἐκεῖνου ὁ ἀδελφός Θεόδωρος, Ἐφραίμιος, σ. 309, στίχ. 7659: ἀρχὴν ἀδελφοῦ Θεόδωρος λαμβάνει, Νικηφ. Γρηγοράς, τ. I, σ. 25: Ἐν τούτοις ἀνίσταται τῶν Θεπταλικῶν βαρᾶθρων νέον κακόν, ὁ τοῦ Ἀγγέλου Μιχαὴλ ἀδελφός Θεόδωρος διαδεξάμενος γὰρ θανόντος τοῦ ἀδελφοῦ τὴν ἀρχὴν, Ἰώβ μοναχοῦ, Βίος Θεοδώρας, PG 127, στ. 905.
14. Βίος Θεοδώρας, στ. 905, ὅπου ὁ ἀγιογράφος λέει πὼς ὁ Θεόδωρος 168 «δὸλον κατὰ τοῦ παιδὸς ἐμελέτησεν».

//

Τὰ πρῶτα χρόνια δράσης στὴ Νίκαια, γάμος μὲ Μαρία Πετραλίφαινα, γέννηση Ἄννας Ἀγγ. Δούκ. Κομν. 246 (1206), τὰ ὄνειρά του καὶ οἱ σκοποὶ του, συμμαχίες μὲ Ἄλβανούς καὶ Σέρβους, ἐπίθεση κατὰ τῆς Βουλγαρίας, αἰχμαλωσία τοῦ Λατίνου αὐτοκράτορα τῆς ΚΠολης Πέτρου de Courtenay.

Ὁ Θεόδωρος Δ. Κ. Ἀγγ. 168 ὑπῆρξε ἕνας πολὺ φιλόδοξος ἄντρας καὶ πολὺ πιὸ ἱκανὸς στρατιωτικὸς ἀπ' τὸν ἀδελφὸ του¹⁵. Μετὰ τὴν ἄλωση τῆς ΚΠολης ἀπ' τοὺς Λατίνους, ἀκολούθησε στὴ Μ. Ἀσία τὸ δ ε σ π ὀ τ η Θεόδωρο Λάσκαρι Κομνηνὸ, σύζυγο τῆς Ἄννας Ἀγγελίνας Κομνηνῆς 261, κι ἂν πρέπει νὰ πιστεύσωμε τὸ μητροπολίτη Κερκύρας Γεώργιο Βαρδάνη, «ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ ὁ (Θεόδωρος) Κομνηνοδοῦκας 168 πάρα πολὺ βοήθησε τὸ Λάσκαρι, ποῦ δὲν εἶχε ἀκόμη ἀναγορευτὴ αὐτοκράτορας καὶ γύριζε ἀπὸ τόπο σὲ τόπο, καὶ προκινδύνευσε γιὰ χάρη του καὶ πολλὰ φροῦρια ἀπόσπασε ἀπ' τοὺς ἐχτροὺς καὶ ὑπόταξε στὴν κυριαρχία τοῦ Λάσκαρι καὶ ἀντραγάθισε πιὸ πολὺ ἀπ' τοὺς πολλούς, καὶ τὶς εὐεργεσίες ποῦ ἔλαβε ἀπ' αὐτὸν τὶς ἀνταπόδωσε μὲ φιλοτιμία, περιθάλλοντας τοὺς ἀδελφούς του»¹⁶.

Ἐμεῖς ὅμως ξέρομε ἀπὸ ἀύθεντικὴ πηγὴ πῶς ὁ Θεόδωρος 168 ὑπηρετοῦσε τὸ Λάσκαρι «ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες». Καὶ ἀκόμη ξέρομε πῶς «ὅταν ὁ Μιχαὴλ (α΄) 174 παρακάλεσε τὸ Λάσκαρι νὰ τοῦ στείλῃ τὸν ἀδελφὸ του, γιὰτὶ ὁ γιὸς του Μιχαὴλ 255 ἦταν μικρὸς καὶ δὲ θεωροῦνταν γνήσιος, καὶ οἱ ἄλλοι ἀδελφοὶ του, ὁ Κωνσταντῖνος 170 καὶ ὁ Μανουὴλ 169, ἦσαν ἀνεπιτήδειοι, ὁ Λάσκαρις μὲ προθυμία τὸν ἔστειλε, ἀφοῦ προηγουμένως τὸν ὄρκισε πῶς θὰ παραμείνῃ πιστὸς καὶ ἀφοσιωμένος σ' αὐτὸν καὶ τοὺς διαδόχους του»¹⁷.

Ὁ Θεόδωρος 168 πανηγυρικὰ μὲ τὶς πράξεις του διέψευσε καὶ παραβίασε αὐτὸ τὸν ὄρκο. Ὁ ἀπολογητὴς καὶ φίλος του, ὁ Κερκύρας Γεώργιος Βαρδάνης, περιορίζεται σὲ ρητορείες, μὴ βρίσκοντας ἐπιχειρήματα στὴν υπεράσπισή του· αὐτὴ ἡ τελευταία δὲν εἶναι παρά μιὰ ἐπιβεβαίωση τῆς ἀύθεντικῆς πληροφορίας τοῦ Ἀκροπολίτη¹⁸. Οἱ ἄλλες πληροφορίες τοῦ

15. Ἐφραίμιος, σ. 309, στίχ. 7660 - 61:

ἄνῆρ στρατηγός, εὐσθενὴς καὶ γεννάδας,

γίγας βριαρόχειρ τις, ὄξυς ἐν μάχαις·

Νικήφ. Γρηγοράς, τ. I, σ. 25-6: ἄνῆρ δραστήριος καὶ καινὰ δεινὸς ἐπινοῆσαι πράγματα, καὶ αἰεὶ τοῦ πλείονος ἐφιέμενος. Ὁ W. Miller, *The Latins in the Levant*, London 1908, μετάφραση στὴν ἑλληνικὴ Ἀγγ. Φουριώτη, Ἀθήνα 1960, σ. 123, ἐπιπόλαια τὸν χαρακτηρίζει, «ὡς ἕνα ἀπ' τοὺς πιὸ ἀσυνείδητους πολιτικούς».

16. Γεώργιος Βαρδάνης, μητροπ. Κερκύρας, ἀντίγραμμο πρὸς τὸν πατριάρχην ΚΠόλεως κυρὸν Γερμανόν, ἐκδ. R. - J. Lœnertz, *ΕΕΒΣ* 33 (1964), σ. 115 - 16.

17. Γεώργ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 27, καὶ ἐκδ. Heisenberg, σ. 24-5: ὄρκους πρῶτον ἐμπεδωσάμενος πίστιν δουλείας εἰς τούτον (τὸν Θεόδωρον Λάσκαριν) φυλάττειν καὶ εἰς τοὺς μετ' αὐτὸν Ρωμαίων κατάρξοντας.

18. Γεώργιος Βαρδάνης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 16), σ. 116-17. Πρβλ. καὶ παρατηρήσεις τοῦ R. - J.

Βαρδάνη για παροχή εὐεργεσιῶν ἐκ μέρους τοῦ Θεόδωρου 168 πρὸς μέλη τῆς οἰκογενείας Λάσκαρι, δὲν εἶναι ἀπὸ ἄλλη πηγή γνωστές¹⁹.

Ὁ Θεόδωρος 168, ἴσως κατὰ τὴ μετάβασή του κοντὰ στὸν ἀδελφὸ του Μιχαῆλ (α΄) 174, παντρεύτηκε τὴ Μαρία Πετραλίφαινα²⁰, πού ποτὲ δὲν ἀναφέρεται μὲ τὸ οἰκογενειακὸ τῆς ἐπίθετο, ἀλλὰ μὲ ἐκεῖνα τοῦ συζύγου τῆς Δούκαινα²¹ καὶ Κομνηνῆ²², καὶ πού ἀπ' αὐτὴ ἀπόχτησε μόλις περὶ τὸ 1206²³ τὸ πρῶτο του παιδί, τὴν Ἄνναν Ἀγγελίναν Δούκαιναν Κομνηνὴν 246²⁴.

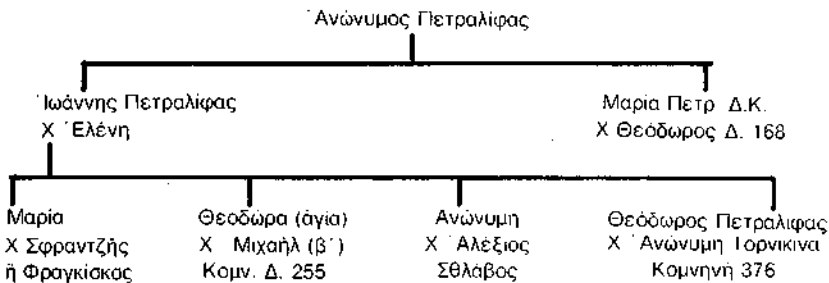
Ἡ φιλοδοξία τοῦ Θεόδωρου 168 ἐκτεινόταν πολὺ πέραν ἀπ' τὴν ἰδέα τῆς διατήρησης ἑνὸς ἀνεξάρτητου κράτους στὴ βόρεια καὶ κεντρικὴ Ἑλλάδα. Ὀνειρευόταν τὴν ἐξωση τῶν Λατίνων ὄχι μόνο ἀπ' τὴ Θεσσαλονίκη, ὅπου

Laenertz, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 101.

19. R. - J. Laenertz, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 101 καὶ ὑ. 4.

20. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος Ναυπάκτου, ἐκδ. V. Vasilievskij, *Epirotica saeculi XIII*, VV3 (1896), σ. 282· τοῦ αὐτοῦ, ἐκδ. Α. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, *Συνοδικὰ γράμματα*, Βυζαντίς 1 (1909), σ. 14· τοῦ αὐτοῦ, ἐκδ. Αθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, *Noctes Petropolitanae*, σ. 288· τοῦ αὐτοῦ, *Noctes*, σ. 278-79 καὶ 275-76· Δημήτριος Χωματιανός Ἀχρίδος, ἐκδ. J. B. Pitra, στ. 306. Γιά τὴν οἰκογένεια Πετραλίφα, βλ. προσωπογραφίαν Ἄννας Κ. 126, ὑ. 3, ὅπου συναντᾶμε μερικὰ ἀπ' τὰ πρῶτα μέλη τῆς. Μετὰ ἀπ' αὐτοὺς τοὺς Πετραλίφες, συναντᾶμε τὸ 1195 τὸν Ἰωάννη Πετραλίφα, πού μαζί μὲ ἄλλους ἀριστοκράτες καὶ αὐτοκρατορικοὺς συγγενεῖς στράφηκαν κατὰ τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἄγγ. 183 καὶ ἀναγόρευσαν αὐτοκράτορα τὸν Ἀλέξιον (γ΄) Ἄγγ. Κ. 180, βλ. Χωνιάτην, σ. 593 κεξ. Κατὰ τὴ βασιλεία τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) 183 ὁ Ἰωάννης Πετραλίφας διορίστηκε κυβερνήτης τῆς Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας μὲ τὸν τίτλο τοῦ **σ ε β α σ τ ο κ ρ ἄ τ ο ρ α**, βλ. Ἰωβ μοναχοῦ, *Βίος Θεοδώρας*, PG 127, στ. 904, πρβλ. D.M. Nicol, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 6), σ. 47. Ἀλλὰ τόσο τὸ ἀξίωμα ὅσο καὶ ὁ υψηλὸς τίτλος μοῦ φαίνονται ὑποπτα. Σ' αὐτὴ τὴν ἐποχὴ ἡ οἰκογένεια φαίνεται πὼς ἐγκαταστάθηκε στὴν περιοχή τῶν Σερβίων τῆς βόρειας Θεσσαλίας, βλ. Βιον Θεοδώρας, στ. 905, πρβλ. Nicol, σ. 47. Μετὰ τὴν πτώση τῆς ΚΠολης ἡ οἰκογένεια διαμοιράστηκε ἀνάμεσα στὴν Ἠπειρὸ καὶ τὴ Νίκαια. Τὸ 1237 συναντᾶμε τὸν Ἰωάννη Πετραλίφα ὡς **μ έ γ α χ α ρ τ ο υ λ ἄ ρ ι ο** τοῦ Ἰωάννη (γ΄) Δούκα - Βατάτζη 274, βλ. Γ. Ἀκροπολίτην, ἐκδ. Βονν, σ. 63, καὶ ἐκδ. Heisenberg, σ. 58, καί ἀργότερα τὸν βλέπομε νὰ συνοδεύη τὸν αὐτοκράτορα στὴ Θεσσαλονίκη, αὐτόθι, ἐκδ. Βονν, σ. 71. Ἡ Μαρία Πετραλίφαινα Δούκαινα Κομνηνῆ, ἡ σύζυγος τοῦ Θεόδωρου 168, ἦταν ἀδελφὴ τοῦ ἀνωτέρω Ἰωάννη Πετραλίφα, βλ. Γ. Ἀκροπολίτην, ἐκδ. Βονν, σ. 42, ἐκδ. Heisenberg, σ. 39.

Στέμμα μεταγενεστέρων Πετραλιφῶν

μετά τὸ θάνατο τοῦ Βονιφάτιου τοῦ Montferrat ὑπῆρχε ἓνα σκιῶδες λατινικὸ βασίλειο, ἀλλὰ καὶ ἀπ' αὐτὴ τὴν ΚΠολη, καὶ γιὰ τὸν αὐτοκράτορα Θεόδωρο (α΄) Λάσκαρι Κομνηνὸ ποὺ εἶχε τὴ βασιλικὴ του ἔδρα στὴ Νίκαια, τὸν πρῶην κυριάρχη του, εὐχόταν νὰ συρθῆ γρήγορα κοντὰ του καὶ νὰ τὸν ἀναγνωρίσῃ ὡς νόμιμο διάδοχο τοῦ Βυζαντινοῦ θρόνου²⁵.

Μιά μεγάλη εὐνοια γι' αὐτόν, ποὺ ἔδειχνε τὴν ἀγαθὴ ἐκβαση τῶν ὀνείρων του, ὑπῆρξε ὁ ταυτόχρονος σχεδὸν θάνατος τοῦ Λατίνου αὐτοκράτορα Ἑρρίκου τῆς Φλάνδρας καὶ τοῦ πάπα Ἰννοκέντιου III, ποὺ ἀπ' αὐτοὺς ὁ μὲν πρῶτος πέθανε στὶς 11 Ἰουνίου τοῦ 1216, ὁ δὲ δεῦτερος στὶς 16 Ἰουλίου τοῦ ἴδιου χρόνου. Ὁ Ἑρρίκος θύμα μάλλον κάποιας κακοήθους ἐλνοσσίας καὶ ὄχι δηλητηρίασης ἀπ' τὴ δευτέρη γυναῖκα του, τὴν κόρη τοῦ βασιλέα Βορίλου τῆς Βουλγαρίας, ἢ ἀπ' τὸν ἀδυσώπητο Λομβαρδὸ κόμητα de Biandrate, πέθανε ξαφνικὰ στὴν ΚΠολη²⁶. Ἕνας «δεῦτερος Ἄρης» στὸν πόλεμο, ἓνας φίλος γιὰ τοὺς Ἕλληνες, ὑπῆρξε ὁ πραγματικὸς ἰδρυτὴς τῆς Λατινικῆς αὐτοκρατορίας τῆς ΚΠολης καὶ ὁ πιὸ ἱκανὸς ἀπ' τοὺς ἡγεμόνες τῆς²⁷.

Ὁ δεῦτερος, ὁ Ἰννοκέντιος III, «ὁ μεγαλύτερος πάπας τοῦ Μεσαίωνα, (γιὰ μᾶς τοὺς Ἕλληνες) φάνηκε ἓνας καιροσκόπος, ἓνας ὑπολογιστὴς, ἓνας μοχθηρὸς, ποὺ δὲ δίσταζε μπροστὰ σὲ τίποτε γιὰ νὰ αὐξήσῃ τὸ ποιμνίό του»²⁸.

Μιά ἀπ' τίς πρῶτες φροντίδες τοῦ Θεόδωρου 168 ἦταν νὰ συνάψῃ εἰρήνην καὶ φιλία μὲ τοὺς δυὸ βόρειους γείτονές του, τοὺς Ἀλβανοὺς καὶ τοὺς Σέρβους. Μὲ τοὺς Ἀλβανοὺς ὑπῆρχαν φιλικὲς σχέσεις ἀπ' τὸν καιρὸ ἀκόμη τοῦ ἀδελφοῦ του Μιχαῆλ (α΄) 174. Ὁ πρίγκιπας τῶν Ἀλβανῶν (princeps

21. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, ἐκδ. V. Vasilievskij, *Epirotica saeculi XIII*, VV 3 (1896), σ. 282: Πρὸς τὴν κραταιὰν Δούκαιναν.

22. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, *Συνοδικὰ γράμματα Βυζαντίς* 1 (1909), σ. 14· ΔΗμ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 306.

23. Τὸ 1219-20 ἡ πρωτότοκη κόρη τους Ἄννα Ἄγγ. Δ. Κ. 246 παντρεύτηκε τὸν τότε Σέρβο διάδοχο καὶ εἶτα βασιλέα Στέφανο III - Radoslav Δούκαν Νεμανιδη 331, ὅποτε πρέπει νὰ εἶχε τότε μιά ἡλικία 14 χρονῶ.

24. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 65, καὶ ἐκδ. Heisenberg, σ. 60· γιὰ τὸ γάμο της, βλ. Ἰω. Ἀπόκαυκον, ἐκδ. V. Vasilievskij, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 21), σ. 245, καὶ ἐκδ. S. Petridés, *Jean Apokaukos*, IRAIK 14 (1909), σ. 23. Πρβλ. Jireček, *Serben*, σ. 298 - 300· M. Laskaris, *Vizantiski princeps*, σ. 38-53· καὶ κυρίως τὴν πρόσφατη μελέτη τοῦ S.K. Kissas, *Concerning the date of the marriage of Stephen Radoslav and Anna Comnena*, *Zbornik Radova* 18 (1978), σ. 132-38 (στὰ σερβικά), μὲ σύντομη ἀγγλικὴ περίληψη, σ. 139, ὅπου ἀποδεικνύει πὼς ὁ γάμος τελέστηκε ἀνάμεσα στὰ τέλη τοῦ Ὀχτώβρη ἢ τίς ἀρχές τοῦ Νοέμβρη τοῦ 1219 καὶ τῆς 9ης τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1220.

25. Ἐφραίμιος, σ. 321, στίχ. 7962-66. Πρβλ. D.M. Nicol, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 6), σ. 47-8.

26. Βλ. J. Longnon, *L'Empire latin de Constantinople*, σ. 150-151 καὶ ὕ. 2.

27. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 31, καὶ ἐκδ. Heisenberg, σ. 28· Ἐφραίμιος, σ. 300 καὶ 312 στίχ. 7408 - 415 καὶ 7730-735. Πρβλ. J. Longnon, *L'Empire latin de Constantinople*, σ. 151.

28. Ἀγγελου Φουριώτη, *Εἰσαγωγή στὴ μετάφραση τοῦ ἔργου τοῦ W. Miller, The Latins κτλ.* (ὕ. 15), σ. 18.

Albanorum) Δημήτριος πέθανε τὸ 1215 καὶ ἄφησε τὴν ἐπικράτειά του στὴ χήρα του, μιὰ κόρη τοῦ Στέφανου II Νεμάνια καὶ τῆς Εὐδοκίας Ἀγγελίνας Κομνηνῆς 262· τὸν ἐπόμενο χρόνο αὐτὴ παντρεύτηκε καὶ πάλι, παίρνοντας ὡς δεῦτερο σύζυγο κάποιον Γρηγόριο Καμωνᾶ, ὁ ὁποῖος εἶχε κληρονομήσει ἀπ' τὸν προηγούμενο γάμο του μετὰ τὴν κόρη τοῦ Γίνη (Ghin), ἀδελφοῦ τοῦ ἀνωτέρου Ἀλβανοῦ πρίγκιπα Δημήτριου, τὸ φρούριο τῆς Κροΐας²⁹. Σ' αὐτὴ τὴν περίπλοκη διαδοχὴ εἶχε πάρει μέρος ἕνας Βορειοηπειρώτης εὐγενῆς, ὁ Ἰωάννης Πλύτος, πού γιὰ ἓνα διάστημα ὑπῆρξε κυβερνήτης τῆς Κροΐας, ὁ ὁποῖος καὶ εὐνόησε τὸ Γρηγόριο Καμωνᾶ. Ὁ Πλύτος εἶχε δεσμούς μετὰ τὸν οἶκο τῶν Κομνηνοδοικῶν, κι ἔτσι ἔφερε σὲ φιλικὴ ἐπαφὴ τὸν Καμωνᾶ μετὰ τὸ Θεόδωρο 168 καὶ τὸν ἀρχιεπίσκοπο Ἀχρίδος.

Ἀπ' τοὺς Σέρβους ὁ Θεόδωρος προσδοκοῦσε μιὰ ἐνθάρρυνση, ἀν ὄχι μιὰ ἐνεργητικὴ βοήθεια, ἐναντίον τῆς Βουλγαρίας. Μετὰ αὐτὸ τὸ πνεῦμα προχώρησε σὲ μιὰ συμμαχία μετὰ τὸν ἰσχυρὸ ἡγεμόνα τῆς Σερβίας Στέφανον II Νεμάνια, καὶ σὲ ἐπίσημη αὐτῆς τῆς συμμαχίας ὁ ἀμφιθαλὴς ἀδελφὸς του Μανουὴλ Δ. Κ. Ἀγγ. 169 παντρεύτηκε περὶ τὸ 1216 τὴν ἀδελφὴ τοῦ Στέφανου II (1195-1228), μιὰ κόρη τοῦ Στέφανου I (1170-1195, † 1200)³⁰.

Σὲ συνέχεια, τὸ 1216, ἐπίσης ὁ Στέφανος II ὁ ἴδιος ἀπευθύνθηκε στὸν ἀρχιεπίσκοπο Ἀχρίδος Ἰωάννη καὶ ζήτησε ἀδεια γιὰ τὸ γάμο τοῦ γιου του, καθὼς μπορούμε νὰ ὑποθέσωμε τοῦ διαδόχου του Στέφανου III Δούκα Νεμάνια (Radoslav) 331 (1228-1233) μετὰ τὴ Θεοδώρα Ἀγγ. Κ. Δ. 252, δευτερότοκη κόρη τοῦ Μιχαὴλ (α') Δ. Κ. Ἀγγ. 174.

Ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἔδωσε τὴ συγκατάθεσή του, ἀλλὰ ὅταν ἔμαθε πῶς ὁ Στέφανος III 331 ἦταν γιὸς τοῦ Στέφανου II ἀπ' τὴν Εὐδοκία Ἀγγελίνα Κομνηνὴ 262, ἀνακάλεσε τὴ συγκατάθεσή του καὶ ἀπαγόρευσε τὴ σύναψη τοῦ συνοικεσίου.

Τὸν ἐπόμενο χρόνο ὁ Στέφανος II πρότεινε νὰ λάβῃ ὁ ἴδιος ὡς σύζυγο τὴν ἑτεροθαλὴ ἀδελφὴ τῆς ἀνωτέρω Θεοδώρας 252, τὴ Μαρία Ἀγγ. Κ. Δ. 254, ἀλλὰ καὶ ὁ γάμος αὐτὸς δὲν ἐπετράπη ἀπ' τὴν Ἐκκλησίαν λόγω τῶν συγγενικῶν δεσμῶν πού ὑπῆρχαν ἀνάμεσα στοὺς Νεμάνια τῆς Σερβίας καὶ τὸν οἶκο τῶν Ἀγγελοκομνηνοδοικῶν τοῦ Βυζαντίου³¹.

Κι ἔτσι ὁ Στέφανος II παντρεύτηκε σὲ δεῦτερο γάμο τὴν ἐγγονὴ τοῦ ἄλλοτε δόγη τῆς Βενετίας Henri Dandolo (1192-1205), τοῦ μεγάλου ἐχτροῦ καὶ

29. Δημήτριος Χωματιανός, ἐκδ. J. B. Pitra, στ. 1-11. Ὁ ἐπίσκοπος τῆς Κροΐας διαμαρτυρήθηκε γι' αὐτὴ τὴν ἔνωση, ἀλλὰ ὁ Δημήτριος Χωματιανός, ὡς χαρτοφύλαξ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδος ὑποστήριξε τὴν κανονικότητα τοῦ γάμου, βλ. Δημ. Χωματιανόν, ἐκδ. J. B. Pitra, στ. 21-8.

30. Δημήτριος Χωματιανός, ἐκδ. J. B. Pitra, στ. 50-1. Πρβλ. M. Laskaris, *Vizantiski princesse*, σ. 38 κεξ.· D. Polemis, *The Doukai*, ἀριθ. 43, σ. 90, ὑ. 7. Γιὰ τὸν Ἰω. Πλύτον, βλ. καὶ κατωτέρω, ὑ. 112 καὶ 113.

31. Δημήτριος Χωματιανός, ἀρχιεπ. πρώτης Ἰουστινιανῆς καὶ πάσης Βουλγαρίας (Ἀχρίδος) τῶ πανευγενεστάτῳ μ. ζουπάνῳ κυρῶ Στεφάνῳ (II) τῶ Νεεμάνη, ἐκδ. Pitra, σ. 49-52.

καταστροφή του Βυζαντίου. Στόν ίδιο αυτό χρόνο του 1217, ο Στέφανος ΙΙ μπόρεσε νά ικανοποιήση τή φιλοδοξία του, πείθοντας με τή βοήθεια τής Βενετής συζύγου του τόν πάπα τής Ρώμης Όνώριο ΙΙΙ (1216-1227), τόν διάδοχο του Ίννοκέντιου ΙΙΙ (1198-1216), νά στεφθή βασιλέας. Ένας παπικός λεγάτος στάλθηκε στη Σερβία, και στό όνομα του πάπα, έστεψε βασιλέα τόν Στέφανο ΙΙ πού θεωρείται «ό πρώτος έστεμμένος» βασιλέας τής Σερβίας³².

Με τήν εξασφάλιση τής φιλίας τών Άλβανών και τών Σέρβων, ο Θεόδωρος 168, τήν άνοιξη του 1216 έκανε μιá επίθεση έναντίον τής Βουλγαρίας πιθανόν άπ' τήν περιοχή του Elbassan. Μέσα στόν ίδιο αυτό χρόνο (του 1216) οί πόλεις τής Άχρίδας και του Πρίλαπου και τó άνατολικό μέρος τής κοιλάδας τής Πελαγονίας άποτελέσαν τμήματα τής έπικρατείας του. Η άλωση τής Άχρίδας ήταν ιδιαίτερα σημαντική για τó ανεξάρτητο δυτικό έλληνικό κράτος. Τόν έπόμενο χρόνο (του 1217) ο Θεόδωρος 168 ένέργησε νά αναδειχθή άρχιεπίσκοπος Άχρίδας ο Δημήτριος Χωματιανός, ένας διάσημος κανονολόγος τής έποχής, πού στάθηκε ο μεγάλος σημαιοφόρος και άθλητής τών Έλλήνων τής Δύσης, όχι μόνο έναντίον τών Λατίνων, αλλά και έναντίον τών άξιόσεων τών αυτοκρατόρων τής Άνατολής πού είχαν τήν έδρα τους στη Νίκαια και θεωρούσαν τους έαυτούς των ως μοναδικούς διαδόχους τών Έλλήνων αυτοκρατόρων τής ΚΠολης³³.

Οί έπιτυχίες τής εισβολής του Θεόδωρου 168 στη Βουλγαρία προκάλεσαν τήν αντίδραση του Λατίνου αυτοκράτορα τής ΚΠολης Έρρίκου τής Φλάνδρας. Τό λατινικό βασίλειο τής Θεσσαλονίκης βρισκόταν άκόμη στά χέρια του μικρού Δημήτριου του Montferrat, γιου του μακαρίτη Βονιφάτιου άπ' τή Μαρία-Μαργαρίτα τήν Ούγγαρική· αυτή τήν τελευταία, μετά τή χηρεία τής άπ' τόν Ίσαάκιο (β΄) Άγγ. 183, ο Βονιφάτιος, χήρος κι αυτός άπ' τήν Ελέονορε de Savoie, τήν παντρεύτηκε^{33α}.

Ο μικρός βασιλέας Δημήτριος διατελούσε κάτω άπ' τήν κηδεμονία τής μητέρας του, έχοντας ως αντίβασιλείς, τόν κόμητα Berthold de Katzenellenbogen, και τόν άδελφό του Λατίνου αυτοκράτορα και σύζυγο τής Άνώνυμης Άγγ. Κ. Δ. 251, τόν Ευστάθιο τής Φλάνδρας.

Ένωρίς τó 1216 ο Έρρίκος τής Φλάνδρας εγκατάλειψε τις έπιχειρήσεις του στην Άνατολή και έφτασε βιαστικός στη Θεσσαλονίκη. Ο Ροβέρτος του

32. Dandolo, RIS, XII, σ. 340. Πρβλ. Jireček, Serben, σ. 294-97· M. Laskaris, Vizantiski princesse, σ. 38-53. Κατά τόν Άν. Μηλιαράκη, Ίστορία Νικαίας - Ήπειρου, σ. 644-45, ο άπ' τόν οίκουμ. πατριάρχη (πού βρισκόταν στη Νίκαια) αναδειχθείς άρχιεπίσκοπος Πεκίου και πάσης Σερβίας Σάβας (γιός επίσης του Στέφανου Ι) έστεψε ο ίδιος τόν άδελφό του Στέφανο ΙΙ, «τόν πρώτο έστεμμένο Σέρβο βασιλέα,» αλλά με τó στέμμα πού είχε στείλει ο Όνώριος ΙΙΙ, κι αυτό όχι σέ ένδειξη ύποταγής τής Σερβικής Έκκλησίας στη Ρωμική, αλλά για χάρη πολιτικών σκοπών.

33. Γ. Άκροπολίτης, έκδ. Bonn, σ. 28, και έκδ. Heisenberg, σ. 25· Έφραιμιος, σ. 310, στίχ. 7665-670. Για τή χρονολογία, βλ. Δημήτριος Χωματιανός, έκδ. Pitra, σ. 80, 121-22.

33a. Villehardouin, τ. ΙΙ, σ. 68-72, § 262, 264, 265.

Cléry μᾶς λέει πῶς ἀποστολή του ἦταν νά στέψη σέ βασιλέα τὸ μικρὸ Δημήτριο τοῦ Montferrat, ἀλλὰ αὐτὸ εἶχε γίνει ἐφτά χρόνια προηγουμένως. Ἡ αἰφνίδια ἀφίξη του στὴ Μακεδονία μπορεῖ καλύτερα νά ἐξηγηθῆ ἀπ' τὸ ἐνδιαφέρον πού εἶχε γιὰ τὴν προστασία τοῦ λατινικοῦ βασιλείου τῆς Θεσσαλονίκης. Ὁ σκοπὸς του ἦταν νά διαπιστώσῃ, ἂν τὸ λατινικὸ βασίλειο ἦταν σὲ θέση νά ἀμυνθῆ σὲ μιὰ πιθανὴ ἐπίθεση τοῦ Θεόδωρου 168, ὁ ὁποῖος ἤδη εἶχε χτυπήσει τὴ Βουλγαρία καὶ ἐδειχνε πῶς θὰ εἰσβάλλῃ ἀπ' τὰ δυτικά. Ὁ Ἑρρίκος σχεδίαζε μιὰ ἐκστρατεία ἐναντίον τοῦ Θεόδωρου 168 μὲ τὴ βοήθεια τοῦ βασιλέα τῆς Βουλγαρίας Βορίλου, τοῦ ὁποῖου τὴν κόρη (Μαρία;) πρὶν λίγο εἶχε παντρευτῆ, ὅταν τὸν κατέλαβε ὁ θάνατος πού γι' αὐτὸν ἀνάφερα πιο πάνω³⁴.

Οἱ περιστάσεις πού ἀκολούθησαν τὸ θάνατο τοῦ Ἑρρίκου, ἐνὸς ἐνεργητικοῦ ἡγεμόνα καὶ ἀκαταπόνητου στρατιώτη, εὐνόησαν πολὺ, ὅπως ἦδη τόνισα, τὸ Θεόδωρο 168, καθὼς τοῦ ἔδωσαν μεγάλο γόητρο ἀπ' τὴν κατὰπτωσιν τῆς λατινικῆς αὐτοκρατορίας τῆς ΚΠολης. Ὁ διάδοχος πού διαλέχτηκε ἀπ' τοὺς βαρῶνους τῆς αὐτοκρατορίας ἦταν ὁ Πέτρος τοῦ Courtenay, ὁ σύζυγος τῆς ἀδελφῆς τοῦ Βαλδουίνου I καὶ τοῦ Ἑρρίκου, τῆς Ὑολάνδας (Yolande).

Μιὰ πρεσβεία στάλθηκε στὴ Γαλλία, μ' ἐπικεφαλῆς τὸν Εὐστάθιο τῆς Φλάνδρας, ἀδελφὸ τοῦ Βαλδουίνου I, τοῦ Ἑρρίκου καὶ τῆς Ὑολάνδας, γιὰ ν' ἀναγγεῖλῃ στὸν Πέτρο τὴν ἐκλογὴ του. Ὁ Πέτρος ἦταν ἓνας ἐγγονὸς τοῦ βασιλέα τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου VI τοῦ Χοντροῦ (1108-1137) καὶ πρωτεξάδελφος τοῦ βασιλέα Φίλιππου II Αὐγούστου (1180-1223). Ἀπ' τὴν πρώτη του γυναῖκα εἶχε πάρει τὶς κομητεῖες τοῦ Auxerre καὶ τοῦ Tonnerre καὶ ἀπ' τὴ δεύτερη, τὴν Ὑολάνδα, τὴ μαρκιωνία τοῦ Namur. Θαρραλέος, μαχητικὸς, κάπως βίαιος, εἶχε μιὰ ἡλικία 50 περίπου χρονῶ. Δέχτηκε εὐνοϊκὰ τοὺς ἀπεσταλμένους τῆς ΚΠολης καὶ ἀφήνοντας τοὺς γιούς του Φίλιππο καὶ Ροβέρτο στὸν πύργο τοῦ Namur, προετοιμάστηκε γιὰ νά ἀναχωρήσῃ στὴν Ἀνατολὴ μὲ τὴ γυναῖκα του καὶ τὶς κόρες του. Γιὰ νά ἐπαρκέσῃ στὰ ἐξοδα τῆς ἐκστρατείας ὑποθήκευσε τὴν κομητεία τοῦ Tonnerre στὸ γαμβρὸ του, τὸν κόμητα τοῦ Nevers Hervé. Μπόρεσε ἔτσι νά προσλάβῃ 160 ἰππότες καὶ 5.500 πεζοὺς καὶ ἰππεῖς³⁵.

Μὲ τὸν μικρὸ αὐτὸν στρατὸ ὁ Πέτρος ἀναχώρησε κατὰ τὶς ἀρχές τοῦ 1217. Πέρασε πρῶτα ἀπ' τὴ Ρώμη, ὅπου ἠθελε νά στεφθῆ αὐτοκράτορας ἀπ' τὸν ἴδιο τὸν πάπα. Ὁ Ὠνώριος III στὴν ἀρχὴ ἀρνήθηκε, μὴ θέλοντας νά θίγῃ μῆτε τὸ Λατίνον πατριάρχη τῆς ΚΠολης, τοῦ ὁποῖου ἦταν ἓνα ἀπ' τὰ προνόμια, μῆτε τὸ Φρειδεरिकὸ II, ὁ ὁποῖος εἶχε ἐκλεγῆ αὐτοκράτορας τῆς Γερμανίας, ἀλλὰ

34. Robert de Cléry, ἐκδ. Ch. Hopf, Chroniques Gréco-Romanes, σ. 85 § CXIX, καὶ ἐκδ. P. Lauer, σ. 109. Γιὰ τὸ γάμο τοῦ Ἑρρίκου καὶ τῆς κόρης τοῦ Βορίλου, βλ. Robert de Cléry, ἐκδ. Ch. Hopf, Chroniques, σ. 84, § CXVII-CXVIII, ἐκδ. Lauer, σ. 108-9.

35. TT, Urkunden, τ. II, σ. 194-95.

δὲν εἶχε ἀκόμη στεφτῆ. Τελικά, κάτω ἀπ' τὶς ἐπίμονες παρακλήσεις τοῦ Πέτρου καὶ ἄλλων προσωπικοτήτων, καὶ γιὰ νὰ μὴ δημιουργηθῶν δυσκολίες στὸ νέο Λατῖνο αὐτοκράτορα, δέχτηκε νὰ τὸν στέψῃ, ἀλλὰ ἔξω ἀπ' τὰ τείχη τῆς αἰώνιας πόλης, στὴ βασιλικὴ τοῦ ἁγίου Λαυρεντίου, ὅπου ἡ στέψη τοῦ αὐτοκράτορα καὶ τῆς γυναίκας του Ὑολάνδας ὡς αὐτοκρατόρισσας, ἐγίνε με μεγαλοπρέπεια στὶς 9 τ' Ἀπρίλη τοῦ 1217³⁶.

Δυὸ μέρες ἀργότερα, στὸ Λατερανό, ὁ νέος αὐτοκράτορας Πέτρος καὶ ἡ αὐτοκρατόρισα Ὑολάνδα ὀρκίστηκαν μπροστὰ στοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ δόγη πῶς θὰ τηρήσουν τὶς συμβάσεις ποὺ οἱ προκάτοχοί τους εἶχαν συνάψει μὲ τὴ Βενετία, ἐπὶ παρουσία τοῦ ἀρχιεπισκόπου τοῦ Conza, τοῦ μαρκησίου Γουλιέλμου τοῦ Montferrat, ὡς ἀντιπροσώπου τοῦ νεαροῦ βασιλέα Δημήτριου, τοῦ Εὐστάθιου τῆς Φλάνδρας, ἀδελφοῦ τῆς αὐτοκρατόρισσας Ὑολάνδας, καὶ πολλῶν ἄλλων βαρῶνων. Συγχρόνως περιέβαλε μὲ τὰ σύμβολα τοῦ βασιλέα τῆς Θεσσαλονίκης τὸ Γουλιέλμο, γιὰ τὸν ἑαυτοῦ του καὶ τὸν ἑτεροθαλὴ ἀδελφὸ του Δημήτριο, ἐνῶ ὁ πάπας ἀνάλαβε αὐτὸν τὸν τελευταῖο κάτω ἀπ' τὴν προστασία τῆς ἁγίας Ἐδρας³⁷.

Ὁ Πέτρος ἐγκατάλειψε τὴ Ρώμη στὶς 17 τ' Ἀπρίλη καὶ στὸ Βρινδήσιο (Brindisi) συναντήθηκε μὲ τὸν καρδινάλιο Ἰωάννη Colonna τῆς Sante-Praxède, τὸν ὁποῖο ὁ Ὀνώριος III ἔστειλε ὡς λεγάτο στὴ λατινικὴ αὐτοκρατορία τῆς ΚΠολης. Μαζί του βρισκόταν ἐπίσης ὁ Renier de Travale, ἕνας ἀπ' τοὺς Λομβαρδοὺς τοῦ 1209, ὁ ὁποῖος χωρὶς ἀμφιβολία ἀντιπροσώπευε τὸ Γουλιέλμο τοῦ Montferrat. Ἀναχώρησαν ἀπ' τὸ Βρινδήσιο πάνω σὲ πλοῖα, ποὺ ἔθεσε στὴ διάθεσή τους ἡ Βενετία, καὶ ἐφθασαν στὸ Δυρράχιο, ποὺ τότε βρισκόταν κάτω ἀπ' τὴν κυριαρχία τοῦ Θεόδωρου 168. Ἀφήνοντας τὴν αὐτοκρατορίσα νὰ συνεχίσει τὸ ταξίδι μὲ τὶς κόρες τῆς διὰ θαλάσσης, πολιόρκησε τὸ Δυρράχιο, τὸ ὁποῖο εἶχε ὑποσχεθῆ νὰ ἐπιστρέψῃ στοὺς Βενετούς· ἀφοῦ θὰ ἐξασφάλιζε αὐτὴ τὴ βάση, ποὺ ἦταν κλειδί τῆς αὐτοκρατορίας στὴ Δύση, σκόπευε νὰ διασχίσει τὴν ἀρχαία Ἑγνατία ὁδὸ, ἀπὸ ὅπου τόσοι Ρωμαῖοι στρατηλάτες εἶχαν περάσει, πηγαίνοντας στὴ Θεσσαλονίκη καὶ στὴν Ἀνατολή, μὲ ξεκίνημα τὰ βουνὰ τῆς Ἀλβανίας καὶ τὴν περιοχὴ τῶν λιμνῶν τῆς Ἀχρίδας καὶ τῆς Πρέσπας³⁸.

Ἡ ἐπιχείρηση ποὺ στοχάστηκε ἦταν τολμηρὴ καὶ ἐπικίνδυνη, γιὰ νὰ μὴ πῆ κανεὶς τρελὴ καὶ ἀκατανόητη. Πρὶν τριάντα χρόνια, στὸν καιρὸ τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87, οἱ Νορμανδοὶ τοῦ βασιλέα Guillaume II τῆς Σικελίας, κάτω ἀπὸ ὁλότελα διαφορετικὲς ψυχολογικὲς συνθήκες, εἶχαν τραβήξει τὴν ἴδια

36. Honorii III, Opera, τ. II, σ. 361.

37. TT, τ. II, σ. 194-95· Honorii III, Opera, τ. II, σ. 362· καὶ 364-65· Richard de San Germano, ἐκδ. C. A. Garufi, σ. 77.

38. Richard de San Germano, σ. 77-8· Annales Ceccanences, MGH, Scriptorum, τ. XIX, σ. 301· Pressutti, Regesta Honorii III papae, τ. I, σ. 92, ἀριθ. 526· Ori. Malavolti, Historia di Siena, τ. I, σ. 49· Ernoul, σ. 392.

όδο, από Δυρράχιο στη Θεσσαλονίκη, κι από εκεί στη Θράκη, και είχαν γίνει κύριοι και των δυο αυτών σημαντικών πόλεων. Μπορεί κανείς να φαντασθή πως αυτό το σχέδιο είχε υποβληθῆ στο Λατίνο αυτοκράτορα Πέτρο ἀπ' τούς Βενετούς και τὸ περιβάλλον τοῦ Guillaume (Γουλιέλμου) τοῦ Montferrat, γιατί στην περίπτωση ἐπιτυχίας, ἡ Βενετία και τὸ λατινικὸ βασίλειο τῆς Θεσσαλονίκης, ποὺ βρισκόταν κάτω ἀπ' τὴν κυριαρχία τοῦ Montferrat, ἦσαν οἱ δυνάμεις ποὺ κυρίως εὐεργετοῦνταν. Ὁ Θεόδωρος 168, ὁ φοβερὸς τους ἀντίπαλος, ποὺ ἔκανε τὶς στρατιωτικὲς του ἐπιχειρήσεις γύρω ἀπ' τὴ Μακεδονία και τὴ Θεσσαλία, θὰ πιανόταν ἀπ' τὴν ἀντίστροφη πλευρὰ και θὰ ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ συνθηκολογήσῃ. Ἀλλὰ πολὺ ἄσχημα εἶχαν προβλέψει τὴν ἐνεργητικότητα του και τὴν εὐστροφία του, ὅμοιες τὸ πὸ λίγο μὲ κείνες τοῦ ἀδελφοῦ του Μιχαήλ (α') 174, ὅπως ἐπίσης και τὴν ἀφοσίωση και τὴν πίστη ποὺ ἔτρεφαν στὸ πρόσωπό του οἱ Ἄλβανοι³⁹.

Ὁ Λατίνος αυτοκράτορας ἄρχισε νὰ χάνῃ χρόνο και ἀνθρώπους μπροστὰ στὸ Δυρράχιο, χωρὶς νὰ φτάνῃ σὲ ἀποτέλεσμα· μετὰ ἀπὸ ἄκαρπες ἐφοδούς, ἀναγκάστηκε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πολιορκία⁴⁰. Πῆρε τότε τὸ δρόμο πρὸς τὴ Θεσσαλονίκη, ἀνεβαίνοντας τὶς ἀλβανικὲς κοιλάδες μέσα στὰ ἀπόκρημνα βουνὰ και τούς χειμαρρῶδεις ποταμούς, ποὺ μὲ μεγάλη δυσκολία διέσχιζε, ἀνάμεσα σ' ἓνα ἐχθρικό πληθυσμό, ποὺ ἀρνιόταν νὰ τοῦ δώσῃ τροφίμα και τοῦ ἔφερνε ὅποια δυσκολία μπορούσε. Σὲ λίγες μέρες, ὁ μικρὸς στρατὸς τοῦ Πέτρου, ποὺ κατὰ τὴν πορεία του συμπιεζόταν ἀπ' τὶς πὸ πάνω συνθήκες, εἶδε νὰ ἐμφανίζεται ὁ Θεόδωρος 168 μὲ τὰ στρατεύματά του. Ὁ Ἕλληνας ἡγεμόνας ζήτησε νὰ μιλήσῃ, σύμφωνα μὲ τὶς δυτικὲς πηγές, μὲ τὸν καρδινάλιο-λεγάτο Ἰωάννη Colonna, στὸν ὁποῖο ὑποσχέθηκε ὑπακοή στη ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία και πὼς θὰ ἀναγνώριση ὡς κυρίαρχό του τὸ Λατίνο αυτοκράτορα τῆς ΚΠολης, τὸν Πέτρο· αὐτὴ ἡ δυτικὴ πληροφορία φαίνεται πολὺ λίγο ἀληθοφανής. Σὲ συνέχεια ὁ ἴδιος διαβεβαίωσε τὸν παπικὸν λεγάτο πὼς θὰ παράσῃ τροφίμα γιὰ τὸ λατινικὸ στρατὸ και πὼς θὰ τὸν καθοδηγήσῃ κατὰ τὴν πορεία του. Ὁ λεγάτος πείστηκε ἀπ' τὴν ἐπιχειρηματολογία τοῦ Θεόδωρου 168 και μὲ τὴ σειρά του ἔπεισε τὸ Λατίνο αυτοκράτορα. Αὐτὴ ἡ βοήθεια τοὺς φάνηκε ἀνέλπιση και ἡ συμφωνία κλειστικὴ ἀνάμεσα Λατίνων και Ἑλλήνων. Ἀλλὰ σὲ λίγο, σύμφωνα πάντα μὲ τὶς δυτικὲς πηγές, και ἐνῶ ὁ ὄγκος τοῦ λατινικοῦ στρατοῦ εἶχε ἀπομακρυνθῆ και ὁ Πέτρος και οἱ δικοί του ἦσαν ἄοπλοι, πιστεύοντας στη συμφωνία ποὺ ἔκλεισαν, ὁ Θεόδωρος 168 τοὺς

39. Continuation de Robert d'Auxerre, σ. 284-85· Annales Ceccanenses, σ. 301· Ernoul, σ. 392-93· Philippe Mousket, Chronique Rimée, τ. II, σ. 403· Ἀκροπολίτης, ἔκδ. Bonn, σ. 28, ἔκδ. Heisenberg, σ. 25-6· Richard de San Germano, σ. 78.

40. Ὁ Γ. Ἀκροπολίτης, ἔκδ. Bonn, σ. 28, ἔκδ. Heisenberg, σ. 25, και ὁ Ἐφραίμιος, σ. 310, στίχ. 7687, σὲ ἀντίθεση πρὸς τὶς δυτικὲς πηγές, λένε πὼς ὁ Πέτρος κυρίευσεν τὸ Δυρράχιο και πὼς ὁ Θεόδωρος 168 τὸ ἀνακατάλαβε, και αὐτό, ἂν και δὲ φαίνεται ἀκριβές, τὸ ἀποδέχονται οἱ δικοί μας νεώτεροι ἐρευνητές, I. Δ. Ρωμανός, Περί τοῦ δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου, σ. 26, και Ἄντ. Μηλιαράκης, σ. 125.

κατάπληξε, αιχμαλωτίζοντας αυτούς που έβρισκε μπροστά του και σκοτώνοντας αυτούς που αντίστέκονταν. Ο αυτοκράτορας Πέτρος, ο παπικός λεγάτος, ο αρχιεπίσκοπος των Σαλώνων, ο κόμης του Sancerre που είχε παντρευτή την αδελφή του Πέτρου Ευσταθία, ο Λομβαρδός αντιπρόσωπος του Γουλιέλμου του Montferrat Renier de Travale και πολλοί άλλοι βαρώνοι έπεσαν στα χέρια του Θεόδωρου 168, «ό οποίος στην αρχή σκέφτηκε να τους θανατώσει», αυτό δεν είναι παρά μία υπερβολή των δυτικών πηγών, κι έπειτα, αλλάζοντας γνώμη, τους χαρακτήρισε ως όμηρους ή καλύτερα ως αιχμαλώτους πολέμου και τους έρριξε στις φυλακές. Όσο για το στρατό του Πέτρου, «αυτοί διασκορπίστηκαν σαν πρόβατα χωρίς ποιμένα», διαιρέθηκαν σε πολλές μικρές ομάδες, έχασαν στην περιπέτειά τους τα ρούχα τους, και εγκαταλείφθηκαν στην άθλια τύχη τους⁴¹.

III

Συμβιβασμός Θεόδωρου 168 με τον πάπα Ρώμης Όνώριο III, θάνατος Πέτρου de Courtenay στην αιχμαλωσία, άλωση απ' τις δυνάμεις του Θεόδωρου 168 των πόλεων Νέας Πάτρας, Λαμίας, Πλαταμώνα, Προσάκου και των άλλων όχυρών, διπλωματικές ζυμώσεις, άλωση της Θεσσαλονίκης απ' το Θεόδωρο 168.

Τό αναπάντεχο και κακότυχο αποτέλεσμα της έκστρατειας προκάλεσε σπουδαία έντύπωση. Δυνάμωσε το θάρρος των Ελλήνων, αύξησε το γόητρο και τις φιλοδοξίες του Θεόδωρου 168, του οποίου οι δυνάμεις πλουτίστηκαν με τη λεία που συναποκόμισε. Για το κατόρθωμά του αυτό, οι έχτροί του απ' τους δικούς μας (Γ. Ακροπολίτης), αναγκάστηκαν να όμολογήσουν πως

41. Ός προς τις πηγές, βλ. άνωτ., ύ. 39. Πρβλ. J. Longnon, L' Empire latin de Constantinople, σ. 155· D. M. Nicol, ένθ' άνωτ. (ύ. 6), σ. 51· Άντ. Μηλιαράκης, ένθ' άνωτ. (ύ. 6), σ. 125, όπου λέει ανακριβώς πως ό Πέτρος σκοτώθηκε στή μάχη κατά την ενέδρα που έστησε ό Θεόδωρος 168, στηριζόμενος ίσως στον Γ. Ακροπολίτη, έκδ. Bonn, σ. 29, έκδ. Heisenberg, σ. 26, που θέλει «τόν βασιλέα Πέτρον έργον μαχαίρας γενέσθαι». Και καταλήγει ό Άντ. Μηλιαράκης, σ. 125-26 και ύ. 2, άπαντώντας στις έπικρίσεις των Δυτικών ιστορικών της έποχής και των νεώτερων έρευνητών για άγριότητα και παλινωδία του Θεόδωρου 168, με την εξής εύστοχη παρατήρηση: «Όσο για μάς ποτέ δέ θά θελήσωμε να κατακρίνωμε ένα ήγεμόνα που έργάστηκε για την άπελευτέρωση της πατρίδας του απ' τους ξένους κατακτητές». Κοντά στις πηγές που άναφερα στην ύ. 39, παραθέτω και την λίγο μεταγενέστερη μαρτυρία του μητροπολίτη Κερκύρας Γεώργιου Βαρδάνη, έκδ. J.-R. Loenertz, Άντίγραμμα προς τον πατριάρχη ΚΠόλεως κυρόν Γερμανόν, ΕΕΒΣ 33 (1964), σ. 112: ούθ' ύστερον αυτός ούτος ό αυτοκράτωρ (Θεόδωρος 168), άλλ' έκει προσβαλών Ιταλικαίς μυριάσιν, ως νοσσιάν καταλήμμεσθαι διαπειλουμέναις ούχ όπως Επίδαμον άλλ' ήδη και τά προσωτέρω και υπερκείμενα, συνέτριψε τά κράτη των τόξων, όπλον και ρομφαίαν και πόλεμον, έκει έθαυμασώθη του Ύψιστου ή δεξιά, και ό βραχιών Κυρίου τίνι άπεκαλύφθη ή αύτώ τούτω τώ νικοποιώ βασιλει, άντικαταστήσαντι τοίς έπληρμένοις των άντιπάλων φρονήμασι φρόνημα πλήρες ύψοποιού

«ήταν ένα μεγάλο για τη Ρωμισούνη βοήθημα»⁴¹, οι δὲ φίλοι του, ὅπως ὁ Γεώργιος Βαρδάνης, με ὑπερηφάνεια διακήρυξαν πῶς «ήταν ένα τρόπαιο ζακουστό σ' ὀλάκερη σχεδὸν τὴν οἰκουμένη»⁴².

Ὁ Ρώμης Ὀνώριος III πληροφορήθηκε «μέ ἀγανάκτηση» τὸ γεγονός. Ἀπ' τὶς 28 Ἰουλίου τοῦ 1217 ἔγραψε στὸ βασιλεῖα τῆς Οὐγγαρίας Ἄνδρέα II, στὸν πρίγκιπα τοῦ Μορέα Geoffroy I de Villehardouin (1209-1229), στὸν ἀντιβασιλεῖα τῆς λατ. αὐτοκρατορίας τῆς ΚΠολης Conon de Béthune πού ἀσκοῦσε τὸ καθήκον κάτω ἀπ' τὴν ἐξουσία τῆς χήρας τοῦ Πέτρου Yolande, στὸ Λατίνο πατριάρχη τῆς ΚΠολης Gervais (Γερβάσιον 1215-1219), στὸν ἀρχιδιάκονο τῆς λατ. ἀρχιεπισκοπῆς τῆς Θεσσαλονίκης καὶ στὸ δόγη τῆς Βενετίας Pietro Ziani (1205-1229), νὰ ἐνεργήσουν με δραστηριότητα γιὰ τὴν ἀπολευτέρωση τοῦ παπικοῦ λεγάτου καὶ τοῦ Λατίνου αὐτοκράτορα. Στὸν Ἄνδρέα II τῆς Οὐγγαρίας, σύζυγο τῆς Yolande, κόρης τοῦ Πέτρου καὶ τῆς Yolande, συνιστοῦσε νὰ ἀποστείλῃ πρέσβεις στὸ Θεόδωρο 168 γιὰ νὰ ζητήσουν τὴν ἀπολευτέρωση τῶν αἰχμαλώτων καὶ νὰ τὸν ἐκφοβίσῃ, πῶς σὲ περίπτωση ἀρνήσεως, θὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον του με τὰ στρατεύματα τὰ ὁποῖα ὁ Οὐγγρος βασιλεῖας εἶχε συγκεντρώσει γιὰ μιὰ σταυροφορία. Ὁ ποντίφικας ἀπευθύνθηκε ἐπίσης με ἓνα γράμμα του στὸν ἴδιο τὸ Θεόδωρο 168 γιὰ νὰ στιγματίσῃ «τὴ μισαρή πράξη του», ἡ ὁποία μπορούσε νὰ ἐπιφέρῃ γι' αὐτὸν καὶ γιὰ τὴ χώρα του τὴν ἐκδίκηση τῶν Σταυροφόρων. Στις 4 τοῦ Νοέμβρη (i.ε.) ἐξαπόλυσε ἄλλο ἔγγραφο πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπο τοῦ Sens καὶ πασῶν τῶν Γαλλῶν γιὰ νὰ τοῦ ζητήσῃ νὰ ξεσηκώσῃ μιὰ σταυροφορία ὑπὲρ τοῦ Πέτρου καὶ νὰ προτρέψῃ τὸν ἀδελφὸ αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, τὸν Robert de Courtenay, νὰ παράσχῃ σοβαρὴ βοήθεια στὸν αἰχμάλωτο Λατίνο αὐτοκράτορα⁴⁴.

Ὁ Θεόδωρος 168, στὸν ὁποῖο ὁ Ὀνώριος III ἔστειλε διάφορες ἀποστο-

ταπεινώσεως; ὡσπερ οὖν τῇ ὑπερόπλῳ ἐκειῶν πανστρατῆ γυμνήτας καὶ κορυνήτας, οἱ τότε λεόντων γαυρότεροι κατεφάνησαν, καὶ ταχέως οὕτω σκυλεύσας ὀξέως δὲ προναμεύσας ὁ θεοδυνάματος αὐτοκράτωρ τρόπιον ἀνεστήρατο καθ' ὅλην σχεδὸν τῆς οἰκουμένης ἐξάκουστον. Ἄν ἐχῆ κάποια ἱστορικὴ ἀξία τὸ ἀπόσπασμα τοῦ Κερκύρας πού γράφει μετὰ δέκα περίπου χρόνια, ὀδηγεῖται κανεὶς νὰ δεχθῆ με ἐπιφύλαξη: α) πῶς ἐγίνε πολεμικὴ σύγκρουση ἀνάμεσα στοὺς στρατοὺς τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Θεόδωρου 168· β) πῶς πρόθεση τοῦ ἐπιδρομέα ἦταν νὰ ἀποσπάσῃ καὶ ἄλλα ἐκτὸς τοῦ Δυρραχίου ἐδάφη τοῦ Θεόδωρου 168· γ) πῶς οἱ στρατιῶτες τοῦ Πέτρου ἦσαν τέλεια ἐξοπλισμένοι, ἐνῶ τοῦ Θεόδωρου 168 γυμνοὶ καὶ «κορυνήτες», ἂν καὶ πολέμησαν σάν λιοντάρια.

42. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Βοηθ, σ. 29, ἐκδ. Heisenberg, σ. 26; τοῦτο δὴ τότε μέγα τοῖς Ρωμαίοις ἐγεγόνει βοήθημα. Ὁ Ch. Du Cange, *Histoire de l'empire de Constantinople sous les empereurs français*, Paris 165, ἐκδ. J. A. Buchon, τ. I, σ. 155, κατακρίνει τὸ Θεόδωρο 168 ὡς ἀπίστο καὶ δόλιο, καὶ σ. 157, κάνει ἐπίθεση στὸν Γ. Ἀκροπολίτη πού ἔδωσε τὸν ἀνωτέρω εὐφημο χαρακτηρισμό.

43. Γεώργιος Βαρδάνης, βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 41.

44. Honorii III, Opera, τ. II, σ. 479, 480, 481-82, 528-30; Aubry de Trois-Fontaines, XXIII, 906; Pressuti, Regesta, τ. I, σ. 119, ἀριθ. 685· σ. 120, ἀριθ. 688, 689· σ. 126, ἀριθ. 720.

λές, αίστάνθηκε τὸν κίνδυνο καὶ ἔπειτα ἀπὸ ἕξι περίπου μῆνες δέχτηκε νὰ ἀπολευτερώσῃ τὸν καρδινάλιο Ἰωάννη Κοιοππα, ποὺ τὸν μεταχειρίστηκε μὲ τιμῆ καὶ τὸν διαβεβαίωσε πὼς τρέφει ἀγαθὰ αἰσθήματα γιὰ τὴ ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία. Ἀπὸ τότε ὁ Ὀνώριος III ἄλλαξε ὁλότελα πολιτικὴ καὶ τακτικὴ σύστησε στοὺς Σταυροφόρους νὰ μὴ χτυπήσουν τὸ Θεόδωρο 168 καὶ ἀπαγόρευσε στὸ δόγη τῆς Βενετίας νὰ τὸν παρενοχλήσῃ καὶ στὸ ἐλάχιστο. Ἠλπίζε ἔτσι νὰ πετύχῃ τὴν ἀπολευτέρωσιν καὶ τῶν ἄλλων φυλακισμένων. Ἀλλὰ, ἂν εἶδὲ κανεὶς κάποιον νὰ ἐπιστρέφῃ, ὅπως τὸν ἀντιπρόσωπο τοῦ Guillaume τοῦ Montferrat, τὸν Renier de Travale, οἱ ἄλλοι καὶ πῖο σπουδαῖοι, ὁ Λατίνος αὐτοκράτορας Πέτρος de Courtenay, ὁ κόμης τοῦ Sancerre καὶ λοιποὶ, δὲν ἐπέστρεψαν ποτέ⁴⁵.

Ὅπως γιὰ τὸ θάνατο τοῦ πρώτου Λατίνου αὐτοκράτορα τῆς ΚΠολης Βαλδουίνου I, ἓνα μυστήριον πλανᾶται πάνω σ' αὐτὸν τοῦ Πέτρου de Courtenay. Φαίνεται πὼς πέθανε στὴ φυλακὴ κατὰ τὸ διάστημα τῶν διαπραγματεύσεων ἀνάμεσα στὸν Ὀνώριο III καὶ στὸ Θεόδωρο 168, λίγο πρὶν ἀπ' τὸ Σεπτέμβριον τοῦ 1219⁴⁶.

Μὲ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ Πέτρου τὰ δυὸ λατινικὰ κράτη ποὺ ἐκτείνονταν στὰ ἐδάφη τοῦ Βυζαντίου, αὐτὸ τῆς ΚΠολης καὶ κείνο τῆς Θεσσαλονίκης, τὸ δεύτερο ὑποτελές στὸ πρῶτο, βρέθηκαν σὲ χέρια γυναικῶν.

Ἡ Ὀυλάνδα, ἡ σύζυγος τοῦ Πέτρου, ἔφτασε χωρὶς ἐμπόδια στὴν ΚΠολη. Κατὰ τὸ θαλάσσιον ταξίδι της, στάθμευσε στὸ Μορέα, ὅπου μὲ μεγάλες τιμὰς τὴ δέχτηκε ὁ πρίγκιπας Geoffroy I de Villehardouin. Εἶδε, λέει τὸ χρονικὸ τοῦ Εἰρηουί, «πὼς αὐτὸς εἶχε μεγάλες ἐκτάσεις καὶ πὼς ἡ κόρη της θὰ βρεθῆ σὲ καλὸ περιβάλλον»· ἔδωσε λοιπὸν τὴν κόρη της Ἀγνή σὲ γάμο στὸν πρωτότοκον γιὸ τοῦ πρίγκιπα, τὸν μετέπειτα Geoffroy II. Λίγο μετὰ τὴν ἀφίξιν της στὴν πρωτεύουσα γέννησε ἓνα γιό, ὁ ὁποῖος πῆρε τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ του, τοῦ πρώτου Λατίνου αὐτοκράτορα τῆς ΚΠολης Βαλδουίνου I. Οἱ Λατίνοι μμήθησαν τὸ πρωτόκολλο τῶν Βυζαντινῶν καὶ ἡ γέννησις ἐγένετο στὴν αἴθουσα τῆς Π ο ρ φ ὕ ρ α ς , γι' αὐτὸ καὶ ὁ Βαλδουίνος II, ὅταν ἐγένετο αὐτοκράτορας, χάραξε στὶς σφραγίδες του τὴν ἐπωνυμίαν π ο ρ φ υ ρ ο γ ἔ ν ν η τ ο ς , ποῦ

45. Honorii III, Opera, τ. II, σ. 600· Pressuti, Regesta, τ. I, σ. 174-75, ἀριθ. 1029-1031· σ. 208, ἀριθ. 1261.

46. Ὁ Βέλγος χρονογράφος τοῦ 19^{ου} αἰ. Philippe Mousket, Chronique Rimée, Brussels 1838, τ. II, σ. 403, λέει πὼς πέθανε στὴ φυλακὴ λίγο πρὶν ἀπ' τὴ γυναῖκα του Yolande, ἡ ὁποία πέθανε κατὰ τὰ τέλη τοῦ Σεπτέμβριου τοῦ 1219· Ὁ Συνεχιστὴς τοῦ Guillaume de Tyr, RHC Hist. Occid., τ. II, σ. 391-93, λέει πὼς πιάστηκε προδοτικὰ σ' ἓνα συμπόσιον (:) καὶ πέθανε στὴ φυλακὴ. Τὸ Χρονικὸν de Rossa Nova, σ. 895-96, ἐπίσης λέει πὼς πέθανε στὴ φυλακὴ, καὶ τὸ ἴδιον μᾶς βεβαιώνει ὁ Andrea Dandolo, Chronicon Venetum, Muratori R.I.S., τ. XII, σ. 340. Τὸ τοῦ δικοῦ μας Γ. Ἀκροπολίτη, βλ. ἄνωτ., ὑ. 41 στὴν ἀρχή, πὼς σφάχτηκε, εἶναι ὁλότελα ἀβάσιμον, ὅπως καὶ τὸ τῆς Ἀραγωνικῆς ἀπόδοσιν τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μορέως πὼς δηλητηριάστηκε. Γιββλ. J. Longnon, The Empire latin de Constantinople, σ. 196-97· D.M. Nicol, ἔνθ' ἄνωτ. (ὑ. 6), σ. 53· W. Miller, The Latins (ὑ. 15), ἑλλην. μετάφρ. σ. 127-28 καὶ ὑ. 2· O. de Wree, Généalogie des comtes de Flandre, τ. I, σ. 206.

έπαιρναν οι Βυζαντινοί πρίγκιπες οι γεννημένοι στην Π ο ρ φ ύ ρ α⁴⁷.

Ἡ Ὑολάνδα, καθὼς ἀγγέλθηκε ἡ αἰχμαλωσία τοῦ Πέτρου, ἀνάλαβε τὴ διακυβέρνηση τῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ ἀδελφὴ τοῦ Βαλδουίνου Ι καὶ τοῦ Ἑρρίκου, δὲ φαίνεται νὰ στεροῦνταν θέλησης καὶ πολιτικοῦ αἰσθητηρίου. Ἄν πρέπει νὰ πιστεύσωμε τὴν Ἱστορία τῶν ἐπισκόπων τοῦ Αὐκεργε, αὐτὴ ἦταν ἐκείνη ποὺ ἐνέπνευσε στὸν Πέτρο τὴν ἰδέα νὰ ἀποδεχτῆ τὸ λατινικὸ στέμμα τῆς ΚΠολης. Μὲ τὴν πολιτικὴ τῆς ἀπόχτησε ἓνα σύμμαχο, δίδοντας τὴν κόρη τῆς Ἀγνή στο γιό τοῦ πρίγκιπα τοῦ Μορέα.

Ἐναντίον τοῦ κινδύνου ποὺ ἀπειλοῦσε τὴ λατινικὴ αὐτοκρατορία ἀπ' τὴν πλευρὰ τοῦ ἡγεμόνα τοῦ δυτικοῦ ἀνεξαρτήτου ἑλληνικοῦ κράτους Θεόδωρου 168, ἀποφάσισε νὰ ἐπικυρώσῃ τὴν εἰρήνην ποὺ ἀποκαταστάθηκε μὲ τὸν αὐτοκράτορα τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους τῆς Ἀνατολῆς, τὸ νόμιμο Βυζαντινὸ αὐτοκράτορα, Θεόδωρο (α') Λάσκαρι Κομνηνὸ, προσφέροντας σ' αὐτόν, καθὼς εἶχε χηρεῦσαι ἀπ' τὴν πρώτη γυναῖκα του Ἄννα Ἀγγελίνα Κομνηνὴ 261 καὶ διαζευχτῆ ἀπ' τὴ δευτέρη Φιλίππα-Εἰρήνη τῆς Ἀρμενικῆς Κιλικίας, τὴν κόρη τῆς Μαρίας. Ὁ Θεόδωρος (α') τῆς Νίκαιας, δέχτηκε, ὄχι μόνο γιατί ἔφερεν μὲ αὐτὴ τὴν ἔνωση μιὰ ἀνάσχεση στὶς φιλοδοξίες τοῦ Θεόδωρου 168 τῆς Δύσης, ἀλλὰ καὶ γιατί ἔκανε μιὰ προεγγραφή πάνω στὰ δικαιώματά του γιὰ τὴν ἀνάκτηση τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου τῆς ΚΠολης. Γιὰ νὰ τονίσῃ ἀκόμη πιὸ πολὺ τὴν προσπέλασή του πρὸς τοὺς Λατίνους, καὶ ἴσως κάτω ἀπ' τὴν ἐπίδραση τῆς νέας τρίτης γυναίκας του Μαρίας de Courtenay, ἡ ὁποία ἦταν, σύμφωνα μὲ τὸν Φίλιππον Mousket, «sacans et aspre» (=σοφὴ καὶ σκληρὴ), ἐπανάλαβε τὶς διαπραγματεύσεις γιὰ τὴν ἔνωση τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ἔκλεισε μὲ τοὺς Βενετούς μιὰ ἐκεχειρία πέντε ἐτῶν καὶ ἓνα ἐμπορικὸν σύμφωνον πολὺ εὐνοϊκὸν γι' αὐτούς⁴⁸.

Στὸ βασιλεῖο τῆς Θεσσαλονίκης ἀπ' τοὺς ἀντιβασιλεῖς, ὁ Εὐστάθιος τῆς Φλάνδρας, ἀδελφὸς τῆς Yolande καὶ σύζ. τῆς Ἀνώνυμης Ἀγγ. Κ. Δ. 251, ἐγκατάλειψε τὴ Θεσσαλονικὴ τὸ 1216, καὶ ὁ Berthold de Katzenellenbogen τὸν ἐπόμενον χρόνον (1217) καὶ πῆγε εἰς τὴν Ἄκρα⁴⁹. Ἡ βασίλισσα Μαργαρίτα-Μαρία τῆς Οὐγγαρίας, χήρα τοῦ βασιλέα τῆς Θεσσαλονίκης Βονιφάτιου τοῦ Montferrat, καὶ πρὶν ἀπ' τὸ γάμον τῆς μὲ αὐτόν τὸν τελευταῖο, χήρα τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἀγγ. 183, καὶ ὁ νεαρὸς γιὸς τῆς Δημήτριος, κυβερνοῦσαν τὸ βασιλεῖο μόνοι τους. Ἡ προέλαση τοῦ Θεόδωρου 168 εἰς τὴ Βουλγαρία

47. Ernoul, σ. 392· Philippe Mousket, τ. II, σ. 403· Aubry de Trois - Fontaines, σ. 906· G. Schlumberger, Sigillographie de l' Orient latin, σ. 170, 172.

48. Historia episcoporum Autissiodorensium εἰς Historiens de France, τ. XVIII, σ. 628· Philippe Mousket, τ. II, σ. 403· Aubry de Trois-Fontaines, σ. 906· Fr. Dölger, Regesten der Kaiserurkunden, τ. III, 7· TT, Urkunden, τ. II, σ. 205-7.

49. Henri de Valenciennes, Histoire de l' empereur Henri de Const/ple, publiée par Jean Longnon. Paris 1948, σ. 76 καὶ ὑ. 4. Ὁ B. de Katzenellenbogen, κατὰ μὲν τὸν D.M. Nicol, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 6), σ. 54, ἀναχώρησε γιὰ τὴν Ἄκρα τῆς Παλαιστίνης, κατὰ δὲ τὸν J. Longnon, L' Empire latin de Const/ple, σ. 162, γύρισε εἰς τὴν Γερμανία.

στέφονταν από επιτυχίες, αλλά η θέση του στη Μακεδονία δεν ήταν σταθερή. Η έκκαθάριση της Θεσσαλίας από κάθε λατινική δύναμη έπρεπε να προηγηθῆ για να δοθῆ ένα αποφασιστικό χτύπημα πρὸς ἄλωση τῆς Θεσσαλονίκης. Μὲ αὐτὰ τὰ σχέδια στὸ νοῦ, ὁ Θεόδωρος 168 ρύθμισε κατὰ τὸν πιὸ καλὸ τρόπο τὰ διοικητικὰ προβλήματα τοῦ κράτους του. Μᾶς εἶναι γνωστὸ πὼς ἀπ' τὸ 1217 τοποθέτησε ὡς διοικητὴ τῆς Ἀκαρνανίας καὶ τῆς Αἰτωλίας τὸν ἀμφιθαλὴ ἀδελφὸ του Κωνσταντῖνο Δούκα Κομν. 170⁵⁰.

Τὶς διενέξεις αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, ἐνὸς δύστροπου πρίγκιπα τοῦ οἴκου τῶν Κομνηνοδουκῶν, μὲ τὸ σοφὸ μητροπολίτη Ναυπάκτου Ἰωάννη Ἀπόκαυκο, θὰ παρακολουθήσωμε σὲ ἄλλο μέρος τῆς παρουσίας Γενεαλογίας⁵¹.

Ἐδῶ σημειῶνῶ τὴν ἀπόπειρα τοῦ Κωνσταντίνου Δ.Κ. 170 νὰ καταλάβῃ τὴ Νέα Πάτρα (σημ. Ὑπάτην): «Ἀνέβηκε, γράφει ὁ Ἰωάννης Ἀπόκαυκος πρὸς τὴν κραταίαν Μαρία Πετραλίφαινα Δούκαινα Κομνηνή, τὴ σύζυγο τοῦ Θεοδώρου 168, ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἀνδρός σου στὰ γύρω τῆς Νέας Πάτρας βουνά, καὶ μόνο μὲ τὰ μάτια του θεωροῦσε τὴν πόλη, νομίζοντας πὼς μὲ αὐτὸ θὰ κυριεύσῃ τὸ φρούριον καὶ παρατρέχοντας τὰ κοντινά, ἐπιδιώκει νὰ καταλάβῃ τὰ μακρινά, μὴ προσέχοντας στὶς σφηκοφωλιές τῶν Λατίνων, αὐτῶν τῶν ἄγριων θηρίων. Γι' αὐτὸ, κυρία μου, σπεύσε νὰ μᾶς στείλῃς τὸν ἄντρα σου, τὸν ἥλιο Θεόδωρον Κ. 168, ἢ τουλάχιστον μὰ ἀπ' τὶς ἀχτίδες του μὲ ἀνάλογη στρατιωτικὴ δύναμη. Ἄν δὲν γίνῃ, οὔτε τὸ ἓνα οὔτε τὸ ἄλλο, ὅλοι μᾶς εἶμαστε χαμένοι, θὰ παγώσωμε»⁵².

Ὁ Θεόδωρος 168 κατανόησε τὸν κίνδυνο, καὶ φτάνοντας ἐπιτόπου, ὄχι μόνο ἀπώθησε τοὺς Λατίνους ἀπ' τὰ ὄρια τῆς Αἰτωλίας, ἀλλὰ ἔφερε καὶ τὴ νίκη στὶς προσπάθειες τοῦ ἀδελφοῦ του. Οἱ πόλεις τῆς Νέας Πάτρας καὶ τῆς Λαμίας περιήλθαν στὸ κράτος τοῦ Θεοδώρου 168.

Λίγο ἀργότερα ὁ Ἰωάννης Ἀπόκαυκος μποροῦσε νὰ συστήσῃ τὴν πλήρωση τῆς ἐπισκοπικῆς ἑδρας Νέων Πατρῶν διὰ τοῦ π α ν υ π ε ρ ε ν τ ι μ ὀ τ α τ ο υ Εὐθύμιου Τορνίκη, ἀντάξιου ἐκ μητρὸς ἀνεψιῦ τοῦ διάσημου ἐπισκόπου Νέων Πατρῶν Εὐθύμιου Μαλάκη καὶ ἐκ πατρὸς ἀνεψιῦ τοῦ σοφοῦ μητροπολίτη Ἐφέσου Γεώργιου Τορνίκη. «Εἶναι δική σου ἡ δόξα, γράφει στὸ Θεόδωρο 168 ὁ Ἀπόκαυκος, ὅταν διορίζῃς ἐπισκόπους στὶς πόλεις, ποὺ μὲ τὰ πολεμικά σου κατορθώματα ἀνέκτησες, ἄντρες ἱερούς, παλιούς τρόφιμους τῆς Ἐκκλησίας, διακρινόμενους γιὰ τὴν ἁγία τους ζωὴ καὶ

50. Ἰωάννου Ἀποκαύκου, Ἐπιστολὴ πρὸς Δημήτριον Χωματιανόν, ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, Sbornik Lamanskomu, I, St. Petersburg, ἀριθ. 6, σ. 239-43· τοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου Ἀποκαύκου, Ἐπιστολὴ πρὸς Θεόδωρον 168, ἐκδ. S. Petridès, BIAIK 14 (1909), ἀριθ. 9, σ. 10-3. Βλ. ἐπίσης τὴν ἀξιολογὴ μονογραφία τοῦ M. Wellnhofers, Johannes Arokaukos, Metropolit von Naupaktos, Munich 1913, σ. 19-23.

51. Βλ. προσωπογραφία Κωνσταντίνου Δ.Κ. 170, ὑ. 9-14.

52. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, Πρὸς τὴν κραταίαν Δούκαιναν, ἐκδ. V. G. Vasiljevskij, Epirotica saeculi XIII, VV3 (1896), ἀριθ. 1, σ. 241-42· ἐκδ. S. Petridès, lettres et autres documents inédits, IRAIK 14 (1909), ἀριθ. 26, σ. 26-7.

τή ρητορική τους δεινότητα. Αυτό το έργο σου θα θαυμάσουν και οι κάτοικοι του έλληνικού κράτους της Ἀσίας, καθώς θα δούν πώς όχι μόνο ο δικός τους αυτόκράτορας προνοεί για τους ιερωμένους, αλλά και πώς ο δικός μου μεγαλουργός Θεόδωρος Κ. 168 τους τιμάει, τους τρέφει και τους αναθέτει εκκλησιαστικές διοικήσεις»⁵³.

Μετά απ' αυτές τις νίκες ο Κωνσταντίνος Δ. Κ. 170 επιφορτίστηκε να υπερασπίσει το Ἀγγελοδοκουκομνηνικό κράτος στο νότο απ' τις ενοχλήσεις των Λατίνων της Βοδονίτζας και των Θηβών, και ο Θεόδωρος 168 αναχώρησε για τα βόρεια, όπου έπρεπε να συνεχίσει την εκστρατεία του έναντι των Βουλγάρων και των Λατίνων στη Μακεδονία και τη Θεσσαλία⁵⁴.

Σκοπός του ήταν η περικύκλωση και η ένδεχόμενη άλωση της Θεσσαλονίκης, και οι πόλεις, κωμοπόλεις και χωριά που ήταν στα σύνορα του λατινικού βασιλείου, έπεφταν ή μία μετά την άλλη. Λίγο αργότερα, μέσα στο 1218, ο Θεόδωρος 168 χτύπησε το πελώριο φρούριο του Πλαταμώνα, που βρισκόταν στην παραλία, βορειοανατολικά της Λάρισας. Ἡ λατινική φρουρά αναγκάστηκε να άποσυρθεί, και ο πιστός φίλος του Ἡλληνα ήγεμόνα, ο μητροπολίτης Ναυπάκτου Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, ξεχύνεται σε έπαινους γι' αυτή τη νίκη και έκφραζει όλη τη χαρά του για την κακοδαιμονία των Ἰταλών, που έπεφταν απ' τα τείχη του φρουρίου, «σάν τα πουλιά απ' τη φωλιά τους». Ο Ἰωάννης παρακολουθεί με ένα πολύ ζωηρό ενδιαφέρον τα νέα των νικῶν του Θεόδωρου 168, και τα γράμματά του, με τα επίκαιρα σχόλιά του, αποτελούν μία πολύτιμη πηγή γι' αυτή την εκστρατεία έναντι του λατ. βασιλείου της Θεσσαλονίκης. Με τό ρητορικό του ύφος παραλληλίζει «τόν Πλαταμώνα με ένα βράχο, πάνω στον οποίο κάθεται ο μεγαλουργός Θεόδωρος Κ. 168, σάν ένας ψαράς που ρίχνει την πετονιά του στη θάλασσα, σ' αυτή την πλατιά ξαπλωμένη Θεσσαλονίκη, πόλη εύγενική που σε εύγενή ανήκει, πρωτεύουσα της Θεσσαλίας· και τα μύρα του μάρτυρα (=του αγίου Δημήτριου), θάλασσα κι αυτά μυριόπνοη κυκλώνουν όλο τον κόσμο σάν άλλος ώκεανός· και σάν με σκονι τὰ μεγαλοφυή σου βουλευματα δένονται με τη Θεσσαλονίκη, προλέγει στο Θεόδωρο 168 ο άρχιερέας, και άγκίστρι σου είναι ο πόθος που έχουν για σένα οι ντόπιοι Θεσσαλονικείς, αυτοί που ανήκουν στη θρησκεία μας, αυτοί που αισθάνονται Ἡλληνες, ένα πόθο που έσύ τους ένέπνευσες»⁵⁵.

53. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, Πρὸς τὸν κραταῖον (Θεόδωρον) Κομνηνόν, ἐκδ. V. Vasiljevskij, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 52), ἀριθ. 2, σ. 243-44, καὶ αὐτόθι, ἀριθ. 17, σ. 276, γραμμὴ 6, ὅπου κατονομάζεται ὡς ἐπίσκοπος Νέας Πάτρας ὁ Κοστομύρης, «καθὼς ἡ πόλις αὐτὴ λυτρώθηκε τῆς λατινικῆς χειρὸς ἀπ' τὸν ἀριστοουργὸ Κομνηνόν». Ἀπ' αὐτὸ τὸ τελευταῖο συμπεραίνομε πὼς ἡ πρόταση τοῦ Ἰωάννη Ἀποκαυκοῦ γιὰ τὸν Εὐθύμιο Τορνικὴ δὲν ἔγινε ἀποδεχτή.

54. Βλ. D. M. Nicol, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 6), σ. 57.

55. Ἰωάννης Ἀποκαυκος, Πρὸς τὸν κραταῖον Κομνηνόν, ὅτε τὸν Πλαταμώνα παρέλαβε, ἐκδ. V. G. Vasiljevskij, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 52), ἀριθ. 4, σ. 246-48. Τὸ 1209 ὁ Πλαταμῶνας ἦταν κάτω

Σε λίγο τίποτε σχεδόν δεν είχε απομείνει απ' τις εφήμερες βαρωνίες τών Λομβαρδών στη Θεσσαλία, και όλη ή περιοχή απ' τή Νέα Πάτρα ως τó νότιο μέρος τής Μακεδονίας άνήκε στο άνεξάρτητο δυτικό έλληνικό κράτος του Θεόδωρου 168. Αύτός ό τελευταίος ήλεγχε μιά σειρά από φρούρια, όλόγυρα στη Θεσσαλονίκη, πού εκτεινονταν απ' τόν Πλαταμώνα, διά μέσου τών Σερβίων, τής Βέροιας, και του Προσάκου, ως τες Σέρρες και τή Δράμα⁵⁶.

Η άλωση του Προσάκου, τής πόλης πού βρισκόταν στην κοιλάδα του Βαρδάρη ποταμού πού άλλοτε είχε όχυρώσει ό Βούλγαρος πρίγκιπας Δοβρομηρός Χρύσος Strez⁵⁷, τώρα, τó 1219, προκαλεί άλλους επαινούς και άλλα συγχαρητήρια του μητροπολίτη τής Ναυπάκτου Ιωάννη Απόκαυκου. « Ό Πρόσακος, γράφει προς τó Θεόδωρο 168, πού υπέταξες στην έξουσία σου, δεν είναι παρά προφυλακή και σκέπη και ισχυρή προστασία τών άλλων πόλεων πού ό Θεός σου έχει χαρίσει, για δέ τούς Λατίνους τής Θεσσαλονίκης, δεν είναι παρά ένα μεγάλο τραύμα και άπευκταίο συναπάντημα. Και ό Θεός, ό μεγάλος και ισχυρός, ό άρχιστράτηγος τών ένεργειών πού έσύ ως ύποστράτηγός του εκτελείς, θά κάνη και τή μεγάλη αυτή πόλη δική σου, γιατί ό Πρόσακος, αυτό τó παλούκι πού μπήκε στους Λατίνους τής Θεσσαλονίκης, θά τούς αναγκάση νά παραδοθούν. Εγώ ήδη άρχίζω και αισθάνομαι τήν εύωδία του μύρου του περιβόητου μέσα στους μάρτυρες Δημήτριου και περιμένω από στιγμή σε στιγμή και τó κεφάλι σου, και τά χέρια σου και τά μάτια σου νά χριστούν απ' αυτό, καθώς φέρνω στο νού μου και περιέρχομαι τόν Πρόσακο και άνοιγω τή φύχτα μου και παίρνω και πίνω νεράκι απ' τόν Άξιό πού τόν περιβρέχει και πού οι άπλοι άνθρωποι στη γλώσσα τους τόν λένε Βαρδάρη, ξεχνώντας τά παλιά τών ποταμών όνόματα... Ό Θεός θά σε μεγαλύνη και θά σε κραταιώση άκόμη πιό πολύ και θά σε καταξίωση νά περιβληθής και τó αυτοκρατορικό έρυθρό πέδιλο. Και βλέπει κανείς κοντά στα στρατιωτικά σου άριστουργήματα, τες συνεχείς φροντίδες σου για τήν εκκλησιαστική κατάσταση του κράτους σου, καθώς σαν μέλισσα πετάς μέσα στους λειμώνες τών ιερατικών καταλόγων και άνθολογείς τούς άρίστους για τήν κόσμηση τών άρχιερατικών θρόνων, όπως πιό μπρός άνέδειξες άρχιεπίσκοπο Άχρίδος και πάσης Βουλγαρίας (τó Δημήτριο Χωματιανό) και τώρα μητροπολίτη Κερκύρας (τó Γεώργιο Βαρδάνη), πού και οι δυό δεν είναι κανενός κατώτεροι, ούτε στην ιδιωτική τους ζωή, ούτε στην δύναμη του λόγου. Απ' αυτό και πολύ σωστά σε όνομάζω θ υ μ ό σ ο φ ο, γιατί άντρας έσύ στρατιώτης πού κάθε μέρα στήνεις τρόπαια και σκληρά άγωνίζεσαι, δεν παραβλέπεις και τά κανονικά προβλήματα τής Έκκλησίας για τήν πλήρωση

ap' τήν έξουσία του Λομβαρδού βαρώνου Roland Piche, βλ. Martin da Canal, La chronique des Veniciens, εκδ. Galvani, Archivio storico Italiano, VIII (1845), σ. 344· Henri de Valenciennes, ενθ' άνωτ. (ύ. 49), σ. 637, 639, 662, και σ. 93, ύ. 1.

56. Βλ. D. M. Nicol, ενθ' άνωτ. (ύ. 6), σ. 58.

57. Βλ. κατωτέρω, ύ. 179, όπου τó Στέμμα του σίκου τών Άσανιδών τής Βουλγαρίας.

τῶν ἐπισκοπικῶν ἐδρῶν, ἀναδεικνύοντας χειροτονητῆ τῶν ἀξίων ἐμένα τὸν ἀνάξιο»⁵⁸.

Σὲ συνέχεια ὁ Θεόδωρος 168, ἀκολουθώντας τὸ Βαρδάρη καὶ κυκλώνοντας τοὺς Λατίνους, πολιόρκησε τὴν πόλη τῶν Σερρῶν. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1221, ἡ λατινικὴ φρουρὰ τῆς πόλης ἀναγκάστηκε νὰ συνθηκολογήσῃ. Μιὰ ἐπιστολὴ τοῦ Ρώμης Ὀνώριου III γιὰ τὴ μοῖρα τοῦ λατινικοῦ βασιλείου τῆς Θεσσαλονίκης, ἀναφέρεται σ' αὐτὸ τὸ γεγονός. Τὸ Μάρτη τοῦ 1222 ὁ ποντίφικας προέτρεψε τὸ Λατίνο πατριάρχη τῆς ΚΠολης Ματθαῖο (1221-1226) νὰ παράσχη βοήθεια στὸ Λατίνο ἀρχιεπίσκοπο τῶν Σερρῶν, τοῦ ὁποῖου ἡ ἐπαρχία κατακλύστηκε ἀπ' τὰ στρατεύματα τοῦ Θεόδωρου 168. Ἡ κατάληψη αὐτοῦ τοῦ ἐνδιάμεσου σταθμοῦ πάνω στὴν ὁδὸ ποὺ ἔνωνε τὴν ΚΠολη μὲ τὴ Θεσσαλονίκη, ἔφερε τὴν πλήρη ἀπομόνωση τῶν δυὸ πρωτεύουσῶν, ἐνῶ ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά, ἡ θαλάσσια ὁδὸς βρισκόταν κάτω ἀπ' τὸν ἔλεγχο τοῦ Θεόδωρου 168, καθὼς ἀπ' τὸν παραθαλάσσιο Πλαταμῶνα φύλαγε τὴν εἴσοδο τοῦ κόλπου τῆς Θεσσαλονίκης⁵⁹.

Πρὸς τὰ βόρεια τῶν Σερρῶν ξαπλωνόταν ἡ χώρα τοῦ Μελενίκου καὶ τῆς Ροδόπης στὴν ὁποία ἐξουσίαζε ὁ Βούλγαρος πρίγκιπας Ἀλέξιος-Σλάβος, ποὺ διαδοχικὰ εἶχε ἀλλάξει πολιτικούς προσανατολισμούς, πηγαίνοντας πότε μὲ τοὺς Ἕλληνας καὶ πότε μὲ τοὺς Λατίνους. Μετὰ τὸ θάνατο τῆς πρώτης τοῦ συζύγου, ποὺ ἦταν μιὰ νόθος κόρη τοῦ Λατίνου αὐτοκράτορα τῆς ΚΠολης Ἐρρίκου τῆς Φλάνδρας, παντρεύτηκε μιὰ ἀνεψιὰ τῆς Μαρίας Δούκαινας Κομνηνῆς, τῆς συζύγου τοῦ Θεόδωρου 168, κόρη τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Ἰωάννη

58. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, Πρὸς τὸν κρατιῶν Κομνηνὸ, ἐκδ. V.G. Vasiljevskij, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 52), ἀριθ. 3, σ. 244-46. Ἡ ἄλωση τοῦ Προσάκου συμπίπτει χρονικὰ μὲ τὴ χειροτονία τοῦ Κερκύρας Γεώργιου Βαρδάνη ἀπ' τὸν Ναυπάκτου Ἰωάννη Ἀπόκαυκο, ποὺ ἐγίνε τὸ Δεκέμβρι τοῦ 1219, βλ. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, ἐκδ. V.G. Vasiljevskij, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 52), σ. 245³⁶ καὶ 261²¹ κεξ.: συνήλθομεν ἐν Ἄρτῃ ἐν Δεκεμβρίῳ μηνί ἰνδικτιῶνος η' καὶ τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος διὰ ψηφωφορήματος ἱεροῦ καὶ τοῦ συνήθους μνηύματος... ἀρχιερέα τῆς Κερκυραίων διὰ τοῦ τελειοποιοῦ ἀνηγορεύσαμεν πνεύματος, οὐ πατριαρχικὰ ἐντεῦθεν σφετερισάμενοι δίκαια οὐδὲ τὰ ὑπὲρ ἑαυτοῦς φαντασάμενοι, ἀλλὰ τῷ καιρῷ δόντες καὶ τῇ τῶν πραγμάτων ἀκολουθήσαντες καταστάσει, Ἀνάμεσα στοὺς αἰχμαλώτους ποὺ πιάστηκαν στὴ Θεσσαλία, ἦταν ἕνας παρακοιμώμενος ἴσως τῆς λατ. αὐλῆς τῆς Θεσσαλονίκης, καὶ ἕνας Βλάχος ὄπλαρχηγὸς ποὺ ὀνομαζόταν Ταρωνᾶς, τοῦ ὁποῖου τὴν κόρη παντρεύτηκε ἀργότερα ὁ Ἰωάννης Δούκας Κομνηνὸς 324, βλ. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, ἐκδ. S. Petridès, lettres, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 52), ἀριθ. 32, σ. 31-2. Ὁ Ἰωάννης Δούκας Κομν. 324 ἦταν νόθος γιὸς τοῦ Μιχαῖλ (β') Κομν. Δούκα 255, βλ. D. Polemis, The Doukaï, σ. 97, ἀριθ. 52.

59. Pressuti, τ. II, ἀριθ. 3877, σ. 56 («noviter occupata a belial Theodoro»: Ἰωάννου Ἀποκαυκοῦ, μητροπ. Ναυπάκτου, ἀντιγραφή (= ἀπάντηση) πρὸς τὸν οἰκομ. πατριάρχη Μανουήλ, ἐκδ. V.G. Vasiljevskij, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 52), σ. 276, ὅπου ἀναφέρεται πῶς «ὁ κρατῶν ἀριστουργὸς (Θεόδωρος) Κ. 168, λυτρωσάμενος τῆς λατινικῆς χειρὸς τὰς Σέρρας, κατέστησε εἰς αὐτὰς μητροπολίτην τὸν ἐκ Θεππάλιας Γοριανίτην, μέτοχον καὶ εὐλαβείας καὶ λόγου καὶ τῆς ἐκείνης μητροπόλεως κληρικόν, τὸ ἦθος μέτριον, νοήμονα καὶ καλλιγραφοῦντα καὶ τὰ νοούμενα οὐκ ἐπίφογα ἐκτιθέμενον».

Πετραλίφα, και προσχώρησε στο Θεόδωρο 168, ως ένας σύμμαχος του⁶⁰.

Μία σπουδαία συμβολή για την προέλαση και τις αλώσεις του Θεόδωρου 168 στη Μακεδονία ήταν η δύναμη που άντλησε απ' τους δεσμούς του κράτους του με το βασίλειο της Σερβίας. Στην περιοχή της Δίβρας και των Σκοπίων τα δυο κράτη είχαν ένα κοινό σύνορο, και ο αρχιεπίσκοπος της Αχρίδας Δημήτριος Χωματιανός, ο τόσο δεμένος με το Θεόδωρο 168, πρόβαλε το δικαίό του να ασκήσει διοικητική εξουσία πάνω στη Σερβική Εκκλησία. Ο Στέφανος II Νεμάνια είχε προνοήσει να αναγνωριστεί ο αδελφός του Σάβας απ' το οίκουμενικό πατριαρχείο που είχε την έδρα του στη Νίκαια, ως αυτόνομος πατριάρχης της Σερβίας. Αλλά ο Θεόδωρος 168 με τη δυνατή παρουσία των στρατευμάτων του στο έλληνοσερβικό σύνορο ενίσχυσε τις αξιώσεις του αρχιεπισκόπου του. Ο Στέφανος II όμως, αφού προηγουμένως εξασφάλισε τη δική του θέση στο εκκλησιαστικό ζήτημα -στην αυτονομία του αρχιεπισκόπου Σερβίας, του αδελφού του Σάβα- προσχώρησε σε μία θετική συνεννόηση με το Θεόδωρο 168⁶¹.

Ο γιός του Στέφανος III Radoslav 331 (1228-33), τότε διάδοχος του σερβικού θρόνου, παντρεύτηκε ανάμεσα στα τέλη του Οχτώβρη ή στις αρχές του Νοέμβρη του 1219 και τις 9 του Φλεβάρη του 1220 την πρωτότοκη

60. Γ. Ακροπολίτης, εκδ. Bonn, σ. 42, και εκδ. Heisenberg, σ. 39· Jireček, *Bulgaren*, σ. 243-44· Zlatarski, *Istorija*, σ. 272-73, 277-80, 322. Ένα πρόσταγμα του δεσπότη Αλέξιου του Σλάβου, χρονολογίας 1220, αναφέρεται στην μονή της Σηπλιωτίσις του Μελενίκου, *Spisanie na Bulgarskata Akademija na naukite*, 45 (*Hist.-phil. sect.* 22 [1933], σ. 1-6). Για τους Πετραλίφες, βλ. άνωτ., ύ. 20· για τη θέση του Αλέξιου Σλάβου στον οίκο των Ασανιδών της Βουλγαρίας, βλ. κατωτέρω, ύ. 179.

61. Ο έδρευων στη Νίκαια πατριάρχης ΚΠόλεως Μανουήλ (α') Σαραντηνός ή Χαριτόπουλος (1217 - 1222) χειροτόνησε και ανάδειξε το 1219 σε αυτοκέφαλο αρχιεπίσκοπο Πεκίου, με την έγκριση του αυτοκράτορα Θεόδωρου (α') Λάσκαρι Κομνηνού, το Σέρβο πρίγκιπα Ρέσκο, που ως μοναχός και κληρικός μετονομάστηκε Σάβας, αδελφό του Στέφανου II, βλ. Γεράσιμος Κονιδάρης, *Περί το ζήτημα της γενέσεως της αρχιεπισκοπής Αχρίδος*, *Επιστημ. Επετηρίς Θεολογ. Σχολής Αθηνών*, τ. 16 (1968), σ. 223 κεξ.· Αρ Καροζίλος, *The ecclesiastical controversy between the kingdom of Nicaea and the principality of Epiros (1217-1233)*, Θεσσαλονίκη 1973, σ. 67-8· Βασίλειος Στεφανιδής, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, σ. 444-46· D. M. Nicol, *ένθ' άνωτ.* (ύ. 6), σ. 59-60. Ο αρχιεπίσκοπος Αχρίδος Δημήτριος Χωματιανός, εκδ. Pitra, σσ. 381-90, διαμαρτυρήθηκε γι' αυτή την πράξη, γιατί η Εκκλησία της Σερβίας υπαγόταν στη δικαιοδοσία του, βλ. Αρ. Καροζίλος, *ένθ' άνωτ.*, σ. 84. Ο Στέφανος II άντέδρασε και ή διαμαρτυρία του Αχρίδος έμεινε χωρίς αποτέλεσμα, βλ. Jireček, *Serben*, τ. I, σ. 298-300· M. Laskaris, *Vizantiski princeps*, σ. 38-53. Όταν όμως το 1228 ανέβηκε στο θρόνο ο Στέφανος III Radoslav 331, ο αυτοκαλούμενος Δ ο ύ κ α ς απ' τη μητέρα του Ευδοκία Αγγελιναν Κομνηνήν Δούκαιναν 262, βλ. F. Miklosich, *Monumenta Serbica spectantia historiam Serbiae, Bosniae, Ragusii*, Vienna 1858, σ. 19-20, ακολούθησε δουλικά την πολιτική του Θεόδωρου 168 και ύποτάχτηκε στις αξιώσεις του Αχρίδος Δημήτριου Χωματιανού, έχοντας ως πνευματικό του σύμβουλο και οδηγό αυτόν τον τελευταίο και όχι τον οίκουμενικό πατριάρχη που έδρευε στη Νίκαια, βλ. Jireček, *Serben*, τ. I, σ. 303· M. Drinov, *VV1* (1804), σ. 327 κεξ· M. Laskaris, *ένθ' άνωτ.* M.D. Nicol, σ. 73 και ύ. 35.

κόρη του Θεόδωρου 168, την Άννα Ἀγγ. Κομν. Δούκαινα 246.

Τὰ κωλύματα τῆς Ἐκκλησίας, πού ἄλλοτε ἐμπόδιαν τὴ σύναψη συνοικεσίου ἀνάμεσα στὸν ἴδιο Στέφανο III Radoslav 331 καὶ τὴν Θεοδώραν Ἀγγ. Δ. Κ. 252, καθὼς καὶ ἀνάμεσα στὸ βασιλεῖα Στέφανο II καὶ τὴν Μαριαν Ἀγγ. Κ. Δ. 254, προφανῶς παροράθηκαν, κατόπι συνεννόησης τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀχρίδας καὶ Σερβίας⁶². Ἡ ἑλληνοσερβικὴ προσέγγιση ἦταν ἓνα μεγάλο βοήθημα γιὰ τὸ Θεόδωρο 168.

Εἶναι φανερό πὼς ὅλες αὐτὲς οἱ συμμαχίες τοῦ Θεόδωρου 168 δὲν ἀπόβλεπαν σὲ ἄλλο παρά στὴν ἄλωση τῆς Θεσσαλονίκης, καὶ αὐτὸ εἶναι πού ἐσπρωξε τὸ 1219 τοὺς Λατίνους νὰ στραφῶν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῶν Ἑλλήνων (τῆς Νίκαιας) Θεόδωρον (α΄) Λάσκαριν Κομνηνόν, νὰ κάνουν μαζὶ του συμμαχία καὶ νὰ τοῦ δώσουν ὡς τρίτη σύζυγο, καθὼς εἶδαμε, τὴν Μαριαν de Courtenay⁶³.

Ἀλλὰ ἡ χήρα τοῦ Πέτρου de Courtenay βασίλισσα Ὑολάνδα τῆς ΚΠολης, πού προέβη σ' αὐτὲς τὶς ἐνέργειες, πέθανε περὶ τὰ τέλη τοῦ Σεπτέμβρη τοῦ 1219, καὶ μετὰ ἓνα διάστημα δυὸ ἐτῶν, πού ὁ Conon de Béthune καὶ ὁ παπικὸς λεγάτος Ἰωάννης Colonna διετέλεσαν ἀντιβασιλεῖς, ὁ θρόνος τῆς λατινικῆς ΚΠολης περιήλθε στὸ γιό της Robert de Courtenay (1221-1228), πού στέφθηκε στίς 25 τοῦ Μάρτη τοῦ 1221 ἀπ' τὸ νέο Λατῖνο Πατριάρχη, τὸ Βενετὸ Ματθαῖο, πού πῖο πάνω ἀναφέραμε⁶⁴.

Ὁ νέος Λατῖνος αὐτοκράτορας ἀνανέωσε τὸ συμφωνο πού εἶχε ὑπογράψει ἡ μητέρα του μετὰ τὸν Θεόδωρον (α΄) Λ.Κ., ὁ ὁποῖος μετὰ τὴ σειρά του πρότεινε τὸ γάμο τῆς κόρης του Εὐδοκίας Λασκαρίνας Ἀγγελίνας Κομνηνῆς Δούκαινας 327 μετὰ τὸ Ροβέρτο. Αὐτὸ τὸ σχέδιο ματαιώθηκε ἀπ' τὸ θάνατο τοῦ Θεόδωρου (α΄) Λ.Κ. τὸ 1222, καὶ ὁ γαμβρὸς καὶ διάδοχός του Ἰωάννης (γ΄) Δούκας-Βατάτζης 274, σύζυγος τῆς Εἰρήνης Λασκαρίνας Ἀγγελίνας Κομνηνῆς Δούκαινας 325 (πρωτότοκης κόρης τοῦ Θεόδωρου α΄), ἔκανε πόλεμο μετὰ τοὺς Λατίνους, καθὼς αὐτοὶ οἱ τελευταῖοι πλεύρισαν τοὺς ἀντιπάλους του μνηστήρες στὸ θρόνο τῆς Νίκαιας, τὸν Ἀλέξιον καὶ Ἰσαάκιον τοὺς Λασκάρεις, ἀδελφούς τοῦ μακαρίτη Θεόδωρου (α΄) Λ.Κ.⁶⁵.

62. Γιὰ τὸ γάμο Στέφανου III Radoslav-331 καὶ Ἄννας 246, βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 24. Γιὰ τὰ προταθέντα καὶ κωλυθέντα συνοικέσια τοῦ Στέφανου III Radoslav καὶ Θεοδώρας 252 καὶ Στέφανου II καὶ Μαρίας 254, βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 31. Ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ D. M. Nicol, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 6), σ. 60, πὼς εἶχε προταθῆ συνοικέσιο γιὰ τὸ Στέφανο III Radoslav «μετὰ τὴν ἄλλη κόρη τοῦ Θεόδωρου 168», προφανῶς τὴν Εἰρήνη Ἀγγ. Δ.Κ. 248, εἶναι λανθασμένος· ὁ διακεκριμένος συγγραφέας μπερδεψε τὴν κόρη τοῦ Μιχαῖλ (α΄) 174, τὴ Θεοδώρα 252, μετὰ τὴν κόρη τοῦ Θεόδωρου 168, τὴν Εἰρήνη 248.

63. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 48.

64. Philippe Mousket, τ. II, σ. 406· André Dandolo, ἐκδ. Pastorello, σ. 288· TT, Urkunden, τ. II, σ. 227-30, πού ἀναφέρει καὶ τὴν ἀπ' τὸν Ροβέρτο ἀνανέωση τῶν συμφώνων πού εἶχαν κάνει ὁ Βαλδουῖνος I, ὁ Ἐρρίκος καὶ ἡ Ὑολάνδα μετὰ τὴ Βενετία.

65. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 33-5 καὶ 37, ἐκδ. Heisenberg, σ. 31-2 καὶ 34· Ph. Mousket, τ. II, σ. 406-7· TT, Urkunden, τ. II, σ. 205-7.

Όσο για το Θεόδωρο 168, σύμφωνα με τους σκοπούς του, κινήθηκε περί το 1220 προς το λατινικό βασίλειο της Θεσσαλονίκης, και αυτό έδειξε στους Λατίνους τον άμεσο κίνδυνο που διέτρεχε. Ο Ρώμης Όνώριος III που είχε το λατ. βασίλειο κάτω άπ' την προστασία του, έγραψε στον παπικό λεγάτο Ιωάννη Σολοππα, που τότε ήταν αντιβασιλέας στη λατινική ΚΠολη, να λάβη όλα τα μέτρα για την ασφάλεια του νεαρού βασιλέα Δημήτριου. Συγχρόνως άφόρισε το Θεόδωρο 168 που δέ σεβάστηκε «ένα άφοσιωμένο τέκνο του Θεού» και έστειλε οδηγίες στον αρχιεπίσκοπο του Βρινδησίου και τους επισκόπους των γειτονικών λιμένων να άπαγορεύσουν την διά πλοίων άποστολή άλόγων, όπλων, σιτηρών ή στρατιωτών άπ' την Ιταλία στην Ηπειρο⁶⁶.

Ο Δημήτριος του Montferrat, ένα άγόρι ηλικίας τότε 15 χρονώ, αναχώρησε σέ λίγο για τή Δύση, με την έλπίδα πως θα λάβη βοήθεια για την άμυνα του βασιλείου του. Το Μάρτη του 1222 έγινε δεχτός άπ' τον πάπα στο Αναγνί, λίγο έξω άπ' τή Ρώμη, και τό επόμενο έτος, έχοντας μαζί του τον Φλαμανδό Λατίνο αρχιεπίσκοπο της Θεσσαλονίκης Guégin, έκανε την εμφάνισή του στην αυλή του αυτοκράτορα της Γερμανίας Φρειδερίκου II (1216-1250) στο Ferentino. Το άποτέλεσμα της συνάντησής του με τον πάπα ήταν ή όργάνωση μιās Σταυροφορίας, στην όποία πήρε μέρος ό Γουλιέλμος του Montferrat, ό γνωστός μας έτεροθαλής άδελφός του βασιλέα Δημήτριου· ό πάπας Όνώριος III συμφώνησε γι' αυτούς που θα συνέτρεχαν στη σωτηρία της Θεσσαλονίκης άπ' τους Έλληνες, τις ίδιες επείκειες και άφέσεις που απολάμβαναν οι Σταυροφόροι που πήγαιναν για την άπολευτέρωση των άγιων Τόπων άπ' τους Μουσουλμάνους! Και ένα πρώτο σωμα σχηματίστηκε με τον Hubert de Blandrate, τον άλλοτε αντιβασιλέα του λατινικού βασιλείου της Θεσσαλονίκης και άσπονδο έχτρώ του άγαθού Έρρίκου της Φλάνδρας⁶⁷.

Μιά τελευταία προσπάθεια του ποντίφηκα για να άποτρέψη τό Θεόδωρο 168 άπ' την έκπλήρωση του σκοπού του, ήταν μια προσωπική έπιστολή που του έστειλε και που με αυτή του υπενθύμιζε τά όσα είχε ύποσχεθή άλλοτε κατά την άπολευτέρωση του καρδινάλιου Ιωάννη Σολοππα και τον προέτρεπε να έλθη σέ συμφωνία με τον Λατίνο αυτοκράτορα Ροβέρτο. Άλλά τίποτε δέ συγκρατούσε τό Θεόδωρο, ούτε ή διπλωματική ευστρόφια του Όνώριου III, για να έκμεταλλευτή τή σπουδαία εύκαιρία που είχε μπροστά του.

Άπ' τά μέσα του 1222 προχώρησε σέ μια σειρά προκαταρκτικών επιθέσεων κατά της Θεσσαλονίκης. Ένωρίς τον επόμενο χρόνο ή βασιλοσσημητέρα Μαργαρίτα (ή ως Βυζαντινή αύγουστα Μαρία) της Ούγγαρίας κατάφυγε στη γενέθλιο πατρίδα της, παραδίδοντας τον έαυτό της και τις

66. Pressuti, τ. I. άριθ. 2856, σ. 472· άριθ. 2858, σ. 473· τ. II. άριθ. 4354 σ. 134.

67. Pressuti, τ. II. άριθ. 3854, 4353, σ. 52, 134· Huillard-Bréholles, Historia Diplomatica Friderici II, τ. II, σ. 328. Ο Hubert de Blandrate ήταν τότε στην ύπηρεσία του Φρειδερίκου II, βλ. Henri de Valenciennes, ένθ' άνωτ. (ύ. 49), σ. 61, ύ 3, και σ. 118, υ 2.

κτήσεις της στην προστασία της αγίας Έδρας. Η υπεράσπιση της πόλης είχε ανατεθεί στον Guy Palavicino, μαρκήσιον της Βονδονίτσας, ο οποίος στην πράξη είχε κληθεί να αναλάβει την αντίβασιλεία, όταν ο νεαρός βασιλέας Δημήτριος του Montferrat αναχώρησε για την Ιταλία· οι Λομβαρδοί βαρώνοι είχαν σχεδόν όλοι αποχωρήσει μετά την παρέμβαση του Ερρίκου της Φλάνδρας, και αυτό είχε επιφέρει την εξασθένηση του λατ. βασιλείου. Μιά προπομπός της Σταυροφορίας που σχηματιζόταν στην Ιταλία μοιάζει πώς έφτασε στη Θεσσαλονίκη κατά το καλοκαίρι του 1222, καθοδηγούμενη από τον κόμητα Hubert de Biandrate⁶⁸.

Για να προλάβει την άφιξη της Σταυροφορίας, ο Θεόδωρος 168 κατά το πρώτο μισό του 1223 έστισε την πολιορκία της πόλης. Οι διαπραγματεύσεις όμως για τη συγκρότηση της περίφημης αυτής κατά των Ελλήνων Σταυροφορίας, παρά το ζωνρό ενδιαφέρον του πάπα Ρώμης Ονώριου III που έξ' ιδίων πρόσφερε και 15.000 μάρκα, καθυστερούσαν και οι πρωταγωνιστές, οι άδελφοί Γουλιέλμος και Δημήτριος του Montferrat, συναντούσαν δυσχέρειες. Ο φανατικός ποντίφικας από το πείσμα του, την αλόγιστη πνευματική παντοδυναμία του και από την άκαιρη αίσιοδοξία του, άφούρισε για μία φορά ακόμη το Θεόδωρο 168, «γιατί συνεχώς πολιορκούσε» τη Θεσσαλονίκη, θέλοντας να απολευτερώσει από τους ξένους κατακτητές μια από τις μεγαλόπολεις της πατρίδας του. Στην πράξη, οι Λατίνοι της Θεσσαλονίκης έμεναν χωρίς καμιά ούσιαστική βοήθεια και τίποτε δεν έδειχνε πως μία αξιόλογη δύναμη θα φτάσει έγκαιρως για να σώσει την πόλη από τους Έλληνες⁶⁹.

Από τις αρχές του 1224 ο ποντίφικας διπλασίασε την ένεργητικότητά του. Οι Βενετοί υποσχέθηκαν να βοηθήσουν. Ο αυτοκράτορας Φρειδερίκος II της Γερμανίας πείστηκε κατόπι προτροπής να στείλει μία οικονομική ένισχυση, και ο Λατίνος αυτοκράτορας της ΚΠολης Ροβέρτος de Courtenay ανάλαβε την υποχρέωση να πάρει μέρος στις επιχειρήσεις της άμυνας. Συγχρόνως ο Ονώριος III έγραψε στον πρίγκιπα του Μορέα Geoffrey I de Villehardouin, στον κύριο των Αθηνών Othon de la Roche (1205-1225) και στους Λατίνους κυριάρχους της Εύβοιας, να συντάξουν έτσι τις δυνάμεις τους που να δώσουν ένεργό βοήθεια στο Γουλιέλμο του Montferrat. Από τα όμορα Λατινικά κρατίδια εκείνο της Βονδονίτσας, άποστηρημένο της παρουσίας του μαρκησίου του, του Guy Pallavicino, δέχονταν τις επιθέσεις ενός τμήματος στρατού του Θεόδωρου 168, που καθώς φαίνεται θα διατελούσε κάτω από τις διαταγές του Κωνσταντίνου Δ. Κ. 170, περι τα τέλη

68. Pressuti, τ. II, αριθ. 4121, σ. 94· αριθ. 4269, σ. 120· αριθ. 4353, 4355, σ. 134· Baronius, *Annales Ecclesiastici* vol. 20, σ. 455, § 17-18.

69. Pressuti, τ. II, αριθ. 4354, σ. 134· αριθ. 4753-54, σ. 205-6· Horoy, *Honorii III, Opera*, τ. IV, αριθ. 107, στ. 324-25· Richard de San Germano, σ. 113-14· Baronius, *ένθ' άνωτ.*, τ. 20, σ. 467, § 11-13.

του 1223. Η περιώνυμη κατά των Ελλήνων Σταυροφορία, συνοδευόμενη από ένα παπικό λεγάτο, συγκεντρώθηκε τελικά στο Βρινδήσιο, κατά το Μάρτη του 1224⁷⁰.

Ο ίδιος προσωπικά ο Ονώριος ΙΙΙ ανέπτυξε ένα έπεξεργασμένο σχέδιο της έκστρατειας. Αυτός ήλπιζε πως ο Θεόδωρος 168 θα μπορούσε να έλθει σε κάποια συμφωνία με το Γουλιέλμο του Montferrat και είχε εξουσιοδοτήσει το λεγάτο του να απαλλάξει το Θεόδωρο 168 απ' τον αφορισμό, αν έδειχνε διαθέσεις να φτάσει σε κάποιο συμβιβασμό. Φυσικά, οι ελπίδες αυτές διαψεύστηκαν. Στο γράμμα του εξάλλου προς το Λατίνο αυτοκράτορα Ροβέρτο, ο ποντίφικας έξηγούσε την ανάγκη της συνεργασίας των δυνάμεων της Λατινικής αυτοκρατορίας με κείνες της Σταυροφορίας που έρχόταν απ' το Βρινδήσιο.

Και πραγματικά, τον Απρίλη του 1224 ο Ροβέρτος έστειλε ένα στρατό στη Μακεδονία. Οι στρατηγοί του, ο Thierry de Walincourt και ο Nicolas de Mainvault, πήγαν και πολιορκήσαν τις Σέρρες, κατά τη διαδρομή τους προς τη Θεσσαλονίκη· αλλά κατά το διάστημα των επιχειρήσεων, τους ήλθε ή είδηση της καταστροφής του λατινικού στρατού της ΚΠολης στα μέρη του Ποιμανηνού απ' τον αυτοκράτορα Ιωάννη (γ') Δούκα-Βατάτζη 274, καθώς ο λατινικός αυτός στρατός συνόδευε τους αντίπαλους και άνταπατητές του ελληνικού θρόνου της Νίκαιας, τον Αλέξιο και τον Ισαάκιο τους Λασκάρεις. Μετά απ' αυτό, δέ σκέφτηκαν άλλο οι Λατίνοι στρατηγοί, παρά να γυρίσουν στην ΚΠολη. Αλλά κατά την επιστροφή τους, χτυπήθηκαν από τμήμα στρατού του Θεόδωρου 168, και οι πιο πολλοί απ' αυτούς σκοτώθηκαν ή αιχμαλωτίστηκαν⁷¹.

Η κατάρρευση αυτής της έπιχειρήσης κατάντρεψε το σχέδιο του υπερφίαλου πάπα Ονώριου ΙΙΙ για την όλη έκστρατεία. Κατά την αντίληψη του ποντίφικα, ο στρατός του Θεόδωρου 168 θα εμπλεκόταν ανατολικά της Θεσσαλονίκης με το λατινικό στρατό της ΚΠολης, ενώ ο στρατός της έξ Ιταλίας Σταυροφορίας θα έφτανε απ' το νότο, ίσως απ' τη Βονδονίτσα. Αλλά το σχέδιο φάνηκε προορισμένο σε άποτυχία από όλες τις μεριές. Κατά την κρίσιμη στιγμή ο μαρκήσιος Γουλιέλμος του Montferrat άρρώστησε στο Βρινδήσιο. Το Νοέμβρη του 1224 ο πάπας της Ρώμης μόλις και ανακοίνωσε πως ή Σταυροφορία για την άμυνα της Θεσσαλονίκης δέν έπρόκειτο να άρχισή παρά την επόμενη άνοιξη.

Στο μεταξύ ο μαρκήσιος Guy Pallavicino και ή λατ. φρουρά της Θεσσαλονίκης, που βρισκόταν κάτω απ' την πολιορκία του Θεόδωρου 168

70. Pressuti, τ. ΙΙ, άριθ. 4704, 4754, 4758, 5132. σ. 197, 206, 207, 274· Huillard-Bréholles, τ. ΙΙ, σ. 425· Richard de San Germano, έκδ. Garufi, σ. 113-14, 119-20, 120, ύ. 1· Baronius, ενθ' άνωτ., vol. 20, σ. 485-87.

71. Γ. Άκροπολίτης, έκδ. Bonn, σ. 37-8, και έκδ. Heisenberg, σ. 34-5· Ph. Mousket, τ. ΙΙ, σ. 409.

από πολλῶν μηνῶν, εἶχε φτάσει στὰ ἔσχατα. Ἡ υποχώρηση τοῦ στρατοῦ τοῦ Λατινοῦ αὐτοκράτορα ἀπ' τὴν Σέρρες καὶ ἡ καταστροφή αὐτοῦ τοῦ στρατοῦ, διάλυσε κάθε ἐλπίδα βοήθειας ἀπ' τὴν ΚΠολη· καὶ ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά, ἦλθαν εἰδήσεις πῶς ἡ ἀπὸ καιρὸ ἀναμενόμενη ἀπ' τὴν Ἰταλία Σταυροφορία, δὲν ἐπρόκειτο νὰ φτάσῃ. Αὐτὰ ὅλα δὲν εὐνόησαν ἄλλον, παρά τὸ Θεόδωρο 168, ὁ ὁποῖος, ἐνῶ ἡ λατινικὴ φρουρὰ παραδίδονταν, ἐμπαινε μὲ τὸ στρατό του θριαμβευτῆς, κατὰ Ὀχτώβρη-Δεκέμβρη τοῦ 1224, στὴν πόλη τοῦ ἁγίου Δημητρίου⁷².

IV

Τὰ δίκαια τοῦ Θεόδωρου 168 ἐναντι τοῦ «αὐτοκράτορα τῆς Νίκαιας» Ἰωάννη (γ') Δούκα Βατάτζη 274, τὰ δῆθεν δίκαια τοῦ ἀρχιεπισκόπου Πρώτης Ἰουστινιανῆς καὶ πάσης Βουλγαρίας, στέψη τοῦ Θεόδωρου ὡς αὐτοκράτορα.

Ἡ κατάληψη τῆς Θεσσαλονίκης, «τῆς δευτέρης πόλης τοῦ Βυζαντίου» ἀπ' τὸν ἡγεμόνα τοῦ ανεξάρτητου ἑλληνικοῦ δυτικοῦ κράτους ὑπῆρξε τὸ ἰσχυρότερο χτύπημα ποὺ δόθηκε στοὺς Λατίνους ἀπ' τὸν καιρὸ ποὺ πῆραν τὴν ΚΠολη καὶ ἓνα μεγάλο κατόρθωμα γιὰ τοὺς Ἕλληνες τῆς Δύσης. Ἡ «Σταυροφορία» ποὺ εἶχε ὀργανωθῆ γιὰ τὴν ὑπεράσπιση τῶν Λατίνων τῆς Θεσσαλονίκης, μπόρεσε τελικὰ νὰ ξεκινήσῃ τὸ Μάρτη τοῦ 1225, στὴν πραγματικότητα κατόπιν ἐορτῆς. Ὁ Λατίνος αὐτοκράτορας τῆς ΚΠολης δὲν ἦταν τότε σὲ θέση νὰ δώσῃ καμιά βοήθεια.

Ὁ Γουλιέλμος τοῦ Montferrat καὶ ὁ ἑτεροθαλῆς ἀδελφός του Δημήτριος ποὺ διατηροῦσε τὸν ψιλὸ τίτλο τοῦ «βασιλέα τῆς Θεσσαλονίκης», μὲ τὸ στρατό τους, πέτυχαν νὰ εἰσβάλουν στὴ Θεσσαλία ἀπ' τὸν Ἄλμυρό, πιθανόν μὲ τὴ βοήθεια τῶν Βενετῶν αὐτῆς τῆς πόλης. Ἀλλὰ ἡ ἐκστρατεία τους τελείωσε ἀδοξα, χωρὶς τίποτε ἢ πολὺ ἐλάχιστα νὰ κατορθώσουν.

Ὁ Γουλιέλμος τοῦ Montferrat πέθανε, καὶ μαζί του ἓνα μεγάλο μέρος τοῦ στρατοῦ του, καθὼς ἐπαθαν δυσεντερία ἀπ' τὰ νερά, ποὺ ὅπως ἔλεγαν, εἶχαν μολύνει οἱ Ἕλληνες. Οἱ ὑπόλοιποι ἄντρες τῆς Σταυροφορίας ἀποσύρθηκαν ἀπογοητευμένοι, χωρὶς νὰ ἀξιωθοῦν, ὄχι νὰ ἀνακαταλάβουν, ἀλλὰ οὔτε κἀν νὰ δοῦν τὴ Θεσσαλονίκη!⁷³

72. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 36, καὶ ἐκδ. Heisenberg, σ. 33· Εφραιμιοσ, ἐκδ. Bonn, σ. 321, στίχ. 7957-58. Γιὰ τὴ χρονολογία τῆς ἄλωσης τῆς Θεσσαλονίκης ἀπ' τὸ Θεόδωρο 168, βλ. J. Longnon, *La Reprise de Salonique par les Grecs en 1224. Actes du VIe Congrès International d'études byzantines*, τ. I, Paris 1950, σ. 141-46· B. Sinogowitz, *Zur Eroberung Thessalonikes im Herbst 1224*, BZ 45 (1952), σ. 28· G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 455· D. M. Nicol, *ἐνθ' ἄνωτ.* (ὑ. 6), σ. 63 καὶ 73-4 καὶ ὑ. 42. Γιὰ τὴ μακρὰ πολιορκία μᾶς ἀναφέρει καὶ ὁ Richard de San Germano, σ. 114, ἐνῶ γιὰ τὸ σχέδιο τῆς ἐκστρατείας ἀπ' τὸν Ρώμησ Ὀνώριο III μὲν καλεῖ νὰ δῆ τὸν W. Norden, *Das Papsttum und Byzanz*, Berlin 1903, σ. 302 καὶ ὑ. 5, καὶ σ. 303.

73. Pressuti, τ. II, ἀριθ. 5186, 5464, σ. 283, 333· Horoy, *Honorii III, Opera*, τ. IV, ἀριθ. 34, σ. 721-

Ο τῶς Λατίνος «βασιλέας τῆς Θεσσαλονίκης» Δημήτριος τοῦ Montferrat ἐπέστρεψε στήν Ἰταλία, μετὰ τὴν παταγώδη αὐτῆ ἀποτυχία, γεμάτος ἐλπίδες πῶς θὰ πᾶρη ἄλλη βοήθεια ἀπὸ τὸ Φρειδεरिकό II de Hohenstaufen τῆς Γερμανίας, ἀλλὰ πέθανε τὸ 1227, ἀφήνοντας τὸν κενὸ τίτλο του – τὸν ὁποῖο οἱ μαρκήσιοι τοῦ Montferrat ἔφεραν μέχρι τοῦ 1284– στὸ Γερμανὸ αὐτοκράτορα. Ἐκτός ἀπὸ τὸ ἀργότερα ὀνομασθέν (1280) δουκάτο τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν Θηβῶν καὶ τῆ μαρκιωνία τῆς Βονδονιτζας, τὸ τῶς λατινικὸ βασίλειο τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ὅλη ἡ Βόρεια Ἑλλάδα ἦσαν στὰ χέρια τοῦ Θεόδωρου 168, καὶ δὲ φαινόταν νὰ ὑπάρχη κάποια δύναμη ποῦ νὰμποροῦσε νὰ ἀντισταθῆ στήν προέλασή του πρὸς τὴν ΚΠολη, γιὰ νὰ ἐκπληρωθοῦν ἔτσι οἱ ἐμπιστευτικὲς προρρήσεις τοῦ ἱεράρχη του, τοῦ μητροπολίτη Ναυπάκτου Ἰωάννη Ἀποκαυκου, πῶς θὰ ἔλθῃ ἡ στιγμή ποῦ θὰ ἀνέβῃ στὸ θρόνο τῆς ΚΠολης, ὡς ἓνας νέος Βυζαντινὸς αὐτοκράτορας⁷⁴.

Ἡ κατάληψη τῆς Θεσσαλονίκης, τῆς πιὸ σπουδαίας πόλης στήν Ἑλλάδα, ἐμφύτευσε τὶς σκέψεις γιὰ νὰ μεταβληθῆ ἡ ἀνεξάρτητη ἑλληνικὴ δυτικὴ ἡγεμονία σὲ αὐτοκρατορία καὶ ὁ ἡγεμόνας – ὁ γιὸς τοῦ σε βα σ τ ο κ ρ ᾶ τ ο ρ α Ἰωάννη Δούκα 90 καὶ ὄχι δ ε σ π ὄ τ η ς – σὲ αὐτοκράτορα. Ἴσως στὰ μάτια τῶν δυτικῶν Ἑλλήνων ὁ Θεόδωρος 168 ἦταν τώρα ἓνας αὐτοκράτορας ἀπὸ ὅλες τὶς πλευρὲς, ποῦ τοῦ ἔλειπε μόνο ἡ τυπικὴ ἐπίσημη ὀνομασία.

Ὅπως οἱ ἀπολογητὲς του ποτὲ δὲν κουράστηκαν νὰ τοῖνίζουν, εἶχε νικήσει ἓνα Λατινὸ αὐτοκράτορα τῆς ΚΠολης, τὸν Πέτρο de Courtenay, εἶχε

24. Γιὰ τὴν ἐκστρατεία τοῦ Γουλιέλμου τοῦ Montferrat, γράφει ὁ Ναυπάκτου Ἰωάννης Ἀποκαυκος, ἐκδ. G. V. Vasiljevskij, *Epirotica saeculi XIII*, VV3 (1896), σ. 292 (πρὸς τὸν οἰκομ. πατριάρχη πιπτάκιον τῶν ὅλων ἀρχιερέων σχεδιασθέν παρὰ τοῦ Ναυπάκτου, ἀριθ. 26). Οἶδασιν οἱ πάντες τὸν ἀγέρωχον ἐκείνον μαρκέσιον (Γουλιέλμον), τὴν ἄλλην καὶ μεγάλην τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης πληγῆν, τὸν πολυέξυλον στόλον ἐκείνον, τὸν χθές ποῦ καὶ πρό τρίτης τῶ Ἀλμυρῶ προσκεῖλαντα καὶ πληρώσαντα καὶ γῆν ὁμοῦ καὶ τὴν θάλασσαν τὴν μὲν μυριοφόρων τῶν πλοίων, τὴν δὲ γῆν ἵππων καὶ ἀρμάτων καὶ στρατευμάτων, τῶν πάντων μεγαλαυχούντων καταλήψεσθαι τὴν ἡμετέραν, ὡς νοσοῖαν, καὶ ὡς καταλελειμμένα ἀραιῶ. Ἄλλ' ὁ Θεὸς ὁ μὴ ἐν τοῖς πλείοσιν εὐδοκῶν καὶ τὰς ὑπερηφάνους ψυχὰς ταπεινῶν ὑπέταξε καὶ τούτους ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ βασιλέως ἡμῶν καὶ συνέτριψεν, ὡς ψάλλει Δαυὶδ, κτλ.

74. San Georgio, RIS, τ. XXIII, *Historia Montisferratis*, σ. 374, 381-82. Litta, *Famiglia celebre Italiani Marchesi di Montferrato*. Tavola V, λέει πῶς ὁ Γουλιέλμος πέθανε τὸ 1225 καὶ ὁ Δημήτριος τὸ 1227 στήν Pavia, ἐνῶ ὁ Richard de San Germano, μᾶς λέει πῶς ὁ μὲν Γουλιέλμος πέθανε τὸ Σεπτέμβριον τοῦ 1225, ὁ δὲ Δημήτριος τὸ 1230 (ἀνακριβές) στήν Amalfi. Γιὰ τὶς προρρήσεις τοῦ Ναυπάκτου Ἰωάννη Ἀποκαυκου, βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 58, ἀριθ. 3, σ. 245: καὶ μεγαλυνεὶ σὲ Θεὸς καὶ κραταιώσῃ σε ἐπὶ πλέον, καὶ τὸ βασιλικὸν καὶ πάτριον ὑπόδησῃ σε πέδιλον. Τοῦ αὐτοῦ Ἰωάννη Ἀποκαυκου, ἐκδ. V.G. Vasiljevskij, VV 3 (1896), σ. 288 (λίγο μετὰ τὴν ἀναγόρευσίν του ὡς βασιλέα): Καὶ ὡς τοῦ εὐχὴν ἐπαναλαβεῖν, δῶ σοι Κύριος πάντα τὰ αἰτήματα τῆς καρδίας σου καὶ πᾶσαν τὴν βουλήν σου πληρώσῃ ἃ εἰσιν, ὡς ἐγὼ εὐστόχως ὑπολογίζομαι, πάντα συμπατήσῃ ἐχθρόν καὶ γῆν πατήσῃ τῆς Κωνσταντινου καὶ τὴν ἐν τοῖς ἐκείσε βασιλείαις αὐλήν. Ἀκόλουθον δὲ τῶ πατήματι τούτῳ καὶ ἡ ἐπὶ θρόνου τοῦ βασιλικοῦ κάθῃσις καὶ ὅσα τῆ καταστάσει ταύτη ἐπόμενα.

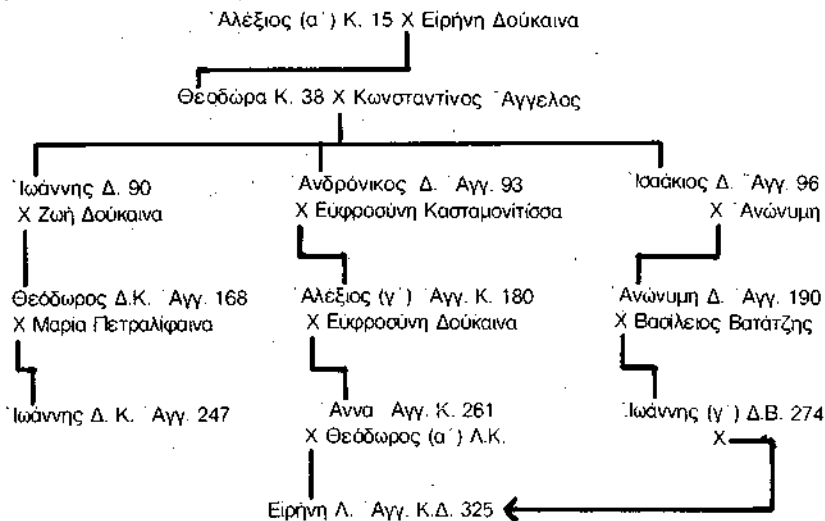
ανατρέφει ένα λατινικό βασίλειο, αυτό της Θεσσαλονίκης, και είχε ελευτερώσει απ' την ξενική καταπίεση το πιο μεγάλο μέρος της βόρειας Ελλάδος. Τέτοια κατορθώματα καθαρά έδειχναν πως τον οδηγούσε το χέρι του Θεού. Σ' αυτόν τον ίδιο το Θεόδωρο 168 φαινόταν πως ή κληρονομική του αξίωση πάνω στον αυτοκρατορικό τίτλο, όσοδήποτε κι αν ήταν απομακρυσμένη, τον ανύψωνε σε πιο ύψηλη θέση απ' τον Ιωάννη (γ') Δούκα Βατάτζη 274, το νόμιμο αυτοκράτορα της Νίκαιας, ο οποίος διέθετε βασιλικό αίμα μόνο απ' τη μητέρα του, ενώ ο πατέρας του ήταν μιας άσημης καταγωγής, αλλά και που ήταν σύζυγος μιας αληθινής αυτοκρατορικής πριγκίπισσας, της Ειρήνης Λασκαρίνας Άγγελινας Κομνηνής Δούκαινας 325⁷⁵.

Απ' το Θεόδωρο 168, όπως πιο πάνω ανάφερα, μόνο η τυπική τελετή της στέψης του έλειπε για να επιστεγάση τη νίκη του. Αυτή θα γινόταν στη Θεσσαλονίκη, καθώς θα περίμεναν την επανακατάληψη της ΚΠολης, όπου τότε θα γινόταν μια δεύτερη και πιο επίσημη τελετή.

Σύμφωνα με την κανονική βυζαντινή τάξη ο οικουμενικός πατριάρχης ΚΠόλεως, όπου και αν είχε προσωρινά την έδρα του, ήταν εκείνος που έθετε το στέμμα στο κεφάλι του αυτοκράτορα, αλλά καθώς αυτός ήταν δεμένος με την αύλη των Λασκαριδών της Νίκαιας, ποτέ δε θα συναινούσε να συμπράξη στην πραγματοποίηση των φιλοδοξιών του Θεόδωρου 168.

Όπως προηγουμένως, το 1206-1208, ο Θεόδωρος (α') Λ. Κ. για να στεφθή, προσκάλεσε τον τότε πατριάρχη ΚΠόλεως Ιωάννη (ι') Καματηρό (1198-1206), κι όταν αυτός παραιτήθηκε ανάδειξε στη Νίκαια, ως διάδοχό του το Μιχαήλ (δ') Αύτωρειανό (1208-1214), έτσι και τώρα ο Θεόδωρος 168 έπρεπε

75.

νά λάβη, γιά μιá νομιμοφανή ανάδειξη σέ αυτοκράτορα, τίς εύλογίες τῆς Ἐκκλησίας, κατά οἰονδήποτε ἄλλο τρόπο.

Καθώς δέν ἦταν δυνατή ἡ παρουσία τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχη ΚΠολεως, τοῦ Γερμανοῦ β' (1222-1240), ὁ μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Κωνσταντῖνος Μεσοποταμίτης, κρίθηκε ὡς τό πιό κατάλληλο πρόσωπο· ὁ Θεόδωρος 168 ἦταν ἐκεῖνος πού τόν ἀποκατάστησε στή μητροπολιτική του ἔδρα πού προηγουμένως παράνομα κατεῖχε ὁ Φλαμανδός λυμεώνας Γουερίνος. Ὁ μητροπολίτης Ναυπάκτου Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, ἐπιφανής καί λόγιος ἱεράρχης στό δυτικό ἑλληνικό κράτος καί ἀφοσιωμένος φίλος τοῦ Θεόδωρου 168, μπορούσε ἐπίσης νά προσκληθῆ νά μετάσχη στή στέψη.

Ἀλλά ὁ Θεσσαλονίκης Κωνσταντῖνος Μεσοποταμίτης πού ἐπιηρεζόταν ἀπ' τοὺς Λασκαρίδες –αὐτοὶ οἱ τελευταῖοι πάντα θυμοῦνταν τὴν ἐνορκη διαβεβαίωση πίστης τοῦ Θεόδωρου 168 πού εἶχε δώσει στό Θεόδωρο (α') Κομν. Λασκ.– ξεκάθαρα ἀρνήθηκε νά προβῆ στή στέψη, θίγοντας μὲ αὐτὴ τὴν ἐνέργειά του τὴν αὐλὴ τῆς Νίκαιας καί τὸ οἰκουμενικό πατριαρχεῖο, καθὼς θά σφετεριζόταν ἓνα ἀναφαίρετο δικαίωμά του. Ὁ Θεόδωρος 168 καί ὁ ἀδελφός του Κωνσταντῖνος Δ. Κ. 170 πού βρισκόταν τότε στή Θεσσαλονίκη, ἀφοῦ συζήτησαν τὴν ὑπόθεση μὲ τὸν μητροπολίτη Θεσσαλονίκης καί μάταια προσπάθησαν μὲ τὰ ἐπιχειρήματα πού διέθεταν νά τὸν μεταπείσουν, ἀποτάνθηκαν στόν μητροπολίτη Ναυπάκτου Ἰωάννη Ἀπόκαυκο, γιά νά παρέμβῃ κι αὐτός στὴν ὑπόθεση καί νά κἀνὴ χρήση τῆς ἐπιρροῆς πού διέθετε πάνω στὸν Θεσσαλονίκης.

Καὶ πραγματικά, ὁ Ναυπάκτου ἐγγραψε ἓνα γράμμα πρὸς τὸν κατὰ πνεῦμα ἀδελφὸ του τῆς Θεσσαλονίκης –δέν παράλειψε τὸ γράμμα νά τὸ θέσῃ κάτω ἀπ' τὴν κρίση τοῦ φίλου του Θεόδωρου 168– πού μὲ αὐτὸ τὸν καλοῦσε νά

Γιὰ τὸ Βασίλειο Βατάτζη, λέει ὁ Χωνιάτης, σ. 522-23: Βασίλειος ὁ Βατάτζης γενεὸς μὲν ἀσῆμου βλαστών, διὰ δὲ τὸ εἰς γυναῖκά οἱ γαμετὴν συναφθῆναι τὴν τοῦ βασιλέως (Ἰσαακίου Ἄγγ. 183) πρὸς πατρός ἐξανεσιάν (= πρωτεξαδέλφην) δομέστικος τῆς ἀνατολῆς τιμηθεὶς καὶ τὴν δουκικὴν ἀρχὴν τῶν Θρακησίων ἀναζωσάμενος. Τὸ πῶς ὁ Βασίλειος Βατάτζης ἦταν σύζυγος τῆς Ἀνώυμης Δ. Ἄγγ. 190 καὶ πατέρας τοῦ Ἰωάννη (γ') Δ.Β., βλ. D. Polemis, *The Doukai*, σ. 106-7, καὶ ἀριθ. 72, σ. 107, καὶ ὑ. 1-5. Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἰωάννης (γ') Δ.Β. γράφει: Οἱ τῆς βασιλείας μου γενάρχει, οἱ ἀπὸ τοῦ γενεὸς τῶν Δουκῶν τε καὶ Κομνηνῶν... βλ. Ἰ. Σακελλίωνος, Ἐπιστολὴ Ἰωάννη (γ') Δ.Β. πρὸς τὸν πάπα Ρώμης Γρηγόριον ΙΧ (1227 - 1241), περιοδικὸ Ἀθηναίων, 1 (1872), σ. 374. Ἀπ' τὸν πιό πάνω γενεαλογικὸ πίνακα συνάγεται πὼς ὁ Ἰωάννης (γ') Δούκας Βατάτζης 274 ἦταν ἓνας ἀνεψιὸς ἀπὸ πρωτεξαδέλφου τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἄγγ. Κομν. 180 καὶ τοῦ Θεόδωρου Δούκα Κομν. Ἄγγ. 168, ἓνας δευτεροεξάδελφος τῆς Ἄνας Ἄγγ. Κομν. 261, τῆς ὁποίας τὴν κόρη Εἰρήνη Λασκαρίνα Ἄγγ. Κομν. Δούκαινα 325 παντρεύθηκε. Ἐπίσης ὁ Ἰωάννης (γ') Δούκας Βατάτζης 274 ἦταν ἓνας δισέγγονος τῆς πορφυρογέννητης πριγκίπισσας Θεοδώρας Κ. 38 (ἀπ' τὴ μητέρα του) καὶ ἓνας τρισέγγονος τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15, ἐνῶ ὁ Θεόδωρος Δούκας Κομν. Ἄγγ. 168 ἦταν ἓνας ἐγγονος (καὶ μάλιστα ἀπ' τὸν πατέρα του) τῆς ἴδιας πορφυρογέννητης καὶ ἓνας δισέγγονος τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15, βλ. Δημ. Χαματιανός, ἀρχιεπ. Ἀχριδας, ἐκδ. Pitra, σ. 492, ὅπου ἐμφαντικὰ τονίζεται αὐτὴ ἡ γενεαλογικὴ προέλευση.

αλλάξη στάση, τονίζοντας σ' αυτόν ιδιαίτερα πώς την επανάκτηση τῆς ἐδρας του χρεωστοῦσε ἀποκλειστικά καὶ μόνο στὸ Θεόδωρο 168.

Ἀλλὰ ὁ Θεσσαλονίκης Κωνσταντῖνος παράμεινε ἀκλόνητος, χωρίς νὰ δέχεται κανένα συμβιβασμό, καὶ γιὰ νὰ μὴν ἔλθῃ σὲ μιὰ ἄμεση σύγκρουση, προτίμησε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴ Θεσσαλονίκη καὶ νὰ κλειστῇ σὲ κάποιο μοναστήρι.

Αὐτὸ ἦταν ἓνα ἐμπόδιο γιὰ τὸ Θεόδωρο 168, ἀλλὰ αὐτὸς τὸ ξεπήδησε μὲ μιὰ σύνοδο τῆς δυτικῆς ἱεραρχίας ποὺ συνήλθε στὴν Ἄρτα, κάτω ἀπ' τὴν προεδρεία τοῦ Ναυπάκτου, πρὶν ἀπ' τὸν Μάρτη τοῦ 1225⁷⁷.

« Ἐμεῖς, ἀναφέρεται στὸ πρακτικὸ αὐτῆς τῆς συνόδου ποὺ συντάχθηκε ἀπ' τὸν Ναυπάκτου, οἱ ἐπίσκοποι τῆς δυτικῆς μοίρας (=τῆς ἐπικράτειας τοῦ Θεόδωρου 168) αὐτὸ ποὺ πιστεύσαμε εἰς δικαιοσύνην καρδίας (Πρὸς Ρωμ. Γ' 10) γιὰ τὴν ἀναγόρευση, στεφροφορία καὶ χρίση τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου αὐθέντη καὶ βασιλέα μας κῦρ Θεόδωρου τοῦ Δούκα, αὐτὸ καὶ μὲ τὸ στόμα μας ὁμολογοῦμε καὶ μὲ τὸ χέρι μας γράφομε. Αὐτὸς μετὰ ἀπ' τὸ Θεὸ ὑπῆρξε σωτήρας μας καὶ ρύστης καὶ πραγματικὴ σωτηρία καὶ πολλοὺς κόπους ὑπόμεινε χάρη τῶν χριστιανῶν καὶ πολλοὺς γιὰ μᾶς ἔχυσε ἰδρωτές, ὅπως ἐπικάιρα λέει καὶ ὁ Ὅμηρος, νύχτες ἔμεινε ξάγρυπνος καὶ μέρες πέρασε ματωμένες (Ἰλιάς 9, 325), μέσα στοὺς πολεμικοὺς του ἀγῶνες καὶ τίς συμπλοκές, γιὰ τὴν τέλεια ἐξαφάνιση τῶν καταχτητῶν, τῶν ἄθεων Λατίνων, καὶ τῶν Βουλγάρων τοῦ Αἴμου, ποὺ οἱ ἄπλοιοὶ τὸν λένε Ζυγό. Μὲ αὐτοὺς τοὺς κόπους, τοὺς ἰδρωτές καὶ τοὺς ἀγῶνες του εἶναι ποὺ

76. Γ. Ἀκροπολίτης, εκδ. Bonn, σ. 36, καὶ εκδ. Heisenberg, σ. 33-4· Ἰωάννης Ἀποκαυκος, Ναυπάκτου, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 73), ἀριθ. 19 καὶ 20, σ. 279-82 (ἐπιστολές του πρὸς τὸν Λαρίσιος καὶ τὸν Θεσσαλονίκης Κωνσταντῖνον Μεσοποταμίτην). Πρβλ. M. Wellnhöfer, Johannes Ἀπόκαυκος, Metropolit von Naupaktos in Aetolien (c. 1155 - 1233), Münchener Dissertation, Freising 1913, σ. 27-8· Π. Πολάκης, Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, μητροπολίτης Ναυπάκτου, περιοδικὸν «Νέα Σιών», 18 (1923), σ. 180-83· Ο Γ. Ἀκροπολίτης, ἐνθ' ἄνωτ., λέει πὼς ὁ Θεόδωρος 168 «ὑπέβαλε (τὸν Μεσοποταμίτην) πολλὰς κακουχίας καὶ ἐξορίας», ἀλλὰ ὁ μητροπολίτης Κερκύρας Γεώργιος Βαρδάνης στήν πρὸς τὸν οἰκ. πατριάρχη Γερμανὸ (β') ἐπιστολὴ του, εκδ. R-J. Loenertz, EEBZ 33 (1964), σ. 111, γράφει τὰ ἐξῆς: ὁ παρ' ὑμῖν κριταῖς ἱερόαθλος ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης οὐχ ὡς ἀν τις οἰήσαιτο ἐξωθεῖται τῶν σφετέρων θρεμμάτων, οὐχ ὑπερόριος ἀποπέμπεται, οὐ παρὰ βασιλέων, οὐ παρὰ ἱερέων, οὐ παρὰ δήμου μανέντος... τὴν αὐτὸς εαυτοῦ συνειδήσιν βαστάζων ἀδιαστάτως καὶ παρ' ὃ δεῖ φρονηματιζόμενος πλάνητα βίον ελκεῖν αἰρεῖται καὶ ἦν ἔλαχε ποιμαίνειν μεγίστην οὐσαν... ὡς τι κωμῦδριον αὐτὸς περιεῖδεν μὴ ἐπισκόπου χρηζόν. Καὶ ὁ Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 73), ἀριθ. 25, σ. 287, μᾶς λέει. Οἶδεν ὁ λέγω ἢ ἐν Ἄρτῃ κατὰ τοῦ Θεσσαλονίκης ὄργῃ, ἧτις ἀνήφθη μὲν ὡς πυρός, ἐκ τοῦ πάραυτα δ' ἀπέσβη, ὡπερ σπινθήρ. Τὰ τοῦ Ἀκροπολίτη ὑπερβολικὰ καὶ ἀνακριβῆ.

77. Ὡς πρὸς τὴ χρονολογία τῆς σύγκλησης τῆς συνόδου μπορεῖ κανεὶς νὰ στηριχθῇ στὸ γράμμα τοῦ Ἰωάννη Ἀπόκαυκου πρὸς τὴν «δέσποιναν κυρὰν Μαριαν», τὴν σύζυγον τοῦ Θεόδωρου 168, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 73), ἀριθ. 21, σ. 282, ποὺ ἀναφέρει τὴν ἡμερομηνία τῆς 13ης, III, 1225, καὶ τὸ ὁποῖον εἶναι μεταγενέστερο τῆς συνόδου τῆς Ἄρτας.

ἀπολευτέρωσε τὰ δ υ τ ι κ ἄ αὐτὰ μέρη καὶ ξανάφερε τὴν παλιὰ χριστιανικὴ ζωὴ καὶ πολιτεία, καθὼς τὰ ξεκαθάρισε ἀπ' τῆ λατινικῆ καὶ βουλγαρικῆ ρυπαρότητα, καὶ στὶς ἐπίσκοπικὲς ἔδρες καὶ στοὺς ἡγουμενικοὺς θώκους τῶν μοναστηριῶν, ποὺ εἶχαν καταλάβει Λατίνοι καὶ Βούλγαροι ἱερωμένοι, ἀποκατάστησε καὶ πάλι τοὺς διωγμένους τοῦ Κυρίου ἀρχιερεῖς καὶ ὀρθόδοξους ἡγουμένους, γιὰ νὰ ποιμαίνουν κι αὐτοὶ καὶ ἐκεῖνοι τὰ πρόβατά τους. Καὶ γιὰ νὰ ποῦμε τὸ πιὸ σπουδαῖο, ποὺ ἀπὸ ὅλα τὰ στόματα ὁμολογήθηκε, ὁ Θεόδωρος Δούκας 168, ὁ ἀπόγονος δυὸ Κομνηνῶν αὐτοκράτορων, ποὺ δικαιούται ἀπ' αὐτὸ νὰ ἀνέβῃ στὴν αὐτοκρατορικὴ περιωπὴ, ὁ ἔμπειρος στρατιώτης καὶ ἄγρυπνος φύλακας (τῆς πατρίδας καὶ τῆς πίστεως μας) ἀπόλαυσε τὴν αὐτοκρατορικὴ ἀντιμισθία μὲ τὶς διακηρύξεις τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν μοναχῶν, μὲ τὶς ψήφους τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν πολιτῶν, καὶ ἔτσι ἀνέβηκε στὸ αὐτοκρατορικὸ ἀξίωμα. Καὶ αὐτὸν μόνον αὐτοκράτορα ὁμολογοῦμε καὶ αὐτὸν στέφομε καὶ αὐτὸν χρίομε, καὶ αὐτὰ ποὺ πιστεύσαμε καὶ διακηρύξαμε πρὸς δικαιοσύνη καὶ σωτηρία, μὲ τὶς ἴδιες τὶς ὑπογραφές μας ἐπικυρώσαμε»⁷⁸.

Τὸ ἐπίσημο αὐτὸ ἐγγράφο ποὺ συντάχθηκε, ὅπως ἀνάφερα, ἀπ' τὸν Ναυπάκτου, στὸ ὄνομα τῶν ἐπισκόπων τῆς δ υ τ ι κ ῆς μοίρας, εἶχε σκοπὸ νὰ ἐντυπωσιάσῃ τὸν ἑλληνικὸ κόσμον καὶ ὄχι πιὸ λίγο τὴν πατριαρχικὴ καὶ αὐτοκρατορικὴ ἀρχὴ ποὺ εἶχαν τὴν ἔδρα τους στὴ Νίκαια, πάνω στὸ δικαίον τῆς ἀνταμοιβῆς τοῦ Θεόδωρου 168, ποὺ ἡ στέψη του τελικὰ ἐγίνε ἀπ' τὸν αὐτοκέφαλο ἀρχιεπίσκοπο «τῆς Πρώτης Ἰουστινιανῆς καὶ πάσης Βουλγαρίας» Δημήτριον Χωματιανὸν⁷⁹.

Αὐτὸς ὁ τελευταῖος ἰσχυριζόταν πὼς ὡς ἓνας αὐτοκέφαλος ἀρχιεπίσκοπος εἶχε τὴν ἐξουσία, «βασιλέας χρίειν οὐς καὶ ὅπου καὶ ὅτε βούλοιτο... καὶ μηδενὶ εὐθύνας ὀφείλων δοῦναι»⁸⁰.

78. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 73), ἀριθ. 24, σ. 285-86: [Πράξις συνοδικὴ περὶ τῆς τοῦ δεσπότη Θεόδωρου εἰς βασιλέα ἀναγορεύσεως]. Ὁ τίτλος τοῦ κεφαλαίου 24 εἶναι μεταγενέστερος τοῦ κειμένου καὶ κακῶς ὀνομάζει τὸ Θεόδωρο 168 δ ε σ π ὅ τ η ν, γιὰ τὴν ἐπίσημη ἀποκατάστασιν αὐτοῦ. Τὸ ἐπίσημον αὐτὸ ἐγγράφο δὲν εἶχε τέτοιαν ἰδιότητα δὲν εἶχε ἀπευθείας ἐγίνε «αὐτοκράτορας», χωρὶς προηγουμένως νὰ εἶχε τὸν τίτλον τοῦ δ ε σ π ὅ τ ο υ. Ἀπ' τοὺς παράγοντες τῆς ἀναγορεύσεως τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορα, ὁ μόνος ποὺ δὲν ἐμφανίζεται στὸ πρακτικὸν τῆς Ἰερᾶς εἶναι αὐτὸς τῆς συγκλήτου, τοῦ ὁποῦ ὅμως ἡ συμβολὴ στὴν ἀναγορεύσιν τοῦ Θεόδωρου 168 τονίζεται ἀπ' τὸ Δημ. Χωματιανὸν Ἀχρίδος, ἐκδ. Pitra, σ. 490· οἱ ἄλλοι παράγοντες, Ἐκκλησία, στρατὸς, λαὸς, καθαρὰ ἐπισημαίνονται στὸ πρακτικὸν τῆς Ἰερᾶς (σ. 286). Γιὰ τὴν ἐξ αὐτοκράτορος καταγωγὴν τοῦ Θεόδωρου 168, βλ. ἄνωτέρω, ὑ. 75.

79. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 36, ἐκδ. Heisenberg, σ. 34: ὁ δὲ Βουλγαρίας ἀρχιεπίσκοπος Δημήτριος, τὸ βασιλικὸν περιιδύσκει τοῦτον διάδημα, ὡς ἐφασκεν, αὐτόνομος ὡν. Νικηφόρος Γρηγοράς, τ. I, σ. 26: καὶ δὴ καὶ αὐτονομείσθαι ταύτην εἰς τὸ διηνεκές προσετέταχεν, πλὴν οὐχ ὥστε καὶ βασιλέας χρίειν Ῥωμαίων, τοῦτο γὰρ ἄλλοις ἐφείται παρὰ τῶν νόμων.

80. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐνθ' ἄνωτ. Ὁ Δημ. Χωματιανός, ὁ αὐτόνομος ἀρχιεπίσκοπος Ἀχρίδος καὶ Πρώτης Ἰουστινιανῆς, ἀξίωνε πὼς εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ χρίῃ καὶ νὰ στέφῃ τὸν αὐτοκράτορα. Λόγῳ τῆς ὑπεροχῆς τῆς ἔδρας του· Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, σ. 489:

“Όπως και ἂν ἔχουν τὰ δίκαια τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀχρίδος (ἢ Πρώτης Ἰουστινιανῆς;), δὲν ἦταν ὁ Ἀχρίδος Δημήτριος Χωματιανός τὸ βᾶθρο τῆς στέψης τοῦ Θεόδωρου 168, ἀλλὰ ἡ σύνοδος τῶν δισμικῶν ἐπισκόπων τῆς Ἄρτας⁸¹. Ὁ Δημήτριος Χωματιανός ἐξελέγη Ἀχρίδος κατὰ τὸ 1217/18⁸², γιὰ νὰ τελέσῃ τὴν στέψη, γιατί ἡ ἀρχιεπισκοπικὴ αὐτὴ ἔδρα ἦταν ἡ ἀνώτερη

τὴν ὑπεροχὴν ἔχοντες ἀπὸ τῆς τοῦ καθ’ ἡμᾶς θρόνου μεγαλειότητος... Στὴν πραγματικότητα ἡ συνταύτιση τῆς Ἀχρίδας μετὰ τὴν ἀρχιεπισκοπὴ Πρώτης Ἰουστινιανῆς εἶναι ἀμφίβολη, βλ. M. J. Zeiller, *Le site de Justiniana Prima*, εἰς *Mélanges Charles Diehl*, Paris 1930, τ. I, σ. 299-304. Τὰ προνόμια ποῦ ἐπικαλεῖται ὁ Δημ. Χωματιανός ἐφευρέθησαν ἀπὸ ἓνα κληρικὸ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδας ποῦ ἐπιθυμοῦσε νὰ συνταύτισαι αὐτὴ τὴν ἔδρα μετὰ τὴν ἔδρα τῆς Πρώτης Ἰουστινιανῆς. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀχρίδας Θεοφύλακτος Ἡφαιστός (1088/89 - 1107/8, † μετὰ τὸ 1126) φαίνεται πὼς ἀγνοοῦσε αὐτὴ τὴ θεωρία, ἐνῶ δείχνει πὼς τὴ γνώριζε ὁ ἐκ τῶν διαδόχων τοῦ Ἰωάννης (Ἀδριανός) Κομνηνός 28· ἡ θεωρία ὅμως ἔλαβε σοβαρὴ ἐπέκταση μόνο κατὰ τὴν ἀρχιερατεία τοῦ Δημήτριου Χωματιανοῦ (1217/18 - 1134/35), γιατί ἠθέλε νὰ ἐλέγξῃ τὶς ἐκκλησιαστικὰς περιοχὰς τῶν ἀρχιεπισκόπων Τυρνόβου (Βουλγαρίας) καὶ Πεκίου (Σερβίας) καὶ ἀκόμη γιατί ἔπρεπε νὰ παρουσιάσῃ κάποια δικαιολογία γιὰ τὴ χρῆσι καὶ τὴ στέψη τοῦ Θεόδωρου 168 στὴν ἐπικοινωνία του μετὰ τὸν πατριάρχη ΚΠόλεως Γερμανό (β’), βλ. H. Gelzer, *Ungedruckte und wenig bekannte Bistümerverszeichnisse der Orientalischen Kirche*, BZ2 (1893), σ. 40-41 καὶ 61-63. Ὁ Δημ. Χωματιανός ὑπόγραφε τὰ ἐγγραφὰ του μετὰ τὴν πτλοφορία: Δημήτριος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Πρώτης Ἰουστινιανῆς καὶ πάσης Βουλγαρίας, βλ. Pitra, στ. 49, ἀλλὰ ἡ ἀρχιεπισκοπὴ του ἀπ’ τὸν καιρὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς ἔδρας τοῦ Τυρνόβου τὸ 1187 καὶ ἐκείνης τοῦ Πεκίου τὸ 1219, εἶχε χάσει κάθε ἐλεγχὸ πάνω στὰ βουλγαρικὰ καὶ σερβικὰ ἐδάφη, καὶ αὐτὸ εἶναι ποῦ ὁ Χωματιανός, καθὼς ποτὲ δὲ συγχώρεσε τὴν ἀνάδειξη τοῦ Σάβα ὡς ἀρχιεπισκόπου Πεκίου καὶ πάσης Σερβίας ἀπ’ τὸ πατριαρχεῖο τῆς (Νικαίας) ΚΠόλεως, ποῦ ἀνταπόδωσε σ’ αὐτὸ τὸ τελευταῖο, τὸ χτύπημα τῆς στέψης τοῦ Θεόδωρου 168 ὡς αὐτοκράτορα, βλ. G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 458· ὁ Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 495 καὶ στ. 381-90, διαμαρτυρήθηκε πάνω σ’ αὐτὸ τόσο πρὸς τὸν ΚΠόλεως Γερμανό (β’) ὅσο καὶ πρὸς τὸν Πεκίου Σάβα. Τὸ δικαίωμα του γιὰ τὴ στέψη βασιλέως στηρίζε τὴν 131 Νεαρά τοῦ Ἰουστινιανού, κεφ. 3, ποῦ μαζί με ἄλλα ὀριζε, «νὰ ἐπέχῃ ὁ μακαριώτατος ἀρχιεπίσκοπος Πρώτης Ἰουστινιανῆς τὸν τόπον τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου Ρώμης κατὰ τὰ ὀρισθέντα ἀπὸ τοῦ ἀγίου πάπα Βιγίλιου.» «Εἰ γοῦν τὰ προνόμια τοῦ πάπα ἐν τῇ καθ’ ἡμᾶς ἐπαρχίᾳ κεκτήμεθα», γράφει ὁ Δημ. Χωματιανός πρὸς τὸν πατριάρχη Γερμανό (β’), ἐκδ. Pitra, στ. 495, «τί καινὸν εἰ καὶ ἡμεῖς βασιλεῖα ἐχρίσαμεν, ὁ δεῖ καὶ ὁ πάπας ποιεῖ;» Κατὰ τὴν πιὸ πάνω Νεαρά, ὁ Πρώτης Ἰουστινιανῆς εἶχε λαβεῖ ὀρισμένη αὐτονομία στὸ θέμα τῆς χειροτονίας τῶν ἐπισκόπων του (τῶν ἐπαρχιῶν Δακίας, Δαρδανίας, Μυσίας καὶ Παννονίας) καὶ τοποθετοῦνταν τρίτος στὸν κατάλογο τῆς ἱεραρχίας μετὰ τὸν Ρώμης καὶ τὸν ΚΠόλεως. Σὲ κατοπινοὺς χρόνους ἡ Πρώτη Ἰουστινιανῆ βρέθηκε μέσα στὴ μεγάλη ἐπισκοπικὴ περιφέρεια τῆς Ἀχρίδας, ἡ ὁποία σχετικὰ εἶχε κατώτερη θέση στὴν ἱεραρχία. Οἱ ἀρχιεπίσκοποι Ἀχρίδας προέρχονταν ἀπ’ τὸν κλῆρο τῆς ἀγία-Σοφίας καὶ εἶχαν καὶ μετὰ τὴν ἀρχιερωσύνην μιὰ ἐμφυτὴ ὑποταγὴ στὸν πατριάρχη ΚΠόλεως, βλ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 495. Μπορεῖ κανεὶς νὰ πῇ πὼς κατὰ τὸ ἴβ’ αἰ. ἐγίνε κάπως παραδεχτὸ ὅτι τὰ προνόμια καὶ ὁ πῆλος τοῦ Πρώτης Ἰουστινιανῆς πέρασαν στὸν Ἀχρίδος, βλ. καὶ D. M. Nicol, ἐνθ’ ἄνωτ. (ὕ. 6), σ. 81.

81. Βλ. πιὸ πάνω, ὕ. 78, τὴ συνοδικὴ πράξι γιὰ τὴν ἀναγόρευση τοῦ Θεόδωρου 168.

82. Ὁ Ἄντ. Μηλιάρης, Νίκαια - Ἡπειρος, σ. 191, ἰσχυρίζεται πὼς ὁ Χωματιανός χειροτονήθηκε Ἀχρίδος καὶ πάσης Βουλγαρίας ἀπ’ τὸ μητροπολιτὴ Ναυπάκτου Ἰωάννη Ἀπόκαυκο, ἀλλὰ αὐτὸς ὁ τελευταῖος στὸ πρὸς τὸν πατριάρχη Μανουὴλ (α’) ἀπαντητικὸ

στην επικράτεια του Θεόδωρου 168. Στέφοντας το Θεόδωρο 168 βασιλέα, ο Χωματιανός ενεργούσε εξ ονόματος του κλήρου, του στρατού και της συγκλήτου, των τριών συστατικών στοιχείων του Βυζαντινού Κράτους⁸³.

Πότε έγινε η στέψη του Θεόδωρου 168 στη Θεσσαλονίκη;

Σοφός έρευνητής που υπήρξε και δάσκαλός μου στην Κομνηνολογία, καθώς στηρίχτηκε στην αλληλογραφία του Ιωάννη Απόκαυκου και στους διάφορους χαρακτηρισμούς και τίτλοφορίες που δίνει στο Θεόδωρο 168, άλλοτε ως «κράτιστον, μεγαλουργόν η θεομεγάλυντον Κομνηνόν» και άλλοτε ως «μέγιστον η κράτιστον βασιλέα», κατάληξε να δεχτή πως η χριση και στέψη του Θεόδωρου 168, έγινε στο μεταξύ του Ιουνίου η Νοέμβρη του 1227 και Απρίλη του 1228 χρονικό διάστημα⁸⁴, ενώ άλλος έρευνητής θεωρεί αυτή τη χρονολόγηση πολύ απομακρυσμένη απ' την άλωση της Θεσσαλονίκης (τέλη του 1224), και πάει να δεχτή πως η στέψη θα έγινε στις αρχές του 1225, άμέσως μετά την κατάληψη της Θεσσαλονίκης και την αναγόρευση του Θεόδωρου ως αυτοκράτορα απ' τη σύνοδο της Άρτας (πριν απ' το Μάρτη του 1225)⁸⁵.

Τρίτη τέλος έρευνητρια σε αξιοπρόσεκτη μελέτη της, καθώς στηρίζεται «σε ανέκδοτα γράμματα του Ιωάννη Απόκαυκου», περιόρισε τη χρονολογία που προσδιορίζει ο Stiernon, στο «άπό 3ης τ' Απρίλη ως τον Αύνουστο του 1227» χρονικό διάστημα⁸⁶.

V

Ο Θεόδωρος 168 στην ούσια αυτοκράτορας απ' την επομένη της κατάληψης της Θεσσαλονίκης, πρόταση της Νίκαιας «να μετέχη ο Θεόδωρος 168 των δευτερείων της βασιλείας», το αυτοκρατορικό του αξίωμα και η αναγνώρισή του από άλλα κράτη, σύσταση και εγκατάσταση της αυτοκρατορικής του κυβέρνησης, άπονομή τίτλων και αξιωμάτων, δούκες και άρχοντες έπαρχιών, μεταφορά της πρωτεύουσας του κράτους στη Θεσσαλονίκη, ενώ η Άρτα παραμένει δεύτερη συμπρωτεύουσα, το συγκλητικό βουλευτήριο, η εκκλησιαστική πολιτική του Θεόδωρου 168, στάση και θέση των δυσμικών άρχιερέων, άντεγκλήσεις άνάμεσα σ' αυτούς τους τελευταίους και στο Οικουμενικό πατριαρχείο που είχε την έδρα του στη Νίκαια.

Όπως και άν έχη το ζήτημα της χρονολογίας της στέψης, ο Θεόδωρος

του γράμμα, έκδ. V. G. Vasiljevskij, ένθ' άνωτ. (ύ. 73), άριθ. 17, σ. 272-73, γράφει τα εξής: 'Επιλέλεκται μέν ούν υπό της τούτου έξουσίας ο Βουλγαρίας, κεχειροτόνηται δέ παρά της ύπ' αυτών συνόδου κατά την άρχαίαν συνήθειαν.

83. Ιωάννης Απόκαυκος, ένθ' άνωτ. (ύ. 73), άριθ. 24, σ. 286. Δημ. Χωματιανός, 'Επιστολή προς Γερμανόν (β'), έκδ. Pitra, σ. 490: και ούκ άν είπη τις, ως της συγκλήτου βουλής και των άρχιερέων συμπνευσάντων γέγονεν αυτόθι, ο γέγονεν... και ούτως ούδ' ένταύθα βασιλική πρόβλησις συγκλήτου βουλής ήμοίρησε και άρχιερατικής συμπνοίας και συνδρομής. Βλ. και πιο πάνω, ύ. 78.

168 θεωρούνταν β α σ ι λ έ α ς, εϋθύς ως άπολευτέρωσε τή Θεσσαλονίκη άπ' τό λατινικό ζυγό, και ώς τέτοιο τόν προσαγόρευαν και πριν άπ' τή στέψη του και τή χρίση του. Ο φίλος του μάλιστα μητροπολίτης Ναυπάκτου Ιωάννης Απόκαυκος, και πριν άπ' τήν κατάληψη τής Θεσσαλονίκης, γράφοντας τό 1222 στον πατριάρχη τής ΚΠολης Μανουήλ (α') Σαραντόπουλο, του γνωστοποιούσε πώς τόν άρχιεπίσκοπο Αχρίδας και πάσης Βουλγαρίας Δημήτριο Χωματιανό «διάλεξε (στο μεγάλο αυτό εκκλησιαστικό άξίωμα) ό έξουσιαστής των δικών μας πραγμάτων (ό Θεόδωρος 168), τόν όποίο έμείς θεωρούμε ως άπεσταλμένο άπ' τό Θεό κυβερνήτη και ως β α σ ι λ έ α μας»⁸⁶.

Αργότερα, επίσης έγραφε στη σύζυγο του Θεόδωρου 168, τήν Μαριαν (Πετραλίφαιναν) Δούκαιναν, για τήν έπιθυμία του «νά τόν άξιώση ό Θεός νά προσκυνήση στη Θεσσαλονίκη τή β α σ ι λ ε ι α τους και νά μη στερηθή τής λαμπρότητας τής βασιλικής στεφηφορίας (του Θεόδωρου 168 και τής Μαρίας)⁸⁷.

Σύμφωνα εξάλλου με τή βυζαντινή συνταγματική θεωρία, ή αυτοκρατορική ιδιότητα άποδίδονταν σ' ένα ήγεμόνα άπ' τή στιγμή τής αναγόρευσής του⁸⁸.

Όσο για τό μητροπολίτη Ναυπάκτου Ιωάννη Απόκαυκο, λόγω τής κακής του υγείας και του σκληρού χειμώνα, ύποχρεώθηκε νά μείνη στην Άρτα μέχρι τό Μάρτη του 1225, όποτε «κατά τό πρόσταγμα του Θεόδωρου 168 που και νεκρούς ανάσταινε», ξεκίνησε για τή Θεσσαλονίκη, «ως μεταχρόνιος Λάζαρος», και έφτασε μέχρι τό Κίτρος, από όπου ζήτησε ένα άπλό άερικό κατάλυμα στη Θεσσαλονίκη, για νά μπορή εκεί νά πίνη τό δροσερό νεράκι του. Τά είχε κανονίσει νά μείνη με τόν έπίσκοπο Λαρίσης κατά τήν περαιτέρω πορεία του.

Τελικά δέν κατόρθωσε νά φτάση στη Θεσσαλονίκη και άναγκάστηκε νά

84. L. Stiernon, La date du couronnement de Théodore Doukas, Actes du XIIe Congrès International des Études Byzantines, t. II, Beograd 1964, σ. 197-202.

85. Ap. Karpczilos, The ecclesiastical controversy between the kingdom of Nicaea and the principality of Epiros (1217 - 1233), Θεσσαλονίκη 1973, σ. 74-5, όπου παρατηρεί πώς «άν ό Θεόδωρος 168 έπρεπε νά έπιβραδύνη τή στέψη του για τέσσερα τουλάχιστον χρόνια, άσφαλώς θά είχε κάποια αίτία. Ο Stiernon όμως δέν παρουσιάζει καμιά».

86. E Βεη - Σεφερλή, Ο χρόνος στέψεως του Θεόδωρου Δούκα ως προσδιορίζεται έξ άνεκδότων γραμμάτων Ιωάννου του Αποκαύκου, Byz. - Neugr. Jahr. 21 (1971 - 74), σ. 272 - 79, άνάτυπο Αθήναι 1975, που μου σάλθηκε άπ' τήν άξ. μητέρα τής συγγραφέως Μαίρη Νίκου Βεη.

86a. Ιωάννης Απόκαυκος, ένθ' άνωτ. (ύ. 73), αριθ. 17, σ. 272: επιλελεκται δε (ό Δημ. Χωματιανός) παρά του κρατούντος των ημετέρων, όν ημεις θεόθεν άπεστάλαθαι φρονούμεν και βασιλεια των ημετέρων επιγραφόμεθα.

87. Ιωάννης Απόκαυκος, ένθ' άνωτ. (ύ. 73), αριθ. 21, σ. 282 Προς τήν δεσποιναν (=βασιλισσάν) κυράν Μαριάν... Και άξιώσαι με ό Θεός και εν Θεσσαλονίκη προσκυνήσαι τήν βασιλειαν υμών και τής εν τή βασιλική στεφηφορία μη στερηθήναι λαμπρότητος. Η αντίληψις τής βασιλείας σου χαρισθεί μοι πολυχρόνιος.

88. Βλ. Αικ. Χριστοφιλοπούλου, Έκλογή, σ. 178 και 205-6.

περιοριστή σ' ένα συγχαρητήριο γράμμα πρὸς τὸ Θεόδωρο 168, «αὐτὸν τὸν πράον, ἡμερον, χαριτωμένο, πρὸς ὅλους ταπεινὸ καὶ συγκαταβατικὸ ἡγεμόνα», ποῦ μὲ αὐτὸ τοῦ ἔδιδε μερικές συμβουλές πάνω στὰ καθήκοντά του ὡς μονάρχη, καὶ τοῦ εὐχόταν «νὰ ἐκπληρώσῃ ὁ Θεὸς ὅλα τὰ αἰτήματα τῆς καρδίας του καὶ κάθε θέλησή του, ποῦ ὡς ὑποθέτει δὲν εἶναι ἄλλη, ἀπ' τὸ νὰ ὑποτάξῃ κάθε ἐχτρώ του καὶ νὰ πάτησῃ τὸ ἔδαφος τῆς ΚΓΠολης καὶ τὴν αὐλή τῶν ἐκεῖ ἀνακτόρων»⁸⁹.

Ἡ ἀξίωση τοῦ Θεόδωρου 168 πάνω στὸν τίτλο τοῦ «βασιλέα τῆς Θεσσαλονίκης» ποῦ τὸν κέρδισε μὲ τὴ νίκη του καὶ τὸν προσωπικὸ του ἀγῶνα –τὸν τίτλο δημιούργησαν οἱ κατακτητές, καὶ ἀπ' τὸ Βονιφάτιο τὸν κατεῖχε ὁ οἶκος τῶν Montferrat– δύσκολα μπορούσε νὰ ἀμφισβητηθῇ ἀπ' τὸ νόμιμο αὐτοκράτορα τῶν Ρωμίων (=Ρωμίων, Ἑλλήνων) ποῦ εἶχε τὴν ἔδρα του στὴ Νίκαια, καὶ ὁ κάτοχος τοῦ τελευταίου αὐτοῦ τίτλου, ὁ Ἰωάννης (γ') Δούκας Βατάτζης 274, φαίνεται πῶς ἦταν διατεθειμένος νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸ δίκαιο αὐτῆς τῆς ἀξίωσης, κάτω ἀπ' τὸν ὄρο «νὰ μετέχῃ (ὁ Θεόδωρος 168) τῶν δευτεριῶν τῆς βασιλείας» καὶ νὰ εἶναι ὡς ἕνας αὐτόνομος ὑποτελής ἡγεμόνας τῆς ἐνιαίας ἐλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, ἀλλὰ οἱ φιλοδοξίες τοῦ Θεόδωρου 168 δὲν ἀνέχονταν ἕνα τέτοιο συμβιβασμό⁹⁰.

Εἶχε τὴ στερεὰ πεποίθηση πῶς τώρα αὐτὸς ἦταν ὁ πραγματικὸς αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου, καὶ ἡ πεποίθησή του αὐτὴ ὑποστηριζόταν ἀπ' τὰ ἐπιχειρήματα τῶν ὑποστηριχτῶν του, ποῦ ἀπαντοῦσαν καὶ ἐναντιώνονταν στὶς ἐπανειλημμένες διαμαρτυρίες, μομφές καὶ αἰτιάσεις τῆς πατριαρχικῆς καὶ αὐτοκρατορικῆς ἀρχῆς, ποῦ εἶχαν τὴν ἔδρα τους στὴ Νίκαια.

Οὔτε ὁ Ναυπάκτου Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, οὔτε ὁ Ἀχρίδος Δημήτριος Χωματιανός, οὔτε ὁ Κερκύρας Γεώργιος Βαρδάνης, δισταζαν νὰ ἀπευθύνωνται πρὸς τὸ Θεόδωρο 168, «ὡς τὸν βασιλέα καὶ αὐτοκράτορα ποῦ στέφθηκε ἀπ' τὸ Θεό!»⁹¹. Ὁ ἴδιος ἐπίσης στὰ ἐγγραφά του ὑπόγραφε, ὅπως οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες: «Θεόδωρος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς

89. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 73), ἀριθ. 19, σ. 279-80; τῷ Λαρίσης· ἀριθ. 22, σ. 283-84; Πρὸς τὸν κραταιὸν βασιλέα· ἀριθ. 23, σ. 284-85; ἀριθ. 25, σ. 286-88; τῷ βασιλεῖ τὸ κείμενο τῆς εὐχῆς, βλ. ἄνωτέρω, ὕ. 74, στὸ τέλος. Ὁ Ἀπόκαυκος φαίνεται πῶς ἐπεσκέφθηκε τὴ Θεσσαλονικὴ τὸ Πάσχα τοῦ 1225, βλ. M. Wellhofer, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 76), σ. 29-30.

90. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Βοππ, σ. 37, ἐκδ. Heisenberg, σ. 34: ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς ἤξιου αὐτὸν τῶν δευτεριῶν μετέχειν τῆς βασιλείας καὶ τῆς χώρας αὐτοῦ ἐγκρατῆ εἶναι καὶ κατ' οὐδὲν ἄλλο ὑπέκειν αὐτῷ, ὁ δὲ ἀντέβαινε στερεώτερον.

91. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 73), ἀριθ. 26, σ. 291: τὸν ἡμέτερον ἐκ Θεοῦ δεσπότην καὶ αὐτοκράτορα· Δημήτριος Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 482: θεοστεφῆς αὐτοκράτωρ· αὐτόθι, στ. 367: κραταιὸς αὐτοκράτωρ· Γεώργιος Βαρδάνης, Ἐπιστολὴ πρὸς Γερμανόν (β'), ἐκδ. R-J. Loenertz, ΕΕΒΣ 33 (1964), σ. 109: πανευσεβῆ θεοστεφῆ αὐτοκράτορα· σ. 111: ὁ θεοστεφῆς ἡμῶν αὐτοκράτωρ· σ. 112: ὁ θεοδυνάματος αὐτοκράτωρ...

καὶ αὐτοκράτωρ Ρωμαίων Κομνηνός ὁ Δούκας»⁹² ἢ «Θεόδωρος κτλ... ὁ Δούκας»⁹³.

Τὰ νομίσματα ποῦ ἀναφέρονται σ' αὐτόν, τὸν ἐμφανίζουν μέσα σὲ ὅλη τὴ μεγαλοπρέπεια τῆς βυζαντινῆς παράδοσης, νὰ κρατᾷ τὸ σκῆπτρο καὶ τὴ σφαῖρα καὶ νὰ φορᾷ τὰ ἐρυθρὰ πέδιλα καὶ τὴν αὐτοκρατορικὴ πορφύρα⁹⁴. Καὶ ὁ αὐτοκρατορικός του τίτλος ἀναγνωρίζοταν, κατὰ τὴν πιὸ ὑψηλὴ ἔκφραση τῆς σταδιοδρομίας του, ἀπ' τοὺς βαρῶνους τῆς λατινικῆς αὐτοκρατορίας τῆς ΚΠολης, ποῦ μαζί τους ἔκλεισε μιά ἀνακωχὴ τὸ 1228, καθὼς ἐκεῖ ἀναφέρεται μὲ αὐτὴ ἐδῶ τὴν τιτλοφορία: «altissimo imperatore graecorum domino Teodoro imperatore duca»⁹⁵.

Ἐνῶ ὁ πατριάρχης τῆς ΚΠολης καὶ μέσω αὐτοῦ ὁ αὐτοκράτορας τῶν Ρωμαίων (=Ρωμιῶν, Ἑλλήνων) Ἰωάννης (γ') Δ. Β. 274 μάταια διαμαρτύρονταν, καὶ μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ καὶ ἀπειλοῦσαν, ὁ ἄλλος αὐτοκράτορας τῶν Ρωμαίων (=Ρωμιῶν, Ἑλλήνων) τοῦ δυτικοῦ τμήματος Θεόδωρος Δ. Κ. Ἄγγ. 168, ἄρχισε στὶς περὶφέρειες ποῦ ἐξουσίαζε (Ἑλλάδα καὶ Μακεδονία) τὴν ἐγκατάσταση τῆς αὐτοκρατορικῆς του κυβερνήσεως.

Μετὰ τὴ στέψη του περιστοίχιστηκε ἀπὸ μιά μεγαλόπρεπη αὐτοκρατορικὴ αὐλὴ, κατὰ τὸ πρότυπο τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων. Κάνοντας χρῆση τῶν αὐτοκρατορικῶν προνομίων του, «προέβαλε» δεσπότες καὶ σεβαστοκράτορες, μεγάλους δομéstικους καὶ πρωτοβεσπιαρίους «καὶ ὅλη τὴν ὑπόλοιπη αὐτοκρατορικὴ τάξη»⁹⁶.

«Καθὼς δὲν ἦταν προσοικειωμένος πρὸς τοὺς βασιλικούς θεσμούς, μᾶς λένε οἱ ἐχτροὶ του, σὰν Βούλγαρος ἢ καλύτερα σὰν βάρβαρος, διαχειριζόταν τὶς ὑποθέσεις, μὴ ξέροντας οὔτε τὴν τάξη οὔτε τὸν τρόπο τῆς ἐγκατάστασης αὐτῶν τῶν τιτλούχων καὶ ἀξιωματούχων, οὔτε τὰ παλιὰ ἔθιμα ποῦ ἐπικρατοῦσαν στὰ ἀνάκτορα τῆς ΚΠολης»⁹⁷.

Τὰ λίγα ποῦ ξέρομε γιὰ τὴν ἀπονομὴ τίτλων καὶ ἀξιωμάτων σὲ ὀρισμένα πρόσωπα, καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τὸ διορισμὸ διοικητῶν στὶς ἐπαρχίες τοῦ ἀνεξάρτητου δυτικοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, τὰ ὀφείλομε στὰ γραφτὰ τοῦ Ἀχρίδος Δημήτριου Χωματιανοῦ⁹⁸.

Ἄρκετοὶ ἀπ' τοὺς τιτλοῦχους, ἀξιωματούχους καὶ ὑπουργοὺς τοῦ κράτους, ὀνομάστηκαν ἀπ' τὸ συγγενικὸ περιβάλλον τοῦ Θεόδωρου 168 καὶ

92. Χρυσόβουλλον ὑπὲρ τῆς μητροπόλεως Κερκύρας, MM 5 (1887), σ. 14-5.

93. Χρυσόβουλλον ὑπὲρ τῆς μητροπόλεως Ναυπάκτου, εἰς Ἰωάννου Ἀποκαύκου, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 73), ἀριθ. 29, σ. 296-99, καὶ γιὰ τὸ προκείμενο, σ. 299.

94. Βλ. D. M. Nicol, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 6), σ. 66.

95. Predelli, Liber Plegiorum, Appendix, σ. 184 (κειμένο τῆς μετὰ τῶν Λατίνων ἀνακωχῆς τοῦ Θεόδωρου 168).

96. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 36-7, ἐκδ. Heisenberg, σ. 34.

97. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐνθ' ἄνωτ.

98. Δημήτριος Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 41, 105, 165, 193, 205, 363, 366, 395, 445, 537, καὶ ἀλλαχοῦ.

έκεινο τῆς συζύγου του Μαρίας (Πετραλίφαινας) Δούκαινας Κομνηνῆς καὶ ἀνήκαν κυρίως σὲ ἀριστοκρατικές οἰκογένειες τοῦ Βυζαντίου, πού τὰ μέλη τους εἶχαν διαμοιραστῆ ἀνάμεσα καὶ στὰ δυὸ ἑλληνικά κράτη, τὸ δυτικὸ τῆς Ἠπειροῦ-Θεσσαλονίκης καὶ τὸ ἀνατολικὸ τῆς Νίκαιας.

Ὁ ἀδελφός τῆς Μαρίας (Πετραλίφ.) Δούκαινας Κομν., ὁ Ἰωάννης Πετραλίφας, μᾶς παρουσιάζεται ἀργότερα ὡς μέγας χαρτουλάριος τοῦ αὐτοκράτορα Ἰωάννη Δούκα Βατ. 274⁹⁹, ἐνῶ ὁ γιός του Θεόδωρος Πετραλίφας διατελοῦσε στὴν ὑπηρεσία τοῦ δυτικοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, ἀν καὶ ἦταν παντρεμένος μετὴν Ἀνώνυμη Τορνικίνα Κομνηνῆ 376, κόρη τοῦ μεσάζοντα τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους Δημήτριου Τορνίκη Κομνηνοῦ 302, γιοῦ τοῦ πανσέβαστου σεβαστοῦ καὶ λογοθέτη τοῦ δρόμου σὸ πρό τῆς Ἀλώσης Βυζάντιο Κωνσταντίνου Τορνίκη (1201/2-1205) καὶ τῆς Ἀνώνυμης Κομνηνῆς 242, τὸν ὁποῖο (Δημήτριου Τορνίκη Κομν. 302) ὁ αὐτοκράτορας Ἰωάννης (γ') Δούκας Βατ. 274 «ἰδιαίτερα ἀγαποῦσε καὶ τιμοῦσε, καὶ γι' αὐτὸ στὰ γράμματα πού τοῦ ἔστειλε τὸν ἀποκαλοῦσε ἀδελφός»¹⁰⁰.

Καὶ ὁ Θεόδωρος Πετραλίφας ὁμως, γιὰ μιὰ στιγμή, ὅταν οἱ δυστυχίες, ἡ μιὰ πάνω στὴν ἄλλη, χτύπησαν τὸ Θεόδωρο 168, προσχώρησε στὸν Ἰωάννη (γ') Δούκα Βατ. 274¹⁰¹.

Ἐνα ἄλλο μέλος τῆς οἰκογένειας τῶν Τορνικίων, ὁ Εὐθύμιος Τορνίκης, ἀμφιθαλὴς ἀδελφός τοῦ πιὸ πάνω Κωνσταντίνου Τορνίκη –καὶ οἱ δυὸ ἦσαν γιοῦ τοῦ πανσέβαστου σεβαστοῦ καὶ λογοθέτη τοῦ δρόμου Δημήτριου Τορνίκη τοῦ Πρεσβύτερου (1191-1201/2)– ἕνας ἄντρας πολὺ σοφός, μετὰ τὴν κατάχτηση τῆς ΚΠολης ἀπ' τοὺς Λατίνους, περὶ τὸ 1208, κατάφυγε στὴν Εὐβοία, κι ἔπειτα στὴν Ἄρτα, κοντὰ σὸ μητροπολίτη Ναυπάκτου Ἰωάννη Ἀπόκαυκο, ὁ ὁποῖος τὸν πρότεινε, χωρὶς ἐπιτυχία, νὰ χειροτονηθῆ μητροπολίτης Νέων Πατρῶν (Ἰπάτης), σὲ διαδοχὴ τοῦ ἐκ μητρὸς θεοῦ του, τοῦ ἐπίσης πολὺ λόγιου Εὐθύμιου Μαλάκη¹⁰². Ὁ Εὐθύμιος Τορνίκης πού ἐμφανίζεται μετὸν ἡχηρὸ τίτλο τοῦ «παναγιωτάτου δεσπότη καὶ ὑπερτίμου»¹⁰³ ἢ τοῦ «πανυπερτάτου δεσπότη»¹⁰⁴, φαίνεται πὼς κατὰ κάποιο διάστημα διετέλεσε ἕνας ἐκ τῶν ἀρχόντων τῆς Ἄρτας¹⁰⁵.

99. Βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 20.

100. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 97.

101. Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 97.

102. J. Darrouzès Les discours d' Euthyme Tornikes (1200-1205), REB 26 (1968), σ. 49-50· τοῦ αὐτοῦ, Georges et Démétris Tornikès, Lettres et discours, Paris 1970, σ. 35-6. Βλ. καὶ ἀνωτέρω, ὑ. 53.

103. J. Darrouzès, Les discours κτλ., σ. 56.

104. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος πρὸς τὸν Δρυϊνουπόλεως, ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, ΑΙΣ 4 (1891), σ. 119: παρόντος καὶ τοῦ πανυπερτάτου δεσπότη μου καὶ κατὰ Κύριον ἀδελφοῦ κυροῦ Εὐθυμίου τοῦ Τορνίκη, Πρβλ. D. M. Nicol, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 6), σ. 67.

105. Βλ. D.M. Nicol, αὐτόθι.

Μιά άλλη βυζαντινή οικογένεια, αυτή τῶν Πηγονιτῶν – ένας πρόγονός τους ἦταν ὁ γενναῖος στρατηγός Νικήτας Πηγονίτης, ὁ νικητὴς τοῦ Βούλγαρου τσάρου Ἰωάννη-Βλαδίσλαου καὶ πατέρας τῆς Εἰρήνης Πηγονίτισσας, συζύγου τοῦ κ α ι σ α ρ α Ἰωάννη Δούκα καὶ μάμμης τῆς περιώνυμης αὐγούστας Εἰρήνης Δούκαινας¹⁰⁶ – ξέρομε πῶς ἔδωσε δυὸ ἐκπροσώπους τῆς, ὡς ἀνώτατα διοικητικὰ στελέχη, στὸ βασίλειο τοῦ Θεόδωρου 168. Ὁ Ἀλέξιος Πηγονίτης ὑπῆρξε δούξ τῆς Θεσσαλονίκης¹⁰⁷ καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Πηγονίτης «μεγαλοδοξότατος δούξ Βεροίας», ἐνῶ προηγουμένως ἐμφανίζεται μὲ τὸν τίτλο τοῦ «δεσπότη»¹⁰⁸.

Ὅπως ἤδη παρατήρησε ἓνας ἐρευνητὴς¹⁰⁹, αὐτὴ ἡ πανύψηλη τιτλοφορία τοῦ δεσπότη, ποὺ προσοικειώνονται τόσο ὁ Εὐθύμιος Τορνίκης ὅσο καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Πηγονίτης, δὲν ἦταν παρὰ ἓνας σφετερισμὸς τοῦ τίτλου, καὶ δὲ σημαίνει ἄλλο παρὰ τὸν κυριάρχη, τὸν δεσπότη σὲ κάποια πόλη καὶ τὴν περιοχὴ τῆς, καὶ καθόλου δὲν ἔχει τὴν ἐννοια ἐνὸς αὐτοκρατορικοῦ πρίγκιπα.

Κάτω ἀπ’ αὐτὴ τὴν ἐννοια τοῦ αὐτοκρατορικοῦ πρίγκιπα, ὁ «βασιλέας-αὐτοκράτορας» Θεόδωρος 168, ἀπόνειμε τὸν τίτλο τοῦ δεσπότη μόνον στοὺς ἀμφιθαλεῖς ἀδελφούς του Κωνσταντῖνον Δ. Κ. 170¹¹⁰ καὶ Μανουὴλ Δ. Κ. Ἄγγ. 169¹¹¹.

Ὁ Ἰωάννης Πλύτος ποὺ εἶχε ἰδιαιτέρους δεσμούς μὲ τὸν οἶκο τῶν Κομνηνοδοικῶν, διετέλεσε κατὰ διάφορες ἐποχὲς δούξ τῆς Ἀχρίδας, τῆς Βεροίας καὶ τῆς Κροΐας, καὶ ἔφερε τὸ ὄψφικιο τοῦ μεσάζοντα στὴν αὐλὴ

106. Μιχαὴλ Ψελλοῦ, Ἐπικήδειος εἰς Εἰρήνην, *Scripta Minora*, τ. II, σ. 162, 157, 160, 171, 173-74. Πρβλ. H. Grégoire, *Du pounveau sur l'histoire bulgaro-byzantine: Nicétas Pégonites vainqueur du roi bulgare Jean Vladislav*, B 12 (1937), σ. 282-91.

107. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 451: τὸ δεύτερον δὲ παρὰ τῷ μεγαλυπερόχῳ δουκὶ Θεσσαλονίκης κυρῷ Ἀλεξίῳ τῷ Πηγονίτῃ.

108. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 395: τὸ ἐν παρὰ τοῦ μεγαλοδοξοτάτου δουκὸς Βερροίας κυροῦ Κωνσταντῖνου τοῦ Πηγονίτου. Πρβλ. D.M. Nicol, ἐνθ’ ἄνωτ. (ὕ. 6), σ. 67.

109. R. Guiland, *Le Despote Δεσπότης*, REB 17 (1959), σ. 77.

110. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 37 καὶ 67, καὶ ἐκδ. Heisenberg, σ. 34 καὶ 65: Χρυσόβουλλον Θεοδώρου 168 ὑπὲρ τῆς μητροπόλεως Ναυπάκτου, ἐκδ. V.G. Vasiljevskij, *Epirotica saeculi XIII*, VV 3 (1896), ἀριθ. 29, σ. 298: Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοῖς ἔξω τῆς χειρὸς τοῦ πανευτυχέστατου δεσπότη καὶ περιπόθητου ἀδελφοῦ τῆς βασιλείας μου κύρ Κωνσταντῖνου τοῦ Δούκα... Πρβλ. D. M. Nicol, *The Despotate of Epiros*, σ. 54 καὶ 67: R. Guiland, *Le Despote*, ἐνθ’ ἄνωτ., σ. 75.

111. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 47, καὶ ἐκδ. Heisenberg, σ. 43: Πρόσταγμα αὐτοκράτορος Θεοδώρου Ἀγγέλου, ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, ΑἰΣ 4 (1897), σ. 119: προστάσσει δὲ ἡ βασιλεία μου μῆτε τὸν πανευτυχέστατον δεσπότην καὶ περιπόθητον αὐτάδελφον τῆς βασιλείας μου κύριν Μανουὴλ τὸν Δούκαν, μῆτε τινὰ τῶν ὑπ’ αὐτὸν πόδα τοῖς τῆς ἐκκλησίας παραβαλεῖν καὶ ζημιῶσαι αὐτούς (ἐπαρχία Θουμακοῦ): Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 456: Ἔδει τοίνυν τοὺς ἀμφιπονυμένους τὸ τοῦ κρατίστου δεσπότη καὶ βασιλέως τοῦ Δούκα κυροῦ Μανουὴλ δικαστήριον, Πρβλ. D.M. Nicol, ἐνθ’ ἄνωτ. (ὕ. 6), σ. 67: R. Guiland, ἐνθ’ ἄνωτ., σ. 74.

του Θεόδωρου 168, καθώς και τον τίτλο, του πανυπερσέβαστου¹¹², που στον καιρό των δυο πρώτων Κομνηνών, Ἀλέξιου (α΄) Κ. 15 και Ἰωάννη (β΄) Κ. 34, ἀπονεμόταν στο σύζυγο τῆς δευτερότοκης κόρης του αὐτοκράτορα¹¹³.

Ὁ «περιπόθητος γαμβρὸς τοῦ ἁγίου βασιλέως» (τοῦ Θεόδωρου 168), σύζυγος ἴσως κάποιας μακρινῆς συγγενοῦς του, ὁ Βάλος Τζαμᾶς¹¹⁴, καὶ «ὁ μεγαλοδοξότατος κυρὸς Θεόδωρος ὁ βεστάρχης», ὑπῆρξαν ἐπίσης δοῦκες Βεροίας¹¹⁵, ἐνῶ ὁ Νικηφόρος Μύκαρις ὑπῆρξε δοῦξ Βελλᾶς¹¹⁶.

Τὰ καθήκοντα τῶν δουκῶν στὴν ἐπικράτεια τοῦ Θεόδωρου 168 ἦσαν πιὸ πολὺ διοικητικὰ καὶ δικαστικὰ παρά στρατιωτικὰ, ἂν καὶ στο βᾶθος ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς τοὺς παλιούς στρατηγούς, τοὺς διοικητὲς τῶν βυζαντινῶν θεμάτων· πρέπει ὅμως νὰ σημειώσωμε πὼς οἱ περιοχές τους ἐξακολουθοῦσαν ἀκόμη νὰ ἀναφέρονται ὡς θέματα¹¹⁷.

Οἱ πιὸ κύριες πόλεις διοικοῦνταν ἀπὸ ἓνα ὄμιλο ἀρχόντων. Στὸ «περικλυτο» Δυρράχιο ὁ Θεόδωρος 168 διόρισε ὡς ἄρχοντα τὸν Ἀλέξιον Πεδιαδίτην¹¹⁸ καὶ στὴ Βέροια τὸν Γεώργιον Πεδιαδίτην¹¹⁹ –καὶ οἱ δυὸ ἀνῆκαν στὴ γνωστὴ κερκυραϊκὴ οἰκογένεια τῶν Πεδιαδῖτων, που ἀπ’ αὐτὴ προερχόταν καὶ ὁ μητροπολίτης Κερκύρας Βασίλειος Πεδιαδίτης¹²⁰ –οἱ ὅποιοι (Ἀλέξιος καὶ Γεώργιος οἱ Πεδιαδίτες) ἔφεραν τοὺς τίτλους τοῦ «μεγαλεπιφανέστατου ἀρχοντα» καὶ τοῦ «πανσέβαστου σεβαστοῦ», καὶ κοντὰ σ’ αὐτούς, ὁ Ἀλέξιος Πεδιαδίτης, καὶ κείνον τοῦ ὑπάτου¹²¹.

112. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 105 καὶ 446, ὅπου καὶ ἡ τιτλοφορία του ὡς πανυπερσεβάστου. Βλ. καὶ ἀνωτέρω, ὑ. 29 καὶ 30.

113. L. Stiernon, Sébaste et gambros, REB 23 (1965), σ. 223.

114. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 105: συνῆν δὲ τούτοις καὶ ὁ λογαριαστεύων τῷ περιποθῆτῳ γαμβρῷ τοῦ ἁγίου βασιλέως, τῷ δουκὶ Βεροίας κυρῷ Βάλῳ τῷ Τζαμᾶ.

115. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 395: ἡ δὲ ἑτέρα τοῦ μεγαλοδοξοτάτου κυροῦ Θεοδώρου τοῦ βεστάρχου [δουκὸς Βεροίας].

116. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 366-67: τοῦ τε ἱερωτάτου ἐπισκόπου Βελλᾶς κυροῦ Μανουήλ, καὶ τοῦ μεγαλοδοξοτάτου δουκὸς τοῦ τόπου τούτου κυροῦ Νικηφόρου τοῦ Μύκαρι.

117. Βλ. D.M. Nicol, ἐνθ’ ἄνωτ. (ὑ. 6), σ. 67-8.

118. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 205: Ὁ ἐν τῇ περικλύτῳ πόλει τοῦ Δυρραχίου οἰκῶν μεγαλεπιφανέστατος ἀρχων κυρὸς Ἀλέξιος ὁ ὑπάτος...

119. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 105: ἐν τῇ θεοσώστῳ Βεροίᾳ ὁ τε πανσέβαστος σεβαστὸς κυρὸς Γεώργιος Πεδιαδίτης καὶ οἱ μεγαλοδοξότατοι ἀρχοντες ὁ Πλῦτος κυρὸς Ἰωάννης, ὁ Σκουτοριώτης κυρὸς Ἀνδρέας, καὶ ὁ Εὐρπιώτης κυρὸς Βάλος.

120. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 39 Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, ἐνθ’ ἄνωτ. (ὑ. 73), ἀριθ. 8, σ. 252-53 ὅτι καὶ θάνατον ἤκουσα τοῦ μεγάλου Κερκύρων... φεῦ, ὁ τῆς σοφίας ἥλιος ὑπὸ γῆν. ἡ τοῦ λόγου λαμπρὰ εσβέσθη, ἡ τρανὴ καὶ περιττὴ σεσίγηκε γλῶττα... Πρβλ. Δημητρακόπουλος, Ἐθνολογικὸν ἡμερολόγιον (1870), σ. 187· Σπ. Παπαγεωργίου, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κερκύρας, Κέρκυρα 1920, σ. 30-3. Ὁ Βασίλειος Πεδιαδίτης ἀρχιεράτευσε στὴν Κέρκυρα 1204-1216: Ὁ Γεώργιος Βαρδάνης ὑπῆρξε ὁ δεῦτερος διάδοχος του.

121. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 118 καὶ 119.

Ἀφοῦ ὁ πανύψηλος τίτλος τοῦ πανυπερσέβαστου εἶχε καταστήσει ν' ἀπονεμηθῆ σ' ἓνα ἄρχοντα, ὅπως τὸν Ἰωάννη Πλύτο¹²², φαντάζεται κανεὶς πόσο εὐκόλη ἦταν ἡ ἀπονομή τοῦ τίτλου τοῦ πανσεβαστοῦ σεβαστοῦ. Ὁ Θεόδωρος 168 τὸν ἀπένεμε χωρὶς καμιά φειδῶ, ὅπως καὶ τοὺς κατώτερους τίτλους τοῦ «μεγαλεπιφανέστατου» ἢ «μεγαλοδοξότατου» ἄρχοντα. Τέτοιους ἄρχοντες συναντᾶμε στὴ Βέροια, ἐκτὸς τοῦ Ἰωάννη Πλύτου καὶ τοῦ Γεωργίου Πεδιαδίτη, τὸν Ἀνδρέα Σκουταριώτη καὶ τὸν Βάλον Εὐριπιώτη¹²³, καὶ ἄλλου, τὸν «μεγαλοδοξότατον κυρὸν Ἰωάννην Πέρδον ποῦ παντρεύτηκε τὴν Ἄννα, κόρη τοῦ μεγαλοδοξότατου Δημητρίου Βουσιώτη»¹²⁴, καὶ τοὺς «μεγαλεπιφανέστατους Βασίλειο Βαροῦγο, Μανουὴλ τὸν τοῦ Δέσκου καὶ τὸ Γρηγόριο Γαβρᾶ»¹²⁵.

Μέσα στὴ Θεσσαλονίκη ὁ Θεόδωρος 168 διόρισε «ἄρχοντά τὸ Θεόδωρο Χαμαιδράκοντα ποῦ εἶχε παντρευτὴ τὴν Καλή, ἀδελφὴ τοῦ μεγαλεπιφανέστατου Κωνσταντίνου Λαμπέτη»¹²⁶.

Ἀνάμεσα στοὺς ἀπειρους «πανσέβαστους σεβαστοὺς» ἀναφέρονται ὁ κυρὸς Βασίλειος Λιζικός¹²⁷ καὶ ὁ κυρὸς Λέων Μοσχόπουλος¹²⁸.

Ἐνας σπουδαῖος ὑπουργὸς καὶ μέλος τοῦ κύκλου τῆς αὐλῆς τοῦ Θεόδωρου 168, φίλος αὐτοῦ τοῦ τελευταίου καὶ τοῦ μητροπολίτη Ναυπάκτου Ἰωάννη Ἀπόκαυκου, ἦταν ὁ εὐγενὴς Νικόλαος Γοριανίτης¹²⁹, ποῦ γιὰ ἓνα διάστημα διετέλεσε δοῦξ τῆς Ἐπισκέψεως Ἀχελώου, στὴν Ἀκαρνανία¹³⁰. Ὁ Ναυπάκτου ποῦ τὸν ἐκτιμοῦσε, τὸν προσαγορεύει: «πανυπερεντιμότε καὶ λογιώτατέ μου υἱέ, τῷ κραταιῷ πανοικειότατε Δούκα»¹³¹.

Μέσα στοὺς κατώτερους κληρικούς, ἀλλὰ ἰδιότυπους ὄφφικιοῦχους, συναντᾶμε «τὸν εὐλαβέστατον ἀναγνώστην καὶ χαρτουλάριον τῆς μικρᾶς σακέλλης» καὶ ἀπὸ ἀδελφῆ γαμβρὸ τοῦ Βαροῦση Ἀπέργη, τὸ Μιχαὴλ τοῦ Βερσιλάβου»¹³² καὶ «τὸν δομέστικον τῆς ἐπισκοπῆς Βεροίας Μανουὴλ τὸν Ὀρυξειάτην»¹³³.

122. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 112.

123. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 119.

124. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 190-91: ὁ μεγαλοδοξότατος κυρὸς Ἰωάννης ὁ Πέρδος... γυνὴ (=γυναϊκί), φησί, συνεζεύχθη νομίμως Ἄννη τῇ θυγατρὶ δηλ. τοῦ μεγαλοδοξότατου κυροῦ Δημητρίου τοῦ Βουσιώτου...

125. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 539.

126. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 165. Βλ. καὶ κατωτέρω, ὑ. 240.

127. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 194-95.

128. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 537.

129. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος Ναυπάκτου, ἐκδ. S. Petridès, lettres et autres documents inédits, BIARC 14 (1909), ἀριθ. 9, σ. 11 (πρὸς τὸν Θεόδωρον 168): ἀριθ. 10, σ. 13-6 (πρὸς τὸν Γοριανίτην).

130. Ἀθ. Παπαδόπουλος - Κεραμεύς, Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη, τ. I (1891), ἀριθ. 43, σ. 340: ὁ μεγαλυπέροχος δοῦξ τῆς Ἐπισκέψεως Ἀχελώου κύρ Νικόλαος ὁ Γοριανίτης.

131. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 129), ἀριθ. 10, σ. 13.

132. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 363.

133. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 363.

Διὸ ἄρχοντες τῆς Λακωνίας, ὁ πρωτοπανσεβαστοῦ πέρτατος Γεώργιος Δαιμονογιάννης καὶ ὁ γαμβρός του πανευτυχέστατος δεσπότης κυρὸς Ἰωάννης Χαμάρετος – ὁ δεῦτερος εἶχε παντρευτὴ κόρη τοῦ πρώτου – συνδέονταν στενά μὲ τὸ Θεόδωρο 168, ἂν καὶ βρισκόνταν ἐξω ἀπ’ τὴν ἐπικράτειά του· ὁ Δαιμονογιάννης μάλιστα ἦταν θεῖος τοῦ Θεόδωρου 168.

Καθὼς ὁ δεσπότης ὁ Χαμάρετος ἦταν ἓνας ἀγωνιστὴς κατὰ τῆς λατινικῆς κατοχῆς τῆς Πελοποννήσου, καὶ ὁ Δαιμονογιάννης, ὡς ἄνθρωπος δαιμονιώδης, πότε ἐδειχνε πὼς ἐκλινε πρὸς τοὺς Λατίνους καὶ πότε πρὸς τὸ Χαμάρετο – σπὴν πραγματικότητα ποτὲ δὲν ξεκόλλησε ἀπ’ τοὺς Λατίνους – πῆρε πίσω τὴν κόρη του ἀπ’ τὸ Χαμάρετο· τότε καὶ οἱ δυὸ μαζί, πατέρας καὶ κόρη, ἐπιβουλεύτηκαν τὴ ζωὴ τοῦ Χαμάρετου, κι αὐτὸς ὁ τελευταῖος, μόλις πέτυχε νὰ σωθῆ, πορεύτηκε πρὸς τὸν κρᾶταῖο Θεόδωρο Κ. 168¹³⁴.

Ὁ Θεόδωρος Κ. 168, ἀναγνωρίζοντας τὸ δίκαιο τοῦ Χαμάρετου, ἐγράψε στὸ Δαιμονογιάννη τὴν ἐξῆς ἐπιστολή: «Πρωτοπανσεβαστοῦ πέρτατε καὶ πραγματικά ἀγαπημένε μου. Ἐγὼ μὲ τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν εὐχὴ τοῦ πατέρα μου τοῦ σεβαστοκράτορα (Ἰωάννη Δούκα 90), εἶμαι καλὰ στὴν ὑγεία μου, καὶ τὸ αὐτὸ εὐχομαι καὶ γιὰ σένα. Θέλω νὰ γνωρίζης πὼς ὁ δεσπότης ὁ Χαμάρετος, πάντα καὶ ἀπ’ τὴν ἀρχὴ συνδεόταν μὲ μιά ξεχωριστὴ μὲ μένα ἀγάπη... γι’ αὐτὸ καὶ σοῦ συνηθιστῶ νὰ στείλῃς τὴν κόρη σου στὸ δεσπότη τὸ Χαμάρετο... Θεόδωρος ὁ Δούκας»¹³⁵.

Γιὰ τὴν ἱστορία τῆς ὑπόθεσης συμπληρωματικὰ ἀναφέρω, πὼς καθὼς ὁ Δαιμονογιάννης δὲν ἐστείλε ποτὲ τὴν κόρη του στὸ Χαμάρετο, ὁ Ἀχρίδος Δημήτριος Χωματιανὸς διέλυσε τὸν ἀνωτέρω γάμο¹³⁶.

Μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Θεσσαλονίκης ἀπ’ τὸ Θεόδωρο 168 (1224), ἡ ἔδρα τῆς κυβέρνησης καὶ ἡ κεντρικὴ διοίκηση τῶν δυτικῶν Ἑλλήνων πρέπει νὰ εἶχε μεταφερθῆ στὴ Θεσσαλονίκη, σ’ αὐτὴ τὴν πόλη ποὺ ἀνακτῆθηκε. Ἐκεῖ συνερχόταν ἡ σύγκλητος, τὸ συγκλητικὸν βουλευτήριον, ποὺ κυρίως ἀποτελοῦνταν ἀπὸ μέλη διορισμένα ἀπ’ τὸ Θεόδωρο 168, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ μερικοὺς συγκλητικούς τῆς ΚΠολης, ποὺ εἶχαν καταφύγει στὴ Δύση κατὰ τὴν ἄλωση τῆς βασιλεύουσας ἀπ’ τοὺς Λατίνους τὸ 1204.

134. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 90-92. Πρβλ. R. Guiland, *Le Despotate*, ἐνθ’ ἄνωτ. (ὁ. 109), σ. 76, καὶ ὁ. 186 bis, ὅπου τὸν ὀνομάζει μόνον «πανευτυχέστατον», ἐνῶ στὸ κείμενο τοῦ Χωματιανοῦ, ἐνθ’ ἄνωτ., ὀνομάζεται «πανευτυχέστατος δεσπότης». Κ. Παπαρρηγόπουλος, *Ἱστορία*, τ. Δ’, β’, σ. 214, καὶ τ. Ε’, α’, σ. 18, ὅπου ἀναφέρεται ὁ Λέων Χαμάρετος τοῦ Χωνιάτη, σ. 841, «τύραννος Λακωνίων», πατέρας ἢ θεῖος τοῦ Ἰωάννη Χαμάρετου. Δὲ φαίνεται πὼς οἱ τίτλοι τοῦ «πρωτοπανσεβαστοῦ» γιὰ τὸ Δαιμονογιάννη καὶ τοῦ «δεσπότη» γιὰ τὸ Χαμάρετο, ἀπονεμήθηκαν ἀπὸ αὐτοκράτορα, ποὺ ἦταν μόνος ἀρμόδιος γιὰ τὴν ἀπονομὴ τέτοιων τίτλων.

135. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 92-4.

136. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 98.

Ἡ ἄμυνα τοῦ φρουρίου καὶ τῶν τειχῶν τῆς πρωτεύουσας τελοῦσαν κάτω ἀπ' τὶς διαταγὲς ἐνὸς καστροφύλακα, ὁ ὁποῖος διοικούσε ἓνα σῶμα ἀπὸ Τζέκωνες (= ὀρεισίβιους καὶ τραχεῖς φύλακες), καὶ τοῦ ὁποῖου ἡ ἀρμοδιότητα ἐκτεινόταν μέχρι τὴν ἀστυνόμευση τῆς νέας πρωτεύουσας (=τῆς Θεσσαλονίκης).

Ἡ Ἄρτα ἐγίνε μόνο μιά δευτερεύουσα συμπρωτεύουσα τοῦ νέου βασιλείου, ἴσως ἀκόμη μὲ πῖο λίγη σημασία ἀπ' τὸ Δυρράχιο, πού ὁ Θεόδωρος 168, ὅπως κάποιος μᾶς λέει, «ἀγαποῦσε πῖο πολὺ ἀπὸ ὅλες τὶς ἄλλες πόλεις τῆς ἐπικρατείας του»¹³⁷.

Μετὰ τὸ Μάρτη τοῦ 1225 –καὶ ἄρα μετὰ τὴν ἀναγόρευση τοῦ Θεόδωρου 168 ὡς αὐτοκράτορα καὶ ἴσως καὶ μετὰ τὴ στέψη του– συνήλθε καὶ πάλι στὴν Ἄρτα, «ὁ ὑπὸ τὸν Θεόδωρο 168 δυτικὸς ἱεραρχικὸς σύλλογος»¹³⁸, γιὰ νὰ καθορίσῃ τὴν ἐκκλησιαστικὴ πολιτικὴ πού θὰ τηροῦσε ἀπέναντι τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου πού εἶχε τὴν ἔδρα του στὴ Νίκαια¹³⁹.

Οἱ δυσμικοὶ ἀρχιερεῖς ἐκδήλωναν πρὸς τὸν «παναγιώτατο δεσπότη τους καὶ οἰκουμενικὸ πατριάρχη» τὴ λύπη τους, γιὰ τὴν οἱ περιστάσεις τοὺς ἐμπόδιζαν νὰ ἔχουν πῖο στενὲς σχέσεις μαζί του καὶ ἐπαναλάμβαναν τὰ συνηθισμένα τους ἐπιχειρήματα γιὰ τὴν ἀρνησὴ τους νὰ δεχτοῦν τὴ διοικητικὴ του δικαιοδοσία¹⁴⁰.

Ὑποστήριζαν στὸ πιττάκιό τους, πού τὸ συνέταξε ὁ Ναυπάκτου Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, πὼς ὁ πατριάρχης ἔπρεπε νὰ τοὺς δώσῃ τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγουν οἱ ἴδιοι τοὺς ἐπισκόπους τῆς ἐπικρατείας τοῦ Θεόδωρου 168, γιὰ τὸ κραταῖος αὐτοκράτοράς τους μὲ κανένα τρόπο δὲ θέλει νὰ δεχτῆ στὶς χηρεύουσες ἐπισκοπὲς ἐκείνους πού θὰ ἐκλέγονταν καὶ θὰ χειροτονοῦνταν στὴ Νίκαια, καὶ διαβεβαιώνοντας τὸν πρωθιεράρχη τους πὼς ποτὲ δὲ θὰ παράλειπαν στὶς ἱερουργίες τὴν ἀναφορὰ καὶ τὸ μνημόσυνο τοῦ ὀνόματός του, τὸν παρακαλοῦσαν νὰ ἐγκρίνῃ τὶς ἤδη γενόμενες χειροτονίες, τοῦ λογιώτατου μητροπολίτη Κερκύρας (Γεώργιου Βαρδάνη), καθὼς καὶ ἐκεῖνες τοῦ Λευκάδος καὶ τοῦ Φαρσάλων. Καὶ εὐστοχα παρατηροῦσαν: «Ἡ ἀνωμαλία τῶν καιρῶν καὶ ἡ γενικὴ σύγχυσις ἔφερε αὐτὴ τὴν παράλογη καινοτομία στὶς

137. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 452, 490· Γεώργιος Βαρδάνης, μητροπολίτης Κερκύρας πρὸς Γερμανόν (β'), ΕΕΒΣ 33 (1964), σ. 111: ἐκ τε τοῦ συγκλητικοῦ βουλευτηρίου... σ. 112: ἀγαπᾷ γὰρ ὁ κραταῖος βασιλεὺς ἡμῶν τὰς πύλας Δυρραχίου ὑπὲρ πάντα τὰ υπήκοα φρούρια. Γιὰ τοὺς Τζέκωνες, βλ. τὴν περιπούδαση μελέτη τοῦ Χαρ. Π. Συμεωνίδη, Οἱ Τσάκωνες καὶ ἡ Τσακωνία, Βυζ. Κείμενα καὶ Μελέται 5, Θεσσαλονικὴ 1972, κυρίως στὸν Ἐπίλογο, σ. 147 κεξ.

138. Ὁ ἄρος ἀνήκει στὸν Κερκύρας Γεώργιον Βαρδάνη, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 137), σ. 104.

139. Καθὼς στὸ «πρὸς τὸν πατριάρχη (Γερμανόν β') πιττάκιον τῶν ὅλων ἀρχιερέων, τὸ σχεδιασθὲν παρὰ τοῦ Ναυπάκτου», βλ. Ἰω. Ἀπόκαυκος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 73), ἀριθ. 26, σ. 291, ὁ Θεόδωρος 168 ὀνομάζεται «βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ», ὁ Ἄπ. Κορπόζηλος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 85), σ. 75 καὶ ὑ. 29, παρατηρεῖ πὼς ἡ ἀνωτέρω σύνοδος συνήλθε μετὰ τὸ Μάρτη τοῦ 1225 καὶ πιθανόν μετὰ τὴν χρῆσι καὶ τὴν στέψη τοῦ Θεόδωρου 168 στὴ Θεσσαλονικί.

140. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 73), ἀριθ. 26, σ. 288 κεξ.

ἐπισκοπικές ἐνέργειες»¹⁴¹.

Τόνιζαν στὸν πατριάρχη πὼς ἡ μακρὰ σιωπὴ του καὶ ἀδιαφορία του γιὰ τοὺς δυτικούς ἐπίσκοπους καὶ χριστιανοὺς δὲ δικαιολογεῖ τὴν ἰδιότητά του ὡς «οἰκουμενικοῦ ὀφθαλμοῦ» (=ἐπόπου, πατριάρχου), καὶ τοῦ δήλωναν πὼς ἂν δὲν τύχουν τοῦ βλέμματός του καὶ τῆς προνοίας του, ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ ὑποκύψουν στὶς πιέσεις τοῦ κραταιοῦ αὐτοκράτορά τους (=τοῦ Θεόδωρου 168) καὶ νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν «ιερατικὴ ἐποπτεία τοῦ πάπα τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης στὸ δικό τους ἐκκλησιαστικὸ κλίμα»¹⁴².

Καὶ τὸ πῶς σπουδαῖο ἐδίδαν στὸν πρωθιεράρχη τους προθεσμίᾳ τριῶν μηνῶν γιὰ νὰ ἀποφασίσῃ¹⁴³.

Εἶναι ἀξιοσημείωτο πὼς ἡ σύνοδος τῶν Ἑλλαδικῶν ἀρχιερέων τῆς Ἁρτας δὲν ἀνάφερεν στὸ ΠΙΤΤΑΚΙΟ τὸ πρόσφατο γεγονός τῆς στέψης τοῦ Θεόδωρου 168 ὡς αὐτοκράτορα στῆ Θεσσαλονίκη, ἀλλὰ περιοριζόταν νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἀπορία τῆς πού «ἡ μεγάλη ἀγιωσύνη του (=ὁ πατριάρχης) δὲν κατονόμαζε βασιλέα τὸν δικό τους ἀπ' τὸ Θεό (σταλμένο) δεσπότη καὶ αὐτοκράτορα, ἂν καὶ πολλὰ καὶ ἀπὸ πολλὰ ἔχει τὰ δίκαια γιὰ τὴ βασιλεία καὶ τὴ βασιλικὴ κλήση· τὸ πολὺ ἐπίσημο τῆς γενιᾶς του, τὸ πὼς κατάγεται ἀπὸ βασιλικά αἵματα καὶ τὸ πὼς εἶναι ἀπόγονος πολλῶν καὶ μεγάλων αὐτοκρατόρων, καὶ κατὰ τὴν περίστασι πὼς θὰ λάχαινε, κληρονόμος τῆς βασιλείας.

Ὅσο γιὰ τὰ κατορθώματά του ἀπ' τὸν καιρὸ πὼς ὁ Θεὸς τοῦ ἀνάθεσε τὴ διακυβέρνηση αὐτῆς ἐδῶ τῆς περιοχῆς, δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ ἄλλο, παρὰ πὼς αὐτὰ τοῦ ἔδωσαν ὡς βραβεῖο τὸ αὐτοκρατορικὸ ἀξίωμα. Καθὼς αὐτὸς νίκησε τὸ Λατίνου αὐτοκράτορα Γέτρον de Courtenay, σύμφωνα μὲ τὸ νόμο πὼς ὑπάρχει, ὁ νικητὴς δικαιούται νὰ ζωστῇ τὴν ἀμπεχόνη τοῦ νικημένου καὶ νὰ περιβληθῇ τὰ ἐρυθρὰ του πέδιλα. Αὐτὸς ὅμως δὲν ὑπερηφανεύτηκε ἀπ' τὴ μεγάλη αὐτὴ νίκη του, ἀλλὰ συνέχισε τίς ὑπηρεσίες του, ἀποδίδοντας στῆ Ρωμιοσύνη τίς πόλεις πὼς κατάρχησαν οἱ Λατίνοι, καὶ λυτρώνοντας τὰ ἐπισκοπεῖα τοῦ Θεοῦ ἀπ' τὴ λατινικὴ βρωμιὰ (μιαρίαν), καὶ μαζεύοντας τοὺς αἰχμαλώτους καὶ τοὺς ὑπόδουλους συγκρότησε μιὰ πολιτεία κατὰ τὸ παλιὸ βυζαντινὸ πρότυπο καὶ κάθε καλὸ καὶ σωτήριο χάρισε στὸν κληρὸ τοῦ Χριστοῦ»¹⁴⁴.

141. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 289-90.

142. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 290-91. Καὶ νὰ σκεφτῇ κανεὶς πὼς ὁ ἴδιος ὁ Ἀπόκαυκος λίγα χρόνια προηγουμένως καυτηρίασε τίς ἐνέργειες τοῦ οἴκου πατριάρχη γιὰ ἔνωση μὲ τὴ Ρώμη καὶ μὲ ὑπερηφάνεια ἀνάφερε τὴν προσήλωσι τοῦ Θεόδωρου 168 στὴν Ὀρθοδοξία, βλ. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 73), ἀριθ. 15, σ. 267.

143. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, ἐνθ' ἄνωτ. ἀριθ. 26, σ. 291.

144. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, ἐνθ' ἄνωτ. ἀριθ. 26, σ. 291-92. Ὁ Θεόδωρος 168 δὲν ἦταν παρὰ ἓνας ἐκ θηλυγονίας δισέγγονος τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15, βλ. ἄνωτ., ὑ. 75, ἀλλὰ βλέπομε πόσο εἶχε κραταιωθῆ στυχοὺς Βυζαντινοὺς ἡ ἰδέα τῆς νομιμότητος, ἂν καὶ κανεὶς νόμος δὲ θεοσπίστηκε, μέχρι τὸ τέλος τῆς Αὐτοκρατορίας πὼς νὰ κατοχύρωνε τὴν κληρονομικὴ διαδοχὴ, τόσο ἀντίθετη πρὸς τὴ θεωρία τῶν Βυζαντινῶν πὼς ὁ αὐτοκράτορας ἦταν αἰρετός.

«Δέν είναι ανάγκη λοιπόν, συνεχίζει τό πιττάκιο, νά άσχοληθῆ κανεις μέ αὐτόν πού δέν αναγνωρίζει τήν αὐτοκρατορική ιδιότητα ἐνός τέτοιου ἀνδρός, πού σέ τόσο μεγάλα ἔλαμψε κατορθώματα, τοῦ ἀριστεά καί νικητῆ: Καί δικαιοῦται λοιπόν τόν αὐτοκρατορικό τίτλο ὁ σφετεριστής τῆς ΚΠολης (=ὁ Λατίνος αὐτοκράτορας) ἢ ὁ ἡγεμόνας τῶν Βουλγάρων Ἰωάννης- Ἀσάν II, πού στά πατριαρχικά γράμματα ἀποκαλεῖται βασιλέας, καί παραβλέπεται σ' αὐτά αὐτός πού ἀπ' τοὺς προγόνους του ἔλαβε τό δίκαιο τῆς αὐτοκρατορίας καί δικαία ἀπ' τό Θεό προσκλήθηκε σ' αὐτή;»¹⁴⁵.

Ἀπ' τὰ ἀνωτέρω συνάγεται πῶς οἱ ἐπίσκοποι καθαρά κατάστησαν γνωστό στον πατριάρχη πῶς ὁ Θεόδωρος 168 δικαιούνταν *ipso jure* (=αὐτοδικαίως) τό *imperiūm* (=τὴν αὐτοκρατορία) καί κατὰ συνέπεια δέν ὑπῆρχε λόγος συζητήσεων πᾶνω σ' αὐτό τό θέμα στό μέλλον¹⁴⁶.

Μετά τῆ λήψη αὐτοῦ τοῦ πιττάκιο ὁ οἰκουμενικός πατριάρχης Γερμανός (β') συγκάλεσε στή Νίκαια τήν πατριαρχική σύνοδο, ἡ ὁποία καί ἐξέδωσε ἐπίσημη ἀπόφαση, πού μέ αὐτῆ καταδίκασε τῆ στέψη τοῦ Θεόδωρου 168 ὡς αὐτοκράτορα¹⁴⁷. Κοντά σ' αὐτό ἀποφασίστηκε νά σταλῆ μιά παραινετική ἐπιστολή στό Θεόδωρο, πού μέ αὐτῆ νά τοῦ ὑποδεικνύεται νά ἀποθέσῃ τήν πορφύρα, γιατί δέν ἦταν συνηθισμένο νά ὑπάρχουν δυο αὐτοκράτορες καί δυο πατριάρχες¹⁴⁸.

Ἡ πράξη αὐτῆ τῆς πατριαρχικῆς συνόδου πολὺ λίγα πράματα πέτυχε, ἐκτός τοῦ νά σπρώξῃ τόν Ἀχρίδος Δημήτριο Χωματιανό νά στείλῃ ἕνα γράμμα πρὸς τόν οἰκουμενικό πατριάρχη Γερμανό (β'), γιά νά δικαιολογήσῃ τῆ στάση του κατὰ τῆ στέψη τοῦ Θεόδωρου 168¹⁴⁹.

Ἡ ἐπιγραφή τοῦ γράμματος εἶχε ὡς ἐξῆς: Τῷ παναγιωτάτῳ δεσπότῃ καί πνευματικῷ κυριῷ μου καί πατρί, τῷ θεοτιμῆτῳ ΚΠολεως νέας Ρώμης καί οἰκουμενικῷ πατριάρχει Δημήτριος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς ἀπάσης Βουλγαρίας, χάριν ἀπό Θεοῦ καί εἰρήνην καί τὸν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι κάσασιμόν¹⁵⁰.

145. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, ἐνθ' ἄνωτ. ἀριθ. 26, σ. 292-93.

146. Βλ. Αρ. Καροζιλιος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 85), σ. 76.

147. Ὁ Νικηφόρος Βλεμμύδης, Διήγησις Μερική, Curriculum Vitae, ἐκδ. Α. Heisenberg, Leipzig 1896. σ. 14, γράφει πῶς ὁ Γερμανός (β') συγκάλεσε στή Νίκαια σύνοδο πολλῶν ἐπισκόπων γιά νά καταδικάσῃ τήν υἰοθέτηση τοῦ αὐτοκρατορικοῦ τίτλου ἀπ' τό Θεόδωρο 168.

148. Ὁ Γερμανός (β') μετά τῆ σύγκληση τῆς συνόδου ἀπέστειλε στήν ἐπικράτεια τοῦ Θεόδωρου 168 τό μητροπολιτῆ Ἀμάστριδος Νικόλαο Καλοῦθη, ἐφοδιασμένο μέ μιά ποιμαντορική πατριαρχική ἐπιστολή ὡς ἀπάντηση στό πιττάκιο τῆς συνόδου τῆς Ἄρτας. Τό ἔγγραφο αὐτό χάθηκε, ἀλλά ἀναφέρεται σ' ἕνα γράμμα τοῦ Γερμανοῦ (β') πρὸς τόν Ἀχρίδος Δημήτριο Χωματιανό, ἐκδ. Pitra, στ. 486, καί σ' ἕνα γράμμα τοῦ Κερκύρας Γεώργιου Βαρδάνη πρὸς τό Γερμανό (β'), ἐκδ. R.-J. Loenertz, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 137), σ. 104-18.

149. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 481-84.

150. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 481.

Ξεκινώντας ο Χωματιανός από μία παραλλαγή ενός ψαλμού του Δαβίδ (132, 1), λέει στο προοίμιο του γράμματός του: «πραγματικά, τί καλό και τί τερπνό απ' τὸ νὰ βλέπωνται μὲ συναντήσεις ἢ νὰ ἐπικοινωνοῦν μὲ γράμματα αὐτοὶ ποὺ σὲ ἐνότητα ἔχουν προσκληθῆ ἀπ' τὴν ἱερωσύνη καὶ τὴ σωστὴ ὁμολογία τῆς πίστεως», καὶ ἀμέσως ἔπειτα ἐκφράζει τὴν εὐγνωμοσύνη του πρὸς τὸ Θεό, ποὺ ὕψωσε στὸν πατριαρχικὸ θρόνο ἓνα ἄξιο καὶ ἐνάρετο ἄνθρωπο.

«Μὲ τίς εὐχές τίς δικές σας, συνεχίζει στὸ γράμμα του πρὸς τὸν πατριάρχη ὁ Χωματιανός, καὶ χάρη στὸν κράτιστο καὶ ἀπ' τὸ Θεὸ ἐστεμμένο αὐτοκράτορά μας, ἐπεκράτησε σ' αὐτὰ ἐδῶ τὰ μέρη τὰ δυτικά ἢ Ὁρθοδοξία. Μὲ πολλοὺς στρατηγικοὺς ἰδῶτες καὶ κόπους καὶ μέριμνες καὶ ἀγρυπνίες ὁ γενναῖος αὐτὸς ἄντρας κατάστρεψε καὶ ἐξαφάνισε τίς φωλιές τῶν Λατίνων ποὺ σὰν ἄλλες ἀλεπούδες συνέτριβαν τοὺς πνευματικοὺς ἀμπελώνες τῆς Ἐκκλησίας μας· ἀπὸ αὐτὸ οἱ μὲν ἱερεῖς ἐπισκοπὲς στολίστηκαν μὲ ἱεράρχες ποὺ διακρίνονται γιὰ τίς ἀρετές τους, τὴν ὀρθόδοξη ὁμολογία τους, τὴ θεϊκὴ σοφία τους, καὶ γιὰ νὰ τὰ ποῦμε ὅλα, μὲ ἄντρες ντυμένους τὴν ἱερωσύνη τῆς δικαιοσύνης, τὰ δὲ εὐαγὴ μοναστήρια, σὰν ἡ λαμπάδα τοῦ φωσφορίου, φωτίστηκαν ἀπ' τίς ἀσκήσεις τῶν μοναχῶν, καὶ τὸ πολίτευμα τῆς ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας μας ἀποκαταστάθηκε, σύμφωνα μὲ τὴν παράδοσή μας, ὅσο κι ἂν ἡ κοσμικὴ θύελλα (ἀπ' τῶν Λατίνων τὴν κατάχτηση) ἀγωνίστηκε νὰ τὸ σαλέψει, καὶ γιὰ νὰ τὰ πῶ ὅλα περιληπτικά, κανένας μῶμος δὲν παρειαδέυσε στὸ κατὰ τὴ Δύση τμῆμα τῆς Ἐκκλησίας μας. Γι' αὐτὰ εὐχαριστώντας λοιπὸν τὸν ἅγιο Θεὸ εὐχόμεθα καὶ ἐλπίζομε τὰ ἴδια νὰ συμβοῦν καὶ στὸ κατὰ τὴν Ἀνατολὴ τμῆμα σας καὶ οἱ ἐξουσιαστὲς τῶν δυῶ μερῶν νὰ συνδεθοῦν μὲ δεσμοὺς ὁμονοίας, γιὰ νὰ μὴ προσάπτεται κανένας ψόγος στὴν ἔνωση τῶν δυῶ τμημάτων τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας μας καὶ γιὰ νὰ ἐξαφανιστοῦν, σὰν κοπριά τῆς γῆς, τὰ ὑπόλοιπα τῆς λατινικῆς κυριαρχίας. Καὶ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ὁμονοίας, αὐτὸς ποὺ ἐνώνει σὲ ἓνα τὰ χωρισμένα, ἄς εἰρηνεύσει τοὺς ἐξουσιαστὲς τῶν δυῶ τμημάτων τοῦ Ἑλληνισμοῦ, κι ἄς τοὺς κἀνὴ μιά καρδιά, γιὰ νὰ πετάξουν μὲ τὴ συνεργασία τους ἀπ' τὴ μέση τὴ Λατινικὴ ἐξουσία. Εἶθε καὶ ἐμεῖς οἱ δυτικοὶ νὰ ἀξιωθοῦμε τῶν εὐχῶν, τῶν ἐπιβλέψεων, τῶν ὁδηγιῶν καὶ τῶν διδασκαλιῶν τῆς ἀγιότητάς σου, ἔτσι ποὺ καὶ ὁ ἥλιος νὰ δῆ τὴ νέα αὐτὴ κατάσταση καὶ μεῖς νὰ ἀπευθύνωμε στὸ Θεὸ καινούργια δοξολογία»¹⁵¹.

Παρόλες τίς εὐφημίες ποὺ κάνει πρὸς τὸν πατριάρχη ὁ Χωματιανός, καθαρὰ βλέπομε πῶς δὲν ἀπευθύνεται σ' αὐτὸν ὡς ἓνας ὑποτελὴς του, ἀλλὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ ὡς ἴσος πρὸς ἴσο, ἢ καλύτερα ὡς ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας τῆς δυτικῆς μοίρας, αὐτῆς ποὺ περικλεινόταν στὸ κράτος τοῦ Θεόδωρου 168¹⁵². Γιὰ τὸ ρόλο του στὴ στέψη τοῦ Θεόδωρου 168 δὲν ἀνάφερνε τίποτε, ἀλλὰ αὐτὸς ὁ τελευταῖος στὸ γράμμα ὀνομαζόταν, ὅπως

151. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 482-84.

152. Γιὰ τὰ δίκαια τοῦ Ἀχρίδος ποὺ κληρονόμησε ἢ οικειοποιήθηκε αὐτὰ τοῦ Πρώτης Ἰουστινιανῆς, βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 80.

είδαμε, «κράτιστος και ἅπ' τὸ Θεὸ ἐστεμμένος αὐτοκράτορας», «κράτιστος και θεοστεφής αὐτοκράτορας»¹⁵³. Αὐτὸ ὁμως πού ὁ Χωματιανὸς παράλειψε, ξεκαθάρισε ὁλότελα στὴν ἀπάντησή του ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Γερμανὸς (β')¹⁵⁴.

Σ' αὐτὴ τὸν προσαγόρευε «μακαριώτατον ἀρχιεπίσκοπον πάσης Βουλγαρίας» και τὸν καλοῦσε νὰ μὴ δυσαρεστηθῆ πού παραλείπει «τὸ γλυκὺ τῆς ἀδελφότητος πρόσρημα και τὸ τῆς συλλειτουργίας ἀξίωμα» (πού δὲν τὸν ἀποκαλεῖ δηλ. ἀγαπητὸ ἀδελφὸ και συλλειτουργό) και γι' αὐτὸ δὲν εἶναι ἄλλος ὑπεύθυνος παρά ὁ ἴδιος (ὁ Χωματιανὸς) εἴτε λόγω τῆς ἀγνοίας εἴτε λόγω τῆς ἀκαταμάχητης λήθης τῶν δικαιωμάτων πού εἶχε. Ὁ σκοπὸς τῆς ἀπάντησής του, διασαφηνίζει, δὲν ἦταν νὰ χαιρετίσῃ, ἀλλὰ νὰ ἐλέγξῃ τόσο τὸν Βουλγαριανὸ ὅσο και τοὺς ἄλλους κατὰ τὴ Δύση ἀδελφοὺς ἀρχιερεῖς γιὰ τὶς μὴ κανονικὲς τους πράξεις¹⁵⁵.

Χωρὶς ἄλλες ἐξηγήσεις ὁ πατριάρχης ἐθίξε τὴν καρδιά τοῦ προβλήματος, ρωτώντας «ἀπὸ πού κι ὡς πού ὁ ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ στέφῃ αὐτοκράτορες. Πότε κατὰ τὸ παρελθὸν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἄχριδας ἄπλωσε τὸ δεξιὸ πατριαρχικὸ χέρι γιὰ νὰ στέψῃ κάποιον πού τὸ ἐπιθυμοῦσε. Δεῖξε μας ἓνα προηγούμενο παράδειγμα¹⁵⁶. Εἶσαι ἓνας ἀνθρωπος σοφὸς και δὲν πρέπει νὰ δυσαρεστήσαι πού ἐλέγχσαι. Ἡ καινοτομία πού ἔκανες νὰ χρίσῃ βασιλεῖα μὲ ἀνύπαρχτο μύρο, καθὼς γνήσιο κοντὰ σέ σὰς δὲν ὑπῆρχε, ξεσήκωσε ἓνα κλύδωνα μέσα στοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας και διαίρεσε σέ δυὸ τὴν ἐνιαία πατριαρχικὴ ἐξουσία. Στέρνω ὁμως αὐτὴ τὴν ἀδικία και συγχωρῶ τὸν ἀντίθρονο και ἀντίζηλο και δὲν ἀνταποδίδω τὸ χτύπημα. Ἀλλὰ ἡ πράξη σου κυρίως πρόσβαλε τὸν Χαριτώνυμον (= Ἰωάννην γ' Δούκαν Βατάτζην 274) αὐτοκράτορα, τὸν εὐπρόσιτο και ἰλαρὸ στοὺς ὑπηκόους του, πού ὁ Θεὸς ἐγκατάστησε στὴν Ἀνατολή, ὡς ἓνα φύλακα μὲ πύρινο ξίφος, γιὰ νὰ ἀντιμετωπίζῃ κατὰ πρόσωπο και ἐπιδέξια τοὺς ἀπιστοὺς Ἀγαρηνοὺς και τοὺς ἄσημο βάπτισμα ἔχοντες Λατίνους»¹⁵⁷.

Στὴ συνέχεια ὁ πατριάρχης κατηγοροῦσε τὸ Δημήτριον Χωματιανὸ πὼς ἐκμεταλλεύτηκε τὶς περιστάσεις γιὰ τὸ προσωπικὸ του συμφέρον, ζητοῦσε μετάνοια γιὰ τὰ γενόμενα, και τοῦ γνώριζε τὰ τῆς ἀποστολῆς τοῦ μητροπολίτη Ἀμάστριδος Νικόλαου Καλοήθη «τοῦ σοφοῦ στὸ λόγο και καλοῦ στὸ ἦθος, σύμφωνα μὲ τὸ ἐπώνυμο πού ἅπ' τὴν παιδικὴ του ἡλικία πῆρε», κοντὰ «στὴ μακαριότητά του (= στὸ Χωματιανὸ) και τοὺς ἄλλους ἀδελφοὺς και συμποίμενες και ὁλάκερο τὸ ξάπλωμα τῆς δυσμικῆς ἐκκλησίας», ὁ ὁποῖος μὲ

153. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 482¹⁴⁻¹⁹.

154. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 483-86: Ἀντιγραφή (=ἀπάντηση) τοῦ πατριάρχου (ΚΠόλεως) κυροῦ Γερμανοῦ (β') πρὸς τὴν ἀναγεγραμμένην γραφὴν τοῦ Βουλγαριανὸ ἀρχιεπισκόπου.

155. Ἀντιγραφή τοῦ πατριάρχου κυροῦ Γερμανοῦ, εἰς Χωματιανόν, ἐκδ. Pitra, στ. 483.

156. Ἀντιγραφή τοῦ πατριάρχου Γερμανοῦ, ἐνθ' ἄνωτ., στ. 484.

157. Ἀντιγραφή τοῦ πατριάρχου Γερμανοῦ, ἐνθ' ἄνωτ., στ. 484-85.

τη μεσολάβηση του Βουλγαρίας θα εμφανιζόταν και «στό πρόσωπο του κρατούντος τῶν κατὰ τὴ Δύση πόλεων καὶ χωρῶν καὶ ποθεινότατου γιοῦ τῆς ἀγιώτατης τοῦ Θεοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας, γιὰ νὰ λαλήση πρὸς τὸ ὕψος τῆς δόξας του ὅσα ἔχει λάβει ἐντολὴ νὰ μεταδώσῃ ἀπ' τὸν πατριάρχη»¹⁵⁸.

Εἶναι ἀρκετὰ ἐνδιαφέρον πού ὁ πατριάρχης Γερμανός (β') μιλοῦσε γιὰ τὸ Θεόδωρο 168 μὲ σεβασμό, κατευθύνοντας τὶς αἰτιάσεις καὶ μομφές του ἐναντίον τοῦ Βουλγαρίας Δημήτριου Χωματιανοῦ. Γιὰ νὰ δώσῃ ἔμφραση στὴν ἀπόφασί του ὁ Γερμανός (β') ἀνάδειξε μητροπολίτη Δυρραχίου πρόσωπο τῆς ἐκλογῆς του¹⁵⁹. Ἡ νόμιμη αὐτὴ πατριαρχικὴ ἐκλογὴ δὲν ἐγένε δεχτὴ ἀπ' τὸ Θεόδωρο 168 καὶ τὴ δυσμικὴ ἱεραρχία, ἡ ὁποία σὲ ἀντίπραξη ὕψωσε στὴν ἔδρα τοῦ Δυρραχίου τὸν Κωνσταντῖνον Καβάσιλαν, φίλο τοῦ Χωματιανοῦ¹⁶⁰.

Ὁμοίως ἡ ἀποστολὴ τοῦ Ἀμάστριδος Νικόλαου Καλοῆθῃ ἀπότυχε παρὰ τὶς προσπάθειές του νὰ πείσῃ τὴ δυσμικὴ σύνοδο τῆς Θεσσαλονίκης γιὰ τὰ διοικητικὰ δικαιώματα τῆς πατριαρχικῆς ἐξουσίας. Ὡς ἐδῶ ἡ συζήτησῃ δὲν περιελάμβανε τοὺς ἐστεμμένους ἀρχηγούς τῶν δυῶ κρατῶν. Ὅτιδήποτε ἀφοροῦσε τοὺς αὐτοκράτορες, γινόταν ἔμμεσα καὶ μπορεῖ κανεὶς νὰ πῇ μὲ λεπτότητα. Ὅταν ὅμως ὁ Θεόδωρος 168 ἐδίωξε τὸ μητροπολίτη Δυρραχίου πού εἶχε ἐκλέξει ἡ πατριαρχικὴ σύνοδος τῆς Νίκαιας, τότε ὁ Γερμανός (β') ἔκανε μιὰ ἄμεση ἐπίθεση κατὰ τοῦ Θεόδωρου 168, πού μὲ αὐτὴ τὸν καθιστοῦσε μόνον ὑπεύθυνος γιὰ ὅλες τὶς κανονικὲς παραβάσεις καὶ ἀδικίες πού ἡ ἐπικράτειά του ἔκανε σὲ βάρος τῆς ἐξουσίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου πού εἶχε τὴν ἔδρα του στὴ Νίκαια¹⁶¹.

Ὁ πατριάρχης τόνιζε σὲ γράμμα του πῶς ὁ Θεόδωρος 168 μὲ τὴν αὐτοαναγόρευσῃ του σὲ αὐτοκράτορα ἐνίσχυσε τὸ σχίσμα τῆς Ἐκκλησίας καὶ προέβη σὲ σειρά παρανομιῶν, ὅπως ἦσαν αὐτὲς τῆς ἀδικῆς ἀποπομπῆς τοῦ μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Κωνσταντῖνου Μεσοποταμίτη καὶ τῆς παράβασης τοῦ ὄρκου πίστες πού εἶχε δώσει πρὸς τὸν ἀείμνηστο αὐτοκράτορα Θεόδωρο (α') Λάσκαρι Κομνηνό. Ἡ ὅλη αὐτὴ τακτικὴ του, ἐγράφε ὁ πατριάρχης, δὲν ἔκανε ἄλλο παρὰ νὰ δυσχεράνη τὴν ἑλληνικὴ ὑπόθεση, τὴν ἀπομάκρυνση δηλ. τῶν Λατίνων ἀπ' τὴ βασιλεύουσα καὶ τὰ ἄλλα ἑλληνικὰ ἐδάφη.

Ἡ δυσμικὴ σύνοδος ἐξουσιοδότησε τὸ μητροπολίτη Κερκύρας Γεώργιο Βαρδάνη νὰ δώσῃ ἀπάντησῃ στὶς σοβαρὲς αὐτὲς κατηγορίες τοῦ πατριάρχη.

158. Ἀντιγραφὴ κτλ., ἐνθ' ἄνωτ., στ. 485-86.

159. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ τοῦ ἱεράρχη παραμένει ἀγνωστο. Γι' αὐτὸν μᾶς μιλάει ὁ μητροπολίτης Κερκύρας Γεώργιος Βαρδάνης στὸ πρὸς τὸν Γερμανόν (β') γράμμα του, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 137), σ. 112, βεβαιώνοντας πῶς ἡ δυσμικὴ ἱεραρχία ἤθελε νὰ τὸν δεχτὴ καὶ παρακάλεσε γι' αὐτὸ τὴν αὐτοῦ «βασίλικὴ γαληνότητα» τὸ Θεόδωρο 168, ἀλλὰ συνάντησε τὴ σθεναρὴ του ἀρνήσῃ.

160. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Πίτρα, στ. 617 κεξ.

161. Ἡ θέση αὐτὴ τοῦ πατριάρχη Γερμανοῦ (β') ἰκανοποιήθηκε σὲ ἓνα γράμμα πού ἔχει χαθῇ καὶ μᾶς εἶναι γνωστὴ ἀπ' τὴν ἀπάντησῃ πού ἔκανε σ' αὐτὸ τὸ γράμμα ὁ Κερκύρας Γεώργιος Βαρδάνης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 137), σ. 104-18.

Βρίσκονταν τότε οι άρχιερείς τής δυτικής μοίρας στη Θεσσαλονίκη (1226-1227)¹⁶².

Ο Βαρδάνης συνέταξε ένα διεξοδικό γράμμα, πού με αυτό άπαντούσε σε όλες τις κατηγορίες του πατριάρχη.

«Ο υπό σε Δυτικός Ιεραρχικός σύλλογος, ω πατριαρχών ακρότης, έγγραφε ο Κερκύρας, ύψώνομε προς έσένα τη φωνή ως προς ένα μεσίτη ανάμεσα στον Ούρανό και τη Γη, γιατί στο υπερνέφελο πρόσωπό σου ενώνονται οι δυο κόσμοι, ο πνευματικός και ο επίγειος, κατά το παράδειγμα του ένσαρκωμένου Λόγου, του όποιου τά σπλάγγνα ύποδύεσαι και μαζί του κατεβαίνεις άπ' τά ύψώματα τής πρώτης άρχιεραρχίας σου στα δικά μας χαμηλόθρονα. Ήλιπζε κανείς πώς τó γράμμα πού τελευταία έφτασε άπ' τη Νίκαια, θά ήταν μία νέα κλίμακα του 'Ιακώβ, άπό όπου ένας διάλογος θά διανοιγόταν μεταξύ Ούρανού και Γης, πώς ο άνωτατος ιεράρχης μας θά άπασχολούνταν με τις έπισκοπές τής Δύσης, πώς ο ιατρός τών ψυχών θά έπαιρνε φροντίδα για τήν Έκκλησία πού νοσεί, πώς ή πέρδικα του προφήτη ('Ιερεμίας ΙΖ', 11) θα συναζε κάτω άπ' τις φτερούγες της τούς νεοσσούς της, αλλά αυτή ή έπιστολή δέν ήταν παρά τó αντίθετο άπό κείνο πού περίμεναμε. Αντί να έλκύση, άπωθούσε, αντί να συγκεντρώση, διέλυε. Αντί αύγου δεχτήκαμε σκορπιό και αντί ψαριού φίδι, αντί δε γλυκασμού πικρία»¹⁶³.

«Γιατί στο γράμμα εκείνο ο πατριάρχης καταφέρεται κατά του πανευσεβή αυτοκράτορα (= του Θεόδωρου 168), του άπ' τó Θεό έστεμμένου, με λόγια βαριά; Αυτός όμως έχει τήν πραότητα του Δαβίδ, μισεί τούς παραβάτες, σπρώχνει μακριά του τούς συκοφάντες; και προστατεύει τούς πιστούς τής γης, κυρίως τούς ιεράρχες και μοναχούς, και κάθετα με ταπεινώση μαζί τους, γιατί του άρέσει να δέχεται όλο τόν κόσμο με ήμερότητα και να άνακουφίζει τούς πονεμένους. Ποιόν άπ' τούς έχτρους δέν έξολόθρευσε, ποιόν άπ' τούς καταδιωγμένους δέν έσωσε; Γιατί ή έξ ύψους Ανατολής πατριαρχική έπιστολή έπιζήτησε να προσβάλη τόν βασιλικώτατον αυτόν λέοντα;»¹⁶⁴.

«Τó γράμμα πού στείλαμε στη Νίκαια κατά τó προηγούμενο έτος με τó σεβάσμιμο μοναχό Θεόδουλο ¹⁶⁵, τίποτε δέν περιείχε πού να δικαιολογή τις λοιδορίες του πατριάρχη. Αν όρισμένες μισθωμένες ψυχές μās κατηγορησαν για να προσφέρουν κερι και μέλι στον έκμισθωτή (προφανώς στον αυτοκράτορα πού είχε τήν έδρα του στη Νίκαια), ο Θεός άς τούς συγχωρήση, πού ένέργησαν χωρίς σύνεση και έπαιξαν πάνω σε πράματα, πού δέν είναι για

162. Lettre de Georges Bardanès, métropolitte de Corcyre, au patriarche Germain II, 1226-1227c., EEBΣ 33 (1964), σ. 87-103: σχόλια του άείμνηστου και έξαιρετου και σεβάσμιμου φίλου R. - J. Loenertz: σ. 104-18: κείμενο τής έπιστολής του Βαρδάνη.

163. Γεώργιος Βαρδάνης, ένθ' άνωτ., σ. 104-109, § 1-7.

164. Γεώργιος Βαρδάνης, ένθ' άνωτ., σ. 109-10, § 8.

165. Έννοεί τó πιτάκιο τής Άρτας, βλ. άνωτέρω, ύ. 139-145.

νά παίξη κανείς. Μπορεί κανείς και κάτι άλλο νά πῆ. Μήπως οἱ σοφοὶ τῆς Νίκαιας νόμισαν πὼς ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι τῆς Δύσης εἴμαστε ἄπλοιοι καὶ ἀνόητοι; Μέσα στὸ αὐτοκρατορικό-παλάτι (τῆς Θεσσαλονίκης) καὶ ὁ πιὸ μικρὸς ὑπὸνυφὴς ξέρει νά διαβάξῃ καὶ νά γράφῃ, καὶ ὅπως πολλοὶ εἶναι οἱ ἄντρες τοῦ πολέμου σ' αὐτό, εἶναι πολλοὶ εἶναι καὶ οἱ ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων, καὶ ἂν κανεὶς ἐρευνήσῃ, οὔτε τὸ λόγιο θὰ βρῆ ἄσπλο οὔτε τὸν πολεμιστὴ ἄμωσο. Ἐπρεπε, φυσικά, κάτω ἀπὸ ἓνα σκῆπτρο θεοφρούρητο ἢ ἱερὴ σοφία νά συμβαδίζῃ μὲ τὴν ἐξωτερικὴ, καθὼς ἡ πανυπέροσση χάρις εὐδόκησε νά προικίσῃ τοὺς ἐδῶ βασιλεῖς (τὸ Θεόδωρο 168 καὶ τὴ Μαρία) καὶ τὰ ἀνάκτορα, μὲ τέλεια δωρήματα, ἂν καὶ ἐμεῖς σιωποῦμε γιὰ νά μὴ φανοῦμε ἐγωιστές»¹⁶⁶.

«Ἄς στρέψωμε τὸ λόγο, ὦ θειοτάτῃ κεφαλῇ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ὡ ἐσεῖς οἱ ὁμόστοιχοι ἀδελφοὶ ἱεράρχες (τῆς Ἀνατολῆς), σὲ ὅσες κατηγορίες ἐναντίον μας ἀναφέρει αὐτὴ ἢ ὑπὸ μορφὴ ὁμιλίας πατριαρχικῆ ἐπιστολῆ, καὶ ἂς ἀντιτάξωμε σὲ μερικὲς ἀπ' αὐτές, ἂν ὄχι σὲ ὅλες τὴ δικὴ μας θέση, λέγοντας πάντα τὴν ἀλήθεια, γιὰ τὸ παντέφορο μάτι τοῦ Χριστοῦ μπορεῖ νά βλέπῃ μέχρι τὰ βάθη τῶν σκέψεών μας, ὅπως καὶ τῶν δικῶν σας· πραγματικά, τίποτε τὸ κρυφτὸ δὲν ὑπάρχει μπροστὰ του, ἀλλὰ ὅλα εἶναι γυμνά καὶ ἀπ' τὸ φῶς καθαρότερα, καὶ πρὶν ἀκόμη νά συντελεστοῦν»¹⁶⁷.

«Ὁ μητροπολίτης Θεσσαλονίκης (Κωνσταντῖνος Μεσοποταμίτης), ποὺ στὴ Νίκαια θεωρεῖται ὡς ἓνας ἱερός ἀθλητῆς (= μάρτυς), δὲν ἐξορίστηκε οὔτε ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα, οὔτε ἀπ' τοὺς συνεπισκόπους του, οὔτε ἀπ' τὸ λαό, οὔτε ἀπ' τοὺς προύχοντες καὶ τοὺς μεγιστάνες, ὅπως συχνὰ ἀρέσει σὲ μερικοὺς νά λένε. Ὁ ἴδιος καταδίκασε τὸν ἑαυτό του στὴν ἐξορία, ἐγκαταλείποντας σὰν μιὰ μικρὴ κώμη τὴν ἐνδοξὴ καὶ πολυάνθρωπη μητρό-πολὴ του, τῆς ὁποίας πασίγνωστη εἶναι ἡ πνευματικὴ παράδοση. Οἱ παρακλήσεις τοῦ θεόστεπτου αὐτοκράτορά μας δὲν ἐξυπηρέτησαν σὲ τίποτε, οὔτε αὐτές τῶν ἀπεσταλμένων του, ἱεραρχῶν καὶ συγκλητικῶν. Ὁ γέρος ἐπίσκοπος ὄχι μόνον ἀρνήθηκε νά δώσῃ τὴ διαβεβαίωση πίστεως πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔδωσε δείγματα περιφρόνησης πρὸς τὴν πόλιν, τῆς ὁποίας ἦταν ὁ πνευματικὸς προστάτης. Ἡ κακοπάθειά του, ὄχι μόνον δὲν εἶναι ἀξία τοῦ φωτοστέφανου τοῦ ἀθλητῆ, ἀλλὰ πρέπει νά τύχῃ τιμωρίας ἀπ' τὴ δικαιοκρισία τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς ἀποκάλυψης»¹⁶⁸.

«Ὁ μητροπολίτης Δυρραχίου ποὺ ἐξελέξατε, δὲν ἀποκαταστάθηκε στὴ θέση του, παρὰ τίς καλὲς προθέσεις τῆς δυσμικῆς ἱεραρχίας, λόγω τῆς ἀρνήσεως τοῦ γαληνότατου βασιλέα μας, νά δεχτῆ ὡς ἐπίσκοπο τῆς πιὸ ἀγαπημένης του πόλης, ἓνα ὄργανο τῆς κυβέρνησεως τῆς Νίκαιας. Ὁ μακαρίτης ἀδελφός του (ὁ Μιχαὴλ α' 174) πρῶτα, κ' ἐπειτα αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ

166. Γεώργιος Βαρδάνης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 110, § 9.

167. Γεώργιος Βαρδάνης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 110-11, § 10.

168. Γεώργιος Βαρδάνης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 111-12, § 11. Βλ. καὶ ἀνωτέρω, ὑ. 76.

αυτοκράτορας (ὁ Θεόδωρος 168), ἔκαναν τεράστιες προσπάθειες καὶ ὑποβλήθηκαν σὲ βαριές θυσίες, γιὰ νὰ πάρουν καὶ νὰ διατηρήσουν τὸ Δυρράχιο. Εἶναι ἐκεῖ πού ὁ Θεόδωρος 168 πέτυχε τὴ μεγάλη νίκη του κατὰ τῶν Ἰταλῶν (συντρίβοντας τὴ δύναμη τοῦ Πέτρου de Courtenay). Γιατὶ πρέπει νὰ κατηγορηθῇ ὁ θεοδυναμῶτος αυτοκράτοράς μας, ἂν στὴν πόλη αὐτὴ, πού ἔχει ὡς κόρη ὀφθαλμοῦ, ἀξιώνει νὰ ἔχη ὡς ἐπίσκοπο πρόσωπο τῆς ἐμπιστοσύνης του, γιὰ νὰ μπορῇ νὰ ἀμυνθῇ ἐναντίον τῶν διαφόρων ἐχτρῶν, Σικελῶν καὶ Βενετῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ κυρίου τῆς Ἀσίας» (τοῦ αυτοκράτορα Ἰωάννη γ' Δ.Β. 274)¹⁶⁹.

«Μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς μνείας τῶν μητροπολιτῶν Θεσσαλονίκης καὶ Δυρραχίου, τίθεται τὸ πρόβλημα τῆς πίστης πρὸς τὸν ἡγεμόνα, τῶν ἐπισκόπων αὐτῆς ἐδῶ τῆς δυτικῆς μοίρας· δὲν εἶναι ἐπίκαιρο, ἓνας ὑπήκοος τοῦ αυτοκράτορά μας νὰ πηγαίη στὴ Νίκαια γιὰ νὰ ὀνομαστῇ καὶ νὰ χειροτονηθῇ, κ' ἔπειτα νὰ ἐπιστρέφῃ γιὰ νὰ ἐγκατασταθῇ στὴν ἐπισκοπικὴ ἔδρα του. Πρέπει οἱ ὑπομήφιοι νὰ ἐκλέγωνται ἐδῶ καὶ νὰ χειροτονοῦνται ἀπ' τοὺς ἐπισκόπους τῆς δυτικῆς μοίρας. Δὲν ἀγνοοῦμε πῶς αὐτὸ ἀποτελεῖ μιὰ ἀντικανονικὴ καινοτομία, ἀλλὰ τὸ ἐπιβάλλουν προσωρινὰ οἱ περιστάσεις καὶ γίνεται παρὰ τὴ θέλησή μας· ἀλλὰ μὲ τὴ χάρι τοῦ Χριστοῦ, αὐτὴ ἡ καινοτομία δὲν παραβιάζει τὰ δόγματα τῆς πατροπαράδοτης εὐσεβείας μας, οὔτε παραλλάσσει τὸ βάπτισμα, οὔτε σβῆνει τὸ πνεῦμα, οὔτε ἐξουθενώνει τοὺς προφῆτες· καὶ προπάντων –σύμβολο αὐτὸ τῆς ἐνότητάς μας– δὲν παραλείπει τὸ καθημερινὸ μνημόσυνο τοῦ τιμίου πατριαρχικοῦ ὀνόματος»¹⁷⁰.

«Ἐμεῖς ἐδῶ οἱ δυτικοὶ ἀρχιερεῖς καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος πού συνήλθαμε στὴν Ἄρτα, ἀποφασίσαμε νὰ μὴ διαχωριστοῦμε ἀπ' τὴν κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας μας, τὸν πατριάρχη, καὶ σ' αὐτὸ ἐπιμένομε· ἂν δὲ ἡ μεγάλη ἀγισσύνη σου, δέσποτα, καὶ ἡ περὶ σέ ἱερά σύνοδος, κρίνετε πῶς καὶ γιὰ τοὺς παρόντες καιροὺς εἶναι πιὸ ὠφέλιμη ἢ μονότονη καὶ ἀνένδοτη στάση, δὲν κάνετε ἄλλο παρὰ νὰ ματαιοπονῆτε, γιατί ὅπως λέει καὶ ὁ μῦθος, οὔτε τὸ ἀδύνατο μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐπιδιώξῃ, οὔτε τὸν ροῦν τοῦ ποταμοῦ νὰ τὸν πᾶη πρὸς τὰ πίσω»¹⁷¹.

«Κατηγοροῦνται οἱ ἐπίσκοποι τῆς Δύσης γιὰ τίς παρανομίες τους. Ἄλλὰ ἡ νομιμότητα βασιλεύει σὲ ὅ,τι ἀναφέρεται στὸν πατριαρχικὸ θρόνο; Στὴν ΚΠολη ἐδρεύουσιν παρεῖσαχτοι πατριάρχες (= οἱ Λατίνοι πατριάρχες τῆς ΚΠολης), πού μποροῦν νὰ παραβληθοῦν πρὸς τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον πού διαδέχτηκε χωρὶς νόμιμο δεσμὸ τὸν πέμπτο σύζυγο τῆς Σαμαρείτιδας. Καὶ ὅπως κανεὶς μπορεῖ νὰ προΐδῃ πολλοὺς ἀκόμη θὰ ἔχη σφετεριστές, ἀληθινούς μοιχοὺς καὶ ὄχι νυμφίους τῆς Ἐκκλησίας τῆς ΚΠολης. Ὅταν ἓνας νόμιμος ποιμένας ἀποχτήσῃ πραγματικὰ τὴν ἔδρα τῆς ΚΠολης, τότε θὰ ἔχη

169. Γεώργιος Βαρδάνης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 112-13, § 12. Βλ. καὶ ἀνωτέρω, ὑ. 41, 159 καὶ 161.

170. Γεώργιος Βαρδάνης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 113, § 13.

171. Γεώργιος Βαρδάνης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 113-14, § 14.

τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσῃ ἀπ' τοὺς ἐπισκόπους τῆς Δύσης νὰ παρουσιάσουν τὶς ἀποδείξεις τῆς νομιμότητάς τους. Πρὶν ἀπ' αὐτὸ πρέπει νὰ κρίνωνται ὅλα μὲ ἐπιείκεια, καθὼς καὶ οἱ ἴδιοι (οἱ ἐν Νικαία πατριάρχες) δὲν ἔχουν ἀπόλυτη νομιμότητα, καὶ νὰ παρακαλοῦμε τὸ Θεὸ νὰ δώσῃ τέλος στὴ νέα αὐτὴ βαβυλωνιακὴ αἰχμαλωσία»¹⁷².

«Στρέφω ἤδη τὸ λόγο στὶς κατηγορίες ποὺ ἀπευθύνθηκαν ἐναντίον τοῦ κράτιστου καὶ ἁγίου βασιλέα μας. Ἐραγε εἶδε ποτὲ ἡ ἀγιότητά σου τὸν εὐγενέστατο καὶ ἀνδρικότατο ἀνάμεσα στοὺς βασιλεῖς, τὸν κυρὸ Θεόδωρο τὸ Δούκα νὰ στήνῃ τὶς σκηνές του ἀνάμεσα στοὺς γιούς τῆς Ἄγαρ; (τοὺς Τούρκους;). Ὁ πατριάρχης εἶναι βέβαιος πὼς ὁ αὐτοκράτορας (Θεόδωρος α΄ ὁ) Λάσκαρις τὸν κάλεσε ἀπὸ κεῖ δειχνοντας ἐπιείκεια καὶ κατανόηση; Λησμόνησε ὁ πατριάρχης τὶς τιμές μὲ τὶς ὁποῖες ὁ ἀρχηγὸς τοῦ λαοῦ (ὁ Θεόδωρος α΄ Λ.) περιέβαλε τὸν ὑποστράτηγόν του (τὸ Θεόδωρο 168), καὶ πὼς αὐτὸς ὁ τελευταῖος, ὅταν ἔδωσε τὸν ὄρκο πίστεως στὸν πρῶτο (τὸ Θεόδωρο α΄ Λ.), αὐτὸς δὲν εἶχε ἀκόμη στεφθετὴ αὐτοκράτορας στὴν Ἀσία καὶ δὲν εἶχε μόνιμη διαμονή, ἀλλὰ ἦταν κυκλωμένος ἀπὸ πολλοὺς ἐχτροὺς ποὺ ἀποποιούνταν τὴν ἐξουσία του;»¹⁷³.

«Οἱ συγκεντρωμένοι στὴ Θεσσαλονικὴ ἐπίσκοποι ξέρουν ὅλες τὶς σοβαρὲς ὑπηρεσίες ποὺ πρόσφερε ὁ (Θεόδωρος) Κομνηνοδοῦκας 168 στὸ (Θεόδωρο α΄) Λάσκαρι, προκινδυνεύοντας γι' αὐτὸν καὶ ὑποτάσσοντας ὀχυρωμένες σ' αὐτὸν πόλεις. Γι' αὐτὲς τὶς ὑπηρεσίες του ἐπάξια ἀμείφθηκε ἀπ' τὸ Λάσκαρι καὶ ὁ Θεόδωρος 168 ἀνταπόδωσε τὶς εὐεργεσίες ποὺ ἔλαβε, γεμίζοντας μὲ μεγαλοδωρεές τοὺς ἀδελφούς τοῦ Λάσκαρι ποὺ βρισκόνταν κοντὰ του»¹⁷⁴.

«Ἡ ἀξίωση γιὰ νὰ τηρήσῃ ὁ αὐτοκράτορας ποὺ ἀσκεῖ τὴν ἀπόλυτη ἐξουσία στὴ Δύση τὸν ὄρκο πίστεως ποὺ τὸν δένει μὲ τοὺς διαδόχους τοῦ Θεόδωρου (α΄) Λ. δὲν εἶναι παρά ἓνας παραλογισμὸς. Ποιά συμφωνία μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ ἀνάμεσα σὲ λέοντα καὶ χαμαιλέοντα ἢ μπορεῖ κανεὶς νὰ πῇ πὼς ἀπ' τὴν ἴδια φυλὴ προέρχονται τὰ τριαντάφυλλα μὲ τὶς ἀνεμῶνες καὶ τὰ κυπαρίσσια μὲ τὶς βουρβουλιές. Ἡ Δύση εἶναι πραγματικὰ ἓνας παράδεισος τριανταφύλλων καὶ ρόδων, ἀνοιχτὸς γιὰ ὅλους, ἐνῶ ὁ νέος παράδεισος τῆς Ἀνατολῆς εἶναι ὀλέθριος τόσο γιὰ τοὺς πρῶτους ποὺ γεύτηκαν τοὺς καρπούς του καὶ

172. Γεώργιος Βαρδάνης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 114-15, § 15. Καὶ ὁ Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 490, ἀμφισβήτησε τὴ νομιμότητα τοῦ πατριάρχη ΚΠόλεως ποὺ εἶχε τὴν ἔδρα του στὴ Νικαία, παρατηρώντας πὼς ποτὲ δὲν ἀκούστηκε «τὸν αὐτὸν μητροπολίτην Νικαίας πομαινενί, καὶ πατριάρχην ΚΠόλεως λέγεσθαι» ἀλλὰ τὸ πῶς σπουδαῖο εἶναι πὼς καὶ ἀπὸ σοφούς ἱερωμένους τῆς ἴδιας τῆς Νικαίας, προβλήθηκαν ἀμφισβητήσεις γιὰ τὴ νομιμότητα τοῦ ἐδρευόντος στὴ Νικαία πατριάρχη, βλ. Νικηφόρον Βλεμμύδην, Διήγησις Μερικῆ, *Gurriculum Vitae*, ἐκδ. A. Heisenberg, Leipzig 1896, σ. 7.

173. Γεώργιος Βαρδάνης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 15-16, § 16. Ὁ Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 66, καὶ ἐκδ. Heisenberg, σ. 61, κάνει ὑπανιγμὸ τῶν σχέσεων τοῦ Θεόδωρου 168 μὲ τὸν Σελτζουκιδὴν σουλτάνον. Βλ. καὶ ἄνωτ., ὑ. 16.

174. Γεώργιος Βαρδάνης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 116, § 17. Βλ. καὶ ἄνωτέρω, ὑ. 16 καὶ 19.

πέθαναν όσο και για τους δεύτερους που παρακωλύουν την είσοδο σ' αυτούς που προθυμοποιούνται να μπουν. Ποιός λοιπόν λογικός άνθρωπος θα στρέψη τὰ μάτια πρὸς τὸν κλειστὸ αὐτὸν παράδεισο τῆς Ἀνατολῆς; Θὰ προτιμήσῃ τὸν παράδεισο τῆς Δύσης που γνώρισε τὸν δικό της ἥλιο βασιλέα καὶ αὐτὸς ὁ ἥλιος γνώρισε τὴ Δύση του»¹⁷⁵.

«Αὐτὰ εἶναι τὰ ὅσα εἶχαμε νὰ ποῦμε ἐμεῖς οἱ ἐπίσκοποι που συγκεντρωθήκαμε στὴ Θεσσαλονίκη σὲ ἀπάντηση τοῦ πατριαρχικοῦ γράμματος, που μᾶς προσκόμισε ὁ ἀγαπητὸς ἐν Κυρίῳ ἀδελφὸς ἅγιος Ἀμάστριδος (Νικόλαος Καλοῆθης), ὁ σοφὸς καὶ ἐμπειρὸς, τὸν ὁποῖον στὴν ἀρχὴ δεχτήκαμε ὡς ἄγγελο τοῦ Θεοῦ, ὡς ὑπῆρέτῃ τοῦ Χριστοῦ, ὡς καθαρὸ ἀποσφράγισμα τοῦ πατριαρχικοῦ μεγαλείου, καὶ χαρούμενοι ξεθαρρέψαμε. Ἀλλὰ ἡ χαρὰ μας δὲν μᾶς βγήκε σὲ καλὸ. Στὴ συνεδρίαση που κάναμε, ἐνῶ ἦταν παρὼν καὶ μᾶς ἐβλεπε καὶ τὸν βλέπαμε, στάθηκε σὰν κουφὸς καὶ νεκρὸς πρὸς τὶς εἰσηγήσεις μας. Προτίμησε νὰ ἐπιστρέψῃ στὴ Νίκαια κοντὰ στὴ μεγάλη ἀγιοσύνη σου, χωρὶς τίποτε νὰ τελειώσῃ, παρά νὰ προβῆ σ' ἓνα ἔργο, γιὰ τὸ ὁποῖον, καθὼς εἶμαστε βέβαιοι, θὰ δίδονταν ἡ συγκατάθεσή σου. Δὲν παράλειψε νὰ συστήσῃ τὸ καθημερινὸ μνημόσυνο τοῦ ὀνόματός σου στὶς λειτουργίες, που διαικονίζει τὴν ἀναγνώρισή σου ἀπὸ ὅλους ὡς προϊσταμένου»¹⁷⁶.

«Ὅλες οἱ προσπάθειες καὶ οἱ συχνές καὶ δυσχερεῖς ἐπισκέψεις τοῦ Κερκύρας Γεώργιου Βαρδάνη καὶ ἄλλων ἐλλαδικῶν ἀρχιερέων στὰ αὐτοκρατορικὰ ἀνάκτορα τῆς Θεσσαλονίκης, ἀποβλέπουν στὴ διαφύλαξη τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος καὶ στὴν ἀποτροπὴ τῆς ὑπαγωγῆς τῆς δυτικῆς μοίρας τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας στὸν πάπα τῆς Ρώμης, τὸν καυχώμενο πὼς συνεδριάζει μὲ τοὺς ἀποστόλους Πέτρο καὶ Παῦλο καὶ κομπάζοντα πὼς μετὰ τὸν κορυφαῖο πῆρε στὰ χέρια του τὰ κλειδιά τοῦ Παραδείσου. Εἶθε ὁ Θεὸς νὰ ἐπιδαψιλευῇ πάντα τὴ χάρη του πάνω στὶς ἐκκλησίες, διὰ τοῦ προσώπου τοῦ πατριάρχη, ἐνὸς πατέρα που ξέρει νὰ συγχωρῇ τὶς ἐλλείψεις καὶ ἀσθένειες τῶν ἐν Χριστῷ ἀδελφῶν του, ἡμῶν τῶν ἀρχιερέων τῆς δυτικῆς μοίρας»¹⁷⁷.

VI

Ἐξασθένιση τῆς Λατ. αὐτοκρατορίας τῆς ΚΠολης καὶ ἐνδυνάμωση τῆς ἐλλ. τῆς Νικαιας, κατοχὴ τῆς Ἀδριανούπολης ἀπ' τὶς δυνάμεις τῆς Νικαιας, προβολὴ τῆς Βουλγαρίας κάτω ἀπ' τὸ νέο ἡγεμόνα τῆς Ἰωάννη - Ἀσάν II, προέλαση τῶν δυνάμεων τοῦ Θεόδωρου 168 μέχρι τὴν πεδιάδα τῆς

175. Γεώργιος Βαρδάνης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 116-17, § 18. Βλ. καὶ ἄνωτέρω, ὑ. 18.

176. Γεώργιος Βαρδάνης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 117-18, § 19.

177. Γεώργιος Βαρδάνης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 118, § 20.

Κομοτηνής και τὰ τείχη τῆς Ἀδριανούπολης και κατάληψη αὐτῆς τῆς πόλης ἀπ' τὶς δυνάμεις του, συμμαχία Θεόδωρου 168 με τὸν Ἰωάννη - Ἀσάν II και γάμος τοῦ Μανουὴλ Δούκ. Κομν. Ἄγγ. 169 με τὴ Μαρία Beloslava, ἀπασχόληση Θεόδωρου 168 με τὴν ἐσωτερικὴ διοίκηση, χρυσόβουλλα τοῦ Θεόδωρου 168 ὑπὲρ τῶν μητροπόλεων Ναυπάκτου και Κερκύρας, διακοπὴ τῶν σχέσεων τοῦ Θεόδωρου 168 με τὴ Βενετία, φιλικές σχέσεις του με τὸ Φρειδερίκο II τῆς Γερμανίας, ἀνάληψη τῆς βασιλείας στὴ λατ. ΚΠολη ἀπ' τὸ γέρο Ἰωάννη de Brienne, ἀντιζηλιές Θεόδωρου 168 και Ἰωάννη - Ἀσάν II γιὰ τὸ ἐπαθλο τῆς ἄλωσης τῆς λατ. ΚΠολης, μάχη ἀνάμεσά τους στὴν Κλοκοτινίτζα και συντριβὴ τοῦ Θεόδωρου 168 (1230), τύφλωση αὐτοῦ τοῦ τελευταίου μετὰ παρέλευση ἐτῶν ἀπ' τὴν αἰχμαλωσία του, ἐξασθένηση τοῦ βασιλείου τῆς Θεσσαλονίκης και κατάληψη τῶν μακεδονικῶν ἐδαφῶν του ἀπ' τὸ μεγάλο και φιλόνηρωπο βασιλεᾶ τῆς Βουλγαρίας Ἰωάννη - Ἀσάν II.

Αὐτὴ ἦταν ἡ ἐκκλησιαστικὴ κατάσταση ποὺ ἐπηρέαζε τὴ πολιτικὴ και ἐπιηραζόταν ἀπ' αὐτή.

Ὅσο γιὰ τὴν πολιτικὴ κατάσταση, πρέπει νὰ σημειώσωμε πὼς κατὰ τὸ ἔτος τῆς στέψης τοῦ Θεόδωρου ὡς αὐτοκράτορα στὴ Θεσσαλονικὴ ἢ Λατινικὴ αὐτοκρατορία τῆς ΚΠολης εἶχε σχεδὸν περιοριστὴ μέσα στὰ τείχη τῆς πρωτεύουσας. Ὁ Μορέας και μερικὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου βρίσκονταν κάτω ἀπ' τὸν ἐλεγχὸ τῶν Λατίνων, και ἡ Βενετία με τὰ πλοία της διατηροῦσε τὶς συγκοινωνίες. Ἡ νίκη τοῦ αὐτοκράτορα Ἰωάννη (γ') Δούκα Βατάτζη 274 στὸ Ποιμανηνό ὀδήγησε στὴν κατάχτηση ἀπ' τὴ Νίκαια σχεδὸν ὅλων τῶν λατινικῶν κτήσεων στὴ Μ. Ἀσία και γιὰ μερικὸς μῆνες τὸ βασίλειο τῆς Νίκαιας ἐκτάθηκε ἐπίσης στὴν Εὐρώπη. Οἱ πολίτες τῆς Ἀδριανούπολης ζήτησαν ἀπ' τὸν Ἰωάννη (γ') Δ.Β. 274 νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ ἀπ' τοὺς Λατίνους κατακτητὲς τους και ἕνας στρατὸς τῆς Νίκαιας κάτω ἀπ' τὶς διαταγές τοῦ π ρ ω τ ο σ τ ρ ά τ ο ρ α Ἰσῆ και τοῦ Ἰωάννη Καμύτζη Κομνηνοῦ 257 πέρασε τὰ Δαρδανέλλια, λεηλάτησε τὴν περιοχὴ τῆς Καλλιπόλης και βάδισε πρὸς βορρὰν· ἔτσι ἡ Ἀδριανούπολη ἤλθε στὰ χέρια τῆς Νίκαιας¹⁷⁸.

Ὁ Λατίνος αὐτοκράτορας τῆς ΚΠολης Ροβέρτος de Courtenay (1221 - 1228) τίποτε δὲν μπορούσε νὰ κάνῃ γιὰ νὰ προλάβῃ τὴν πτώση τῆς αὐτοκρατορίας του. Ἡ κατάσταση ὅμως μπορούσε ἀκόμη νὰ σωθῇ. Τὰ τείχη τῆς πόλης ἦσαν σχεδὸν ἀπόρθητα και φόβος δὲν ὑπῆρχε γιὰ μιὰ συνδυασμένη ἐνέργεια τῶν ἐχτρῶν του. Ἡ διάσταση ποὺ εἶχε γεννηθῇ ἀνάμεσα στὴ Θεσσαλονικὴ και τὴ Νίκαια ἀπ' τὶς ἐνέργειες τοῦ Θεόδωρου 168 ἔκανε ἀδύνατη τὴν ἔνωση τῶν ἐλληνικῶν δυνάμεων Ἀνατολῆς και Δύσης γιὰ ἀνάκτηση τῆς πρωτεύουσάς τους στὶς κρίσιμες αὐτὲς στιγμές.

Ἀλλὰ ὑπῆρχε και τρίτος μνηστήρας γιὰ τὴν ἄλωση τοῦ Βυζαντίου, τοῦ

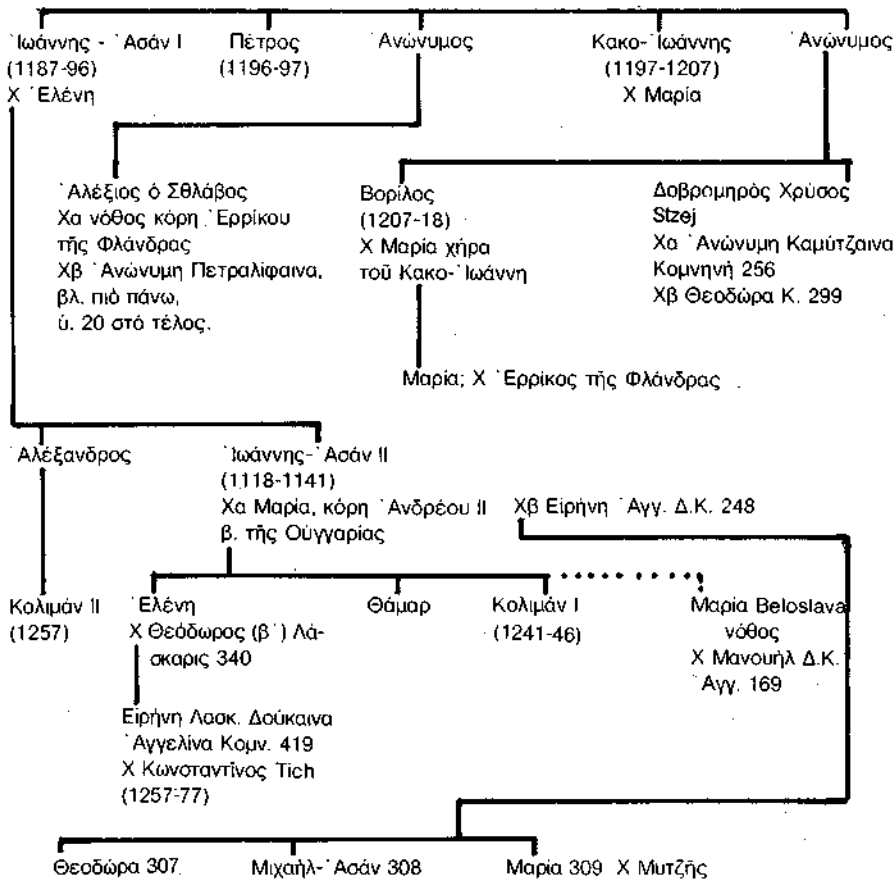
178. Γιὰ τὴν νίκη τοῦ Ποιμανηνοῦ, Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 37-38, και ἐκδ. Heisenberg, σ. 34-5. Τὰ περὶ Ἀδριανούπολης κλπ., Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 41, ἐκδ. Heisenberg, σ. 38.

οποίου οι προθέσεις δὲν ἦσαν καὶ τόσο ξεκάθαρες ἦταν ὁ βασιλέας τῆς Βουλγαρίας Ἰωάννης - Ἀσάν II (1218 - 1241), γιὸς τοῦ Ἰωάννη - Ἀσάν I (1187 - 1196), ὁ ὁποῖος πέτυχε τὸ 1218 μετὰ ἐφτάχρονη πολιορκία τοῦ Τίρνοβου, νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ τυφλώσῃ τὸν πρωτεξάδελφό του καὶ ἀνταπαιτητὴ του Βορίλο (1207 - 1218) καὶ νὰ γίνῃ κύριος τῆς Βουλγαρίας¹⁷⁹.

Ἄν καὶ ὁ Ἰωάννης - Ἀσάν II δὲν ἦταν ἀπ' τῆ φύση του ἕνας κοσμοκατακτητῆς, ὅπως ὁ θεῖος του Κακο-Ἰωάννης, μὲ ἐπιτυχία συνέρραψε τὰ κατάλοιπα τοῦ βασιλείου του γύρω ἀπ' τὴν πρωτεύουσά του, τὸ Τίρνοβο.

179. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 35-6. καὶ ἐκδ. Heisenberg, σ. 32-3.

ΣΤΕΜΜΑ ΤΩΝ ΑΣΑΝΙΔΩΝ ΤΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ

Ὁ πιό κύριος ἐχθρός του ἦταν ὁ Θεόδωρος 168 τῆς Δύσης, ἐνῶ δὲν τὸν φόβιζε ὁ Ἰωάννης (γ') Δ.Β. 274 τῆς Ἀνατολῆς. Καί καθὼς ἡ Λατ. αὐτοκρατορία τῆς ΚΠολης ἐξασθένησε προοδευτικά, ὁ Βούλγαρος ἡγεμόνας ἄρχισε νὰ συμμερίζεται τὶς παλιές καταχτητικές διαθέσεις τοῦ θείου του Κακο-Ἰωάννη. Πάνω στὰ ἐρείπια τῆς Λατ. αὐτοκρατορίας μπορούσε νὰ οἰκοδομηθῆ μιά μεγάλη ὀρθόδοξη Βυζαντινοβουλγαρική αὐτοκρατορία μὲ κέντρο τὴν ΚΠολη, σύμφωνα μὲ τὸ παλιὸ ὄνειρο τοῦ Συμεὼν τῆς Βουλγαρίας (893 - 927). Στὸ μεταξύ παραδοκοῦσε τὴν εὐκαιρία γιὰ νὰ ταχτῆ ἢ μὲ τοὺς Ἕλληνες τῆς Νίκαιας ἢ μὲ τοὺς Λατίνους τῆς ΚΠολης, ἔχοντας πάντα στὸ νοῦ τοῦ τὴν πραγμάτωση τοῦ μεγάλου σκοποῦ του. Τὴν ΚΠολη ταυτόχρονα ἀπειλοῦσαν ἡ Βουλγαρία καὶ οἱ Ἕλληνες τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Νίκαιας. Ἐπρόκειτο αὐτῆ τῆ φορά νὰ σωθῆ ἀπ' τὶς ἀμοιβαίες ὑποψίες αὐτῶν τῶν ἰδίων τῶν ὑποψήφιων καταχτητῶν τῆς¹⁸⁰.

Ὁ πιό σοβαρὸς κίνδυνος προερχόταν ἀπ' τοὺς Ἕλληνες τῆς Θεσσαλονίκης. Ἀπ' τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1225 ὁ Θεόδωρος 168 εἶχε μὲ ταχύτητα καταλάβει ὅλες τὶς καίριες θέσεις τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης, ἀναγκάζοντας τοὺς Λατίνους νὰ τὶς ἐγκαταλείψουν. Αποφεύγοντας μὲ εὐστροφία τὴν περιοχὴ τοῦ Μελενίκου, ὅπου ὁ μακρινὸς συγγενῆς του, ἀλλὰ καὶ πρωτεξάδελφος τοῦ Ἰωάννη - Ἀσάν II¹⁸¹, Ἀλέξιος ὁ Σλάβος, εἶχε ἀκόμη σοβαρὴ δύναμη, βάδισε ἀνατολικά τῶν Σερρῶν, διὰ τῆς Ἐγνατίας ὁδοῦ, καὶ κατέλαβε τὶς πόλεις Καβάλλαν (Χριστούπολη), Ξάνθην, Γρατζιανὰ (Γρατιανόπολη) καὶ Μοσυνόπολη στὴν πεδιάδα τῆς Κομοτηνῆς. Ἀπ' τὴ Μάκρη ἔφερε τὸ στρατό του, πάνω ἀπ' τὰ βουνὰ τῶν Σταγειρίων, μέχρι τὰ βόρεια τοῦ Διδυμοτείχου.

Ἡ κατοχὴ τῆς Ἀδριανούπολης ἀπὸ στράτευμα τῆς Νίκαιας δὲν μπορούσε νὰ εἶναι ἀνεκτὴ στὸ νικηφόρο αὐτοκράτορα τῆς Θεσσαλονίκης. Γι' αὐτὸ καὶ προχωρώντας ἀπ' τὰ βόρεια τοῦ ποταμοῦ Μαρίτσα, ἦλθε καὶ στρατοπέδευσε κάτω ἀπ' τὰ τεῖχη τῆς Ἀδριανούπολης. Καθὼς πολὺ καλὰ κατάλαβε πῶς οἱ κάτοικοι αὐτῆς τῆς πόλης τὸ μόνο πού ἤθελαν ἀπ' τὴ Νίκαια ἦταν νὰ τοὺς προστατεύσῃ ἀπ' τοὺς Λατίνους, ὁ Θεόδωρος 168 τοὺς ἔδωσε ὑποσχέσεις ὄχι μόνο γιὰ τὴν ἀσφάλειά τους, ἀλλὰ καὶ πῶς θὰ τοὺς εὐνοήσῃ ιδιαίτερα ἀπ' τοὺς ἄλλους Ἕλληνες καὶ θὰ τοὺς βοηθήσῃ νὰ πλουτίσουν καὶ νὰ εὐημερήσουν, κ' ἔτσι τοὺς ἔπεισε ν' ἀνοίξουν τὶς πύλες τῆς πόλης στὸ στρατό του, κάτω ὅμως ἀπὸ ἐνορκὴ συμφωνία νὰ βγοῦν ἀπ' τὴν πόλη καὶ νὰ πάνε στὴ Νίκαια ἀβλαβεῖς καὶ ἀπαθεῖς ὁ π ρ ω τ ο σ τ ρ ά τ ο ρ α ς Ἰσῆς καὶ ὁ Ἰωάννης Καμύτζης Κομνηνὸς 257 καὶ οἱ στρατιῶτες τους.

Ὅπως εἶχε συμφωνηθῆ, ὁ π ρ ω τ ο σ τ ρ ά τ ο ρ α ς δὲ συνάντησε καθόλου τὸ Θεόδωρο 168, ἀλλὰ ὁ δεῦτερος ἀρχηγὸς τυχαῖα ἦλθε ἀντιμέτωπος πρὸς τὸν «αὐτοκράτορα» (τὸ Θεόδωρο 168), χωρὶς ὅμως νὰ δεῖξῃ κανένα πρὸς

180 Βλ. A. Vasiliev, Ἱστορία, σ. 646-48· G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 459-60.

181. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 179, τὸ Στέμμα τῶν Ἀσανιδῶν.

αυτόν σεβασμό, ούτε κατέβηκε απ' τ' ἄλογό του ούτε τὸν προσκύνησε ὡς «βασιλέα», ὅπως ὁ ἴδιος φημιζόταν. Ὁ Θεόδωρος 168 θυμώσε γι' αὐτό, περιέλουσε τὸν ἄντρα μὲ βρισιές, ἂν καὶ ἦταν δευτέρως ἀνεψιός του, καὶ παραλίγο νὰ τὸν κακοποιήσῃ. Ἡ στάση αὐτῆ τοῦ Ἰωάννη Καμύτζη Κομνηνοῦ 257 ἐπέσυρε τὴν ἐκτίμησιν τοῦ αὐτοκράτορα Ἰωάννη (γ') Δ.Β. 274· ὅταν τὸ στρατιωτικὸ τμήμα τῆς Νίκαιας ποῦ εἶχε καταλάβει τὴν Ἀδριανούπολη, ἔφτασε κοντὰ στὸν αὐτοκράτορα (τὸν Ἰωάννην γ' 274), ὁ Ἰωάννης Κ.Κ. 257 ὑψώθηκε σὲ μέγαν ἐταιρειάρχην¹⁸².

Ἡ εἰρηνικὴ κατάχτησις τῆς Ἀδριανούπολης ἔφερε τὸ στρατὸ τοῦ Θεόδωρου 168 σὲ μικρὴ ἀπόστασιν ἀπ' τὴν ΚΠολη. Αὐτὸ σημειώθηκε ἀπὸ ἐσπευσμένους διπλωματικὰς διαπραγματεύσεις τῶν ἐνδιαφερομένων δυνάμεων. Ὁ Θεόδωρος 168 ἔκρινε πῶς ἔφτασε ὁ χρόνος γιὰ νὰ ἐξασφαλισθῇ τῆ θέσιν του στὴ Θράκη μὲ μιὰ συμμαχίαν μὲ τὸν Ἰωάννη - Ἀσάν II τῆς Βουλγαρίας. Ἡ συμμαχία ἐπικυρώθηκε μὲ τοὺς γάμους τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Θεόδωρου, τοῦ Μανουὴλ Δ.Κ. Ἀγγ. 169 μὲ τὴ νόθο κόρη τοῦ Ἰωάννη - Ἀσάν II, τῆς Μαρίας Beloslava.

Ἔτσι οἱ μακεδονικὲς καὶ θρακικὲς κτήσεις τοῦ Θεόδωρου 168 ποῦ εἶχαν κοινὰ σύνορα μὲ τὴ Βουλγαρία ἐξασφαλιζόνταν, κι αὐτὸς μπορούσε νὰ στηρίζεται στὴν ἐνθάρρυνσιν καὶ τὴ βοήθειαν τοῦ Ἰωάννη - Ἀσάν II ἐναντίον τῶν Λατίνων τῆς ΚΠολης.

Στὸ μεταξὺ ὁ Λατίνος αὐτοκράτορας τῆς ΚΠολης Ροβέρτος de Courtenay σύντομα ἔκλεισε μιὰ συμφωνίαν μὲ τὸν ἀντίπαλον τοῦ Θεόδωρου 168 στὴ Νίκαια, τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννη (γ') Δ.Β. 274, ποῦ εἶχε ὡς βάση τὴν ἀνταλλαγὴν ἐδαφῶν· αὐτὴ ἢ ἀνταλλαγὴ ἔφερε τὰ ὅρια τοῦ βασιλείου τῆς Νίκαιας κοντὰ στὴ Νικομήδεια.

Διαπραγματεύσεις γιὰ ἓνα γάμον τοῦ Ροβέρτου τῆς ΚΠολης μὲ τὴν πριγκίπισσαν Εὐδοκίαν Λασκαρίναν Ἀγγελίναν Κομνηνὴν 327, ποῦ εἶχε ἀρχίσει ὁ πατέρας τῆς Θεόδωρος (α') Λάσκαρις Κομνηνός, ἐγίναν καὶ πάλι, χωρὶς ὅμως κανένα ἀποτέλεσμα, λόγω ἀντίδρασης τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ἡ Εὐδοκία Λ. Ἀγγ. Κ. 327 παντρεύτηκε σὲ λίγο ἓνα ἀπ' τοὺς βαρῶνους τοῦ Ροβέρτου, τὸν Anseau de Cahieu.

Ὁ Θεόδωρος 168 μὲ κάθε τρόπο συνέχιζε ἀνενόχλητα τὰς ἐπιθέσεις του στὰ ἐδάφη τῆς Λατ. αὐτοκρατορίας, φτάνοντας μέχρι τὰς πόλεις Βιζύη καὶ Βρύση καὶ σχεδὸν χτυπώντας αὐτὰς τὰς πύλας τῆς ΚΠολης. Ὁ Anseau de Cahieu ποῦ πρὸ πάντων ἀνάφερα, πρῶτος βαρῶνος τῆς Λατ. αὐτοκρατορίας καὶ ἀρχηγὸς τῶν παρακειμένων πρὸς τὴν ΚΠολη λατ. φρουρῶν, πληγώθηκε βαριά στὸ λαμὸ ἀπὸ ἀδέσποτον βέλος καὶ δὲ σώθηκε παρὰ μὲ ἀλλοιωμένη τὴ φωνή

182. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 41-3, καὶ ἐκδ. Heisenberg, σ. 38-40. Γιὰ τὴν ἄλωση τῆς Χριστοῦπολης (Καβάλλας) ποῦ δὲν ἀναφέρει μέσα στις ἄλλες πόλεις ὁ Ἀκροπολίτης (σ. 42), βλ. Ἰωάννης Ἀποκαυκος πρὸς Χωνιάτην, ἐκδ. V.G. Vasiljevskij, VV3 (1896), ἀριθ. 18, σ. 279.

και στραβό τὸ λαιμό του¹⁸³.

Ἡ ΚΠολη δὲν κυριεύτηκε ἀπὸ τὸ Θεόδωρο 168 χάρις στὴν ἰσχύ τῶν τειχῶν τῆς ἐξάλλου ὁ κύριος τῆς Δύσης δὲν ἦταν προετοιμασμένος γιὰ πολιορκητικές ἐπιχειρήσεις καὶ γρήγορα ἀναγκάστηκε νὰ ἀποσυρῆ· τόσο πιὸ πολὺ γιὰ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1225 πληροφορήθηκε πῶς ὁ Guillaume τοῦ Montferrat καὶ ὁ ἰταλικὸς στρατὸς του εἶχαν ἀποβίβαστῆ στὴ Θεσσαλία· ἐτοί ὁ Θεόδωρος 168 ἐσπευσε νὰ γυρίσῃ πίσω στὴν πρωτεύουσά του Θεσσαλονίκη.

Ἀλλὰ ἡ «Σταυροφορία» τοῦ Guillaume καὶ τῶν Ἰταλῶν, ποὺ εἶχε προετοιμάσει ὁ πάπας τῆς Ρώμης Ὀνώρος III, διαλύθηκε σύντομα στὶς πεδιάδες τοῦ Ἀλμυροῦ καὶ ἡ ἀπειλή αὐτὴ ἐξέλιπε. Ὁ Θεόδωρος 168 ἔμεινε ἀδιαφιλονίκητος κύριος τοῦ τέως λατινικοῦ βασιλείου τῆς Θεσσαλονίκης. Δὲν ὑπῆρχε στὸν ὀρίζοντα δύναμη ποὺ θὰ μπορούσε νὰ τοῦ διαμφισβητήσῃ τίς ἀξιώσεις του πάνω στὸν τίτλο τοῦ «αὐτοκράτορα τῶν Ρωμαίων»· καὶ ἡ σύνοδος τῶν ἀρχιερέων τῆς δυτικῆς μοίρας ποὺ συνήλθε στὴν Ἄρτα τὸ χειμῶνα τοῦ ἴδιου ἔτους (1225) διακήρυξε πρὸς τὴ Νίκαια, τὴ Βουλγαρία καὶ τὴν ΚΠολη πῶς ὁ Θεόδωρος Δ.Κ. Ἄγγ. 168 ἦταν ὁ νόμιμος διάδοχος τοῦ θρόνου τοῦ Βυζαντίου¹⁸⁴.

Ἀνάμεσα στὰ ἔτη 1226 καὶ 1228 φαίνεται πῶς ὁ Θεόδωρος 168 παράμεινε στὴν πρωτεύουσά του, φροντίζοντας γιὰ τὴ διοίκηση τοῦ κράτους του καὶ προετοιμάζοντας τὰ πράματα γιὰ τὴν τελικὴ του ἐφοδὸ κατὰ τῆς λατ. ΚΠολης.

Ἀνάμεσα στὰ ἐγγραφα αὐτῆς τῆς περιόδου ὑπάρχουν δυὸ χρυσόβουλλα ποὺ φέρουν τὴν ὑπογραφή του: π ι σ τ ὸ ς β α σ ι λ ε ὑ ς κ αὶ α ὐ τ ο κ ρ ά τ ω ρ Ρ ω μ α ῖ ω ν. Τὸ πρῶτο ποὺ ἐκδόθηκε τὸ Μάη τοῦ 1228 ἀναφέρεται στὴν ἀποκατάσταση τῶν προνομίων, δικαίων καὶ ἀσυλιῶν τῆς μητρόπολης Ναυπάκτου¹⁸⁵.

Τὸ δεῦτερο ποὺ ὑπογράφηκε τὸν ἐπόμενο μῆνα ἦταν μιὰ ἀνταμοιβὴ πρὸς τὸ μητροπολίτη Κερκύρας Γεώργιο Βαρδάνη γιὰ τὴ νομιμοφροσύνη του καὶ τὴν ἀφοσίωσή του· μὲ αὐτὸ ἐγγυόταν καὶ ἀνανέωνε τὰ προνόμια καὶ δίκαια τῆς μητρόπολης Κερκύρας ποὺ εἶχαν χορηγήσει οἱ ἁοίδιμοι αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου, ὁ πρόπαππὸς του Ἀλέξιος (α') Κ. 15, ὁ θεῖος του Μανουὴλ (α') Κ. 81 καὶ οἱ πρωτεξάδελφοί του Ἰσαάκιος (β') Ἄγγ. 183 καὶ Ἀλέξιος (γ') Ἄγγ. Κ. 180¹⁸⁶.

183. Γ. Ἀκροπολίτης, ἔκδ. Bonn, σ. 43-4, καὶ ἔκδ. Heisenberg, σ. 40-1· Ἐφραίμιος, σ. 324-25, στίχ. 8038-64· Philippe Mousket, τ. II, στίχ. 23195-96.

184. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 77 καὶ 78.

185. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος. Χρυσόβουλλον, ἔκδ. V.G. Vasiljevskij, VV3 (1896), ἀριθ. 29, σ. 296-99.

186. Χρυσόβουλλον, MM 5 (1887), σ. 14-5. Πρβλ. P. Lemerle, Trois actes du despote d'Épire Michel II, Ἑλληνικά, Παράρτημα 4, Προσφορά εἰς Σ. Π. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1953, ἀριθ. 4, σ. 408-9. Στὰ προνόμια ἐπρεπε νὰ μετέχη καὶ τὸ «θέμα Βαγενετίας» ποὺ ἦταν στὴν ἀπέναντι ξηρά.

Ο Θεόδωρος 168 επίσης επικύρωσε την κατάσταση του οικισμού των προσφύγων που είχαν εγκατασταθή στα Ίωάννινα απ' τόν έτεροθαλή αδελφό του Μιχαήλ (α') Δ.Κ. Ἄγγ. 174 στόν καιρό τῆς Λατινικῆς κατάκτησης. Τό έγγραφο αὐτό δέ διασώθηκε, ἀλλά ἀναφέρεται σέ μεταγενέστερη ἐπιβεβαίωση τοῦ 1232, πού φέρει τήν ὑπογραφή τοῦ μητροπολίτη Ναυπάκτου Ἰωάννη Ἀπόκαυκου, καθῶς δόθηκε ἀφορμή ἀπό ἀπόπειρα τῶν αὐτοχθόνων κατοίκων τῶν Ἰωαννίνων νά διώξουν τοὺς πρόσφυγες καί νά καταλάβουν τίς περιουσίες τους, πού αὐθαίρετα δόθηκαν σ' αὐτούς καί τοὺς κληρονόμους τους ἀπ' τόν Μιχαήλ (α') Δ.Κ. Ἄγγ. 174¹⁸⁷.

Κατά τήν ἴδια περίοδο μιὰ ἐνέργεια τοῦ κυβερνήτη τῆς Κέρκυρας πού φυσικά ἐξαρτῶνταν ἀπ' τόν «αὐτοκράτορα» Θεόδωρο 168 προκάλεσε μιὰ κακότυχη ἐριδα μέ τή γαληνότετη δημοκρατία τῆς Βενετίας. Φαίνεται πῶς οἱ Βενετοί εἶχαν κρίνει σκόπιμο νά παρατείνουν τήν πεντάχρονη συνθήκη πού ὁ πάπας τῆς Ρώμης τοὺς εἶχε ὑποχρέωσει νά συνάψουν μέ τόν Θεόδωρο 168 τόν 1218 καί ἐγκατάλειψαν τήν προσπάθεια νά καταχτήσουν ὀρισμένα ἐδάφη στήν Ἠπειρο πού κατ' ὄνομα τοὺς ἀνήκαν. Ἔτσι οἱ Βενετοί ἐμποροῦσαν νά συνεχίζουν τό ἐπωφελές ἐμπόριό τους στήν Κέρκυρα καί στά λιμάνια τῆς Ἠπείρου καί πλήρωναν εὐνοϊκά ποσά γιά φόρους καί δασμούς.

Ἡ κατάσταση ὅμως ἄλλαξε, ὅταν ὁ κυβερνήτης τῆς Κέρκυρας, ἐνεργώντας σύμφωνα μέ τό βυζαντινὸ ἔθιμο γιά τὰ ναυαγισμένα πλοία, πού τόσο καταπολέμησε ὁ κατὰ τ' ἄλλα ἀπαίσιος ἐκεῖνος Ἀνδρόνικος (α') Κ. 87, κατάσχεσε τό φορτίο καί τήν περιουσία ἑνὸς Βενετοῦ, τοῦ Marco Minotto, τὸ πλοῖο τοῦ ὁποίου εἶχε ναυαγήσει στις ἀκτὲς τῆς Κέρκυρας τὸν Ἰούνιο τοῦ 1228, ἐνῶ ταξείδευε ἀπ' τὴν Ἀδραβίδα πρὸς τὴ Βενετία.

Ἀποτέλεσμα αὐτοῦ τοῦ ἐπεισοδίου ἦταν νά διακοποῦν ἀμέσως οἱ ἐμπορικὲς σχέσεις τῆς Βενετίας μέ τήν ἐπικράτεια τοῦ Θεόδωρου 168. Μετά δυὸ μῆνες ἐκδόθηκε ἕνα ἔδικτον πού ἀπαγόρευσε σέ ὅλους τοὺς Βενετοὺς ἐμπόρους τήν παράδοση καί παραλαβὴ ἐμπορευμάτων στα ἐδάφη τοῦ Θεόδωρου 168· καί οἱ σχέσεις δὲν ἀποκαταστάθηκαν παρά στὸν καιρὸ τοῦ διαδόχου του καί ἀδελφοῦ του Μανουήλ Δ.Κ. Ἄγγ. 169¹⁸⁸.

Σχεδὸν ταυτόχρονα ὅμως ὁ Θεόδωρος 168 εἶχε τήν εὐκαιρία νά ὑποβάλῃ τήν ἐκφραση τοῦ σεβασμοῦ του σ' ἕνα δυτικὸ ἡγεμόνα, στὸν αὐτοκράτορα

187. Ἰθάν. Παπαδόπουλος - Κεραμεύς, *Περὶ συνοικισμοῦ τῶν Ἰωαννίνων*, ΔΙΕΕΕ 3 (1891), σ. 451-55· Μ. Δενδίας, *Atti VIII Congresso Int. di Studi bizantini*, τ. II, σ. 302-6. Τὸ διάταγμα τοῦ Θεόδωρου 168 ἀναφέρεται ὡς «βασιλικὸς ὀρισμός». Τὸ τεκμήριο χρονολογεῖται κατὰ Μάρτη τῆς 5ης ἰνδικτιόνας, πού ὁ Κεραμεύς, ἐνθ' ἄνωτ., τὸ παρουσιάζει ὡς ἐκδοθὲν τὸ 1217, καθῶς νομίζει πῶς ὁ Ναυπάκτου Ἰωάννης Ἀπόκαυκος πέθανε τὸ 1232. Ἄλλα ὅμως φρονεῖ ὁ Μ. Δενδίας, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 305. Ἐπίσης εἶναι γνωστὸ πῶς ὁ Θεόδωρος 168 ἔδωσε δῶρα στὴ μονὴ τοῦ Ξενοφώντος τοῦ ἁγίου Ὀρους, βλ. L. Petit, *Actes de Xenophon*, VV 10 (1903), ἀριθ. II, Παράρτημα I, σ. 30.

188. *Liber Plegiorum*, εκδ. Predelli, σ. 148 (fol. 91), γιά τὴ χρονολογία τοῦ ναυαγίου (10 Ἰουνίου 1228)· σ. 153 (fol. 94), γιά τὴ χρονολογία τοῦ ἐδίκτου (19 τοῦ Αὐγούστου 1228).

Φρειδερίκο II de Hohenstaufen, μονάρχη τῆς Γερμανίας (1212 - 1250), καὶ κύριο τοῦ νορμανδικοῦ βασιλείου τῆς Σικελίας (1198 - 1250), τοῦ ὁποίου ἡ φιλία ἦταν πολὺ πιὸ πολῦτιμη ἀπὸ κείνη τῆς Βενετίας· ὁ τρανὸς αὐτὸς ἡγεμόνας ἀναχώρησε ἀπ' τὸ Βρινδῆσιο κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1228 γιὰ νὰ ἡγηθῆ τῆς Σ τ α υ ρ ο φ ο ρ ι α ς πρὸς ἀπολευτέρωση τῶν ἁγίων Τόπων καὶ ἀνέκοψε τὸ ταξίδι του στὴν Κέρκυρα καὶ στὴν Κεφαλληνία.

Ὁ κόμης τῆς Κεφαλληνίας Maio Orsini, ἡγεμονίσκος ποῦ ἐστρεφε τὴν εὐνοιά του κατὰ τὶς περιστάσεις ἀπ' τὴ μιὰ μεγάλη δύναμη στὴν ἄλλη, τελευταία εἶχε γίνει ἓνας ὑποτελὴς τοῦ βασιλείου τῆς Σικελίας. Ἀλλὰ συγχρόνως εἶχε κρίνει σκόπιμο νὰ διατηρῆ εἰρηνικὲς σχέσεις καὶ μὲ τὸν κύριο τῆς Ἠπείρου Θεόδωρο 168, τοῦ ὁποίου, καθὼς φαίνεται, εἶχε παντρευτῆ μιὰ ἀδελφή, τὴν Ἀνώνη (ἴσως Ἄνναν) Ἀγγελίαν Κομνηνὴν Δούκαιναν 173. Αὐτὴ ἡ πρώτη ἀπ' τὶς πολλὲς ἐπιμιξίες, ἀνάμεσα στοὺς Ἀγγελοκομνηνοδοῦκες τῆς Ἠπείρου - Θεσσαλονίκης καὶ τοὺς Ἰταλοὺς, γαμικὴ ἔνωση ἔδωσε στὸ Θεόδωρο 168 καὶ τοὺς διαδόχους του ἓνα ὀνομαστικὸ ἐνδιαφέρον πᾶνω στὰ ζητήματα τῆς Κεφαλληνίας¹⁸⁹.

Ἦταν γνωστὸ πὼς ὁ Φρειδερίκος II διέκειτο ἐχθρικὰ πρὸς τὴ Λατινικὴ αὐτοκρατορία τῆς ΚΠολης καὶ πὼς ἐβλεπε μὲ συμπάθεια τοὺς Ἕλληνας, ἂν καὶ μόλις κατὰ τὸ προηγούμενο ἔτος ἔλαβε τὸν τίτλο τοῦ «βασιλέως τῆς Θεσσαλονίκης», καθὼς τοῦ τὸν κληροδότησε πεθαίνοντας ὁ Δημήτριος τοῦ

189. Ernoul, σ. 460· Philippe Mousket, τ. II, στίχ. 25325-50· Aubry de Trois-Fontaines, σ. 938. Πρβλ. Ἱ. Ρωμανός, Γρατιανὸς Ζώρξης, αὐθέντης Λευκάδος, Κέρκυρα 1870, σ. 129-30. Ὁ γάμος τοῦ Maio (Ματθαίου) Orsini μὲ τὴν Ἀνώνη (Ἄνναν) Ἀγγ. Κ.Δ. 173 φέρεται πὼς ἐγίνε τὸ 1227. Ὁ Λατίνος ἀρχιεπίσκοπος Κεφαλληνίας Βενέδικτος παρέσχε τὴ διαβεβαίωση τῆς νομιμοφροσύνης του στὸ Maio καὶ τὴ σύζυγό του Ἄννα τὸν Ἀπρίλι τοῦ 1228. Αὐτὸ τὸ τεκμήριο γραμμένο στὴν ἑλληνικὴ φέρει τὴ σφραγίδα τοῦ Ναυπάκτου Ἰωάννη Ἀπόκαυκου καὶ δεῖχνει τὶς ἀγαθὲς σχέσεις ποῦ ἐπικρατοῦσαν ἀνάμεσα στὸν Orsini τῆς Κεφαλληνίας καὶ τὸ Θεόδωρο 168 τῆς Θεσσαλονίκης σὲ κείνη τὴν ἐποχὴ. Ἀλλὰ γεννᾶται τὸ θέμα ἂν ἦταν δυνατὸν ὁ Ἰωάννης Δούκας 90 νὰ εἶχε κόρη ποῦ νὰ παντρεύτηκε τὸ 1227. Ἄν ἡ σύζυγος τοῦ Maio Orsini ἦταν πραγματικὰ μιὰ κόρη τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90 καὶ μιὰ ἀδελφὴ τοῦ Θεόδωρου 168, αὐτὴ τὸ πιὸ ἀργὰ πρέπει νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1190 καὶ νὰ παντρεύτηκε ἐπίσης τὸ πιὸ ἀργὰ τὸ 1216, τότε ποῦ τὴν ἀρχὴ τῆς Ἠπείρου εἶχε ὁ Θεόδωρος 168. Τὸ Χρονικὸν τοῦ μοναχοῦ Ἀλβέρτου τῶν Trois-Fontaines, MGH, Scriptores 23 (1874), σ. 938, ὀνομάζει τὸν Maio Orsini "a sororius" τοῦ Θεόδωρου 168. Ἀλλὰ ὁ Ἱ. Ρωμανός, Γρατιανὸς Ζώρξης, ἐνθ' ἄνωτ., καὶ προπάντων ὁ Νίκος Βέης, Ein politisches Treubekennntnis von Benedictus dem römisch-katholischen Bischof von Kefalonia (1228), BNJ 3 (1922), σ. 172, δέχτηκαν πὼς ὁ γάμος ἐγίνε λίγο πρὶν τὸ 1228, ἴσως τὸ 1227. Τὸ ὄνομα αὐτῆς τῆς πριγκίπισσας ἦταν Ἄννα ἢ Θεοδώρα, βλ. Ν. Βέης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 171-72. Μήπως ἡ σύζυγος τοῦ Maio Orsini ἦταν μιὰ ἀνεψιά, καὶ ὄχι ἀδελφὴ τοῦ Θεόδωρου 168, ὅπως διερωτᾶται ὁ Δημ. Πολέμης, The Doukai, ἀριθ. 40, σ. 88, ὑ. 2; Ὅποιος κι ἂν ἦταν ὁ πατέρας της, αὐτὴ ἡ πριγκίπισσα προσονομάζεται Κομνηνὴ, βλ. Ν. Βέης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 166, καὶ μοιάζει πὼς ἀπόχτησε ἀπ' τὸ Maio Orsini τέσσερα παιδιά, βλ. προσωπογραφία Ἀνώνημης (Ἄννας) Ἀγγ. Κ.Δ. 173, ὑ. 7.

Montferrat¹⁹⁰.

Για τούς προκατόχους του ήγεμόνες και βασιλείς τών Νορμανδών τῆς Σικελίας, τούς ἀπογόνους τοῦ Tancredi de Hauteville, ἦταν ἕνας συνεχῆς καὶ ἀδιάκοπος πολιτικός σκοπός νά κατακτήσουν τὸ Βυζάντιο ἢ τοῦλάχιστον νά περιλάβουν μέσα στὶς κτήσεις τους τὶς ἡπειρωτικὲς ἀκτὲς καὶ τὴν Κέρκυρα, καὶ ξέρομε πόσες φορές νορμανδικὸς στρατὸς τῆς Σικελίας πρόσβαλε τὴν πόλη τοῦ Δυρραχίου¹⁹¹.

Ἡ φιλία τοῦ Φρειδερίκου II θὰ ἦταν ἀξιόλογη εὖνοια καὶ ἀκόμη μιὰ διπλωματικὴ ἐξασφάλιση, καὶ ὁ Θεόδωρος 168 δὲν ἔχασε καθόλου τὴν εὐκαιρία, ποὺ τοῦ δίδονταν. Ὁ Φρειδερίκος II ἔφτασε στὴν Κεφαλληνία τὸ καλοκαίρι τοῦ 1228, καὶ ἀμέσως πῆγε ἐκεῖ καὶ τὸν χαιρέτισε μιὰ λαμπρὴ πρεσβεία εὐγενῶν ποὺ προσκόμισαν τὰ δῶρα τῆς αὐλῆς τῆς Θεσσαλονίκης· καὶ κατὰ τὴν ἐπιστροφή του στὴν Ἰταλία, τὸν Ὀχτώβρη τοῦ 1229, χάρηκε καθὼς δέχτηκε ὑλικὴ ἀπόδειξη τῆς καλῆς θέλησης τοῦ Θεόδωρου 168, μέσω τοῦ Maio Orsini, ποὺ ὁδήγησε ἕνα λόχο Ἑλλήνων στρατιωτῶν σὲ βοήθεια τοῦ βασιλείου τῆς Σικελίας.

Ἐνα μῆνα ἀργότερα, ὁ Θεόδωρος 168 ἐνίσχυσε τοὺς δεσμούς του, στέλνοντας πρεσβείες στὴν αὐλὴ τοῦ Φρειδερίκου II, μὲ δῶρα ἀκόμη πιὸ πλοῦσια καὶ πιὸ πολλά, ὅπως χρυσὰ κοσμήματα, χρυσὲς σέλλες, χρυσοφάντα ἐνδύματα καὶ ἕνα τεράστιο ποσὸν σὲ χρυσὰ νομίσματα. Ἔτσι πέτυχε τὴν τιμὴ νά γίνῃ ὁ πρῶτος Ἕλληνας ἡγεμόνας ποὺ εἶχε διπλωματικὲς σχέσεις μὲ τὸ Γερμανὸ αὐτοκράτορα, πρηνόμιο ποὺ πλήρωσε μὲ τὸ νά χτυπηθῆ κι αὐτὸς ἀπ' τὸ ἀνάθεμα τοῦ πάπα Ρώμης Γρηγόριου IX (1227 - 1241), τοῦ διαδόχου τοῦ Ὀνώριου III, ἐναντίον τοῦ Φρειδερίκου II.

Αὐτὲς οἱ διπλωματικὲς ἀποστολὲς καὶ ἀνταλλαγὲς φιλοφρονημάτων καὶ τὸ παπικὸ ἐπεισόδιο ποὺ ἐπακολούθησε, ἦταν ὁ πρόλογος τοῦ πιὸ πρακτικοῦ ἐνδιαφέροντος ποὺ οἱ διάδοχοι τοῦ Φρειδερίκου II ἔδειξαν γιὰ τὰ ζητήματα τῆς Ἠπείρου¹⁹².

Στὸ μεταξὺ τὰ γεγονότα στὴν Ἀνατολὴ ἔδειχναν πὼς βοηθοῦσαν στὴν πραγματοποίησιν τῶν φιλοδοξιῶν τοῦ Θεόδωρου 168.

Τὸ Γενάρη τοῦ 1228 ὁ Λατίνος αὐτοκράτορας τῆς ΚΠολης Ροβέρτος de Courtenay πέθανε στὸ Μορέα, στὴν ἀγκαλιὰ τῆς ἀδελφῆς του Ἀγνῆς, νύμφης τοῦ Geoffroy I de Villehardouin (1209 - 1229) καὶ συζύγου τοῦ γιοῦ καὶ διαδόχου αὐτοῦ τοῦ τελευταίου Geoffroy II (1229 - 1246), καθὼς γύριζε (ὁ Ροβέρτος) ἀπὸ ἐπίσκεψή του στὸ νέο πάπα Γρηγόριο IX, ὅπου εἶχε πάει νά

190. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 74.

191. Πάνω σ' αὐτό. βλ. τὸ ὅσα γράφει ὁ Κερκύρας Γεώργιος Βαρδάνης στὸν ΚΠόλεως Γερμανὸ (β'), ΕΕΒΣ 33 (1964), σ. 112-13 § 12. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 169.

192. Huillard-Bréholles, *Historia Diplomatica Friderici Secundi*, vol. I, σ. 898-99· Richard de San Germano, ἐκδ. Garufi, σ. 162 καὶ 164· Ἐπιστολὲς Γρηγόριου IX πάπα Ρώμης, III, 46, ἐκδ. Aunray, τ. I, στ. 204. Πρβλ. Ἰ. Ρωμανός, *Γραπτοὶ Ζῶρες*, σ. 131· F. Dölger, *Regesten der Kaiserurkunden des Oströmischen Reiches*, τ. III, ἀριθ. 1721.

παραπονεθῆ, γιατί οι βαρώνοι του είχαν κόψει τὴ μύτη καὶ τὰ χεῖλη τῆς μυστικῆς συζύγου του, κόρης τοῦ μακαρίτη ἰππότη Baudouin de Neuville, καὶ εἶχαν πνίξει στὴν Προποντίδα τὴ μητέρα της καὶ πεθερά του¹⁹³.

Ἔτσι ὁ θρόνος τῆς ΚΠολης ποὺ κλονιζόταν, περιήλθε στὸν ἀδελφό του Βαλδουῖνο II ποὺ τότε εἶχε μιά ἡλικία 11 χρονῶ, κάτω ἀπ' τὴ κηδεμονία καὶ ἀντιβασιλεία τῆς ἄλλης ἀδελφῆς τους αὐτοκράτορισσας Μαρίας de Courtenay, χήρας τοῦ αὐτοκράτορα Θεόδωρου (α΄) Λάσκαρι-Κομνηνοῦ, ἡγεμονίδας «σοφῆς καὶ σκληρῆς», ὅπως ἀλλοῦ ἀνάφερα¹⁹⁴. Μετὰ λιγὸ μὴν ἀντιβασιλεία, τῆς ὁποίας μοναδικὴ πράξη ἔχομε μιά ἀνανέωση τῶν προνομίων τῶν Πιζατῶν τῆς ΚΠολης, ἡ Μαρία de Courtenay πέθανε, καὶ στὴ θέση τῆς ἀναδείχθηκε ὡς βάλιος (bail) ὁ Narjot de Toucy, γαμβρὸς ἀπὸ κόρη τῆς Ἄγνης - Ἄννας τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ Θεόδωρου Βρανᾶ Κομνηνοῦ 239¹⁹⁵.

Μὲ αὐτὲς τὶς ἀνωμαλίες τοῦ λατινικοῦ θρόνου τῆς ΚΠολης, πρῶτος πρόσφερε τὶς ὑπηρεσίες του ὁ Ἰωάννης - Ἄσαν II τῆς Βουλγαρίας, προβάλλοντας τὸν ὄρο νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀντιβασιλεία καὶ νὰ παντρευτῆ ἡ τετράχρονη κόρη του Ἐλένη Ἄσανίνα τὸ μικρὸ Βαλδουῖνο II· συγχρόνως ὑποσχόταν στοὺς Λατίνους νὰ ἀνακαταλάβῃ καὶ νὰ τοὺς παραδῶσῃ ὅλες τὶς δυτικὲς ἐπαρχίες, ποὺ ἀπ' αὐτοὺς εἶχε πάρει ὁ Θεόδωρος 168.

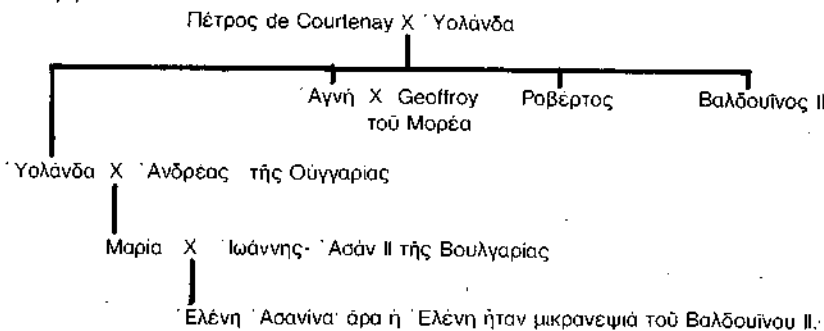
Ἡ προσφορὰ φάνηκε ὑποπιπὴ στοὺς βαρώνους τῆς ΚΠολης· μὲ τὸ νὰ ἐμπιστευτοῦν τὴν ἀντιβασιλεία στὸ Βούλγαρο τσάρο, τοὺς φάνηκε πῶς ἔθεταν σὲ κίνδυνο αὐτὴ τὴν ὑπαρξὴ τῆς αὐτοκρατορίας τους, καθὼς ὁ

193. Philippe Mousket, τ. II, σ. 409· Chronique de Saint-Martin de Tours εἰς Historiens de France, XVIII, 310· Ernoul, 394-95· Dandolo, 291. Πρβλ. Rennell Rodd. The Princes of Achaia and the Chronicles of Morea, τ. I, σ. 141-42.

194. J. Longnon, L' Empire latin de Constantinople, σ. 169. Γιά τὸν Βαλδουῖνο II, βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 47· γιά τὴ Μαρία Courtenay, βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 48.

195. J. Longnon, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 169.

196. M. Sanudo Torsello, Secreta fidelium erucis dans B ongars, Gesta Dei per Francos, τ. II, σ. 72-3· A. Dandolo, 292. Πρβλ. A.A. Vasiliev, Ἱστορία, σ. 647-48. Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά ἡ Ἐλένη Ἄσανίνα ἦταν συγγενὴς τοῦ Βαλδουῖνου II, καὶ τυπικὰ αὐτὸ ἦταν ἓνα ἐμπόδιο γὰ τὸ γάμο:

φύλακας μπορούσε να γίνει και καταλυτής της ανεξαρτησίας του λατινικού κρατιδίου της ΚΠολης. Έτσι η προσφορά απορρίφθηκε με το πρόσχημα πως ο αντιβασιλέας έπρεπε να είναι Λατίνος¹⁹⁶.

Τελικά, έπειτ' από μακρές διαπραγματεύσεις οι Λατίνοι ιππότες της ΚΠολης και ο κληρός με τη σύμπραξη του πάπα Γρηγόριου ΙΧ, κατάληξαν στην έκλογή ενός Γάλλου, του άρχηγού της 5ης Σταυροφορίας του 1218, του υπερασπιστή της Ρωμαϊκής Έκκλησίας, Ιωάννη de Brienne, που τους φάνηκε ως ένας ήρωας των παλιών καιρών.

Ο Βαλδουίνος ΙΙ θα παντρευόταν την κόρη του Μαρία, που είχε αποκτήσει απ' την Βερεγγέτε της Καστίλλης, και θα του παραχωρούσε το στέμνι της ΚΠολης μέχρι που να έλθει στην ηλικία των 20 χρονών. Ο Ιωάννης de Brienne ήταν τότε 80 χρονών, αλλά η ηλικία του δεν ελάττωνε την ενεργητικότητά του. Η φήμη του ως πολεμιστή ήταν διάχυτη και η Λατινική αυτοκρατορία είχε την ανάγκη ενός δραστήριου πολεμιστή.

Το σύμφωνο της όνομασίας του κλείστηκε στην Pérouse τον Απρίλη του 1229, μπροστά στον πάπα Ρώμης. Ο Ιωάννης de Brienne έπρεπε πρώτα να διακανονίσει τη θέση του απέναντι του Φρειδερίκου ΙΙ της Γερμανίας, που πριν τρία χρόνια του είχε αφαιρέσει τους τίτλους του πάνω στο βασίλειο της Ιερουσαλήμ. Τέλος, το φθινόπωρο του 1231 έφτασε στην ΚΠολη και χαιρετίστηκε με ένθουσιασμό απ' τους Φράγκους, που έδω και τρία χρόνια τον περίμεναν. Σε λίγο στέφτηκε με λαμπρότητα στην άγια-Σοφία απ' το Λατίνο πατριάρχη Σιμον (1227 - 1233)¹⁹⁷.

Η απόρριψη απ' τους βαρώνους της Λατ. αυτοκρατορίας της προσφοράς του Ιωάννη - Ασάν ΙΙ της Βουλγαρίας είχε διάφορους αντίχτυπους. Ο Ασάν ΙΙ, όπως ο θεϊός του Κακο-Ιωάννης πριν απ' αυτόν, θεωρούσε πως οι υπερφίαλοι Λατίνοι πρόσβαλαν την αξιοπρέπειά του, απορρίπτοντας την «καλοπροαίρετη» προτάσή του. Έτσι κατάληξε σ' αυτή έδω τη σκέψη: Αφού δεν ήταν δυνατόν να μπη στην ΚΠολη ειρηνικά, θα έπρεπε να βρη τον τρόπο για να μπη με τη βία.

Ο Θεόδωρος 168 απ' την άλλη μεριά είχε σοβαρές άμφιβολίες, αν οι προτάσεις που έκανε ο Βούλγαρος ήγεμόνας στους Λατίνους, ήσαν μέσα στο πνεύμα της συμμαχίας που συνήψε μαζί του.

Ο Narjot de Toucy που ενεργούσε ως βάιλος της Λατ. αυτοκρατορίας κατά το διάστημα της αναζήτησης ενός κηδεμόνα - συμβασιλέα του μικρού Βαλδουίνου ΙΙ, με απόγνωση προσπαθούσε να στρέψη τους έχτρους του τον ένα εναντίον του άλλου. Έτσι εκ μέρους των βαρώνων του υπόγραψε με το Θεόδωρο 168 ένα σύμφωνο άνακωχής, που φέρει μόν τή χρονολογία της

197. Richard de San-Gemano, έκδ. Garuli, σ. 174, 175· Mathieu Paris. Chronica majora, έκδ. Luard, ΙΙΙ, 194· Estoire de Eracles, RHC Hist. Occid., τ. ΙΙ, σ. 379· TT, Urkunden, τ. ΙΙ, 281-99· Registres de Grégoire IX, έκδ. Auvray, τ. Ι, σ. 418· Bernard le Trésorier, σ. 470-72· Γ Ακροπολίτης, έκδ. Bonn, σ. 47-8, και έκδ. Heisenberg, σ. 44-5

11ης του Δεκέμβρη του 1228, αλλά που ίσχυσε απ' τις 14 του Σεπτέμβρη.

Με αυτόν τον τρόπο ήλπιζε όχι μόνο να αποφύγη την άμεση απειλή επίθεσης απ' την Άδριανούπολη, αλλά και να διασκεδάση την κάπως δικαιολογημένη δυσαρέσκεια και όργη του Βούλγαρου τσάρου. Η συμφωνία με το Θεόδωρο 168 που τώρα έβλεπε με μεγάλη καχυποψία το Βούλγαρο σύμμαχό του, κατοχύρωνε τη λατ. αυτοκρατορία στην περίπτωση που ο Ίωάννης - Ασάν II θα αποφάσιζε να πραγματοποιήσει τις προθέσεις του για μία βίαιη ενέργεια κατά της ΚΠολης¹⁹⁸.

Στο μεταξύ η πρωτεύουσα της Λατ. αυτοκρατορίας δεν είχε την κατάλληλη άμυνα. Σε μία στιγμή απελπισίας μετά το θάνατο του Ροβέρτου de Courtenay, μερικοί απ' τους βαρώνους είχαν προτείνει να την εγκαταλείψουν. Ο αυτοκράτορας που εξελέγη, ο γέρος Ίωάννης de Brienne, αντί να έπισπεύση την έλευσή του στην πρωτεύουσά του που κινδύνευε, μπλέχτηκε σ' ένα πόλεμο με το Φρειδερίκο II της Γερμανίας στην Άπουλία, γιατί του είχε πάρει τον τίτλο του βασιλέα της Ιερουσαλήμ, νικήθηκε και αναγκάστηκε να καταφύγη στη Γαλλία.

Ο Φρειδερίκος II ήταν εύτυχης μετά τη νίκη του που μπόρεσε να ανταποδώση στο Θεόδωρο 168 την εύεργεσία που του είχε κάνει, στέλνοντας σ' αυτόν ένα βοηθητικό σώμα Ίταλών στρατιωτών. Κατά τα τέλη του 1229 ο Θεόδωρος 168 ήταν έτοιμος, καταπατώντας το σύμφωνο ανακωχής, να έκπορθήση την ΚΠολη και να δῆ το όνειρό του πραγματοποιούμενο¹⁹⁹.

Την άνοιξη του 1230 όλα φαίνονταν έτοιμα για την τελική επίθεση που θα άπόδιδε το Βυζάντιο στους Έλληνες της Δύσης. Με το στρατό του, στρατοπεδευμένο έξω απ' τη Θεσσαλονίκη, ο Θεόδωρος 168 θα μπορούσε να είχε και πάλι βαδίσει προς τις πύλες της ΚΠολης και να δοκιμάση τη δύναμη και την έτοιμότητά του κατά της εξασθενημένης και κλονιζόμενης Λατ. αυτοκρατορίας με κάθε έλπιδα έπιτυχίας.

Αντί γι' αυτό, και παρά τις προσδοκίες, στράφηκε στο βορρά προς τη Βουλγαρία. Οί λογοι που τον έσπρωξαν να κάνη αυτή την άποτομη έκτροπή, καλύπτονται από μυστήριο.

Ο ιστορικός των Έλλήνων αυτοκρατόρων που είχαν την έδρα τους στη Νίκαια, ο Γεώργιος Άκροπολίτης, έπωφελήθηκε για μία άκόμη φορά απ' την

198. TT. Urkunden. t. II. σ. 265-66. Ο Nariot de Toucy που υπήρξε ένας απ' τους ακολούθους του Πέτρου de Courtenay, διαδέχτηκε ως βάλιος της Λατινικής αυτοκρατορίας για πρώτη φορά το 1219 τον Conon de Béthune, και μπορεί κανείς να πῆ πως με έπιτυχία αντιμετώπισε κατά τις κρίσιμες εκείνες για τη Λατ. αυτοκρατορία στιγμές τους πανιάχυρους έχτρούς της, το Θεόδωρο 168 και τον Ίωάννη - Ασάν II.

199. Ernoul 466-68. Philippe Mousket. σίχ. 27078-28014. Richard de San Germano, σ. 174-75. Γ. Άκροπολίτης, έκδ. Bonn, σ. 45, και έκδ. Heisenberg, σ. 41, όπου σημειώνει την παρουσία των Ίταλών στο στρατεύμα του Θεόδωρου, ενώ ο K. Hopf, Geschichte Griechenlands, σ. 257, τους αναφέρει ως Γερμανικό σώμα, ίσως λόγω της εθνικότητας του έστεμμένου άποστολέα.

εύκαιρία για να καταγγείλη την ύπουλότητα του χαρακτήρα του Θεόδωρου 168, την έπιorkία του και την παρασπονδία του προς τους γείτονές του, αποδίδοντας την αιτία της καταστροφής που τον περίμενε στην ίδια του τη ματαιοδοξία και σκληρότητα και αστάθεια της φύσης του.

Αλλά, όπως έχει παρατηρηθή, ένας τέτοιος βαρύς χαρακτηρισμός που υφαίνεται μαζί με την έκθεση των περιστατικών, δε δείχνει παρά τη σφοδρή έπιθυμία του ανωτέρω ιστορικού, να βρῆ λόγους συκοφαντίας και να συσκοτίση την ὄλη υπόθεση.

Ο Θεόδωρος 168 ἦταν ένας άνθρωπος πολύ φιλόδοξος, αλλά ἦταν επίσης και πολύ έμπειρος στρατηγός, και ὁ στρατός του δέν εἶχε γνωρίσει ὡς τότε την ἦττα. Παίρνοντας ὡς βάση την ὑπεροχή της δύναμής του, προτίμησε να αναβάλῃ την έπιθεση κατά της ΚΠολης, για να καταβάλῃ προηγουμένως ένα σύμμαχο που ἤδη εἶχε ἀποδειχτῆ επικίνδυνος αντίπαλος. Τὸ να ἀσφαλίση τὰ πλευρά του ἀπὸ ένα τόσο ἀβέβαιο σύμμαχο, δέν ἦταν ἀπλῶς ζήτημα ἀχαλίνωτης μεγαλομανίας, ἀλλὰ ζήτημα στρατηγικῆς. Ἡ ἀμυντικῆ ἀντίσταση της ΚΠολης δε βρισκόταν στὸν ἀριθμὸ των ὑπερασπιστῶν της, ἀλλὰ στὴν εὐρύτητα και ἰσχὺ των τειχῶν της, και τὸ να ἐπιχειρήση μιὰ πολιορκία μετὸ στρατὸ των Βουλγάρων τόσο κοντά, δε θὰ ἀποτελοῦσε παρά μιὰ ἀπρονοησία.

Ἐδῶ πρέπει να ἀναζητηθοῦν τὰ αἷτια της αἰφνίδιας έπιθεσης τοῦ Θεόδωρου 168 κατά της Βουλγαρίας και ὄχι στὴν ὑπουλότητα τοῦ χαρακτήρα του και τῆ μεγαλομανία του, ὅπως θέλει ὁ έπικριτῆς του Ἀκροπολίτης²⁰⁰.

Ο Θεόδωρος 168 ἀπ' τὴν Ἀνδιανούπολη βάδισε πρὸς τὰ πίσω διὰ τοῦ ποταμοῦ Μαρίτσα και κατευθύνθηκε πρὸς δυσμὰς κατά μήκος της κοιλάδας τοῦ ποταμοῦ, χωρὶς ἀμφιβολία για να χτυπήση τοὺς Βουλγάρους ἀπ' τὰ βουνὰ τοῦ Τιρνόβου. Βέβαιος για τῆ νίκη του, πίστευε πῶς κάθε βουλγαρικῆ ἀντίσταση θὰ διαλυόταν και μόνο μετὸ τῆ θέα τοῦ στρατοῦ του. Ἀλλὰ ἡ πεποίθησή του αὐτῆ ἀποδείχτηκε λανθασμένη.

Παρά τὸν αἰφνιδιασμὸ που δοκίμασε, ὁ Ἰωάννης - Ἀσάν II μετὰ καταπληκτικῆ ταχύτητα συγκέντρωσε τις δυνάμεις τῶν Κουμάνων μισθοφόρων του που δέν ἦσαν πὸ πολλοὶ ἀπὸ χίλιοι, και έσπευσε πρὸς τὰ νότια για να ἀντικρούση τὸν εἰσβολέα. Οἱ δυὸ στρατοὶ συναντήθηκαν στὴν Κλοκοτινίτζα (σημ. Semitje), ἀνάμεσα στὴν Ἀδριανούπολη και τῆ Φιλιππούπολη.

Ο Βούλγαρος τσάρος καθὼς πὸ πολύ στηριζόταν στὸ δίκιο της ἀγανάκτησής του παρά στὸν ἀριθμὸ των στρατιωτῶν του, βάδισε κατά τοῦ Θεόδωρου 168, έχοντας κρεμάσει στῆ σημαία του, καθὼς μερικοὶ εἶπαν, τὸ γραφτὸ ὄρκο τοῦ Θεόδωρου 168 για τὴν τήρηση της συμμαχίας που παραβίασε. Ὁ μέχρι τότε ἀήττητος στρατὸς τοῦ Ἑλληνα «αὐτοκράτορα» της δυτικῆς μοίρας ὑπέστη μιὰ ὀλοκληρωτικῆ ἦττα. Ὁ ἴδιος ὁ Θεόδωρος 168 πιάστηκε αἰχμάλωτος μαζί με πολλοὺς ἀξιωματικούς του, και ὄλο τὸ ὑλικὸ τοῦ

200. Γ. Ἀκροπολίτης, εκδ. Bonn, σ. 44-5, και εκδ. Heisenberg, σ. 41-2. Πρβλ. Ἄ. Μηλιαράκης, Νίκαια - Ἠπειρος, σ. 252.

στρατού του παραδόθηκε ως λεία πολέμου στους Κουμάνους και Βουλγάρους στρατιώτες του Ιωάννη - Ασάν II.

Ο Ιωάννης - Ασάν II επέτρεψε σχεδόν σε όλους τους κατώτερους αξιωματικούς και τους στρατιώτες, να γυρίσουν ελεύθερα στα σπίτια τους, διακηρύσσοντας τη φιλανθρωπία και έπιείκεια του μεγάλου Βουλγάρου βασιλέα²⁰¹.

Καθώς στερήθηκε το κράτος των δυτικών Ελλήνων του ικανού ηγεμόνα του, γρήγορα κατάπεσε σε πολύ πιο χαμηλό επίπεδο. Η Λατ. αυτοκρατορία της ΚΠολης σώθηκε απ' τον ηγεμόνα, του οποίου τις υπηρεσίες είχε αρνηθεί. Η δυτική Ελληνική «αυτοκρατορία» που έζησε τόσο λίγο (1222 - 1230), έπαυσε ουσιαστικά να αποτελεί ύπολογισιμη δύναμη και το έπαθλο της ΚΠολης περιορίστηκε ανάμεσα σε δυό δυνάμεις, την Ελληνική αυτοκρατορία της Ανατολής (της Νίκαιας) που επιχάρηκε για τη συντριβή της Δυτικής, και τη Βουλγαρία.

Ο ίδιος ο Θεόδωρος 168 έτυχε ιδιαίτερων περιποιήσεων και τιμών εκ μέρους του ευγενικού νικητή. Αλλά ο αιχμάλωτος ηγεμόνας δεν μπόρεσε να συγκρατήσει επί πολύ το ανήσυχο πνεύμα του και σε κάποιο διάστημα της αιχμαλωσίας του -όχι στα πρώτα χρόνια- βρέθηκε ένοχος συνωμοσίας κατά της ζωής του Ασάν II, όποτε κατά διαταγή αυτού του τελευταίου, τυφλώθηκε.

Θά μπορούσε κανείς να πη πως αυτή η ποινή της τύφλωσης που συνεπαγόταν την πολιτική αδράνεια, θά επέφερε και τον πολιτικό θάνατο του άντρου· αλλά ο Θεόδωρος 168 ήταν ένας άνθρωπος πολυμήχανος και ακατάβλητος και βρήκε τους τρόπους να μετάσχη ακόμη της δημόσιας ζωής και να προκαλέση ανησυχίες στους ισχυρούς της ημέρας.

Οι μεταγενέστεροι Βυζαντινοί ιστορικοί που ανήκαν στους διαδόχους των αυτοκρατόρων της ανατολικής μοίρας, σ' αυτούς που αξιώθηκαν να αποδώσουν στον Ελληνισμό για την άτυχία του τη βασιλίδα των πόλεων, στους Παλαιολόγους, είδαν στην τύφλωση του Θεόδωρου 168 το δάχτυλο της θείας δίκης, «γιατι περιφρόνησε τη νόμιμη βασιλεία των Ρωμαίων και αυτοαναδείχτηκε αυτοκράτορας και γιατί δεν έλεησε τους όμοφύλους του που είχαν κακοπάθει απ' τις ιταλικές και βουλγαρικές επιθέσεις και καταχτήσεις, αλλά στις δυστυχίες τους πρόσθεσε άλλες δυστυχίες και στα φονικά άλλα φονικά»²⁰².

201. Γ. Ακροπολίτης, εκδ. Bonn, σ. 45-6, και εκδ. Heisenberg, σ. 42· Νικηφόρος Γρηγοράς, τ. I, σ. 28· Richard de San Germano, σ. 166.

202. Γ. Ακροπολίτης, εκδ. Bonn, σ. 47, και εκδ. Heisenberg, σ. 43, όπου σημειώνει πως «επί πολύ» ο Θεόδωρος 168 απολάμβανε τιμών, κ' επειτα συνωμότησε και τυφλώθηκε ή πληροφορία του Richard de San Germano, σ. 166, πως τυφλώθηκε μόλις αιχμαλωτίστηκε, είναι λανθασμένη· το πως ή τύφλωση ήταν ποινή που επέβαλε η θεία δίκη, αποτελεί άποψη του Νικηφόρου Γρηγορά, τ. I, σ. 28· ο Γ. Παχυμέρης, τ. I, σ. 82, προτιμάει να μάς πη

Ἡ συντριπτικὴ ἥττα τοῦ Θεόδωρου 168 ἔρριξε τὸ βασιλεῖο τῆς Θεσσαλονίκης, ποὺ συνέχισε τὴν ἀδοξὴ ὑπαρξῆς του, σὲ σύγχυσι.

Ὁ Ἰωάννης - Ἀσάν II γλιγγόρα ἐπωφελήθηκε γιὰ νὰ ἀναχτήσῃ τις χαμένες ἐπαρχίες τοῦ βασιλείου του. Ἐμπρὸς στὴν ἀστραπιαία προέλαση τοῦ στρατοῦ του τὰ ὄχυρά τοῦ Θεόδωρου 168 στὴ Μακεδονία καὶ τὰ ἐδάφη ποὺ ἐκεῖνος εἶχε ἀναχτήσῃ ἀπ' τὴ Λατ. αὐτοκρατορία, ἔπεσαν ὅλα στὰ χέρια τῶν Βουλγάρων χωρὶς καμιά ἀντίσταση. Μέσα σὲ λίγους μῆνες ἡ Ἀδριανούπολις, τὸ Διδυμότειχο καὶ τὸ σύνολο τοῦ νότιου τμήματος τῆς κοιλάδας τοῦ Ἐβρου, ἡ Ξάνθη, οἱ Σέρρες, ἡ Πελαγονία, ἡ Ἀχρίδα, ἡ Πρίλαπος καὶ ἡ Διάβολη, πέρασαν καὶ πάλι κάτω ἀπ' τὴ βουλγαρικὴ κυριαρχία. Ἡ ἔξουσία τοῦ Ἀσάν II ἐκτεινόταν σὲ ὅλη σχεδὸν τὴ Μακεδονία καὶ τὴ σημ. Ἀλβανία μέχρι τὸ Δυρράχιο. Ἡ Θεσσαλονίκη, ἡ Θεσσαλία καὶ ἡ Ἠπειρὸς παράμειναν στὰ χέρια τῶν Δυτικῶν Ἑλλήνων²⁰³.

Ὁ Ἰωάννης - Ἀσάν II ὑπῆρξε μιὰ εὐγενικὴ φυσιογνωμία καὶ κατὰ τὴ νίκη του δείχτηκε μεγαλόμυθος καὶ μετριοπαθῆς. Μὲ τις καλὲς του προσπάθειες ἐπέκτεινε τὰ σύνορα τοῦ βασιλείου του, ἀν καὶ τὸ παράλαβε σὲ κατάστασι διάλυσις, σὲ σημεῖο ποὺ δὲν εἶχαν φτάσει γιὰ ἀρκετοὺς αἰῶνες καὶ ποὺ δὲν ἐπρόκειτο νὰ φτάσουν ποτέ πιά²⁰⁴.

Ἀνεκτικὸς στὰ θρησκευτικὰ ζητήματα, καλὰ μορφωμένος καὶ ἐπεικῆς, ἄφησε ἓνα καλὸ ὄνομα ὄχι μόνον ἀνάμεσα στοὺς Βουλγάρους, ἀλλὰ καὶ ἀνάμεσα στοὺς Ἕλληνας.

Δικὸς μας ἱστορικὸς τοῦ 19^{ου} αἰ. ποὺ πολλὲς φορὲς ἔχω ἀναφέρει, ὁ Γεώργιος Ἀκροπολίτης, γράφει γιὰ τὸν Ἀσάν II πὼς «σὲ ὅλους φάνηκε ἐξαιρετικὸς καὶ εὐτυχημένος ἄνθρωπος, γιὰτὶ δὲν κατάφευγε στὸ ξίφος γιὰ τὴ λύσι τῶν διαφορῶν του μὲ τοὺς ὑπὴκόους του, οὔτε στιγματίστηκε μὲ φόνους τῶν Ἑλλήνων, ὅπως συνέβη μὲ τοὺς προκατόχους του Βουλγάρους βασιλεῖς (ἐννοεῖ τὸ Συμεὼν, τὸ Σαμουήλ, τὸν Κακο-Ἰωάννη κ.ἄ.). Ἀπ' αὐτὸ ἦταν ἀγαπητὸς ὄχι μόνον στοὺς Βουλγάρους, ἀλλὰ καὶ στοὺς Ἕλληνας καὶ στοὺς ἄλλους λαοὺς»²⁰⁵.

πὼς ὁ Θεόδωρος 168 αἰχμαλωτίστηκε καὶ τυφλώθηκε, «καθὼς προσέκρουσε στὴν κακὴ του μοῖρα». Ὁ Θεόδωρος 168 φαίνεται πὼς θὰ πιάστηκε νὰ βάζῃ κάποιον Βούλγαρο βογιάρου νὰ δολοφονήσῃ τὸν Ἀσάν II, καθὼς ὁ Ἰσαάκιος Βατάτζης Κομνηνὸς 240, στὸν καιρὸ ἐπίσης τῆς αἰχμαλωσίας του ἀπ' τοὺς Βουλγάρους, ἔβαλε τὸ Βούλγαρο βογιάρου Ἰβαγκό (= Ἰωάννην), τὸν ἐπετα μετονομασθέντα Ἀλέξιο, καὶ δολοφόνησε τὸν Ἀσάν I, τὸν πατέρα τοῦ Ἀσάν II, βλ. Χωνιάτης, σ. 620, γιὰ τὴ μετονομασία τοῦ Ἰβαγκοῦ, αὐτόθι, σ. 676.

203. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 46, καὶ ἐκδ. Heisenberg, σ. 42-3· Ἐφραίμιος, σ. 325-26, στίχ. 8082-94 Πρβλ. A.A. Vasiliev, Ἱστορία, σ. 649.

204. K. Jirecek, Ἱστορία τῆς Βουλγαρίας μεταφρ. F. Bruun καὶ Palauzov, σ. 333· V. Zlatarsky, Ἰωάννης - Ἀσάν II, Βουλγαρικὴ Ἱστορικὴ Βιβλιοθήκη, τ. III, σ. 1-55. Πρβλ. A.A. Vasiliev, Ἱστορία, σ. 647.

205. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 46, καὶ ἐκδ. Heisenberg, σ. 43.

« Η εύχερης κατάκτηση, μᾶς λέει πιό πάνω, τῶν ἐδαφῶν ποῦ ἀνήκαν στό Θεόδωρο 168, ὀφείλεται ἀκριβῶς στή φήμη τῆς φιλανθρωπίας του ποῦ διέσπειραν οἱ αἰχμάλωτοι ποῦ ἀπόλυσε»²⁰⁶.

Κάποιος ἀπ' τοὺς συγχρόνους μας παρατηρεῖ πῶς αὐτὴ ἡ μεγέθυνση τῶν ἀρετῶν τοῦ Βούλγαρου ἡγεμόνα ἀπ' τὸν Ἀκροπολίτη, δὲν εἶναι ἀμέτοχη τῆς προσπάθειας τοῦ Βυζαντινοῦ ἱστορικοῦ νά κάνη μιὰ ζωηρὴ ἀντιπαραβολὴ πρὸς τὰ ἐγκλήματα καὶ τίς κακίες τοῦ Θεόδωρου 168, τοῦ ἡγεμόνα ποῦ ἀπεχθανόταν²⁰⁷.

Ἡ μάχη τῆς Κλοκοτινίτζας ἔκρινε τὴ μοῖρα τοῦ βασιλείου τῆς Θεσσαλονίκης, ἀλλὰ ὄχι καὶ τὴν ὅλη ἐπικράτεια τῶν Δυτικῶν Ἑλλήνων. Ὁ Θεόδωρος 168 ἔπεσε ἀπ' τὰ ὕψη τῆς σταδιοδρομίας του, ἀλλὰ τὸ βασίλειο ποῦ μόλις εἶχε ἰδρύσει, κολοβωμένο βέβαια, ἐξακολούθησε τὸν ἀγῶνα του γιὰ δεκάξι ἀκόμη χρόνια, κάτω ἀπὸ δυὸ ἀγρυπνα μάτια, αὐτὰ τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Βουλγαρίας.

Ἐκεῖνος ποῦ σ' αὐτὰ τὰ χρόνια διαδραμάτισε τὸν πρῶτο ρόλο καὶ δείχνει πῶς κληρονόμησε τίς φιλοδοξίες τοῦ Θεόδωρου 168, εἶναι ὁ ἀνεψιὸς του Μιχαὴλ (β') Κομνηνὸς Δούκας 255, αὐτὸς ποῦ σὲ μικρῇ ἡλικία παραγκωνίστηκε ἀπ' τὸ θεῖο του κατὰ τὸ θάνατο τοῦ πατέρα του²⁰⁸.

VII

Ἡ κατάσταση τῶν δυνάμεων στὴ Βαλκανικὴ μετὰ τὴ μάχη τῆς Κλοκοτινίτζας, ἐφτάχρονη αἰχμαλωσία τοῦ Θεόδωρου 168 στὴ Βουλγαρία (1230 - 1237), ἔρωτας καὶ γάμος τοῦ Ἰωάννη - Ἀσάν II μὲ τὴν Εἰρήνη Ἀγγ. Δούκ. Κομν. 248, κόρη τοῦ Θεόδωρου 168 καὶ ἀπολευτέρωσή του, ὁ Θεόδωρος 168 κύριος τῆς Θεσσαλονίκης, ἀναγόρευση τοῦ γιοῦ του Ἰωάννη Ἀγγ. Δούκ. Κομν. 247 ὡς αὐτοκράτορα, ἐξορία τοῦ Μανουὴλ Δούκ. Κομν. Ἀγγ. 169 στὴν Ἀττάλεια καὶ προσφυγὴ του στὸν Ἰωάννη (γ') Δούκ. Βατ. 274, ἐπάνοδος του στὴ Θεσσαλία καὶ σχηματισμὸς μιᾶς προσωπικῆς του διοίκησης, συμφιλίωση καὶ συνασπισμὸς τῶν τριῶν ἀδελφῶν Θεόδωρου 168, Μανουὴλ 169 καὶ Κωνσταντίνου 170 (1238), θάνατος Μανουὴλ 169 (1241), κύριος τῶν κτήσεών του ὁ ἀνεψιὸς του Μιχαὴλ (β') Κομν. Δούκ. 255, θάνατος Ἰωάννη - Ἀσάν II (1241), ἀκμὴ τοῦ ἑλλ. κράτους τῆς Νίκαιας, πρόσκληση καὶ μετάβαση τοῦ Θεόδωρου 168 στὴ Νίκαια, ἐκστρατεία τοῦ Ἰωάννη (γ') Δούκ. Βατ. 274 ἐναντίον τοῦ βασιλείου τῆς Θεσσαλονίκης, ἠθικὴ ὑποταγὴ τοῦ Ἰωάννη Ἀγγ. Δούκ. Κομν. 247 καὶ ἀπόθεση τοῦ αὐτοκρατορικοῦ τίτλου ἐναντι τοῦ τίτλου τοῦ δ ε σ π ὀ τ ο υ (1242).

Ἡ κατάσταση μετὰ τὴ μάχη τῆς Κλοκοτινίτζας εἶχε τὴν ἐξῆς πολιτικὴ

206 Γ. Ακροπολίτης, εκδ. Bonn, σ. 46, καὶ εκδ. Heisenberg, σ. 42.

207 Βλ. D. M. Nicol. The Despotate of Epiros, σ. 111.

διαμόρφωση.

Ο Ιωάννης - Ασάν II της Βουλγαρίας μπορούσε να μιλήσει για τον εαυτό του με αυτόν εδώ τον τρόπο, όπως φαίνεται από μία επιγραφή πάνω σε άσπρη μαρμαρίνη στήλη του ναού των αγίων Τεσσαράκοντα μαρτύρων στο Τίρνοβο: «Ήγώ ο Ιωάννης - Ασάν, πιστός εν Χριστώ τσάρος και αυτοκράτορας των Βουλγάρων, γιός του παλιού τσάρου Ασάν, στο δωδέκατο έτος της βασιλείας μου, έξεστράτευσα έναντιόν της Ρωμανίας, νίκησα το στρατό των Ελλήνων, συνέλαβα αιχμάλωτο τον ίδιο τον αυτοκράτορα Θεόδωρο Κομνηνό με όλους του τούς ευγενείς και κατάχτησα όλες τις χώρες του απ' την Αδριανούπολη μέχρι το Δυρράχιο, τις περιοχές δηλ. των Ελλήνων, των Αλβανών και των Σέρβων. Οί Φράγκοι διατηρούν μόνο τις γύρω απ' την ΚΠολη πόλεις και έχουν γίνει υπήκοοι της δύναμης του μεγαλείου μου, καθώς δεν έχουν άλλον από έμέ βασιλέα και καθώς δεν υπάρχουν παρά μόνο χάρη σε μένα»²⁰⁹.

Επίσης, όπως αποδεικνύεται από ένα χάρτη, που ο Ασάν II έδωσε στους εμπόρους της Ραγούζας για την άσκηση της έμπορίας τους στις περιοχές του, όλη ή Θράκη και σχεδόν όλη ή Μακεδονία και ή Σερβία και φυσικά όλη ή Βουλγαρία βρίσκονταν κάτω απ' την κυριαρχία του²¹⁰. Το μεγάλο όνειρο μίας βουλγαροβυζαντινής αυτοκρατορίας φαινόταν πως θα πραγματοποιηθίη σ' αυτή την περίσταση, παρά σε κάθε άλλη εποχή.

Και οι μεγάλες και ήχηρές υποσχέσεις του νέου Λατίνου συναυτοκράτορα της ΚΠολης Ιωάννη de Brienne πως θα έπαναχτήση όλα τα εδάφη της Λατ. αυτοκρατορίας μέχρι το Διδυμότειχο και την Αδριανούπολη, έσβησαν πριν άκομη έλθη στην ΚΠολη και αναλάβη τα καθήκοντά του.

Ο Αλέξιος ο Σλάβος, ο ποτέ δεσπότης του Μελενίκου, καταβλήθηκε καθώς φαίνεται απ' τον πρωτεξάδελφό του Ασάν II, και τελείωσε τις μέρες του στην αύλη του τσάρου στο Τίρνοβο, ως «στόλνικος του τσάρου». Τα δυτικά σύνορα του Ασάν II εξασφαλίστηκαν, καθώς ο νέος βασιλέας της Σερβίας Στέφανος IV Vladislav Ἁγγ. Κομν. Δούκ. Νεμάνια 332 (1234 - 1243), ο άδελφός και διάδοχος του Στέφανου III Radoslav Δούκα Νεμάνια 331 (1228 - 1233), παντρεύτηκε μιά απ' τις κόρες του Βούλγαρου τσάρου²¹¹.

Χάρη στη νόθο κόρη του Ασάν II, τη Μαρία Beloslava, που είχε παντρευτή,

208. Βλ. άνωτέρω, ό. 12-14.

209. A. Pogodin, Ἱστορία της Βουλγαρίας, St. Petersburg 1909 (ρωσικά), σ. 87· K. Jirecek, Geschichte der Bulgaren, σ. 251-52· A.A. Vasiliev, Ἱστορία, σ. 649.

210. Thalloczy, Jirecek και Sufflay, Acta et Diplomata Albaniae, τ. I, σ. 50-1.

211. TT, Urkunden, τ. II, σ. 267-68· K. Jirecek, Geschichte der Bulgaren, σ. 251. Το πως ο Αλέξιος ο Σλάβος τελείωσε τις μέρες του στην αύλη του Ασάν II, αποδεικνύεται απ' την επιγραφή ενός χρυσού δακτυλίου που βρέθηκε στο Τίρνοβο· ή επιγραφή λέει: Slav stolnik caren (=Σλάβος στόλνικος του τσάρου), βλ. Ivanov, Anneaux anciens bulgares et byzantins, Bulletin de la Société archéologique bulgare, τ. II (1911), fasc. I, σ. 6, και Pl. I, fig. 4.

ο αδελφός του Θεόδωρου 168, ο δεσπότης Μανουήλ Δ.Κ. Ἐγγ. 169, συνεχίστηκε ἡ ὑπαρξη τοῦ βασιλείου τῆς Θεσσαλονίκης. Αὐτός ο πρίγκιπας, πού στό πλευρό τοῦ ἀδελφοῦ του Θεόδωρου 168 εἶχε πάρει μέρος στή μάχη τῆς Κλοκοτινίτζας, πέτυχε νά διαφύγη τήν αἰχμαλωσία καί νά ἀποσυρθῆ στή Θεσσαλονίκη, ὅπου ὁ πεθερός του τοῦ ἐπέτρεψε μιά κάποια ἀνεξάρτητη ἐξουσία, ἀν καί καθῶς παρασύρθηκε ἀπ' τόν ἀδελφό του, εἶχε σηκώσει τά ὅπλα ἐναντίον του.

Οἱ ἀρχές πού ἐνέπνεαν τή βασιλεία στό Θεόδωρο 168, βρῆκαν μιά ὠχρή ἀναβίωση στό πρόσωπο τοῦ Μανουήλ 169, καθῶς αἰσθανόταν ἀσφάλεια στό πλευρό τῆς Μαρίας Βελoslava· ἀλλά τὸ μέρος αὐτὸ τῆς ἱστορίας θά ἐξετάσωμε στήν ἀμέσως ἐπόμενη προσωπογραφία²¹².

Γιὰ ἐφτά ὀλάκερα χρόνια ὁ Θεόδωρος 168 παράμεινε αἰχμάλωτος στά χέρια τοῦ Ἀσάν II στό Τίρνοβο. Ἐπιτέλους ὁμως τὸ 1237 τὸ σκηνικὸ ἄλλαξε γι' αὐτόν.

Ὁ Βούλγαρος βασιλέας ἐρωτεύτηκε τὴν κόρη τοῦ Θεόδωρου 168, τὴν Εἰρήνην Ἀγγελιναν Δούκαιναν Κομνηνὴν 248 πού εἶχε κληρονομήσει ἀπ' τὴ μητέρα τῆς μερικὰ θέλγητρα τῆς οἰκογένειας Πετραλίφα. Ὁ Ἰωάννης - Ἀσάν II εἶχε πρόσφατα χηρεύσει ἀπ' τὴν (πρῶτη) γυναίκα του Μαρία πού ἀπ' τὸν πατέρα τῆς ἀνῆκε στὸν ἐνδοξο οἶκο τῶν Ἀρπαδιδῶν τῆς Οὐγγαρίας καί ἀπ' τὴ μητέρα τῆς στοὺς de Courtenay, καί ἔψαχνε γιὰ τὴν ἀνεύρεση μιᾶς δεύτερης συζύγου. Εἶχε προσωρινὰ διακόψει τὶς συμμαχικὲς του σχέσεις μὲ τὴν ἑλληνικὴ αὐλὴ τῆς Νίκαιας, κατὰ τὸ θάνατο τοῦ Λατίνου συναυτοκράτορα τῆς ΚΠολης Ἰωάννη de Brienne (1228 - 1237), καί δὲν εἶχε ἐνδοιασμούς νά συνδεθῆ μὲ τὴν ἡγεμονικὴ οἰκογένεια τοῦ ἀντιπάλου του βασιλείου τῆς Θεσσαλονίκης. Ὑπῆρχε ἓνα κανονικὸ ἐμπόδιο πού ἡ νόθος κόρη του Μαρία Βελoslava εἶχε παντρευτῆ τὸ δεσπότη καί ἤδη βασιλέα Μανουήλ Δ.Κ. Ἐγγ. 169, ἀλλὰ τὸ παράβλεψε, κ' ἔτσι ἡ Εἰρήνη Ἀγγ. Δ.Κ. 248 ἐγίνε δεύτερη νόμιμη σύζυγός του.

Αὐτὸ, ἦταν μιά ἰδεώδης λύση γιὰ τὸ Θεόδωρο 168· τὸ νά ἐκμεταλλεῖται τὰ θέλγητρα τῆς μόνης ἀνύπαντρης νεαρῆς κόρης του, γιὰ νά ἐξασφαλίση τὴν εὖνοια ἐκείνου πού τὸν εἶχε στὰ δεσμά, δὲ δείχνει ἄλλο, παρὰ τὸ γόνιμο καί ἀδίσταχο πνεῦμα τοῦ Θεόδωρου 168. Μόλις ἐγίνε ὁ γάμος, πῆρε τὴν ἀμοιβή του. Τὸ 1237 ἐλευτερώθηκε ἀπ' τὸ νέο γαμβρό του καί πῆρε τὴν ἀδεια νά ἀναχτήσῃ τὴ Θεσσαλονίκη, καθῶς καί ὅσες ἐπαρχίαι βρισκόνταν κάτω ἀπ' τὴν ἐξουσία τῆς. Ἄν ὁ Ἀσάν II φανταζόταν πῶς ἡ τύφλωση καί ἡ ἐφτάχρονη αἰχμαλωσία εἶχαν ἀνακόψει τὴν ἀχαλίνωτη φιλοδοξία τοῦ πεθεροῦ του, εἶχε ἀπατηθῆ καί ὑποτιμήσει τὴν ἐνεργητικότητα καί τὴν πολυπραγμοσύνη του²¹³.

212. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 47, καί ἐκδ. Heisenberg, σ. 43-4· Ἐφραίμιος, σ. 326-27, στίχ. 8111-122.

213. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 65, καί ἐκδ. Heisenberg, σ. 60, ὅπου τρία ἀναφέρονται τέκνα ἀπ' τὴν ἔνωση Ἀσάν II καί Εἰρήνης: Μιχαὴλ Ἀσάν, Θεοδώρα καί Μαρία (βλ.

Μόλις ο Θεόδωρος 168 ελευτερώθηκε πήρε τὸ δρόμο γιὰ τὴ Θεσσαλονίκη. Καθὼς ὁ Ἄσαν II δὲν τοῦ εἶχε δώσει πολλοὺς συνοδοὺς καὶ ἀκολούθους, γιὰ νὰ μπορέσει μὲ αὐτοὺς νὰ προσβάλλῃ τὴ Θεσσαλονίκη, στὴν ὁποία βασιλεὺς ὁ ἀδελφός του Μανουὴλ 169, μεταμφιέστηκε σὲ ζητιάνο, καὶ ἄγνωστος μῆκε ἀπ' τὶς πύλες τῆς πόλης καὶ ἀποκάλυψε τὴν ταυτότητά του σὲ κείνους ποὺ ἤθελε καὶ εἶχε εὐεργετήσει στὸν καιρὸ τῆς παντοδυναμίας του. Μὲ αὐτοὺς μαζί ὀργάνωσε μιά συνωμοσία κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του, ἡ ὁποία κατὰληξε στὴν ἐκθρόνιση καὶ σύλληψή του.

Γιὰ μιά φορά ἀκόμη ὁ Θεόδωρος 168 ἔγινε κύριος τῆς Θεσσαλονίκης. Καθὼς ἦταν τυφλός, ἀρνήθηκε νὰ φορέσῃ τὸ στέμμα, ἀλλὰ περιέβαλε μὲ αὐτὸ τὸ κεφάλι τοῦ γιοῦ του Ἰωάννη Ἀγγελου Δούκα Κομνηνοῦ 247 καὶ στὰ πόδια του περιέδεσε τὰ αὐτοκρατορικά κόκκινα πέδιλα. Ὅρισε νὰ ὑπογράψῃ ὁ γιός του μὲ κ ι ν ν ἄ β α ρ η (= μελάνη κόκκινη), ὅπως οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες, ἀλλὰ ἐπιφύλαξε στὸν ἑαυτὸ του τὴ διοίκηση τῶν κοινῶν, στὸ ὄνομα τοῦ γιοῦ του.

Ἐκκλησιαστικὴ στέψη, ὅπως ἔγινε γιὰ τὸ Θεόδωρο 168, δὲν ἔγινε γιὰ τὸν Ἰωάννη 247. Περιορίστηκαν σὲ μόνη τὴν ἀναγόρευση. Ὁ κακότυχος Μανουὴλ Δ.Κ. Ἀγγ. 169 στάλθηκε ἐξόριστος στὴν Ἀττάλεια τῆς Μ. Ἀσίας, ἐνῶ ἡ σύζυγός του Μαρία Βελοςλανα τιμητικὰ ὀδηγήθηκε στὸν πατέρα της. Σύμφωνα μὲ ὅσα μᾶς λέει ὁ Ἀκροπολίτης, «ὁ Ἰωάννης - Ἄσαν II πιὸ πολὺ ἀγαποῦσε τὸν πεθερὸ του Θεόδωρο 168 ἀπ' τὸ γαμβρὸ του Μανουὴλ 169, γιὰτὶ ὑπεραγαποῦσε τὴ γυναίκα του Εἰρήνη 248, ὄχι πιὸ λίγο ἀπὸ ὅσο ὁ Ἀντώνιος τὴν Κλεοπάτρα»²¹⁴.

Ὁ Μανουὴλ 169 ποὺ στὴν Ἀττάλεια στάλθηκε μὲ συνοδία μέσα σ' ἓνα πλοιάριο γιὰ νὰ εἶναι βέβαιο πὼς δὲ θὰ ἀλλάζε δρόμο, ἐκεῖ ποὺ ἔφτασε, δὲ σκεφτόταν ἄλλο, παρὰ πὼς νὰ ἐκδικηθῇ γι' αὐτὰ ποὺ ἔπαθε. Ἀποφάσισε λοιπὸν νὰ καταφύγῃ σ' αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸν ἀντίπαλο τῶν Ἀγγελοκομνηνοδουκῶν, τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννη (γ') Δούκα Βατάτζη 274.

Στάθηκε εὐτυχής ποὺ οἱ Τουρκικὲς ἀρχές, ἂν καὶ εὐνοϊκὰ διατεθειμένες πρὸς τὸ Θεόδωρο 168, ὄχι μόνο τοῦ ἐπέτρεψαν νὰ πάῃ στὴν αὐλὴ τῆς Νίκαιας, ἀλλὰ τοῦ ἔδωσαν καὶ τὰ μεταφορικά μέσα. Ὁ Ἰωάννης (γ') Δ.Β. 274 ἐπιφύλαξε μιά θερμὴ ὑποδοχὴ στὸ θεῖο του Μανουὴλ 169, ἓνα πρωτεξάδελφο τῆς μητέρας του, ποὺ ἄλλοτε εἶχε τιμηθῆ μὲ τὸν τίτλο τοῦ δεσποτοῦ, καὶ σύντομα τὸν ἐφοδίασε μὲ χρήματα καὶ μὲ ἕξι ἐπανδρωμένα πλοῖα, γιὰ νὰ γυρίσῃ στὴν Ἑλλάδα, ἀφοῦ προηγουμένως, ὡς ἓνας ἄνθρωπος συνेतός, σοφός καὶ διορατικός, τὸν ὑποχρέωσε νὰ δώσῃ φριχτοὺς ὄρκους

ἀνωτέρω, ὑ. 179), ἐνῶ ὁ Ἐφραίμιος, σ. 337, στίχ. 8390, δίνει τὰ ὀνόματα: Ἄννα, Μιχαὴλ καὶ Μαρία, μὲ διαφορά ἀπ' τὰ ὀνόματα ποὺ δίνει, σ. 335, στίχ. 8338: Μιχαὴλ, Μαρία καὶ Θεοδώρα.

214. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 65-6, καὶ ἐκδ. Heisenberg, σ. 61-2 Ἐφραίμιος, σ. 335-36, στίχ. 8339-353.

πώς θα παραμείνη ένας πιστός ύποτελής του.

Ενωρίς τὸ 1239 ὁ Μανουήλ 169 μὲ τὰ ἔξι πλοῖα τοῦ αὐτοκράτορα διάπλευσε τὸ Αἰγαῖο καὶ ἀποβιβάστηκε στὸν κόλπο τοῦ Βόλου.

Καθὼς ἴσως θὰ ἔτυχε ὑποστήριξης ἀπ' τὸν ἐπιτόπιο κυβερνήτη Κωνσταντῖνο Κομνηνὸ Μαλιασηνὸ Δούκα Βρυέννιο (Ἰ. Ἀγγελο) ποῦ εἶχε παντρευτῆ τὴ Μαρία Ἀγγελίνα Κομνηνὴ Δούκαινα 254, κόρη τοῦ ἑτεροθαλῆ ἀδελφοῦ τοῦ Μιχαήλ (α') 174, ἐγκατάστησε τὸ ἀρχηγεῖο του στὴ Δημητριάδα καὶ μέσα σὲ λίγο διάστημα πέτυχε μὲ ὑποσχέσεις καὶ χρήματα νὰ σχηματίσῃ ἓνα ὄχι πολυάριθμο στράτευμα καὶ μὲ αὐτὸ νὰ γίνῃ γρήγορα κύριος τῶν Φαρσάλων, τῆς Λάρισας καὶ τοῦ Πλαταμῶνα στὴν κεντρικὴ Θεσσαλία. Αὐτὴ ἡ ἀπρόοπτη στροφὴ τῶν πραγμάτων ἀνάντησε τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Θεόδωρου 168.

Γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν κατάσταση ποῦ δημιουργήθηκε ἢ ἔπρεπε νὰ ἀρχίσῃ ἓνα ἐμφύλιο πόλεμο μὲ τὸν ἀδελφὸ του ἢ νὰ τὸν καθουχάσῃ μὲ παραχωρήσεις.

Τελικὰ, πρῶτος ὁ Μανουήλ 169 πῆρε τὴν ἀπόφαση καὶ ἀρχισε διαπραγματεύσεις. Μία συνθήκη ὑπογράφηκε καὶ οἱ τρεῖς ἀμφιθαλεῖς ἀδελφοί, Θεόδωρος 168, Μανουήλ 169 καὶ Κωνσταντῖνος 170, ἀπέτελεσαν μιὰ ἔνωση. Ὁ Μανουήλ 169 μὲ δυσκολία πείστηκε ἢ καλύτερα ἐξαναγκάστηκε ἀπ' τοὺς ἀδελφοὺς του νὰ καταπατήσῃ τοὺς ὄρκους ὑποτελείας ποῦ εἶχε δώσει στὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννη (γ') Δ.Β. 274 καὶ οἱ τρεῖς ἀδελφοὶ διαμοιράστηκαν τίς εὐθύνες τῆς διοίκησης.

Ὁ Μανουήλ 169, μαζί ἴσως μὲ τὸν Κωνσταντῖνο 170, κράτησε τὴ Θεσσαλία, ἐνῶ ὁ Θεόδωρος 168 περιορίστηκε στὴν κυριότητα τοῦ φρουρίου τῶν Βοδενῶν (Ἐδέσσης), τῆς Σταριδόλας καὶ τοῦ Ὀστρόβου, δυτικὰ τῆς Θεσσαλονίκης. Ἡ ἐπιθυμία τοῦ Μανουήλ 169 νὰ ἐκδικηθῆ τὸν ἀδελφὸ του Θεόδωρο 168 ἐσβῆσε, κ' ἔτσι τὰ πλοῖα καὶ τὰ χρήματα ποῦ εἶχε φέρεῖ ἀπ' τὴ Νίκαια πῆγαν πρὸς ὄφελος τῶν Ἀγγελοκομνηνοδουκῶν.

Ὁ Ἰωάννης Ἀγγ. Δ.Κ. 247 ἐξακολουθοῦσε νὰ φέρῃ τὸν τίτλο, ἂν ὄχι καὶ τὴν ἐξουσία, τοῦ αὐτοκράτορα τῶν Ρωμαίων, ἐκτελώνοντας πιστὰ τίς ὁδηγίες, ἐντολὰς καὶ ἐπιθυμίες τοῦ πατέρα του. Καὶ σὰν μέτρο ἀσφαλείας ὁ Θεόδωρος 168 καὶ ὁ Μανουήλ 169 εἶχαν συνάψει συμμαχίες μὲ τὸν πρίγκιπα τοῦ Μορέα Geoffroy II de Villehardouin (1229 - 1246)²¹⁵.

215. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Βοηπ, σ. 66-7, καὶ ἐκδ. Heisenberg, σ. 61-2. Ἐφραιμῶς, σ. 336, στίχ. 8354-369. Ἡ Σταριδόλα ταυτίζεται ἀπ' τὸν Leake, *Travels in Northern Greece*, τ. I, σ. 311-12, μὲ τὴν ὁδὸ τοῦ Sarigol στὰ βόρεια τῆς Κοζάνης. Γιὰ τὴν κυριότητα τῶν τριῶν μακεδονικῶν θέσεων ἀπ' τὸ Θεόδωρο 168 μάς λέει ὁ Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Βοηπ, σ. 91: τοὺς δὲ Βοδηνούς καὶ Σταριδόλα Στρόβον τε καὶ τὰ περὶ ταῦτα ὁ τοῦ Δημητρίου πατὴρ τοῦ Μιχαήλ (β' 225) δὲ θεῖος ὁ Ἀγγελος κατεῖχε Θεόδωρος. Τὸ πὼς ὁ Μανουήλ 169, ἀμφιθαλὴς ἀδελφὸς τοῦ Θεόδωρου 168, ἦταν θεῖος τοῦ Ἰωάννη (γ') Δούκ. Βατ. 274 ὡς πρωτεξάδελφος τῆς μητέρας αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, βλ. πρὸ πάνω, ὑ. 75. Γιὰ τὸν Κωνσταντῖνο Κομνηνὸ Μαλιασηνὸ Δούκα Βρυέννιο (Ἰ. Ἀγγελο) καὶ τὸ γάμο του μὲ τὴ Μαρία Ἀγγελίνα Κομνηνὴ Δούκαινα 254, βλ. προσωπογραφία Μιχαήλ (α') 174, ὑ. 55.

Ο Μανουήλ 169 είχε αναγνωρίσει τούς Βενετούς βαρώνους τῆς Εὐβοίας, καί μπορεί κανείς νά πῆ πῶς ἦταν μιά πετυχημένη ἐνέργεια, γιατί λίγο ἀργότερα ἕνας ἀπ' τούς τριτημόριους τῆς Εὐβοίας, ὁ Γουλιέλμος da Verona εἶχε ἀποκτήσει κάποιους σκιώδεις τίτλους πάνω στό βασιλικό θρόνο τῆς Θεσσαλονίκης, καθώς εἶχε παντρευτῆ τὴν Ἑλένη, μιά ἀνεψιά τοῦ μακαρίτη βασιλέα τῆς Θεσσαλονίκης Δημήτριου τοῦ Montferrat, καί οἱ ἀξιώσεις του αὐτὲς εἶχαν ἀναγνωριστῆ ἀπ' τὸν ὀνομαστικό ἐπικυρίαρχο, τὸ Λατῖνο αὐτοκράτορα τῆς ΚΠολης Βαλδουῖνο II de Courtenay, χωρίς βέβαια ποτὲ οἱ πλατωνικὲς αὐτὲς ἀξιώσεις νά πραγματοποιηθοῦν.

Ἡ ἔνωση τῶν τριῶν Ἀγγελοκομνηνοδοικῶν ἀδελφῶν ἔπρεπε νά ἐξουδετερώσῃ ἢ νά συμβιβάσῃ αὐτοὺς ποὺ εἶχαν ἀξιώσεις πάνω στό τέως λατινικό «βασιλεῖο τῆς Θεσσαλονίκης». Δὲν περιελάμβανε τὸ Μιχαήλ (β') (Ἰ. Ἀγγελον) Κομνηνὸν Δούκαν 255 τῆς Ἠπείρου.

Ὁ Μιχαήλ (β') 255 συνέχιζε τὴ δική του πολιτική, καί ἐνῶν οἱ θεῖοι του διαπραγματεύονταν μεταξύ τους καί ἐκλείναν συμμαχίες μὲ τούς Φράγκους καί τούς Βενετούς, ἐκεῖνος ἀνανέωνε τὴν παλιά φιλία τῆς Ἠπείρου μὲ τὸν πανίσχυρο ἐχθρὸ τῆς Λατ. αὐτοκρατορίας τῆς ΚΠολης· τὸ Δεκέμβρι τοῦ 1239 ἔστειλε πρέσβεις στὴν αὐλή τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Φρειδερίκου II de Hohenstaufen. Οἱ ἄλλες ἀνάγκες τοῦ Φρειδερίκου II τὸν ὑποχρέωσαν νά ἐγκαταλείψῃ κάθε ἰδέα ἱμπεριαλιστικῆς ἐπέκτασης. Καί τὸν Αὐγουστο τοῦ ἴδιου χρόνου (1239) ἐπέστρεψε στὸν οἶκο τῶν μαρκησίων τοῦ Montferrat τὸν τίτλο τοῦ «βασιλέα τῆς Θεσσαλονίκης» ποὺ τοῦ εἶχε κληροδοτήσει ὁ Δημήτριος τοῦ Montferrat. Ὁ σκοπὸς τῆς πρεσβείας τοῦ Μιχαήλ (β') 255 πρὸς τὸν Φρειδερίκο II δὲν εἶναι γνωστός, ἀλλὰ μπορεί κανεὶς νά συμπεράνῃ πῶς δὲ ζητοῦσε ἄλλο παρὰ βοήθεια ἐναντίον τῶν τριῶν θεῶν του καί συμμάχων ποὺ συσπειρώθηκαν κάτω ἀπ' τὴ Θεσσαλονικὴ²¹⁶.

Τὸ 1241 εἶναι ἀξίονας στροφῆς στὴν ἱστορία τῶν σχέσεων ἀνάμεσα στοὺς Ἕλληνες τῆς δυτικῆς μοίρας (Θεσσαλονίκης) καί ἀνατολικῆς μοίρας (Νικαίας), γιατί τότε συνέβη ὁ θάνατος ὀχι μόνο τοῦ Μανουήλ Δ.Κ. Ἰ. Ἀγγ. 169 ποὺ ἔκανε ὅ,τι μπόρεσε γιὰ νά τὰ ἔχῃ καλὰ μὲ τὸν Ἰωάννη (γ') Δ.Β. 274, ἀλλὰ καί τοῦ ἰσχυροῦ βασιλέα τῆς Βουλγαρίας Ἰωάννη - Ἀσάν II ποὺ ἀπ' τὸ 1230 ἦταν ὁ πραγματικὸς προστάτης τοῦ βασιλείου τῆς Θεσσαλονίκης καί ἀπ' τὸ 1237 ὁ πιὸ σοβαρὸς ὑποστηρικτῆς τοῦ Θεόδωρου 168.

Τὰ ἐδάφη τοῦ Μανουήλ 169 στὴ Θεσσαλία πέρασαν ἀμέσως στὰ χέρια τοῦ Μιχαήλ (β') 255. Δὲν ὑπάρχει ἐνδειξη πῶς ὁ Μανουήλ 169 τὰ κληροδότησε στὸν ἀνεψιὸ του καί εἶναι λογικὸ νά δεχτοῦμε πῶς ὁ Κωνσταντῖνος 170 εἶχε

216. Γιὰ τὸ Γουλιέλμο da Verona, βλ. W. Miller, Ἱστορία τῆς Φραγκοκρατίας στὴν Ἑλλάδα, μετάφρ. Ἰ. Ἀγγ. Φουριώτη, Ἀθήνα 1960, σ. 151. Γιὰ τὴν πρεσβεία τοῦ Μιχαήλ (β') 255 στὸ Φρειδερίκο II, βλ. Huillard-Bréholles, Historia Diplomatica Friderici Secundi, vol. V, σ. 586, 630. Γιὰ τὴν ἀπονομή τοῦ τίτλου τοῦ «βασιλέως Θεσσαλονίκης» στὸ Φρειδερίκο II, βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 74 καί 190.

πιό μεγάλα δικαιώματα πάνω στην κληρονομιά. Φαίνεται όμως πώς ο Μιχαήλ (β') 255 άρπαξε την ευκαιρία να βαδίσει στη Θεσσαλία και να επιβληθεί ως κύριος της περιοχής, πριν η ο Θεόδωρος 168 ή ο Κωνσταντίνος 170 εύρουν το χρόνο να του άντισταθούν.

Έτσι ο Ίωάννης Άγγ. Δ.Κ. 247, έμεινε κύριος ενός βασιλείου, αυτού της Θεσσαλονίκης, ακόμη πιο μικρού, γιατί η επικράτεια του πρωτεξαδέλφου του Μιχαήλ (β') 255 καμιά έξάρτηση δέν είχε απ' τη Θεσσαλονίκη.

Ο θάνατος του Ίωάννη - Ασάν ΙΙ έφερε στο θρόνο της Βουλγαρίας το γιό που είχε αποκτήσει απ' τη Μαρία της Ούγγαρίας, τον Κολιμάν Ι (1241 - 1246), που είχε μια ήλικία επτά χρονώ. Πρώτη ενέργεια του Κολιμάν Ι ή καλύτερα της κυβέρνησής του ήταν να υποβάλει την έκφραση του σεβασμού του στον αυτοκράτορα Ίωάννη (γ') Δ.Β. 274.

Η Λατ. αυτοκρατορία της ΚΠολης πέρασε απ' το 1240 στο Βαλδουίνο ΙΙ, ήγεμόνα μεγαλύτερο βέβαια στην ήλικία απ' τον Κολιμάν Ι, αλλά όχι και πολύ πιο ικανό απ' αυτόν, που σε λίγο υποχρεώθηκε να πουλήσει ό,τι είχε, για να κρατήσει την κλονιζόμενη θέση του πίσω απ' τα τείχη της ΚΠολης. Ούτε οι Βούλγαροι ούτε οι Λατίνοι μπορούσαν να άπειλήσουν την κυριαρχία του Ίωάννη (γ') Δ.Β. 274 ή και να φτάσουν τη σπουδαιότητα της αυτοκρατορίας του.

Με τις δικές του προσπάθειες απ' τη μία μεριά, με τις άτυχίες των άλλων απ' την άλλη μεριά, ο Ίωάννης (γ') Δ.Β. 274 είχε ύψωθεί σε θέση περιβλεπτη. Η άπόδοση του Βυζαντίου στους Έλληνες της Ανατολής φαινόταν να είναι κοντά. Έπρεπε όμως προηγουμένως να ρυθμιστούν οι άνταγωνισμοί άνάμεσα στους Έλληνες. Ο άνταγωνισμός των δυο άνεξάρτητων κρατών, που ως τώρα είχε περιοριστεί σε λόγια, ξέσπασε ήδη σε πόλεμο. Οι έκστρατείες της Νίκαιας κατά των Ελλήνων της Δύσης, έξάντλησαν τους πόρους και την ενεργητικότητα και των δυο ελληνικών κρατών²¹⁷.

Την πρωτοβουλία για την επίθεση πήρε ο Ίωάννης (γ') Δ.Β. 274. Ο χρόνος είχε ώριμάσει για να τεθεί τέρμα στις άξιώσεις του βασιλείου της Θεσσαλονίκης και ήταν άπαραίτητο να ανασταλή κάθε προσπάθεια των δυτικών Ελλήνων για να έπωφεληθούν απ' την άδυναμία της Βουλγαρίας και της ΚΠολης.

Όσο διάστημα ο Μανουήλ Δ.Κ. Άγγ. 169 κατείχε το θρόνο της Θεσσαλονίκης κάποιος συμβιβασμός άνάμεσα δυτικών και ανατολικών Ελλήνων φαινόταν δυνατός. Άλλά ο άνεμισός και διάδοχός του Ίωάννης

217. Γ. Άκροπολίτης, έκδ. Bonn, σ. 67-9, και έκδ. Heisenberg, σ. 62-64. Έφφραίμιος, σ. 336-37, στίχ. 8370-398. Aubry de Trois-Fontaines, MGH, Scriptores 23 (1874), σ. 950. Πρβλ. Α. Μηλιαράκης, Νίκαια - Ήπειρος, σ. 333, 335-37, 388-89. J. Longnon, L'Empire latin de Constantinople, σ. 182-83. Θάνατος του Ίωάννη - Ασάν ΙΙ στις άρχές του καλοκαιριού του 1241.

Ἄγγ. Δ.Κ. 247 εἶχε πῶς ἐξαλλες ἰδέες γιὰ τὴν ἰδιότητά του στὴ Θεσσαλονίκη, ἐμπνευσμένες ἀσφαλῶς ἀπ' τὸν πατέρα του.

Ὁ Ἰωάννης 247, μιά φύση θρησκευτική, δὲν ἐπιθυμοῦσε ἄλλο παρά νὰ μπῆ σ' ἓνα μοναστήρι καὶ νὰ καταλύσῃ ἐκεῖ τίς μέρες του. Ἀλλὰ ὁ πατέρας του Θεόδωρος 168 πού τὸν εἶχε ἀνεβάσει στὸ θρόνο, ὑποκαίοντας τὸ θρησκευτικὸ του ζῆλο, ἐντεχνα τοῦ εἶχε ἐμπνεύσει τὴν πεποίθησι πὼς τὸ στέμμα ἦταν ἓνα δῶρο τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ πρόσωπό του καὶ πὼς αὐτὸς ἦταν ὁ γνήσιος αὐτοκράτορας τῶν Ρωμαίων, ὡς ἓνας ὁμώνυμος ἐγγονος τοῦ σε β ο σ τ ο κ ρ ἄ τ ο ρ α Ἰωάννη Δ. 90, ὡς ἓνας δισέγγονος τῆς Θεοδώρας Κ. 38 καὶ ὡς ἓνας τρισέγγονος τοῦ μεγάλου βασιλέα Ἀλέξιου (α') Κ. 15, τοῦ ἐνδοξοῦ ἰδρυτῆ τῆς περιώνυμης δυναστείας τῶν Κομνηνῶν.

Ὁ ἴδιος ὁ Ἰωάννης 247 ἦταν βέβαια ἓνας μυστικοπαθῆς καὶ καθόλου ἓνας στρατιωτικὸς ἄντρας, ἀλλὰ ἡ πολιτικὴ του καθοδηγοῦνταν ἀπ' τὸν πατέρα του, τοῦ ὁποῖοι οἱ φιλοδοξίες καὶ τὸ δαιμόνιο πνεῦμα ἦσαν πολὺ γνωστά, καὶ δὲν μπορούσε νὰ ἀγνοηθοῦν. Κάτω ἀπ' τὴν καθοδήγησι τοῦ Θεόδωρου 168 τὸ βασιλεῖο τῆς Θεσσαλονίκης ἀποτελοῦσε σοβαρὴ ἐνόχλησι καὶ κίνδυνο γιὰ τὸ νόμιμο αὐτοκράτορα τῶν Ρωμαίων Ἰωάννη (γ') Δ.Β. 274. Ἄν ἦταν δυνατὸν νὰ ἀπομακρυνθῆ ὁ πατέρας του, ὁ Ἰωάννης Ἄγγ. Δ.Κ. 247 εὐκόλα θὰ μπορούσε νὰ ἔλθῃ σὲ συνεννόησι μὲ τὴν αὐλὴ τῆς Νίκαιας, κι ὁ Ἰωάννης (γ') 274 ἀποφάσισε νὰ ἀποπειραθῆ αὐτὸ τὸ ἐπιτεύγμα μὲ ἓνα τέχνασμα ἀντάξι καὶ αὐτοῦ τοῦ Θεόδωρου 168.

Τὸ 1241 ὁ Θεόδωρος 168 ἔλαβε μιά ἐγκάρδια πρόσκλησι νὰ ἐπισκεφθῆ τὴν αὐλὴ τῆς Νίκαιας. Ἄν καὶ ἐκεῖνος ἦταν ἓνας δαιμόνιος ἄνθρωπος πού δὲν ἔκανε κάτι, χωρὶς νὰ τὸ καλομελετήσῃ, ἔπεσε στὴν παγίδα, καθὼς δὲν πρόβλεψε αὐτὰ πού ἐπακολούθησαν. Ὁ αὐτοκράτορας ἦταν ἐνθουσιασμένος πού δέχτηκε στὴν αὐλὴ του ἓνα τόσο διάσημο ἄνθρωπο καὶ φυσικὰ δὲν ἦταν διατεθειμένος νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ φύγῃ. Τὸν περιποιόταν μὲ κάθε μέσο, τὸν προσαγόρευε θεῖο, ὅπως στὴν πραγματικότητι ἦταν ἓνας ἀνεπιός του ἀπὸ πρωτεξαδέλφῃ, ἔτρωγαν μαζὶ στὸ αὐτοκρατορικὸ τραπέζι, καὶ αὐτὰ ὡς πού νὰ συμπληρωθοῦν οἱ ἐτοιμασίες γιὰ μιά ἐπιχείρησι κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης²¹⁸.

Ὅλα ἦσαν ἔτοιμα στὶς ἀρχὲς τοῦ 1242. Τὴν ἀνοιξὴ αὐτοῦ τοῦ χρόνου, ὁ Ἰωάννης (γ') Δ.Β. 274 πέρασε τὸν Ἑλλήσποντο, ἔχοντας μαζὶ του καὶ τὸ Θεόδωρο 168.

Ἡ ἐκστρατεία εἶχε σχεδιασθῆ μὲ κάθε φροντίδα καὶ ὁ στρατὸς του, ἐνισχυμένος ἀπὸ ἓνα ἀξιόμαχο σῶμα Κουμάνων, ἀγριῶν στὰ ἦθη, πού

218. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Βοηθ, σ. 69-70, καὶ ἐκδ. Heisenberg, σ. 64-6 Ἐφραίμιος, σ. 337-38, στίχ. 8399-406. Καὶ τὰ νομίσματα πού εἶχε κόψει ὁ Ἰωάννης Ἄγγ. Δ.Κ. 247 ρίχνουν ἓνα ἐνδιαφέρον φῶς πάνω στὶς ἀντιλήψεις πού εἶχε ὡς θεόπεμπτο αὐτοκράτορα. βλ. Τ. Bertelé, *L'Imperatore alato nella Numismatica Bizantina*, Collana di Studi Numismatici, Rome 1951.

τελευταία είχε αποσπάσει απ' τους Λατίνους²¹⁹, διοικούνταν από εξαιρετικές προσωπικότητες της αύλης της Νίκαιας. Ἀνάμεσά τους ἦσαν ὁ Δημήτριος Τορνίκης Κομνηνός 302 πού ἐκτελοῦσε χρέη μεσάζοντος καί διοικοῦσε τὰ κοινά (= πρωθυπουργός)²²⁰, ὁ ἀρχηγός τοῦ στρατοῦ Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος Κομνηνός 346, ὁ μέγας δομέστικος²²¹, ὁ πρωτοβεστιάριος Ἀλέξιος Ραοῦλ²²² πού εἶχε παντρευτῆ τὴν Ἀνώνυμη Δούκαιναν Βατατζιναν 339, κόρην τοῦ Ἀνώνυμου Δούκα Βατάτζη 273, ἀδελφοῦ τοῦ αὐτοκράτορα Ἰωάννη (γ') Δ.Β. 274²²³, ὁ ἐπίτης τραπέζης Νικηφόρος Ταρχανειώτης²²⁴ πού εἶχε παντρευτῆ τὴ Μαρία (ὡς μοναχὴν Μάρθαν) Παλαιολογίναν Κομνηνὴν 430²²⁵, ὁ μέγας χαρτουλάριος Ἰωάννης Πετραλίφας²²⁶, ὁ πρωτοσέβαστος Θεόδωρος Κοντοστέφανος²²⁷, ὁ ἀρχηγός τοῦ στόλου Μανουὴλ Κοντοφρέ²²⁸ καί «ἄλλοι ὄχι λίγοι ἀπ' τὴν τάξη τῶν ἐπιφανῶν»²²⁹.

Ὁ στόλος ὑπὸ τὸν Κοντοφρέ ἐπλεε κατὰ μῆκος τῆς ἀκτῆς, ἐνῶ ὁ στρατὸς βάδιζε, διασχίζοντας τὴ Θράκη καί τὴν Ἀνατολ. Μακεδονία. Καθὼς περνοῦσε ἀπ' τὴ Χριστοῦπολη (σημ. Καβάλα), πάνω ἀπ' τὴν κοιλάδα τοῦ Στριμόνα, συνάντησε τὸ φρούριο τῆς Ρεντίνας, πού κατεχόταν ἀπὸ τμήμα στρατοῦ τοῦ Ἰωάννη 247. Ἀλλὰ ἡ φρουρὰ τὸ ἐγκατάλειψε καί ἐφυγε, χωρὶς νὰ περιμένῃ τὴν ἐπίθεσιν.

Ὁ δρόμος πρὸς τὴ Θεσσαλονίκη ἦταν ἀνοιχτὸς καί ὁ Ἰωάννης (γ') Δ.Β. 274 βάδισε πρὸς τὰ περιχώρα τῆς πόλης. Ὁ στρατὸς του δὲν εἶχε τὰ κατάλληλα μηχανήματα γιὰ νὰ κἀνῃ μιὰ ἐξόρμησιν πρὸς τὰ τεῖχη τῆς πόλης.

219. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 70.

220. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 71. Βλ. καί ἀνωτέρω, ὑ. 100.

221. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 71. Εἶναι ὁ πατέρας τοῦ μετέπειτα αὐτοκράτορα Μιχαὴλ (η') Παλαιολόγου 428.

222. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 71. Βλ. καί S. Fassoulakis, The byzantine family of Raoul, ἀριθ. 5, σ. 15-6.

223. Βλ. S. Fassoulakis, ἐνθ' ἄνωτ., καί D. Polemis, The Doukai, ἀριθ. 73, σ. 109, καθὼς καί προσωπογραφίαν Ἀνώνυμης Δούκαινας Ἀγγελίνας 190, ὑ. 19.

224. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 71.

225. Av. Paradorulos, Genealogie der Palaiologen, ἀριθ. 22, σ. 13-4· R. Guiland, Le primicier, REB 14 (1956), σ. 150. Ἡ Μαρία (ὡς μοναχὴ Μάρθα) Δούκαινα Ἀγγελίνα Κομνηνὴ Παλαιολογίνα 430 ἦταν κόρη τοῦ Ἀνδρόνικου Παλαιολόγου Δούκα Κομνηνοῦ 346 καί ἀμφιθαλῆς ἀδελφὴ τοῦ Μιχαὴλ (η') Δούκα Ἀγγελου Κομνηνοῦ Παλαιολόγου 428.

226. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 71, βλ. καί αὐτόθι, σ. 42 καί 63, ὅπου καί τὸ βαπτιστικὸ τοῦ ὀνομα Ἰωάννης, καί ἀνωτέρω, ὑ. 20 καί 99. Ὁ Ἰωάννης Πετραλίφας ἦταν γυναικᾶ-δελφὸς τοῦ Θεόδωρου 168.

227. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 71, βλ. καί αὐτόθι, σ. 94, ὅπου καί τὸ βαπτιστικὸ τοῦ ὀνομα Θεόδωρος.

228. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 71, βλ. καί αὐτόθι, σ. 64, ὅπου ὁ Μ. Κοντοφρέ χαρακτηρίζεται ὡς «ἀνὴρ γενναῖος τὴν χεῖρα καί ἄρην πνέων κατὰ τε θάλασσαν καί ξηράν».

229. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 71.

γι' αυτό και στρατοπέδευσε σ' ένα τοπίο, τὸν κ ἤ π ο ν τ ο ὕ Π ρ ο β α τ ᾶ, ὄχι μακριὰ ἀπ' τὴ Θεσσαλονίκη, καὶ οἱ στρατιῶτες του καὶ ἰδιαίτερα οἱ Κουμάνοι, ἔκαναν διάφορες ἐπιδρομὲς καὶ λεηλατοῦσαν τὶς γύρω περιοχές²³⁰.

Οἱ ὑπερασπιστὲς τῆς πόλης ἔδειξαν ἄρκετὸ θάρρος καὶ σθεναρὸ πνεῦμα ἀντίστασης καὶ κάνοντας ἐξόδους ἐπετίθενταν κατὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ. Ἡ Θεσσαλονίκη ἔπρεπε στενὰ νὰ περικυκλωθῆ γιὰ νὰ παραδοθῆ. Δέν πέρασαν πολλὲς μέρες ἀπ' τὴν ἀφιξὴ τοῦ αὐτοκράτορα καὶ τοῦ στρατοῦ του στὴ Θεσσαλονίκη, ὅταν ἐλήφθησαν εἰδήσεις πὼς σοβαρὸς κίνδυνος ἀπειλεῖ τὴ χώρα τους.

Οἱ Μογγόλοι εἰσέβαλαν στὴ Μ. Ἀσία καὶ χτύπησαν τὸ τουρκικὸ σουλτανάτο τῶν Σελτζουκιδῶν τοῦ Ἰκονίου. Ἡ ἀπειλὴ κατὰ τῆς Νίκαιας ἦταν ἄμεση καὶ ἡ ἐπιστροφή τοῦ αὐτοκράτορα ἀπαραίτητη. Τὰ ζητήματα τῆς Θεσσαλονίκης ἔπρεπε νὰ ρυθμιστοῦν ὅσο πιὸ γρήγορα γίνεται.

Ὁ Ἰωάννης 274 ἀποφάσισε νὰ ἔλθῃ σὲ συμφωνίες καὶ ὡς ἀπεσταλμένο του διάλεξε τὸν ἴδιο τὸ Θεόδωρο 168 γιὰ νὰ διαπραγματευτῆ μὲ τὸν Ἰωάννη 247. Ὡς ἓνα αὐστηρὸ μυστικὸ κρατοῦσε φυσικὰ τὶς εἰδήσεις πού ἤλθαν ἀπ' τὴ Νίκαια, γιὰ τὶς ἐπιδρομὲς τῶν Μογγόλων, ἔτσι πού νὰ μὴ μάθουν ὁ Θεόδωρος 168 καὶ ὁ Ἰωάννης 247 πὼς ἦταν ἔτοιμος νὰ ἀποσυρθῆ ἀπ' τὴ Θεσσαλονίκη.

Κάτω ἀπ' τὶς συνθήκες πού ἐπικρατοῦσαν ἦταν ἀδύνατο στὸν αὐτοκράτορα νὰ ἀπαιτήσῃ τὴν παράδοση τῆς Θεσσαλονίκης. Ὁ Ἰωάννης (γ') Δ.Β. 274 θὰ ἦταν εὐχαριστημένος, ἂν ὁ Ἰωάννης Ἄγγ. Δ. Κ. 247 ἄφηνε τὸν τίτλο τοῦ α ὕ τ ο κ ρ ᾶ τ ο ρ α καὶ περιοριζόταν σὲ κείνον τοῦ δ ε σ π ὄ τ ο υ. Ὁ Ἰωάννης 247 πού λίγο ἐνδιαφερόταν γιὰ τὰ πράγματα αὐτοῦ τοῦ κόσμου, μὲ εὐχαρίστηση θὰ ἀνοίγε τὶς πύλες τῆς πόλης του μὲ τέτοιους ὅρους, ἂν ἡ ὑπόθεση ἀφηνόταν στὴν κρίση του. Ἀλλὰ ὁ πατέρας του μετὰ μακρὲς συζητήσεις πού κράτησαν σαράντα ὀλάκερες μέρες τὸν ἔπεισε νὰ μὴ ὑποχωρήσῃ πέραν ἀπὸ ὀρισμένο σημεῖο. Ἐτσι ὁ Ἰωάννης 247 ἔδωσε ὄρκο νομιμοφροσύνης στὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννη (γ') Δ.Β. 274 καὶ ἀπόβαλε τὰ αὐτοκρατορικὰ σύμβολα, τὰ κόκκινα πέδιλα καὶ «τὴ μαργαριταρένια π υ ρ α μ ἰ δ α (= στέμμα) πού στὴν κορυφὴ τῆς ὑπῆρχε ἓνα μεγάλο ρουμπίνι», καὶ σὲ ἀντιστάθμισμα, ἔλαβε ἀπ' τὸν Ἰωάννη (γ') 274 τὸν τίτλο καὶ τὴν ἐξουσία τοῦ δ ε σ π ὄ τ ο υ καὶ τὴ διαβεβαίωση τῶν εὐνοϊκῶν του διαθέσεων. Μὲ αὐτὴ τὴν πράξη τὸ β α σ ἰ λ ε ἰ ο τῆς Θεσσαλονίκης ξέπεσε σὲ δ ε σ π ο τ ᾶ τ ο ν δεκαεφτά χρόνια ἀπ' τὴν ἰδρυσὴ του (1225 - 1242).

Ὁ Ἰωάννης (γ') Δ.Β. 274 δίδοντας δῶρα στὸ δ ε σ π ὄ τ ῃ Ἰ ω ἄ ν ν ῃ 247, τὸν πρῶν α ὕ τ ο κ ρ ᾶ τ ο ρ α, καὶ χρηματικὰ ποσὰ στοὺς αὐλικούς του, γύρισε πίσω στὴν Ἀνατολὴ τὸ χειμῶνα τοῦ 1242, βέβαιος πὼς πέτυχε στὸ σκοπὸ του, καθὼς ἀφαίρεσε τὸν αὐτοκρατορικὸ τίτλο ἀπ' τὸν ἀντίπαλό του καὶ δέν ὑπῆρχε πιά ἀνταπαιτητὴς ἢ διεκδικητὴς στὴν κληρονομίᾳ τοῦ Βυζαντίου.

230. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 70-71 ἐκδ. Bonn Ἐφραίμος, σ. 338-39, σπχ. 8407-439.

Ἄλλὰ τὸ δεσποτάτον, ὅπως τώρα ἐπίσημα ὀνομάστηκε, δὲν ἔχασε τίποτε ἀπ' τὰ ἐδάφη του καὶ τὴ δύναμή του. Ἄν εἶχε τὸ χρόνο ὁ αὐτοκράτορας Ἰωάννης (γ') 274 καὶ δὲν ἐσπευδε ἀπ' τὴν ἐμφάνιση τῶν Μογγόλων στὰ σύνορα τῆς χώρας του, θὰ μπορούσε νὰ καταλάβῃ τὴ Θεσσαλονίκη καὶ νὰ τὴν προσαρτήσῃ στὸ βασιλείῳ του, κ' ἔτσι θὰ ἀπαλλασσόταν καὶ ὁ ἴδιος καὶ οἱ διάδοχοί του ἀπ' τὶς δαπάνες πολλῶν ἐκστρατειῶν ποὺ ἐπακολούθησαν. Γιατὶ οἱ παλιές φιλοδοξίες τῶν δεσποτῶν καθόλου δὲν κατεσίγασαν, καθὼς τόσο ὁ Θεόδωρος 168 ποὺ βιάστηκε ὁ Ἰωάννης (γ') 274 νὰ τὸν ἀφήσῃ στὴ Θεσσαλονίκη κοντὰ στὸ γιό του δεσπότη Ἰωάννη 247, ὅσο καὶ ὁ Μιχαὴλ (β') 255 στὴν Ἠπειρο, γρήγορα ἀπέδειξαν πὼς ἡ ἐπιτυχία τοῦ Ἰωάννη (γ') 274 ποὺ ἄλλαξε τὸν τίτλο τοῦ ἡγεμόνα τῆς Θεσσαλονίκης, δὲν ἦταν καὶ τόσο μεγάλη²³¹.

VIII

Θάνατος Ἰωάννη Ἄγγ. Δούκ. Κομν. 247 (1244), ὀνομασία ἀπ' τὸ Θεόδωρο 168 ὡς διαδόχου του τοῦ φαύλου Δημήτριου Ἄγγ. Δούκ. 249, ἀνοδος στὸ θρόνο τῆς Βουλγαρίας τοῦ Μιχαὴλ Ἀσάν 308, γιοῦ τῆς Εἰρήνης 248, κατάληψη τῶν Σερρῶν καὶ ὅλης τῆς νότιας καὶ νοτιοδυτικῆς Βουλγαρίας ἀπ' τὸν Ἰωάννη (γ') 274, πρόσκληση αὐτοῦ τοῦ τελευταίου ἀπὸ Θεσσαλονικῶτες νὰ καταλάβῃ τὴν πόλιν τους, κατάληψη τῆς Θεσσαλονίκης, περιορισμὸς τοῦ Δημήτριου 249 στὸ φρούριο τῶν Λεντιανῶν τῆς Βιθυνίας, ἐξαφάνιση τοῦ κράτους, πρόταση τῆς Νίκαιας γάμου τοῦ Νικηφόρου Ἄγγ. Κομν. Δούκ. 317, γιοῦ τοῦ Μιχαὴλ (β') 255 τῆς Ἠπειροῦ, μετὰ τὴν Μαρία Δούκ. Λασκ. Κομν. Ἄγγ. 420, κόρη τοῦ Θεόδωρου Δούκ. Λάσκ. 340 καὶ ἐγγονὴ τοῦ Ἰωάννη (γ') 274, ἡ δραστηριότητα ὑπὲρ τοῦ συνοικεσίου τῆς Θεοδώρας Δούκαινας Πετραλίφαινας, συζ. τοῦ Μιχαὴλ (β') 255, καὶ δυσσαρέσκεια γι' αὐτὸ τοῦ Θεόδωρου 168, ξαφνικὴ ἐπίθεση τοῦ Μιχαὴλ (β') 255 κατὰ εἰσήγηση τοῦ Θεόδωρου 168 ἐναντίον τῆς Θεσσαλονίκης, ἐκστρατεία τοῦ Ἰωάννη (γ') 274 ἐναντίον τοῦ Μιχαὴλ (β') 255 καὶ τοῦ Θεόδωρου 168, δυσκολίες τῆς ἐκστρατείας ἀλλὰ καὶ αὐτομόληση ἐπιφανῶν στρατηγῶν τοῦ Μιχαὴλ (β') 255 πρὸς τὸν Ἰωάννη (γ') 274, παράδοση τοῦ κύριου τῆς Κρόϊας Γουλάμου, συνθηκολόγηση καὶ ὑποταγὴ στὸν Ἰωάννη (γ') 274 τοῦ Μιχαὴλ (β') 255, παράδοση ἀπ' αὐτὸν τὸν τελευταῖο τοῦ Θεόδωρου 168 στὸν Ἰωάννη (γ') 274 καὶ περιορισμὸς του στὴ Νίκαια καὶ θάνατός του σ' αὐτὴ τὴν πόλιν μετὰ τὸ 1253.

Τὸ 1244, μετὰ δίχρονη δεσποτεία, πέθανε ὁ Ἰωάννης Ἄγγ. Δούκ. Κομν. 247, καὶ ὁ Θεόδωρος 168 ἀπ' τὸ φρούριό του τῶν Βοδενῶν ὀνόμασε διάδοχό του τὸ νεώτερο γιό του Δημήτριον Ἄγγελον Δούκαν (Κομνηνόν) 249. Ἡ διαδοχὴ ἀνακοινώθηκε μετὰ πρεσβεία στὴ Νίκαια. Καὶ ὁ αὐτοκράτορας Ἰωάννης (γ') 274 ποὺ χάρηκε γι' αὐτὴ τὴν ἐκδήλωση σεβασμοῦ πρὸς τὴν

231. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 72-3, ἐκδ. Bonn Ἐφραίμιος, 339, στίχ. 8440-454.

ἀβέβαιη κυριαρχία του πάνω στη Θεσσαλονίκη, επικύρωσε τὰ δίκαια τοῦ Δημήτριου 249 πάνω στὸν τίτλο τοῦ δεσποτοῦ καὶ στὴν κατοχή ὅλων τῶν ἐδαφῶν ποὺ περικλείονταν στὸ ἄλλοτε βασιλεῖο καὶ σημερινὸ δεσποτάτο.

Ἀλλὰ ὁ νέος δεσπότης πολὺ διέφερε ἀπ' τὸν ἀδελφό του. Ἐκεῖνος ἦταν καὶ εὐσεβικός καὶ εὐλαβὴς καὶ συνετός, καὶ ἔλεγαν αὐτοὶ ποὺ γνώριζαν τὴ ζωὴ του πὼς καμιά μέρα τοῦ χρόνου δὲν πέρασε, χωρὶς νὰ λειτουργηθῆ, ἐκτὸς ἂν ἦταν ἄρρωστος. Παρακολουθοῦσε τὶς ἀγρυπνίες τῆς νύχτας καὶ τὶς μέρες του περνοῦσε μὲ ὕμνωδιες. Μιλοῦσε καὶ συνεχῶς ἀναστρεφόταν μὲ τοὺς μοναχοὺς καὶ σκοπὸς τῆς ζωῆς του ἦταν νὰ γίνῃ μοναχός, καὶ ὄχι μόνον νὰ τοὺς ἀγαπᾷ καὶ νὰ ἔχη καλὲς σχέσεις μαζί τους.

Ὁ ἀδελφός του Δημήτριος 249 ἦταν ὀλότελα ἀντίθετος στοὺς τρόπους. Τοῦ ἄρεσε νὰ συναναστρέφεται μὲ αἰσχροὺς νέους, νὰ διασκεδᾷ μαζί τους σὲ γλεντοκόπια μὲ γυναῖκες καὶ νὰ ξελογιάζουν τὶς παντρεμένες. Συνέβη μάλιστα κάποτε καὶ ἓνα ἐπεισόδιο· καθὼς ὁ Δημήτριος 249 βρισκόταν μὲ μιά παντρεμένη στὴν κρεββατοκάμαρά της, νὰ ἀνοίξῃ ἡ πόρτα καὶ αἰφνίδια νὰ ἐμφανιστῇ ὁ ἄντρας της· γιὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴ συνάντησιν ὁ νεαρὸς πρίγκιπας, πήδησε ἀπ' τὸ πανύψηλο παράθυρο κάτω καὶ ἔσπασε τὸ πόδι του, καὶ ἀπ' αὐτὸ, παρὰ τὴ μακρόχρονη θεραπεία ποὺ ἔκανε, κοῦτσαινε ἀπ' τὸ ἓνα πόδι.

Πολιτικὰ κατευθυνόταν βέβαια ἀπ' τὸν πατέρα του. Ἀλλὰ ἦταν φυσικὸ ἢ ἰδιωτικὴ του ζωὴ καὶ ἡ εὐνοια ποὺ ἔδειχνε πρὸς τοὺς ἐξαλλοὺς νεαροὺς φίλους του νὰ προκαλέσουν ἀντίδραση σὲ ὀρισμένους ὑπηκόους του. Ὑπῆρχαν μερικοὶ ποὺ νόμιζαν πὼς τὰ συμφέροντά τους θὰ ἐξυψηρετοῦνταν καλύτερα, ἂν ἡ Θεσσαλονίκη προσαρτώνταν στὸ βασιλεῖο τῆς Νίκαιας, ἀντὶ νὰ κρέμεται ἀπ' τὴ σκιά τῆς παλαιᾶς δόξας τοῦ Θεόδωρου 168²³².

Κάτω ἀπ' τὴ διοίκηση τοῦ Δημήτριου 249 τὸ δεσποτάτο τῆς Θεσσαλονίκης φαινόταν καταδικασμένο νὰ διαλυθῆ καὶ νὰ χαθῆ ὡς ἀνεξάρτητο κράτος.

Ἀντιθέτως, ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία τῆς Ἀνατολῆς ποτὲ δὲν ἦταν τόσο ἰσχυρὴ ὅσο κατὰ τὸ 1246. Τὸ καλοκαίρι αὐτοῦ τοῦ χρόνου ὁ Ἰωάννης (γ') Δ.Β. 274 πέρασε στὴν Εὐρώπῃ γιὰ μιά ἐπιθεώρηση τῶν ἐδαφῶν του στὴ Θράκη. Ἀπ' τὴν ἐκστρατεία τοῦ 1242 τὰ εὐρωπαϊκὰ σύνορα τῆς αὐτοκρατορίας του εἶχαν ἐκταθῆ πρὸς δυσμὰς μέχρι τὴ Ζίχνα, πάνω στὸ δρόμο ἀνάμεσα Δράμας καὶ Σερρών. Ἀλλὰ μόνον ἡ παραλιακὴ γραμμὴ Θράκης, ἀπ' τὸν Ἐβρο μέχρι τὸ Στρυμόνα, ἀνῆκε στὴν αὐτοκρατορία του. Πρὸς βορρᾶν ἦταν τὸ βασιλεῖο τῆς Βουλγαρίας καὶ δυτικὰ τοῦ Στρυμόνα τὸ ὑποτελὲς δεσποτάτο τῆς Θεσσαλονίκης. Ὁ Ἰωάννης (γ') 274 ἦταν ἓνας κατ' ὄνομα σύμμαχος τοῦ

232. Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 75-6 ἐκδ. Βοonn· Ἐφφραίμιος, σ. 340, στίχ. 8469-480. Ὁ Δημήτριος 249 φαίνεται πὼς ὑπόγραψε μερικὰ ἐγγραφα ποὺ ἀναφέρονταν στὴ Σερβικὴ μονὴ τοῦ Χιλιοδαρίου τοῦ ἀγίου Ὁρους, βλ. A.V. Soloviev, εἰς *Seminarium Kondakoviarum*, τ. 10 (Mélanges A.A. Vasiliev, Prague 1938), ἀριθ. 9, 39, 54, 56, 57, σ. 31-9.

νεαροῦ βασιλέα τῆς Βουλγαρίας Κολιμάν Ι, καὶ ὁ αὐτοκράτορας ἔδειχνε πῶς δὲν εἶχε τὴ διάθεση νὰ παραβιάσῃ τὸ βουλγαρικὸ ἔδαφος.

Ἀλλά, τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1246, πρὶν περάσῃ τὸν Ἔβρο, πληροφορήθηκε πῶς ὁ Κολιμάν Ι πέθανε, εἴτε ἀπὸ κάποια ἀρρώστια εἴτε ἀπὸ δηλητήριον. Ὁ πειρασμὸς νὰ εἰσβάλῃ στὴ Βουλγαρία καὶ νὰ οικειοποιηθῇ μέρος τῆς χώρας ποῦ ὁ Θεόδωρος 168 καὶ ὁ Ἰωάννης - Ἀσάν ΙΙ εἶχαν ἀφαιρέσει ἀπ' τὴ Λατ. αὐτοκρατορία τῆς ΚΠολης, ἦταν μεγάλος. Διάδοχος τοῦ Κολιμάν Ι στὸ θρόνον τῆς Βουλγαρίας ἦταν ὁ ἑτεροθαλὴς ἀδελφός του Μιχαήλ Ἀσάν 308 (1246 - 1257), ἐπίσης μικρὸ παιδί, γιὸς τοῦ Ἀσάν ΙΙ ἀπ' τὴν πολὺ ἀγαπημένη του Εἰρήνη Ἀγγ. Δ.Κ. 248, καὶ ἀνεμιὸς τοῦ δεσποτῆ τῆς Θεσσαλονίκης Δημήτριου Ἀγγ. Δ.Κ. 249.

Κάτω ἀπ' τὴν ἀντιβασιλεία τῆς Εἰρήνης 248 τὸ Βουλγαρικὸ βασίλειον ἦταν εὐάλωτον καὶ τρωτὸ. Ἀνάμεσα στοὺς στρατιωτικοὺς ἀξιωματοῦχος τοῦ Ἑλληνα αὐτοκράτορα ὑπῆρχαν διχογνωμίαι, ἀν ἐπιτρεπόταν ἢ δὲν ἐπιτρεπόταν ἠθικὰ μιὰ ἐπίθεση ἐναντίον ἐνὸς ἀνυπεράσπιστου σχετικὰ βασιλείου, μὲ τὸ ὅποιον ὁ αὐτοκράτορας ὑποτίθενταν πῶς εἶχε συμμαχία.

Ὁ μέγας δεσπότης (= ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ) Ἀνδρόνικος Κομνηνὸς Παλαιολόγος 346 ἦταν τῆς γνώμης πῶς ἔπρεπε νὰ ἐνεργηθῇ ἡ ἐπίθεση. Ἐτοί ὁ αὐτοκράτορας ἀποφάσισε νὰ μὴ χάσῃ τὴν εὐκαιρία. Βάδιζε γρήγορα πρὸς τὰ δυτικὰ διὰ τῆς Χριστοῦπολης (Καβάλας) πρὸς τοὺς Φιλίππους καὶ χτύπησε τὶς Σέρρες.

Φρούραρχος τῆς πόλης ἦταν ἕνας Βούλγαρος ἀξιωματοῦχος, ὁ Δραγατάρ, ποῦ εἶχε τὴν ἑδρα του στὸ Μελένικο· αὐτὸς ἐδῶ ἕνας ἀπειρος στρατιωτικὸς, καθὼς πληροφορήθηκε καὶ τὸ θάνατον τοῦ κυρίου του, τοῦ Κολιμάν Ι, δὲν ἀντιστάθηκε γιὰ πολὺ καὶ παράδωσε τὴν πόλιν, παίρνοντας ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα ὡς δῶρον μιὰ χρυσοῦφαντη χλαίνη καὶ ἕνα πλῆθος ἀπὸ χρυσὰ νομίσματα. Ἐτοί ἡ πύλη πρὸς τὴ Δυτικὴ Μακεδονία ἦταν τώρα ἀνοιχτή, καὶ ὁ Ἰωάννης (γ') Δ.Β. 274 σάρωσε, παρὰ τὸ ὀλιγάριθμον τοῦ στρατοῦ του, ὅλη τὴν περιοχὴ ποῦ εἶχε μπροστά του. Μέσα σὲ τρεῖς μῆνες κατέλαβε «ἡμέρωσ καὶ γαληνῶσ καὶ ἀνιδρωτι» ὅλη τὴ χώρα στὰ βόρεια τῶν Σερρῶν ἀπ' τὸ Μελένικο ὡς τὸ Βελεβούδιο (Κιουσεντήλ) στὴν κοιλάδα τοῦ Στρυμόνα καὶ ἄνω πρὸς τὴ Στενήμαχο καὶ τὴν Τζέπαινα στὸν Ἔβρο.

Πρὸς τὰ ἀνατολικά κατέλαβε τὰ Σκόπια καὶ βάδισε πρὸς τὰ νότια ἀπ' τὸ στενὸ τοῦ Μοναστηρίου πρὸς τὴν Πελαγονία καὶ κυριεῦσε τὶς πόλεις αὐτῆς τῆς περιοχῆς ἀπ' τὸ Βελεσὸ μέχρι τὸν Πρίλαπο, καὶ μπαίνοντας στὴν κοιλάδα τοῦ Ἀξιῦ ποταμοῦ ἐγίνε κύριος τοῦ περιήφμου φρουρίου τοῦ Προσάκου. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ Νοέμβρη τοῦ 1246 ὅλη ἡ νότια καὶ νοτιοδυτικὴ Βουλγαρία εἶχε προσαρτηθῆ στὴν ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ἡ συνθήκη ποῦ ὑπόγραψε ὁ αὐτοκράτορας μὲ τὸ Βούλγαρον βασιλέα Μιχαήλ Ἀσάν 308 ἐπιβεβαίωσε τὶς ἀνωτέρω κατακτήσεις τοῦ Ἰωάννη (γ') Δ.Β. 274 κάτω ἀπ' τὸν ὄρον «νὰ ἀρκεσθῇ σ' αὐτὰ καὶ μόνο καὶ νὰ μὴ προχωρήσῃ περαιτέρω»²³³.

Ὁ Γεώργιος Ἀκροπολίτης μᾶς ἄφησε λεπτομερειακὴ περιγραφή αὐτῆς

της ἀναίμαχτης ἐκστρατείας καὶ εἶναι φανερό πὼς ὁ αὐτοκράτορας Ἰωάννης (γ') Δ.Β. 274, ἀν καὶ στὰ νότια ἔφτασε μέχρι τὴν Πελαγονία καὶ τὸ φρούριο τοῦ Προσάκου, δὲν εἶχε τὴν πρόθεση νὰ πετάξῃ τὸ Θεόδωρο 168 ἀπ' τὴ βραχῶδη φωλιά του, ἀπ' τὸ φρούριο τῶν Βοδενῶν· λές καὶ τὸ ξεδοντιασμένο γέρικο λιοντάρι ἐνέπνεε ἀκόμη κάποιον τρόπο ἢ σεβασμό.

Καὶ κάτι ἀκόμη βλέπομε πὼς στὴν κόρη του, στὴ χήρα - βασίλισσα τῆς Βουλγαρίας Εἰρήνη Ἀγγ. Δ.Κ. 248, τὴ μητέρα τοῦ βασιλέα Μιχαὴλ Ἀσάν 308, ἐπιτράπηκε ἀπ' τὰ στρατεύματα τῆς Νίκαιας, νὰ περάσῃ καὶ νὰ μῆ στὴ Θεσσαλονίκη, γιὰ νὰ καταλύσῃ στὴ δ ε σ π ο τ ι κ ῆ αὐλὴ τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Δημήτριου 249.

Καὶ φαίνεται πὼς ὁ Ἰωάννης (γ') Δ.Β. 274, καθὼς μὲ ἐπιτυχία περιορίσει τὰ ὅρια τῆς Βουλγαρίας καὶ ἐπέκτεινε αὐτὰ τῆς αὐτοκρατορίας του, δὲν εἶχε ἄλλη σκέψη, παρὰ νὰ γυρίσῃ πίσω στὴν Ἀνατολή, ἀφοῦ διορίσῃ ἱκανοὺς ἄντρες στὴ διοίκηση τῶν ἐδαφῶν ποὺ ἀνάκτησε. Ἀλλὰ ἓνα τυχαῖο περιστατικὸ τοῦ ἔδωσε μιά ἀναπάντεχη εὐκαιρία.

Ὁ αὐτοκράτορας ἦταν στρατοπεδευμένος στὸ Μελένικο, ὅταν ἔφτασε ἐκεῖ ἓνας Θεσσαλονικῶτης, ὁ Καμπανός, ὡς ἐκπρόσωπος ἑνὸς ἀριθμοῦ συμπολιτῶν του, ἐπισήμων καὶ μὴ, ποὺ εἶχαν συνωμοτήσῃ ἐναντίον τοῦ δ ε σ π ο τ ο υ Δημήτριου 249· καθὼς τὸν κατηγοροῦσαν ὡς ἓνα ἀτάσθαλο καὶ ἄσωτο νεαρό ποὺ δὲν εἶχε γύρω του παρὰ ἀνθρώπους διεφθαρμένους μὲ τοὺς ὁποίους συνοργιάζε καὶ ὄχι συνετοὺς καὶ ἱκανοὺς γιὰ νὰ ἐπιστατήσῃ καὶ νὰ κατευθύνῃ κατὰ ποῦ ἔπρεπε τὰ πράγματα τῆς πολιτείας.

Οἱ συνωμότες ζητοῦσαν ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννη Δ.Β. 274 νὰ τοὺς ἐφοδιάσῃ μὲ ἓνα χρυσόβουλλο ποὺ μὲ αὐτὸ νὰ τοὺς ἐγγυᾶται τὴν τήρηση τῶν τοπικῶν ἐθίμων καὶ δικαίων τῆς πόλης τῆς Θεσσαλονίκης. Ὁ αὐτοκράτορας ὄχι μόνον ἱκανοποίησε τὸ αἶτημά τους, ἀλλὰ τοὺς ἔδωσε καὶ γραφτὲς ὑποσχέσεις πὼς θὰ ἀνταμείψῃ γενναῖα κάθε συμπολίτη, ποὺ θὰ συντελοῦσε στὴν παράδοση τῆς πόλης. Ἀφοῦ ἔτσι συνεννοήθηκε μὲ τοὺς φίλους τοῦ ἀπ' τοὺς Θεσσαλονικιώτες, ἔστειλε πρέσβεις στὸ Δημήτριο 249 καὶ τὸν προσκαλοῦσε κοντά του, ὅπως μὲ ὄρκους εἶχαν συμφωνήσῃ, γιὰ νὰ δώσῃ τὴ διαβεβαίωση τῆς ὑποτέλειας καὶ τῆς ἐξάρτησής του. Ἀλλὰ ὁ Δημήτριος δὲν ὑπάκουσε, καθὼς πείστηκε στὰ λόγια τῶν ἐπίβουλων συμβούλων του, ποὺ τοῦ παράστησαν τὴν πρόσκληση ὡς σκευωρία.

Στὸ μεταξὺ ἡ ὑπηρεσία τοῦ Δημήτριου 249 ὑποπετεύθηκε τὴν ἀποστολὴ τοῦ Καμπανοῦ στὸ στρατόπεδο τοῦ Ἰωάννη (γ') Δ.Β. 274 – ὁ ἴδιος ἰσχυρίστηκε πὼς πῆγε ἐκεῖ ὡς πραγματευτὴς – ἀλλὰ παρεμβλήθηκε ἄλλος συνωμότης, ὁ Σπαρτηνός, καὶ διασκέδασε τίς ὑπομίες μὲ ἓνα τέχνασμα, κ' ἔτσι ἡ συνωμοσία δὲν ἀποκαλύφθηκε.

Τὸ Νοέμβριον τοῦ 1246 ὁ αὐτοκράτορας ἀπ' τὸ Μελένικο ὁδήγησε τὸ

233. Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 77-84, ἐκδ. Βοonn Ἐφραίμιος, σ. 340-42, στίχ. 8481-520. Πρβλ. Κ. Jirecek, *Geschichte der Bulgaren*, σ. 264.

στρατό του έξω απ' τή Θεσσαλονίκη, και με δεύτερη πρεσβεία του, ξανακάλεσε τὸ Δημήτριο 249 κοντά του, σύμφωνα με τήν ἐνορκή ὑποχρέωσή του, και ἀκόμη τοῦ ζητοῦσε τήν ὀργάνωση ἀγορᾶς, γιά νά προμηθευτοῦν τὰ στρατεύματα μέ χρήματα τὰ ἀναγκαῖα. Ὁ Δημήτριος και πάλι δέ συμμορφώθηκε. Δέν πέρασαν παρά λίγες μέρες, ὅταν ἓνα ἀπόσπασμα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ ποῦ βρισκόταν κοντά στή Μικρή πύλη τῆς Θεσσαλονίκης, τήν πρὸς τή θάλασσα, γιά νά προσέχη νά μὴ βγοῦν πράκτορες τοῦ Δημήτριου 249 και σπεῖρουν ζιζάνια στό στρατό, ἄκουσε μιὰ φωνή μέσα απ' τήν πόλη –φυσικά απ' τοὺς συνωμότες– πὼς ἡ πύλη ἀνοίχτηκε. Ἀμέσως τὸ ἀπόσπασμα ὄρμησε μέσα στήν πόλη και μετὰ απ' αὐτὸ πάνρπλη ὀλάκερη ἡ στρατιά, και ὁ αὐτοκράτορας ποῦ μπῆκε απ' τήν πύλη ποῦ ἔβλεπε πρὸς τήν Ἀνατολή, πάνω σὲ ὄχημα, και κεί κοντά στήν πύλη σταμάτησε.

Ἐντρομη ἔφτασε στήν πύλη ἡ ἀδελφή τοῦ Δημήτριου 249, ἡ Εἰρήνη Ἀγγ. Δοῦκ. Κομν. 248, ἡ ὁποία, ἀφοῦ μέ χάρη κατέβηκε απ' τ' ἄλογό της, ἔπεσε στά γόνατα, παρακαλώντας γοερά νά μὴ τυφλωθῇ ὁ ἀδελφός της ὁ Ἰωάννης (γ') Δοῦκ. Βατ. 274, ὅπως ἄλλοτε ὁ Βούλγαρος τσάρος, γοητεύτηκε και συγκινήθηκε απ' τήν ἔκπαιγη ὁμορφιά και παράσταση τῆς ἡγεμονίδας, και τῆς ἔκανε τήν τιμὴ νά κατέβῃ απ' τὸ ὄχημα και νά σταθῇ κοντά της, ἐνῶ συγχρόνως τῆς ἔδωσε ἐνορκή διαβεβαίωση πὼς ὁ ἀδελφός της θά μείνῃ ἀβλαβής.

Ὁ Δημήτριος 249 σ' αὐτὸ τὸ μεταξὺ απ' τὸ φόβο του εἶχε καταφύγει στό φρούριο τῆς πόλης, στήν ἀκρόπολη· ἐκεῖ προσέτρεξε και τὸν βρῆκε ἡ Εἰρήνη Ἀγγ. Δ.Κ. 248, ἡ ὁποία ἔχοντας στό χέρι τὴ γραφτὴ αὐτοκρατορική ἐγγύηση, τὸν πῆρε μαζί της και τὸν παρουσίασε στὸν αὐτοκράτορα. Ἦταν τότε αὐτὸς ἓνας πολὺ ὠραῖος νέος τόσο στή μορφὴ ὅσο και στήν ὄλη κατασκευή, ὡς 20 περίπου χρονῶ. Ὁ αὐτοκράτορας περιορίστηκε νά τὸν κρατήσῃ κοντά του και κατὰ τήν ἐπιστροφή του στή Μ. Ἀσία τὸν ἔκλεισε στό φρούριο τῶν Λεντιανῶν τῆς Βιθυνίας, ὅπου καθὼς φαίνεται τελείωσε τίς μέρες του, ἄγνωστο πότε²³⁴.

Καθὼς ὁ Ἰωάννης (γ') Δ.Β. 274 ἔγινε κύριος τῆς Θεσσαλονίκης, τῆς δεύτερης πόλης τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ὅπως και τοῦ σημερινοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους, ἐγκατάστησε φρουρὲς και διοικητὲς σὲ ὄλη τήν περιοχή. Στὸν ἰκανὸ μέγαν ὀμέστικον Ἀνδρόνικον Παλαιολόγον Κομνηνὸν 346 ἀνάθεσε τὴ διοίκηση τῆς Θεσσαλονίκης και τῆς Βέροιας και τήν ἀνώτατη ἐποπτεία τῆς ὄλης περιοχῆς· στὸν πρωτότοκο γιό του Μιχαὴλ Δοῦκαν Ἀγγελον Κομνηνὸν Παλαιολόγον 428, τὸν μετέπειτα αὐτοκράτορα και ἰδρυτὴ τῆς τελευταίας βυζαντινῆς δυναστείας, ἀνάθεσε τὴ διοίκηση τῶν Ξερρών και τοῦ Μελενίκου.

234. Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 84-9, ἐκδ. Βονν· Ἐφραιμιοσ, σ. 342-43, στίχ. 8521-562· Γιά τὴ φυλάκιση τοῦ Δημήτριου στά Λεντιανὰ, βλ. Ἀκροπολίτης, σ. 91· Ἐφραιμιοσ, σ. 344, στίχ. 8578-579, πρβλ. D. Polemis, the Doukaί, ἀριθ. 46, σ. 93.

Μετά τὸ β α σ ί λ ε ι ο τῆς Θεσσαλονίκης, καὶ τὸ δ ε σ π ο τ ἄ τ ο τῆς ἐξαφανίστηκε, καὶ τὰ ἐδάφη του «ὑποτάχτηκαν στὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννη Δ.Β. 274 ἢ καλύτερα στοὺς Ρωμαίους (= στοὺς Ρωμιούς, στοὺς Ἕλληνες), γιατί αὐτοὶ ποὺ τὴν κατεῖχαν, παρατηρεῖ ὁ Ἀκροπολίτης, δὲν ἦσαν παρά ἐχτροὶ τῶν Ρωμαίων». Λόγια ποὺ μαρτυροῦν τὶς ἀντιλήψεις ποὺ ἐπικρατοῦσαν στὴν αὐλὴ τῆς Νίκαιας πῶς μόνο ἡ αὐτοκρατορία τῆς Ἀνατολῆς ἦταν ἑλληνική.

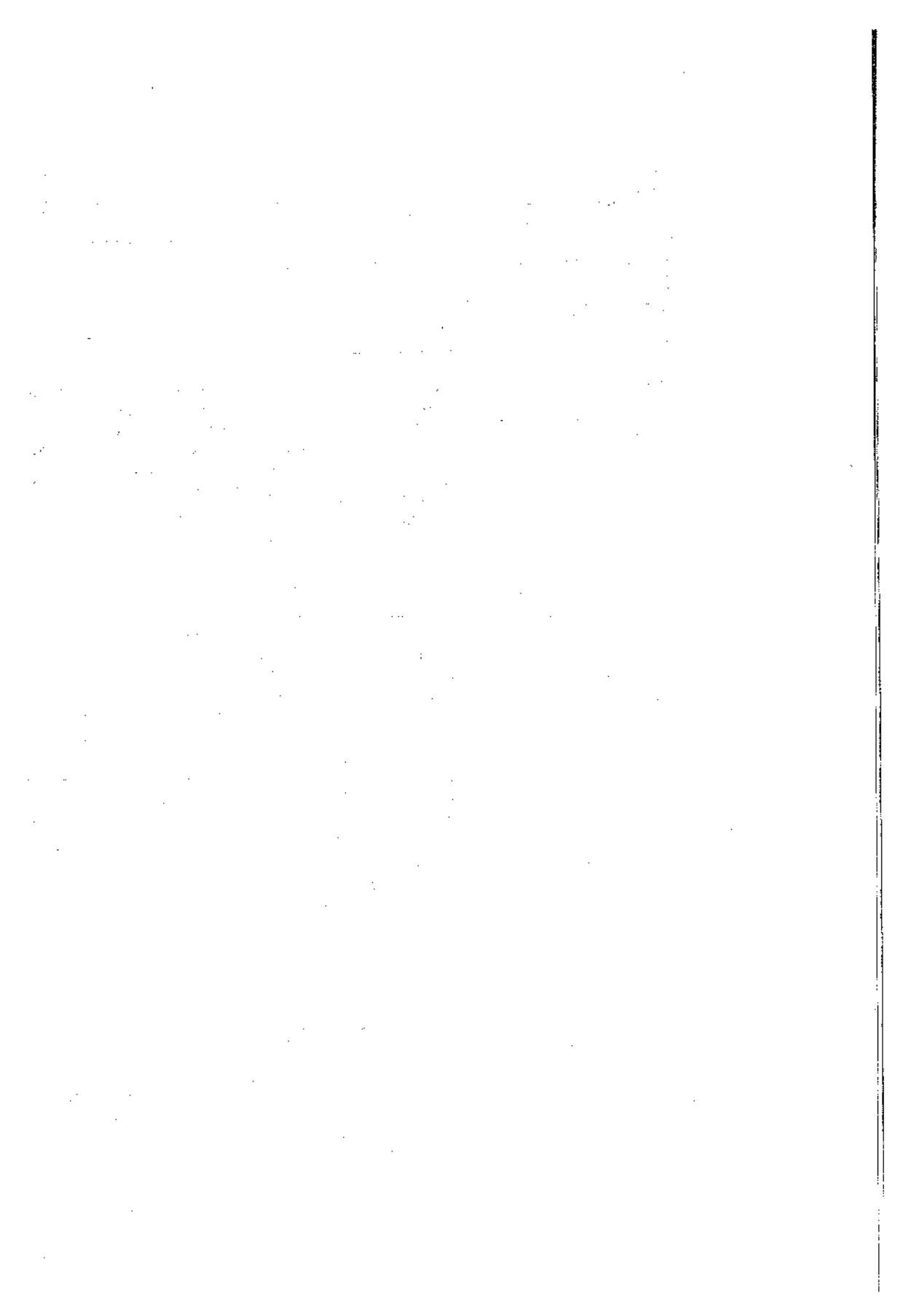
Ὁ μέγας ἀντίπαλος τοῦ θρόνου τῆς Νίκαιας, γιὰ τὸ τίμημα τῆς ΚΠολης εἶχε τελικὰ καταβληθῆ. Μὲ τὶς φρουρὲς του στὴ Μακεδονία, ὁ Ἰωάννης Δ.Β. 274 μπορούσε νὰ ἐλέγχει τὶς φιλοδοξίες τοῦ Μιχαῆλ (β') Ἄγγ. Κ.Δ. 255 τῆς Ἠπείρου –ὁ Θεόδωρος 168 στὸ φρούριο τῶν Βοδενῶν δὲν ἦταν παρά ἓνα φάσμα τοῦ παλιοῦ ἑαυτοῦ του– καὶ νὰ καταστρέφει ὀριστικά κάθε ἐλπίδα τῶν δυτικῶν Ἑλλήνων γιὰ τὴ διεκδίκηση τῆς ἀνάκτησης τῆς ΚΠολης. Ἦσυχος ὁ αὐτοκράτορας Ἰωάννης Δ.Β. 274 καὶ εὐτυχισμένος, ἐγκατάλειψε στὶς ἀρχὲς τοῦ 1247 τὴ Θεσσαλονίκη γιὰ τὴ Μ. Ἀσία.

Ὁ Θεόδωρος 168 ποὺ πάντα ζοῦσε στὸ φρούριο τῶν Βοδενῶν, τυφλός, γέρος καὶ χωρὶς στρατὸ, δὲν εἶχε καμιὰ δύναμη, καὶ δὲν εἶδαμε νὰ ἔδωσε κάποια βοήθεια στὸ γιό του Δημήτριο 249 στὴ Θεσσαλονίκη. Ἀντιθέτως σοβαρὸ κίνδυνο ἀποτελοῦσε ὁ ἀνεπιός του Μιχαῆλ (β') 255 τῆς Ἠπείρου ποὺ πέτυχε νὰ ἐπεκτείνει τὶς κτήσεις του σὲ βάρος τῆς ἀδύναμης Βουλγαρίας καὶ νὰ προβάλλει κάποια σημεῖα φιλοδοξίας ποὺ θύμιζαν τὶς ἡχηρὲς ἀξιώσεις τοῦ Θεόδωρου 168²³⁵.

Στὶς ἀρχὲς τοῦ 1249 φαινόταν πῶς ὁ Ἰωάννης (γ') Δ.Β. 274 ἦταν ἑτοιμὸς νὰ ἐκπληρώσει τὸ ὄνειρο τῶν Ἑλλήνων γιὰ τὴν ἀνάκτηση τῆς ΚΠολης. Ἄν ὁ Μιχαῆλ (β') 255 τῆς Ἠπείρου μπορούσε νὰ θυσιάσει τὶς φιλοδοξίες του, οἱ Ἕλληνες Ἀνατολῆς καὶ Δύσης θὰ ἐνώνονταν γύρω ἀπ' τὴν πρωτεύουσά τους καὶ θὰ πανηγύριζαν τὴν ἀνάκτηση. Ὁ αὐτοκράτορας ἀποφάσισε νὰ ἀντιμετωπίσει τὸ πρόβλημα ἀπὸ μιὰ νέα θέση. Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1249 πρότεινε νὰ συνδεθοῦν οἱ ἡγεμονικὲς οἰκογένειες τῆς Νίκαιας καὶ τῆς Ἠπείρου μὲ τὸ γάμο τοῦ πρωτότοκου γιοῦ τοῦ Μιχαῆλ (β') 255, τοῦ Νικηφόρου «τοῦ ἐξ Ἀγγέλων» «τοῦ Κομνηνοδοῦκα» 317 μὲ τὴ Μαρία Δούκαινα Λασκαρίνα Κομνηνὴ Ἀγγελίνα 420, δευτερότοκη κόρη τοῦ Θεόδωρου (β') Δούκα Κομνηνοῦ Λάσκαρι 340, γιοῦ καὶ διαδόχου του (1254 - 1258): ὁ Νικηφόρος 317 εἶχε τότε μιὰ ἡλικία 18 - 19 χρονῶ^{235α}.

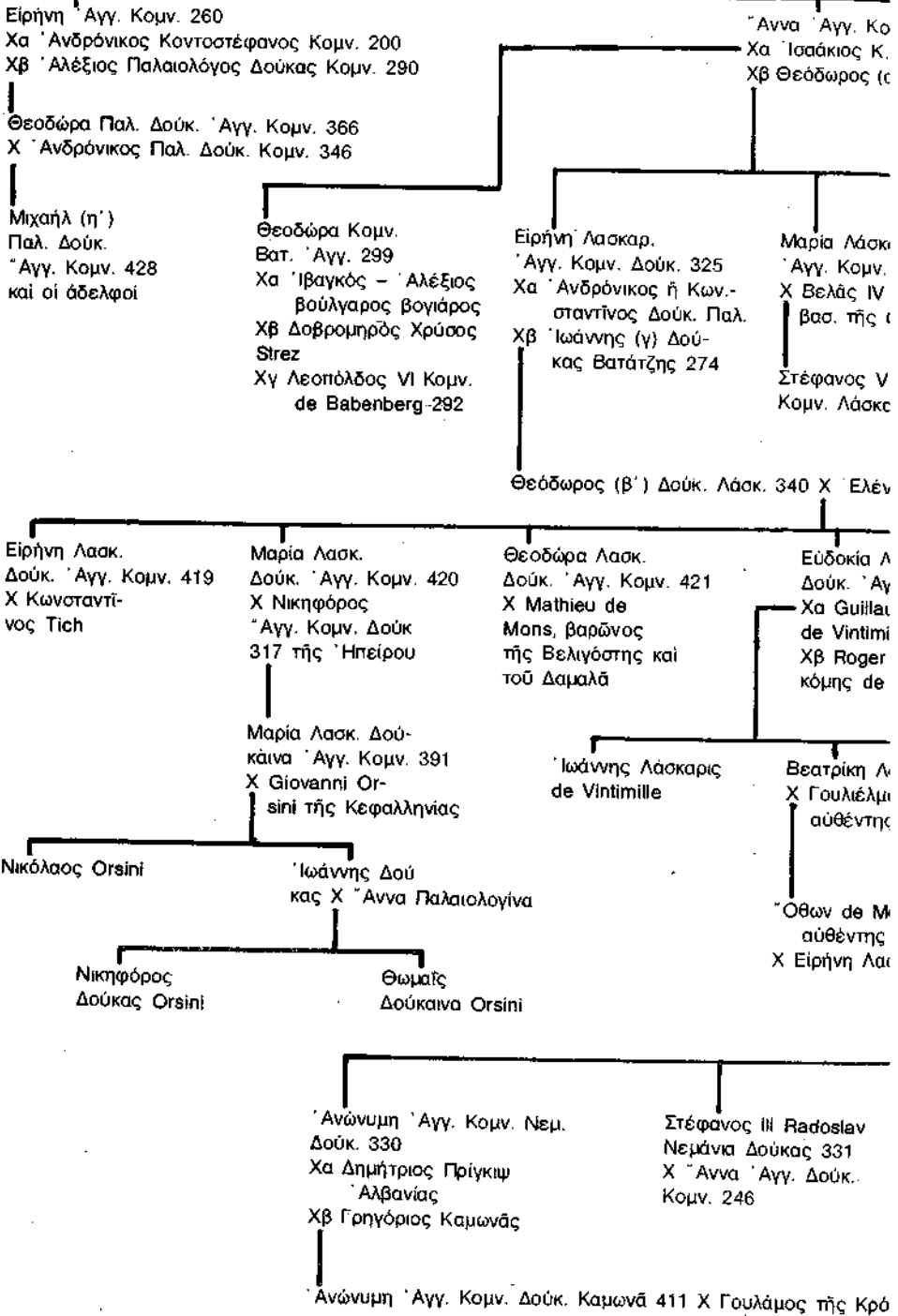
Ἐκείνη ποὺ μὲ ἐγκαρδιότητα δέχτηκε αὐτὴ τὴν πρόταση ἦταν ἡ σύζυγος τοῦ Μιχαῆλ (β') 255, αὐτὴ ἡ ὑπαρξὴ ποὺ ἀγίασε, ἡ Θεοδώρα Δούκαινα Πετραλίφαινα, ἀνεπιὰ τῆς συζύγου τοῦ Θεόδωρου 168 Μαρίας Δούκαινας

235. Γ. Ἀκροπολίτης, σελ. 90-1, ἔκδ. Βοηθ., Ἐφραίμιος, σ. 344, στίχ. 8563-577, καὶ σ. 345, στίχ. 8594-607, Πρβλ. Ἀ. Μηλιαράκης, Νίκαια - Ἠπειρος, σ. 376-77. Ἐνα χρυσόβουλλο ποὺ δῆθεν παρουσιάζει τὸν Μιχαῆλ (β') 255 ὡς αὐτοκράτορα, πρέπει νὰ ἀπορριφθῆ. 235α. Βλ. τὸ συνημμένο Στέμμα τοῦ οἴκου τοῦ Ἀλέξiou (γ') Ἄγγ. Κ. 180.

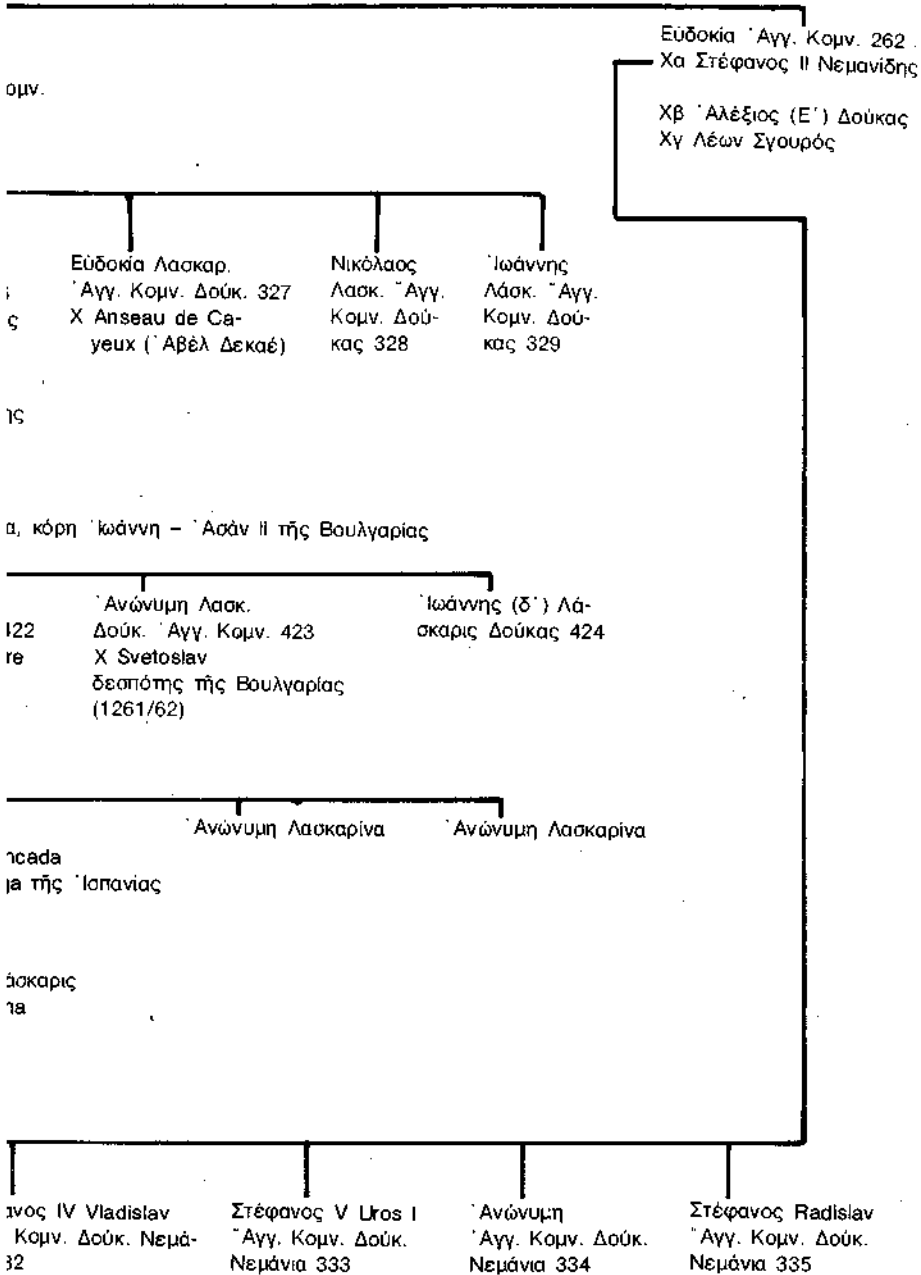

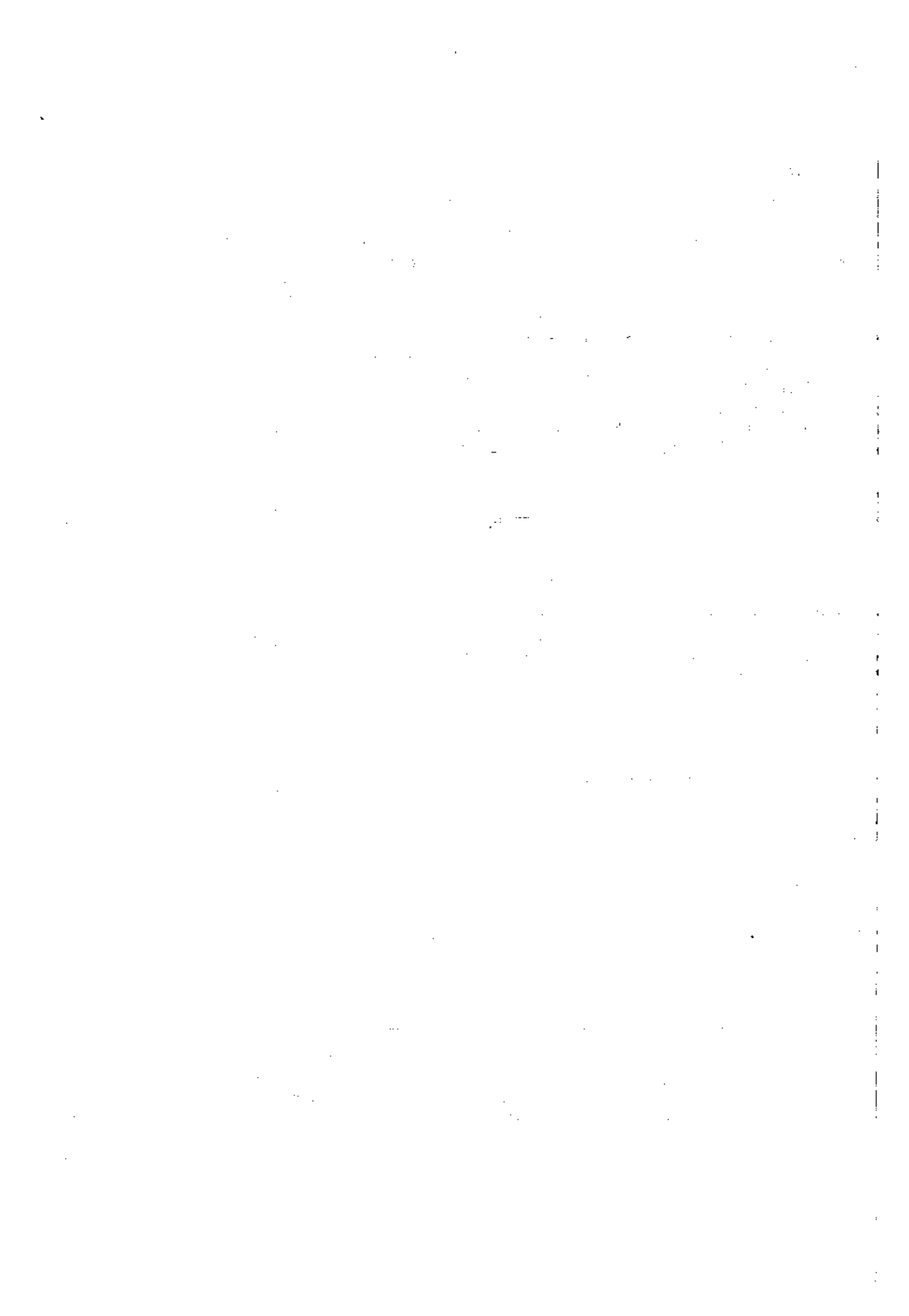
Στέμμα

Ἀλέξιος Ἄγγ. Κομν.

ροσύνη Δούκαινα

Κομνηνής Πετραλίφαινας, τῆς ὁποίας (Θεοδώρας) ἡ ἐπιρροή πάνω στίς κρατικές ὑποθέσεις τῆς Ἡπείρου φαίνεται πῶς ὑπῆρξε σημαντική. Μέσα στήν ἐπιθυμία τῆς νά ἀποτρέψη τὸ Μιχαήλ (β΄) 255 ἀπ' τὴ διασπάθιση τῶν πόρων τῆς χώρας σὲ ἐσπευσμένες προσπάθειες ἀνάκτησης τῆς Θεσσαλονίκης ἦταν πού ἐπιδίωκε τὴν ἐπικράτηση τῆς εἰρήνης ἀνάμεσα στὴ Νίκαια καὶ τὴν Ἡπειρο.

Παρά τίς ἐπιφυλάξεις ἴσως τοῦ Μιχαήλ (β΄), ἡ Θεοδώρα ἦταν ἀποφασισμένη νά δεχτῆ τὴν προσφορά τοῦ Ἰωάννη (γ΄) Δ.Β. 274 καὶ νά πραγματοποιήσῃ τὴ συμμαχία. Ἔτσι πήρε μαζί τῆς τὸ γιό τῆς Νικηφόρο 317 καὶ ἀναχώρησε πρὸς συνάντηση τοῦ αὐτοκράτορα.

Ὁ Ἰωάννης (γ΄) Δ.Β. 274 βρισκόταν τότε στὶς Πηγές, στὴν ἀκτὴ τῆς Μ. Ἀσίας, καὶ δέχτηκε μὲ τὴν ἀνάλογη τιμὴ τὴν ὑψηλὴ ἐπισκέπτριά του καὶ τὸ γιό τῆς. Ἡ ἴδια ἡ Θεοδώρα Δ.Π. ἐπέβλεψε κατὰ τὴν τέλεση τῶν ἀρραβῶνων καὶ κανόνισε νά τελεσθῇ ὁ γάμος τὸν ἐπόμενο χρόνο· μετὰ παράλαβε τὸ γιό τῆς καὶ ἀναχώρησε γιὰ τὴν Ἄρτα, κοντὰ στὸν ἀντρα τῆς, ἐνῶ ὁ αὐτοκράτορας τοὺς προέπειμψε μὲ τίς πιὸ μεγάλες τιμές καὶ τίς πιὸ θερμὲς φιλοφρονήσεις²³⁶.

Γιὰ μιὰ στιγμή φάνηκε πῶς οἱ Ἕλληνες Ἀνατολῆς καὶ Δύσης θὰ μπορούσαν νά συνδυάσουν τίς δυνάμεις τους γιὰ τὴν ἀνάκτηση τῆς πρωτεύουσάς τους. Ὁ Μιχαήλ (β΄) 255 λίγο ἀργότερα ὑποχρεώθηκε νά δώσῃ ἀπόδειξη τῆς νομιμοφροσύνης του πρὸς τὸν Ἰωάννη (γ΄) Δ.Β. 274, γιὰ νά κρατήσῃ τὴ φιλία ἐνὸς ἰσχυροῦ ὑποστηρικτῆ τῆς ἐπικρατείας του.

Τὸ Φλεβάρη τοῦ 1250 ὁ αὐτοκράτορας τῆς Γερμανίας Φρειδερίκος II τοῦ ἔγραψε καὶ τοῦ ζητοῦσε νά ἐπιτρέψῃ τὴν ἐλεύτερη διέλευση ἀπ' τὰ ἐδάφη τοῦ ἐνὸς σώματος πεζικοῦ καὶ τοξοτῶν πού ἔστελνε σὲ βοήθειά του ὁ αὐτοκράτορας Ἰωάννης (γ΄) Δ.Β. 274 πού σὲ δεῦτερο γάμο, μετὰ τὸ θάνατο τῆς πρώτης συζύγου του, τῆς σοφῆς Εἰρήνης Λασκαρίνας Ἀγγελίνας Κομνηνῆς Δούκαινας 325, εἶχε παντρευτῆ τὴν κόρη τοῦ Φρειδερίκου II, τὴν Κωνσταντία πού στὴ Νίκαια μετονομάστηκε Ἄννα· ἡ βοήθεια στέλλονταν γιὰ τὸ βασίλειο τῆς Σικελίας πού κυβερνοῦσε ὁ Γερμανὸς καίσαρας. Αὐτὸς ὁ γάμος εἶχε φέρεῖ τὸν Φρειδερίκο II πιὸ κοντὰ στὸν Ἰωάννη (γ΄) 274 ἀπὸ ὅσο στὸ Μιχαήλ (β΄) 255, ἀλλὰ αὐτὸς ὁ τελευταῖος δὲν μπορούσε νά προκαλέσῃ τὴ δυσαρέσκεια τοῦ ἰσχυροῦ μονάρχη τῆς Δύσης καὶ ἔδωσε τὴ συγκατάθεσή του. Καὶ γιὰ πρώτη φορά στρατεύματα τῆς Νίκαιας διέσχισαν φιλικὰ καὶ ἀνεμπόδιστα ἠπειρωτικὰ ἐδάφη γιὰ νά φτάσουν στὸ Δυρράχιο²³⁷.

Ἄν αὐτὲς οἱ ἐνδείξεις καλῆς θέλησης τοῦ Μιχαήλ (β΄) 255, τόσο γιὰ τοὺς

236. Γ. Ἀκροπολίτης, σελ. 95-6, ἐκδ. Βοonn, Ἐφραίμιος, σ. 347, στίχ. 8653-8662· Νικηφ. Γρηγοράς, τ. I, σ. 48-9. Γιὰ τὴ θέσι τῆς Θεοδώρας Δ. Πετραλίφαινας στὸν οἶκο τῶν Πετραλιφῶν, βλ. ἀνωτέρω, ὁ. 20.

237. Ἐπιστολὴ Φρειδερίκου II πρὸς Μιχαήλ (β΄), MM 3 (1865), σ. 68-9· N. Festa, Lettere greche di Federigo II, Archivio Storico Italiano, series 5, XIII (1894), ἀριθ. 1, σ. 14-6.

άρραβῶνες τοῦ γιοῦ τοῦ Νικηφόρου 317 μὲ τὴν πριγκίπισσα τῶν Λασκαριδῶν, ὅσο καὶ στὸ ζήτημα τοῦ Φρειδερίκου II, ἦσαν εἰλικρινεῖς, ἢ ὅπως οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ τῆς Νίκαιας ὑποθέτουν, ἦσαν μᾶλλον μιὰ κάλυψη τῶν μελλοντικῶν του σκοπῶν, εἶναι δύσκολο νὰ ἀποφανθῇ κανεὶς. Ἀλλὰ καθὼς φαίνεται, ἡ πολιτικὴ τοῦ Μιχαῆλ (β') 255 βρισκόταν κάτω ἀπὸ δυὸ ροπές, ἀπ' αὐτῆ τῆς ἐνάρετης καὶ σοφῆς γυναίκας τοῦ Θεοδώρας Δ.Π. καὶ ἀπ' αὐτῆ τοῦ δολοπλόκου θεοῦ τοῦ Θεόδωρου 168, ποὺ καθὼς οἱ δυὸ γιοὶ του ἐξέλιπαν, ἐβλεπε στὸ πρόσωπο τοῦ ἀνεψιοῦ του τὴ συνέχιση τοῦ ἔργου του.

Μετὰ τὴ σύναψη τῆς συμμαχίας καὶ τὴν τέλεση τοῦ ἀρραβῶνα τῶν νεαρῶν πριγκίπων ἀπ' τὴ Θεοδώρα Δ.Π., ὁ Θεόδωρος 168 ἐπεισε τὸν ἀντρα τῆς καὶ ἀνεψιὸ του νὰ ἀπορρίψη τὴ συμμαχία. Οἱ ἱστορικοὶ τῆς Νίκαιας ἐνῶ καταλογίζουν αὐτῇ τὴν παρασπονδία στὴν ἐμφυτὴ ἀδυναμία καὶ στρεβλότητα τοῦ Μιχαῆλ (β') 255, λέγοντας γι' αὐτὸν τὴν παροιμία «στρεβλὸ ξύλο δὲν ἰσιώνει καὶ ὁ Αἰθίοπας δὲν ἀσπρίζει», δὲν παραλείπουν νὰ ἐπισημάνουν πῶς «σ' αὐτῇ τῇ σκέψῃ σύμβουλο εἶχε τὸ θεῖο τοῦ Θεόδωρο Ἄγγελο 168».

Ἡ ἰδέα τῆς συμμαχίας καὶ μάλιστα τῆς ἐπιγαμίας τῶν Ἀγγελοκομνηνοῦκῶν μὲ τοὺς Λασκαριδες, πρέπει νὰ ἦταν πολὺ ἐνοχλητικὴ γιὰ τὸ Θεόδωρο 168. Μόλις ἓνα χρόνο ἀπ' τὴν ἐπάνοδο τῆς Θεοδώρας Δ.Π. ἀπ' τὶς Πηγές, ὁ Μιχαῆλ (β') 255 κατάρτιζε μὲ τὸ θεῖο τοῦ Θεόδωρο 168 σχέδιο ἐκστρατείας κατὰ τῆς Νίκαιας, καθὼς σωστὰ διαπίστωσαν πῶς ὁ στρατὸς αὐτῆς τῆς τελευταίας ἦταν χωρὶς ἀπασχόληση.

Ἡ Βουλγαρία κάτω ἀπ' τὸ νεαρὸ Μιχαῆλ - Ἀσάν, ἐγγονὸ τοῦ Θεόδωρου 168, ἦταν εἰρηνικὴ, καὶ ὁ Σελτζουκίδης σουλτάνος τοῦ Ἰκονίου Izzed-din Kaikaous II (1246 - 1257), ὁ Ἀζατίνης τῶν Βυζαντινῶν, γιὸς τοῦ σουλτάνου Chiyath al-Din Kai-Kosrou II (1237 - 1245), τοῦ Ἰαθατίνη τῶν Βυζαντινῶν, κοίταζε «τὶς οἰνοποιεῖες του καὶ τὶς ἀσέλγειες καὶ τοὺς ἀλλόκοτους καὶ ἀτοπους ἔρωτές του», καὶ μπροστὰ στὸν κίνδυνο τῶν Μογγόλων, καθὼς ἦταν ἓνας ἀπόλεμος ἡγεμόνας, ἔκανε εἰρήνη μὲ τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννη (γ') καὶ φρόντιζε μὲ ἐπιμέλεια νὰ τηροῦνται οἱ ὅροι τῆς συμμαχίας, τόσο πολύτιμης γι' αὐτόν.

Μὲ αὐτὴ τὴν ἡσυχία καὶ ἀπ' τὰ δυὸ μέτωπα ὁ Ἰωάννης (γ') Δ.Β. 274 μποροῦσε νὰ προσβάλλῃ τὴν ΚΠολη, ἐκτὸς ἂν ἡ προσοχὴ του στρεφόταν ἄλλοῦ. Τὸ 1251 ὁ Μιχαῆλ (β') 255 τῆς Ἠπείρου ἐξαπόλυσε αἰφνιδιαστικὴ ἐπίθεση κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης. Ἡ πόλη εἶχε ἰσχυρὴ φρουρά, ἀλλὰ ὁ αὐτοκράτορας, βλέποντας σχεδὸν πολὺ ἀργὰ πόσο ὑποτίμησε τὴ ροπὴ καὶ πολυπραγμοσύνη τοῦ τυφλοῦ γέρου τῶν Βοδενῶν, τῆς ἀκατάβλητης αὐτῆς λεοπάρδαλης, τοῦ Θεόδωρου 168, ποὺ ἄντεχε καὶ στὴν τύφλωσή καὶ στὴν πολυπάθεια καὶ στὴν πάροδο τοῦ χρόνου, ἀποφάσισε νὰ μὴν ἀφήσῃ τὰ

Huillard-Bréholles, *Historia Diplomatica Friderici Secundi*, vol. VI, σ. 760. Γιὰ τὸ θάνατο τῆς Εἰρήνης Α. Ἄγγ. Κ. Δ. 325, βλ. Γ. Ἀκροπόλιτης, σ. 68-9, ἐκδ. Βοηθ. καὶ αὐτόθι, σ. 110, γιὰ τὸ γάμο τοῦ Ἰωάννη (γ') Δ.Β. 274 καὶ τῆς Κωνσταντίας - Ἄννας Hohenstaufen.

πράματα στην τύχη τους, αλλά να ενεργήση κεραυνοβόλα. Ἡ συνένωση Μιχαήλ (β') 255 και Θεόδωρου 168 πού δέν είχε προβλέψει, ήταν μιὰ ἐνόχληση και ἴσως να εἶχε ἐπικίνδυνη ἐξέλιξη. Οἱ μεγάλες δαπάνες μιᾶς ἐκστρατείας ἐναντίον τους θά ἔφερναν τοὺς καρπούς τους, γιατί καταβάλλοντας και τοὺς δυὸ θά ἔφερνε ὅλη τὴ βόρειο Ἑλλάδα κάτω ἀπ' τὴ δική του κυριαρχία.

Τὴν ἀνοιξη τοῦ 1252 ὁ Ἰωάννης (γ') Δ.Β. 274 πέρασε ἀκόμη μιὰ φορά τὸν Ἑλλησποντο, κι αὐτὴ τὴ φορά ἐπικεφαλῆς σημαντικοῦ στρατοῦ. Πολλοὶ ἀπ' τοὺς στρατηγούς του εἶχαν ἤδη μεγάλη ἐμπειρία διεξαγωγῆς μαχῶν στὴ Μακεδονία. Στὶς Σέρρες βρῆκε τὸ Μιχαήλ Δ. Ἄγγ. Κ. Παλ. 428, κι ἀπὸ κεῖ βάδισε πρὸς τὴ Θεσσαλονίκη.

Ὁ Θεόδωρος 168 και ὁ Μιχαήλ (β') 255 εἶχαν στὸ μεταξύ ὑποχωρήσει πρὸς βορρὰν τῆς πόλης και εἶχαν κυριεύσει τὸν Πρίλαπο και τὸν Βελεσό. Δέν περίμεναν ὅμως πὼς ἡ πρόκλησή τους θά ἀντιμετωπιζόνταν τόσο γρήγορα, γι' αὐτὸ και μέσω τῶν βουνῶν τράβηξαν πρὸς τὴν Ἡπειρο ἀπ' τὴν Καστοριά.

Ἀπ' τὴ Θεσσαλονίκη ὁ αὐτοκράτορας μετ' ὁ στρατὸ του προχώρησε πρὸς τὸ φρούριο τῶν Βοδενῶν, τὴν ἐστία τοῦ Θεόδωρου 168, τοῦ ὁποῖου ἡ φρουρὰ μετὰ λιγὸχρονη πολιορκία παραδόθηκε, ἐνῶ ὁ φρούραρχος πρὶν ἀπ' τὴν παράδοση διέφυγε. Ὁ αὐτοκρατορικός στρατὸς στρατοπέδευσε λίγο πιὸ πέρα ἀπ' τὴ λίμνη τοῦ Ὀστροβου και μιὰ στρατιωτικὴ δύναμη κάτω ἀπ' τοὺς στρατηγούς Ἀλέξιον Μελισσηνὸν Στρατηγόπουλον 281, Μιχαήλ Δ. Ἄγγ. Κ. Παλ. 428, τὸ γιὸ τοῦ μεγάλου δομέστικου Ἀνδρόνικου Π.Κ. 346 και μετέπειτα αὐτοκράτορα, τὸν Ἰωάννη Μακρηνό, τὸν Τύραννο Γουδέλη κ.ά., στάλθηκε στὴν κατεύθυνση τῆς Καστοριάς και τῆς Πρέσπας γιὰ νὰ προκαλέσῃ τὸν ἐχθρὸ και νὰ λεηλατήσῃ τὴ χώρα, ἀλλὰ ὁ ὄγκος τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ δὲ βρισκόταν και ἡ ἐκστρατεία ἐκφυλιστικὴ σὲ ἀναποφάσιστο ἀνταρτοπόλεμο στοὺς λόφους τῆς Καστοριάς.

Καθὼς προχωροῦσε ὁ χειμῶνας τοῦ 1252, ὁ αὐτοκράτορας δύσκολα κρατοῦσε τὸ στρατόπεδό του στὸ Ὀστροβο· τὰ ἐφόδια ἔπρεπε νὰ μεταφέρονται μετὰ μουλάρια και καμήλες ἀπ' τὴ Βέροια, πού ἡ ἀπόσταση δέν ἦταν μικρὴ, και ὁ στρατὸς ἐδειχνε κάποια σημεῖα ἀνησυχίας.

Ἀλλὰ ξαφνικὰ ἡ κατάσταση βελτιώθηκε, καθὼς δυὸ στρατηγοὶ τοῦ Μιχαήλ (β') 255, ὁ Ἰωάννης Γλαβάς ἀπ' τὴν Καστοριά, και ὁ Θεόδωρος Πετραλίφας, γυναικάδελφος τοῦ Μιχαήλ (β') 255 και γαμβρὸς ἀπὸ κόρη τοῦ μακαρίτη μεσάζοντα Δημήτριου Τορνίκη Κομνηνοῦ 302, αὐτομόλησαν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννη (γ') 274 στὸ Ὀστροβο. Ἡ αὐτομολία τοῦ δευτέρου ἀπ' αὐτοὺς, προσώπου μετὰ τόσο ὑψηλὴς συγγένειας, ἐνθάρρυνε τὸν αὐτοκράτορα και ἀνύψωσε τὸ ἠθικὸ τοῦ στρατοῦ²³⁸.

238. Γ. Ἀκροπολίτης, σελ. 96-98, ἐκδ. Bonn, Ἑφραιμίου, σ. 347-49, στίχ. 8663-896 Ἰκνηφ. Γρηγοράς, τ. I, σ. 48. Ὁ Ἰωάννης Γλαβάς ἦταν προφανῶς ὁ ὑπὸ τὸν Μιχαήλ (β') στρατιωτικὸς διοικητὴς τῆς Καστοριάς. Γιὰ τὴ θέση τοῦ Θεόδωρου Πετραλίφα στὸν οἶκο

Στά μέσα του χειμώνα του 1252/53 ο αυτοκρατορικός στρατός κατέλαβε την Καστορία και τη μικρή και μεγάλη Διάβολη. Κατά την προέλαση του στρατού προς την Ἀλβανία, ο προεστώς της Κροΐας και του Ἐλβασάν Γουλάμος (Golem) που είχε παντρευτή μιὰ ἐγγονή τῆς Εὐδοκίας Ἀγγελίνας Κομνηνῆς 262 και τοῦ Στέφανου II Νεμάνια τῆς Σερβίας, τὴν Ἀνώνυμη Ἀγγ. Κομν. Δούκ. Καμωνᾶ 411 –αὐτὴ ἐδῶ δὲν ἦταν παρὰ μιὰ ἀνεψιά ἀπὸ πρωτεξαδέλφη τῆς μακαριτίσσας αυτοκρατόρισσας Εἰρήνης Λασκαρίνας Ἀγγελίνας Κομνηνῆς Δούκαινας 325– και ποὺ βοήθοῦσε τὸ στρατὸ τοῦ Μιχαήλ (β΄) 255 στὴν περιοχή τῆς Καστορίας, παραδόθηκε μετὰ τῆ στρατιωτικῆς δύναμη ποὺ διοικοῦσε στὸν Ἰωάννη (γ΄) Δ.Β. 274.

Οἱ ἄρχοντες τῆς Ἀλβανίας εἶχαν διατηρήσει μακρὰ παράδοση πίστεως και φιλίας πρὸς τοὺς ἄρχοντες τῆς Ἠπείρου και τῆς Θεσσαλονίκης, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν τελικὴ πτώση αὐτῆς τῆς πόλης στὴν κυριαρχία τῆς Νίκαιας, ἡ πολιτικὴ τους ἦταν πολὺ ἐφεκτικὴ και οἱ διαθέσεις τους κυμαίνονταν ἀνάμεσα στὴ Σερβία και τὴ Νίκαια, ἀλλὰ και αὐτὴ τὴ Ρώμη. Ὁ θεῖος τοῦ Γουλάμου, ὁ βασιλεὺς τῆς Σερβίας Στέφανος V Uroš I Νεμάνια 333 (1243 - 1276), εἶχε συνάψει σύμφωνο φιλίας και συμμαχίας μετὰ τὸν Ἰωάννη (γ΄) Δούκα Βατ. 274 μετὰ τὴν ἀνοδὸ του στοὺς θρόνο. Καὶ ὁ Γουλάμος βρισκόταν σὲ μυστικὴ ἐπικοινωνία μετὰ τὸν αὐτοκράτορα, κι ὅταν γιὰ πρώτη φορὰ εἶδε τὴν πραγματικὴ δύναμη τοῦ στρατοῦ τῆς Νίκαιας, ἔκρινε σκόπιμο νὰ ἀκολουθήσῃ τὸ παράδειγμα τοῦ θεοῦ τοῦ Στέφανου V Uroš I Νεμάνια 333. Ὡς ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς ἐνέργειας ἦταν ἡ ἀποκοπὴ τοῦ δεσποτᾶ τοῦ τῆς Ἠπείρου ἀπὸ τὸ πῶς μεγάλο μέρος τῆς Ἀλβανίας²³⁹.

Ἡ αὐτομόληση τοῦ Ἰωάννη Γλαβᾶ και τοῦ Θεόδωρου Πετραλίφα, καθὼς και ἡ ἀπώλεια ἐνὸς σοβαροῦ συμμάχου, ὅπως ἦταν ὁ κύριος τῆς Κροΐας Γουλάμος, ὁ σύζυγος μιᾶς πριγκίπισσας στὶς φλέβες τῆς ὁποίας ἔρρεε τὸ αἷμα τῶν Κομνηνῶν, κλόνησε πολὺ ἄσχημα τὴ θέση τοῦ Μιχαήλ (β΄) 255 τῆς Ἠπείρου.

Γιὰ νὰ ἀποφύγῃ μιὰ ὀλοκληρωτικὴ ἤττα και τὶς καταστρεφτικὲς συνέπειές της, ἀποφάσισε νὰ ζητήσῃ εἰρήνη και νὰ δεχτῆ τοὺς οἰουσιδήποτε ὄρους τοῦ αὐτοκράτορα. Ὅρισε ὡς ἀντιπροσώπους του κοντὰ στὸν Ἰωάννη (γ΄) Δ.Β. 274 τὸ μητροπολίτη Ναυπάκτου Ἰωάννη Ξηρό, τὸν Κωνσταντῖνο Κ. Μαλιασηνὸ Δ. Βρ. (Ἀγγ.), σύζυγο τῆς ἀδελφῆς του Μαρίας Ἀγγ. Κ.Δ. 254, και ἐνὰ κάποιον Λαμπέτη.

τῶν Πετραλιφῶν, βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 20. Γιὰ τοὺς σουλτάνους τοῦ Ἰκονίου και τὴ συμμαχία τοῦ Καϊκαοῦ II, βλ. Ἀκροπολίτης, σ. 75-6, ἐκδ. Βονν. Γιὰ τὶς χρονολογίες τῆς ἐκστρατείας, βλ. F. Dölger, Regesten, ἀριθ. 1806, σ. 23.

239. Γ. Ἀκροπολίτης, σελ. 98, ἐκδ. Βονν., Ἐφραίμιος, σ. 349, στίχ. 8697-704. Πρβλ. K. Jirecek, Geschichte der Serben, σ. 310-11. Γιὰ τὴ συγγενικὴ σχέση τῆς γυναίκας τοῦ Γουλάμου, τῆς Ἀνώνυμης Νεμάνια Καμωνᾶ Ἀγγελίνας Κομνηνῆς Δούκαινας 411 μετὰ τὴν αὐγοῦστα Εἰρήνη Λασκαρίνα Ἀγγελίνα Κομνηνῆ Δούκαινα 325, βλ. τὸ συννημμένο Στέμμα τοῦ οἴκου τοῦ Ἀλέξιου (γ΄) Ἀγγ. Κομν. 180.

Οί αντίπρόσωποι έκλεισαν με τόν αυτοκράτορα άνακωχή κάτω άπ' τούς έξής όρους: Οί πόλεις Πρίλαπος πού ήλεγχε τή διάβαση του Μοναστηρίου και Βελεσός πού δέσποζε τής κοιλάδας του Άξιου, έπιστράφηκαν στον αυτοκράτορα, και τό φρούριο τής Κρόιας του Γουλάμου θά είχε μία αυτοτέλεια κάτω άπ' τήν έπικυριαρχία του αυτοκράτορα.

Πρέσβεις του Ιωάννη (γ') Δ. Β 274, ό μητροπολίτης Φιλαδελφείας Φωκάς, ό Ισαάκιος Δούκας ό λεγόμενος Μούρτζουφλος πού είχε τό άξίωμα του πριμικήριου τής αύλης και ό γνωστός μες ιστορικός Γεώργιος Άκροπολίτης, στάλθηκαν προς τό Μιχαήλ (β') 255 στή Λάρισα και του έφεραν τά έγγραφα τής συνθήκης για ύπογραφή.

Ο αυτοκράτορας δέν είχε τήν πρόθεση νά κάνη και πάλι τό ίδιο λάθος: ένας άπ' τούς κύριους όρους του ήταν νά του παραδοθή ό Θεόδωρος 168. Άφου άνταλλάγησαν όρκοι για τήν τήρηση τής συμφωνίας μεταξύ του ήγεμόνα τής Ηπειρου και τών πρέσβων τής Νίκαιας, αυτοί οί τελευταίοι επέστρεψαν στα Βοδενά στον αυτοκράτορα, φέρνοντας τό Θεόδωρο 168 «δεσμώτη» και τόν Νικηφόρο Άγγ. Κ.Δ. 317, τόν γιό του Μιχαήλ (β') 255, ως όμηρο.

Ο αυτοκράτορας τίμησε με τόν τίτλο του δεσπότη τόσο τό γαμβρό του Νικηφόρο 317, τό μνηστήρα τής έγγονής του Μαρίας Λ. Άγγ. Κ.Δ. 420, όσο και τό συμπέθερό του Μιχαήλ (β') 255, άκριβώς λόγω αυτού του άρραβώνα, και άμέσως μετά άπ' αύτή τήν τιτλοφορία, ό Νικηφόρος στάλθηκε πίσω στον πατέρα του.

Άλλά ό δαιμόνιος και τυφλός γέρος Θεόδωρος 168, πού θεωρήθηκε, όπως και ήταν, ό πρωταίτιος τής άνταρσίας τών δυτικών Έλλήνων κατά τής κυριαρχίας τής Νίκαιας, όχι μόνο δέ στάλθηκε πίσω στον άνεσιό του, αλλά άπομακρύνθηκε άπ' τούς τόπους τής παλιής δόξας του και τών κατακτήσεών του και μεταφέρθηκε στή Νίκαια, όπου τερμάτισε τήν πολυκύμαντη σταδιοδρομία του, ως ένας αιχμάλωτος του αυτοκράτορα, του όποιου τόν τίτλο άρνήθηκε νά άναγνωρίση. Έκει και θά πέθανε λίγο μετά τό 1253, σε μία ηλικία 68 με 73 χρονώ²⁴⁰.

240. Γ. Άκροπολίτης, σελ. 98-9, έκδ. Βοηη: Έφραιμιος, σ. 349, στίχ. 8705-722. Ο μητροπολίτης Ναυπάκτου Ιωάννης Ξηρός διαδέχτηκε σ' αύτή τήν έδρα τόν άνεσιό του μητροπολίτη Άθηνών Μιχαήλ Χωνιάτη, τό Νικήτα Χωνιάτη, ενώ αυτός ό τελευταίος διαδέχτηκε τό γνωστό μας Ιωάννη Άπόκαυκο, βλ. ΜΜ 3 (1865), σ. 61 και 63. Ο άναφερόμενος ως άντιπρόσωπος του Μιχαήλ (β') 255 Λαμπέτης, δέ γνωρίζομε άν είναι ό ίδιος προς τόν Κωνσταντίνο Λαμπέτη πού έγραψε μία έπιστολή προς τό Δημήτριο Χωματιανό, βλ. Δημ. Χωματιανός, έκδ. Ρίτρα, σ. 501. Ο Ισαάκιος Δούκας Μούρτζουφλος, ένας άπ' τούς πρέσβεις του Ιωάννη (γ') Δ. Β. 274, ξέρομε άκόμη πως τό 1257 κάτω άπ' τό Θεόδωρο (β') Δ. Λ. 340 διοικούσε ένα σώμα στρατού εναντίον τής Βουλγαρίας, βλ. Γ. Άκροπολίτης, σ. 153, έκδ. Βοηη, και σ. 144, έκδ. Heisenberg, και πως τό 1261 στάλθηκε ως πρέσβης στή Γένουα άπ' τό Μιχαήλ (η') Παλαιολόγο 428, βλ. Ann. Ian. IV, σ. 42-3, πρβλ. F. Dölger, Regesten, άριθ. 1892, και Κ. Γιαννακόπουλος. Ο αυτοκράτωρ Μιχαήλ Παλαιολόγος και ή Δύσις μεταφρ. στήν έλλην. Κ. Πολίτη, Άθήναι

IX

Χαρακτηρισμός και μοίρα του Θεόδωρου 168 και σύγκρισή του προς τον αντίπαλό του 'Ιωάννη (γ') Δούκ. Βατ. 274, τεκνοποιία.

Ο Θεόδωρος Δ.Κ. 'Αγγ. 168, δραστήριος, πολυμήχανος και στο έπακρο φιλόδοξος δημόσιος άντρας, κληρονόμησε απ' τον προπάππο του 'Αλέξιο (α') Κ. 15 την καρτερία και την επιμονή, αλλά όχι και την εύστροφία, τη διπλωματικότητα και την ικανότητα της προσαρμογής που είχε εκείνος.

Μπορεί κανείς να πη πώς μετά τους τέσσερις μεγάλους Κομνηνούς, 'Αλέξιον (α') 15, 'Ιωάννην (β') 34, Μανουήλ (α') 81 και 'Ανδρόνικον (α') 87, ο πιο προικισμένος απ' τη φύση του (εκ θηλυγονίας) Κομνηνός για να αναδειχτή ένας μεγάλος δημόσιος άντρας, ήταν ο Θεόδωρος 168. 'Αλλά αυτή η υπέρμετρη φιλοδοξία του τον οδήγησε στην καταστροφή. Καθώς άρνήθηκε να δεχτή «τά δευτερεία της βασιλείας» που μέσα στην ένιαία έλληνική Αυτοκρατορία του πρόσφερε ο αντίπαλός του 'Ιωάννης (γ') Δ.Β. 274²⁴¹, διέσπασε τις έλληνικές δυνάμεις σε δυό, κ' έτσι εμπόδισε την ανάκτηση της ΚΠολης σε καιρούς και περιστάσεις πολύ πιο εύνοϊκές από κείνες του 1261, όποτε ίσως να ήταν άλλη ή μοίρα του 'Ελληνισμού, καθώς μάλιστα δε θα ήταν χωρισμένος σε δυό κράτη (της ΚΠολης - Νικαίας και 'Ηπείρου).

Όπως αναφέρθηκε για τον 'Ανδρόνικο (α') Κ. 87, πώς παρά τις μεγάλες του ικανότητες και την προσπάθειά του της ανακαίνισης, έβλαψε το Βυζάντιο, το ίδιο μπορεί κανείς να πη και για το Θεόδωρο Δούκ. Κομν. 'Αγγ. 168.

Η μεγάλη του δοκιμασία απ' την ήττα του στην Κλοκοτινίτζα και η τύφλωσή του σε τίποτε δεν τον ωφέλησαν, για να ανακόψη τις φιλοδοξίες του και να συνεννοηθή ειλικρινά με τον αντίπαλό του της Νικαίας· μέχρι το τέλος του όνειρευόταν την ανάκτηση της ΚΠολης απ' τους δυτικούς 'Ελληνες.

Και οι δυό αντίπαλοι εγκατάλειψαν σχεδόν συγχρόνως τη ζωή, ο μέν Θεόδωρος 168 άπογοητευμένος, ταπεινωμένος και αιχμάλωτος του αντιπάλου του σε κάποια τρώγη της Νικαίας, αυτής της πόλης που μισούσε, ο δε 'Ιωάννης (γ') Δ.Β. 274 πολιτικά απόλυτα ικανοποιημένος που παράδωσε στο σοφό γιό του Θεόδωρο (β') Δ.Α. 340 ένα πανίσχυρο έλληνικό κράτος που χτυπούσε τις πύλες της βασιλεύουσας πόλης, κατεχόμενης απ' τα άπελπισμένα άπομεινάρια των Λατίνων, στους δροσερούς κήπους των άνακτόρων του Νυμφαίου²⁴².

1969, σ. 77, όπου και τον βρήκε ο θάνατος. Για την όνομασία στην περίπτωση αυτή ως δεσποτών του Μιχαήλ (β') 255 και του Νικηφόρου 'Αγγ. Κ.Δ. 317 μάς μιλάει ο Νικηφ. Γρηγοράς, τ. Ι, σ. 48-9, ενώ ο 'Ακροπολίτης, σ. 99⁷⁻⁸, και ο Εύφραιμιος, στίχ. 8721-22, αναφέρουν μόνο την όνομασία του Νικηφόρου 317 ως δ ε σ π ό τ ο υ.

241. Γ. 'Ακροπολίτης, έκδ. Bonn, σ. 37, και έκδ. Heisenberg, σ. 34.

242. Γ. 'Ακροπολίτης, έκδ. Bonn, σ. 110.

Και ὁ μὲν πολὺ ἱκανὸς ἀλλὰ φαυλεργάτης²⁴³ Θεόδωρος 168 βυθίστηκε μετὰ θάνατο σχεδὸν σπὴν ἀφάνεια· ἀλλὰ τὸν Ἰωάννη (γ') Δ.Β. 274 τὸν Ἐλεήμονα, τὸν παράλαβαν γιὰ τὶς ἀγαθοεργίες του οἱ θρύλοι καὶ οἱ παραδόσεις καὶ τοῦ φόρεσαν τὸ φωτιστέφανο τῆς ἀγιωσύνης²⁴⁴, ὅπως ὡς ἅγιος τιμῶνταν ἀκόμη ἀπ' τοὺς Ἕλληνας κατοίκους τῆς Μαγνησίας μέχρι τῶν δυὸ πρώτων δεκαετιῶν τοῦ αἰῶνα ποῦ διατρέχομε²⁴⁵.

Ὁ Θεόδωρος Δούκας Κομν. Ἄγγ. 168 ἀπόχτησε ἀπ' τῆ γυναῖκα του Μαρία (Πετραλίφαινα) Δούκαινα Κομνηνῆ²⁴⁶ τέσσερα παιδιὰ, δυὸ ἀγόρια καὶ δυὸ κορίτσια, τὴν Ἄννα Ἄγγ. Δούκαινα Κομν. 246²⁴⁷, τὸν Ἰωάννη Ἄγγ. Δούκα Κομν. 247²⁴⁸, τὴν Εἰρήνη Ἄγγ. Δούκαινα Κομν. 248²⁴⁹ καὶ τὸ Δημήτριο Ἄγγ. Δούκα Κομν. 249²⁵⁰.

169. Μανουὴλ Δούκας Κομνηνὸς Ἄγγελος (γένν. περὶ τὸ 1186/88– † 1241)

Ὁ Μανουὴλ¹ Δούκας² Κομνηνὸς³ Ἄγγελος⁴ γιὸς τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90⁵ καὶ τῆς νόμιμης συζύγου του Ζωῆς Δούκαινας⁶, γεννήθηκε περὶ τὸ

243. Ἐφραίμιος, σ. 349, στίχ. 8719.

244. Βίος τοῦ ἁγίου Ἰωάννου βασιλέως τοῦ Ἐλεήμονος, ἐκδ. A. Heisenberg, BZ 14 (1905), σ. 160-92 (γερμ. εἰσαγωγή), σ. 193-233 (κείμενο)· Σ. Εὐστρατιάδης, Ἄγιολόγιον, σ. 229.

245. Βλ. A. Gardner, *Ascarids of Nicaea*, London 1912, σ. 196.

246. Βλ. γι' αὐτὴ, πρὶ πάντων, ὑ. 20, 21, 22.

247. Βλ. γι' αὐτὴ, πρὶ πάντων, ὑ. 23, 24, 62.

248. Βλ. γι' αὐτόν, πρὶ πάντων, ὑ. 214, 218, 231, 232.

249. Βλ. γι' αὐτὴν, πρὶ πάντων, ὑ. 179, 213, 214, 234.

250. Βλ. γι' αὐτόν, πρὶ πάντων, ὑ. 232, 234.

169. 1. Τὸ ὄνομα Μανουὴλ ποῦ ἔδωσε ὁ Ἰωάννης Δ.90 στὸν ὑστερότοκο γιό του, εἶναι ἓνα ἀπ' τὰ πρὶ συνηθισμένα ὀνόματα τῶν Κομνηνῶν, καθὼς ἔφερε αὐτὸ τὸ ὄνομα ὁ πρῶτος γνωστὸς σπὴν ἱστορία Κομνηνὸς ὁ Μανουὴλ Κομνηνὸς Ἐρωτικός 2, ὁ πατέρας τῶν Ἰσαάκιου (α') Κ.4 καὶ Ἰωάννη Κ.6. Ἀπὸ τότε δόθηκε σὲ Κομνηνοὺς τῆς τέταρτης γενεᾶς, τὸ Μανουὴλ Κ.7 καὶ τὸ Μανουὴλ Κ.10, ἐγγονοὺς τοῦ Μανουὴλ Κ. Ἐρ.2· τῆς πέμπτης γενεᾶς, τὸ Μανουὴλ Κ.39 τὸν ὑστερότοκο καὶ ἄγνωστο γιὸ τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ.15· τῆς ἕκτης γενεᾶς, τὸ Μανουὴλ Βοτανειάτη 48 καὶ τὸν αὐτοκράτορα Μανουὴλ (α') Κ.81· σπὴν ἑβδόμη γενεὰ αὐτοῦ ἔδω τοῦ Β' τόμ., πῆραν τὸ ὄνομα ὁ Μανουὴλ Κ.118, ὁ ὑστερότοκος γιὸς τοῦ Ἰωάννη Δούκα 66, ὁ Μανουὴλ Βρυέννιος Κομν. 159, ὁ γιὸς τῆς Μαρίας Κ.85, ὁ Μανουὴλ Κ.161, ὁ πρωτότοκος γιὸς τοῦ τύραννου Ἀνδρόνικου (α') Κ.87, αὐτὸς ποῦ ἔδω προσωπογραφεῖται Μανουὴλ Δούκ. Κομν. Ἄγγ. 169 καὶ ὁ πρωτεξάδελφός του πρῶτοστράτορας Μανουὴλ Δούκ. Κομν. Καμ. 175.

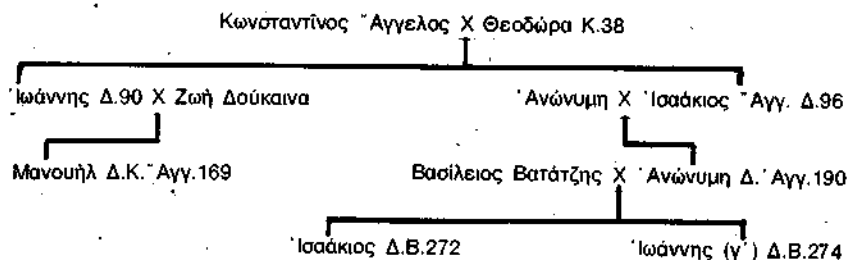
2. Ὁ Μανουὴλ 169 πῆρε τὴν προσωνομία Δούκας, ὅπως καὶ ὁ ἀδελφός του Θεόδωρος 168, ἀπ' τὸν πατέρα του Ἰωάννη Δούκα 90, ποῦ ἦταν ἓνας ἐγγονὸς τῆς Εἰρήνης Δούκαινας κτλ. Ἔχομε τὶς ἐξῆς ἀποδείξεις τῆς Δουκωνυμίας τοῦ Δημήτριος Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, σ. 525: ὁ

1186/88⁷.

Ὁ ρόλος τοῦ Μανουὴλ Δ.Κ. Ἐγγ. 169 στὴν ἱστορία τοῦ κράτους τῶν δυτικῶν Ἑλλήνων πρὶν ἀπ' τὴ μάχη τῆς Κλοκοτινίτζας τοῦ 1230 εἶναι σκοτεινός.

αὐτάδελφος τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν κυρίου (Θεοδώρου τοῦ Δούκα 168) ὁ πανευτυχεστάτος Μανουὴλ Δούκας· ΜΜ3 (1865), σ. 59-62: Πιπτάκιον τοῦ πανευτυχεστάτου δεσπότη κυροῦ Μανουὴλ τοῦ Δούκα πρὸς τὸν παναγιώτατον καὶ οἰκουμενικὸν πατριάρχην κύρ Γερμανόν· αὐτόθι, σ. 62-5: Ἀντίγραμμα τοῦ ἁγιώτατου καὶ οἰκουμ. πατριάρχου κυροῦ Γερμανοῦ πρὸς τὸν δεσπότην κύρ Μανουὴλ τὸν Δούκαν· αὐτόθι, σ. 66-7: Διὰ τὴν ἀγάπην, ἣν ἔχει ἡ βασιλεία μου εἰς τοὺς οἰκήτορας τοῦ κάστρου Ῥαουσίου (εὐγνώμονες γὰρ καὶ αὐτοὶ ἐφάνησαν περὶ τὴν βασιλείαν μου, καὶ καλῶς καὶ εὐνοϊκῶς καὶ εὐσπλάχνως διετέθησαν περὶ τὰ παῖδια τῆς βασιλείας μου, ἦγον τὸν ὑψηλότατον ρῆγα Σερβίας καὶ περιπόθητόν μου γαμβρόν, κύρ Στέφανον τὸν Δούκαν, καὶ τὴν ἐγκάρδιόν μου ἀνεψιᾶν τὴν ρῆγιναν κυράν Ἄνναν τὴν Δούκαιναν 246)... Μανουὴλ δεσπότης ὁ Δούκας. Ἀνάλεκτα Ἱεροσ. Σταχυολογίας, τ. IV, σ. 118-19: Πρόσταγμα (Θεοδώρου τοῦ Δούκα 168, ὅπου μνεῖα γίνεται τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ) τοῦ δεσπότη Μανουὴλ τοῦ Δούκα: E. Kurtz, Christophoros von Ankyra als Exarch des Patriarchen Germanos II, BZ16 (1937), σ. 134: Epistola Georgi metropolitae Corcyrae... felicissimi Ducae domini Emmanuels...

3. Ὁ Μανουὴλ 169 φέρει καὶ τὴν προσωυμίαν Κομνηνός καὶ Κομνηνός ὁ Δούκας καὶ Κομνηνοδοῦκας, ὅπως ὁ ἀδελφός του Θεόδωρος 168, ὡς ἕνας ἐγγονός τῆς Θεοδώρας Κ.38 κτλ. Πάνω σ' αὐτὸ ἔχομε τὶς ἐξῆς ἀποδείξεις: Ed. Kurtz, Christ. von Ankyra, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 137: Patriarch Germanos II κτλ... Εἰσὶ μὲν, ὡς ἀνηνέχθη τῇ ἡμῶν μετριότητι, διάφορα μοναστήρια τῆς τοῦ πανευτυχεστάτου δεσπότη καὶ περιποθήτου θεοῦ τοῦ κρατίστου μου αὐτοκράτορος (Ἰωάννη γ' Δούκα Βατάτζη) καὶ ἐν ἁγίῳ πνεύματι ἀγαπητοῦ υἱοῦ τῆς ἡμῶν μετριότητος, τοῦ Κομνηνοῦ κυροῦ Μανουὴλ τοῦ Δούκα...

= Ὁ Ἰσαάκιος Δ.Β. καὶ ὁ Ἰωάννης (γ') Δ.Β. ἀνεψιοὶ τοῦ Μανουὴλ Δ.Κ. Ἐγγ. 169, ὡς γιοὶ τῆς πρωτεξαδέλφου αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, τῆς Ἀνόνημης Δούκαινας Ἐγγελίνας 190.

Acta Honorii II et Gregorii IX etc., ἐκδ. A.L. Tautu, Roma 1950: nobili viro Manuelli Cominiano· Paul Lemerle, Trois actes du despote d'Épire Michel II concernant Corfou connus en traduction latine, Ἑλληνικά, Παράρτημα 4, Προσφορά εἰς Σ.Π. Κυριακίδην, Θεσσαλονίκη 1953, σ. 410: Μανουὴλ δεσπότης Κομνηνοδοῦκας. Καὶ στὸ ψευδοχρυσόβουλλο γιὰ τὸν Γεώργιον Μάρμοραν, ἐπιτόμημα τοῦ 13 αἰῶνα, βλ. ΜΜ3 (1865), σ. XX-XXI, ὑπῆρχε ἡ γνωστὴ ὡς γνήσια σφραγίδα: Μανουὴλ δεσπότης Κομνηνοδοῦκας, βλ. P. Lemerle, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 410-11. Μᾶς εἶναι ἐξάλλου γνωστὴ καὶ ἡ σφραγίδα:

Μάρτυς, Μανουὴλ Κομνηνοδοῦκαν σκέποις.

Κατά τις πρώτες εκστρατείες του αδελφού του Θεόδωρου 168 προς βορράν, φαίνεται πώς του είχε άνατεθῆ μιὰ διοίκηση στή Θεσσαλία⁸.

Ἐπίσης μᾶς εἶναι γνωστὸ πὼς περὶ τὸ 1216 εἶχε παντρευτῆ μιὰ ἀδελφὴ τοῦ ἡγεμόνα τῆς Σερβίας Στέφανου II Νεμάνια, καθὼς ὁ ἀδελφὸς του ἐπιδίωξε καὶ πέτυχε τὴ φιλία καὶ συμμαχία αὐτοῦ τοῦ τελευταίου⁹.

Αὐτῆ, καθὼς φαίνεται, δὲν ἐζήτησε μακρὸ χρονικὸ διάστημα μαζί του, γιατί τὸ 1225 ὁ Μανουὴλ 169 παντρεύτηκε γιὰ δευτέρη φορὰ μὲ τὴ Μαρία Βελοσλαβα, μιὰ νόθο κόρη τοῦ βασιλέα τῆς Βουλγαρίας Ἰωάννη - Ἀσάν II· οἱ λόγοι γιὰ τοὺς ὁποίους οἱ Ἀγγελοκομνηνοδοῦκες συνδέθηκαν μὲ τοὺς Ἀσανίδες, ἀναπτύχθηκαν διὰ μακρῶν στὴν προηγούμενη προσωπογραφία¹⁰.

Τὸν ὑψηλὸ τίτλο τοῦ δεσπότη (=τοῦ αὐτοκρατορικοῦ πριγκίπα) ὁ Μανουὴλ 169 ἔλαβε ἀπ' τὸν ἀδελφὸ του Θεόδωρο 168, ὅταν αὐτὸς ὁ τελευταῖος ἀναγορεύτηκε αὐτοκράτορας¹¹.

Ὁ Μανουὴλ 169 μαζί μὲ τὸν ἀδελφὸ του - «αὐτοκράτορα», πῆρε μέρος στὴ μάχη τῆς Κλοκοτινίτζας, ἀλλὰ, ὅπως μᾶς λέει ὁ Ἀκροπολίτης, σώθηκε ἀπ' τὴ γενικὴ μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ αἰχμαλωσία, διὰ τῆς φυγῆς.

Φεύγοντας δρομαῖος μὲ λίγους ἀκολουθοῦς του τράβηξε γιὰ τὴ Θεσσαλονίκη, τῆς ὁποίας δὲν ἄργησε νὰ γίνῃ κύριος. Ὡς τότε ἐξακολουθοῦσε νὰ φέρῃ τὸν τίτλο τοῦ δεσπότη, ἀλλὰ εὐθὺς ὡς ἐγκαταστάθηκε, θεώρησε τὸν ἑαυτὸ του ὡς διάδοχο τοῦ στέμματος τοῦ ἀδελφοῦ του ποὺ αἰχμαλωτίστηκε, καὶ διαχειριζόταν τὴν ἐξουσία ὡς αὐτοκράτορας - χωρὶς

βλ. V. Laurent, *Bulles métriques*, σ. 143-44, ἀριθ. 243, ἡ ὁποία πρέπει νὰ ἀποδοθῆ στὸν Μανουὴλ Δ.Κ. Ἄγγ. 169 (εἶναι τὸση ἡ συγγένεια αὐτῆς τῆς σφραγίδας μὲ ἐκείνην τοῦ ἐπιφανοῦς διδασκάλου P. Lemerle), καὶ πολὺ πῶς λίγο στὸν Μανουὴλ (Καμύτζην) Κομνηνοδοῦκαν 175.

4. Ὁ Μανουὴλ 169 εἶχε καὶ τὴν προσωνομίαν Ἄγγελος ἀπ' τὸν ἐκ πατρὸς πάππον του Κωνσταντῖνον Ἄγγελον, τὸν σύζυγον τῆς Θεοδώρας 38· ὡς Ἄγγελος ἀναφέρεται ἀπ' τὸν Γεώργιον Ἀκροπολίτην, ἐκδ. Βοηπ, σ. 47, καὶ ἐκδ. Heisenberg, σ. 43-4· καὶ ἦν μὲν τὸ ἀπὸ τοῦδε ὁ Ἄγγελος Μανουὴλ τῶν ἐναπολειφθεισῶν πρὸς τὰ δυτικὰ μέρη χωρῶν καὶ πόλεων ἐγκρατῆς... καὶ ἀπ' τὸν Κυζικίου Θεόδωρον Σκουταριώτην, Σάθα MB7 (1894), σ. 475· Εἶχε μὲν οὖν οὕτως τὰ Δυτικὰ ὑπὸ τοῦ Ἀγγέλου Μανουὴλ δεσποζόμενα.

5. Βλ. προσωπογραφίαν Θεόδωρου Δ.Κ. Ἄγγ. 168, ὕ.5.

6. Βλ. προσωπογραφίες Ἰσαάκιου Ἄγγ. 166, ὕ.3, καὶ Θεόδωρου Δ.Κ. Ἄγγ. 168, ὕ.6.

7. Βλ. προσωπογραφίαν Ἰσαάκιου Ἄγγ. 166, ὕ.4.

8. Ὁ Θεόδωρος Ἄγγ. Κ. 168 ἐπάσσει τὸν Λαρίσης νὰ χειροτονήσῃ ἐπίσκοπον Θαυμακοῦ τὸν Συμεὼν, υἱὸν τοῦ ἀποθανόντος ἐπισκόπου Θαυμακοῦ, καὶ καταλήγει: «προστάσει δὲ ἡ βασιλεία μου μῆτε τὸν πανευχεστάτον καὶ περιπόθητον αὐτάδελφον τῆς βασιλείας μου κύριν Μανουὴλ τὸν Δούκαν (τὸν ἐπίτοπον κυβερνήτην), μῆτε τινὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν πόδα τοῖς τῆς ἐκκλησίας παραβαλεῖν καὶ ζημιῶσαι αὐτούς· Καὶ ἀπ' τὸν Χωματιανόν, ἐκδ. Pitra, σ. 525, ἀναφέρεται πὼς εἶχε διοικητικὴ ἀρμοδιότητα στὴ Βέρροια.

9. Βλ. προσωπογραφίαν Θεόδωρου Δ.Κ. Ἄγγ. 168, ὕ.30.

10. Βλ. προσωπογραφίαν Θεόδωρου Δ.Κ. Ἄγγ. 168, ὕ.183.

11. Βλ. προσωπογραφίαν Θεόδωρου Δ.Κ. Ἄγγ. 168, ὕ.111. Βλ. καὶ ἀνωτέρω, ὕ.8.

ὅμως νά στεφθῆ - καί ὑπόγραφε μέ κόκκινη μελάνη, σύμφωνα μέ τή συνήθεια τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, δείγμα ματαιοδοξίας, πού σέ μιὰ συνάντηση πρόκάλεσε τὸ σαρκασμὸ κάποιου ἀπ' τοὺς πρέσβεις τοῦ αὐτοκράτορα Ἰωάννη (γ') Δ.Β.274, ὁ ὁποῖος παρατήρησε πὼς «σέ σένα καλύτερα θά ἀρμόζη αὐτὸ πού ψάλλεται μόνο γιὰ τὸ Χριστό: σέ τὸν βασιλέα καί δεσπότην»¹².

Οἱ κτήσεις τοῦ Μανουήλ 169 ἐκτείνονταν μέχρι τῆ Θεσσαλία καί τὴν Ἠπειρο. Τὸ Δυρράχιο καί ἡ Ἀλβανία ἀναγνώριζαν τὴ βουλγαρική κυριαρχία, ἐνῶ ἡ Κέρκυρα παράμεινε πιστὴ στὸ Μανουήλ 169. Στὴν Αἰτωλία καί Ἀκαρνανία συνέχισε νά κυβερνᾷ ὁ ἄλλος ἀδελφὸς Κωνσταντῖνος Δ.Κ.170, φέροντας πάντα τὸν τίτλο τοῦ δεσπότη καί ἀναγνωρίζοντας τὴν ψιλὴ ἐπικυριαρχία τοῦ Μανουήλ 169.

Καί ὁ ἀνεψιὸς τους Μιχαήλ (β') (Ἑγγ.) Κ.Δ.255, ὁ θεωρούμενος ὡς νόθος γιὸς τοῦ ἑτεροθαλῆ ἀδελφοῦ τους Μιχαήλ (α') Δ.Κ.Ἑγγ.174, ὁ νόμιμος μπορεῖ κανεὶς νά πῆ κληρονόμος τοῦ κράτους τῆς Ἠπείρου, ἐπέστρεψε στὴν Ἄρτα καί ἀνάλαβε τὴ διακυβέρνηση τῆς Ἠπείρου, γιὰ νά ἀνακόψῃ τὸ βουλγαρικὸ ἐπεκτατισμὸ¹³.

Εἶναι δύσκολο νά καθοριστῆ κατὰ πόσον τὸ καθεστὼς τοῦ Μανουήλ 169 στὴ Θεσσαλονίκη, καί ἡ πολιτικὴ του ἀπέναντι τῶν γειτόνων του, ἐξαρτῶνταν ἀπ' τὴν καλὴ θέληση καί ροπή τοῦ Ἀσάν II. Ὁ Γ. Ἀκροπολίτης μᾶς λέει πὼς ὁ Ἀσάν II «καθόλου δὲν ἐνοχλοῦσε τὸ Μανουήλ 169, λόγω τοῦ γάμου του μέ τὴ νόθο κόρη του». Κάτι μᾶς δελεάζει νά υποθέσωμε πὼς αὐτὴ ἡ Μαρία Beloslava, ἦταν ὑπαρξὴ θελκτικὴ πού συγχρόνως ἐνέπνεε τὸ σεβασμὸ.

12. Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 47, ἐκδ. Βοππ, καί σ. 43-4, ἐκδ. Heisenberg: Ἐφραίμιος, σ. 326-27, στίχ. 8111-122. Ὁ Α.Α. Vasiliev, Ἱστορία, σ. 648, γράφει πὼς εἶναι ἀμφίβολο, ἀν ὁ Μανουήλ 169 κυβέρνησε τὴ Θεσσαλονίκη ὡς δεσπότης ἢ αὐτοκράτωρ. Ἡ ὑποτιθέμενη μνεία τοῦ Μανουήλ 169 ὡς αὐτοκράτορα, εἶναι αὐτὴ μιᾶς ἐπιγραφῆς στὴ μονὴ τῆς Παναγίας τῶν Βλαχερνῶν τῆς Ἄρτας:

... τ ρ ο φ υ ε ἰ ς σ υ γ κ α λ ὕ π τ ε σ θ α ἰ
Μανουήλ αὐτοκράτωρ

βλ. Ἀ.Κ. Ὁρλάνδου, Βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς Ἄρτης, Ἀρχεῖον τῶν Βυζαντινῶν Μνημείων τῆς Ἑλλάδος, 2(1936), σ. 45-7. Τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀ. Ὁρλάνδου προβληθέν πὼς ὁ ΚΠόλεως Γερμανὸς (β') προσαγόρευε τὸ Μανουήλ 169 διὰ τοῦ: «ἡ βασιλεία σου», καί αὐτὸς ἔγραφε γιὰ τὸν ἑαυτοῦ του: «ἡ βασιλεία μου», βλ. ΜΜ3 (1865), σ. 59, δὲν ἔχουν ἀξία, γιὰτὶ ἐκτὸς τῶν αὐτοκρατόρων, καί ἄλλα μέλη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας μεταχειρίζονταν αὐτὲς τὶς ἐκφράσεις καί δέχονταν ἀπὸ ἄλλους αὐτὲς τὶς προσαγορεύσεις, βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 332 καί ὑ. 12' σ. 353 καί ὑ. 25 καί 26' σ. 407-8 καί ὑ. 24β καί 25, κ.ά. Εἶναι μιὰ ἀβλεψία τοῦ Ἀ. Μηλιαράκη, Ἱστορία Νικαίας - Ἠπείρου, σ. 255, πού ἀναφέρει πὼς ὁ πρεσβευτὴς πού σάρκασε σὲ βάρος τοῦ Μανουήλ ἦταν τοῦ Βασιλεῆ τῆς Βουλγαρίας Ἰωάννη - Ἀσάν II: ἦταν τοῦ Ἰωάννη (γ') Δούκ. Βατ. 274, ὅπως μᾶς λένε οἱ πηγές. Τὸ λόγιον πάρθηκε ἀπ' τὸν ἐκκλησιαστικὸ ὕμνον (Παρακλητικὴ, τῆς περιόδου πλαγίου δ', Κυριακὴ ἐσπέρας): Σὲ τὸν βασιλέα καί δεσπότην, ἀπαύστως ὕμνοῦσιν κτλ.

13. Βλ. D.M. Nicol. The Despotate of Epiros, σ. 114.

Ο Μανουήλ 169 φαίνεται πώς είχε την ευχέρεια να διορίζει διοικητές και δημόσιους λειτουργούς στις περιφέρειες της επικρατείας του. Τα ονόματα δυό απ' τους διοικητές της Θεσσαλονίκης μάς είναι γνωστά, αυτά του Γεώργιου Ἀπόκαυκου και του Ἀλέξιου Πηγονίτη. Καί ὁ Γεώργιος Χωνιάτης, ἀνεψιός τοῦ μακαρίτη μητροπολίτη Ἀθηνῶν Μιχαήλ Χωνιάτη και τοῦ ἱστορικοῦ Νικήτα Χωνιάτη, εἶχε διοικητικά καθήκοντα στή Θεσσαλονίκη ὡς π ρ ω τ ο β ε σ τ ι α ρ ῖ τ η ς τοῦ Μανουήλ 169¹⁴.

Στά ἐκκλησιαστικά ζητήματα ὁ Ἰωάννης - Ἀσάν II μετὰ τή νίκη του στή μάχη τῆς Κλοκοτινίτζας, πήρε σοβαρά μέτρα γιά νά ἐξουδετερώσῃ τίς φιλοδοξίες τῶν ἀρχιερέων τοῦ Θεόδωρου 168 - ποῦ τώρα ἦσαν κάτω ἀπ' τὸ Μανουήλ 169 και τὸ Μιχαήλ (β') 255 - θέτοντας τή μητρόπολη Θεσσαλονίκης κάτω ἀπ' τήν ἀρχιεπισκοπή τοῦ Τιρνόβου, ὅπου ἐγκατάστησε ἀρχιερεά τῆς ἐκλογῆς του. Οἱ ταλαντεύσεις στή διπλωματία τοῦ Μανουήλ 169 καθαρά μάς δείχνουν τίς δυσκολίες ποῦ εἶχε γιά νά μπορέσῃ νά ἀποτινάξῃ τὸ βᾶρος τῶν ὑποχρεώσεων του πρὸς τὸν πανίσχυρο πεθερό του. Καί οἱ ἀπόπειρές του νά κρατήσῃ μιὰ ἀνεξάρτητη γραμμὴ πρὸς τίς μεγάλες δυνάμεις τῆς Δύσης εἶχαν ἓνα ἀπότομο τέλος μετὰ τὴν ἐξασθένηση τοῦ βουλγαρικοῦ βασιλείου και τὴν ἀλλαγὴ τῆς πολιτικῆς του¹⁵.

Στὸ βᾶθος πρέπει νά ποῦμε πὼς ἦταν προσηλωμένοι στὴν Ὀρθοδοξία και πὼς στὴν πραγματικότητα δὲν ἐννοοῦσε νά ἀπεμπολήσῃ τίς ἀρχές τῆς.

Μιά ἀπ' τίς πρῶτες του πράξεις ἦταν νά ἀνανεώσῃ τὰ προνόμια ποῦ ὁ

14. Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 47, ἐκδ. Βοηθ, και σ. 44, ἐκδ. Heisenberg. Γιά τὸν Γεώργιον Ἀπόκαυκον ἔχομε αὐτὴ ἐδῶ τὴν ἐπιγραφὴν στὰ τεῖχη τῆς Θεσσαλονίκης:

Σθέν(ε)μ Μανουήλ τοῦ κρατίστου δεσπότη

ἤγειρε τόνδε πύργον αὐτῶ τευχίῳ

Γεώργιος δούξ Ἀπόκαυκος ἐκ βάρθων.

βλ. O. Tafrali, Thessalonique au Quatrième Siècle, σ. 44-51. Γιά τὸν Ἀλέξιο Πηγονίτη και τὴν οἰκογένεια τῶν Πηγονιτῶν, βλ. προσωπογραφίαν Θεόδωρου 168, ὁ. 106 και 107. Γιά τὸ Γεώργιο Χωνιάτη, βλ. Ἀθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, Ἰωάννης Ἀπόκαυκος και Νικήτας Χωνιάτης, Τεσσαρακονταετηρίς τῆς καθηγεσίας Κόντου, Φιλολογικαὶ Διατριβαί, Ἀθήναι 1909, σ. 374, 379-82.

15. Ἡ διαλεύκανση τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τοῦ Μανουήλ 169 μέχρι τὸ 1232 ἐξαρτᾶται ἀπὸ μερικὲς ἐπιστολὰς τοῦ μητροπολίτη Κερκύρας Γεώργιου Βαρδάνη ποῦ ἄλλοτε ὁ Βαρώνιος, *Annales Ecclesiastici*, τίς εἶχε χρονολογήσῃ ἀνάμεσα στὰ ἔτη 1176 και 1188. Τὰ ἐπιχειρήματα γιά νά τίς ἀποδώσῃμε στὸν Κερκύρας Γεώργιο Βαρδάνη και στὸ Μανουήλ 169 διατυπώθηκαν πρῶτα ἀπ' τὸν V.G. Vasiljevskij εἰς τὴν Ἐπιθεώρησιν τοῦ (ρωσικοῦ αὐτοκρατορικοῦ) ὑπουργείου, Δημοσίας Διαφώτισης, τ. 238 (1885), σ. 224-33, και ἔπειτα ἀπ' τὸν E. Kurtz, *Georgios Bardanes, metropolit von Kerkyra*, BZ15(1906), σ. 603-18. Βλ. πάνω σ' αὐτὸ και Α.Α. Vasiliev, Ἱστορία, σ. 694-95, ὁ.197-200. Πρόσθετη ἀπόδειξη γιά τὰ ἀνωτέρω προκύπτει ἀπὸ ἓνα χειρόγραφο ποῦ ἀναφέρεται στὴν ἱστορία τῆς μονῆς τοῦ Casole, μετὰ τῆς ὁποίας τὸν ἠγούμενο Νεκτᾶριο ὁ Κερκύρας Γεώργιος Βαρδάνης ἀλληλογραφοῦσε: τὸ χειρόγραφο αὐτὸ χρονολογεῖται ἀνάμεσα στὰ ἔτη 1220-1235, βλ. Ch. Diehl, *Le Monastère de S. Nicolas di Casole près d'Otrante d'après un manuscrit inédit*, Mélanges d'archéologie et d'histoire, publié par l'École française de Rome, vol. VI, Rome 1886.

έτεροθαλής αδελφός του Μιχαήλ (α΄) 174 είχε παραχωρήσει στους κατοίκους της Κέρκυρας και να εξασφαλίσει τα δικαιώματά του πάνω στο νησί, καθώς ανάθεσε τη διοίκηση στην αδελφή του, την Ἀνώνυμη (Ειρήνην); Ἐγγ. Κ.Δ. 172 ἢ σὲ κάποια ἄλλη ἀπ' τις ἀδελφές του. Ἡ Κέρκυρα ἦταν ἢ πὸ μακρινὴ καὶ πὸ τραπὴ ἀπ' τις κτήσεις του, καὶ ὁ Μανουὴλ 169 φρόντισε νὰ ἐνισχυθῆ ἢ φρουρὰ τῆς καὶ νὰ βρῆται σὲ μιὰ κατάσταση ἐτοιμότητος γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση κάθε ἐνδεχομένου. Δὲ φαίνεται νὰ κινδύνευε ἀπ' τὸν Ἰωάννη – Ἀσάν II, ἦταν ὅμως μιὰ εὐκόλη λεία γιὰ τὸ Φρειδερίκο II τῆς Σικελίας καὶ τῆς Γερμανίας, καθὼς μάλιστα αὐτὸς ὁ τελευταῖος εἶχε κλείσει εἰρήνη μὲ τὸν πάπα Ρώμης Γρηγόριο IX (1227–1241), τὸ διάδοχο τοῦ γνωστοῦ μας ποντίφηκα Ὀνώριου III (1216–1227), καὶ ἦταν κάπως ἀπερίσπαστος. Ἡ φοβερὴ ἦττα τοῦ Θεόδωρου 168 στὴν Κλοκοτινίτζα, πρέπει νὰ εἶχε θυμίσει στὸ Γερμανὸ καίσαρα πὼς ἐπιτέλους εἶχε κι αὐτὸς ἓνα κάποιο φιλὸ τίτλο πάνω στὸ τέως λατ. βασιλεῖο τῆς Θεσσαλονίκης. Τὰ νησιά τῆς Κεφαλληνίας καὶ τῆς Ἰθάκης ἐλέγχονταν ἀπ' αὐτὸν καὶ ὁ πειρασμὸς νὰ προσαρτήσῃ τὴν Κέρκυρα δὲν ἦταν μόνον δικὸς του, ἀλλὰ καὶ τῶν προκατόχων του Νορμανδῶν ἡγεμόνων τῆς Σικελίας. Καὶ ὁ δυναμικὸς ἀδελφὸς του, αὐτὸς ὁ Θεόδωρος 168, δύσκολα εἶχε κρατήσῃ μακριὰ ἀπ' τὴν Κέρκυρα καὶ τις ἀκτὲς τῆς Ἠπείρου αὐτὰ «τὰ ἀρπαχτικά σκυλιὰ τῆς Σικελίας» ποὺ στὸ παρελθὸν δοκίμασαν νὰ πραγματοποιήσουν τις ἀξιώσεις τους. Ἔτσι κι ὁ Μανουὴλ 169 φοβόταν γιὰ τὴν ἀσφάλεια αὐτῶν τῶν χωρῶν, γι' αὐτὸ καὶ ἔπρεπε μὲ τὸ Φρειδερίκο II νὰ διατηρήσῃ τὴ φιλία ποὺ εἶχε μαζί του ὁ ἀδελφὸς του Θεόδωρος 168. Συγχρόνως ὅμως ἔπρεπε νὰ διατηρήσῃ τὴ θέση του ἀπέναντι τῶν Βουλγάρων, καὶ ἂν ἦταν δυνατόν, νὰ μὴ ἀπεμπολήσῃ τὰ δικαιώματά του πάνω στὴ Λατ. αὐτοκρατορία τῆς ΚΠολης. Γι' αὐτοὺς τοὺς λόγους τοῦ χρειαζόταν ἢ συνδρομὴ τοῦ ἄκρου ἀρχιερέα τῆς Ρώμης.

Κάτω ἀπ' αὐτὲς τις προοπτικὲς, ὁ Μανουὴλ 169 ἀνάθεσε σ' ἓνα δοκιμασμένο καὶ λόγιο ἄντρα, τὸ μητροπολίτη Κερκύρας Γεώργιο Βαρδάνη, μιὰ διπλωματικὴ ἀποστολὴ στὴν Ἰταλία. Ὡς πληρεξούσιος ὑπουργὸς του θὰ διαπραγματευόταν τὴ σύναψη μιᾶς συμμαχίας μὲ τὸν αὐτοκράτορα Φρειδερίκο II καὶ ἑνὸς συμφώνου μὲ τὸν πάπα Γρηγόριο IX ποὺ μὲ αὐτὸ θὰ δήλωνε τὴν πνευματικὴ ὑπακοὴ τῶν δυτικῶν Ἑλλήνων στὴ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία. Ἡ ἐκλογὴ ἑνὸς τέτοιου πρεσβευτῆ ἀπ' τὸ Μανουὴλ 169 δὲν ἦταν καθόλου ἀνεπιτυχὴς¹⁶.

16. Ἐπιστολὲς τοῦ Κερκύρας Γεώργιου Βαρδάνη σὲ γερμανικὴ περίληψη πρὸς τὸ Φρειδερίκο II καὶ τὸ Μανουὴλ 169, παρὰ E. Kurtz, BZ15(1906), ἀριθ. 1, 2, 3 σ. 603-4. Γιὰ τις βλέψεις τοῦ Φρειδερίκου II πρὸς τὴν Κέρκυρα, βλ. S. Borsari, Friderico II e l'Oriente bizantino, Rivista Storica Italiana, 63 (1951), σ. 281. Ὁ Κερκύρας Γεώργιος Βαρδάνης ἀναφέρεται σὲ ρήξη τῶν ἐμπορικῶν σχέσεων μὲ τὴ Βενετία, ἀλλὰ ἐλπίζει σὲ γρήγορη ἀποκατάστασή τους. Γιὰ τὴν ἀνανέωση τῶν προνομίων τῶν Κερκυραίων ἀπ' τὸ Μανουὴλ 169, βλ. N. Barone, Notizie storiche

Ο μητροπολίτης Κερκύρας Γεώργιος Βαρδάνης αναχώρησε απ' την Κέρκυρα τὸ φθινόπωρο τοῦ 1231, ἀλλὰ τὸ πλοῖο του ἔχασε τὸν προσανατολισμὸ του, καὶ ἀντὶ τοῦ Βρινδῆσιο, ἀποβιβάστηκε στὸ Otranto, στὶς 15 τοῦ Ὀχτώβρη. Ἡ μοῖρα θέλησε αὐτὴ ἢ ἀποστολὴ νὰ καταλήξῃ σὲ ἀπότυχία. Μόλις ὁ ἀρχιερέας – διπλωμάτης ἀποβιβάστηκε στὸ ἰταλικὸ ἔδαφος ἔπεσε βαριά ἀρρωστος καὶ δὲν μπορούσε νὰ συνεχίσῃ τὸ ταξίδι του. Ἀλλὰ ἀπ' τὸ κρεβάτι τῆς ἀρρώστιας ἔγραψε στὸν αὐτοκράτορα Φρειδερίκο II γιὰ νὰ τοῦ ἐξηγήσῃ τὸ σκοπὸ τῆς ἐπίσκεψῆς του καὶ νὰ τοῦ δικαιολογηθῇ πῶς αὐτὸς ἕνας ταπεινὸς ἐπίσκοπος τολμοῦσε νὰ πλησιάσῃ ἕνα τόσο ἰσχυρὸ μονάρχη. Ἄν ὁ σκληρὸς χειμῶνας καὶ ἡ κατάστασις τῆς ὑγείας του δὲν τοῦ ἐπέτρεπαν νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἀποστολὴν του μέσα στὸ 1231, εἶχε τὴν ἐλπίδα νὰ μπορέσῃ νὰ ὑποβάλῃ τὴν ἔκφραση τοῦ σεβασμοῦ του στὸν αὐτοκράτορα στὶς ἀρχὲς τῆς ἀνοιξῆς τοῦ 1232. Εἶχε τὴν πρόθεσις ἐπίσης, ἂν οἱ δυνάμεις του τοῦ ἐπέτρεπαν, νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν ποντίφηκα στὴ Ρώμη¹⁷.

Ἐπὶ ἕνα σχεδὸν μῆνα τὸν Ἕλληνα μητροπολίτη Κερκύρας περιποιήθηκαν καὶ φιλοξένησαν οἱ Ἕλληνες μοναχοὶ τῆς ὀρθόδοξης μονῆς τοῦ Casole, ποῦ βρισκόταν ὄχι μακριὰ ἀπ' τὸ Otranto. Ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς Νεκτᾶριος ἦταν παλιὸς φίλος τοῦ Κερκύρας, γνωστὸς σ' αὐτὸν ἀπ' τὴν ἐκκλησιαστικὴ συνάντησις τοῦ 1214 στὴν ΚΠολη, ὅπου ὁ Γεώργιος Βαρδάνης εἶχε πάρει μέρος ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ μητροπολίτη Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Χωριάτη καὶ ὁ Νεκτᾶριος ὡς διερμηνέας τοῦ παπικοῦ λεγάτου Πελάγιου. Ὅταν σὲ λίγο ὁ ἡγούμενος Νεκτᾶριος πέθανε, ὁ Κερκύρας ἔγραψε μιὰ ἐπιστολὴν στὸν διοικητὴ τοῦ Otranto, ἐκφράζοντας τὴ θλίψιν του γιὰ τὸ χαμὸ ἐνὸς τόσο πολῦτιμου φίλου. Σ' αὐτὴ τὴν περιόδο τῆς ἀναγκαστικῆς ἀπραξίας του, ὁ Ἕλληνας μητροπολίτης ἦλθε σὲ ἐπαφὴ μὲ μερικοὺς Λατίνους μοναχοὺς τοῦ τάγματος τῶν Φραγκισκανῶν καὶ εἶχε μαζί τους συζητήσεις πάνω στὶς δογματικὰ καὶ λειτουργικὰ διαφορὰς ποῦ ὑπῆρχαν καὶ ὑπάρχουν ἀνάμεσα στὴν Ὀρθόδοξον καὶ Ρωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν. Ἀλλὰ ἡ κατάστασις τῆς ὑγείας τοῦ ἀρχιερέα ἀντὶ νὰ βελτιωθῇ χειροτέρευε καὶ στὶς 17 τοῦ Νοέμβρη χρειάστηκε νὰ μεταφερθῇ στὸ Otranto, ὅπου

di Re Carlo III di Durazzo, σ. 61. Στὰ κείμενα τοῦ Βαρδάνη, παρὰ Kurtz, ἀριθ. 3, σ. 604, ἡ ἀδελφὴ τοῦ Μανουὴλ 169 ποῦ ἀνάλαβε τὴν διοίκησιν τῆς νήσου ἀναφέρεται ὡς «seiner Zwillings sehwester Komplena», καὶ ὡς τέτοια θεωρεῖ ὁ D.M. Nicol, *The Despotate of Epiros*, σ. 115, τὴν Ἄννα 173. Ἀλλὰ ἡ (Ἄννα;) 173, ἡ σύζυγος τοῦ Maio Orsini, δὲν μπορούσε νὰ ἦταν διδυμὴ ἀδελφὴ οὔτε τοῦ Θεόδωρου 168, οὔτε τοῦ Μανουὴλ 169, ποῦ ἀπ' αὐτοὺς ὁ μὲν πρῶτος γεννήθηκε περὶ τὸ 1180/85, ὁ δὲ δεῦτερος περὶ τὸ 1186/88, ἐνῶ ἡ Ἄννουμη (Ἄννα;) 173 πρέπει νὰ γεννήθηκε ἀργότερα ἀπ' αὐτοὺς, καθὼς ὁ γάμος τῆς μὲ τὸν Maio Orsini ἀναφέρεται τὸ 1227. Μήπως ἡ διοίκησις τῆς Κερκύρας ἐκχωρήθηκε ἀπ' τὸ Μανουὴλ 169 σὲ ἄλλη ἀδελφὴν του καὶ ὄχι στὴν Ἄννουμη (Ἄννα;) 173; Μήπως ἐκχωρήθηκε στὴν Ἄννουμη (Εἰρήνη;) Ἄγγ.Κ.Δ. 172, καὶ αὐτὴ ἦταν ἡ διδυμὴ; Γιὰ τὴν Ἄννουμη (Ἄννα;) 173, βλ. προσωπογραφίαν Θεόδωρου 168, ὑ. 189.

17. Ἐπιστολὴ τοῦ Κερκύρας Γεώργιου Βαρδάνη σὲ γερμανικὴν περιλήψιν, παρὰ E. Kurtz, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ.16), ἀριθ. 4, σ. 604.

φιλοξενήθηκε στο σπίτι του αυτοκρατορικού συμβολαιογράφου Ἰωάννη Grassos, του οποίου οἱ ὑπηρετές τὸν περιποιήθηκαν καὶ τελικὰ τοῦ ἀπόδωσαν τὴν ὑγεία του¹⁸.

Σ' αὐτὸ τὸ μεταξύ, ὁ Μανουὴλ 169 ἀνήσυχος γι' αὐτὴ τὴν ἀνεξήγητη βραδύτητα τῶν διαπραγματεύσεων τοῦ πρεσβευτῆ του, ἀνάλαβε ὁ ἴδιος καὶ ἔγραψε στὸν πάπα Γρηγόριο ΙΧ, προτείνοντας ἐπίσημα νὰ θέσῃ τὴν ἐπικράτειά του κάτω ἀπ' τὴν προστασία τοῦ ποντίφηκα. Ὁ πάπας ἀπάντησε τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1232, ἐπαινώντας τὸ Μανουὴλ 169 γιὰ τὴν πνευματικὴ του ἀφοσίωση στὴν ἀγία Ἐδρα καὶ τὴν ἐπιστροφή του στὴ Ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία καὶ τοῦ ὑπόσχονταν κάθε βοήθεια καὶ τὸν βεβαίωσε πὼς τόσο ὁ Λατίνος συναυτοκράτορας τῆς ΚΠολης Ἰωάννης de Brienne ὅσο καὶ ὁ Λατίνος πατριάρχης τῆς ΚΠολης Σίμων (1227-1233) θὰ εἰδοποιούνταν καὶ θὰ λάμβαναν ὁδηγίες σχετικὲς μὲ τὴ στάση ποῦ ἔπρεπε νὰ τηρήσουν ἀπέναντί του. Ὁ ἄκρος ἀρχιερέας δὲ λησμόνησε νὰ ἐπισημάνῃ - αὐτὸ ἦταν μιὰ προειδοποίηση γιὰ τὸ Μανουὴλ 169 - ὀρισμένους παρεκκλίσεις τῶν ὑποσχέσεων τοῦ Θεόδωρου 168 πρὸς τὴν ἀγία Ἐδρα¹⁹.

Τὸ γράμμα τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης μόλις εἶχε ἀπολυθῆ, ὅταν ὁ Μανουὴλ 169 ἀποφάσισε νὰ ἀλλάξῃ τὰ σχέδιά του καὶ νὰ συνάψῃ ἐκκλησιαστικὲς καὶ πολιτικὲς σχέσεις μὲ τὴ Νίκαια, μὲ τὸ ἐκεῖ δηλ. οἰκουμενικὸ πατριαρχεῖο καὶ τὴν ἐκεῖ βασιλεία, ἀντὶ μὲ τὴ Ρώμη²⁰.

«Αὐτὴ ἡ τελευταία λύση, ἦταν ἡ μόνη ποῦ ἀπέμενε στὸ Μανουὴλ 169 (τὸ νὰ στραφῆ πρὸς τὴ Νίκαια), λέει κάποιος, ἀλλιῶς θὰ ἄφηνε τὸ κράτος του νὰ καταρρεῖσθαι πολιτικὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ»²¹.

Τὸ πρῶτο βῆμα γιὰ διαπραγματεύσεις ἐγίνε πραγματικὰ ἀπ' τὴ Νίκαια. Καθὼς ὁ αὐτοκράτορας Ἰωάννης (γ') Δ.Β. 274 διείδε τὴν ἐπισημάνῃ θέσῃ τοῦ Μανουὴλ 169 καὶ τὴν ἀνάγκη του γιὰ πολιτικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ ὑποστήριξη, τοῦ ἔστειλε τὸ 1231 μιὰ πρεσβεία, προτείνοντας πολιτικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ ἔνωση²². Στὸ Μανουὴλ 169, ἡγεμόνα ἀδύναμο, φάνηκε συμφέρον νὰ ἐνδώσῃ, κ' ἔτσι συνέχισε τὶς διαπραγματεύσεις ποῦ κατέλη-

18. Ἐπιστολὴ τοῦ Κερκύρας κτλ., ἐνθ' ἄνωτ., ἀριθ. 4, 6, 7, 8, 10, σ. 604-6. Ὁ Κερκύρας Γεώργιος Βαρδάνης ἄφησε δική του διήγηση τῆς συζήτησης ποῦ εἶχε πάνω στὸ θέμα τοῦ καθαρτηρίου πυρός ποῦ εἶχε μὲ τὸ Φραγκικανὸ μοναχὸ Βαρθολομαῖο. Εἶχε ἐπίσης ἀλληλογραφία μὲ μερικοὺς μοναχοὺς ἀπ' τὸ Nereium (Nardo) τοῦ κόλπου τοῦ Τάραντα, βλ. S. Borsari, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ.16), σ. 282· A. Μουστοξυδῆ, *Delle Cose Corciresi*, vol. I, Κέρκυρα 1848, σ. 423-27, καὶ Appendix, σ. XLIX-L· P.M. Roncaglia, *il primo incontro dei Francescani con i Greci: Fra Bartolomeo, O.F.M., e Georgios Bardanes a Casole (Otranto)*, 15 Ottobre - 17 Novembre 1231, *Atti VIII Congresso Internass. di Studi Bizantini*, t. I (1953), σ. 448-52.

19. Ἐπιστολὲς Γρηγόριου ΙΧ πάπα Ρώμης, ἐκδ. Aunray, ἀριθ. 484, σ. 493.

20. D.M.Nicol, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ.16), σ. 116.

21. Ap. Karpozilos, *The ecclesiastical controversy between the kingdom of Nicaea and the principality of Epiros*, σ. 89.

22. Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 47, ἐκδ. Bonn, καὶ σ. 43-4 ἐκδ. Heisenberg.

ξαν στην υπαγωγή τῶν ἐπισκοπῶν τῆς ἐπικρατείας του στη Νίκαια καὶ σὴν ἀπεμπόληση τῶν ἀξιώσεων του πάνω στὸν αὐτοκρατορικό θρόνο. Καθὼς πιέζονταν ἀπ' τὶς περιστάσεις, ἀλλὰ καὶ ἀπ' τὰ ἐπείγοντα μηνύματα καὶ τὶς παροτρύνσεις τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχη Γερμανοῦ (β')²³, ὁ Μανουὴλ 169 τελικὰ ἀποφάσισε νὰ ἄρῃ «τὸ ὄνειδος τῆς διάστασης ποὺ χώριζε Ἑλληνας ἀπὸ Ἑλληνας»²⁴, ἀναγνωρίζοντας τὰ προνόμια τοῦ πατριάρχη στὰ ἐδάφη του. Ζητοῦσε μόνο οἱ ἐπίσκοποι του νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπ' τὸ νὰ ταξιδεύουν στὴ Νίκαια γιὰ νὰ χειροτονηθοῦν ἀπ' τὸν πατριάρχη καὶ τὴ σύνοδο «ταξίδι ἐπικίνδυνο ἴδιο μὲ τὴ διάπλευση τῆς Ἀχερουσίας λίμνης», φέρνοντας ὡς παράδειγμα τὰ ὅσα τράβηξε γιὰ νὰ πάῃ στὴ Νίκαια ὁ ἐμφημισμένος μητροπολίτης Ναυπάκτου Νικήτας Χωνιάτης, καὶ ἀκόμη παρακαλοῦσε «οἱ προβολές (=ἐκλογές) τῶν ὑποψηφίων στὶς χηρεύουσες ἐπισκοπές νὰ γίνονται ἀπ' τοὺς δυτικούς ἐπισκόπους», καὶ ἂν αὐτὸ δὲ γίνεται δεχτό, νὰ ὀρίσῃ ὁ πατριάρχης «ἓνα ἀρχιερέα ἀπ' αὐτοὺς τῆς Μ. Ἀσίας ποὺ νὰ πηγαίνει στὴ Δύση καὶ νὰ διακονῇ στὴν ἀναγκαία αὐτῆ ὑπηρεσία τοῦ Χριστοῦ», ὡς ἑξαρχος ἢ πληρεξούσιος τοῦ πατριάρχη καὶ τῆς συνόδου²⁵.

Ὁ πατριάρχης Γερμανός (β') στάθηκε ἀνένδοτος. Οἱ κίνδυνοι, ἀπάντησε, πάντα ὑπῆρχαν, καὶ στὸ παράδειγμα τοῦ Ναυπάκτου Νικήτα Χωνιάτη, ἀντέταξε ἐκεῖνο τοῦ ἐπίσης μητροπολίτη Ναυπάκτου Ἀνδρέα Τζίρου ποὺ τὸν ἔπιασαν πειρατὲς καὶ δὲν τὸν ἄφησαν ἐλεύθερο παρὰ ἄφου πληρώθηκαν 500 χρυσὰ νομίσματα, ἐνῶ τὸ ζήτημα τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας ποὺ ἐπιδιώκομε εἶναι πιὸ πάνω ἀπὸ ὅλα²⁶.

Ἡ συνέχιση τῶν συζητήσεων, παρατήρησε ὁ ἀρχηγός τῆς Ἐκκλησίας, μόνο παράταση τοῦ σχίσματος θὰ ἐπιφέρει, γι' αὐτὸ καὶ μὲ τὴ γνώμη τῆς

23. Τὸ πὼς ὁ Γερμανός (β') συνεχῶς πιέζε τὸ Μανουὴλ 169 νὰ ἀρχίσῃ διαπραγματεύσεις μὲ τὸν Ἰωάννη (γ') Δ.Β.274 προκύπτει ἀπ' τὸ Πιπτάκιον τοῦ Μανουὴλ 169 πρὸς τὸ Γερμανό (β'), MM3 (1865), σ. 60: «φθάνει γὰρ ἡ σὴ ἀγιότης καὶ νοουθεσίαις ἡμᾶς πατρικαῖς προκαταλαμβάνειν καὶ καθοδηγεῖν πρὸς τὸν τῆς εἰρήνης σταθμὸν καὶ ὀλκαῖς βιαίαις ἡμᾶς κατατυραννεῖν καὶ πρὸς τὸν τῆς ἐνώσεως δεσμὸν συνάγειν ταῖς παραινέσεις».

24. Πιπτάκιον τοῦ Μανουὴλ 169, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 60: ἀφελεῖν τὸ τῆς διάστασεως ὄνειδος ἐξ ἡμῶν τῶν Ρωμαίων».

25. Πιπτάκιον τοῦ Μανουὴλ 169, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 61: ἀδυνατὸν ἐστὶν ἀναβαίνειν ἀπὸ τῶν ἐνταῦθα τινὰς εἰς τὴν ἀνατολικὴν αὐτόθι γῆν, ἵνα προβάλλωνται ἀρχιερεῖς ἐν ταῖς ἐνταῦθα δυτικαῖς ἐκκλησίαις, οὐδὲν γὰρ ἐστὶν ἄλλο τούτοις τὸ κατατολμησαὶ τῶν ἐν τῷ μεταξύ παροδίων κινδύνων ἢ τὸ ἐς Ἀχέροντα καταπεῦσαι· μάρτυς τῶν λεγομένων καὶ ὁ ἀναπλευσας αὐτόθι Χωνιάτης διὰ τὴν μητρόπολιν τῆς Ναυπάκτου... οἰκονόμος γενοῦ πρὸς τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ ἀνωμόλου καιροῦ, καὶ ἢ ἀπὸ τῶν ἐνταῦθα ἀρχιερέων δυτικῶν ἐπίτρεψον συνοδικῶς... ἢ μὴ τοῦτο δοκεῖ, ἐκλεξάσθω ἡ ἀγιότης σου ἓνα τῶν αὐτόθι ἀρχιερέων, καὶ ἐλθέτω διακονήσων ἐνταῦθα τῷ ἀναγκαίῳ διακονήματι τοῦ Χριστοῦ.

26. Ἀντίγραμμα Γερμανοῦ (β') πρὸς Μανουὴλ 169, MM3(1865), σ. 62-3. Πρβλ. V. Laurent, Les Regestes, ἀριθ. 1263, σ. 72-4. Ὁ Ναυπάκτου Ἀνδρέας Τζίρος ὑπήρξε προκάτοχος τοῦ Ἰωάννη Ἀπόκαυκου, αὐτὸν δὲ τὸν τελευταῖο διεδέχθη ὁ Νικήτας Χωνιάτης, βλ. προσωπογραφίαν Θεόδωρου 168, ὑ. 240.

συνόδου, αποφάσισε να στείλη ως έξαρχο τὸ μητροπολίτη Ἀγκύρας Χριστόφορο, «άνδρα ἀγαπητὸ στὸ Θεό, πράο, ἄκακο, εὐθύ και ἀπλό», γιὰ τὴ διευθέτηση τῆς ὑπόθεσης, καὶ παρακαλοῦσε τὸ Μανουήλ 169 νὰ σταθῆ δίπλα του «σάν λαμπάδα πολὺφωτη καὶ διαέρια». Καὶ τὸ πατριαρχικὸ γράμμα κατέληγε ὡς ἐξῆς: «Μέσω τοῦ ἱερώτατου αὐτοῦ ἀντρός, τοῦ Ἀγκύρας, ἡ μετριότητά μας εὐχεται στὴ βασιλεία σου μακροήμερευση, νίκες κατὰ τῶν ἐχτρῶν, ἐξάπλωση τῶν χωρῶν σου, ἀπομάκρυνση ἀπὸ κακοσυμβούλους ἀντρες ποὺ εἶναι σάν τὰ δηλητηριώδη φίδια, τὰ γεννήματα τοῦ διαβόλου, καὶ κληρονομία τῆς ἐπουράνιας βασιλείας»²⁷.

Στὸ μεταξύ, κάτω ἀπ' τὴν αἰγίδα τοῦ Μανουήλ 168, συνήλθε στὴ Θεσσαλονικὴ μιὰ σύνοδος τῶν ἀρχιερέων τῆς Δύσης, ποὺ σ' αὐτὴ διαβάστηκε ἓνα ἐπίσημο γράμμα τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχη γιὰ τὴν ἔνωση, κατὰ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1232²⁸.

Τὸ πατριαρχικὸ μήνυμα ἔγινε μὲ εὐμένεια δεχτὸ ἀπ' τὴ σύνοδο, ἡ ὁποία ἀνάθεσε στὸ μητροπολίτη Κερκύρας Γεώργιο Βαρδάνη νὰ συντάξῃ μιὰ ἀπάντηση στὸ ὄνομά της. Ὁ Κερκύρας, ὁ ἄλλοτε σθεναρὸς καὶ θερμὸς ὑποστηρικτῆς τῶν θέσεων τοῦ τότε στὸν κολοφῶνα τῆς δόξας εὐρισκόμενου Θεόδωρου 168²⁹, αὐτὴ τὴ φορὰ ἔγραφε μὲ ἄκρα ταπείνωση καὶ μεταμέλεια στὸν οἰκουμενικὸ πατριάρχη, τὸ κύρος τοῦ ὁποίου εἶχε ἄλλοτε ἀμφισβητήσῃ. Μὲ εὐχαριστίες καὶ ἐπαίνους τοῦ γνωστοποιοῦσε πῶς οἱ Ἑλλαδικοὶ ἐπίσκοποι συνήλθαν στὴ Θεσσαλονικὴ καὶ πῶς μὲ μεγάλη χαρὰ ἔλαβαν γνώση τοῦ πατριαρχικοῦ γιὰ τὴν ἔνωση μηνύματος, πῶς ὁμόφωνα ἀποδέχονταν τὴν πνευματικὴ του ὑπεροχή, πῶς μετανουοῦσαν γιὰ τὰ λάθη τους τοῦ παρελθόντος, καὶ τέλος τοῦ παρεῖχε τὴ διαβεβαίωση ὅλων τῶν

27. Ἀντίγραμμα Γερμανοῦ (β'), ἐνθ' ἄνωτ., σ. 64-5. Ἡ ἐκλογή τοῦ Ἀγκύρας Χριστοφόρου ὡς πατριαρχικοῦ ἐξάρχου ἔγινε στὴ Νίκαια στίς 6 τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1232, βλ. MM3(1865), σ. 65: Μηνὶ Αὐγούστῳ ἡμέρα Σ' ἰνδ. ε', καὶ ὄχι στίς 6 τοῦ Μάρτη 1232, ὅπως πρότεινε ὁ Ed. Kurtz, Christophoros von Ankyra als Exarch des Patriarchen Germanos, BZ16(1907), σ. 123, λάθος ποὺ ἐπανάλαβε ὁ D.M. Nicol, The Despotate of Epiros, σ. 119. Πρβλ. V. Laurent, Les Regestes, ἀριθ. 1261, σ. 71-2. Ἀρ. Καρποζιλος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 21), σ. 90 καὶ ὑ. 10. Γιὰ τὸ «τῆς βασιλείας σου» τοῦ Γερμανοῦ (β') πρὸς τὸ Μανουήλ 169, βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 12.

28. Αὐτὸ τὸ γράμμα τοῦ Γερμανοῦ (β') πρὸς τοὺς Δύσικοὺς δὲ διασώθηκε, ἀλλὰ τὸ περιεχόμενό του μπορεῖ νὰ συναχθῆ ἀπ' τὴν ἀπάντηση τοῦ Κερκύρας Γεωργίου Βαρδάνη, βλ. Ed. Kurtz, Christophoros von Ankyra, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 134-36: Epistola Georgii metropolitae Corcyrae ad sanctissimūn oecumenicum patriarcham... Τὸ γράμμα πάλι τοῦ Βαρδάνη ἔχει διασωθῆ μόνο σὲ λατινικὴ μετάφραση ἀπ' τὸν καρδινάλιο Βαρώνιο, ποὺ γὰ τὴν ἀπόδοσή της, βλ. Ed. Kurtz, Georgios Bardanes, BZ15(1906), σ. 603. Πρβλ. V. Laurent, Les Regestes des Actes du patriarcat de Constantinople, vol. I, fasc. IV, ἀριθ. 1255, σ. 61. J.-M. Hoock et R.-J. Loenertz, Nikolaos-Nektarios von Otranto Abt von Casole (Studia Patristica et Byzantina, 11), Ettal 1965, σ. 158 καὶ 159.

29. Βλ. προσωπογραφίαν Θεόδωρου 168, ὑ. 163-177.

30. Τοῦ Κερκύρας Γεωργίου Βαρδάνη πρὸς τὸ Γερμανό (β'). Λατινικὴ ἀπόδοση, παρὰ Ed. Kurtz, Christophoros von Ankyra, BZ16(1907), σ. 135.

ἀρχιερέων, πὼς θέτουν τοὺς ἑαυτοὺς των κάτω ἀπ' τῆ δικαιοδοσία του ὡς πειθήνια τέκνα του³⁰.

Ἡ σύνοδος ὑπόσχονταν ἀκόμη νὰ κοινοποιήσῃ τὸ μήνυμα τοῦ πατριάρχῃ γιὰ τὴν ἔνωση σὲ ὅσους ἀρχιερεῖς ἀπουσίασαν ἀπ' τὴ συγκέντρωση τῆς Θεσσαλονίκης³¹.

Ἡ ὁλοκλήρωση τῆς ἐνότητος Δυτικῶν καὶ Ἀνατολικῶν ἐπισφραγίστηκε ἀπ' τὸν πατριαρχικὸ ἑξάρχο, τὸν Ἀγκύρας Χριστόφορο. Λίγο μετὰ τὴν ἀφιξή του στὴ Δύση, αὐτὸς ὁ τελευταῖος συγκάλεσε σύνοδο καὶ διακήρυξε ἐπίσημα σὲ ὅλη τὴ Μακεδονία καὶ τὴν Ἠπειρο τὴν ἄρση τοῦ σχίσματος³².

Ὁ Κερκύρας Γεώργιος Βαρδάνης δὲν πῆρε μέρος στὴ σύνοδο, γιατί ἦταν ἄρρωστος³³. Δὲν παράλειψε ὅμως νὰ γράψῃ πρὸς τὸν ἑξάρχο, νὰ ἐπαινέσῃ τὶς προσπάθειές του γιὰ τὴν ἔνωση καὶ νὰ τὸν διαβεβαιώσῃ γιὰ τὴν ὀλόθερμη συμπαράσταση καὶ ὑποστήριξή του³⁴. Καὶ ἀκόμη τὸν προσκάλεσε νὰ ἐπισκεφτῆ τὴν Κέρκυρα, «μιά ἀπ' τὶς καλύτερες καὶ πιὸ ἀπομακρυσμένες ἐπισκοπές»³⁵.

Ἡ προκήρυξη τῆς ἔνωσης χαιρετίστηκε καὶ ἀπ' τὸν ἡγεμόνα τῆς Θεσσαλονίκης, τὸ Μανουὴλ 169, μὲ ἓνα ἐπίσημο γράμμα πού ἔστειλε στὸ Γερμανὸ (β'), ἀναγνωρίζοντας «τὸν χορειάρχῃ μεγάλο πατριάρχῃ... πού δυὸ ἀδελφές παντρεύτηκε, τὴν ἀνατολὴ δηλ. καὶ τὴ δύση...» «εὕγε στήν ἀγιότητά σου, γράφει ὁ ἡγεμόνας, γιὰ τὴν πανυπέρλαμπρη νίκη σου καὶ πάνω στὴ δύση, πού κανένας ἀπ' τοὺς προκατόχους σου πατριάρχες, ἀπ' αὐτοὺς πού ἐγκαταστάθηκαν στὴ Νίκαια, δὲν εἶχε νικήσει... ἀπὸ δῶ καὶ στὸ ἐξῆς ἡ φήμη σου ὡς οἰκουμενικοῦ πατριάρχῃ μὲ πλατὺ στόμα καὶ εὐφημη γλώσσα θὰ δοξάζεται καὶ θὰ διαλαλεῖται σὲ ὅλη μας τὴν ἐπικράτεια»³⁶.

Ἐπίσης ὁ Μανουὴλ 169 πληροφοροῦσε τὸν πατριάρχῃ γιὰ τὴν αἴσια ἀφιξη στὰ «ἐσπέρια» τοῦ μητροπολίτη Ἀγκύρας Χριστοφόρου καὶ γιὰ τὴ θερμὴ ὑπόδοχή πού τοῦ ἔκανε. «Ἔτσι δοξάζεται ὁ Θεὸς καὶ εὐλογεῖται τὸ

31. Τοῦ Κερκύρας κτλ., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 136. Φαίνεται πὼς στὴ σύνοδο δὲν πῆραν μέρος ὅλοι οἱ ἐπίσκοποι, ἀντιθέτως οἱ πιὸ πολλοὶ ἦσαν ἀπόντες, καὶ ἡ ἄρση τοῦ σχίσματος δὲν ἦταν παρὰ ἔργο τῆς μειοψηφίας. Κατὰ λογικὴ ὁμως βάση τῶν πραγμάτων, πρέπει νὰ γίνῃ δεχτὸ πὼς ἡ ἔνωση ἐπιβλήθηκε ἢ ἴσχυσε σὲ ὅλη τὴ Μακεδονία καὶ τὴν Ἠπειρο.

32. Τοῦ Κερκύρας πρὸς τὸν Ἀγκύρας Χριστόφορον, παρὰ Ed. Kurtz, Christophoros von Ankyra, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 139, ὅπου ἀναφέρεται στὶς ἐνέργειες τοῦ ἐξάρχου στὴ Δύση (ἐλληνικὸ κείμενο, ὅπως γράφτηκε ἀπ' τὸν Κερκύρας).

33. Τοῦ Κερκύρας πρὸς τὸν Ἀγκύρας, παρὰ Ed. Kurtz, ἐνθ' ἄνωτ. (ὁ 32, ἐλληνικὸ κείμενο), σ. 139: τὸ ἀπολελείφθαι τῆς ἱερᾶς συνόδου καὶ ἐπὶ κείσθαι ἡμιθανής.

34. Τοῦ Κερκύρας πρὸς τὸν Ἀγκύρας, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 139, 140.

35. Τοῦ Κερκύρας πρὸς τὸν Ἀγκύρας, σ. 140: ἴσως δὲ καὶ ἡ τῆς ἀγιότητός σου περιωπὴ ἐπὶ τὰ κατώτερα μέρη ταῦτα καὶ ἐπὶ τοὺς χθαμαλοὺς ἡμᾶς καταβῆ, τότε πάντως ἔσαι καιρὸς ἐμοὶ ἐπιτηδεϊότατος... καὶ γὰρ ἀπὼν ὡς παρόντα σὲ θεωρῶ.

36. Γράμμα τοῦ Μανουὴλ 169 πρὸς τὸν Γερμανὸν (β'), ἐλληνικά, παρὰ Ed. Kurtz, Christophoros von Ankyra, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 131-32.

ὄνομα τῆς ἀγιότητάς σου, γιατί ἔσπασες, συμπληρώνει ὁ Μανουήλ 169, τὸ μεσότοιχο τοῦ φραγμοῦ καὶ ἔνωσες τὰ δυὸ σὲ ἓνα καὶ ἐξίσου καταφωτίζεις καὶ τὰ ἀνατολικά καὶ τὰ ἑσπέρια... γιὰ ὅλα αὐτὰ γίνομαι μάντης τῶν μελλόντων, τὰ ὁποῖα προβλέπω αἴσια, καὶ ζητῶ τίς ἅγιες εὐχές τῆς μεγαλειότητάς σου(!), ποῦ εἶθε νὰ μᾶς περιφρουροῦν, μὲ τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα στηριγμένους στὴν πίστη τοῦ Χριστοῦ, καὶ νὰ προκόπτωμε σὲ κάθε καλὸ ἔργο»³⁷.

Ἀπ' τὴν ἀρχὴ τῶν διαπραγματεύσεων ὁ πατριάρχης ζήτησε ἀπ' τὴ Δυτικὴ σύνοδο νὰ παρέχη στὸν ἔξαρχό του κάποια ἐπιχορήγηση γιὰ νὰ καλύπτῃ τίς δαπάνες του κατὰ τὴν παραμονὴ του στὴ Δύση. Αὐτὴ ἢ λεπτομέρεια, καθὼς καὶ ἡ ἐντολὴ ποῦ δόθηκε ἀπ' τὸν πατριάρχη στὸν ἔξαρχο νὰ ἐξετάσῃ τὴν κατάστασιν μερικῶν μονῶν, ποῦ ζήτησαν νὰ γίνουν σταυροπηγιακὲς (=ἀπευθείας ἀπ' τὸν πατριάρχη ἐξαρτώμενες), δὲ μᾶς δείχνει ἄλλο παρά τὴν ἐπαναφορὰ τῆς οὐσιαστικῆς ἐξουσίας τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχη, τοῦ ἐγκατεστημένου στὴ Νίκαια, στὶς ἐκκλησιαστικὲς ἐπαρχίες τῆς Δύσης³⁸.

Ἀλλὰ τὸ πιὸ σπουδαῖο εἶναι πῶς ὁ πατριάρχης Γερμανὸς (β'), ὄχι καὶ τόσο ἀμνηστικός, ἔδωσε ἐντολὴ στὸν Ἀγκύρας, νὰ ἐξετάσῃ τὰ ὅσα ἐγίναν κατὰ τὴν ἀνταρσία τῶν ἐπισκόπων τῆς Δύσης στὸν καιρὸ τῆς παντοδυναμίας τοῦ Θεόδωρου 168, καὶ νὰ ζητηθοῦν εὐθύνες γιὰ τὴν παράβαση τῶν κανόνων. Πρῶτοι στὴ σειρά τῶν πραξικοπηματιῶν ἦσαν, καθὼς μᾶς εἶναι γνωστό, ὁ Ἀχρίδος (ἢ Πρώτης Ἰουστινιανῆς;) Δημήτριος Χωματιανός, ὁ Κερκύρας Γεώργιος Βαρδάνης καὶ ὁ Ναυπάκτου Ἰωάννης Ἀπόκαυκος.

Πάνω σ' αὐτὸ τὸ λεπτὸ ζήτημα, ποῦ προκαλεῖ τὴν περιέργεια, οἱ πηγὲς δὲν εἶναι καὶ τόσο διαφωτιστικὲς.

Ὁ ἄρρωστος μητροπολίτης Κερκύρας Γεώργιος Βαρδάνης, ἂν καὶ στὸ ἔπακρο κολάκευσε τὸν ἔξαρχο, «εἶθε νὰ ζῆς, τοῦ ἔγραψε, θεόμορφε δέσποτα καὶ στέριο βάθρο τοῦ ὀρθοῦ λόγου, ἄπειρα χρόνια, καὶ νὰ στέκεσαι ἀτίναχτος, ἀπερίτρεφτος καὶ σὰν στύλος πυρός στοὺς περὶ σὲ ἐπισκόπους (τῆς δυτικῆς μοίρας), ὀδηγώντας καὶ ἔλκοντας αὐτοὺς σὰν νεφέλη ποῦ σκιάζει. Κάθε σκοτάδι πραγμάτων μπροστὰ στὸν κατευθυντήριό σου ὑποχωρεῖ, ὅπως ἡ φτερωτὴ φήμη φωνάζει, καὶ σὲ μᾶς τοὺς βουτηγμένους σὲ καυτὲς θλίψεις στάλθηκες ἀπ' τὸν οὐρανὸ σὰν νεφέλη δροσοβόλος καὶ ὀλόλαμπρη ἀπ' τίς ἀπειρες βολὲς τῆς αὐγῆς καὶ τοῦ πυρός...»³⁹, ἂν καὶ ἔτσι κολάκευσε τὸν ἔξαρχο, καὶ γιὰ τίς ἀρετὲς του εἶχε καταπεισθῆ ἀπὸ ὅσα εἶχε ἀκούσει, χωρὶς ἀκόμη μαζί του νὰ συναντηθῆ⁴⁰, εἶναι βέβαιο πῶς εἶχε μαζί

37. Γράμμα τοῦ Μανουήλ 169, ἐνθ' ἄνωτ. (ὁ. 36), σ. 132-33.

38. Προστάγματα Γερμανοῦ (β'), ἑλληνικά, παρὰ Ed. Kurtz, Christophoros von Ankyra, ἐνθ' ἄνωτ., ἀριθ. 3 καὶ 4, σ. 136-39.

39. Τοῦ Κερκύρας πρὸς τὸν Ἀγκύρας, παρὰ Ed. Kurtz, Christophoros von Ankyra, ἐνθ' ἄνωτ., ἀριθ. 5, σ. 139.

40. Τοῦ Κερκύρας πρὸς τὸν Ἀγκύρας, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 139.

του μιά συνέντευξη, αλλά δε γνωρίζουμε τίποτε για την έκβαση και τα αποτελέσματά της⁴¹.

Ο αρχιεπίσκοπος Ἀχρίδας, ὁ πολὺς Δημήτριος Χωματιανός, αὐτὸς ποὺ μὲ τις ὑπερφιάλες ἀξιώσεις ἔστειψε τὸ Θεόδωρο 168 «αὐτοκράτορα», δὲν ἄργησε νὰ κληθῆ σὲ ἀπολογία, τόσο γιὰ τὴν ὅλη του πολιτεία – αὐτὸ ἦταν ἡ βαθύτερη αἰτία – ὅσο καὶ γιὰ τὴν κανονικὴ παράβασή του νὰ χειροτονήσῃ ἕνα ἐπίσκοπο στὴν ἔδρα τῶν Σερβίων, ἐπισκοπὴ ποὺ βρισκόταν κάτω ἀπ' τὴ δικαιοδοσία τοῦ μητροπολίτη Θεσσαλονίκης. Ὁ Ἀχρίδος στὴν ἀπολογία ποὺ ἔστειλε στὸν πατριάρχη ΚΠόλεως Γερμανὸ (β') καὶ τὴ σύνοδο, δικαιολογήθηκε πὼς ἔκανε αὐτὴ τὴ χειροτονία, γιατί ἡ Θεσσαλονικὴ κατέχονταν ἀπ' τοὺς Λατίνους καὶ ὁ μητροπολίτης εἶχε ἐξοριστῆ (ὁ Κωνσταντῖνος Μεσοποταμίτης)^{41α}. Ὅταν καὶ πάλι τὰ Σέρβια ὀτλευθερώθηκαν, οἱ γειτονικοὶ ἀρχιερεῖς δίσταζαν νὰ χειροτονήσουν ἕνα ἐπίσκοπο γι' αὐτὴ τὴν πόλη, γιατί δὲν ἀνῆκε στὴ δικαιοδοσία τους. Ἐχοντας ὑπόψη τίς ἀνάγκες τῆς ἐπισκοπῆς καὶ τὰ ὅσα οἱ κάτοικοι ὑπόφεραν, ὁ Δημήτριος Χωματιανός προχώρησε στὴν πράξη. «Ἐγὼ ὁ ἴδιος τὸν χειροτόνησα, γράφει πρὸς τὸ Γερμανὸ (β') ὁ Χωματιανός, καὶ συνεπῶς ἐγὼ μόνος εἶμαι ὑπεύθυνος ἐνώπιον τοῦ παμβασιλέα Θεοῦ, τοῦ ὁποῖου ἐπικαλοῦμαι τὴ μαρτυρία πὼς δὲν εἶμαι ἕνας νεωτεριστής...»^{41β}.

«Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, γράφει σὲ συνέχεια, καὶ οἱ κανόνες ἀναγνωρίζουν πὼς κάτω ἀπὸ εἰδικές συνθήκες, ἐπιτρέπεται ἡ ἐκτροπὴ ἀπ' τὴν καθιερωμένη παράδοση»⁴². Καὶ γιὰ νὰ δείξῃ πὼς στὴν Ἀνατολὴ ἡ κατάσταση δὲν ἦταν καλύτερη ἀπ' αὐτὰ ποὺ συνέβησαν στὴ Δύση, πικρόχολα παρατηρεῖ: «Οἱ ὀργανισμοὶ ἐκεῖνοι ποὺ κάποτε λάμπρυναν τὴν πόλη τοῦ Βύζαντα, γι' αὐτὸ καὶ π α ν ε υ δ α ἰ μ ω ν ἐπονομαζόταν, δηλ. ἡ βασιλεία καὶ ἡ ἱεραρχία, ἀλλοιμόνο τώρα στολίζουν τὴν πρωτεύουσα τῆς

41. Τὸ πὼς ὁ Κερκύρας συναντήθηκε μὲ τὸν ἐξαρχο, τὸν Ἀγκύρας Χριστόφορον, προκύπτει ἀπὸ γράμμα τοῦ Κερκύρας πρὸς τὸ φίλο του Ἰωάννη Grasso τοῦ Otranto, βλ. J. Hoëck καὶ R. Loenertz, Nicolaos - Nectarios von Otranto Abt von Casole, *Studia Patristica et Byzantina*, 11, (Ettal 1965), σ. 198. Σ' αὐτὸ τὸ κείμενο σημειώνεται ἀκόμη πὼς ὁ Κερκύρας προσκλήθηκε, ἐνὼ βρισκόταν ἀκόμη στὴν Ἰταλία, ἀπ' τὸ Μανουήλ 169 στὴ Θεσσαλονικὴ, ἀκριβῶς γιὰ νὰ συναντήσῃ τὸν ἐξαρχο, τὸν Ἀγκύρας.

41α. Δημήτριος Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 577. Ὁλόκληρο τὸ κείμενο τοῦ ἀπολογητικοῦ λόγου, σ. 577-88. Ὁ Ἀντ. Μηλιαράκης, Νίκαια – Ἡπειρος, σ. 217-19, ἐκτενῶς ἐκθέτει τὸ ζήτημα, ρητὰ ἀφήνοντας νὰ νοηθῆ πὼς ἡ ἀπολογία τοῦ Ἀχρίδος, γράφηκε πρὶν ἀπ' τὴν ἄρση τοῦ σχίσματος, ἐνῶ ὁ D.M. Nicol, *The Despotate of Epiros*, σ. 121 καὶ ὑ. 19, συντόμως ἀναφέρει πὼς ὁ Δημ. Χωματιανός ἀπολογήθηκε πρὸς τὸν πατριάρχη σχετικὰ μὲ τὴ χειροτονία τοῦ ἐπισκόπου Σερβίων, καὶ λανθασμένα παραπέμπει στὸ γράμμα τοῦ Χωματιανοῦ πρὸς τὸ Μανουήλ 169, ἐκδ. Pitra, ἀριθ. 117, στ. 501-4, τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται στὸ πρόβλημα τοῦ δευτέρου γάμου καὶ τῶν τέκνων ποὺ προέρχονται ἀπ' αὐτόν, πρβλ. πάνω σ' αὐτό, Αρ. Karpozilos, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 21), σ. 93, ὑ. 25.

41β. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 580.

42. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 581 καὶ 587-88.

Βιθυνίας (τῆ Νίκαια), καί τὸ ἄλλοτε ἐνδοξο Βυζάντιο βλέπει τὴ δόξα του νὰ διεκδικῆται ἀπ' τὴν εὐτελῆ Βιθυνία, καθὼς ἡ βία ἔφερε αὐτὴν τῶν πραγμάτων τὴ μεταβολή»⁴³. «Ἄν αὐτὲς οἱ ὑπερβασίεις μένουν ἀνεξέλεγκτες, νομίζω πὼς καὶ τὰ δικά μας πρέπει νὰ μείνουν ἀκατηγόρητα, γιατί σ' αὐτὰ προχώρησα λόγω τῆς δυσχέρειας τῶν καιρῶν καὶ τῆς ἐξοικονόμησης τῶν πραγμάτων»⁴⁴.

Ὁ μητροπολίτης Ναυπάκτου Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, ὁ τρίτος μπορούμε νὰ πούμε τῆς ἀνταρτικῆς τριάδας πού με θερμῆ συμπαραστάθηκε στὸ Θεόδωρο 168, μετὰ τὴ ραγδαία τῶν πραγμάτων μεταβολή, μῆκε σ' ἓνα μοναστήρι στὴν Κόζυλα, περιμένοντας τὴν ἡμέρα τῆς συνάντησής του με τὸν πατριαρχικὸ ἑξάρχο, τὸ μητροπολίτη Ἀγκύρας Χριστόφορο⁴⁵. Σ' ἓνα γράμμα του πρὸς τὸ μητροπολίτη Ἰωαννίνων, κάτω ἀπ' τὴν ιδιότητά του ὡς πρῶην Ναυπάκτου, τὸν παρακαλεῖ νὰ μεσολαβήσῃ στὸν ἑξάρχο ὑπὲρ τοῦ προσώπου του⁴⁶. Ἡ ἀγωνία του μεγάλωνε, καθὼς περίμενε τὴν ἡμέρα πού θὰ τὸν ἔφερναν μπροστὰ στὸν ἑξάρχο, «Ἐγὼ ἐπιζῶ καὶ περνῶ τίς μέρες μου ἄρρωστος στὴν Κόζυλα καὶ ὑπομένω τίς ἀπειλὲς τοῦ ἑξάρχου καὶ τοὺς προπηλακισμοὺς του, ἔχοντας θάρρος πάνω στὴν ἀλήθεια καὶ τὸ δίκαιο... Ἐσὺ μόνος ἔχεις ἀπομείνει ἀπ' τοὺς παλιοὺς φίλους μου, γι' αὐτὸ καὶ σὲ παρακαλῶ, ἔγραφε πρὸς τὸ μητροπολίτη Ἰωαννίνων, νὰ ἐξιλεώσης, κατὰ τὸ δυνατόν, τὴν ψυχὴ τοῦ ἑξάρχου, καθὼς μάλιστα ἔχεις φιλικὲς σχέσεις μαζί του καὶ ἀπὸ πολλοὺς σὲ προτιμᾷ»⁴⁷. Ἀπ' τὸ ἡσυχαστήριό του ὁ μοναχὸς πιά πρῶην Ναυπάκτου Ἰωάννης Ἀπόκαυκος ἔγραψε στὸ διάδοχό του στὴν ἔδρα τῆς Ναυπάκτου Νικήτα Χωνιάτη, τὸν ἀνεψιὸ τοῦ μακαρίτη Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Χωνιάτη, γιὰ τὴ φτώχεια του καὶ τὴν ἀρρώστια του καὶ πὼς ἐγκαταλείφθηκε ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους πού πάντα πίστευε ὡς φίλους του⁴⁸. Κάτω ἀπὸ δυσμένεια καὶ χωρὶς τὴν παροχὴ καμιάς βοήθειας, ὁ Ἰωάννης Ἀπόκαυκος τελείωσε τίς μέρες του στὴ μονὴ τῆς Κόζυλας, πιστεύοντας πὼς ἴσως οἱ πράξεις του θὰ εὕρισκαν κάποτε κάποια δικαίωση⁴⁹.

Μετὰ τὴν ἄρση τοῦ σχίσματος οἱ σχέσεις ἀνάμεσα στὴ Νίκαια καὶ τὴ Θεσσαλονίκη, καθὼς καὶ τὴν Ἠπειρο, ὅπου ἐξουσίαζε ὁ Μιχαὴλ (β') 255, ἦσαν ὁμαλές.

Ὁ μεγάλος σοφὸς τῆς Νίκαιας, ὁ ἠγούμενος Νικηφόρος Βλεμμύδης

43. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 588.

44. Δημ. Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, στ. 588. Ὁ Δημ. Χωματιανός ἐπέζησε καὶ εἶδε τὴ συντριβὴ τοῦ Θεοδώρου 168· ἡ τελευταία χρονολογία πού ἀναφέρεται σ' αὐτόν, εἶναι ἡ τοῦ 1234/35, βλ. Χωματιανόν, στ. 447-62.

45. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, πρῶην Ναυπάκτου πρὸς τὸν Ἰωαννίνων, παρὰ Ed. Kurtz, Christophoros von Ankyra, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 32), ἀριθ. 6, σ. 140.

46. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, πρῶην Ναυπάκτου, ἐνθ' ἄνωτ., ἀριθ. 6, σ. 140-41.

47. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, πρῶην Ναυπάκτου, ἐνθ' ἄνωτ., ἀριθ. 6, σ. 140-41. Ἡ μονὴ τῆς Κοζύλης βρισκόταν νοτιοδυτικὰ τῶν Ἰωαννίνων. βλ. D.M. Nicol, The Despotate of Epiros, σ. 221.

πού ταξίδευσε σέ πολλά μέρη στα κράτη τῶν δυτικῶν Ἑλλήνων (1238/39), ἀναζητώντας χειρόγραφα, ἔτυχε θερμῆς φιλοξενίας ἐκ μέρους τοῦ Μιχαήλ (β΄) 255 καί τῆς πολὺ εὐσεβικῆς συζύγου του Θεοδώρας Πετραλίφαινας Δούκαινας⁵⁰. Μετὰ τὴν ἐπιστροφή του στὴ Νίκαια, ὁ σοφὸς ἔγραψε γιὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸ ἡγεμονικὸ ζεῦγος γιὰ τὴ φιλοξενία τους⁵¹. Αὐτὸ πού ἔχομε ὡς δεδομένο, πῶς ὁ πολὺς Νικηφόρος Βλεμμύδης ταξίδευσε ἐλεύθερα στὴν Ἡπειρο, ἔχοντας ὡς ἐφόδια συστατικὰ γράμματα τοῦ αὐτοκράτορα Ἰωάννη (γ΄) Δ.Β. 274, ἀποδείχνει πῶς οἱ πολιτικὲς καί στρατιωτικὲς σχέσεις ἀνάμεσα στὴν ἑλληνικὴ Δύση καί τὴν ἑλληνικὴ Ἀνατολή, ἦσαν ἂν ὄχι τίποτε ἄλλο, τοῦλάχιστον ἀδιατάραχες. Αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Βλεμμύδης ἰσχυρίζεται πῶς ὁ Μιχαήλ (β΄) κατὰ τὴν ἐπίσκεψή του στὴν Ἄρτα τοῦ πρόσφερε τὴν ἀρχιεπισκοπικὴ ἔδρα τῆς Ἀχρίδας πού εἶχε χηρεύσει, ἀλλὰ αὐτὸς ἀρνήθηκε νὰ τὴ δεχτῆ καί ὑπάκουσε στὶς διαταγές τοῦ Ἰωάννη (γ΄) Δ.Β. 274 καί ἐπέστρεψε γρήγορα στὴ Νίκαια⁵².

Ἔτσι κάτω ἀπ' τὴν ἡγεμονία τοῦ Μανουὴλ 169 ἄρχισε καί συντελέστηκε ἡ ἄρση τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σχίσματος ἀνάμεσα στοὺς Ἑλληνες Ἀνατολῆς καί Δύσης. Τὰ αἷτια τῆς ἀπότομης ἀλλαγῆς πολιτικῆς τοῦ Μανουὴλ 169 – τοῦ νὰ στραφῆ ἀπ' τὴ Ρώμη στὴ Νίκαια – ἦσαν καθαρὰ πολιτικά. Σὰν ἓνας ἀδύναμος ἡγεμόνας, ὁ Μανουὴλ 169 ἔπρεπε νὰ στηριχτῆ σὲ κάποια δύναμη καί τὸ στηρίγμα του αὐτὸ νὰ ἦταν καί ἓνας λεπτὸς ἐλιγμὸς πρὸς ἀντιμετώπιση αὐτοῦ τοῦ ἴδιου τοῦ Βουλγάρου. π ρ ο σ τ ἄ τ η του, τοῦ πεθεροῦ του Ἰωάννη – Ἀσάν II. Ἡ στροφή του πρὸς τὸν πάπα Ρώμης Γρηγόριο IX καί τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας καί βασιλέα τῆς Σικελίας Φρειδερίκο II Hohenstaufen εἶχε ἀπὸ πίσω πολιτικὲς δυνάμεις, ὅπως καί αὐτὴ πρὸς τὸν πατριάρχη ΚΠόλεως Γερμανὸ (β΄) πίσω ἀπ' αὐτὸν τὸν τελευταῖο ἦταν «ὁ ὑψηλότατος βασιλεὺς Ρωμαίων ὁ γαυρὸς του κυρὸς

48. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, πρῶην Ναυπάκτου πρὸς τὸν Ναυπάκτο, ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου – Κεραμέως, Ἀθηναϊκὰ ἐκ τοῦ 18^{ου} καί 19^{ου} αἰῶνος, περιοδικὸ Ἄρμονια, 3(1902), σ. 289. Πρβλ. V. Laurent, Les Regestes, ἀριθ. 1266, σ. 75-6· βλ. καί S. Petridès, Jean Apokaukos, lettres et autres documents inédits, ΒΙΑΡΚ 14 (Σόφια 1909), ἀρθ. 2, σ. 4. Ὁ Αρ. Καροζίλος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 21), σ. 94 δίδει γιὰ τὸν μητροπολίτην Ναυπάκτου Χωνιάτην τὸ ὄνομα Γεώργιος, ἐνῶ ὁ D.M. Nicol, The Despotate of Epiros, σ. 221, τὸ δεχτὸ ὄνομα Νικήτας.

49. Νίκου Βῆη, Ἡ μονὴ τοῦ ὁσίου Λουκά τοῦ Στεριώτου, ΒΝJ 11 (1934-35), Αβτ. IV, σ. 190. Πρβλ. Αρ. Καροζίλος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 21), σ. 94.

50. Νικηφόρου Βλεμμύδη, Διήγησις Μερική, Curriculum Vitae, ἐκδ. A. Heisenberg, Leipzig 1896, σ. 36.

51. J.B. Bury, Inedita Nicephori Blemmydae, ΒΖ6(1897), σ. 526-37, εἰδικὰ γιὰ τὴν περίστασι, σ. 528.

52. Νικηφόρος Βλεμμύδης, Διήγησις Μερική, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 50), σ. 36-7. Ὁ Ἀχρίδος Δημήτριος Χωματιανὸς πέθανε περὶ τὸ 1234/35, καθὼς φαίνεται, βλ. ἄνωτέρω, ὕ. 44. Στὴν ἔδρα τὸν διαδέχτηκαν οἱ ἀρχιεπίσκοποι Ἰωαννίκιος καί Σέργιος καί περὶ τὸ 1246 φαίνεται πῶς σ' αὐτὴ μετατέθηκε ὁ Δυρραχίου Δημήτριος Καβάσιλας, βλ. H. Gelzer, Der Patriarchat von Achrida, ἀριθ. 5 εἰς τόμ. XX τοῦ Abhandlungen κτλ.

Ἰωάννης (γ') ὁ Δούκας 274, τοῦ ὁποίου τὴ φιλία ὁ Μανουὴλ 169 ἐπιζητοῦσε, καὶ γι' αὐτὸ πολλά πού συνέτειναν στὴ δόξα του καὶ ἦσαν ἀριμόδια πρὸς τὴ μεγαλειότητά του, ταπεινωμένοι, τὰ ἔρριξε κάτω ἀπ' τὰ πόδια, γιὰ νὰ φύγη ἀπ' τὴ μέση ἢ διαίρεση τῶν Ἑλλήνων (Δύσης καὶ Ἀνατολῆς) καὶ νὰ ἐπέλθῃ ἡ πολιτικὴ συμφιλίωση»⁵³. Ἡ στάση τῆς ἱεραρχίας τῆς *δοτικῆς μοίρας* μετὰ τὴν ἦττα τῆς Κλοκοτινίτζας (1230) μεταβλήθηκε ριζικά. Ἡ ἀχαλίνωτη φιλοδοξία τοῦ Ἀχρίδος Δημήτριου Χωματιανοῦ δέχτηκε ἓνα καίριο χτύπημα· ὄχι μόνο ὁ αὐτοκράτοράς του ἔπεσε καὶ αἰχμαλωτίστηκε, ἀλλὰ καὶ τὸ πιὸ μεγάλο μέρος τῆς «πατριαρχικῆς» του περιοχῆς περιήλθε στὸν ἀρχιεπίσκοπο Τυρνόβου, τοῦ ὁποίου τὸ ἄστρο ἀνάτειλε καὶ πάλι. Ὁ Ναυπάκτου Ἰωάννης Ἀπόκρουκος παραιτήθηκε σχεδὸν ἀμέσως μετὰ τὴ συντριβὴ τοῦ Θεόδωρου 168. Καὶ ὁ Κερκύρας Γεώργιος Βαρδάνης πού ὑπερνίκησε τὴν ἀπέχθειά του πρὸς τὴ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία καὶ ἦταν διατεθειμένος νὰ διαπραγματευτῆ μὲ τὸν ποντίφηκα, ὑπάκουσε στὶς νέες διαταγὲς τοῦ αὐθέντη του γιὰ ἐπαφὲς καὶ συνεννοήσεις μὲ τὴ Νίκαια⁵⁴.

Ὁ Μανουὴλ 169 παρὰ τὴν ἐξάρτησή του ἀπ' τὸν πεθερό του Ἰωάννη - Ἀσάν II τῆς Βουλγαρίας καὶ τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννη (γ') Δ.Β. 274 ἦταν ἀρκετὰ θαρραλέος, καθὼς τὸν βλέπομε νὰ διατηρῆ τὴ φιλία του πρὸς τὸν ἐξόριστο βασιλέα τῆς Σερβίας Στέφανο III Radoslav Νεμάνια Δούκα 331 (1228-1233), πού εἶχε παντρευτῆ τὴν ἀνεψιὰ του Ἄννα Ἀγγ. Δ.Κ. 246. Ὁ Στέφανος III 331 τῆς Σερβίας πού τὸ 1228 διαδέχτηκε στὸ θρόνο τὸν πατέρα του Στέφανο II Νεμάνια (1295-1228), εἶχε στενά συνεργαστῆ σὲ ὅλα τὰ ζητήματα μὲ τὸν πεθερό του Θεόδωρο 168, καθὼς σὲ ἀφάνταστο βαθμὸ δεχόταν τὴ ροπὴ τῆς γυναίκας του Ἄννας 246, κόρης τοῦ Θεόδωρου 168. Ὁ Μανουὴλ 169 πού προηγουμένως εἶχε παντρευτῆ μιὰ θεία τοῦ Στέφανου III Radoslav 331, ἀδελφῆ τοῦ Στέφανου II, ἤλπιζε νὰ κρατήσῃ τὴ φιλία τῶν Σέρβων, καὶ ὑποστήριξε τὸ Στέφανο III στὴν πιὸ δύσκολη στιγμή του, ὅταν τὸν ἀπόκρουσε ὁ ἰσχυρὸς βασιλέας τῆς Βουλγαρίας Ἰωάννης - Ἀσάν II. Ὁ Βούλγαρος βασιλέας σὰν κυρίαρχος ἐπενέβη στὰ πράματα τῆς Σερβίας καὶ ἐνίσχυσε μιὰ συνωμοσίαν τοῦ Στέφανου IV Vladoslav 332 (1234-1243) πού εἶχε παντρευτῆ μιὰ ἀπ' τὶς νόθες κόρες τοῦ Ἀσάν II, ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του Στέφανου III 331. Αὐτὸς ὁ τελευταῖος ἐκθρονίστηκε τὸ 1233, καὶ στὶς ἀρχὲς τοῦ ἐπομένου ἔτους, ξεφεύγοντας τὴ δίωξη τοῦ ἀδελφοῦ του Στέφανου IV 332, κατὰφυγε στὴ Ραγούζα, ὅπου βρῆκε ἄσυλο καὶ φιλοξενία. Ἀπὸ κεῖ πῆγε στὸ Δυρράχιο, πού φαινομενικὰ θεωροῦνταν ὡς ἔδαφος τῆς ἐπικράτειας τοῦ Μανουὴλ 169, ὅπου εἶχε τὴν ἀτυχία νὰ συναντήσῃ «ἓνα μεγάλο Φράγκο», ὁ ὁποῖος τοῦ πῆρε μὲ τὸ ξίφος του τὴν κακότυχη γυναίκα

53. Πιπτάκιον Μανουὴλ Δ. 169 πρὸς Γερμανόν (β'), MM3 (1865), σ. 60.

54. Τὸ ἀνωτέρω πιπτάκιον τοῦ Μανουὴλ 169 συντάχτηκε ἀπ' τὸν Κερκύρας Γεώργιο Βαρδάνη, καθὼς προδίδει τὸ ὄψος τοῦ κειμένου, βλ. D.M. Nicol, *The Despotate of Epiros*, σ. 118.

του Άννα 246. Στερημένος απ' τὸ στέμμα καὶ απ' τὴ βασίλισσά του, ὁ Στέφανος III 331 πέθανε σ' ἓνα μοναστήρι τῆς Σερβίας. Καὶ ἡ Άννα 246 ἀργότερα γύρισε στὴ Σερβία καὶ πέθανε σ' ἓνα μοναστήρι περὶ τὸ 1258.

Ἀπὸ ὅλη αὐτὴ τὴν περιπέτεια οἱ Ραγουζαῖοι βγήκαν ὠφελημένοι. Ὁ Μανουὴλ 169 «γιά τὴν ἀγάπη ποὺ εἶχε στοὺς κατοίκους τοῦ κάστρου τοῦ Ραουσιού, γιατί φάνηκαν εὐγενικοί καὶ εὐσπλαχνοὶ πρὸς τὰ παιδιά τῆς βασιλείας του, πρὸς τὸν ὑψηλότερο ρήγα τῆς Σερβίας καὶ περιπόθητο γαμβρό του, τὸν κύρ Στέφανο τὸ Δούκα 331 καὶ τὴν ἐγκάρδια ἀνεψιά του τὴ ρήγαινα κυρά Άννα τὴ Δούκαινα 246», τοὺς παραχώρησε πλήρη ἐμπορικὴ προστασία καὶ ἀπαλλαγὴ φόρων «σὲ ὅλη τὴ χώρα τῆς βασιλείας του»⁵⁵.

Στὸ μεταξὺ ἓνα νέο χτύπημα ἔπεσε πάνω στὴ μοῖρα τοῦ ἐξασθενημένου κάτω απ' τὸ Μανουὴλ 169 κράτους τῆς Θεσσαλονίκης. Ὁ Ἰωάννης - Ἀσάν II καὶ ὁ Ἰωάννης (γ') Δ.Β. 274 ἐνωρὶς τὸ 1235 συνήψαν μιά συμμαχία μὲ βάση ἓνα γαμικὸ συμβόλαιο ἀνάμεσα στὴ νόμιμη κόρη τοῦ Ἀσάν II Ἐλένη, αὐτὴ ποὺ εἶχε ἀποχτήσει απ' τὴ Μαρία τῆς Οὐγγαρίας καὶ εἶχε προσφερθῆ καὶ ἀπορριφθῆ ὡς σύζυγος τοῦ Βαλδουίνου II τῆς ΚΠολης, καὶ τοῦ Θεόδωρου (β') Δ.Λασκ.340^{55α}, γιοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Ἰωάννη (γ') Δ.Β.274. Ὁ ἄρραβώνας τῶν μικρῶν βασιλικῶν παιδιῶν τελέστηκε στὴ Λάμψακο απ' τὸν οἰκουμενικὸ πατριάρχη Γερμανὸ (β') ποὺ βοηθοῦνταν απ' τὸ Βούλγαρο ἀρχιεπίσκοπο τοῦ Τιρνόβου. Σάν ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς συμμαχίας ἦταν νὰ συνέλθῃ μιά σύνοδος στὴν Καλλιπολι, παρουσία τοῦ Ἑλληνα αὐτοκράτορα καὶ τοῦ Βούλγαρου βασιλέα. Ἐκεῖ μὲ τὴν ἐπιβολὴ τοῦ Ἰωάννη (γ') 274 ἀναγνωρίστηκε ἡ ἀνεξαρτησία καὶ πατριαρχικὴ ιδιότητα τοῦ ἀρχιεπισκόπου τοῦ Τιρνόβου, θεωρήθηκε ἀντικανονικὴ ἡ ἀνάδειξη ὡς μητροπολίτη Θεσσαλονίκης τοῦ Μιχαὴλ Πρατάνου απ' τὴ βουλγαρικὴ σύνοδο τοῦ Τιρνόβου καὶ κατοχυρώθηκε ἡ ἀνεξαρτησία τῶν μοναχῶν τοῦ Ἄθω ποὺ βρίσκονταν κάτω απ' τὴ βουλγαρικὴ πνευματικὴ ἐξουσία. Ἀντὶ τοῦ Μιχαὴλ Πρατάνου ποὺ ἐξορίστηκε, μητροπολίτης Θεσσαλονίκης ἐξελέγη ὁ Μανουὴλ Δισύπατος, ποὺ ὑπαγόταν ἀπευθείας στὸ οἰκουμενικὸ πατριαρχεῖο ποὺ εἶχε τὴν ἔδρα του στὴ Νίκαια. Ἔτσι γιὰ μιά φορὰ ἀκόμη ἡ Βουλγαρικὴ Ἐκκλησία ἐγίνε αὐτοκέφαλη, κάτω ὅμως απ' τὴν ἐποπτεία τοῦ πατριαρχείου⁵⁶.

55. Πρόσταγμα Μανουὴλ 169 τοῦ 1234, MM3(1865), σ. 66-7. Πρβλ. K. Jirecek, *Geschichte der Serben*, τ. I, σ. 304-5· P. Lemerle, *Trois actes*, Ἑλληνικά, Παράρτημα 4, Προσφορά εἰς Σ.Π. Κυριακίδη, Θεσσαλονικὴ 1953, ἀριθ. 6, σ. 409-10 καὶ ὑ. 19 καὶ 20· M.A. Purković, *Two Notes on Mediaeval Serbian History*, *Slavonic Review*, 29 (1950/51), σ. 545-47. Ὁ D.M. Nicol, *The Despotate of Epiros*, σ. 123, γράφει πὼς ἡ Άννα 246 κατάφυγε σ' ἓνα μοναστήρι τῆς Ἠπειροῦ, ἐνῶ ὁ D. Polemis, *The Doukai*, ἀριθ. 47, σ. 93, ἀναφέρει πὼς ἡ Άννα 246 γύρισε στὴ Σερβία, ὅπου καὶ πέθανε, παραπέμποντας στὸν M.A. Purković, ἐνθ' ἄνωγ.

55a. Γιὰ τὴ θέση τοῦ Θεόδωρου (β') Δούκα Λάσκαρι 340 καὶ τῆς Ἐλένης Ἀσανίνας στὸν οἶκο τῶν Ἀσανιδῶν, βλ. προσωπογραφία Θεόδωρου 168, ὑ. 179, καὶ στὸν οἶκο τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἄγγ. Κομν. 180, βλ. στὸ συνημμένο στὴν ἀνωτέρω προσωπογραφία Στέμμα.

Ὁ πανίσχυρος αὐτὸς συνασπισμὸς τοῦ Ἰωάννη (γ') Δ.Β.274 καὶ τοῦ Ἰωάννη - Ἀσάν II σκόπευε νὰ περιλάβῃ καὶ τὸ Μανουήλ 169 τῆς Θεσσαλονίκης σὰν ἓνα μέλος ὑποτελές. Ἀλλὰ οἱ συζητήσεις γιὰ τὴ θέση τῆς μητρόπολης Θεσσαλονίκης καὶ τὴν ἀντικανονικότητα τοῦ Βουλγαρο-πρόβλητου κατόχου τῆς, ἐγίναν χωρὶς καθόλου νὰ λάβουν ὑπόψη τους τὸ Μανουήλ 169, ἐνῶ ἐπρόκειτο γιὰ τὴν ἐκκλησία τῆς πρωτεύουσάς του. Καὶ ἀκόμη φαίνεται πὼς δὲν τοῦ ἔδωσαν τὴν εὐκαιρία νὰ πάρῃ μέρος στὶς στρατιωτικὲς ἐπιχειρήσεις ποὺ οἱ νέοι σύμμαχοι εἶχαν ἀρχίσει. Ὁ Ἰωάννης (γ') 274 καὶ ὁ Ἀσάν II ἔκαναν δυὸ συνδυασμένους ἐπιθέσεις κατὰ τῆς ΚΠολης, τὴν πρώτην τὸ 1235, ποὺ ἀπέκρουσε ὁ Λατίνος αὐτοκράτορας τῆς ΚΠολης Ἰωάννης de Brienne, καὶ τὴ δεύτερην τὸ χειμῶνα τοῦ 1236, ποὺ στὴν περίστασι αὐτὴ ἡ ΚΠολη σώθηκε χάρι στὴν ἐπέμβασι τοῦ πριγκίπα τοῦ Μορέα Geoffroy II de Villehardouin (1229-1246), ποὺ ἔσπευσε σὲ βοήθειά τῆς ἀπ' τὸ Μορέα μὲ 120 πλοῖα.

Ἡ παλιὰ διαμάχη Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων φάνηκε καὶ πάλι, ὅταν ὁ γέρος συναυτοκράτορας τῆς ΚΠολης Ἰωάννης de Brienne πέθανε τὸ 1237. Ὁ Ἰωάννης - Ἀσάν II διέκοψε τὶς σχέσεις του μὲ τὸν Ἰωάννη (γ') Δ.Β.274 καὶ ἔστειλε πρέσβεις στὸν Ἑλληνα αὐτοκράτορα καὶ τὴν αὐτοκρατόρισα Εἰρήνη Λ. Ἀγγ.Κ.Δ.325 καὶ μὲ κάποια πρόφασι ἀπόσπασε τὴν κόρη του Ἑλένη, τὴ μνηστὴ τοῦ Θεόδωρου (β') Δ.Λ.340, ἔχοντας σκοπὸ νὰ τὴν παντρεύῃ μὲ ἄλλον. Ὁ πάπας Ρώμης Γρηγόριος ΙΧ ἐπωφελήθηκε ἀπ' τὴν περίστασι γιὰ νὰ προσεταιριστῇ τὸ Βούλγαρο βασιλεῖα καὶ νὰ τὸν καταστήσῃ ἓνα ὑπερασπιστὴ τῆς ἀδύναμης Λατ. αὐτοκρατορίας τῆς ΚΠολης, ἀψηφῶντας τὸν ἀφορισμὸ ποὺ κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος εἶχε ἐξαπολύσει κατὰ τοῦ Ἰωάννη - Ἀσάν II. Πρὸς τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἔστειλε στὸ Τίρνοβο τὸν ἐπίσκοπο τῆς Περουγίας (Perugia) γιὰ νὰ πετύχῃ τὴ λατινοβουλγαρικὴ προσέγγισι καὶ συμμαχία. Ἄν καὶ αὐτὸ ὁ Ἰταλὸς ἐπίσκοπος - διπλωμάτης τὸ πέτυχε, τὸ εἶδε πολὺ γρήγορα νὰ διαλύεται. Ὁ Ἀσάν II ἐγκατάλειψε τοὺς ἐφήμερους Λατίνους συμμάχους του κατὰ μιὰ πολιορκία τῆς Τζουρουλοῦ, ποὺ ἀπὸ κοινοῦ ἔκαναν. Τὴν πόλιν μὲ γενναιότητα καὶ περίσκεψι ὑπεράσπιζε ὁ Νικηφόρος Ταρχανειώτης, ὁ σύζυγος τῆς Μαρίας Δ. Ἀγγ.Κ.Παλ. 430, ἀδελφῆς τοῦ μετέπειτα αὐτοκράτορα Μιχαήλ (η') Δ. Ἀγγ.Κ.Παλ. 428, ποὺ βρέθηκε σὲ πολὺ δύσκολη θέση, καὶ αὐτὸ ἔφερνε σὲ ἀμηχανία τὸν

56. Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 52-5, ἔκδ. Bonn, καὶ σ. 48-51, ἔκδ. Heisenberg· Νικηφόρος Γρηγοράς, τ. 1, σ. 29-30· Ἐφραίμιοσ, σ. 328-29, στίχ. 8160-190. Πρβλ. K. Jirecek, *Geschichte der Bulgaren*, σ. 258. Müller, *Byzantinische Analekten*, *Sitzungsberichte der K. Akademie in Wien*, phil. - hist. Classe, IX (1853), σ. 393· Le Quien, *Oriens Christianus*, τ. II, στ. 50-1. Ἡ αὐθεντικότητα τῶν ἐγγράφων τῶν σχετικῶν πρὸς τὸν Ἄθω ἔχουν σοβαρὰ τεθῆ κάτω ἀπὸ ἀμφισβήτησι, βλ. F. Dölger, *Regesten*, ἀριθ. 1747, σ. 14. Ἡ ἀνύψωσι τοῦ Τίρνοβου σὲ πατριαρχεῖο θεωρήθηκε, τοῦλάχιστον ἀργότερα, ὡς ἓνας πολιτικὸς συμβιβασμὸς, βλ. D.M. Nicol, *ἐνθ' ἄνωτ.* (ὑ. 55), σ. 127 καὶ ὑ. 22, ὅπου γι' αὐτὸ παραπέμπει ἀνακριβῶς εἰς MM1, σ. 346.

αυτοκράτορα Ἰωάννη (γ') Δ.Β.274, γιατί ἀπ' τοὺς πολιορκητὲς οἱ μὲν Λατίνοι εἶχαν μηχανήματα καὶ ἐλεπόλεις, οἱ δὲ Βούλγαροι βοηθοῦνταν ἀπ' τοὺς περιφημοὺς Κουμάνους. Ξαφνικά, ἐνῶ ἡ πόλη ἀναμένονταν νὰ πέσει, ὁ Ἀσάν II ἔλαβε μήνυμα πὼς ἡ γυναίκα του Μαρία ἡ Οὐγγαρική, ἓνα παιδί του καὶ ὁ πατριάρχης τοῦ Τιρνόβου πέθαναν. Αὐτὸ ὁ Βούλγαρος ἡγεμόνας τὸ θεώρησε ὡς τιμωρία τῆς θείας δίκης γιὰ τὴν παράβαση τῆς ἐνορκῆς συμμαχίας του μὲ τὸν Ἰωάννη (γ') 274, καὶ ἐστειλε πρέσβεις στὸ Νύμφαιο, ζητώντας συγγνώμη γιὰ ὅ,τι ἔγινε καὶ συγχρόνως τὴν ἀνανέωση τῆς συμμαχίας. Ἔτσι καὶ ἡ Τζουρουλοῦ σώθηκε καὶ ὁ Ταρχανειώτης ἀναδείχτηκε Νικηφόρος ὄνομα καὶ πράμα, καὶ ἡ συμμαχία Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων ἀποκαταστάθηκε.⁵⁷

Σὲ ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα τῆς δραστηριότητος τῶν Βουλγάρων, τῶν Ἑλλήνων τῆς Νίκαιας καὶ τῶν Λατίνων τῆς ΚΠολης, ὁ Μανουὴλ 169 τήρησε σῶφρονα οὐδετερότητα. Δὲν ἦταν ἱκανὸς νὰ ἐπωφεληθῆ ἀπ' τὴ διχόνοια ποὺ ἐπικράτησε ἀνάμεσά τους, καὶ καθὼς φαίνεται, καμιὰ ἀπ' τὶς τρεῖς αὐτὲς δυνάμεις δὲ ζήτησε τὴ βοήθειά του πᾶνω στοὺς σκοποὺς της.

Τὸ 1236 ὁ Μανουὴλ 169 πέτυχε νὰ προσθέσῃ στοὺς φίλους του τὸν πετυχημένο πρίγκιπα τοῦ Μορέα Geoffroy II de Villehardouin. Ἴσως νὰ ἐντυπωσιάστηκε ἀπ' τὴν ἐμφάνιση τοῦ ἰσχυροῦ στόλου του καὶ νὰ ἀποφάσισε νὰ ἔλθῃ σὲ μυστική μαζί του ἐπικοινωνία ἀπὸ φόβο πὼς μπορούσε νὰ στραφῆ κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης· μυστικά ὅμως ἐνέργησε γιὰ νὰ μὴ ἐρεθίσῃ τοὺς μεγάλους π ρ ο σ τ ἄ τ ε ς του, ἓνα κύρ Ἰωάννην Δ.Β.274 καὶ ἓνα κύρ Ἰωάννην- Ἀσάνην II. Βέβαια, τίποτε δὲν εἶχε νὰ χάσῃ, ἀν βρισκόταν σὲ καλὲς σχέσεις καὶ μὲ τοὺς δυὸ ἀντιμαχόμενους ἡγεμόνες, καὶ πὸ μικρὸς θὰ ἦταν γι' αὐτὸν ὁ κίνδυνος, ἀν ἀκολουθοῦσε μὴ ἐφεκτικὴ στάση ἀπέναντι τῶν γειτόνων του. Ἔτσι τόσο ἡ Βουλγαρία ὡς καὶ ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία τῆς Ἀνατολῆς ἀνέχονταν τὴν ὑπαρξὴ αὐτοῦ τοῦ αὐτόνομου ἑλληνικοῦ κρατιδίου τῆς Θεσσαλονίκης.⁵⁸

Ἡ περαιτέρω μοίρα τοῦ Μανουὴλ 169 μᾶς εἶναι γνωστὴ ἀπ' τὴν προηγούμενη προσωπογραφία.

Εἶδαμε πὼς ἐκθρονίστηκε τὸ 1237 ἀπ' τὸν ἀδελφὸ του Θεόδωρο 168, πὼς ἐξορίστηκε στὴν Ἀττάλεια καὶ πὼς μὲ στρατιωτικὴ καὶ οἰκονομικὴ

57. Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 55-61, ἐκδ. Bonn, καὶ σ. 51-7, ἐκδ. Heisenberg Philippe Mousket, τ. II, στίχ. 29050-121 καὶ 29238-52· Aubry de Trois Fontaines, σ. 938-39· Registres de Grégoire IX, τ. II, σ. 659-60, 853, ἀριθ. 3693 καὶ 4027. Πρβλ. K. Jirecek, Geschichte der Bulgaren, σ. 259-60· J. Longnon, L'Empire latin, σ. 180. Γιὰ τὸ Νικηφόρο Ταρχανειώτη, βλ. καὶ προσωπογραφίαν Θεόδωρου 168, ὑ. 224 καὶ 225.

58. Aubry de Trois Fontaines, σ. 938, ὅπου ὁ Μανουὴλ 169 τῆς Θεσσαλονίκης παρουσιάζεται ὡς ἓνας δῆθεν ὑποτελής καὶ ὄχι φίλος καὶ σύμμαχος τοῦ πρίγκιπα τοῦ Μορέα ἀπ' τὸ 1236. Ἡ χρονολογία τοῦ 1230 ποὺ προβάλλουν οἱ Hopf, Ρωμανός κ.ά. εἶναι ἀνακριβής, βλ. D.M. Nicol, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 55), σ. 127 καὶ ὑ. 24.

59. Βλ. προσωπογραφίαν Θεόδωρου 168, ὑ. 214 καὶ 215.

ένισχυση τοῦ Ἰωάννη (γ') Δ.Β.274· ἔγινε τὸ 1239 κύριος τῆς κεντρικῆς Θεσσαλίας⁵⁹.

Κάτω ἀπ' τὴν ροπὴ τῶν ἀδελφῶν του Θεόδωρου 168 καὶ Κωνσταντίνου 170 ἀθέτησε τὶς ἔνορκες ὑποσχέσεις ποὺ εἶχε δώσει στὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννη (γ') 274 πῶς θὰ παραμείνῃ ἕνας πιστὸς ὑποτελής του, καὶ συνέχισε νὰ ἡγεμονεύῃ στὴν ἀνωτέρω περιοχὴ τῆς κεντρικῆς Θεσσαλίας (Δημητριάδα, Φάρσαλα, Λάρισα καὶ Πλαταμώνα), ὡς ἕνα μέλος τῆς ἑνώσεως τῶν τριῶν Ἀγγελοκομνηνοδοικῶν ἀδελφῶν, μέχρι τοῦ θανάτου του ποὺ συνέβη τὸ 1241. Ὅπως ἔλεγαν αὐτοὶ ποὺ ἦσαν παρόντες καὶ ἤξεραν καλὰ τὶς λεπτομέρειες, κατὰ τὸ συμβιβασμὸ τῶν τριῶν ἀδελφῶν, ὁ Μανουὴλ 169 «ἐκὼν ἄκων» προσχώρησε σ' αὐτόν, καὶ κάτω ἀπὸ πιέσεις φάνηκε ἀσυνεπῆς πρὸς τὸν Ἰωάννη (γ') 274, καὶ κατὰ τὶς στιγμὲς τοῦ θανάτου του μάλιστα, ὅπως ἔλεγαν, δὲν παράλειψε νὰ ἐκφράσῃ τὴ μεταμέλειά του γι' αὐτὴ τὴν παράβαση καὶ ἀγνωμοσύνη του. Τοῦ ἔρχονταν βαρὺ ποὺ συνασπίστηκε μὲ τὸ διώκτη του, τὸν ἀδελφὸ του Θεόδωρο 168, καὶ ἀπίστηκε πρὸς τὸν εὐεργέτη του, τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννη (γ') Δ.Β.274⁶⁰.

Ὁ Μανουὴλ Δ.Κ. Ἀγγ.169 δὲν εἶχε τὰ μεγάλα προσόντα τοῦ ἀδελφοῦ του Θεόδωρου 168, ἀλλὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ πῶς μὲ τὸ μέτριο νοῦ του χειρίστηκε τὴν ὑπόθεση τοῦ ἐξασθενημένου κράτους του – πάνω στὸ ὁποῖο κατὰ τύχη ἡγεμόνευσε – μὲ μεγαλύτερη σύνεση καὶ μὲ ἕνα πνεῦμα προσαρμογῆς πρὸς τὶς περιστάσεις ποὺ τοῦ παρεῖχαν τὰ πράγματα, γι' αὐτὸ καὶ μπορεῖ κανεὶς νὰ παρατηρήσῃ πῶς δὲν ἦταν ἕνας τόσο ἄσημος ἡγεμόνας καὶ δημόσιος ἄντρας, ὅπως συνήθως νομίζεται.

170. Κωνσταντῖνος Δούκας Κομνηνός (γένν. περὶ τὸ 1172– † μετὰ τὸ 1142)

Ὁ Κωνσταντῖνος¹ Δούκας² Κομνηνός³ γιὸς τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90⁴ καὶ τῆς νόμιμης συζύγου του Ζωῆς Δούκαινας⁵ γεννήθηκε περὶ τὸ 1172⁶.

60. Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 67, ἔκδ. Bonn, καὶ σ. 64-5, ἔκδ. Heisenberg. Πρβλ. Ἀντ. Μηλιαράκης, Νίκαια – Ἠπειρος, σ. 333· D. Polemis, The Doukai, ἀριθ. 43, σ. 90.

170.1 Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς πάππου του Κωνσταντίνου Ἀγγελοῦ, συζύγου τῆς Θεοδώρας Κ.38, καθὼς καὶ τοῦ ἐκ μητρὸς πάππου του Κωνσταντίνου Δούκα, συζύγου κάποιας Ἄννας Κομνηνῆς (ἄχι τῆς Ἄννας Κ.140). Γιά τοὺς ἐκ μητρὸς πάππον καὶ μᾶμμην του (γονεῖς τῆς Ζωῆς Δούκαινας), βλ. P. d'Outreman, Constantinopolis Belgica, Tournai 1643, σ. 288. Ἄν καὶ φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς πάππου του (Κωνσταντίνου Ἀγγελοῦ), πουθενὰ στὶς πηγὲς δὲν φέρει τὴν προσωνομία Ἀ γ γ ε λ ο ς.

2. Ὁ Κωνσταντῖνος 170 πῆρε τὴν προσωνομία Δ ο ῦ κ α ς, ὅπως καὶ οἱ ἀδελφοὶ του Θεόδωρος 168 καὶ Μανουὴλ 169, ἀπ' τὸν πατέρα του Ἰωάννη Δούκα 90, ποὺ ἦταν ἕνας ἐγγονὸς τῆς

Ἡ προσωπικότητα τοῦ Κωνσταντίνου Δ.Κ.170 εἶναι ἡ πιὸ σκοτεινὴ ἀπ' αὐτῆς τῶν τριῶν ἀμφιβαλῶν ἀδελφῶν. Ἀλλὰ καὶ ἀπ' τὰ λίγα πράγματα ποὺ ξέρομε γι' αὐτόν, διαφαίνεται πῶς ὁ Κωνσταντῖνος 170 δὲν ἦταν ἕνας ἄντρας ποὺ μπορούσε νὰ ἐλκύσῃ τὴ συμπάθεια.

Μᾶς εἶναι γνωστὸ πῶς περὶ τὸ 1208 ὁ Κωνσταντῖνος συνόδευσε, κατ' ἐντολὴ τοῦ ἑτεροθαλῆ ἀδελφοῦ του Μιχαήλ Δ.Κ. Ἐγγ.174, ἀπ' τὴν Ἠπειροσὴ Μ. Ἀσία, τὸν πρωτεξάδελφό του τὸν πλάνητα αὐτοκράτορα Ἀλέξιο (γ'). Ἐγγ.Κ.180, ποὺ πήγαινε ἐκεῖ γιὰ νὰ διεκδικήσῃ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου Chiyathaddin Kai-Kosrou I τὰ ἀνύπαρχτα δικάια του πάνω στὸ θρόνο τῆς Νίκαιας⁷.

Τὸ 1216 ὑπηρέτησε ὡς στρατηγὸς κατὰ τὴ βουλγαρικὴ ἐκστρατεία τοῦ ἀδελφοῦ του Θεόδωρου 168⁸ καὶ τότε, ἐνῶ βρισκόταν στὴν Ἀχρίδα, λαφυραγώγησε ἀπ' τὸν ἐκεῖ καθεδρικό ναὸ ἕνα πολύτιμο πινάκιο, ποὺ ἀργότερα τὸ πρόσφερε χωρὶς ντροπὴ γιὰ νὰ τὸ πουλήσῃ στὸ μητροπολίτη

Εἰρήνης Δούκαινας κτλ., βλ. L. Stiernon, Les origines κτλ. REB17 (1959), σ. 115-16, καὶ R.-J. Loenertz, Aux origines κτλ. B43(1973), σ. 362, καὶ ὄχι ἀπ' τὴ μητέρα του Ζωὴ Δούκαινα, ὅπως λανθασμένα δέχτηκαν ὁ Ἄντ. Μηλιαράκης, Ἱστορία Νίκαιας - Ἠπείρου, σ. 49, καὶ ὁ G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 455 καὶ ὁ 2, ἐνῶ ὁ D.M. Nicol, The despotate of Epiros, σ. 11, ἀφέθηκε στὴ γνώμη πῶς ὅλοι οἱ ἀδελφοὶ (οἱ ὑπ' ἀριθ. 168, 169, 170 καὶ 174), πῆραν τὴν ἐπωνυμία (Δούκας) τόσο ἀπ' τὸν πατέρα τους ὅσο καὶ ἀπ' τὴν μητέρα τους. Ἐχομε πῆς ἐξῆς ἀπόδειξεις τῆς Δουκωνυμίας του: S. Pétridés, IRAIK 14 (1909), σ. 28: ὁ πανευγενέστατος Δούκας κυρὸς Κωνσταντῖνος: Epirotika saeculi XIII, ἐκδ. V.G. Vasiljevskij, VV3(1896), σ. 271: τὸν πανευτυχέστατον αὐτάδελφον τοῦ τῶν ἡμετέρων κράτορος καὶ νικητοῦ (Θεοδώρου 168) Κομνηνοῦ, κύρ Κωνσταντῖνον τὸν Δούκαν· αὐτόθι, σ. 281: ὁ πανευτυχέστατος κύριός μου κύρ Κωνσταντῖνος ὁ Δούκας· αὐτόθι, σ. 298: τοῦ πανευτυχεστάτου δεσπότη καὶ περιποθήτου αὐταδέλφου τῆς βασιλείας μου (γράφει ὁ βασιλεὺς Θεόδωρος Δ. 168) κύρ Κωνσταντῖνου τοῦ Δούκα· AIG 4, σ. 122. Ἡ μονὴ Βαρνάκοβας, ὑπὸ Σπ. Λάμπρου, NE 6 (1909), σ. 383: ἀνηγέρθη ἐκ βάθρων καὶ ζωγραφίσθη ὁ νάρθηξ τῆς υπεραγίας Θεοτόκου τῆς Βερνικόβου τῆς πλησίον τοῦ Ἐπάχτου παρὰ τοῦ ἐπαράτου πανεπανεφημιστάτου δεσπότη κύρ Κωνσταντῖνου τοῦ Δούκα.

3. Ὁ Κωνσταντῖνος 170 φέρει καὶ τὴν προσωνομίαν Κ ο μ ν η ν ὁ ς, ὅπως οἱ ἀδελφοὶ του Θεόδωρος 168 καὶ Μανουὴλ 169, ὡς ἕνας ἐγγονὸς τῆς Θεοδώρας Κ. 38 κτλ., βλ. G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 455 καὶ ὁ 2. Πάνω σ' αὐτὸ ἔχομε τὴν ἐξῆς ἀπόδειξη: Ράλλης-Ποτλῆς, Σύνταγμα 5(1955), σ. 106: Σημεῖωμα τοῦ παναγιωτάτου πατριάρχου κυρίου Γερμανοῦ (β') κατὰ τοῦ μητροπολίτου Ναυπάκτου κυρίου Ἰωάννου... καὶ τῆς ἐτέρας μονῆς τοῦ τιμίου Προδρόμου, τῆς δομηθείσης παρὰ τοῦ πανευγενεστάτου Κομνηνοῦ κυρίου Κωνσταντῖνου ἐν τῇ ἀρχοντείᾳ τοῦ Σμοκόβου, χωρίον Βαλιτζῆς, καὶ τοῖς λοιποῖς:

4. Βλ. προσωπογραφίαν Θεόδωρου Δ.Κ. Ἐγγ.168, ὁ 5.

5. Βλ. προσωπογραφίες Ἰσαάκιου Ἐγγ. 166, ὁ 3, καὶ Θεόδωρου Δ.Κ. Ἐγγ.168, ὁ 6.

6. Βλ. προσωπογραφίαν Ἰσαάκιου Ἐγγ.166, ὁ 4.

7. Βλ. προσωπογραφίαν Μιχαήλ Δ.Κ. Ἐγγ.174, ὁ 42.

Ναυπάκτου Ἰωάννη Ἀπόκαυκο, ὅπως ὁ ἴδιος μᾶς πληροφορεῖ⁸.

Στὴ νέα του θέση τοῦ κυβερνήτη Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας γρήγορα βρέθηκε σὲ ζωνηρὴ ἀντίθεση μὲ τὸν ἀνωτέρω μητροπολίτη Ναυπάκτου. Γιὰ νὰ καλύψῃ τὰ ἐξοδα τῶν ἐκστρατειῶν του, ὁ Θεόδωρος 168 ὑποχρεώθηκε νὰ ἐπιβάλλῃ φόρο στὴ μητρόπολη Ναυπάκτου, ποῦ ἀπ' τὸν καιρὸ τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ.15 εἶχε τὸ προνόμιο τῆς ἀπαλλαγῆς. Ὁ ἀρχιερέας δὲν παράλειψε καθόλου νὰ διαμαρτυρηθῇ γιὰ τὴ ληστρική μέθοδο ποῦ μεταχειριζόταν τὸ Κράτος σὲ βάρος τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ ὁ κυβερνήτης Κωνσταντῖνος ποῦ ἔπρεπε νὰ συλλέξῃ τὸ φόρο ἀναφέρθηκε στὸ Θεόδωρο 168. Ἡ ἀπόφαση αὐτοῦ τοῦ τελευταίου ἦταν νὰ πληρώσῃ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ναυπάκτου τὸ ποσὸν τῶν 1000 ὑπερπύρων, ἀλλιῶς ἀπειλοῦσε νὰ κατασχέσῃ τὰ πολύτιμα εἶδη ποῦ βρισκόνταν στὸ θησαυροφυλάκιον τῆς μητρόπολης Ναυπάκτου⁹.

Ὁ μητροπολίτης Ναυπάκτου Ἰωάννης Ἀπόκαυκος ἀρνήθηκε νὰ ὑποκύψῃ στὴ σκληρὴ αὐτὴ διαταγὴ ἀπάντησε μὲ μιὰ πικρὴ ἐπίθεση κατὰ τῶν ἀπολυταρχικῶν μεθόδων τοῦ Θεόδωρου 168 καὶ τὸν παρακαλοῦσε νὰ μὴ ἐξακοντίζῃ κατηγορίες καὶ ἀπειλὲς ἐναντίον τῶν ἀθῶων καὶ δυστυχῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς Ναυπάκτου. Τὸ συνολικὸ εἰσόδημά τους, παρατηροῦσε ὁ ἀρχιερέας, δὲν ξεπερνᾶει τὰ 180 ὑπέρπυρα, πῶς θὰ μπορούσαν νὰ συγκεντρώσουν τὸ ποσὸν τῶν 1000 ὑπερπύρων ποῦ ἀπαιτοῦνταν. Ὁ μητροπολίτης πάνω στὴν προσπάθειά του νὰ σώσῃ τὴν ἐπαρχία του, ἐπικαλέστηκε τὴν παρέμβαση ἰσχυρῶν προσώπων τῆς αὐλῆς τοῦ Θεόδωρου 168, καὶ ἰδιαίτερα τοῦ φίλου του Νικόλαου Γοριανίτη, φίλου ἐπίσης τοῦ Θεόδωρου. Ὁ Γοριανίτης ἔγραψε στὸν ἀρχιερέα νὰ συνεργαστῇ μὲ τὸν κυβερνήτη Κωνσταντῖνο 170, νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὶς θελήσεις του, νὰ μὴ φέρνῃ ἐμπόδια στὴν ἀσκηση τῆς διοικήσεώς του καὶ νὰ σπεύσῃ νὰ ἐκφράσῃ σ' αὐτὸν τὸ σεβασμὸ του. Ἐναντίον αὐτῶν καὶ ἄλλων αἰτιάσεων καὶ κατηγοριῶν, ὁ Ναυπάκτου Ἰωάννης Ἀπόκαυκος σθεναρὰ ὑπεράσπισε τὸν ἑαυτοῦ καὶ ζήτησε ἀπ' τὸ Γοριανίτη νὰ τὸν βοηθήσῃ «γιὰ νὰ σβῆσῃ τὸν πρῶτο καπνὸ τῆς φωτιάς ποῦ ἀπειλοῦσε νὰ καταστρέψῃ τὰ δίκαια τῆς Ἐκκλησίας»¹⁰.

8. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος Ναυπάκτου, ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, Ἐπιστολὴ πρὸς Δημήτριον Χωματιανόν Ἀχρίδος, *Sbornik Lamanskomu, I* (St Petersburg 1907), ἀριθ. 6, σ. 239-43.

9. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, πρὸς Δημ. Χωματιανόν, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 8), σ. 239-43, (στὴ σ. 242 ἀναφέρεται ἡ ἀναγνώριση τῆς ἐξαίρεσης τῆς Ναυπάκτου ἀπ' τὴ φορολογία τόσο ἀπ' τὸ Μιχαὴλ (α') 174 ὅσο καὶ ἀπ' τὸ Θεόδωρο 168): Ἰωάννης Ἀπόκαυκος πρὸς Θεόδωρον 168, ἐκδ. S. Pétridès, Jean Apokaukos, lettres et autres documents inédits, *BIARK 14* (Σόφια 1909), ἀριθ. 9, σ. 10-13. Πρβλ. M. Wellhofer, Johannes Apokaukos, *Metropolit von Naupaktos in Aetolien* (περὶ τὸ 1155-1233), Munich 1913, σ. 19-23.

10. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, Ἐπιστολὴ πρὸς Θεόδωρον 168, ἐκδ. S. Pétridès, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 9).

“Ενας συμβιβασμός κατά σύμπτωση κατορθώθηκε, και ο Ναυπάκτου, είτε με τις δικές του προσπάθειες είτε με τη μεσολάβηση των φίλων του, κέρδισε την υπόθεση. Ο Θεόδωρος δεν πραγματοποίησε τις απειλές του και μάλιστα τίμησε το μητροπολίτη με μία επίσκεψη στη Ναύπακτο, λίγο πριν απ’ το Πάσχα του 1218¹¹.

Αυτό δεν ήταν παρά μία προσωρινή διευθέτηση. Μετά δυο χρόνια, ενώ ο Θεόδωρος 168 ήταν απασχολημένος με τις έκστρατειες του στο βορρά, ο Κωνσταντίνος 170, έχοντας ελεύτερο το πεδίο δράσης, προχώρησε στην επίταξη του επισκοπικού κτιρίου της Ναυπάκτου και έδιωξε από κει το μητροπολίτη Ιωάννη Απόκαυκο. “Ενας αγράμματος παπάς διορίστηκε στη θέση του και η μητρόπολη χρησιμοποιούνταν ως αγορά! Και ένας κληρικός, άφοσιωμένος στον Κωνσταντίνο 170, εγκαταστάθηκε ως ηγούμενος της κεντρικής μονής. Ο «κομνηνικός αυτός ηγούμενος» δεν έκανε άλλο παρά να φροντίσει για τη συλλογή του φόρου, και τα εισοδήματα της μονής που χρησιμοποιούνταν για τις προσωπικές ανάγκες του Κωνσταντίνου 170. Εκείνοι απ’ τους κληρικούς που διαμαρτύρονταν, διώχνονταν και οι περιουσίες τους κατάσχονταν. Στη Ναύπακτο έφεραν ιερείς από άλλες περιοχές, και το όνομα του κανονικού αρχιερέα, του Ιωάννη Απόκαυκου, έπαυσε να μνημονεύεται στις καθημερινές λειτουργίες και άλλες ακολουθίες της Εκκλησίας¹².

Στο μεταξύ ο μητροπολίτης Ιω. Απόκαυκος στενοχωρούνταν στην έξορία. Με μακροσκελείς επιστολές του προς τους φίλους του, τον αρχιεπίσκοπο Αχρίδος Δημήτριο Χωματιανό και το μητροπολίτη Αθηνών Μιχαήλ Χωνιάτη, περιέγραψε τα βάσανά του, και απ’ την περιπέτεια και τη θλιψη του αρρώστησε βαριά. Απ’ τη Βελλά ταξείδευσε στην Άρτα και στά Ιωάννινα, αναζητώντας ύποσθήριξη, και σκεφτόταν να πάει μέχρι την Πελαγονία, για να φέρη την περίπτωσή του μπροστά στον ίδιο τον ηγεμόνα, το Θεόδωρο 168. Πάνω στην απελπισία του έγραψε στον Αχρίδος και του ζήτησε να επέμβη και να χρησιμοποιήσει την επιρροή του πάνω στο

ἀριθ. 9, σ. 11· του αυτού, Ἐπιστολή πρὸς Νικόλαον Γοριανίτην, αὐτόθι, ἀριθ. 10, σ. 13-16. Μία ἀπ’ τὶς κατὰ τοῦ Ναυπάκτου κατηγορίες ἦταν πὼς προέβη στὴν ἀνάδειξη τοῦ ἐπισκόπου Δρυϊνουπόλεως χωρὶς νὰ λάβῃ τὴ συγκατάθεση τοῦ Θεόδωρου 168. Γιὰ τὸ Νικόλαο Γοριανίτη, βλ. προσωπογραφίαν Θεόδωρου 168, ὑ. 129, 130 καὶ 131.

11. Ἰωάννης Απόκαυκος, Ἐπιστολή πρὸς Νικ. Γοριανίτην, ἐκδ. S. Pétridès, ἐνθ’ ἄνωτ. (ὑ. 9 καὶ 10), ἀριθ. 11, σ. 16-17· τοῦ αυτού, Ἐπιστολή πρὸς Θεόδωρον 168, αὐτόθι, ἀριθ. 21, σ. 23. Πρβλ. M. Wellhofer, ἐνθ’ ἄνωτ. (ὑ.9), σ. 20-21. Ὁ Θεόδωρος 168 ἀπ’ τὴ Ναύπακτο πῆγε στὰ Ἰωάννινα καὶ τὴ Δεάβολη· αὐτόθι, ἀριθ. 21, σ. 123· ὁ μεγαλοπτέρυγος σὺ καὶ ταχύτερος ἀετὸς εἰς Δεάβολιν ἐπτερούξω...

12. Ἰωάννης Απόκαυκος, Ἐπιστολὲς πρὸς τὸν Αχρίδος Δημήτριον Χωματιανόν, ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου, Sbornik κτλ., ἐνθ’ ἄνωτ. (ὑ.8), ἀριθ. 6, σ. 239-44, καὶ ἀριθ. 7, σ. 244-48. Πρβλ. M. Wellhofer, ἐνθ’ ἄνωτ. (ὑ.9), σ. 22.

Θεόδωρο 168, καθώς αυτός ο τελευταίος βρισκόταν τότε στην περιοχή του. Τελικά η υπόθεση υποβλήθηκε στη διαιτησία μίας επισκοπικής συνόδου, που σ' αυτή ο Θεόδωρος 168 αντιπροσωπεύτηκε. Και ο Ναυπάκτου έγραψε προς τους μητροπολίτες Δυρραχίου και Κερκύρας και προς τον αρχιεπίσκοπο 'Αχρίδος και προς «οιονδήποτε ο Θεόδωρος 168 θά όριζε άπ' την αυλή του ως αντιπρόσωπο», να τον άκούσουν με εύμένεια και να έκδώσουν δίκαιη άπόφαση πάνω στην περίπτωση του. Ο επίσκοπος Βουθρωτού Δημήτριος με τον όποιο ο Ναυπάκτου είχε μιλήσει για την υπόθεση, όριστηκε ως υπερασπιστής του. Το πρακτικό αυτής της συνόδου έχει διασωθή. Τα αίτια της έριδας ανάμεσα στον Κωνσταντίνο 170 και τον Ναυπάκτου 'Ιωάννην 'Απόκαυκο, άποδόθηκαν κατά μεγάλο μέρος «στους κακόχολους και φιλεχτρους ανθρώπους που όχι μόνο αυτά πού άκούνε, αλλά και αυτά που δέν άκούνε, τα συνθέτουν και τα συνυφαίνουν, και με προσθήκες και πικρόχολα σχόλια τα διαβιβάζουν στους διαφερομένους. Και οι διαφερόμενοι έπρεπε να ξεκαθαρίσουν ποιά είναι τα άληθινά και ποιά τα ψευδή άπ' τα διαβιβαζόμενα, και τα μέν πρώτα με πραότητα να τα καταλογίσουν σε βάρος αυτού που τα είπε, τα δέ δεύτερα να τα άπορρίψουν. Κάτω άπ' αυτές τις συνθήκες ο πανευχεστάτος κύριός μας Κωνσταντίνος ο Δούκας 170 και ο μητροπολίτης Ναυπάκτου, ο μέν γιατί πολύ χολώθηκε άπ' την πολιτεία του μητροπολίτη, και αυτός πάλι, όπως ήταν φυσικό, γιατί μεγάλη είχε άπ' τη βαρυγγώμια την άκαμψία, άσυμβίβαστοι ήσαν ανάμεσά τους και όλότελα άνυποχώρητοι. Από σήμερα όμως - άπ' το Μάη του 1221 - καθώς ο μέν πανευχεστάτος Κωνσταντίνος Δούκας 170 κατέβηκε λίγο άπ' τα ύψη της έξουσίας του, ο δέ άρχιερέας κατάληξε σε πιο λογικά συμπεράσματα, μιμήθηκαν και οι δυο τους χειμάρρους των ποταμών, που κατά το χειμώνα είναι όρμητικοί και άπλησίαστοι, και σιγά-σιγά καθώς τα νερά τους λιγοστεύουν γίνονται βατοί και σ' αυτά τα μικρά παιδιά, και ειρήνευσάν ανάμεσά τους. Και δήλωσαν μπροστά στα μέλη της συνόδου, ο μέν μητροπολίτης πώς θά τιμάη τον κυβερνήτη κύρ Κωνσταντίνον 170 και τους υπεξουσίους του και θά θεραπεύη, κατά το δυνατόν, τις άξιώσεις τους, και αυτοί πώς θά σέβωνται και θά εύλαβούνται το μητροπολίτη, ύπολογίζοντας την άρχιερατική του άξία και τη γεροντική του ηλικία, καθώς ξέρουν πώς αυτός που τιμάει τους επίσκόπους, μέσω αυτών τιμάει τον πρωτότυπο άρχιερέα Χριστό. Και άκόμη τα δυο μέρη συμφώνησαν να μη δέχωνται τα λόγια και τις διαβολές των καλοθελητών, αλλά ο ένας στον άλλο να τους καταγγέλλη και να τους φανερώνη, έτσι που οι ταραχοποιοί να μην τολμήσουν στο έξής να νικήσουν και να μεταφέρουν δήθεν κατηγορίες του μητροπολίτη προς τον εύτυχεστάτο έξουσιαστή ή αυτού του τελευταίου προς το μητροπολίτη ήταν αυτό μία σοφή σκέψη και των δυο μερών, αλλά και παραμερισμός και άφανισμός των συκοφαντών και διαβολέων και ψιθυριστών και έπαναφορά τους προς το δρόμο του πρέποντος. 'Υποσχέ-

θηκε συγχρόνως ὁ μητροπολίτης πῶς μὲ μακροθυμία θά δεχτῆ, ὅσο βαριά καί φορτική καί ἂν εἶναι, κάθε πρόσταξη τοῦ ἐκπροσώπου τοῦ Κωνσταντίνου 170 στή Ναύπακτο, ἀλλά διατήρησε κάθε ἐπιφύλαξη σέ ὅ,τι ἀναφέρεται στά δίκαια τῆς Ἐκκλησίας καί στήν τήρηση τῶν κανονικῶν διατάξεων. Ἐπίσης ὁ μητροπολίτης ὑποσχέθηκε νά βοηθήσῃ τόν ἀρμόδιο ὑπάλληλο τοῦ Κωνσταντίνου 170 στήν ἀπογραφή τῶν δικαιωμάτων τοῦ δημοσίου καί στήν ἀποσαφήνιση ὀρισμένων κτηματικῶν ἀμφισβητήσεων, ἂν δηλ. ἀνήκουν στήν Ἐκκλησία ἀπό ἀφιερῶματα ἤ ὄχι. Ἀπό ἓνα ἀντίγραφο τοῦ πρακτικοῦ δόθηκε στόν καθένα ἀπ' τοὺς δυό, τόν πανευτυχέστατο Κωνσταντῖνο 170 καί τὸ μητροπολίτη, μπροστά στούς πανιερωτάτους ἀρχιερεῖς, ἐκ τῶν ὁποίων ἓνας ἦταν ὁ Θερμοπουλῶν κύρ Μιχαήλ».

Ὡς ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς συμφωνίας ἦταν νά ἐγκατασταθῆ καί πάλι στή μητρόπολή του ὁ Ναυπάκτου Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, καί ἀπό τότε διατήρησε φιλικές σχέσεις καί μὲ τόν Κωνσταντῖνο 170 καί μὲ τὸ Θεόδωρο 168. Ὁ Κωνσταντῖνος 170 μάλιστα ἀπό ἓνας φανατικός ἐχθρός του ἐγίνε ὁ ισόβιος φίλος του καί προστάτης¹³.

Πρὸς τόν παλιό ἐχθρό του καί ἔπειτα ἀφοσιωμένο φίλο του Κωνσταντῖνο 170, ὁ Ναυπάκτου ἐπλεξε ἓνα ἐγκώμιο, γράφοντας πρὸς τὸ μητροπολίτη Δυρραχίου Δοκειανό: « Ἀλλά καί αὐτὸ πρέπει νά γνωρίζῃς πῶς ὁ πανευγενέστατος Κωνσταντῖνος Δούκας 170 σέ ὅλα ἐγίνε γιὰ μένα αἰτία καλοῦ, φροντιστής καί κηδεμόνας μου, νοσοκόμος καί γιατρός μου· κλαίγοντας παρακάλεσε τὸ Χριστὸ καί τῆ Θεομήτορα νά μοῦ δώσουν τὴν ὑγεία μου, σέ πεινασμένες κοιλιές ἔχυσε τὸ χρυσάφι του, ἔκανε ἀποχὴ ἀπὸ κρέας κάθε Τρίτη, στή Θεοτόκο ἀπευθύνοντας τίς δεήσεις του, καί ὅλα αὐτὰ γιὰ νά σταθῆ στά πόδια του ὁ Ναυπάκτου. Καί πάνω στίς ταλαιπωρίες μου, αὐτὸς ἀποδείχτηκε ἀνώτερος τῶν περιστάσεων καί ἔλυσε τὴν ἔχτρα πού μᾶς χώριζε, καί ἐγίνε τόσο θερμὸς φίλος ὅσο φανατικός ἐχθρός προηγουμένως θεωροῦνταν. Τὰ ἐκκρεμῆ οικονομικὰ προβλήματα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ναυπάκτου διευθέτησε, πῶς πολλὰ ὑπόσχεται νά δώσῃ, καί στὸ στόμα του ὁ

13. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Ἀθηνῶν Μιχαήλ Χωνιάτην, περιοδικὸ Ἄρμονία, 3(1902), σ. 287· τοῦ αὐτοῦ, Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Ἀχρίδος Δημήτριον Χωματκανόν, ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, Sbornik κτλ., ἐνθ' ἄνωτ. (ύ.8), ἀριθ. 6, σ. 239· ἐκδ. S. Pétridès, ἐνθ' ἄνωτ. (ύ.9), ἀριθ. 27, σ. 27-28· τοῦ αὐτοῦ, Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Βουθρωτοῦ Δημήτριον, ἐκδ. S. Pétridès, ἐνθ' ἄνωτ., ἀριθ. 22, σ. 23-24· τοῦ αὐτοῦ, Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Δυρραχίου Δοκειανόν (1213-1224), ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, BZ14(1905), ἀριθ. 3, σ. 573. Τὸ Σημείωμα τῆς περὶ τὸν μητροπολίτην Ναυπάκτου συνόδου, δημοσιεύθηκε ἀπ' τὸν Ἀθ. Παπαδόπουλον - Κεραμέα, ΑἴΣ τ. 4 (1891), σ. 121-23, ἀριθ. 39. Ἡ χρονολογία τοῦ Μάη τοῦ 1221 τῆς συγκρότησης τῆς ἐπισκοπικῆς συνόδου προκύπτει ἀπ' τὸ ἀνωτέρω κρισιμόγραφο Σημείωμα, σ. 123, καί ἀπὸ ἐπιστολὰς τοῦ Ἰωάννη Ἀπόκαυκου πρὸς τὸν Δημ. Χωματκανόν καί τὸν Κερκύρας Γεώργιον Βαρδάνην, ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, Sbornik κτλ., ἐνθ' ἄνωτ. (ύ.8), ἀριθ. 6 καί 8, σ. 242, 248, γιὰ τὸν πρῶτον, καί VV 13 (1906), ἀριθ. 9, σ. 349, γιὰ τὸν δεύτερον.

Ναυπάκτου αναφέρεται ως πατέρας και δεσπότης και κύριος· αυτές τις προσαγορεύσεις μου κάνει από μεταμέλεια για την προηγούμενη στάση του και απ' την ευγένεια του χαρακτήρα του... Να εύχηθής και σύ, αδελφέ, κάθε αγαθό στον Κωνσταντίνο Δούκα 170, και μάλιστα την απόλαυση της αιώνιας ζωής, της οποίας είθε και σύ και εμείς και αυτός να μετάρωμε»¹⁴.

Δέν είναι παρά μετά τὸ 1225, πού ὁ Θεόδωρος 168 ἀναγορεύθηκε αὐτοκράτορας, πού ὁ Κωνσταντῖνος 170 ἔλαβε ἀπ' τὸν ἐστεμμένο ἀδελφὸ του τὸν τίτλο τοῦ δ ε σ π ὀ τ ο υ, ὅπως ἐξάλλου συνέβη καὶ γιὰ τὸ Μανουήλ 169¹⁵.

Κατὰ τὸ Μάη τοῦ 1228, ὅπως ἀπὸ ἀλλοῦ ξέρομε¹⁶, ὅταν ὁ Θεόδωρος εἶχε σταθεροποιήσει τὴ θέση του, μπόρεσε νὰ ξαναδώσῃ στὴ μητρόπολη Ναυπάκτου ὅλα τὰ προνόμια πού εἶχε σ' αὐτὴ ἐκχωρήσει «ὁ αἰοίδιμος πρόπαππος τῆς βασιλείας του κύρ Ἀλέξιος (α') ὁ Κ.15». Ἐνα χρυσόβουλλο ἐκδόθηκε μὲ τὴν ὑπογραφή τοῦ Θεόδωρου τοῦ Δούκα 168, ὡς «ἐν Χριστῷ Θεῷ βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτορας Ρωμαίων»; πού δέν ἦταν παρά μιὰ δικαίωση τοῦ ἀγῶνα τοῦ «σήμερον (τῆς Ναυπάκτου) προστατοῦντος» Ἰωάννη Ἀπόκαυκου. Τὸ ἔγγραφο αὐτὸ μᾶς δίνει κάποια ἰδέα γιὰ τὸ πόσο ὑπόφερνε ἡ Ναύπακτος κάτω ἀπ' τὴ σύγχυση τῶν περιστάσεων καὶ τῶν ἀναγκῶν, κατὰ τὶς πρῶτες δεκαετίες τοῦ 12 αἰ. Ὁ ἀριθμὸς τῶν κληρικῶν τῆς μητρόπολης ἀπὸ 100 εἶχε πέσει μόνον σὲ 10. Οἱ ἐκκλησιαστικὲς περιουσίαι, χτυπημέναι καὶ ἀπὸ λεηλασίαι τῶν πειρατῶν, εἶχαν πολὺ περιοριστῆ ἀπ' τοὺς ἑκτακοὺς φόρους πού ἐπιβλήθησαν γιὰ τὴ συντήρηση τοῦ στόλου, τὰ ἐξοδα τοῦ ὁποίου βάρυναν πρὸς πολὺ τὶς παράλιαι πόλεις. Διὰ τοῦ χρυσοβούλλου τοῦ 1228 ἡ Ναύπακτος ἀπολάμβανε γενικῆς φορολογικῆς ἀπαλλαγῆς, εἴτε σὲ χρῆμα εἴτε σὲ εἶδος, ὅπως συνέβαινε καὶ προηγούμενως.

Εἰδικὴ μνεῖα γίνονταν στὸ χρυσόβουλλο γιὰ «τὸν πανευτυχέστατον δεσπότην καὶ περιπόθητον αὐτάδελφον τοῦ αὐτοκράτορα κύρ Κωνσταντῖνον τὸν Δούκαν 170» καὶ ρητὸς ὅρος ἀπάλασσε τὴ Ναύπακτο καὶ τοὺς κατοικοὺς τῆς, καθὼς καὶ τοὺς κατοικοὺς τῶν περιχώρων, ἀπ' τὶς ἐπεμβάσεις του, «ὄχι ἀπὸ ἐπιθυμία νὰ περικοπῆ κάτι ἀπ' τὰ νόμιμα δικαιώματά του, ἀλλὰ γιὰ νὰ διαφυλαχτῆ ἡ εὐσέβεια πρὸς τὸ Θεὸ καὶ ἡ ταπεινοσύνη πρὸς τὴν ἀγνή Θεοτόκο, καὶ νὰ ἐλευθερωθῆ ἡ ψυχὴ του ἀπὸ κάθε κατάκριση, θεϊκὴ καὶ ἀνθρώπινη, καθὼς θὰ ἀπέχη ἀπὸ τοῦ νὰ θίξῃ τὰ

14. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος πρὸς τὸν Δυρραχίου, ἐκδ. S. Pétrides, ἐνθ' ἀνωτ. (ὕ.9), ἀριθ. 27, σ. 27-28.

15. Βλ. προσωπογραφίαν Θεόδωρου 168, ὕ. 110 γιὰ τὴν τιτλοφορία τοῦ Κωνσταντῖνου 170, καὶ ὕ. 111 γιὰ τὴν τιτλοφορία τοῦ Μανουήλ 169.

16. Βλ. προσωπογραφίαν Θεόδωρου 168, ὕ. 185.

δικαία τῆς Ἐκκλησίας. Ὑπακούοντας καὶ τηρώντας ὁ δεσπότης τὰ προστάγματα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἀδελφοῦ του, δὲ δείχνει ἄλλο παρά τὰ γερά θεμέλια τῆς βασιλείας»¹⁷.

Μᾶλλον πρέπει νὰ θεωρηθῆ βέβαιο πὼς ὁ Κωνσταντῖνος δὲν πῆρε μέρος στὴ μάχη τῆς Κλοκοτινίτζας τοῦ 1230.

Κατὰ τὴ β α σ ι λ ε ῖ α τοῦ ἀδελφοῦ του Μανουὴλ 169 στὴ Θεσσαλονίκη, θὰ εἶχε ὡς δεσπότης Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, μιὰ ψιλὴ ἐξάρτηση ἀπ' αὐτόν, ἡ ὁποία θὰ συνεχίστηκε καὶ κατὰ τὴ βασιλεία τοῦ ἀνεψιοῦ του Ἰωάννη Ἀγγ. Δ.Κ.247.

Ἀπ' τὸ 1237 ποῦ ὁ Θεόδωρος 168 ἀπολευτερώθηκε καὶ ἐγίνε καὶ πάλι κύριος τῆς Θεσσαλονίκης, ὁ Κωνσταντῖνος 170 ποῦ πάντα κυβερνοῦσε στὴν Αἰτωλία καὶ Ἀκαρνανία, στάθηκε ἓνας ἀφοσιωμένος συνεργάτης του. Ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Ἀκροπολίτης, ἀπὸ κοινοῦ ὁ Θεόδωρος 168 καὶ ὁ Κωνσταντῖνος 170 πίεσαν τὸ Μανουὴλ 169 νὰ ἀπιστήσῃ πρὸς τὸν εὐεργέτη του αὐτοκράτορα Ἰωάννη (γ') Δ.Β.274¹⁸.

Ἀπ' τὸ 1242 ὁ Κωνσταντῖνος 170 δὲν ἀναφέρεται στὸ ἱστορικὸ προσκῆνιο καὶ πρέπει νὰ ὑποθέσωμε πὼς θὰ πέθανε γύρω ἀπ' αὐτὴ τὴ χρονολογία¹⁹.

Ὁ Κωνσταντῖνος 170 ἱδρυσε τὸ μοναστήρι τοῦ ἀγίου Ἰωάννη τοῦ Προδρόμου στὶς ὄχθες τοῦ Ἀράχθου ποταμοῦ, στὰ νότια τῆς Ἄρτας²⁰. Ἐπίσης ἐκ βάθρων ἀνήγειρε τὸν ἐξωνάρθηκα τῆς μονῆς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Βαρνάκοβας τὸ 1229/30, κοντὰ στὴ Ναύπακτο²¹.

Δὲν ἔχομε καμιὰ μαρτυρία γιὰ γάμο τοῦ Κωνσταντῖνου 170· μὲ αὐτὸ ὅμως δὲν πρέπει νὰ πιστεύσωμε πὼς ἔμεινε ἄγαμος, τὸ ἀντίθετο, πρέπει νὰ δεχτοῦμε πὼς θὰ παντρεύτηκε, ὅπως ἔκαναν καὶ οἱ ἀδελφοὶ του Θεόδωρος 168 καὶ Μανουὴλ 169, ἀλλὰ τὸ πρόσωπο τῆς γυναίκας του δὲν προσεῖλκυσε

17. Χρυσόβουλλον Θεοδώρου 168 ὑπὲρ τῆς μητροπόλεως Ναυπάκτου, ἐκδ. V.G. Vasiljevskij, *Epirotica saeculi XIII*, VV 3(1896), ἀριθ. 29, σ. 296-99. Μετὰ τὸ 1225 ὁ Κωνσταντῖνος 170 ὀνομάζεται «πανευτυχέστατος δεσπότης», βλ. Χρυσόβουλλον, σ. 298· πρὶν ἀπ' τὸ 1225 ὁ Κωνσταντῖνος 170 ὀνομάζεται «πανευτυχέστατος κύριος», βλ. Σημεῖωμα τῆς περὶ τὸν μητροπολίτην Ναυπάκτου συνόδου, ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, ΑἴΣ 4 (1891), σ. 122 (βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 13).

18. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 67.

19. Βλ. καὶ D. Polemis, *The Doukai*, ἀριθ. 44, σ. 91.

20. Σεραφεῖμ Βυζάντιος, μητροπολίτης Ἄρτης, *Δοκίμιον ἱστορικῆς πινος περιλήψεως τῆς ποτε ἀρχαίας καὶ ἐγκρίτου Ἠπειρωτικῆς πόλεως Ἄρτης καὶ τῆς ὡσαύτως... Πρεβέζης*, Ἀθῆναι 1884, σ. 369-70.

21. Σπ. Λάμπρος, Ἡ μονὴ Βαρνάκοβας, ΝΕ6(1909), σ. 383, 386, 387-88.

την προσοχή τῶν ἱστορικῶν ἢ τῶν φλυάρων ἐπισκόπων τῆς ἐποχῆς του, πού γιά τόσα πράματα μᾶς μίλησαν. Δέν εἶναι γνωστό, ἂν ἄφησε παιδιά· νά ὑποθέσωμε πῶς μέσα στά ἀναφερόμενα ἀνίψια τοῦ Θεόδωρου 168, ὑπάρχει κάποιος γόνος τοῦ Κωνσταντίνου; Δέν εἶναι βέβαιο, ἀλλά ὄχι καί ἀπίθανο.

Ὁ Κωνσταντῖνος Δούκας 170 πιθανόν νά εἶναι τὸ αὐτὸ πρόσωπο πρὸς τὸν Κωνσταντῖνο Δούκα πού ἀναφέρεται ὡς ἓνας ἀντίπαλος τοῦ Κωνσταντίνου Λάσκαρι, πρεσβύτερου ἀδελφοῦ τοῦ Θεόδωρου (α΄) Λάσκαρι Κομν., κατὰ τὴ νύχτα τῆς 12ης τ΄ Ἀπρίλη τοῦ 1204²².

Ἄν αὐτὸ εἶναι βέβαιο καί ὄχι μιά πιθανότητα, μπορούμε νά ποῦμε πῶς ἡ ἀνάμιξη στά κοινὰ τοῦ Κωνσταντίνου Δούκα Κομν. 170 ἄρχισε σ΄ ἓνα διάστημα πολὺ πρὶν τοῦ 1204.

171. Ἄνωνυμη (Θεοδώρα;) Ἀγγελίνα Κομνηνὴ Δούκαινα (γένν. περὶ τὸ 1178; -† ;)

Ἡ Ἄνωνυμη (Θεοδώρα;)¹ Ἀγγ. Κομν. Δούκαινα κόρη τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90 καὶ τῆς Ζωῆς Δούκαινας² γεννήθηκε πιθανόν περὶ τὸ 1178³.

Ἡ Ἄνωνυμη (Θεοδώρα;) 171 περὶ τὸ 1194 εἶναι βέβαιο πῶς παντρεύτηκε κάποιον Καντακουζηνόν, πού δέν ἀποκλείεται νά ἦταν ὁ Μιχαὴλ Καντακουζηνός⁴.

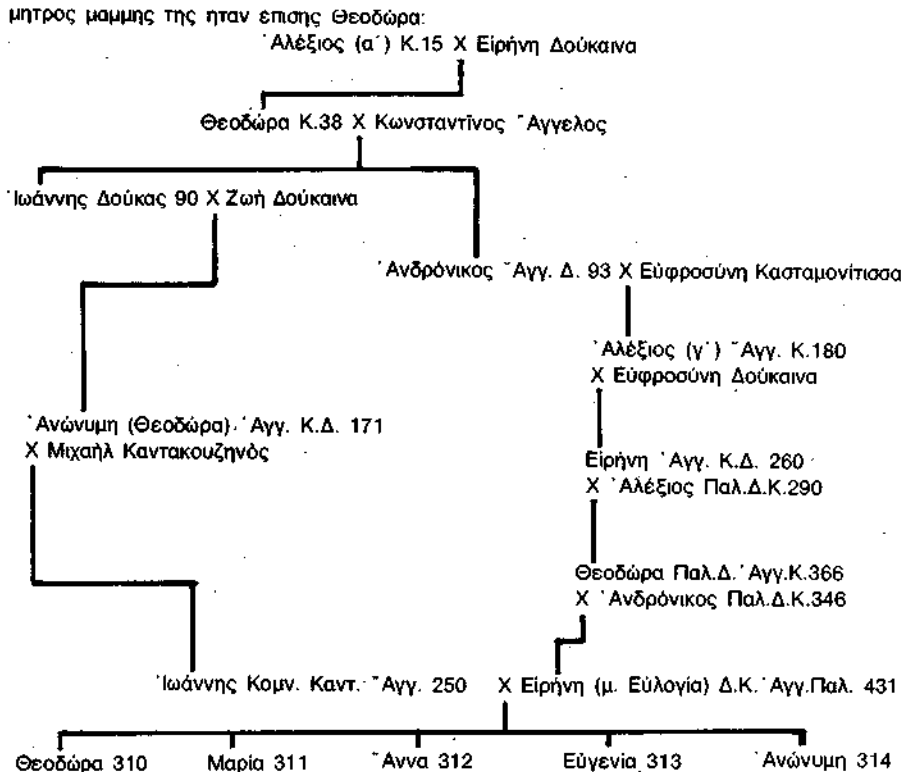
Ὁ Μιχαὴλ Καντακουζηνός πῆρε μέρος στὴ συνωμοσία πού ὀργανώθηκε τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1195 ἐναντίον τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἀγγ. 183, ἡ ὁποία καὶ κατὰληξε στὴν ἐκθρόνιση καὶ τύφλωση αὐτοῦ τοῦ τελευταίου καὶ τὴν ἀναγόρευση ὡς αὐτοκράτορα τοῦ πρεσβύτερου ἀδελφοῦ του Ἀλέξιου (γ΄) Ἀγγ. Κομν. 180. Οἱ ἄλλοι συνωμότες ἦσαν «ὁ Θεόδωρος Βρανᾶς Κομν. 239, ὁ Γεώργιος Παλαιολόγος, ὁ Ἰωάννης Πετραλίφας, ὁ μετέπειτα γυναικάδελφος τοῦ Θεόδωρου Δ.Κ. Ἀγγ. 168, ὁ Κωνσταντῖνος Ραοὺλ καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἄμμαλοι καὶ ἄστατοι ἄνθρωποι, πού εἶχαν κάποιους συγγενικοὺς

22. Χωνιάτης, σ. 756. Πρβλ. D. Polemis, *The Doukai*, σ. 91, ἀριθ. 44, ὑ. 1, καὶ σ. 195, ἀριθ. 235.

171.1. Τὸ ὄνομα τῆς δέν παραδίδεται γι' αὐτὸ καὶ ἀναφέρεται ὡς Ἄνωνυμη. Ἀλλὰ ἡ πρωτότοκη ἀπ' τὶς ἐγγονές τῆς, τὶς κόρες τοῦ γιοῦ τῆς Ἰωάννη Κομν. Καντακουζηνοῦ Ἀγγ. 250 καὶ τῆς Εἰρήνης (ὡς μοναχῆς Εὐλογίας) Δούκαινας Ἀγγελίνας Κομνηνῆς Παλαιολογίνας λεγόταν Θεοδώρα, καὶ ἀπ' αὐτὸ μπορούμε νά ὑποθέσωμε πῶς τὸ ὄνομα τῆς ἐκ πατρὸς μᾶμης αὐτῆς τῆς τελευταίας ἦταν Θεοδώρα, ἂν καὶ γνωρίζομε πῶς τὸ ὄνομα καὶ τῆς ἐκ

δεσμούς με την οικογένεια του αυτοκράτορα»⁵.

Πίσω απ' αυτή τη συνωμοσία πιθανόν να βρισκόταν και ο σεβαστο-

Σύμφωνα με τὰ ἀνωτέρω ὁ Ἰωάννης Κομν. Καντ. Ἄγγ. 250 παντρεύτηκε τὴν ἐγγονὴ τῆς δευτεροεξαδέλφης του Εἰρήνης Ἄγγ. Κ.Δ.260. Ἀλλὰ καὶ ἡ μάμη τῆς Ἀνάγνωμης (Θεοδώρας) Ἄγγ. Κ.Δ.171 λεγόταν καὶ αὐτὴ Θεοδώρα - δὲν εἶναι ἄλλη ἀπ' τὴν περὶ ὠνομη πορφυρογεννητῆ Θεοδώρα Κ.38 - καὶ αὐτὸ ἐνισχύει κατὰ πολὺ τὴν ὑπόθεση πὼς τὸ ὄνομα τῆς φερόμενης ὡς Ἀνάγνωμη Ἄγγ. Κ.Δ.171 ἦταν Θεοδώρα, καθὼς ὁ Ἰωάννης Δ.90 θὰ θέλησε στὸ πρόσωπο τῆς πρωτοκόρης του νὰ τιμῆσει τὴ μητέρα του.

2. Μάξιμος Πλανουδής, Ἐπιγράμματα, ΝΕ 13 (1916), ἀριθ. 2, σ. 416-17, στίχ. 12-16:

Ἦν δ' αὐτός (ὁ Ἰωάννης Κ.Κ. Ἄγγ.250) αὐτὸς υἱοῦς Ἰωάννου σεβαστοκράτορος τε φυλῆς τ' Ἀγγέλων.

Πορφυρογεννητοῦ δὲ παῖς Θεοδώρας ἦν οὗτος αὐθις, ἢ δὲ παῖς Ἀλεξίου τοῦ καὶ μεγάλου Κομνηνοῦ βασιλέως.

Ἀπ' τοὺς ἀνωτέρω στίχους βγαίνει πὼς ὁ Ἰωάννης 250 ἦταν ἓνας ἐγγονός (=υἱοῦς) τοῦ

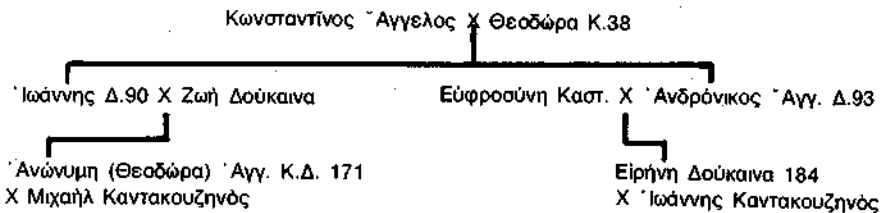
κ ρ ά τ ο ρ α ς Ἰωάννης Δούκας 90 πού πιό πολύ από μιά φορά κατηγορήθηκε πώς απόβλεπε πρὸς τὸ θρόνο τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἰγγ. 183⁶ καὶ πού παραστάθηκε στὴν τελετὴ τῆς στέψης τοῦ ἄλλου ἀνεψιοῦ του, τοῦ νέου αὐτοκράτορα Ἀλέξιου (γ΄) Ἰγγ. Κ.180⁷, καὶ γι' αὐτὸ ἴσως βλέπομε ἀνάμεσα στοὺς συνωμότες, τὸ γυναικάδελφο τοῦ γιοῦ τοῦ Ἰσαάκιου Ἰγγ. 166, τὸ Θεόδωρο Βρανᾶ Κομνηνὸ 239, τὸ γαμβρὸ του

σ ε β α σ τ ο κ ρ ᾶ τ ο ρ α Ἰωάννη Δούκα 90, τοῦ πρωτότοκου ἀπ' τοὺς γιούς τῆς Θεοδώρας Κ.38 καὶ τοῦ Κωνσταντίνου Ἰγγελοῦ, ἡ ὁποία Θεοδώρα Κ.38 ἢ πορφυρογέννητη ἦταν κόρη τοῦ Ἀλέξιου (α΄) τοῦ μεγάλου Κομνηνοῦ 15 τοῦ βασιλέα. Ὁ Πλανοῦδης παράλειψε νὰ μᾶς δώσει τὰ ὀνόματα τῶν γονέων τοῦ Ἰωάννη 250, ἀλλὰ εἶναι φανερὸ πὸς ἦταν ἕγγονός τοῦ Ἰωάννη Δ.90 ἀπὸ μιά κόρη αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, τῆς ὁποίας ὁ σύζυγος ἦταν ἕνας Καντακουζηνός, γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἰωάννης 250 ἔφερε ἐκτός ἀπ' τὶς ἐπωνυμίες τοῦ Κομνηνοῦ καὶ Ἰγγελοῦ – ἐπωνυμίες τῶν ἐκ μητρὸς προπάππων του Κωνστ. Ἰγγελοῦ καὶ Θεοδώρας Κ.38 – καὶ αὐτὴ τοῦ Καντακουζηνοῦ, βλ. Μάξιμου Πλανοῦδη, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 416, στίχ. 8-9:

Καντακουζηνοῦ (ἐκ πατρὸς) θυγάτηρ Ἰωάννου Κομνηνοφουοῦς ἀγγελωνιμουμένου.

3. Ὁ Ἰωάννης Κ.Κ. Ἰγγ.250 φέρεται πὸς ὑπηρετοῦσε στὴν Ἑλλην. αὐτοκρατορία τῆς Ἀνατολῆς ἀνάμεσα στὰ ἔτη 1244/49 καὶ πρέπει νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1205/10. Ἡ μητέρα του ὅμως, ἡ Ἀνώνημη (Θεοδώρα;) 171, καθὼς συσχετίζομε τὴ γέννησή της πρὸς τὶς χρονολογίες τῆς γέννησης τῶν ἀμφιθαλῶν ἀδελφῶν τῆς, πρέπει νὰ γεννήθηκε – καὶ αὐτὰ κατὰ ὑπόθεσιν καὶ πιθανότητα – περὶ τὸ 1178.

4. Τὸ πὸς ὁ σύζυγος τῆς Ἀνώνημης (Θεοδώρας;) 171 ἦταν ἕνας Καντακουζηνός, βλ. ἄνωτ., ὑ. 2. Ὁ D.M. Nicol, *The Byzantine family of Kantakouzenos*, ἀριθ. 13, σ. 15, φρονεῖ πὸς εἶναι «conceivable» πατέρας τοῦ Ἰωάννη 250 καὶ ἄρα σύζυγος τῆς Ἀνώνημης (Θεοδώρας) 171, νὰ ἦταν ὁ Μιχαὴλ Καντακουζηνός, ὁ γνωστός ὑποστηρικτὴς καὶ οἰκείος τοῦ Ἀλέξιου (γ΄) Ἰγγ. Κ.180. Ἀλλὰ ὁ ἴδιος ὁ Nicol, αὐτόθι, ἀριθ. 7, σ. 8, σημειώνει πὸς πιό πολύ ταιριάζει ὁ Μιχαὴλ Καντακουζηνός νὰ ἦταν ἕνας ἀδελφός τοῦ Ἰωάννη Καντακουζηνοῦ (τοῦ συζύγου τῆς Εἰρήνης Ἰγγελίνας 184), παρὰ ἕνας γιός αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, ὅπως ὑποστήριξε ὁ Ch. Du Cange, *Fam. aug. byz.* σ. 259. Στὴν περίπτωσιν αὐτὴ δυὸ ἀδελφοὶ παντρεύτηκαν δυὸ πρωτεξαδέλφες:

5. Χωνιάτης, σ. 593. Γιά τὸ Θεόδωρο Βρ. Κ. 239, τοῦ ὁποίου ἡ ἀδελφὴ Ἀνώνημη Βρ. Κ. 238 παντρεύτηκε τὸν Ἰσαάκιον Ἰγγ. 166, γιὸ τοῦ Ἰωάννη Δ.90, βλ. προσωπογραφία Ἄνας Κομν. Βατ. 149, ὑ. 81-84. Γιά τὸ Γεώργιο Παλαιολόγο, βλ. V. Laurent, *La Généalogie des premiers Paléologues*, Β8(1933), σ. 148, ἀριθ. 2. Γιά τὸν Ἰωάννη Πετραλίφα, βλ. προσωπογραφία Θεοδωροῦ Δ.Κ. Ἰγγ.168, ὑ. 20. Γιά τὸν Κωνσταντῖνο Ραοῦλ, βλ. S. Fassoulakis, *The Byzantine family of Raoul*, ἀριθ. 4, σ. 13-4.

ἀπ' τὴν κόρη του Ἀνώνυμη (Θεοδώρα;) 171 Μιχαὴλ Καντακουζηνό, τὸ μέλλοντα συμπέθερό του Ἰωάννη Πετραλίφα, καὶ τὸν Κωνσταντῖνο Ραοῦλ Δούκα ποῦ ἦταν γιὸς ἐνὸς Ραοῦλ καὶ μιᾶς Δούκαινας Ἀγγελίνας, τὴν ὁποία δυστυχῶς δὲν μπορούμε νὰ συνταυτίσωμε⁶.

Δὲ μᾶς εἶναι γνωστὴ ἡ χρονολογία θανάτου τῆς Ἀνώνυμης (Θεοδώρας;) 171, καθὼς καὶ τοῦ συζύγου τῆς Μιχαὴλ Καντακουζηνοῦ· καθὼς ὅμως αὐτὸς ὁ τελευταῖος μετὰ τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1195 δὲν ἀναφαίνεται στὸ ἱστορικὸ προσκῆνιο, μπορούμε νὰ συμπεράνωμε πὼς θὰ πέθανε πρόωρα.

Ἡ Ἀνώνυμη (Θεοδώρα;) Ἀγγ. Κ.Δ. 171 ἀπόχτησε ἀπ' τὸ Μιχαὴλ Καντακουζηνό τὸ πῖθό λίγο ἓνα γιό, τὸν Ἰωάννη Κομνηνὸ Καντακουζηνό 250⁹.

172. Ἀνώνυμη (Εἰρήνη;) Ἀγγελίνα Κομνηνὴ Δούκαινα (γένν. περὶ τὸ 1180/88; -†;)

Ἡ Ἀνώνυμη (Εἰρήνη;) Ἀγγελίνα Κομνηνὴ Δούκαινα κόρη τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90 καὶ τῆς Ζωῆς Δούκαινας² γεννήθηκε ἴσως περὶ τὸ 1180/88³.

Ἡ Ἀνώνυμη (Εἰρήνη;) 172 εἶναι μιὰ πολὺ σκοτεινὴ ὑπαρξη. Δὲ γνωρίζομε ποιὸν παντρεύτηκε καὶ ἀκόμη ἂν παντρεύτηκε.

6. Χωνιάτης, σ. 450, 489, 502.

7. Χωνιάτης, σ. 604-5.

8. Γιὰ τὸν πρῶτο καὶ τὸν τρίτο, βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 5, γιὰ τὸ δεύτερο, βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 4, γιὰ τὸν τέταρτο Κωνσταντῖνο Ραοῦλ Δούκα, βλ. D. Polemis, *The Doukai*, ἀριθ. 180, σ. 172-73.

9. Βλ. ἀνωτ., ὑ. 2, καὶ D. Nicol, *Kantakouzenos*, ἀριθ. 13, σ. 14-6.

172.1. Ὁ Ἀνδρόνικος Δ. Ἀγγ.93, ἀμφιθαλὴς ἀδελφὸς τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90, ἔδωσε στὶς δυὸ κόρες του ποὺ γνωρίζομε τὰ ὀνόματα Εἰρήνη καὶ Θεοδώρα, βλ. προσωπογραφίες Εἰρήνης Ἀγγελίνας 184 καὶ Θεοδώρας Ἀγγελίνας 185. Καὶ ὁ Ἰωάννης Δούκας 90 ἀφοῦ στὴν πρωτότοκὴ κόρη του ἔδωσε ἴσως τὸ ὄνομα Θεοδώρα, βλ. προσωπογραφίαν Ἀνώνυμης (Θεοδώρας;) 171, ὑ. 1, δὲν εἶναι ἀπίθανο στὴ δευτερότοκὴ νὰ ἔδωσε τὸ ὄνομα Εἰρήνη.

2. Βλ. Ed. Kurtz, *Georgios Bardanes, Metropolit von Kerkyra*, BZ15(1906), σ. 604 καὶ 611· D. Polemis, *The Doukai*, ἀριθ. 40, σ. 88, ὑ. 2, καθὼς καὶ προσωπογραφίαν Μανουὴλ Δ.Κ. Ἀγγ.169, ὑ.16.

3. Ἀπὸ ἄλλους φέρεται ὡς διδυμὴ ἀδελφὴ τοῦ Θεοδώρου 168, ποῦ γι' αὐτὸν δέχτηκα πὼς γεννήθηκε περὶ τὸ 1180/85, βλ. D. Polemis, ἐνθ' ἀνωτ., καὶ ἀπὸ ἄλλους ὡς διδυμὴ ἀδελφὴ τοῦ Μανουὴλ 169, ποῦ γι' αὐτὸν δέχτηκα πὼς γεννήθηκε περὶ τὸ 1186/88.

Είναι πολύ πιθανόν ὁ Μανουήλ Δ.Κ. Ἄγγ. 169 ὡς ἡγεμόνας τῆς Θεσσαλονίκης νὰ ἀνάθεσε σ' αὐτὴ τὴν ἀδελφῆ του τὸ 1237 τὴ διοίκηση τῆς Κέρκυρας «γιά μιὰ πολὺ καλὴ διακυβέρνηση τῶν πραγμάτων», γιατί ἡ μακρινὴ αὐτὴ νῆσος ἦταν ἡ πιὸ τρωπὴ ἀπ' τὶς κτήσεις του⁴.

Τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι γνωστὸ γι' αὐτὴ.

173. Ἄνωνυμη (Ἄννα;) Ἀγγελίνα Κομνηνὴ Δούκαινα (γένν. περὶ τὸ 1190; -†;)

Ἡ Ἄνωνυμη (Ἄννα;)¹ Ἀγγελίνα Κομνηνὴ Δούκαινα κόρη τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90 καὶ τῆς Ζωῆς Δούκαινας² γεννήθηκε ἴσως περὶ τὸ 1190³.

Παντρεύτηκε περὶ τὸ 1216(;) ⁴ τὸν κόμητα τῆς Κεφαλληνίας Μαῖο (Ματθαῖον) Orsini (1194-1260;), γιόν τοῦ κόμητα Riccardo Orsini καὶ μιᾶς κόρης τοῦ μεγάλου ναυάρχου τῆς Σικελίας καὶ κόμητος τῆς Μάλτας καὶ διάσημου ληστοπειρατῆ τῶν Ἑλληνικῶν θαλασσῶν Μαργαριτόνη τοῦ Βρινδισίου⁵.

Ἡ Ἄνωνυμη (Ἄννα;) 173 (εἴτε ἡ κόρη τῆς, σύμφωνα με ὅσα ἀνέπτυξα στὶς ὑποσημειώσεις) ἀπόχτησε ἀπ' τὸν Μαῖο Orsini⁶ τέσσερα παιδιά, δυὸ

4. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 2.

173.1. Τὸ ὄνομα Ἄννα τόσο συνηθισμένο στοὺς Κομνηνοὺς φέρεται πὼς εἶχε ἡ Ἄνωνυμη 173, βλ. Νίκου Βέη, Ein roätisches... (προσωπογραφία Θεόδωρου 168, ὑ. 189), σ. 171-72. (Ἄννα ἢ Θεοδώρα, ἀλλὰ καθὼς δέχτηκα, Θεοδώρα ἴσως ἦταν τὸ ὄνομα τῆς Ἄνωνυμης 171).

2. Βλ. προσωπογραφίαι Θεόδωρου 168, ὑ. 189, καὶ Μανουήλ 169, ὑ. 16.

3. Στὴν περίπτωση πού θὰ δεχτοῦμε πὼς ἡ σύζυγος τοῦ Μαῖο Orsini ἦταν πραγματικὰ μιὰ κόρη τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90.

4. Ὅπως ἀναπτύχθηκε ἄλλοῦ, βλ. προσωπογραφίαν Θεόδωρου 168, ὑ. 189, ὁ γάμος τῆς πριγκίπισσας τῶν Ἀγγελοκομνηνοδοικῶν με τὸν Μαῖο Orsini ἐγένετο τὸ 1227, ἀλλὰ στὴν περίπτωση αὐτὴ δὲν ἠρόκειται γιὰ κόρη τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90, ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ πέθανε ἐσχατόγερος περὶ τὸ 1200. Τὸ 1227, ἀν ἡ σύζυγος τοῦ Μαῖο Orsini ἦταν κόρη τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90, πρέπει νὰ εἶχε τὸ πιὸ λίγο μιὰ ἡλικία 29 χρονῶν πού εἶναι πάρα πολὺ γιὰ μιὰ Βυζαντινὴ νύφη. Γι' αὐτὸ καὶ ἐξέφρασα τὴ γνώμη πὼς πρέπει νὰ δεχτοῦμε τὴν ἀποψη πὼς ἡ σύζυγος τοῦ Μαῖο Orsini ἦταν μιὰ ἀνεψιὰ καὶ ὄχι ἀδελφὴ τοῦ Θεόδωρου 168, καὶ συγκεκριμένα μιὰ κόρη τῆς Ἄνωνυμης 173 καὶ ὄχι αὐτὴ ἢ ἴδια ἢ Ἄνωνυμη 173.

5. Ch. Hopf, Chroniques Gréco - Romanes, σ. 529.

6. Βλ. τὴ σταδιοδρομία τοῦ Μαῖο Orsini, κυρίως ὅπου ἐκτείνεται τὸ ἑλληνικὸ ἐνδιαφέρον, εἰς D.M. Nicol, The Despotate of Epiros, σ. 10, 19, 26, 38, 107, 109, 115, 127 ὑ. 24, 155 ὑ. 3, 187-88, 215.

κόρες, που απ' αυτές ή μὲν πρώτη παντρεύτηκε τὸν Guillaume de Méry, ἡ δὲ δεύτερη τὸν Baudouin d'Aine, καὶ δυὸ γιούς, τὸ Θεόδωρο που πέθανε πρόωρα καὶ τὸν Riccardo (Richard, Ριχάρδον) που διαδέχτηκε τὸν πατέρα του στὴν ἡγεμονία τῆς Κεφαλληνίας (1260-1304)⁷.

174. Μιχαὴλ (α΄) Δούκας Κομνηνός "Ἄγγελος (γένν. περὶ τὸ 1170 – περὶ τὸ 1215)

Ὁ Μιχαὴλ¹ Δούκας² Κομνηνός³ "Ἄγγελος⁴ νόθος γιὸς τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90 ἀπὸ κάποια παλλακίδα του⁵, γεννήθηκε περὶ τὸ 1170⁶.

Ἡ ἐπίσημη σταδιοδρομία τοῦ Μιχαὴλ Δ.Κ. "Ἄγγ.174 ἀρχίζει κάτω ἀπ' τὴ βασιλεία τοῦ πρωτεξαδέλφου του Ἰσαάκιου (β΄) "Ἄγγ. 183 (1185-1195).

7. Ch. Hopf, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 5): Ἰ. Ρωμανός, Γρατιανός Ζώρζης, εἰς Κερκυραϊκὰ Χρονικὰ 7 (1959), σ. 218-19. Δὲ θεώρησα σκόπιμο νὰ θέσω ἀριθμούς γιὰ νὰ περιληφτοῦν στὴν παρούσα Γενεαλογία, τὰ τέκνα τῆς πριγκίπισσας τῶν Ἄγγελοκομνηνοδοικῶν καὶ τοῦ Maio Orsini.

174.1. Τὸ ὄνομα Μιχαὴλ συναντήσαμε στοὺς Δοκειανοὺς – [Κομνηνοὺς], βλ. προσωπογραφία [Μιχαὴλ] Δοκειανοῦ 18, καὶ στοὺς Μελισσηνοὺς, ἀλλὰ ἐκεῖ δὲν ἦταν παρὰ ὁ Ψευδο-Μιχαὴλ Μελισσηνός 110. Τὸ ὄνομα αὐτὸ τὸ ἔφεραν στοὺς Κομνηνοὺς, κυρίως οἱ "Ἄγγελοι, τῶν ὁποίων προστάτης ἦταν ὁ ἀρχάγγελος Μιχαὴλ. Καθὼς εἶδαμε, τὸ ὄνομα Μιχαὴλ ἔφερε ὁ πατέρας τοῦ Ἰωάννη "Ἄγγ., τοῦ συζύγου τῆς (Μαρίας) Κ.146, ὁ π ρ ω τ ο ν ω β ε λ ῆ σ σ ι μ ο ς Μιχαὴλ "Ἄγγ., ἓνας ἀδελφὸς τοῦ Κωνσταντίνου "Ἄγγ., τοῦ συζύγου τῆς Θεοδώρας Κ.38. Ἔτσι μπορούμε νὰ ποῦμε πὼς ὁ Μιχαὴλ 174 ἔφερε τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου θεοῦ του π ρ ω τ ο ν ω β ε λ ῆ σ σ ι μ ο υ Μιχαὴλ "Ἄγγελου, που συγχρόνως ἦταν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ προστάτη ἀρχάγγελου τῆς ὅλης οἰκογένειας τῶν Ἄγγέλων. Ἡ σφραγίδα τοῦ Μιχαὴλ 174 ἐπικαλεῖται τὴν προστασία τοῦ π ρ ω τ ο σ τ ἄ τ η Μιχαὴλ:

Σφραγίδα τὴν σὴν Μιχαὴλ πρωτοστάτα

ποθεῖ σεβαστὸς Μιχαὴλ ὁ τοῦ Δούκα.

Βλ. V. Laurent, Bulles métriques, σ. 403, ἀριθ. 375.

2. Μὲ τὸ ἐπώνυμο Δ ο ῦ κ α ς ἀναφέρεται στὶς ἐξῆς πηγές: Διαγνωστικὸν σημεῖωμα κυροῦ Μιχαὴλ τοῦ Δούκα ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰσαακίου τοῦ Ἄγγελου, MM4(1871), σ. 327: Ὁ δοῦλος καὶ ἐξάδελφος τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως, δοῦξ θέματος Μυλάσσης καὶ Μελανουδίου καὶ Καστροβιγολοῦ, Μιχαὴλ ὁ Δούκας, καὶ βούλλα μολυβδίνη κάτωθεν ἀπωρημένη τυποῦσα ἐν μὲν τῷ ἐνὶ μέρει τὸν ἀρχιστράτηγον Μιχαὴλ, [ἐν δὲ τῷ ἐτέρῳ] γράμματα σφράγιμα γραφῶν Μιχαὴλ Δούκας φέρων. Ὑπομνηστικὸν τῶν μοναχῶν τῆς μ. τοῦ Λάτρου, MM4(1871), σ. 321: μέχρις οὗ ὁ περιπόθητος ἐξάδελφος τῆς κραταιᾶς καὶ ἁγίας βασιλείας σου κύρ Μιχαὴλ ὁ Δούκας τὴν δουκικὴν ἀρχὴν τοῦ θέματος Μυλάσσης καὶ Μελανουδίου ἤρξατο διενεργεῖν, Ἄπολογία πρὸς ταῦτα τοῦ βασιλέως ('Ἀλέξιου γ' "Ἄγγ. Κ. 180): ὡς ὑπεμνήσατο ὁ περιπόθητος ἐξάδελφος τῆς βασιλείας μου κύρ Μιχαὴλ ὁ Δούκας, εἰς MM4(1871), σ. 322. Θεόδ. Σκουταριώτης, Σάθα MB7(1894), σ. 454: ἀποδοῖράσκει Κορινθοῦ (ὁ Ἄλέξιος γ' "Ἄγγ. Κ. 180) πρὸς τὸν ἐξάδελφον αὐτοῦ Μιχαὴλ τὸν Δούκαν... MM3(1865), σ. 59: Μιχαὴλ ὁ Δούκας.

Στις 14 του Φλεβάρη του 1190 τόν συναντάμε ανάμεσα στον δμλο τῶν αὐτοκρατορικῶν συγγενῶν ποὺ στάλθηκαν ὡς δμηροὶ ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα Ἰσαάκιο (β') 183 στον αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Φρειδερίκον Ι τὸν Κοκκινόπῳγωνα⁷.

Δὲν εἶναι παρὰ ἀνάμεσα στὰ ἔτη 1190 καὶ 1195 ποὺ ἀσκοῦσε τὰ καθήκοντα τοῦ δ ο υ κ ὸ ς καὶ ἀ ν α γ ρ α φ ἔ α τοῦ θέματος Μυλάσσης καὶ

3. ΤΤ, τ. II, σ. 119: Michael Comnanus Dux: Νικηφόρος Γρηγοράς, τ. I, ἐκδ. Βοηη, σ. 13: καὶ δς κατὰ τὴν Εὐρώπην Θετταλίας τε ἤρξε καὶ ἦν παλαιὰν ὀνόμασαν Ἕπειρον· ὁ ἐξ Ἄγγέλων οὗτος ἦν Κομνηνὸς Μιχαῆλ· Δημήτριος Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, σ. 50 καὶ 51: Μνεία τῆς εὐγενεστάτης Μαρίας Κομνηνῆς, θυγατρὸς τοῦ μακαριστοῦ Κομνηνοῦ Μιχαῆλ· ὁ αὐτάδελφος τοῦ μακαριστοῦ Κομνηνοῦ Μιχαῆλ Μανουῆλ καὶ ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ τοῦ Μιχαῆλ Μαρία ... Ἰωάννης Ἀπόκαυκος Ναυπάκτου, ἐκδ. V.G. Vasiljevskij, VV 3(1896), σ. 270: τὸν μὲν Δυρραχίου... ἀπαξ εἶδον ἐν Ἄρτῃ, χειροτονηθέντα ἐκ θελήματος τοῦ ἀοιδίμου κύρ Μιχαῆλ τοῦ Κομνηνοῦ παρὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπων. Acta Innocentii PP. III (1198-1216), ἐκδ. P.Th. Haluscynskyj, Roma 1944, series III, vol. II, σ. 369: (ὁ πάπας Ἰννοκέντιος III τὸν προσαγορεύει) nobili viro Michalicio (Cummano) Romaniae. Andreae Danduli, Ducis Venetiarum Chronica, ἐκδ. Muratori XII, I, SS.RR.II. n. ed., ed. riveduta etc. Giosue Carducci etc., Bologna 1942, σ. 284: Michael Comniano. MM4(1871), σ. 328: ὁ Κομνηνός...

4. Μὲ τὸ ἐπώνυμο Ἄγγελος ὁ Μιχαῆλ 174 ἀναφέρεται ἀπ' τὸν Νικηφόρον Γρηγοράν, τ. I, σ. 25: Ἐν τούτοις ἀνίσταται τῶν Θετταλικῶν βαράθρων νέον κακόν, ὁ τοῦ Ἄ γ γ ἔ λ ο υ Μιχαῆλ ἀδελφός Θεόδωρος. Ἀντιθέτως ὁ Νικήτας Χωνιάτης καὶ ὁ Γεώργιος Ἀκροπολίτης, οἱ δυὸ πρὸ σπουδαῖες πηγές τῆς περιόδου, δὲν δίδουν κανένα οἰκογενειακὸ ἐπίθετο στὸ Μιχαῆλ 174, ἴσως γιὰ τὴν ἦταν νόθος.

5. Χωνιάτης, σ. 700-1: καὶ Μιχαῆλ δὲ τις ἐκ νοθείας υἱὸς Ἰωάννου τοῦ σεβαστοκράτορος, τῆς ἐπαρχίας Μυλάσσης φορολόγος ἀποσταλεις, νέος ὢν καὶ αὐθάδης τοῦ βασιλέως (Ἄλεξιου γ' Ἄγγ. Κ. 180) ἀφίσταται. Αὐτόθι, σ. 841: Αἰτωλιαν δὲ καὶ τὰ τῆ Νικοπόλει προσοριζόμενα, καὶ ὅσα πράειαν ἐς Ἐπίδαμνον, ὁ Μιχαῆλ ἰδιώσατο, ὃν ἐκ σπερμάτων σκοτιῶν ὁ σεβαστοκράτωρ ἐφύτευσεν Ἰωάννης. Σὲ λατινικὸ κείμενο, ΤΤ, τ. II, σ. 119: «ego Michael Comnanus Dux, filius quondam sebastocratoris Iannis Ducis», ὁ ἴδιος ὁ Μιχαῆλ 174 αὐτοαποκαλεῖται κατὰ τὸν ἀνωτέρω τρόπο. Ἐπίσης σὲ μιά σφραγιδα τοῦ ὁ Μιχαῆλ 174 προβάλλει ὡς ἐνδοξος κλάδος (=γίος) ἐνὸς σεβαστοκράτορα:

Σφράγισμα γραφῶν Μιχαῆλ Δούκα(ς) φέρω
σεβαστοκροτούντος εὐθαλοῦς κλάδου,

βλ. V. Laurent, Bulles métriques, σ. 99-100, ἀριθ. 475. Καὶ Ἰωάννου τοῦ Ἀποκαύκου, μητροπ. Ναυπάκτου, Σημειώμα, ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, Περί συνοικισμοῦ Ἰωαννίνων, ΔΙΕΕΕ3(1891), σ. 451-55: Ἀλλὰ νέου Νῶε ἐνέτυχόν τινες ἐξ αὐτῶν τοῦ ἐν μακαρία τῇ λήξει μεταστάντος τῶν ὧδε, τοῦ δουκός (γράφε τοῦ Δούκα) κυροῦ Μιχαῆλ τοῦ περιποθήτου υἱοῦ τοῦ περιβοήτου καὶ ἀεμακαριστοῦ σεβαστοκράτορος.

6. Βλ. προσωπογραφίαν Ἰσαάκιου Ἄγγ. 166, ὑ. 4. Ὁ Μιχαῆλ 174 διορίστηκε δ ο υ Ἐ Μυλάσσης ἐπὶ Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183 (1185-1195). Ἡ S. De Jongh, σ. 77, τὸν φέρει γεννηθέντα περὶ τὸ 1172/75 ποὺ δὲ μοῦ φαίνεται χρονολογία προσφιύτερη ἀπὸ κεινὴ ποὺ ἔδωσα.

7. Historia de Expeditione Friderici, ἐκδ. Chroust, MCH. SS. n.s.t.V., Berlin 1928, σ. 65.

Μελανουδίου με τὸν τίτλον τοῦ Πανσεβαστοῦ Σεβαστοῦ⁸.

Γιὰ μιὰ δευτέρα φορά, ἴσως κατὰ τὸ 1200, ὁ Μιχαὴλ 174 στάλθηκε ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξιο (γ') Ἁγγ. Κ. 180 στὸ ἴδιο θέμα, μᾶλλον μετὰ τὸ ἴδιο ἀξίωμα τοῦ δουκὸς καὶ ἀναγραφέα (= φορολόγου), ἀλλὰ, χωρὶς νὰ ξέρωμε τοὺς λόγους, στασίασε κατὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ του ξαδέλφου στὶς ἀρχὲς τοῦ 1201.

Ὁ αὐτοκράτορας τὸ καλοκαίρι τοῦ ἴδιου αὐτοῦ χρόνου, ἐξεστράτευσε ἐναντίον του, καὶ καθὼς ὁ Μιχαὴλ 174 νικήθηκε, ἐγκατάλειψε τὸ βυζαντινὸ ἔδαφος καὶ κατέφυγε στὸ σουλτάνο τοῦ Ἰκονίου Rukn al-Dīn Soliman II (1196-1204), τὸν Ρουκρατῖνο, κατὰ τὸ Χωνιάτη⁹.

Ὁ Νικητῆς Χωνιάτης ποὺ διάκειται ἐχθρικὰ πρὸς τὸν Μιχαὴλ 174, «γιατὶ τὸν θεωρεῖ ὡς ἕνα ἀπ' τοὺς τυραννίσκους ἐκείνους τοῦ τύπου τοῦ Λέοντα Σγουροῦ, ποὺ ἀντὶ τὴν βοήθειάν του πεσμένη σὲ ἀπελπισία Αὐτοκρατορία, προτιμοῦσαν νὰ κλαδέψουν μιὰ περιοχὴ γιὰ προσωπικὴ τους κτήση ἀπ' τὶς διαμελισμένες ἐπαρχίες της»¹⁰, μᾶς κάνει αὐτὴ τὴν περιγραφή καὶ μᾶς δίνει αὐτὸν τὸ ζωηρὸ χαρακτηρισμὸ γιὰ τὸ Μιχαὴλ 174: «Καθὼς ἐπαίρνε ἐνισχύσεις ἀπ' τὸ σουλτάνο Ρουκρατῖνο, ὁ Μιχαὴλ 174 ἐμπαινε στὸ Βυζαντινὸ ἔδαφος καὶ μετὰ πολλοὺς τρόπους λυμαινόνταν τὶς γύρω ἀπ' τὸν Μαϊάνδρο ποταμὸ πόλεις, τὴν Μίλητο, τὴν Ἀντιόχεια τοῦ Μαϊάνδρου κλπ., δείχνοντας τὸν ἑαυτὸ του χειρότερο κι ἀπ' τοὺς ἀλλόφυλους κατακτητῆς καὶ πῶς σκληρὸ ἀπ' τοὺς χειρότερους φονιάδες».

Καὶ ἀπ' αὐτὸ καταλήγει στὸ ἐξῆς συμπέρασμα, ποὺ ἴσως δὲν εἶναι μακριὰ ἀπ' τὴν πραγματικότητα:

«Ἡ πῶς κύρια αἰτία ποὺ ἡ Αὐτοκρατορία πῆρε τὸ δρόμο τῆς παρακμῆς καὶ εἶδε τὶς ἐπαρχίες της νὰ κυριεύωνται ἀπ' τοὺς ἀντιπάλους της καὶ στὸ τέλος μετὰ τὴν ἄλωση τῆς ΚΠολης καὶ αὐτὴ ἡ ἴδια νὰ καταποντιστῆ, εἶναι ἡ ἄμετρη φιλοδοξία αὐτῶν τῶν Κομνηνοαγγέλων, ποὺ ὁ ἕνας τὸν ἄλλο ἀνταγωνίζονταν γιὰ τὴν κατάκτηση τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου· καθὼς κατάφευγαν στὶς αὐλὲς τῶν ξένων ἡγεμόνων ποὺ μισοῦσαν τὸ Βυζάντιο –

8. Τὸ «διαγνωστικὸν σημεῖωμα» ποὺ ἔχει διασωθῆ, MM4(1871), σ. 323-27, δὲν φέρει δυστυχῶς καμιὰ χρονολογία, ἀλλὰ σ' αὐτὸ γίνεται μνεία ἑνὸς «πρακτικοῦ» τοῦ προκατόχου του Πανσεβαστοῦ Σεβαστοῦ Βασιλείου Βατάτζη, συζύγου τῆς Ἀνώνυμης Δούκαινας Ἀγγελίνας 190, ποὺ κατεῖχε αὐτὸ τὸ ἀξίωμα τὸ πῶς λίγο τὸν Αὐγούστο τοῦ 1189, βλ. MM4(1871), σ. 319-20. Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά, οἱ μοναχοὶ τοῦ ἁγίου Παύλου τοῦ Λάτρου ἐστειλαν ἕνα «ὑπομνηστικόν» στὸν Ἰσαάκιο (β') 183 τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ εἶναι λίγο προγενέστερο τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1195, βλ. MM4(1871), σ. 320, γιατί ἡ ἀπάντησις χρονολογημένη τὸν Αὐγούστο τοῦ 1195, χωρὶς βασιλικὴ ὑπογραφή, δὲν μπορεῖ παρά νὰ ἀπέρρευσε ἀπ' τὸν Ἀλέξιο (γ') Ἁγγ. Κ. 180, βλ. MM4(1871), σ. 322, πρβλ. L. Stiernon, *Les origines*, REB17(1959), σ. 120.

9. Χωνιάτης, σ. 700-1. Γιὰ τὴν χρονολογία τοῦ 1201, βλ. Muralt, τ. II, σ. 263.

10. R.-J. Loenertz, *Aux origines*, B43(1973), σ. 365.

ὅπως και ὁ Ἀλέξιος (δ΄) Κομνηνός ᾿Αγγελος 266 στήν αὐλή τοῦ Φίλιππου de Souabe τῆς Γερμανίας και στοὺς Βενετούς – ἐγιναν οἱ καταστροφεῖς τῆς πατρίδας τους, ἀλλά και ὅταν βρίσκονταν πάνω στο θρόνο, ἀντί νά κάνουν κάτι ἀντάξιο τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἀξιώματος, ἦσαν ὀλότελα γι' αὐτό ἀνεπιτήδευοι και ἄχρηστοι, και κακόγνωμοι πάνω στήν ἄσκηση τῶν βασιλικῶν καθηκόντων»¹¹.

Ἡ πολιτική κατάσταση στόν καιρό τῆς βασιλείας τοῦ φαύλου ἡγεμόνα Ἀλέξιο (γ΄) ᾿Αγγ. Κ. 180 τοῦ Β α μ β α κ ο ρ ρ ά β δ η πήγαινε ἀπ' τό κακό στο χειρότερο και μεγάλες ταραχές ἐξερράγησαν μέσα στήν πρωτεύουσα τῆς Αὐτοκρατορίας: ἐξέγερση τοῦ πλήθους κατά τοῦ αὐτοκράτορα¹², στάση και ἀντιποίηση τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας ἀπ' τόν Ἰωάννη Ἀξούχον Κομνηνόν 208¹³, ἡ ἐξόρμηση τοῦ Καλοϊωάννη ἡ Σκυλοϊωάννη τῆς Βουλγαρίας (1197-1207) ποῦ στράφηκε πρὸς τῆ Ρώμη¹⁴, οἱ καταστροφές και λεηλασίες τοῦ Μανουήλ Καμύτζη Κομνηνοῦ Δούκα ᾿Αγγελου 175 και τοῦ Χρύσου τοῦ Βλάχου στή Μακεδονία και τῆ Θεσσαλία¹⁵, ἡ ἀνταρσία τοῦ ἄθλιου Ἰωάννη Σπυριδωνάκη τοῦ Κύπριου στή Θράκη¹⁶ και τόσα ἄλλα, και ὡς ἐπιστέγασμα, ἡ λεγόμενη Δ΄ Σταυροφορία ποῦ ἔφερε τὴν τέλεια καταστροφή¹⁷.

Στις 13 τ' Ἀπρίλη τοῦ 1204 ἡ ΚΠολη ἔπεσε στά χέρια τῶν Σταυροφόρων· αὐτό ἔφερε τὴν ἐξάρθρωση τῆς Αὐτοκρατορίας, μιὰ νέα στροφή στήν ἱστορία¹⁸.

Ποῦ βρισκόταν κατά τὴν ἄλωση τῆς πρωτεύουσας ὁ Μιχαήλ 174; Στήν ΚΠολη, ὅπως μάς βεβαιώνει μιὰ ἐγκυρη δυτική πηγή¹⁹. Πιθανόν νά πῆγε ἐκεῖ

11. Χωνιάτης, σ. 701· βλ. κυρίως τό δημοτικό κείμενο.

12. Χωνιάτης, σ. 694-96.

13. Χωνιάτης, σ. 697-99, τοῦ ἴδιου, Σάθα MB1(1872), σ. 84-9 και *Orationes et epistolae*, ἔκδ. J.A. Van Dielen, σ. 106-12· Νικηφόρος Χρυσοβέργης, ἔκδ. M. Treu, *Friedrichs-Gymnasiums zu Breslau* 1892, σ. 1-12· Νικόλαος Μεσαρίτης, *Λόγος ἀφηγηματικός*, ἔκδ. A. Heisenberg, *Die Palastrevolution des Johannes Komnenos*, Würzburg 1907, σ. 19-49· Εὐθύμιος Τορνίκης, *Λόγος ἐγκωμιαστικός*, ἔκδ. J. Darrouzès, REB26(1968), σ. 54-5 και 66-71.

14. Χωνιάτης, σ. 706-7.

15. Χωνιάτης, σ. 707-8.

16. Χωνιάτης, σ. 708-9.

17. L. Stiernon, *Les origines*, REB17(1959), σ. 121-22.

18. Χωνιάτης, σ. 755-57· Villehardouin, ἔκδ. Ed. Faral, τ. II, σ. 48-52, § 246-249. Πρβλ. J. Longnon, *L'Empire latin de Constantinople etc.*, Paris 1949, σ. 47.

19. Villehardouin, τ. II, σ. 108-10, § 301. Πρβλ. R.-J. Loenertz, ἔνθ' ἄνωτ. (ύ. 10), σ. 364.

μετά την αναχώρηση του πρωτεξαδέλφου του Ἀλέξιου (γ') Ἰ. Αγγ. Κ. 180 και τὴν ἀποκατάσταση τοῦ ἐπίσης πρωτεξαδέλφου του Ἰσαάκιου (β') Ἰ. Αγγ. 183²⁰.

Μέσα στὴ γενικὴ ἀνακατωσοῦρα ποὺ ἐπικράτησε κατὰ τὴν ἄλωση, ὁ Μιχαὴλ 174 ἦταν ἀπ' τοὺς Ἕλληνες ἐκείνους ποὺ τάχτηκαν μὲ τὸ μέρος τῶν νικητῶν καὶ εἰδικὰ προσκολλήθηκε στὸ μαρκήσιο τοῦ Montferrat Βονιφάτιου (Boniface)²¹ ποὺ ἀναδείχτηκε βασιλέας τῆς Θεσσαλονίκης καὶ πρῶτος ὑποτελεῆς τοῦ Λατινοῦ αὐτοκράτορα τῆς ΚΠολης Βαλδουίνου τῆς Φλάνδρας²².

Σὲ συνέχεια βρίσκομε τὸ Μιχαὴλ 174 νὰ ἀκολουθῆ τὸν κύριό του Βονιφάτιο de Montferrat, βασιλέα τῶρα τῆς Θεσσαλονίκης, στὴν ἐκστρατευτικὴ του πορεία στὴ Θεσσαλία, κατὰ τὸ Σεπτέμβριον τοῦ 1204· ἂν καὶ ὁ Βονιφάτιος εἶχε ἀπόλυτη πίστη στὸ Μιχαὴλ, αὐτὸς ὁ τελευταῖος τὸν ἐγκατάλειψε κρυφὰ καὶ κατευθύνθηκε προφανῶς στὴν Ἄρτα, ὅπου παντρεύτηκε τὴν κόρη ἑνὸς ἰσχυροῦ Ἕλληνα, τὸν ὁποῖον ὁ αὐτοκράτορας Ἀλέξιος (γ') Ἰ. Αγγ. Κ. 180 εἶχε διορίσει ὡς διοικητὴ τῆς περιοχῆς, καὶ ἀπὸ τότε ἄρχισε (ὁ Μιχαὴλ 174) τὸν πόλεμον ἐναντίον τοῦ πρῶην κυρίου του, «τοῦ μαρκήσιου» (=τοῦ Βονιφάτιου)²³.

Σύμφωνα μὲ μεταγενέστερη ἐπισφαλὴ ἑλληνικὴ πηγή, τὸν βίον τῆς ὁσίας Θεοδώρας, συζύγου τοῦ Μιχαὴλ (β') Ἰ. Αγγελοῦ Κομνηνοῦ Δούκα 255, ποὺ συνέγραψε ὁ μοναχὸς Ἰωβ (κατὰ κόσμον Ἰωάννης Μελλῆς)²⁴, ὁ Μιχαὴλ καὶ ἕνας Συναχερεῖμ εἶχαν διορισθῆ ἀπ' τὸν Ἀλέξιο (γ') 180 διοικητές, ὁ μὲν

20. Κατὰ τὸν R.-J. Loenertz, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 393, ὁ Μιχαὴλ 174 «*retra d'exil après la chute de Constantinople*», κατὰ δὲ τὸν D. Pálémis, *The Doukaï*, σ. 92, ἀριθ. 45, κατεῖχε τὸ ἴδιο ἀξίωμα (τοῦ δουκὸς Μυλάσσης καὶ Μελανουδίου) καὶ κατὰ τὴ βασιλεία τοῦ Ἀλέξιου (δ') Ἰ. Αγγ. 266 (1204), καὶ γι' αὐτὴ τὴν ἀποψη παραπέμπει (ὕ. 2) εἰς Χωνιάτην, σ. 700, ὅπου ἀναφέρεται ὁ διορισμὸς τοῦ Μιχαὴλ 174 ἀπ' τὸν Ἀλέξιο (γ') Ἰ. Αγγ. Κ. 180 περὶ τὸ 1200, καὶ εἰς MM4(1871), σ. 328, ὅπου οἱ μοναχοὶ τοῦ ἁγίου Παύλου τοῦ Λάτρου ἀπευθύνονται μὲ «ὑπομνηστικόν» στὸν Ἀλέξιο (δ') Ἰ. Αγγ. 266 καὶ τοῦ ὑπενημιζοῦν πὼς ὁ Μιχαὴλ 174, ποὺ κατεῖχε τὴν δουκικὴν ἀρχὴν τοῦ θέματος Μυλάσσης καὶ Μελανουδίου στὸν καιρὸ τῆς πρώτης βασιλείας τοῦ πατέρα του Ἰσαάκιου (β') Ἰ. Αγγ. 183, τοὺς εἶχε παραδώσει τὸν ἐλαῖωνα τοῦ Μεσιγγούμη ποὺ εἶχε σφετερισθῆ ὁ Ἰωάννης Καρανητός. Ἄρα πρόκειται γιὰ κάποια ἀβλεψία τοῦ διακεκριμένου καὶ σοφοῦ ἐρευνητῆ Δημ. Πολέμη.

21. Ἐνθ' ἄνωτ., ὕ. 19.

22. Villehardouin, τ. II, σ. 70-72, § 264-265. Πρβλ. J. Longnon, *L'Empire latin de Constantinople*, σ. 58· R.-J. Loenertz, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 364.

23. Villehardouin, τ. II, σ. 108-10, § 301.

24. Ὁ βίος τῆς ὁσίας Θεοδώρας γράφηκε κατὰ τὸν 19^ο αἰ., βλ. Α. Βρανούση, *Χρονικά Ἡπείρου* 1(1962), σ. 49-54.

πρώτος τῆς Πελοποννήσου, ὁ δὲ δεύτερος τῆς Αἰτωλίας καὶ τῆς Νικόπολης. Οἱ Νικοπολίτες ὁμῶς στασίασαν κατὰ τοῦ Σεναχερείμ, κι αὐτὸς ὁ τελευταῖος κάλεσε σὲ βοήθειά του τὸ Μιχαήλ 174· πρὶν ὁμῶς φτάσῃ ὁ Μιχαήλ, οἱ Νικοπολίτες δολοφόνησαν τὸν Σεναχερείμ. Ἀλλὰ ὁ Μιχαήλ φτάνοντας στὴ Νικόπολη, τιμώρησε μὲ θάνατο τοὺς φονεῖς τοῦ Σεναχερείμ, καὶ καθὼς ὁ ἴδιος εἶχε χηρεύσει ἀπ' τὴ γυναῖκα του, «πῆρε κοντά του ὡς γυναῖκα του, τὴ γυναῖκα τοῦ Σεναχερείμ, τὴν Μελισσηνὴν», καὶ μαζί μὲ αὐτὴ τὴν περιουσία του καὶ τὴ διοίκηση τῆς Αἰτωλίας καὶ τῆς Νικόπολης²⁵.

Ἐὰς σημειωθῆ, πὼς σύμφωνα πάντα μὲ τὴν ὑποπιη πηγὴ τοῦ βίου τῆς Θεοδώρας, ὁ Μιχαήλ 174 καὶ ὁ Σεναχερείμ εἶχαν προηγουμένως παντρευτῆ δυὸ πρωτεξαδέλφους ποὺ ἀνήκαν στὸ γνωστὸ μας οἶκο τῶν Μελισσηνῶν καὶ ἦσαν συγγενεῖς ἐξ αἵματος τοῦ Ἀλέξιου (γ') 180· ἔτσι ὁ Μιχαήλ 174 πῆρε δυὸ γυναῖκες, ποὺ κατὰ τὸν βίον ἦσαν πρωτεξαδέλφους²⁶.

Μετὰ μιὰ περίοδο μακρῶν πολεμικῶν ἀγῶνων στὴν Πελοπόννησο²⁷, στὴν Αἰτωλία καὶ στὴν Ἠπειρο²⁸, καὶ στὴν Ἀλβανία²⁹, ὁ Μιχαήλ 174 ἐξασφάλισε ὡς δική του κτῆση, κατὰ κάποιον σταθερὸ τρόπο, τὰ ἐδάφη ποὺ ἐκτείνονταν ἀπ' τὸ Δυρράχιο στὴ Ναύπακτο³⁰. Αὐτὸ πρέπει νὰ τοποθετηθῆ τὸ 1205³¹.

Ποιά ἦταν ἡ φύση τῆς ἐξουσίας του σ' αὐτὲς τὶς περιοχές;

Οἱ Βυζαντινοὶ χρονικογράφοι παραμένουν ἀόριστοι, ἀλλὰ ἀφήνουν τὴν ἐντύπωση πὼς πρόκειται γιὰ μιὰ ἀνεξάρτητη ἐξουσία.

Περὶ τὸ 1206/7^{31a} ὁ Μιχαήλ 174 δέχτηκε μιὰ αὐτοκρατορική ἐπίσκεψη ποὺ τοῦ προσέδωσε μεγάλο κύρος.

Ὁ κακότυχος αὐτοκράτορας Ἀλέξιος (γ') Ἄγγ. Κ. 180, ὁ αἴτιος τῶσαν

25. Ἰὼβ μοναχοῦ, Βίος ὁσίας Θεοδώρας, PG 127, στ. 904.

26. Ἰὼβ μοναχοῦ, Βίος ὁσίας Θεοδώρας, PG 127, στ. 904.

27. Villehardouin, τ. II, σ. 138-40, § 328-329. Ὁ R.-J. Loenertz, *Aux origines*, ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 10), σ. 393, παρατηρεῖ πὼς «ὁ Μιχαήλ ποὺ προσπάθησε νὰ ἀντισταθῆ στὴν Πελοπόννησο στὴν ἐπιχείρηση τοῦ Γουλιέλμου de Champlitte δὲν εἶναι ἴσως ὁ Μιχαήλ Κ.Δ. 174».

28. Χωνιάτης, σ. 841: Αἰτωλιαν δὲ καὶ τὰ τῆ Νικόπολει προσοριζόμενα, καὶ ὅσα πρόεισιν ἐς Ἐπίδαμνον, ὁ Μιχαήλ ἰδιώσατο, ὃν ἐκ σπερμάτων σκοτίων ὁ σεβαστοκράτωρ ἐφύτευσεν Ἰωάννης.

29. *Albrici monachi Trium Fontium Chronica*, MGH. SS., τ. XXIII (=23), (631-950), ἐκδ. G.H. Pertz, 1874, σ. 886.

30. Βλ. ἄνωτ., ύ. 28. Πρβλ. L. Stiernon, *Les origines*, ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 8), σ. 122.

31. Γιὰ τὴ χρονολογία, βλ. D.M. Nicol, *The Despotate of Epiros*, σ. 13 κεξ.

31a. Γιὰ τὴ χρονολογία, βλ. L. Stiernon, ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 8), σ. 122, ἀλλὰ ὁμῶς δεδομένα ἐπικαλεῖται ὁ R.-J. Loenertz, *Aux origines*, ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 10), σ. 373-76.

καταστροφών, γυρίζοντας από τόπο σε τόπο και εγκατελιμμένος στη Θεσσαλία από το γαμβρό του Λέοντα Σγουρό της Κορίνθου, τρίτο σύζυγο της κόρης του Εύδοκίας Δούκαινας Ἀγγελίνας Κομνηνής 262, θέλησε να καταφύγει στον άλλοτε εχθρό του και πρωτεξάδελφό του Μιχαήλ 174, τον ιδρυτή ενός νέου ελληνικού ανεξάρτητου κράτους στις δυτικές επαρχίες της κατασπαραγμένης από τη Λατινοκρατία τέως ελληνικής Αυτοκρατορίας, γι' αυτό και με τη γυναίκα του, την αύγουστα Εύφροσύνη Δούκαινα Καματηρή, και με τη μικρή συνοδία του, κατευθύνθηκε προς τα βουνά της Ἡπείρου.

Ἀλλά «ὁ βασιλέας της Θεσσαλονίκης» Βονιφάτιος τοῦ Montferrat, μὴ θέλοντας νὰ τοῦ ξεφύγει ὁ πρῶν αυτοκράτορας ποὺ μπορούσε νὰ γίνῃ ἕνα πόνι γιὰ διάφορα προσχήματα στὰ χέρια τῶν ἰσχυρῶν τῆς ἡμέρας, ἔστειλε ξοπίσω του μιὰ ομάδα ἰπποτῶν, οἱ ὁποῖοι βρῆκαν καὶ συνέλαβαν τὸν Ἀλέξιο (γ') 180 καὶ τὴν Εὐφροσύνη, καὶ κατὰ διαταγὴ τοῦ Βονιφάτιου, τοὺς ἔρριξαν στὶς φυλακὲς τῆς Θεσσαλονίκης, ἢ ὅπως ἄλλοι θένε νὰ μᾶς ποῦν, τοὺς μετέφεραν στὴν Ἰταλία καὶ τοὺς φυλάκισαν στὸ Montferrat, κάτω ἀπ' τὴ φύλαξη τοῦ μαρκήσιου Γουλιέλμου (Guillaume) IV, γιοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Βονιφάτιου στὴ μαρκωνία τοῦ Montferrat^{31β}.

Ὁ Μιχαήλ 174, καθὼς πληροφορήθηκε τὴν οἰκτρὴ τύχη τοῦ αυτοκρατορικοῦ τοῦ ξαδέλφου, πρόσφερε στὸ Βονιφάτιο μεγάλο ποσὸν ὡς λύτρα γιὰ τὴν ἀπολευτέρωσή του. Κ' ἔτσι ἕνα καράβι ποὺ ξεκίνησε εἴτε ἀπ' τὴ Θεσσαλονίκη εἴτε ἀπ' τὴν Ἰταλία, ἔφερε τὸν Ἀλέξιο (γ') 180 καὶ τὴν Εὐφροσύνη στὴ Σαλαγορά, τὸ λιμάνι τῆς Ἄρτας, ὅπου ἀφοῦ καταβλήθηκαν τὰ λύτρα, παραδόθηκαν στὸν πρωτεξάδελφό του Μιχαήλ 174³².

«Μποροῦμε νὰ θεωρήσωμε ὡς βέβαιο, λέει κάποιος, πὼς σὲ ἀναγνώριση αὐτῆς τῆς εὐεργεσίας, ὁ Ἀλέξιος (γ') 180 ἔδωσε κάποιες ἐλπίδες στὸν ἀπελευτερωτὴ του, πάνω στὴν τύχη (καὶ τὴν τιτλοφορία) ποὺ ἐπικύλασσε γι' αὐτὸν καὶ γιὰ τοὺς δικούς του, στὴν περίπτωσι ποὺ θὰ πετύχαινε νὰ ἐκπορθῆσι τὸ θρόνο τῆς Νίκαιας – καὶ ποιὸς ξέρει; – τῆς ΚΠολης»³³.

31β. Βλ. λεπτομερέστερη καὶ ἀκριβέστερη περιγραφὴ εἰς προσωπογραφίαν Ἀλέξiou (γ') Ἀγγ. Κ.180, ὑ. 288-293.

32. Ἀκροπολίτης, σ. 12-14, ἔκδ. Heisenberg, καὶ σ. 14-16, ἔκδ. Bonn Ἐφραίμιος, σ. 306, στίχ. 7557-564, ἔκδ. Bonn Ἰὼβ μοναχοῦ, Βίος ὁσίας Θεοδώρας, PG 127, στ. 904 Villehardouin, τ. II, σ. 116-18, § 309 Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, ἔκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου – Κεραμέως, Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδος, Sbornik Statej Posymjasennych V.N. Lamanskomu, Part I (St. Petersburg 1907), ἀριθ. 6, σ. 243 Ἀωνύμιος de Gaète, Riant, Euxinae, I, σ. 153 Continuateur de la chronique génoise de Caffaro, Muratori, SRI., τ. V, σ. 391. Πρβλ. D.M. Nicol, The Despotate of Epiros, σ. 14-5, ποὺ δέχεται τὴ φυλάκιση τοῦ Ἀλέξiou (γ') 180 στὴ Θεσσαλονίκη J. Longnon, L' empire latin de Constantinople κτλ., σ. 126, ποὺ δέχεται τὴ φυλάκισή του στὸ Montferrat.

33. R.-J. Loenertz, Aux origines, ἐνθ ἄνωτ. (ὑ. 10), σ. 376.

Αυτό είναι εκείνο που μάς παράδωσαν ο μοναχός Ἰώβ τὸν 14^ο αἰ., πὼς «ὁ αὐτοκράτορας ἔδωκε τότε ὡς κληρο στὸ Μιχαὴλ 174 καὶ τοὺς ἀπογόνους του τὴν ἀρχὴ τῆς ἡγεμονίας ποὺ τοῦ ἔλαχε»³⁴, καὶ ὁ συγγραφέας τῆς ἀραγωνικῆς ἀπόδοσης τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μορέα στὰ τέλη τοῦ 14^ο αἰ. πὼς «ὁ αὐτοκράτορας ἀναχωρῶντας γιὰ τὴν Ἀνατολὴ ἄφηκε ὡς ἐπίτροπό του (*iugar tenient*) τὸν δεσπότην τῆς Ἄρτας κύρ Μιχαὴλ τὸν Κουτρούλην»³⁵.

Σ' αὐτὲς ἐδῶ τις ἐνδείξεις τοῦ 14^ο αἰ. καὶ τοῦ 15^ο, σπηρίχτηκαν ὀρισμένοι ἀπ' τοὺς νεώτερους ἐρευνητὲς καὶ ἀποφάνθησαν πὼς ὁ Μιχαὴλ 174 ἔλαβε ἀπ' τὸν Ἀλέξιο (γ') 180, κατὰ τὴ μετάβαση αὐτοῦ τοῦ τελευταίου στὴν Ἠπειρο, καὶ σὲ ἀνταπόδοση τῆς εὐεργεσίας ποὺ τοῦ ἔκανε ὁ πρῶτος, τὸν τίτλο τοῦ *δεσπότη* καὶ κατὰ συστοιχία τὸ κράτος τοῦ ὀνομάστηκε ἐπίσημα *δεσποτάτον* τῆς Ἠπειροῦ³⁶.

Σ' αὐτὸ ὅμως πάνω πρέπει νὰ ποῦμε πὼς ὄχι μόνο καμιὰ σύγχρονη πρὸς τὸ Μιχαὴλ 174 πηγὴ, βυζαντινὴ ἢ δυτικὴ, δὲν τὸν ἀναφέρει ὡς *δεσπότην*, ἀλλὰ ἀντιθέτως σὲ ἐπίσημα κείμενα, τόσο δικά του ὅσο καὶ ἀρχιεπισκόπων τῆς περιοχῆς του, καὶ τοῦ γιοῦ του Μιχαὴλ (β') Ἄγγ. Κ.Δ. 255, ἀναφέρεται ὡς *υἱὸς τοῦ σεβαστοκράτορος* ἢ ἀπλὰ Κομνηνὸς Μιχαὴλ ὁ Δούκας³⁷.

34. Ἰώβ μοναχοῦ, ἐνθ' ἄνωτ. (ὁ. 32), στ. 904.

35. *Libros de los fechos et conquistas del principado de la Morea* rédigée par Fr. Juan Fernandez de Heredia, ἐκδ. A. Morel-Fatio, Société de l'Orient latin, Gênoa 1885, σ. 14.

36. Π. Ἀραβαντινός, Χρονογραφία τῆς Ἠπειροῦ, I, Ἀθῆναι 1856, σ. 60· D.M. Nicol, *The Despotate of Epiros*, σ. 15.

37. 1) Εἰς T.T., τ. II, σ. 119, τῆς 20ης Ἰουνίου 1210, τρία ἢ τέσσαρα χρόνια μετὰ τὴν ἀναχώρηση τοῦ Ἀλέξiou (γ') 180 ἀπ' τὴν Ἠπειρο, στὸ μεταξύ τῆς Βενετίας καὶ τοῦ Μιχαὴλ 174 σύμφωνο, αὐτὸς ὁ τελευταῖος δὲν ὑπογράφεται παρὰ ὡς *υἱὸς τοῦ σεβαστοκράτορος*. Μετὰ τὸ Μανουὴλ (α') Κ. 81 ὁ τίτλος τοῦ *σεβαστοκράτορος* ἐρχόταν μετὰ ἀπὸ κείνον τοῦ *δεσπότη*: ἂν ὁ Μιχαὴλ 174 εἶχε τότε τὸν τίτλο τοῦ *δεσπότη*, θὰ ἔκανε χρῆση τοῦ κατώτερου τίτλου τοῦ πατέρα του; 2) Ὁ Ἀρχίδος Δημήτριος Χωματιανός, ἐκδ. Pitra, σ. 50-51, ἀναφέρει τὸν μακαρίτην Μιχαὴλ Κομνηνὸν 174 πολλὰς φορές, χωρὶς καμιὰ ἐνδειξὴ τίτλου. 3) Ὁ μητροπολίτης Ναυπάκτου Ἰωάννης Ἀπόκαυκος τὸν ἀναφέρει μὲ τὸν τίτλον: τοῦ περιποθήτου υἱοῦ τοῦ περιβοήτου καὶ ἀειμακαρίστου σεβαστοκράτορος, βλ. ἀνωτέρω, ὁ. 5, στὸ τέλος· καὶ ὡς σημειωθῆ πὼς ἐδῶ πρόκειται γιὰ ἓνα ἀληθινὸ πανηγυρικὸ τοῦ Μιχαὴλ 174, ἰδρυτῆ, σωτήρα καὶ πάτρωνα τῆς πόλης τῶν Ἰωαννίνων. 4) Τὸ 1236 ὁ Μιχαὴλ (β') Ἄγγ.Κ.Δ.255 ἀναφέρει ὡς ἐξῆς τὸν πατέρα του Μιχαὴλ (α') 174: *ipsius eciam bone memorie... domini patris nostri Comnini Michaelis Ducis*, ἐνῶ ἀντιθέτως τὸν θεῖο του Μανουὴλ Δ.Κ. Ἄγγ.169 τὸν ἀναφέρει ὡς *δεσπότην*: *despoti domini Manuelis Ducis*, βλ. N. Barone, *Notizie storiche tratte dai registri di Cancelleria di Carlo III di Durazzo*, Archivio Storico per le province Napoletane pubblicato a cura della Società di Storia Patria, 12(1887), σ. 59-65. 5) Τὸ 1237 ὁ αὐτὸς Μιχαὴλ (β') 255 ἀναφέρει: τὸν πατέρα του Μιχαὴλ (α') 174 ὡς ἐξῆς: τὸ τοῖς Ραουσαίος ἐπιβραβευθὲν σιγίλλιον παρὰ τοῦ αἰοδύμου αὐθέντου καὶ πατρός μου τοῦ Κομνηνοῦ κύρ Μιχαὴλ

Ξεφεύγοντας απ' τὸ θέμα τοῦ ποιά ἦταν ἡ φύση τῆς ἐξουσίας καὶ ἡ τιτλοφορία τοῦ Μιχαήλ (α') Δ.Κ. Ἐγγ. 174 στὴν Ἡπειρο - ἀπλῶς πρέπει νὰ

(α') τοῦ Δούκα... βλ. MM3 (1885), σ. 67.

Εἶναι ὀλότελα ἀδιάνητο πού αὐτὰ τὰ τέσσερα πρόσωπα - ὁ ἐνδιαφερόμενος Μιχαήλ (α') 174, δυὸ ἀρχιεπίσκοποι ἀφασιωμένοι στὴ δυναστεία τῶν Κομνηνοδουκῶν καὶ ὁ γιὸς τοῦ ἐνδιαφερόμενου Μιχαήλ (β') 255 - παρέλειψαν νὰ ἀναφέρουν τὸν τίτλον τοῦ δεσποτοῦ, ἂν ὁ Μιχαήλ (α') 174 ἔφερε στὴν πραγματικότητα αὐτὸν τὸν τίτλο. Καθὼς ὁ Μιχαήλ (α') 174 ποτὲ δὲν ὑπῆρξε δεσπότης, δὲν πρέπει νὰ ὀνομάζεται ἰδρυτῆς τοῦ δεσποτάτου τῆς Ἡπείρου. Αὐτὸ τὸ ὄποσον εἶναι ἀληθινόν, εἶναι πού ὁ Μιχαήλ (α') 174 εἶχε γίνῃ κύριος μιᾶς ἀνεξάρτητης περιοχῆς με ὄρια γιὰ μακρὸ χρονικὸ διάστημα κυμαινόμενα, τῆς ὁποίας ὁ πυρήνας, ἡ Ἡπειρος, ἐγίνε ἀργότερα ἓνα δεσποτάτον. Καὶ ἤδη μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐπισημάνῃ πὼς δὲν εἶναι τὸ δεσποτάτον τῆς Ἡπείρου πού ἔδωσε γέννηση στὴν αὐτοκρατορία τῆς Θεσσαλονίκης, ἀλλὰ τὸ ἀντίθετο, πὼς ἡ αὐτοκρατορία τῆς Θεσσαλονίκης εἶναι ἐκείνη πού παρήγαγε τὸ δεσποτάτον τῆς Ἡπείρου. Ὁ τίτλος τοῦ δεσποτοῦ ἀποδιδόμενος στὸν Μιχαήλ (α') 174 καὶ ἡ ἀντίστοιχη λ. δεσποτάτον ἡ ἀποδιδόμενη στὴν Ἡπειρο, ἐμφανίζονται γιὰ πρώτη φορά, καθὼς φαίνεται, στὸ Χρονικὸν τοῦ Μορέα, βλ. *Chronique de Morée*, ἐκδ. Longnon, Paris 1911, σ. 21· *Cronaca di Morea*, ἐκδ. C. Hopf, *Chroniques gréco-romanes*, Berlin 1873, σ. 420· Τὸ χρονικὸν τοῦ Μορέως, ἐκδ. Π. Καλονάρου, Ἀθήναι 1940, σ. 45· *Libros de los fechos* κτλ., ἐνθ' ἄνωτ. (ὁ. 35), σ. 14. Τὰ ἀνωτέρω διατυπώνει με ἄκρα σαφήνεια ὁ φίλιτος L. Stiernon, *Les origines du despotat d'Épire*, REB17(1959), σ. 122-26, καὶ καταλήγει στὸ ἐξῆς συμπέρασμα, σ. 126: 1) Δὲν ὑπάρχει παρὰ ἓνας Μιχαήλ, καὶ ὄχι δυὸ ὅπως θέλησαν ὁ P. Wittek, B10(1935), σ. 512-13, ὁ G. Ostrogorsky, *Vozuzsenie roda Angelov*, Belgrade 1936, σ. 111-26, καὶ ὁ D. Nicol, *The Despotate of Epiros*, σ. 11-15· 2) ὁ πατέρας του, ὁ Ἰωάννης 90 ὁ σεβαστοκράτωρ, ἔφερε ἐπίσημα τὸ ἐπώνυμο Δούκας· 3) ὁ ἴδιος ὁ Μιχαήλ 174, οἱ ἐτεροθαλεῖς ἀδελφοὶ του Θεόδωρος 168, Μανουὴλ 169 καὶ Κωνσταντῖνος 170, καθὼς καὶ ὁ νόθος γιὸς του Μιχαήλ (β') 255, ἔφεραν τὰ ἐπώνυμα Κομνηνός Δούκας· 4) ὁ Μιχαήλ 174 ἄσκησε τὰ καθήκοντα τοῦ δεσποτοῦ καὶ ἀναγράφεως (φορολόγος) στὸ θέμα Μυλάσσης καὶ Μελανουδίου πρὶν ἀπ' τὸ 1204· 5) στὴν Ἡπειρο, ὁ Μιχαήλ 174 δὲν ὑπῆρξε ποτὲ δεσπότης, οὔτε, κατὰ συνέπεια, ἰδρυτῆς τοῦ δεσποτάτου· 6) αὐτοὶ οἱ δυὸ ὄροι, τοῦ δεσποτοῦ καὶ τοῦ δεσποτάτου, οἱ ἀποδιδόμενοι στὸν Μιχαήλ 174 δὲν ἀπαντοῦν στὶς σύγχρονές του πηγές, εἴτε δυτικές, εἴτε βυζαντινές· 7) παρουσιάζονται ἀργότερα σὲ ὀρισμένες δυτικές πηγές· 8) παρὰ τὴ σιωπὴ τῶν συγχρόνων (πρὸς τὸν Μιχαήλ 174) πηγῶν, οἱ ἱστορικοὶ (Δυτικοὶ ἢ Ἕλληνες), μετὰ τὸν Ch. Du Cange μέχρι τῆς μέρας μας, δὲν ἔχουν κάνει ἄλλο παρὰ νὰ ἐπαναλαμβάνουν τὸν ἀναχρονισμό τῶν μεταγενεστέρων πηγῶν, ἔτσι πού νὰ μπορῆ κανεὶς νὰ πῇ, σύμφωνα με τὸ μεγάλο δάσκαλο P. Lemerle, BZ51(1958), σ. 403, πὼς τὸ βιβλίον γιὰ τὸ δεσποτάτον τῆς Ἡπείρου ἀναμένει τὸ συγγραφέα του. Καὶ ὁ μακαρῆς σοφὸς R.-J. Loenertz, *Aux origines du despotat d'Épire* κτλ., B43(1973), σ. 393-94, καταλήγει στὸ ἐξῆς ἀνάλογο συμπέρασμα: 1) Ὁ Μιχαήλ Κ.Δ. 174, ἰδρυτῆς τοῦ δεσποτάτου, δὲν ὑπῆρξε δεσπότης. 2) Ὁ πατέρας του, γιὸς τοῦ Ἀνδρόνικου Κομν. Ἐγγ. 93 (ἀντὶ τοῦ σωστοῦ γιὸς τοῦ Κωνσταντίνου Ἐγγ. καὶ τῆς Θεοδώρας Κ.38), ὀνομαζόταν ἐπίσημα Ἰωάννης Κομνηνὸς Δούκας 90 (ἀντὶ τοῦ σωστοῦ Ἰωάννης Δούκας 90, γιὰ τὴν Κομνηνὸς δὲν ὀνομάστηκε ποτέ), καὶ ἔφερε τὸν αὐλικὸ τίτλο τοῦ σεβαστοκράτορα. 3) Ὁ Μιχαήλ 174, δυὸ φορές δεοῦξ καὶ ἀπογράφεως τῶν φόρων στὸ θέμα τῆς Μυλάσσης καὶ τοῦ Μελανουδίου, στασίασε κατὰ τοῦ Ἀλέξιου (γ') 180, κατὰφυγε στὸ σουλτάνο τοῦ Ἰκονίου Ruknaddin Soliman II καὶ γύρισε ἀπ' τὴν ἐξορία μετὰ τὴν πτώση τῆς ΚΠολης σὲ χέρια τῶν Σταυροφόρων ἀφοσιώθηκε τότε στὸ Βονιφάτιο τοῦ Montferfat, ἀποστάτησε ἀπ' αὐτὸν καὶ πῆγε κοντὰ στὸν κυβερνήτη τῆς Ἄρτας, τοῦ ὁποίου παντρεύτηκε τὴν κόρη· διαδέχθηκε ἔπειτα τὸν πεθερὸ του στὴν ἀρχηγία ἐνός κινήματος ἀντίστασης κατὰ τῶν Λατίνων, τοῦ ὁποίου κέντρο

τόν θεωρήσωμε ὡς ἀρχικό κύριο (αὐθέντη) μιᾶς ἀνεξάρτητης κυμαινόμενης γεωγραφικά περιοχῆς, τῆς ὁποίας ὁ πυρήνας, ἡ Ἡπειρος, ἔγινε ἀργότερα ἓνα δ ε σ π ο τ ἄ τ ο ν³⁸ - ἄς γυρίσωμε στήν ὑποδοχή πού ἔκανε στόν ξάδελφό του Ἀλέξιο (γ') 180.

Ἄν καί ὁ Μιχαήλ 174 πρὶν λίγα χρόνια εἶχε ἐπαναστατήσει ἐναντίον τοῦ Ἀλέξιου (γ'), κι αὐτός ὁ τελευταῖος ἦταν ἓνας ἐχθρός του, τοῦ ἔκανε πολὺ καλὴ ὑποδοχή, παρέχοντας κάθε λογῆς ἀνεση καὶ στόν ἴδιο καὶ στὴ γυναῖκα του, τὴν ἄλλοτε πανίσχυρη αὐγούστα Εὐφροσύνη Δούκαινα Καματηρῆ· αὐτό, τὸ πού δέχτηκε ἓνα πρῶην ἐχθρό του, δὲν πρέπει νὰ μᾶς φανῆ παράδοξο, ὅπως νόμισε κάποιος³⁹, γιατί καθὼς παρατηρεῖ καὶ ὁ Χωνιάτης, γιὰ μιὰ ἄλλη περίπτωση, «οἱ ἄνθρωποι συνηθίζουν, ὄχι μόνο τοὺς συγγενεῖς καὶ τοὺς συμπατριῶτες τους, ὅταν δυστυχήσουν νὰ τοὺς μεταχειρίζονται μὲ φιλαν-

ἦταν ἡ Ἄρτα. 4) Οἱ πηγές γιὰ τὴν ἱστορία τῆς προέλευσης τοῦ Δεσποτάτου εἶναι, κατὰ τάξη ἀξιοπιστίας, σὲ πρῶτο ἐπίπεδο ὁ Geoffroy de Villehardouin, ὁ Νικήτας Χωνιάτης, ὁ Henri de Valenciennes· κατόπι ὁ Γεώργιος Ἀκροπολίτης (καὶ ὁ Θεόδωρος Σκουταριώτης), σὲ συνέχεια ὁ μοναχὸς Ἰώβ (Ἰωάννης Μελλῆς) καὶ σὲ τελευταῖο ἐπίπεδο τὸ Χρονικὸ τοῦ Μορέως (στὶς τέσσερις ἀποδόσεις του). 5) Ἡ σύγχυση πού ὑπάρχει στὸ Χρονικὸ τοῦ Μορέα πάνω στὸ ὄνομα τοῦ ἡγεμόνα πού ἴδρυσε τὸ Δεσποτάτο ὀφείλεται στὴ διαφοροποίηση τοῦ ὄρου Βλαχία. 6) Ὁ Μιχαήλ Κ.Δ.174 ἐξαγόρασε τὸν Ἀλέξιον (γ') 180 καὶ τὴ γυναῖκα του (Εὐφροσύνη Δούκαινα Καματηρῆν), φυλακισμένους στὸ Montferrat (τῆς Ἰταλίας), τοὺς καλοδέχτηκε, καὶ βοήθησε τὸν Ἀλέξιον (γ') 180 νὰ ἀναχωρήσῃ κοντὰ στὸ φίλο του σουλτάνο τοῦ Ἰκονίου Chiyathaddin Kai-Kosrou I, γιὰ νὰ δημιουργήσῃ δυσκολίες στόν αὐτοκράτορα τῆς Νίκαιας Θεόδωρο (α') τὸν Λάσκαριν. 7) Ὁ κυβερνήτης τῆς Ἄρτας, ἐμπνευστὴς τῆς ἐλληνικῆς ἀντίστασης στὴ Δύση πιθανόν νὰ ὀνομαζόταν Σναχαρεῖμ. 8) Ὁ Μιχαήλ πού προσπάθησε νὰ ἀντισταθῇ στὴν Πελοπόννησο, στὴν ἐπιχείρησι τοῦ Guillaume de Champlitte, δὲν ἦταν πιθανόν ὁ Μιχαήλ Κ.Δ.174. 9) Ὁ Μιχαήλ Κ.Δ.174, κύριος τῆς Ναυπάκτου, εἶχε πιθανόν χτυπήσει τοὺς Φράγκους στὸ Μορέα, μετὰ τὴν ἐγκατάστασή τους στὴν Πάτρα καὶ στὰ γύρω ἐδάφη της, δηλ. κατὰ τὴν περίοδο τῆς ἄλωσης πού δὲ διηγεῖται πιά ὁ Villehardouin, καὶ τὴν ὁποία ἔξερμε μόνο ἀπ' τὴ διήγησι, τὴ γεμάτη ἀπὸ λάθη, τοῦ Χρονικοῦ τοῦ Μορέα, στὴν ὁποία ἐρχονται νὰ προστεθοῦν μερικοὶ ὑπαινιμοὶ ἀπ' τὰ γράμματα τοῦ πάπα Ρώμης Ἰννοκέντιου III καὶ τοῦ Λατίνου αὐτοκράτορα τῆς ΚΠολης Ἐρρίκου τῆς Φλάνδρας. 10) Κατὰ τὴ διάρκεια αὐτῆς τῆς φάσης τῆς ἄλωσης, ὁ Guillaume de Champlitte καὶ ὁ Geoffroy de Villehardouin ὁ Νεώτερος συνταυτίστηκαν μὲ τὸ Γενοβέζο Enrico Pescatore καὶ ἤλθαν σὲ ἐριδα μὲ τὴ Βενετία· ὁ Ruggerio Premarin καὶ ὁ Renier Dandolo, σταλμένοι ἐναντίον τοῦ Enrico Pescatore, τοὺς ἐκτόπισαν ἀπ' τὶς βάσεις τους τῆς Μεθώνης καὶ τῆς Κορώνης. 11) Ὅταν οἱ Φράγκοι τοῦ Μορέα χτύπησαν τὸ Μιχαήλ Κ.Δ.174 εἶχαν πρὶν ἀπὸ πολὺ ἐπικρατήσει στὶς περιοχὲς τῆς ἐκκλησίας τῆς Πάτρας. 12) Ὁ Ἕλληνας Θεόδωρος, ὁ ὁποῖος κατηύθυνε τὴν ἄμυνα τοῦ Ἀκροκορίνθου μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Λέοντα Σγουροῦ, δὲν ἦταν ὁ Θεόδωρος 168, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Μιχαήλ Κ.Δ.174. 13) Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Λατίνου αὐτοκράτορα τῆς ΚΠολης Ἐρρίκου πού φέρει τὴ χρονολογία τῆς 13ης Γενάρη 1211 πρέπει στὴν πραγματικότητα νὰ χρονολογηθῇ στὶς 13 Γενάρη 1212.

38. L. Stiernon, *Les origines*, ἐνθ' ἄνωτ. (ὁ. 8 καὶ 37), σ. 124.

39. P. Wittek, *L'Épitaphe d'un Comnène à Konia*, B10(1935), σ. 512-13.

θρωπία, αλλά ακόμη και τούς ξένους και αυτούς τούς έχτρους των»⁴⁰.

Λίγο μετά την παραμονή του πρώην αυτοκρατορικού ζεύγους στην "Ηπειρο"⁴¹, ο Μιχαήλ 174, ενώ την πρώην αυτοκρατορία κράτησε με κάθε τιμή κοντά του, τον 'Αλέξιο (γ') 180 έφοδίασε με ό,τι χρειαζόταν για να πάη στη Μ. 'Ασία κοντά στο φίλο του σουλτάνο του 'Ικονίου Chiyathaddin Kai-Kosrou I και να δημιουργήσει δυσκολίες στον αυτοκράτορα της Νίκαιας Θεόδωρο (α') Λάσκαρι, δίδοντας σ' αυτόν ως συνοδό τον έτεροθαλή αδελφό του Κωνσταντίνον Δ.Κ.170· το αποτέλεσμα όμως της μεγαλεπήβολης αυτής προσπάθειας υπήρξε αντίθετο προς τις προσδοκίες του Μιχαήλ 174, καθώς ο Λάσκαρις στη μάχη της 'Αντιόχειας του Μαιάνδρου, την άνοιξη του 1211, σκότωσε το σουλτάνο και αιχμαλώτισε τον 'Αλέξιο (γ') 180, ο οποίος τελείωσε τις μέρες του στη μονή του 'Υακίνθου της Νίκαιας⁴².

Το κράτος της 'Ηπείρου που δημιούργησε «ο ικανός και ένεργητικός πολεμιστής» Μιχαήλ Δ.Κ. 'Αγγ. 174 και το όποιο περιελάμβανε τα μεταξύ του Δυρραχίου και του κόλπου της Κορίνθου έδαφη - άγκάλιαζε δηλ. την "Ηπειρο, την Αιτωλία και την 'Ακαρνανία - πήρε τη μορφή ενός βυζαντινού αυτόνομου Κράτους, το όποιο άνατολικά είχε το λατινικό βασίλειο της Θεσσαλονίκης, προς την 'Αδριατική τούς Βενετούς, και άνατολικά και βορειοανατολικά τούς Σλάβους. "Όπως ή αυτοκρατορία της Νίκαιας στη Μ. 'Ασία, το κράτος της 'Ηπείρου έγινε στη βαλκανική χερσόνησο για τούς Βυζαντινούς, ένα κέντρο καταφυγής και συνδιάλεξης και μιά κυψέλη πολιτικής περισυλλογής. Τά δυό έλληνικά κέντρα διαμοίρασαν τον ίδιο σκοπό, την επανάκτηση της ΚΠολης και την άποκατάσταση της βυζαντινής Αυτοκρατορίας· άπ' τά δυό, το πρώτο, ήταν εκείνο που πέτυχε αυτό το σκοπό⁴³.

Μάς λένε πως ο Μιχαήλ (α') 174, άφοϋ έγινε κύριος τών άνωτέρω περιοχών, άμέσως πήρε την άπόφαση για ένα παράτολμο και μεγάλο πολεμικό έργο, την έξωση τών Φράγκων άπ' την Πελοπόννησο, καθώς

40. Χωνιάτης, σ. 691. Πρβλ. L. Stiernon, ένθ' άνωτ., σ. 96-7.

41. 'Ακροπολίτης, σ. 14, έκδ. Heisenberg, σ. 16, έκδ. Bonn: μικρόν δέ μετά του Μιχαήλ προσκαρτερήσας...

42. 'Ακροπολίτης, σ. 14-17, έκδ. Heisenberg, και σ. 16-20, έκδ. Bonn: 'Εφραίμιος, σ. 306-8, στίχ. 7577-631: 'Επιστολαί 'Ιννοκεντίου ΙΙΙ, ΧΙΙΙ, 184, έκδ. Migne PL, ΙΙΙ, 354: 'Επιστολή Λατ. αυτοκράτορα της ΚΠολης 'Ερρίκου, 532: Νικηφόρος Γρηγοράς, τ. Ι, σ. 19-20: Abou'l-Fedā, Histoire universelle, έκδ. Slane εις HOC, τ. Ι, σ. 86. Πρβλ. 'Α. Μηλιαράκης, 'Ιστορία Νικαίας - 'Ηπείρου, σ. 81-83: J. Longnon, L'Empire latin de Constantinople κτλ., σ. 126: γιά τή χρονολογία, G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 452: A. Guillou, La civilisation byzantine, σ. 502.

43. Βλ. G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 454.

ἤθελε νὰ βοηθήσῃ τὸν ἐκεῖ ἀγωνιζόμενο Λέοντα Σγουρό, ἄρχοντα τοῦ Ναυπλίου, τοῦ " Ἀργους καὶ τῆς Κορίνθου"⁴⁴.

Πάνω σ' αὐτὸ ὅμως πρέπει νὰ σημειώσωμε πὼς ἡ δραστηριότητα ποῦ ἀνάπτυξαν στὴν Πελοπόννησο, τόσο ὁ Μιχαὴλ 174 ὅσο καὶ ὁ ἀδελφός του Θεόδωρος Δ.Κ." Ἀγγ.168, δὲν εἶναι ἀπ' τὰ δεδομένα ποῦ ἔχουν ξεκαθαριστῆ⁴⁵.

Τὸ 1209 ὁ Μιχαὴλ 174 ἐγίνε καὶ πάλι κυρίαρχος τοῦ Δυρραχίου καὶ ὑποσχέθηκε ὑποταγὴ στὸν πάπα Ρώμης Ἰννοκέντιο III, γιὰ νὰ ἔχη τὴν ὑποστήριξή του καὶ νὰ ἐξευμενίσῃ μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο τοὺς Βενετούς. Ὁ Ἰννοκέντιος III μὲ ἀπαντητικὸ γράμμα του, προνοώντας γιὰ τὰ συμφέροντα τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας, παρακάλεσε τὸ Μιχαὴλ 174 νὰ ἀποδώσῃ στὸ Λατίνο ἐπίσκοπο Δυρραχίου τὰ χτήματα, ποῦ εἶχε ἀπ' αὐτὸν ἀφαιρέσει καὶ ὅλα τὰ εἰσοδήματα, γιὰτὶ ἀφοῦ ἀναγνωρίζῃ τὸν ἑαυτὸ του ὡς «δούλον τοῦ ποντίφηκα» – ἔτσι, καθὼς φαίνεται, ὁ Μιχαὴλ 174 θὰ ἀποκαλοῦσε τὸν ἑαυτὸ του στὸ γράμμα του πρὸς τὸν πάπα – ὁ ὁποῖος τοὺς δούλους του υἱοθετεῖ καὶ στέφει βασιλεῖς, «ὀφείλει νὰ ἀποτείνῃ ὄχι προσβολές, ἀλλὰ τιμὴ πρὸς τὴ σύζυγό του (=τὴν Ἐκκλησία) ποῦ κάθεται στὰ δεξιά του μὲ χρυσοφάντη στολή». Καθὼς ὁ Μιχαὴλ 174 οὐδέποτε ὑπῆρξε *δ ε σ π ὀ τ η ς*, ὁ ποντίφηκας τὸν προσφωνεῖ «nobili viro Michalicio (Cummano) Romaniae»⁴⁶.

Ὁ Μιχαὴλ 174, ἀφοῦ ἀπόχτησε κατὰ κάποιον τρόπο τὴν εὐνοία τοῦ ἀνωτέρω ποντίφηκα, καὶ θέλοντας νὰ ἀπαλλαγῆ πρὸς στιγμή ἀπ' τὶς φροντίδες ἐνὸς μελλοντικοῦ πολέμου, μόλις ἔμαθε πὼς ὁ Λατίνος αὐτοκράτορας τῆς ΚΠολης Ἑρρίκος τῆς Φλάνδρας (1206-1216) εἶχε καταβάλλει τοὺς Λομβαρδοὺς εὐγενεῖς τοῦ λατινικοῦ βασιλείου τῆς Θεσσαλονίκης, ζήτησε τὴ φιλία καὶ συμμαχία του. Ὁ Λατίνος αὐτοκράτορας κάλεσε κοντὰ του τὸν *π ρ ω τ ο β ε σ τ ι ἄ ρ ι ὀ* του Conon de Béthune καὶ τὸ σύμβουλό του Pierre de Douai, ἕνα οἰκεῖο τῶν κομήτων τῆς Φλάνδρας, σ' ἕνα ἐλαιῶνα, ὅπου εἶχε στρατοπεδεύσει, ὄχι πολὺ μακριὰ ἀπ' τὴ Θεσσαλονίκη, καὶ τοὺς ἀνακοίνωσε τὰ ἑξῆς: «Ὁ Μιχαὴλ 174 ζητεῖ συνέντευξη μαζί μας, ἀλλὰ αὐτὸς εἶναι ἕνας μεγάλος κακοῦργος καὶ ἕνας κίβδηλος ἄνθρωπος· τὰ λόγια του εἶναι ἀπατηλά καὶ δηκτικά. Δὲν πρέπει οὔτε ἐγώ, οὔτε ἐσεῖς νὰ ξεγελαστήτε ἀπ' τὰ δῶρα του, γιὰτὶ κανένας τίμιος ἄνθρωπος δὲν πρέπει νὰ ἐπιθυμῆ ἐκεῖνο ποῦ τοῦ φέρνει ἀτιμία. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ κάνετε τὸ ἑξῆς: Νὰ τοῦ γνωστοποιήσετε πὼς τὸν ἀναγνωρίζω κύριο τῶν χωρῶν ποῦ κατέχει, κάτω ἀπ' τὸν ὄρο νὰ θεωρήσῃ τὸν ἑαυτὸ του ἕνα ὑποτελεῖ στῆν

44. Ἄντ. Μηλιαράκης, Ἱστορία Νικαίας – Ἡπείρου, σ. 54.

45. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 37, τίς ὑπ' ἀριθ. 8, 9, 11 καὶ 12 παρατηρήσεις τοῦ R.-J. Loenertz.

46. Acta Innocentii III, Roma 1944, Fontes, series III, vol. II (ὑ. 3), σ. 369. Πρβλ. Ἄντ. Μηλιαράκης, Ἱστορία Νικαίας – Ἡπείρου, σ. 57.

αυτοκρατορία (τή λατινική) τῆς ΚΠολης· ἂν τὸ ἀποδεχτῆ, θὰ τοῦ ἀπονεύω τις τιμές πού θὰ ἀπέδιδα στὸν ἀδελφὸ μου, ἐνῶ στὴν ἀντίθετη περίπτωση θὰ ἐκστρατεύσω ἐναντίον του μὲ ὄλες μου τις δυνάμεις».

Οἱ ἀπεσταλμένοι ἔπειτ' ἀπὸ μακρὰ πορεία βρῆκαν τὸ Μιχαήλ 174 σ' ἓνα μοναστήρι καὶ τοῦ ἐπέδωσαν τὰ γράμματα τοῦ Λατίνου αυτοκράτορα πού περιεῖχαν ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα καὶ προφορικὰ τοῦ εἶπαν. Ἡ συνέντευξη ὑπῆρξε μακρὰ καὶ ἀπ' τὰ δυὸ μέρη εἰπώθηκαν πολλὰ· προσθέτει δὲ μὲ ἀπλότητα ὁ βιογράφος τοῦ Ἑρρίκου, ὁ *Henri de Valenciennes*, πὼς καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι οἱ ἀκόλουθοι τοῦ Μιχαήλ 174 ἀποδέχτηκαν τὰ λόγια τῶν Φράγκων ἀπεσταλμένων. Ἀλλὰ ὁ Μιχαήλ ἀντὶ κάθε ἄλλης ὀριστικῆς ἀπάντησης εἶπε στοὺς ἀπεσταλμένους πὼς ἐπιθυμοῦσε νὰ δῶση τὴν πρωτότοκη κόρη του, τὴν Ἀνώνυμη Ἀγγελίνα Κομνηνὴ Δούκαινα 251, σὲ γάμο στὸν Εὐστάθιο, ἀδελφὸ τοῦ λατίνου αυτοκράτορα, καὶ ἂν αὐτὸς συμφωνοῦσε, ἡ εἰρήνη πῶς εὐκόλα θὰ ἀποκαθίστατο μεταξὺ τους. Καὶ πρόσθεσε ἀκόμη πὼς προσφέρει ὡς προῖκα τὸ ἓνα τρίτο τῶν χωρῶν πού κατέχει καὶ ἀκόμη παράγγειλε νὰ δηλώσουν στὸ Λατίνο αυτοκράτορα πὼς αὐτὸς εἶναι ὁ μόνος στὴν Ἑλλάδα πού μπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ σ' αὐτὸν καὶ στὴ γῆ καὶ στὴ θάλασσα. Ἴσως μὲ τὸν εὐστροφὸ αὐτὸν τρόπο νὰ ἀπόφυγε ὁ Μιχαήλ νὰ θίξη τὸ θέμα τῆς ὑποτελείας.

Ὁ Ἑρρίκος τῆς Φλάνδρας παρὰ τοὺς πομπώδεις λόγους του καὶ τὴν περιφρόνηση πού ἔδειξε γιὰ τὸ Μιχαήλ 174, ἀποδέχτηκε τις προτάσεις αὐτοῦ τοῦ τελευταίου καὶ ἔκλεισε μαζὶ του συνθήκη εἰρήνης. Καὶ σὲ λίγο τελέστηκαν οἱ γάμοι τῆς ἀνωτέρω Ἀνώνυμης Ἀγγ. Κ.Δ.251 μὲ τὸν Εὐστάθιο⁴⁷.

Τὸν ἐπόμενον χρόνον 1210 ὁ Μιχαήλ 174 ἔκανε συνθήκη μὲ τὴ Βενετία, τῆς ὁποίας δόγης ἦταν ὁ *Pietro Ziani* (1205-1229)· γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ ἔστειλε ὁ Μιχαήλ ὡς πρεσβευτὴς του τὸν ἐπίσκοπο Τζερνίκου Θεόδωρο καὶ τὸν Συμεὼν Κουνάλην 497, γιόν τῆς Ἑλένης Πακουριανῆς 435, πού ἦταν κομνηνικῆς καταγωγῆς, καὶ τοῦ Νικηφόρου Κουνάλη.

Μὲ αὐτὴ τὴ συνθήκη ὁ Μιχαήλ ἀναγνώριζε τὴν ἐπικυριαρχία τῆς Βενετίας πάνω σὲ κτήσεις του στὴν Ἡπειρο, στὴν Ἀκαρνανία καὶ στὴν Αἰτωλία, οἱ ὁποῖες ἀνήκαν στὴ Βενετία, σύμφωνα μὲ τὸν κλῆρο πού τῆς ἔλαχε κατὰ τὴ διανομὴ τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ἀπ' τοὺς Σταυροφόρους τῆς Δ' λεγόμενης Σταυροφορίας.

Ἡ Βενετία πρόθυμα δέχτηκε τις προτάσεις του, γιατί βοήθησαν στὴν προαγωγή καὶ βελτίωση τῶν πολιτικῶν καὶ ἐμπορικῶν τῆς συμφερόντων.

Δὲν ἦσαν λίγα τὰ προνόμια πού ὁ κύριος τῆς Ἡπείρου Μιχαήλ (α') 174

47. *Henri de Valenciennes, Histoire de l'empereur Henri de Constantinople, publiée par Jean Longnon, Paris 1948, σ. 118-21, § 688-694. Πρβλ. Ἄντ. Μηλιαράκης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 57-9· J. Longnon, L'Empire latin de Constantinople κτλ., σ. 122· D.M. Nicol, The Despotate of Epiros, σ. 28-9.*

μέ τη συνθήκη τῆς 20ῆς Ἰουνίου 1210 παραχωροῦσε στή γαληνότατη δημοκρατία. Ὑπόσχονταν ἀσφάλεια καὶ προστασία στους Βενετούς ἐμπόρους καὶ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ κάθε εἰσφορά καὶ δόση· παραχωροῦσε τὴν ἄδεια νὰ ἔχουν στὴ χώρα του δικὴ τους ἐκκλησία, βουλευτήριον (curiam) καὶ ἐμπορικὸ ἐπιμελητήριον (fondicum) καὶ κάθε ἄλλο προνόμιον ποὺ εἶχαν στὴ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία, στὸν καιρὸ τῆς βασιλείας τοῦ μακαριτῆ αὐτοκράτορα Μανουὴλ (α΄) Κ.81, Θεοῦ τοῦ Μιχαὴλ (α΄) 174. Ὑπόσχονταν ἀκόμη νὰ θεωρῆ καὶ ὡς δικούς του τοὺς ἔχτροὺς τῆς Βενετίας καὶ νὰ μὴ τοὺς δέχεται στὴ χώρα του. Σὲ περίπτωση ναυαγίου βενετικοῦ πλοίου ὑπόσχονταν κάθε σιτηρομὴ γιὰ διάσωση τοῦ φορτίου, καὶ κάθε ἐλευθερία γιὰ τὴν ἐξαγωγή σιτηρῶν ἀπ' τὴν Ἠπειρὸν στὴ Βενετία.

Καὶ τέλος ὑπόσχονταν νὰ διδῆ κάθε χρόνο σὲ ἀπεσταλμένο τῆς Βενετίας στὸ Δυρράχιο 42 λίτρες ὑπέρπυρα, τὰ μισὰ τὸ Μάη καὶ τὰ ἄλλα μισὰ τὸ Σεπτέμβρη, καὶ χρυσοκέντητο ὕφασμα γιὰ τὴν ἁγία τράπεζα τοῦ ἁγίου Μάρκου τῆς Βενετίας, καὶ ἄλλο ὅμοιον γιὰ τὸ δόγη. Καὶ ὀρκιζόταν πίστη ἄδολη στὸν ἅγιον Μάρκο, τὴν ὁποία θὰ τηροῦσε, ὅπως γράφει, καὶ ὁ γιὸς καὶ διάδοχος του Κωνσταντῖνος Ἁγγ. Κ.Δ.253⁴⁸.

Μὲ αὐτὴ τὴ συνθήκη ὁ Μιχαὴλ (α΄) Δ.Κ. Ἁγγ.174 γινόταν τυπικὰ ἕνας ὑποτελὴς τῆς Βενετίας, ἀλλὰ συγχρόνως ἐξασφάλιζε τὴν κυριαρχία του στὶς μεσόγειες Ἠπειρωτικὲς χώρες καὶ ἡσύχαζε γιὰ ἕνα διάστημα ἀπ' τοὺς Βενετούς, τοὺς ὁποίους φοβόταν πρὸ πολὺ ἀπ' τοὺς Λατίνους τῆς ΚΠολης, τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τοῦ Μορέα.

Λίγο μετὰ τὴ συνάπτη τῆς ἀνωτέρω συνθήκης οἱ σχέσεις τοῦ Μιχαὴλ (α΄) 174 καὶ τοῦ Λατίνου αὐτοκράτορα τῆς ΚΠολης Ἐρρίκου διαταράχτηκαν, καὶ σὲ τίποτε δὲ βοήθησε ὁ γάμος τῆς Ἀνώνυμης κόρης του 251 μὲ τὸν Εὐστάθιο, τὸν ἀδελφὸ τοῦ Λατίνου αὐτοκράτορα, καὶ ἡ συνθήκη εἰρήνης ποὺ εἶχε κλειστῆ.

Ὁ Μιχαὴλ ἐπανάλαβε τὸν ἀγῶνα του κατὰ τῶν Λατίνων, ποὺ ἦταν ὁ κύριος σκοπὸς του, καθὼς εἶχε ἐξασφαλισμένους τὶς κτήσεις του δυτικὰ ἀπ' τὴν ἐπίθεση τῶν Βενετῶν. Σὲ μιὰ ἐπιδρομὴ του ἐπικεφαλῆς Λατίνων μισθοφόρων, συνέλαβε μὲ ἐνέδρα τὸν κοντόσταυλο τοῦ βασιλείου τῆς Θεσσαλονίκης, τὸ Λομβαρδὸ Ἀμέ Buffa, ποὺ ἀπ' τὸ 1209 μὲ θέρμη εἶχε προσχωρήσει στὸν αὐτοκράτορα Ἐρρίκο, καὶ ἑκατὸ Λατίνους συνοδοὺς του, ποὺ ἀπ' αὐτοὺς οἱ πρὸ πολλοὶ ἦσαν ἰππότες.

Ὁ Μιχαὴλ ἐπιφύλαξε μιὰ σκληρὴ τιμωρία στους Λατίνους· ἄλλους ἀπ'

48. ΤΤ, τ. II, σ. 119-23. Πρβλ. Ἄντ. Μηλιαράκης, Ἱστορία Νικαίας - Ἠπειροῦ, σ. 59-61· J. Longnon, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 124· D.M. Nicol, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 80-1· P. Lemerle, *Trois Actes du despote d'Épire Michel II concernant Corfou*, περιοδικὸ Ἑλληνικὰ, Παράρτημα 4, προσφορά Στ. Π. Κυριακίδη, ἀριθ. 1, σ. 407. Ἡ Ἐλένη Πακουριανὴ 435 ἦταν κόρη τοῦ Γεώργιου Πακουριανοῦ 349, ἐνὸς ἀπογόνου τοῦ Νικηφόρου Κ.17, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἀλέξιου (α΄) Κ.15, βλ. προσωπογραφία Γεώργιου Πακουριανοῦ 349 στὸν τ. Γ' τῆς Γενεαλογίας μου.

αυτούς σκότωσε και άλλους μαστίγωσε, και τον κοντόσταυλο Buffa και τρεις εύγενείς και τον πνευματικό του θανάτωσε με σταύρωση.

Σε συνέχεια ο Μιχαήλ, έχοντας ως κύριο στήριγμα τους Λατίνους μισθοφόρους του, εισέβαλε στα κατεχόμενα απ' τους Φράγκους εδάφη και προχωρούσε πολιορκώντας τα φρούριά τους, καίγοντας τα καταφύγια τους και εξοντώνοντας τους καταχτητές, χωρίς να εξαιρή ούτε τους Λατίνους ιερωμένους που συγχρόνως ήταν και πολεμιστές⁴⁹.

Σε βοήθειά τους προσέτρεξε, κατά το φθινόπωρο του 1210, ο Λατίνος αυτοκράτορας Έρρίκος που μέσα σε δώδεκα μερόνυχτα διέσχισε την απόσταση ΚΠολης – Θεσσαλονίκης και πέτυχε μετά ένα μακρό αγώνα να άπωθήση το Μιχαήλ, που σ' αυτό το μεταξύ είχε ενώθη με το Βούλγαρο πρίγκιπα Χρύσον Dobromir Strez, κυβερνήτη του Προ(υ)σάκου, και να καταλάβη και μέρος των κτήσεις των δυο συμμάχων, του Έλληνα και του Βουλγάρου. Αλλά ο Έρρίκος δέ συνέχισε την επικίνδυνη γι' αυτούς έκστρατευτική του πορεία, γιατί ανακλήθηκε στην ΚΠολη, όπου η παρουσία του ήταν αναγκαία για να ενθαρρύνη τους υπηκόους του, καθώς είχαν τρομοκρατηθῆ απ' τις απειλές του βασιλέα της Βουλγαρίας Βορίλου και του αυτοκράτορα της Νίκαιας Θεόδωρου (α') Λάσκαρι⁵⁰.

Ο Βορίλος της Βουλγαρίας μαθαίνοντας την επέλευση του αυτοκράτορα Έρρίκου, άποχώρησε απ' την ΚΠολη, και έστειλε πολύ σοβαρές ένισχύσεις στον άδελφό του Χρύσον Dobromir Strez, ο όποιος έτσι έπωφελήθηκε των περιστάσεων για να εισβάλη στο λατινικό βασίλειο της Θεσσαλονίκης, αλλά τον αντιμετώπισαν ο κόμης Berthold de Katzenelnbogen και ο Ευστάθιος της Φλάνδρας, ο σύζυγος της Ανώνυμης Άγγ. Κ.Δ.251, στους όποιους ο Λατίνος αυτοκράτορας Έρρίκος είχε αναθέσει την αντίβασιλεια στο λατινικό βασίλειο της Θεσσαλονίκης.

Ο Μιχαήλ 174, καθώς είδε πως υπήρχε κίνδυνος να παρθῆ η Θεσσαλονίκη απ' τους Βουλγάρους και να γίνη ένα τμήμα του βασιλείου της Βουλγαρίας, κάτω απ' το Βορίλο, άποστάτησε απ' τῆ συμμαχία του Χρύσου

49. Έπιστολαί πάπα Ίννοκέντου ΙΙΙ, ΧΙΙ, 24, 161, 184· έκδ. Migne ΙΙΙ, 222, 238, 353-54· Baronius, έκδ. Theiner, Ι, σ. 276. Πρβλ. Άντ. Μηλιαράκης, ένθ' άνωτ., σ. 61-2· J. Longnon, ένθ' άνωτ., σ. 124· D.M. Nicol, ένθ' άνωτ., σ. 33. Ο Άμεδαίος Μπούφφα είχε γίνει βαρώνος του Δομοκού, άνάμεσα της Λαμίας και των Φαρσάλων, βλ. Henri de Valenciennes, ένθ' άνωτ. (ύ. 47), σ. 79, ύ. 1.

50. Έπιστολή Έρρίκου της Φλάνδρας, Λατ. αυτοκρ. της ΚΠολης της 13 Γενάρη 1212: «ad universos amicos suos», εις Recueil des Historiens des Gaules et de France, τ. 18, σ. 531· Buchon, Recherches et Materiaux... Paris, v. ΙΙ, 1840, σ. 211. Πρβλ. J. Longnon, ένθ' άνωτ., σ. 124-25· D.M. Nicol, ένθ' άνωτ., σ. 34· Άντ. Μηλιαράκης, ένθ' άνωτ., σ. 63, ο όποιος περιπίπτει σε σύγχυση. Για τῆ σχέση του Χρύσου Dobromir Strez προς τους Άσανίδες, βλ. προσωπογραφίαν Θεόδωρου Δ.Κ. Άγγ. 168, ύ. 179.

Dobromir Strez και έκλεισε μιά συμφωνία με τους αντιβασιλείς της Θεσσαλονίκης, εκ των οποίων ο ένας ήταν γαμβρός του απ' την κόρη του, και τους βοήθησε με μεγάλη ενεργητικότητα, έτσι που τα ωραία στρατεύματα του Βορίλου, που διοικούσε ο Strez, ανθόστρωσαν το πεδίο της μάχης που δόθηκε στις πεδιάδες της Πελαγονίας (=του Μοναστηρίου)⁵¹.

«Ήταν η μοναδική φορά, όπως λέει κάποιος, που ο Μιχαήλ 174 πολεμούσε στο πλευρό των Λατίνων για τα συμφέροντά τους»⁵², αν και στο βάθος υπήρχε και ένα ελληνικό ενδιαφέρον, καθώς ήταν προτιμότερο η Θεσσαλονίκη να βρίσκεται στα άσθενικά χέρια των Λατίνων παρά στα ισχυρά των Βουλγάρων.

Αν πρέπει να πιστεύσουμε ένα επιτόπιο χρονικό πολύ μεταγενέστερο, καθώς ο Γάλλος αὐθέντης των Σαλώνων Θωμάς I d'Autremencourt κυρίευσε κάποια νησάκια του Γαλαξειδίου, ο Μιχαήλ 174 με τη βοήθεια των Γαλαξειδιωτών βάδισε έναντιόν του, και σε μιά σοβαρή σύγκρουση που έγινε κοντά στα Σάλωνα, ο Θωμάς I σκοτώθηκε· το περιστατικό μπορεί να τοποθετηθῆ ανάμεσα στα 1210-1214. Δέν ήταν παρά μιά πρόσκαιρη ελληνική ανάκτηση, γιατί η γαλλική αὐθεντία των Σαλώνων επέζησε και η σειρά των Autremencourt (Θωμάς II και Θωμάς III, γιός και ἑγγονός του Θωμά I) διατηρήθηκε στην ἀρχή κατά τη διάρκεια ἑνός ἀκόμη αἰώνα (μέχρι τὸ 1311)⁵³.

Τὴν ἀνοιξη τοῦ 1212, ο Μιχαήλ 174 εἰσέβαλε στὴ Θεσσαλία, ὅπου οἱ Λομβαρδοὶ ἰππότες δέν μπόρεσαν νὰ προβάλουν μιά σοβαρὴ ἀντίσταση· ἔτσι ο Μιχαήλ στὴν προέλασή του ξεπέρασε τὴν παραλία τοῦ Παγασσητικοῦ κόλπου, καὶ τὸν Ἰούλιο τοῦ 1212 ἔγινε κύριος τῆς Λάρισας, ὅπου καὶ ἐγκατάστησε ἕλληνα ὀρθόδοξο ἐπίσκοπο ἀντὶ τοῦ Λατίνου. Προχωρώντας ἀνατολικά τῆς Λάρισας, κυρίευσε τὸ Βελεστίνο πού δέν ὑπεράσπισε ὁ γενναῖος Berthold de Katzenelnbogen καὶ τὴν περιοχὴ τῆς Δημητριάδας⁵⁴.

Τότε καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Κομνηνὸς Μαλιασηνὸς Δούκας Βρυέννιος (Ἄγγελος) πού εἶχε παντρευτῆ τὴ Μαρία Ἄγγελινα Κομνηνὴ Δούκαινα 254, κόρη τοῦ Μιχαήλ (α') 174, καὶ πού εἶχε λόγῳ τῆς λατινικῆς εἰσβολῆς ἀποχωρήσει ἀπ' τὴς Θεσσαλικῆς κτήσεις του καὶ προσφύγη στὸ Μιχαήλ (α')

51. Ἐπιστολὴ Ἑρρίκου τῆς Φλάνδρας, ἐνθ' ἄνωτ., εἰς Recueil, σ. 532· Buchon, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 211, Πρβλ. J. Longnon, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 125-26· D.M. Nicol, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 34.

52. D.M. Nicol, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 34.

53. Χρονικὸν Γαλαξειδίου, ἐκδ. Κ. Σάθα, Ἀθήναι 1865 (ἀνατύπωση 1962), σ. 201. Πρβλ. J. Longnon, L'Empire Latin de Constantinople, σ. 120. Γιά τοὺς Autremencourt, βλ. J. Longnon, Les Autremencourt seigneurs de Salona en Grèce (1204-1311), εἰς Bulletin de la Société historique de Haute-Picardie, 15(1937), σ. 15-48.

54. Ἐπιστολαὶ Ἰννοκέντιου III, XV, 42. Πρβλ. D.M. Nicol, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 36-7.

στην Ήπειρο, επανήλθε σ' αυτές ως επιτόπιος κληρονομικός κυβερνήτης, και μερικά χρόνια αργότερα ίδρυσε τὸ μοναστήρι τῆς Θεοτόκου τῆς Ὁξείας Ἐπισκέψεως τῆς Μακρινίτισσας στὶς δυτικές πλαγιές τοῦ Πηλίου, ὡς μιά εὐχαριστήριον προσφορά γιὰ τὴν ἀπολευτέρωσή τους ἀπ' τοὺς Λατίνους⁵⁵. Οἱ Κομνηνοὶ Μαλιασηνοὶ μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ πὼς ἦσαν κύριοι ἐνὸς κρατιδίου μέσα στὸ κράτος τοῦ συμπεθέρου τους Μιχαὴλ 174.

Μετά τὴν ἐκστρατεία του στὴ Θεσσαλία, ὁ Μιχαὴλ 174 ἐγίνε κύριος τῆς πόλης τοῦ Δυρραχίου καὶ τῆς νήσου Κέρκυρας, ποὺ ἦσαν κάτω ἀπ' τὴν κατοχὴ τῆς Βενετίας, ἀποδεικνύοντας μὲ τὶς πράξεις του πὼς τὸ σύμφωνο ποὺ εἶχε ὑπογράψει μὲ τὸ δόγη τὸ 1210, δὲν ἦταν πιά παρὰ ἓνα νεκρὸ γράμμα.

Λίγα πράματα ξέρομε γι' αυτές τὶς πολὺ σημαντικὲς ἐπιτυχίες τοῦ Μιχαὴλ. Χωρὶς ἀμφιβολία ὁ Ἄλβανὸς πρίγκιπας Δημήτριος (1207-1215), ποὺ εἶχε παντρευτῆ τὴν Ἀνώνυμη Νεμάνια Ἀγγελίνα Κομνηνὴ 330 μιά κόρη τοῦ βασιλέα τῆς Σερβίας Στέφανου II Νεμάνια (1170-1195, †1200) καὶ τῆς Εὐδοκίας Ἀγγελίνας Κομνηνῆς 262, βοήθησε τὸ σύμμαχό του Μιχαὴλ 174. Ἡ μοναδικὴ μαρτυρία ποὺ ἔχομε γι' αὐτὴ τὴν ἐπανάκτηση ἀπ' τοὺς Ἕλληνες τοῦ ἐξαιρετικοῦ αὐτοῦ κόμβου, τοῦ Δυρραχίου, εἶναι αὐτὴ τοῦ μητροπολίτη Κερκύρας Γεωργίου Βαρδάνη, ποὺ μᾶς λέει πὼς «ὄχι χωρὶς πόνους ὁ τρισαριστεᾶς Κομνηνὸς (ὁ Μιχαὴλ α' 174) κατάχτησε αὐτὴ τὴν

†
55. Γράμμα τοῦ Δημητριάδος Ἀρσενίου, MM4(1871), σ. 382-83· Ν.Α. Γιαννόπουλος, Αἰ παρὰ τὴν Δημητριάδα βυζαντινοὶ μοναί, ΕΕΒΣ1(1924), σ. 210 κεξ. Πρβλ. D.M. Nicol, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 37. Ὁ Κωνσταντῖνος Κ.Μ.Δ.Β. Ἀγγ. ἦταν γιὸς τοῦ Νικόλαου Μαλιάση (Ἀγγελου) καὶ τῆς Ἀνώνυμης Βρυέννας Δούκαινας Κομνηνῆς, μιάς ἐγγονῆς τοῦ Ἰωάννη Δούκα 66, βλ. πάνω σ' αὐτό, Ἀθ. Παπαδοπούλου-Κεραμῆως, ΑΙΣ2(1894), σ. 363· S. De Jongh, La Généalogie des Comnènes, σ. 93· D. Polemis, The Doukai, σ. 142. Γιὰ τὸ γάμο του μὲ τὴν Μαριαν Ἀγγ. Κ.Δ.254, βλ. Θεόδωρος Σκουταριώτης, ἐκδ. Κ. Σάθα, ΜΒ7(1894), σ. 502· MM4(1871), σ. 345 καὶ 346· M. Treu, Manuel Holobolos, ΒΖ5(1896), σ. 550, στίχ. 3. Τόσο ὁ W. Millér, The Latins in the Levant (1204-1566), London 1908, μετάφρ. στὴν ἐλληνικὴ Ἀγγ. Φουριώτη, Ἀθήνα 1960, σ. 202, ὅσο καὶ ὁ D.M. Nicol, The Despotate of Epiros, σ. 15 καὶ 35, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐρευνητές, συγχέουν τὴ γνωστὴ μας οἰκογένεια τῶν Μαλιασηνῶν μὲ τὴν οἰκογένεια τῶν Μαλιασηνῶν (Ἀγγέλων Κομνηνῶν), ἐνῶ πρόκειται γιὰ δύο ξεχωρὲς οἰκογένειες, πάνω σ' αὐτό, βλ. P. Lemerle, L'Emirat d'Aydin, Paris 1957, σ. 119, ὑ. 1. Κάποιος Μαλιάσης ἢ Μαλιασηνὸς παντρεύτηκε περὶ τὸ 1170 μὴ Ἀγγελίνα, κόρη τοῦ Κωνσταντίνου(;) Ἀγγελου, ἀδελφοῦ τοῦ Ἰωάννη Ἀγγελου, τοῦ συζύγου τῆς [Μαρίας] Κ.146, καὶ ἀπ' αὐτὴ τὴν ἐνωση γεννήθηκε περὶ τὸ 1175 ὁ Νικόλαος Μαλιάσης ἢ Μαλιασηνὸς ποὺ ἀπ' τὴ μητέρα του ἦταν Ἀγγελος. Ὁ Νικόλαος Μαλιάσης - Ἀγγελος παντρεύτηκε περὶ τὸ 1195 τὴν Ἀνώνυμη Βρυέννα Δούκαινα Κομνηνὴ, κόρη ἢ τοῦ Ἀνδρόνικου Κ.116 ἢ τοῦ Ἀλέξιου Κ.117 καὶ ἐγγονὴ τοῦ Ἰωάννη Δούκα 66, γι' αὐτό καὶ ὁ γιὸς τοῦ πῶς πάνω ζευγαριοῦ, ὁ Κωνσταντῖνος φέρει τὶς ἐπωνυμίες Μαλιασηνὸς Ἀγγελος ἀπ' τὸν πατέρα του καὶ Βρυέννιος Δούκας Κομνηνὸς ἀπ' τὴ μητέρα του, βλ. S. De Jongh, σ. 90 καὶ 93. Ὁ λόγος ποὺ δὲν κατέταξα τὸν Κωνσταντῖνο Μαλ. Ἀγγ. Βρυένν. Δούκ. Κομν. στὴν τακτικὴ Γενεαλογία - ἀλλὰ τὸν κατέταξα στοὺς σχετικὰ συσταυζόμενους Κομνηνοὺς - εἶναι ποὺ δὲν μᾶς εἶναι γνωστὸ ποιοῦ ἀκριβῶς κόρη ἦταν ἡ μητέρα του, τοῦ Ἀνδρόνικου Κ.116 ἢ τοῦ Ἀλέξιου Κ.117.

πόλη»⁵⁶.

Πιο σκοτεινά και λησμονημένα είναι ακόμη τα περιστατικά για την ανάκτηση της Κέρκυρας, η οποία περιήλθε στην έξουσία του Μιχαήλ 174 ίσως το 1214, καθώς οι Έλληνες ιστορικοί της εποχής, όπως ο Γεώργιος Ἀκροπολίτης, σιωπούν πάνω στη δραστηριότητα του Μιχαήλ (α΄) 174, και καθόλου δὲν εἶναι διατεθειμένοι νὰ ἀναφέρουν ἔργα ποὺ τὸν τιμοῦν καὶ τὸν ἐξυψώνουν. Ἡ ἄλωση τῆς Κέρκυρας ἀπὸ τὸ Μιχαήλ μᾶς εἶναι γνωστὴ ἀπὸ μιὰ σύντομη μνεία ἑνὸς χρυσοβούλλου τῶν ἀρχείων τῆς Νεάπολης⁵⁷.

Νεώτερος ἐρευνητὴς μᾶς λέει πὼς «οἱ ντόπιοι κάτοικοι (=οἱ Ἕλληνες) τοῦ ὠραίου νησιοῦ τῆς Κέρκυρας, ὅπου ἡ Βενετικὴ παροικία εἶχε μόλις ριζώσει, χαρούμενοι καλωσόρισαν τὸν νικητὴ, ὡς κυρίαρχο ὁμόφυλο καὶ ὁμόθρησκό τους»⁵⁸. Ἡ τοπικὴ παράδοση ἀποδίδει σ' αὐτὸν τὸ Ἄ γ γ ε - λ ὁ κ α σ τ ρ ο (Castel Sant'Angelo), ποὺ χτίστηκε γιὰ νὰ ἀναχαιτίζη τις ἐπιδρομὲς τῶν Γενοβέζων πειρατῶν καὶ ποὺ ἀκόμη ὀρθώνεται ὡς ὑποβλητικὸ ἐρείπιο, πάνω ἀπὸ τὰ δυτικὰ παράλια τοῦ νησιοῦ, κοντὰ στὸ μοναστήρι τῆς Παλαιοκαστρίτσας⁵⁹.

Ὁ Μιχαήλ (α΄) Δούκας Κομνηνὸς Ἄγγελος 174, ὁ μετὰ τὴν ἄλωση τῆς ΚΠολης ἀπὸ τοὺς Λατίνους ἰδρυτὴς καὶ πρῶτος ἡγεμόνας ἑνὸς ἀνεξαρτήτου ἑλληνικοῦ κράτους, ποὺ ὡς πυρήνα τοῦ εἶχε τὴν Ἠπειρο, δὲν ἐπέζησε γιὰ πολὺ μετὰ τις ἀνωτέρω κατακτήσεις του ἢ ἀνακτήσεις τοῦ ἑλληνισμοῦ, γιὰ νὰ τις χαρῆ. Κάτω ἀπὸ μυστηριώδεις συνθήκες δολοφονήθηκε στὰ Βελέγραδα (σημ. Βεράτιο τῆς Ἀλβανίας) μιὰ νύχτα, ἴσως κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1215, μέσα στὸ κρεβάτι του, τὴν ὥρα ποὺ κοιμόταν μετὰ τὴ γυναίκα του, ἀπὸ κάποιον ὑπῆρῆτη του ποὺ λεγόταν Ρωμαῖος, ἴσως ἓνα ὄργανο τῶν Λατίνων (Παπικῶν, Βενετῶν ἢ Φράγκων τῆ ΚΠολης ἢ τῆς Θεσσαλονίκης)⁶⁰.

56. Τοῦ Ἀττικοῦ κυροῦ Γεωργίου τοῦ Βαρδάνη, τοῦ μητροπολίτου Κερκύρας, ἀντίγραφο πρὸς τὸν πατριάρχη ΚΠόλεως κυρὸν Γερμανόν, ἐκδ. Mustoxidi, *Delle Cose Corcirese*, Appendix, σ. LIV· ἐκδ. R.-J. Loenertz, *Lettre de Georges Bardanès au patriarche Germain II*, ΕΕΒΣ33(1964), σ. 112: οὐ γὰρ ἀπονητὴ κατεκτήσατο τὴν πόλιν ἐκείνην, οὔτε πρῶην ὁ τοῦ βασιλέως (Θεοδώρου Δ.168) μακαριστὸς αὐτοῦ ὁμαίμων, ὁ τρισαριστεὺς Κομνηνὸς (Μιχαήλ α΄ 174), Πρβλ. D.M. Nicol, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 38.

57. N. Barone, *Notizie storiche tratte dai registri di Cancelleria di Carlo III di Durazzo*, Archivio Storico per le province Napoletane pubblicato a cura della Società di Storia Patria, 12(1887), σ. 61. Πρβλ. D.M. Nicol, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 38-9.

58. W. Miller, *The Latins* κτλ., μετάφρ. στὴν ἑλλην., ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 55), σ. 123.

59. A. Marmora, *Historia di Corfu*, Venise 1672, σ. 210, ἑλλην. μετάφρ. ἀπὸ Ἰω. Μαρκορά, Κέρκυρα 1902. Πρβλ. D.M. Nicol, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 42· W. Miller, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 58), σ. 123.

60. Γεώργιος Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Βοηθ, σ. 27, καὶ ἐκδ. Heisenberg, σ. 25: μετ' οὐ πολὺ δὲ φονεύεται παρὰ τοῦ τῶν ὑπηρετῶν ὁ Μιχαήλ νύκτωρ ἐπὶ τῆς κλίνης συγκαθεύδων τῆ γυναίκε

Νεώτερος δικός μας αυτοδίδαχτος έρευνητής⁶¹ μᾶς δίδει αὐτὴ ἐδῶ τὴ σκιαγραφία γιὰ τὸν ἰδρυτὴ τοῦ μετὰ τὴ λατινικὴ ἄλωση τῆς ΚΠολης δυτικοῦ ἑλληνικοῦ κράτους: «Ὁ Μιχαῖλ (α΄) Ἄγγ. Δ.Κ.174 ὑπῆρξε, ὅπως καὶ ὁ Θεόδωρος (α΄) Λάσκαρις στὴν Ἀνατολή, ἕνας ἀπ' τοὺς μεγάλους ἄντρες ποὺ κατάλειψε ἐκπνέοντας ἢ ἐκφυλισμένη Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία. Στὸ σύντομο διάστημα τῆς δεσποτίας του (γράφει τῆς ἀρχῆς του) ἀναδείχτηκε ἐπίδεξιός στρατηγός καὶ συνετὸς χειριστὴς πάνω στὶς πολιτικὲς ἀναποδιές. Καθὼς ἀνατολικά εἶχε τὴ Λατινικὴ αὐτοκρατορία στὴν πρώτη τῆς ἀκμῆ, ἀπ' τὸ Βορρὰ τοὺς Βουλγάρους καὶ δυτικὰ τοὺς Βενετούς, οἱ ὁποῖοι κύριοι τῆς θάλασσας ἀπειλοῦσαν τὶς παράλιες κτήσεις του, καὶ τὸ προπύργιό τους τὴν Κέρκυρα, ἄντεξε μὲ κάθε δύναμη, ἄλλοτε πολεμώντας, ἄλλοτε συνάπτοντας συνθήκες καὶ δίδοντας ὑποσχέσεις ποὺ ἀπὸ ἀνάγκη παραβίαζε, μὴ ἔχοντας ἀπέναντί του ἀντιπάλους ἐπίσης εἰλικρινεῖς, ἀλλὰ κατακτητὲς ποὺ καιροφυλαχτοῦσαν τὴν καταστροφὴ του, κάνοντας ἀκόμη ἀγῶνα καὶ πρὸς τὴν ἐκκλησία τῆς Ρώμης, ποὺ τίποτε ἄλλο δὲ ζητοῦσε παρὰ τὴν πλήρη ὑποταγὴ τοῦ κράτους του σ' αὐτὴ»⁶².

Ρωμαῖος δὲ ἦν τῷ φονευτῇ τούνομα. Ἐφραίμιος, σ. 309, στίχ. 7655-58:

ἐπεὶ δ' ἄπηνός Μιχαῖλ σφαγεῖς Σίφει
πρὸς ἄνδρός οὕτω Ρωμαίου κεκλημένου,
νυκτὸς καθεύδων ἐν Βελλεγράδων ὄροις,
ἐξαπίνης λέλοιπε τόνδε τὸν βίον,

Ὁ Π. Ἀραβαντινός, Χρόνογραφία τῆς Ἠπείρου, Ἀθῆναι 1856, τ. Ι, σ. 61, θεωρεῖ τὸ δολοφόνου ὡς ἕνα ὄργανο τοῦ πάπα τῆς Ρώμης· ὁ Κ. Σάθας, Χρονικὸν Γαλαξειδίου, σ. 135, φρονεῖ πὼς «ὄχι μικρὸ μέρος πήραν σ' αὐτὴ τὴ δολοφονία οἱ Φράγκοι, καθὼς τὸν θεωροῦσαν ἄσπονδο ἐχθρὸ τῆς ἀρχῆς τους». Ἡ χρονολογία τοῦ θανάτου του εἶναι ἀβέβαιη ὁ D.M. Nicol, *The Despotate of Epiros*, σ. 42, δίδει τὴν ἀνωτέρω χρονολογία τοῦ τέλους τοῦ 1215, ποὺ δείχνει νὰ ἀποδέχεται καὶ ὁ D. Polemis, *The Doukaί*, σ. 92, ἀριθ. 45: in c. 1215· ὁ P. Lemerle, *Trois actes*, περιοδικὸν «Ἑλληνικά», Παράρτημα 4, Προσφορὰ εἰς Σ.Π. Κυριακίδη, Θεσσαλονικὴ 1953, σ. 407, ὁ. 9, θεωρεῖ τὴ χρονολογία ἀκόμη ἀκαθόριστη (1214, 1216;) ὁ Ἀντ. Μηλιαράκης, Ἱστορία Νικαίας – Ἠπείρου, σ. 64, λέει περὶ τὴς ἀρχῆς τοῦ 1216, καθὼς συμφωνεῖ πρὸς τὸν Ch. Du Cange, *Fam. aug. byz., Lutetiae Parisiorum* 1680, σ. 208, καὶ τὸν *Muait*, τ. Ι, σ. 317· ὁ W. Miller, *The Latins κτλ.*; ἑλλην. μετάφρ., ἐνθ' ἄνωτ. (ὁ. 55 καὶ 58), σ. 123, θεωρεῖ τὸ δολοφόνου ὡς Σλάβο καὶ δίδει τὴ χρονολογία τοῦ 1214· ὁ I. Ρωμανός, Γρατιανός Ζώρζης, αὐθεντὴς Λευκάδος, Κέρκυρα 1870, σ. 129, ἀκολουθῶν τὸν G. Finlay, καὶ ἄλλοι, δίδουν τὴν αὐτὴ χρονολογία τοῦ 1214· ὁ Σπ. Λάμπρος, Μιχαῖλ Ἀκομινάτου (τὸ ὄρθο Χωνιάτου), *Τὰ Σωζόμενα*, τ. Ι, σ. κζ', δίδει τὴ χρονολογία τοῦ 1217, καὶ ὁ Κ. Σάθας, Χρονικὸν Γαλαξειδίου, σ. 135, δίδει αὐτὴ τοῦ 1219, ποὺ καὶ οἱ δύο τελευταῖες αὐτὲς χρονολογίες εἶναι ἀπαράδεχτες ἀπ' τὴ σημερινὴ έρευνα. Τὸν τόπο τῆς δολοφονίας μᾶς δίδει ὁ Ἐφραίμιος, ἐνθ' ἄνωτ.: περὶ τὰ Βελέγραδα, ποὺ εἶναι τὸ σημερινὸ Βεράτιο τῆς Ἀλβανίας, βλ. Κ. Παπαρηγόπουλον, Ἱστορία, τ. Ε', α', σ. 43, καὶ D.M. Nicol, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 42.

61. Ὁ Ἀντώνιος Μηλιαράκης (†8.IV.1905), βλ. γιὰ τὸ συγγραφεὴ καὶ τὸ έργο του, Σπ. Λάμπρου, NE2(1905), σ. 251-55.

62. Ἀ. Μηλιαράκης, Ἱστορία Νικαίας – Ἠπείρου, σ. 64-5.

"Άλλοι έρευνητές⁶³, τονίζουν «τόν άληθινό πανηγυρικό» που έπλεξε ο μητροπολίτης Ναυπάκτου Ίωάννης Απόκαυκος στο νεκρό πιά Μιχαήλ (α΄) 174, «τόν ίδρυτή, σωτήρα και πάτρωνα τής πόλης τών Ίωαννίνων», που άπ' τó τίποτε τή μεταμόρφωσε σ' ένα όχυρωμένο φρούριο, και που κοντά σ' αυτόν οί φυγάδες τής ΚΠολης μέσα στο λατινικό κατακλιισμό βρήκαν «ένα νέον Νώε»⁶⁴.

Δέν αποκλείεται ο Μιχαήλ (α΄) 174 να είχε γίνη άγαπητός άπ' τούς Έλληνες στις χώρες που έξουσίαζε⁶⁵, και ίσως δέν πρέπει να άμφιβάλλωμε πώς ή άφιέρωση τών Ίωαννίνων στον άρχάγγελο Μιχαήλ, προσάτη του οίκου τών Άγγέλων, έγινε άπό τότε που ο Μιχαήλ (α΄) 174 άνίδρυσε και όχύρωσε τήν πόλη⁶⁶.

Τρεις σφραγίδες έχουν διασωθή του Μιχαήλ Δούκα 174 τής πριν άπ' τó 1205 σταδιοδρομίας του· φέρουν τις έξής έπιγραφές:

Σφράγισμα γραφών Μιχαήλ Δούκα φέρω⁶⁷.

Και

Σφράγισμα γραφών Μιχαήλ Δούκα φέρω
σεβαστοκρατορούντος εύθαλοϋς κλάδου⁶⁸.

Τήν τρίτη σφραγίδα άνάφερα πιό πάνω⁶⁹.

"Ένα χάλκινο νόμισμα, που άποδίδεται στο Μιχαήλ (α΄) 174, και φέρνει τó όμοίωμά του και τó όμοίωμα του άγίου Δημητρίου στή μιá δψη και τή μορφή του άρχάγγελου Μιχαήλ στήν άλλη, βρέθηκε στήν "Ηπειρο⁷⁰.

Ο Μιχαήλ (α΄) Δούκ. Κομν. "Αγγ. 174 άπόχτησε άπ' τήν πρώτη γυναίκα

63. D.M. Nicol, ένθ' άνωτ., σ. 42· L. Stiernon, Les origines du despotat d'Épire, REB17(1959), σ. 123.

64. Ίωάννου του Απόκαύκου, μητροπ. Ναυπάκτου, Σημείωμα, βλ. άνωτέρω, ύ. 5, στο τέλος.

65. Α. Μηλιαράκης, ένθ' άνωτ., σ. 65-6· W. Miller, The Latins κτλ., μετάφρ. στήν έλλην. (ύ. 55 και 58), σ. 123· Ι. Ρωμανός, Περί του Δεσποτάτου τής Ίηπειρου, Κέρκυρα 1895, σ. 20, 22, 27.

66. Χρυσόβουλλον Ανδρόνικου (β΄) Παλαιολόγου, Φεβρουαρίου του 1319, MM5(1887), σ. 77-84, και ιδιαίτερα, σ. 78, όπου άπό έχιρότητα προς τó δυτικό έλληνικό Κράτος (τής Ίηπειρου) άνασκευάζει τήν ιδέα πώς ή άφιέρωση τών Ίωαννίνων στον άρχάγγελο Μιχαήλ προήλθε άπ' τó Μιχαήλ (α΄) 174.

67. Βλ. V. Laurent, Bulles métriques, σ. 99, άριθ. 474.

68. G. Schlumberger, Sigillographie, σ. 426, 585· V. Laurent, Bulles métriques, σ. 99-100, άριθ. 475.

69. Βλ. πιό πάνω, ύ. 1, στο τέλος.

70. W. Miller, The Latins in the Levant, μετάφρ. "Αγγ. Φουριώτη, σ. 123.

του δυο κόρες και ένα γιό: την Ἀνώνυμη Ἀγγελίνα Κομνηνή Δούκαινα 251⁷¹, τῆ Θεοδώρα Ἀγγελίνα Κομνηνή Δούκαινα 252⁷² και τόν Κωνσταντῖνο Ἀγγελο Κομνηνό Δούκα 253⁷³, και ἀπ' τῆ δευτέρη γυναίκα του, ἴσως τῆ χήρα τοῦ Σεῦαχερείμ, τῆ Μελισσηνή – πού ὡς πρωτεξαδέλφη, σύμφωνα μέ τὸ βιο τῆς Θεοδώρας τοῦ μοναχοῦ Ἰώβ, τῆς πρώτης νόμιμης γυναίκας του, χαρακτηρίστηκε ὡς παλλακίδα⁷⁴ – μιὰ κόρη και ἐπίσης ένα γιό, τῆ Μαρία Ἀγγελίνα Κομνηνή Δούκαινα 254⁷⁵ και τὸ Μιχαήλ (β') (Ἀγγελο) Κομνηνό Δούκα 255⁷⁶.

71. Ἡ πρωτότοκη κόρη τοῦ Μιχαήλ (α') 174, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα μᾶς εἶναι ἀγνωστο, ἀναφέρεται τὸ 1209, τότε πού παντρεύτηκε τὸν Εὐστάθιο τῆς Φλάνδρας, ἀδελφὸ τῶν δυο πρώτων Λατίνων αὐτοκρατόρων τῆς ΚΠολης Βαλδουίνου I και Ἐρρίκου, βλ. PL τ. 216, στ. 353: Henri de Valenciennes, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 47), σ. 121, § 694. Βλ. και πιὸ πάνω, ὑ. 47, τῆς συνθήκης κάτω ἀπ' τῆς ὁποῖες ἐγενε αὐτῆ ἡ ἐνωση.

72. Ἡ Θεοδώρα 252 ἀναφέρεται μόνο ἀπ' τὸ Δημήτριο Χωματανό, ἐκδ. Pitra, στ. 51, τὸ 1216, γιὰ κανονικὸ κώλυμα γάμου τῆς.

73. Ὁ Κωνσταντῖνος 253 ἀναφέρεται στῆ συνθήκη πού ἔκανε ὁ Μιχαήλ (α') 174 μέ τῆ Βενετία τὸ 1210, τὸ κείμενο τῆς ὁποίας ἔχει διασωθῆ στῆ λατινική, βλ. TT, τ. II, σ. 123 (και πιὸ πάνω, ὑ. 48), στὸ promissio, και σ' αὐτὸ φαίνεται πὼς ἐπισημαίνεται ὡς διάδοχος τῆς ἀρχῆς τοῦ πατέρα του. Ὁ Κωνσταντῖνος 253 ἦταν ὁ μόνος νόμιμος γιός τοῦ Μιχαήλ (α') ἀπ' τῆν πρώτη γυναίκα του, ἀλλὰ καθὼς φαίνεται πέθανε πρὶν ἀπ' τὸν πατέρα του (†1215), βλ. και D. Polemis, *The Doukai*, ἀριθ. 45, σ. 92-3, ὑ. 10, και D. Nicol, *The Despotate of Epiros*, σ. 24 και 31. Ὀλότελα ἀπορρίμμη μου φαίνεται ἡ ἰδέα πὼς ὁ Κωνσταντῖνος 253 εἶναι τὸ αὐτὸ πρόσωπο μέ τὸ Μιχαήλ (β') 255, πού προσέλαβε τὸ τελευταῖο αὐτὸ ὄνομα μετά τὸ θάνατο τοῦ πατέρα του Μιχαήλ (α') 174, βλ. D.M. Nicol, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 43 και ὑ. 2.

74. Ἐταί θεωρήθηκε ἡ δευτέρη γυναίκα του ἀπ' τῆν Ἐκκλησία και τοὺς ἱστορικοὺς τῆς Νίκιας ὁ Γεώργιος Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bohn, σ. 27, και ἐκδ. Heisenberg, σ. 24, μᾶς λέει γιὰ τὸ γιό τῆς Μιχαήλ (β') 255: «ὁ γὰρ αὐτῷ (τῷ Μιχαήλ α' 174) γεννηθεὶς Μιχαήλ (β' 255) ἐκ παλλακῆς ἐκεῖνῳ γενένητο», πρβλ. D.M. Nicol, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 43 και ὑ. 2. Ἀλλὰ ὁ ἴδιος ἱστορικός (Γ. Ἀκροπολίτης), ἐκδ. Bohn, σ. 27, και ἐκδ. Heisenberg, σ. 25, γράφει πιὸ κάτω, πὼς «φρονεῦται παρά του τῶν ὑπηρετῶν ὁ Μιχαήλ (α' 174) νύκτωρ ἐπὶ τῆς κλίνης συγκαθεύδων τῆ γυναίκα». Τί πρέπει νὰ ὑποθέσωμε γιὰ τὰ δυο αὐτὰ χωρία τοῦ ἱστορικοῦ, πού τὸ δεύτερο ἀκολουθεῖ σχεδὸν ἀμέσως τὸ πρώτο; Πὼς ἄλλη εἶναι ἡ «παλλακή» ἀπ' τῆν ὁποία γεννήθηκε ὁ Μιχαήλ (β') 255 και ἄλλη ἡ «γυνή» μέσα στῆν ἀγκαλιά τῆς ὁποίας ὁ Μιχαήλ (α') 174 σκοτώθηκε; Τὸ ἐρώτημα θέτει και ἀφήνει ἀναπάντητο ὁ D. Polemis, *The Doukai*, ἀριθ. 45, σ. 93, ὑ. 12, ἐνῶ ἀντιθέτως ὁ D.M. Nicol, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 43 και ὑ. 2, ἀφήνει νὰ νοηθῆ πὼς πρέπει «παλλακή» και «γυνή» νὰ ταυτιστοῦν, πὼς ἡ δευτέρη δηλ. γυναίκα τοῦ Μιχαήλ (α') 174 θεωροῦνταν ὡς παλλακή. Πρὸς τῆ γνώμη τοῦ τελευταίου συμφωνῶ και ἐγώ, τόσο πιὸ πολὺ πού και ὁ Βίος τῆς Θεοδώρας τοῦ μοναχοῦ Ἰώβ, PG127, στ. 904-5, μᾶς λέει πὼς καθὼς ὁ Μιχαήλ (β') 255 κινδύνευε ἀπ' τὸ θεῖο του Θεόδωρο 168 τὸν πῆρε ἡ μητέρα του, ἡ δευτέρη γυναίκα τοῦ Μιχαήλ (α') 174 και ἔφυγε στῆν Πελοπόννησο.

75. Ἡ Μαρία 254 στῆν Χρυσοβούλλιον γραφὴν τοῦ δεσπότη κυροῦ Μιχαήλ (β') τοῦ Δούκα 255, MM4(1871), σ. 345, ἀναφέρεται ὡς ἐξῆς: «ὁ Κομνηνὸς ἐκεῖνος κύρ Κωνσταντῖνος ὁ Μαλιασηνός, γαμβρός ὢν ἐπὶ αὐταδέλφη πρώτη κυρᾷ Μαρίᾳ Κομνηνῇ τῇ Ἀγγελίνη τοῦ δεσπότη ἐκεῖνου Κομνηνοῦ κυροῦ Μιχαήλ (β') τοῦ Δούκα 255». Τὸ «αὐταδέλφη πρώτη» τοῦ Μιχαήλ (β') 255 πολὺ καλά μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ θεωρήσῃ ὡς: ἀμφιθαλῆς ἀδελφῆ τοῦ Μιχαήλ (β') σὲ ἀντίθεση πρὸς τῆς ἑτεροθαλεῖς ἀδελφές του Ἀνώνυμη 251 και Θεοδώρα 252, και σ' αὐτὸ συμφωνεῖ και ὁ D.M. Nicol, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 47. Γιὰ τὸν ἄντρα τῆς κτλ., βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 55.

175. Μανουήλ Καμύτζης Κομνηνός Δούκας Ἄγγελος (γένν. περί τὸ 1150 – † μετὰ τὸ 1202)

Ὁ Μανουήλ¹ Καμύτζης Κομνηνός Δούκας Ἄγγελος² γιὸς τοῦ Κωνσταντίνου Καμύτζη καὶ τῆς Μαρίας Ἄγγ. Κομν. 91³ γεννήθηκε περί τὸ 1150⁴.

Ἡ δραστηριότητα τοῦ Μανουήλ 175 κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς βασιλείας τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81, τότε ποῦ εἶχε μιά σχετική ἡλικία, δὲ μᾶς εἶναι γνωστή. Κατὰ τὴν παραγμένη ἐποχὴ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87, ἐνὸς καὶ αὐτοῦ πρωτεξαδέλφου τῆς μητέρας του, συναντᾶμε τὸ Μανουήλ 175 τὸ 1185 νὰ ἐκστρατεύῃ ἐναντίον τῶν Νορμανδῶν τῆς Σικελίας ποῦ πολιορκοῦσαν τότε τὴ Θεσσαλονίκη μαζί με ἄλλους στρατηγούς. Τὴν ἐκτασὴ τῆς συμβολῆς του σ' αὐτὴ τὴν ἀποστολὴ δὲν μπορούμε νὰ ἀξιολογήσωμε ἀπ' τὴ βραχύλογη πληροφορία ποῦ μᾶς δίνει ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης⁵. Αὐτὴ ὅμως ἡ φτωχὴ μαρτυρία μᾶς ἐπιτρέπει νὰ συμπερά-

76. Βλ. γι' αὐτόν, πρὸ πάνω, ὑ. 74.

175.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ δευτεροθείου τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81, πρωτεξαδέλφου τῆς μητέρας του· γιὰ τὸ ὄνομα καὶ τὴ χρῆση του στοὺς Κομνηνοὺς, βλ. προσωπογραφία Μανουήλ Δουκ. Ἄγγ. 169, ὑ. 1.

2. Σὲ μολυβδόβουλλα ἀναφέρεται μὲ τὸ ὄνομα Μανουήλ καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ π ρ ω τ ο σ τ ρ ἄ τ ο ρ α καὶ πῶς ἀπὸ μὲν τὸν πατέρα του ἦταν ἓνας Καμύτζης ἀπὸ δὲ τὴ μητέρα του ἓνας Κ ο μ ν η ν ο δ ο ὑ κ α ς (Ἄγγελος), βλ. Κωνστ. Κωνσταντοπούλου, Βυζαντικὰ Μολυβδόβουλλα τοῦ ἐν Ἀθήναις Νομισματικοῦ Μουσείου, Ἀθῆναι 1917, ἀριθ. 636, σ. 165:

Πρωτοστράτορος τοῦ Καμύτζη πατρόςθεν
σφραγίς Μανουήλ

μητρόςθεν Κομνηνοδούκα τοῦ κρατοῦντος.

3. Ἡ πρὸ πάνω σφραγίδα μᾶς παρουσιάζει τὸ Μανουήλ 175 ὡς «πατρόςθεν Καμύτζη καὶ μητρόςθεν Κομνηνοδούκα». Ποιὸς Καμύτζης παντρεύτηκε μιά Κομνηνοδούκαινα; Ἐκτός τοῦ Κωνσταντίνου Καμύτζη ποῦ παντρεύτηκε τὴ Μαρία Ἄγγ. Κομν. 91, δὲν ξέρομε κανένα ἄλλο. Ἀλλὰ ἐκτός ἀπ' τὴ σοβαρὴ αὐτὴ ἐνδειξη, ἔχομε καὶ μαρτυρίες ἀπὸ ἀφηγηματικὴς καὶ φιλολογικὴς πηγές. Ὁ Νικητᾶς Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 526, καὶ Λόγος εἰς τὸν βασιλέα Ἀλέξιον (γ΄) Ἄγγ. Κομν. 180, ἐκδ. I.A. van Dielen, *Orationes et Epistolae*, σ. 106, μᾶς λέει πῶς ὁ Μανουήλ 175 ἦταν ἓνας πρωτεξαδελφός τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἄγγ. 183 καὶ τοῦ Ἀλέξιου (γ΄) Ἄγγ. Κομν. 180, γιῶν τοῦ Ἀνδρόνικου Δούκ. Ἄγγ. 93, τοῦ ὁποῦ ἀμφιθαλῆς ἀδελφὴ ἦταν ἡ Μαρία Ἄγγ. Κομν. 91 ποῦ παντρεύτηκε ἓνα Καμύτζη. Ἐπίσης ὁ Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 660, μᾶς λέει πῶς ὁ Ἰωάννης Δούκας 90, καὶ αὐτὸς ἀμφιθαλῆς ἀδελφός τῆς Μαρίας 91, «ἦταν θεῖος ἐκ μητρός τοῦ Μανουήλ 175». Πρβλ. L. Stiernon, *Trois membres de la famille Rogerios*, REB 22 (1964), σ. 195-96, ὑ. 71, καὶ τοῦ ἴδιου, *Les origines du despotat d'Épire*, REB 17 (1959), σ. 103 καὶ ὑ. 21.

4. Οἱ γονεῖς του παντρεύτηκαν περί τὸ 1145, καὶ τὸ 1185 ὁ Μανουήλ 175 μᾶς παρουσιάζεται σὲ πλήρη δραστηριότητα καὶ ἀκόμη τὸ 1197 μᾶς παρουσιάζεται ὡς πατέρας μᾶς παντρεμένης κόρης, βλ. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 502 καὶ 672. Ἐταῖ μπορεῖ κανεὶς νὰ πῇ πῶς γεννήθηκε περί τὸ 1150.

5. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἄλωσις, ἐκδ. Κυριακίδη, σ. 72, καὶ ἐκδ. Βονη, σ. 430.

νωμε πώς οι σχέσεις του Μανουήλ 175 με το θείο του Ἄνδρόνικο (α΄) δὲν ἦσαν κακές, κ' ἔτσι ὁ πρῶτος ἀπ' αὐτοὺς μπόρεσε νὰ βγῆ ζωντανός και με τὰ δυό του μάτια ἀνοιχτά ἀπ' τὸ ὄλοκαύτωμα ἐκεῖνο πού ὁ δεῦτερος ὀργάνωσε κατὰ τῆς ἀριστοκρατίας.

Ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 κατὰ τὴν ἀνάβασή του σὸ θρόνο (12. IX. 1185), φαίνεται πὼς ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους προσεταιρίστηκε και τὸν πρωτεξάδελφό του Μανουήλ 175, στὸν ὁποῖο ἀπόνειμε τὸ ἀξίωμα τοῦ π ρ ω τ ο σ τ ρ ᾶ τ ο ρ α· γιὰ πρώτη φορά μᾶς παρουσιάζεται με αὐτὸ τὸ ἀξίωμα τὸ καλοκαίρι τοῦ 1186, ὅταν ὁ αὐτοκράτορας με τὴ βοήθεια τοῦ Κονράδου τοῦ Montferrat, τοῦ συζύγου τῆς Θεοδώρας Ἄγγ. 185, ἀντιμετώπισε τὴν ἐπανάσταση τοῦ Ἀλέξιου Βρανᾶ Κομν., τοῦ συζύγου τῆς Ἄννας Κομν. Βαταζίνας 149^{5α}.

Ὁ Μανουήλ 175 ἔθεσε τότε στὴ διάθεση τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἄγγ. 183 ὅλη τὴ μεγάλη περιουσία του, γιὰ νὰ πάρη ἀπ' αὐτὰ ὁ βασιλέας ὅσα ἤθελε και νὰ τὰ χρησιμοποιήσῃ στὴ στρατολογία ἀντρῶν, κάνοντας τὴ σκέψη πὼς καλύτερα ἦταν νὰ τὰ πάρη ὁ συγγενής του αὐτοκράτορας πού τὸν ἀγαποῦσε, ἀπ' τὸν ὁποῖο μάλιστα πολὺ περισσότερα θὰ ἔπαιρνε στὴν περίπτωση πού θὰ νικοῦσε, παρὰ νὰ περιέλθουν σ' ἓνα ξένο και ἐχτρό, ὅπως ἦταν γι' αὐτὸν ὁ Ἀλέξιος Βρανᾶς Κομν., πού θὰ γελοῦσε σὲ βάρος του με τὴν καρδιά του, καθώς θὰ εἶχε μεγάλη ὠφέλεια ἀπ' τὴν ἀρπαγὴ τῆς περιουσίας του⁶.

Κατὰ τὴν ἐξοδὸ ἀπ' τὴν πρωτεύουσα και τὴ μάχη με τὰ στρατεύματα τοῦ στασιαστῆ, ὁ Μανουήλ 175 κυβερνοῦσε τὴν ἀριστερὴ πτέρυγα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ⁷. Χάρη στὸν Κονράδο τοῦ Montferrat, καθώς μᾶς εἶναι γνωστό, ἡ στάση καταστάληκε και ὁ γενναῖος στασιαστής βρῆκε τὸ θάνατο σὲ μονομαχία με τὸν Κονράδο⁸.

Ἀνάμεσα στοὺς αὐτοκρατορικοὺς πρίγκιπες ὁ Μανουήλ 175 εἶχε δυὸ ἐχτροὺς, τὸν π α ν υ π ε ρ σ ἔ β α σ τ ο Ἀλέξιο Βρανᾶ Κομν.⁹, πού τὸ τραγικὸ του τέλος τὸν ἱκανοποίησε, και τὸ θείο του, ἀδελφὸ τῆς μητέρας του, τὸ σ ε β α σ τ ο κ ρ ᾶ τ ο ρ α Ἰωάννη Δούκα 90¹⁰.

Ὁ Μανουήλ 175 περὶ τὸ 1170 παντρεύτηκε με κάποια, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα δὲ γνωρίζομε¹¹, και ἀπ' αὐτὴ ἀπόχτησε τὸ πῶς λίγο δυὸ παιδιά, τὴν Ἀνώνυμη (Μαρία;) Καμύτζαινα Κομν. Δούκαινα Ἀγγελίνα 256¹² και τὸν

5α. Χωνιάτης, σ. 502.

6. Χωνιάτης, σ. 502-3.

7. Χωνιάτης, σ. 502.

8. Βλ. προσωπογραφία Ἄννας Κομν. Βατ. 149, ὑ. 104 και 105.

9. Χωνιάτης, σ. 502.

10. Χωνιάτης, σ. 660.

11. Χωνιάτης, σ. 681: ἀλλὰ και τὴν γυναῖκα (τοῦ Μανουήλ 175) και τὸν υἱὸν (Ἰωάννη 257) ὑποδικάσας φρουρᾶ,

Ἰωάννη Καμύτζη Κομν. Δούκα Ἰ. Αγγ. 257¹³.

Περὶ τὸ 1187 ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἰ. Αγγ. 183 βγήκε σὲ ἐκστρατεία στὴ Θράκη ἐναντίον τοῦ ἀντάρτη Πέτρου, ἀδελφοῦ τοῦ Ἀσάν Ι, καὶ τῶν Βουλγαροβλάχων· ἀνάμεσα στοὺς στρατηγοὺς ποὺ τὸν συνόδευαν ἦταν καὶ ὁ Μανουὴλ 175. Σὲ μιὰ φάση αὐτῆς τῆς ἐκστρατείας, ἕνας ἀπ' τοὺς προπομποὺς τῆς στρατιᾶς ἀνάγγειλε τὴν παρουσία Κουμάνων, γύρω ἀπὸ μιὰ τοποθεσία ποὺ λεγόταν Λαροδέας, τοὺς ὁποίους ἀνέβαζε σὲ χίλιους, ἐνῶ στὴν πραγματικότητα ἦσαν πάνω ἀπὸ 6.000. Ὁ αὐτοκράτορας διαίρεσε τὴ στρατιὰ σὲ τμήματα καὶ σ' ἕνα ἀπ' αὐτὰ ὄρισε ἀρχηγὸ «τὸν περιπόθητο ἐξάδελφο τῆς βασιλείας του, τὸν πρωτοστράτορα Μανουὴλ Καμύτζη 175».

Ἡ λεία ποὺ εἶχαν ἀποκομίσει ἀπ' τὶς ἐπιδρομὲς τοὺς οἱ Κουμάνοι ἦταν τεράστια· σύμφωνα μὲ τὴν ἐκθεση τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἰ. Αγγ. 183 πρὸς τὸν πατριάρχη καὶ τὴ σύνοδο, ποὺ συνέταξε ὁ Χωνιάτης, ἦταν «ἕνα πλῆθος ἀπαγομένων ἀνθρώπων πάνω ἀπὸ 12.000» καὶ τὰ ζῶα ποὺ μὲ τὶς ἀρπαγὲς εἶχαν συγκεντρώσει «στὴν πολυπλήθεια ἦσαν πιὸ πολλὰ ἀπὸ τ' ἄστρα», ἔτσι ποὺ ἡ πορεία τῶν ἀπαγομένων ἀνθρώπων καὶ ζώων ἐπιανε «μέχρι καὶ τὰ ἐξι στάδια».

Τὰ τμήματα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ συνάντησαν τοὺς ἐπιδρομεῖς καὶ τοὺς αἰχμαλώτους τοὺς μετὰ πορεία πενήντα σταδίων, ὅπου δόθηκε κρατερὴ μάχη, μὲ ἀποτέλεσμα οἱ Κουμάνοι νὰ ἐγκαταλείψουν ὄχι μόνο τοὺς αἰχμαλώτους καὶ τὰ ζῶα ποὺ ἔσερναν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐξαρτήματα τοῦ ὀπλισμοῦ καὶ τοῦ ἱματισμοῦ τους. Ἡ καταδίωξη τῶν Κουμάνων μέχρι ἐξήντα στάδια ἀπ' τὸ πεδίο τῆς μάχης, ἔφερε κάποια ἀποκέντρωση στοὺς αὐτοκρατορικούς, ἀλλὰ ἡ παρουσία καὶ ἐπιβολὴ τοῦ αὐτοκράτορα σκόρπισε τὸν τρόμο στοὺς ἐπιδρομεῖς, ἔτσι ποὺ «ἕνας Βυζαντινὸς κάκωνε πολλοὺς Κουμάνους καὶ δυὸ πάνω ἀπὸ δέκα· κι ἂν ἡ νύχτα δὲν ἔσωζε μερικοὺς ἀπ' τοὺς ἐπιδρομεῖς, δὲ θὰ ἔμεινε οὔτε ἕνας γιὰ νὰ ἀναγγεῖλι στοὺς ὁμοφύλους τοὺς τὸ κακὸ ποὺ τοὺς βρῆκε». Στὶς μάζες τῶν αἰχμαλώτων ποὺ σώθηκαν, τὰ δάκρυα ἀνακατώθηκαν μὲ τὰ γέλοια τῆς χαρᾶς, παρθένες εὐχαριστοῦσαν τὸ Θεὸ ποὺ ξέφυγαν ἀπ' τὸν ἐναγκαλισμὸ τῶν Κουμάνων, παντρεμένες ποὺ κράτησαν τὴν κοίτη καθαρὴ, γέροι καὶ νέοι ποὺ ξέφυγαν ἀπ' τὴ σκλαβιά τῶν βαρβάρων δοξολογοῦσαν τὸ Θεό. Καὶ «αὐτὰ τὰ ζῶα, ποὺ ἀπ' τὸ Δαβιδ φέρονται νὰ ὑμνολογοῦν τὸ Δημιουργό, μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ πὼς δὲν ἔλειψαν ἀπ' τὴν κοινὴ αὐτὴ δοξολογία, καθὼς γλίτωσαν ἀπ' τὸ μαχαίρι τῶν βαρβάρων». Ἡ συμβολὴ τοῦ Μανουὴλ 175 σ' αὐτὴ τὴν περιλάμπρη νίκη τοῦ

12. Χωνιάτης, σ. 672: τὴν τοῦ πρωτοστράτορος (Μανουὴλ 175) θυγατέρα τοῦ συνοικοῦντος ἀπέζευξε.

13. Χωνιάτης, σ. 681· Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Heisenberg, σ. 38 καὶ 40, καὶ ἐκδ. Bonn, σ. 41 καὶ 43. Πρβλ. Χρυσάνθη Μαυροπούλου - Τσιούμη, Μαρμαρινὴ βυζαντινὴ ἐπιγραφή ἀπὸ τὴ Βέροια, περιοδικὸ Κληρονομία, 3 (1971), σ. 333, 337-41.

αυτοκράτορα δέν ήταν μικρή^{13α}.

Τό 1190 ό Μανουήλ 175 μαζί μέ τό μέγα δ ο μ έ σ τ ι κ ο τής Δ ύ σ η ς 'Αλέξιο Γίδο διατάχτηκαν άπ' τόν αυτοκράτορα νά παρακολουθήσουν τίς κινήσεις του αυτοκράτορα τής Γερμανίας Φρειδερίκου Ι του Κοκκινοπώγωνα και νά κάνουν κρυφές επιθέσεις σέ τμήματα του στρατού του, καθώς ώς συμμετοχος τής Τρίτης λεγόμενης Σταυροφορίας, στράτευσε διά Ξηράς και ήλθε σέ άμεση έπαφή μέ τό Βυζάντιο. 'Ο Μανουήλ 175 έπρόκειτο νά παρενοχλή τά τμήματα του γερμανικού στρατού που έβγαιναν για προμήθεια τροφίμων. Στο μεταξύ ό Γερμανός αυτοκράτορας που πέτυχε νά γίνη κύριος τής Φιλιππούπολης, διαβίβασε στον π ρ ω τ ο σ τ ρ ά τ ο ρ α (Μανουήλ 175) ένα μήνυμα των καλών του προθέσεων, πώς σέ τίποτε δέν πρόκειται νά τίξη την έλληνική Αυτοκρατορία και πώς μέ κάθε άκρίβεια θά διαφυλάξη τους όρους τής συμφωνίας που είχε κλείσει μέ τον 'Ισαάκιο (β') "Αγγ. 183 για τή διέλευση των στρατευμάτων του¹⁴.

'Ο Μανουήλ 175 γνωστοποίησε τά πιο πάνω στον αυτοκράτορα - ξάδελφό του, αλλά οι όδηγίες που έλαβε άπ' την ΚΠολη δέν ήσαν καθόλου ειρηνικές. 'Ο π ρ ω τ ο σ τ ρ ά τ ο ρ α ς έλέγχονταν για την άδράνειά του, που δέν πέτυχε τή συντριβή και εξόντωση των Γερμανών που έβγαιναν για την άνεύρεση τροφίμων. 'Ο 'Ισαάκιος (β') τήρησε αυτή τή στάση, γιατί σερνόταν άπ' τους ψευδομάντις του που του έλεγαν πώς ό Φρειδερίκος Ι δέν είχε την πρόθεση νά πάη στην Παλαιστίνη, αλλά σκοπός του ήταν νά κυριεύσει την ΚΠολη, μπαίνοντας σ' αυτή άπ' την πύλη τής Ξυλοκέρκου, γι' αυτό και άπόφραξε αυτή την πύλη και βέλη πήρε στα χέρια του συμβολικά για μιά άμυνα έναντίον των Γερμανών επιδρομέων¹⁵.

Αυτές τίς προρρήσεις έκανε κυρίως ένας μοναχός τής μονής του Στουδίου, βενετικής καταγωγής, ό Δοσίθεος, που καθώς γνώριζε τον 'Ισαάκιο (β') πριν άκόμη βασιλεύσει, του είχε προείπει την άνοδό του στο θρόνο, γι' αυτό και μετά την αίσια έκβαση τής πρόρρησης, άξιώθηκε εκ μέρους του των πιο μεγάλων τιμών. Μετά τό θάνατο του διαβόητου για τίς άρετές του πατριάρχη 'Ιεροσολύμων Λεόντιου (β' 1174/5 - 1184/5), τον ύψωσε στην πατριαρχική έδρα των 'Ιεροσολύμων (1186 - 1189)¹⁶.

Ξέρομε μέ πόση ένεργητικότητα και αυθαιρεσία οι αυτοκράτορες του Βυζαντίου άνακατεύονταν στο ζήτημα τής εκλογής και ανάδειξης του άρχιεπισκόπου ΚΠόλεως και οικουμενικού πατριάρχη¹⁷: ό 'Ισαάκιος (β') 183,

13α. Του σεβαστού λογοθέτου Νικήτα του Χωνιάτου, 'Επαναγνωστικόν εις τον πατριάρχη και την σύνοδον' έγγραφη δέ έτι όντος αυτού γραμματικού βασιλικού και συνεκστρατεύοντος βασιλεί, εκδ. I.A. van Dieten, *Orationes et Epistulae*, σ. 10-12.

14. Χωνιάτης, σ. 526-28.

15. Χωνιάτης, σ. 528-29.

16. Χωνιάτης, σ. 529-30.

17. Χωνιάτης, σ. 530.

καθώς «διατείνονταν πώς τὰ πάντα ἐπιτρέπεται στους αὐτοκράτορες νὰ κάνουν»¹⁸, ξεπέρασε πάνω σ' αὐτὸ ὅλους τοὺς προκατόχους του. Πρῶτα - πρῶτα ἔπαυσε τὸν πατριάρχη Βασίλειο (β') τὸν Καματηρό (1183 - 1186), ποὺ ὑπῆρξε μὲν ἕνας πρόθυμος θεράποντας τοῦ τύραννου Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87, ἀλλὰ καὶ τὸν ἴδιο τὸν Ἰσαάκιο 183 βοήθησε γιὰ ν' ἀνέβη στὸ θρόνο· καὶ τὸν ἔπαυσε, γιατί ἐπέτρεψε σὲ γυναῖκες τῆς ἀριστοκρατίας ποὺ μὲ τὴ βία ὁ Ἀνδρόνικος (α') 87 ἔκανε μοναχές, νὰ ἐπιστρέψουν στὴν ἐγκόσμια ζωὴ¹⁹. Ἀντὶ τοῦ Καματηροῦ ἔκανε πατριάρχη τὸν Νικήταν (β') τὸν Μουντάνην (1186 - 1189), ἕνα ξεμωραμένο γέρο, ποὺ τὸν ἔπαυσε ἀκριβῶς γιατί ἦταν ἀνόητος καὶ γέρος²⁰, καὶ τότε μετέθεσε ἀπ' τὴν ἔδρα τῶν Ἱεροσολύμων σὲ κείνη τῆς ΚΠολης τὸ φίλο του Δοσίθεο (πατριαρχία ἑννέα ἡμερῶν μέσα στὸ Φλεβάρη τοῦ 1189)²¹. Γι' αὐτὴ τὴν ἀντικανονικὴ μετὰθεση ξεσηκώθηκε ἕνας σάλος μέσα στὴν ΚΠολη καὶ ὁ Ἰσαάκιος (β') 183 ἀναγκάστηκε νὰ κατεβᾶσθαι τὸ φίλο του ἀπ' τὸ θρόνο καὶ νὰ ἀναδειξῆ οἰκουμενικὸ πατριάρχη ἕνα μοναχὸ ποὺ λεγόταν Λεόντιος, γιὰ τὸν ὁποῖο ἐπίσημα διακήρυξε πὼς προηγουμένως δὲν τὸν γνώριζε, ἀλλὰ τοῦ τὸν ὑπόδειξε στὸν ὕπνο του ἡ Θεοτόκος, γι' αὐτὸ καὶ ὁ Λεόντιος ὡς πατριάρχης (Μάρτης 1189 - Ὀκτώβρης 1189) ἐπονομάστηκε **Θ ε ο τ ο κ ἰ τ η**²².

Ἀλλὰ ἐπιθυμία τοῦ Ἰσαάκιου (β') 183 ἦταν νὰ ἐπαναφέρῃ στὴν οἰκουμενικὴ καθέδρα τὸ φίλο του Δοσίθεο, καὶ καθὼς οἱ κανόνες δὲν ἐπέτρεπαν μιὰ τέτοια μετὰθεση, σοφίστηκε ἕνα τέχνασμα ποὺ μέχρις ἐνός σημείου θυμίζει τὴν πανουργία μὲ τὴν ὁποία ἡ Εὐδοκία Μακρεμβολίτισσα πέτυχε ἄλλοτε νὰ πάρῃ ἄντρα τῆς τὸ Ρωμανὸ (δ') τὸ Διογένη. Βρισκόταν τότε σὲ ἀκμὴ ὁ πατριάρχης Ἀντιοχείας Θεόδωρος (δ') ὁ Βαλασμών (πρὸ τοῦ 1189 - 1195 ἢ καὶ λίγο μετὰ), ὁ φημισμένος γιὰ τὴ σοφία του γύρω ἀπ' τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς νόμους. Καθὼς ὅμως συμβαίνει σὲ πολλοὺς σοφοὺς ἄντρες, ὁ Βαλασμών ἦταν φιλόδοξος· ξέροντας αὐτὸ ὁ Ἰσαάκιος (β') 183, τὸν κάλεσε κοντά του καὶ τοῦ παρατήρησε πὼς ἦταν ἄτοπο αὐτὸς ὁ φωστῆρας τῆς Ἐκκλησίας νὰ κατέχῃ τὴν κατώτερη καθέδρα τῆς Ἀντιοχείας, ἐνῶ ἄνθρωποι ἀμαθεῖς ἀνεβαίνουν στὸν οἰκουμενικὸ θρόνο καὶ πὼς θὰ ἦταν εὐκταῖο νὰ βρισκόταν τρόπος, ἔτσι ποὺ νὰ ἐπιτραπῆ αὐτὴ ἡ μετὰθεση. Τότε ὁ Βαλασμών ἔψαξε τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἀρχεῖα καὶ ἀνακάλυψε προηγούμενα, καὶ σὲ συνέχεια, μαζεύοντας τοὺς ἀρχιερεῖς, μὲ εὐγλωττία συνηγόρησε ὑπὲρ τοῦ μεταθετοῦ καὶ πέτυχε νὰ ψηφιστῆ νόμος ποὺ νὰ ἐπιτρέπῃ τὴ μετὰθεση, καὶ ἀμέσως αὐτὸς ὁ τόμος ἐπικυρώθηκε ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα. Τότε ὅμως ὁ μὲν Ἀντιοχείας ἔμεινε πάλι Ἀντιοχείας, ὁ δὲ

18. Χωνιάτης, σ. 583: πάντα γὰρ ἐξεῖναι τοῖς βασιλεύουσι ποιεῖν διετινετο.

19. Χωνιάτης, σ. 530.

20. Χωνιάτης, σ. 530.

21. V. Grumel, *La Chronologie*, Paris 1958, σ. 435.

22. Χωνιάτης, σ. 530.

Δοσίθεος έγινε πατριάρχης τῆς ΚΠολης (Ὀχτώβρης 1189 - Σεπτέμβρης 1191) καὶ μῆκε στὸ πατριαρχεῖο μὲ λαμπρὴ προπομπὴ σὰν σὲ αὐτοκρατορικὸ θρίαμβο, ἐνῶ περιστοιχίζονταν ἀπ' τὴν αὐτοκρατορικὴ φρουρά²³.

Αὐτὸς ἦταν ὁ ἄνθρωπος ποὺ συμβούλευσε τὸν Ἰσαάκιο (β') 183, μὲ βάση τὸ βιβλίο τῆς Σολομωνικῆς, καὶ τὸν ἔκανε ἐπιφυλακτικὸ ἀπέναντι τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Φρειδερίκου Ι' «ὁ Δοσίθεος, μᾶς λέει ὁ Χωνιάτης, ἔσερνε τὸν Ἰσαάκιο (β') ὄχι μόνο ἀπ' τὴ μύτη, ἀλλὰ καὶ ἀπ' τ' αὐτιά»²⁴.

Σύμφωνα λοιπὸν μὲ αὐτὲς τὶς ὑποδείξεις τοῦ αὐτοκράτορα, ὁ π ρ ω τ ο - σ τ ρ ἄ τ ο ρ α ς Μανουὴλ 175 παράβλεψε τὰ ὅσα τοῦ εἶχε γράψει ὁ Γερμανὸς καίσαρας καὶ ὄλες του τὶς προσπάθειες κατέβαλλε γιὰ νὰ κἀνὴ κακὸ στοὺς Γερμανοὺς ποὺ ἔβγαιναν γιὰ φ ρ υ γ α ν ι σ μ ὸ (= γιὰ προμήθεια καὶ παρασκευὴ τροφίμων). Καὶ κάποτε, καθὼς παρατήρησε ἀπὸ μακριὰ ἓνα ἀπόσπασμα γερμανικοῦ στρατοῦ ἀπὸ 2.000 ἵππεις, γύρω ἀπ' τὴ Φιλιππούπολη, ἀποφάσισε νὰ στρατεύσῃ ἐναντίον τους καὶ νὰ τοὺς στήσῃ μιὰ ἐνέδρα κατὰ τὴ νύχτα, γιὰ νὰ τοὺς ἐπιτεθῇ τὸ πρῶτ. Στὸ μεταξὺ πρόσταξε καὶ τὴν ἀπομάκρυνση τῶν σκευοφόρων καὶ τῶν βοηθητικῶν στρατιωτῶν ἀπ' τὸ φρούριο τοῦ Προυσηνοῦ, ὅπου βρισκόνταν τὸ ὀρμητήριο τοῦ ἑλληνικοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ. Ἀλλὰ καὶ οἱ Γερμανοί, καθὼς πληροφορήθηκαν τὸ σχέδιο τοῦ Μανουὴλ 175 ἀπ' τοὺς Ἀρμενίους τοῦ Προυσηνοῦ, πύκνωσαν τὶς τάξεις τους· 5.000 σιδερόφραχτοι ἄντρες βγήκαν ἀπ' τὴ Φιλιππούπολη νὰ πολεμήσουν τὴ δύναμη τοῦ π ρ ω τ ο σ τ ρ ἄ τ ο ρ α. Πῆραν τὸ δρόμο γιὰ τὸν Προυσηνό, ἀλλὰ κατὰ τὴ διαδρομὴ πληροφορήθηκαν πῶς ἀπὸ κεῖ καὶ αὐτὰ τὰ σκευοφόρα καὶ οἱ βοηθητικοὶ εἶχαν ἀποχωρήσει· ἔτσι ἄρχισαν νὰ κατεβαίνουν τὸ γειτονικὸ πρὸς τὸν Προυσηνό λόφο, ὅταν ξαφνικὰ βρέθηκαν μπροστὰ στὴν ἑλληνικὴ δύναμη τοῦ Μανουὴλ 175, ἡ ὁποία ἀνέβαινε τὸν ἴδιο αὐτὸν λόφο, χωρὶς νὰ ἔχη γνῶση τῆς ἐκεῖ παρουσίας τῶν Γερμανῶν.

Οἱ πρῶτοι ποὺ συγκρούστηκαν μὲ τοὺς Γερμανοὺς ἦσαν οἱ Ἄλανοι μισθοφόροι τοῦ ἑλληνικοῦ στρατεύματος ποὺ διατελοῦσαν κάτω ἀπ' τὶς διαταγὲς τοῦ Θεόδωρου Βρανᾶ Κομνηνοῦ 239, τοῦ γιοῦ τοῦ μακαρίτη Ἀλέξιου Βρανᾶ Κομνηνοῦ καὶ τῆς Ἄννας Κομνηνῆς Βατατζίνας 149, οἱ ὁποῖοι μὲ γενναιότητα ἀντιμετώπισαν τὴ λυσσαλέα ἐπίθεση τῶν σιδερόφραχτων Γερμανῶν, καὶ σχεδὸν ἔπεσαν ὅλοι στὸ πεδίο τῆς τιμῆς, ἐνῶ οἱ Ἕλληνες καὶ λοιποὶ μισθοφόροι τοῦ ἑλληνικοῦ στρατεύματος ἔφυγαν π ρ ο τ ρ ο π ἄ δ η ν, μ' ἐπικεφαλῆς αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸν ἀρχηγό τους, τὸν π ρ ω τ ο σ τ ρ ἄ τ ο ρ α Μανουὴλ 175, ποὺ γιὰ τρεῖς ὀλάκερες μέρες ἔγινε ἄφαντος, καὶ μόλις τὴν τρίτῃ μέρα ἐμφανίστηκε στὸ ἑλληνικὸ στρατόπεδο,

23. Χωνιάτης, σ. 530-33. Πρβλ. Κ. Παπαρρηγόπουλος, Ἱστορία, τ. Δ', β', σ. 198-99.

24. Χωνιάτης, σ. 533: κατὰ τοὺς ὄνειροπομοὺς δαίμονας ἀποτρυγῶν ὁ Δοσίθεος οὐχ ὡσπερ ἀπὸ ρινὸς ἀλλ' ἔκ τῶν ὠτων εἶλκε τὸν αὐτοκράτορα.

πού τὸ θεώρησε σάν καταφύγιο καὶ λιμάνι, ἔπειτ' ἀπὸ μακρὰ στὸ πέλαγος περιπέτεια, καὶ ἐνῶ τ' αὐτιά του ἀκόμη βουίζαν ἀπ' τὶς διάτορες φωνές τῶν Γερμανῶν πού τὸν κυνηγοῦσαν²⁵. "Ἐνα τέτοιο ἄδοξο τέλος εἶχε αὐτὴ ἡ ἐπιχείρηση τοῦ Μανουὴλ 175 ἐναντίον τῶν Γερμανῶν τοῦ Φρειδερίκου Ι.

Ἀπ' τὸ ἀνωτέρω περιστατικό, τὸ ὄχι καὶ τόσο τιμητικό γιὰ τὸ Μανουὴλ 175, δὲν τὸν ξανασυναντᾶμε πιά στὰ ὑπόλοιπα χρόνια τῆς βασιλείας τοῦ πρωτεξαδέλφου του Ἰσαάκιου (β') 183, οὔτε μᾶς εἶναι γνωστὴ ἡ στάση πού τήρησε κατὰ τὴν πτώση αὐτοῦ τοῦ τελευταίου καὶ τὴν ἀνοδο στὸ θρόνο τοῦ ἄλλου πρωτεξαδέλφου του Ἀλέξιου (γ') Ἀγγελου Κομνηνοῦ 180. Κάτι ὅμως μᾶς λέει πὼς ὁ Μανουὴλ 175 ἦταν πὸ πολὺ εὐνοϊκὸς πρὸς τὸν Ἰσαάκιο (β') 183 παρὰ πρὸς τὸν Ἀλέξιο (γ') 180²⁶.

Ὁ Μανουὴλ 175 εἶχε μιὰ ζωηρὴ ἀνάμιξη στὰ βουλγαρικά πράματα δυὸ χρόνια μετὰ τὴν ἀνοδο τοῦ Ἀλέξιου (γ') 180 στὸν αὐτοκρατορικό θρόνο, δηλ. τὸ 1197. Ἡ ἐξέλιξη αὐτῶν τῶν γεγονότων πού εἶναι πολὺ ἐνδιαφέροντα, ἔχει ὡς ἐξῆς:

Τὸ 1196 δολοφονήθηκε ὁ ἡγεμόνας τῆς Βουλγαρίας καὶ ἰδρυτὴς τοῦ δευτέρου βουλγαρικοῦ βασιλείου καὶ τοῦ οἴκου τῶν Ἀσανιδῶν Ἀσάν Ι (1187 - 1196). Δολοφόνος του ὑπῆρξε ἓνας πολὺ δικὸς του ἄνθρωπος, ὁ βογιάρος Ἰβαγκός· αὐτὸ τὸ ὄνομα στὴ βουλγαρικὴ σημαίνει Ἰωάννης. Ποιὰ ἦσαν τὰ ἐλατήρια τοῦ Ἰβαγκοῦ; Ὑπῆρξε ὄργανο τῶν Βυζαντινῶν ἢ εἶχε προσωπικὲς διαφορὲς μὲ τὸν Ἀσάν Ι; "Ἐχομε δυὸ ἐκδοχὲς πάνω σ' αὐτὸ πού ἴσως μποροῦμε νὰ τὶς συγκεράσωμε. Ἡ μιὰ ἐκδοχὴ εἶναι πὼς ὁ Ἰβαγκὸς εἶχε κρυφὲς ἐρωτικὲς σχέσεις μὲ τὴν ἀδελφὴ τῆς συζύγου τοῦ Ἀσάν Ι, τῆς Ἐλένης. Ὁ Ἀσάν μόλις πληροφορήθηκε αὐτὲς τὶς σχέσεις τὰ ἔβαλε μὲ τὴ γυναίκα του πού ἤξερε καὶ παρασιώπησε αὐτὲς τὶς σχέσεις, ἀλλὰ γρήγορα ἔστρεψε τὴν ὀργή του πρὸς τὸν Ἰβαγκό, καὶ μέσα στὴν ἴδια νύχτα πού φανερώθηκε τὸ σκάνδαλο, κάλεσε τὸν ἔνοχο κοντὰ του. Αὐτὸς ὁ τελευταῖος προσπάθησε νὰ ἀναβάλλῃ τὴ συνάντηση γιὰ τὴν ἐπομένη, ἀλλὰ μπροστὰ στὴν ἐπιμονὴ τοῦ ἡγεμόνα του, ζήτησε τὶς γνώμες τῶν συγγενῶν καὶ φίλων του, οἱ ὁποῖοι τοῦ σύστησαν νὰ ὑπακούσῃ στὴν πρόσκληση, ἀφοῦ ὁμως κρύψῃ μέσα ἀπ' τὰ ρούχα του τὸ ξίφος του, γιὰ νὰ συμπεριφερθῇ ἀνάλογα πρὸς τὴν στάση τοῦ Ἀσάν Ι. Ὁ ἡγεμόνας τῶν Βουλγάρων καὶ μόνο

25. Χωνιάτης, σ. 533-35. Πρβλ. Χρυσάνθης Μαυροπούλου - Τσιούμη, Μαρμαρινὴ ἐπιγραφή, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 13), σ. 336.

26. Τὸ ὅτι προσγενοὶς τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90, ἐνός ἐχτροῦ τοῦ Μανουὴλ 175, ἦσαν οἱ ὄργανοι τῆς κατὰ τοῦ Ἰσαάκιου (β') 183 συνωμοσίας, βλ. Χωνιάτην, σ. 593 καὶ 660, καθὼς καὶ προσωπογραφίαν Ἀνώνυμου (Θεοδώρας;) Ἀγγ. Κ. Δ. 171, ὑ. 8, δείχνει πὼς ὁ Μανουὴλ 175 δὲν πῆρε μέρος στὴ συνωμοσία κατὰ τοῦ Ἰσαάκιου (β'). Ἡ ἀδιαφορία καὶ ἡ ἐχτρότητα ἀπ' τὴν ἄλλη μεριὰ τοῦ Ἀλέξιου (γ') 180 κατὰ τὴν αἰχμαλωσία τοῦ Μανουὴλ 175, βλ. Χωνιάτην, σ. 681 καὶ 707, δείχνει πὼς αὐτὸς ὁ τελευταῖος ἦταν πὸ κοντὰ στὸν Ἰσαάκιο (β') 183 παρὰ στὸν Ἀλέξιο (γ') 180.

μέ την πρώτη θέα του Ἰβαγκοῦ, ἔκανε σά θηρίο καί ζητοῦσε τὸ δῆμιο γιὰ νὰ τὸν ἐκτελέσει. Μπροστά σ' αὐτὸν τὸν κίνδυνο, ὁ Ἰβαγκὸς ἔβγαλε τὸ ξίφος του καί τὸ βύθισε στοὺς βουβῶνες τοῦ Ἀσάν Ι, καί ἀμέσως ἔτρεξε κοντὰ στοὺς δικούς του, οἱ ὁποῖοι καί στασίασαν, μετὰ τὸν Ἰβαγκὸ ἐπικεφαλῆς, κατὰ τοῦ διαδόχου καί ἀδελφοῦ τοῦ Ἀσάν Ι, τοῦ Πέτρου (1196 - 1197). Ὁ Ἰβαγκὸς ἔγινε κύριος τοῦ Τιρνόβου, καί πάνω στὸν ἀνταγωνισμό του πρὸς τὸν Πέτρο, ἀποφάσισε νὰ ἔλθῃ σὲ συνεννοήσεις μετὰ τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου Ἀλέξιο (γ') 180, γιὰ νὰ κατισχύσῃ τοῦ ἀντιπάλου του²⁷.

Ἡ δευτέρα ἐκδοχὴ εἶναι πὼς ὁ σ ε β α σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α ς Ἰσαάκιος Κ. 240, σύζυγος τῆς αὐτοκρατορικῆς πριγκίπισσας Ἄνας Ἀγγ. Κομν. 261 ποὺ βρισκόταν αἰχμάλωτος στὰ χέρια τῶν Βουλγάρων, ἦταν ἐκεῖνος ποὺ εἶχε σπρώξει τὸν Ἰβαγκὸ γιὰ νὰ δολοφονήσῃ τὸν Ἀσάν Ι, δίνοντας συγχρόνως σ' αὐτὸν τὴν ὑπόσχεση πὼς θὰ τοῦ δώσῃ γιὰ γυναῖκα του τὴν κόρη του Θεοδώρα Κομν. Βατατζίνα Ἀγγελίνα 299 ποὺ δὲν ἦταν παρὰ ἓνα κοριτσάκι «ποὺ μόλις μπορούσε νὰ ψελλίσῃ, κατὰ τὸ Χωνιάτη, μερικὲς λέξεις». Ἀλλὰ ὁ Ἰσαάκιος Κ. 240 πέθανε στὰ δεσμά, κατὰ τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1196, πρὶν ἀκόμη γίνῃ ἡ δολοφονία τοῦ Ἀσάν Ι²⁸.

Γιὰ νὰ συγκεράσωμε καί τίς δυὸ ἐκδοχὲς μπορούμε νὰ ὑποθέσωμε πὼς ὁ Ἰβαγκὸς, ἓνας Βλαχοβούλγαρος βογιάρος ποὺ ἦταν ἐραστής τῆς ἀδελφῆς τῆς τσαρίνας Ἐλένης, παρακινήθηκε ἀπ' τὸν Ἰσαάκιον Κ. 240 νὰ δολοφονήσῃ τὸν κύριό του, καί πὼς αὐτὸ δὲν πραγματοποιήθηκε παρὰ μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 240, καί κατὰ τὴν εὐκαιρία ποὺ δόθηκε στὸν Ἰβαγκὸ, ὅταν ἀποκαλύφθηκαν οἱ σχέσεις αὐτοῦ τοῦ τελευταίου μετὰ τὴν ἀδελφὴ τῆς τσαρίνας.

Ὅπως καί νὰ ἔχῃ αὐτὴ ἡ ὑπόθεση, ὁ Ἰβαγκὸς, καθὼς ἦταν κύριος τοῦ Τιρνόβου, τῆς πρωτεύουσας τῆς Βουλγαρίας, προσκάλεσε τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξιο (γ') 180 νὰ παραλάβῃ τὴν πόλιν καί νὰ ἀγωνιστῇ μαζί του γιὰ τὴν κατάληψιν ὅλης τῆς Βουλγαρίας, «καί πραγματικά, λέει ὁ Χωνιάτης, αὐτὸ θὰ ἦταν σωτήριο γιὰ τὴν ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία, ἂν ἀμέσως καί μετὰ προθυμία ὁ αὐτοκράτορας ἐπιλαμβάνονταν μιᾶς τέτοιας ἐπιχείρησης, γιατί ἂν μετὰ τὴ συμβολὴ τοῦ Ἰβαγκοῦ γίνονταν κύριος τοῦ Τιρνόβου, εὐκολὰ καί ἄκοπα θὰ εἶχε ὅλη τὴ Βουλγαρία»²⁹.

Ἀντὶ γι' αὐτὸ, «κατὰ τὸν πιὸ ἀνόητο τρόπο πολιτεύτηκε ὁ ἀνακτας, κλείνοντας τὸν ἑαυτὸ του μέσα στὸ παλάτι, ὅπως ὁ σαλιγκάρος στὸ καβούκι του, καί στέλνοντας τὸν π ρ ω τ ο σ τ ρ ά τ ο ρ α Μανουὴλ Καμύτζη 175 στὸν τόπο του, ὡς στρατηγὸ. Αὐτὸς ὁ τελευταῖος ἀναχώρησε ἀπ' τὴ Φιλιπούπολιν ἐπικεφαλῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως καί ἔφτασε στὰ ὄρια τῆς κυρίως Βουλγαρίας, ἀλλὰ ἀνέλπιστα γύρισε πίσω, λόγω στάσης μπορεῖ κανεὶς νὰ πῇ

27. Χωνιάτης, σ. 618-20.

28. Χωνιάτης, σ. 620.

29. Χωνιάτης, σ. 620.

του στρατεύματος. Οι στρατιώτες έντονα διαμαρτυρήθηκαν και με έπιβολή ζήτησαν άπ' τόν π ρ ω τ ο σ τ ρ ά τ ο ρ α νά γυρίσουν πίσω, γιατί πολλές φορές είχαν έκστρατεύσει κατά τών Βουλγάρων και πολλούς κινδύνους είχαν ύποστή, περνώντας τους ίδιους δρόμους, και γιατί έδωσαν πίστη σε ψευδείς διαδόσεις πώς τμήματα Βουλγάρων ενέδρευαν από πίσω τους»³⁰.

Και άλλος στρατός που στάλθηκε σε ενίσχυση του Ίβαγκού, γύρισε άπραχτος, χωρίς νά παράσχη καμιά βοήθεια στο Βούλγαρο στασιαστή, ό οποίος τελικά αναγκάστηκε νά εγκαταλείψη τήν έπίκαιρη θέση του Τιρνόβου και νά προσφύγη στον αυτοκράτορα, κ' έτσι «ή άρχηγία» τών Βουλγάρων πέρασε τότε «καθαρα» στον Πέτρο, τόν αδελφό του Άσάν Ι³¹.

Ό Ίβαγκός έγινε με μεγάλες τιμές δεχτός άπ' τόν αυτοκράτορα και δείχτηκε όχι λίγο χρήσιμος για τήν Αυτοκρατορία, καθώς ήταν ένας πολύ έξυπνος άνθρωπος, ρωμαλέος, σφριγηλός και ψηλός στο άνάστημα· κατά τό ήθος ήταν όργιλος, άμετάθετος στις γνώμες του και όλότελα άπροσαρμοστος προς τις ήμερες συνήθειες τής έλληνικής αύλης τής ΚΠολης. Ό αυτοκράτορας δέν έκρινε τόν άντρα άνάξιο για νά γίνη γαμβρός τής αυτοκρατορικής οικογένειας, όπως του είχε έγγυηθή ό Ίσαάκιος Κ. 240, αλλά, άν και τόν συγκατάλεξε άνάμεσα στους αυτοκρατορικούς συγγενείς και του παραχώρησε δορυφορία και πλούτο, άνάβαλε τήν τέλεση τών γάμων, λόγω τής μικρής ηλικίας τής νύφης, καθώς ή αυτοκρατορική έγγονή Θεοδώρα Κ. Βατ. Άγγ. 299 μόλις «ψέλλιζε τις πρώτες παιδικές λέξεις»³².

Ό Ίβαγκός, που άπ' τή μιá μεριά έβλεπε τή μικρούλα μνηστή του, τήν έγγονή του αυτοκράτορα, και άπ' τήν άλλη επίμονα περιεργαζόταν τή ροδόχρωμη δροσιά και άφθαστη όμορφιά τής μητέρας της Άννας Κ. Άγγ. 261, που ήταν χήρα άπ' τόν Ίσαάκιο Κ. 240, και φανταζόταν γάμους πιο μεγάλους, συνήθιζε νά λέη στους αύλικούς: «Γιατί μου δίνετε ένα βυζανιάρικο άννάκι και μου λέτε πώς πρέπει νά περιμένω νά μεγαλώση και καταμέρος κρατείτε αύτή που είναι έτοιμη για γάμο και μίξη, αύτή που ακριβώς χρειάζομαι;»³³ Άλλά ή έκπλήρωση μιás τέτοιας έπιθυμίας του, τόν έφερνε πολύ κοντά στον αυτοκρατορικό θρόνο, και ή βυζαντινή αύλή είχε τις έπιφυλάξεις της, ενώ με εύχαρίστηση έβλεπε τόν πλατωνικό άρραβώνα του με τή μικρή Θεοδώρα Κομν. Βατ. Άγγ. 299.

Κυρίως ό Ίβαγκός τάχτηκε νά υπερασπίζεται τήν Αυτοκρατορία στα γύρω προς τή Φιλιπούπολη μέρη, και ήταν ένας άπ' τους υπερασπιστές της κατά τις έπιδρομές τών συμπατριωτών του Βλαχοβουλγάρων και τών συμμάχων τους Κομάνων, και μερικές φορές έκστρατεύοντας μαζί με τόν αυτοκράτορα, έδειχνε μεγάλη δραστηριότητα³⁴.

30. Χωνιάτης, σ. 620-21.

31. Χωνιάτης, σ. 621.

32. Χωνιάτης, σ. 623.

33. Χωνιάτης, σ. 623.

34. Χωνιάτης, σ. 624.

Ὡς μνηστήρας τῆς Θεοδώρας 299 ὁ Ἰβανγκός πήρε τὸ ὄνομα τοῦ αὐτοκράτορα Ἀλέξιου, καὶ λόγω τῶν προσόντων του ἀπόχτησε δύναμη πρὸς μεγάλη ἀπ' αὐτῆς ποῦ ἐπρεπε. Εἶχε γίνῃ εἷνας ἀπόλυτος κύριος στὴ γύρω ἀπ' τὴ Φιλιππούπολη περιοχὴ. Καθὼς ἦταν πανέξυπνος, ἔκανε τὰ πάντα γιὰ νὰ ἐπιβάλλεται. Γύμναζε τοὺς ὁμοφύλους του στρατιῶτες, τοὺς περιποιόταν μὲ δωρεές καὶ προαγωγές καὶ τοὺς ἐφοδίαζε μὲ κατάλληλο ὄπλισμό. Κοντὰ σ' αὐτὰ ἐχτιζε ἰσχυρὰ φρούρια, ἔτσι ποῦ κατάστησε τὰ ἀπέναντι ἀπ' τὸν Αἴμο βουνὰ σχεδὸν ἀπόρθητα. Ὁ αὐτοκράτορας μαθαίνοντας αὐτὴ τὴ δραστηριότητα τοῦ (Ἰβανγκοῦ-) Ἀλέξιου, τὸν ἐπαινοῦσε, τὸν εἶχε σὲ μεγάλη ὑπόληψη, τὸν ἄκουγε μὲ προσοχὴ καὶ εὐχαρίστηση, διεκπεραίωνε μὲ προθυμία τὰ αἰτήματά του καὶ τοῦ ἔστελνε συχνὰ χρηματικὲς δωρεές. Μερικοὶ ὀξυδερκεῖς αὐλικοὶ ἢ ἴσως καὶ ζηλότυποι ποῦ παρακολουθοῦσαν τὴ δραστηριότητα τοῦ Βούλγαρου ἀρχηγοῦ, μὲ φιλοποψία ἐβλεπαν τὴν ὅλη κίνησή του καὶ εἰσηγοῦνταν στὸν αὐτοκράτορα νὰ τοῦ ἀφαιρέσῃ τὴ διοίκηση τῆς περιοχῆς τῆς Φιλιππούπολης, γιατί δὲν ἦταν δυνατόν νὰ τὰ κἀνῃ ὅλα αὐτὰ γιὰ τὸ καλὸ τῆς Αὐτοκρατορίας, τόσο πρὸς πολὺ ποῦ ὁ (Ἰβανγκός-) Ἀλέξιος πύκνωνε τὸ στρατό του μὲ Βουλγάρους καὶ μὲ διάφορα προσήματα ἔδιωχνε ἀπ' αὐτὸ τοὺς Ἕλληνες.³⁵

Ἀφήνοντας τὸν (Ἰβανγκό-) Ἀλέξιο, ἐρχόμαστε καὶ πάλι στὸ Μανουὴλ 175.

Τὸ 1199 ὁ αὐτοκράτορας Ἀλέξιος (γ') 180 ἔπαθε σοβαρὴ κρίση τῆς ἀρρώστιας του ποῦ τὸν κατεῖχε, καθὼς φαίνεται, ἓνα εἶδος ποδάγρας. Σύμφωνα μὲ τὸ Χωνιάτη, ὑπόφερνε ἀπὸ πυρετοὺς καὶ περιοδικὲς φλογώσεις στὶς ἀρθρώσεις καὶ στὰ πόδια, ἐνῶ τὸν χτυποῦσαν δυνατοὶ πόνοι. Ἀρνιόταν τὰ φάρμακα τῶν ἰατρῶν καὶ πρόσταζε τοὺς εὐνοῦχους ὑπηρετές του νὰ τοῦ βάζουν ζεστὰ σίδερα στὰ ἄκρα του. Μόνο, ὅταν αὐτὰ δὲν τὸν ἀνακούφιζαν, κατάφευγε στὰ φάρμακα καὶ στὰ καθαρτικὰ τῶν ἰατρῶν³⁶. Ἐνας ρήτορας μᾶς λέει γι' αὐτὸν τὸν ἀνάξιο ἡγεμόνα: «Ἄν δὲν εἶχε ἀρρωστα τὰ πόδια του ὁ αὐτοκράτορας καὶ δὲν ὑπόφερνε ἀπὸ φριχτοὺς πόνους, τὴν τέλεια ἐλευθερία θὰ χάριζε στοὺς ὑπηκόους του, κἀνοντας τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐχτροὺς νὰ τρέμουν»³⁷.

Ἡ ἀρρώστια τοῦ αὐτοκράτορα ἔκανε νὰ προβάλῃ κατὰ τρόπο καυτὸ τὸ ζήτημα τῆς ὀνομασίας τοῦ διαδόχου του. Ἡ δυναμικὴ αὐγοῦστα Εὐφροσύνη Δουκαῖνα, ἡ σύζυγος τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἁγγ. Κομν. 180, φρόντιζε νὰ ἀναλάβῃ τὴ βασιλεία πρόσωπο ποῦ θὰ ἦταν εὐνοϊκὰ πρὸς αὐτὴ διατεθειμένο καὶ ὄχι ἐχθρικὰ. Ὁ αὐτοκράτορας δὲν εἶχε ἀποχτήσει ἀπ' αὐτὴ ἀρσενικὸ παιδί, παρὰ μόνο τρεῖς κόρες, ποῦ ἀπ' αὐτὲς τὴ νεώτερη, τὴν Εὐδοκία Ἁγγ.

35. Χωνιάτης, σ. 675-77.

36. Χωνιάτης, σ. 658-59.

37. Εὐθύμιος Τορνίκης, Λόγος εἰς βασιλέα κύρ Ἀλέξιον (γ') τὸν Κομν. ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, Noctes Petropolitanae, Sbornik κτλ., 7 (1913), σ. 109, καὶ ἐκδ. J. Darrouzès, REB 26 (1968), σ. 64.

Κομν. 262, τὴν εἶχε παντρέψει ὁ θεῖος τῆς Ἰσαάκιος (β΄) ᾿Αγγ. 183, περὶ τὸ 1190, μὲ τὸν ἔπειτα ἡγεμόνα τῆς Σερβίας Στέφανο II Νεμάνια. Οἱ δύο μεγαλύτερες εἶχαν πρόσφατα χηρεύσει, ἡ μὲν Εἰρήνη ᾿Αγγ. Κομν. 260 τὸ 1197 ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο Κοντοστέφανο Κομν. 200, ἡ δὲ Ἄννα ᾿Αγγ. Κομν. 261 τὸ 1196 ἀπ' τὸν Ἰσαάκιο Βατ. Κομν. 240. Καθὼς οἱ πριγκίπισσες ἦσαν χῆρες, καὶ ἀπ' αὐτὲς μόνο ἡ Ἄννα 261 εἶχε μίαν κόρη ἀπ' τὸν Ἰσαάκιο Βατ. Κομν. 240, τῆ Θεοδώρα Κομν. Βατ. ᾿Αγγ. 299, ἕνας ἀγριος ἀνταγωνισμὸς ξέσπασε ἀνάμεσα στὰ μέλη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας τοῦ Ἀλέξιου (γ΄) ᾿Αγγ. Κομν. 180³⁸.

Ὁ θεῖος τοῦ αὐτοκράτορα, ὁ γέρος σεβαστοκράτορας Ἰωάννης Δούκας 90, πατέρας πολλῶν παιδιῶν, σκληρὰ ἐπιτίθενταν κατὰ τοῦ ἀνεψιοῦ του, τοῦ πρωτοστράτορα Μανουὴλ Καμ. Κομν. Δούκ. ᾿Αγγ. 175, τοῦ ὁποῦ οὗ ὁ πλοῦτος, ἡ ἐπιτηδειότητα καὶ ἡ στενὴ συγγένεια πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, τοῦ ἔδιναν τὸ δικαίωμα νὰ προβάλλῃ τὴν ἀξίωσιν γιὰ νὰ γίνῃ διάδοχος τῆς βασιλείας³⁹.

Τρεῖς ἐπίσης ἀπ' τοὺς ἀδελφούς τοῦ αὐτοκράτορα ποὺ βρίσκονταν στὴ ζωὴ καὶ ποὺ καὶ οἱ τρεῖς εἶχαν τυφλωθῆ ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο (α΄) Κ. 87 κατὰ τὸ διάστημα τῆς τυραννίας του, ὁ Κωνσταντῖνος Κομν. ᾿Αγγ. 178, ὁ Ἰωάννης ᾿Αγγ. 179 καὶ ὁ Θεόδωρος ᾿Αγγ. 182, ἀλλὰ καὶ ὁ γαμβρὸς τοὺς Ἰωάννης Καντακουζηνός, ὁ σύζυγος τῆς Εἰρήνης Ἀγγελίνας 184, καὶ αὐτὸς ἀόμματος ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο (α΄) Κ. 87, ἀνταγωνίζονταν καὶ αὐτοὶ καὶ προσπαθοῦσαν νὰ ἐξασφαλίσουν τὴ διαδοχὴ γιὰ τοὺς γιούς τους, τὸν Ἀνώνυμο (Ἀνδρόνικο;) Κομν. ᾿Αγγ. 258, τὸν Ἀνδρόνικο ᾿Αγγ. 259, τὸν Ἀνώνυμο ᾿Αγγ. 263 καὶ τὸν Ἀνώνυμο Καντακουζηνὸ ᾿Αγγ. 269, τοὺς ὁποῖους ὅλους ὁ Χωνιάτης κατηγορεῖ ὡς τεμπέληδες καὶ καλοπερασάκηδες, ποὺ ἐρωτευμένοι μὲ τὴ βασιλικὴ ἐξουσία, μετέρχονταν κάθε εἶδος ἀπάτης γιὰ νὰ ἀποσπάσουν τὴν εὐνοίαν τοῦ αὐτοκράτορα⁴⁰.

«Ὡ ξακουστὸ πρᾶμα ἐσὺ ἢ αὐτοκρατορικὴ ἐξουσία τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους τῆς Ἀνατολῆς, φωνάζει ὁ Χωνιάτης, ποὺ ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη φθονεῖσαι καὶ προσκυνεῖσαι, πόσους ὑπόμεινες βιαστές, πόσοι ἐπαναστάτησαν ἐναντίον σου ὕβριστές, πόσοι μαζί σου τρελάθηκαν ἔραστές, πόσους ἀγκάλιασες καὶ σὲ πόσους ὑποτάχτηκες καὶ μετέδωσες τὸ χάρισμα νὰ φορέσουν τὸ στέμμα στὸ κεφάλι καὶ τὰ κόκκινα πέδιλα στὰ πόδια! Ἄξια πῶς μεγάλης συμπόνιας εἶναι, ἀλήθεια, αὐτὰ ποὺ ὑπόφερες ἐσὺ, ἂν τὰ παραλληλίσωμε μὲ κείνα ποὺ ἔπαθε ἡ Πηνελόπη τοῦ Ὀδυσσεά, καὶ σὲ τίποτε δὲ διαφέρεις ἀπ' τὴ βασιλείαν μιᾶς πανευτυχημένης γυναίκας, ἐξαιρετικῆς στὴν ὁμορφίαν καὶ στὴν ἐξυπνάδα, ποὺ τὴν κατὰχτησαν ξεδιάντροποι ἔραστές ποὺ γιὰ τοὺς μυαλωμένους ἀνθρώπους δὲν ἦσαν

38. Χωνιάτης, σ. 659-60.

39. Χωνιάτης, σ. 660.

40. Χωνιάτης, σ. 660-61.

ἄξιοι οὔτε μιᾶς δεκάρας, πού δὲν εἶχαν συναίσθηση τοῦ μεγαλείου τῆς οὔτε σεβασμοῦ πρὸς τὸ ὕψος τοῦ ἰδεώδους τῆς, καὶ πού σὲ κάποιες στιγμὲς τὴν τραβοῦσαν καὶ στὸν ἐξευτελισμὸ καὶ τὴν ἀπίμωση. Ἀλλοίμονο τῆς αἰσχουργίας! Πόσα δὲν ἔπαθες καὶ πόσα δὲν εἶδες! Ἐσὺ τὸ πιὸ σπουδαῖο καὶ ἐνδοξο πρᾶγμα τοῦ κόσμου, πῆρες τὴν ὄψη πόρνης, καὶ ἔφυγε ἀπὸ πάνω σου ἡ ἀπλή ἐκείνη ὁμορφιά καὶ συγκρατημένη διαβίωση, καθὼς μὲ ψιμύθια βάρφηκε τὸ πρόσωπό σου καὶ μεταβλήθηκε σὲ γυναῖκα πού προορίζεται γιὰ τρυφές καὶ ἀκόλαστες ἡδονές. Αὐτοὶ πού μὲ βία ἀνέβηκαν πάνω σου, σὲ σένα τὴν ἄλλοτε σεμνὴ καὶ ὠραία καὶ θαυμαστὴ καὶ ἀξιαγάπητη, ἔδωσαν τὸ σχῆμα μιᾶς ἑταίρας. Πότε θὰ συνέλθης καὶ θὰ ἀποβάλῃς αὐτὴ τὴν ἀσχημία, αὐτὸ τὸ προκλητικὸ καὶ ἀπεχθές βλέμμα καὶ βάδισμα; Ἡ ποιὸς θὰ σὲ βγάλῃ ἀπ' τὶς βίαιες αὐτὲς περιπλοκὲς καὶ θὰ σὲ ἐπαναφέρῃ στὴν πρῶν καθάρια σου διαγωγῇ; Ὅπως ἔχουν τώρα τὰ πράματα ἀπὸ ἀξιολύπητα κινδυνεύουν νὰ γίνουν καταγέλαστα, καθὼς σὲ βλέπομε νὰ περιπέφτης σ' αὐτὲς τὶς ἀπρεπεῖς ἀσχημοσύνες, καὶ τὸ χειρότερο εἶναι, ἂν συνεχιστοῦν ἔτσι, πού προβλέπομε καὶ φοβόμαστε, μὴν τυχὸν ὀλοτέλα σὸ τέλος καταστραφῆς, ὡ τῶν Ἑλλήνων βασιλικὴ ἐξουσία, καὶ πέσης κάτω σὰν ἓνα πτώμα πού πολὺ δύσκολα θὰ ἀνασηκωθῇ»⁴¹.

Μέσα σ' αὐτοῦ τοῦ εἴδους τοὺς ἐραστὲς τῆς βασιλείας ἦταν, ὅπως ἀνάφερα, καὶ ὁ Μανουὴλ 175, ἓνας ἄνθρωπος, ἓνας πρίγκιπας τῶν ἀθλιῶν χρόνων τῆς βασιλείας τοῦ κύρ Ἀλέξiou (γ') Ἄγγ. τοῦ Κομνηνοῦ 180, ὅπως ὁ ἴδιος ἀρέσκονταν νὰ ὀνομάζεται⁴².

Ἀλλὰ κανεῖς ἀπ' τοὺς πιὸ πάνω δὲν ἀναδείχτηκε διάδοχος τοῦ αὐτοκράτορα. Τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1199 ὁ Ἀλέξιος (γ') 180 πάντρεψε τὶς δυὸ χῆρες κόρες του ὄχι μὲ «δυναστεῖς (ξένων) ἐθνῶν», ὅπως στὴν ἀρχὴ σκεφτόταν, ἀλλὰ μὲ ντόπιους ἀριστοκράτες, τὴν μὲν Εἰρήνη Ἄγγ. Κομν. 260 μὲ τὸν Ἀλέξιο Παλαιολόγο Δούκα Κομν. 290, τὸν ὁποῖο καὶ τιλοφόρησε *δεσπότη*, τὴν δὲ Ἄννα Ἄγγ. Κομν. 261 μὲ τὸ Θεόδωρο Λάσκαρι Κομν., «τολμηρὸ καὶ γενναῖο πολεμιστὴ». Καθὼς τὴν κόρη του Εἰρήνη 260 ἀναγόρευσε *βασίλισσα* καὶ ἐπέτρεψε σ' αὐτὴ νὰ φέρῃ κόκκινα πέδιλα καὶ τὸν ἄντρα τῆς Ἀλέξιο Παλ. Δούκ. Κομν. 290 ὀνόμασε *δεσπότη*, ποτὲ ὅμως *βασιλέα*, κατὰστῆσε αὐτὸν τὸν τελευταῖο *διάδοχο* τῆς βασιλείας⁴³.

41. Χωνιάτης, σ. 661-62.

42. Γιὰ τὴν κομνηνωνομία τοῦ Ἀλεξίου (γ') 180, βλ. Χωνιάτης, σ. 605· γιὰ τὴν διεκδίκηση τῆς διαδοχῆς ἀπ' τὸ Μανουὴλ 175, βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 39.

43. Χωνιάτης, σ. 673-74· Γ. Ἀκροπολίτης, ἔκδ. Heisenberg, σ. 9, καὶ ἔκδ. Bonn, σ. 10· Νικηφ. Γρηγοράς, τ. Ι, σ. 69· Σπ. Λάμπρος, Στίχοι κτλ., ΝΕ 12 (1915), σ. 444· V. Laurent, La généalogie des premiers Paléologues, Β8 (1933), σ. 126-27. Πρβλ. R. Guiland, Le Despote, ὁ Δεσπότης, REB17 (1959), σ. 55. Τίποτε δὲν εἶναι γνωστὸ γιὰ τοὺς προγόνους τῶν Λασκαριδῶν· γιὰ τὴν ἐπωνυμία τοῦ Θεόδωρου Λάσκαρι Κομνηνοῦ, βλ. Zacos-Veglery, ἀριθ. 116, σ. 106-

Ένας άλλος Βούλγαρος δυνάστης, εκτός απ' τόν 'Ιβαγκό - 'Αλέξιο, τὸ μνηστήρα τῆς Θεοδώρας Κομν. Βατ. Ἰγγ. 299, ποὺ συνδέεται μὲ τὸ Μανουήλ 175, εἶναι ὁ Δοβρομηρός (Dobromir) Strej Χρῦσος, ἓνα μέλος τῆς οἰκογένειας τῶν Ἀσανιδῶν⁴⁴.

Ὁ Χρῦσος, ὅπως τὸν λένε οἱ Βυζαντινοί, ἐπικεφαλῆς πεντακοσίων Βουλγαροβλάχων, διαφώνησε μὲ τοὺς θεῖους τοῦ Πέτρο καὶ Ἀσάν I ποὺ εἶχαν στασιάσει κατὰ τοῦ Βυζαντίου, καὶ ἐγίνε ἓνας σύμμαχος τῆς ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, σὲ λίγο ὅμως καθὼς καταστάθηκε ὑποπτος πὼς ἀποβλέπει στὴ σύσταση προσωπικῆς του κτήσης, πιάστηκε καὶ φυλακίστηκε. Ἀπ' αὐτὴ τὴ δύσκολη θέση ποὺ βρέθηκε, πέτυχε νὰ πείσῃ τὴν αὐλὴ γιὰ τὶς ἰκανότητές του ὡς πολεμιστῆ, καὶ ὄχι μόνον ἀφέθηκε ἐλεύθερος, ἀλλὰ διορίστηκε καὶ διοικητὴς στοῦ φρουρίου τῆς Στρούμμιτζας, μιάς ἀπόκρημνης θέσης πάνω ἀπ' τὸ Στρούμικα ποταμὸ (δυτικὸ παραπόταμο τοῦ Στρυμόνα), κοντὰ στὰ βουλγαρικὰ βοσκοτόπια τῶν Μογλενῶν. Μόλις ἐγίνε κύριος τοῦ φρουρίου τῆς Στρούμμιτζας, ὁ Χρῦσος ἀποτίναξε τὴ βυζαντινὴ κυριαρχία καὶ ἐπέκτεινε τὴν ἐξουσία του στὶς γειτονικὲς περιοχές. Τότε, τὸ καλοκαίρι τοῦ 1196, ὁ αὐτοκράτορας ἀπ' τὰ Κύψελλα, ὅπου εἶχε συγκεντρώσει τὸ στρατό, προχώρησε διὰ τῆς παραλιακῆς ὁδοῦ γιὰ νὰ χτυπήσῃ τὸ Χρῦσο, ἀλλὰ μετὰ διμήνη πολιορκία τοῦ ἀπόρθητου φρουρίου τοῦ τῆς Στρούμμιτζας, γύρισε στὴν ΚΠολη καὶ ἀποσύρθηκε στὰ παλάτια τῆς Ἀφάμειας καὶ τοῦ Φιλοπατίου, ἔχοντας νὰ λύσῃ τὶς διαφορὲς του μὲ τὴ γυναῖκα του, τὴν αὐγοῦστα Εὐφροσύνη Δούκαινα Καματηρή⁴⁵.

Τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1197 ὁ Ἀλέξιος (γ') 180, ἂν καὶ ἀνίκανος νὰ σταθῇ στὰ πόδια του ἀπ' τὰ ἀρθρικά καὶ τὴν ποδάγρα ποὺ τὸν βασάνιζαν, συγκέντρωσε τὸ στρατό του στὰ Κύψελλα γιὰ μιά νέα ἐκστρατεία κατὰ τοῦ Χρῦσου. Στὸ μεταξὺ ἀπ' τὴν πρώτη αὐτοκρατορικὴ ἐκστρατεία, ὁ Χρῦσος εἶχε πάρει τὸν Πρόσακον (Prosek, σημ. Gradek), ἓνα ἀπόρθητο σχεδὸν φρούριο πάνω σ' ἓνα βράχο ποὺ ἀπὸ κάτω του ἔτρεχε ὁ Ἀξιός ποταμὸς, ὁ κοινὸς λεγόμενος Βαρδάρης, ὄχι μακριὰ ἀπ' τὴν ἀρχικὴ θέση τοῦ Χρῦσου, τὸ φρούριο τῆς Στρούμμιτζας. Ἀπ' τὴ φυσικὴ του θέση ὁ Πρόσακος ἦταν ἀπόρθητος, καθὼς ἦταν ἓνας ἀπόκρημνος βράχος ποὺ ἀπ' τὰ τρία μέρη του τὸν ἐβρεχε τὸ νερὸ τοῦ Βαρδάρη· ἀνταγωνίστρια κοντὰ σ' αὐτὸ ἦλθε ἡ τέχνη ποὺ σήκωσε γύρω του γερὰ τεῖχη. Ἀλλὰ αὐτὴ τὴν ὄχυρὴ θέση, σύμφωνα μὲ τὸ Χωνιάτη, οἱ Βυζαντινοὶ τὴν εἶχαν ἐγκαταλείψει ἔρημη καὶ ὁ Χρῦσος τὴν κατέλαβε καὶ τὴν ἔκανε ἀπροσμάχητο κατὰ τῶν Ἑλλήνων κατοικητήριον, τὴν ἐξόπλισε καὶ περιέκλεισε σ' αὐτὴ τὴν ἀπέραντη τοῦ φρουρίου περιοχὴ

7: Θεόδωρος δεσπότης (= αὐτοκράτωρ) Κομνηνὸς Λάσκαρις, καὶ προσωπογραφία Ἀλέξiou (γ') Ἰγγ. Κομν. 180, ὑ. 75.

44. Βλ. προσωπογραφίαν Θεόδωρου Δ.Κ. Ἰγγ. 168, ὑ. 179.

45. Χωνιάτης, σ. 643-45. Γιὰ τὶς διαφορὲς μὲ τὴ γυναῖκα του, βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξiou (γ') Ἰγγ. Κ. 180, ὑ. 240-246.

ποίμνια ολάκερα βοδιῶν καὶ προβάτων ἡ περιοχή ἦταν γεμάτη ἀπὸ ἄλση καὶ δάση πυκνά, ἐνὸς δὲ μόνο καλοῦ στεροῦνταν, τοῦ νεροῦ, γι' αὐτὸ καὶ οἱ πολεμιστὲς κατέβαιναν στὸ Βαρδάρη ποταμὸ καὶ ἐπαίρναν νερὸ γιὰ πόση καὶ γιὰ χρῆση. "Ἐνα τέτοιο φρούριο ἔχοντας ὁ Χρῦσος δὲν ταράχτηκε ἀπ' τὴν ἐμφάνιση καὶ ἐπίθεση τοῦ αὐτοκράτορα καὶ τοῦ στρατοῦ του"⁴⁶.

Ἡ περιγραφή τοῦ Χωνιάτη γι' αὐτὴ τὴν ἐκστρατεία τοῦ αὐτοκράτορα εἶναι τόσο ζωηρὴ καὶ ἐντυπωσιακὴ πού νομίζει κανεὶς πὼς ἦταν αὐτόπτης μάρτυρας. Ὁ αὐτοκράτορας πῆρε συμβουλὲς ἀπὸ ἐμπειροὺς στρατιωτικούς πὼς ἔπρεπε νὰ καταλάβῃ πρῶτα τὶς πιὸ ἀδύνατες θέσεις τοῦ Χρῦσου, γιὰ νὰ ἐμπνεύσῃ ἐμπιστοσύνη στὸ στράτευμα καὶ ἀναγκάσῃ τὸ Χρῦσο νὰ βγῆ ἀπ' τὸ φρούριο καὶ νὰ πολεμήσῃ στὰ ἀνοιχτά. Σ' αὐτὲς ὁμως τὶς φρόνιμες συμβουλὲς τῶν ἐμπειρῶν στρατιωτικῶν ἀντιτάχτηκαν οἱ τόσο ἐπιδέξιοι γιὰ νὰ πείσουν εὐνοῦχοι τῆς αὐλῆς, μ' ἐπικεφαλῆς τὸ Γεώργιο Οἰναιώτη, οἱ ὁποῖοι καὶ παράσυσαν τὸν αὐτοκράτορα σὲ μιὰ κατευθεῖαν ἐπίθεση κατὰ τοῦ φρουρίου τοῦ Προσάκου⁴⁷.

Ὁ ἀγώνας γιὰ τὴν ἄλωση τοῦ φρουρίου ὑπῆρξε σκληρὸς, τὸ μένος τῶν πολιορκητῶν ἀνείπωτο, οἱ Τοῦρκοι τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ πού εἶχε στείλῃ ὁ Σελτζουκίδης τοπάρχης τῆς Ἀμάσειας Muhiyî al - Dîn (Μασοῦτ) εἶχαν αἰχμαλωτίσει ἀρκετοὺς Βουλγαροβλάχους, ἀλλὰ ὁ αὐτοκρατορικός στρατὸς δὲν ἄντεξε στὶς βολὲς τῶν μηχανῶν τοῦ Χρῦσου καὶ πανικοβλήθηκε, ἔτσι πού καὶ αὐτὸς ὁ π ρ ω τ ο β ε σ τ ι ἄ ρ ι ο ς Ἰωάννης, ἕνας ἀπ' τοὺς στρατηγούς, νύχτα ἐγκατάλειψε πάνω στὴ φυγὴ τὴ σκηνὴ του, ἀφήνοντας ἐκεῖ τὰ β α τ ρ α χ ἔ ν ι α (= πράσινα) π ἔ δ ι ἄ τ ο υ, διακριτικὰ τοῦ τίτλου του⁴⁸.

Ἐμπρὸς σ' αὐτὸ τὸ ἀποτέλεσμα, καθὼς μάλιστα δὲν ἤθελε νὰ χρονοτριβῆ, ὁ αὐτοκράτορας ἔκλεισε μιὰ συμφωνία μὲ τὸ Χρῦσο, παραχωρώντας σ' αὐτὸν αὐτὰ πού ἤδη κατεῖχε, τὰ φρούρια τοῦ Προσάκου καὶ τῆς Στρούμμιτζας καὶ τὶς γύρω περιοχὲς τους, καὶ δίδοντας σ' αὐτὸν ὡς γυναῖκα του, ἂν καὶ δὲ στεροῦνταν γυναῖκας, μιὰ ἀπ' τὶς αὐτοκρατορικές συγγενεῖς, τὴν κόρη τοῦ πρωτεξαδέλφου του Μανουήλ 175, τὴν Ἀνώνυμη (Μαριάν;) Καμύτζαιναν Κομνηνὴν Δούκαιναν Ἀγγελίναν 256. Ἐπιστρέφοντας ὁ αὐτοκράτορας στὴν ΚΠολη, χῶρισε τὴν Ἀνώνυμη (Μαριάν;) 256 ἀπ' τὸν ἄντρα τῆς, γιατί ἦταν νόμιμα πάντρεμένη, καὶ τὴν ἔστειλε στὸ Χρῦσο, μὲ τὴ συνοδία τοῦ σ ε β α σ τ ο ῦ Κωνσταντίνου τοῦ Ραδεῖνου, πού ἐκτέλεσε χρέη ν υ μ φ ἄ γ ω γ ο ῦ⁴⁹.

46. Χωνιάτης, σ. 665-67. Γιὰ τὸν Πρόσακον, βλ. καὶ προσωπογραφίαν Θεόδωρου Δ.Κ. "Αγγ. 168, ὑ. 57 καὶ 58.

47. Χωνιάτης, σ. 667-68.

48. Χωνιάτης, σ. 668-72. Γιὰ τὸν τοπάρχην τῆς Ἀμάσειας, βλ. Χωνιάτην, σ. 689· γιὰ τὸν πρωτοβεσπάρην Ἰωάννην, βλ. R. Guiland, *Le Protovestiaire*, EB2 (1944), σ. 212-13.

49. Χωνιάτης, σ. 672.

Μετά την τέλεση τῶν γάμων, ἀκολούθησε μεγαλόπρεπο γαμήλιο τραπέζι, κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ὁποίου ὁ Χρῦσος ἔπινε καὶ ἔτρωγε εὐχαριστημένος καὶ ἱκανοποιημένος, ἀλλὰ ἡ Καμύτζαινα 256, καθὼς σεβόταν τὴ συνήθεια οἱ νεόνυμφες νὰ εἶναι ντροπαλὲς καὶ συγκρατημένες, δὲν ἔδειχνε προθυμία γιὰ τὸ φαγοπότι· ὁ Χρῦσος τὴν κάλεσε ἐλεύθερα νὰ φάγη καὶ νὰ πιῇ, καὶ καθὼς αὐτὴ δὲ συμμορφώθηκε ἀμέσως μὲ τὴν προσταγή του, προκάλεσε τὴν ἐξαλλή ὀργή του, ἔτσι πού, ἀφοῦ πολλὰ καὶ γιὰ ἀρκετὴ ὥρα ξεστόμισε βαρβαρικά λόγια καὶ λογομάχησε μὲ τὸν ἑαυτό του, τῆς εἶπε μὲ ὑπεροψία στὰ ἑλληνικά: «Μὴ φᾶς καὶ μὴν πιῆς ποτέ σου!»⁵⁰ Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο ὁ Χρῦσος ἔγινε ἕνας γαμβρὸς ἀπὸ κόρη τοῦ Μανουὴλ 175.

Ἀλλὰ ἂς γυρίσωμε καὶ πάλι στὸν ἄλλο Βούλγαρο ἀρχηγό, τὸν (Ἰβαγκό-) Ἀλέξιο, τὸ μνηστήρα τῆς Θεοδώρας Κ. Βατ. Ἀγγ. 299. Οἱ προβλέψεις τῶν αὐλικῶν πὼς μιὰ μέρα ὁ Βούλγαρος θὰ ἀποστατήση, ἐπαλήθευσαν.

Πραγματικά, τὸ 1199 ὁ (Ἰβαγκός-) Ἀλέξιος ἀποτίναξε τὴ βυζαντινὴ κυριαρχία πρὸς μεγάλη ἐκπλήξη τοῦ αὐτοκράτορα πού πίστευε πὼς ἡ μνηστεία ἢ ὁ γάμος τοῦ δολοφόνου τοῦ Ἀσάν I «μὲ τὴν ἐγγονή του Θεοδώρα 299 ἦταν ἕνα σπουδαῖο ἐχέγγυο τῆς πίστεως του» πρὸς τὸ Βυζάντιο. Τὸ πρῶτο πού σκέφτηκε ὁ αὐτοκράτορας ἦταν νὰ στείλῃ στὸν ἀποστάτη ἕνα ἀπ' τοὺς εὐνούχους του πού συνδέονταν μαζί του γιὰ νὰ τοῦ ὑπενθυμίσει τίς συνθήκες καὶ νὰ τοῦ ὑποσχεθῇ πὼς τίποτε τὸ κακὸ δὲν πρόκειται νὰ πάθῃ γιὰ ὅ,τι μέχρι στιγμῆς ἔκανε. Καὶ ἀμέσως κατόπι πρόσταξε τοὺς νεόνυμφους γαμβρούς του Ἀλέξιο Παλ. Δοῦκ. Κομν. 290 καὶ Θεόδωρο Λάσκαρι Κομν. νὰ βγοῦν πρὸς ἀντιμέτωπιση τοῦ ἀποστάτη, ἐπικεφαλῆς μιᾶς δυνάμεις πού ἀποτελοῦνταν ἀπ' τοὺς οἰκειακοὺς καὶ τοὺς ὑπηρέτες τους καὶ ἀπ' τοὺς στρατιῶτες τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς. Μαζί μὲ τοὺς γαμβρούς τοῦ αὐτοκράτορα βγήκε καὶ ὁ π ρ ω τ ο σ τ ρ α τ ο ρ α ς Μανουὴλ Καμύτζης 175, ἔχοντας τοὺς δικούς του. Καὶ ὁ μὲν εὐνούχος, ὄχι μόνον δὲν πέτυχε τίποτε στὴν ἀποστολή του, ἀλλὰ ἐνθάρρυνε τὸν Ἰβαγκό στὴν ἀποστασία του καὶ τοῦ ὑπόδειξε ἀπ' τὰ πεδινὰ νὰ ἀποσυρθῇ στὰ ὄρεινά, ὁ δὲ αὐτοκρατορικὸς στρατὸς μὲ τοὺς τρεῖς στρατηγοὺς του Ἀλέξιο Π. Δ. Κ. 290, Θεόδωρο Α. Κ. καὶ Μανουὴλ 175, κυνήγησαν ξοπίσω τὸν Ἰβαγκό, πού πέτυχε ὅμως μὲ τέχνασμα νὰ τοὺς διαφύγῃ. Σὲ σύσκεψη τότε οἱ στρατηγοὶ ἀποφάσισαν, ἀντὶ νὰ κυνηγοῦν τὸν Ἰβαγκό στὰ παγωμένα βουνὰ πού ἄλλοτε ὡς ἀετὸς καὶ ἄλλοτε ὡς φίδι χανόταν καὶ ἄλλοτε ὡς ἀγριογούρουνο ἐπιτίθενταν, νὰ ὑποτάξουν τὰ φρούρια πού στὴν περιοχὴ τῆς Φιλιππούπολης εἶχε ἀνεγειρεῖ καὶ ἐπιδιορθώσῃ ὁ Ἰβαγκός. Καὶ ἄρχισαν ἀπ' τὸ φρούριο τοῦ Κριτζιμοῦ, κατὰ τὴν ἄλωση τοῦ ὁποίου πολλοὶ γενναῖοι ἄντρες τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ ἔπεσαν, καὶ ἀνάμεσά τους ὁ στρατηγὸς Γεώργιος Παλαιολόγος πού εἶχε πάρει μέρος στὴν καθάραιση τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἀγγ. 183 καὶ τὴν ἀνάρρηση στὸ θρόνο

50. Χωνιάτης, σ. 672-73.

του Ἀλέξιου (γ') 180⁵¹.

Μετά τὴν πτώση τοῦ Κριτζιμοῦ καὶ ἄλλα φρούρια περιήλθαν στὴν κατοχὴ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ, ἄλλοτε μὲ αἱματηρὴ πολιορκία καὶ ἄλλοτε μὲ συνθηκολόγησι. Ὁ (Ἰβαγκός-) Ἀλέξιος ὅμως, «αὐτὸς ὁ ἐφευρετικὸς καὶ ποικίλος στὰ πολεμικὰ σχήματα ἀντάρτης, καὶ ἄλλα πολλὰ ἔργα στρατηγικῆς ἰδιοφυΐας ἔδειξε στοὺς αὐτοκρατορικοὺς», καὶ τέλος μὲ ἓνα πολὺ ἐπιδέξιο στρατήγημα πέτυχε νὰ αἰχμαλωτίσῃ καὶ αὐτὸν τὸν π ρ ω τ ο σ τ ρ ἄ τ ο ρ α Μανουήλ 175. Πρόσταξε νὰ μαζωχτοῦν ἀπ' τὰ βουνὰ στὸν κάμφο ὀλάκερα ποίμνια βοδιῶν καὶ προβάτων καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ παράδωκε σὲ συμπατριῶτες του, τάχα γιὰ νὰ τὰ πᾶνε ὡς δῶρο καὶ ἀνταμοιβὴ μαζί μὲ Ἕλληνες αἰχμαλώτους στὸν τρίτο Ἀσανίδη ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων, τὸν Κακοϊωάννη ἢ Σκυλοϊωάννη (Καλοϊωάννη κατὰ τοὺς Βουλγάρους), ποὺ εἶχε γίνοι κύριος τῆς Ζαγοράς καὶ εἶχε συμμαχήσει μαζί του (μὲ τὸν Ἰβαγκὸ) ἐναντίον τῶν Βυζαντινῶν καὶ αὐτὸ τὸ ἔκανε (ὁ Ἰβαγκός) γιὰτι «πολὺ καλὰ ἤξερε τὴ βουλιμία τῶν Ἑλλήνων γιὰ τὸ κέρδος μέχρι ποῦ νὰ θυσιάσουν τὴ ζωὴ τους καὶ νὰ μὴ ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴ σωτηρία τους». Καὶ πραγματικά, μόλις μαθεύτηκε στὸ Β α τ ρ ἄ χ ὄ κ α σ τ ρ ο, ὅπου ἦταν ἐγκατεστημένος ὁ Μανουήλ 175 μὲ τοὺς ἄντρες του, ἡ διέλευση τῶν ποιμνίων, κατέβηκαν ὅλοι στὸ Β α κ τ ο ῦ ρ ι ο, ὅπου, χωρὶς νὰ ἀντιληφτοῦν τὴν ἐνέδρα ποῦ τοὺς εἶχε στήσει ὁ Ἰβαγκός, ἐπιδόθηκαν στὴ διαρπαγὴ καὶ τὴ ληλασία, ἐνῶ ὁ Μανουήλ 175 καθάλλα σ' ἓνα ἄλογο τῶν παρελάσεων «καὶ ὄχι τοῦ πολέμου», παρακολουθοῦσε αὐτὰ ποῦ γίνονταν. Τότε ἀπ' τὰ γύρω δασώδη μέρη βγήκαν οἱ ἄντρες τοῦ Ἰβαγκοῦ, καὶ σὰν μέσα σ' ἓνα δίχτυ, περικύκλωσαν καὶ αἰχμαλώτισαν τὸ ἑλληνικὸ στράτευμα καὶ μαζί μὲ αὐτὸ καὶ τὸ στρατηγὸ του, τὸ Μανουήλ 175. Αὐτὴ ἡ ἐνέδρα ποῦ μὲ τὴ στρατηγικὴ του σκέψη ἔστησε ὁ (Ἰβαγκός-) Ἀλέξιος, προκάλεσε «μιὰ ταραχὴ στὰ ἄλλα τμήματα τῆς ἑλληνικῆς στρατιᾶς, ποῦ διατελοῦσαν κάτω ἀπ' τὶς διαταγὰς τῶν δυὸ αὐτοκρατορικῶν γαμβρῶν, καὶ μιὰ ἀναπτέρωση τοῦ φρονήματος στὶς τάξεις τῶν ὀπαδῶν τοῦ ἀποστάτη»⁵².

Περὶ φανος γιὰ τὸ κατόρθωμά του ὁ (Ἰβαγκός-) Ἀλέξιος, μπόρεσε νὰ ἀνακαταλάβῃ ἄρκετὰ φρούρια ποῦ εἶχε πάνω στὶς ὄροσειρὲς τοῦ Αἴμου ἀνιδρῦσει, καὶ καθὼς οἱ αὐτοκρατορικὲς δυνάμεις ποῦ ἀπόμειναν, δὲν μποροῦσαν νὰ τὸν ἀντιμετωπίσουν, ἐπέκτεινε τὶς κτήσεις του μέχρι τῆς Ξάνθης καὶ τοῦ Παγγαίου καὶ τοῦ θέματος τῶν Σμολένων ποῦ ὀλάκερο ὑποτάχθηκε στὴν ἐξουσία του. Κατὰ τὶς προελάσεις του πολλοὺς ἀπ' τοὺς Ἕλληνες κατοίκους αὐτῶν τῶν περιοχῶν αἰχμαλώτισε, ἄλλους σκότωσε

51. Χωνιάτης, σ. 675-79. Γιὰ τὸ Γεώργιο Παλαιολόγο, βλ. προσωπογραφίαν Ἀνώνυμης (Θεοδώρας) Ἀγγελίνας Δούκαινας Κομνηνῆς 171, ὑ. 5.

52. Χωνιάτης, σ. 679-80. Τὸ πὼς ὁ ἄρχων τῆς Ζαγοράς Ἰωάννης, ὅπως στὴν προκειμένη περίπτωση τὸν λέει ὁ Χωνιάτης, σ. 679⁵³, εἶναι τὸ αὐτὸ πρόσωπο μὲ τὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων Κακοϊωάννην (1197-1207), βλ. Χωνιάτην, Index, σ. 962, λ. Johannes Blachus.

ἐπιτόπου καὶ ἄλλους ἄφησε ἐλεύτερους ἔναντι λύτρων, ἐνῶ στοὺς ὁμοφύλους τοῦ Βουλγαροβλάχου ἐπέτρεπε, σὲ ὅσους ὁμῶς προσχωροῦσαν σ' αὐτόν, νὰ παραμένουν στὰ δικά τους. Ἔτσι διαρκῶς ὁ Βούλγαρος ἀρχηγὸς ξάπλωνε τὴν κυριαρχία του στὰ αὐτοκρατορικά ἐδάφη καὶ ἔδειχνε μιὰ συμπεριφορὰ πολὺ χειρότερη ἀπ' τοὺς προηγούμενους ἀποστάτες, «καθὼς σὲ τέτοιο σημεῖο σκληρότητας ἔφτασε, ποὺ νὰ ἐπιτρέπη κατὰ τὰ φαγοπότια πρὸς γενικὴ τέρψη - καὶ αὐτὸ πολλοὶ ἀπ' τοὺς βαρβάρους τὸ νόμιζαν ὡς παληκαριά καὶ ἀντρείουσὴν - μὲ κοφτερὸ μαχαίρι νὰ διαμελίζωνται ἄθωοι ἄνθρωποι ἀπ' τὴ μάζα τῶν Ἑλλήνων αἰχμαλώτων ποὺ στὸν πόλεμο εἶχαν πιάσει»⁵³.

Εἶναι ἀξιοσημείωτο ποὺ ὁ αὐτοκράτορας Ἀλέξιος (γ') 180 θεώρησε τὴν αἰχμαλωσία τοῦ Μανουὴλ 175, «ὡς ἓνα δῶρο τοῦ Ἑρμῆ, ὡς ἓνα ἀνέλπιστο κέρδος καὶ χαριτωμένο καὶ ὠραιότατη ἐπιβράβευση τῆς τύχης, γι' αὐτὸ καὶ ρίχτηκε ἀμέσως πάνω στὴν τεράστια περιουσία του, τὴν ἀντάξια ἑνὸς ἡγεμόνα, καὶ τίποτε ἀπ' αὐτὴ δὲν ἄφησε χωρὶς νὰ τὸ ψάξη μὲ ἐπιμέλεια» καὶ νὰ τὴν εἰσαγάγῃ ὅλη στὸ «βεστιάριό» του. Σὲ συνέχεια, μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ πὼς προκαλεῖ ἀπορία ἡ σκληρὴ συμπεριφορὰ τοῦ αὐτοκράτορα ἀπέναντι τῆς γυναίκα τοῦ ὑψηλοῦ αἰχμαλώτου καὶ πρωτεξαδέλφου του καὶ τοῦ νεαροῦ γιοῦ του Ἰωάννη Κ. Δ. Ἄγγ. 257· οὔτε λίγο οὔτε πολὺ πιάστηκαν καὶ οἱ δυὸ καὶ ρίχτηκαν στὴ φυλακὴ. Ὁ Χωνιάτης δηλώνει πὼς δὲ γνωρίζει πὼς σκέφτηκε ὁ αὐτοκράτορας⁵⁴.

Ἦγῃρχε κάποιο κρυφὸ μίσος ἢ ζήλεια ἀνάμεσα στὸν Ἀλέξιο (γ') 180 καὶ τὸ Μανουὴλ 175; Ὁ Μανουὴλ 175 δὲν ἰκανοποιήθηκε ἀπ' τὴ λύση τοῦ προβλήματος τῆς διαδοχῆς, ποὺ γι' αὐτὴ προορίστηκε ὁ δεσπότης Ἀλέξιος Παλ. Δ. Κ. 290, καὶ ἀπ' αὐτὸ δημιουργήθηκε κάποια διάσταση; Μόνον κίνητρο τοῦ αὐτοκράτορα ἦταν ἡ φιλοχρηματία καὶ ὁ σφετερισμὸς τῆς μεγάλης περιουσίας τοῦ ξαδέλφου του; Καὶ γι' αὐτὸ διαμαρτυρήθηκαν ἡ γυναίκα του καὶ ὁ γιὸς του καὶ ἡ διαμαρτυρία προκάλεσε τὴ φυλάκιση; Ὅπως καὶ νὰ ἔχουν τὰ πράματα, εἶναι καταπληκτικὸ τὸ φαινόμενόν ποὺ παρουσιάζει ἡ βυζαντινὴ αὐλὴ στὶς ἄδοξες μέρες τῆς βασιλείας τοῦ κύριου Ἀλέξιου (γ') 180: Νὰ συλλαμβάνεται ἀπὸ ἀλλόφυλο ἀποστάτη αἰχμάλωτος ἓνας αὐτοκρατορικός πρίγκιπας καὶ ὁ βασιλεὺς ἀντὶ νὰ συμπαρασταθῇ στὴν οἰκογενεὶά του, νὰ σφετερίζεται τὴν περιουσία του καὶ νὰ φυλακίζῃ τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας του.

Ὁ Μανουὴλ 175 ἓνα περίπου χρόνον ἔμενε αἰχμάλωτος στὰ χέρια τοῦ Ἰβαγκοῦ. Στὴν ἀπελπισία του ἀπευθύνθηκε μὲ ἓνα μήνυμα στὸν αὐτοκράτορα - ξάδελφό του, ποὺ μὲ αὐτὸ τὸν παρακαλοῦσε νὰ πληρώσῃ ἀπ' τὴν

53. Χωνιάτης, σ. 680-81. Πρβλ. Φ. Κουκουλές, Βυζαντινῶν Βίος καὶ πολιτισμὸς, τ. Γ' (1949), σ. 152. Ἐδῶ ἔχομε ἀνθρωποθυσία κατὰ τὸ γλέντι μὲ θύματα Βυζαντινοὺς αἰχμαλώτους.

54. Χωνιάτης, σ. 681. Τὸ ὄνομα τοῦ γιοῦ δὲν ἀναφέρεται ἀπ' τὸ Χωνιάτη, ἀλλὰ μᾶς τὸ δίδει ὁ Ἀκροπολίτης, βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 13.

περιοσία του ὅσα ζητοῦσε ὁ Ἰβαγκός νά τόν ἀπολευτερώσῃ, γιά νά μὴ μένη ὡς ἕνας κακοῦργος δέσμιος τῶν βαρβάρων. Ἄλλὰ δὲν πέτυχε νά τόν πείσῃ, ἀν καὶ στό πρῶτο μῆνυμά του ἐπακολούθησαν καὶ ἄλλα. Καθὼς λοιπὸν ἔχασε κάθε ἐλπίδα πὼς θὰ βρῆ ἀνταπόκριση ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα, ἀπευθύνθηκε στὸν γαμβρό του Χρῦσο, ὁ ὁποῖος καὶ πρόθυμα ἔστειλε τὸ ποσὸν ποὺ ζητοῦσε ὁ Ἰβαγκός, κ' ἔτσι ὁ Μανουήλ 175 ἀπ' τὴ Μ μ σ ί α (= τὴ Βουλγαρία) – ὅπου προφανῶς εἶχε ἀπ' τὸν Ἰβαγκό σταλῆ στὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων Κακοϊωάννη ἢ Σκυλοϊωάννη - πέρασε στὸ φρούριο τοῦ Προσάκου, ὅπου ἔμενε ὁ Χρῦσος μετὰ τὴ γυναῖκα του καὶ κόρη τοῦ Μανουήλ 175, τὴν Ἀνώνυμη (Μαρία;) Καμύτζαινα Κομν. Δούκ. Ἄγγ. 256⁵⁵.

Στὸ κεφάλι τοῦ ράθιμου ἡγεμόνα Ἀλέξιου (γ') Ἄγγ. Κομν. 180 κατέβηκε κάποτε «μιά καλὴ σκέψη» ἐνέργειας. Ξεκίνησε λοιπὸν τὸ 1200 γιά τὰ Κύπελλα, καὶ ἀφοῦ παράλαβε ἀπὸ κεῖ τὸν αὐτοκρατορικό στρατό, ἀνέβηκε στὴν Ὀρεσιάδα. Πολὺ τὸν ἀπασχολοῦσε ἡ ἀποστασία τοῦ Ἰβαγκοῦ, «καθὼς τὸν ἔβλεπε δυσμάχητο, καὶ τοὺς Βυζαντινοὺς στρατιῶτες νά πεθαίνουν καὶ μὲ μόνον τὸ ἄκουσμα τοῦ πολέμου, καὶ στοὺς πῖο πολλοὺς ἀπ' αὐτοὺς ἡ ἀφίξη στὸ μέτωπο τοῦ ἀπόλεμου μονάρχῃ δὲν ἦταν παρὰ ἀντικείμενο χλευασμοῦ, καθὼς κανένα ἀπολύτως καλὸ δὲν μπορούσε νά πετύχῃ, παρὰ μόνον τὴν ἀποθράσυνση τοῦ ἀποστάτη⁵⁶.

Αὐτὸς ὁ τελευταῖος, ὁ ἀποστάτης (Ἰβαγκός-) Ἀλέξιος, «ὁ τριδουλος στὴν προαίρεση, ὁ ἀλλογενὴς καὶ ἀγριέλαιος, ποὺ ἐγκεντρώθηκε στὴν αὐτοκρατορική κήπευση μέσω τοῦ καλλιφύτευτου μοσχεύματος, τῆς ἐγγονῆς τοῦ αὐτοκράτορα πριγκίπισσας Θεοδώρας Κομν. Βατ. Ἄγγ. 299, ποὺ πρῶτα ὅπως τὰ γουρούνια ἔτρωγε βελανίδια καὶ τώρα χόρτασε καὶ πάχυνε, ἡ πονηρὴ καὶ ἀχάριστη φύση ποὺ δὲν ἦταν δυνατὸν ἄλλο βλαστὸ νά βγάλῃ παρὰ τὸ ἀγκάθι, αὐτὸς ὁ δραπέτης καὶ φυγάδας ἀπ' τὴν πατρίδα του, ὁ συνθιασώτης τοῦ Πάνα καὶ συγχορευτῆς τῶν Νυμφῶν μέσα στὰ δάση, ἐγινε μὲ μεγάλη εὐμένεια δεχτὸς στὴν ἐλληνικὴ αὐλή - φυσικὰ ὡς ἕνας προδότης τῶν συμφερόντων τῆς πατρίδας του - καὶ ἀξιώθηκε μεγάλων τιμῶν καὶ χωρὶς νά ἀξίξῃ γράφτηκε στὸ ἀρχοντολόγι τῆς πολιτείας, τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτὰ δὲ λογάριασε, ἀλλὰ σήκωσε καὶ πάλι τὰ μάτια του πρὸς τὰ βουνὰ καὶ τὰ ὄρη γιά νά ἐπαναλάβῃ ἐκεῖ τὴ συνηθισμένη του ζωὴ. Καθὼς σ' αὐτὰ τὰ μέρη προσεῖλκυσε ὁμοφύλους τοῦ Βουλγαροβλάχου καὶ ἀπόχτησε κάποια δύναμη, προσπάθησε νά γίνῃ ἕνας ἀντίθρονος Σατανάς, κατὰ μίμηση τοῦ ἀρχέγονου καὶ ἀρχέκακου Διαβόλου, ποὺ ἀντιστρατεύτηκε τὸ Θεό. Αὐτὸς ποὺ φοροῦσε στὰ πόδια του ἀρνίσια καὶ βοδίσια δέρματα, φαντάστηκε νά περιβληθῆ ἄλουργίδα καὶ ἐρυθρὰ πέδιλα. Ὡ τὺμπανα καὶ ταμπούρλα! Μὴ λογαριάζοντας τὸ Θεὸ ἀθέτησε τίς συνθήκες ποὺ εἶχε συνάψει μετὰ τὸν

55. Χωνιάτης, σ. 707· τοῦ ἴδιου, Λόγος εἰς Ἀλέξιον (γ') Ἄγγ. Κομν. 180, ἐκδ. I.A. van Djeten, *Orationes et Epistulae*, σ. 106.

56. Χωνιάτης, σ. 685.

αυτοκράτορα, και νόμισε, όπως ο Ίκαρος, πως θα πετάξει στα ύψη ευτυχισμένος, αλλά και σ' αυτόν το κερδί διαλύθηκε και έπεσε μέσα στο βυθό της καταστροφής. Γέννημα αληθινό των έχιδνων έχυσε το δηλητηριό του στον αυτοκράτορα που τον περίθαλψε, που τον γέμισε με θάλασσα εύεργεσιών, που τον μνήστευσε με την ολόφωτη Σελήνη, τη Θεοδώρα 299, την προερχόμενη απ' τα σπέρματα του βασιλέα - 'Ηλίου, που απ' αυτόν παίρνοντας κι αυτός φώς μπήχτηκε ως ένας άστéρας στο στερέωμα της βασιλείας, αλλά ως ένας φρενοβλαβής ξέφυγε απ' τη θέση του και τράβηξε τη λοξή τροχιά ως διάπτοντας άστéρας και κήκε και άφανίστηκε μέσα στη νύχτα»⁵⁷.

Αυτά μας λέει με ρητορική άδεια ο Χωνιάτης για τον Ίβαγκό, που ήλθε σε κάποια συνεννόηση με το Βυζάντιο, χωρίς να λαμβάνη ύπόψη του, όπως λέει κάποιος, πως «οι λεηλασίες και οι επιδρομές αποτελούσαν τότε ανάγκη για τους φτωχούς αλλά φιλόδοξους άρχηγούς»⁵⁸.

Ο αυτοκράτορας θεωρώντας απ' την Όρεσιάδα την άγρια και δυσπρόσιτη θέση του Ίβαγκού, κατάληγε σε διάφορες λύσεις του προβλήματος. Απ' τη μία μεριά του έστελνε ιερωμένους της αύλης, φέροντας το ιερό ευαγγέλιο, που τον προσκαλούσαν να έλθη σε συμφωνία με τον αυτοκράτορα, και απ' την άλλη κοίταξε να μπορέσει να τον έξοντώσει είτε με δολοφονία είτε με πολεμική επίθεση. Κάτω απ' αυτή την τελευταία σκέψη, έπικεφαλής του στρατού του ξεκίνησε για τη Φιλιππούπολη και έγινε κύριος του φρουρίου του Στενημάχου, που σ' αυτό είχαν καταφύγει πολλοί απ' τους Βουλγαροβλάχους⁵⁹.

Στο μεταξύ ο ('Ιβαγκός-) 'Αλέξιος, παρά την ήττα του στο φρούριο του Στενημάχου (σημ. Asepongrad), καθόλου δεν άποδεχόταν να έλθη κοντά στον αυτοκράτορα, όπως του υποδείκνυαν με διαβεβαιώσεις οι αύλικοί ιερωμένοι, και διακήρυξε πως ούτε με κανένα άλλο τρόπο δέχεται να συνθηκολογήσει, παρά μόνο αν ο αυτοκράτορας έγγράφως του παραχωρήσει όσες χώρες και πόλεις έχει υποτάξει και συγχρόνως του άποστείλει τη μικρή μνηστή του πριγκίπισσα Θεοδώρα 299, η όποια και να φέρη τα διακριτικά του βαθμού της, προφανώς του τίτλου που ο αυτοκράτορας είχε άπομείνει στον Ίβαγκό και που κατ' άντανάκλαση άνηκε και σ' αυτή.

Οι όροι του άποστάτη έγιναν άποδεχτοί, και άφου ή τήρησή τους βεβαιώθηκε με όρκους, ο ('Ιβαγκός-) 'Αλέξιος παραδόθηκε, αλλά τότε συνέβη μιá πράξη που καθόλου δεν τιμáει την έλληνική αύλη. Μιά ένδειξη και αυτή των ήθων που είχαν έπικρατήσει στον καιρό του κύρ 'Αλέξiou (γ') 180. Ο Ίβαγκός πιάστηκε και ρίχτηκε στη φυλακή. Στις ένορκες συμβάσεις

57. Χωνιάτης, Λόγος εις τον 'Αλέξιον (γ') 180 έξελεθόντα κατά του Ίβαγκού, έκδ. I.A. van Diefen, ένθ' άνωτ., σ. 60-1.

58. Κ. 'Αμαντος, 'Ιστορία, τ. Β', σ. 411.

59. Χωνιάτης, σ. 685-86.

πού είχαν γίνει, είχε μεσολαβήσει και έγγωθη ὁ διάδοχος τῆς βασιλείας δεσπότης Ἀλέξιος Παλιολόγος Δούκ. Κομνηνός 290, ὁ σύζυγος τῆς αυτοκρατορικής πριγκίπισσας Εἰρήνης Ἀγγ. Κ. 260, πού εἶχε ὀνομαστῆ βασιλισσα. Ἡ παρασπονδία προσέλησε κάποιο σκάνδαλο, καί ὁ Χωνιάτης ἐκφράζει τίς ἀμφιβολίες του γι' αὐτή, λέγοντας πῶς «δὲν ξέρει ἂν ἡ πράξη ἦταν ἀντάξια αυτοκράτορων καί στρατηγῶν», καί ὁ αὐτοκράτορας αὐτοπαρηγορήθηκε, ἐπαναλαμβάνοντας παραπονημένη τὴ ρῆση τοῦ Δαβίδ: «Μὲ τὸν ὄσιο θά εἶσαι ὄσιος καί μὲ τὸ στριμμένο καί σὺ θά διαστρέψεις τὰ πράματα». Μετὰ τὴν κάθειρξη τοῦ (Ἰβραγοῦ-) Ἀλέξιου, χωρὶς κόπο, ὁ αὐτοκράτορας ἐγίνε κύριος ὄλων τῶν πόλεων καί τῶν φρουρίων πού ἐκεῖνος ἐξουσίαζε, ἐνῶ τὸν ἀδελφὸ του Μίτον ἀνάγκασε νὰ πάρῃ τὸ δρόμο τῆς φυγῆς⁶⁰.

Ἀπὸ τότε δὲν ἐγίνε πιά λόγος γιὰ τὸν Ἰβραγκό, καί «ἡ βασιλεία ἀπ' τὴν πλευρὰ του ἔμεινε εἰρηνική καί ἀστασίαση, γιατί αὐτὸς ὡς ἄλλος Ἀδωνίας τὴν τάραζε»⁶¹:

Τὸν Μανουὴλ 175 ἀφήσαμε κοντὰ στὴν κόρη του καί τὸ γαμβρὸ του, τὸ Χρῦσο, στὸ φρούριο τοῦ Προσάκου. Ἀπὸ κεῖ ὁ Μανουὴλ 175 δὲν ἔπαυσε νὰ στέλνῃ μηνύματα στὸν αὐτοκράτορα καί νὰ τὸν παρακαλῇ νὰ καταβάλλῃ στὸ Χρῦσο τὰ λύτρα πού αὐτὸς εἶχε πληρώσει στὸν Ἰβραγκό, πού ἀνέρχονταν σὲ δυὸ κεντηνάρια χρυσοῦ, δηλ. 14.400 χρυσὰ νομίσματα, καθὼς πολλαπλάσια εἶχε πάρει ὁ αὐτοκράτορας ἀπ' τὴν περιουσία του, ἐκτὸς ἀπὸ ἀργυρὰ καί χρυσὰ σκευὴ καί μεταξωτὰ νήματα καί πολυτελῆ ὑφάσματα, ἀπ' τὰ ὁποῖα εἶχε ἀφθονα ὡς ἓνας ἄνθρωπος πού ἔρρεπε στὴν πολυτέλεια καί τὴ χλιδῆ.

Ἀλλὰ ὁ αὐτοκράτορας «σὰν σὲ μιὰ ζυγαριὰ ἔβαλε στὴ μιὰ πλάστιγγα τὸ φίλτρο του πρὸς τὸν πρῶτο στρατὸ καί στὴν ἄλλη τὰ χρήματα πού ἔπρεπε νὰ δώσῃ, καί ταλαντεύοντας καί τὰ δυὸ, πολὺ πιὸ βαριὰ εὔρισκε τὴ δεύτερη, γι' αὐτὸ οὔτε καί νὰ ἀκούσῃ ἤθελε ρυτὰ πού τοῦ ἔγραφε ὁ ξάδελφός του.

Ἔτσι, καθὼς ὁ Μανουὴλ 175 ἀπελπίστηκε, ἀποφάσισε μαζὶ μὲ τὸ Χρῦσο νὰ στασιάσῃ κατὰ τοῦ αὐτοκράτορα καί νὰ ἐπιτεθῇ ἐναντίον τῶν αυτοκρατορικῶν δυνάμεων πού στρατοπέδευαν κοντὰ στὸ φρούριο τοῦ Προσάκου»⁶².

Τὰ ἀνωτέρω μᾶς λέει ὁ Χωνιάτης στὴν ἱστορία του, ἐνῶ στὸν πανηγυρικό του λόγο μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς ἐπανόδου τοῦ Ἀλέξιου (γ') 180 ἀπ' τὴν κατὰ τοῦ Μανουὴλ 175 καί τοῦ Χρῦσου ἐκστρατεία του, μᾶς κάνει μιὰ διαφορετικὴ ἐκθεση τῶν πραγμάτων: «Κάποιος ἀπ' τοὺς ἐξ αἵματος

60. Χωνιάτης, σ. 686-87.

61. Χωνιάτης, Λόγος εἰς Ἀλέξιον (γ') 180, ἐνθ' ἀνωτ. (ὕ. 57), σ. 64. Καθὼς φαίνεται ὁ Ἰβραγκός - Ἀλέξιος μέσα στὴ φυλακὴ του θανατώθηκε, βλ. F. Dölger, *Regesten*, ἀριθ. 1656-1657· Ch. Brand, *Byzantium confronts the West*, σ. 349 καί ὕ. 32, κείμενο, σ. 131.

62. Χωνιάτης, σ. 707-8. Τὸ κεντηνάριον (= 100 λίτρες) καί ἡ λίτρα (= 72 νομίσματα) ἦσαν λογιστικὰ μέτρα, ὄχι πραγματικὰ νομίσματα. Ὁ χρυσὸς δυὸ κεντηναρίων ἀναλογοῦσε πρὸς 14.400 χρυσὰ νομίσματα.

συγγενείς σου, λέει απευθυνόμενος στον αυτοκράτορα, του οποίου το όνομα παραλείπω, γιατί δε χρειάζεται να το πω, στασίασε εναντίον σου και είναι πιο άσυγχώρητος απ' τον Άβεσσαλώμ που έπανάστατ'ησε εναντίον του πατέρα του Δαβίδ, γιατί εκείνος ήταν ένας άπειρος και νεαρός που παρασύρθηκε απ' τον Αρχιόφελ, ενώ αυτός είναι ένας πολύπειρος και πολύτρυχος, και έξω από κάθε πρόβλεψη μπλέχτηκε σε φαύλες επιχειρήσεις. Ο δύσπιστος και δύστυχος αυτός άνθρωπος, καθώς πιάστηκε και φυλακίστηκε απ' τους βαρβάρους, αντί με ύπομονη να περιμένη να τον απολευτερώσει ο αυτοκράτορας με λύτρα ή με δώρα, θέλησε να υποδουλώσει όλους μας, θέτοντας ως λύτρο το Πανελλήνιο. Και το χειρότερο είναι που προχώρησε σε επιθέσεις εναντίον των όμοφύλων του και ακόμη και σε σφαγές»⁶³.

Τι μπορεί κανείς να πη για τις δυο διάφορες αυτές αφηγήσεις που μάς κάνει μάλιστα ο ίδιος συγγραφέας; Η πρώτη αφήγηση που ανήκει σε ιστορικό έργο, ενώ η δεύτερη δεν είναι παρά έγκωμιο, φαίνεται πιο εύλογοφανής. Ο Μανουήλ 175 έδειξε αρκετή ύπομονη πριν στασίση, στέλνοντας μηνύματα στον αυτοκράτορα για την απολευτέρωσή του, τόσο όταν ήταν δέσμιος του Ίβαγκού, όσο κι όταν φιλοξενούνταν απ' το Χρύσο. Μόνη η φιλοχρηματία του Άλέξιου (γ') 180 κρατούσε το Μανουήλ 175 αιχμάλωτο των Βουλγάρων άρχηγών, και στο τέλος τον ανάγκασε να στασίση το 1201.

Οι στρατιωτικές έπτυχίες των στασιαστών Μανουήλ 175 και Χρύσου υπήρξαν μεγάλες. Εύκολα κατέλαβαν την Πελαγονία, τον Πρίλαπο και διά της κοιλάδας των Τεμπών έγιναν κύριοι της Θεσσαλίας. Αυτή η προέλαση, όπως λέει ο Χωνιάτης, ξεσήκωσε την Ελλάδα και προκάλεσε εξέγερση στην Πελοπόννησο, προφανώς την ανταρσία του Λέοντα Σγουρού. Απ' τους δυο συνεργάτες, ο μέν Μανουήλ 175 εγκαταστάθηκε στη Θεσσαλία, ο δε Χρύσος γύρισε πίσω στο φρούριό του του Προσάκου⁶⁴.

Συγχρόνως με αυτούς τους δυο, παρουσιάστηκε και ένας άλλος στασιαστής, ο δ ο υ ξ του θέματος των Σμολένων Ιωάννης Σπυριδωνάκης, καθώς πίστευσε τον έαυτό του άσφαλισμένο στη δύσβατη εκείνη περιοχή, στα μέσα του Στρυμόνα ποταμού. Ήταν ένα γελοίο ύποκειμενο απ' την Κύπρο, έλεεινό και τρισάθλιο και στο χαρακτήρα και στην εμφάνιση, αλλοίθωρο και κοντό «μυρμηκάνθρωπο» μάς τον λένε και «όμοιο με το Θεραίτη» στην άσχήμα. Άνθρωπος χαμηλής καταγωγής, πέτυχε να μπη στην ύπηρεσία του παλατιού, όπου έφτασε να γίνη ο ιδιαίτερος ταμίας του

63. Χωνιάτης, Λόγος εις τον Άλέξιον (γ') 180, οτε επανέζευξεν από των μερών της δύσεως, έκδ. J. Van Dieten, *Orationes et Epistulae*, σ. 107.

64. Χωνιάτης, σ. 707-8. Για την κατάσταση που δημιουργήθηκε στον έλλαδικό χώρο, βλ. Μιχαήλ Χωνιάτης, Προσφώνημα εις τον μέγαν δούκα τον Στρυφόν, έκδ. Σπ. Λάμπρου, *Τά Σωζόμενα*, τ. I, σ. 335-36.

αυτοκράτορα, πριν του δοθῆ ἡ διοίκηση τῶν Σμολένων.

Αὐτό τὸ «κουνούπι», αὐτὸς ὁ «ποντικός», ποὺ παρίστανε τὸ λιοντάρι καὶ τὰ ἄλλα ἄγρια θηρία, τόλμησε νὰ καταλογίσῃ στὸν πρῶν κύριό του, στὸν αὐτοκράτορα κύρ Ἀλέξιο (γ') 180, «εὐτέλεια μυαλοῦ καὶ ἀφέλεια» –καὶ ἐδῶ ποὺ τὰ λέμε σ' αὐτὸ δὲν εἶχε ἄδικο– καὶ νὰ ἐπαναστατήσῃ ἐναντίον του. Καὶ ἐγίνε γιὰ τὸν κύρ Ἀλέξιο (γ') 180 «ὁ οὐτιδανὸς ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους» Σπυριδωνάκης «ἀντιστάτημα καὶ Σατάν καὶ πληγὴ καὶ κακὸ μέσα στὰ ἄλλα ἀνεπάντεχο»⁶⁵.

Καὶ «σάν τὸν Ἐπιμηθέα», τὸν ἀδελφὸ τοῦ Προμηθέα, ὁ αὐτοκράτορας, «στερνὴ μου γνώση νὰ σ' εἶχα πρότερα», ἐλεεινολογοῦσε τὸν ἑαυτοῦ ποὺ δὲ λύτρωσε ἀπ' τὰ δεσμὰ τὸν ξάδελφό του Μανουὴλ 175 καὶ ποὺ διόρισε ἄρχοντα πόλεων δυσπροσίτων γιὰ δική του ντροπὴ τὸν ἐλεεινὸ Σπυριδωνάκη. Ἐκτὸς ἀπ' τὰ δυὸ κακά, τὴν ἐπανάσταση τοῦ Καμύτζη 175 καὶ τοῦ Χρύσου καὶ αὐτὴ τοῦ Σπυριδωνάκη, καὶ τρίτο κακὸ χτυποῦσε αὐτὸν τὸν καιρὸ τὸν αὐτοκράτορα, μιὰ σοβαρὴ κρίση τῆς ἀρρώστιας, ποὺ ὅπως ξέρομε τὸν βασάνιζε, τῆς ἀρθρίτιδας. Μὲ ὅλα αὐτὰ ἀποφάσισε νὰ πολεμήσῃ τοὺς στασιαστὲς⁶⁶.

Ἐνα σημαντικὸ μέρος τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ, κάτω ἀπ' τὴς διαταγὲς τοῦ *δ ε σ π ὀ τ ο υ* καὶ διαδόχου τῆς βασιλείας Ἀλέξιο Παλαιολόγου Δούκα Κομνηνοῦ 290, τοῦ συζύγου τῆς Εἰρήνης Ἀγγ. Κ. 260, στράφηκε πρὸς τὰ Σμόλενα καὶ χτύπησε τὸ Σπυριδωνάκη. Χάρη στὴ στρατιωτικὴ ἀρετὴ καὶ τόλμη τοῦ Ἀλέξιο Παλ. Δ. Κ. 290 τὸ *π υ γ μ α ἱ κ ὀ ἀ ν δ ρ ᾱ ρ ι ο* (= ὁ Σπυριδωνάκης) νικήθηκε καὶ ἀναγκάστηκε γιὰ νὰ σωθῆ, νὰ τραπῆ σὲ φυγὴ καὶ νὰ καταφύγῃ κοντὰ στὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων Σκυλοϊωάννην⁶⁷.

Οἱ δυσχέρειες ὅμως γιὰ τὴν καταπολέμηση τοῦ Μανουὴλ Καμ. Κ. Δ. Ἀγγ. 175 καὶ τοῦ Χρύσου ὑπῆρξαν πολὺ πιὸ μεγάλες. Ἐναντίον τους ἐπικεφαλῆς μιᾶς στρατιᾶς στάλθηκε ὁ εὐνοούμενος εὐνοῦχος *π α ρ α κ ο ι μ ῶ μ ε ν ο ς* Ἰωάννης Οἰνουπολίτης. Ἡ ἀποστολὴ τοῦ ἀρχηγοῦ φαίνεται πὼς εἶχε πιὸ πολὺ ἓνα διαπραγματευτικὸ χαραχτήρα, παρὰ πολεμικὸ, ἂν καὶ ἀναφέρεται πὼς εἶχε καὶ κάποιες στρατιωτικὲς ἐπιτυχίες.⁶⁸

65. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 708· τοῦ ἴδιου, Λόγος εἰς Ἀλέξιον (γ') 180, ἐκδ. I.A. van Dielen, *Orationes et Epistulae*, σ. 112.

66. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 708.

67. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 708-9· Χωνιάτης, Λόγος εἰς Ἀλέξιον (γ') 180, ἐνθ' ἄνωτ. (ὁ. 65), σ. 112.

68. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 709· Χωνιάτης, Λόγος κτλ., ἐνθ' ἄνωτ. (ὁ. 65), σ. 107-11· Νικηφόρος Χρυσόβεργης, Λόγος πρὸς τὸν αὐτόν (Ἀλέξιον γ' 180), ἀναγνωσθεῖς ἐν τοῖς ἐν τῷ Σκουταρίῳ παλατίῳ... λόγος ρητορικός πρῶτος, ἐκδ. M. Treu, *Nicephori Chrysobergae ad Angelos orationes tres*, Progr. des K. Friedrichsgumn., Breslau 1892, σ. 16-18, 21. Γιὰ τὴν προέλευση τοῦ ὀνόματος *Οἰνουπολίτης*, βλ. Κ. Ἀμαντος, Παρατηρήσεις τινές εἰς τὴν μεσαιωνικὴν γεωγραφίαν, ΕΕΒΣ1 (1924), σ. 51. Γιὰ τὴ σταδιοδρομίαν του, βλ. R. Guiland, *Le Parakimomène*, EB 2 (1944), σ. 198.

Ο ίδιος ο αυτοκράτορας δεν άργησε να ακολουθήση τόν ευνούχο του Οίνουπολίτην έπικεφαλής ενός άλλου τμήματος του όχι και πολυάριθμου αυτοκρατορικού στρατού. Διάφοροι συγγραφείς μας λένε πώς ξεκίνησε τὸ φθινόπωρο ή στις άρχές του χειμώνα του 1201. Στην άρχή αυτής τής έκοτρατείας ο αυτοκρατορικός πρίγκιπας Ἀλέξιος Ἐγγελος 266, ὁ ἐκ τοῦ πρώτου γάμου του γιός του Ἰσαάκιου (β΄) Ἐγγελου 183, διέφυγε στην Ἰταλία. Ἀργά αλλά σταθερά ὁ αυτοκράτορας προχωροῦσε πρὸς τὰ δυτικά. Πρώτη φροντίδα του ήταν νὰ διασπάση τή συμμαχία του Χρύσου καὶ του Μανουήλ 175. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο πρόσφερε στὸ Χρῦσο καὶ ἄλλη γυναίκα, τή ζωντοχήρα του φυλακισμένου Ἰβαγκού, τή γνωστὴ μας μικρὴ πριγκίπισσα Θεοδώρα Κ. Βατ. Ἐγγ. 299, ἂν ὁ Ἀσανίδης πολέμαρχος (ὁ Χρῦσος) δεχόταν νὰ ἐγκαταλείψη ἢ νὰ διαζευχτῆ τὴν Ἀνώνυμη (Μαριαν;) Καμύτζαινα Κομνηνὴ Δούκαινα Ἀγγελίνα 256, τὴν κόρη του Μανουήλ 175. Ὁ Χρῦσος μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ πὼς κολακεύτηκε καὶ μὲ εὐχαρίστηση δέχτηκε νὰ παντρευτῆ τὴν ἐγγονὴν ενός αυτοκράτορα, ὅπως ἦταν ἡ Θεοδώρα 299, ἀντὶ τῆς κόρης ενός πρωτεξαδέλφου του αυτοκράτορα, ὅπως ἦταν ἡ Ἀνώνυμη (Μαρία;) 256. Ὁ αυτοκράτορας ἔστειλε μήνυμα στην ΚΠολη καὶ ἔφτασε ἡ μικρὴ πριγκίπισσα Θεοδώρα 299 στὸ φρούριο του Προσάκου, ὅπου καὶ μνηστεύτηκε τὸ Χρῦσο, ὁ ὁποῖος φυσικὰ χῶρισε ἢ ἀπόπεμψε τὴν Ἀνώνυμη (Μαρία;) 256. Σὲ ἀντάλλαγμα τῆς ὑψηλῆς μνηστείας του, ὁ Χρῦσος διέλυσε τὴ συμμαχία του μὲ τὸ Μανουήλ 175 καὶ παραχώρησε στην Αὐτοκρατορία τὴν Πελαγονία καὶ τὸν Πρίλαπο.

Ἔτσι ὁ Ἀλέξιος (γ΄) 180 ἔμεινε ἐλεύτερος νὰ ἀναμετρηθῆ μὲ τὸν ξάδελφό του Μανουήλ 175, καὶ γι' αὐτὸ ἔστειλε ὡς προπομπὸ στὴ Θεσσαλία τὸν παρκοιμῶμενό του Ἰωάννη Οἰνουπολίτη μὲ προτάσεις εἰρήνης καὶ ὑποσχέσεις γιὰ μιὰ ἀποκατάσταση του Μανουήλ Καμύτζη 175 στην αὐλὴ μὲ τὸ ἀξίωμα πού κατεῖχε, αὐτὸ τοῦ πρῶτο στρατοῦ, ἐνῶ ὁ αυτοκράτορας μὲ τὸ στρατὸ του πῆρε θέση στὰ μετόπισθεν του Μανουήλ 175. Ὄταν αὐτὸς ὁ τελευταῖος ἀπόριψε τὶς αυτοκρατορικὲς προτάσεις, ὁ Ἀλέξιος (γ΄) 180 ἔκανε μιὰ σφοδρὴ ἐπίθεση ἐναντίον τῶν δυνάμεών του. Ἐπακολούθησε σκληρὴ μάχη καὶ οἱ δυνάμεις του ἀντάρτη τράπηκαν σὲ φυγὴ, ἐνῶ ὁ ἴδιος ὁ Καμύτζης 175 τραυματίστηκε στὸ πόδι. Κάτω ἀπ' τὴν πίεση αὐτῆς τῆς κατάστασης, ὁ στασιαστὴς ἀναγκάστηκε νὰ φύγη μακριὰ ἀπ' τὸ μέτωπο τῆς Θεσσαλίας, καὶ ὅλες οἱ πόλεις καὶ τὰ φρούρια πού ἐξουσίαζε παραδόθηκαν στὸν αυτοκράτορα.

Ὁ Καμύτζης 175 κατάφυγε σ' ἓνα μέρος πού ὁ Χωνιάτης του δίνει τὴν ὀνομασία Στανός, ἴσως στὸν Στενήμαχο, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ οἱ αυτοκρατορικὲς δυνάμεις τὸν καταδίωξαν καὶ ἀναγκάστηκε νὰ φύγη καὶ πάλι. Ἀπὸ τότε – εἴμαστε στὸ 1202– δὲν ὑπάρχουν πιά πληροφορίες γιὰ τὸ Μανουήλ Κ. Κ. Δ. Ἐγγ. 175, ἀλλὰ τὰ πράματα δείχνουν πὼς θὰ κατάφυγε, ὅπως καὶ ὁ Ἰωάννης Σπιριδωνάκης, στὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων Σκυλοϊωάννην. Ἐκεῖ θὰ τὸν βρῆκε ἴσως καὶ ὁ θάνατος, ἐνῶ γιὰ τὴν οἰκογένειά του ξέρομε

πώς μετά τὸ 1204 κατάφυγε στη Νίκαια⁶⁹.

Τοῦ Μανουὴλ Κ. Κ. Δ. Ἔγγ. 175 κατέχομε μιὰ σφραγιδα μὲ τὸν τίτλο του: τοῦ π ρ ω τ ο σ τ ρ ά τ ο ρ α, καί μὲ τὰ ἐπιθετά του, αὐτὰ τοῦ πατέρα του καὶ τῆς μητέρας του⁷⁰. Συνήθως ὁ Μανουὴλ 175 ἀναφέρεται ὡς Κ α - μ ὕ τ ζ η ς καὶ ὄχι ὡς Κομνηνός Δούκας Ἐγγελος (= ἐπιθετά τῆς μητέρας του), γιατί ἡ μητέρα του δὲν ἦταν μιὰ π ο ρ φ υ ρ ο γ ἔ ν ν η τ η πριγκίπισσα⁷¹.

176. Ἄνωνυμος Καμύτζης ἢ Καμύτζαινα (γένν. περὶ τὸ 1152/55-†;)

Ὁ Ἄνωνυμος Ἰ Καμύτζης ἢ Καμύτζαινα, Κομνηνός Δούκας Ἐγγελος ἢ Κομνηνὴ Δούκαινα Ἐγγελίνα, γιός ἢ κόρη τοῦ Κωνσταντίνου Καμύτζη καὶ τῆς Μαρίας Ἐγγελίνας Κομνηνῆς 91² γεννήθηκε περὶ τὸ 1152/55.

Γιὰ τὸν (τὴν;) Ἄνωνυμο Κ. 176, ἐκτὸς ἀπ' τὴν ἀναμφισβήτητη ὑπαρξή

69. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 709· τοῦ ἴδιου, Λόγος κτλ., ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 65), σ. 110-11· Νικηφόρος Χρυσοβέργης, Λόγος κτλ., ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 68), σ. 15-8, 20-1. Γιὰ τὴ μετὰσταση τῆς οἰκογένειας στὴ Νίκαια, βλ. προσωπογραφίαν Ἰωάννη Κ. Κ. Δ. Ἔγγ. 257.

70. Βλ. ἄνωτέρω, ὕ. 2. Παρὰ V. Laurent, *Bulles métriques*, ἀριθ. 319, σ. 169-70, ὑπάρχει αὐτὴ ἡ ἀπόδοσις:

Πρωτοστράτορος τοῦ Καμύτζη πατρόθεν
σφραγίς Μανουὴλ [ἐξαδέλφου] μητρόθεν
Κόμνηνοδοῦκα τοῦ κρατοῦντος [δεσπότης].

71. L. Stiernon, *Trois membres de la famille Rogerios*, *REB* 22 (1964), σ. 195-96 καὶ ὕ. 71.

176.1. Ἄν ἦταν τέκνο ἀρρεν ποῦ μάλλον φαίνεται ὡς βέβαιο, ὁ Ἄνωνυμος 176 δὲν μπορεῖ νὰ ἔφερε τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ μητρός πάπου του, τοῦ Κωνσταντίνου Ἐγγελου, γιατί Κωνσταντίνος λεγόταν καὶ ὁ πατέρας του ὁ Καμύτζης. Ἄν ὁ Κωνσταντίνος Καμύτζης, ἦταν ἕνας γιός τοῦ Εὐστάθιου Καμύτζη (βλ. γι' αὐτὸν προσωπογραφίαν Μαρίας Ἐγγ. Κ. 91, ὕ. 4), καὶ ὄχι ἕνας ἐγγονός του ἢ καὶ ἀνεμψός του, πιθανόν ὁ Ἄνωνυμος νὰ ἔφερε τὸ ὄνομα Εὐστάθιος. Ἄν ἦταν τέκνο θήλυ, ἢ Ἄνωνυμη 176 πιθανόν νὰ ἔφερε τὸ ὄνομα τῆς ἐκ μητρός μάμμης τῆς Θεοδώρας Κ. 38.

2. Ὁ ποιητὴς Θεόδωρος Πρόδρομος στοὺς «ἐπιτυμβίους τοῦ Στίχους εἰς τὸν πανσέβαστον σεβαστὸν κύρον Κωνσταντίνον τὸν Καμύτζην, ἐκδ. W. Høgrandner, *Wien* 1974, σ. 498, στίχ. 18-22, φέρει τὸν Ξ ἔ ν ο ν νὰ λήη πρὸς τὸν Τ ὕ μ β ο ν:

Τὸν σύζυγον φῆς τῆς Κομνηνῆς Μαρίας (91),
τῆς πορφυρανθόπαιδος ἀλλὰ μητρόθεν,
ἢ καὶ συνελθὼν (ὁ Κων. Καμύτζης) ὡς σελήνη φωσφόρος
τοὺς παῖδας ἐξέφασεν ἄλλους ἀστέρας
ἐκεῖνον αὐτὸν εὐστοχῆσας τοῦ λόγου;

Μέσα στοὺς «παῖδες» τοῦ Κωνστ. Καμύτζη καὶ τῆς Μαρίας Κ. 91, ποῦ τὴν ὑπαρξή τους βεβαιώνει ὁ ποιητὴς, καὶ ποῦ μάλλον πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ἀρσενικοῦ γένους—αὐτὸ ὑποδηλώνει ὄχι μὲ ἀπόλυτη ἀσφάλεια τὸ «παῖδες»— ἦσαν ἐκτὸς τοῦ Μανουὴλ Κ. 175, καὶ ὁ Ἄνωνυμος 176, καὶ κατὰ πάσαν πιθανότητα καὶ ἄλλος ἢ ἄλλοι, ποῦ μπορούμε νὰ τοὺς ἀριθμήσωμε ὡς Ἄνωνυμος 176α, Ἄνωνυμος 176β.

του, δὲν ἔχομε καμιὰ ἄλλη μαρτυρία ἀπ' τὴν γνωστὴν μέχρι σήμερα πηγὴν. Ἐκτὸς ἀπ' τὸ Μανουήλ Κ. 175, τὰ ἄλλα παιδιὰ τῆς Μαρίας Κ. 91, ποῦ ὅπως μᾶς λέει ὁ Θεόδωρος Πρόδρομος ὀρφάνεψαν πρόωρα ἀπ' τὸν πατέρα τους Κωνσταντῖνο Καμύτζη³, δὲν ἄφησαν ἴχνη στὴν ἱστορία. Πέθαναν καὶ αὐτὰ πρόωρα μετὰ τὸν πατέρα τους; Νὰ ὑποθεθῆ πὼς δὲν ἔδωσαν ἀφορμὴ γιὰ νὰ γράψουν κάτι γι' αὐτὰ οἱ ἱστορικοὶ καὶ οἱ χρονογράφοι, οἱ ρήτορες καὶ οἱ ποιητές; Ἀλλὰ γιατί τότε μόνος ὁ Μανουήλ Κ. 175 παρουσιάζεται κάτοχος τῆς τεράστιας περιουσίας τῆς μητέρας του Μαρίας Κ. 91⁴; Πὼς δὲ γίνεται λόγος γιὰ ἀδελφοὺς ἢ καὶ ἀδελφές του; Οἱ ἀπ' τὸν οἶκο τῶν Ἀγγέλων αὐτοκράτορες ἦσαν πρῶτοι ξάδελφοί τους, καὶ κάποιος λόγος, ἂν εἶχαν μεγαλώσει καὶ σταδιοδρομήσει θὰ ἔπρεπε νὰ γίνονταν γι' αὐτούς. Αὐτὸ μᾶς ὀδηγεῖ νὰ συμπεράνωμε, χωρὶς ὅμως νὰ εἴμαστε ἀπόλυτα βέβαιοι, πὼς κάπως πρόωρα ἀφανίστηκαν ἀπ' τὴν ζωὴ.

Νὰ ὑποθέσωμε πάλι πὼς ἔδρασαν καὶ σταδιοδρόμησαν κάτω ἀπ' τὰ ἐπίθετα τῆς μητέρας τους ὡς Κομνηνοὶ ἢ Δοῦκες ἢ Ἀγγελοὶ, κ' ἔτσι δὲν εἶναι εὐχερὴς ἢ συνταύτισή τους – ὡς Καμύτζαι δὲν παρουσιάζονται, ὅπως ἤδη ἔχω τονίσει – εἶναι κάπως παρακινδυνευμένο, γιατί ἡ μητέρα τους δὲν ἦταν πορφυρογέννητη πριγκίπισσα καὶ δὲν εἶχαν ἀπόλυτο δικαίωμα νὰ ἰδιοποιηθοῦν τὰ ἐπίθετά της.⁵

Ἡ μητέρα τους Μαρία 91 ὀνομάζεται Κομνηνή⁶, γιατί ἦταν κόρη μιᾶς πορφυρογέννητης πριγκίπισσας, τῆς Θεοδώρας Κ. 38.

3. Ὁ Θεόδωρος Πρόδρομος στοὺς «ἐπιτυμβίους τοῦ Στίχους», ἐνθ' ἄνωτ., σ. 498, στίχ. 25-36, φέρει τὸν Τ Ὑ Μ Β Ο Ν νὰ δῶν τὴν ἀπάντησιν πρὸς τὸν Ξ Ἐ Ν Ο Ν:

Ὁρθῶς ἔφησ'· πλὴν καὶ τὰ λοιπὰ μοι σκόπει
καὶ κλαῖσον, εἴ τις καὶ ρανίς σοι δακρύων·
ἀνατροπὴν γάρ τοῦ γένους παντὸς βλέπεις
καὶ φερμὸν ἄθρεϊς βασιλικῆς ἐστίας,
λαμπρᾶς ἀπορφάνισμα καλλιτεκνίας
καὶ συμφυοῦς χήρευμα καλλινυμφίας
καὶ τῆς τύχης κύβευμα πρὸς τὸ κατόπιν·
ὄρᾳς ἐκείνην τὴν καλὴν, τὴν ὀλβίαν,
τὴν ἐν χλιδῶσιν ἀμφοῖς ἐσταλμένην,
ὄρᾳς ἐκείνην τὴν μελαμφόρον πάλιν·
μιᾶς γυναικὸς εἰσὶν εἰκόνες δύο,
αὐτῆς ἐκείνης τῆς νέας χήρας λέγω,

4. Ἀπ' τὸ ποίημα τοῦ Μαγγάνειου Πρόδρομου, Παρηγορητικὸς τῆ θυγατρὶ τῆς πορφυρογεννήτου κυρᾶς Θεοδώρας, ἐκδ. Ed. Miller, RHC Hist. Græcs, τ. 11, σ. 503-6 καὶ 506-11, παίρνομε μία ἰδέα τοῦ πλοῦτου τῆς Μαρίας Ἀγγ. Κ. 91, ἀπ' τὸν δὲ Χωνιάτην, σ. 502-3 καὶ σ. 681 καὶ σ. 707, μαθαίνομε γὰρ τὸν πλοῦτο καὶ τοὺς θησαυροὺς τοῦ Μανουήλ Κ. 175 ποῦ ἰδιοποιήθηκε ὁ Ἀλέξιος (γ') Ἀγγ. Κ. 180, περιουσία τεράστια, ἀληθινὰ βασιλική, τ Ὑ ρ ἄ ν ν ι - κ ἢ, κατὰ τὸ κείμενο.

5. Βλ. προσωπογραφίαν Μανουήλ Κ. Κ. Δ. Ἀγγ. 175, ὑ. 71.

6. Θεόδωρος Πρόδρομος, Στίχοι ἐπιτυμβιοὶ, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 408, στίχ. 18: τῆς Κομνηνῆς Μαρίας, τῆς πορφυρανθόπαιδος, σ. 499, στίχ. 4-5: ἡ πορφυρανθόπαιδος ἐκ Θεοδώρας μητρὸς Κομνηνῆς Κομνηνῆ παῖς Μαρία.

Όπως και αν έχουν τα πράγματα, τίποτε δε μάς είναι γνωστό για τόν (τήν;) Ἀνώνυμον Καμύτζην, καθώς και για τούς ἀδελφούς του, πού τήν ὑπαρξή τους πρέπει νά θεωρήσωμε βέβαιη, και ἴσως ποτέ νά μῆ μάθωμε.

177. Μιχαήλ Ἀγγελος (γένν. περί τὸ 1150/55-†;)

Ὁ Μιχαήλ¹ Ἀγγελος γιὸς τοῦ Ἀλέξιου Ἀγγελου Κομνηνοῦ 92 και τῆς Ἀνώνυμης γυναίκας του² γεννήθηκε περί τὸ 1150/55³.

Ἀπ' τῆ ζωῆ τοῦ Μιχαήλ Ἀγγ. 177 μάς εἶναι γνωστὴ μιά και μόνη λεπτομέρεια πὼς στίς 14 τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1190 στάλθηκε ἀπ' τὸν πρωτεξάδελφό του αὐτοκράτορα Ἰσαάκιο (β') Ἀγγ. 183 μαζί με ἄλλους αὐτοκρατορικούς συγγενεῖς ὡς ὄμηρος στὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Φρειδερίκο I τὸν Κοκκινοπώγωνα⁴.

Τίποτε ἄλλο δε μάς εἶναι γι' αὐτὸν γνωστό.

178. Κωνσταντῖνος Κομνηνὸς Ἀγγελος (γένν. περί τὸ 1151-† μετὰ τὸ 1199)

Ὁ Κωνσταντῖνος¹ Κομνηνὸς² Ἀγγελος³ πρωτότοκος γιὸς τοῦ Ἀνδρόνικου Δούκα Ἀγγελου 93 και τῆς Εὐφροσύνης Κασταμονίτισσας⁴ γεννήθηκε περί τὸ 1151⁵.

177.1. Γιά τὸ ὄνομα Μιχαήλ και γιά τὸ ἀπὸ ποιά αἰτία γίνονταν χρῆση αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος στὸν οἶκο τῶν Ἀγγέλων πού μετὰ τὸ γάμο τοῦ Κωνσταντῖνου Ἀγγελου με τῆ Θεοδώρα Κ. 38 ἦταν ἓνα παρακάδι τῶν Κομνηνῶν, βλ. προσωπογραφίαν Μιχαήλ (α') Δ. Κ. Ἀγγ. 174, ὑ. 1.

2. Ὁ Μιχαήλ Ἀγγ. 177 πού ἦταν ἓνας πρωτεξάδελφος τῶν αὐτοκρατόρων Ἰσαάκιου (β') Ἀγγ. 183 και Ἀλέξιου (γ') Ἀγγ. Κ. 180, ἀναφέρεται ὡς γιὸς τοῦ Ἀλέξιου Ἀγγ. Κ. 92 ἀπ' τὸν Ansbert, *Historia de expeditione Friderici imperatoris* (1187-1195), ἐκδ. A. Chroust, MGH. SS., n. s., t. V (Berlin 1928) σ. 65. Πρβλ. L. Stiernon, *Trois membres de la famille Rogerios*, REB22 (1964), σ. 197.

3. Οἱ γονεῖς του παντρεύτηκαν περί τὸ 1149, τὸ ὄνομά του ὁμῶς δεῖχνει πὼς θά εἶχαν πρὶν ἢ μετὰ ἀπ' αὐτὸν και ἄλλα παιδιά, πού θά ἔφεραν τὰ ὀνόματα Κωνσταντῖνος, Ἰωάννης κτλ.

4. Ansbert, *Historia*, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 65.

178.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς πάππου του Κωνσταντῖνου Ἀγγ., συζύγου τῆς Θεοδώρας Κ. 38.

2. Στὸ μουσεῖο τοῦ ἁγίου Μάρκου τῆς Βενετίας ὑπάρχει πέπλος, βλ. A. Pasini, *Il tesoro di San Marco in Venezia*, Venice 1886, σ. 77, και PL XXIX fig. 42a, ὅπου κοντὰ στὰ πόδια τῶν

Ὁ Κωνσταντῖνος Κομν. Ἄγγ. περί τὸ 1169/70 παντρεύτηκε με κάποια, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα καὶ τὴ γενιά δὲ γνωρίζομε, καὶ ἀπ' αὐτῆ ἀπόχτησε τὸ πῶς λίγο ἓνα γιό, τὸν Ἀνώνυμο (Ἀνδρόνικο;) Κομν. Ἄγγ. 258⁶.

ἀγγέλων Μιχαὴλ καὶ Γαβριήλ, σημειώνονται δυὸ σὲ ἰαμβικὸ τρίμετρο ἐξάστιχα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ δεύτερο ἔχει ὡς ἐξῆς:

Ἐμαυτὸν αὐτῶν τοῖς ποσὶ τίθεις κάτω
ὡς ἂν ἔχοιμι συμμάχους καὶ προστάτας
πρὸς τὰς νοητὰς ἐμπλοκάς τῶν δαιμόνων.
Κομνηνοφυῆς δεσπότης Κωνσταντῖνος
σεβαστοκράτωρ ἀγγελωνύμου γένους
ξύναιμος αὐτάνακτος Αὐσόνων γένους.

Βλ. A. Pasini, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 77, καὶ Μαρία Σ. Θεοχάρη, Ἡ ἔνδυτή τοῦ ἁγίου Μάρκου, ΕΕΒΣ 29 (1959), σ. 193-94, οἱ ὁποῖοι ὁμῶς δὲν κατόρθωσαν νὰ ταυτίσουν τὸ σεβαστοκράτορα ποῦ ἀναφέρεται στὸ ἐξάστιχο· ὁ μὲν A. Pasini τὸν ταύτισε πρὸς «συγγενὴ τοῦ Μανουὴλ (α') Κ. 81» = «cugino di Manuele Comneno», ἡ δὲ Μ. Σ. Θεοχάρη, σ. 197-99, τὸν ταυτίζει πρὸς τὸν Κωνσταντῖνο Δούκ. Κομν. 170 ποῦ οὐδέποτε ὑπῆρξε σεβαστοκράτωρ ἢ πρὸς τὸν Κωνσταντῖνο Ἄγγ. Δούκ. Κομν. 253, ὁ ὁποῖος τὸ 1210 χωρὶς καμιά τιπλοφορία ἀναφέρεται ὡς διάδοχος τοῦ Μιχαὴλ (α') Δούκ. Κομν. Ἄγγ. 174 στὴν ἀνεξάρτητη ἐλληνικὴ ἡγεμονία τῆς Ἠπείρου, βλ. προσωπογραφία Μιχαὴλ (α') 174, ὑ. 73. Καὶ τὸ χειρότερο εἶναι ποῦ ἡ Μ. Σ. Θεοχάρη ἐπέμεινε στὴν ἄποψή της. Sur le sébastocrator Constantin Comnène Ange et l'epdylé du Musée de Saint Marc à Venise, BZ56 (1963), σ. 273-83, καὶ μετὰ τὴ διεξοδικὴ καὶ σαφέστατη ἐπεξήγηση τοῦ ἀειμνηστοῦ V. Laurent, Le sébastocrator Constantin Ange et le périmètre du Musée de Saint Marc à Venise, REB18 (1960), σ. 208-13, πῶς πρόκειται γὰρ τὸ σεβαστοκράτορα Κωνσταντῖνο Κομν. Ἄγγ. 178. Ὁ Κωνσταντῖνος 178 ξύναιμος (= ἀδελφός) τοῦ αὐτάνακτα (= αὐτοκράτορα) Αὐσόνων (= Ρωμαίων, Ἑλλήνων) Ἰσακίου (β') Ἄγγ. 183, ἔφερε πραγματικὰ τὸν τίτλο τοῦ σεβαστοκράτορα, βλ. Γρηγόριος Ἀντίοχος, Λόγος εἰς τὸν αὐτάδελφον τοῦ βασιλέως κυροῦ Ἰσακίου (β') τοῦ Ἀγγέλου (183), τὸν σεβαστοκράτορα κύρ Κωνσταντῖνον, ἐκδ. M. Bachmann und F. Dölger, BZ40 (1940), σ. 364-401 (κεῖμενο).

3. Ἐνῶ στὸ ἀφιερωτῆριο ἐξάστιχό του ὁ Κωνσταντῖνος ὀνομάζεται Κομνηνοφυῆς (= πῶς φυτεύτηκε ἀπὸ Κομνηνοῦς) καὶ ἀγγελωνύμου γένους (= πῶς προερχόταν ἀπ' τὴ γενιά τῶν Ἀγγέλων), σὲ μιὰ σφραγιδα του ὀνομάζεται μόνον Ἀγγελοσ:

Γραφῶν σφράγισμα Κωνσταντῖνου δεσπότη
αὐταδέλφου (Ἰσακίου β') Ἄγγ. 183)
σεβαστοκρατοροῦντος ἐκ τῆς ἀξίας,
ἐκ τοῦ γένους δ' ἐπικλην Ἀγγελωνύμου.

Βλ. Fogg Art Museum, Collection Whitmore, ἀριθ. 1736.

4. Ὁ Γρηγόριος Ἀντίοχος, ἐνθ' ἄνωτ., ὑ. 2, μᾶς δηλώνει πῶς ἦταν «αὐτάδελφος» τοῦ Ἰσακίου (β') Ἄγγ. 183, ὁ ὁποῖος ἦταν γιός τοῦ Ἀνδρόνικου Δούκ. Ἄγγ. 93, βλ. Χωνιάτης, σ. 319. Πρβλ. D. Polemis, The Doukai, ἀριθ. 39, σ. 86.

5. Ὁ Ἀνδρόνικος Δούκ. Ἄγγ. 93 γεννημένος περί τὸ 1133 παντρεύτηκε περί τὸ 1150 τὴν Εὐφροσύνη Κασταμονίτισσα. Ἄν ὁ ἐκ τῶν νεωτέρων γιῶν τοὺς Ἰσακίους Ἄγγ. 183, ὅπως μᾶς λέει ὁ Χωνιάτης, σ. 596, γεννήθηκε τὸ Σεπτέμβριον τοῦ 1156, τὰ ὑπόλοιπα παιδιὰ πρέπει νὰ ἔχουν τὴν ἐξῆς κατὰ προσέγγιση χρονολογία γέννησης: ὁ Κωνσταντῖνος 178 περί τὸ 1151, ὁ Ἰωάννης 179 περί τὸ 1152, ὁ Ἀλέξιος 180 περί τὸ 1153, ὁ Μιχαὴλ 181 περί τὸ 1154, ὁ Θεόδωρος 182 περί τὸ 1155, ἡ Εἰρήνη 184 περί τὸ 1154, διδυμὴ μετὰ τὸ Μιχαὴλ 181, γιατί περί τὸ 1168 προτάθηκε ὡς νύμφη στὸν Ἰωάννη Καντακουζηνό, καὶ ἡ Θεοδώρα 185 περί τὸ 1160.

6. Ὁ Χωνιάτης, σ. 660-61, γράφει πῶς τρεῖς ἀπ' τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ Ἀλέξiou (γ') Ἄγγ. Κομν. 180 διεκδικοῦσαν τὸ 1199 τὴ διαδοχὴ τῆς βασιλείας γιὰ λογαριασμό τῶν γιῶν τους. Ἀπ'

Ὁ Κωνσταντῖνος Κομν. Ἄγγ. 178 πρὶν ἀπ' τὸ 1182, κατὰ τὴ βασιλεία τοῦ θείου του Μανουῆλ (α') Κ. 81 ἢ κατὰ τὴ βασιλεία τοῦ δευτεροεξαδέλφου του Ἀλέξιου (β') Κ. 155, ἀνάπτυξε μιὰ στρατιωτικὴ δραστηριότητα ἐναντίον τῶν Σελτζουκιδῶν Τούρκων τοῦ Ἰκονίου⁷.

Τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1182 ὁ πατέρας του Ἀνδρόνικος Δοῦκ. Ἄγγ. 93 στάλθηκε ἀπ' τὴν Ἀντιβασιλεία ἐναντίον τοῦ ἐπαναστάτη Ἀνδρόνικου Κ. 87, ἀλλὰ νικηθῆκε ἀπ' τὸν εὐνοῦχο αὐτοῦ τοῦ τελευταίου ποῦ ὀδηγοῦσε λίγους νεοσυλλέκτους Παφλαγόνες καὶ χωρικούς, ἂν καὶ ὁ Ἀνδρόνικος 93 εἶχε ὑπέρτερες δυνάμεις. Μετὰ τὴν ἦττα του, καθὼς ἡ Ἀντιβασιλεία τοῦ ζητοῦσε νὰ ἐπιστρέψῃ στὸ δημόσιο ταμεῖο τὰ χρήματα ποῦ εἶχε πάρει γιὰ τὴ διεξαγωγὴ τῆς ἐπιχείρησης, αὐτὸς ὀχυρώθηκε στὸ ἀρχοντικὸ του ποῦ βρισκόταν στὸ Ἐξω Κιό νιο ν, ἀφοῦ πῆρε μὲ τὸ μέρος του μερικούς δημότες, γιὰ νὰ ἐλθῇ σὲ ἐχθροπραξίες μὲ τοὺς κυβερνητικούς. Σ' αὐτὴ τὴν περίσταση συναντᾶμε τοὺς ἕξι γιούς τοῦ Ἀνδρόνικου 93 καὶ ἀνάμεσά τους τὸν Κωνσταντῖνο 178, νὰ προτρέπουν τὸν πατέρα τους σ' αὐτὴ τὴν ἀντικυβερνητικὴ ἐνέργεια. Ὁ ἱστορικὸς γράφει: «Καὶ οἱ ἕξι ἦσαν γενναῖοι στὰ χέρια καὶ φιλοπόλεμοι στὰ μυαλά». Ἐπειτα, καθὼς ὁ Ἀνδρόνικος 93 ἔκρινε πὼς δὲν μπορούσε νὰ τὰ βγάλῃ πέρα μὲ τὴν Ἀντιβασιλεία, πῆρε τοὺς ἕξι γιούς του καὶ τὴ γυναῖκα του Εὐφροσύνη Κασταμονίτισσα, μπῆκαν σ' ἓνα πλοῖο καὶ κατάφυγαν στὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87⁸.

Ἀπὸ τότε ἐγίναν οἱ πρῶτοι καὶ καλύτεροι συμπαραστάτες τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87, καὶ σὲ λίγο ἤλθαν νὰ προστεθοῦν κοντὰ τους, ὁ μέγας δοῦξ τοῦ στόλου Ἀνδρόνικος Κοντοστέφ. Κομν. 135 καὶ οἱ πέντε γιοὶ του⁹.

Ὁ Ἀνδρόνικος 135, ἓνας δημόσιος ἄντρας πρώτης γραμμῆς, ἦταν ἀνεπιός ἀπὸ πρωτεξαδέλφη τόσο τοῦ Ἀνδρόνικου 87 ὅσο καὶ τοῦ Ἀνδρόνικου 93, ἐνὸς ἀνθρώπου ἴσου μὲ τὸ μηδενικὸ, καὶ οἱ δυὸ οἰκογένειες τῶν Κοντοστεφάνων - Κομνηνῶν καὶ τῶν Ἀγγέλων συνδέθηκαν ἀκόμη πῶ

τοὺς πέντε ἀδελφούς τοῦ Ἀλέξιου 180 –μαζὶ μὲ αὐτὸν τὸν τελευταῖο οἱ ἀδελφοὶ ἦσαν ἕξι, βλ. Χωνιάτης, σ. 319– οἱ τρεῖς ἦσαν ὁ Κωνσταντῖνος 178, ὁ Ἰωάννης 179 καὶ ὁ Θεόδωρος 182 (ἢ ὁ Μιχαὴλ 181), καθὼς πρέπει νὰ ἐξαιρέσωμε τὸ μισητὸ καὶ ἐκπτώτο Ἰσαάκιο (β') 183 ποῦ βρισκόταν περιορισμένος στὸ Διπλοκίονιο. Ἄρα οἱ Κωνσταντῖνος 178, Ἰωάννης 179 καὶ Θεόδωρος 182 ἦσαν πατέρες γιῶν, οἱ ὅποιοι προωθοῦνταν –ὁ καθένας ἀπ' τὸν πατέρα του– πρὸς τὴ διαδοχὴ τοῦ θρόνου.

7. Γρηγόριος Ἀντίοχος, Λόγος εἰς τὸν αὐτάδελφον τοῦ βασιλέως... κύρ Κωνσταντῖνον, ἔκδ. Bachmann - Dölger, ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 2), σ. 373, 377-79. Πρὸβλ. V. Laurent, *Le sébastocrator Constantin Ange...* ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 2), σ. 212.

8. Χωνιάτης, σ. 319-20. Γιὰ τὸ Κιό νιο ν, βλ. R. Janin, *Constantinople Byzantine*, σ. 472, ποῦ λέει πὼς ἴσως πρέπει νὰ ταυτίσωμε μὲ τὸ Διπλοκίονιο ν (σημ. Βερίκτας) ποῦ βρισκόταν στὴς ἀρχὲς τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου. Ἄν αὐτὴ ἡ ταύτιση εἶναι βέβαιη, ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἄγγ. 183 ποῦ μετὰ τὴν πώση του περιορίστηκε, τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1195, στὸ Διπλοκίονιο, βλ. Χωνιάτης, σ. 595, δὲν περιορίστηκε ἀλλοῦ παρὰ στὸν πατρικὸ του οἶκο.

9. Χωνιάτης, σ. 322: γιὰ τὸν ἀριθμὸ τῶν γιῶν τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. Κ. 135, βλ. στὴν προσωπογραφία του, ὑ. 15.

πολύ. Παρακολούθησαν όλη την πορεία του 'Ανδρόνικου Κ. 87 που με χίλιους δυό τρόπους άναρριχήθηκε στην έξουσία, κι όταν διαπίστωσαν πως σκοπός του ήταν ή εξόντωση της αυτοκρατορικής οικογένειας και ό σφετερισμός του στέμματος, συνέπηξαν και με άλλους άριστοκράτες, τον 'Ιούλιο του 1182 ή μετά την άνοιξη του 1183, την πρώτη κατά του 'Ανδρόνικου Κ. 87 συνωμοσία για την εξόντωση του τυράννου. Πρώτοι στη συνωμοσία μιήθηκαν οι έντεκα γιοι του 'Ανδρόνικου 93 και του 'Ανδρόνικου 135. 'Ο ιστορικός γράφει: «'Ολοι και οι έντεκα, και ανάμεσά τους και ό Κωνσταντίνος 178, ήσαν μέσα στην άκμή της ηλικίας τους και έτοιμοι να σύρουν τό σπαθί τους για πόλεμο». Μετά την άποκάλυψη αυτής της συνωμοσίας, ένω οι άλλοι συνωμότες πιάστηκαν και τυφλώθηκαν, ό 'Ανδρόνικος Δούκ. "Αγγ. 193 μαζί με τους γιούς του, πέτυχε να διαφύγει με ένα πλοίο και να καταλήξει στην "Ακρα της Συρίας¹⁰.

'Εκεί, καθώς ό Κωνσταντίνος Κομν. "Αγγ. 178 βαρέθηκε να περιμένη μια άλλαγή της κατάστασης στην ΚΠολη, νόμισε καθήκον του να συνεννοηθ ή με τον έπίτροπο της βασιλείας και πραγματικό κύριο τών πραγμάτων 'Ανδρόνικο Κ. 87, και γύρισε στην ΚΠολη.

'Αλλά με την έπιστροφή του Κωνσταντίνου 178 συνέπεσε ή άπροφάσιστη όρμη του τυράννου για τις γ ε ν ν α ι ε ς άποφάσεις: να εξοντώσει τη βασιλομήτορα Μαρία - Ξένη (Αύγουστος του 1183), να στεφθή συναυτοκράτορας (άρχές Σεπτέμβρη 1183), να ξεκάνη τό νεαρό νόμιμο αυτοκράτορα 'Αλέξιο (β') Κ. 155 (Σεπτέμβρη - 'Οχτώβρη 1183), κ' έτσι οι νεώτεροι άδελφοί του Κωνσταντίνου 178, ό Θεόδωρος 182 και ό 'Ισαάκιος 183, στασίασαν κατά του τυράννου, ό πρώτος στην Προύσα (Σεπτέμβρης 1183) και ό δεύτερος στη Νικαία.

Τότε είναι, καθώς φαίνεται, που είτε ως ύποπτος είτε για κάποια έναντίωση, πιάστηκε και τυφλώθηκε ό Κωνσταντίνος Κομν. "Αγγ. 178¹¹.

Γράφει ό έγκωμιαστής αυτού του τελευταίου, ό μ ε γ α ς δ ρ ο υ γ γ ά ρ ρ ι ο ς Γρηγόριος 'Αντίοχος¹², καθώς κατά ρητορικό σχήμα άπευθύνεται στον 'Ανδρόνικο (α') Κ. 87 που τον τύφλωσε: «'Αλλ' ώ δυσμακρόβιο και σάπιο τυραννικό γήρας, που άισχρά έζησες πολλά χρόνια για τό κοινό κακό

10. Χωνιάτης, σ. 345-46· Magni Presbyteri, Chronicon, MGH, SS., t. XVII, σ. 511.

11. Γρηγόριος 'Αντίοχος, Λόγος εις τόν αυτόάδελφον του βασιλέως... κύρ Κωνσταντίνον, ένθ' άνωτ. (ύ. 2), σ. 379: έκ τυραννικής ραφιδός πηρωτικής τά βλέφαρα μύσας, Χωνιάτης, σ. 660.

12. Για τό Γρηγόριο 'Αντίοχο, βλ. Κ. Krumbacher, 'Ιστορία της Βυζαντινης Λογοτεχνίας, μετάφρ. Γ. Σωτηριάδη, έκδ. «Παπύρου», 'Αθήναι 1964, σ. 483-84· J. Darroujès, Notice sur Grégoire Antiochos (1160 á 1196), REB 20 (1962), σ. 61-92, για τό βίο του 'Αντίοχου, σ. 61, 64, 75, 76-83, για τόν Κωνσταντίνο 178, σ. 73, άριθ. 30· R. Guiland, Le drongaire de la Veille, R. I. B., t. I, σ. 577. Μέγας δρουγγάριος της βίγλης διορίστηκε στα τέλη του 1187 χωρίς να άσκήση αυτά τά καθήκοντα, ένω αντίθετως ως λόγιος άφησε σπουδαίο και ποικίλο έργο που μäs δίνει πολύτιμες πληροφορίες για την ιστορία του Βυζαντίου κατά τά τέλη του 1β' αι.

του κράτους τῶν Ρωμαίων (= τῶν Ἑλλήνων), καὶ ποῦ ἰδιαίτερα μὲ βάσκανο μάτι εἶδες τοὺς γενναίους νέους τῆς ἀριστοκρατίας· ὦ κακογέννητο γέρικο ἀγριόφυτο, γέρικη βελανιδιά, ἄκαρπο φρόντισμα τοῦ φυτουργοῦ σου, τοῦ πονηροῦ Σατάν, ποῦ μεταφύτευες στὰ ἦθη μας τίς ἀγριότητες τοῦ βουνίσιου σκληροῦ δρυμῶνα (= τῶν βορείων ἐκείνων χωρῶν τῆς Γεωργίας, τοῦ Kharin, τῆς τουρκικῆς Ἰβηρίας κλπ.) καὶ ποῦ ἀπὸ νεαρὸς ὡς δραπέτης ποῦ ἦσουν καὶ ἄνθρωπος τῶν αἱμάτων συναναστράφηκες, κ' ἐπεῖτα μὲ τρόπο μπήκες στὸν θεοφύτευτο λειμῶνα τῶν ἀνακτόρων καὶ γιὰ λίγο κάτω ἀπ' τὴν ὠραία σκιά τῶν φυλλωμάτων του σκεπάστηκες γιὰ νὰ πετύχης μὲ τὴ συνδρομὴ τῶν ἀνόμων φίλων σου τὴ συσκίαση τῆς συμβασιλείας μὲ τὸ νόμιμο κληρονόμο τοῦ θρόνου (τὸν Ἀλέξιο β' Κ. 155) καὶ νὰ καταλήξῃς στὴν ἐξόντωσή του καὶ νὰ σκεπαστῆς ἔτσι κ' ἐσὺ ὁ ἴδιος μὲ τοῦ θανάτου τὴ σκιά»¹³.

Ἀμέσως μετὰ ὁ Γρηγόριος Ἀντίοχος ἀναφέρεται, καθὼς στὸ ρητορικὸ τοῦ οἴστρου ἀπευθύνεται στὸν τύραννο, στὸν Κωνσταντῖνο Κομν. Ἄγγ. 178: «ὦ ποῖο σπουδαῖο πρόσωπο στρατηγικῆς καὶ στρατιωτικῆς ἀξίας μὲ τὴν τύφλωσή του ἐξουδετέρωσες καὶ ζήμιωσες ἔτσι τὴν Αὐτοκρατορία, ποῖον πραγματικὸ χάλκινο πύργο ἔρριξες κάτω σὰν συντρίμμι, ποῖα ἀδαμάντινη πανοπλία ἀπογύμνωσες, ἀπὸ ποῖον ἥρωα ἀφαίρεσες τὸ ἀμψίστομο ξίφος καὶ τὸ δόρυ, ποῖον πανευφύεστατο ἄντρα ἔθεσες στὸ περιθώριο, ἓνα ἀληθινὸ στήριγμα καὶ ἀμυντήριό τῆς χριστῶνυμης αὐτοκρατορικῆς στρατιᾶς· κράνος μεγάλο ποῦ τὸ μέτωπό του περιέσφιγγε, κατάπεσε, ἀλλὰ ἔμεινε ἡ λάμψη τῆς φήμης του καὶ τῆς δόξας του καὶ τῆς ἀρετῆς του· ἓνα τέτοιο ἀγαθὸ, σὲ ὅλους ὠφέλιμο, ἀληθινὸ παγκόσμιο εὐεργέτημα, εἶναι ὁ σ ε β α σ τ ο κ ρ ἄ τ ο ρ α ς Κωνσταντῖνος Κομν. Ἄγγ. 178, ὁ ἄνθρωπος ποῦ τύφλωσες»¹⁴.

Τὸν πιὸ πάνω τίτλο τοῦ σ ε β α σ τ ο κ ρ ἄ τ ο ρ α ἔλαβε φυσικὰ ὁ Κωνσταντῖνος 178 κατὰ τὴν ἀνοδο τοῦ νεώτερου ἀδελφοῦ του Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183 στὸν αὐτοκρατορικὸ θρόνο (12. IX. 1185)¹⁵.

Φαίνεται πὼς ὁ Κωνσταντῖνος 178 ἀσκούσε κάποια ἐπιρροή πάνω στοὺς ἀδελφοὺς του καὶ ἰδιαίτερα πάνω στὸν αὐτοκράτορα Ἰσαάκιο (β').

Καθὼς «ὁ μεγαλοπτέρυγος αὐτὸς ἀετὸς» τυφλώθηκε ἀπ' τὸν τύραννο, καταδικάστηκε γιὰ τὴν ἀτυχία τῆς Αὐτοκρατορίας σὲ στρατιωτικὴ ἀδράνεια. Ἀλλὰ καὶ σ' αὐτὴ τὴν κατάστασι ποῦ σταμάτησε τὴ στρατιωτικὴ του «πτήση», ἀπασχολήθηκε μὲ ἔργα φιλανθρωπίας καὶ εὐποιίας. Πάνω σ' αὐτὸ τὸ κεφάλαιο διεξήγαγε ἓνα ἄλλο πόλεμο ἐναντίον τῶν σκληρῶν πλουσιῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Αὐτοκρατορίας, καθὼς καιγόταν ἀπ' τὴ φωτιά τοῦ

13. Γρηγόριος Ἀντίοχος, Λόγος εἰς τὸν αὐτάδελφον τοῦ βασιλέως... κύρ Κωνσταντῖνον, ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 2), σ. 376-77.

14. Γρηγόριος Ἀντίοχος, Λόγος εἰς τὸν αὐτάδελφον τοῦ βασιλέως... κύρ Κωνσταντῖνον, ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 2), σ. 377-78.

15. Γρηγόριος Ἀντίοχος, Λόγος κτλ., ἐνθ. ἄνωτ. (ύ. 2), σ. 364, 371, 372, 373 καὶ ἄλλου.

φιλόπτωχου πόθου του. Γέμιζε από αγαθά κάθε πεινασμένη ψυχή. Καθώς εύεργετούσε, έδινε συγχρόνως και τις νοθεσίες του κατά ένα τρόπο ά - ν ε π ι τ ή δ ε υ τ ο και εύγενικό. Ο οίκος και ο κύκλος του σε βα στο - κ ρ ά τ ο ρ α παραλληλίζεται με την Ά β ρ α μ ι α ί α β ε λ α ν ι δ ι ά, καθώς στή φ . ι λ ό ξ ε ν η σ κ η γ ή του αυτοί που έμπαιναν απολάμβαναν κάθε φροντίδας και φιλοφρόνησης¹⁶.

“Αν πιστεύσωμε τόν έγκωμιαστή του, ο Κωνσταντίνος 178 «από παντού άνθιζε σε μύριες όλες χάρεις από όσες στολίζουν το έσωτερικό και το έξωτερικό του ανθρώπου. Ο σοφός δομήτορας τής φύσης και άριστοτέ - χ ν ης Θεός φρόντισε ή βασιλική του σε βα σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α ψυχή να κατοικήση σ’ ένα αξιόπρεπο άνακτορικό οίκο, σ’ ένα ώραίο δηλ. σώμα· σαν άλλος γλύπτης ο Θεός φιλοτέχνησε ένα άληθινό άριστούργημα, ένα πρότυπο όμορφιάς. “Αν και τά ώραία μάτια του άπ’ τόν κακό και ζηλότυπο του τυράννου καύσωνα είχαν μαραθή, και τά μάτια, όπως λένε, είναι το πιο ώραίο πράμα του προσώπου, στα υπόλοιπα είχε άλλες χάρεις στον πολυανθισμένο λειμώνά του. Ήταν ψηλός σαν κυπαρίσσι ή σαν τούς κέδρους, είχε ένα χρώμα από φυσικού του κοκκινωπό και άσπρο, έτσι που τά μάγουλά του έδειχναν δυό ώραίες ροδωνιές»¹⁷.

«Στο χαρακτήρα είχε μια άνείπωτη σεμνότητα και στο μυαλό διακρινόταν για τη σοφία και τη σύνεσή του, έτσι που κανείς μπορούσε να πη γι’ αυτόν τά λόγια του Ήσαϊα: π ν ε υ μ α μ ε ν α υ τ ω σοφίας επαναπέπαιται και π ν ε υ μ α σ υ ν ε σ ε ω ς»¹⁸.

Ο λόγος του μεγ. δ ρ ο υ γ γ ά ρ ι ο υ Γρηγόριου Αντίοχου δε φαίνεται να άπαγγέλθηκε σε κάποια περίπτωση. Είναι μάλλον ένας λόγος που στάλθηκε άπ’ τόν Αντίοχο στο σε βα σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α για να άποχτήσει κάποια μεγάλη και υπεύθυνη θέση στη διοίκηση του Κράτους.

Στο πρώτο μέρος του λόγου του ο συντάκτης αφιερώνει ένα εγκώμιο στον παραλήπτη¹⁹, και στο δεύτερο εκφράζει σ’ αυτόν τά όσα παράπονα είχε και μαζί με αυτά του διατυπώνει και το αίτημά του²⁰.

Αφού του υπενθυμίζει την προχωρημένη ηλικία του²¹, του δηλώνει πως άπ’ τά νιάτα του ως τά γηρατιά του, αφιέρωσε τόν εαυτό του στην αυτοκρατορική ύπηρεσία, δηλ. στην «έμμουση και πιο κομψή βασιλική γραμματεία» και μάλιστα στη διεκπεραίωση των έμπιστευτικών έγγραφων²²,

16. Γρηγόριος Αντίοχος, Λόγος κτλ., ένθ’ άνωτ. (ύ. 2), σ. 379-83. Προβλ. V. Laurent, Le sébastocrator Constantin Ange, ένθ’ άνωτ. (ύ. 2), σ. 372.

17. Γρηγόριος Αντίοχος, Λόγος κτλ., ένθ’ άνωτ. (ύ. 2), σ. 371-72.

18. Γρηγόριος Αντίοχος, Λόγος κτλ., ένθ’ άνωτ. (ύ. 2), σ. 372.

19. Γρηγόριος Αντίοχος, Λόγος κτλ., ένθ’ άνωτ. (ύ. 2), σ. 364-83.

20. Γρηγόριος Αντίοχος, Λόγος κτλ., ένθ’ άνωτ. (ύ. 2), σ. 383-401.

21. Γρηγόριος Αντίοχος, Λόγος κτλ., ένθ’ άνωτ. (ύ. 2), σ. 389-90.

22. Γρηγόριος Αντίοχος, Λόγος κτλ., ένθ’ άνωτ. (ύ. 2), σ. 386.

καί στή «δικαστική υπηρεσία»²³. Τοῦ τονίζει τὴν ἀκεραιότητα πού ἐπέδειξε κατὰ τὴν ἀσκηση τῶν καθηκόντων του²⁴, πράμα πού τὸν ἐμπόδιζε καί νὰ πλουτίσῃ²⁵, καί τέλος μ' ἓνα τρόπο σκοτεινὸ καί περιφραστικὸ προβαίνει στὴ διατύπωση τοῦ αἰτήματός του, πού δὲν ἦταν ἄλλο, γιὰ νὰ τὸ ποῦμε μὲ δυὸ λόγια, παρὰ νὰ γινόταν σχεδὸν ἓνας παραδυναστής τοῦ αὐτοκράτορα: μὲ ἄλλα λόγια ὁ Γρηγόριος Ἀντίοχος ζητοῦσε ἀπ' τὸν Κωνσταντῖνο 178 νὰ μεσιτεύσῃ στὸν αὐτοκρατορικὸ ἀδελφὸ του Ἰσαάκιο (β') Ἀγγ. 183, γιὰ νὰ καταλάβῃ αὐτὸς τὴν ιδιότητα πού κάτω ἀπ' τὸ μακαρίτη βασιλέα Μανουὴλ (α') Κ. 81 εἶχε ὁ δευτεροεξάδελφος αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, ὁ σοφὸς ἐκεῖνος Ἀνδρόνικος Δούκας Καματηρός, ἓνας μεσολαβητὴς ἀνάμεσα στὸν αὐτοκράτορα καί τοὺς πολίτες, ἓνας διαχειριστὴς τῶν αὐτοκρατορικῶν εὐεργεσιῶν, γενναιοδωριῶν καί πληρωμῶν καί τῶν διαφόρων προβιβασμῶν²⁶.

Ὁ λόγος τοῦ Ἀντίοχου πρὸς τὸν Κωνσταντῖνο 178 στάλθηκε σ' αὐτὸν κατὰ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς βασιλείας τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἀγγ. 183, ἴσως κατὰ τὸ 1186²⁷.

Δὲν ξέρομε ποιῆς ἐνέργειες ἔκανε ὁ Κωνσταντῖνος 178 κοντὰ στὸν αὐτοκράτορα - ἀδελφὸ του γιὰ τὴν ὑπόθεση τοῦ Ἀντίοχου. Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος τῶν γραμμάτων δὲν ἦταν καί τόσο ἐπιτήδειος στὶς διοικητικὲς ὑποθέσεις. Τὸ μόνο πού πέτυχε ὁ Κωνσταντῖνος 178, καθὼς φαίνεται, ἦταν νὰ λάβῃ ὁ Ἀντίοχος, κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1187, τὸν τίτλο τοῦ π ρ ω τ ο ν ω β ε - λ η σ σ ι μ ο ὕ π ἔ ρ τ α τ ο υ μ ε γ ἄ λ ο υ δ ρ ο υ γ γ ἄ ρ ι ο υ τῆς βίγλης²⁸. Ἡ τελευταία γνωστὴ ἐμφάνισή του, κάτω ἀπ' αὐτὴ τὴν τίτλοφορία, εἶναι αὐτὴ τοῦ 1196 ἀνάμεσα στοὺς σ υ ν ἔ δ ρ ο υ ς (assesseurs) ἐνὸς δικαστηρίου²⁹.

23. Γρηγόριος Ἀντίοχος, Λόγος κτλ., ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 2), σ. 392: τὴν ἐμὴν ἐπὶ κριτηρίου καθέδραν, καί σ. 398.

24. Γρηγόριος Ἀντίοχος, Λόγος κτλ., ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 2), σ. 387, 395, 396.

25. Γρηγόριος Ἀντίοχος, Λόγος κτλ., ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 2), σ. 386.

26. Γρηγόριος Ἀντίοχος, Λόγος κτλ., ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 2), σ. 387 κεξ. Πρβλ. J. Darrouzès, Notice sur Grégoire Antiochos, REB 20 (1962), σ. 73, ἀριθ. 30: En somme, comme l'indique bien la conclusion, Grégoire demande à Constantin de devenir pour lui ce qu' était Andronic Kamatéros sous Manuel. Γιὰ τὸν Ἀνδρόνικο Δούκα Καματηρό, βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 315, 319, 404, 426, 431, 432, 466, 537.

27. Βλ. J. Darrouzès, Notice sur Grégoire Antiochos, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 26), σ. 73, ἀριθ. 30.

28. Βλ. J. Darrouzès, Notice κτλ., ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 26), σ. 72-3, ἀριθ. 29: R. Guiland, Le drongaire de la Veille, R.I.B., t. I, σ. 577. Ἀλλὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ μ. δρουγγαρίου τῆς βίγλης ἢ βίγλας ἦταν ἓνα ἀξίωμα στρατιωτικόν. Ὁ κάτοχος τοῦ ἀξιώματος κατὰ μὲν τίς ἐκστρατεῖες εἶχε τὴ φύλαξη τῆς αὐτοκρατορικῆς σκηνῆς, κατὰ δὲ τὴν παραμονὴ τοῦ αὐτοκράτορα στὴ βασιλεύσασα εἶχε τὴ φύλαξη τοῦ ἱεροῦ παλατιοῦ καί μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου τὴ φύλαξη τοῦ προσώπου τοῦ αὐτοκράτορα, βλ. R. Guiland, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 563-66. Ὁ ρήτορας καί λόγιος Γρηγόριος Ἀντίοχος πού περιγράφει στὸ λόγο του τὴ στολὴ τοῦ μ. δρουγγαρίου τῆς βίγλης: «λευκοὺς ἀμφοῖν ἀρπεδόνων τοῦ μεταφρένου κατασοβούντας ὀλκοῦς», ἀσκοῦσε αὐτὰ τὰ καθήκοντα; Μοῦ φαίνεται πολὺ ἀμφίβολο.

29. Βλ. P. Lemerle, Notes sur l' administration byzantine à la veille de la IVe croisade d' après

Ἀνεξάρτητα ὁμως πρὸς τὸ τί πέτυχε ὁ Κωνσταντῖνος 178 γιὰ τὸν Ἀντίοχο, ἀπ' τὸ «λόγο» αὐτοῦ τοῦ τελευταίου διαφαίνεται ἡ ροπή τοῦ Κωνσταντῖνου 178 πᾶνω στὸν Ἰσαάκιο (β') Ἀγγ. 183, γιὰτι ἀλλοιῶς κανένα λόγο δὲ θὰ εἶχε ὁ Ἀντίοχος νὰ ἀπευθυνθῆ στὸν Κωνσταντῖνο 178 γιὰ τὴν ἀπόχτηση τῆς σπουδαίας θέσης τοῦ μεσάζοντα.

Δὲν ξέρομε τὴ στάση πού τήρησε ὁ σεβαστοκράτορας, ὡς πρεσβύτερος ἀδελφός, κατὰ τὴν ἀλλαξοβασιλεία τῆς 8ης τ' Ἀπρίλη τοῦ 1195, ὅταν ὁ ἕνας ἀδελφός του, ὁ Ἀλέξιος 180, ἔρριξε ἀπ' τὸ θρόνο καὶ τύφλωσε τὸν ἄλλο ἀδελφὸ του, τὸν Ἰσαάκιο (β') 183· καμιά εἶδηση δὲν ἔχομε πᾶνω σ' αὐτό, ἀλλὰ ἡ ὅλη ὑφή τῶν πραγμάτων καὶ συνθηκῶν, μᾶς δείχνει πῶς τὸ τραγικὸ οἰκογενειακὸ περιστατικὸ θὰ τὸ δέχτηκε μὲ δυσἀρέσκεια.

Τὸ 1199 ὁ ἀδελφός του αὐτοκράτορας Ἀλέξιος (γ') Ἀγγ. Κομν. 180 ἔπαθε μιὰ βαριά κρίση ἀπ' τὰ ἀθροτικά του. Τότε ξέσπασε ἀνάμεσα στὰ μέλη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας τῶν Ἀγγέλων, καθὼς ὁ αὐτοκράτορας δὲν εἶχε παρὰ μόνο κόρες, ἕνας φοβερὸς ἀνταγωνισμὸς γιὰ τὸ ποῖός ἀπ' τοὺς Ἀγγέλους θὰ ἐξασφαλίσῃ τὴ διαδοχὴ στὸ θρόνο. Ὁ θεῖός του, ὁ γέρος Ἰωάννης Δούκας 90 πιανόταν μὲ τὸ Μανουὴλ Καμύτζη Κομν. Δούκ. Ἀγγ. 175, τὸ γιὸ τῆς ἀδελφῆς του Μαρίας Ἀγγ. Κομν. 91, καὶ τρεῖς ἀδελφοὶ τοῦ αὐτοκράτορα –καὶ ἀνάμεσά τους καὶ ὁ Κωνσταντῖνος 178– εἶχαν ἔλθει σὲ προστριβὲς μεταξὺ τους, καθὼς ὁ καθένας ἀγωνιζόταν νὰ προβάλλῃ τὸ γιὸ του· ὁ Κωνσταντῖνος 178 πάσχιζε γιὰ τὸ γιὸ του Ἀνώνυμο (Ἀνδρόνικο;) Κομν. Ἀγγ. 258. Ἄν πιστεύσωμε τὸ Χωνιάτη ὅλοι αὐτοὶ οἱ Ἀγγελώνυμοι πριγκίπες πού προβάλλονταν ὡς διάδοχοι, καὶ ἀνάμεσά τους ὁ γιὸς τοῦ Κωνσταντῖνου 178, ἦσαν ὁλότελα ἀνίκανοι «μέχρι πρὶν λίγο, τρώγοντας βελανίδια καὶ λαρδί»³⁰.

Ἡ χρονολογία θανάτου τοῦ Κωνσταντῖνου 178 εἶναι ἀγνωστὴ· τὸ μόνο πού ξέρομε εἶναι πῶς ζοῦσε τὸ 1199. Ἴσως νὰ ἔζησε, χαρίζοντας τὸ χρῆμα του στοὺς φτωχοὺς, σὲ ὅλη τὴ διάρκεια τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλέξiou (γ') Ἀγγ. Κομν. 180 (1195-1203)³¹.

Σὲ κάποιον ναὸ ἢ μοναστήρι τῆς ΚΠολης ὁ σεβαστοκράτορας ἀφιέρωσε ἕνα πέπλο μὲ παράσταση τῶν Ἀρχαγγέλων, πού ἦσαν προστάτες τῆς γενιάς του· τὸ πολυτίμο αὐτὸ ἀντικείμενο κατὰ τὴ μεγάλη λεηλασία τῆς πρωτεύουσας ἀπ' τοὺς λεγόμενους Σταυροφόρους τῆς Δ' Σταυροφορίας, τὸ 1204, ἀρπάχτηκε καὶ μεταφέρθηκε στὴ Βενετία, ὅπου καὶ βρίσκεται μέχρι σήμερα στὸ μουσεῖο τοῦ ἀγίου Μάρκου³².

deux documents inédits des Archives de Lavra, REB19 (1961), σ. 262. Assesseurs, ἀριθ. 2, τρίτης στήλης: Grand drongaire Grégoire Antiochos.

30. Χωνιάτης, σ. 660-61.

31. V. Laurent, Le sébastocrator Constantin Ange κτλ., REB18 (1960), σ. 213: ou tout au plus entre 1185 à 1203.

32. V. Laurent, Le sébastocrator Constantin Ange κτλ., ἐνθ' ἄνωτ., σ. 213. Ὁλότελα

Τοῦ Κωνσταντίνου Κομν. Ἐγγ. 178 κατέχομε τὴ σφραγίδα του μὲ τὸν τίτλο τοῦ σεβαστοκράτορα καὶ τὴν ιδιότητά του ὡς αὐταδέλφου τοῦ αὐτοκράτορα³³. Στὴ σφραγίδα ἀναφέρεται καὶ ὡς δεσπότης, ὄχι πῶς κατεῖχε τὸν τίτλο τοῦ δεσπότη ἀλλὰ γιατί ἀνήκε στὸν ὄμιλο τῶν δεσποτῶν ποὺ τὸν ἀποτελοῦσαν τρεῖς τάξεις: α) τῶν βασιλέων, β) τῶν σεβαστοκρατόρων (γιῶν, ἀδελφῶν, πατροθεῶν καὶ μεγάλων πατροθεῶν τοῦ αὐτοκράτορα), καὶ γ) τῶν γαμβρῶν τοῦ αὐτοκράτορα ἀπὸ κόρες, καισάρων, πανυπερσεβάστων, πρωτοσεβαστοῦπερτάτων καὶ σεβαστοῦπερτάτων³⁴.

Φαίνεται πῶς ὁ Κωνσταντῖνος Κομν. Ἐγγ. 178 ἦταν μιὰ εὐγενεὴ προσωπικότητα, ποὺ μὲ τὴν πρόωρη τύφλωσή του, ἀχρηστεύτηκε. Ἡ ἐπίδοσή του στὴν ἄσκησι τῆς φιλανθρωπίας, μετὰ τὴν τύφλωσή του, εἶναι ἐνδεικτικὴ τοῦ καλοῦ τοῦ ἦθους³⁵.

179. Ἰωάννης Ἐγγελος (γένν. περὶ τὸ 1152 - μετὰ τὸ 1222;)

Ὁ Ἰωάννης¹ Ἐγγελος² δευτερότοκος γιὸς τοῦ Ἀνδρόνικου Δούκα Ἐγγελου 93 καὶ τῆς Εὐφροσύνης Κασταμονίτισσας³ γεννήθηκε περὶ τὸ

ἀνεδαφικὴ ἡ ἀπομνημόσυνη τῆς Μ.Σ. Θεοχάρη, Ἡ ἐνδυτὴ τοῦ ἀγίου Μάρκου, ΕΕΒΣ29 (1959), σ. 198, πῶς πολὺ πιθανόν πρόκειται γιὰ ἀπευθείας δωρεὰ τοῦ Κωνσταντίνου Δούκ. Κομν. 170 ἢ τοῦ Κωνσταντίνου Ἐγγ. Κομν. Δουκ. 253 στὸ ναὸ τοῦ ἀγίου Μάρκου, κατὰ ὑποχρέωσι ἀπὸ συμφωνία ἀνάμεσα Ἡπείρου καὶ Βενετίας.

33. Βλ. πρὸ πάντων, ὕ. 3, τὸ κείμενο τῆς σφραγίδας.

34. Βλ. L. Stiernon, Sébaste et gambros, REB23 (1965), σ. 222-24.

35. Γρηγόριος Ἀντιόχος, Λόγος κτλ., ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 2), σ. 379: Ὁ δ' ἀλλὰ καὶ οὕτω -φεῦ- καταπαύσας καὶ πῆσιν ἅμα καὶ θήραν, ἑαυτὸν ὅμως ὄλον ἐπὶ τὴν κατὰ τοὺς πέντητας φίλην ἀπασχολεῖ νοσοῖαν·

179.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς θεοῦ τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90.

2. Ὁ πατέρας του Ἀνδρόνικος 93 ἦταν «πατρόθεν Ἐγγελος καὶ μητρόθεν Κομνηνός», ἀλλὰ ἔφερε τὴν ἐπωνυμίαν Δούκας καὶ Ἐγγελος. Ὁ Ἰωάννης 179 ἀναφέρεται ὡς Ἐγγελος στὸν ὕπ' ἀριθ. 15 κώδικα τοῦ κάστρου τοῦ Βερατίου, βλ. Ἀνθίμου Ἀλεξούδη, μητροπολίτου Ἀμασειας, Κατάλογος χειρογράφων Κάστρου Βερατίου, ΔΙΕΕΕ5 (1897), σ. 361.

3. Ansbert, Historia de expeditione Friderici imperatoris, ἐκδ. A. Chrout, MGH., νέα σειρὰ, τ. V. Berlin 1928, σ. 65, ὅπου ὁ Ἰωάννης 179 προβάλλει ὡς ἀδελφὸς τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἐγγ. 183 καὶ πατέρας τοῦ Ἀνδρόνικου 259· Ἀνθίμου Ἀλεξούδη, Κατάλογος χειρογράφων, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 361, ὅπου ὁ Ἰωάννης 179 προβάλλει ὡς «θεῖος τοῦ ἀσιδίου βασιλέως κυροῦ Θεοδώρου Κομνηνοῦ τοῦ Λάσκαρι», συζύγου τῆς Ἄννας Ἐγγ. Κομν. 261, ἡ ὁποία ἦταν κόρη τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἐγγ. Κομν. 180, ἀδελφοῦ τοῦ Ἰωάννη 179. Πρβλ. G. Ostrogorsky, Vozvysenie roda Angelove (= The rise of the family of the Angeloi), JSRAO, σ. 121 καὶ 129 στέμμα (στὰ ρωσικά)· M. Markovic, Vizantise povelje Dubrovackog archiva, Zboznik Radova, 21 (1952), σ. 233, ὕ. 5· L. Stiernon, Les origines du despotat d' Epire, REB17 (1959), σ. 116-17· τοῦ ἴδιου, Trois membres de la famille Rogérius, REB22 (1964), σ. 197· Zacos - Veglery, ἀριθμ. 2741 καὶ 2742, σ. 1550-53.

1152⁴.

Ο Ιωάννης Ἄγγ. 179 περὶ τὸ 1170 παντρεύτηκε με κάποια, πού πιθανόν αὐτὴ νὰ ἦταν ἡ Εἰρήνη Κομνηνῆ⁵, τὴν ὁποία δυστυχῶς δὲν μποροῦμε νὰ συνταυτίσωμε. Πρέπει νὰ ἦταν μιὰ δισεγγόνη ἐνὸς τῶν ἀδελφῶν τοῦ Ἀλέξιου (α΄) Κ. 15, καὶ ἰδιαίτερα τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 12, πού εἶχε τέσσερις γιούς, ὅποτε ἡ Εἰρήνη Κ. δὲν ἦταν παρὰ μιὰ τριτοεξαδέλφη τοῦ Ἰωάννη Ἄγγ. 179⁶. Ἀπ' αὐτὴ τὴν ἔνωση ὁ Ἰωάννης Ἄγγ. 179 ἀπόκτησε τὸ πῶς λίγο ἓνα γιό, τὸν Ἀνδρόνικο Ἄγγ. 259⁷.

Ο Ἰωάννης Ἄγγ. 179, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι ἀδελφοὶ του, μαζί με τὸν πατέρα τους Ἀνδρόνικο Δούκ. Ἄγγ. 93, κατάφυγαν τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1182 στὸν ἐπαναστάτη Ἀνδρόνικο Κ. 87, συνώμοσαν ἐπειτα ἐναντίον του, τὸν Ἰούλιο τοῦ 1182 ἢ τὴν ἀνοιξη τοῦ 1183, καὶ με τὴν ἀποκάλυψη τῆς συνωμοσίας διέφυγαν ἀπ' τὴν ΚΠολη μ' ἓνα πλοῖο, καὶ κατάληξαν στὴν Ἄκρα τῆς Συρίας⁸.

Ἐκεῖ οἱ γιοὶ τοῦ Ἀνδρόνικου 93, καὶ ἀνάμεσά τους ὁ Ἰωάννης 179, βαρέθηκαν νὰ περιμένουν μιὰ ἀλλαγὴ τῆς κατάστασης στὴν ΚΠολη, καὶ γύρισαν πίσω στὸ Βυζάντιο. Ἀλλὰ βρήκαν ἓνα Ἀνδρόνικο Κ. 87 νὰ καλπάζη χωρὶς χαλινάρια στὴν ἐξόντωση τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας καὶ στὸ σφετερισμὸ τοῦ θρόνου, κ' ἔτσι οἱ νεώτεροι ἀπ' τοὺς ἀδελφούς, ὁ Θεόδωρος Ἄγγ. 182 καὶ ὁ Ἰσαάκιος Ἄγγ. 183, στασίασαν κατὰ τοῦ

4. Βλ. προσωπογραφία Κωνσταντίνου Κομν. Ἄγγ. 178, ὑ. 5.

5. Τὸ πὼς παντρεύτηκε ἀποδεικνύεται ἀπ' τὴν ὑπαρξὴ ἐνὸς τοῦλ. νόμιμου γιοῦ του, βλ. πῶς κάτω, ὑ. 7. Ὅσο γιὰ τὴν πιθανότητα γυναῖκα του νὰ ἦταν ἡ Εἰρήνη Κ. ὑπάρχουν οἱ ἐξῆς ἐνδείξεις: Ἐχει διασωθῆ μιὰ σφραγίδα με αὐτὴ ἐδῶ τὴν ἐπιγραφή:

Σφραγὶς Κομνηνῆς Εἰρήνης καισαρίσσης
τῆς συζύγου καίσαρος ἀγγελωνύμου.

Βλ. Mordtmann, ΕΦΣ13 (1880), σ. 48-9, ἀριθ. 16, παράρτημα: G. Schlumberger, *Sigillo graphie*, σ. 646, ὑ. 2: V. Laurent, *Bulles métriques*, ἀριθ. 397, σ. 412. Οἱ δύο πρώτοι σφραγιδολογοὶ ἀποδίδουν τὴ σφραγίδα στὴν Εἰρήνη Ἄγγ. 184 πού ἀπ' τὴ μάμη της Θεοδώρα Κ. 38 μπορεῖ νὰ λεγόταν καὶ Κομνηνὴ αὐτὴ ὁμως, ὅπως παρατηρεῖ ὁ τρίτος τῶν σφραγιδολόγων, ὁ V. Laurent, δὲν παντρεύτηκε ἓνα Ἄγγελον, ἀλλὰ ἓνα Καντακουζηνόν, τὸν Ἰωάννη, πού ἔλαβε τὸν τίτλο τοῦ καίσαρα, ἐκτός ἀν ἀντὶ ἀγγελωνύμου διαβάσωμε στὴ σφραγίδα χαριτωνύμου (= Ἰωάννου). Οἱ Zacos - Veglery, ἀριθ. 2741, σ. 1552, καταλήγουν στὸ συμπέρασμα πὼς εἶναι δυνατὸν ἡ Εἰρήνη Κ. τῆς σφραγίδας νὰ ἦταν σύζυγος τοῦ καίσαρα Ἰωάννη Ἄγγ. 179 ἢ τοῦ καίσαρα Μιχαὴλ Ἄγγ. 181. Γιὰ τὴν πιλοφορία αὐτῶν τῶν τελευταίων, βλ. πῶς κάτω, ὑ. 10-12.

6. Ἀλέξιος (α΄) Κ. 15 ἀδελφοὶ Ἰσαάκιος Κ. 12
Θεοδώρα Κ. 38 πρωτεξάδελφοι Γιός
Ἀνδρόνικος Δούκ. Ἄγγ. 93 δευτ/φοι Ἐγγονός
Ἰωάννης Ἄγγ. 179 τριτοεξάδελφοι Εἰρήνη Κ.

7. Ansbert, *Historia de expeditione Frideric imperatoris*, ἐκδ. A. Chroust, MGH, νέα σειρά, τ. V, σ. 65, ὅπου ἀναφέρεται ὁ Ἀνδρόνικος Ἄγγ. 259, ὁ γιός τοῦ Ἰωάννη Ἄγγ. 179 Ἰωνιάτης, σ. 660-61.

8. Βλ. προσωπογραφία Κωνσταντίνου Κομν. Ἄγγ. 178, ὑ. 8-10.

τυράννου, ὁ πρῶτος στήν Προύσα καί ὁ δεύτερος στή Νίκαια, ἐνῶ ὁ Κωνσταντῖνος Κομν. ᾿Αγγ. 178 καί ὁ Ἰωάννης ᾿Αγγ. 179 προκάλεσαν τίς ὑπόνοιές του γιά ἀντίδραση, καί κατά τὸ σύστημα ποῦ εἶχε ἐγκανιάσει, τοὺς ἐπίασε καί τοὺς τύφλωσε⁹.

Μετά τὴν πώση τοῦ ᾿Ανδρόνικου (α΄) Κ. 87 καί τὴν ἀνοδο στοῦ θρόνου τοῦ νεώτερου ἀδελφοῦ τους Ἰσαάκιου (β΄) ᾿Αγγ. 183, ὅλοι οἱ ἀδελφοί, ἂν καί τυφλοὶ ἐκτὸς τοῦ ᾿Αλέξιου ᾿Αγγ. 180, ἔλαβαν τοὺς πιὸ ὑψηλοὺς τίτλους. Μᾶς εἶναι κατά τὸν πιὸ βέβαιο τρόπο γνωστὸ πῶς ὁ Κωνσταντῖνος 178 καί ὁ ᾿Αλέξιος 180 ἔλαβαν τὸν τίτλο τοῦ σε βα σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α¹⁰, ἀλλὰ καί στὸν Ἰωάννη 179 πρέπει νὰ ὑποθεσῶμε πῶς θὰ δόθηκε ὁ ἴδιος ὑψηλὸς τίτλος¹¹, ἀφοῦ προηγουμένως ἴσως εἶχε λάβει τὸν τίτλο τοῦ κ α ι σ α ρ α¹².

Δὲν ξέρομε ποιά στάση τήρησε ὁ Ἰωάννης 179 κατά τὴν ἀλλαξοβασιλεία τῆς 8ης τ΄ Ἀπριλίου τοῦ 1195, ὅταν ὁ ἕνας ἀδελφός του, ὁ ᾿Αλέξιος 180, ἔρριξε ἀπὸ τὸ θρόνο καί τύφλωσε τὸν ἄλλο ἀδελφὸ του, τὸν πολὺ πιὸ ἱκανὸ Ἰσαάκιο (β΄) ᾿Αγγ. 183.

Τὸ 1199 ὁ Ἰωάννης 179 ἀγωνιζόταν, σὲ ἀντίπραξη πρὸς τοὺς ἀδελφούς του Κωνσταντῖνο 178 καί Θεόδωρο 182, τὸ θεῖο του Ἰωάννη Δούκα 90 καί τὸν πρωτεξάδελφό του Μανουὴλ Καμ. Κομν. Δούκ. ᾿Αγγ. 175, κατά τὸ διάστημα βαριάς ἀρθρικής κρίσης τοῦ αὐτοκράτορα ᾿Αλέξιου (γ΄) ᾿Αγγ. Κομν. 180, νὰ προωθῆσθαι στὴ διαδοχὴ τῆς βασιλείας τὸ γιό του ᾿Ανδρόνικο

9. Χωνιάτης, σ. 660: οἱ δὲ τοῦ βασιλέως (᾿Αλέξιο γ΄ 180) κασιγνητοὶ τρεῖς ὄντες καί παρ' ᾿Ανδρονίκου τυφλωθέντες, Ἐδῶ νοοῦνται ὁ Κωνσταντῖνος 178, ὁ Ἰωάννης 179 καί ὁ Θεόδωρος 182, καθὼς ὁ Μιχαὴλ 181 πέθανε πρὶν τὸ 1199.

10. Γιά τὸν Κωνσταντῖνο 178, βλ. Γρηγόριος ᾿Αντίοχος, Λόγος εἰς τὸν αὐτάδελφον τοῦ βασιλέως κυροῦ Ἰσαάκιου (β΄) τοῦ ᾿Αγγ. (183) τὸν σεβαστοκράτορα κύρ Κωνσταντῖνον, ΒΖ (1940), σ. 364, 371-73 κ. ἀ: γιά τὸν ᾿Αλέξιο 180, βλ. Χωνιάτης, σ. 552, 593 κ.ἀ.

11. Ο L. Stiernon, *Trois membres de la famille Rogerios*, REB22 (1964), σ. 197, συμπερασματικά ἀσφαλῶς τὸν ἀναφέρει μὲ τὸν τίτλο τοῦ σε βα σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α.

12. Ἔχει διασωθῆ μιά σφραγιδα μὲ τὴν ἐξῆς ἐπιγραφή:

Κύρωμα γραφῶν τὴν χαρὰν τῶν ᾿Αγγέλων
καίσαρ χαρίπωνυμος (= Ἰωάννης) ᾿Αγγελος φέρει.

Βλ. Zacos - Veglegy, ἀριθ. 2742, σ. 1552-53. Νὰ ἀνήκει αὐτὴ ἡ σφραγιδα, ὅπως ὑποθέτουν πάλτα μὲ πιθανότητα οἱ ἐκδότες, βλ. ἀριθ. 2741, σ. 1551-52, στὸν Ἰωάννη 169; Στὴν καταφατικὴ περίπτωση ὁ Ἰωάννης 169 κατά κάποιο διάστημα θὰ κατεῖχε τὸν τίτλο τοῦ κ α ι σ α ρ α, καί κατ' ἀντάκλαση ἡ γυναίκα του ἐκείνον τῆς κ α ι σ ά ρ ι σ σ α ς, γι' αὐτὸ καί ἡ Εἰρήνη Κ., μιά διαγεγνήνη ἴσως τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 12 ἢ κάποιου ἀδελφοῦ του, θεωρήθηκε ὡς πιθανὴ σύζυγός του, βλ. πιὸ πάνω, ὑ. 5 καί 6. Αὐτὴ ὅμως ἡ πιθανὴ τιτλοφορία τοῦ Ἰωάννη 179 θὰ ἦταν μεταβατικὴ, γιὰτὶ εἶναι κάπως ἀδιανόητο, νὰ ὀνομαστοῦν σε βα σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ ε ς ὁ πρῶτος καί ὁ τρίτος κατά γέννηση ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) ᾿Αγγ. 183, δηλ. ὁ Κωνσταντῖνος 178 καί ὁ ᾿Αλέξιος 180, καί ὁ δεύτερος κατά γέννηση, ὁ Ἰωάννης 179, νὰ ὀνομαστῆ κ α ι σ α ρ α ς. Θὰ πρέπει, στὴν περίπτωσι ποῦ πραγματικά ὁ Ἰωάννης 179 ὀνομάστηκε κ α ι σ α ρ α ς, νὰ δεχτοῦμε πῶς στὴν ἀρχὴ τῆς ἀνάδοῦ τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) στοῦ θρόνου καί οἱ τρεῖς ἀδελφοὶ θὰ διήλθαν ἀπὸ τὸν τίτλο τοῦ κ α ι σ α ρ α.

Ἔγγ. 259¹³.

Ἡ χρονολογία τοῦ θανάτου τοῦ Ἰωάννη 179 εἶναι ἀγνωστή, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀπίθανο νὰ τελείωσε τὶς μέρες του στὴ Νίκαια, μετὰ τὸ 1222, μετὰ δηλ. τὸ θάνατο τοῦ ἐκεῖ αὐτοκράτορα Θεόδωρου (α΄) Κομν. τοῦ Λάσκαρι (1208-1222), καθὼς σὲ δωρητήριο σημεῖωμα αὐτός ὁ τελευταῖος ἀποκαλεῖται ἁ ο ἰ δ ἰ μ ο ς, ἐνῶ ὁ Ἰωάννης παρουσιάζεται ὡς ζωντανός.

Καθὼς φαίνεται, ὁ Ἰωάννης 179 πολὺ πρὶν ἀπ' τὸ θάνατό του ἐγινε μοναχός στὴ μονὴ τῆς Θεοτόκου τῆς Ἐλεούσας τῆς Βιθυνίας, πού καθὼς ἰδρύθηκε ἀπὸ πρόσφυγες ΚΠολίτες λεγόταν Νέα μονή. Ὁ Ἰωάννης 179 ὡς μοναχός πῆρε τὸ ὄνομα Καλλίνικος, καὶ καθὼς ἦταν κάτοχος πολυτίμου κώδικα, πού περιεῖχε τὰ τέσσερα εὐαγγέλια (εὐαγγελιστάριο), κατὰ τὴ στιγμή τοῦ θανάτου του, τὸ δῶρισε στὴ μονὴ τῆς μετανοίας του, σ' αὐτὴ τῆς Θεοτόκου τῆς Ἐλεούσας, ἦτοι στὴ Νέα μονή, μὲ αὐτὴ ἐδῶ τὴ σεμνὴ καὶ ἀπέριπτη ἐπιγραφή:

«Ὅσοι τὸ παρὸν ἅγιο εὐαγγέλιο
διαβάζετε νὰ εὐχεσθε
γιά τὴν ἀνάπαυση τοῦ Καλλίνικου
μοναχοῦ, τοῦ ἄλλοτε τάχα καὶ μεγάλου
ἄρχοντα κυροῦ Ἰωάννη τοῦ Ἄγγελου (179),
τοῦ ἐγγονοῦ τῆς τρισόλβιας πορφυρογέννητης
τῆς Κομνηνῆς κυρᾶς Θεοδώρας (38)
καὶ μεγάλου θείου τῆς ἄνασσας
τῆς σεπτῆς Κομνηνῆς κυρᾶς Εἰρήνης (325),
γιά νὰ ἐλεήση καὶ σᾶς ὁ Κύριος»¹⁴.

180. Ἀλέξιος (γ΄) Ἄγγελος Κομνηνός (γένν. περὶ τὸ 1153-† καλοκαίρι τοῦ 1211)

I

Γέννηση, γάμος μὲ Εὐφροσύνη Δούκαινα, οἱ τρεῖς κόρες του Εἰρήνη 260, Ἄννα 261 καὶ Εὐδοκία 262, καταφυγὴ στὴν Ἄκρα τῆς Συρίας,

13. Χωνάτης, σ. 660-61.

14. Ἀνθίμου Ἀλεξούδη, Κατάλογος χειρογράφων, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 2), σ. 361: Τὸ παρὸν ἅγιον εὐαγγέλιον ἐδόθη πρὸς τὴν ἁγίαν μονὴν τὴν Ἐλεούσαν, ἦτοι τὴν νέα μονὴν παρὰ τοῦ περποθήτου θείου τοῦ αἰδίου βασιλέως κυροῦ Θεοδώρου Κομνηνοῦ τοῦ Λάσκαρι, Ἰωάννου τοῦ Ἄγγελου, τοῦ μετονομασθέντος διὰ τοῦ ἁγίου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος Καλλίνικου μοναχοῦ. Καὶ οἱ ἀναγνώσκοντες τοῦτο εὐχεσθαι αὐτὸν διὰ τὸν Κύριον, ἵνα καὶ ὁ Θεὸς ἐλεήσῃ ἡμᾶς.

περιπέτειες στην Ἀλλοδαπή, ἐπάνοδος στο Βυζάντιο καὶ τιτλοφορία τοῦ ὡς σεβαστοκράτορα, ἡ δραστηριότητά του κατὰ τὴ βασιλεία τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰσαάκιου (β') Ἀγγ. 183, παρὰ τὶς φήμες στρατιωτικὰ ἀνίκανος, ὡς ἡγεμόνας ἀπόλεμος καὶ ματαιόδοξος, πώληση τίτλων καὶ ἀξιωμάτων κατὰ τὴ βασιλεία του, γελοία ἐμφάνιση στοὺς ξένους πρέσβεις, οἱ τέρψεις τῆς αὐλῆς, πίστη στὴν ἀστρολογία, ταραχὴ τῆς συνειδήσεως γιὰ τὴν τύφλωση τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰσαάκιου (β') Ἀγγ. 183, εὐπρόσιτος σὲ ὄλους καὶ ἐπικεῖνη χωρὶς νὰ ἐπιβάλλη σωματικὲς ποινές, ἀλλὰ καὶ δόλιος καὶ δολοφόνος.

Ὁ Ἀλέξιος¹ Ἀγγελος² Κομνηνός³ τρίτοκος γιὸς τοῦ Ἀνδρόνικου Δούκα Ἀγγελου 93 καὶ τῆς Εὐφροσύνης Κασταμονίτισσας⁴ γεννήθηκε περὶ τὸ 1153⁵.

Ὁ Ἀλέξιος Ἀγγ. 180 παντρεύτηκε περὶ τὸ 1169 τὴν Εὐφροσύνη Δούκαινα Καματηρή⁶, ποὺ ἀπ' αὐτὴ ἀπόχτησε τρεῖς κόρες: τὴν Εἰρήνη Ἀγγ. Κομν. 260 ποὺ πρέπει νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1170, τὴν Ἄννα Ἀγγ. Κομν. 261 ποὺ πρέπει νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1171/3 καὶ τὴν Εὐδοκία Ἀγγ. Κομν. 262 ποὺ πρέπει νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1172/4⁷.

180.1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς θείου τοῦ Ἀλέξiou Ἀγγ. Κομν. 92, ὡς καὶ τοῦ ἐπίσης ἐκ πατρὸς προπάπου τοῦ Ἀλέξiou (α') Κ. 15. Ἦταν κι αὐτὸς προπαπποθεϊώνυμος.
2. Πρὶν ἀπ' τὴν ἀνοδὸ του στὸ θρόνο ἔφερε τὴν ἐπωνυμία Ἀγγελος V. Laurent, Bulles métriques, ἀριθ. 591, σ. 278· Zacos - Vegler, ἀριθ. 2745, σ. 1555-57:

Ἀλεξίου σφράγισμα τῶν γραφῶν φέρω
σεβαστοκρατοροῦντος Ἀγγελωνύμου.

Χρυσόβουλλος λόγος Ἰσαάκιου (β') Ἀγγ. 183 ὑπὲρ τῶν Πισσαίων, MM3 (1865), σ. 5: τῷ πανευχεστάτῳ σεβαστοκράτορι κυρῷ Ἀλεξίῳ τῷ Ἀγγέλω (ἑλλην. κείμε.) PG135, στ. 473 (λατιν. κείμε.) F. Döglér, Regesten, τ. II, ἀριθ. 1607· Χωνιάτης, σ. 562· Θεόδωρος Σκουταριώτης, ἐκδ. Κ. Σάθα, MB7 (1894), σ. 400 καὶ 403.

3. Μετὰ τὴν ἀνοδὸ του στὸ θρόνο, ὅπως βεβαιώνει ὁ Χωνιάτης, σ. 605: τὴν ἀγγελωνυμίαν παρωσάμενος Κομνηνὸς ἐπελέγετο.

4. Χωνιάτης, σ. 319: στέλλεται κατ' αὐτοῦ (τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87) Ἀνδρόνικος ὁ Ἀγγελος (93), οὐπὲρ οἱ υἱεῖς ἐς ὕστερον Ἰσαάκιος τε (183) καὶ Ἀλέξιος (180) μετ' Ἀνδρόνικον (87) ἐπέβησαν τῆς ἀρχῆς.

5. Βλ. προσωπογραφία Κωνσταντίνου Κομν. Ἀγγ. 178, ὑ. 5.

6. Χωνιάτης, σ. 600· Θεόδ. Σκουταριώτης, σ. 414. Ἡ Εὐφροσύνη ἦταν κόρη τοῦ Ἀνδρόνικου Δούκα Καματηροῦ, σύμφωνα μὲ τὸν Βίον τοῦ ἁγίου Λεοντίου, πατριάρχου Ἱερουσολύμων, ἐκδ. Halkin, BHG, II, σ. 55, ἀριθ. 985. Γιά τοὺς Καματηροὺς - Δούκες, βλ. Γενεαλογία μόν, τ. Α', σ. 315, καὶ ὑ. 17. Γιά τοὺς συζύγους καὶ τοὺς ἀπογόνους τῶν θυγατέρων τοῦ Ἀλέξiou (γ') Ἀγγ. Κομν. 180 καὶ τῆς Εὐφροσύνης Δούκαινας, βλ. Στέμμα οἴκου Ἀλέξiou (γ') Ἀγγ. Κομν. 180, στο ἐνδιάμεσο τῶν σελ. 630-31.

7. Τὶς τρεῖς κόρες ἀναφέρει ὁ Χωνιάτης, σ. 660, 673, 723, τὴν Εἰρήνη 260· σ. 660, 673, τὴν Ἄννα 261· καὶ σ. 703, 755, 803, τὴν Εὐδοκία 262. Ὅσο γιὰ τὶς χρονολογίες γέννησης παίρνομε ὑπόψη τὰ ἔξῃς. Ὁ Χωνιάτης, σ. 703-4, μᾶς πληροφορεῖ πὺς ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἀγγ. 183 πάντρευε περὶ τὸ 1190 τὴν ἀνεψία του Εὐδοκία 262 μὲ τὸ Στέφανο II Νερμάνια τῆς Σερβίας, ἐνῶ ὁ πατέρας τῆς Ἀλέξιος 180 βρισκόταν ἀκόμη στὴν Ἀνατολὴ καὶ τὴν Παλαιστίνη. Γιά νὰ

Ο Ἀλέξιος Ἔγγ. 180, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι ἀδελφοὶ του, μαζί με τὸν πατέρα τους Ἀνδρόνικο Δούκ. Ἔγγ. 93, κατάφυγαν τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1182 στὸν ἐπαναστάτη Ἀνδρόνικο Κ. 87, συνώμοσαν ἔπειτα ἐναντίον του, τὸν Ἰούλιο τοῦ 1182 ἢ τὴν ἀνοίξη τοῦ 1183, καὶ μετὰ τὴν ἀποκάλυψη τῆς συνωμοσίας διέφυγαν ἀπὸ τὴν ΚΠολη μὲ ἓνα πλοῖο, καὶ κατάληξαν στὴν Ἄκρα τῆς Συρίας⁸.

Ο Χωνιάτης κάπου μᾶς λέει πὼς ὁ Ἀλέξιος 180 στάθηκε, ὅπως ὁ Ἡρακλῆς στὸ Θησέα, στὸ πλευρὸ τοῦ Ἀλέξιου (β') Κ. 155 καὶ τὸν ὑπεράσπισε ἀπέναντι τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87⁹, ἀλλὰ δὲν ξέρομε ποιὰ ἰδιαίτερη ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀδελφοὺς του ὑπηρεσία πρόσφερε στὸ νεαρὸ βασιλέα, ἐκτὸς τῆς γνωστῆς συνωμοσίας ποὺ ἀπόβλεπε στὴ δολοφονία τοῦ τυράννου.

Ο Ἀλέξιος Ἔγγ. 180 εἶναι ὁ μόνος ἀπὸ τοὺς γιους τοῦ Ἀνδρόνικου Δούκ. Ἔγγ. 93 γιὰ τὸν ὁποῖο ξέρομε πὼς ἔμεινε στὴν ἀλλοδαπή ὄχι μόνο κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐπιτροπείας καὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς βασιλείας τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰσαάκιου (β') Ἔγγ. 183. Σ' αὐτὰ τὰ χρόνια παράμεινε στὶς αὐλὲς καὶ τὶς χώρες μουσουλμάνων ἡγεμόνων, ὅπως τοῦ Σαλαδίνου καὶ ἄλλων, καὶ στὴν Παλαιστίνη, σύμφωνα με ὅσα μᾶς λέει καὶ ὁ Χωνιάτης¹⁰.

Πάνω σ' αὐτὰ ξέρομε κι ἄλλες λεπτομέρειες.

Μόλις ἔμαθε τὸ θρίαμβο τοῦ ἀδελφοῦ του στὴν ΚΠολη ὁ Ἀλέξιος 180 ἦλθε στὴ Δαμασκὸ καὶ παρουσιάστηκε στὸ Σαλαδῖνο. Τὸ 1185 ἀκόμη, ὁ Ἰσαάκιος (β') 183 ἔστειλε στὴ Συρία μιὰ λαμπρὴ πρεσβεία μετὰ πλοῦσια δῶρα στὸ Σαλαδῖνο, μετὰ τὴν ὁποία τοῦ γνωστοποιοῦσε τὴν ἀλλαγὴ ποὺ ἐγίνετο στὸ Βυζάντιο καὶ τοῦ ζητοῦσε νὰ διευκολύνῃ τὴν ἐπάνοδο τοῦ Ἀλέξιου 180 στὴν ΚΠολη. Μετὰ ἀπὸ ἀρκετὴ καθυστέρηση στὴν τουρκικὴ αὐλὴ, μέσω τῆς Ἄκρας πέρασε στὴν Τρίπολη, τῆς ὁποίας ὁ ἄρχοντας, ὁ κόμης Ραϊμόνδος III (1152-1187), τὸν κράτησε γιὰ χρέη καὶ ἄλλες ἐκκρεμότητες τῆς βυζαντινῆς

παντρέψη ὁ Ἰσαάκιος (β') 183 τὴν τριτότοκη Εὐδοκία 262, πρέπει ἢ πρωτότοκη Εἰρήνη 260 καὶ ἢ δευτερότοκη Ἄννα 261 νὰ ἦσαν ἤδη παντρεμένες. Καὶ οἱ δυὸ αὐτὲς εἶχαν ἐπίσης παντρευτῆ ἀπὸ τὸν Ἰσαάκι (β') 183, μετὰ τὴν ἀνοδοῦ του στὸ θρόνο, γιατί εἶναι ἀδιανόητο νὰ ἐγινῶν αὐτοὶ οἱ γάμοι στὸν καιρὸ τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87 (1182-1185) ποὺ οἱ Ἄγγελοι βρισκόνταν ὑπὸ διωγμὸ πρὶν ἀπὸ τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87 οἱ κόρες τοῦ Ἀλέξιου 180 δὲν ἦσαν σὲ ὦρα γάμου, οὔτε γι' αὐτὲς ἀκόμη τὶς βυζαντινὲς ἀντιλήψεις. Γιὰ νὰ γίνῃ ὁ γάμος τῆς Εὐδοκίας 262 τὸ 1190, ἢ Εἰρήνη 260 πρέπει νὰ πρωτοπαντρευτῆκε τὸ 1185 σὲ ἡλικία 15 χρονῶ καὶ ἢ Ἄννα 261 περὶ τὸ 1186/7 σὲ ἡλικία 16 χρονῶ. Ἔτσι προκύπτουν οἱ χρονολογίαις γέννησης τῆς Εἰρήνης 260 περὶ τὸ 1170, τῆς Ἄννας 261 περὶ τὸ 1171/3 καὶ τῆς Εὐδοκίας 262 περὶ τὸ 1172/4.

8. Βλ. προσωπογραφία Κωνσταντίνου Κομν. Ἔγγ. 178, ὑ. 8-10.

9. Χωνιάτης, Λόγος εἰς Ἀλέξιον (γ') Ἔγγ. 180, ἐκδ. I.A. van Dieten, *Orationes et epistulae*, σ. 58: ἀλλ' ἐπαμύνων βασιλεῖ προσγενεῖ (τῷ Ἀλεξίῳ β' Κ. 155) ὡς τῷ Ἡρακλῆσι Ἡρακλῆς ὅσα καὶ εἰς ἄδου στόμιον εὐρύχανθές τὴν Ἀνδρόνικου γένυν κατασπυρέντι καὶ παθόντι τὰ οἰκτίστα.

10. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 703: ταύτην (τὴν Εὐδοκίαν 262) ἐτι τοῦ τεκνόντος (Ἀλέξιου 180) Ἀνδρόνικόν (87) ἐκδιδράσκοντος Ἰσραηλίτας τε καὶ Παλαιστίνην περιόντος πλάνητος...

βασιλείας πρὸς τὴν κομητεία του, καὶ πρὸς τὸν πρίγκιπα τῆς Ἀντιόχειας Βοημοῦνδο III (1163-1201), τὸ γιό τῆς Κωνσταντίας καὶ τοῦ Ραϊμόνδου τοῦ Poitlers, καὶ ἀδελφὸ τῆς μακαρίτισσας αὐγούστας Μαρίας, τῆς συζύγου τοῦ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81, καὶ κυρίως γιὰτὶ ὁ ἀδελφός του καὶ αὐτοκράτορας Ἰσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 εἶχε κλείσει σύμφωνο φιλίας καὶ συμμαχίας μὲ τὸ Σαλαδῖνο, τὸ μεγάλο ἐχθρὸ τῶν Λατίνων. Ὁ Ἀλέξιος 180 γὰ νὰ ἐλευθερωθῆ, ἀναγκάστηκε νὰ δανειστῆ ἀπὸ τοὺς Πιζάτες ἐμπόρους, τὸν Τεῖσικο, τὸ Συμεὼν Τζιμικοῦζο καὶ τὸ Γεράρδο Δαντούνη, καὶ ἄλλους, σεβαστὰ χρηματικά ποσά. Μόνο ἔτσι πέτυχε νὰ ἐλευθερωθῆ ἀπ' τὸ Ραϊμόνδο III τῆς Τρίπολης, καὶ νὰ φτάσῃ ἔπειτ' ἀπὸ ἓνα πολὺ μακρὸ ταξίδι στὴν ΚΠολη¹¹.

Φτάνοντας κοντὰ στὸν εὐεργέτη καὶ ἀδελφὸ του Ἰσαάκιο (β΄) Ἄγγ. 183, ἀμέσως ἔλαβε ἀπ' αὐτὸν τὸν πρῶτο τίτλο τῆς αὐλικῆς ἱεραρχίας, αὐτὸν τοῦ σ ε β α σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α¹², ποὺ ὁ αὐτοκράτορας δὲν εἶχε ἀπονείμει σὲ ἄλλους τοὺς ἀδελφούς του.

Κατὰ τὴ βασιλεία τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἄγγ. 183, συναντᾶμε τὸν Ἀλέξιο Ἄγγ. 180, ὅταν στάλθηκε κατὰ τὸ 1192 ἐναντίον τοῦ Ψευδο-Ἀλέξιου 2οῦ τοῦ Κ α υ σ α λ ῶ ν η¹³, ὅπως καὶ κατὰ τὴ μεγάλη ἐκστρατεία τοῦ 1190 ἐναντίον τῶν Βλαχο-Βουλγάρων, ὅπου στὶς διόδους τῆς Βερρῆς (σημ. Stara - Zagora) τσακίστηκε ὁ βυζαντινὸς στρατός¹⁴. Καὶ στὶς δυὸ αὐτὲς περιπτώσεις δὲν ἀποκάλυψε καμιὰ στρατιωτικὴ ἰκανότητα.

Σὲ ἀντίθεση πρὸς τὴν πραγματικότητα, ὅταν ἀνέβηκε στὸ θρόνο, κυκλοφόρησαν φήμες καὶ τράφηκαν ἐλπίδες πῶς ὁ νέος αὐτοκράτορας θὰ ἀκολουθῆσῃ μιὰ πιὸ ἐπιθετικὴ πολιτικὴ. Σύμφωνα μὲ τὸ Χωνιάτη, ἀκόμη καὶ οἱ Βλαχο-Βούλγαροι φοβήθηκαν νὰ ἀρχίσουν ἐπιδρομὲς ἐναντίον του μέχρι ποὺ ὁ Ἀσάν I παρατήρησε σὲ ἓνα λόγο του –τὸν λόγο αὐτὸν ἀνακάλυψε ὁ Χωνιάτης– πῶς ὁ Ἀλέξιος (γ΄) Ἄγγ. Κομν. 180 δὲν εἶχε κατορθώματα ποὺ νὰ στηρίζουν τὴ φήμη του «ὡς γενναίου». «Οὔτε ποτὲ πολέμησε οὔτε ποτὲ κινδύνευσε, ὅταν στράτευε μαζί μὲ τὸν ἀδελφὸ του. Καὶ τὴν ἀλουργίδα καὶ τὸ στέμμα δὲν τὰ ἔλαβε, εἶπε στὸ λόγο του ὁ Ἀσάν I, ὡς μισθὸ τῶν κόπων του, ἀλλὰ ὡς ἓνα δῶρο τῆς ἀχάριστης τύχης. Καὶ ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 καὶ ὁ Ἀλέξιος (γ΄) Ἄγγ. Κομν. 180 ἓνα γονιὸ εἶχαν τὸν ἀναντρο Ἀνδρόνικο 93, καὶ ὅλα κατὰ ὅμοιο τρόπο καὶ οἱ δυὸ κληρονόμησαν καὶ σὲ τίποτε στὸν πόλεμο δὲ διαφέρουν. Καὶ καθὼς μάλιστα τόσες φορές κατατροπώθηκαν ἀπὸ μᾶς, θὰ εἶναι τώρα οἱ Ἕλληνες πιὸ δισταχτικοί, τόσο πιὸ πολὺ ποὺ ἔχουν

11. Βλ. τὴν Ἐπιστολὴ ἐξ Ἀνατολῆς στὸ Χρονικὸν τοῦ Μάγνου τοῦ Πρεσβύτερου, M.G.H., SS., τ. XVII, σ. 511 κεξ. Χρυσόβουλλον Ἰσαάκιου (β΄) πρὸς Πιζάτας τοῦ 1192, MM3 (1865), σ. 5. Πρβλ. F. Cognasso, Un imperatore, Bessarione 31 (1915), σ. 257.

12. Χωνιάτης, σ. 552 κ.ά.

13. Βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155, ὑ. 90.

14. Βλ. προσωπογραφίαν Ἰσαάκιου (β΄) Ἄγγ. 183, ὑ. 87.

ἀποσπάσει τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, γιατί καθαίρεσαν τὸν Ἰσαάκιο (β΄) Ἰ. Αγγ. 183, πού τοὺς ἀπάλλαξε ἀπὸ τὴ βαριά τυραννία τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87». Μὲ αὐτὰ τὰ λόγια ἀναπτέρωσε ὁ Ἀσάν Ι τὸ ἠθικὸ τῶν ὁμοφύλων του¹⁵.

Τὸ περίεργο εἶναι πού καὶ στοὺς ἴδιους τοὺς Βυζαντινοὺς ὁ Ἀλέξιος (γ΄) Ἰ. Αγγ. Κομν. 180 φάνηκε πὼς θὰ εἶναι πῶς πολεμικὸς ἐναντίον τῶν ἐχτρῶν καὶ πῶς αὐστηρὸς στὴν ἐσωτερικὴ του πολιτικὴ¹⁶. Αὐτὲς ὅλες οἱ ἐλπίδες βρῆκαν τὴν πῶς παταγῶδη διάψευση. Ὁ νέος ἡγεμόνας ἦταν ὁλότελα ἀπόλεμος καὶ καθόλου δὲ φρόντιζε γιὰ τὴ διοίκηση τῶν κοινῶν¹⁷.

Ὁ Ἀλέξιος (γ΄) Ἰ. Αγγ. Κομν. 180, ὅπως καὶ ἀλλοῦ τονίστηκε, «εἶναι ἓνα αὐθεντικὸ προϊόν αὐτῆς τῆς ἐποχῆς τῆς παρακμῆς, μὲ ἓνα περίεργο μίγμα δειλίας καὶ δολιότητος ἀπὸ τὴ μιά μεριά καὶ σφοδρῆς ἐπιθυμίας τῆς ἐξουσίας ἀπὸ τὴν ἄλλη. Αὐτὸς ὁ ἀσθενικὸς ματαιόδοξος ἡγεμόνας πού ἀξιοῦσε νὰ ὀνομάζεται Κομνηνός, γιατί δὲν εὗρισκε ἀρκετὰ λαμπρὴ τὴν ἐπωνυμία τῶν Ἀγγέλων¹⁸, βάλθηκε νὰ φέρῃ στὸ ὄνειρό του καὶ κακέκτυπα νὰ μιμηθῇ τοὺς Μεγάλους Κομνηνοὺς προκατόχους του. Ἄν ἡ Αὐτοκρατορία στὴν κατάστασι τῆς διαφθορᾶς καὶ τῆς ἐξάντλησις πού βρισκόταν κάτω ἀπὸ τὸν Ἰσαάκιο (β΄) Ἰ. Αγγ. 183, μπορούσε ἀκόμη νὰ κρατηθῇ, πῆγαινε τώρα νὰ χάσῃ καὶ τίς τελευταῖες τῆς δυνάμεις. Ἀπὸ χρόνον σὲ χρόνον ἡ ἐσωτερικὴ παρακμὴ ἦταν πῶς κατάδηλη, καὶ στὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τὸ πραξικόπημα τῆς Ἀπριλίου τοῦ 1195 εἶχε συνέπειες πολλαπλῆς καὶ ἀναρίθμητες»¹⁹.

Μόλις ἀνέβηκε στὸ θρόνον διακήρυξε πὼς τὰ ἀξιώματα καὶ οἱ ἀρχεὲς γενικὰ δὲ θὰ ἀγοράζωνται μὲ χρήματα, ἀλλὰ θὰ δίδωνται στοὺς ἀρίστους καὶ ἀξιούς, ἀλλὰ ὅλη ἡ συμμορία πού τὸν κύκλωνε ἦσαν ἄνθρωποι «κερδοσυλλέκτες» πού κοίταζαν πὼς νὰ ἀρπάξουν χρήματα ἀπὸ τίς μεταθέσεις τῶν ἀρχόντων, κ' ἔτσι ἡ κατάσταση ἔπεσε ὁλότελα στὴ διαφθορά, καὶ οἱ ἀρχεὲς χειρότερα ἀπὸ ὅ,τι ἐπὶ Ἰσαακίου (β΄) Ἰ. Αγγ. 183 διατίθενταν. Ὁ καθένας μπορούσε νὰ πάρῃ τὸ πῶς μεγάλο ἀξίωμα καὶ ὄχι μόνο οἱ «ἀγοραῖοι», οἱ «κολλυβιστῆς» καὶ «ὀθονοπράτες» τιμήθηκαν ὡς σε β α σ τ ο ἰ, ἀλλὰ καὶ Κουμάνοι καὶ Σύροι ἀγόρασαν τὸν τίτλο, μὴ λογαριάζοντας τὰ πρῶην ἀφεντικά τους²⁰. Ἀκόμη καὶ φαράδες καὶ ναῦτες καὶ ταβερνιάρηδες καὶ γαιδαροοδηγοὶ τιμήθηκαν μὲ τὸν ὑψηλὸ τίτλο τοῦ π α ν σ ἔ β α σ τ ο υ σ ε - β α σ τ ο ὦ, πού ἄλλοτε ὁ Ἀλέξιος (α΄) Κ. 15 δημιούργησε γιὰ τὸν ἀδελφὸ του Νικηφόρο Κ. 17 καὶ πού μὲ αὐτὸν τιμήθηκαν τόσοι καὶ τόσοι Κομνηνοὶ πρίγκιπες²¹.

15. Χωνιάτης, σ. 613-16.

16. Χωνιάτης, σ. 638.

17. Χωνιάτης, σ. 638.

18. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 3.

19. G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 431-32.

20. Χωνιάτης, σ. 638-39, βλ. καὶ κατωτέρω, ὑ. 202 καὶ 238.

21. Χωνιάτης, σ. 639, δημοτικὸ κείμενο.

Και πρώτη αίτια όλων αυτών ήταν ή ελαφράδα του νέου ήγεμόνα και ή άνικανότητά του για τή διοίκηση τών πραγμάτων, και όχι πιά λίγο τό διεφθαρμένο περιβάλλον τόσο του ίδιου όσο και τής δυναμικής γυναίκας του, τής νέας αύγούσας Εύφροσύνης Δούκαινας Καματηρής, ή όποία πήρε στά χέρια τής τή διοίκηση, διορίζοντας ως «ύπουργό» τής τόν Κωνσταντίνο Μεσοποταμίτη, πού τόση δύναμη είχε και στόν καιρό του 'Ισαάκιου (β') "Αγγ. 183²².

Τό να άποχτήση κανείς ένα άξίωμα άπ' τόν 'Αλέξιο (γ') "Αγγ. Κομν. 180 ή ένα τίτλο ή ένα αύτοκρατορικό χτήμα, ήταν τό μόνο εύκολο, γιατί ύπόγραφε όποιοδήποτε χαρτί του έφερναν, άκόμη «και αν ό είσηγητής ζητούσε να πλεύση με πλοία στην ξηρά ή να όργώση τή θάλασσα ή να μεταφέρη τά βουνά στά βάθη τών θαλασσών ή και να τοποθετήση, όπως λέει ό μύθος, τόν "Αθω πάνω στόν "Ολυμπο»²³.

Τόσον άπόλεμος ό νέος αύτοκράτορας ήταν, πού σ' ένα κρίσιμο σημείο του βουλγαρικού πολέμου, όταν ό 'Ιβαγκός τόν προσκαλούσε να καταλάβη τή βουλγαρική πρωτεύουσα, τό Τίρνοβο, και με αυτό να ύποτάξη όλη τή Βουλγαρία, αυτός «σαν τόν σαλίγκαρο πού μπαινεί στο καβούκι του, κρύφτηκε στο παλάτι», και έστειλε για να συνδράμη τόν 'Ιβαγκό τόν ξάδελφό του Μανουήλ Κ.Κ.Δ. "Αγγ. 175²⁴.

Όταν άντιμετώπιζε άπεσταλμένους από άλλες χώρες πού άπειλούσαν πόλεμο, προσπαθούσε να τούς θαμπώση με μιá επίδειξη αύλικής μεγαλοπρέπειας. Αύτή ήταν ή περίπτωση, όταν ό Γερμανός αύτοκράτορας 'Ερρίκος VI (1190-1197), ό γιός και διάδοχος του μακαρίτη Φρειδεरिकου Ι του 'Κοκκινόπώγωνα, έστειλε πρέσβεις στην ΚΠολη για να αξιώση τήν από Δυρραχίου μέχρι Θεσσαλονίκης περιοχή πού είχαν καταλάβει οι Νορμανδοί, καθώς έγινε κύριος του θρόνου τής Σικελίας. 'Ο φαιδρός κύρ 'Αλέξιος (γ') "Αγγ. Κομν. 180 κατά τή γιορτή τών Χριστουγέννων, στίς 25. ΧΙΙ. 1195, φόρεσε τή «διάλιθη αύτοκρατορική στολή» και πρόσταξε όλους τούς αύλικούς του να φορέσουν «χρυσούφεις και πλατυσήμους έσθήτας» και έμφανίστηκε από μέρος ύψηλό, κάνοντας τή λεγόμενη τελετή τής «πρόκυψης», για να καταπλήξη έτσι και να εξαγοράση τούς Γερμανούς πρέσβεις. Τό μόνο πού πέτυχε ήταν να προκαλέση τις λοιδωρίες τών ξένων, σέ βάρος «τών άπόλεμων Γραικών, πού έδιναν σημασία στη χλιδή και τήν πολυτέλεια, αύτή πού μόνο τ' άνδράποδα ένθουσιάζει». «Δέν έχουν οι Γερμανοί άνάγκη από τέτοια θεάματα και στολίγματα, είπαν οι πρέσβεις, πού μόνο στίς γυναίκες άρμόζουν για να άρέσουν στους άντρες», και άπειλήσαν πώς αν δέν ίκανοποιηθούν τά αίτήματα του κυρίου τους, άλλη λύση δέν

22. Χωνιάτης, σ. 639-40. Για τήν ύπουργία του Κ. Μεσοποταμίτη επί 'Ισαάκιου (β') "Αγγ. 183, βλ. τήν προσωπογραφία αυτού του τελευταίου, ύ. 96.

23. Χωνιάτης, σ. 599-600.

24. Χωνιάτης, σ. 620-21.

υπάρχει παρά ο πόλεμος, στὸν ὁποῖον δὲ χρειάζονται πολύτιμα πετράδια, ἀλλὰ φωτιά ἀπ' τὰ μάτια καὶ ἰδρώτες ποὺ γυαλίζουν τὰ σώματα τῶν πολεμιστῶν. Καὶ ζητοῦσαν ἐκ μέρους τοῦ κυρίου τους ἐτήσιο φόρο πενήντα κεντηνάρια χρυσοῦ!

Ὁ πρεσβευτὴς ποὺ ἐκ μέρους τοῦ Βυζαντίου στάλθηκε τὸ 1196 στὸν Ἑρρίκο VI, ὁ πάμπλουτος ἑπαρχὸς ΚΠόλεως Εὐμάθιος Φιλοκάλης, πιστὸ ἀντίγραφο τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἁγγ. Κομν. 180, ζήτησε νὰ παρουσιασθῆ στοῦ Γερμανοῦ καίσαρα μὲ τὴ στολὴ τοῦ ἐπάρχου καὶ ὄχι μὲ τὴν κοινὴ τῶν πρεσβευτῶν, ἀναλαμβάνοντας προσωπικὰ τὰ ἐξοδα τῆς ἀποστολῆς. Μὲ αὐτὴ τὴν ἐμφάνιση προκάλεσε τὰ γέλοια τῆς γερμανικῆς αὐλῆς, πέτυχε ὁμως νὰ περιορίσῃ τὸ φόρο σὲ δεκαεῖς κεντηνάρια χρυσοῦ²⁵.

Ὁ Ἀλέξιος (γ') Ἁγγ. Κομν. 180 δὲ νόμιζε τὴν ἀπόχτηση τοῦ στέμματος «ὡς ἐννομη ἐπιστασία τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ ὡς εὐκαιρία γιὰ νὰ ἀπολαύσῃ ὅλη τὴ χλιδὴ καὶ ὅλες τὶς ἀνέσεις», ποὺ τὸ στέμμα χαρίζει, γι' αὐτὸ καὶ παράτησε σὲ ἄλλους τὸ πηδάλιο τῆς διακυβέρνησης, ὅπως ἀκριβῶς ὁ κακὸς κυβερνήτης ἑνὸς πλοίου, ποὺ μπροστὰ στὴ μεγάλη τρικυμία παραδίνει σὲ ἄλλον νὰ τὸ πηδαλιουχῆσῃ²⁶.

Τοῦ ἄρσαν γιὰ τὰ ἀρθρικὰ τῶν ποδιῶν του²⁷ τὰ θερμὰ λουτρά τῶν Πυθίων, ἐπίσης ὁμως καὶ τὰ εὐχάριστα ταξίδια μὲ τὴν αὐτοκρατορικὴ θαλαμηγὸ. «Λέει καὶ μάλωναν μεταξύ τους, λέει ὁ Χωνιάτης, οἱ χαρὲς τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θάλασσας, μέσα στὴν ψυχὴ αὐτοῦ τοῦ ἡγεμόνα, καθὼς ἡ καθεμιὰ διεκδικοῦσε ἀπ' τὴν ἄλλη τὴ νίκη».

Μιά φορὰ μέσα στὴ θαλαμηγὸ ἦσαν καὶ κυρίες τῆς αὐλῆς καὶ ἡ εὐχαρίστηση ὄλων κάτω ἀπὸ οὐριό ἀνεμο ἦταν μεγάλη. Ξαφνικὰ ὁμως, καθὼς βγήκαν ἀπ' τὸν Ἀστακηνὸ κόλπο, ἔξω ἀπ' τὴ Νικομήδεια, μιά καταγιγίδα βρήκε τὸ καράβι ποὺ κόντευε νὰ τὸ βουλιάξῃ· ὅλοι τρομοκρατήθηκαν, κρύος ἰδρώτας τοὺς περιέλουσε καὶ ἀκούγονταν βοές, ἐπικλήσεις πρὸς τὸ Θεό, οἰμωγὲς καὶ ὀλολυγμοί.

Μόλις σώθηκαν στὴν Πρίγκιπο, καὶ ἀπ' τὴ Χαλκηδὸνα διαπεραιώθηκαν στὶς ἀποβάθρες τοῦ μεγάλου παλατιοῦ, ὅπου τοὺς περιμεναν ἀρματοδρομίες καὶ θεατρικὲς ἐπιδείξεις στὸν Ἱππόδρομο. Ἀπὸ κεῖ ἤθελαν νὰ περάσουν μὲ τὴ θαλαμηγὸ στοῦ παλάτι τῶν Βλαχερνῶν. Τότε, συνεδριάσεις τῶν ἀστρολόγων συγκροτήθηκαν, γιὰ νὰ ἀποφανθοῦν ἂν θὰ εἶναι αἴσιο τὸ ταξίδι, «γιατί οἱ αὐτοκράτορες μας, λέει ὁ Χωνιάτης, ἀκόμη καὶ γιὰ μερικὰ τους βήματα ἐξετάζουν τὴ θέση τῶν ἀστρῶν». Καὶ ἀναγκάστηκαν, χωρὶς νὰ θένε, νὰ μείνουν στοῦ μεγάλο παλάτι μέχρι τὴν Παρασκευὴ τὸ βράδυ τῆς

25. Χωνιάτης, σ. 627-31. Γιὰ τὸν Εὐμάθιο Φιλοκάλη, βλ. προσωπογραφίαν Ἰσαάκου (β') 183, ὑ. 79, καὶ R. Guiland, *Les Logothètes*, REB29 (1971), σ. 84, ἀριθ. 9.

26. Χωνιάτης, σ. 605.

27. Γιὰ τὴν ἀρρώστια τῶν ποδιῶν τοῦ αὐτοκράτορα, ἓνα εἶδος ποδάγρας, βλ. προσωπογραφία|Μανουῆλ Καμύτζη Κομν. Δοῦκ. Ἁγγ. 175, ὑ. 36 καὶ 37.

πρώτης εβδομάδας τῶν νηστειῶν, γιά νά ἀναχωρήσουν τή νύχτα τῆς Παρασκευῆς πρὸς τὸ Σάββατο, τῆς 3ης τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1201, σύμφωνα μὲ τίς ἀποφάνσεις τῶν ἀστρολόγων.

Τὴν ὀρισμένη ὥρα, καὶ ἐνῶ μπροστὰ στίς ἀκτὲς τοῦ μεγάλου παλατιοῦ πάνω στὸ κύμα σάλευε ἡ αὐτοκρατορική θαλαμηγός, συγκεντρώθηκαν, κρατώντας ἀναμμένα κεριὰ γιά τὴν τελετῆ, ὅλοι οἱ αὐτοκρατορικοὶ συγγενεῖς σπὴν πρὸ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ κοιτῶνα αἴθουσα, γιά νά παραλάβουν τὸν αὐτοκράτορα καὶ νά κατέβουν μαζί του στὴ θαλαμηγό. Τότε, κατὰ τὸ Χωνιάτη, «γιά νά δεῖξη ὁ Θεὸς πῶς αὐτὸς εἶναι κύριος τῶν ὠρῶν καὶ τῶν χρόνων, τὰ ἔφερε ἔτσι πού νά χαλάση τὸ πάτωμα τῆς αἴθουσας –χάλασε βέβαια εἴτε γιὰτὶ ἦταν παλιὸ καὶ δέχτηκε πολὺ κόσμος, εἴτε ἀπὸ σεισμικὴ δόνηση– καὶ νά ἀνοίξη ἓνα μεγάλο χάσμα», πού μέσα σ' αὐτὸ μὲ ἀρκετοὺς ἄλλους ἔπεσε ὁ διάδοχος τῆς βασιλείας *δ ε σ π ὀ τ η ς* Ἀλέξιος Δούκας Κομνηνός. Παλαιολόγος 290, ὁ δεύτερος σύζυγος τῆς πρωτοκόρης τοῦ αὐτοκράτορα *β α σ ί λ ι σ σ α ς* Εἰρήνης Ἰ. Αγγ. Κ. 260, πού χτύπησε βαριά στὰ «βάθρα τοῦ σώματος».

«Ἄν ἀπ' αὐτὸ ὁ αὐτοκράτορας διδάχτηκε ἢ μετάνιωσε γιά τίς πεποιθήσεις του σπὴν ἀστρολογία, λέει ὁ Χωνιάτης, τίποτε δὲν ἔχω νά πῶ»²⁸. Αὐτὸ ἦταν ἓνα μέρος ἀπ' τὴ ζωὴ τῆς αὐλῆς στοὺς πεισμένους χρόνους τοῦ κύρ Ἀλέξιου (γ') Ἰ. Αγγ. Κ. 180.

Ἀποδοσμένος, ὅπως εἶδαμε σπὴν ἀστρολογία – αὐτὸ συγκινοῦσε ὅλους σχεδὸν τοὺς συγχρόνους του– «εἶχε παραγμένη τὴ συνειδηση γιά ὅ,τι ἔκανε στὸν ἀδελφὸ του Ἰσαάκιο (β') Ἰ. Αγγ. 183, καὶ διαρκῶς φοβόταν τὴν ἐκδίκηση τῆς μοίρας πού πάντα πέφτει πάνω στοὺς ἐνόχους»²⁹.

Ἀνάγλυφη βλέπομε τὴν ἰδιοσυγκρασία τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἰ. Αγγ. Κομν. 180 κατὰ τίς τραγικὲς μέρες τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1203 πού ὁ ἀναντρος ἡγεμόνας ἐγκατάλειψε τὸν ἀγῶνα καὶ τὴν ΚΠολη, καὶ αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν οἰκογένειά του, ἀρπάζοντας δώδεκα κεντηνάρια χρυσοῦ καὶ τὰ κοσμήματα τοῦ στέμματος³⁰.

28. Χωνιάτης, σ. 701-3· Εὐθύμιος Τορνίκης, Λόγος ἐγκωμιστικὸς εἰς τὸν βασιλέα κύρ Ἀλέξιον (γ') Κ., REB26 (1958), σ. 64-5, πού λέει πῶς κατὰ τὴν τρικυμία τοῦ ταξιδιοῦ ἡ βασίλισσα - Σελήνη Εὐφροσύνη Δ.Κ., οἱ Ἡλιάδες πριγκίπισσες Εἰρήνη 260 καὶ Ἄννα 261, δάκρυζαν καὶ στέναζαν, καὶ μόνος ὁ βασιλέας - Ἡλιος κύρ Ἀλέξιος (γ') 180, χωρὶς νά πῆ στὴ θάλασσα «Σῶπα καὶ φιμώσου», στάθηκε ψύχραιμος καὶ ἀκλόνητος, ἂν καὶ τοὺς ἴδιους τοὺς ναῦτες τοὺς ἐπίασε ἡ θάλασσα. Καὶ ἀκόμη ὁ βασιλέας ἐμψύχωνε τοὺς κωπηλάτες καὶ αὐτὸν τὸν κυβερνήτη πού ἔδειχνε πῶς φοβᾶται. Γιά τὸν Ἀλέξιον Κομν. Παλ. 290, βλ. V. Laurent, La Généalogie des premiers Paléologues, B8 (1933), σ. 126-29, ὅπου κακῶς, καθὼς στηρίζεται στὸν E. de Muralt, τοποθετεῖ τὸ γεγονός τοῦ τραυματισμοῦ του στίς ἀρχές τοῦ Μάρτη τοῦ 1202.

29. Χωνιάτης, σ. 724: ἔχων δὲ τὴν συνειδησιν βάλλουσαν ἐφ' οἷς ἠνόμησεν εἰς τὸν ἀδελφόν, τὸ χρεῶν ἐδεδειε καὶ τὴν πάντα περισκοποῦσαν τὰ θνητῶν πράγματα δίην διηγεκῶς ὑπεβλέπετο...

30. Χωνιάτης, σ. 723-24.

Τὰ μόνα ἐπαινετικά πού βρίσκει ὁ Χωνιάτης νὰ μᾶς πῆ γι' αὐτὸν τὸν ἡγεμόνα τῆς παρακμῆς εἶναι πὼς ἦταν «χαριτωμένος σπὴν ἐμφάνισι, ψηλός, μελίχιος κατὰ τῆ συμπεριφορὰ καὶ εὐγενικός, εὐκολοπλησίαστος σὲ σημεῖο πού ὅποιος ἤθελε τὸν πλησίαζε γιὰ νὰ τὸν παρακαλέσῃ γιὰ κάτι. Μέσα σ' αὐτὸν τὸν κανόνα περιλαμβάνονταν καὶ οἱ διαβολεῖς καὶ οἱ συκοφάντες καὶ οἱ κόλακες πού λαμπρὰ κι αὐτοὺς δεχόταν»³¹.

Ὁ δόλος καὶ ἡ δολοφονία δὲν ἦταν κάτι πού μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ πὼς δὲ μεταχειρίζονταν. Αὐτῆς τῆς τάσης τοῦ πιθανόν νὰ ὑπῆρξαν θύματα ὀρισμένοι ἀντάρτες, ὅπως ὁ Ψευδο-Ἀλέξιος 2ος³², ὁ Ψευδο-Ἀλέξιος 4ος³³ καὶ ὁ φοβερός τύραννος τῆς Κύπρου Ἰσαάκιος Δούκας Κομνηνός 229³⁴ καὶ ἄλλοι, γιὰ νὰ δεχτῆ γι' αὐτὴ τὴν ικανότητά του τίς τόσο θερμὲς κολακειῖες τοῦ Ἀθηνῶν Μιχαῆλ Χωνιάτη³⁵.

Κυρίως ὁ Ἀλέξιος (γ') Ἀγγ. Κομν. 180 ἐπαινεῖται ἀπ' τὸ Νικήτα Χωνιάτη, γιατί δὲν ἐπέβαλε ποτέ του, ἂν ἐξαιρέσῃ κανεὶς τὴν τελεία τύφλωσι τοῦ ἀδελφοῦ του, θηριώδεις ποινές. «Δὲν φύτευσε στὸ σκοτάδι μάτια, οὔτε κλάδεψε σὰν ἀμπέλι χέρια καὶ πόδια, οὔτε ὡς μάγειρος ἐψῆσε ζωντανοὺς ἀνθρώπους», ὅπως ὁ Ἀνδρόνικος (α') Κ. 87. Ὅσον καιρὸ φοροῦσε τὴ «μελαγχολικὴ πορφύρα», καμιὰ γυναίκα δὲ φόρεσε μαῦρα, οὔτε ἔχυσε πύρινα δάκρυα γιὰ κάποιο δικό της³⁶. Σὲ ἐνίσχυσι τοῦ Νικήτα Χωνιάτη πάνω σ' αὐτὸ ἔρχεται ὁ ἀδελφός του, ὁ Ἀθηνῶν Μιχαῆλ Χωνιάτης, πού μᾶς λέει πὼς «ὁ μέγας Ἀλέξιος (γ') Ἀγγ. Κομν. 180, ὅπως ὁ προκάτοχός του ὁ ἀγανώτατος Ἰωάννης (β') Κ. 34, κανενὸς ὑπηκόου δὲν ἀκρωτηρίασε τὰ μέλη, κανένα δὲν τύφλωσε, κανένα δὲν ἐξόρισε καὶ κανενὸς δὲ δήμευσε τὴν περιουσία. Καμιὰ γυναίκα δὲ φόρεσε μαῦρα πέπλα γιὰ τὸ γιό της ἢ τὸν ἀντρα της. Τέτοιος ὁ αὐτοκράτορας, βωμός ἐλέους, καὶ καθαρὸς ὄχι μόνον ἀπὸ αἷμα ἀλλὰ καὶ ἀπὸ δάκρυα»³⁷.

II

Ὁργανωμένη συνωμοσία κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰσαάκιου (β') Ἀγγ. 183 καὶ ἐγκατάλειψι τοῦ κατὰ Βουλγαρίας πολέμου, κινήσεις τῆς γυναίκας τοῦ Εὐφροσύνης Δούκαινας γιὰ κατάληψι τοῦ μεγάλου παλατιοῦ, ἀνταρσία τοῦ Ἀλέξιου Κοντοστέφ. Κομν. 228, δουλόπρεπη ὑποδοχὴ τῆς Εὐφροσύνης Δούκαινας ἀπ' τὰ μέλη τῆς ἀριστοκρατίας, ἀφιξὴ τοῦ Ἀλέξιου (γ')

31. Χωνιάτης, σ. 724.

32. Βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου (β') Κ. 155, ὑ. 90 καὶ 90α.

33. Βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου (β') Κ. 155, ὑ. 104.

34. Χωνιάτης, σ. 612.

35. Βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου (β') Κ. 155, ὑ. 107.

36. Χωνιάτης, σ. 724-25.

37. Μιχαῆλ Χωνιάτης, Προσφώνημα εἰς κύρ Βασίλειον τὸν Καματηρόν, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, Τὰ Σωζόμενα, τ. Α', σ. 318-19.

"Αγγ. Κομν. 180 στο έξωτ. Φιλοπάτιο και διαμαρτυρία τῶν κριτῶν τοῦ βήλου γιὰ τὸ σφετερισμὸ τοῦ θρόνου, στέψη τοῦ νέου αὐτοκράτορα και δυσοίωνα σημεῖα κατὰ τὴν τελετή, τὸ παρατσούκλι Βαμβακοράβδης, χαρακτήρας και προσωπικότητα τῆς νέας αὐγούστας Εὐφροσύνης Δούκαινας, οἱ τυφλοὶ ἀδελφοὶ τοῦ νέου αὐτοκράτορα, ὁ ἀδελφὸς τῆς αὐγούστας Βασίλειος Δούκας Καματηρός, οἱ αὐτοκρατορικοὶ γαμβροὶ πρῶτοι και δεύτεροι σύζυγοι τῶν πριγκιπισσῶν, Ἀνδρόνικος Κονοστέφ. Κομν. 200 και Ἀλέξιος Παλ. Δούκ. Κομν. 290 τῆς Εἰρήνης 260, και Ἰσαάκιος Κομν. Βατ. 240 και Θεόδωρος Κομν. Λάσκαρις τῆς Ἄννας 261, και οἱ ἀπόγονοί τους, ἡ ἀναγόρευση ὡς δεσπότη (= διαδόχου τῆς βασιλείας) τοῦ Ἀλέξιου 290 και ὡς βασιλίσσας τῆς Εἰρήνης 260, ἡ τρίτη κόρη Εὐδοκία 262 και ὁ ἀντρας τῆς Στέφανος II τῆς Σερβίας, ἡ πιλοφορία τῶν γαμβρῶν, παιχνίδια και γυμνάσματα κατὰ τοὺς δεύτεροὺς γάμους τῶν πριγκιπισσῶν Εἰρήνης 260 και Ἄννας 261.

Ὁ Ἀλέξιος (γ') Ἄγγ. 180 ἀναδείχθηκε αὐτοκράτορας σὺς ἀρχές μιᾶς καλᾶ ὀργανωμένης ἀπ' τὸν Ἰσαάκιο (β') Ἄγγ. 183 ἐκστρατείας ἐναντίον τῶν Βλαχο-Βουλγάρων, ἀλλὰ σὴν ΚΠολη, τὸν περιμέναν πὺ ἐπειγουσες προσωπικὲς ὑποθέσεις. Γιὰ τὸ κακὸ λοιπὸν τῆς Αὐτοκρατορίας, ἀλλὰ γιὰ δικὸ του καλὸ, ἀκύρωσε τὴν ἐκστρατεία και διάλυσε τὸ στρατό. Ἦταν ἓνα τολμηρὸ παιχνίδι ποὺ σ' αὐτὸ ἐπαιξε τὴ στρατιωτικὴ ἰσχὺ τοῦ Κράτους γιὰ νὰ δείξη τὴν εὐγνώμοσύνη του στοὺς στρατηγούς, ἀξιωματικοὺς και ὀπλίτες, ποὺ τὸν ἀναγόρευσαν, και τίς οἰκογένειές τους, καθὼς ἀναπάντεχα τοὺς ἀπολευτέρωσε ἀπὸ μιᾶ ἐπικίνδυνη ἐκστρατεία.

Ἡ ἀριστοκρατία και ὁ λαὸς τῆς ΚΠολης σὺς ἀρχές δέχτηκαν τὴν ἀλλαγὴ σὺ θρόνο, χωρὶς νὰ δώσουν και μεγάλη προσοχή³⁸.

Πρῶτη δουλειὰ τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἄγγ. 180 ἦταν ἀπ' τὰ Κύπελλα νὰ ἀναγγεῖλη σὴ γυναῖκα του, τὴν μέχρι τότε σεβαστοκρατόρισσα Εὐφροσύνη³⁹, και στοὺς ἀρχόντες τῆς πρωτεύουσας τὴν ἀναγόρευσὶ του⁴⁰. Ὅταν αὐτὴ ἀμέσως κινήθηκε γιὰ νὰ καταλάβη τὸ μέγα ἱερὸ παλάτι, μερικοὶ κοινοὶ ἄνθρωποι, μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ ὅ ὄχλος, συγκεντρώθηκαν γύρω ἀπ' τὸν Ἀλέξιο Κονοστέφανο Κομν. 228, γιὸ τοῦ παλιοῦ ἐνδοξοῦ μεγάλου δουκά Ἀνδρόνικου Κονοστέφανου Κομνηνοῦ 135, ἓνα λάτρη τῆς ἀστρολογίας, ποὺ φωνάζοντας πῶς «δὲ θένε πιά νὰ βασιλεύονται ἀπ' τοὺς

38. Χωνιάτης, σ. 600: ἤδη γάρ και τὸ τῆς πολιτείας αὐτὸν ἀνευφήμησε πλήρωμα, ... τὸ τε τῆς συγκλήτου μέρος, εἰ και μὴ ἄπαν... και τῶν ἐκ τοῦ δήμου πρὸς τὴν τῶν ἡγγελεμένων οὐδὲν τις ἀτάσθαλον ἐνεόχημουν, ἀλλ' ἡρέμησαν μὲν πάντες και συνεπευδόκησαν τοῖς ἀκουσθεῖσι, μήτε βαπταρίσαντες μήτε ἀναφλεγέντες...

39. Σῶζεται ἡ σφραγίδα τῆς ὡς σεβαστοκρατόρισσας:

Σφράγισμα γραφῶν Εὐφροσύνης τυγχάνω
νύμφης ἀνακτος, σεβαστοκρατορίσσης.

Βλ. Zacos - Vegler, ἀριθ. 2746, σ. 1557-58.

40. Χωνιάτης, σ. 598-99.

Κομνηνούς, γιατί παραπλήθυναν», κατέλαβαν την άγια-Σοφιά⁴¹.

Όταν η νέα αυτοκρατορίσα Εύφροσύνη Δούκαινα έμπαινε πιά στο μεγάλο παλάτι, μερικοί άπ' τούς ευγενείς πού ήσαν μαζί της έπετέθηκαν κατά του πλήθους και έπιασαν και φυλάκισαν τόν 'Αλέξιο Κοντοστέφ. Κομν. 228. Κατόπι ένας κατώτερος κληρικός τής άγια-Σοφιάς πού δωροδοκήθηκε με λίγα χρήματα ανέβηκε στον άμβωνα και άρχισε την εύφημία του 'Αλέξιου (γ') 'Αγγ. 180, χωρίς τή συγκατάθεση του πατριάρχη, και αυτό, μαζί με μία μοιρασιά χρημάτων στους φωνακλάδες άπ' τούς πολίτες και σε όρισμένους δικαστές, έφτασε γιά νά ανακτηθούν τά άποθαρρημένα πλήθη.

Ο πατριάρχης ΚΠόλεως Γεώργιος (β') ο Ξιφιλίνος (1191-1198), ένας άπ' τούς πρώτους όπαδούς του 'Ανδρόνικου Κ. 87, πού άπ' τόν 'Ισαάκιο (β') 'Αγγ. 183 ύψώθηκε σε πατριάρχη, γιά πολύ λίγο αντίστάθηκε μέχρι πού είδε πώς η ύπόθεση ήταν χαμένη γιά τόν 'Ισαάκιο (β'), κ' έτσι συμφιλιώθηκε με τή νέα κυρία τών πραγμάτων, την Εύφροσύνη Δούκαινα Καματηρή⁴².

Μετά την προσχώρηση του πατριάρχη, κανείς δέν έδειχνε νά έχη αντίθετη γνώμη, αλλά όλοι έτρεχαν προς τό μεγάλο παλάτι νά συναντήσουν τή βασίλισσα, «ώς άνδράποδα», ως σκλάβοι, και πριν νά δουν τό σφετεριστή και έξετάσουν πώς εκθρόνισε τόν πρώην αυτοκράτορα, «ύπόκυπταν στή γυναίκα εκείνου πού λεγόταν πώς θά βασιλεύση, και έβαζαν τά κεφάλια τους κάτω άπ' τά πόδια της, και σαν τά σκυλάκια περιέστρεφαν τή μύτη τους γύρω άπ' τό ύπόδημά της, και καθώς σηκώνονταν είχαν τά χέρια τους σταυρωμένα στο στήθος και τά πόδια τους μαζεμένα και την πρόσεχαν με εύλάβεια.

Και η βασίλισσα πού ήταν, λέει ο Ιστορικός, «πολύμορφο και ποικιλότροποπραματάκι», ήξερε νά βρισκη γιά τόν καθένα την κατάλληλη φράση και νά προσελκύη, κοροϊδεύοντας τούς άφελείς ΚΠολίτες. Και κείνοι πάλι, «σαν τίσ γουρούνες πού γέμισαν τίσ κοιλιές τους και ξαπλώνουν άμέριμνα», άκουγαν τά γλυκόλογα τής Δούκαινας και δέν εύρισκαν νά έγινε τίποτε τό παράνομο, πού ο ένας άδελφός ξεθρόνισε και τύφλωσε τόν άλλο και σφετερίστηκε τό θρόνο του⁴³.

41. Χωνιάτης, σ. 600-1. Είναι περίεργη η φωνή αγανάκτησης πώς «δέν θένε πιά νά βασιλεύονται άπ' τούς Κομνηνούς», παράλληλη προς εκείνη γιά τούς 'Αγγέλους, «ούκέτ' έφασκον ύπ' 'Αγγέλων βούλεσθαι θασιλεύεσθαι», βλ. Χωνιάτης, σ. 743, η προς την άποδοκίμασία τών εκ Κομνηνών 'Αγγέλων, βλ. Χωνιάτης σ. 701, δημοτικό κείμενο, γιά τόσο ο 'Αλέξιος (γ') 'Αγγ. 180, γίος του 'Ανδρόνικου Δ. 'Αγγ. 93, όσο και ο 'Αλεξιος Κοντοστέφανος Κομν. 228, γίος του 'Ανδρόνικου Κ.Κ. 135, ήσαν έγγονοί πορφυρογέννητης Κομνηνής πριγκίπισσας, τής Θεοδώρας Κ. 38 ο πρώτος, τής 'Αννας Κ. 77 ο δεύτερος. Η μόνη διαφορά είναι πού ο 'Αλέξιος (γ') 'Αγγ. 180 πήρε με αύταρέσκεια την προσωνομία Κομνηνός, έπίσημα βλ. άνωτέρω, ύ. 3. Αυτή την προσωνομία μπορούσε πολύ καλά νά πάρη και ο 'Αλέξιος Κοντοστέφανος Κομν. 228.

42. Χωνιάτης, σ. 601. Γιά τό Γεώργιο (β'), βλ. και κατωτέρω, ύ. 147.

43. Χωνιάτης, σ. 601-2.

Στό μεταξύ, προχωρώντας άργά άπ' τή Κύπελλα πλησίαζε πρός τήν ΚΠολή ό νέος κύριος. Ένώ μέ τίς δωρεές, τίς έκχωρήσεις κτημάτων και τίς τιποφορίες, είχε κερδίσει τήν ύποστήριξη τής άριστοκρατίας και τής γραφειοκρατίας, άφησε γιά ήθική ενίσχυση τής θέσης του, νά κυκλοφορήση ή ψεύτικη είδηση πώς «τό όλον στράτευμα τόν ανάγκασε κάτω άπ' τήν άπειλή θανάτου νά πάρη τό στέμμα, αντίθετα πρός τή δική του θέληση, και άκόμη πώς ή τύφλωση του έκπτωτου Ίσαάκιου (β΄) ΄Αγγ. 183 έγινε άπό κείνους πού πάνω τους στηριζόταν και ήλιπιζε πώς θά τους έχη σαν τή μάτια του γιά νά τόν οδηγούν»⁴⁴.

Όταν έφτασε στο έξωτερικό λεγόμενο Φιλοπάτιο⁴⁵, έξω άπ' τή τείχη τής ΚΠολης, έδωσε μιή μεγάλη δεξίωση, πού σ' αυτή καθισμένος πάνω σ' ένα όλόχρυσο και λαμπρό θρόνο, δέχτηκε όλους τούς άρχοντες, έκτός άπό λίγους άξιωματούχους τής πρωτεύουσας, γιά νά του ύποβάλουν τήν έκφραση του σεβασμού τους. Είναι άξιοσημείωτο πώς μερικοί κριτές του βήλου διαμαρτυρήθηκαν έντονα και γέλασαν μέ θόρυβο, καθώς είδαν τόν άυτοκράτορα νά είναι ντυμένος μέ τίς πολυτελείς άυτοκρατορικές φορεσιές πού είχε ράψει γιά τόν εαυτό του ό Ίσαάκιος (β΄) ΄Αγγ. 183, και πρόβλεψαν πώς αυτή «ή άλλοίωση τής άρχής» θά είναι άρχή μελλοντικών συμφορών, όπως εκείνων του «Όσιρη και του Τυφώνα», και «έφεραν άκόμη στο νοϋ τους όσα κακά και σημεία και τέρατα εξαπόστειλε ό Θεός στην Αίγυπτο γιά τή σκληρότητα του φαραώ»⁴⁶.

Οι κριτές άυτοι άμέσως άντικαταστάθηκαν, αλλά άπ' άυτό φαίνεται πώς ή αντίδραση τής γραφειοκρατίας δεν είχε όλότελα κατανικηθή.

Άπ' τή Φιλοπάτιο ό άυτοκράτορας διά τής Χρυσής πύλης και τής Μέσης έφτασε στις ώραιες λεγόμενες πύλες τής άγια-Σοφιάς, γιά νά λάβη σύμφωνα μέ τό έθιμό «τά του κράτους σύμβολα». Εκεί, προληπτικός καθώς ήταν, περίμενε άπ' τούς ώροσκόπους πού είχαν έγκατασταθή στα κατηχομενεία τής άγια-Σοφιάς νά του δώσουν τό σύνθημα γιά τό «καίριον τής ώρας» τής εισόδου.

Άκολούθησε ή στέψη του στην άγια-Σοφιά άπ' τόν πατριάρχη Γεώργιο (β΄), ή όποία συνοδεύτηκε άπό κακούς οίωνους. Τό άλογο, ένα περήφανό τής Άραβίας, πού προσήγαγε ό πρωτοστράτορας, προφανώς ό ξάδελφος του άυτοκράτορα Μανουήλ Κ.Κ.Δ. ΄Αγγ. 175, ήταν πολύ άγριο και δε δέχόταν τόν άναβάτη. Όταν μετά πολλές θωπείες του αύχένα, τό άλογο ήρέμησε και έπαυσε νά σηκώνεται στα δυό του πόδια, ό βασιλέας πήδησε πάνω του και έπιασε τή ήνία, αλλά τό άλογο σαν ξεγελασμένο πού δέχτηκε τόν έπιβάτη πού δεν ήθελε, άτακτούσε όπως πρώτα, και σήκωνε μέ

44. Χωνιάτης, σ. 597 δημοτική άπόδοση.

45. Γιά τό Φιλοπάτιον, έξωτερικόν και έσωτερικόν, βλ. R. Janin, Constantinople byzantine, σ. 143-45 και 511.

46. Χωνιάτης, σ. 602-3, μαζί μέ τή δημοτική άπόδοση.

χρεμετισμούς τὰ πόδια του, καὶ δὲν ἔπαυσε νὰ κάνη ἔτσι μέχρι ποῦ ἔρριξε κάτω τὸ «λιθόστρωτο» στέμμα τοῦ βασιλέα καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιο «ἀποσφαίρισε» καὶ ὅταν ἔφεραν ἄλλο ἄλογο καὶ ὁ βασιλέας ἀνέβηκε σ' αὐτό, «φαινόταν τὸ βλαμμένο του ἀπ' τὴν πτώση στέμμα, καὶ αὐτὸ θεωρήθηκε ὡς ἓνα κακὸ σημάδι ποῦ προοιωνίζε πτώση ἀπ' τὰ ὕψη τῆς βασιλείας σὲ διάφορες κακοπάθειες».

Στὴν πομπή ἀκολουθοῦσαν ἔφιπποι οἱ ἀγέρωχοι γαμβροὶ του, ὁ Ἀνδρόνικος Κομνοστέφανος Κομν. 200, πρῶτος σύζυγος τῆς Εἰρήνης Ἄγγ. Κ. 260, καὶ ὁ Ἰσαάκιος Κομνηνός 240, πρῶτος σύζυγος τῆς Ἄννας Ἄγγ. Κ. 261, καὶ ὁ γέρος θεῖος του σεβαστοκράτορας Ἰωάννης Δούκας 90, ἀλλὰ χωρὶς κανεὶς νὰ διαταράξη τὴ μουλάρη ποῦ αὐτὸς ὁ τελευταῖος καβαλλίκευε, τὸ σεβαστοκρατορικὸ στέφος ἔπεσε ἀπ' τὸ κεφάλι του καὶ κυλίστηκε στὸ ἔδαφος, ἀποκαλύπτοντας τὴ φαλάκρα του ποῦ γυάλιζε σάν ὀλόγιμο φεγγάρι· ὅλοι ἔβαλαν τὰ γέλοια ἀλλὰ καὶ ὁ Δούκας κράτησε τὴν ψυχραιμία του καὶ μὲ κάποιο ὑποκριτικὸ χαμόγελο ἀντιμετώπισε τὸ περιστατικόν⁴⁷.

Ἡ βασιλεία αὐτοῦ τοῦ μονάρχη ποῦ «γιά τὸ χαῦνο καὶ μαλθακὸ τοῦ χαρακτήρα του σωστὰ ὁ λαὸς ἐπονόμασε Βαμβακοράβδη⁴⁸, ἄρχιζε μὲ πολὺ κακοὺς οἰωνοὺς, οἱ ὅποιοι δυστυχῶς γιὰ τὴν Αὐτοκρατορία ἐπαλήθευσαν.

Ὁ Ἀλέξιος (γ') Ἄγγ. Κομν. 180 ἀνέβηκε στὸ θρόνο ἀπὸ ἓνα ὄμιλο δυσαρραστημένων ἀριστοκρατῶν, ἀλλὰ γιὰ πιὸ θετική βοήθεια, εἰδικὰ στὶς στιγμὲς τῶν συχνῶν κρίσεων, στρεφόταν πρὸς τὴν οἰκογένειά του καὶ τοὺς στενοὺς συγγενεῖς του.

Τὸ πιὸ θαρραλέο στήριγμα τοῦ καθεστώτος ἦταν ἡ αὐγοῦστα Εὐφροσύνη Δούκαινα Καματηρή, ποῦ στέφτηκε ὡς τέτοια ἀπ' τὸν ἄντρα της καὶ τὸν πατριάρχη, ἀμέσως μετὰ τὴ στέψη τοῦ πρώτου ἀπ' τὸ δεύτερο. Ὁ πολὺ ὀξυδερκής καὶ ἐμπυχωμένος ἀφηγητὴς Νικήτας Χωνιάτης ποῦ μαζί μὲ τὸ Μιχαὴλ Ψελλὸ «εἶναι οἱ πιὸ λαμπροὶ ἱστορικοὶ τοῦ βυζαντινοῦ μεσαίωνα»⁴⁹, καὶ ποῦ γνώρισε καλὰ τὴν Εὐφροσύνη⁵⁰, μᾶς ἄφησε μιὰ σπουδαία προσωπογραφία της.

«Ἦταν, λέει, στὸ φρόνημα πραγματικὴ ἀντρογυναίκα, καὶ στὰ λόγια της ποῦ στόλιζε μὲ χάρη καὶ μὲ γλύκα ἦταν ἐξαιρετικὰ στοχαστική, καὶ ἀκόμη πολὺ ἱκανὴ γιὰ νὰ διευθετηθῇ τίς διοικητικὲς ὑποθέσεις τοῦ παρόντος, ἀλλὰ

47. Χωνιάτης, σ. 603-5.

48. Κακῶς τὸ παρωνύμιο ἀποδόθηκε στὸν Ἀλέξιο (ε') Δούκαν Μούρτζουφλον, βλ. Σπ. Λάμπρον, NE7 (1916), σ. 404, καὶ NE18 (1924), σ. 40-41. Ἀνήκει στὸν Ἀλέξιο (γ') Ἄγγ. ποῦ καὶ πραγματικὰ τοῦ ἀξίζει, βλ. Ν. Βέην, *Bambacoratius. Ein Beiname des Kaisers Alexios III Angelos*, BNJ τ. 3 (1922), σ. 285-86. Πρβλ. Κ. Ἄμαντος, Ἱστορία, τ. Β', σ. 410.

49. G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 374.

50. Ὁ Ν. Χωνιάτης κάτω ἀπ' τοὺς Ἀγγέλους πῆρε τὰ πιὸ μεγάλα ἀξιώματα, ἀνάμεσα σὲ ἄλλα καὶ αὐτὸ τοῦ λογοθέτη τῶν σεκρέτων, βλ. πιὸ κάτω, ὑ. 204-212.

κατά τ' άλλα ήταν ένα φοβερό κακό· δὲ λέω, γράφει ὁ ἱστορικός, πού καταξευτέλισε τὸ βασιλικὸ ἀξίωμα, καὶ γιὰ τὴν καινούργια τάξη πού ἐπέβαλε νὰ ἰσχύη αὐτὴ πῶς πολὺ ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἀτιμία πού ἔκανε στὸν ἄντρα τῆς νὰ ἔχη φανερά ἐραστή. Καὶ πολλοὶ ἔλεγαν πὼς ὁ βασιλέας ἤξερε τὰ ὅσα ἔκανε ἡ βασίλισσα, ἀλλὰ προφασίζόταν πὼς δὲν τὰ ἤξερε. Ἀπὸ ὅσα ὁμως ἐγίναν, ὅταν τὰ πράματα ξεσκεπάστηκαν, διαπιστώθηκε πὼς ὁ βασιλέας τίποτε δὲν ἤξερε ἀπὸ αὐτὰ πού τολμοῦσε καὶ ἔκανε ἡ γυναῖκα του»⁵¹.

Ἡ βασίλισσα Εὐφροσύνη «ὕπερβαίνοντας τὰ δικαιώματά της, ἐγκαινίασε μιὰ νέα τάξη πραγμάτων, πού δὲν ἴσχυε στὶς προηγούμενες αὐγουστες τῶν Ρωμαίων· μοίρασε σὲ δυὸ τὴ βασιλικὴ ἐξουσία, γιατί ὄχι μόνο ὁ αὐτοκράτορας πρόσταζε ὅσα ἔκρινε, ἀλλὰ καὶ κείνη ἰσοδύναμα μὲ αὐτὸν ἐνεργοῦσε τὶς δημόσιες ὑποθέσεις, καὶ σὲ πολλὰς περιπτώσεις ἀλλάζε, σύμφωνα μὲ τὴ δικὴ της κατεύθυνση, ὅσα ὁ αὐτοκράτορας κατὰ τὴ δικὴ του ἀντίληψη, εἶχε προστάξει νὰ γίνουιν. Δὲν ἐννοοῦσε ἀκόμη νὰ μείνῃ ἀμέτοχη καὶ σὲ ὅ,τι ἀναφερόταν στὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ καὶ τὶς ἀκροάσεις τῶν ξένων πρεσβευτῶν.

Καὶ ὅταν μεγάλες πρεσβεῖες ἀπὸ ἄλλα ἔθνη, ἐπρόκειτο νὰ παρουσιαστοῦν στὸν αὐτοκράτορα, τοποθετοῦνταν δυὸ πολυτελεῖς θρόνοι στὴ μεγάλη αἴθουσα τῶν ἀκροάσεων, καὶ δίπλα στὸν αὐτοκράτορα καθόταν καὶ κείνη, στολισμένη μὲ μεγάλη λαμπρότητα καὶ φορτωμένη μὲ σκουλαρίκια μὲ πολύτιμα πετράδια καὶ μαργαριτάρια καὶ ἀνεκτίμητα περιλαίμια. Δὲν περιοριζόταν μόνο σ' αὐτά, ἀλλὰ πολλὰς φορές, λέει ὁ ἱστορικός, πήγαινε σὲ ἄλλη οἰκοδομὴ τῶν παλατιῶν ὁ αὐτοκράτορας καὶ σὲ ἄλλη ἢ αὐτοκρατορίσσα, καὶ ξέροντας τὸ ἀρχοντολόι καὶ ὁ κόσμος, πόση ἦταν ἡ δύναμή της καὶ ἡ ροπή της πάνω στὶς κρατικὲς ὑποθέσεις, ἐκλιναν μπροστὰ της τὰ γόνατά τους πῶς πολὺ ἀπὸ ὅσο τὰ εἶχαν κλίνει στὸν αὐτοκράτορα. Καὶ ἀκόμη ἔβλεπε κανεὶς τὴ βασίλισσα πάνω σὲ λαμπρὸ θρόνο νὰ κάθεται, μὲ τὸ διάδημα στὸ κεφάλι καὶ τὸ σκῆπτρο στὸ χέρι, καὶ τὸ θρόνο αὐτὸν νὰ τὸν σηκώνουν στοὺς ὤμους τους οἱ αὐτοκρατορικοὶ πρίγκιπες καὶ αὐτοὶ πού εἶχαν τὰ πῶς ὑπερήφανα ἀξιώματα τῆς μοναρχίας καὶ νὰ τὴ μεταφέρουν μὲ αὐτὸν τὸ μεγαλειώδη τρόπο στὰ ἰδιαίτερα διαμερίσματά της»⁵².

Ἦταν ἡ βασίλισσα Εὐφροσύνη μιὰ γυναῖκα ἀγέρωχη, ἀπέραντα φιλόδοξη, δυναμικὴ καὶ ἀχόρταγη γιὰ δόξα καὶ χρῆμα, καὶ εἶχε μιὰ καταπληκτικὴ ἰκανότητα καὶ εὐστροφία καὶ εὐλυγισία, γιὰ νὰ φέρῃ ἔτσι τὰ πράματα, πού ἡ ἐξουσία νὰ περιέλθῃ ὀλότελα στὰ χέρια της, τόσο πῶς πολὺ «πού ὁ βασιλέας τόσο ἀπεῖχε πού νὰ ξέρῃ τί γινόταν στὴ διοίκηση καὶ διαχείριση τῶν κρατικῶν ὑποθέσεων, ὅσο οἱ Βυζαντινοὶ ἤξεραν τί γινόταν στὴν πέραν τῶν Βρεττανι-

51. Χωνιάτης, σ. 606-7.

52. Χωνιάτης, σ. 607.

κῶν νήσων χώρα, τὴν Θ ο ὕ λ η ν»⁵³.

Αὐτὴ ὅμως ἡ ἡγεμονίδα «πού στὴ σωματικὴ ὁμορφιά ὑπερεῖχε ὅλες τὶς γυναῖκες καὶ στὶς ἀρετὲς καὶ τὴ σύνεση ὅλες τὶς βασιλίσσες»⁵⁴, καὶ πού τὸ 1200 ἐκτόνησε τὸ σχέδιο τῆς καταστροφῆς τοῦ κινήματος τοῦ Ἰωάννη Κομνηνοῦ 208 τοῦ Παχύ⁵⁵, καὶ τὸ 1201 κατάστειλε μόνῃ της ἓνα δεῦτερο κίνημα τοῦ Ἀλέξιου Κομποστέφανου Κομν. 228⁵⁶, «ἀπ' τὴν τυφομανία της καὶ τὴν πολυπραγμοσύνη της» γιὰ νὰ μάθῃ τὰ μέλλοντα καὶ νὰ προλάβῃ διάφορα κακά, περιέπεσε «σὲ ἀισχροουργίες καὶ μαντεῖες καὶ ἀθεμιτοურγίες» καὶ πρόσταξε νὰ κόψουν τὸ ρύγχος (κ. μουσοῦδι) τοῦ χάλκινου Κ α λ υ δ ω ν ἰ ο υ σ υ ὄ ς (= ἀγριογούρουνο) πού στόλιζε τὸν Ἱππόδρομο καὶ νὰ χτυπήσουν στὰ πιανὰ τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἡρακλῆ πού θεωροῦνταν ὡς τὸ καλύτερο ἔργο τοῦ Λυσιμαχοῦ. Καὶ ὄχι μόνον αὐτὰ ἔκανε, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλα ἀγάλματα ἔκοβε τοὺς ὄρχεις καὶ ἀπὸ ἄλλα πάλι –ὅλα αὐτὰ τὰ πιστεῦε γιὰ στοιχειωμένα– μὲ βαριά ὄργανα ἔκοβε τὰ κεφάλια τους. Ὅλα αὐτὰ προκάλεσαν τὸ μῖσος τοῦ λαοῦ ἐναντίον της πού τὴν ἐπλενε μὲ λογιῆς -λογιῆς βρισιές⁵⁷.

Μερικοὶ μάλιστα πού στὴν ἀγορὰ πουλοῦσαν πουλιὰ μέσα στὰ κλουβιά, ἀπ' αὐτὰ πού μιμοῦνταν τὴν ἀνθρώπινη λαλιά, ὅπως τοὺς παπαγάλους, τὰ δασκάλευαν νὰ λένε γι' αὐτὴ, «πολιτικὴ τὸ δίκαιον», δηλ. «μιά κοινὴ πόρνη κατέχει τὸ δίκαιο τῆς αὐγοῦστας»⁵⁸.

Ἀδιαφορώντας γιὰ ὅλα αὐτὰ, ἡ Εὐφροσύνη ἐβγαίνει στὸ κυνήγι, ἡ μόνῃ βασίλισσα πού ἔκανε κάτι τέτοιο ἀπὸ ὅ,τι ξέρω, ἔχοντας πάνω στὸ χρυσὸ χειρόκτιό της ἓνα καλογοιμασμένο γεράκι. Καὶ φώναζε μὲ τὴ δυνατὴ της φωνή, μὲ τὰ ὀνόματά τους, τὰ γυμνασμένα κυνηγητικὰ της σκυλιά. Ἕνας μεγάλος ἀριθμὸς ἀπὸ πετριταρίους καὶ ἱερακαρίους τὴ συνόδευε στὰ κυνήγια της⁵⁹.

53. Χωνιάτης, σ. 639: τοσοῦτον δ' ἀπέιχε τοῦ εἶδέναι τὰ δρώμενα, ἐς ὅσον καὶ Ρωμαίων ἀποσχοινίζονται οἱ τῆς ἐούλης οἰκοῦντες τὰ ἔσχατα.

54. Χωνιάτης, Λόγος εἰς Ἀλέξιον τὸν Κομνηνόν, ἐκδ. Van Dieten, *Orationes Epistolae*, σ. 105-6. Ἄν ἡ Εὐφροσύνη Δούκαινα Καματηρὴ παντρεύτηκε περὶ τὸ 1169 πρέπει νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1155- τὸ 1201 πού γράφτηκε αὐτὸς ὁ λόγος πρέπει νὰ ἦταν μιά γυναίκα πάνω ἀπὸ 45 χρονῶ. Πόσο ὠραία μπορούσε νὰ ἦταν τότε; Μᾶλλον ἡ ἐκφραση πρέπει νὰ εἶναι ρητορικό σχῆμα.

55. Νικόλαος Μεσαρίτης, Λόγος ἀφηγηματικός, ἐκδ. A. Heisenberg, *Die Palastrevolution des Johannes Komnenos*, Programm... Gymn., Würzburg 1907, σ. 41.

56. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 687: τοῦ αὐτοῦ, Λόγος εἰς Ἀλέξιον τὸν Ἄγγελον, ἐκδ. Van Dieten, ἐνθ' ἄνωτ. (ὁ. 54), σ. 67.

57. Χωνιάτης, σ. 687-88. Πρβλ. Φ. Κουκουλές, *Βυζαντινὸν βίος καὶ πολιτισμὸς*, τ. Α', II (1948), σ. 238.

58. Χωνιάτης, σ. 688. Πρβλ. L. Oeonomos, *Remarques sur trois passages de trois historiens grecs du Moyen Age*, B20 (1948), σ. 179-80.

59. Χωνιάτης, σ. 688 καὶ δημοτικὴ ἀπόδοση. Γιὰ τοὺς πετριταρίους καὶ ἱερακαρίους, δηλ. τοὺς παιδαγωγοὺς γερακιῶν, ἀετῶν καὶ ἄλλων κυνηγητικῶν πουλιῶν, βλ. Φ. Κουκουλές, ἐνθ' ἄνωτ. (ὁ. 57), τ. Ε' (1952), σ. 390 καὶ 396.

Ἡ Εὐφροσύνη μὲ ὅλα τὰ ἐλαττώματά της ἦταν ἓνα μεγάλο στήριγμα γιὰ τὸν Ἀλέξιο (γ') Ἁγγ. Κομν. 180, καθὼς ἐβλεπε πολλά πράγματα ποὺ ἐκεῖνος δὲν μπορούσε νὰ δῆ καὶ νὰ ἐνεργήσῃ ἀνάλογα. Ὁ Χωνιάτης μᾶς λέει πὼς ἦταν «ψηλὴ σὰν τὸ φοῖνικα, ἀσπρη σὰν τὸ χιόνι καὶ ἀξία νὰ συναριθμηθῇ καὶ νὰ προστεθῇ ὡς τέταρτη στὶς τρεῖς Χάριτες» καὶ πὼς «δὲν ἐξευγενίστηκε ἀπ' τὸν ἐμβολιασμό τοῦ βασιλικοῦ Κομνηνικοῦ αἵματος, καθὼς παντρεύτηκε τὸν ἐκ Κομνηνῶν Ἀλέξιο 180, γιατί τὴν εὐγένεια τῆς καταγωγῆς τὴν εἶχε ἀπ' τὴ δική της γενιά, αὐτὴ τῶν Δουκῶν, καὶ πὼς αὐτὴ συνῆψε καὶ συνέδεσε καὶ πάλι τοὺς Κομνηνοὺς καὶ τοὺς Δοῦκες, τὸ πολῦτιμο καστανό Σάρδιο πετράδι μὲ τὸ γνήσιο χρυσό», καὶ τὸ πιὸ σπουδαῖο ποὺ μᾶς λέει ὁ Χωνιάτης εἶναι πὼς ἡ Εὐφροσύνη «δὲν προήλθε ἀπὸ χώρες τῆς ἀλλοδαπῆς, ὅπως χτές εἶδαμε τὴν ὡραία Μαρία τῆς Οὐγγαρίας καὶ πιὸ παλιά τὴν ἐπίσης ὡραία Μαρία τῆς Ἀντιόχειας (τοῦ Μανουὴλ α' Κ. 81) ἢ τὴν Εἰρήνη τὴν ἐξ Ἀλαμανῶν (τοῦ Ἰδίου) ἢ τὴν Εἰρήνη τῆς Οὐγγαρίας (τοῦ Ἰωάννη β' Κ. 34)»⁶⁰.

Γύρω σ' αὐτοὺς τοὺς ἡγεμόνες, τὸ β α σ ι λ έ α - Ἡ λ ι ο, ποὺ ἀπ' αὐτὸν πήγαζε τὸ ἀ λ ε ξ ί κ α κ ο ν καὶ μαζί του βάδιζε τὸ ἀ ν ε ξ ί κ α κ ο ν, καὶ τὴ β α σ ί λ ι σ σ α - Σ ε λ ῆ ν η ποὺ χάριζε τὸ ε ὑ φ ρ ό σ υ ν ο ν⁶¹, καὶ τὶς πριγκίπισσες Ἡ λ ι ά δ ε ς, τὴν Εἰρήνην 260 καὶ τὴν Ἄννα 261⁶², ἓνας χορὸς συγγενῶν - πριγκίπων ἦταν τὸ ἄλλο στήριγμα τοῦ καθεστώτος.

Πρῶτοι ἔρχονταν οἱ τρεῖς ἀδελφοὶ τοῦ αὐτοκράτορα, οἱ σ ε β α σ τ ο - κ ρ ά τ ο ρ ε ς Κωνσταντῖνος Ἁγγ. 178 καὶ Ἰωάννης Ἁγγ. 179, καθὼς καὶ ὁ κ α ί σ α ρ α ς (;) Θεόδωρος Ἁγγ. 182, τυφλωμένοι ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο (α') Κ. 87, γι' αὐτὸ καὶ πολὺ λίγες ὑπηρεσίες μπορούσαν νὰ προσφέρουν. Σὲ ὅλο τὸ διάστημα τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἁγγ. Κομν. 180, τοὺς συναντᾶμε μόνο κατὰ τὸ 1199 νὰ διεκδικοῦν μαζί μὲ τὸ γαμβρὸ τους κ α ί - σ α ρ α Ἰωάννη Καντακουζηνό, σύζυγο τῆς ἀδελφῆς τους Εἰρήνης Ἁγγ. 184, τὸ στέμμα γιὰ τοὺς ἀνάξιους γιους τους⁶³. Ἡ ἄλλη ἀδελφή, ἡ Θεοδώρα Ἁγγ. 185, ἡ ἐγκαταλειμμένη ἀπ' τὸν Κονράδο τοῦ Montferrat, ζήτησε κατὰ τὸ διάστημα αὐτῆς τῆς βασιλείας τὴ μετατροπὴ τῆς ἐνδοξης ἀνδρικῆς μονῆς τοῦ Δ α λ μ ά τ ο υ σὲ γυναικεία, γιὰ νὰ ἐγκαταβίωσῃ σ' αὐτὴ, καὶ τὸ πέτυχε⁶⁴.

60. Χωνιάτης, Λόγος εἰς Ἀλέξιον τὸν Ἁγγελον, ἐκδ. Van Dieten, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 54), σ. 67-8.

61. Χωνιάτης, Λόγος εἰς Ἀλέξιον τὸν Ἁγγ., ἐκδ. Van Dieten, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 54), σ. 68· Εὐθύμιος Τορνίκης, Λόγος ἐγκωμιστικὸς εἰς Ἀλέξιον (γ'), REB26 (1968), σ. 59, 64, 72· Νικηφόρος Χρυσοβέργης, Λόγος ἕτερος εἰς Ἀλέξιον (γ'), ἐκδ. M. Treu, Gymn., Würzburg 1907, σ. 22.

62. Εὐθύμιος Τορνίκης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 61), σ. 64.

63. Χωνιάτης, Ἱστορία σ. 660-61.

64. Βλ. προσωπογραφίαν Θεοδώρας Ἁγγ. 185, ὕ. 9.

Ἐπειτα ἔχομε τὸν ἀδελφὸ τῆς αὐτοκρατόρισσας Βασίλειο Δούκα Καματηρό⁶⁵, πού ὅπως θὰ δοῦμε διεκδικοῦσε τὴν εὐθύνη καὶ τὰ ὠφελήματα τῆς διοίκησης ἀπ' τὸν Κωνσταντῖνο Μεσοποταμίτη, τὸν εὐνοούμενο τῆς αὐγοίστας - ἀδελφῆς του. Ἀπ' τοὺς θεῖους τοῦ αὐτοκράτορα μόνος ὁ σ ε β α σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α ς Ἰωάννης Δούκας 90 ἀναφέρεται, καὶ τὸν βλέπομε νὰ ἔχη σκληρὸ ἀνταγωνισμό πρὸς τὸν ἀνεψιὸ του, γιὰ τῆς ἀδελφῆς του Μαρίας Ἄγγ. Κ. 91, τὸν π ρ ω τ ο σ τ ρ ά τ ο ρ α Μανουὴλ Κ.Κ.Δ. Ἄγγ. 175⁶⁶· ὁ Ἰωάννης Δούκας 90 ἐπαιξε σπουδαῖο ρόλο μέχρι τὸ τέλος τῆς μακρᾶς ζωῆς του πού παρατάθηκε μέχρι τὸ 1200.

Ἄλλὰ τὸν πιὸ σπουδαῖο ρόλο ἐπαιξαν οἱ γαμβροὶ τοῦ αὐτοκράτορα ἀπ' τὶς κόρες του Εἰρήνη 260 καὶ Ἄννα 261.

Ὁ Ἀνδρόνικος Κομνοστέφ. Κομν. 200, ὁ πρῶτος σύζυγος τῆς Εἰρήνης 260, πού ζωηρὰ ἐνδιαφερόταν γιὰ τὰ ζητήματα τῆς γραφειοκρατίας γιὰτὶ ὀσφραϊνόταν ἀφθονο χρυσάφι, πέθανε τὸ 1197 ἀπὸ φυσικὸ θάνατο, ἐνῶ ὁ Ἰσαάκιος Κομν. Βατάτζης 240, ὁ πρῶτος σύζυγος τῆς Ἄννας 261, πέθανε σὲ μιὰ βουλγαρικὴ φυλακὴ τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1196⁶⁷.

Ὁ Ἰσαάκιος Κομν. Βατ. 240 ἀπόχτησε ἀπ' τὴν Ἄννα 261 τὸ 1190⁶⁸, ὅπως ξέρομε⁶⁹, μιὰ κόρη, τὴ Θεοδώρα Κομν. Βατ. Ἄγγ. 299, πού ἀφοῦ στάθηκε ὡς μιὰ σαγήνη στὰ χέρια τοῦ πάππου τῆς - αὐτοκράτορα γιὰ τὴν προσέλευση τῶν ἰσχυρῶν βογιάρων τῆς Βουλγαρίας, τοῦ Ἰβαγκοῦ καὶ τοῦ Δοβρομηροῦ Χρύσου⁷⁰, κατάληξε στὸ τέλος νὰ παντρευτῆ τὸ 1203 τὸ δούκα τῆς Αὐστρίας Λεοπόλδο VI de Babenberg - Κομν. 292 (1198-1230), γιὰ τοῦ Λεοπόλδου V de Babenberg - Κομν. 218 καὶ ἐγγονὸ τοῦ Ἑρρίκου II «Jasomirgott» καὶ τῆς Θεοδώρας Κ. 131⁷¹.

Οἱ δεῦτεροι σύζυγοι τῆς Εἰρήνης 260 καὶ τῆς Ἄννας 261 στάθηκαν ἀκόμη πιὸ ἱκανοὶ γιὰ τὴ στήριξη τοῦ θρόνου τοῦ κύρ Ἀλέξιου (γ') Ἄγγ. Κομν. 180 τοῦ Β α μ β α κ ο ρ ά β δ η καὶ τῆς κυρᾶς Εὐφροσύνης Δούκαινας, «τῆς ἀνδρείας ἀνάμεσα στὶς γυναῖκες, τῆς κυρίας καὶ βασιλίσσας τοῦ λαοῦ

65. Γιὰ τὸ Βασίλειο Δούκα Καματηρό, βλ. R. Guiland, *Les Logothètes*, REB29 (1971), σ. 62-3, ἀριθ. 37.

66. Χωνιάτης, σ. 660.

67. Χωνιάτης, σ. 620 καὶ 660.

68. Ὁ Χωνιάτης, σ. 623, λέει γιὰ τὴ Θεοδώρα Κομν. Βατ. Ἄγγ. 299 πὼς τὸ 1196 «μόλις ψέλλιζε τὰ παιδιάστικα λόγια», πὼς ἦταν δηλ. τριῶ ἢ τεσσάρω χρονῶ, ἀλλὰ αὐτὸ εἶναι ἓνας ὑπερτόνισμός τῆς παιδικῆς τῆς ἡλικίας. Τὸ 1203 πού παντρεύτηκε τὸ Λεοπόλδο VI 292 ἐμπαῖνε στὸ 14ο ἔτος τῆς ἡλικίας τῆς.

69. Βλ. προσωπογραφία Μανουὴλ Καμύτζη Κομν. Δούκ. Ἄγγ. 175, ὑ. 28.

70. Βλ. προσωπογραφία Μανουὴλ Καμύτζη Κομν. Δούκ. Ἄγγ. 175, ὑ. 28, 32-35, 38. Ὁ Δοβρομηρὸς (Dobromir) Strez Χρύσος ἦταν μέλος τοῦ βουλγαρικοῦ οἴκου τῶν Ἀσανιδῶν, βλ. προσωπογραφία Θεοδώρου Δούκ. Κομν. Ἄγγ. 168, ὑ. 179.

71. Βλ. *Das Babenbergische Österreich* (976-1246), Herausg. von Erich Zöllner, Wien 1978, σ. 40 (Στέμμα), ὅπου κάνει τὸ λάθος καὶ θεωρεῖ τὴ Θεοδώρα 299 ὡς ἐγγονὴ τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183 ἀντὶ τοῦ σωστοῦ: τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἄγγ. Κομν. 180.

της, πού δεξιό συλλήπτορα ὁ ἀνακτας τὴν εἶχε καὶ στὰ δεξιὰ του καθόταν μὲ τὸ σχῆμα τὸ πρεπούμενο στὸ θῆλυ»⁷² – ἄλλο ἂν στὴν πραγματικότητα «τὸ κάλυμμα τῆς αἰδοῦς ἀτίμασε» καὶ εἶχε νεαρὸν ἔραστή⁷³ – τὸ ἴδιο πρόσωπο, ὁ κύρ Χωνιάτης, παίζει ὡς ρήτορας μὲ τὰ λόγια τὰ ἠχηρά, ἐνῶ ὡς ἱστορικός μάς λέει τὴν ἀλήθεια.

Τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1199, ὅπως ἄλλοῦ ἀναφέρθηκε⁷⁴, ἡ Εἰρήνη 260 παντρεύτηκε τὸν Ἀλέξιο Παλαιολόγο Δούκα Κομν. 290, ἀφοῦ αὐτὸς προηγουμένως χώρισε «τὴν ὠραία νόμιμη γυναῖκα του», καὶ ἡ Ἄννα 261 τὸ Θεόδωρο Κομν. τὸ Λάσκαρι, «ἓνα ἄντρα τολμηρὸ καὶ ὀρμητικὸ στὰ ἔργα τοῦ πολέμου»⁷⁵.

Αὐτοὶ οἱ δυὸ γάμοι ὑπῆρξαν πολὺ σημαντικοὶ γιὰ τὸ μέλλον. Ἀπ' τὸ

72. Ν. Χωνιάτης, Λόγος εἰς Ἀλέξιον (γ') Ἄγγ. 180, ἐκδ. I.A. van Dieten, ἐνθ' ἀνωτ. (ὕ. 54), σ. 67.

73. Χωνιάτης, Ἱστορία σ. 606.

74. Βλ. προσωπογραφία Μανουὴλ Καμύτζη Κομν. Δούκ. Ἄγγ. 175, ὕ. 43.

75. Χωνιάτης, σ. 673-74. Ὁ Θεόδωρος Λάσκαρις δὲν ἦταν βέβαια ἓνας Κομνηνός, βλέπομε ὅμως σταθερὰ νὰ ἀναφέρεται μὲ τὶς δυὸ ἐπωνυμίες: Κομνηνός ὁ Λάσκαρις, καὶ τὸ δεξιόπρόσχετο εἶναι πῶς φέρει τὶς δυὸ αὐτὲς ἐπωνυμίες πρὶν ἀκόμη ὀνομαστῆ δεσπότης, πρὶν δηλ. τὸ θάνατο τοῦ συγγάμβρου τοῦ Ἀλέξiou Παλ. Δούκ. Κομν. 290 τοῦ συζύγου τῆς Εἰρήνης 260, ὅταν ἀκόμη δὲν ἦταν παρὰ πρωτοβεστιάριτης καὶ σεβαστός· G. Schlumberger, Sigillographie, σ. 672· V. Laurent, Bulles métriques, ἀριθ. 403, σ. 415.

Σφραγὶς Λάσκαρι Κομνηνοῦ Θεοδώρου
πρωτοβεστιάριτου σεβαστοῦ πέλω.

Ἄλλη σφραγιδα τοῦ Λάσκαρι μετὰ τὸ θάνατο προφανῶς τοῦ συγγάμβρου του, ἀλλὰ πρὶν ἀπ' τὸ 1204, μᾶς τὸν παρουσιάζει μὲ μόνη τὴν ἐπωνυμία Κομνηνός καὶ μὲ τὸν τίτλο τοῦ δεσπότη οὐ:

Μάρτυς, Κομνηνὸν Θεόδωρον δεσπότην,
ἀνακτοπαῖδος σύζυγον Ἄννης, σκέποις.

Βλ. Zacos - Vegliery, ἀριθ. 2753, σ. 1570-71. Τὴν ἐπωνυμία Κομνηνός ὁ Λάσκαρις διατήρησε καὶ στὴ Νίκαια ὡς αὐτοκράτορας, ὅπως δείχνουν ὅλες οἱ πηγές ἐπίσημες, διπλωματικές καὶ ἐπιγραφικές τῆς ἐποχῆς: Ζέπων, JGR, τ. I, σ. 481-82· F. Dölger, Regesten, ἀριθ. 1703· Μιχαὴλ Αὐτωρειανοῦ, πατριάρχῃ ΚΠόλεως, πράξεις, ἐκδ. Ν. Οἰκονομίδου, REB 25 (1967), σ. 123: τὸν κραταῖον καὶ ἄγιον βασιλεῖα Ρωμαίων, τὸν Κομνηνὸν κύρ Θεόδωρον τὸν Λάσκαρι· MM6 (1890), σ. 190 καὶ 199· A. Heisenberg, Analecta Mitteilungen aus italienischen Handschriften byzantinischer Chronographen, München 1901, σ. 23· Zacos - Vegliery, ἀριθ. 116, σ. 106-7: Θεόδωρος δεσπότης Κομνηνός Λάσκαρις. Ὑπενθυμίζω πῶς κατὰ τὸ β' αἰ. ἡ συγγένεια μὲ τὴν δυναστεία πού βασιλευσε ἦταν τὸ πῶς κύριο στοιχεῖο γιὰ νὰ προσδιορίσῃ τὴ θέση ἑνὸς προσώπου στὸν κρατικὸ μηχανισμό καὶ πῶς ἡ δυναστεία τῶν Κομνηνῶν εἶχε πετῶχεῖ μὴ δόξα τόσο μεγάλη πού ὁ Ἀλέξιος (γ') Ἄγγ. 180, ἐγγονός τῆς Θεοδώρας Κ. 38, καθὼς ἀνέβηκε στὸ θρόνο, ἀπόρριψε τὸ οἰκογενειακὸ του ἐπώνυμο γιὰ νὰ τὸ ἀντικαταστήσῃ μὲ κείνο τοῦ Κομνηνοῦ, βλ. πῶς πάνω ὕ. 3, καὶ πῶς ὁ Ἀλέξιος (γ') Κ. 180 ἦταν ὁ πεθερός τοῦ Θεοδώρου Λάσκαρι. Μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ δὲν πρέπει νὰ μᾶς κἀνῃ ἐκπληξὴ πού βλέπομε μετὰ τὸ 1204 ὅλοι οἱ ἰδρυτὲς τῶν ἐλληνικῶν ἀνεξάρτητων κρατῶν τῆς Νίκαιας, τῆς Ἠπείρου, τῆς Τραπεζούντας, ἂν θέμε καὶ τοῦ Μαιάνδρου (Μαυροζῶμες Κομνηνοί), νὰ ἐπωνομάζωνται Κομνηνοί, μόνον ὅμως οἱ τῆς Τραπεζούντας ἦσαν ἐξ ἄρρενογονίας ἀπόγονοι τῆς ἐνδοξῆς δυναστείας, γι' αὐτὸ καὶ αὐτονομάζονταν Μεγάλοι Κομνηνοί.

Θεόδωρο Κομν. Λάσκαρι και την Άννα 261 ξεπήδησε μιά ολάκερη και δραστήρια δυναστεία που μετά τὸ 1204 ξαναζωντάνεψε τὴν Αὐτοκρατορία στὴ Νίκαια καὶ στὴ Μ. Ἀσία, ἐνῶ ὁ Ἀλέξιος Παλ. Δούκ. Κομν. 290 καὶ ἡ Εἰρήνη 260 ἀπόχτησαν μιά κόρη, τὴ Θεοδώρα Παλ. Δούκ. Κομν. Ἀγγ. 366 που παντρεύτηκε τὸ **μ ε γ ά λ ο δ ο μ έ σ τ ι κ ο** Ἀνδρόνικο Παλ. Δούκ. Κομν. 346, καὶ αὐτὸ τὸ ζευγάρι ἔφερε στὸν κόσμον τὸ Μιχαήλ (η΄) Δούκα Ἀγγελό Κομνηνὸ Παλαιολόγο 428, τὸ σφετεριστὴ τοῦ θρόνου τῆς Νίκαιας, ἀλλὰ καὶ ἰδρυτὴ τῆς τελευταίας βυζαντινῆς δυναστείας⁷⁶.

Ἀνάφερα σὲ ἄλλα σημεῖα τὸ σφοδρὸ ἀνταγωνισμὸ που ξέσπασε στοὺς πρώτους μῆνες τοῦ 1199 γιὰ νὰ ὀνομαστῇ ὁ διάδοχος τοῦ Ἀλέξiou (γ΄) Ἀγγ. Κομν. 180, καθὼς αὐτὸς ὁ τελευταῖος δὲν ἦταν καλὰ στὴν ὑγεία του⁷⁷. Ὁ Μανουήλ Καμ. Κομν. Δούκ. Ἀγγ. 175 τὰ ἔβαζε μὲ τὸ θεῖο του Ἰωάννη Δούκα 90, καὶ οἱ ἀδελφοὶ τοῦ βασιλέα Κωνσταντῖνος 178, Ἰωάννης 179 καὶ Θεόδωρος 182, ἀλλὰ καὶ ὁ γαμβρὸς τους ἀπ' τὴν ἀδελφή τους Εἰρήνη Ἀγγελίνα 184 Ἰωάννης Καντακουζηνός, ὅλοι τους τυφλωμένοι ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο (α΄) Κ. 87, «στὰ παιδιὰ τους ἀνδρολογοῦσαν τὴν ἐξουσία», τὰ ὁποῖα ὁ Χωνιάτης κατηγορεῖ γιὰ ἀνέμελη ζωὴ καὶ πὼς κατάφευγαν σὲ κάθε εἶδους ἀπάτη γιὰ νὰ ἀποχτήσουν τὴν εὐνοια τοῦ αὐτοκράτορα⁷⁸, ἀλλὰ αὐτὸς ὅλους τοὺς ἀπόρριψε, καὶ δὲ διάλεξε γιὰ διάδοχο τῆς βασιλείας ἄλλον ἀπ' τὸ νέο γαμβρὸ του Ἀλέξιο Παλαιολόγο Δούκ. Κομν. 290, στὸν ὁποῖο ἴσως γιὰ πρώτη φορὰ ἀπονεμήθηκε ὁ τίτλος τοῦ **δ ε σ π ό τ ο υ**⁷⁹ ἐνῶ τὴν κόρη του καὶ σύζυγο τοῦ Ἀλέξiou 290, τὴν Εἰρήνη 260, ἀναγόρευσε **β α σ ι λ ι σ - σ α**⁸⁰.

Μιά τρίτη κόρη που εἶχε ὁ αὐτοκράτορας, ἡ Εὐδοκία Ἀγγ. Κομν. 262, ὅπως ἀλλοῦ ἀναφέρθηκε, παντρεύτηκε, τὸ 1190 τὸ δευτερότοκο γιὸ τοῦ μεγάλου ζουπάνου τῆς Σερβίας Στέφανου I Νεμάνια, τὸ Στέφανο, τὸν μετέπειτα Στέφανο II τὸν «πρῶτο ἐστεμμένο» (1196 - περὶ τὸ 1228, βασιλέας ἀπ' τὸ 1217)⁸¹.

76. Βλ. τὸ συνημμένο Στέμμα τοῦ οἴκου τοῦ Ἀλέξiou (γ΄) Ἀγγ. Κομν. 180.

77. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α΄, σ. 647-48, ὑ. 30, καὶ σ' αὐτὸν ἐδῶ τὸν τ. Β΄, προσωπογραφίες Μανουήλ Καμ. Κομν. Δούκ. Ἀγγ. 175, ὑ. 38-42· Κωνσταντῖνου Κομν. Ἀγγ. 178, ὑ. 30· Ἰωάννη Ἀγγ. 179, ὑ. 13.

78. Χωνιάτης, σ. 660-61.

79. Βλ. προσωπογραφία Μανουήλ Κομν. Δούκ. Ἀγγ. 175, ὑ. 43. Κατὰ τὸν G. Ostrogorsky, *Urum Despotes*, BZ 41 (1951), σ. 448 κεξ. ὁ τίτλος τοῦ **δ ε σ π ό τ ο υ** που μέχρι τὸ 1163 ἐπιφύλασσόταν σὲ μόνον τὸν αὐτοκράτορα, δόθηκε τότε στὸν Οὐγγρο πρίγκιπα Ἀλέξιο - Βελά, τὸ μνηστήρα τῆς Μαρίας Κ. 153· ἀλλὰ κατὰ τὸν L. Stiernon, ὁ τίτλος τοῦ δεσπότη πῆρε τὸ χαραχτήρα τοῦ διαδόχου τοῦ θρόνου ἐπὶ Ἀλέξiou (γ΄) Ἀγγ. Κομν. 180, που θέλησε νὰ δημιουργήσῃ δική του δυναστεία καὶ νὰ θεσπίσῃ νέα τιτλοφορία στὴν αὐλικὴ ἱεραρχία, βλ. προσωπογραφίες Μαρίας Κ. 123, ὑ. 74, καὶ Μαρίας Κ. 153, ὑ. 22, καθὼς καὶ τὸ μελέτημά μου, Ἀλέξιος Κ. - Εἰρήνη ἢ Ρωσική, στὸ περιοδικὸ Βυζαντινά, τ. 7 (1975), σ. 152, ὑ. 129.

80. V. Laurent, *La Généalogie des premiers Paléologues*, B8 (1933), σ. 126-27. Βλ. καὶ πρὸ κάτω, ὑ. 86.

Στις 25 του Μάρτη του 1196⁸², ο Στέφανος Ι παραιτήθηκε απ' το θρόνο χάρη του γιού του Στέφανου ΙΙ, και έγινε μοναχός στις αρχές στο σερβικό μοναστήρι της Στουδενίτσας, κ' έπειτα στο άγιο Όρος, όπου από χρόνια ασκήτευε ο νεώτερος γιός του Ράστος, που ως μοναχός πήρε το όνομα Σάβας, και όπου και οι δυο μαζί ίδρυσαν το σερβικό μοναστήρι του Χιλιανδαρίου. Στο να προτιμηθῆ για το ύπατο αξίωμα του μεγάλου ζουπάνου ο δευτερότοκος γιός Στέφανος ΙΙ σε βάρος του πρωτότοκου Βουλκάνου (Βουκαν) ή Βόλκου, σύμφωνα με το Χωνιάτη, έπαιξε βέβαια ρόλο που ο πατέρας της Εύδοκίας Ἄγγ. Κομν. 262 από πρίγκιπας έγινε αυτοκράτορας του Βυζαντίου.

Πρέπει κανείς να πιστεύει πως ἡ άνοδος του Στέφανου ΙΙ στο θρόνο της Σερβίας με την έμπνευση της αυτοκρατορικής άλλαγής στο Βυζάντιο, θα άνοιγε διάπλατα τις πόρτες για μιá νέα έποχή βυζαντινής επίδρασης στη χώρα. Δέν έγινε τίποτε: το Βυζάντιο στις μέρες του κύρ Ἄλέξιου (γ') Ἄγγ. Κομν. 180 ήταν πολύ έξασθενημένο για να τολμήσει ένα τέτοιο άντραγάθημα. Ἄντι του βυζαντινού πεθερού, δέν ήταν παρά ο πάπας Ρώμης Κελεστίνος ΙΙΙ (1191-1198) και ο βασιλέας της Ούγγαρίας Ἐμερίχ, ο πράκτοράς του, που στα έπόμενα χρόνια είχαν την επίδραση τόσο στη Σερβία όσο και στη Ρασκία και τη Βοσνία.

Ο παραγκωνισμένος πρωτότοκος άδελφός του Βουλκάνος που είχε δεχτῆ τῆ διοίση της Ζέτας, άρχισε έχτροπραξίες με το Στέφανο ΙΙ, καθώς στηριζόταν στην Ούγγαρία και τῆ ρωμαϊκή κουρία. Ἐτσι ο Στέφανος ΙΙ ζήτησε τῆ σωτηρία του στη βοήθεια της Ρώμης, και αυτό είναι που μετά τον Ἰούνιο του 1199, μη λογαριάζοντας καθόλου τῆν ΚΠολη, έδωσε τῆ γυναίκα του, τῆ μεγάλη άρχιζουπάνισσα Εύδοκία 262 που του είχε χάρισει ένα σωρό παιδιά^{82α}: νόμιζε πως με αυτή τῆν ένέργεια θα κατάπαυε τῆν άντιπολίτευση του καθολικού κλήρου και του νέου πάπα Ρώμης Ἰννοκέντιου ΙΙΙ (1198-1216).

Δέν άποκλείεται και μιá προσωπική ψυχρότητα άνάμεσα στις σχέσεις του Στέφανου ΙΙ και της Εύδοκίας 262, καθώς στην ΚΠολη κυκλοφόρησαν φήμες που περισυνέλεξε ο Χωνιάτης, πως ἡ Εύδοκία 262 κατηγορούσε τὸν άντρα της, ὅτι απ' τῆν αύγή παραδινόταν στην κραιπάλη της μέθης και ὅτι έτρώγε και έπινε ιδιαίτέρως, και ο Στέφανος ΙΙ πως τῆν κατηγορούσε, ὅτι ξυνόταν σάν ψωριασμένη και ὅτι τῆν έπιασε άγκαλιά με έραστές. Φαίνεται πως ο Στέφανος ΙΙ μέσα στη μανία του να κάνει επίδειξη της ὀψιμης λατινοφιλίας

81. Βλ. προσωπογραφία Ἰσαάκιδου (β') Ἄγγ. 183, ὕ. 84-85.

82. Βλ. G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 432, ὕ. 2, ὅπου ἡ πιο πάνω χρονολογία έχει γίνει δεχτῆ απ' τούς Σέρβους ιστορικούς και τὸν J. Pavićević (1879). Πρὸ ετών (1940) ο V. Tchorovitch τάχτηκε με τῆ χρονολογία της 26ης. ΙΙΙ. 1195, που δίνει ο άγιος Σάβας στη βιογραφία του πατέρα του, του Στέφανου Ι, του ως μοναχοῦ Συμεών.

82α. Βλ. στο συνημμένο Στέμμα του οίκου του Ἄλέξιου (γ') Ἄγγ. Κομν. 180 τὰ παιδιά που του χάρισε, που απ' αυτά τὰ τρία βασίλευσαν.

του, απόπεμψε την Εύδοκία 262, χωρίς τόν ανάλογο ήγεμονικό ήματισμό, ενώ ο αδελφός του Βουλκάνος από αντίπολιτευτική διάθεση και από ένα σεβασμό προς τὸ ἄλλοτε μεγαλεῖο τοῦ Βυζαντίου και τὴν ἐνδοξη γενιά τῆς Εὐδοκίας 262, ἀναπλήρωσε μερικὰ τὸ κενὸ και τὴν ἔστειλε με μιά συνοδεία ὡς τὸ Δυρράχιο, πού βρισκόταν κάτω ἀπ' τὴ βυζαντινὴ κυριαρχία. Ἀπὸ κεί ἔστειλε και τὴν παράλαβε ὁ πατέρας τῆς, ἀφοῦ ἐφοδίασε τοὺς ἀπεσταλμένους του γιὰ νὰ τῆς προσφέρουν πολὺτιμα κοσμήματα και βασιλικὲς ἀμφιέσεις⁸³.

Ἀπὸ ὅλους αὐτοὺς τοὺς συγγενεῖς ἐκεῖνοι πού ἀξίζαν ἦσαν οἱ γαμβροὶ οἱ πρῶτοι σύζυγοι τῶν πριγκιπισσῶν, ὁ Ἀνδρόνικος 200 τῆς Εἰρήνης 260 πού προερχόταν ἀπ' τοὺς Κοντοστέφανους - Κομνηνοὺς τοῦ κλάδου τοῦ Ἀνδρόνικου Κοντοστέφανου και τῆς Θεοδώρας Κ. 58, και ὁ Ἰσαάκιος 240 τῆς Ἄννας 261 πού προερχόταν ἀπ' τοὺς Βατάτζες - Κομνηνοὺς τοῦ κλάδου τοῦ Θεόδωρου Βατάτζη και τῆς πορφυρογέννητης Εὐδοκίας Κ. 80, ἔλαβαν τὸν τίτλον τοῦ σεβαστοκράτορα⁸⁴· ἐπίσης τὸν ἴδιο τίτλο ἔλαβε, καθὼς συντάχτηκε στὴ βυζαντινὴ αὐλικὴ ἱεραρχία, και ὁ πρῶτος σύζυγος τῆς Εὐδοκίας 262, ὁ ἡγεμονόπαις τῆς Σερβίας Στέφανος Νεμάνια⁸⁵. Οἱ δεῦτεροι σύζυγοι πού ἦσαν πολὺ πιὸ ἱκανοὶ ἀπ' τοὺς πρῶτους, ὁ Ἀλέξιος 290 τῆς Εἰρήνης 260 πού προερχόταν ἀπὸ ἕνα κλάδο τῶν Παλαιολόγων - Κομνηνῶν, ἔλαβε καθὼς εἶδαμε, τὸν πιθανὸν νεοσύστατο τίτλο τοῦ δεσπότη - διαδόχου τῆς βασιλείας⁸⁶, ἐνῶ ὁ Θεόδωρος Κομν.

83. Χωνιάτης, σ. 704-5· Γ. Ἀκροπόλιτης, σ. 10. Πρβλ. G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 432· M. Laskaris, *Vizantiske princede*, σ. 24-31· Γ. Σωτηρίου, Κριτικὴ τοῦ ἔργου τοῦ M. Laskaris, *ΕΕΒΣ* 3 (1926), σ. 354-55· Ἄ. Μηλιαράκης, Ἱστορία τοῦ βασιλείου τῆς Νικαίας, Ἀθῆναι 1898, σ. 630-40· Jirecek, *Geschichte der Serben*, τ. I, σ. 27475, 287 (ὁ ὁποῖος χρονολογεῖ τὸ διαζύγιο περὶ τὸ 1201/2). Ἀλλὰ ὁ Ἀλέξιος (γ') 180 στὸ χρυσόβουλλό του τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1198 γιὰ τὴ μ. τοῦ Χιλανδαρίου, ἀναφέρει τὸ Στέφανο II ὡς «πεφιλημένον γαμβρόν», ἐνῶ στὸ χρυσόβουλλό του τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1199 τὸν ὀνομάζει ἀπλά «μέγαν ζουπάνον τῆς Σερβίας», βλ. *Actes de l'Athos*, V, *Actes de Chilandar*, ἐκδ. L. Petit και B. Korabiev, VV17 (1910-11), Παράρτημα I, σ. 8, 11-12.

84. Γιὰ τὴν τιπλοφορία τοῦ Ἰσαάκιου Κομν. Βατ. 240, βλ. Χωνιάτης, σ. 613, 616 και 620. Γιὰ τὸν Ἀνδρόνικο Κοντοστέφ. Κομν. 200, τὸν πρῶτο σύζ. τῆς πρωτόπαιδος Εἰρήνης 260 δὲν ἔχομε μαρτυρία τῆς τιπλοφορίας του, ἀλλὰ εἶναι δυνατὸν ὁ σύζυγος τῆς πρωτοκόρης και πιὸ ἀγαπημένης ἀπ' τίς κόρες στὸν Ἀλέξιο (γ') Ἄγγ. Κομν. 180, νὰ μὴν ἔλαβε τίτλο στὴν αὐλικὴ ἱεραρχία; Ὁ Χωνιάτης ἀναφέρει τὸν Ἰσαάκιο 240 ὡς σεβαστοκράτορα στὶς πιὸ πάνω σελίδες, ἀλλὰ στὶς σ. 562, 604, 620, 660, ἐνῶ τὸν ἀναφέρει, δὲν τοῦ ἀποδίδει τὸν τίτλο. Ὁ Ἀνδρόνικος 200 ἔλαβε τὸν ἴδιο μετὸν Ἰσαάκιο 240 τίτλο, ἀλλὰ ἀπλῶς παράλειψε νὰ μᾶς τὸ ἀναφέρει ὁ Χωνιάτης.

85. Βλ. G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 431· τοῦ ἴδιου, *Die byz. Staatenhierarchie*, *Seminarium Kondakov*, 8 (1936), σ. 41.

86. Βλ. V. Laurent, *La Généalogie des premiers Paléologues*, *B8* (1933), σ. 126:

Ἀλεξίου σφράγισμα Παλαιολόγου
Κομνηνοφουῶς δεσπότη τὴν ἀξίαν,
γαμβροῦ κρατοῦντος πάσης Ρωμαϊδος
εἰς πρωτόπαιδα βασιλίσσαν Εἰρήνην.

Νικηφ. Γρηγοράς, ἐκδ. Bonn, τ. I, σ. 69· Γ. Φραντζῆς, ἐκδ. Bonn, σ. 6.

Λάσκαρις τῆς Ἄννας 261 ἔλαβε, καθὼς φαίνεται, τὸν τίτλο τοῦ δεσποτοῦ, ἀπ' τὸν πεθερό του Ἀλέξιο (γ') Ἄγγ. Κομν. 180, μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ἀλέξιου Παλ. Δούκ. Κομν. 290⁸⁷.

Οἱ δεῦτεροι γάμοι τῶν πριγκιπισσῶν ἔγιναν στὴν ἁγία-Σοφία ἀπ' τὸ νέο οἰκουμενικὸ πατριάρχη Ἰωάννη (ι') τὸν Καματηρό (1198-1206), ἕνα συγγενὴ τῆς αὐγούστας Εὐφροσύνης Δούκαινας Καματηρῆς⁸⁸, ποῦ διαδέχτηκε τὸ Γεώργιο (β') τὸν Ξιφιλίνο.

Μετὰ τοὺς γάμους ὁ «κηδεστὴς βασιλέας» δὲ θέλησε νὰ πάη στὸ μεγάλο παλάτι, οὔτε νὰ δώσῃ ἀγῶνες στὸν Ἰππόδρομο, ἀλλὰ πρόσταξε νὰ στηθῆ ἕνα πρόχειρο στάδιο στὰ ἀνάκτορα τῶν Βλαχερνῶν. Ἐκεῖ ἀπὸ μιὰ ἐξέδρα ὁ ἴδιος καὶ ἡ αὐτοκρατορίσσα, μαζί μὲ τοὺς νεόνυμφους καὶ ἀνώτερους αὐλικούς –ἐνῶ ὅλοι οἱ ἄλλοι ἀποκλείστηκαν– παρακολούθησαν παιχνίδια καὶ γυμνάσματα.

Πρῶτα παίχτηκαν πολυάουλα ὄργανα, κ' ἔπειτα ἔγινε μιὰ σωστὴ διακομῶ-
δηση τῶν ἄλλοτε ἀγωνισμάτων τοῦ Ἰππόδρομου. Σ' ἕνα πλούσιο εὐνοῦχο ποῦ ὁ ἱστορικὸς αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ μὴ ἀναφέρῃ τὸ ὄνομά του γιὰ νὰ μὴ τὸ παραδῶσῃ στὴν ἀθανασία, ἀνατέθηκε νὰ ὑποκριθῆ τὸν ἔπαρχο τῆς πρωτεύουσας· κι αὐτὸς σάν ξύλινὸ γαιῖδοῦρι ντυμένο μὲ χρυσὸ σαμάρι, παράστησε τὸ μεγαλόπρεπο ἀναβάτη. Καθὼς αὐτὰ γίνονταν περίπου κατὰ τὶς ἀποκρῆς τοῦ 1199, ὁ εὐνοῦχος δὲν ἔκανε ἄλλο παρά νὰ διασκεδάζῃ τοὺς ὑψηλοὺς θεατὲς μὲ τὸ παιχνίδι ποῦ ὁ λαὸς καὶ σήμερα ὀνομάζει τὸ ἀλογάκι καὶ ποῦ οἱ Βυζαντινοὶ ὀνόμαζαν ξυλάλογον ἢ ξύλινον ὄνον.

Σὲ συνέχεια, ὁ εὐνοῦχος –πάντα ὡς δῆθεν ἀναβάτης τοῦ ξυλάλογου– μεταμφιέστηκε σὲ μαπτάριον (= σὲ κήρυκα τῆς ἐναρξης τῆς μάππας, δηλ. τοῦ ἀγῶνα) καὶ ἔδωσε γυμνικοὺς δῆθεν ἀγῶνες. Σ' αὐτὸ τὸ παιχνίδι τῆς ἀπομίμησης τῶν ἀγῶνων πῆραν μέρος νεαροὶ ἀριστοκράτες καὶ ὄχι ἄνθρωποι τῆς ἀγορᾶς καὶ τῶν τριόδων. Ὅταν ἦλθε ἡ σειρὰ νὰ μμηθοῦν τὸ ἀγώνισμα τοῦ δρόμου, ὁ εὐνοῦχος – μαπτάριος πῆγε στὴ μέση τοῦ σταδίου, ἀνασκουμπώθηκε καὶ φόρεσε στὸ κεφάλι του ἕνα ἀσημένιο κάλυμμα, καὶ κάλεσε μὲ πηδήματα τοῦ δῆθεν ἀλόγου του τοὺς νεαροὺς τρεῖς φορές νὰ τρέξουν τὸ γύρο τοῦ σταδίου. Πίσω του στεκόταν ἕνας νεαρὸς ποῦ εἶχε περίβλεπτο ἀξίωμα, καὶ σὲ κάθε πρόσκληση μὲ

87. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Heisenberg, σ. 10, καὶ ἐκδ. Bonn, σ. 12: ὁ μὲν οὖν Λάσκαρις Θεόδωρος προεξελεθὲν πέφθακεν ἅμα τῇ γαμετῇ Ἄννῃ, ὃν γαμβρόν ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσε τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου τελεῖν, καὶ δεσπότην ὑπ' ἐκείνου τετιμημένον Θεόδ. Σκουταριώτης, ἐνθ' ἀνωτ. (ὑ. 2), σ. 451. Πρβλ. G. Ostrogorsky, *Urums-Despoten*, BZ 44 (1951), σ. 458 καὶ ὑ. 3· Zacos - Veglery, ἀριθ. 2753, σ. 1570-71. Βλ. καὶ πρὸ πάνω, ὑ. 75.

88. Ὁ Ἰωάννης (ι') Καματηρὸς ἦταν ἐγγονὸς ἐνὸς ἀδελφοῦ τοῦ Γρηγόριου Καματηροῦ, ἦταν δηλ. ὁ Ἰωάννης (ι') ἕνας δευτεροεξάδελφος τῆς Εὐφροσύνης Δούκ. Καμ. Γιὰ τοὺς Καματηροὺς τοῦ β' αἰ., βλ. J. Darrouzès, Georges et Démétrios Tornikès, *Lettres et discours*, σ. 49.

πήδημα πού ἔκανε ὁ εὐνοῦχος γιὰ τὸ τρέξιμο, τοῦ ἔδινε ἀπὸ μιὰ δυνατὴ κλωτσιὰ στὰ πισινά, κάτω ἀπ' τὰ γέλοια τῶν αὐτοκρατορικῶν θεατῶν⁸⁹.

Ἡ Αὐτοκρατορία καιγόταν καὶ ἀπειλοῦνταν ἀπὸ παντοῦ, καὶ ἡ αὐλὴ διασκέδαζε.

III

Ὁ Ἀλαμανικός φόρος καὶ ἡ ἀντίδραση γιὰ τὴν πληρωμὴ τοῦ ἀπ' τοὺς συγκλητικούς, τὸν κλῆρο καὶ τοὺς βιοτέχνες, σύλληψη τῶν αὐτοκρατορικῶν μνημάτων, ἀπόπειρα λήστευσης τοῦ πλοῦσιου χρηματιστῆ Καλομόδιου, οἱ ἐκβιασμοὶ καὶ οἱ ληστείαι τοῦ φρούραρχου Ἰωάννη Λαγοῦ καὶ ἐξέγερση τῶν βιοτεχνῶν καὶ τοῦ πλήθους κατὰ τοῦ αὐτοκράτορα, δεύτερο κίνημα τοῦ Ἀλέξιου Κομνηνοῦ. Κομν. 228, ἡ ἰσχυρὴ βασίλισσα Εὐφροσύνη Δούκαινα, ἡ ἐπανάσταση τοῦ Ἰωάννη Κομν. Δούκα 229 στὴν Κύπρο καὶ ἡ ἐξόντωσή του ἀπ' τὸν Ἀλέξιο (γ') Ἄγγ. Κομν. 180, ἡ παραμέληση τοῦ βουλγαρικοῦ πολέμου γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ προκάτοχός του εἶχε ἐτοιμάσει σοβαρὴ ἐκστρατεία, ἀποστολὴ βυζαντινῆς δυνάμεως ἐναντίον τῶν Βουλγάρων κάτω ἀπ' τὸν Ἰσαάκιο Κ. 240 καὶ αἰχμαλωσία καὶ θάνατος αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, δολοφονία τοῦ Βούλγαρου ἡγεμόνα Ἀσάν Ι καὶ προσχώρηση τοῦ δολοφόνου τοῦ βογιάρου Ἰβαγκοῦ στοὺς Βυζαντινοὺς, ὁ τρίτος Ἀσανίδης ἀδελφὸς Σκυλοϊωάννης φοβερὸς ἀντίπαλος τοῦ Βυζαντίου, ἐπιδρομὲς Βουλγάρων καὶ ἀντιμετώπισή τους ἀπ' τὸ Ρῶσο πρίγκιπα Ρωμανό, ὁ Δοβρομηρὸς Strej Χρύσος καὶ ἡ μνηστὴ του Θεοδώρα Κομν. Βατ. Ἄγγ. 299, συμφωνία μετὰ τὸ Σκυλοϊωάννη τῆς Βουλγαρίας.

Παρά τοὺς οἰκογενειακοὺς του δεσμοὺς πού ἀνωτέρω εἶδαμε καὶ τὴ διασπάθιση τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θησαυροῦ σὲ εὐνοουμένους, ὁ κύριος Ἀλέξιος (γ') Ἄγγ. Κομν. 180 ὁ Βαμβακοράβδης συναντοῦσε ἀκόμη σοβαρὰ ἀντιδράσεις. Ἀνάφερα πρὸ πάνω τὴν ἄρνηση ὑποταγῆς τῶν κριτῶν τοῦ βήλου, καθὼς μετὰ εἰρωνεία τὸν ὑποδέχτηκαν στὴν αὐτοκρατορικὴ ἐπαυλὴ τοῦ ἐξω λεγόμενου Φιλοπατίου⁹⁰. Ἐπίσης ἀνάφερα γιὰ τὰ ποσὰ πού ζητοῦσε ὁ πολὺ πρὸ ἐπικίνδυνος ἀπ' τὸ Φρειδερίκο Ι Κοκκινοπώγωννα γιός του Ἑρρίκος VI, ὡς κληρονόμος τοῦ βασιλείου τῶν Νορμανδῶν τῆς Σικελίας, καὶ τὴν ἐπιτυχία πού εἶχε κοντά του ὁ παράδοξος πρεσβευτὴς Εὐμάθιος Φιλοκάλης νὰ περιορίσῃ τίς ἀπαιτήσεις τοῦ Ἑρρίκου VI⁹¹.

89. Χωνιάτης, σ. 674-75. Πρβλ. Φ. Κουκουλές, Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμὸς, τ. Γ' (1949), σ. 266, 31, 84 καὶ 91· R. Guiland, V La disparition des courses, Études Byzantines, Paris 1959, σ. 90.

90. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 46.

91. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 25.

Ο Ἀλέξιος (γ') Ἀγγ. Κομν. 180 μετὰ πολλές προσπάθειες καὶ συζητήσεις ὑποβλήθηκε στὴν ταπείνωση νὰ πληρώνη στοὺς Γερμανοὺς φόρο ὑποτέλειας, αὐτὸ ποὺ ὀνομάστηκε Ἀλαμανικόν, δηλ. Γερμανικό φέρος. Ἀλλὰ μὲ τὶς σπατάλες τῶν Ἀγγέλων στὸ φτωχὸ πιά Βυζάντιο, δὲν ἦταν εὐκόλο νὰ μαζευτῆ τὸ Ἀλαμανικόν, καὶ ὁ Ἀλέξιος (γ') Ἀγγ. Κομν. 180 τὸ 1197 γιὰ νὰ εἰσπράξη καὶ νὰ πληρώση, συνάντησε σφοδρὴ ἀντίσταση ἀπ' τοὺς συγκλητικούς, ἀπ' τὸν κληρο ποὺ κατὰ πλειονότητα προερχόταν ἀπὸ γραφειοκράτες καὶ ἀπ' τὰ μέλη τῶν βιοτεχνιών.

Μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴν ἀποφασιστικὴ ἀρνητικὴ στάση –μερικοὶ τὸν κατηγοροῦσαν ἀκόμη πὼς διασπάθισε τὰ δημόσια χρήματα καὶ πὼς μοίρασε τὶς ἐπαρχίες στοὺς συγγενεῖς του, ποὺ ὅλοι τοὺς ἦσαν ἀχρηστοὶ καὶ τυφλοὶ ἀπ' τὸν καιρὸ τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87– ὁ αὐτοκράτορας ἀναγκάστηκε νὰ καταφύγῃ σὲ ἄλλα μέσα. Στὴν ἀρχὴ θέλησε νὰ πάρῃ τὰ ἐκτὸς τοῦ βήματος χρυσὰ καὶ ἀσημένια σκεύη καὶ ἀναθήματα τῶν ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ καθὼς ὁ κληρὸς πῆδησε ἀπ' τὴ θέση του καὶ τὸν ἀπειλήσε, κατάφυγε στὰ «ἀλάλα καὶ κουφὰ μνήματα τῶν προκατόχων του αὐτοκρατόρων, καθὼς αὐτὰ κανένα δὲν εἶχαν ὑπερασπιστῆ».

Ἀπ' τὰ αὐτοκρατορικὰ μνήματα τῶν ἁγίων Ἀποστόλων καὶ ἄλλων μονῶν ἀφαιροῦνταν ὅ,τι πολύτιμο, καὶ ἄφηναν στοὺς μονάρχες ποὺ τόσα περὶ ὁξεία ἔργα εἶχαν κάνει, μόνο τὰ σάβανά τους. Μόνο ἡ σορὸς τοῦ Μεγ. Κωνσταντίνου ἔμεινε ἀσκήματα, κι αὐτὸ γιατί οἱ κλέφτες εἶχαν προλάβει καὶ εἶχαν κλέψει κάθε χρυσὸ ἐπικόσμημα. Ἀπ' τὰ μνημεῖα ὁ αὐτοκράτορας σύναξε πάνω ἀπὸ ἑβδομήντα κεντηνάρια ἀσήμι καὶ μιά ποσότητα χρυσάφι καὶ τὰ ἔρριξε στὸ «χωνευτήριον».

Τὴν περιουλογοὺν αὐτοῦ τοῦ βέβηλοῦ ὑλικοῦ εἶχε ἀναθέσει σὲ δυὸ ἀξιωματοῦχοις τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς, στὸν ἐπιτοῦ κανικλείου Ἀνδρόνικο Ἀλυάτη καὶ στὸ βάρβαρο Μάργο ποὺ σύντομα βρῆκαν τὰ ἐπίχειρα τῆς πράξης τους, καθὼς ὁ μὲν ἕνας, ἀφοῦ ψήθηκε στὸν πυρετό, ἀπῆλθε, ὁ δὲ ἄλλος, ἀφοῦ ἐγινε σὰν ἀσκὸς ἀπ' τὴν ὑδρωπικία, τὰ κακάρωσε⁹².

Ο Ἀλέξιος (γ') Ἀγγ. Κομν. 180 βρῆκε τὴν πιὸ σκληρὴ ἀντίσταση ἀπ' τοὺς βιοτέχνες καὶ τὶς κάτω τάξεις. Πιὸ πάνω σημείωσα τὴν προσπάθεια τοῦ ὄχλου νὰ ἀναγορεύσῃ αὐτοκράτορα, κατὰ τὴν κατάληψη τοῦ μεγάλου παλατιοῦ ἀπ' τὴν Εὐφροσύνη Δ.Κ., τὸν Ἀλέξιο Κοντοστέφανο Κομν. 228⁹³, ἔπειτα εἶδαμε τὴν ἀντίσταση τῶν βιοτεχνῶν γιὰ τὸν Ἀλαμανικό φέρο. Ἀργότερα, πιθανόν ἀνάμεσα στὸν Αὐγουστο τοῦ 1198 καὶ τὸν Ἰούλιο τοῦ 1200⁹⁴, ἕνα δεῖγμα ἐξευτελιστικῆς τυραννίας ἔφερε πάλι τὸ λαὸ στοὺς

92. Χωνιάτης, σ. 631-32.

93. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 41 καὶ 42.

94. Ὁ Χωνιάτης, σ. 694, θέτει τὸ ἐπεισόδιο στὸν καιρὸ τῆς πατριαρχίας τοῦ Ἰωάννη (ι') τοῦ

δρόμους.

Ένας κολλυβιστής (= τραπεζίτης), ο Καλομόδιος, πού είχε στο έμποριο πάρα πολύ πλούτισει και πού καμιά φορά δάνειζε και τη φτωχολογιά, προκάλεσε τη βουλιμία των μεσιτών και αυλικών της κλικας της αύγουστας Εύφροσύνης Δ.Κ. Με κάποια πρόφαση πιάστηκε και ή τεράστια περιουσία πού είχε μαζέψει, «χρυσό πάνω στο χρυσό και άσήμι πάνω στο άσήμι», πήγαινε για τους «βασιλικούς χρυσῶνες» και για μοιρασιά ανάμεσα στους εύγενείς, όταν τὰ πλήθη έμαθαν τὴ σύλληψη. Πολλοί τότε μαζεύτηκαν σπὴν ἀγία-Σοφία και με ἀπειλές πώς «θα διασπάσουν τὰ πάντα», ανάγκασαν τὸν πρῶτον ἀρχιερέα (= τὸν πατριάρχη τῆς ΚΠολης) –και τέτοιος ἦταν ὁ Ἰωάννης (Ι΄) Καματηρός– νὰ γράψη στὸν αὐτοκράτορα και νὰ ζητήση τὴν ἐπάνοδο τοῦ ἀπολωλότος προβάτου. Ἀφοῦ καθυσάχασε τὰ θεελλῶδη πλήθη ὁ πατριάρχης, κατάφερε με τὰ διάπυρα λόγια του, νὰ ξαναφέρη ὡς ἀμὸν τὸν ζητούμενο, χωρίς ἀπ' αὐτὸν νὰ ἔχουν ἀφαιρέσει «τὸ δέριμα, δηλ. τὸ χρυσάφι, οἱ λύκοι πού τὸν εἶχαν πιάσει». Ἔτσι, σημειώνει ὁ Χωνιάτης, «ἡ τραγωδία γύρισε σὲ κλαυσιγέλωτα, σὲ κωμῶδια»⁹⁵.

Ένα ἄλλο πὸ σοβαρὸ γεγονός ἐπακολούθησε. Ὁ Ἰωάννης ὁ Λαγός, προϊστάμενος τῆς φρουρᾶς τῆς φυλακῆς τοῦ Πραιτώριου, ἦταν ἕνας ἄνθρωπος ἀχόρταγος γιὰ χρῆμα και κρατοῦσε γιὰ τὸν ἑαυτὸ του τὰ λεφτὰ πού φιλόθρησκοι ἄνθρωποι ἔδιναν ὡς ἐλεημοσύνη στοὺς φυλακισμένους. Προχωρώντας σπὴ χρηματομανία του, ἄφηνε διαλεχτοὺς και διαβόητους κρατούμενους νὰ λεηλατοῦν τὴ νύχτα τὰ σπῖτια, και ἀπ' αὐτὴ τὴ συγκομιδὴ ἕνα μέρος ἔδινε στοὺς κακοποιούς, ἕνα ἄλλο κρατοῦσε γιὰ τὸν ἑαυτὸ του και ἕνα τρίτο «ἔδινε ὡς πιστὸς δούλος, αὐτὸς ὁ ἄπιστος στὸ Θεό, στὸν κύριό του, σ' αὐτὸν πού τοῦ παραχώρησε τὴν ἐξουσία». Πολλοὶ παραπονέθηκαν στὸν αὐτοκράτορα γι' αὐτὲς τὶς καταχρήσεις, ἀλλὰ ὁ Ἀλέξιος (γ΄) Ἄγγ. Κομν. 180 ἀμέλησε γιὰ λόγους εὐνοήτους νὰ συμμορφῶση τὸν ἀξιωματοῦχο του, και ὁ Λαγός, καθὼς ἀποθρασύνθηκε, ἔπιασε και κακοποίησε και κούρεψε ἕνα πολίτη πού διαμαρτυρήθηκε γιὰ ὅσα γίνονταν και πού ἀνῆκε στὶς συντεχνίες. Οἱ ὁμότεχνοὶ του βιοτέχνες πού φαίνεται πὼς εἶχαν πείρα τῶν νυχτερινῶν ἐπισκέψεων τῶν κακοποιῶν, μαζεύτηκαν και ἄρχισαν νὰ πολιορκοῦν τὸ Πραιτώριο και νὰ ζητοῦν νὰ πιάσουν τὸ Λαγό, ἀλλὰ αὐτὸς πὸ γρήγορα ἀπὸ ἕνα λαγὸ πῆρε δρόμο και ἀπὸ τότε ἐξαφανίστηκε, και ἀπ' αὐτὸ τὸ προσκήνιο τῆς ἱστορίας.

Ἀλλὰ αὐτὸ πού ἄρχισε ὡς ὀχλαγωγία κατὰ ἑνὸς αὐτοκρατορικοῦ ὑπαλλήλου, δὲν ἄργησε νὰ μεταβληθῆ σὲ στάση κατὰ τοῦ αὐτοκράτορα, ὅταν ἕνα τμήμα τοῦ πλήθους στράφηκε πρὸς τὴν ἀγία-Σοφία γιὰ νὰ ὀνομάση

Καματηροῦ πού ἀνέβηκε στὸ θρόνο στὶς 5 τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1198, βλ. V. Grumel, *Chronologie* (1958), σ. 436, και τὸ ἀναφέρει πρὶν ἀπ' τὴν ἐπανάσταση τοῦ Ἰωάννη Κ. 208 τοῦ Παχύ, πού ἐγένε τὸν Ἰούλιο τοῦ 1200, βλ. Κ. Βαρζός, Ἰωάννης Κ. 74, Βυζαντινά, 7 (1975), σ. 160 και ὕ. 179.

95. Χωνιάτης, σ. 692-94.

άλλον αυτοκράτορα. Καθώς όμως ή μεγάλη έκκλησία προκαταλήφθηκε άπ' τη φρουρά τών πελεκυφόρων Βαράγγων, τά πλήθη δέν άποχωρούσαν άπ' τό Πραιτώριο και άπρεπες βρυσιές δυνατά ξεστόμιζαν κατά του αυτοκράτορα.

Ο Άλέξιος (γ') Άγγ. Κομν. 180 που βρισκόταν άνάμεσα στο Βόσπορο και τη Χρυσόπολη, όταν έμαθε τά γεγονότα της πρωτεύουσας, έστειλε ένα μέρος της σωματοφυλακής του να καταλάβη τό Πραιτώριο σέ συνεργασία με τον έπαρχο της πρωτεύουσας Κωνσταντίνο Τορνίκη, τό σύζυγο της Άνώνυμης Κομνηνής 242, αλλά μιá βροχή άπό πέτρες ύποδέχτηκε αυτόν τον τελευταίο. Οί στασιαστές μπήκαν στο Πραιτώριο και λευτέρωσαν τους εκεί φυλακισμένους μέσα στη μανία του τό πλήθος λεηλάτησε τό ναό της φυλακής και κατάστρεψε άπ' τά βάθρα του τό εκεί μουσουλμανικό τέμενος, ίσως για να προμηθευτή ύλικά ως όπλα, και τράβηξε για τις φυλακές της Χαλκής, στην είσοδο του μεγάλου παλατιού, για να κάνει και κεί τά ίδια.

Στό μεταξύ, ό αυτοκράτορας είχε συγκεντρώσει άρκετές δυνάμεις που έμπιστεύτηκε στο γαμβρό του Άλέξιο Παλαιολόγο Δούκα Κομνηνό 290, τό σύζυγο της πρωτοκόρης του Ειρήνης Άγγ. Κ, 260, που του ήταν πολύ άφοσιωμένος. Όταν τό άπόσπασμα αυτό κάτω άπ' τον επιδέξιο άρχηγό, έφτασε άπ' τη Χρυσόπολη στην πρωτεύουσα, ό ξαναμμένος λαός, άν και άοπλος και άπροστάτευτος, άρνήθηκε να όπισθοχωρήσει, αλλά πολέμησε με σθένος εναντίον τών καταφράκτων στρατιωτών. Ορισμένοι άπ' τους στασιαστές, άνεβαίνοντας στις στέγες τών σπιτιών, έρριχναν κεραμίδια και πέτρες, και μερικοί και βέλη, εναντίον τών στρατιωτών της βασιλικής φάλαγγας. Πολλοί άπ' τους στασιαστές σκοτώθηκαν, και τό πλήθος την έπομένη άρνήθηκε να συνεχίσει τη μάχη⁹⁶. Εφόσον ό στρατός ήταν με τό μέρος του αυτοκράτορα, ό δυσαρεστημένος λαός της πρωτεύουσας άποτύγχανε στις προσπάθειές του να τον άνατρέψει.

Μιά άλλη λαϊκή εξέγερση έγινε κατά τό καλοκαίρι του 1200, όταν ό αυτοκράτορας και ό στρατός του ήταν άπασχολημένοι στη Θράκη εναντίον του γνωστού μας Βλαχο-Βούλγαρου άντάρτη Ίβαγκου - Άλέξiou. Τότε ό Άλέξιος Κοντοστέφανος Κομν. 228 που άπ' τις φυλακές του Πραιτωρίου είχε λευτερωθή άπ' τους στασιαστές, όργάνωσε «κατά κρύφιο και ένδόμυχο» τρόπο μιá δημαγωγική συνωμοσία, της όποίας δε γνωρίζουμε τις λεπτομέρειες. Η αύγουστα Εύφροσύνη που βρισκόταν στην ΚΠολη, «καθώς δέν ήταν μιá γυναίκα που περιοριζόταν στον αυτοκρατορικό γυναικωνίτη, αλλά μιá άντρογυναίκα που μπορούσε να τά βάλη με στασιαστές και δημαγωγούς, διάλυσε ως Πηνελόπειον μίτον τό σύστρεμμα (= τη συνωμοσία) του Άλέξiou Κοντοστέφ. Κομν. 228⁹⁷.

Σ' ένα έγκωμιαστικό του λόγο προς τον Άλέξιο (γ') Άγγ. Κομν. 180,

96. Χωνιάτης, σ. 694-96.

97. Χωνιάτης, Ιστορία, σ. 687.

αὐτὸς ὁ περίφημος Νικήτας Χωνιάτης παραβάλλει τὴν Εὐφροσύνη πρὸς τὴν Ἀθηνά, γιατί «ὅπως αὐτὴ ἐδῶ κατέβαλε στὴ Φλέγρα τοὺς Γίγαντες, ἔτσι καὶ ἡ βασίλισσα καὶ κυρία μας κατανίκησε τοὺς φιλοτάραχους καὶ στασιαστικούς· καμιά κρυφὴ συνωμοσία πονηρῶν ἀνθρώπων δὲν τῆς ξέφυγε, τοῦ λέει, οὔτε κατὰ τίς ἐκστρατεῖες σου ἐναντίον τῶν βαρβάρων κάθεται μὲ σταυρωμένα χέρια στὸ παλάτι· ἐσὺ μὲ βέλη καὶ μηχανές πολεμεῖς τὸν ἀποστάτη (Ἰβαγκό), βασιλιά μου, αὐτὴ δὲ ἡ βασίλισσα, σὺν τῇ δυνατῇ ἐκείνῃ γυναικί τοῦ Σολομώντα, μὲ μιά πιὸ ἀσφαλισμένη φρουρὰ ἔχει περπιχίσει τὰ ἀνάκτορα»⁹⁸.

Δυὸ ἀπόπειρες τοῦ Ἀλέξιου Κομνηνοῦ 228 μᾶς δείχνουν –ὅσο κι ἂν στηριζόταν σὲ λαϊκὰ στοιχεῖα– πὼς ἡ βασιλεία τοῦ Ἀλέξιου (γ') 180 τοῦ Βαμβακοράβδη, δὲν ξέφυγε ἀπ' τὸ φθόνο ὀρισμένων μελῶν τῆς ἀριστοκρατίας, καθὼς μάλιστα καὶ ἡ πιὸ σοβαρὴ ἀπειλὴ γιὰ τὸ θρόνο τοῦ Βαμβακοράβδη ἠγεμόνα προήλθε ἀπ' τοὺς εὐγενεῖς. Ὁ πανσέβαστος σεβαστὸς Ἰωάννης Ἀξούχος Κομνηνός 208, γιὸς τῆς πορφυρογέννητης Μαρίας Κ. 123 καὶ τοῦ περίφημου πρωτοστράτορα Ἀλέξιου Ἀξούχου, ἦταν ἐκεῖνος, ποὺ ὅπως ἀλλοῦ θὰ δοῦμε⁹⁹, ἔκανε τὴν πιὸ σοβαρὴ στάση κατὰ τὸ διάστημα αὐτῆς τῆς βασιλείας, τὴν 31ην Ἰουλίου τοῦ 1200¹⁰⁰.

Ἄν συγκρίνωμε τίς βασιλείες τῶν δυὸ Ἀγγέλων, τοῦ Ἰσαάκιου (β') 183 καὶ τοῦ Ἀλέξιου (γ') 180, θὰ δοῦμε πὼς ἡ τοῦ πρώτου ἦταν πιὸ ἀγαπητὴ στὸ λαὸ καὶ πιὸ μισητὴ στὴν ἀριστοκρατία, καὶ σὲ ἀντίθεση, ἡ τοῦ δευτέρου ἦταν πιὸ μισητὴ στὸ λαὸ καὶ πιὸ ἀγαπητὴ στὴν ἀριστοκρατία. Πόσοις ἐπαναστάτες τοῦ προέρχονταν ἀπ' τὴν ἀριστοκρατία, δὲ συναντᾶμε κατὰ τὴ βασιλεία τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἀγγ. 183, ἐνῶ δυὸ ἐπαναστάτες – μέλη τῆς ἀριστοκρατίας συναντᾶμε κατὰ τὴ βασιλεία τοῦ Ἀλέξιου (γ'), ποὺ ἦταν πολὺ χειρότερη ἀπὸ κείνη τοῦ Ἰσαάκιου (β'). Ὁ Χωνιάτης δὲν ἀναφέρει δημόσια ἔργα κοινῆς ὠφέλειας γιὰ τὸν Ἀλέξιο (γ') 180, ἐνῶ πολλὰ ἀναφέρει γιὰ τὸν Ἰσαάκιον (β') 183. Τὸ εἶπα καὶ θὰ τὸ ξαναπῶ: ὁ Ἀλέξιος (γ') Ἀγγ. Κ. 180, ὁ φαιδρὸς Βαμβακοράβδης, ἓνα σκεῦος ἐκλογῆς τῶν ἀριστοκρατῶν, ποὺ ἀπ' αὐτὸν ἔπαιρναν χρῆμα, γαίεις, ὀφθίκια καὶ ὅ,τι ἄλλο, ἀπολάμβανε τῆς ἀπόλυτης ἐμπιστοσύνης τους, χωρὶς νὰ τοὺς μέλη ποὺ ἡ Αὐτοκρατορία πῆγαινε κατὰ διαβόλου.

Καὶ γιὰ τὸν Ἰσαάκιον Κ.Δ. 229 ποὺ καθὼς λέγεται δηλητηριάστηκε ἀπὸ ἐνέργεια τοῦ Ἀλέξιου (γ') 180¹⁰¹, θὰ παραπέμψω στὴν οἰκεία προσωπογραφία τῆς Γενεαλογίας μου¹⁰².

98. Χωνιάτης, Λόγος εἰς Ἀλέξιον (γ') τὸν Ἀγγ., ἐκδ. Van Dieten, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 54), σ. 67.

99. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Γ', προσωπογραφία Ἰωάννη Κ. 208, καὶ Κ. Βαρζός, Ἀλέξιος Κ. 74 - Εἰρήνη ἡ Ρωσικὴ καὶ οἱ ἄτυχοι ἀπόγονοί τους, περιοδικὸ Βυζαντινὰ, τ. 7 (1975), σ. 160-72.

100. Κ. Βαρζός, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 160 καὶ ὑ. 179.

101. Χωνιάτης, σ. 612.

102. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Γ', προσωπογραφία Ἰσαάκιου Κομνηνοῦ Δούκα 229.

"Αν ξεφύγωμε ἀπ' τὰ ἐσωτερικά προβλήματα πού ἀπασχολοῦσαν τὸν Ἀλέξιο (γ') καὶ τὴν κυβέρνησή του, καὶ πᾶμε στὰ ἐξωτερικά, θὰ δοῦμε πὼς ἦσαν πολὺ πιὸ σοβαρά, γι' αὐτὸ καὶ κατὰ τὸ Χωνιάτη, ὁ αὐτοκράτορας πάνω στὸ χειρισμὸ τους «ἔπρεπε νὰ ἀγωνιστῆ πιὸ σκληρὰ ἀπ' τὸν Ἡρακλῆ»¹⁰³.

Ἐνῶ προσπαθοῦσε νὰ ἐξαγοράσῃ τοὺς Γερμανοὺς στὴ Δύση, ἐπιζητοῦσε τὴν εὐνοια μερικῶν δυνάμεων πιὸ μικρῆς σημασίας, ὅπως τῆς Ἀρμενικῆς Κιλικίας τοῦ Λέοντα II Ρουπενίδη (1187-1219)¹⁰⁴, καὶ τῆς Αἰγύπτου τοῦ Σαλαδίνου¹⁰⁵, ἀλλὰ τὴν προσοχὴ του τραβοῦσαν πιὸ πολὺ οἱ ἐπιθέσεις τῶν Βλαχο-Βουλγάρων καὶ τῶν Σελτζουκιδῶν Τούρκων. Κατὰ τὴ στιγμή τῆς ἀνατροπῆς του, ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἀγγ. 183 εἶχε ἐτοιμάσει μιὰ σοβαρὴ ἐκστρατεία σὲ συνεργασία μὲ τὸ Βελα III τῆς Οὐγγαρίας. Μὲ τὴν πώση τοῦ Ἰσαάκιου (β') καὶ τῆς Οὐγγαρῆζας αὐγούστας Μαργαρίτας - Μαρίας καὶ τὴν ἀποστολὴ τους στὸ Διπλοκίονιο, ἡ συμμαχία μὲ τὴν Οὐγγαρία διαλύθηκε. Μὲ τὴν ἀφροσύνη του νὰ ἀπολύσῃ τὰ στρατεύματα πού ἦσαν ἐνθουσιασμένα καθὼς γλύτωσαν ἀπὸ μιὰ σκληρὴ ἐκστρατεία καὶ νὰ διασπαθίσῃ τὸ χρυσάφι πού ἔσερνε μαζί του ὁ προκάτοχός του, ὁ Ἀλέξιος (γ') Ἀγγ. Κομν. 180 δὲν πρόσεξε τὰ κακὰ πού ἐμελλαν νὰ προέλθουν ἀπ' τοὺς Βλαχο-Βουλγάρους καὶ τοὺς συμμάχους τοὺς Κουμάνους. Μόλις ἐγίνε κύριος τῆς ΚΠολης, προσπάθησε νὰ ἔχῃ μαζί τους ἕνα εἰρηνικὸ διακανονισμὸ. Καὶ ἐὰν ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἀσάν I δὲν ἀπόρριπταν ὀλοτελα τὶς προτάσεις τῶν Βυζαντινῶν πρέσβων, οἱ ὄροι ἦσαν τέτοιοι πού ἦταν «ἀδύνατο καὶ ἀτιμωτικό» νὰ γίνουν δεχτοί¹⁰⁶.

Τὸ φθινόπωρο τοῦ 1195, ὅταν ὁ Ἀλέξιος (γ') 180 ἦταν ἀπασχολημένος στὴ Μ. Ἀσία, μπῆκαν στὴ γύρω τῶν Σερρῶν περιοχῆ, νίκησαν τοὺς Βυζαντινοὺς καὶ ἐπίασαν αἰχμάλωτο τὸν ἐκεῖ ἀρχηγὸ τους Ἀλέξιο Ἀσπιέτη¹⁰⁷, ἀδελφὸ πιθανὸν τοῦ Κωνσταντίνου Ἀσπιέτη, τὸν ὁποῖο τύφλωσε ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἀγγ. 183, γιὰ μόνη τὴν αἰτία πού διαμαρτυρήθηκε πὼς δὲν μποροῦν οἱ στρατιῶτες νὰ πολεμοῦν νηστικοὶ τοὺς Βλαχο-Βουλγάρους¹⁰⁸.

Τότε ὁ αὐτοκράτορας ἔστειλε μιὰ δύναμη κάτω ἀπ' τὸ γαμβρὸ του σ ε β α σ τ ο κ ρ α Ἰσαάκιο Κομν. 240, τὸν πρῶτο σύζ. τῆς Ἄννας 261, πού εἶχε κάποια προηγουμένη πολεμικὴ ἐμπειρία μὲ τοὺς Βλαχο-Βουλγάρους. Στὶς ἀρχές, κατὰ τὸ Χωνιάτη, ὁ ἐχτρὸς φοβήθηκε τὸ νέο αὐτοκράτορα καὶ τὸ στρατηγὸ του. Ὄταν ὁ Ἰσαάκιος Κ. Β. 240 ἔμαθε πὼς λεηλοτοῦσαν τὴν κάτω κοιλάδα τοῦ Στρυμόνα περὶ τὴν Ἀμφίπολη, ξεκίνησε δρομαῖος ἀπ'

103. Χωνιάτης, Λόγος πρὸς Ἀλέξιον (γ') Ἀγγ. 180, ἐκδ. I.A. van Dielen, *Orationes et Epistulae*, σ. 58 καὶ 59.

104. Ἰωάννης Dardel, *Chronique d'Arménie*, RHC Doc. Armen., τ. II, σ. 10. F. Dölger, *Regesten*, ἀριθ. 1642.

105. Χωνιάτης, σ. 653.

106. Χωνιάτης, σ. 600 καὶ 612. F. Dölger, *Regesten*, ἀριθ. 1631.

107. Χωνιάτης, σ. 612-13.

108. Χωνιάτης, σ. 560.

τις Σέρρες για να τους συναντήσει. Αλλά τόσο γρήγορα έσπευσε μπροστά, που οι πεζοί του και τα άλογα εξαντλήθηκαν, και αντί να πολεμήσει, έπεσε σέ ένεδρα. Ο στρατός του νικήθηκε, κι αυτοί που σώθηκαν, έφυγαν πίσω στις Σέρρες, όσο πιο γρήγορα μπόρεσαν. Ο ίδιος ό Ισαάκιος Κ.Β. 240 πιάστηκε αιχμάλωτος από ένα Κουμάνο, στον οποίο μάταια προσπάθησε να κρύψει την ταυτότητά του. Ο σεβαστοκράτορας όδηγήθηκε στο Τίρνοβο, την πρωτεύουσα των Βλαχο-Βουλγάρων, όπου κατά την άνοιξη του 1196 πέθανε μέσα στη φυλακή¹⁰⁹.

Αυτό τό έτος του 1196 στάθηκε τυχερό για τό Βυζάντιο, καθώς μία σοβαρή έριδα προέκυψε ανάμεσα στον Άσάν Ι και τον πιστό βογιάρο του Ίβαγκό (= Ίωάννη), θύμα της οποίας έπεσε ό πρώτος. Αλλά όλη αυτή ή ιστορία και ό,τι αναφέρεται στον έρχομό του Ίβαγκού στο Βυζάντιο, έχει έκτεθί σέ άλλο σημείο αυτής έδώ της Γενεαλογίας¹¹⁰. Επίσης έχουν έκτεθί τά όσα αναφέρονται στον Άσανίδη Δοβρομηρό (Dobromir) Strej Χρύσο¹¹¹, Ίωάννη Σπυριδωνάκη¹¹², καθώς και τον Ψευδο-Άλέξιον 4ον στις άρχές της βασιλείας¹¹³.

Τό Βυζάντιο βρήκε στο πρόσωπο του Ίωαννίτζα ή Καλοϊωάννη για τους Βουλγάρους ή Κακοϊωάννη και Σκυλοϊωάννη (1197-1207) για τους Έλληνες -του νεώτερου άδελφού του Πέτρου και του Άσάν Ι, που είχε σταλή ως όμηρος στην ΚΠολη τό 1188- ένα φοβερό αντίπαλο. Κάτω άπ' την ένεργητική διακυβέρνησή του, τό νέο βουλγαρικό κράτος γνώρισε την πρώτη άσπραηβόλο διάχυσή του¹¹⁴.

Την άνοιξη του 1201 ό Σκυλοϊωάννης έκανε δυό συνεχείς έκστρατείες: κατά την πρώτη, στράφηκε στη δυτική άκρη των έδαφών του, και κατέλαβε την Κωνσταντία, κοντά στη συμβολή της Ροδόπης και της όροσειράς των Βαλκανίων: κατά τη δεύτερη τράβηξε προς την άλλη άκρη και πρόσβαλε τη Βάρνα, σπουδαίο λιμάνι της Μαύρης θάλασσας, που σταθερά υπεράσπιζε μία φρουρά κυρίως από Λατίνους. Για την πολιορκία που άρχισε στις 23 του Μάρτη (του 1201) ό Σκυλοϊωάννης κατασκεύασε ένα τετράγωνο τροχοφόρο πύργο στην έκταση όσο ή τάφος και στο ύψος όσο τά τείχη, κ' έτσι έγινε κύριος της πόλης. Αδιαφορώντας για τη γιορτή του Πάσχα που συνέπεσε κατά την κατάληψη, έρριξε τους αιχμαλώτους ζωντανούς μέσα στην τάφρο και τη γέμισε με χώμα. Και άφου κατάστρεψε τά τείχη, αναχώρησε για τις χώρες του. Ο στρατός των Βλαχο-Βουλγάρων, ένισχυόμενος άπ' τις όρδες των Κουμάνων, είχε μάθει πιά την πολιορκητική και μπορούσε να κυριεύη

109. Χωνιάτης, σ. 612-17. Πρβλ. Wolff, *Second Bulgarian Empire*, σ. 186-87.

110. Βλ. προσωπογραφία Μανουήλ Κ.Κ.Δ. Άγγ. 175, ύ. 27-35 και 51-61.

111. Βλ. την αυτήν προσωπογραφία, ύ. 44-50, 62-64 και 68-69, ως και κατωτέρω, ύ. 118.

112. Βλ. την αυτήν προσωπογραφία, ύ. 65-67.

113. Βλ. προσωπογραφία Άλέξιου (β') Κ. 155, ύ. 92-107.

114. G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 434.

ισχυρές όχυρές τοποθεσίες¹¹⁵.

Κατά την περίοδο εκείνη Βλάχοι και Κουμάνοι έπιδρομείς μπήκαν και πάλι στο βυζαντινό έδαφος και έφτασαν μέχρι τὰ τείχη τής ΚΠολης. Άλλά τότε ό Άλέξιος (γ') 180 ό Βαμβακοράβδης βρήκε μιά βοήθεια από ανέλπιστα πηγή. Πρίν από ένα χρόνο, τó Μάη του 1200, είχε φτάσει στην ΚΠολη μιά πρεσβεία από τόν ήγεμόνα τής Βολυνίας και Γαλικίας (Καλίτζης, κατά τούς Βυζαντινούς) Ρωμανό, γιό του ήγεμόνα τής Βολυνίας (1158) και έπειτα μεγάλου ήγεμόνα του Κιέβου (1169-1171) Mstislav II Iziaslavic, καθώς αυτός έπιθυμούσε νά ανοίξη και πάλι σχέσεις με τó Βυζάντιο. Οί πέντε πρέσβεις συναντήθηκαν στις 21 του Μάη (του 1200) στην άγια-Σοφία με τó μητροπολίτη του Novgorod Άντώνιο, που βρισκόταν στην ΚΠολη.

Φαίνεται πώς κάποια συμφωνία θά έγινε ανάμεσα στο Ρώσο ήγεμόνα Ρωμανό και τόν Άλέξιο (γ') 180. Ο Χωνιάτης μάς πληροφορεί πώς ό Ρωμανός κινήθηκε γιά τήν επέμβαση «τόσο από δική του πρωτοβουλία όσο και από τις ίκεσίες του άρχιποιμένα –προφανώς του μητροπολίτη του Novgorod Άντωνίου– νά δείξη χριστιανική άλληλεγγύη προς τó λαό του Χριστού που τόσα κακά πάθαινε από τούς βαρβάρους». Τó 1201, ενώ οί Κουμάνοι επέδραμον κατά τής Αυτοκρατορίας και χτυπούσαν τις πύλες τής πρωτεύουσας, ό Ρωμανός πρόσβαλε τή χώρα τους, κ' έτσι τούς ύποχρέωσε νά γυρίσουν πίσω γιά νά υπερασπίσουν τὰ έδάφη τους. Λίγο άργότερα ό Ρωμανός μπλέχτηκε σε έμφύλιο πόλεμο με τόν Rjurik II Rostislavic, μεγάλο ήγεμόνα του Κιέβου (1203-1210, †1215), τόν όποιον βοηθούσαν μερικές όρδες Κουμάνων· καθώς «ό ρωμαλέος στο σώμα και στα χέρια δραστήριος» Ρωμανός νίκησε σ' αυτή τή σύρραξη, σκότωσε πολλούς Κουμάνους. Από τότε οί Κουμάνοι σταμάτησαν νά βοηθούν τούς Βουλγάρους, και τó Βυζάντιο τουλ. από τήν πλευρά τους άνάπνευσε¹¹⁶.

Τó καλοκαίρι του 1201 έφερε νέα προβλήματα στη Βαλκανική που φαίνεται νά έξουδετέρωσαν τὰ άποτελέσματα τής νίκης του Άλέξιου (γ') Άγγ. Κομν. 180 κατά του Ιβαγκού - Άλέξιου, τὰ όποια, όπως και άνωτέρω σημείωσα¹¹⁷, έχουν εκτεθη άλλοθι. Τόν Άσανίδη Δοβρομηρό (Dobromir) Strej Χρυσό αφήσαμε νά έχη συνθηκολογήση με τόν αυτοκράτορα και νά έχη κοντά του ως μνηστή τή μικρή πριγκίπισσα Θεοδώρα Κ. Βατ. Άγγ. 299, τήν κόρη του Ισαάκιου Κ.Β. 240 και τής Άννας Κ. Άγγ. 261.

Με αυτόν ό Άλέξιος (γ') Άγγ. Κομν. 180 δέν τελείωσε. Κατά τó γυρισμό του από τή Θεσσαλία, ό Χρυσός άπρόοπτα προχώρησε προς τή Στρούμνιτσα (ή Στρομνίτσα) στα άνω του Στρυμόνα. Όλα τὰ μικρά φρούρια

115. Χωνιάτης, σ. 706-7.

116. Χωνιάτης, ό. 691-92· Άντώνιος του Novgorod, *Livre du pelerin, B. de Khitrowo, Itinéraires russes en Orient*, Genève 1889, σ. 89-92. Γραβλ. E. Frances, *Les relations russo-byzantines au XIIIe siècle*, *Byzantinoslavica* 20 (1959), σ. 61-2.

117. Βλ. άνωτέρω, ό. 111 και 112.

πού συνάντησε υποχώρησαν, και η Στρούμμιτσα πυρπολήθηκε απ' τη φρουρά που την εγκατάλειψε. Ο Χρυσός κλείστηκε στον Πρόσακο που ακόμη μία φορά αποδείχτηκε απόρητος και οι πολιορκητές τελικά αποσύρθηκαν. Κατά την αποχώρησή του ο αυτοκράτορας ήλθε σε κάποια έπαφή με το Χρυσό, στην οποία ο βάρβαρος Ασανίδης ανταποκρίθηκε. Κατά τη συνήθειά του ο δόλιος Αλέξιος (γ') 180 τον συνέλαβε και οι Βυζαντινοί συγγραφείς μας λένε πώς τον έδεσαν και τον έσυραν με το κεφάλι κάτω και πώς ο αυτοκράτορας συμβολικά τον πάτησε με τα πόδια του. Τελικά υποχρεώθηκε να παραδώσει τη Στρούμμιτσα στους Βυζαντινούς¹¹⁸.

Σ' αυτές τις επιτυχίες του Αλέξιου (γ') Αγγ. Κομν. 180 πρέπει να προστεθεί και μία άλλη βασική κατά το 1202, όταν έγινε ειρήνη με το Σκυλοϊωάννη της Βουλγαρίας που είχε εξασθενήσει απ' την απώλεια της βοήθειας των Κουμάνων -χάρη στο Ρώσο πρίγκιπα Ρωμανό- και απ' τις τελευταίες νίκες του Αλέξιου (γ').

Σύμφωνα πάντα με τους Βυζαντινούς ιστορικούς και λογογράφους, ο Βαμβακοράβδης ήταν έτοιμος να αναλάβει έκστρατεια έναντι του, όταν ο Βλαχοβούλγαρος ηγεμόνας δέχτηκε συμφωνία. Φαίνεται πώς ο Σκυλοϊωάννης παραχώρησε στο Βυζάντιο τη κεντρική Θράκη, γιατί αποσύρθηκε προς τις όρεινες του περιοχές. Υποσχέθηκε συγχρόνως να υπερασπίσει τα βυζαντινά εδάφη έναντι άλλων επιδρομέων, προφανώς των Κουμάνων. Σε αντάλλαγμα έλαβε απ' την ΚΠολη ένα αρχιεπίσκοπο (πατριάρχη) ως αρχηγό της βουλγαρικής Εκκλησίας, και του υποσχέθηκαν σε περίπτωση μετάβασής του στην ΚΠολη να του φορέσουν ένα ηγεμονικό στέμμα, που έδω και κάμποσο καιρό διεκδικούσαν οι Ασανίδες ηγεμόνες. "Αν και ο Χωνιάτης σε έγκωμιαστικό του λόγο συχαίρει τον αυτοκράτορα για τα κατορθώματά του, διατυπώνει και τις έπιφυλάξεις του πώς ο Ιωαννίτσας γρήγορα μπορούσε να μεταβάλει στάση και να αρχίσει τις παλιές μεθόδους του: φοβάται ακόμη ο Χωνιάτης μήπως ένωθι με τους Δυτικούς: αν αυτός ο υπαινιγμός αναφέρεται στις διαπραγματεύσεις του Σκυλοϊωάννη με τον Ρώμη Ιννοκέντιο ΙΙΙ (1198-1216) ή σε συνεννόησή του με τους παράγοντες της Δ' Σταυροφορίας, αυτό δέν μπορεί να διευκρινισθι"¹¹⁹.

118. Χωνιάτης, 'Ιστορία, σ. 709: του ίδιου, Λόγος εις κύρ Αλέξιον Κομνηνόν, ότε επανέζευξεν από των μερών της Δύσεως, έκδ. Σάθα, ΜΒ1 (1872), σ. 92-4, έκδ. Van Dielen, *Orationes et Epistolae*, σ. 106, 108-11: Νικηφόρος Χρυσοβέργης, Λόγος ρητορικός πρώτος, σ. 15-8, 20-1.

119. Χωνιάτης, σ. 709: του ίδιου, Λόγος, ένθ' άνωτ. (ύ. 118), έκδ. Σάθα, σ. 94-6, έκδ. Van Dielen, σ. 110-11: Νικηφόρος Χρυσοβέργης, ένθ' άνωτ. (ύ. 118), σ. 18-9, 21: F. Dölger, *Regesten*, άριθ. 1661. Τά περι άρχιεπισκόπου - πατριάρχη και τά περι στέμματος που παραλείπουν οι βυζαντινές πηγές, αναφέρει ο Wolff, *Second Bulgarian Empire*, σ. 189, 194: αλλά ή ανεξάρτητη άρχιεπισκοπή Τυρνόβου άναγνωρίστηκε άπ' τό Βυζάντιο και τη βυζαντινή

Οι νίκες του 1200-1202 έφεραν σημαντικά αποτελέσματα. Το κράτος του Ίβραγκού στη κεντρική Θράκη και τη Ροδόπη που άρκετά αναπτύχθηκε, έφυγε απ' τη μέση, και τα εδάφη του και φρουριά του περιήλθαν στην Αυτοκρατορία. Ο γελοίος εκείνος Κύπριος Ίωάννης Σπυριδωνάκης καταδιώχτηκε απ' τη φωλιά του του Στρυμόνα και κατάφυγε στο Σκυλοϊωάννη. Ο αυτοκρατορικός ξάδελφος Μανουήλ Κ.Κ.Δ. Ἐγγ. 175 διαδοχικά εκδιώχτηκε απ' τη Θεσσαλία και τη Στενήμαχο και κατάφυγε κι αυτός, καθώς φαίνεται, στο Σκυλοϊωάννη. Ο Δοβδομηρός Strez Χρύσος παράδωσε τις κατακτήσεις του στη Μακεδονία σε αντάλλαγμα της βασιλικής νύφης Θεοδώρας Κομν. Βατ. Ἐγγ. 299 και ξεγελάστηκε για να παρεκκλινή απ' τις αρχικές του προθέσεις. Τέλος, με το φοβερό Ίωαννίτζα, τὸ-Σκυλοϊωάννη, κλείστηκε εἰρήνη. Τὸ τελικό αποτέλεσμα ἦταν ἡ ἐπιβεβαίωση τῆς κατάστασης πού ἐπικρατοῦσε πρὶν ἀπ' τὴ μάχη τῆς Ἀρκαδιούπολης τοῦ 1194¹²⁰, με τὸ βλαχοβουλγαρικό Κράτος περιορισμένο στὰ βουνὰ τῶν Βαλκανίων και τὶς ὄχθες τοῦ Δούναβη, και τὸ πῶς σπουδαῖο, χωρὶς τὴ συνδρομὴ τῶν πολυτίμων γι' αὐτὸ Κουμανικῶν ὀρδῶν. Μόνον ὁ Χρῦσος παράμενε σὰν μιὰ μελλοντικὴ ἀπειλὴ στὰ νότια τῆς ὀροσειρᾶς τῶν Βαλκανίων, στὸν Πρόσακο. Ο Ἄλέξιος (γ') 180 εἶχε σοβαροὺς λόγους νὰ ὑπερηφανεύεται γιὰ τὶς ἐπιτυχίες του στὴ Βαλκανικὴ.

IV

Ὁ σουλτάν Killidj Arslan II τοῦ Ἰκονίου, οἱ ἔντεκα κληρονόμοι γιοῦ του και οἱ ἀνάμεσά τους διαφορές, γάμος τοῦ ἐκπτώτου Καί - Κοσρου I με τὴν κόρη τοῦ Μανουήλ Κομν. Μαυροζώμη 241, ἐπίθεση τοῦ Μιχάηλ αὐτῆς κατὰ τῆς βυζαντινῆς πόλης Δάδιθρας τῆς Παφλαγονίας, σύγκρουση τοῦ Ἄλεξίου 180 με τὸν Καί - Κοσρου I και ἡ ἐξαιρετικὴ συμπεριφορὰ τοῦ δευτέρου πρὸς τοὺς Ἕλληνες αἰχμαλώτους και ἐξήγηση τοῦ φαινομένου, γιὰ τὸ Ἕλληνες κάτοικοι τῆς μικρασιατικῆς ὑπαίθρου προτιμοῦσαν τὴν ἐξουσία τῶν Τούρκων κατακτητῶν ἀπὸ ἐκείνη τοῦ Βυζαντίου, προσφυγὴ τοῦ Μιχαήλ Δούκ. Κομν. Ἐγγ. 174 στὸ σουλτάν Rukn al - Din Soliman II, ληστοπειρατείες τοῦ αὐτοκράτορα σὲ θάρος ἐμπόρων πού μετέφεραν τὰ ἐμπορεύματά τους στὴν Ἄμινσὸ πού ἀνήκε στὸ Soliman II και ἀπόπειρα τοῦ Ἄλεξίου (γ') 180 νὰ δολοφονήσῃ τὸν Τούρκο σουλτάνο.

Στὴν Μ. Ἀσία ὁ Ἄλέξιος (γ') Ἐγγ. Κομν. 180 ἀκολούθησε μιὰ πῶς ἀνεκτικὴ πολιτικὴ, ἴσως γιὰ τὸ πιστεύει πὺς οἱ Ἀσανίδες τῶν Βλαχο-Βουλγάρων ἦσαν πῶς ἐπικίνδυνοι ἀπ' τοὺς Σελτζουκίδες. Ἀλλὰ και ἐδῶ τὰ

¹²⁰ Ἐκκλησία πῶς ἀργότερα ἀπ' τὸν ἐν Νικαία αὐτοκράτορα Ἰωάννη (γ') Δούκα Βατάτζη 274 και τὸν οἰκουμενικὸ πατριάρχη Γερμανὸ Β' (1222-1240) τὸ 1235/6, βλ. και Β. Στεφανίδου, Ἐκκλησ. Ἱστορία, σ. 444.

120. Βλ. προσωπογραφίαν Ἰσαάκιου (β') Ἐγγ. 183. ὑ. 89.

προβλήματα δὲν ἦσαν λίγα. Ἀρχίζω τὸν ἀπόλογο ἀπ' τὰ γεγονότα τῆς αὐλῆς τῶν Σελτζουκιδῶν τοῦ Ἰκονίου.

Ὁ σουλτάνος τοῦ Ἰκονίου Kilidj Arslan II (1156-1192), ὁ μέγας ἀντίπαλος τοῦ Μανουήλ (α') Κ. 81 ἀπὸ διάφορες γυναῖκες ἀπόκτησε ἑνδεκά γιούς^{120α}, πού ἀπ' αὐτοὺς πῶ σπουδαῖοι ἦσαν οἱ ἐξῆς τέσσερις: ὁ πρωτότοκος Rukn al - Dīn Soliman πού οἱ Βυζαντινοὶ τὸν λένε Ρ ο υ κ ρ α τ ῖ ν ο ν καὶ Ἀ ζ α τ ῖ ν η ν¹²¹, ὁ πέμπτος κατὰ γέννηση Kutb al - Dīn πού ὁ Χωνιάτης τὸν λέει Κ ο π π α τ ῖ ν ο ν¹²², ὁ δέκατος κατὰ γέννηση Muhyi al - Dīn πού ὁ Χωνιάτης παράξενα τὸν ὀνομάζει Μ α σ ο ὕ τ¹²³, καὶ ὁ νεώτερος ἀπὸ ὅλους, ὁ ἑνδέκατος Chiyath al - Dīn Kai-Kosrou πού οἱ Βυζαντινοὶ τὸν ὀνομάζουν Καίχοσρόην καὶ Ἰ α θ α τ ῖ ν η ν¹²⁴ καὶ πού προερχόταν ἀπὸ χριστιανὴ μητέρα¹²⁵.

Τὸ 1188 τὸν πέμπτο ἀπ' τοὺς γιούς του συνεταιρίστηκε στὴ βασιλεία, ἀλλὰ αὐτὸς ὁ ἀχάριστος ἔρριξε ἀπ' τὸ θρόνο τὸν πατέρα του καὶ βασιλεύσε μόνος μὲ τὸ ὄνομα Kutb al-Dīn Malikchah II (1188-1195). Τὸ 1191 ὅμως ὁ γέρος σουλτάνος πέτυχε νὰ ἀναχθῆσ τὸ θρόνο του καὶ τότε ὄρισε ὡς διάδοχό του τὸ νεώτερο ἀπ' τοὺς γιούς του, τὸν Chiyath al-Dīn Kai-Kosrou I (1192-1196), στὸν ὁποῖον παραχώρησε τὴν πρωτεύουσα τοῦ σουλτανάτου, τὸ Ἰκόνιο, μαζί μὲ τὴ Λυκαονία, τὴν Παμφυλία καὶ ὅλη τὴν περιοχὴ μέχρι τὸ Κοτυαεῖο· στὸν πρωτότοκο Rukn al-Dīn Soliman πού πίστευε τὸν ἑαυτό του ὡς ἀδικημένο, παραχώρησε τὴν Ἀμισό, τὴ Δόχεια καὶ ἄλλες παραθαλάσσιες πόλεις· στὸν δέκατο γιό του, τὸν Muhyi al-Dīn παραχώρησε τὴν Ἀμάσεια, τὴν Ἄγκυρα, τὸ Δορύλαιο καὶ ἄλλες εὐτυχησμένες καὶ πολυάνθρωπες πόλεις τοῦ Πόντου, καὶ στὸν ἀχάριστο γιό του Kutb al-Dīn ἄφησε τὴ Μελιτηνή, τὴν Καισάρεια τῆς Καππαδοκίας καὶ τὴν Κολωνία, πού αὐτὸν τὸν καιρὸ λεγόταν Τάξαρα¹²⁶.

Τὸ 1192 ὁ γέρος σουλτάνος Kilidj - Arslan II πέθανε καὶ τὸ 1195 τὸν ἀκολούθησε στὸν τάφο ὁ ἀχάριστος γιός του Kutb al-Dīn. Τότε ὁ ἐμπειροπόλεμος καὶ ἀδικημένος Rukn al-Dīn ἦλθε σὲ σύγκρουση μὲ τὸν ἀδελφὸ του Muhyi al-Dīn γιὰ τὴ μοιρασιά τῶν ἐδαφῶν τοῦ Kutb al-Dīn, καὶ ὁ πρῶτος νίκησε τὸ δεύτερο, ἀλλὰ καθὼς ὁ Muhyi al-Dīn ὑποτάχτηκε, ὁ πρωτότοκος τοῦ ἐπέτρεψε νὰ διατηρήσῃ ἓνα μέρος τῆς ἡγεμονίας του.

120α. E. de Zambaur, Manuel de Généalogie et de Chronologie pour l'histoire de l'Islam, Hannover 1927, σ. 144.

121. Ρουκρατῖνον τὸν λέει ὁ Χωνιάτης, σ. 689 καὶ 700, καὶ Ἀζατῖνην τὸν λέει ὁ Ἀκροπολίτης, σ. 14, ἐκδ. Heisenberg, καὶ σ. 16, ἐκδ. Bonn.

122. Χωνιάτης, σ. 689.

123. Χωνιάτης, σ. 689.

124. Καίχοσρόην τὸν ὀνομάζει ὁ Χωνιάτης, σ. 689-91, καὶ Ἰαθατῖνην ὁ Ἀκροπολίτης, σ. 14, ἐκδ. Heisenberg, καὶ σ. 16, ἐκδ. Bonn.

125. Χωνιάτης, σ. 689-90.

126. Χωνιάτης, σ. 689.

Ἔτσι δυὸ ἀπ' τοὺς ἀδελφοὺς ἀπόμειναν ὡς πρωταγωνιστές, ὁ πολεμοχαρὴς καὶ πρωτότοκος Rukn al-Dīn καὶ ὁ νέος σουλτάνος Καὶ-Κοσρου Ι' ἀλλὰ, ὁ Rukn al-Dīn, προβάλλοντας τὰ δικαιώματα τῆς πρεσβυγένειας ποὺ ἴσχυαν στὶς μουσουλμανικὲς δυναστείες, διεκδικοῦσε τὸ θρόνο ἀπ' τὸν πολὺ νεώτερο ἀδελφὸ του καὶ σουλτάνο καὶ ἐκδήλωνε ὅλο του τὸ μίσος καὶ τὸν κατηγοροῦσε «ὡς γιὸ μιᾶς ἄπιστης, μιᾶς χριστιανῆς». Σὲ ἐκτέλεση τῆς πρόθεσῆς του ἔστειλε μιὰ πρεσβεία στὸν Καὶ-Κοσρου Ι, καὶ τοῦ ὑποδείκνυε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ θρόνο, ἂν δὲ θέλῃ νὰ ὑποστῇ ἡ χώρα τὰ δεινὰ ἐνὸς ἐμφύλιου πολέμου¹²⁷.

Ὁ Καὶ-Κοσρου Ι, σὰν πιὸ ἀδύνατος, κατάφυγε τότε στὴν αὐλὴ τοῦ Ἀλέξιου (γ') 180, ὅπως ἀκριβῶς πρὶν τριαντα-πέντε χρόνια ὁ πατέρας του Kılıdj-Arslan II κατάφυγε στὸ Μανουήλ (α') Κ. 81 γιὰ νὰ σωθῇ ἀπ' τὸν ἀπὸ ἀδελφῆ γαμβρό του Jakub-Arslan, τὸν Ἰ α γ ο υ π α σ ἄ ν η ν τοῦ Χωνιάτη¹²⁸. Καὶ ὁ μὲν Kılıdj-Arslan II, γιὰ τὸν ὄλεθρο τοῦ Βυζαντίου, πέτυχε τότε νὰ σωθῇ ἀπ' τὸ γαμβρό του, δὲν ἔγινε ὅμως τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὸν Καὶ-Κοσρου Ι' αὐτὸς ὁ τελευταῖος, ἂν καὶ φιλόφρονα ἔγινε δεχτὸς ἀπ' τὸν Ἀλέξιο (γ') Ἄγγ. Κομν. 180, δὲν ἔτυχε καμιάς ὑπόσχεσης βοήθειας κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Rukn al-Dīn, κ' ἔτσι ἀναγκάστηκε ἀπραχτὸς νὰ γυρίσῃ στὴ χώρα του.

Πρὶν ὅμως πατήσῃ τὸ πόδι του στὸ Ἰκόνιο, ὁ Rukn al-Dīn πέτυχε νὰ τὸν ξεθρονίσῃ, νὰ ἀναγορευτῇ σουλτάνος μὲ τὸ ὄνομα Rukn al-Dīn Soliman II (1196-1204), καὶ ὁ ἐκπτωτος Καὶ-Κοσρου γιὰ νὰ σωθῇ ἀναγκάστηκε νὰ καταφύγῃ στὸν παλιὸ του ἐχθρὸ ποὺ πολλὰς φορὲς τὸν εἶχε πολεμήσῃ, τὸν ἡγεμόνα τῆς Ἀρμενικῆς Κιλικίας Λέοντα II τὸ Μεγάλο (1187-1219, βασιλέας μετὰ τὸ 1199), τὸν Λ ε β ο ὕ ν η ν τοῦ Χωνιάτη, ποὺ τὸν δέχτηκε μὲ μεγάλη εὐμένεια, γιατί, ὅπως παρατηρεῖ ὁ Χωνιάτης: «συνηθίζουν οἱ ἄνθρωποι νὰ δέχωνται μὲ εὐμένεια ὄχι μόνον τοὺς συγγενεῖς καὶ τοὺς συμπατριῶτες τους, ὅταν ὑποφέρουν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀλλόγλωσσους καὶ τοὺς ἄλλοτε ἐχτροὺς τους καὶ νὰ τοὺς μεταχειρίζονται μὲ φιλανθρωπία, ὅταν τοὺς βλέπουν ἄθλιους καὶ δυστυχεῖς»¹²⁹.

Κατὰ τ' ἄλλα, ὁ Λέων II τῆς Ἀρμενίας ὀλότελα ἀρνήθηκε νὰ βοηθήσῃ τὸν Καὶ-Κοσρου νὰ γυρίσῃ στὸ θρόνο του, τόσο πιὸ πολὺ ποὺ μὲ τὸν Rukn al-Dīn Soliman II εἶχε κλείσει σύμφωνο φιλίας, καὶ ἔβλεπε, ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά, πὼς μιὰ σύγκρουση μαζί του ἦταν ἀδύνατη. Ἔτσι ὁ Καὶ-Κοσρου ἀναγκάστηκε νὰ γυρίσῃ πίσω στὴν ΚΠολη, ὅπου στενά συνδέθηκε μὲ τὴν αὐτοκρατορικὴ οἰκογένεια, καὶ ἔβλεπε τὴν πριγκίπισσα Ἄννα Ἄγγ. Κομν. 261 «ὡς, μιὰ ἀδελφὴ του». Καὶ ἀκόμη σεβόταν ἰδιαίτερα τὴ χριστιανικὴ

127. Χωνιάτης, σ. 689-90.

128. Γιὰ τὴν προσφύγῃ τοῦ Καὶ-Κοσρου Ι στὴ βυζαντινὴ αὐλὴ, βλ. Χωνιάτης, σ. 690· γιὰ τὴν προσφύγῃ τοῦ Kılıdj - Arslan II, βλ. Χωνιάτης, σ. 152-154 κεξ· Κίνναμος, σ. 204-5.

129. Χωνιάτης, σ. 690-91. Πρβλ. L. Stiernon, Les origines du despotat d'Épire, REB17 (1959), σ. 97.

θηρσκειά τῆς μητέρας του¹³⁰.

Ἄν καί ὁ αὐτοκράτορας δὲν ἱκανοποίησε τὸ αἴτημά του γιὰ μιὰ ἐκστρατεία κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Rukn al-Dīn Soliman II, ὁ Kai-Kosrou ἐξακολουθοῦσε νὰ μένη στὴν αὐλή τῆς ΚΠολης, χωρὶς νὰ ἀξιῶνεται καὶ μεγάλης προσοχῆς «ἀνάλογης πρὸς τὴ γενιά του»¹³¹. Κατὰ τὴ φυγὴ τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἄγγ. Κομν. 180 ἀπ' τὴν ΚΠολη, στίς 17. VII. 1203, τὸν ἀκολούθησε καὶ ὁ Kai-Kosrou I¹³², ὁ ὁποῖος τὸ 1204 παντρεύτηκε τὴν κόρη τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ Μαυροζώμη 241, ὡς μιὰ ἀπόγονο τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου τῶν Κομνηνῶν¹³³.

Ἀφήνοντας τὸν ἐκπρωτο Chiyath al-Dīn Kai-Kosrou I, ἄς πιάσωμε τοὺς ἀδελφούς του, τὸν πρίγκιπα Muhyi al-Dīn, τὸν Μασούτ τοῦ Χωνιάτη, καὶ τὸ νέο σουλτάνο Rukn al-Dīn Soliman II, τὸ Ρουκρατίνο, καὶ τίς σχέσεις πού εἶχε μαζί τους ὁ κύρ Ἀλέξιος (γ') Ἄγγ. Κομν. 180. Ὅπως, ὁ σουλτάν Kılıdj-Arslan II γιὰ λόγους φιλανθρωπίας ἢ γιὰ νὰ προκαλέσῃ ἀνησυχίες στὸ Βυζάντιο, εἶχε ὑποστηρίξει τὸν Ψευδο-Ἀλέξιο 2ον¹³⁴, ἔτσι καὶ ὁ Muhyi al-Dīn γιὰ λόγους χρηματισμοῦ ὑποστήριξε τὸν Ψευδο-Ἀλέξιο 4ον, ἀλλὰ αὐτὰ ἔχουν ἐκτεθῆ σὲ ἄλλο σημεῖο τῆς Γενεαλογίας μου¹³⁵. Οἱ συνέπειες τῆς ἀνταρσίας τοῦ Ψευδο-Ἀλέξιου 4ου καὶ τῆς ἀνάμιξης τοῦ Σελτζουκίδη πρίγκιπα ἦσαν σοβαρές.

Μέχρι τὸ τέλος τοῦ 1196 ὁ Muhyi al-Dīn ἐρχόταν σὲ συναλλαγές γιὰ τὸ ποσὸν πού ζητοῦσε γιὰ τὸν ἀντάρτη. Ἐνῶ βοηθοῦσε ἀκόμη τὸν Ψευδο-Ἀλέξιο 4ο, ἐκμεταλλεύτηκε τὴν εὐκαιρία γιὰ νὰ καταλάβῃ τὴ βυζαντινὴ πόλη Δάδιβρα (προφανῶς τὸ Σημερινὸ Denderek), στὴν Παφλαγονία, ἀφοῦ τὴν πολιορκήσε τέσσερις μῆνες. Ὁ αὐτοκράτορας τοὺς ὑποσχέθηκε βοήθεια, ἀλλὰ οἱ Παφλαγόνες δὲν τολμοῦσαν νὰ πᾶνε σὲ βοήθεια τῆς πόλης καὶ ἡ πείνα μαζί μὲ τίς πολιορκητικὲς μηχανές τοῦ Muhyi al-Dīn ρήμαζαν τοὺς Δαδιβρηνοὺς.

Τέλος, ἕνας ἐπικουρικός στρατός ἔφτασε, κάτω ἀπ' τοὺς νεαροὺς στρατηγούς Θεόδωρο Βρανᾶ Κομνηνὸ 239, Ἀνδρόνικο Κατακαλῶν καὶ Θεόδωρο Καζάνη, πιθανόν ἀπ' τὴν Ποντικὴ Ἡράκλεια, καὶ στρατοπέδευσε στὸ βουνὸ Βάβαν. Οἱ Τοῦρκοι ἔμαθαν τὸν ἐρχομὸ αὐτῆς τῆς δύναμης καὶ ἔστησαν ἐνέδρα, στὴν ὁποία ἔπεσαν οἱ νεαροὶ στρατηγοί. Ἡ βυζαντινὴ δύναμη σκόρπισε καὶ δυὸ ἀπ' τοὺς ἀρχηγούς, πιθανόν ὁ Κατακαλῶν καὶ ὁ Καζάνης, πιάστηκαν αἰχμάλωτοι, καὶ δεμένοι ἐμφανίστηκαν γύρω ἀπ' τὰ τεῖχη τῆς Δάδιβρας.

130. Χωνιάτης, σ. 691. Ἀκροπολίτης, σ. 14 Heis., σ. 16 Bonn. Βλ. καὶ προσωπογραφίαν Ἀνώσυμης Κομνηνῆς 157, ὑ. 1, παρατήρηση γ).

131. Χωνιάτης, σ. 691. Βλ. καὶ τὴν ἀνωτέρω προσωπογραφίαν.

132. Ἀκροπολίτης, σ. 14 Heis., σ. 16 Bonn.

133. Χωνιάτης, σ. 827. Βλ. καὶ τὴν ἀνωτέρω προσωπογραφίαν.

134. Βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου (β') Κ. 155, ὑ. 86-88.

135. Βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου (β') Κ. 155, ὑ. 92-107, καθὼς καὶ ἀνωτέρω, ὑ. 113.

Οι κάτοικοι απ' αυτό απελπίστηκαν, και έκλεισαν μιά συμφωνία με τον Muhyi al-Dīn, κάτω απ' τούς εξής όρους: όποιος ήθελε μπορούσε να φύγει με την οικογένειά του και τὰ σκεύη που του ήταν δυνατόν να σηκώσει, ενώ οι λοιποί που θά έμεναν θά έπρεπε νά πληρώνουν φόρο στο Σελτζουκίδη πρίγκιπα. Η συνθήκη εφαρμόστηκε κατά γράμμα. Έκείνοι απ' τούς πολίτες που έφυγαν, σκόρπισαν σέ άλλες πόλεις τής Παφλαγονίας, και οι Τούρκοι εγκαταστάθηκαν στη Δάδιβρα. Λίγο αργότερα ό 'Αλέξιος (γ') 180, χωρίς νά δώσει σημασία για την απώλεια τής Δάδιβρας, δέχτηκε νά πληρώσει όλάκερο τό ποσόν που ζητούσε ό Muhyi al-Dīn, που σέ αντίλλαγμα έδωσε στον αυτοκράτορα ένα σώμα Τούρκων στρατιωτών που τό 1197 εκτέλεσε κατά που έπρεπε την επίθεση στον Πρόσακο¹³⁶.

Απ' τούς τρεις γιούς του Kiliġ-Arslan II που έγιναν σουλτάνοι, ό νεώτερος Chiyath al-Dīn Kai-Kosrou I (1192-1196), πριν ό μεγαλύτερος αδελφός του Rukn al-Dīn Soliman τον ρίξει απ' τό θρόνο, αν και ήταν ό πιο συμπαθής στη βυζαντινή αύλή, από μιά ανεπαισθητη άφορμή ήλθε σέ σύγκρουση με τον 'Αλέξιο (γ') 180.

Σάν δείγμα τιμής ό σουλτάνος τής Αιγύπτου Malik al-Adil¹³⁷ έστειλε στον 'Αλέξιο (γ') 180 δυό άραβικά άλογα, τὰ όποια κατά τη διέλευσή τους απ' τή Μ. Άσία, ό Kai-Kosrou I τὰ πήρε προσωρινά για νά δοκιμάσει την άξία τους στην ίππασία. Όταν τό ένα απ' τὰ άλογα έπαθε εξάρθρωση στο γόνατο, ό Τούρκος σουλτάνος έγραψε στον 'Αλέξιο (γ'), ζητώντας συγγνώμη που τὰ μεταχειρίστηκε, και έλεγε στο βασιλέα πως δισταζε νά στείλει τό ένα λόγω τής άναπηρίας του άλλου, και του έδινε τη διαβεβαίωση πως θά στείλει και τὰ δυό μόλις τό τραυματισμένο θά είχε γιατρευτή.

Ό Βαμβακοράβδης άρνήθηκε νά δεχτή την εύγενική αυτή δικαιολογία και κυριεύτηκε από θυμό, «άναψε σαν καιόμενο πουρνάρι», και χωρίς νά κάνει κάτι «τό γενναίο», έδειχνε πως «θά τραβήξει τό κρυμμένο ξίφος του». Και για αντίποινα, πρόσταξε την κατάσχεση των έμπορευμάτων και των ζώων των Τούρκων, αλλά και των Έλλήνων, εμπόρων που πηγαινοέρχονταν απ' τό 'Ικόνιο, και συγχρόνως τούς έρριξε στη φυλακή. Τὰ έμπορεύματα και τὰ ζώα «δέν περιήλθαν στον αυτοκράτορα, αλλά ούτε και στα χέρια των δικαιούχων έμειναν, μόνο σκορπίστηκαν και χάθηκαν έδώ κ' εκεί».

Οι συνέπειες όμως αυτής τής πράξης υπήρξαν σοβαρές. Ό Kai-Kosrou I δέν άνέχτηκε αυτή την προσβολή, και χωρίς καμιά άλλη προειδοποίηση, ό δήγησε τό στρατό του, κατά που φαίνεται τό 1196, στην κοιλάδα του Μαιάνδρου. Εκεί κατέλαβε την Καρία (προφανώς τη σημ. Geise) και την Τάνταλο (πιθανόν τό σημ. Dandal-su) και προχώρησε προς την Αντιόχεια

¹³⁶. Χωνιάτης, σ. 610, 624-26, 643' για τό σώμα των Τούρκων που άγωνίστηκε στον Πρόσακο, βλ. Χωνιάτης, σ. 668-69.

¹³⁷. Ό «σουλτάν τής καρ' Αιγυπτον 'Αλεξανδρείας» στο κείμενο του Χωνιάτη, σ. 653, δέν κατονομάζεται καθώς η άποστολή των ίππων θά έγινε τό 1195/6, άποστολέας θά ήταν ό Malik al - Adil (1193-1218), αδελφός του περιφημου Σαλαδίνου (Salah al - Dīn 1173-1193).

της Φρυγίας, μικρή πόλη-φρούριο που ήταν το κλειδί του μέσου Μαιάνδρου. Καθώς πλησίαζε τη νύχτα, άκουσε το θόρυβο μιας γαμήλιας γιορτής που του φάνηκε σαν απόηχος στρατιωτών που έτοιμάζονταν για πόλεμο.

Μη θέλοντας να αντιμετωπίση μία τέτοια περίπτωση, γύρισε πίσω με τους αιχμαλώτους του, που ανέρχονταν σε πέντε χιλιάδες, στη Λάμπη. Εκεί έκανε απογραφή των αιχμαλώτων, και ρωτούσε τον καθένα πώς λέγεται και από που είναι και ποιος τον έπιασε και τί του άρπαξαν, και αν του πήραν γιό, κόρη ή γυναίκα. Αφού όλα τους τα έδωσε πίσω, πρόσταξε να συγκεντρωθούν όλοι μαζί και να ακολουθούν το στρατό του. Και κατά την πορεία, φρόντιζε να μη τους λείπουν τρόφιμα, και για το δυνατό κρύο φρόντισε να τους προμηθεύση ξυλεία.

Καθώς βρήκε μία γέριχη βελανιδιά που απ' τα χρόνια είχε πέσει, πήρε ο ίδιος στα χέρια του ένα τσεκούρι και έκοβε ξύλα, και στους Τούρκους που τον έβλεπαν και ήλθαν να τον βοηθήσουν, έλεγε πώς αυτά τα ξύλα προορίζονταν για τους Έλληνες αιχμαλώτους, γιατί οι Τούρκοι είναι ελεύτεροι να προμηθευτούν ξυλεία, ενώ στους Έλληνες αιχμαλώτους αυτό απαγορεύεται για να μη δραπετεύσουν. Και όταν έφτασε στο Φιλομήλιο παραχώρησε στους Έλληνες αιχμαλώτους σπίτια και γαίες, και τους έδωσε και στάρι και σπόρους για καλλιέργεια της γης. Και τους παρηγόρησε, και τους είπε πώς αν γίνη συμφιλίωση με τον Έλληνα βασιλέα, όλοι θα γυρίσουν στα σπίτια τους: αν δε ο Έλληνας βασιλέας δε συμφωνήσει, για πέντε χρόνια θα μείνουν άφορολόγητοι, και μετά την παρέλευση της πενταετίας θα πληρώνουν ένα φόρο, όχι βαρύ, ούτε να υπερβαινή τα όρια του δυνατού, όπως συμβαίνει στην ελληνική Αυτοκρατορία, ούτε να κορυφώνεται στο πενταπλάσιο. Αφού έτσι κανόνισε ο Καί-Κοσρου I τα πράματα, γύρισε πίσω στο Ίκόνιο¹³⁸.

Ο Χωνιάτης πάνω σ' αυτά γράφει τα εξής ενδιαφέροντα, που μάς εξηγούν τις αιτίες, γιατί οι Έλληνες της Μ. Ασίας, στα ύστερα μάλιστα χρόνια, πολλές φορές προτιμούσαν την τουρκική έξουσία απ' την ελληνική κατοχή, άδιαφορα και απληστία:

«Η φιλάνθρωπη αυτή πολιτεία του σουλτάνου, κανένα απ' τους αιχμαλώτους δεν άφησε να νοσταλγήση την πατρίδα του, αλλά και πολλοί Έλληνες που δεν είχαν αιχμαλωτιστή απ' τους Τούρκους, έτρεχαν να εγκατασταθούν στο Φιλομήλιο, καθώς άκουγαν το πώς φέροντο στους συμπατριώτες τους ο σουλτάν Καί-Κοσρου I».

Και παρατηρεί ο Χωνιάτης: «Καθώς στη γενιά μας χάθηκε ο δίκαιος και πληθύνθηκε η ανομία και ψύχθηκε η αγάπη των πολλών, οι πληθυσμοί ολοκλήρων ελληνικών πόλεων προτιμούσαν να κατοικούν στις περιοχές των Τούρκων, με ευχαρίστηση εγκαταλείποντας τις πατρίδες τους που ήταν μέσα στο ελληνικό έδαφος. Οι τύραννοι - αυτοκράτορες ξέφυγαν απ' τη

138. Χωνιάτης, σ. 653-57.

σωστή διαταγή και συμπεριφορά, και καθώς οι πίο πολλοί γυμνάστηκαν και έξοικειώθηκαν πρός τις άρπαγές τών κ ρ α τ ο ύ ν τ ω ν, κανένα σωστό μέτρο δέ σκέφτονταν και δέν έπαιρναν για τούς άπλους πολίτες»¹³⁹.

Πολύ άργά ό 'Αλέξιος (γ') 'Αγγ. Κομν. 180 θυμήθηκε τά θύματα τής άφροσύνης του, τούς κατοίκους του Μαιάνδρου, πού τόσο καλά τούς φέρθηκε ό καταχτητής Καί-Κοσρου Ι, και έστειλε ένα στρατό, κάτω άπ' τό στρατηγό 'Ανδρόνικο Δούκα¹⁴⁰, ένα νέο σχετικά στην ήλικία και άπειρο, για «νά συμπλακή μέ τόν Τουρκο» σουλτάνο αυτός, κάποια νύχτα του 1196 έπεσε πάνω στά ποιμνια και τις άγέλες βοδιών του έμίρη 'Αρσανή, του όποιου οι Τουρκομάνοι τόν άναχαίτισαν και τόν άνάγκασαν νά όπισθοχωρήσει¹⁴¹.

Τό καλοκαίρι ή τό φθινόπωρο του 1196 ό 'Αλέξιος (γ') 'Αγγ. Κομν. 180 ύποχρεώθηκε «νά άποσπαστή άπ' τούς λωτοφάγους και τις Σειρήνες τών τρυφερών τόπειων τών ώραιών νησιών τής Προποντιδας», και νά βγη νά βοηθήσει τούς κατοίκους τής Βιθυνίας άπ' τις πολυάριθμες νομάδες τών Τούρκων, τις στρατοπεδευμένες κατά μήκος του λεγόμενου Β α θ έ ο ς ποταμού, κοντά στο Δορύλαιο. Έκανε μιá επίδειξη δύναμης μέχρι τη Νίκαια και την Προύσα, και μετά ένα μήνα, γύρισε άπότομα στην ΚΠολη¹⁴².

'Ενας λόγος ίσως για τόν όποιο ό 'Αλέξιος (γ') 'Αγγ. Κομν. 180 δέν πολεμούσε σθεναρά τόν Καί-Κοσρου Ι, ήταν γιατί βρισκόταν σέ άγαθές σχέσεις μέ τό μεγαλύτερο άδελφό του Rukn al-Din Soliman, τόν έμίρη τής 'Αμινσου και τής Δόκειας, και άπ' αυτό δέ βοήθησε τόν Καί-Κοσρου, όταν ήλθε στην ΚΠολη, νά πολεμήσει τόν Rukn al-Din¹⁴³. Μετά την άνοδο στο θρόνο τών Σελτζουκιδών του Rukn al-Din Soliman II (1196), ό 'Αλέξιος (γ') είχε μαζί του ειρήνη για τέσσερα όλάκερα χρόνια, ένώ ό τέως σουλτάνος Καί-Κοσρου Ι βρισκόταν ως φιλοξενούμενος στην ΚΠολη, καθώς αυτά μας είναι γνωστά.

Μόνο κατά τό 1201 μιá σειρά γεγονότων δημιούργησε ένα ρήγμα στις σχέσεις τους. Κατά πρώτον, ό δ ο ύ ξ και ά ν α γ ρ α φ έ α ς του θέματος Μυλάσσης και Μελανουδίου (κοντά στις έκβολές του Μαιάνδρου ποταμού) Μιχαήλ Δούκας Κομνηνός 'Αγγελος 174, νόθος γιός του σ ε β α σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α 'Ιωάννη Δούκα 90, πού πριν λίγο αυτός ό τελευταίος είχε

139. Χωνιάτης, σ. 657.

140. Για τόν 'Ανδρόνικο Δ., βλ. D. Polemis, The Doukaí, άριθ. 233, σ. 194. Τό του Χωνιάτης, σ. 657²⁰: «νεανίαν πρώτως υπηγήτην», δέν πρέπει νά λαμβάνεται κατά λέξη πώς ήταν ένας, πού μόλις έγκατάλειψε την έφηβική ήλικία: θα επρόκειτο για ένα άντρα 23-25 χρονώ τό πίο λίγο.

141. Χωνιάτης, σ. 657-58. 'Ο D. Polemis, ένθ' άνωτ. (ύ. 140) για τη δραστηριότητα του 'Ανδρόνικου Δ. δίνει τη χρονολογία του 1198, αλλά είναι λανθασμένη, γιατί ό 'Ανδρόνικος Δ. έδρασε πριν άπ' την πτώση του Καί-Κοσρου Ι τό 1196.

142. Χωνιάτης, σ. 658.

143. Χωνιάτης, σ. 690: μήτε σýναρσιν εύρηκώς τής πρός τόν κασίγητον (τόν Rukn al-Din) άντιπάξεως επάνεκαψε οίκαδε: Βλ. και άνωτέρω, ύ. 129.

πεθάνει, στασίασε κατά του αυτοκράτορα. Καθώς ο στασιαστής πολεμήθηκε και νικήθηκε, αναγκάστηκε να καταφύγει στο Ίκόνιο, στην αούλη του Rukn al-Dīn Soliman II, ο οποίος κατά τις συνήθειες των Σελιτζουκιδών του προμήθευσε στρατό για να λεηλατήσει την περιοχή του Μαϊάνδρου ποταμού¹⁴⁴.

Στό μεταξύ ο Άλέξιος (γ') Ἁγγ. Κομν. 180 είχε εξοργίσει το σουλτάνο του Ίκονίου με δυο ενέργειές του αρκετά σοβαρές.

Ένα ναυτικό, ή καλύτερα πειρατή, τον Κωνσταντίνο Φραγκόπουλο, απόγονο μάλλον Λατίνων, τον έφοδίασε με έξι τριήρεις να πάη στον Εύξεινο Πόντο, τυπικά μὲν για να δῆ τί μπορούσε να σωθῆ από ένα βυζαντινό πλοίο που ἀπ' τῆ Φάσιδα ἐρχόταν στην ΚΠολη και πού γύρω στην Κερασούντα ναυάγησε, πραγματικά δὲ να ἐπιτεθῆ στὰ πλοῖα που κατέπλεαν στο σπουδαίο λιμάνι τῆς Ἀμινσοῦ και να ἀρπάξῃ τὰ ἐμπορεύματά τους. Ἡ ἐνέργεια αὐτῆ ἀποσκοπούσε στο να ἀνακόψῃ τὸ ἐμπόριο τῆς Ἀμινσοῦ και να πλουτίσῃ τὸ αὐτοκρατορικό θησαυροφυλάκιο με ἓνα μεγάλο μέρος τῆς λείας που θὰ ἄρπαζε ὁ ἀρχιπειρατής Φραγκόπουλος. Και ἄς σημειωθῆ πὼς ἡ Ἀμινσός ἦταν ἡ ἔδρα του προσωπικοῦ ἐμράτου του Rukn al-Dīn, που του εἶχε κληροδοτήσει ὁ πατέρας του Kilidj-Arslan II.

Ὁ Φραγκόπουλος, κατὰ τῆ βασιλικὴ διαταγῆ, ἐπλευσε στον Εύξεινο πόντο, και δὲν ἄφησε κανένα πλοίο που να μὴ τὸ ληστεύσῃ, ἑλληνικό και τουρκικό, και μετὰ δυὸ μῆνες γύρισε στην ΚΠολη ὅσο για τοὺς ἐμπόρους, ἰδιοχτῆτες τῶν ἐμπορευμάτων τῶν πλοίων, ἄλλους ἀπ' αὐτοὺς ἔσφαξε και τὰ πτώματά τους πέταξε στὴ θάλασσα, χωρὶς να κάνῃ διάκριση ἀνάμεσα σὲ Ἕλληνες ἢ Τούρκους, και ἄλλους ἄφησε «πιο γυμνοὺς ἀπ' τὸν κόπανο».

Ὅσοι ἀπ' τοὺς Ἕλληνες ἐμπόρους σώθηκαν, ἔφτασαν στην ΚΠολη, και γοερά παραπονέθηκαν στον αὐτοκράτορα, ἀλλὰ καμιά δικαίωση δὲ βρῆκαν, καθὼς ἓνα μέρος τῆς ἀξίας τῶν ἐμπορευμάτων τους πῆγε κατευθείαν στο ἰδιαιτέρο ταμεῖο αὐτοῦ του ἴδιου του αὐτοκράτορα. Κι ὅταν ἀκόμη, μέσα στην ἀπελπισία τους, ζήτησαν τὴν παρέμβαση του οἴκουμ. πατριάρχη Ἰωάννη (ι') του Καματηροῦ και ὀρισμένων ἰσχυρῶν μοναχῶν, δὲν ἔκαναν τίποτε.

Και οἱ Τούρκοι ἐμποροί, ὅσοι ἐννοεῖται ἀπ' αὐτοὺς σώθηκαν, παρουσιάστηκαν στον σουλτάν Rukn al-Dīn Soliman II και βρῆκαν κοντά του μιὰ δικαίωση. Ὁ σουλτάνος ἔγραψε στον αὐτοκράτορα και ζητοῦσε να ἀποζημιωθοῦν οἱ ἐμποροί του, ἀλλὰ αὐτὸς με τὴν πρόφαση πὼς ὁ Φραγκόπουλος ἦταν ἓνας ἀ π ο σ τ ἄ τ η ς, ἀρνιόταν να καταβάλλῃ ἀποζημιώσεις. Τελικά, κλείστηκε μιὰ συμφωνία, κατὰ τὴν ὁποία ὁ Ἄλέξιος (γ') πλήρωσε για τὴν ἀποζημίωση τῶν ἐμπόρων ἀσήμι πενήντα λιτρῶν, και τὰ πράματα φάνηκαν πὼς ἡσύχασαν¹⁴⁵.

144. Χωνιάτης, σ. 700-1. Βλ. και προσωπογραφίαν Μιχαήλ Δ.Κ. Ἁγγ. 174, ὑ. 9-11, ὅπου και οἱ παρατηρήσεις του Χωνιάτης για τὶς φιλοδοξίες τῶν Κομνηνοαγγέλων.

Δέν είναι παρά μετά τό κλείσιμο τῆς συμφωνίας, πού ὁ Ἄλέξιος (γ') 180 ὁ Βαμβακοράβδης ἔδωσε μιά δεύτερη ἀφορμή στοῦ σουλτάνου. Χωρίς ἀμφιβολία, σέ συνεννόηση μέ τόν ἐκπτωτο Καί-Κοσρου Ι πού βρισκόταν στήν ΚΠολη, μίσθωσε ἕνα κάποιο Χασίσιο νά δολοφονήσῃ τόν Rukn al-Dīn Soliman II. Καί αὐτές οἱ δυό αἰτίες εἶναι πού, σύμφωνα μέ τό Χωνιάτη, ἔκαναν τόν Rukn al-Dīn «νά δεχτῆ τό Μιχαήλ Δ.Κ. Ἰγγ. 174 μέ μεγάλη εὐχαρίστηση λόγω τοῦ μίσους πού εἶχε πρὸς τόν αὐτοκράτορα». Ἄλλά ὁ Χασίσιος πιάστηκε ἀπ' τὴν ὑπηρεσία τοῦ σουλτάνου καί ὄχι μόνο τὴν ἐντολή πού εἶχε ἀποκάλυψε, ἀλλὰ ἐπέδειξε καί κάποιο γράμμα, ἴσως τοῦ ἴδιου τοῦ αὐτοκράτορα, πού κατὰ κάποιο τρόπο θά ἀναφερόταν στὴ δολοφονία. Μὲ αὐτά, ἡ συμφωνία παραβιάστηκε, καί ἄρχισαν ἐπιδρομές τῶν Τούρκων στίς ἀνατολικές πόλεις τῆς Αὐτοκρατορίας. Τό φθινόπωρο τοῦ 1200 ὁ Ἄλέξιος (γ') 180 βγήκε γιά μιά ἀκόμη ἐπίδειξη δύναμης στὴ Βιθυνία, ἀλλὰ δέν προχώρησε πιὸ πάνω ἀπ' τὰ λουτρά τοῦ Πυθίου (προφανῶς τό σημερινὸ Çekirge, κοντὰ στὴν Προύσα).

Σύμφωνα μέ τό ρήτορα Εὐθύμιο Τορνίκη, γιὸ τοῦ λογοθέτη τοῦ δ ρ ὁ μ ο υ Δημήτριου Τορνίκη καί ἀδελφοῦ τοῦ Κωνσταντίνου Τορνίκη (τοῦ συζύγου τῆς Ἀνώνυμης Κομνηνῆς 242), ὁ αὐτοκράτορας ἔστειλε ἕνα γράμμα στοῦ σουλτάν Rukn al-Dīn Soliman II πού σ' αὐτό τοῦ ἔλεγε, «νά μὴ ἀναρριπίζῃ τόν Ἄρη, τόν πολεμόκλονο καί φιλαίματο, γιατί ὁ Θεὸς δὲ χαίρεται σ' αὐτά καί μάλλον μισεῖ τὰ φιλοπόλεμα ἔθνη», καί τοῦ ἔκανε τὴ σύσταση νά «ἀποθέσῃ ἀσπίδα, ὄρου, τόξα καί τὴν ἄλλη πανοπλία καὶ νά εἰρηνεύῃ καί νά μετριοφρονῇ» γιατί στὴν ἀντίθετη περίπτωση, λέει ὁ Κύριος: «Ἰδοῦ ἐγὼ ἐναντίον σου». Καί ἀκόμη σημειώνει ὁ ρήτορας τὴν παρουσία στὴν ΚΠολη μιᾶς πρεσβείας τοῦ Rukn al-Dīn Soliman II, ἡ ὁποία «ἔπεσε στὰ βασιλικά πόδια καί ζητοῦσε τὰ εἰρηναῖα καί σωτήρια», καί ἐπικαλεῖται ὡς μάρτυρες τοὺς συγκλητικούς πού ἦσαν παρόντες στὴ σκηνή. Καθὼς ἔπειτα ἀπευθύνεται ὁ Τορνίκης πρὸς τοὺς Τούρκους πρέσβεις τοὺς καλεῖ νά θαυμάσουν τὸ ὠραῖο πρόσωπο τοῦ Ἄλεξίου (γ') 180 τοῦ Βαμβακοράβδης, «πού ἀπαστράφτει ἀπὸ χάρες» καί τὴν κανονικὴ κατασκευὴ τοῦ σώματός του πού μοιάζει σάν ἕνα «ψηλὸ κυπαρίσσι». Καί τὸ πιὸ σπουδαῖο τοὺς ρωτᾷ ἐν τόσο ὠραῖος εἶναι καί ὁ Rukn al-Dīn Soliman II.

Ἡ ἀπόλυτη σιγή τῶν βυζαντινῶν πηγῶν γιά τοὺς ὄρους τῆς συνθήκης, μᾶς δείχνει πὼς δὲ θά ἦταν καί τόσο εὐνοϊκοὶ γιά τὸ Βυζάντιο. Ἡ εἰρήνη πάντως διατηρήθηκε μέχρι τὸ τέλος τῆς βασιλείας τοῦ Ἄλεξίου (γ') 180, καί αὐτῆς τῆς εἰρήνης, ἐπωφελήθηκε ὁ Rukn al-Dīn Soliman II γιά νά καταργήσῃ τὸ ἐμιράτο τοῦ ἀδελφοῦ του Muhyi al-Dīn, καί νά συμπεριλάβῃ τίς ἐπαρχίες του τῆς Ἀρμενίας, τῆς Ἄγκυρας καί τοῦ Δορυλαίου στοῦ σουλτανάτο τοῦ Ἰκονίου, καί νά ἀνακηρύξῃ διάδοχο τὸ γιὸ του Kilidj-Arslan

145. Χωνιάτης, σ. 699-700. Γιά τὴν ἔδρα τοῦ ἐμιράτου τοῦ Rukn al - Dīn, βλ. Χωνιάτης, σ. 689¹¹⁻¹², καί ἀνωτέρω, ὑ. 126.

III, ένα μικρό παιδί, που τον διαδέχτηκε για λίγο στο θρόνο, όταν εκείνος πέθανε το 1204¹⁴⁶.

V

Ἡ στάση τοῦ αὐτοκράτορα ἀπέναντι τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ μοναχισμοῦ, ἡ αἵρεση τοῦ Σικιδίτη, ἐσωτερικὴ διοίκηση, ὁ Βασίλειος Δούκας Καματηρός καὶ ἡ ροπή του, ὁ μέγας δούξ Μιχαὴλ Στρυφνός, ὁ Ἰωάννης Βελισσαριώτης καὶ οἱ ἀδελφοὶ του, ὁ Εὐμάθιος Φιλοκάλης, ὁ Δημήτριος Ἐπιφάνης καὶ ὁ γιὸς του Κωνσταντῖνος Ἐπιφάνης, ὁ Νικήτας Χωνιάτης, ὁ Ἰωάννης Σπυριδωνάκης ὁ Κύπριος, ὁ εὐνοῦχος Κωνσταντῖνος, ὁ Νικόλαος Τρίμυχος, οἱ εὐνοῦχοι παρακοιμώμενοι Γεώργιος Οἰναιώτης καὶ Ἰωάννης Ἰωνοπολίτης, ὁ Ἰωάννης Ἀποτυράς, ὁ Κωνσταντῖνος Πατριάρχης καὶ ἄλλοι, ὁ Γρηγόριος Ἀντίοχος, ὁ Κωνσταντῖνος Μεσοποταμίτης καὶ οἱ ἀδελφοὶ του.

Ὁ Ἀλέξιος (γ') Ἄγγ. Κομν. 180 δὲν εἶχε τὴ μανία νὰ ἀνεβοκατεβάζῃ τοὺς πατριάρχες τῆς ΚΠολης, ὅπως ὁ ἀδελφός του Ἰσαάκιος (β') Ἄγγ. 183. Ὄταν ἀνέβηκε στὸ θρόνο βρῆκε ὡς πατριάρχη τὸ Γεώργιο (β') τὸν Ξιφιλίνο, ἕνα ἀχρωμο ἱεράρχη, παλιὸ ὀπαδὸ τοῦ τύραννου Ἀνδρόνικου Κ. 87, τὸν ὁποῖο ὕψωσε στὴν πατριαρχικὴ καθέδρα, στὶς 10 τοῦ Σεπτέμβρη τοῦ 1191 ὁ Ἰσαάκιος (β') 183, καὶ ὁ ὁποῖος, ἂν καὶ ἔδειξε κάποιους δισταγμοὺς γὰ τὴν ἀναγόρευση τοῦ Ἀλέξιου (γ') 180, παράμεινε στὸ θρόνο μέχρι τὸ θάνατό του, ποὺ συνέβη στὶς 7 Ἰουλίου τοῦ 1198¹⁴⁷.

Τὸν διαδέχτηκε στὴν πατριαρχικὴ ἔδρα στὶς 5 Αὐγούστου (1198) ὁ π ρ ω τ ο ν ο τ ἄ ρ ι ο ς κατὰ τὸ 1191 καὶ σ κ ε υ ο φ ὕ λ α κ α ς τῶν πατριαρχείων κατὰ τὸ 1197 Ἰωάννης (ι') Καματηρός¹⁴⁸, ἕνας δευτεροεξά-

146. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 700-1 γὰ τὸ μῖσος τοῦ Rukn al - Din πρὸς τὸν Ἀλέξιο (γ'), Χωνιάτης, σ. 701²⁻³; καὶ τῷ τοῦ βασιλέως μῖσει προσδεχθεῖς (τὸν Μιχαὴλ 174) ἀμενεστάτα.. Χωνιάτης, Λόγος εἰς Ἀλέξιον Ἄγγ. ἐξελθόντα κατὰ τοῦ Ἰβρακμοῦ, *Orationes et Epistolae*, ἐκδ. Van Dielen, σ. 53, 57-9, 65-6' τοῦ ἴδιου, Λόγος εἰς Ἀλέξιον Κ. ὑποστρέψαντα ἐκ τῆς ἐκ, αὐτόθι, σ. 101-6. Εὐθύμιος Ἐπιφάνης, Λόγος ἐγκωμιαστικός εἰς Ἀλέξιον Κ., REB26 (1968), σ. 60-3. Γὰ τὸν Ἐπιφάνη καὶ τὴν συγγενεία τους με τοὺς Κομνηνοὺς, βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 475-76 καὶ ὑ. 190, καθὼς καὶ σ' αὐτὸν τὸν τ. Β', προσωπογραφία Ἀνόνημου ἢ Ἀνόνης Κ. 157α, ὑ. 1. Γὰ τὸν Σελτζουκίδες, βλ. E. de Zambaur, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 120α), σ. 144! Γὰ τὸν Rukn al - Din Soliman II, βλ. K. Zettersteen, *Encyclopedie de l'Islam*, τ. III (1936), σ. 1173-74.

147. Τὴ σταδιοδρομία του ξέρομε κυρίως ἀπ' τὸ Χωνιάτη σ. 321-22, ἢ παραπροσβία ποὺ ἔκανε ὡς φίλος τοῦ Ἀνδρόνικου 87' σ. 533, ἢ ἀνοδός του στὴν πατριαρχικὴ ἔδρα ἀπὸ μ. σκευοφύλακας τοῦ πατριαρχείου σ. 601, οἱ δισταγμοὶ του γὰ τὴν ἀναγνώριση τοῦ Ἀλέξιου (γ') 180' σ. 648, εὐτελής ὑπήκοος τοῦ αὐτοκράτορα σ. 681, θάνατος. Βλ. καὶ J. Darrouzès, *Les origines de l'Église byzantine*, σ. 119, 170-2, 342, 419 καὶ 102. Στὶς χρονολογίες ἀκολουθεῖ τὸν V. Grumel, *Chronologie*, σ. 436.

148. Ὁ Ἰωάννης (ι') Καματηρός ἦταν ἄλλος ἀπ' τὸν ἐπὶ τοῦ κανικλείου καὶ ἔπειτα ἀρχιεπίσκοπο Ἀχιλλεὺς καὶ πάσης Βουλγαρίας (βλ. Χωνιάτην, σ. 355) Ἰωάννην Καματηρό, βλ. καὶ J. Darrouzès, *Georges et Démétrios Tornikès, Lettres et discours*, σ. 45-7, Στέμμα, σ. 49.

δελφος τῆς αὐγούστας Εὐφροσύνης Δ.Κ., ὅπως πρὶν ἀναφέρθηκε¹⁴⁹, ὁ ὁποῖος καὶ παράμεινε στὴ θέση του μέχρι καὶ πέραν τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλέξιου (γ') 180.

Ὁ ἐλαφρόμυαλος αὐτοκράτορας ἦταν πολὺ ἐνδοτικὸς στὰ αἰτήματα τοῦ κλήρου καὶ ἰδιαίτερα τῶν μοναχῶν¹⁵⁰, γιὰ τοὺς φοβόταν μὴ ξαναφέρουν στὸ θρόνο τὸν ἀδελφὸ του Ἰσαάκιο (β') Ἄγγ. 183 καὶ τὸ γιό του Ἀλέξιο Ἄγγ. 266· πατριάρχης καὶ ἀρχιερεῖς ὅμως τὸν ὑπάκουαν ὡς δοῦλοι¹⁵¹, ἐκτὸς ἂν θίγονταν τὰ οἰκονομικά τους¹⁵².

Ἡ βασιλεία τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἄγγ. Κομν. 180 δοκίμασε μιὰ μικρῆς σημασίας δογματικὴ ἔριδα, ἡ ὁποία ὅμως διαίρεσε τὸν κόσμον ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Ὁ μοναχὸς Σικιδίτης (ἢ Συκιδίτης)¹⁵³ ἔβγαλε λαθεμένα συμπεράσματα ἀπ' τὴν ἀνπίληψη «τῆς θείας εὐχαριστίας» ὡς θυσίας. Φρονοῦσε πῶς πάνω στὸ σταυρὸ δὲ θυσιάστηκε ἡ θεία φύση τοῦ Ἰησοῦ ἀλλὰ ἡ ἀνθρώπινη, ὄχι ὅμως ὅλη ἡ ἀνθρώπινη, γιὰ τὴ ψυχὴ δὲν μπορεῖ νὰ θυσιαστῇ, ἀλλὰ μόνον τὸ ὑλικὸ καὶ φθαρτὸ ἀνθρώπινο σῶμα.

Ἀπ' αὐτὴ τὴ θεωρίαν ὁ Σικιδίτης ἔβγαζε τὸ συμπέρασμα πῶς «ἡ θεία εὐχαριστία» (τὸ ψωμί καὶ τὸ κρασί), καθὼς ἀναπαριστάνει τὴ θυσία πάνω στὸ σταυρὸ, μεταβάλλεται στὸ σῶμα τοῦ νεκροῦ Ἰησοῦ, τὸ ἄψυχο καὶ φθαρτὸ. Κατὰ συνέπεια αὐτὸ μεταλαβαίνει ὁ κόσμος. Ἄν ἦταν ἄφθαρτο, θὰ ἦταν ἀόρατο, ἀσύλληπτο, καὶ δὲ θὰ κομματιαζόταν μὲ τὰ δόντια. Ὁ Σικιδίτης βρῆκε ὑποστήριξη ἀπ' τὴν κοινὴ θεολογικὴ γνώμη. Ἄν καὶ τὸ δόγμα του πολεμήθηκε μὲ ἓνα ἔργο τοῦ ἐπισκόπου Πάφου ποὺ βρισκόταν τότε στὴν ΚΠολη (1199), οἱ πατριάρχες τῆς ΚΠολης Γεώργιος (β') Ξιφιλίνος καὶ Ἰωάννης (ι') Καματηρὸς ὑπῆρξαν σχετικὰ εὐνοϊκοὶ πρὸς αὐτό.

Μιὰ σύνοδος φαίνεται πῶς συνήλθε στὴν ΚΠολη, κατὰ τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1200, καὶ τὰ δύο μέρη παρουσίασαν τίς ἀπόψεις τους. Ἄν καὶ ἡ πλειοψηφία ἀρνήθηκε νὰ δεχτῇ τὴ γνώμη τοῦ Σικιδίτη, ὁ βασιλεὺς κύρ. Ἀλέξιος (γ') Ἄγγ. Κομν. 180 ἀπόκλεισε τὴν καταδικὴ του ὡς αἰρετικῆ καὶ ἐπέβαλε σιωπὴ καὶ στὰ δύο μέρη. Μόνον ἀργότερα βασιλεὺς καὶ πατριάρχης (ὁ Καματηρὸς) πήραν θέση ἀρνητικὴ καὶ τὸ δόγμα τοῦ Σικιδίτη ἀπορρίφθηκε μὲ

149. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 88.

150. Ράλλης - Ποτλῆς, Σύνταγμα 5 (1855), σ. 101-2· F. Dölger, Regesten, ἀριθ. 1636, 1644-1646, 1652; V. Grumel, Les registres des Actes du patriarcat de Constantinople, vol. I, fasc. III, Paris 1947, ἀριθ. 1185, σ. 186-87, καὶ ἀριθ. 1188, σ. 187· Actes de l' Athos, V, 8-15· MM 6 (1890), σ. 130-33· Ἀθ. Παπαδόπουλος - Κεραμεύς, ΑἴΣ, τ. 4, σ. 113-4.

151. Χωνιάτης, σ. 648 καὶ 652.

152. Χωνιάτης, σ. 631.

153. Ὁ F. Chalandon, Les Comnène, τ. II, σ. 228, 231, 679, 695, καὶ τελευταῖα ὁ Ch. Brand, Byzantium confronts the West (1968), σ. 141-42, ταυτίζουν τὸ μάγο Μιχαὴλ Σικιδίτη τοῦ Χωνιάτη, σ. 192, πρὸς τὸν «ψευδομόναχο» Σικιδίτη τοῦ Χωνιάτη, σ. 681, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν σγχουργόν, θεολόγο καὶ ἱστορικὸ Μιχαὴλ Γλυκά, ἐνῶ ὁ Β. Στεφανίδης, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, σ. 427, δὲ δέχεται τὴ συνταύτιση.

βάση τούς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας¹⁵⁴.

Ἄς ἐλθῶμε τώρα στήν ἐσωτερική διοίκηση καί διαχείριση τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἄγγ. Κομν. 180. Συναντήσαμε πῶς πάνω τόν ἀδελφὸ τῆς αὐγούστας Εὐφροσύνης Βασίλειο Δούκα Καματηρό¹⁵⁵. Αὐτὸς ἐδῶ διορισμένος ἴσως ἀπ' τὸ Μανουήλ (α') Κ. 81 ὡς λογοθέτης τοῦ δρόμου, παύτηκε καί μισοτυφλώθηκε ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87 καί ἐξορίστηκε στὴ Ρωσία. Κάτω ἀπ' τὸν Ἰσαάκιο (β') Ἄγγ. 183 ξαναπῆρε τὴ θέση του, ἀλλὰ στὸν καιρὸ τοῦ Ἀλέξιου (γ') 180, καθὼς ἦταν ἀδελφὸς τῆς γυναίκας του, ἀπόχτησε μιὰ ἀνεπίσημη ιδιότητα πανυπουργοῦ. Τὸ 1199/1200 ἦλθε στήν Ἀττικὴ γιὰ νὰ ἐξετάσῃ τὰ παράπονα τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Χωνιάτη¹⁵⁶.

Ὁ σύγγαμβρος τοῦ βασιλέα, ὁ κοιλαράς Μιχαὴλ Στρυφνός, σύζυγος τῆς Θεοδώρας Δούκαινας Καματηρῆς, ἀδελφῆς τῆς αὐγούστας Εὐφροσύνης¹⁵⁷, στὸν καιρὸ τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183 εἶχε τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπὶ τοῦ βεστιαρίου (= ἀνωτέρου ἐφοριακοῦ) καί ἔλαβε τοὺς τίτλους τοῦ πρωτωνωβελησιμοῦπέρτατου κ' ἐπειτα τοῦ πανσέβαστου σεβαστοῦ¹⁵⁸, τώρα στὸν καιρὸ τῆς βασιλείας τοῦ συγγάμβρου του ἔλαβε τὸ ὑψηλὸ ἀξίωμα τοῦ μεγάλου δουκός, τοῦ ἀρχηγοῦ δηλ. τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στόλου¹⁵⁹, καί πάνω σ' αὐτὰ τὰ καθήκοντα δὲν ἐβλεπε ἄλλο πὰρὰ τὰ προσωπικά του συμφέροντα¹⁶⁰.

Κατὰ τὸ 1201/2 στάλθηκε στήν Ἑλλάδα γιὰ νὰ ἡσυχάσῃ τίς ἀνταρσίες ποὺ προκάλεσε ἡ εἰσβολὴ τοῦ Μανουήλ Κ.Κ.Δ. Ἄγγ. 175 στὴ Θεσσαλία,

154. Χωνιάτης, Ἱστορία σ. 681-85· τοῦ ἴδιου, Ἱστορία Ὁρθοδοξίας, Τόμος 27, I, κδ' - κζ'. Πρβλ. Β. Στεφανίδης, Ἐκκλησ. Ἱστορία, σ. 427. Γιὰ τὸν Πάφου τῆς Κύπρου, βλ. J. Darrouzès, *Les Officia*, σ. 236.

155. Βλ. πῶς πάνω, ὑ. 65.

156. Γιὰ τὴν τύφλωση τοῦ Βασίλειου, βλ. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 345-46· γιὰ τὴν ἐπὶ Ἀλέξιου (γ') 180 παντοδυναμία, αὐτόθι, σ. 641-42· γιὰ τὰ παράπονα τοῦ Ἀθηνῶν, βλ. Μιχαὴλ Χωνιάτης, Προσφώνημα εἰς τὸν γυναικάδελφον τοῦ βασιλέως καί λογοθέτην Βασίλειον τὸν Καματηρόν, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, *Τὰ Σωζόμενα*, τ. I, σ. 312-23· βλ. καί τ. II, σ. 62-4. Τὸ λογοθέτη τοῦ δρόμου Βασίλειο Καμ. δὲν πρέπει νὰ συγχέωμε μὲ τὸν ἀκόλουθο Βασίλειο Καμ., βλ. Κίνναμος, σ. 210, οὔτε μὲ τὸν ἐπαρχο καί πρωτονωβελίσσιμο Βασίλειο Καμ., βλ. Ν. Χωνιάτης, *Ἐπιστ. Ὁρθοδοξίας*, PG 140, στ. 253, ἀντιθέτως εἶναι ὁ ἴδιος ποὺ μὲ τὸν τίτλο τοῦ πρωτονοτάριου (τοῦ δρόμου) παρίσταται στήν ἴδια σύνοδο τοῦ 1166, βλ. Ν. Χωνιάτης, ἐνθ' ἀνωτ., στ. 253.

157. Χωνιάτης, σ. 651: ἐνός τινος προκαλιου... τοῦ τότε δουκός τοῦ στόλου Μιχαὴλ τοῦ Στρυφνοῦ, τὸ πὼς ἦταν σύζυγος τῆς Θεοδώρας Δ.Κ., βλ. Zacos - Veglery, ἀριθ. 2749, σ. 1562-63:

Δουκός μεγάλου Μιχαὴλ γραφῶν κύρος
αὐγουσταδέλφης συζύγου Θεοδώρας.

158. Γιὰ τοὺς τίτλους τοῦ Στρυφνοῦ, βλ. Zacos - Veglery, ἀριθ. 2748 καί 2748 bis, σ. 1560-61· γιὰ τὸ ἀξίωμά του, βλ. MM3 (1865), σ. 27, αὐτὸ ποὺ εἶχε ἐπὶ Ἰσαάκιου (β') 183.

159. Νικ. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 637, 651, 716· Μιχ. Χωνιάτης, *Τὰ Σωζόμενα*, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, τ. I, Προσφώνημα εἰς τὸν μέγαν δούκα τὸν Στρυφνόν, σ. 324· τ. II, σ. 98, ἐπιστολὴ 60: Τῷ μεγάλῳ δουκὶ τῷ Στρυφνῷ.

160. Νικ. Χωνιάτης, Ἱστορία σ. 716.

άλλα απότυχε οίκτρά. Στην Ελλάδα πήγε μαζί με τη γυναίκα του Θεοδώρα και ο Μιχαήλ Χωνιάτης βλέπει αυτό το ζεύγος ως παραστάτες τῶν βασιλέων «ὅπως ὁ Στρυφνός παραστέκεται στό μεγάλο βασιλέα - Ἡλιο, τόν Ἀλέξιο (γ'), ἔτσι καί ἡ Θεοδώρα παραστέκεται στήν ωραία βασίλισσα - Σελήνη, τήν Εὐφροσύνη, καί ἀπ' αὐτούς παίρνουν φωτισμούς λαμπρότητας, γιά νά γίνουν ὁ ἕνας ἀ ν θ ἡ λ ι ο ς καί ἡ ἄλλη ἀ ν τ ι π α ν σ ἔ λ η ν η».

Παρομοιάζει ἐπεὶ τή Θεοδώρα Δούκαινα μέ τήν ἁγία Ἐλένη, πού αὐτή μέν πήγε στήν Παλαιστίνη, ἐκείνη δέ ἦλθε ἀπ' τήν ΚΠολη στήν Ἀθήνα, «νά δῆ τήν τερπνότητα τῆς Παρθένου καί νά ἐπισκεφτῆ τό ναό τῆς τόν ἅγιο». Στό Στρυφνὸ φέρνει ὡς παράδειγμα ἓνα προκάτοχό του τὸν μέγα ν δ ο ὄ κ α Ἀλέξιο Κ. 65 πού ὑπῆρξε ἓνας λιποδιαίτος καί αὐστηρὸς τιμωρὸς τῶν φοροεισπραχτόρων. Στήν ἐμφάνιση ὁ Στρυφνός ἦταν ψηλὸς καί σάν «τετράγωνος» - ἀπ' τὸ πάχος πού μᾶς ἀναφέρει ὁ Νικήτας Χωνιάτης- οὔτε εὐέξαπτος οὔτε γελαστός, λιγόλογος σάν τὸ Φωκίωνα!, κι αὐτὸ τὰ λίγα πού ἔλεγε ἦσαν κοφτερά¹⁶¹.

Σὲ μιά ἐπιστολή του πρὸς τὸ Στρυφνὸ, ὁ Μιχαήλ Χωνιάτης μᾶς λέει πῶς ὁ Στρυφνός σωστὰ παρατήρησε ὅτι ἡ Ἀθήνα ἐμοιάζε μέ τήν ΚΠολη, γιὰτί ὅπως αὐτὴ ἔτσι καί κείνη «καρπίζεται τὰ ἀγαθὰ μέ τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα. Τίποτε ἄλλο ἀγαθὸ δὲν ἔχει παρὰ πού βρίσκεται κοντὰ στή θάλασσα, κι αὐτὴ ἡ εὐνοϊκὴ τῆς θέσης τῆς ἐπιτρέπει νά γεύεται τὸν πλοῦτο πού φέρνει ἡ θάλασσα». Κατὰ τ' ἄλλα, προσθέτει στήν ἐπιστολή του, «ὁ φθόνος μερικῶν ντόπιων, ἡ κακοῦθεια τῶν γειτόνων, ἡ καταδρομὴ τῶν πειρατῶν, ἡ ἀπληστία τῶν ἰσχυρῶν καί ἄλλα πάμπολλα κακὰ πού παραλείπω νά ἀναφέρω γιά νά μὴ σὲ ἐνοχλῶ, μέ κάνουν νά μὴν ξέρω πῶς νά ἐνεργήσω, γι' αὐτὸ καί προσφεύγω σὲ σένα ὡς ἀρχιερέας, καί σὲ ἐξορκίζω στό ὄνομα τῆς μητέρας τοῦ Θεοῦ καί στό ἐδῶ περιβόητο ἀνάκτορό τῆς, νά μᾶς συνδράμης»¹⁶².

Φαίνεται πῶς ὁ ἀρχιερέας τῆς Ἀθήνας δὲν εἶχε καταλάβει καλὰ μέ τί ἄνθρωπο εἶχε νά κάνῃ· αὐτὸς λήστευε καί τοὺς πειρατὲς ἀκόμη, ὅπως τὸ Γενοβέζο Καφούρη¹⁶³, καί τὸν αὐτοκρατορικὸ στόλο, τοῦ ὁποῖου πρῶτατο, διέλυε, γιά νά πουλήσῃ τὰ ἐξαρτήματα καί τὶς ἀγκυρες, καί νά τὰ ἀντικαταστήσῃ μέ χρυσάφι πού πήγαινε στό προσωπικὸ του ταμεῖο¹⁶⁴.

Ἀνάμεσα σὲ ἄλλους ἐπικεφαλῆς τῆς διοίκησης ἦταν ὁ Ἰωάννης Βελισσαριώτης πού μέ ἀσφάλεια κατὰ τὸ 1196 κατεῖχε τὸ ἀξίωμα τοῦ λογοθέτη τῶν σεκρέτων καί τοῦ μεγάλου λογαριαστοῦ· κἀτω ἀπ' αὐτὴ τὴν ιδιότητα ἔλαβε ἓνα πρόσταγμα τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἀγγ. Κομν. 180, κατὰ τὸν Ἀπρίλη αὐτοῦ τοῦ ἔτους, νά καταστήσῃ σεβαστὰ ἀπ' τοὺς «ἐνεργούντας τὰς τῆς θαλάσσης δουλείας» τὰ προνόμια τῆς μονῆς

161. Μιχ. Χωνιάτης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 159), Προσφώνημα εἰς τὸν μέγαν δούκα κτλ., σ. 324-42.

162. Μ. Χωνιάτης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 159), τ. II, σ. 98-100, ἀριθ. 60.

163. Ν. Χωνιάτης, Ἱστορία σ. 637.

164. Ν. Χωνιάτης, Ἱστορία σ. 716.

τῆς Λαύρας τοῦ ἁγ. Ὅρους, πού μέ χρυσόβουλλο εἶχε κατοχυρώσει ὁ πρόπαππος τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλέξιος (α΄) Κ. 15· σ΄ αὐτὴ τὴν περίπτωσι τὰ προνόμια ἀφοροῦσαν τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ κάθε φόρου τῶν πλοίων τῆς μονῆς, πού πολλές φορές τὰ μεταχειριζόταν καὶ γιὰ ἐμπόριο.

Γιατὶ ἡ παραγγελία αὐτὴ δόθηκε στὸ Βελισσαριώτη; Ἴσως γιατί ἡ ἐριδα ἦταν ἀνάμεσα μιᾶς αὐτοκρατορικῆς μονῆς, ὅπως ἡ Λαύρα, καὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν γραφείων, τῶν ὁποίων προϊστάμενος ὡς *λογοθέτης σεκρέτων* ἦταν ὁ Βελισσαριώτης ἢ γιατί συγχρόνως ἦταν καὶ *μέγας λογαριαστής* καὶ ἡ ὑπόθεσις ἦταν ταμειευτικῆς φύσεως¹⁶⁵.

Ἡ ιδιότης τῶν δυὸ τίτλων, βεβαιωμένη ἤδη γιὰ τὸ Θεόδωρο Κασταμονίτη πρὶν ἀπ' τὸ 1192, εἶναι πού δίδει τὸ δικαίωμα στὸν Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Χωνιάτη νὰ προσαγορεύσῃ τὸ Βελισσαριώτη *μέγαν λογοθέτην*¹⁶⁶, καὶ τὸ δικαστήριο πού προῆδρευε λεγόταν *μέγα λογοθετικὸν δικαστήριον*¹⁶⁷.

Ὁ Νικήτας Χωνιάτης, ὁ ἱστορικός, εἶχε παντρευτὴ ἀδελφὴ του, καὶ ἀπ' τὴ νεκρολογία πού ἔκανε στὸ γυναικάδελφό του, μαθαίνομε πὼς ὁ Βελισσαριώτης μετὰ τὴν ἀποχώρησίν του ἀπ' τὸ *λογοθέσιο τῶν σεκρέτων*, ἀνάλαβε τὰ ἀξιώματα τοῦ *πρωτασηκρήτη* καὶ τοῦ *ὀρφανοτρόφου*, ἐνῶ τὴ σταδιοδρομίαν του στὴ γραφειοκρατία ἀρχισε ὡς *ἐπιτῶν οἰκειακῶν*¹⁶⁸. Ἡ οἰκογένειά του ἦταν ἐπιφανῆς καὶ οἱ ἀδελφοὶ του Μιχαὴλ καὶ Θεοφύλακτος ἀναφέρονται μὲ εὐφημὴ μνεῖα ἀπ' τὸ Μιχαὴλ Χωνιάτη, καθὼς ἦσαν κουνιάδοι τοῦ ἀδελφοῦ του Νικήτα¹⁶⁹.

Ὁ Ἰωάννης Βελισσαριώτης, ἂν πιστεύσωμε τὸ Νικήτα Χωνιάτη, ἦταν «πολύς στοὺς λόγους, ταχύς στὸν οἶκτο καὶ πῖο πολὺ ἀπὸ ἄνθρωπος» ἢ ΚΠολη, αὐτὴ πού τὸν ἔφερε στὸν κόσμον καὶ τὸν ἔθρεψε, τὸν γνόρισε «ὡς τρόφιμο σοφίας, μέτοχον χαρίτων, θεράποντα τῆς Θέμιδος καὶ ἐραστὴ τῶν Μουσῶν», γι' αὐτὸ καὶ δοξάστηκε μὲ μιὰ θαυμαστὴ σταδιοδρομίαν. Ἦταν πάντα ἀνώτερος χρημάτων καὶ τὰ ὑψηλά του καθήκοντα τὰ ἐπετέλεσε μὲ ἀξιοπρέπεια, «φορῶντας τὴν κρίσιν πάνω στὴ γλώσσα, ἔχοντας γιὰ ροῦχον τὴ δικαιοσύνη», καὶ ὡς ἀνώτατος οἰκονομικός δικαστὴς καὶ διαχειριστὴς, καθόλου δὲν «κατάσπασε» τὸ δημόσιον χρῆμα, οὔτε σὲ πονηρὰ «λήμματα» ἀπλώσε τὰ χέρια του.

165. P. Lemerle, Notes sur l'administration byzantine, REB19 (1961), σ. 259-65.

166. Μιχαὴλ Χωνιάτης, Τὰ Σωζόμενα, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, τ. II, σ. 21, ἐπιστολὴ 15: Τῷ μεγάλῳ λογοθέτῃ τῷ Βελισσαριώτῃ κύρ. Ἰωάννη· σ. 88, ἐπιστολὴ 53: Τῷ μεγάλῳ λογοθέτῃ τῷ Βελισσαριώτῃ.

167. MM4 (1871), σ. 305: παρὰ τῷ μεγάλῳ λογοθετικῷ δικαστηρίῳ... Πρβλ. P. Lemerle, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 165), σ. 264.

168. Νικ. Χωνιάτης, Μονωδία ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ γυναικαδέλφου αὐτοῦ Ἰωάννου τοῦ Βελισσαριώτου, θανόντος ἐν Νικαίᾳ· ἐκδ. I.A. van Dielen, Orationes et Epistolae, σ. 147.

169. Μιχ. Χωνιάτης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 166), τ. II, σ. 58, ἐπιστολὴ 35: Τοῖς Βελισσαριώταις· σ. 105, ἐπιστολὴ 65: Τοῖς Βελισσαριώταις· σ. 123, ἐπιστολὴ 76: Τοῖς Βελισσαριώταις.

Δίκαιος σάν τόν Ἀριστείδη στό λογοθέσιο, ἦταν πιδ εὐθύς και ἀπ' τὸ Μίνωα στις δίκες, γιά νά εισηγηθῆ δὲ μιὰ ὑπόθεση και νά προβλέμη τὰ συμφέροντα ἦταν πιδ συνेतὸς ἀπ' τὸ Θεμιστοκλῆ και πιδ εὐγλωττος ἀπ' τοὺς δημογέροντες τοῦ Ὀμήρου.

Ὡς πρωτασηκρήτης ἦταν φιλοβασιλέας και ὡς ὀρφανότροφος φιλόθεος, χωρὶς νά κιβδηλεύση τὰ ἀξιώματα και χωρὶς νά προσποριστῆ χρυσὸ ἀπὸ αὐτά. «Καλλιστεῖο ἦταν τῆς φύσης, ἀφίδρυμα σωφροσύνης, τέμενος χαρίτων, μέλημα λόγων και ἐνδιαίτημα φρόνησης»¹⁷⁰.

Ὅσο κι ἂν τὰ ἀνωτέρω δὲν εἶναι παρά ἓνα ἐγκώμιο, πού μάλιστα προέρχεται ἀπὸ ἓνα συγγενή, μπορούμε νά δεχτοῦμε πὼς ὁ Ἰωάννης Βελισσαριώτης στοὺς πονηροὺς ἐκείνους καιροὺς τῆς φαυλότητος και παρακμῆς, ἦταν ἓνας ἀπ' τοὺς λίγους ἐξαιρετοὺς ἀνώτατους κρατικοὺς λειτουργοὺς. Πέθανε μετὰ τὴν ἄλωση τῆς ΚΠολης ἀπ' τοὺς Λατίνους, περὶ τὸ 1206 στῆ Νίκαια¹⁷¹.

Ἐνας ἄλλος ἀξιωματοῦχος ἦταν ὁ πλούσιος Εὐμάθιος Φιλοκάλης, ἄνθρωπος φαιδρὸς και ἐπιδεικτικὸς, πού γιά ἓνα διάστημα διετέλεσε ἑπαρχὸς ΚΠόλεως, κ' ἔπειτα πρεσβευτῆς κοντὰ στὸν Ἑρρίκο VI τῆς Γερμανίας, ὅπου εἶχε κάποια σχετικὴ ἐπιτυχία¹⁷². Χωρὶς ἀμφιβολία, ὅπως δείχνει τὸ σπάνιο ὄνοματεπώνυμό του, θὰ ἦταν ἓνας ἐγγονὸς τοῦ μεγάλου Εὐμάθιου Φιλοκάλη πού ἐδρασε στὸν καιρὸ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15. Μιὰ σφραγίδα μᾶς τὸν παρουσιάζει μὲ τοὺς τίτλους και τὰ ἀξιώματα: τοῦ πανσέβαστου σεβαστοῦ, τοῦ ἀκόλουθου και τοῦ ἑπαρχοῦ¹⁷³.

Ἀργότερα, τὸ 1204, προφανῶς διορίστηκε λογοθέτης τῶν σεκρέτων ἀπ' τὸν Ἀλέξιο (ε') Δούκα Μούρτζουφλο, σὲ ἀντικατάσταση τοῦ Νικήτα Χωνιάτη, και ἀπ' αὐτὸ εἶναι πού αὐτὸς ὁ τελευταῖος ἐκφράζεται μὲ σαρκασμὸ γι' αὐτὸν σὲ δυὸ μέρη τῆς ἱστορίας του¹⁷⁴.

Ἐνας σπουδαῖος και ἄξιος ἀξιωματοῦχος τοῦ καθεστῶτος ἦταν ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου πανσέβαστος σεβαστὸς Δημήτριος Τορνίκης. Χάρη σὲ πρόσφατη μελέτη (1970)¹⁷⁵, μᾶς εἶναι ὀλότελα γνωστὴ ἡ σταδιοδρομία του. Τὸ 1183 ὁ Χωνιάτης τὸν ἐπαινεῖ γιά τὴ στάση του, ὅταν ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 87 κατηγόρησε τὴ μακαρίτισσα αὐτοκρατόρισα Μαρία τῆς Ἀντιόχειας¹⁷⁶. Τὸ Γενάρη τοῦ 1186, στις ἀρχὲς τῆς βασιλείας τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183 κατεῖχε τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπιτοῦ κανικλεῖου¹⁷⁷.

170. Νικήτα Χωνιάτη, *Μονωδία*, ἐνθ' ἄνωτ. (ὀ. 168), σ. 148, 150, 153, 154-55, 164.

171. Βλ. ἀνωτέρω, ὀ. 168.

172. Βλ. προσωπογραφίαν Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183, ὀ. 79, και ἀνωτέρω, ὀ. 25.

173. V. Laurent, *Les sceaux byzantins du médailleur Vatican*, σ. 55-6.

174. Χωνιάτης, σ. 631 και 749.

175. J. Darrouzès, *Georges et Démétrios Tornikès, Letters et discours*, Paris 1970, σ. 32-42.

176. Χωνιάτης, σ. 344.

177. MM6 (1890), σ. 121: τοῦ σεβαστοῦ και ἐπὶ τοῦ κανικλείου Δημητρίου τοῦ Τορνίκη.

«λάμπρυνε» αυτό το αξίωμα, όταν του έγραψε την πρώτη του επιστολή ο 'Αθηνών Μιχαήλ Χωνιάτης¹⁷⁸. Τέσσερις άλλες επιστολές του 'Αθηνών έχουν την ίδια τιτλοφορία¹⁷⁹. Διορίστηκε λογοθέτης του δρόμου απ' τον 'Ισαάκιο (β') 'Αγγ. 183¹⁸⁰, ενώ στον καιρό του 'Ανδρόνικου (α') Κ. 87, του οποίου σιωπηλά ανέχτηκε τα έγκλήματα, εκτός μιας διαμαρτυρίας, υπηρετούσε ως κριτής του βήλου¹⁸¹. Το αξίωμα του λογοθέτη του δρόμου διατήρησε μέχρι το θάνατό του περί το 1200-1201^{181α}. Ο γιός του Εύθύμιος Τορνίκης¹⁸² μάς άφησε ένα περίφημο επιτάφιο λόγο¹⁸³. Πατρίδα του ήταν ή Θήβα τής Βοιωτίας ή Ξακουστή, και γενία του αυτή τών Τορνικίων, περίφημη για τις υπηρεσίες που πρόσφεραν τα μέλη της στους προηγούμενους αυτοκράτορες, ευγενική και περικλυτή για την άπώτατη «έξ άνατολών ήλιου» (= 'Ιβηρίας) προέλευσή της¹⁸⁴. Μαθαίνουμε ακόμη απ' τον 'Επιτάφιο πώς ο Δημήτριος Τορνίκης σπούδασε στην ΚΠολη, κάτω από «άριστους παιδευτές», κ' έτσι «πλούτισε μέσα στή μεγάλη εύτυχία τής σοφίας», γι' αυτό και τόν θαύμαζαν οί αυτοκράτορες¹⁸⁵. «'Η σοφία του ήταν σαν αυτή του Σολωμόντα, ή γλώσσα του σαν εκείνη του 'Ορφέα». Μέ το μυαλό του διασκεδάζε τις βουλές τών έθνών και τις άντιρρήσεις τους

178. Μ. Χωνιάτης, έθν. άνωτ. (ύ. 166), τ. ΙΙ, σ. 50, έπιστ. 31.

179. Μ. Χωνιάτης, έθν' άνωτ. (ύ. 166), τ. ΙΙ, σ. 52, έπιστ. άριθ. 32' σ. 79, άριθ. 49' σ. 84, άριθ. 51' και ή ύπ' άριθ. 40, σ. 85, έπιστολή άπευθύνεται στον έπί του κανικλείου Δημ. Τορνίκην, και όχι στο λογοθέτη Δημ. Τορνίκη, όπως εκ παραδρομής έχει σημειωθή.

180. 'Η πρώτη χρονολογημένη εμφάνισή του ως λογοθέτη είναι αυτή τής 10ης. ΙΧ. 1191 κατά την εκπιτωση του πατριάρχη Δοσίθεου, βλ. 'Α. Παπαδόπουλον - Κεραμέα, ΑΙΣ 2, σ. 362. 'Από κεί και ύστερα ή εμφάνισή του με αυτή την ιδιότητα είναι συνεχής. Το 1192 έπεμβαίνει στο σύμφωνο με τη Γένοβα, ΜΜ3 (1865), σ. 26-7, 32. 'Απ' το 1194 ως το 1198-99 του άπευθύνει ο Μιχ. Χωνιάτης, τις ύπ' άριθ. 57, 58 και 67 έπιστολές. Το 1198 παίρνει μέρος στις συνεννοήσεις με τη Βενετία, βλ. F. Dölger, Regesten, άριθ. 1647. Μιά πράξη του Χιλανδαρίου προσυπογράφεται απ' αυτόν το 1199, βλ. Actes de Chilandar, εκδ. L. Petit, άριθ. 5, σ. 14. Περί το 1191 προστάθηκε ένας διαγωνισμού ρητορικής που σ' αυτόν ο μόν Χωνιάτης υπεράσπισε το χειμώνα και ένας άλλος ρήτορας το καλοκαίρι, βλ. Ν. Χωνιάτη, Σύγκρισις δεκνύουσα τόν χειμώνα κρείττονα του θέρους, εκδ. Van Dielen, Orationes et Epistolae, σ. 113-19.

181. Χωνιάτης, σ. 344.

181α. 'Ο θάνατός του σ' αυτή τη χρονολογία προκύπτει απ' τις ύπ' άριθ. 75 και 77 έπιστολές του Μιχ. Χωνιάτη, τ. ΙΙ, σ. 121-22 (πρός Θεόδωρον Ειρηνικόν) και σ. 124-25 (πρός το γιό του Κωνσταντίνον Τορνίκην).

182. Σπουδαία προσωπικότητα που σ' αυτόν άπευθύνει ο Μιχ. Χωνιάτης, τις ύπ' άριθ. 97, 98, 102-4, 108, 112, 113, 134, 147, 153, 159, 170, 176, έπιστολές του.

183. Εύθύμιος Τορνίκης, 'Επιτάφιος εις τόν πανοέβαστον και πάνσοφον λογοθέτην κύριον Δημήτριον τόν Τορνίκην, εκδ. J. Darrouzès, REB26 (1968), σ. 94-117.

184. Εύθύμιος Τορνίκης, 'Επιτάφιος, σ. 96. Για τούς έξ 'Ιβηρίας προγόνους του Τορνικίου, βλ. Ν. Adonj, Etudes Armeno-byzantines, σ. 197-263, 297-318, και Ch. Badridzé, Le Tao et Byzance, Redi Kartlisa, revue de kartvélogie, τ. 33 (1975), σ. 162-190.

185. Εύθύμιος Τορνίκης, 'Επιτάφιος, σ. 97.

διέλυε «σάν ιστό άράχνης». «Ποιός πιό πολύ άπ' αυτόν αγάπησε την ταπεινοφροσύνη και τίμησε τη σωφροσύνη; Ποιός άπόχτησε πιό πολύ την πραότητα και την ήλαρότητα; Ποιός πιό πολύ διακρίθηκε στη φιλανθρωπία και τη φιλοξενία;» Με άφθονώτατο και άνυπόκριτο χέρι μοίραζε στους φτωχούς, και ψωμί στους πεινασμένους, ως άλλη «πηγή έλέους». «Τόσο αγάπησε τη δικαιοσύνη που όλοι νόμιζαν πώς αυτός ό ίδιος ήταν ή Δικαιοσύνη». Χαρωπός, γλυκός, αλλά και σεμνός και συνετός, σε όλους ήταν ποθητός. Στην έξυπνάδα ήταν άξεπέραστος. Και στους ρητορικούς λόγους κανείς δέν τον έφτανε, και άπό παράδειγμα έχομε τά ώραία γράμματα που συνέταξε προς τίς άρχές της ΚΠολης μετά μία νίκη του 'Ισαάκιου (β') 'Αγγ. 183 στη Βερόη (σημ. Stara-Zagora)¹⁸⁶. Πάνω σ' αυτό πιό ζωντανό παράδειγμα της εύχέρειας του λόγου του, έχομε τίς δυό έπιστολές που συνέταξε προς τον πάπα Ρώμης Κελεστίνο ΙΙΙ (1191-1198) έκ μέρους του βασιλέα 'Ισαάκιου (β') 'Αγγ. 183 και του πατριάρχη Γεώργιου (β') του Ξιφιλίνου, που έφτασαν μέχρι σ' έμάς¹⁸⁷, και όρισμένα κείμενα των ύπηρεσιακών του καθηκόντων ως λογοθέτη του δρόμου¹⁸⁸. Τά καθήκοντα αυτά, όπως κάποιοι τά διεγράψαν ήσαν: α) να προϊστάται των έξωτερικών σχέσεων, των ταχυδρομείων και της άστυνομίας του Κράτους, άλλοτε δηλ. ύπουργός των έξωτερικών και άλλοτε των έσωτερικών, και β) να άσκη μία ειδική δικαιοδοσία πάνω στους ξένους που λόγω των προνομίων είχαν άπαλλαγή άπ' τίς ύποχρεώσεις της τακτικής διαδικασίας¹⁸⁹. Συνεχίζοντας ό Εϋθύμιος Τορνίκης τη νεκρολογία του λογοθέτη - πατέρα του Δημητρίου Τορνίκη, μάς λέει πώς τον έκλαψε όλη ή βασιλική οίκογένεια ό «φιλοικτος» βασιλέας - 'Ηλιος 'Αλέξιος (γ') 180, «ή περικαλλής και λαμπρά» βασίλισσα - Σελήνη Εϋφροσύνη Δούκαινα, οι πριγκίπισσες - 'Ηλιάδες Ειρήνη 260, 'Αννα 261 και Εϋδοκία 262 (άπ' τό 1199 βρισκόταν στην ΚΠολη) και οι σύζυγοι - Παρήλιοι των δυό πρώτων, ό 'Αλέξιος Κομνηνός Δούκας Παλαιολόγος 290 και ό Θεόδωρος Λάσκαρις Κομνηνός, γιατί έχασαν τον «άριστόβουλο και βαθύβουλο σύμβουλο και σοφό βουλευφόρο που και τό Νέστορα της Πύλου υπερέβαλε»¹⁹⁰. Λόγω της ιδιότητάς του ως ύπουργού των 'Εξωτερικών, τον έκλαυσαν και οι ύπηκοοι των ξένων κρατών, οι διάφοροι άλλοεθνείς μισθοφόροι, οι διπλωματικοί αντιπρόσωποι, οι ίταλικές παροικίες της πρωτεύουσας, γιατί τον είχαν κι' αυτές σύμβουλο και παρήγορο και μεσολαβητή κοντά στον αυτοκράτορα¹⁹¹. Πέθανε μετά ένα

186. Εϋθύμιος Τορνίκης, 'Επιτάφιος, σ. 97-100.

187. Δημήτριος Τορνίκης, Είς τον αγιώτατον πάπαν ως έκ προσώπου του πατριάρχου, έκδ. J. Darrouzès, *Tornikès, Lettres et discours*, σ. 347-53.

188. J. Darrouzès, ένθ' άνωτ., σ. 39-40.

189. L. Bréhier, *Le Monde Byzantin*, τ. ΙΙΙ, σ. 301· R. Guiland, *Le logothète du drome*, REB29 (1971), σ. 31-5.

190. Εϋθύμιος Τορνίκης, 'Επιτάφιος, σ. 115.

191. Εϋθύμιος Τορνίκης, 'Επιτάφιος, σ. 95, 104, 107, 114.

ταξίδι στην Ίλλυρία που τό έκανε για υπηρεσιακούς λόγους¹⁹², περίπου όγδοντάρης, καθώς ά β ρ α μ ι α ί ο γ έ ρ ο ν τ α τόν ονομάζει ό Άθηνών Μιχαήλ Χωνιάτης, και τόν χαρακτηρίζει ως ένα άντρα που «μέ κάθε δικαιοσύνη πολιτεύτηκε και στόν κλήρο τών άγιών τάχτηκε»¹⁹³. Χαρακτηρισμός, που όπως νομίζω, πολύ λίγο του άξιζει, άν λάβωμε ύπόψη μας τή δουλοπρέπεια που έδειξε κατά τήν τυραννία του Άνδρόνικου (α΄) Κ. 87, μετά τήν πρώτη και μοναδική του διαμαρτυρία ύπέρ τής Μαρίας τής Αντιόχειας¹⁹⁴.

Στό λογοθέσιο του δρόμου τόν διαδέχτηκε ό γιός του Κωνσταντίνος Τορνίκης, ό σύζ. τής Άνώνυμης Κ. 242^{194α}, για τόν όποίο ό Μιχαήλ Χωνιάτης μάς λέει πώς ήταν «ένα στολίδι τών άνακτόρων και έμψυχη εικόνα τής άρετής του Δημήτριου Τορνίκη»¹⁹⁵, και του εύχεται νά κάνει νά ξαναζήση στο πρόσωπό του ό πατέρας του και νά φανή καλύτερος άπ' αυτόν¹⁹⁶. Προηγουμένως ό γιός του Δημήτριου Τορνίκη είχε τά άξιώματα του έπί τών δεήσεων και έπάρχου τής ΚΠολης¹⁹⁷, καθώς είχε διαδεχτή στο δεύτερο άξιωμα τόν Εύμάθιο Φιλοκάλη, ένώ στο πρώτο τόν Άνδρόνικο Άλυάτη¹⁹⁸. Πανσεβάστος σεβαστός, όπως ό πατέρας του¹⁹⁹, είχε διπλά δίκαια σ' αυτόν τόν τίτλο τόσο γιατί ήταν γιός ενός πανσεβάστου σεβαστού²⁰⁰ όσο και γιατί είχε παντρευτή μιá Κομνηνή, τήν Άνώνυμη 242, που ήταν «τής πρώτης αυτοκρατορικής χρυσής σειράς τών Κομνηνών», γι' αυτό και οί άπόγονοι του Κωνσταντίνου

192. Εύθύμιος Τορνίκης, Έπιτάφιος, σ. 95.

193. Μιχ. Χωνιάτης, ένθ' άνωτ. (ύ. 166), τ. II, έπιστ. 180, σ. 356-57: Τφ μεσάζοντι αυτού (= του Θεόδωρου α' Λάσκαρι) τφ Τορνίκη κύρ Δημητρίω (υιφ του Κωνσταντίνου Τορν. και έγγονφ του λογοθέτου του δρόμου Δημητρίου Τορν.)

194. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 555-56, ύ. 288, και 597-98, ύ. 473ε.

194α. Εύθύμιος Τορνίκης, Έπιτάφιος, σ. 108: Τοιαύτα μέν σοί, θειότατε και σοφώτατε λογοθέτα (άπευθύνεται στο λογοθέτη Δημήτριο Τορν.) ό σός παίς (Κωνσταντίνος Τορν.), ό καλός μετά σέ λογοθέτης, μετά δακρύων έκτραγωδει και γίνεται τφ θεάτρω μεγίστου πένθους ύπόθεσις. Ή δέ σεμνοτάτη σου νύμφη, ή εκ τής πρώτης και βασιλικής τών Κομνηνών χρυσέας σειράς, ή άνδρεια και σώφρων του σου παιδός (Κωνσταντίνου Τ.) και λογοθέτου (του δρόμου) γυνή... Μιχ. Χωνιάτης, ένθ' άνωτ. (ύ. 166), τ. II, έπιστ. 77, σ. 124-25: Τφ λογοθέτη του δρόμου κύρ Κωνσταντίνω τφ Τορνίκη.

195. Μιχ. Χωνιάτης, ένθ' άνωτ., τ. II, έπιστ. 180, σ. 356.

196. Μιχ. Χωνιάτης, ένθ' άνωτ. τ. II, έπιστ. 77, σ. 124.

197. MM6 (1890), σ. 129: δικαίω του πανσεβάστου σεβαστού και έπί τών δεήσεων κυρού Κωνσταντίνου του Τορνίκη· αυτόθι, σ. 142: δικαίω του πανσεβάστου σεβαστού έπί τών δεήσεων και επάρχου κυρού Κωνσταντίνου του Τορνίκη· Χωνιάτης, σ. 696: ό τής πόλεως έπαρχος Κωνσταντίνος ό Τορνίκης, βλ. και άνωτέρω, ύ. 96.

198. Βλ. άνωτέρω, ύ. 92 για τόν Άλυάτη, και ύ. 25, 172-174 για τόν Φιλοκάλη.

199. Μιχ. Χωνιάτης, ένθ' άνωτ. (ύ. 166), τ. II, έπιστ. 77, σ. 124-25: πανσεβάστε... τή πανσεβάστω αύθεντία σου... Βλ. και άνωτέρω, ύ. 197, και V. Laurent, Bulles métriques, άριθ. 449, σ. 87-8.

200. Βλ. L. Stiernon, Sébaste et gambros, REB23 (1965), σ. 228.

Τορνίκη έφεραν την όνομασία Τορνίκιοι - Κομνηνοί²⁰¹. "Ας αφήσωμε καταμέρος πώς στον καιρό του κύρ 'Αλέξιου (γ') "Αγγ. Κομν. 180 το μεγάλο τίτλο του σεβαστού που θέσπισε ό 'Αλέξιος (α') Κ. 15 για τους αυτοκρατορικούς πρίγκιπες, κατόντησε να τον παίρνουν «όχι μόνοι οι άνθρωποι των τριόδων και της αγοράς και χρηματιστές και έμποροι και κάπηλοι, αλλά και Κουμάνοι και Σύροι»²⁰², όπως και άλλου έχει τονιστή. Το τέλος του Κωνσταντίνου Τορνίκη υπήρξε οίκτρο, αλλά αυτά θα αναφερθούν σε άλλο μέρος της Γενεαλογίας μου²⁰³.

Ο Νικήτας Χωνιάτης, χωρίς την ιστορία του όποιου θα ξέραμε πολύ πιο λίγο τις βασιλείες των Κομνηνών και των 'Αγγέλων, και αυτή έδω ή Γενεαλογία θα ήταν πολύ πιο φτωχή, διορίστηκε λογοθέτης των σεκρέτων, και κατά τη συνήθεια την μετά το Θεόδωρο Κασταμονίτη, και μέγας λογοθέτης, στα τέλη της βασιλείας του 'Αλέξιου (γ') "Αγγ. Κομν. 180²⁰⁴. "Αρχισε τη σταδιοδρομία του ως βασιλικός γραμματικός και προεστώς του επί των κοινών χρημάτων κοιτώνος, έχοντας και τον τίτλο του σεβαστού, ως συνάδελφος του Θεόδωρου Τροχού, του όποιου και άπάγγειλε τον έπιτάφιο²⁰⁵. Στην άρχή του 1190 μάς παρουσιάζεται ως γραμματικός του λογοθεσίου των σεκρέτων²⁰⁶, ενώ λίγο προηγουμένως διετέλεσε ό ούξ της Φιλίππουπόλης²⁰⁷. Λίγο μετά ό Χωνιάτης έλαβε το άξίωμα του κριτού του βήλου²⁰⁸. Επίσης έλαβε τα άξιώματα του έφόρου, και του έπι των κρίσεων²⁰⁹. Κατά την άλωση της ΚΠολης άπ' τους Λατίνους, το

201. Το γιό του Κωνσταντίνου Τορνίκη και της 'Ανώνυμης Κ. 242, ό 'Ακροπολίτης, έκδ. Heisenberg, σ. 90, έκδ. Βοηη, σ. 97, όνομάζει: Δημήτριον Τορνίκην Κομνηνόν.

202. Χωνιάτης, σ. 639. Βλ. και πιο πάνω, ύ. 20.

203. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Γ', προσωπογραφία 'Ανώνυμης Κ. 242.

204. 'Αρχή 'Ιστορίας του Χωνιάτη, Βοηη' του μεγάλου λογοθέτου... κυρού Νικήτα του Χωνιάτου' του αύτου, 'Ιστορία, σ. 749: του τοίς σεκρέτοις λογοθετείν (ό 'Αλέξιος ε') παραλέλυκεν,

205. Χωνιάτης, 'Επιτάφιος εις τον σεβαστόν κύρ Θεόδωρον τον Τροχόν, βασιλικόν όντα γραμματικόν και σύν αύτῷ προεστῶτα του επί των κοινών χρημάτων κοιτώνος, έκδ. Van Dielen, Orationes et Epistolae, σ. XXII και 13. Του ίδιου, 'Επιθαλάμιος εις 'Ισαάκιον (β')...: έγρῶφη δέ βασιλικού γραμματικού έπι όντος, ένθ' άνωτ., σ. XXII και σ. 35. Του ίδιου, 'Επαναγωγιστικόν... έπι όντος αύτου γραμματικού βασιλικού και συνεκστρατεύοντος βασιλεί ('Ισαακίω β'), ένθ' άνωτ., σ. XXII και σ. 6. Του ίδιου, 'Ιστορία, σ. 518: συνειπόμην γάρ και αύτός βασιλεί ('Ισαακίω β') ύπογραμματεύων,

206. Χωνιάτης, Λόγος εις 'Ισαάκιον (β') : έγρῶφη δέ παρ' αύτου λογοθετικού όντος γραμματικού (δ. l. 1190), σ. XXII-XXIII και σ. 85.

207. Χωνιάτης, 'Ιστορία, σ. 526: την του θέματος Φιλίππουπόλεως ύπεζωσμένοι τηνικαύτα και άρχήν και άπογραφήν,

208. Χωνιάτης, Λόγος εις 'Ισαάκιον (β') : έγρῶφη δέ και ούτως προσεχώς (1191) και όηνικα του βήλου γεγονός κρητής, ένθ' άνωτ. (ύ. 205), σ. XXII και σ. 26.

209. Χωνιάτης, άρχή της 'Ιστορίας, έκδ. Βοηη' και επί των κρίσεων, γεγονότος δέ και έφόρου και κριτού του βήλου...

ώραίο και πλούσιο σπίτι του στη συνοικία τῶν Σφωρακίου κάηκε στη δεύτερη φωτιά, κι ὁ Χωνιάτης καὶ ἡ οἰκογένειά του δὲ σώθηκαν ἀπ' τοὺς φοβεροὺς Φραγκίσκους, παρά ἀπ' τὴν αὐτοθυαία ἑνὸς φίλου του Βενετοῦ²¹⁰, καὶ κατάφυγε στὴ Νίκαια. Ἐκεῖ φαίνεται πὼς ἔλαβε ἕνα νέο τίτλο ἀπ' τὸ Θεόδωρο (α') Λάσκαρι Κομνηνὸ, ὅμοιο μὲ κείνον ποὺ κατεῖχε πρὶν παυτῆ ἀπ' τὸν Ἀλέξιο (ε') Δούκα Μούρτζουφλο²¹¹. Πέθανε στὴ Νίκαια μετὰ τὸ 1210. Ὁ ἀδελφὸς του Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Χωνιάτης ἔγραψε μὰ μ ο ν ω δ ί α γιὰ τὸ θάνατό του, ποὺ μᾶς λέει πὼς κατὰ τὴ βασιλεία τοῦ Ἀγδρόνικου (α') Κ. 87 ὁ Χωνιάτης ὡς «μισοτύραννος καὶ μισοπόνηρος» (= αὐτὸς ποὺ μισεῖ τοὺς πονηροὺς), παραιτήθηκε ἀπ' τὴ δημόσια ὑπηρεσία καὶ πὼς ἐπανῆλθε στὰ β α σ ί λ ε ι α μετὰ τὴν ἀνοδο τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183, πὼς παντρεύτηκε τὴν ἀδελφή τῶν ἀοιδίμων Βελισσαριωτῶν, ἐνῶ αὐτοὶ ἔμειναν ἀγαμοί, καὶ τὸ σπουδαῖο, πὼς παρά τὴ διέλευση πολλῶν βασιλέων ἀπ' τὸ θρόνο, ὁ ἀδελφὸς του ἔμεινε στὴν ὑπηρεσία ὡς ἀναντικατάστατος, σὲ βάρος ἐκείνων ποὺ ἤθελαν νὰ ἐμπορευτοῦν τὰ ἀξιώματα. Σὲ συνέχεια ἀναφέρει πὼς μετὰ τὴν πτώση τῆς ΚΠολης, τῆς «νέας Σιών», τόσο οἱ Βελισσαριῶτες ὅσο καὶ ὁ ἀδελφὸς του πῆγαν στὴ Νίκαια τῆς Βιθυνίας, καὶ ἀφοῦ καὶ ἐκεῖ πρόσφεραν τίς ὑπηρεσίες τους, μετανάστευσαν πρῶτα οἱ δυὸ ἀδελφοί (οἱ Βελισσαριῶτες), κ' ἔπειτα ὁ Χωνιάτης, στὴν «αἰώνιο σύγκλητο», καὶ τότε κατάλαβαν οἱ ΚΠολίτες πρόσφυγες τῆς Νίκαιας τὸ μεγάλο κενὸ ποὺ ἄφησαν οἱ μακαρίτες. Ἄσια καὶ Εὐρώπη πένθησαν τὴν ἀπώλεια. Ἐλεεινὰ ὀλοφυρόταν ἡ ἄξια γυναίκα του σὲ μιὰ γωνιά, μαυροφορεμένη, στὴ μέση τοῦ χοροῦ τῶν παιδιῶν του²¹².

Οἱ ἐπίσης ἀνώτατοι καὶ παντοδύναμοι λειτουργοὶ Κωνσταντίνος Μεσοποταμίτης καὶ Θεόδωρος Εἰρηνικός θὰ ἀναφερθοῦν παρακάτω.

Ἀνάμεσα στοὺς δευτερεύοντες ἀξιωματοῦχοις ἦταν ὁ χαμηλῆς προέλευσης Κύπριος Ἰωάννης Σπυριδωνάκης, ποὺ καθὼς ἀπόσπασε τὴν ἐμπιστοσύνη τοῦ αὐτοκράτορα, ἔφτασε νὰ γίνῃ «φύλαξ τῶν ἔσω λεγομένων ταμειῶν» (= προϊστάμενος τοῦ ἰδιαίτερου ταμείου τοῦ αὐτοκράτορα)²¹³. τὴν ἐξέλιξή του καὶ τὴ ζημιὰ ποὺ ἔκανε στὸ Κράτος αὐτὸς ὁ τυχάρπαστος ἐξέθεσα ἄλλοῦ²¹⁴.

Ἐνας οικονομικὸς ἀξιωματοῦχος ἦταν καὶ ὁ εὐνοῦχος Κωνσταντίνος,

210. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 776-78.

211. R. Guiland, Les Logothètes, REB29 (1971), σ. 82.

212. Μιχ. Χωνιάτης, Τὰ Σωζόμενα, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, τ. Ι, Μονωδία εἰς Νικῆταν Χωνιάτην, σ. 349-57.

213. Χωνιάτης, σ. 708.

214. Βλ. προσωπογραφίαν Μανουὴλ Κ.Κ.Δ. Ἄγγ. 175, ὑ. 65-67.

ύπουργικός ἐπὶ τῶν βασιλικῶν θησαυρῶν, πού τόσο μετὰ τὴ φυγὴ τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἀγγ. Κομν. 180 ὅσο καὶ μετὰ τὴν πτώση τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἀγγ. 183 καὶ τοῦ Ἀλέξιου (δ') Ἀγγ. 266, ἐπαιξε ἕνα σπουδαῖο ρόλο, καθὼς μὲ τὸ χρῆμα πού διαχειριζόταν ἐπηρέαζε τὴν ἀνακτορική φρουρὰ τῶν πελεκυφόρων. Κατὰ τὴ φυγὴ τοῦ Ἀλέξιου (γ') 183, στίς 17 τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1203, ἀναγόρευσε τὸν Ἰσαάκιον (β') 180²¹⁵, καὶ κατὰ τὴν πτώση αὐτοῦ τοῦ τελευταίου καὶ τοῦ Ἀλέξιου (δ') 266, πάλι μὲ τὸ χρῆμα καὶ τοὺς πελεκυφόρους, ἀναγόρευσε, στίς 28 τοῦ Γενάρη τοῦ 1204, τὸν Ἀλέξιο (ε') Δούκα Μούρτζουφλο²¹⁶.

Ἄλλος ἀξιωματοῦχος ἦταν ὁ ὑπέριτος πρωτονοτάριος Νικόλαος Τρίψυχος, ἴσως γιὸς τοῦ Κωνσταντίνου Τρίψυχου, τοῦ δῆμιου τῆς Μαρίας τῆς Ἀντιόχειας καὶ τοῦ Ἀλέξιου (β') Κ. 155, καὶ ἐγγονὸς τοῦ Βασιλείου Τρίψυχου²¹⁷, πού γιὰ ἕνα καιρὸ διετέλεσε ἴσως πρᾶιτορας Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου. Ὁ Μιχαὴλ Χωνιάτης, κόλακας πάντα τῶν ἰσχυρῶν, μᾶς λέει γιὰ τὸ στάδιο αὐτὸ τῆς ὑπηρεσίας του, πὼς ὑπῆρξε «δεξιὸς κυβερνήτης καὶ κατευναστήρας τῶν φριχτῶν τῆς πολιτείας ἀδικημάτων»²¹⁸, ἀλλὰ αὐτὸ ἂν θέμε τὸ δεχομάστε. Τὸ 1196 ἐπιφορτίστηκε μὲ τὰ καθήκοντα τοῦ δικαιοδότη καὶ μεγάλου λογαριαστή τῶν σεκρέτων, καὶ ὡς τέτοιος ἦταν πάνω ἀπ' τοὺς «κοικαίτορες καὶ τοὺς κριτὲς τοῦ βήλου»²¹⁹, δὲν ἔχομε ὅμως εἰδήσεις γιὰ τὸ ἔτι εἶδους ὑπηρεσίες πρόσφερε, ὅταν κατεῖχε αὐτὸ τὸ ἀξίωμα.

Δυὸ σπουδαῖα εὐνοῦχοι καὶ ἀφοσιωμένοι στὸν Ἀλέξιο (γ') 180 ἦσαν ὁ πρῶτος παρακοιμώμενος Γεώργιος Οἰναιώτης ὁ Χωνιάτης μᾶς λέει πὼς «πρωτίστεισε ἀνάμεσα στοὺς εὐνοῦχους τοῦ Ἀλέξιου (γ') 180 καὶ πὼς ἦταν ὁ πιὸ ἐξοικειωμένος μαζί του»²²⁰, ἐνῶ ὁ Νικόλαος

215. Χωνιάτης, σ. 727· τιτλοφορία: ἐπὶ τῶν βασιλικῶν θησαυρῶν.

216. Χωνιάτης, σ. 745· τιτλοφορία: ἐπὶ τῶν ἀρχικῶν χρυσῶνων. Γιὰ τὸν Ἀλέξιο (ε'), βλ. D. Polemis, *The Doukai*, ἀρθ. 126, σ. 145-47· καὶ κυρίως B. Hendrickx - C. Matzukis, *Alexios V Doukas Mourtzouphlos: his life and death (?-1204)*, περιοδικὸ Ἑλληνικά 31 (1979), σ. 108-32.

217. Γιὰ τὸ Βασίλειο Τρίψυχο, βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 263 καὶ 561· γιὰ τὸν Κωνσταντῖνο Τρίψυχο, βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 561, 565, 578, 583, 584, 586, 598 - 600.

218. Μιχ. Χωνιάτης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 212), τ. II, ἐπιστ. 42, σ. 67-8: Τῷ μεγαλυπερόχῳ πρωτονοταρίῳ καὶ πρᾶιτορι κῦρ Νικολάῳ τῷ Τριψύχῳ.

219. P. Lemerle, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 165), REB19 (1961), σ. 261.

220. Χωνιάτης, σ. 667 καὶ 677-78. Γιὰ τὸ ἐπίθετο, ὁ Κ. Ἀμαντος, *Παρατηρήσεις τινὲς εἰς τὴν μεσαιωνικὴν γεωγραφίαν*, ΕΕΒΣ1 (1924), σ. 51-2, φρονεῖ πὼς ὁ Γεώργιος προερχόταν ἀπ' τὴν ἀρχαία Οἰνή, τὸ μεσαιωνικὸ Οἶναιο τοῦ Πόντου. Γιὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ πρῶτου παρακοιμώμενου, πού δὲν ἀναφέρεται ρητὰ στίς πηγές, προκύπτει ἀπ' τὰ συμφραζόμενα τοῦ Χωνιάτη καὶ τοῦ Μεσαρίτη: «πρωτίστεισε τῶν μὴ ἐνόρχων», Χων. σ. 667· «τὰ πρῶτα τῶν ὀκειωμένων», Χων. σ. 677· «σὺν τῷ πισοτάτῳ καὶ εὐνουσάτῳ ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἀριστοβούλῳ τῆς σῆς ὑπηρεσίας... ὁ τῶν εὐνοῦχων εὐνοῦστατος», Μεσαρίτης, *Λόγος ἀφηγηματικὸς*, σ. 42-3· καὶ ὁ Ch. Brand, *Byzantium confronts the West*, σ. 143, τὸν μὲν Γεώργιο Οἰναιώτη τιτλοφορεῖ chief parakoimomnos, τὸν δὲ Ἰωάννη Ἰωνοπολίτη ἀπλά parakoimomenos.

Μεσαρίτης μᾶς διαβεβαιώνει πῶς ἦταν «ὁ πιὸ πιστός του καὶ ὁ πιὸ εὐνοούμενος ἀπ' τὴν ὅλη αὐλικὴ ὑπηρεσία, ἔτοιμος ἀπ' τὸν κατ' ἐπίγνωσιν ζήλο του νὰ χύσῃ καὶ τὸ αἷμα του, ὅταν τὸ καλοῦσε ὁ καιρός, καὶ πῶς κι ἀπ' τοὺς βαρβάρους ἀκόμη ἦταν ὁ πιὸ ψυχωμένος καὶ ὁ πιὸ ἀνδρείος»²²¹.

Ὁ δευτερεύων παρακοιμώμενος Ἰωάννης Οἰνουπολίτης ἦ πιὸ σωστά Ἰωνοπολίτης, μετὰ πίστη ἀγωνίστηκε ὑπὲρ τοῦ κυρίου του τὸ 1195 κατὰ τοῦ Ψευδο-Ἀλέξιου 4ου καὶ τὸ 1201 κατὰ τοῦ Μανουὴλ Κ.Κ.Δ. Ἄγγ. 175²²². Ὁ Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Χωνιάτης, λέει μετὰ ὑπερβολή: «Ὅπως ἂν δὲν εἶχε ὁ ἥλιος τὴ θέσιν του στὸν οὐρανό, τὸ πᾶν θὰ χανόταν, ἔτσι κι ἂν ἡ Αὐτοκρατορία δὲν εἶχε τὸν Ἰωνοπολίτη θὰ ἔχανε τὸ πᾶν». Τὸν παραβάλλει ἔπειτα μετὰ τὸν περίφημο εὐνοῦχο - στρατηγὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ (α'), τὸ Ναρσῆ, ποὺ νίκησε τοὺς Γότθους στὴν Ἰταλία, καὶ τὸν ἀνακηρύσσει «πρόμαχο τῆς Αὐτοκρατορίας, παυστήρα πολέμων, καθαιρέτη στάσεων, ἀρμοστή ἀναστατουμένων, πρῦτανη εἰρήνης, ἄξιο νὰ διατηρηθῇ κοντὰ στὸν κραταῖο καὶ ἅγιο αὐτοκράτορα γιὰ πολλοὺς χρόνους ὡς πολυόμματος καὶ ἀγρυπνος φύλακας, καὶ γιὰ τοὺς ὑπηκόους κοινὸ ὄφελος»²²³.

Δυὸ μέσου βαθμοῦ ἀξιωματοῦχοι, ὁ κριτής τοῦ βήλου Ἰωάννης ὁ ἀπὸ Τυρᾶ (αὐτοῦ, ποὺ φτιάχνει ἢ πουλάει ἀπότυρα) ποὺ στὸν καιρὸ τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87 εἰσηγήθηκε τὴ σύλληψη καὶ ἐκτέλεση τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183²²⁴, ξαναγύρισε στὴν ὑπηρεσία τὸ 1196 μετὰ τὸν ἴδιο βαθμό²²⁵, καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Πατρινός ποὺ ὡς κριτής τοῦ βήλου διαμαρτυρήθηκε γιὰ τὴν καταδίκη τῆς μακαρίτισσας ἐκείνης βασιλισσας Μαρίας τῆς Ἀντιόχειας²²⁶, κ' ἔπειτα ἐγένετο μίσθαρνο ὄργανο τοῦ τύραννου Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87²²⁷, ξαναγύρισε κι αὐτὸς στὴν ὑπηρεσία, ἀλλ' αὐτὴ τὴ φορά ὡς π ρ ω τ α σ η κ ρ ῆ τ ι ς²²⁸. Μαζὶ τοὺς ὑπηρετοῦσαν στὴν ἴδια χρονολογία

221. Νικόλαος Μεσαρίτης, Λόγος ἀφηγηματικός, σ. 42-3, 46-47.

222. Ν. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 608 καὶ 709. Ὁ Χωνιάτης τὸν γράφει Ἰωνοπολίτην καὶ Οἰνουπολίτην ὁ Ἀθηνῶν Μιχ. Χωνιάτης, τ. II, ἀριθ. 78, σ. 145, Ἰωνοπολίτην ὁμοίως ὁ Γ. Παχυμέρης, τ. II, σ. 107, ἐκδ. Βοηθ. μιλώντας γιὰ κάποιον ἄλλον συνώνυμο καὶ δυναμικὸ εὐνοῦχο ὁ Ἐφραίμιος, σ. 269, στίχ. 6610, τὸν εὐνοῦχο τοῦ Ἀλέξιου (γ') 180 τὸν γράφει Οἰνοπολίτην. Ὁ Κ. Ἄμαντος, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 220) φρονεῖ πῶς ὁ Ἰωάννης προσερχόταν ἀπ' τὴν Ἰωνόπολη τῆς Παφλαγονίας (τὸ ἀρχαῖο Ἀβώνου Τεῖχος, σημ. Ineboli) καὶ τὸ ἔθνικόν τῆς Ἰωνόπολης πρέπει νὰ γράφεται: Ἰωνοπολίτης, καὶ ὄχι Οἰνοπολίτης ἢ Ἰωνοπολίτης, ὅπως θένει οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς.

223. Μιχ. Χωνιάτης, τ. II, ἐπιστ. 78, σ. 125-27: Τῷ παρακοιμωμένῳ κύρ Ἰωάννῃ τῷ Ἰωνοπολίτῃ.

224. Ν. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 443-44.

225. Βλ. Ράλλης - Ποτλῆς, Σύνταγμα 5 (1855), σ. 396· P. Lemerle, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 165), σ. 262.

226. Ν. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 344-45.

227. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Ἄλωσις, ἐκδ. Βοηθ. σ. 405· ἐκδ. Κυριακίδου, σ. 44.

228. Βλ. P. Lemerle, ἐνθ' ἄνωτ., (ὕ. 165), σ. 261.

(1196) ὁ κριτὴς τοῦ βήλου καὶ κοιαιστορας Ἰωάννης Αὐτωρειανός²²⁹, οἱ κριτὲς τοῦ βήλου Κωνσταντῖνος Βαλαμών, Θεόδωρος Πυρρόπουλος, Κωνσταντῖνος Δημητράς, Θεόδωρος Κωστομύρης, Ἰωάννης Πεπαγωμένος, Ἰωάννης Σμύρνος, Κωνσταντῖνος Τεσσαρκοντάπηχος²³⁰, Ἰωάννης Δισύπατος²³¹, Γαβριήλ Σπληνάριος, Νικήτας Σπανόπουλος²³², ὁ νομοφύλακας Κωνσταντῖνος Μανουηλίτης, ὁ δικαιοφύλακας Κωνσταντῖνος Ἀτιμπτίουμ, ὁ ἐπιτῶν οἰκειακῶν Θεόδωρος Δαλασσηνός, οἱ πανσέβαστοι σεβαστοὶ Μιχαήλ Βελισσαριώτης (ὁ κουνιάδος τοῦ Νικήτα Χωνιάτη) καὶ Θεόδωρος Μεσαρίτης, ὁ πριμικήριος Λέων Μανικαίτης²³³ καὶ ὁ μέγας δρουγγάριος Γρηγόριος Ἀντίοχος²³⁴.

Ὁ Κωνσταντῖνος Μεσοποταμίτης πού πῶ πάνω ἀνάφερα προώθησε τοὺς συγγενεῖς του, γιατί ἀνάμεσα στοὺς γραφειοκράτες συναντᾶμε τὸ 1195 τοὺς ἀδελφούς του Ἰωάννη καὶ Μιχαήλ²³⁵ καὶ τὸ 1196 τὸν ἀδελφὸ του Θεόδωρο²³⁶. Ὁ Μιχαήλ πού εἶχε τὸν τίτλο τοῦ πρωτονωβελισσιμοῦ πέριτατοῦ μᾶς ἐμφανίζεται καὶ τὸ 1199²³⁷.

VI

Ἐπάνοδος στὴν αὐστηρὴ διοίκηση τοῦ Κωνσταντῖνου Μεσοποταμίτη με ἀξίωση τῆς αὐγούστας Εὐφροσύνης Δούκαινας καὶ ἀνακοπὴ τῶν καταχρήσεων τῶν αὐτοκρατορικῶν συγγενῶν καὶ κυρίως τοῦ Ἀνδρόνικου Κομποστόφ. Κομν. 200 καὶ τοῦ Βασιλείου Δούκα Καματηροῦ, ἀντεκδίκηση τῶν δυοπῶ πάνω καὶ καταγγελία τους (στὸν αὐτοκράτορα) τῆς αὐγούστας ὡς μοιχαλίδας, ὡς ἐνοχῆς ἐρωτικῶν σχέσεων με τὸ Βατάτζη, ἐκτέλεση στὸ στρατόπεδο αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, ἐκτόπιση τῆς αὐγούστας στὴ μονὴ Νηματαρέας, ἐπάνοδο μετὰ ἐξάμηνο τῆς αὐγούστας, ἡ παντοδυναμία τοῦ Κωνσταντῖνου Μεσοποταμίτη καὶ ἡ ἀνάδειξή του σὲ μητροπολίτη Θεσσαλονίκης (1197), πώση καὶ καθαίρεσή του, ὁ διάδοχός του Θεόδωρος

229. Βλ. P. Lemerle, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 261.

230. Βλ. P. Lemerle, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 262.

231. Βλ. Ράλλης - Ποτλῆς, Σύνταγμα 5 (1855), σ. 396· P. Lemerle, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 262.

232. Βλ. Ράλλης - Ποτλῆς, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 396.

233. Βλ. P. Lemerle, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 262· MM6 (1890), ἀριθ. 38, σ. 139.

234. Βλ. P. Lemerle, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 262. Γιά τὸ Γρηγόριο Ἀντίοχο, βλ. J. Darrouzès, Notice sur Grégoire Antiochos (1160 à 1196), REB20 (1962), σ. 61-92, βλ. καὶ προσωπογραφία Κωνσταντῖνου Ἁγγ. Κομν. 178, ὀ. 12.

235. MM6 (1890), σ. 130.

236. MM6 (1890), σ. 132.

237. MM6 (1890), σ. 144. Καὶ ὁ Χωνιάτης, σ. 649-50, ἀναφέρει τοὺς ἀδελφούς (κασιγνήτους) τοῦ Κων. Μεσοποταμίτη, ἐνῶ σ. 652, ἀναφέρει τὴν πώση μόνο δυο ἀπ' αὐτούς, ἴσως γιατί ὁ τρίτος εἶχε πεθάνει.

Ειρηνικός, ὁ Κωνσταντῖνος Τορνίκης καὶ ἡ Ἀθήνα, ὁ ἐκποιητὴς τῶν ἐξαρτημάτων τοῦ στόλου μ ἐ γ α ς δ ο ὕ ξ Μιχαὴλ Στρυφνός.

Ὁ Ἀλέξιος (γ') Ἄγγ. Κομν. 180 ὁ Βαμβακοράβδης στὴν ἀρχή, ὅπως γνωρίζομε, ἐβγαλε μιὰ διαταγή πού μὲ αὐτὴ ἀπαγόρευε τὴν πώληση τῶν δημοσίων ἀξιωμάτων καὶ ὀριζε τίς θέσεις νὰ τίς καταλαμβάνουν οἱ ἀξιοί²³⁸. Στὴν πραγματικότητα, ὁ τρόπος τῆς διοίκησης δὲν ἔδειχνε παρὰ βαριὰ σημάδια κατάρπτωσης καὶ διαφθορᾶς. Ἀπ' τίς πρῶτες πράξεις τοῦ αὐτοκράτορα ἦταν ἡ ἀπομάκρυνση τοῦ Κωνσταντῖνου Μεσοποταμίτη, πού κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183 εἶχε στὰ χέρια του τὴν ἀνώτατη διοικητικὴ ἐξουσία μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐ π ἰ τ ο ὕ κ α ν ἰ κ λ ε ἰ ο υ, καθὼς αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ἦταν μισητὸς στοὺς ἀριστοκράτες πού κύκλωναν τὸ θρόνο τοῦ Ἀλέξιου (γ') 180.

Πιθανόν κατὰ τὸ 1195, ἡ αὐτοκρατορίσσα Εὐφροσύνη Δούκαινα Καματηρὴ πού ἀπ' τὸ «ἐρευνητικὸ τῆς καὶ ἐρασιχρήματο» τίποτε δὲν μπορούσε νὰ ξεφύγη, κατάλαβε τίς μεγάλες καταχρήσεις πού ἔκαναν αὐτοκρατορικοὶ συγγενεῖς καὶ αὐλικοί, καὶ σκέφτηκε νὰ βρῆ ἓνα δραστικὸ φάρμακο, γιὰ νὰ σταματήσῃ τὸ κακὸ· «ἐκρινε πὼς ἢ ἔπρεπε οἱ θέσεις καὶ τὰ ἀξιώματα νὰ δίνωνται χωρὶς χρήματα στοὺς ἀξίους, ὅπως εἶχε ὀρίσει ὁ ἄντρας τῆς, ἢ τοῦλάχιστον, ἂν δίνωνται στοὺς ἀνάξιους μὲ χρήματα, αὐτὰ νὰ περιέρχωνται στὸ αὐτοκρατορικὸ θησαυροφυλάκιο». Μὲ τὴν ἐπιρροή τῆς πέτυχε νὰ ἐπανέλθῃ ὁ Κωνσταντῖνος Μεσοποταμίτης στὰ πράματα, παίρνοντας καὶ πάλι τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐ π ἰ τ ο ὕ κ α ν ἰ κ λ ε ἰ ο υ, γιατί πίστευε πὼς ἦταν ὁ μόνος ἰκανὸς νὰ σταματήσῃ τὴν πώληση τῶν θέσεων καὶ τὴ διασπάθιση τοῦ θησαυροῦ. Μὲ τὴν ἐπάνοδό του «ἐσβησε ἡ ἰσχὺς τῶν ἄλλων, ἀμαυρώθηκε τὸ φῶς τῆς δυναστείας τῶν προσκολλημένων στὸν αὐτοκράτορα, καὶ ὁ πρῶν ἀπόβλητος ἀξεπέραστος ἀπ' τὸ βασιλεῖα κρινόταν, κ ἐ ρ α ς ἀληθινὸ Ἀ μ α λ θ ε ἰ α ς, καὶ πολὺμικτος κρατήρας ἀγαθῶν»²³⁹.

Μέλη τῆς ἀριστοκρατίας καὶ τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας πού προηγουμένως νέμονταν τὰ λάφυρα, δὲν ἦσαν εὐχαριστημένοι πού ἔχασαν τὴν ἰσχὺ τους. Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ἦσαν ὁ γαμβρὸς τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ζεύγους, ὁ πρῶτος σύζυγος τῆς Εἰρήνης Ἄγγ. Κ. 260, ὁ Ἀνδρόνικος Κοντοστέφανος Κομν. 200, καὶ ὁ ἀδελφὸς τῆς αὐτοκρατορίσσας Βασίλειος Δούκας Καματηρός. Ἀνίκανοι αὐτοὶ οἱ δυὸ νὰ χτυπήσουν κατευθειάν τὸν Μεσοποταμίτη, ἔστρεψαν ὅλο τους τὸ μῖσος ἐναντίον τῆς αὐτοκρατορίσσας πού τὸν διόρισε, θέτοντας τὰ προσωπικά τους συμφέροντα πάνω ἀπ' τίς συγγένειες, ἀναχώρησαν κατὰ τὰ μέρη τῆς Θράκης, ὅπου συνάντησαν τὸν αὐτοκράτορα, τὸ καλοκαίρι τοῦ 1196. Ὁ ἱστορικὸς μᾶς πληροφορεῖ πὼς

238. Χωνιάτης, σ. 638-39. Βλ. καὶ ἀνωτέρω, ὑ. 20.

239. Ν. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 639-40. Γιὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ Κων. Μεσοποταμίτη, βλ. Χωνιάτης, σ. 648.

έκαναν μιά πολύ κολακευτική εισαγωγή, πριν έκτομίσουν τήν κατηγορία κατά τής βασιίσσας.

«Ή φύση ξέρει», τοῦ εἶπαν, «βασιλιά, πώς ἡ συγγένεια εἶναι τίμιο πράμα, ἀλλά ἔμεῖς εἴμαστε πιά πολύ φιλαλέξιοι καί φιλοβασιλεῖς παρά φιλευφρόσυνοι». Ἐπειτ' ἀπ' αὐτά τὰ λόγια πού ἔκαναν γλυκόπιτο τὸ χάπι, μπήκαν στό θέμα καί ἱστόρησαν τὰ καθέκαστα πώς ἡ βασιίσα εἶχε ἔραστή κάποιο πολύ νεώτερό της στρατιωτικό, τὸ Βατάτζη, πού ὁ βασιλέας εἶχε υἱοθετήσει. Ὁ αὐτοκράτορας ἔγινε ἔξω φρενώ. Οἱ κατήγοροι δέν περιορίστηκαν νά ἐκθέσουν τίς σχέσεις τής βασιίσας μέ τὸ Βατάτζη, ἀλλά ἔθιξαν καί ἓνα ἄλλο θέμα πού κατατρόμαξε τὸ δειλό καί ἀνόητο μονάρχη. «Φοβόμαστε», τοῦ εἶπαν, «βασιλιά, μὴν τυχόν ἡ γυναῖκα σου σέ ἐκθρονίσει καί κάνει αὐτοκράτορα τὸν ἔραστή της. Εἶναι φυσικό νά προτιμᾷ ἐκεῖνον πού μέ τόση εὐχαρίστηση ἀγκαλιάζει. Πρέπει λοιπὸν νά διατάξης νά ἐκτελεστή ὁ ἔραστής καί μάλιστα ἀμέσως· ὅσο γιά τὴ βασιίσα, ὅταν μέ τὸ καλὸ φτάσης στὴ βασιλεύουσα, νά τὴν περιορίσης, ἔτσι πού νά μὴ ἔχη στά χέρια της ὅλη τὴν ἐξουσία καί νά μὴ διαχειρίζεται τὰ οἰκονομικά καί ἀποχτᾷ πλοῦτο²⁴⁰.

Αὐτὸ τὸ τελευταῖο ἦταν καί ὁ κύριος σκοπὸς τους, γιατί ὅλα τὰ ἄλλα, δέν τοὺς ἔμελαν. Ὁ αὐτοκράτορας ἀγανάχτησε ἀκόμη πιά πολύ γιά τὴν ἀχαριστία τοῦ Βατάτζη, πού τοῦ ἔδωσε τέτοια πληρωμὴ τῶν μεγάλων εὐεργεσιῶν πού τοῦ εἶχε κάνει, καί ἀκολουθώντας τίς συμβουλές τοῦ γαμβροῦ του καί τοῦ κουινιάδου του, πρόσταξε ἓνα ἀπ' τοὺς ἀκολουθούς τής φρουρᾶς του, τὸν Βαστραλίτη, νά πάη στό στρατόπεδο τής Βιθυνίας, ὅπου βρισκόταν ὁ Βατάτζης, πολεμώντας κατὰ τοῦ ἀντάρτη Ψευδο-Ἀλέξιου 4ου, καί νά τὸν ἐκτελέση. Ὁ Βαστραλίτης, φτάνοντας στό στρατόπεδο, πῆρε καταμέρος τὸ Βατάτζη, τάχα γιά νά τοῦ ἀνακοινώση ἐμπιστευτικὲς διαταγές τοῦ αὐτοκράτορα, καί κεῖ ξαφνικά, αὐτὸς μὲν τράβηξε τὸ ξίφος του, οἱ δὲ συνοδοὶ του σὰν ἀρνὶ τὸν κατάσφαξαν. Καί ἀμέσως ὁ βασιλικὸς σωματοφύλακας ἔκοψε τὸ κεφάλι τοῦ νεαροῦ στρατηγού, τὸ ἔβαλε μέσα σὲ μιά σακκούλα καί τὸ ἔφερε στὸν αὐτοκράτορα. Ὁ ἔλαφρόμυαλος μονάρχης, ὅταν τὸ κεφάλι ρίχτηκε στὰ πόδια του, τὸ κλώτσησε, καί ἀφοῦ τὸ κοίταξε καλά, εἶπε μιά φράση πού ὁ ἱστορικὸς ἔκρινε πώς δέν ἔπρεπε νά τὴν παραδώσῃ στὴν ἱστορία²⁴¹.

Πρὸς τὸ παρὸν ὁ βασιλέας, ἀφοῦ ἐξόντωσε τὸν ἄνθρωπο πού πρόσβαλε τὴν τιμὴ του, κανένα μέτρο δέν πῆρε κατὰ τής βασιίσας, ἀλλὰ προχώρησε στὰ Κύπελλα τής Θράκης, ἐκεῖ πού εἶχε ξεθρονίσει τὸν ἀδελφὸ του, γιά νά προετοιμάσῃ πόλεμο κατὰ τῶν Βλαχο-Βουλγάρων. Ἀλλὰ ξαφνικά, ὁ μωρὸς βασιλέας ἄλλαξε γνώμη, κ' ἔπειτα ἀπὸ ἀπραχτὴ ἀπουσία δυὸ μόλις μηνῶν

240. Χωνιάτης, σ. 640-42.

241. Χωνιάτης, σ. 642-43.

ἀπ' τὴν πρωτεύουσα, αἰσθάνθηκε τὴν ἀνάγκη νὰ γυρίσῃ πίσω γιὰ νὰ ξεκουραστῇ. Γυρίζοντας, ἀναπαύτηκε γιὰ λίγο στὸ παλάτι τῆς Ἀφάμειας, κ' ἐπειτα κατάλυσε στὴν αὐτοκρατορικὴ ἐπαυλὴ τοῦ Φιλοπατίου²⁴².

Ἡ Εὐφροσύνη ποῦ στὸ μεταξύ εἶχε μάθει τὶς ἐνέργειες τοῦ γαμβροῦ τῆς καὶ τοῦ ἀδελφοῦ τῆς, τὴν ἐκτέλεση τοῦ ἐραστῆ τῆς καὶ ὅλα ὅσα μεσολάβησαν, βρισκόταν σὲ μεγάλη ἀνησυχία καὶ φόβο καὶ παρακαλοῦσε στὸ παλάτι τοὺς ἐμπιστοὺς συμβούλους τοῦ αὐτοκράτορα, νὰ τὴν ὑποστηρίξουν καὶ νὰ τὴν ὑπερασπίσουν μπροστά του. Οἱ πῖο πολλοὶ ἀπ' τοὺς αὐλικούς ἐδειχναν πὼς λυποῦνταν τὴν ἄλλοτε παντοδύναμη ἀνασσα, καὶ πηγαίνοντας στὸ Φιλοπάτιο, ἔλεγαν στὸν αὐτοκράτορα πὼς ὁ Κοντοστέφανος Κομν. 200 καὶ ὁ Καματηρὸς ἦσαν συκοφάντες, καὶ πὼς ἂν ὑπῆρξε κάποια ἀπροσεξία, ἔπρεπε νὰ συγχωρήσῃ τὴ γυναῖκα του.

Ἄλλοι πάλι ὅμως ποῦ εἶχαν συμφωνήσει μαζί τους γιὰ νὰ καταγγεληθῇ ἡ βασίλισσα στὸν ἄντρα τῆς, καὶ εἶχαν τὸ φόβο μὴν ἐπικρατήσῃ ἄλλη μιὰ φορὰ καὶ τοὺς ἐκδικηθῇ, παρουσιάζονταν σὰν νὰ ὑποστήριζαν πὼς δὲν ἦταν σωστὸ νὰ πάρῃ πάλι κοντά του ὁ αὐτοκράτορας ἐκείνη ποῦ ἐδίωξε ὡς μοιχαλίδα καὶ νὰ γίνῃ παγκόσμιο περιλάλημα, κ' ἔτσι νὰ τὸν παρομοιάζουν μὲ κείνα τὰ ζῶα ποῦ βγάζουν στὸ κεφάλι κέρρα καὶ ποῦ δὲ θυμώνουν, ὅταν τὰ ἄλλα ἀρσενικά πᾶνε μὲ τὰ δικά τους θηλυκά²⁴³.

Τέλος ἀπ' τὸ Φιλοπάτιο ὁ αὐτοκράτορας ἀποφάσισε νὰ περάσῃ στὸ παλάτι τῶν Βλαχερνῶν, ὅπου ἔμενε ἡ γυναῖκα του, μὲ μιὰ διάθεση ἴσως νὰ παραβλέψῃ τὰ πράματα. Καὶ ἀπόδειξῃ ἔχομε πὼς τὴν πρώτη μέρα ἔφαγαν στὸ βασιλικὸ τραπέζι μαζί. Ἀλλὰ φαίνεται πὼς ἡ θεὰ τῆς ἐνοχῆς τὸν ἐξόργισε· ἔκανε ν' ἀνεβαίνουν ὅλα στὸ κεφάλι του. Καὶ δήλωσε καθαρὰ, ἄλλοτε δυνατὰ μὲ θυμὸ καὶ ἄλλοτε μὲ φωνὴ ποῦ ἔσβηνε πὼς δὲν ἐννοεῖ νὰ κοιμηθῇ πιά μαζί τῆς καὶ πὼς δὲν τὴν ξαναθέλει στὸ τραπέζι του.

Πάνω σ' αὐτὰ ἡ Εὐφροσύνη μὲ ὄλο τὸ βάρος τῆς ἐνοχῆς τῆς, δὲν ἔχασε τὴν ψυχραιμίαν τῆς. Ζητοῦσε νὰ γίνουν ἀνακρίσεις πάνω στὴν ὑπόθεση καὶ φώναζε πὼς εἶναι ἔτοιμη νὰ πάθῃ ὅτιδήποτε ἤθελε ἀποφασιστῇ, ἂν ἀποδειχνόταν ἐνοχῆ. Καὶ παρακαλοῦσε τὸν αὐτοκράτορα νὰ μὴ λάβῃ ὑπόψη του ποῦ τὴν κατάγγειλαν οἱ πῖο στενοὶ συγγενεῖς τῆς, οὔτε τὴν τέχνη τους στὴ διατύπωση τῆς κατηγορίας, ἀλλὰ νὰ ἀποβλέψῃ στὴν ἀλήθεια καὶ ἐξακρίβωση τῶν περιστατικῶν. Ὁ αὐτοκράτορας τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτὰ δὲν ἔκανε, ἀλλὰ ἀπλῶς κάλεσε καὶ βασάνισε μερικὲς ἀπ' τὶς θαλαμηπόλους καὶ ἄλλους τόσους εὐνοῦχους τῆς ὑπηρεσίας τῆς Εὐφροσύνης, καὶ ἀφοῦ ἀπ' τὴν πρόχειρὴ αὐτῆ ἐξέταση πείστηκε γιὰ τὴν ἀκρίβεια τῆς κατηγορίας, πρόσταξε νὰ διωχθῇ ἡ βασίλισσα ἀπ' τὸ παλάτι, χωρὶς κανένα βασιλικὸ στολίδι καὶ περιλαμπρο δεῖγμα τῆς ιδιότητάς τῆς²⁴⁴.

242. Χωνιάτης, σ. 643-44.

243. Χωνιάτης, σ. 644-45.

244. Χωνιάτης, σ. 645-46.

Ἔτσι ἐβγαλαν τὴν Εὐφροσύνη ἀπὸ τὸ παλάτι, ἀπὸ μιὰ ἀγνωστη στοὺς πολλοὺς ἐξοδο, μὲ ἓνα ἀπλό φόρεμα καὶ μὲ τὴ συνοδεία δυὸ μισοβαρβάρων ὑπηρετριῶν ποὺ δὲ μιλοῦσαν καλὰ τὰ ἑλληνικά, καὶ μὲ δίκωπη βάρκα τὴν μετέφεραν σ' ἓνα γυναικεῖο μοναστήρι, ὅπου ὁ Βόσπορος ἀφήνει τὴ Μαύρη Θάλασσα, αὐτὸ τῆς *Νηματαρέας*²⁴⁵.

Πολὺ λίγο μετὰ τὴν ἐξορία τῆς δυναμικῆς *δέσποινας*, ἓνας σάλος ξέσπασε στὸ παλάτι καὶ σ' ὅλη τὴν πρωτεύουσα. Καὶ αὐτοὶ ἀκόμη ποὺ τὴν κατάγγειλαν, δὲν περίμεναν νὰ πάρουν αὐτὸ τὸ δρόμο τὰ πράματα. Ξέροντας τὴ χαυνότητα καὶ μαλθακότητα τοῦ μονάρχη, καὶ τὸ πόσο εὐκόλα παρασυρόταν «ἀπὸ τὸν ἄνεμο ποὺ κάθε φορά φυσοῦσε», ποτέ δὲν περίμεναν νὰ δεῖξῃ μιὰ τέτοια σταθερότητα καὶ ἐπιμονὴ στὸ ζήτημα ποὺ τοῦ ἐθίξαν. Ὁ λαὸς τῆς πρωτεύουσας ἔτοιμος πάντα νὰ γελάσῃ μὲ τὰ τέτοια παθήματα τῶν τυρράνων του, «τῶν ἁγίων καὶ ὀρθοδόξων βασιλέων» του, μὲ ὀνειδισμοὺς καὶ κερτομίεζ ἔλουζε τοὺς συγγενεῖς τῆς ἀτιμασμένης αὐγούσας. Καὶ αὐτοὶ οἱ αὐτοκρατορικοὶ συγγενεῖς ἄρχισαν νὰ δυσφοροῦν γιὰ ὅ,τι ἀναπάντεχα ἐγίνε καὶ γιὰ ὅ,τι ἐπακολουθοῦσε. Μέσα στὴν αὐλὴ πάλι οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Κωνσταντίνου Μεσοποταμίτη κατηγοροῦσαν τοὺς συγγενεῖς τῆς Εὐφροσύνης πῶς ἐνῶ αὐτὴ τοὺς δόξασε καὶ τοὺς ὕψωσε στὰ πῶ μεγάλα ἀξιώματα, αὐτοὶ ἀντιθέτως τὴν ἔρριξαν στὴν πῶ βαθιὰ περιφρόνηση, στὴν ἀφάνεια καὶ στὴν ἀτιμία. Ὁ ἴδιος ὁ Μεσοποταμίτης ἀπὸ τὴν πλευρὰ του κινοῦσε τὰ πάντα γιὰ νὰ πετύχῃ νὰ ξαναφέρῃ πίσω τὴ βασίλισσα.

Ἔτσι μετὰ ἐξάμηνη ἐξορία, ἡ Εὐφροσύνη γύρισε στὸ παλάτι, τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1197, καὶ σὲ λίγο ἀπόκτησε στὰ δημόσια πράματα πῶ μεγάλη ἐπιρροή ἀπὸ κείνη ποὺ εἶχε προηγουμένως. Εἶναι ἐκπληκτικὸ ποὺ αὐτὴ δὲν ἔδειξε ἀνοιχτὴ ὀργή, οὔτε προσπάθησε μὲ μυστικὰ στρατηγήματα νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς ἀντιπάλους συγγενεῖς τῆς ποὺ τόσο βαριά τὴν ἐβλαψαν· «δὲ φέρθηκε σάν τὴ Μήδεια» τῶν τραγικῶν, λέει ὁ Χωνιάτης. Ὅσο γιὰ τίς σχέσεις τῆς μὲ τὸν ἄντρα τῆς, αὐτὸς καὶ πρῶτα τὴν ἀπόφευγε καὶ τώρα ὀλότελα ἀποσύρθηκε ἀπὸ αὐτὴ, μὴ θέλοντας νὰ κοιμᾶται μαζί τῆς, ἀλλὰ ἡ Εὐφροσύνη μὲ τίς θωπεῖες τῆς καὶ τὰ τεχνάσματά τῆς τὸν ἔκανε καὶ πάλι ὑποχείριό τῆς, ἔτσι ποὺ νὰ περιέλθῃ ἡ διοίκηση στὰ χέρια τῆς²⁴⁶.

Ἔτσι στίς ἐκκλησιᾶς τῆς πρωτεύουσας καὶ τῶν ἐπαρχιῶν μέχρι τὴ μακρινὴ Κρήτη, ἀκουγόταν καὶ πάλι ἡ βασιλικὴ φήμη: «Ἀλεξίου τοῦ ὀρθοδόξου ἡμῶν βασιλέως, πολλὰ τὰ ἔτη· Εὐφροσύνης τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν βασίλισσας, πολλὰ τὰ ἔτη»^{246α}.

Ὁ Κωνσταντίνος Μεσοποταμίτης, «ὁ πολὺ ποικίλος καὶ πολύτροπος σάν τὸν Πρωτέα αὐτὸς ἄνθρωπος», καθὼς πέτυχε νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν αὐτοκρα-

245. Χωνιάτης, σ. 646. Γιὰ τὴ μονὴ Νηματαρέας, βλ. R. Jarin, *Églises et monastères*, σ. 366.

246. Χωνιάτης, σ. 646-47.

246α. Βλ. Συνοδικὸν Συβριτῶν Κρήτης, ΕΟρ32 (1938), σ. 395.

τόρισα, ἔφτασε στὸν κολοφῶνα τῆς δόξας του, καὶ ἀπ' αὐτὸ κατάντησε ἓνας ὑπερόπτης καὶ ἀδιάφορος. Καθῶς νόμιζε πῶς τὰ πάντα μποροῦσε νὰ πετύχη ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα, δὲν περιοριζόταν στὸ πολιτικὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπί τοῦ κανικλείου καὶ στὸν ἐκκλησιαστικὸ βαθμὸ τοῦ ἀναγνώστη, ἀλλὰ ἤθελε νὰ γίνη καὶ δίακονος, γιὰ νὰ μπῆ στὴν κυρίως ἱερωσύνη.

Ἔτσι ὁ οἰκουμ. πατριάρχης Γεώργιος (β') ὁ Ξιφιλίνος τὸν χειροτόνησε διάκονο, καὶ σύμφωνα μὲ ἐντολὴ τοῦ αὐτοκράτορα, τοῦ ἔδωσε τὰ πρωτεῖα ἀνάμεσα στοὺς διακόνους καὶ τὴν προΐσταμενία τοῦ περίφημου ναοῦ τῆς Θεοτόκου τῶν Βλαχερνῶν. Κατὰ τὸν αὐτὸ χρόνον ἔλαβε τὸν τίτλο τοῦ σακελλίου τῆς Μεγ. Ἐκκλησίας. Ἄν καὶ οἱ κανόνες ἀπαγόρευαν αὐτὴ τὴ συσσώρευση τῆς πολιτικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς θέσης, ὁ πατριάρχης εὐκόλα πείστηκε νὰ κάνῃ ἐξαιρέση σ' αὐτὸν τὸν ἐκλεκτὸ τῆς τύχης.

Ὁ Μεσοποταμίτης ἦταν ἱκανὸς νὰ διοικῇ τὴν Ἐκκλησίαν μὲ τὸ ἀριστερὸ χερί καὶ τὸ Κράτος μὲ τὸ δεξι.

Ὁ μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Χωνιάτης μᾶς λέει πῶς «ἄριστα πολιτευόταν τόσο στὸ ἱερὸ ὅσο καὶ στὸ βασιλικὸ ἀνάκτορο καὶ ἦταν ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος καὶ τῶν δυὸ βημάτων, ἓνας μεσίτης ἀνάμεσα τῆς πατριαρχικῆς συνόδου καὶ τῆς συγκλήτου». «Σοῦ ἐπιτρέπεται, τοῦ γράφει, στοὺς δυὸ κυρίους νὰ ὑπηρετῆς, σ' αὐτὸν τῶν ψυχῶν καὶ σὲ κείνον τῶν σωμάτων, ποῦ ὁ μὲν ἓνας ἔχει ποιμαντικὴ ράβδο καὶ ὁ ἄλλος ξίφος, γιὰ αὐτοὶ οἱ δυὸ δὲν εἶναι ἀντίθετοι, ὅπως ὁ Θεὸς καὶ ὁ Μωμωνᾶς, ἀλλὰ ὁ ἓνας στηρίζεται πάνω στὸν ἄλλο, γιὰ νὰ φέρουν σὲ πέρας τὴν οἰκοδομή».

Ὅχι πολὺ μετὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἀνύψωσή του, κατὰ τὴν ἀνοίξη τοῦ 1197, ἡ μητρόπολις Θεσσαλονίκης χήρευσε διὰ τοῦ θανάτου τοῦ μητροπολίτη Ἰωάννη, καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Μεσοποταμίτης ἐκλέχθηκε καὶ χειροτονήθηκε ἐπίσκοπος αὐτῆς τῆς μητρόπολης²⁴⁷.

Καὶ ὡς μητροπολίτης ἐξακολουθοῦσε νὰ ἔχῃ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς δημόσιας διοικήσεως. Καὶ καθῶς δὲν ἤθελε νὰ γίνεταί κατι χωρὶς νὰ τὸ μαθαίνη, εἰσήγαγε στὴν ὑπηρεσίαν τοὺς τρεῖς ἀδελφούς του ποῦ πιὸ πάνω ἀνάφερα, καὶ τοὺς κατὰστήσε σκουλαρίκια στ' αὐτιά τοῦ αὐτοκράτορα. Ἐπίσης τίποτε δὲν τοῦ ξέφευγε ἀπὸ ὅσα γίνονταν στὴ σύνοδο.

247. Νικ. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 648-49· Μιχ. Χωνιάτης, Τὰ Σωζόμενα, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, τ. II, σ. 116-18, ἐπιστολὴ 71: Τῷ ἐπὶ τῆς ἱερᾶς σακέλλης κύρ Κωνσταντίνῳ τῷ Μεσοποταμίτῃ. Γιὰ τὸ ὄφρικο τοῦ ἐπί τῆς σακέλλης ἡσακέλλιος, βλ. J. Darrouzès, Les Ὁφρῖκα de l'Église Byzantine, Paris 1970, σ. 104, σ. 546: 5ος ὁ σακελλίου εἰς τὰς ἐκκλησίας ἀπάσας, σ. 548: 5ος ὁ σακελλίου, τὴν σακέλλαν κατέχων, τὴν φυλακὴν τῶν προσφύγων τῆς Ἐκκλησίας, σ. 551: 5ος Ὁ σακέλλης ἐπιτηρεῖν τὰ δικαιώματα τῶν καθολικῶν ἐκκλησιῶν, ὁμοίως καὶ τὰ βιβλία καὶ ἐπιπλά καὶ τὰ λοιπὰ ἱερὰ κειμήλια σ. 556: 5ος Ὁ σακελλίου ἄρχει τῶν γυναικείων μοναστηρίων καὶ, ὅταν ὀργισθῇ ὁ ἀρχιερεὺς τινὶ εἰσεβάξει αὐτὸν εἰς τὴν σακέλλαν, ἤγουν εἰς τὴν φυλακὴν. V. Grumel, Les, Regestes des Actes du patriarcat de Const/ple, vol. I, fasc. III, σ. 187, ἀριθ. 1186. Γιὰ τὸν Θεσσαλονίκης Ἰωάννη, βλ. Μιχ. Χωνιάτης, ἐνθ' ἄνωτ., τ. II, σ. 118-19, ἐπιστολὴ 72, ὅπου τὸν ὑπερεπαιεῖ, καὶ σ. 591, σχόλια τοῦ Σπ. Λάμπρου.

Τέλος, αποφάσισε να κάνει ένα ταξίδι ως τη Θεσσαλονίκη, όχι για να μείνη στην επαρχία του, αλλά για να κάνει μόνο την ενθρόνισή του. Με την επιστροφή του εξακολουθούσε υπερήφανα να κυβερνάει, μεταφέροντας τὰ πάντα με μόνη τὴν κίνηση τοῦ δαχτύλου του.

Ἀλλά, ὅπως θέλει καὶ ὁ ποιητὴς Σιμωνίδης ὁ ἀπ' τὴν Κέα, παρατηρεῖ ὁ Χωνιάτης, «ἐκεῖνος πού τόσο ψηλά ἔχει φτάσει, δὲν τοῦ μένει παρὰ νὰ πέση, γιὰ νὰ μὴ παύση νὰ κινῆται», καὶ αὐτὸ συνέβη καὶ στὸν Μεσοποταμίτη.

Καθὼς αὐτὸς συνεχῶς προσπαθοῦσε νὰ ἀνέβη καὶ κορεσμό τῆς δοξοθηρίας του δὲν εἶχε, συγκεντρώθηκαν ὅλοι οἱ ἐχτροὶ του, πού πολλοὺς ἀπ' αὐτοὺς εἶχε θίξει, μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ δίκαια, καὶ ὑπέβαλαν στὸν αὐτοκράτορα ἐναντίον του κάποιες «ὄχι ὑγιεῖς» κατηγορίες, «ξέροντας μὲ πόση ἐκεῖνος ἐπιπολαιότητα δέχεται κάθε λόγο».

Ἀπ' αὐτὸ ὁ Μεσοποταμίτης «ὄχι μόνο ἀπ' τὰ ἀνάκτορα ἐκτοπίστηκε σὰν σφαῖρα ἀπὸ ἰσχυρὸ μηχανήμα, ἀλλὰ καὶ ἀπ' τὴν ἀρχιερωσύνη ἐξοστρακίστηκε» μὲ εἰσηγητὴ, κατὰ ὑπόδειξη τῶν κατηγορῶν, τὸν μ ε γ α ν δ ο ὁ κ α τοῦ σ τ ὀ λ ο υ Μιχαὴλ τὸ Στρυφνὸ, τὸν ὁποῖον ὁ Μεσοποταμίτης πολεμοῦσε γιὰ τὶς καταχρήσεις πού ἔκανε, τὶς πολὺ σοβαρὲς, ὡς ἀρχηγὸς τῶν ναυτικῶν δυνάμεων. Καὶ τὸ χειρότερο πού ἦταν ἀδικο, ὅπως λέει ὁ Χωνιάτης, ὄχι μόνο τὸν κήρυξαν ἐκπτωτο, ἀλλὰ καὶ τὸν καθαίρεσαν μὲ εἰσήγηση τοῦ πατριάρχου Γεώργιου (β') τοῦ Ξιφιλίνου πρὸς μιὰ σύνοδο μερικῶν κακοσχόλων ἀρχιερέων πού ἤθελαν νὰ ἀποσπάσουν τὴν εὐνοία τοῦ αὐτοκράτορα.

Ὁ πατριάρχης πού σ' αὐτὴ τὴν πράξη κινήθηκε εἴτε ἀπὸ μῖσος πρὸς τὸ Μεσοποταμίτη εἴτε κατὰ διαταγὴ τοῦ αὐτοκράτορα, χορήγησε ἀντίγραφο τῆς καθαιρέσεως στὸ νέο μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Χρύσανθο πού διαδέχτηκε τὸν Κωνσταντῖνο Μεσοποταμίτη. Οἱ ἐχτροὶ του χάρηκαν σὰν νὰ σώθηκαν ἀπὸ ἐπιδρομὴ ἐθνῶν ἢ ὡς νὰ λυτρώθηκαν ἀπὸ ἄγριο θηρίο πού ἐρήμωνε τὶς πόλεις. Μαζὶ μὲ τὸν ἀξιο ὑπουργὸ παύτηκαν καὶ οἱ δύο ἀδελφοὶ του, ἐνῶ ὁ τρίτος καθὼς φαίνεται θὰ εἶχε πεθάνη²⁴⁸.

Στὸ ἐπὶ τοῦ κανικλείου ἀξίωμα τὸν διαδέχτηκε ἀπ' τὸ Νοέμβρη τοῦ 1197 ὁ πανσέβαστος σεβαστός Θεόδωρος Εἰρηνικός. Ὁ Νικήτας Χωνιάτης μᾶς λέει πὼς ἦταν ἕνας ἄνθρωπος «λεπτὸς στοὺς τρόπους, ἐπιτήδειος ρήτορας καὶ πανέξυπνος», ἐνῶ ὁ ἀδελφός του Μιχαὴλ ὁ Ἀθηνῶν μᾶς λέει πὼς «τὰ πάντα ἐβλεπε, τὰ πάντα ἄκουγε καὶ πὼς ξεπέρασε ἐκείνους πού ὀνομάζονταν αὐτιά καὶ μάτια τοῦ αὐτοκράτορα.»

Προφανῶς κοντὰ του εἶχε ἕνα συνεργάτη, τοῦ ὁποῖου τὸ ὄνομα παραλεί-

248. Χωνιάτης, σ. 949-52. Ὁ πρῶν Θεσσαλονίκης Κωνσταντῖνος Μεσοποταμίτης, ὁ καὶ τ. κανικλής, ἐξορίστηκε ἴσως στὴ Δυτικὴ Εὐρώπη, ἀλλὰ ἀργότερα ἐπανῆλθε στὴν ἔδρα του, ἴσως μετὰ τὸ 1204, γιὰ νὰ ἐκδιωχθῇ καὶ πάλι ἀπ' τοὺς Λατίνους, καὶ νὰ ἀποκατασταθῇ τὸ 1224 ἀπ' τὸ Θεόδωρο Δ.Κ. Ἔγγ. 168, τοῦ ὁποῖου βλ. τὴν προσωπογραφίαν, ὑ. 76.

πει να μᾶς πῆ ὁ Χωνιάτης· αὐτὸς βήχοντας συνεχῶς κοιτάζε νά ἀρπάξη ὅσα πιὸ πολλά χρήματα μπορούσε. Ὁ Θεόδωρος Εἰρηνικός ἔχοντας διαρκῶς στή θύμισή του τὰ παθήματα τοῦ προκατόχου του Κωνσταντίνου Μεσοποταμίτη, συμπεριφερόταν μὲ μεγάλη ἐπιφύλαξη. Προσπαθοῦσε νά εἶναι εὐχάριστος στήν αὐλική ἀριστοκρατία πού ἐπιθυμοῦσε νά ἔχη κέρδη ἀπ' τὴ διεκπεραιώση τῶν διορισμῶν καὶ τῶν ἄλλων ὑποθέσεων στή γραφειοκρατία, ἐνῶ ἀπ' τὸ φόβο μὴν καταστραφῆ ὁ ἴδιος, ἀπόρριπτε τίς μεταρρυθμίσεις πού χρειάζονταν γιὰ νά σωθῆ ἡ Αὐτοκρατορία, δὲν ἐπανάλαβε δηλ. τὸν ἀγώνα πάνω στὸν ὁποῖον ἔπεσε ὁ Μεσοποταμίτης. Κατὰ τὸν ὑπόλοιπο χρόνο τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἀγγ. Κομν. 180 ἡ διοίκηση βρισκόταν σὲ χέρια ἀπλήστων καὶ ἀνεύθυνων προσώπων, πού ἀπ' τὴν πλευρά τους συνέτειναν στήν καταστροφή πού ἐπερχόταν²⁴⁹.

Ἀπ' τὸ Μιχαὴλ Χωνιάτη ἔχομε τὴν ἔκθεση δῦο περιστατικῶν. «Ἐφτασε στήν Ἀθήνα, γράφει στὸ Θεόδωρο Εἰρηνικό, ἕνας πραιτορας Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου, πού ἡ παρουσία του θύμισε τὴν ἐπιδρομὴ τοῦ Ξέρξη. Δέ ζητάει μόνο γῆ καὶ ὕδωρ ὅπως ἐκεῖνος, ἀλλὰ καὶ ὀλάκερη τὴν παραγωγὴ τῆς γῆς καὶ κατασκάβει γιὰ νά βρῆ κρυμμένους θησαυρούς. Καὶ βασανίζει τοὺς πολίτες χειρότερα ἀπὸ ὅ,τι οἱ Τριάκοντα τύραννοι». Οὔτε ὁ μητροπολίτης μπορούσε νά ἐπέμβῃ στὶς αὐθαιρέσεις τοῦ π ρ α ἰ τ ο ρ α, τὸ ὄνομά του δὲν παραδίδεται, κ' ἔτσι ἀπευθύνεται στὴ φ ι λ α ν θ ρ ω π ί α τοῦ αὐτοκράτορα²⁵⁰.

Ἀπ' τὴ δευτέρη πρὸς τὸν Εἰρηνικό ἐπιστολὴ τοῦ Μιχαὴλ Χωνιάτη μαθαίνομε πῶς ἡ προστασία τῆς Ἀθήνας ἀνατέθηκε στὸ λ ο γ ο θ ἔ τ η τ ο ὕ δ ρ ὀ μ ο υ Κωνσταντῖνο Τορνίκη, τὸ γιό τοῦ Δημήτριου Τορνίκη καὶ σύζυγο τῆς Ἀνώνυμης Κομνηνῆς 242, καὶ πάνω σ' αὐτὸ ὁ Μιχαὴλ Χωνιάτης ἐπικαλεῖται τὰ φιλικὰ γιὰ τὴν Ἀθήνα αἰσθήματα τοῦ οἴκου τῶν Τορνικίων καὶ ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴ τοῦ Κωνσταντίνου Τορνίκη πάνω στὶς μελλοντικὲς προθέσεις τοῦ στασιαστῆ τοῦ Ἀργους καὶ τῆς Κορίνθου Λέοντα Σγουροῦ²⁵¹.

Ἴσως ἡ ἀνάθεση τῆς προστασίας τῆς Ἀθήνας στὸν Τορνίκη νά ἦταν μιὰ συνέπεια τῆς πρώτης πρὸς τὸν Εἰρηνικό ἐπιστολῆς τοῦ Χωνιάτη.

Ἐπίσης ἀπὸ μιὰ ἐπιστολὴ τοῦ Νικήτα Χωνιάτη πού στάλθηκε στὸν πρῶν ἐ π ἰ τ ο ὕ κ α ν ι κ λ ε ἰ ο υ Θεόδωρο Εἰρηνικό ἀπ' τὴ Νίκαια, μαθαίνομε πῶς αὐτὸς ὁ τελευταῖος «τὴν ἀγαθὴ μερίδα διάλεξε καὶ σὰν θύρες ἔκλεισε τίς αἰσθήσεις, καθὼς ἀφοσιώθηκε στὸ ἀκρότατο ἀγαθὸ καὶ πόθησε τὸ πιὸ τελικὸ

249. Ν. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 652-53· Μιχ. Χωνιάτης, ἐνθ' ἄνωτ., τ. II, ἀριθ. 75, σ. 121-22· Τῷ ἐπὶ τοῦ κανικλείου κῆρ Θεοδώρῳ τῷ Εἰρηνικῷ.

250. Μιχ. Χωνιάτης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 247), τ. II, σ. 102-4, ἐπιστολὴ 63: Τῷ σεβαστῷ κῆρ Θεοδώρῳ τῷ Εἰρηνικῷ.

251. Μιχ. Χωνιάτης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 247), τ. II, σ. 121-22, ἐπιστολὴ 75: Τῷ ἐπὶ τοῦ κανικλείου κῆρ Θεοδώρῳ τῷ Εἰρηνικῷ. Καὶ σ. 592-94, σχόλια τοῦ Σπ. Λάμπρου.

αἴτιο» πού σημαίνουν πῶς ὁ Εἰρηνικός ἐγινε μοναχός^{251α}. Σέ μιὰ δεύτερη πρὸς τὸν ἴδιο ἐπιστολή του ὁ Νικήτας Χωνιάτης, τὰ μὲν ἔργα τοῦ Εἰρηνικοῦ χαρακτηρίζει ὡς *λεόντων ὀρμήματα*, τὰ δὲ δικά του ὡς *πιθήκων μιμήματα*. «Τὰ περὶ τοὺς λόγους σκιρτήματά σου, τοῦ γράφει, εἶναι γενναῖα καὶ μὲ εὐχαρίστηση θαυμάζονται, ἐνῶ τὰ δικά μου δὲν εἶναι παρὰ ἀπομιμήσεις»^{251β}.

Ἡ πιὸ χτυπητὴ περίπτωση κακοδιοίκησης καὶ κακοδαιμονίας εἶναι αὐτὴ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ναυτικῶν δυνάμεων τῆς Αὐτοκρατορίας *μεγάλο ὁδοῦκα* Μιχαὴλ Στρυφνοῦ, τοῦ φαύλου ἀνθρώπου καὶ συγγάμβρου τοῦ αὐτοκράτορα. Τὸ περιβόητο ἀξίωμα πού ἐπωμίστηκαν ἄνδρες, ὅπως ὁ Ἰωάννης Δούκας, ἀδελφὸς τῆς αὐγούστας Εἰρήνης Δούκαινας, ὁ Ἀλέξιος Κ. 65, ὁ Ἀνδρόνικος Κ. Κ. 135, κατάντησε σ' αὐτὸν τὸν οὐτιδανό.

Ὁ Στρυφνὸς πού ἀντλοῦσε τὴ δύναμή του ἀπ' τὴν αὐγούστα Εὐφροσύνη, καθὼς εἶχε παντρευτὴ τὴν ἀδελφὴ τῆς Θεοδώρα, προφανῶς κατεῖχε τὸ μεγάλο αὐτὸ ἀξίωμα σὲ ὅλη τὴ διάρκεια τῆς ἀδοξίας αὐτῆς βασιλείας. Μὲ λίγα λόγια πιὸ πάνω μίλησα γι' αὐτόν²⁵². Ὅπως μᾶς λέει ὁ Ν. Χωνιάτης, ὁ Στρυφνὸς πούλησε τὰ καρφιά, τὶς ἄγκυρες, τὰ σκοινιά καὶ τὰ ἱστία τῶν πλοίων, ἀδειάζοντας τὶς ἀποθήκες τῶν πολεμικῶν πλοίων.

Τὸ 1196 ὑπῆρχε ἀκόμη ἓνας στόλος τριάντα πλοίων γιὰ τὴν ἀντιμέτωπιση τοῦ Γενοβέζου πειρατῆ Καφούρη, ἀλλὰ μετὰ τὴν καταστροφὴ του, ὁ αὐτοκράτορας πέτυχε τὴ ναυτικὴ ὑποστήριξη τῆς Πίζας. Ὅταν λίγο ἀργότερα ἔφτασαν οἱ δυνάμεις τῆς Δ' Σταυροφορίας, δὲν ὑπῆρχαν παρὰ μόλις εἴκοσι σαπιοκάραβα, καὶ πάνω σ' αὐτὸ ἡ εὐθύνη τοῦ Στρυφνοῦ δὲν ἦταν μικρὴ.

Ὁ Κωνσταντῖνος Μεσοποταμίτης, καθὼς εἶδαμε, τὸν εἶχε κατηγορήσει γιὰ φιλοχρηματία, ληλασία τοῦ Κράτους καὶ οἰκειοποίηση χρημάτων σὲ μεγάλο βαθμό, ἀλλὰ ὁ Στρυφνὸς πέτυχε νὰ καταβάλη τὸν ἀντίπαλό του, χάρη στὴ συγγένειά του μὲ τὴν αὐτοκρατορίσα²⁵³.

VII

Ἡ φαυλότητα τοῦ αὐτοκράτορα νὰ προτείνῃ στὸν ποντίφηκα μιὰ ἔνωση

251α. Νικ. Χωνιάτης, Ἐπιστολὴ 5: Τῷ πρώην ἐπί τοῦ κανικλείου κύρ Θεοδῶρῳ τῷ Εἰρηνικῷ, ἐκδ. I.A. van Dielen, *Orationes et Epistolae*, σ. 206-8.

251β. Νικ. Χωνιάτης, Ἐπιστολὴ 8: Τῷ πρώην ἐπί τοῦ κανικλείου κύρ Θεοδῶρῳ τῷ Εἰρηνικῷ, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 211-14. Ὁ πρώην πανίσχυρος ὑπουργὸς καὶ μετέπειτα μοναχὸς στὴ Νίκαια δὲν εἶναι τὸ αὐτὸ πρόσωπο μὲ τὸν οἰκουμενικὸ πατριάρχη Θεόδωρο (Β') Εἰρηνικό (1214-1216), τὸν ἐπιλεγόμενο Κωπᾶ ἢ Κουπᾶ, τὸν «ὑπάτο τῶν φιλοσόφων», γιὰ τὸν ὁποῖον, βλ. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Βοηπ., σ. 35 καὶ 246· Κάλλιστος, σ. 465, πρβλ. Μ. Γεδεών, *Πατριαρχικὸ Πίνακες*, σ. 381· Ἀντώνιος Μηλιαράκης, *Ἱστορία Νικαίας - Ἡπείρου*, σ. 100 καὶ ὑ. 2.

252. Βλ. πιὸ πάνω, ὑ 157-164.

253. Χωνιάτης, σ. 636-37, 716-17.

της μοναδικής Έκκλησίας με τη μοναδική Αυτοκρατορία, ή ιδέα της Σταυροφορίας, ο Ρώμης Ίννοκέντιος ΙΙΙ και ο παμπόνηρος δόγης Βενετίας Έρρίκος Dandolo (21. VI. 1192 - 14. VI. 1205), τα βαθύτερα αίτια της στροφής της Δ΄ Σταυροφορίας κατά του Βυζαντίου, ή άλωση της Ζάρας, ο Άλέξιος Άγγ. 266, ή Ειρήνη Άγγελίνα 265 και ο Φίλιππος της Γερμανίας, ο Βονιφάτιος του Montferrat, ή άφιξη των σταυροφόρων έμπρός στην ΚΠολη (23. VI. 1203), ή έντύπωση της θέας της ΚΠολης στους δυτικούς, κατάληψη της ΚΠολης (17. VII. 1203), άναντρη έγκατάλειψη της πρωτεύουσας άπ' τον Άλέξιο (γ΄) 180, περιορισμός της Εύφροσύνης Δούκαινας, αναγόρευση για μιá δεύτερη φορά του Ίσαάκιου (β΄) Άγγ. 183.

Η άπαλλαγή άπ' τον Άλαμανικό φόρο, όταν τó Σεπτέμβρη του 1197, πέθανε ο αυτοκράτορας της Γερμανίας Έρρίκος VI, ξεσήκωσε στο Βυζάντιο μιá μεγάλη χαρά, και ο άξιοθρήνητος Άλέξιος (γ΄) Άγγ. Κ. 180 που πλήρωνε φόρο στη Γερμανική αυτοκρατορία, και που μέσα στο θανάσιμο τρόπο του, είχε άπογυμνώσει άπ' τους στολισμούς τους τους τάφους των προκατόχων του, έκρινε τη στιγμή κατάλληλη με τη σειρά του να προβάλλη τους ισχυρισμούς του για μιá παγκόσμια ήγεμονία και να προτείνη στον πάπα Ρώμης Ίννοκέντιο ΙΙΙ (1198 - 1216), μέσα στο ύφος των μεγάλων Κομνηνών, μιá ένωση ανάμεσα στη μοναδική Έκκλησία και στη μοναδική Αυτοκρατορία, αυτή του Βυζαντίου²⁵⁴.

Άλλά ο θάνατος του Έρρίκου VI δέ σήμαινε παρά μιá μικρή αναβολή της επίθεσης, του λοιπού αναπόφευχτης, της Δύσης εναντίον του εξασθενημένου Βυζαντίου, του όποιου αυτή ή άδυναμία του ήταν μιá πρόσκληση για επίθεση: τó κύριο χτύπημα ήλθε μερικά έτη πιό άργά άπό ένα άλλο κέντρο²⁵⁵.

Καθώς ή ιδέα της δυτικής (γερμανικής) αυτοκρατορίας γκρέμισε, ή Ίταλία άπαλλάχτηκε άπ' τη γερμανική κυριαρχία στη Γερμανία, ο άδελφός του Έρρίκου VI, Φίλιππος ο Σουηβός είχε βρει ένα αντίπαλο στο πρόσωπο του Όθωνα του Brunshwig. Η επικράτηση του Γερμανού καίσαρα έδωσε θέση σ' αυτή του πάπα Ίννοκέντιου ΙΙΙ· άλλιώς, μπορούμε να πούμε πώς ή ιδέα της σταυροφορίας επανήλθε στο πρώτο επίπεδο της άνατολικής πολιτικής της Δύσης.

Μέσα στο σχέδιο του πάπα, τó Βυζάντιο δέν έπρεπε να ύποταχτῆ με τά όπλα, άλλά ύποταγμένο στο θρόνο του άγίου Πέτρου με την ένωση των Έκκλησιών, θά έπαιρνε μέρος στη σταυροφορία στο πλευρό της δυτικής χριστιανώσúνης. Έκτός του Ίννοκέντιου ΙΙΙ, του πνευματικού προαγωγού

254. Βλ. την άπάντηση του Ίννοκέντιου ΙΙΙ του Αύγουστου του 1198 (Έπιστ. Ι, 353), PL214, στ. 327· Norden, Papsttum und Byzanz, σ. 134.

255. G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 436.

της σταυροφορίας, υπήρχε στο κέντρο του κινήματος της σταυροφορίας, κυριαρχώντας στην όλη επιχείρηση, ή δυνατή (και παμπόνηρη) προσωπικότητα του γέρου δόγη Έρρίκου Dandolo, στον όποιον άνήκε ή διεύθυνση τών δυτικών δυνάμεων έναντίον του Βυζαντίου.

Ένας μεγάλος (και άνήθικος) δημόσιος άντρας καθώς ήταν, ικανός για δραστικές άποφάσεις, και αισθηματικά (καλύτερα νοησιαρχικά) όλότελα άνυπέρβλητος στην ιδέα της σταυροφορίας, ό Δάνδολος είδε στην κατάστροφη της βυζαντινης αυτοκρατορίας τις βάσιμες προϋποθέσεις μιός διαρκούς στερέωσης της βενετικής ήγεμονίας στην Άνατολή.

Χωρίς άμφιβολία, ή Βενετία άπολάμβανε μετά τόν Άλέξιο (α΄) Κ. 15 έκτακτα προνόμια πάνω στο έδαφος και τις θάλασσες του Βυζαντίου· ούτε ό Ίωάννης (β΄) Κ. 34, ούτε ό Μανουήλ (α΄) Κ. 81, δέν είχαν πετύχει να ξεφύγουν άπ΄ αυτές τις βαριές ύποχρεώσεις, και οι δυο αυτοκράτορες του οίκου τών Άγγέλων είχαν έκφραστικά επικυρώσει τά προνόμια της Βενετίας²⁵⁶. Άλλά οι άνανεώσεις που άπ΄ τη βενετική πίεση έντελώς άθέλητα είχαν γίνει, και επίσης οι αυθόρμητες έκρήξεις της βυζαντινης γνώμης, όπως αυτές του 1171 και του 1182, δημιούργησαν ένα αισθημα διηνεκοός άνασφάλειας.

Η ναυτική δημοκρατία έπρεπε πάντα να βρίσκεται στο πόδι με τό όπλο στο χέρι· σε κάθε νέα αυτοκρατορική άνοδο έπρεπε να θέσει την άναγνώριση τών προνομίων της και να άπαντήσει με τά όπλα στις ένδεχόμενες προσπάθειες κατάργησης. Άπ΄ την άλλη μεριά, είχε τώρα με τη Γένοβα και την Πίζα έπικίνδυνους άνταγωνιστές, γιατί τό Βυζάντιο είχε έξαναγκαστή όμοίως να παραχωρήσει προνόμια έκτεταμένα στις αντίπαλες ναυτικές δυνάμεις της Ίταλίας για να τεθθ ήπια, πολύ ως λιγο, ένα αντίβαρο στη βενετική προτεραιότητα.

Όσο θα βασιλευε στην ΚΠολη ένας βυζαντινός αυτοκράτορας, ή Βενετία δέ θα μπορούσε ποτέ να είναι όλότελα βέβαιη για τό μονοπώλιό της. Η μόνη λύση ήταν να καταρρίψει τη βυζαντινή αυτοκρατορία. Η συμμετοχή στη σταυροφορία έδινε την καλύτερη εύκαιρία και δέν έμενε παρά να μεταμορφώσει αυτή τη σταυροφορία σε έκστρατεία άλωσης.

Οι Βυζαντινοί είχαν άφεθη να έκριζωθοϋν άπ΄ τη Βενετία άπ΄ την κυριότητα της θάλασσας. Πήγαινε τώρα ή Βενετία -αυτή ή παλιά έπαρχία του Βυζαντίου που τόσο εύεργετήθηκε άπ΄ τό Βυζάντιο στα πρώτα βήματά της- να κάνη τους Βυζαντινούς να χάσουν και την αυτοκρατορία τους²⁵⁷.

Η στροφή της Δ΄ Σταυροφορίας έναντίον της ΚΠολης, ή όποια έχει ένσπείρει πολλές θεωρίες και έρμηνείες²⁵⁸, είναι για τόν G. Ostrogorsky²⁵⁹,

256. ΤΤ, τ. Ι, σ. 189 κεξ· F. Dölger, άριθ. 1576 (βλ. επίσης άριθ. 1577, 1578, 1580, 1590) ΤΤ, τ. Ι, σ. 248 κεξ· F. Dölger, Regesten, άριθ. 1647.

257. G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 436-37.

χωρίς αίνιγμα. Σταλάζει με μιὰ λογική σχεδόν αντίθετη τῆς προηγούμενης εξέλιξης. Μετὰ τὸ χωρισμὸ τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ πιο πολὺ ἀκόμη, μετὰ τὶς σταυροφορίες, τὸ μίσος πρὸς τοὺς Βυζαντινοὺς, δὲν ἔκανε παρὰ νὰ αὐξήσῃ στὴ Δύση. Ἡ ἐπιθετικὴ πολιτικὴ στὴ Δύση τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 καὶ ὁ προκλητικὸς ἀντιλατινισμὸς τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87 συνετέλεσαν γιὰ νὰ μετασημασιωθῇ αὐτὸ τὸ μίσος σὲ δηλωμένη ἐχτρότητα. Μπροστὰ στὴ φανερὴ ἀδυναμία καὶ τὴν ἀπελπισία τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας κάτω ἀπ' τοὺς Ἀγγέλους, ἡ ἐχτρότητα τῆς Δύσης ἐναντι τοῦ Βυζαντίου πῆρε τὴ μορφή σχεδίων ἀλώσεων. Παλιὰ νορμανδικὴ κληρονομιά, ἡ ἰδέα τῆς ἀλώσεως τῆς ΚΠολης, εἶχε ἤδη σκιάσει τὰ πνεύματα στὸ περιβάλλον τοῦ Λουδοβίκου VII τῆς Γαλλίας κατὰ τὴ δευτέρη σταυροφορία· κατὰ τὴ διάρκεια τῆς σταυροφορίας τοῦ Φρειδεरिकου I Κοκκινόπῳωνα τὸ σχέδιο τῆς κατάληψης δὲν ἀπέχετο παρὰ ἓνα δάχτυλο ἀπ' τὴν πραγματοποίησή του· αὐτὴ τὴν κληρονομιά τοῦ Κοκκινόπῳωνα καὶ τῶν νορμανδῶν βασιλέων, ὁ Ἑρρίκος VI κατάσπασε κεντρικὸ σημεῖο τῶν πολιτικῶν του σχεδίων. Καὶ ὅταν ἡ Βενετία ἔρριξε στὸ δίσκο τῆς ζυγαριᾶς τὰ ἐμπορικὰ καὶ ἰ μ π ε ρ ι α λ ι σ τ ι κ ᾶ τῆς συμφέροντα, ἡ ἰδέα ἐγίνε πραγματικότητα. Ἡ αὐξανόμενη κοσμικοποίηση τῆς ἰδέας τῆς σταυροφορίας ἔφτασε στὸ λογικὸ τῆς σκοπῆς: ἡ σταυροφορία ἐγίνε ἓνα ὄργανο ἀλώσεως καὶ στράφηκε ἐναντίον τῆς χριστιανικῆς αὐτοκρατορίας τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ σύνδεση μερικῶν περιστατικῶν διευκόλυνε αὐτὴ τὴ στροφὴ καὶ συνετέλεσε γιὰ νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ θέληση τοῦ δόγη τῆς Βενετίας ἐπὶ ἐκείνης τοῦ πάπα τῆς Ρώμης²⁶⁰.

Οἱ σταυροφόροι συγκεντρώθηκαν στὴ Βενετία, ἀπὸ ὅπου ἔπρεπε νὰ ἀναχωρήσουν γιὰ τὴν Αἴγυπτο πάνω σὲ βενετικὰ πλοῖα. Ἀλλὰ καθὼς δὲν μπορούσαν νὰ ἀναλάβουν τὰ ἐξοδα τῆς μεταφορᾶς, μπῆκαν στὶς ἰδέες τοῦ δόγη ποὺ ἦσαν νὰ ἀναπληρώσουν τὸ ποσὸν ποὺ στεροῦνταν μὲ μιὰ στρατιωτικὴ βοήθεια, γιὰ λογαριασμὸ τῆς Βενετίας, καὶ νὰ κυριεύσουν τὴν πόλη τῆς Ζάρας. Αὐτὴ ὑπῆρξε ἡ πρώτη παρέκκλιση ἀπ' τοὺς σκοποὺς τῆς σταυροφορίας. Μπαίνοντας στὴν ὑπηρεσία τῆς Βενετίας, οἱ σταυροφόροι εἰσήλθαν σὲ ἐκστρατεία ἐναντίον τῆς Οὐγγαρίας, στὴν ὁποία εἶχε προσαρτηθῆ ἡ Ζάρα μετὰ τὴν ἀπόσπασή της ἀπ' τὴ Βενετία, ἂν καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας ὁ ἴδιος εἶχε πάρει τὸ σταυρὸ: τὸ Νοέμβρη τοῦ 1202 ἡ Ζάρα ἔπεσε· σὲ τίποτε δὲν ὠφελήθηκε ὁ πληθυσμὸς τῆς ποὺ ἔθεσε τοὺς ἐσταυρωμένους στὰ τεῖχη τῆς πόλης. Τὸ προανάκρουσμα αὐτῆς τῆς σταυροφορίας εἶναι ὀλότελα

258. Βλ. τὴ σύνοψη τοῦ A.A. Vasiliev, Ἱστορία, σ. 554-64.

259. G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 437-38.

260. Ο G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 438, ὁ. 1, παραπέμπει στὶς παρεμφερεῖς μελέτες τοῦ H. Grégoire, The question of the Diversion of the Fourth Crusade, B15 (1940-1941), σ. 152 κεξ. A. Frolov, La deviation de la 4e Croisade vers Const/ple, Rev. de l' hist. des religions, 145 (1954), σ. 168-187, καὶ 146 (1954), σ. 67-89.

συμβολικό. Ἡ πρώτη παρέκκλιση ἀκολουθήθηκε ἀπὸ μιὰ ἄλλη, ἡ ὁποία συνδέεται μὲ τὸ πρόσωπο τοῦ πρίγκιπα Ἀλέξιου Ἄγγελου 266, τοῦ γιου τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183²⁶¹.

Αὐτὸς ὁ νεαρὸς πρίγκιπας τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1195, ὅταν ἦταν τότε δώδεκα χρονῶ, κλείστηκε μαζὶ μὲ τὸν πατέρα του στὸ Διπλοκίονιο τοῦ Βοσπόρου, κάτω ἀπὸ μιὰ αὐστηρὴ φρούρηση²⁶².

Καθὼς τὰ χρόνια περνοῦσαν ἡ φρούρηση γινόταν πῶς ἐλαστικὴ, καὶ τὸ 1201, ὅταν ὁ Ἀλέξιος (γ') Ἄγγ. Κομν. 180 ἐπρόκειτο νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον τοῦ Μανουὴλ Κ. Κ. Δ. Ἄγγ. 175, τὸν ἄφησε ἐλεύθερο, καὶ σὲ λίγο τὸν πῆρε μαζὶ του στὴν ἐκστρατεία, καὶ μαζὶ ἔφτασαν στὴ Δαμοκράνεια.

Στὸ μεταξὺ ὁ πατέρας του, ὁ ἐκπτώτος καὶ τυφλὸς Ἰσαάκιος (β') Ἄγγ. 183, μέσα ἀπ' τὴ φυλακὴ του, ἐπικοινωνῶνσε μέσω κάποιων Φράγκων μὲ τὴν κόρη του Εἰρήνη Ἀγγελίνα 265, τὴ σύζυγο τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Φίλιππου τοῦ Σουηβοῦ, ἀπ' τὴν ὁποία ἔλαβε ὁδηγίες γιὰ τὴ μουσικὴ ἀποστολὴ τοῦ Ἀλέξιου Ἄγγ. 266 στὴ Δύση. Αὐτὲς τὶς ὁδηγίες ὁ Ἰσαάκιος Ἄγγ. 183 διαβίβασε στὸ γιό του, ὁ ὁποῖος πέτυχε νὰ βρῆ τὸν τρόπο τῆς δραπέτευσής του.

Συνεννοήθηκε μὲ ἕνα Γιζάτη ναυτικὸ, ἰδιοχτῆτη ἑνὸς μεγάλου στρογγυλοῦ πλοίου, ὁ ὁποῖος κατέπλευσε στὸν Ἀθῦρα καὶ ἀπὸ κεῖ παράλαβε τὸν Ἀλέξιο 266. Μόλις ἐγίνε γνωστὴ ἡ φυγὴ του, ὁ αὐτοκρατορικὸς του θεῖος ἐξαπόλυσε πλοία γιὰ τὴν ἀνεύρεση καὶ σύλληψη τοῦ Ἀλέξιου Ἄγγ. 266, ἀλλὰ αὐτὸς ὁ τελευταῖος εἶχε κουρέψει τὰ μαλλιά του κατὰ τὸ φράγκικὸ τρόπο καὶ εἶχε φορέσει ρούχα φράγκικα, ἔτσι πού δὲν ἦταν δυνατὴ ἡ ἀναγνώρισή του.

Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο κατόρθωσε καὶ ἔφτασε στὴν Ἰταλία, ὅπου μετὰ μιὰ ἄκαρπη συνάντηση μὲ τὸν πάπα Ἰννοκέντιο III, στὴ Ρώμη, πῆγε στὴ Γερμανία, κοντὰ στὴν ἀδελφὴ του Εἰρήνη Ἄγγ. 265 καὶ τὸ γαμβρὸ του Φίλιππο τὸ Σουηβό. Ἡ Εἰρήνη παρακάλεσε τὸν ἀντρα τῆς, «νὰ βοηθήσῃ τὸν πατέρα τῆς πού μαζὶ μὲ τὸ κράτος ἔχασε καὶ τὸ φῶς του, καὶ αὐτὰ ἀπ' τοὺς πῶς γνήσιους συγγενεῖς του, καὶ νὰ δώσῃ τὴν προστασία του στὸν ἀδελφὸ τῆς πού χωρὶς καταφύγιο καὶ πατρίδα, ταξιδεύει σὰν τ' ἀστέρια, μὴ ἔχοντας μαζὶ του τίποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπ' τὸ κορμί του»²⁶³.

Ὁ Φίλιππος πού προσπαθοῦσε νὰ ἀκολουθήσῃ μέσα στὸ μέτρο τῶν δυνάμεων του τὴν πολιτικὴ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἐρρίκου VI, ὑποστήριξε μὲ τὴν πῶς μεγάλη προθυμία τὶς ἀξιώσεις τοῦ κουνιάδου του πάνω στὸ θρόνο τοῦ Βυζαντίου. Καθὼς δὲν μπορούσε νὰ ἐπέμβῃ κατευθεῖαν ἀπὸ ἐσωτερικὲς

261. G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 438.

262. Βλ. προσωπογραφίαν Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183, ὑ. 109 καὶ 110.

263. Χωνιάτης, σ. 710-12. Πρβλ. Α.Α. Vasiliev, *Ἱστορία*, σ. 559· G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 438.

δυσκολίες, έστειλε μιá αντίπροσωπεία στη Ζάρα, ζητώντας άπ' τή Βενετία και τούς σταυροφόρους νά βοηθήσουν τόν πεθερό του 'Ισαάκιο (β') 'Αγγ. 183 και τó γιό του 'Αλέξιο 'Αγγ. 266 και νά τούς άποκαταστήσουν στό βυζαντινό θρόνο.

Γιά τήν ύπόθεση αυτή ó 'Αλέξιος 'Αγγ. 266 ύποσχόταν νά ύποτάξει τó Βυζάντιο -στό θρησκευτικό τομέα- στη Ρώμη, νά πληρώσει ένα μεγάλο χρηματικό ποσόν και μετά τήν άποκατάσταση του πατέρα του στό θρόνο, νά μετάσχει προσωπικά στη σταυροφορία. Καμιá προσφορά δέν μπορούσε νά ήταν τόσο εύχάριστη στό δόγη τής Βενετίας όσο αυτή· αλλά και ó άρχηγός τής σταυροφορίας, ó Βονιφάτιος του Montferrat, του όποιου οι άδελφοί Renier - 'Ιωάννης και Conrad είχαν τόσο δεθή με τó Βυζάντιο, αιστάνθηκε μεγάλη χαρά, πού του διδóταν ή εύκαιρία νά άναμχητή στις βυζαντινές ύποθέσεις.

'Ενώ οι σταυροφόροι διαχείμαζαν μέσα στην πόλη πού είχαν κυριεύσει, τή Ζάρα, άφιχθησαν οι αντίπρόσωποι του Γερμανού-αυτοκράτορα και του προστατευομένου του 'Αλέξιου 'Αγγ. 266, και ή ένωση πού εύχονταν τά δυó μέρη πραγματοποιήθηκε, παρά τή διαφωνία μερικών πού δέν ήθελαν νά πολεμήσουν πρós ένα χριστιανικό έθνος²⁶⁴.

Στις 25 τ' 'Απρίλη του 1203 έφτασε στη Ζάρα ó 'Αλέξιος 'Αγγ. 266 και μαζί του οι σταυροφόροι άναχώρησαν γιά τήν Κέρκυρα, όπου έφτασαν τó Μάη, κι άπό κεί πέρασαν στό Δυρράχιο, πρώτη πόλη τής Αυτοκρατορίας, όπου ó 'Αλέξιος (δ') 'Αγγ. 266 άναγορεύτηκε άπ' τούς κατοίκους «Βασιλεύς Ρωμαίων»²⁶⁵.

'Ενας εύνοϊκός άνεμος τούς έφερε στό άκρωτήριο του Μαλέα, στα νότια τής Πελοποννήσου, κι άπό κεί, διαπλέοντας τó Αιγαίο, έφτασαν στην 'Αβυδο. Στις 23 'Ιουνίου (1203) οι σταυροφόροι ήσαν στον άγιο Στέφανο, μπροστά στην ΚΠολη²⁶⁶.

«Λοιπόν, μάθετε, λέει ó Villehardouin, πώς οι σταυροφόροι έμειναν με άνοιχτό τó στόμα, μόλις αντίκρυσαν τήν ΚΠολη, πού δέν τήν είχαν ποτέ δει· γιατί δέν μπορούσαν νά φανταστούν πώς ήταν δυνατόν νά ύπάρχει στον κόσμο μιá τόσο ισχυρή πόλη, καθώς αντίκρυσαν τά ψηλά της τείχη, τούς άμέτρητους εκείνους πύργους της πού τήν έξωναν όλόγυρα, τά πλούσια αυτά παλάτια της και τίς ψηλές εκείνες έκκλησιές της πού ήταν τόσες πολλές, έτσι πού κανείς δε θά μπορούσε νά τó πιστεύσει, άν δέν τó έβλεπε με τά ίδια του τά μάτια· θαύμαζαν άκόμη τó μάκρος και τó πλάτος τής πόλης, πού στεκόταν πάνω άπό όλες βασιλίσσα. Και μάθετε άκόμη πώς δέν

264. Villehardouin, έκδ. E. Faral, τ. I, σ. 90-102, § 91-102. Πρβλ. G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 438-39· A.A. Vasiliev, 'Ιστορία, σ. 559-60· J. Longnon, L' empire latin de Constantinople, σ. 30-33.

265. Villehardouin, τ. I, σ. 112-14, § 111-112· Χωνιάτης, σ. 717.

266. Villehardouin, τ. I, σ. 124-28, § 121-127· Χωνιάτης, σ. 717.

ὑπῆρξε ἄντρας, ὅσο γενναῖος κι ἂν ἦταν, πού νά μὴ καταπλαγῆ· κι αὐτό, γιατί ποτέ τόσο λίγοι ἄνθρωποι δὲν καταπιάστηκαν μὲ μιά τόσο μεγάλη ἐπιχείρηση ἀπὸ τότε πού δημιουργήθηκε ὁ κόσμος»²⁶⁷. Κατὰ τὸν δικό μας Χωνιάτη, ἡ ΚΠολὴ ὑπενθύμιζε αὐτὴ τὴν ἐποχὴ στοὺς Ἄυτικούς «τὴ Σύβαρη πού ἦταν πολὺ γνωστὴ γιὰ τὴ θηλυπρέπειά της»²⁶⁸.

Φαινόταν πιθανὸν πὼς ἡ ὄχυρωμένη πρωτεύουσα θὰ μπορούσε νά ἀντισταθῆ μὲ ἐπιτυχία στοὺς σταυροφόρους τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς δὲν ἦταν μεγάλος· ἡ ὅλη δύναμη ἀνέβαινε σὲ 10.000 ἄντρες, ἀπ' τοὺς ὁποίους πῶς λίγοι ἀπὸ 2.000 ἦσαν οἱ ἰππότες. Οἱ σταυροφόροι ἀφοῦ ἀποβιβάστηκαν στὴν εὐρωπαϊκὴ ἀκτὴ τοῦ Βοσπόρου, κατέλαβαν τὸ Γαλατὰ, ἔσπασαν τὴν ἀλυσίδα πού ἐκλείνει τὸν Κεράτιο κόλπο, καὶ μπαίνοντας σ' αὐτὸν ἔκαψαν τὰ λίγα βυζαντινὰ πλοῖα πού βρισκόταν ἐκεῖ. Συγχρόνως οἱ ἰππότες ἐπετέθησαν κατὰ τῆς Πόλης, ἡ ὁποία παρά τὴ λυσσώδη ἀντίσταση τῶν μισθοφόρων Βαράγγων κατελήφθη ἀπ' τοὺς σταυροφόρους στίς 17 τοῦ Ἰουλίου (1203)²⁶⁹.

Κατὰ τὴ νύχτα τῆς 17ης Ἰουλίου ὁ ἀξιοθρήνητος Ἀλέξιος (γ') Ἄγγ. Κομν. 180, δὲ σκέφτηκε τίποτε ἄλλο παρά τὴ φυγὴ, λέγοντας, σύμφωνα μὲ αὐτοὺς πού τὸν ἄκουσαν, τὸ: «Δαβὶδ φυγὼν ἐσώθη»²⁷⁰. Συγκέντρωσε κοντὰ του τὴν κόρη του Εἰρήνη 260, χήρα τοῦ Ἀλέξιου Δούκα Κομνηνοῦ Παλαιολόγου 290 –οἱ δυὸ ἄλλες κόρες του, ἡ Ἄννα 261 καὶ ἡ Εὐδοκία 262, ἦσαν μὲ τὸ πλευρὸ τῆς μητέρας τοὺς Εὐφροσύνης– μερικὲς κατευναστριεῖς τῶν πόνων του καὶ μερικοὺς συγγενεῖς του καὶ ἀνακοίνωσε σ' αὐτοὺς τὸ σκοπὸ τῆς ἀπόδρασης. Παίρνοντας ἔτσι μαζί του δέκα κεντηνάρια χρυσάφι καὶ τοὺς θησαυροὺς τοῦ στέμματος, καὶ τὰ ἀνωτέρω πρόσωπα, βγήκε τὴ νύχτα ἀπ' τὴν πόλη καὶ πῆγε στὸ Δεβελτό, στὴ Μαύρη θάλασσα, στὸ ἄκρο τοῦ κράτους τῶν Βλαχο-Βουλγάρων, ὅπου εἶχε προετοιμάσει τὸ καταφύγιό του²⁷¹, «ἕνας ἐλεεινὸς μέσα στοὺς ἀνθρώπους πού δὲ συγκινήθηκε οὔτε ἀπ' τὸ φίλτρο τῶν δυὸ θυγατέρων πού ἄφηνε, οὔτε ἀπ' τὸν ἔρωτα τῆς γυναίκας του, οὔτε πού εἶχε ἀξιοθῆ μιά τέτοια πόλη νά κυβερνήσει, τίποτε ἄλλο μὴ βάζοντας στὸ μυαλό του, παρά τὴ σωτηρία τῆς ζωῆς του καὶ αὐτὴ ἀμφίβολη, καὶ νά γυρίζη πλάνητας ἀνάμεσα σὲ διάφορες πόλεις καὶ χώρες»²⁷².

Ἡ δυναμικὴ αὐτοκρατορίσσα Εὐφροσύνη πού ὁ ἄντρας τῆς τὴν ἐγκατέ-

267. Villehardouin, τ. I, σ. 130, § 128.

268. Χωνιάτης, σ. 717: ἤδεσαν γὰρ ἐκ μακροῦ... ἐς μηδὲν ἕτερον περιστάσαν ἢ κραπάλην καὶ μέθην καὶ τὴν Βυζαντιδα Σύβαριν ἀτεχνῶς τὴν ὑμνουμένην ἐπὶ τρυφῇ.

269. Villehardouin, σ. 130-178, § 129-175· Χωνιάτης, σ. 717-23· Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 6, ἐκδ. Heisenberg, σ. 7, ἐκδ. Bonn.

270. Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 6, ἐκδ. Heisenberg, σ. 7, ἐκδ. Bonn.

271. Χωνιάτης, σ. 723-24· Villehardouin, σ. 184, § 182.

272. Χωνιάτης, σ. 723-24.

λειψε, προσπάθησε να επιβάλει ένα άπ' τούς γαμβρούς της, ως αυτοκράτορα, προφανώς είτε το Θεόδωρο Λάσκαρι Κομνηνό, το σύζυγο της Άννας 261, είτε τον έρωμένο της Εύδοκίας 262 Άλέξιο Δούκα Μούρτζουφλο που με την αναχώρηση του Άλέξιου (γ') Άγγ. Κομν. 180 είχε βγει άπ' τις φυλακές, αλλά ό κόσμος που είχε συγκεντρωθή στο παλάτι τών Βλαχερνών, άντενέργησε άμέσως και έθεσε κάτω άπό κράτηση τόσο την ίδια όσο και τούς συγγενείς της, και ή κατάσταση περιήλθε στα χέρια του ευνούχου Κωνσταντίνου, του έ π ι τ ω ν β α σ ι λ ι κ ω ν θ η σ α υ ρ ω ν, και τής αυτοκρατορικής φρουράς τών π ε λ ε κ υ φ ό ρ ω ν Βαράγγων, οι όποιοι και αναγόρευσαν αυτοκράτορα τόν τυφλό Ισαάκιο (β') Άγγ. 183²⁷³.

VIII

Ή ζωή και ή δράση του Άλέξιου (γ') Άγγ. Κομν. 180 ως έκπτώτου, ή καταφυγή του στη Μοσυνόπολη, ή τύφλωση του Άλέξιου (ε') Δούκα Μούρτζουφλου άπ' τόν Άλέξιο (γ') 180 στη Μοσυνόπολη, καταφυγή του Άλέξιου (γ') 180 στη Θεσσαλονίκη, κ' έπειτα στη Λάρισα, σύλληψη του Άλέξιου (γ') 180 κατά την Ήπειρο άπό άπόσπασμα του Βονιφάτιου του Montferrat και μεταφορά του στον Άλμιρό, κ' έπειτα στη Θεσσαλονίκη, μεταφορά του στο Montferrat τής Ιταλίας, έξαγορά του άπ' τόν Μιχαήλ Δούκ. Κομν. Άγγ. 174 τής Ήπειρου, άνάκτηση του σουλτανικού θρόνου του Ικονίου άπ' τόν Καί - Κοσρου Ι (1204), άποστολή του Άλέξιου (γ') 180 στον Καί - Κοσρου Ι άπ' τόν Μιχαήλ 174 για πρόκληση ζητημάτων στο έλληνικό άνατολικό κράτος τής Νίκαιας, μάχη στην Άντιόχεια του Μαιάνδρου άνάμεσα Καί - Κοσρου Ι και Θεόδωρου (α') Λάσκαρι, φόνος του σουλτάνου και νίκη του Θεόδωρου (α'), σύλληψη του Άλέξιου (γ') 180, έγκλεισμός του στη μονή του Υακίνθου και θάνατος (1211).

Άπ' τις 17 Ιουλίου του 1203 μέχρι τόν καλοκαίρι του 1211 που πέθανε, ό μοιραίος αυτός ήγεμόνας, ό Άλέξιος (γ') Άγγ. Κ. 180, έζησε μια καταθλιπτική και έπαισχυντη ζωή, πηγαίνοντας άπ' πη μία πόλη στην άλλη για να σώση τόν σαρκίο του. Άπ' τόν Δεβελτό, όπου κατάφυγε, πήγε στην Άδριανούπολη, όπου «δέν νιράπηκε να έρωτευτή και να αναλάβη και πάλι τή βασιλεία, αυτή που καταπρόδωσε και άφησε ως έρμαιο δώρο σε άλλους έραστές», καθώς κυνηγούνταν άπ' τόν άνεψιό του Άλέξιο (δ') Άγγ. 266 και τόν Βονιφάτιο του Montferrat²⁷⁴. Άπό κεί -ή καταδίωξη συνεχιζόταν-

273. Χωνιάτης, σ. 727. Πρβλ. Ch. Brand, Byzantium confronts the West, σ. 241: the strong-willed Empress Euphrosyne, abandoned by Alexius, who might attempt to force one of her sons-in-law upon the citizens.

274. Χωνιάτης, σ. 735.

πήγε στη Φιλιπούπολη, της οποίας οι κάτοικοι αρνήθηκαν να δεχτούν τον ανάξιο ηγεμόνα. Έτσι κατάληξε να κατέβη προς τα κάτω, στη Μοσυνόπολη, όπου έκανε μιά σχετικά μόνιμη εγκατάσταση²⁷⁵.

Κατά την άλωση της ΚΠολης απ' τους Λατίνους, τη νύχτα της 12ης προς τη 13η τ' Απρίλη του 1204, ή αν πιστεύουμε τον Villehardouin «δυο ή τρεις μέρες πριν απ' την άλωση»²⁷⁶, ο τελευταίος υπερασπιστής της ΚΠολης, ο αυτοκράτορας Άλέξιος (ε') Δούκας ο Μούρτζουφλος, «γιά να μη γίνη ένας καλός μεζές στα δόντια τών Λατίνων, πήγε στο μεγάλο παλάτι, και παίρνοντας από κεί τη βασίλισσα Εύφροσύνη Δούκαινα Καματηρή, που ό άντρας της είχε εγκαταλείψει, και την κόρη της Εύδοκία Δούκαινα Άγγελίνα Κομνηνή 262, με την οποία ήταν σφοδρά έρωτευμένος, καθώς στ' αλήθεια ήταν ένας άνθρωπος πολύ γυναικάς που δυο νόμιμες γυναίκες του είχε διώξει, βγήκε απ' την ΚΠολη, μέσα σέ μιά βάρκα, μετά από βασιλεία δυο μηνών και δεκάξι ημερών»²⁷⁷.

Δέν είναι παρά μετά την άλωση της ΚΠολης και την αναχώρηση από κεί, που ό Άλέξιος (ε') Δ.Μ. παντρεύτηκε την Εύδοκία 262, που έτσι έρχόταν σέ δεύτερο γάμο, ενώ ό Άλέξιος (ε') σέ τρίτο²⁷⁸, και την παντρεύτηκε όχι μόνο γιατί μαζί της ήταν πολύ έρωτευμένος, αλλά και γιατί έτσι συγγένευε με την αυτοκρατορική οικογένεια²⁷⁹, και νομιμοποιούσε τή θέση του στο χαμένο θρόνο που προσδοκούσε να ανακτήση²⁸⁰. Τό ζεύγος τών νεονύμφων μαζί με τή βασίλισσα Εύφροσύνη και ένα αριθμό όπαδών τους, καθώς έμαθαν πώς ό Άλέξιος (γ') 180 βρισκόταν στη Μοσυνόπολη, κατευθύνθηκαν προς τά εκεί²⁸¹. Ο απόλεμος και ανάξιος μονάρχης δέχτηκε με

275. Villehardouin, τ. II, σ. 78, § 270· Γ. Άκροπολίτης, σ. 8, έκδ. Heisenberg· σ. 10, έκδ. Bonn.

276. Villehardouin, ένθ' άνωτ., σ. 79, § 270: à deux ou trois journées en avant

277. Χωνιάτης, σ. 755.

278. Χωνιάτης, σ. 804. Κατά τό Γ. Άκροπολίτη, έκδ. Heisenberg, σ. 9, και έκδ. Bonn., σ. 10, ό Άλέξιος (ε') «άπέδρα και ούτος εκείθεν (έκ ΚΠόλεως), έπιφερόμενος και την σύζυγον Εύδοκίαν», κατά δε την «Άλωσιν της Κωνσταντινουπόλεως», έργο γραμμένο στα τέλη του ιδ' αϊ., έκδ. J. A. G. Buchon, Recherches historiques sur la principauté française de Morée, Paris 1845, vol. II, σ. 335-67, στίχ. 230-231, λέει πώς ό Άλέξιος (ε') παντρεύτηκε την Εύδοκία 262 στις 28 ή 29 Μάρτη 1204: «εύρων την θυγατέρα δε του πρώτου βασιλέως, εις γαμετήν ήγάγετο, μήνας κατάρξας δύο», και στο στίχ. 236 λέει: «Λαβών την σύνευνον αυτού και την μητέρα ταύτης».

279. Γ. Άκροπολίτης, έκδ. Heisenberg, σ. 8, και έκδ. Bonn, σ. 10: και άμα (ό Άλέξιος ε') την του βασιλέως Άλεξίου (γ' 180) θυγατέρα Εύδοκίαν προσηγάγετο εις γυναίκα, ύσάτην ούσαν τών θυγατέρων εκείνου.

280. Μετά τό θάνατο του διαδόχου της βασιλείας δε σ π ό τ ο υ Άλέξίου Παλ. Δούκ. Κομν. 290, του σύζυγου της Ειρήνης Δούκ. Άγγ. Κομν. 260, ή διαδοχή του θρόνου άνηκε στο Θεόδωρο Κομν. Λάσκαρι, τό σύζυγο της Άννας Δούκ. Άγγ. Κομν. 261, και κατά δεύτερο βαθμό μπορεί κανείς να πη στον Άλέξιο (ε') Δούκα Μούρτζουφλο, τό νέο σύζυγο της Εύδοκίας Δούκ. Άγγ. Κομν. 262.

ύποκριτική φιλοφροσύνη τὸν Ἀλέξιο (ε') Δ.Μ., «οἶδοντας σ' αὐτὸν τὴν ὑπόσχεση πὼς θὰ τὸν ἔχη σάν ἕνα γιό του»²⁸². Ἐὰν πιστεύσωμε τὸν Villehardouin, ὁ Ἀλέξιος (ε') ἔμεινε μαζί με τὴν Εὐδοκία 262 καὶ τοὺς δικοὺς του ἔξω ἀπ' τὴ Μοσυνόπολη, στὶς σκηνές του, καὶ ὁ Ἀλέξιος (γ') 180 σέ κάποιο οἶκημα μέσα στὴν πόλη²⁸³.

Καὶ μιά μέρα, ὁ ἕνας ἐκπιτωτός «προσκάλεσε τὸν ἄλλον, μαζί με τὴν Εὐδοκία, σέ γεῦμα, καὶ πρὶν ἀπ' αὐτό, πρόσταξε νά ἐτοιμάσουν λουτρό γιὰ νά λουστῇ ὁ γαμβρός του μαζί με τὴν κόρη του· ἀλλὰ μόλις ὁ Ἀλέξιος (ε') μπῆκε στὸ λουτρό ἔπεσαν πάνω του οἱ ὑπηρέτες τοῦ Ἀλέξιου (γ') 180 καὶ ἐκεῖ τὸν ξάπλωσαν κάτω καὶ τοῦ ἔβγαλαν τὰ μάτια.

Αὐτοὶ ποὺ παραστάθηκαν στὴν ἀπροσδόκητη σκηνὴ ἔλεγαν πὼς ἡ Εὐδοκία 262 ποὺ στεκόταν κοντὰ στὴν πόρτα τοῦ λουτροῦ με βριαιές ἔλουσε τὸν πατέρα της καὶ κείνος τὴν ἐλεινολογοῦσε γιὰ τὴν ἀδιαντροπία της καὶ τὸν ἀσελγῆ ἔρωτά της πρὸς τὸν Ἀλέξιο (ε')²⁸⁴. Τὸ τραγικὸ αὐτὸ γεγονὸς πρέπει νά ἔγινε μετὰ τὴ 16η τοῦ Μᾶη τοῦ 1204 καὶ πρὶν ἀπ' τὴ 12η τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1204^{284α}.

Ὁ σύγχρονος τῶν γεγονότων Χωνιάτης μᾶς λέει πὼς «δὲν ἤξερε τοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους τόσο δόλια ὁ Ἀλέξιος (γ') 180 φέρθηκε στὸν Ἀλέξιο (ε'), νά τὸν πιάσῃ καὶ νά τὸν τυφλώσῃ», καὶ παρατηρεῖ πὼς «ἕνας πλανώμενος ἡγεμόνας μισοῦσε ἕνα ἐπίσης πλανώμενο καὶ ἕνας φυγὰς τῆς βασιλείας ἀντιπολιτευόταν ἕνα ποὺ ξέπεσε ἀπ' τὸ θρόνο»²⁸⁵. Ἐνας ἄλλος λίγο μεταγενέστερος, ὁ Ἀκροπολίτης, μᾶς λέει πὼς «γιὰ πολλὰς ἄλλες αἰτίες καὶ ὄχι πρὸς λίγο γιὰ τὴν παντρεύτηκα τὴν κόρη τοῦ Εὐδοκία 262 μισοῦσε τὸ Δούκα»²⁸⁶. Ποιὲς ἦσαν οἱ πολλὰς ἄλλες αἰτίες; Ἴσως μιά ἀπ' αὐτὰς θὰ ἦταν, γιὰ τὴν ἐναντίον τοῦ Ἀλέξιου (γ') 180 στάση τοῦ Ἰωάννη Ἀξούχου Κομνηνοῦ 208, ὁ «ἰθύνων νοῦς» δὲν ἦταν ὁ στασιαστὴς ποὺ ἀναγορεύτηκε αυτοκράτορας, ἀλλὰ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Ἀλέξιος Δούκας Μούρτζουφλος, ὅπως τοῦλ. μᾶς λένε²⁸⁷.

Μιά ἐρευνητριά συμπέρανε πὼς ὁ Ἀλέξιος (γ') 180 ἐπέβαλε τὴν ποινὴ

281. Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 9, ἐκδ. Heisenberg; σ. 10-11, ἐκδ. Bonn. Villehardouin, τ. II. σ. 78, § 270.

282. Villehardouin, τ. II. σ. 78, § 270.

283. Villehardouin, τ. II. σ. 78-9, § 270.

284. Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 9, ἐκδ. Heisenberg; σ. 11, ἐκδ. Bonn. Χωνιάτης, σ. 804. Villehardouin, τ. II. σ. 78-80, § 270-271.

284α. Βλ. Β. Hendrickx - C. Matzukis, Alexios V. Doukas Maoutzouphlos: His life, reign and death, Ἑλληνικά 31 (1979), σ. 129.

285. Χωνιάτης, σ. 804.

286. Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 9, ἐκδ. Heisenberg; σ. 11, ἐκδ. Bonn.

287. F. 19 τ τοῦ Μεσαρίου Ch. Brand, Byzantium confronts the West, σ. 122-23 καὶ 248-49. R. L. Wolff - H.W. Hazard, The Later Crusades, 1189-1311, in A History of the Crusades, II, Philadelphia 1962, σ. 181-82.

της τύφλωσης στον 'Αλέξιο (ε') Δούκα «επίσης και γιατί ο Μούρτζουφλος οικειοποιήθηκε τον αυτοκρατορικό τίτλο»^{287α}.

Δέ μου φαίνεται να εύσταθη ή γνώμη πως ο 'Αλέξιος (γ') 180 εξουδετέρωσε διὰ της τύφλωσης τὸ Μούρτζουφλο γιὰ νὰ δώσει σὲ λίγο τὴν Εὐδοκία 262 στὸ Λέοντα Σγουρό^{287β}.

'Απ' τὴ Μοσυνόπολη, ὅπου διέπραξε αὐτὸ τὸ ἐγκλημα, ὁ 'Αλέξιος (γ') 'Αγγ. Κομν. 180 κατάφυγε στὴ Θεσσαλονίκη²⁸⁸, καὶ ἔπειτα, λόγω τῆς προσέγγισης τῆς στρατιᾶς τοῦ Βονιφάτιου τοῦ Montferrat, πῆγε στὴ Λάρισα, κάτω ἀπ' τὴν προστασία τοῦ ἄρχοντα ἡ τ ὄ ρ α ν ο υ τοῦ Ναυπλίου καὶ τῆς Κορίνθου Λέοντα Σγουροῦ, στὸν ὁποῖον ἔδωσε σὲ γάμο - τρίτος αὐτὸς γάμος τῆς - τὴν κόρη τοῦ Εὐδοκία 262²⁸⁹.

'Ενῶ ὁ Βονιφάτιος τοῦ Montferrat πολιορκοῦσε τὸ Σγουρό καὶ τὴν Εὐδοκία 262 στὴν Κόρινθο, ὁ 'Αλέξιος (γ') 180 μαζί με τὴ γυναίκα τοῦ Εὐφροσύνη Δούκαινα Καματηρή καὶ τὴ μικρὴ συνοδία του, θέλοντας νὰ καταφύγῃ στὸν ἄλλοτε ἐχθρὸ του καὶ πρωτεξάδελφό του Μιχαήλ (α') Δούκα Κομνηνὸ 'Αγγελο 174, τὸν ἰδρυτὴ ἑνὸς νέου ἑλληνικοῦ ἀνεξάρτητου κράτους στὶς δυτικὲς ἐπαρχίες τῆς κατασπαραγμένης ἀπ' τὴ Λατινοκρατία τέως ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, κατευθύνθηκε πρὸς τὰ βουνὰ τῆς 'Ηπειροῦ.

'Αλλὰ «ὁ βασιλέας τῆς Θεσσαλονίκης» Βονιφάτιος τοῦ Montferrat, μὴ θέλοντας νὰ τοῦ ξεφύγῃ ὁ πρῶν αὐτοκράτορας ποὺ μπορούσε νὰ γίνῃ ἕνα πῖονι γιὰ διάφορα προσχήματα στὰ χέρια τῶν ἰσχυρῶν τῆς ἡμέρας, ἔστειλε ξοπίσω του μιά ομάδα ἰπποτῶν, οἱ ὁποῖοι βρῆκαν καὶ συνέλαβαν τὸν 'Αλέξιο (γ') 'Αγγ. Κομν. 180 καὶ τὴν Εὐφροσύνη, καὶ κατὰ διαταγὴ τοῦ Βονιφάτιου, στάλθηκαν στὸν 'Αλμυρό, στὸν κόλπο τοῦ Βόλου²⁹⁰.

Στὸν 'Αλμυρό δὲν ἔμειναν γιὰ πολὺ, γιατί κατὰ διαταγὴ καὶ πάλι τοῦ Βονιφάτιου, μεταφέρθηκαν στὴ Θεσσαλονίκη, ὅπου τοὺς ὑποδέχτηκε ἡ πρῶν νύφη τους, ἡ χήρα τοῦ 'Ισαάκιου (β') 'Αγγ. 183 καὶ κατόπι σύζυγος τοῦ Βονιφάτιου, Μαργαρίτα - Μαρία τῆς Οὐγγαρίας²⁹¹. Καθὼς ὅμως οἱ Θεσσαλονικεῖς στασίασαν κατὰ τοῦ Βονιφάτιου καὶ τῆς κυβέρνησης τῆς Μαργαρίτας - Μαρίας τῆς Οὐγγαρίας, καὶ αὐτὴ ἡ τελευταία περιορίστηκε στὴν ἀκρόπολη τῆς μακεδονικῆς μεγαλόπολης, καὶ ἕνας κάποιος Βλάχος

287α. Βλ. Alice Gardner, *The Lascarids of Nicaea*, London 1912, σ. 68.

287β. Βλ. B. Hendrickx - C. Matzukis, *Alexis V Doukas Mourtzouphlos: His life, reign and death*, Ἑλληνικά 31 (1979), σ. 129 ἢ μελέτη κατὰ τ' ἄλλα σπουδαία.

288. Γ. 'Ακροπολίτης, σ. 9, ἐκδ. Heisenberg; σ. 11, ἐκδ. Bonn.

289. Χωνιάτης, σ. 803-4' κατὰ Γ. 'Ακροπολίτην ὁ γάμος ἐγίνε στὴν Κόρινθο, ποὺ δὲν εἶναι ἀκριβές, βλ. σ. 13, ἐκδ. Heisenberg, καὶ σ. 15, ἐκδ. Bonn.

290. Χωνιάτης, σ. 808.

291. Γ. 'Ακροπολίτης, σ. 12-13, ἐκδ. Heisenberg; σ. 14, ἐκδ. Bonn; Villehardouin, τ. II, σ. 117, § 309.

πού ονομαζόταν Ἐτζυϊσμένος ἔγινε κύριος τῆς Θεσσαλονίκης, ὁ Βονιφάτιος προσκλήθηκε ἐπειγόντως μὲ γράμματα τῆς γυναίκας του καὶ βασιλισσας, καὶ φτάνοντας στὴ Θεσσαλονίκη, ἔσπειρε τὸν τρόμο στοὺς κατοίκους τῆς ἄλλων δήμευσε τὶς περιουσίες, ἄλλους σκότωσε, ἄλλους κρέμασε τόσο ἀπ' τοὺς κοινούς ἀνθρώπους τοῦ λαοῦ ὅσο καὶ ἀπ' τοὺς ἱερωμένους²⁹².

Τότε καὶ τὸν δὺσπραγο ἀνάμεσα στοὺς βασιλεῖς Ἀλέξιο (γ') Ἄγγ. Κομν. 180 καὶ τῆς γυναίκα του Εὐφροσύνη, πρόσταξε νὰ τοὺς μεταφέρουν στὴν Ἰταλία, ὅπου καὶ τοὺς φυλάκισαν στὸ Montferrat, κάτω ἀπ' τὴ φύλαξη τοῦ μαρκησίου Γουλιέλμου (Guillaume) IV, γιοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Βονιφάτιου στὴ μαρκωνία τοῦ Montferrat²⁹³.

Ὁ ἀρχοντας τῆς Ἠπειροῦ Μιχαὴλ (α') Δούκας Κομνηνός Ἄγγελος 174, καθὼς πληροφορήθηκε τὴν οἰκτρὴ τύχη τοῦ αὐτοκρατορικοῦ του ξαδέλφου, πρόσφερε στὸ Βονιφάτιο μεγάλο ποσὸν ὡς λύτρα γιὰ τὴν ἀπολευτέρωσή του. Κ' ἔτσι ἓνα καράβι πού ξεκίνησε ἀπ' τὴν Ἰταλία, ἔφερε τὸν Ἀλέξιο (γ') 180 καὶ τὴν Εὐφροσύνη στὴ Σαλαγορά, τὸ λιμάνι τῆς Ἄρτας, ὅπου ἀφοῦ καταβλήθηκαν τὰ λύτρα, παραδόθηκαν στὸν ξάδελφό τους Μιχαὴλ 174²⁹⁴.

Λίγο μετὰ τὴν παραμονὴ τοῦ πρώην αὐτοκρατορικοῦ ζεύγους στὴν Ἠπειρὸ²⁹⁵, ὁ Μιχαὴλ 174, ἐνῶ τὴν πρώην αὐτοκράτειρα Εὐφροσύνη κράτησε μὲ κάθε τιμὴ κοντὰ του στὴν Ἄρτα, τὸν Ἀλέξιο (γ') Ἄγγ. Κομν. 180 ἐφοδίασε μὲ ὅ,τι χρειαζόταν γιὰ νὰ πάη στὴ Μ. Ἀσία κοντὰ στὸ φίλο του σουλτάνο τοῦ Ἰκονίου Chiyath al - Din Kai - Kosrou I²⁹⁶.

Αὐτὸν τὸν Σελτζουκικὴ σουλτάνο ἀνάφερα πρὸ πάντων διὰ μακρῶν, ὅπου καὶ τὸν ἀφήσαμε νὰ ζῆ ἐκπτώτος στὴν ΚΠολη²⁹⁷. Κατὰ τὴν ἀπόδραση τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἄγγ. Κομν. 180 ἀπ' τὴν ΚΠολη, ἔφυγε μαζί του καὶ ὁ Καί - Kosrou. Ἀλλὰ δὲν πέρασε πολὺς καιρὸς καὶ ἔφτασε ἀπ' τὸ Ἰκόνιο ἓνας Τούρκος πού τοῦ ἀνάγγειλε ἐμπιστευτικὰ πῶς ὁ ἀδελφός του σουλτάνος Rukn - al - Din Soliman II πέθανε (1204) καὶ ἄφησε διάδοχό του τὸ γιό του Kilidj - Arslan III πού δὲν ἦταν παρὰ ἓνα παιδί. Ντύθηκε τότε ὁ Καί - Kosrou μὲ ρούχα ζητιάνου καὶ μαζί μὲ τὸν Τούρκο πού τοῦ ἔφερε τὸ νέο,

292. Χωνιάτης, σ. 818-19.

293. Villehardouin, τ. II, σ. 116-18, § 309. Εἶναι ἓνα λάθος τοῦ Χωνιάτη, σ. 819 πού λέει: διαποντίους τῶ τῶν Ἀλαμανῶν ἐξέπεμψεν ἀρχοντι.

294. Ἰωβ μοναχός, Βίος ὁσίας Θεοδώρας, PG 127, στ. 904: Ἀνώνυμος de Gaète, Riant, *Exuviae*, I, σ. 153: *Continueur de la chronique génoise de Caffaro*, Muratori, SRI., τ. V, σ. 391, πού λέει πῶς ἀπ' τὴ Θεσσαλονίκη ὁ Ἀλέξιος (γ') 180 καὶ ἡ γυναίκα του στάλθηκαν στὴ Γένοβα πάνω σὲ μὰ γαλέρα πού οδηγούσε ὁ Henri de Carmandino. Ἀπ' τοὺς ἐρευνητὲς ὁ D.M. Nikol, *The despotate of Epiros*, σ. 14-5, δέχεται τὴ φυλάκισή τους στὴ Θεσσαλονίκη, ἐνῶ ὁ J. Longnon, *L' empire latin de Constantinople*, σ. 126, δέχεται τὴ φυλάκισή τους στὸ Montferrat.

295. Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 14, ἐκδ. Heisenberg; σ. 16, ἐκδ. Bonn.

296. Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 13-14, ἐκδ. Heisenberg; σ. 15-16, ἐκδ. Bonn.

297. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 124-133 καὶ 137-142.

ἀναχώρησε ἀμέσως γιὰ τὸ Ἰκόνιο, ὅπου φτάνοντας ἀναγνωρίστηκε ἀπ' τοὺς δικούς του καὶ ἀνακηρύχθηκε σουλτάνος, ἐνῶ ὁ μικρὸς Killidj - "Arslan III κάτω ἀπὸ ἀγνωστες συνθήκες βρέθηκε στραγγαλισμένος.

Ὁ Καί - Κοσροῦ I, μετὰ τῆ δευτέρῃ ἀνοδῶ του στὸ θρόνο, συνήψε συμμαχία εἰρήνης μὲ τὸν ἀνασηλωτῆ τῆς ἐξόριστῃς ἐλληνικῆς αὐτοκρατορίας Θεόδωρο (α') Κομνηνὸ Λάσκαρι, τοῦ ὁποῖου τῆ σύζυγο Ἄννα Δ. Ἄγγ. 261 θεωροῦσε ὡς ἀδελφή, καθὼς εἶχε υἱοθετηθῆ ἀπ' τὸν πατέρα τῆς Ἀλέξιο (γ') Ἄγγ. Κομν. 180²⁹⁸.

Καὶ ὅταν ὁ πεθερὸς τοῦ σουλτάνου, ὁ Μανουὴλ Μαυροζώμης Κομνηνὸς 241 προσπαθοῦσε μὲ τῆ βοήθειά του νὰ ἀναγορευτῆ αὐτοκράτορας καὶ νὰ καταλάβῃ ὅλη τῆ γύρω ἀπ' τὸν Μαίανδρο ποταμὸ χώρα, ὁ Καί - Κοσροῦ I κατὰ τῆ συμμαχία ποὺ ἔκανε μὲ τὸ Θεόδωρο (α') Κ.Λ., τὸν παρακάλεσε νὰ παραχωρήσῃ ἓνα μέρος τῶν ἐδαφῶν ποὺ εἶχε κυριεύσει στὸν πεθερὸ του²⁹⁹.

Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά ὁ Καί - Κοσροῦ I ἦταν ὁ κύριος σύμμαχος τοῦ Λατίνου αὐτοκράτορα τῆς ΚΠολης Ἑρρίκου τῆς Φλάνδρας³⁰⁰, ποὺ ἦταν ἓνας ἀντίπαλος τοῦ Ἑλληνα αὐτοκράτορα (τῆς Νίκαιας) Θεόδωρου (α') Κομν. Λάσκαρι.

Σκοπὸς τοῦ Μιχαὴλ (α') Δ.Κ. Ἄγγ. 174 τῆς Ἡπείρου ἦταν μὲ τὴν ἀποστολὴ τοῦ Ἀλέξiou (γ') 180, νὰ δημιουργῆσι δυσκολίες στὸ ἀνατολικὸ ἐλληνικὸ κράτος τῆς Νίκαιας, ἐνῶ ὁ φίλαρχος καὶ συγχρόνως ἀνίκανος Ἀλέξιος (γ') ἀποσκοποῦσε στὴν ἀνάκτηση τοῦ βυζαντινοῦ θρόνου ποὺ μὲ ἓνα ἐγκλημα ἀπόχτησε καὶ ποὺ ἀστοργα ἐγκατάλειψε στὴν ὥρα τοῦ κινδύνου.

Στὴν Ἀσία, ὅπου ἔφτασε μαζί μὲ τὸν Κωνσταντίνου Δούκα Κομνηνὸ 170, ἑτεροθαλὴ ἀδελφὸ τοῦ Μιχαὴλ 174, ποὺ τοῦ ἔδωσε αὐτὸς ὁ τελευταῖος, πῆγε στὴν Ἀπάλεια καὶ προσῆλθε στὸ σουλτάνο Chiyath al - Din Καί - Κοσροῦ I, τὸν Ἰ α θ α τ ἰ ν η ν, ὅπως τὸν λέει ὁ Ἀκροπολίτης, καὶ ἐκλιπάρησε τῆ βοήθειά του γιὰ τὴν ἐκδίωξη τοῦ γαμβροῦ τοῦ Θεόδωρου (α') Κομν. Λάσκ. Θύμισε στὸ σουλτάνο τὴν παλιά τους φιλία, τοῦ περιέγραψε λυπητερὰ τὰ παθήματά του καὶ τοῦ ὑποσχέθηκε σ ω ρ ο ὕ ς χ ρ η μ ἄ τ ω ν, ἀντὶ, ὅπως λέει ὁ Γρηγοράς, «νὰ ἐκτείνῃ εὐχαριστήρια χέρια πρὸς τὸ Θεό, ὁ ὁποῖος διασκέδασε τὸ σάλο τῆς πολυαρχίας καὶ ἔφερε τοὺς Ἑλληνας, ὅσοι ἐξέφυγαν ἀπ' τὸ λατινικὸ χεῖμῶνα καὶ κλύδωνα, σὲ σωτήριον λιμάνι, καὶ νὰ ζητήσῃ κι αὐτὸς ἐλπίδα παρηγορίας καὶ ἀνάπαυση ἀπ' τῆ μακρὰ πλανώμενη ζωὴ του»³⁰¹.

Τὶς αὐθεντικὰς πληροφορίες μᾶς δίνει ὁ Ἀκροπολίτης. Μᾶς λέει πὼς τὸ

298. Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 14, ἐκδ. Heisenberg σ. 16, ἐκδ. Bonn.

299. Χωνιάτης, σ. 827 καὶ 842.

300. J. Longnon, L' Empire latin de Const/ple, σ. 126.

301. Νικηφόρος Γρηγοράς, ἐκδ. Bonn, τ. I, σ. 16-7.

1210 ο Καί - Κοσρού Ι έστειλε στο Θεόδωρο (α') που βρισκόταν στη Νίκαια μιά πρεσβεία που με αυτή τον καλούσε να παραδώσει τόν θρόνο στον πεθερό του και νόμιμο αυτόκράτορα, «γιατί είναι άδικο να κρατη μιά έξουσία που δέν του άνήκει». Αύτά βέβαια δέν ήσαν παρά ένα πρόσχημα, ένώ στην πραγματικότητα άποσκοπούσε να γίνη κύριος όλης τής χώρας που κατείχε ο Θεόδωρος (α'). Με πολύ δημοκρατικό τρόπο ο Θεόδωρος (α') ρώτησε τούς έπιτελείς και τούς ύπηκόους του, ποιόν άπ' τούς δυό προτιμούν ως βασιλέα τους, τόν ίδιο ή τόν πεθερό του Άλέξιο (γ') 180, και όλοι με μιά φωνή του άπάντησαν, «ή μαζί του να ζήσουν ή μαζί του να πεθάνουν».

Πάιρνοντας θάρρος άπ' αυτή τή διαβεβαίωση, βγήκε άπ' τή Νίκαια με τόν στρατό του και γλήγορα έφτασε στη Φιλαδέλφεια.

Ο στρατός του άποτελούνταν άπό δυό χιλιάδες ίππεις, που άπ' αυτούς όκτακόσιοι ήσαν μισθοφόροι Λατίνοι, άντρες έμπειροπόλεμοι· ο στρατός του σουλτάνου άνερχόταν σε είκοσι περίπου χιλιάδες πεζούς και ίππεις. Οι έχθροπραξίες έγιναν τήν άνοιξη του 1211, κυρίως γύρω άπ' τήν Άντιόχεια του Μαϊανδρου ποταμού, τήν όποία ο σουλτάνος πολιορκούσε.

Οι Λατίνοι μισθοφόροι έδειξαν μεγάλο ήρωισμό, προκαλώντας τόν έχτρώ τρομερές άπώλειες· σχεδόν όλοι τους έπεσαν στο πεδίο τής μάχης.

Με τόν προσωπικό του όμως θάρρος και τήν άντίληψη του ο Θεόδωρος (α') έγινε και πάλι κύριος τής κατάστασης και στην έπόμενη συμπλοκή ο σουλτάν Καί - Κοσρού Ι σκοτώθηκε πιθανόν άπ' τόν ίδιο τόν Θεόδωρο (α'). "Όπως μäs λέει ο σύγχρονος Άκροπολίτης, ο σουλτάνος «έπεσε σαν άπό ένα πύργο (άπ' τή φοράδα που καβαλλίκευε) και άμέσως τόν κεφάλι του κόπηκε, χωρίς να ξέρουν άπό ποιόν». "Ετσι άπό νικημένος, έγινε νικητής ο γενναίος Έλληνας βασιλέας.

Στήν ίδια μάχη πιάστηκε αιχμάλωτος και ο άπαίσιος Άλέξιος (γ') Άγγ. Κομν. 180, τόν όποίο ο γαμβρός του, ο γενναίοψυχος Θεόδωρος (α'), τόν τίμησε όπως έπρεπε στο ύψηλό του αξίωμα και τόν όδήγησε στη Νίκαια, όπου άφου πρόσταξε να του άφαιρέσουν τά βασιλικά παράσημα, τόν έκλεισε στη μονή του Υακίνθου, και εκεί σε λίγο πέθανε, κατά τόν καλοκαίρι του 1211, ένώ λίγο προηγουμένως πέθανε στην Άρτα και ή γυναίκα του Εύφροσύνη Δούκαινα Καματηρή, και σ' αυτή τήν πόλη τάφηκε³⁰².

302. Άκροπολίτης, σ. 14-7, έκδ. Heisenberg, και σ. 16-20, έκδ. Bonn· Εφραίμιος, σ. 306-8, στίχ. 7577-631, έκδ. Bonn· Επιστολαί Ίννοκεντίου ΙΙΙ, ΧΙΙΙ, 184, έκδ. Migne ΙΙ, 354· Επιστολή Λατ. αυτόκράτορα τής ΚΠολης Έρρίκου, 532· Νικηφόρος Γρηγοράς, τ. Ι, σ. 19-20· Aboul-Fedá, Histoire universelle, έκδ. Slane εις ΗΟΟ, τ. Ι, σ. 86. Πρβλ. Ά. Μηλιαράκης, Ιστορία Νικαίας - Ήπειρου, σ. 81-3· J. Longnon, L' empire latin de Const/nople, σ. 126· Α.Α. Vasiliev, Ιστορία, σ. 636· γιά τή χρονολογία, G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 452· Α. Guillou, La civilisation byzantine, σ. 502· Ο θρόνος πός ο Άλέξιος (γ') 180 τυφλώθηκε άναφέρεται άπ' τόν Θεόδωρο Σκουταριώτη, ΜΒ Σάθα, τ. 7 (1894), σ. 457, και άβάσιμα τόν θρόλο αυτόν υιοθέτησαν ζένοι

Ἔτσι τελείωσε μέσα σ' ἓνα μοναστήρι τὴν ἄδοξη ζωὴ του, ὁ εὐτελής αὐτὸς μονάρχης, ὁ Ἀλέξιος (γ') Ἄγγ. Κομν. 180 ὁ Βαμβακοράβδης· τὴ στιγμὴ ποὺ πήγαινε νὰ κάνῃ τὸ τελευταῖο του ἐγκλημα κατὰ τῆς πατρίδας του καὶ νὰ δυναμώσῃ τὸν πανίσχυρο στὴ Μ. Ἀσία ἐχθρὸ τῆς, μετὰ τὴν ἦττα καὶ τὸ φόνο τοῦ προστάτη του Σελτζουκίδη, ἔδωσε κύρος στὸ νέο Ἑλληνα αὐτοκράτορα, ὁ ὁποῖος ἔτσι ἀνανέωσε τὶς παλιὲς παραδόσεις τῶν ἀγῶνων ἐναντίον τοῦ Ἰσλάμ καὶ γέμισε χαρὰ καὶ θάρρος τὶς καρδιὲς τῶν Ἑλλήνων, ὄχι μόνο στὴν Ἀσία ἀλλὰ καὶ στὴν Εὐρώπη, καθὼς γιὰ πρώτη φορὰ εἶδαν στὴ Νίκαια ἓνα πιθανὸ κέντρο τῆς μελλοντικῆς τους ἐνότητος.

Ὁ Νικήτας Χωνιάτης ἔγραψε, ἐξυμνώντας τὴ νίκη τοῦ Θεόδωρου (α') Κομν. Λάσκαρι, ἓνα μακρὸ καὶ στομφώδη πανηγυρικόν³⁰³, ἐνῶ ὁ ἀδελφός του, ὁ πρῶν Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Χωνιάτης, ἔστειλε στὸ Θεόδωρο (α') ἀπ' τὴν Κέα, ὅπου περνοῦσε τὶς τελευταῖες μέρες τῆς ζωῆς του, ἓνα συγχαρητήριο γράμμα μετὰ τὸ ὁποῖον ἐξέφραζε τὴν εὐχὴ του, ὅπως ὁ Θεόδωρος (α') «ἀποκαταστήσῃ τὸ θρόνον τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου στὴ θέσῃ ποῦ ὁ Κύριος ἀπὸ παλιὰ εἶχε ἐκλέξει». Θεώρησε τὴ μάχη τῆς Ἀντιόχειας τοῦ Μαϊάνδρου «ὡς μιὰ ἀνταπόδοση τῆς μάχης τοῦ Μυριοκέφαλου καὶ βρῆκε πὼς ἡ ἀγία ψυχὴ τοῦ μακαρίτη βασιλέα Μανουὴλ (α') Κ. 81 θὰ χρεωστοῦσε χάρη στὸ Θεόδωρο (α')». «Ἀπ' τοὺς βασιλεῖς τοῦ Βυζαντίου δὲ θεώρησε ἄλλους ἰσοστάσιοις πρὸς τὸ Θεόδωρο (α') παρὰ τὸν Ἡράκλειον ἀπ' τοὺς παλιούς καὶ τὸ Βασίλειον (β') τὸ Βουλγαροκτόνον ἀπ' τοὺς νεώτε-
ρους»³⁰⁴.

Μαζὶ μετὰ τὸν Ἀλέξιο (γ') Ἄγγ. Κομν. 180 σχεδὸν ἔφυγε ἀπ' τὸν κόσμον, ὅπως σημειώσα πρὸ πάντων, στὸ δυτικὸ ἀνεξάρτητο ἑλληνικὸ Κράτος καὶ ἡ γυναῖκα του, ἡ ἄλλοτε πανίσχυρη αὐγοῦστα Εὐφροσύνη Δούκαινα Καματηρή, ποῦ παρὰ τὴν εὐφυλίαν της ἔβλαψε κι αὐτὴ ἀπ' τὴν πλευρὰ της τὸ Βυζάντιον.

181. Μιχαὴλ Ἄγγελος (γένν. περὶ τὸ 1154 - †;)

Ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος² τεταρτότοκος γιὸς τοῦ Ἀνδρόνικου Δούκα Ἄγγελου 93 καὶ τῆς Εὐφροσύνης Κασταμονίτισσας³ γεννήθηκε περὶ τὸ 1154⁴.

νομισματολόγοι καὶ ἐρευνητές, ὁ Souley, Essai de classification des suites monétaires Byzantines, σ. 392, ὁ Sabbatier, Descript. gén. des monnaies Byz., τ. I, σ. 16, καὶ τ. II, σ. 288, καὶ ὁ Buchon, Rech. et mat., τ. I, σ. 75.

303. Νικήτας Χωνιάτης, Εἰς τὸν βασιλέα κύρ Θεόδωρον τὸν Λάσκαριν, ὅτε ἐφόνευσεν τὸν σουλτάνον Ἰκονίου, ἐκδ. Van Dieten, Orationes et Epistulae, σ. 170-75.

304. Μιχαὴλ Χωνιάτης, Τὰ Σωζόμενα, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, τ. II, σ. 353-56, ἀριθ. 179: Τῷ βασιλεῖ τῷ Λάσκαρι τῆς Ἀνατολῆς.

Μέχρι σήμερα «δέν έχει βρεθῆ μνεία στις πηγές ενός καίσαρα Μιχαήλ "Αγγελου», τὸν ὁποῖον ἀναφέρει ἡ σφραγιδα⁵, γι' αὐτὸ καὶ ὑποθέτομε πὼς αὐτὸς θὰ εἶναι ὁ τέταρτότοκος γιὸς τοῦ Ἀνδρόνικου Δούκ. "Αγγ. 93⁶: στὴν τελευταία αὐτῆ περίπτωση τὸν τίτλο τοῦ καίσαρα θὰ ἔλαβε ἀπ' τὸν ἀδελφὸ του αὐτοκράτορα Ἰσαάκιο (β') "Αγγ. 183, κατὰ τὴν ἀνοδο αὐτοῦ τοῦ τελευταίου στὸν αὐτοκρατορικὸ θρόνο.

Φαίνεται πὼς ὁ αὐτοκράτορας ἐπιφύλαξε τὸν μὲν τίτλο τοῦ σεβαστοκράτορα, ἀφοῦ ἴσως διήλθαν ἀπ' αὐτὸν τοῦ καίσαρα⁷, στοὺς πρεσβύτερους ἀδελφούς του Κωνσταντῖνο 178, Ἰωάννη 179 καὶ Ἀλέξιο 180, καὶ τὸν τίτλο τοῦ καίσαρα στοὺς νεώτερους Μιχαήλ 181 καὶ Θεόδωρο 182, στὸν ὁποῖο ἴσως καὶ παράμειναν.

Ὁ Μιχαήλ "Αγγ. 181, καθὼς φαίνεται, πέθανε πρόωρα, ἀγνωστο ἂν στὸν καιρὸ τοῦ Ἰσαάκιου (β') "Αγγ. 183 (1185-1195) ἢ σὲ κείνον τοῦ Ἀλέξιου (γ') "Αγγ. Κομν. 180 (1195-1203), καὶ μᾶλλον πρὶν τὸ 1199, ἂν δεχτοῦμε πὼς οἱ τρεῖς ἀδελφοὶ ποὺ σ' αὐτῆ τῆ χρονολογία ἀναφέρει ὁ Χωνιάτης⁸, ἦσαν ὁ Κωνσταντῖνος 178, ὁ Ἰωάννης 179 καὶ ὁ Θεόδωρος 182.

Εἶναι βέβαιο πὼς καὶ ὁ Μιχαήλ "Αγγ. 181 τυφλώθηκε ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο (α') Κ. 87, ἀγνωστο κάτω ἀπὸ ποιῆς συνθήκες, γιατί καθὼς μαθαίνομε «ὁ λωβηρήρας (=ὁ λουβιάρης, ὁ κακοποιὸς) Ἀνδρόνικος (α') Κ. 87 μόνον ἀπ' τοὺς ἀδελφούς δέν τύφλωσε -δὲ λογαριάζεται φυσικὰ ὁ Ἰσαάκιος "Αγγ. 183- τὸν Ἀλέξιο "Αγγ. 180»⁹.

- 181.1. Γὰ τὸ ὄνομα ποὺ φέρει ὁ τεταρτότοκος γιὸς τοῦ Ἀνδρόνικου Δούκ. "Αγγ. 93, βλ. Γε-νεαλογία μου, τ. Α', σ. 661-62 καὶ ὑ. 25 καὶ 31, καθὼς καὶ σ' αὐτὸν ἐδῶ τὸν τόμ. Β', προσωπογραφία Μιχαήλ (α') Δούκ. Κομν. "Αγγ. 174, ὑ. 1. Ἡ γνώμη τοῦ G. Ostrogorsky, *The rise of the family of the Angeloi*, σ. 121, ὑ. 7 καὶ Στέμμα πὼς ὁ τεταρτότοκος γιὸς ἔφερε τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα του ('Ανδρόνικος) δέν εὐσταθεῖ καὶ πρέπει νὰ ἀπορριφθῆ.
2. V. Laurent, *Bulles métriques*, ἀριθ. 135, σ. 329.
Zacos-Veglery, ἀριθ. 2741, σ. 1550.
Ἐπισφραγιζοὺς ἡ χαρὰ τῶν Ἀγγέλων
τοὺς Ἀγγέλου καίσαρος Μιχαήλ λόγους.
3. Zacos-Veglery, ἀριθ. 2741, σ. 1551: In searching for an acceptable solution, we would advance the hypothesis that both caesars were brothers of Isaakios II. In fact, Andronikos Doukas Angelos (93), who married Euphrosyne Kastamonitissa, had six sons: Constantine (178), John (179), Alexios III (180), Isaakios II (183), Theodore (182) and another son born between Alexios (180) and Isaakios (183). (Choniates, Bonn, p.319)... τοὺς ἕξι υἱοὺς παραλαβὼν... It is possible that the unknow son was the Michael of our seal.
4. Βλ. προσωπογραφία Κωνσταντῖνου Κομν. "Αγγ. 178, ὑ. 5.
5. V. Laurent, *Bulles métriques*, ἀριθ. 135, σ. 329.
6. Zacos-Veglery, ἀριθ. 2741, σ. 1551.
7. Βλ. προσωπογραφία Ἰωάννη "Αγγ. 179, ὑ. 12.
8. Χωνιάτης, σ. 660-61.
9. Χωνιάτης, σ. 590: ὄν (τὸν Ἀλέξιο "Αγγ. 180) μόνον ἀπὸ πάντων (τῶν ἀδελφῶν) ὁ λωβητήρ Ἀνδρόνικος οὐκ εἶσινάτο.

182. Θεόδωρος Ἄγγελος (γένν. περί τὸ 1155– ἴμετὰ τὸ 1199)

Ὁ Θεόδωρος¹ Ἄγγελος² πεμπτότοκος γιὸς τοῦ Ἀνδρόνικου Δούκα Ἄγγελου 93 καὶ τῆς Εὐφροσύνης Κασταμονίτισσας³ γεννήθηκε περί τὸ 1155⁴.

Ὁ Θεόδωρος Ἄγγ. 182 περί τὸ 1173 παντρεύθηκε μὲ κάποια, ποὺ δὲν ξέρομε οὔτε τ' ὄνομά της οὔτε τὴ γενιά της, καὶ ἀπ' αὐτὴ ἀπόχτησε τὸ πῶς λίγο ἓνα γιό, τὸν Ἀνώυμον Ἄγγελον 263⁵.

Ὁ Θεόδωρος Ἄγγ. 182, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι ἀδελφοὶ του, πήραν μέρος στὴν πρώτη κατὰ τοῦ τύραννου Ἀνδρόνικου Κ. 87 συνωμοσία τῆς ἀριστοκρατίας τὸ 1182 ἢ μετὰ τὴν ἀνοίξη τοῦ 1183⁶. Μετὰ τὴν ἀποτυχία αὐτῆς τῆς συνωμοσίας, καθὼς μᾶς εἶναι γνωστό, ἐνῶ οἱ ἄλλοι συνωμότες πιάστηκαν καὶ τυφλώθηκαν, οἱ πῶς πολλοὶ ἀπ' τὸ ἓνα μάτι, ὁ Ἀνδρόνικος Δ. Ἄγγ. 93 μαζὶ μὲ τοὺς γιούς του, πέτυχε νὰ διαφύγῃ μὲ ἓνα πλοῖο καὶ νὰ καταλήξῃ στὴν Ἄκρα τῆς Συρίας⁷.

Ἐκεῖ οἱ γιοὶ τοῦ Ἀνδρόνικου 93, καὶ ἀνάμεσά τους ὁ Θεόδωρος 182, βαρέθηκαν νὰ περιμένουν μιὰ ἀλλαγὴ τῆς κατάστασης στὴν ΚΠολη, καὶ μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς γύρισαν πίσω στὸ Βυζάντιο. Ἡ κατάσταση ποὺ συνάντησαν ἦταν ἀφόρητη καὶ ὄλο προχωροῦσε στὸ χειρότερο.

Καθὼς οἱ δυὸ νεώτεροι Ἄγγελοι, ὁ Θεόδωρος 182 καὶ ὁ Ἰσαάκιος 183, κατάλαβαν τοὺς σκοποὺς τοῦ τυράννου πὼς ἀποβλέπει στὴν καθάραιση καὶ ἐξόντωση τοῦ νόμιμου αὐτοκράτορα Ἀλέξιου (β') Κ. 155 καὶ στὸ σφετερι-

182. 1. Ὀνομάστηκε Θεόδωρος ἴσως σὲ τιμὴ καὶ θύμιση τῆς ἐκ πατρὸς μάμης του πο ρ φ υ ρ ο γ ἔ ν ν η τ η ς Θεοδώρας Κ. 38' πάνω σ' αὐτὴ τὴν ὀνοματοθεσία, βλ. προσωπογραφία Θεοδωροῦ Δούκ. Κομν. Ἄγγ. 168: ὑ. 1. Ἄς μὴ ξεχνᾶμε πὼς καὶ ὁ ἐκ μητρὸς θεῖος του λεγόταν Θεόδωρος Κασταμονίτης, βλ. Χωνιάτης, σ. 574-75, καὶ δὲν ἀποκλείεται σὲ τιμὴ αὐτοῦ τοῦ θεῖου του νὰ πῆρε τὸ ὄνομα Θεόδωρος.

2. Μὲ τὴν ἐπωνυμία Ἄγγελος ἀναφέρεται ἀπ' τὸ Χωνιάτη, σ. 349, 372 καὶ 374.

3. Ὁ Χωνιάτης, σ. 374, μᾶς λέει πὼς ὁ Θεόδωρος Ἄγγ. 182 τυφλώθηκε ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο (α') Κ. 87, καὶ ὁ ἴδιος, σ. 660, μᾶς λέει πὼς τρεῖς ἀπ' τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ Ἀλέξιου (γ') Ἄγγ. Κομν. 180 τυφλώθηκαν ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο (α') Κ. 87. Μπορεῖ κανεὶς νὰ δεχθῆ, βλ. G. Ostrogorsky, *Vozuzsenie roda Angelov*, σ. 121 καὶ 129 (στέμμα), πὼς οἱ τρεῖς αὐτοὶ ἀδελφοὶ τοῦ Ἀλέξιου 180 καὶ ἄρα γιοὶ τοῦ Ἀνδρόνικου 93 καὶ τῆς Εὐφροσύνης θά ἦσαν ὁ Κωνσταντῖνος Κομν. Ἄγγ. 178, ὁ Ἰωάννης Ἄγγ. 179 καὶ ὁ Θεόδωρος Ἄγγ. 182. Ἐξάλλου μᾶς εἶναι γνωστό πὼς ἀπ' τοὺς ἑξὶ γιούς τοῦ Ἀνδρόνικου 93 καὶ τῆς Εὐφροσύνης ὁ λ ο υ β ἰ ἄ ρ η ς Ἀνδρόνικος (α') Κ. 87 τυφλώσε τοὺς τέσσερις ἀπ' τοὺς ἀδελφοὺς ἐκτὸς τοῦ Ἰσαάκιου Ἄγγ. 183 καὶ τοῦ Ἀλέξιου Ἄγγ. 180, βλ. Χωνιάτης, σ. 590.

4. Βλ. προσωπογραφία Κωνσταντῖνου Κομν. Ἄγγ. 178, ὑ. 5.

5. Χωνιάτης, σ. 660-61.

6. Χωνιάτης, σ. 345.

7. Χωνιάτης, σ. 345-46' *Magni Presbyteri, Chronicon*, εἰς MGH., *Scriptores*, τ. XVII, σ. 511.

σμό του θρόνου, τράβηξαν για τις πόλεις της Μ. Ἀσίας, ο πρώτος στην Προύσα και ο δεύτερος στη Νίκαια, και αφού έγιναν δεχτοί απ' τους κατοίκους, τους ξεσήκωσαν σε επανάσταση κατά του τυράννου.

Ἔνα απ' τὰ προσήματα που επικαλέστηκε ο Ἀνδρόνικος Κ. 87 για να πείση τὴ φύλη συμμορία του νὰ τὸν ἀναγορεύσει αὐτοκράτορα, στὶς ἀρχές του Σεπτεμβρίου τοῦ 1183, ἦταν ἡ ταυτόχρονη επανάσταση τῶν δυο μικρασιατικῶν πόλεων καὶ ἡ εἰσδοχή σ' αὐτές τῶν δυο Ἀγγέλων ἀδελφῶν⁸.

Ἔτσι συναυτοκρατόρησε ὁ τύραννος μετὸν παναφήλικα (=ἀνήλικο) νόμιμο αὐτοκράτορα Ἀλέξιο (β') Κ. 155, καὶ σὲ λίγο διὰ τῶν ὀργάνων του ἐπνίξε τὴ νύχτα μέσα στὸν ὕπνο του τὸν ἀτυχο γιό του μεγαλόφρονα Μανουήλ (α') Κ. 81⁹.

Ἡ επανάσταση φούντωνε στὴ Μ. Ἀσία κατὰ τοῦ σφετεριστῆ, καὶ κοντὰ στὴ Νίκαια, καὶ τὴν Προύσα προστέθηκε καὶ τὸ Λοπάδιο¹⁰, καὶ κράτησε πάνω ἀπὸ ἑπτὰ μετὸ ὀχτῶ μηνες¹¹.

Τὴν ἀνοιξη μετὰ καλοκαίρι τοῦ 1184 ὑποτάχθηκε ἡ Νίκαια, τῆς ὁποίας ὁ ἀρχηγὸς Ἰσαάκιος Ἀγγ. 183 εὐτυχῶς διασώθηκε ἀπ' τὰ νύχια τοῦ τυράννου, γιὰ νὰ χρησιμοποιηθῆ ἀργότερα, ὅπως ἡ θεῖα πρόνοια ἐπιφύλαξε ὡς καταλυτῆς τῆς ἀρχῆς καὶ ἐκτελεστῆς τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87¹².

Μετὰ τὴν ὑποταγὴ τῆς Νίκαιας ὁ φονιάς - αὐτοκράτορας προχώρησε πρὸς τὴν Προύσα μετὰ «τις στρατιωτικὲς τάξεις» που εἶχε μαζί του καὶ οἱ ὁποῖες εἶχαν ἐνεργήσει καὶ τὴν κατὰ τῆς Νίκαιας ἐπιχείρηση. Καὶ ἀμέσως ἔβαλε χάρακα (=στρατοπέδευσε), κατὰ τὸ νότιο μέρος τῆς πόλης, ὅπου τὸ τεῖχος φαινόταν προσιτό, γιὰτὸ ὁ χώρος ἦταν ἰσόπεδος, καὶ ὄχι ὅπως τὰ λοιπὰ μέρη τῆς πόλης που ἦσαν πετρώδη καὶ ὑψώνονταν πρὸς κάποιον λόφο, ἔτσι που νὰ δείχνουν ἀπόκρημνα καὶ ἀπὸ φυσικοῦ τους ὀχυρωμένα¹³.

Τὴν ἄλλη μέρα ἀρχισε τὶς πολιορκητικὲς ἐπιχειρήσεις. Καὶ ἐνῶ οἱ πολιορκητικὲς μηχανές καὶ οἱ ἄντρες δὲν κάθονταν μετὰ δεμένα τὰ χέρια ἀλλὰ ἔκαναν ὅ,τι ἔπρεπε, ὁ ἴδιος ὁ Ἀνδρόνικος (α') 87 τόξευε βέλη κατὰ τῆς πόλης, στὰ ὁποῖα εἶχε καρφώσει πιττάκια (αὐτοκρατορικὰ γράμματα) καὶ πού μετὰ αὐτὰ ὑποσχόταν ἀλλαγὴ τῆς τακτικῆς του καὶ γενικὴ ἀμνηστία, ἀν ἐπιαναν καὶ θανάτωναν τὸν ἀρχηγό τους Θεόδωρο Ἀγγ. 182, «τὸν ἀγοραῖο Λαχανᾶ καὶ τὸν ἀσύνητο Συνέσιο» (=διεφθαρμένους διοικητικοὺς ὑπαλλήλους) καὶ τοὺς ὁμόφρονές τους. Καὶ αὐτὸ τὸ ἔκανε ὄχι λίγες μέρες¹⁴.

8. Χωνιάτης, σ. 349.

9. Χωνιάτης, σ. 349-55.

10. Χωνιάτης, σ. 363.

11. Σύμφωνα μετὰ τὸν Ο. Jurewicz, *Andronikos I. Komnenos*, Amsterdam 1970, σ. 135, ἡ επανάσταση ἀρχισε τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1183 καὶ τελείωσε μετὰ τὴν ὑποταγὴ τῶν πόλεων στὸν Ἀνδρόνικο (α') 87 τὴν ἀνοιξη μετὰ καλοκαίρι τοῦ 1184.

12. Χωνιάτης, σ. 371.

13. Χωνιάτης, σ. 371.

14. Χωνιάτης, σ. 371-72. Γιὰ τὸν Λαχανᾶν καὶ Συνέσιον, βλ. καὶ Χωνιάτην, σ. 374 καὶ 430.

Ο πόλεμος που γινόταν κατά της Προύσας δεν ήταν καθόλου πιο μικρός από κείνον που έγινε έναντιον της Νίκαιας και σε τίποτε δε διέφερε κατά το μένος που είχαν οι άντρες, καθώς πολεμούσαν με τα αυτοκρατορικά τάγματα, και κατά την εκδήλωση του μίσους τους κατά του Ἀνδρόνικου (α΄) 87, που ήταν και η αίτια της επανάστασης της πόλης¹⁵.

Ἡ Προύσα ήταν μιὰ πόλη καλά ὀχυρωμένη με πολλούς και ἰσχυρούς πύργους και τὰ τείχη τοῦ νότιου μέρους ἦσαν διπλά, και πολλές φορές τὴν ἡμέρα οἱ Προυσαεῖς ἔκαναν ἐξόδους και συμπλέκονταν με τοὺς αυτοκρατορικούς, και δὲν ἦσαν λίγα τὰ θύματα και ἀπ' τὰ δυὸ μέρη σ' αὐτὲς τὶς συγκρούσεις. Στὸ τέλος ὁμως τὰ νότια τείχη δὲν ἄντεξαν στὰ πλήγματα που δέχονταν ἀπ' τὶς ἐλεπόλεις και ὅλα ἔδειχναν πὼς θὰ καταπέσουν. Αὐτὸ ἔφερε σύγχυση στοὺς ἀμυνομένους πάνω στὰ τείχη, οἱ ὅποιοι και ἐγκατάλειψαν τὶς θέσεις τους. Ἀπὸ δῶ και πέρα εὐκόλη ἦταν ἡ εἴσοδος τοῦ ἐχτροῦ μέσα στὴν πόλη, τόσο ἀπ' τὰ τείχη που σ' αὐτὰ ἀνέβαιναν με σκάλες χωρὶς νὰ συναντήσουν ἐμπόδια, ὅσο και ἀπ' τὶς πύλεις, που ἀνοίχτηκαν ἀπ' αὐτοὺς που πέτυχαν νὰ μποῦν στὴν πόλη ἀπ' τὰ τείχη¹⁶.

Καθὼς ἡ πόλη δὲ παραδόθηκε διὰ συνθήκης ἢ συμφωνίας, στὸν αυτοκράτορα, ἢ με τὴ θέλησή τους δὲν ἀνοιξαν οἱ Προυσαεῖς τὶς πύλεις, ἀλλὰ με πόλεμο ἡ πόλη κυριεύτηκε, ὁ Ἀνδρόνικος (α΄) δὲ μεταχειρίστηκε τοὺς κατοίκους ὡς ἕνας πρὸς βασιλέας, που θὰ ἔσωζε τοὺς ἄλλοτε ὑπηκόους του και που πάλι ὑπηκοοὶ του θὰ γίνονταν, ἂν και γιὰ ἕνα διάστημα στασίασαν, οὔτε ἀπλὰ σὰν ἕνας ἄνθρωπος που εἶχε νὰ κἀνὴ με συνανθρώπους του, ἀλλὰ ἔπασσε πάνω τους σὰν ἕνα διψασμένο θεριὸ και τοὺς κατασπάραζε, ἄλλου κόβοντας τὸ λαιμὸ, ἄλλου χύνοντας τὰ ἐντόσθια ἔξω, ἐνῶ ἄλλον μεταχειριζόταν ἀκόμη και χειρότερα, και γενικά, ἀφοῦ τοὺς κατασπάραζε, τοὺς ἔρριχνε ἀπὸ γκρεμοὺς και βουνὰ και βάραθρα¹⁷.

Πολλοὺς κατὰστροψε και ἀφάνισε, και σὲ ἄλλους, καταμερίζοντας τὴν ἀλλοκοτιὰ τοῦ θυμοῦ του, ἐπέβαλε διαφόρων εἰδῶν και τρόπων τιμωρίες¹⁸.

Τὸν ἀρχηγὸ τῆς στάσης Θεόδωρο Ἄγγ. 182, που ἦταν μέσα στὸ ἄνθος τῆς νιότης του¹⁹, ἀφοῦ τὸν τύφλωσε, τὸν ἀνέβασε πάνω σ' ἕνα γαδούρι και τὸν ἔβγαλε ἔξω ἀπ' τὰ ὄρια τῆς Αὐτοκρατορίας πρὸς τὴν κατεύθυνση τοῦ

15. Χωνιάτης, σ. 372.

16. Χωνιάτης, σ. 372-73.

17. Χωνιάτης, σ. 373.

18. Χωνιάτης, σ. 374.

19. Γεννημένος περὶ τὸ 1155, ὁ Θεόδωρος Ἄγγ. 182 ἦταν τὴ στιγμὴ τῆς τύφλωσής του περίπου 29 χρονῶ. Οἱ φράσεις τοῦ Χωνιάτη, σ. 374⁹ και²²: «ἤθεον ὄντα και τὸν ἴουλον πρῶτως χνοάζοντα» και «ῥκτειράν τε τὸν μείρακα», δείχνουν ἀπροσάρμοστες, και μᾶς ὀδηγοῦν πολλές φορές, καθὼς μάλιστα εἶναι φράσεις πηγαῖες, σὲ λανθασμένα συμπεράσματα ὡς πρὸς τὴν ἡλικία τοῦ ἥρωα. Παρατηρεῖται στοὺς Βυζαντινοὺς συγγραφεῖς, στοὺς ἱστορικούς ἀλλὰ πὶο

σουλτανάτου του Ἰκονίου, καὶ πρόσταξε νὰ τὸν ἀφήσουν ἐκεῖ, γιὰ νὰ τὸν πᾶν τὸ ὑποζύγιο αὐτόματα ὅπου θέλει, κ' ἔτσι νὰ τὸν φᾶνε τὰ ἀγρία θηρία ἄλλὰ κάποιοι φιλεύσπλαχνοὶ Τοῦρκοι συνάντησαν τὸν τυφλὸ καὶ τὸν λυπήθηκαν, καὶ τὸν πῆραν στὶς σκηνές τους καὶ τὸν περιποιήθηκαν, ὅπως ὁ καλὸς ἐκεῖνος Σαμαρείτης τοῦ εὐαγγελίου²⁰.

Τοὺς δυστυχισμένους ἐκείνους κρατικοὺς ὑπαλλήλους, τὸν Λέοντα Συνέσιο καὶ τὸ Μανουὴλ Λαχανά, καὶ μερικοὺς ἄλλους περὶ τοὺς σαράντα, τοὺς κρέμασε ἀπ' τὰ δέντρα τῆς Προύσας, πάρα πολλοὺς δὲ ἄλλους τιμώρησε μὲ διάφορες σκληρὲς σωματικὲς ποινές ἄλλων τοὺς ἔκοψε τὰ χέρια, ἄλλων τοὺς ἔκοψε τὰ δάχτυλα καὶ ἄλλων τὰ πόδια, «σάν οἱ ἄνθρωποι νὰ ἦσαν κλήματα ποὺ αὐτὸς τὰ κλάδευε». Πολλῶν ἀνθρώπων τοὺς ἔκοψε τὰ χέρια, καὶ ὄχι πιὸ λίγους τύφλωσε κι ἀπ' τὰ δυὸ μάτια ἄλλους τύφλωσε ἀπ' τὸ δεξιὸ μάτι, ἐνῶ τοὺς ἔκοψε τὸ ἀριστερὸ πόδι, καὶ πάλι ἄλλοι ἔπαθαν τὸ ἀντίθετο. Ἔτσι, ἀφοῦ ἐγκλημάτισε στὴν Προύσα ὁ Ἀνδρόνικος (α') 87, ἀχρηστεύοντας νεαροὺς καὶ γενναίους στρατιῶτες, πέρασε στὸ Λοπάδιο, ὅπου ἔκανε τὰ ὅμοια, κι ἀπὸ κεῖ τράβηξε γιὰ τὰ παλάτια τῆς ΚΠολης, «ἀφήνοντας τὰ σώματα τῶν Προυσαέων κρεμασμένα πάνω στὰ δέντρα σάν σταφύλια»²¹.

Λεπτομέρειες γιὰ τὴν ἡγετικὴ δραστηριότητα τοῦ Θεόδωρου Ἄγγ. 182 στὴ σπουδαία αὐτὴ ἐπανάσταση δὲν ἔχομε.

Δὲ θὰ γύρισε στὴν ΚΠολη παρὰ μετὰ τὴν πτώση τοῦ Ἀνδρόνικου (α') 87 καὶ τὴν ἀνοδο στὸ θρόνο τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183: Καὶ πάλι δὲν ξέρομε ποιὸν τίτλο ἀπόνειμε στὸ Θεόδωρο 182 ὁ αὐτοκρατορικός ἀδελφός του ἑκεῖνο ποὺ ἀπὸ ἐγκυρες πηγές μαθαίνομε εἶναι πὼς στοὺς πρεσβύτερους ἀδελφούς του Κωνσταντῖνο 178 καὶ Ἀλέξιο 180 ὁ Ἰσαάκιος (β') 183 ἀπόνειμε τὸν τίτλο τοῦ **σε βα σ τ ο κ ρ ἄ τ ο ρ α**, ἐνῶ ἀπὸ ὀρισμένα στοιχεῖα²² μπορεῖ κανεὶς νὰ ὑποθέσῃ πὼς στοὺς δυὸ νεώτερους Μιχαὴλ 181 καὶ Θεόδωρο 182 ἀπόνειμε τὸν τίτλο τοῦ **κ α ἰ σ α ρ α**.

Τὸ Θεόδωρο Ἄγγ. 182, κατὰ ποῦ φαίνεται, συναντᾶμε στὴ γνωστὴ οἰκο-

πολὺ στοὺς ρήτορες, μὰ φυσικὴ ροπή, ποὺ δὲν εἶναι ἀπαλλαγμένη κάποιας ἐπιτήδευσης, νὰ ἐπεκτείνουν χωρὶς νὰ πρέπῃ τὸ χρόνο τῆς πρώτης νεότητος, γιὰ νὰ οἰκτείρουν τὸ περιγραφόμενον πρόσωπο ποὺ πρόωρα τυφλώθηκε ἢ πέθανε καὶ νὰ κάνουν πιὸ ἐντονη τὴν ἀντιπαραβολὴ πρὸς τὸ χρόνο τῆς ὄριμης ἡλικίας ἢ τοῦ γήρατος. Ὁ μητροπολίτης Φιλιππουπόλεως Μιχαὴλ Ἰταλικός, μιλώντας γιὰ τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 35 τὸ 1116, λέει γι' αὐτὸν τὴν ἴδια μὲ τὸ Χωνιάτη φράση: «παῖς ἔτι καὶ οὐπω τὸν ἰουλον ἐξανθῶν, οὐπω παραλλάττων σχεδὸν τὸν μείρακα», (βλ. Μιχ. Ἰταλικού, *Lettres et discours*, ἔκδ. P. Gautier, σ. 84²⁴ 25), ἀν καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 35 εἶχε τότε μιὰ ἡλικία 25 χρονῶ, ὡς γεννημένος στὶς 18 τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1091. Βλ. πάνω σ' αὐτὸ τίς παρατηρήσεις τοῦ P. Gautier, Μιχ. Ἰταλικού, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 84, ὑ. 7, καὶ σ. 182, ὑ. 4.

20. Χωνιάτης, σ. 374.

21. Χωνιάτης, σ. 374-75.

22. Βλ. προσωπογραφίαι Ἰωάννη Ἄγγ. 179, ὑ. 12, καὶ Μιχαὴλ Ἄγγ. 181, ὑ. 2.

γενειακή διένεξη τῶν Ἀγγέλων γιὰ τὴν ἀνάδειξη διαδόχου τῆς βασιλείας τὸ 1199, ὅταν ὁ ἑστεμμένος ἀδελφός τους Ἀλέξιος (γ') Ἰγγ. Κομν. 180 εἶχε μιὰ βαριά κρίση στὴν ἀρρώστια του. Ὁ Θεόδωρος Ἰγγ. 182 πρόβαλε τότε ὡς ὑποψήφιο διάδοχο τὸ γιό του Ἀνώνυμο Ἰγγελο 263²³.

183. Ἰσαάκιος (β') Ἰγγελος (γένν. ΙΧ. 1156–† τέλη Γενάρη ἢ ἀρχές Φλεβάρη 1204)

Ἡ ζωή του καὶ ἡ βασιλεία του

Ὁ Ἰσαάκιος¹ (β') Ἰγγελος² ἔκτος κατὰ σειρά γιός τοῦ Ἀνδρόνικου Δούκα Ἰγγελοῦ 93 καὶ τῆς Εὐφροσύνης Κασταμονίτισσας³ γεννήθηκε τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1156⁴.

Ὁ Ἰσαάκιος Ἰγγ. 183 μαζί με τὸν πατέρα του καὶ τοὺς ἀδελφούς του πήρε μέρος τὸν Ἰούλιο τοῦ 1182 ἢ μετὰ τὴν ἀνοίξη τοῦ 1183 στὴν πρώτη κατὰ τοῦ τύραννου Ἀνδρόνικου Κ. 87 συνωμοσία τῆς ἀριστοκρατίας, καὶ μετὰ τὴν ἀποτυχία τῆς, διέφυγε με τοὺς δικούς του με ἓνα πλοῖο⁵.

Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1183 – ἂν δεχτοῦμε τὴ δευτέρη χρονολογία πολὺ γρήγορα γύρισε ἀπ' τὴν ἀλλοδαπή – τὸν βλέπομε νὰ βρίσκεται μαζί με τὸ Θεόδωρο Καντακουζηνό, ἐπικεφαλῆς τῆς ἐπανάστασης τῆς Νίκαιας⁶. Μετὰ τὴ γενναία ἐξόρμηση τοῦ Θεόδωρου Καντακουζηνοῦ γιὰ νὰ σκοτώσῃ τὸν τύραννο Ἀνδρόνικο (α') Κ. 87 καὶ τὸν κακότυχο θάνατό του, οἱ Νικαεῖς πρόσφεραν τὴ γενικὴ ἀρχηγία τοῦ ἀγώνα στὸν Ἰσαάκιο Ἰγγ. 183, ἀλλ' αὐτὸς «ὑπόνωθρος ὢν καὶ κατ' Αἰνείαν τοῦ μάχεσθαι ἀφιστάμενος... οὐ περι πολλοῦ τὸν ἡγεμόνα ἐτίθετο»⁷.

23. Χωνιάτης, σ. 660-61.

183. 1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρός θείου του Ἰσαάκιου Ἰγγ. Δούκα 96.

2. Πάντοτε ἀναφέρεται ὡς Ἰγγελος, βλ. Χωνιάτης, σ. 444, 464, κ.ά. καὶ ποτὲ ὡς Δούκας ἢ Κομνηνός.

3. Χωνιάτης, σ. 319. Βλ. καὶ προσωπογραφία Ἀλέξιου (γ') Ἰγγ. Κομν. 180, ὑ. 4.

4. Χωνιάτης, σ. 596: οὕτω τεσσαράκοντα ἔτη γεγεννημένος ὀνηνικά τῆς βασιλείας καθήρητο.

5. Χωνιάτης, σ. 345-46' Magni Presbyteri, Chronicon, MGH, 55., τ. XVII, σ. 511.

6. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 586, ὑ. 413-14, καὶ σ. 588, ὑ. 425-429.

7. Χωνιάτης, σ. 368.

Και όχι μόνο δε δέχτηκε την άρχηγία, αλλά σιγά-σιγά μάρανε το ζήλο τῶν αγωνιστῶν, ἀποβλέποντας στή σύναψη μιᾶς σύμβασης μέ τόν Ἐνδρόνικο (α΄) Κ. 87, δηλ. νά ὑποταχθῆ ἡ Νίκαια σ' αὐτόν⁸.

Ἀκόμη μαθαίνομε πῶς πολλές φορές ἐπέπληττε τὸ Θεόδωρο Καντακουζηνό πού ἀπ' τὰ τείχη χυδαῖα ἐβρίζε τόν Ἐνδρόνικο (α΄), «τόν χριστόν κυρίου», κάτι πού δέν ἦταν παρά μιὰ ἀναγνώριση τῆς αὐτοκρατορικῆς του ιδιότητος⁹.

Ὁ Ἐνδρόνικος (α΄) Κ. 87 γιά ὅλα αὐτὰ ἐπαίνεσε τόν Ἰσαάκιο Ἐγγ. 183 καί μέ «χρηστές ἐλπίδες» τόν ἔστειλε τότε στήν ΚΠολη, κατά τήν ἀνοιξη μέ καλοκαίρι τοῦ 1184¹⁰, «θέλοντας, κατά θεία πρόνοια, νά θρέψη καί νά περιθάλη τὸ μελλοντικό ἐξολοθρευτὴ του καί καταλυτὴ τῆς βασιλείας του»¹¹.

Ὁ Ἐνδρόνικος (α΄) Κ. 87 εἶχε πολὺ κακὴ γνώμη γιά τόν Ἰσαάκιο Ἐγγ. 183 τόν θεωροῦσε ὡς ἓνα ἀνθρῶπο «μαλθακὸ καί ἀνάξιο», γι' αὐτὸ καί θεώρησε ὡς «μωρία» τήν εἰσήγησιν τοῦ κ ρ ι τ ῆ τοῦ β ἡ λ ο υ Ἰωάννη, τοῦ γιοῦ τοῦ ἀ π ο τ υ ρ ᾶ, νά πισοτῆ ὁ Ἰσαάκιος Ἐγγ. 183 καί νά θανατωθῆ, ἄλλη ὁμως γνώμη φαίνεται πῶς εἶχε ὁ λ ο γ ο θ ἔ τ η ς τοῦ δ ρ ὀ μ ο υ Στέφανος Ἁγιοχριστοφορίτης, πού ἦταν ὁ πιὸ κύριος ὑπουργός καί τὸ ν ε ῦ ρ ο τοῦ καθεστῶτος¹².

Οἱ συνθήκες κάτω ἀπ' τίς ὁποῖες ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἐγγ. 183 κατάλυσε τήν τυραννία τοῦ Ἐνδρόνικο (α΄) Κ. 87 καί ἀνέβηκε στοῦ θρόνο τῶν καισάρων τῆς Νέας Ρώμης μᾶς εἶναι γνωστές¹³.

Στις 12, ΙΧ, 1185 ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἐγγ. 183 ἐγινε κύριος τῆς ἀρχῆς
Πιστός βασιλεύς, Ἐγγέλων πρωτοστάτης,
οὐ τόξα χαλκᾶ καί σιδηρᾶ συντρίβων,
ὡσπερ κατεσπάθησε τήν τυραννίδα,

.....
καί πᾶσαν ἐκδυθέντες αἰσχροπραξίαν
ζωὴν πολυχρόνιον αἰτήσασθέ μοι
τῆς βασιλικῆς Ἐγγελοπροστασίας^{13α}.

φώναζαν οἱ κόλακες Βυζαντινοί, ἐνῶ ὄχι καί πολὺ σωστά ὁ ἴδιος στοὺν αὐτὸ του πίστευε πῶς ἀναφερόταν ἢ πρόρρηση:

8. Χωνιάτης, σ. 368-69.

9. Χωνιάτης, σ. 371.

10. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α΄, σ. 588, ὑ. 425.

11. Χωνιάτης, σ. 371.

12. Χωνιάτης, σ. 443-44. Γιά τὸ «ἀπό Τυρᾶ» τοῦ Χωνιάτη εἰς ἀ π ο τ υ ρ ᾶ ν (=αὐτόν πού φτάνει καί πουλάει ἀπότυρα), βλ. Φ. Κουκουλέ, Βυζαντινῶν τινῶν ἐπιθέτων σημασία καί ὀρθογραφία, ΕΕΒΣ 5(1928), σ. 3-4.

13. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α΄, σ. 615-19, ὑ. 520-524, καί σ. 622-23, ὑ. 530-532.

13α. Θεόδωρος Βαλαμῶν, Εἰς τὸν ἱστορηθέντα βασιλέα κύριον Ἰσαάκιον ἐντὸς τοῦ λούματος τῆς ἁγίας Θεοτόκου τῆς Ὁδηγητρίας, Wiener Studien 25 (1903), Ἐπιγράμματα, ἐκδ. Κ. Horna, σ. 190-91, στίχ. 19-21 καί 25-27, ἀριθ. XXVII (=27).

«πρώτως γάρ ἔχεις ἀρετάς ἄλλων πλεόν

.....
 ὡς ἐν βραχεῖ γάρ εὐτυχήσεις τὸ κράτος»^{13β}.

«Καθὼς ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 βασιλεύσει, μᾶς λέει ὁ Χωνιάτης, κατὰ τὸν πιὸ ἀριστο τρόπο, ὑποκρινόταν τὸν δίκαιο, πλούσια ἀλείβοντας τὸ κεφάλι του μὲ τὸν ἔλεο τῶν φτωχῶν καὶ μέσα σὲ κρυφὰ δῶματα μιλώντας μὲ τὸ Θεὸ καὶ Πατέρα ποῦ βλέπει αὐτὰ ποῦ ὁ καθένας ἔχει μυστικά μὲσ' τὴν ψυχὴ του»^{13γ}.

Πρῶτη δουλειὰ τοῦ νέου βασιλεῆ ἦταν νὰ μαζέψῃ γύρω του ὄλους ἐκείνους ποῦ ὁ Ἀνδρόνικος (α΄) Κ. 87 ἐξόρισε ἢ δήμευσε τὶς περιουσίες τους ἢ τύφλωσε ἢ κατὰ οἰονδήποτε ἄλλο τρόπο ἀκρωτηρίασε, καὶ ὄχι μόνο νὰ τοὺς δώσῃ πίσω ὅσα ἐκείνος τοὺς πῆρε, ἀλλὰ καὶ πλούσια νὰ τοὺς περιποιηθῇ καὶ νὰ τοὺς εὐεργετήσῃ^{13δ}.

Ὁ ἐνθουσιασμός ποῦ ἐπικράτησε μὲ τὴν κατάλυση τῆς τυραννίας ἦταν ἀφάνταστος.

«Οἱ πολῖτες καθὼς θεώρησαν τὴ βασιλεία τοῦ νέου κυρίου σὰν μιὰ μετάβαση ἀπ' τὸ χειμῶνα στὴν ἀνοιξὴ καὶ ἀπ' τὴν τρικυμία στὴ γαλήνη, ἔτρεχαν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Αὐτοκρατορίας, ὄχι μόνο οἱ στρατιωτικοὶ ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπόμαχοι, πρὸς τὴ βασιλεύουσα, γιὰ δυὸ κύριους λόγους: πρῶτο νὰ πολεμήσουν ἐναντίον τῶν μεγαλοφρόνων Νορμανδῶν τῆς Σικελίας, οἱ ὁποῖοι ἐνῶ ἤδη εἶχαν κυριεύσει τὴ Θεσσαλονίκη καὶ τὴν Ἀμφίπολη, ἀπειλοῦσαν νὰ καταλάβουν καὶ τὴ μεγαλόπολη τὴν περὶ ὧν ἡμεῖς, καὶ δεῦτερο νὰ δοῦν καὶ νὰ ἀπολαύσουν τὸν ἐλευθερωτὴ Μωυσὴ καὶ τὸ νέο Ζωροβάβελ ποῦ τοὺς λευτέρωσε ἀπ' τὴν αἰχμαλωσία, γιὰτὶ ἔτσι ἔκριναν καὶ χαρακτήριζαν τὸν Ἰσαάκιο (β΄) Ἄγγ. 183»¹⁴.

Γιὰ νὰ ἐνισχύσῃ ὁ νέος κύριος τὴ θέση του καὶ γιὰ νὰ ξεκαθαρίσῃ τοὺς λογαριασμούς του μὲ τὸ καθεστῶς τοῦ προκατόχου του ποῦ εἶχε τυφλώσει τοὺς τέσσερις ἀπ' τοὺς πέντε ἀδελφούς του¹⁵, προχώρησε στὴν ἐκμηδένιση τῶν μελῶν τῆς οικογενείας του ὁ γιὸς καὶ συμβασιλέας του Ἰωάννης Κ. 162 τυφλώθηκε καὶ σὲ λίγο σφάχτηκε¹⁶, ὁ συνετὸς πρεσβύτερος γιὸς του Μανουὴλ Κ. 161 τυφλώθηκε τὴν ἴδια μέρα τῆς ἀνόδου στὸ θρόνο τοῦ νέου κυρίου, ἀλλὰ ἐπέζησε τῆς τύφλωσής του¹⁷, καὶ τέλος ὁ ἀνεπιός του Ἰσαάκιος Κ. 160 ρίχτηκε στὴ φυλακὴ, γιὰ νὰ πεθάνῃ ἀργότερα ἀπ' τὰ βασανιστήρια, καθὼς νόμισε πῶς μπορούσε νὰ διεκδικήσῃ τὸ στέμμα¹⁸. Δυὸ βρέφη

13β. Χωνιάτης, σ. 464-65.

13γ. Χωνιάτης, σ. 465.

13δ. Χωνιάτης, σ. 465.

14. Χωνιάτης, σ. 465-66.

15. Χωνιάτης, σ. 590 καὶ 660.

16. Βλ. προσωπογραφία Ἰωάννη Κ. 162, ὑ. 23.

17. Βλ. προσωπογραφία Μανουὴλ Κ. 161, ὑ. 59.

ὅμως, τὸν Ἀλέξιο Κ. 243 καὶ τὸ Δαβίδ Κ. 244, τοὺς γιούς τοῦ Μανουήλ Κ. 161, δὲν τὰ ἔθιξε καθόλου¹⁸.

Τὰ μέλη τῆς νέας δυναστείας, θεῖοι, ἀδελφοὶ καὶ γαμβροὶ τοῦ νέου αὐτοκράτορα, τιμῆθηκαν μὲ τοὺς ὑψηλοὺς τίτλους τοῦ *σεβαστοκράτορα* καὶ τοῦ *καίσαρα*.

Ὁ πρωτεξάδελφός του Μανουήλ Καμ. Κομν. Δούκ. Ἄγγ. 175 ἔλαβε τὸ ἀξίωμα τοῦ *πρωτοστράτορα*. Ἄλλοι πρωτεξάδελφοὶ σημειώνονται ἀπλὰ ὡς «ἐξάδελφοὶ τῆς ἁγίας αὐτοῦ βασιλείας», χωρὶς εἰδικὴ τιτλοφορία κατὰ τὰ ἔθνη τῶν Κομνηνῶν, ὅπως ὁ Μανουήλ Ἄγγ. 189α. Ἐνας «περιπόθητος γαμβρός τοῦ ἐνθέου αὐτοῦ κράτους» ὁ Ἀνδρόνικος Κομνηνός Δούκας Παλαιολόγος σημειώνεται μὲ τὸν ὑψηλὸ τίτλο τοῦ *πρωτοπανσεβαστοῦπέρτατου*, ὁ ὁποῖος τιτλοῦχος ἔπεται ἀπὸ κείνον ποὺ φέρει τὸν τίτλο τοῦ *πρωτοστράτορα*, δηλ. τοῦ Μανουήλ Καμ. Κομν. Δούκ. Ἄγγ. 175.

Ὁ ἐκ μητρὸς θεῖος τοῦ αὐτοκράτορα, ὁ Θεόδωρος Κασταμονίτης, ἔλαβε τὸ ἀξίωμα τοῦ *μεγάλου λογοθέτου*, ἀλλὰ εἶχε τὰ βασιλικά προνόμια νὰ ἔχη φάλαρα καὶ σέλα κόκκινα αὐτοκρατορικά καὶ νὰ ὑπογράφη «τοὺς τόμους τῶν δημοσίων λόγων καὶ τὰ γραμμάτια» μὲ κόκκινη μελάνη, ὅπως ὁ αὐτοκράτορας, καὶ τὸ πῖδ σπουδαῖο, νὰ ψάλλουν οἱ κόλακες κατὰ τὶς εἰσόδους τοῦ στοῦς ναοὺς καὶ τὶς μονές, ὅπως σ' αὐτῆ τῆς Παντάνασσας, «τὸν δεσπότην καὶ βασιλέα ἡμῶν», κάτι «ποῦ ἔφερε τοὺς πῖδ συνετοὺς σὲ ἐπιληψία, γιὰ τὸ παράξενο τοῦ ἀκούσματος»^{18β}.

Ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἄγγ. 183 ἦταν ἓνας εὐρωστος ἄντρας μέσου ἀνασθηματος, κοκκινωπὸς στὴν ὄψη καὶ κοκκινομάλλης, χωρὶς νὰ ἔχη συμπληρώσει τὰ τριάντα τοῦ χρόνια, ὅταν τυχαῖα καὶ ἀνέλπιστα ἀνέβηκε στὸ θρόνο¹⁹.

Ἐνας κόλακας, καὶ αὐτὸς δὲν εἶναι ἄλλος ἀπ' τὸν ἀδελφὸ τοῦ ἱστορικοῦ Νικήτα Χωνιάτη, ὁ μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Χωνιάτης, μᾶς κάνει αὐτῆ ἐδῶ τὴν προσωπογραφία του: «Καθὼς εἶχε ἓνα σῶμα δυνατὸ καὶ ὠραῖο, ὁ Θεὸς ἔπλασε τὴν ψυχὴν του δεχτικὴν μάθησης καὶ τοῦ φύσηξε μιά τέτοια

18. Βλ. προσωπογραφία Ἰσαάκιου Κ. 160, ὑ. 5 καὶ 6.

18α. Βλ. προσωπογραφία Μανουήλ Κ. 161, ὑ. 62-64.

18β. Πρακτικὰ συνόδου τοῦ 1191, ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, ΑἴΣ τ. 2(1894), σ. 362 Ζαχος - Veglery, ἀριθ. 2743, σ. 1553-54' ἀριθ. 2742, σ. 1552-53' ἀριθ. 2741, σ. 1550-52' ἀριθ. 2747, σ. 1558-59. Γιὰ τὸν Ἀνδρόνικο Κομν. Δούκ. Παλ., βλ. καὶ πῖδ κάτω, ὑ. 35. Γιὰ τὸ Θεόδωρο Κασταμονίτη, βλ. καὶ πῖδ κάτω, ὑ. 29-32, καὶ Χωνιάτης, σ. 575-76: προῖων δὲ καὶ φάλαρα ὀξυβαφῆ αὐτῶ ἐνέδωκεν ἔχει τοῦ ἱεροῦ σχοινίσματος ὄντι πρότερον, καὶ ἐφεστρίδα τοιαύτην ἐν τῷ ἵππεύειν κεκτῆσθαι, καὶ διὰ βαφῆς ὁμοίας ὑποσημαίνεσθαι τοὺς τόμους τῶν δημοσίων λόγων καὶ τὰ γραμμάτια... καὶ ὁ Κασταμονίτης μετὰ φύσηματος καὶ πολυσοχίας ἀρχικωτάτης τῆς μονῆς τῆς Παντανάσσης διὰ τῆς ἀγορᾶς ἐπεφοίτησε, τὰ ὅσα τελέσων τῆ μεταστάσει τῆς Θεομήτορος, ὅτε καὶ πρῶτως ἀκούσας δεσπότης καὶ βασιλεὺς, ἐπεὶ καὶ τοῦτο προσεφεῖτο ἐπιλέγειν τοῖς κόλαξι καὶ τοῖς αἰκάλλειν εἰσθῶσι τοὺς δυναστεύοντας, ἔδοξε τοῖς κομψοτέροις τῶν συνελθόντων εἰς ἐπιληψίαν ἀποκλίνειν διὰ τὸ καινότερον τοῦ ἀκούσματος.

19. Νικήτας Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 596.

πνοή για να γίνει ένα έκμαγεϊο κάθε καλοῦ, και τοῦ στάλαξε ἀκράτητη ὀρμή και θάρρος... Στὸ χρώμα ἦταν λευκόξανθος, τὸ κεφάλι του χρυσαφένιο, τὰ μαλλιά του πυκνά σὰν τὰ ἔλατα, τὰ μάτια του σὰν τοῦ περιστεριοῦ, τὰ σαγόνια του σὰν φιάλες γεμάτες ἀρώματα και μύρα, τὰ χεῖλη του σὰν κρίνα, τὰ χέρια του τορνευτὰ και χρυσὰ και ὁ φάρυγγας του ἕνας γλυκασμός...»¹⁹α.

Στὸ χαρακτήρα πρέπει νὰ ὁμολογήσωμε πὼς τὸν ἔχουν ἀδικήσει οἱ μεταγενέστεροι πού μᾶς λένε πὼς ἦταν «ἕνας φιλήδονος, μικρόψυχος και ὀλοστρόγγυλο μηδενικό»²⁰. Χωρὶς ἀμφιβολία δὲν ἦταν ἕνας μεγαλεπήβολος και ἕνας ἀντρας μεγάλης πολιτικῆς ὀλκῆς και στεροῦνταν στρατιωτικῆς και διοικητικῆς προπαρασκευῆς γιὰ τὶς εὐθύνες του ὡς αὐτοκράτορα²¹, «ἀλλὰ δὲν ἦταν και ὁ δειλὸς και ἀδύναμος πού συνήθως μᾶς παρουσιάζουν» χωρὶς ἀμφιβολία ἡ βασιλεία του δὲν ὑπῆρξε εὐτυχῆς, ἀλλὰ παρὰ τὴν οἰκρότητα τῆς κατάστασης, ὁ ροῦς τοῦ νορμανδικοῦ και βουλγαρικοῦ πολέμου δείχνει πὼς κάτω ἀπ' τὴ βασιλεία του, ἡ Αὐτοκρατορία δὲν ἔδειξε τὴν ἴδια στρατιωτικὴ ἀδυναμία, ὅπως κάτω ἀπ' τὴ βασιλεία τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87»²².

Ἀπ' τὰ πρῶτα χρόνια τῆς ζωῆς τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἰγγ. 183 λίγα γνωρίζομε ἡ ἀνατροφή του ὑπῆρξε σὰν κι αὐτὴ ἐνὸς ἀριστοκράτη. Οἱ Νορμανδοὶ στρατηγοὶ πρὶν ἀπ' τὴν ἦττα τους στὸ γράμμα πού τοῦ ἔστειλαν, ἔκαναν ὑπαινιγμούς γιὰ τὴν κακὴ φοίτησή του ὡς μαθητῆ και σημειῶναν πὼς τὸ μόνο πού φοβόταν ἦταν νὰ μὴ λάβῃ ἀπ' τὸ δάσκαλο «κωλοράβδια»²³.

Ὁ Ἰσαάκιος Ἰγγ. 183, ὅπως και πολλοὶ εὐγενεῖς τοῦ περιβάλλοντος τοῦ Μανουῆλ (α') Κ. 81, ἀγαποῦσε τὴν πολυτέλεια και τὴν ἐπίδειξη. Λουζόταν συχνά, πρᾶμα πού ὁ Χωνιάτης θεωροῦσε πολυτέλεια, χρησιμοποιοῦσε ἀρώματα, ντυνόταν μὲ μεγάλη ἐπιδειξιμανία και σὰν νιόγαμβρος ἦ σὰν ἡλιος ἀπὸ περιλαμπρὴ λίμνη διέσχιζε τὰ διαμερίσματα τῶν ἀνακτόρων. Ἐπιδειχτικὸς σὰν τὸ παγώνι, ποτὲ δὲ φοροῦσε τὸ ἴδιο φόρεμα γιὰ δευτέρη φορά. Μετακινοῦνταν συχνά μέσα στὰ διάφορα παλάτια του, μέσα και ἔξω ἀπ' τὴν ΚΠολη και σὲ ὅσα ἴδρυσε στὰ νησιά τῆς Προποντιδῆς, και ὅπου πῆγαινε στρώνονταν περίφημα τραπέζια, σὰν ἐκεῖνα τοῦ Σολομώντα και τῶν

19α. Μιχαὴλ Χωνιάτης, Λόγος ἐγκωμιαστικὸς εἰς τὸν βασιλέα κύρ Ἰσαάκιον (β') τὸν Ἰγγε-
λον (183), ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, Τὰ Σωζόμενα, τ. Ι, σ. 215 και 216.

20. Κάρολος Μάρξ, Χρονολογικὲς σημειώσεις, Ἀρχεῖο Μάρξ και Ἐνγκελς, τόμ. 5ος, σ. 192
κεξ., στὰ ρωσικά, πρβλ. M.V. Levchenko, Byzance, γαλλ. μετάφρ. Pierre Mabille, Paris 1949, σ.
246' μετάφρ. στὴν ἑλληνικὴ, ἐκδ. «Νέας Ἑλλάδας», Ἀθήνα 1953, σ. 242' μετάφρ. στὴν
ἑλληνικὴ Γιάννη Βιστάκη, Ἀθήνα 1955, σ. 304, ὁ ὁποῖος M. Levchenko, θεωρεῖ τὸ
χαρακτηρισμὸ τοῦ Μάρξ, «πολύ σύντομο, ἀλλὰ ἐξαιρετικὰ ἐκφραστικό».

21. Χωνιάτης, σ. 368' Μιχαὴλ Χωνιάτης, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, τ. Ι, σ. 219-24.

22. G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 428' και ὁ M. Bachmann, Die Rede des Joh. Syropoulos an
den Kaiser Isaak II Angelos (1935) καταλήγει ὁμοίως σὲ μὴ κρίση ἀρκετὰ εὐνοικὴ γιὰ τὸν
Ἰσαάκιον (β') Ἰγγ. 183.

23. Χωνιάτης, σ. 478.

Συβαριτών, φορτωμένα με βουνά από ἄρτους «μεταξωτούς», λαχανικά, κρέατα ψητά, ψάρια και μιὰ ὀλάκερη θάλασσα ἀπὸ ἐκλεκτὰ κρασιά. Τραγουδιστές, μίμοι, κωμικοί, γελωτοποιοὶ καὶ ἄλλα παράσιτα, ἀποτελοῦσαν γι' αὐτὸν πηγὴ εὐχαρίστησης. Μαζὶ μὲ αὐτοὺς φίλοι τοῦ κρασιοῦ καὶ τῶν ἡδονῶν, ἔδιναν εὐθυμὴ ὄψη στὰ βασιλικά τραπέζια, ἢ κατὰ τὸ Χωνιάτη, «ἀντὶ χρηστῆς καὶ ὑγιοῦς βασιλείας, ἔφερναν μιὰ κατάσταση διαφθορᾶς».

Ἄλλὰ τὸ μόνο ἄστειο ποῦ ἀναφέρει ὁ Χωνιάτης εἶναι πολὺ ἐλαφρὸ. Κάποτε ὁ αὐτοκράτορας πάνω στὸ τραπέζι εἶπε: «φέρετέ μου ἄλας», καὶ τότε ὁ πιὸ χαριτωμένος ἀπ' τοὺς μίμους, ὁ λεγόμενος Χαλιβούρης, ἀφοῦ παρατήρησε τὶς ἀρχόντισσες καὶ τὶς παλλακίδες ποῦ κύκλωναν τὸ τραπέζι, «ἄς γνωρίσωμε» εἶπε «πρῶτα αὐτές, ὦ βασιλέα, κ' ἔπειτα πρόσταξε ἄλλας νὰ φέρουν στὴν αἴθουσα». Τὸ λογοπαίγνιο «ἄλας - ἄλλας», ἔκανε τὸν Ἰσαάκιο (β') Ἰγγ. 183 νὰ ἀλλάξῃ χρῶμα, καὶ μὲ ὀργὴ μόλις συγκρατημένη νὰ ἐπιπλήξῃ τὸ γελωποιοῦ²⁴.

Αὐτὸ ποῦ μᾶς λένε μερικοὶ δυτικοὶ χρονογράφοι πῶς ὁ αὐτοκράτορας ἀκύρωσε ὅλες τὶς πράξεις τοῦ προκατόχου του φαίνεται ἀμφίβολο, καθὼς βλέπομε πῶς οἱ αὐξήσεις τῶν μισθῶν τῶν δημόσιων λειτουργῶν ποῦ ἔκανε ὁ Ἀνδρόνικος (α') Κ. 87, δὲ μεταβλήθηκαν. Κατὰ τ' ἄλλα, ὁ Ἰσαάκιος (β') ὑπῆρξε μιὰ ἀντίθεση σὲ ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ Ἀνδρόνικου (α'), ἀφήνοντας ἐλεύτερο τὸ στάδιο σὲ κείνα ποῦ ἐναντίον τους ὁ δεσποτικὸς προκατόχος του ἀγωνίστηκε μὲ πάθος²⁵.

Ἡ δωροδοκία τῶν ἀρχῶν, ἡ διαφθορὰ τῶν ἀξιωματοῦχων, οἱ ἀδικοπραξίες τῶν εἰσπραχτόρων τῶν φόρων - πράματα ποῦ τόσο πατάχτηκαν στὸν καιρὸ τοῦ Ἀνδρόνικου (α') - στὸν καιρὸ τοῦ Ἰσαάκιου (β') πῆραν τὴν πιὸ ἀναίσχυντη μορφή. Λέγεται πῶς ὁ βασιλέας πουλοῦσε τὶς θέσεις τῶν ἀξιωματοῦχων, ὅπως οἱ μανάβισσες τὰ λαχανικά στὴν ἀγορὰ²⁶.

Σὲ ἄλλο σημεῖο ἀνάφερα τὴν ἐκκλησιαστικὴ πολιτικὴ τοῦ Ἰσαάκιου (β') καὶ πῶς ἀνεβοκατέβαζε τοὺς πατριάρχες τῆς ΚΠολης, καθὼς πίστευε πῶς «τὰ πάντα ἐπιτρέπεται στοὺς αὐτοκράτορες νὰ κάνουν»²⁷. Κατὰ τὴ δεκάχρονη περίπου πρώτη βασιλεία του (12.IX, 1185-8.IV.1195) ἄλλαξε πέντε πατριάρχες²⁸.

Ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἰγγ. 183 μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ πῶς ἐνέργησε καὶ συνεννοήθηκε πιὸ εὐκόλα μὲ τὴ γραφειοκρατία παρὰ μὲ τοὺς εὐγενεῖς. Ἡ μητέρα του Εὐφροσύνη Κασταμονίτισσα, αὐτὴ «ἡ εὐγενικὴ γυναίκα» ποῦ

24. Χωνιάτης, σ. 579-80, βλ. καὶ αὐτόθι, σ. 500.

25. Roger de Howden, *Gesta regis Henrici*, τ. I, σ. 257-61. Πρβλ. G. Ostrogorski, *Histoire*, σ. 424.

26. Ν. Χωνιάτης, σ. 584 ἢ Μ. Χωνιάτης, ἔκδ. Σ. Λάμπρου, τ. II, σ. 99.

27. Βλ. προσωπογραφίαν Μανουῆλ Καμύτζη Κ.Δ. Ἰγγ. 175, ὀ. 16-24.

28. V. Grumel, *Chronologie* (1958), σ. 436.

έδειξε μεγάλο θάρρος και ψυχραιμία, όταν στήνονταν πάνω στην «έλεπολη» ή στον «κριό» κατά την πολιορκία της Νίκαιας²⁹, προερχόταν από οικογένεια γραφειοκρατών. Ο Ίσαάκιος (β΄) Ἰγγ. 183 έσπευσε να θέσει τόν αδελφό της Θεόδωρο Κασταμονίτη έπικεφαλής τών οικονομικών υπηρεσιών με τόν τίτλο του «μεγάλου λογοθέτη», όπως παρουσιάζεται τόν Ἀπρίλη του 1192 στο χρυσόβουλλο του Ίσαάκιου (β΄) Ἰγγ. 183 για τούς Γενοβέζους³⁰.

Ο Χωνιάτης που τόν αναφέρει με τόν τίτλο του «λογοθέτη τών σεκρέτων» μάς λέει πώς ήταν ένας ύπουργός πολύ επιδέξιός στη διαχείριση τών πραγμάτων και ιδιαίτερα σ' αυτή τών δημόσιων οικονομικών (δημοσιών εισοδημάτων). Ο Ίσαάκιος (β΄) Ἰγγ. 183 έδειχνε μπροστά του ως ένας «βασιλευόμενος» και ό,τι διάτασε εκείνος, ως υπηρέτης τό εκτελούσε, χωρίς καμιά αντίρρηση.

Καθώς έπασχε από αρθριτικά μεταφερόταν στο βασιλικό γραφείο από δυό βαστάζους πάνω σ' ένα σκίμποδα «σάν άγγείο κρασιού». Οί άπλοι άνθρωποι, αλλά και οί συγκλητικοί και οί βασιλικοί πρίγκιπες, ακολουθώντας πίσω του κύκλωναν τό «νεκροφόρο» κουβούκλιο και έκλαιγαν, όχι εκείνον, αλλά τίς τύχες τούς. Κανείς άπ' τούς έπίσημους δέν καθόταν μαζί του, αλλά παρουσιάζονταν όλοι μπροστά του με ένα δουλόπρεπο σχήμα. Και ό αυτοκράτορας όχι μόνο δε δυσανασχετούσε που ή βασιλική του δόξα πέρασε σ' ένα άλλον, αλλά του παραχώρησε και ένα σωρό άλλα βασιλικά προνόμια, που πιό πάνω εκτέθηκαν³¹. Και ό αδελφός του Νικήτα Χωνιάτη, ό αρχιεπίσκοπος Ἀθηνών Μιχαήλ Χωνιάτης, μάς λέει πώς «ό παμμένιστος λογοθέτης διοικούσε τά πάντα»³².

Σέ άλλο σημείο άνάφερα πώς ό Ίσαάκιος (β΄) Ἰγγ. 183 αντιμετώπισε τό νορμανδικό κίνδυνο, καταβάλλοντας τούς Νορμανδούς τής Θεσσαλονίκης³³, που στον Ἀνδρόνικο (α΄) Κ. 87 στοίχισαν τό θρόνο του και τη ζωή του.

Όσο για τόν άλλο έχτρώ που κάτω άπ' τόν Ἀνδρόνικο (α΄) Κ. 87 είχε άπειλήσει την αυτοκρατορία, τόν πολύ γνωστό μας βασιλέα τής Ούγγαρίας Βελάν ΙΙΙ, ό Ίσαάκιος (β΄) Ἰγγ. 183 έκλεισε ένα σύμφωνο φιλίας μαζί του και παντρεύτηκε σέ δεύτερο γάμο την κόρη του Μαργαρίτα (Marguerite) που στο Βυζάντιο μετονομάστηκε Μαρία, ηλικίας μόλις 10 χρονών ήταν ένα πεντάμορφο κοριτσάκι, που όλοι θαύμασαν, όταν έφτασε στην ΚΠολη τό 1186³⁴.

29. Χωνιάτης, σ. 365-66.

30. ΜΜ3 (1865), σ. 27.

31. Χωνιάτης, σ. 574-75. Πρβλ. R. Guiland, Les Logothètes, REB 29(1971), άριθ. 7, σ. 83-4. Βλ. και πιό πάνω, ύ. 18β.

32. Μχ. Χωνιάτης, έκδ. Σπ. Λάμπρου, τ. ΙΙ, σ. 70 (έπιστ. 44).

33. Βλ. προσωπογραφία Ἄννας Κομν. Βατατζ. 149, ύ. 46-56.

34. Χωνιάτης, σ. 481-82 Ἰστροπολίτης, σ. 14 και 20 Ἰστροπολίτης, Ἰστροπολίτης, έκδ. J.A. van Dielen, σ. 35-44 Ἰστροπολίτης, σ. 44-6.

Ο Ίσαάκιος Ἄγγ. 183 μετὰ τὸ 1175 παντρεύθηκε μὲ κάποιαν, πού τὸ ὄνομά της καὶ τὴν οἰκογένειά της δὲ γνωρίζομε³⁵. Ἀπ' αὐτὴ ἀπόχτησε τρία παιδιά τὴν Ἀνώνυμη Ἀγγελίαν 264, τὴν ὁποίαν ἔκανε μοναχὴ καὶ ἀφιέρωσε στὴ μονὴ τοῦ Ἰωαννίτζη, τὴν Εἰρήνην Ἀγγελίαν 265 πού ἀργότερα πάντρεψε μὲ τὸ Ρογήρο τῆς Σικελίας, γιό τοῦ βασιλέα τῆς Σικελίας Ταγκρέδου (1190-1194), γιὰ νὰ καταλήξῃ ὡς ἀγαπημένη σύζυγος τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Φιλίππου τοῦ Σουηβοῦ (1198-1208), καὶ τὸν Ἀλέξιον (δ') Ἄγγελον 266, ὁ ὁποῖος γεννήθηκε περὶ τὸ 1182/3³⁶. Ἀπ' τὴ δευτέρῃ γυναῖκα του Μαρία ἀπόχτησε τὸ Μανουὴλ Ἄγγελο 267 πού γεννήθηκε μετὰ τὸ Γενάρη τοῦ 1193, καὶ ἓνα δεύτερο γιό, τὸν Ἰωάννη Ἄγγελο 268, πού καθὼς φαίνεται γεννήθηκε, μετὰ τὴν πώση τοῦ ἀπ' τὸ θρόνο, στὸ Διπλοκίονιο³⁷.

Ο Ίσαάκιος (β') Ἄγγ. 183 ἀνάτρεφε τὸ γιό του Ἀλέξιο Ἄγγ. 266 ὡς κληρονόμο τοῦ θρόνου του, ἀν καὶ δὲν πρόβλεπε σύντομο τέλος τῆς ζωῆς του ἢ ἔκπτωση τῆς δυναστείας του, γιατί οἱ ἀστρολόγοι του τὸν εἶχαν διαβεβαιώσει πὼς θὰ βασιλεύσῃ τριαντα-δυὸ χρόνια³⁸.

Καὶ ἀκόμη πίστευε πὼς αὐτὸς θὰ ἀπολευτερώσῃ τὴν Παλαιστίνην καὶ θὰ ἀποχτήσῃ τὴ δόξα τοῦ Λιβάνου καὶ θὰ διώξῃ τοὺς Μουσουλμάνους πέρα ἀπ' τὸν Εὐφράτη. Καὶ τὰ μαντεύματα αὐτὰ τὰ εἶχε ἀπ' τὸν πατριάρχη Δοσίθεο πού τὸν κοίμιζε, ὅπως οἱ παραμάνες τὰ μωρὰ στὶς κούνιες τους³⁹.

Ἀλλὰ αὐτὸ τὸ ὄνομα πού δόθηκε στὸν πρωτότοκο γιό τῆς ὥραιας

35. Αὐτὴ φαίνεται πὼς πέθανε λίγο πρὶν ἀνέβῃ στὸ θρόνο ὁ Ἰσαάκιος, ἀφοῦ ὁ γιός της Ἀλέξιος 266 γεννήθηκε τὸ 1182/3. Μᾶς εἶναι γνωστὸς «ὁ περιπόθητος γαμβρός» τοῦ Ἰσαάκιου (β') ὁ «πρωτοπανσεβαστοῦπέρτατος» κυρὸς Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος Κομνηνοδούκας, «ἐξ ὀφύος ἀνάκτων», βλ. Ἀθ. Παπαδόπουλος - Κεραμεύς, ΑΙΣ2(1894), σ. 362 Ζαχος - Vegliery, ἀριθ. 2747, σ. 1158-59. Τὶ γαμβρὸς τοῦ Ἰσαάκιου ἦταν αὐτός; Γαμβρὸς ἀπὸ ἀδελφῆ ἢ κόρη ἀποκλείεται. Μήπως ἦταν σύγγαμβρος ἢ κουνιάδος του; Ὄποτε, στὴ δευτέρῃ περιπτώσει, ἡ πρώτη σύζυγός του ἦταν μιὰ Παλαιολογίνα Κομνηνὴ Δούκαινα;

36. Χωνιάτης, σ. 548-49.

37. Χωνιάτης, σ. 793: τὸν γὰρ πρωτότοκον υἱέα τῆς συζευχθείσης αὐτῷ (τῷ Βονιφατίῳ) Μαρίας (κλήσις τουτῷ Μανουήλ)... αὐτόθι, σ. 795: τῷ πρωτοτόκῳ τῆς Μαρίας υἱῷ... Γιὰ νὰ ὀνομάζεται ὁ Μανουὴλ 267 ἀπ' τὸ Χωνιάτη σὲ δυὸ μέρη «πρωτότοκος», ἔπεται πὼς ὑπῆρχε καὶ ὑστερότοκος, ἀλλὰ οὔτε ὁ F. Gognasso, *Un imperatore bizantino della decadenza: Isacco II Angelo, Bessarione* 31 (1915), σ. 279, οὔτε ὁ Ch. Brand, *Byzantium confronts the West*, σ. 97, μᾶς δίδουν τὸ ὄνομά του. Ἀντιθέτως ὁ G. Moravcsik, *Ἡ Οὐγγαρία καὶ τὸ Βυζάντιο κατὰ τὸ Μεσαίωνα*, *The Cambridge Medieval History*, vol. IV, part I Cambridge 1966, μετὰφρ. στὴν ἑλληνικὴ Ντουνοῦ Σαούλ, σ. 433, μᾶς δίδει τὰ ἐξῆς στοιχεῖα: «Ἀπ' αὐτὴ τὴν ἔνωση (Ἰσαάκιου β' Ἄγγ. 183 - Μαργαρίτας) γεννήθηκε ὁ Ἰωάννης Ἄγγελος (Καλογιάννης), πού ἀργότερα ἦρθε στὴν Οὐγγαρία καὶ ἔγινε κυβερνήτης τοῦ Σιρμιού, τοῦ Βελιγραδίου καὶ τῶν περιοχῶν τοῦ Βάρανζ καὶ τοῦ Μακό ὡς τὸ 1254».

38. Χωνιάτης, σ. 549.

39. Χωνιάτης, σ. 566-67 μαζὶ μὲ τὸ δημοτικὸ κείμενο. Γιὰ τὸν ΚΠόλεως Δοσίθεο τὸν ἀπὸ Ἱεροσολύμων, βλ. προσωπογραφία Μανουήλ Καμ. Κομν. Δαύκ. Ἄγγ. 175, ὑ. 16-24.

Μαρίας τῆς Ούγγαρίας – Μανουήλ – μᾶς ὀδηγεῖ νά σκεφτοῦμε πῶς τὸ γνωστὸ προαγόρευμα ΑΙΜΑ τῶν Κομνηνῶν συγκινοῦσε, ἐκτός τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 καὶ τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87, καὶ τὸν Ἰσαάκιο (β΄) Ἄγγ. 183, καὶ πῶς τὸν ἐκ τῆς Μαρίας γιὸ προὐρίζε ὡς ἀπώτατο διάδοχο τῆς βασιλείας: Ἀνδρόνικος (α΄) Κ. 87, Ἰσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183, Μανουήλ Ἄγγ. 267 = ΑΙΜ... καὶ ὄχι τὸν ἐκ τῆς πρώτης συζύγου τοῦ Ἀλέξιο Ἄγγ. 266⁴⁰.

Πρὶν ἀκόμη ἀπ' τὸ αὐτοκρατορικό συνοικέσιο, ὁ Βελαῖς III τῆς Ούγγαρίας, χῆρος ἀπ' τὴν Ἀγνή - Ἄννα τῆς Ἀντιόχειας ποῦ ἦταν ἑτεροθαλής ἀδελφὴ τῆς συζύγου τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 Μαρίας καὶ μητέρα τῆς Μαργαρίτας - Μαρίας τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἄγγ. 183, ἔστειλε μιά πρεσβεία στὴν ΚΠολη καὶ ζήτησε σὲ γάμο τὴ Θεοδώρα Κ. 234, χήρα τοῦ Ἀνδρόνικου Λαπαρδᾶ καὶ μικρανειψιά τοῦ Μανουήλ (α΄) 81.

Στὸν Ἰσαάκιο (β΄) Ἄγγ. 183 φάνηκε ἀσύμφορο μιά στενὴ συγγενὴς τῶν προηγουμένων αὐτοκρατόρων νά φύγη γιὰ τὸ ἐξωτερικό, γι' αὐτὸ καὶ ἔδωσε ἐντολὴ στὸν ὑπάκουο πατριάρχη Βασίλειο (β΄) τὸν Καματηρό, ποῦ πολὺ ἤθελε νά ἐξυμνητήσῃ τὸν αὐτοκράτορα γιὰ νά διατηρήσῃ τὴν πατριαρχία, νά προκαλέσῃ μιά ἀπόφαση ἀρνητικὴ.

Ἔτσι μιά σύνοδος ποῦ συνήλθε στὴν ΚΠολη, κάτω ἀπ' τὴν προεδρεία τοῦ Βασίλειου (β΄), δὲν ἐπέτρεψε στὴ Θεοδώρα Κ. 234 νά «μετασχηματιστῆ» (ἀπὸ μοναχὴ νά γίνῃ λαϊκὴ) καὶ νά παντρευτῆ τὸν «κράλη τῆς Ούγγαρίας», μὲ τὴ δικαιολογία πῶς μετὰ τὸ θάνατο τοῦ ἀντρός τῆς δέχτηκε σιωπηλὰ τὴν «ἀπόκαρση», αὐτὴ ποῦ μὲ τὴ βία ἐγίνε, καὶ παράμεινε στὴ μονὴ ποῦ εἶχε κλειστή⁴¹.

Μὲ αὐτὸ τὸ πρόσχημα ἀρνήθηκε ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 νά δώσῃ τὴ Θεοδώρα Κ. 234 στὸ Βελαῖ III, τὸν ὁποῖον ἐξευμένισε, καθὼς ζήτησε τὴν κόρη του σὲ γάμο. Αὐτὴ ἡ διπλωματικὴ καὶ στρατιωτικὴ συμμαχία μὲ τὴν Ούγγαρία ἀποδείχθηκε ὠφέλιμη τόσο γιὰ τὸν Ἰσαάκιο (β΄) Ἄγγ. 183 ὅσο καὶ γιὰ τὸ Βυζάντιο.

Τὸ ἴδιο προσπάθησε νά κάνῃ καὶ μὲ τὴ Σερβία, καθὼς πάντρεψε τὴν ἀνεψιά του Εὐδοκία Ἀγγελίνα Κομνηνὴ 262 τὸ 1190 μὲ τὸ γιὸ τοῦ ἡγεμόνα τῆς Σερβίας Στέφανου I Νεμάνια (1167-1196), τὸν μετέπειτα πρῶτο ἐστεμμένο βασιλεῖα τῆς Σερβίας Στέφανο II Νεμάνια (1196-περὶ τὸ 1228)⁴².

40. Βλ. F. Cognasso, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 37), σ. 279, καὶ Ch. Brand ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 37), σ. 97. Γιὰ τὴν πίστη τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81 στὸ προαγόρευμα ΑΙΜΑ, βλ. προσωπογραφία Ἀλέξιο (β΄) Κ. 155, ὕ. 9-10' γιὰ τὴν πίστη τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87 στὸ προαγόρευμα ΑΙΜΑ, βλ. προσωπογραφίες Μανουήλ Κ. 161, ὕ. 38, 39 καὶ 69α, καὶ Ἀλέξιο Κ. 156, ὕ. 34, 36, 39, 40, 41.

41. Θεόδωρος Βαλασιῶν, Ράλλη - Ποτλῆ, Σύνταγμα 3 (1853), σ. 28.

42. Βλ. πρὸ κάτω, ὕ. 84-85, ἐπίσης προσωπογραφία Ἀλέξιο (γ΄) Ἄγγ. Κομν. 180, ὕ. 81-83, καὶ κυρίως βλ. Γενεαλογία μου, τ. Γ', προσωπογραφία Εὐδοκίας Ἄγγ. Κομν. 262.

Ἡ ἐπανασύνδεση τῆς αὐτοκρατορίας μὲ τὸν οἶκο τοῦ Montferrat, μετὰ ἐκείνη τοῦ Μανουῆλ (α΄) Κ. 81 ποὺ πάντρεψε τὸν Ἰωάννη (Renier) τοῦ Montferrat μὲ τὴν κόρη του Μαρία Κ. 153, διὰ τοῦ γάμου τῆς Θεοδώρας Ἄγγ. 185 μὲ τὸν Κονράδο τοῦ Montferrat, ἔχει ἐκτεθεῖ ἄλλοῦ⁴³.

Μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ πῶς ἡ συμμαχία τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἄγγ. 183 μὲ τὸν οἶκο τοῦ Montferrat ἔμεινε ἀτελεσφόρητη. Βέβαια, ἡ βοήθεια τοῦ Κονράδου ποὺ παντρεύτηκε τὴν ἀδελφὴ τοῦ αὐτοκράτορα Θεοδώρα Ἄγγ. 185, ὑπῆρξε πολὺτιμη γιὰ τὴν καταστολὴ τῆς πιὸ σοβαρῆς ἀνταρσίας ποὺ ἀπειλήσῃ τὸ θρόνο του, αὐτῆς τοῦ Ἀλέξιου Βρανᾶ Κομνηνοῦ, τοῦ συζύγου τῆς Ἄννας Κομνηνῆς Βατατζίνας 149⁴⁴, ἀλλὰ καθὼς γλῆγορα ἐγκατάλειψε τὸ Βυζάντιο⁴⁵, ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 στερήθηκε τῶν ὑπηρεσιῶν ἑνὸς ἱκανοῦ καὶ θαρραλέου στρατιωτικοῦ ἡγήτορα, ποὺ μποροῦσε νὰ ἦταν πολὺ χρήσιμες στὴ διεξαγωγὴ τοῦ βουλγαρικοῦ πολέμου, τοῦ ὁποῦ φάινεται πῶς (ὁ Κονράδος) ὁσφράνθηκε τὶς δυσκολίες⁴⁶.

Ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 παρὰ τὶς νίκες του κατὰ τοῦ Ἀλέξιου Βρανᾶ Κομν. καὶ τοῦ λαοῦ τῆς ΚΠολῆς ποὺ καὶ πάλι ξεσηκώθηκε κατὰ τῶν Λατίνων⁴⁷ – ὁ αὐτοκράτορας πάνω στὴ διαμάχη κράτησε οὐδέτερη στάση⁴⁸ – δὲν ἀπαλλάχτηκε ἀπὸ τὶς ἀπειλὲς κατὰ τῆς ἐξουσίας του. Οἱ εὐγενεῖς τῆς αὐλῆς, οἱ ἀριστοκράτες, στὶς ἀρχὲς ὑποστήριξαν τὸν Ἰσαάκιο (β΄) Ἄγγ. 183 σιωπηλά, ἀλλὰ μὲ τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ ἐδεδίξαν τὴν δυσαρέσκεία τους, καθὼς δὲν ἔλαβαν τὶς ἀμοιβὲς καὶ τὰ ἀξιώματα ποὺ κατὰ τὴ γνώμη τους δικαιούνταν. Ἄλλοι πάλι ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς πίστευαν πῶς εἶχαν πιὸ πολλὰ ἀπὸ τὸν Ἰσαάκιο (β΄) Ἄγγ. 183 πάνω στὸ θρόνο δικαιώματα.

Ἀνάμεσα στὴ σειρά αὐτῆ τῶν πραξικοπηματιῶν πρῶτος ἔρχεται ὁ Ἰσαάκιος Κ. 160, ἕνας ἀνεπιός τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87, γιὸς καθὼς φαίνεται τῆς ἀδελφῆς του Ἄννας Κ. 86, ποὺ δραπετεύοντας περὶ τὸ 1190 ἀπὸ τὴ φυλακὴ, κάλεσε τὸ λαὸ σὲ ἐξέγερση ἵπιθάνον ἀπὸ τὴ φυλακὴ νὰ εἶχε μυστικὲς ἐπαφὲς μὲ ἕνα ἄλλο Κομνηνὸ, ποὺ εἶχε ὀργανώσει μέσα στὴν πρωτεύουσα μιὰ πολυάνθρωπη μυστικὴ διακλάδωση, τὸν Κωνσταντῖνο Τατίκιο Κομνηνὸ. Τὸ τέλος καὶ τῶν δυὸ ὑπῆρξε οἰκτρό⁴⁹.

Κατὰ τὴν ἴδια χρονολογία ἕνας ἄλλος Κομνηνός, ποὺ εἶχε περιβληθῆ τὰ ράσα⁵⁰, δὲ δίστασε νὰ τὰ ἀποβάλλῃ καὶ νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν ἴδιο τρόπο μὲ τὸν

43. Βλ. προσωπογραφίαι Ἄννας Κ. Βατ. 149, ὑ. 94, καὶ Θεοδώρας Ἄγγ. 185, ὑ. 5 καὶ 6.

44. Βλ. προσωπογραφίαν Ἄννας Κ. Βατ. 149, ὑ. 96-106.

45. Βλ. προσωπογραφίαν Θεοδώρας Ἄγγ. 185, ὑ. 8.

46. Χωνιάτης, σ. 516: ὡς δ' ἀντέκρουσε τὸ βεβουλεῦσθαι θεὸν κακοτυχεῖν εἰσέτι Ρωμαίους ὑπὸ Μουσῶν.

47. Χωνιάτης, σ. 510-14.

48. Χωνιάτης, σ. 513: ἀλλ' οἱ τε συνελθόντες ἐκ βασιλέως λόγιμοι ἄνδρες αὐτοὺς ἀνέστειλαν.

49. Βλ. προσωπογραφίαν Ἰσαάκιου Κ. 160, ὑ. 1-9.

Ἰσαάκιον Κ. 160 διεκδίκησης τῆς ἐξουσίας – προσφυγὴ στὴν ἀγία-Σοφία, συγκέντρωση πολιτῶν καὶ περιέργων, ἐπίκληση οἴκτου καὶ βοήθειας γιατί τάχα καταδιώκεται, ἔμμεση διεκδίκηση τοῦ στέμματος κ.λ.π. – ποὺ εἶχε ἐγκαινιάσει ὁ Ἰσαάκιος (β΄) 183⁵¹.

Ἄλλοι οἱ Κομνηνοὶ – ὅσοι τοῦλ. ἀπόμειναν μετὰ τὴν πρώτη ἐξολόθρευση τοὺς ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικον (α΄) Κ. 87 – ἦταν ὑποποῖτι στὰ μάτια τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἄγγ. 183, ὡς μνηστήρες τοῦ θρόνου. Ὁ Ἀνδρόνικος Κ. 113, ἕνας ἐγγονὸς τῆς περιφημῆς Ἄννας Κ. 32, κατηγορήθηκε περὶ τὸ 1191 πὼς συνωμοτοῦσε μαζὶ μετὰ τὸν Ἀλέξιο Κ. 156, τὸ νόθο γιό τοῦ Μανουῆλ (α΄) Κ. 81, γιὰ νὰ ἐκθρονίσῃ τὸν Ἰσαάκιον (β΄) Ἄγγ. 183. Μὲ μιὰ ἀνεξήγητη σπουδὴ ὁ Ἰσαάκιος (β΄) τύφλωσε τὸν Ἀνδρόνικον Κ. 113 καὶ ἔστειλε στὸ Παππίκιον ὄρος ἐξόριστο τὸν Ἀλέξιο Κ. 156 ποὺ εἶχε τυφλωθῆ ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικον (α΄) Κ. 87, γιὰ νὰ μετανιώσῃ τρεῖς μῆνες μετὰ τὴν πράξη του⁵².

Ἐπίσης τύφλωσε καὶ τὸν Ἀλέξιο Κ. 203 ποὺ μετὰ τὴν τύφλωση τοῦ πατέρα του Ἀνδρόνικου Κ. 113 κατάφυγε στὴν ἀγία-Σοφία, ζητώντας νὰ ἀναγορευθῆ αὐτοκράτορας⁵³.

Ἄν ἡ ΚΠολὴ ὑπῆρξε ὁ τόπος γιὰ στάσεις τῶν Κομνηνῶν κατὰ τὸ 1190/2, στὴ Μ. Ἀσία ξέσπασαν ἄλλες ἀνταρσίες κατὰ τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἄγγ. 183.

Τὸ 1188 στὴ Φιλαδέλφεια στασίασε ὁ Θεόδωρος Μαγκαφᾶς, ἀναγορευόντας τὸν ἑαυτὸ του αὐτοκράτορα καὶ κόβοντας νομίσματα μετὰ τὸ ὄνομά του. Στὴν ἀρχὴ ὁ Ἰσαάκιος (β΄) θεώρησε τὸ πράμα ἀστείον, ἀλλὰ καθὼς ἡ φωτιὰ προχωροῦσε, τὸ καλοκαίρι τοῦ 1189 ἐξεστράτευσε ἐναντίον του καὶ τὸν πολιορκῆσε μέσα στὴ Φιλαδέλφεια, γι' αὐτὸ κι ὁ Θεόδωρος ἐπονομάσθηκε Μ ω ρ ο θ ε ὸ δ ω ρ ο ς, μιὰ καὶ ξέφτισαν οἱ μεγάλες φιλοδοξίες του.

Ἄν ὅμως παραιτήθηκε ἀπ' τὸν αὐτοκρατορικὸ τίτλο, συνέχισε νὰ κυβερνᾷ τὴ Φιλαδέλφεια ὡς αὐτοκρατορικὸς διοικητὴς μέχρι ποὺ τὸ 1192 ὁ στρατηγὸς Βασίλειος Βατάτζης, ὁ σύζυγος τῆς Ἀνώνυμης Δούκαινας Ἀγγελίνας 190 καὶ πατέρας τοῦ μετέπειτα μεγάλου αὐτοκράτορα Ἰωάννη (γ΄) Δούκα Βατάτζη 274 (1222-1254), κυρίευσε τὴ Φιλαδέλφεια καὶ διάλυσε τὴ φρουρὰ του.

Τότε ὁ Μωροθεόδωρος γιὰ νὰ σωθῆ ἀπ' τὴν αἰχμαλωσίαν, κατάφυγε στὸ σουλτάνο τοῦ Ἰκονίου Καϊκοσροῦ I (1192-1196), μετὰ τὴν κρυφὴ συγκατάθεση τοῦ ὁποίου ἐπαινε λησσοσυμμορίες Τούρκων καὶ ρήμαζε τὰ αὐτοκρατορικὰ ἐδάφη σ' αὐτὲς τὶς ἐπιδρομὲς ληστεύτηκαν καὶ οἱ Χῶνες καὶ κήκε ὁ

50. Τὸ «ρακενδύτης» τοῦ Χωνιάτη, σ. 554⁸ καὶ τὸ «πιναρός» δὲ σημαίνουν τὸ «φτωχό», ὡς νομίζει ὁ Ch. Brand, Byzantium κτλ., σ. 85, ἀλλὰ τὸ μοναχό, βλ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ13(1916), σ. 139.

51. Βλ. προσωπογραφίαν Ἰσαάκιου Κ. 160, ὑ. 11.

52. Βλ. προσωπογραφίαν Ἀνδρόνικου Κ. 113, ὑ. 9-13.

53. Χωνιάτης, σ. 560-61.

περίφημος ναός του «άρχιστράτηγου Μιχαήλ».

Τέλος ο Ίσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 πέτυχε νά του παραδώσῃ ὁ σουλτάνος ἀντί χρηματικῆς προσφοράς τὸ Μαγκαφά με τὸν ρητὸ ὄρο νά μὴ τιμωρηθῇ γιὰ τὰ ἐγκλήματά του. Καί πραγματικά ὁ Μαγκαφάς ρίχτηκε στὰ δεσμά, χωρίς νά ὑποστῇ τὴν ποινὴ τοῦ θανάτου, αὐτὴ ποὺ τοῦ ἀξίζε, ἢ κάποιο σωματικὸ ἀκρωτηριασμό⁵⁴.

Ἄλλη στάση κατὰ τὸ 1192 ἦταν αὐτὴ στὶς περιοχὲς τοῦ Μαϊάνδρου ποταμοῦ ἐνὸς νεαροῦ ἀπ' τὴ ΚΠολη, ποὺ ἐμφανίστηκε ὡς ὁ μακαρίτης γιὸς τοῦ Μανουήλ (α΄) 81, ὁ Ἀλέξιος (β΄). Ὁ 2ος αὐτὸς Ψευδο-Ἀλέξιος ἔτυχε τῆς βοήθειας ἐνὸς Τούρκου ἐμίρη, τοῦ γενναίου Ἀρσανῆ, με τὴν ἀνεπίσημη συγκατάθεση τοῦ γέρου σουλτάνου Kilidj Arslan II (1156-1192), καί μαζί με αὐτὸν ρῆμαζε τίς πόλεις καί τὴν ὑπαιθρο τοῦ Μαϊάνδρου. Εὐτυχῶς ἓνας ἱερέας τὸν ἀποκεφάλισε, κ' ἔτσι ὁ Ίσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 ἀπαλλάχτηκε ἀπ' αὐτόν⁵⁵, γιὰ νά παρουσιαστῇ ἓνας 3ος Ψευδο-Ἀλέξιος στὴν Παφλαγονία ποὺ δὲν ἀργησε νά ἐξοντωθῇ⁵⁶.

Καί κοντὰ σ' αὐτοὺς στασίασε στὴν Ταρσία τῆς Νικομήδειας ὁ Βασιλεῖος Χοτζᾶς καί ἡ τ υ ρ α ν ν ῖ δ α του κράτησε γιὰ ἄρκετὸ διάστημα, μέχρι ποὺ πιάστηκε καί τυφλώθηκε⁵⁷.

Καί πολλοὶ ἄλλοι κατὰ διαφόρους καιροὺς ἐπαναστάτησαν, ἔτσι ποὺ δὲν εἶναι εὐκόλο «νά πῆ κανεὶς πόσοι»⁵⁸.

Σὲ ἄλλο σημεῖο εἶδαμε ποιὲς εἶναι οἱ αἰτίες ποὺ ἀναφέρει ὁ Χωνιάτης γιὰ τίς συχνὲς αὐτὲς ἐπαναστάσεις, καθὼς καί τίς παρατηρήσεις του. Τίς ἀποδίδει στὴν ἀφροντισία τοῦ Ίσαάκιου (β΄) Ἄγγ. 183 γιὰ τὴν περιφρούρηση τῆς ἐξουσίας του, καθὼς πίστευε πὼς τὸν φρουρεῖ ὁ Θεός, καί στὸν εὐκόλο τρόπο με τὸν ὁποῖον ἀνέβηκε στὸ θρόνο, ἔτσι ποὺ πολλοὶ σπρώχτηκαν νά τὸν μιμηθοῦν, χωρίς νά λάβουν ὑπόψη τους πὼς τὸ θεῖον δὲν ἀγαπάει τίς ἴδιες κινήσεις γιὰ τὴν κατάληψη τοῦ θρόνου, ἀλλὰ τὴν ποικιλία τῶν κινήσεων⁵⁹.

Τελευταία ἀνταρσία με πρότυπο τὸν τρόπο ἀνάρρησης τοῦ Ίσαάκιου (β΄) Ἄγγ. 183 ὑπῆρξε αὐτὴ τοῦ Ἀλέξιου Κ. 203 μετὰ τὸ 1192. Κανεὶς ἄλλος δὲν ἀκολούθησε ἀπὸ τότε τὸν ἴδιο δρόμο⁶⁰.

Στὴν ἀντιμετώπιση τῶν διεκδικητῶν τῆς βασιλείας καί τῶν ἀνταρτῶν πρέπει νά ὁμολογήσωμε πὼς ὁ Ίσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 ἔδειξε ἓνα συνδυασμὸ

54. Χωνιάτης, σ. 521-24.

55. Βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155, ὑ. 85-90α.

56. Βλ. προσωπογραφίαν Ἀλέξιου (β΄) Κ. 155, ὑ. 91.

57. Χωνιάτης, σ. 553.

58. Χωνιάτης, σ. 553.

59. Βλ. προσωπογραφίαν Ἰσαάκιου Κ. 160, ὑ. 13-16.

60. Χωνιάτης, σ. 560-61.

δύναμης και διπλωματικής ευστροφίας μαζί με δωροδοκίες και μηχανορραφίες, αλλά προπάντων πάνω σ' αυτή την αντιμετώπιση είχε καλή τύχη. Μερικές φορές, όπως στην περίπτωση του 'Ανδρόνικου Κ. 113, ένεργησε πολύ βιαστικά και χωρίς να εξετάσει όσο έπρεπε την ακρίβεια των κατηγοριών, αλλά τριγυρισμένος όπως ήταν από προδότες και διεκδικητές του θρόνου, δεν μπορούσε ίσως να κάνει και αλλιώς⁶¹.

Την πρώτη βασιλεία του 'Ισαάκιου (β') 'Αγγ. 183 συντάραξαν δυο σοβαρά γεγονότα: η επανάσταση των Βουλγάρων, που άπ' το 1018 είχαν επί Βασιλείου (β') ύποτακτη στο Βυζάντιο, και η Γ' Σταυροφορία, καθώς ο αυτοκράτορας της Γερμανίας Φρειδερίκος Ι ο Κοκκινοπώγωνας με τά στρατεύματά του πέρασε άπ' το Βυζάντιο.

Στή Βουλγαρία έμφανίστηκαν ικανοί άρχηγοί, οι άδελφοί Πέτρος (Θεόδωρος) και 'Ασάν, οι όποιοι στις άρχες ζήτησαν κάποια περιοχή, «χωρίον τι βραχυπρόσοδον κατά τον Αϊμον» ως π ρ ό ν ο ι α⁶². Καθώς η αίτηση άποκρούστηκε, ο 'Ασάν, πιο θρασύς, μίλησε με αθάδεια στον αυτοκράτορα, αφήνοντας να νοηθή πως θα επαναστατήσουν, γι' αυτό και χτυπήθηκε στο πρόσωπο κατά διαταγή του σε βαστοκράτορα 'Ιωάννη Δούκα 90⁶³. Αύτη η άρνηση άναψε τά γεγονότα. Οι άπαιτητές ξεσήκωσαν μιá επανάσταση στη Βουλγαρία, που τροφοδοτήθηκε και άπ' τούς φόρους που έπιβλήθηκαν για τά έξοδα του γάμου του σπάταλου 'Ισαάκιου (β') 'Αγγ. 183 με τη Μαρία της Ούγγαρίας⁶⁴.

Στην επανάσταση πήραν μέρος έκτός άπ' τούς Βουλγάρους, οι Βλάχοι του Αϊμου (πρόγονοι των σημερινών Ρουμάνων) που κατέβαιναν μέχρι τη Μακεδονία και τη Θεσσαλία, γι' αυτό και η τελευταία λεγόταν Μεγάλη Βλαχία, και οι πέραν άπ' το Δούναβη Κουμάνοι.

'Ο Πέτρος άπ' τούς δυο άδελφούς φόρεσε στο κεφάλι του «χρυσούν στεφανίσκον» και στά πόδια του «κοκκοβαρές πέδιλον», στέφτηκε δηλ. βασιλέας, και πλησίασε την «Πρεσθλάβαν», την άρχαία πρωτεύουσα των Βουλγάρων⁶⁵. 'Ο αυτοκράτορας έστειλε εναντίον του τρεις στρατηγούς, το θείο του 'Ιωάννη Δούκα 90, τον τυφλό γαμβρό του 'Ιωάννη Καντακουζηνό, το σύζυγο της άδελφής του Ειρήνης 'Αγγελίνας 184, και τόν 'Αλέξιο Βρανά Κομνηνό, το σύζυγο της 'Αννας Κομνηνής Βατατζίνας 149, τόν ένα κατόπι

61. Ch. Brand, *Byzantium confronts the West*, σ. 87.

62. Χωνιάτης, σ. 482. Πρβλ. G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 426. Για τη βουλγαροκουμανική καταγωγή των 'Ασανιδών, ή τη βλαχική, καθώς και την άρχική σύνθεση άπό Βουλγάρους, Βλάχους και Κουμάνους του δευτέρου βουλγαρικού βασιλείου, βλ. G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 427, ύ. 1, και A. Vasiliev, *Ιστορία*, σ. 542-44.

63. Χωνιάτης, σ. 482-83.

64. Χωνιάτης, σ. 481-82.

65. Χωνιάτης, σ. 486-87.

του άλλου' άπ' αυτούς ό πρώτος θεωρήθηκε ύποπτος για σφετερισμό του στέμματος, ό δεύτερος σαν τυφλός άπότυχε και ό τρίτος στασίασε και βρήκε τó θάνατο μπροστά στην ΚΠολη⁶⁶.

Τότε ό αυτοκράτορας πήρε στα χέρια του ό ίδιος την άρχηγία του στρατού, κατά τó καλοκαίρι του 1186, και μπήκε στό βουλγαρικό έδαφος. Πέτυχε μέ ένα αίφνιδιασμό νά διαλύσει τούς έπαναστάτες και οι δυο άδελφοί, ό Πέτρος και ό 'Ασάν, και τó «έταιρικόν τους άποστατικών», «σαν την άγγελη τών χοίρων του ευαγγελίου που έπεσε στη θάλασσα», ρίχτηκαν στό Δούναβη και πέρασαν στην άλλη όχθη, όπου ένώθηκαν μέ τούς Κουμάνους⁶⁷.

Γυρίζοντας ό αυτοκράτορας στην ΚΠολη καυχήθηκε για τó έργο που έπιτέλεσε, αλλά δέχτηκε τις έπικρίσεις του γνωστού μας κριτή τ ο υ β ή λ ο υ Λέοντα Μοναστηριώτη, που άλλοτε στάθηκε «τó στόμα της συγκλήτου προς τόν 'Ανδρόνικο (α') Κ. 87», πώς «δέν άκολούθησε τις παραγγελίες του Βασιλείου (β') του Βουλγαροκτόνου, που είχε προστάξει σέ περίπτωση έπανάστασης τών Βουλγάρων, αυτός που θά τούς πολεμήσει νά έγκαταστήσει στό έσωτερικό της χώρας φρουρές για νά μη ξανασηκώσουν κεφάλι».

Ό 'Ισαάκιος (β') 'Αγγ. 183 ειρωνεύτηκε τις παραγγελίες του μεγάλου προκατόχου του, λέγοντας πώς «μέσα σέ λίγο καιρό καθυπόταξε τούς Βουλγάρους και όχι μέσα σέ πολλά χρόνια, όπως εκείνος»⁶⁸.

Και πραγματικά, σύμφωνα μέ τις προβλέψεις του Βουλγαροκτόνου, οι δυο άρχηγοί έπανήλθαν, σέρνοντας μαζί τους «λεγεώνες» Κουμάνων, και ό άγώνας άναψε και πάλι. 'Αμέσως, τόν 'Οχτώβρη του 1186, ό 'Ισαάκιος (β') 'Αγγ. 183 βάδισε κατά του έχτρου, αλλά ή θέση του ήταν πιό δύσκολη, και δέν πέτυχε παρά μέ μεγάλες καταστροφές νά άπωθήσει τις βουλγαροκουμανικές συμμορίες. Και αφήνοντας, για την άνοιξη του 1187, τή συνέχιση τών επιχειρήσεων, γύρισε στην ΚΠολη, και σ' αυτή δέν άσχολήθηκε παρά σέ άρματοδρομίες και θεάματα στον 'Ιππόδρομο⁶⁹.

Την άνοιξη ό 'Ισαάκιος (β') 'Αγγ. 183 έκανε μία νέα έκστρατεία και προσπάθησε νά χτυπήσει τούς στασιαστές, που κρύβονταν μέσα στα βουνά, κάνοντας μία στροφή προς την Τριαδίτσα (την άλλοτε Σαρδική, σημ. Σόφια). 'Αλλά δέν μόρεσε νά δώσει ένα άποφασιστικό χτύπημα. Ό μέγας ζουπάνος της Σερβίας Στέφανος Ι Νεμάνια βοήθησε τούς Βουλγάρους έπαναστά-

66. Χωνιάτης, σ. 489-91. Βλ. και προσωπογραφία 'Αννας Κ. Βατ. 149, ύ. 61-71, 104.

67. Χωνιάτης, σ. 487.

68. Χωνιάτης, σ. 488. Ό Λέων Μοναστηριώτης, για τόν όποιο, βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 555-56, 596 και 597, ήταν φερέφωνο του 'Ανδρόνικου (α') Κ. 87 στη σύγκλητο, και έδώ βλέπουμε πώς όχι μόνο έξακολούθησε την ύπηρεσία του ως κριτή τ ο υ β ή λ ο υ, αλλά είχε και την εύχρεια νά έλέγχι και τόν ίδιο τόν 'Ισαάκιο (β') 'Αγγ. 183.

69. Χωνιάτης, σ. 488-89, 515-16, 517-21. Για την παρουσία στις άρματοδρομίες, Χωνιάτης, σ. 521, πρβλ. R. Guiland, *Études Byzantines*, Paris 1959, σ. 90.

τες, καθώς απ' αυτό του δίδονταν η εύκαιρία να επεκτείνει τα εδάφη του σέ βάρος του Βυζαντίου.

Ο αυτοκράτορας, αν και έπιασε μερικούς αιχμαλώτους, και ανάμεσα σ' αυτούς και τη γυναίκα του 'Ασάν Ι, αποφάσισε να μη συνεχίση την έκστρατεία και να έλθη σ' ένα συμβιβασμό με τους επαναστάτες, οι όποιοι του έστειλαν ως όμηρο τó νεώτερο άδελφό του Πέτρου και του 'Ασάν, τόν 'Ιωάννη, τόν έπειτα βασιλέα τών Βουλγάρων 'Ιωαννίτζη ή Σκυλογιάννη, ή Καλογιάννη γιά τους Βουλγάρους.

Μέ θλίψη παρατηρεί ό Χωνιάτης, καθώς αναφέρεται στον 'Ισαάκιο (β') 'Αγγ. 183, πώς «οί χάρες τής Προποντίδας και οι εύχάριστες επαύλεις που βρίσκονται στά νησιά της, καθώς και τά κυνήγια και οι ίππασίες, τόσο άλυσσοδέουν, μπορεί κανείς να πη, τους αυτοκράτορες μας, έτσι που να μη τους αφήνουν γιά μακρό διάστημα να πολεμοϋν, αλλά να τους κάνουν σάν φυγόμαχους να θένε να γυρίσουν πίσω»⁷⁰.

Τό σύμφωνο ειρήνης άποτελοϋσε μιά σιωπηλή άναγνώριση τής νέας κατάστασης τών πραγμάτων. Τό Βυζάντιο έγκατάλειπε τις περιοχές που είχαν οι επαναστάτες καταλάβει, κ' έτσι ένα ανεξάρτητο βουλγαρικό κράτος σχηματιζόταν και πάλι. Και δέν είναι παρά σ' αυτή τή στιγμή, καθώς φαίνεται, που πρέπει χρονικά να τοποθετηθί ή ίδρυση τής άρχιεπισκοπής του Τιρνόβου, και ό 'Ασάν Ι, ό ίδρυτής του οίκου τών 'Ασανιδών, έλαβε απ' τό χέρι του νέου άρχιεπισκόπου τής Βουλγαρίας τó βασιλικό στέμμα μέσα στην εκκλησία του άγίου Δημητρίου του Τιρνόβου⁷¹.

Καθώς έλεγαν οι δαιμονισμένοι, οι ξεμαλλιασμένοι και άλλοίθωροι και γκαβοί, που απ' τόν 'Ασάν και τόν Πέτρο είχαν μαζευτή στο ναό του άγίου Δημητρίου του Τιρνόβου – τó ναό που οι δύο άδελφοί είχαν ιδρύσει – «ό Θεός εϋδόκησε να χαρίση στά έθνη τών Βουλγάρων και τών Βλάχων τήν έλευθερία και να τους άπαλλάξη απ' τή μακροχρόνια δουλεία, γι' αυτό και ό άγιος Δημήτριος μετά τή νορμανδική κατάκτηση, έγκατάλειψε τή Θεσσαλονίκη και τó ναό που έφερνε τó όνομά του και ήλθε στο Τίρνοβο γιά να βοηθήση στο έργο τής άποτίναξης του ζυγού»⁷².

'Ερχόμαστε στην Γ' Σταυροφορία.

Στήν Αίγυπτο έφανίστηκε ισχυρός σουλτάνος, ό Κοϋρδος Σαλαδίνος (Salah ad-Din Yusuf, Saladin) που κατάργησε τή δυναστεία τών Φατιμιδών περι τó 1169 και ίδρυσε τή δυναστεία τών 'Εγιουβιδών (Ayubites). 'Ο θάνατος άλλου ισχυρού άρχηγού, του Νουρεδίν, του έμίρη τής Μοσούλης, εύκόλυνε τήν κατάληψη τής Συρίας απ' τό Σαλαδίνο. Με τέτοιες συνθήκες ή θέση τών Φράγκων στην Παλαιστίνη έγινε δύσκολη.

70. Χωνιάτης, σ. 521.

71. Zlatarski, Istorija, τ. II, σ. 472 κεξ. G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 472 κεξ.

72. Χωνιάτης, σ. 485.

Στις 4 Ιουλίου του 1187 νίκησε ο Σαλαδίνος τις λατινικές δυνάμεις στο Hattin, αιχμαλώτισε το βασιλέα της Ιερουσαλήμ Guy de Lusignan και μπήκε στην Ιερουσαλήμ στις 2 του Οχτώβρη.

Οι πύο σπουδαίοι ηγεμόνες τής Δύσης, ο Φρειδερίκος Ι Κοκκινοπώγωνας τής Γερμανίας, ο Φίλιππος ΙΙ Αύγουστος τής Γαλλίας, ο Ριχάρδος ο Λεοντόκαρδος τής Αγγλίας πήραν τὸ σταυρό και ἔκαναν τὴν Γ΄ Σταυροφορία.

Οἱ δυὸ τελευταῖοι ταξίδευσαν μὲ νορμανδικὰ πλοῖα μέσω τῆς Σικελίας σπὴν Ἀνατολή, ἐνῶ ὁ Φρειδερίκος Ι προτίμησε τὴν ξηρά, και τὸ καλοκαίρι τοῦ 1189, μέσω τῆς Οὐγγαρίας, μπήκε σπὴ χερσόνησο τῶν Βαλκανίων. Εἶχε προσπαθῆσει νὰ ἔλθῃ σὲ κάποια συνεννόηση μὲ τὸν Ἰσαάκιο (β΄) Ἄγγ. 183, και ἀπ' τὸ φθινόπωρο τοῦ 1188 στάλθηκε ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου Ἰωάννης Δούκας, και σπὴ Νυρεμβέργη ὑπόγραψε ἕνα σύμφωνο πάνω στὸ ζήτημα τῆς διέλευσης τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ ἀπ' τὸ βυζαντινὸ ἔδαφος⁷³.

Πολύ ὁμως ἐνωρίς ἄρχισαν οἱ παρεξηγήσεις και οἱ συγκρούσεις, και πολλοὶ ἐμπιστοι τοῦ αὐτοκράτορα, και κυρίως ὁ πατριάρχης Δοσίθεος, τοῦ ἔλεγαν πὼς ὁ Κοκκινοπώγωνας ἐκστρατεύει κατὰ «τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων» και ὄχι ἐναντίον τῶν Μουσουλμάνων σπὴν Παλαιστίνη⁷⁴.

Οἱ Σέρβοι σύμμαχοι και οἱ Βούλγαροι ἐπαναστάτες συντέλεσαν σπὴς παρεξηγήσεις και παρεκτροπές, ὁ Φρειδερίκος Ι ὁμως δίστασε νὰ ἀνταποκριθῆ σπὴς περιποιήσεις και τῆς προσφορές τῶν Σέρβων και τῶν Βουλγάρων, πού ζήτησαν νὰ ἐκμεταλλεῦτον τῆς δυσχέρειες τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὴν Γ΄ Σταυροφορία, δίνοντας ὄρκο ὑποταγῆς στὸ Γερμανὸ καίσαρα και κάνοντας μιά συμμαχία μαζί του πού θὰ κατευθυνόταν κατὰ τοῦ Βυζαντίου⁷⁵.

Σπὴν ΚΠολη αὐτές οἱ συνεννοήσεις προκάλεσαν μεγάλη δυσαρέσκεια. Ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183, ὅπως ἄλλοτε ὁ Ἀνδρόνικος (α΄) Κ. 87, ρίχτηκε σπὴς ἀγκάλες τοῦ Σαλαδίνου, τοῦ πύο φοβεροῦ ἐχτροῦ τῶν Σταυροφόρων, και ἀνανέωσε τὸ σύμφωνο συμμαχίας τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄), προσθέτοντας τὴν ὑποχρέωση νὰ ἐμποδίσῃ τὴ διέλευση τῶν Γερμανῶν Σταυροφόρων⁷⁶. Ἀπὸ αὐτὸ οἱ σχέσεις ἀνάμεσα στὸν Ἰσαάκιο (β΄) Ἄγγ. 183 και τὸ Γερμανὸ αὐτοκράτορα ἔφτασαν στὸ χειρότερο σημεῖο. Ὁ Φρειδερίκος ἐκπὸρθησε τὴ Φιλιππούπολη, ὡς νὰ ἦταν μιά πόλη ἐχθρική⁷⁷.

Ἐπακολούθησε μιά ἀλληλογραφία ἀρκετὰ ζωηρὴ πού δὲν φείστηκε ἀπὸ

73. Χωνιάτης, σ. 525-26. F. Dölger, Regesten, τ. ΙΙ, σ. 94. Γιά τὸν Ἰω. Δούκα, βλ. R. Guiland, Les Logothètes, REB29(1971), σ. 63-5, ἀριθ. 39.

74. Χωνιάτης, σ. 528. Βλ. και προσωπογραφίαν Μανουῆλ Κ.Κ.Δ. Ἄγγ. 175, ὑ. 15. Γιά τὸ Δοσίθεο, βλ. πύο πάνω, ὑ. 39.

75. M. Pavlowa, Le part des Serbes dans la troisième croisade, Byzantinoslavica 5(1933-34), σ. 235-301.

76. F. Dölger, Regesten, ἀριθ. 1591.

77. Χωνιάτης, σ. 527.

κατηγορίες και άπ' τις πιό βαριές βρισιές και προσβολές. Ο Ίσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 πρόσταξε τὸ στρατηγὸ τοῦ Μανουήλ Κ.Κ.Δ. Ἄγγ. 175 νὰ ἐμποδίσῃ τὴν τροφοδοσίαν τοῦ Γερμανικοῦ στρατοῦ, καὶ Γερμανικὸ ἵππικὸ βγήκε ἀπ' τὴν Φιλιππούπολη καὶ συγκρούστηκε μὲ τοὺς στρατοὺς τοῦ Μανουήλ 175 καὶ τοῦ Θεόδωρου Βρανά Κομνηνοῦ 239 μὲ ἀξιοθρήνητο ἀποτέλεσμα⁷⁸.

Τὰ πράματα ἦλθαν σὸ σημεῖο ποὺ ὁ Κοκκινοπώγωνας πήρε τὴν ἀπόφασιν νὰ ὑποτάξῃ τὸ Βυζάντιο μὲ τὴ βία. Μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Ἀδριανούπολης, ὅπου ὁ Γερμανὸς αὐτοκράτορας εἶχε μιὰ νέα συνάντησιν μὲ πρεσβευτὰς τῶν Σέρβων καὶ τῶν Βουλγάρων, ὁ στρατὸς τοῦ βάδισε κατὰ τῆς ΚΠολης καὶ ὁ γιὸς τοῦ Ἐρρίκος στάλθηκε μὲ ἓνα στόλο κάτω ἀπ' τὰ τεῖχη τῆς.

Ο Ἰσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 ὑποχώρησε. Τὸ Φλεβάρη τοῦ 1190 ἓνα σύμφωνο ὑπογράφηκε στὴν Ἀδριανούπολη, ποὺ μὲ αὐτὸ ὁ Ἰσαάκιος (β΄) ἀναλάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μεταφέρῃ τὸ Γερμανικὸ στρατὸ στὴ Μ. Ἀσία, νὰ χορηγῇ τροφίμα μὲ κατώτερες τιμὰς καὶ νὰ δώσῃ ὡς ὀμήρους μέλη τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου, ὅπως τὸν πρωτανειπὸ τοῦ Ἀνδρόνικο Ἄγγελου 259, γιὸ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἰωάννη Ἄγγελου 179, καὶ τοὺς πρωτεξαδέλφους τοῦ Μιχαήλ Δούκα Κομνηνοῦ Ἄγγελου 174, γιὸ τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90, Μιχαήλ Ἄγγελου 177, γιὸ τοῦ Ἀλέξιου Ἄγγελου 92, καὶ Μανουήλ Ἄγγελου 189^a, γιὸ τοῦ Ἰσαάκιου Δούκα Ἄγγελου 96, καὶ ἐπιφανεῖς ἀξιωματοῦχοι, ὅπως τὸν Εὐμάθιο Φιλοκάλη⁷⁹.

Ὁ Φρειδερίκος I περιορίστηκε εἰς νὰ ταπεινώσῃ τὸ Βυζάντιο ἀντὶ νὰ τὸ ὑποτάξῃ, ὅπως γιὰ μιὰ στιγμὴ σκέφτηκε⁸⁰.

Ἡ Γ΄ Σταυροφορία ἐβλάψε τὸ Βυζάντιο, χωρὶς νὰ ὠφελήσῃ τοὺς Σταυροφόρους. Σ' αὐτὴ τῇ Σταυροφορίᾳ κυριεύτηκε καὶ ἡ Κύπρος ἀπ' τοὺς ξένους.

Ὅπως μᾶς εἶναι γνωστὸ ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 ἐναντίον τοῦ Ἰσαάκιου Δούκα Κομνηνοῦ 229 ποὺ εἶχε στασιάσει στὴν Κύπρον, τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1187, εἶχε στείλῃ ἓνα στόλο 70 πλοίων κάτω ἀπ' τὸν ξάδελφό του Ἀλέξιο Δ.Κ. Ἄγγ. 167 καὶ τὸν Ἰωάννη Κοντοστέφανο, ἀλλὰ αὐτὴ ἡ ἐκστρατεία εἶχε

78. Βλ. προσωπογραφίαν Μανουήλ Κ.Κ.Δ. Ἄγγ. 175, ὑ. 25.

79. F. Dölger, Regesten, ἀριθ. 1603. Πρὸβλ. K. Zimmert, Der Fried zu Adrianopel, BZ11(1902), σ. 303 κεξ., καὶ κυρίως γιὰ τὴν γερμανοβυζαντινὴν διένεξιν, BZ12(1903), σ. 42 κεξ. Χωνιάτης, σ. 538: ἀνανεοῦται τοὺς ὄρκους ὁ τε βασιλεὺς καὶ ὁ ρῆξ... βασιλεὺς δὲ δέδωκε ὀμήρους τινὰς τῶν ἐξ αἵματος. Ansbert, Historia de expeditione Friderici imperatoris, ἐκδ. A. Chrout, MGS., SS., n.s., t.V, Berlin 1928, σ. 65. Ὁ Εὐμάθιος Φιλοκάλης, ὁ ἐπαρχὸς ΚΠόλεως καὶ ἔπειτα πρεσβευτὴς στὸν Ἐρρίκο VI τῆς Γερμανίας, βλ. Χωνιάτης, σ. 630-31, ἦταν καθὼς φαίνεται ἐγγονὸς τοῦ ἐπὶ Ἀλέξιου (α΄) Κ.15 διάσημου δουκὸς Κύπρου καὶ Κρήτης, ἀνιδρυτῆ τοῦ Ἀτραμυτίου κ.λ.π. Εὐμάθιο Φιλοκάλη (δράση 1092-1112), βλ. γι' αὐτὸν, Ἄννα Κομνηνὴ, τ. II, σ. 164, τ. III, σ. 34, 44, 142, 143, 144, 145, 148, 154.

80. A.A. Vasiliev, Ἱστορία, σ. 545-46.

οικτρή άποτυχία⁸¹.

Τό 1191 όμως ο Ριχάρδος ο Λεοντόκαρδος, «ό τών πελεκυφόρων κατάρχων Βρεττανών, ούς νύν φασίν 'γγλίνους», όπως λέει ο Χωνιάτης, πηγαίνοντας για τή Συρία, κατέβηκε στην Κύπρο και με τή βοήθεια τών Κυπρίων νίκησε τόν «άπάνθρωπο και δυσμείλικτο όλοθρευτή» 'Ισαάκιο Κ. 229 και τόν έπιασε αιχμάλωτο.

Τό 1192 πούλησε τή μεγαλόνησο στους Ναΐτες ιππότες μοναχούς τής 'Ιερουσαλήμ, κ' έπειτα στον πρώην βασιλέα τής 'Ιερουσαλήμ Guy de Lusignan, του όποίου οι άπόγονοι τήν κυβέρνησαν μέχρι τό 1480⁸².

Μετά τήν άναχώρηση και τό τραγικό τέλος του Κοκκινοπώγωνα - πνίγηκε στις 10 του 'Ιουνίου του 1190 στα νερά του Σελέφ, ένός μικρού ποταμού τής Κιλικίας^{82α} - καθώς ο 'Ισαάκιος (β') 'Αγγ. 183 ξαναβρήκε τήν έλευθερία τών κινήσεών του, ξεκίνησε κατά τών Βουλγάρων που με έπιδρομές καταλήστευαν τή Θράκη και δέν τήρησαν τή συμφωνία του 1188, και κατά τών Σέρβων που είχαν έκμεταλλευτή τή σύγκρουση τών δυό αυτοκρατόρων για να κάνουν σημαντικές επεκτάσεις στο βυζαντινό έδαφος και να καταστρέψουν τις πιο σπουδαίες πόλεις άπ' τήν Τριαδίτσα (σημ. Σόφια) μέχρι τα Σκόπια και τήν Πρίλαπο.

Τό Στέφανο Ι Νεμάνια τής Σερβίας νίκησε τό φθινόπωρο του 1190 κοντά στο Μοράβα. Κατά τή συνθήκη που υπογράφηκε άναγνωρίστηκαν οι παλιές κτήσεις του Νεμάνια και όχι εκείνες που έκανε τα τελευταία χρόνια.

Καθώς φαίνεται ή νίκη του 'Ισαάκιου (β') 'Αγγ. 183 δέν υπήρξε τόσο πλήρης όσο περιγράφεται άπ' τις βυζαντινές πηγές⁸³. Και μόνη ή σύναψη ένός συμφώνου ειρήνης δείχνει πως τό Βυζάντιο για πρώτη φορά άναγνώρισε τή σύσταση ένός ανεξάρτητου κράτους τής Σερβίας· ή πράξη έπισφραγίστηκε με μιá γαμήλια ένωση ανάμεσα στους δυό βασιλικούς οίκους: ο Στέφανος, ο δευτερότοκος γιός του Νεμάνια, παντρεύτηκε τήν άνεψιά του αυτοκράτορα, τρίτοτοκη κόρη του άδελφου του 'Αλέξιου 'Αγγ. 180, τήν Εύδοκία 'Αγγ. Κ. 262, και έλαβε τόν ύψηλό τίτλο του **σ ε β α σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α**⁸⁴.

81. Βλ. προσωπογραφίαν 'Αλέξιου Δ.Κ. 'Αγγ. 167, ύ. 11-19.

82. Χωνιάτης, σ. 547-48. Βλ. και Γενεαλογία μου, τ. Γ', προσωπογραφία 'Ισαάκιου Δούκα Κομν. 229.

82α. Χωνιάτης, σ. 545-46, όπου και τό περίφημο έγκώμιό του για τόν Κοκκινοπώγωνα.

83. Χωνιάτης, σ. 569.

84. Χωνιάτης, σ. 703-4· Πρβλ. Jiretschek, Geschichte der Serben, τ. Ι, σ. 273 καξ.· Μ. Laskaris, Vizantiske princeze ou srednjevekonnoj Srbiz (1926), σ. 24-31, βλ. και κριτική πάνω σ' αυτό τό έργο του Γ. Σωτηρίου, ΕΕΒΣ 3(1926), σ. 354-55. Έχομε και έλληνική σφραγίδα του Νεμάνια: Σφραγίς Στεφάνου μεγάλου ζουπάνου του Νεμάνια. Μερικοί (Lihacev, Jozo Petrovic) τήν άπόδοσαν στο Στέφανο Ι, και άλλοι (Ljubic, M. Lascaris) στο γιό του Στέφανο ΙΙ, τό σύζυγο

Ὁ γάμος μὲ μιά αὐτοκρατορική πριγκίπισσα καὶ ἡ παραχώρηση τοῦ τίτλου τοῦ σεβαστοκράτορα, δείχνουν μιά ὑψηλὴ διάκριση, ἀλλὰ ἡ εἴσοδος τοῦ διαδόχου τοῦ σερβικοῦ θρόνου στὴ βυζαντινὴ τιμητικὴ ἱεραρχία ἐκδηλώνει, σὲ συμψηφισμό, τὴ θεωρητικὴ ὑπεροχὴ τοῦ Βυζαντινοῦ ἡγεμόνα, τοῦ «βασιλέως καὶ αὐτοκράτορος»⁸⁵.

Ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἄγγ. 183 πού σ' αὐτὴ τὴν ἐκστρατεία εἶχε μαζί του τὴ νεαρὴ γυναῖκα του Μαρία τὴν Οὐγγαρικὴ καὶ τὶς κυρίες τῆς ἀκολουθίας της, προχώρησε μέχρι τὸ Σαῦο ποταμὸ, ὅπου συνάντησε τὸ σύμμαχό καὶ πεθερό του, τὸ βασιλεῖα τῆς Οὐγγαρίας Βελάν III, καὶ ἔμεινε μαζί του γιὰ λίγες μέρες⁸⁶.

Πρέπει κανεὶς νὰ πῆ πὼς ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἄγγ. 183 ἦταν πὸ λίγο εὐτυχής, ἐπαναλαμβάνοντας τὸν πόλεμο ἐναντίον τῶν Βουλγάρων. Ἡ μεγάλη ἐκστρατεία τοῦ 1190 κατὰληξε σὲ μιά σκληρὴ ἥττα. Τὴν ἐμπροσθοφυλακὴ τῆς στρατιᾶς διοικούσαν ὁ Μανουὴλ Κ.Κ.Δ. Ἄγγ. 175 καὶ ὁ Ἰσαάκιος Κ. 240, τὸ μέσον ἢ κέντρο ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτορας καὶ ὁ ἀδελφός του σεβαστοκράτορας Ἀλέξιος Ἄγγ. 180 καὶ τὴν ὀπισθοφυλακὴ ὁ θεῖός του σεβαστοκράτορας Ἰωάννης Δούκας 90.

Ἡ στρατιὰ μὲ τὸν αὐτοκράτορα καὶ τοὺς πρίγκιπες πέτυχε νὰ φτάσῃ μέχρι τὰ τεῖχη τοῦ Τίρνοβου, ἀλλὰ ἡ πολιορκία τῆς βουλγαρικῆς πρωτεύουσας δὲν εἶχε κανένα ἀποτέλεσμα, καὶ μὲ τὸ φόβο μιᾶς ἐπιδρομῆς τῶν Κουμάνων ἀποφασίστηκε ἡ ἐπιστροφή. Καὶ τότε ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἄγγ. 183 ἔπαθε σὲ σμικρογραφία κάτι ἀνάλογο μὲ κείνο τοῦ Μανουὴλ (α') Κ. 81 στὸ Μυριοκέφαλο τῆς Φρυγίας.

Κατὰ τὴν ἐπιστροφή ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἄγγ. 183 γιὰ μιά πὸ σύντομη πορεία, πρόσταξε νὰ περάσῃ ἡ στρατιὰ ἀπ' τὶς στενωποὺς καὶ διόδους τῆς Βερόης (σημ. Stara - Zagora). Ἐκεῖ καιροφυλάκτησαν οἱ Βούλγαροι, καὶ ἀφοῦ ἄφησαν νὰ περάσῃ ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ, μόλις περνοῦσε τὸ κέντρο τῆς στρατιᾶς μὲ τὸν αὐτοκράτορα καὶ τοὺς ἄλλους συγγενεῖς του, ἔκαναν τὴν ὀρμητικὴ ἐπίθεσή τους. Τὸ πὸ μεγάλο μέρος τῆς στρατιᾶς ἐξοντώθηκε καὶ ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτορας παρὰ λίγο νὰ γίνῃ «κάτοικος τοῦ Ἄδη» μόλις καὶ μετὰ βίας πέτυχε νὰ βγῇ ἀπὸ κείνους τοὺς λαβύρινθους τῆς κόλασης, πατώντας πάνω σὲ ὑποζύγια πού σκότωναν καὶ πτώματα τῶν στρατιωτῶν του.

Ὁ μόνος πού δὲν ἔπεσε στὴν ἐνέδρα ἦταν ὁ ἀρχηγός τῆς ὀπισθοφυλα-

τῆς Εὐδοκίας 262, τόσο πὸ πολὺ πού ὁ ἀδελφός του Σάβας στὸ Βίο τοῦ πατέρα τους, τοῦ Στέφανου I ἢ Συμεών (ὡς μοναχοῦ), ὀνομάζει τὸν Στέφανον II «Στέφανον Νεμάνια», βλ. Lihačev, Β11 (1939), σ. 461-68. καὶ M. Lascaris, Β12(1938), σ. 149-50.

85. G. Ostrogorsky, Histoire, σ. 431.

86. Χωνιάτης, σ. 569: καὶ τὴν γυναικῶντιν συνεπαγόμενος... παρελθὼν δὲ καὶ τὸν Νίσσον καὶ περὶ τὸν Σάουβον γενόμενος ποταμὸν τῷ οἰκίῳ συνέμιξε κηδεσπῆ τῷ τῆς Οὐγγρίας ρηγί τῷ Βελᾷ.

κῆς Ἰωάννης Δούκας 90, καθὼς βρῆκε ἓνα ἐπιδέξιο ὁδηγό, τὸν Λιτοβόη. Καὶ τὸ πῶς σπουδαῖο εἶναι πῶς μετὰ τὴ διάψευση τῆς φήμης πῶς ὁ αὐτοκράτορας χάθηκε μαζὶ μετὰ τὸ ἄλλο στράτευμα, μὴ ἄλλη γιγαντιαία ψευτιά κυκλοφόρησε, ποὺ «νικητὴ σ' αὐτὸν τὸν πόλεμο τὸν ἀναγόρευε», καὶ μόνο οἱ μεγάλοι σωροὶ τῶν πτωμάτων ποὺ ἔκαναν τὶς πόλεις νὰ στενάζουν καὶ τὴν ὑπαιθρο ἄγρια νὰ κλαίη τοὺς νεκροὺς τῆς, καὶ νὰ τοὺς τραγουδᾷ, ψεύτισαν τὴ διάδοση καὶ ἔκαναν τὸν αὐτοκράτορα μετὰ «κατεβασμένο φρύδι» καὶ σπαραγμένη τὴν καρδιά νὰ μῆ στὴν πρωτεύουσά του. Ἔτσι διαψεύθηκε καὶ ὁ Δοσίθεος καὶ οἱ ἄλλοι ματαιολόγοι καὶ μάντις ποὺ πρόβλεψαν πῶς θὰ γυρίσῃ νικητὴς καὶ θὰ ἐξασφαλίσῃ «τὴ μοναρχία τοῦ κόσμου»!⁸⁷

Τὸ 1192/3 κυβερνήτῃ τῆς Φιλιππούπολης διόρισε τὸν πρωτεξάδελφό του Κωνσταντῖνο Ἄγγελο Δούκα 189, γιὸ τοῦ θεοῦ τοῦ Ἰσαάκιου Ἄγγελου Δούκα 96, ποὺ κατεῖχε καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ δ ο υ κ ὸ ς τοῦ σ τ ὀ λ ο υ. Ἦταν ἓνας νεαρὸς πρίγκιπας μετὰ μεγάλες φιλοδοξίες καὶ μετὰ μὴ ικανότητα νὰ προσελκύῃ τὴ συμπάθεια καὶ ἀφοσίωση τῶν στρατηγῶν καὶ στρατιωτῶν τοῦ. Βγαίνοντας στὶς περιφέρειες τῆς Φιλιππούπολης καὶ τῆς Βερόης (τῆς Stara - Zagora) ποὺ τόσο εἶχαν δοκιμαστῆ ἀπ' τὶς ἄγριες ἐπιδρομὲς τῶν Κουμάνων καὶ τῶν Βλαχο-Βουλγάρων, ἐγίνε τὸ φόβητρο ὄλων αὐτῶν τῶν ἐχτρῶν. Ἀνακάλυπτε τὶς συμμορίες τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Ἀσάν ὅπου κι' ἄν βρισκόνταν, καὶ τὶς χτυποῦσε, ἔτσι ποὺ οἱ ἐπιδρομὲς λιγώστεψαν.

Ἀλλὰ ἡ φιλοδοξία ἐσπρωξε τὸν πρίγκιπα στὴν ἀντιποίηση τοῦ θρόνου. Ἄντὶ τῆς στρατηγικῆς περιβλήθηκε βασιλικὴ στολὴ καὶ στὰ πόδια του φόρεσε κόκκινα πέδιλα. Στὴν ἐπανάστασή του ζήτησε τὴ συνεργασία τοῦ δ ο μ ἔ σ τ ι χ ο υ τῆς Δύσης Βασίλειου Βατάτζη, συζύγου τῆς ἀδελφῆς του Ἀνώνυμης Δούκαινας Ἄγγελίνας 190 – αὐτοὶ οἱ δυὸ ἦσαν οἱ γονεῖς τοῦ ἔπειτα μεγάλου αὐτοκράτορα Ἰωάννη (γ') Δούκα Βατάτζη 274 – ποὺ ὄχι μόνο (ὁ Βατάτζης) ἀρνήθηκε νὰ παράσχη, ἀλλὰ χαρακτήρισε τὴν πράξη του, «ὡς ἄκαιρη καὶ παράλογη καὶ πρόβλεψε τὴν καταστροφή του».

Καὶ πραγματικά, καθὼς ὁ Κωνσταντῖνος Ἄγγ. Δ. 189 πῆγαινε στὴν Ἀδριανούπολη γιὰ νὰ συναντήσῃ καὶ νὰ μεταπέισῃ τὸ γαμβρὸ του Βασίλειο Βατάτζη, πιάστηκε ἀπ' τοὺς ἴδιους τοὺς ὄπαδούς του ποὺ τὸν ἀναγόρευσαν αὐτοκράτορα, καὶ καταπροδόθηκε στὸν Ἰσαάκιο (β') Ἄγγ. 183 μετὰ διαταγὴ τοῦ ὁποίου τυφλώθηκε, πρὸς εὐφροσύνη καὶ ἀγαλλίαση τῶν Βουλγάρων ἡγεμόνων Πέτρου καὶ Ἀσάν, γιὰτὶ ἔτσι σώθηκαν ἀπὸ ἓνα ἐπικίνδυνο ἀντίπαλο.

Καὶ εὐχόνταν «οἱ καταραμένοι νὰ εἶναι πολὺχρονοι οἱ αὐτοκράτορες ποὺ προέρχονταν ἀπ' τὸν οἶκο τῶν Ἀγγέλων, καὶ θάνατο ποτὲ νὰ μὴ δοῦν, γιὰτὶ αὐτοὶ ὅταν βασιλεύουν, τὸ ἔθνος τῶν Βλαχο-Βουλγάρων θὰ προοδεύσῃ καὶ

87. Χωνιάτης, σ. 561-68.

θά μεγαλυνηθή και ξένες πόλεις και χώρες θά άποχτήση».

Έτσι Βούλγαροι και Βλάχοι, χωρίς αντίπαλο τόν Κωνσταντίνο 189, διέτρεχαν και λήστευαν τις περιοχές άπ' τή Φιλιπούπολη μέχρι τή Τριαδίτσα και αύτη άκόμη τήν Άδριανούπολη, ένώ οι Βυζαντινοί πολύ μέτρια αντίσταση σ' αυτές τις φοβερές επιδρομές μπορούσαν νά προβάλουν⁸⁸.

Τό 1193/4 ό Ίσαάκιος (β΄) Άγγ. 183 όργάνωσε μιά νέα έκστρατεία κατά τών Βλαχο-Βουλγάρων, πην άρχηγία τής όποίας άνάθεσε στο δ ο μ έ σ τ ι χ ο τής Άνατολής Άλέξιο Γίδο και στο δ ο μ έ σ τ ι χ ο τής Δύσης Βασίλειο Βατάτζη, που πιό πάνω άνάφερα. Οι δυό στρατηγοί ήλθαν σέ σύγκρουση μέ τόν έχτρώ κοντά στήν Άρκαδιούπολη, όπου έπαθαν πανωλεθρία. Ό μ έν Άλέξιος Γίδος μόλις πέτυχε νά διαφύγη, έγκαταλείποντας τό στράτευμά του που τό πιό πολύ χάθηκε, ό δέ γενναίος Βασίλειος Βατάτζης έμεινε στο πλευρό τών στρατιωτών του και βρήκε τό θάνατο μαζί τους⁸⁹.

Αύτη ή άποτυχία έκανε τόν Ίσαάκιο (β΄) Άγγ. 183 νά άποφασίση νά αναλάβη ό ίδιος τήν άρχηγία μιάς μεγάλης έκστρατείας, όπως εκείνης του 1190, αλλά αύτη τή φορά εξασφάλισε τή βοήθεια του πεθερού του βασιλέα τής Ούγγαρίας Βελά III, μέ τόν όποίον άναθέρμανε τις σχέσεις του, καθώς είχαν προσωρινά ψυχρανθή, προφανώς κατά τό 1192-93, έξαιτίας μιάς σύγκρουσης επιδρομής στη Σερβία⁹⁰, ό όποίος (Βελάς III) μέ εύχαρίστηση άντάποκρίθηκε και μέσω τής Βιδύνας του έστειλε ί λ ε ς στρατού.

Άφού συνέλεξε (ό Ίσαάκιος β΄) τό στρατό που χρειαζόταν και έφοδιάστηκε μέ δεκαπέντε κεντηνάρια χρυσοῦ και 60 κεντηνάρια άργύρου, ξεκίνησε άπ' τήν ΚΠολη, κατά τό Μάρτη του 1195, μέ τήν πρόθεση νά μη έπιστρέψη, άν δέ φέρη σέ πέρας τό σκοπό για τόν όποίον έξεστράτευε.

Όπως και στην έκστρατεία του 1190 είχε μαζί του, εκτός άλλων συγγενών του, και τόν άδελφό του Άλέξιο Άγγ. 180, τό μόνο που δέν τύφλωσε ό λ ω β η τ ή ρ α ς (=κακοποιός) Άνδρόνικος (α΄) Κ. 87. Ό σ ε β α σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α ς Άλέξιος Άγγ. 180, πριν άκόμη, καθώς φαίνεται, άπ' τήν ΚΠολη άναχωρήσουν, είχε όργανώσει μιά εύρεία συνωμοσία, σέ συνενόηση μέ γόνους εύγενών οικογενειών, όπως τών Βρανάδων, τών Παλαιολόγων, τών Πετραλιφών, τών Ραούλ, τών Καντακουζηνών κ.ά., για νά ξεθρονίση τόν άδελφό του.

Άπό άκριτομυθίες διαφόρων έφτασαν στ' αύτιά όχι λίγων αύλικών του

88. Χωνιάτης, σ. 570-73. Βλ. και προσωπογραφία Κωνσταντίνου Άγγ. Δ. 189, ό. 14.

89. Χωνιάτης, σ. 587-88. Βλ. και προσωπογραφία Άνώνυμης Δούκαινας Άγγελίνας 190, ό. 16.

90. V. Laurent, La Serbie entre Byzance et la Hongrie à la veille de la quatrième croisade, Revue du Sud-Est européen, τ. 18(1941), σ. 109 κεξ., όπου και άπόσπασμα έπιστολής του Ίσαάκιου (β΄) προς τόν πάπα Κελεστίνο III, σχετικής μέ τό χτύπημα του Βελά III εναντίον τής Σερβίας.

Ἰσαάκιου (β') Ἰγγ. 183 εἰδήσεις γιὰ τὴν κίνηση, οἱ ὁποῖοι καὶ ἐσπευσαν νὰ τοῦ ποῦν πῶς ὁ ἀδελφός του Ἰλέξιος Ἰγγ. 180 ἐπιβουλεύεται τὴ βασιλεία καὶ τὴ ζωὴ του καὶ πῶς μέπαρὰπέτασμα συγκαλύπτει μὲ διαφόρους τρόπους τὸ μισοἰδέλωφ καὶ πῶς στὸ στράτευμα πῶς πολλοὶ εἶναι οἱ φιλαλέξιοι παρὰ οἱ φιλισαάκιοι.

Ἄλλὰ ὁ αὐτοκράτορας δὲ θέλησε νὰ ἀκούσῃ λέξι καὶ μὲ σκληρότητα ἀπόπεμψε τοὺς εἰσηγητὲς καὶ τοὺς κατηγορήσῃ πῶς ἐπιθυμοῦν νὰ σβήσουν τὴ στοργὴ πού ὡς τὰ κατὰβαθα τῆς ψυχῆς του ἔχει γιὰ τὸν ἀδελφὸ του⁹¹.

Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά μᾶς εἶναι γνωστὸ πῶς ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἰγγ. 183 καθὼς δεχόταν τὰ μυθολογήματα τῶν μάντεων, «δὲξαιζε καὶ ἔλεγε πῶς δὲν ἤθελε τίποτε νὰ ἐνεργήσῃ, γιὰτὶ θὰ ἔλθουν τὰ πάντα μόνονα τοὺς κατὰ τὸν καιρὸ»⁹².

Στὴ Ραιδεστό, ὅπου ἔφτασε ὁ αὐτοκράτορας μὲ τὴ στρατιάν, γιόρτασε τὴν ἑορτὴ τοῦ Πάσχα, πού συνέπεσε στὶς 2 τ' Ἀπρίλη τοῦ 1195⁹³. Κι ἀπὸ κεῖ πῆγε νὰ ἐπισκεφτῆ τὸ Βασιλάκιο.

Ἦταν ἓνα γερόντιο μὲ ἀλλόκοτη ζωὴ, γιὰ τὸ ὁποῖον ὑπῆρχε ἡ φήμῃ πῶς προέλεγε τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν, καὶ ἀπ' αὐτὸ τὰ πλήθη ἔτρεχαν κοντὰ του μυρμηκιά. Ἄλλὰ τίποτε τὸ ξεκάθαρο γιὰ τὰ μέλλοντα δὲν ἔλεγε, παρὰ μόνον λέξεις πλανημένους καὶ ἀσύμφωνες μεταξὺ τοὺς καὶ αἰνιγματικές· πολλὰ ἀπ' αὐτὰ πού ἔλεγε ἦσαν ἀξία γιὰ νὰ γελάῃ κανεὶς, παρὸλα αὐτὰ ὅμως τραβοῦσε κοντὰ του τὸν ἀπλὸ λαὸ πού μοιάζει μὲ ἀγέλη. Μάλαζε τὰ βυζιά τῶν γυναικῶν καὶ τοὺς ἔπιανε τὰ κάτω μέρη τῶν ποδιῶν, λέγοντας λόγια ἀκατανόητα, φλυαρίες χωρὶς τίποτε ἀπ' αὐτὲς νὰ βγαίνει, καὶ σὲ πολλὰς ἐρωτήσεις ἀντὶ ἀπαντήσεις ἔκανε διάφορες κινήσεις ἢ σχήματα ὅμοια μὲ κείνα τοῦ Πάνα, καὶ μερικὲς παλιόγρηες συγγενεὶς του ἔκαναν πῶς ἐξηγοῦσαν τὰ λόγια του καὶ τὰ καμώματά του.

Γιὰ τοὺς πολλοὺς καὶ μάλιστα τὶς γυναῖκες καὶ κυρίως τὶς ἀσεμνες πού μὲ γέλοια ἔκαναν διάφορες χειρονομίες, δὲν ἦταν ὁ Βασιλάκιος παρὰ ἓνας προφήτης, γιὰ τοὺς μυαλωμένους ἓνα περίεργο, κωμικὸ καὶ φλύαρο γερόντιο, καὶ γιὰ μερικοὺς πῶς εἶχε πνεῦμα Πύθωνα, πῶς ἦταν ἐγγαστρίμυθος ἢ Πυθωμάντης, γνώμῃ πού ἀποδεχόταν καὶ ὁ Χωνιάτης⁹⁴. Οἱ νεώτεροι τὸν

91. Χωνιάτης, σ. 588-90· Θεόδ. Σκουταριώτης, Σάθα MB7 (1894), σ. 411-12.

92. Χωνιάτης, σ. 567, κείμενο καὶ δημοτικὴ ἀπόδοση.

93. Γιὰ τὴ σύμπτωση τῆς ἡμερομηνίας, βλ. V. Grumel, Chronologie (1958), σ. 310.

94. Χωνιάτης, σ. 590-91· Σκουταριώτης, ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 91), σ. 412. Οἱ ἐγγαστρίμυθοι κατὰ τὸν Κλήμεντα, Προτρεπτικός πρὸς Ἕλληνας, κεφ. II, 11, 11, 4, ἐκδ. Stählin, πολὺ ἐκτιμώνταν ἀπ' τοὺς συγχρόνους τοὺς· κατὰ τὸ Μαρτύριον τῆς ἁγίας Γλυκερίας, PG116, στ. 624, οἱ ἐγγαστρίμυθοι μιλοῦσαν δῆθεν μὲ τὰ πνεύματα καὶ πιστευόταν πῶς εἶχαν πνεῦμα Πύθωνα, γι' αὐτὸ καὶ λέγονταν Πυθωμάνταις. Κατὰ τὸν ὑπόψη ἱβ' αἰ. ἐγκαστρίμυθοι λέγονταν «πάντες οἱ σατανικῶς ἐνθουσιῶντες καὶ προλέγοντες δῆθεν τὰ ἀγνωστα, ὡς αἱ κριτρικαὶ, οἱ Ἀθίγγανοι, οἱ

είδαν ως ένα μάγο⁹⁵.

Ο Ίσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 παθιασμένος με τοὺς ἀστρολόγους, τοὺς μάγους καὶ τοὺς προφῆτες, δὲν ἦταν δυνατόν νὰ μὴ συναντήσῃ ἓνα τέτοιο ἀγύρτη.

Ο Βασιλάκιος δὲν ἔδωσε καμιὰ σημασίαν στὴν παρουσία τοῦ πανίσχυρου αὐτοκράτορα, οὔτε ἀπάντησε στὸ χαιρετισμὸ του, «χαίρε πάτερ Βασιλάκιε», ἀλλὰ μὲ σκιρτήματα καὶ παράφορες κινήσεις κακολογοῦσε τοὺς συνοδοὺς τοῦ αὐτοκράτορα, καὶ ἰδιαίτερα τὸ στενὸ συνεργάτη του, τὸν ἐπίτοῦ κανικλείου Κωνσταντῖνὸ Μεσοποταμίτη, τὸν ἐπειτα μητροπολίτη Θεσσαλονίκης, καὶ δὲ φείστηκε οὔτε τοῦ ἰδιοῦ τοῦ αὐτοκράτορα.

Μόλις ἐπιτέλους σταμάτησε τὶς ἀτακτες κινήσεις του, μὲ τὸ ραβδί πού κρατοῦσε, χάλασε τὰ μάτια τῆς εἰκόνας τοῦ αὐτοκράτορα, πού ἦταν ζωγραφισμένη στὸν τοῖχο τοῦ σπιτιοῦ, αὐτοῦ πού τοῦ εἶχε παραχωρηθῆ. Καὶ τὸ πῶσπερ οὐδαίον, ὄρμησε νὰ ἀρπάξῃ ἀπ' τὸ κεφάλι τοῦ αὐτοκράτορα τὸν πῖλον πού φοροῦσε γιὰ νὰ τὸν πετάξῃ κάτω. Ο Ἰσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 δὲν τιμώρησε τὸν αὐθάδη, καθὼς τὸν θεώρησε παλαβό. Οἱ συνοδοὶ του ὁμως πού μὲ τὰ μάτια τους εἶδαν τὰ ὅσα ἔκανε, δὲν τὰ θεώρησαν καθόλου ὡς ἓνα καλὸν οἰωνό. Μετὰ τὴν τύφλωση μάλιστα τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἄγγ. 183 πού κατὰ κάποιον τρόπο ἐπαλήθευσε ἢ συμβολικὴ πρόρρηση τοῦ Βασιλάκιου, τὸ κύρος του κραταιώθηκε, ἐνῶ πρῶτα ἀμφισβητοῦνταν⁹⁶.

Ἀπ' τὴ Ραιδεστό ὁ αὐτοκράτορας ἔφτασε στὰ Κύπελλα, στὸ πεδίο τῶν ὁποίων συγκρότησε τὸ στρατό του σὲ φάλαγγες καὶ ἰλες, περιμένοντας στὸ μεταξὺ νὰ φτάσουν καὶ ἄλλα στρατεύματα⁹⁷.

Μπορεῖ κανεὶς νὰ πῆ πὼς ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 καθὼς διέθετε καὶ τὴν οὐγγρικὴ στρατιωτικὴ ἐνίσχυση, εἶχε καλὰ ὀργανώσει τὴν ἐκστρατεία τῆς ἀνοιξης τοῦ 1195 ἐναντίον τῶν Βλαχο-Βουλγάρων· δυστυχῶς ὁμως ἡ μοίρα δὲ θέλησε νὰ πραγματοποιηθῆ.

Ἡ βυζαντινὴ ἀριστοκρατία, εὐγενεῖς τῆς αὐλῆς καὶ μεγαλογαιοχτήμονες τῶν ἐπαρχιῶν, στάθηκαν στὶς ἀρχές τῆς βασιλείας τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἄγγ. 183 στὸ πλευρό του, καθὼς «μὲ τὸ ξίφος στὸ χέρι διασχίζοντας τὴ Μέση λεωφόρο πόμπευσε καὶ εὐαγγελίστηκε τὸ δίκαιο φόνου τοῦ ἀλιπῆριου» Ἀγιοχριστοφορίτη⁹⁸, κ' ἔτσι προκάλεσε τὴν πτώση τοῦ τρομεροῦ Ἀνδρόνι-

Ψευδοπροφῆται, οἱ ἐρημίται καὶ ἕτεροι», βλ. Βαλασαμών, Ράλλη - Ποτλῆ, Σύνταγμα τ. 2(1852), σ. 458.

95. Βλ. Φ. Κουκουλές, Βυζαντινῶν Βίος καὶ Πολιτισμὸς, τ. Α' II (1948), σ. 129.

96. Χωνιάτης, σ. 591-92· Σκουταριώτης, σ. 412. Γιὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ Μεσοποταμίτη στὸν καιρὸ τοῦ Ἰσαάκιου, βλ. Χωνιάτης, σ. 648.

97. Χωνιάτης, σ. 592.

98. Μιχαὴλ Χωνιάτης, Τὰ Σωζόμενα, τ. I, σ. 225.

κου (α') Κ. 87.

Αφοῦ ὁμως προσπέρασε τὸ φάσμα τοῦ τ ὕ ρ α ν ν ο υ ποῦ τάραζε καὶ αὐτὸν τὸν ὕπνο τους, ἀρχίζαν νὰ ἀλλάζουν διαθέσεις καὶ γι' αὐτὸ εἶδαμε μιὰ σειρὰ στάσεων καὶ ἀποπειρῶν διεκδίκησης τῆς ἐξουσίας, κυρίως ἀπ' τὸν οἶκο τῶν Κομνηνῶν, τόσο στὴν πρωτεύουσα ὅσο καὶ στὶς ἐπαρχίες. Ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἄγγ. 183, μὲ τὶς σχετικὲς ἀρετὲς του καὶ τὰ ἐλαττώματά του⁹⁹, δὲν ἦταν ἕνας ἡγεμόνας τοῦ ἀναστήματος τῶν τριῶν πρώτων Μεγ. Κομνηνῶν, ἀν καὶ σὲ πολλὰ σημεῖα ἀκολούθησε τὴν πολιτικὴ τους καὶ συνέχισε διαπράττοντας τὰ μεγάλα λάθη τους.

Σύμφωνα μὲ τὸ Χωνιάτη ἀρκετοὶ ἦσαν ἐκεῖνοι ἀπ' τὴν ἀριστοκρατία – πιὸ πάνω ἀνάφερα ὀρισμένες οικογένειες – ποῦ «καθὼς προφασίζονταν τὴν ἀναμελιά τοῦ αὐτοκράτορα καὶ πὼς δὲν κυβερνοῦσε κατὰ ποῦ ἐπρεπε τὶς ὑποθέσεις τῆς Αὐτοκρατορίας, ἤθελαν μιὰ ἀλλαγὴ τοῦ προσώπου τοῦ αὐτοκράτορα», ὄχι γιὰ κανένα ἄλλο λόγο, «ἀλλὰ γιὰτὶ πολὺ καλά καταλάβαιναν πὼς αὐτὸ θὰ γίνῃ αἰτία χρηματισμοῦ τους»¹⁰⁰. Βλέπομε λοιπὸν ἐδῶ τὴν ἀσυνειδησία τῆς βυζαντινῆς ἀριστοκρατίας, ποῦ σ' ἕνα ἀπ' τὰ πιὸ κρίσιμα σημεῖα τῆς ζωῆς τοῦ Κράτους, δὲν κοίταζε τίποτε ἄλλο παρὰ τὴν ἱκανοποίησιν τῆς βουλιμίας τῆς¹⁰¹.

Στὸ διάστημα τῆς διαμονῆς τῶν στρατευμάτων στὰ Κύπελλα ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἄγγ. 183 κάλεσε τὸν ἀδελφὸ του Ἀλέξιο Ἄγγ. 180 νὰ βγοῦν γιὰ ἀναψυχὴ σὲ κυνήγι στὰ ἐκεῖ δασώδη καὶ ἀνθηρὰ πεδία ἄλλὰ ἐκεῖνος, καθὼς ἦταν ἔτοιμος γιὰ τὴν ἐκκρηξὴ τῆς συνωμοσίας, ἀρνήθηκε μὲ τὴν πρόφασιν πὼς πρόκειται νὰ κἀνῃ φλεβοτομία.

Κ' ἔτσι ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἄγγ. βγήκε, χωρὶς τὸν ἀδελφὸ του, μὲ τὴν ἀκολουθία του γιὰ τὸ κυνήγι.

Στὶς 8 τ' Ἀπρίλι τοῦ 1195, καὶ ἐνῶ ὁ αὐτοκράτορας βρισκόταν τρία στάδια ἀπ' τὰ Κύπελλα, ἄρπαξαν ἀπ' τὴ σκηνὴ του τὸν Ἀλέξιο Ἄγγ. 180, τὸν μετὰφεραν σὲ κεινὴ τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183, καὶ τὸν ἀναγόρευσαν αὐτοκράτορα. Ἦσαν ἄνθρωποι, λέει ὁ Χωνιάτης, «ἀρρωστημένοι, ψεύτικοι, θεατρίνοι καὶ ποῦ πῆγαιναν, ὅπου φυσάει ὁ ἄνεμος». Ἦσαν ὁ Θεόδωρος Βρανᾶς Κομνηνὸς 239¹⁰², ὁ Γεώργιος Παλαιολόγος¹⁰³, ὁ Ἰωάννης Πετραλί-

99. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 19-28, 39, 48, 51, 61, 68, 70, 87, 118α, 91-92.

100. Χωνιάτης, σ. 592.

101. Γιὰ τὴν ἀρπαχτικότητα καὶ τὴν ἀχορτασιά καὶ τὸ ἀδίσταχτο πῆς βυζαντινῆς ἀριστοκρατίας, βλ. Α. Διομήδη, Βυζαντινὰ Μελέται, τ. Α', Ι, σ. 25, 28, 60 κ.ά.

102. Βλ. γι' αὐτὸν, Γενεαλογία μου, τ. Γ', προσωπογραφία Θεόδωρου Βρανᾶ Κομν. 239.

103. Ὁ Ἄβ. Παπαδόπουλος δὲν τὸν ἀναφέρει στὴ Γενεαλογία του γιὰ τοὺς Παλαιολόγους, Versuch einer Genealogie der Palaiologen, München 1938. Τὸν ἀναφέρει ὁμως ὁ V. Laurent, La Généalogie des premiers Paléologues, σ. 148, ἀριθ. 2 Βλ. καὶ προσωπογραφίαν Ἀνώνομης Ἄγγ. Κ.Δ. 171, ὑ. 5, καὶ Μανουήλ Κ.Κ.Δ. Ἄγγ. 175, ὑ. 51.

φας¹⁰⁴, ὁ Κωνσταντῖνος Ραοῦλ-Δούκας¹⁰⁵, ὁ Μιχαὴλ Καντακουζηνός¹⁰⁶, καὶ ἄλλοι τυχάρπαστοι πού εἶχαν συγγενικούς δεσμούς μέ τόν Ἰσαάκιο (β΄) Ἄγγ. 183 καί ἓνα σ μ ἦ ν ο ς ἀργόσχολων πού ἀ λ ῆ τ ε υ ε μέ ἀνοικτὸ τὸ στόμα στό σ ε β α σ τ ο κ ρ α τ ο ρ ι κ ὸ ἐστιατόριο – σ΄ αὐτὸ δηλ. τοῦ σεβαστοκράτορα Ἀλέξιου Ἄγγ. 180 – καί χαιρόταν στὶς ἀλλαξοβασιλεῖες. Ὅλες οἱ ἴ λ ε ς τοῦ στρατοῦ προσχώρησαν στὴν ἐπανάσταση, καί αὐτοὶ ἀκόμη οἱ ὑπηρετές καί οἱ οἰκιακοὶ τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἄγγ. 183 καί οἱ συγκλητικοί¹⁰⁷.

Διάφορες φήμες γιὰ τὴν ἐπανάσταση ἔφτασαν στ΄ αὐτὰ τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἄγγ. 183 κ΄ ἐπεῖτα εἶδε μέ τὰ μάτια του τὴ συνδρομὴ τῶν πιὸ πολλῶν αὐλικῶν γιὰ τὴν ἀνάρρηση τοῦ ἀδελφοῦ του, καί σέ λίγο ἔφτασαν καί ἀγγελιαφόροι πού τοῦ ἔδωσαν λεπτομέρειες ἐκείνων πού εἶχαν συμβῆ.

Τότε σταμάτησε τὴν πορεία του, καί κάνοντας τὸ σταυρὸ του, «λυπήσου με, φώναξε, Χριστὲ βασιλέα», καί ἔβγαλε ἀπ΄ τοὺς κόλπους του τὸ φυλαχτὸ του μέ τὴν ἀπεικόνιση τῆς Παναγίας πού τόσο λάτρευε, καί πὸ ἀγκάλιαζε καί ἐξομολογοῦταν καί ζητοῦσε συχώρεση καί μέ τὴν καρδιά του παρακαλοῦσε νὰ ξεφύγῃ τὸν κίνδυνο πού πάνω του ἐρχόταν ἡ Παναγία δέν τὸν εἰσάκουσε.

Καί καθὼς ἔλαβε εἰδήσεις πὼς τὸ ἀπόσπασμα πού στάλθηκε ἀπ΄ τὸν ἀδελφό του, τὸ νέο αὐτοκράτορα Ἀλέξιο (γ΄) Ἄγγ. 180, καί τοὺς ἄλλους ἐπαναστάτες, μέ μανία ἐρχόταν γιὰ νὰ τὸν πιάσῃ, πῆρε τὸ δρόμο τῆς φυγῆς, μέ λίγους ἴσως πιστοὺς ἀκολουθοῦς. Ἀφοῦ μέ κίνδυνο πέρασε τὸ Μαρίτσα ποταμὸ μέ τὰ βαθιὰ νερά, τραβοῦσε ἓνα δρόμο, χωρὶς νὰ ἔχῃ πρόγραμμα γιὰ τὸ πού πηγαίνει, ἓνα πράμα ἔχοντας στό νοῦ νὰ βρῆ κάποιο κατάντημα νὰ σωθῆ ἀπ΄ τὸ τρομερὸ κακὸ πού τὸν περίμενε, καθὼς μάθαινε τὴ λύσσα τῶν διωχτῶν του. Δέν πέτυχε τίποτε.

Στὴ Στάγειρα πού τότε εἶχε πάρει τὸ ὄνομα Μ ά κ ρ η, ὅπου ἔφτασε, πιάστηκε ἀπὸ κάποιον Π α ν τ ε ὑ γ ε ν ο ν¹⁰⁸, ὁ ὁποῖος καί τὸν παράδωσε στό ἀπόσπασμα τῶν διωχτῶν του. Αὐτοὶ τὸν μετέφεραν στό μοναστήρι τῆς Θεοτόκου τῆς Κοσμοσωτείας, στό ἴδρυμα τοῦ μακαρίτη σ ε β α σ τ ο κ ρ ά τ ο ρ α Ἰσαάκιου Κ. 36, πού βρισκόταν σέ μιὰ μαγευτικὴ τοποθεσία κοντὰ στὴ Βῆρα, στό στόμιο τοῦ Ἐβρου ποταμοῦ.

Ἐκεῖ γιὰ τελευταία φορὰ εἶδε τὸν ἥλιο, καθὼς τοῦ ἔβγαλαν καί τὰ δυὸ

104. Βλ. γι΄ αὐτὸν, προσωπογραφίαν Θεοδώρου Δ.Κ. Ἄγγ. 168, ὁ. 20.

105. Βλ. S. Fassoulakis, *The byzantine family of Raoul*, ἀριθ. 4, σ. 13-4.

106. Βλ. D. Nicol, *The byzantine family of Kantakouzenos*, ἀριθ. 7, σ. 8. Ὁ Μιχαὴλ Καντακουζηνός πιθανόν νὰ ὑπῆρξε σύζυγος τῆς Ἀνώουμης (Θεοδώρας;) Ἄγγ. Κ.Δ. 171 καί πατέρα τοῦ Ἰωάννη Κ.Κ. Ἄγγ. 250.

107. Χωνιάτης, σ. 593-94· Σκουταριώτης, σ. 413.

108. Ὁ Σπ. Λάμπρος, ΝΕ8 (1911), σ. 245, μέ ἀφορμὴ κάποιον Λέοντα Παντεύγενον, λέει πὼς τὸ Παντεύγενος ἦταν γνωστὸ βυζαντινὸ ἐπώνυμο.

μάτια, περί τις 10 με 12 τ' Ἀπρίλη (τοῦ 1195), ἴσως σέ ἐκδίκηση τοῦ κακοῦ ποῦ εἶχε κάνει στό βασιλέα Ἀνδρόνικο (α') Κ. 87, τὸ γιῦ τοῦ Ἰσαάκιου Κ. 36.

Γιατὶ «θέλει, λέει ὁ Χωνιάτης, ἡ θεία Πρόνοια ποῦ κατὰ ἄριστο τρόπο κανονίζει τὰ πάντα, καὶ πρὸς τοὺς χειρότερους ἐχτροὺς νὰ φερόμαστε μὲ φιλανθρωπία, λαμβάνοντας ὑπόψη πὼς ἡ ἐξουσία δὲν εἶναι παντοτινὴ καὶ ἡ δύναμη δὲ μένει γιὰ πάντα καὶ πὼς ἀπὸ κεῖ ποῦ αἴσια ξεκινούμε, καθόλου δὲν ἀποκλείεται νὰ φτάσουμε στό ἴδιο μὲ τὸν προκάτοχο κατάντημα».

Καὶ ὁ Ἰσαάκιος Ἄγγ. 183 ἔμεινε γιὰ ἀρκετὲς μέρες στό μοναστήρι, ὑποφέροντας ἀπ' τοὺς φριχτοὺς πόνους τῆς τύφλωσης, χωρὶς νὰ δέχεται καθόλου τροφή, κι ἀπὸ κεῖ μεταφέρθηκε προσωρινὰ σὲ κάποια φυλακὴ τοῦ μεγάλου παλατιοῦ, γιὰ νὰ ἐγκατασταθῆ στό τέλος στό Διπλοκλιόνιο τοῦ Βοσπόρου (σημ. Besiktas), ὅπου ἦταν ἡ πατρικὴ τους κατοικία¹⁰⁹, μαζί μὲ τὴ δεύτερη γυναῖκα του, τὴν τέως αὐγούστα Μαρία τὴν Οὐγγαρικὴ, καὶ τοὺς γιούς του Ἀλέξιο Ἄγγ. 266, ἓνα ἀγόρι δώδεκα χρονῶ, καὶ Μανουὴλ Ἄγγ. 267 ποῦ δὲν ἦταν παρὰ μόλις δυὸ χρονῶ.

Ἐκεῖ ζοῦσε «ζωὴ ἀγρότη», καὶ τὸ κρασί καὶ τὸ ψωμί ποῦ τοῦ χορηγοῦνταν ἦταν μετρημένο, ὅπως «ἐνὸς τυχαίου ιδιώτη», ἐνῶ στὸν ἀδελφὸ του Ἀλέξιο (γ') Ἄγγ. 180 περιῆλθε ἡ βασιλεία, εἰρηνικὰ καὶ ἀστασίαστα, ὅπως «στοὺς Διόσκορους, ποῦ ἐνῶ ἔδυνε ὁ ἓνας ἀνάτελλε ὁ ἄλλος»¹¹⁰.

Εἶναι φαινόμενο ἀποκαρδιωτικὸ ποῦ ἐγίνε καὶ πέτυχε αὐτὴ ἡ ἐπανάσταση τῆς ἀριστοκρατίας καὶ τοῦ στρατοῦ κατὰ τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183 καὶ ποῦ ἀνάδειξε ὡς ἡγεμόνα τὸν ἀδελφὸ του Ἀλέξιο (γ') Ἄγγ. 180, τὸν πολὺ χειρότερο καὶ ἀνίκανο, τάχα μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς θὰ χειριστῆ καλύτερὰ τὰ πράματα. Αὐτὴ ἡ ἀλλαξοβασιλεία μαζί μὲ πολλὰ ἄλλα κακὰ ποῦ ἔφερε, εἶναι ἐκεῖνη ποῦ ἔδωσε τὰ προσηήματα στοὺς Λατίνους γιὰ τὴν κατάλυση τῆς ἐλληνικῆς Αὐτοκρατορίας.

Ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἄγγ. 183 βασιλεύσε γιὰ μιὰ δευτέρη φορά, ἂν καὶ τυφλός – εἶναι ὁ μόνος τυφλὸς αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου, ἂν παραλείψωμε τὸ μισότυφλο Ἰωάννη (ζ') Παλαιολόγο (1390)¹¹¹ – ἀπ' τις 18 Ἰουλίου τοῦ 1203 ὡς τις 28 ἢ 29 τοῦ Γενάρη τοῦ 1204¹¹², γιὰ νὰ πεθάνη ἀπ' τὸν τρόπο καὶ ἀπὸ ἀρρώστια, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄλλα ἔπασχε καὶ ἀπὸ ἀρθρίτιδα, ἀνάμεσα στό ἀπὸ 30ης τοῦ Γενάρη ἕως 8ης τοῦ Φλεβάρη (τοῦ 1204) διάστημα¹¹³.

109. Βλ. προσωπογραφία Κωνσταντίνου Κομν. Ἄγγ. 178, ὑ. 8.

110. Χωνιάτης, σ. 594-96· Σκουταριώτης, σ. 413.

111. Ὁ Ἰουστινιανός (β') κατὰ τὴ λήξη τῆς πρώτης βασιλείας του (695), ρινοτομήθηκε γιὰ νὰ καταστῆ πολιτικὰ ἀνίκανος· καθὼς ὅμως, ἂν καὶ ρινότιμος, βασιλεύσε γιὰ δευτέρη φορά (705-711), στὸν ἀμέσως ἐπόμενο αὐτοκράτορα Φιλίππικό (711-713), κατὰ τὴν πτώση του ἀπ' τὸ θρόνο ὡς μέσο πολιτικῆς ἀνικανότητος μεταχειρίστηκαν τὴν τύφλωση, καὶ ἀπὸ τότε ἔχομε τις

II

Χαρακτηριστικά του ηγεμόνα, χτίσματα, συνήθειες, ή ευσέβειά του, έσωτερική διοίκηση και οικονομικά, ή φιλανθρωπία του, τὸ εὐόργητο τοῦ χαρχτήρα του, προρρήσεις και πεποίθησή του γιά τὸ αἴσιο μέλλον, τύφλωση και θάνατος, ή πολιτική του ἀπέναντι τῶν Ἰταλικῶν ναυτικῶν δημοκρατιῶν, ή μεγάλη του πολυτέλεια, ή αὐγούστα Μαρία ή Οὐγγρισσα, ὡς μοναχός Ἰωαννίκιος.

Τῆ δευτέρα αὐτῆ βασιλεία του, ή ὁποία ὑπῆρξε σκιῶδης, καθὼς στήν πραγματικότητα βασιλευε ὁ γιός του Ἄλέξιος (δ') Ἄγγ. 266, θά ἐκθέσω στήν προσωπογραφία αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, σέ συνδυασμό μέ τὰ δραματικά γεγονότα τῆς τυπικά κοινῆς βασιλείας τους, πού δέν εἶναι ἄλλα ἀπ' αὐτά τῆς Δ' λεγόμενης Σταυροφορίας.

Κοντά σέ ὅσα ἔχω ἀναφέρει γιά τήν προσωπικότητα τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183, πρέπει νά σημειωθοῦν και τὰ ἐπόμενα.

Ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἄγγ. 183 ὑπῆρξε ἕνας ηγεμόνας φιλοκτίστης. Εἶχε τῆ μανία νά χτίζει, ἴσως ἄκαιρα, μεγαλοπρεπεῖς οἰκοδομές, ὄχι και τόσο ἀχρηστες, ὅπως νομίζεται¹¹⁴. Και στά δυό παλάτια, στό Μ έ γ α και σ' αὐτό τῶν Βλαχερνῶν, ἔχτισε λουτρά, και στά νησιά τῆς Προποντίδας πολυτελεῖς ἐπαύλεις. Γιά νά χτίση ἕνα πύργο στό παλάτι τῶν Βλαχερνῶν, ὡς στήριγμα τοῦ παλατιοῦ και γιά κατοικία τοῦ, κατεδάφισε πολλοὺς ναοὺς, και ἀνάμεσα σέ ἄλλα παλιά χτίσματα, γκρέμισε τῆ λαμπρῆ οἰκοδομῆ τοῦ γ ε ν ι κ ο ὕ λ ο γ ο θ ε σ ἰ ο υ και τὸ περίφημο παλάτι τῶν Μαγγάνων¹¹⁵.

Ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἄγγ. 183 εἶχε ἕνα ἰδιαιτερο ἔρωτα γιά τὸ ναὸ τοῦ ἀργάγγελου Μιχαήλ τοῦ Ἀ ν ά π λ ο υ, πού κάτω ἀπ' αὐτόν πρέπει καλύτερα νά ἐννοήσωμε ἐκεῖνον τοῦ Σ ω σ θ ε ν ε ἰ ο υ¹¹⁶, τὸν ὁποῖον μετάβαλε σέ ἀληθινὸ μουσεῖο τέχνης, συνάζοντας σ' αὐτόν ἀπὸ ὄλους τοὺς ναοὺς τῆς πρωτεύουσας, τῶν περιχώρων ἄλλά και ἄλλων χωρῶν, εἰκόνες και ψηφιδωτά τοῦ Μιχαήλ, ἔργα ἀρχαῖα και θαυμάσια. Τόση ἦταν ή μανία του γιά τήν ἄρτια συγκρότηση τῆς συλλογῆς, πού ἀπ' τῆ μακρινῆ Μονεμβασία ἀπόσπασε μέ δόλο τήν ξακουσμένη, ἀξιοθαύμαστη και θαυματουργὸ εἰκόνα

τυφλώσεις τῶν αυτοκρατόρων Μιχαήλ (ε') Καλαφάτη (1041-1042), Ρωμανοῦ (δ') Διογένη (1068-1071), Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. (1185-1195), Ἄλέξiou (ε') Δούκα (1204) και Ἰωάννη (δ') Λάσκαρι (1258-1261).

112. Γιά τίς χρονολογίες, βλ. Villehardouin, *La conquête de Const/ple*, ἐκδ. E. Faral, τ. I. σ. 183, τ. II, σ. 23, και ὕ. 1-3.

113. Villehardouin, τ. II, σ. 23· Χωνιάτης, σ. 737 και 744.

114. Βλ. M. Levchenko, *Byzance*, σ. 247, ἑλλην. μετάφρ. Γ. Βιστάκη, σ. 304, ἑλλην. μετάφραση «Νέας Ἑλλάδας», σ. 242.

115. Χωνιάτης, σ. 580-81.

116. Βλ. R. Janin, *Églises et monastères*, σ. 340 και 348.

του Χριστού, καθώς «σερνόταν στο μαρτύριο του σταυρού».

Ἄπ' τῆ Νέα μεγάλη ἐκκλησία τοῦ μεγάλου παλατιοῦ μετάφερε κάθε ἐπιπλο καὶ ἐκκλησιαστικὸ σκεῦος ἀξίας, καὶ αὐτὲς ἀκόμη τὶς χάλκινες πύλες τῆς εἰσόδου τοῦ παλατιοῦ, ποὺ εἶχαν μιὰ ἱστορία ἀπ' τὸ ἔνδοξο παρελθόν, καὶ ἐδειχνε ὅλη τὴ χαρὰ του καὶ ἱκανοποίηση ποὺ ὁ ναὸς τοῦ Μιχαὴλ «ἐγκαινίζεται» μὲ ξένα κειμήλια καὶ ἐπίσης μὲ ξένους στολισμοὺς «καταλαίβεται»¹¹⁷.

Μᾶς εἶναι γνωστὸ τὸ πλούσιο τραπέζι τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183 ἀπὸ φαγιά καὶ ποτά¹¹⁸. Σ' αὐτὸ ἔπρεπε καὶ τὰ σκεῦη τὰ ἐπιτραπέζια νὰ ἦσαν ἰδιαίτερα πολυτελῆ, γι' αὐτὸ καὶ βρῆκε μιὰ πρακτικὴ λύση.

Ἄπ' τοὺς τάφους τῶν προκατόχων του αὐτοκρατόρων ποὺ ἀναπαύονταν στὸ ναὸ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων καὶ σὲ ἄλλα μοναστήρια, ἀπόσπασε «κυπελλοειδῆ ἀναθήματα», καλλιτεχνήματα ποὺ ἀναλογοῦσαν σὲ ποτήρια, φτιαγμένα ἀπὸ καθαρὸ χρυσάφι καὶ στολισμένα μὲ πολύτιμα λιθάρια καὶ μέσα σ' αὐτὰ ἔπινε τὸ κρασί του μαζί μὲ τοὺς συμποσιαστὲς του.

Γύρω ἀπ' τὸ τραπέζι του ἔτρεχαν οἱ θαλαμηπόλοι μὲ χερνίβια ἢ χερόνιπτρα (=λεκανίσσες γιὰ πλύσιμο χεριῶν), ἐπιχύτες (=δοχεῖα ποὺ ἀπ' αὐτὰ χυνόταν τὸ νερὸ) καὶ χερνιβόξεστα (=χερνίβιο καὶ ἐπιχύτης), ὅλα ὀλόχρυσα μὲ παραστάσεις ἀκαταμάχητης ὁμορφιάς, ἀποσπασμένα καθὼς φαίνεται ἀπὸ ναοὺς, γιὰτὶ κατὰ τὸ Χωνιάτη προηγουμένως τὰ μεταχειρίζονταν οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ λεῦϊτες γιὰ τὴν τέλεση τῆς λειτουργίας.

Μέσα στὴ μανία του γιὰ τὴν πολυτέλεια καὶ τὴν ἐπίδειξη, ἔπαιρνε ἀπὸ ναοὺς σταυροὺς, περιδέραια, στρεπτοὺς, ὑφάσματα πολυτελῆ, ἀποσποῦσε ἀπὸ βιβλία πολύτιμους λίθους, καὶ μὲ ὅλο αὐτὸ τὸ ὑλικὸ κατασκεύαζε αὐτοκρατορικὲς φόρεσιές, ποὺ γιὰ πρώτη φορὰ ἐβλεπαν οἱ αὐλικοί. Καὶ σὲ κείνους ποὺ εἶχαν τὴν τόλμη νὰ τοῦ ποῦν πῶς δὲν ἀρμόζει σὲ ἓνα «θεοφιλῆ» αὐτοκράτορα, ὅπως αὐτόν, καὶ ποὺ «ἀπ' τοὺς προγόνους του ἔχει κληρονομήσει τὴν εὐσέβεια», νὰ κάνη αὐτὰ τὰ πράματα ποὺ εἶναι ἱεροσυλία, ἀπαντοῦσε μὲ ὀργὴ καὶ τοὺς ἐπέπληττε καὶ τοὺς κατηγοροῦσε πῶς «δὲν ἔχουν καμιὰ αἴσθησι τοῦ ὠραίου», καὶ ἰσχυριζόταν πῶς «τὰ πάντα ἐπιτρέπεται στοὺς αὐτοκράτορες νὰ κάνουν καὶ πῶς καμιὰ διαφορὰ δὲν ὑπάρχει ἀνάμεσα στὸ Θεὸ καὶ τὸν αὐτοκράτορα, κατὰ τὴν ἐπίγεια βασιλεία, ἀφοῦ ὁ δεῦτερος ἀπ' τὸν πρῶτο ἔλαβε τὴ βασιλεία».

Καὶ ἔφερνε ὡς παράδειγμα τὸν πρῶτο χριστιανὸ αὐτοκράτορα, τὸν Ἰσαπόστολο Κωνσταντῖνο, «ποὺ τὰ καρφιά, ποὺ μὲ αὐτὰ σταύρωσαν τὸ Χριστό, τὸ ἓνα τὸ ἔβαλε στὸ χαλινάρι τοῦ ἀλόγου του καὶ τὸ ἄλλο στὴν περι-

117. Χωνιάτης, σ. 581-82· Σκουταριώτης, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 91), σ. 409-410. Πρβλ. R. Janin, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 348.

118. Βλ. ἄνωτέρω, ὕ. 24.

κεφαλαία του, ξεχνώντας πώς ο άρχηγός της πίστης άνακτας αυτό τὸ ἔκανε γιὰ νὰ δείξη θεϊότερη τὴ δύναμη τοῦ λόγου τοῦ σταυροῦ στοὺς εἰδωλόλατρες, ποὺ τὸ χριστιανικὸ κήρυγμα τὸ θεωροῦσαν μ ω ρ ι α»¹¹⁹.

Γιὰ τὴν εὐσέβεια τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἰγγ. 183 δυὸ σπουδαῖοι σύγχρονοι τοῦ συγγραφεῖς μᾶς δίνουν ἀξιοπρόσεχτες πληροφορίες.

Ὁ ἕνας μᾶς λέει πὼς ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἰγγ. 183 «περνοῦσε τὶς χειμωνιάτικες νύχτες του μὲ προσευχὲς καὶ στοχασμοὺς γιὰ ὅσα ἔπρεπε νὰ κἀνῃ τὴν ἐπομένη καὶ γενικὰ γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ Κράτους»^{119α}.

Ὁ ἄλλος μὲ πῶ πολλὰ λόγια μᾶς λέει πὼς «κατὰ τὶς νύχτες ἀνοίγε τὸ στόμα του σὲ ὕμνους πρὸς τὸ Θεὸ καὶ σήκωνε τὰ χέρια του στὰ ἅγια καὶ διάβαζε βιβλία ἱερὰ γιὰ νὰ μπῆ νοερὰ στὸ ποθοῦμενο, στὸν παράδεισο καὶ στὸ Θεὸ. Κι ὅταν ἀπόκαμνε, κλείνοντας τὰ μάτια του καὶ σιωπώντας, δεχόταν τὰ σπουδαῖα τῶν μηνυμάτων στὴν ψυχὴ του καὶ τὸ αὐτο φῶς τῆς ἀρχιφωτῆς Τριάδας. Ὅχι μόνο τὰ μεσάνυχτα σηκωνόταν, ἀλλὰ πολλὲς φορὲς καὶ ὀλάκερη τὴ νύχτα περνοῦσε μὲ προσευχὲς καὶ ἑκστάσεις, χωρὶς νὰ κουράζεται, ὅπως διαβεβαίωναν τὸν Εὐστάθιο μάρτυρες ἱεροὶ (=ἱερωμένοι) καὶ ἄντρες λ ο γ ἄ δ ε ς (=ἐπιφανεῖς), καὶ αὐτὰ τὰ ἔκανε εἴτε ὀρθὸς ὡς κί ο ν α ς καὶ σ τ ὺ λ ο ς, εἴτε γονατιστὸς γιὰ νὰ κάμψῃ τὸν οἶκτο τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ του, ἢ διακυβέρνηση τοῦ ὁποῖου τοῦ ἔπεσε ὡς ἕνας λαχνός»^{119β}.

Ἡ πολιτικὴ τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἰγγ. 183 στὴν ἐσωτερικὴ διοίκηση καὶ οἰκονομικὴ διαχείριση ὑπῆρξε ὀλέθρια.

Καθὼς στεροῦνταν οἰκονομικῶν πόρων, ἂν καὶ προσωπικὰ ὁ ἴδιος ἦταν ὀπάταλος, ἀναγκάστηκε καὶ κιβδηλεύσει τὰ νομίσματά του, χύνοντας μαζὶ μὲ τὸ χρυσάφι ἀσήμι καὶ χαλκὸ, καὶ διαβεβαίωνε πὼς ἦσαν ἀνόθευτα. Πολλὲς φορὲς, γιὰ τὶς εἰσπράξεις τῶν δημοσίων φόρων οἱ ὑπάλληλοι στέλνονταν στὶς ἐπαρχίες χωρὶς «βαλάντιον καὶ πήραν», χωρὶς χρῆμα καὶ ἐφόδια, κ' ἔτσι ἀναγκάζονταν νὰ δωροδοκοῦνται¹²⁰.

Σημειώθηκε πῶ πάνω πὼς ὁ Ἰσαάκιος (β΄) Ἰγγ. 183 συνήθιζε νὰ κατεδαφίξῃ παλιούς ναοὺς ποὺ θὰ εἶχαν πέσει σὲ ἀχρηστία. Κοντὰ σ' αὐτὸ ὅμως πρέπει νὰ τονιστῇ πὼς «ὅσο κανεῖς προηγούμενος αὐτοκράτορας» ἐνδιαφέρθηκα γιὰ ναοὺς, εὐκτήριους οἴκους καὶ μοναστήρια. Καλλιτέχνες ἐργάζονταν σ' αὐτὰ τὰ ἰδρύματα, γιὰ νὰ φτιάξουν μωσαϊκὰ καὶ τοιχογραφίες ποὺ ἀπ' τὸ χρόνον εἶχαν καταστραφῇ.

119. Χωνιάτης, σ. 582-84· Σκουταριώτης, σ. 410.

119α. Νικήτας Χωνιάτης, Σύγκρισις δεκνύουσα τὸν χειμῶνα κρείττονα τοῦ θέρου, ἔκδ. I.A. van Dielen, *Orationes et epistulae*, σ. 117.

119β. Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, Αὐτοσχέδιος λαλιὰ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Ἰσαάκον (β΄) τὸν Ἰγγ. (183) ἐν Φιλιππουπόλει, ἔκδ. Th. L.F. Tafel, σ. 43. Γιὰ τὴν εὐσέβεια τοῦ βασιλέα, βλ. καὶ προσωπογραφία Ἰβνας Κομν. Βασ. 149, ὁ. 87-92.

120. Χωνιάτης, σ. 584· Σκουταριώτης, σ. 410.

Γιά τή Θεομήτορα είχε μιὰ παθολογική αδυναμία, καί όταν στεκόταν μπροστά στις εικόνες της ἦταν ἔτοιμος «νά χύση πάνω σ' αὐτές τήν ψυχή του»· γι' αὐτό καί πολλές εικόνες της, ἀφοῦ τις στόλιζε μέ χρυσό καί πολύτιμους λίθους, τις ἀφιέρωσε σέ ναούς καί προσκυνήματα, ὅπου συνέρρεαν τὰ πλήθη¹²¹.

Στό ζήτημα τῆς φιλανθρωπίας ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἰ. Αγγ. 183 ἀκολούθησε τις παραδόσεις τῶν αὐτοκρατόρων.

Τό παλάτι τοῦ σεβαστοκράτορα Ἰσαάκιου Κ. 36 στό λιμένα τῶν Σοφίων τὸ μετασκεύασε σέ πανδοχεῖο, ὅπου ἔτρωγαν κάθε μέρα δωρεάν ἑκατὸ ἄνθρωποι· ἐπίσης τὸ πανδοχεῖο ἦταν ἐφοδιασμένο μέ ἑκατὸ κρεβάτια, καί εἶχε καί σταῦλο, ὅπου μπορούσαν νά χωρέσουν ἑκατὸ ὑποζύγια.

Τὸ ἀνάκτορο στό ναὸ τῶν ἁγίων Τεσσαράκοντα, πού εἶχε ἀνεγείρει ὁ Ἀνδρόνικος (α') Κ. 87, τὸ μετάβαλε σέ νοσοκομεῖο.

Καί ἀκόμη τὸν οἶκο τοῦ μεγάλου δρουγγαρίου τὸν μετάβαλε σέ ἀναρρωτήριο καί παρεῖχε κάθε μέσον γιὰ τὴν ἐνδυνάμωση τῶν ἀσθενῶν.

Καί ὅταν ἡ φωτιά κατὰστρεψε τὸ νότιο τμήμα τῆς πόλης, μοίρασε χρήματα στοὺς κατοίκους ἐκείνους πού ἔχασαν τὰ σπιτία τους καί τις περιουσίες τους.

Μέ τὴν ἀνοδὸ τοῦ στό θρόνο μοίρασε στὸν κόσμο πέντε κεντηνάρια χρυσοῦ. Καί κατὰ τὴ Μεγάλῃ Ἑβδομάδα τῶν Παθῶν μοίραζε γενναῖα βοηθήματα στις χήρες, «ἀναπληρώνοντας ἔτσι τὴ χηρεία τους» καί προικοδοτοῦσε ἄπορα κορίτσια γιὰ τοὺς γάμους τους. Καί ὄχι μόνο οἰκονομικὰ ἐνίσχυε ἄτομα καί οἰκογένειες, ἀλλὰ καί ὀλάκερες πόλεις εὐεργετοῦσε μέ τὴν ἀπαλλαγὴ τους ἀπ' τὴν καταβολὴ φόρων¹²².

Καί γενικά μπορεῖ κανεὶς νά πῆ πῶς καί μέ τὰ δυὸ του χέρια ἀδειαζε τὰ δημόσια ταμεῖα γιὰ νά ἐνισχύση καί ἀνορθώση τοὺς πάσχοντες. Καί ἐδῶ, στις ὑπέρογκες αὐτές δαπάνες πού ἄγγιζαν τὰ ὄρια τῆς ἀσωτείας, πρέπει νά βροῦμε τις αἰτίες πού οἱ προϊστάμενοι τῶν οἰκονομικῶν ὑπηρεσιῶν ἀναγκάζονταν νά ἐφευρίσκουν νέους φόρους καί οἱ φορολόγοι νά εἰσπράττουν χρήματα ἀπ' τις κατώτερες τάξεις κατὰ ὄχι «ὄσιο» τρόπο. Ἀλλὰ τὰ εἰσερχόμενα αὐτὰ χρήματα καί πάλι ἐξέρχονταν σέ ἀπόρους, κ' ἔτσι ὁ αὐτοκράτορας πίστευε πῶς δὲν ἀμάρτησε γιὰ τὸν ἀδικοὸ τρόπο τῶν εἰσπράξεων¹²³.

Φυσικά, κάτω ἀπ' αὐτές τις ἀφέλειες τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἰ. Αγγ. 183 δὲν κρυβόταν παρά τὸ καθεστῶς τῆς διαφθορᾶς, πού μετὰ τὸν Ἀνδρόνικο (α') Κ. 87 ἐπανῆλθε ἀκάθεκτο.

121. Χωνιάτης, σ. 584-85· Σκουταριώτης, σ. 410.

122. Χωνιάτης, σ. 585-86· Σκουταριώτης, σ. 410-11.

123. Χωνιάτης, σ. 586· ἐπίσης τὸ δημοτικὸ κείμενο.

Ο Ίσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 ἦταν ἕνας τύπος συναισθηματικός καὶ ὄχι νοησιάρχικος· ἀμέσως ὀργιζόταν καὶ ἀπότομα ἔδειχνε τὴ συμπάθειά του πρὸς ἐκεῖνον ποὺ προκάλεσε τὴν ὀργή του, καὶ προσπαθοῦσε νὰ ἀπαλύνῃ τὶς συμφορὲς ὀρισμένων ἀνθρώπων ποὺ ὁ ἴδιος εἶχε προκαλέσει¹²⁴. Μία τέτοια συμπεριφορὰ του ἀκριβῶς βλέπομε στὴν περίπτωση τῶν δευτεροεξαδέλφων του Ἀλέξιου Κ. 156 καὶ Ἀνδρόνικου Κ. 113.

Αὐτὰ κάνοντας ὁ Ίσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 καὶ ἄλλα ποὺ ὁ Χωνιάτης παράλειψε νὰ μᾶς ἀναφέρῃ, νόμιζε πῶς «ἡ βασιλεία του στηριζόταν πῶς πολὺ ἀπὸ ὅσο ὁ ἥλιος στὸ σφαῖρωμα τοῦ οὐρανοῦ καὶ πῶς θὰ ζήσῃ καὶ θὰ βασιλεύσῃ σὲ μακροὺς κύκλους ἐτῶν, ὅπως οἱ πανύψηλες κέδροι τοῦ Λιβάνου»¹²⁵.

Ὁ Χωνιάτης ποὺ ἐδῶ τὸν κατακρίνει γι' αὐτὴ τὴν ὑπέρμετρη αἰσιοδοξία του καὶ τὴν ἀνάμιξή του σὲ πράματα ποὺ ὁ Θεὸς κανονίζει, δὲ διστάζει ἀλλοῦ νὰ πῆ πῶς «ὁ βασιλέας, δίκαιος καθὼς εἶναι, ἀνθεὶ σὰν τὸ φοῖνικα, καὶ πῶς σὰν τὴν κέδρο τοῦ Λιβάνου εἶναι στολισμένος μὲ ἀρετὲς καὶ πῶς σὰν τὴν ἀγλαόκαρπη ἐλιά πληθύνεται ἀπὸ καρποὺς τοῦ Πνεύματος»¹²⁶.

Ἄλλὰ αὐτὰ βέβαια εἶναι ρητορεία καὶ ὄχι ἱστορία.

Ὅλες αὐτὲς οἱ προρρήσεις καὶ πεποιθήσεις γιὰ μιά πολὺ μακρὰ τρισέβδοξη βασιλεία ἔπεσαν στὸ κενό, καὶ ὁ Ίσαάκιος (β΄) Ἄγγ. 183 τυφλώθηκε τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1195 γιὰ νὰ πεθάνῃ μέσα στὴ θλίψη τὸ Φλεβάρη τοῦ 1204, μετὰ ἀπὸ μιά ταραγμένη βασιλεία.

Ἐνα ἄλλο σημεῖο ποὺ πρέπει νὰ τονιστῇ ἐδῶ μὲ λίγα λόγια εἶναι ἡ πολιτεία τοῦ Ίσαάκιου (β΄) Ἄγγ. 183 ἀπέναντι στὶς ἰταλικὲς ναυτικὲς δημοκρατίες, καθὼς ἀνανέωσε καὶ ἐνίσχυσε τὰ οἰκονομικὰ προνόμια ποὺ εἶχαν σ' αὐτὲς δώσει οἱ Μεγ. Κομνηνοὶ αὐτοκράτορες.

Τὸ 1187 ἀνανεώθηκαν τὰ προνόμια ποὺ εἶχαν δώσει ὁ Ἀλέξιος (α΄) Κ. 15 καὶ ὁ Μανουὴλ (α΄) Κ. 81. Τὸ ἴδιο ἔτος ἀνάλαβε ἡ Βενετία¹²⁷ τὴν ὑποχρέωση νὰ μείνῃ σύμμαχος τοῦ Βυζαντίου καὶ νὰ μὴ βοηθῇ τοὺς ἐχτροὺς του. Ὅριστῆκε ὁ ἀριθμὸς τῶν πλοίων ποὺ θὰ καταρτίζονταν σὲ καιρὸ ἀνάγκης μὲ ἔξοδα τοῦ Βυζαντίου· οἱ Βενετοὶ ποὺ ἦσαν ἐγκαταστημένοι στὴν Αὐτοκρατορία καλοῦνταν στὰ πλοῖα ὡς πληρώματα μὲ ὀρισμένο μισθό. Μόνο οἱ σύμμαχοι τῆς Βενετίας, οἱ Νορμανδοὶ τῆς Σικελίας, δὲν ἔπρεπε νὰ πολεμηθοῦν ἀπ' τοὺς Βενετούς. Ὁ δόγης τῆς Βενετίας ἔδινε ὄρκο πίστης στὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου. Ἀπέναντι αὐτῶν τῶν ὑποχρεώσεων τῆς Βενετίας, τὸ Βυζάντιο ἀνανέωνε τὰ παλιὰ προνόμια καὶ κοντὰ σ' αὐτὰ ἀπόδωσε τὶς

124. Χωνιάτης, σ. 586.

125. Χωνιάτης, σ. 586-87.

126. Χωνιάτης, Λόγος κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν Φώτων, κατὰ τὴ διέλευση τοῦ Φρειδεरिकοῦ τῆς Γερμανίας, *Orationes et epistolae*, ἐκδ. Van Dielen, σ. 95.

127. F. Dölger, *Regesten*, τ. II, σ. 92.

περιοσίες Βενετών πού τὸ 1071 εἶχαν δημευτῆ ἀπ' τὸ Μανουήλ (α') Κ. 81. Τὸ 1189 ἐγίνε νέα συμφωνία μὲ τοὺς Βενετούς¹²⁸, γιὰτι οἱ ἀτέλειωτες ἀπαιτήσεις τοὺς γιὰ τὶς δημεύσεις τοῦ 1071 δὲν εἶχαν κορεσμό· ἔτσι ὁ Ἰσαάκιος (β') δέχτηκε νὰ τοὺς δώσει καὶ ἄλλες σκάλες στὴν ΚΠολη, οἱ ὁποῖες θὰ τοὺς ἀπέφεραν ὀρισμένα εἰσοδήματα.

Μετὰ ἀπὸ πολλὰς διαπραγματεύσεις ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἄγγ. 183 συνήψε συμφωνία καὶ μὲ τοὺς Γενοβέζους, τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1192, πού ἦταν πολὺ ἐπιβλαβὴς γιὰ τὴν Αὐτοκρατορία¹²⁹. Αὐτοὶ ζήτησαν καὶ ἔλαβαν ἀποζημιώσεις γιὰ τὶς ζημιὰς πού τοὺς ἐγίναν τὸ 1182 ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο Κ.87, κατὰ τὴ σφαγὴ τῶν Λατίνων· ἐπίσης ἔλαβαν ἐτήσιες φιλοτιμίες, μεταξωτὰ ὑφάσματα, κτλ., καθὼς καὶ νέες σκάλες καὶ οἴκους διαμονῆς. Οἱ ὑποχρεώσεις τοὺς δὲ φαίνονται ἴσως ἦσαν ἐκεῖνες πού εἶχαν ἀναλάβει ἀπὸ παλαιὰ¹³⁰. Ἡ ληστρική διάθεση τῶν Γενοβέζων ἐκδηλώθηκε κατὰ τῶν πλοίων τοῦ Βυζαντίου. Κοντὰ στὴ Ρόδο οἱ Γενοβέζοι λήστευσαν πλοῖα βυζαντινὰ πού μετὰφεραν περίφημα δῶρα τοῦ Σαλαδίνου πρὸς τὸν Ἰσαάκι (β') Ἄγγ. 183, ἀρώματα πού τόσο ἀγαποῦσε, ξυλαλόην, βαλοσαμέλαιον, καὶ ἀκόμη «σελλοχάλινα χρυσά» καὶ ἄλλα πολλὰ. Ὁ Ἰσαάκιος (β') ζήτησε ἱκανοποίηση ἀπ' τοὺς Γενοβέζους γιὰ τὴ λήστευση καὶ προσβολὴ καὶ μόνο ἀφοῦ ἱκανοποιήθηκε ἀνανέωσε τὰ προνόμια τὸ 1193¹³¹.

Καὶ μὲ τοὺς Πισάτες ἀνανέωσε ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἄγγ. 183 τὸ 1192 συμφωνίες ληστρικές. Καὶ αὐτοὶ ζήτησαν ἀποζημιώσεις γιὰ τὰ ὅσα ἐπαθάν ἀπ' τὸν Ἀνδρόνικο Κ. 87, κατὰ τὴ σφαγὴ τοῦ 1182, καθὼς καὶ καθυστερημένες ἐτήσιες φιλοτιμίες, μεταξωτὰ γιὰ τὸν ἐπίσκοπο καὶ τὴ μητρόπολη τῆς Πίζας κ.ἄ. Φυσικὰ διατήρησαν ὅσα προνόμια τοὺς εἶχε δώσει ὁ Ἀλέξιος (α') Κ. 15, τιμητικὰς θέσεις στὴν ἁγία-Σοφία καὶ στὸν Ἰππόδρομο, ἐμβόλους κλπ.¹³² Τὸ 1194 κατηγορήθηκαν οἱ Πισάτες γιὰ πειρατείες κατὰ τοῦ Βυζαντίου καὶ ἄρχισαν νέες συζητήσεις¹³³. Οὔτε οἱ Πισάτες, οἱ πολῖτες τῆς πρὸ ἀσθενικῆς ἰταλικῆς ναυτικῆς δημοκρατίας, δὲ σέβονταν τὸ Βυζάντιο¹³⁴.

Ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἄγγ. 183 δὲν ἦταν δυστυχῶς αὐτὸς πού θὰ μπορούσε νὰ διορθῶσιν τὰ λάθη τῶν Μεγ. Κομνηνῶν Ἀλέξιου (α') 15, Ἰωάννη (β') 34 καὶ Μανουήλ (α') 81 καὶ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν οἰκονομικὴ καταστροφὴ τοῦ Βυζαντίου, αὐτὴ πού προκαλοῦσε τὴ γενικὴ του ἀδυναμία καὶ παρακμὴ. Καὶ αὐτὴ ἡ

128. F. Dölger, *Regesten*, τ. II, σ. 95.

129. F. Dölger, *Regesten*, τ. II, σ. 99.

130. Κ. Ἄμαντος, *Ἱστορία*, τ. Β', σ. 405.

131. F. Dölger, *Regesten*, τ. II, σ. 100. Χρυσόβουλλον Ἰσαακίου (β'), MM3 (1865), σ. 1-2, 2-3, 24-5, 25-37, 37-47, καὶ ἰδιαίτερα, σ. 43-44.

132. F. Dölger, *Regesten*, τ. II, σ. 98· Χρυσόβουλλον Ἰσαακίου (β'), MM3 (1865), σ. 3-24.

133. F. Dölger, *Regesten*, τ. II, σ. 101.

134. Κ. Ἄμαντος, *Ἱστορία*, τ. Β', σ. 406.

ἀδυναμία τοῦ Βυζαντίου ἦταν μιά ἐλξη γιὰ τὴ Βενετία καὶ τοὺς ἄλλους Λατίνους, ἔτσι πού νά ἀποφασίσουν τὴν κατάλυσή του.

Κατὰ τ' ἄλλα, ὁ ματαιόδοξος Ἰσαάκιος (β') «ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς, θεοστεφής ἀναξ, κραταιός, ὑψηλός, ἀεὶ αὐγουστος καὶ αὐτοκράτωρ Ρωμαίων ὁ ἽΑγγελος»¹³⁵, διατηροῦσε ὅλη τὴν ἐξωτερικὴ αὐτοκρατορικὴ του λάμψη, καθὼς κάθονταν πάνω στὸ σάπιο θρόνο τῶν καισάρων. Οἱ ἀνώτατοι ἀρχόντες τῶν ναυτικῶν ἰταλικῶν δημοκρατιῶν ἀφήνονταν στὴ «μεγαλόδωρον φιλοτιμίαν τοῦ αἰθριωτάτου καὶ ἀεὶ αὐγούστου βασιλέως κυροῦ Ἰσαακίου τοῦ ἽΑγγέλου»¹³⁶, τοῦ «κραταιοῦ καὶ ἀγίου βασιλέως κυρ Ἰσαακίου τοῦ ἽΑγγέλου»¹³⁷, οἱ ἀντιπρόσωποὶ τους φτάνοντας στὴν «ἀγίαν αὐτοῦ βασιλείαν», προσκυνοῦσαν «τὸ ἐνθεον ὕψος αὐτῆς» καὶ τὰ βασιλικά βυζαντινὰ χρυσόβουλλα θεωροῦνταν ἀπ' αὐτοὺς «προσκυνητά»¹³⁸.

Καὶ ὅταν ὁ Ἰσαάκιος (β') ἽΑγγ. 183 ἐμφανίζονταν στὴ Μ ἐ σ η με τὴν ἑκτακτὴ πολυτέλειά του, με τὴ βασιλικὴ φορεσιά του κατάστιχτη ἀπ' τὰ πολύτιμα πετράδια τῶν εὐαγγελίων, ὅλοι «ἐνθουσιάζονταν καὶ ἐπευφημοῦσαν, γοητευμένοι με τὸ ὠραῖο θέαμα», ἀν καὶ μερικοὶ, ἐλάχιστοι, ἤξεραν πόσο κούφια ἦταν αὐτὴ ἡ βασιλεία του καὶ σὲ τί ἀπεριγραφτὰ χάλια βρίσκονταν ἡ Αὐτοκρατορία, καὶ περίλυποι καὶ σκυθρωποὶ κουνοῦσαν τὸ κεφάλι. Ὅσο γιὰ τοὺς ξένους, ἔδιναν ψεύτικους ὄρκους γιὰ τὴν ἀφοσίωσή τους καὶ τὴν συμμαχία τους στὸν «ἀεὶ αὐγουστον» κυρ Ἰσαάκιον (β') τὸν ἽΑγγ. 183 καὶ τὴν σεπτὴν δέσποιναν κυράν Μαρῖαν τὴν Οὐγγρισσαν, τὴν ἐξαιρετὴ καὶ θεσπέσια αὐτὴ καλλονή,

«Τὴν ἐκ ρηγῶν τῶν εὐγενῶν
καὶ τῶν περιωνύμων (ἽΑρπαδιδῶν),
τὴν ἀρεταῖς ἐκλάμπουσαν, ἀνθοῦσαν ἐν τῷ κάλλει,
τὴν ὑπεράρασαν ἀπλῶς ἀπάσας ἐν τοῖς πᾶσι
τὴν πανταχοῦ βασίλισσαν, τὴν πανταχοῦ κρατοῦσαν»¹³⁹,

ἔδιναν λοιπὸν ψεύτικους ὄρκους «ἐπάνω τῆς ψυχῆς τοῦ ἐξουσιαστοῦ» τῆς Πίζας¹⁴⁰ ἢ τοῦ δόγη τῆς Γένοβας ἢ τῆς Βενετίας, πού πιό πολὺ ἀπὸ κάθε ἄλλον – ὁ δόγης τῆς Βενετίας – συνετέλεσε σὲ λίγο γιὰ τὴν κατάλυση τοῦ Βυζαντίου, τοῦ κράτους ἐκείνου πού τὴ βοήθησε στὶς ἀρχές τοῦ βίου τῆς νά σταθῆ στὰ πόδια τῆς¹⁴¹.

Φαίνεται πῶς ὁ Ἰσαάκιος (β') ἽΑγγ. 183 κατὰ τὴν πτώση ἀπ' τὴν πρώτη

135. Χρυσόβουλλον Ἰσαακίου (β'), MM3 (1865), σ. 1, καὶ ἀλλαχοῦ.

136. MM3 (1865), σ. 7.

137. MM3 (1865), σ. 44.

138. MM3 (1865), σ. 6.

139. Στίχοι Ν. Χωνιάτου, *Orationes et Epistulae*, ἐκθ. J. Van Dielen, σ. 44, στίχ. 5-8.

140. MM3 (1865), σ. 8.

141. Ch. Diehl, *Βενετία, μιά δημοκρατία πατρικίων*, μετάφρ. Σπ. Μοτσενίγου, Ἀθήναι 1947, σ. 20-21, κ. ἄλλ.

βασιλεία του και την τύφλωσή του, έγινε με τη βία μοναχός και μετονομάστηκε Ἰωαννίκιος¹⁴², ἀλλὰ ὁ ἴδιος δὲν ἀποδέχτηκε κατὰ συνείδηση αὐτὸν τὸ μετασχηματισμό, γιατί στὸ Διπλοκίονιο ζοῦσε ὡς λαϊκὸς μαζί με τὴ γυναίκα του, τὴν τέως βασίλισσα Μαρία τῆς Οὐγγαρίας, ὅπως μαζί του τὴ βλέπομε στὰ ἀνάκτορα τῶν Βλαχερνῶν, κατὰ τὴ δευτέρη ἀναγόρευση του, στὶς 18 τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1203¹⁴³.

184. Εἰρήνη Ἀγγελίνα (γένν. περὶ τὸ 1154 - †;)

Ἡ Εἰρήνη Ἀγγελίνα² πρωτογενῆς κόρη τοῦ Ἀνδρόνικου Ἀγγέλου Δούκα 93 καὶ τῆς Εὐφροσύνης Κασταμονίτισσας³ γεννήθηκε περὶ τὸ 1154⁴.

Ἐνῶ ἡ Εἰρήνη Ἀγγ. 184 δὲν πέτυχε κατὰ τὸ διάστημα τῆς πατριαρχίας τοῦ Λουκά Χρυσοβέργη καὶ τῆ βασιλεία τοῦ Μανουήλ (α΄) Κ. 81, πρωτεξαδέλφου τοῦ πατέρα τῆς Ἀνδρόνικου Ἀγγ. Δούκ. 93, νά παντρευτῆ

142. Τοῦ πρ. Λεοντοπόλεως Σωφρονίου Εὐστρατιάδη, Τὸ Συνοδικὸν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ΕΕΒΣ 13 (1937), σ. 18: Ἰσακίου τοῦ διὰ τοῦ ἁγίου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος Ἰωαννίκιου μετονομασθέντος.

143. Villehardouin, ἐνθ' ἄνωτ. (ὕ. 112), σ. 189, § 185: et l' impératrice sa femme à côté de lui, qui était une très belle dame, soeur du roi de Hongrie (Emeric).

184. 1. Φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐκ πατρός προπάμνης τῆς Εἰρήνης Δούκαινας, συζύγου τοῦ Ἀλέξιου (α΄) Κ. 15.

2. Ἡ ἐπωνυμία Ἀγγελίνα ἀναφέρεται ἀπ' τὸν D. Nicol, The family of Kantakouzenos, ἀρθ. 4, σ. 5-7.

3. Ἡ Εἰρήνη 184 παρουσιάζεται ὡς ἀδελφὴ τοῦ αὐτοκράτορα Ἰσαάκιου (β΄) Ἀγγ. 183 καὶ κατὰ συνέπεια ὡς κόρη τοῦ Ἀνδρόνικου Ἀγγ. Δούκ. 93 στὸ ἐξῆς πηγαίῳ σχόλιῳ τοῦ Θεόδωρου Βαλασμών, Σχόλια εἰς τὸν Νομοκάνονα τοῦ Φωτίου, τιτλ. ΙΓ', κεφ. β': Γίνωσκε ὅτι κἀν ὁ τοιοῦτος τόμος καὶ ἡ τοῦτον ἐπικυροῦσα βασιλικὴ πρόσταξις μετ' ἐμβριθείας κωλῆν τὸν ἐξ αἵματος ζ' βαθμοῦ γάμον· ἀλλὰ κατὰ τὴν δ' ἰνδικτικῶνα τοῦ Σχ45' ἔτους πρόσταξις γέγονε τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως κυρίου Ἰσαάκιου (β΄) τοῦ Ἀγγέλου, πατριαρχεῦοντος τοῦ Καματηροῦ κυρίου Βασιλείου, διοριζομένη μὴ πρόκριματιζεσθαι ἐκ τῶν ρηθειῶν πράξεων τὸν μετὰ τὴν ποιῆσαν αὐτῶν συστάνα γάμον μέσον τῶν πανευτυχεσάτων Καισάρων ἡγουν τοῦ Καντακουζηνοῦ κυρίου Ἰωάννου, καὶ τῆς αὐταδέλφης τοῦ βασιλέως τῆς κυρίας Εἰρήνης καὶ εἰς ζ' βαθμὸν ἐξ αἵματος ἀναγόμενον, ἀλλ' ὅσον τὸ εἰς αὐτοὺς καὶ μόνους ἀπρακτῆσαι τὰ παρὰ τῆς συνόδου καὶ τοῦ βασιλέως κυρίου Μανουήλ (α΄) Κ. 81) διορισθέντα χάριν τοῦ τοιοῦτου γάμου, καὶ ἐδέχθη παρὰ τῆς συνόδου, εἰς Ράλλη - Ποτλῆ, Σύνταγμα 1 (1852), σ. 291· Χωνιάτης, σ. 489: ὁ Καῖσαρ Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνός, γαμβρὸς ἂν τοῦ βασιλέως ἐπ' ἀδελφῆ.

4. Ἡ Εἰρήνη Ἀγγ. 184 προβλήθηκε κατὰ τὰ τέλη τῆς πατριαρχίας τοῦ Λουκά Χρυσοβέργη (1157-1170) καὶ ἐπὶ βασιλείας Μανουήλ (α΄) Κ. 81, ὡς ὑποψήφια νύφη γιὰ τὸν Ἰωάννη Καντακουζηνό, βλ. πρὸ πάνω, ὕ. 3, ἀλλὰ ἡ σύνοδος ἀπέρριψε τὸ αἴτημα, γιατί οἱ μελλόνυμφοι συνδέονταν με συγγένεια ἔβδομου βαθμοῦ. Καὶ ἀπ' αὐτὸ φαίνεται πὼς ἡ Εἰρήνη Ἀγγ. 184 τὸ πρὸ ἀργά γεννήθηκε περὶ τὸ 1154, διδυμη πιθανόν με τὸ Μιχαήλ Ἀγγ. 181.

τόν Ἰωάννη Καντακουζηνό, ὅταν στό θρόνο ἀνέβηκε ὁ ἀδελφός της Ἰσαάκιος (β΄) Ἰγγ. 183 ἐβγαλε μιά «πρόσταξη» –πατριάρχειε ἀκόμη ὁ ἐκλεκτός τοῦ Ἀνδρόνικου (α΄) Κ. 87, ὁ Βασίλειος (β΄) Καματηρός– πού μέ αὐτή ἐξωθοῦσε τή σύνοδο στή λήψη μιᾶς εὐνοϊκῆς γιά τήν ὑπόθεση ἀπόφασης.

Καί πραγματικά ὁ συνηθισμένος σέ τυφλή ὑπακοή πατριάρχης Βασίλειος (β΄) καί οἱ συνοδικοί ἐπέτρεψαν «γι' αὐτούς καί μόνους», τήν Εἰρήνη 184 καί τόν Ἰωάννη Καντακουζηνό, «νά ἀπρακτῆσουν τά παρά τῆς συνόδου καί τοῦ αὐτοκράτορα Μανουήλ (α΄) Κ. 81 διορισθέντα», κ' ἔτσι ἔγινε δεχτή «ἡ πρόσταξη» τοῦ αὐτοκράτορα Ἰσαάκιου (β΄) Ἰγγ. 183⁵.

Μέ τήν εὐκαιρία τοῦ γάμου πού τελέστηκε κατὰ τὸ 1185/86 ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνός ἔλαβε ἀπ' τόν αὐτοκράτορα τόν ὑψηλό τίτλο τοῦ *καίσαρος* α⁶ καί κατ' ἀντανάκλαση ἡ Εἰρήνη Ἰγγ. 184 αὐτόν τῆς *καίσαρισσας*.

Ἡ Εἰρήνη Ἀγγελίνα 184 ἀπόκτησε ἀπ' τόν Ἰωάννη Καντακουζηνό, περὶ τὸ 1187 (;) ἓνα γιό, τόν Ἀνώνυμο Καντακουζηνό Ἰγγελο 269, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸ 1199 προβλήθηκε ὡς ἓνας ἀπ' τοὺς ὑποψήφιους μνηστήρες τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου⁷.

Ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνός πρὶν ἀκόμη πάντρευτῆ τήν Εἰρήνη Ἰγγ. 184, ἐνῶ διατηροῦσε μαζί της ἐρωτικό δεσμό, παρομοιάζεται ὡς ἓνας ὀπαδός τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87, καθὼς τόν βλέπομε νά γρονθοκοπῆ τόν βασιλικό εὐνοῦχο Τζίτα, νά τοῦ ξεριζώνη τὰ δόντια καί νά τοῦ ματῶνη τὰ χεῖλια, γιὰ τὸ λήψη νά ψιθυρίση στό νεαρό αὐτοκράτορα Ἀλέξιο (β΄) Κ. 155 μερικά λόγια γιά τὶς «κοινές συμφορές» πού τοὺς περιμένουν. Ἀλλὰ γρήγορα εἰσπραξε τὰ ἐπιχειρήματα τῆς δουλοπρεπείας του. Μαζί μέ τόν Τζίτα πιάστηκε καί αὐτός, καί ἀφοῦ τυφλώθηκε ἐλαφρά, μᾶλλον ἀπ' τὸ ἓνα μάτι, ρίχτηκε στή φυλακή, ὅπου συνάντησε ἓνα ἀπ' τοὺς γυναικαδέλφους τοῦ τόν Κωνσταντῖνον Κ. Ἰγγ. 178, πού κι' αὐτός ὡς ἀντιδραστικός εἶχε πιαστῆ⁸.

Ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνός ἦταν ἓνας ἄντρας πανύψηλος καί γενναῖος στήν ψυχὴ καί μεγαλόφωνος καί ἐμπειρος στοὺς πολέμους, ἀλλὰ πάντα ἀποτύγγανε σ' αὐτούς, λόγω τῆς θρασύτητάς του καί τῆς ἀλαζονίας του⁹.

Τὸ 1186 σέ διαδοχὴ τοῦ Ἰωάννη Δούκα 90 πού κρίθηκε ὑποπτος, ὁ Ἰω.

5. Βλ. πρὸ πάνω, ὑ. 3· γιά τὴ σύνοδο τοῦ Λουκά Χρυσοβέργη, βλ. προσωπογραφία Ἰαννας Κομν. Βατ. 149, ὑ. 7 Πρβλ. V Grumel, *Les Regestes des Actes du patriarcat de Const/nople*, vol. I, fasc. III, Paris 1947, ἀριθ. 1167, σ. 177.

6. Χωνιάτης, σ. 489-90, καί δημοτικό κείμενο. Βλ. καί ὑ. 3.

7. Χωνιάτης, σ. 660-61. Τὸ ἔτος γέννησης 1187 σημειώνεται μέ ἐρωτηματικό, γιὰ τὸ Ἀνώνυμος Καντακουζ. Ἰγγ. 229 πιθανόν νά γεννήθηκε καί προηγουμένως, ὡς ἓνας καρπός τοῦ προγαμίου δεσμοῦ τῶν γονιῶν του, τόσο πρὸ πολὺ πού ἡ προβολὴ του κατὰ τὸ 1199 δείχνει πὺς εἶχε μιά ἡλικία πρὸ μεγάλη ἀπὸ αὐτῆ τῶν 12 χρονῶ.

8. Χωνιάτης, σ. 335-36. F. Cognasso, *Partiti politici*, σ. 263.

9. Χωνιάτης, σ. 489-90, καί δημοτικὴ ἀπόδοση, σ. 489.

Καντακουζηνός διορίστηκε αρχιστράτηγος στο βουλγαρικό πόλεμο. Καθώς οι Βούλγαροι είχαν άποσυρθή στα βουνά, ο Καντακουζηνός δεν έδωσε προσοχή στη φύλαξη του στρατοπέδου του, και κατεβαίνοντας οι Βούλγαροι ξαφνικά κατέσφαξαν τους Έλληνες των προφυλακών που βρίσκονταν στις σκηνές τους. Θέλοντας ο καισαράς - αρχιστράτηγος «να ανακαλέσει τη νίκη του, αρματώθηκε και καβαλλίκεψε ένα άραβικό άλογο και με το κοντάρι στα χέρια, όρμησε κατά του έχτρου», λέγοντας στους στρατιώτες του με τη δυνατή του φωνή: «άκολουθειτέ με», «χωρίς να βλέπη και χωρίς να ξέρη πού πηγαίνει και τι γίνεται στο στρατό». Κατά την άλωση του ελληνικού στρατοπέδου, μέσα στη λεία των Βουλγάρων ήσαν και αυτά τὰ φορέματα του καισαρά και τὰ σήματα του τίτλου του, τὰ όποια περιβλήθηκαν οι Βούλγαροι ήγεμόνες Πέτρος και Άσαν. Λόγω τής συντριπτικής αυτής ήττας, ο Ιωάννης Καντακουζηνός παύτηκε από αρχιστράτηγος και παραμερίστηκε¹⁰.

Του καισαρά Ιω. Καντακουζηνού κατέχομε τή σφραγίδα:

Γαμβρόν κρατούντος δεσπότην Ιωάννην

Καντακουζηνόν καισαρά μάρτυς σκέποις¹¹

Ο Ιω. Καντακουζηνός ζούσε μέχρι τὸ 1199¹² ή χρονολογία του θανάτου του, όπως και αυτή τής συζύγου του Ειρήνης Άγγ. 184, μάς είναι άγνωστες.

185. Θεοδώρα Άγγελίνα (γένν. περι τὸ 1160 - †;)

Ἡ Θεοδώρα¹ Άγγελίνα² δευτερογενής κόρη του Ανδρόνικου Δούκα Άγγελου 93 και τής Εύφροσύνης Κασταμονίτισσας³ γεννήθηκε περι τὸ 1160 ή και λίγο μετά απ' αυτή τή χρονολογία.⁴

10. Χωνιάτης, σ. 489-90, και δημοτική απόδοση σ. 489-90: I.C. Filitti, Notice sur les Cantacuzène du XIe au XVIIe siècles, Bucharest 1936, σ. 3.

11. Zacos - Veglery, αριθ. 2739, σ. 1548-49.

12. Χωνιάτης, σ. 660-61.

185. 1. Φέρει τὸ όνομα τής μάμμης τής, τής πορφυρογέννητης πριγκίπισσας Θεοδώρας Κ. 38.

2. Πουθενά δεν άπαντάει ως Κομνηνή ή Δούκαινα, άν και είναι έγγονή πορφυρογέννητης και φέρει τὸ όνομά τής ή άδελφή τής Ειρήνη 184 άπαντάει ως Άγγελίνα.

3. Χωνιάτης, σ. 497-98, αναφέρεται ως «κασίγητος» του Ισαάκιου (β') Ιωάννης Απόκαυκος, Συνοδικά γράμματα, εκδ. Α. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, Βυζαντίς 1 (1909), σ. 19, τήν αναφέρει ως σύζυγον του «μαρκεσίου» (Κονράδου του Montferrat) και «αυταδέλφη» του Άλέξιου (γ') Άγγ. Κ. 180.

4. Ἡ άδελφή τής Ειρήνη 184 έμεινε άγαμη μέχρι τὸ 1186 λόγω του δεσμού τής με τὸν Ιωάννη Καντακουζηνό ή νεώτερη Θεοδώρα 185 που πρέπει να γεννήθηκε περι τὸ 1160 ή λίγο μετά, είναι άγνωστο γιατί έμεινε άγαμη μέχρι τὸ 1186 ίσως λόγω τών άνωμαλων γεγονότων.

Ἡ Θεοδώρα Ἀγγ. 185 κατὰ τὴν ἀνοδο τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Ἰσαάκιου (β') Ἀγγ. 183 στὸ θρόνο ἦταν ἀγαμῆ. Ὁ αὐτοκράτορας μῆσα στὸ ἐνδιαφέρον του νὰ ἐπεκτείνῃ τὶς συμμαχίες του πέρα ἀπ' τὰ Βαλκάνια, καὶ σὲ συνέχεια τῆς πολιτικῆς τοῦ Μανουήλ (α') Κ. 81, ἔστειλε μιὰ πρεσβεία κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1185 στὸ μαρκήσιο τοῦ Μονίερατ Γουλιέλμο III καὶ ζήτησε τὸ γιό του Βονιφάτιο, τὸν μετέπειτα πολὺκροτο ἀρχηγό τῆς Δ' Σταυροφορίας, ὡς σύζυγο γιὰ τὴ Θεοδώρα 185. Καθὼς ὅμως αὐτὸς ἦταν νιόπαντρος, ὑποδείχθηκε στοὺς πρέσβεις ὁ μεγαλύτερος ἀδελφός του Κονράδος ποὺ μόλις εἶχε χηρεύσει. Αὐτὴ ἡ ὑπόδειξη χαροποίησε τοὺς πρέσβεις, γιατί ὁ Κονράδος στὸν καιρὸ τοῦ βασιλέα Μανουήλ (α') 81, γίκησε τὸν «καγκελλάριον» τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Φρειδερίκου I Κοκκινόπωγωνα (1192-1190), τὸν ἀρχιεπίσκοπον τῆς Μαγέντζης (Mainz) Χριστιανόν, ποὺ μὲ μεγάλες δυνάμεις εἶχε εἰσβάλει στὴν Ἰταλία. Καὶ ὄχι μόνο τὸν νίκησε, ἀλλὰ καὶ τὸν αἰχμαλώτισε, καὶ δήλωνε πὼς δὲν πρόκειται νὰ τὸν ἀπολευτερώσῃ, ἂν δὲν ἔδινε τὴ συγκατάθεσή του καὶ ὁ αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου Μανουήλ (α') 81.

Ὁ Κονράδος δέχτηκε τὶς προτάσεις τῶν ἀπεσταλμένων μὲ τὶς πλούσιες ὑποσχέσεις τους καὶ τὴν ἀνοιχτὴ τοῦ 1186⁵ ἐπλευσε γιὰ τὴν Ἀνατολή. Οἱ γάμοι μὲ τὴ Θεοδώρα Ἀγγ. 145, ἐγίναν ἀμέσως καὶ ὁ Κονράδος πῆρε τὸν τίτλο τοῦ κ α ἰ σ α ρ α, ὅπως ὁ σύγγαμβρός του Ἰωάννης Καντακουζηνός, ὁ σύζυγος τῆς Εἰρήνης Ἀγγ. 184, ὄχι ὅμως καὶ ὅλα τὰ διάσημα τοῦ τίτλου⁶.

Ἀμέσως σχεδὸν μετὰ τοὺς γάμους του, ὁ Κονράδος βρέθηκε μπροστὰ στὴν ἐπανάσταση τοῦ π α ν υ π ε ρ σ έ β α σ τ ο υ Ἀλέξιου Βρανᾶ Κομνηνοῦ, καὶ μᾶς εἶναι γνωστὴ ἡ δραστηριότητα ποὺ ἀνάπτυξε ὁ Ἰταλὸς μ α ρ κ έ σ ι ο ς κατὰ τὴν καταστολὴ τῆς φοβερῆς αὐτῆς στάσης. Αὐτὸς ὑπῆρξε ὁ νικητὴς τοῦ Βρανᾶ, χωρὶς αὐτὸν ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἀγγ. 183 θά ἔχανε τὸ θρόνο του⁷.

Ὁ Κονράδος δὲν πῆρε μέρος στὶς διαμάχες ποὺ ἐγίναν στὴν ΚΠολη ἀνάμεσα στοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Λατίνους, μετὰ τὴ συντριβὴ τοῦ Βρανᾶ. Ἐδειχνε σὰν ἀποτραβηγμένος καὶ αἰσθανόταν πὼς ἡ αὐλὴ τὸν ἐβλεπε μὲ δυσμένεια.

Πολλοὶ ἀπ' τοὺς εὐγενεῖς ἦσαν φίλοι καὶ συγγενεῖς τοῦ Βρανᾶ καὶ φυσικὰ δὲν ἐβλεπαν μὲ ἀγάπη ἐκεῖνον ποὺ τὸν συνέτριψε· ὁ λαὸς ἦταν ἐχθρικός ἀπέναντί του, καὶ τὸ πιὸ σπουδαῖο, ὁ αὐτοκράτορας δὲν τοῦ ἔδωσε ὅσα πλοῦτη καὶ ὅσες τιμές ἄρμοζαν στὸ βασιλικὸ συνοικέσιο καὶ στὴν ὑψηλὴ σειρὰ τῆς γενιάς του, οὔτε τὰ κυανὰ ὑποδήματα ποὺ ἀνήκαν στὸ καισαρικό

5. Γὰ τὴ χρονολογία, βλ. προσωπογραφίαν Ἄννας Κ. Βατ. 149, ὑ. 67.

6. Χωνιάτης, σ. 497-98· Σκουταριώτης, Σάθα 7 (1894), σ. 377. Πρβλ. F. Cognasso, *Un imperatore*, σ. 48· Ch. Brand, *Byzantium confronts the West*, σ. 80-82.

7. Βλ. προσωπογραφίαν Ἄννας Κ. Βατ. 149, ὑ. 96-106.

ἀξίωμα, και ὅλες «οἱ ὑπερήφανες ἐλπίδες του κατάληξαν μόνο στο να μή φορη ὀμόχρωμα με τούς κοινούς πολίτες ὑποδήματα». Για ὅλα αὐτά, όταν ἔφτασαν εἰδήσεις στήν ΚΠολη πώς ὁ γενναῖος Σαλαδῖνος καταδίωξε τούς Σταυροφόρους τῆς Ἱερουσαλήμ μέχρι τῆ θάλασσα, ὁ Κοιιράδος ἀπεφάσισε να ἐγκαταλείψη τὸν αὐτοκράτορα, τὴν ἀτυχη Θεοδώρα 185 και τὸ Βυζάντιο, και να πάη σὲ βοήθεια τῶν ἁγίων Τόπων. "Ετσι, ἐνῶ ὁ αὐτοκράτορας βγήκε ἀπ' τὴν ΚΠολη στὴ Θράκη για να καταπιαστῆ με τὸν πόλεμο ἐναντίον τῶν Βουλγάρων και τῶν Βλάχων, ὁ Κοιιράδος βρήκε τὴν εὐκαιρία να ἔλθῃ σὲ μυστικές συνεννοήσεις και να μισθώσῃ ἕνα γενοβέζικο καράβι για να τὸν πάη με τούς δικούς του στὴ Συρία. Και ἐνῶ διαβεβαίωσε τὸν αὐτοκράτορα πώς θὰ βγῆ μαζί του στο βουλγαρικό πόλεμο, αὐτός, ἀφήνοντας στα κρύα τοῦ λουτροῦ τὴν ἐφήμερη γυναίκα του, καθῶς «πάρεργον ὁδοῦ» θεώρησε «τὴν μετά τῆς ἀδελφῆς τοῦ βασιλέως συνάφειαν», ἐγκατάλειψε τὴν ΚΠολη, για να βρεθῆ στις 13 τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1187 μπροστά στον ἅγιο Ἰωάννη τῆς Ἄκρας, τὴν ὁποῖαν μόλις ὁ Σαλαδῖνος εἶχε καταλάβει. Πέτυχε να διαφύγῃ τὴν αἰχμαλωσία και να φτάσῃ στὴν Τύρο, τὸ πιὸ κύριο λιμάνι ποῦ ἔμεινε στα χέρια τῶν χριστιανῶν.

Ἐκεῖ ἀνάλαβε τὴ διοίκηση τῆς φρουρᾶς, προστάτευσε με ἐπιτυχία τὴν πόλη, και καθῶς ἡ Θεοδώρα 185 ἀγνοήθηκε ὀλότελα, παντρεύτηκε μιὰ ἄλλη ἀπόγονο τῶν Κοιινηνῶν, τὴν κόρη τῆς Μαρίας Κοιινηνῆς 211 και τοῦ Αἰαυρυ I, τὴν κληρονόμο τοῦ βασιλείου τῆς Ἱερουσαλήμ Ἰσαβέλλαν δ' Αἰηίου - Κοιινηνῆν 284, στὴν προσωπογραφία τῆς ὁποῖας θὰ δοῦμε τὴν ὑπόλοιπη σύντομη ἀλλὰ ἐνδοξη σταδιοδρομία του⁸.

Δέν ξέρομε ποῖα ἦσαν τὰ συναισθήματα τῆς Θεοδώρας Ἄγγ. 185 ἀπ' τὴ σκληρὴ αὐτὴ ἐγκατάλειψη. Τὴ μόνη πληροφορία ποῦ ἔχομε γι' αὐτὴ, τὴν παίρνουμε ἀπὸ ἕνα συνοδικὸ γράμμα τοῦ μητροπολίτη Ναυπάκτου Ἰωάννη Ἀπόκαυκου, γραμμένο περὶ τὸ 1225:

Ἀπ' αὐτὸ μαθαῖνομε πώς «ἡ αὐταδέλφη» τοῦ αὐτοκράτορα Ἀλέξιοι (γ') Ἄγγ. Κοιιν. 180 (1195-1203), ποῦ εἶχε παντρευτῆ τὸν «μαρκέσιον» (τοῦ Montferrat Κοιιράδον) ζήτησε ἀπ' τὸν πατριάρχη ΚΠολεως Γεώργιοι (β') τὸν Ξιφιλῖνον (1191-1198) και τὴν πατριαρχική σύνοδο, να μετατρέψῃ τὴν ἀρχαία και ἱστορική μονὴ τοῦ Δ α λ μ ἄ τ ο υ, σ' αὐτὴ ποῦ ἐγκαταβίωσαν ἅγιοι ἄντρες, ὅπως ὁ Ἰσαάκιος (†406), ὁ μαθητῆς του Δαλμάτος (406-438) ποῦ ἔδωσε και τ' ὀνομά του στο μοναστήρι, και ὁ γιὸς αὐτοῦ τοῦ τελευταῖοι ὁ ἅγιος Φαῦστος (438-457);), ζήτησε λοιπὸν ἡ πριγκίπισσα, να μετατραπῆ τὸ μοναστήρι σὲ γυναικεῖο, ἀφοῦ γίνουι οἱ ἀναγκαῖες ἐπισκευές.

Τὸ αἰτημά τῆς ἐγῖνε δεχτό, και σ' αὐτὸ τὸ μοναστήρι ἡ Θεοδώρα Ἄγγελίνα 185 ἐζῆσε ὡς μοναχὴ με ὀρισμένες γυναῖκες τῆς ἀκολουθίας τῆς, ἀγνωστο μέχρι πότε. Γι' αὐτὴ πῖα ὁ Κοιιράδος δέν ἦταν παρὰ μιὰ ἀνάμνηση και ἕνα γνώρισμα τῆς προσωπικότητάς τῆς: «ἡ τοῦ μαρκέσιου γυνή»⁹.

186. Ἄνωνυμος Κομνηνός Συναδηνός (γένν. περί τὸ 1170 -†;)

Ὁ Ἄνωνυμος Κομνηνός Συναδηνός γιός τοῦ Ἀνδρόνικου Συναδηνοῦ καὶ τῆς Ζωῆς Ἀγγελίνας Κομνηνῆς 95¹ γεννήθηκε περί τὸ 1170².

Ὁ Ἄνωνυμος γιός τοῦ Ἀνδρόνικου Συναδηνοῦ καὶ τῆς Ζωῆς Ἀγγ. Κ. 95, Συναδηνός ἀπ' τὸν πατέρα του καὶ Κομνηνός ἀπ' τὴν ἐκ μητρὸς μάμμη του Θεοδώρα Κ. 38, περί τὸ 1188 συνῆψε κάποιον γάμον, ποῦ ἀπ' αὐτὸν προήλθαν τὸ πῶς λίγο δυὸ παιδιά, ὁ Ἄνωνυμος (Κομνηνός) Ταρχανειώτης Συναδηνός 270 καὶ ἡ Ἄνωσυμη (Κομνηνῆ) Ταρχανειώτισσα Συναδηνῆ 271, ποῦ παντρεύτηκε κάποιον Στασηνόν³.

Γιὰ νὰ ἀναφέρωνται τὰ παιδιά του ὡς Ταρχανειῶτες Συναδηνοί, πρέπει νὰ δεχτοῦμε πὼς ἡ σύζυγος τοῦ Ἄνωνυμου Κομνηνοῦ Συναδηνοῦ 186 ἦταν μιὰ Ταρχανειώτισσα.

Μετά τὴν ἀνοίξη τοῦ 1205⁴ ὁ Ἄνωνυμος Κ. Συναδηνός 186, ἡλικίας τότε τριανταπέντε χρονῶ περίπου⁵, μᾶς παρουσιάζεται ὡς ἕνας ἀπειρος στρατηγός τοῦ Δαβίδ Μεγάλου Κομνηνοῦ 244⁶ μὲ τὸν ὁποῖον εἶχε μακρινὴ συγγένεια⁷.

Μετά τὴν ἀνοίξη τοῦ 1205, ὅπως ἀνωτέρω σημειώθηκε, ὁ ἀδελφός τοῦ αὐτοκράτορα (Τραπεζοῦντος) Ἀλέξιου (α΄) Μ.Κ. 243, ὁ Δάβιδ Μ.Κ. 244,

8. Χωνιάτης, σ. 516-17· Σκουταριώτης, ἐνθ' ἀνωτ. (ὕ. 6.), σ. 384-85. Πρβλ. R. Grousset, *Histoire des croisades*, μετάφρ. στὴν ἐλληνικὴ Ἀνδρ. Παγκάλου, σ. 203.

9. Ἰωάννης Ἀπόκαυκος, *Συνοδικὰ Γράμματα*, ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, Βυζαντις 1 (1909), σ. 19. Πρβλ. R. Janin, *Eglises et monastères*, σ. 83.

186. 1. Βλ. προσωπογραφίαν Ζωῆς Ἀγγ. Κομνηνῆς 95, ὑ. 26 καὶ 27, ὅπου ἀπ' τὸ ποίημα τοῦ Ἄνωνυμου, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ8 (1911), σ. 147²⁴⁻²⁵ καὶ σ. 148³⁸, «Ἐπὶ τῷ τάφῳ τοῦ Συναδηνοῦ κυροῦ Ἀνδρόνικου τοῦ γαμβροῦ τοῦ δεσπότη τοῦ Ἀγγέλου», προκύπτει ἡ ὑπαρξὴ «τέκνων» ἢ «παίδων» τοῦ Ἀνδρόνικου Συναδηνοῦ καὶ τῆς Ζωῆς 95. Πολὺ πιθανόν ὁ ἕνας ἀπ' τοὺς «παῖδες» ποῦ ἐπέζησαν, νὰ εἶναι ὁ Ἄνωνυμος Συναδηνός ποῦ ἀναφέρει ὁ Χωνιάτης, σ. 828, ὡς ἕνα στρατηγὸς τοῦ Δαβίδ Μεγ. Κομνηνοῦ 244, μετά τὴν ἀνοίξη τοῦ 1205.

2. Οἱ γονεῖς του παντρεύτηκαν περί τὸ 1150, στὴν περίπτωσιν ὅμως ποῦ ὁ Ἄνωνυμος Κομνηνός Συναδηνός 186 εἶναι ὁ Συναδηνός τοῦ Χωνιάτη, σ. 828, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γεννήθηκε πρὶν τὸ 1170.

3. Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 40, ἐκδ. Βονπ σ. 36-7, ἐκδ. Heisenberg: τὸν Ταρχανειώτην Συναδηνόν, τὸν ἐπ' ἀδελφῆ τούτου γαμβρόν Στασηνόν...

4. Ὁδ. Λαμφίδου, Ὁ ἀνταγωνισμὸς Νικαίας - Μεγ. Κομνηνῶν, Ἀρχεῖον Πόντου 34 (1977-78), σ. 15.

5. Ὁ Χωνιάτης, σ. 828, ὀνομάζει τὸν Συναδηνόν «μειράκα» καὶ «νεανίαν», ἀλλὰ αὐτοὶ οἱ χαραχτηρισμοὶ ἡλικίας τῶν βυζαντινῶν συγγραφέων, ὅπως σὲ πολλὰ μέρη ἔχω τόνισαι, δὲν πρέπει νὰ λαμβάνωνται ὑπόψιν· ὁ Χωνιάτης ἤθελε νὰ ὑπερτονίσῃ τὴν στρατηγικὴν ἀπειρίαν τοῦ Συναδηνοῦ.

6. Χωνιάτης, σ. 828.

προώθησε τμήματα στρατού, κάτω απ' τις διαταγές του στρατηγού Κομνηνού Συναδηνού 186, πέρα απ' το Σαγγάριο ποταμό στην περιοχή της Νικομήδειας, σε αντίπραξη πρὸς τὸν αὐτοκράτορα (Νικαίας) Θεόδωρο Κομνηνὸ Λάσκαρι.

Ὁ Λάσκαρις, γνώστης τοῦ γεωγραφικοῦ χώρου καὶ ἔμπειρος στρατηγός, χρησιμοποιώντας δύσβατες ἀτραπούς, ἔκανε ξαφνικὴ ἐπίθεση κατὰ τῶν ἀντιπάλων του, τοὺς κατανίκησε, τοὺς σκόρπισε, καὶ πολλοὺς ἀπ' αὐτοὺς αἰχμαλώτισε καὶ ἀνάμεσά τους τὸν ἴδιο τὸ στρατηγὸ Συναδηνό 186⁸.

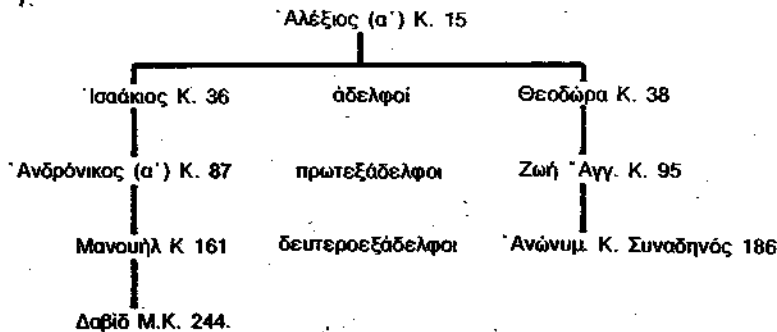
Τὶ ἀπόγινε μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν του ὁ Κομνηνὸς Συναδηνός 186; Φαίνεται πὼς παράμεινε στὴν αὐλὴ τῆς Νικαίας, καθὼς ἐκεῖ συναντᾶμε τὸ γιό του Ταρχανειώτην Συναδηνόν 270 καὶ τὴν κόρη του Ταρχανειώτισσαν Συναδηνήν 271, τὴν σύζυγον τοῦ Στάσηνου, κατὰ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς βασιλείας τοῦ Ἰωάννη (γ') Δούκα Βατάτζη 274⁹.

⁸ Ἡ χρονολογία θανάτου του φυσικὰ εἶναι ἄγνωστη.

187. Ἄνωνυμος Κομνηνὸς Συναδηνός ἢ Ἄνωνυμη Κομνηνὴ Συναδηνή (γένν. περὶ τὸ 1151/69 - † πρὶν τὸ 1180)

Ὁ Ἄνωνυμος Κομνηνὸς Συναδηνός ἢ Ἄνωνυμη Κομνηνὴ Συναδηνή, μὲ πὸ λίγες πιθανότητες, γιὸς ἢ κόρη τοῦ Ἀνδρόνικου Συναδηνοῦ καὶ τῆς

7.

8. Χωνιάτης, σ. 828.

9. Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 40, ἐκδ. Bonn σ. 36-7, ἐκδ. Heisenberg.

Ζωής Ἀγγελίνας Κομνηνῆς 95¹ γεννήθηκε ἀνάμεσα στὰ χρόνια 1151 καὶ 1169².

Ὁ (ἢ;) Ἀνώνυμος Κ.Σ. 187 πέθανε πρὶν ἀπ' τὸν πατέρα του (της;)³, δηλ. πρὶν ἀπ' τὸ 1180⁴.

188. Ἀνώνυμος Κομνηνὸς Συναδηνὸς ἢ Ἀνώνυμη Κομνηνὴ Συναδηνή (γένν. περὶ τὸ 1152/68 - ;)

Ὁ Ἀνώνυμος Κομνηνὸς Συναδηνὸς ἢ Ἀνώνυμη Κομνηνὴ Συναδηνή, γιὸς ἢ κόρη τοῦ Ἀνδρόνικου Συναδηνοῦ καὶ τῆς Ζωῆς Ἀγγελίνας Κομνηνῆς 95¹ γεννήθηκε ἀνάμεσα στὰ χρόνια 1152 καὶ 1168.

Τίποτε ἄλλο δὲν μπορεῖ νὰ λεχθῆ γι' αὐτὸ τὸ πρόσωπο.

189. Κωνσταντῖνος Ἄγγελος Δούκας (γένν. περὶ τὸ 1170 - †;)

Ὁ Κωνσταντῖνος¹ Ἄγγελος² Δούκας³ γιὸς τοῦ Ἰσαάκιου Ἄγγελου

187. 1. Βλ. προσωπογραφίαν Ζωῆς Ἀγγ. Κομνηνῆς 95, ὑ. 26. Ὁ Ἀνώνυμος, «Ἐπὶ τῷ τάφῳ», κτλ., σ. 147²⁴⁻²⁵, μᾶς πληροφορεῖ πὺς ὁ Ἀνδρόνικος Συναδηνὸς ἀπ' τῆ Ζωῆ Ἀγγ. Κ. 95 ἀπόχτησε ἓνα ἀριθμὸ παιδιῶν, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓνα πέθανε, ἐνῶ ζοῦσε ἀκόμη ὁ Ἀνδρόνικος καὶ ὁ θάνατος τοῦ παιδιοῦ του τὸν γέμισε ἀπὸ λύπη.

2. Δὲν μᾶς εἶναι γνωστὸ πότε ἀκριβῶς γεννήθηκε ὁ Ἀνώνυμος Κ. Σ. 187, ἀλλὰ αὐτὸ πρέπει νὰ ἐγίνε στὸ διάστημα πού μεσολάβησε ἀνάμεσα τοῦ 1151, ἓνα χρόνο μετὰ τὸ γάμο τῶν γονέων του, καὶ τοῦ 1169, ἓνα χρόνο πρὶν ἀπ' τὴ γέννηση τοῦ Ἀνώνυμου Κ.Σ. 186.

3. Ἀνώνυμος, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ8 (1911), σ. 147²⁴⁻²⁵.

Ὁφθεῖς δ' ἀπ' αὐτῆς (τῆς Ζωῆς 95) καὶ πατὴρ φίλων τέκνων ἑνὸς στερεΐται κόνδυ δ' ἐκπίνει (ὁ Ἀνδρ. Συναδηνὸς) πόνου.

4. Βλ. προσωπογραφίαν Ζωῆς Ἀγγ. Κ. 95, ὑ. 24α.

188. 1. Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ἀνώνυμου Κ.Σ. 187, ὁ Ἀνώνυμος, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ8 (1911), σ. 148³⁰, λέει γιὰ τὸν Ἀνδρόνικο Συναδηνόν:

ἐκεῖ κατῶν σύζυγόν, παιδας, φίλους

ὅρα ὁ Ἀνδρόνικος Συναδηνὸς εἶχε ἀπ' τῆ Ζωῆ 95, ἐκτὸς ἀπ' τὸ παιδί πού τοῦ εἶχε πεθάνει, καὶ ἄλλα παιδιὰ, τὸν Ἀνώνυμον Κομνηνόν Συναδηνόν 186, καὶ τὸ πῶς λίγο καὶ ἓνα ἄλλο, τὸν Ἀνώνυμον Κ. Σ. 188, βλ. καὶ Γένεαλογία μου, τ. Α', σ. 672, ὑ. 26 καὶ 27.

Δούκα 96 και τῆς Ἀνώδυμης γυναίκας του⁴ γεννήθηκε περί τὸ 1170⁵.

Ὁ Χωνιάτης τὸν ἀναφέρει ὡς «ἐξάδελφον» τοῦ Ἰσαάκιου (β') 183⁶, ἀλλὰ ἀπ' τῆ σφραγίδα του συμπληρωματικὰ πληροφοροῦμεθα πὼς ἦταν «πρωτεξάδελφος»⁷, παιδιὰ δυὸ ἀδελφῶν, τοῦ Ἀνδρόνικου Δούκα Ἄγγελου 93 (ὁ Ἰσαάκιος β' 183) καὶ τοῦ Ἰσαάκιου Ἄγγελου Δούκα 96 (ὁ Κωνσταντῖνος Ἄγγ. Δ. 189).

Ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἄγγ. 183, ὀνόμασε τὸν ξάδελφό του Κωνσταντῖνον Ἄγγ. Δ. 189 ὁ οὐ κ α τ ο ὕ σ τ ὁ λ ο υ καὶ σὲ συνέχεια τὸν διόρισε κυβερνήτη τῆς Φιλιππούπολης⁸.

Ἦταν ἓνας κομψευόμενος πρίγκιπας μὲ πλοῦσια μαλλιά στὸν αὐχένα καὶ μυτερὰ περιποιημένα νύχια⁹. Μὲ ἓνα ὑπερήφανο ὕφος εἶχε ἐπιβληθῆ στοὺς στρατιῶτες του, ἔτοι πού μὲ ἓνα νεῦμα του νὰ ὑπακούουν πρόθυμα στὶς διαταγές του. Καὶ ἀκόμη εἶχε τὴν ἀρετὴ νὰ δέχεται τὶς εἰσηγήσεις καὶ συμβουλές τῶν ἐμπειρῶν ὑποστρατῆγων του. Τὸ 1192/3¹⁰ στάλθηκε ἐναντίον τῶν Βουλγαρο-Βλάχων ἀρχηγῶν Πέτρου καὶ Ἀσάν I πού ἔκαναν ἐπιδρομές στὶς γύρω ἀπ' τὴ Φιλιππούπολη καὶ τὴ Βερόη περιοχές. Ὁ Κωνσταντῖνος 189 σὲ τέτοια κατάπληξη ἔφερε τοὺς Βουλγαρο-Βλάχους πού πῖο πολὺ φοβοῦνταν τὴ δική του παρουσία καὶ καταδίωξη παρὰ ἐκεῖνη τοῦ αὐτοκράτορα, γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἔκαναν συχνὰ τὶς ἐπιδρομές τους¹¹.

189. 1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς πάπου του Κωνσταντῖνου Ἄγγελου, συζύγου τῆς Θεοδώρας Κ. 38.

2. Ἀπὸ σφραγίδα του πού ἔχει διασωθῆ, βλ. κατωτέρω ὑ. 15, προκύπτει πὼς ἔφερε τὴν ἐπωνυμία Ἄγγελος.

3. Τὴν ἐπωνυμία Δούκας ἔφερε ἀπὸ τὴν προμάμη του Εἰρήνην Δούκαιναν, συζ. Ἀλέξιου (α') Κ. 15. Τὴν ἴδιαν ἐπωνυμίαν ἔφερε καὶ ὁ πατέρας του Ἰσαάκιος Ἄγγελος Δούκας 96.

4. Βλ. Γενεαλογίαν μου, τ. Α', σ. 673, ὑ. 5.

5. Ὁ Χωνιάτης, σ. 570, γράφει πὼς κατὰ τὸ 1193 ὁ Κωνσταντῖνος Ἄγγ. Δ. 189 «οὔπω ὑπερναβεβήκει τὸν μείρακα», ἀλλὰ αὐτὸ, ὅπως καὶ ἄλλοῦ ἔχει παρατηρηθῆ, δὲν πρέπει νὰ τὸ πάρωμε κατὰ λέξη, πὼς τὸ 1193 ἦταν ἓνας δεκαεφτάρης· γιὰ νὰ εἶναι ἀρχηγὸς τῆς στρατιᾶς πρέπει τότε νὰ ἦταν τὸ πῖο λίγο 23 χρονῶ. Ἀπὸ δῶ προκύπτει πὼς γεννήθηκε κατὰ τὸ 1170.

6. Χωνιάτης, σ. 570. Πρβλ. R. Guiland, *Recherches*, τ. I, σ. 546.

7. Βλ. κατωτέρω, ὑ. 15.

8. Χωνιάτης, σ. 570· Θ. Σκουταριώτης, Σάθα MB7 (1894), σ. 406· Ch. Du Cange, *Familiae*, σ. 202. Πρβλ. R. Guiland, *Recherches*, τ. I, σ. 546.

9. Χωνιάτης, σ. 570: καὶ τῆς ἐπαυχενίου κόμης τὸ λάσιον καὶ τὰς τῶν ὀνύχων ἀκωχάς.

10. Οἱ Zacos - Veglery, ἀριθ. 2743, σ. 1554, θέτουν τὴ χρονολογία 1194 γιὰ τὶς πράξεις τοῦ Κωνσταντῖνου 189, πού σ' αὐτὸς ζήτησε τὴ βοήθεια τοῦ γαμβροῦ του Βασιλείου Βατάτζη, ἐνῶ ὡς χρονολογία θανάτου αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, ἀναφέρουν στὸν ἀριθ. 2740, σ. 1550, «περὶ τὸ 1193». Αὐτὴ τὴ χρονολογία θανάτου τοῦ Βατάτζη δέχεται καὶ ὁ D. Polemis, *The Doukai*, σ. 107. Σύμφωνα μὲ αὐτὰ τὶς πράξεις τοῦ Κωνσταντῖνου 189, ἐκστρατείες ἐναντίον τῶν Βουλγάρων καὶ σφετερισμὸν τοῦ στέμματος, πρέπει νὰ τοποθετήσουμε περὶ τὸ 1192/93.

11. Χωνιάτης, σ. 570· Θ. Σκουταριώτης, Σάθα MB7, 406-7. Βλ. καὶ προσωπογραφίαν Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183, ὑ. 88.

Όλα αυτά ήταν πολύ ωφέλιμα «για την πατρίδα» και τις πόλεις που δέχονταν τις βουλγαρικές επιδρομές, αλλά με τα μικρά του κατορθώματα ο Κωνσταντίνος 189 υπερηφανεύτηκε και σκέφτηκε να στασιάση και να σφετεριστή το στέμμα. Άρχισε να βολιδοσκοπή τους στρατηγούς που είχε κάτω απ' τις διαταγές του, καθώς και όρισμένους απ' τους ντόπιους στρατιώτες που προέρχονταν από κάποια επίσημη γενιά και που είχαν διακριθῆ σέ πολεμικά έργα, και καθώς έλαβε κάποια ενθάρρυνση απ' αυτές τις κινήσεις του, ἀναγορεύτηκε αὐτοκράτορας, απ' τὸ στράτευμα και περιβλήθηκε τὸ φοινικοβαφές πέδιλον. Καί ἀμέσως ἀνάγγειλε τὴν ἀνάρρησή του σὸ σύζυγο τῆς ἀδελφῆς του Ἀνώνυμης Δούκαινας Ἀγγελίνας 190, τὸν μέγαν δομέστικον τῆς Δύσης Βασίλειον Βατάτζην. Αὐτὸς ὁ τελευταῖος, ἕνας ἀνθρωπος μυαλωμένος, ὄχι μόνο δὲν ἐνέκρινε τὴν τολμηρὴ αὐτὴ πράξη και δὲν προσχώρησε σὸ ἀνόητο κίνημα τοῦ κουνιάδου του, ἀλλὰ με δριμύτητα κατὰκρινε τὴν ἀκαιρη και παράλογη φιλοδοξία του και ὄδυρόταν γιὰ τὴν καταστροφὴ που πρόκειται νὰ τὸν βρῆ, πράμα που δὲν ἄργησε και νὰ γίνῃ. Καθὼς ὁ Κωνσταντίνος 189 ἀναχώρησε ἀπ' τὴ Φιλιπούπολη γιὰ νὰ πάῃ στὴν Ἀνδριανούπολη, ὅπου εἶχε τὴν ἔδρα του ὁ γαμβρός του ὁ Βατάτζης, και νὰ τὸν παραλάβῃ ἀπὸ κεί παρά τὴ θέλησή του ὡς συμμέτοχο τοῦ κινήματος, και ἔφτασε σὸ Νεοῦτζικον –τόπον που χωρίζε τις δυὸ ἐπαρχίες Ἀνδριανούπολης και Φιλιπούπολης– πιάστηκε ἀπὸ κείνους που τὸν ἀναγόρευσαν αὐτοκράτορα και καταγγέληκε σὸ νόμιμο κύριο τῆς ἀρχῆς Ἰσαάκιον (β') Ἄγγ. 183, και ὡς μιά ἀπολογία τους, ἐξήγησαν σ' αὐτὸν πὼς παρά τὴ θέλησή τους ὑποκλίθηκαν σὸν Κωνσταντίνον 189, γιατί δὲν ἦταν ἀκίνδυνο νὰ ἀντιταχτῆ κανεὶς σὸν ἀποστάτη, ὁ ὁποῖος με εὐκολία γύμνωνε τὸ ξίφος ἐναντίον ἐκείνων που δὲν πείθονταν σ' αὐτὸν και ἰσχυρίζονταν ἀκόμη πὼς αὐτὴ ἡ πράξη τους, τὸ που συνέλαβαν τὸ σφετεριστὴ, δὲν ἦταν παρά ἕνα φανερό σημάδι τῆς γνήσιας πίστεως που τρέφουν πρὸς τὸ νόμιμο αὐτοκράτορα¹².

Ὁ Ἰσαάκιος (β') Ἄγγ. 183 ἂν και εἶχε κάποιες ἐπιφυλάξεις γι' αὐτοὺς τοὺς «παλίμβουλους» στρατιωτικοὺς και τὰ τεχνάσματά τους, ἐπαίνεσε τὴν πράξη τους και κανένα δὲν τιμώρησε, ἐκτὸς τοῦ πρωτεξαδέλφου του Κωνσταντίνου 189 που τοῦ ἐπέβαλε τὴν ποινὴ τῆς τύφλωσης, ἡ ὁποία και ἐκτελέστηκε¹³.

Αὐτὴ ἡ τύφλωση εἶχε μιά ἀπήχηση, κατὰ τὰ λεγόμενα τοῦ Χωνιάτη, στὴ Βουλγαρία. Γιὰ τὴν τύφλωση τοῦ Κωνσταντίνου 189 χάρηκαν πολὺ ὁ Πέτρος και ὁ Ἀσάν Ι, γιατί πίστευαν πὼς ἂν ἐπικρατοῦσε ὡς αὐτοκράτορας ὁ Κωνσταντίνος 189, «θὰ διαλυόταν ἡ ἀρχὴ τῶν Βουλγάρων, και ἔλεγαν πὼς

12. Χωνιάτης, σ. 570-72· Σκουταριώτης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 407.

13. Χωνιάτης, σ. 572· Σκουταριώτης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 407. Βλ. και προσωπογραφίαν Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183, ὁ. 88.

πό μεγάλη εύεργεσία δὲν ἦταν δυνατόν νά βροῦν ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα (Ἰσαάκιον β') ἀπ' αὐτὴ πού τοὺς ἔκανε νά βγάλῃ τὰ μάτια τοῦ Κωνσταντίνου 189 γιὰ τὴ δική τους ὠφέλεια, καὶ γελοῦσαν καὶ κοροΐδευαν τὸν αὐτοκράτορα, γιὰτί ὅλο καὶ σὸ χειρότερο πῆγαιναν τὰ πράγματα τῶν Ρωμαίων, καὶ εὐχονταν νά εἶναι πολυετής ἡ βασιλεία τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183 καὶ τῶν ἀπογόνων του καὶ παρακαλοῦσαν τὸ Θεὸ ποτὲ θάνατο νά μὴ δοῦν, γιὰτί ὅσον καιρὸ βασιλεύουν οἱ Ἄγγελοι τὰ πράγματα τῶν Βουλγαρο-Βλάχων μεγαλύνονται καὶ ἡγεμόνες βγαίνουν ἀπ' τοὺς μηροὺς τους»¹⁴.

Μετὰ τὴν τύφλωση, δὲ μαθαίνομε πιά τίποτε γιὰ τὸν Κωνσταντῖνο 189 οὔτε ποτε πέθανε. Ἐπίσης δὲν ξέρομε ἂν παντρεύτηκε καὶ ἂν ἄφησε ἀπογόνους.

Τοῦ Κωνσταντίνου Ἄγγ. 189 μᾶς ἔχει περισωθῆ ἡ σφραγίδα:

Πορφυροφυοῦς ἔκγονον Κωνσταντίνον,
πρωτεξάδελφον Ἄγγελον βασιλέως,
κύρωμα γραφῶν ἢ σφραγίς διαγράφει.¹⁵

Ὁ Κωνσταντῖνος Ἄγγ. Δούκ. 189 στὴ σφραγίδα του, πρόβαλε τὴν ὑψηλὴ καταγωγή του πὼς ἦταν ἓνας ἔγγονός τῆς π ο ρ φ υ ρ ο γ ἑ ν ν η τ η ς πριγκίπισσας Θεοδώρας Κ. 38 καὶ πὼς ἦταν ἓνας πρωτεξάδελφος τοῦ αὐτοκράτορα Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183.

189α. Μανουὴλ Ἄγγελος (γένν. περὶ τὸ 1166 -†)

Ὁ Μανουὴλ¹ Ἄγγελος γιὸς τοῦ Ἰσαάκιου Ἄγγελου Δούκα 96 καὶ τῆς Ἀνώνυμης γυναίκας του² γεννήθηκε περὶ τὸ 1166³.

14. Χωνιάτης, σ. 572-73.

15. Zacos - Vegler, ἀριθ. 2743, σ. 1553-54.

189α. 1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ του Μανουὴλ (α') Κ. 81, πρωτεξαδέλφου τοῦ πατέρα του Ἰσαάκιου Ἄγγ. Δ. 96.

2. Ὁ Μανουὴλ Ἄγγ. 189^α ὡς πρωτεξάδελφος τοῦ αὐτοκράτορα Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183 ἀναφέρεται στὸν πίνακα τῶν ὁμήρων πού δόθηκαν στὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Φρειδερίκον I Barberousse τὴν 14 Φλεβάρη 1190, βλ. Ansbert, *Historia de Expeditione Friderici* (1187-1195), ἐκδ. Chroust, MGH., SS., n.s., t.V, Berlin 1928, σ. 65, καὶ ἐπίσης ὡς πρωτεξάδελφος τοῦ αὐτοκράτορα ἀναφέρεται στὸ πρακτικὸ τῆς συνόδου τοῦ Σεπτέμβρη τοῦ 1191, ἐκδ. Ἀθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, ΑἰΣ2, σ. 362. Στὸν πίνακα τῶν ὁμήρων πού δόθηκαν στὸ Γερμανὸ αὐτοκράτορα παρουσιάζεται μετὰ τοὺς ἐξῆς: α) τὸν Ἀνδρόνικον Ἄγγελον 259, γιὸν

Ὁ Μανουὴλ Ἰγγ. 189^α στάλθηκε τὸ Φλεβάρη τοῦ 1190 μαζί με ἄλλους αὐτοκρατορικοὺς συγγενεῖς ἀπὸ τὸν Ἰσαάκιον (β΄) Ἰγγ. 183 στὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Φρειδερίκον I Barberousse ὡς ὄμηρος. Ὁ Γερμανὸς αὐτοκράτορας βρισκόταν τότε στὴν Ἀνδριανούπολη καὶ μόλις πείστηκε νὰ παραιτηθῆ τῶν προθέσεων του νὰ ὑποτάξῃ τὸ Βυζάντιο καὶ νὰ κυριεύσῃ τὴν ΚΠολη⁴.

Τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1191 ὁ Μανουὴλ Ἰγγ. 189^α παραστάθηκε στὴ σύνοδο ποὺ ἔκρινε τὴν ὑπόθεσιν: «ἐπὶ τῇ ἀπὸ τοῦ ΚΠόλεως θρόνου καταβάσει τοῦ κυροῦ Δοσιθέου καὶ ἀποκαταστάσει τοῦ τῶν Ἱεροσολύμων θρόνου». Στὸ πρακτικὸ ἀναγράφεται τέταρτος κατὰ σειρά, μετὰ τὸν σεβαστοκράτορα Ἰωάννην Δ. 90, θεῖον τοῦ αὐτοκράτορα, τὸν πρωτοστράτορα Μανουὴλ Καμύτζην (Κ.Δ. Ἰγγ.) 175, πρωτεξάδελφον τοῦ αὐτοκράτορα, καὶ τὸν πρωτοπανσεβαστοῦπέρτατον Ἀνδρόνικον Παλαιολόγον, γαμβρὸν τοῦ αὐτοκράτορα, ὡς ἐξῆς: «τοῦ περιποθήτου ἐξαδέλφου τῆς ἀγίας αὐτοῦ βασιλείας κυροῦ Μανουὴλ τοῦ Ἀγγέλου»⁵.

Δὲν μᾶς εἶναι γνωστὸ, ἂν ὁ Μανουὴλ Ἰγγ. 189^α παντρεύτηκε καὶ ἂν ἀπόχτησε ἀπογόνους. Οὔτε γνωρίζομε πότε πέθανε.

190. Ἀνώνυμη Δούκαινα Ἀγγελίνα (γένν. περὶ τὸ 1168 - †;)

Ἡ Ἀνώνυμη Δούκαινα Ἀγγελίνα κόρη τοῦ Ἰσαάκιου Ἰγγελοῦ Δούκα

τοῦ σεβαστοκράτορα (·) Ἰωάννη Ἰγγελοῦ 179, ἀδελφοῦ τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) 183, ἄρα ἀνεψιὸν αὐτοῦ τοῦ τελευταίου· β) τὸν Μιχαὴλ Δούκαν Κομνηνὸν Ἰγγελον 174, νόθον γιόν τοῦ σεβαστοκράτορα Ἰωάννη Δούκα 90, θεῖου τοῦ Ἰσαάκιου (β΄), ἄρα πρωτεξάδελφον αὐτοῦ τοῦ τελευταίου· γ) τὸν Μιχαὴλ Ἰγγελον 177, γιόν τοῦ Ἀλέξιου Ἰγγελοῦ Κομνηνοῦ 92, θεῖου τοῦ Ἰσαάκιου (β΄), ἄρα πρωτεξάδελφον αὐτοῦ τοῦ τελευταίου. Πρβλ. γὰ τὰ ἀνωτέρω, L. Stiernon, *Trois membres de la famille Rogerios*, REB22 (1964), σ. 197. Μετὰ ἀπ' αὐτοὺς τοὺς τρεῖς, τὸν ἀνεψιὸν καὶ τοὺς δυὸ πρωτεξάδελφους τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) Ἰγγ. 183, προβάλλει καὶ ἄλλος πρωτεξάδελφος, ὁ Μανουὴλ Ἰγγελος 189^α. Οἱ ἐκ πατρὸς θεοὶ τοῦ Ἰσαάκιου (β΄) ἦσαν: ὁ Ἰωάννης Δούκας 90, ὁ Ἀλέξιος Ἰγγ. Κ. 92 καὶ ὁ Ἰσαάκιος Ἰγγ. Δ. 96. Ἀπ' τοὺς ὁμήρους ὁ Μιχαὴλ Δ. Κ. Ἰγγ. 174 ἦταν γιὸς τοῦ Ἰωάννη Δ. 90, ὁ Μιχαὴλ Ἰγγ. 177 ἦταν γιὸς τοῦ Ἀλέξιου Ἰγγ. Κ. 92, ἄρα ὁ τρίτος τῶν πρωτεξάδελφων ἦταν γιὸς τοῦ Ἰσαάκιου Ἰγγ. Δ. 96, κατὰ σχετικὴ βεβαιότητα.

3. Ἡ σειρά γέννησης τῶν τέκνων τοῦ Ἰσαάκιου Ἰγγ. Δ. 96 πρέπει νὰ τοποθετηθῆ ὡς ἐξῆς: Ἡ Ἀνώνυμη Δούκαινα Ἀγγελίνα 190^α τὸ 1164, ὁ Μανουὴλ Ἰγγελος 189^α τὸ 1166, ἡ Ἀνώνυμη Δούκαινα Ἀγγελίνα 190 τὸ 1168 καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Ἰγγελος Δούκας 189 τὸ 1170.

4. *Historia de Expeditione* κτλ. (ύ. 2), σ. 65· Χωνιάτης, 538· βασιλεὺς δὲ δέδωκεν ὁμήρους τινὰς τῶν ἐξ αἵματος. F. Dölger, *Regesten*, ἀριθ. 1603· G. Ostrogorsky, *Histoire*, σ. 430.

5. AJS2 (1894), σ. 362. Πρβλ. L. Stiernon, *Trois membres*, ἐνθ' ἄνωτ. (ύ. 2), σ. 195 καὶ 197.

96 και τῆς Ἀνώνυμης γυναίκας του¹ γεννήθηκε περί τὸ 1168².

Ἡ Ἀνώνυμη Δ. Ἄγγ. 190 παντρεύτηκε περί τὸ 1187³ τὸν Βασίλειον Βατάτζην⁴, ἄντρα χαμηλῆς καταγωγῆς⁵, πού λόγω αὐτοῦ τοῦ γάμου του με

190. 1. Χωνιάτης, σ. 522-23: Βασίλειος ὁ Βατάτζης γένους μὲν ἀσήμευ βλαστών, διὰ δὲ τὸ εἰς γυναῖκά οἱ γαμητὴν συναφθῆναι τὴν τοῦ βασιλέως πρὸς πατρὸς ἐξανειμιάν δομέστικος τῆς ἀνατολῆς τιμηθεὶς καὶ τὴν δουκικὴν ἀρχὴν τῶν Θρακησίων ἀναζωσάμενος, βλέπομε ἐδῶ πῶς ὁ Βασίλειος Βατάτζης ἀπὸ μιᾶ ἀσμη γενιά, καθὼς παντρεύτηκε μιὰ ἐκ πατρὸς πρωτεξάδελφου τοῦ αὐτοκράτορα Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183 τμηθήκε μετὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ δ ο μ ε σ τ ι κ ο υ τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ ἴδιος ὁ Χωνιάτης, σ. 571, μᾶς πληροφορεῖ πῶς αὐτὴ ἡ πρωτεξάδελφου τοῦ αὐτοκράτορα, ἡ σύζυγος τοῦ Βασίλειου Βατάτζη, εἶχε ἕνα ἀδελφόν, τὸν Κωνσταντῖνον Ἄγγελον 189, πού καὶ γι' αὐτὸν μαθαίνομε ἀπὸ ἐξώχως μαρτυρίες (ἀπ' τὸ Χωνιάτη, σ. 570, καὶ ἀπ' τὴ σφραγιδα του) πῶς ἦταν πρωτεξάδελφος τοῦ Ἰσαάκιου (β'). Ἄρα οἱ δύο ἀδελφοί, ὁ Κωνσταντῖνος 189 καὶ ἡ Ἀνώνυμη 190, πρωτεξάδελφοί ἐκ πατρὸς τοῦ Ἰσαάκιου (β'), ἦσαν παιδιὰ ἐνὸς τῶν πρώτων ἐκ πατρὸς θεῶν τοῦ Ἰσαάκιου (β'). Θεῖοι καὶ θεῖες, ἀδελφοί καὶ ἀδελφές τοῦ Ἀνδρόνικου Δ. Ἄγγ. 93, τοῦ πατέρα τοῦ Ἰσαάκιου (β') 183, ἦσαν οἱ ἐξῆς: Ἰωάννης Δ. 90, Μαρία Ἄγγ. Κ. 91, Ἀλέξιος Ἄγγ. Κ. 92, Εὐδοκία Ἄγγ. Κ. 94, Ζωὴ Ἄγγ. Κ. 95, Ἰσαάκιος Ἄγγ. Δ. 96. Ὁ Κωνσταντῖνος 189 καὶ ἡ Ἀνώνυμη ἀδελφὴ του 190 δὲν μπορούσε νὰ ἦσαν παιδιὰ τοῦ Ἰωάννη Δ. 90, τῆς Μαρίας Ἄγγ. Κ. 91 καὶ τῆς Εὐδοκίας Ἄγγ. Κ. 94, γιὰτὶ ὁ πρώτος εἶχε γιόν μετὰ τὸ ὄνομα Κωνσταντῖνος, τὸν Κωνσταντῖνόν Δ.Κ. 170, ἡ δεύτερη εἶχε σύζυγον μετὰ αὐτὸ τὸ ὄνομα, τὸν Κωνσταντῖνον Καμύτζην, καὶ ὁ γιὸς δὲν μπορούσε νὰ φέρῃ τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα, καὶ ἡ τρίτη ἦταν στείρα. Μένουν ἔτσι οἱ θιανοὶ γεννήτορες τοῦ Κωνσταντῖνου 189 καὶ τῆς ἀδελφῆς του 190, ὁ Ἀλέξιος Ἄγγ. Κ. 92, ἡ Ζωὴ Ἄγγ. Κ. 95 καὶ ὁ Ἰσαάκιος Ἄγγ. Δ. 96. Καθὼς οἱ πρωτότοκοι γιοὶ τῆς Ἀνώνυμης 190 καὶ τῆς ἀδελφῆς τῆς Ἀνώνυμης 190 ἔφεραν τὸ ὄνομα Ἰσαάκιος (καὶ αὐτοὶ εἶναι ὁ Ἰσαάκιος Δούκας Βατάτζης 272 καὶ ὁ Ἰσαάκιος Δούκας Νεστόγγος 275), συγκλίνω νὰ δεχθῶ πῶς ὁ Κωνσταντῖνος 189, ἡ Ἀνώνυμη 190 καὶ μαζὶ μετὰ αὐτῆς ἡ ἀδελφὴ τῆς Ἀνώνυμης 190 ἦσαν παιδιὰ τοῦ Ἰσαάκιου Ἄγγ. Δ. 96. Πρβλ. καὶ D. Polemis, *The Doukai*, σ. 107, ὑ. 4 καὶ 5.

2. Γιὰ τὸ ἔτος γέννησής, βλ. προσωπογραφίαν Μανουῆλ Ἄγγ. 189α, ὑ. 3.

3. Ὁ D. Polemis, *The Doukai*, σ. 107, δέχεται πῶς ὁ Βασίλειος Βατάτζης «παντρεύτηκε τὴν Ἀγγελίνα 190 περί τὸ 1189, γιὰτὶ ὁ (γιὸς του) Ἰωάννης (Δούκας Βατάτζης) 274 γεννήθηκε τὸ 1192». Ἀλλὰ πρέπει νὰ λάβωμε ὑπόψην πῶς μεγαλύτερος ἀπ' τὸν Ἰωάννη 274, ὅπως τούλ. δείχνει τὸ ὄνομά του, θὰ ἦταν ὁ ἀδελφός του Ἰσαάκιος (Δούκας Βατάτζης) 272, καὶ ἀκόμη μᾶς εἶναι ἀποδεδειγμένα γνωστὸ πῶς ὑπῆρξε καὶ ἄλλος ἀδελφός, ὁ Ἀνώνυμος Δούκας Βατάτζης 273, βλ. κατωτέρω, ὑ. 19, γι' αὐτὸ καὶ δέχομαι πῶς ὁ γάμος ἐγένετο περί τὸ 1187.

4. Χωνιάτης, σ. 522.

5. Χωνιάτης, σ. 522. Ἡ οἰκογένεια τῶν Βατατζῶν προερχόταν ἀπ' τὴν Ἀδριανούπολη καὶ τὸ Διδυμότειχον, καὶ ὁ «γένους ἀσήμευ» Βασίλειος Βατάτζης καταγόταν ἀπ' τὸ Διδυμότειχο, καθὼς ὁ Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Bonn, σ. 29, καὶ ἐκδ. Heisenberg, σ. 26, μᾶς λέει γιὰ τὸ γιὸ τοῦ Ἰωάννη 274 πῶς «ἐκ Διδυμοτείχου ἦν ὠρμημένος». Κατὰ τὸν Βίον Ἰωάννου τοῦ Ἐλεήμονος, ἐκδ. Heisenberg, σ. 197-98, οἱ γεννιότεροι τοῦ Ἰωάννη 274 ἦσαν «ἰδιῶται... ἀλλὰ πολλῶ τῶν ἐν ἀρχαῖς καὶ ἐξουσίαις ἐξεταζομένων σεμνότεροι, εὐπατρίδιαι τε ὁμοῦ ὄντες - Ὁρεστιάς γὰρ ἦν πατρίς σφίσι». Εἶναι βέβαιον πῶς ὁ Βασ. Βατάτζης δὲν ἦταν ἀπ' τὸ γένος τῶν ἐπιφανῶν καὶ ἀριστοκρατῶν Βατατζῶν, ὅπως ὁ Θεόδωρος Βατάτζης, ὁ συζ. τῆς πορφυρογέννητης Εὐδοκίας Κ. 80, μόνο ὁ γάμος του μετὰ τὴν Ἀνώνυμη Δ. Ἄγγ. 190 τοῦ ἀνοίξε τὸ δρόμο πρὸς τὰ ἀξιώματα. Ἰσως αὐτὸς ὁ γάμος νὰ ὀδήγησε τὸ συγγραφεὴ τῶν «Χρονικῶν τοῦ Μορέως» νὰ ὀνομάσῃ τὸν Ἰσαάκιον (β') Ἄγγ. 183 «Σάκην Βατάτζην», ἐκδ. J. Schmitt, σ. 31, στίχ. 448, ἂν καὶ αὐτὸς δὲν ἦταν παρὰ πρωτεξάδελφος τῆς συζ. τοῦ Βασ. Βατάτζη, τῆς Ἀνώνυμης Δ. Ἄγγ. 190.

τὴν πρωτεξαδέλφη τοῦ αὐτοκράτορα Ἰσαάκιου (β') Ἰγγ. 183, ἔλαβε ὑψηλά ἀξιώματα στὸ στρατὸ καὶ τὴ διοίκηση⁶ καὶ τὸν τίτλο τοῦ πα ν σ ε - β α σ τ ο υ σ ε β α σ τ ο ῦ⁷.

Ὁ Βασίλειος Βατάτζης, καταγόμενος ἀπ' τὸ Διδυμότειχο ἢ τὴν Ὀρεσιάδα, ὅπως θέλει ὁ Βιογράφος τοῦ γιοῦ του Ἰωάννη 274⁸, ἔφτασε στὴν ΚΠολη, κατὰ τὰ χρόνια τῆς βασιλείας τοῦ Μανουὴλ (α') Κ. 81, καὶ εἰσήλθε στὴ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία. Κατὰ τὰ χρόνια τῆς βασιλείας τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87 ἴσως βρισκόταν κάτω ἀπ' τὶς διαταγές τοῦ μεγάλου δομέστικου Ἰωάννη Κομνηνοῦ Βατάτζη 147 ποῦ εἶχε καὶ τὴ διοίκηση τοῦ θέματος τῶν Ἐ ρ α κ η σ ῖ ω ν⁹.

Μὲ τὴν πτώση τοῦ Ἀνδρόνικου (α') Κ. 87 πρὸς τὸν ὁποῖον ἐχθρικά θά διέκειτο ὁ Βασ. Βατάτζης, καὶ τὴν ἀνοδο στὸ θρόνο τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἰγγ. 183, ὁ Βατάτζης ἔτυχε τῆς προσοχῆς αὐτοῦ τοῦ τελευταίου, καὶ αὐτὸ εἶναι ποῦ τὸν ἀξίωσε νὰ γίνῃ γ α μ β ρ ὀ ς τοῦ αὐτοκράτορα ἀπὸ π ρ ω τ ε ξ α - δ ἔ λ φ η.

Τὸν Αὐγουστο τοῦ 1189 συναντᾶμε τὸν Βασ. Βατάτζην ὡς δ ο ὑ κ α Μυλάσσης καὶ Μελανουδίου¹⁰, ἀξίωμα ποῦ φαίνεται πὼς θά τὸ κατέλαβε ἀμέσως μετὰ τὸ γάμο του μετὰ τὴν Ἀνώνη Δ. Ἰγγ. 190.

Διάδοχός του στὴ διοίκηση αὐτοῦ τοῦ θέματος φαίνεται πὼς ὑπῆρξε ὁ Μιχαὴλ Δ.Κ. Ἰγγ. 174¹¹.

Δὲν εἶναι παρὰ ποῦ ἀπ' τὸ ἀξίωμα τοῦ δ ο ὑ κ ὀ ς Μυλάσσης καὶ Μελανουδίου, ὁ Βασ. Βατάτζης μετατέθηκε σὲ ἀξίωμα πολὺ πῶς ὑψηλό, αὐτὸ τοῦ μεγάλου δομέστικου τῆς Ἀνατολῆς, ἐνῶ

6. Χωνιάτης, σ. 522-23. Δὲν φαίνεται πὼς ἀμέσως μετὰ τὸ γάμο του ὁ Βασ. Βατάτζης ἔγινε δομέστικος τῆς Ἀνατολῆς· τὸ νόημα τοῦ Χωνιάτη εἶναι πὼς ἀφοῦ μετὰ τὸ γάμο ὁ Βασ. Βατάτζης τῆρήθηκε μετὰ τίτλους καὶ ἀξιώματα, ἔφτασε νὰ γίνῃ καὶ δομέστικος τῆς Ἀνατολῆς.

7. Διάγνοις ἀναγραφικῆ· Ἡ ὑπογραφή· Ὁ δοῦλος καὶ γαμβρὸς τοῦ κραταιοῦ καὶ ἀγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως (Ἰσαάκιου β') δούξ καὶ ἀναγραφεὺς τοῦ θέματος Μυλάσσης καὶ Μελανουδίου Βασίλειος σεβαστὸς ὁ Βατάτζης, MM4 (1871), σ. 320.

8. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 5.

9. Τὰ ἀνωτέρω συνάγονται ἀπὸ ὅσα μυθικὰ στοιχεῖα μᾶς δίδει ὁ Βίος Ἰωάννου τοῦ Ἐλεήμονος, ἐκδ. Heisenberg, σ. 203-6, καθὼς ἔργα τοῦ Ἰωάννη Κομν. Βατάτζη 147 ἀποδίδει στὸν δῆθεν πάππον τοῦ Ἰωάννη 274 Κωνσταντῖνον Βατάτζην.

10. MM4 (1871), σ. 319-20. Πρβλ. Zacos - Veglery, ἀριθ. 2740, σ. 1549-50. Γιὰ τὸ θέμα, βλ. Δ. Ζακυθνοῦ, Διοικητικὴ διαίρεσις, ΕΕΒΣ 19 (1949), σ. 9-11.

11. MM4 (1871), σ. 323-27. Εἶναι ἓνα λάθος τοῦ Δ. Ζακυθνοῦ, Διοικητικὴ διαίρεσις, ἐνθ' ἄνωγ., σ. 11, ποῦ δοῦκα τοῦ θέματος κατὰ τοὺς τελευταίους πρὸ τῆς ἄλωσης χρόνους παρουσιάζει «τὸν Μιχ. Ἄγγελον, νόθον γιόν τοῦ σεβαστοκράτορα Ἰωάννη, ἀδελφοῦ τοῦ Ἀνδρόνικου α'», ἐνῶ πρόκειται γιὰ τὸν αὐτὸν Μιχαὴλ Δ.Κ. Ἰγγ. 174 ποῦ καὶ ἐπὶ Ἀλέξιου (γ') Ἰγγ. Κ. 180 ἀνάλαβε καὶ πάλι τὴ διοίκηση τοῦ θέματος Μυλάσσης καὶ Μελανουδίου, βλ. πάνω σ' αὐτὸ L. Stiernon, Les origines du despotat d' Épire, REB 17 (1959), σ. 96-120.

συγχρόνως ανάλαβε και τη διοίκηση του μεγάλου θέματος των Θρακησίων.

Στά νέα αξιώματα που ανάλαβε είχε μια σημαντική έπιτυχία. Με χρήματα εξαγόρασε «πλειστους» απ' τους οπαδούς του στασιαστή της Φιλαδέλφειας Θεόδωρου Μαγκαφά, του και Μωροθεόδωρου, και νικητής κυρίευσε περί τό 1192 τη Φιλαδέλφεια και διάλυσε τη φρουρά του στασιαστή. Ο Μωροθεόδωρος για να σωθῆ απ' την αίχμαλωση, κατάφυγε στο σουλτάνο του Ίκονίου Καί - Κοσρου Ι (1192 - 1196), και δέν έπαυσε με τις άγριες έπιδρομές του να είναι πολύ έπιζήμιος στους πληθυσμούς της Λαοδικείας και των Χωνών¹².

Τό 1192/93 ό Βασ. Βατάτζης, λόγω των έπιδρομών των Βουλγαρο-Βλάχων μετατέθηκε απ' τό δομεστικάτον της Ανατολής στο δομεστικάτον της Δύσης με έδρα την Ανδριανούπολη. Αύτη την ιδιότητα είχε, όταν ό κουινιάδος του Κωνσταντίνος Άγγελος Δούκας 189 ζήτησε τη συνεργασία του μετά την αναγόρευσή του ως αυτοκράτορα. Ο Βασ. Βατάτζης στάθηκε ένας πιστός αξιωματούχος στον εξαδέλφο της γυναίκας του Ίσαάκιον (β') Άγγ. 183, και με τό πρακτικό του μυαλό προσπάθησε να συνετίση τόν κουινιάδο του, και πρόβλεψε τό οικτρό τέλος της έπιχείρησής του¹³.

Τό 1193/94¹⁴ για να αντιμετώπιση ό Ίσαάκιος (β') Άγγ. 183 την αποθράσυνση των Βουλγαρο-Βλάχων μετά την τύφλωση του Κωνσταντίνου Άγγ. Δ. 189, πρόσταξε τόν μέγαν δομεστικόν της Δύσης Βασίλειον Βατάτζην και τόν Άλέξιον Γίδον, διάδοχόν του στο δομεστικάτον της Ανατολής¹⁵, να τούς πολεμήσουν κοντά στην Αρκαδιούπολη, πλην όμως όχι μόνο δέν κατόρθωσαν τίποτε, αλλά ό μέν Γίδος «με άκοσμία» έγκατάλειψε τό πεδίο της μάχης, αφού έχασε τό πιό μεγάλο μέρος της στρατιάς του, ό δε Βατάτζης, αφού άγωνίστηκε άπεγνωσμένα, έπεσε με τούς δικούς του στο πεδίο της τιμής¹⁶· ό άσημης καταγωγῆς στρατιώτης άποδείχτηκε ήρωας.

Πρέπει να αναγνωρίσωμε πώς ό Βασίλειος Βατάτζης κατά τη σύντομη σταδιοδρομία του υπήρξε ένας εξαίρετος στρατιωτικός άντρας.

Η σφραγίδα του είχε ως έξης:

Ταίς του σεβαστου Βατάτζη Βασιλείου

γραφαίς τό κύρος, Παντάνασσα, σύ δίδου¹⁷.

12. Χωνιάτης, σ. 522-23. Βλ. και προσωπογραφίαν Ίσαάκιου (β') Άγγ. 183, ύ. 54.

13. Χωνιάτης, σ. 571. Βλ. και προσωπογραφίες Ίσαάκιου (β') 183, ύ. 88, και Κωνσταντίνου Άγγ. Δ. 189, ύ. 12.

14. Για τη χρονολογία, βλ. προσωπογραφίαν Κωνσταντίνου Άγγ. Δ. 189, ύ. 10.

15. Για την άμοιβαία διαδοχή τους στα δομεστικάτα Ανατολής και Δύσης, βλ. προσωπογραφίαν Μανουήλ Κ.Κ.Δ. Άγγ. 175, ύ. 5.

16. Χωνιάτης, σ. 587-88. Βλ. και προσωπογραφίαν Ίσαάκιου (β') Άγγ. 183, ύ. 89.

17. MM4 (1871), σ. 320· Zacos - Veglery, άριθ. 2740, σ. 1549-50.

Ἡ Ἀνόνη Δ. Ἀγγ. 190 ἀπόχτησε ἀπ' τὸ Βασίλειο Βατάτζη τὸ πῶς λίγο τρεῖς γιούς, τὸν Ἰσαάκιον Δ.Β. 272¹⁸, τὸν Ἀνόνημον Δ.Β. 273¹⁹ καὶ τὸν Ἰωάννη (γ') Δ.Β. 274²⁰, τὸν μετέπειτα αὐτοκράτορα. Ὁ Ἰσαάκιος 272

18. Ἀκροπολίτης, σ. 107, ἐκδ. Βοηθ, καὶ σ. 101, ἐκδ. Heisenberg: καὶ ὁ βασιλεὺς (Ἰωάννης γ' 274) τὸν Κομνηνὸν ἀνεδέξατο Μιχαήλ, καὶ ζεύγνυσιν αὐτῷ εἰς γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ τοῦ σεβαστοκράτορος Ἰσαακίου τοῦ Δούκα ἐγγόνην τὴν Θεοδώραν... Πρβλ. D. Polemis, *The Doukai*, ἀριθ. 73, σ. 109· Κ. Γιαννακόπουλος, Μιχαήλ (η') Παλαιολόγος καὶ ἡ Δύσις, μετάφρ. Κ. Πολίτη, Ἀθήναι 1969, σ. 33. Ἐδῶ ἀποδεικνύεται πῶς ὁ Ἰσαάκιος Δ. Β. 272 ἦταν ἀδελφὸς τοῦ Ἰωάννη (γ') Δ.Β. 274. Γιά τὸ ὅτι ὁ Ἰωάννης (γ') Δ.Β. 274 ἦταν ἕνας γιὸς τοῦ Βασιλείου Βατάτζη καὶ τῆς Ἀνόνης Δουκαινας Ἀγγελίνας 190, βλ. κατωτέρω, ὑ. 20.

19. Ἐνας ἄλλος ἀδελφὸς τοῦ Ἰωάννη (γ') 274, ὁ Ἀνόνημος Δ.Β. 273 μαρτυρεῖται ἀπ' τοὺς ἐξῆς: Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 99, ἐκδ. Βοηθ, καὶ σ. 92, ἐκδ. Heisenberg: Ἀλέξιον τὸν Ραούλ, γαμβρὸν ὄντα ἐπ' ἀδελφόπαιδι τοῦ βασιλέως (Ἰωάννη γ' 274), Θ. Σκουταριώτης, Σάθα MB 7, σ. 502· Μάξιμος Πλανούδης, Ἐπιγράμματα, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, NE 13 (1916), ἀριθ. 2 καὶ 3, σ. 417-18· Γ. Παχυμέρης, ἐκδ. Βοηθ, τ. II, σ. 155: ἡ δ' ἐκείνης (Εἰρήνης Ραούλαινας Παλαιολογίνας 387, συζ. τοῦ Κωνσταντίνου Δούκα Ἀγγ. Κομν. Παλ. τοῦ Πορφυρογ. 482, τρίτοκου γιου τοῦ Μιχαήλ η' Δούκ. Ἀγγ. Κομν. Παλ. 428) μᾶμμη ἐκ θατέρου τῶν ἀδελφῶν (τοῦ Ἰωάννη γ' Δούκ. Βατ. 274), ἡ δὲ καὶ τῷ πρωτοβεστιάριῳ συνῶκει τῷ Ραούλ Ἀλεξίω... Πρβλ. D. Polemis, *The Doukai*, ἀριθ. 73, σ. 109· Fassoulakis, *The Byzantine family of Raoul*, ἀριθ. 5, σ. 15-6.

20. Ὁ αὐτοκράτορας Ἰωάννης (γ') Δ.Β. 274 (1222-1254) ἔφερε συνήθως τὴν ἐπωνυμία Δούκας, ἀν καὶ τὸ πατρὸνυμό του ἦταν Βατάτζης, Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Βοηθ, σ. 29, καὶ ἐκδ. Heisenberg, σ. 26: Ἰωάννην τὸν Δούκαν, οὐ Βατάτζης τοῦπικλην. Ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτορας σὲ ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν πάπαν Ρώμης Γρηγόριον ΙΧ (1227-1241) γράφει: «Οἱ τῆς βασιλείας μου γενάρχαι, οἱ ἀπὸ τοῦ γένους τῶν Δουκῶν τε καὶ Κομνηνῶν ἵνα μὴ τοὺς ἐτέρους λέγω», ἐκδ. Ἰ. Σακελλίωνος, περιοδικὸ Ἀθηναίων, 1 (1872), σ. 374. Σύγχρονοι τοῦ ποιητῆς τὸν προσαγορεύουσι μὲ τὰ οἰκογενειακὰ ἐπίθετα: Δ ο υ κ ο γ ε ν ῆ ς, Γ. Ἀκροπολίτης, *Opera*, τ. II, σ. 4³¹: Τῆς δουκογενοῦς βασιλίδος ὁσάρως: Δ ο υ κ ὀ φ υ τ ο ς, H. Grégoire, *Recueil des inscriptions grecques chrétiennes d'Asie Mineure*, I (Paris, 1922), σ. 22, ἀριθ. 81, v. 11, καὶ C. A. Trypanis, *Medieval and Modern Greek Poetry*, Oxford 1951, σ. 50: Παιῖς δουκοφύτων ἐρικυδῶν βασιλῶν: Δ ο υ κ ὀ β λ α σ τ ο ς, A. Heisenberg, *Nicéphori Blemmydae Curriculum Vitae et Carmina*, Leipzig 1896, ὁ. 112^a: Δουκόβλαστος Ἰωάννης: καὶ Δ ο υ κ ο φ υ ῆ ς, A. Heisenberg, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 115¹: Τοῦ δουκοφουοῦς παγκλεοῦς Ἰωάννου. Στὰ ἀνωτέρω βλεπομε νὰ ἐξαίρεται ἡ ἐκ Δουκῶν καὶ Κομνηνῶν καταγωγὴ του: τέτοια βέβαια ἦταν ἡ καταγωγὴ τῆς μητέρας του Ἀγγελίνας, πρωτεξάδελφης τοῦ Ἰσαακίου (β') Ἀγγ. 183, γὰ τὴν ὁποία μᾶς μιλάει ὁ Χωνιάτης, σ. 522-23, πῶς παντρεύτηκε κάποιον χαμηλῆς καταγωγῆς Βασίλειον Βατάτζην, ὁ ὁποῖος λόγω αὐτῆς τῆς συγγένειας μὲ τὸν αὐτοκρατορικό οἶκο κατέλαβε ὑψηλὰ ἀξιώματα. Εἶδαμε ἀνωτέρω, ὑ. 1, γιὰτὶ συνέκλινα νὰ δεχτῶ πῶς αὐτὴ ἡ Ἀγγελίνα (190), ἦταν μὰ κόρη τοῦ Ἰσαακίου Ἀγγ. Δ. 96. Ἡ Ἀγγελίνα 190 ἦταν Δούκαινα: αἱ Κομνηνῆ, γιὰτὶ μᾶμμη τῆς ἐκ πατρὸς ἦταν ἡ Θεοδώρα Κ. 38 καὶ προμάμμη τῆς ἡ μεγάλης Εἰρήνης Δουκαινας, ἡ σύζ. τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15. Διὸ θεοὶ τῆς ἔφεραν τὴν ἐπωνυμίαν Δ ο ὕ κ α ς, ὁ Ἰωάννης Δ. 90 καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Δ. Ἀγγ. 93 καὶ πλείστοι ὅσοι πρωτεξάδελφοὶ τῆς, ὅπως ὁ Θεόδωρος Δούκας Κομνηνὸς Ἀγγελος 168, τὸν ὁποῖον ὁ Ἰωάννης (γ') 274 ἀποκαλοῦσε θ ε ῖ ο ν, βλ. Ἀκροπολίτης, σ. 70, ἐκδ. Βοηθ, ὁ Μανουὴλ Δούκας 169, τὸν ὁποῖον ὁ Ἀκροπολίτης, σ. 66, ἐκδ. Βοηθ, ἀναφέρει ὡς «προσφκειωμένον τῷ γένει» τοῦ Ἰωάννη (γ') 274. Ὁ Θεόδωρος Δ.Κ. Ἀγγ. 168, γιὸς τοῦ Ἰωάννη Δ. 90: ἀδελφοῦ τοῦ Ἰσαακίου Ἀγγ. Δ. 96, ἦταν θεοῦ τοῦ Ἰωάννη

γεννήθηκε περί το 1188, ο Άνωνυμος 273 περί το 1190 και ο Ίωάννης (γ') 274 το 1192²¹. Αὐτός ὁ τελευταῖος στάθηκε ἕνας ἐπιφανῆς ἡγεμόνας καὶ βασιλεύσε ἀπ' τὸ Γενάρη τοῦ 1222²² ὡς τὶς 4 τοῦ Νοέμβρη τοῦ 1254²³ στὴν

(γ') 274, γιατί ἦταν πρωτεζάδελφος τῆς μητέρας του, τῆς Ἀνώνυμης Δ. Ἀγγ. 190. Γιὰ ὅλα αὐτὰ τὰ πρὸ πάνω, ὁ Ίωάννης (γ') 274 καυχίεται πὼς «οἱ γενάρχες τοῦ ἦσαν ἀπ' τὸ γένος τῶν Δουκῶν καὶ Κομνηνῶν», βλ. ἐπιστολὴν του πρὸς Γρηγόριον ΙΧ Ρώμης, ἐνθ' ἄνωτ. Ἐμπρὸς στὸ γόητρο αὐτῶν τῶν γενῶν ἀπ' τὰ ὁποῖα προερχόταν ἡ μητέρα του, λησμονήθηκε ἡ ἀπ' τὸν πατέρα του, τὸν ἄσημο Βατάτζη, καταγωγῆ του. Ὁ συγγραφέας τοῦ Βίου τοῦ ἁγίου Ίωάννου (γ') τοῦ Ἐλεήμονος, πού γράφει δυὸ αἰῶνες μετὰ τὰ γεγονότα, στή σ. 200, τῆς ἐκδ. Heisenberg, μᾶς λέει πὼς πάππος τοῦ Ίωάννη (γ') 274 ἦταν δῆθεν ὁ Κωνσταντῖνος, καὶ σ. 205, πὼς αὐτὸς εἶχε δυὸ γιούς, τὸν Νικηφόρο καὶ τὸ Θεόδωρο, καὶ ἀποδίδει σ' αὐτοὺς τοὺς τελευταίους τὶς περιπέτειες πού κατὰ τὸν ἱστορικὸ Χωνιάτη, σ. 340-43, πραγματικὰ δοίκασαν οἱ γιοὶ τοῦ Ίωάννη Κομνηνοῦ Βατάτζη 147, ὁ Μανουὴλ Κ. 235 καὶ ὁ Ἀλέξιος Κ. 236. Ὁ ἀγιογράφος ξέροντας πὼς ὁ Ίωάννης (γ') 274 εἶχε ἕνα γιὸ μὲ τὸ ὄνομα Θεόδωρος, φαντάστηκε πὼς καὶ ὁ πατέρας τοῦ Ίωάννη (γ') ὀνομαζόταν ἐπίσης Θεόδωρος. Εἶναι πρὸ πολλοῦ ἀπὸ φανερὸ πὼς πατέρας τοῦ αυτοκράτορα Ίωάννη (γ') Δ.Β. 274 ἦταν ὁ ἄσημος ἀλλὰ γενναῖος Βασιλεὺς Βατάτζης τοῦ Χωνιάτη, σ. 522-23, ὁ σύζυγος τῆς Ἀνώνυμης Δ. Ἀγγ. 190, τῆς ξαδέλφης τοῦ Ἰσαάκιου (β') 183, βλ. ἄνωτέρω, ὑ. 1, ὅπως δέχτηκαν ὁ V. Grumel, *Chronologie* (1958), σ. 365, καὶ ὁ D. Polemis, *The Doukai*, ἀριθ. 72, σ. 107, ὑ. 5, καὶ ἀπὸ δῶ εἶναι πού ὁ αυτοκράτορας ἔφερε τὰ ἐπώνυμα Δ ο ὕ κ α ς καὶ Β α τ ἄ τ ζ η ς. Ὁ ἴδιος ὑπόγραφε Ἰ ω ἄ ν ν η ς ὁ Δ ο ὕ κ α ς, καὶ εἶται τὸν ὀνομάζουν ἕνα σωρὸ σύγχρονες του πηγές: Γ. Ἀκροπολίτης, σ. 26, 32 καὶ 50, ἐκδ. Heisenberg, καὶ σ. 29, 35 καὶ 54, ἐκδ. Βοηθ. Γ. Παχυμέρης, ἐκδ. Βοηθ. τ. Ι, σ. 64, 68, 117, 134, 349, 368 καὶ 374, τ. ΙΙ, σ. 154 κτλ. Νικηφόρος Γρηγοράς, τ. Ι, σ. 24, 35 καὶ 92· περιοδικὸν *Byzantion* τ. 10 (1935), σ. 491· N. Festa, *Theodori Ducae Lascaris Epistulae CCXVII* (= ἐπιστολὲς τοῦ γιοῦ τοῦ Θεόδωρου β' Δούκα Λάσκαρι), Φλωρεντία 1892, σ. 1, 67, 117, 150 καὶ 159· Θεόδωρος Σκουταριώτης, Σάβα ΜΒ, τ. 7, σ. 467, 469 κτλ. Σπ. Λάμπρου καὶ Κ. Ἀμάντου, *Βραχέα Χρονικά*, Ἀθῆναι 1932, σ. 7· Ἀθ. Παπαδόπουλος - Κεραμεύς, Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη, τ. IV, σ. 339· G. Moravcsik, *Der Verfasser der Legende von Johannes des Barmherzigen*, BZ 27 (1927), σ. 38· Σπ. Λάμπρος, *Κυπριακὰ καὶ ἄλλα ἐγγραφα ἐκ τοῦ Παλατινοῦ κώδικος 367 τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Βατικανοῦ*, NE14 (1917), σ. 39 καὶ 40· MM4 (1871), σ. 27, 29, 48 κτλ. καὶ πολλὲς ἄλλες ἀναφορές. Εἶναι πρὸ λίγες οἱ πηγές πού τὸν Ίωάννην (γ') 274 ὀνομάζουν μόνο Βατάτζην· Ἰω. Καντακουζηνός, τ. Ι, σ. 11· Γ. Φραντζῆς, ἐκδ. Παπαδοπούλου, σ. 10· R. - J. Loenertz, *La chronique brève de 1352*, OCP 29 (1963), σ. 332, § 2· Στίχοι τοῦ κυροῦ Γεωργίου τοῦ χαρτοφύλακος Καλλιπόλεως πρὸς Ίωάννην τὸν Βατάτζην ἐλθόντα εἰς τὴν Καλλιπολιν, εἰς M. Gigante, *Poeti Italobizantini del secolo XIII*, Naples 1958, σ. 70. Ἐπίσης λίγες πηγές εἶναι ἐκεῖνες πού τοῦ δίνουν καὶ τὰ δυὸ ἐπιθέτα Δούκας Βατάτζης· Θ. Σκουταριώτης, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 462· R. - J. Loenertz, *Chronicon breve de Georogium imperatoribus*, EEBΣ 28 (1958), σ. 206, § 1· Κ. Δ. Μέρτζιος, *Μνημεῖα Μακεδονικῆς Ἱστορίας*, Θεσσαλονίκη 1947, σ. 29· Γ. Θεοχαρίδης, *Οἱ Τζαμπλάκωνες*, *Μακεδονικά*, 5 (1961/63), σ. 131. Ἐνα μοναδικὸ σχῆμα εἶναι τὸ: Ίωάννης Δούκας ὁ Βριανός· Λάμπρου - Ἀμάντου, *Βραχέα Χρονικά*, σ. 54 τὸ Β ρ ι α ν ὄ ς μ πορεῖ νά ἐκκληθῆῖ καὶ Βριανός.

21. Κατὰ τὸ θάνατό του ἦταν, κατὰ μὲν τὸν Γ. Ἀκροπολίτην, σ. 110, ἐκδ. Βοηθ. καὶ σ. 103, ἐκδ. Heisenberg, 62 ἐτῶν, κατὰ δὲ τὸν Ν. Γρηγοράν, τ. Ι, σ. 50, ἐκδ. Βοηθ., 60 ἐτῶν. Ἡ μαρτυρία τοῦ Ἀκροπολίτη ὡς πρὸ ἄμηση, εἶναι πρὸ ἀκριβῆς.

22. Σύμφωνα μὲ τὸ Βραχὺ Χρονικόν, ἐκδ. Loenertz, *Chronicon breve*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 206, αὐτὸς βασιλεύσε 32 ἔτη καὶ 10 μῆνες.

ἐξόριστη αὐτοκρατορία τῆς Νίκαιας, καί πρὸς χάρη του ἔγινε μιά πῶ διεξοδική ἔρευνα γιὰ τοὺς γονεῖς του, τὸν Βασίλειον Βατάτζην καὶ τὴν Ἀνώνυμη Δ. Ἀγγ. 190.

190α. Ἀνώνυμη Δούκαινα Ἀγγελίνα (γενν. περὶ τὸ 1164 - †;)

Ἡ Ἀνώνυμη Δούκαινα Ἀγγελίνα κόρη τοῦ Ἰσαάκιου Ἀγγελου Δούκα 96 καὶ τῆς Ἀνώνυμης γυναίκας του ἠγεννήθηκε περὶ τὸ 1164².

Περὶ τὸ 1180/83 ἡ Ἀνώνυμη Δ. Ἀγγ. 190α παντρεύτηκε κάποιον Νεστόγγον³. Ἡ Ἀνώνυμη Δ. Ἀγγ. 190α ἀπόχτησε ἀπ' τὸν Νεστόγγο τὸ πῶ

23. Ἡ παραδομένη χρονολόγησις τῆς 3ης Νοέμβρη 1254 μᾶς δίδεται ἀπ' τὸν Γ. Ἀκροπολίτην, ἐκδ. Βοηθ, σ. 110, ἐκδ. Heisenberg, σ. 103 καὶ ἀπὸ μιά ἐνθύμισιν εἰς Παπαδόπουλον - Κεραμέα, Ἱεροσολυμ. Βιβλιοθ., τ. IV, σ. 339. Ἀπ' τὴν ἄλλη πλευρά, μιά ἄλλη ἐνθύμισις, βλ. G. Moravcsik, *Der Verfasser*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 38, δίδει τὴν ἡμερομηνία τῆς 4ης τοῦ Νοέμβρη, πού συμπίπτει μὲ τὴν ἐπέτειο τῆς μνήμης του ὡς ἁγίου, βλ. πρ. Λεοντοπόλεως Σωφρονίου, Ἀγιολόγιον, σ. 229, ἡ ὁποία πρέπει καὶ νὰ γίνῃ δεκτὴ.

190α. 1. Ὁ Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Βοηθ, σ. 39, καὶ ἐκδ. Heisenberg, σ. 36, μᾶς λέει πὼς ὁ Ἰωάννης (γ') Δ. Β. 274 εἶχε ἓνα πρῶτεξάδελφον, τὸν Ἀνδρόνικον Νεστόγγον, πού ὀργάνωσε μιά συνωμοσία ἐναντίον του γιὰ νὰ εἶναι πρωτεξάδελφοι σημαίνει πὼς ὁ Ἰωάννης (γ') 274 καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Νεστόγγος 276 ἦσαν δυὸ ἀδελφῶν παιδιὰ. Ἄν ὁ Ἀνδρ. Νεστόγγος 276 ἦταν γιὸς ἀδελφοῦ τοῦ πατέρα τοῦ Ἰωάννη (γ') θὰ ἔφερε τὸ ἐπίθετο Βατάτζης, ἂν ἦταν πάλι γιὸς ἀδελφοῦ τῆς μητέρας τοῦ Ἰωάννη (γ') θὰ ἔφερε τὸ ἐπίθετο Ἀγγελος καὶ Δούκας. Ἀπ' αὐτὰ συμπεραίνομε μὲ ἀσφάλεια πὼς ἦταν γιὸς ἀδελφῆς τῆς μητέρας τοῦ Ἰωάννη (γ'), δηλ. γιὸς μιάς ἄλλης κόρης τοῦ Ἰσαάκιου Ἀγγ. Δ. 96, ἀδελφῆς τῆς Ἀνώνυμης Δ. Ἀγγ. 190, τὴν ὁποία καὶ ἀποκαλῶ Ἀνώνυμη Δ. Ἀγγ. 190α, καὶ ἡ ὁποία θὰ παντρεύτηκε κάποιον Νεστόγγον, τόσο πῶ πολὺ πού ὁ ἓνας ἀπ' τοὺς δυὸ γιούς της, ἔφερε τὸ ὄνομα Ἰσαάκιος, ὄνομα τοῦ ἐκ μητρὸς πάππου του, καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ Ἰσαάκιος Νεστόγγος 275.

2. Γιὰ τὸ ἔτος γέννησις, βλ. προσωπογραφίαν Μανουήλ Ἀγγ. 189α, ὑ. 3.

3. Γι' αὐτὴ τὴν ἔνωση τῆς Ἀνώνυμης Δ. Ἀγγ. 190α, βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 1. Ἡ Βυζαντινὴ οἰκογένεια Νεστόγγου -ἀπαντοῦν καὶ οἱ τύποι Νεοστόγγος, Νεστῶγκων καὶ Νοστόγγος, βλ. F. Dölger, *Chronologische und Prosopographische zur byzantinischen Geschichte des 13 Jahrhunderts*, BZ27 (1927), σ. 318, ὑ. 11 -ἀφείλει τὸ ὄνομα τῆς σ' ἓνα Βούλγαρο ἀρχηγῶ- ἠγεμονίσκο πού μνημονεύεται περὶ τὸ 1018, Σκυλίτζης, ἐκδ. I. Thurn, σ. 365: μόνος δὲ ὁ τοῦ Σιρμιού κρατῶν ἀδελφός τοῦ Νεστόγγου Σέρμων πιθῆσαι οὐκ ἠθέλησε. Ἡ πρώτη μνεία μᾶς ἐλληνικῆς οἰκογένειας Νεστόγγου ἐμφανίζεται τὸ 1136 στὸ τυπικὸ τῆς μονῆς τοῦ Παντοκράτορα, ὅπου γίνεται λόγος γὰ τὸν οἶκο τοῦ Νεστόγγου, Τυπικὸν Παντοκράτορα, ἐκδ. P. Gautier, REB32 (1974), σ. 115^{1486,57}: ὁ οἶκος τοῦ Νεστόγγου μετὰ τῶν δύο τούτου ξενοδοχείων καὶ χωραφίων, πρὸς δὲ καὶ ἀμπελώνων, ὧν ἐκέκτητο οὗτος ἐξέθην

λίγο δυο γιούς, τὸν Ἰσαάκιο (Δούκαν)⁴ Νεστόγγο 275⁵ καὶ τὸν Ἀνδρόνικο (Δούκαν)⁶ Νεστόγγο 276⁷.

191. Γεώργιος Παλαιολόγος Δούκας Κομνηνός (γένν. περί τὸ 1125/6 - † περί τὸ 1168/70)

Ὁ Γεώργιος¹ Παλαιολόγος Δούκας Κομνηνός 191² γιός τοῦ Ἀλέξιου

τοῦ τοιοῦτου κάστρου. Κατὰ τὸν ἰγ' αἰ. καὶ συγκεκριμένα τὸ 1258 ἀναφέρονται ἀνάμεσα στοὺς ἀριστοκρατικούς οἴκους, Γ. Παχιμέρης, ἐκδ. Βοηθ, τ. Ι, σ. 65: σὺν Καβαλλαρίοις τε οἱ Νεστόγγοι καὶ οἱ Καμύτζαι. Πολλοὶ ἀπ' τοὺς Νεστόγγους ἔκαναν γαμηλίες ἐνώσεις με τοὺς Βατάτζες, με τοὺς Παλαιολόγους, με τοὺς Ταρχανειώτες καὶ ἄλλους εὐγενεῖς οἴκους. Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς, ὁ Γεώργιος Νεστόγγος, ἦταν τόσο ἀγαπητός, ὅπως μᾶς λένε, σὸ Θεόδωρο (β') Δούκαν Λάσκαριν, ποῦ ἂν ὁ αὐτοκράτορας δὲν πέθαινε πρόωρα, θὰ γινόταν γαμβρός του σὲ μιά ἀπ' τίς κόρες του, βλ. Παχιμέρης, τ. Ι, σ. 65 καὶ 75. Πάνω σ' αὐτὴ τὴν τάση τῆς ἐνώσης τῶν Νεστόγγων με οἴκους τῆς ἀριστοκρατίας ἦταν καὶ ὁ γάμος τοῦ Νεστόγγου με τὴν Ἀνώνημ Δ. Ἄγγ. 190^α.

4. Ἄν καὶ δὲν ἀναφέρεται ὡς Δούκας ἀπ' τίς πηγές, ἦταν ἕνας Δούκας ἀπ' τὴ μητέρα του, μιά διοεγγόνη τῆς Εἰρήνης Δούκαινας, τῆς συζ. τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15.

5. Γ. Ἀκροπολίτης, ἐκδ. Βοηθ, σ. 39, καὶ ἐκδ. Heisenberg, σ. 36: ὁ δὲ ταύτην συστησάμενος (τὴν κατὰ Ἰωάννη γ' 274 σκευωρίαν) πρωτεξάδελφος ἦν τοῦ βασιλέως ὁ Νεστόγγος Ἀνδρόνικος... ἔχονε συνεργόν εἰς τοῦτο τὸν ἀδελφὸν Ἰσαάκιον καὶ ἐτέρους τῶν ἐπιφανῶν οὐκ ὀλίγους, ἔχονε ἐδῶ ἕνα ἀδελφὸ τοῦ Ἀνδρόνικου Νεστόγγου 276, ἄρα ἕνα γιὸ τῆς Ἀνώνημης Δ. Ἄγγ. 190^α ἀπ' τὸ Νεστόγγο.

6. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 5 Βλ. καὶ D. Polemis, *The Doukai*, σ. 151.

7. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 1 καὶ 5.

191. 1. Φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ πατρὸς πάπου του Γεώργιου Παλαιολόγου (τοῦ πρεσβύτερου), τοῦ συζύγου τῆς Ἄννας Δούκαινας, ἀδελφῆς τῆς αὐγούστας Εἰρήνης Δούκαινας, συζ. τοῦ Ἀλέξιου (α') Κ. 15.

2. Τὰ τρία αὐτὰ ἐπώνυμα προκύπτουν ἀπ' τίς ἐξῆς ἐμμετρεις πηγές, ἐνῶ στὴ σύνοδο τῆς 2ας τοῦ Μάρτη τοῦ 1166 ἀναγράφεται μόνον Παλαιολόγος, βλ. Χωνιάτην, *Θησαυροὺς Ὁρθοδοξίας*, PG140, στ. 236.

Ἀνώνημος, *Εἰς ἐγχείριον τῆς Θεοτόκου*, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, NE8 (1911), σ. 28, ἀριθ. 58:

Σὺ γοῦν σεβαστὸν μέγαν ἑταιρειάρχην

Γεώργιον με Κομνηνὸν Δούκαν σκέποις.

Κομνηνός ἦταν ἀπ' τὴ μητέρα του Ἀνώνημ Κ. 97· Δούκας ἦταν ἀπ' τὴν ἐκ πατρὸς μᾶμμη του Ἄνναν Δούκαιναν καὶ ἀπ' τὴν ἐκ μητρὸς προμάμη του Ζωὴν Δούκαιναν, τὴν πορφυρογέννητη κόρη τοῦ Κωνσταντίνου (ι') Δούκα.

Ἀνώνημος, *Εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον Μιχαήλ*, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, NE8 (1911), σ. 143, ἀριθ. 213:

Παλαιολόγου Δούκα και τῆς Ἀνόνημης Κ. 97³ γεννήθηκε περί τὸ 1125/6⁴.
Ὁ Γεώργιος Π.Δ.Κ. 191 ἔλαβε μᾶλλον ἀπ' τὸ θεῖο του Ἰωάννη (β') Κ.

Αἰτῶ σεβαστὸς ταῦτα Παλαιολόγος
Γεώργιος, σὸς μέγας ἑταιρειάρχης
Κομνηνοδουκῶν βλαστὸς ἀνακτεγγόνων

Παλαιολόγος ἦταν ἀπ' τὸν πατέρα του Ἀλέξιον Παλαιολόγον, γιόν τοῦ Γεώργιου Παλαιολόγου καὶ τῆς Ἄννας Δούκαινας. Γιὰ τὸ «βλαστὸς ἀνακτεγγόνων» πρέπει νὰ ποῦμε πὼς εἶναι ποιητικὴ ὑπερβολή, γιατί ὁ Γεώργιος 191 δὲν ἦταν ἀπ' τὴ μητέρα του Ἀνόνημη Κ. 97 παρά γόνος μίας δισηγγόνης τοῦ Κωνσταντίνου (ι') Δούκα. Ἀπ' τὸν πατέρα του δὲν ἦταν γόνος ἀνακτεγγόνων.

³ Ἀνόνημος, Ἐπὶ νεουρηγηθείσῃ μονῇ τῆς Θεοτόκου, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ8 (1911), σ. 148, ἀριθ. 224:

Γεώργιος γὰρ μέγας ἑταιρειάρχης,
σεβαστὸς ἐκφύς Παλαιολόγων γένους,
Κομνηνοδουκῶν αὐτοκρατορεγγόνων.

⁴ Ἐδῶ μᾶς δίνεται πιὸ καθαρὰ πὼς ὁ Γεώργιος 191 ἦταν βλαστὸς ἐγγόνων αὐτοκρατόρων, ποὺ δὲν ἀληθεύει.

⁵ Ἀνόνημος, Στίχοι εἰς ἐγχείριον τῆς Θεοτόκου, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, σ. 151, ἀριθ. 228, καὶ εἰς εἰκόνα ἁγίου Γεωργίου, σ. 145^a, ἀριθ. 245:

Γεώργιος σοι ταῦτα Παλαιολόγος
Δούκας Κομνηνὸς καὶ σεβαστὸς ἀξία.

⁶ 3. Λέοντος τοῦ τοῦ Μεγίστου, ἐκδ. Od. Lampsidis, Β40II (1970), σ. 397, στίχ. 145-160 ὁ Γεώργιος Π.Δ.Κ. 191 ἦταν:

Ἀλεξίου παῖς Παλαιολόγων γόνου
βουλαῖς ἀρίστου μηδ' ὄνοτοῦ πρὸς μάχας
ᾧ μητραδέλφῃ σύζυγος βασιλέως Ἀλεξίου (α'),
Δούκαινα καίσαρος γόνος,

πρωτεξαδέλφου σκηπτροκρατίστου λέγω,
Κομνηνοφυοῦς Ἰωάννου (β') δεσπότη.

Ἐκ πατρικοῦ μὲν τοῦ γένους τοῦτο κλέος.
Ἐκ δ' αὐ γὰρ μητρὸς πορφύρας ριζουχία
πρώτης γονῆς, πρώτιστος ἐγγόνων κλάδος·
πάππος γὰρ αὐτῷ Δουκοκόμνηνος κλάδος·

Ἀλέξιος παῖς Ἀδριανοῦ γεννάδα
πρώτου Σεβαστῶν ἐσπέρας δομειστικού

Ἀλεξίου (α') κρατοῦντος αὐ ὁμογνίου,

Ἄννης (γράφει Ζωῆς) τε μητρὸς αὐτάναξ ἤνπερ φύει
Κωνσταντίνος (ι') κράτιστος ἀλλ' ἐν πορφύρα,

Δούκας μαχητῆς, στερρὸς ἐν εὐβουλίαις,

Σύμφωνα μὲ τὰ ἀνωτέρω, ὁ Γεώργιος Π.Δ.Κ. 191 ἦταν γιὸς τοῦ Ἀλεξίου τοῦ ἐκ τῶν Παλαιολόγων, γενναίου μαχητῆ, ἀδελφῆ τῆς μητέρας τοῦ ὁποίου (Ἄλεξίου) ἦταν ἡ σύζυγος τοῦ Ἀλεξίου (α') Κ. 15, ἡ Εἰρήνη Δούκαινα, ποὺ ἦταν ἐγγόνη τοῦ καίσαρα Ἰωάννη Δούκα, πρωτεξαδέλφου (τοῦ Ἀλεξίου) τοῦ αὐτοκράτορα Ἰωάννη (β') Κ. 34. Ἀπ' τὴ μητέρα του, ἡ ὁποία ἦταν ρίζα πορφύρας, ὁ Γεώργιος Π.Δ.Κ. 191 ἦταν κλάδος ἐγγόνης τῆς πορφυρογεννήτης Ζωῆς Δούκαινας, καὶ πάππον εἶχε (ὁ Γεώργιος 191) τὸν Ἀλέξιον Κομνηνὸν Δούκαν 41, τὸν γιόν τοῦ γενναίου Ἀδριανοῦ Κ. 16, τοῦ πρωτοσεβαστοῦ καὶ δομειστικού τῆς Δύσης, τοῦ

34, πρωτεξάδελφον τοῦ πατέρα του, τὸν τίτλον τοῦ πανσεβαστοῦ σεβαστοῦ⁵.

Περὶ τὸ 1145 ὁ Γεώργιος 191 παντρεύτηκε με κάποια, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα καὶ τῆ γενιά δὲ γνωρίζομε, καθὼς μᾶς εἶναι γνωστὴ μόνο ὡς σεβαστή⁶, με τὸν τίτλο δηλ. ποῦ ἔφερε κατ' ἀντανάκλαση ἐκεῖνου τοῦ ἀντρός της. Ἀπ' αὐτὴ ἀπόχτησε τὸ πῶς λίγο τρία παιδιὰ⁷, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ δυὸ ἦσαν ἀγόρια καὶ γιὰ τὸ τρίτο δὲ γνωρίζομε ἂν ἦταν ἀγόρι ἢ κορίτσι. Τὸ γένος καὶ τῶν τριῶν παιδιῶν δὲν προσδιορίζεται ἀπ' τὸ Λέοντα τὸν τοῦ Μεγίστου, ἀλλὰ ἀπὸ ἄλλες πηγές μαθαίνομε πὼς τὸ πρῶτο παιδί ἔφερε τὸ ὄνομα Ἀλέξιος⁸, αὐτὸ δηλ. τοῦ πατέρα τοῦ Γεωργίου 191, τοῦ Ἀλέξιου Παλαιολόγου Δούκα, καὶ πὼς τὸ δεῦτερο παιδί ἦταν ἐπίσης ἀγόρι^{8α}, ἀλλὰ δὲ

ἀδελφοῦ τοῦ αὐτοκράτορα Ἀλέξιου (α') Κ. 15, καὶ μητέρα εἶχε (ὁ Ἀλέξιος 41) τὴν Ζωὴν Δούκαιαν, τὴν ὁποίαν γέννησε στὴν πορφύρα ὁ Κωνσταντῖνος (ι') Δούκας, ὁ μέγας μαχητὴς (στὴν πραγματικότητά ἕνας ἀπόλεμος ἡγεμόνας).

4. Ὁ Γεώργιος Π.Δ.Κ. 191, ὅταν πέθανε δὲν θὰ πρέπει νὰ ἦταν πῶς μέγας ἀπὸ 40-45 χρονῶ, βλ. Od. Lampsidis, B40II (1970), σ. 407. Ἄν λάβωμε ὑπόψιν μᾶς πὼς πέθανε μετὰ τὸ 1167 καὶ πρὶν ἀπ' τὸ 1170, καθὼς στὴ σύνοδο τοῦ 1166 ἐμφανίζεται ὡς μέγας ἐταιρειάρχης ὁ Γεώργιος Παλαιολόγος 191, καὶ στὴ σύνοδο τοῦ 1170 με αὐτὸ τὸ ἀξίωμα ἐμφανίζεται ὁ Ἰωάννης Δούκας, βλ. L. Stiernon, Sébaste et gambros, REB23 (1965), σ. 234, τότε ὁ Γεώργιος 191 πρέπει νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1125/6. Βλ. καὶ κατωτέρω, ὑ. 28.

5. Χωνιάτης, Θησαυρὸς Ὁρθοδοξίας, PG 140, στ. 236: τοῦ σεβαστοῦ καὶ μεγάλου ἐταιρειάρχου κυροῦ Γεωργίου τοῦ Παλαιολόγου. Λέοντος τοῦ τοῦ Μεγίστου, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 3), σ. 397, στίχ. 164:

Σεβαστός, ὠράισμα τῶν ἀνακτόρων,

βλ. καὶ τὰ στιχογραφήματα τῶν Ἀνωνύμων, πῶς πάνω, ὑ. 2.

6. Λέοντος τοῦ τοῦ Μεγίστου, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 3), σ. 394, fol. 117-119v. Λέοντος στίχοι μονωδικοί ὡς ἐκ προσώπου τῆς Σεβαστῆς πρὸς τὸν τάφον τοῦ ὁμοζύγου, περὶ οὗ προῖον ὁ λόγος δηλώσει.

7. Λέοντος τοῦ τοῦ Μεγίστου, ἐνθ' ἄνωτ. (ὑ. 3), σ. 399, fol. 120 γράφει πὼς ὁ Γεώργιος 191 λόγω τοῦ πρόωρου θανάτου του δὲ φρόντισε γιὰ τὴ γυναίκα του καὶ τὰ παιδιὰ του, ποῦ ἦσαν πάνω ἀπὸ δυὸ, τὸ πῶς λίγο τρία, χωρὶς νὰ προσδιορίζεται (ἀπ' τὸ Λέοντα) τὸ φύλο, στὸ ὁποῖο ἀνήκαν.

8. Ἀνώνυμος, Εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον Μιχαὴλ εἰκονισθέντα ἐν τῷ προπυλαίῳ τοῦ ναοῦ αὐτοῦ τοῦ ἔξωθεν τοῦ κάστρου Τριαδίτης, παρὰ τοῦ σεβαστοῦ καὶ μεγάλου ἐταιρειάρχου κυροῦ Γεωργίου τοῦ Παλαιολόγου ἐνθα συνεικονίσθη αὐτός τε καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ σεβαστὸς Ἀλέξιος, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, NE8 (1911), σ. 143, ἀριθ. 213:

Σὺ δ' ἀλλὰ ταῖς πτέρυξι πατρὶ σασκέποις

Ἀλέξιόν μου τὸ γλυκύτατον τέκνον.

8α. Θεόδωρος Σκουταριώτης, ἐκδ. Κ. Σάθα, MB7 (1894), σ. 503: εἰς γυναίκα ἔχων (= ὁ Δημήτριος Τορνίκης Κομνηνός 302) πρωτεξαδέλφην τοῦ πατρὸς αὐτοῦ (= τοῦ Μιχαὴλ Δούκ. Ἄγγ. Κομν. Παλ. 428) τοῦ μεγάλου δομestίκου (= Ἀνδρόνικου Παλ. Δούκ. Κομν. 346). Γιὰ νὰ ἦταν πρωτεξαδέλφη τοῦ Ἀνδρόνικου 346, ἔπεται πὼς ἦταν μὴ κόρη τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ πατέρα του Ἀλέξιου Παλ. Δούκ. Κομν. 277, τοῦ Ἀνώνυμου Παλ. Δούκ. Κομν. 278, καθὼς ὁ Δημήτριος Τορνίκης Κομν. 302, ὁ μεσάζων τῆς Αὐτοκρατορίας, τὴν κόρη ἐπιφανοῦς μέλους τῆς ἀριστοκρατίας ἔλαβε ὡς σύζυγο, ποῦ δὲν ἦταν ἄλλη ἀπ' τὴν Ἀνώνυμη Παλ. Δούκ. Κομν. 348.

μᾶς παραδίδεται τὸ ὄνομά του.

Ἔτσι ἔχομε τὰ ἐξῆς τέκνα τοῦ Γεώργιου Παλ. Δούκ. Κομν. 191 ἀπ' τὴν Ἄνωνυμη σεβαστή: τὸν Ἀλέξιο Παλαιολόγο Δούκα Κομνηνὸ 277, τὸν Ἄνωνυμο Παλαιολόγο Δούκα Κομνηνὸ 278 καὶ τὸν Ἄνωνυμο Παλαιολόγο Δούκα Κομνηνὸ ἢ Ἄνωνυμη Παλαιολογίνα Δούκαινα Κομνηνή 279.

Ἀπ' τὴ δραστηριότητα τοῦ Γεώργιου Π.Δ.Κ. 191 μᾶς εἶναι γνωστὸ πὼς τὸ 1162 στάλθηκε ὡς πρεσβευτῆς στὴν Οὐγγαρία. Ἐφερε τότε τὸ ἀξίωμα τοῦ μεγάλου ἐταρειάρχῃ⁹ καὶ τὸν τίτλο τοῦ πανσέβαστου σεβαστοῦ¹⁰.

Ἡ ἀποστολὴ του ἦταν ἐξαιρετικὰ λεπτή, γιατί ἐπρόκειτο νὰ διαπραγματευτῆ τὸ συνοικέσιο τοῦ Οὐγγρου πρίγκιπα Βελᾶ μετὰ τὴν κόρη τοῦ Μανουῆλ (α') Κ. 81, τὴ Μαρία Κ. 153. Ὁ Γεώργιος 191 εἶχε τὴν ἐντολὴ νὰ προσφέρῃ τὴν εἰρήνην στὸ νεαρὸ βασιλεῖα τῆς Οὐγγαρίας Στέφανο ΙΙΙ, μετὰ τὸν ὁποῖο βρισκόταν σὲ ἐμπόλεμη κατάσταση, κάτω ἀπὸ ἓνα ὄρο. Ὁ Μανουῆλ (α') Κ. 81 ζητοῦσε νὰ πάρῃ κοντά του τὸν δευτερότοκο γιὸ τοῦ μακαριτῆ βασιλεῖα Γκέιζα ΙΙ, τὸν νεαρὸ Βελᾶ, καὶ νὰ παραδοθῇ σ' αὐτὸν ἡ κληρονομιά πού εἶχε ἀπ' τὸν πατέρα του, ἡ περιοχὴ δηλ. τῆς Δαλματίας καὶ τοῦ Σιρμιου, σκοπεύοντας νὰ τὸν ἀρραβωνιάσῃ μετὰ τὴ μοναχοκόρη του. Οἱ προτάσεις τοῦ Μανουῆλ (α') Κ. 81 πού ἔκανε ὁ Γεώργιος Παλ. Δούκ. Κομν. 191 ἐγίναν δεχτές, καὶ ὁ πρεσβευτῆς ἔφερε στὴν ΚΠολη τὸ Βελᾶ, ὁ ὁποῖος καὶ ἀρραβωνιάσθηκὲ τὴ Μαρία Κ. 153¹¹.

Ὁ Γεώργιος Παλ. Δούκ. Κομν. 191 μαζί μετὰ τὸν πανσέβαστο σεβαστὸ Μανουῆλ Κ. 161, τὸ γιὸ τοῦ Ἀνδρόνικου Κ. 87, συνόδευσαν τὴν ἀνεψιά τους Μαρία Κ. 211, κόρη τοῦ πρωτοσέβαστου Ἰωάννη Κ. 128, πού ἦταν δευτεροεξάδελφος τοῦ Μανουῆλ Κ. 161 καὶ τριτοεξάδελφος τοῦ Γεώργιου Π.Δ.Κ. 191¹², στὴν Παλαιστίνη γιὰ νὰ παντρευτῆ τὸ βασιλεῖα

Δὲν ἀποκλείεται τὸ δεύτερο παιδί τοῦ Γεώργιου 191 νὰ ἦταν ὁ Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος Δούκας Κομνηνός, ὁ πρωτοπανσεβαστοῦπέρτατος καὶ «γαμβρός» τοῦ Ἰσαάκιου (β') Ἄγγ. 183, γιὰ τὸν ὁποῖον βλ. Ζαζός - Veglery, ἀριθ. 2747, σ. 1558-59· Ἀθ. Παπαδόπουλος - Κεραμεύς, ΑΙΣΖ(1894), σ. 362· V. Laurent, La Généalogie des premiers Paléologues, Β8 (1933), σ. 147, ἀριθ. 1, α. Κανείς ἀπ' τοὺς ἀνωτέρω δὲν ἔκανε καθ' ὑπόθεσιν αὐτὴ τὴ συνταύπιση.

9. Τὸ ἀξίωμα ἐμφανίζεται τὸν θ' αἰ. Ὁ ἄρχοντας τῆς μεγάλης ἐταιρείας ἢ τῆς βασιλικῆς ἐταιρείας ἦταν ὁ ἀρχηγὸς μιᾶς σωματοφυλακῆς τοῦ αὐτοκράτορα, πού σὲ μεγάλο μέρος ἀποτελοῦνταν ἀπὸ ξένους μισθοφόρους. Ἦταν ἓνας στρατιωτικὸς ἀρχηγὸς γιὰ νὰ φυλάξῃ τὸν ἡγεμόνα ἀπ' τὰ ὑποπτα πρόσωπα, βλ. P. Karlin - Hayter, L' Hétérojarque, JÖB 23 (1974), σ. 101-2. Πολλὲς φορές στέλνονταν καὶ σὲ στρατιωτικὲς ἐπιχειρήσεις, ἀλλὰ καὶ σὲ πολιτικὲς καὶ διπλωματικὲς ἀποστολές. Οἱ μαρτυρίες πὼς ἔφερε ὁ Γεώργιος 191 τὸ ἀξίωμα αὐτὸ εἶναι πολλὲς· Χωνιάτης, Ἐθναυροδός Ὁρθοδοξίας, ΡΓ140, στ. 236 καὶ 253· Κίναμος, σ. 215· βλ. καὶ τὰ Στιχοῦργήματα Ἄνωνύμων, ἀνωτέρω, ὑ. 2.

10. Κίναμος, σ. 215.

11. Κίναμος, σ. 214-15. Πρβλ. F. Chalandon, Les Comnène, τ. ΙΙ, σ. 475-76.

12. Βλ. προσωπογραφίαν Μανουῆλ Κ. 161, ὑ. 19.

τῆς Ἱερουσαλήμ Amaury (1163-1174).

Ἐφτασαν μαζί με τὴν αὐτοκρατορική πριγκίπισσα τὸν Αὐγουστο τοῦ 1167 στὴν Τύρο καὶ παραστάθηκαν στοὺς μεγαλόπρεπους γάμους τῆς ποὺ τελέστηκαν ἀπ' τὸ Λατίνο πατριάρχη τῆς Ἱερουσαλήμ Amaury (1157-1180), στὸν καθεδρικό ναὸ τῆς Τύρου, στίς 29 τοῦ ἴδιου μήνα, γιορτῆ τῆς ἀποτομῆς τῆς κεφαλῆς τοῦ τιμίου Προδρόμου¹³.

Αὐτές οἱ δυὸ διπλωματικές ἀποστολές τοῦ Γεώργιου 191 γιὰ τὴ Μαρία Κ. 153 καὶ τὴ Μαρία Κ. 211 μᾶς παρέχονται ἀπὸ ἐγκυρες ἀφηγηματικές πηγές. Ἐχομε ὁμως πληροφορίες γιὰ τὴ ζωὴ του καὶ ἀπὸ ὀρισμένους Ἄνωνυμους στιχουργοὺς συγχρόνους του, καθὼς καὶ ἀπ' τὸν γραμματικό του Λέοντα τὸν τοῦ Μεγίστου¹⁴, ποὺ κι αὐτὲς εἶναι πηγές ἀξιόπιστες καὶ αὐθεντικές.

Ἀπ' τοὺς Ἄνωνυμους στιχουργοὺς ἔχομε αὐτὲς ἐδῶ τίς πληροφορίες γιὰ τὸ Γεώργιο Π.Δ.Κ. 191.

Σὲ κάποιον ναὸ τῆς Θεοτόκου ἀφιέρωσε ἓνα χρυσόστικτο πέπλο¹⁵.

Φρόντισε στὸ ναὸ τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ ποὺ ἦταν ἔξω ἀπ' τὴν Τριαδίτσα (σημ. Σόφια τῆς Βουλγαρίας) νὰ ζωγραφιστῆ ἡ εἰκόνα τοῦ ἀρχάγγελου στὰ προπίυλαια (τοῦ ναοῦ) καὶ μαζί με αὐτὸν νὰ ζωγραφιστοῦν ὁ ἴδιος καὶ ὁ γιός του πανσεβαστος σεβαστός Ἀλέξιος Παλ. Δούκ. Κομν. 277¹⁶.

Δὲν ξέρομε κάτω ἀπὸ ποιὲς περιστάσεις βρισκόταν ὁ Γεώργιος 191 στὴν Τριαδίτσα τῆς ὑποταγμένης στὸ Βυζάντιο Βουλγαρίας· ἴσως νὰ διεκπεραίωσε ἐκεῖ κάποια ἀποστολὴ διοικητικῆς ἢ στρατιωτικῆς φύσης.

Τὸ πρῶτο μεγάλο ἔργο τοῦ Γεώργιου Παλ. Δούκ. Κομν. 191 ἦταν ἡ ἴδρυση τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Δημητρίου τῶν Παλαιολόγων ἐκ θεμελίων μέσα στὴν ΚΠολη, γιὰ τὸ ἅγιος Δημήτριος ὁ μυροβλύτης ἦταν ὁ προστάτης τῆς οἰκογένειας τῶν Παλαιολόγων. Ὁ Μιχαὴλ (ἡ') Δούκ. Ἄγγ. Κομν. Παλ. 428 μᾶς λέει γιὰ τὸν προπάππο του Γεώργιο Παλ. Δούκ. Κομν. 191 πὼς ἦταν ἓνας ἄντρας «πολὺ θερμὸς στὴν εὐσέβεια καὶ στὸ θεϊκὸ πόθο καὶ ἐμπειροπόλεμος, καθὼς ἀπόδειξαν οἱ ἀγῶνες του καὶ οἱ στρατηγίες του, καὶ γι' αὐτὸ περιβλήθηκε ἀπ' τὸν τότε αὐτοκράτορα (τὸ Μανουὴλ α' Κ. 81) με μεγάλες τιμὲς καὶ δόξες». Τὸ μοναστήρι ποὺ ἴδρυσε ὁ Γεώργιος 191 κατὰ τὴ λατινικὴ κατοχὴ κατάπεσε σὲ ἐρείπια, καὶ ὁ Μιχαὴλ (ἡ') 428 κατὰ τὴν ἐπανάκτηση τῆς ΚΠολης τὸ ξανάχτισε καὶ τὸ ἐπανάφερε στὴν προηγουμένη του «εὐπρέπεια», καὶ ἐγκατάστησε σ' αὐτὸ μοναχοὺς καὶ τὸ κατάστησε

13. Βλ. προσωπογραφίαν Μανουὴλ Κ. 161, ὑ. 20.

14. Od. Lampsidis, Β40Ι (1970), σ. 394: Μονωδία ἐπὶ τῷ πανσεβαστῷ σεβαστῷ καὶ μεγάλῳ ἑταιρειάρχῃ κύρ Γεωργίῳ τῷ Παλαιολόγῳ, ἐκτεθεισα παρὰ τοῦ γραμματικοῦ αὐτοῦ Λέοντος τοῦ τοῦ Μεγίστου· ὁ δ' ἐντυγχάνων ταύτη μὴ δοκεῖτω τὸν γράψαντα κατὰ τι τῶν κοσμοῦντων ἤρωας ψεύσασθαι.

15. Ἄνωνυμος, ἐκδ. Σ. Λάμπρου, ΝΕ8 (1911), σ. 28, ἀριθ. 58.

16. Ἄνωνυμος, ἐκδ. Σ. Λάμπρου, ΝΕ8 (1911), σ. 143, ἀριθ. 213.

αυτοδέσποτο, κάτω ἀπ' τὴν προσωπική του φύλαξη καὶ προστασία^{16α}.

Τὸ δεύτερο μεγάλο ἔργο τοῦ Γεώργιου Παλ. Δούκ. Κομν. 191 ἦταν ἡ ἀνακαίνιση, καθὼς φαίνεται, τοῦ ἀρχαίου καὶ φημισμένου ναοῦ τῆς μονῆς τῆς Θεοτόκου τῆς Ὁδηγήτριας στὴν ΚΠολη, στὸν πρόναο τοῦ ὁποίου πρόσταξε νὰ ζωγραφίσουν τοὺς αὐτοκράτορες ἐκείνους ποὺ ἀπ' αὐτοὺς καταγόταν ἡ γενιά του, ὅπως καὶ μερικὰ ἀπ' τὰ κατορθώματα τοῦ πορφυρογέννητου αὐτοκράτορα Μανουήλ (α') Κ. 81. Κατάπληχτος ἔμενε ὁ προσκυνητὴς ἀπ' τὴν ὁμορφιά τῆς νέας οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ καὶ ἀπ' τὶς χρυσαυγές τῶν ποικιλόχρωμων μαρμάρων καὶ τοῦ χρυσοῦ ποὺ «κυκλόθεν» εἶχε διαχυθῆ· ἡ στέγη του ἦταν ἓνα θαῦμα. Στὸν πρόναο εἰκονίστηκαν οἱ παλιοὶ βασιλεῖς ἀπ' τὰ χρυσὰ γένη τῶν Δουκῶν καὶ τῶν Κομνηνῶν, ἀπ' τοὺς ὁποίους καταγόταν ὁ δομήτορας, ὁ μέγας ἐταιρειάρχης Σεβαστὸς Γεώργιος Παλ. Δούκ. Κομν. 191· ἔτσι ἐβλεπε ἐκεῖ κανεὶς τὸν Κωνσταντῖνο (ι') καὶ τὸ Μιχαήλ (ζ') τοὺς Δοῦκες, τὸν ἀτυχο Ῥωμανὸ (δ') τὸ Διογένη, τὸ Νικηφόρο (γ') τὸ Βοτανειάτη καὶ τοὺς Κομνηνοὺς Ἀλέξιο (α') 15 τὸ μεγάλο, Ἰωάννη (β') 34, τὸ λαμπερὸ ἄστρο τῆς πορφύρας, καὶ τὸ Μανουήλ (α') 81, τὸ φῶς τοῦ διπλοπόρφυρου κράτους, τοῦ ὁποίου τὰ ἄπειρα τρόπαια γνώρισε ὁ κύκλος τῆς γῆς¹⁷.

Καὶ τελειώνει ὁ στιχουργὸς ποὺ μᾶς περιγράφει τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ ναοῦ μὲ αὐτὸ ἐδῶ τὸ πεντάστιχο:

«Βλέπεις μὲ πόσους τρόπους τοῦ ναοῦ ἡ ὁμορφία
ἔχει συντεθῆ, καὶ ποῦ γι' αὐτὴ καυχίεται, ξένε!
Στὸν ἀνακαινιστὴ λοιπὸν εὐχου μιά ζωὴ μακρὰ
μαζὶ μὲ τὴ σύντροφό του, τὴ γυναῖκα του, καὶ τὰ παιδιὰ του,
καὶ στὴν ἄλλη ζωὴ κοινὸ οἶκο τὴ χλόη τῆς Ἑδέμ»^{17α}

Καὶ στὸν ἴδιο αὐτὸ ναὸ τῆς μονῆς «τῆς ὑπεραγίας ἡμῶν Θεοτόκου τῆς Ὁδηγήτριας» —ἐδῶ ρητὰ ἀναφέρεται ἡ μονὴ τῶν Ὁδηγῶν ἢ τῆς Ὁδηγήτριας— ὁ Γεώργιος Παλ. Δούκ. Κομν. 191 πρόσφερε ἓνα χρυσοπόρφυρο πέπλο μὲ αὐτὴ ἐδῶ τὴν ἔμμετρη ἀφιέρωσιν:

«Πρὸς τὶς θάλασσες τῶν χαρίτων σου, Κόρη,
σταγόνα τὸ δῶρο μου, ἀλλὰ μὴδ' ἀπιστῆς καρδιάς.
Καθὼς λοιπὸν δέχεσαι τὸ χρυσοπόρφυρο αὐτὸν πέπλο,
ὄχι αὐτὸ ποὺ προσφέρθηκε, ἀλλὰ τὸν πόθο μέτρησε.

16α Αὐτοβιογραφία Μιχαήλ (η') Παλαιολόγου (Τυπικὸν μ. ἀγίου Δημητρίου), ἐκδ. I.G. Troitzkij, Saint Pétersbourg 1885, σ. 11, καὶ ἐκδ. H. Grégoire, περιοδικὸν Byzantion 29/30 (1959-60) μὲ γαλλικὴν μετάφρασιν, σ. 463 κεξ. Πρβλ. R. Janin, Églises et monastères, σ. 92-94.

17. Ἀνώνυμος, Ἐπὶ τῆ νεοεργηθείσῃ μονῇ ἐπ' ὀνόματι τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου παρὰ τοῦ πανσεβάστου μεγάλου ἐταιρειάρχου, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, NEB (1911), σ. 148-50, ἀριθ. 224, στίχ. 1-59. Πρβλ. R. Janin, Églises et monastères, σ. 200.

17α. Ἀνώνυμος, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 150, στίχ. 60-64.

Ὡς πρὸς μιὰ βασίλισσά προσφέρω τὴν πορφύρα,
ὡς πρὸς Ὑπεραγνή Παρθένο προσφέρω τὸ χρυσάφι,
ἐγὼ ὁ δικός σου Γεώργιος ὁ Παλαιολόγος
Δούκας Κομνηνὸς καὶ σεβαστὸς κατὰ τὴν ἀξία»¹⁸.

Ἀκόμη μαθαίνομε πὼς στόλισε μιὰ εἰκόνα τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ἀλλὰ καθὼς τὸ στιχούργημα μᾶς δίδεται μόνο στὴν ἀρχὴ καὶ στὸ τέλος δὲν μπορούμε νὰ ξέρουμε σὲ ποιὸν ναὸ τῆς πρωτεύουσας ἦταν αὐτὴ ἡ εἰκόνα¹⁹.

Ὁ γραμματικὸς τοῦ Γεωργίου Παλ. Δούκ. Κομν. 191, ὁ Λέων ὁ τοῦ Μεγίστου, μᾶς λέει πὼς τὸν κύριό του τὸν διέκρινε «βάθος βούλησης καὶ φρόνησης, εὐστροφία στὴ γλώσσα, βούλευμα γλυκύτατο, φράση σύντομη καὶ κοφτὴ, σκέψεις βαθιές καὶ μυαλὸ γερό ποῦ ἔδινε λύσεις στὰ διάφορα προβλήματα»²⁰.

Σὲ ἄλλο σημεῖο ὁ Λέων μᾶς λέει πὼς ὁ Γεώργιος Παλ. Δούκ. Κομν. 191 «ρίζωμα καὶ κλάδος τῶν δοξασμένων γενιῶν τῶν Παλαιολόγων, τῶν Δουκῶν καὶ τῶν Κομνηνῶν», ἦταν «στόλισμα τῶν ἀνακτόρων, ὠραίος στὴν ὄψη, μὲ ψηλὸ ἀνάστημα, νέος μὲν στὴν ἡλικία, βαθυστόχαστος ὅμως στὸ νοῦ σὰν γέρος»²¹.

Στὴν ἀρχὴ τῆς μονωδίας του γιὰ τὸ Γεώργιο Π.Δ.Κ. 191 μᾶς λέει ὁ Λέων: «Τεῖχη τῆς ΚΠολης χύσετε τὰ δάκρυά σας γιὰ τὴν ἀπώλεια αὐτοῦ τοῦ ἄντρα ποῦ ἀπ' τοὺς ἡμίθεους ἐκείνους ἤρωες σὲ τίποτε δὲ διέφερε... ἓνα σύννεφο χάλαζας ἔπεσε πάνω στὴν ΚΠολη καὶ κατὰστρεψε τὸ καλλιστάφυλο ἀμπέλι τῆς, συνέθλιψε πρόωρα τὸ τσαμπὶ τῆς... αὐτὸν ποῦ ὑπῆρξε ὁ φωστήρας τῆς γερουσίας, ὁ λύχνος τῆς συγκλήτου, ὁ λυχνίτης τῆς σφενδόνας τῶν ἀνακτόρων, τὸ στόμα ποῦ τραβοῦσε πὶὸ πολὺ ἀπ' τίς σειρήνες τ' αὐτιά τῶν ἀκροατῶν... αὐτὸς ποῦ τὰ χεῖλη του ἦσαν γλυκύτερα ἀπὸ κείνα τῶν Νεστόρων, ὅταν μιλοῦσε γιὰ στρατηγικὰ ἢ περίπλοκα θέματα ἢ γιὰ τίς λύσεις δυσκόλων προβλημάτων... Δὲν πενθεῖται ὁ Γεώργιος 191 μόνο στὸ Βυζάντιο καὶ στὸ αὐτοκρατορικό παλάτι, ἀλλὰ καὶ στὴν Ἰταλία καὶ σὲ ἄλλες χώρες ποῦ ἀπ' αὐτὲς περνοῦν ὁ Ἰστρος, ὁ Ρῆνος, ὁ Θύμβρης καὶ ὁ Ἀλφειός, γιὰτὶ μέχρι ἐκεῖ ἔφτασε ἡ δύναμη τῆς λαμπρότητάς του. Στὴν εἶδηση τοῦ θανάτου του ὁ Οὐννος θὰ μελετήσῃ τὸ πνευματικὸ μῆνυμα αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὸ Βυζάντιο θὰ κλάψῃ γιὰ τὸ χαμὸ ἑνὸς τέτοιου ἄντρα. Ὁ Ἰταλὸς θὰ ντυθῇ στὰ μαῦρα, καθὼς καὶ ὁ Γερμανὸς, ἂν καὶ εἶναι ἓνας ἐχθρὸς τοῦ Βυζαντίου. Ἀκόμη καὶ τοὺς Π έ ρ σ ε ς (= τοὺς Τούρ-

18. Ἄνωνυμος, Στίχοι γραφέντες εἰς ἐγχείριον τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου τῆς Ὁδηγητρίας, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ8 (1911), σ. 151, ἀριθ. 228, στίχ. 1-8.

19. Ἄνωνυμος, Εἰς εἰκόνα τοῦ ἁγίου Γεωργίου κοσμηθείσαν, ἐκδ. Σπ. Λάμπρου, ΝΕ8 (1911), σ. 145α, ἀριθ. 245.

20. Λέοντος τοῦ τοῦ Μεγίστου, ἐκδ. Od. Lamprosidis, Β40 (1970), σ. 397.

21. Λέοντος τοῦ τοῦ Μεγίστου, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 397.

κους) θά λυπήση ἡ εἶδηση τοῦ θανάτου»²².

«Τώρα ἔρχονται ἀπεσταλμένοι ἀπ' τὰ τέσσερα σημεῖα τοῦ ὀρίζοντα γιὰ νὰ προσφέρουν δῶρα μὲ τὴν ἔκφραση τῆς δουλικῆς ὑποταγῆς τους καὶ θὰ προσπαθήσουν νὰ δοῦν τὸν ἄντρα πού τόσο πρόωρα ἔφυγε ἀπὸ κοντὰ μας. Ἡ Ἀδριανούπολη εἶναι ἡ πόλη, ὅπου οἱ ἀπεσταλμένοι συγκεντρώθηκαν, γιὰτί σ' αὐτὴ πέθανε ὁ Γεώργιος Π.Κ.Δ. 191, καὶ ὅλοι θὰ τὸν κλάψουν. Ἐσύ, Ἀδριανούπολη, τόξευσε μὲ βέλη τοῦ Ἄδη αὐτὸν τὸν ἄντρα, γιὰ νὰ πενήθησῃ ὀλάκερο τὸ πλήρωμα τῆς Αὐτοκρατορίας· τὸν ἀριστοκράτη ἄντρα τὰ ἀνάκτορα, ἡ σύνοδος τὸν ὀξύνουν καὶ πολὺ εὐστοχο ἔρμηνευτὴ τῶν γραφῶν, ὁ Ν α ζ ι ρ α ἰ ο ς (= ὁ μοναχός) τὴν τιμὴ καὶ τὸ σεβασμὸ πού τοῦ ἔτρεφε καὶ τίς φροντίδες καὶ ἐνισχύσεις πού ἔκανε γι' αὐτόν, οἱ ἐπικεφαλῆς τῶν ἐθνῶν τὸν συνδέτη καὶ μεσολαβητὴ, οἱ συζητητὲς ἐκείνον πού μὲ ἐπιδεξιότητα ἔλυε κάθε ἀπορία...

Πένθησε ἐσύ πού ὑποφέρεις ἄδικα γιὰ τὸ βοηθὸ σου· κλάψε, φτωχέ, γι' αὐτόν πού ξόδεψε γιὰ σένα· φταιχτὴ, γι' αὐτόν πού δὲν θύμωνε, ἀλλὰ πάντα συγχωροῦσε. Ὅλοι ὅσοι τὸν γνώρισαν ἢ συνεργάστηκαν μαζί του, κλαῖνε καὶ πενθοῦν. Ἀκόμη καὶ στὰ μάτια τοῦ αὐτοκράτορα –τοῦ Μανουῆλ (α') Κ. 81– ποτὰμι τρέχουν τὰ δάκρυα.

Τελικὰ ὅλη ἡ ὀμήγυρη πένθησε αὐτόν τὸν ἄντρα πού εἶχε τόσες καὶ τέτοιες χάρες. Γιὰτί πέθανε αὐτός ὁ ἄρχοντας τόσο πρόωρα, αὐτός πού μόνος του καὶ αὐτὸ τὸ μνήμα του ἔχτισε, αὐτός πού ὕψωσε καὶ διακόσμησε μιά ἐκκλησία, αὐτὴ τῆς Θεοτόκου τῆς Ὀδηγήτριας;

Μὲ τὸν πρόωρο θάνατό του δὲ φρόντισε οὔτε γιὰ τὴ γυναῖκα του οὔτε γιὰ τὰ παιδιὰ του.

Σβηστὸ εἶναι πιά τὸ κερὶ τοῦ οἴκου τῶν Παλαιολόγων, τὸ σέμνωμα καὶ ἐγκαλλώπισμα τῶν Δουκῶν καὶ τὸ κ ἄ λ λ ι σ τ ο ἄ π ε κ λ ὄ χ ε υ μ α τῶν Κομνηνῶν. Πολὺ πρόωρα κόφτηκε τὸ κλαδὶ ἀπ' τὸ δέντρο, καὶ ἡ μέχρι χτὲς χαρούμενη σύζυγος κάθετα σήμερα μαυροντυμένη σὲ μιά γωνιά. Σὲ συνέχεια μᾶς λέει ὁ Λέων γιὰ τίς διπλωματικὲς ἀποστολὲς τοῦ Γεώργιου Π.Κ.Δ. 191 σὲ ξένα κράτη, ἀκόμη καὶ στὴ χώρα τῶν Π α ι ὀ ν ω ν (= τῶν Οὐγγρων), καὶ πὼς πάντα γύριζε μὲ ἐπιτυχίες στεφανωμένους μὲ δόξα»²³

Σήμερα ὁμως «πού στάλθηκες καὶ πάλι ὡς πρεσβευτὴς (στὴν Οὐγγρία), λέει ὁ Λέων, καθὼς ἀπυευθύνεται στὸ νεκρὸ, καὶ κατὰ ἄριστο τρόπο ἐκπλήρωσε τὴν ἀποστολή σου, ἐπανήλθες μὲ ὄχι ἀγαθὲς τίς ἐλπίδες... καθὼς παραδοκοῦσε ὁ θάνατος, αὐτός καὶ πού ἄδικα σὲ χτύπησε γιὰ νὰ σὲ ἀπαλλάξῃ ἀπ' τοὺς πόνους. Γύρω ἀπ' τὸ νεκρὸ σου, ἐ σ τ ἡ κ α σ ι σ ο ἰ πα ἰ ὀ δ ε ς, ὡ ς ν ε ὀ φ υ τ α ἐ λ α ἰ ῶ ν... ἐ π' ὀ ρ φ α ν ι σ μ ῶ ἄ ῶ ρ ῶ ἢ σύζυγός σου σὲ ζήτησε καὶ δὲ σὲ βρῆκε. Ὡ Δ ο υ κ ῶ ν λ α μ π ρ ὀ τ η ς,

22. Λέοντος τοῦ τοῦ Μεγίστου, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 398-99.

23. Λέοντος τοῦ τοῦ Μεγίστου, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 399.

καλλώπισμα Κομνηνῶν, πορφυρεκτόνου ρόδου, κάλλιστον άνθος και αναψύχον τους όσοι λειποθυμία δεινή περιεκυκλοούντο! ώ τών πάλαι θρυλλουμένων Παλαιολόγων τὸ χρύσειον άπεικόνισμά τε και άπεκλόχευμα». Ακόμη μία φορά έξυμνει ό συγγραφέας τις χάρες του πρόωρα χαμένου άρχοντα και κλείνει τή μονωδία του, ψάχνοντας νά βρῆ παρηγοριά για τή σύζυγο και τά παιδιά του²⁴.

Ο Γεώργιος Π.Δ.Κ.-191 παραστάθηκε στη σύνοδο τής 2ας του Μάρτη του 1166²⁵ και σ' αυτή τής 6ης του Μάρτη (i. έ.)²⁶.

Ο Γεώργιος Π.Δ.Κ. 191, του όποιου ό θάνατος σκόρπισε άκρατη θλίψη, «σε όλη τή γῆ τών Αυσόνων αλλά και σε ξένες χώρες»²⁷, πέθανε περί τὸ 1168/70²⁸, στην Αδριανούπολη²⁹.

192. Κωνσταντίνος Παλαιολόγος Δούκας Κομνηνός (γένν. περί τὸ 1128 - †;)

Ο Κωνσταντίνος¹ Παλαιολόγος Δούκας Κομνηνός 192² γιός του Αλέξιου Παλαιολόγου Δούκα και τής Ανώνυμης Κ. 97³ γεννήθηκε περί τὸ 1128⁴.

Ο Κωνσταντίνος 192 έλαβε άπ' τόν Ιωάννη (β') Κ. 34, πρωτεξάδελφο

24. Λέοντος του του Μεγίστου, ένθ' άνωτ., σ. 399-400.

25. Χωνιάτης, Θεσαυρός Όρθοδοξίας, ΡG140, στ. 236.

26. Χωνιάτης, ένθ' άνωτ., στ. 253.

27. Λέοντος του του Μεγίστου, ένθ' άνωτ., σ. 396.

28. Στα κείμενα του Λέοντα του του Μεγίστου αναφέρεται πώς ό Γεώργιος Π.Δ.Κ. 191 γύρισε άπ' τήν έπιτυχημένη άποστολή του στην Ούγγαρία -αυτή έγινε τὸ 1167- άρρώστησε στην Αδριανούπολη και πέθανε εκεί. Ο θάνατος πρέπει νά συνέβη μετά τὸ 1167 και πριν άπ' τὸ 1170. Η άκριβής ηλικία του Γεώργιου 191 δέν δίνεται άπό καμιά πηγή, μπορούμε όμως νά συμπεράνωμε άπ' τά κείμενα του Λέοντα πώς δέν ήταν προχωρημένης ηλικίας, γιατί συχνά αναφέρεται πώς πέθανε π ρ ό ω ρ α. Τά παιδιά του επίσης πού παραβρίσκονταν στην κηδεία, δέν θά πρέπει νά είχαν μά ηλικία έτσι πού νά κατέχουν θέση στη διοίκηση ή τὸ στρατό, κάτι πού όπωσδήποτε θά άνάφερνε ό συγγραφέας. Μόνο άπ' τους στιχουργούς μαθαίνουμε πώς ό πρωτότοκος γιός του Γεώργιου, ό Αλέξιος 277, έφερε τόν τίτλο του σεβαστού. Δέν θά πρέπει όμως νά ήταν και πολύ μικρά, γιατί και πάλι ό συγγραφέας θά τὸ άνάφερνε όπωσδήποτε για νά προκαλέσει πιό δυνατή συγκίνηση. Ίσως ό Αλέξιος ήταν 17 χρονώ και τά άδέλφια μικρότερα 15 και 13 χρονώ. Για όλες αυτές τις αίτιες ό Γεώργιος Π.Δ.Κ. 191 δέ θά πρέπει νά ήταν πιό μεγάλος άπό 40-45 χρονώ, όταν πέθανε.

29. Βλ. άνωτέρω, ύ. 23.

του πατέρα του, ή απ' τὸ Μανουήλ (α') Κ. 81, δευτεροεξάδελφό του, τὸν τίτλο τοῦ πανσεβαστοῦ σεβαστοῦ⁵.

Τὸ μόνο ποῦ ξέρομε ἀπ' τῆ δραστηριότητα τοῦ Κωνσταντίνου 192 εἶναι πὼς πήρε μέρος στῆ σύνοδο τῆς 6ης τοῦ Μάρτη τοῦ 1166 μαζί με τὸν ἀδελφό του Γεώργιον Π.Δ.Κ. 161, ὁ ὁποῖος καὶ προηγείται⁶.

Ὁ Κωνσταντίνος 192 εἶχε κατὰ τὸ 1166 μιά ὄριμη ἡλικία καὶ πρέπει νὰ ἦταν παντρεμένος, ἀλλὰ δὲν μᾶς εἶναι γνωστά τὰ τέκνα του τυχὸν ἀπόκτησε. Κατὰ τὸ πρῶτο μισό τοῦ 13^{ου} αἰ. συναντᾶμε ἕνα Ἀλέξιον Παλαιολόγον Κομνηνοδοῦκα νὰ πού παντρεύτηκε κάποιαν Ἄνναν Δούκαιναν⁷. Ποιὸς ἦταν αὐτὸς ὁ Ἀλέξιος Π.Δ.Κ.; Νὰ ἦταν ὁ Ἀλέξιος

192. 1. Τὸ ὄνομα Κωνσταντίνος γιὰ πρώτη φορά τὸ συναντᾶμε στοὺς Παλαιολόγους Δούκες καὶ εἶναι ἀγνωστο γιὰτὶ δόθηκε⁸ στὸ νεώτερο γιὸ τοῦ Ἀλέξiou Παλ. Δούκα. Ἴσως νὰ δόθηκε, ἀν καὶ τὸ πρόσωπο εἶναι ἀπομακρυσμένο, σὲ τιμὴ καὶ θύμιση τοῦ πρόπαππου τῆς μητέρας του Ἀνώμυης Κ. 97, τοῦ μακαριτῆ αυτοκράτορα Κωνσταντίνου (ε') Δούκα. Μετὰ τὸν Κωνσταντῖνο 192 εἶναι συνηθισμένο στοὺς Παλαιολόγους. Ἐνας ἐγγονὸς τοῦ Ἀλέξiou Παλ. Δούκ. Κομν. 277 πήρε τὸ ὄνομα Κωνσταντίνος, ὁ Κωνσταντίνος Ἄγγ. Κομν. Δούκ. Παλ. 432, ὁ ἑτεροθαλῆς ἀδελφὸς τοῦ μετέπειτα αυτοκράτορα Μιχαῆλ (η') Δ. Ἄγγ. Κομν. Παλ. 428.

2. Ὅπως καὶ ὁ ἀδελφὸς του Γεώργιος 191, εἶται καὶ ὁ Κωνσταντίνος 192, Παλαιολόγος ἦταν ἀπ' τὸν πατέρα του Ἀλέξιο Παλαιολόγο Δούκα· Δούκας ἦταν ἀπ' τὴν ἐκ πατρὸς μᾶμμη του Ἄννα Δούκαινα, τῆ συζ. τοῦ Γεώργiou Παλαιολόγου τοῦ Πρεσβύτερου καὶ ἀπ' τὴν ἐκ μητρὸς προμάμη του Ζωῆ Δούκαινα τὴν πορφυρογέννητη, τῆ συζ. τοῦ Ἀδριανοῦ Κ. 16· Κοιμηνὸς ἦταν ἀπ' τῆ μητέρα του Ἀνώμυη Κ. 97, τὸν ἐκ μητρὸς πάππο του Ἀλέξιο Κ. 41 καὶ τὸν ἐκ μητρὸς ἐπίσης προπάππο του Ἀδριανὸ Κ. 16.

3. Χωνιάτης, Θησαυρὸς Ὁρθοδοξίας, ΡΓ 140, στ. 153: τοῦ πανσεβαστοῦ σεβαστοῦ καὶ μεγάλου ἐταιρειάρχου κυροῦ Γεωργίου τοῦ Παλαιολόγου· τοῦ πανσεβαστοῦ σεβαστοῦ καὶ αὐταδέλφου αὐτοῦ κυροῦ Κωνσταντίνου· Γιὰ νὰ εἶναι ὁ Κωνσταντίνος 192 αὐτάδελφος⁹ τοῦ Γεωργίου Παλ. 191, εἶναι γιὸς τοῦ Ἀλέξiou Παλ. Δούκα καὶ τῆς Ἀνώμυης Κ. 97. Ἐξἄλλου ἀπ' τὸ Λέοντα τὸν τοῦ Μεγίστου, Β40, fasc. 2 (1970), σ. 403, μαθαίνομε πὼς ὅταν ὁ Γεώργιος Π.Δ.Κ. 191 πέθανε εἶχε σύζυγο καὶ παιδιά, καθὼς καὶ ἀδελφία. Τὰ παιδιά καὶ τὰ ἀδελφία ἀναφέρονται στὸ πληθυντικὸ ἀριθμὸ, χωρὶς διάκριση γένους. Ἀπὸ ἄλλου μαθαίνομε πὼς τὸ ἕνα ἀπ' τὰ παιδιά ἦταν ἀγόρι καὶ λεγόταν Ἀλέξιος 277, βλ. προσωπογραφία Γεωργίου Παλ. Δούκ. Κομν. 191, ὑ. 8, καὶ ἀπὸ ἄλλου πάλι μαθαίνομε πὼς τὸ ἕνα ἀπ' τὰ ἀδελφία ἦταν ἀγόρι καὶ λεγόταν Κωνσταντίνος 192, βλ. πρὸ πάνω Χωνιάτης, Θησαυρὸς Ὁρθοδοξίας κτλ. Τὰ ἀδελφία τοῦ Γεωργίου 191, καθὼς ἀναφέρονται σὲ πληθυντικὸ ἀριθμὸ ὑπολόγισα τὸ πρὸ λίγο σὲ δύο· τὸ τρίτο ἀπ' τὰ ἀδελφία, μετὰ τὸ Γεώργιο 191 καὶ τὸν Κωνσταντῖνο 192 ἦταν κορίτσι, καὶ εἶναι ἡ Ἀνώμυη Παλαιολογίνα Δούκαινα Κομνηνὴ 193, ὅπως συνάγεται ἀπ' τὸν Ἀνώμυο στιχουργό, ἐκδ. Δημ. Πολέμη, Ἀνεπίγραφος στίχοι εἰς τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάννου Βρυεννίου τοῦ Κατακαλῶν, ΕΕΒΣ35 (1966-67), σ. 109, στίχ. 24-31.

4. Ἀφοῦ δέχτηκα ὡς χρονολογία γέννησης τοῦ πρωτότοκου Γεωργίου Παλ. Δούκ. Κομν. 191 τὸ ἔτος 1125/26, ὁ Κωνσταντίνος 192 πρέπει νὰ γεννήθηκε περὶ τὸ 1128 καὶ ἡ Ἀνώμυη 193 περὶ τὸ 1130.

5. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 3.

6. Βλ. ἀνωτέρω, ὑ. 3.

7. Νικόλαος Καλλικλῆς, ἐκδ. L. Sternbach, Cracow 1903, σ. 337:

Πλὴν ἀλλ' ἀναξ Ἄνναν με σὺν Ἀλεξίῳ

τῶ συζυγοῦντι Παλαιολόγῳ σκέπαις

Κοιμηνοδοῦκα κλάδον ἐκ Δουκῶν γένους.

Π.Δ.Κ. 277; Ἄλλὰ αὐτὸς ξέρομε πὼς παντρεύτηκε μίαν Εἰρήνην Κομνηνὴν, κόρην ἢ ἐγγονὴν ἐνός ἀπ' τὰ πολλὰ παιδιά τοῦ Ἰωάννη (β') Κ. 34⁹ καὶ συνεπὼς ἀποκλείεται. Νὰ ἦταν ὁ Ἀλέξιος Παλαιολόγος (οὗ παραστάθηκε στὴ σύνοδο τῆς β' τοῦ Μάρτη 1166 καὶ ἀναγράφεται μὲ τὸν τίτλο τοῦ σ ε β α σ τ ο ῦ ἀμέσως μετὰ τὸν Κωνσταντῖνον 192⁹; Δὲ φαίνεται ἀπίθανο. Νὰ ἦταν ὁ Ἀλέξιος Κομνηνός Παλαιολόγος 290 ὁ δ ε σ π ὄ τ η ς, ὁ πρὸς μητρός πάππος τοῦ Μιχαῆλ (η') Δ. Ἄγγ. Κ.Π. 428; Ἄλλὰ αὐτὸς παντρεύτηκε τὴν Εἰρήνην Ἀγγελίαν Κομνηνὴν 260¹⁰. Δὲν εἶναι ἀπίθανο ὁ Ἀλέξιος Παλαιολόγος Κομνηνοδοῦκας οὗ παντρεύτηκε τὴν Ἄννα Δούκαινα¹¹, νὰ ἦταν ἕνας γιὸς τοῦ Κωνσταντίνου Παλ. Δούκ. Κομν. 192, καθὼς μάλιστα φέρει τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα τοῦ Κωνσταντίνου 192, τοῦ Ἀλέξιου Παλαιολόγου Δούκα. Αὐτὸς ὁ Ἀλέξιος Παλαιολόγος Κομνηνοδοῦκας νὰ ἦταν ἄραγε τὸ αὐτὸ πρόσωπο μὲ τὸν Ἀλέξιο Παλαιολόγο τῆς συνόδου τῆς β' τοῦ Μάρτη 1166¹²; Ἐδῶ ἔχω μίαν ἐπιφύλαξιν, γιὰ τὴν νομίζω πὼς ὁ Χωνιάτης θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναγράψῃ, καθὼς ὁ Ἀλέξιος Παλ. σημειώνεται ἀμέσως μετὰ τὸν Κωνσταντῖνον 192: τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ καὶ υἱοῦ αὐτοῦ (τοῦ Κωνσταντίνου 192) κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Παλαιολόγου. Νὰ ἦταν μὴ παράλειψιν τοῦ Χωνιάτη;

Συναντᾶμε στὶς πηγὰς ὀρισμένους ἄλλους Παλαιολόγους καὶ καθόλου δὲν ἀποκλείεται μέσα σ' αὐτοὺς νὰ κρύβωνται Παλαιολόγοι Δούκες Κομνηνοί, ὅπως ὁ Κωνσταντῖνος Παλ. Δούκ. Κομν. 192 στὴ σύνοδο τῆς β' τοῦ Μάρτη 1166 ἀναφέρεται μόνον ὡς Παλαιολόγος, τὸ ἴδιον καὶ ὁ πρεσβύτερος ἀδελφός του Γεώργιος Παλ. Δούκ. Κομν. 191¹³.

Μέσα σ' αὐτοὺς δὲν ἀποκλείεται νὰ ὑπῆρξαν κάποιοι γιοὶ τοῦ Κωνσταντίνου Παλ. Δούκ. Κομν. 192.

193. Ἀνώνυμη Παλαιολογίνα Δούκαινα Κομνηνὴ (γένν. περὶ τὸ 1130 - †;)

Ἡ Ἀνώνυμη Παλαιολογίνα Δούκαινα Κομνηνὴ¹, κόρη τοῦ Ἀλέξιου

8. V. Laurent, La généalogie des premiers Paléologues, B8 (1933), σ. 134-35 καὶ ὑ. 1 καὶ 2. καὶ σ. 146 (Stemma).

9. Χωνιάτης, Ἐθναρχὸς Ὁρθοδοξίας, PG140, στ. 253: τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Παλαιολόγου.

10. Χωνιάτης, Ἱστορία, σ. 673-74.

11. Βλ. πρὸ πάνω, ὑ. 7.

12. Βλ. πρὸ πάνω, ὑ. 9.

13. Βλ. πρὸ πάνω, ὑ. 3.

Παλαιολόγου Δούκα και τῆς Ἀνώυμης Κ. 97² γεννήθηκε περί τὸ 1130³.

Ἡ Ἀνώυμη Παλ/γίνα Δούκ. Κομν. 193 παντρεύτηκε περί τὸ 1145⁴ τὸν Ἰωάννη Βρυέννιο (Κομνηνὸ) Κατακαλῶν 122α⁵, γιὸ τοῦ Βρυέννιου καὶ τῆς Ἄννας Κ. 72, κόρης τοῦ Νικηφόρου Κατακαλῶν Εὐφορβηνοῦ ἢ Φορβηνοῦ καὶ τῆς πορφυρογέννητης Μαρίας Κ. 33⁶.

Τὴ σταδιοδρομία τοῦ συζύγου της, τὴν τόσο σύντομη, παρακολουθήσαμε στὴν προσωπογραφία του⁷.

Ἀπ' τὸν ἄντρα της ἀπόχτησε δυὸ κόρες, τὴν Ἀνώυμη Βρυέννισσα Κομνηνὴ Δούκαινα 206α καὶ τὴν Ἀνώυμη Βρυέννισσα Κομνηνὴ Δούκαινα 206β, τὶς ὁποῖες ἀλλοίμονο ὁ Ἰωάννης Βρυένν. (Κομν.) Κατακαλῶν 122α ἐπρόκειτο νὰ ἀφήσῃ σὲ βρεφικὴ ἡλικία, «καὶ νὰ φύγῃ ἀπ' αὐτὸν ἐδῶ τὸν κόσμο»⁸.

193. 1. Ὅπως ὁ Γεώργιος 191 καὶ ὁ Κωνσταντῖνος 192, εἶται καὶ ἡ Ἀνώυμη 193, Παλαιολογίνα ἦταν ἀπ' τὸν πατέρα της Ἀλέξιο Παλαιολόγο Δούκα· Δούκαινα ἦταν ἀπ' τὴν ἐκ πατρὸς μάμη της Ἄννα Δούκαινα, τὴ σύζυγο τοῦ Γεώργιου Παλαιολόγου τοῦ Πρεσβύτερου καὶ ἀπ' τὴν ἐκ μητρὸς προμάμη της Ζωὴ Δούκαινα τὴν πορφυρογέννητη, τὴ σύζ. τοῦ Ἀδριανοῦ Κ. 16· Κομνηνὴ ἦταν ἀπ' τὴ μητέρα της Ἀνώυμη Κ. 97, τὸν ἐκ μητρὸς πάππο της Ἀλέξιο Κ. 41 καὶ τὸν ἐκ μητρὸς ἐπίσης προπάππο της Ἀδριανὸ Κ. 16.

2. Ὁ Ἰωάννης Βρυέννιος Κομν. Κατακαλῶν 122α (ὁ σύζ. τῆς Ἀνώυμης Παλ. Δούκ. Κομν. 193), σύμφωνα μὲ τὸν Ἀνώυμο στιχουργό, ἐκδ. Δημ. Πολέμη, Ἀνεπίγραφοι στίχοι, ΕΕΒΣ 35 (1966-67), σ. 109, στίχ. 24-28:

νυμφεύεται δὲ καὶ δάμαρτα κοσμίαν,
 ἰδεῖν ἀρίστην, αὐτοσφρονεστάτην,
 ὀρμωμένην μὲν ἀπὸ Παλαιολόγων
 Δουκῶν τε βλαστοῦ πανσεβάστου πατρόθεν,
 Κομνηνοδοικόθεν δὲ μητρόθεν πάλιν.

Δηλ. παντρεύτηκε μιὰ Βυζαντινὴ ἀριστοκράτισσα ποῦ ἦταν «κόσμη, ἀρίστη καὶ σφρονεστάτη», ἡ ὁποία «προερχόταν ἀπὸ Παλαιολόγους Δούκες καὶ μάλιστα ὁ πατέρας της εἶχε τὸν τίτλο τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ, ἐνῶ ἡ μητέρα της ἦταν μιὰ Κομνηνοδοικαῖνα». Καὶ ἡ Ἀνώυμη 193 προερχόταν ἀπ' τὸν Ἀλέξιο Παλαιολόγο Δούκα ποῦ εἶχε τὸν τίτλο τοῦ πανσεβάστου σεβαστοῦ καὶ ἀπὸ μιὰ Κομνηνοδοικαῖνα, τὴν Ἀνώυμη Κομν. Δούκ. 97 ποῦ ἦταν μιὰ κόρη τοῦ Ἀλέξιου Κομν. Δούκ. 41, γιοῦ τοῦ Ἀδριανοῦ Κ. 16 καὶ τῆς Ζωῆς Δούκαινας τῆς πορφυρογέννητης· εἶται καλὰ ταιριάζει στὸ πρόσωπό της νὰ δοῦμε ἓνα ἀπ' τ' ἀδέλφια τοῦ Γεώργιου Παλ. Δούκ. Κομν. 191 γιὰ τὰ ὁποῖα μᾶς μιλάει ὁ Λέων ὁ τοῦ Μεγίστου, ἐκδ. Od. Lampsidis, B40, fasc. 2 (1970), σ. 403: *Als Georgios Paläologos starb, hatte er Ehefrau und Kinder sowie Geschwister*. Βλ. καὶ Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 678, ὑ. 20, καὶ προσωπογραφία Κωνσταντῖνου Παλ. Δούκ. Κομν. 192, ὑ. 3, καὶ κυρίως προσωπογραφία Ἰωάννη Βρυέννιου (Κομνηνοῦ) Κατακαλῶν 122α, ὑ. 5.

3. Βλ. προσωπογραφία Κωνσταντῖνου Παλ. Δούκ. Κομν. 192, ὑ. 4.

4. Βλ. προσωπογραφία Ἰωάννη Βρυένν. (Κομν.) Κατ. 122α, ὑ. 4.

5. Ἀνώυμος στιχουργός, ἐκδ. Δημ. Πολέμη, Ἀνεπίγραφοι στίχοι, ΕΕΒΣ 35 (1966-67), σ. 108-9, στίχ. 10-28.

6. Βλ. προσωπογραφία Ἰωάννη Βρυένν. (Κομν.) Κατ. 122α, ὑ. 2.

7. Βλ. προσωπογραφία Ἰωάννη Βρυένν. (Κομν.) Κατ. 122α, ὑ. 8-12.

8. Βλ. προσωπογραφία Ἰωάννη Βρυένν. (Κομν.) Κατ. 122α, ὑ. 7.

Ὁ νεαρός άντρας της, έπειτ' από άγώνες του κατά τών Τούρκων του Ἰκονίου, δέν ξέφυγε άπ' τά βέλη του θανάτου, καθώς μία αϊφνίδια άρρώστια τόν έστειλε στον τάφο, μέσα στο 1147, αφήνοντας την άγαπημένη του γυναίκα, ως μία ζωντανή νεκρή⁹.

Ἡ Ἄνωνυμη Παλ. Δούκ. Κομν. 193 χήρευσε σε ηλικία 17 χρονώ, έχοντας στην άγκαλιά της δυο βρέφη.

Ὁ έγκωμιαστής του άντρός της μάς λέει πώς ήταν μία γυναίκα «κόσμια, εύπρόσωπη και καλή και πολύ σώφρων»¹⁰. Τι άπόγινε μετά τή χηρεία της τόσο αύτή όσο και οί κόρες της μάς είναι άγνωστο.

194. Γρηγόριος Πακουριανός (γένν. περί τὸ 1125 - †;)

Ὁ Γρηγόριος¹ Πακουριανός γιός του Νικηφόρου Πακουριανού 98 και τής Μαρίας² γεννήθηκε περί τὸ 1125³.

Ὁ Γρηγόριος Πακουριανός 194 έλαβε άπ' τόν αύτοκράτορα Ἰωάννη (β') Κ. 34, πρωτεξάδελφο τής έκ πατρός μάμμης του Ἄννας Κ. 44, τόν τίτλο του πανσεβαστου σεβαστου⁴.

Με τόν άδελφό του Γεώργιο 195 αφιέρωσαν στη μονή τών Ἰβήρων του Ἄθω ένα χτήμα που λεγόταν του Β ο ύ τ ζ η⁵.

Τίποτε άλλο δε γνωρίζομε γι' αύτόν.

9. Βλ. προσωπογραφία Ἰωάννη Βρυένν. (Κομν.) Κατ. 122α, ύ. 11.

10. Βλ. πιδό πάνω, ύ. 2, τούς στίχους του Ἄνωνυμου σιχουργού.

194. 1. Φέρει τὸ όνομα του έκ πατρός πάππου του Γρηγόριου Πακουριανού του Νεώτερου, του συζύγου τής Ἄννας Κ. 44.

2. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 271, ύ. 15.

3. Οί γονεΐς του παντρεύτηκαν περί τὸ 1120.

4. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 271, ύ. 15.

5. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 271, ύ. 15.

195. Γεώργιος Πακουριανός (γένν. περί τὸ 1128 - †;)

Ὁ Γεώργιος Πακουριανός γιὸς τοῦ Νικηφόρου Πακουριανοῦ 98 καὶ τῆς Μαρίας¹ γεννήθηκε περί τὸ 1128².

Ὁ Γεώργιος Πακουριανός 195 ἔλαβε ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννη (β') Κ. 34, πρωτεξάδελφο τῆς ἐκ πατρὸς μάμμης του Ἄννας Κ. 44, τὸν τίτλο τοῦ **π α ν σ έ β α σ τ ο υ σ ε β α σ τ ο ὤ**³.

Μὲ τὸν ἀδελφὸ του Γρηγόριο 194 ἀφιέρωσαν στὴ μονὴ τῶν Ἰβήρων τοῦ ἁγίου Ὁρους ἓνα χτήμα ποῦ λεγόταν τοῦ **Β ο ὕ τ ζ η**⁴.

Ἴσως ὁ Γεώργιος Πακουριανός 195 ἀπὸ κάποιο γάμο ποῦ συνῆψε περί τὸ 1146 ἀπόχτησε ἓνα γιό, τὸν Ἄνωνυμο (Νικηφόρο;) Πακουριανό 280· αὐτὸ μπορούμε νὰ ὑποθέσωμε, καθὼς περί τὸ 1200 συναντᾶμε τὸ **δ ο ὕ κ α τῆς Βέραιας Γεώργιο Πακουριανό 349**⁵, ἓνα πιθανὸ ἐγγονὸ τοῦ Γεώργιου Πακουριανοῦ 195.

195. 1. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 271, ὑ. 15.

2. Κατ' ἀναλογία τοῦ ἔτους γέννησης τοῦ ἀδελφοῦ του Γρηγόριου Πακουριανοῦ 194.

3. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 271, ὑ. 15.

4. Βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 271, ὑ. 15.

5. Βλ. Ἰ. Καὶ Π. Ζέπων, *Jus Graeco - Romanum*, τ. 7, σ. 518· J.B. Pitra, *Spicilegium Solesmense*, τ. VI, σ. 216.

ΕΠΙΛΕΓΟΜΕΝΑ Β' ΤΟΜΟΥ

Ήταν ή 10η έσπερινή τής 30^{ης} του Ιουνίου του 1982, όταν χάραξα τις τελευταίες γραμμές του Β' αυτού τόμου, στο γραφείο μου με άνοιχτό τὸ μεγάλο παράθυρο πὸν βλέπει στὰ λουλούδια τής βεράντας τοῦ σπιτιοῦ μου. Μὲ τὴν ἀπόθεση τοῦ στυλοῦ, σηκώθηκα καὶ βγήκα στὴ βεράντα καὶ κάθησα στὸ τραπεζάκι μου, ἔχοντας μπροστά μου τὰ λουλούδια πὸν εὐωδίαζαν.

Ἡ βραδυὰ ἦταν γλυκιὰ καὶ ἡ ζέστη ἀνεχτὴ. Δὲ θὰ κρύψω τὴ χαρὰ μου καὶ τὴν ἐσωτερικὴ ἱκανοποίηση πὸν αἰσάνθηκα, καθὼς ἔφερα σὲ πέρασ ἓνα μεγάλο τμήμα τοῦ ὄλου ἔργου μου, πάνω ἀπὸ 1500 σελίδες· συγχρόνως λυπήθηκα πὸν ἀποχαιρέτισα τόσοσ ἥρωες τής ἱστορίας καὶ τόσοσ ἠρωίδες πὸν σπάνια καὶ γιὰ λίγο θὰ συναντήσω στὴ συνέχιση τής συγγραφῆς μου.

Ἡ σκέψη μου πῆγε μὲ ἀναπόληση καὶ εὐγνώμοσύνη σὲ εὐγενικά πρόσωπα πὸν μοῦ ἐνέπνευσαν αὐτὸ τὸ ἔργο καὶ μερικὰ μὲ βοήθησαν, ὅπως τοὺς μακαρίτες ἀρχιερεῖς Ἐλευθερουπόλεως Σωφρόνιο Σταμούλη κατὰ τὸ 1935-1937 καὶ Ἀξώμης Νικόλαο Θεοδοῦλου κατὰ τὸ 1952-1956, καὶ πὸν πολὺ ἀκόμη στὸ μεγάλο σοφὸ καὶ περίφημο δάσκαλο καὶ θερμὸ φιλέλληνα Henri Grégoire (γένν. 1881-†1964), πὸν ὑπηρετώντας ὡς ἐφημέριος τῶν ἀνθρακωρύχων στὸ Βέλγιο (1956-1959), στάθηκα σ' αὐτὸν τὸν καιρὸ ἓνας ἀκροατὴς καὶ μαθητὴς του, κατὰ τις πολὺ συχνὲς ἐπισκέψεις μου ἀπ' τὸ Limbourg. Μὲ ἀγαποῦσε καὶ διαρκῶς μὲ παρότρυνε νὰ γίνω ἓνας δεῦτερος Chalandon, καὶ νὰ ἀναπτύξω τὴ Γενεαλογία τῶν Κομνηνῶν, ὄχι μόνο βιογραφικὰ σὲ τύπο τηλεγραφημάτων, ὅπως συνηθίζεται, ἀλλὰ μέσα στὸ εὐρὺ καὶ γενικὸ ἱστορικὸ φάσμα καὶ πλαίσιο καὶ νὰ ἀποκαταστήσω τὰ λάθη τοῦ F. Chalandon καὶ τής S. De Jongh.

Θυμᾶμαι τὴ συγκινητικὴ μας συνάντηση στὴν Ἀθήνα (1960), τελευταία φορὰ πὸν τὸν εἶδα. Μίλησε τότε στὸ ἀμφιθέατρο τής Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τής Ἀθήνας μὲ τέτοιο πάθος καὶ μὲ τέτοιο ἔρωτα γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τοὺς Ἕλληνες, πὸν προκάλεσε τὸν ἀκράτητο καὶ ξέφρενο ἐνθουσιασμό ἓνος ἀκροατηρίου πὸν εἶχε καταπλημμύρισει ὅσο ποτὲ τὸ ἀμφιθέατρο. Ἄς εἶναι ἐλαφρὸ τὸ χῶμα πὸν σκεπάζει καὶ τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τὸ μεγάλο σοφὸ, θαμμένους σὲ τρία κέντρα τής Γῆς, τὴν Ἀθήνα, τὸ Κάιρο καὶ τις Βρυξέλλες.

Κυρίως ὅμως τὴ μεγάλη μου εὐγνώμοσύνη πρέπει νὰ ἐκφράσω πρὸς τὸν πολὺ ἀγαπητὸ καὶ ἐξαιρετὸ βυζαντινολόγο καὶ εἰδικὸ κομνηνολόγο Lucien Stiegon, πὸν ἀπ' τὸ 1966 μέχρις αὐτὴ τὴ στιγμή διὰ τοῦ λόγου καὶ τής γραφίδας (ἐπιστολῶν συνεχῶν) δὲν ἔπαυσε γιὰ μένα νὰ εἶναι

δάσκαλός μου και οδηγός πάνω σε γενικά θέματα των Κομνηνών, και ιδιαίτερα πάνω στην Κομνηνική προσωπογραφία και τιτλοφορία (titulature), τομέας που πάνω σ' αυτόν είναι μιὰ αύθεντία, για να φτάση κάποτε να μου πη: «Maintenant vous-êtes capable pour composer une Généalogie des Comnène, digne de ce nom».

Εύχαριστίες πρέπει να απευθύνω και στον πολυαγαπημένο – σήμερα δυστυχώς μακαρίτη – πανοσιολόγιο πατέρα Paul Gautier (γένν. 3.VII.31-3.VII.83), που τόσο με τη μακρά άλληλογραφία μας όσο και με τις συναντήσεις μας στο Παρίσι και στην Αθήνα με διαφώτισε πάνω σ' ένα σωρό λεπτομέρειες.

Εύχαριστώ επίσης τον αγαπητό και σοφό καθηγητή Ίωάννη Καραγιαννόπουλο, καθώς και τα άλλα αξιότιμα μέλη του διοικητικού συμβουλίου του Κέντρου Βυζαντινών Έρευνών Θεσσαλονίκης, που ευδόκησαν να περιλάβουν κάτω απ' την αιγίδα του Κέντρου τόν Α' και Β' τόμους της Γενεαλογίας μου. Ο Α' τόμος εκδόθηκε με δαπάνη του Κέντρου, ενώ ο Β' τόμος λόγω έλλειψης πιστώσεων με προσωπική μου δαπάνη και κατόπι γραφτής συνεννόησης θα γίνη ανταλλαγή αντιτύπων.

Και ακόμη εύχαριστώ την εύγενική καθηγήτρια Αϊκ. Χριστοφιλοπούλου, τόσο για τις από τηλεφώνου συμβουλές της όσο και για την παροχή κάθε διευκόλυνσης στη βιβλιοθήκη του σπουδαστηρίου της.

Αντιθέτως έπισημαίνω με λύπη την αντισυναδελφική στάση της διευθύντριας του Κέντρου Βυζαντινών Έρευνών της Αθήνας στο Έθνικό Ίδρυμα Χρύσας Μαλτέζου, που όχι μόνο δε μου παρέσχε καμιά διευκόλυνση, αλλά και δεν επέτρεψε στη βοηθό μου να πάρη φωτοτυπίες με πληρωμή στο φωτοτυπικό μηχάνημα του Κέντρου από διάφορα βυζαντινολογικά περιοδικά, με την πρόφαση πως ή βιβλιοθηκάριος ήταν άδειος-χος, λες και ήταν δύσκολο να πάη μιὰ απ' τις μακάρια αναπαυόμενες υπαλλήλους του Κέντρου να δώση τὸ βιβλίο. Η Μαλτέζου ανήκει στη χορεία των ανθρώπων εκείνων, που και οι ίδιοι δεν εργάζονται και δεν αποδίδουν – τίποτε τὸ αξιόλογο δεν έχει να παρουσιάση τὸ Κέντρο της Αθήνας, σε αντίθεση εκείνου της Θεσσαλονίκης – αλλά και οι άλλοι που άφιλοκερδώς (χωρίς παχυλοὺς μισθοὺς) προσφέρουν στην Έπιστήμη, δε θέλει να εργάζονται και να αποδίδουν.

Τέλος, εύχαριστώ με ὄλη μου τὴν καρδιά τη φιλόμουση ἐκλεκτή νεανική συντροφιά της ἐκδοτικῆς κίνησης «Ελευθερη Σκέψη», ὁδ. Ίπποκράτους 112, για τη μεγάλη και ποικίλης μορφῆς βοήθεια που μου παρέσχον (διορθώσεις τυπογραφικῶν δοκιμῶν, προσιτὲς τιμὲς κλπ.) στην ἐκδοση αὐτοῦ ἐδῶ του Β' τόμου.

Αθήνα, 1983

Κωνσταντῖνος Βαρζός

ΠΙΝΑΚΑΣ

Τῶν Κομνηνῶν τῆς Ἑβδόμης Γενεᾶς πού βιογραφοῦνται σ' αὐτὸν τὸν Β' τόμο. (ἀλφαβητική τάξη καί μνεῖα τῶ σελίδων):

- Ἄλέξιος Κοντοστέφ. Κομν. 106, σ. 58-60.
- Ἄλέξιος Κομν. Δούκ. 117, σ. 98-99.
- Ἄλέξιος Δούκας 119, σ. 101-108.
- Ἄλέξιος Κομν. 125, σ. 137-138.
- Ἄλέξιος Κομν. 132, σ. 189-218.
- Ἄλέξιος Κοντοστέφ. Κομν. 134, σ. 222-248.
- Ἄλέξιος Κομν. 137, σ. 297.
- Ἄλέξιος Κομν. 144, σ. 359-362.
- Ἄλέξιος Κομν. Βατάτζης 152, σ. 437-439.
- Ἄλέξιος (β') Κομν. 155, σ. 454-481.
- Ἄλέξιος Κομν. 156, σ. 481-496.
- Ἄλέξιος Κομν. 164, σ. 535-537.
- Ἄλέξιος Δούκας Κομν. Ἄγγ. 167, σ. 544-548.
- Ἄλέξιος (γ') Ἄγγελος Κομν. 180, σ. 726-801.
- Ἀνδρόνικος Κομν. 113, σ. 83-85.
- Ἀνδρόνικος Κομν. Δούκ. 116, σ. 95-97.
- Ἀνδρόνικος Κομν. 124, σ. 135-137.
- Ἀνδρόνικος Κοντοστέφ. Κομν. 135, σ. 249-293.
- Ἀνδρόνικος Κομν. Βατάτζης 148, σ. 389-394.
- Ἄννα Βοτανειάταινα Δούκαινα Κομνηνή 99, σ. 33-43.
- Ἄννα Κομνηνή 126, σ. 138-141.
- Ἄννα Κομνηνή 140, σ. 302-313.
- Ἄννα Κομν. Βατατζίνα 149, σ. 394-417.
- Ἄννα Κομνηνή 154, σ. 452-453.
- Ἀνώνυμη Κομνηνή 100, σ. 43.
- Ἀνώνυμη Κοντοστεφανίνη Κομνηνή 105, σ. 57-58.
- Ἀνώνυμη Κομνηνή 122, σ. 109-112.
- Ἀνώνυμη Κομνηνή 157, σ. 496-502.
- Ἀνώνυμη (Θεοδώρα;) Ἄγγελίνα Κομν. Δούκαινα 171, σ. 664-667.
- Ἀνώνυμη (Εἰρήνη;) Ἄγγελίνα Κομν. Δούκαινα 172, σ. 667-668.
- Ἀνώνυμη (Ἄννα;) Ἄγγελίνα Κομν. Δούκαινα 173, σ. 668-669.

- Ἄνωνυμη Δούκαινα Ἀγγελίνα 190, σ. 851-857.
 Ἄνωνυμη Δούκαινα Ἀγγελίνα 190^α, σ. 857-858.
 Ἄνωνυμη (Ἄννα;) Παλαιολογίνα Δούκαινα Κομν. 193, σ. 868-870.
 Ἄνωνυμος Κομνηνός ἢ Κομνηνή 102, σ. 45.
 Ἄνωνυμος Κομνηνός ἢ Κομνηνή 103, σ. 46.
 Ἄνωνυμος Κοντοστέφ. Κομνηνός ἢ Ἄνωνυμη 107, σ. 61.
 Ἄνωνυμος Δοκειανός ἢ Δοκειανή 108, σ. 61.
 Ἄνωνυμος Κομνηνός ἢ Κομνηνή 157^α, σ. 503-504.
 Ἄνωνυμος Καμύτζης Κομν. Δούκ. Ἄγγ. ἢ Ἄνωνυμη 176, σ. 713-715.
 Ἄνωνυμος Κομν. Συναδηνός ἢ Ἄνωνυμη 187, σ. 846-847.
 Ἄνωνυμος Κομν. Συναδηνός ἢ Ἄνωνυμη 188, σ. 847.
 Ἄνωνυμος Κομνηνός 122^β, σ. 116-117.
 Ἄνωνυμος Κομνηνός Συναδηνός 186, σ. 845-846.

- Γεώργιος Παλαιολόγος Δούκας Κομνηνός 191, σ. 858-866.
 Γεώργιος Πακουριανός 195, σ. 871.
 Γρηγόριος Πακουριανός 194, σ. 870.

Δαβίδ Κομνηνός 112, σ. 67-82.

- Εἰρήνη Κοντοστεφανίνη Κομνηνή 136, σ. 294-297.
 Εἰρήνη Κομνηνή 138, σ. 298-301.
 Εἰρήνη Κομνηνή 145, σ. 362-364.
 Εἰρήνη Κομνηνή 165, σ. 537-539.
 Εἰρήνη Ἀγγελίνα 184, σ. 840-842.
 Εὐδοκία Κομνηνή 130, σ. 161-171.
 Εὐδοκία Κομνηνή 143, σ. 346-359.
 Εὐδοκία Κομνηνή 146^α, σ. 368-381.

- Θεοδώρα Κομνηνή 127, σ. 141-142.
 Θεοδώρα Κομνηνή 131, σ. 171-189.
 Θεοδώρα Κομνηνή 142, σ. 327-346.
 Θεοδώρα Κομνηνή 150, σ. 417-434.
 Θεοδώρα Ἀγγελίνα 185, σ. 842-844.
 Θεόδωρος Δούκας Κομνηνός Ἄγγελος 168, σ. 548-637.
 Θεόδωρος Ἄγγελος 182, σ. 803-807.

Ἰσαάκιος Κομν. Βατάτζης 151, σ. 435-437.

- Ἰσαάκιος Κομνηνός 160, σ. 507-511.
 Ἰσαάκιος ἄγγελος 166, σ. 540-543.
 Ἰσαάκιος (β') ἄγγελος 183, σ. 807-840.
 Ἰωάννης Κοντοστέφ. Κομνηνός 104, σ. 46-57.
 Ἰωάννης Βρυέννιος Κομνηνός Κατακαλῶν 122^α, σ. 112-116.
 Ἰωάννης Κομνηνός 128, σ. 142-155.
 Ἰωάννης Κοντοστέφ. Κομνηνός 133, σ. 218-222.
 Ἰωάννης Κομνηνός 139, σ. 301.
 Ἰωάννης Κομν. Βατάτζης 147, σ. 382-389.
 Ἰωάννης Κομνηνός 162, σ. 528-532.
 Ἰωάννης ἄγγελος 179, σ. 723-726.

 Κωνσταντῖνος Κομνηνός 101, σ. 44-45.
 Κωνσταντῖνος Δούκας Κομνηνός 170, σ. 656-664.
 Κωνσταντῖνος Κομνηνός ἄγγελος 178, σ. 715-723.
 Κωνσταντῖνος ἄγγελος Δούκας 189, σ. 847-850.
 Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος Δούκας Κομνηνός 192, σ. 866-868.

 Μανουῆλ Κομνηνός 118, σ. 99-101.
 Μανουῆλ Κομνηνός Βρυέννιος 159, σ. 506-507.
 Μανουῆλ Κομνηνός 161, σ. 511-528.
 Μανουῆλ Δούκας Κομνηνός ἄγγελος 169, σ. 637-656.
 Μανουῆλ Καμύτζης Κομνηνός Δούκας ἄγγελος 175, σ. 690-713.
 Μανουῆλ ἄγγελος 189^α, σ. 850-851.
 Μαρία Εὐφορβηνή Κομνηνή 121, σ. 109.
 Μαρία Κομνηνή 123, σ. 117-135.
 Μαρία Κομνηνή 129, σ. 155-161.
 Μαρία Κομνηνή 141, σ. 314-326.
 Μαρία Κομνηνή 146, σ. 364-368.
 Μαρία Κομνηνή 153, σ. 439-452.
 Μαρία Κομνηνή 163, σ. 532-535.
 Μιχαῆλ (α') Δούκας Κομνηνός ἄγγελος 174, σ. 669-689.
 Μιχαῆλ ἄγγελος 177, σ. 715.
 Μιχαῆλ ἄγγελος 181, σ. 801-802.

 Νικηφόρος Κομνηνός 114, σ. 86.
 Νικηφόρος Κομνηνός 115, σ. 87-95.
 Νικηφόρος Εὐφορβηνός Κομνηνός 120, σ. 108.

Σουλειϊμάν Κομνηνός 158, σ. 504-505.

Ψευδο-Θεοφύλακτος = Ἄνωνυμος Κομν. Μελισσηνός 109, σ. 62-67.

Ψευδο-Μιχαήλ Μελισσηνός 110, σ. 67.

Ψευδο-Νικόλαος Μελισσηνός 111, σ. 67.

ΠΙΝΑΚΕΣ

Κομνηνικῶν Γενεῶν ἀπὸ Πρώτης μέχρι καὶ Δωδεκάτης

ΚΟΜΝΗΝΟΙ ΚΑΙ ΚΟΜΝΗΝΕΣ ΤΩΝ ΕΞΙ ΠΡΩΤΩΝ ΓΕΝΕΩΝ

(ἀριθ. 1-98)

– ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΓΕΝΕΑΣ:

Ἰσαάκιος Κομνηνός 1, ὁ φερόμενος ὡς γενάρχης.

– ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΓΕΝΕΑΣ:

Μανουὴλ Κομνηνός Ἐρωτικός 2, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1.

Νικηφόρος Κομνηνός 3, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1;

– ΤΗΣ ΤΡΙΤΗΣ ΓΕΝΕΑΣ:

Ἰσαάκιος (α') Κομνηνός 4, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2.

Ἄνωνυμη Κομνηνή 5, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2.

Ἰωάννης Κομνηνός 6, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2.

– ΤΗΣ ΤΕΤΑΡΤΗΣ ΓΕΝΕΑΣ:

Μανουὴλ Κομνηνός 7, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 4.

Μαρία Κομνηνή 8, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 4.

Θεόδωρος Δοκειανός 9, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 5.

Μανουὴλ Κομνηνός 10, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 6.

Μαρία Κομνηνή 11, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 6.

Ἰσαάκιος Κομνηνός 12, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 6.

Εὐδοκία Κομνηνή 13, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 6.

Θεοδώρα Κομνηνή 14, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 6.

Ἀλέξιος (α') Κομνηνός 15, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 6.

Ἀδριανός Κομνηνός 16, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 6.

Νικηφόρος Κομνηνός 17, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 6.

– ΤΗΣ ΠΕΜΠΤΗΣ ΓΕΝΕΑΣ:

Μιχαὴλ Δοκειανός 18, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 9.

- Ἄννα Κομνηνὴ 19, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 10.
 Ἄννα Ταρωνίτισσα Κομνηνὴ 20, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 11.
 Ἰωάννης Ταρωνίτης 21, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 11.
 Γρηγόριος Ταρωνίτης 22, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 11.
 Ἰωάννης Κομνηνὸς 23, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 12.
 Ἄννα Κομνηνὴ 24, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 12.
 Ἀλέξιος Κομνηνὸς 25, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 12.
 Μαρία Κομνηνὴ 26, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 12.
 Κωνσταντῖνος Κομνηνὸς 27, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 12.
 Ἀδριανὸς Κομνηνὸς 28, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 12.
 Σοφία Κομνηνὴ 29, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 12.
 Εὐδοκία Κομνηνὴ 30, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 12.
 Ἰωάννης Κομνηνὸς 31, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 13.
 Ἄννα Κομνηνὴ 32, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 15.
 Μαρία Κομνηνὴ 33, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 15.
 Ἰωάννης (θ') Κομνηνὸς 34, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 15.
 Ἀνδρόνικος Κομνηνὸς 35, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 15.
 Ἰσαάκιος Κομνηνὸς 36, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 15.
 Εὐδοκία Κομνηνὴ 37, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 15.
 Θεοδώρα Κομνηνὴ 38, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 15.
 Μανουὴλ Κομνηνὸς 39, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 15.
 Ζωὴ Κομνηνὴ 40, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 15.
 Ἀλέξιος Κομνηνὸς 41, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 16.
 Ἄννα Κομνηνὴ 42, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 16.
 Ἀνώνυμη Κομνηνὴ 43, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 16.
 Ἄννα Κομνηνὴ 44, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 17.
 Ἀλέξιος Κομνηνὸς 45, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 17.
 — ΤΗΣ ΕΚΤΗΣ ΓΕΝΕΑΣ:
 Θεόδωρος Δοκειανὸς 46, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 18.
 Ἀνώνυμη Δοκειανὴ 47, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 18.
 Μανουὴλ Βοτανειάτης 48, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 19.
 Ἰσαάκιος Κομνηνὸς 49, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 23.
 Ἀνώνυμος Κομνηνὸς ἢ Κομνηνὴ 50, γιὸς ἢ κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 23.
 Ἀνώνυμος Κομνηνὸς ἢ Κομνηνὴ 51, γιὸς ἢ κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 23.
 Ἀνώνυμος Κομνηνὸς ἢ Κομνηνὴ 52, γιὸς ἢ κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 23.
 Ἀλέξιος Κομνηνὸς 53, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 23.
 Ζωὴ Δούκαινα Κομνηνὴ 54, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 24.
 Ἰωάννης Κομνηνὸς 55, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 25.
 Ἰσαάκιος Κομνηνὸς 56, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 27.
 Στέφανος Κομνηνὸς 57, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 27.

- Θεοδώρα Κομνηνή 58, κόρη του υπ' αριθ. 28.
 Ἀνώυμη Κομνηνή 59, κόρη του υπ' αριθ. 28.
 Ἰσαάκιος Δοκειανός 60, γιός του υπ' αριθ. 46 καὶ τῆς υπ' αριθ. 29.
 Εἰρήνη Δοκειανὴ Κομνηνὴ 61, κόρη του υπ' αριθ. 46 καὶ τῆς υπ' αριθ. 29.
 Ἰσαάκιος Κομνηνός 62, γιός τῆς υπ' αριθ. 30.
 Νικηφόρος Κομνηνός Μελισσηνός 63, γιός του υπ' αριθ. 31.
 Ἀλέξιος Κομνηνός Μελισσηνός 64, γιός του υπ' αριθ. 31.
 Ἀλέξιος Κομνηνός 65, γιός τῆς υπ' αριθ. 32.
 Ἰωάννης Δούκας 66, γιός τῆς υπ' αριθ. 32.
 Εἰρήνη Δούκαινα 67, κόρη τῆς υπ' αριθ. 32.
 Μαρία Βρυένναινα Κομνηνὴ 68, κόρη τῆς υπ' αριθ. 32.
 Ἀλέξιος Κομνηνός 69, γιός τῆς υπ' αριθ. 33.
 Ἀνδρόνικος Κομνηνός 70, γιός τῆς υπ' αριθ. 33.
 Εἰρήνη Δούκαινα 71, κόρη τῆς υπ' αριθ. 33.
 Ἄννα Κομνηνὴ 72, κόρη τῆς υπ' αριθ. 33.
 Εὐδοκία Κομνηνὴ 73, κόρη τῆς υπ' αριθ. 33.
 Ἀλέξιος Κομνηνός 74, γιός του υπ' αριθ. 34.
 Μαρία Κομνηνὴ 75, κόρη του υπ' αριθ. 34.
 Ἀνδρόνικος Κομνηνός 76, γιός του υπ' αριθ. 34.
 Ἄννα Κομνηνὴ 77, κόρη του υπ' αριθ. 34.
 Ἰσαάκιος Κομνηνός 78, γιός του υπ' αριθ. 34.
 Θεοδώρα Κομνηνὴ 79, κόρη του υπ' αριθ. 34.
 Εὐδοκία Κομνηνὴ 80, κόρη του υπ' αριθ. 34.
 Μανουὴλ (α') Κομνηνός 81, γιός του υπ' αριθ. 34.
 Ἀλέξιος Κομνηνός 82, γιός του υπ' αριθ. 35.
 Ἰωάννης Δούκας 83, γιός του υπ' αριθ. 35.
 Ἰωάννης Κομνηνός 84, γιός του υπ' αριθ. 36.
 Μαρία Κομνηνὴ 85, κόρη του υπ' αριθ. 36.
 Ἄννα Κομνηνὴ 86, κόρη του υπ' αριθ. 36.
 Ἀνδρόνικος (α') Κομνηνός 87, γιός του υπ' αριθ. 36.
 Ἀνόυμος Κομνηνός ἢ Ἀνόυμη 88, γιός ἢ κόρη τῆς υπ' αριθ. 37.
 Ἀνόυμος Κομνηνός ἢ Ἀνόυμη 89, γιός ἢ κόρη τῆς υπ' αριθ. 37.
 Ἰωάννης Δούκας 90, γιός τῆς υπ' αριθ. 38.
 Μαρία Ἀγγελίνα Κομνηνὴ 91, κόρη τῆς υπ' αριθ. 38.
 Ἀλέξιος Ἄγγελος Κομνηνός 92, γιός τῆς υπ' αριθ. 38.
 Ἀνδρόνικος Ἄγγελος Δούκας 93, γιός τῆς υπ' αριθ. 38.
 Εὐδοκία Ἀγγελίνα Κομνηνὴ 94, κόρη τῆς υπ' αριθ. 38.
 Ζωὴ Ἀγγελίνα Κομνηνὴ 95, κόρη τῆς υπ' αριθ. 38.
 Ἰσαάκιος Ἄγγελος Δούκας 96, γιός τῆς υπ' αριθ. 38.
 Ἀνόυμη Κομνηνὴ Δούκαινα 97, κόρη του υπ' αριθ. 41.

Νικηφόρος Πακουριανός 98, γιός τῆς ὑπ' ἀριθ. 44.

**ΚΟΜΝΗΝΟΙ ΚΑΙ ΚΟΜΝΗΝΕΣ
ΤΗΣ ΕΒΔΟΜΗΣ ΓΕΝΕΑΣ**

(ἀριθ. 99-195)

- Ἄννα Βοτανειάταινα Δούκαινα Κομνηνή 99, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 54.
 Ἀνώνυμη Κομνηνή 100, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 55.
 Κωνσταντῖνος Κομνηνός 101, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 57.
 Ἀνώνυμος Κομνηνός ἢ Κομνηνή 102, γιός ἢ κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 57.
 Ἀνώνυμος Κομνηνός ἢ Κομνηνή 103, γιός ἢ κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 57.
 Ἰωάννης Κοντοστέφανος Κομνηνός 104, γιός τῆς ὑπ' ἀριθ. 58.
 Ἀνώνυμη Κοντοστεφανίνη Κομνηνή 105, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 58.
 Ἀλέξιος Κοντοστέφανος Κομνηνός 106, γιός τῆς ὑπ' ἀριθ. 58.
 Ἀνώνυμος Κοντοστέφανος Κομνηνός ἢ Ἀνώνυμη 107, γιός ἢ κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 58.
 Ἀνώνυμος Δοκειανός ἢ Ἀνώνυμη Δοκειανή 108, γιός ἢ κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 61.
 Ψευδο-Θεοφύλακτος Μελισσηνός 109,
 Ψευδο-Μιχαήλ Μελισσηνός 110,
 Ψευδο-Νικόλαος Μελισσηνός 111, φερόμενοι καί οἱ τρεῖς ὡς γιοί τοῦ ὑπ' ἀριθ. 64.
 Δαβίδ Κομνηνός 112, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 65.
 Ἀνδρόνικος Κομνηνός 113, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 65.
 Νικηφόρος Κομνηνός 114, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 66.
 Νικηφόρος Κομνηνός 115, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 66.
 Ἀνδρόνικος Κομνηνός 116, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 66.
 Ἀλέξιος Κομνηνός 117, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 66.
 Μανουήλ Κομνηνός 118, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 66.
 Ἀλέξιος Δούκας 119, γιός τῆς ὑπ' ἀριθ. 67.
 Νικηφόρος Κομνηνός Εὐφορβηνός Κατακαλῶν 120, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 69.
 Μαρία Κομνηνή Εὐφορβηνή Κατακαλῶν 121, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 69.
 Ἀνώνυμη Κομνηνή 122, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 71.
 Ἰωάννης Βρυέννιος Κομνηνός Κατακαλῶν 122^α, γιός τῆς ὑπ' ἀριθ. 72;
 Ἀνώνυμος Κομνηνός 122^β, γιός τῆς ὑπ' ἀριθ. 72;
 Μαρία Κομνηνή 123, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 74.

- Ἄνδρόνικος Κομνηνός 124, γιός τῆς ὑπ' ἀριθ. 75.
 Ἀλέξιος Κομνηνός 125, γιός τῆς ὑπ' ἀριθ. 75.
 Ἄννα Κομνηνή 126, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 75.
 Θεοδώρα Κομνηνή 127, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 75.
 Ἰωάννης Κομνηνός 128, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 76.
 Μαρία Κομνηνή 129, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 76.
 Εὐδοκία Κομνηνή 130, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 76.
 Θεοδώρα Κομνηνή 131, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 76.
 Ἀλέξιος Κομνηνός 132, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 76.
 Ἰωάννης Κοντοστέφανος Κομνηνός 133, γιός τῆς ὑπ' ἀριθ. 77.
 Ἀλέξιος Κοντοστέφανος Κομνηνός 134, γιός τῆς ὑπ' ἀριθ. 77.
 Ἄνδρόνικος Κοντοστέφανος Κομνηνός 135, γιός τῆς ὑπ' ἀριθ. 77.
 Εἰρήνη Κοντοστεφανίνη Κομνηνή 136, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 77.
 Ἀλέξιος Κομνηνός 137, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 78.
 Εἰρήνη Κομνηνή 138, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 78.
 Ἰωάννης Κομνηνός 139, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 78.
 Ἄννα Κομνηνή 140, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 78.
 Μαρία Κομνηνή 141, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 78.
 Θεοδώρα Κομνηνή 142, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 78.
 Εὐδοκία Κομνηνή 143, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 78.
 Ἀλέξιος Κομνηνός 144, γιός τῆς ὑπ' ἀριθ. 79.
 Εἰρήνη Κομνηνή 145, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 79.
 Μαρία Κομνηνή 146, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 79.
 Εὐδοκία Κομνηνή 146^α, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 79.
 Ἰωάννης Κομνηνός Βατάτζης 147, γιός τῆς ὑπ' ἀριθ. 80.
 Ἄνδρόνικος Κομνηνός Βατάτζης 148, γιός τῆς ὑπ' ἀριθ. 80.
 Ἄννα Κομνηνή Βατατζίνα 149, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 80.
 Θεοδώρα Κομνηνή 150, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 80.
 Ἰσαάκιος Κομνηνός Βατάτζης 151, γιός τῆς ὑπ' ἀριθ. 80.
 Ἀλέξιος Κομνηνός Βατάτζης 152, γιός τῆς ὑπ' ἀριθ. 80.
 Μαρία Κομνηνή 153, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 81.
 Ἄννα Κομνηνή 154, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 81.
 Ἀλέξιος (β') Κομνηνός 155, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 81.
 Ἀλέξιος Κομνηνός 156, νόθος γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 81 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 150.
 Ἀνώδυμη Κομνηνή 157, νόθος κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 81.
 Ἀνώδυμος Κομνηνός ἢ Ἀνώδυμη Κομνηνή 157^α, νόθος γιός ἢ κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 81.
 Σουλεϊμάν Κομνηνός 158, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 84.
 Μανουῆλ Κομνηνός Βρυέννιος 159, γιός τῆς ὑπ' ἀριθ. 85.
 Ἰσαάκιος Κομνηνός 160, γιός τῆς ὑπ' ἀριθ. 86.

- Μανουήλ Κομνηνός 161, γιός του υπ' αριθ. 87.
 Ἰωάννης Κομνηνός 162, γιός του υπ' αριθ. 87.
 Μαρία Κομνηνή 163, κόρη του υπ' αριθ. 87.
 Ἀλέξιος Κομνηνός 164, νόθος γιός του υπ' αριθ. 87 καὶ τῆς υπ' αριθ. 142.
 Εἰρήνη Κομνηνή 165, νόθος κόρη του υπ' αριθ. 87 καὶ τῆς υπ' αριθ. 142.
 Ἰσαάκιος Ἄγγελος 166, γιός του υπ' αριθ. 90.
 Ἀλέξιος Δούκας Κομνηνός Ἄγγελος 167, γιός του υπ' αριθ. 90.
 Θεόδωρος Δούκας Κομνηνός Ἄγγελος 168, γιός του υπ' αριθ. 90.
 Μανουήλ Δούκας 169, γιός του υπ' αριθ. 90.
 Κωνσταντῖνος Δούκας Κομνηνός 170, γιός του υπ' αριθ. 90.
 Ἀνώνυμη (Θεοδώρα;) Ἀγγελίνα Κομνηνή Δούκαινα 171, κόρη του υπ' αριθ. 90.
 Ἀνώνυμη (Εἰρήνη;) Ἀγγελίνα Κομνηνή Δούκαινα 172, κόρη του υπ' αριθ. 90.
 Ἀνώνυμη ("Αννα;) Ἀγγελίνα Κομνηνή Δούκαινα 173, κόρη του υπ' αριθ. 90.
 Μιχαήλ (α') Δούκας Κομνηνός Ἄγγελος 174, νόθος γιός του υπ' αριθ. 90.
 Μανουήλ Καμυτζῆς Κομνηνός Δούκας Ἄγγελος 175, γιός τῆς υπ' αριθ. 91.
 Ἀνώνυμος Καμυτζῆς Κομνηνός Δούκας Ἄγγελος ἢ Ἀνώνυμη 176, γιός ἢ κόρη τῆς υπ' αριθ. 91.
 Μιχαήλ Ἄγγελος 177, γιός του υπ' αριθ. 92.
 Κωνσταντῖνος Κομνηνός Ἄγγελος 178, γιός του υπ' αριθ. 93.
 Ἰωάννης Ἄγγελος 179, γιός του υπ' αριθ. 93.
 Ἀλέξιος (γ') Ἄγγελος Κομνηνός 180, γιός του υπ' αριθ. 93.
 Μιχαήλ Ἄγγελος 181, γιός του υπ' αριθ. 93.
 Θεόδωρος Ἄγγελος 182, γιός του υπ' αριθ. 93.
 Ἰσαάκιος (β') Ἄγγελος 183, γιός του υπ' αριθ. 93.
 Εἰρήνη Ἀγγελίνα 184, κόρη του υπ' αριθ. 93.
 Θεοδώρα Ἀγγελίνα 185, κόρη του υπ' αριθ. 93.
 Ἀνώνυμος Κομνηνός Συναδηνός 186, γιός τῆς υπ' αριθ. 95.
 Ἀνώνυμος Κομνηνός Συναδηνός ἢ Ἀνώνυμη 187, γιός ἢ κόρη τῆς υπ' αριθ. 95.
 Ἀνώνυμος Κομνηνός Συναδηνός ἢ Ἀνώνυμη 188, γιός ἢ κόρη τῆς υπ' αριθ. 95.
 Κωνσταντῖνος Ἄγγελος Δούκας 189, γιός του υπ' αριθ. 96.
 Μανουήλ Ἄγγελος 189^α, γιός του υπ' αριθ. 96.
 Ἀνώνυμη Δούκαινα Ἀγγελίνα 190, κόρη του υπ' αριθ. 96.
 Ἀνώνυμη Δούκαινα Ἀγγελίνα 190^α, κόρη του υπ' αριθ. 96.
 Γεώργιος Παλαιολόγος Δούκας Κομνηνός 191, γιός τῆς υπ' αριθ. 97.
 Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος Δούκας Κομνηνός 192, γιός τῆς υπ' αριθ. 97.

Ἄνωνυμη (Ἄννα;) Παλαιολογίνα Δούκαινα Κομνηνῆ 193, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 97.

Γρηγόριος Πακουριανὸς 194, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 98.

Γεώργιος Πακουριανὸς 195, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 98.

ΚΟΜΝΗΝΟΙ ΚΑΙ ΚΟΜΝΗΝΕΣ ΤΗΣ ΟΓΔΟΗΣ ΓΕΝΕΑΣ

(ἀριθ. 196-280)

Κωνσταντῖνος Καλαμάνος Δούκας Βοτανειάτης Κομνηνὸς 196, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 99.

Ἄνωνυμος (Ἀνδρόνικος;) Κοντοστέφανος Κομν. 197, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 104.

Ἄνωνυμος Κοντοστέφανος Κομν. ἢ Ἄνωνυμη 198, γιὸς ἢ κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 104.

Ἄνωνυμος Κοντοστέφανος Κομν. ἢ Ἄνωνυμη 199, γιὸς ἢ κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 104.

Ἀνδρόνικος Κοντοστέφανος Κομν. 200, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 106.

Ἄνωνυμος Κοντοστέφανος Κομν. ἢ Ἄνωνυμη 201, γιὸς ἢ κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 106.

Ἄνωνυμος Μελισσηνὸς Κομν. 202, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 109.

Ἀλέξιος Κομν. 203, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 113.

Ἰωάννης Δούκας 204, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 115.

Ἄνωνυμος Κομν. 205, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 115.

Ἄνωνυμος Κομν. 206, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 115.

Ἄνωνυμη Βρυέννισσα Κομνηνῆ Δούκαινα Παλαιολογίνα 206^α, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 122^α καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 193.

Ἄνωνυμη Βρυέννισσα Κομνηνῆ Δούκαινα Παλαιολογίνα 206^β, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 122^α καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 193.

Ἄνωνυμος Κομν. 207, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 123.

Ἰωάννης Κομν. Ἀξούχος 208, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 123.

Ἄνωνυμος Κομν. 209, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 123.

Νικηφόρος Κομν. Πετραλίφας 210, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 126.

Μαρία Κομν. 211, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 128.

Θεοδώρα Κομν. 212, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 128.

Μανουὴλ Κομν. 213, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 128.

Εἰρήνη Κομν. Καντακουζηνῆ 214, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 129.

- Μανουήλ Κομν. Καντακουζηνός 215, γιός τῆς ὑπ' ἀριθ. 129.
 Μανουήλ Κομν. Γαβρᾶς 216, γιός τῆς ὑπ' ἀριθ. 130.
 Ἄγνη Κομν. de Babenberg 217, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 131.
 Λεοπόλδος V Κομν., de Babenberg 218, γιός τῆς ὑπ' ἀριθ. 131.
 Ἐρρίκος I. Κομν. de Babenberg 218^α, γιός τῆς ὑπ' ἀριθ. 131.
 Ἀνδρόνικος Κομν. 219, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 132.
 Εἰρήνη Κομν. 220, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 132.
 Ἀνώνυμος Κομν. 221, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 132.
 Ἀνώνυμη Κομν. 222, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 132.
 Στέφανος Κοντοστέφανος Κομν. 223, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 133.
 Ἰωάννης Κοντοστέφανος Κομν. 224, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 135.
 Στέφανος Κοντοστέφανος Κομν. 225, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 135.
 Μανουήλ Κοντοστέφανος Κομν. 226, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 135.
 Ἰσαάκιος Κοντοστέφανος Κομν. 227, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 135.
 Ἀλέξιος Κοντοστέφανος Κομν. 228, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 135.
 Ἰσαάκιος Δούκας Κομν. 229, γιός τῆς ὑπ' ἀριθ. 138.
 Ἰσαάκιος Δούκας 230, γιός τῆς ὑπ' ἀριθ. 140.
 Ἀνώνυμος Δούκας Κομν. 231, γιός τῆς ὑπ' ἀριθ. 140.
 Μαρία Κομν. de Montpellier 232, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 143.
 Ἀνώνυμος Ἀνεμᾶς Κομν. Δούκας ἢ Ἀνώνυμη 233, γιός ἢ κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 144.
 Θεοδώρα Κομν. 234, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 145.
 Μανουήλ Στυππειώτης Κομν. 234^α, γιός τῆς ὑπ' ἀριθ. 146^α.
 Μανουήλ Κομν. 235, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 147.
 Ἀλέξιος Κομν. 236, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 147.
 Ἀλέξιος Κομν. 237, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 148.
 Ἀνώνυμη (Εὐδοκία;) Κομν. 238, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 149.
 Θεόδωρος Βρανᾶς Κομν. 239, γιός τῆς ὑπ' ἀριθ. 149.
 Ἰσαάκιος Κομνηνός Βατάτζης 240, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 152.
 Μανουήλ Μαυροζώμης Κομν. 241, γιός τῆς ὑπ' ἀριθ. 157.
 Ἀνώνυμη Κομν. 242, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. ἢ τῆς ὑπ' ἀριθ. 157^α.
 Ἀλέξιος (α') Μέγας Κομν. 243, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 161.
 Δαθιδ Μέγας Κομν. 244, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 161.
 Γεώργιος I. Κομν. d' Alastani 245, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 164.
 Ἄννα Ἀγγελίνα Δούκαινα Κομνηνῆ 246, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 168.
 Ἰωάννης Ἄγγελος Δούκας Κομν. 247, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 168.
 Εἰρήνη Ἀγγελίνα Δούκαινα Κομνηνῆ 248, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 168.
 Δημήτριος Ἄγγελος Δούκας Κομνηνός 249, γιός τοῦ ὑπ' ἀριθ. 168.
 Ἰωάννης Κομν. Ἄγγελος Καντακουζηνός 250, γιός τῆς ὑπ' ἀριθ. 171.
 Ἀνώνυμη Ἀγγελίνα Κομνηνῆ Δούκαινα 251, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 174.

- Θεοδώρα Ἀγγελίνα Κομνηνὴ Δούκαινα 252, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 174.
 Κωνσταντῖνος Ἄγγελος Κομνηνὸς Δούκας 253, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 174.
 Μαρία Ἀγγελίνα Κομνηνὴ Δούκαινα 254, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 174.
 Μιχαὴλ (β') Κομν. Δούκας 255, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 174.
 Ἀνώνυμη (Μαρία;) Καμύτζαινα Κομνηνὴ Δούκαινα Ἀγγελίνα 256, κόρη
 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 175.
 Ἰωάννης Κομνηνὸς Καμύτζης Δούκας Ἄγγελος 257, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ.
 175.
 Ἀνώνυμος (Ἀνδρόνικος;) Κομν. Ἄγγελος 258, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 178.
 Ἀνδρόνικος Κομν. Ἄγγελος 259, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 179.
 Εἰρήνη Ἀγγελίνα Κομνηνὴ 260, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 180.
 Ἄννα Ἀγγελίνα Κομνηνὴ 261, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 180.
 Εὐδοκία Ἀγγελίνα Κομνηνὴ 262, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 180.
 Ἀνώνυμος Κομν. Ἄγγελος 263, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 182.
 Ἀνώνυμη Ἀγγελίνα 264, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 183.
 Εἰρήνη Ἀγγελίνα 265, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 183.
 Ἀλέξιος (δ') Ἄγγελος 266, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 183.
 Μανουὴλ Ἄγγελος 267, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 183.
 Ἰωάννης Ἄγγελος 268, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 183.
 Ἀνώνυμος Καντακουζηνὸς Ἄγγελος 269, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 184.
 Ἀνώνυμος Κομν. Ταρχανειώτης Συναδηνὸς 270, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 186.
 Ἀνώνυμη Κομν. Ταρχανειώτισσα Συναδηνὴ 271, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 186.
 Ἰσαάκιος Δούκας Βατάτζης 272, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 190.
 Ἀνώνυμος Δούκας Βατάτζης 273, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 190.
 Ἰωάννης (γ') Δούκας Βατάτζης 274, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 190.
 Ἰσαάκιος Δούκας Νεστόγγος 275, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 190^α.
 Ἀνδρόνικος Δούκας Νεστόγγος 276, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 190^α.
 Ἀλέξιος Παλαιολόγος Δούκας Κομν. 277, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 191.
 Ἀνώνυμος Παλαιολόγος Δούκας Κομν. 278, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 191.
 Ἀνώνυμος Παλαιολόγος Δούκας Κομν. ἢ Ἀνώνυμη 279, γιὸς ἢ κόρη τοῦ
 ὑπ' ἀριθ. 191.
 Ἀνώνυμος (Νικηφόρος;) Πακουριανὸς 280, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 195.

**ΚΟΜΝΗΝΟΙ ΚΑΙ ΚΟΜΝΗΝΕΣ
 ΤΗΣ ΕΝΑΤΗΣ ΓΕΝΕΑΣ**

(ἀριθ. 281-349)

- Ἀλέξιος Κομν. Στρατηγόπουλος Μελισσηνὸς 281, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 202.

- Μιχαήλ Στρατηγόπουλος Μελισσηνός 282, γιός του υπ' αριθ. 202;
 Θεοδώρα Κομνηνή 283, κόρη του υπ' αριθ. 208.
 Ίσαβέλλα Κομνηνή δ' Αηίου 284, κόρη τῆς υπ' αριθ. 211.
 Ἰωάννης Ι. Κομν. δ' Ιβελίν 285, γιός τῆς υπ' αριθ. 211.
 Φίλιππος Κομν. δ' Ιβελίν 286, γιός τῆς υπ' αριθ. 211.
 Ἐλθία Κομν. δ' Ιβελίν 287, κόρη τῆς υπ' αριθ. 211.
 Μαργαρίτα Κομν. δ' Ιβελίν 288, κόρη τῆς υπ' αριθ. 211.
 Μανουήλ Κομνηνός 289, γιός τῆς υπ' αριθ. 212.
 Ἀλέξιος Παλαιολόγος Δούκας Κομνηνός 290, γιός τῆς υπ' αριθ. 214.
 Φρειδερίκος Ι Κομνηνός de Babenberg 291, γιός του υπ' αριθ. 218.
 Λεοπόλδος VI Κομνηνός de Babenberg 292, γιός του υπ' αριθ. 218.
 Ἄγνη Κομνηνή de Babenberg 292^α, κόρη του υπ' αριθ. 218.
 Ἐρρίκος Κομνηνός de Babenberg 292^β, γιός του υπ' αριθ. 218^α.
 Ἰωάννης Κοντοστέφανος Κομν. 293, γιός του υπ' αριθ. 223.
 Ἀνδρόνικος Κοντοστέφανος Κομν. 294, γιός του υπ' αριθ. 224.
 Ἀνώνυμος Κομνηνός 295, γιός του υπ' αριθ. 229.
 Ἀνώνυμη Κομνηνή 296, κόρη του υπ' αριθ. 229.
 Ἰάκωβος Ι Κομνηνός δ' Αραγον 297, γιός τῆς υπ' αριθ. 232.
 Μανουήλ Κομν. Λαπαρδάς 297^α, γιός τῆς υπ' αριθ. 234.
 Ἀνώνυμη Βράναινα Κομνηνή 298, κόρη του υπ' αριθ. 239.
 Θεοδώρα Κομνηνή Βατατζίνα Ἄγγελίνα 299, κόρη του υπ' αριθ. 240 καὶ τῆς υπ' αριθ. 261.
 Ἀνώνυμη Κομνηνή Μαυροζώμαινα 300, κόρη του υπ' αριθ. 241.
 Ἰωάννης Κομνηνός Μαυροζώμης 301, γιός του υπ' αριθ. 241.
 Δημήτριος Τορνίκης Κομνηνός 302, γιός τῆς υπ' αριθ. 242.
 Ἀνώνυμη Μεγάλη Κομνηνή 303, κόρη του υπ' αριθ. 243 καὶ τῆς υπ' αριθ. 283.
 Ἰωάννης (α') Μέγας Κομνηνός 304, γιός του υπ' αριθ. 243 καὶ τῆς υπ' αριθ. 283.
 Μανουήλ (α') Μέγας Κομνηνός 305, γιός του υπ' αριθ. 243 καὶ τῆς υπ' αριθ. 283.
 Δαβίδ Ι Κομνηνός δ' Alastani 306, γιός του υπ' αριθ. 245.
 Θεοδώρα Ἀσανίνα Ἄγγελίνα Δούκαινα Κομνηνή 307, κόρη τῆς υπ' αριθ. 248.
 Μιχαήλ Ἀσάν Ἄγγελος Δούκας Κομνηνός 308, γιός τῆς υπ' αριθ. 248.
 Μαρία Ἀσανίνα Ἄγγελίνα Δούκαινα Κομνηνή 309, κόρη τῆς υπ' αριθ. 248.
 Θεοδώρα Παλαιολογίνα Καντακουζηνή Κομνηνή Ραούλαινα 310, κόρη του υπ' αριθ. 250 καὶ τῆς υπ' αριθ. 431.
 Μαρία Παλαιολογίνα Καντακουζηνή Κομνηνή 311, κόρη του υπ' αριθ. 250 καὶ τῆς υπ' αριθ. 431.

- Ἄννα Παλαιολογίνα Καντακουζηνή Κομνηνή 312, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 250 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 431.
- Εὐγενία Παλαιολογίνα Καντακουζηνή Κομνηνή 313, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 250 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 431.
- Ἀνώνυμη Παλαιολογίνα Καντακουζηνή Κομνηνή 314, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 250 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 431.
- Νικόλαος Κομνηνὸς Μαλιασπινὸς Δούκας Ἄγγελος Βρυέννιος 315, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 254.
- Νικηφόρος Κομνηνὸς Μαλιασπινὸς Δούκας Ἄγγελος Βρυέννιος 316, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 254.
- Νικηφόρος Ἄγγελος Δούκας 317, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 255.
- Ἰωάννης Δούκας Ἄγγελος 318, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 255.
- Δημήτριος - Μιχαὴλ Δούκας 319, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 255.
- Ἐλένη Ἀγγελίνα Δούκαινα 320, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 255.
- Ἄννα Ἀγγελίνα Δούκαινα Κομνηνή 321, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 255.
- Ἀνώνυμη Ἀγγελίνα Δούκαινα Κομνηνή 322, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 255.
- Θεόδωρος Δούκας 323, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 255.
- Ἰωάννης Δούκας 324, νόθος γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 255.
- Εἰρήνη Ἀγγελίνα Δούκαινα Κομνηνή Λασκαρίνα 325, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 261.
- Μαρία Ἀγγελίνα Κομνηνή Λασκαρίνα 326, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 261.
- Εὐδοκία Ἀγγελίνα Κομνηνή Λασκαρίνα 327, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 261.
- Νικόλαος Λάσκαρις Κομνηνὸς 328, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 261.
- Ἰωάννης Λάσκαρις Κομνηνὸς 329, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 261.
- Ἀνώνυμη Νεμάνια Ἀγγελίνα Κομνηνή Δούκαινα 330, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 262.
- Στέφανος III Ραδοσλάβος Νεμάνια Δούκας 331, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 262.
- Στέφανος IV Βλαδισλάβος Νεμάνια 332, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 262.
- Στέφανος V Ὑρῆς I Νεμάνια 333, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 262.
- Ἀνώνυμη Νεμάνια Ἀγγελίνα Κομνηνή Δούκαινα 334, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 262.
- Στέφανος Πρεδισλάβος 335, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 262.
- Κωνσταντῖνος Κομνηνὸς Ἄγγελος Δούκας Συναδηνὸς 336, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 270.
- Ἰωάννης Δούκας Βατάτζης 337, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 272.
- Ἀνώνυμη Δούκαινα Βατατζίνα 338, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 272.
- Ἀνώνυμη Δούκαινα Βατατζίνα 339, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 273.
- Θεόδωρος (θ') Δούκας Λάσκαρις 340, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 274 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 325.
- Γεώργιος Δούκας Ἄγγελος Κομν. Νεστογγός 341, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 275.

- Μιχαήλ Δούκας Ἄγγελος Κομν. Νεστόγγος 342, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 275.
 Θεόδωρος Δούκας Ἄγγελος Κομν. Νεστόγγος 343, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 276.
 Ἰσαάκιος Δούκας Ἄγγελος Κομν. Νεστόγγος 344, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 276.
 Ἀνώνυμη Δούκαινα Ἀγγελίνα Κομνηνὴ Νεστόγισσα 345, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 276.
 Ἀνδρόνικος Δούκας Κομν. Παλαιολόγος 346, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 277.
 Μιχαήλ Δούκας Κομν. Παλαιολόγος 347, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 277.
 Ἀνώνυμη Δούκαινα Κομν. Παλαιολογίνα 348, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 278.
 Γεώργιος Πακουριανὸς 349, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 280.

ΚΟΜΝΗΝΟΙ ΚΑΙ ΚΟΜΝΗΝΕΣ ΤΗΣ ΔΕΚΑΤΗΣ ΓΕΝΕΑΣ

(ἀριθ. 350-435)

- Κωνσταντῖνος Κομν. Στρατηγόπουλος Μελισσηνὸς 350, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 281.
 Ἀνδρέας Κομν. Στρατηγόπουλος Μελισσηνὸς 351, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 282 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 388.
 Ἀλέξιος Στρατηγόπουλος 351^α, ἀνεψιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 281, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 282;
 Μαρία Κομν. de Montferrat - d' Ανζου 352, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 284.
 Ἀλίκη Κομν. de Campagne - d' Ανζου 353, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 284.
 Φιλίππα Κομν. de Campagne - d' Ανζου 354, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 284.
 Σιθύλλα Κομν. de Lusignan - d' Ανζου 355, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 284.
 Μελισσάνθη Κομν. de Lusignan - d' Ανζου 356, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 284.
 Βαλιεν Κομν. d' Ibelin de Beirute 357, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 285.
 Οὐγγος Κομν. d' Ibelin 358, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 285.
 Βαλδουῖνος Κομν. d' Ibelin 359, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 285.
 Ἰωάννης II Κομν. d' Ibelin - d' Arsuf 360, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 285.
 Guy Κομν. d' Ibelin 361, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 285.
 Ἰωάννης Κομν. d' Ibelin 362, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 286.
 Βαλιεν Κομν. d' Ibelin - de Garnier 363, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 287.
 Φίλιππος Κομν. d' Ibelin - de Montfort 364, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 287.
 Ἰωάννης Κομν. d' Ibelin - d' Walter III τῆς Καισάρειας τῆς Παλαιστίνης 365, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 288.

- Θεοδώρα Παλαιολογίνα Δούκαινα Ἀγγελίνα Κομνηνὴ 366, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 290 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 260.
- Μαργαρίτα Κομνηνὴ de Babenberg 367, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 292 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 299.
- Ἄγνη Κομνηνὴ de Babenberg 368, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 292 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 299.
- Λεοπόλδος Κομνηνὸς de Babenberg 369, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 292 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 299.
- Ἑρρίκος Κομνηνὸς de Babenberg 370, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 292 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 299.
- Φρειδεϊρικός II Κομνηνὸς de Babenberg ὁ Φιλόνικος 371, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 292 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 299.
- Κωνσταντία Κομνηνὴ de Babenberg 372, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 292 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 299.
- Γερτρούδη Κομνηνὴ de Babenberg 373, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 292 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 299.
- Ἰσαάκιος (ὡς μοναχὸς Ἰωάννης) Κομνηνὸς 374, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 301.
- Ἰωάννης Τορνίκης Κομνηνὸς 375, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 302 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 348.
- Ἀνώνυμη Τορνικίνα Κομνηνὴ 376, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 302 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 348.
- Ἀνδρόνικος Τορνίκης Κομνηνὸς 377, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 302 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 348.
- Κωνσταντῖνος Τορνίκης Κομνηνὸς 378, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 302 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 348.
- Ἀνδρόνικος (β') Μέγας Κομνηνὸς 379, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 305.
- Θεοδώρα Μεγάλη Κομνηνὴ 380, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 305.
- Γεώργιος Μέγας Κομνηνὸς 381, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 305.
- Ἀνώνυμη Μεγάλη Κομνηνὴ 382, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 305.
- Ἀνώνυμη Μεγάλη Κομνηνὴ 383, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 305.
- Ἰωάννης (β') Μέγας Κομνηνὸς 384, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 305.
- Μελχισεδέκ I Κομνηνὸς d' Alastani 385, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 306.
- Ἰωάννης Ἀσάν III 386, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 309.
- Εἰρήνη Ραούλαινα Κομνηνὴ Παλαιολογίνα 387, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 310 καὶ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 414.
- Ἄννα Κομνηνὴ Ραούλαινα Στρατηγοπούλινα 388, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 310 καὶ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 414.
- Μιχαὴλ Ἀσάν 389, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 311.
- Ἀνώνυμη Παλαιολογίνα Καντακουζηνὴ 390, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 311.
- Μαρία Δούκαινα Κομνηνὴ Ἀγγελίνα Λασκαρίνα 391, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ.

317 και τῆς ὑπ' ἀριθ. 420.

Μιχαὴλ Δούκας Ἄγγελος 392, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 317 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 312.

Θωμᾶς Κομνηνὸς Δούκας 393, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 317 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 312.

Θάμαρ Δούκαινα Κομνηνὴ Ἄγγελίνα 394, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 317 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 312.

Συργιάννης Παλαιολόγος Φιλανθρωπηνὸς 395, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 313.

Ἰωάννης Κομνηνὸς Μαλιασηνὸς Παλαιολόγος Ἄγγελος 396, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 315.

Ἐλένη Δούκαινα Ἄγγελίνα 397, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 318 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 457.

Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος 398, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 319 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 485.

Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος 399, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 319 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 485.

Βεατρίκη Ἄγγελίνα Δούκαινα de Hohenstaufen 400, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 320.

Ἐρρίκος Ἄγγελος Δούκας de Hohenstaufen 401, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 320.

Φρειδερίκος Ἄγγελος Δούκας de Hohenstaufen 402, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 320.

Ἄγγελίνος (ἢ Ἀζζολίνος ἢ Ἐνκίος ἢ Ἀνσελίνος ἢ Ἀνσέλμος) Ἄγγελος Δούκας de Hohenstaufen 403, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 320.

Ἰσαβέλλα Ἄγγελίνα Δούκαινα Κομν. de Villehardouin 404, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 321.

Μαργαρίτα Ἄγγελίνα Δούκαινα Κομν. de Villehardouin 405, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 321.

Μιχαὴλ Δούκας Κομνηνὸς 406, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 324.

Κωνσταντῖνος Δούκας Κομνηνὸς 407, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 324.

Θεόδωρος Ἄγγελος 408, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 324.

Στέφανος V Ἀρπαδίδης Κομνηνὸς Λάσκαρις 409, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 326.

Βελᾶς Ἀρπαδίδης Κομνηνὸς Λάσκαρις 410, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 326.

Ἀνώνυμη Ἄγγελίνα Κομνηνὴ Δούκαινα Καμωνᾶ 411, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 330.

Ἰωάννης Κομνηνὸς Ἄγγελος Δούκας Συναδηνὸς 412, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 336.

Θεοδώρα Δούκαινα Κομνηνὴ Παλαιολογίνα 413, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 337.

Ἰωάννης Ραοῦλ Κομνηνὸς Δούκας Ἄγγελος Πετραλίφας 414, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 339.

Μανουὴλ Ραοῦλ Κομνηνὸς 415, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 339.

Ἰσαάκιος Ραοῦλ Κομνηνὸς 416, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 339.

Ἀνώνυμος Ραοῦλ Κομνηνὸς 417, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 339.

Κλοῖστὰ Ραοῦλαινα Κομνηνὴ 418, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 339.

Εἰρήνη Λασκαρίνα Δούκαινα Ἄγγελίνα Κομνηνὴ 419, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 340.

- Μαρία Λασκαρίνα Δούκαινα Ἀγγελίνα Κομνηνή 420, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 340.
- Θεοδώρα Λασκαρίνα Δούκαινα Ἀγγελίνα Κομνηνή 421, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 340.
- Εὐδοκία Λασκαρίνα Δούκαινα Ἀγγελίνα Κομνηνή 422, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 340.
- Ἀνώνυμη Λασκαρίνα Δούκαινα Ἀγγελίνα Κομνηνή 423, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 340.
- Ἰωάννης (δ') Λάσκαρις Δούκας 424, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 340.
- Ἀλέξιος Δούκας Νεστόγγος 425, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 342.
- Κωνσταντῖνος Δούκας Νεστόγγος 426, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 342.
- Ἀνώνυμη Δούκαινα Νεστόγισσα 427, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 345.
- Μιχαὴλ (η') Δούκας Ἀγγελος Κομνηνὸς Παλαιολόγος 428, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 346 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 366.
- Ἰωάννης Δούκας Ἀγγελος Κομνηνὸς Παλαιολόγος 429, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 346 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 366.
- Μαρία Δούκαινα Ἀγγελίνα Κομνηνή Παλαιολογίνα 430, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 346 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 366.
- Εἰρήνη Δούκαινα Ἀγγελίνα Κομνηνή Παλαιολογίνα 431, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 346 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 366.
- Κωνσταντῖνος Ἀγγελος Κομνηνὸς Δούκας Παλαιολόγος 432, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 346, ὄχι ὅμως ἐκ τῆς ὑπ' ἀριθ. 366, πρώτης συζύγου του, ἀλλὰ ἐκ τῆς δεύτερης Ἀνώνυμης συζύγου του.
- Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος Δούκας Κομνηνὸς 433, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 347.
- Ἀνώνυμη Παλαιολογίνα Δούκαινα Κομνηνή 434, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 347.
- Ἐλένη Πακουριανὴ 435, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 349.

ΚΟΜΝΗΝΟΙ ΚΑΙ ΚΟΜΝΗΝΕΣ ΤΗΣ ΕΝΔΕΚΑΤΗΣ ΓΕΝΕΑΣ

(ἀριθ. 436-497)

- Ἰωάννα (Ἰσαβέλλα II) Κομν. de Brienne 436, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 352.
- Μαρία Κομν. τῆς Κύπρου 437, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 353.
- Ἐρρίκος I Κομν. τῆς Κύπρου 438, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 353.
- Ἰσαβέλλα Κομν. τῆς Κύπρου 439, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 353.
- Μαρία Κομν. τῆς Ἀντιόχειας 440, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 356.

- Ἰωάννης Κομν. τῆς Κύπρου 441, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 359.
 Φίλιππος Κομν. τῆς Κύπρου 442, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 359.
 Guy Κομν. τῆς Κύπρου 443, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 359.
 Baliēn Κομν. τῆς Κύπρου 444, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 359.
 Οὐγγος Κομν. τῆς Κύπρου 445, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 359.
 Baliēn Κομν. d' Arsuf 446, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 360.
 Baliēn Κομν. τῆς Κύπρου 447, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 361.
 Βαλδουῖνος Κομν. τῆς Κύπρου 448, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 361.
 Φίλιππος Κομν. τῆς Κύπρου 449, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 361.
 Ἰσαβέλλα Κομν. τῆς Κύπρου 450, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 361.
 Ἀλίκη Κομν. τῆς Κύπρου 451, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 361.
 Guy Κομν. τῆς Jaffa 452, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 362.
 Γερτρούδη Κομνηνὴ de Babenberg 453, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 370.
 Μιχαὴλ ἀμπερασάνης Κομνηνὸς 454, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 374.
 Μαρία Κομνηνὴ Τορνικίνα Ἀκροπολίτισσα 455, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 375(;).
 Ἀνώνυμη Κομνηνὴ Τορνικίνα 456, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 378.
 Ἀνώνυμη Κομνηνὴ Τορνικίνα 457, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 378.
 Δαβίδ VII Παγκρατίδης Κομνηνὸς 458, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 383.
 Wakhtang III Παγκρατίδης Κομνηνὸς 459, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 383.
 Lacha (=Φωτοβόλος) Παγκρατίδης Κομνηνὸς 460, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 383.
 Μανουὴλ Παγκρατίδης Κομνηνὸς 461, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 383.
 Ρουσσανδάνη Παγκρατίδαινα Κομνηνὴ 462, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 383.
 Ἀλέξιος (θ') Μέγας Κομνηνὸς 463, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 384 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 486.
 Μιχαὴλ Μέγας Κομνηνὸς 464, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 384 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 486.
 Ἀνδρόνικος I Κομνηνὸς 465, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 385.
 Μιχαὴλ Ἀσάνης 466, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 386 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 484.
 Ἀνδρόνικος Ἀσάνης 467, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 386 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 484.
 Κωνσταντῖνος Ἀσάνης 468, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 386 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 484.
 Μανουὴλ Ἀσάνης 469, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 386 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 484.
 Ἰσαάκιος Ἀσάνης 470, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 386 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 484.
 Θεοδώρα Ἀσανίνα 471, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 386 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 484.
 Μαρία Ἀσανίνα 472, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 386 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 484.
 Ἰωάννης Δούκας Κομνηνὸς 473, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 407.
 Ἄννα Ἀρπαδίδαινα Ἀγγελίνα Κομνηνὴ Λασκαρίνα 474, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 409.
 Μαρία Κομνηνὴ Ραούλαινα Κασιανὴ 475, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 416.
 Ἰωάννης Λάσκαρις de Vintimille 476, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 422.
 Βεατρίκη Λασκαρίνα de Vintimille 477, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 422.
 Ἀνώνυμος Δούκας Νεστόγγος 478, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 425.

- Ἄνωμη Νεστογγόνισσα Ταρχανιώτισσα 479, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 427.
 Μανουὴλ Δούκας Ἄγγελος Κομνηνὸς Παλαιολόγος 480, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ.
 428 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 413.
- Ἀνδρόνικος (β') Δούκας Ἄγγελος Κομνηνὸς Παλαιολόγος 481, γιὸς τοῦ
 ὑπ' ἀριθ. 428 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 413.
- Κωνσταντῖνος Δούκας Ἄγγελος Κομνηνὸς Παλαιολόγος 482 ὁ πορφυρο-
 γέννητος, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 428 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 413.
- Θεόδωρος Δούκας Ἄγγελος Κομνηνὸς Παλαιολόγος 483, γιὸς τοῦ ὑπ'
 ἀριθ. 428 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 413.
- Εἰρήνη Δούκαινα Ἀγγελίνα Κομνηνὴ Παλαιολογίνα 484, κόρη τοῦ ὑπ'
 ἀριθ. 428 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 413.
- Ἄννα Δούκαινα Ἀγγελίνα Κομνηνὴ Παλαιολογίνα 485, κόρη τοῦ ὑπ'
 428 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 413.
- Εὐδοκία Δούκαινα Ἀγγελίνα Κομνηνὴ Παλαιολογίνα 486, κόρη τοῦ ὑπ'
 ἀριθ. 428 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 413.
- Εὐφροσύνη Παλαιολογίνα 486^α, νόθος κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 428.
- Μαρία Παλαιολογίνα 486^β, νόθος κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 428.
- Κωνσταντῖνος Τορνίκης Παλαιολόγος 487, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 429 καὶ τῆς
 ὑπ' ἀριθ. 456.
- Ἀνδρόνικος Ταρχανειώτης Παλαιολόγος 488, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 430.
- Μιχαὴλ Παλαιολόγος Ταρχανειώτης 489, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 430.
- Ἰωάννης Ταρχανειώτης Παλαιολόγος 490, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 430.
- Θεοδώρα Ταρχανειώτισσα Παλαιολογίνα 491, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 430.
- Μιχαὴλ Κομνηνὸς Βρανᾶς Παλαιολόγος 492, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 432.
- Ἀνδρόνικος Κομνηνὸς Βρανᾶς Δούκας Ἄγγελος Παλαιολόγος 493, γιὸς
 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 432.
- Μαρία Κομνηνὴ Βράναινα Λασκαρίνα Δούκαινα Τορνικίνα 494, κόρη τοῦ
 ὑπ' ἀριθ. 432.
- Ἄνωμη Παλαιολογίνα 495, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 432.
- Θεοδώρα Κομνηνὴ Βράναινα Δούκαινα Παλαιολογίνα 496, κόρη τοῦ ὑπ'
 ἀριθ. 432.
- Συμεὼν Κουνάλης Πακουριανὸς 497, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 435.

**ΚΟΜΝΗΝΟΙ ΚΑΙ ΚΟΜΝΗΝΕΣ
 ΤΗΣ ΔΩΔΕΚΑΤΗΣ ΓΕΝΕΑΣ**

(ἀριθ. 498-543)

- Οὐγγος II Κομν. τῆς Κύπρου 498, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 438.

- Ούγγος ΙΙΙ Κομν. τῆς Κύπρου 499, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 439.
 Φρειδερίκος Κομν. de Babenberg 500, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 453.
 Ἄγνη Κομν. de Babenberg 501, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 453.
 Θεοδώρα Κομν. Ἀκροπολίτισσα 502, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 455.
 Ἀνόνη Κομν. Τορνικίνα Ἀκροπολίτισσα 503, κόρη τῆς ὑπ' ἀριθ. 455.
 Ἀνόνημος Ἀκροπολίτης 504, γιὸς τῆς ὑπ' ἀριθ. 455.
 Ἐλένη Ἀγγελίνα Τορνικίνα 505, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 318 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 457.
 Γεώργιος VI Παγκρατίδης Κομνηνὸς 506, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 458.
 Εὐδοκία Μεγάλη Κομνηνὴ 507, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 463.
 Ἀνδρόνικος (γ') Μέγας Κομνηνὸς 508, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 463.
 Βασίλειος Μέγας Κομνηνὸς 509, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 463.
 Μιχαὴλ Μέγας Κομνηνὸς 510, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 463.
 Ἄννα Μεγάλη Κομνηνὴ 511, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 463.
 Γεώργιος Μέγας Κομνηνὸς 512, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 463.
 Ἰωάννης (γ') Μέγας Κομνηνὸς 513, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 464 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 503.
 Ἀνόνημος Κομνηνὸς 514, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 465.
 Ἰωάννης Ἀσάνης 515, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 467.
 Μανουὴλ Ἀσάνης 516, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 467.
 Ἐλένη Ἀσανία 517, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 467.
 Εἰρήνη Ἀσανία 518, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 467.
 Μιχαὴλ Ἀσάνης 519, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 468.
 Ἀνδρόνικος Ἀσάνης 520, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 470.
 Μιχαὴλ Ἀσάνης 521, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 470.
 Ἀνδρέας Ἀσάνης 522, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 470.
 Εἰρήνη Ἀσανίνα Φιλανθρωπηνὴ 523, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 470.
 Ἰωάννης Ἄγγελος Δούκας 524, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 473.
 Μιχαὴλ (θ') Δούκας Ἄγγελος Κομνηνὸς Παλαιολόγος 525, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 481 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 474.
 Κωνσταντῖνος Δούκας Ἄγγελος Κομνηνὸς Παλαιολόγος 526, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 481 καὶ τῆς ὑπ' ἀριθ. 474.
 Ἰωάννης Δούκας Ἄγγελος Κομνηνὸς Παλαιολόγος 527, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 481.
 Θεόδωρος Δούκας Ἄγγελος Κομνηνὸς Παλαιολόγος 528, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 481.
 Δημήτριος Δούκας Ἄγγελος Κομνηνὸς Παλαιολόγος 529, γιὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 481.
 Σιμωνίς Δούκαινα Ἀγγελίνα Κομνηνὴ Παλαιολογίνα 530, κόρη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 481.

- Μαρία Παλαιολογίνα 531, νόθος κόρη του υπ' αριθ. 481.
 Ειρήνη Παλαιολογίνα 532, νόθος κόρη του υπ' αριθ. 481.
 Ἰωάννης Παλαιολόγος 533, γιός του υπ' αριθ. 482 καὶ τῆς υπ' αριθ. 387.
 Θεοδώρα Παλαιολογίνα Ἀραχαντλοῦν 534, κόρη τῆς υπ' αριθ. 486^α.
 Δημήτριος Παλαιολόγος Τορνίκης 535, γιός του υπ' αριθ. 487.
 Ἀνώνυμος Παλαιολόγος 536, γιός του υπ' αριθ. 489.
 Ἀλέξιος Παλαιολόγος Φιλανθρωπηνός 537, γιός του υπ' αριθ. 489.
 Ἀνώνυμη Παλαιολογίνα Ταρχανειώτισσα 538, κόρη του υπ' αριθ. 489.
 Ἀνδρόνικος Κομνηνός Δούκας Παλαιολόγος Τορνίκης 539, γιός τῆς υπ' αριθ. 494.
 Ἰωάννης Κομνηνός Δούκας Παλαιολόγος Συναδηνός 540, γιός του υπ' αριθ. 412 καὶ τῆς υπ' αριθ. 496.
 Θεόδωρος Κομνηνός Δούκας Συναδηνός 541, γιός του υπ' αριθ. 412 καὶ τῆς υπ' αριθ. 496.
 Εὐφροσύνη Κομνηνὴ Δούκαινα Παλαιολογίνα 542, κόρη του υπ' αριθ. 412 καὶ τῆς υπ' αριθ. 496.
 Ἀνώνυμη Κομνηνὴ Δούκαινα Συναδηνὴ 543, κόρη του υπ' αριθ. 412 καὶ τῆς υπ' αριθ. 496.

Ἀπ' τὴν Πρῶτη ὡς τὴ Δωδέκατη Γενεὰ ἔχομε 543 Κομνηνοὺς καὶ Κομνηνές· σ' αὐτοὺς πρέπει νὰ προσθέσωμε ἀκόμη 16: 6 τῆς Ἑβδομῆς Γενεᾶς (τοὺς 122^α, 122^β, 146^α, 157^α, 189^α, 190^α), 4 τῆς Ὀγδοῆς Γενεᾶς (τοὺς 206^α, 206^β, 218^α, 234^α), 3 τῆς Ἐνατῆς Γενεᾶς (τοὺς 292^α, 292^β, 297^α), 1 τῆς Δέκατης Γενεᾶς (351^α) καὶ 2 τῆς Ἐνδέκατης Γενεᾶς (τοὺς 486^α καὶ 486^β), ἤτοι σύνολο 559 Κομνηνοὶ καὶ Κομνηνές ἀναφέρονται μέχρι τὴ Δωδέκατη Γενεὰ. Οἱ Κομνηνοὶ φτάνουν μέχρι τὴ Δέκατη Ἑβδομῆ Γενεὰ, καὶ ἂν λάβωμε ὑπόψη μας τὸν κλάδο τοῦ Ἰσαάκιου Μεγάλου Κομνηνοῦ, τοῦ φερόμενου ὡς γιοῦ τοῦ Βασιλείου Μεγάλου Κομνηνοῦ 509, ποὺ καταλήγει στὸν Ἰωάννη - Ἰερόθεο Κομνηνό, μητροπολίτη Δρύστρας, τῶν ἀρχῶν τοῦ 11^{οῦ} αἰῶνα, βλ. Γενεαλογία μου, τ. Α', σ. 32 καὶ 35, οἱ Κομνηνοὶ φτάνουν μέχρι καὶ τὴν Εἰκοστὴ Δεύτερη Γενεὰ.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

	Σελ.
Συνοτομογραφίες.....	5
Βιβλιογραφία Β' τόμου.....	6-7
Προλεγόμενα Β' τόμου.....	8-32
Προσωπογραφίες τών Κομνηνών τής Έβδομης Γενεάς από αριθ. 99 έως 195, πού σ' αυτές έκτίθεται ή βιογραφία του καθενός και τής καθεμιάς	33-871
Έπιλεγόμενα Β' τόμου.....	872-873
Πίνακες:	
α) Τών Κομνηνών τής Έβδομης Γενεάς, κατ' άλφαθητική τάξη, καθώς και μνεία τών σελίδων	874-877
β) Κομνηνικών Γενεών από Πρώτης μέχρι και Δωδεκάτης	877-895

